GRATUIT

Anul X
nr. 473
5-11 aprilie 2002
20 pagini 7000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

MASS-MEDIALOG

Scopul scuză mijloacele de informare în masă?

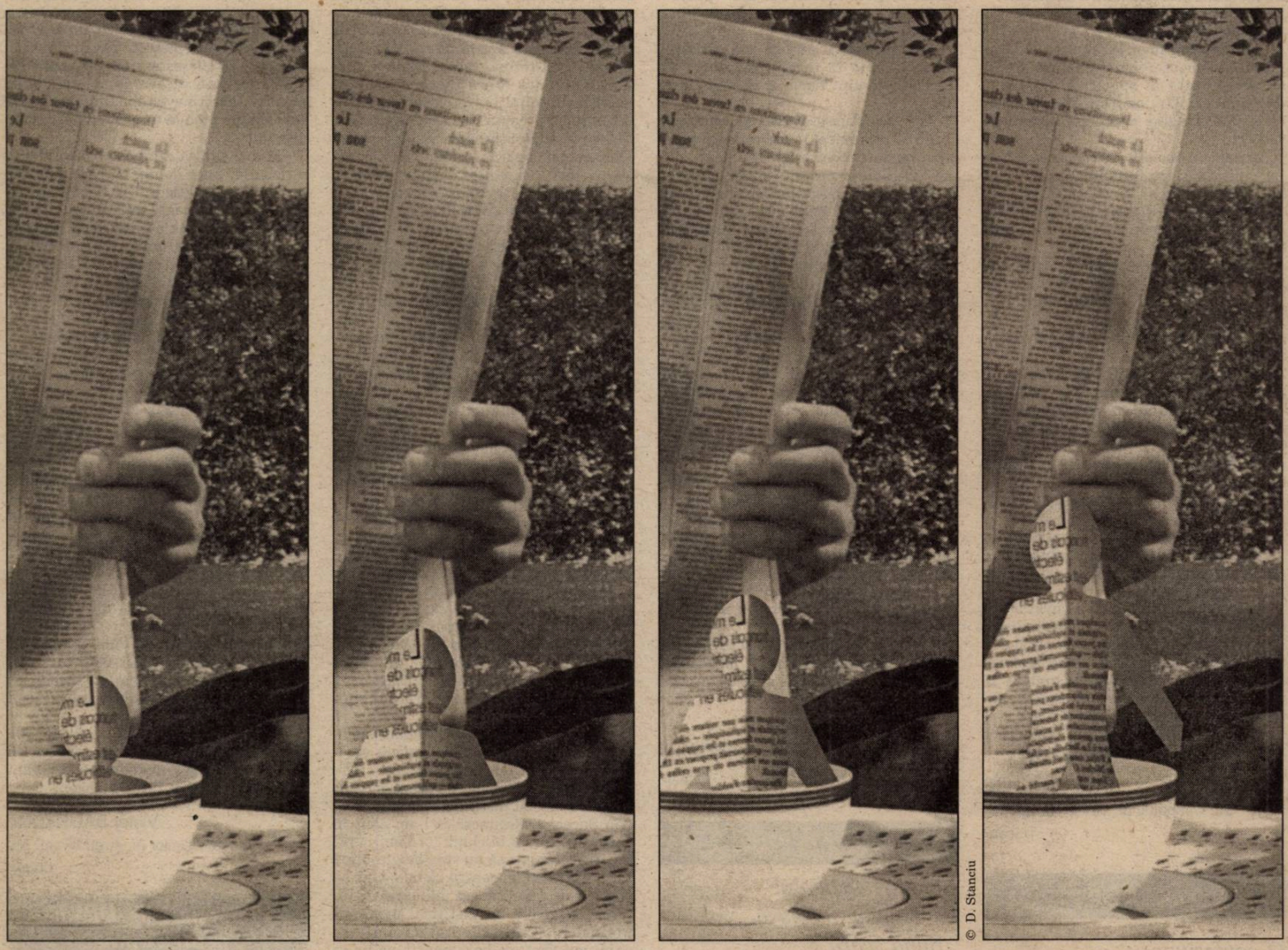

© D. Stanciu

„O ştire despre suporterii huligani nu poate fi «citită» ca una despre fabricarea pîinii."

JOHN HARTLEY – „DISCURSUL ŞTIRILOR"

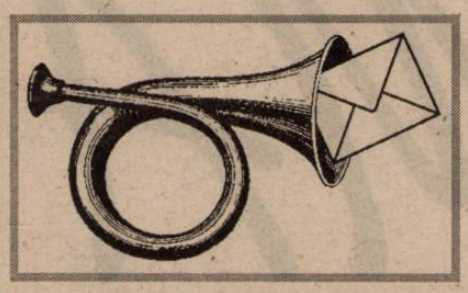

Nr. 471: *„Fața locurilor“*

Fața noastră

În colecția dilematicilor a mai trecut încă o revistă cu titlul „Fața locurilor“. Cu orice opinie a autorilor citită, iar uneori recitită, simțeam cum mă copleșea o dezamăgire. La început n-o puteam defini. După ultimul articol savurat am înțeles că mi se conturase clar o dezamăgire față de noi înșine. Și cred că nu e nici un paradox. Cu toate că viața e plină de ele, surprinzîndu-ne cu cît mai des, cu atît mai uimitor.

După citirea acelei *Dileme,* am început să găsesc în memorie un șir de întrebări ascunse. Una din acestea îmi stăruie și acum: ce ne-a făcut să ne despărțim atît de mult unul de altul, împărțindu-ne de la un timp încoace în ardeleni, moldoveni, olteni, dobrogeni? Vrem parcă să vedem între noi cine e mai tare și care e mai mare. Toți formăm un popor care român se numește, indiferent unde te-ai născut, la Iași sau București, Constanța sau Timișoara.

Să reținem că fața locurilor este, de fapt, fața noastră.

Întristarea mea se explică și prin faptul că am observat o trăsătură destul de pronunțată în specificul nostru – dezbinarea. Or, unirea, din contră, creează o imagine mult mai demnă de respect.

Astăzi în societatea românească se întîmplă exact ca în fabula scriitorului rus Crâlov *Racul, broasca și știuca.* Fiecare trage cît poate în partea sa. Este același egoism care ne „macină“, ca o boală incurabilă.

M-a impresionat neplăcut cazul scriitoarei Svetlana Cârstean, care atît de „grijuliu“ a putut să-și ascundă fața locului de unde a pornit în lume. *(N. red.:* Nu vă împărtășim deloc această părere.)

Sînt basarabeancă și, chiar dacă accentul meu unora le displace, mie îmi este drag și nu-mi voi nega niciodată locul de unde vin. Cred că această concluzie mi s-a format atunci cînd am auzit de la profesorul meu de limba română că l-a studiat pe Eminescu pe sub bancă. Valorile naționale la Chișinău se calcă în picioare, de aceea și dorul de țară este aproape inexprimabil.

Nu străinătatea ne-a dezbinat, ci, oricît pare de straniu, chiar noi înșine, propriile interese.

Anii de tranziție „ne-au cultivat“ în suflete o mare doză de individualism, dar aceasta nu înseamnă că cel de la munte e mai român decît cel de la mare. Dacă zicem că adevărul stă undeva la mijloc, atunci de ce să-l căutăm la extreme: tu ești așa și eu sînt altfel.

Sîntem români. Să fim atunci cu mare grijă față de cum și ce gîndim.

Dina TURCHIN
str. Cîmpului, bl. 13, sc. C, ap. 18
Tulcea

Fără te(a)mă

O confesiune

E mare bucuria de a vă scrie. Mai greu este cu transmisul gîndurilor și concretizarea lor pe hîrtie – degeaba am avut cu Slovenia jdemii de ocazii și bucuria de a juca magnific, tabela-hîrtie a afișat 2-1.

Voi adopta stilul concis. Sper să-mi reușească – scuzați-mi scrisul și cînd vom intra în NATO și „Roman“, „Tractorul“ și altele vor fi puse la punct, îmi voi lua poate și un calculator cu imprimantă.

Sînt navetist. Schimb un autobuz cu altul sau trenul pentru același autobuz sau mașina de ocazie pentru același autobuz. În acest veșnic – veșnicia mea – frumos autobuz de-al doilea sînt deja treaz – mă trezesc, dificil pentru mine, la 5,45 – și mă ridic la nivelul de ascuțime al simțurilor, gîndurilor și sentimentelor necesare pentru a ieși în lume. Azi, sîmbătă 02.03.2002, este soare, dimineață de primăvară, sînt pe drum din orașul meu de domiciliu, natal, poluat, spre orașul în care îmi desfășor serviciul, mic, curat, bine aerisit. Pe drum trec prin două sate. Autobuzul e aproape plin, lumea e liniștită, în difuzoare e o muzică magnifică – ABBA, Demis Roussos, Enigma și altele asemenea categoria VH1 „the best of 80's“. Mă bucur de muzică, nu-mi fac iluzii că oamenii din autobuz cînd vor coborî vor fredona melodii de dragoste, dar sper că au fost capabili să se bucure cîteva clipe, clipe ce merită să fie numite „adevărate“. Eu cel puțin sînt fericit: am răgazul necesar să mă gîndesc la bucuriile vieții, să mă bucur de chipurile copiilor din autobuz, de frumusețea doamnelor, de părul dumnealor vopsit, de extraordinara și respectabila grijă de sine și le doresc în gînd să fie iubite, să iubească; ascult muzică și dansez peste nemerniciile vieții și bineînțeles ale – poate – acelorași oameni într-un ritm de bluz, eu și cu mine.

Am lungit-o. Așa că mă scuzați, cobor și pînă la următorul drum vă transmit că sînt bucuros că sînt navetist.

Sînt om. Folosesc pentru a comunica ce am de comunicat în majoritatea cazurilor, cuvinte. Sînt trist să o spun, dar am constatat pe propriul suflet adevărul biblic (al meu) că acestea folosite de-a-n-boulea sînt mai mult decît frustrante. Am constatat că tot necuvintele sînt calea a mai dreaptă de la om la om. Ferice de cei cumpătați în cuvinte.

Sînt tînăr. Vă rog să propuneți un număr privind relația părinți-copii. Părinții mei români nu sînt educați și nici eu nu știu dacă sînt educat pentru a fi părinte, dar, cum am spus, sînt tînăr, am timp, voință și aș vrea un număr să-mi agăț de el propria-mi experiență. Părinții asemănători cu ai mei s-au căsătorit la 22 de ani, au avut casă, servicii și bani pentru acele servicii (trec peste aspectele celelalte ale „epocii de aur“). Noi sîntem – eu și soția – căsătoriți pe la aceeași vîrstă, avem casă cu părinții (socri), servicii, bani puțini. Sîntem nici prea, prea, nici foarte, foarte. Lipsește însă sfînta înțelegere cu ceilalți părinți – care nu poate fi compensată de o ipotetică Dacia Supernova și concediu în Europa. Atît. Vă rog să-mi respectați confesiunea.

Sper să mai fiu și mîine și să fac fericiți cît mai mulți oameni în jurul meu, cel puțin cum mă faceți dumneavoastră pe mine.

Cu respect,

Daniel BERESCU
Onești

Polemice

Nr. 467: Articolul lui Bogdan Suceavă, „Bună seara, domnule Dandanache“

Învățasem la școală despre armata sovietică eliberatoare, despre binefacerile unirii țăranilor în gospodării agricole colective și cînd am auzit o discuție între bunicul și tata (evident dușmănoasă la adresa rușilor) și a colectivizării, am intrat în vorbă încercînd să le explic...“Dacă n-ai nimic de făcut pe-afară, *taci* lîngă sobă“, mi-a spus tata, aspru, arătînd-o cu degetul, iar bunicul a clătinat din cap, surprins parcă, dar zîmbindu-mi.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Între timp, ca să zic așa, am crescut, dar cu un reflex în domeniu am rămas: ori sînt trimis după sobă ori mi se adresează zîmbetul bunicului?

Cu asprimea tatei eram obișnuit, dar zîmbetul bunicului mă supărase tare – nu vreau să-l descriu, îl păstrez doar pentru mine. Alteori, curajos cum mă știu, mă revolt: „doar n-am omorît-o eu pe dna Hitler“, vorbă de scuză pe timpul cînd nu se știa că, pentru o zi-două, chiar existase o asemenea frau.

Așa că meditez (ca să nu zic că stau pe gînduri): adică, „lumea românească e una a segregării“? Adică după părerea dlui Bogdan Suceavă (felicitări pentru primirea în Uniunea Scriitorilor), în *Dilema* nr. 467. Încerc un scenariu presupunînd că un asemenea articol l-ar fi scris dragul nostru Tony Judt; n-am cuvinte. Dar în cazul real, fiecare cititor zice că el nu e parte și bine le-o zice autorul, celorlalți, celor vinovați. Aș putea crede că tăcerea e o acceptare, căci, de obicei, nu lipsesc dilematici (din SUA pînă-n Bolivia... fără frontiere) cu reacții prompte. Și totuși, tăcere după o afirmație șocantă (dacă nu cumva m-au depășit subtilitățile): „...sînteți o revistă de extremă dreapta“. În *Dilema* nr. 468. Tăcere și după reproducerea articolului „Rezervația“ apărut în *Newsweek;* poate l-a „tradus“ tendențios dl Dan Goanță!

Dar despre segregare era vorba. Las la o parte părerea dlui Bogdan Suceavă despre publicația cu nume de rival al candidatului Dandanache, însă, fiind eu parte dintr-o parte a lumii românești, și un pic dilematic, mă scutur de atare însușire și m-aș împotrivi. Am o reținere (nu din teama de a fi trimis după sobă), căci trăiesc în partea de țară de unde se găsiră unii să dea cu subsemnatul pe Memorandumul de la Cluj și care au fost repede etichetați de trădători, vînduți ungurilor ori compătimiți: ce-o fi în capul lor?! (...)

Eu mă așteptam ca, după atîta risipă de talent și erudiție, să facă cineva o paralelă între Republica de la Ploiești și Memorandumul de la Cluj, ca între Moromete și Ion al Glanetașului. „Am fost la biserica protestantă și am văzut informații în patru limbi: română, maghiară, sîrbă și germană. Așa ceva nu există astăzi în altă parte în Europa. (...) Și a fost un mare șoc pentru mine să văd că acest lucru este posibil, după Tîrgu Mureș, în 1990, cînd toată lumea credea, inclusiv eu, că un război civil, un război etnic în România este inevitabil. (...) Sînt convins că Timișoara este un model...“

Desigur, în vorbele dlui Adam Michnik *(LAI,* nr. 15) există destulă complezență și nu mă împăunez a-l crede întru totul, dar tocmai de aceea nu sînt de acord nici cu încrîncenarea dlui Bogdan Suceavă. Recunosc că l-am adus în sprijin pe Adam Michnik (și Timișoara) din două motive: să nu stau singur după sobă, eventual, și pentru că nu e bine să vorbești de capul tău, ca ministrul de Interne. Degeaba i-a justificat prim-ministrul ieșirea, țața Leana mai are dubii: au vrut ori ba, ungurii, să ne ia Ardealul? Și dacă românul Rus e un mincinos, de ce nu i se spune și lui badea Gheorghe? Românul Rus și badea Gheorghe, oricum, nu formează aceeași lume românească. Problemă care e încă în formare.

După primul război mondial, sîrbii ocupaseră întreg Banatul, purtîndu-se sălbatic. Istoria are felul ei de a relata faptele, dar românii care le-au trăit au tras concluzia lor: „cal verde și sîrb deștept n-am văzut“. Cu timpul, vorba și-a pierdut ținta rămînînd un laitmotiv malițios. Să fie, totuși, segregare? Nu cumva vrem să fim mai catolici decît papa? Și, fiindcă veni vorba: în grădina păstorită de mitropolitul Nicolae Corneanu nu există problema ocupărilor și reocupărilor de biserici de către ortodocși și „papistași“; motiv de a susține că *se poate* și *dovadă* că se poate.

A votat tineretul bănățean masiv cu Vadim? Eroare. În care au căzut chiar condeie bănățene: statisticile spun că tineretul s-a prezentat la urne în proporție de 20% și cu Vadim au votat cam un sfert.

Nu mi-am propus să-i schimb dlui Bogdan Suceavă părerea despre „lumea românească“, pentru că am dovezi/întîmplări personale care chiar i-ar putea da dreptate.

Există destui care susțin că nu e nici o problemă dacă ai bătut un cui greșit în scîndură; poți să-l scoți, există scule. Dar există și cîrcotași care să-ți arate că, oricîtă grijă vei avea, tot va rămîne o urmă, gaura cuiului scos. Apoi, se găsesc alții, cu talent, care să scrie un eseu pe tema asta și să justifice gaura rămasă. Lista nu se sfîrșește: unii vor spune că gaura rămasă e ceea ce ai învățat la școală... tehnica evoluînd, unii vor reuși să o astupe pînă la a nu se mai observa, alții, nu.

M-a făcut să zîmbesc (ca bunicul) scrisoarea unui domn, cu ceva timp în urmă: că dilematic a fost, dar lumea se mai și maturizează, nu? Adică, a avea dileme înseamnă că ești încă necopt, imatur! Iar a te maturiza, probabil, înseamnă atingerea principiului lui Peter.

Și ca să reliefez că o părere personală (a oricui!) nu trebuie întărită cu afirmații prea hotărîte, „trebuie spus odată pentru totdeauna“, aduc încă o dată Banatul în discuție. „O îndreptare, totuși, e necesară: cuvîntul *omenet* nu-i aparține lui Paul Georgescu, a fost folosit, poate și creat, de Arghezi.“ Așa scria dl Mircea Iorgulescu în cronica din revista *22,* la cartea dlui Radu Cosașu, *Autodenunțuri și precizări.* Precizez și eu: n-am „găsit-o“, n-am citit-o. Dacă-mi dați voie (și îmi frec palmele!), mama mea are/avea trei surori care cînd se întîlneau și voiau să-și povestească cum a fost pe unde au mai fost, aveau o vorbă cuprinzătoare și stîrnitoare de rîs: „a fost *omenet* căcălău“. Scuze, nici mie nu-mi plăcea vocabularul lor și plecam ofuscat, deși tare voiam să aflu cîte-n lună și colorate. Mai pe scurt: nici una nu-l citise pe Arghezi, iar de Paul Georgescu, dacă fac uitare de „Georgeștii“ din sat, nici nu auziseră. Nu vreau să sugerez că ele ar fi la originea vorbei; circula prin satul lor din Banat, atît.

Dar e a naibii, de cum să zic?, de bine, să intri în vorba a doi domni, pe care-i „urmărești“ de-o grămadă de ani și să-i lași să stea „într-un picior“.

Victor BALINTONI
Aleea Vișinilor nr. 4, et. III, ap. 55
Lugoj

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Euroscepticism**
- **Meserii și cariere**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Noapte balcanică

– *Nazdrave, serefe, jiveli...!*

A. se mărită. Sîntem invitaţi cu toţii la Istanbul, dar cum nu prea ne putem permite să mergem pe banii noştri, sărbătorim anticipat evenimentul în această crîşmă balcanică, pe banii nemţilor care finanţează proiectul. Sîntem după trei zile de discuţii neîntrerupte şi, parcă mai mult decît alte dăţi, avem impresia că subcontinentele balcanice încep să se mişte, să se adune şi să refacă o placă tectonică profundă. Asta nu vrea să spună decît că, se pare, începem să vorbim aceeaşi limbă.

B., care a fost ultimul pe lista comunicărilor, continuă să ne întreţină despre tentaţia identificărilor cu „cealaltă Grecie", cea a lui Dyonisos. *Dark intimacy!* – îl îngîna K.

– Trans-disciplinaritate fără o trans-individualitate nu se poate – declară unul dintre noi, sentenţios. Şi iar ne trans-individualizăm cu o răchie: *Nazdrave, serefe, jiveli...!*

Am comandat cu toţii miel, gătit în felurite chipuri, şi ne întrecem care mai de care să le explicăm celorlalţi că aşa se găteşte mielul doar la noi în ţară. Cel mai vehement este un macedonean, doar că nu cădem de acord unde începe şi unde se sfîrşeste Macedonia, aşa că discuţia continuă.

– Fir-aţi voi să fiţi de ghiauri! – izbucneşte H.-paşa. V-am învăţat să mîncaţi şi acum, după ce ne-aţi luat şi mielul, ne înfigeţi un cuţit în spate cum aţi făcut în toată istoria voastră minoră şi frustrată. Sînteţi cu toţii un fel de greci!

M., grecoaica, izbucneşte în rîs. Şi iar *Nazdrave, serefe, jiveli...!*

Se lasă noaptea peste balcanii noştri din ce în ce mai trans-individualizaţi. Se aduc mici lumînări în boluri de sticlă. Iau una şi mi-o aşez pe creştet, nici eu nu ştiu de ce.

– Nu mă provoca! – îşi ridică brusc vocea S., bunul meu prieten sîrb, aşezat chiar în faţa mea.

Nu înţeleg ce vrea să spună şi glumesc mai departe cu ceilalţi.

– Nu mă provoca! – repetă S. Sînt un killer, nu, un războinic blestemat, ca toţi sîrbii, da' nu mă obliga să o demonstrez.

– Sînt fatalist ca tot românu' – îi răspund impasibil, cu „mărul" meu pîlpîind pe creştetul capului.

– !? – se întreabă A., prea tînără în grupul nostru ca să priceapă.

– Adică mioritic – îi explică un bulgar.

Brusc, se face întuneric. Lumînarea şi bolul s au de sticlă au zburat în bucăţi şi un cuţit mare de vînătoare mai vibrează încă în stîlpul de lemn din spatele meu.

– Ţi-am spus să nu mă provoci, nu trebuia să faci asta! De ce ai făcut-o, de ce? – se frămîntă S.

– !? – se întreabă din nou A.

– Eh, *longue durée!* – îi explică Lady D., cu deformaţia sa profesională de istoric.

– Dar barem tu ai înţeles despre ce este vorba, ai înţeles ce s-a întîmplat? – mă priveşte S. cu disperare în ochi.

Îi zîmbesc mai mult ca Pythia decît ca ciobanul mioritic şi ne îmbrăţişăm.

– Doamne ajută! – zic eu mai mult în sinea mea, îmi curăţ cioburile din păr, aprind o lumînare şi comand încă un rînd de răchie.

– *Nazdrave, serefe, jiveli...!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Incoruptibilii cu 10 ani vechime

Mare vîlvă a făcut anul trecut arestarea fiului prefectului din Bihor. Fiul unui prefect! Pare puţin, pentru cineva care nu ştie ce este un prefect în România, o ţară în care amintirea primilor secretari judeţeni ai PCR a rămas adînc întipărită chiar în cultura politică. Poziţia instituţională a prefectului nu este foarte strălucită, el mai mult controlează decît conduce. În România reală, însă, prefectul este un mic prinţ peste parcela sa de ţară. Influenţa sa este mult mai mare decît spune legea, o simbolistică impresionantă dezvoltată de un secol şi jumătate de stat modern centralizat îl consacră în rolul de uns local al unsului mai mare din Capitală.

Fiul prefectului a fost arestat. Iar fiul prefectului nu este un amărît care fură din casă ca să-şi cumpere droguri. Fiul prefectului din această poveste este un afacerist în toată regula, om de vază, arestat pentru afaceri cu benzină urît mirositoare. Cine era procurorul anonim care l-a arestat? Nu îl încadram deloc în peisaj. Aflăm acum, cînd scandalul a reizbucnit. Îl cheamă Alexandru Lele şi are toate caracteristicile unui rebel pe care sistemul l-a exclus. Prefectul a fost destituit atunci, dar amicii săi nu au uitat. Procurorul nostru este acum anchetat pentru acea arestare. I s-a făcut percheziţie la domiciliu şi, ca orice rebel din sistem, a cerut ajutorul presei. Aceasta a relatat pe larg, arătînd că ancheta se desfăşoară la ordinele unui mai mare procuror de la Bucureşti, acelaşi implicat în scadalul „Ciuvică". Prim-procurorul judeţean îl deplînge într-o conferinţă de presă pe săracul fiu de prefect arestat doar aşa, din cauza numelui, pradă mîniei populare, ca nobilii în timpul Revoluţiei franceze.

Nu ştiu cine are dreptate acolo, în acte. Dar presa nu prea crede şi nici publicul. Atmosfera de complicitate, obedienţă politică şi opacitate în care este învăluită Procuratura în România nu îi prea dă şanse să fie crezută în astfel de cazuri. Nimeni nu are încredere în şefii miraţi de acolo, rebelul va fi compătimit: te-ai pus cu ei şi acum te urmăresc.

Dar miza acestei neîncrederi este mult mai mare decît soarta unui procuror din Bihor şi chiar decît destinul unui fiu de prefect. Corupţia a ajuns să fie obsesie naţională, mai ales după ce, oarecum surprinzător, politicienii de la putere şi din opoziţie, presa şi analiştii au căzut de acord că este principala piedică în faţa integrării în NATO. Lucid vorbind, legătura cauzală nu este atît de limpede sau de directă, dar e bine să împuşcăm doi iepuri dintr-un foc. Parte din strategia Guvernului de luptă cu fenomenul, s-a înfiinţat săptămîna trecută Parchetul Naţional Anticorupţie (PNA). Principiul este simplu: constatăm eşecul total al instituţiilor obişnuite în a stăpîni fenomenul, care s-a endemizat cîtă vreme ne-a trebuit să constatăm acest eşec, astfel încît creăm instituţii speciale. Ideea au aplicat-o alţii înaintea noastră. Italia a creat structuri extraordinare de luptă cu mafia şi a avut succes, pe aceeaşi filosofie. Arătînd că la corupţie dispar graniţele între premianţi şi codaşi, Polonia a înfiinţat un asemenea parchet cu doi ani în urmă. Şi chiar în România ideea a mai fost aplicată. Mă refer la tristele comitete de luptă cu corupţia create de preşedintele Emil Constantinescu, soldate cu eşecuri jalnice pentru că erau greşit construite. De asemenea, România are din 1997 o lege specială pentru acte de corupţie, care nu prea funcţionează, pentru că poliţiştii şi procurorii preferă să aplice acelaşi cod penal pe care îl cunosc. Bineînţeles, mai mare deranjul cu o asemenea lege pentru controlorii de la CFR şi salariaţii de la OPC, care rotunjesc statisticile poliţiei.

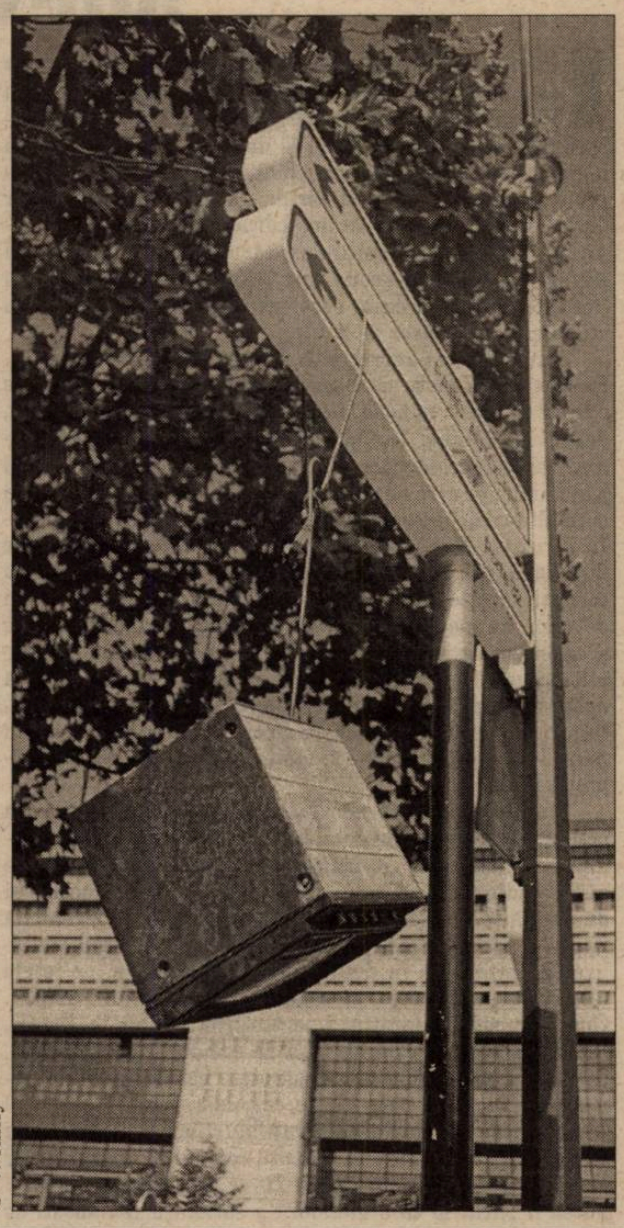

© V. Thiery

Aşadar, vom avea un Parchet Naţional Anticorupţie, prescurtat PNA. Vor face carieră aceste iniţiale? E greu de spus acum, dar aşa cum arată pe hîrtie, PNA pare viabil. Concret, este vorba despre un organism condus de un procuror general numit de preşedintele României, la propunerea ministrului Justiţiei. El conduce o echipă formată din 75 de procurori şi 150 de poliţişti, care trebuie să aibă minim 10 ani de experienţă (6 în cazul poliţiştilor). Potrivit Ordonanţei de Urgenţă, ar trebui selectaţi dintre cei cu merite deosebite şi primesc un spor de 30% faţă de salariile procurorilor şi poliţiştilor obişnuiţi. PNA va avea atribuţii şi puteri excepţionale, neputîndu-i-se opune secretul bancar sau profesional. De asemenea, ceva ce ni se pare banal pentru că vedem prea multe filme americane, dar nu există acum la noi, poate negocia reducerea de pedeapsă pentru persoane implicate în acte de corupţie în cazul în care acestea cooperează pentru incriminarea altora. Repet, pe hîrtie PNA arată bine: nivelul de decizie politică care poate interveni este destul de ridicat pentru a fi uşor de supravegheat, autonomia formală substanţială, avantajele şi instrumentele disponibile destul de largi. Unele voci acuză numirea de către Preşedinte, avizul Justitiţiei şi subordonarea formală faţă de Procurorul General, dar aceasta este o exagerare: lanţul voinţei politice trebuie să existe.

Dar cum vor ajunge oamenii acolo? Se găsesc 75 de procurori cu vechime de 10 ani necorupţi de sistem? Şi apoi, cele 30 de procente în plus la un salariu de cîteva milioane îi fac incoruptibili? Vor primi telefoane şi se vor opri la o anumită linie în anchete? PNA trebuie să funcţioneze bine în mod natural, altfel riscă să devină o rezervaţie pentru rebelii din sistem sau pentru „merituoşii" acestuia.

▲

D@re de se@mă

Conform statisticilor de pe www.trafic.ro, pagina de Internet a *Dilemei* (www.algoritma.ro/dilema) a avut în luna martie 7.491 de vizitatori.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Holocaust

Limba de lemn completa cenzura ideilor printr-o cenzură a cuvintelor instituind o represiune semantică. Ignorînd anumiți termeni, ea ignora și faptele pe care aceștia le invocau. Represiunea semantică slujea obiectivului orwellian de rectificare a istoriei. Una dintre țintele acestei represiuni era, sub stalinismul neaoș, termenul holocaust. Genocidul este sortit uitării și, odată cu el, orice posibilitate de a se discuta despre vreo eventuală responsabilitate a României în săvîrșirea lui. Impunînd memoriei naționale această amnezie disculpatoare, partidul dictaturii staliniste se solidariza cu dictatura militară a cărei osîndă o pronunțase în limbajul plutonului de execuție. Premisele tăcerii asupra exterminării milioanelor de evrei au fost puse de un aparat ideologic în care evreii dețineau o pondere considerabilă. Ignorarea holocaustului este considerată ca cea mai stridentă manifestare de antisemitism. Organizarea acestei ignorări de către evrei poate fi și ea considerată ca o manifestare stridentă a antisemitismului evreiesc.

Stalinismul autohton și-a susținut inaderența la antisemitism avansînd felurite argumente. În centrul acestei pledoarii este plasat un fapt istoric remarcabil: decizia României de a nu rupe relațiile cu Israelul, așa cum procedaseră celelalte „țări frățești". Îndărătul acestei decizii nu se afla simpatia stalinismului dîmbovițean față de evrei, ci dorința de a-i contraria pe ruși. Măsura acestei simpatii și-a găsit expresia cea mai clară în prețul cu care au fost vînduți statului Israel sute de mii de evrei din România. Datorită acestui înfloritor negoț, tranziția a preluat o țară care, practic, nu mai avea evrei, dar continua să aibă o problematică evreiască, după cum o definește actualul premier.

Expresia „holocaust" nu mai este interzisă, ci folosită cu multă reținere și în accepții vădit incongruente. Recunoașterea faptului că holocaustul a avut loc slujește unora pentru a sublinia contrastul dintre sălbăticia față de evrei a guvernului fascist din Budapesta și blîndețea celui de la București. Într-o altă accepție, în privința holocaustului, România nu ar fi rămas pe deplin inocentă, dar numărul victimelor nu se cifrează la sute, ci doar la zeci de mii. Recenta asumare oficială a unei problematici evreiești presupune o atitudine mai puțin mîndră de acest trecut. Virajul pare să aibă o motivație diplomatico-militară. Șefii de stat major ai NATO se puteau îndoi de oportunitatea cooperării cu un șef de stat major admirator al dictatorului militar care a împins țara în războiul contra Națiunilor Unite și totodată la implicarea în holocaust. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cultura la ziar

După ce și-a înnoit aspectul grafic, *România literară* a „ieșit în lume": a organizat săptămîna trecută, la Fundația Culturală Română, o dezbatere cu tema *Cultura în presa cotidiană*. Este prima dintre „Întîlnirile *României literare*", care vor avea loc în ultima marți a fiecărei luni (de trecut în agendă, așadar). La discuție au participat, pe lîngă redactorii revistei organizatoare, jurnaliști de la secțiile de cultură ale principalelor cotidiene naționale și scriitori. N-a fost ceea ce se cheamă în mod obișnuit o „întîlnire cu publicul", ci mai curînd o dezbatere în cadrul breslei. N-am să fac o dare de seamă a discuției ci, tocmai pentru că problema pusă de *România literară* e cît se poate de însemnată, adaug cîteva comentarii.

Să nu ne facem iluzia că paginile culturale dintr-un cotidian de mare tiraj sînt citite de cele cîteva zeci sau sute de mii de oameni care cumpără ziarul. De altfel, nimeni nu citește *ziarul* în totalitate, ci doar acele pagini/rubrici/știri/secțiuni de care e interesat: unii politica, alții sportul, alții cotațiile bursiere ș.a.m.d. Cititorii unui ziar „generalist" formează o mulțime compusă din categorii diverse, cu interese, nivel de educație, pasiuni diferite. Desigur, există o „zonă comună" pe care se întîlnesc privirile unor cititori din mai multe categorii: e vorba de unele știri de interes general. În orice caz, nu toată lumea citește paginile de cultură, așa cum nu toată lumea citește paginile de sport sau de economie: din sutele de mii de cititori ai ziarelor *Adevărul* sau *Evenimentul zilei* doar o mică parte citesc articolele pe teme culturale. Cotidianul are însă avantajul că face cultura mai *vizibilă*: îi scoate în cale cititorului grăbit, care răsfoiește jurnalul căutîndu-și pagina sau rubrica preferată, o cronică de carte, de teatru sau de disc. Se poate întîmpla ca unii dintre „grăbiți" să se oprească asupra lor și pe unii chiar să-i cîștigăm de partea culturii: să ajungă, adică, să cumpere cartea ori să meargă la spectacolul despre care e vorba în articol. Ceea ce nu se întîmplă prea des. Altminteri, un ziar oferă „de toate pentru toți", iar paginile culturale sînt scrise în primul rînd pentru cei care au nevoie de informații și comentarii culturale. De-aici încolo apar problemele: în România nu se știe exact cîți sînt aceștia. Nu s-a făcut nici un studiu serios și detaliat despre consumurile culturale de la noi din țară. Ministerul Culturii ar fi trebuit de multă vreme să finanțeze un astfel de studiu (Ministerul Culturii din Franța face cîte unul la cîțiva ani), de el beneficiind toate instituțiile culturale: am putea afla cîți oameni citesc, ce cărți preferă, cîți merg la teatru, de ce merg, cîți ar vrea să meargă și nu pot, de ce nu pot etc. Instituțiile culturale ar afla, cu alte cuvinte, cui se adresează și ce categorii noi ale publicului ar putea să atragă. N-a fost să fie. Așa că ne dăm în continuare cu presupusul, în termeni vagi (chiar dacă adevărați în esență) precum „cultură autentică", „valoare", „să evităm manelizarea presei", „nivelul cultural al poporului e tot mai scăzut" etc. În asemenea termeni, e greu să ne înțelegem. Apoi, nici măcar cuvîntul *cultură* nu ne mai spune tuturor același lucru: nu mai putem vorbi, de fapt, de „Cultură", ci de *culturi*. Dacă pe pagina culturală din *Le Monde* găsesc o cronică la o carte despre Kant și o cronică la o biografie a Madonnei, se cheamă că prima e cultură și a doua nu? Ori că redactorii au greșit paginarea?

În fine, în lumea noastră plină de produse mediatice, ambalajul, tonul, stilul contează enorm pentru a-l capta pe cititorul bombardat cu atîtea mesaje. Temele culturale trebuie tratate altfel într-un cotidian decît într-o revistă adresată publicului cultivat, iar pentru asta e nevoie de jurnaliști profesioniști pe care, se pare, încă nu-i avem în număr suficient. Dar nici dacă i-am avea nu se cheamă că am rezolvat problema. Ar mai fi necesară și o creștere a *cererii* pentru subiecte culturale în ziare. Adică mai mulți oameni dispuși să citească asemenea texte, mai mulți oameni care să cumpere cărți, să meargă la spectacole și expoziții etc. Adică – nu în ultimul rînd – mai mulți bani pentru petrecerea timpului liber. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Vitrion englezesc și vitriol adevărat

Întîmplarea a făcut să fiu în București și să am șansa de a asista, în 1990, la premiera filmului lui Lucian Pintilie, *De ce trag clopotele, Mitică*. Știam cîte ceva despre film de la Mircea Zaciu și de la Gelu Ionescu, ce se număraseră printre scriitorii invitați, în 1981, la un fel de pre-vizionare, în ideea că vor da un aviz favorabil (chiar dacă neoficial) și că se va împiedica astfel interzicerea filmului. Încercare, bineînțeles, fără urmări. Cei doi îmi povestiseră cîteva scene, iar fragmente din scenariu (însoțite de extraordinare fotografii) apăruseră în revista studențească *Echinox* de la Cluj.

Șocul pe care l-am resimțit, la premieră, a fost puternic. Pintilie trăgea piesa către oniric și către tragic. Lua naștere o lume năucă și năucită, unde atotputernice sînt violența, delirul și băşcălia. Textul lui Caragiale nu are, cu certitudine, acea încrîncenare și acea insistență în a scormoni jegul uman pe care mizează Pintilie. În definitiv, am spus-o și cu alt prilej, personajele piesei sînt mai curînd simpatice. În jurul lui Nae Girimea (om așezat, are meserie, are dugheană, are amploaiat) evoluează o serie de indivizi cu ocupații incerte, consumîndu-și timpul și energia în istorii de amor. Se „dau mari", invocă, la o adică, principii morale și experiențe existențiale decisive, sînt pe cît de bănuitori pe atît de ușor de înșelat. Par (cu excepția Catindatului) la adăpost de grija zilei de mîine, sînt amatori de distracții, beau bere, vermut, jamaică, Pampon și Crăcănel procură, în miez de noapte, mezeluri și vinuri pentru un chiolhan improvizat etc.

Pintilie schimbă registrul și, opțiune esențială, situează acțiunea într-un spațiu dezolant, înfricoșător, o mahala sordidă, cu case rare, cu drumuri desfundate, picioarele se afundă adînc în glod, totul dă senzația de promiscuitate și de murdărie. În „sala de bal" și la cîrciumă e o viermuială imundă, transpirație, zgomot asurzitor. Regizorul vizualizează mitocănia în detalii, în vestimentație, pe fețele colțuroase ori buhăite, pe capul tuns zero al lui Pampon. Cîini vagabonzi, înjurături șuierate printre dinți, încăierări, bufnitura seacă a capului izbit de scîndura mesei, urlete, tropăituri, șolticării stupide, păruieli, pasiuni mimate frenetic, maimuțăreli patriotarde, colcăială, mizerie ...

Cum de și-a închipuit Pintilie (chiar să fi crezut cu adevărat?) că va trece de cenzura comunistă a anilor '80? Nu avea absolut nici o șansă. *De ce trag clopotele, Mitică* putea fi „citit" și ca o metaforă a societății românești de atunci. Iar viziunea regizorului era atît de non-conformă față de canoanele ideologice și estetice ale regimului, încît imaginile, în ele însele, reprezentau pur și simplu o provocare.

Am revăzut filmul recent, la PRO TV. Sigur, micul ecran e un handicap, mai multe scene (care se petrec în penumbră) sînt greu de urmărit, extraordinarele efecte obținute prin crearea unei lumini tulburi, cețoase, murdar-lăptoase pierd din impact. Interpreții mi s-au părut, și acum, admirabili, iar Mariana Mihuț în Mița Baston este de-a dreptul genială. Nu e mai puțin adevărat că Lucian Pintilie are o puternică vocație a excesului, îngroașă liniile, preferă caricatura enormă. Am avut însă, acum, senzația că descopăr o anume dimensiune premonitorie a filmului. Pintilie sesiza (ca și în *Reconstituirea*, de altfel) un fenomen ce a devenit caracteristic pentru sfîrșitul de secol XX: proliferarea violenței. Filmul prezintă ipostazele ei principale: violența fizică, violența limbajului, violența erotică și violența politică. Ar fi, apoi, expansiunea vulgarității, a mîrlăniei, a grosolăniei. Personajele sînt ahtiate de petreceri „pe cinste" (așa se spune astăzi, mai ales la televizor), se îndoapă, în prostie, cu mici și bere. Muzica e pe măsură: țopească, urlată din bojoci, podeaua se zguduie sub izbiturile bocancilor. Personajele delirează agresiv și irresponsabil pe teme politice: „ne trebuie o tiranie ca-n Rusia...", „statul, mă-nțelegi...", „unde e Vlad Țepeș...", fiecare ține morțiș la „părerea lui", un ins în permanență agitat rostește discursuri incoerente la baia comunală, în fața unui auditoriu ce ascultă cu o admirație tîmpă și îl urmărește hipnotizat, ca și cum s-ar uita la un „talk-show".

Să fie aici o iluzie, o proiecție a propriei mele subiectivități? Sau încă o confirmare a miraculoasei actualități a lui Caragiale? Oricum, a doua zi după ce revăzusem filmul, la jurnalul de actualități ni se relata un sordid fapt divers: o fată fusese mutilată de prietenul ei, care îi aruncase în față acid sulfuric. Individul se justifica spunînd că fata nu mai voia să răspundă la mesajele și la telefoanele lui. Nu altul era gîndul Miței Baston. Și ea vrea să se răzbune pe motiv de amor contrariat, caută „vitrion englezesc" care, printr-un fericit concurs de împrejurări, se dovedește a fi o banală cerneală. Eroul faptului divers găsește însă vitriol adevărat. Din nou, temă de reflecție pentru raporturile complexe dintre realitate și ficțiune. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Antropologic, despre Constituţie

Discuţiile despre modificarea Constituţiei au mai pierdut din intensitatea mediatică pe care o aveau acum cîteva luni. Se pare că s-a sfîrşit încă o repriză a acestui meci – e pauză. Pînă acum, meciul revizuirii legii fundamentale s-a jucat politic sau, mai precis, politicianist. Mă grăbesc să adaug că nu uit nici o clipă că o lege, şi Constituţia nu e altceva, este întotdeauna un produs politic şi că autorii unei legi exprimă, în manieră politică, voinţa alegătorilor lor în legătură cu organizarea cetăţii. Există teorii solide care spun că o Constituţie este, în esenţă, un pact politic. Ceea ce vreau să spun, însă, este că a trata Constituţia ca pe un fel de produs conjunctural, eventual ca parte a unor aranjamente politice mărunte şi fără anvergura constituţională, e o greşeală. Şi, mi-e teamă, lucrurile încep să se contureze în acest sens.

Constituţia este, fundamental, o *viziune*. Mai mult ca orice altă lege, ea desenează proiectul unei societăţi, ea vorbeşte despre cum *trebuie să fie* cetatea. Pentru ca viziunea să aibă contur şi să se respecte, e nevoie de politicieni oneşti care să nu o lase să devină un text etnic, plictisitor şi de experţi, care să nu o lase să fie o halucinaţie. La noi, modificarea Constituţiei a devenit un fel de joc de cabinet, o bună ocazie pentru „strîmbe" dîmboviţene, un lung prilej de vorbe şi de ipoteze, vorba poetului. Îndrăznesc să sugerez aici că o revizuire a textului constituţional în afara unui serios studiu de antropolgie juridică, de pildă, mi se pare de la bun început opera unor urechişti, care pot avea chiar şi talent, dar care oricît de bine ar stăpîni instrumentul şi oricît de virtuoz ar produce sunetele, sînt complet incapabili să scrie o simfonie. Or, Constituţia trebuie să fie o simfonie (în fine, măcar o sonată) şi nu o geampara sau, mai grav, o manea (sper că acesta este singularul corect al substantivului „manele").

Antropologia juridică este, în esenţă, o ştiinţă care studiază fenomenul juridic cu instrumentele antropologiei culturale. Ea pleacă de la ideea că dreptul este un produs cultural şi că este parte a sistemului social. Axiomatic pentru antropologia juridică este că fiecare societate are propriul ei mecanism de gestionare a conflictelor şi de exercitare a controlului social. Măsura în care aceste mecanisme aparţin dreptului pozitiv (sînt, deci, stabilite şi practicate conform actelor normative emise formal de legiuitor) sau au provenienţă informală este unul dintre subiectele antropologiei juridice. Mi se pare crucial pentru evoluţia dreptului nostru să ştim cum anume funcţionează mecanismele informale de control social, de pildă, şi să ştim cum asumă românii valorile pe care Constituţia le stabileşte. Dacă Constituţia va fi o operă de birou, rezultat al luminilor juridice ale politicienilor noştri cu licenţe în drept, nu vom reuşi mare lucru. Tot antropologia juridică ne poate învăţa şi cum anume trebuie consacrate constituţional valorile europene şi euro-atlantice pe care dorim atît de mult să le vedem practicate în România. Nu este deloc suficient să copiem texte din acordurile europene, să reproducem pasaje din stufosul *acquis* comunitar sau să „scriem" şi noi ca ei.

În plus, trebuie să dăm răspunsuri la întrebări fundamentale. Bronislaw Malinowski – un clasic al acestei discipline – observa în primele decenii ale secolului trecut că orice sistem de reguli de drept are un destinatar pe care urmăreşte să-l disciplineze cu precădere: individul, statul sau grupul. Cu alte cuvinte, dreptul reglementează, mai ales, fie comportamentul individual, fie funcţionarea instituţiilor, fie regulile de grup. Dreptul nostru ce opţiune are? Răspunsul care ar decurge din ceea ce ne învaţă şcoala noastră de drept ar fi stupefiant: toate trei. Aşa am învăţat la şcoală. Că, de pildă, dreptul constituţional reglementează mai ales funcţionarea instituţiilor (căci are ca obiect principal relaţiile de putere), că dreptul civil, dar şi dreptul penal, se ocupă de individ şi că dreptul muncii, dreptul familiei sau dreptul comercial reglementează relaţii de grup. Haosul se poate defini şi ca efort infantil de a cuprinde, nediscriminatoriu, totul. Dreptul trebuie să se concentreze preponderent, cu toate resursele sale, mai ales pe una dintre cele trei direcţii, în funcţie de interesele sociale prezente. Şi Constituţia este cea care trebuie să dea direcţia. O Constituţie care vrea să facă totul în numele unei pretinse exigenţe spre generalitate greşeşte cel mai adesea, căci este o Constituţie fără de sens. Constituţia SUA, cea mai longevivă Constituţie şi, dacă privim la ţara născută din litera ei, cea mai eficientă Constituţie din istorie, vorbeşte mai ales despre instituţii. Aşa era atunci, la întemeierea Lumii Noi, nevoie. În dezbaterea de la noi, atîta cîtă a fost, a pus cineva această problemă?

Dar, cu ce cuvinte ne scriem Constituţia? Care este tipul de discurs constituţional de care avem nevoie? Limbajul Constituţiei este esenţial, pentru că aşa Constituţia îşi atinge scopul, după cum este un produs tehnic, pentru experţi, sau un discurs larg, pentru popor. Şi-a pus cineva problema asta?

Această absenţă a discuţiilor cu adevărat fundamentale despre felul în care trebuie să arate viitoarea Constituţie nu se datorează, în primul rînd, politicienilor. Ar fi ridicol să ceri parlamentarilor noştri să aibă habar despre aşa ceva – ei au cunoştinţe în alte, la fel de importante, domenii. Aici e vorba despre o discuţie serioasă, între experţi. Această discuţie lipseşte. Şi, probabil, nici nu e posibilă. Trist... ▲

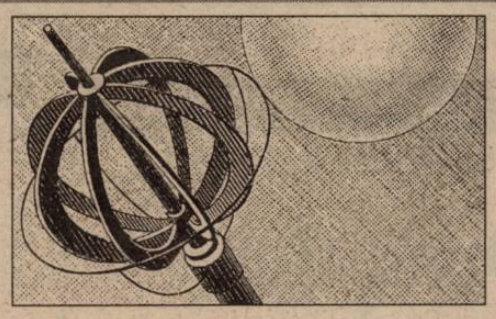

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Momentul adevărului

După atacul de la Nathanya, din seara de Paşti (18 morţi, zeci de răniţi), violenţa a devenit război: în Israel au fost mobilizaţi rezerviştii, incursiunile s-au transformat în lupte, palestinienii consideră că nu mai au nimic de pierdut şi multiplică atentatele teroriste, arătînd astfel că nicăieri evreii nu sînt în siguranţă. Ariel Sharon, primministrul Israelului, a declarat duminică, într-o alocuţiune televizată că nici un armistiţiu nu va fi posibil pînă cînd terorismul nu va fi complet eradicat. Sondajele arată că populaţia este de acord cu politica de mînă forte, dar nu crede că prin acţiunile de acum va putea fi eliminată ameninţarea teroristă. După felul cum decurg operaţiunile militare, atacarea şi ocuparea localităţilor din Cisiordania, Ramallah, Bethleem, este evident că pentru cabinetul Sharon securitatea civililor din Israel poate fi asigurată doar prin lichidarea puterii reale a lui Arafat şi a organizaţiei sale, Hamas. Deşi Sharon a declarat că nu se doreşte lichidarea fizică a liderului Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei, este limpede că se doreşte anihilarea lui ca factor de decizie politică şi militară.

Pentru palestinieni, războiul acestor zile arată că israelienii nu au acceptat niciodată, cu adevărat, perspectiva existenţei statului lor: toate concesiile nu au fost decît amînări ale soluţiei finale, care să permită expulzarea în ţările arabe a palestinienilor de pe teritoriile considerate de Israel ale sale, aşa cum cere un lider al extremei drepte israeliene. Cine a crezut în promisiunea celor două state vecine este obiectiv un duşman al propriului popor, iar poliţiştii palestinieni, bănuiţi de colaborarea cu inamicul, sînt executaţi de conaţionalii lor.

Pentru evrei sinceritatea lui Arafat a fost tot timpul suspectă: se consideră că concesiile făcute de el în cadrul tratativelor de pace nu au fost decît manevre necesare pregătirii pentru bătălia finală care să ducă la distrugerea statului Israel. Acum evreii cred că a fost o greşeală acceptarea statului palestinian şi a poliţiei sale, o forţă înarmată regulată, bază logistică pentru acţiunile teroriste. Se pot vedea în emisiunile de ştiri capturile de arme şi explozibil din depozitele acestei poliţii, material identic cu cel folosit de teroriştii. Cînd nu sînt împuşcaţi pe loc, poliţiştii sînt luaţi prizonieri. Cînd nu nimeresc între focuri, civilii din teritoriile ocupate sînt supuşi blocadei şi restricţiilor de tot felul, nu au unde munci, nu au unde învăţa, apa nu curge, electricitatea nu funcţionează, nu pot consulta un medic.

După ani de zile de mici succese în tratativele de pace, însoţite de tot atîtea eşecuri majore, criza îşi exprimă potenţialul de maximă violenţă. Asimetria forţei militare scoate în evidenţă brutalitatea acţiunilor israeliene. Brutalitate ineficientă în faţa determinării celor care se sinucid omorînd pasagerii unui autobuz, clienţii unei pizzerii sau ai unui magazin universal, tinerii dintr-o discotecă. Opţiunea consecventă pentru acest tip de acţiune arată că nu obiectivele militare sînt ţinta, în pericol este viaţa oricărui locuitor al Israelului aflat în calea unui om decis să moară.

Miniştrii ţărilor islamice cer protecţie internaţională pentru palestinieni, în ţările arabe manifestaţiile populare de susţinere sînt din ce în ce mai imperative, cerînd intervenţia, Statele Unite îndeamnă la reţinere, cerîndu-i lui Arafat să se delimiteze de teroriştii, Europa îndeamnă la reţinere, cerînd Israelului să renunţe la represaliile militare nediferenţiate. Consiliul de Securitate ONU emite rezoluţii fără mari şanse de aplicare. Se aşteaptă probabil scăderea nivelului de ură pentru a putea relua discuţiile raţionale. Dar ura se extinde pînă în marile oraşe europene, unde sînt incendiate, în mod simbolic, lăcaşurile de cult ale comunităţilor evreieşti.

În strategiile războiului împotriva terorismului, declanşat de SUA după 11 septembrie, conflictul din Orientul Mijlociu introduce modificări majore: statele arabe nu vor mai putea susţine acţiunile SUA dacă diplomaţia americană va continua să sprijine Israelul.

Se vinde bine armamentul, sofisticat sau simplu, preţul petrolului creşte, produse cum sînt laptele şi mierea, promise mai demult, sînt încă supuse restricţiilor. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Fabrica de tămîie

La fabrica de tămîie se lucrează în trei schimburi. Nu există producţie pe stoc şi nici plan: ideea e să facem cît mai multă. Fiecare gram e aşteptat de mult de beneficiar, iar specula a ridicat preţurile la niveluri scandaloase. Cînd bagă tămîie în cîte un magazin, se aşează la coadă nu strada ori cartierul, ci toată ţara. Tămîia, doamnelor şi domnilor, e o comoditate spirituală fără de care nu mai putem trăi.

Nu-i vorba, reclama are şi ea un rol în această dependenţă. Medici şi profesori au apărut la televizor şi i-au exaltat virtuţile. Cărţi scrise de academicieni cu păr alb şi îndelungată activitate de cercetare i-au fundamentat efectele curative. Istorici cu ochelari groşi au povestit cui a stat să-i asculte ultimii 2000 de ani de veselă folosire a ei. În sfîrşit, vedete de cinema şi cîntăreţi de muzică uşoară (de făcut, nu de ascultat) au mărturisit că le place tămîia şi c-o folosesc în fiecare zi.

Mai mult, plicul cu tămîie e acceptat peste tot, de la doctor şi pînă la judecător, de la comisia de licitaţie şi pînă la consiliul de administraţie. Pusă la frigider, tămîia se păstrează oricît şi poate fi folosită imediat, fără decongelare. Scoasă la uscat în balcon, ea provoacă invidia vecinilor şi creşte riscul unei spargeri de locuinţă.

Din nenorocire însă, această substanţă nu există liberă în natură. Importul e şi el îngreunat, nu de bariere vamale, ci culturale: ne e greu să înţelegem (ori să iubim) tămîia altora. Fumul ei ni se pare prea vaporos, mirosul prea diafan. Tămîia bună trebuie să ardă precum anvelopa şi să miroasă pînă în satul ori cartierul vecin. Şi, mai mult decît orice altceva, ea trebuie să facă impresie, să schimbe ceva în interlocutor.

Tămîia e inscrisă în Constituţie, are o lege specială, cîteva ordonanţe de urgenţă şi norme de aplicare. Acestea din urmă rămîn şi cele mai controversate: unii susţin că tămîia în strat gros şi vizibil arde cel mai bine, în vreme ce alţii (aflaţi, bineînţeles, în Opoziţie) se pronunţă pentru folosirea ei cu acurateţe şi moderaţiune. În popor se consideră că tămîia trebuie să fie la fel ca şi fleica: grasă şi consistentă. Dăscălimea face nazuri cînd aude de aşa ceva, însă asta n-o împiedică să-şi pună cădelniţa în servietă în fiecare dimineaţă.

Modernizarea a schimbat într-un fel modul de utilizare al acestei bogăţii naturale. Astăzi se vînd bine ventilatoarele portabile, cu care tămîia se poate direcţiona mai uşor în direcţia beneficiarului. Arderea a fost şi ea îmbunătăţită, în urma studiilor efectuate în comun de Patriarhie şi Comandamentul Pompierilor. Credincioşii săraci, care se lipsesc de hrană pentru a-şi cumpăra măcar o dîră de fum, sînt ajutaţi prin programul guvernamental Tămîia Săracului. Dacă nu fac excese, raţia ar trebui să le ajungă de la o lună la alta. În spitale sînt mai puţine perfuzii, însă tămîie e suficientă, ne asigură Ministerul Sănătăţii. În şcoli, ştiinţa şi tehnica folosirii acestei arome se învaţă odată cu istoria ţării – de care, oricum, tămîia nu poate fi desprinsă. O facultate de stat şi vreo douăzeci particulare de profil scot în fiecare an tineri perfect pregătiţi să se descurce în viaţă doar prin mînuirea fuioarelor de fum.

Cu toate acestea, lumea se poartă de parcă mîine s-ar termina toate zăcămintele. Goana după tămîie şi folosirea ei în exces au dus la situaţii tragice: oamenii au fost găsiţi sufocaţi în casă, într-o ceaţă de-o tăiai cu cuţitul. După cum alţii şi-au construit vile cu pivniţe adînci, în care au strîns tone de tămîie şi sute de brichete – în caz că zvonurile privind penuria de tămîie după intrarea în NATO se vor adeveri.

În această situaţie, recent remaniatului Consiliu Naţional al Cădelniţei îi revine sarcina de a aduce lucrurile sub control, în primul rînd prin privatizarea producţiei de tămîie. Şi asta printr-o licitaţie transparentă, în care întreprinzătorii români să fie, totuşi, ajutaţi în competiţia cu multinaţionalele. Pentru că nu numai de investiţii în retehnologizare are nevoie această industrie, ci şi de un management naţional, care să înţeleagă nevoia ţării de fum aromat şi ieftin.

Şi, în sfîrşit, e vremea să lăsăm prejudecăţile şi să urcăm tămîia pe drapel, acolo unde plecarea stemei cu spice şi tractor a lăsat un gol dureros şi galben. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Dracula Land

Un parc de distracţii pe nume Dracula Land e pe cale să se construiască în România, lîngă cetatea medievală a Sighişoarei, în inima Transilvaniei. Părerile despre proiect sînt împărţite. Există, uşor de prevăzut, opoziţia Bisericii Ortodoxe Române, care consideră demersul lucrarea Satanei. Mai există şi opoziţia celor care apără acurateţea istorică, susţinînd că Dracula al lui Bram Stoker şi confraţii lui hollywoodieni nu au nici în clin, nici în mînecă cu Vlad Ţepeş, sursa de inspiraţie a lui Stoker. Ţepeş a fost, s-o recunoaştem, un personaj de interes macabru, care a dat o întrebuinţare plină de fantezie duşmanilor săi, trăgîndu-i în ţeapă, în rînduri lungi, în faţa armiei turceşti în înaintare. Dar nu era nici pe departe băutorul de sînge fără de moarte. Istoria, spun criticii locali, este o alcătuire fragilă, care poate fi pusă la pămînt de orice intruziune comercială a lumii moderne. Fantasticul, care se găseşte din belşug în Transilvania, este considerat de domeniul folclorului şi e pus la locul lui în ţarc specializat.

Mult mai interesante sînt reacţiile uimite ale americanilor, care ridică o sprînceană ironică şi uşor alarmată de idee, ca atunci cînd ţăranii pun mîna pe castel. Dracula, spun sprîncenele, este un produs pe care noi ştim cum să-l mînuim, dată fiind îndelunga noastră experienţă în a transforma orice în kitsch şi a mai şi rîde de el. Pe de altă parte, culturile aborigene trebuie puse la adăpost nu numai de imperialismul cultural, ci şi de propria lor tendinţă, recent dezvoltată, de a se juca un pic cu trecutul şi a scoate nişte bani din asta. Ideea că bătrînul vampir, care vine dimineaţa, la micul dejun, cu Prince Chokula şi pleacă foarte tîrziu noaptea, cu sufletul fecioarei, poate fi reclamat de locul naşterii sale răneşte, pe de o parte, standardele duble ale îngrijorării culturale pentru tradiţiile altora şi, pe de alta, satisfacţia tîmpă pe care o avem dintru bun început, cînd pervertim acele tradiţii. Cu alte cuvinte, sîntem suficient de ironici pentru a vedea goliciunea şi hazul unui astfel de mit, din care stoarcem bani, în timp ce sursa inocentă a mitului, aceea trebuie să rămînă pură. În ceea ce mă priveşte, eu nu am nimic împotriva lui Dracula Land, dacă românii dau dovadă măcar de jumate din imaginaţia din care a izvorît Dracula. Dacă Disney poate face bani dintr-un şoricel, atunci cu siguranţă şi românii pot să stoarcă nişte gologani din strigoiul devenit al lor prin accident. În *Dracula* al lui Coppola, Gary Oldman vorbeşte o românească stricată – pentru care nici un român nu a primit leafă. Măcar Dracula cel românesc va vorbi un dialect local excelent şi localnicii vor putea face figuraţie. Dacă Dracula Land se dovedeşte a fi un succes, iniţiatorii vor putea merge mai departe, construind un Commie Land, un parc cu mult mai vast, cu legitimitate istorică şi relicve mult mai recente. Cu siguranţă, la ASTA nimeni nu va mai avea nimic de obiectat!

Acţiunea celui mai recent roman al lui ANDREI CODRESCU, „Casanova în Boemia", se petrece într-un castel.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene (10)

Un Paşte cu Pinot Noir

Nu prea le convine canadienilor că, de vreo două săptămîni (dar strîns legat de 11 septembrie), americanii au propus (şi cam impus) Canadei un soi de parteneriat prin care vor cvasi-controla vămile vecinei lor din nord. Peste noapte, canadienii mai în vîrstă şi-au adus aminte că pe la mijlocul anilor '60 dolarul canadian încă era mai puternic decît cel american, iar de atunci nu face altceva decît să scadă încet, dar sigur. Unii spun că eficienţa economiei americane ar fi de vină. Alţii spun că nu e nici o eficienţă la mijloc, ci doar abilitatea Statelor de a încuraja Canada în a se împrumuta – la cine? – la băncile americane.

Spuneam, dolarul canadian scade încet: o sticlă de vin românesc – un *Pinot Noir* pus sub sigla *Galerie roumaine*, cu o reproducere după Grigorescu pe etichetă – care prin '95-'96 costa aproape 8 dolari locali, acum este binişor peste 10 dolari sticla (plus că a mai apărut pe piaţă şi un *Merlot* de Valea Călugărească, ceva mai ieftin şi sub umbrela aceluiaşi pictor). Un Pinot cu care săptămîna trecută, în vinerea Paştelui catolic, m-am prezentat la o cină în compania unei familii de mexicani, stabiliţi în Québec de vreo doi ani. Simpatici. Vorbăreţi. Nici n-am apucat să scot dopul sticlei şi din cuptor au apărut un soi de baghete pe bază de porumb rîşnit fin, fiert şi amestecat cu ceva carne de pui, învelite în foi de bananier şi avînd drept garnitură o fasole maronie bătută bine şi cîteva *tortillas* (nu e cazul să acuzaţi snobismul exotic al descrierii; dacă aţi mîncat vreodată mămăligă cu pui în mujdei şi o iahnie, înseamnă că nu aţi pierdut nimic). Dintre toţi trei, băiatul – Alejandro junior – vorbea cel mai bine franceza. *Îţi place soccer-ul?*, l-am întrebat eu. *Nu, îmi place hockey-ul*, m-a fulgerat el, destul ca tatăl său, Alejandro senior, să se simtă puţin jenat de o aşa înstrăinare filială şi să-mi spună repede ce bun jucător a fost (evident) *Jeorjéadgi* – după care a schimbat subiectul. Ca mulţumire pentru maniera delicioasă în care a plescăit din limbă după ce a gustat din vinul românesc, i-am spus că, paradoxal, una dintre primele amintiri ale copilăriei mi-este legată de un pahar de plastic cu care mă jucam pe la trei ani, pe care scria *Mexico '70* şi de pe care zîmbea un – pesemne – mexican cu pălărie largă pe cap şi cu piciorul pe minge. *Aah! Campionatul mondial de fotbal din '70! Pîine şi circ!*, spuse Alejandro senior, explicîndu-mi pe îndelete cum a fost cu unul dintre primii luptători contra mondializării, pe la începutul secolului trecut – Doroteo Arango, mai cunoscut sub numele de Pancho Villa – şi cum Statele Unite menţin azi Mexicul într-un stadiu cvasi-colonial, tocmai bun pentru a-i da de lucru industrie uşoară – textile, adică – şi a-i lua în rest toate bogăţiile. Vrei capitalism sălbatic? Vrei corupţie? Vrei opoziţie bleagă? Vrei un preşedinte care înainte de a fi preşedinte a fost (era să scriu *student la Moscova*) preşedintele reprezentanţei locale a companiei Coca-Cola? *Cam asta e Mexicul!*, spuse cunoştinţa mea, frecînd în palme paharul de Pinot. *Şi dacă peste 25 de ani Mexicul, Canada şi SUA o să fie unite?* – am pus eu paie pe foc. *Oh-oh-oh* – spuse amicul, suferind vizibil că nu poate înjura în vinerea Paştelui –, *atunci o să plîng atît de tare încît o să mă auzi de la Bucarest*.

Duminica trecută, două zile de la această reconfortantă discuţie despre problemele altora, ascultam cu o ureche de creştin şi cu o alta de turist slujba de Paşte a preoţilor din biserica Saint Mathieu din Québec. Pe voltele unei corale, privind la ghivecele cu hortensii ce colorau sala, nu ştiu cum am ajuns cu gîndul la *summitul* viitor de la Praga! Şi gîndul spunea că, în fond, nici nu avem multe alternative: ori îi vom blestema pe yankei că nu ne-au luat în braţe (dacă *nu*), ori îi vom blestema, în timp şi în ton cu UE, că ne strîng prea tare (dacă *da*).

...Iar povestitorului permiteţi-i în plus plăcerea de a aştepta, venind de peste Atlantic, un fel de zumzet înfundat – ca un plînset de tată al cărui fiu iubeşte, imun la tradiţie, unele sporturi de iarnă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea tuşichii

Aruncăm ocheade spre lumea de dincolo de filosofie, de studii sociologice, şi politologice, şi antropologice. Iată, spre exemplu, cum, asemenea hătmănesei Rosetti din vremurile de dinaintea revoluţie de la 48, şi tuşichi putea spune că *„Nici o casă (...) nu era ţinută ca a ei şi, mai ales, nicăiure nu se mînca ca la dînsa"* (Radu Rosetti, *Amintiri*, ediţie îngrijită de Mircea Anghelescu, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996). Deosebirea, e adevărat importantă cu toate că nu de esenţă, constă în anvergura constatării respective. Pentru tuşonka, prestigiul se lăţea către vecinii din curtea din spate, spre casele cele multe şi mărunţele care urmau aceleia mari şi înalte de la stradă cumpărată de ei prin anii '60 de la o familie de evrei ce a luat drumul exilului. Poate că de aceea, în paranteză fie spus, după dispariţia lor pămînteană, cînd casa a intrat în reparaţii generale, vecinul Macek îmi tot spunea, trăgîndu-mă deoparte, să verificăm podul bătrîn, plin de tot soiul de vechituri, anvelope de maşină şi borcane din acelea farmaceutice şi sticle vechi de sifon de jumătate de litru. Credinţa vecinului era fermă, fostul taximetrist repeta obstinat că evreii precis au ascuns prin locuri dosite niscaiva averi de care, în graba plecării, au uitat. Pe sub cornii acoperişului sau pe sub pragul uşilor, în tocul uşilor, în lemnul din zidărie pe nume boiandrug s-ar fi aflat cocoşeii. N-a fost să fie mai nimic din reveriile domnului Macek, mai puţin un album nemţesc de la sfîrşitul secolului al XIX-lea cu poze alb-negre cu interioare vieneze, o frumuseţe era albumul acela prăfuit şi împînzit cu căcăreze de şoareci. O minunată sobă de teracotă din majolică policromă într-una din camere mai rămăsese din vremurile vechi despre a cărei valoare am aflat de la cei cîţiva vînzători de antichităţi care au răscolit coturile ascunse ale impunătoarei clădiri în căutare de valori nebăgate în seamă de ignoranţa noastră.

Şi cum spun, prestigiul tuşichii se întindea ferm peste hotarele casei şi se materializa în felul în care se întreţinea ea, pedagogic şi sever, cu vecina Zilli şi cu sora ei care se alcoolizau discret, în legătură cu Giusi, mecanicul auto, fost-băutor pocăit, mare în gură şi tare în braţe, avea el peste un metru optzeci şi cinci, şi destul de mult peste o sută de kilograme cu toate că nu era defel ceea ce ar fi să fie un grăsun nevolnic. Prestigiul se lăţea şi dincolo, la vecinele de peste drum, faţă de doamna Tămâianu sau cealaltă doamnă în vîrstă, cam nervoasă şi cîrcotaşă, pe nume doamna Iepure, mama inginerului Nelu Iepure care se alcooliza adesea cu Ucunuţu în pivniţa-atelier reparînd difuzoare şi alte daraveri electronice înarmaţi cu ciocane de lipit şi voltmetre obosite: mic şi gras era domnu' inginer, trecut de patruzeci de ani, neînsurat, şomer care a petrecut îndelungă vreme hai-hui la pescuit cu juni adolescenţi pe la balta de la Pădurea Verde din marginea oraşului, trăind ei în mare strîmtorare din pensia domnului Iepure şi din indemnizaţia lui de veteran de război pînă cînd a reuşit, în cele din urmă, să se angajeze la o firmă germană care producea cabluri electrice pentru marea familie Mercedes. Este de înţeles de ce anume tuşonka nu suporta beţivii: mişunau peste tot prin viaţa ei severă şi pedagogică. Asta este explicaţia expresiei aceleia pe care o lansa adesea cînd Ucunuţu ieşea politicos, adică beat, din pivniţa-atelier, atunci spunea ea vorbele acelea memorabile „oh, că tare mi-e mie urît de beţivanii ăştia". Şi nici nu este de mirare expresia respectivă, dacă încercăm să ni-l închipuim pe instalatorul Karcsi ieşind din acelaşi loc subpămîntean, adică din pivniţa-atelier, atît de beat încît nu reuşea să îngaime minimele vorbe de convenienţă pe care le spui cînd părăseşti o casă de oameni cît de cît respectabili, om în pragul pensiei care apucă numai să-i zică „săru' mînile" şi să dea din mîini ca să se apuce de coarnele bicicletei cu care intră pieziş în zidul casei, în timp ce tuşonka se uită nervoasă şi cu prestigiul turtit la Ucunuţu, şi Ucunuţu în spatele lui, foarte, foarte politicos, aranjîndu-şi pulovărul cu gesturi rare, păşind în urma derivei aceleia proptite de bicicletă a maistorului Karcsi ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, şi el şi-ar fi făcut datoria cea de toate zilele de a-l conduce spre poartă, aşa cum ar fi să conducă poştaşul venit cu pensia sau tînărul acela înarmat cu băţul metalic la capăt cu o lupă cu ajutorul căreia citea, în căminul casei, consumul de apă curentă la contorul de la oraş.

▲

Texte şi opinii de: Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Petre BARBU (jurnalist) ● Matei FLORIAN ● Peter GROSS (profesor univ., SUA) ● Raluca ION ● Florin MANOLESCU (profesor univ., Germania) ● Virgil Ştefan NIŢULESCU (consilier, Camera Deputaţilor) ● Mihai PASCU (secretar general de redacţie, „România literară") ● Adela ROGOJINARU (lector univ., Bucureşti) ● Florin TOMA (jurnalist) ● Rodica ZAFIU (conferenţiar univ., Italia)

Argument

Ce se întîmplă cu mass-media din România în zilele noastre este unul dintre subiectele de discuţie cele mai frecvente. Nu sîntem doar consumatori de ziare, reviste, televiziune ori radio, sîntem şi „comentatori" ai situaţiunii, critici ai întîmplărilor din viaţa presei, căci, spre deosebire de lectura unei cărţi, care predispune înainte de toate la reflecţie individuală, lectura unui text jurnalistic se oferă de la sine ca temă de discuţie cu amicii, ca modalitate de socializare ori ca pretext pentru o polemică. Aşa încît multe dintre evoluţiile din spaţiul mediatic se datorează nu jurnaliştilor ori editorilor de presă, ci nouă, cititorilor: mass-media reprezintă înainte de toate o afacere, aşadar trebuie să existe permanent o punere de acord a cererii şi ofertei. Presa este acuzată adesea că este „aşa" şi nu „altfel", dar felul ei de a fi este generat, de fapt, de felul nostru de a o recepta. Ca orice produs care apare pe o piaţă, trebuie să satisfacă nevoile consumatorului. Pe de altă parte, dacă alte produse au un „mod de întrebuinţare" ori nişte „instrucţiuni de utilizare", ziarele şi programele TV nu ne oferă întotdeauna asemenea „indicaţii" şi riscăm, aşadar, să nu le consumăm cum trebuie. Şi nici măcar o asociaţie pentru protecţia consumatorilor de presă nu există. În Statele Unite şi în Canada, de cîtva timp, în şcoli şi în licee s-a introdus o materie de studiu numită media literacy; *traducerea în româneşte, „alfabetizare media", nu spune mare lucru. Pornind de la ideea că, în societatea actuală, majoritatea oamenilor consumă tot felul de produse media, s-a constatat necesitatea de a le forma abilităţile de a recepta în mod adecvat ziarele, imaginile TV, videoclipurile etc. Chiar noţiunea de alfabetizare, spun specialiştii, trebuie redefinită, ea însemnînd astăzi mai mult decît scrisul şi cititul: o persoană alfabetizată trebuie să fie capabilă să înţeleagă, să analizeze, să evalueze şi să comunice mesaje sub formă de texte, imagini, sunete sau orice combinaţie între acestea. În plus, cititorul de ziare sau privitorul de programe TV trebuie să ştie să se ferească de manipulări, de propagandă, să fie capabil să recepteze diversitatea de mesaje din mass-media, într-un cuvînt să-şi păstreze luciditatea şi spiritul critic. Dacă peste ocean aceste abilităţi au început să fie predate sistematic la şcoală, în ultimii ani ele îşi fac loc şi în programele şcolare din Europa de Vest. Şi chiar în România, sub forma unei discipline opţionale.*

Nu e prima dată cînd ne ocupăm de mass-media. De data aceasta, accentul cade pe dialogul presei cu cititorul. În mod sigur, subiectul se pretează la reluări şi nuanţări. Va veni şi rîndul lor, cu o altă ocazie. Presa e inepuizabilă şi, vorba poetului, „ca dînsa sîntem noi"... ***(M. V.)***

Adela ROGOJINARU

Cititorul de mass-media

Sînt cititori de ziare împătimiţi, după cum sînt audienţi împătimiţi de ştiri radio şi TV. Lectura cotidienelor face călătoria cu metroul mai uşoară şi un debut acceptabil pentru ziua anostă de birou. Sînt cititori care cumpără şi alţii care trag cu ochiul la ziarul vecinilor. Media se alocă pe genuri: bărbaţii citesc ziare, femeile – magazine şi reviste. Odată citită, media se comentează, evenimentul devenit ştire redevine eveniment în pauzele de cafea, în discuţii ocazionale, la o bere, la o bîrfă... Cine citeşte? Toată lumea. Teoretic. Prin excelenţă, textul mass-media este accesibil, de „masă". Egalizează, orizontalizează, colectivizează. Este comunitar, factor de socializare, de relaţie. Este un instrument social. Lectura presei este publică, spre deosebire de lectura literară, care este intimă, subiectivă, de recluziune. Ca prime forme de ştire publică, mai întîi corespondenţa comercială, apoi ziarele apar odată cu nevoia de a facilita schimbul, economic în primul rînd, cultural în cele din urmă. Presa devine instrument de structurare a spaţiului public, un *raisonneur* şi un *gatekeeper*.

Este adevărat că textul media este informativ. Este prima lui menire. Informaţia de interes public este pusă în mişcare, provoacă judecata critică. Cu toate acestea, se citeşte mai mult pentru a primi o confirmare socială, decît pentru a se informa. Textul circulă în variante, iar cititorul de media se află prin urmare în poziţia de a se angaja în comunicare printr-un efect de serie, prin augmentare, prin dezbatere, prin risipire, sfîrşind prin a fi producător de *opinie*. Iată scopul lecturii de mass-media: un element de coagulare a experienţei colective. Accesul la, precum şi utilizarea mass-media fac parte din exerciţiul recunoaşterii publice, sînt o situare în spaţiul de viaţă colectivă, o validare a experienţei subiective în ipostază comunitară. Cititorul de media rămîne, ca să utilizăm un termen de o corectitudine politică curentă, inclus socialmente în comunitatea lui, admis în calitate de cetăţean, ca emitent de opinie.

Avem iluzia că textul este, în majoritatea cazurilor, citit în succesiune. De fapt, cititorul de media procedează la o lectură globală, fie că are în faţă un text de ziar, fie un ecran: scanează textul, ca pe un macro (hyper) text în primul rînd, apoi construieşte ancore de lectură – din titluri, cel mai adesea, în cele din urmă parcurge texte individuale scurte, de la care se dirijează către altele. Un cititor cu o bună alfabetizare media ştie să-şi construiască propriile legături. Ce se întîmplă în cazul radioului sau televiziunii? Ştirea este dirijată, comunicarea – asimetrică. Cercetări cunoscute asupra efectului mass-media insistă asupra caracterului non-selectiv al consumului de televiziune, care potenţează ratificarea colectivă a informaţiilor şi conduce la un fenomen de „spirală a tăcerii"[1]. Audientul, spre deosebire de cititor, acţionează mai puţin independent. El preia textul de bază şi admite, în limitele obţinerii satisfacţiei, că media îl plasează în structurile publice[2]. Ascultarea mediatică, ea însăşi non-liniară, nu relevă atît pasivitatea receptorului, cît dorinţa acestuia de a urma curentul de opinie. O ştire se citeşte pentru a obţine o interpretare, dar se ascultă pentru a i te conforma.

Plasată dincolo de text, grila de lectură mediatică presupune schimbare de comportament, adopţia unui stil de viaţă, un mod de a structura cotidianul. De la revistele săptămînale de morală din secolul al XVIII-lea, invocate de Habermas[3], la ziarul de eveniment contemporan, însuşirea ştirii presupune mai puţin lectura ei şi mai ales transferul ei în grupul de convivi, comentarea, transformarea ei în atitudine socială, o formă de integrare în sfera publică. Cititorul depistează tonul discuţiei, caută textul care „combate bine", preia judecăţi, le transmite şi le reformulează în marginea textului iniţial. Diferită de lectura critică a textului literar, care se dezvoltă dintr-un set de presupoziţii, lectura critică a presei nu recompune textul, ci glosează în marginea lui.

Cum se educă lectura mediatică? Manualele şcolare mai noi, începînd de la gimnaziu, dau probe controversate de didactică a lecturii presei. Un text poate fi înţeles în structura lui lingvistică sau stilistică, şi atunci pot fi relevate în special abaterile de la norma gramaticală sau consacrarea anumitor turnuri stilistice. Dar textul jurnalistic reprezintă o experienţă socială. Această trăsătură este absentă în efortul pedagogic, rămînînd să fie suplinită în cel mai bun caz de familie sau de grupul de prieteni. Experienţa mediatică se probează prin însuşirea unor grile colective de lectură, în timp ce pedagogia lecturii se adresează cititorilor independenţi, chiar dacă li se aplică un tratament psiho-lingvistic similar. Se ignoră faptul că o grilă colectivă de lectură presupune o structură interpretativă canonică, în sensul unui model ideal adoptat de o comunitate definită de lectori. Diversitatea aparentă a cititorilor de media este în fapt reductibilă la o tipologie de lecturi mediatice canonice, în funcţie de suport (scris, video, audio) şi în funcţie de contextele (primare, socio-culturale[4]) de lectură pe care acestea le activează.

În anume contexte comunicaţionale distincte, canonul lectoral mediatic devine un instrument al puterii publice, o formă de „plasament" public. Publicistul Scott Adams, autorul „Principiului lui Dilbert"[5], arată că, într-o ierarhie, pentru a obţine o promovare, este suficient să îţi confecţionezi o imagine managerială, o poză de şef. Printre sfaturile de realizare a acestei imagini de sine se află şi recomandarea de a te referi la articole din *Wall Street Journal*. O notă de subsol a autorului atrage însă atenţia că nu este nevoie şi să citeşti articolele din *Wall Street Journal*, întrucît o grămadă de oameni îşi fac abonament, dar nimeni nu-l citeşte de fapt. Ambele indicaţii ale tehnicii de „avansare" sînt simptomatice: prima, că simpla referire la un ziar financiar important te poate propulsa pe scara socială. Prin comunitatea virtuală de cititori, mass-media par să lanseze astfel un sistem paralel de reglare a statusurilor. În al doilea rînd însă, constatăm că, în anumite medii organizaţionale, presa nu mai trebuie nici măcar citită, ci „invocată". Absenţa lecturii efective nu-l exclude însă pe pretinsul lector din comunitatea lectorilor ziarului invocat. Efectul de contagiune socială este mai important decît chiar deţinerea informaţiei. Lectura mediatică devine pretextul unui joc social, al unui joc de putere.

Cititorul de media contemporan este un jucător. Nu întotdeauna şi un trişor, asemenea personajului lui Scott Adams, dar un amator de risc şi de cîştig, mai mult decît un lector gratuit. El nu citeşte, dar mizează, lectura presei devine substitut de putere publică, aduce recompense publice, construieşte identităţi, aduce învestituri. Contrar declaraţiilor de specialitate curente, criza lecturii critice, datorată suprainformării din mass-media, nu este provocată numai de slăbirea capacităţii de selecţie a cititorilor, ci şi de acumularea de putere mediatică din sfera publică. Orice cititor de media devine reprezentantul unei comunităţi de cititori al ziarului său sau al postului său de radio sau de televiziune, în numele căreia se consideră suficient de reprezentativ pentru a accede la deciziile de putere din sfera publică. Lectura presei consacră lectorul în structurile de putere ale vieţii publice. Absenţa lecturii marginalizează individul. Iată de ce alfabetizarea media rezidă în alfabetizare politică, şi nu neapărat în cea lingvistică sau literară. Este evident că mass-media susţin procesele de fabulare socială pe care le disting specialiştii sub numele de inteligenţă machiavelică[6], acel tip de inteligenţă prin care indivizii tind să îşi securizeze capacitatea de cooperare interpersonală. Este evident că lectura mediatică antrenează cu acuitate acest comportament cooperativ, deşi el se găseşte, într-o anumită măsură, în orice act de lectură – definit ca tranzacţie. *„E foarte greu să fii cititor în ziua de azi. Nu mai poţi avea încredere deloc în scriitori"*[7]. E şi mai greu să fii jurnalist. Parcă mai poţi avea încredere în cititori...

---

1. Opinie emisă de Noelle-Neumann, după J.J. Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, *Ştiinţa comunicării*, Bucureşti, Humanitas, 1998, pp. 234-235.

2. Ibidem, pp. 230-231, precum şi întreg capitolul „Mass-media şi influenţa lor".

3. Jürgen Habermas, *„Sfera publică şi transformarea ei structurală"*, Bucureşti, Univers, CEU, 1998, pp. 90-91.

4. Vezi diferenţierea între „context primar" şi „context secundar" la Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Iaşi, Polirom, 1998, pp. 94-96.

5. Faţă de *Principiul lui Peter* (autori L.J. Peter şi Raymond Hull), care afirmă că „într-o ierarhie, fiecare salariat tinde să urce pînă la nivelul lui de incompetenţă", Scott Adams formulează în 1996 un nou principiu afirmînd că, odată cu evoluţia ierarhiilor, dimpotrivă, cei mai incompetenţi angajaţi sînt promovaţi sistematic în management, adică acolo unde sînt în poziţia de a nu dăuna organizaţiei.

6. După J.A. Barnes, *Sociologia minciunii*, Institutul European, 1998, rezumă teoriile care disting între inteligenţa tehnică – utilizată în relaţie cu lumea materială, şi inteligenţa machiavelică – utilizată în interacţiunile sociale, pp. 322-323.

7. Ibidem, p. 286. J.A. Barnes preia o replică din Helen Daniel, cu privire la critica romanelor australiene.

Virgil Ştefan NIŢULESCU

Aparenta transparenţă

În România comunistă, scopul presei nu era acela de a difuza informaţii, ci acela de a face propagandă. În România capitalistă, scopul presei nu este acela de a difuza informaţii, ci acela de a face bani – nu pentru cei care primesc informaţiile, ci pentru cei care le difuzează – tot aşa cum scopul celor care produc pîine nu este cel de a asigura hrana zilnică a populaţiei, ci tot acela de a cîştiga bani. În fond, ce nu face un om pentru o bucată de pîine? De exemplu, ne spune ce se întîmplă în jurul nostru. Cum, însă, nu ne poate spune tot, el trebuie să facă o selecţie. În plus, trebuie să aleagă o ordine a difuzării, trebuie să facă un comentariu (ca să ne deschidă ochii asupra dedesubtului pe care – crede el –, altfel, nu l-am vedea), iar, dacă impactul este audiovizual, ne poate da un indiciu în plus, printr-o ridicare de sprînceană sau un tremurat în voce. Evident, obiectivitate absolută nu există, nici dacă omul este de cea mai bună credinţă. Şi dacă el ar vrea să fie, dar nu-l lasă redactorul şef, pe care nu-l lasă directorul, pe care nu-l lasă patronul – care, om şi el, are tot felul de interese, altele decît ale mele sau ale dvs.?

O asemenea întrebare şi-o pune multă lume, şi nu de ieri. Pe vremea cînd – cel puţin, în Europa – cele mai multe posturi de radiodifuziune şi televiziune erau în proprietate publică, lucrurile erau mai simple: interesele nu puteau fi decît ale guvernului. Eventual, iniţiaţii puteau să intuiască, în funcţie de comentariul aferent unei ştiri, cine anume din guvern avea vreun interes anume în acea zonă a realităţii. Acum este mult mai greu. Şi asta, cu atît mai mult cu cît nimeni nu va putea să audă, în deschiderea unui buletin de ştiri, un anunţ de genul: „Afaceristul despre care toată lumea zice că ar trebui să ajungă la puşcărie este chiar proprietarul postului nostru de radio; din această cauză, noi vă vom spune că el este un om cinstit, chiar dacă, de fapt, nici noi nu prea credem acest lucru.“. Desigur, cum observa Bourdieu, „nu ne putem mulţumi cu a spune că ceea ce se petrece la televiziune este determinat de cei care o posedă, de comanditarii de anunţuri care plătesc publicitatea, de statul care acordă subvenţii“, însă „toate aceste elemente este important să fie reamintite“ (Pierre Bourdieu, *Despre televiziune*, traducere şi prezentare de Bogdan Ghiu, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1998, p. 14). Motiv pentru care, în domeniul mijloacelor de informare în masă, mai mult decît în oricare altul, pentru a înţelege mesajul, trebuie să ştim cine îl transmite. Şi cum nu este nevoie să mai inventăm norme la care s-au gîndit alţii, înainte, este suficient să studiem Recomandarea nr. 13/1994 a Comitetului de Miniştri a Consiliului Europei. Aceasta stabileşte şase linii directoare, din care statele membre ale organizaţiei ar trebui să se inspire pentru propriile lor legislaţii.

Prima dintre ele cere garantarea – de o manieră echitabilă şi imparţială – a dreptului de acces la informaţiile fundamentale legate de mijloacele de informare în masă. A doua pretinde autorităţilor naţionale să facă schimb internaţional de informaţii relative la transparenţa media. Următoarele trei se referă la procesul de autorizare a radiodifuzorilor şi instituie reguli privind transparenţa procesului de autorizare a acestora, a informaţiilor legate de cîştigătorii licitaţiilor şi chiar de organismul de autorizare însuşi. În fine, ultima linie directoare este rezervată presei scrise. Potrivit ei, periodicele trebuie să furnizeze informaţii referitoare la editori – persoane fizice şi juridice (cu indicarea procentelor deţinute de fiecare investitor) – şi la cei care, într-o formă sau alta, exercită vreo influenţă asupra orientării editoriale; totodată, se cere menţionarea orientării politice a publicaţiei, precum şi anunţarea rezultatelor financiare ale structurilor editoriale şi de difuzare.

România are o Lege privind liberul acces la informaţiile de interes public, numai că acest foarte modern – şi, aş zice, aproape revoluţionar – instrument juridic nu are relevanţă pentru firmele care nu primesc subvenţii din banul public. Or, cum – în cazul presei private, de exemplu – banul public este primit doar sub masca publicităţii plătite de regiile autonome (la comandă politică sau, în orice caz, pornind de la interese oculte, se înţelege, de vreme ce ele au poziţii de monopol şi, logic, nu au nevoie de reclamă), legea nu are relevanţă pentru această categorie de presă. În plus, legea fiind destul de recentă, nu există, încă, obişnuinţa aplicării ei, nici măcar pentru media publice. Desigur, unele informaţii se pot afla de la Registrul Comerţului, dar numai contra cost – ceea ce nu ar trebui să fie valabil şi în cazul instituţiilor de presă. Cît despre informaţiile aflate în casetele tehnice ale gazetelor, ele sînt, de regulă, complet nesemnificative – oricît ar fi de bogate. În plus, ziarele, mai ales, evită cu obstinaţie să-şi devoaleze orientarea politică, afişînd o „independenţă“ de coloratură – dacă nu chiar „patriotică“, atunci cel puţin „naţională“ – care, evident, nu e luată de nimeni în serios.

Dar avem şi o Lege a audiovizualului. Chiar dacă, în principiu, activitatea Consiliului Naţional al Audiovizualului este relativ transparentă, multe autorizări rămîn, deocamdată, învăluite în perdele opace, lăsînd să se bănuiască tot felul de aranjamente de culise. Din fericire, se pare că viitoarea lege – care are toate şansele să intre în vigoare încă din acest an – va impune un grad mai ridicat de transparenţă. Rămîne de văzut şi în ce măsură va fi respectată, nu doar de către Consiliu, ci şi de către operatori. Aceştia au, deja, obligaţia de a furniza date privind structura acţionariatului. Ceea ce nu înseamnă că se grăbesc să o facă.

Dar, pentru o ţară ca România, nu legile constituie principalul obstacol în aplicarea principiului transparenţei – deşi, ce bine ar fi dacă ele ar exista! –, ci oamenii, adică noi, cetăţenii. Se pare că, pentru românul în tranziţie, postura afaceriştilor care, după ce şi-au aservit nişte mijloace de informare în masă, se hotărăsc să intre şi în politică, pare a fi cît se poate de normală. În primul rînd, pentru că, atîta vreme cît politica unui post de televiziune – să zicem – este suficient de aplecată spre gustul iubitorilor de telenovele, meciuri de fotbal, divertisment grosier şi scandaluri cu iz politic (teribil amestec!), nimeni nu pare interesat să ştie cine stă în fruntea bucatelor. Unul dintre motive este acela că, se pare, ne-am obişnuit să ne iluzionăm că putem vedea prin sticla ecranului, de parcă acesta ar fi într-adevăr transparent, uitînd că drăgălaşele noastre vedete mediatice nu se chinuiesc, pe degeaba, să ne facă să uităm de probleme: ele sînt plătite din banii noştri, adică din preţul pe care îl plătim pe produsele la care se face publicitate. Ei bine, în România, ecranul este opac, iar transparenţa este, mai degrabă, în minţile noastre (curat dispută a universaliilor, la început de mileniu!). Şi dacă veţi spune că nu avem a ne ruşina, pentru că nici fraţii noştri italieni nu stau mai bine, nu cred că asta este problema noastră. Las la o parte faptul că numai Margaret Thatcher (e drept, în principal, din alte motive) a mai strîns, în Europa ultimelor decenii, atîta antipatie din partea intelectualilor, cîtă a reuşit să adune Silvio Berlusconi. Pe produsele trustului Mediaset (şi, mai nou, chiar şi ale serviciului italian public de radioteleviziune) aproape că este tipărit, ca pe pachetele de tutun, anunţul privind pericolele la adresa sănătăţii. Şi totuşi, cetăţeanul mediu italian pare, deja, înrobit viciului, din moment ce, printre luminile orbitoare ale reflectoarelor mediatice se revarsă atîta plăcere şi atîta lene a gîndirii! Italienii au, măcar, scuza de a nu mai fi trăit sub dictatură din 1944 încoace – scuză pe care noi nu o putem invoca.

Dacă nu am învăţat de ce nu este bine ca prea multă putere să se adune în mîinile unui singur om, atunci înseamnă că nici nu putem înţelege de ce avem nevoie de legislaţie anticoncentrare în domeniul media şi, implicit, de transparenţă. Poate am avea ceva de învăţat din eforturile vizibile ale lui Gerhard Schröder de a bloca accesul lui Berlusconi la festinul deschis prin prăbuşirea concernului Kirch. Dovadă că ar trebui să avem şi noi nemţii noştri. ▲

Raluca ION

Tineri consumatori media

– breviar incomplet de motivaţii –

***Cazul* a, *în care nu există motivaţii*.** Există în schimb o stare vag asemănătoare cu plictisul, efect al mersului cu metroul sau al mîncatului de unul singur, de pildă, şi o altă persoană, de această dată motivată suficient pentru ca, în ziua cu pricina, să se oprească la un chioşc şi să cumpere un ziar sau o revistă. Dacă ziarul este citit în mijloacele de transport în comun există o mare posibilitate ca el să se numească *Libertatea, Naţional, Evenimentul zilei* sau *Prosport*. Oricare dintre ele devine în context irezistibil pentru cel de alături, care trage cu ochiul la fragmentele vizibile, pentru a le da, de obicei, imediat uitării. Sau care, dimpotrivă, îl pot urmări toată ziua. „Ziare furajere. Nu le cumpăr niciodată, dar le citesc în metrou de plictiseală. De multe ori nu am cum să nu le citesc, oriunde îmi întorc capul văd acelaşi titlu. De nenumărate ori. Zilele trecute am văzut în *Libertatea* un articol despre un concurs de pantofi împuţiţi, m-am dus după aia la şcoală, peste tot se discuta despre asta, am aflat toate detaliile, care au fost cîştigătorii, cum au ajuns ei la o asemenea performanţă“, ne spune Bogdan, student la Facultatea de Matematică. Altă situaţie este cea în care tinerii citesc la nimereală, tot ce le cade în mînă. **Dana**, 17 ani, elevă la Liceul „G. Coşbuc“, dă un alt sens conceptului de publicaţie de masă: „De obicei citesc cînd mănînc, citesc orice cumpără mama: *Libertatea, Formula As, Practic în bucătărie*. Am o stare de gol psihic, trebuie să am ceva, un articol, în faţa ochilor. După aceea uit totul, nu mă mai interesează. Asta nu că m-ar interesa înainte.“

***Cazul* b, *în care se vădeşte un scop practic*.** Este vorba despre ziarele cu oferte de muncă, ghidurile TV şi *Şapte Seri*. *România liberă* este un ziar foarte popular în rîndul studenţilor şi al tinerilor absolvenţi, datorită paginilor de mică publicitate. „Cumpăr *România liberă* în fiecare zi şi citesc doar ofertele de joburi“, aflăm de la **Cosmina,** care a terminat anul trecut Filosofia şi lucrează acum ca secretară. „În fiecare zi trimit cel puţin un CV, cîteodată trimit 3-4 şi aştept să fiu chemată la interviuri. Ziarul nu-l prea citesc, poate doar titlurile de pe prima pagină, pentru că în momentul ăsta nu mă interesează atît de mult situaţia altora, mă interesează situaţia mea.“

Preferinţele pentru *TV Mania* sau *Şapte Seri*, care de multe ori se completează în mod fericit în una şi aceeaşi persoană, ne pot indica două categorii, total diferite, de tineri: unii pentru care televizorul este principala sursă de divertisment şi alţii amatori de filme, teatru, chefuri. O ascultăm pe **Andra**, 19 ani: „Sînt un monstru de canapea. Toată ziua stau şi mă uit la televizor, nu mă interesează ştirile şi ce se întîmplă, mă interesează în primul rînd filmele. Presă nu prea citesc, citesc numai *TV Mania* şi cîteva chestii de modă de la sor-mea.“ **Horia**, 20 de ani, student la Limbi Străine îşi ia *Şapte Seri* „De obicei de la Cărtureşti, de pe Edgar Quinet. Îl iau mai mult pentru teatre şi concerte. Nu citesc ziare, nu sînt atît de implicat în ceea ce se întîmplă în jur. Oricum nu pot schimba nimic.“

***Cazul* c, *extrem de rar, apare acolo unde există la mijloc un hobby*. Andrei**, student la ASE, pomeneşte numele a două reviste de care nu am auzit niciodată: *Aeromagazin* şi *Modelism Internaţional*. „Sînt singurele de care ştiu la noi în ţară pe ceea ce mă pasionează. În afară sînt mult mai multe şi mai mişto făcute, am fost în Elveţia, acolo aveai de unde alege“, adaugă el, evident dezamăgit.

***Cazul* d *ţine strict de vîrstă*. Alina**, 15 ani, elevă la un liceu de chimie, cumpără, ca multe dintre fetele de la ea din clasă *Bravo, Popcorn* şi *Cool Girl*. „Cam astea sînt cele mai citite reviste la mine în liceu, au lucruri ca lumea pentru adolescenţi. Viaţa starurilor, postere, sfaturi despre sex, versuri (n.r. – rog aici a nu se înţelege literatură), cred că de astea avem nevoie acum. Profesorii nu înţeleg şi fac fel de fel de fiţe la ore, ei ar vrea să ştie că mori cu Eminescu în braţe, dar s-au dus vremurile alea, nu mai sîntem în *Liceenii*.“

***Cazul* e *ţine de testosteron*.** Este inutil deci să întrebăm de ce băieţii citesc *Penthouse, Hustler* şi *Playboy*, însă fiindcă nu ne putem abţine să o facem primim un răspuns care, citit, pare surprinzător: „pentru articole“. Aşa că am să vă rog pe dumneavoastră să vă imaginaţi şi mimica adecvată lui.

***Cazul* f, *în care studenţii de la o anumită facultate citesc presa din domeniu*.** Literaţii citesc *România literară* şi *Observator cultural*, de pildă, studenţii din ASE citesc *Ziarul Financiar*, firește, nu toţi, pentru ca să fie „conectaţi“. Şi mulţi studenţi, indiferent de facultatea la care sînt, citesc *Academia Caţavencu* şi *Dilema*, de obicei aceste două publicaţii au apărut împreună în răspunsurile tinerilor, „pentru că acolo se spune ceva şi se spune într-un fel mişto“, reproducem la întîmplare răspunsul **Laurei**, studentă la Facultatea de Drept.

***Cazul* n+1:** Fireşte că pe parcursul unui articol nu putem epuiza toate motivaţiile care îi fac pe tineri să devină consumatorii unui anumit produs media. Ele sînt nenumărate şi pentru a vă convinge de aceasta vom reproduce cîteva dintre raţiunile care îi determină pe aceştia să se uite la diverse emisiuni de televiziune. **George**, student la ASE, este fan *Lanţul slăbiciunilor* pentru că îi place să vadă „cum se pierd fraierii atunci cînd îi ia unul mai tare“, **Georgiana**, studentă la Facultatea de Litere, se uită la „Vrei să fii miliardar“, pentru că ştie răspunsurile, Răzvan nu pierde nici o ediţie din Marius Tucă Show, datorită moderatorului, Teo îi induce **Corneliei** de la Filosofie o stare de bună dispoziţie. Ş.a.m.d. ▲

Peter GROSS

Media şi participarea cetăţenilor la viaţa social-politică

Se spune că mass-media din Europa de Est, în special televiziunea, au un rol de emasculare. Aceasta deoarece sînt percepute ca instituţii fără autonomie, fără pluralism, fără diversitate, deci instrumente de exercitare a controlului politic, inducînd sentimente de apatie şi neputinţă. În absenţa unor cercetări solide de tipul celor care fundamentează opiniile similare din Statele Unite, acest punct de vedere este deseori prezentat în tandem cu altul, opus, totuşi îndreptăţit. Astfel, potrivit lui Rudolf L. Tokes *(Party Politics and Political Participation in Postcommunist Hungary*, în K. Dawisha, B. Parrot, eds., *The Consolidation of Democracy in East-Central Europe*, New York, Cambridge University Press, 1997), televiziunea maghiară „a jucat un rol important mai ales prevenind şi, într-o mult mai mică măsură, sprijinind participarea publică la evenimentele politice".

Conţinutul ofertei media şi contextul în care acesta a fost elaborat, diseminat şi asimilat de public, în bună măsură s-ar putea pune în legătură cu percepţia asupra efectelor media. În acest moment dispunem cu preponderenţă de studii calitative, de lucrări descriptive şi teoretice bazate pe observaţii şi pe chestionare. Ele sugerează că vizionarea programelor de ştiri şi a celor înrudite cu ele sau lectura ziarelor se corelează pozitiv cu implicarea civică (indirectă). În ansamblu, consumul de media este, fără îndoială, ridicat dacă avem în vedere numărul mare de ziare, de posturi de radio şi televiziune, de reţele de cablu la care are acces populaţia. Deşi rapoartele indică un nivel relativ scăzut al angajării civice în Europa de Est, numărul organizaţiilor, grupurilor, instituţiilor non-guvernamentale a crescut spectaculos din 1989 încoace. Mai mult chiar, în ciuda unei pante descendente, participarea la vot în Europa de Est este mai ridicată decît în Statele Unite sau în multe ţări din Europa Occidentală.

În mod evident, în Europa de Est participarea populaţiei la viaţa socio-politică este influenţată nu de mass-media, ci de alţi factori. Într-adevăr, cauza nivelului scăzut de implicare socială a cetăţenilor pare să fie lupta zilnică pentru supravieţuire economică, timpul liber limitat şi banii, un volum mai mare de distracţii şi cultura non-participării la viaţa publică inoculată de comunism. Şi mai importantă este rapida erodare a încrederii în noile instituţii şi în noua conducere politică şi economică de după 1989, ceea ce, potrivit lui Daniel N. Nelson, a condus la „o abandonare deliberată a sferei publice"; din nou, afirmaţia ar trebui confirmată de date empirice solide (Daniel N. Nelson, *Civil Society Endangered: The Perils of Post-Communism*. Occasional paper, nr. 42, Washington DC, The Woodrow Wilson International Center for Scholars). Cu toate acestea, retragerea sau neangajarea din/în viaţa publică nu poate fi pusă, integral şi în primul rînd, pe seama lipsei de încredere în media a est-europenilor. În mod semnificativ, studiile elaborate de Societatea Paul Lazarsfeld din Viena au arătat că, în anii '90, lipsa de încredere a cetăţenilor în mass-media din această zonă a Europei era, per ansamblu, mai mică decît lipsa de încredere în guverne, parlamente, preşedinţi, funcţionari publici, justiţie, partide politice, poliţie, biserică, asociaţii patriotice, organizaţii profesionale, sindicate, întreprinderi private, experţi străini. De asemenea, rezultatele acestor studii sugerează că, indiferent dacă mass-media sînt influenţate sau poate chiar controlate de vreo altă instituţie, impactul pe care îl au asupra societăţii nu depinde de credibilitatea altor instituţii. Într-adevăr, mijloacele de informare în masă se dovedesc a fi relativ ineficiente pentru aceste grupuri sau instituţii, deoarece au un efect minor în sporirea credibilităţii lor în societate sau în audienţa media.

Societatea civilă nu este, în mod necesar, în retragere pentru că cetăţenii – descurajaţi de nesfîrşitele lupte politice pentru putere şi de lipsa unui progres în rezolvarea problemelor specifice naţiunilor respective – au ales să nu se implice în viaţa publică. Iată de pildă concluzia lui Andrzej Rychard („Institutions and Actors in a New Democracy", în D. Rueschmeyer, M. Rueschmeyer, B. Wittrock, eds., *Participation and Democracy East and West: Comparisons and Interpretations*, Armonk, New York, M. E. Sharpe Inc., 1998): „Societatea poloneză a fost mai pasivă în timpul perioadei comuniste şi în prima fază a tranziţiei decît în cea de a doua fază a ei. Participarea scăzută la «macro»-politicile formale nu înseamnă pasivitate. Dimpotrivă, sînt multe semne care anunţă noi forme de activitate socială".

În mod sigur, harababura schimbărilor din structurile instituţionale în perioada de tranziţie şi în diferitele faze ale democratizării a îndreptat atenţia oamenilor din societăţile postcomuniste spre satisfacerea necesităţilor elementare, ceea ce a remodelat atitudinile faţă de presă şi a conturat un nou mod de utilizare a mijloacelor de informare în masă. Aceasta nu înseamnă însă că est-europenii au înlocuit valorile civice cu valorile de consum. Să spunem lucrurilor pe nume: cîţi dintre ei aveau valori civice pe care, cu atît mai puţin, le puneau în practică înainte de 1989?

traducere de Andra ŞERBĂNESCU

▲

Florin TOMA

Procitanie

Pune degetul! – strigă doamna învăţătoare, ieşindu-şi, în sfîrşit, din pepeni, altfel femeie blîndă, serafică, toată numai un zîmbet „abecedarian". Aşa că n-avem ce face şi punem degetul mai întîi pe prima silabă *ma-* şi citim, apoi pe a doua silabă *-ma* şi citim. Este primul act de manipulare din viaţă (limba română = mama), în timp ce penultimul este: *L-ai văzut pe X ce-a mai slăbit? Sigur e bolnav!* (informaţia fiind însoţită de un *actio* teatral: darea peste cap a ochilor!).

Între aceste două limite se desfăşoară marea cabală mediatică, în care actorii sîntem noi, „idioţii folositori", cum bine ne numea un ideolog cu cioc şi şapcă. Fiindcă viaţa noastră nu mai înseamnă demult o înşiruire de fapte, ci doar de informaţii, iar binecunoscuta exhortaţie „fă ceva!" (adică făptuieşte!) s-a transformat în „informează-te, nene!". Faptul că, de pildă, ninge, nu mai înseamnă în sine nimic. El trebuie să devină informaţie şi chiar devine, atunci cînd un informator informează un informat. *Ninge* nu este o informaţie, atîta timp cît, de exemplu, X nu-i telefonează lui Y, pentru a-l informa că ninge. Aproape că, de fapt, abia cînd X îl informează pe Y că afară ninge, abia atunci ninge cu adevărat! Numai că exact din acest moment începe drama noastră (şi, deopotrivă, a informaţiei!) în trei acte, călare pe tot atîtea imponderabile. Prima (în legătură cu informatorul): X nu a văzut bine şi, de fapt, nu ningea, ci vecina de sus scutura o pernă care, netratată la timp cu înălbitorul Ace, cînd, normal, vine mătuşa din Italia, aceasta s-a rupt (perna, nu mătuşa!). Deci, informatorul e cel puţin zărghit. Sau pervers. Dacă nu neglijent. A doua (privind mijlocul de comunicare): telefonul (lui X sau al lui Y, nu contează!) era defect şi hîrîia, drept urmare, deşi X a spus *minge* sau *ninja*, Y a înţeles *ninge*. Deci, de vină este „operatorul telefonic" (care poate fi şi „intermediarul" de pe fir!). A treia (cu privire la informat): în urma telefonului primit, Y nu se uită pe fereastră să verifice şi, pradă unui acces sever de reverie, închide ochii şi murmură: *Ce frumos ningea cînd eram eu copil!*, hotărîndu-se, în fine: *Bine, o să-i împrumut schiurile!* Prin urmare, se poate spune că *adrisantul* este bine in-format. De aici încolo, din pricina distorsiunii, se dezlănţuie o nesfîrşită şi sălbatică logomahie care, uneori, depăşeşte cadrul de bun-simţ al logicii formale.

Între justificarea *Este adevărat, pentru că am văzut la televizor!* (cu varianta *Nu se poate, am citit eu în ziar!)* şi morocănoasa exclamaţie *Măi, să fie!* (urmată de scărpinarea în creştetul capului!), consumatorul de real mediat este pregătit să înghită totul. Absolut orice. Însă, din nefericire, cu cît informaţia circulă mai repede şi-l zăpăceşte, cu atît el devine mai superficial. Şi, cu cît e mai superficial, cu atît el devine mai vulnerabil, adică mai uşor de dezinformat. Pînă cînd, în final, consumatorul ajunge aidoma unei „cioboteci", adică o colecţie de fragmente disparate de vase arheologice, din care nici cel mai talentat restaurator nu poate reconstitui nimic. De aceea, eu, unul, nu mai pot fi sigur de nimic. Aşa încît mă bate gîndul să mă aşez din nou cu burta pe cartea planetară.

Totuşi, pentru liniştea mea, aş dori să trimit, prin intermediul dvs., la Citizen Involvement Training Project, una dintre instituţiile americane de învăţămînt unde se predă disciplina numită *manipularea mulţimilor*, următoarele întrebări: 1) Dacă transmit mai departe două texte *graffiti*, pe care le-am văzut în metroul din Paris (adică *Sînt franc, deci sînt pentru EURO* şi *Cei mari nu sînt cu adevărat mari decît atunci cînd cei mici stau în genunchi)*, manipulez sau nu? 2) Dacă eu spun că „liderul spiritual" al hunilor „era supranumit *son of a bitch*-ul lui Dumnezeu" – este aceasta o formă de propagandă duşmănoasă sau doar un eşantion de parfum xenofob? 3) Dacă descopăr într-un ziar o reclamă pentru o limuzină scumpă şi, lîngă ea, un comentariu despre cum 36% din populaţia ţării se află sub pragul de sărăcie, *coincidenţa* e doar o greşeală de paginare sau (numai) o intenţie subliminală? 4) Dacă mă exprim în felul acesta: *Firma Peugeot s-a văzut cu Saatchi & Saatchi în căruţă* spun oare mai mult decît trebuie? 5) Dacă un cunoscut post de televiziune îşi încheie jurnalul (împestriţat cu violuri, furturi, crime, accidente, blestemăţii, necazuri, cutremure, deraieri şi alte alunecări!) cu o ştire pozitivă, „netedă" (cum ar spune Patrick Poivre d'Arvor – PPdA), precum: un concurs de frumuseţe canină; unui model i se rupe breteaua de la rochie în timpul unei prezentări de modă; încă se mai vînd parcele pe Lună sau divorţul unei vedete strălucitoare anunţat chiar la un festival estival – ce vrea să însemne chestia asta, intoxicare sau dezinformare? 6) Dacă aş crea un spot pentru o pastă de dinţi în trei culori (roşu, galben, albastru) unde mă situez: la capitolul „publicitate" sau „mîndrie patriotică"? 7) Dar dacă aflu că bibliotecara unui liceu din Franţa a retras din circulaţie toate cărţile care i se păreau susceptibile de a exercita o influenţă negativă asupra elevilor (nu rasiste, nu cu mesaje pornografice sau incitatoare la violenţă, ci doar acelea care exprimau idei politice diferite de ale ei!) – pot să-i trimit ştirea şi unui cumătru din Urziceni? Etc.

În aşteptarea răspunsurilor, ce pot contribui, indiscutabil, la înţesarea lucrării *Media. Opere complete* (adică *Max-Media!),* eu declar că, pînă atunci, nu mai metahirisesc decît citania. Mă întorc din drum, ca să silabisesc şi să mă las manipulat de Balzac, Shakespeare, Borges, Stendhal, Caragiale, Sabato, Camil, Scott Fitzgerald şi toţi ceilalţi de un anume interes.

▲

Matei FLORIAN

Scurt istoric de fotbal şi manipulare

Singurul lucru ciudat din primăvara anului 1990, în afară de acela că de cîte ori băteam un penalti pentru clasa mea a 5-a B mingea zbura vrăjitoreşte, lovea bara transversală şi intra în poartă, era vocea răguşită a fratelui meu mai mare. Mi s-a explicat într-o zi (dădusem iarăşi bară-gol) că domnul acela ce ne zîmbea enorm la televizor nu era nici pe departe ce părea a fi şi că vocea fratelui meu devenea de nerecunoscut într-o adunare de oameni ce strigau cu înverşunare tocmai împotriva acelui mult-iubit-de alţii-indiferent-mie domn. Tot atunci mi s-a descifrat că hazoasa lozincă *aţi minţit poporul cu televizorul* nu vrea să însemne altceva decît manipulare. Şi cum rezonanţa aceea grunjoasă din glasul fratelui meu mi se părea poate la fel de importantă ca un meci cu 5-A-ul, viaţa mi-a apărut dintr-o dată mai gravă ca niciodată, iar de-a doua zi am început să propovăduiesc clasei marea lecţie de luptă împotriva manipulării.

Cruntă îmi fu însă dezamăgirea cînd nici măcar băieţii din echipa de fotbal n-au catadicsit să mă asculte, iar frumoasele fete ale clasei mi-au întors spatele şi au început să mă prigonească cu cele mai urîte priviri pe care mi-a fost dat să le primesc vreodată. Nu m-am lăsat dintr-un temeinic sentiment de ba din contră. Nu mi-am mai îmbrăcat uniforma, n-am mai călcat pe la frizerie. Am vrut să-mi pun un cercel, însă aici buna mea mamă s-a opus. Am continuat totuşi să trag cu urechea la discuţiile cu prietenii ale fratelui meu, m-am dus cu gaşca de pe stradă la mitinguri, am început să citesc articolele politice de prin ziare şi să mă uit la televizor şi la altceva decît la filme, fotbal sau desene. Pot să spun că mă simţeam bine, şi, atît timp cît cei de a 5-a A veneau la mine cu surprize turbo ca să-i învăţ să dea bară-gol, era chiar minunat.

Poate pentru că atunci înverşunarea a fost prea mare sau poate pentru că unele lucruri sînt făcute pe lumea asta doar ca să treacă, acea furibundă stare de antimanipulare a încetat cu timpul să mă mai preocupe. Cert este că astăzi, major şi ziarist, ştiu cu mult mai bine decît atunci ce înseamnă un „dar" în aserţiunea plină de elogii a unui diplomat FMI la adresa României. Ştiu şi ce se întîmplă de fapt, cînd aceeaşi aserţiune îţi este prezentată în toată minunăţia ei, minimalizîndu-se sau făcînd să dispară tocmai acea măruntă conjuncţie adversativă. Pot să fac distincţia între tonurile ce ajung să se bată cap în cap ale unor cotidiene pe o aceeaşi, bătută-n cuie, afirmaţie a premierului, bunăoară. Şi nu trebuie să fii un specialist ca să-ţi dai seama că figura aceluiaşi premier este difuzată la orice oră din zi şi din noapte pe orice post de televiziune. Însă aceste lucruri, acum, nici măcar nu mă mai amuză. Sufăr oareşcum de o întristare difuză ce mă face să-mi aduc aminte de vremurile teribile ale copilăriei mele de fotbalist. Ca să fiu sincer pînă la capăt, nici pînă azi nu-mi dau seama cum reuşeam să bat toate penaltiurile în modul acela glorios. Cred că pur şi simplu. Oricum, de cînd am schimbat clasa, în anul imediat următor, nu am mai reuşit bară transversală-gol niciodată.

Prefer de o mie de ori astăzi să mă uit la filme, fotbal sau desene animate.

▲

Profesionalizarea jurnaliştilor şi maturizarea societăţii

– convorbire cu Ioana AVĂDANI, directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent –

Formînd jurnaliştii după anumite criterii profesionale, tindem să modificăm la un moment dat şi publicul?

Teoretic, da. Atîta timp cît jurnaliştii îşi vor impune ei înşişi anumite standarde, este de presupus că acest lucru se va reflecta şi în preferinţele publicului. Dar este un proces îndelungat, nu se petrece în doar cîţiva ani, efectele cursurilor noastre de pregătire nu se pot observa imediat. Acum, în dorinţa de a-şi satisface publicul şi de a-şi mări audienţa, presa tinde să scadă standardele. Există exemple de ziare care erau pe locul trei în topul tirajelor şi au decis la un moment dat să renunţe la stilul tabloid şi să abordeze un stil mai serios: în cîteva luni, au scăzut de la zeci de mii de exemplare la cîteva mii de exemplare. Publicul nu este, cred, pregătit să citească un ziar serios – nu are timp, are alte probleme, în orice caz un asemenea tip de ziar pare să nu răspundă cerinţelor lui. Eu n-aş porni însă de la ideea că publicul e „prost" – este o greşeală fundamentală. Şi politicienii spun că electoratul e needucat şi că ei ştiu mai bine ce este spre binele poporului. În ziarele noastre nu există foarte mari diferenţe între subiecte – în general, ce găseşti pe prima pagină a unuia găseşti şi în celelalte; e uimitor să vezi cît de diferit sînt tratate fapte foarte concrete în diferite publicaţii, dar dincolo de aceste detalii, nu există o foarte mare diversitate în ceea ce priveşte oferta presei, din punctul de vedere al subiectelor.

Cum se descurcă cititorul între diferenţele de interpretare şi de tratare a aceloraşi subiecte?

Nu ştiu; dacă aveam această reţetă, scoteam de mult ziarul perfect. Cred însă că cititorul aşteaptă încă să i se spună cum trebuie să gîndească. Am întîlnit mai multe situaţii în care, atunci cînd li s-a furnizat informaţia brută, cititorii au reacţionat prin „şi ce-i cu asta? Nouă spuneţi-ne ce s-a întîmplat". De fapt, oamenii voiau să li se spună dacă ceea ce s-a întîmplat e bine sau rău. De îndată ce presa românească îşi va depăşi boala ei fundamentală, şi anume aceea de a amesteca informaţia cu opinia *în acelaşi loc,* şi va furniza informaţia într-o parte şi opinia în altă parte; probabil că cititorii vor ajunge să judece după valoarea informaţiei, şi nu după modul în care o opinie sau alta se pliază pe propriile sale păreri şi percepţii.

Dar acest amestec al opiniilor nu cumva e şi un „dat cultural" al temperamentului nostru latin de substrat balcanic, mai puţin atent la rigoarea de tip anglo-saxon, în schimb valorizînd bîrfa, taclaua, oralitatea, colportajul, impresia fugară?...

În fond, ce este jurnalul dacă nu o formă de „gura satului"? În loc să stai în poartă şi să vezi cine mai trece pe uliţă, îţi cumperi un ziar, îl citeşti, apoi îl comentezi cu alţii. Un avantaj şi totodată un blestem al presei române este imensa credibilitate de care se bucură. În mai toate sondajele, la capitolul credibilitate presa apare pe locul trei, după biserică şi armată. Cred că datoria noastră, ca profesionişti, este să injectăm nişte calitate în această credibilitate. Sîntem un caz particular: în ţările din jurul nostru, presa nu se bucură de încredere, jurnaliştii trebuie să lupte pentru a-şi convinge cititorii. Pentru publicul românesc, argumentul fundamental în orice dispută este „am citit eu în ziar, deci este adevărat".

În schimb, presa nu pare să aibă o trecere la fel de mare printre politicieni: care este relaţia dintre agenda politicienilor şi agenda presei?

Cred că agenda presei se apropie mai mult de agenda politicienilor decît de agenda publicului, dar nu o preia în totalitate – ceea ce este absolut normal. Am văzut mulţi politicieni care se plîng că presa le strică imaginea şi transmite o falsă imagine către alegători. În momentul în care li s-a spus că presa nu este singurul canal prin care îşi pot forma imaginea, că se pot duce în teritoriu pentru a se întîlni direct cu alegătorii, au fost foarte surprinşi şi nemulţumiţi. Într-adevăr, presa are o putere foarte mare, dar cred că politicienii şi-ar putea promova agenda cu mai mult efect şi cu mai mult spor prin alte mijloace decît presa. Presa ar trebui să fie echidistantă, este normal să urmărească agenda politicienilor, pentru că trebuie să-i „hărţuiască", să-i facă responsabili de diferenţele dintre declaraţiile şi acţiunile lor şi să-i atragă cît mai aproape de agenda cetăţenilor.

Pe de o parte, politicienii se plîng nu doar că presa le strică imaginea, dar şi că se ocupă de subiecte minore ori senzaţionale, în loc să scrie despre subiectele „serioase". Pe de altă parte, în opinia publică pare să se instaleze o „sastisire", un tot mai mare refuz al politicului, presa fiind preferată pentru latura ei de divertisment...

Nu cred că există prea multă politică în presa românească, dimpotrivă. De fiecare dată cînd un parlamentar sau reprezentantul unui partid politic face o declaraţie, presa se repede să facă o ştire din acea declaraţie. Dar nu orice om care vorbeşte este un real purtător de mesaje, şi cred că din această suprautilizare a declaraţiilor care vin din zona politicului a rezultat această sastisire. Nu consider însă că publicul român se va sătura însă vreodată de jurnalismul politic pentru că la noi, în orice conversaţie, după ce vorbeşti despre vreme şi despre familie, al treilea subiect care apare e politica. Cred însă că publicul s-a săturat de acest mod tern de a relata despre politică: cineva spune ceva, a doua zi altcineva declară altceva, apoi vine şeful de partid care spune că primii doi au vorbit în nume personal şi nu reprezintă partidul ş.a.m.d. Monitorizările presei din ultimul timp au arătat că nici nu mai este vorba despre mai mulţi oameni care spun fiecare cîte ceva, ci despre acelaşi om care spune lucruri diferite. Sastisirea este o consecinţă a acestei dominaţii a declaraţiei de ordin politic, nu ţine neapărat de subiectele politice în sine.

Dacă presa reproduce mai toate declaraţiile personajelor din Parlament, din Guvern, din prefecturi sau din primării, nu riscă să devină un simplu vehicul prin care se poartă nişte războaie de vorbe?

Cred că acesta este miezul moale şi vulnerabil al presei. Pe de o parte, ea trebuie să informeze şi să prezinte cît mai multe puncte de vedere. Pe de altă parte, atunci cînd se află între ciocan şi nicovală şi devine un simplu mijloc de transmitere a replicilor, trebuie să găsească momentul să iasă din această situaţie. Numai că acest lucru presupune foarte mult bun-simţ ca persoană şi foarte mult profesionalism ca om de presă. Să ne uităm ce s-a întîmplat cu „embargoul informaţional" instituit la adresa Partidului România Mare. Nu sînt cîtuşi de puţin o admiratoare a ideilor promovate de acest partid, dar mi se pare absolut neprofesionist să institui un asemenea embargou asupra unui partid care deţine, totuşi, o treime din locurile în Parlament. Dacă în alegerile viitoare va obţine tot atîtea locuri, ne vom mira şi ne vom întreba de ce: faptul că presa îl ignoră îi permite să crească şi să se aşeze. Nu cred că neglijarea anumitor subiecte este soluţia. Trebuie ţinut un echilibru, ceea ce nu e uşor, oricît de bine intenţionat ai fi: pot apărea greşeli, pot fi induse anumite opinii. Manipularea e altceva: ea presupune un scop bine precizat.

Înainte ni se spunea că presa trebuie să educe şi sînt încă destui oameni care mai cred asta. Aşadar: presa educă?

Presa este în primul rînd un mijloc de informare, iar eu mă opun oricărei tendinţe de folosire a presei, *în mod deliberat,* în scop de educare. Am trecut, înainte de 1989, prin acea perioadă şi sper că am depăşit-o. Cred însă că rolul de educare este *intrinsec* informării, de aceea se spune de obicei că faci o alegere informată sau o alegere educată. Presa trebuie să-i furnizeze cititorului suficient de multe informaţii, astfel încît acesta să poată lua o decizie educată. Evident că se promovează şi anumite valori, dar discret, implicit, şi nu direct, imperativ; nu trebuie să scriem articole cu titlul „Bărbaţi, nu vă mai bateţi nevestele!". Funcţia educativă a presei nu trebuie să fie explicită, „cu intenţie".

Cum se pot împăca valorile cu interesele comerciale, care este pragul dincolo de care un jurnalist nu trebuie să treacă, în numele dorinţei de audienţă?

Un jurnalist trebuie să se oprească acolo unde propriile sale limite etice i-o cer. Dar întotdeauna cînd vorbim despre chestiuni care ţin de etica jurnalistică tindem să cădem în probleme abstracte şi să uităm un lucru esenţial, şi anume că presa este în primul rînd o afacere şi că, înainte de toate, ziarele trebuie să se vîndă. Din păcate, presa românească se chinuie acum să supravieţuiască din punct de vedere economic. Piaţa nu este mică, dar este relativ săracă, există multe ziare, aşa că regulile sînt puţin altfel. Curiozitatea publicului este neţărmurită, şi atîta timp cît se va găsi un scandal, el îl va consuma cu dragă inimă. Dacă cineva refuză, în numele principiilor etice, să dea o anumită informaţie, se va găsi întotdeauna alt ziar dispus să o publice. Ceea ce mă frapează însă la presa noastră este *agenda.* Dacă ne uităm la sondajele de opinie, o să vedem că principalele preocupări ale românului sînt sărăcia, şomajul, sănătatea. Dacă ne uităm în presa română, vom constata că principalele subiecte sînt politica, politica şi, eventual, sexul. Există o fractură între agenda presei şi agenda populaţiei şi probabil că aici am putea discuta, la un moment dat, de corectitudinea jurnaliştilor faţă de public. Dar cred că maturizarea profesională a breslei merge în paralel cu maturizarea de ansamblu a societăţii.

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

Petre BARBU

Adversarii publicităţii şi-au dorit mai mult victoria

Directorul unei fabrici româneşti de dulciuri mi se lăuda la începutul anilor '90 cît de bune sînt produsele sale. M-a îndemnat chiar să gust atunci, în timpul interviului, cîteva mostre. Mestecam, înghiţeam şi dădeam din cap, ascultîndu-l cît de bun este, că e lider de piaţă, că ar face şi export dacă l-ar ajuta guvernul... Şi reclamă de ce nu vă faceţi? – l-am întrerupt. „Ce nevoie am eu de reclamă? – s-a întunecat directorul. Produsele mele sînt de înaltă calitate. Reclamă să-şi facă toţi turcii ăştia care ne-au invadat piaţa cu prostiile lor poleite!"

Cam aşa judecau producătorii noştri în acei ani. (Din păcate nu există sondaje care să ateste afirmaţia dinainte, formulată la bunul-simţ.) Dacă anunţătorii de publicitate nu existau, firesc că nici consumatorii de publicitate nu contau. Exista, totuşi, o masă omogenă de consumatori care se holba la spoturile „Adidas torsion" (CM de fotbal din 1990) sau Kent (serialul *Dallas).* Românii se holbau şi atît. Ei gîndeau că reclamele se fac numai la produsele proaste, ca să se vîndă. (Nici această afirmaţie nu este susţinută de vreun studiu de cercetare, dar i-am dat drumul, aşa, la bunul-simţ.)

Oferta de publicitate s-a înfiripat odată cu sosirea primelor companii multinaţionale. Specialiştii în marketing şi comunicare ai producătorilor multinaţionali au format, cu pretenţiile şi rigorile lor, prima generaţie de publicitari români şi, implicit, au educat prin campanii agresive primele generaţii de români consumatori de reclame. Nu există încă o „atestare documentară" care să ne arate anul cînd a început acest proces. Ştim, însă, cu certitudine că prima agenţie de publicitate a apărut pe malurile Dîmboviţei în 1991 şi s-a numit Graffiti (actualmente Graffiti/BBDO). Cînd multinaţionalele au prins să-şi consolideze afacerile (nu aşa de vioi ca în Ungaria, Cehia sau Polonia), au apărut „în umbra lor" şi filialele reţelelor internaţionale de publicitate. Piaţa agenţiilor de publicitate a crescut şi armamentul publicitarilor a trecut în regim de foc automat. În paralel, a avut loc şi explozia pieţei de televiziune prin cablu, care a oferit românilor posibilitatea de a vedea cum arată reclamele „de-afară".

Ce spun în prezent studiile de cercetare? (Afirmaţiile aruncate „la plesneală" nu-şi mai au locul.) Sondajele arată că aproape 50% din populaţia urbană a României este refractară faţă de publicitatea TV. Reclamele deranjează, plictisesc sau îi enervează pe telespectatorii din această categorie. Mulţi dintre ei cred că toate cheltuielile publicitare scumpesc artificial produsele şi că rolul acestora este manipularea. Un segment de 23% are o atitudine deschisă la publicitatea TV. Aceşti români din mediul urban găsesc publicitatea utilă, fiind o sursă de informaţii. Mai mult, spoturile TV devin uneori chiar subiecte de conversaţie şi controverse. În acest procent se regăsesc cei care declară că sînt influenţaţi de publicitate atunci cînd merg la cumpărături. Aproximativ 27% din populaţia urbană este insensibilă la reclamele TV, adică puţin îi pasă, este indiferentă. Pe ansamblu, scorul e în defavoarea publicităţii, dar poate că într-o zi ea va reuşi să cîştige mai multe puncte în sondajele de opinie. (Am folosit strategia comentatorilor sportivi dinainte de 1989 care, pentru a evita să comenteze jocul slab al unei echipe româneşti în confruntările internaţionale, utilizau formula „adversarii noştri şi-au dorit mai mult victoria".)

Important este faptul că s-a format deja un segment de consumatori de publicitate pretenţios, care e în stare să compare ceea ce se face „afară" cu producţia de reclamă autohtonă şi care îşi doreşte să vadă mai puţine reclame subtile şi sofisticate, cît mai cu seamă reclame bazate pe o idee puternică, care „să rupă". Reclamele care prind la români, tot studiile o arată, sînt cele care au umor. Gradul lor de memorabilitate este însă mult mai mic decît cel al reclamelor din perioada de pionierat, datorită bombardamentului publicitar continuu la care este supus publicul.

Ca să închei „rotund", ar trebui să scriu că directorul acela, lider de piaţă la începutul anilor '90, nu mai este director, că a ajuns patronul unei firme de taximetre şi că fabrica lui a dat faliment, aflîndu-se acum în paragină. Ar fi o poveste cu final moralizator, ceva de genul: „Dacă nu-ţi faci reclamă, mori cu dulciurile în braţe!" Într-adevăr, directorul acela nu mai este director. Fabrica a fost cumpărată de un investitor străin (nu este turc), a pierdut poziţia de lider, dar se luptă cu ceilalţi producători de pe piaţă ca să-şi impună mărcile de dulciuri şi îşi derulează campaniile publicitare la televiziune. Sînt campanii interesante.

▲

Cum citeşte presa un „transhumant“

– interviu cu Florin MANOLESCU –

La începutul anilor 90, ziarele româneşti erau împărţite în două tabere (pro şi contra Puterii), erau pline de articole „militante“, uitînd adesea să informeze clar despre ce s-a întîmplat, erau pline de manipulări etc. Acum peisajul presei s-a schimbat mult. Care credeţi că sînt principalele schimbări în bine?

Sînt de acord cu dvs. că în comparaţie cu începutul anilor '90, peisajul presei româneşti s-a modificat în bine. Iar pînă la un punct cred că modificarea aceasta reflectă, cum e şi firesc, schimbările produse la nivelul întregii societăţi româneşti. Cred şi eu că în tot acest interval de timp ziarele (şi împreună cu ele o bună parte din cei care stau în spatele sau în faţa lor, „manipulatori“ şi cititori deopotrivă) au parcurs o bună bucată de drum în direcţia cea bună. S-a schimbat (în bine) atitudinea generală faţă de proprietatea privată, atitudinea faţă de Regele Mihai şi faţă de Monarhie sau modul de a înţelege interesele strategice ale României. Am impresia că s-a ieşit cu adevărat din faza *mineriadelor* şi a acţiunilor gen Miron Cozma şi s-a intrat într-o altă fază a relaţiilor cu adversarii politici, care încep să nu mai fie priviţi ca duşmani. Dacă mai adaug la toate acestea şi atitudinea presei democratice faţă de trecut (mă gîndesc în primul rînd la trecutul de tip securistic), faţă de corupţie, faţă de rolul justiţiei sau faţă de drepturile indivizilor, atunci mă tem că încep să schiţez un tablou de-a dreptul idilic şi că ar trebui să regret faptul că presa nu are ceva mai multă putere. Pentru că din acest punct de vedere, dacă Legislativul şi Executivul s-ar afla pe aceeaşi lungime de undă cu cea mai mare parte a presei, atunci cu siguranţă că drumul nostru, al românilor, spre democraţie şi spre integrarea europeană ar fi ceva mai scurt şi mai uşor de parcurs.

Sînteţi plecat din ţară de aproape zece ani, locuiţi în Germania cea mai mare parte a timpului. Cum contribuie distanţa la receptarea realităţii / actualităţii româneşti?

De la distanţă, multe detalii dispar, dar, pe de altă parte, multe lucruri se văd mai bine. Şi în orice caz se schimbă o parte din priorităţi. Sau mai exact spus, devii mai sensibil la alt gen de lucruri. Iată, în România n-aş fi putut bănui că voi fi frămîntat vreodată de o întrebare ca aceasta: de ce în hărţile meteorologice din presa germană (şi observaţia aceasta e valabilă şi pentru televiziune) Bucureştii nu apar (nu lipseşte în schimb Sofia), în timp ce în cazul Franţei (pentru care Sofia nu există!) sîntem întotdeauna citaţi? Dar din fericire eu sînt un transhumant. Mă întorc sistematic acasă, aşa încît măcar din cînd în cînd efectele filozofice ale distanţei dispar şi marile dileme identitare, geopolitice sau meteorologice lasă locul altor chestiuni ceva mai concrete: cu cît s-a mai scumpit (iarăşi!) benzina, dar curentul electric, dar gigacaloria?

Cum vă informaţi despre ce se petrece în ţară (în politică, în cultură etc.)?

La distanţă fiind, se mai întîmplă ceva curios. Intervine uitarea şi se răresc prietenii care să te ţină la curent cu toate noutăţile. Sau care să-ţi spună o anecdotă, aşa încît să nu confunzi orice ştire proastă cu sfîrşitul lumii. Din fericire există Internetul. Nu vreau să se înţeleagă de aici că Internetul poate ţine locul unui prieten bun, dar la adresa www.ziare.com el oferă cu generozitate mai mult decît poate citi cineva într-o singură zi. Sigur, în Internet nu mai vezi (şi nu mai simţi) pagina de ziar ca atare (există şi cîteva mici excepţii de ziare cu pagini „reale“, reproduse în sistemul PDF) şi mai ales nu-ţi mai rămîne pe degete cerneala tipografică de care nu mai ştii apoi cum să scapi. Pe urmă mai există presa vorbită în limba română, BBC-ul, Deutsche Welle din Köln sau Europa Liberă (pe care o ascult dintr-un reflex mai vechi, dar fără frisonul de altădată). Şi în plus mă mai „manipulaţi“ şi dvs. Adică Fundaţia Culturală Română, care îmi trimite din cînd în cînd *Curierul românesc* şi *Dilema*. Înainte de a vă mulţumi şi cu această ocazie pentru ele, să nu uit să amintesc că de vreo două luni cineva s-a supărat pe mine şi nu-mi mai trimite *Dilema (N. red.:* Nu e supărare, e buget. De austeritate...). Mărturisesc public că îmi lipseşte!

Citind presa română pe Internet, un om care stă în străinătate poate afirma că „e la curent“ cu ce se întîmplă?

Lucrul cel mai complicat nu cred că este să fii la curent cu ce se întîmplă, cît timp ai la dispoziţie atîtea surse de informaţie. Mai complicat cred că este să selectezi (adică să te limitezi) şi să ierarhizezi. În ce mă priveşte, pentru că sînt interesat mai ales de noutăţile culturale, dificultatea aceasta nu se referă la ceea ce ar trebui să reţin, în general, ci la ceea ce ar trebui să am tăria de a lăsa la o parte. Din punctul acesta de vedere trebuie să recunosc că păcătuiesc cam mult. Pentru că nu rezist să nu citesc din cînd în cînd şi cîte o ştire sportivă (ce isprăvi a mai făcut antrenorul Mircea Lucescu în Turcia, dar Bölöni în Portugalia?). Ca să nu mai vorbesc de „serialele“ de tip *„Armagedon“*, după care mă înnebunesc exact ca Ziţa lui Caragiale după *Dramele Parisului*. Deşi ştiu că lectura acestui gen de articole face să mi se ridice în chip sistematic tensiunea.

Cum citiţi felul în care apar subiecte româneşti în presa germană?

Ne place sau nu, presa germană nu ne prea ia în seamă. Şi cînd o face, nu ne prea răsfaţă. Ba chiar dimpotrivă. La un moment dat m-am temut chiar de faptul că s-a ajuns la stereotipul jurnalistic „ştire proastă egal România“. Aşa încît, ori de cîte ori cineva îmi semnalează cîte un articol sau atunci cînd dau eu însumi peste o ştire mai deosebită din presa germană, primul lucru pe care îl fac înainte de a mă apuca de citit e să mă rog la Dumnezeu: „Dă, Doamne, să nu fie vorba iar de români!“ Dar să nu mă întrebaţi, vă rog, de ce stau lucrurile aşa. Aici aş avea o mulţime de teorii sau de explicaţii şi ne-ar lua prea mult timp să le trecem în revistă pe toate. Imagologic vorbind, s-ar putea totuşi ca Germania să fie locul în care distanţa dintre ceea ce credem noi, românii, că sîntem şi ceea ce cred alţii despre noi să atingă cotele cele mai ridicate. Şi atunci e normal să te întrebi cine eşti tu cu adevărat şi să încerci să te explici sau să mediezi, atît cît te ţin puterile, între oameni şi culturi.

Televiziunile din România sînt foarte criticate pentru a-culturalitatea lor, pentru enorma cantitate de programe lejere, superficiale, pentru limbajul adesea vulgar, pentru ştirile pline de violenţă etc. Fenomenul e mai larg – asemenea critici apar şi în Occident. Cum priviţi, din acest punct de vedere, televiziunile germane?

Ca să încerc să răspund la această întrebare ar trebui s-o iau ceva mai de departe. Vă amintiţi, desigur, de modul în care funcţiona cenzura în România înainte de 1990. Ei bine, în mod paradoxal, chiar şi atunci existau zone ale sistemului de comunicare cu publicul mai puţin păzite şi zone mai strîns controlate de cenzură. În cazul literaturii de exemplu, poezia era ceva mai puţin cenzurată decît proza. De ce? Pentru că tirajul unei cărţi de poezie era aproape întotdeauna mult mai mic decît tirajul unui roman. Filmele erau şi mai puternic controlate decît proza, aşa încît libertăţile de expresie care se puteau strecura aici prin ochiurile cenzurii erau minime. Iar în anii '80, televiziunea devenise, cu cele două faimoase ore de emisiune zilnică, domeniul de predilecţie al cenzurii. Pe de altă parte, în timp ce poezia (ca să mă rezum la exemplele de pînă aici) are în vedere gustul unui număr relativ mic de persoane, televiziunea e predestinată să aibă în vedere (şi să poată cuprinde) toate gusturile. Pentru că reuşeşte să răzbată mai peste tot şi pentru că nu costă prea mult. (Apropo de costuri, cunosc în România destule persoane, mai ales intelectuali şi pensionari, care nu-şi mai pot permite să cumpere ziare şi reviste pe care înainte le citeau cu regularitate, pentru că nu le ajung banii. Şi atunci încearcă să le împrumute). Concluzia e simplă. Cu cît o informaţie ajunge la un număr mai mare de consumatori (pe care îi poate influenţa), cu atît mai mare va fi interesul faţă de această informaţie şi cu atît mai mult se vor strădui cei care deţin puterea (orice formă de putere) s-o controleze. Indiferent dacă este vorba de o dictatură sau de o democraţie, informaţiile care au căutare nu vor fi lăsate decît de amatori sau de naivi la voia întîmplării. Iată de ce nu văd nici o diferenţă de fond între ceea ce se întîmplă în televiziunile româneşti sau în cele germane. Deosebirile aparente ţin de nivelul respectivelor democraţii, de stil sau de „culoarea locală“. La nemţi, ca peste tot în „lumea bună“, unde lucrurile nu se spun decît foarte rar „pe faţă“, e de constatat, cu siguranţă, mai multă profesionalitate. Iar prin profesionalitate înţeleg şi modul în care sînt mediatizate vulgaritatea sau violenţa. Cu alte cuvinte, tonul face muzica. Sigur, ca persoană particulară sînt şi eu sensibil la toate formele de politeţe şi de civilitate şi detest mitocănia, aroganţa sau lipsa de gust. Dar cred că ştiu că sub pojghiţa aparenţelor funcţionează aceleaşi principii vechi şi că politeţea de formă a televiziunilor poate ascunde multă trivialitate. Iar dacă este vorba de oameni, am întîlnit destui primitivi aparenţi, cu o inimă de aur, şi destui inşi cu sufletele chircite, care ţin cu orice preţ să fie luaţi drept directori de conştiinţe şi modele.

Să discutăm puţin şi despre prezenţa culturii în presa scrisă. Cotidienele germane, franceze, britanice, italiene au cîteva pagini de informaţie şi comentariu cultural pe zi ori suplimente săptămînale consistente. Cum vă informaţi despre actualitatea culturală din România cînd sînteţi în Germania? Cum apreciaţi prezenţa subiectelor culturale în presa cotidiană românească?

Din fericire pentru un transhumant, suplimentele literare ale cotidienelor pe care le-aţi amintit la începutul acestei întrebări şi care există şi în România, sînt difuzate şi ele, măcar în parte, prin Internet. Mă bucur că Dan C. Mihăilescu reeditează de la un timp *L.A.&I.*-ul, suplimentul cultural al ziarului *Cotidianul*, şi că această revistă poate fi citită integral în Internet. Tot acolo poate fi consultat parţial şi *Ziarul de Duminică*, suplimentul cultural al *Ziarului financiar*. În schimb, a dispărut de aici de cîtăva vreme *Adevărul literar şi artistic*. Cît priveşte celelalte cotidiene româneşti, chiar dacă nu găsesc în ele aceeaşi preocupare sistematică pentru literatură, am adunat în timp dosare întregi de ştiri culturale (noi apariţii editoriale, interviuri etc.) extrase din *România liberă*, *Adevărul*, *Ziua* sau din *Evenimentul zilei*. În rest, „depind“ şi eu, ca orice alt consumator de cultură din România, de cîteva reviste accesibile şi ele în versiunea electronică din Internet: *Dilema*, *Observator cultural* (din februarie) sau *România literară*. Ceea ce nu înseamnă că citesc aceste reviste de la un cap la altul. Fac şi în cazul acesta o selecţie, pentru că îmi lipseşte timpul să le citesc în întregime şi pentru că am şi eu, firesc, preferinţele mele. Şi pentru că a venit vorba de preferinţe, ce bine ar fi să regăsesc în Internet revista *22* sau să descopăr tot aici, într-o bună zi cît mai apropiată, revista *Apostrof* de la Cluj!

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

Rodica ZAFIU

Pseudo-ghid

Cititorul presei româneşti de azi trebuie, mai întîi, să fie sincer cu sine: după o scurtă autoanaliză, să recunoască de ce cumpără şi/sau deschide ziarul, ce anume caută în el. Dacă răspunsul – sincer, naiv, încăpăţînat – e „informaţie“, generică („Ce s-a mai întîmplat în ţară / în lume?“) sau particulară („S-a votat legea X?“; „A fost arestat Y?“), e caz de ghinion sau nepotrivire. Că funcţia de bază a jurnalismului ar fi informarea mi se pare de altfel o pioasă convenţie socială, menţinută din raţiuni autojustificative în manualele introductive de jurnalism şi în imaginea despre sine a cititorului. Informaţia se reconstituie doar indirect, pe un plan mai înalt, ca observaţie sociologică: despre ce îi mai preocupă pe oameni, despre mentalitatea unei societăţi la un moment dat. E o trăsătură mai generală a jurnalismului, dar ziarele româneşti, cu tradiţională vocaţie pentru arhetipuri şi frăţie cu natura, o ilustrează în mod exemplar: pagina reflectă haosul vieţii, pe care fragmentare eforturi de interpretare nu-l anulează, ci îl amplifică. Zona curat informativă a presei libere priveşte marile evenimente, catastrofele – războaie, cutremure, atentate teroriste (cele pe care publicul le află oricum, chiar mai repede, cu ajutorul televiziunii, al Internetului şi al telefonului de la rude şi prieteni) – şi (din fericire) buletinul meteorologic (în anii dictaturii, în schimb, spaţiul de maximum informativ era rubrica de „Decese“ a micii publicităţi). Aflînd deci dacă se mai bate americanul cu afganul şi dacă mîine va ploua sau nu, cititorul de azi îşi vede împlinite curiozităţi comune cu ale strămoşilor.

Pe vremea cînd (prin anii '60-'70) în lingvistica românească se discuta mult despre stilistică, din perspectivă structuralistă, punîndu-se în legătură funcţiile limbajului cu diferitele sale domenii de utilizare, jurnalismului i-a fost atribuită, printre altele, funcţia persuasivă. Era epoca presei de propagandă, a discursului educativ şi mobilizator, deci definiţia, deşi parţială, se potrivea destul de bine situaţiei. Presa de pretutindeni e acuzată şi astăzi de intenţii manipulatorii – dar acuzaţia e în mare măsură nedreaptă, fiindcă manipularea corespunde de obicei perfect dorinţelor publicului. Evident că sînt cazuri de încercare conştientă de a atrage opinia publică în favoarea unui personaj sau a unei acţiuni. Dar preocuparea de căpetenie a ziarului e de a se conforma cît mai deplin aşteptărilor cititorului. Ştiut fiind că fiecare din noi vede ceea ce vrea să vadă, citeşte ceea ce vrea să citească, jurnalismul oferă repetate confirmări ale prejudecăţilor şi ale convingerilor majoritare.

Pînă la urmă, mai mult decît informaţie şi persuasiune, presa pare să caute, autosuficient, conversaţia fatică, menţinerea contactului. Ca şi în întrebarea „Ce mai faci?“, cererea de informaţie e un pretext. Ziarul oferă, sub aparenţa informaţiei, mai ales divertismentul, umplerea (mai mult sau mai puţin estetică) a timpului. Regulile de lectură ale presei în genere, bazate pe experienţă, empatie, relativism, şi avînd rolul de a exclude iritarea, sînt destul de cinice: a) cititorul care caută informaţie precisă, specializată, sistematică, e bine să o caute în altă parte; b) cititorul care caută divertisment trebuie să accepte regulile jocului.

În peisajul pitoresc, simpatic şi dezordonat al presei româneşti de azi, în care criteriul suprem e inteligenţa şi ingeniozitatea, desfăşurate, într-o prelungită divagaţie, în limbajul conversaţiei familiar-argotice, un lucru rămîne profund ambiguu: modul natural în care sînt povestite ororile. Nu ştiu ce e preferabil: există (prin alte părţi ale lumii) tipuri de jurnalism contemporan în care crimele sînt excesiv analizate şi teoretizate, într-un mod de prezentare care le izolează, le opune normalităţii. Cititorul care caută explicaţii sociale, psihanalitice, patologice se simte întărit în convingerea că în lumea sa, a normalităţii, oroarea nu poate (sau nu trebuie) să apară. O asemenea atitudine e iritantă prin ingenuitate sau ipocrizie, dar nu e lipsită de o pozitivă şi constructivă încredere în umanitate. Presa românească descrie crime, bătăi, violenţe cu seninătate şi cu un zîmbet cinic, cu o adîncă convingere asupra înrădăcinării răului în natura umană. Nu e nevoie de explicaţii şi analize: la întrebarea ipotetică „poate cineva să săvîrşească o asemenea crimă?“ răspunsul e sconcertat: „Ba bine că nu!“

▲

Anca MANOLESCU

Poarta paradisului

Sărbătoare şi angoasă

De cîteva zile am început să primesc invitaţii la emisiuni şi cereri de articole despre Paşte, despre sărbătoare în general. Unele sînt urgente, de pe o zi pe alta. Ţi se cere să descrii varianta pitorească şi cît mai „tradiţională" a sărbătorii (televiziunile şi PRO-TV în special, dar acolo n-am fost invitată, obişnuiesc să alături cele mai stridente scene ale cotidianului nostru, pus pe o nonşalantă, brutală modernizare, cu prezentarea unor obiceiuri desprinse parcă din culegerile lui S. Fl. Marian şi T. Pamfile. Cînd e vorba de capitolul religios, respectul pentru trecut, ţărani şi neschimbare se impune!). Sau ţi se cere să discuţi despre ce înseamnă acum sărbătoarea, ce consistenţă are ea pentru omul de azi, care sînt recuzita, gestica şi însemnătatea ei actuală. Unele invitaţii sînt la mîna a doua. Colege covîrşite de solicitări îmi trec mie apelurile, eu la rîndul meu... Radio-ul, televiziunea, presa se pregătesc de sărbători. Ceea ce e un semn de normalitate: sărbătoarea religioasă, practicile religioase sînt o realitate în societatea românească, sînt recunoscute şi tratate ca atare.

Pe mine, însă, cînd aud asemenea invitaţii, mă apucă panica. Pot încropi la nevoie cîteva date despre subiect, mă pot informa, pot consulta bibliografie. În 1998 a apărut la Humanitas o excelentă carte despre sărbătoare şi sărbători a Irinei Nicolau, scrisă cu verva şi priceperea unui autor pentru care etnologia ţine de o înţelegere proaspătă, vie *(Ghidul sărbătorilor la români)*. Un an mai tîrziu, împreună cu echipa de tineri cercetători de la Muzeul Ţăranului, a mai publicat *Sărbători româneşti*. În ce mă priveşte, dincolo de minimele măsuri pentru a face faţă comenzilor, îmi simt incompetenţa, crasa incompetenţă în faţa sărbătorii.

Sărbătoarea... Sărbătoarea pascală mai ales care, pentru creştinismul răsăritean, e sărbătoarea prin excelenţă... Ce lucru problematic, exigent, greu de abordat, greu de trăit. Fiecare dintre noi păstrăm, desigur, mai amănunţită ori mai redusă, o ştiinţă a sărbătorii: fiecare dintre noi respectăm ori asumăm un comportament care ne îngăduie să trecem, cît de cît potrivit, timpul ei. Fiecare resimţim faptul că sărbătoarea pune o marcă verticală în curgerea anului şi a traiului nostru. Ne pregătim pentru ea, îi împlinim ritualurile, participăm într-un fel sau altul la tipul ei special de solidaritate, de bucurie, de comuniune. Ne urăm şi petrecem sărbători fericite, sărbători reuşite.

Dar, în sine, sărbătoarea, sărbătoarea pascală mai cu seamă, ne cere infinit mai mult. Dacă e să o luăm în sensul ei tare, ea ne cere, nici mai mult nici mai puţin, să depăşim condiţia de om perisabil: condiţia atît de bine cunoscută, de confortabilă, singura pe care o ştim efectiv. Sărbătoarea aceasta ne pune în faţă, imperios, şansa de a participa – măcar într-o măsură, măcar simbolic – la altă stare de fiinţă, de a deveni infinit mai ampli decît sîntem. Dacă e s-o luăm în serios, sărbătoarea pascală ne pretinde performanţa ca, fără a ne părăsi profilul cunoscut, să presimţim condiţia unei vieţi fără moarte, să participăm deja la ea. Iisus înălţat pe cruce, iar apoi înălţat dincolo de ceruri deschide un drum vertical: e un drum trasat pentru fiecare, un drum ce rămîne în faţa fiecăruia ca o şansă, o provocare, o responsabilitate. Sărbătoarea ne dislocă, cere să devenim itineranţi, să urmăm Logosul în urcuşul lui prin toate nivelurile lumii către abisul divin. După Origen *(Comentar la Cîntarea Cîntărilor)*, Christos şi-a răspîndit, prin întrupare, mireasma în lume pentru ca omul s-o inspire şi, ghidat de ea, să pornească pe urmele Lui ascendente. Paştele ebraic e o sărbătoare la fel de exigentă: e un ospăţ înainte de plecare, înainte de o călătorie eliberatoare, e o „ieşire". „Să aveţi coapsele încinse, încălţămintea în picioarele voastre; şi să-l mîncaţi cu grabă, căci este Paştile Domnului" *(Ieşire*, 12, 11). Nici o interpretare a sărbătorii, ebraice ori creştine, nu poate toci sensul ei dramatic, urgent, peremptoriu, nici o interpretare nu poate eluda efortul ce revine umanului de a-şi forţa limitele, pe urmele transcendentului.

Timpul sărbătorii nu e numai un timp al bucuriei, al păcii, al speranţei. E şi un timp al tensiunii. E momentul cînd omul poate realiza cît de inadecvat rămîne efortul său în raport cu datele sărbătorii, cît de puţin valorifică el posibilităţile drumului ascendent, transformator. E momentul în care *celebrarea* sărbătorii se confruntă şi se măsoară cu *realitatea* ei. În legătură cu un astfel de moment, Nikolai Berdiaev nu vorbea nici măcar despre tensiune, el vorbea despre angoasă. „Angoasa m-a chinuit aproape întotdeauna în timpul marilor sărbători, pentru că mă aşteptam, probabil, la o transformare miraculoasă a cotidianului, ceea ce nu se producea... Angoasa vizează transcendentul şi, în acelaşi timp, ea marchează necontopirea cu transcendentul, un abis între mine şi transcendent. Tînjirea după transcendent, după altceva decît această lume, după ceea ce trece dincolo de hotarele acestei lumi..." *(Cunoaşterea de sine. Exerciţiu de autobiografie filozofică)*.

Angoasa despre care vorbeşte Berdiaev face parte, cred, din compoziţia unei sărbători izbutite.

Un peisaj de meditat

În plus, sărbătoarea pascală ne cere să revenim la originile umanului, la starea lui paradisiacă, să examinăm (şi să asumăm pe cît ne stă în putinţă) tema propusă lui Adam: pomul din mijlocul grădinii. „Chiar astăzi vei fi cu mine în rai" îi spune Christos pe cruce tîlharului celui bun. „Binecuvîntat Cel ce, prin crucea sa, a deschis poarta Paradisului", „Binecuvîntat Cel ce, prin lancea cu care a fost străpuns, a îndepărtat din Paradis sabia" de pază a heruvimului. „Binecuvîntat Cel ce, cu cheile sale, ne-a deschis grădina vieţii" proclamă, în *Imnele despre Paradis*, Efrem din Nisibis, numit şi Efrem Sirul, imnograf din sec. IV şi doctor al Bisericilor de limbă siriacă. E o regiune unde doctrina creştină a fost meditată, interpretată şi dezvoltată în limbaj liturgic, o regiune unde s-a creat un stil de hermeneutică liturgică, am putea spune. O spunea, printre alţii, André Scrima într-un comentariu asupra unei patene siro-antiohiene din sec. VI *(Deux pièces d'art traditionnel: regards et déchiffrement)*. În primele secole, Siria e, pentru Biserica creştină, „marele spaţiu al punerii în formă liturgică. Astăzi se trece în genere cu vederea fuziunea intimă între geniul siriac şi creaţia liturgică a Bisericii universale. Dacă geniul grec rămîne asociat speculaţiei intelectuale, transpuse viguros în teologie, în timp ce «spiritul şi litera Romei» sînt considerate responsabile pentru organizarea juridică a instituţiei ecleziale, articularea liturgică – rituri, imnografie, celebrare – rămîne legată de acea primă comunitate de limbă şi sensibilitate siriacă".

Dacă am ales să menţionez tema pascală a reîntoarcerii în paradis citîndu-l pe Efrem Sirul este pentru că temele şi tipul de dezvoltare simbolică a doctrinei, ce-i sînt proprii, au trecut, prin intermediul lui Roman Melodul, în imnografia bizantină şi s-au perpetuat, în versiuni adaptate, pînă în poezia liturgică intonată şi astăzi în biserici*. Nu e vorba aşadar despre un depozit admirabil, dar închis în trecut şi în biblioteci, ci despre un mod liturgic întrucîtva accesibil, activ, pe care, în măsura în care sîntem disponibili, îl putem auzi cu urechile noastre, un mod care ne poate deschide sensurile şi anvergura sărbătorii. Apoi pentru că vastele corespondenţe simbolice ale lui Efrem Sirul şi tensiunea paradoxurilor pe care se construiesc interpretările lui au capacitatea de a face să comunice sensul între concretul imediat, datele biblice şi adevărurile metafizice.

Efrem Sirul ne spune că a intra în Paradis, aşa cum o cere economia sărbătorii, înseamnă în principal un efort de cunoaştere. O interpretare ce a devenit prea comună face responsabil pomul cunoştinţei binelui şi răului, alături de Eva şi de şarpe, pentru catastrofa umană din origini, pentru căderea în dualitate, pentru excluderea lui Adam din Paradis. În Imnul al XV-lea, Efrem îl vede, dimpotrivă, ca pe un simbol, mai mult, ca pe un vehicul necesar reîntoarcerii. „Pentru că acest pom, numit al ştiinţei, simbolizează poarta paradisului. Prin poarta ştiinţei se poate pătrunde aici. Cît de mult se aseamănă tărîmul acesta cu Creatorul său. Invizibil este locul paradisului. Însă prin poarta ştiinţei... te poţi apropia de misterul lui". Dualitatea copacului, cunoaşterea specifică pe care el o furnizează este, pentru Efrem Sirul, o etapă necesară, o treaptă către contemplarea Unităţii divine; e o cunoaştere benefică şi indispensabilă atîta vreme cît e bine orientată. Atîta vreme cît este „poartă", iar nu exerciţiu suficient sieşi, atîta vreme cît este luată drept o cunoaştere de tipul *incintei* – ce pregăteşte cunoaşterea de tip interior şi unitiv – ea e pur şi simplu un tip de cunoaştere adecvat creaturii. E un tip de cunoaştere ce poate acoperi adecvat sensibilul şi supra-sensibilul: „Fără trudă, ea deschide lucrurile dificile. Te face să guşti pe cele vizibile. Te instruieşte despre cele invizibile" – XV, 6. O asemenea cunoaştere sau ştiinţă e tocmai tipul de cunoaştere simbolică, care poate actualiza corespondenţele juste între niveluri diferite de realitate.

În Geneză, în simbolica spaţială a Genezei, pomul dual, al cunoştinţei binelui şi răului, nu este totuşi plasat, ca o poartă, în zona de incintă a Paradisului. Pomul acesta stă „în mijlocul grădinii", ca şi pomul vieţii, căruia pare să-i fie coextensiv: „iar în mijlocul raiului era pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului" *(Gen.* II, 9). A-l situa şi a-l gîndi ca pe o poartă, cînd el stă totodată în centrul paradisului, ne sugerează în fond caracterul *sintetic* al-tărîmului paradiziac. Faţă de lumea noastră, dezvoltată în multiplicitate, în întindere, în succesiune, paradisul nu este numai „invizibil", el este sintetic. E un teritoriu în care periferia e conţinută în centru, un teritoriu unde toate posibilităţile de manifestare ale lumii sînt conţinute, echilibrate şi comandate de axa pomului vieţii. În raport cu lumea noastră sensibilă, paradisul nu este numai „invizibil", el este şi a-spaţial: în sensul că nu e plasat undeva *în* spaţiul lumii noastre, fie şi în centrul lui, ci este starea centrală care conţine – sintetic, concentrat – spaţiul lumii, cu toate dimensiunile lui. Dacă „acest tărîm are aseamănare cu Creatorul său" este şi pentru că Paradisul exprimă, dacă e să folosim limbajul lui Guénon, unitatea principială ce desfăşoară lumea şi o sintetizează.

Iar figura simbolică a lumii, structura posibilităţii ei de a fi e dată de axa unică a pomului vieţii din care derivă arborele dual al „cunoştinţei binelui şi răului", model pentru toate dualităţile constitutive ale lumii. Creaţia însăşi apare, în primele versete ale Genezei, ca „ceruri şi pămînt". Omul însuşi apare, în Geneză, ca un androgin – o unitate conţinînd aspecte complementare –, aşa cum apare şi ca o îmbinare între lut şi suflul divin. În sec. VIII, Ioan Damaschinul, tot un sirian şi el, spune în *Dogmatica* sa că omul este „împreunare din cele două lumi (spirituală, „cerurile" şi „corporală" sau „materială" simbolizată de pămînt)... ca să fie un fel de unire între natura cea văzută şi cea nevăzută" şi că pomul cunoştinţei este chiar figura ce i se propune lui Adam pentru a-şi înţelege acest statut special. Dincolo de orice interpretare de tip moral, pomul cunoştinţei este văzut de Ioan Damaschinul drept „discernămîntul unei contemplări multiple, adică cunoaşterea propriei sale naturi (umane)".

Paradisul este, pînă la urmă, locul, *starea* în care omul îşi poate actualiza structura integrală. Paradisul este locul unde el poate obţine „uniunea complementarelor", locul sintezelor ce conduc spre Unitate şi sînt absorbite de contemplarea ei. În Imnul VI, 4-5, Efrem face dovada unei „ştiinţe" pe care a utilizat-o efectiv drept „poartă": e o ştiinţă care determină armonizarea dualităţii proprie fiinţei umane (sensibil, spiritual) prin orientarea celor două aspecte către o aceeaşi ţintă, unificatoare. Realizîndu-şi astfel propria unitate, fiinţa este „captată" de Unitatea ultimă, de polul divin. Iată cuvintele lui Efrem Sirul: „Mirosind paradisul, am fost amplificat. Meditîndu-l, am fost îmbogăţit. Beat de parfumurile sale, mi-am uitat condiţia mizerabilă. Transfigurîndu-mă, el mă înnoise... Deşi neputincios în a înfrunta valurile splendorii lui, paradisul mă prinse şi mă aruncă într-o mare mai vastă decît el...".

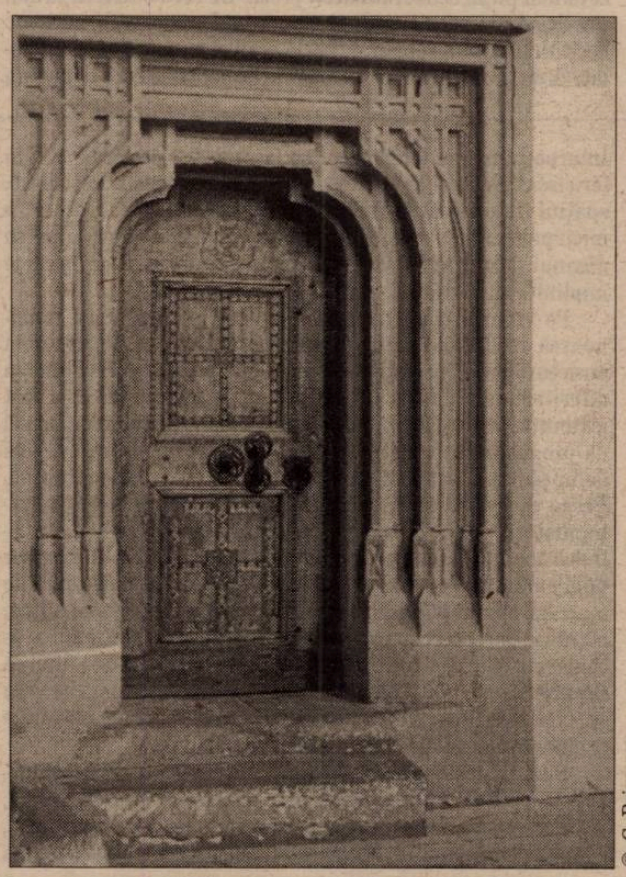

© C. Prisecaru

---

* Cf. studiului introductiv al lui Ioan I. Ică jr. la Sfîntul Efrem Sirul, *Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii şi Învierii*, Sibiu, Deisis, 1999. La aceeaşi foarte activă editură, condusă de Ioan I. Ică jr., a apărut în 1998 traducerea *Imnelor despre Paradis*. Neavînd la îndemînă această traducere, am să citez pasajele după versiunea franceză din colecţia „Sources chrétiennes", volumul nr. 137, Paris, 1968 (trad. R. Lavenant, introd. et notes F. Graffin).

▲

Principiile coincid cu interesele

Stindardul sub care Statele Unite îşi alcătuiesc şi îşi stabilizează alianţele în complicatul război împotriva terorismului este cel al valorilor democratice. Politicienii şi militarii, universitarii şi organizaţiile societăţii civile consideră că aceste valori au fost atacate prin teribilele atentate de la 11 septembrie şi în apărarea lor sînt chemate democraţiile europene şi dictaturile asiatice, Kremlinul şi Beijingul, emisarii americani brăzdează globul dînd asigurări de fidelitate vechilor prieteni, asigurîndu-i pe cei noi să îi vor susţine împotriva contestaţiei interne, încercînd să găsească soluţii în regiunile unde negocierile sînt în impas – în Orientul Mijlociu, dar şi în India şi în Pakistan – folosind toată puterea lor de influenţă pentru a înlătura ameninţarea terorismului. Acest efort este privit cu destulă circumspecţie de cei care văd în puterea Americii reala ameninţare pentru pacea lumii: Statele Unite nu fac decît să-şi urmărească propriile interese economice, extinderea sferei lor de influenţă, valorile democratice nu sînt decît o formă demagogică, folosită ca drog pentru adormirea vigilenţei unor mase apolitice şi lipsite de clarviziune. Caracterul eterogen al alianţelor, felul cum sînt trataţi prizonierii la baza devenită lagăr de la Guantanamo, măsurile de securitate internă care permit – într-o oarecare măsură – nesocotirea libertăţilor cetăţeneşti în ceea ce-i priveşte pe cei bănuiţi, sînt – se spune – tot atîtea dovezi ale fragilităţii devotamentului faţă de democraţie chiar în ţara care vrea s-o impună tuturor. Pentru aceşti comentatori, nu numai că interesele intră în conflict cu principiile, ci principiile sînt folosite pentru a masca interesele.

© R. Jigorea

Teritoriul utopiei a fost ocupat de realişti

Relaţia dintre argumentele politicii reale şi cele ale utopiilor este analizată de Jonathan Barber (profesor la Universitatea Maryland) într-un articol recent din revista *The Nation*. Acest eseu continuă un demers mai vechi. Jonathan Barber a fost acum cîţiva ani autorul unui studiu, *Jihad vs. McWorld*, al cărui titlu a fost mai cunoscut decît ideile expuse. Atunci, Barber atrăgea atenţia asupra a două culturi, ostile una faţă de alta, ambele nedemocratice: cultura Islamului şi cea masificată, omogenizată a Occidentului. Evenimentele din 11 septembrie îi dau, pe de o parte, dreptate, pe de altă parte, impun alte distincţii şi nuanţări. Acestora le este dedicat noul său articol *Beyond Jihad vs. McWorld*, din care am ales cîteva fragmente, acolo unde autorul insistă asupra necesităţii consecvenţei în apărarea valorilor democratice. Despre prelungirea conflictului între Islam şi McWorld cu altă ocazie.

„Înainte de 11 septembrie, *realpolitik* (exprimată uneori cu accente progresiste) aparţinea iniţial dreptei, cea care considera discuţiile despre drepturile omului şi democraţie drept o utopie fără nici o speranţă de realizare, o flecăreală a idealiştilor romantici de stînga, obişnuiţi să vadă lumea aşa cum le-ar plăcea lor să fie şi nu aşa cum este. Cu toate acestea, după 11 septembrie, fudulia realistă şi-a schimbat tabăra: internaţionalismul «idealist» a devenit noul realism. Nu a apărut o nouă paradigmă, ci alţi ocupanţi s-au instalat în vechea paradigmă. Globaliştii democratici au devenit pe neaşteptate noii realişti, în timp ce vechii realişti – în special partizanii supremaţiei pieţei – par a susţine o dogmă din ce în ce mai periculoasă şi opacă la noile realităţi, înscrise atît de brutal în conştiinţa naţională prin arhitecţii demonici ai evenimentului de la 11 septembrie".

Doar democraţia ne poate scăpa de „băieţii răi"

Suveranitatea Statelor Unite, capacitatea acestei superputeri militare de a asigura securitatea propriilor cetăţeni în interiorul graniţelor de stat a fost, e adevărat, pentru scurt timp, o ficţiune pe cale de a se destrăma: „S-a dovedit că nu mai există nici o deosebire între intern şi extern, între naţional şi internaţional. Nu ştim nici acum cu precizie cine a sponsorizat actele de la 11 septembrie şi bioteroarea consecutivă. Dar e limpede că nu mai putem discuta culpabilitatea în termenii intern şi extern, aşa cum se făcea în secolul XIX. Şi în timp ce noi căutăm zadarnic printre statele suverane pe actorii actelor de terorism, mitul independenţei noastre nu mai poate fi susţinut. Actorii nestatali, fie că sînt corporaţii multinaţionale sau obscure celule teroriste, nu pot fi caracterizaţi prin intern sau extern, naţional sau internaţional, nu sînt nici entităţi suverane, nici organizaţii internaţionale. În căutarea statelor care îi adăpostesc pe teroriştii (să fie de vină «aliaţii» noştri, Egiptul şi Arabia Saudită, sau buna noastră prietenă Germania, şi ce părere aveţi despre Florida şi New Jersey?) nu este suficient să-i prindem pe «băieţii răi». Cu talibanii s-a terminat, se va termina, desigur, şi cu Ben Laden, dar reţelele teroriste există în celule anonime pe care nu le vom putea captura sau identifica niciodată. A declara că sîntem independenţi într-o lume a interdependenţelor perverse şi răuvoitoare impuse de cei ce ne dispreţuiesc înseamnă, în termenii unei ştiinţe politice primitive, a face pipi împotriva vîntului. În Pakistan şi Arabia Saudită mai sînt şcoli unde se predă ura, iar în Palestina coada la misiunile de martiraj te-ar putea face să crezi că e vorba de o audiţie pentru un spectacol pe Broadway. Mitul independenţei nu este singura victimă a evenimentelor din 11 septembrie. Paradigmele realiste au eşuat astăzi, adversarii noştri nu sînt motivaţi de «interese» într-un sens relevant şi de aceea apelul la interese, aşa cum se făcea în cadrele *realpolitik* şi al teoriei opţiunilor raţionale pare o a fi o nerozie. Pieţele pot fi instrumente transnaţionale ale intereselor şi chiar Ben Laden are o «listă de cereri» (să plece trupele americane din Arabia Saudită, să fie eliberată Palestina de sub ocupaţia israeliană, să cadă imperiul păgîn), dar teroriştii nu sînt nişte negociatori îndărătnici cu o agendă raţională. Sufletul lor aspiră la alte vremuri, cînd certitudinile nu erau grevate de nimic, la alte lumi, unde paradisul promitea alte recompense. Fanatismul lor are cauze şi zelul lor are motive, dar conceptia interesului, aşa cum este el proiectat în economia de piaţă, nu va izbuti să-i influenţeze. Bombardarea Hanoiului nu i-a îngenuncheat pe vietnamenzi, iar aceştia erau nişte naţionalişti înflăcăraţi, nu fundamentalişti mesianici; crede cineva că se pot bombarda şi supune milioanele de oameni care nu iubesc, se tem şi uneori detestă ceea ce ei cred că înseamnă America? Să examinăm puţin fraza realistă, repetată de toată lumea, despre naţiunile fără prieteni sau duşmani permanenţi, călăuzite doar de interese. Se dovedeşte că prietenii Americii, definiţi nu de interese, ci de principii sînt cei mai buni aliaţi, partenerii cei mai de nădejde în lupta împotriva terorismului. (...)

Realismul de după 11 septembrie ne arată că singurii noştri prieteni adevăraţi sînt democraţiile şi ei sînt prietenii noştri pentru că sînt democraţi, împărtăşesc valorile noastre chiar cînd contestă interesele noastre şi se tem de puterea noastră. În războiul împotriva terorii sau în lupta pentru libertate, ce va face un adevărat realist, va schimba Franţa cîrcotaşă, excesiv de anti-americană pentru Arabia Saudită ostentativ şi diplomatic pro-americană? Democraţia a fost un obiectiv secundar al politicii externe americane, organizate în jurul petrolului şi al comerţului cu despoţii care pretindeau că sînt de partea noastră (adevăr valabil nu doar pentru administraţia republicană, ci şi pentru cea democrată), practicîndu-se o democraţie de piaţă concepută ca un fundamentalism al pieţei. În vechea paradigmă, normele democratice erau emblemele simpatice ale unei credinţe abstracte şi ale unor aspiraţii utopice, raţionalizare a unor interese evidente, imposibil de transformat într-o călăuză utilă unei ţări în căutarea unui statut sigur în această lume. Nu mai este aşa. Clişeul la îndemînă despre democraţiile care nu-şi declară război una alteia devine un principiu fundamental al politicii de securitate naţională. Dincolo de faptul că democraţiile nu se luptă între ele, se dovedeşte că doar democraţiile sînt o pavăză împotriva formelor colective de violenţă, a fundamentalismului reacţionar, fie el religios, fie el etnic".

Nu toţi disperaţii sînt violenţi

Pledoaria profesorului Barber priveşte atît principiile politicii externe americane, cît şi principiile politicii interne ale celor care sînt sau vor să-i devină aliaţi.

Rateurile mecanismului democratic, eşecurile construcţiei economice sînt solul de inspiraţie al terorismului mondial. Iată ce scrie Umberto Eco *(Le Monde*, 27 martie 2002): „Ben Laden ştia că există în lume milioane de fundamentalişti musulmani: ei nu aşteaptă pentru a se ridica la luptă decît semnalul că inamicul occidental a fost atins în centrul său vital. Şi asta s-a şi produs în Pakistan, Palestina şi în alte părţi. Şi riposta americană în Afganistan nu a redus, ci dimpotrivă, a extins această zonă. Dar pentru reuşita proiectului este nevoie ca zona potenţial violentă a „disperaţilor" să existe ca realitate socială. Eşecul Brigăzilor roşii, al numeroaselor mişcări din America Latină se datorează şi faptului că toate proiectele lor se sprijină pe postulatul că există zona disperată a violenţei şi că locuitorii ei nu sînt doar zeci şi sute, ci milioane. Majoritatea mişcărilor revoluţionare latino-americane au reuşit să provoace o feroce represiune guvernamentală, dar nu o ridicare generală a zonei, evident mai redusă decît au prevăzut teroriştii în calculele lor. În Italia, în ansamblu, atît lumea muncii cît şi cea a forţelor politice au reacţionat echilibrat la terorism şi, chiar dacă am putea critica unele măsuri de prevenţie sau de represiune, nu s-a ajuns la dictatura preconizată de Brigăzile Roşii. Acestea au pierdut prima repriză (şi toţi eram convinşi că proiectul a fost abandonat). Înfrîngerea Brigăzilor Roşii a convins toată lumea că ei n-au destabilizat pe nimeni şi nimic. Dar nu s-a meditat destul la ce fel de «stabilizare» au contribuit Brigăzile Roşii: deoarece într-o ţară unde toate forţele politice s-au mobilizat pentru apărarea statului împotriva terorismului, opoziţia a fost obligată să se arate mai puţin agresivă, să încerce să caute căile spre ceea ce se numeşte consens. În acest fel, Brigăzile Roşii au acţionat ca o mişcare stabilizatoare, conservatoare într-un anume fel. Nu are importanţă dacă a fost vorba de o enormă eroare politică sau dacă a existat o manipulare produsă de cei interesaţi în obţinerea acestui rezultat... Fapt este că atunci cînd terorismul pierde, nu numai că nu se produce nici o revoluţie, dar acţionează ca un element conservator sau, în orice caz, încetineşte mişcările reformatoare".

Delictul de opinie

Nu se poate compara – nici sub raportul cauzelor, nici sub cel al efectelor – asasinarea consilierului italian Biagi (consilier al ministrului Muncii, asasinat de „noua generaţie" a Brigăzilor Roşii acum două săptămîni) cu atacul asupra Pentagonului şi asupra clădirilor turn din New York. Dar se face auzit, în ambele părţi, un anume discurs dispus să limiteze libertăţile, să susţină că aceia care critică înarmează – conştient sau nu – mîna criminală. Aşa cum scrie Eco: „Întrucît există terorişti, oricine atacă guvernul îi încurajează. Acest principiu are un corolar: atacarea guvernului este potenţial o crimă. Corolarul corolarului este negarea oricărui principiu democratic, şantajul asupra libertăţii de critică în presă, asupra oricărui act de opoziţie sau a oricărei manifestări de dezacord. Desigur, nu este vorba despre desfiinţarea Parlamentului sau despre anularea libertăţii presei, dar e mai rău. Şantajul moral îi expune oprobriului pe cetăţenii care îşi manifestă dezacordul (non violent) cu guvernul şi asimilează eventualele violenţe – comune multor forme legitime de polemică pasională – cu violenţa armată. Dacă acest lucru se va întîmpla, democraţia riscă să se golească de conţinut. Se va instaura o nouă formă de cenzură: tăcerea sau reticenţa de frica linşajului mediatic. Acestei tentaţii diabolice, guvernul trebuie «să-i reziste, să-i reziste, să-i reziste». Dimpotrivă, opoziţia trebuie «să continue, să continue, să continue» sub toate formele permise de Constituţie. Dacă nu, teroriştii vor învinge, pentru prima oară, pe ambele fronturi".

▲

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

„Pînă unde putem fi în dezacord fără să ne ucidem între noi?“

– convorbire cu Olivier MONGIN, directorul revistei „Esprit“ –

Pe 21 martie, la invitaţia Institutului Francez din Bucureşti şi a Colegiului Noua Europă, Olivier Mongin, directorul revistei Esprit, *a ţinut o conferinţă la Bucureşti despre toleranţă şi noile forme ale violenţei contemporane. Doctor în antropologie şi filozofie, Olivier Mongin este autorul mai multor studii de actualitate asupra democraţiilor contemporane şi limitelor lor, precum şi al unei excelente monografii* Paul Ricoeur. *În dialogul care urmează – despre noul* Esprit *şi dilemele sale ideologice prezente – cuvîntul cel mai frecvent este „democraţie“, noţiune rămasă în continuare, pentru cei de la prestigioasa revistă personalistă, o „enigmă a individului şi o sfidare a gîndirii contemporane“.*

Orientarea spre stînga democratică

Sînteţi, din 1989, directorul revistei Esprit, *înfiinţată de Mounier, fondatorul personalismului, mişcare mai degrabă de stînga, cu elemente creştine dar şi socialiste care pune „persoana“ în prim-plan. Sînteţi şi autorul unui studiu asupra lui Paul Ricoeur, ultimul personalist. Putem vorbi astăzi de un alt fel de „personalism“ al revistei pe care o conduceţi, care ar face abstracţie nu doar de extreme (dreapta / stînga), dar şi de simpla orientare politică a semnatarilor?*

Da, e o întrebare foarte directă. Tocmai am elaborat, noi echipa de azi, o broşură în care încercăm să explicăm evoluţia revistei din 1932 pînă în prezent. Există două feluri în care putem privi lucrurile. Am putea spune că la început revista era legată de o doctrină, şi că ea a rămas oarecum o publicaţie din muzeul personalismului, că *Esprit* continuă mişcarea personalistă ca şi cum istoria nu s-ar fi schimbat. Pe de altă parte, ideile pe care le-am păstrat din personalism nu le putem trata astăzi în acelaşi fel ca pe vremea lui Mounier, în a cărui gîndire există, totuşi, elemente extrem de importante pentru noi. Complexitatea vremurilor noastre nu ne permite acest lucru. Să luăm prima perspectivă. Să fie limbajul anilor '30 din Franţa şi întreaga Europă limbajul zilelor noastre? Nu cred. În anii '30, atunci cînd personalismul a apărut şi cînd a fost creată revista, în paralel cu un soi de revoluţie nonconformistă, se vorbea despre o „a treia cale“, care să nu fie nici individualismul capitalist, nici comunismul. Desigur, în zilele noastre, după criza comunismului, problemele nu pot fi puse în acelaşi fel, cele două ideologii nu pot fi discutate, chiar în forma lor liberalizată, în acelaşi plan. Problema pe care ne-o punem este aceea a creării şi susţinerii democraţiei într-un context în care piaţa liberă are o utilitate clasică şi incontestabilă. Vedeţi, aşadar, că problema nu mai este neapărat a „celei de-a treia căi“, ci, plecînd de la anumite secvenţe istorice care au ritmat istoria spiritului – nazismul, stalinismul, problemele interne ale comunismului, întrebările adresate adepţilor liberalismului economic – chestiunea devine aceea de a şti ce reprezintă practic democraţia, fiindcă societăţile nu sînt niciodată suficient de democratice; astăzi, în întreaga Europă, de Vest sau de Est, studiem orientările posibile ale societăţilor democratice ţinînd seama mereu că nu este posibil un singur model de democraţie. În ceea ce priveşte „personalismul“ nostru actual, Ricoeur, de pildă, vorbeşte despre persoană, dar nu despre personalism; pentru el, problema importantă este aceea a locului unei persoane, a unui individ într-o comunitate politică. Diferenţa sensibilă este faptul că, pe vremea lui Mounier se vorbea mai puţin despre comunitate în sens politic, adică despre o comunitate democratică de cetăţeni. Cred că revista noastră s-a schimbat, fiindcă vremurile s-au schimbat, iar Mounier însuşi ne-a învăţat să gîndim în funcţie de *eveniment*.

Totuşi, cum vă raportaţi la ideologiile încă vii din Franţa? Mai exact, cum vă raportaţi la cei care vă acuză de gauchism *şi consideră partea de socialism din personalism dominantă, faţă de alte caracteristici, chiar în opera unor personalişti clar reconvertiţi cum ar fi Lacroix, Nedoncelle, ca să nu mai vorbim de Levinas, Ricoeur sau bascul Zubiri?*

Nu doresc să fac acum istoria revistei, deşi aveţi dreptate în privinţa reconvertirilor şi distanţelor luate în cadrul personalismului. În prezent, revista *Esprit* este o revistă independentă politic, ne reclamăm această independenţă politică şi confesională şi intelectuală. Revista nu a fost niciodată confiscată sau sprijinită de un partid sau altul...

Dar o orientare are...

Da, dacă vreţi, are o orientare apropiată de ceea ce se numeşte „stînga democratică“ care nu este deloc stînga socialistă clasică. Cu toate acestea, orientarea nu înseamnă angajarea revistei, nu sîntem o revistă angajată, sau militantă în sensul politic al termenului.

Un stat democratic, un stat de drept sau un stat al protecţiei sociale?

Vorbiţi, în cartea dvs. din 1991, Teama de vid. Eseu despre pasiunile democratice, *tradusă şi în româneşte şi apărută la Editura Fundaţiei Culturale Române de „un sfîrşit al politicii“ de o pierdere „naturală a dimensiunii politice în cadrul democraţiilor condamnate, în mod inelucţabil, la o derivă individualistă şi la supremaţia întreprinzătorului sau a moralistului în defavoarea omului politic“. Mai credeţi acest lucru astăzi, după 11 septembrie 2001, date fiind noile alianţe, în primul rînd politice?*

Da, sînt înainte de orice alianţe politice. Cartea mea, *Teama de vid,* scrisă la puţin timp după căderea regimurilor comuniste din Estul Europei, nu dădea dovadă de un optimism la fel de mare ca cel al lui Fukuyama din *Sfîrşitul istoriei*. Eu încercam să atrag atenţia asupra faptului că deschiderea democratică reclama o adevărată cultură politică care trebuia creată aici şi care încă mai ridică probleme chiar şi în mai vechile democraţii occidentale. Încercam să spun că deschiderea pieţei nu înseamnă imediat instaurarea condiţiilor necesare democraţiei. Piaţă liberă nu înseamnă automat democraţie. Mai spuneam că în vechile democraţii occidentale, civismul este din ce în ce mai slab, vedem bine acest lucru în Franţa mai ales la alegeri. Aşadar, sfîrşitul politicului, aşa cum îl înţelegeam atunci însemna o criză a civismului, a voinţei de angajare în favoarea democraţiei. Aveţi dreptate, ceea ce se întîmplă în cadrul coaliţiei antiteroriste actuale reprezintă o întărire a statului-naţiune şi prin aceasta a securităţii naţionale. Trebuie să distingem între o dimensiune politică ce se referă la implicarea – din ce în ce mai fragilă – a cetăţenilor şi o politică instituită de stat; în acest din urmă caz, cum spuneaţi, dimensiunea politică a cunoscut o revigorare, dintr-un motiv simplu, acela că problemele de securitate ating astăzi interiorul societăţii, nu doar exteriorul ei cum se întîmpla în timpul războaielor interstatale. Iată de ce, la zece ani de la căderea comunismului, Statele Unite pot încheia alianţe împotriva terorismului cu regimuri care rămîn încă apropiate imaginarului comunist şi totalitar, ţări din Asia Centrală, China... Aceste consideraţii duc la problema subiacentă a duşmanului. Cine mai e el? Trebuie să distingem între problema civismului (la acest soi de politic mă refeream în cartea pomenită) şi cea a rolului statelor, de mare actualitate în noua Europă care depăşeşte deja statul-naţiune. Să nu uităm ce se petrece acum în Balcani şi mai ales să nu uităm că din 1945, cînd se termina cel de-al doilea război mondial, numărul statelor lumii a crescut de patru ori. Europenii se gîndesc azi la problema depăşirii statului-naţiune, cînd, de fapt, în multe locuri, problema este cea a construirii unui stat propriu-zis. Desigur, trebuie să ne întrebăm ce dorim să construim: un stat democratic, un stat de drept sau un stat al protecţiei sociale. Şi dacă, în numele protecţiei sociale, a securităţii sociale dorim un stat mai puţin democratic. E o problemă care se pune chiar şi la nivelul Statelor Unite.

Europa are drepturile omului, iar Statele Unite puterea

Chiar asta vroiam să vă întreb. Aţi declarat într-un interviu din Le Courrier *că Statele Unite sînt „o naţiune suverană care trăieşte într-un imaginar naţional, în timp ce Europa tocmai încearcă să depăşească statul-naţiune“ şi, pe de altă parte că „Statele Unite, placă turnantă a mondializării, au intrat într-o lume post-europeană“. Se poate vorbi astăzi de o singură Americă, unitară, care să ilustreze aceste teze contadictorii, sau trebuie să recunoaştem o dată cu mai mulţi istorici şi analişti politici că există mai multe Americi, foarte diferite între ele şi care se află în etape istorice / politice / etice diferite?*

Trebuie să recunoştem că, tot după 11 septembrie, s-a vorbit în toate mediile despre o naţiune suverană, în ciuda federalismului său. Este ceea ce se numeşte unilateralimul american, care face ca statul (de state) american să vrea să decidă în mod suveran în tot felul de chestiuni. Nu există o depăşire a atribuţiilor statului american de către instituţii internaţionale, spre deosebire, de pildă, de Franţa, unde există o clară încălcare a suveranităţii care a provocat nenumărate discuţii. Este o problemă enormă: de ce anumite state europene nu pot fi suverane în propria ţară, dar America poate? Dincolo de federalismul său, America e o ţară suverană. Poate că în ziua în care Europa va fi precum America (fiindcă tot vorbim de Statele Unite ale Europei care vor cuprinde, sperăm, şi România) vom avea, poate un stat european suveran. Statele Unite ale Americii dispun de cvasi-totalitatea puterii militare din lume. Europa de astăzi, am văzut-o în Balcani, nu are capacitatea de intervenţie militară, ceea ce ridică o adevărată problemă a împărţirii rolurilor între Europa instituţională care s-a pus deja în mişcare şi Statele Unite. Să nu ne păcălim singuri: noi avem drepturile omului şi Statele Unite au puterea.

Şi sînt o lume post-europeană în sens istoric, sau în sens politic?

La fel ca Australia, Canada, Africa de Sud, Statele Unite sînt „copiii Europei“, cum scrie politologul american Louis Hartz. America este o lume ieşită din cea europeană, fiind, în acest sens o lume posteuropeană. Nu trebuie să uităm niciodată că americanul este cineva care se află în ruptură cu Europa, cei mai mulţi dintre părinţii fondatori ai Americii fiind dizidenţi politici, puritani religioşi, oameni ieşiţi din închisori. Întrebarea pe care ne-o punem noi, europenii, este dacă Statele Unite, în ruptură cu Europa, în pofida ei, susţin un proiect universal. Eu nu cred acest lucru.

Este viziunea franceză, colonială...

Desigur. Chiar şi azi cînd vorbim despre o periodizare din punct de vedere american facem o gravă eroare. Ne purtăm ca şi cum Statele Unite ar avea o viziune a omului american care trebuie universalizat. America are o serie de interese, mai ales economice şi îşi apără propriul teritoriu. De aceea numeroasele comunităţi care vin în America din întreaga lume – şi comunitatea românească este una importantă – formează astăzi nimic altceva decît un conglomerat extraordinar practicînd multe valori, însă nu unele spirituale, în sens etic, care s-ar putea eventual universaliza, ci valori pur-economice. E un paradox, dar unul real.

Dialogul civilizaţiilor

Vă exprimaţi într-un loc convingerea că valorile democratice trebuie să „irige şi alte cîmpuri culturale“; revista Esprit *lucrează cu o revistă iraniană de la Teheran care s-a dezvoltat după modelul parizian. Cum se desfăşoară această experienţă oarecum insolită?*

Mi se pare un lucru foarte important pentru un intelectual să provoace asemenea acţiuni comune în alte zone culturale: colocvii, conferinţe, întîlniri. Cu această revistă care apare în Iran facem ceea ce se numeşte „sommaires croiseés“, adică ei fac un dosar tematic asupra Iranului, pe care îl publicăm în *Esprit*, cu întrebări sau teme pe care noi le-am trimis. Pe de altă parte, noi le trimitem un dosar asupra Franţei pe baza unor întrebări formulate de ei. Am mai lucrat, în acest fel, cu o revistă italiană, cu una englezească, o vom face cu o revistă marocană. Aş dori să lucrez astfel cu o revistă din România, poate *Dilema,* pentru că astfel găsim anumite modalităţi de lucru comune. Singurul nostru angajament, ca să revin la angajările de care vorbeam mai sus, este unul cultural. În momentul acesta, în care se vorbeşte despre un război al culturilor/civilizaţiilor, trebuie să încercăm din greu să lucrăm împreună.

Violenţa americană şi imaginarul terorist

Scriaţi, în cartea dvs. din 1997, Violenţa imaginilor, *de o lipsă de etanşeitate între ficţiune şi realitate în noile filme europene sau americane, precum şi de o gravă problemă de desensibilizare. Chiar credeţi că violenţa este din ce în ce mai sălbatică pentru că „zona conflictualităţii nu-şi găseşte rezolvările politice“? Putem opri violenţa sălbatică prin voinţă politică? Nu e şi aceasta o utopie ca „sfîrşitul istoriei“?*

În seara aceasta voi vorbi la Colegiul Noua Europă despre toleranţă. Nu cred că există societăţi care să poată eradica în totalitate violenţa. Anumite regimuri totalitare se hrăneau din această iluzie, însă ele au fost, poate, cele mai violente. Rusia, de pildă. Eu cred că ficţiunea – literatura, dar şi filmul – ne poate învăţa multe lucruri despre anumite societăţi mai dificil de înţeles altfel. În *Violenţa imaginilor,* carte-apărută acum cinci ani, am încercat să arăt că violenţa americană se hrănea dintr-un imaginar terorist. Nu e vorba de o violenţă frontală, ci de una care te ia mereu prin surprindere, pe la spate. S-a spus adesea, după 11 septembrie, că Statele Unite care s-au simţit victime ale terorismului, priveau, cu precădere, la televiziune sau la cinema, imagini exhibînd terorismul. Problema violenţei este una foarte importantă, pentru că problema democraţiei nu este aceea de a etala o sumă de opinii care să nu angajeze oamenii, ci democraţia înseamnă tocmai exercitarea unor *convingeri*. Însă convingerile pot fi violente, eu pot să vreau cu orice preţ să-mi impun propriile convingeri altora. Toleranţa activă despre care voi vorbi în seara aceasta la NEC înseamnă tocmai posibilitatea de a institui un spaţiu în care dezacordurile dintre indivizi să fie posibile, adică în care o oarecare violenţă să poată exista. Nu putem trăi într-o lume în care violenţa nu se poate exprima. Nu este vorba de a visa la o democraţie fără violenţă, ci la un cadru care să ne permită să putem fi în conflict. Este una dintre lecţiile totalitarismului. Nu fac elogiul violenţei, ci vorbesc despre nevoia de a crea un spaţiu care să permită conflictului să se exprime. Problema democraţiilor occidentale este aceasta: pînă unde putem fi în dezacord fără să ne ucidem între noi? Şi cînd răspundem la această întrebare nu trebuie să uităm că democraţia înseamnă, în acelaşi timp, apărarea drepturilor individului, apărarea statului de drept şi suveranitatea.

interviu realizat de Simona SORA

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Bucureşti-Manhattan-Montmartre-Mogadiscio

***Filantropica**, România, 2001. Regia: Nae Caranfil. Cu: Mircea Diaconu, Gheorghe Dinică, Mara Nicolescu, Viorica Vodă.*

Filantropica e, ca *Prinţ şi cerşetor*, revăzut de un urmaş român şi trecut prin postmodernism al lui Billy Wilder (cel din *Apartamentul)*, şi pus în scenă (ideea de înscenare, de spectacol, de joc actoricesc, de histrionism se regăseşte aproape în fiecare secvenţă) în Bucureştiul începutului de secol XXI. Un loc unde „nu există decît trei meserii: sărăcia, bogăţia şi sexul"; alte preocupări (dragostea, literatura) pică în ghena aspiraţiilor nerentabile (unde pici şi tu de fraier, în caz că te-ai agăţat de ele), dacă nu se găseşte cîte un vizionar care să mai „salveze" din emoţiile astea inutile (compasiunea, altruismul), arătînd că din ele se pot scoate bani frumoşi. Un astfel de vizionar este producătorul-regizorul-scenaristul cerşetorilor bucureşteni: o privire îi e de ajuns ca să găsească biografia cea mai sfîşietoare, partitura cea mai lacrimogenă, atitudinea cea mai emoţionantă pentru fiecare cerşetor în parte. În interpretarea lui Gheorghe Dinică, el este un portret al diavolului ca *show-man* de geniu. Cea mai bună replică a sa, despre o mînă întinsă pe care nimeni n-o bagă în seamă, atîta timp cît ea n-are o poveste de spus, ar putea să-l includă, în cinismul ei atotcuprinzător, şi pe cineastul român care cerşeşte finanţare şi care va rămîne cu mîna întinsă, atîta timp cît nu găseşte o poveste captivantă. Nae Caranfil este acea pasăre rară în cinematograful românesc: un scenarist-regizor care are ceva de spus despre lucruri grave (*Filantropica* e poate cel mai important dintre filmele sale, şi cu siguranţă cel mai sumbru) şi, în acelaşi timp, unul care ştie să-şi distreze publicul, să dea ce i se cere. Povestea din *Filantropica* e în esenţă foarte tristă: un amărît de profesor de liceu (Mircea Diaconu), unul dintre tipii aceia de treabă pe care o tranziţie ca a noastră îi dă gata dintr-un bobîrnac şi o ridicare dispreţuitoare din umeri, se îndrăgosteşte de un manechin (Viorica Vodă) şi, ca să iasă în întîmpinarea extravaganţelor ei, învaţă să cerşească, în duet cu o fostă prostituată (Mara Nicolescu), jucînd chiar rolul unui amărît de profesor care nu poate plăti o masă la restaurant, pentru el şi soţia lui, ca să aniverseze zece ani de căsnicie. Aşa cum Billy Wilder putea să pregătească o comedie delicioasă din cele mai acre ingrediente (în *Apartamentul* avem o tentativă de sinucidere şi mult proxenetism), comedia lui Caranfil, care derivă din naufragiul încrederii noastre (nici măcar de autenticitatea sărăciei nu mai poţi fi sigur), reuşeşte să fie agreabilă. La capitolul divertisment, el are un fler, o capacitate de a ne declanşa entuziasmul, de a stîrni în spectator impulsul de a aplauda – calităţi pe care ne-am obişnuit să le căutăm la Hollywood (măcar de le-am găsi în unul din cinci filme care vin de-acolo!): vezi secvenţa dansului, cu Mircea Diaconu, Viorica Vodă şi o portocală, prinsă între corpurile lor, care nu trebuie să cadă în timp ce ei dansează; sau apariţia celor doi recuperatori, care pun capăt, cu pistolul, debandadei din sala de clasă (ce profesor depăşit de situaţie n-a visat, măcar o clipă, la această metodă de impunere a disciplinei?); sau lecţia pe care profesorul i-o dă băiatului de bani gata (Marius Florea Vizante), arătîndu-i cum fumează un om cu bani.

Puţini actori interpretează onestitatea atît de convingător ca Mircea Diaconu. Cu acest rol, Caranfil îi oferă şansa unei răsturnări: Diaconu joacă un om onest, care la rîndul lui joacă un om onest şi astfel îşi pierde onestitatea. Aproape totul, în acest film, încă de la prima imagine (un maldăr de gunoaie, atît de fotogenic încît îşi dă în vileag butaforia), are o codiţă răsucită ironic. Dar în toată ironia există tandreţe: spre final, cînd profesorul şi partenera lui de cerşit se duc la culcare (el vrea să o mîngîie, ea îi spune că e obosită, el deschide televizorul, îl închide, stinge lumina), falsa lor căsnicie a devenit, sigur, nu chiar un *happy ending*, dar cel mai autentic raport interuman din lumea lor.

***O familie genială**, SUA, 2001. Regia: Wes Anderson. Cu: Gene Hackman, Anjelica Huston, Gwyneth Paltrow, Ben Stiller, Owen Wilson.*

Unele comedii sînt ca nişte cerşetori care ar face orice pentru un hohot de rîs. Dar *O familie genială / The Royal Tenenbaums*, realizat de Wes Anderson, după scenariul pe care l-a scris în colaborare cu Owen Wilson, e un exemplar rasat dintr-o specie rară: este o comedie despre tristeţe. E vorba despre tristeţea care s-a adunat în familia Tenenbaum – o familie regală, după chipul, asemănarea şi numele tatălui, Royal (Gene Hackman) – în cele „două decenii de eşec,

trădare şi dezastru" care au trecut de cînd regele (în realitate, un avocat cam escroc) a plecat, iar prinţişorii, crescuţi ca nişte genii (literare, sportive, financiare) au început să se rătăcească şi să se rateze, fiecare în felul său. Acum, Royal vrea să-şi reîntregească micul regat. Dar ambiţia sa nu are nimic nobil sau măcar sentimental: a rămas rechin bătrîn şi Hackman nu încearcă să-i ascundă colţii (nici unul nu s-a tocit); dar (poate chiar de-aceea) e simpatic şi este cel mai sănătos personaj din film – forţa unificatoare.

Wes Anderson nu-şi cronometrează poantele ca să corespundă standardelor de eficienţă ale comediei hollywoodiene. Filmul are propriul său puls bizar, cu bătăi întîrziate şi momente în care parcă-ţi fuge de sub degete. E ca şi cum ceasurile personajelor ar fi potrivite la ore diferite, şi oricum, toate au rămas în urmă. Dar ce personaje! Sînt ca o familie de excentrici dintr-o bandă desenată, fiecare cu marca lui inconfundabilă – nelipsita ţigară a lui Gwyneth Paltrow, nelipsita banderolă de tenisman a lui Luke Wilson, ca umbrele unor idei fixe –, dar o familie BD mai profundă, căzută într-o vrajă melancolică, aşa cum Manhattanul în care locuiesc pare, la rîndul lui, căzut într-o vrajă alcătuită din muzica anilor '60 şi o atmosferă de toamnă. E un film de vis.

***Amélie**, Franţa, 2001. Regia: Jean-Pierre Jeunet. Cu: Audrey Tautou, Mathieu Kassovitz, Dominique Pinon.*

Tot un vis este şi filmul lui Jean-Pierre Jeunet *Amélie / Le fabuleux destin d'Amélie Poulain*, care duce cu gîndul la filmele de tinereţe ale lui René Clair *(Pălăria florentină, Sub acoperişurile Parisului, Milionul)*, la Clair în „absurditatea sa lirică şi fericită" – cum a scris pe vremuri unul dintre cei care au ieşit zîmbind de la filmele acelea. Tot zîmbind ieşi şi de la *Amélie*: Audrey Tautou, interpreta acestei „sfinte sub acoperire" (cum a numit-o un critic pe eroină) aminteşte cînd de Juliette Binoche, cînd de cealaltă Audrey, cea de care s-a îndrăgostit o lume întreagă, acum 50 de ani, aşa cum Franţa de azi s-a transformat rapid într-un Fan Club Amélie, dacă nu punem la socoteală acel club al indignaţilor-plictisiţi-şi-trişti, care au acuzat filmul că întoarce spatele cu bună ştiinţă şi rea voinţă realităţilor sociale franceze. (E ca şi cum l-ai acuza pe Gene Kelly că, ţopăind prin bălţi şi cîntînd în ploaie, se sustrage de la responsabilităţile lui cetăţeneşti.) Jeunet e un Clair cu jucării tehnologice de ultimă oră. Ca şi Baz Luhrmann în *Moulin Rouge,* el îşi creează propriul Montmartre – numai cafenele primitoare (întîmplător, cea în care lucrează Amélie se

numeşte chiar „Les deux moulins"), muzică de acordeon şi vecini echipaţi cu manii amuzante (în prezentarea fiecăruia intră o listă a lucrurilor care îi plac şi o listă a lucrurilor care îi displac). Invenţiile lui Jeunet sînt mai puţin extravagante decît ale lui Luhrmann, dar sînt nenumărate: o muscă moare sub roţile unui vitezoman, pentru că a avut proasta inspiraţie de a se odihni în mijlocul şoselei; un dans al paharelor se încinge, atunci cînd vîntul umflă o faţă de masă; un peştişor deprimat încearcă să-şi curme nefericirea, făcînd *ţuşti!* din acvariu; Amélie îşi vede marea iubire (Mathieu Kassovitz) şi inima ei, dintr-odată vizibilă, o ia razna; Amélie îşi revede marea iubire şi se topeşte sub ochii noştri. Atîtea truvaiuri, *gadget*-uri, gaguri, efecte ingenioase, exemple de exprimare fericită – şi Jeunet, un *bricoleur* neobosit, euforic, ni le oferă de parcă ar fi nişte fleacuri, chiar în timp ce creează altele...

***Elicopter la pămînt**, SUA, 2001. Regia: Ridley Scott. Cu: Ewan McGregor, Josh Hartnett.*

Dacă sînteţi prea duri pentru acest Montmartre idilic, încercaţi Mogadiscio, devenit cîmp de bătălie în cel mai violent episod al intervenţiei americane în Somalia. Dar cu un avertisment: nu cred că vreun mîncător de floricele şi băutor de Cola, aflat în siguranţa unei săli de cinema, poate ajunge mai aproape de experienţa reală a războiului, decît îl aduce Ridley Scott în filmul său *Elicopter la pămînt / Black Hawk Down*. În primele 25 de minute ale filmului său *Salvaţi soldatul Ryan*, Spielberg ne îmbrîncea pe Omaha Beach, sub răpăiala unor ororI care se petreceau atît de repede, încît spectatorul îşi îngropa instinctiv capul între umeri şi căuta cu disperare faţa binecunoscută a lui Tom Hanks – vedeta care să-ţi aducă aminte că, în fond, e „doar un film". Dar *Soldatul Ryan* se potolea după acea secvenţă. Dimpotrivă, *Elicopter la pămînt* (care n-ar fi fost posibil, fără *Ryan)* începe cu aproximativ o jumătate de oră de calm relativ, timp în care Ridley Scott ne prezintă situaţia, soldaţii, misiunea. Apoi ne lasă în centrul oraşului Mogadiscio, pentru două ore de furie, aproape fără un moment de acalmie. Nu ne oferă nici confortul minim al prezenţei starurilor: vrem să ne agăţăm de Ewan McGregor (e o vedetă, nu poate fi spulberat sub ochii noştri), dar cum să-l mai deosebim de toţi ceilalţi – nasuri şi bărbii ieşind de sub căşti? Filmul nu are nici un mesaj – aceasta e forţa (şi totodată limita lui): e un film de acţiune şi, dacă vreţi, un elogiu adus soldatului profesionist, pe care nu-l interesează nici un fel de propagandă, ci doar viaţa lui şi a camaradului de lîngă el.

▲

Dilema vă recomandă

● Dorin Ştefan, duplexul media (CD-Rom + carte) *D.S.B.A. ± a,* apărut la Editura Paideia; citez din scrisoarea către Mies van der Rohe: „Unde începe şi unde sfîrşeşte arhitectura? În termeni filozofici problema va rămîne permanent deschisă. În termeni pragmatici, pentru mine, aici, în România experienţelor personale, arhitectura se termină de îndată ce se usucă ultima pensulă de vopsea. Apoi totul este invadat de viruşi antiarhitectură. Kitschul este un virus generat de cei ce folosesc spaţiul şi care omoară arhitectura." Şi, din *România literară* nr. 12, articolul lui Ştefan Vianu „Critica modernităţii la H.-R. Patapievici" – o refutare calmă, dar fermă, a cîtorva dintre afirmaţiile „tari" ale *Omului recent.* (Alex. Leo Şerban)

● Ion Ianoşi, *Prejudecăţi* şi *judecăţi* (Editura Hasefer). O carte, şi ea, cu probleme. Ale unui om deloc recent. Problemele, studiile, eseurile unui filosof marxist conştient de „vinovăţiile, oportunismele, cedările faţă de propriile aşteptări şi idealuri". În fond, dacă poate exista un liberalism conservator al valorilor sale, de ce nu ar avea dreptul să gîndească şi o stîngă conservatoare a miezului raţional dintr-un marxism nesmintit? (Radu Cosaşu)

● Conferinţa profesorului J. Garrigós (Institutul Cervantes, 9 aprilie, ora 18) în jurul ultimei sale traduceri din româneşte în spaniolă: *Patul lui Procust* de Camil Petrescu. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Maniacii de bine

Filmul *Amélie (Le fabuleux destin d'Amélie Poulain),* în regia lui Jean-Pierre Jeunet, cu Audrey Tautou, superpremiat şi vizionat, de curînd, la Institutul Francez, nu numai că este, banal spus, fermecător, dar are şi meritul de a răsturna o serie de prejudecăţi induse de alte producţii. Mă refer, aici, la clişeele psihanalitice cu copilăria nefericită şi efectele nefaste asupra maturităţii eroului/eroinei din filmele americane clasice cu, să le zicem, maniaci. Nu discut adevărul ştiinţific al influenţei anterior menţionate, la care puţini pot pretinde că se pricep, ci redundanţa şi, ca atare, oboseala formulei consacrate: majoritatea răilor din filmele americane, chiar criminalii în serie, au avut o copilărie nefericită, probleme cu un tată alcoolic şi abuziv sau cu o mamă arhiposesivă. Comportamentul lor ca adulţi este adeseori motivat, dacă nu scuzat, de aceste sechele.

Amélie, din filmul cu acelaşi nume, sparge tiparele complexului psihanalitic. Da, ni se povesteşte că a avut o copilărie nefericită, dar nu chiar în stil american: cu un tată absent şi o mamă ce a murit, rapid, într-un accident, izolată de ceilalţi copii datorită unei maladii imaginare. Nota ironică şi suprarealistă a întregii poveşti o scot, din start, pe Amélie, din şabloanele maniacilor americani. Categoria, urît intitulată, de „maniac", o poate, desigur, cuprinde şi pe Amélie: dar, spre deosebire de răii din peliculele americane, care omoară din cauza frustrărilor, Amélie face bine. Face bine fără voia celorlalţi, care, evident, nu sînt consultaţi, face bine minţind şi agresînd intimitatea unuia sau a altuia; face bine cu o perseverenţă excesivă, dedicîndu-se acestei operaţiuni trup şi suflet. Amélie este, din cauza tuturor acestor excese şi fanatisme, o maniacă, dar am putea-o numi o maniacă „de bine". Spre deosebire de killer-ii americani, frustrările din trecut nu au acrit-o pe Amélie, ci au menţinut-o într-o interminabilă copilărie. Ceea ce o salvează pe eroină de la transformarea într-o adevărată maniacă este tocmai ludicul, care-i guvernează toate acţiunile, chiar şi pe cele, după standarde conformiste, imorale. Atunci cînd, de pildă, eroina pătrunde în apartamentul aprozaristului urîcios şi îi face cîteva farse copilăreşti, nu te poţi supăra pe ea că îi violează acestuia intimitatea – pentru că Amélie nu face rău. Acţiunile ei sînt la limita inofensivului: faptul că ceasul sună în miez de noapte în loc de zorii zilei nu poate, de obicei, omorî pe cineva.

Problemele pe care acţiunile băgăcioasei Amélie le ridică apar, mai curînd, atunci cînd face bine. Amélie vrea, cu orice preţ, să-i facă pe semenii ei fericiţi, uneori chiar în pofida voinţei, dar mai ales a posibilităţilor lor. Idila pe care o regizează între patroana ipohondră a tutungeriei vecine şi clientul veşnic îndrăgostit-revoltat nu iese, pînă la capăt, din cauza realităţii celor doi. Nici pe aprozaristul morocănos nu prea reuşeşte să îl schimbe, deşi ajutorul lui handicapat şi terorizat are curajul să-i spună ce crede despre el. În schimb, pe doamna înlăcrimată de la parter Amélie o face fericită cu o scrisoare falsă de la bărbatul care o părăsise. Şi viaţa bărbatului care locuise înainte în apartamentul ei reuşeşte să o schimbe: dîndu-i acestuia o cutie cu comorile lui din copilărie, îl apropie de nepotul lui, cu care, altfel, nu se văzuse niciodată. Dar cea mai mare realizare a Améliei este că reuşeşte, cu greu, să-şi regizeze propria fericire, fără să facă rău nimănui. Naivităţile, copilăriile şi bunele ei intenţii o fac să iasă din sfera maniacilor adevăraţi, creînd o nouă categorie, ludică, de pseudo – sau meta – (cuvinte la modă) maniaci.

▲

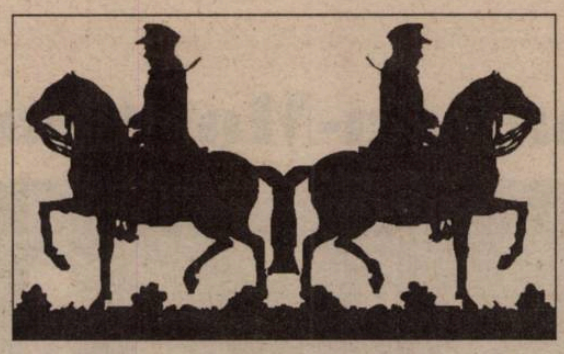

Radu COSAȘU

din viaţa unui extremist de centru...

Ce formidabil montaj!

Aud pentru a 222-a oară aria Cherubinului şi deodată sună telefonul – un prieten mă întreabă ce fac. „Ascult Mozart, *Nunta lui Figaro*." „Fii atent!", mă somează şi fără o vorbă în plus îmi citeşte ceva cît se poate de antisemit, dintr-o revistă pe care n-am deschis-o şi nu o voi deschide niciodată; îl ascult şi mă gîndesc că de cînd sînt muritor nu am auzit aria aceasta, cu linia ei melodică neîndoielnic divină, într-un asemenea context. Totuşi, nu pot să-l întrerup fiindcă i-aş apărea ca un sclifosit care pune muzica mai presus de viaţa propriu-zisă care, după cum s-a decretat, e mai presus de orice. Cu o rapiditate de care nu mă mai mir, îmi dau seama că aş fi nu numai un sclifosit, dar şi un răsfăţat (precum m-a acuzat odată un specialist în batiscafuri şi montgolfiere) care nu vrea să privească drept în faţă şi să ia act de mizeriile inepuizabile ale existenţei; şi nu numai un răsfăţat, ci şi un apolitic; şi nu doar un apolitic, dar şi un indiferent. Cherubinul îşi încheie aria odată cu fraza finală a articolului: „Cît o să ne mai dicteze şi o să ne mai chinuie jidanii împuţiţi?". Constat că mi s-a întipărit bine în minte, în pofida lui Mozart. „Sînt inadmisibil" – îmi zic. „Ce părere ai?", mă întreabă prietenul, cu o linişte care ştiu din ce panică vine... „E o oră la care în chestia asta nu mai ai păreri..." „Adică?" „E ora la care începe *Pianina mecanică* la Tele 7 abc." „Alerg – bine că mi-ai spus. Vorbim mîine."

Mă uit a nu ştiu cîta oară la *Pianină,* ca de fiecare dată mi se pare că o văd prima oară, replici întregi îmi sînt ca şi necunoscute, altele parcă le mai auzisem („Femeia e tot ce-i mai bun în bărbat") şi îmi imput că le-am pierdut, cum de le-am pierdut?, cum de au pierit printre atîtea tăieturi din ziarele secolului trecut, ca, deodată, exact cînd se „cînta" – care alt verb? – aria aceea: „Sînt dement, mai cred în iubire...", să sune din nou telefonul şi o amică, dintr-acelea care stau neabătute în faţa televizorului avînd permanent pe cap soarta omenirii, să-mi ceară – fără introduceri convenţionale – „deschide imediat la OTV!". Kaliaghin rostea nesfîrşita întrebare: „De ce toate acestea?" şi eu nu puteam fi nepoliticos, să-i trîntesc aparatul, de unde falsa mea curiozitate: „Da' ce-i la OTV?". (Unii îşi pierd viaţa din delicateţe...) Amica articulează fiecare cuvînt: „Dezvăluirile cumnatei colonelului Oţoiu. Nu te mai cunosc dacă nu te uiţi!" şi îmi repetă rar, cu un accent de Geo Bogza cînd ritma cîte o enormitate: „Dez-vă-lu-i-ri-le cumna-tei..." Ea închise telefonul – nu eu.

Pianina ajunsese la aria de mare coloratură a Sofiei – în zori, frig, ploaie, urît – implorîndu-l pe Mişa să divorţeze, să reînceapă împreună o viaţă nouă, o viaţă curată, o viaţă frumoasă, cehovienii sînt lihniţi după „jizni", el se înfricoşa la această perspectivă şi, ud din cap pînă în picioare, fugea în casă, iar eu – fără ruşine – mă comut la cumnata colonelului Oţoiu. O recunosc: sînt inadmisibil! Dar îmi zic ca măcar 10 minute, pînă la final (brusc ştiam filmul pe dinafară, la minut!), pînă Mişa se întoarce la minunata lui soţie, acolo, cu picioarele în apă şi cu Donizetti deasupra capului – să văd ce spune cumnata, da, sînt un mizerabil, l-am lăsat pe Cehov (şi nu dau explicaţii de ce schimb timpul verbelor). Ca un mediocru personaj de bodegă, m-am concentrat în confesiunile unei femei care, şi ea, îşi vroia bărbatul acasă, lîngă copii; avea incontinenţă verbală, îşi acuza cumnatul că i-a distrus căminul conjugal, amesteca poveşti sordide de familie cu acţiuni obscure ale serviciilor secrete locale, se adresa direct ministrului de Interne şi fiecărui telespectator, avînd mereu grijă să sublinieze că deşi lumea o consideră nebună, ea nu e. Ceea ce mă fascina era promiscuitatea din zîmbetul moderatorului: surîdea ca un om normal în faţa unui ipohondru şi o îndemna – cu acea ignobilă gravitate a anchetatorului versat – să-i livreze cît mai multe informaţii despre drama ei; părea mulţumit cînd ea încheie aşa: „Decît să mor de frică acasă, prefer să mor în luptă..." El nu o contrazise şi eu mi-am adus aminte de schiţa aceea genială a lui Anton Pavlovici în care o doamnă vine la un dramaturg ca să-i citească o piesă a ei, el o ascultă şi înainte de actul al IV-lea îi dă în cap cu tamponul de pe birou, o omoară şi Justiţia – după lectura dramei – îl achită.

...Dacă mîine l-aş ucide pe regizorul care semnează indescifrabil mizanscena asta cotidiană, montajul ăsta abracadabrant între Mozart, Cehov şi Oţoiu, m-ar achita cineva?

N-am putut răspunde la întrebare. Un alt amic – „prea mulţi amici!", mi-a imputat odată un specialist în problemele biosferei – m-a sunat, să fi fost miezul nopţii, ca să mă asigure că n-are somn pînă nu-i spun ce cred despre blatul dintre Dinamo şi Ceahlăul de la Piatra Neamţ. „N-ai văzut că toate telejurnalele României au început cu asta?" Piatra Neamţ... exact oraşul în care trăieşte cumnata colonelului Oţoiu! Ce rimă interioară! Ce polifonie a realului! Ce formidabil montaj! Regizorul de la butoane, categoric, e mare.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vodcă

„Beau pînă la trei kile de lichid. Nu am nimic. Beau şi cinci kilo de vodcă. Nu dă nimeni, aş intra în *Cartea Recordurilor* şi aş cîştiga trei sute de mii de dolari că e casă de trei mii de dolari şi de ceilalţi aş lua nevastă şi băutură şi tutun pe restul vieţii. Nevasta ar aduce mîncarea în casă. Mînc la 50 de grame parizer şi pîine. Sînt carnivor. Nu ierbivor. Acum mînc, că nu mînc rădăcini şi aruncături de la pizzărie. Vodcă nu pot să beau, că am ulcer şi rinichi. Dar la Carte aş face, dar Cartea nu vine. Au fost la Cluj că a sărit în lac, da' nu puteam ajunge, că eram ocupat. Ceauşescu are grijă de mine că eu, mama dracului, nu găsesc nimic. Ceauşescu e cu nevastă-sa la pod şi dacă n-ar fi ei, oameni miloşi... Eu nu am mai băut vodcă din 1975, cînd Ceauşescu a zis că băuturile alcoolice sînt bune pentru aruncat şi creatori. Eu nu mai puteam face faţă. Am fost dat deoparte că nu eram nici, nici. Mînc de toate că rinichiul cere. Ceauşescu m-a salvat, că îmi pierdeam minţile. Păi, eu cred că avioanele se ţin în aer că vrea o forţă centripedă de rotire a Globului şi succesiv de încălzire a lui. Despre avioane am scris un studiu în 1974, cînd l-am întîlnit pe ministrul Fogoroş, ministrul Transporturilor, şi l-am înaintat către toate forurile. Limpede e cerul cînd zboară avionul, dar cînd nu zboară? Atunci o forţă de treizeci de ori mai mare distruge tot ce e în jur. Ce aşteaptă? Să fie folosită în mod conştiincios. Studiile mele sînt în domeniul ornicologiei, ştiinţa fabricării fără mijloace a grăsimii de putere şi greutate. Dimineaţă am, seara nu mi-am dat-o, că Ceauşescu a spus că să nu ieşim noaptea şi i-a prins pe cîţiva: Tiliman, Farsică, Bolnavu, oameni care mă păcăleau la cîntar, ziceau că sînt gras, dar eu nu reuşisem să mînc. O doamnă mi-a dat şi mie un fluturaş despre cum să slăbesc, cu ceas, că să o sun. Dar am 5 kilograme. Cît să mai slăbesc? Picioare nu am, că mi le-am pus la tren să iau pensie, mîinile le-am dat la doi căprui ce mergeau pe lene în mîini. Ce să mai fac? Doi ochi, două urechi, gură. Vorbesc şi mînc. În viaţă, să scapi de ce nu-ţi trebuie. Mai am să scap de cap. Doar o să mînc şi beau. Că e *Cartea recordurilor.*"

Gheghe

„Gheghe. Gheghe. Mama nu lasă să vorbesc. Gheghe sînt. Nu am cap, nu am cap. Uite tramvaiul. Uite Radu. Uite mîncare. Uite băutură. Uite Poliţia. Uite Frosa, ea trage pîrţuri. Uite cîine, papă copii."

▲

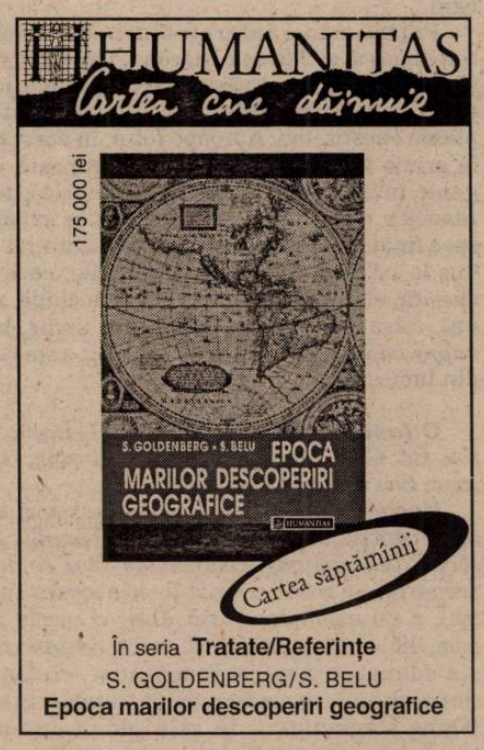

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Arhitectura: cum se vede de „dincolo“?

Facultatea de filosofie bucureşteană are, după ştiinţa mea, un singur curs dedicat tangenţial relaţiei dintre arhitectură şi filosofie – pe care l-am audiat fragmentar: este la nivelul unor cursuri de introducere absolut elementară in arhitectură – care insă era ţinut de un invitat străin. Estetica predată la Bucureşti viitorilor filosofi nu este cunoscută a folosi teritoriul arhitecturii in exces. Dimpotrivă, aceea predată odinioară viitorilor arhitecţi de la IAIM de regretatul profesor Cezar Radu insista pe apartenenţa arhitecturii la domeniul de interes al esteticii, cu particularităţile sale. Chiar şi acei esteticieni tineri care cercetează teme unde arhitectura le-ar fi un evident teren de testare, dacă nu şi de conceptualizare (ex. estetica tactilităţii) refuză să intre mai adînc pe acest teritoriu sub pretextul „tehnicităţii“ acestei arte.

La Bucureşti şi Cluj există cîţiva tineri intelectuali interesaţi de problemele spaţiului organizat şi chiar de o fenomenologie a zidirii (Ciprian Mihali sau Mădălina Diaconu, prezentă acum cu o excepţională tabletă săptămînală în *Observator cultural*), cu doctorate pe această temă, care se apropie de multe dintre problemele pe care le urmăresc şi eu, „de pe versantul celălalt“, al filosofiei, dar urmărind nu rareori o bibliografie şi obiective consonante. Filosofia spaţiului şi mai cu seamă a spaţiului organizat de arhitectură, urbanism, *landscape architecture* şi *landscape art* este – încă – un domeniu minor al Filosofiei înseşi, dar unul aflat în expansiune în perioada postheideggeriană şi mai ales odată cu post-structuralismul; de asemenea, mai merită spus că acest teritoriu al filosofiei este din ce în ce mai des nu doar vizitat, ci chiar informat, amplificat nemijlocit de arhitecţii înşişi (Norberg Schulz, Frampton, Perez-Gomes din generaţia mai vîrstică; Greg Lynn, Maria Theodorou sau Neil Leach din cea căreia îi aparţin şi, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, eu însumi).

Conced că există un soi de dificultate suplimentară de receptare a arhitecturii care o face mult mai greu abordabilă decît celelalte arte. În primul rînd, este vorba despre arhaicitatea ei, cea care îi dă o continuitate de fundal neîntreruptă decît de catastrofe. Nu ne dăm seama de omniprezenţa arhitecturii, cea care este concrescută experienţelor noastre cotidiene cele mai elementare, decît atunci cînd apar fisuri în această omniprezenţă. Catastrofa este revelatoare pentru arhitectură întrucît, arătîndu-i deplorabila absenţă, subliniază încă o dată caracterul esenţial al prezenţei acesteia. În felul acesta trebuie citit efortul unor arhitecţi contemporani care, lucrînd cu ruina ca materie primă a investigaţiilor lor spaţiale (îmi este greu să le numesc obiecte de arhitectură) – mai cu seamă cu ruina ca diferanţă – pun de fapt în nouă lumină starea catastrofică, uneori, a spaţiului urban.

Am fost martor incredibilei dificultăţi avute de cîţiva specialişti în a accepta că, măcar ca experiment de şcoală, este cu putinţă conversia „Casei Radio“ în unitate urbană – cu locuinţe, spaţii publice, birouri, hoteluri. Pe scurt, fu de neacceptat că ne aflăm dinaintea a „doar“ unsprezece hectare pliate, pe/în care se pot construi case. Putea fi acceptabilă ideea – aberantă! – de a demola structura existentă, pentru a face case „normale“ în loc, după cum putea fi acceptată ideea de a păstra cu orice preţ ruina pentru a deveni într-un neguros viitor ceea ce i-a fost menit de către regimul totalitar să devină: muzeul muzeelor. Aceasta deşi există o practică internaţională excepţională pe asemenea locuri delabrate, de la gazometrele vieneze la chiar Fabrica de Glucoză bucureşteană, devenită hotel. Dar nu experimentul care pune probleme conceptuale! Pentru înţelegerea spaţiului se consumă, vai, atît mult timp...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Adrian, Elefterie şi Virgil

În clipa cînd scriu sîntem la capătul unei săptămîni bogate în uraniu sărăcit. Luni şi marţi – un ditamai summit-ul în care ţările poftitoare la NATO şi-au anunţat disponibilitatea de a intra... în NATO. Demersul a avut succes – statele membre au anunţat solemn că n-au decis nimic, fiecare ţară va fi evaluată după merite. Cine s-ar fi gîndit? Nu-mi rămîne decît să lansez un clişeu pe care (pun pariu) îl veţi regăsi la toamnă în toate mass-media: Praga – noiembrie, ultimul bal!

Din cîte se pare, (măcar) de data asta, contextul internaţional joacă în favoarea integrării euro-atlantice după criteriul „de-a valma“. Cu alte cuvinte, cu sau fără modernizare, cu corupţie mică sau mare, tendinţa e să facem o unire mare, de la mare pîn' la mare. Cît priveşte modernizarea, lucrurile sînt oricum într-un stadiu avansat, iată, aviaţia română se debarasează de MIG-uri într-un ritm accelerat, cu toate sacrificiile posibile. Trăgînd linie, această absorbţie forţată s-ar putea numi *efectul 11 septembrie*. În lumea noastră dialectică, răul unora s-a transformat în speranţa altora. O bună ocazie pentru ca guvernul Năstase să-şi anunţe disponibilitatea de a demisiona în caz de eşec. Dacă tot e improbabil.

Amuzantă coincidenţă – la Tele 7abc a rulat la sfîrşitul săptămînii un film, *Fata Morgana*, a cărui acţiune se desfăşura în majoritate în armată. O mai mare culegere de inepţii şi minciuni sfruntate ar fi fost greu de compus, chiar şi de cei care se ocupă de imagologia militară – o exista probabil şi aşa ceva. Dacă stagiul militar ar fi arătat în anii '70-'80 măcar pe jumătate pe cît l-a înfăţişat entuziastul regizor, am fi intrat în NATO încă de pe vremea lui Ceauşescu – adevăratul scenarist al filmului. E drept, însă, că paternitatea acestei confecţii cazone şi-au asumat-o Florian Grecea şi Elefterie Voiculescu, rapsozi cu soldă şi cozoroc. Dar, aşa cum am mai spus-o, interesul acestor filme „de epocă“ nu este în primul rînd estetic, ci sociologic. O dată în plus, am avut măsura exactă a neruşinării cu care ceea ce ar fi trebuit să fie artă a fost deturnat (cu concursul tuturor participanţilor) într-o operă de mistificare propagandistică. Dar, să nu fiu rău, putem privi acest subprodus şi ca fiind o nobilă încercare a autorilor cu epoleţi de a descreţi frunţile celor care chiar făcuseră armata în acei ani. Din acest punct de vedere au reuşit pe deplin. Propun ca peripeţiile soldatului Virgil să fie difuzate la scară mai mare – nu doar la televiziune, pentru civili, ci mai ales la şcolile de ziaristică. Adeseori se-nvaţă mai cu folos din exemplele negative. Îngrijorătoare însă vorbele înaripatei romanţe din film, „Dar clipele de-altădată, o dată au revenit“. (Doamne fereşte!)

Revin la evenimentele săptămînii: s-au mai anunţat cîteva scumpiri, cîteva crime şi numeroase delicte sexuale („a vrut şi el“, ne asigură o mamă incestuoasă), recensămîntul s-a încheiat cu/fără incidente (?!?), iar centenara regină-mamă a Marii Britanii a plecat spre cele veşnice. Yasser Arafat a stat sub un fel de arest la domiciliu, iar Fabiana (din *Ispita*, inculţilor!) are noi probleme. Amoroase, cu siguranţă – în telenovele nu se vorbeşte nici de preţul gigacaloriei şi nici de privatizarea litoralului.

Pentru mine, însă, evenimentul memorabil al săptămînii a fost reîntîlnirea cu un alt Virgil. Un om pe care îl văd doar o dată la cîţiva ani, de fiecare dată cu enormă plăcere. Între noi funcţionează o alchimie personală, greu de descris, dar mereu proaspătă şi capabilă de artificii sufleteşti. Poetul Virgil Mihaiu este profesor, critic şi producător de jazz, e preţuit în Portugalia şi America, face filme, emisiuni de televiziune şi festivaluri. Este locatarul modest şi administratorul exigent al unui spaţiu intelectual construit cu perseverenţă ardeleană. Este clujean, e mîndru de asta, n-are complexele provinciei şi obsesia Occidentului. Oficiază entuziast cultul prieteniei absolute. Pe scurt, o seară cu el face pentru mine cît toate discuţiile despre NATO.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

„Aceasta nu e o fericire“

Şi nici nu poate fi. Iată de ce:

La emisiunea „Lanţul slăbiciunilor“ (observaţi că ea revine, „ca un fir roşu“, în spaţiul acestei cronici de televiziune!), întrebările care rămîn aproape mereu fără răspuns – sau au parte de răspunsuri alandala – sînt cele privitoare la Cinema... Obstinaţia realizatorilor e lăudabilă: Filmul este o parte a culturii generale. Nu şi pentru concurenţi; dacă e-adevărat că toată lumea se pricepe la fotbal şi la cinema, a doua parte a acestei afirmaţii capotează la „întîlnirea de gradul 3“ cu Andrei Gheorghe. Aici vin oameni care se uită la filme ca la poarta nouă; aceiaşi – probabil – care n-au mai fost într-o sală de cinema de 10-15 ani, luîndu-şi raţia de filme de la televizorul care le întrerupe cu reclame şi le trunchiază genericele.

Revista *Capital* pregăteşte un dosar consacrat filmelor româneşti la TV. El va cuprinde indicii de audienţă şi – încă mai semnificativ – departajarea datelor în funcţie de vîrstă, sex şi nivel de educaţie. E o idee excelentă: vom vedea, în fine – evident, cu o marjă de eroare inevitabilă –, „cum stăm“ la acest capitol. Căci *boom*-ul producţiilor autohtone – început, cam fără discernămînt, de programul 2, continuat sistematic de 7abc şi, sporadic, de celelalte posturi – i-a făcut pe unii euforici... Mă tem că euforia e nejustificată: multe din produsele respective (B.D.-urile, de pildă) au o valoare „artistică“ foarte precară, interesul public pentru ele ţinînd de factori extraestetici (Mircea Vasilescu a comentat deja această situaţie); oricît am extinde conceptul de „cultură“, va trebui să convenim că – *totuşi!* – „cultura cinematografică“ e altceva decît bifarea lui Papaiani, a pantalonilor evazaţi şi a taxiurilor Volga la televizor.

În contextul în care CNC-ul (Consiliul Naţional al Cinematografiei) pregăteşte o revistă de cinema – care să cuprindă, ţineţi-vă bine, „70% film românesc şi 30% film străin“! –, întrebarea Ce *filme* (autohtone) *merită a fi (re)considerate* e cu atît mai justificată. Nu de mult, PRO TV-ul – fidel unei „politici a autorilor“ care-i promovează pe cei „de-ai casei“: Blaier, Piţa, Nicolaescu... – a difuzat un film care a făcut senzaţie la vremea respectivă (începutul anilor '80): *Concurs*. Realizat între un „produs alimentar“ din seria westernurilor made in Buftea *(Prunc, petrolul şi ardelenii)* şi unul interzis de cenzura ceauşistă *(Faleze de nisip)*, *Concurs* este prima incursiune a lui Piţa pe terenul unui simbolism primar care avea să ducă, mai tîrziu, la catastrofele numite *Rochia albă de dantelă* şi *Hotel de lux*. Un comentator dedicat şi pertinent (Doinel Tronaru, la rubrica sa „Un film pe zi“ din *România liberă)* îl numea „unul dintre cele mai bune ale cinematografiei româneşti şi ale lui Dan Piţa“; în ce mă priveşte, am dubii... „Altfel arată un cadru «meditativ», şi altfel un dialog. Unul este dialog cu lumea filmului (răspuns implicit axiologic), celălalt cu sala plină. Într-un loc se îmbălsămează istoria cinema-ului, într-altul se glisează în pragmatica lui. Colo un cadru expresionist, «de efect» (imaginea femeii răstignite pe un copac), dincoace Dinică şi Moraru cu şarm personal. Şi astfel, toată lumea e mulţumită. Ce dacă strigătele din film sînt ecourile unui Peter Brook de-acum 20 de ani, *Moderato cantabile?* Ce dacă, peste tot, musteşte a *Călăuză?* Retina unui regizor e saturată de filme, el copiază aproape fără să-şi dea seama. Izolat în lumea artei sale, de vorbă doar cu celuloidul, regizorul nu mai are timp de explicaţii, ci numai de viziuni. Iar acolo unde viziunea se poticneşte, apare proza.“ Sînt impresii de-acum exact 20 de ani, notate („conspirativ“) într-un carneţel; fără a dori să polemizez cu cineva, le transcriu acum – cînd nici cei care văd în *Concurs* o capodoperă, nici eu, nu ne-am modificat părerea despre el.

Se pare însă că ceva se va schimba în filmul românesc. Evident, în rău: senatorul Nicolaescu – autodeclarat „cel mai de succes regizor român diñ toate timpurile“ şi, ca atare, „singurul îndreptăţit să pună ordine în cinematografie“ – a propus o lege care ia de la difuzori, de la televiziuni prin cablu şi de la noi toţi şi dă la producătorii autohtoni, alungînd, cu un rictus şi-o ameninţare, obiecţiile „aşa-zişilor cineaşti“ (Stere Gulea şi Nae Caranfil, printre ei...) care i se împotrivesc. Dacă nu va fi cum doreşte, fostul comisar Moldovan e dispus să treacă Cinematografia sub ordinele Apărării Naţionale! Într-o apariţie intempestivă pe OTV, dl senator a avut o singură notă melancolică: atunci cînd şi-a prezentat „proiectul“ ca un soi de testament. „Nu vreau să părăsesc această lume fără să fac legea asta“... Cum să mai ai obiecţii la un asemenea „Mai am un singur dor“? Cînd poezia vorbeşte, pînă şi (caz)armele tac.

▲

DE LA PRUT PE DÎMBOVIŢA

*Ne-am obişnuit să ne considerăm la marginea Europei, undeva între Occident şi Orient, aspiranţi la civilizaţia vestică şi mereu traşi înapoi de influenţe şi mentalităţi orientale. Uitîndu-ne însă la basarabeni, lucrurile se relativizează. Ei sînt mult mai dramatic agăţaţi între două lumi, iar România începe să li se pară locul stabil (chiar dacă nu foarte prosper) în care pot respira liberi. Privirea de sus a unora dintre noi către ei îşi găseşte reversul în ideile lor despre pierderea identităţii şi a valorilor noastre tradiţionale. Ceea ce nu-i împiedică să se stabilească aici. Să-şi încropească relaţii, afaceri şi chiar să se căsătorească. Între ei şi noi sînt multe similitudini cu relaţia dintre noi şi occidentali. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

La „ruşi“

Dacă se întîmplă (la noi se mai întîmplă) să nu găseşti cutare lucru banal care, ca orice cutare lucru banal, este imposibil de procurat în magazinele ticsite deja de căutări mult prea insistente, eşti îndreptat de prieteni, cunoscuţi, sau chiar de către unii vînzători atipici, „la ruşi“. La ruşi găseşti de toate. Găseşti robinete, cercei, găseşti bigudiuri cu parafină sau puzzle-uri de cincizeci de mii-o sută de bucăţi, foi de plăcintă, salam, perne, ojă ieftină şi bună, telefoane, garnituri de baie, yale, ciorapi, praf de copt...

Vînzătorul basarabean este la fel de pitoresc ca şi marfa pe care o comercializează. Diferit de tarabagiii mioritico-orientali, e jovial, bine dispus mereu, mereu la datorie şi încîntat întotdeauna să stea la taclale cu clientul. Îşi laudă marfa, mai ales preţul ei, dar nu te sileşte să cumperi. Te lasă chiar să alegi, să nu cumperi din prima, şi, fără nici o supărare, chiar cu bucurie că te-ai întors la el, îţi oferă produsul, după periplul prin piaţă sau a doua zi. Îţi doreşte întotdeauna la plecare o zi bună, chiar dacă este obosit sau înfrigurat şi te mai poftеşte pe la el. Atît comercianţii de asfalt, de pe lîngă gurile de metrou, cît şi cei din piaţă.

În Crîngaşi, „la ruşi“ e undeva în spatele pieţei. Tarabele sînt înghesuite, produsele stau claie peste grămadă. Au venit cînd nimeni nu utiliza spaţiul; atunci basarabenii migratori îşi desfăşurau marfa pe toate tarabele. Lumea începuse să prindă gustul produselor ruseşti, mai ieftine decît cele găsite în magazin, de o calitate comparabilă prin preţ, iar vînzările mergeau chiar bine. Cu timpul însă comercianţii basarabeni au fost restrînşi la doar jumătate de spaţiu, cedînd restul, cu o generozitate de nevoie, băştinaşilor mai „dibaci“ într-ale negoţului. „A fost o perioadă cînd pe aici nu mai vedeai picior de rus“, îmi spune o doamnă care, binenţeles, cumpără de la ei, de ce n-ar cumpăra? Ciorapi îşi ia numai de aici, sînt buni, sînt ieftini, şi în preţul cu care ar lua de dincolo (adică de la românii cu patalama) o pereche, de aici ia cinci.

Dar dacă pentru noi se merită să mergem la ei, de ce se merită pentru ei să vină la noi? De la Vali – care mă întreabă ce caut, îmi spune domnişoară şi îmi zîmbeşte (îmi inventez o nevoie acută de pieptene cu dinţii rari, are de toate culorile, şi doar atît trebuie pentru a lega vorba) – aflu că o tarabă în piaţă costă o sută de mii pe zi, că ieri a avut vînzări de numai cinci sute, azi a fost mai bine dar cine ştie cum va fi mîine... Oricum ar fi ea nu se plînge. Faţă de cei care nu îşi pot permite luxul unui loc în piaţă şi vînd direct din sacoşă, ea se descurcă binişor. Povestea ei pe tărîmuri bucureştene începe din '90. A venit în România după o lungă perioadă de şomaj (atît ea cît şi soţul ei au terminat Institutul Politehnic din Chişinău: „şi ce dacă“) cu vise mari: să îşi permită un acoperiş decent şi să aibă ce pune pe masă. La început a fost mai greu. Vara stăteau în cămine, pînă veneau studenţii, ca mai apoi să stea pe unde apucau. Însă de şase ani, de cînd are taraba în Crîngaşi, s-au aranjat bine de tot. Împreună cu soţul şi cu cei doi copii locuieşte într-un apartament de două camere, cu chirie bineînţeles (visul de a avea o casă e cam departe cînd „vinzi umbrele şi atunci cînd plouă nu-ţi permiţi să foloseşti una pe care ştii că poţi lua bani“). Mai urmează un *binenţeles* cînd îmi spune că apartamentul îl împarte cu o altă familie, să nu cred că sînt patru oameni în două camere, dar au căldură, au apă caldă, nu mai au gîndaci de cămin şi ce e mai important, au un loc pe care îl pot numi „acasă“. Pentru că acasă, de unde vine (din Bălţi e ea), nu s-ar fi descurcat cu doi copii. Îi e dor, nu de ţară, ci de oamenii de acolo. De sora ei, de părinţi, de cei pe care îi vede doar o dată pe an, de Paşti. Dacă e mai bine aici? De îmbogăţit, nici gînd, dar de trăit decent, se poate. Sora ei, care e profesoară la Chişinău, nu primeşte salariul cu lunile, iar cînd îl primeşte „stă să se uite cum nu are ce face cu el“. Pentru că viaţa e peste tot scumpă, aici mai ai totuşi pe ce da banii.

Un domn cu parpalac negru o întreabă dacă are umbrele moldoveneşti; o doamnă cumpără un portofel de douăzeci de mii; o puştoaică cere „săculeţi de praf, ştiţi de care?“... Vali ştie de care, nu are acum, dar să treacă joi, după 11, cînd aduce marfă nouă. Cînd plec, îmi urează o zi bună, mă poftеşte să mai trec, tot joi, cînd aduce şi bigudiuri şi ulei de păr. Pentru că la „ruşi“ găseşti de toate, chiar şi un zîmbet şi o vorbă bună. ▲

Adina POPESCU

„Emigranţii“ de dincolo de Prut

Vlad(imir) este pe jumătate rus, după mamă. Fără a se considera rusofil, în adolescenţă era îndrăgostit de literatura rusească, în special de Dostoievski pe care l-a citit în întregime în original. „Nu i-am mai avut la inimă pe ruşi după '90“ spune el. „Atunci parcă m-am deşteptat, am început să pricep toate necazurile pe care le-au adus şi probabil că le vor mai aduce bietei noastre ţărişoare vitregite de soartă.“ Aşa vorbeşte el de obicei, un amestec molcom de cuvinte livreşti cu expresii şi structuri lingvistice stereotipe, cu iz arhaic, mai ales cînd este vorba despre patriotismul său. Totuşi nu se înnebuneşte după limba română şi nici după români, căci el singur se autoproclamă cetăţean al Republicii Moldova şi nimic altceva. Uneori îşi forţează accentul pentru ca identitatea sa să fie cît se poate de evidentă. A venit în România prin deja clasicul sistem de burse destinate studioşilor tineri basarabeni. A absolvit Filologia, dar acum lucrează ca fotograf şi nu prea se grăbeşte să se mai întoarcă acasă. „Acolo mă simt ca într-o puşcărie, călcat în picioare de bocancii bolşevicilor, că asta au rămas şi acuma. Cînd am respirat pentru prima dată aerul din România, m-am simţit într-adevăr liber...“. Un paradox, am spune cei mai mulţi dintre noi, românii, care n-am identificat niciodată atmosfera aproape sufocantă din ţară cu ideea de libertate.

În materie de băutură, jumătatea de rus din Vlad îşi cere drepturile. Bea înspăimîntător de mult pentru tovarăşii săi de pahar pe care îi bagă repede sub masă. Cînd se îmbată, ceea ce se întîmplă destul de rar, uită total limba română şi începe să recite din Esenin, pe ruseşte. La fiecare zece minute, se ridică în picioare pentru a ţine un toast, bate cu palma în masă ca să se facă linişte şi urlă, cu paharul în mînă: „Tastao!“. Bolboroseşte cîteva cuvinte, din care nu se înţelege nimic, după care mai dă o „cinzeacă“ pe gît.

Prima dată cînd am cunoscut mai bine o basarabeancă aveam cincisprezece ani. **Mariana** era o fată de la ţară, solidă şi foarte blondă. Venise la Bucureşti ca să înveţe la Liceul Pedagogic şi stătea la o mătuşă mai îndepărtată. Curînd mi-am dat seama că mai mult decît profesia de învăţătoare o interesau bijuteriile şi apartamentul mătuşii. Am fost rugată cu insistenţă să-i ţin companie şi s-o introduc în cercul meu de prieteni, ca fata să se acomodeze vieţii de aici. Prima dată cînd a văzut la televizor genericul unui serial pentru adolescenţi, „Salvaţi de clopoţel“, a izbucnit plină de entuziasm: „Uite, «Izbăviţi de teleguţă»! E şi pe la noi...“. Exemplele pot continua şi sînt reale: îi spunea la bodyguard „străjer“, la penalty „lovitură de osîndă“, la cozi împletite „gîţişoare“. Prietenii mei au primit-o cu răceală, devenise subiectul unor ironii, pe alocuri răutăcioase, considerînd-o „ o înapoiată“, iar eu nu ştiam cum să mă descotorosesc mai repede de ea. Mă simţeam stingheră în prezenţa ei şi veşnic jenată, cînd mergeam împreună pe stradă. Atunci am realizat că, în ciuda tam-tam-ului postrevoluţionar legat de „fraţii noştri de peste Prut“ şi de „podurile de flori“, basarabenii care încercau să-şi afle un rost în România erau de cele mai multe ori priviţi chiorîş sau luaţi peste picior. N-am stat însă să mă gîndesc dacă sînt justificate aceste atitudini şi statutul, nedeclarat făţiş, de „paria“.

Elena, douăzeci şi unu de ani cu un *look* de manechin, a venit în România cu un scop foarte precis: să se mărite. „La noi multe fete se mărită prin Internet. E la modă“, povesteşte ea. „Trei foste colege de şcoală s-au măritat aşa şi au plecat două în America şi una în Germania. Străinii caută moldovence, pentru că-s frumoase şi se zice că-s şi bune la pat. Eu vreau un bărbat român care să-mi şi placă, da' să aibă şi ceva bani, ori la noi nu prea găseşti aşa ceva...“. După două luni de stat prin Bucureşti, Elenei nu i-a surîs încă norocul. Locuieşte în garsoniera unei prietene pe care o cheamă **Svetlana**, dar şi-a schimbat numele în Ioana. După ce absolvise A.S.E.-ul, a început să meargă pe tot felul de interviuri pentru a-şi găsi o slujbă. Numele era primul care atrăgea atenţia patronilor: „A! Eşti din Republica Moldova! Şi ce cauţi tu pe aicea, pe la noi?'. O măsurau din cap pînă-n picioare, făceau glumiţe nevinovate, după care o rugau să mai vină la un al doilea interviu, mai pe seară „căci după terminarea programului, vom putea discuta toate detaliile“. Astfel Svetlana s-a văzut nevoită ca, în primul rînd să-şi schimbe numele (şi cel de familie dădea indicii precise despre originea ei), apoi să-şi corijeze accentul şi să nu mai pomenească nimic despre locul naşterii sale. Aşa a reuşit pînă la urmă să se angajeze în condiţii decente.

Descoperind că viaţa în România nu e chiar aşa de uşoară precum pare, Elena, ceva mai lipsită de scrupule decît Svetlana, alias Ioana, şi-a adunat o mică trupă de pretendenţi, toţi băieţi numai unul şi unul, cu care îşi dădea întîlnire în garsonieră, în timp ce prietena ei era plecată la muncă. Astfel „peţitorii“ puteau să verifice calităţile de viitoare soţie ale Elenei, iar fata îşi îmbogăţea rapid garderoba destul de sărăcuţă atunci cînd pusese piciorul pentru prima dată dincolo de Prut, precum şi colecţia de parfumuri, cu care o parfuma constant şi prieteneşte şi pe economistă.

După ce a absolvit facultatea de regie de film, **Liviu** s-a decis şi el să rămînă în România şi pe bună dreptate: la noi încă se mai produc două, trei filme pe an, pe cînd la ei pînă şi televiziunea arată ca un studio de brigadă artistică. Ar mai avea o şansă la Moscova, dar el se simte „mult prea român“ ca să-şi trădeze cu sînge rece naţia. „Basarabenii sînt mult mai patrioţi ca românii de aici, pentru că în primul rînd sunt mult mai credincioşi. Voi l-aţi pierdut pe Dumnezeu, aţi ajuns să detestaţi ortodoxia care e adevărata credinţă. Astfel vă pierdeţi încet, încet şi identitatea“. Liviu povesteşte că în Basarabia sînt bătrîni care se întîlnesc să-şi amintească despre România Mare, despre rege, îşi scot uniformele de soldaţi de la naftalină şi plîng. Liviu însuşi a fost crescut în spiritul dragostei de neam. „Bunicul meu nu mă lăsa să merg la culcare, decît după ce îmi spuneam rugăciunea şi-i cîntam «Deşteaptă-te române!». Mă pedepsea dacă greşeam la vreo strofă. Şi-a imaginat pînă în ultima clipă Unirea pe care o aştepta şi mi-o descria ca pe un pasaj biblic. Astăzi nimeni nu se mai gîndeşte la Unire: în fond cine şi-ar dori să primească în casa lui o rudă săracă?!“

Liviu n-a făcut încă vreun film în care să-şi exprime sentimentele sale naţionaliste. A mai prins, din cînd în cînd, vreun clip sau vreo reclamă la „mărfurile astea occidentale după care tînjiţi voi, cei dezrădăcinaţi, rupţi de glie şi de strămoşi“. Locuieşte într-o mansardă minusculă, nu pentru că nu şi-ar putea permite altceva, însă îi place pentru că seamănă cu o chilie şi aici se poate reculege în linişte.

Rămîi surprins, însă, cînd îl auzi vorbind cu prietenii lui basarabeni aproape numai în ruseşte şi te întrebi dacă nu cumva e o formă de a-şi etala dispreţul pentru cei de aici care sînt „orice numai nu români... doar o populaţie care imită toate naţiile pămîntului, nedemnă de strămoşi ca Ştefan cel Mare...“

Acestea sînt doar cîteva portrete schiţate ale unor basarabeni care au ales să se stabilească în România în ultimii zece ani. Există şi cazuri fericite, de adaptare totală, în care nu se mai fac discriminări. Fără a încerca să elucideze a cui e vina în reacţiile de respingere, uneori reciproce, şi în relaţiile de neîncredere dintre români şi basarabeni, Ioana, fostă Svetlana (şi mulţi asemeni ei, care au venit să-şi facă un viitor în România) susţine că „e clar, ceva ne desparte. Sîntem cu toţii prea săraci ca să mai putem simţi la fel“. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Cu hotărîre, peste hotare

„Lege privind organizarea excursiilor cu turişti români în străinătate (Adoptată la 17 octombrie 1980, publicată în *Buletinul oficial* nr. 90 din 22 octombrie 1980). Legea privind organizarea excursiilor cu turişti români în străinătate a fost elaborată şi adoptată în scopul înfăptuirii politicii partidului şi statului în domeniul turismului pentru dezvoltarea colaborării cu toate ţările printr-o mai bună cunoaştere şi apropiere între popoare. (...)

Cererile de înscriere la excursiile în grupuri organizate şi la călătoriile în interes personal ale oamenilor muncii se aprobă de către organele de conducere colectivă, organele sindicale din unităţi. Ordinea de prioritate la aprobarea acestor cereri este următoarea: fruntaşii în producţie, muncitorii, maiştrii, tehnicienii şi inginerii din sectoarele de producţie care au contribuit efectiv la realizarea sau depăşirea planului de producţie; inventatorii şi inovatorii; cercetătorii, proiectanţii, specialiştii cu înaltă calificare, ale căror lucrări sînt apreciate drept contribuţii importante la realizarea planurilor de dezvoltare economică şi socială a României; cadrele de conducere, personalul tehnic, economic, de altă specialitate şi administrativ, care au contribuit la realizarea planului unităţii, sau cei evidenţiaţi în munca profesională şi activitatea obştească."

(„Almanah *Scînteia*", 1981)

▲

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine
CENTRUL DE LIMBI STRĂINE ARIEL
Str. Pitar Moş, 7-13, Sector 1, Bucureşti
Tel. 210.87.85
centrulariel@yahoo.com
www.unibuc.ro

Organizează CURSURI DE LIMBI STRĂINE:
– cursuri de limba engleză, germană, franceză, olandeză, suedeză, italiană, spaniolă, portugheză, greacă, turcă, japoneză, chineză, arabă, ebraică, română pentru străini etc.
– pregătire pentru testele CAMBRIDGE şi TOEFL
– cursuri de BUSINESS şi LEGAL ENGLISH
– pregătire pentru ADMITERE

OARE TE POŢI BUCURA DE O ERATĂ CORECTĂ, PE PRINCIPIUL „BEBELUŞII CRESC ÎN 13 VOLUME"?

● Vă spuneam săptămîna trecută despre prostituatele de vîrsta a treia din Japonia şi clubul eşanjist – pentru moşi & babe – din Franţa; acum cîteva zile, într-o dimineaţă, m-am trezit îngrijorat: *Oare părinţii lor ştie?!* (**a. l. ş.**)

● Într-un mesaj promoţional primit pe e-mail de la eturism.ro, sînt îmbiat să merg la Lovina, în Insulele Bali, pentru că acolo pot găsi „un local drăguţ unde să stai şi să mănînci, un excelent loc de scufundări în parcul naţional, la un preţ de 40 $ te poţi bucura de două scufundări cu tot cu transport, mîncare şi echipament". Bun, dacă trebuie, mă bucur de-aşa scufundări, chiar cu mîncare cu tot, dar apă este?... (**M. V.**)

● De la Lyon, un fidel dilematic, matematicianul Dinu Timotin, îmi comunică – telefonic! – că acel cor al recidiviştilor din *Călina roşie* cîntă „Vecernîi zvon" (vocea a doua: „bum! bum!") şi nu „Kalinka", aşa cum greşit am scris în articolul meu din *Dilema,* nr. 471. Nu-mi aduc aminte să fi făcut, cu mai multă plăcere, o erată. (**R. C.**)

● O expertă franceză în imagologie îi sfătuieşte pe candidaţii în alegerile prezidenţiale să ţină seamă de aceste 5 imperative: a) să-l cunoască bine pe ziaristul căruia îi acordă un interviu; b) să vorbească scurt; c) să poarte şosete lungi, de culoare închisă, pe platourile TV: d) să nu arboreze bijuterii; e) să privească oamenii drept în ochi. Întrebare à la Virgil Ianţu, pentru noi, nemiliardarii: care dintre ele ar trebui să fie prioritară pentru politicianul român? Răspunsul meu: b. Sigur? Sigur! Biiine... Pam-pam... Răspuns greşit! Răspuns corect: c! (**R. C.**)

● Ambasada Cubei distribuie cîtorva ziarişti aleşi pe sprînceană publicaţia lunară *Gramma Internatio-*

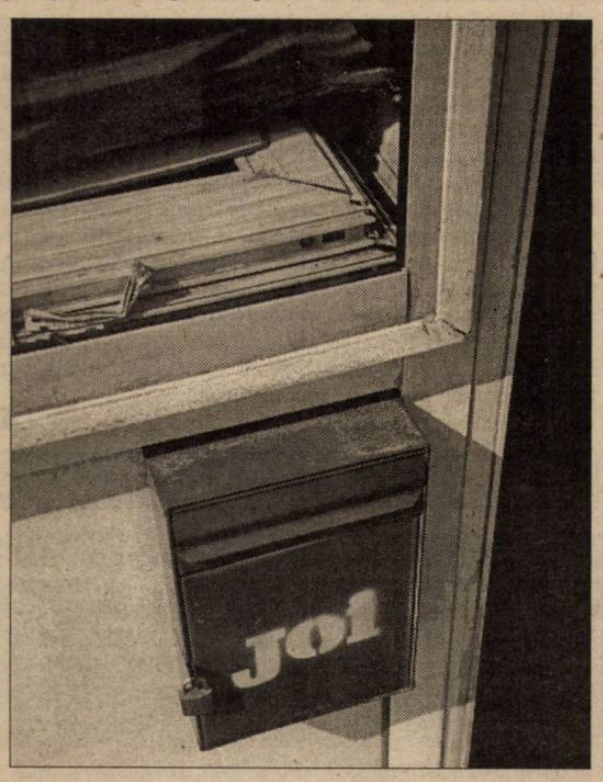

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

nal în engleză. *Gramma* este un fel de *Scînteia* sau *Pravda* de la Havana. Din cuprinsul ediţiei din martie: „Mai devreme decît se crede, lumea se va schimba – discursul ţinut de Fidel Castro Ruz, prim-secretar al Partidului Comunist Cubanez, la 15 februarie 2002, Anul Eroilor încarceraţi de Imperiul Statelor Unite" (8 pagini de revistă, scris mic); „Nimeni, niciodată, nu va mai părăsi ţara forţînd o ambasadă", spune Fidel, „Ambasada eliberată de infractorii care o ocupau, Mexicul mulţumeşte Cubei pentru răspunsul său" (este vorba despre refugierea unor cubanezi în ambasada mexicană); „În gherilă cu Che, prin munţi şi junglă, amintirile lui Victor Dreke, participant timp de jumătate de secol la mişcarea revoluţionară cubaneză"; „Echipamentul electronic chinezo-cubanez pe piaţa Caraibelor"; „Moda cubaneză pe Internet"; „Spectacolul realităţii din Statele Unite"; „Drepturile omului în Statele Unite, alte temeri în New York" (pe principiul: dar voi i-aţi împuşcat pe negri, sînt prezentaţi toţi cei împuşcaţi de poliţia americană); „Fără teamă, teroriştii continuă să acţioneze la Miami – J.M. Santos a vorbit la o conferinţă de presă în cadrul campaniei mafiote de susţinere a ocupaţiei ilegale a ambasadei mexicane din Havana". (**C. G.**)

● „În februarie 1997, în plin scandal referitor la adopţiile internaţionale, o adevărată bombă a explodat în justiţia română: din Arhiva Tribunalului Bucureşti au dispărut 249 de dosare, 4 mape de hotărîri, 5 condici de şedinţe şi condicile de termene". Anul trecut, Parchetul General a anunţat „că pentru unele fapte a intervenit deja prescrierea" *(Adevărul,* nr. 3663). Aşa e viaţa: anii trec nu numai pentru copiii adoptaţi, ci şi pentru infractorii care au manevrat adopţiile ilegale. Dar apare un efect curios: cu trecerea timpului, în primul caz bebeluşii cresc, într-al doilea caz infractorii involuează spre situaţia de bebeluşi nevinovaţi, care trebuie ocrotiţi cu orice preţ. (**T. C.**)

● Dosarul de la STASI al celebrei scriitoare germane Christa Wolf şi al soţului său e de dimensiunea a 41 de volume. Opera ei literară – care va fi încoronată în acest an cu premiul Tîrgului de Carte de la Leipzig – urmează să apară în 13 volume. Întotdeauna arta a fost superioară serviciilor secrete prin puterea ei de concizie. (**R. C.**)

RĂMÎNE SĂ VEDEŢI O CRAVATĂ ALBĂ DE MĂTASE ASORTATĂ LA SECRETELE INTIME ALE UNUI CLASIC AL GENULUI

● Cred că am descoperit locaţia în care Nae Caranfil a filmat una din cele mai bune scene din *Filantropica* – scenă în care Mircea Diaconu ne arată „cum fumează miliardarul". Localul cu pricina e o terasă în Herăstrău şi se cheamă „La Fitze". Iar clienţii sînt exact ca figuranţii din film. Dar am spus deja prea mult. Rămîne să vedeţi scena cu pricina... (**M. M.**)

● Cu ultimele sforţări, după o zi istovitoare, zapez pe o emisiune din crucea nopţii... Şi ce văd?... Două bretele, o barbă cu burtă neagră şi-o cravată albă de mătase asortată la guler... Răpus, abia mai am puterea să clichez pe „stopul" telecomenzii... (**a. l. ş.**)

● Cam ce ar face americanul mijlociu pentru un ban în plus (după o anchetă a revistei *MacLean's):* pentru 3.000 de dolari, 25 la sută dintre cei intervievaţi ar vinde cele mai intime secrete ale prietenilor; pentru 10.000 de dolari, 59 la sută s-ar rade în cap; pentru 100.000 de dolari, 22 la sută ar sta în faţa şi în pumnii unui boxer de categoria grea; pentru 10 milioane, 7 la sută ar comite o crimă. (**A. C.**)

● Actualităţile PRO TV de luni, 1 aprilie ne-au demonstrat că dacă vrem să aflăm ce se întîmplă în lume trebuie să ne uităm la CNN sau la Euronews. Iar dacă vrem ceva gen „Le jeu idiot", e mai bine să urmărim un clasic al genului sîmbăta la ora 2,05, pe TV5. (**S. S.**)

DE UNDE DOUĂ CATEGORII: OAMENI DE PAIE ŞI ADJUNCŢI INDEPENDENŢI?

● Vineri, 7 noiembrie 1986, ziarul *România liberă* publica în paginile sale două relatări din Constanţa. Una despre colecţia de opaiţe a muzeului local de istorie naţională şi arheologie, cealaltă despre adunarea festivă care s-a desfăşurat, în aceeaşi localitate, cu prilejul celei de-a 69-a aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. De unde venea lumina? (**D. S.**)

● Pe traseul a două staţii de autobuz, pe Calea Dorobanţi, există şase farmacii, două apărute chiar în ultima vreme. În aceeaşi zonă funcţionează şi o mulţime de case de schimb, cu firme care de care mai atrăgătoare. Un provincial atent la aceste aspecte ar putea bănui că într-o zonă din Calea Dorobanţi lumea s-a împărţit în două categorii clare: bogaţi şi bolnavi. Dar dacă este vorba doar de o singură categorie? (**T. C.**)

● Citim în cotidianul *Naţional* (din 2 aprilie) un anunţ ademenitor: „Pentru intelectuali profituri nelimitate, risc zero". Urmează numele unei persoane şi numărul de telefon unde poate fi găsită. Te pomeneşti că intelectualii care-ar răspunde la acest anunţ urmează să fie aleşi „oameni de paie", în cine ştie ce Consiliu de Administraţie. S-au mai văzut cazuri; părerea mea. (**T. C.**)

● Cu ocazia Paştelui catolic, mai multe ziare şi reviste au simţit nevoia să publice prezentări ale Vaticanului. În cîteva am citit că este vorba de „cea mai mică naţiune de pe glob". Să zicem că aşa ar fi, dar atunci să mi se spună cum se manifestă naţionalismul vaticanez, din moment ce şeful „naţiunii" e polonez, adjuncţii săi, cardinalii, sînt spanioli, africani, italieni, sud-americani etc., iar garda e elveţiană... (**M. V.**)

● În ajunul manifestaţiei organizate de opoziţie, pe 24 martie, cu ocazia celei de a 84-a aniversări a republicii populare independente, Alexandr Lukaşenko, preşedintele de azi al Belarus, a declarat: „Trebuie să construim un stat unificat cu Rusia, mizînd pe interesele noastre proprii, aşa cum ne învaţă George Bush". În timpul manifestaţiei s-au operat 100 de arestări. (**M. B.**)

© S. Ivanoschi

Antrenamentul bănuielii

– convorbire cu Mihai PASCU, secretar general de redacţie, „România literară“ –

A suspecta realitatea de trucaj şi dedesubturi ne-a intrat mulţi ani în obicei, ca un reflex de minimă prudenţă. Dar înainte de a suspecta noi realitatea în care trăiam, realitatea însăşi a început să se bănuiască de tot felul de fapte rele şi viclenii. A sta de vorbă cu un străin presupunea trădarea patriei, prosperitatea cuiva era neapărat rezultatul hoţiei, orice singuratic „sfida colectivul“ ş.a.m.d. După ce am făcut vreme îndelungată un antrenament de suspiciune, am învăţat să citim printre rînduri: orice recoltă record anunţată la televizor vestea, de fapt, o nouă raţionalizare a produselor de bază, orice răsunător succes în zootehnie urma să alunge carnea de pe piaţă, iar ceea ce era „refuzat la export“ reprezenta un articol de bună calitate, incomparabil cu ce se găsea în comerţ. Anii noştri semănau tot mai mult cu un doboş-tort căruia îi contemplam bănuitori straturile şi nu-i găseam gustul.

O ştiinţă zadarnică?

Stimate domnule Pascu, credeţi că obiceiul nostru de a ne informa mai mult din presupuneri decît din ceea ce citim/auzim ne mai este astăzi util?

În orice caz, pe tineri nu-i mai interesează treaba asta. Exprimarea directă ţine loc de orice „şopîrlă“, cum se spunea altădată. Încercarea de a spune/a citi învăluit nu cred că mai tentează acum; de altfel, au dispărut şi reperele la care cititorul/telespectatorul se raporta înainte vreme. Numai ce se vede capătă importanţă, numai afirmaţia directă are impact, chit că uneori ea poate fi inexactă.

Pentru cititorul de ieri, erau semnificative şi enumerările numelor dintr-o ştire, absenţele dintr-o fotografie oficială erau interpretate în fel şi chip.

Devenisem „analişti“ vrînd-nevrînd. Un tînăr ziarist de azi nu-şi face probleme nu doar cu ierarhizarea numelor dintr-o ştire, dar, cîteodată, nici cu transcrierea lor corectă. Aşa că el nu este tentat nici să încerce să vadă ce se spune „dedesubt“, sau ce-l determină pe fiecare să spună ceea ce spune, condiţionat de educaţie şi de interese. Ar trebui să ştim ce ierarhii reale acceptă aceşti tineri şi cît sînt ele de diferite faţă de cele pe care le acceptam noi chiar cu bună credinţă în unele domenii. Criteriile actuale principale sînt de altă natură, reperele înseamnă reuşită financiară, prim-plan social, succes de piaţă.

În ce vă priveşte, de cînd aţi început „lectura printre rînduri“?

Ceva mai devreme de-a şti să citesc, de fapt. Chiar înainte de-a merge la şcoală fusesem nevoit să învăţ acasă că sînt lucruri care se spun public şi altele nu, fiindcă sînt primejdioase. Am fost foarte curios să aflu de ce. Şi-am descoperit că era vorba despre nişte lucruri care incriminau o anumită zonă a societăţii, de nişte oameni pe care-i cunoşteam şi pe care-i vedeam prezentaţi ca nişte caricaturi pe garduri: boierul ticălos, escroc, hoţ, chiaburul mizerabil etc. Mi-am dat seama că la mijloc era un scop politic, cu consecinţe directe pentru lumea din care făceam parte. În schimb, cei „nemaipomeniţi“, cei propuşi stimei publice erau nişte persoane despre care se ştia că n-au valoare şi prestanţă. Aşa că destul de devreme erai obligat să gîndeşti în termeni contradictorii: una ştii, alta vezi şi auzi, cu totul altceva trebuie să spui şi să crezi.

De la un timp nu devenea o regulă simplă, uşor de aplicat?

Nu, fiindcă mai apăreau şi altfel de situaţii. Ţin minte, de pildă, că după una din percheziţiile care s-au făcut la noi acasă, şeful echipei s-a întors după puţin timp singur – să ne liniştească? să se scuze? – şi ne-a spus: „eu l-am cunoscut pe bunicul dvs., dar să nu mai spuneţi la nimeni, ştiu ce om era; odată, cînd i-am legat o carte, mi-a dat un pol de aur. Eu am fost legător de cărţi în Calafat“. Asemenea întîlniri şi experienţe te obligau să te gîndeşti la adevărul de dincolo de ceea ce ţi se prezintă ca evident, te învăţau să citeşti realitatea printre rînduri.

Drum printre ipoteze

Credeţi că acest antrenament prematur v-a îndemnat către studiul istoriei?

În cea mai mare măsură. La un moment dat am plecat din oraşul natal la Bucureşti, schimbînd o serie de şcoli, de profesii, de viitoruri posibile, să zic aşa. Era şi mare mizerie, trebuia să mă adaptez. Am intrat la o şcoală tehnică de chimie, devenită apoi şcoală profesională, cu dreptul de a urma liceul la seral, am fost şi electrician auto şi operator chimist, am terminat şi şcoala tehnică sanitară de 3 ani, ajungînd asistent medical.

Toate astea ca să vă pierdeţi urma, cum se spunea?

Aici la Bucureşti numele Pascu era comun, puteai să te mai fofilezi, urma se pierduse. În Craiova bunicul era cunoscut – fusese mare proprietar agricol în Dolj, suferise şi două reforme agrare, cea de după primul război mondial şi cea din '45 şi a murit în puşcărie – acolo numele familiei noastre avea ecou; la Bucureşti părea mai uşor de trăit, dacă nu dădeai prea multe amănunte biografice.

Nu era la mijloc şi un fel de orgoliu: să alegi istoria tocmai fiindcă te persecută istoria?

Nu. Dar exact aceste experienţe personale îţi erau de folos în respectiva alegere: ştiai şi cum să te ascunzi, ştiai şi cum să disimulezi un lucru, învăţai şi cum să cauţi să afli ce-i adevărat, lucrînd cu documente, mergînd la izvoare şi făcînd analiza lor. În viaţa de zi cu zi aveai acces la atît de puţine lucruri şi simţeai o asemenea nevoie de certitudini, încît era limpede că informaţia trebuia s-o cauţi pe dedesubt, să înlături aparenţe şi tabu-uri. Căpătai chiar şi un simţ de percepţie ascuţit pentru asta. La fel ca în cazul orbului care ia cunoştinţă de lume cu auzul, cu pipăitul, cu mirosul, apăreau nişte simţuri amplificate care te ghidau. Totul era să nu le amplifici dincolo de o anumită limită necesară, să nu transformi nişte senzaţii într-o halucinaţie. Altfel spus, să nu transformi nişte evenimente bănuite, nişte ipoteze de lucru, în scenarii aparent coerente şi credibile. Într-o asemenea formulă de viaţă eşti uşor predispus la aşa ceva. Dacă lucrezi cu ipoteze, puţină lume are modestia să le ia numai ca ipoteze.

Dar nu tocmai urmărirea lor poate duce la descoperiri?

Uneori, da. În funcţie de noroc, dar şi de probitate profesională. De pildă, colegul meu, Matei Cazacu, aflat acum la Paris, cotrobăind prin documentele Patriarhiei a descoperit dovada unei a treia domnii, scurte, a lui Ţepeş. Toată lumea avea bănuiala acestei a treia domnii, dar dovada nu exista. Matei a găsit-o citind printre rînduri ceea ce era accesibil: un hrisov prin care se întărea o danie la care se făcea referire, pe care l-a corelat cu alte date din timpul respectiv.

Dar nu sînt şi situaţii în care, oricît am încerca noi să deducem lucrurile citind printre rînduri, nu ne putem imagina efectele? Cazul Yalta, de exemplu, şi trădarea noastră – cum se spune – de către occidentali?

Judecînd lucrurile pe documente ei nu trădau nimic: era un simplu schimb de echivalenţe, un punct de vedere pragmatic, negustoresc. Americanii nu erau angajaţi faţă de noi, ci faţă de naţiunile aliate şi, în primul rînd, faţă de naţiunea lor. A, că pentru credinţa în ajutorul anglo-american au intrat oamenii în puşcărie, asta-i altceva. Multă lume şi-a acoperit naivitatea cu speranţa că vor veni americanii să ne scape de ruşi. „Lucrurile nu pot rămîne aşa“. Cînd a devenit preşedinte al SUA generalul Eisenhower speranţele au sporit. Dar memoriile sale arată că el nu s-a gîndit nici o clipă să sacrifice măcar un singur soldat american pentru un succes politic în zona Europei de Est.

Deci noi citeam un text inexistent căutînd printre rîndurile lui confirmarea speranţelor noastre?

Eram condiţionaţi să facem o lectură politică a realităţii. Aceasta face parte, poate, din destinul nostru de naţiune mică, mai totdeauna dependentă de împrejurări externe. Lectura politică e specifică pentru români, aş zice, dar istoricul trebuie să nu cedeze tentaţiei facile.

În ce domeniu al istoriei v-aţi specializat?

Istorie universală contemporană, cu teza de licenţă „Războiul din Vietnam“, unde am avut ce citi printre rînduri, ajungînd, în 1968, la concluzia că americanii vor pierde războiul. De ce? Simpla analiză a mass-media din SUA din acel timp şi a curentelor de opinie publică ducea la această concluzie; în plus, mai apărea printre rînduri şi cine plătea şi încuraja mişcările pacifiste. Aşa că, la un moment dat, reieşea cu oarecare claritate că americanii nu vor mai băga bani pentru a prelungi războiul, nu vor mai plăti preţul care se cere. Datorită opiniei publice interne au fost nevoiţi să se retragă, nu fiindcă au fost învinşi.

Alt tip de experienţă

De cînd lucraţi în presă?

Am intrat în redacţia *României literare*, la secretariat, în 1969, puţin timp după terminarea facultăţii. Aici am căpătat o nouă experienţă folositoare într-o privinţă, acum inutilă întrucîtva, la fel cum astăzi nu-mi mai este folositoare „ştiinţa cozii“, pe care o acumulasem în comunism: vine maşina, n-a venit, joia e zi mai favorabilă, lunea nu etc. În redacţie am căpătat experienţa de a anticipa rigorile cenzurii, ceea ce presupunea şi un efort deosebit de imaginaţie.

Dar, în linia principală, rigorile cenzurii nu erau limpezi?

Bineînţeles, aşa stătea situaţia în mare. Desigur, cu excesele apărute în campanii, cu absurdul legat de unele împrejurări concrete. Îmi povestea cineva, de exemplu, că în 1962, cînd se încheia colectivizarea, într-o recenzie la *Răscoala* lui Rebreanu, trebuia să fie ocolit cuvîntul „pămînt“. Vezi Doamne, dacă ţăranii ar fi citit respectiva recenzie şi-ar fi amintit că ei s-au luptat pentru pămînt şi acum sînt nevoiţi să renunţe la el şi ar fi apărut tulburări la sate. Absurd! Dar cu ce să înlocuiţi cuvîntul „pămînt“? Cît timp Direcţia Presei era o instituţie, te mai puteai informa din timp şi cu precauţie ce să faci. Îţi mai şoptea cenzorul respectiv, te mai orientai. Cînd s-a desfiinţat Cenzura, cu tam-tam-ul respectiv, dar de fapt au apărut mai multe centre de suspiciune, am început o luptă cu imaginaţia, extrem de obositoare oricît te-ai fi străduit, nu puteai bănui ce le trece cenzorilor prin cap la un moment dat. Directorul revistei, George Ivaşcu, avea şi el nişte relaţii prin care mai putea să scurtcircuiteze drumul spre bunul de tipar, dar adeseori, mai ales în anii '80, îl copleşea şi pe el absurdul motivelor de cenzură. Atunci dădea telefon şi-mi spunea: „Pascule, nu mai ţine nimic, pune «toba mare»“. Adică o poză cu tovarăşul pe prima pagină, titluri gen „decenii de lumină“, „arc peste timp“ ş.a.

În condiţiile de bombardament informaţional de astăzi deprinderea veche a lecturii printre rînduri nu complică inutil lucrurile simple, nu le deturnează sensul şi ne induce în eroare?

Acum ştiu de unde vine informaţia, pot s-o selectez, pot să-mi dau seama cum şi încotro vreau să mă dirijeze. Reacţia publică însă e condiţionată, firesc, şi de nivelul de instruire al cititorilor/telespectatorilor şi de experienţa prie. A mai apărut ceva între timp. Pînă în '89 toţi ştiam că televizorul nu e o sursă credibilă, deşi putea să pară aşa, prin caracterul direct. Vine decembrie '89, se transmite pe viu revoluţia şi dintr-o dată televiziunea devine deplin credibilă: „A spus la televizor“! Dar profitînd de această senzaţie nemijlocită de autenticitate, imediat încep zvonurile pe televizor: „apa otrăvită“, „atacare a centrelor unde se află rezervele de sînge necesare transfuziilor“ etc. Cît priveşte zvonul lansat cum că în biserici au fost găsite băbuţe care doseau pistoale în colivă, e clar că numai o minte de cenzor putea imagina o asemenea enormitate, chiar şi faptul că cineva avea ideea de-a răscoli o colivă pentru a descoperi arme ţine de mentalitatea bănuitoare a cenzurii, înţeleasă în tendinţa ei generală, specifică societăţii totalitare, care complica totul pînă la aberaţie.

Dar acum, după 12 ani, credeţi că am pierdut cu totul antrenamentul bănuielii?

Tinerii nici nu-l au, iar mulţi dintre cei de vîrste mature nu se mai supun cu totul vechilor obişnuinţe. Dar şi aici e necesar un anumit grad de prudenţă. Dacă luăm, de pildă, genul de informaţii pe care ni-l servesc prezentatoarele cu chip angelic, vorbindu-ne despre orori: copilul ars în sobă, bătrînul mîncat de lupi, mama asasinată bestial de fiul alcoolic ş.a.m.d., ni se creează impresia că am pătruns în cotloanele cele mai ascunse ale realităţii, fără restricţii. Dacă sîntem atenţi însă la ştirile lipsite de senzaţional, descoperim că exact în timpul cînd copilul ars în sobă ne ţinea trează atenţia şi forma un curent de opinie fermă – cine nu e împotriva unei asemenea orori? – se dădeau ordonanţe de guvern, treceau prin Parlament legi cu efecte importante şi pe termen lung, care ne privesc pe toţi, dar nu se bucură de interesul publicului. Decît să încercăm a citi mereu printre rînduri, poate ar fi mai folositor să comparăm importanţa informaţiilor ce ni se oferă şi să le ierarhizăm cu judecata proprie, pe cît e posibil. E mai firesc aşa.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 474
12-18 aprilie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

EURO SCEPTICISM

© C. Tudor

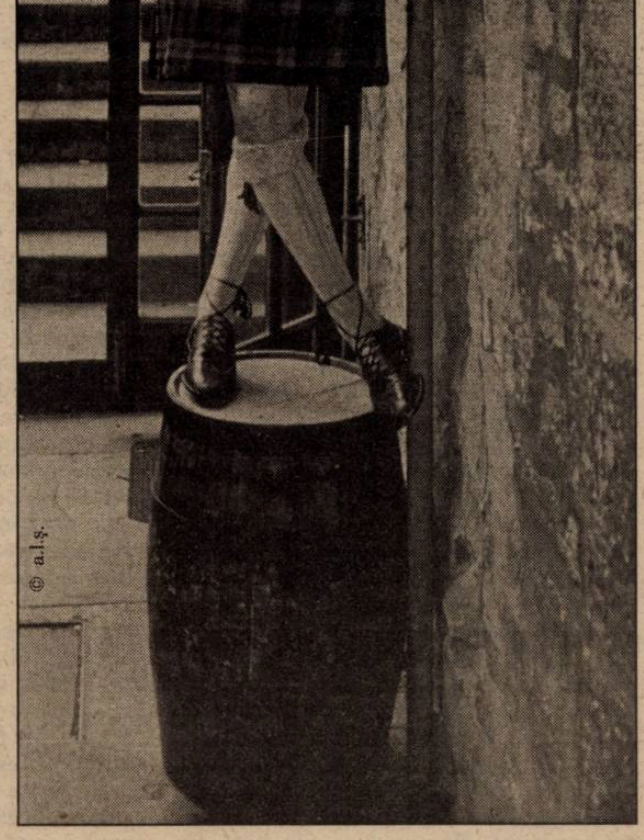

© a.l.ş.

„Şi cînd vrei să vorbeşti la telefon cu Europa, cine ridică receptorul?“

HENRY KISSINGER, fost secretar de stat, SUA

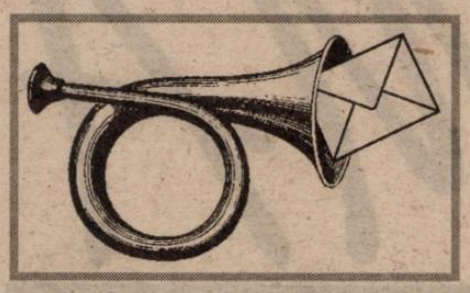

Nr. 472: „Despărţiri“

Nudul

Cînd am găsit-o pe Agnes, în bucătăria mea, am rămas, *lipsită să-mi fie modestia*, vorba lui Ilie Balaci, cu gura căscată. Urcasem bucuros scările (văzusem primele flori de liliac pe anul ăsta, un trabant *dalmaţian* şi puştii cu fulare albastre mergînd spre stadion la un rar meci *pe bune*: Craiova-Steaua), intrasem în apartamentul meu – şi, speram, într-o zi normală – fredonînd, ca de obicei, cu punguţa de cafea în mînă, *I Love You* al lui Lou Reed şi gîndindu-mă la o anume nuanţă vagă de verde cu care cineva a înzestrat ochii Deliei.

Agnes se instalase nu departe de fereastra deschisă şi stătea rezemată de colţul bufetului în care se-adăpostesc cîţiva dintre duşmanii mei, imbatabili şi gîndaci. Surprins, am mormăit un salut. Ea, după un vechi obicei, nu mi-a răspuns şi nici eu n-am mai zis nimic.

N-o mai văzusem de mai bine de un an, din iarna aceea cînd îi pozasem nud (sufleteşte vorbind), în fiecare zi. Tocmai mă despărţisem de Delia, atunci, şi eram atît de furios, încît nu e greu de ghicit că, de fapt, Delia se despărţise de mine şi nu înainte de a se îndrăgosti de altul.

Iar eu ţipam la Agnes, aşa cum, mai înainte ţipasem la Corina, ba revoltat că n-o să am niciodată un *Jeep Wrangler* şi că nu e dreptate pe lume, sau supărat că sub fiecare felie din viaţa mea, cînd trăgeam linie, dădea cu minus, ba îmi proclamam din 5 în 5 minute seninătatea şi le povesteam despre balonul acela scăpat din mîna fetiţei blonde, plutind pe lîngă *Turnul cu Ceas* şi apoi tot mai departe, deasupra Sighişoarei, pe cerul de vară, pînă cînd s-a pierdut în văzduh. Mă şi vedeam: *euforic, căutînd să-mi devorez libertatea*, cînd, de fapt, sufletul meu era *praf şi pulbere*! Curat *Ally McBeal*! *Important stuff!* – mai ceva ca-n *High Fidelity*, cu John Cusack, preferatul Corinei. Ea se prinsese şi îmi tot vorbea de calităţile mele (o suspectam că inventează, doar cînd rămîneam singur), pedala pe ele cu sîrg (*pînă la* şi *dincolo de* febra musculară), îmi repeta zilnic refrenul: *Zombi frumosu'! Zombi deşteptu'! Bravo, Zombi*! (Prietenii-mi spun *Zombi.)* Mă învăţa cum să mă îmbrac, cum să fiu atent la detalii şi la ţinută (dacă era după ea, n-ar fi trebuit să cumpăr prea multă hîrtie igienică odată!), îmi zicea despre mulţimea de oameni care nici ei nu au un *Jeep Wrangler*, chiar dacă muncesc mai mult ca mine. Apoi îmi povestea repede despre iezii nătîngi pe care tocmai îi văzuse la ţară (să nu bag de seamă că prin aerul din viaţa mea trec tot mai multe molii), despre fata al cărei prieten plecase de la petrecerea de Revelion, să-şi ia ţigări, fără să se mai întoarcă sau despre o prietenă comună, alcoolică şi melancolică, rămasă singură cu Cătă, la cheful din parc, lîngă focul nocturn, în timp ce toţi ceilalţi se cuplaseră şi se retraseseră în locuri ascunse. Cătă o invitase şi el la o retragere împreună şi ea nu refuzase, dar el îşi amintise de sticla de vodcă, uitată lîngă foc şi o întrebase dacă ea nu ar bea ceva. *De parcă ea aia aştepta acolo, în tufiş! Puţină vodcă!* rîdea Corina şi eu uitam că sînt omul cel mai nenorocit din lume şi că Delia iubeşte, dar nu pe mine.

Corina obosise, iar eu mi-am dat seama abia în prima zi de iarnă, atunci cînd a plecat într-o vacanţă necesară. Nu m-a lăsat singur. Ea mi-a adus-o pe Agnes, iar eu am avut în continuare la cine să ţip. *Cum am putut să mă îndrăgostesc de Delia? Ia să-i aruncăm nişte priviri obiective! Nu că s-ar fi acrit strugurii, dar ai văzut femeia obosită şi matură care-a început să pună stăpînire pe fata minunată, fermecătoare care fusese?* Agnes tăcea. Tăcea tot timpul şi cu cît îi dădeam mai multe argumente, cu-atît *mi se părea* că zîmbeşte mai ironic. Dar stătea cu mine, privindu-mi tristeţea cum înoată sub pojghiţa de *totul e bine şi frumos*, ca un peştişor auriu într-un lac îngheţat.

Ştiam că o găsesc întotdeauna acasă, cînd mă întorceam dintr-o plimbare prin oraşul ceţos, cu coji de portocală sau cîte-un ambalaj gol de prezervativ aruncate-n zăpada puţină şi murdară a trotuarelor de sub cerul gri. Îmi făcea bine să ştiu că Agnes e acolo, că pot să împart cu ea tot ce-am văzut, urît sau frumos, în lumea din care Delia plecase spre altă lume, mai fericită.

Nu ştiu spre ce fel de lume a plecat Agnes, dar a făcut-o în prima zi de martie din anul trecut. O zi la fel de însorită ca asta.

Ştie probabil că aseară m-am despărţit de Iulia (practic, înainte de a începe) şi a venit doar aşa, *în control. Ce vrei?* o întreb, întorcîndu-mă brusc spre ea, cea care m-a învăţat, doar prin tăceri *semnificative*, să fiu nemilos cu mine, spre deosebire de Corina, care m-a învăţat să fiu bun, să am răbdare şi care mi-a făcut rost de-o bicicletă roz – cu care încă nu ştiu să merg prea bine prin viaţa mea. (Corina mă îndeamnă mereu să exersez şi s-ar putea să reuşesc, într-o bună zi.)

Agnes nu răspunde. Îşi ia zborul prin fereastra deschisă. Mai bine! De data asta n-aş mai fi pozat nud unei muşte!

Iau de pe frigider cartea Elsei Morante – *Insula lui Artur*. Corina a uitat-o deschisă.

Chinul unei renunţări, şi totodată mîngîierea unei dulci recunoştinţe – citesc, la întîmplare şi mă gîndesc cu nostalgie la Delia. Pun în casetofon o altă casetă, ibricul cu cafea pe aragaz. *I'll Be Your Baby tonight*, cîntă Dylan. *Totul e să ştii să pierzi*, îmi spun, încălecînd pe invizibila – *Dar totuşi roz!? Oare şi Corina ar putea să mintă?* – bicicletă şi mă străduiesc să pedalez cît mai mult, printr-o zi normală.

Cornel Mihai UNGUREANU

Craiova

„Totuşi, de ce îmi pasă?“

Într-una din serile trecute, pe cînd mă-ntorceam de la şcoală, ascultam N. P. R. (National Public Radio este postul public de radio american unde, chiar de nu pot asculta româneşte, pot măcar să ascult, săptămînal, un român – Andrei Codrescu). Am tresărit auzind anunţul „We are live now with the Romanian Foreign Minister, Mircea Geoană“. Interviul a fost relativ lung, poate o jumătate de oră sau mai bine, şi a fost structurat într-un şir de întrebări despre aderarea României la NATO, respectiv aderarea la EU, şi problemele pe care le are de depăşit ţara pe acest drum. La o scară mai mică, am avut şi eu, precum Bogdan Suceavă, senzaţia că sîntem totuşi „lumea întîi“. Pentru o jumătate de oră am avut senzaţia, eronată cel puţin din punct de vedere statistic, că America ştie unde sîntem pe hartă. Poate că totodată am avut iluzia de moment că noi, românii, contăm din punct de vedere politic şi strategico-militar.

Duşul rece a urmat însă curînd întrucît toate întrebările comentatorului de radio american erau bazate pe neînţelegeri. Multe dintre ele sunau în felul următor – „ce anume vă face să credeţi că de data aceasta aveţi o şansă mai bună pentru aderarea la NATO?“ sau „ce se întîmplă însă cu corupţia?“ etc. Este de prisos să ne aducem aminte cu cîtă suspiciune ne privesc vest-europenii care, poate, ne cunosc mai bine. Nu demult unul dintre profesorii mei americani îmi zicea rîzînd că nişte amici, bulgari de data aceasta, i-ar fi spus că nu poţi avea încredere în români. În numărul trecut al *Dilemei* problema „celuilalt român“ a fost dezbătută pe larg, dar dincolo de identităţi locale şi stereotipii, românii nu par a avea încredere unii în alţii. Nici măcar cînd sînt departe de acasă... La fel ca în multe alte universităţi americane, în universitatea mea sînt vreo 30 de studenţi români; majoritatea lor doctoranzi sau masteranzi. Numărul creşte vertiginos dacă numărăm soţii studenţilor sau proaspăt absolvenţii care au rămas pe aproape. Cu toate astea, în universitate nu există o comunitate românească în sens propriu deşi, de exemplu, există o comunitate turcească, una rusească, fără să mai vorbim de comunităţile de studenţi chinezi sau indieni. Chit că ne-am vărsat în afară, nu părem a fi în stare să coagulăm. Într-un fel ne despărţim relativ uşor de România şi, nu-i aşa, de români. Sau poate tocmai pentru că ne despărţim greu, să nu vrem a privi înapoi? N-aş crede. În 1998 cînd plecam din Cluj cu destinaţia Dallas, nu găseam, şi asta era cel mai dureros, motive care să mă ţină în ţară. Încercasem în van să mă despart de familie (în sensul bun, de a deveni independent) de cîţiva ani buni. De familie trebuia să mă despart oricum, iar de prietena mea mă despărţisem cu puţin înainte a doua oară – de data asta cu succes.

Totuşi, de ce îmi pasă? Chit că îmi fusese greu, la plecare, să găsesc raţiuni serioase de a rămîne în ţară, poate că n-am reuşit să mă despart pe deplin de România. Oi fi iubind-o, te pomeneşti! Cu siguranţă însă, parte din iubirea asta este o cioraniană ură grea.

Marius LEHENE

mlehene@mail.smu.edu

N. red.: *Dar şi această „cioraniană ură grea“ nu a căpătat şi ea mecanismul unui clişeu comod?*

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Fréquence Jazz 97,3 MHz

Mi-l amintesc perfect la prima noastră întîlnire. De-ar fi fost să nu ne revedem, l-aş fi rememorat oricum. Firav, blond, nas mare şi zîmbet uşor dezaxat. Voce atît de fonfănită cît a tuturor francilor şi francezilor laolaltă. Sunetele ce ne oferea păreau eliberate după neştiute pelerinaje prin labirinturi de polipi etern inflamaţi. Era septembrie 1998, către miezul nopţii. Ajunsesem, după un zbor epuizant, în Lyon şi tot ce visam era să adormim uitînd de înstrăinarea în care ne instalam.

Taximetristul şi a sa limuzină veniseră parcă doar să confirme că Occidentul era exact cum speram noi să fie: punctual, funcţional, precis, ergonomic. Pe drumul de la aeroport la hotel primul nostru francez de dialog a preferat tăcerii o dulce şuetă. Vorbea şi asculta fără grimase franceza noastră cu greşeli la fiecare pronunţie. Îl înţelegeam greu, dar eram mulţumiţi de primirea nesofisticată de care aveam parte.

Ne-am revăzut relativ repede. A venit să mă ducă la aeroport. Plecam în Maroc, vorbeam deja mai bine franceza şi am aflat, unul de la altul, primele detalii. Ce căutam în Franţa, cîţi copii avea, cu ce mă ocupam, ce înseamnă să fii taximetrist în Franţa, dacă toate iernile sînt aşa de blînde în regiune.

Au urmat multe întîlniri, nici una provocată şi ajunsesem să invoc la fiecare deplasare chipul lui nesimetric şi căldura zîmbetului său. Dar totul a devenit irepetabil pe cînd am descoperit că avem o pasiune în comun: jazz-ul. Veneam din Egipt, eram istovit şi abia am prins de veste că radioul maşinii torcea jazz de noapte derulat de postul meu preferat „Fréquence Jazz“, 97,3 MHz. Întreb sfios: „Vă place jazz-ul?“. „Da, îmi răspunde. Este pasiunea mea.“

De atunci a fost să vorbim numai de jazz. Cînta la saxofon şi la muzicuţă, iar fiul său făcuse saxofon, iar acum era îndrăgostit de contrabas. Nu rata nici o manifestare şi participase la nenumărate sesiuni de amatori. Împărtăşeam gusturi comune, comentam şi aveam să cumpăr destule discuri la recomandările lui. Greu să uit felul în care ne zîmbeam complici la fiecare revedere, dedîndu-ne imediat la audiţii şi comentarii.

Am părăsit Franţa fără să ştiu cum îl cheamă, fără să ştie că între noi nu va mai fi nici sporovăială ieftină, nici jazz. Ascult şi azi vocea lui de saxofon cu polipi inflamaţi şi superbul lui zîmbet dezaxat. Adio, prietene! Dar înainte, zi-mi una de inimă albastră cît drumul de noapte dintre Satolas şi Lyon-Mermoz.

Sorin PETRESCU

str. Muncel nr. 18

Constanţa

Am zîmbit la...

Un dilmatic din Minnesota

Dragii mei,

Am citit doar o treime din acest număr 472, de la „dilematici de pretutindeni, vă ascultăm“ în jos, şi deja mi-au dat lacrimile.

Gîndurile lui Adrian Cioroianu, despre românii „liberi“, m-au emoţionat într-atît. Înainte de asta, „Diversele“ lui Sever Voinescu m-au făcut să mă întreb de ce oameni ca domnia-sa nu se află printre cei ce fac legile în ţara asta a noastră.

Mă opresc aici din citit. Vreau să întîrzii pe cît pot continuarea lecturii, ştiu că mă mai aşteaptă multe alte momente minunate, cu Iaromira Popovici şi Eugen Istodor, Radu Cosaşu şi Raluca Ion, toţi ceilalţi colaboratori ori redactori ai *Dilemei*. Însă aşteptarea, întîrzierea este atît de plăcută...

De ce nu vă faceţi cotidian?

Octavian CORNEA

The Twin Cities, Minnesota

oc@ddt.biochem.umn.edu

N. red.: *Ne-aţi lovit în cap, exact la timpul potrivit, cu ultima întrebare...*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Meserii şi cariere**
- **Hoţia**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Nepoţii lui Ion

Bibi, Iancu şi Dardu sînt toţi cumnaţi între ei. Toţi sînt consilieri comunali: unul e la PSD, altul la PD şi al treilea la liberali. Toţi au fost rugbişti şi păstrează un cult pentru acest sport.

– În rugbi nu e ca la golanii ăştia din fotbal – îmi explică nea Dardu, care e un fel de şef al lor. Ăsta e un sport de golani, jucat de gentălmeni, cum spunea... uite că nu mai ştiu acum cine! Şi aşa e, dom' profesor. Ştiţi că la rugbi ieşi de pe teren doar dacă spune medicul, adică te scoate doar cu targa, dacă nu, înapoi la joc, nu există. Şi, pe urmă, te-ai face de rîs. Sau să dai mingea la om că ai tu o namilă de 130 de kile în faţa ta, nu există, intri tu în contact cu ăla, mai îţi rupi o claviculă, mai îţi umflă un ochi, asta e! Te baţi, pe teren te baţi bărbăteşte, da' nu ai vedea doi rugbişti să se scuipe între ei, cum fac nenorociţii ăştia de fotbalişti, nu e de demnitatea lor!

Cîrciuma unde stăm e a unuia dintre ei. Dardu are un cimitir la periferia oraşului apropiat – „afacere sigură şi veşnică". Bibi aşteaptă legea prostituţiei „şi o pun de un bordel, am vorbit şi cu nevastă-mea – afacere sigură, ca şi cimitirul lui nea Dardu". Toţi cumpără pămînt.

Sună mobilul. E soţia lui nea Dardu, că i-a prins pe ăia de furau coroanele de flori de plastic de pe morminte.

– Spune băieţilor să-i mai frăgezească puţin, pînă vin eu şi-i aranjez. Dacă aflu cui duceau florile, îl nenorocesc pe ăla!

– Ce faceţi acum, chemaţi poliţia? – mă bag şi eu în vorbă.

– Poftim?! – se nedumireşte nea Dardu. Ce să caute poliţia în afacerile mele?

Discuţia se leagă în jurul cimitirului. Se pare că lui nea Dardu îi rămîne vreun miliard pe an bani în mînă. Acum are probleme cu unul de s-a spînzurat şi popa nu vrea să-l primească în cimitir.

– Mie nu prea îmi place asta, da' are dreptate şi popa: cine l-a pus să dea bir cu fugiţii? Vedeţi, dom' profesor, în viaţă e ca-n rugbi, nu ieşi de pe teren aşa, cînd vrei tu, că te-ai zgîriat la genunchi!

Apoi ne întoarcem la nunta fetei lui nea Dardu. Le-am promis că mai vin pe teren în iunie, cînd are loc nunta, şi aduc şi operatorul cu mine să filmeze. Dardu n-are încredere în gusturile estetice ale lui Firică, de filmează pe la nunţi – şi, pe urmă, am impresia că ideea unui „folclorist" de la Bucureşti (adică eu) îi surîde. Căci nunta va fi „nuntă adevărată, cum se face la noi, la ţară, nu-mi bat eu joc de copilu' meu!".

– Ieri a venit fi-mea la mine că vrea să se vopsească şi că dacă o las. Am întrebat-o „cum vrei, fă, să te faci?" şi am pus-o să-mi arate pe o bucată de cîrpă, că nu le am pe astea cu culorile.

Se mai comandă un rînd de beri şi se ajunge la politică.

– Nelu a lu' Cîrlig s-a certat cu cumnată-su, nu mai are nici o şansă, cred că nici nu-l mai pune partidu' pe listă.

– Cumnată-su era mare în partid, sau ce? – încerc eu să mă dumiresc.

– Da' de unde! Da' neamu' lu' Cîrlig e neam mare şi l-au ales pe el să-i reprezinte, aşa că Nelu a adus vreo două sute de voturi – ceea ce e ceva. Da' acum, dacă s-au certat, s-a spart neamu' şi pentru votu' lu' nevastă-sa şi al lu' soacră-sa nu-l mai pune nimeni pe lista de consilieri – îmi explică Bibi.

Terminăm berile şi ieşim.

– Să trăiţi, conaşilor! – ne întîmpină o ţigancă bătrînă şi slabă.

– Ţine, fă, o sută de mii şi du-te de aici să bagi ceva în gură, că te suflă vîntu'! Mă scot din sărite ăştia de cerşesc – se-ntoarce nea Dardu către noi. O dată l-am şi bătut pe unu'. Da' pe asta o ştiu, ea chiar avea nevoie de banii ăştia.

Ne luăm la revedere şi ne ducem fiecare la treburile sale. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Atotştiutorii

Luni, 8 aprilie, Senatul a votat Legea informaţiilor clasificate. Traseul parlamentar al acestei legi defineşte viaţa politică românească. Nu se ştie foarte clar de unde vine. Oficial, a fost iniţiată de cîţiva parlamentari din Comisia de control SRI. În dezbaterile publice, comisia de control SRI nu şi-a prea apărat propria creaţie. Această modestie, dar şi alte elemente ce ţin de trecutul membrilor Comisiei, par a spune că mai degrabă SRI controlează Comisia şi nu invers. Cu alte cuvinte, Legea informaţiilor îşi are originile în laboratoarele Serviciului Român de Informaţii.

Aberaţiile din proiect nu mai trebuie înşirate aici, s-a tot scris şi vorbit despre ele. După multe peripeţii, proiectul a fost votat în plen. Aşa cum a ieşit din Cameră, era un fel de magiun, în care se păstrau multe dintre aberaţiile iniţiatorilor, altele fuseseră scoase. Chiar Răzvan Ionescu, preşedintele Comisiei de apărare din Cameră, şi-a exprimat speranţa că lucrurile se vor mai îndrepta la Senat. De altfel, toţi cei care protestaseră public sperau că Senatul va lămuri lucrurile. Brusc, legea a devenit prioritate naţională: pe 16 aprilie, premierul Năstase trebuie să se prezinte, la sediul NATO de la Bruxelles, cu ea adoptată. Un colonel SRI apare din negura care învăluie instituţia şi spune: „sîntem de acord cu orice formă a legii, numai să apară foarte repede". Mai este posibil acum ca o organizaţie a societăţii civile să emită obiecţii fără a fi acuzată că afectează interesul naţional şi integrarea euro-atlantică a ţării? Senatorul Sergiu Nicolaescu, care se fălea cu cele 39 de amendamente profesioniste aduse formei de la Cameră, declară pe urmele colonelului SRI: „Mă duc la Bruxelles cu Legea informaţilor clasificate în cioc, ca porumbelul".

Luni, 8 aprilie, Senatul a adoptat într-o jumătate de oră exact forma adoptată de Camera Deputaţilor, pentru ca să nu mai fie nevoie de o mediere. Acesta este epilogul. Securiştii zîmbesc fericiţi: „mă-sa lor cu societatea lor civilă, tot noi sîntem mai şmecheri şi mai intrăm şi în NATO".

Toată povestea face parte dintr-o nouă campanie. Guvernul vrea ca pînă la *summit*-ul de la Praga să adopte legile la care a înregistrat restanţe: declararea averilor demnitarilor, conflictele de interese, cod de conduită pentru funcţionarii publici, finanţarea partidelor politice, îmbunătăţirea mediului de afaceri, rezolvarea dosarului copiilor instituţionalizaţi.

„Citind toate acestea îţi vine să te întrebi, de ce Dumnezeu nu le-am făcut pînă acum?" se întreabă Cornel Nistorescu. Răspunsurile analiştilor pot fi multe: incompetenţa clasei politice, instituţii prost croite care funcţionează defectuos, lipsa de comunicare şi transparenţă în politică, lipsa unor specialişti competenţi care să sprijine actul decizional. Toate acestea sînt adevărate şi pot fi demonstrate. Dar mai este ceva: convingerea autorităţilor (fie că sînt PSD sau CDR) că dacă serviciul lor e într-un palat, ei sînt cei mai deştepţi fii ai poporului, că doar ei sesizează complexitatea problemei şi doar ei deţin soluţiile. Ca urmare, oricine altcineva nu prea merită ascultat. Opoziţia (oricare ar fi ea) nu are voie să propună soluţii, pentru că a pierdut alegerile, deci poporul a respins-o, şi ideile ei n-au cum să fie acceptate de popor.

Guvernanţii din România, ambele guvernări care s-au succedat, emană o aură de atotştiinţă misterios-sacerdotală. Cînd încerci să dai sfaturi eşti privit ca un copil: ce ştii tu?! „Ei" ştiu întotdeauna, „ei" cunosc. De fapt, „ei" nu ştiu nimic, reproduc doar structurile instituţionale de putere în virtutea inerţiei, fără a le schimba. Aşa se explică în mare parte eşecul reformelor de orice tip în România. Cei ce le iniţiază nu proiectează instituţia de după reforme, habar nu au de teoria politicilor publice, nu cunosc temeiul existenţei acelei instituţii, ce anume bun public furnizează cetăţenilor care plătesc impozite. Ştiu numai că sînt mărеţi în poziţii de şefi, cu secretară şi maşină.

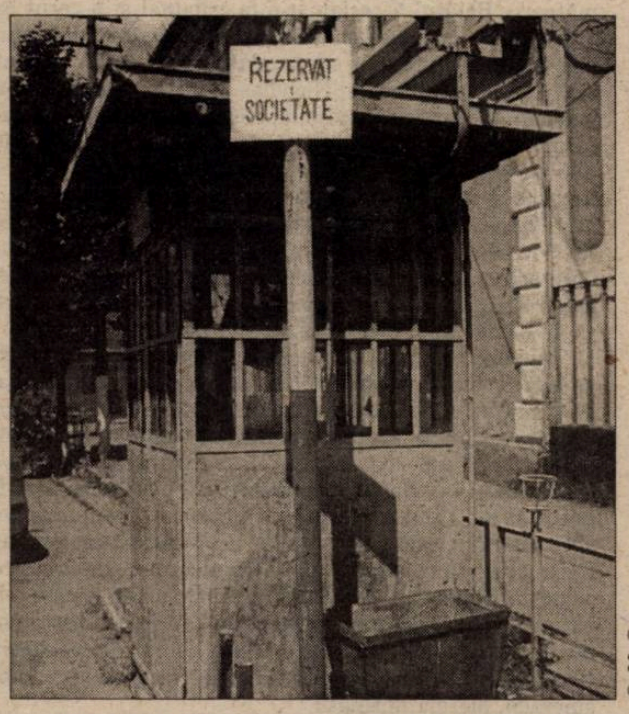

© M. Grecu

De multă vreme, există propuneri pentru toate legile de care este acum urgentă nevoie, chiar cu soluţii concrete. Asociaţia Pro-Democraţia a elaborat încă din urmă cu trei ani, era CDR la putere, un proiect de reformă a finanţării partidelor politice. A asigurat expertiză şi lobby şi a tot insistat. Dar deştepţilor cu secretară li s-a părut inutil. Acum se constată că ni-l cere NATO. Pot să pariez că cei de la Pro-Democraţia nici nu vor fi întrebaţi. În fond, singurii oameni care s-au specializat în România pe problema finanţării partidelor sînt coordonatorii de program de la APD. Poate că nici proiectul lor nu e perfect, dar sigur ştiu mai multe decît experţii parlamentari, experţi în respectarea toanelor politicienilor, mai deştepţi pentru că au secretară şi se intră la ei cu control la poartă.

Există un statut al funcţionarilor publici, devenit lege încă din 1999, statut care ar fi trebuit completat cu un cod etic. Abia în urmă cu două luni, preşedinta Agenţiei Naţionale a Funcţionarilor Publici a anunţat că l-a pregătit. Dar există şi două proiecte ale societăţii civile care propuneau asemenea coduri, foarte bune, elaborate în urmă cu doi ani.

Şi toate acestea, în condiţiile în care puzderie de experţi sînt plătiţi la comisii şi grupuri parlamentare, la instituţii, pentru a pregăti la timp şi corect ansamblul propunerilor legislative. De exemplu, confuza Lege a informaţiilor clasificate nu avea nici un fel de fundamentare: pentru cineva care nu e porumbel, nu e clar nici de ce este nevoie de ea, nici ce vrea NATO, nici ce vrem noi. Şi aşa am ajuns să vrem orice fel de lege, numai să fie.

Emil Boc, deputat PD, a propus în urmă cu trei săptămîni un amplu proiect de rezolvare al incompatibilităţilor între funcţiile politice şi interesele economice personale. Avea la bază modelul englez. „Evenimentul" se producea imediat după ce senatorii din Comisia pentru drepturile omului respingeau legea publicării averilor demnitarilor, pentru a nu afla hoţii ce bunuri au. Membrii Camerei Comunelor sînt obligaţi să-şi publice averea pe Internet. Cei care pariază că propunerile lui Boc nu vor fi luate în seamă vor cîştiga şi vor face o avere atît de mare, încît se vor teme de hoţi.

Politica românească funcţionează ca agricultura socialistă, pe bază de campanii: campania NATO, campania UE, campania anti-corupţie. Guvernanţii se minunează cît de buni sînt, dar din cînd în cînd descoperă că ocupăm locul 12 din cei 12 candidaţi la aderare, că rapoartele Comisiei Europene ne critică dur pe chestiuni simplu de rezolvat, că Bruce Jackson face haz de incapacitatea românilor prin pauzele de la serate.

Avem şi specialişti la conferinţele de presă, pe la *talk-show*-uri. Octav Cozmîncă, Şerban Mihăilescu se enervează rău cînd le este pusă la îndoială competenţa. „Există nişte formule magice pe care numai noi, specialiştii, le cunoştem", par a spune. E tot mai clar că este nevoie de timp pentru a-ţi face carieră politică şi este nevoie de timp pentru a acumula expertiză. În România, timpul este prea scurt pentru amîndouă. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Sursa

Modelul stalinist al bunei rînduieli impune compartimentarea şi ierarhizarea fiecărui domeniu. Aceleiaşi reguli îi era supus şi lexicul, distingînd între cuvintele de maximă relevanţă: cele ideologice, cuvintele discreditate: ale ereziilor şi cuvintele indiferente, ale vorbirii curente. Tranziţia perturbă această ordine amestecînd între ele diferitele categorii cu ajutorul modificărilor de sens aduse multor cuvinte. Prin asemenea modificări trece de la o vreme şi un fost cuvînt indiferent: sursă. Luată pe nepregătite, opinia publică află printr-o veritabilă lovitură de teatru că aparent inofensivul cuvinţel avea sub vechiul regim o dublă existenţă. Semnificaţia lui originară, de izvoraş, îşi pierdea inocenţa prin simpla adăugire a unui patronimic, de pildă sursa Cristescu.

Nu orice sursă era supranumită Cristescu şi nu oricare Cristescu era o sursă. Combinaţia desemna o identitate individuală care la rîndul ei mistifica o altă identitate, cea notorie, consemnată prin acte oficiale. Purtătorul acestei salbe de pseudonime stabileşte un acord raţional între dubla sa identitate onomastică şi dubla sa identitate funcţională: cea de prieten şi cea de turnător.

Născut de vechiul regim, eroul acestor transfigurări îi supravieţuieşte. Cariera lui acoperă două etape: cea anterioară revoluţiei, comentată pe larg, şi cea din zodia tranziţiei, trecută sub tăcere. Prăbuşirii celor pe care i-a slujit el nu i-a răspuns căutînd să se dea la fund, ci devenind, alături de cei mai reputaţi contestatari ai dictaturii, unul dintre membrii fondatori ai Grupului pentru Dialog Social. Sub dictatură el îşi trădase un prieten, sub tranziţie el şi-a trădat toţi prietenii.

Sursa Cristescu nu putea păstra timp de 12 ani secretul dublei sale identităţi decît cu sprijinul celor care îl recrutaseră şi îl folosiseră ca turnător.

Cartea care a provocat deflagraţia reproduce în facsimil rapoarte ale sursei contrasemnate de numeroşi ofiţeri ai meticuloasei Securităţi. Vreme de 12 ani nici unul dintre aceştia nu s-a încumetat să evoce frumoasele timpuri ale colaborării cu deochiatul membru fondator al GDS. Din manipulatori ai acestuia, ei îi devin complici şi protectori. Tăcerea lor unanimă s-ar fi putut datora fricii, dar şi eventualităţii că ei se comportă ca o echipă.

S-ar putea ca miezul întregului *story* să nu îl constituie soarta unui fost turnător, ci relevarea posibilităţii ca penumbrele tranziţiei să adăpostească o Securitate reziduală. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Vizibilitate

După ce, pe TVR 2 şi pe Tele 7 abc, s-au transmis cu succes filme româneşti, toate celelalte posturi de televiziune s-au repezit să cumpere, la pachet, producţii cinematografice autohtone, astfel încît în fiecare săptămînă avem de ales nu doar între un Schwarzenegger şi un Chuck Norris, între un SF şi un *horror* (americane, desigur), dar şi între un Dinică şi un Ştefan Iordache, între un Rebengiuc şi un Dan Nuţu. Numai că aglomeraţia de filme româneşti transmise pe bandă rulantă ar putea să epuizeze rapid interesul publicului, mai ales că nu tot ce se difuzează e de bună calitate. Ar fi fost de preferat un ritm ceva mai lent al acestei „acţiuni recuperatoare", o degustare tihnită, nu un consum de tip *fast food* (pe româneşte, „mănîncă şi fugi"). „Inflaţia ucide geniul şi graţia", sună un vers al poetului Ion Stratan. Dar să nu cîrtim: eu, unul, prefer să văd jumătatea plină a paharului, adică repunerea în circulaţie nu doar a producţiilor autohtone, dar şi a *ideii de film românesc*. Televiziunea şi-a îndeplinit în acest caz unul dintre rolurile care-i stau la îndemînă – acela de a conferi *vizibilitate*, de a *crea* o actualitate: performanţele unor mari actori români ori filme care, pînă să fie retransmise, zăceau (fizic) în arhivă şi (virtual) în memoria afectivă a cinefililor, au (re)devenit subiect de conversaţie cu prietenii, au fost comentate în ziare şi reviste, au reintrat în circulaţia ideilor şi opiniilor.

Amatorii de expresii pompoase ar putea spune că televiziunile „au săvîrşit un act de cultură naţională". De fapt, s-au adaptat unei cereri pe care, s-o recunoaştem, cei mai mulţi dintre cei care se ocupă cu programele TV n-au prevăzut-o: dacă le-ar fi spus cineva în urmă cu un an că un *BD* românesc se poate bate în audienţă cu un film poliţist american, ar fi zîmbit neîncrezători ori s-ar fi închinat cu amîndouă mîinile. Or, un excelent „dosar" alcătuit de Petre Barbu în revista *Capital* („Marin Moraru îl bate pe Van Damme", nr. 14, 4 aprilie) arată că televiziunile şi-au scos banii: încasările din publicitate pe perioadele difuzării filmelor româneşti au fost, în majoritatea cazurilor, destul de consistente, în orice caz peste valoarea de achiziţie a peliculelor de la CNC. Acest succes însă ar trebui să fie o bună ocazie pentru a lansa o întrebare mai generală: nu cumva ideea conform căreia producţia culturală autohtonă „nu are audienţă" este doar o prejudecată? Poate că televiziunile încă nu au găsit formulele potrivite pentru a conferi *vizibilitate* cărţilor, spectacolelor, expoziţiilor şi celorlalte evenimente culturale. Reţeta *talk-show*-lui la care sînt invitaţi intelectuali (care, s-o recunoaştem, nu întotdeauna sînt şi nişte buni comunicatori TV) pentru a comenta actualitatea culturală nu e singura posibilă. În orice caz, ea reţine în faţa micilor ecrane doar publicul foarte interesat. Or, bătălia se dă, ca şi la alegeri, asupra „nehotărîţilor", pe care trebuie să-i cucereşti şi să-i fidelizezi cu strategii mai abile. Documentarele „de tip Discovery sau BBC" ar reprezenta, de pildă, o soluţie. Cum ar fi dacă în „Anul Caragiale" Ministerul Culturii ar finanţa nu interminabile şi inutile ceremonii de premiere şi alte asemenea festivităţi, ci o serie de documentare despre „Caragiale şi lumea sa", comandate unor buni regizori tineri? Ar putea ieşi o fascinantă şi vie imagine a timpurilor în care, ca şi acum, cu un ochi la „Europa dumitale" şi cu altul la „ţărişoara mea", societatea românească ardea etapele construind instituţii moderne, numărînd voturile şi steagurile, dar şi uitîndu-se la „comèdiile alea nemţeşti". (Îndrăznesc şi o profeţie: s-ar putea ca astfel de documentare să fie comandate şi realizate la iniţiativă *privată*, căci Ministerul va fi ocupat încă multă vreme cu inventarea de premii şi festivităţi. În definitiv, şi recuperarea sistematică a filmului românesc a fost realizată de o televiziune privată, Tele 7 abc.) Ceva mă face să cred că, făcute cum trebuie, asemenea producţii ar merge foarte bine la televiziune, ar fi, adică, accesibile unui public mai larg. Iar dacă n-ar avea audienţă prea mare, nu-i bai: ministerul oricum s-ar putea lăuda că „a finanţat un act de cultură", dar că în lumea noastră manelizată etc., etc. Dar există încă, în lumea culturală românească, destule reţineri şi prejudecăţi în legătură cu buna utilizare a *accesibilităţii*. Justificate sau nu (asta este o altă discuţie), ele nu fac casă bună cu ceea ce poate oferi televiziunea: adică, la propriu şi la figurat, *vizibilitate*. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Vînătoarea de fumători

Am aflat deunăzi, urmărind telejurnalul de pe TV5, un fapt divers care e, cu siguranţă, mai mult decît un fapt divers, întrucît se înscrie în paradigma „corectitudinii politice". Iată, pe scurt, povestea. Un băiat de 13 ani din Statele Unite (imaginile arătau un adolescent înalt, numai bun pentru baschet) şi-a dat în judecată mama pentru că aceasta fumează. Părinţii lui Nicholas (aşa îl cheamă pe tînăr) sînt divorţaţi, băiatul a rămas, prin hotărîre judecătorească, împreună cu tatăl şi tot prin hotărîre judecătorească merge săptămînal să-şi petreacă week-end-ul cu mama. Nicholas nu suportă nici fumul, nici mirosul de ţigară, iar mama este, vai, fumătoare. Băiatul a reclamat-o la tribunal şi a cerut ca mama să se lase de fumat, în caz contrar întîlnirile din week-end urmînd a fi suspendate. Tribunalul i-a dat cîştig de cauză tînărului Nicholas. După sentinţă, mama (o doamnă foarte prezentabilă, elegantă şi distinsă) a explicat, într-o emisiune televizată, că singurul loc unde mai putea să se dedea viciului ţigării era propria ei locuinţă şi că, oricum, nu fuma niciodată în prezenţa fiului. Degeaba. Tribunalul a fost neîndurător, iar avocatul lui Nicholas, după ce a spus că, de fapt, hotărîrea judecătorească este în beneficiul mamei, care îşi va proteja astfel sănătatea, a declarat că speră ca această sentinţă să fie un exemplu pentru cazuri similare.

Mai multe lucruri ar fi de observat aici. Întîi, că avem de-a face cu o situaţie emblematică pentru zelul cu care se urmăreşte aplicarea, pînă în pînzele albe, a drepturilor omului, în speţă a drepturilor copilului (sau adolescentului? mă rog, 13 ani e o vîrstă delicată şi, se spune, destul de dificilă). În definitiv, lui Nicholas s-ar fi putut să nu-i placă multe alte lucruri. Să nu suporte, spre exemplu, mirosul de peşte; caz în care mama lui ar fi fost obligată să nu mai gătească nici un fel de mîncare cu peşte. Sau să-i facă rău culoarea maro, caz în care tribunalul ar fi condamnat-o pe mamă să înlocuiască mobilele şi toate obiectele sau hainele de culoarea respectivă. Puteţi imagina şi alte situaţii, fiecare avem idiosincrasii, alergii, antipatii.

Întîmplarea cu Nicholas e simptomatică, bineînţeles, şi pentru campania împotriva fumatului care, în Statele Unite, a căpătat forme isterice. Fumătorul a devenit un pericol public, un paria, o ruşine a societăţii. El e stigmatizat nu doar fiindcă îşi năruieşte sănătatea şi îşi grăbeşte sfîrşitul, ci şi fiindcă îi otrăveşte pe ceilalţi, poluează aerul şi, oricît s-ar spăla pe dinţi, miroase urît. Fumatul în instituţiile publice e interzis, ceea ce, să admitem, este o măsură logică. Dar nu poţi fuma nici în camera de hotel, nici în propriul tău birou de la serviciu, deşi lucrezi numai tu acolo, nici la cafenea, unde nu există un spaţiu rezervat fumătorilor, nici pe hol, nici... Îţi rămîne trotuarul, iar spectacolul vicioşilor care trag cu sete din ţigară la un colţ de stradă, riscînd privirile reprobatoare ale vreunui trecător cu principii morale inflexibile, e tragi-comic. Am trăit eu însumi o astfel de situaţie. Mă aflam la Harvard, clădirile universităţii sînt într-un parc superb, copaci, păsărele, veveriţe, aer curat, ieşisem pe alee să fumez o ţigară, în secundele următoare o doamnă care trecea pe acolo m-a ţintuit cu privirea şi, de pe la vreo opt-nouă metri de mine, a început să-şi fluture ostentativ mîna în chip de evantai, ca să alunge orice ipotetică dîră de fum sau orice vagă aromă de tutun.

Gîndul ne duce, bineînţeles, la perioada prohibiţiei alcoolului. Cunoaştem şi care a fost rezultatul imediat: contrabanda masivă cu alcool; fructul oprit era încă şi mai tentant. Acum, această intoleranţă rigidă, care îşi oferă şi alibiul umanitarismului, coexistă, bizar, cu îndemnuri la toleranţă în ce priveşte anumite droguri sau anumite aspecte ale vieţii erotice. Fumătorii au ajuns, în Statele Unite şi în Canada, pe post de ţapi ispăşitori.

Să revenim la sentinţa tribunalului american. Ea creează, cred, un precedent periculos. Ştiu bine că nu trebuie să-mi exercit dreptul meu la libertate agresîndu-l sau inoportunîndu-l pe celălalt. Mă deranjează vecinul nesimţit care pune muzica la maximum, beţivul care urlă şi face scandal, trecătorul care aruncă hîrtii şi sticle de plastic pe stradă, brutele care scandează lozinci demente pe stadion etc., etc. Aş fi fericit dacă am trăi într-o lume unde ne-am respecta unii pe alţii şi unde convieţuirea noastră ar fi civilizată şi consensuală. Dar mi se pare o enormitate, încărcată de cele mai negre prevestiri, să mi se interzică să fumez la mine acasă. Cît despre junele Nicholas – parcă îl văd, mîine-poimîine, printre manifestanţii anti-mondializare, la Porto Alegre sau în cine ştie ce metropolă europeană, exprimîndu-şi dezgustul faţă de capitalism. După care, peste încă vreo cîţiva ani, se va instala, îmbrăcat la patru ace, într-un fotoliu de şef şi îşi va teroriza subalternii. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre Balcani

Zonă blestemată, parcă, să semnifice pentru totdeauna învrăjbire şi delir naţionalist. Războaie surde despre care e greu să spui cînd încep şi cînd se termină, fărîmiţare tribală, vanitate în sărăcie – cam aşa văd mulţi occidentali Balcanii. Că e „butoi cu pulbere", ştie şi elevul de liceu. Un fel de spaţiu tip Garcia Márquez în care fantasticul sîngeros este materia primă a realităţii – aşa apar Balcanii pentru mulţi dintre locuitorii acestei planete. Etimologic, cuvîntul „Balcani" vine din limba turcă unde înseamnă munte împădurit. O pădure misterioasă, greu sondabilă, în care pericole şi minunăţii pîndesc la tot pasul, par a fi Balcanii de astăzi. Într-un cuvînt, o aventură.

Termenul „Balcani" are, cred, cel puţin trei accepţiuni. Prima e pur geografică. Peninsula Balcanică, din cîte ştiu, apare ca spaţiu delimitat pentru prima dată în lucrările geografului german Johann August Zeune, în 1808. Peninsula Balcanică se întinde la sudul Dunării – România, deci, nu aparţine strict geografic spaţiului. Dar are asta vreo importanţă? Priviţi sărmăluţa, Balcanii sînt aici!

La finele secolului al XIX-lea, socialiştii germani sînt cei care au formulat pentru prima oară termenul derivat „balcanizare", vrînd să denumească astfel efectele politicii de dezbinare şi divizare a Ţarului faţă de ţările din această regiune şi, un pic mai tîrziu, efectele cumva similare ale pactului de la Brest-Litovsk (1918). De acum încolo, în ştiinţele politice şi în relaţiile internaţionale, „balcanizare" va desemna politica de fărîmiţare a unei regiuni în entităţi autonome (eventual statale), care sînt cel mai adesea agresive între ele, dar care nu au nici una capacitatea militară de a deveni cu adevărat o forţă regională. Este, prelungită în modernitate, un fel de aplicaţiune a vechiului *divide et impera*. În ultimul deceniu al secolului XX, după cum remarcă un cunoscut specialist, ţările din Balcani au dovedit o capacitate uluitoare de a se balcaniza singure. Vedem bine, tot nemţii sînt cei care au inventat şi acest concept. Ne întrebăm şi noi, alături de Maestru, ce-a căutat neamţu-n Bulgaria, nu găsim răspuns şi mergem mai departe.

A treia accepţiune este cea culturală. Balcanii se pot defini drept un spaţiu cultural destul de bine configurat. E de-ajuns să treci Carpaţii spre sud, şi nu ai cum să nu simţi *altceva*-ul care marchează o cultură diferită. De la ortodoxie la bucătărie, sînt multe date culturale comune ţărilor din această regiune, iar profilul unei identităţi culturale specifice este evident. Dar poate că ce izbeşte cel mai mult pe observatorul vestic nu este nici specificul muzicii şi nici felul în care ne rugăm, ci felul în care stafiile trecutului ne determină prezentul. Şi ce poţi spune altceva, decît „la aşa trecut încurcat, aşa prezent dificil"?

Într-o lucrare cu oarecare influenţă, Robert Kaplan vorbea despre Balcani ca despre „lumea a treia a Europei". Acest concept de „lumea a treia", care nu mai are nici o relevanţă după prăbuşirea sistemului sovietic, vrea, în context, să exprime discrepanţa enormă dintre Europa occidentală şi Europa centrală, pe de o parte, şi acest Sud-Est European în care, parcă, nimic nu merge cum trebuie. Diferenţa, e limpede, nu se referă numai la diferenţa de PIB sau de confort în vagoanele de cale ferată, ci are în vedere aspecte mai profunde: mentalitate, *Weltanschauung*, etică ş.cl.

Cred că depăşirea balcanismului din accepţiunea politică a termenului se poate face numai prin asumarea blacanismului din accepţiunea culturală a termenului. Pentru o ţară aparţinătoare acestei regiuni, cea mai infantilă atitudine cu putinţă este să spună că nu are nimic de-a face cu Balcanii – e, într-adevăr, ridicol, să te faci că nu vezi unde îţi e locul. În ultimii ani, mulţi dintre noi se irită cînd aud că aparţinem Balcanilor, măsoară continentul de la Urali la Atlantic, împart la doi şi jubilează: sîntem în Centrul Europei, nu în Blacani. Fuga **de** Balcani, care nu are cum să fie dublată de o fugă **din** Balcani, nu face decît dovada imaturităţii – căci imaturitate se cheamă incapacitatea de a-ţi asuma propria identitate. Balcanii trebuie asumaţi cu responsabilitate, în primul rînd de ţările din regiune şi cel mai important ar fi să nu ne mai gîndim la Balcani ca la un blestem istoric, ci ca la regiunea în care existăm şi în care trebuie să facem viaţa posibilă. Concret, găsesc că responsabilitatea înseamnă, azi, în Balcani, un fel diferit de a te raporta la propria istorie. Pentru mulţi dintre noi, prezentul nu este altceva decît oportunitatea aşteptată pentru a rezolva tensiunile trecutului şi, cu cît tensiunile îşi au rădăcini în trecutul mai îndepărtat, cu atît mai onorabilă este răfuiala de astăzi. Viitorul nu pare a avea alt rost decît „îndreptarea" greşelilor (adesea, le zicem „nedreptăţilor") care ni s-au făcut în trecut. Cum istoria Balcanilor este atît de complicată, ceea ce e nedrept pentru unii este act justiţiar pentru alţii. Pentru o regiune nu prea întinsă, sînt cam multe cărţi diferite de istorie. Dar nici asta n-ar fi o nenorocire, dacă nu am crede atît de orbeşte în ceea ce aş numi istoria prelungită în viitor. În realitate, istoria nu poate justifica nimic şi cu atît mai puţin războiul şi crima. Cel care se justifică invocînd istoria este cu adevărat periculos. Istoria noastră nu poate fi un principiu fondator, istoria noastră nu e mai mult decît o lecţie. Raţiunea noastră de a exista este viitorul nostru şi nu istoria noastră.

Astăzi e mai clar decît oricînd că singura soluţie realistă pentru asigurarea stabilităţii în Balcani o constituie includerea ţărilor din zonă în procesele de integrare euro-atlantică. În prezent o singură ţară din regiune (Grecia) este membră NATO şi UE. Procesul este, însă, încurajator. România şi Bulgaria sînt candidaţi serioşi pentru apropiata extindere NATO şi îşi negociază aderarea la UE. În ciuda celor ce se întîmplă în Bosnia sau în Macedonia, în ciuda unei Albanii grav bolnave, am sentimentul că Balcanii încep să se debalcanizeze.

▲

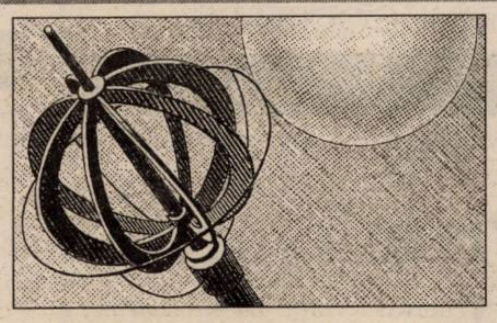

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Plictiseală

Nimic nu stimulează mai spectaculos ironia ziariştilor şi a comentatorilor politici decît starea de plictis din campania electorală. Dar pentru că în Franţa aproape toţi ziariştii şi comentatorii sînt egal de inteligenţi şi ironici, monotonia care apasă asupra competiţiei a molipsit şi presa. Candidaţii – cei mari şi cei mici – sînt criticaţi pentru meschinăria propunerilor lor, pentru absenţa unei viziuni apte să transforme Hexagonul dacă nu iarăşi într-o mare putere, măcar într-o putere de care SUA să ţină seama. Doi candidaţi principali pentru funcţia de preşedinte: actualul preşedinte Jacques Chirac, liderul dreptei, trage cu ochiul spre centru la fel ca actualul primministru, Lionel Jospin, lider al unei stîngi moderate.

Curtea Constituţională a validat încă 14 candidaturi: abonaţi la candidatură, liderii unor partide fără nici o şansă de a obţine majoritatea, doritori să-şi expună ideile pe scena naţională, oameni politici cu un anumit relief, care simt nevoia să se despartă în mod public de fostele lor familii politice, deputaţi şi primari, alte persoane apăsate de povara unui mesaj de importanţă naţională. Sînt reprezentate toate „triburile politice": trei candidaţi troţkişti, reprezentînd tot atîtea tendinţe, cinci postulanţi din partea stîngii pluraliste (este inclus în acest calcul şi Jean-Pierre Chevènement, fost ministru în guvernul Jospin, acum purtătorul unui mesaj republican, suveranist), toate nuanţele dreptei parlamentare şi cei doi lideri ai extremei drepte, chiar şi un reprezentant al vînătorilor. O asemenea inflaţie de candidaţi ar trebui să creeze o atmosferă inflamată de polemici, saturată de idei şi proiecte, bogată în ipoteze de lucru pentru viitorul ţării. Nu e aşa.

Sondajele, schimbătoare de la o săptămînă la alta, dau cifre: aproximativ 20-25% pentru principalii doi candidaţi şi indică un mare număr de indecişi alături de alţi alegători – mulţi – care nu intenţionează să uzeze de dreptul de a alege şi de a fi ales. Cei mai mulţi dintre ei sînt tineri, între 18 şi 24 de ani.

Personajele cunoscute promit legi mai aspre pentru pedepsirea delincvenţilor şi prevenirea delictelor, modificarea contribuţiilor salariale şi patronale, pentru ca noua lege a pensiilor să poată face faţă îmbătrînirii populaţiei; asemenea propuneri suscită un interes moderat, explicabil prin distanţa faţă de familia politică originară. Pentru prima oară în istoria politică a Franţei, stînga se prezintă cu un program de reducere a impozitelor, iar dreapta promite că nu va modifica în nici un fel reglementările privind săptămîna de lucru de 35 de ore, una dintre principalele realizări ale guvernării socialiste. Candidaţii cu şanse pentru al doilea tur nu propun modificarea stării de fapt, ci corectarea sau îmbunătăţirea ei, ceea ce este normal cînd situaţia Franţei este examinată din afară, observîndu-se ritmul ei firesc de croazieră, dezamăgitor pentru aceia dintre cetăţenii ei ce se visează în fruntea cursei. Chiar dacă încă nu şi-au ales proba de concurs şi chiar dacă nu sînt dispuşi la nici un sacrificiu pentru a modifica realităţile care îi nemulţumesc.

Ultima coabitare între un preşedinte de dreapta şi un guvern de stînga a tocit divergenţele între programe, chiar dacă a adîncit idiosincrasiile între persoane. Într-unul dintre primele incidente ale campaniei electorale, Jospin le-a spus gazetarilor, într-o discuţie despre care el pretinde că nu trebuia să devină publică, că rivalul său, Chirac, este „obosit şi îmbătrînit": Chirac are 70 de ani, Jospin – 65. Nu e o diferenţă care să permită asemenea adjective. Adevăraţii tineri sînt departe. Într-o anchetă din ziarul *Le Monde*, unul dintre ei spune: „candidaţii nu au ce să-mi ofere şi, chiar dacă ar vrea, nu ar şti cum să mă ajute. Ei nu au nici o legătură cu lumea modernă, repetă necontenit că Internetul reprezintă viitorul, dar asta este pentru ei o lozincă, nici nu-şi dau seama cît este de adevărat acest lucru". După ce descrie noile comunităţi favorizate de reţele şi de lumile virtuale, tînărul spune că el nu se va duce la vot, dar nu este exclus ca „Franţa să-şi aleagă ultimul ei preşedinte". Exagerează. Franţa pare mai stabilă ca niciodată, mîndră de propriile ei calităţi, obişnuită cu ceea ce străinii consideră a fi defectele ei. Dar nu trebuie uitat că în aprilie '68, preşedintele de atunci, Charles De Gaulle, se plîngea că „Franţa se plictiseşte". A urmat mai '68, care a fost în toate felurile, dar numai plictisitor nu.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Contribuţii la teoria chibritului

Am început să-l înţeleg pe Ceauşescu.

S-a întîmplat acum vreo trei săptămîni, cînd am luat *Dilema* şi-am constatat că pagina 2 e plină cu opinii critice la adresa căznitelor mele rînduri cu privire la statutul social, apartenenenţa etnică şi aşa mai departe. Cei mai mulţi dintre cititori nu numai că nu erau de acord, dar puseseră în funcţiune buldozerele împotriva a tot ce are mai scump pe lume românul: părerea lui. A mea, în cazul respectiv.

În minutele care au urmat lecturii, bruma de reguli democratice şi zîmbete prefăcute pe care le-am adunat în ultimii zece ani s-a risipit cu viteza sunetului în vid (ştiu, veţi spune, puteam s-o măsor foarte bine şi-n capul meu). Pus în faţa unei pagini atît de vehement contestatare, prima tentaţie a fost s-o duc înapoi la tarabă. Al doilea gînd (observaţi progresul raţiunii) a fost că un astfel de gest n-ar face decît să mărească numărul de cititori ai paginii respective. În fine, după cîteva minute, s-a instalat resemnarea: deja mi-era ruşine de mine şi de prostiile pe care le-am scris. Am înecat acest sentiment la KFC (local recomandat de Asociaţia Jurnaliştilor Deprimaţi din USA) şi l-am depăşit în aceeaşi seară, recitind, în paralel, pagina respectivă din *Dilema* şi-o mai veche pasiune a mea – *Almanahul Scînteia 1984*.

Mare operă! Nici un cuvînt nelalocul lui, nici o umbră de îndoială! Întreaga lume organizată, explicată, pusă pe căprării şi aşternută în pagină cu o grijă pentru detaliu demnă de orologerii elveţieni. Cîteva clipe mi-am imaginat chiar cîţi ochi vor fi trecut peste fiecare cuvînt, cîtă responsabilitate şi mîndrie a lucrului bine făcut trebuie să fi trezit în fiecare redactor! Din aceste motive şi încă unul, binecuvîntat, *Almanahul Scînteia 1984* mi se pare şi acum cartea cea mai bună atunci cînd ai nevoie de relaxare... Ah, dar să vă spun motivul acela, ultima daltă care încoronează perfecţiunea antică a operei: din almanah lipsesc scrisorile critice de la cititori. Lipseşte, cu alte cuvinte, orice *input* de la o lume exterioară care oricum nu se pricepe la chestii atît de înalte precum soarta sectei lui Jones sau calităţile noului automobil Oltcit (Club şi Special, construit în cooperare cu specialiştii francezi, dovada vie a geniului tehnic al poporului român). Spre deosebire de *Almanah,* pagina aceea a *Dilemei* îmi părea o sursă de frustrare cumplită: dacă aş fi putut, aş fi confiscat tot tirajul! Şi-aş fi trimis acasă la cetăţenii care au scris o mică echipă de tovarăşi de aceeaşi părere cu mine, care să le explice că nu e bine ce-au făcut şi că, oricum, se înşeală.

În acel moment l-am înţeles pe Ceauşescu. Şi nu numai pe el, ci şi pe mulţii Ceauşeşti cu alte nume care i-au urmat în diferite funcţii, mai mari sau mai mici, în instituţii de stat sau private. Oameni extrem de toleranţi în teorie şi europeni în declaraţii, toate însă pînă ce-şi văd numele în ziar cu cîte-un adjectiv costeliv şi nervos pe-aproape.

O teorie sociologică (numită şi a distonanţei cognitive) spune – dacă am înţeles eu bine – că orice informaţii care vin în contradicţie cu credinţele noastre, cu sistemul de valori deja prezent, vor fi alterate pentru a se adapta acestuia, în cazul în care nu vor fi respinse de la bun început. Expresia cea mai bună a teoriei ne-a lăsat-o, înainte să fie inventată, Caragiale, cu al său „Nu voi să auz nimic!".

Unii ar găsi aici o bază de consens. Alţii ar zice că sîntem condamnaţi la rezbel civil. Ce mai conteaza? Cert este (cum ar spune Ilf şi Petrov) că avantajele pluralităţii de opinii sînt incerte, în vreme ce suferinţa provocată poate fi întîlnită la tot pasul.

Să luăm bunăoară viaţa politică: odată cu un nou program de aderare la NATO, ideea care se strecoară (singurică, n-o forţează nimeni) în capul gazetarilor este că patriotismul cere în aceste zile o oarecare surdină pusă acuzelor. Ca şi cum un autor care vrea să intre în Uniunea Scriitorilor cere clemenţă criticilor – sau măcar un moratoriu pe şase luni.

Aş fi combătut ideea asta, înainte să văd acuzatoarea pagină 2 de care v-am vorbit mai devreme. Acum nu mai ştiu: parcă şi unanimitatea are poezia ei...

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Primăvară

Frumoasă viaţă. *La vie bohème*. Viva toate cele. Ziua începe pe la nămiezi: te răsucești în pat, căci nu te trage aţa să renunţi la visul în care tot urcai scările unui turn pe malul unei mări azurii. Ai de ales între cafeaua atmosferică, dar mediocră, aflată la o juma' de bloc distanţă, sau un cappuccino divin, dar pentru care trebuie să mergi un bloc întreg. Decizi în favoarea divinului, şi asta dă tonul zilei. Cappuccino-ul spumegă liric şi ibuprofenul începe deja să-şi facă efectul.

Ziua e blîndă, la temperatura corpului, şi a început şi parada frumuseţilor mergînd pe jos sau pe biciclete. Nu adie decît o briză uşoară, cît să răvăşească puţinul pe care l-au pus pe ele. Un iz de căpşuni, verbină şi puf cald de pui pluteşte deasupra portului. În după-amiaza timpurie, sub propriul tău balcon, îmbrăţişat de o magnolie opulentă, trioul Tony Green's Gipsy începe să cînte. Tony dăruieştelumii ceea ce tu însuţi ai fost prea leneş să-i dai: ritm, formă, energie, melancolie şi alean. Curtea se umple de tipografi-artişti, oaspeţii vecinului de alături, cu toţii din Wisconsin. Poţi să-ţi imaginezi şocul plăcerii pe care îl resimt: gîdilături pe piele, asalturi muzicale, neruşinada magnoliilor, abandonada gitanilor. Pentru o clipă, te gîndeşti că frigul i-o fi amorţit. Dar nu, cumpără CD-uri. Mişto.

Ultima oară l-ai văzut pe Tony Green la Veneţia, cîntînd la *Campo Santa Margarita*. Şi atunci era la fel de magic. După-amiaza se rostogoleşte alene şi iată că vine seara. Catifele, stele timpurii, iasomie, ochi scînteietori. Toată lumea te cunoaşte. Taximetrista din Eritreea, o femeie înaltă şi frumoasă, îţi strînge mîna. Străini sar de la mesele lor din cafenele şi se declară ai tăi, să faci cu ei pohta ce-oi pohti. Îi adaugi alaiului tău care creşte şi tot creşte şi defilezi printre priviri erotizate. La The Spotted Cat, gloata e numai cîtă trebuie: nici prea multă, cît să n-ai loc, nici prea puţină, ca să te simţi singur. Cîntă The Vipers. Sînt opt, Jack Fine la trompetă, Linzzay face vocea. Nici că poţi cere mai mult. Sunetul Vipers, într-o noapte de primăvară, pe Frenchmen Street, este tot ce trebuie unui suflet aflat într-o nevoie disperată de a rămîne fericit. Jack Fine a cîntat cu mai toată lumea, chiar şi cu Mez Mezrow, ceea ce înseamnă mult pentru un rapsod folcloric. Blues-ul languros al lui Linzzay porneşte, în seara asta, parcă şi mai din adîncul inimii. Ceva mai devreme, o maşină a poliţiei i-a lovit maşina şi a intrat peste ea în casă, într-o urmărire care a sfîrşit prost. Oricine, cu mai puţină muzică în sînge, ar plînge, nu ar cînta. Linzzay şi cîntă, şi plînge.

Mişcă stelele pe cer, cum ar spune Dante. La bar, doi polonezi sînt uimiţi să dea peste tine. Nu pentru că ai fi tu, zice unul dintre ei, ci pentru că te căutam de o săptămîna şi acum, iată, dăm peste tine. N-avem nimic cu tine, te linişteşte celălalt, fericit să vadă că lucrarea farmecelor e adevărată. Da, este. Uneori.

Pentru unii.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene (11)

Ceva serbări galante

Os-o iau mai pe ocolite: în timp ce în Orientul Mijlociu se moare cumplit, în timp ce George Bush se întîlnea la Crawford (Texas) cu premierul Tony Blair şi, se zice, au găsit tonul comunicatului comun în numai 15 minute de discuţii, în timp ce sîmbătă, 6 aprilie a.c., în centrul Québecului suporterii cauzei palestiniene au manifestat cu steaguri roşu-alb-verzui şi cu cîteva afişe pe care între steaua lui David şi zvastică era desenat semnul egal, în timp ce vedeam la tv cum în liniştita Bernă a Elveţiei un furios aprindea cu o brichetă steagul israelian – *comparaison n'est pas raison*, ştiu, dar faza mi-a adus în minte un suporter al „U" Craiova pe care l-am văzut cu ochi de copil, la faţa locului, pe la mijlocul anilor '70, aprinzînd din trei chibrituri un steag capturat de la nişte bucureşteni depăşiţi numeric, pînă ce au intervenit doi miliţieni şi au stins steagul cu *Hai Dinamo* în jetul bleg al unei ţîşnitori, spre hazul peluzei –, în timp ce un fotograf de la *National Geographic* mulţumeşte cerului că a regăsit, în Afganistan, o femeie cu nişte uimitori ochi verzi care l-a făcut celebru cîndva prin anii '80, în timp ce patru sute de mii de englezi asistau cernţi la trecerea catafalcului reginei-mame – şi a enormului diamant Koh-i-Noor din coroana regală –, în timp ce într-un teleshow românesc A. Păunescu şi C.V. Tudor ne-au băgat în NATO şi ne-au scos din Basarabia (sau invers, nu se vede prea clar de aici), în timp ce eu însumi sufeream cumplit marţea trecută cînd, bînd un ceai matinal în restaurantul unei autogări centrale din Montréal, la doi paşi de Universitatea UQAM, am avut ocazia 1) să văd prin geam un nene urinînd lîngă gardul unui teren în construcţie şi 2) să înţeleg astfel ce mult seamănă metropolele între ele, totuşi... – ei bine, în tot acest timp Universitatea Laval începea o sărbătoare lungă-lungă. *Les Grandes Fêtes* au început pe 27 martie şi vor ţine pînă prin mai 2003: se împlinesc 340 de ani de la fondarea Seminarului care i-a fost părinte (1663) şi 150 de ani de la atestarea propriu-zisă a universităţii ca primă şcoală superioară francofonă în America de Nord (1852).

Cum au început serbările a apărut şi soarele, iar zăpada a dat înapoi. Şi, ca prin farmec, de printre foştii nămeţi au început să apară, într-o altă lumină parcă, studentele locului – în mare fie spus, partea feminină a lumii universitare. Cu încredinţarea că asistă la o adevărată revoluţie în domeniul de *gender* şi bănuind un oarecare orizont de aşteptare din partea cititorului, povestitorul va insista puţin asupra problemei. Cu două poveşti. Prima este adevărată: abia în 1904 a absolvit la Laval prima femeie – Marie Sirois pe numele ei, fostă pe atunci studentă în Litere. Pentru a nu scandaliza moravurile epocii, rectorul vremii a rugat-o să nu vină la ceremonia de absolvire – şi i-a trimis diploma prin poştă, însoţită, drept favor, de o scrisoare de felicitare. Între timp, urmaşele domnişoarei Sirois i-au oferit o dulce revanşă: azi, 58 la sută dintre diplomaţii universităţii sînt femei. Şi a doua poveste, pentru care nu bag mîna în foc: spre finele secolului XIX (alţii spun că, de fapt, pe la începutul secolului trecut), într-o bună zi, la finalul slujbei duminicale de la superba biserică Sainte-Anne-de-Beaupré, cîteva duzini de bărbaţi ar fi cumpărat de la negustorii ambulanţi nişte pungi cu prafuri pentru puricii care făceau pe atunci ravagii în cămine. Abia ajunşi acasă, femeile lor le-au deschis ochii: în pungi era nisip, unul foarte fin. Întorşi în piaţeta bisericii, cumpărătorii au cerut explicaţii. *Uite cum faceţi* – ar fi spus bărbaţilor vînzătorii –, *prindeţi puricele, îi căscaţi gura, îi băgaţi un fir de praf şi o să vedeţi că puricele se sufocă în chinuri!* Culmea e că bărbaţii, pare-se, ar fi crezut! De-abia cînd femeile au început să urle, furioase, comercianţii şarlatani ar fi luat-o la fugă, trecînd dincolo de fluviul Saint Laurent.

De atunci se spune că femeile din Québec sînt mai deştepte decît bărbaţii lor. Nu am probe. Dar am o continuare *(Cherchez la femme*, pînă săptămîna viitoare).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea tuşichii (II)

În curtea casei s-a adunat un morman consistent de moloz de prin camere. Am vîndut mobilele, am vîndut fotoliile în care Ucunuţu rezolva integrame şi citea *Magazinul*. Zidarii repară pereţii bolnavi de igrasie, vecinul Macek caută prin colţurile camerei, prin grămezile inevitabile de gunoi, găseşte într-un plic din acela roşu pentru hîrtie fotografică AGFA poze alb-negru cu perechi în pielea goală în poziţii dintre cele mai revoluţionare. „Ia te uită, hi, hi, hi, ce de fotografii avea unchiul dumneavoastră, dom' profesor", zice, în timp ce eu taman duceam în pivniţa-atelier sculele pentru fotografii ale Ucunuţului, aparatul rusesc de mărit, tăviţele ruseşti, cleştii pentru apucat hîrtia umedă, becul roşu. Se adună să vadă pozele nerușinate şi zidarul Vasile, şi zidarul Ion-cu-mustaţă, şi zidarul Ioji din cartierul Freidorf, chicotesc cu toţii bărbăteşte şi se holbează necuviincios la trupul alb al unei domnişoare tare cu bun simţ care stă cu picioarele larg desfăcute şi îşi prezintă cu smerenie pubisul personal, răsturnată pe o cergă din Banat. Îi privesc şi mă prefac surprins, „ia te uită ce plăceri avea unchiu", murmur, şi pe dată mi se arată duminica la vremea prînzului, cum venea el la noi la masă, după moartea lui tuşonka, îmbrăcat cu un palton foarte serios, cu o pălărie şi ea serioasă şi, desigur, neagră la coloare ca şi paltonul, stăm în camera din faţă, Cristian Vasile cîntă melodiile din Bucureştiul de odinioară, Ucunuţu bea şi-mi murmură dus pe gînduri despre faptul că nu mă pricep la femei, mă căinează sincer. Încerc să fac pe viteazul, încropesc o poveste, nu mă ascultă, adevărul este că nu crede mai nimic, sînt un conformist lipsit de curaj, pare să-mi spună, peste tot foşnesc amorurile, ilegalitatea semiclandestină, obscuritatea apropourilor, vai ţie, iată, mai ieri, pe cînd goleaţi voi molozul din curte în cupa unui ceva pe nume fadromă, chiar atunci vecinul Macek dă să-i aranjeze nevesti-ti gulerul şi ea îi respinge grija lui de beţivan bătrîn cu vorbele „lasă pe altul mai tînăr să aibe grijă de treaba asta", aşa îi spune şi el pe dată vine la tine, clătinîndu-se ca un transatlantic printre roabe, lopeţi şi cărămizi şi-ţi spune cu năduf să ai grijă că doamna visează noaptea alte cele şi tu ce poţi să spui, apuci un sac de hîrtie plin cu resturi în cupa fadromei, şi-ţi aduci aminte ceea ce ţi-a spus Ucunuţu în urmă cu doi ani, după ce a răposat tuşichi. Vai, vai, oameni neştiutori într-ale vieţii, îţi vine să le spui: iată că şi în vremurile de dinaintea zaverei eteriste viaţa în Bucureşti şi Iaşi era dominată (şi atunci) de un consistent freamăt adulterin după cum ne încredinţează următoarea constatare cu iz apodictic: *„Lui Caragea îi plăceau femeile"*. (*Ghica, I,* 1967, p. 174 ş.u.)

Scandal mare a fost cînd Kolea l-a prins pe Ucu în pat cu doamna. Ziua-n amiaza mare ei erau sub dună – aşa se numeşte, în grai banatic, pilota cu pene de gîscă – în camera de dinainte de pe strada Răsăritului 24, nu departe de Fabrica de tramvaie, imediat lîngă terasamentul căii ferate care duce spre Iugoslavia. Ce putea ei face acolo sub dună, ziua la amiază, goi puşcă, nu-i era greu de înţeles rusului. Mare scandal a fost în ciuda politeţii năbădăiosului epicurean, mare prietenie de pahar s-a ruinat atuncea, chit că peste cîteva decenii amorezul mi-a mărturisit că nu fusese el prea încîntat de amorul lor, că doamna în plăcerile acelea era asemenea unei fîntîni, un adînc umed peste limitele fireşti, că din cauza asta era el asemenea unui săpun care aluneca bezmetic, acolo, între coapsele ei şi, în plus, ea se şi văicărea în urechea lui într-un fel care, deşi abia audibil, în loc să-l stîrnească, îi zădărnicea plăcerea întrucît îi zgîndărea simţul lui înclinat natural spre dreapta măsură şi spre limitele politicoase pe care şi le impunea în toate cele. Cît despre rusul Kolea, ce putea el să-i spună consoartei după plecarea amicului loc comun? Vorbe asemenea altora din alte vremi:

„Coconul, rămîind singur cu cocoana, încrucişă mînele la piept şi cletinind din cap îi zise:

— Bune sunt astea, Elencuţo dragă? Asta este răsplătirea care–mi dai pentru străduniile mele, pentru dragostea mea? Să piei din casă, tălăniţo, căci, pe viul Dumnezeu, te omor." (*Filimon, II,* 1978, p. 160 ş.u.)

▲

Texte şi opinii de: Mirel BĂNICĂ (doctorand, Universitatea din Geneva) ● Cornel CODIŢĂ (analist politic) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Rodica CULCER (jurnalistă) ● Mircea GEOANĂ (ministru de Externe) ● Emil HUREZEANU (jurnalist) ● Andrei POGORILOWSKI (teoretician muzical) ● Constantin RUDNIŢCHI (jurnalist, „Capital") ● Liviu VOINEA (expert economic, Societatea Academică Română) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

Argument

Nu din dorinţa de a strica buna dispoziţie a petrecăreţilor – ingrată postură! – am iniţiat discuţia despre euroscepticism, ci observînd că petrecerea nu e prea veselă: cei care au venit mai devreme la Bruxelles se privesc cu suspiciune şi se bănuiesc de trădări (cuplul franco-german se desface, cuplul germano-britanic îşi face ochi dulci, laburistul britanic Blair are surprinzătoare opţiuni comune cu liderii de dreapta, italianul Berlusconi şi spaniolul Aznar). Şi în timp ce unii se distrează, alţii muncesc: sub preşedinţia lui Valéry Giscard D'Estaing, o comisie pregăteşte elaborarea normelor constituţionale (chiar dacă nu vor fi o Constituţie) ale Uniunii extinse. Oricare vor fi formulările este limpede că deciziile nu vor mai putea fi luate prin consens. Vor conta cei mulţi sau cei puternici?

Poziţia Statelor Unite în evenimentele vieţii internaţionale este din ce în ce mai contestată de partenerii europeni din NATO – cu excepţia Turciei, membri ai UE – şi se pune tot mai intens problema dacă există o atitudine comună europeană faţă de violenţa din lume şi, în eventualitatea că există, cum trebuie să fie forţa militară aptă să o impună. O să coste mult?

Unii factori de decizie cred că moneda unică – euro – este vestitorul integrării politice. Dar dacă este doar limita de sus a disponibilităţii unor ţări suverane de a adopta politici comune?

Dorinţa fierbinte a ţărilor candidate de a fi acolo unde e belşug şi democraţie, alături de cei care ştiu reţeta combinaţiei este mereu răcorită de cifre, de pretenţia că înainte de a cere solidaritatea celorlalţi trebuie să dovedeşti că şi singur eşti capabil de ceva. Se invocă precedentul Spaniei şi Portugaliei: au decolat economic după ce au fost acceptate în Uniune. Există diferenţe între un automobil care stă pentru că nu are benzină şi o grămadă de piese care ar putea deveni automobil. Dar dacă oamenii nu vor automobil şi vor altceva?

Negociatorii vorbesc între ei în cifre. Semnificaţia lor este obscură pentru ceea ce se numeşte electorat. O parte dintre cei care le înţeleg spun că e bine, aceştia sînt euro-optimiştii. Alţii spun că pînă să fie bine, o să fie rău, aceştia sînt euro-realiştii. Sînt unii care spun că nu are cum să fie bine, aceştia sînt euroscepticii. Doar acest ultim cuvînt compus a intrat în dicţionarele europene. Pentru ca euroscepticii să fie profeţi mincinoşi, este necesar ca viitorii cetăţeni europeni (va exista o asemenea cetăţenie?) să primească răspunsuri limpezi la toate întrebările – fie ele şi stupide – care le trec prin cap. Pentru accesul în UE este nevoie de politicieni luminaţi, de programe adecvate, dar şi de un minim suport popular, oferit în cunoştinţă de cauză. Altfel euro-euforia va fi urmată de o euro-mahmureală, vecină cu paralizia. ***(M. B.)***

Cornel CODIŢĂ

Euro-cîrcotaşi, euro-sceptici, euro-înţelepţi

Uniunea Europeană se întreabă, din nou, care îi este viitorul. Pentru a găsi un răspuns grabnic, după semnarea Tratatului de la Nisa, a inventat un fel de „oracol", Convenţia. Ce răspuns va da Convenţia nu ştim şi cu siguranţă nu ştie nici ea, deocamdată. Ştim însă că aici, ca peste tot în spaţiul politic european, rezultatul va fi decis de raportul de forţe dintre euro-entuziaşti, pe de o parte, şi euro-cîrcotaşi, euro-sceptici şi euro-înţelepţi, pe de alta.

Falanga euro-entuziaştilor nu are nevoie de prea multe prezentări. Ar putea începe cu Jean Monet şi Robert Schuman, părinţii fondatori ai Comunităţii oţelului şi cărbunelui, un fel de străbunică a Uniunii Europene de azi. Ideea a fost pe cît de simplă pe atît de originală: pentru ca un nou război între Franţa şi Germania să nu mai fie posibil, cele două ţări trebuiau legate cu un „lanţ", una de cealaltă şi amîndouă de restul Europei. Industria cărbunelui/oţelului, cea care susţinuse uriaşul efort de război al erei coşului de fum, urma să procure, de această dată, „lanţul critic" pentru schimbarea celor doi adversari, a Europei şi chiar a lumii. Soluţia a prins, mai bine decît se aşteptau iniţiatorii ei. Euro-entuziasmul a devenit, repede, un blazon pe care orice om politic dornic să probeze o anvergură continentală, s-a grăbit de atunci şi se grăbeşte şi azi să-l afişeze. Cum putem recunoaşte un euroentuziast? Nimic mai simplu! La oricare dintre problemele europene, politice, economice, sociale, ecologice sau de altă natură, el are o soluţie infailibilă: Europa. Construcţia europeană, dezvoltarea a ceea ce au început visătorii Monet şi Schuman, va rezolva, încet, poate, dar sigur, oricare din problemele actuale şi viitoare ale societăţilor noastre!

Maximalismul nenuanţat al euroentuziaştilor a hrănit, însă, tot atît de repede, spiritul cîrcotaş! Căutătorii profesionişti de nod în papură au atras atenţia asupra pericolelor ce decurg dintr-o asemenea „uniune contra naturii". Legate cu lanţuri, una de cealaltă, poate că Franţa şi Germania nu se vor mai putea război, dar ar putea să se prăbuşească economic, trăgînd după ele şi pe ceilalţi. Oţelul şi cărbunele vor fi fiind ele importante pentru economia de război, dar nu sînt singurele ingrediente. Ce ne facem cu restul? Dar cu neîncrederea funciară ce domină relaţiile franco-germane, nu doar la nivel politic, ci şi la nivelul omului de rînd din cele două ţări? Cît de mare era această neîncredere? Ne-o spune, de exemplu, Mattei Dogan, în cercetările sale. „În 1954, numai 24% din francezi ar fi avut încredere într-un tratat cu Germania, faţă de 43% care l-ar fi refuzat." „Poporul german iubeşte fundamental războiul, declara în 1954, unul din doi francezi." „Ar fi fost mai bine pentru Franţa dacă Germania ar fi rămas divizată."[1]

Încet dar sigur, cîrteala a furnizat materia primă pentru scepticism, euroscepticism. Pentru că momentele de cumpănă n-au lipsit! Pornită la drum doar ca o soluţie practic-economică pentru o problemă politică, comunitatea iniţială şi-a adăugat alte componente, devenind prin Tratatul de la Roma un sistem de „comunităţi". Mai mult, prin acelaşi tratat, comunităţile s-au dotat cu instituţii proprii: Comisie, Consiliu, Parlament, Curte de Justiţie. Scopul declarat era unul preponderent, dacă nu exclusiv economic, acela „de a realiza o piaţă comună, de a apropia progresiv politicile economice ale statelor membre, de a promova o dezvoltare armonioasă a activităţilor economice în ansamblul Comunităţii, o expansiune continuă şi echilibrată, o stabilitate sporită, o ridicare accelerată a nivelului de viaţă şi relaţii mai strînse între statele pe care le reuneşte"[2]. Scepticii vedeau însă departe. Predominanţa instituţiilor europene asupra sistemelor de decizie ale statelor a fost repede instituită, bazată pe nevoile cooperării, dar şi pe textul de bază al Tratatului de la Roma, care stipula crearea unei noi realităţi de drept. Scepticii au sesizat repede apetitul instituţiilor europene de a subţia prerogativelor naţionale, pentru început în materie economică. Loviturile au căzut, una după alta, una mai dură ca cealaltă: legislaţia comunitară, odată adoptată, a fost instituită ca obligatorie pentru state, fără ca guvernele, parlamentele sau sistemul de justiţie din ţările membre să poate face ceva pentru a o anula, modifica, suspenda, sau ocoli. Nu numai că erau ţinute să respecte legislaţia europeană, statele erau *de jure* oprite să legifereze în contradicţie cu aceasta, iar curţile de judecată obligate să introducă în sistemul de soluţionare, ca normă obligatorie şi prevalentă în raport cu legislaţia naţională, legislaţia europeană. Europa de la Bruxelles invadează statele membre! Le subţiază! Le anulează! Acesta a fost şi este mesajul de fond al euroscepticilor. Primii care au pus în relief deficienţele de fond ale construcţiei europene şi mai ales, ceea ce s-a numit, deficitul democratic al Uniunii, lipsa de control pe cale parlamentară a deciziilor „eurobirocraţilor" şi, cu timpul, înstrăinarea tot mai accentuată a cetăţeanului de rînd de mega-maşinăria decizională de la Bruxelles. Au o culoare politică anume euroscepticii? Cu siguranţă, nu. Eurosceptici formează falanga dură a conservatorismului britanic, dar sînt de găsit şi în versiune de stînga, în Franţa. Discursul sceptic european, dacă nu vădit antieuropean a adus voturi şi dreptei lui Le Pen, dar a hrănit şi contestaţia anti-globalizare de inspiraţie mai degrabă anarhic-bakuniană. Cu trecerea timpului şi odată cu întărirea instituţiilor europene, euroscepticismul a devenit „la modă", chiar în lumea bună a politicii europene. Azi, euroscepticismul nu mai echivalează automat cu un discurs anti-european. În Germania, Creştin-Democraţii lui Kohl au fost mai degrabă euroentuziaşti, dar abordarea lor s-a dovedit depăşită de timp, comparată cu euroscepticismul bine temperat din aripa conservatoare a Social Democraţilor lui Schroeder.

Cum rămîne, însă cu înţelepţii? Ca de obicei, ei n-ar fi posibili, fără entuziaşti, cîrcotaşi şi pesimişti. Spre deosebire de toţi ceilalţi, ei, înţelepţii, fac treabă, adică se apucă să studieze, să pună diagnostice şi să formuleze soluţiile pe care se construieşte de fapt Europa. Să nu creadă cineva că nu sînt critici, sau sînt doar căutători profesionişti ai „compromisului" între stînga şi dreapta, hăis şi cea, ori entuziaşti şi pesimişti. Cine vrea să se convingă, are la îndemînă recentul raport al lui Alain Lammasoure care exprimă un punct de vedere al Parlamentului European, cu privire la viitorul construcţiei europene. Rareori s-a văzut un text mai critic. Dar, alături, există şi o soluţie! Principiile de bază pentru construcţia unei Constituţii Europene, capabilă să pună ordine în raporturile dintre instanţe naţionale şi instanţe europene de decizie, dintre legiferarea la nivelul uniunii şi legiferarea la nivelul membrilor, între scopurile şi funcţiile instituţiilor europene şi puterile pe care le exercită, între aceste puteri şi instrumentele pe care se pot baza. Este posibil un „federalism european", care să nu însemne moartea statelor europene? Înţelepţii, cred că da! Iar printre ei trebuie să-i numărăm chiar pe părinţii fondatori care credeau cu tărie că „Europa nu se va face dintr-o dată, ci prin realizări concrete, care să creeze mai întîi o solidaritate de fapt".

Entuziaşti, cîrcotaşi, sceptici şi înţelepţi, fiecare are un loc şi o contribuţie, fără de care edificiul Uniunii Europene şi al Europei de mîine nu ar fi posibil!

© P. Piscoi

1. Mattei Dogan, „Sociologie Politică. Opere alese", Ed. Alternative, 1999, p. 266.

2. Treaty of Rome, Art.2, in Dick Leonard, „The Economist Guide to the European Union" seventh ed., 2000, p. 36.

▲

Liviu VOINEA

Negustorul de cravate şi logica integrării

În vremea studenţiei mele din Stockholm, să tot fie patru-cinci ani de atunci, am fost invitat de studenţii de la Uppsala să le vorbesc despre realităţile economiei româneşti. Ca să destind atmosfera, am început cu o anecdotă: un rătăcit (în tranziţie?) se tîra prin deşert, cînd a întîlnit un negustor pe o cămilă; „apă, apă!" strigă omul, „îmi pare rău, nu vînd decît cravate" răspunse negustorul şi trecu mai departe (auditoriul e mereu surprins la o astfel de replică, ce să caute un negustor de cravate în deşert?); povestea se repetă de cîteva ori, pînă cînd rătăcitul nostru dădu peste o oază în deşert, cu apă, palmieri, hoteluri, totul însă înconjurat de un zid înalt, cu o poartă impunătoare; şi cînd a încercat el să intre, l-a oprit portarul spunîndu-i „ne pare rău, domnule, dar nu primim fără cravată".

Făcînd analogia dintre acel biet rătăcit şi economia românească, se putea interpreta ca o glumă amară – pe lîngă faptul că nu te ajută nimeni cu o gură de apă (a se citi fluxuri financiare externe) de care ai nevoie, ţi se mai pun şi condiţii formale de intrare (a se citi integrare). Astăzi însă mi se pare mai degrabă o pildă despre optimismul exagerat: omul acela continua se se tîrască fiind convins de faptul că va găsi o oază în deşert care să îi rezolve toate problemele; nu şi-a mai pus însă problema cîţi însetaţi mai nimeriseră în acea oază înainte, ce se întîmplase cu ei, şi dacă îndeplinea condiţiile (a se citi dacă purta cravată, sau dacă avea bani să îşi cumpere una) ca să fie primit.

N-am să spun că economia românească se tîrăşte prin deşert; dar sondajele arată că românii sînt foarte optimişti, considerînd că integrarea în Uniunea Europeană (UE) ne va rezolva toate problemele – dintre ţările candidate, România înregistrează cel mai ridicat nivel al suportului popular pentru integrare (aproape 90%), urmată de Bulgaria, şi la mare distanţă de Ungaria (puţin peste 50%) sau ţările Baltice (sub 50%). Mulţi cred că acest optimism provine din lipsa de informaţii privind logica şi implicaţiile integrării (românul nu ştie că trebuie să poarte cravată şi chiar să îşi cumpere cravată din timp, cînd încă simte mai mult nevoia de apă). Eu cred că este şi o altă explicaţie: cu cît este mai nemulţumit de performanţele autorităţilor naţionale, cu atît mai mult speră că autorităţile supranaţionale (UE) vor conduce mai bine (în definitiv, rătăcitul acela prin deşert trebuie să fi plecat de undeva de unde nu era mulţumit); invers, cu cît eşti mai mulţumit de performanţele autorităţilor naţionale, cu atît eşti mai sceptic cu privire la înlocuirea acestora cu unele supranaţionale (aşa se poate explica moderarea entuziasmului popular privind integrarea în ţările cu rezultate economice mai bune).

Este oare justificat optimismul populaţiei cu privire la efectele integrării europene? Sau, dimpotrivă, există motive de scepticism?

În primul rînd, trebuie spus că integrarea nu este un moment precis în timp, la care să se producă un „big-bang", nu există numai cîştigători ai integrării, după cum nici perdanţii integrării (ex: muncitori din industrii în declin) nu rămîn perdanţi pe veci, iar integrarea nu ţine loc de reforme. Integrarea reprezintă un proces, învingătorii şi învinşii se aleg în fiecare zi şi se pot schimba în fiecare zi, iar reformele sînt pre-condiţia integrării.

Aşadar, să fim sceptici sau optimişti privind creşterea veniturilor în România către nivelul celor din UE?[1] Convergenţa preţurilor produselor presupune convergenţa preţului factorilor de producţie, inclusiv forţa de muncă. Cu cît o industrie este mai performantă, cu atît îşi poate permite să ofere salarii mai mari acoperite din creşterile mari de productivitate. În România, acest lucru nu se întîmplă acolo unde este mai important pentru o bună parte a populaţiei – chiar în industriile intensive în muncă. Industriile tradiţionale româneşti (textile şi confecţii, pielărie şi încălţăminte, şi – într-o oarecare măsură – mobilă; împreună, aceste trei industrii contribuie cu 60% la exporturile noastre către UE) realizează în ultimii ani creşteri însemnate de productivitate; avantajul comparativ relevat în comerţul exterior cu aceste produse (cît de bine comercializăm aceste produse fie prin comparaţie cu media comerţului nostru exterior, fie cu performanţele zonei de referinţă) este pozitiv, ba chiar în uşoară creştere în ultimii doi ani, consecinţă firească a scăderii costului unitar al forţei de muncă în aceste industrii (ex: în industria de textile şi confecţii, avantajul comparativ relevat a crescut de la 0.3 în 1999 la 0.4 în 2001, iar costul unitar al forţei de muncă a scăzut de la 0.34 la 0.19[2]). În traducere liberă, înseamnă că sîntem tot mai eficienţi în muncă, dar plătim această muncă tot mai prost. Motivul este că ne aflăm într-un cerc vicios: creşterea reală semnificativă a salariilor ar duce la scăderea atractivităţii României ca spaţiu de locaţie pentru industriile intensive în muncă. Efectul de convergenţă la nivelul veniturilor nu se produce deocamdată dintr-o logică simplă: nu există încă alternative suficiente pentru angajarea în altfel de industrii. O ieşire o poate reprezenta saltul calitativ chiar în interiorul industriilor tradiţionale, schimbarea segmentului-ţintă. Pînă atunci, România rămîne pentru Europa ceea ce este Mexicul pentru SUA – un spaţiu de producţie mai ieftin.

Mai departe, să fim sceptici sau optimişti privind efectul de învăţare (îmbunătăţirea performanţelor) al comerţului nostru exterior? Deja s-a produs aici o evoluţie remarcabilă, gradul de acoperire (raportul exporturi/importuri) crescînd de la 63% în 1993 la 89% astăzi, indicele concentrării comerţului (care arată gradul de specializare) cu UE fiind net superior mediei comerţului nostru extern (18.1% faţă de 13.1% pentru exporturi, 14.4% faţă de 11.9% pentru importuri în 2001). Efectul de învăţare pare să se fi produs deja, şi cum cifrele de mai sus au fost constante în ultimii trei ani, înseamnă că s-a atins un anumit palier de dezvoltare; dincolo de acesta, este nevoie din nou de un salt calitativ. Investiţiile în tehnologie rămîn însă preponderente în maşini şi echipamente (multe la mîna a doua) destinate industriilor tradiţionale, deci perpetuării unei valori adăugate scăzute.

Şi încă, să fim sceptici sau optimişti în privinţa efectului de antrenare al investiţiilor străine directe (ISD) în economia românească? Pînă acum, ISD (două treimi din ele provin din UE) au reuşit să schimbe structura competiţiei pe anumite pieţe specifice, dar mai au încă de schimbat decisiv structura economiei naţionale[3]. În plus, ele nu au determinat deocamdată un efect de antrenare asupra creditului intern, economisirii sau investiţiilor domestice, iar transferul de tehnologie şi *know-how* este în multe cazuri asociat plăţii capitalului străin prin practici mai puţin ortodoxe (preţul de transfer).

Şi iarăşi, să fim sceptici sau optimişti în privinţa dezvoltării pieţei de capital prin intermediul fluxurilor de capital străin speculativ? Pînă acum, întîrzierea în liberalizarea contului de capital şi financiar a contribuit la izolare, nu doar de pieţele financiare internaţionale, ci şi de fluctuaţiile acestora. România îşi deschidea Bursa în paralel cu erupţia crizei mexicane, primea cele mai mari investiţii de portofoliu în anul crizei asiatice, era prea puţin afectată de criza rusească, dar s-a confruntat cu fuga capitalului speculativ în 1999, un an internaţional mai liniştit, dar în care România era pe punctul să nu îşi poată onora serviciul datoriei externe. Liberalizarea contului de capital şi financiar, în lipsa unui mecanism eficient de supraveghere, poate să ducă la o receptare mai mare şi în România a fluctuaţiilor de pe piaţa mondială.

În concluzie, să fim sceptici sau să ne păstrăm optimismul privind efectele procesului de integrare asupra economiei româneşti? Eu unul prefer să fiu realist şi să am mereu o cravată de rezervă la mine.

---

1. Pentru o analiză detaliată a acestei probleme, vezi Daniel Dăianu, „Is Economic Convergence Possible in Europe? The case of Romania", *Early Warning Annual Report 2001*, SAR şi UNDP.

2. Rezultate preliminare din studiul „Industriile tradiţionale româneşti în contextul integrării europene", realizat sub egida SAR, cu finanţarea Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

3. Liviu Voinea, „FDI in Romania: Still to Make an Impact on the EU Accession", *EMERGO – Journal of Transforming Economies and Societies*, vol. 8, no. 3/2001.

▲

Constantin RUDNIŢCHI

Luminiţa de la capătul tunelului se numeşte UE

Este ingrat să te afli în postura de a scrie despre costurile şi riscurile pe care le presupune integrarea europeană. Este ingrat pentru că în mod evident orice comentator al domeniilor economic şi social înţelege că, indiferent de costuri, drumul european este singurul pe care România trebuie să o apuce. Adevărul este că în România nu a avut loc, cel puţin pînă acum, o dezbatere serioasă despre beneficiile şi costurile integrării în Uniunea Europeană.

Dacă ar fi să vorbim despre costurile integrării vom avea o revelaţie. Există două tipuri de intervenţii dureroase. Unele pe termen lung care se referă la problemele pe care le naşte armonizarea legislaţiei româneşti cu cea europeană. Alte dificultăţi vor apărea în economie atunci cînd România va fi inclusă efectiv în piaţa comună europeană.

Din anumite puncte de vedere, România pare a fi deja în Uniunea Europeană. Putem lua un singur exemplu: acordarea de ajutoare de stat pentru investitori sau companii (facilităţi vamale sau fiscale, reeşalonări ale datoriilor) este criticată prin prisma legislaţiei europene. Desigur, dacă ar fi să ne gîndim că România este în plin proces de armonizare a propriei legislaţii cu cea din Uniune, măsura este justificată. În ultimă instanţă, un agent economic român (care poate avea ca acţionar majoritar un investitor străin) poate vinde pe piaţa europeană. Or, dacă nu-şi plăteşte obligaţiile către bugete sau către furnizori este evident că beneficiază de un avantaj comparativ pe piaţă. Iar cînd datoriile sînt reeşalonate sau şterse avem parte de ceea ce în legislaţia europeană se numeşte „ajutor de stat".

Pe de altă parte, România nu este *de facto* în Uniune. Economia românească are un specific aparte, nu seamănă din cîteva puncte de vedere (blocajul financiar, lipsa de restructurare a întreprinderilor, lipsa de capital sau absenţa investitorilor) deloc cu economiile ţărilor europene. Iar o măsură precum reeşalonarea datoriilor, chiar dacă sună „ca dracu" pentru europeni se potriveşte cu economia românească.

Integrarea ar trebui negociată la sînge, respectiv unele derogări de la legislaţia Uniunii Europene (UE) sau perioadele de tranziţie. Pentru că, spre exemplu, România a cerut amînarea cu 15 ani a liberalizării cumpărării de terenuri agricole de către cetăţeni din UE.

Este clar că domeniul care va ridica problemele cele mai delicate este agricultura. Forţa de muncă ocupată în agricultură are în România o proporţie absolut şocantă, aproximativ 40% din populaţia activă. Pentru a susţine această afirmaţie, trebuie să aducem date comparative: în 1997, acelaşi indicator era, în medie, în ţări ca Grecia, Italia, Spania sau Portugalia de 9,3%, iar în state ca Danemarca, Olanda sau Germania de 3%. Dacă extindem analiza la nivelul înzestrării şi la suprafaţa medie a fermelor vom avea imaginea unei agriculturi înapoiate în raport cu cerinţele europene. Ce înseamnă acest lucru din perspectiva integrării? Evident, nimeni nu se îmbată cu apă rece sperînd că structurile agriculturii româneşti se vor schimba peste noapte. Dar ceva trebuie făcut, iar acel ceva înseamnă modernizare. Dacă agricultura românească nu va putea să producă la standarde de productivitate europene, integrarea va veni cu un mare pericol. Piaţa românească, de produse agricole sau alimentare, ar putea fi invadată de produse europene vîndute la preţuri mai mici decît cele fabricate în România cu efecte uşor de bănuit asupra producătorilor autohtoni. De altfel, „antrenamentul" CEFTA a arătat exact acest lucru: în anul 2000, deficitul comercial al ţării noastre în comerţul cu produse alimentare a fost de 160 milioane de dolari. Să nu uităm că pînă acum agricultura şi industria alimentară au fost protejate de concurenţa europeană întrucît taxele vamale au fost coborîte progresiv doar la produsele industriale.

Aşadar, modernizarea agriculturii nu va însemna doar mărirea suprafeţelor irigate, creşterea numărului utilajelor agricole, creşterea suprafeţelor exploataţiilor agricole, ci şi dislocarea populaţiei de la sate către oraşe. Sau crearea de locuri de muncă în alte sectoare, fapt care nu se poate realiza fără investiţii.

Pentru industrie, analiza este mai dificil de făcut. Ceea ce se ştie cu siguranţă, pînă acum, este că industriile cu un grad slab de prelucrare (industria metalurgică, produsele din lemn brut, piese şi părţi componente pentru maşini şi utilaje) au cîştigat. Ele au acaparat o serie de pieţe europene, dar pe termen mediu este probabil ca expansiunea să nu poată fi continuată. De aceea paşii integrării pot avantaja celelalte industrii, care aduc o valoare adăugată mai mare. Pentru aceasta trebuie să îndeplinească, la ele acasă, o serie de condiţii: să se eficientizeze şi să se privatizeze.

Ceea ce ar trebui să înţeleagă românii este că integrarea în UE nu are legătură cu sentimentele. Includerea în Europa ţine de norme de eficienţă, de reglementări ecologice, de indicatorii generali ai economiei, de competitivitate, de legislaţie. Un lucru este, însă, sigur. Atunci cînd România va fi admisă în Uniune vom putea scoate din vocabularul curent termenul de tranziţie. Pentru ca acest lucru să se întîmple nici un efort nu pare prea mare.

▲

Emil HUREZEANU

De ce da

Cu cîteva săptămîni în urmă, ca interlocutor al lui Stelian Tănase, în emisiunea *Zece şi-un sfert,* avînd ca temă extinderea euro-atlantică, am fost întrebat de un telespectator dacă intrarea în NATO va avea ca efect scăderea preţurilor în România. Cu cîteva zile în urmă, un distins istoric român al perioadei interbelice mi-a expediat un *e-mail* confidenţial; în toiul demonstraţiilor de la Chişinău, corespondentul meu electronic constata că dacă preţul intrării României în NATO este pierderea definitivă a Basarabiei şi abandonarea unor idealuri naţionale istorice, atunci el nu merită plătit. Dacă intrarea în Europa continuă să fie echivalentă cu clientelizarea puterii politice şi economice, metastaza corupţiei instituţionalizate, însoţită de adîncirea sărăciei pentru majoritatea populaţiei, atunci în locul fiecărei stele din drapelul Uniunii Europene ar trebui să figureze o gaură neagră. Dacă idealul politic înaripat este echivalent cu eşecul cronic al realului cotidian, atunci moral este să stabileşti strategii caritative şi compasive, privind spre interior, şi nu viziuni geo-politice transatlantice.

În seara zilei cînd la Bucureşti lua sfîrşit *summit*-ul predominant pozitiv şi optimist al celor zece ţări est-sud-est europene candidate în NATO, ştirile serii, la TVR, au debutat cu o intervenţie a premierului Năstase. Foarte articulat, persuasiv şi informat, premierul român constata un succes diplomatic incontestabil, punînd oarecum în surdină, fără să le evite, dificultăţile vieţii de fiecare zi în România. A urmat un reportaj de la Facultatea de Drept din Bucureşti, unde mai mulţi experţi americani şi români, avîndu-l în mijloc pe Adrian Năstase, vorbeau unei săli pline, dar nu pînă la refuz, de studenţi. Invitaţii sau *panelişti,* cum ar spune dl Năstase, erau seniori, eleganţi, inteligenţi, previzibili, instalaţi foarte confortabil în postura educatorilor şi multiplicatorilor valorilor occidentale. Studentele şi studenţii păreau cenuşii, trişti, erau prost îmbrăcaţi. Nu li se citea pe chip nici neîncrederea, nici curiozitatea, ci o indiferenţă preocupată, dacă pot spune aşa. Preocupată de orice altceva în afara discursului euro-atlantic normativ. De altfel, un tînăr a apucat să spună cîteva cuvinte, de genul: „Isteria asta cu NATO ne interesează oarecum şi pe noi, în definitiv". Nu părea prea convins nici de oportunitatea descalificării unui moment „festiv", dar nici de importanţa lui prezumtivă.

Avem în aceste exemple sensul unei forme de neaderare personală sau de grup la ideea aderării euro-atlantice. El include: o anumită desprindere, explicabilă în condiţiile vieţii de fiecare zi, de viziunile de laborator politic şi diplomatic, realizabile într-un interval de timp mai extins decît scadenţa necruţătoare a plăţii la întreţinere.

Aceste persoane identifică apoi, zi de zi şi în proporţie de masă, discordanţa între valorile euro-atlantice dorite şi sub-valorile româneşti aplicate.

Toţi aceşti oameni, înainte de a dori binele promis României, la capătul unui drum lung, în NATO şi Europa, sînt persecutaţi de răul propriei lor condiţii. Ei sînt locuitorii României reale, nu legale, şi cu atît mai puţin ideale. Pe de altă parte, personajul acesta colectiv crede în democraţie şi în progres în aceeaşi măsură în care îşi iubeşte ţara. Are o părere la fel de bună despre clauza apărării colective cuprinsă în articolul 5 din Tratatul NATO ca despre, să zicem, patriotismul, determinat de împrejurări vitrege, al mareşalului Antonescu. I se spune însă, într-o bună zi, sub formă de lege, că se-nşală profund. Ori una, ori alta.

Informaţiile sale de ordin politic general sînt, pe de altă parte, deficitare, chiar mai firave decît convingerile politice şi în orice caz, mult sub nivelul sentimentelor şi emoţiilor produse de socializarea capitalistă în varianta *learning by doing* (a învăţa în timp ce faci) care uneori devine *undoing by doing* (a distruge în timp ce construieşti, să zicem).

Teoretic, figuranţii acestei vaste epopei a „Cîntării euro-atlantice", dirijată viguros de la centru, sînt de acord să umple stadionul entuziasmului popular pro-occidental. Ştiu puţin sau deloc despre costurile intrării în UE şi NATO în materie de exportul de ceapă verde şi berbecuţi sau impozite, bănuind mai degrabă, în mod nebulos, cît de mult le aduce acest pas.

Dar ce le aduce? Preţuri mai mici, locuinţe accesibile tinerilor, locuri de muncă, autostrăzi moderne, avioane de luptă, rom şi Coca-Cola la discreţie, garanţia că nu mai revin comuniştii la putere sau că pericolul rusesc trece în nefiinţă, în sfîrşit, odată cu revenirea Basarabiei pe o tavă de argint?

Nimeni nu poate să le spună, în mod precis, că NATO şi UE sînt pregătite să ne facă exclusiv daruri. Mai rău, la fiecare din întrebările de mai sus, răspunsul euro-atlantic s-ar situa între un „nu" hotărît şi un „da" super-calificat care ar spori confuzia.

Atunci nu cumva trebuie să scoatem din buzunar mai mult decît primim în schimb? Este o altă întrebare nerostită de corul cvasi-unanimismului pro-euro-atlantic din sondaje.

Cum şi cine ar putea răspunde acestor întrebări, lămurindu-i pe nelămuriţi, sceptici, frustraţi, neinformaţi, antidemocraţi, anti-occidentali, indiferenţi – pentru că toate aceste haşuri se regăsesc în grupul indistinct privind la televizor.

Dintr-un stagiu al reflectării îndelungate asupra acestor teme în care se include şi experienţa românească şi cea occidentală, nemijlocită, aş îndrăzni să sugerez cîteva gînduri, nici măcar răspunsuri sau lămuriri. Mai întîi, procesul de *integrare* nu este un proces de *expansiune* euro-atlantică. Sînt importante mişcarea, energia, puterea de convingere, dinspre România spre ceilalţi; îndeplinirea angajamentelor, respectarea termenelor, compatibilitatea dinspre români şi euro-atlantici.

Trebuie să vrem şi să putem noi, în primul rînd, urmînd să-i convingem pe ei că sîntem inter-operabili: cu arme şi bagaje, felul de a munci, de a asuma şi îndeplini obligaţii, de a respecta spaţiul privat şi public etc. Avantajele apartenenţei instituţionale – nu doar geografic-cultural-mentale – la Europa sînt mai mari decît obligaţiile noastre, după cum au dovedit Portugalia şi Spania au intrat în UE cu economii înapoiate şi agrare, cu milioane de şomeri, fără autostrăzi şi cu un sens endemic al izolării şi periferizării. În mai puţin de două decenii, Spania şi Portugalia au avut cele mai moderne autostrăzi, cei mai mari indici de dezvoltare, democraţii stabile, corupţie mai mică decît în Franţa sau Italia, o conştiinţă europeană şi occidentală redescoperită şi consolidată de învingători. Au acceptat obligaţiile care au însoţit cadoul primit şi n-au abandonat niciodată regulile jocului. Au avut răbdare şi au învăţat că dictatura, războiul civil, experimentele maximalizării particularismelor în dauna celor de alfabetizare a codurilor de bază ale comunităţii occidentale nu aduc nici locuri de muncă, nici paşapoarte respectate. Răbdarea şi un proces intensiv, organizat, de comunicare între guvernanţi şi cetăţeni, în interiorul emulativ al cercurilor concentrice ale tuturor elitelor societăţii, este un alt instrument de *integrare prin transformare, nu prin anexare.*

Vest-germanii au intrat în democraţie, în 1945, cu o ţară-cimitir. Au traversat deşertul avînd şansa, unică în istorie, a ocupaţiei militar-democrate. Pînă la sfîrşitul anilor '50, peste jumătate din germani credeau că dictatura e mai bună decît democraţia. *Boom*-ul economic de la începutul anilor '60 a fost semnalul despărţirii definitive de *dictatura din mintea omului.*

Să-i judecăm prea sever pe românii nemulţumiţi şi nerăbdători, după 12 ani de democraţie chinuită şi bunăstare amînată, dacă n-au abandonat nostalgiile vacanţei sindical-pionereşti garantate şi ale activismului ceauşist care, oferindu-le tuturor locuri de muncă, clama cu legitimitate doctrina apărării ţării de către întregul popor, dînd un sens de coerenţă şi egalitate, apus azi?

Viziunea de fond a catastrofei comuniste s-a simbolizat. A rămas, pentru mulţi, doar amintirea beneficiului personal, amînat sau dispărut, azi. În această situaţie sînt majoritatea pensionarilor – oricum predispuşi la retrospecţii nostalgice – şi procentul imens al celor care trăiesc sub sau pe pragul sărăciei.

NATO şi Uniunea Europeană, în măsura în care au nevoie de noi membri cu probleme rezolvate, sînt şi catalizatori puternici, determinaţi, de soluţionare a problemelor cronice. Nesiguranţa şi angoasa *identitar-securitară,* care sînt şi azi problema de fond a germanilor de exemplu (Helge Pross), în ciuda sau poate tocmai din cauza *supra-asigurării individului* (Sloterdijk) în circuitele statutului social, primesc o lovitură fatală, chiar dacă nu definitivă, cînd eşti în interiorul comunităţii euro-atlantice. Frica de şomaj, de ruşi, de federalism, de iugoslavizare, de „nu ne vindem ţara", de unguri, de ţigani se combate dintr-o dată, oricît de nejustificată ar fi ea la nivel normativ, prin egalitatea în drepturi şi obligaţii cu americanii, germanii, rromii şi francezii, oricît ar fi ea de irealizabilă, integral, în prelungirile din *Piaţa Obor* sau fostul *Bulevard Antonescu* dinTîrgu-Mureş. Sentimentul de apartenenţă la cele mai sigure şi compensatorii beneficii materiale şi psihologice din lumea civilizată înseamnă însă mai mult şi mai puţin decît credem. Este doar începutul, dar prin *big-bang.*

▲

Andrei CORNEA

Zeii obezi

După cum ne spun statisticile, marea majoritate a românilor abia aşteaptă să intre grămadă în Uniunea Europeană. Entuziasmul este mult mai mic în alte ţări „surori", aflate însă mult mai aproape de ţintă – precum Polonia, Cehia sau Slovenia. Să fie lipsa de şanse reale din acest moment motivul exact care încurajează acest entuziasm eurofil? Chestiunea este interesantă şi în măsura în care poate spune ceva mai general despre psihologia colectivă.

Să eliminăm *de plano* ipoteza că, prin natură, românii sînt mai europeni decît slovenii, cehii sau ungurii. În schimb, pare mult mai plauzibilă ipoteza contrară, anume că, în pofida teoriilor gen „de la Rîm ne tragem" şi a variantelor pe această temă măreaţă românii au ajuns, sau au fost dintotdeauna prin istorie, tradiţii etc. considerabil mai departe de „Europa" reală decît alţii. Nu totuşi chiar atît de departe încît să-şi piardă orice interes pentru ea. Nu chiar atît de aproape încît s-o poată situa corect între coordonatele realităţii. S-au aflat, aşadar, în raport cu ea undeva *în intervalul* unde se formulează miturile, se parcurg iluziile şi se scriu utopiile.

Pentru români „Europa" rămîne mai ales o imagine, o idee, un „dincolo" misterios şi totuşi, mai ales în ultimul timp, relativ accesibil. Dar să observăm că relativ accesibile rămîn mai ales datele superficiale, materiale ale Europei: sute de mii de români au lucrat sau lucrează legal sau la negru „acolo", dar asta nu înseamnă că europenizarea moravurilor, a stilului profund de viaţă, cultivarea democratică ar fi avansat la noi în aceeaşi proporţie.

„Să fim şi noi ca ei" – iată sloganul implicit al integrării; el presupune că între „noi" şi „ei" există o diferenţă considerabilă, nu totuşi resimţită ca insurmontabilă.

Teoria aceasta este de acelaşi fel cu cele care încearcă să explice pentru ce oamenii urmăresc cu pasiune anumite seriale de televiziune de tip „familia Ewing": bogăţia şi puterea personajelor din film le separă pe acestea radical de „lumea reală" în care trăiesc imensa majoritate a telespectatorilor; dar dramele personajelor – scandaluri, divorţuri, amoruri, competiţie etc. – le apropie în mod manifest de viaţa „reală". Întocmai ca zeii homerici, care iubeau, urau, se certau şi se luptau pentru supremaţie aidoma muritorilor, dar, spre deosebire de aceştia, trăiau de-a pururea şi aveau puteri nemăsurate, asemenea personaje TV compun pentru omul modern un Olimp în serial. Ne simţim diferiţi de „zeii noştri" şi totuşi nu complet străini de intrigile şi pasiunile pe care ei le trăiesc timp de o oră pe zi sau pe săptămînă. O înstrăinare completă ne-ar face reci, insensibili, ca faţă de o specie de „aliens" sosită din Sirius; dimpotrivă, o apropiere prea mare ne-ar răpi admiraţia şi ne-ar alunga invidia nici măcar secretă pe care le-o purtăm.

De unde rezultă – dacă această teorie este adevărată – că atunci cînd vom sui cu adevărat „în Olimp", adică atunci cînd faimosul „acquis" comunitar ne va fi servit precum ambrosia şi nectarul lui Hercule, după săvîrşirea grelelor sale munci, entuziasmul din prezent se va slei. Părul de aur al Afroditei ne va părea atunci două-trei nuanţe deschis cu l'Oreal, coiful Minervei – cam de tinichea, Ares prea pacifist, iar fulgerul lui Zeus prea ecologic. Dar mai grav este că însuşi „rîsul de nestins" al zeilor fericiţi ne va suna atunci căznit, de prost-gust şi oricum, „politically incorrect" (avînd în vedere mai ales toate marile discrepanţe sociale ce n-au fost încă eliminate). Pe scurt, vom deveni eurosceptici.

..."Serialul" respectiv se va fi încheiat într-o bună zi. Vom exclama atunci, deconcertaţi: *sîntem în Europa,* hélas, *iar zeii s-au făcut obezi!*

▲

Andrei POGORILOWSKI

Eurocafeaua

Taxa de participare la un simpozion de muzicologie cognitivă care s-a desfăşurat anul trecut în cadrul Universităţii Jyväskylä (se citeşte aproximativ „iuveşchiule") din Finlanda acoperea şi trei cafele (sau ceaiuri, la alegere) servite pe timpul celor trei pauze zilnice (4 zile de simpozion x 3 pauze = 12 cafele) plus cîte o cafea dimineaţa: în total 16 cafele. Pentru un român care pleacă acolo oboseala este asigurată din start de ora imposibilă la care avionul Malev (Bucureşti-Budapesta-Helsinki) aterizează la destinaţie: miezul nopţii, ora la care în aeroport mişună finlandezi abţiguiţi veniţi de la băute din ţări vecine (barul de la colţul hărţii) şi în care alcoolul nu este un lux. Primul autobuz către Jyväskylä pleacă la 1.30 AM şi ajunge la destinaţie la ora cinci dimineaţa, în condiţiile în care simpozionul începe la ora nouă. Dormitul în autobuz este exclus: cine vrea să piardă spectacolul naturii (o frumuseţe monotonă lac-păduremesteceni) care se desfăşoară în spatele geamurilor?

Colac peste pupăză, participarea la acest simpozion a debutat, în ceea ce mă priveşte, cu 50 de ore de nesomn, irecuperabil, pe care nu îl puteam amăgi decît cu multe, foarte multe cafele, mari, negre şi tari. De aceea nu am putut privi cele 16 bonuri de cafea primite de cum am fost bifat pe lista participanţilor prezenţi decît ca pe cea mai valoroasă valută pe care o posedasem vreodată. Aşadar ţuşti la cafeneaua universităţii. Scot un bon şi îl întind doamnei din spatele tejghelei. Doamna îl ia, îl studiază şi dă din cap nemulţumită. Încerc să-i explic în englezeşte ce-i cu bonul respectiv, dar doamna nu înţelege decît finlandeză. Eu nu vorbesc fluent finlandeza decît în stare de transă şi măi să fie! exact atunci nu reuşesc să intru în transă. Doamna îmi arată ceasul şi apoi, cu acelaşi gest, bonul. Iau bonul şi, într-adevăr, citesc negru pe roz (bonurile au patru culori, cîte o culoare pentru fiecare zi de simpozion) că este valabil în ziua respectivă între 8.45 şi 9.00 AM. Mă uit la ceasul de la mînă şi constat că mai sînt cinci minute pînă cînd bonul devine funcţional. Aha!, îmi zic probabil că recipientul de cafea pentru participanţii la simpozion este un recipient separat şi trebuie să înţeleg că el va fi adus şi deschis la ora scrisă pe bon. Aştept cinci minute ca doamna să aducă noul recipient. După cinci minute îmi zîmbeşte şi îmi cere cu un gest amabil bonul. Nu vă pot descrie nervii balcanici (cu greu struniţi) care m-au cuprins cînd am văzut că doamna îmi toarnă cafeaua din acelaşi recipient (singurul) care se afla pe tejghea şi cu cinci minute în urmă.

Concluzia? Nu poate exista decît o singură concluzie: ce frumoasă este lumea în care regulile sînt făcute ca să fie respectate în totalitatea lor. Ce minunat este că putem vizita această lume cîteva zile pe an, măcar ca să vedem că ne putem enerva nu numai din pricina regulilor (de la noi) care par făcute ca să nu fie respectate. Şi: ce fericire trebuie că experimentează zi de zi locuitorii ţărilor care au găsit calea de mijloc!

▲

aduse cu poșta

Scepticul identitar

(...) Ne-am întrebat adeseori după prăbuşirea tragică a unui sistem agresiv şi total inadaptat provocărilor modernităţii, ce a rămas cu adevărat intact din matricea noastră spirituală naţională. Răspunsul care este cel mai evident şi care provoacă în acelaşi timp şi numărul cel mai mare de controverse este religia ortodoxă. Tradiţia religioasă este încă funcţională în toate ţările de credinţă ortodoxă, mai ales sub formele rurale ale tradiţiilor familiale, impregnate deja de-a lungul vremii de elemente păgîne şi folclorice datînd din vremea copilăriei creştinismului de pe aceste meleaguri.

(...) Ortodoxia a avut şansa istorică să se descopere Apusului în urma a două convulsii istorice majore din secolul trecut: primul război mondial urmat de migraţia rusă „albă“ în Occident – în special în Franţa – şi prăbuşirea cortinei de fier, însoţită de conflictele din ex-Iugoslavia şi fosta URSS. În prima perioadă menţionată, marile nume ale teologiei ortodoxe din exil, în frunte cu Berdiaev, au ştiut să practice ceea ce am putea denumi ca fiind o „didactică“ ortodoxă asupra elitelor apusene, influenţîndu-ne decisiv (a se vedea doar filonul „preexistenţialist“ care a fost exploatat intens chiar şi de tinerii noştri furioşi din anii '30) prin noutatea şi forţa gîndirii lor. Ortodoxia a beneficiat în acea vreme de ceea ce am denumi acum o „imagine pozitivă“.

În schimb, ortodoxia astăzi, aşa cum este ea percepută de elitele de la Bruxelles, este departe de a se bucura de „prestigiul“ pe care îl avea în acei ani. Explicaţiile acestei stări de fapt sînt dificil de furnizat. Subiectul în ansamblul său este extrem de delicat, pericolul generalizării fiind prezent la tot pasul. Să începem totuşi prin a menţiona faptul că familiarizarea cu ortodoxia „politică“ a ceea ce numim acum generic „Europa“ s-a produs prin acceptarea Greciei în Comunitatea Europeană, din considerente de ordin strategic pe care nu le comentăm acum.

Grecia, percepută ca un membru recalcitrant al familiei europene, cu excese în domeniul drepturilor omului, care cere menţionarea apartenenţei religioase în paşapoartele cetăţenilor săi şi impune un embargou unilateral Macedoniei... lista ar putea continua, dar toate aceste aspecte o pun într-o situaţie de jenantă inferioritate în cadrul instituţiilor europene, făcînd să se vorbească deschis de „excepţia“ grecească.

Mai apoi, conflictul din Iugoslavia a declanşat lungi ditirambe şi polemici pe marginea instrumentalizării politice a ortodoxiei. Au fost scoase din rămăşiţele cufărului bizantin şi reciclate politic concepte legate de faimoasa de acum „simfonie bizantină“ a raporturilor dintre basileu şi cler. Dar ce se uită să se spună este că nu de puţine ori, pentru a satisface foamea de stereotipuri a opiniei publice occidentale, s-au arătat de prea multe ori icoane suspendate pe tancuri sîrbe sau bătrîne ruse şi ucrainiene călcînd în picioare portretul papei şi niciodată „curtea din spate“ a celorlalte părţi implicate în conflict. (...)

Altfel spus, ideea că datorită confesiunii noastre ortodoxe sîntem diferiţi de ceilalţi europeni este mai prezentă poate ca niciodată în istoria modernă a continentului şi această percepţie nu dă semne că va suferi modificări substanţiale în viitorul apropiat. Scopul meu nu este să afirm că această diferenţă nu există sau, mai rău, *să ne prefacem* că nu o sesizăm, practicînd o eficace ipocrizie de seminar euro-atlantic.

Doresc doar să afirm că maniera noastră diferită de a ne manifesta prezenţa în Europa culturală (şi în oarecare măsură şi în cea politică) îşi găseşte în parte explicaţia în ceea ce alţii au denumit un „refuz al secularizării“, cu rădăcini adînci în practica isihastă şi experienţe religioase care îndepărtează practicantul de Istorie. Afirm toate aceste lucruri pentru că am convingerea fermă că nu este vorba de nişte „subtilităţi“ de interpretare a ceea ce denumim în sens larg – aproape fără a mai acorda atenţie termenului în sine – ca „integrare“ în Europa. (...)

În concluzie, dacă vrem să făurim o civilizaţie care să fie compatibilă şi „integrabilă“ în Europa, alta decît a bunurilor de larg consum şi a producţiei industriale, trebuie ca factorii noştri de decizie să ia cu adevărat în considerare şi factorul religie, mai ales în forma în care acesta se manifestă cel mai evident, cel al libertăţilor individuale şi colective.

Ca locuitori ai unei ţări ortodoxe, avem de ales între prostia mediatică, robotizarea productivă, precaritate socială, o imagine externă construită din stereotipuri uşor asimilabile sau izolarea în afara timpului în numele unei anumite „aroganţe“ din partea unei părţi a clerului, care refuză cu obstinaţie dialogul şi comunicarea tocmai cu acea parte a societăţii prin care i-ar putea veni racordarea la modernitate, inclusiv la veritabilele valori europene.

Fără luarea în considerare a acestor aspecte şi în absenţa unui vital dialog între reprezentanţii tradiţiei şi cei ai modernităţii, marea majoritate a populaţiei ortodoxe, fără ca măcar să-şi dea seama de acest lucru, riscă să devină piedica cea mai importantă în calea Europei. Şi victima cea mai sigură în faţa unei noi ordini mondiale de la care nici aceasta din urmă nu face excepţie, dominată de acumularea de capital, de alegerea privată în toate domeniile spiritului, de societatea spectacol care a surprins-o nepregătită. Un vechi proverb francez spune că *le ventre plein ne comprend pas le ventre creux*. Ceea ce nu trebuie să se uite este că Europa nu semnifică doar o comunitate a pîntecelor pline, ea are şi alte valori pe care noi le posedăm deja. Trebuie doar să ne reamintim despre ce este vorba, dar mi-e teamă că satisfacerea „dorinţei de saţietate“ este mult mai urgentă. Cu tot ceea ce ea implică.

Mirel BĂNICĂ
Geneva, 12 martie 2002

▲

Tudor Călin ZAROJANU

Scepticism? Fie, dar să-l ştim şi noi!

La un colţ de stradă, un cetăţean muşca un cîine. Aşezat în patru labe, îşi înfipsese dinţii în posteriorul cîinelui, care se zbătea să scape. Un trecător se opreşte siderat: „Ce faci, dom'le, ce-ai cu bietul animal!?“, la care cel de jos, dînd drumul victimei, îi răspunde ţîfnos: „De ce te bagi!? Ştii tu cine a-nceput?“.

Presupun că în mod intenţionat tema acestui număr din *Dilema* a fost formulată laconic-echivoc, lăsînd loc atît discuţiilor pe tema scepticismului nostru faţă de Europa, cît şi analizelor fenomenului simetric. De altfel, cele două sînt interdependente şi cu greu ai putea să vorbeşti despre unul fără a-l aborda şi pe celălalt.

Vrînd-nevrînd, trebuie să ne scufundăm în istorie. În vreme ce francezii ridicau catredrala Nôtre Dame din Paris, românii se băteau cu popoarele migratoare. Ştiu că este o frază care a devenit plictisitoare prin repetiţie, dar este un fapt istoric. Poate că ar trebui reformulat: francezii aveau timp, bani şi dispoziţie să ridice catredrala Nôtre Dame din Paris *pentru că*, la graniţa de răsărit a continentului, românii se băteau cu popoarele migratoare. Sigur că nici plasamentul geografic, nici ghinionul de-a fi în calea tuturor furtunilor nu reprezintă merite. Ba nici măcar faptul că în Europa de Vest n-au ajuns decît rareori stricătorii de tihnă, căci românii, săracii, se băteau pentru viaţa lor, nu ca să înfrumuseţeze Île de la Cité. Dar, de vreme ce, fie şi ca efect secundar, prezenţa noastră aici a prestat servicii Occidentului, ar fi fost de aşteptat ca acesta să ne întindă o mînă măcar, aşa, din cînd în cînd, în momentele cînd nu ne descurcam singuri.

Cu independenţa, de pildă, n-a fost cazul. Am smuls-o de la turci, fără ajutor, drept care vesticii (dar şi viitorul Mare Frate de la Răsărit) au binevoit să conceadă că, da, sîntem independenţi. Similar se întîmplase mai înainte cu mica unire, la fel avea să se întîmple cu unirea cea mare.

În primul război mondial, România s-a aflat de partea cea bună (prin definiţie, aceasta este partea celor care urmează să învingă). Avantajele au constat în faptul că le-au dat voie marilor artişti români să se afirme în Occident, pe cît posibil să şi rămînă pe-acolo. În al doilea război mondial, după ce Vestul se uitase în altă parte în momentul „arbitrajului“ de la Viena, românii s-au aliat cu cine nu trebuia, cu speranţa absurdă că aşa îşi vor putea recupera *teritoriile furate prin consens european*. Pentru scurt timp, chiar era să fie aşa în cazul Basarabiei. Constatînd însă că este un drum care nu duce nicăieri, Bucureştiul a întors armele, scurtînd conflagraţia, conform unor calcule independente, cu cel puţin şase luni, ceea ce înseamnă sute de mii de potenţiale victime salvate. Rezultatul: un şerveţel pe care mîna unui mare gînditor politic ne-a scris soarta pentru jumătate de secol.

În cele cinci decenii care au urmat, ce se întîmpla cu România n-a fost deloc indiferent Europei. Regina Marii Britanii, de pildă, l-a aşteptat cu caleaşca la gară pe Nicolae Ceauşescu, apoi l-a plimbat prin metropolă,

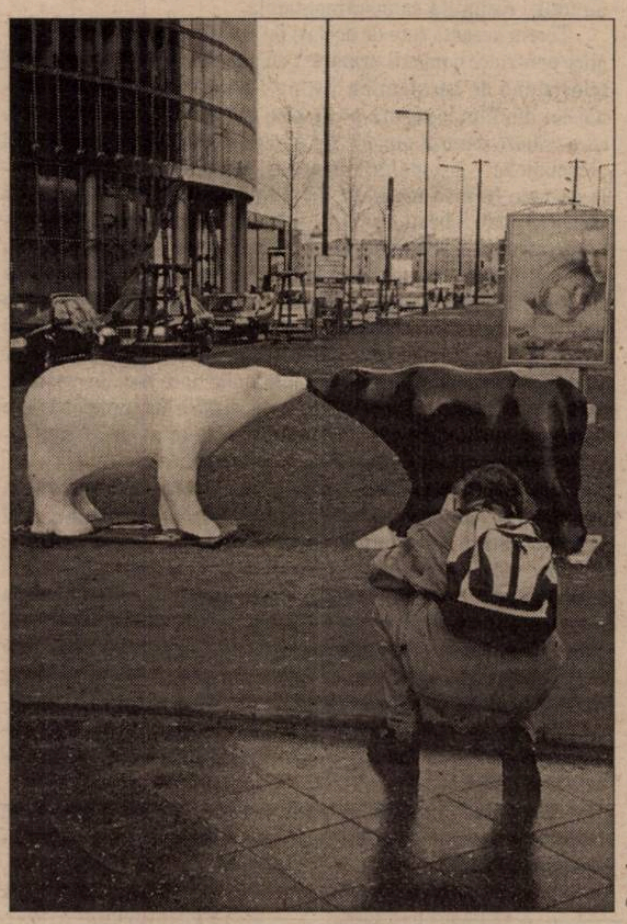

© a.l.ş.

în vreme ce destule universităţi de prestigiu i-au acordat titlul de Doctor Honoris Causa. În acelaşi timp, vest-europenii deplîngeau sincer, pe toate căile, gravele încălcări, în România, ale drepturilor omului, de pildă interdicţia de a călători.

Şi a venit 1989. Graţie lui Mihail Sergheevici Gorbaciov, graţie Papei Ioan Paul al II-lea, graţie cîtorva indivizi mai destupaţi din nomenclaturile comuniste, graţie serviciilor secrete amatoare de joaca de-a Dumnezeu, graţie populaţiilor ajunse la limita răbdărilor, *dar în nici un caz graţie Europei,* lagărul comunist s-a prăbuşit brusc. Care au fost, în acele momente, primele trei gesturi ale Occidentului: 1. să ne felicite; 2. să ne trimită ajutoare; 3. să ne blocheze accesul în ograda lui. Circulaţie liberă – circulaţie liberă, da' nici chiar aşa! Nu la mine-n casă! N-aveţi decît să circulaţi liber în China! Pretextele invocate (presupusa infracţionalitate specific mioritică – că la noi, nu la ei, se trage cu mitraliera în restaurante!) erau ridicole cîtă vreme n-au primit vize loturi sportive sau bietul Mircea Nedelciu.

Bun. Ajungem şi-n mileniul trei. În NATO cică ne-am strecurat deja un picior, dar cu Uniunea Europeană e mai complicat. Normal: alianţa militară a rămas mai mult o dioramă, în care e bine să ajungi ca să te vadă lumea care trece pe-acolo, în vreme ce în UE este vorba de lucruri mai serioase: bani, producţie, afaceri. Şi, să nu uităm, piaţă liberă. Dar liberă pe bune, nu ca la noi, unde ţăranii din Matache cad de-acord cît să ceară pe roşii. Cum se va descurca România cînd şuruburile ei vor concura direct cu cele ale nemţilor – rămâne de văzut. În definitiv, nu e musai să producem ceva, de mână de lucru ieftină şi de cumpărători nepretenţioşi e nevoie oricând. Întrebarea este însă: cine are mai multe motive să fie sceptic, ei în legătură cu noi sau invers?

Personal, cunosc în mod direct (deci nu din auzite) circa 150 de români care au emigrat, mai de curând ori mai de demult. Oameni cu meserii şi cu calităţi foarte diferite, inclusiv fără. Toţi nu numai că trăiesc mult mai bine acolo, dar s-au integrat foarte bine în sistem şi sînt apreciaţi, chiar şi cei care aici trăiau în *dolce far niente*. Explicaţia este foarte simplă: miza. Nu am nici o îndoială că, atunci cînd miza va fi aici la fel de mare ca în Occident, conaţionalii mei vor arăta ce sînt în stare. Noi nu vom dezamăgi Vestul, pe asta pun pariu.

Dar Vestul?

▲

DACĂ EUROSCEPTICII DIN TOATE ŢĂRILE...

Rodica CULCER

Spre Europa? Pînă unde?

Marea Britanie

La 20 septembrie 1988 Margaret Thatcher ţinea un discurs istoric la Colegiul Europei din Bruges. Era o pledoarie împotriva „adîncirii" Uniunii, poziţie susţinută de preşedintele de atunci al Comisiei Europene, Jacques Delors. Socialistul francez este adeptul transferului deciziei de la nivel naţional la organismele centralizate europene, iar Doamna de Fier duce de 24 de ani o cruciadă împotriva acestei politici. Nu ne-am luptat să reducem rolul statului în economie ca să lăsăm Bruxelles-ul să ne impună deciziile sale, a spus ea atunci. După acest discurs, la începutul anului 1989 a luat fiinţă Grupul de la Bruges, alcătuit din oameni politici, politologi şi ziarişti britanici care se opun subminării statului naţional în numele Europei. Aşa a apărut euroscepticismul organizat – pentru că în stare latentă el a existat întotdeauna în Regatul Unit. Marea Britanie a intrat tîrziu în Comunitatea Europeană – a pierdut startul, crezînd că noua formulă nu va dura, iar cînd Harold MacMillan a încercat să repare greşeala iniţială s-a izbit de un „non" categoric al lui Charles De Gaulle, care nu le-a putut ierta niciodată englezilor că nu l-au invitat la Ialta. Intrarea britanicilor în Europa s-a petrecut tîrziu, după referendumul din 1975 care a mobilizat toată naţia. Paradoxal, la vremea respectivă laburiştii au fost cei mai aprigi adversari ai aderării, iar cel mai convins european era prim-ministrul conservator Edward Heath. Astăzi laburiştii sînt pro-europeni (cu cîteva excepţii notabile), iar conservatorii sînt eurosceptici (cu la fel de puţine excepţii). Istoricii şi analiştii britanici recunosc că ţara lor este sfîşiată între relaţia specială cu Statele Unite şi cu fostele colonii aflate acum în Commonwealth, pe de o parte, şi apropierea de Europa, de care este totuşi legată economic. Dacă îi dăm crezare lui Henry Kissinger, politica externă britanică a fost timp de aproape o mie de ani de a nu se amesteca în conflictele de pe „Continent" dacă nu apărea pericolul ca un singur stat european să-şi impună supremaţia. Abia atunci britanicii considerau necesar să traverseze Canalul Mînecii şi să asigure echilibrul de forţe în Europa, astfel încît încăpăţînata insulă bătută de vînt şi furtună să nu fie niciodată ameninţată. Iată de ce pentru ţara care nu are prieteni sau adversari eterni, ci doar interese eterne, loialitatea necondiţionată faţă de Bruxelles este inacceptabilă. Nu putem accepta deciziile economice şi politice ale unor oameni care nu vorbesc aceeaşi limbă cu noi, spunea Margaret Thatcher, devenită simplu parlamentar la începutul anilor '90, în urma manevrelor conservatorilor pro-europeni. Doamna de Fier, şi cu ea o bună parte a conservatorilor şi a alegătorilor, a fost de acord cu o comunitatea economică, cu liberalizarea comerţului şi dispariţia barierelor vamale. Nu însă şi cu transferarea deciziei politice la Bruxelles. Iar cînd spun decizie politică, euroscepticii se gîndesc şi la impozite şi la rata dobînzii, instrumente fundamentale ale politicii economice. În fundul sufletului majoritatea britanicilor gîndesc la fel. Dovada o face un recent sondaj publicat în *The Sunday Times*, care arată că doar 17% din insulari sînt favorabili adoptării imediate a monedei unice europene şi 35% cred că euro trebuie adoptat atunci cînd condiţiile economice o vor permite. Restul preferă în continuare lira sterlină.

De la Bruges încoace, deşi au pierdut teren, eurosceptici au făcut multe necazuri guvernanţilor şi propriului partid. Două importante personalităţi din Partidul Conservator, Michael Heseltine şi Kenneth Clarke, au jucat cartea europeană şi au pierdut. Nici un prim-ministru, indiferent de culoarea politică, nu-şi permite să fie pro-european fără rezerve. Toţi trebuie să demonstreze că au smuls o concesie „Europei" – Margaret Thatcher a obţinut reducerea contribuţiei la bugetul comunitar, John Major scutirea de Carta Socială, iar Tony Blair, altfel un euro-entuziast, militează pentru adoptarea unor politici economice liberale, alături de doi politicieni de dreapta – Silvio Berlusconi şi Jose Maria Aznar, spre furia socialişilor Jospin şi Schröder. Euro-entuziasmul lui Blair este temperat şi de euroscepticismul nedeclarat dar real al ministrului de Finanţe Gordon Brown, care tergiversează cît poate adoptarea monedei euro.

Luna trecută Doamna de Fier a revenit cu o nouă carte, „Statecraft", în care scrie că Marea Britanie nu trebuie să intre niciodată în uniunea monetară europeană, care, crede ea, ar fi sortită eşecului. Cotidianele britanice cu cel mai mare tiraj, *The Times* şi *The Daily Telegraph* sînt ostile Bruxelles-ului. Şi tot anti-Bruxelles (de fapt xenofob) este şi tabloidul cel mai citit, *The Sun*. Proprietarii lor nu sînt englezi – Rupert Murdoch este australian şi Conrad Black canadian. Interesele lor de afaceri se leagă mai degrabă de spaţiul nord-american şi asiatic.

Adevărul este că Marea Britanie este singura ţară în care integrarea europeană s-a dezbătut întotdeauna public, în timp ce în restul Uniunii astfel de dezbateri au început abia după introducerea monedei euro. Britanicii îşi pun întrebări pe care europenii le evită. De pildă: merită să ne plecăm în faţa unor decizii luate la Bruxelles de funcţionari numiţi cînd avem un Parlament ales democratic? E bine ca birocraţii de la Bruxelles să hotărască ce impozite plătim? E bine să ne lăsăm înghiţiţi de un supra-stat federal care nu poate fi controlat democratic?

Mărturisesc că e greu să răspunzi afirmativ la aceste întrebări. Ce-ar fi să ni le punem şi noi? ▲

Bulgaria

Euroidealismul a trecut: să coborîm pe pămînt

Termeni noi şi-au făcut apariţia, în ultimul timp, în vocabularul politic: euroscepticism şi euronihilism, exprimînd sentimentul, bine implantat în sînul populaţiei, că adeziunea la Uniunea Europeană nu va avea loc! Nu este un sentiment nou, dar, astăzi, toţi oamenii politici sînt obligaţi să ţină seama de el. Au trecut 13 ani de la schimbarea istorică şi singura ţară din Est integrată în Uniunea Europeană este fosta RDG. Doar locuitorii ei pot depune mărturie despre efectele acestei integrări: la ultimele alegeri, foştii comunişti au ajuns la conducerea primăriei din Berlin cu voturile lor. După negocieri interminabile, celorlalte ţări candidate li s-au fixat noi termene, aproximative, de aderare. Or, astăzi entuziasmul acestor ţări este sleit. Ni se impun ultimatumuri pentru închiderea centralelor nucleare, va dura şapte ani pînă se va deschide piaţa muncii şi zece ani pînă cînd subvenţiile agricole vor atinge nivelul celor primite de către ţăranii din Occident. Aceste exigenţe sînt inacceptabile pentru Bulgaria. De fapt, cererea ei de adeziune, ca membră cu drepturi depline, este amînată pentru o dată neprecizată.

Previziunile economice pentru cei 7 milioane de bulgari se fac pentru o lună. Ei nu pot aştepta anul 2007, pînă la ceremonia adeziunii noastre, cea în care oamenii de stat vor semna tratatele cu stilourile oferite. Şomerii nu pot să aştepte pînă în 2014 ca să aibă şanse egale în concurenţa pentru locurile de muncă în Europa unită. Ţăranii noştri nu pot să aştepte pînă în 2017, ca să fie stimulaţi să muncească pămîntul din Bulgaria, pe vremuri fertil. Dacă lucrurile nu se vor schimba pînă atunci, ţara va fi pustiită şi ruinată.

În fiecare zi, lozinca orientării europene a Bulgariei se goleşte de sensul ei politic concret. În faţa ochilor noştri, cu o viteză uimitoare, ea se transformă într-o incantaţie goală, repetată la infinit, automat, de actorii politici şi oamenii nu mai sînt interesaţi de ea. Este evident că două lucruri diferite nu pot deveni identice. În perioada de tranziţie, populaţia a suportat cu răbdare sacrificiile cerute de oamenii politici în numele unor scopuri integral inventate. În acelaşi timp, în spatele lor, compatrioţii lor, dar şi străinii, îşi împărţeau cu frenezie bogăţiile ţării. Poate că procedeele erau legale (doar ei făceau legile), dar erau în orice caz necinstite. Suferinţele actuale ale populaţiei ar trebui să ne deschidă ochii, pînă nu e prea tîrziu, în aşa fel încît revolta scăpată de sub control să nu ne arunce în haos, distrugînd totul în mers. Nici un fel de NATO sau de UE nu ne vor putea salva, dacă se va întîmpla aşa ceva!

Se impune astăzi o nouă politică, pragmatică, eliberată de ideologia europeană: o politică preocupată de priorităţile naţionale şi de-abia apoi de cele europene. Am putea armoniza legislaţia noastră cu cea europeană fără să sacrificăm reactoarele nucleare. Putem întări controlul la frontiere fără să acceptăm intrarea unui flux de refugiaţi indezirabili. Trebuie să frîngem coloana vertebrală a criminalităţii şi să ameliorăm justiţia, fie că intrăm, fie că nu intrăm în UE. Trebuie să aspirăm spre normele europene în toate domeniile, începînd cu apărarea intereselor naţionale, prin păstrarea lor, la fel cum europenii şi le apără pe ale lor. Şi nu e nevoie de nici un referendum ca să aflăm că poporul este de aceeaşi părere. *(Standard*, cotidian bulgar creat în 1992, cu un tiraj de 100.000 exemplare)

Turcia

O barieră

„Turcia trebuie să se întoarcă spre foştii săi vrăjmaşi regionali, Iran şi Rusia căutînd alternative la Europa, deoarece Europa nu ţine seama de interesele naţionale ale Turciei," – generalul Tuncer Kilinc, secretar general al Consiliului Naţional de Securitate.

„De ce ar accepta Uniunea Europeană ca o ţară musulmană să devină cel mai mare şi mai puternic membru al ei şi în felul acesta să se învecineze cu ţări ca Iran şi Irak? Uniunea Europeană nu va admite niciodată Turcia. Se doreşte ca noi să rămînem o barieră între ei şi murdărie" – Hasan Unal profesor de ştiinţe politice la universitatea Bilkent din Ankara.

Polonia

Un rahat scurt

„Mulţi comentatori polonezi se tem că dacă oferta Uniunii Europene nu se îmbunătăţeşte, referendumul cu privire la adeziunea la Uniune va fi pierdut. Asemenea îngrijorări sînt prost văzute la Bruxelles. Günther Verheugen, comisarul european cu problemele de aderare, spunea exasperat că politicienii polonezi au dat dovadă de o uşurinţă aproape criminală cînd au fluturat în faţa fermierilor lor perspectiva accesului deplin şi imediat la subvenţiile UE. Dacă li s-ar da în plăţi directe ceea ce cer, spun oamenii din Bruxelles, costurile ar fi foarte mari nu doar pentru ţările UE, s-ar perverti şi economiile locale şi necesara restructurare a agriculturii poloneze nu s-ar putea produce. Plîngerile poloneze despre discriminare sînt întîmpinate cu un „rahat" scurt de către un negociator UE, care arată că polonezii au cerut, într-o mulţime de domenii, de la mediu la vînzarea pămîntului, termene de amînare pentru aplicarea legislaţiei europene". *(The Economist*, 9 februarie)

Slovenia

Modificări de la o lună la alta

În timp ce partizanii sloveni ai aderării la NATO se epuizează în discursuri şi mese rotunde, adversarii merg pe teren şi pun afişe pe stîlpii de iluminat: „NATO – clubul mondial al trăgătorilor de elită". Dincolo de conflictul iniţial cu Belgradul, slovenii sînt sensibili la criticile formulate în legătură cu campania militară a NATO împotriva regimului Miloşevici. Poate fără legătură, au scăzut în mod semnificativ şi procentele celor care sprijină adeziunea la Uniunea Europeană.

„Luna trecută, mai puţin de jumătate dintre persoanele interogate s-au pronunţat în favoarea intrării Sloveniei în Uniunea Europeană. Astfel arată rezultatul sondajului mensual efectuat de Institutul de Ştiinţe Umane. În ianuarie, conform unui sondaj efectuat de aceeaşi sursă, peste jumătate din populaţia ţării era convinsă că aderarea la UE ar fi benefică pentru ţară. Peste o lună – 44%. Această cădere vertiginoasă este mai puţin surprinzătoare, dacă se ţine seama de răspunsurile ţăranilor, interesele cărora au fost puse în evidenţă de această dată. Cu o lună în urmă, jumătate dintre ţăranii întrebaţi erau favorabili intrării în UE, în timp ce luna trecută 85% erau de opinie contrarie şi ar vota împotrivă, dacă s-ar organiza un referendum. Ascensiunea euroscepticismului în populaţia agricolă este de înţeles: dezbaterile îndîrjite asupra cotelor de producţie oferite de UE ameninţă existenţa numeroaselor exploatări agricole". *(Mladina*, hebdomadar, tiraj 40.000 exemplare) ▲

Andreea MIHALACHE

Distanţele care apropie

Cine poate spune cum ar trebui să fie o biserică? Care sînt elementele care certifică fără putinţă de tăgadă că într-un anumit loc s-a construit o biserică şi nu o primărie sau un cinematograf sau un super-market? În acelaşi timp, care sînt elementele care asigură de data aceasta „genul proxim", fără de care „diferenţa specifică" ar fi insuficientă pentru o bună (sau măcar corectă) definiţie? Feluritele priviri asupra spaţiului de cult se organizează în jurul a trei perspective importante: preponderent *funcţionalistă,* preponderent *formală* şi preponderent *simbolică* – păstrînd rezerva că ele nu apar „în stare pură", ci se intersectează de cele mai multe ori.

În primul caz, se operează distincţia între *domus dei* şi *domus ecclesiae* în vederea schimbării accentului de pe „casa Domnului" pe „casa Omului". Sprijinită pe anumite interpretări ale textului Bibliei *(Dumnezeu, Care a făcut lumea şi toate cele ce sînt în ea, Acesta fiind Domnul cerului şi al pămîntului, nu locuieşte în temple făcute de mîini.* Fapte, 17:23-24) şi pe realitatea primelor secole creştine (cînd credincioşii se reuneau în biserici „improvizate" în locuinţe ale creştinilor), această scindare are consecinţe dezastruoase în plan arhitectural: pe de o parte, anularea oricăror ierarhii şi ierarhizări ale spaţiilor interioare ale lăcaşului de cult, iar pe de altă parte desacralizarea spaţiului bisericii.

În cel de-al doilea caz, rezultatele unei abordări formale se înscriu pe două traiectorii: fie o inerţie mimetică sterilă, fie o invenţie caraghioasă. Preluarea mimetică a unor forme de tipul siluetelor de biserici maramureşene „descălecate" în cartierele de blocuri nu poate fi o soluţie nici pentru păstrarea mult invocatei Tradiţii, despre care de altfel mai ştim prea puţin, nici ca linie de start pentru căutări ulterioare. Nu pot deschide drumuri nici năstruşnicii ca safirul gigantic preluat ca model în 1958 de Wallace Harrison pentru Prima Biserică Prezbiteriană din Connecticut, nici alte propuneri de tipul unei biserici-stea (arh. Otto Bartning, 1922) sau al unui Turn Babel creştinat (arh. Dominikus Böhm, 1923) care, în pofida pretenţiilor, rămîn încercări care nu depăşesc nivelul formal.

În cel de-al treilea caz, definiţia simbolică pare să fie cea mai apropiată de Tradiţia şi dogma creştină şi apare formulată atît în spaţiul răsăritean, cît şi în cel apusean încă din primele secole ale primului mileniu, lăcaşul de cult ca *imago mundi* fiind o viziune preluată şi o „îmbisericită" în toată lumea creştină. Modernitatea, însă, pare să tindă spre aplicarea *a posteriori* a unor încărcături simbolice unor obiecte care, astfel, îşi cîştigă dreptul de a fi judecate într-un palier superior.

Dincolo de aceste perspective iniţiale foarte particularizate, există şi discursuri convergente, cel puţin la nivel teoretic. Materializările arhitecturale se dovedesc a fi, însă, foarte diferite.

Întoarcerea la origini

Protestantismul, punînd între paranteze Tradiţia Bisericii şi Sfintele Taine (dintre care sînt recunoscute doar Cina Euharistică şi Botezul), consideră Biblia ca unică sursă a adevărului revelat, cuvîntul fiind singura formă de transmitere a acestuia. Consecinţele asupra spaţiului de cult decurg din privilegiul dat asacultării care înlocuieşte imaginea – susceptibilă de a deveni obiect de veneraţie. Locul de unde se citeşte Biblia şi se comentează prin predică este punctul central al spaţiului. Altarul este înlocuit de masa de împărtăşanie, pe care se află o Biblie. Nu există diferenţieri între componentele spaţiului interior, caracterizat printr-o mare austeritate şi lipsă de decoraţii. Momentul temporal la care se face apel este cel al săvîrşirii Cinei celei de Taină.

Pe de altă parte, catolicismul şi-a fixat ca reper goticul, preluat şi adaptat, însă, de cele mai multe ori doar la nivel formal, de pildă prin feluritele *revival*-uri care au alimentat imaginaţia arhitecţilor în perioada romantică. În acest timp, ortodoxia, deşi se sprijină pe Tradiţia Sfinţilor Părinţi, se întoarce mai cu seamă spre aşa-zise modele de secol XVIII sau XIX, ignorînd aproape constant resursele oferite de primul mileniu creştin.

Astfel că, în pofida unui discurs (aparent) comun al întoarcerii la origini, nici una dintre confesiuni nu priveşte spre un posibil model oferit de Biserica Nedespărţită, de un acelaşi început în care se pot detecta principiile unei catolicităţi altfel invocate de toţi.

Simplitatea

Vorbind în termenii unei simplităţi la care nu o dată se face apel, se poate afirma că orientarea Bisericii spre minimalism (a Bisericii Catolice în orice caz) corespunde Mişcării Moderne în arhitectură, sobrietăţii şi austerităţii formale. În lumea catolică, scopul mişcării liturgice şi mai tîrziu al Conciliului II Vatican a fost transformarea credinciosului dintr-un observator pasiv într-un participant activ la Liturghie. Barierele fizice care existau înainte între diferitele spaţii ale bisericii şi care ierarhizau interiorul au fost eliminate, preoţii s-au întors cu faţa spre credincioşi, pentru masa altarului s-a înlocuit piatra cu lemnul ca o revenire la simbolismul Cinei celei de Taină. Consecinţa nevoii de vizibilitate şi acustică identice pentru toţi a fost micşorarea dimensiunilor lăcaşurilor de cult. Scopul arhitecturii a fost să încurajeze comunitatea, ceea ce coincidea într-o oarecare măsură şi cu obiectivele modernismului. Arhitecţii englezi Alison şi Peter Smithson afirmau la un moment dat că *„numai* arhitectura modernă este capabilă să creeze un simbol al adevărurilor dogmatice ale credinţei creştine", afirmaţie care sintetizează tendinţa către onestitate (la nivelul formei, al materialului şi al mesajului) pe care se sprijină arhitectura ecleziastică după Conciliul II Vatican. În practică, însă, se poate observa cu uşurinţă o confuzie între simplu şi simplist, între austeritate formală şi sărăcie a mesajului. (Atitudinea opusă, ale cărei consecinţe nu sînt, însă, diferite, este excesul de familiaritate, aglomerarea de obiecte mărunte şi colorate care transformă biserica într-un vestibul inutil şi supra-încărcat al veşniciei. A aduce Biserica aproape de oameni nu înseamnă a o face să cadă în planul derizoriului, al efemerului şi al deşertăciunii noastre. Există modalităţi, şi din fericire practica o poate confirma, de a aduna oamenii în Biserică nu pentru că se simt ca acasă la vederea şervetelor brodate, ci pentru că aici există o altă dimensiune, poate nu conceptualizată ca atare, dar în orice caz prezentă, în care nici lumina pătrunzătoare, nici icoanele fotocopiate şi nici florile de plastic nu-şi au locul.)

În timp ce protestanţii descurajează arta, fie ea figurativă sau abstractă, acordînd un privilegiu special sunetului faţă de imagine, lumea catolică se racordează în anii '50 la mişcările moderne din artă şi arhitectură. Este cunoscut exemplul părintelui Couturier care atrage către Biserică artişti renumiţi ai timpului pentru a contribui la realizarea bisericilor din Assy, Vence, Audincourt, Ronchamp şi La Tourette. Rezultatul a fost muzeificarea acestor lăcaşuri de cult, care au ajuns să funcţioneze în primul rînd ca monumente de arhitectură sau ca simeze pentru opere de artă şi abia apoi ca spaţii de închinăciune şi reculegere.

Diferenţa specifică

Deşi compatibile, discursul simplităţii şi cel al bisericii ca „altceva" au în mod paradoxal efecte distincte: pe de o parte, în numele simplităţii, bisericile ajung să se identifice cu construcţiile din vecinătăţi, eludînd complet diferenţa specifică în raport cu ceea ce se află în proximitate, dar pe de altă parte, în numele unei pretinse eliberări de sub tutela dogmei, se propune un „altceva" rezultat din inovaţii strict formale care se îndepărtează nu doar de *domus dei,* dar şi de orice ipostază în care s-ar putea afla *domus ecclesiae*. Şi toate acestea în condiţiile acceptării importanţei acordate distincţiei între arhitectura lăcaşului de cult şi arhitectura civilă. Comisia Liturgică Germană, la punctul 3 din *„Principii orientative pentru construcţia de biserici în acord cu spiritul liturghiei"* stabileşte că (text preluat din Edwin Heathcote; Iona Spens – *Church Builders*, Academy Editions, 1997, pag. 41): „Exteriorul unei biserici nu trebuie să tindă spre imitarea construcţiilor civile nici ca proporţii, nici ca structură sau ca decoraţie. Nici nu trebuie să atragă atenţia trecătorului printr-o arhitectură stridentă ca strigătele din piaţă. Scopul ar fi să anunţe într-o manieră demnă şi în acelaşi timp elocventă natura total diferită a ceea ce se află în interiorul bisericii – total diferită pentru că aparţine unei alte lumi – şi în acelaşi timp să permită construcţiei să-şi afle locul în sit în chip armonios."

Studiile care ies din perimetrul teologic nu fac altceva decît să confirme necesitatea unei abordări diferite a arhitecturii ecleziastice în raport cu cea civilă, astfel că toate vocile par să fie acordate: „biserica trebuie să exprime onestitate şi autenticitate ca design şi ca materiale. Dezordinii lumii trebuie să-i opună coerenţa; împotrivindu-se conflictelor şi confuziei, trebuie să fie un loc al împăcării şi al liniştii; în faţa stridenţei şi dezbinării trebuie să propună simplitatea şi austeritatea." (Harold Turner, *From Temple to Meeting House*, Mouton Publishers, Haga, 1979, pag. 344.)

În spaţiul ortodox vorbirea despre biserici păstrează aceleaşi repere. Lăcaşul de cult se înscrie într-o geografie corporală peste care se suprapune toposul transcendent din care îşi compune frumuseţea nelumească. Un exemplu care concentrează discursul în cîteva cuvinte este afirmaţia dlui Sorin Dumitrescu făcută în lucrarea recent apărută *Chivotele lui Petru Rareş şi modelul lor ceresc* (Editura Anastasia, Bucureşti, 2001): „Cînd intri într-o biserică trebuie să te simţi într-o altă lume, nu mai bună sau mai frumoasă, ci *altfel,* calibrată valoric şi, implicit, ascultînd de o cu totul altă ordine. Într-o biserică nu trebuie să fie mai multă ordine decît afară, mai multă bogăţie, inteligenţă, frumuseţe şi bun gust decît în exterior, într-o biserică trebuie să simţi în primul rînd o *altă* ordine, o *altă* frumuseţe, o *altă* bogăţie, o *altă* inteligenţă. Aspectul ei definitoriu trebuie să fie cît mai neînrudit cu lumea."

Or, dacă, cel puţin la nivel teoretic, ceea ce ne apropie pare să fie mai semnificativ decît ceea ce ne desparte, practica arată că nu mai rămîne loc decît pentru materializarea distanţelor. Ecumenismul contemporan nu şi-a aflat încă un ecou arhitectural consistent, deşi încercări există. Un exemplu este spaţiul de cult (Centrul Abraham, arh. Agusti Mateos) construit la Barcelona pentru Jocurile Olimpice din 1992, conceput iniţial pentru a primi credincioşi din toate confesiunile şi, în consecinţă, închipuit în formă de peşte spre aducere aminte a unui simbol care nu mai are nevoie de nici un comentariu. Şi totuşi... silueta rafinată, curbele moi, textura luminoasă a materialului, toate armonizate într-un obiect de arhitectură de o indiscutabilă eleganţă, nu compun o biserică. De unde şi tensiunea apărută între arhitect şi preotul care nu a putut fi oprit să aşeze o cruce pe faţada aşezămîntului, spre nemulţumirea autorului preocupat de curăţenia septică a lucrării sale.

Un alt exemplu este biserica ridicată la Roubaix în 1992 de arhitecţii Olivier Bonte şi Philippe Escudié, concepută ca spaţiu de cult fără o apartenenţă confesională determinată şi a cărei ecumenicitate ar fi exprimată la interior printr-un stîlp-arbore care se desface la partea superioară în douăsprezece braţe. Reîntoarcerea la simbolul Arborelui Vieţii poate fi citită în paliere multiple (Centrul şi Axul Lumii, legătura dintre Vechiul şi Noul Testament prin Copacul-Cruce, unitatea credinţei etc.), dar nu garantează sacralitatea spaţiului. Absenţa unor semne particulare (şi particularizatoare) face ca spaţiul să nu fi fost pînă la urmă apropriat de nici una dintre confesiunile căreia îi fusese destinat.

E greu de spus cum ar fi să fie o biserică ecumenică şi mai ales dacă ea poate fi posibilă. Dar un lucru este cert: ceea ce astăzi încercăm să conceptualizăm a fost, pentru un timp (cel puţin vreme de un mileniu) un dat firesc. În Spania, în Italia, în Grecia, de jur-împrejurul Mediteranei există biserici zidite în primele secole ale unui creştinism ce se anunţa încă de pe-atunci frămîntat. Nici catolice, nici ortodoxe. Pur şi simplu biserici.

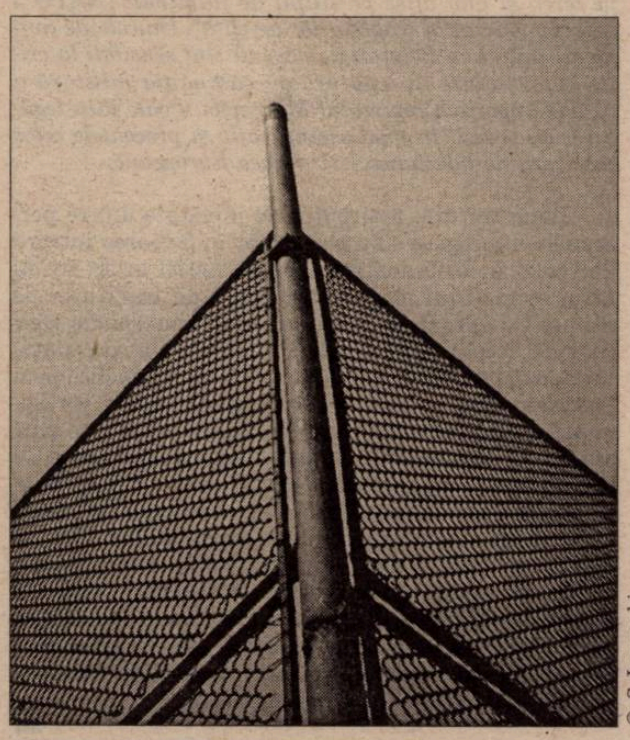

© S. Ivanoschi

Acest articol face parte din proiectul la care arh. Andreea Mihalache lucrează în cadrul bursei „Getty" acordate de Colegiul „Noua Europă" din Bucureşti.

▲

Statele europene şi monopolul asupra retoricii

Italia este nu doar membră fondatoare a Uniunii Europene, dar şi posesoarea unei valenţe simbolice care va rămîne totdeauna în istoria unificării europene: Tratatele de înfiinţare ale Comunităţii Europene (ulterior Uniunea Europeană) au fost semnate în 1957 la Roma. Poate şi de aceea au fost atît de alarmate reacţiile italiene şi internaţionale atunci cînd premierul Silvio Berlusconi l-a destituit pe ministrul de Externe Ruggero Raimondi, un tehnocrat pro-european, şi a preluat interimatul diplomaţiei din peninsulă. Mulţi au crezut atunci că voinţa de integrare a Italiei va scădea, deşi Berlusconi s-a grăbit să dea toate asigurările că în afacerile europene va exista o deplină continuitate. Acum o lună, Umberto Bossi, un antieuropean declarat, lider al Ligii Nordului (un mic partid care militează pentru federalizarea ţării), ministru al Reformelor în Guvernul Berlusconi, şi-a reluat tirul verbal violent împotriva „Europei de la Bruxelles", condusă de birocraţi care impun statelor membre ce să facă, nesocotindu-le suveranitatea naţională. Giulio Tremonti, ministru al Economiei, a făcut şi el declaraţii asemănătoare. Asemenea puncte de vedere apar şi în alte ţări: e cunoscut deja „cazul austriac", unde accesul la guvernare al partidului condus de Jorg Haider a dus, acum cîtva timp, la „monitorizarea" Austriei de către UE. În Danemarca, actualul guvern a ajuns la putere şi cu ajutorul unui discurs antieuropean. Chiar şi în unele ţări candidate, în care în acest an au loc alegeri (Ungaria, Cehia, Slovacia), una dintre armele electorale la care se recurge intens este reluarea temelor naţionaliste şi, implicit, respingerea unora dintre temele Europei Unite. Politicieni occidentali şi reprezentanţi ai Comisiei de la Bruxelles şi-au manifestat îngrijorarea faţă de accentele naţionaliste tot mai dure din discursul premierului ungar Viktor Orbán în timpul campaniei electorale. Şi Vaclav Klaus, fost premier al Cehiei, stîrneşte îngrijorări: „euroscepticismul" său dintotdeauna s-ar putea să fie, consideră unii analişti, doar anticamera unei opoziţii deschise faţă de integrarea europeană. Cît despre Vladimir Meciar, amintirea anilor cînd acesta era prim-ministru al Slovaciei şi ducea o politică naţionalistă e încă proaspătă, astfel încît la Bruxelles se afirmă deschis că revenirea lui la putere ar putea duce la o „îngheţare" a relaţiilor dintre UE şi Slovacia. Săptămîna trecută, comisarul european Guenther Verheugen a avertizat asupra riscului „alunecării bruşte spre extrema dreaptă sau spre extrema stîngă în ţările candidate", în care „sistemul de partide nu este încă stabil".

Pornind de la exemplul italian, analista ***Barbara Spinelli*** *realizează, în cotidianul* La Stampa *(10 martie 2002), o radiografie a discursului „antieuropean", destul de consistent încă în mai toate ţările, în forme explicite sau ascunse, şi pune în discuţie statutul* puterii şi al suveranităţii *în Europa viitorului. Reproducem mai jos cele mai semnificative fragmente.* (**M. V.**)

O Europă a falşilor suverani

„Ofensiva Ligii Nordului şi a ministrului Tremonti împotriva Stăpînei Europa nu are, în sine, nimic ridicol şi nu e ceva care să-i îndepărteze pe italieni de restul Uniunii. Tonurile lui Bossi sînt, desigur, agitate, iar violenţa cu care s-a exprimat seamănă destul de mult cu aceea care i-a scos în evidenţă acum cîtva timp în Franţa pe Le Pen sau pe comunişti. Dar aversiunea faţă de ceea ce se construieşte în Europa e mult mai răspîndită şi nu e împărtăşită doar de forţe extremiste. Nu puţini «oameni de bine» de pe bătrînul continent au înghiţit cu greu introducerea monedei unice, iar acum ar vrea ca euforia să se mai domolească, drumul spre structurile supranaţionale să nu depăşească adoptarea *euro*, să se revină la vremurile bune de odinioară în care fiecare stat îşi vedea de ale lui, iar fiecare guvernant avea impresia că ţine în mînă un sceptru sigur, capabil să-i dea autoritate, puteri vaste, facultăţi de seducţie durabile, eventual şi glorie.

Este ceea ce, în sufletul lor, gîndesc Chirac şi Jospin, Schröder, Blair şi Aznar. Nu întîmplător cuvîntul de ordine ales de ei sfidează logica şi nesocoteşte principiul non-contradicţiei, fiind o monstruozitate lingvistică. Federaţia Statelor-naţiune, de care se vorbeşte atît, în cel mai bun caz nu înseamnă nimic, iar în cel mai rău caz este o minciună spusă cetăţenilor Uniunii şi celor care vor să intre în Uniune. Sau cetăţenii europeni aleg federaţia, şi atunci Statele vor fi modificate radical, sau e vorba de un ansamblu de suverani nemodificabili, şi atunci nu e cazul să vorbim de federaţie.

Minciuna este arma principală la care recurg «oamenii de bine» care pretind că reflectează la Europa de azi şi o conduc, iar filipicele lui Bossi şi Tremonti nu constituie o excepţie. Nu e minciună ceea ce spun ei despre insuficienta democraţie europeană – căci mai sînt multe de făcut pentru a da legitimitate organismelor Uniunii, şi tocmai pentru asta a fost creată Convenţia Europeană care şi-a început activitatea pe 28 februarie – dar e minciună ceea ce se spune despre statele membre şi despre suveranitatea lor mai mult sau mai puţin pusă în pericol, mai mult sau mai puţin ameninţată de tentativele de a-i oferi Europei o Constituţie, un spaţiu juridic comun, eventual un guvern care să ştie să facă politică, să decidă în cazuri de urgenţă, să devină putere. E ca şi cum politicienii naţionali ar avea în mînă un sceptru pe care cineva ar vrea să li-l smulgă pe furiş pentru a-l duce în altă parte: către un superstat european, către cine ştie ce tehnocraţie tiranică.

Politicienii care gîndesc astfel ştiu totuşi că mint, mai ales în legătură cu punctul crucial, care e acela al suveranităţii. Ei ştiu că nu mai sînt de mult suveranii care erau înainte şi că marea opţiune nu a apărut azi, pentru simplul motiv că Uniunea nu s-a născut în 2002, ci are o istorie în spate, făcută din delegări progresive ale suveranităţii şi din renunţări graduale la puterea absolută a Statelor".

Puteri fără corp

Barbara Spinelli îi are în vedere pe politicienii care invocă faptul că integrarea europeană va anula identitatea naţională a cetăţenilor şi va impune o „ordine oligarhică şi neliberală", care va distruge nu doar Statele naţionale, dar şi democraţia, după cum a declarat ministrul italian al Justiţiei, Roberto Castelli. Or, trecerea de la Statele naţionale către structuri supra-statale a avut loc în Europa de ani întregi, iar astăzi problema este de a conferi consistenţă unei suveranităţi deja „evaporate": multe dintre atributele de suveranitate ale Statelor au trecut deja în custodia organismelor comunitare. În aceste condiţii, trebuie reinventate şi revitalizate două dimensiuni ale democraţiilor reprezentative: politica şi distribuirea puterilor.

„Amîndouă s-au transferat în Europa, dar cu inconvenientul de a nu avea corp, de a nu poseda formă, de a nu se raporta la o autoritate vizibilă, responsabilă de acţiunile şi deciziile sale. Această este slăbiciunea Uniunii astăzi: nu are un corp politic şi, prin urmare, nu are nici suveranitate autentică. Totuşi, în Europa se exercită o bună parte a autorităţii. Şi tot Europa este aceea care, în ciuda minciunilor răspîndite de State, exprimă adevărul obiectiv al puterilor, al deciziilor în numeroase domenii ale vieţii de toate zilele, chiar dacă sub controlul altor puteri. Nu numai atît: tocmai Europa este aceea care a pus capăt vechiului Stat naţional, nu într-un mod despotic, ci pe calea consensului, şi asta pentru că Naţiunea a apărut la un moment dat ca o creatură echivocă, sursă a democraţiei, dar şi a lipsei de măsură, a războaielor şi a genocidurilor.

Chestiunea corpului politicii nu e nouă în istoria europeană. Istoricul Kantorowicz amintea cum încă din Evul Mediu existau două corpuri ale regelui: primul era supus pieirii, muritor; al doilea avea o *dignitas imperitura*, «nu murea niciodată», şi încarna puterea statală care supravieţuieşte vicisitudinilor terestre ale regilor. Corpul politicii era Dumnezeul ascuns, dar deloc abstract, care conferea continuitate şi universalitate acţiunii politice a monarhului (Ernst Kantorowicz, *I due corpi del Re*, Einaudi, 1989). Acest al doilea corp, în zilele noastre, se clatină. Dar se clatină pentru că nu există, nu pentru că o putere obscură l-ar fi sustras Statelor naţionale.

Sînt multe lucruri asupra cărora suveranul naţional nu mai decide, şi nu numai pentru că a cedat în mod voluntar suveranitatea, dar şi pentru că această suveranitate a fost oricum pierdută în lumea globală în care ne este dat să trăim. Nu mai decide asupra schimbării monedei, chiar dinainte să apară euro. Nu mai decide asupra bugetului, chiar dinainte ca Uniunea să aibă un pact de stabilitate. Nu decide în materie militară, pentru că Italia e în NATO, iar armata comună e încă departe. Nu decide în probleme de justiţie şi asupra unui mare număr de legi, pentru că nu puţine legi comunitare prevalează asupra celor naţionale şi pentru că judecătorii şi poliţiştii, după 11 septembrie, încearcă să colaboreze direct pentru a fi mai eficienţi. Statelor le rămîn alte sarcini, pe lîngă monopolul asupra retoricii. Lor le revine misiunea de a-i da Europei acel corp politic «nepieritor» pe care aceasta îl posedă în fapt. Şi să facă în aşa fel încît acest corp să fie redistribuit între organisme supranaţionale, State şi regiuni. Aici este a doua minciună pe care falşii custozi ai prerogativelor naţionale o spun popoarelor lor. Acolo unde se declară gata să-i încredinţeze Europei propriul destin – este cazul monedei, al economiei, al viitoarei armate comune – Statul clasic nu cedează suveranitate, ci ia act că în realitate a pierdut-o deja iremediabil. Numai prin intermediul Europei poate spera, eventual, s-o recupereze şi s-o reconstituie.

Este posibil ca toate acestea să nu fie dorite. Poate se doreşte o Europă bună să stea la taclale, dar incapabilă să capete chipul unei puteri mondiale. În acest fel însă Statele nu vor fi cu adevărat Puteri. Nimeni nu va conta pe continent – nici instituţiile supranaţionale, nici Statele, nici regiunile – iar suveranitatea va fi peste tot un obiect închipuit de regii dezarmaţi, ceva fără statalitate, căruia i se va da eventual numele minimalist şi dizgraţios de *governance*. Se poate aspira la toate acestea, dar atunci e mai bine să ni se spună: va fi util nu numai pentru alegători, dar şi pentru parlamentarii naţionali şi europeni, care vor putea impune o Constituţie a lor, ştiind mai bine cine o duşmăneşte într-ascuns. E mai bine să li se spună alegătorilor că politica nu mai interesează, că se vrea privatizarea ei, că la guvernare se stă din nepieritoare interese personale: pentru a-şi face – fără a fi deranjaţi şi fără simţul Statului – propriile interese economice sau financiare. Dacă-i aşa, e mai convenabil să admitem că Europa e doar un spaţiu pentru industriaşi mici şi mari unde timpul s-a oprit, unde se fabulează fără deliberare, unde frontierele sînt trasate şi păzite de puteri din afară. Într-un asemenea caz, restul e literatură. Dar literatură din cea mai proastă: înţesată de falsităţi, de dileme mincinoase, de *happy end*-uri trase de păr şi de monstruozităţi lingvistice".

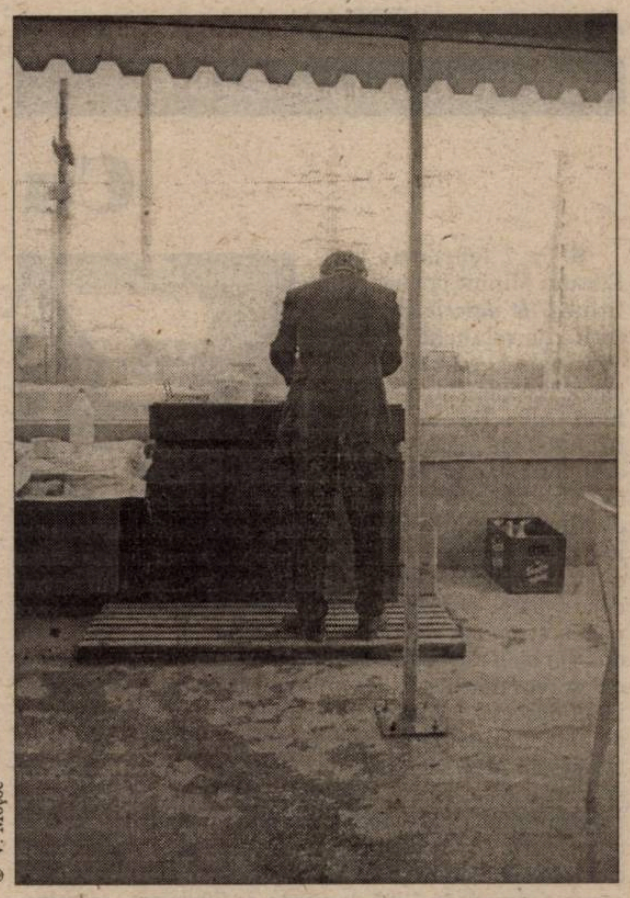

© V. Moţoc

▲

A apărut un nou număr din *Transylvanian Review* (vol. X, nr. 3, 2001), revistă editată de Fundaţia Culturală Română şi Centrul de Studii Transilvane din Cluj. (Director: prof. dr. Ioan-Aurel Pop). Din sumar:

Sorina Paula Bolovan, *Aspects Regarding the Status of the Woman in the Transylvanian Romanian Village during the Modern Times* ● Ghizela Cosma, *Le mouvement féministe en Transylvanie dans la période de l'entre-deux-guerres* ● Sorin Mitu, *Popular Images of Femïnity in Transylvanian Sources from the Beginning of the 19th Century* ● Constantin Bărbulescu, *Morts et vivants. Tombes et cimetière à Oniceşti* ● Vasile Mărculeţ, *Byzantium and the Political Entities in Transylvania and the Banat (the 10th-1 1th Centuries)* ● Simion Retegan, *The Recognition of the Political Equality of the Transylvanian Romanian Nation by the Transylvanian Saxon University in 1862* ● Constantin I. Stan, *Vasile Stroescu et le système financier bancaire de Transylvanie (1910-1914).*

Pagină realizată de
Mircea VASILESCU

Alex. Leo ŞERBAN

trecerea prin reviste

Cu gîndul la Deleuze

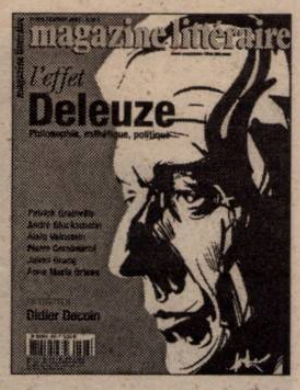

● Pe 7 februarie a.c., Editura Minuit publica, sub titlul *L'île déserte et autres textes*, un volum de 416 pag. cuprinzînd scrieri şi dialoguri (1953-1974) ale filozofului Gilles Deleuze – printre care un inedit de prin anii '50, „Causes et raisons des îles désertes" („Rêver des îles, avec angoisse ou joie peu importe, c'est rêver qu'on se sépare, qu'on est déjà séparé, loin des continents, qu'on est seul et perdu – ou bien c'est rêver qu'on repart à zéro, qu'on recrée, qu'on recommence. (...) toute île est et reste théoriquement déserte."). Cartea apărută la Minuit este îngrijită de David Lapoujade, care figurează printre cei chestionaţi de *Magazine littéraire*/februarie a.c. în dosarul special consacrat lui Deleuze (autor: David Rabouin; printre ceilalţi participanţi: Raymond Bellour, Manoel de Oliveira, Didier Eribon, Claude Imbert, Jacques Rancière, Peter Sloterdijk...). În condiţiile în care Deleuze – care s-a sinucis în 1995, la vîrsta de 70 de ani – rămîne, alături de Foucault şi Derrida, unul dintre gînditorii care au marcat cel mai mult filozofia ultimelor decenii (în bine sau în rău, e o altă discuţie), dosarul *M.l.* apare justificat; el păcătuieşte, însă, prin rutină, nereuşind să decupeze în mod original portretul unui Deleuze-multiplu, practician pasionat al „interstiţiilor" filozofie-literatură-artă. Deşi revista intervievează şi personalităţi din alte zone decît cea strict filozofică (arhitectură, cinema etc.), imaginea rezultată este nu atît incompletă, cît convenţională; lipseşte, în special, o anume „transversalitate" metodologică capabilă să reveleze aportul deleuzian în ce are acesta ingenios şi unic. Dacă Sloterdijk, mai direct, găseşte formula exactă pentru a demonstra importanţa lui („A îndepărtat forma logică a nevrozei, dialectica. Pentru mine, ăsta e marele său merit. Chiar şi astăzi, acest Deleuze e cel care mă interesează cel mai mult, un Deleuze descriind un joc multiplu de forţe pozitive şi nu acele concentraţii de negativitate pe care le putem regăsi în filozofia tradiţională a resentimentului"), nu acelaşi lucru se poate spune despre ceilalţi. Din fericire, în buna tradiţie cu care ne-a obişnuit revista, există – la final – o pagină cuprinzînd adresele site-urilor unde poate fi continuată „lectura"; pentru cei interesaţi, acestea sînt

www.webdeleuze.com
www.revue-chimeres.org
www.langlab.wayne.edu/Romance/FreDeleuze.html
www.bleb.net/rhizomat/
http://lists.village.virginia.edu/~spoons/d-g_html

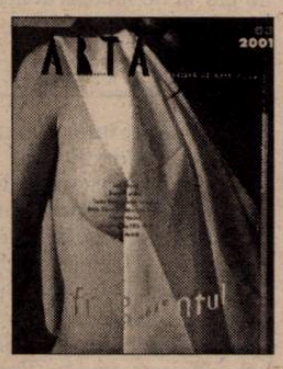

● Revista *Arta* (nr. 3/2001), apărută cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor, al A.F.R.A. şi al BDM, dedică dosarul său tematic „Fragmentului". Textul introductiv („Cu Domnul Osiris Mandelbrot prin expoziţii sau Arta, fragment"), semnat de Aurelia Mocanu, îl citează – *passage obligé!* – pe Roland Barthes („a te exprima prin fragmente este preferabil pentru că inocenţa se opune acelei ordini care deformează"), dar un „ecou" deleuzian poate fi detectat – măcar în şiajul ineditului citat mai sus. Căci, ce este fragmentul dacă nu o „insulă" – „separare" *ou bien* „recreere"? Prin fragment (visezi că) eşti „departe de ţărmuri" sau că poţi „relua de la zero" totul; că eşti „singur şi pierdut" sau că – totuşi – poţi „reîncepe"... Fragmentul-insulă propus de Arta *(„patchwork"*, după cum îl numeşte A.M.) nu este, însă, „teoretic pustiu" pentru că despre el scriu – în ordinea „intrării în teorie" – Adrian Guţă, Constantin Zaharia, Ramona Novicov, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Rasovszky, Gheorghe Iova, Alexandru Antik, Dorin Ştefan; expoziţiile sînt comentate – printre alţii – de Gheorghe Vida, Liviana Dan, Ileana Pintilie, Ioana Vlasiu; există o frumoasă scrisoare – inedită – adresată de Florin Ciubotaru lui Horia Bernea; „evenimentele din străinătate" (corespondenţe etc.) sînt reflectate de Olimpiu Bandalac, Dan Mihălţianu, Corneliu Antim; Pavel Şuşară este dublu-prezent (cu un text despre Coloana lui Brâncuşi şi altul despre „doi artişti elveţieni de origine română"), Amelia Pavel recenzează cartea Ioanei Vlasiu *Anii '20, tradiţia şi pictura românească,* iar Valentin Protopopescu, pe cea a Ancăi Oroveanu, *Teoria europeană a artei şi psihanaliza* – apărute, ambele, la Meridiane în 2000. Cum se poate observa, „Fragmentul" e plin!

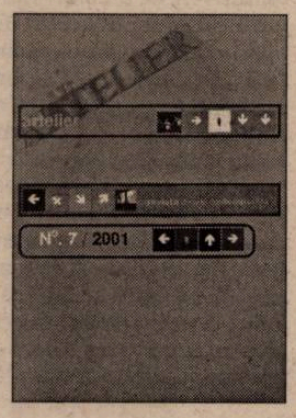

● *Artelier* (nr. 7/2001) seamănă cu o revistă on-line „download-ată" pe 116 pagini de hîrtie velină – aproape triplul sumarului de la *Arta;* dacă vom compara însă dispunerea în pagină, senzaţia este că „Fragmentul" este mai dens, în timp ce *Artelierul* îşi permite luxul unor răsfăţuri tipografice mai mari (să nu uităm că este vorba de o revistă privată – a Centrului Internaţional de Artă Contemporană –, apărută cu sprijinul ProHelvetia şi al Fundaţiei Artexpo)... Una peste alta, avem de-a face cu două reviste absolut comparabile – ca nivel şi/sau conţinut. Aspectul on-line al *Artelier*-ului este dat şi de „*Chat*-ul aproape serios" din deschiderea numărului – la care participă Mihai Oroveanu, Ruxandra Balaci, Irina Cios & Adela Văetişi – despre Muzeul Naţional de Artă Contemporană; despre acelaşi subiect sînt publicate – sub titlul „Questioning MNAC" – părerile cîtorva dintre cei mai importanţi directori de muzee/curatori/critici/artişti/arhitecţi & alte personalităţi conexe: Judit Angel, Matei Bejenaru, Laszlo Beke, Alex. Beldiman, Cătălin Berescu, Juan Manuel Bonet, Christian Chambert, Liviana Dan, Teodor Graur, Adrian Guţă, Jean-Baptiste Joly, Geert Lovink, Catherine Millet, Alexandru Patatics, Lia & Dan Perjovschi, Rostopasca, Dorin Ştefan, Alexandra Titu etc. (Întrebarea pe care mi-o pun este: va fi MNAC-ul o „insulă", ruptă de monstruozitatea „continentului" Casa Poporului, sau/şi o „recreere" (la km O) a spaţiului de la Etajul 3/4 al Naţionalului?) Grupajele dedicate proiectelor, expoziţiilor, ca şi un interviu cu prof. Mieke Bal (care a fost prezentă şi în pag. 13 a *Dilemei)* şi prof. Ernst van Alphen, realizat de Mihnea Mircan, completează acest număr – care se încheie, spectaculos, cu „Apocalypse Now": o selecţie de texte (în engleză!) despre 11 septembrie 2001 – Noam Chomsky, Susan Sontag *and so on.*

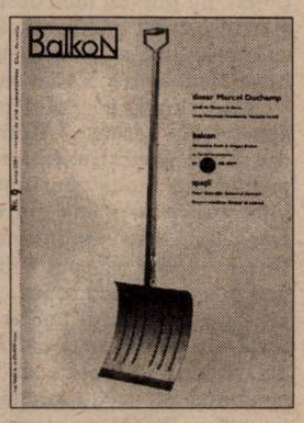

● Ajungem, în fine, la ultimul număr (9/2001) al revistei *Balkon* – deja recomandat în *Dilema* şi amintit în argumentul numărului despre „Frumuseţe"; revenim asupra lui (şi) cu o recenzie propriu-zisă nu doar pentru că este, indiscutabil, unul din cele mai bune numere editate pînă acum de clujeni, ci şi pentru că „dosarul Marcel Duchamp" poate fi privit – fără nici o îngăduinţă – drept un model de ofertă culturală impecabil „ambalat" la nivelul textelor & imaginilor. De la transcrierea unui interviu televizat cu „papa *ready-made*"-urilor (NBC, ian. '56) şi pînă la articolul lui Frigyes Görgényi despre cariera de şahist a lui Duchamp, trecînd prin eseul seminal al lui Thierry de Duve (nume de mare autoritate în metafizica vizualului) şi prin textele semnate de Linda Dalrymple Henderson şi Marjorie Perloff, imaginea unui Marcel Duchamp provocator-şi-inventator, guru inconturnabil al avangardelor şi figură tutelară a Artei ultimei jumătăţi de secol este restituită *sans faille* unui spaţiu cultural (al nostru) în care referirile la M.D. erau, pînă acum, sporadice şi mai curînd „subterane"... Duchamp a fost genul de artist pe care un Deleuze ar fi trebuit să-l cunoască personal; n-a fost să fie, dar poate că – via John Cage, Warhol, Beuys & Baudrillard – problematica „gata-făcutului" întîlneşte, într-un fel, metafizica *pliului* dragă lui Deleuze, care o găsea în opere (pictură, muzică, literatură...) atît de diferite precum cele ale lui Tal Coat, Dubuffet, Boulez, Stockhausen, Cocteau, Kleist, De Quincey... Şi, deşi Deleuze preciza – apropo de proiectul său, nematerializat, de a scrie o carte despre virtual – că *fragmentul* (ca formă eventuală) nu îl interesa, poate că nu este deplasat să vedem în această ultimă distincţie metodologică o aceeaşi dorinţă, riguroasă, de a accede la o „noutate" conceptuală deloc străină de cea care i-a adus lui Duchamp notorietatea. Combinînd – elegant – practica artistică (CD-Rom-ul „Zambacalamba Net v.2"/„Pyramidal"/"Viewpoint" datorat lui Alexandru Antik & Dragoş Ştefan), eseul conjunctural (Erdös, Király, Ernu, Perjo, Patatics, Bulat, Achimescu, Ghiu) şi studiul provocator (Sloterdijk: „Emisari ai violenţei/Despre metafizica filmelor de acţiune cu privire la *Terminator 2,* de James Cameron), *Balkon* nu-i putea aduce un mai potrivît omagiu lui Marcel Duchamp; numărul 9 („number 9 number 9 number 9..."/Beatles) este o „boîte-en-valise" perfectă. ▲

Carmen FIRAN

bon de lectură

Refacerea mitului

Andrei Codrescu, „Casanova în Boemia"

Casanova nu a fost un Don Juan. Andrei Codrescu se desparte, încă din prefaţa la romanul său „Casanova în Boemia" recent publicat în SUA de Free Press, de imaginea legendarului aventurier, cum îl ridiculiza Fellini în filmul său. Cartea lui Codrescu, bazată pe o solidă documentare pe care şi-a făcut-o în timpul petrecut ca profesor la Praga şi Viena, reformulează mitul lui Casanova din perspectiva istoriei literare şi a mişcării de idei europene din secolul al XVIII-lea. Andrei Codrescu îi redă lui Giacomo Casanova efervescenţa culturală, vizionarismul, deschiderea către arte, literatură şi filosofie, prezentîndu-l mai degrabă în posturile lui intelectuale, de interlocutor al lui Voltaire şi Rousseau, colaboratorul lui Mozart la *Don Giovanni,* precusor al lui Jules Verne în romanul fantastic publicat în mai multe volume, autor de piese de teatru jucate pe mari scene europene, traducător în franceză al clasicilor italieni, un spirit iluminist care a fost mereu înaintea timpului său în gîndire şi acţiune. Andrei Codrescu scrie poate cea mai bună carte a sa, creează un personaj cinematografic, cu un dialog savuros, profunzimi, sensibilităţi, cu o anume tandreţe bine cenzurată de umor, ironie, extravaganţă şi magic. Deşi autorul îl face să rămînă în timpul său, Casanova îşi strecoară mereu cîte un deget afară, sparge secole, tipare, prejudecăţi, mentalităţi, convenienţe şi trăieşte mereu liber, sclav doar al iubirii căreia îi găseşte sinonime, traduceri imposibile, prelungiri fantastice.

Romanul a fost lansat în mai multe oraşe din Statele Unite şi recent la New York, la Centrul Cultural Român, unde un public românesc şi american numeros l-a putut întîlni pe Andrei Codrescu, auzi citind fragmente din captivantul său „Casanova", răspunzînd întrebărilor, cînd în română, cînd în engleză, cu acel inconfundabil accent care de aproape 20 de ani se face auzit la Postul Naţional de Radio al Americii comentînd savuros evenimente politice, aspecte sociale sau culturale la rubrica „All Things Considered".

Dilema vă recomandă

● ...o clipă lungă de tăcere şi de respiraţie curată, fără de politică urîtă, fără de polemică tîrîtă, pentru Petru Dumitriu, cel care în pactul său cu diavolul a lăsat literaturii române o „Cronică de familie" cu care va răzbate, prin infernul controverselor, în posteritate. (Radu Cosaşu)

● *www.artphoto.ro* – revistă românească on-line de fotografie – şi *În dormitor/In the Bedroom,* debutul ca regizor al tînărului actor Todd Field *(Eyes Wide Shut),* cu trei interpretări de zile mari: Sissy Spacek, Marisa Tomei şi Tom Wilkinson. (Alex. Leo Şerban)

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

De trei ori Theo

Teo Trandafir, ca vedetă de televiziune, ni se oferă zilnic pe PRO TV, în mereu aceeaşi versiune, dar Theo Herghelegiu ne propune la Teatrul Act, în doar două spectacole, trei ipostaze ale persoanei sale. Acestea o pun în evidenţă pe regizoare şi o dezvăluie pe autoare. Ca regizoare, a pus în scenă „Premiera“ lui John Cromwell, în producţia Clarei Luiz Aguilera Orellana, şi „Sînteţi în direct cu Torquemada – Astă-seară despre prostie“, după „Elogiul nebuniei“ de Erasmus din Rotterdam, iar ca dramaturg, a scris scenariul celui din urmă spectacol. Cele trei feţe ale lui Theo Herghelegiu sînt toate interesante şi atrăgătoare, mai mult, ele sînt simptomatice pentru mişcarea teatrală alternativă, echivalentă cu ceea ce englezii numesc *fringe*.

Stultitia despre care tratează Erasmus este situată în zona semiobscură dintre prostie şi nebunie, care include stupiditatea inspirată şi demenţa cu tîlc. Numele temut al lui Torquemada este purtat de animatorul unei emisiuni radiofonice interactive, bărbat încă tînăr, angoasat, obsedat de ratare. Personaje din memoria culturală bîntuie atît spaţiul fizic al studioului, cît şi spaţiul virtual al dialogului. Menestrelul şi femeia cu identitate dublă vin să tulbure comuniunea convenţională dintre crainic şi ascultători. Ei amestecă temporalul cu eternul, derizoriul cu semnificativul. Schimbul de replici încearcă să dea dimensiune dramatică unui text mai mult sapienţial decît filosofic. Efectul este de conversaţie snoabă între semidocţi, dar publicul, majoritar tînăr, absoarbe totul cu reală aviditate culturală. Ca în toate cazurile în care nu se mai vede ieşirea din hăţişul complicaţiilor intelectuale, se recurge, în final, la un foc de pistol.

Theo Herghelegiu este, în acest caz, mai interesantă ca autoare decît ca regizoare. Spectacolul trăieşte prin vivacitatea lui Tudor Smoleanu, care face din crainicul radio un personaj complex şi ataşant. Gabriel Coveseanu se plimbă cu graţie primprejur, dar rămîne inexpresiv şi inert, vrînd, probabil, să arate că vine din altă lume. Monica Eftimiu este frapantă şi amuzantă în rolul unei femei cu puţină minte şi multe feţe.

Abordînd cunoscutul text al lui John Cromwell, Theo Herghelegiu îşi arată cu adevărat talentul, inventivitatea şi bunul-gust. Piesa reeditează povestea-clişeu despre vedeta trecută, care încearcă, eroic, un *come back*. Tema are mereu succes, actriţe dintre cele mai mari au plimbat-o prin aproape toate tonalităţile posibile. Cum văzusem piesa în interpretarea memorabilă a Olgăi Tudorache, am intrat în sală cu interes scăzut. Am ieşit însă entuziasmat. Regizoarea se joacă inteligent cu zona de trecere de la sala de teatru la teatrul din teatru. Anunţul cerînd imperios şi repetat închiderea telefoanelor mobile este mai mult decît o glumă, este un semnal al tranziţiei de la ritualul social la cel dramatic, care rimează cu dubla ieşire din rol a actorilor, la sfîrşit. Punctarea prin joc de lumini şi accente sonore a momentelor cheie dramatizează o acţiune care s-ar fi putut uşor reduce la monolog. Personajul cabinierei este bine aprofundat, mai ales în scena tentaţiei cu sticla de whisky, la care, chipurile, numai persoanele sensibile şi interesante ar fi dispuse să cedeze.

*John Cromwell, **Premiera***

Dana Voicu transformă un rol secundar într-o creaţie care nu se poate uita cu uşurinţă. Privirile lungi, expresia, cînd fixă, cînd de o mobilitate furişă, dau personajului dimensiuni nebănuite. Clara Flores compune cu temperament pe actriţa îmbătrînită şi alcoolică şi ştie să facă să se audă, în acelaşi timp, vocea eroinei lui Cehov. Se constituie, astfel, trei spaţii teatrale simbolice bine delimitate, cu treceri clare de la unul la celălalt: spaţiul cabinei de teatru, al „Pescăruşului“ lui Cehov şi cel al Teatrului Act, unde se desfăşoară piesa, ca pretinsă repetiţie a alteia. S-ar putea recomanda Clarei Flores o mai mare atenţie în privinţa gradaţiei dinamicii rolului şi evitarea unor momente de exagerare expresivă.

Spectacolele lui Theo Herghelegiu propun un spaţiu viu de comuniune întru teatru, de la care orice reţinere ar fi mai mult decît un păcat, ar fi o frustrare. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Lumea „de dincolo“ a lui Alexandru Paul

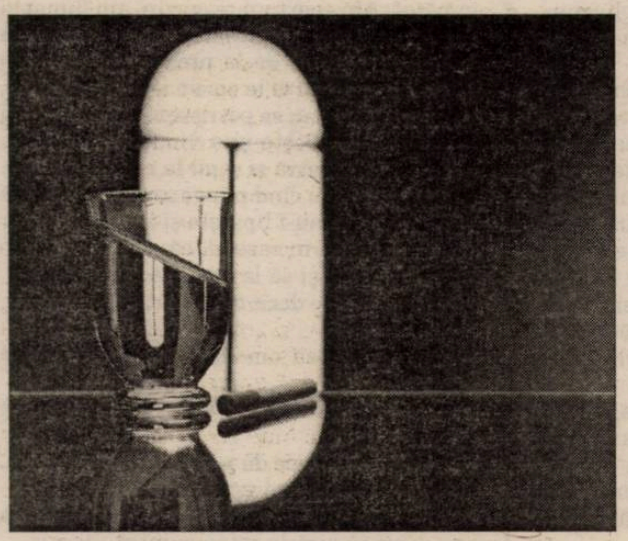

Alexandru Paul şi-a publicat primele fotografii la noi în revistă şi de atunci a devenit un colaborator obişnuit al *Dilemei*. Multe dintre cele mai interesante poze apărute la noi – unele chiar pe copertă – au purtat semnătura A. Paul. Este din Maramureş, de unde, de altfel, mai sînt alţi doi dintre colaboratorii noştri foto: Cosmin Bumbuţ şi Silviu Gheţie.

Dilema a fost şi pentru Alexandru Paul o excelentă rampă de lansare – şi ne bucurăm că s-a întîmplat aşa, pentru că o merita cu prisosinţă. A colaborat apoi la mai multe „publicaţii lucioase“ (cum le numeşte el însuşi) – *Cosmopolitan, Elle, FHM, Unica, Olivia, Exces* etc. – şi cu cîteva agenţii de publicitate. A avut o expoziţie personală la Muzeul Naţional de Artă şi a expus în grup prin ţară şi străinătate. În paralel, a urmat operatoria de film şi ultimul film la care „a făcut camera“, „Invitaţie la masă“, a luat mai multe premii la noi şi afară.

De curînd, a mai avut o expoziţie personală la galeria GalAteCa din sediul BCU, ocazie cu care am putut avea o imagine de ansamblu asupra fotografiei lui. Îi remarcasem viziunea proaspătă în pozele pe care le-a publicat în *Dilema*, originalitatea editorialelor de modă din „revistele lucioase“ sau insolitul pozelor publicitare, dar la expoziţie am putut să-mi dau seama de omogenitatea viziunii lui fotografice şi chiar să întrevăd cîteva serii tematice ale artei lui.

Una din cele mai importante şi cred că cea mai semnificativă pentru Alexandru Paul este seria „peisajelor“. Mie, cel puţin, mi-a plăcut cel mai mult. Peisajele lui Alexandru Paul, deşi sînt în realitate imagini luate din Maramureşul natal, nu prea seamănă cu nimic din ceea ce numim îndeobşte prin „peisaj“. Sînt, de fapt, nişte imagini ale unor locuri stranii, de pe o altă lume, onirice. Întunecate, dar calde şi deloc sumbre şi înfricoşătoare. De altfel, aproape toate fotografiile expuse de Alexandru Paul cu această ocazie fac parte din acelaşi registru: al nocturnului, al oniricului. Negrul, întunericul, umbra sînt aproape generalizate. (Cu o singură excepţie care, printr-un violent contrast, sporeşte negrul general: un peisaj hibernal, cu două tonuri de alb, străbătute de două linii parcă trase cu rigla şi peniţa cu tuş.)

În realitate, pozele nu au fost făcute noaptea, dar Alexandru Paul a folosit filtre care au schimbat total perspectiva şi au creat atmosfera stranie din peisajele sale: casele şi vegetaţia sînt întunecate, norii sînt sumbri, dar cerul e luminos, iar iarba e plină de luminiţe. Cuvîntul cel mai potrivit este „magic“.

Tot de un fel de magie par că vorbesc şi pozele din seria care stă sub semnul levitaţiei. Fie că sînt nişte pantofi de sport cu şireturi care „curg“ în sus, fie că e un pahar în care apa stă, nefiresc, într-o parte – toate sînt de fapt nu rodul nu ştiu cărei magii, ci imagini onirice, în perfect acord cu onirismul generalizat. Cred că putem vorbi aici chiar de suprarealism. Paharul aşezat pe masă, cu apa în el stînd oblic, în faţa unei ferestre care se răsfrînge invers în apă – pare o imagine desprinsă din tablourile lui Magritte.

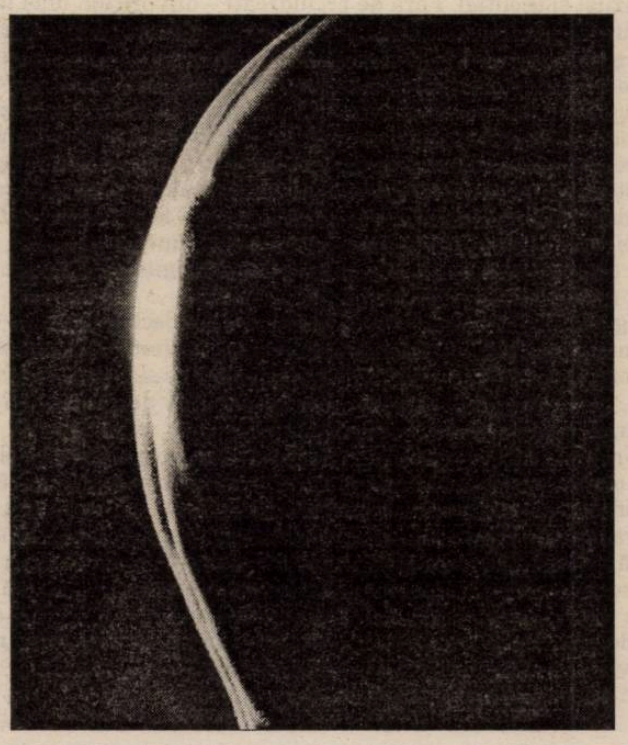

Suprarealiste sînt şi fotografiile dintr-o altă serie, cea cu obiecte imposibile. Şi aici, jocul suprafeţelor luminate pe fond negru este de mare efect. Dar şi un mai mare efect se obţine cînd obiectul devine însufleţit, cînd este vorba de o parte a corpului uman. Tehnica este aceeaşi: suprafaţă luminată (parţial) pe un fond întunecat total. Dar ce imagine insolită rezultă! (Cu mult mai insolită decît nu ştiu ce obiect construit...) Iată ceea ce, în realitate, era o spinare curbată. Fotografia ne înfăţişează ceva care aduce cu o lună nouă, luminoasă; spinarea, în acelaşi timp, nu încetează să fie vie, parte dintr-un corp, dar, privind coloana nefirească, ieşită în evidenţă ca excrescenţele de pe spatele unui dinozaur, nu ştii sigur dacă e vorba de un corp uman sau de ceva aparţinînd unei vietăţi necunoscute.

Am rezumat aici întreaga artă a lui Alexandru Paul: el transformă lumea recognoscibilă în ceva nelumesc. Iar acesta, dincolo de impactul conceptual pe care-l are asupra privitorului, mai are şi calitatea să fie de o extraordinară forţă plastică. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Qui pro quo-ul

Bag seama că e lucru mare şi plin de satisfacţii să poţi fi în acelaşi timp şi lăptarul şi poştaşul şi instalatorul unui bloc. Sau al unor femei. Cam la fel de plin de satisfacţii precum zîmbetul protagonistului din reclama pentru deodorantul *Dare*. Însă, la urma urmei, ce anvergură are un zîmbet?

Cu siguranţă, inferioară razei de acţiune olfactive sau razei de acţiune în general, atunci cînd *îndrăzneşti*.

Nu ştiu cine a făcut acest spot, dar l-a făcut bine. De la concept (vechea poveste a bărbatului înşelat), mesaj (mai nou: „foarte bine, aşa-i trebuie, dacă nu se-ngrijeşte!“) şi pînă la realizare, ce nu poate fi pusă sub nici o formă în paranteze.

Un deodorant bărbătesc care promovează valori masculine: îndrăzneala, competiţia – sau scoaterea din competiţie a rivalului în luptă (mai puţin) dreaptă, ţinînd seama de exigenţele femeii.

Un deodorant care spune posesorilor de neveste că trebuie să şi facă ceva pentru asta. Un deodorant care spune, probabil, prea multe. Ca de exemplu: cine, dintre bărbaţii din lift, e lăptarul, cine poştaşul şi cine trebuie să se ocupe de restul?

Dare. Un deodorant făcut, parcă, pentru femei... ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Femei şi maşinării

„Tehnologia avansată“ a devenit, ce-l puţin din '90 încoace, una din caracteristicile multor gospodării româneşti. Pe vremea odiosului, fericiţii care îşi permiteau puteau achiziţona cel mult o maşină de spălat *Albalux,* în cel mai bun caz cu stoarcere, un frigider *Fram,* un aragaz standard (deşi, e adevărat, numărul de ochiuri diferea, puteau fi două sau patru), un fier de călcat electric cu udat manual, un feon, un televizor alb-negru... Şi de multe ori, o maşină de cusut cu nume de croitoreasă harnică (să fie *Ileana?).* După '90, pentru mulţi, lucrurile s-au schimbat, treptat, introducînd noţiuni noi în viaţa electrocasnică. Din haotică şi destul de manuală, gospodăria a devenit planificată, clasificată şi mult mai organizată. Noile aparate electrocasnice de import au introdus noţiuni complet noi pentru gospodina neaoşă medie: opţiune, program, timp de funcţionare; precum şi o înspăimîntătoare aspiraţie spre perfecţiune, reflectată chiar în imaginile protagonistei casnice înseşi, oglindite în reclame. Doamna grasă în capot matlasat a fost înlocuită cu „tînără“ în pantaloni (denumire generică pentru femeia casei cu siluetă, nici prea frumoasă nici prea urîtă, dar suportabilă şi naturistă, care apare în reclame), priceputâ şi foarte doctă. „A fi gospodină“ nu a mai însemnat a fi capabilă de eforturi fizice deosebite, ci calificată în alambicatele meandre ale muncii casnice. O stăpînă a casei eficientă trebuie să ştie, de pildă, să recunoască ţesăturile hainelor familiei; alegerea greşită între bumbac, mătase, lînă sau nylon ar putea crea un dezastru, statutat, conform pliantelor maşinii de spălat, cam cu următoarele cuvinte: ruperea ţesăturilor. O gospodină a timpurilor noastre nu are voie să încurce „40 cu 4“ cu „60 cu 3“ la maşina ei performantă, pentru că, evident, rezultatul nu va fi niciodată acelaşi. Şi dacă va pune, tot din greşeală, emolient în comportamentul de detergent şi Vanish în cel de emolient, ba, pe deasupra, greşind şi măsura de la o jumătate de capac la un capac, rufele nu vor ieşi nici pufoase, nici impecabile. E tot o chestiune de competenţă să alegi tubul adecvat, la aspiratorul Samsung, pentru curăţarea canapelei, diferit de cel pentru cărţile din bibliotecă, şi iarăşi diferit de cel uşor teşit, specializat în furişarea prin colţuri rebele. Şi să observi, cu un nou tip de spirit de observaţie, aprinderea beculeţului care marchează golirea sacului aceluiaşi aspirator. Dacă ignori beculeţul, aspiratorul, devenit brusc însufleţit, îşi va cere drepturile altfel, scoţînd un şuierat alarmant. Astfel că simţurile femeii în casă calificate trebuie să fie ascuţite într-un fel nou, planificat. La cuptorul cu microunde, de pildă, trebuie să se hotărască dacă-şi doreşte o încălzire uşoară a produsului, sau una, să-i zicem, totală. În fiecare dintre cele două opţiuni, ţîrîitul va veni după 10, respectiv după 20 de minute. Deja e o chestiune nu doar de opţiune, ci de nuanţă. Subtilitatea gospodinei de tip nou se traduce în capacitatea de a alege, corect, fără a avea neapărat pliantul în faţă, între cele cel puţin 6 tipuri asemănătoare de site ale robotului Moulinex, pentru a nu face suc în loc de salată sau viceversa. Şi de a se mişca liber şi natural între programul maşinii de spălat, cel al cuptorului cu microunde sau, de ce nu al maşinii de spălat vasele. Munca ei devine tot mai calificată, informaţiile şi regulile de reţinut tot mai multe. La care se adaugă şi spinoasa problemă a imaginii, care trebuie să corespundă tipului „sexy“, într-un soi de disimulare unanim acceptată. Ea trebuie să fie cel puţin la nivelul maşinăriilor – partenere în demersul casnic, care nu se sfiesc să împrumute tot mai multe caracteristici umane: maşinile *Whirlpool* lansează, de pildă, tehnologia „Al şaselea simţ“, care recunoaşte singură greutatea rufelor şi tipul lor de material, autoreglînd totul.

▲

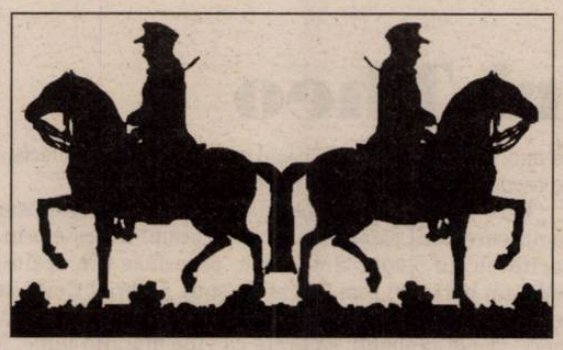

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Caragiu în anul Caragiale

Printre puţinele legende strict contemporane, eu o păstrez pe aceea a unei nopţi de la începutul anilor '60, cînd, pe la orele trei, Caragiu – actor încă neajuns la Bucureşti – a deschis în taină porţile teatrului său, la Ploieşti, ca să le arate lui Mazilu şi lui Lucian Raicu, în sala pustie, cum joacă el „Proştii sub clar de lună“, piesa prin care s-a statutat strigătul cel mare al pendulării deasupra abisului: „Eu am ridicat problema, eu o bagatelizez!“. „E un Gogu la Ploieşti, extraordinar!“, se zvonea prin Capitală. Eu nu-l pot despărţi pe Caragiu, ca şi pe Cotescu, ca şi pe Rodica Tapalagă, de experienţa fundamentală a ferocităţilor poematice din teatrul lui Mazilu, teatrul în care imaginaţia şi proliferarea sentimentelor se leagă direct de viteza degradării lor.

Caragiu era un sălbatic. Un sălbatic în jungla cuvintelor. Oamenii evoluaţi au prejudecăţi în privinţa sălbaticilor, identificîndu-i permanent şi reducîndu-i sistematic la antropofagie. Alţii – şi mai „nuanţaţi“ – confundă sălbăticia cu ticăloşia şi inumanul. Sălbăticia lui Caragiu avea la bază naturaleţea, enorma vitalitate – netrucată în maniere „civilizate“ şi artificiale –, fantasticul instinct al rîsului (rîsul, susţine un umanist de talia lui Canetti, este „ultima formă de canibalism rămasă în om“), agresivitatea feroce faţă de tot ce se opunea vieţii lui plenare, libere şi profund inteligente, plăcerea voluptuoasă, fără de protocol, de a sări din liană în liană şi a adormi sub stelele unui cer fără de copie.

Ceea ce putea face Caragiu dintr-un cuvînt, dintr-o propoziţiune, cu o frază, era incredibil. Actor de concepţie largă şi încordată, actor total – care-ţi putea dansa pe sîrmă la circ, azi, dar mîine îţi încremenea într-o mumie de faraon lovit de apoplexie –, el ştia prea bine că, în toate artele dramatice, nici un conflict şi nici un zbor nu se pot realiza dacă nu pui la bază, ca în orice facere a lumii, cuvîntul. Toată arta lui cuprinzătoare ca un cosmos pornea de la acest atom – al cuvîntului. Toate memorabilele lui explozii ţineau de această forţă atomică a cuvîntului, de fuziunea lui în lanţ, în fraze, în mască, în gesturi, în cîntec şi strigăt. În ultimele decenii, nici un actor român nu a reabilitat şi nu a reinstaurat domnia apăsătoare a cuvîntului, pînă la ultimele ei consecinţe asupra mişcării ochilor şi gîndurilor în cap, ca acest sălbatic înzestrat ca un transatlantic.

Sunetele lui Caragiu, înălţate din atîtea şi atîtea vorbe, vorbe, vorbe, erau unice, ca ale marilor soliști. „Zoe, Zoe...“ al lui din „O scrisoare pierdută“ nu are pereche, şi ţin minte „Revizorul“ lui ca pe „Traviata“, toată, căci o operă întreagă era acolo, operă secretă, „Coţofana hoaţă“ combinată cu „Forţa destinului“. Muzica orală a lui Caragiu era şi ea totală, intraductibilă – în buna tradiţie caragialeană.

Contactul lui cu vorba – într-o ţară unde poemul se naşte dintr-o glumă a două silabe, şi gluma caută drama din căderea unei vocale lîngă o consoană, în acea litanie: „de ce, de ce, nene Anghelache?“ – contactul acela era fizic, senzual şi esenţial. Fără de prejudecăţi – din pricina unei incontestabile culturi sufleteşti, suprema cultură –, fără menajamente, fără scheme, Caragiu ştia a mîngîia un cuvînt pînă cînd acesta dădea în rîs şi, de acolo, cale de o secundă-lumină, în clocot şi plîns; de la mîngîiere – ştiind să sucească gîtul oricărei retorici – actorul, printr-o brutalitate firească, numai de el cunoscută, putea despica vorba în două, în patru, pînă în măruntaie, pînă în resorturile ei secrete şi după aceea, cum fac mulţi civilizaţi cu atîtea oase gustoase, îi putea suge îndelung măduva, pînă la ultimul sunet, pînă la articulaţia cea mai fragedă, pînă la tăcerea şi fiorul de apoi, fără de rîs sau plîns, fiorul marii revelaţii. Artă mare, românească – aceea de a suge măduva cuvîntului pînă la deliciul care transfigurează lumea de afară, însorind umbrele şi dînd curcubeului un mister.

Caragiu a introdus, în limbaj, deci în celulă, deci în relaţiile dintre deşi con-ţinut, fenomene necunoscute de dilatare şi frecare a silabelor, de rupere şi constrîngere a lexicului, strigăte noi, şoapte şi şuiere care au zguduit o topică, dînd o nouă sensibilitate inteligenţei, dezvoltîndu-i enorm şi binecuvîntat gradul de vigilenţă şi de neliniște.

Se vorbeşte altfel de la Caragiu încoace, se înţelege altfel un text, se rîde altfel la o dramă, se moare altfel de rîs, din rîs. În cele din urmă, Caragiu – ca supremă încoronare a revoluţiei săvîrşite – a ajuns la acea muzicalitate a oralităţii care dă ticăloşiilor lirism, prostiei – elan muzical şi erotic, vulgarităţii – polifonie, cruzimii – sugestie de berceuză, inculturii – caracter de lied, minciunii – caracter simfonic. Tocmai această muzică va dovedi ticăloşia multor lirisme, cruzimea multor vulgarităţi, prostia din multe cîntece de leagăn pentru adormit adulţii, minciuna multor, foarte multor duioşii, vitalitatea pernicioasă a multor mîrşăvii.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Nelu Polen

„Iau tuturelele de pe sîrmă cu piatra şi le mănînc. Şi cu ciorile fac la fel. E ţară liberă, ce mă-sa! Gust şi din flori polen şi, uite, ăsta e meniul meu. Iarna mor de foame, noroc că nu mor de foame că îmi îngrop nişte tuturele. Şi le mănînc. Am cazan în care fac foc şi dorm. Ziua fac foc şi ţine căldura noaptea. Am plecat de acasă că mă bătea mama că mîncam zid şi săpun. Mă bătea cu ăla de făcut mămăligă. După aia, tata mă lua de urechi şi mi le înroşea. Erau beţi împreună. De 12 ani nu mă caută nimeni. Mă întîlnesc cu tata, ne salutăm, trecem mai departe. Îl urăsc, urăsc ziua cînd m-a făcut, o urăsc pe mama. Vreau să-i văd morţi. Într-o zi o să-i omor. O să-i dobor şi le bag var pe gît pînă cad pereţii pe ei. Sau, mai bine, ţac cu piatra de tuturele şi s-au dus. Se bucură şi poliţia că nu mai caută doi scandalagii şi se bucură şi vecinii că iau casa. Eu nu o să stau în casa aia. Vreau să-i dau foc. Jucării eu nu am avut. Lucruşoare de pe mine şi atît. Pe mama o ard, mai bine, şi pe tata îl atîrn de sîrme să se trezească din beţie. Şi cînd se trezeşte moare.

Am 26 de ani. Am calculat cu cîte revelioane am trecut. Am luat trenul pînă la bulgari şi era cald şi am adormit. M-au prins şi am scăpat. Am dormit în bloc, la etajul zece şi au călcat pe mine la cinci dimineaţa. Am stat la cămin şi am mîncat portocale şi ciocolată. A fost frig şi m-am îmbătat. Am spart un magazin, am fumat şi am mîncat pate. Am luat drog. Am stat pe ţeavă. Haine iau de la proştii cu ajutoare. Proştii cu ajutoare le zicem noi, că e proşti. Aduc haine că nu se potriveşte şi noi o luăm că nu se potriveşte şi o vindem la cine se poate. Am nevastă şi copil la canal, la gară. Da' copilul meu cînd plînge are ce mînca, că fur pentru el, nu-i lipseşte şi vreau să omor o babă să stau în casa ei, că sînt nişte babe să le am grijă şi să le omor. Am metodă.

N-am haine decît ce-i pe mine. Nu e frig, nu.

Cine vrea să omoare pe cineva să mă caute.

Cine vrea să fur de la cineva, să mă caute.

Cine vrea orice de pe lume, să mă caute. Pot eu, dacă nu pot eu, pot alţii.

Am auzit că sînt supăraţi că nu intră la bar. Unii să zică la mine şi intră.

Am copil şi fac orice pentru el. Nu vreau să fie ca mine.“

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

La concurs!

© S, Ivanoschi

Ne-am înscris la concursul pentru Catedrala Patriarhală. Nu credem că vom cîştiga (deocamdată nu ştim dacă vom şi preda, de fapt), întrucît, foarte probabil, clădirea finală va fi mult mai întîrziată ca timp cultural decît echipa noastră este pregătită să accepte. Dar importantă este participarea, la orice concurs. Vitală, acum, este prezenţa tuturor arhitecţilor de calitate, spre a forţa apariţia unui obiect decent. Nu avem de gînd noi să revoluţionăm chiar acum, cu această ocazie, limbajul arhitecturii ortodoxe. De ce? Pentru că, la orice concurs, interesantă este atribuirea lucrării, date fiind condiţiile concrete de temă, amplasament şi, mai cu seamă, juriu. Or, la conjuncţia tuturor acestor factori nu se află, mă tem, o clădire care să încorporeze acea „forward thinking" pe care o căutăm unii dintre arhitecţi, ci una mai degrabă neutră: nici prea avansată, dar nici retrogradă de tot.

Tema, echilibrat alcătuită (firma Rostrada), este suficient de precisă în cerinţele ei spre a descuraja „avangardismele", dar, totodată, suficient de tehnică spre a nu îngădui derapaje nostalgice în trecut. Vor fi funcţiuni „laice" în chiar incinta complexului proiectat. Ele vin cu potenţialul propriu de expresie tehnologică şi sînt de natură a „contamina" volens-nolens edificiul final. Parcurs pe dedesubt de automobile, adosat parcajelor, deschis unei pieţe urbane sudice, traversat pe verticală de lifturi şi scări nenumărate, supus rigorilor pe care le impune deschiderea către cei cu handicap, corpul propriu-zis al bisericii – indiferent ce aşteptări există acum – va fi brăzdat de prezent, care îşi va lăsa „cicatricile" în carnea propriu-zisă a casei. Numai faptul că sînt necesare parcaje şi toalete pentru cele cinci mii de persoane care, potenţial, s-ar strînge la o adică înăuntru impune o anumită conformaţie a subsolurilor. Regulile dictate de pompieri pentru evacuarea celor cinci mii de persoane, multe plasate în balcoane şi cafas (balconul pentru cor), vor impune anumite cerinţe de plasare şi de dimensionare a uşilor.

Dar, toate acestea fiind adevărate, edificiul central al unei religii, a cărei raţiune de a fi – şi diferenţă faţă de celelalte ramuri ale creştinătăţii – sînt păstrarea, tezaurizarea „spre neschimbare" (cum scriu primăriile pe planurile de urbanism) a Tradiţiei, nu poate să fie în întregime contemporan. O anumită doză de întîrziere, de rămînere în urmă, cea care va face recognoscibilă casa ca fiind nu numai locaş de cult, dar lăcaşul unui anume fel de cult creştin, este de neocolit. Biserica ortodoxă nu poate fi în acelaşi timp în esenţa sa înaintea şi înapoia timpului lumii în care este înscrisă. În consecinţă, nici edificiul ei reprezentativ nu poate fi în întregime contemporan sau, încă şi mai ciudat, futuristic. Există exemple celebre, mai cu seamă prin ceea ce ratează, de înnoire radicală a limbajului arhitecturii ortodoxe. Inutil să mai precizez că acestea sînt făcute de arhitecţi străini de această religie (ceea ce, în principiu, nu le este de reproşat) şi, mai cu seamă, pe tărîmuri externe ortodoxiei. Este mult mai uşor să fii avangardist atunci cînd nu ai o tradiţie culturală care să te tragă înapoi în timp. Biserica cuplului Herzog şi De Meuron, de pildă, este aplaudată de arhitecţi pentru subtilele interpretări ale „spaţiului tatuat cu icoane", şi este o biserică ortodoxă. Biserica ortodoxă a lui F.L. Wright – un OZN încununat cu ţepi metalici – este doar stranie, nu şi ortodoxă. Alte moduri de investigare a straniului ca potenţial izvorîtor de sacru (străinătatea ca străinătate, respectiv sacrul ca alteritate radicală) nu sînt relevante. Bisericile construite în România după 1989 sînt, aproape toate, stranii la modul patologic. Aceasta nu interesează însă psihanaliştii şi sociologii: nu cunosc studii pe această temă esenţială a prezentului post-comunist.

Luni, 15 aprilie 2002 este data-limită pentru înscrierea candidaţilor, aşa încît încurajez pe toţi arhitecţii români din ţară şi din diaspora cărora nu le este indiferent cum va arăta acest monument – căci este mult mai mult decît un edificiu de cult – să se grăbească şi să îşi încerce forţele cu acest program dificil. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Eliminarea lui Arpad

Încet-încet dezvolt o fascinaţie (dăunătoare sănătăţii, probabil) pentru *reality-show*-ul-deghizat-în-concurs-de-cultură-generală-sărat-şi-piperat-de-jocul-de-a-umilirea-concurenţilor *Lanţul slăbiciunilor* (PRO TV). Înainte, acea parte din mine, care se dă umanistă, protesta. „Bla-bla-bla", începea ea, cu elocvenţă: „Mizanscena apăsătoare, tehnicile de intimidare folosite de prezentator şi brutalitatea eliminărilor creează o atmosferă în care cunoştinţele reale devin foarte greu de evaluat; şi, oricum, ele sînt irelevante, din moment ce regulamentul pervers permite eliminarea celui mai bun prin votul celorlalţi. Şi bla-bla-bla", încheia pompos. Acum, partea aceea tace şi se face că plouă, în timp ce mizantropul asistă, cu satisfacţia lui acră, la eliminarea lui Arpad.

Arpad era, de departe, cel mai bun concurent din serie – veriga puternică aproape în fiecare rundă, inclusiv în aceasta. Ca fruntaş, îi revenise de mai multe ori obligaţia de a elimina codaşul, obligaţie de care se achitase – ce-i drept, fără precizie (nici eu, de acasă, nu pot să ţin socoteala tuturor prestaţiilor din concurs), dar, în acelaşi timp, fără entuziasm şi fără a-şi alege victimele prin calcul strategic. Arpad era, de asemenea, cea mai elegantă prezenţă *fizică* de pe platou (deloc risipitor cu gesturile sau cu vorbele, şi avînd ceva din autoritatea osoasă, colţuroasă a unui Scott Glenn sau James Coburn) – ceea ce nu înseamnă nimic, la un test de cultură generală, dar contează enorm într-un joc televizat de-a masacrul, care excită cruzimea privitorului. Şi ochiul mizantropului nu-i deloc indulgent cu cei doi concurenţi (veriga slabă şi veriga nu-prea-tare) care, la ordinul prezentatorului, votează, şi mizantropul din mine aşteaptă, cu un rînjet suficient („Să vezi ce-o să se întîmple. Pun pariu că..."), şi umanistul nu vrea să-l audă, dar votul s-a încheiat, cei doi s-au aliat, eliminînd veriga puternică şi confirmînd previziunile mizantropului („ţi-am spus eu că aşa o să fie, pentru că aşa sînt lucrurile"), deci Arpad iese din ring, fără vreo exclamaţie de indignare, fără un semn, umanistului i se par, *pour une fois*, prea blînde insultele pe care prezentatorul le adresează cîştigătorilor („Voi numiţi asta strategie? Eu o numesc laşitate!"; „Fără pic de glorie intraţi în finală!"), şi mizantropul continuă cu şicanele: *„Et voilà!* E un joc, dar îţi arată lumea, exact cum îţi spun eu de-atîţia ani: valoarea şi nobleţea nu intră-n ring decît ca să piardă. Şi crezi că cei rămaşi au vreun junghi de vinovăţie? Aiurea! Omul are o capacitate imensă de a-şi justifica acţiunile, mai ales dacă astea îi aduc un premiu, nişte bani şi felicitările celor care pun «descurcăreţ» în capul listei de virtuţi." Umanistul a amuţit (ce să mai spună, dacă pînă şi Andrei Gheorghe a părut şocat!). În momentul acela, *Lanţul slăbiciunilor* i se pare o metaforă, la fel de valabilă ca oricare alta, pentru tot felul de noţiuni grele. Perversitatea concursului (faptul că permite astfel de lovituri sub centură) i se pare cinstită – măcar e pe faţă, nu ca perversităţile de la *Surprize, surprize...* şi *Din dragoste*, cu paravanul lor de falsă compasiune, cu secreţiile lor abundente de lapte şi miere. Umanistul caută din ochi un ştreang de care să se atîrne, nu-l găseşte, aşa că trebuie să spună ceva şi în cele din urmă se întoarce spre mizantrop (sînt una şi aceeaşi persoană, dar în cea mai mare parte a timpului stau fiecare în colţul său şi abia îşi dau bună ziua) şi spune, mai mult sau mai puţin convins: „Totuşi, dacă vrei să te uiţi la lume, există şi ferestre mai bune decît *Lanţul slăbiciunilor*." ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Lumile domnului Ghidoveanu

Pentru radio, sîmbătă seara nu este un interval de mare audienţă. Lumea, la noi şi aiurea, preferă televizorul. Ce-o fi, oricum e gratis! Cine-şi permite iese la restaurant sau face vizite. Ba, uneori (slavă democraţiei!), se poate merge la un teatru. Sau la un strip-tease. Sau la vila de la Snagov (chiar dacă sînt gata numai şase camere). Alcătuitorii grilelor de programe radio trebuie să ţină cont de aceste obiceiuri, iar soluţiile sînt două. În primul rînd, ar putea să meargă în sensul curentului şi să alimenteze foamea de distracţie, dar printr-un program atît de original şi puternic încît să merite să renunţi la *Surprizele* Andreei. Ceea ce, să fim drepţi, e cam greu! Cealaltă variantă ocoleşte concurenţa frontală; se poate pune la punct un program „pe dos", bazat pe ideea că nu toată lumea este ahtiată după „entertainment"-ul disponibil. Mai există şi oameni serioşi, sau singuri, care poate prefera altceva. Ce altceva? De exemplu, un program de analiză politică. De analiză politică sobră şi detaliată, problemele globale fierbinţi nu lipsesc şi, dacă tot s-a renunţat la zîmbete, postul i-ar putea aloca mai mult timp decît într-o zi oarecare. De exemplu, o oră. De exemplu, de la opt la nouă (seara). Dar ce s-o mai lungim, chiar acestea sînt coordonatele emisiunii palpitant intitulate „Clubul Detectivilor", şi difuzată de Canalul România 3. Sau R3. Un radio în blue-jeans!

Pînă acum n-am avut ocazia să ascult această emisiune, dar pe 6 aprilie mi s-a oferit şansa. Iniţial am fost inhibat de titlu, îmi închipuisem ceva mai frivol – enigme, Hitchcock, Ojog-Braşoveanu sau Roswell. După cîteva secunde, însă, realizatorul Ştefan Ghidoveanu mi-a atras atenţia, anunţînd o analiză a evenimentelor din 11 septembrie. Ecce homo, iată tema! Şi, mai ales, una care e departe de a-şi fi epuizat potenţialul. De Osama şi de terorismele sale prosteşti nu se mai ştie nimic, raportul internaţional de forţe şi viziuni se recalibrează, iar perspectivele integrării în NATO ne obligă să ne cîntărim viitorul apropiat cu maximă exactitate posibilă.

Pentru mine, ora promisă a fost o momeală sigură. Mi-am închipuit o dezbatere vie între diverse opinii, cu invitaţi scăpărători (sîntem la radio, nu?). Poate şi cu intervenţii de la corespondenţii din străinătate, cu date recente şi interpretări mai puţin frecventate la noi. Chiar şi „in blue-jeans", R3 e parte a unei instituţii publice, datoare (doar e finanţată de contribuabili) să informeze corect, rapid şi imparţial. Din păcate, detectivul de serviciu s-a mulţumit doar să ne ia banii.

Mai întîi, din punct de vedere radiofonic – în loc să orchestreze o desfăşurare de voci, de sunete şi intervenţii –, domnul Ghidoveanu s-a mulţumit cu cea mai banală formulă. Vorbea dumnealui, apoi un actor citea un articol, apoi cîntau Rolling Stones, apoi iar vorbea realizatorul şi tot aşa. (Deşi un singur actor ar fi fost de ajuns, au fost folosiţi vreo patru, toată lumea trebuie să cîştige un ban, nu-i aşa?) Mai rău: chiar cu stîngăcia menţionată, emisiunea ar fi putut informa şi crea o dezbatere, dacă acest Poirot cu microfon nu ar fi preferat să fie avocat. Nu „al diavolului", ci al unei cauze bine definite. Toate articolele citate s-au situat de partea decis anti-americană a baricadei. Toate proveneau din numărul 11/2001 al revistei *Lumea Magazin* (faimoasă prin interviurile cu generalul Pleşiţă). Deşi chestiunea terorismului a produs zeci de mii de pagini, emisiunea a făcut abstracţie de toţi comentatorii din presa românească sau internaţională, mărginindu-se la revista de-acum cinci luni! Care nu deţine monopolul analitic (eseul tradus din *Le Monde Diplomatique* a fost şi el ales „pe sprînceană"). Dar revista scrie ce poftеşte cîtă vreme are bani şi tiraj, după cum şi alte instituţii private pot susţine opiniile cele mai diverse. De la radioul public m-aş fi aşteptat însă la o atitudine deontologic-jurnalistică, nu la manipulări grosolane la ore discrete. Domnul Ghidoveanu ar trebui să se limiteze la celălalt program al său, „Exploratorii lumii de mîine". Lumea de azi îi pune probleme. ▲

FABRICI ŞI ZILE

Situaţia muncitorilor în fabricile cu statut în schimbare, oscilînd între „de stat" şi „privatizare", rămîne un subiect inepuizabil. Stupoare: dintr-un conglomerat de reportaje serioase privind schimbările în viaţa şi mentalităţile muncitoreşti s-a ajuns la un grupaj despre dificultatea accesului la informaţie. Agitaţia excesivă şi ironicul du-te-vino între nume, zile şi fabrici nu sînt decît o aparenţă, printre care se profilează un alt subiect important: dificultatea de a pătrunde în structuri instituţionale, greutatea reporterului de a stabili comunicarea în cadrul acestora şi, pînă la urmă, de a ajunge la informaţia necesară. Neputinţa reporterului duce, inevitabil, la incapacitatea publicului de a afla din mass-media cum stau lucrurile în domenii de interes general şi, în mod normal, accesibile. ***(I. P.)***

Raluca ION

3 zile nepotrivite

– reportaj cu fabrici –

Este ultima zi a reportajului cu fabrici, ziua de scris, cu tabieturile ei, la care sînteţi invitaţi să asistaţi, pentru că părtăşia dumneavoastră la intimitatea scrierii acestui articol este acum indispensabilă: cafeaua a fost făcută, foile de matematică şi pixul preferat sînt la locul lor, poza cu ghete este rezemată de ceaşcă. Însă ceea ce tulbură tihna atmosferei care îşi aşteaptă acum reportajul este conştiinţa că exact acest lucru nu îmi stă în putere: să dau articolul care mi-a fost cerut în forma în care este aşteptat. Cu fabrici, cu un director sau cu un şef de producţie vorbindu-mi despre cum s-au schimbat lucrurile în modul de organizare, despre privatizare, despre străvechi mecanisme româneşti, în faţa concurenţei cît se poate de reale şi de actuale. Cu imaginea muncitorului, de Atlas care ţine pe umerii săi o orînduire fie ea şi socialistă, cu imaginea muncitorului neproductiv, al cărui salariu de mizerie este plătit din salariile oamenilor productivi, a muncitorului în curs de convertire la capitalism toate reieşind din cele spuse de superiorii acestui om simplu, care a purtat bască înainte de revoluţie şi şapcă turcească după. Voi păstra tăcerea asupra acestuia din urmă şi, revenind la fabrici, voi preciza că mult aşteptatele şi mai sus amintitele personagii nu s-au arătat dispuse a discuta cu reporterii despre problemele în cauză. O fabrică de ciorapi, una de pîine şi una de ace, ale căror produse sînt din cele mai obişnuite şi putem adăuga din cele mai paşnice, avînd în vedere că nici chiar acele, utilizate conform destinaţiei lor, nu prezintă un pericol vital major, au privit cu reticenţă ideea de a furniza informaţii generale despre activitatea lor. Un moment nepotrivit pentru astfel de lucruri ni s-a spus, ori cînd cu multă plăcere s-a adăugat drept slabă consolare, am fost compătimiţi în faţa unui argument precum termen limită şi atîta tot. Aşa se face că după telefoane repetate, după aşteptări zadarnice, după explicaţii greu plauzibile, rămînem tot în confuzie, cu imaginaţia fierbîndu-ne la gîndul secretelor care se pot ascunde în spatele producerii unei perechi de ştrampi, ne uităm cu alţi ochi la o franzelă, găsim utilizări criminale ale acelor. Şi scriem un reportaj despre cum nu-ţi iese un reportaj care, lăsînd la o parte jocul postmodern, îşi propune să dezvăluie un element esenţial în mentalităţile postrevoluţionare care domnesc în fabricile româneşti. Dacă acum cîţiva ani oricine putea pătrunde în întreprinderile care erau ale nimănui, acum, cînd fabricile sînt privatizate sau în curs de privatizare, oamenii de acolo, surprinşi de bunul mers al lucrurilor ca de un miracol, se tem că un fapt oarecum obişnuit, precum vizita unui reporter ar putea să facă să dispară totul ca prin minune, în cel mai bun caz şi că le-ar putea crea probleme. Adaptate la schimbările din economia de piaţă, ele par să eşueze în a-şi da seama că un reporter nu are cum să împiedice punerea în aplicare a strategiilor de producţie şi de marketing şi că noi nu vom putea opri vreodată conaţionalele, indiferent ce ar scrie, să-şi cumpere dresuri de la *Adesgo*, de pildă.

Prima zi de reportaj începe la *Adesgo*. Un număr de telefon şi nişte bune referinţe. De la magazinul fabricii poţi cumpăra ciorapi buni şi ieftini, aşa mi s-a spus, şi plină de optimism sun pentru a stabili o întîlnire cu **Elena Ghiuruţan**, director. După mai multe telefoane şi amabilităţi succesive cu secretara, care îmi spune că doamna director este ocupată dar că voi fi sunată negreşit ceva mai tîrziu, reuşesc să vorbesc cu aceasta din urmă a doua zi, dimineaţă, cînd încă de la primele cuvinte apare în conversaţie o soluţie salvatoare: „Ştiţi ce? Eu aş zice s-o lăsăm pe altă dată." Urmează apoi completările: „Oricînd, cu mare plăcere, dar acum este un moment nepotrivit", urmate de explicaţii: acum am nimerit într-un moment foarte nepotrivit, sînt în restructurare, nu au nevoie de aşa ceva, sînt ocupaţi şi au destule probleme. Şi ca informaţie suplimentară, trebuie să vă spun că acelaşi lucru, adică „ne putem întîlni oricînd, dar numai acum nu", a mai spus doamna Ghiuruţan într-o situaţie asemănătoare. Acelaşi mod politicos de a spune „oricînd altcîndva" pentru „nicicînd". Şi, fără a mă mai gîndi la acest lucru, mă întreb ce o fi făcut oare Matei Florian cu reportajul lui.

A doua zi telefonez şi la fabrica de pîine *Titan* sau, mai nou, *Loulis*, după cum stă scris şi pe maşinile de aprovizionare care străbat zilnic cartierul cu acelaşi nume. De la secretariat aflu că în această problemă trebuie să discut cu cineva de la Producţie, unde în cele din urmă reuşesc să vorbesc, din cîte se pare, cu o doamnă autorizată în materie, care refuză să-şi dea numele şi care nu înţelege ce vreau de la domnia sa. „Mie ideea asta nu-mi place deloc", spune dumneaei, mai zice că nu are ce să-mi spună, că trebuie să primesc înainte de toate o aprobare scrisă de la director, dar că se îndoieşte că aş putea-o primi şi, chiar în acest caz, se îndoieşte că ne-am putea vedea săptămîna aceasta. Aceste îndoieli culminează, în final, cu explicaţia momentului nepotrivit, la care se pare că am tot timpul tendinţa să sun.

În cea de-a treia zi a reportajului aflu că Matei Florian se duce la Fabrica de ace, dăinuind încă din vremea copilăriei sale, şi sper că acum Fabrica de ace nu mai există decît ca ruină. Aşa, în paragină, s-ar potrivi de minune cu Betoniera de mult dezafectată şi recent demolată din cartierul Titan şi ar servi de minune intenţiei criminale de a deturna tema înspre fantomele fabricilor de demult, înspre melancolia vocilor străzii însoţindu-le, înspre schimbările din jurul lor. Îmi este dat, în schimb, să aflu că Fabrica de ace o duce foarte bine, însă că reporterul a ajuns acolo într-un moment nepotrivit. Că a aşteptat 5 minute, că a vorbit cu unul dintre cei doi directori, că acel director a refuzat să-i ofere o prezentare generală a fabricii, pentru că, şi la asta pariez că nu v-aţi fi aşteptat, ei au patron străin. Iar în faţa acestei ultime povestiri, cu această ultimă şi surprinzătoare explicaţie, mă cuprinde un sentiment de uşurare şi mă pregătesc de scris.

▲

Matei FLORIAN

O zi bună

– reportaj cu muncitori –

Şi, după cum v-a fost spus de către Raluca Ion în ultimele propoziţii ale articolului dumneaei, m-am trezit, într-o frumoasă zi cu vînt, izgonit din incinta fabricii de ace (ARTEC SA) în plină strada Unităţii. Înverşunat ca orice bun reporter, am rămas la pîndă adulmecînd cel mai mărunt pas de muncitor fabricant de ace cu patron străin ce s-ar fi putut întrezări măcar şi pentru o clipă în afara fabricii de unde cu siguranţă (v-am spus doar că m-am pus la pîndă) ar fi căzut în ghearele nemiloase ale reportajului. Nu mare mi-a fost bucuria cînd, după nici cinci minute, ca o gazelă cu halat albastru, am surprins ieşirea grăbită dintr-o curte interioară a ceva ce din depărtare aducea a inginer. Din trei paşi bine gîndiţi i-am putut deja auzi răsuflarea liniştită. Şi: *auzi, dom'le, dă-o dracu' de treabă... Te-am văzut cînd ai vorbit cu secretara. Ce-a zis domnu' director?! Vrei să-ţi repet eu?! Dacă dînsul a zis că nu primeşte, atunci nu primeşte. Şi n-are nici un sens să te ţii după mine. Asta-i culmea! N-avem probleme, n-avem nimic, ce naiba vă interesează atunci?* Nici măcar nu l-am zgîriat. Inginerul părea unul dintre acei bivoli africani care de atîta frecat prin nămol a căpătat o crustă ca o scoarţă de copac. Din ce-am mai văzut şi eu la *Discovery* nici măcar trei lei sau tigri nu pot doborî o asemenea fiinţă. *Nu vorbesc!*, mi-a spus apoi o arătare blîndă şi blondă, atît de tînără şi suavă şi graţioasă în înfăptuirea unui ac, încît mi-a fost cu neputinţă să nu suspin în urma ei. Ei, dară – mi-am spus acum calmat întru totul – au şi ele un patron străin şi au şi o leafă, şi atunci cînd ai o leafă şi un patron străin se vede treaba că e imposibil să mai vorbeşti cu cineva despre cît de simplu sau anevoios devine cazul cînd fabrici ace. Pentru că, nu-i aşa, ce contează că te numeşti muncitor sau *sales manager*, atîta timp cît firma sub a cărei oblăduire lucrezi nu-ţi dă voie să scoţi o vorbuliţă despre secretele muncii tale. Dar, dacă în domeniul construcţiilor te poţi gîndi că o concurenţă acerbă impune această teribilă secretoşenie (iar cuvintele, dacă trebuie spuse, vor fi doar declamative şi minunate), atunci cînd vine vorba despre o fabrică de ace, teamă mi-e că la mijloc nu mai e nimic altceva decît (şi să punem aici punct).

Că, din cînd în cînd, un om care te întreabă despre uzina în care lucrezi poate să semene destul de mult cu o gîză care bîzîie atunci cînd tu eşti transpirat, asta e cu totul şi cu totul altceva. Adică, imaginaţi-vă oboseala cruntă după opt ore de noapte petrecute în compania pompelor de injecţie de la MEFIN S.A. bunăoară, şi veţi înţelege perfect sentimentul de lehamite pe care-l ai, odată ieşit, la vederea unei astfel de gîze apărute din pămînt care te întreabă tot despre pompele alea de injecţie, despre neoane şi şefi, după care mai are şi tupeul nemăsurat să afle cîţi copii ai şi dacă nevasta lucrează sau nu. Vă veţi da seama că în asemenea cazuri nu mai e vorba despre restricţii venite de sus şi că, cu sau fără disponibilizări, pur şi simplu nu mai ai chef să spui nimic. Gîza *c'est moi*.

Vom spune acum, însă, că în acel doru lelii ce înfăţişează cum nu se poate mai bine starea de fapt a unei uzine neprivatizate (vezi „Rocar", „Semănătoarea") nimic nu-i mai intim şi mai plăcut muncitorului decît să dea drumul unei avalanşe de cuvinte împotriva a tot şi toate din ţara asta şi alte cîteva. Se poate afla doar cu întrebarea *cum e?* totul despre directori, sindicalişti, colegi, fraţi, copii, neveste, predicţii sumbre şi teorii conspirativiste. Şi nu se poate, sau cel puţin nu văd eu altfel lucrurile, cum între omul care întreabă şi omul care vorbeşte să nu se creeze o camaraderie temporară, să nu se facă schimburi de seminţe sau împrumuturi de ţigări. Cu timpul, dacă acest timp este frumos, se va vorbi şi despre femeile din uzină, ca un făcut dizertaţia va ajunge la fotbal, iar de la fotbal pînă la o bere şi încă una nu va mai fi decît un pas. Trebuie să recunosc smerit că de aici povestea e cu totul alta şi că o asemenea discuţie nu-şi are rostul în această pagină.

(mic tablou de la Oficiul pentru Recrutarea şi Plasarea Forţei de Muncă în Străinătate, povesteşte Raluca Ion: erau cîţiva foşti muncitori, temători, cu hainele obosite şi cu dosarele în mînă. Nu ştiau în ce ţară vor să ajungă, nu ştiau exact ce vor face dacă vor ajunge undeva: vizibil stingheriţi îmi spuneau lucrurile astea, îşi aminteau de viaţa de la uzină, vorbeau. Deloc întîmplător, era ziua lor de graţie, se pleca în Germania, mai multe asistente medicale, impecabil îmbrăcate şi parfumate, îmi răspundeau în doi peri sau nu-mi răspundeau deloc. Cred că habar n-aveau, însă, că se duc pentru a fi infirmiere.)

Revenind înspre mijlocurile acestui articol, mai exact în locul acela în care a fost pus cu desăvîrşire abrupt un punct, voi spune că m-am îndepărtat (nu uitaţi: cu un oftat în suflet) de ARTEC SA. Cîteva străduţe mai încolo am dat de o forfotă specială cu maldăre de nisip şi ciment, de scheletul unei vile şi de **Răzvan**, un zidar de 21 de ani. Fără nici un fel de reţinere mi-a spus că la asta se pricepe, deci asta face, dacă trebuie să plece la Cluj, pleacă la Cluj, cîştigă nişte bani buni fără să ştie exact pentru cine construieşte. E angajat într-o firmă, iar firma va lua mai mulţi bani dacă vila va fi terminată într-un termen anume, să nu mă supăr, îmi întinde o mînă plină cu var, apoi îmi zîmbeşte şi o trage înapoi, bună ziua. Urcat acum pe o schelă, cu o găleată în mînă, Răzvan începe să cînte.

Şi cum vîntul mişcă florile de cireş precum o fată blondă pletele în soare, ziua se arată, într-adevăr, cum nu se poate mai bună.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Duşman credincios al partidului

„Arhiva Cominternului cuprinde zeci (dacă nu sute – mărturisesc că n-am stat niciodată să număr) de denunţuri ale unor colaboratori de rînd sau ale unor activişti cu funcţii de răspundere, care se turnau între ei, îi denunţau pe alţi comunişti, cunoscuţi sau necunoscuţi, sau pe membrii propriilor lor familii. (...)

Printre membrii Cominternului se număra o «revoluţionară de profesie», pe nume Serafima Gopner, care a îndeplinit pentru o vreme funcţia de secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Ucraina, dar care a rămas mereu în umbra celebrităţilor comuniste. În arhivă se păstrează o scrisoare de-a ei, datată 10 noiembrie 1937, în care citim: *Vă semnalez că numitul Kviring, demascat ca duşman al partidului, este fostul meu soţ; am fost căsătorită cu el timp de opt ani (1917-1925), iar după ce ne-am despărţit am păstrat cu el, pînă astăzi, relaţii tovărăşeşti. Principala mea vină este aceea că am continuat să am încredere în el ca membru de partid (...); îmi justificam întîlnirile cu el gîndindu-mă că o adevărată comunistă trebuie să dovedească, prin comportarea ei, că relaţiile tovărăşeşti continuă chiar dacă tovarăşul ei s-a căsătorit cu o altă femeie. Această năzuinţă puternică şi unilaterală m-a dus la orbire şi la o inadmisibilă slăbire a vigilenţei.*

(După moartea lui Stalin, *n.n.)* Unul dintre primii reabilitaţi a fost şi Emanuil Kviring. În cursul «verificării» formale care a precedat reabilitarea, judecătorii de instrucţie s-au adresat respectabilei bolşevice Serafima Gopner, care s-a grăbit să scrie: *L-am cunoscut întotdeauna* (sic) *pe tovarăşul Kviring ca pe un leninist credincios, ca pe un comunist curat ca lacrima, care şi-a închinat întreaga viaţă slujirii partidului şi clasei muncitoare.“*

(A. Vaksberg, *Hotel Lux. Partidele frăţeşti în slujba Internaţionalei comuniste,* Editura Humanitas, 1998) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Despre altceva

Într-un spital poţi afla mai multe biografii şi întîmplări cu tîlc decît într-un compartiment de tren sau într-un *fast food*. Aici se adună pentru mai multă vreme o lume pestriţă, înclinată spre confesiune sau avînd morbul limbuţiei. Vine vorba nu numai de boala fiecăruia, de tratamentul adecvat (sau ne), dar şi de viaţă, în general, cînd te poţi trezi, cine ştie, într-o haltă către *altceva*. Omul se laudă (vorba vine) cu particularităţile maladiei proprii, cu simptomatologia specifică, cu detaliile de tratament, dar este totodată dispus să-ţi ofere, chiar şi neîntrebat, povestiri din viaţa sa psihologică, familială, profesională. Este, cum s-ar zice, o solidaritate de spital: suferim împreună, deci să ştim cît mai mult unul despre celălalt.

Aflîndu-mă la sfîrşitul lui martie într-un spital bucureştean (nu pentru documentare, firește), am stat de vorbă nu numai cu personalul medical (obligatoriu), dar şi cu personalul civil (de bunăvoie). Am aflat astfel episoade din istoria unui antrenor şi a unui sport pe care-l cunosc prea puţin – gimnastica. Am descoperit că majoritatea gazetarilor greşesc învinuindu-i pe antrenorii lotului naţional de gimnastică artistică fete că sînt dictatori, tirani etc., că fără antrenament la sînge, fără o disciplină severă nu se obţin marile performanţe, că antrenorilor li se face o nedreptate de neiertat. Am aflat cum a fost urmărită pas cu pas (negimnastic) Nadia Comăneci de către familia Ceauşescu, acesta fiind unul din motivele fugii ei din ţară (cer iertare celor care ştiau misterul dinainte).

Am discutat cu un partener oarecum din branşă despre prieteniile ce se legau înainte *(mais où sont les neiges d'antan?),* despre neuitatele turnee ale trupelor de teatru, despre spectacole, repertorii şi cîte şi mai cîte. Cu un alt partener de breaslă am schimbat cîteva vorbe despre scriitorime. Ne cunoşteam vag dinainte. Starea de pacienţi ne-a făcut amici.

Dar ceea ce voi spune în încheiere nu suportă comentarii. Un coleg de salon mi-a relatat cum un om a suferit un accident grav, iar soţia, adresîndu-se unui medic, a primit următorul răspuns net: mai întîi depui în contul meu suma de cinci milioane de lei, după care mă ocup de soţul dumitale. Punct. Vorba poetului: mă-ntunec. ▲

Cu ochii-n 3,14

MIORIŢA VĂTUIT MIORITICĂ SAU CE LUNGIME ARE SLUGĂRNICIA *À LA ROUMAINE*

● Situaţie scandaloasă în „Lanţul slăbiciunilor“. Rămaşi în trei, cei doi săraci în cunoştinţe hotărăsc să-l elimine pe cel mai bogat şi mai citit. „Ruşine să vă fie! Sîntem înainte de Paşti, o să vă bată Dumnezeu!“, tună şi fulgeră durul Andrei Gheorghe. Eterna şi cotidiana Mioriţă... (**R. C.**)

● În urmă cu cîţiva ani a fost găsit prin munţii Austriei un schelet bine conservat în gheaţă, de cîteva mii de ani. De pe Discovery aflu că specialiştii l-au cercetat. Era un bărbat bine croit, capabil să treacă munţii iarna. Cel mai probabil era cioban, după unelte. Aproape sigur a fost asasinat. Cel mai probabil pentru a-i fi furate oile. Poftim? Pare cunoscut? (**C. G.**)

● Reclama se vrea fină: filtre, ralantiuri, muzică discretă, mult alb, totul vătuit. „Miroase“ a confort, bun-gust şi civilizaţie. O fătucă ia puţină cremă pe degete şi-şi masează dosul palmei drepte. Se uită spre o persoană din off şi rosteşte cuvintele fatale. Nu o auzi, dar mişcarea buzelor ei face ca mesajul să fie clar, răspicat şi surd. Ea zice: „Foarte mişto!“. *Mişto,* adică, pentru că-ţi dai cu „Nivea *Visage*“ pe mînă; dacă era chiar pe faţă, era *cool*... (**a. l. ş.**)

● Poate că prezentatorul ştirilor de dimineaţă de la PRO TV nu crede că informaţiile transmise de el stîrnesc interesul telespectatorilor, sau poate că se îndoieşte cîteodată de propriul farmec. Altfel de ce-ar simţi nevoia să anime emisiunea cu poante şi bancuri mici, plasate fie înaintea buletinului meteorologic, fie în deschiderea horoscopului? Pe 9 aprilie a făcut chiar o poezie. „E cam mioritică, dar merge“, a apreciat Neti, specialista în zodii. „Păi, nu sîntem pe plaiurile mioritice?“, a replicat veselul prezentator. Aşteptăm cu interes nişte poante despre „eonul dogmatic“ – alt concept blagian. (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

● Problemă dată elevilor de clasa a II-a la *Jocul concurs Cangurul 2002*: „Nasul lui Pinocchio este cu 6 cm mai lung decît jumătate din el. Ce lungime are?“. Cine? Nasul sau Pinocchio? (**M. V.**)

● La Gala UNITER din 8 aprilie, unul dintre invitaţii din Franţa, regizorul Paul Barbăneagră, i s-a adresat gazdei, lui Ion Caramitru, cu apelativul „ministru“. În sală s-a rîs. Pe spectatori i-a amuzat că oaspetele este în urmă cu un război. În ţara de unde vine, dacă ai fost odată ministru, eşti demn de respect toată viaţa. Aici, imensa şi obscena slugărnicie faţă de cei care sînt nu este egalată decît de dispreţul pentru cei care au fost. (**M. B.**)

● Jurnalism *à la roumaine:* Radu Moraru a făcut, la B1 TV („Naşul“), o emisiune dedicată lui Harry Potter. Moderatorul, însă, nu citise nici cartea (cărţile), nu văzuse nici filmul. Nici măcar nu se documentase, de pe Internet cel puţin, în privinţa autoarei. O performanţă? N-aş zice. Sînt sigur, însă, că Radu Moraru e foarte mulţumit de el: ne-a păcălit şi de data asta... (**C. P.-B.**)

E CLAR CĂ TREBUIE SĂ PLECĂM URECHEA (ÎN ACEASTĂ FAZĂ ŞI DIN DIVERSE MOTIVE TEHNICE) LA VOCAŢIA AFORISTICĂ A COZII

● Mare supărare în tabăra candidatului socialist la alegerile prezidenţiale din Franţa: invitat într-o emisiune la RFO (Radio France d'Outremer), Lionel Jospin a dat din colţ în colţ atunci cînd – la finalul interviului – a fost întrebat chestii concrete şi relativ simple, gen „Ce monedă se foloseşte în Noua Guinee?“ (teritoriu francez; răspuns corect: euro); prim-ministrul a întrerupt brusc interviul, spunînd că nu ştia că este chemat la un „joc-concurs de televiziune“ (=radio) şi că ar fi trebuit anunţat dinainte... E clar că nu ştia că nu va şti, dar acum, că se ştie că nu a ştiut, ştie cineva ce trebuie făcut? „Aux urnes, citoyens!“ (**a. l. ş.**)

● Imediat ce în presa canadiană de limbă franceză a izbucnit scandalul legat de acuzaţia de hărţuire sexuală (şi ceva mai mult) a unei americance la adresa lui René Angélil, soţul şi managerul vedetei locale Céline Dion, fanii cîntăreţei au furnizat bîrfa compensatorie: băieţelul cuplului Dion-Angélil, născut *in vitro*, ar semăna izbitor de mult cu mai tînăra glorie a Canadei franceze, cîntăreţul Garou – alături de care, e drept, Céline a cîntat de cîteva ori. Evident, nu trebuie să plecăm urechea la bîrfe; dar trebuie să o plecăm la albumul lui Garou, o bijuterie muzicală de expresie franceză. Titlul său (!): *Seul*. (**A. C.**)

● Un scriitor american, Charles Frazier, autor al unei singure cărţi *(Cold Mountain),* lucrează acum la a doua. Grupul editorial Random House i-a oferit însă, chiar în această fază, 8 milioane de dolari pentru dreptul de publicare a cărţii, iar studiourile de la Hollywood i-au dat 3 milioane pentru drepturile de ecranizare. *No comment.* (**M. V.**)

● Am aflat dintr-un documentar difuzat pe Discovery că pornirea navetei Challanger, care acum 15 ani a explodat imediat după lansare, omorînd şapte cosmonauţi, a fost amînată de cîteva ori. Din diverse motive tehnice şi meteorologice. Cauza ultimei amînări: un şurub blocat. Bormaşina de care, cu greu, s-a făcut rost avea bateriile consumate. Deşurubarea a durat 3 ore. La NASA! Apă la moară pentru muncitorii de la Reşiţa. (**A. M.**)

● În revista *TV satelit*, filmul *Duminică la ora 6* de Lucian Pintilie este prezentat astfel: „Un film despre o dragoste nefericită de adolescenţă inevitabil nerealizată“. Ce eseu frumos s-ar putea scrie despre vocaţia aforistică a celor care fac rezumatele filmelor. O vocaţie inevitabil nerealizată, desigur... (**M. V.**)

● Pentru o aşteptată premieră hollywoodiană, *Atacul clonelor,* americanii fac coadă cu o lună înainte; unii au calculat că trebuie să stea la rînd vreo 60 de ore. Ca vechi specialişti în tactica şi strategia cozilor, sîntem gata să le oferim consultanţă. Acceptăm şi plata în euro. (**T. C.**)

FIREŞTE, ODRASLA SAVUREAZĂ AFORISMUL

● Zapînd, firește, am dat marţi, pe la 9, pe Realitatea TV, de „Nea Beni“ (ex-Benone Sinulescu), care drăcuia între două fete numite Carmencita şi Adina, gîlgîia, sîsîia, povestea cum îi creşte părul şi cîte case (şi-un cal) are pe Valea Buzăului. De la un timp, nea Beni a început să chibiţeze o vagă dispută între cele două moderatoare care mai aveau puţin şi se luau de păr. „Realitatea TV – singura televiziune de ştiri din România.“ (**S. S.**)

● În piaţă, un tată zice către fiul său: „Hai să-ţi iau mandarine!“. „Nu vreau io mandarine“, răspunde odrasla. „Atunci, banane...“ „Nu vreau banane.“ Mă uit la plod, observ că are-n mînă o sabie de tablă, lucitoare, şi-mi cade fisa cam ce-ar vrea: să spintece cu ea vreo cinşpe extratereştri, invadatori ai planetei Berceni. (**D. S.**)

● Cea mai feministă reclamă, într-o manieră cît se poate de simplistă, este cea la ciocolata *Primola:* consoarta îşi bate joc de bărbatul preocupat, în principal, de maşină, păcălindu-l cu alarma de cîte ori are chef să savureze, de una singură, o ciocolată. (**I. P.**)

● Aforismul memorabil al Galei UNITER: „Sînt fericit că încă mai există oameni împotriva cărora merită să lupt“ – Alexandru Tocilescu. (**R. C.**)

„Singura opţiune viabilă“

– interviu cu Mircea GEOANĂ, ministrul Afacerilor Externe –

În cercetările făcute despre gradul de adeziune la UE în ţările candidate, la marginea spectrului apar două ţări, România şi Bulgaria, unde euroscepticismul are cele mai joase cote, atît ca poziţie explicită a unor partide, cît şi ca stare de spirit populară. Pentru aceste două ţări care au cel mai mult de aşteptat pentru a intra în Uniunea Europeană, omogenizarea inerentă este văzută deocamdată sub forma ei dezirabilă, de acces la un nivel de trai superior, dar nu este exclusă posibilitatea apariţiei unor reacţii ostile faţă de unele criterii, resimţite ca străine tradiţiilor moştenite. Consideraţi că ar trebui provocate dezbateri pe aceste teme sau că ele trebuie amînate pentru o perioadă mai de apropiată scadenţă?

Într-adevăr, studii pertinente realizate în domeniu de o serie de instituţii specializate pe plan european – inclusiv rezultatele ultimului Eurobarometru în ţările candidate, date recent publicităţii – atestă în mod incontestabil că România, alături de Bulgaria, este statul candidat unde se înregistrează gradul cel mai ridicat de adeziune (circa 80% din populaţie) faţă de obiectivul aderării la UE.

Aş spune că existenţa în România a unei percepţii atît de pozitive privind beneficiile viitoarei apartenenţe la UE nu este neapărat legată de momentul admiterii sale – situat la orizontul anilor 2006/2007 – ci mai curînd de conştiinţă clară a apartenenţei ţării noastre la civilizaţia occidentală şi dorinţa evidentă a reintegrării ei depline în aceeaşi comunitate de valori, de care ne simţim aproape atît prin geografie, cît şi prin istorie, tradiţii şi cultură.

Pe de altă parte, chiar dacă aderarea României la UE nu este un demers cu scadenţă imediată, considerăm că extinderea şi adîncirea dezbaterii naţionale consacrate problematicii integrării europene este un fapt nu doar oportun, ci şi necesar. Cetăţeanul român trebuie să fie cît mai bine informat în domeniu – şi mass-media poate şi trebuie să joace un rol extrem de relevant în acest sens – iar noi vedem acest deziderat realizat atît prin acordarea unui spaţiu mai amplu acestei problematici pe canalele specifice mass-media (atît presa scrisă, cît şi audio-vizualul), în paralel cu organizarea de conferinţe, simpozioane, prelegeri, cu participarea unor personalităţi de prestigiu din ţară şi de peste hotare, reprezentanţi ai mediilor politico-diplomatice, academice şi de afaceri.

Aş mai menţiona că, la iniţiativa MAE, Guvernul a aprobat recent un document cu caracter programatic în domeniu şi mă refer aici la „Strategia pentru coordonarea demersurilor politico-diplomatice în vederea accelerării procesului de integrare a României în UE“, între ale cărei prevederi se regăsesc şi unele dintre obiectivele de acţiune enumerate.

Avantaje/costuri

Se spune că accesul în Uniunea Europeană implică unele costuri, dar că ele vor fi compensate de avantaje. Care sînt costurile şi care sînt avantajele?

Aderarea la UE reprezintă o opţiune strategică fundamentală a ţării noastre care ţine, aşa cum am menţionat deja, de împărtăşirea aceluiaşi sistem de valori, dincolo de considerentele de natură geografică, istorică, culturală şi, dacă vreţi, religioasă.

Chestiunea poate fi însă judecată şi în termeni mai pragmatici, de avantaje/costuri, luînd în considerare nu atît costurile în sine ale alinierii ţării noastre la standardele presupuse de viitoarea apartenenţă la UE – care oricum sînt inerente pentru etapa actuală de reformă şi restructurare a economiei şi societăţii româneşti şi nu impuse în mod arbitrar de forurile comunitare – ci, mai degrabă, cele care ar putea decurge dintr-o eventuală „ne-aderare“ a României la UE. Pentru a nu menţiona decît cîteva dintre consecinţele imediate şi „costurile“ acestei alternative nedorite, aş enumera plasarea României într-o „zonă gri“ a continentului, la confluenţa între UE şi spaţiul CSI, coroborată cu relativa îndepărtare de centrele de decizie politică şi economică pe plan european şi mondial, iar în contextul globalizării tot mai pronunţate a economiei mondiale, scoaterea practic a ţării noastre în afara principalelor fluxuri comerciale internaţionale şi izolarea economică treptată (în condiţiile în care o mare parte a comerţului exterior românesc este derulat în prezent cu UE), cu diminuarea evidentă a posibilităţilor reale de impunere autonomă pe pieţele internaţionale, însoţită însă de o creştere a costurilor aferente.

La capitolul „beneficii“, aş dori să evidenţiez, pe dimensiunea politică, consolidarea prestigiului şi ponderii României pe plan internaţional, garantarea stabilităţii interne şi a funcţionării instituţiilor statului de drept, iar în plan economic, perspective robuste pentru o dezvoltare economică durabilă, o deschidere mai amplă faţă de pieţele internaţionale, inclusiv cele de capital şi investiţii, un acces sporit privind introducerea celor mai noi tehnologii şi, nu în ultimul rînd, din perspectiva cetăţeanului obişnuit, odată cu dobîndirea calităţii de „cetăţean european“, posibilităţi sporite de educaţie (îndeosebi pentru tineri), de formare şi afirmare profesională pe piaţa europeană a muncii, de protecţie socială (prin alinierea României la standardele comunitare în domeniu), la care s-ar putea adăuga plusurile evidente în sfera schimburilor culturale, turismului etc.

În ce fel negocierile pentru accesul în Uniunea Europeană influenţează ritmurile reformei şi în ce măsură ritmurile reformei – economice, instituţionale – accelerează sau frînează negocierile?

În momentul de faţă, România este angrenată într-un amplu efort vizînd deschiderea, pînă la finele acestui an, a tuturor capitolelor de negociere, urmînd ca, pînă la sfîrşitul anului 2003/primele luni ale anului 2004, acest proces să fie finalizat, ceea ce ar permite intrarea în faza de redactare efectivă a viitorului Tratat de aderare a României la UE. Este evident că în acest demers funcţionează un dublu *feed-back:* pe de o parte, îndeplinirea obiectivelor fixate impune imprimarea unui ritm mai accelerat procesului de negociere, avînd drept consecinţă imediată necesitatea adîncirii măsurilor de restructurare a unor sectoare interne direct vizate – în sfera economică, legislativă, instituţională – iar pe de altă parte, progresele, pe care toţi le dorim cît mai rapide, în procesul de reformă internă pot influenţa şi impulsiona direct evoluţia negocierilor de aderare.

Opţiunea liberă şi standardele „clubului“

Adversarii făţişi sau acoperiţi ai integrării susţin că procesul de negociere este asimetric: el s-ar duce de fapt între un partener puternic care deţine cheile şi, ca atare, îşi impune cerinţele şi un solicitant slab nevoit să se supună. Se poate argumenta concret că lucrurile stau aşa?

Admiterea în „clubul“ UE presupune îndeplinirea unui set de criterii în plan politic, instituţional, legislativ, economic, al capacităţii administrative, pentru atingerea cărora fiecare ţară candidată la aderare este chemată să adopte, la nivel intern, toate măsurile de ajustare necesare. Deci, aş spune că problema nu se pune în termeni de partener puternic/solicitant slab ci, în primul rînd, din perspectiva opţiunii libere a fiecărui candidat în parte, care şi-a propus/fixat ca obiectiv intrarea într-un „club“, fiind pe deplin avizat de standardele la care acesta funcţionează şi implicit de exigenţele presupuse de demers.

Pe de altă parte, UE este la rîndul ei profund interesată în finalizarea cu succes a procesului de negociere şi admiterea ţărilor candidate din Europa centrală şi de sud-est.

Argumentaţia ţine în acest caz atît de avantajele pentru statele Uniunii decurgînd din existenţa unei viitoare pieţe interne europene cu peste o jumătate de miliard de consumatori, în condiţiile accelerării fenomenului de globalizare a economiei mondiale, cît şi de considerentele politice şi de securitate care impun extinderea UE, ca o premiză strict necesară pentru asigurarea stabilităţii, democraţiei şi prosperităţii continentului. În acest sens, UE susţine activ – prin intermediul instrumentelor de preaderare (incluzînd acordarea de expertiză şi asistenţă financiară nerambursabilă) – eforturile statelor candidate în direcţia satisfacerii criteriilor de aderare, asumîndu-şi, în acest fel, în mod direct o parte din dificultăţile şi costurile acestui proces.

Unul dintre cîştigurile indubitabile ale anului 1989 a fost restabilirea reală a suveranităţii naţionale. Vor avea organismele supranaţionale ale UE putere de decizie în treburile interne şi dacă da, care vor fi limitele?

Chestiunea pe care aţi ridicat-o, respectiv delimitarea competenţelor între organismele supranaţionale ale Uniunii şi statele membre, reprezintă, dacă vreţi, una dintre temele cele mai sensibile aflate în acest moment în dezbatere la nivel european. Ea face obiectul direct al discuţiilor în cadrul Convenţiei privind viitorul Europei (Convenţia Europeană), ale cărei lucrări au fost inaugurate în februarie a.c. la Bruxelles şi care îşi propune să pregătească un set coerent de propuneri privind reforma politico-instituţională a UE pentru Conferinţa Interguvernamentală din 2003. Aş dori să menţionez că, în premieră pentru un asemenea for de dezbateri, la lucrările Convenţiei au fost invitate să participe, pe picior de egalitate cu statele membre, ţările candidate la aderare (cu menţiunea că, în conformitate cu deciziile Consiliului European de la Laeken, ele nu pot să împiedice realizarea unui consens).

Revenind la întrebarea dumneavoastră, se impune precizarea că funcţionarea actuală a Uniunii se realizează în virtutea unui set de principii, norme şi reguli, îmbinînd elemente de abordare supranaţională – prin recurs la metoda comunitară (şi adoptarea deciziilor prin procedura de vot cu majoritate calificată) la nivelul palierelor I (piaţa internă europeană, politicile comunitare) şi, parţial, III (justiţie/afaceri interne) ale UE – cu cele ţinînd de cooperarea interguvernamentală (şi adoptarea hotărîrilor prin consens) – îndeosebi, în sfera palierului II (PESC / politica externă şi de securitate comună şi PESA / politica europeană de securitate şi apărare).

Delimitarea competenţelor între instituţiile UE şi statele naţionale, prin aplicarea principiului subsidiarităţii, iar pe de altă parte, între nivelul comunitar de cooperare şi cel interguvernamental şi înscrierea prevederilor respective într-un viitor Tratat constituţional al Uniunii reprezintă, aşa cum arătam anterior, unul din punctele cheie înscrise pe agenda Convenţiei Europene. Chestiunea este departe de a fi tranşată, dezbaterea aflîndu-se încă într-o fază incipientă.

Mi-aş permite să observ că realităţile lumii de astăzi, cu o economie tot mai mondializată şi fenomene transfrontaliere precum poluarea, terorismul, migraţia clandestină, avînd un impact tot mai pronunţat asupra mediului politic, economic şi social internaţional, impun o abordare transnaţională, singura în măsură să ofere cadrul propice de rezolvare a problemelor menţionate. România nu poate rămîne în afara acestei tendinţe, alternativa însemnînd izolare politică, stagnare economică şi, în ultimă instanţă, periferizare. Pe de altă parte, viitoarea apartenenţă a ţării noastre la o Uniune Europeană puternică, avînd o prezenţă şi un statut tot mai vizibile şi pregnante pe scena internaţională, poate oferi României cadrul necesar şi, în acelaşi timp, posibilitatea de a-şi susţine şi promova mai bine propriile interese naţionale, în raport cu alternativa poziţionării ei în afara procesului de integrare europeană. În acest sens, aderarea la UE reprezintă pentru România singura opţiune viabilă în măsură să-i asigure reintegrarea completă şi definitivă în sistemul de valori promovat de democraţiile vest-europene, sistem din care face parte de drept prin istorie, cultură, tradiţie şi aşezare geografică. Apartenenţa României la UE constituie garanţia progresului economic, stabilităţii sociale şi securităţii sale interne şi externe, înseamnă cea mai sigură opţiune pentru dezvoltarea sa viitoare într-o lume marcată tot mai mult de interdependenţă şi globalizare. ▲

© L. Muntean

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul X

nr. 475

19-25 aprilie 2002

20 pagini 7000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Meserii şi cariere

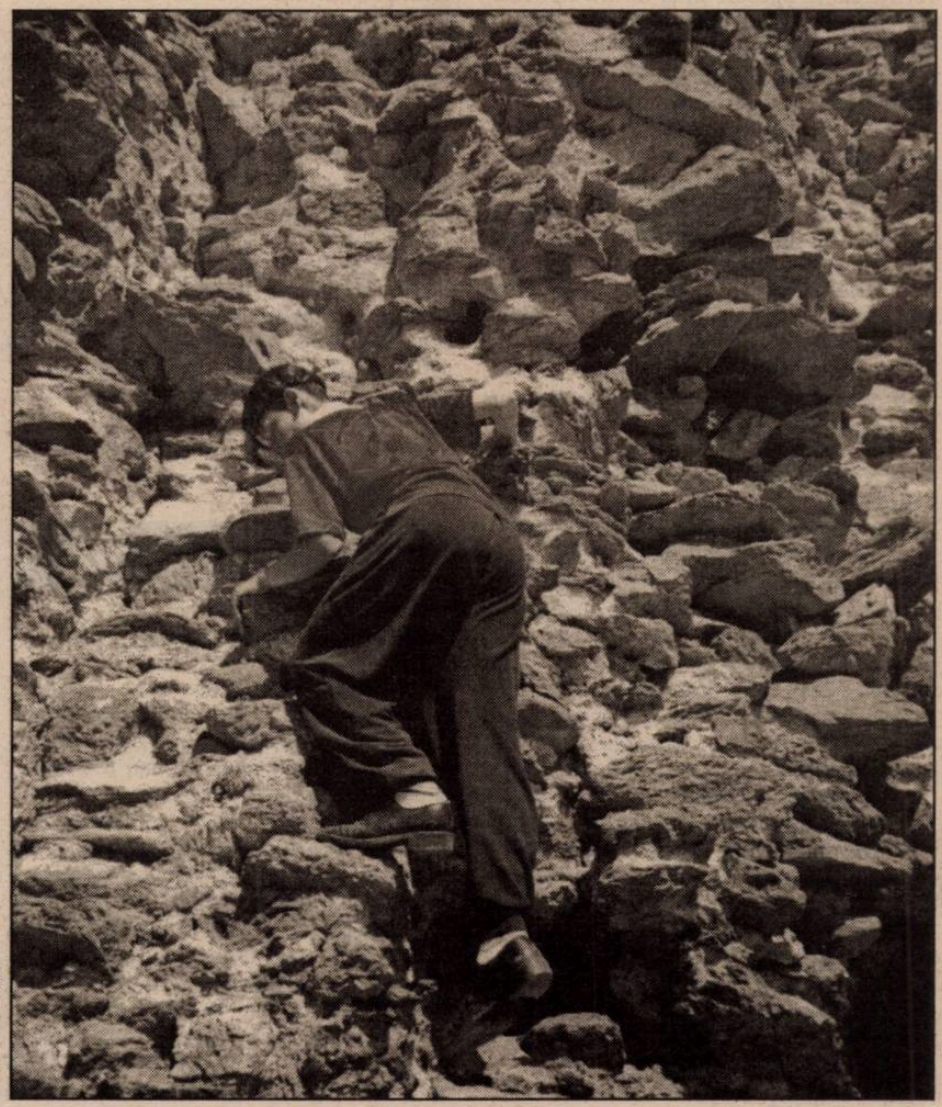

© S. Ivanoschi

„Albina truditoare nu are timp de tristeţe.“

WILLIAM BLAKE

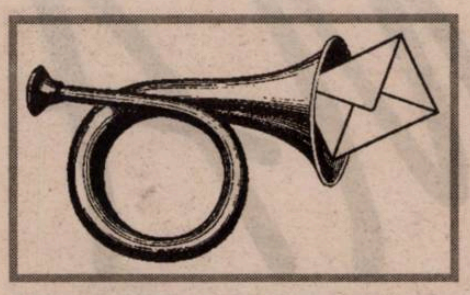

Nr. 472: „*Despărţiri*“

De vorbă cu un ego

Şi mă mai mir de ce sîntem nefericiţi!...

Normal. Ne începem vieţile căutînd un punct de sprijin. Ceva de care să ne legăm şi care să ne protejeze. E în firea lucrurilor. Ca ulterior să dăm înapoi, să vrem cu orice chip şi cu orice cost să rupem lesa în jurul căreia ne-am simţit atît de bine atîţia ani!

Nici o problemă. Plec. Nu mă interesează ce anume las în urmă, ce drame se derulează în spatele meu întors cu atîta nonşalanţă... Nu mai contează nimic. Decît eu. Şi ego-ul meu. Mi-e prieten bun! O să m-ajute el să răzbat cumva, ce dracu', am şi eu mîndria mea!

Nu-i nimic. Mă descurc eu cumva, doar am clară în minte amintirea urmelor lesei, nu? Îmi improvizez o viaţă pe cont propriu. Şcoala, slujba, TOTUL îmi aparţine. Mi l-am construit, deci îl merit.

Merg mai departe. Deodată, mă simt neîmplinit. Vreau mai mult. Vreau un nou punct de sprijin. Mă doare orice refuz, orice despărţire, orice ar putea răni sau doar zgîndări uşor ego-ul meu de necuprins.

OK! Perfect. L-am găsit. Iubit, iubită, concubin ori concubină, soţ sau soţie, e aici, lîngă mine, e viu şi mă distrează zilnic. Mi-aş da şi viaţa pentru jumătatea mea. Eu nu mai contez, ştiu bine. Asta pînă cînd se iţeşte din nou simpaticul ego, prietenul meu de nedespărţit, e singurul care nu mă trădează... Ticălosul, îl cunosc şi mă ştie mai bine decît toate jumătăţile pămîntului de care-am avut parte! He, he, pişicherul, iar a ieşit la plimbare şi, vrînd-nevrînd, mă scoate cu el în lume. Întors acasă, văd că socoteala din tîrg nu se pupă cu cea de-acasă. Tragic moment.

Nu-i bai! Strîng din dinţi, mă fac că nu văd şi aleg. Să rămîn mai departe pe loc sau să plec. De fapt, pe cine păcălesc? Chiar dacă stau, ştiu bine că, de fapt, sînt plecat. Şi stau plecat mult timp. Dar asta pînă cînd cel de lîngă mine nu mai este. Şi-l vreau înapoi. Mi-aş da şi viaţa pentru el, doar să-l mai am pentru o clipă lîngă mine.

„Asta era problema? îşi scoate iar căpşorul minunatul meu amic, ego-ul, nu, asta nu-i nimic! Stai să vezi ce drame se produc în lume, o să vezi tu peste cîtva timp ce ţi se poate întîmpla. Relaxează-te, destinde-te, m-ai înşelat destul, e timpul să te ocupi şi de mine, prietenul tău nestrămutat, care ţi-a stat alături în vremuri de restrişte... Haide, revino-ţi!“, gîngureşte liber sanitarul priceput, gata să-mi oblojească rănile.

Şi-i dau un click „Ignore“ şi merg mai departe. Pînă şi de cel mai prieten dintre prieteni mă despart.

Şi-atunci... cum să mai fim fericiţi? Cînd nu mai suportăm pe nimeni şi nici pe noi, măcar.

Diana OPREA

dianaoprea81@yahoo.com

Despărţirea de maturitate

Deşi despre despărţirea de copilărie s-a tot scris, în felurite moduri şi din variate perspective, descrieri privind despărţirea de maturitate e mai greu să dai. Poate tocmai pentru că, în afară de o singură formă a sa (senilizarea, „datul în mintea copiilor“) e mai rar întîlnită în viaţa de zi cu zi. Şi nu mă refer aici la despărţirea „pentru o clipă“, ci la cea definitivă şi asumată ca atare. Pe care eu, una, am întîlnit-o o singură dată în viaţă – acum. Iar subiectul sînt chiar eu. Şi nu pentru că aş începe să mă senilizez, ci pentru că, după 4 ani şi jumătate de maturitate oficială, am hotărît să sărut pe obraji copilul din mine.

De fapt, nici măcar nu cred că am fost vreo secundă un adult get-beget. Copilăria nu a încetat nici o clipă să-mi pună beţe în roate, să-mi înnoade şireturile de la pantofi, silindu-mă să-i schimb cu alţii, sub formă de iepuraşi, nu a încetat niciodată să-mi pună sub ochi „Aventurile lui Habarnam“ sau să-mi trimită direct în braţe un irezistibil răţoi din pluş. Şi uite-aşa, ştrengăriţa a încercat mereu să iasă la suprafaţă, numai aşa, ca nu cumva s-o uit de tot.

Încerca, biata, să-mi spună că e ceva putred la mijloc. Dar eu n-am priceput-o şi n-am crezut-o; am tratat-o cu bunătate, dar cumva de sus, aşa cum îi tratează, de obicei, oamenii mari pe copii, gîndindu-se că „nu ştiu ei cum e viaţa asta“. Pînă la urmă, m-am dus cu ea la medic, iar putreziciunea a ieşit la suprafaţă. Sufeream de maturitate contrafăcută. O maturitate falsă, importată de ochii lumii, din snobismul de a fi „aşa cum trebuie“.

Din acel moment şi pînă acum n-am făcut nimic altceva decît să mîngîi copilul pe creştet. Astfel încurajat şi plin de viaţă, s-a descurcat singur mai departe: şi-a sabotat duşmanul cu o dulce şi perseverentă poftă de joacă, pînă cînd, sătulă de atîta zgomot şi obosită de atîta veselie, maturitatea s-a întors cu spatele. Îmbufnată şi sîcîită, şi-a pierdut răbdarea, şi oricît de încăpăţînată ar fi, în curînd va pleca. Definitiv.

Anca GOJA

Nr. 467: „*Străinul*“

„Dilemaţi mai optimist!“

Stimaţi domni şi doamne,

Tot respectul pentru calitatea revistei dvs., pe care mi-a trimis-o un frate din România. Numărul se numea „Străinul“ şi din el am aflat şi adresa dvs.

Sînteţi, fără să vreau să vă laud, o revistă de cultură... Căutaţi, totuşi – eu nu mă amestec, fiind de formaţie tehnică – căutaţi să injectaţi cît mai mult optimism acelui popor. Este ca şi în familie, dacă unui copil îi spui mai tot timpul că „eşti un tîmpit“ s-ar putea să vină o zi cînd el să creadă cu tărie că aşa este. Nu zice nimeni să ne minţim aşa cum au făcut-o tovii în cincinale la rînd, dar, aşa cum spune neamţul, cîte o mică minciunică nu e întotdeauna cel mai greşit lucru.

Este, sigur, foarte bine că dvs. încercaţi să îi treziţi la viaţă pe adormiţii noştri, dar căutaţi, în afara moralelor care sînt absolut drepte, să strecuraţi şi o rază de optimism, căci noi nu vom mai fi (eu am deja 51 şi, deh, mult nu mai rămîne), dar sînt convins că ţara se va redresa cu toate piedicile care i se pun, totul este să rămînă şi oleacă de optimism.

Cu mare respect, dorindu-vă să vă dilemaţi cît mai des.

Numai sănătate,

Dan

MihaiViteazRO@aol.com

Polemice

În apărarea dlui Mîndruţă

Domnul Lucian Mîndruţă are dreptate. Rezultatele recensămîntului din luna martie ne vor demonstra că, în România, natalitatea este potenţată în familiile sărace. În aceste familii cu mulţi copii predomină o cruntă calicie, care se amplifică simultan cu apariţia unei noi guri de hrănit. Sărăcia prevalează în mediul rural, acolo unde posibilităţile de a obţine măcar hrana de o zi sînt reduse.

Greutăţile sînt şi mai mari atunci cînd unul sau chiar ambii părinţi au un handicap fizic sau psihic, iar copiii lor moştenesc acele dezavantaje. Dificultatea acelor oameni de a se acomoda la o viaţă socială normală este imensă. Fie că nu vor putea învăţa, fie că nu vor putea munci, acei copii cu handicap vor fi o povară pentru societate şi, să fim sinceri, un pericol.

Domnul Lucian Mîndruţă nu trage decît un semnal de alarmă şi nu vrea decît să deschidă o dezbatere în mass-media. Pînă acum, aproape toată lumea l-a criticat. Dar, aşa cum aminteam la început, recensămîntul populaţiei din acest an va arăta starea de pauperitate a cel puţin un sfert din populaţia României, care trăieşte ca acum o sută de ani, singurele indicii ale „istoriei imediate“ fiind curentul electric şi un televizor alb-negru.

prof. Iulian HIŞOM

ihisom2000@yahoo.com

La zi

Harry Tavitian

Sîmbătă seara am fost la un show Harry Tavitian... Omul e de-a dreptul genial, ştie muzică şi ştie, mai ales, ce să facă cu ea. Etnojazz-ul lui este impresionant, atît de bine m-am simţit că aveam impresia unei călătorii peste TOT. Peste tot în Europa, să ne înţelegem! Aşa bine trăiam, suspendat între influenţele orientale şi joaca apuseană...

Au fost momente cînd mă împăcasem cu toată lumea, trăiam în pace cu toţii... Muzica asta amestecată, imprevizibilă, de niciunde şi de peste tot m-a făcut să mă simt român, turc, bulgar, armean, ungur sau european, e cam totuna. Aveam impresia că deodată am depăşit foarte multe graniţe, uneori e de ajuns o înşiruire de sunete să te transpui (ferice moment) într-o altă pleiadă de lumi.

Acum îi înţeleg pe cei cu manele: şi ei se inspiră tot din folclorul (îndoielnic ori ba în cazul lor) oriental... Aşa cum se poate trăi o influenţă turcească într-o manea, exact aşa se poate trăi un insinuant ritm oriental într-un *free-jazz*... La urma urmei se pare că sîntem tot pe acolo, dar cîtă diferenţă! Ce să-i faci, trebuie să ne suportăm unii pe alţii, mai ales cînd sîntem fraţi „vitregi“!

Omul ăsta, Tavitian, este mic, cu *look* de intelectual, fragil, cu nişte mîini de jucărie aproape... Ce face cu ele însă este incredibil...

M-a durut faptul că la noi în ţară oameni ca el trebuie să-şi vîndă propriile discuri şi casete (Dumnezeule, mai există şi aşa ceva!), într-o beznă a unui club, pe genunchi...

Sîntem totuşi o ţară mîndră, ce ştie să-şi respecte oamenii de valoare!

Armene, jos pălăria! M-ai în-cîntat!

Simion IVANOSCHI

Timişoara

P.S. Gafa teribilă a lui Andrei Gheorghe nu poate trece netaxată: într-unul din „crudele“ (aşa i-ar place să creadă, probabil) sale concursuri i-a „ademenit“ pe participanţi cu un CYKLON B. Impardonabil, putea găsi orice altceva pentru a dori moartea cuiva... Jenant, m-am întristat imediat. Nu-i ştiu adresa de mail, dar îi recomand pagina http://motlc.wiesenthal.com/albums/palbum/p03/a0161p2.html unde cu propriii ochi o să vadă „fanii“ CYKLON B-ului în acţiune...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am zîmbit la...

Anti-Amélie

Stimată redacţie,

Vreau, prin prezenta, să protestez public împotriva imposturii producătorului, a regizorului şi, în special, a neruşinatei mistificări a cronicarilor de film francezi, mai cu seamă, care au încercat – noroc, că numai cu precare rezultate – să inducă publicul cinefil în eroare, asupra „meritelor“ lui *Amélie*.

Cred că domnul Gorzo are dreptate să susţină afirmaţia – din *Dilema* nr. 473, pag. 15 – că nici Gene Kelly, cu ţopăiala lui în ploaie, n-a rezolvat marile şi gravele probleme ale omenirii, numai că el farmecă, de decenii, cu ţopăiala lui, milioane de spectatori, în timp ce Amélie nici măcar nu ţopăie. Dacă ar fi ţopăit, să zicem, de exemplu, ca Nicole Kidman, poate că ar mai fi fost ceva, dar aşa, nu-i nimic, decît două ore de plictiseală şi înciudare, pentru timpul pierdut şi 30.000 de lei azvîrliţi aiurea.

Toată stima şi consideraţia mea pentru Academia OSCAR.

Cu respect,

Adrian BLIDAR

Bucureşti

N. red.: *Cei mai mulţi dintre redactorii* Dilemei *nu sînt deloc, dar absolut deloc, de acord cu opinia dumneavoastră; cît despre ceilalţi, nu l-au văzut.*

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Hoţia**
- **Antipatia**
- **Contextul**
- **Protestez, deci exist**
- **Viaţa privată**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Filantropica. Variaţiuni pe o temă dată

A fost odată un dascăl. Alesese meseria aceasta pentru că şi tatăl său, înaintea sa, fusese dascăl, ca şi bunicul şi străbunicul său. Înainte de a muri, tatăl său îi spuse: *A mai rămas în ţinut doar un tînăr doritor de ştiinţa noastră. Du-te, găseşte-l şi ajută-l să înţeleagă!*

Şi a plecat Dascălul în lume în căutarea celui doritor de carte.

A mers aşa prin multe locuri, povestind celor care vroiau să-l asculte despre tainele ştiinţei lui, aşa cum le aflase şi el de la cei dinaintea lui. Mai presus de toate, dorinţa lui era să-i facă să înţeleagă, aşa cum îi ceruse cu limbă de moarte tatăl său. În limba acelui ţinut, acest înţeles avea un nume frumos: se numea *rost*. Doar că nimeni nu părea să fie interesat de rostul Dascălului. Se adunau uneori mai mulţi şi-l ascultau, curioşi, dar Dascălul vedea în ochii lor depărtarea. Îi întreba atunci: *Ce se întîmplă, sînteţi obosiţi?* Iar unul dintre ei îi răspundea, politicos: *Nu, dar ne plictisim...*

De cîteva ori au venit ei după Dascăl, căci se povesteau prin ţinut multe lucruri curioase pe seama sa. Atunci Dascălul se înflăcăra, gîndindu-se că de data aceasta, da, de data aceasta îl va întîlni pe cel doritor de carte! Îi lua atunci cu el prin păduri şi lunci, făceau împreună un foc şi, sub razele lunii, le povestea cu atîta emoţie despre rost încît unii credeau că e beat. Erau momente frumoase, în care speranţa plutea în aer: Dascălul spera să-l găsească pe cel doritor de carte, iar tinerii sperau să afle în ştiinţa Dascălului cheia unei lumi minunate la care rîvneau în vis. Dar Dascălul nu poseda o astfel de cheie şi degeaba le povestea că ea se află în ei, tinerii plecau unul cîte unul, păstrînd doar amintirea plăcută a unui foc de noapte.

Cu trecerea anilor, Dascălul a început să creadă că tatăl său se înşelase. Sau poate că lumea era deja prea plină de ea însăşi pentru a mai fi loc în ea de transmiterea ştiinţei sale. Alteori se întreba dacă nu cumva el este cel care se înşelase, crezînd că are ceva de transmis cînd, iată, nimeni nu îl ascultă. Sau poate a venit prea tîrziu, într-o lume condusă de alte ştiinţe, în care pur şi simplu nu mai e nevoie de ştiinţa sa. Se simţea atunci bătrîn şi desuet. Dimineţile îşi aducea însă aminte de testamentul tatălui său şi o lua de la capăt, cu voioşie şi speranţă. Ca să se împace cu acest mod de viaţă, hotărîse să se considere în taina sufletului său un desuet hedonist.

Într-o seară însă, după ce vorbise ore în şir unor tineri care se plictiseau, a simţit că nu mai poate, că menirea cu care-l hărăzise tatăl său nu mai are nici un rost. S-a aşezat pe o bancă şi i-a cerut iertare părintelui său care îl privea trist, de acolo de sus.

În aceeaşi clipă cînd Dascălul renunţa astfel la menirea sa, în alt colţ al ţinutului, un tată îi spunea copilului său: *A mai rămas în ţinut doar un dascăl cunoscător al acestei ştiinţe. Du-te, găseşte-l şi încearcă să înţelegi!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Chávez şi Vadim

„Ce nu înţeleg rivalii mei este că Hugo Chávez nu este Chávez, este chiar poporul Venezuelei“
Hugo Chávez,
vechiul şi noul preşedinte al Venezuelei

„Vadim se identifică într-o măsură atît de înaltă cu Poporul Român, încît orice mîrşăvie împotriva lui e percepută de Ţară ca o fărădelege şi e sancţionată fulgerător“
revista *România Mare*
despre fostul şi viitorul candidat
Corneliu Vadim Tudor

Nu există nici în literatura de specialitate, nici în comentariile de presă reflecţii despre ce s-ar fi întîmplat, în mod concret, dacă Vadim Tudor ar fi devenit preşedintele României în anul 2000. Viziunea catastrofei generale a fost omniprezentă în presa timpului, disperarea activiştilor civici evidentă, dar a lipsit jocul previziunilor şi al imaginaţiei. De obicei, analiza politică nu lucrează cu „dacă ar fi fost“. PRM este în continuare al doilea partid al ţării, iar Corneliu Vadim Tudor al doilea în sondajele de opinie. Discuţia nu se poartă doar pe teritoriul fantasticului, scenariul unui Vadim Tudor ajuns în fruntea statului român ţine şi de „este posibil să... dacă...“.

Evenimentele din Venezuela ne scutesc de efortul de imaginaţie. Există multe asemănări, ca şi multe deosebiri. Hugo Chávez este personajul care vineri era preşedintele acestei ţări din nordul Americii de Sud. Sîmbătă era prizonier pe o insulă, înlăturat de o lovitură de stat. Duminică, Chávez era din nou preşedinte. Venezuela este o ţară bogată cu oameni săraci, al patrulea exportator mondial de petrol, cu un PIB de 5.250 dolari pe cap de locuitor, comparabil cu al României, cu un salariu mediu în dolari ceva mai ridicat, iar printre statele din regiune a cunoscut cea mai lungă perioadă de guvernare democratică.

Tocmai cînd democraţia se instala în America Latină, cînd ultimii dictatori cădeau şi armatele se calmau, în Venezuela a început declinul. După ce în 1989 a fost decretată legea marţială în urma tulburărilor civile, în 1992 locotenent-colonelul Hugo Chávez încerca o lovitură de stat. A fost arestat. După cîteva luni în care, mulţumită democraţiei, nu a fost împuşcat şi vorbea poporului din închisoare, susţinătorii săi au încercat din nou. Nu au reuşit decît să ocupe televiziunea şi să difuzeze o casetă cu mesajul liderului, tot pentru popor. În cele două încercări de lovituri militare au murit 120 de oameni. După doi ani, preşedintele l-a graţiat într-o încercare de reconciliere naţională. În 1998, preşedintele Perez a fost acuzat de corupţie şi arestat. Justiţiarii i-au deschis calea lui Chávez, care a cîştigat alegerile împreună cu partidul său, creat pentru necesităţile momentului. În 1999 a schimbat constituţia, a schimbat structura Parlamentului. A organizat alte alegeri şi a cîştigat un alt mandat de şase ani.

Hugo Chávez este un populist ca la carte, care a venit la putere într-o democraţie bolnavă. Dată ca exemplu în toate analizele cînd se spune că nici resursele naturale, nici capitalismul nu creează, în mod necesar, bogăţia, Venezuela este o democraţie blocată în formalism, din cauza sărăciei şi a lipsei de participare a societăţii la procesul politic. O elită inaptă şi coruptă s-a jucat zeci de ani de-a democraţia. Social-democraţii (Accion Democratica) şi creştin-democraţii (Copei) s-au schimbat între ei, fără a reuşi să modifice mare lucru în structura economică şi socială a ţării.

După alegeri, preşedintele Chávez a fost vehement contestat de societatea civilă, acuzată la rîndul ei de partizanii preşedintelui ales că este vîndută americanilor şi că este contra-revoluţionară. Chávez le spune tuturor celor care îl contestă că sînt hoţi, despre presă spune că este vîndută, promite „revoluţie socială“ şi condamnarea „oligarhilor jefuitori“. Cînd Biserica a comentat negativ iniţiativele lui, a acuzat-o că „s-a îndepărtat de drumul lui Cristos“. Pe scurt, Chávez s-a pus în fruntea celor care trăiesc în mizerie împotriva celor din „vilele luxoase, unde se dedau la orgii şi beau whisky“. După cum se vede, o altă caracteristică a populiştilor de pretutindeni, variabilă ignorată în analizele serioase, este capacitatea de a acuza pe înţelesul tuturor.

Nu numai Chávez seamănă cu Corneliu Vadim Tudor, dar şi situaţia este – pînă la un punct – la fel. O elită incapabilă, sărăcie şi corupţie. Un populist cu priză la cei ce cred în soluţiile simple, o democraţie labilă, naţionalismul celor săraci, combinat cu ura faţă de jefuitorul străin, duşman simbolic.

Ca preşedinte ales, Chávez a dat pămînt oamenilor, a asediat politic compania naţională a petrolului şi a comis o serie întreagă de alte isprăvi, între care vizitele la Saddam Hussein, Moamar Gadaffi şi Fidel Castro, care l-a numit „fiul“ său. Moneda naţională, bolivarul (Simon Bolivar este şi idolul său politic) a pierdut 23% faţă de dolar de la începutul lui 2002, inflaţia anuală prognozată înainte de ultimele evenimente atingea 40%, de la 12% în 2001 (mai mare oricum decît în 2000). Economiştii îşi mănîncă unghiile, investitorii străini pleacă, cei locali îşi mută dolarii în Elveţia, populaţia cumpără dolari mărind presiunea asupra monedei naţionale. Mulţimea de săraci nu a simţit efectul reformelor, dar inflaţia galopantă şi devalorizarea au lovit dur o clasă de mijloc şi aşa firavă.

În cele din urmă, patronatele din industria petrolului, vechea gardă din compania petrolului şi muncitorii din această industrie, care asigură 80% din exporturi, s-au aliat şi au organizat greve masive. După ce au murit 13 oameni, armata a intervenit şi i-a „sugerat“ lui Chávez să demisioneze.

O jumătate de milion de oameni a participat la demonstraţiile care l-au dat jos. O altă jumătate de milion de oameni la demonstraţia care l-a readus la putere. Societatea este divizată la limită, Chávez naşte pasiuni şi resentimente puternice. Promite reconcilierea, care va fi imposibilă tocmai din cauza prezenţei sale. Previziunile nu sînt deloc roze. În urma aventurii sale, Venezuela a intrat pe lista ţărilor despre care se vorbeşte insistent la ştiri. Într-o emisiune televizată, Juan, muncitor în construcţii, spune cu lacrimi în ochi că ratele la ipoteca sa au luat-o razna. Nu are o opinie clară despre Chávez, deşi crede că uneori spune lucrurilor pe nume, dar ştie sigur că economiile lui s-au irosit.

La doi ani de la alegerile de tristă amintire, toate acestea par o poveste despre alt continent. România nu este în America de Sud, deşi societatea nu se deosebeşte prea mult. România este în Europa, patria democraţiei acum. Şi Belarus este în Europa, acolo populistul Lukaşenko a cîştigat alegerile libere, apoi nu au mai fost alegeri libere. O democraţie labilă, oriunde s-ar afla, trăieşte cu gloanţe şuierîndu-i pe la ureche. O zi bună.

▲

Nu rataţi!

24 heures à Bucarest

Sîmbătă, 27 şi duminică, 28 aprilie, TV5 va transmite emisiunea „24 de ore la Bucureşti“. Reportaje, documentare, interviuri şi transmisii în direct din diverse locuri (Piaţa Revoluţiei, Parcul Cişmigiu, Muzeul Naţional de Artă, Gara de Nord, Lăptăria lui Enache, Casa Poporului) vor alcătui un tablou al Capitalei de ieri şi de azi. Un redactor al revistei noastre va însoţi echipa TV5 şi va scrie despre „cum a fost“. Detalii în numărul viitor.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Sărăcie

Prin comprimarea lexicului, limba de lemn îndeplinea o funcţie în acelaşi timp sterilizatoare şi disimulatoare. Sterilizatoare, întrucît comunicarea sumară favorizează o gîndire sumară, impropie reflecţiei critice – şi disimulatoare pentru că, neputînd transforma realităţile incomode, ea elimina noţiunile care le reprezentau. Unui astfel de tratament îi era supus şi termenul „sărăcie". Alegaţiile ideologiei oficiale erau necontenit agresate de mersul istoriei. Capitalismul occidental infirmase categoric, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, prognoza lui Karl Marx privitoare la iminenta pauperizare a clasei muncitoare, prognoză nu numai adeverită, ci şi depăşită de orînduirea stalinistă, care a dus la pauperizarea întregii societăţi. Acest aşa-zis socialism combătea sărăcia refuzînd să o pomenească. Noţiunea nu era invalidată numai la scară naţională, ci şi planetară. Nici ţările cele mai nevoiaşe ale lumii nu erau numite sărace, ele nu formau lumea a treia şi nu se găseau într-o stare de subdezvoltare, ci în curs de dezvoltare.

Tranziţia mioritică a spulberat această muţenie. Deplorarea sărăciei a devenit una dintre libertăţile democratice cele mai intensiv folosite de urmaşii lui Traian şi Decebal. Iar înfierarea obsesivă a sărăciei este inseparabilă de cea a corupţiei.

Pauperizarea este probabil cel mai dinamic proces al tranziţiei. Nimeni nu o doreşte şi nimeni nu o poate frîna. Ravagiile ei sar în ochi, pe cînd cele ale corupţiei rămîn mai mult bănuite. În viziunea populară corupţia este cea care nutreşte sărăcia – în viziunea multor experţi, dimpotrivă, sărăcia este cea care nutreşte corupţia. Potrivit aceleiaşi viziuni populare, termenul „corupţie" este sinonim celui de îmbogăţire. Enorma clasă a celor săraciţi priveşte cu ostilitate emergenţa aşa-zisei clase de mijloc. Spre deosebire de pauperizare, care este un fenomen simplu, corupţia este un fenomen ambiguu-economic prin caracterul său, dar politic prin mecanismele sale. Fiecare grup ajuns la putere îi descoperă pe corupţii care deţinuseră puterea anterior.

Administratorii tranziţiei de la începutul mileniului 3 recunosc fără sfială starea de sărăcie extremă în care se zbate România. Primul dregător al statului este totodată primul solist al acestei corale de văicăreli. După intrarea în al doilea deceniu, el nu mai pune vina principală pe moştenirea ceauşistă, ci pe instituţiile financiare internaţionale. Soluţia: integrarea în organizaţiilor internaţionale ale Occidentului.

Primul solist al acestei partituri uită că vreme de aproape 9 ani el a fost şi primul gestionar ale necruţătoarei pauperizări.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Computerul şi plăcuţa monolingvă

Computerele încep să facă parte, din ce în ce mai mult, din viaţa noastră de toate zilele. La primărie, la fisc ori la poştă ne-am obişnuit să avem de-a face cu perechea funcţionar + computer. Internet café-urile se găsesc, în marile oraşe, la tot pasul. Numărul de abonaţi la serviciile Internet a crescut spectaculos faţă de acum doi-trei ani. Citeam de curînd în *Ziarul financiar* că piaţa românească de computere este în creştere, spre deosebire de pieţele occidentale, aflate în scădere sau, în cel mai bun caz, stagnante, ceea ce sugerează că recuperăm întîrzierile faţă de ţările dezvoltate în materie de IT. E şi mai bine că există strategii şi programe coerente în domeniu: de curînd, Ministerul Comunicaţiilor a lansat site-ul pentru licitaţii publice (www.e-licitatie.ro), fără îndoială un succes. A început şi un vast proiect de dotare cu computere conectate la Internet a tuturor şcolilor: este un pas uriaş spre societatea viitorului, pentru care Guvernul merită cu adevărat laude. Chiar şi în cazul acelui sat în care elevii s-au trezit că le vin nişte computere, deşi şcoala nu avea curent electric, prefer să văd jumătatea plină a paharului: poate că invazia societăţii informaţionale va conduce şi la recuperarea mai rapidă a „golurilor" lăsate în urmă de planul socialist de electrificare a ţării. Pe scurt, jumătatea plină a paharului arată bine: peste cîţiva ani, elevii din România vor putea beneficia de enormele posibilităţi ale tehnologiei informaţiei, vor învăţa cu ajutorul unor sisteme multimedia, vor naviga pe Internet, vor fi în contact cu lumea.

Printre aceşti elevi se vor număra şi cei de la liceul „Bolyai Farkas" din Tîrgu Mureş. În timp ce programul guvernamental de dotare a şcolilor cu computere îi consideră apţi să se conecteze la Lume, să se deschidă către multiculturalism, să aibă acces la avantajele globalizării, Protocolul dintre partidul de guvernămînt şi UDMR stabileşte că ei nu sînt apţi să înveţe sub acelaşi acoperiş, ci etnicii români într-un liceu, iar etnicii maghiari într-altul. Poate că – deformaţie profesională! – am ajuns să înţeleg mai bine lumea virtuală decît pe cea reală, dar mi se pare că ideea de a-i separa pe elevi pe criteriul etnic la atîta se reduce: o măsură administrativă. Dreptul minorităţilor de a avea şcoli cu predare în limba lor trebuie respectat, iar majoritatea e datoare să asigure aplicarea acestui drept. Dar asta nu înseamnă că a face şcoli cu predare *exclusivă* în limba minorităţilor este singura soluţie posibilă. Existenţa unor şcoli mixte are marele avantaj al *interculturalităţii*. Lumea de azi este una a comunicării între culturi şi identităţi, iar acestea se definesc şi se consolidează prin contactul cu ceilalţi, nu prin separare şi izolare de tip tribal. N-aş vrea să produc un text melodramatic despre buna înţelegere între majoritate şi minorităţi, nici să cad în idilă, dar mi se pare normal să afirm un lucru demonstrat de studiile de comunicare interculturală: a creşte şi a te forma în interiorul propriei culturi, respectînd propriile tradiţii, dar avîndu-l aproape pe „Celălalt", creează o mai mare deschidere spre înţelegerea şi asumarea diferenţelor, are efecte dintre cele mai bune asupra educaţiei şi formează un spirit de toleranţă *activă* (adică nu simpla „acceptare" a celuilalt pentru că n-ai încotro, ci comunicarea efectivă cu el). Cînd pe web se alcătuiesc „comunităţi virtuale" din indivizi foarte diferiţi între ei, iar originea etnică a fiecăruia are tot mai mult doar o relevanţă culturală, şi nu una naţional-politică, repartizarea unei comunităţi de elevi în licee diferite în funcţie de criteriul etnic aminteşte de secolul al XIX-lea sau chiar de vremuri mai vechi. Dar, aşa cum computerele nou-nouţe ajunse într-o şcoală de sat fără curent electric au de aşteptat, pentru a funcţiona, desăvîrşirea procesului de electrificare, probabil că societatea românească în ansamblu are de aşteptat, pentru a intra cu adevărat în secolul al XXI-lea, consumarea pulsiunilor simili-feudale care nu pot imagina alt mod de definire a identităţii decît închiderea în limitele propriei „moşii". Unealtă a globalizării şi a educaţiei interculturale, computerul se poate-mpiedica oricînd, la noi, de vreo plăcuţă monolingvă...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Capitala semnelor

Strălucit romanist („specie", din păcate, pe cale de dispariţie şi nu numai în România), Karlheinz Stierle este succesorul lui H.R. Jauss la Universitatea din Konstanz. Erudiţia, apetitul teoretic, sensibilitatea literară şi iubirea ferventă pentru Paris se întîlnesc într-o carte admirabilă, apărută în urmă cu nouă ani în Germania şi tradusă acum în franţuzeşte sub titlul *La capitale des signes (Capitala semnelor,* cu o caldă prefaţă a lui Jean Starobinski): mai bine de şase sute de pagini dense, care ne arată cum Parisul a devenit locul mitic al modernităţii şi cum a putut să rămînă, pînă astăzi, un „inepuizabil rezervor de semne". Stierle urmăreşte transformările mitului modern al Parisului – născut în epoca Luminilor – de la Rousseau la Baudelaire, trecînd prin Diderot, Heine, Balzac, Hugo, Dumas, Poe, Nerval etc.

Rousseau, aşadar, pentru care Parisul (idee ce va fi reluată de nenumărate ori) este un rezumat al contradicţiilor şi al contrastelor civilizaţiei, Rousseau căruia oraşul îi inspiră un sentiment de fascinaţie şi de dezgust în acelaşi timp. La Diderot, schimbare de registru: Parisul devine spaţiul conştiinţei moderne de avangardă, iar Palais Royal (vă amintiţi de *Nepotul lui Rameau,* al lui Esrig, cu Dinică şi Marin Moraru?) oferă imaginea unui spectacol perpetuu, conversaţie scînteietore, lux, spirit filosofic şi moralitate îndoielnică. Apare, curînd, figura emblematică a ceea ce în franceză se numeşte *flâneur* (cuvînt, practic, intraductibil), hoinărind în voie (spre deosebire de „trecător", întotdeauna grăbit şi neatent) prin oraş, „citind" vitrinele, afişele, reclamele etc. (acea nouă poezie de care va vorbi mai tîrziu Apollinaire), învăţînd să descifreze oraşul şi să-i interpreteze semnele (Stierle recunoaşte aici cît îi datorează lui Walter Benjamin căruia, în paranteză fie spus, *Le magazine littéraire* îi consacră „dosarul" pe luna aprilie). Oraşul ca *text:* ajuns, în secolul al XIX-lea, model al capitalelor europene, Parisul e, scrie Stierle, şi primul oraş ce intră în reţeaua metaforică a *cărţii.*

Nu e de mirare că Balzac vede în *les flâneurs* pe singurii oameni cu adevărat fericiţi la Paris, capabili să savureze, în orice clipă, farmecul lui poetic. Dar Balzac – *flâneur* emerit – ştie să scoată la suprafaţă şi să citească *urmele,* surprinde Parisul în multitudinea aspectelor lui, forma naraţiunii este ea însăşi un spaţiu ce ne ajută să citim oraşul, arhitectura romanelor reflectă nu o dată, simbolic, organizarea spaţiului urban. Capitală, iarăşi, a contrastelor, şi unde banul e acea forţă ascunsă ce orchestrează „feeria modernităţii".

Oraş căruia Hugo îi dă un centru imaginar – catedrala Notre Dame – pe care alte centre imaginare – Halele, Turnul Eiffel – nu-l vor înlocui niciodată. Nu sînt însă mai puţin frapante încercările ulterioare de re-centrare ideologică şi semiotică, traducînd dorinţa modernităţii de a-şi găsi repere. Dumas descoperă Parisul catacombelor, pus în relaţie cu subteranele politicii.

În *Mizerabilii,* Hugo adaugă canalele: oraş labirintic, misterios, tenebros. Iar la Baudelaire – căruia Stierle îi dedică superbe, detaliate şi luminoase analize – întîlnim cele mai puternice imagini ale *oraşului-palimpsest:* spectacolul clipei este întotdeauna o poartă către imaginar, prezentul are în spate straturile suprapuse ale trecutului, memoria – ca mai tîrziu la Proust – face racordurile şi operează trecerea către eternitatea artei.

Cititor subtil, observator vigilent, Stierle se dovedeşte, cînd e nevoie, şi istoric şi sociolog. Aminteşte evenimentele politice, marile lucrări urbanistice, evoluţia mentalităţilor, schimbările de perspectivă pe care le provoacă apariţia omnibuzului şi ulterior a metroului. Vedem cum Parisul a dat naştere propriului mit şi cum mitul a devenit parte integrantă a oraşului făcîndu-l să devină conştient de sine însuşi. Roger Caillois, scriind odinioară despre Parisul lui Balzac, avea perfectă dreptate: „mitul Parisului anunţă stranii puteri ale literaturii".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Indeterminarea dreptului

De curînd, un bun prieten mi se plîngea de o soluţie dată într-un litigiu comercial care îl priveşte direct de către o instanţă judecătorească din apropierea Bucureştiului. „E incredibil, legea a fost călcată în picioare într-un chip atît de brutal încît mă întreb dacă judecătorul mai are vreo legătură cu legea. Legea nu mai contează în ţara asta!“ – mi-a zis amicul, exasperat. Cu modestele-mi cunoştinţe juridice, am putut constata şi eu că, după cum mi-au fost descrise faptele, soluţia judecătorilor este stupefiantă. Dar nu despre dezamăgirea amicilor mei vreau să vorbesc aici; instanţele de apel şi de recurs pot repara nedreptatea. Aş vrea să vorbesc puţin despre ceea ce experţii occidentali numesc *indeterminarea dreptului*. Strînşi într-o conferinţă internaţională organizată cu două decenii în urmă la prestigioasa universitate americană Cornell, cîţiva jurişti au vorbit serios despre relaţia dintre lege şi hotărîrile judecătoreşti şi au ajuns la concluzia că aceste hotărîri au adesea un grad atît de mare de independenţă faţă de prescripţiile legii, încît nu se poate în nici un caz vorbi despre o relaţie de *determinare* între ceea ce stabileşte legea şi ceea ce decid judecătorii.* De atunci, subiectul a rămas deschis.

Pe scurt, la întrebarea „Influenţează legea deciziile judecătorilor?“ există trei răspunsuri posibile. Primul, cel firesc, este „Da“. Judecătorul judecă faptele după dispoziţiile legii. Al doilea răspuns posibil este ceva mai sceptic: „Da şi nu“. Da, pentru că hotărîrea trebuie să se întemeieze pe lege. Nu, pentru că, alături de lege, sînt alte importante influenţe care îl „apasă“ pe judecător şi îi influenţează decizia. Nu e vorba neapărat despre corupţie, ci pur şi simplu despre convingerile morale sau religioase ale judecătorului, despre psihologia acestuia, despre aprecierile presei asupra cazului etc. În fine, răspunsul pesimist este „Nu“. Legea e doar o provocare pentru isteţimile avocaţilor sau ale judecătorilor de a ajunge, de fapt, la hotărîrile pe care le vor. Legea face, deci, figura unui pretext numai bun de motivat orice soluţie, în funcţie de abilităţile interpretative şi persuasive ale juriştilor, fiind disponibilă pentru orice.

Una dintre cele mai influente critici ale ideii de *indeterminare* a dreptului face o foarte utilă distincţie între *indeterminare* şi *nedeterminare*. Orice litigiu are un set limitat de posibilităţi raţionale de soluţionare. Precizez că soluţiile posibile raţional desemnează mulţimea de soluţii pe care mintea omenească, uzînd de propria-i consistenţă, le poate concepe pentru rezolvarea unui litigiu, fără să antreneze nici un fel de alte criterii (precum cel al justiţiei, cel al utilităţii sociale ş.a.m.d). Acelaşi litigiu are, de asemenea, un set de variante de rezolvare prescrise de legea în vigoare. Ideal este ca setul posibilităţilor legale de soluţionare ale litigiului să fie epuizat într-o singură soluţie şi aceasta să fie cea pe care o decide judecătorul. În acest caz, legea *determină* soluţia judecătorească. În cazul în care setul de soluţii legale este o submulţime a setului de soluţii raţionale, vorbim despre *indeterminarea* dreptului. În fine, în cazul în care soluţiile posibile sub auspiciile legii sînt exact aceleaşi cu cele posibile din punct de vedere raţional, atunci vorbim despre *nedeterminare*.

Un drept *nedeterminat* este, desigur, un drept ale cărui graniţe se confundă cu cele ale unui raţionament necrotic, este dreptul sub imperiul căruia chiar orice e posibil. Un drept *determinat* este idealul pentru un stat de drept. Realitatea, ca întotdeauna, este undeva la mijloc.

În orice caz, discuţia despre raportul dintre lege şi jurisprudenţă este vie, pasionantă şi, în viitor, probabil că va avea o influenţă majoră asupra fenomenului juridic obiectivat în cetate. Pentru noi, în stadiul actual, cred că această discuţie are o relevanţă aparte. Nu sînt puţini observatorii fenomenului juridic românesc cărora li se pare că dreptul nostru actual are, printre altele, două mari defecte: inconsistenţa şi mimetismul. Inconsistenţa se vede bine în avalanşa de acte normative care reglementează contradictoriu, dar şi în practica juridică, adesea neunitară. În anii din urmă, presa a subliniat de multe ori apariţia unor norme juridice care se contrazic în efectele lor sau revenirea legiuitorului asupra unor acte normative abia puse în practică. Mimetismul vine din efortul nostru, adesea haotic, de a adopta normele de *acquis comunitar* sau de a aduce la standardele lumii civilizate căreia îi aparţinem anumite legi care există deja. Dacă în privinţa domeniilor reglementate în ţările vest-europene lucrurile au un contur mai precis, pentru că actele normative ale Uniunii Europene sînt, totuşi, bine articulate, în ceea ce priveşte modificarea legilor noastre pentru a atinge anumite exigenţe internaţionale, lucrurile sînt adesea vagi şi echivoce pentru că standardul însuşi diferă, măcar în detaliile sale, de la o ţară occidentală la alta. În aceste condiţii, gradul de indeterminare al dreptului nostru este destul de mare. Soluţii pentru temperarea indeterminării dreptului nostru există. Se gîndeşte cineva la ele?

---

* Desigur, discuţia are relevanţă directă pentru sistemele de drept bazate pe precedentul judiciar, în care „judecătorul face legea“, dar are interesante consecinţe şi pentru sisteme de drept precum este cel al României de azi.

▲

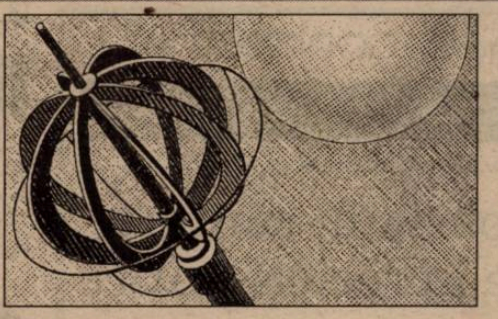

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Buletin de ştiri

Actualitatea lumii este rezumată în ştiri care sintetizează catastrofele, războaiele, lăcomia şi agresivitatea, transformînd ceea ce individul implicat recepţionează ca pe o tragedie într-o naraţiune uşor accidentată pentru uzul curioşilor. Marţi dimineaţa, o nouă fotografie a lui Ben Laden, difuzată de toate agenţiile, figura la capitolul diverse, departe de locul central la care ar fi putut spera în septembrie trecut. Dominante erau ştirile din Israel şi lagărele palestiniene, numărul morţilor de la Jenin, arestarea liderului palestinian Barguti, ce a spus Sharon, ce a declarat Powell, ce va fi cu Arafat, dacă va participa la tratativele de pace şi sînt aceste tratative o şansă sau doar o manevră diplomatică pentru a putea continua războiul? Italia se pregăteşte pentru o grevă generală naţională, sindicatele protestînd astfel împotriva legislaţiei sociale introduse de guvernul lui Berlusconi. Compania americană General Motors anunţă că va renunţa la 7.000 de locuri de muncă. Papa de la Roma reacţionează la scandalurile recente care au zguduit ierarhia catolică din SUA şi îi cheamă la Sfîntul Scaun pe cei ce au încercat să mușamalizeze abuzurile sexuale făptuite de prelaţi asupra minorilor. În Coreea sînt căutaţi supravieţuitorii catastrofei aeriene a unui avion de linie chinez.

Noutăţile de azi înlătură consecinţele noutăţilor de ieri sau de alaltăieri. De îndată ce s-a stabilizat preţul petrolului, aventura politică a Venezuelei – într-un singur sfîrşit de săptămînă ţara a avut trei preşedinţi – a intrat în mitologia Americii Latine, continent unde loviturile de stat cu participarea militarilor fac parte din peisajul politic familiar. Situaţia specială a preşedintelui Chávez ţine de biografia lui: în vîrstă de 48 de ani, el a izbutit să fie, pe rînd, de ambele părţi ale oglinzii. În 1992 avea gradul de locotenent-colonel şi a fost arestat ca lider al unui complot pentru preluarea puterii. A fost iertat, după doi ani, şi a pus bazele Mişcării pentru a cincea republică, „a revoluţiei democratice paşnice bolivariene“, partid cîştigător în alegerile democratice din 1998 şi 2000. A avut o imensă popularitate, după ce a promis că va folosi bogăţia ţării (Venezuela este al patrulea exportator de petrol din lume) pentru îmbunătăţirea situaţiei economice a săracilor şi a adoptat unele măsuri care păreau să dovedească sinceritatea intenţiilor lui. Discursul revoluţionar înflăcărat îndreptat împotriva oligarhilor şi a slugilor capitalului internaţional a fost însoţit de gesturi amicale faţă de Cuba şi Irak, de flirturi cu armata rebelilor de stînga din Columbia: aceste atitudini nu i-au atras simpatia autorităţilor de la Washington. Puternicele manifestaţii care l-au înlăturat pentru două zile de la putere au fost declanşate de numirea unui nou consiliu de administraţie la Societatea naţională a petrolului, consiliu alcătuit din prietenii şi clienţii săi politici. După ce, la ordinul lui, poliţia a tras în manifestanţi şi s-au înregistrat 13 morţi şi 40 de răniţi, unii generali au decis să-l înlăture: au apărut pe micile ecrane şi au spus că „armata e cu noi“, cu manifestanţii de vineri. Alţi generali, şi ei „cu noi“, cu manifestanţii de duminică, loiali preşedintelui Chávez, considerînd că lovitura de vineri este, de fapt, o încercare de a-i readuce la putere pe afaceriştii corupţi, l-au adus înapoi pe Chávez. Noroc că nu era departe. Săracii – „ai lor“ şi „ai noştri“ – jefuiesc magazinele.

Declaraţiile Departamentului de Stat sînt scrutate cu atenţie: nu s-a deplîns înlăturarea lui Chávez, iar la revenirea lui oficialii americani au observat că i s-a acordat o a doua şansă. Nu lipsesc vocile care susţin că totul nu a fost decît un complot american. Poate, în materie de comploturi nimic nu e sigur, dar ar fi de examinat şi o altă ipoteză: nu este exclus ca Hugo Chávez să fie victima propriului său succes. Începutul reformelor a scindat societatea: cei care au profitat sînt nemulţumiţi că ritmul e prea lent şi au văzut în numirea noii conduceri de la Societatea de petrol un pas înapoi, ceilalţi cred că e şi rîndul lor să profite. Ales în mod democratic, populistul Chávez nu poate asigura accesul egal la bunăstare. Ca să iasă din buletinele de ştiri, el nu poate fi mereu de partea eternilor săraci, pentru că, dacă nu instaurează dictatura, stabilitatea puterii depinde de acţiunea elementelor dinamice, a celor ce luptă cu sărăcia prin iniţiativă economică şi nu prin revoluţie, fie ea bolivariană sau nu.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Intimitatea

– mai bine violată decît sedusă şi abandonată –
(din sfaturile unui expert în PR)

Nu mai avem de mult o doamnă Lupescu. Biata Andreea Marin trebuie acum să-i ţină locul – şi asta într-o lume rea, în care madamele se trag de păr în spatele scenei pentru fiecare centimetru pătrat de revistă mondenă (şi a cărui valoare, calculată la suprafaţă, depăşeşte pe cea a pămîntului din Băneasa). Cu puţină atenţie şi un manager bun, imaginea se poate exploata la fel de bine ca tarlaua: trebuie s-o uzi din cînd în cînd, să ai grijă la dăunători, s-o ari în fiecare primăvară şi să nu uiţi să pui un paznic pe timp de noapte, întrucît lumea...

Lumea e, fireşte, rea. Iar Andreea Marin e bună. Puţini îşi imaginează cîţi bani s-au scos pînă acum din această formulă – încă o dovadă că Hollywood-ul ştie ce ştie: maniheismul se vinde mai bine decît sexul! Dar ce contează: prea mulţi stau la coadă s-o invidieze pe Andreea, aşa că nu ne vom pierde timpul cu aşa ceva. În fond, sînt mult mai multe motive de veselie în tot scandalul cu intimitatea decît ar părea la prima vedere. Ia să le numărăm:

1. Prin apariţia paparazzilor, se înfăptuieşte programul PSD de creare de noi locuri de muncă. Şi asta într-un sector nou, *high-tech*, cu o înaltă eficienţă şi fără pagube pentru mediul înconjurător.

2. O ţară care se consideră pe marginea prăpastiei şi care se preocupă de asemenea subiecte e ori inconştientă, ori îşi exagerează necazurile. Din patriotism, preferăm să luăm în considerare a doua variantă.

3. Producţia de perdele, transperante şi obloane va cunoaşte o nesperată revigorare. Economiştii estimează efectul asupra PIB-ului la circa 0,01%. Nu e mult, dar aşa se face la noi reforma: încet şi cu responsabilitate! În plus, un nou contract de publicitate e inevitabil. Parcă văd reclama: „Acum, Andreea Marin se ascunde în spatele jaluzelelor Cutare!“

4. Mania *reality-show*-urilor din vara trecută ne-a adus violarea intimităţii în producţie de serie. Ce surpriză plăcută să ne întoarcem la calitatea unui produs manufacturat, realizat cu mare efort individual (vezi aşteptatul în frig pe blocul vecin) şi – mai ales – fără ştiinţa subiectului! Admitem aici, de dragul demonstraţiei, că Andreea nu ştia.

5. În sfîrşit, după Ascensiunea pe Kilimandjaro (povestită astă-vară cu lux de amănunte, prin grija vedetei), noul traseu e ales cu mult mai multă grijă pentru *audienţa targetată*, care nu-şi poate permite nici măcar un drum pîn' la Amara, darmite pînă-n Africa. Să-i spunem Urcarea în Pat – un traseu dificil, care cere ceva antrenament, însă te răsplăteşte prin frumuseţea peisajului şi farmecul localnicilor.

Dincolo de aceste consideraţii neserioase, trebuie spus că dublul standard e la el acasă în toată povestea. Andreea Marin face o emisiune în care intimitatea oamenilor nu e numai expusă public, ci şi disecată, tăiată în feliuţe subţiri şi aşezată sub microscopul gros-planurilor. Cine poate uita scenele în care lacrimile subiecţilor anonimi coboară lin pe făgaşul ridurilor săpate într-o viaţă de necazuri (iată că m-aş descurca textier la *Surprize*...) – încît ţi-e teamă că televizorul se va strica de atîta umezeală? Şi totuşi, între intimitatea acestor oameni şi intimitatea vedetei, care e diferenţa? Între ei, care sînt de acord să-şi sacrifice intimitatea pentru ca alţii s-o vîndă, şi Andreea, a cărei intimitate a fost vîndută de alţii *pe şest* îmi pare destul de greu să aşezăm vreun munte de morală...

La final, ca să nu zică lumea că am ceva cu vedetele, am să las să se dea în spectacol vocea poporului, recoltată de la sursă (www.revistapresei.ro). Iată ce zice Neamul: „Într-o ţară ca a noastră,unde grija zilei de mîine (sau de azi!) este *existenţială*, anumite cercuri încearcă să distragă atenţia de la situaţia ţării...“

Doamnelor, mai multă vigilenţă!

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Poezia în căutare de aprecieri critice

Munţi de cărţulici de poezie se înşiră, jeluindu-se, de la biroul meu pînă spre uşă. Cer să fie citite. Unele volume aparţin unor prieteni, care au nevoie de o lectură atentă. Altele aparţin unor prieteni ai unor prieteni, care aşteaptă de la mine mici pilule critice menite să stimuleze vînzările. Altele vin de la editori, care îmi trimit cărţi ale unor oameni pe care nici nu-i cunosc, dar care şi ei vor pilule critic-stimulative. Pe vremuri, eram un *meister* critic-stimulativ, dar mi-am pierdut îndemînarea. Robert Duncan avea un comentariu standard: „Este o carte fără pereche". Nasol. La fel de ticăloasă era şi remarca unui alt maliţios: „Nu am mai citit niciodată ceva asemănător". Allen Ginsberg era cel mai generos dintre artiştii comentariului standard. Pe coperţile a nenumăraţi poeţi a scris atari declaraţii: „În singuratica noapte americană, arsă de neon, se mişcă versul-baros al lui (introduceţi numele), cu răsunătoare veşti de balade apocaliptico-lirice." Dar nu e aşa de uşor. Să o luăm, de exmplu, pe Chris Tysh, poeta, şi a sa carte, grozav numită „Fata Continuitate". Titlul este clasic, bun de roman. Numai că Chris detestă romanele. „Orice roman îşi sălbăticeşte cititorii în avans", scrie ea într-un poem dedicat regretatei romanciere Kathy Acker. Aceasta este poezia unei adevărate „Fete Continuitate", care, asemenea profesioniştilor din industria cinematografiei, are grijă ca hainele, ochii şi sezonul să fie aceleaşi pe parcursul întregii pelicule. Dar, spre deosebire de profesioniştii cinemaului, această Fată Continuitate a poeziei asigură continuitatea între diferite domenii: între limbi, ţări, poezii, de la bărbat la femeie şi înapoi, de la trecut la prezent. Titlul are exact atîta ironie cît să te neliniştească. Chris e născută şi crescută în Franţa, trăieşte la Detroit, scrie o poezie care este în acelaşi timp şi cerebrală, şi fizică şi este, în momentul de faţă, fascinată de propriu-i trecut. Versuri precum „valorile detaşabile ale nostalgiei se deschid / aici unde îmi fac veacul, departe de casă / cu degetul pe sonerie" sînt rostirile unei fete cu simţul saltului, nu al continuităţii. Valoarea sexuală a trecutului, la mare preţ, dintotdeauna, printre poeţii convenţionali, este un teritoriu plin de pericole pentru un gaucho cerebral. Din fericire (pentru ea), nu spune ce anume parte a trecutului o împinge să-şi puie degetul pe sonerie. Apoi am prieteni precum David Bristol, autor al volumului „Broasca rîioasă", perpetuu uimit de indiferenţa lumii, în propoziţii complete. „Copilului i se spune să ia piersica / şiroind de sucuri / s-o termine afară". OK, acesta este un exemplu concret de (posibilă) nostalgie pe care Chris ar muri mai degrabă decît s-o explice. Bristol nu se teme de nici o explicaţie, dar e cu mult mai puţin misterios. Vrea să fie citit, înţeles, lăudat, bătut prieteneşte pe umăr. Chris ar prefera să nu aibă parte de nici unul din aceste tratamente. Există o mulţime de mîncare în versurile lui Bristol, pere, porumb, pui, mazăre, dar el nu-mi stîrneşte foamea. Prea umple farfuria. Chris mă lasă lihnit. Nu am nici o problemă cu poeta româncă Nina Cassian, autoarea volumului „Crede-mă pe cuvînt", pe care l-a scris direct în engleză. Profund serioasă, dar absolut conştientă de perisabilitatea artei sale, ea îl citează pe Jean Cocteau, „Această poezie nu e nici frumoasă, nici urîtă / Are ea alte virtuţi", după care trece la chestiunile tulburătoare ale vieţii şi morţii. Versurile lui Cocteau sînt comentariul critic absolut, de aceea e atît de greu să mai produci bumbi apreciativi. Majoritatea cărţilor de poezie nu sînt nici frumoase, nici urîte, au ele alte virtuţi. Nu poţi citi nimic asemănător. Şi sînt şi fără pereche.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Canadiene (12)

Cherchez la femme

Cu vreo zece ani în urmă, Dan C. – os de braşovean abia stabilit la Québec după un stagiu la Paris, om cu verigheta pe deget – păcătuia cu gîndul, de la distanţă, privind din spate o canadiancă de-a locului păşind. Femeia n-avea habar, dar avea ce trebuie pentru un mers reuşit – în primul rînd picioare, mai lungi decît media pe continent. Nu-i fu dat omului să păcătuiască mult: la un moment dat, coniţa din faţă îşi duse o mînă la spate şi, din mers, îşi aranjă prin pînza fustei o piesă de lenjerie intimă care, pesemne, o incomoda. În anii ce au urmat, ex-braşoveanul a înţeles că nu sînt în Québec atîţia bărbaţi cu priviri păcătuinde cîte femei care-şi fac în public astfel de retuşuri.

...Precum povestea trecută încerca să spună, o a doua *revoluţie liniştită* este pe cale de a se petrece în partea franceză a Canadei. Prima *révolution tranquille*, din anii '60, este deja la baza identităţii contemporane a locuitorilor, a raporturilor lor cu biserica, cu şcoala, cu statul federal canadian etc. Această nouă revoluţie ce musteşte acum va fi mai modestă, dar poate mai plină de şarm.

La mijlocul deceniului trecut, vizitatorul european avea nevoie de trei zile aici pentru a surprinde trei frapante realităţi: una, că franceza care se vorbeşte pe stradă este, pentru un francofon european, aproape de neînţeles; doi, că toată lumea se tutuieşte, ca într-un fel de *frăţietate* care la început ţi se pare fermecătoare, dar apoi devine – insidios – suspectă; trei, în fine, că prima impresie pe care înfăţişarea femeilor ţi-o lasă este, s-o spun aşa, descumpănitoare. Cei care se pricep mai mult în problemă spun că moda lansată în Europa are nevoie de circa doi ani pentru a deveni reper vizual pe (unele) trupuri nord-americane; e un soi de inerţie care nu depinde de bani sau de lipsa de informare. În colţul de Europă pe care cititorul îl cunoaşte mai bine, o studentă va face la nevoie foamea un semestru, numai pentru a purta o cămaşă care-i place; în acest colţ de Americă, femeile de peste 50 de ani sînt incomparabil mai elegante decît cele de pînă în 30; ochii povestitorului, – *incorecţi politic* amîndoi şi, evident, subiectivi –, au văzut mai multe bunici îngrijite decît nepoate. E drept, în toamna lui '97, am văzut în Universitatea Laval, în fine, un grup de femei *aranjate*: ţinută, blănuri de sus pînă jos – cît să aibă toată reţeaua *Greenpeace* de un preinfarct –, pantofi scumpi, machiaj decent, păr îngrijit, parfum fin. Erau rusoaice din comunitatea de aici, venite să asiste la conferinţa unui profesor moscovit.

Or, ceva se întîmplă, mai nou. Mai întîi că în genere oamenii devin tot mai preocupaţi de calitatea francezei lor, iar grija de a o vorbi cît mai „europeneşte" începe să facă parte din strategia lor de reuşită profesională. Apoi, a reapărut pluralul de politeţe! Nu i-a fost uşor, bănuiesc, iar victoria lui este încă incertă – măcar în majoritatea grădiniţelor, unde copilul îi spune educatoarei pe nume, că doar trebuie de mic să înveţe egalitatea, şi nu constrîngerea! În plus, reapare *mademoiselle* – termen pe care curentul feminist l-a definit ca incorect politic, pentru că trimite la o discriminare între două vîrste ale aceluiaşi sex. Tinerele localnice redescoperă timid rujul şi rimelul, ciorapul de mătase şi pantoful cu toc; după două decenii în care o floare dăruită devenise o propunere indecentă subînţeleasă, iar contractul prenupţial aproape un act social la fel de normal ca şi fişa de impozit, *les femmes de Québec* îşi redescoperă cu plăcere (spun sociologii) nevoia de tandreţe, talia, alura şi mersul.

Care să fie explicaţia? Feminismul să se fi fumat singur, odată cu a doua generaţie de activiste? Nivelul de viaţă decent generalizat să fi deschis finalmente ochii spre oglindă? Să fie urmarea descoperirii alterităţii, cea reprezentată de femeile – asiatice, africane, est-europene etc. – ajunse aici în anii '90? Cîte ceva din fiecare, probabil.

Canada franceză trăieşte tranziţia post-feminismului. Care va fi rezultatul sau cînd se va coace ea – cine ştie? Bărbaţii de trei etnii pe care i-am consultat subtil pentru această poveste sînt unanimi în a visa schimbări radicale.

Cum ar fi aceea de a putea păcătui – fără surprize – privind din spate mersul unei femei.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Sora Anastasia

După isprava cu soţia lui Kolea, unchiului i s-a dus buhul, cum se spune, aşa că prietenii lui, mulţi şi îndrăgostiţi cu toţii de paharele mărunţele cu dunguliţe roşii, îşi vor scruta cu grijă nevestele pe la petrecerile lor din vremea aceea de la începutul anilor şaizeci, pe cînd se afirma năvalnic domnia motocicletelor Java cu care vor cutreiera ei ţara în lung şi-n lat. Abia mai apoi îşi vor cumpăra „maşini mici". Unul dintre ei va cumpăra o minunată Volga. Era el urmaş demn al unor ţărani chiaburi proaspăt întorşi din deportarea în Bărăgan care avuseseră norocul să-şi regăsească la timp cocoşeii ascunşi prin zidurile casei devenită o vreme sediu al Gostatului. Cel puţin aşa vorbeau gurile rele care se vor fi exersat încă de pe atunci pe aria aceea atît de populară a caprei vecinului şi a morţii ei obşteşti. Un alt prieten de-al lor îşi va fi cumpărat o Pobeda. Ucunuţu şi al lui familion nu se vor lăsa mai prejos. Tuşichi trudea pe post de contabilă la un mare depozit de fierătănii şi materiale de construcţii de pe strada Ialomiţa, socrii ei, adică Mamo şi Tuţu, se nevoiau care cum. Mamo muncea ca soră şefă la spitalul CFR sub comanda unui vestit doctor, şi întrucît era foarte politicoasă cîştiga bani buni de la pacienţi. Mai apoi, la pensie, va îngriji bătrînii de la Căminul evreiesc de pe lîngă sinagoga din vecinătatea Parcului Poporului, fostă Regina Maria, nu departe de Cinema Tineretului. Acolo a primit ea tot felul de atenţii scumpe de la pacienţi datorită priceperii şi politeţii pe care o moştenise de altfel şi unicul ei fiu, Ucunuţu, prin potriviri genetice. Toată lumea îi spunea lui Mamo sora Anastasia, ăsta era prenumele ei legiuit, pînă cînd nepotul Mircea i-l va schimba cu apelativul acela în vocativ. În tot cazul, se cade să facem observaţia pentru neştiutori că numele acesta de sora Anastasia nu avea nimic în comun cu felul în care îşi spun neoprotestanţii unii altora, ci era urmarea strictă a funcţiei medicale, cu toate că Mamo, adică sora Anastasia, mai ales la vremea pensiei, şi după moartea năpraznică şi nedreaptă a nepotului, se va fi îndeletnicit cu cititul cărţilor sfinte în paralel cu redactarea (involuntar postmodernă) a unui jurnal în caiete-repertoar din acelea mari, cu coperte cartonate.

Tuţu, socrul tuşichii, cîştiga şi el binişor ca ospătar la restaurantul Gării de Nord. Adăugaţi la toate astea şi cîştigul răsfăţatului lor fiu care era impiegat de mişcare în acelaşi mare stabiliment ceferistic. În acele vremuri vor cumpăra ei casa asta în care trebăluiesc eu acum cu zidarii aceştia care taman se uită la fotografiile alb-negru cu pioasele fotografii porno realizate de Ucunuţu în atelierul din pivniţă. Tot în acele vremuri au cumpărat un Moskvici, devenit prin ani un adevărat bestseller cu denumirea jucăuş-şugubaţă de Ivanu'. Revin şi spun că de la întîmplarea aceea de pomină cu doamna lui Kolea, politeţea lui Ucunuţu a fost strict supravegheată de amicii săi de petreceri.

Acu adevărul este că nici gelozia nu este lucru nou, ba uneori naşte, încă din vremi paşoptiste, istorii tragice: iacătă o tînără fată a unui boier de mare rang, care şi-a făcut educaţia la un clauster (mănăstire-şcoală, n.n.) din Viena: acolo, fiind crescută după cerinţele apusene, a dobîndit *„un talent extraordinar pe clavir"*. După măritiş a adus cu ea *„preţiosul instrument"*. Totul a fost bine pînă cînd *„Într-o seară, boierul, zărind cîţiva inşi care se pitulaseră lîngă uluci ca să asculte frumoasele melodii ale junei diletante, s-a zbîrlit de gelozie, şi cînd a doua zi tînăra femeie s-a trezit, nenorocita!... a găsit clavirul spart cu toporul în mii de bucăţi."* (Ghica, I, 1967, p. 143)

Se cuvine să adăugăm la aste imputări impulsive şi ceea ce zice ardeleanul de peste munţi din aceleaşi vremuri; şi el cîntă cam pe aceleaşi strune:

„Candu vedeti câ o féta tenera cu 3-4 amoredi corespunde, si schimbă epistole amoróse, – rogu-ve nu ve mirareti câ-ci suntemu in secululu alu XIX secululu civilisatiunei, şi suntem toti egalu îndreptatîti!" (Mircea B. Stănescu, *Calendarul babeloru. Calendariu prostu pentru ómini cuminti, pre anulu ordinariu 1871*, compusu de Mircea B. Stănescu. Anulu VII, Pretiulu:-30 cruceri noi, p. 30)

▲

Texte şi opinii de: Corneliu CÂRŢÂNĂ (sociolog) ● Eugen CIOCAN (liber profesionist) ● Ioan CONDOR (stomatolog) ● Stela GIURGEANU ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Gabriela OMĂT (editor, filolog) ● Liviu ORNEA (conferenţiar univ., Facultatea de Matematică, Bucureşti) ● Carol POPA (jurnalist) ● Cristina POPESCU (studentă) ● Constantin STAN (scriitor) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

Argument

Din '90 încoace, opţiunea pentru carieră, modalităţile de a o construi, inclusiv accepţiunea însăşi a termenului s-au schimbat (şi continuă să se schimbe) simţitor. Pînă în '90, a face carieră, pe lîngă binecunoscuta parte politizată, presupunea a termina un liceu sau o facultate şi a intra într-o instituţie în care puteai avansa, eventual, dar din care, aproape sigur, ieşeai la pensie. Monotoniei unei vieţi fără opţiuni (eventual doar pigmentată de peripeţiile repartiţiei la ţară) i-a urmat agitaţia, haotică şi neselectivă din primii ani postrevoluţionari. Atunci cînd, cel puţin aparent, toate porţile se deschiseseră, tinerii încătuşaţi şi hămesiţi se zbăteau să prindă cît mai multe din ofertele tentante şi bănoase ce apăruseră. Aşa şi-au început, mulţi dintre ei, cariere în business, presă, televiziune, politică... De atunci, aspiranţii la o poziţie sau alta şi-au pus problema opţiunii între o slujbă bănoasă, dar de scurtă durată, şi una mai prost plătită, dar cu perspective de afirmare în viitor. De fapt, a alegerii între ceea ce deja se numeşte un „job" (termen ce l-a înlocuit pe mai vechiul „meserie", care acum a ajuns un superlativ exclamativ de gaşcă) şi o carieră. „Job"-ul implică spontaneitate, rapiditate, dar nu neapărat durată. „Carieră" are, cred, drept principal atribut, planificarea. Şi una şi alta implică anumite abilităţi, din ce în ce mai bine precizate şi mai concrete, de care aspiranţii trebuie măcar să ştie, dacă nu să le şi stăpînească. Fără un curriculum vitae (termen abscons prin '90), cunoştinţe medii de engleză şi calculator şi un permis de conducere nu se prea poate vorbi nici de „job", nici de „carieră". Măcar felul în care se porneşte atunci cînd cauţi o slujbă este altul, mai documentat. Şi mobilitatea profesională mult mai mare. Chiar intrat pe făgaşul unei cariere, nu înseamnă că rămîi veşnic în aceeaşi poziţie, la acelaşi loc de muncă; ci că, în acelaşi domeniu, îţi urmăreşti scopurile, în prealabil trasate, şi-ţi construieşti o „imagine profesională" bazată pe anumite valori.

Cum s-au schimbat aceste valori, din '90 încoace, la nivel macrosocial, cît şi în ceea ce priveşte opţiunile individuale este, în linii generale, şi fără pretenţii exhaustive, ceea ce-şi propune să schiţeze numărul de faţă. Cum se poate găsi o slujbă, care sînt posibilităţile pe care media şi asociaţiile specializate le oferă în acest domeniu, spre ce meserii se mai îndreaptă concetăţenii noştri, cum se construieşte o carieră sînt subiectele dezbătute de colaboratori. Într-o perioadă încă dinamică şi cu valori mobile, noţiunea de „carieră" este în schimbare, iar raporturile acesteia cu cea de „job" (slujbă, serviciu, meserie) încă oscilante. ***(I. P.)***

Corneliu CÂRŢÂNĂ

Traiectorii profesionale în tranziţie

Schimbarea la nivelul ţărilor aflate în tranziţie implică un dublu proces: cel al *destructurării* – dizoluţia vechilor ierarhii şi/sau poziţii sociale precum şi a normelor şi modelelor comportamentale asociate lor şi cel al *restructurării* – care vizează direcţiile şi mecanismele de producere a schimbărilor în structura socială sub aspectul statusurilor sociale componente şi a relaţiilor dintre acestea. Restructurarea unei societăţi în tranziţie implică deci „redistribuirea" indivizilor, „reîmpărţirea" ori „reamplasarea" lor în ierarhia socială, ca şi apariţia noilor straturi/categorii sociale inexistente în vechiul regim. În acest context, categoriile socio-ocupaţionale şi profesionale şi procesele de mobilitate ce le însoţesc devin elemente de maximă importanţă ale reconfigurării scalei de stratificare socială. Ele apar şi evoluează în baza diviziunii sociale a muncii, dar se modifică sub impactul unor multiple determinări derivate din transformări *structurale obiective* (legităţile interne ale procesului tehnic şi tehnologic) şi *funcţionale*. Configuraţia lor va depinde, în ultimă instanţă, de contextul politic şi reţelele instituţionale, de mecanismele de alocare a resurselor şi recompenselor, de natura şi valoarea capitalului economic, politic şi uman.

La nivel normativ, noile criterii de diferenţiere socială sînt cele ale meritului şi capacităţilor individuale (alocare performanţială a resurselor şi recompenselor), criterii promovate, cel puţin la nivelul ideologiei, de modelul democraţiei şi economiei de piaţă.

Ocupaţia şi profesia sînt relevante pentru „identitatea" individuală şi socială. Sistemele de plată, noţiunile de stimă şi respect personal, chiar şi strategiile pentru acţiuni individuale şi colective se organizează în jurul grupurilor profesionale.

În acest context, după mai bine de un deceniu de tranziţie postcomunistă, devin legitime întrebări de tipul:

● Ce modificări s-au produs în structura de ocupare şi cea profesională?

● A evoluat aceasta în direcţia unei modernizări specifice ţărilor capitaliste dezvoltate sau către un model industrial tradiţional ori unul hibrid, cu puternice contraste rezultate din procesele spontane de adaptare structurală?

● Cum s-au convertit diferitele forme de capital (economic, social, cultural) ca traiectorie pe orizontală (schimbarea ocupaţiei, a statutului profesional, a locului de muncă şi a poziţiei sociale a individului)?

Vom încerca să răspundem succint la aceste întrebări, pe baza rezultatelor unor sondaje şi cercetări efectuate de CURS în ultimii 3 ani.

După 1989, domeniul resurselor umane şi al pieţei muncii din România a fost puternic afectat de schimbările intervenite în procesul de restructurare economică, legislativă, instituţională şi politică. Schimbările, chiar dacă s-au produs într-un ritm mai lent decît în alte ţări aflate în tranziţia post-comunistă, au afectat atît structura ocupaţională existentă, cît şi capacitatea de absorbţie a forţei de muncă şi traiectoriile profesionale şi sociale ale multor indivizi.

Din datele de sondaj a rezultat că, în perioada 1990-2000, 31% din populaţia activă a României şi-a schimbat ocupaţia iar 34% locul de muncă (7% şi respectiv 10% chiar de mai multe ori), ceea ce poate fi interpretată ca o schimbare majoră sub aspect cantitativ (al volumului de mobilitate).

Desigur schimbarea ocupaţiei nu a fost însoţită în toate cazurile şi de schimbarea locului de muncă, doar 36% dintre indivizi modificîndu-şi atît domeniul de activitate cît şi locul de muncă. Practic avem de-a face cu trei categorii de populaţie implicate în mobilitatea socio-ocupaţională : circa o treime care şi-au schimbat în cei zece ani numai statusul ocupaţional, o treime care şi-a schimbat numai locul de muncă şi o treime care şi-a schimbat atît ocupaţia cît şi locul de muncă. Mobilitatea ocupaţională a afectat, atît ca volum cît şi ca intensitate în egală măsură, populaţia activă rezidentă în mediul urban şi rural.

Ţinînd seama de conservatorismul mai accentuat al modului de viaţă rural în raport cu cel urban, ca şi de oportunităţile profesionale mai mari în urban, considerăm că egalitatea de proporţii ale schimbării statusului socio-ocupaţional pe cele două medii rezidenţiale este efectul cumulat al exploziei migraţiei rural-urbane din anul 1990 (70% din structura fluxurilor migratorii pe medii rezidenţiale) al creşterii migraţiei de revenire în rural înregistrată din 1992 (determinată de reducerea drastică a locurilor de muncă din oraşe şi a navetismului), ca şi de creşterea şomajului şi pensionarilor înainte de termen.

Din păcate, cantitatea de mobilitate descendentă a fost mult mai mare decît cea ascendentă.

Aceasta se datorează ieşirilor de pe piaţa muncii prin şomaj sau pensionare înainte de termen, care în cazul muncitorilor atinge valori de aproape 35%. Sînt însă de consemnat cîteva aspecte importante ale traiectoriilor unor categorii ocupaţionale în această perioadă.

● Aproape un sfert dintre cei care în 1989 nu aveau o ocupaţie au intrat pe piaţa muncii în special ca muncitori (11%).

© S. Ivanoschi

● Dintre cei care în 1989 erau elevi sau studenţi, 23% nu aveau o ocupaţie în 2000 (10% dintre aceştia aveau statutul de şomer), 26% lucrau ca muncitori din care 4% necalificaţi), 13% au devenit lucrători în servicii şi 24% activau în 2000 în profesii intelectuale.

● În categoria muncitorilor calificaţi doar jumătate şi-au păstrat acest statut în 2000, 33% dintre ei intrînd în categoria celor fără ocupaţie (11% ajunseseră în 2000 şomeri şi 13% se pensionaseră înainte de termen).

● Această situaţie reflectă foarte bine procesul de dezindustrializare datorat reducerii drastice a locurilor de muncă din industrie.

● Specialiştii cu ocupaţii intelectuale şi-au menţinut în cea mai mare măsură (78%) statutul ocupaţional deţinut în 1989, iar 8% au avansat în ierarhia ocupaţională (4% au devenit cadre de conducere şi 4% patroni). Această categorie a cunoscut în mică măsură experienţa şomajului (2%).

● Dintre persoanele care în 1989 erau cadre de conducere 54% şi-au păstrat acest statut în 2000, 15% şi-au pierdut funcţia, dar au continuat să activeze ca specialişti cu ocupaţii intelectuale, iar 9% au devenit patroni. Şomajul nu a afectat această categorie ocupaţională, dar 16% au ieşit de pe piaţa forţei de muncă prin pensionare.

● Patronii din 2000 (categorie inexistentă în 1989) provin, potrivit datelor noastre de sondaj, din rîndul celor care în 1989 erau muncitori (37%), lucrători cu studii medii în servicii (19%), specialişti cu ocupaţii intelectuale (17%), tehnicieni şi maiştri (8%), cadre de conducere (3%).

Diferenţe notabile în schimbarea ocupaţiei şi intensitatea acesteia apar între bărbaţi şi femei (în rîndul bărbaţilor proporţiile înregistrate au fost cu 7%, respectiv 3% mai mari decît în rîndul femeilor).

Diferenţa urban-rural este mai puternică în cazul schimbării locului de muncă (cu aproape 7% mai mare în urban decît în rural şi cu aproape 5% ca intensitate).

Bucureştiul şi Transilvania, comparativ cu celelalte regiuni, înregistrează o proporţie foarte ridicată de persoane care şi-au schimbat locul de muncă în perioada 1990-2000 (43% respectiv 36%). Oraşul Bucureşti se detaşează clar la acest capitol al schimbării locului de muncă, ceea ce reflectă oportunităţile mai mari de ocupare şi o piaţă mai dinamică a forţei de muncă.

Amploarea schimbărilor în care a fost implicată populaţia activă – iniţierea unei afaceri pe cont propriu, urmarea unor cursuri de recalificare profesională, desfăşurarea unor activităţi secundare pe lîngă cea principală – nu a fost la nivelul aşteptat. Doar 9% din populaţia activă a început după 1989 o afacere pe cont propriu, 8% au urmat cursuri de recalificare profesională, iar 7% au desfăşurat şi activităţi secundare pe lîngă activitatea principală. Cei trei indicatori au variaţii semnificative atît pe medii rezidenţiale, cît şi în profil regional. În mediul urban proporţiile înregistrate sînt de circa două ori mai mari comparativ cu mediul rural, iar în profil teritorial proporţii peste media pe ţară se întîlnesc în regiunile cu nivele de dezvoltare economico-socială mai ridicate.

Tabloul schimbărilor în structura socială arată, pe de o parte, că anumite schimbări au condus la marginalizare, izolare socială sau excluziune socială accentuînd fenomenul de sărăcie (mobilitate ocupaţională descendentă prin disponibilizări, şomaj pe termen lung şi pensionări timpurii) şi, pe de altă parte, de o mobilitate socială şi integrare în economia de piaţă cu conotaţii de modernizare (mobilitate ocupaţională ascendentă, iniţierea unor afaceri, urmarea unor cursuri de calificare).

▲

Aurora LIICEANU

Carieră şi ocupaţie

Am văzut ceva uimitor într-un cimitir. Pe o cruce era scris numele unui bărbat şi sub nume era adăugată o menţiune particularizatoare, „doctorand". Nici o referire privind domeniul în care lucrase cel care murise, prea devreme. Se comunica o undă de regret pentru neşansa de a termina ceva început. Cel care murise nu apucase să-şi ia doctoratul. Iată, mi-am spus, cît de mult contează cariera în viaţa omului. Identitatea sau subidentitatea profesională pare să umbrească, să facă să pălească alte determinări ale unui individ.

Cuvîntul „carieră" nu prea era folosit înainte de 1990. Suna burghez, suna occidental. „Profesiunea", da. La fel şi „meseria". Nu se folosea nici cuvîntul „ocupaţie", astăzi folosit mult sub numele de „job". Se folosea expresia „orientare şcolară şi profesională" şi nu „orientare privind cariera". Astăzi te orientezi cum te duce mintea. Înainte era oarecum firesc să se suprapună profesiunea pe ocupaţie, pentru că nu puteai avea o profesiune care diferea de ocupaţie. Nu puteai fi vînzător dacă terminai studii superioare şi nici dacă studiile medii nu specificau ceea ce urma să faci în viaţă. Doar după controversata „Meditaţie Transcendentală" s-au putut repartiza în locuri de muncă necalificată indivizi cu studii superioare prin „transfer în interesul instituţiei".

Imobilismul era necruţător. Nu existau demisii, ci doar transferuri, ruta profesională fiind strict controlată şi perfect previzibilă. Oamenii intrau de tinerei într-o întreprindere şi ieşeau, tot de acolo, la pensie. Cu o petrecere şi cadouri folositoare cumpărate prin contribuţia tuturor: o pătură, un aparat de stors fructe, un halat de baie, o lampă de noptieră etc.

După 1990, piaţa muncii s-a deschis. Nenumărate ocupaţii au apărut. Unele mai vechi, altele noi. Contactul cu străinătatea a impus importul de profesii şi ocupaţii care nu existau anterior în nomenclatorul simplificat şi sărac. Oamenii fuseseră înghiţiţi în categorii din ce în ce mai largi, din ce în ce mai puţin diferenţiate, ajungîndu-se la una singură: oameni ai muncii. Deşi ar părea ciudat, variabilele sex şi vîrstă nu influenţau mult alegerea profesiunii. Existau doar tendinţe tradiţionaliste: meseriile care implicau activităţi de tipul lucrul cu oamenii, deci meserii feminizate – medicină, educaţie, comerţ, secretariat – sau cele care prelungeau activităţi feminine domestice în spaţiul public – textile, tricotaje, cantine, curăţenie.

Stereotipurile care conţin atribute şi definiţii referitoare la apartenenţa la o categorie de sex sînt poate mai marcante astăzi, ele generînd noi ocupaţii: body-guarzi, secretare, modele, moderatoare, „ştiriste". Fetelor li se cere explicit din ce în ce mai mult să arate bine, să fie atrăgătoare şi, în acest sens, comerţul, mass-media şi publicitatea contribuie mult la a întări acest îndemn destul de agresiv. Fascinaţia este atît la băieţi, cît şi la fete, opţiunea pentru vizibilitate socială şi recunoaştere publică. Dacă în 1992 interesul pentru formaţii şi trupe era inexistent în orientarea profesională sau ocupaţională a adolescenţilor, astăzi a forma un grup şi a ajunge la TV – pentru a fi cunoscut – este una dintre aspiraţiile manifeste sau secrete ale multor fete. Poate mai mult decît în cazul băieţilor. Mai deunăzi, eram informaţi că stră-strănepoatele marelui Ion Creangă vor face o formaţie. Ele se pregătesc temeinic pentru a lua piaţa divertismentului în asalt.

Mirajul celebrităţii este la fel de mare pentru ambele sexe, iar prezenţa fizică este mai importantă decît performanţa propriu-zisă. Nimeni nu pare să se preocupe de caracterul efemer al acestor ocupaţii – nu ştim nimic despre eforturile formaţiilor adolescentine de a face faţă cerinţelor legate de prestaţia lor – şi nici de faptul că ele ar putea deveni cariere sau că ei ar avea vreo anxietate legată de viitorul lor. Cariera muzicală există drept carieră artistică reală doar pentru cei care au un public educat şi relativ restrîns. Restul sînt gablonţuri. Ocupaţiile muzicale vizează de fapt un public cît mai larg, care este îndemnat să acorde distracţiei un loc însemnat în valorile vieţii, un public care valorizează hedonismul de grup şi care se frămîntă cu disperare în confruntări erotice efemere. Un public de fani care adesea memorează cu fidelitate cele mai mici detalii ale glorioasei vieţi ale idolului lor. O fată s-a prezentat la TV, venind de undeva de departe, doar pentru a se lăuda cu ce ştie din viaţa membrilor formaţiei preferate, cine cu cine s-a ţinut, cine de cine s-a despărţit etc., şi într-un avînt de iubire le-a dat cadourile pe care le pregătise cu atîta simţire. Cum să nu te simţi important şi nemaipomenit de bun cînd unei fătuci, undeva în ţara asta – şi sigur nu este singura – îi ocupi creierul ei candid cu întîmplările vieţii tale?

Adesea părinţii, în bună înţelegere cu talentaţii lor copii, conduc şi monitorizează afacerea de familie, bătînd fierul cît e cald şi cît mai mult timp posibil. Probabil că instinctul şi experienţa vieţii le spun că succesul de acest tip ţine cît noutatea şi interesul fanilor oricînd dornici de noi idoli.

Tentaţiile şi preţurile sînt mari. Presiunea socială de a avea bani este teribilă. Fetele sînt îndemnate să investească în aspectul lor fizic, indiferent dacă este vorba de carieră sau ocupaţie temporară. Cursele de lungă durată sînt evitate. Publicitatea elogiază prezentul şi satisfacerea imediată a aspiraţiilor. Totul pare ca şi cum cineva se ocupă cu mult interes şi îţi ghiceşte şi preia grijile, oferindu-ţi soluţii pentru părul tău, unghiile tale, corpul tău etc.

Cei care aleg cariera sînt adesea siliţi să renunţe la proiectele lor iniţiale cînd colegii de generaţie se plasează în funcţii bine plătite. În faţa dificultăţilor, ei se văd presaţi a intra în maşinăria vieţii, alegînd fie un job bine plătit, fie mai multe job-uri prost plătite. Pentru carieră îţi trebuie continuitate şi motivaţie constantă.

Ocupaţiile devin ceva în care sexul şi vîrsta sînt variabile absolut importante şi aşa cum orice actor îşi doreşte să fie regizor, tot aşa vedem ex-modele devenite peste noapte patroane de case de mode sau designeri de modă. Despre competenţe nimeni nu vorbeşte, doar despre strategii sociale, relaţii şi bani. Cînd fiica, frumuşică, de altfel, a unei cunoscute cîntăreţe, se lăuda într-o emisiune TV că lucrează undeva în marketing, că-i place teribil, ea fiind elevă în acelaşi timp, nimeni nu se întreba cum a ajuns atît de cunoscătoare a acestui domeniu în care concurenţa este mare şi nimănui nu i-a trecut prin cap să-i pună stînjenitoarea întrebare: cum a ajuns specialistă în marketing şi cine ar fi putut s-o angajeze?

Distincţia între carieră şi ocupaţie nu este clară. Nu se prea vorbeşte de cariere în care succesul nu este imediat, ci condiţionat de exersarea în timp a răbdării şi a sacrificiilor. Cariera cere adesea rigiditate şi neabatere de la un drum spinos.

Preocuparea pentru a cîştiga bani îi face pe mulţi tineri să devină pe nesimţite superficiali şi să nu-şi mai poată contura cu claritate proiecte de viitor. Să fie incertitudinile vieţii, prestigiul prezentului sau sesizarea unei variabilităţi incontrolabile? Să dispară oare din imaginarul tinerilor proiecţia unui viitor şi a lucrului bine făcut? Ceva ciudat se întîmplă: copiii şi adolescenţii nu pot răspunde la o întrebare care vizează şi aspectul ocupaţional sau profesional: cum te vezi peste cinci ani? Dar peste 10 ani? Nu au aspiraţii bine definite şi stabile sau realizează că viaţa nu te îndeamnă către a le avea, ci mai degrabă spre cum se va întîmpla. ▲

Carol POPA

Evoluţia profesiilor

– de la inginerul mecanic la inginerul de sistem –

Banul a fost şi continuă să rămînă, în marea majoritate a cazurilor, Factorul determinant pentru activitatea de zi cu zi a individului. Banii pot face ca unele profesii să dispară sau pot orienta o întreagă piaţă a forţei de muncă înspre alte profesii, mult mai atrăgătoare din punct de vedere financiar.

Există suficiente exemple în acest sens. În anii '70, un top al meseriilor realizat după atractivitate avea pe primele locuri profesiile de medic, avocat, inginer. Deşi în România funcţiona economia centralizată, tendinţa către meserii liberale precum cele de medic şi de avocat era evidentă. Pentru cei fără înclinaţii către cele două variante, profesia de inginer oferea şanse relativ egale, avînd în vedere procesul de industrializare. Ba chiar se poate spune că această politică de industrializare „forţată" a unei economii orientată practic către agricultură a contribuit din plin la erodarea în timp a unor profesii culturale. Istoricii, scriitorii, absolvenţii de arte plastice sau chiar profesorii şi-au văzut meseriile îngrădite în canoane comuniste.

Jocul politic pe două fronturi, practicat de comuniştii de la Bucureşti la începutul anilor '80 a atras mai mult atenţia asupra profesiei de economist. Astfel, la mijlocul acestei decade, meseria de economist cîştigase aproape jumătate din numărul tinerilor orientaţi către avocatură şi mai mult de un sfert din cifra de şcolarizare în învăţămîntul superior pentru ingineri. La sfîrşitul anilor '80, chiar înainte de căderea regimului comunist, în topul preferinţelor pentru profesii conducea în continuare meseria de medic, justificată prin posibilităţi de cîştig suplimentar şi nedeclarat. Pe locurile doi şi trei erau cotate profesiile de economist şi inginer, în timp ce meseria de avocat a ajuns pe locul patru. Pentru această decădere a profesiei de avocat s-a găsit şi o explicaţie relativ pertinentă. Regimul totalitar a subjugat atît de mult justiţia, încît nici o decizie nu se lua decît pe linie politică. Astfel, pretendenţii la astfel de posturi erau tot mai conştienţi de faptul că realizarea materială este permanent umbrită de nerealizări profesionale.

Căderea regimului comunist, în decembrie 1989, a determinat o adevărată revoluţie pe piaţa muncii din România. În numai doi ani au apărut peste 700 de meserii noi. Alte 400 de profesii au dispărut, ca urmare a dispariţiei partidului comunist care le înfiinţase pentru propria propagandă.

Cine ar fi crezut, înainte de 1990, că meseria de inginer va fi cea mai blamată şi că cererea de ingineri pe piaţa muncii se va reduce cu aprope 80% în numai doi ani? Prin anii '70 se vorbea despre un viitor al industriei în care roboţii vor înlocui oamenii. Dar acesta nu era un argument suficient. Cineva trebuia să producă şi acei roboţi. Pe această mentalitate au mers toţi cei care au devenit ingineri în anii '80, cu speranţa că vor face parte din acea generaţie ce va înlocui muncitorii cu roboţi. Dar mai existau cîteva elemente pe care românii nu aveau cum să le cunoască înainte de căderea regimului comunist. În timp ce România sub PCR se lupta pentru a creşte producţia industrială, statele occidentale se confruntau deja cu primele crize de supraproducţie. Economiile capitaliste se orientau, încă de atunci, către societatea de consum, bazată în special pe oferta de servicii. În momentul prăbuşirii regimului comunist, România nu era pregătită pentru o schimbare atît de radicală. Exemplul cel mai concludent în acest sens sînt chiar cei ce au dominat topul profesiilor în anii anteriori: medicii. Profesia de medic nu s-a mai regăsit în top, deşi face parte din categoria serviciilor. Ritmul lent de restructurare în acest sector a făcut ca profesia de medic să nu mai fie atît de rîvnită, alte profesii şi servicii asigurînd venituri mult mai consistente. În paralel, activitatea din industrie a înregistrat o scădere dramatică, iar profesia de inginer a căzut în dizgraţie.

Primii 10 ani ai României postcomuniste au reprezentat o ascensiune în forţă pentru economişti şi jurişti. În perioada 1993-1997, numărul de economişti ieşiţi de pe băncile universităţilor de profil a fost egal cu cel al absolvenţilor din perioada 1974-1990. Cauzele acestei expansiuni sînt evidente: numărul de companii, majoritatea SRL-uri, a crescut de la aproximativ 9.500 la începutul anilor '90 pînă la un maxim de 472.000 în 1995. După ce sistemul de învăţămînt a saturat piaţa forţei de muncă oferind un număr de economişti mai mare decît cererea (în 1996), o altă criză începuse deja să se întrevadă. Numărul mare de companii a crescut numărul conflictelor comerciale ce ajungeau în instanţă. Astfel, cererea de jurişti a urmat aceeaşi cale. Numărul de posturi de jurist oferite pe piaţa forţei de muncă în perioada 1994-1998 a fost de peste 300.000.

După 1998, piaţa forţei de muncă din România s-a stabilizat. Acel an a fost, de fapt, punctul de plecare pentru dezvoltarea economică, iar acest lucru s-a văzut în cererea de pe piaţa forţei de muncă. Începînd cu acel an, companiile româneşti au pus accent pe o meserie relativ nouă – analist de resurse umane – dacă ne ghidăm după practicile moderne pe care se bazează această profesie. În paralel a crescut cererea pentru posturi de conducere. Analiştii pieţei forţei de muncă au considerat că 1998 a reprezentat punctul de maturitate a tranziţiei din economie, adică momentul în care patronii au renunţat la funcţiile de conducere din companii pentru a ceda locul profesioniştilor. Tot ca urmare a maturizării economiei private, în România a început în 1998 expansiunea firmelor de asigurări. O comparaţie făcută de analişti între anii 1997 şi 1998 dovedeşte schimbarea majoră din acea perioadă. În 1997, topul profesiilor, raportat la oferta de pe piaţa muncii, avea pe primele locuri agenţii comerciali (studii medii sau superioare, 34.000 de posturi oferite), juriştii (23.500 de posturi oferite) şi economiştii (12.150 de posturi oferite). Un an mai tîrziu, în 1998, pe primul loc în ofertele de muncă erau posturile de agent de asigurări (27.000 de posturi oferite), urmat de manageri de diferite specializări (11.700 de posturi oferite) şi analişti resurse umane (9.900 de posturi oferite).

Această restructurare a pieţei forţei de muncă, atît din punct de vedere al cererii cît şi al ofertei, a continuat în anii următori, confirmînd schimbarea de orientare din 1998. La începutul noului mileniu, cele mai solicitate posturi, dar şi cele mai motivate financiar, sînt destinate profesiilor inovatoare în domeniul tehnologiilor anvansate. Telecomunicaţiile şi activităţile legate de domeniul calculatoarelor au monopolizat topul cererii, dar şi al orientării profesionale. Numai în anul 2001, cererea de profesionişti în calculatoare a depăşit 30.000 de posturi. Cererea este susţinută prin venituri de 5-8 ori mai mari decît venitul mediu pe economie. Oferta de forţă de muncă în acest domeniu este în plină dezvoltare, dar analiştii pieţei consideră că acest flux va avea o durată de viaţă ceva mai mare decît pentru alte profesii. Mai mult, domeniul oferă posibilitatea revenirii în top a inginerilor, dar de această dată vor intra în calcul doar ingineri de sistem sau cei specializaţi în comunicaţii prin tehnologii avansate – fibra optică. ▲

Constantin STAN

O lege a lui Murphy

Cel mai pricinos dintre noi toţi, cel care era gata să se jure pe tot ce-avea mai scump că mingea nu numai că nu a trecut printre cei doi bolovani ce marcau poarta, dar nici măcar nu a ajuns pînă acolo, a devenit arbitru de fotbal. De altfel, atunci cînd se făceau echipele, cei doi căpitani nu şi-i doreau de la bun început pe Nicu Buric, un as al driblingului, capabil să ne înşire pe toţi două-trei ceasuri fără să-i putem lua mingea, nici pe Ciulic, care para o părere de balon nu mai mare decît mingiile de tenis, aruncîndu-se şi-n cap, nici măcar pe Jean, omul de fier, de la care am auzit deviza apărătorului de la Helenio Herrera încoace (sau de la Koszka, Dan Coe, de la noi, sau Stiles, de la englezi, spre a da exemple pe înţelesul tuturor celor care au văzut un meci de fotbal adevărat): „trece mingea, nu trece omul" sau „decît să plîngă mama mai bine să plîngă mă-sa". Nu. Toţi şi-l doreau pe Marinică. Rotofei, dar nu gras, sprinteior, dar fără viteză, însă nici leneş, Marinică era responsabilul cu cerşitul „careurilor" (loviturilor de pedeapsă, la trei cornere – un careu) şi cu juratul că nu a fost gol. Era greu, dacă nu cumva imposibil, să-i facă cineva faţă, astfel încît, cel mai adesea, adversarii se plictiseau şi se lăsau bătuţi, la un gol diferenţă, pentru că altfel i-ar fi apucat miezul nopţii tot jucînd pentru ca Marinică să le anuleze goluri şi să inventeze penalty-uri.

Ajungînd arbitru pînă-n Divizia B, despre Marinică se poate spune că a făcut carieră, în sensul în care ajunsese o persoană importantă, adusă de maşină acasă (sigur, asta numai joia cînd era etapă la „municipală" sau duminica după ora prînzului cînd se terminau matineele de B) şi un om tare îndatoritor, uşor aplecat de spate, îi deschidea portiera şi-i zicea „să trăiţi şi nu ne uitaţi că vine meciul cu ăia de la Ciorogîrla". După aia umbla omul şi la portbagaj, de unde zburătăceau două găini ouătoare, două kile de brînză şi o damigenuţă de vin. Totdeauna la fel pentru că îl ştiau toţi ca pe-un om de onoare: „Domnule, nea Dragomir nu e hoţ ca alţii", am auzit eu la Brăneşti, „păi, el vine şi-ţi spune: dacă vrei să te arbitrez cinstit – două găini, două kile de brînză şi ceva vin". Jur că-l chema Dragomir şi că n-avea nimic a face cu tizul lui de azi mult mai celebru!

Pe o astfel de onorabilitate s-au construit multe cariere, pentru că, înainte de a şti noi de la fraierii de americani că imaginea contează, noi aplicam asta dintr-o genială intuiţie a acestui popor din greu încercat la peşcheşuri, bacşiş şi comision care fac bine, în primul rînd, la onoare şi credibilitate.

Chiar dacă DLRC pune semnul egal între carieră şi profesie, ocupaţie, limbajul le-a cam disociat: poţi face carieră şi fără să ştii prea multă meserie, pe cînd o meserie nu o practici, nici măcar la un nivel onorabil, numai pentru că ai făcut carieră. Cariera – în sensul nobil – este întîlnirea înaltei profesionalizări cu norocul. Ea are inclusă şi noţiunea de şansă, de oportunitate, pentru că presupune şi un succes social, o recunoaştere, din toate punctele de vedere, a calităţilor tale de meseriaş, dar şi a tenacităţii, abilităţii şi a talentului pe care-l ai de a pune în mişcare pîrghiile, rotiţele pentru a face carieră. De a parveni, prin alte mijloace, dar fluturînd, pe la toate întrunirile, drapelul profesiei.

Cînd Marinică a văzut că la „meserie" nu e strălucit – aşa cum erau mulţi băieţi din Andronache în ale fotbalului şi care mai mult de a-i lăsa cu gura căscată chiar şi pe cei cîţiva cunoscători care mai băteau maidanele pe vremea aceea pentru a descoperi talente – şi-a aflat ceva pe aproape, în domeniu. Cam în felul în care se spune că toţi cei care nu pot face mai nimic se pricep bine la a critica tot ceea ce fac alţii, mai bine ori mai rău. Pentru că o carieră poate fi scurtă, lungă, fulgerătoare sau îndelung pregătită, pe cînd meseria este o construcţie pas cu pas, nu şochează, nu intrigă, ci este respectată.

Semnul de supremă preţuire, de admiraţie fără seamăn, de recunoaştere în absolut a cuiva era la noi, în cartierul care avea cultul muncii, un apelativ: „meserie". Aşadar, „meserie" era Buric care a învîrtit la un trial pe Ghencea vreo trei echipe pînă cînd l-a trimis un antrenor acasă că-i prea multă „meserie" şi că nu are ce să-l mai înveţe. „Meserie" mai era nea Nae frizerul pentru că primul tuns la el era ca primul bal al Nataşei, ieşeai în lume, iar apoi te cunoşteai de la o poştă că te tunzi la nea Nae. Erau mai mulţi croitori şi cizmari în cartier însă doar cîte unul din fiecare breaslă era „meserie".

Carierele sînt conjuncturale. „Măi, de prost eşti prost, papagal ai, dacă făceai şi-o şcoală profesională te vedeam pe perete" (adică în locul vreunuia de-ăla din biroul politic al CC al PMR aşa cum erau expuşi prin şcoli, fabrici şi uzine să-i cunoască toată clasa muncitoare). Voia să spună vorba că pentru a fi cineva, pentru a face carieră îţi trebuie nu alte calităţi ci numai acelea care sînt necesare în acel moment. Visul românesc era (şi tare mă tem că este) de a face o carieră care, vorba lui Murphy, este punctul maximei incompetenţe într-o meserie. Scurtă sau nu, strălucitoare sau mai ternă, Marinică a avut o carieră fără să fi ştiut meserie. Că există şi excepţii nu se îndoieşte nimeni, dar de ce se exprimă regula atît de bizar în România este un alt subiect. Sau este subiectul altor poveşti.

▲

Tudor Călin ZAROJANU

Ciobănaş la oi m-aş duce, dar...

Unul dintre cele mai interesante fenomene postdecembriste este cel al schimbărilor de meserie. Fără precedent în ultima jumătate de secol, el s-a declanşat imediat ce a fost posibil. În perioada comunistă, cu puţine excepţii, această practică nu era nici permisă, dar nici utilă.

Există o motivaţie aproape exclusivă a schimbării profesiunii: pentru a cîştiga mai mulţi bani. În particular – mai mult decît nimic, adică pentru a găsi un loc de muncă. Sînt rare (dar spectaculoase) situaţiile în care cineva îşi schimbă meseria nu din considerente materiale, ci pentru că şi-a descoperit altă vocaţie.

Or, înainte de decembrie 1989, nu prea aveai cum şi de ce să-ţi schimbi meseria. În primul rînd, statul îţi asigura un loc de muncă (ba chiar te căuta Miliţia dacă nu lucrai nicăieri). În al doilea rînd era extrem de dificil, aproape imposibil, să urmezi a doua facultate sau chiar a doua specializare, oricare ar fi fost ea. Învăţămîntul fiind gratuit, statul nu era de acord să investească în tine de două ori (la un moment dat, s-a pus chiar problema ca românii care emigrează legal să-şi plătească mai întîi şcolarizarea). În fine, din acelaşi motiv, probabil, legea interzicea angajarea pe un post sub nivelul calificării. Pe acest fond au apărut legende cu absolvenţi de facultăţi care dădeau şpagă la greu ca să li se „ascundă" diploma (respectiv să li se falsifice cartea de muncă) pentru a se putea angaja ca şoferi de taxi!

După decembrie 1989 au dispărut toate interdicţiile, dar şi siguranţa locului de muncă. Nici o facultate nu îţi asigură aşa ceva şi există doar cîteva şcoli de meserii, în zona cooperaţiei meşteşugăreşti, la capătul cărora ai, cît de cît, un salariu garantat. Iar noii absolvenţi nu fac decît să se alăture celor peste un milion de români care au ajuns şomeri ca urmare a restructurării (ce delicat sună, nu-i aşa?) sau a dispariţiei întreprinderii unde lucrau.

În aceste condiţii, schimbările de meserie sînt inevitabile, ca şi tentativele de-a avea două ori mai multe slujbe (lucru de asemenea prohibit sub comunism) pentru a-ţi putea acoperi modestele cheltuieli.

În cadrul fenomenului, trebuie să distingem trei categorii. Cei mai bătuţi de soartă sînt cei care au o calificare îngustă şi o vîrstă înaintată. Ce să se facă, după ce a fost „disponibilizat" (alt jalnic eufemism), un miner care şi-a petrecut toată viaţa sub pămînt? Să se facă poate ceasornicar? Sau ziarist? Sau manager? Aceeaşi situaţie este valabilă însă şi pentru un proiectant sau pentru un cercetător în domeniul chimiei. În decembrie 1989, în România existau cîteva sute de centre de calcul care aveau în dotare calculatoare mari *(main frame)* şi cîteva mii de operatori-calculator. Azi toată lumea are PC-uri şi această meserie a fost rasă de pe faţa pămîntului!

Ministerul Muncii organizează el nişte cursuri de recalificare, dar acestea nu acoperă nici a suta parte din necesar, nu toată lumea poate să înveţe altă profesie la 40-50 de ani şi, mai ales, absolvirea cursului tot nu îţi garantează o slujbă.

A doua categorie reprezintă, cred, partea cea mai îngrijorătoare a fenomenului: absolvenţii de facultate care, imediat după ce au terminat, fie nu au ce munci, fie muncesc cu totul altceva, de regulă mult sub calificare. La orice concurs pentru un post de secretară la cea mai modestă firmă se prezintă tinere cu una sau chiar mai multe facultăţi terminate! Şi numai una dintre ele prinde locul... Gîndiţi-vă cît efort presupune o facultate, din partea tuturor: părinţi, student, profesori. Cîţi bani aruncaţi pe meditaţii, cîte sute de ore de studiu, cît consum nervos. Şi totul este aruncat brusc la gunoi. De către cine? De către societatea românească, adică de către noi toţi.

În fine, din a treia categorie fac parte „norocoşii", cei care-şi schimbă meseria mai mult sau mai puţin din propria lor dorinţă sau, chiar dacă au făcut-o forţat, au şansa să-şi găsească altceva. Este zona din care fac parte, între alţii, majoritatea ziariştilor trecuţi de 35 de ani. În acelaşi timp, însă, cum nici presa nu se simte prea bine, vorba lui Mark Twain, există deja o lungă listă de foşti jurnalişti, unii chiar de prestigiu, oameni care au abandonat mass-media pentru o pîine mai caldă şi mai sigură, de cele mai multe ori în domeniul publicităţii sau cel al relaţiilor publice.

Din prima categorie face parte şi subsemnatul, privind însă tot mai cu jind spre cea de-a doua. Revoluţia m-a prins informatician. O meserie superadecvată momentului, nu? Nu. Căci noi scriam aplicaţii dedicate şi, în scurt timp, nimeni n-a mai vrut aşa ceva, preferînd să aducă de „afară" (fără bani) masive pachete de programe care rezolvă orice, inclusiv problemele particulare pentru care s-ar fi putut scrie rutine speciale. Azi, majoritatea programatorilor de atunci au plecat de mult din România, iar cei mai mulţi dintre cei rămaşi fac orice în afară de programare. Intuind cumva desfăşurarea ostilităţilor, dar şi foarte iubitor de scris, am răspuns afirmativ primei oferte care mi s-a făcut să intru în presă, lăsînd în spate 12 ani de informatică. Au trecut zece ani de jurnalism şi mă-ntreb dacă mai pot aştepta încă doi...

Cîteva dintre publicaţiile la care am lucrat au decedat. Alta s-a schimbat atît de brutal încît nu puteam rămîne acolo decît renunţînd la orice pretenţie de deontologie. Altele, e drept, au rămas, la una m-am şi întors. Ei!, şi mai există posturi de radio, televiziuni...

E frumos să fii ziarist. Mai ales dacă iei şi ceva bani pentru asta. Dacă dai peste vreun patron care are nişte bani de spălat sau dacă reuşeşti să scrii în trei-patru locuri deodată ajungi chiar la un venit decent. Plăteşti întreţinerea, lumina, telefonul, transportul, mănînci de două-trei ori pe zi, bei apă minerală, îţi iei o pereche de pantofi în fiecare an şi, dacă eşti un domn, o dată pe trimestru îţi duci nevasta la teatru. Ca să-ţi cumperi cărţi şi discuri, să mergi la restaurant din cînd în cînd, să-ţi tragi Internet, să-ţi iei un dulap nou – ei!, atunci ar trebui să scrii în şase-şapte locuri sau să te cheme... dar hai să nu dăm nume.

Ce meserii se caută azi în România? E simplu de aflat: deschideţi orice pagină de mică publicitate. „Asistent manager" (citeşte: secretară), „agent comercial/de vînzări" (citeşte: comis-voiajor), „balerină – contract străinătate, garantez seriozitate" (citeşte: damă de companie). Timp de cîţiva ani a fost o afacere să fii contabil, ţineai socotelile la cinci ori chiar zece firme şi te umpleai de bani. Ulterior, afacerea s-a stricat. Fie au apărut prea mulţi contabili, fie s-au complicat prea mult legile, fie s-a informatizat prea bine sistemul, fie toate la un loc.

Oricum, românul a înţeles cum stă treaba cu economia de piaţă şi este dispus să facă orice. Vocaţie, talent, ideal, aspiraţie, înclinaţie – iată cîteva dintre cuvintele care vor trebui scoase din dicţionar.

În ce mă priveşte, mă bate gîndul să mă fac cioban, dar stau slab pe partea asta la CV şi mi-e şi cam frică de interviu.

▲

Liviu ORNEA

Sssst, tata lucrează!

„Meseria e brăţară de aur". Probabil că la un test psihologic, mai toată lumea aşa ar completa cuvîntul „meserie". Vorba asta face, de fapt, o distincţie drastică între cei ce au o meserie şi cei ce n-au. Şi pare că cei care n-au sînt mai săraci. Şi cum săracii îşi doresc, de obicei, să se îmbogăţească (în anumite limite, mă rog), ar părea că toată lumea îşi doreşte, de la început sau de la un moment dat al vieţii, să aibă o meserie. Aşa să fie? N-or fi şi din cei cărora nu le place să se-mpodobească?

Ce meserie au brancardierii, aceia care împing patul sau scaunul în spital sau cei care transportă în afara gazonului pe fotbalistul accidentat? Ce „taine ale meseriei vor fi deprins"? Dar vînzătoarea de bilete din chioşcurile galbene R.A.T.B.? Dar distribuitorii de reclame, de ziare, plasatoarele de la teatru, femeile de serviciu, portarii, curierii şi cîţi alţii încă?

Am impresia că foarte mulţi îşi doresc numai o slujbă, un job, o activitate remunerată care să le permită să trăiască doar sau să facă şi altceva cu viaţa lor. Pentru multă lume, chiar cu meserii bune, cele opt ore legiuite de muncă sînt doctoria amară; prăjitura vine după. O fi rău? Oare e nefiresc să-ţi doreşti să nu muncească, să priveşti munca drept un chin de care te-ai debarasa dacă ai putea? Să fii rentier şi să-ţi permiţi să fii leneş, să studiezi şi să nu profesezi, să citeşti, să mergi la teatru şi la film, să te plimbi, să călătoreşti, să dai la peşte, să te uiţi la televizor, să faci copii şi să te joci cu ei, să stai, să te bucuri (cum?) de viaţă. Să nu fii productiv, să nu faci carieră, să nu intri în competiţie, să nu promovezi. Să trăieşti tot anul ca la 2 Mai. Am auzit de o fetiţă care, la clasica întrebare „Ce-ţi doreşti să te faci cînd o să fii mare?", a răspuns: „Musafir". Ştia ea ceva; sper că i-a reuşit.

Oare anormalii nu sînt cei care muncesc pe rupte? Cei pentru care meseria e totul, cei care nu contenesc a se gîndi la munca lor, pentru care nu există program de lucru pentru că, oricum, se duc cu bucurie la muncă, iar acasă cam tot acelaşi lucru fac? Cei pentru care munca – nu mai puţin chinuitoare – devine, din mijloc, scop? Cei ai căror copii ştiu că trebuie să fie cuminţi şi să facă linişte în casă pentru că mama sau tata „lucrează"? Cînd majoritatea oamenilor se zbat pentru un amărît de salariu, oare nu e indecent să faci toată ziua ce-ţi place şi să mai iei şi bani, uneori mulţi, pentru asta?

Eu întrebări aş mai avea. Cu răspunsurile stau mai rău.

▲

Eugen ISTODOR

De probă în lanul de macru şi negro

Ne-am lăsat duşi de aparenţă şi duşi am fost, croindu-ne un destin mai bun. Am răsfoit ziarele săptămînii, am stabilit oportunităţi, ne-am inspirat din poveştile de succes ale momentului... echipa de ping-pong a României e campioană în lumea asta, stră-strănepoatele lui Ion Creangă vor să-şi facă trupa de dance Sidney şi striperul Hurezeanu este miliardarul de la „Prima Tv". Astfel, atenţi la tot şi la toate, ne-am dorit cariere peste noapte.

Fă-te prieten cu ziarul

„Persoane cu surplus de greutate. 250 dolari": „E o corporaţie americană care caută oameni de lobby. Am început de cîteva luni şi cîştig ceva, nu mă aşteptam. Nu e nimic rău să faci bine cuiva, să-i atragi atenţia că e ceva ce-i face bine. Vă înscriu la o prezentare? Vii la prezentare şi dacă vrei, vrei, dacă nu, eşti liber."

„Venituri la domiciliu.": „Nu ştiu nici eu prea bine. Ştiu atît cît trebuie. Te instruieşte, lucrezi cu persoane, lucrezi în echipă... nu, nu te trimite pe stradă... sînt produse naturiste de Los Angeles. Şi chiar slăbeşti, a făcut minuni. Eu lucrez la domiciliu şi cîştig 200.000 pe săptămînă, numai din primit telefoane, dacă eu dau telefoane să cooptez oameni mi se plăteşte factura. Eu nu pot face efort fizic că altfel aş fi şi eu în echipă."

„Persoane dinamice, activitate independentă": „Este un inspector care te motivează... alege oameni de PR, marketing, management. N-ai nevoie de studii, doar voinţă şi putere de muncă. E firmă americană, americanii nu se joacă. Nu vă dau alte detalii, vă programez? Am ceva liber la ora 15 şi la 17."

„Pentru Germania. Măcelari (Vită)": „Pînă în 45 de ani, dar dacă tac-tu are 53 aranjăm. Măcelarul nostru trebuie să taie la calitatea şi rapiditatea din Germania. Noi dăm o probă pe macru. Dacă o ia, veniţi cu banu' de vize, asigurări şi comision şi plecaţi."

„Imigraţie Canada": „37 de ani. Merge, la limită, dar repede să vă hotărîţi. Cu ce? Litere? Ce-i aia? Da... nu prea ai ce face, dar o iei de la zero şi merge, în trei-patru ani ai maşină, casă."

„Tălpuitori": „Uite ce e, dacă eşti serios şi nu eşti ţigan, vino, pe Lespezi, bate la Cizmăria de pe Lespezi, dăm o probă şi ne înţelegem. Numai negro, pot. Asta-i."

„N-are cine să vă plimbe cîinele? 40.000 lei pe oră!": „Ce aveţi? Bull-terier? Nu am treabă, îl plimb. Dă-l în mă-sa de animal că îi pun botniţă, mi-l daţi două ore la plimbare, nici cip nu mai zice."

„Agenţi pază": „Păi, pînă în 40, că după aia eşti bătrîn, 175 de centimetri, cel puţin, fără cazier, e vorba de pază umană... patrulat de perimetru."

„4-7 milioane la program redus": „Sînt inginer. Cîştig prin compania americană de trei ori mai mult. Veniţi la o prezentare de oportunitate."

„Maseur": „Îţi trebuie o forţă implicită. Nu persoanele corpolente au neapărat forţă. Prin tehnici de concentrare şi de împuternicire veţi dovedi că sînteţi un bun maseur. Puteţi, sînt sigur. E de ajuns să faceţi trei lecţii cu mine, vă arăt o hartă de puncte sensibile şi vă deschideţi un cabinet, sau mergeţi la domiciliul doamnelor. Nu ne ocupăm cu masaj thailandez, îmi pare rău, am şi eu o decenţă şi o vîrstă. Vă aştept după ora 18, pînă atunci am clienţi."

„Cabral şi Catrinel Sandu vă aşteaptă să vă descoperiţi talentul în modeling": „Să fie şi copil, fără diformităţi faciale sau defecte fizice evidente. Dacă e mare, pînă în 18 ani, ca să putem să modelăm puţin trupul, dar să nu aibă defecte. Altfel şi studente primim pentru promovări de produs."

„Job de week-end. Vinzi Evenimentul zilei": „Să veniţi cu buletinul, se cîştigă cît vinzi."

„Belerine în Japonia şi Spania": „ Cît vrei să cîştige nevastă-ta? Atîta cîştigă. E bucată? Cîştigă şi mai mult. Mai mult sîntem profilaţi pe balet contemporan, îi trebuie să fie mobilă, sînt unele figuri complicate, ştiţi cum sînt maeştrii ăştia noi..."

„Decît 2-3 ore în faţa televizorului mai bine o muncă inteligentă": E activitate după program, e un parteneriat la profit, în domeniul managerial. Sînt domnul Şerban şi e normal să abandonaţi micile plăceri ale vieţii pentru marile plăceri ale vieţii care le înglobează şi pe cele mici. Veniţi cu buletinul şi 10.000 de lei la Galeria Avantpost, la Universitate. Am o oră liberă pentru programare, 17 şi un sfert, dar veniţi. Păreţi om inteligent."

„Eşti fan Dinamo? Înscrie-te în Fan Club şi participi la concursuri şi cîştigi promoţionale": „Vrem ca cîinii roşii să fie cei mai mulţi, poţi să distribui multe obiecte promoţionale, poţi face carieră prin Dinamo."

„Odobaş Marioara (Lus)! Indiferent unde te afli şi cum te numeşti în prezent te rog să iei legătura cu fosta ta colegă de liceu din Bucureşti.": „Noi eram cam nebune în liceu, dar ea şi mai şi, acum o caut că vreau să fac afacerea împreună cu ea. Am cîştigat ceva bani şi vreau s-o iau pe ulei cu ea."

„Caut tapiţer auto maşini lux tip Mercedes, lucru Austria, salariu motivat": „Am pe naşu' care are garaj lîngă Viena. Ia maşini degradate şi le face ca noi. Să le vînd în ţară."

„Cîştigă milioane, dezlegînd integrame": „Ce-mi iese la afacerea asta, dacă-ţi spun?"

Calităţile tale, cererile pieţei

Anunţurile de mică publicitate şi viaţa cer anumite deprinderi şi puteri. Iată portretul cerut: „seriozitate", „investitor serios", „permis conducere", „cinstit şi corect", „10 ani de experienţă (reali!)", „prezentabil", „să accepţi orice provocare", „lb. engleză", „lb. germană de preferat", „lb. chineză este recomandabilă", „experienţă în făbricuţe de săpun", „studii medii sau superioare", „fără boli", „cu mobil", „dispus pentru deplasări la domiciliu", „domn discret, ofer recomandări medicale sau masaj complex pentru doamne timide, depresive", „nefumător", „plăcut", „bisexual", „senzual", „gingaşă", „afinitate de grai şi obiceiuri", „tînăr, înalt şi gospodar", „profesionalism", „garanţie", „cu autorizaţie", „drag de taurine pentru afacere în Vatra Dornei", „domnişoară", „familie liniştită pentru bătrîn neputincios", „femeie din provincie, cinstită, fără obligaţii pentru îngrijire vîrstnic", „exclus rromi", „cu întreţinerea la zi", „lucrător la stat", „studii de marketing", „cu firmă în lichidare".

Locurile de muncă de pe strada Muncitorului

Această stradă se află în cartierul Militari. Dincolo de bulevardul Ghencea, spre strada Lavei. Aproape de străzile Ştiinţei şi Culturii. Se face din Ghidiceni şi dă în Dantelei.

Gherghiţa: „M-aş face fufă la bărbaţii cu bani, că e şi o colegă de-a mea la şcoală şi scoate bani."

Mititelu: „Mai bag mîna în poşeta doamnelor, dar acum sînt ciung că am căzut din autobuz. Mă fac bine în trei luni."

Floarea: „Sînt vrăjitoare, cîştig la trei-patru zeci de mii pe zi, dau cu ghiocul, ghicesc de afaceri, de dragoste."

Jianu Costel: „Actualmente sînt şomer, mă folosesc oamenii pe aici la săpat."

Ion Zanea: „Pensia mea de un milion şapte sute treizeci şi şapte de mii patru sute un leu. Ce să faci cu asta? Nu mă mişc din casă decît să fac pipi şi să iau o pîine şi cartofi. Ascult radioul şi dorm. Să mă ia Dumnezeu sau dracu', cu asta mă ocup."

Cipriana: „Termin acum o profesională de chelneri, fac un curs de computere şi asta-i tot, dar nu mă angajează. Dacă n-ai pile... mi-au cerut 300 de dolari să mă angajeze la «Mălăieţu», la «Gheorghe» mi-au zis că să fac ore după program. Am plecat."

Piticu: „Am venit la 200 de dolari pe zi. Invit oameni la prezentare de fete. E video film cu ele şi se vînd ca pîinea caldă. Am spart concurenţa, că ăia bagă numai gingălituri. Eu bag ce se aude, ce se vede." ▲

Stela GIURGEANU

L'art nouveau

Fenomen insolit, „l'art nouveau", a imprimat creatorilor săi dorinţa de a rupe legăturile cu trecutul în favoarea inventării unei noi forme de artă bazată pe noutatea ideilor, a tehnicilor şi a materialelor folosite. Fiind un fenomen complex, afectînd toate domeniile, a reuşit să impună noi direcţii şi noi mentalităţi.

Tattoo & Piercing Într-o ţară în care arta a devenit un lux, pentru miile de tineri talentaţi care, din motive familiale sau pur obiective, renunţă la acest talent în favoarea unor cariere de „viitor", există acum mici drumuri de afirmare fără diplomă, mai mult sau mai puţin prestigioase, dar, cu siguranţă, foarte bănoase. Astfel, visul lui **Andrei**, cu regret student în anul IV la Politehnică, de a deschide o expoziţie de schiţe SF, se consumă într-un *shop de tattoo & piercing* în desene punctiforme şi chiar dacă foaia de hîrtie a fost înlocuită de epidermă, pasiunea de creator există. A dat la Poli „de gura părinţilor", arta fiind un cuvînt prea ambiguu, neatrăgător de-a dreptul, pentru care ei, părinţii, nu ar fi investit nici bani nici iluzii. Mai cu seamă că el, **Andrei**, nu s-a născut un Picasso (pe braţul drept are tatuat un cub), iar tatăl, cu diplomă de inginer, a răzbit binişor în viaţă (are maşină, casă, familie), deci „ăsta încă e viitorul".

Modelele şi le face singur, publicitatea o lipeşte împreună cu un coleg prin facultate sau pe stîlpi în Romană, iar *shop*-ul este „amenajat" în camera de cămin, singurele investiţii fiind tuşurile şi un pistol electric special (care face 3.000 de împunsături pe minut, împunsături care trebuie să fie exact de 3 milimetri, nici mai mult nici mai puţin – îmi spune că un tatuaj mai adînc poate produce infecţii şi dacă te plictiseşti de el „nu-l mai scoţi, nene, cu nici un laser"; dacă e mai de suprafaţă, se şterge în cîteva săptămîni, te chinui degeaba şi mai dai şi banii de pomană). De cîştigat cîştigă frumuşel, un tatuaj de patru centimetri variind între 3 şi 4 sute de mii, totul depinzînd de model şi de culori. A început acum doi ani, cînd a „prins" meseria de la un tip din Timişoara, care l-a încurajat văzîndu-i schiţele (le văd şi eu, iar ochiul de profan e impresionat). Desenele lui au căutare, fiind creaţii proprii şi nu imitaţii „de vezi în toate cataloagele".

Web designerul. **Vali** creează *site*-uri pentru diverse firme. Clientul vine cu o idee despre cam ce ar vrea să iasă, iar *web designerul* cu practica. Pentru ca o pagină de *web* să ia naştere, creatorul, **Vali** în cazul nostru, trebuie să prelucreze imaginile, să proceseze textele, să îmbine sunetul cu partea video. Informaţia trebuie să fie cît mai uşor accesibilă, iar *site*-ul să atragă prin originalitate, dar şi simplitate, claritate. Îmi spune că pentru un bun *web designer* nu e necesară diploma (pînă şi el s-a lăsat de facultate prin anul trei, cînd şi-a dat seama că aşa cîştigă mai mulţi bani şi mai multă experienţă), iar meseria asta, care pentru el e mai mult timp liber, se bazează pe pasiune, pe oleacă de simţ artistic şi pe multe cunoştinţe (pe care nu ţi le dă nimeni în facultate). Niţel „ofticat", îmi povesteşte că mai demult a avut o firmă, acum însă lucrează pe cont propriu, pentru că „...din păcate, mediul economic a fost şi este ostil firmelor mici şi entuziasmul multora a ajuns la capăt... fie s-au angajat, fie au emigrat". El însă stă pe metereze, convins că pînă la urmă e imposibil să nu reuşească.

Meseriile *part-time* aduc şi ele un parfum de *feeling* american. Domeniile, de la *catering* la agenţi de tot felul, se dezvoltă în direcţia cerere (dar) şi ofertă. *Catering*-ul sau, mai pe românеşte, livrarea alimentelor la domiciliu, s-a dezvoltat mai ales în ultima vreme. De la pizza la preparate chinezeşti, românul poate să comande acum, contra unor preţuri destul de piperate, mîncarea acasă, ca în filme. Pentru a lucra în domeniu, nu ai nevoie de studii superioare, dar veniturile întrec binişor salariul unui profesor (exemplu aleator). *Grădinăritul şi serviciile de piscină* au devenit şi ele meserii noi, avînd în vedere că înainte, cel puţin în Bucureşti, nu prea existau nici grădini şi cu atît mai puţin nici piscine. Cu grădinăritul „te scoţi", îmi spune un fost student la Agronomie; găseşti un loc primitor, cum ar fi complexul de la Băneasa, dai dovadă de bun-simţ şi îndemînare, eşti recomandat în stînga şi în dreapta, şi peste noapte devii grădinarul tuturor. Se cîştigă bine, avînd în vedere oamenii pentru care lucrează, şi, cel mai important, face ce îi place. Pentru că cealaltă parte a alternativei era să lucreze prin Grădina Botanică, aici se ocupă şi de piscine (ăsteia nu mai ştie cum i s-o zice pe românеşte şi rîde făcînd un banc).

Inovatoare sau scoase de la naftalină, meseriile noii societăţi reflectă o schimbare de mentalitate şi, indiferent de domeniul practicat, meseriaşii fără diplomă dau dovadă de mult interes şi de îndeajuns de multă pasiune pentru a-şi promova ideile, de a bătători drumul pentru altele viitoare, de a asigura (şi la noi) libertatea de a fi original şi de a mai şi supravieţui din asta. ▲

Ioan CONDOR

Dentist la Sineşti

Pe marginea şoselei un nene doarme în iarbă. De mînă are legată o sfoară lungă, la capătul căreia paşte liniştită vaca lui. Cei din Sineşti îşi gospodăresc, fiecare cum poate, straturile de zarzavat şi animalele, îşi cresc odraslele şi se luptă cu un destin a cărui pecete se află în buzunarul personajului din prima frază.

Bani puţini, griji destule şi un cortegiu întreg de intrigi hrănesc continuu modesta imaginaţie a maneliştilor. Doar ei mai au voce şi condei pentru o societate care stă de zeci de ani pe loc şi căreia nu-i pasă că după 11 septembrie „Lumea nu mai e aceeaşi". Contează însă muncile cîmpului, înmormîntările, întîlnirile la cîrciumă şi mersul la dentist.

Ca acestea să funcţioneze, există acolo „o echipă" care are grijă de toate: Dumnezeu cu Soare – Ploaie – Vînt, trei preoţi, primar, dascăli, doctori, privatizaţi şi cîrciumari. Toţi aceştia prăsesc, în legea lor, o comunitate pe care Tranziţia a lovit-o de moarte.

Zilnic se pun pansamente. Că se nivelează cu piatră un drum desfundat, că se face un maslu, că se bea o cinzeacă, tot acolo sîntem, dar puţin mai bine.

În 1990, la 20 de ani, explicam pînă la pierderea vocii cum că „mentalităţile" trebuie schimbate. În 2000 sînt stomatolog la Sineşti. Explic nu pînă la epuizare, însă cu acelaşi sentiment al derizoriului, fie că trebuie să ne spălăm pe dinţi şi dimineaţa şi seara, fie că dinţii bolnavi nu trebuie extraşi, ci trataţi.

Cei zece ani în care n-a fost picior de dentist la Sineşti cîntăresc, în altă ordine, tot cît jumătate de veac de comunism.

Laboratorul german care îmi face lucrările, zestrea de materiale şi instrumentar pe care le îmbunătăţesc de la o lună la alta şi nişte colaboratori harnici tragem de un camion abandonat în şanţ acum zece ani. A reînviat o instituţie. Ne simţim necesari. Grijile rămîn însă aceleaşi şi zumzăitul gîzelor în ritm de manele nu va deranja multă vreme somnul celui din marginea şoselei. ▲

Cristina POPESCU

Job-uri, slujbe, servicii

Un articol în care să vorbeşti pe scurt, la obiect şi cu exemple concrete despre o temă ca aceea a numărului de faţă poate fi scris, pur şi simplu, din impresiile pe care le ai despre oamenii pe care (îţi închipui că) îi cunoşti. Eu însă mi-am dat brusc sema că nu mi-am mai văzut de multă vreme prietenii şi că, de altfel, ar fi mai interesant să ascult, poate pentru prima oară, ce au ei de spus pe tema „cariere şi meserii".

Duminică, 16,30. Mă întîlnesc cu **Andreea**. În timp ce bem un ceai nu destul de fierbinte într-un „pub" de-a dreptul îngheţat, îmi spune că e dezamagită de „job"-ul ei. Andreea a terminat „Literele" şi lucrează la o televiziune unde face lucruri care altora – mie, de exemplu – le-ar putea părea deosebit de interesante. Eroare: ea oscilează între plictiseală şi dezorientare. Nu ştie ce o să se întîmple din vară, cînd emisiunea al cărei redactor este ar putea fi „scoasă din grilă". Ce o deranjează cel mai mult acum? „E un adevărat viespar." Îmi povesteşte despre infinite şi ameţitoare combinaţii de afaceri, de amor şi de orgolii. Se întreabă cu oarecare îngrijorare încotro să o ia. Ce altceva i-ar plăcea să facă? Nu prea ştie – sau eu nu reuşesc să înţeleg.

Dumininică, 21,30. Sînt într-un taxi, în drum spre două prietene care locuiesc cu chirie într-o zonă în care nu am curaj să mă aventurez singură seara. Însuşi şoferul are aspectul unui „băiat de cartier"; însă e neaşteptat de simpatic, aşa că stăm de vorbă. Lucrează ca taximetrist de un an şi jumătate şi e destul de mulţumit. Cîştigă mai mulţi bani decît părinţii lui („Ce fac părinţii tăi?" „Sînt profesori.") şi încă în mod cinstit: „Am o grămadă de prieteni care vînd droguri; asta-n cazul în care nu-şi vînd gagicile". Îi spun că nu-l cred, se oferă să-mi facă rost de marijuana sau ecstasy în cel mai scurt timp posibil – „şi nu de-alea false!" – dacă-i las numărul de telefon. Din fericire ajungem la destinaţie înainte ca tentaţia să devină prea puternică. Mai apuc să aflu că ar vrea, totuşi, să-şi schimbe serviciul. De ce? „Pentru că aici nu ai cum să avansezi. Şi nu vreau să lucrez pe cont propriu. În meseria asta n-ai cum să faci carieră".

Duminică, trecut de zece seara. **Elena** şi **Eli** au terminat ASE-ul; în ultima vreme, sînt atît de nemulţumite şi deprimate de serviciul lor, că mi-e şi ruşine să le mai întreb ceva. Şi totuşi: au încercat să-şi caute alt serviciu? Nu încă. Lucrurile merg prost, dar le plac oamenii cu care lucrează. Şi oricum, ca economist îţi găseşti, în principiu, mai uşor „altceva". Ce-ţi trebuie ca să ai o slujbă bună? Mult noroc. Studii? Da, şi asta, dar nu e lucrul cel mai important. Pile, atunci? Dacă ai, e bine; dacă nu, din nou, mult noroc. Cariera? Glumesc, nu? Parcă eu nu-mi dau seama că noi toţi muncim ca nişte amăriţi de sclavi, toată viaţa, degeaba....

Luni dimineaţă. La facultate se discută despre schimbările care s-au produs în modul de percepere a imaginii „profesorului". **Irina** îmi explică în pauză că, în ciuda salariului ridicol, ea preferă să fie profesoară „decît să fac cafele pe 400 de dolari". **Miruna** îi atrage atenţia că, dacă nu ar face meditaţii şi dacă nu ar avea un soţ cu o slujbă mai „normală" financiar, ar gîndi altfel. Eu îmi pun întrebări... diverse legate de sortimentul şi modul de preparare al cafelei. În fond şi la facultate eşti, la început, tot „preparator".

Luni 13,45. **Dan**, tot un ASE-ist, îmi explică, foarte sigur pe el, că ar trebui să fac „ceva, orice" ca să plec din România. Aici nu ai un viitor decît dacă lucrezi în finanţe sau „business". Sînt încă tînără, la vîrsta mea se mai poate face o a doua facultate, nu e chiar totul pierdut. Tristă şi oarecum indignată, îl întreb despre propria-i carieră. Totul e planificat cu grijă, pe etape; de-abia aşteaptă să termine MBA-ul pe care îl face acum. Are un prieten care o să plece în Canada, n-aş vrea să-l cunosc?....

Luni seara. În cel mai erotic mijloc de transport în comun din Bucureşti (evident, troleibuzul 69) mă întîlnesc cu **Alex**, student la Arte plastice, un exemplu atît de clasic de artist sărac, încît e aproape plictisitor. Ca să cîştige nişte bani, a pictat la un moment dat o parte dintr-o biserică; dar, cu toate că era foarte mulţumit de el, preotul a trebuit să-l concedieze în urma protestelor enoriaşilor, care-l vedeau în fiecare seară, beat, la cîrciumă. Actualmente întreţinut de prietenă, îmi spune că preferă să moară, „Doamne fereşte!", de foame decît să aibă un serviciu stabil: „eu nu pot să pictez după program".

Luni noaptea. Ar trebui să mă apuc să scriu articolul. Mă aşez la calculator şi îmi fac încălzirea verificîndu-mi mail-ul. Îmi scrie **Mihai**, pe care l-am cunoscut anul trecut la mare, şi care a terminat acea facultate – mult prea fascinantă pentru ca eu să-i reţin clar numele – în care înveţi să construieşti avioane. Acum lucrează în Finlanda. A obţinut de curînd mult visata promovare. Duminica asta vine „în vacanţă" în România şi i-ar plăcea să ne vedem. Îi răspund cu relaxată şi indiferentă cordialitate, amintindu-mi (a cîta oară?....) cît de mult urăsc iarna.

▲

Raluca ION

Începuturi timpurii

Cînd vine vorba despre carieră trebuie, se ştie, să pui în prim plan lucrurile pe care le poţi face, succesele, sau mai pe scurt spus, calităţile şi nu defectele. Şi dacă vrem să fim mai scurţi de atît spunem că trebuie să fii pozitiv. Dintr-o viziune şuie asupra lumii, pe care am putea-o denumi, într-un mod mai puţin atrăgător, negativistă, a ieşit la alcătuirea materialului pe care aveţi acum amabilitatea de a vă coborî privirile, următorul început: marile companii care angajează studenţi sau tineri absolvenţi se plîng că aceştia nu sînt la nivelul aşteptărilor, că nu au dezvoltate nişte abilităţi personale şi manageriale de bază, că nu îşi pot planifica timpul, că nu îşi pot organiza şi eficientiza munca. Mare parte dintre aceiaşi studenţi sau tineri absolvenţi nu ştiu să lucreze într-o echipă, nu ştiu cum să comunice în cadrul companiei, nu au habar să negocieze şi să vîndă, continuăm în altă frază lista „defectelor", care, chiar şi aşa, împărţită în două, pare prea lungă. Cea care mi-o furnizează, **Cristina Grigoraş**, coordonator relaţii publice la AIESEC-Bucureşti, oferă pentru această stare de lucruri o explicaţie arhicunoscută şi arhisuficientă: studenţii nu ştiu lucrurile în cauză pentru că, în facultate cel puţin, nu au de unde să le înveţe. Facultăţile neglijează componenta practică a educaţiei universitare şi partea de dezvoltare personală. Totodată, din cele mai multe facultăţi lipsesc birourile de consiliere profesională şi programele orientate în sensul construirii unei cariere, iar lista lipsurilor s-ar putea completa cu lucruri precum absenţa unui sistem de *mentoring* şi absenţa timpului pentru studiu individual. **Cristina Grigoraş** crede că toate aceste carenţe ale sistemului sînt agravate însă de lipsa de iniţiativă a studenţilor care aşteaptă foarte mult timp înainte de a-şi căuta un loc de muncă:" Este şi vina lor că nu îşi caută de lucru încă din anul I, măcar pentru a vedea care sînt oportunităţile pe care le-ar putea avea şi care sînt cerinţele pe piaţa forţei de muncă. În acest fel, poate că în anul IV şi-ar găsi mai uşor un *job*." Avantajele unui serviciu în timpul facultăţii se văd la interviuri, unde, pe lîngă partea care vizează rezultatele universitare sau, mai bine zis, rezultatele obţinute la materiile relevante pentru postul solicitat, experienţa contează foarte mult: „La anumite companii contează să ştii contabilitate, de pildă, o materie pe care mulţi studenţi din ASE o neglijează şi care este extrem de căutată. Însă, în acelaşi timp, angajatorul este interesat de experienţa de lucru, pe care o poţi obţine fără să ai o slujbă *full-time.* Poţi să-ţi găseşti un *job part-time,* să fii voluntar într-o organizaţie studenţească, poţi să te implici în realizarea unor proiecte. Trebuie, deci, să dovedeşti că eşti activ şi că te poţi ocupa de mai multe lucruri în acelaşi timp", aflăm de la **Cristina Grigoraş** care face lucrurile să apară într-o aură de simplitate. **Florin Neacşu**, membru BEST, organizaţie neguvernamentală ce funcţionează în cadrul Politehnicii, ne spune că pentru un student la Politehnică experienţa este aproape imposibil de cîştigat în timpul facultăţii, pentru că programul este încărcat, iar de la seminare şi laboratoare nu se poate „chiuli". „De obicei la un tîrg de *job*-uri firmele cer de la candidaţi experienţă. Apoi îşi dau seama că este imposibil să găseşti un student cu o experienţă de 3 ani, să zicem, şi se mulţumesc să angajeze şi oameni fără experienţă." În acest caz te poţi prezenta la interviu cu un proiect făcut în timpul facultăţii, acest lucru nefiind, după cum aflăm de la **Adrian Enciu**, alt membru BEST, lipsit de riscuri: „În facultate, înveţi o grămadă de lucruri inutile, înveţi programe care nu se mai folosesc de o o grămadă de ani. Uneori dacă îi arăţi cuiva la interviu ceva făcut pentru şcoală se uită destul de ciudat la tine."

Şi iarăşi revine în discuţie tema universităţilor care nu te pregătesc mai deloc pentru o viitoare carieră, pe care încercăm să o contrabalansăm, prezentînd mai departe eforturile pe care asociaţiile studenţeşti le fac în acest domeniu. AIESEC, organizaţie studenţească internaţională, care-şi desfăşoară activitatea în 750 de centre universitare din peste 80 de ţări, facilitează realizarea unui stagiu de practică la o companie din străinătate. La aceste stagii pot participa studenţi din toate domeniile, cele mai multe dintre ele desfăşurîndu-se însă pe economie, învăţămînt şi educaţie şi ONG-uri. Pe 26 aprilie, AIESEC iniţiază un program de pregătire şi orientare în carieră, în care studenţii au posibilitatea de a interacţiona constant cu angajatorii, atît în mod direct, cît şi *on-line*. Astfel, din două în două săptămîni, vor fi organizate întîlniri între studenţi şi reprezentanţii marilor companii, care vor consta în prezentări ale acestora şi în sesiuni de planificare a carierei.

Cea mai puternică modalitate prin care tinerii vin în contact cu angajatorii, rămîn tîrgurile de *job*-uri, precum cel organizat săptămîna aceasta de către AIESEC – ce activează în cadrul ASE – sau cel organizat între 2 şi 4 aprilie de către BEST, în Politehnică. Indiferent de profilul facultăţii în care are loc acest eveniment, la un tîrg de *job*-uri pot participa studenţi din orice domeniu. Problema este că, deşi „e liber" la participare, ofertele de muncă sînt adresate în marea lor parte, programatorilor, inginerilor de telecomunicaţii sau studenţilor la Marketing, Finanţe, Contabilitate şi Comunicare. De regulă sînt selectaţi absolvenţii sau studenţii în ani terminali, numărul lor fiind în prima fază de aproximativ 100 (din 3500 de solicitanţi), la un tîrg organizat de AIESEC, şi de 60 (din 1500 de solicitanţi) la un tîrg organizat de BEST. Cei respinşi sînt introduşi într-o bază de date din care sînt angajaţi ulterior circa 100 de alţi studenţi. La final, o întreb pe **Cristina Grigoraş** cum ar trebui să fie cineva pentru a avea o carieră de succes şi îmi este descrisă o persoană dispusă să înveţe foarte repede, dispusă să experimenteze cît mai mult pînă la o anumită vîrstă, capabilă să comunice eficient cu oamenii. O persoană cu putere de convingere. Vorbitoare de engleză şi franceză.

▲

Eugen CIOCAN

Cariera meseriaşă de a trăi

Una dintre nedumeririle zilei de azi este asemănarea prea mare dintre comunism şi capitalism. Similitudinea dintre *burger*-ul de pe banda lustruită a *fast-food*-urilor şi chifteaua preconizată nu de mult în cantinele de la colţul blocului, te face să te gîndeşti că, la drept vorbind, deosebirea este o chestiune de ambalaj. Cei care au trăit sub ambele vremi constată uneori că marele scandal dintre cele două lumi, strigăturile convulsive de-o parte şi de alta a Cortinei de Fier, erau disproporţionate. Pentru că nici *ei* nu erau chiar atît de capitalişti – din moment ce admiteau redistribuirea socială – şi nici *noi* chiar atît de comunişti de vreme ce *unii erau mai egali decît alţii*. Poate că ambalajul este cea mai importantă diferenţă dintre cele două sisteme.

Dincolo de faptul că noua epocă românească e un hibrid greu de centrat faţă de un model, pînă la urmă nici oamenii nu pot fi chiar atît de diferiţi. Toţi au nevoie de acea certitudine asupra zilei de mîine. Dacă *atunci* cultul acesta căpăta forma unei „conspiraţii esenţiale", *acum* varietatea complicităţilor şi a tehnicilor s-a diversificat proporţional cu cea a mizelor. În fond, odată diluată perspectiva vieţii de după viaţă, ce-i mai rămîne omului decît să-şi concentreze aspiraţiile asupra unei cît mai convenabile aşezări în lume. Miile de sloganuri consumiste au pulverizat îndemnul de a strînge *comori în cer* şi au transformat grija pentru Ziua de Apoi în cea pentru Sfînta zi de mîine.

Problema perspectivei imediate are o formidabilă audienţă. Şi ce poate avea aici mai multă relevanţă decît dreptul inalienabil de a munci, a profesa, a face carieră. Tuburile cinescoape se încing harnice în a înfăţişa modelele de reuşită profesională ca modele existenţiale. Ajungem să ne îmbrăcăm şi să ne frizăm, să credem şi să iubim ca *ei*. Prototipul lor inundă insistent ca un paradis pisălog minţile năucite ale celor de pe margine, fie ei telespectatori, cititoare, sau simpli cetăţeni cu mintea aninată în visarea visului. Toţi aceşti utilizatori de poleială se întreabă mai puţin ce ar putea face concret cu existenţa lor şi rămîn paralizaţi la iminenţa miracolului. Şi aici te izbeşte asemănarea dintre propaganda publicitară şi cea a bătrînei ideologii de partid. Ce diferenţă ar fi între tirada sobră despre „creşterea nivelului de trai" şi derizoriul palpitant al fericirii publicitare? Indiscutabil, cea din urmă e mai frumos ambalată, e mai ritmată, e mai profesionistă. Dar e cam tot acelaşi ser picurat în venă care transformă *meseria* de a trăi în *cariera* de a asista la existenţa ta. Pe ecranul virtual care asediază minţile noastre se desfăşoară în continuare spectacolul de umbre al unor certitudini captivante, irezistibile, inexorabile, implacabile...

Interesant este că însăşi agenţii acestui misticism de sistem, de la vedetele de silicon şi pînă la îmbăţoşaţii şefi de trust, nu reuşesc să facă jocurile pînă la capăt. Priviţi în ochi cu atenţie, cei care au dat lovitura poartă un licăr nelămurit de blazare. Nu ştiu dacă conştiinţa stupidităţii omeneşti de a agonisi bunuri şi putere stă la originea acestui dezgust nemărturisit, dar mai sigur e că tot ce ne înconjoară ca certitudine, pipăibilă sau imaginabilă, obturează într-un fel sau altul privirea în zare, fără a rezolva neliniştile sortite fiecăruia.

Cultura de azi, s-a mai zis, este o cultură a anesteziei. Ea ne aşează zilnic în landoul de care avem nevoie şi ne dădăceşte agonia. Ea ne leagănă în poleiala lucrurilor, ne căpiază cu etalarea danturilor impecabile şi ne ţine conectaţi la hologramа roz-bombon a visului „pentru o lume mai bună". Ea ne perfecţionează cu ventrilocvenţă avîntul nostru de a omite provizoriu tot ceea ce ne roade. Ea ne lămureşte pînă la urmă cum se poate trăi în armistiţiu cu evantaiul de calamităţi. ...Şi ne iniţiază în *cariera meseriaşă de a trăi*.

Apocalipsa cu bine!

▲

Tudor REBENGIUC

Pentru o arhitectură religioasă geostaţionară*

„Dacă cineva ar străbate toate planetele
tuturor stelelor fixe,
nu ar face cu aceasta nici un pas în metafizică“
Arthur Schopenhauer

Care este relaţia oraş (spaţiu public)-biserică? Cum trebuie gîndită această prezenţă? Care este istoria ei? Pentru a răspunde voi comenta, pentru început, o expoziţie la realizarea căreia am participat. S-a numit „Rănile oraşului“ şi a fost deschisă în septembrie 2000 la Galeria Catacomba a Fundaţiei Anastasia. Au fost expuse atunci trei proiecte de diplomă cu teme similare, reabilitarea unor repere pierdute ale Bucureştiului: Radu Enescu cu un proiect pentru biserica fostei mănăstiri Schitul Maicilor, Radu Negulescu cu unul pentru refacerea Mănăstrii Mihai Vodă, Justin Baroncea cu altul pentru refacerea Mănăstirii Văcăreşti.

Expoziţia

Expoziţia s-a născut aşa: domnul Paul Gherasim, pictor (iar nu „artist“, fiind foarte refractar la tot ce ţine de „modern“ sau la oamenii cu „idei“, chiar şi cele ale lui Platon) a propus domnului Sorin Dumitrescu o serie de expoziţii în cadrul galeriei Catacomba a Fundaţiei Anastasia cu scopul de a trezi interesul publicului bucureştean pentru „Darul Deosebirii «duhurilor»“ (la biserica Stavropoleos, la care dl Paul Gherasim este epitrop, există un seminar pe această temă). Interesat de o lungă perioadă de timp de probleme de arhitectură, a conceput şi o serie de expoziţii despre „poetica locuirii“. Iată cîteva titluri la realizarea cărora am participat: „Chipul omului în cuvînt“, „Icoane tinere“, „Cetăţile pictorilor“... Proiectele de diplomă ale celor trei colegi şi prieteni ai mei, făcute în acelaşi spirit, şi încercările lor de a organiza cu ele o expoziţie se potriveau foarte bine acestor intenţii.

Dialogul cu dl Paul Gherasim este un travaliu duhovnicesc. În timpul conversaţiei ai impresia că este atent nu la subiectul ei, ci mai curînd la *poziţia spirituală* a interlocutorului, şi a lui însuşi, faţă de topica discuţiei. Cu alte cuvinte, la ce folos ai de pe urma ei, din eventuala acţiune proiectată sau din comentariul făcut. Exerciţiul acesta, repetat în numeroase ocazii, are efecte nebănuite şi nu tocmai imediate, e ca o hrană care se digeră încet. Concluzia neaşteptată a acestui tip de a te raporta la ceilalţi este că un lucru chiar bun în principiu (de exemplu un act de caritate sau construcţia unei biserici), dacă este făcut dintr-o perspectivă interioară greşită îl faci degeaba, nu te poate ajuta la mîntuire – scopul oricărui creştin – cu nimic. Şi mai mult, că toate acţiunile cuiva se măsoară după numărul „talanţilor“ aceluia, adică cu măsuri diferite. Deci poţi face un bine, dar care să nu fie la înălţimea binelui *pe care l-ai fi putut face* (una dintre cele mai perfide ispite), să te mulţumeşti cu puţin. Cu toate acestea nu fac deloc greu avansul în cele duhovniceşti. În fiecare moment ai în faţă două opţiuni de principiu, una bună, alta rea. Atunci cînd creezi ai *inspiraţie* sau *imaginaţie***. Ce alegi? De fapt, cel mai greu e să le „deosebeşti“.

Cînd domnul Paul Gherasim realizează o expoziţie, e o adevărată lecţie să îl urmăreşti compunînd-o. Are o întreagă artă de a găsi locul potrivit şi relaţiile cele mai puternice între obiecte. Privind expoziţia ai revelaţii nebănuite faţă de informaţia expusă. Imaginile capătă rezonanţă şi îşi dau putere una alteia printr-o tainică muzică. La expoziţia noastră ne-a lăsat neghidaţi şi nu a comentat după. Înainte de această expoziţie, preconizam să facem alta, în continuarea „Cetăţilor pictorilor“, în care să arătăm cum este reprezentată în iconografie arhitectura. Am început să strîngem materiale, dar n-am reuşit să ducem studiul pînă la capăt. O altă propunere, importantă pentru noi, a fost să facem excursii, călătorii de punere în lumină a Bucureştiului uitat, de redescoperire a *poeziei oraşului*. Fragmente, detalii, zone pe lîngă care trecem orbi astăzi, dar care-i dau adevărata măsură.

De ce „Rănile oraşului“? *Viziunea* de la care am pornit în conceperea expoziţiei este a unui bolnav, Bucureştiul (sau mai curînd bucureştenii), care are nevoie pentru a merge înainte să i se vindece rănile. De la prima discuţie cu dl Paul Gherasim pînă la vernisaj a trecut aproximativ un an. Pe Sorin Dumitrescu nu l-am convins repede. Nu aveam încă un discurs bine definit. El vroia ca expoziţia să poată trezi din letargie primăria, biserica, MLPAT-ul. În lipsa mijloacelor financiare, arhitectul Dorin Ştefan, la care lucrează Radu Negulescu, ne-a fost de mare ajutor cu imprimarea planşelor din expoziţie. Ne-a ajutat şi Dan Mohanu care ne-a împrumutat fragmente de frescă de la Văcăreşti, fiind salvatorul şi custodele lor. Sorin Dumitrescu ne-a îndemnat să expunem pe suport de lemn şi ne-a dat drept ajutor pe sculptorul Dan Gavriş, cu care am „mobilat“ cele trei săli, construind suporţi pentru planşe. Nu mică mi-a fost mirarea cînd cu o zi înainte de vernisaj, am găsit lemnele stivuite la loc, ca şi cum nici n-ar fi fost folosite. Prima mea reacţie a fost „A venit dl Paul!“. De fapt, Radu Negulescu şi Radu Enescu (pentru că Justin Baroncea era deja plecat la Barcelona), văzînd lemnele puse în expoziţie s-au răzgîndit şi au hotărît în ultimul moment că vor un alt tip de expunere, mai „vaporos“, cum a spus S.D. la vernisaj. Aşa au agăţat planşele de şinele pe care este pus sistemul de iluminare, cu gută. Luminate din spate, şi parcă plutind. Nu mai era aşa de dramatic cum vroia S.D. („să-ţi rupă inima, să pleci de aici revoltat, zicînd că nu se poate aşa o nedreptate“), dar de efect. Aşa am făcut noi două expoziţii, nu una.

Galeria Catacomba are trei săli, una mare şi două mici. Prima imagine din expoziţie era piciorul altarului bisericii Mihai Vodă. În sala mare erau planşele cu expunerea celor trei „răni“ şi a proiectelor. Mihai-Vodă şi Schitul Maicilor faţă în faţă în dreapta sălii – faţă de uşă – şi Văcăreştii în partea stîngă. Machete am avut numai pentru primele două pentru că expoziţia amînîndu-se, şi lipsind Justin, macheta proiectului Văcăreşti am depozitat-o provizoriu într-un atelier la UAUIM, unde a fost „îngrijită“ de studenţi – am avut totuşi poze cu ea şi cu alte două machete de studiu. Într-una din sălile mici am pus imagini mari de arhivă cu interioarele bisericilor şi, în ultima, planşe ale proiectului pentru Văcăreşti. La vernisaj a venit ceva lume. Presa a fost intrigată de titlu – nu eram departe de campania electorală pentru primărie. Reacţiile pe care le aştepta S.D. nu s-au produs, oficialităţile lipsind. Au fost prezenţi însă o seamă de arhitecţi (Alexandru Beldiman, Florin Biciuşcă, Augustin Ioan, Şerban Sturdza, Dorin Ştefan – ca sponsor şi coorganizator, Dan Marin, Nicolae Lascu...). Am anexat fragmente din intervenţiile de la vernisaj.

Din păcate, după vernisaj, ca la mai toate simezele bucureştene, interesul a scăzut dramatic (galeria Catacomba, ba se deschide, ba se închide, încît poţi să ai uşor experienţa unor vizite ratate).

În schimb, ea avut un succes neaşteptat la Timişoara, unde a fost dusă de Ş. Sturdza. Acolo a avut un aflux considerabil de public. A stat deschisă două săptămîni, dacă nu mă înşel, fiind prezenţi şi dînd explicaţii, ceea ce nu s-a întîmplat la Bucureşti.

Proiectele

Ansamblul Schitul Maicilor a fost demolat şi biserica mutată în spatele frontului de blocuri din faţa Casei Poporului. Poziţia ei este ingrată. Proiectul lui Radu Enescu propune repoziţionarea bisericii printr-o scurtă translare şi structurarea vecinătăţilor prin construirea unui ansamblu mulat pe caracteristicile actuale ale zonei. El încearcă să păstreze şi circulaţia pietonală şi să reamintească fostul amplasament prin crearea unei porţi-semnal.

Cu Mănăstirea Mihai Vodă s-a întîmplat aceeaşi demolare a ansamblului şi translare a bisericii în spatele blocurilor. Importanţa istorică a mănăstirii ctitorite de Mihai Viteazul, ulterior transformată în Arhivele Statului, a făcut ca în proiectul Bucureşti 2000 să se propună refacerea şi repoziţionarea, soluţie radicală, costisitoare, dar necesară în delimitarea politică de regimul comunist. Proiectul lui Radu Negulescu propune readucerea bisericii pe vechiul amplasament, la aceeaşi cotă, prin recrearea colinei pe care stătea (folosindu-se subsolul cu spaţii generoase, pentru diverse funcţiuni – subsolurile de mari dimensiuni fiind o caracteristică a oraşelor medievale extracarpatice, suplinind lipsa fortificaţiilor).

Dacă pentru celelalte proiecte se mai poate pune întrebarea dacă sînt necesare, pentru Văcăreşti este clar că trebuie făcut ceva, locul nu poate rămîne cum este acum. În proiectul lui Justin Baroncea se reface biserica (în care s-ar insera toate fragmentele de frescă şi lucrăturile din piatră rămase – brîul, ancadramentele, coloanele), lăsîndu-se o schelă pe turla principală, ca *memento* al tragediei prin care a trecut. Ansamblul se recompune după fundaţiile neterminate de acum. Adică se aduce cota ansamblului la cea iniţială, pe latura sudică se construieşte pe fundaţiile actuale (jumătate de octogon), iar pe latura nordică se marchează (cum se marchează ruinele) urma ansamblului pierdut. Clopotniţa este sugerată ca schelet structural, un ecorşeu. Justificarea fiind că se fac toate gesturile importante moral (inevitabile, obligatorii) cu un minim de efort constructiv şi material.

Vernisajul

Fragmente de intervenţii de la vernisaj:

Şerban Sturdza: (...) Mie mi se pare că şansa acestor tineri, pe lîngă faptul că sînt arhitecţi, şi asta este o chestie secundară, este că încearcă să ia în posesie un oraş în alt fel, şi asta nu ţine de arhitectură, ci ţine de o trezire pe care e cazul să o traversăm cu toţii, unii mai devreme alţii mai tîrziu. Şi atunci, expoziţia pentru care vă felicit pe dumneavostră (Sorin Dumitrescu) că aveţi deschiderea să daţi curs acestor mici intenţii care care ar trebui de fapt să fie mult mai largi în timp, expoziţia asta este un fel de încercare de a învăţa că în oraş trebuie să te simţi bine şi ca să te simţi bine trebuie în primul rînd să-l înţelegi, pentru că nu-ţi place decît ceea ce înţelegi şi asta înseamnă că trebuie să înveţi istorie şi să nu dai cu piciorul la ceea ce a fost sau la ceea ce ar fi putut fi. Pentru a lua o decizie probabil că nu este bine să fii neapărat arhitect (cel mai bun, cel mai instruit), ci trebuie să ai în spatele tău un nor de persoane, cei de aici sau probabil mult mai mulţi, şi care să facă posibil ca arhitectului să i se dea putinţa de a realiza ceva, şi harul vine abia după o masă mare de oameni, şi ceea ce facem noi acum, sau dumneavoastră, este cam primul pas.

Sorin Dumitrescu: Nu vi se par bătrînicioase proiectele?

Şerban Sturdza: Nu, deloc.

Sorin Dumitrescu: Nu avem o diagonală, ceva care să incite, să stîrnească îndrăzneala... ceva ca gara din Predeal... copii aşezaţi care... ce facem cu Bancorexul de lîngă CEC?

Şerban Sturdza: Ce facem cu CEC-ul de lîngă Bancorex? (rîsete) În orice caz mie mi se pare şi incitant şi o dovadă de foarte mare energie şi voinţă, cerbicie cum aţi spus la început, chestiunea trebuie continuată, însă ar trebui ca expoziţia asta să nu se termine azi... Publicul care vine ar trebui ghidat, va trebui să li se povestească, nu poţi să-l laşi pe om să citească şi să plece, el trebuie să fie însoţit. Şi cred că asta de fapt este problema noastră importantă, să ne însoţim într-un anumit fel ca lucrurile astea să devină posibile; povestea cu banii este, pur şi simplu, secundară, pentru că dacă există o convingere, lucrurile se fac pînă la urmă într-un anumit fel.

Paul Gherasim: ...pe aceşti tineri i-am găsit la biserică, în adunare... Lumea în care trăim acum, pentru că este vorba despre arhitectură, în primul rînd... lumea noastră, locurile, parcă s-ar pustii. Avem urmele, urmele din istorie, dar acestea sînt parcă din ce în ce îngropate...

---

* ***geostaţionar:*** adj. (despre sateliţi artificiali) Care gravitează pe o traiectorie astfel calculată încît deplasarea să se facă cu viteza de rotaţie a Pămîntului, rămînînd în poziţie fixă în raport cu un reper de pe Pămînt, care se roteşte odată cu Pămîntul.

** ***„imaginaţia este un afect al sufletului iraţional“*** – Sfîntul Ioan Damaschinul.

▲

BBSocialismul a murit, BBCapitalismul a cîştigat

De curînd, prestigioasa televiziune britanică BBC a fost criticată pentru modul „lamentabil" în care a înţeles să trateze ştirea decesului Reginei-Mamă: de la culoarea „nepotrivită" a cravatei prezentatorului (bordo, în loc de neagră; postul s-a scuzat explicînd că negrul este rezervat Reginei Elisabeta a II-a...) şi pînă la interviul în direct cu nepoata decedatei (cîteva dintre întrebările puse au fost considerate „deplasate"), BBC-ul a fost atacat din toate părţile – de abonaţi şi membri ai familiei regale deopotrivă –, trezind suspiciuni în legătură cu o instituţie care era percepută, pînă nu de mult, ca o emblemă a proverbialului tact britanic...

Dar critici şi mai vehemente – mai ales pentru că vizau aspecte de fond ale politicii televiziunii respective – fuseseră deja lansate încă din vara trecută: în ediţia din 26 august 2001 a suplimentului Sunday Herald, *două articole învinovăţeau direct BBC-ul de ceea ce ziarul numea „tabloidizarea" venerabilei instituţii: concesiile – de neconceput – făcute comercialului de către o televiziune publică de prestigiu. (**a.l.ş.**)*

„Frunze de viţă ascunzînd o goliciune comercială"

Vorbind la Festivalul internaţional de televiziune de la Edinburgh, supervizoarea postului BBC1, Lorraine Heggessey, a încercat să pareze atacurile. Heggessey a afirmat că „Nu sînt şi nu voi fi niciodată judecată în funcţie de *rating*-uri (= indici de audienţă). Dar BBC1 trebuie să fie prosper. El trebuie să fie un canal care să-i convingă pe oameni că merită să rămînă pe el."

Intervenţia lui Heggessey era menită să corecteze cîteva afirmaţii făcute de unul dintre executivii importanţi de la postul concurent ITV, directorul de programe David Liddiment. Acesta criticase BBC-ul pentru faptul că „în goana după audienţă, pierde din vedere responsabilitatea sa culturală, încercînd să bată concurenţa cu propriile ei arme."

Într-adevăr, la începutul verii, Greg Dyke, bossul de la BBC, anunţase public intenţia sa de a muta principala emisiune de ştiri a postului pe care-l conduce la ora 22, păstrînd *prime-time*-ul (= perioada de maximă audienţă) pentru „programe populare". Ca urmare a acestei mişcări, audienţa şi publicitatea la ITV au cunoscut un declin.

Heggessey (care fusese numită în acest post cu doar nouă luni mai devreme) a insistat că BBC-ul nu sărea, în nici un fel, „la beregata ITV-ului", adăugînd: „Nu vreau decît ca lucrurile să meargă bine, fără ca prin aceasta să le meargă mai puţin bine posturilor concurente. Este în beneficiul sectorului creativ din Marea Britanie să avem mai multe televiziuni de succes."

> ● „Ceea ce-mi doresc este ca postul nostru să devină primul canal pe care-l urmăresc oamenii înainte de-a începe să se joace cu telecomanda. Vreau ca el să fie la unison cu societatea modernă, fără ierarhii sau reguli prăfuite." (Lorraine Heggessey, supervizor de programe la BBC1)

Liddiment arătase că BBC1 a marginalizat showurile axate pe probleme curente şi programele artistice gen „Panorama" şi „Omnibus", în timp ce emisiuni de ştiinţă şi istorie cum ar fi „Walking with Dinosaurs" sau „A History of Britain" – încă difuzate în *prime-time* – au început să semene cu nişte „frunze de viţă ascunzînd o goliciune neruşinat comercială"... Heggessey a negat acest lucru, arătînd că discursul lui Liddiment „a aruncat la coş, cu un gest al mîinii, o întreagă listă de titluri. Nu există subiect pe care să nu vrem să-l facem, e pur şi simplu vorba de a acorda fiecăruia tratamentul potrivit. Avem o răspundere faţă de viaţa culturală britanică, manifestată prin faptul că propunem anumite genuri (= de televiziune) care riscă, altminteri, să fie trecute cu vederea. Ceea ce poate să facă BBC-ul, ca post principal de televiziune, este să aducă noi categorii de telespectatori în faţa televizoarelor ca să vadă aceste lucruri." Heggessey şi-a mărturisit ambiţia de a face din BBC1 „prima alegere" a acestor noi categorii de telespectatori: „Ceea ce-mi doresc este ca postul nostru să devină primul canal pe care-l urmăresc oamenii înainte de-a începe să se joace cu telecomanda. Ceea ce-mi doresc este ca el să fie la unison cu societatea modernă, fără ierarhii sau reguli prăfuite."

Într-un interviu acordat aceluiaşi *Sunday Herald*, David Liddiment şi-a continuat diatriba la adresa BBC-ului, cerînd – printre altele – „mai multă dezbatere publică" asupra rolului său: „Ce este caracteristic BBC-ului, de cînd există această televiziune, este că a vrut să fie, de fiecare dată, cu fundul în mai multe luntre. Ideea că am putea să-l limităm în vreun fel i se pare un scandal, pentru că se teme să fie marginalizat – ceea ce poate fi legitim din punctul său de vedere, dar nu ar trebui să constituie un argument pentru guvern sau pentru societate în ansamblul său." Rolul BBC-ului, a subliniat Liddiment, este să concureze ITV-ul prin „riscuri de calitate".

„Telenovele & filme cu gangsteri... Aici a ajuns BBC-ul?"

David Liddiment este omul care, în ciuda *rating*-urilor, a recomandat prelungirea cu încă un an a difuzării serialului „Survivor"; ca atare, nu poate fi suspectat că s-ar teme de riscuri... În cele ce urmează, el explică de ce consideră inacceptabilă politica de dată recentă a BBC-ului:

„Ca s-o spun pe şleau, noi trăim acum într-o societate de tipul «socialismul-a-murit, capitalismul-a-cîştigat». În multe privinţe, acesta este un lucru bun, dar, cînd vine vorba despre idei şi creativitate, este sufocant şi iresponsabil. Te poţi trezi că ideile sînt pur şi simplu turnate pe bandă rulantă, ca orice marfă.

Mă-ntreb dacă, trăind într-o societate ca a noastră, avem instrumentul adecvat pentru a măsura un program – sau o operă de artă – altfel decît ca număr de funduri pe un fotoliu... S-ar părea că am pierdut încrederea de a judeca un lucru drept ceea ce este.

Cînd te uiţi la oferta televizuală pentru cetăţeanul britanic, nu e greu să-ţi dai seama că BBC-ul se pierde în peisaj. Totul miroase a abordare comercială, aş zice chiar cinică, a ideii de succes. Limbajul pe care-l foloseşte BBC-ul pentru a-şi descrie programele este din ce în ce mai axat pe comercial. BBC1 ar trebui să se opună ITV-ului, zi şi noapte, prin riscuri de calitate. Pînă la urmă, oamenii încep să se uite în număr tot mai mare atunci cînd riscurile se materializează în idei noi şi excitante. Prea mult din ceea ce face BBC-ul se reduce la încercarea de a reproduce formule de succes din trecut sau preluate de la alte televiziuni. Telenovele, filme cu gangsteri şi *blockbustere* (= pelicule cu mare succes comercial) de la Hollywood. Aici a ajuns BBC-ul? Asta e ceea ce crede el că trebuie să fie ca să fie popular? Cu siguranţă, există şi alte căi.

Deşi sîntem mult mai îngrădiţi de reguli decît postul public, noi, la ITV, reuşim să comandăm filme de televiziune de care să nu ne fie ruşine – anul trecut *Nicholas Nickelby*, acum *Primarul din Castelbridge* şi docu-drama *Bloody Sunday* („Ursul de Aur" la Berlin 2002, n.n.). Am comandat *Dr Jivago*, *Forsyte Saga* şi *Fii şi îndrăgostiţi*, după D.H. Lawrence. Avem o mulţime de clasici pe ITV şi cred că este o parte importantă din ceea ce facem. Şi să nu vă închipuiţi că avem discuţii gen, «Hai să mai facem un Lawrence!», ci, pur şi simplu, Simon Burke a venit cu un scenariu după *Fii şi îndrăgostiţi* care ni s-a părut excelent.

Am fost întotdeauna îndrăgostit de televiziunea generalistă. Am consumat-o cu aviditate, încă de cînd eram puşti. N-am avut televizor acasă pînă pe la vîrsta de 11 ani, în 1963, aşa că eram cam flămînd după ea. Îmi aduc aminte cînd BBC-ul a introdus două telenovele, pe la jumătatea anilor '60: erau programate tîrziu după-masa, şi ce m-a interesat la ele era felul cum relaţionau una cu alta. Astăzi, mi se-ntîmplă să fiu fericit doar uitîndu-mă seara la TV, într-o zi oarecare a săptămînii. Sau în week-end, cînd casc ochii la «Package Holiday», ultimul nostru show comercial: n-o să se vorbească niciodată despre el în ziare, dar pe mine mă umple de bucurie. Televiziunea tinde să fie subevaluată." (după *Sunday Herald*/26 august 2002)

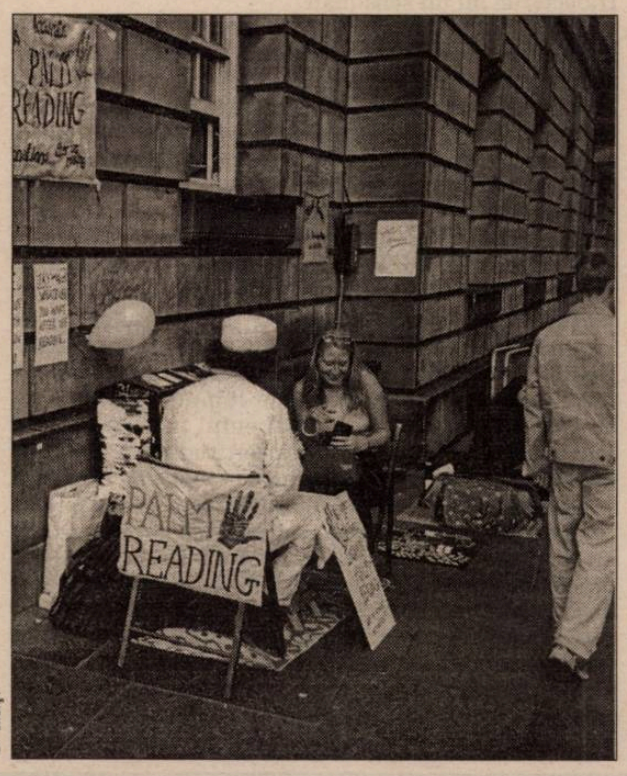

© a.l.ş.

> ● „Mă-ntreb dacă, trăind într-o societate ca a noastră, avem instrumentul adecvat pentru a măsura un program – sau o operă de artă – altfel decît ca număr de funduri pe un fotoliu... S-ar părea că am pierdut încrederea de a judeca un lucru drept ceea ce este." (David Liddiment, director de programe la ITV)

▲

InfoBrit, *o revistă cosmopolită*

Lansat recent în cadrul festivalului „Primăvara britanică", buletinul informativ al Consiliului Britanic nu seamănă cu o revistă obişnuită; e tipărit pe hîrtie lucioasă, are pagini interioare şi coperţi viu colorate, un format interesant, o grafică excelentă şi un sumar promiţător. Ce are *InfoBrit* în plus faţă de alte reviste? Revista e impregnată de aerul proaspăt, cosmopolit cu care ne-am obişnuit deja din acţiunile Consiliului Britanic.

InfoBrit e o revistă *user-friendly*, cu multe „link"-uri interesante şi un *layout* care te conduce pe nesimţite la informaţia de care ai nevoie. Structura e şi ea foarte simplă – poţi «naviga» printre subiecte de literatură (o prezentare a atelierului de creaţie susţinut de poetul Matthew Sweeney), spectacol (trupa de teatru britanică «Spymonkey» a vizitat recent România) sau *cyberspace* (prezentarea sitului www.culturelab-uk.com).

Alte subiecte interesante? Nu treceţi peste interviul cu Mihai Chirilov, organizatorul Festivalului Filmului Britanic, şi nici peste convorbirea cu Gabriela Massaci, directoarea de comunicare a Consiliului Britanic. Citiţi şi pagina despre ultimele noutăţi din biblioteca Consiliului; şansele reale să «prindeţi» şi cărţile (David Crystal, *Language and the Internet*, Andrew Blake, *Salman Rushdie – a Beginner's Guide)* sînt oricum slabe: cine a citit prezentarea cărţilor sînt sigur că s-a şi repezit la rafturi.

Nu uitaţi să puneţi la loc sigur şi calendarul evenimentelor organizate de Consiliul Britanic (Primăvara Britanică încă nu s-a încheiat!) – e o agendă destul de încărcată. Pe două luni! **(M. M.)**

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

COELHO ÎN ROMÂNIA

„Maturitatea e momentul dinaintea decăderii“

– şapte întrebări pentru Paulo COELHO –

„Fenomenul editorial Paulo Coelho“ rămîne unul dintre misterele acelea impredictibile şi care mai degrabă închid un drum. Confirmînd butada după care cea de-a doua carte confirmă un scriitor, autorul brazilian a devenit celebru cu Alchimistul, *best-seller vîndut în peste11 milioane de exemplare. Cărţile lui ulterioare – cu subiecte dintre cele mai diferite şi cu localizări tempo-spaţiale dintre cele mai neaşteptate – au fost traduse în 54 de limbi şi publicate în peste 34 de milioane de exemplare. Unele dintre aceste romane –* Brida, Valkiriile, Pe malul rîului Piedra şezum şi plînsum, Al cincilea munte, Manualul războinicului luminii, Veronika se hotărăşte să moară, Diavolul şi domnişoara Prym *– au părut să-i confirme pe alergicii la acest tip de paraliteratură simbolică, apoftegmatică şi vag mistică. Dincolo de criticile elitiştilor însă fenomenul Coelho, despre care s-au scris cărţi şi s-au făcut filme, reconsideră (desigur, în tovărăşii nu mai puţin celebre) graniţele şi publicul-ţintă al literaturii. La noi – graţie celor patru traduceri recente din opera lui Coelho apărute la Editura Humanitas şi dramatizării lui Radu Macrinici, care a avut premiera acum două săptămîni la Teatrul Odeon – discutarea acestui „boom“ abia începe.*

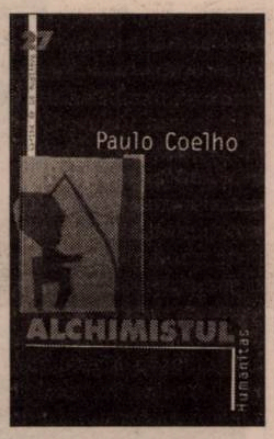

Editura Humanitas a publicat patru dintre romanele dumneavoastră, iar Teatrul Odeon din Bucureşti tocmai a pus în scenă un spectacol după Alchimistul. *Ce importanţă au pentru dumneavoastră aceste evenimente petrecute într-o ţară a cărei limbă este una de circulaţie restrînsă?*

Sîntem cu toţii oameni! Aşa cum spunea cîndva Meister Eckhart, ţelul nostru este de a ne împărtăşi sentimentele. Eu cred cu tărie că arta ne ajută să ne înţelegem mai bine unii pe alţii, şi mai cred

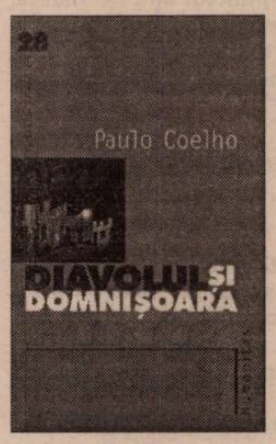

că este datoria mea să contribui în acest sens.

Cît e biografie şi cît e literatură în scrisul dumneavoastră? Este scrisul sau „Marea Învăţătură“ legenda dvs. personală?

„Magnus Opus“ înseamnă pentru oricine capacitatea de a împărtăşi altora misterul sufletului său. Putem să alegem lucrul care ne umple de entuziasm şi să folosim acest ţel pentru a ne împlini sufleteşte, pentru a ne dărui celor din jur. Pentru mine „Magnus Opus“ înseamnă să fiu scriitor. Mi-am dorit acest lucru dintotdeauna, am luptat, iar acum mi-am atins ţelul.

În prefaţa la Alchimistul *vorbiţi despre „cantitatea uriaşă de erori pe care o permite limbajul simbolic“. Care ar fi aceste erori, cîte îi aparţin autorului şi cîte cititorului care aşteaptă revelaţii?*

Dacă urmezi interpretarea unui simbol dată de altcineva, rişti să-l înţelegi greşit. Simbolul vorbeşte inimii, nu raţiunii. Astfel, dacă o carte este citită cu inima, cititorul va înţelege ceea ce este dincolo de cuvinte şi fraze.

În Arta romanului, *Milan Kundera scrie despre „capacitatea de a rezista la simboluri“ ca despre un criteriu al maturităţii. Credeţi că omenirea întinereşte, sau pur şi simplu are o irezistibilă atracţie spre simbol?*

Îl admir pe Kundera, dar în această privinţă greşeşte. Numai limbajul simbolic poate transcende barierele culturale şi prejudecăţile. Dansul sau muzica, de exemplu, sînt pur simbolice, de aceea cînd te duci într-o ţară străină primul lucru pe care-l primeşti este, de obicei, un CD cu muzica autohtonă. Maturitatea este pentru mine momentul de dinaintea decăderii. Nu trebuie să încercăm să devenim maturi; dimpotrivă, trebuie să păstrăm focul „nebuniei“ veşnic tînăr în inima noastră.

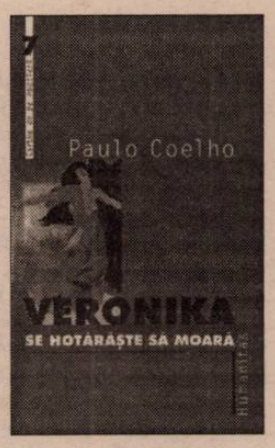

Într-un fel sau altul, norocul, coincidenţa, „limbajul universal“ sînt, în cărţile dvs., adevărate motoare narative. Credeţi că ele pot reface, prin povestire atemporală şi vag spaţială, întreaga substanţă a realităţii prezente?

Cînd scriu încerc să comunic cu sufletul meu. Nu încerc să reconstruiesc nimic, creez un nou spaţiu în care ceea ce este realitate vizibilă, palpabilă (un pahar, de exemplu) se poate amesteca, în mod firesc, cu realitatea invizibilă (emoţia celui care bea din pahar).

Cum scrieţi? Gîndiţi îndelung un subiect, sau vă lăsaţi dus de logica misterioasă a înlănţuirii faptelor?

Cînd scriu sînt asemeni unei femei însărcinate. Nu ştiu cum va arăta copilul pe care-l voi naşte. Sarcina mea poate dura şi doi ani, timp în care nu-mi iau notiţe şi nu-mi fac planuri. Tot ce ştiu este că viaţa a pus o sămînţă în mine care va creşte cînd va veni timpul. Apoi, cînd vine sorocul, mă aşez şi scriu. Fiecare act creativ cere respectul cuvenit misterului, iar eu respect misterul, fără să încerc să-l înţeleg.

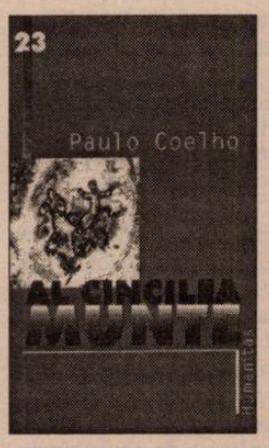

Aţi încheiat, cu Diavolul şi domnişoara Prym, *o trilogie bazată pe mistica numărului 7. Ne puteţi spune ce va urma sau aveţi superstiţia dezvăluirii proiectelor?*

Nu este vorba de o trilogie bazată pe mistica numărului şapte, este o trilogie întemeiată pe faptul că ne putem schimba viaţa într-un timp foarte scurt, de aceea am ales ca răstimp narativ un interval de şapte zile. Fie ne schimbăm noi înşine, fie ne schimbă viaţa pe noi, folosind drept „agent provocator“ tragedia.

De aceea este mai bine să fim deschişi unor experienţe noi, decît să fim forţaţi de împrejurări.

interviu realizat de Simona SORA

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Legenda personală

Romanul *Alchimistul* de Paulo Coelho a devenit un *best-seller*, deoarece a reuşit să spună, într-o manieră moderat intelectualizată, ceea ce oricine doreşte să audă, anume că fiecare din noi are „Legenda“ lui „Personală“, adică un scenariu pe care e chemat să-l pună în faptă, în scurta lui existenţă pe pămînt. Dacă scenariul este corect înţeles, consecvenţa în urmărirea lui este întotdeauna răsplătită, căci „dacă vrei ceva, tot Universul conspiră la realizarea dorinţei tale“. Fericirea ar fi – ca în cazul lui Schliemann, descoperitorul Troiei – împlinirea la maturitate, după ocolişuri complicate, a visului din tinereţe. Această concepţie optimistă asupra existenţei este, totuşi, simplistă. O persoană poate avea aspiraţii contradictorii sau poate dori, ca Faust, să experimenteze succesiv toate modurile posibile de realizare, adică să-şi actualizeze toate potenţialităţile. În ambele cazuri, nu se poate vorbi de o coerenţă a scenariului, de o Legendă Personală bine structurată. Pe de altă parte, un scenariu, oricît ar fi de coerent, riscă să cadă în derizoriu, dacă se construieşte prin simplă repetiţie. Contabilizarea succeselor succesive ale lui Don Juan naşte, desigur, o Legendă, dar una absurdă, lipsită de sens. Satisfacţia împlinirii este înlocuită, în acest caz, de sentimentul dizolvant al zădărniciei.

Coelho eludează, de asemenea, o altă problemă interesantă: este scenariul gata scris, datoria noastră fiind doar aceea de a-l înţelege şi de a-l urma, sau îl inventăm noi înşine, pe măsură ce-l trăim, punîndu-ne la contribuţie fantezia şi creativitatea? A jucat Napoleon doar rolul de star într-o piesă al cărei regizor a fost Istoria, sau şi-a scris singur romanul vieţii, cu sabia şi cu mintea? El însuşi înclina spre ultima variantă cînd spunea că „politica este destinul“, dar se vedea ca persoană „destinată“ să înfăptuiască, *avant la lettre*, unitatea Europei, cînd, exilat la Sfînta Elena, căuta să dea traiectoriei lui un sens înalt.

Punerea în scenă a *Alchimistului* de către Anca Maria Colţeanu, în dramatizarea lui Radu Macrinici, scoate în evidenţă clişeele tradiţiei iniţiatice din care este construit romanul. Sînt amestecate, într-un cocktail agreabil şi uşor digerabil, ingrediente biblice, alchimice, hasidice, sufiste etc. Structura fiind epică (acea „iepică“ luată în derîdere de Paul Georgescu), tensiunea lasă de dorit. Meritul dramatizării este de a fi pus bine în evidenţă motivaţiile mistice şi replicile esenţiale. Din păcate, deznodămîntul, bazat pe prea binecunoscuta legendă hasidică a comorii căutate departe, cînd ea se află după colţ, se constituie într-un anti-climax. Urmărim cu detaşare călătoria lui Santiago din Spania pînă în Egipt, încîntaţi de spectaculozitatea decorului, a efectelor de lumină datorate lui Dragoş Buhagiar şi de rafinamentul muzicii Ralucăi Ioan, dar neînfioraţi de vreo incertitudine: bănuim de la început că, în pofida încercărilor, persoana inspirată va ajunge la comoara căutată şi iubirea adevărată se va păstra nealterată. Decizia regizoarei de a dispune publicul pe scenă, de o parte şi de alta a spaţiului de joc, împiedică imersiunea în feeric. Mişcarea scenică, condusă de Gabriel Pintilei, nu face întotdeauna corp comun cu spectacolul, iar dervişii rotitori fac figuraţie inutilă. În schimb, majoritatea actorilor dau viaţă, complexitate şi credibilitate unor personaje relativ schematice. L-am revăzut cu încîntare pe Sebastian Papaiani, vital şi histrionic în rolul Regelui Salemului.

Adriana Trandafir construieşte o ţigancă pitorească şi deşteaptă. Constantin Cojocaru, Mugur Arvunescu, Mircea Constantinescu, Pavel Bartoş, Ioan Batinaş sînt exacţi şi dinamici, individualizîndu-şi personajele prin detalii bine găsite de rostire şi atitudine. Mai convenţională, Elvira Deatcu face reverenţe mecanice de păpuşă, atentă mai ales la valorizarea sonoră a rochiei tivite cu cochilii. Laurenţiu Lazăr, parcă toropit de căldura deşertului, este o prezenţă corectă şi discretă. Cel mai mare atú al spectacolului este Marius Stănescu, aflat într-o permanentă combustie interioară, bine controlată în toate fazele ei, de la mocnire la izbucnire. Se confirmă vocaţia unui actor aflat în spectaculoasă ascendenţă, căruia nu-i lipseşte altceva decît un rol „mare“.

Elemente care, în alte spectacole, sînt simple accesorii, au, aici, încărcătură expresivă. Astfel, recuzita – bilele Urim şi Tumim, cartea de căpătîi a eroului, singurul lucru pe care nimeni nu i-l fură – are valoare semnificantă, iar programul de sală, adevărat album de artă, în care texte relevante se alătură ilustraţiilor lui Ştefan Câlţia merită păstrat cu grijă.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Povestiri aiuritoare

Din zece în zece ani, Márquez publică o carte (sau două) de povestiri. Printre romanele care l-au consacrat, creînd o şcoală şi lichidînd o dată pentru totdeauna provincialismul de fond al literaturii sudamericane, Márquez a publicat şi patru volume de povestiri – *Los funerales de la Mamá Grandè* (1962), *Ojos de perro azul* (1972), *La increíble y triste historia de la cándida Eréndira y de su abuela desalmada* (1972) şi *Doce cuentos peregrinos* (1992). Acesta din urmă – recent tradus în româneşte de Tudora Şandru-Mehedinţi pentru Editura RAO şi lansat la începutul lui martie, cu fast, la Institutul Cervantes – cuprinde scurte povestiri scrise între 1976 şi iunie 1982, cînd ar fi putut fi şi publicat (la zece ani după *Eréndira),* dacă istoria lui n-ar fi ieşit din socotelile scriitorului. Cele douăsprezece povestiri sînt cele care au scăpat de-a lungul timpului de pierderi, distrugeri, mutări şi uitări succesive. Între timp, cinci dintre ele au devenit scenarii de film, iar o alta serial de televiziune. Cînd le-a rescris pentru volumul din 1992, Márquez a ţinut seama de indicaţiile regizorilor cu care a lucrat, a făcut modificări sau a mutat accente. E vorba despre o carte cu o istorie la fel de sinuoasă ca multe dintre romanele scriitorului columbian, dar în care autorul a avut, poate, mai puţină încredere.

Spre deosebire de toate cărţile sale, cele douăsprezece povestiri din acest volum se petrec în Europa, vorbind despre întîmplările insolite ale unor latino-americani ajunşi în Lumea Veche. Tema comună, motorul narativ al cărţii, este, prin urmare, o altă identitate latino-americană, definită într-un spaţiu străin, foarte îndepărtat de Macondo sau de satul prăfos din alte romane. Locurile acestea nefamiliare – Geneva, Barcelona, Roma sau Parisul –, cu regulile lor univoce, lipsite de magicul real al Antilelor, sînt, pentru personajele povestirilor, decorurile unei stări permanente de perplexitate dureroasă.

Există două tipuri de povestiri în această carte despre stranietate: un tip de istorisiri realiste (şi „magice", cum altfel), în care nucleul epic e o situaţie răsturnată în mod absurd şi imprevizibil, şi un al doilea tip, ce include povestiri fantastice *à la* Cortázar sau Bioy Casares. Modelul narativ al primelor ar fi Faulkner sau Graham Green, al celor din urmă Poe, dar şi Borges.

Prima categorie, aşa-zis realist-magică, pare construită pe contradicţia dintre complexitatea intrigii şi a personajelor în raport cu futilitatea întîmplării ce declanşează o altă ordine a lucrurilor. Un refugiat din Caraibe, Homero, plănuieşte excrocarea unui fost dictator refugiat la Geneva şi aflat în pragul morţii. Rolurile se inversează pe nesimţite, iar preşedintele însănătoşit, luînd de bună înscenarea cultului personalităţii sale, decide să revină la putere *(Drum bun, domnule preşedinte).* În drum spre Barcelona, María de la Luz Cervantes face o pană de maşină. E luată de şoferul unui autobuz care o lasă, laolaltă cu alte zeci de femei, într-o casă de nebuni, unde rămîne pînă la sfîrşitul zilelor *(Am venit doar să dau un telefon).* Un cuplu bogat din Caraibe îşi petrece luna de miere la Paris. Făcînd o escală la Madrid, sînt întîmpinaţi cu flori la misiunea diplomatică a ţării lor, iar Nena Daconte, mireasa, se înţeapă la deget în spinul unui trandafir. Peste cîteva ore, moare la Paris, în urma hemoragiei pricinuite de înţepătură, în timp ce Billy Sánchez, proaspătul ei soţ, se învîrteşte bezmetic, mutîndu-şi maşina de pe un trotuar pe altul *(Urma sîngelui tău pe zăpadă).*

Povestirile fantastice *(Sfînta, Mă ofer să visez, Spaime de august, Lumina e ca apa)* narează transferuri simbolice între tată şi fiica moartă, între o prezicătoare ce visează pentru toţi ceilalţi, dar nu şi pentru ea, transferuri propriu-zise între două încăperi ale aceluiaşi castel bîntuit sau preschimbarea, prin puterea cuvintelor, a luminii în apă.

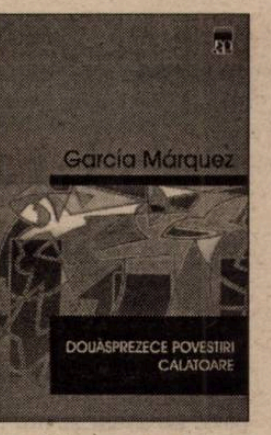

Mai multe dintre povestirile acestea au apărut deja în diferite reviste româneşti, mai ales în *România literară*. De aceea este cel puţin de neînţeles faptul că în textul final nu s-au îndreptat anumite inadvertenţe, nu s-au operat retuşuri redacţionale obligatorii. Desigur, titlul volumului nu ţine numai de acestea din urmă, însă o comparaţie cu ediţii în alte limbi (în engleză, de pildă, titlul cărţii a fost *Strange Pilgrims*, traducere ce redă mult mai fidel stranietatea de fond a cărţii) ar fi fost obligatorie. În plus, *peregrino* are aici mai degrabă sensul de „bizar", „insolit", „pelerin" în sens religios, decît „călător" pur şi simplu. Poate prefaţa lui Márquez – în care se povesteşte „rătăcirea" povestirilor în drum spre publicare – ar sugera ca soluţie parţială „povestiri călătoare". Dar, în mod sigur, nu o soluţie finală. Tot căutînd variante, cineva mi-a vorbit de „povestiri aiuritoare", care ar prinde măcar două dintre sensurile dorite de Márquez în titlu.

Şi ca să duc obiecţiile pînă la capăt: în prima povestire apare un Horacio (de fapt, Homero!) migrat, probabil, din *Rayuela* lui Cortázar, roman tradus tot de Tudora Şandru-Mehedinţi. Nu discut aici corectitudinea (indubitabilă) a traducerii (chiar dacă o corectitudine de dicţionar dă mai degrabă sintagme precum „fragi proaspete", cînd în româneşte exista deja o licenţă salvatoare, cea a lui Ion Barbu: „iată fragi, ţie dragi"), nici folosirea extinsă a perfectului simplu, care, în româneşte, are conotaţii mai degrabă regionale. Mă întreb doar de ce o ediţie de lux a unei cărţi de Gabriel García Márquez, cu un preţ pe măsură, apărută la o editură prestigioasă, nu reuşeşte să fie, la zece ani de la apariţia originalului, un veritabil eveniment cultural...

▲

Cătălin MANOLE

case şi nume

Mihail Sadoveanu

În casa de la Iaşi, construită la 1842 de Mihail Kogălniceanu a locuit Sadoveanu şi s-a refugiat Enescu. În timpul cînd a fost construită, de pe la actuala Bibliotecă Centrală spre ea, era pădure. Codrul Breazului.

Există o casă memorială Kogălniceanu în Iaşi. Aceea a fost repusă în circuit în urmă cu un an.

Aici, în Copou, Kogălniceanu a vrut să aibă un salon de întîlniri mondene, mai retras, dar nu foarte departe de oraş. După 1867 Kogălniceanu a vîndut casa şi terenul, însă pînă la Sadoveanu va mai trece prin mîinile cîtorva proprietari, inclusiv prin cele ale unui baron de origine austriacă. Acesta din urmă a făcut cele mai multe modificări imobilului: a adăugat simboluri medievale, însemne heraldice care se păstrează şi acum, a construit la subsol o baie de tip roman. În apropierea primului război mondial a amanetat casa, mai exact a lăsat-o garanţie unei bănci. Şi a dispărut. Abia aici apar Mihail Sadoveanu şi fratele său, Vasile Sadoveanu. Ei negociază cu banca respectivă în vederea cumpărării gajului lăsat de austriac. Actele acestei tranzacţii se vor finaliza în 1918 cînd cei doi fraţi devin proprietari. Mihail va prelua casa şi 4 hectare de teren, lui Vasile revenindu-i restul de 6 hectare. În timpul primului război mondial, cînd Iaşiul devine pentru scurt timp capitala ţării, George Enescu se retrage aici. Sadoveanu a locuit în această casă pînă în 1936. Apoi a rămas sub administraţia familiei Sadoveanu pînă în anii '50, cînd maestrul se hotărăşte să o doneze Institutului Agronomic. Aşa a ajuns casa să fie locuinţă de serviciu pentru profesorii debutanţi, apoi pînă în anii '80 a devenit pe rînd Institut de Studii Literare şi Institut de Studii Antropologice. Din 1980 s-a reuşit deschiderea unei „Expoziţii temporare Sadoveanu", pentru că un „Muzeu Sadoveanu" nu era voie. Acum casa din Copou este un *muzeu memorial* şi nu o *casă memorială*, deoarece nu s-a putut reface cu exactitate atmosfera în care a locuit Sadoveanu. Camerele au fost aranjate aproximativ, pe etape biografice. Există o cameră „iniţiatică" în care sînt fotografii ale părinţilor lui Sadoveanu, ale învăţătorului Busuioc, un manuscris după *Anii uceniciei*.

„Dacă ar fi să-i urmărim cursul vieţii ar trebui să ne îndreptăm privirea către vitrina din dreapta.", spune muzeograful. Şi vezi sub geam cursul vieţii, păstrat sub forma unei reviste editate de Sadoveanu împreună cu un coleg. Este scrisă de mînă.

Camerele au fost redecorate, i s-a dat fiecăreia un ton, o culoare. Sînt străbătute de un covor roşu, lung de la un capăt la celălalt, de la „camera de zi", unde sînt fotografii de familie şi trusa de pictură a celui mai mare dintre băieţii lui Sadoveanu, Dimitrie, şi pînă la „camera vînătorească". Casa a avut tavane pictate. Milică Dincă, muzeograf aici din 1999, nu-şi aminteşte să fi întîlnit pe cineva care a apucat acele fresce. Pe Milică îl vizitează din cînd în cînd elevii însoţiţi de Busuiocul lor. Le povesteşte despre Sadoveanu cum a fost preşedinte al Marii Adunări Naţionale, deţinător al Premiului Lenin pentru Pace, invitat al lui Tito pe malul Adriaticii, tradus în 42 de limbi după ce *Baltagul* i-a fost ars în piaţa publică de legionari. Milică poartă la reverul hainei o insignă discretă, cu o floare de lotus. „Asupra semnificaţiei ei nu insist", mi-a spus.

Starea actuală a casei nu este cea mai bună. Există un proiect de restaurare. În administrarea Muzeului Literaturii din Iaşi mai sînt încă 11 muzee. Va veni şi rîndul Muzeului Sadoveanu cîndva.

▲

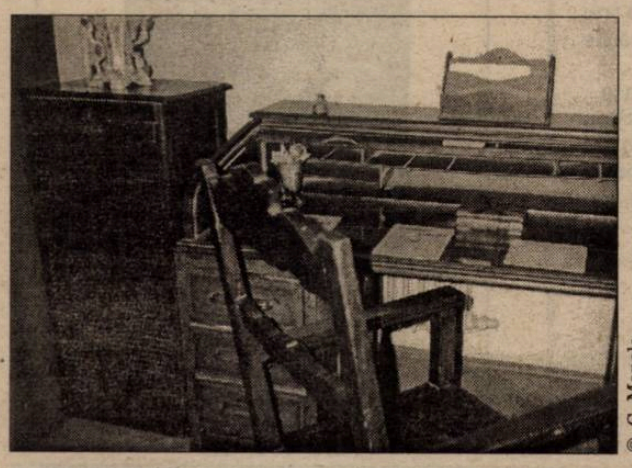

© C. Manole

Dilema vă recomandă

● Editorialul lui N. Manolescu „C.T.P. şi literatorii", din *România literară,* nr. 14 („...cred că viul domn Popescu n-ar trebui să rişte a se pune cu mortul Marin Preda şi nici chiar cu acei literatori care i se par mai puţin vii decît autorul *Moromeţilor*"); şi, tot acolo, „Ochiul-magic" al Eugeniei Vodă, cu-acest inefabil titlu: „Lumea domnişoarei Babalîc" – trei instantanee antologice. Genua, mai vrem! (Alex. Leo Şerban)

● *Zilele Cervantes,* organizate de Institutul Cervantes din Bucureşti între 20 şi 26 aprilie. În 20 aprilie, ora 19, la Sala Mică a Ateneului va avea loc un concert de muzică barocă spaniolă susţinut de Capella de Ministrers din Valencia; în 22 aprilie Octavian Paler va conferenţia despre „nebunia" lui Don Quijote; în 23 aprilie, cînd se comemorează moartea lui Cervantes şi Shakespeare (în acelaşi an, 1616) va avea loc o lectură publică din *Don Quijote;* în 24 aprilie, directorul Muzeului Regal de Arte Frumoase din Madrid, prof. Antonio Bonet Correa va vorbi despre „Arta în epoca lui Cervantes"; iar în 26 aprilie se va desfăşura o masă rotundă despre „drumurile lui Don Quijote". Nu le rataţi! (Simona Sora)

● La Green Hours se dă *Sex, Drugs & Rock 'n' Roll.* Nu, nu trebuie să întrebaţi barmanul de noile produse. E vorba de un spectacol de teatru cu Florin Piersic jr. De văzut şi luat aminte. (Matei Martin)

● Ştelian Ţurlea, *Iubire în Decembrie '89* (Editura Meronia). El, aşa-numitul Popeye, era să moară, pe stradă, făcînd Revoluţia în Bucureşti; ea, Anamaria, tot atunci, la Timişoara; ei se vor iubi, o clipă, la Paris, în 1990 – ajungînd să se întrebe dacă, de fapt, „vinovaţii nu vor fi tot aceia care au ieşit atunci pe stradă şi au murit". Un roman concis de amor în care, pentru prima oară în proza noastră, îndrăgostiţii ies furioşi de la un colocviu parizian cu tema: „România, cine a minţit?". „Cu cine să fi discutat? Cu Paleologu, cu Paler, cu Stelian Tănase, cu Doina Cornea? N-am eu curajul ăsta... Mă complexează... Cu francezii...? N-ai văzut că nu-i clintea nimic din ideile lor?" (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Produsele neaoşe

Există un tip de patriotism, mai puţin evident, care se manifestă în domeniul consumului. Să se dezvolte consumul, desigur, dar să nu fie totul de import: să avem şi noi produsele noastre, şi producătorii noştri, pe care să-i încurajăm şi să-i propulsăm. Afirmaţiile de mai sus nu sînt nici o profesiune de credinţă, nici o ironie: reflectă doar o mentalitate destul de extinsă, şi de benefică, pe care o au unii dintre compatrioţii noştri. Căci de ce să fie văzută patria doar ca un conglomerat armonios de dealuri, văi şi alte forme de relief, ca un izvor de resurse naturale şi ca o agitaţie de fabrici şi uzine, cînd, o imagine mai simplă şi mai actuală ar fi cea a unor perechi de pantofi Clujana, ciorapi Adesgo, creme Farmec, apă minerală Borsec sau caşcaval de Tîrgu Mureş? Ceea ce vreau să semnalez, de fapt, este „un nou val" în consum: *trend*-ul pro-neaoş. Uşor nostalgic, din sentimente amestecate de mîndrie, compasiune, nostalgie şi economie. Şi diminuarea încrederii faţă de ce e străin. Dacă lăsăm deoparte excesele pro şi contra, nu are ce să fie rău în această parţială reîntoarcere, ce urmează unei negări generale, aproape totale, a produselor româneşti de prin anii

'90, cînd chiar şi turcismele erau mai bune. Atunci cînd consumatorul deja rodat ştie cum să combine opţiunea pentru mărfurile neaoşe cu cea pentru cele internaţionale, şi are propria ierarhie de calităţi, lăsînd deoparte alte prejudecăţi etnice, nu e nici un pericol. Şi cînd spun „consumator" nu mă refer, ca altădată, la gospodina corpolentă în rochie – capot înflorată de pe vremea lui Ceauşescu, care, de fapt, a şi dispărut. Ci la clienta spilcuită, în ţinută gen *office*, ori la bărbatul de firmă, cu alură de reclamă, vizibili prin supermarket-uri. Aceste categorii pragmatice sau, mai bine-zis, normale, ştiu, de pildă, că ciorapii Adesgo sînt mai buni şi mai trainici decît mulţi alţii, fie ei italieneşti sau franţuzeşti. Şi lăsînd deoparte complexele cosmopolite, sînt gata să facă o afacere, deplasîndu-se tocmai pînă la magazinul fabricii, care se află mai sus de Parcul Tineretului, pentru a cumpăra, cu acelaşi preţ, mai multe perechi în loc de una. Vînzătoarele, pe de altă parte, şi-au însuşit, şi ele atitudinea potrivită cu noutatea situaţiei: nu mai sînt acre, ci ademenitor-iniţiatoare; pe un ton măsurat, uşor şoptit, îţi înţeleg nevoile, şi-ţi fac recomandări discrete, adecvate. La fel se întîmplă în cazul cremelor de mîini Farmec, sau a lenjeriei neaoşe de mătase, fără multe briz-briz-uri dar de calitate bună, şi cu măsuri de toate felurile. Ca să nu mai vorbim de caşcavalul de Tîrgu Mureş, apa Borsec sau chiar fructele şi legumele din piaţă, în cazul cărora se insistă, de multe ori, că sînt adevărate, deci româneşti. Această întoarcere, sau reluare în seamă a unor produse neaoşe, fără a le contesta pe cele de import, marchează, cred, o nouă fază a consumului: mai puţin snoabă, mai puţin isterică, mai echilibrată şi mai realistă.

▲

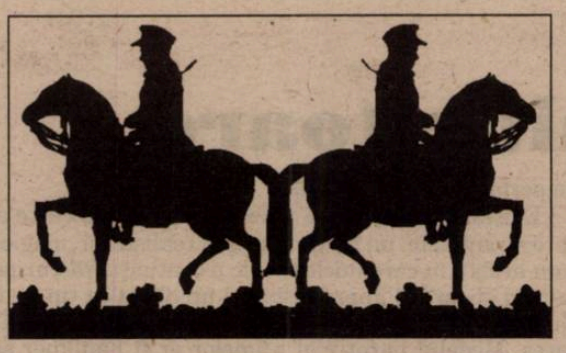

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O Pisică în Anul Calului

Lumea fiind ceea ce este, Anul Calului fiind în plină desfăşurare, Europa fiind la ordinea zilei şi a nopţii, Maastricht fiind oraşul de care ştim cu toţii, eu personal fiind un palid secretar al epocii mele,

îmi face plăcere să transcriu o scrisoare primită din orăşelul acela olandez din partea unei persoane necunoscute, avînd grijă să păstrez tăcere asupra numelui ei şi a vorbelor bune la adresa mea, socotind că avem în faţă un „docoment" cum nu-s două care să circule, la ora asta, între Urali şi Atlantic:

Dragă domnule..., îmi permit să scriu cuvîntul „dragă" pentru că împărtăşim ceva nespus de drag: stanşibranismul. Am ţinut să vă scriu astăzi, 12 februarie, pentru că intrăm în Anul Calului, anul dumneavoastră; va fi cu siguranţă înfloritor, vesel-nechezător, în trap elegant. Pisică fiind, nu ştiu ce-mi rezervă. Articolul dumneavoastră („Stan şi Bran în Anul Calului...") mi l-a trimis mama în Olanda şi m-a impresionat foarte mult; mărturisesc că am dat şi ceva apă la şoricei. Ce bucurie să descopăr un alt iubitor al LOR!

Pe 1 ianuarie al acestui an simetric, mă spălam pe dinţi, apare mama precum o vijelie:

„– Repede, vino, sînt Stan şi Bran!"

Un început de an cu zîmbetul pe buze – ce putea fi mai frumos la Bucureşti? Mama pe un fotoliu, eu pe un altul, cîinele Balloo întins pe canapea, iar tatăl meu, în puţinul loc rămas pe canapea, corecta un manuscris, avînd şi un ochi spre ecran, bineînţeles. Ninsese şi, prin perdea, copacii albi din grădină dădeau impresia unei stampe japoneze.

Calm, plăcut, atmosferă destinsă şi EI! Rîdeam cu toţii de aceleaşi glume ca şi cum am fi făcut parte din aceeaşi familie. Balloo, un venerabil „domn" de 101 ani în termeni cîineşti, dormea tun, fericit că toate oile erau adunate la un loc şi că nu trebuia să bîntuie prin casă-ca-să ne găsească şi să ne reunească.

Filmul nu a fost dintre cele mai reuşite, însă îmi mai amintesc de o perlă: ei doi într-o maşină, vorbind foarte romantic despre doi îndrăgostiţi. Bran: „A fost dragoste la prima vedere!" Stan: „Da, da, e bine aşa, cîştigi timp!" Pe 2 ianuarie i-am ratat, nimeni nu mi-a telefonat, păcat!

...Mergeam cu ai mei şi cu fratele meu la cinematograf – cînd era vorba de Stan şi Bran se ivea o oarecare problemă: rîdeam cît toată sala, şi nu aşaaa, delicat, NU! Rîdeam precum un căpcăun: „hă-hă-hă!" Ai mei erau puţin jenaţi, oarecum ruşinaţi: „Rîzi şi tu mai încet...!" Dar nu puteam. Curios lucru: un trup'şor atît de micuţ şi de slăbănog scotea din el sunete bădăranice, de căpcăun necioplit! Anii au trecut peste mine, „hăhăiala" a rămas.

În încîntătorul orăşel Maastricht, unde locuiesc, mai cunosc un iubitor de stanşibranism; are mai toate filmele cu ei pe videocasete. Uneori, N..., un olandez, mă invită să mîncăm ceva împreună şi să ne uităm la filmele LOR; urmărim vreo două-trei! Le ştim pe dinafară şi rîdem ÎNAINTE de a se întîmpla comicăria; de fapt, rîdem de două ori şi ÎNAINTE ŞI ÎN TIMPUL (ştiu că asta este foarte iritant pentru un non-sau-semi-stanşibranist). Şi mai corect – rîdem de trei ori, căci înainte de a ne spune „la revedere", repetăm perlele reţinute. Pe scurt: unii se droghează în fel şi chip, noi ne drogăm cu ei. Atît de departe merge viciul! Ieri, vorbind cu N... la telefon despre lucruri prozaico-plicticoase, însă necesare, am încheiat într-un ping-pong de perle verbale. Bran: „Doamnă, sîntem victime ale depresiei; n-am mîncat de trei zile!" Stan: „Într-adevăr, ieri, azi şi mîine!" Bran: „Hai, trebuie să ne grăbim!" Stan: „Normal – viaţa nu este suficient de scurtă!"

Acest cuplu (pentru mine) extrem de hazos-armoniosss... s-a duss... Şi vă fac o mărturisire care poate suna bizaaarrr: sînt fericită că Stan şi Bran trăiesc pe alte unde, pentru că numai ideea pierderii lor m-ar descumpăni şi m-ar atinge foarte adînc în suflet. Îi am la capul patului – o carte despre viaţa lor – şi ori de cîte ori mă păleşte tristeţea, mă uit la ei şi îmi revin, mă reanim.

...Am să închei tot cu EI, cu o spusă care îmi călăuzeşte zilele:

„SPLENDID IT IS AND SPLENDID IT SHALL BE!"

I-am răspuns confratern, precum Stan Laurel fiecărui semen al său de care se despărţea, după o vorbă, pe stradă: „Să fii binecuvîntat!".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mircea Mocanu

„M-am născut în 15 februarie 1946 la Bucureşti. Mama era ingineră de construcţii-montaj şi tata inspector de calitate la Frigocom. Mama spune că s-au văzut pe stradă, într-una din zilele acelea de insurecţie armată antifascistă şi antiimperialistă. Nu erau partizani, erau oameni normali. Nu erau nici dornici de acte de bravadă. Tata fusese cîteva luni pe front, fusese lovit de un glonţ în braţ şi nu şi-l prea mişca, aşa că nici s-o ia în braţe ca lumea nu putea. Era blînd şi asta i-a plăcut mamei. Sigur, după aia era prost de tot fiindcă a urmat în viaţa României o perioadă de viaţă şi de moarte. Spunea mama că îi păcăleau şi la cartelă, la ulei, la cuponul de stofă. Aşa am crescut eu, cu minge de cîrpă, calul era un lemn, sabia era o nuia. Vedeţi, citeam mult, mama mă ducea la o pianistă dată afară din Filarmonică şi ea m-a învăţat pianul şi canto. Am mers la şcoală, am făcut şcoala generală de nouă clase, am învăţat rusa, franceza mi-a predat-o un unchi. Engleza o învăţam de la un popă din cartier. Totul era pe furate. Furai de la cineva, furat rămînea şi era şi bine, se întipărea, că nu credeai că mai poţi vreodată să înveţi. Eu am luat drumul medicinei. Halatul alb, normele medicale mă atrăgeau în special. M-am specializat în endocrinologie. Era un domeniu interesant, plin de stimulente. Mi-am început şi doctoratul. Era foarte bine. Eram la Policlinica Titan, apoi am ajuns la Policlinica Vitan. Stăteam cîteva ore pe zi acolo, mergeam acasă şi citeam, cîntam. Lumea era primitoare, n-aveam treabă. A venit o oferă chiar de a învăţa copiii acasă pian. Whisky-ul era whisky, Kent-ul Kent, prinsesem chiar perioada aceea de maximă deschidere. Venea lume bună la noi în ţară, mari dirijori, mari interpreţi, mari opere de artă se cîntau, jazz-ul era o nebunie, veneau pe bandă rulantă cei mai mari interpreţi, se experimentau tot felul de lucruri. Bine, era şi mult patriotism. Credeam că partidul e soluţia şi m-am înscris şi eu în partid. După aia, au început cartelele la ulei, spre sfîrşitul epocii, se stătea la carne, ce să mănînci? Noroc că fiind doctor mişcam astfel lucrurile, mai veneau la cabinet cu tot felul de plocoane şi eu dădeam ţigări şi primeam carne. Mama s-a apucat pe la 25 de ani să-şi facă facultatea, tata nu a mai făcut nimic, bine că şi-a reparat braţul, dar cu intervenţii mari de tot, l-au şi prigonit că avea rana de pe frontul de Est, dar s-au găsit oameni care i-au refăcut braţul, îi numesc aici pe doctorul Ionescu, doctorul Vasiliu. Să nu spun despre alţii. De asta cred că mi-a plăcut să mă fac doctor. Majoritatea pacienţilor din salon au probleme nu foarte grave. Unii sînt la terapie. Eu nu pot să bag în gaură."

▲

HUMANITAS
cartea care dăinuie

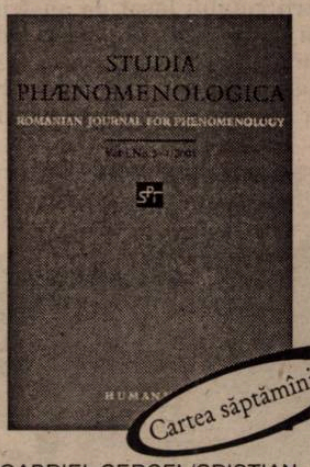

GABRIEL CERCEL/CRISTIAN CIOCAN (ed.)
Studia phænomenologica Revista română de fenomenologie nr. 3–4/2002

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Oraşul drepţilor

Am predat pentru o săptămînă la Institutul van de Velde din Antwerpen, Belgia, laolaltă cu alţi 10 profesori invitaţi din Europa şi SUA. Voi descrie altcîndva experienţa excepţională a oraşului şi a predatului vreme de 10 ore zilnic. Unul dintre ateliere, condus de o britanică, a încercat să sugereze studenţilor în arhitectură ce va să însemne experienţa handicapării în relaţia cu spaţiul urban, aşa cum noi, „normalii", îl oferim celor mai puţin norocoşi. Aşezaţi în scaune cu rotile, studenţii au avut de parcurs spaţii etajate, de deschis uşi, de intrat în lifturi – în fine, tot ceea ce facem zi de zi, fără să ne punem deloc, dar deloc întrebarea dacă toţi cei din jurul nostru o pot repeta cu aceeaşi uşurinţă.

Mi-am adus aminte deunăzi de această problemă cînd, în faţa Casei Poporului, un autobuz 385 în care mă aflam a ratat la mustaţă un orb, angajat pe verde pe trecerea de pietoni (de unde va fi ştiut că e verde, căci nu avea semnal acustic?), aşadar perfect îndreptăţit să traverseze. Mîrlanul aflat la volan nu i-a îngăduit, tocmai pentru că întinsese bastonul alb, bietul om trebuind să se retragă şi să dea voie nesimţitului aflat „la putere" să abuzeze. Inutil să mai spun că, la douăzeci de metri mai departe, în dreptul parcului Izvor, un echipaj de poliţie dormea, v-o jur, într-un Passat din cele noi (V6 4 motion), cu conştiinţa datoriei împlinite... Mi-am adus aminte, de asemenea, cum un mai tînăr coleg handicapat locomotor încerca să ajungă la biblioteca UAR din „Ion Mincu". O scară mîndră, elicoidală, monumentală, tronează în holul facultăţii noastre, dar nu e nici un mod de a accede, altfel decît cu liftul, la spaţiile de curs, pentru cei mai puţin „dotaţi" decît noi. Mi-am amintit , încă o dată, atunci cînd am citit tema pentru concursul catedralei Patriarhale. Desigur, se cere să se respecte exigenţele brumei de legislaţie existente cu privire la accesul persoanelor cu handicap – nici nu se putea altfel la o temă întocmită de profesionişti cu stagiu în administraţia publică, exact în locuri de decizie urbanistică şi de lucrări publice. Problema este că, pentru a accede la intrarea în catedrală, un handicapat are de urcat şapte metri; or, aceasta solicită o rampă de peste o sută de metri lungime desfăşurată, probabil acoperită (dacă e să o folosească şi iarna). Este vreunul dintre competitori pregătit să accepte consecinţele arhitecturale – deloc neimportante – ale unui asemenea obiect utilitar în monumentala siluetă solicitată? Dar poate un bun creştin să alunge de la biserică tocmai pe cei ce ar trebui între cei dintîi să facă obiectul milostivirii lui? Vom trăi şi vom vedea!

În ciuda unei legislaţii existente – ca vai de ea, de ochii „Ioropii" – şi a intenţiei de a ne „alinia" la standardele europene, clădirile, întreg spaţiul urban al ţării noastre sînt pe mai departe inaccesibile persoanelor cu handicap. Poate că nu ar fi rău ca dl prim-ministru şi cu dl primar să încerce experimentul cu căruciorul cu rotile: să traverseze bunăoară o stradă din Bucureşti sau să ajungă măcar în biroul Avocatului Poporului, să zicem (deşi exemplul nu e bun, acolo nu prea ajungi de poliţişti nici zdravăn, darămite handicapat!). Vor constata atunci sănătoşii la putere că racordurile străzilor la trotuar, făcute în dorul lelii, la ciubuc, de te miri cine, nu îngăduie o asemenea deplasare continuă prin oraş; că, orb fiind, nu poţi traversa strada, pentru că semafoarele nu au semnale acustice măcar pe marile bulevarde; că instituţiile nu au rampe în preajma scărilor; că, aşadar, capitala României este un mediu ostil pentru un procent de cetăţeni ai săi. Oricît ar fi el de neînsemnat electoral...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Şerveţelul lui Churchill

Tot mai des întîlneşti în presă, pe unde nici nu te-aştepţi, o aceeaşi remarcă vindicativă: Winston Churchill ne-a vîndut ţara. Şi încă cum – pe un petic de hîrtie! Pe-un şerveţel! Sper că nefolosit, asta mai lipsea! Altminteri, era un mare gînditor politic, dar, vezi dumneata, acolo, la Yalta, şi-a dat arama pe faţă. Hai s-o spunem pe-a dreaptă: Churchill a fost mare cu-adevărat, dar, ce să-i faci (asta-i programa curiculară a politicienilor mari), a acordat prioritate propriului popor. Care după cel de-al doilea război mondial era la ultima limită a rezistenţei. În Marea Britanie, sistemul de cartelare a tuturor bunurilor de consum a durat peste zece ani, la rubrică „azi în istorie" a marilor ziare se mai amintesc şi acum zilele cînd s-a dat „liber" la unt sau la stofă. Pentru ca actuala regină Elisabeta a doua să aibă la căsătorie tradiţionala rochie cu trenă, a trebuit ca parlamentul să adopte o lege specială prin care, doar pentru această ocazie, prinţesei moştenitoare i s-a acceptat o raţie triplă de stofă. Pînă să iasă la lumină, în anii '60, toate guvernele de la Whitehall s-au cîrpit cum au putut, s-au folosit de planul Marshall (refuzat de lagărul comunist) şi, mai ales, au pus în operă inventivitatea şi energia britanicilor. Şi uite unde-au ajuns!

N-o fi fost uşor nici pentru marele fumător de trabuce să recunoască, la acel sfîrşit de război, că ţara sa nu mai era marea putere de la începutul secolului. România n-a fost singura sa pierdere geo-strategică – incapabilă să mai susţină financiar efortul de stăvilire a terorismului comunist, Londra a cedat apoi americanilor şi grija Greciei şi Turciei, zone, fie vorba-ntre noi, ceva mai semnificative pentru controlul Mediteranei şi al culoarului către Asia (la rîndul ei o enigmă şi un miracol). Guvernul Atlee a renunţat apoi la majoritatea profitabilelor sale colonii şi regatul s-a luptat cu încăpăţînare să nu devină o putere de mîna a doua. Deşi America, ieşită ceva mai bine din conflict, n-avea să mai fie ajunsă din urmă.

Dar ce înseamnă toate astea, faţă de comodele acuze ale unuia şi altuia că Churchill trebuia să ne salveze cu orice preţ, chiar riscîndu-şi propria sa ţară? Mai ales că România, oricum am întoarce-o, fusese aliata lui Hitler pînă la 23 august. *(„Unde v-au prins evenimentele din 23 august", îl întreba Alexandru Monciu-Sudinski pe un muncitor, în senzaţionala şi cam neglijata sa carte de interviuri „Biografii comune". „În ce an?", cerea acela lămuriri cu o stupefiantă naivitate care probabil că l-a costat pe autor).*

Evident, bine ar fi fost dacă şi România profita de sistemul de reabilitare a economiilor europene, altfel arăta România dacă în locul Sovromurilor ar fi apărut societăţi româno-americane sau dacă junta comunistă autohtonă ar fi adoptat linia moderată a ungurilor sau cehilor, sau dacă nimeni nu şi-ar fi cedat libertatea de gîndire, sau dacă... Dar şerveţelul lui Churchill e soluţia cea mai simplă. Un gras n-a vrut ceva, uite că nu s-a făcut, şi de pătimit pătimim tot noi ăştia, slabii! E mai simplu decît să acceptăm pînă la capăt paralizia şi duplicitatea politicii româneşti dinaintea şi din timpul războiului. Sau obtuzitatea şi perversiunea celei care a urmat. Ar fi la fel de simplu să dăm vina, dacă tot e să ne limităm la o persoană, pe mareşalul Antonescu. Sau pe Gheorghiu-Dej. La fel de incorect, dar la fel de simplu. Dar nu! Ăştia sînt români, celălalt e străin, aşa că dilema e rezolvată de la sine. Recenta dispută în cazul Antonescu e grăitoare – ceea ce ar fi trebuit să fie o dezbatere publică s-a transformat brusc într-un delict incriminat printr-o lege adoptată la repezeală.

Păgubitoarea idee că istoria depinde de un singur om, încarnare fie a lui Mesia, fie a lui Satana, pare să aibă viaţă lungă în psihologia românului cu sau fără studii. De aici şi obsesia pentru persoana şi modul de desemnare a şefului statului, dar minimă pentru partide şi ideologii. Sau suspiciunea cu care e privită apariţia oricărei noi personalităţi. Cu sau fără şerveţel.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Trei week-end-uri cu Spielberg*

Da, e o artă coruptă. Din visul de a crea imagini care să ne mişte pe toţi (culţi, inculţi, desculţi, burghezi, proletari, aristocraţi, tineri, nu-prea-tineri, cîndva-tineri), care să ne găsească oriunde (în apartamentele, palatele, maghernițele, wigwamurile, iurtele, igluurile, cămăruţele şi pustiurile noastre personale), care să ilumineze, măcar un moment (cît durează un chibrit scăpărat în întuneric), ceea ce avem în comun – din visul acela nu s-a ales mare lucru. Publicul e rupt: „elitele" îşi au cinematograful lor „de artă", „maselе" au cinematograful lor „comercial". Iar ghilimelele care umplu fraza anterioară sînt răzbunătoare, pentru că, pe la începuturile cinefiliei mele, de cîte ori auzeam pe cineva făcînd distincţia respectivă, reacţionam printr-o crispare interioară (mai mult sau mai puţin vizibilă) şi un scrîşnet de dinţi (mai mult sau mai puţin discret). Mă temeam că va urma o întrebare solemnă despre *Deşertul roşu* al lui Antonioni, sau despre *Albastru* al lui Kieslowski, sau despre *Călăuza* lui Tarkovski. Şi (pe-atunci nu învăţasem să mă controlez) mă temeam că voi răspunde obraznic: „Le-am văzut şi, de-atunci, încerc să uit că le-am văzut." Iar interlocutorul, în amabilitatea lui, nedorind să-şi strice părerea despre mine, va insista: „Nu se poate, trebuie să le mai vezi o dată!". Iar eu (pe-atunci mergeam departe cu fronda) voi răspunde: „Nu se poate: în seara asta se dă la televizor un Spielberg pe care nu l-am mai văzut de cîteva luni şi nu-l pot rata". Şi el, încăpăţînîndu-se înduioşător să nu mă expedieze în bolgia idioţilor (sau a anti-intelectualilor, sau a altor cauze pierdute) va conchide că îmi place să provoc, să spun lucruri scandaloase. Dar eu cred(eam) cu adevărat că (şi urmează o triplă blasfemie): în *Deşertul roşu*, alienarea e doar o poză şic; în *Albastru*, Kieslowski falsifică suferinţa umană, toată „arta" de-acolo fiind doar afectare; iar *Călăuza* e un dicţionar greoi de simboluri. Mă revolta (pe-atunci îmi plăcea să fiu revoltat) faptul că, la Cinematecă, aceste filme umpleau sala, în timp ce, la *Regula jocului* de Renoir, dîrdîiam de frig alături de alţi doi-trei speriaţi, pe care îi auzeam apoi comentînd: „Da, e drăguţ, dar cam frivol, nu se compară cu..." – urma un titlu ca *Amadeus* sau *Blow Up*, sau altul pe care încercam să-l uit. *Regula jocului* este, pentru mine, un film mult mai mare decît cele ponegrite mai sus, dar, în ochii spectatorilor respectivi, suferea de un păcat capital: lipsa de pretenţii. Era antrenant (urît cuvînt: obscen şi comercial ca dracu').

Multă vreme m-am războit cu acest tip de cinefil. Acum avem relaţii amiabile. Doar unele lucruri s-au păstrat. De exemplu, el strîmbă din nas cînd îi spun că *Amélie* (ultimul mare succes european de pe marele nostru ecran) e un minunat film *comercial*, ca şi cum aş fi enunţat cine ştie ce paradox pervers. Iar atunci cînd mă invită la un cinematograf de artă, ca să revăd trilogia tricoloră a lui Kieslowski (în treacăt fie spus, îmi place *Alb)*, eu prefer să stau acasă şi să aştept reîntîlnirea cu ultra-comerciala trilogie de aventuri a lui Spielberg.

Mi-a rămas prea puţin spaţiu ca să vorbesc despre trilogie – care nici n-are nevoie de multă analiză: calităţile (darul ludicului, al hiperbolei, al compoziţiei, capacitatea de a şterge graniţele dintre acţiunea spectaculoasă şi comedia burlescă, puterea de a înzestra efectele speciale cu personalitate) sînt la suprafaţă. Dar un lucru merită repetat despre Spielberg: deşi, pentru unii cinefili, el e chintesenţa comercialismului (caracter conservator, sentimentalism, optimism, evazionism, tehnologie şi „ah, umanismul acela detestabil!"), Spielberg e comercial fără a fi „comercial" (în sensul de corupt). Pur şi simplu, ce-i place lui rimează cu ce ne place nouă (sau celor mai mulţi dintre noi). Nu-i un gînditor profund şi, atunci cînd încearcă prea tare să transmită idei importante, sau atunci cînd vrea cu tot dinadinsul să fie poetic, ratează. Dar e convins că există cîteva lucruri simple (să le spunem valori, dar pot fi şi slăbiciuni, copilării, fantezii, coşmaruri) care ne leagă pe toţi, în orice peşteră, pădure, pustiu etc. am trăi. Caută un „sesam". Încearcă mereu să ne uimească sau să ne emoţioneze; şi adesea reuşeşte. Cel puţin într-un sens, el este la fel de important ca Renoir, Welles sau de Sica – oameni de film care, fiecare în felul său, au visat să facă o mare artă *populară*, ignorînd faptul că negustorii trecuseră deja pe-acolo, filmul era deja corupt, publicul era deja rupt în publicuri.

* Trilogia *Indiana Jones*, vineri la PRO TV, 29 martie-12 aprilie.

▲

Cătălin MANOLE

Ferentari

Cartierul Ferentari, pe Strada Tunsu Petre, pe Trompetului şi mai departe, pe Zeţari, arată ca după bombardament: casele sînt într-o rînă, sărăcia este mizeră. Ce-a fost mai întîi: sărăcia sau mizeria?!

Din loc în loc focurile menţin mirosul dulceag de plastic topit. Şi aici ar putea urma toate clişeele „scandaloase" din presa cotidiană, epitetele tocite în descrieri rafinate ale grotescului. Poveşti, frenetice în grozăvia lor, despre condiţiile de mahala cu blocuri în care se trăieşte în această... mahala cu blocuri. Despre ce să scriu mai întîi? Despre copiii îmbrăcaţi peticit şi joaca lor prin gunoaie, despre cearcănele vineţii, despre blocurile numite mereu „ghetouri"?

Trompetului

„L-au săltat de la pămînt pe Sile! E la pîrnaie! Acum a rămas doar frac'su, Nuţu".

Şiret îşi şterge mucii de la nas cu mîneca. Nu-i pare nici bine nici rău, de Sile. Are mănuşi fără degete, parcă special făcute să i se vadă unghiile negre, fioroase.

„Acum a rămas cel mai tare Nuţu. El e cămătar, nu e şmecher de-ăsta de stradă ca noi. Auzi, da' ştii cumva cum e treaba asta nouă cu vizele, că mă interesează?"

Piaţa Ferentari este jerpelită, cu tarabe schimonosite de rugină şi de timp. Şiret şi ceilalţi băieţi stau retraşi sub o streaşină, par să plănuiască ceva. Numele lui Nuţu îi face să devină gravi, aproape politicoşi.

O iau pe Trompetului spre Sălaj. Trompetului este cea mai mare stradă din cartier, în comparaţie cu uliţele dintre case – un bulevard. Toţi vin aici să se distreze, să se plimbe, să afle noutăţile, pentru că nimeni nu a îndrăznit să investească într-o discotecă. Pe strada asta se rezolvă şi conflictele: ultima oară s-au confruntat două clanuri – al lui Nuţu şi al lui Salomeea. Şi aşa cum se întîmplă de obicei cînd clanurile concurente se înfruntă pe strada principală, a fost nevoie de intervenţia „mascaţilor" pentru a le potoli, deşi se încăieraseră din nimic, dar erau gata să se bată pînă la ultimul, fiind în joc „interese financiare".

O democraţie incipientă în care forţa fizică mai are cîte ceva de spus.

O afacere

Pantofii fac să-i pară hainele şi mai terfelite. E slab, brunet, îmbrăcat sărăcăcios, dar încălţat cu o pereche de pantofi scumpi. Mă cîntăreşte cu o privire de negustor şi încearcă să ghicească ce caut în cartier. Îi spun că mă duc la Nuţu şi el devine şi mai curios, dar o dă pe glumă:

„Ha! Ha! Ai făcut judo, karate, ceva? Vrei să te angajezi la firma lui de mascaţi? Ia uite! Ai pantaloni de-ăştia anti-tero cu buzunare-n părţi! Nu zici nimic? Poate îmi faci acum o schemă prin surprindere! Ha! Da' nu-mi faci, nu? Ai afaceri cu Nuţu, ceva bani de recuperat? Nu te superi pe mine, că io glumesc acu'. Aşa fac eu cînd n-am un cartof în burtă: glumesc. Ha! Ha!"

Florin, un băiat de 25 de ani, umblă cu un rucsac în spate. Acolo are, şi încearcă să vîndă, bidoane de trei litri cu detergent verde de spălat vase. Locuieşte „pe-aici prin cartier" şi el ar putea să îmi povestească tot ce vreau să ştiu însă are o condiţie:

„Marci banu'?"

Pînă la urmă îmi spune ceva pe gratis: „Uite, vezi centrala asta termică? Aici vin eu cu nevasta să facem baie cu apă caldă. Îl cunosc pe centralist. Acasă trebuie să încălzim şi e complicat, da' aici curge duşu' cît vrei, apa e fierbinte. Nu ţi-e frică – aoleo se termină apa. Plus că ne încuiem acolo şi facem ce vrem. Înţelegi...?"

Îmi face cu ochiul. În timp ce vorbim vede un Mercedes oprit lîngă o Dacie. Şoferii vorbesc prin geamurile deschise. Florin miroase prada şi se repede la Mercedes cu o sticlă de detergent. Negociază cu şoferul în timp ce copilotul acestuia a coborît şi discută cu o doamnă din Dacie.

Prin punga doamnei se ghicesc teancurile de bancnote de 500 de mii. Casele din jur arată ca nişte bordeie. Mercedesul nou, luxos, cu un şofer îmbrăcat în trening de echipă naţională a României, iese silenţios de pe una din uliţele cu garduri aplecate şi cişmele ce ţin loc racordării la reţeaua de apă curentă.

L-am auzit pe Florin spunînd la sfîrşit şoferului: „Eşti băiat bun!". După care, întors la mine mi-a arătat victorios o bancnotă de 100 de mii:

– Aşa se fac afacerile! Sticla aia nu făcea nici 30 de mii!

Un gladiator

Hotelul galben al lui Nuţu este cu două etaje peste celelalte coşmelii. Abia intrasem în hol şi mă ia la întrebări un domn cu burtă, în maieu şi papuci. Îi stricasem tihna unei după-amieze. M-a poftit afară şi a început să mă întrebe atît de repede încît nici nu ştiam la ce să răspund mai întîi:

„Cum te numeşti dumneata? De unde vii? Cine te-a trimis? Unde locuieşti? Ce cauţi aici?"

L-am întrebat şi eu, aşa, de chichi, unde locuieşte. Nu mă interesa, dar vroiam să îi răspund cu o indiscreţie, să nu mă ia de fraier. Se pare însă că întrebarea mea nu l-a amuzat. A ridicat o sprînceană şi a zis:

„Eu sînt Mişu".

Apoi s-a încruntat. Şi, după ce a scrutat împrejurimile cu o privire circumspectă, m-a sfătuit cu vocea lui hîrîită să-mi văd de drum, că „aici nu-i hotel, e hotel cu circuit închis". Oamenii de pe uliţă mi-au explicat ce înseamnă asta: „ţine bagaboante acolo, pentru distracţie".

Ce este mare şi frumos în cartier, dacă nu e a lui Nuţu, este a lui „frac'su, Sile". Sile are o casă impunătoare, toată numai marmură, un mic castel cu cîteva etaje, aproape la fel de mare ca hotelul galben. Apoi am descoperit firma de mascaţi a lui Nuţu – „Gladiator". În faţă erau parcate maşinile de intervenţie cu emblema „casei".

Toate aceste semne ale prosperităţii, afişate fără nici o reţinere într-un cartier unde mulţi copii sînt desculţi şi iarna şi vara, vorbesc de la sine despre cine este cel mai tare „cămătar" al cartierului. Şi cine este cel mai tare în general. Capitalismul înţeles ca schimb de generaţii în rîndul rinocerilor.

Păşesc timid pe gresia scumpă a firmei „Gladiator" cu speranţa că îl voi întîlni pe Nuţu. Un culoar verde, de vegetaţie luxuriantă, mă conduce în faţa unui birou înconjurat de păsări exotice, dintre care cea mai blondă era Jeni, secretara:

– Domnul Nuţu nu are timp pentru interviuri. E tot timpul pe drum.

Vă spun, domnul Nuţu este un *perpetuum mobile*.

Fenomenul „Al Capone"

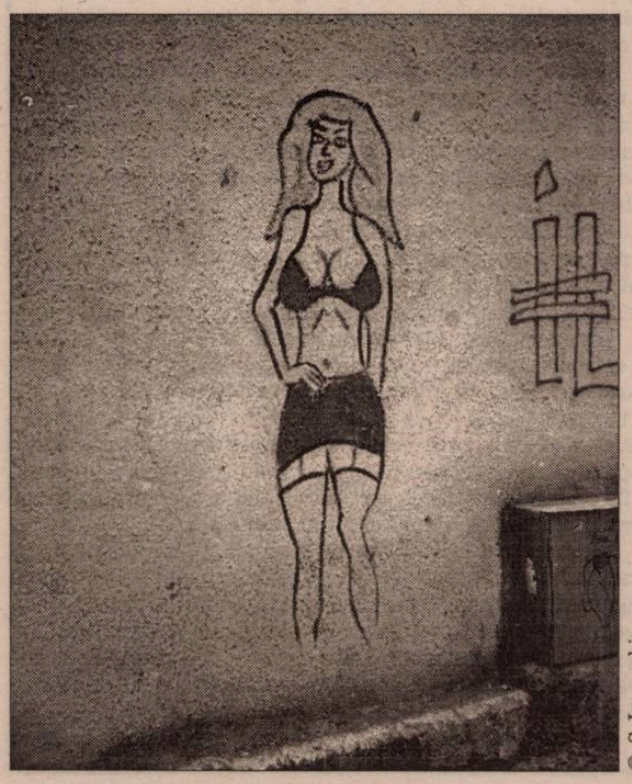

© S. Ivanoschi

Băieţii mai mari, cu ceva mărunt în buzunare stau în sala cu jocuri. Mulţi dintre ei privesc doar, strînşi ciorchine, la cei care „bagă în aparate". Majoritatea au 14-15 ani, destul pentru a face subalterni din „pitacii" de 10 ani.

„Cam aşa e p-aicia. E bagabonţi o grămadă. Mai mult acoluşa, în vale, pe Trompetului. Te bate, te dezbracă... Da' şi aici este băieţii cu drogurile. O bilă e o sută jumate, da' o iei şi cu 120. Uite, el e cu drogurile! El e şi la siringă şi la ţigară! Bilă, ia arată-i, mă, venele!"

La aparate jocurile sînt cu luptători de comando sau karatişti. Cînd nu sînt aici copiii bat mingea pe maidan sau explorează, în cel mai fericit caz, coclaurii: „La şcoală nu ne mai ducem. Io am 6 clase, ăla are 4... Cei mai mulţi d-aicia nu se mai duc la şcoală: băieţaşi! S-au luat cu anturajul ăsta...", îmi spune un puşti cu ochii albaştri. Bilă îl întrerupe cu autoritate: „Ia taci, mă! Dă exemplu, ăsta e şmecher, da' eu sînt şi mai şmecher, se uneşte clanurile, cum ar fi clanul Soprano cu altu'. E clanuri aicia. Ăsta e a lu' Bebiţă, ăsta e a lu Marieta. Cel mai tare e a lu' Ursarii. Canibalu, Biloi, ăştia. Dacă vă duceţi să vorbiţi cu Dan Oacă, vă explică el. E cel mai bun pă zonă, acolo."

La 16 ani ai săi, Sandu-Bilă e un veteran. A renunţat la şcoală. E îmbrăcat bine, sau cel puţin are hainele curate. Despre grozăviile cartierului vorbeşte firesc şi pe şleau, fără să-şi dea seama probabil că amintirile lui din copilărie se încadrează în codul penal: „Eu vreau să mă fac dealer. Se cîştigă bine. Pă exemplu, io vindeam marfă în Sălaj. Aia era zona mea. Cîştigam cam 600 de mii pe zi. Şi cu cît vindeam mai mult, cîştigam mai mult."

Ceilalţi băieţi îl ascultau cu respectul datorat unui carierist cu meserie bănoasă. În cîţiva ani Bilă va deveni probabil un model de reuşită pentru ceilalţi. Are deja un atu, cunoaşte de acum subtilităţile pieţei: „E riscant şi nu e. Dacă ştii unde să vinzi, cum să vinzi, să nu stai cu marfa la tine, chestii de-astea. Dacă ştii lecţia nu e nici o problemă. Poţi să tragi şi ţepe, dar pentru asta eşti obligat să ştii cui şi în ce fel."

Mobydick, Valter, Nicu Spaniolu dau din cap aprobator. Pe frunte au încă semnele pubertăţii, dar ţin să îşi arate şi ei aspiraţiile comune: „Fetele sînt ieftine – e 50 de mii scurtu'. Cîţi clienţi poţi să ai pe seară într-o zonă ca asta? Dacă vrei să o cumperi, să fie a ta, e de la 100 la 200 de parai. Şi e complicat asta cu femeile că stai cu părinţii şi n-ai unde s-o ţii. D'aia e mai rentabil cu droguri decît cu femei." Aderarea la un sistem de valori care, deşi este departe de normalitate, prezintă măcar avantajul de a fi comun. Important este să se iasă din starea de anomie. Cum – pare să conteze mai puţin.

Într-un astfel de mediu nu este o surpriză că unii dintre ei se droghează. Petreceri prea mari nu sînt în cartier. Toată distracţia e în cîte o scară de bloc, noaptea. Prietenii care au ajuns la dezintoxicare nu au fost exemple destul de puternice să-i sperie, iar despre programele anti-SIDA consideră că nu li se adresează lor, nişte cunoscători: „Nu e periculos cu SIDA, cu astea, că noi ştim cine se droghează, cine trage de mult, ştim tot mersu'."

Bineînţeles că nu toţi tinerii din Zeţari sau din Ferentari au astfel de preocupări. Dar prozelitismul face parte din afacere, oamenii din asemenea cartiere sînt săraci şi evidenţele greu de demonstrat sînt şi mai greu de combătut. „Fenomenul Al Capone" se dezvoltă în condiţii optime: cîte-un gangster de cartier devine vedetă, model, şi întotdeauna se va găsi cineva care să prescrie acţiunile & atitudinile lui într-o reţetă de succes: „Aici te-afirmi prin bani. Şi prin pumn, da mai ales prin bani. Că dacă ai bani eşti şmecher, cum s-ar zice. Întreabă de a lu' Ştoacă... ăia-s baza. Acolo se vinde marfă... Acolo-i mama naturii!"

Întîlnirea

Tunsoare şi mustaţă a la SOV. Sacou şi pantaloni de stofă, pantofi lăcuiţi. Look de bussinesman. Coboară din maşină, ridică puţin capul, nările i se dilată. Trage puternic aer în piept, îşi întinde braţele, priveşte de jur împrejur parcă pentru a se convinge că toate sînt la locul lor, aşa cum le-a lăsat la plecare. Îşi pipăie brăţara de aur, pare mulţumit. Împinge portiera şi ea se închide cu zgomotul plăcut al portierelor luxoase. Parcarea este goală, aşa că, din păcate, nimeni nu a admirat acest zgomot pentru care el a trebuit să lupte. Dar oricum oamenii ştiu. Doar de-asta îl respectă, nu?

Unul din „ai lu' Ştoacă" tocmai a venit acasă. Mi-a fost uşor să-l recunosc pentru că nu trebuie să ai ochi de vultur ca să-ţi dai seama că un BMW roşu, parcat în faţa unui bloc ce stă să se prăbuşească, nu poate fi decît al lui Ştoacă.

Ea era coafată, proaspăt vopsită. Cîrlionţii negri, strălucitori din cauza gelului, îi încadrau drăgălaş faţa, poate puţin prea grasă, dar cu tenul bine întreţinut. Rochia neagră, sobră, foşnea a mătase scumpă, tivită cu sclipici, iar parfumul, cu siguranţă nu unul obişnuit, mai risipea din mirosul de gunoi al împrejurimilor.

De sub bluza doamnei străluceau din cînd în cînd lanţuri groase de aur. El avea un singur lanţ, dar cu o cruce uriaşă care îţi lua ochii cum strălucea aşa, peste maleta neagră.

Momentan, domnul Ştoacă nu acordă interviuri.

Epilog

Mihai Tatu este student la Politehnică. El este vecin cu Ştoacă, Sandu-Bilă & Co. E vorba de vreo minune, un caz excepţional sau avem de-a face cu un mutant – jumătate student – jumătate „droghist"? Bineînţeles că nu. Şi în blocul în care locuieşte Mihai, chiar vis-à-vis de sala cu jocuri a *băieţaşilor*, mai locuiesc încă două studente. A fost o vreme cînd bătea şi el mingea pe maidan cu gaşca din cartier, cînd prindea păianjeni în borcan. Dar apoi a luat la liceu, la Şincai, şi de acolo a intrat la facultate. E drept că acum e considerat un ciudat şi un tip retras din cauză că nu ascultă manele şi pleacă la munte cu rucsacul în spinare, însă alte probleme nu sînt şi poate trăi şi fără anturajul şmecherilor: „Nu vreau să plec de aici. Dacă m-aş însura şi aş avea o familie ar fi un risc să rămîn în cartierul ăsta. Singur... nu am de ce să plec. Nu am probleme cu băieţii: mă privesc cu un fel de respect, dar nu pentru că sînt student – ei nu au explicaţia asta. Văd că sînt altfel şi respectă diferenţa dintre noi. Cred că mă consideră original şi atît. Ei nu fac legătura cu şcoala."

Cînd se întîmplă să-l viziteze cîte o colegă, Mihai o aşteptă în staţia de tramvai. I se pare un gest normal: „Fac asta jumătate din cauza cartierului, jumătate din cauza prejudecăţilor despre Ferentari."

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Apărătorul, apăratul şi aparatul

„Cu avocatul este o problemă. Nu ştiu cum l-au angajat pe Zaharescu, care era profesor la Facultatea de Drept, avea atunci vreo 50 de ani. Era profesor şi la şcoala aceea a Securităţii, făceau o şcoală de Drept pentru ofiţerii de Securitate. M-a apărat, însă, extraordinar, a depus chiar rîvnă, un deosebit interes în a mă apăra. Printre alte treburi a spus: «Tovarăşul Grama – cum se vorbea atunci – după cum se vede din toate depoziţiile dînsului a fost puternic influenţat de iluminismul francez, de Jean Jacques Rousseau, de Montesquieu, de Diderot...» A încercat o treabă care... Dar eu spuneam clar, spuneam: «Domnule ăştia, conducerea actuală este o adunătură de trădători puşi în slujba intereselor sovietice». Deci nu era o chestie nici de Diderot, nici de Montesquieu, nici de mai ştiu eu ce. Dar el a căutat într-un fel oarecare să... Rezultatul: în luna iulie Zaharescu este arestat, este condamnat 8 sau 10 ani. I s-a intentat o treabă, că atunci foarte uşor ţi se găsea o vinovăţie dacă vroiau să te bage la puşcărie. Şi a făcut pînă în '64, deci a făcut 7 ani de puşcărie fără ca, de fapt, să aibă vreo vină. Vina era că m-a apărat pe mine."

(interviu cu Mihai Grama, în volumul *1956 – un an de ruptură* de Ioana Boca, Fundaţia Academia Civică, 2001) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

O ipoteză

Prezentarea la unele posturi de televiziune (mai ales la Tele 7 abc) a unor filme româneşti făcute în perioada de „tristă amintire" şi, vai, a unor filme sovietice pe care Radu Cosaşu le numeşte Ku-Ki (Cu-Chip-Uman), adică „nu numai în afara şabloanelor, dar şi împotriva lor" *(Dilema,* nr. 471) a atras interesul spectatorilor mai mult decît la vremea „respectivă", cînd sălile erau oarecum goale. Evenimentul a cam răpit interesul publicului de televiziune altor centre de atracţie şi a creat un soi de contra-curent. Este uimitor, azi, cînd lumea respiră alt aer şi în alt ritm, să ai succes cu *Al 41-lea* sau *Călăuza!* (Va veni rîndul filmelor ceheşti, poloneze, ungureşti, iugoslave din aceeaşi perioadă?) Este uimitor şi aproape de neexplicat (decît poate prin excesul de filme stereotipe, desubstanţializate de pe ecranul televizoarelor) un succes atît de necontestat.

Dat fiind acest „boom" cinematografic, ce s-ar întîmpla oare dacă s-ar încerca şi reînscenarea unor piese de teatru „Ku-Ki"? Poate că publicul s-ar deconecta sau ar reacţiona surprinzător la unele piese ale lui Arbuzov, Ghelman, Vampilov, Rozov, ceea ce ar modifica peisajul teatral contemporan. Ce-ar fi să jucăm, de asemenea, din dramaturgia românească a timpului utopiilor, *Citadela sfărîmată* sau *Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă* de Horia Lovinescu, piese şi ele în afara şabloanelor vremii, *Somnoroasa aventură* sau *Mobilă şi durere* de Teodor Mazilu, *Aceşti îngeri trişti* sau *Mormîntul călăreţului avar* de D.R. Popescu, *Răceala* sau *A treia ţeapă* de Marin Sorescu, *Jolly Joker* sau *Cuibul* de Tudor Popescu şi încă altele, care s-au sustras conformismului dominant în epoca omului nou şi a construcţiei multilaterale?

Poate că spectatorii tineri ar fi şocaţi, nu ar înţelege mare lucru din problemele şi dramele timpurilor revolute, dar poate că ar medita asupra faptului că, în ciuda unor concesii şi convenţii, nu am străbătut un deşert al spiritului. Şi poate că ar tresări la unele semne la care au tresărit generaţiile mai vîrstnice. Iar o tresărire este aproape un catharsis. ▲

DACĂ AI CITIT RECOMANDAREA SCRISĂ LA SINGULAR, LIPSA IMAGINII POATE FI UN ÎNCEPUT DE VORBĂ GOALĂ

● Pe dosul unei vechi cărţi poştale, acest amestec de banal şi barbar: „1906 Dec. 16 Severin. Dragă Anetto. Am fost cam neglijent faţă de tine, nu ţi-am scris cam de mult, cred că mă ierţi, de Crăciun mă duc la Novaci, să petrec vacanţa, merge şi varămea Lelia. Dacă ai citit cărţile, le dai lu Titu, să mi le aducă cînd vine la Novaci. Îi scriu eu să vină el să le ia. Pe aci ce mai este? Vai de bieţi jidani, le-au dat craiovenii o scărmăneală bună, nu-o să uite aşa curînd. Tanti Penelopa şi Nenea Iancu ce mai fac? Nu mă îndoiesc că bine. Tutulor ai casei cele de cuvinţă din partemi. Crăciunu să vă aducă tutulora ce doreşte fiecare. Eu aşi dori, zău că nu ştiu ce." (**D. S.**)

● Pe drumurile patriei poate fi văzută din cînd în cînd recomandarea scrisă pe panouri mari: „Ocrotiţi vînatul. El este o podoabă a naturii". De remarcat că ocrotirea deplină îl va face să nici nu mai fie vînat. Dacă nu cumva *ocrotire* înseamnă exact acelaşi lucru ca în Constituţie, unde se spune că statul *ocroteşte* proprietatea. (**A. M.**)

● Cu ocazia trecerii de la Dialog la Orange, mesajul de întîmpinare s-a schimbat: „Eşti în reţeaua Orange (pronunţat „oringi"). Bine ai venit! Momentan, abonatul pe care l-ai apelat nu este disponibil. Te rugăm să încerci mai tîrziu". Ca abonat Dialog – mă rog, Orange – pot să înţeleg moda „personalizării" şi a adresării directe, provenită din faptul că în engleză se spune „you" şi la singular, şi la plural. Dar dacă mă sună cineva mai în vîrstă în timp ce am telefonul închis, precis o să mă-ntrebe: „Cine era, dragă, duduia aia care m-a luat la pertu?"... (**M. V.**)

● Săptămîna trecută, pe România 1, o discuţie exemplară (= rezonabilă, calmă, fără „acute", de parcă n-am fi fost în TVişoara noastră!) cu premierul Năstase, Rodica Culcer, Emil Hurezeanu şi moderatorul Horia Gruşcă se încheia cu problema corupţiei de la Vămi; zapez şi, pe 2, pic la fix pe-această ştire: „Poliţiştii de la Vămi se plîng de lipsa maşinilor personale"... „Ce formidabil montaj!", vorba lui Cosaşu. (**a. l. ş.**)

● Într-o seară, MTV ni s-a arătat într-un nou format şi cu noi prezentatori. Unul dintre ei încerca să explice, pentru telespectatorii postului, cum e cu noua grilă. „După cum zic unii, *the medium is the message*. La MTV, *the music is the message!*" Explicaţia e *cool*, la fel şi prezentatorul. Totuşi, cum rămîne cu imaginea? Kontează? (**M. M.**)

● Din poezia profană a acestei „religii" care este fotbalul: galeria campioanei, dezgustată de jocul echipei, scandează: „Steaua nu-i a noastră / E o glumă proastă!". Din logica tot mai abruptă a aceluiaşi joc: „Arbitrul de tuşă ne-a oprit eronat şase acţiuni de atac – a făcut genocid"... Din neologismele rostirii pe un cearceaf întins la tribună: „Ivanovici, Buzărin, REMEMBER 10 Mai 2001"!... În acel an, cei doi ziarişti au fost agresaţi la ieşirea din stadion de galeria „Cîinilor roşii", încît acest *remember* poate fi şi un început de barbarism. (**R. C.**)

Cu ochii-n 3,14

● „Apare pericolul unei duplicităţi a tinerei generaţii, asemănătoare cu cea existentă înainte de 1989, dar inversată", e de părere sociologul Georgeta Condur, coordonatoarea unui proiect realizat de studenţii Facultăţii de Ştiinţe Politice din centrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi *(Adevărul*, nr. 3670). Conform rezultatelor unui sondaj de opinie, „43% dintre tinerii chestionaţi (cu vîrste pînă la 20 de ani)" consideră că Nicolae Ceauşescu a fost „cel mai bun preşedinte al României din toate timpurile". Acelaşi sondaj de opinie efectuat printre persoanele cu vîrste de peste 71 de ani îl consideră pe Ceauşescu cel mai ineficient conducător al ţării. „S-a întors maşina lumii, cu voi viitorul trece", li s-ar putea spune acestor bunici pentru care memoria nu-i o vorbă goală. (**T. C.**)

EXISTĂ VREUN MOTIV RAŢIONAL PENTRU CARE PRIVIGHETOAREA N-A PUTUT REZISTA TENSIUNII NERVOASE? S-AR PUTEA. NUMEROASE CUPLURI ÎNCEARCĂ ACUM O NENOROCIRE LA TELEVIZOR

● Joia trecută, seara, mă sună mama, spunîndu-mi imperativ: „Dă repede pe Prima, că e povestea cu Andreea Marin!". Ştiam eu despre ce „poveste cu Andreea Marin" era vorba? Nu. Mă interesa să aflu că telediva a fost spionată/fotografiată/filmată pe cînd era în dormitor cu prietenul ei? Nu. Îmi place Andreea Marin? Nu. Mi-e milă de ea pentru ce i s-a întîmplat? Nu. Sînt un fan al lui Nistorescu & Tinu, moderatorii emisiunii de pe Prima? Nu. Există vreun motiv raţional pentru care m-am uitat totuşi la acea emisiune pînă la sfîrşit? Nu. Sînt oare dependent de telefon şi/sau televizor? Da. Şi ce e de făcut? Da. (**a. l. ş.**)

● Dintre cei nouă copii, Andalib Taqataqah din Beit Fajar, Cisiordania, era preferata familiei. La 20 de ani, Andalib *(Privighetoarea*, în limba arabă) vorbea deja – spune prietena sa cea mai bună – despre dragoste şi măritiş. În dimineaţa zilei de vineri, 12 aprilie, ea s-a trezit devreme, a pregătit ceaiul pentru tatăl ei şi a plecat de acasă. Ultima sa imagine, pe banda video a *Brigadei martirilor Al'Aqsa*, o arată îmbrăcată în jeans-i, cu un bluzon cu buzunare, fermoare şi înscrisuri în engleză, zîmbind în timp ce spune *Trupul meu este un butoi de pulbere care-i va arde pe duşmani*. Peste cîteva ore, pe o stradă din Ierusalim, avea să devină cea de-a treia femeie-kamikaze a Intifadei palestiniene. (**A. C.**)

● În campania electorală, cel mai tînăr candidat la preşedinţia Franţei, Olivier Besancenot, troţkist, s-a îmbolnăvit: n-a putut rezista tensiunii nervoase şi oboselii fizice impuse de contactul direct cu alegătorii (acolo unde rivalii săi mai în vîrstă – Chirac şi Jospin – prind noi puteri) şi şi-a luat un concediu medical de trei zile. Cheltuielile provocate de această indispoziţie temporară vor fi rambursate de Consiliul Constituţional. Probabil la capitolul accidente de muncă. (**M. B.**)

● Pe National Geographic, într-un reportaj despre îndrăgostire, un foarte tînăr neurolog spunea lucrurilor pe nume: se poate şti cu certitudine dacă eşti îndrăgostit analizîndu-se activitatea cerebrală a patru mici zone din creier. S-ar putea ca în scurt timp să mergem la scaner să vedem „dacă mai ţine". Ce ne facem? (**S. S.**)

● Citim că la un concurs Miss Piranda din Oltenia, au concurat numeroase cupluri dornice de glorie: printre acestea s-a aflat şi perechea formată din „Răbdarea" şi „Inoxidabilul". Rămînem cu un oarecare regret că n-a primit vreo distincţie: premii pentru porecle nu s-au dat. (**T. C.**)

● Premierul român a avut un consilier german pe tema eliminării vizelor. A funcţionat. Acum încearcă să aducă un consilier german pentru lupta contra corupţiei. Arghezi spunea că ne-ar trebui mai mulţi nemţi. Se rezolvă. (**C. G.**)

● Un foarte bun prieten din ceea ce se numeşte Orientul Mijlociu îmi spune la telefon că în jurul său sînt mulţi oameni care dacă nu văd zilnic la televizor o nenorocire zic că „n-au ce vedea"... „Cunoşti specia?" N-am ştiut ce să-i răspund. (**R. C.**)

© D. Morar

Temeinicia – profesie nespectaculoasă

– dialog cu Gabriela OMĂT, editor, filolog –

În lumea activiştilor de partid, trimiterea cuiva înapoi la profesia de bază, la „munca de jos", cum era numită, reprezenta o sancţiune foarte gravă. Curioasă optică pentru un regim care pretindea că preţuieşte munca şi orice îndeletnicire cinstită, fie ea cît de modestă. Atunci cînd cineva era astfel pedepsit, profesia şi cariera – noţiuni întrucîtva asemănătoare ca sens – intrau într-un dureros conflict: adesea, cel care ocupase multă vreme posturi de notorietate în plan social n-avea vreo meserie la care să se întoarcă. Felul în care sînt privite meseriile şi carierele zilei de azi ne-ar fi de netăgăduit folos dacă vrem să înţelegem ceva din ritmul timpului nostru. Tranziţia oferă suficiente exemple: o carieră nu mai ţine de durata cuiva într-o meserie sau într-un post, ci de mobilitate, de însuşirea cîtorva profesii, de practicarea unor îndeletniciri deprinse din mers. Dacă am judeca unele efecte ale acestei situaţii, observăm că de la cariera care echivala cu inerţia la cariera ca suită de improvizaţii, deosebirea nu e mare. Temeinicia – ca profesie nespectaculoasă – este deocamdată în suferinţă. De ce?

A lăsa ceva în urma ta

Stimată doamnă Gabriela Omăt, cum aţi defini o carieră: ca pe un semn de vocaţie, ca pe ceva planificat cu exactitate, ca un triumf al hărniciei?

Aşa cum o înţeleg eu, o carieră lasă ceva în urmă, construieşte ceva. Pune un sigiliu al personalităţii, devine un reper. Fac o diferenţă între un bun profesionist/meseriaş şi cineva cu o carieră ce presupune prestigiu. Cred că, în acest ultim caz, vocaţia pune un accent existenţial. Dacă are o vocaţie, un om se poate remarca într-o sumedenie de profesii, dar pe toate le face la un alt standard decît media, pune pe ele o amprentă anumită.

Sînteţi implicată de mai mulţi ani într-un proiect de anvergură – publicarea agendelor literare ale lui E. Lovinescu de la Cenaclul „Sburătorul" – de care vă îngrijiţi împreună cu dna Monica Lovinescu şi cu o echipă de colaboratori. Cariera de editor ţine de vocaţie sau, mai mult, de o meserie bine deprinsă?

Personal nu cred că sînt un exemplu concludent. Fiindcă nu ştiu dacă în ce mă priveşte există vreo vocaţie. Ca mine sînt mulţi, care au muncit în ideea să-şi facă bine treaba acolo unde au fost puşi. Acum 12 ani, la fosta editură Minerva, am început lucrul la agendele „Sburătorul". A fost un pariu mai energic, a ţinut de încăpăţînare. Într-un timp şi într-o lume unde mulţi lasă baltă lucrurile de care s-au apucat şi aleargă unde-i mai uşor şi mai rentabil, m-am hotărît, orice ar fi, să duc treaba la capăt cît pot eu de bine. Să pun suflet: cu vremea, asta a devenit aproape o damnare, aşa simt cîteodată. Dar în meseria de editor există persoane mult mai interesante decît mine.

De ce nu v-aţi număra printre acestea?

Fiindcă fac parte dintr-o categorie pe cale de dispariţie: editorul de text. În sens larg, însă, editorul la care mă refer e omul care gestionează o instituţie, o construieşte managerial şi îşi leagă numele de o suită de colecţii, de apariţii deosebite, lansează autori ş.a.m.d. Am cunoscut în viaţa mea asemenea persoane dăruite. Cum era Al. Rosetti, profesionist strălucit şi ca lingvist, şi ca universitar sau cum a fost regretatul Zigu Ornea, care are acum reputaţia unui mare editor din ultimii 50 de ani ai secolului trecut. Bine meritată şi recunoscută. El avea simţul construcţiei, al contactării oamenilor potriviţi şi al punerii lor în acţiune, avea flerul conjuncturii favorabile şi al momentelor de amînare prudentă a unui volum ce n-ar fi trecut de cenzură sau ar fi trebuit grav amputat. Peste toate, avea un calm extraordinar. La Minerva am lucrat 30 de ani în acelaşi birou: nu l-am văzut niciodată agitat, enervat, stresat că face o mie de lucruri într-o zi. Venea calm la 7 dimineaţa şi pleca, la fel de calm, după-masa la 3, după ce primise 10-15 oameni cu care discuta, după ce dăduse zeci de telefoane, după ce mai citise şi manuscrisele în lucru, mai pusese la cale şi nu ştiu ce colecţie etc. Iar de la editură, pleca la o şedinţă la Uniunea Scriitorilor sau la Biblioteca Academiei şi seara, acasă, scria la propriile cărţi, biografia lui Stere sau a lui Maiorescu, atîtea altele; aşa ceva nu întîlneşti pe toate drumurile. De pe urma trudei lui de editor se vede ceva: nişte rafturi de cărţi, nişte fişiere tixite la Biblioteca Academiei, dincolo de ce a publicat el personal.

Avem de-a face aici cu o vocaţie sau cu o profesie îndeplinită temeinic, perseverent, care şi-a construit singularitatea?

Greu de spus. Cred că avea vocaţia relaţiilor umane. Singularitatea în profesie şi-a construit-o. Nu era editor de text, nu era filolog, absolvise filozofia. A făcut ediţii de texte atunci cînd a avut nevoie de instrumente de lucru şi nu le-a găsit. G. Călinescu observa că la noi, ca să scrii nişte monografii, trebuie să-ţi faci singur ediţiile de autori. Detaşîndu-se puţin de sine, Zigu spunea că scrisul pentru el este o „manie". De fapt, nici n-aş şti să spun ce carieră a făcut el, pînă la urmă: istoric literar, editor, istoric al doctrinelor politice din România? A făcut carieră de om de cultură, rodnică pentru sine şi pentru alţii. A lăsat ceva după el – asta-i esenţial.

Cum se planifică sau cum se adaptează o carieră?

Cînd cineva alege o carieră ce credeţi că prevalează: siguranţa locului de muncă, garanţia duratei, „moda", posibilitatea de a-ţi valorifica personalitatea?

Siguranţa locului de muncă poate fi un factor de stimulare, nu prevalează. Cred că sentimentul de siguranţă cu care cineva se îndreaptă azi spre o meserie vrînd să facă din ea o carieră depinde de un anumit factor: dacă se creează nişte instituţii, dacă apar nişte legi care să dea oamenilor încredere că îşi pot face meseria în cele mai bune condiţii, aici şi acum. Dacă acest lucru s-ar întîmpla, cineva care vrea să-şi facă o carieră, chiar nespectaculoasă, dar temeinică, ar avea siguranţa unui statut, care e ceva mai mult decît certitudinea unui loc de muncă. Pe vremea părinţilor noştri, cine alegea să devină profesor, medic, cercetător, chiar dacă nu ajungea celebru în profesie, avea totuşi un statut de invidiat. Acum încep să se afirme alte meserii. Dar noi nu avem încă instituţiile care să le dea oamenilor sentimentul că-şi pot face cariera aici. Atunci pleacă, vezi cazul cercetătorilor, caută un loc prielnic aiurea sau o posibilitate de existenţă într-o altă meserie.

Un specialist nuclear sau un medic are şanse de reuşită dacă pleacă, dar ce face un editor de text?

Acesta are minime şanse să se realizeze altundeva, aşa că stă locului, alegînd să aibă o soartă de „dinozaur", rămas ca prin minune în ciuda condiţiilor nefavorabile. Eu chiar aşa am fost numită în glumă de o prietenă: n-aş şti să spun exact dacă atunci m-am simţit flatată sau plină de amărăciune. Astăzi, pentru o meserie ca a mea, ai nevoie de o doză de nebunie şi încrîncenare. Pentru cineva ca mine, cartea e jucată: n-aş mai putea să plec sau să mă apuc de altceva. Măcar de mi s-ar recunoaşte – nu vorbesc acum doar de cazul meu – tenacitatea de a nu abandona un lucru, temeinicia angajării, credinţa în rostul muncii. Cînd s-a năruit editura noastră Minerva, noi, 4-5 oameni angrenaţi într-o treabă de anvergură, ne-am continuat meseria, chiar fără salariu, chiar în condiţiile lipsei de perspectivă. Ce era să facem, cum să ne apărăm? Să ne ducem noi, cei cîţiva, cu o pancartă în faţa Ministerului Culturii sau la Guvern? Să ne suim pe macarale, să blocăm şoselele? Mii şi mii de oameni fac asta şi, în final, se-alege ce se-alege; noi cum să procedăm? Socialmente, reprezentăm un eşantion mai mult decît minuscul. Ce impact, ce anvergură ar avea protestul nostru? În planul care *se vede* nu sîntem semnificativi; iar cei cu putere de decizie nu au timp să se gîndească la consecinţele pe termen lung ale unei asemenea pierderi, cum a fost soarta Minervei. Lucrurile se schimbă, modul în care se va înmagazina şi se va prelua informaţia se modifică radical. Dar noi intrăm într-o etapă nouă fără să ne fi făcut nici jumătate din datoria pe care trebuia să ne-o facem în meseria noastră, înainte de a intra în altă fază. O să construim era cărţii virtuale pe un şvaiţer. S-a explicat situaţia, s-a scris, s-a protestat: nu s-a mişcat nimic. Pînă şi marii intelectuali se resemnează, se supun unei fatalităţi, s-ar zice.

Sîntem copleşiţi de sărăcie; cultura, ca şi sănătatea sau dezvoltarea cercetării par să nu intre în categoria urgenţelor.

Urmăriţi ziarele: cine fură un miliard-două apare astăzi un mic copil. Dacă s-ar fi făcut în cazul nostru un calcul de bun-simţ, s-ar fi observat că pentru a sprijini un nucleu mic de oameni care să ducă la bun sfîrşit treaba începută, o investiţie anuală de un miliard, nişte fonduri care să se ruleze ar fi rezolvat lucrurile. Mă stupefiază că pentru aceşti oameni nu se găseşte un miliard. Mă gîndeam într-o zi la interesul care se arată de la o vreme copiilor străzii, la somaţiile Uniunii Europene. Ce-ar fi să ne încadreze şi pe noi Uniunea Europeană într-un asemenea program, care să dea guvernului somaţii la tratatele de negociere? Sînt sigură că atunci ar apărea tot soiul de soluţii practice şi rapide, ne-am bucura de mediatizare, statutul social al editorului de text ar deveni unul onorabil etc. Dar cum să ajungem noi în atenţia Uniunii Europene? O mînă de oameni nu reprezintă un grup de presiune de succes.

Acum există moda carierei strălucitoare, fascinante, meseria pe care o aveţi nu garantează reuşita socială şi faima publică: de ce să fiţi sprijiniţi, s-ar putea întreba omul obişnuit?

E adevărat că unul dintre miturile care au prins imediat la noi pînă la patologic, aproape, este bogăţia, e banul uşor, repede cîştigat, viaţa somptuoasă şi extravagantă. Dar cîtă lume poate ajunge VIP? E foarte bine să fii vedetă, să ieşi în evidenţă, dar eu m-aş înclina cu mult respect şi în faţa unui funcţionar public onest şi eficient. Societatea ar trebui să dea semne de preţuire şi faţă de „non vedetă" omul temeinic şi serios, dar care trăieşte şi decent din munca lui. Această mentalitate – creată, sprijinită, educată subtil – ar vorbi şi despre anumite valori de stabilitate pe care ar intenţiona să le promoveze societatea românească. Bineînţeles, dacă intenţionează asta. „Non vedetele" sînt sarea pămîntului. Dar noi nu avem acum scopul de a promova aceste persoane; între altele şi fiindcă cei care lucrează în media vor să se afirme ei înşişi, cu orice preţ, fie şi pe termen scurt, fără grijă faţă de calitatea mesajului pe care-l transmit. Nu e destul să spunem că la noi nu se munceşte şi să ne văicărim, cu voluptate aproape. De regulă, cînd se vorbeşte de viitorul nostru, mai apropiat sau mai îndepărtat, se recurge la vorbe mari, la proiecte generale: dar ca să ajungem unde vrem, ar trebui să se coboare la noţiunea de „stimă socială", în mediul de activitate al fiecăruia. Omul temeinic şi modest trebuie să se simtă onorat, stimat la locul pe care-l ocupă: asta ar restabili, cred, dreapta cumpănă, ar reduce fascinaţia carierei senzaţionale cu orice preţ în favoarea profesiei bine făcute, pînă la excelent, a unei cariere nesenzaţionale, dar utile şi respectate. Mi-ar plăcea, cîteodată, să am puterea unui magnat financiar, care să construiască un trust mediatic cu asemenea program, urmărind ca oamenii să se întoarcă la valori normale, la temeinicie, la respect de sine şi de ceilalţi. Fiindcă astăzi nu ne mai interesează dacă ne respectăm sau nu. Vrem să ne fie bine, atît.

Dorinţa de bine imediat credeţi că este chiar o noutate în societatea românească?

N-aş vrea să aureolez vremea părinţilor noştri, nu-mi dau seama cum se trăia, dar sentimentul de respect faţă de omul care-şi face corect treaba era aproape o instituţie. Indiferent ce făcea acel om: că repara umbrele, instala o conductă sau era medic de familie, se simţea respectat. Cred că era vorba totuşi de o realitate. Am mai apucat în tinereţea mea cozile care se făceau la uşa cîte unui meşter din cine ştie ce cartier îndepărtat, fiindcă numai el ştia să mai facă aşa cum trebuie un anumit obiect, să execute o reparaţie ş.a.m.d.

La vîrsta cînd vă proiectaţi viitorul, ce carieră aţi fi vrut să faceţi?

În copilărie, mă visam dascăl, profesoară. Dar sînt atît de agorafobică, încît n-aş fi avut curajul să ies în faţa unei clase de copii. M-am dus la filologie, dar fără vocaţie didactică: la drept vorbind, visam să ajung în cercetare, la umbra cărţilor. Am ajuns într-o editură, mi s-au pus în faţă nişte lucruri pe care trebuia să le fac, m-am speriat şi am vrut să le fac bine. Ediţia agendelor Lovinescu am început-o cînd aveam 40 de ani, angajaîndu-mă într-un pariu nebunesc cu mine însămi. Aveam de-a face cu o bancă de date uluitoare, cum nu exista alta în cultura noastră. Bine că am dus lucrurile pînă unde le-am dus; nu-i o chestiune de orgoliu personal, fiindcă această ediţie de text nu e una strict personală. Nu mai poţi lucra, acum, ca Perpessicius la ediţia Eminescu, ai nevoie de echipă: cei 12 ani de muncă pe text nu i-aş fi putut duce la bun sfîrşit fără ajutorul unor oameni valoroşi, cu ştiinţă de carte şi vocaţia muncii. Alexandru George şi Margareta Feraru, aliaţi întru încăpăţînare şi devotament tenace.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 476
26 apr. - 2 mai 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Vă declar hoţ şi hoţie

„Nişte hoţi care intraseră într-o casă nu găsiră nimic altceva afară de un cocoş, pe care la plecare îl luară cu ei. Cocoşul, simţind că urma să fie tăiat, se rugă de ei să-i dea drumul, zicîndu-le că le aduce folos oamenilor, fiindcă-i trezeşte cu noaptea în cap, ca să meargă la treburile lor. Dar hoţii răspunseră astfel: «Tocmai de-aia te jertfim, fiindcă trezindu-i pe aceia, tu ne împiedici pe noi să furăm».“

ESOP

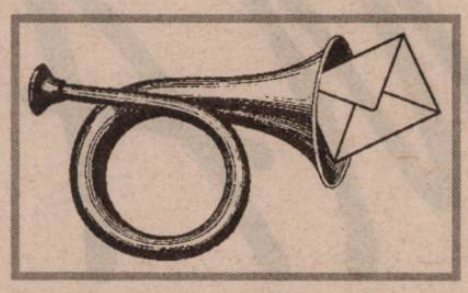

Nr. 474: *„Euroscepticism“*

„Cultura Europei e și a mea“

Din multe motive, mă simt fericită că trăiesc în Europa. Primul și cel mai valabil este că nu am respirat în altă parte de lume, decît 16 săptămîni în SUA. Cultura acestei părți de lume (Europa) îmi este cît de cît cunoscută și o simt a mea. La TV, cinematograf, firme observ cuvinte valabile peste tot: sport, transport, hotel, restaurant, WC, telefon. Dar și: scandal, bandit, corupție, marfă (dacă nu cumva și ciumă), toate numitor comun pentru ce este rău și inuman în ființa umană, ca să zic așa. În privința noastră, aderarea la UE o simți așa, ca pe ceva inexorabil. Începând cu acel: „ce e bun pentru Europa, e bun și pentru noi“ am fost învăluiți în această dorință și tendință. Numai că noi le întrecem pe toate. Și așa s-a ajuns la epurare etnică, care nu cred să slujească unei atmosfere tolerante în locul cu pricina: Tg. Mureș.

Îmi plac mult catedralele, castelele și burgurile medievale. Nu cred că popoarele migratoare sînt de vină în totalitate că nu le avem. Cred, mai curînd că nu avem vocația lucrului perfect, bine făcut. Și nici nu sîntem îndrăgostiți de frumos. Adică nu aceștia sînt majoritari în partea aceasta de lume. Slănic Moldova e o stațiune orfană de turiști, de investitori și de o viață intensă. Pe Tele 7 abc documentarele despre Germania ne oferă priveliști magnifice despre castele, case vechi și despre meșteri care fac pantofi folosind cuie din lemn și straturi succesive de piele, vînduți pe 2.000 de dolari perechea (sîmbătă 13.04.2002, Tele 7 abc). M-am bucurat a doua zi să văd că maicile de la Țigănești (o mănăstire înconjurată de un lac aproape de București unde am petrecut cîteva zile) vor exporta broderii (14.04 cred Antena 1).

În mod obișnuit, segmentul pensionarilor este privit cu compasiune și chiar mai rău considerîndu-se că au fost depășiți de evenimente. Nostalgia o avem, dar pentru un viitor care „să sune bine“. Din presă am aflat că pensia mea este de șase ori mai mică decît cea mai mare pensie din județ. A unui magistrat. Desigur, plafonarea aceea prin egalizare în trecute vremi nu a fost benefică. Dar într-un domeniu în care se recunoaște clar, în presă, de către autorități, de către populație că treburile nu merg tocmai bine, salariile sînt mari și foarte mari. Nu se vede efectul benefic, adică o corupție cît de cît diminuată.

Ba, se propun salarii și mai mari. De curînd s-a văzut că negrul devine alb (sau invers) și aceasta le este unora de folos. Cazul R. Temeșan invocat în „Profeții despre trecut“ chiar azi. Mă întreb uneori dacă acel coș zilnic, calculat de guvernanți, cuprinde și detergenți, presă, călătorii cu trenul? În țară, bineînțeles.

O să vă spun ce aștept eu de la UE. Aștept măsuri, legi și sancțiuni pe măsură în privința protecției mediului. Și norme euro pentru mașini (autoturisme). Curățenie și sancțiuni pentru cei ce murdăresc rîurile, lacurile, marginile drumurilor, ogoarele, pentru cei ce smulg capacele de canal provocînd accidente. Mi s-a părut îngrozitor să sari în ajutorul unei populații care fură, infectează, țipă indiferent de etnie. Am mai spus și altă dată. Nu se pedepsesc etnii, ci persoane care încalcă legea. Eu n-aș fi sărit în ajutorul unui grup de români infractori. Un regret mare și adînc m-ar fi încercat.

Încolo, zic și eu ca alții. Orice reușită se compune din doi termeni: unul subiectiv (depinde de noi) și unul obiectiv (șansă, noroc, alții). Sper să folosim oportunitățile cu multă înțelepciune.

Remarc în încheiere, mulțimea celor care, de peste ocean sau mai aproape, vă citesc și vă scriu. Îi înțeleg și le spun că e minunat că s-a imaginat o astfel de revistă. Este a noastră și o iubim. Nu e fabricată sub licență. Farmecul *Dilemei* este farmecul ei fondator. Ne mai gîndim, ne mai ciondănim, mai citim și, desigur, mai așteptăm cu nerăbdare.

Maria NICULESCU
str. Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19
Onești, jud. Bacău

O precizare

În articolul domnului Emil Hurezeanu „De ce da“, din nr. 474, apare o relatare a întîlnirii de la Facultatea de Drept dintre studenții și experții americani, relatare în care este citată și o afirmație a unui tînăr participant la acea întîlnire. Domnul Hurezeanu spune despre acel tînăr că „a apucat să spună cîteva cuvinte de genul: „Isteria cu NATO ne interesează oarecum și pe noi, în definitiv“. Afirmația la care se face referire suna puțin altfel: „Sîntem conectați la aceasta «isterie» NATO, care sper să se sfîrșească bine pentru noi toți.“ Și era un răspuns la întrebarea banală a reporterului „De ce vă aflați aici?“.

Domnul Hurezeanu afirmă în continuare că „avem în aceste exemple sensul unei forme de neaderare personală sau de grup la ideea aderării euroatlantice. (...) Aceste persoane identifică apoi, zi de zi și în proporție de masă, discordanța între valorile euroatlantice dorite și sub-valorile românești aplicate“.

În această ultimă afirmație domnul Hurezeanu surprinde exact mesajul aflat în spatele afirmației acelui tînăr – adică a semnatarului acestor rînduri. Este starea de epuizare psihică a unui tînăr educat în spiritul valorilor euroatlantice, dar care de 12 ani trăiește într-o țară condusă de politicieni cu reflexe pavloviene și într-o societate care în tot acest timp nu și-a însușit aceste valori și nici nu dă semne că ar dori să facă acest lucru în viitorul apropiat.

Am ținut să fac aceste precizări deoarece acea afirmație mi-a adus o mulțime de „șicane“ și a culminat prin preluarea ei aproximativă în articolul pomenit.

Alex. STAICULESCU
astaiculescu@yahoo.com

La zi

Amélie și noi, complicii ei

Un basm, un poem, un vis, o magie. Numele acestui film, ales (la noi) poate din stîngăcie sau comoditate, a întins o capcană multor cronicari care au remarcat (în primul rînd) doi ochi mari de fată, o nouă Audrey Hepburn, o altă Allie McBeal, pe simpatica Amélie. Să fie acest filmuleț (delicat e un diminutiv?) doar cadrul pentru peripețiile unei zîne, de ce se numește totuși (în original) această poveste „Destinul fabulos al Améliei Poulenc“ și nu doar (ca în românește) Amélie? E doar un semn de ironie în ton cu celelalte gadget-uri și truvaiuri? Haideți să vedem. Vă aduceți aminte cum se decide eroina noastră să schimbe în bine existența celor din jurul ei. Este seara zilei de 31 august 1997 și în intimitatea căminului ea se aranjează în fața oglinzii din baie, în fundal la televizor începe emisiunea de știri. O imagine comună, la fel cum milioane de oameni cuminți își acompaniază zi de zi intimitatea cu agitația goală a știrilor ce se revarsă din ecranul viu. Marea istorie

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

sparge deodată liniștea liniară cu o știre tragică, iar emoția o face pe Amélie să scape din mînă capacul sferic al unei sticluțe. Bila care se rostogolește desprinde o bucată de faianță și așa se deschide ascunzătoarea unei comori uitate, o cutie în care se află cîteva jucării și poze puse acolo, cu 40 de ani înainte, de un copil de 8 ani. Ce disproporție între cauză și efect, accidentul cu impact mediatic planetar declanșeaza o revelație microscopică. Comoara găsită este cu siguranță mai importantă decît evenimentul exterior, fără ezitare televizorul este închis, spectacolul uzinei de știri este oprit din față și atenția eroinei se îndreaptă către conținutul cutiei. Moartea prințesei Diana nu o prinde pe Amélie în erupția de sentimente dirijate, ci e semnalul care o face (în acea noapte) să se întoarcă către sine și să se întrebe parcă „Care e destinul meu? Aș putea să fiu și eu o maică Tereza, o să apar vreodată pe ecran, o să plîngă lumea la moartea mea, pot oare să devin o sfîntă a cărei dispariție să fie regretată de lumea întreagă?“. Printr-o mișcare dibace și simplă ne recunoaștem în aceste instinctuale dileme (deși sînt unic, o să rămîn un necunoscut) și ne lăsăm cuceriți. Amélie **ne** arată (sînt cîteva scene în care devenim pe nesimțite complicii ei), stă în fața noastră cu foarfeca și coala de hîrtie, să vedem cum (**se**) procedează, aderăm la magie, nu mai vrem să știm dacă prințesa va fi canonizată (pretextul folosit într-una din investigații pentru a găsi posesorul cutiei), de ce în toate ziarele apare adio pe un fond negru, înregistrăm de la televizor doar imaginile în care nu există știri (unde sînt certurile în direct?) și apare un cal alergînd printre bicicliști, din locurile pe unde trecem nu uităm să luăm cîteva pietricele, ca bilele strînse în buzunar după cea mai frumoasă partidă a copilăriei. Pînă la urmă, comoara e în camera noastră, e fabuloasă căci e ignorată, ne lasă un destin, ni se relevă (paradoxal) doar sub asaltul mediatic, ca o ultimă disperată salvare, a face bine pentru a fi fericiți, madeleina dăruită (bucata de piept de pui păstrată nepotului regăsit). Frumusețea americană pentru care tot ce e mai rău pe lume este să fii un om obișnuit, melodia pianinei pentru care totul e pierdut la 35 de ani cînd Bonaparte era general și Lermontov era mort, toate acestea nu mai există cînd auzi, ca Amélie, viața vibrînd și vezi inimile aprinse. Ajuns la acest punct, ca într-o imaginară sală de proiecție, m-aș putea întoarce și eu către cei din spatele meu să văd dacă le strălucesc ochii. A fost doar o fabulă, e numai o scuză, e destinul „corect“ sau este chiar o invitație?

Ion PLEȘA
ionplesa@hotmail.com

Despre *Dilema*

Farmecul periculos

O veche cunoștință, inginer la Aprovizionare în monstruosul combinat chimico-metalurgic în care lucram, azi respectabil popă greco-catolic, mi-a spus odinioară următorul banc-întrebare: știi ce-ar face niște (buni) călugări ce, găsindu-se în plină partidă de fotbal, ar afla că-ntr-un ceas vine sfîrșitul lumii? Răspuns: și-ar continua meciul. Trebuie să mărturisesc că nu mă simt atît de evoluat încît să pot juca fotbal cu nonșalanță în orice împrejurări. Dar, pe de altă parte, nu pot să nu remarc că asta fac realizatorii/colaboratorii *Dilemei*, ceea ce îmi dă o oarecare stînjeneală în abordarea de față. Distinse Șeherezade, de la domnul Cosașu la domnul Vighi, găsindu-și un public pe măsură, ceea ce face ca eficiența economică a revistei să fie asigurată, prestația lor e menită să amîne, conform unei vechi paradigme, un deznodămînt abrupt, un potențial cataclism inaugurat o dată cu timpul. Numai că, mioritic vorbind, adică sceptic cu privire la fenomene, de la înălțimea de unde totul nu-i decît un deal-vale, uneori conrupțiunea generalizată, a noastră (scuzați pleonasmul) și a vremurilor, ne amăgește în a vedea în fabuloasa Șeherezadă o trecută doamnă care se piaptănă. Și-atunci, revoluționar de cincisprezece ore ce mă aflu, la 45 de ani, mă-ntreb, de-o pildă, ce caută singur Miloșevici la Haga în timp ce Sharon cumulează neobosit femei și copii la pagube colaterale, ori unde au dispărut, mai ceva ca teroriștii, cei ce în decembrie '89 găseau, copii ai „ateismului științific“, acea strîmtă cale de realizare a libertății prin moarte („Vom muri și vom fi liberi“). *(**N. red.**: Ciudat amalgam pentru un om la 45 de ani...)*

Ca să revin, dar în altă ordine de idei, nu pot să nu constat, citind *Dilema*, ceea ce se vădește și-n alte părți astăzi, că vorba unui întîmplător (putea Breton să intuiască, cu tot interesul acordat transraționalului, avenirele ecuațiilor multiple conzum = pasivitate = amorfizare, *id est massificare?* nu putea!), care spunea că viitorul omului e femeia, este o aserțiune valabilă și în cazul redacției dumneavoastră. Și nu mă gîndesc aici la trecerea de la o lume de popoare la una de populații, ce ar fi, extrapolînd din Noica, în prim planul evoluției contemporane, ci la faptul că excelența culturală e tot mai des reprezentată de membre ale celui de (cîndva) al doilea sex (aiurea, în Franța, de exemplu, de persoane precum M.-M. Davy ori Fr. Bonardel, aici de doamna Anca Manolescu).

Așadar cumpăr *Dilema* mai ales pentru pagina doamnei Manolescu și citesc mai degrabă restul, cu organul din frunte plecat, asemenea altor anacronici unicorni, în poala farmecului periculos al șuetei intelectuale. Ce să-i fac? Mănînc și plîng. Mănînc. Vorba poetului. Turmentat deja, mă opresc aici. Nu mai revizuiesc să nu renunț. Trimit.

Rămas al Domniilor-Voastre,

Axente VOISA
avoisa@yahoo.fr

P.S.: Noua Caledonie, nu Noua Guinee, e teritoriul francez de peste mări. *(**N. red.**: Așa e!)*

***N. red.**: Foarte bine faceți, și vă rugăm să ne mai trimiteți punctele dumneavoastră de vedere. Nu avem mulți cititori cărora* Dilema, *cu „șuetele ei intelectuale“, cu călugării ei fotbaliști, să le ducă gîndul – fie și turmentat – la „Moartea căprioarei“ a lui Nicolae Labiș.*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Antipatia**
- **Contextul**
- **Protestez, deci exist**
- **Viața privată**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

P.P.C.

„Jos cu antropologia postcomunistă!"

Tipic Steve. Nu e un titlu prea obişnuit pentru o „invited lecture" la o conferinţă internaţională cu pretenţii. Dar puţină provocare nu strică din cînd în cînd, mai ales cînd lumea începe să doarmă somnul cuvintelor. Şi „postcomunism" a devenit un astfel de balansoar.

Cuvintele nu sînt inocente; este o obsesie mai veche a mea, pe care alţii au argumentat-o mai profund. Nu este deloc întîmplător şi cu atît mai puţin neutru dacă abordezi, de pildă, toate aceste societăţi sub eticheta comună de „ţări în tranziţie". Istorii mai mult sau mai puţin diferite şi contexte mai mult sau mai puţin deosebite vor tinde să se estompeze astfel sub privirea care vă caută, conştient sau inconştient, mersul comun al „tranziţiei". Vei percepe mai mult obstacole şi oportunităţi, întîrzieri, ocolişuri şi sprinturi spectaculoase în maratonul colectiv al „tranziţiei": iar ţările care au terminat deja cursa se vor afla absolut firesc, din acest punct de vedere, în poziţia de arbitri şi/sau antrenori. Pe lîngă faptul că această normativitate a „tranziţiei" nu este chiar de la sine înţeleasă, a te uita la lume doar din perspectiva unui viitor normativ poate să fie un lucru bun pentru voinţa politică, dar nu şi pentru dorinţa de cunoaştere.

Comparativ, „societăţi post-comuniste" pare o formulă mult mai neutră: s-ar referi, pur şi simplu, la nişte societăţi care au ieşit în mod oficial din sistemul comunist. Din momentul în care începi să priveşti însă toate aceste societăţi prin aceşti ochelari, ceva se schimbă. E ca şi cum toate ar avea ceva în comun, ca şi cum „ieşirea" din comunism le-ar fi plasat, prin însuşi acest fapt, într-o specificitate „post-comunistă" generală, numită şi obiectivată prin acest termen. De aici pînă la a considera că a înţelege „natura" postcomunismului duce la înţelegerea acestor ţări (şi astfel la guvernarea lor) nu este decît un pas. Încă impresionaţi, pe de o parte, de schimbarea pe care a reprezentat-o ieşirea din comunism şi, pe de altă parte, că această schimbare nu a fost atît de radicală, generală şi univocă pe cît ne-am aşteptat, încercăm să dăm un nume acestei „malformaţii". Dar, după deruta cognitivă a acestei schimbări, e timpul să considerăm că „sîntem de acum în post-postcomunism" (p.p.c.) – cum mai zice Steve, la fel de provocator. Ceea ce este un mod de a spune gata, să ne întoarcem la realităţile sociale! Şi, ca să-şi ilustreze afirmaţia, vine cu o poveste nostimă, care este departe de a fi un argument, dar care poate fi o ilustrare pentru cine n-are chef să citească toată literatura pe această temă:

– Eram prin anii '80 într-un sat din România. Vecinul meu era beţiv şi îşi bătea în fiecare seară nevasta. Într-o zi, cînd mergeam pe uliţă cu gazda mea,

i-am văzut bătîndu-se. „Vezi în ce hal ne-a adus comunismul!" – a zis atunci, dezgustat, gazda mea. Acum cîţiva ani am fost din nou în satul acela. Vecinul meu era tot beţiv şi îşi bătea în continuare nevasta. Într-o seară, un prieten cu care beam o ţuică pe prispă, i-a auzit ţipînd şi trîntind lucruri prin casă. „Vezi – a zis el – asta-i tranziţia!"

Altfel spus, morala fabulei ar fi că pentru majoritatea lucrurilor care se petrec în aceste societăţi există şi alte explicaţii, mai simple şi mai adecvate decît „postcomunismul".

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Orbecăind spre transparenţă

Ministerul Informaţiilor Publice a propus cu o iniţiativă legislativă interesantă: un proiect de lege „privind transparenţa decizională în administraţia publică", doar la cîteva luni după ce acelaşi minister a avut un rol decisiv în promovarea legii privind liberul acces la informaţiile de interes public (în vigoare la această dată). Sub titlul pompos se ascunde o idee bună: obligativitatea decidenţilor politici, de la orice nivel, să anunţe orice iniţiativă, orice viitoare măsură cu cel puţin 30 de zile înainte, astfel încît cetăţenii interesaţi să îşi poată exprima părerea. Pe scurt, principiile enunţate la începutul documentului se referă la informarea şi consultarea cetăţenilor şi la realizarea obligatorie a unui sistem prin care şedinţele să fie publice, dezbaterile înregistrate într-o formă sau alta, ţinute la dispoziţia curioşilor. Legea nu vrea să instituie o democraţie directă, astfel încît oamenii care iau act de o idee să o poată respinge sau accepta, mecanismele obişnuite de decizie sînt păstrate. Se propune doar un cadru de discuţie, de dezbatere. Proiectul este ambiţios şi reglementează chiar şi obligativitatea instituţiilor de a pune la dispoziţia cetăţenilor o modalitate de a-şi exprima părerea, fie într-o urnă pusă la intrarea în primărie, fie la o adresă de poştă electronică, obligativitatea de a prezenta rapoarte anuale cu numărul petiţiilor, cu sugestiile primite, cu numărul celor care au participat la şedinţele publice, numărul de plîngeri etc.

În principiu, atît acest proiect, cît şi legea accesului la informaţii stabilesc drepturi care par de la sine înţeles în orice democraţie. Dreptul de a şti ce se întîmplă în instituţiile publice, cum se cheltuie banii. Dreptul cetăţeanului de a afla măsurile care îi afectează viaţa, să ştie de unde vine, cine şi de ce le susţine.

Proiectul este interesant din perspectiva discuţiilor despre democratizarea României. Este evident pericolul stagnării, rămînerea într-o democraţie formală, o democraţie care se manifestă numai o dată la patru ani. Sărăcia erodează baza democraţiei. Pare un lux să vorbeşti despre dreptul la liberă informare, despre dreptul de a-ţi da cu părerea în cadru oficial despre ce ţi se va întîmpla, într-o ţară în care 44% din populaţie trăieşte cu sub doi dolari pe zi, în care cetăţeanul-statistic ar trebui să moară de foame după ce îşi plăteşte întreţinerea. Pe de altă parte, alienarea faţă de sistemul politic capătă proporţii tot mai îngrijorătoare. În sondajele SAR – CURS majoritatea crede, un trend ce se menţine constant în timp, că există un conflict între clasa politică şi cetăţenii simpli. 70% cred că majoritatea funcţionarilor publici sînt corupţi şi doar 11% consideră că parlamentarii sînt preocupaţi de interesul public. Terenul pe care pică proiectul nu este foarte fertil.

© V. Moţoc

În plus, propunerea vizează cu precădere organele puterii locale, adică primăriile, consiliile locale şi judeţene. Dacă primarii sînt mai cunoscuţi datorită votului uninominal prin care sînt aleşi, consilierii locali şi judeţeni sînt anonimi. Deşi reforma bugetelor locale începută de guvernele coaliţiei şi adîncită de cabinetul Năstase, face consiliile judeţene şi locale răspunzătoare pentru cea mai mare parte din banii publici care afectează direct viaţa cetăţenilor, românii ignoră aceste instituţii. După un secol şi jumătate de centralism, nu există o cultură politică pe care să se sprijine democraţia locală.

Iată de ce este puţin probabil că nişte cetăţeni săraci, la limita subzistenţei şi destul de prost informaţi asupra mecanismelor prin care circulă banii lor (şi pentru că aceste mecanisme se schimbă permanent) vor da buzna să citească iniţiativele afişate pe un panou în holul primăriei. E şi mai greu de crezut că vor avea sugestii pentru îmbunătăţirea acestor iniţiative. Aceasta este argumentaţia pe care se bazează reacţiile deştept-condescendente faţă de proiectul Ministerului Informaţiilor Publice: asta ne lipsea acum, dreptul infometaţilor de a şti şi de a-şi da cu părerea. În viziunea acestor sceptici ar fi o altă formă fără fond care va duce la scene caragialeşti. Ideea nu e total falsă, dar e pusă în mod fundamental greşit. Bineînţeles că masele largi de cetăţeni nu vor da buzna la primărie în fiecare săptămînă să citească pe panou ce idei noi au mai apărut. Şi acum sînt puţini românii care uzează de dreptul de a asista la şedinţele consiliilor locale. Dar nu aceasta este miza. Nici ministerul, nici organizaţiile civice care au venit cu ideea nu au crezut că românii vor deveni brusc mai interesaţi de aceste aspecte. Miza este de fapt responsabilizarea actului de decizie. Dacă aleşii ştiu că oricine poate afla ce au propus, ce idei au, cît de activi sînt, atunci poate vor fi mai interesaţi de binele public. Dacă orice ziarist va putea afla simplu şi fără „surse care vor să rămână anonime" că un consilier X insistă ca banul public să fie dat unei firme Y, poate afla mai uşor că firma Y este a soţiei lui X. Este acelaşi principiu care stă la baza legii liberului acces la informaţii. Nu se aştepta nimeni ca cetăţenii să inunde instituţiile cu cereri de informaţii. De altfel, fiind obligatoriu răspunsul la cereri, un val masiv de petiţii ar bloca funcţionarea instituţiilor. Dar dacă oricine poate urmări fiecare leu din buget, atunci e de presupus că aceştia vor fi cheltuiţi mai raţional. Iată o cale de a limita sărăcia, făcînd statul să folosească mai bine puţinii bani pe care îi are. Ceea ce ar putea să fie de folos săracilor, chiar dacă aceştia nu sînt interesaţi de problemă.

După două cicluri electorale complete, democraţia românească trebuie să capete substanţă. Fondul ar trebui să completeze forma, prin participare, dinspre cetăţeni, dinspre puterile locale. Paradoxal, în România descentralizarea fiscală este proiectată de la centru şi, practic, guvernul central renunţă la atribuţii în favoarea aleşilor locali, fără ca aceştia să exercite o presiune reală şi eficientă, ba chiar primarii se arată deranjaţi de noile responsabilităţi. Prin analogie, democratizarea României pare a avea nevoie de impulsuri de la centru, instituţiile locale, cele mai apropiate de cetăţeni, au nevoie de legi destul de migăloase pentru a se deschide.

▲

Nu rataţi!

24 heures à Bucarest

Sîmbătă, 27, şi duminică, 28 aprilie, TV5 va transmite emisiunea „24 de ore la Bucureşti". Reportaje, documentare, interviuri şi transmisii în direct din diverse locuri (Piaţa Revoluţiei, Parcul Cişmigiu, Muzeul Naţional de Artă, Gara de Nord, Lăptăria lui Enache, Casa Poporului) vor alcătui un tablou al Capitalei de ieri şi de azi. Un redactor al revistei noastre va însoţi echipa TV5 şi va scrie despre „cum a fost". Detalii în numărul viitor.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Antipolitica

Sub vechiul regim politica nu era un subiect de top al comunicării publice. Dezbaterile politice erau înlocuite de litaniile la adresa dictatorului. Societatea se depolitiza prin personalizarea puterii. Era asigurată astfel una dintre condiţiile primordiale pentru transformarea statului politic în stat poliţienesc. Sub tranziţie, dimpotrivă, retorica publică îşi scoate retroactiv pîrleala, discutînd pînă la saţietate despre politică, îndeosebi pentru a-i descrie gafele. Nemulţumirile nu stigmatizează numai anumite grupări politice, ci politica în sine. Ca atîtea fenomene ale tranziţiei, această furie latentă poartă şi ea semnele incoerenţei. Dispreţul faţă de politică interferează în acelaşi discurs cu respectul faţă de democraţie. Antiteza nu este numai conceptuală, ci şi substanţială, căci orice democraţie este politică, dar nu orice politică este democratică.

Politica este ansamblul mecanismelor care permit oamenilor să convieţuiască în comunităţi stabile, fără a se extermina unii pe alţii. Interacţiunea acestor mecanisme generează un dispozitiv de putere, beneficiar al unei legitimităţi minimale şi supus unui control social minimal. Civilizaţia modernă a înrădăcinat ideea că societăţile umane nu se pot dispensa de acest dispozitiv şi de aceste mecanisme. Împotriva acestui postulat s-au ridicat, mai ales după „Carta '77", unii dintre cei mai notorii militanţi ai disidenţei anti-staliniste. În optica lor, funcţiile puterii şi ale mecanismelor politice urmau să fie preluate de societatea civilă. Îndepărtîndu-se de propria lor viziune, respectivii disidenţi s-au angajat în 1989 în negocieri politice, izbutind să pună capăt dictaturilor staliniste printr-o mare revoluţie non-violentă.

Nu acesta a fost drumul României care, pradă violenţelor, şi-a demonstrat nu reticenţele, ci inaptitudinea de a reabilita politica. Pentru populaţia acestei ţări discreditarea politicii nu a pornit de la o speculaţie teoretică, ci de la o profundă traumă istorică, sub a cărei pecete a demarat şi se desfăşoară tranziţia. Acestei premise genetice i se adaogă mersul catastrofal al lucrărilor: discreditarea politicii şi degradarea fără precedent a nivelului de trai pentru majoritatea populaţiei sînt inseparabile.

Între oamenii politici şi oamenii de rînd există un punct de acord: şi unii, şi alţii par convinşi că misiunea de a depăşi copleşitoarele dificultăţi revine politicii. „Sîntem prost guvernaţi!", se plîng cetăţenii – şi pe bună dreptate. Dar să depindă oare mersul tranziţiei de modul cum este guvernată?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Replici şi fapte

Camera Deputaţilor a adoptat, destul de rapid, un proiect de Lege privind dreptul la replică. Probabil că eficienţa parlamentară (foarte scăzută în alte situaţii) se explică, în acest caz, prin faptul că legea are de-a face cu ceva foarte drag aleşilor noştri, o preocupare de seamă din agenda politicienilor români: „dreptul la propria imagine". De altfel, această sintagmă, alături de „protejarea onoarei şi a reputaţiei persoanei", e trecută printre „principiile care stau la baza exercitării dreptului la replică" (art. 3, pct. a) înainte de „asigurarea informării corecte a opiniei publice" (art. 3, pct. b). Or, lucrurile trebuie să stea exact invers: misiunea presei este informarea corectă a publicului, iar logica oricărui text apărut într-un ziar decurge din acest principiu fundamental.

În încercarea de a motiva necesitatea unei astfel de legi a fost invocat din nou, între altele, principiul „armonizării cu legislaţia din Uniunea Europeană". Aici apare deja prima incorectitudine: nu există o „reglementare unică" europeană cu privire la dreptul la replică (aşa cum nu există nici în alte domenii). În Italia, de exemplu, există o Lege a presei care rezolvă şi problema dreptului la replică, pe cînd în Marea Britanie există doar autoreglementări în codurile de conduită ale asociaţiilor profesionale ale jurnaliştilor şi editorilor de presă. Noi de unde ne inspirăm? Se poate discuta mult asupra modelului care ni s-ar potrivi mai bine, dar nu e corect să se invoce o „instanţă europeană" atîta timp cît, de la ţară la ţară, lucrurile sînt rezolvate diferit.

Apoi, textul legii are ambiguităţi care lasă loc unor aplicări absolut lăutăreşti, cu consecinţele de rigoare. La articolul 7, de pildă, se spune că „rectificarea sau replica trebuie să se refere strict la elementele contestate". Expresia „elemente contestate" este mult prea generală, în interiorul ei putînd plasa nu doar informaţii, dar şi opinii, impresii, argumente, figuri de stil etc. Dacă, să zicem, un editorialist scrie „ministrul X a luat o decizie pripită" (şi apoi îşi argumentează imbatabil afirmaţia), poate fi adjectivul „pripită" un „element contestat"? Poate. Se poate cere un drept la replică? După proiectul de lege în discuţie, da. Să mai presupunem că o vedetă e nemulţumită cînd, într-o poză publicată în ziar, din cauza calităţii proaste a tiparului, şuviţele de păr roz i-au ieşit mov. Poate ea să conteste „elementul culoare" şi să ceară republicarea fotografiei, în numele „dreptului la propria imagine"? Şi exemplele cu „elemente" pot continua oricît. La fel şi potenţialele drepturi la replică. În realitate, orice drept la replică are sens atunci cînd vizează *fapte*, adică lucruri care pot fi probate şi pe care, într-adevăr, jurnaliştii au datoria să le prezinte corect şi complet, să le transpună adică în texte *informative*. Restul – opinii, impresii, expresii, atitudini – intră în sfera discutabilului, al dezbaterii, al argumentelor pro şi contra. Or, întrucît delimitarea între informaţie şi opinie nu e foarte clară în mentalul românesc, ne putem închipui că aleşii centrali şi locali ai poporului şi birourile lor de presă vor putea găsi oricînd vreun „element" de care să fie nemulţumiţi şi vor invada ziarele cu cereri de rectificare. Ceea ce nu va fi uşor de pus în practică: legea prevede, în două lungi articole (8, alin. 1-4, şi 9, pct. a-d) un întreg ceremonial birocratic de depunere şi înregistrare a drepturilor la replică (ştampilă, nr. de înregistrare, termene, copie – în fine, mai rău ca la fisc), astfel încît redacţiile ar fi obligate, probabil, să-şi creeze birouri specializate în aşa ceva, cu funcţionari anume desemnaţi. Iar dacă dreptul la replică nu este publicat, solicitantul se poate adresa instanţei. Şi chiar dacă este publicat, „persoana ce se consideră lezată" poate cere, la judecătorie, despăgubiri. Şi cu dreptul publicat, şi cu banul luat.

Să presupunem însă că aceste neajunsuri ar putea fi remediate la Senat şi că legea ar apărea într-o formă îmbunătăţită. Ce s-ar rezolva prin asta? Ar deveni presa românească mai bună, mai profesionistă? Nicidecum. Jurnaliştii ar resimţi însă mai puternic presiunea autocenzurii, de teama complicaţiilor. Sînt de acord că ziarele noastre au destule defecte (inclusiv deontologice), dar excesul de legiferare mai rău complică lucrurile. Cu o ploaie de drepturi la replică nu s-ar obţine decît o creştere a nervozităţii, într-o presă oricum nu tocmai senină. Iar neîncrederea între politicieni şi instituţiile de presă (care a generat, de altfel, şi această lege) ar spori. Singura soluţie este încrederea în capacitatea jurnaliştilor de a-şi adopta şi respecta propriile reglementări.

P.S. Noul post de televiziune România Cultural este încă invizibil pentru multă lume. Societatea de televiziune Romsat nu „ni-l dă", probabil şi altele. Societatea Astral, în schimb, a călcat direct în strâchini: a „dat" Cultural, dar a scos Arte. Unii fac, alţii sabotează...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Electorale

Emisiunea se intitulează „Quiz Burger" şi se vrea o parodie a jocurilor televizate cu întrebări şi răspunsuri. Animatorul pune următoarea întrebare: „Abatele Pierre a susţinut afirmaţiile negaţioniste ale unuia dintre prietenii săi. Despre ce prieten este vorba?". Iată răspunsul dat de una din vedetele postului, spre hazul tuturor celor prezenţi pe platou: „Prietenul e Monseniorul Lustiger". Dacă întrebarea era imbecilă, răspunsul este consternant. Părinţii cardinalului Lustiger, evreu convertit la catolicism, au fost deportaţi şi au murit în lagărele de concentrare naziste. Răspunsul vedetei mediatice (mi-e imposibil să-l numesc „glumă", chiar dacă pun alături epitetul „sinistră") e semnificativ pentru aşa-zisul *„esprit Canal+"*, amestec de deriziune şi vulgaritate, de farsă groasă şi scălămbăieli cu pretenţii intelectuale. Zilele trecute, conflictul între directorul postului şi patronul Jean-Marie Messier (simbol, în ochii multora, al capitalismului pur şi dur) a suscitat manifestaţii de simpatie în favoarea directorului (proaspăt demis) din partea unor reprezentanţi proeminenţi ai „show-business"-ului şi ai clasei politice; printre aceştia din urmă, François Hollande, secretar al Partidului Socialist şi Bertrand Delanoë, primarul socialist al Parisului: mod de a legitima vulgaritatea şi de a valida prestaţiile unor Laurent Baffy („omul de spirit" cu răspunsul citat mai înainte) sau Karl Zéro, alt animator-vedetă, al cărui nume indică exact nivelul intelectual al emisiunilor.

Votul de duminică reflectă, indubitabil, o stare de spirit (şi unde „spiritul Canal+" joacă un rol deloc neglijabil). Extrema stîngă şi extrema dreaptă totalizează o treime din voturi ceea ce, chiar dacă luăm în consideraţie absenteismul, e imens. Trei candidaţi troţkişti, în frunte cu nemuritoarea Arlette Laguiller, campioană a luptei de clasă, denunţînd neobosită exploatarea omului de către om; Arlette despre care se spune şi se scrie că e foarte „sympa" şi că nu minte niciodată, că aruncă verde (de fapt roşu) adevărul în faţă. Al doilea troţkist, cel de la Liga comunistă revoluţionară, ţine acelaşi discurs siderant şi culege mai multe voturi decît candidatul liberalilor, Alain Madelin: dar „le camarade Olivier Besancenot" (descendent, pretind unii, al unei familii de nobili scăpătaţi), ştie nevoile oamenilor simpli şi e hotărît să distrugă sistemul capitalist. În jurul lui Arlette şi Olivier gravitează intelectuali, studenţi, membri ai diferitelor mişcări asociative, militanţi pentru o „stîngă a stîngii" teoretizată de defunctul Pierre Bourdieu. La extrema dreaptă – un personaj de 74 de ani, etern perdant, dar ştiind să exploateze statutul de victimă mediatică, autor de vorbe de duh la fel de fine precum cele de pe Canal+. S-a remarcat recent prin ecuaţia Bush=Bin Laden, care este şi formula favorită a lui Ignacio Ramonet, redactorul şef de la *Le Monde Diplomatique*, tribună unde se exprimă, cu mult succes, stînga stîngii. Electoratul său este – lucru pe care nu par să-l observe Arlette, Olivier şi Robert Hue – preponderent muncitoresc. E sincer şi nu şi-a schimbat opiniile de-a lungul anilor – calităţi care i se recunosc şi lui Arlette. Şi-a adaptat, abil, discursul în campania electorală, a fost mai temperat, mai discret, şi-a concentrat atacurile (aşa cum face de trei decenii) asupra lui Jacques Chirac, mizînd pe lipsa totală de charismă a lui Lionel Jospin şi lăsînd stînga să se confrunte cu propriile disensiuni şi cu un bilanţ de guvernare nesatisfăcător.

De ce s-a votat, în asemenea proporţie, ca Le Pen? Un prim sondaj indica drept principală motivaţie a votului faptul că liderul Frontului Naţional exprimă „preocupările majore ale francezilor". Aici se vede cel mai bine cauza eşecului dezastruos al stîngii. Ocultarea problemelor sensibile – insecuritatea, violenţa, imigraţia clandestină –, perpetuarea unui discurs demagogic, alianţa cu Partidul Comunist au sfîrşit prin a îndepărta un electorat pînă mai ieri dispus a susţine aşa-numită „stîngă caviar". Duminică seara, pînă la intervenţia lui Lionel Jospin care şi-a anunţat retragerea din viaţa politică – gest ce trebuie apreciat cum se cuvine – liderii socialişti ce s-au perindat la televiziune şi la radio au dat dovadă de aceeaşi inconştienţă, aruncînd vina pe ceilalţi şi refuzînd să-şi asume răspunderea în timp ce cifrele cădeau necruţătoare, anunţînd victoria lui Le Pen în regiuni ce au fost ani de-a rîndul bastioane socialiste.

Altfel, la Paris e o vreme superbă, te poţi plimba în voie pe chei, profesorii, studenţii şi elevii sînt în vacanţă, se apropie luna mai, şi unii îşi amintesc de altă lună mai, cînd democraţia era gata să sucombe sub presiunea străzii...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O generaţie pierdută?

În mare măsură, prestaţia generaţiei mele este dezamăgitoare.* Distanţa dintre felul în care, acum 12 ani, vroiam să arate România şi ceea ce ea este astăzi nu poate fi acoperită verbal decît prin cuvinte precum „eşec" sau „ratare". Cum sîntem o generaţie încă departe de a-şi fi încheiat rolul, cred că e absolut necesar să recunoaştem acum, cînd aproape o treime din parcursul vieţii noastre active s-a scurs, că am început printr-un eşec de proporţii. Incapacitatea acestei generaţii de a schimba România în conformitate cu visul pe care l-a avut pe baricadele din decembrie 1989 este, acum, evidentă. Generaţiei mele îi lipsesc datele esenţiale pentru asta. Această generaţie: (1) nu are profil, (2) nu are tendinţă şi (3) nu are importanţă.

1. Deşi generaţia mea are vedete, ea nu are lideri. Intelectualii şi politicenii generaţiei mele adoră televizorul, vor să fie văzuţi chiar şi fără vreun motiv anume, vor să fie ascultaţi chiar şi cînd nu spun nimic, vor să fie citiţi chiar şi cînd nu scriu nimic. Avem, în această generaţie, multe ciudăţenii. Avem scriitori mari care nu au scris nici o carte mare, avem debuturi fenomenale cu jurnale din adolescenţă şi note de călătorie, avem contestatari jalnici, care, pe lîngă incapacitatea lor de a pune ceva în locul pe care îl vor gol, sînt incapabili să golească locul. Generaţia mea se împarte între două conformisme. Unul este cel „trans-atlantic" – forma actuală a bonjurismului. Sîntem îngrijoraţi de fascism mai mult decît de comunism (e la modă!), dăm de pămînt cu naţionalismul şi criticăm ortodoxia, vrem modernizarea cu orice preţ, avem *spleen*-uri postmoderne, inventăm neologisme cu uşurinţa cu care produce găina ouă. Forma extremă: România produce numai nenorociri, nimic valoros nu s-a născut aici. Ştiu oameni care îşi închipuie că, cu cît înjură mai vîrtos România, cu atît dobîndesc mai mare notorietate în mediile occidentale. Al doilea conformism este cel opus, „neaoş„: americanii sînt cam proşti, noi sîntem deştepţi, ortodoxia este infinit mai subtilă decît catolicismul sau protestantismul întotdeauna sectar, vrem o Europă care să vină spre noi şi nu o Europă spre care noi să mergem, respingem orice fel de aculturaţie. Forma extremă: România produce numai valori, dar e sistematic sabotată din motive obscure, care ţin, în acelaşi timp, de psihanaliza şi de oculta mondială. În realitate, instalîndu-se confortabil în aceste conformisme sau, mai subtil, pendulînd între ele după cum e mai folositor, generaţia mea nu a inventat nimic, nu a propus nimc nou, nu a mişcat lumea cu un milimetru.

2. Incapacitatea generaţiei mele de a se solidariza în jurul unui proiect social coerent nu este decît consecinţă directă a incapacităţii acestei generaţii de a propune cetăţii un asemenea proiect. Politica a devenit rapid un fel de teritoriu murdar, în care nu poţi exista decît în măsura în care faci compromisuri cu oameni dubioşi sau capitaluri suspecte. Soluţiile spre care generaţia mea s-a orientat fără ezitare au fost de tip individual. Generaţie de mimetici, care ascunde în sine aceeaşi disponibilitate spre tranzacţie pentru care acuzam, acum 12 ani, generaţia care, ca şi atunci, domină scena. Sîntem o generaţie care nu poate produce altceva decît eseuri isteţe sau editoriale pişcătoare. Sîntem o generaţie dominată deja de propriile lozinci, o generaţie care pare destinată minorului şi derizoriului.

3. Astăzi, îmi vine să rîd cînd aud, ici-colo, despre „noua generaţie" care face şi drege în România de azi. Care „noua generaţie"? Jocul biologic, căruia nici măcar comuniştii nu i s-au putut opune, face ca oamenii să dispară şi, în locul lor, să vină alţii, mai tineri. Dar asta nu înseamnă nimic, căci diferenţa dintre valuri nu stă decît în vîrsta şi în parfumurile folosite după bărbierit. Confuzia deliberată între biologie şi *Weltanschauung* este folosită de două categorii de persoane: mediocrii (care nu au altceva să scoată în evidenţă despre ei decît că, iată, „am treizeci şi ceva de ani") şi lichelele (care cauţionează cu propria dată a naşterii apucăturile jenante care îi plasează în sînul generaţiei de care vor să se distanţeze, dar pe care o admiră în secret şi pe care, esenţialmente, vor sfîrşi prin a o reproduce).

Elita generaţiei mele are, ce-i drept, şi calităţi: miroase frumos, manevrează computerul, ştie ce-i aia o conversaţie bună, are gustul coniacului fin, vorbeşte limbile apusului, călătoreşte, are solide criterii în materie de automobile. Are ea mari probleme cu caracterul, dar astea se pot acoperi cu noul clişeu îndobitocitor: *„sîntem pragmatici"*.

Ceea ce poate salva de la eşec această generaţie, căreia îi aparţin cu totul, este păstrarea autenticităţii frămîntărilor pe care le are. Dacă aceste frămîntări rămîn doar discursuri cioraniene şi vom continua să exersăm angoasa numai pentru a arăta altora cît de abili sîntem în jocul cu metafizica, sîntem pierduţi. Şi asta încă n-ar fi nimic, dar şi România va rămîne pierdută pentru alte cîteva decenii.

---

* Cînd spun „generaţia mea" mă refer la cei care au acum între 30 şi 40 de ani, iar acest text vorbeşte exclusiv despre ceea ce apare ca fiind elita intelectuală şi politică a acestui eşantion demografic.

▲

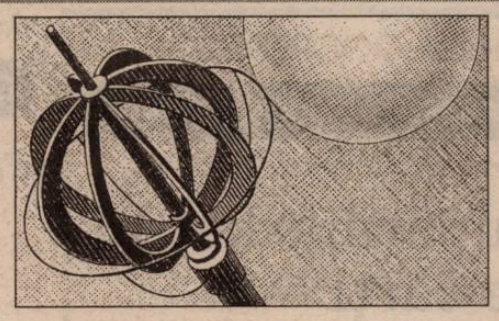

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Eşecul stîngii

Este aproape sigur că Jean-Marie Le Pen nu-l va învinge pe Jacques Chirac în cel de al doilea tur al alegerilor prezidenţiale din Franţa, dar înfrîngerea spectaculoasă a stîngii, în primul tur, este în afara oricărui dubiu. După anunţarea rezultatelor, furia circulă zgomotos şi spectaculos pe străzile oraşelor franceze, exprimînd un sentiment de frustrare vecin cu sufocarea, resimţit de un popor care şi-a ratat exerciţiul democratic. Guvernării socialiste întruchipate de Jospin i se reproşează neputinţa de a gestiona problemele fundamentale ale societăţii: nemulţumirile jandarmilor şi vameşilor, ale institutorilor, ale personalului medical sau ale agricultorilor au fost tratate în mod meschin, cum scria cineva, „ca la ghişeu", în absenţa unei viziuni care să înscrie serviciul public într-o dinamică socială de perspectivă. Neputinţa în faţa delincvenţei de pe stradă şi incapacitatea de a pedepsi corupţia generată de administraţie au accentuat neîncrederea în „stînga pluralistă" (social-democraţi, ecologişti, comunişti). Electoratul de stînga nu se simţea la putere. Cartierul general al campaniei lui Jospin a decis să orienteze discursul spre indecişi, spre alegătorii care votează cu dreapta din inerţie sau din spaima de comunism. Promiţînd un program ne-socialist, Jospin şi-a înstrăinat electoratul tradiţional al stîngii; acesta a migrat spre candidaţii unei stîngi radicale (cei trei reprezentanţi trotkişti au obţinut aproximativ 10% din sufragiile exprimate, ceea ce poate fi la fel de îngrijorător ca şi procentajul lui Le Pen) şi spre extrema-dreaptă.

În seara scrutinului, comentatorii şi-au explicat stupoarea rezultatului prin numărul mare de candidaţi, ceea ce a permis risipirea voturilor: cei doi cîştigători ai primei manşe au intrat în finală cu aproximativ 20 şi respectiv 17 la sută din sufragiile exprimate. În felul acesta, majoritatea francezilor a rămas în afara dezbaterii politice şi nu poate influenţa rezultatul final decît exprimîndu-şi refuzul, şi nu o opţiune pozitivă. O campanie electorală agitată doar de gafele candidaţilor a creat senzaţia că totul e jucat dinainte, că nimic nu poate împiedica un tur doi care îl va opune pe Chirac lui Jospin, doi oameni care păreau că se vor eterniza pe scena politică. Voturile pentru „micii candidaţi" nu le dădea acestora o şansă, ci exprima protestul faţă de felul cum este gestionată criza autorităţii în statul francez. Votul pentru extremistul le Pen i-a colectat pe cei nemulţumiţi de starea societăţii, de impozite, de laxismul în politica de imigraţie, şi cînd Le Pen se adresează „celor neînsemnaţi şi fără grade", el ştie că victoria lui se datorează electoratului pînă ieri comunist sau socialist.

Cînd promite că va reintroduce pedeapsa cu moartea şi va scoate Franţa din Uniunea Europeană, el nu expune un program fascist (calificativ atribuit cu prea multă generozitate, mascînd esenţa problemei), ci un proiect conservator, securitar, antiamerican, antieuropean, antimondialist. Le Pen nu a încălcat decît o singură dată regulile şi principiile democratice (cînd a brutalizat o deputată socialistă) şi a fost judecat pentru acest delict. În rest, s-a dovedit întotdeauna foarte respectuos cu instituţiile democratice, şi, iată, chiar dacă nu va ajunge la Elysée, cum să nu fie recunoscător democraţiei, regulilor ei, cu turul unu şi doi, cu libertatea expresiei şi a asociaţiei. Le Pen nu vrea să desfiinţeze democraţia, ci să o folosească pentru realizarea programului său: Franţa îşi poate regăsi măreţia redevenind ea însăşi, scăpînd de străinii care au invadat-o şi denunţînd tratatele care o leagă de ţările străine, vecine sau nu. Unul din şase francezi crede că aşa e bine. Procente asemănătoare au apărut cu ocazia diverselor alegeri din Belgia, Austria, Danemarca, Olanda, Italia şi se poate pune problema dacă sprijinul obţinut de partidele cu un program naţionalist autarhic nu se explică prin viteza luată de integrarea europeană: moneda comună, proiectul de constituţie, extinderea.

Simptom al unor crize instituţionale şi politice majore, votul francez din 21 aprilie impune, înainte de orice, un dialog pe baze realiste între elitele politice şi ansamblul societăţii. Preocupate de alternanţa la putere, partidele tradiţionale vorbesc între ele şi reacţionează cînd o manifestaţie de stradă sau un protest le tulbură şoaptele. Le Pen vorbeşte tare şi cîştigă. Acum, vacarmul străzii pledează pentru Chirac: „Votaţi escrocul, nu fascistul". Democraţia e pe alte străzi.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ilegitima apărare

Greu să scrii cînd eşti indignat. Tentaţia cea mai mare e să ieşi pe balcon şi să urli. Sau, în ţări mai fericite, să scoţi arma şi să tragi.

În cele ce urmează voi face apologia celei de-a doua soluţii. Pacifiştii sînt invitaţi să evite lectura, să emigreze sau, dacă au emigrat deja, să se abţină de la comentarii răutăcioase. Varianta: să le încerce după ce şi-au parcat maşina, pentru o noapte, în faţa blocului meu.

Să revenim la subiect, însă. Scena e deja cunoscută de la televizor, unde a fost difuzată în ştirile de luni seara: un echipaj de poliţie încearcă să aresteze un infractor. Acesta e luat frumos de braţ şi – cam în dorul lelii – băgat în maşină. De unde iese pe geam, în timp ce prietenii lui îi hipnotizează, cu gesturi şi vorbe multe, pe colegii poliţiştilor. Fără mai multă împotrivire decît depun de obicei atunci cînd le plasezi 100 de mii în buzunar, *oamenii legii* îi lasă pînă la urmă să plece pe toţi: şi pe infractor, şi pe prietenii lui. Asta în vreme ce se ştiau filmaţi – deci într-un moment în care actorul iese la suprafaţă chiar şi în cel mai netalentat cetăţean...

Numai că piesa asta avea un singur spectator plătitor: chiar hoţul. Membru al unei comunităţi profesionale care îşi poate permite să plătească nu numai avocaţi şi poliţişti, dar chiar jurnalişti şi politicieni. O comunitate apărată chiar şi de interdicţiile europenizante în a spune lucrurilor pe nume: aceşti oameni aparţin unei culturi în care furtul e valorizat, în care traiul pe spinarea altuia e un lucru de admirat. Veţi spune că deja am intrat pe teritoriul etnicităţii. Aşa o fi, dar şi etnicitatea asta a cam intrat demult prin casele noastre, de unde n-a plecat cu mîna goală... În schimb, ceea ce li se cere acum oamenilor cinstiţi e o atitudine rousseau-istă – să stea de strajă unor vorbe goale, doar pentru motivul că sînt cuprinse în *aquis*-ul comunitar, în vreme ce nimeni nu face nimic pentru a le apăra viaţa, avutul, familia şi copiii...

Să spunem lucrurilor pe nume: România a ajuns o junglă în care tigrii sînt animale ocrotite. Şi-n care nimeni n-are curajul să se apere, de teama societăţilor pentru protecţia animalelor. Pe una dintre ele o ştiţi foarte bine: se numeşte Poliţia Română.

E vremea deci să ne descurcăm singuri. Soluţia derivă din cea americană, şi e cea mai la îndemînă: înarmarea. Sigur, din raţiuni de buget şi sensibilităţi europene, armamentul propus va funcţiona cu apă şi nu cu gloanţe. Odată cu el se va adopta o lege care să permită cetăţenilor obişnuiţi, aflaţi în pericol, să-şi folosească pistolul cu apă pentru propria apărare. Atacatorii uzi (unii dintre ei ameţiţi de primul lor contact cu apa...) vor fi judecaţi de comitetul de bloc, cu administratorul în scaunul de judecător. Odată condamnaţi, îşi vor ispăşi detenţia în boxa de la subsol sau în apartamentele noastre, de unde vor putea fi predaţi poliţiei. Această instituţie ar urma să preia oficial funcţia pe care astăzi o exercită *undercover*: aceea de a-i face scăpaţi.

Veţi spune că soluţia distribuirii de pistoale cu apă riscă să înarmeze şi infractorii. Greşit sau, mă rog, tîrziu: această categorie socială e deja înarmată pînă în dinţi. În acest moment nu au arme doar cei cărora le mai e teamă de lege. Sigur, există un risc ca ei să răspundă cu gloanţe adevărate la jeturile noastre de apă – însă credinţa mea e că, dacă sîntem destul de rapizi şi tragem primii, avem o şansă bună. În plus, pistoalele cu apă au şi un mare avantaj, ele putînd fi folosite şi pe ploaie, atunci cînd nici un poliţist prevăzător nu mai scoate pistolul, de teama ruginei.

Sigur, e o glumă. Nu e nimic altceva de făcut decît să stăm liniştiţi şi să ne continuăm dezbaterile despre chestiunea dificilă a infracţionalităţii. Numai că în vremea asta, oamenii hotărîţi dintre politicieni au dat deja la tipărit sloganele LePen-iste pentru alegerile din 2004. Cînd va veni vremea să vorbească în public, fiţi siguri că nu vor folosi nici o perdea (import Belgia...). Pudibonderia în a spune lucrurilor pe nume nu face decît să le construiască o platformă. Eşecul în a şi face ceva aproape că le garantează victoria.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Supermarket-ul de cărţi Barnes & Noble

Să fii analfabet: iată singura calificare de care ai nevoie pentru a obţine un job la un mare lanţ de librării mai peste tot, dar în Baton Rouge noi am adăugat indolenţă şi obtuzitate. Nu e un oraş în care lumea să se omoare cu cititul, aşa că băştinaşii se mulţumesc cu *Harry Potter* şi cu *Ghidurile pentru Tonţi*. Dar dacă ai nevoie de o carte serioasă, se prea poate ca nimeni să nu fi auzit de ea, chiar dacă e aşezată în mijlocul unui raft, pe undeva. Poţi găsi, de exemplu, o biografie a reginei Elisabeta I, intitulată „Elisabeth Rex", ordonată alfabetic, la „R", pe raftul cu biografii. „Rex" fiind numele ei de familie, după ştiinţa celor de la Barnes & Noble.

Cu toate astea, ceea ce urmează e experienţă personală. Autorii de pe tot întinsul ţării sînt mînaţi de editorii lor către aceste depozite, ca să dea autografe şi să citească din noile lor cărţi. E o afacere tare proastă, pentru toţi. Autorii, dintre care unii ar putea să cîştige un ban cu lecturi şi prelegeri prin zonă, trebuie să citească pe gratis. Editorii plătesc bani grei pe afişe şi reclame, ca să atragă cîţiva curioşi, care ascultă ce ascultă, apoi o şterg ca să-şi cumpere *Harry Potter*. Magazinele îi tratează pe scriitori ca pe o pacoste, cam ca pe vînzătorii ambulanţi care îşi prezintă mostrele prin mall. Lecturile îşi găsesc loc prin cine ştie ce colţuri ciudate ale magazinului, la încrucişarea dintre clinchetul casei de marcat, flecăreala casierilor (de obicei, despre ceea ce au văzut la televizor) şi conversaţii despre adolescenţii care se întîlnesc cu tot felul de perverşi, în secţiunea dedicată revistelor. La capătul acestor spectacole dureroase, scriitorul se simte, de obicei, degradat şi inutil şi jură că nu va mai face în veci aşa ceva – pînă la următoarea carte.

Scriitorii tot bombănesc cu indignare împotriva marilor lanţuri şi deplîng pieirea librarilor independenţi de mîna acestor Godzille ale indiferenţei. Dar numai puţini dintre ei au principii suficient de tari pentru a se ţine deoparte. Eu, de exemplu. Călcîndu-mi pe gîndulăl drept, l-am lăsat pe editorul meu să aranjeze un astfel de eveniment la Baton Rouge. M-am dus la radioul şi televiziunea locale şi le-am spus oamenilor că am să citesc fragmente din noua mea carte la mega-store. Nimeni nu-i profet în ţara lui, dar mă aşteptam ca insul angajat de B & N să producă atari exerciţii stînjenitoare să ştie despre ce e vorba. Aşa că am ajuns acolo, iar ei au stivuit cărţile mele pe o masă, lîngă scara rulantă, fără să aducă măcar un scaun pe care să şezi. Oamenii se tot învîrtesc în jur, aşteptînd să încep lectura. Doar că nu există nici o lectură, numai „darea de autografe". Cu alte cuvinte, mulţimea s-a transformat din public într-o turmă de bizoni cu cărţi de credit. Cînd am protestat, directoarea magazinului a dat din buze (aşa cum face, pun pariu, şi atunci cînd citeşte), spunînd că ea nu ştie nimic despre nici o „lectură" şi că ar fi prea mare deranjul să pună un scaun, două pentru eventualii ascultători. Ăstimp, nişte tineri angajaţi abulici, care ar fi putut căra cîteva scaune, se mişcau leneş prin magazin, îngroziţi de gîndul că ar putea fi rugaţi să facă ceva, de exemplu, să caute o carte.

Am auzit astfel de poveşti de la scriitorii şi cititorii din toată ţara. Librăria din Baton Rouge ar putea avea un uşor avans în dăruirea ei faţă de incompetenţă, dar ceva, pînă la urmă, tot se va întîmpla. Pronosticul meu: Barnes & Noble se duce de rîpă. Vindeţi-vă acţiunile.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Canadiene (13)

Van Dyck şi sectorul terţiar

Spre sfîrşitul acelei dimineţi, ieşit la o ţigară, mă bucuram de soarele călduţ, de bricheta mea şmecheră care se aprinsese din prima cînd a fost să ofer foc la cerere unei înalte studente de culoare ce fuma, aţi ghicit, lungi ţigări maronii, de faptul că în ţară numărul celor care îl înţeleg pe Ceauşescu a mai crescut cu unul (Lucian Mîndruţă a spus-o), de melodia *(The Kiss*, a lui Faith Hill) care-mi suna prin cap – cînd am primit, pe neaşteptate, o lecţie simplă de *travail* capitalist.

Nu că nu aş fi avut ocazii mai din vreme; nu că nu mi s-ar fi sugerat pilde şi formule în stare să explice de ce Marx ar fi fericit* dacă ar vedea politica socială canadiană, de ce de ani de zile oamenii locului votează la alegeri *Parti Québecois* pentru programul economic şi mai puţin pentru cel politic, în stare să explice, în fine, de ce un universitar bucureştean la mijlocul carierei cîştigă pe lună exact suma de care un canadian are nevoie pentru a-şi scoate o dată soţia la un restaurant – dar fără a-i da să guste cine ştie ce cockteiluri. Neatent am fost pesemne în seara în care, la cîteva minute de miezul nopţii, urcam spre un birou al Departamentului de Litere în care-mi lăsasem haina şi m-am întîlnit în lift cu doi zidari, ce-şi mutau efortul spre un etaj la care o ţeavă de apă spartă lăsase pe perete o urmă rotundă şi gălbuie. Erau tinerei, purtau tricouri spălăcite şi *jeans*-i pătaţi de var şi ştiau probabil tot atîta carte ca mai toţi zidarii lumii. Mi-am luat haina, am dat două telefoane scurte şi am plecat spre casă – şi iar am trecut pe lîngă cei doi zidari, lucrînd tăcuţi în tăcerea nopţii, neavînd lîngă ei sticla de rom atît de populară prin alte părţi, ci doar un radio ce susura un cîntecel, cît să le ţină de urît. Munca lor de noapte respecta munca de zi a universitarilor.

Neatent am fost şi cînd patronul unei mici firme, om spre 70 de ani, mi-a arătat tabloul de Van Dyck din sufrageria sa, mi-a dat să fumez un *cigar* de şapte dolari bucata şi eu l-am întrebat cum a început. *Aveam douăzeci şi ceva de ani* – mi-a spus el –, *am făcut cuiva o lucrare pentru care urma să-mi dea 5.000 de dolari; cînd să mă plătească, m-a întrebat dacă vreau banii sau un teren din periferia Sainte-Foy, pe care tocmai îl avea de vînzare. L-am întrebat pe tata ce să fac; „ia banii, terenul nu-i de viitor", mi-a zis bătrînul. Eu niciodată nu i-am ieşit din cuvînt; dar atunci am luat pămîntul. Am riscat.* Azi Sainte-Foy este unul dintre cartierele bune ale Québecului; omul are de aproape trei decenii două blocuri de locuinţe construite acolo, din închirierea cărora trăieşte bine. Pentru că a riscat, odată.

Şi aşa, din neatenţie în neatenţie, am ajuns în dimineaţa cu pricina (şi cu negresa ce servea ţigarete lungi). În perimetrul pentru *fumeurs* de la intrarea în facultate este un bazin de beton umplut cu nisip umed; aici viciosii înfig ţigara fumată. Sub ochii mei, la un moment dat a apărut un omuleţ şi, cu o greblă din plastic, a început să prefire chiştoacele din nisip şi să le pună într-o pungă menajeră neagră.

Pe cînd îşi sfîrşise treaba şi nivela cu grijă nisipul, tocmai îmi terminam şi eu ţigara. *Hai să nu-l mai chinui*, mi-am spus; am stins ciotul de tutun pe marginea bazinului şi i l-am aruncat direct în pungă. Omul s-a uitat la mine de parcă-i dădusem un pumn în spinare. *N-ai procedat bine* – mi-a şoptit un coleg. *El furnizează un serviciu; dacă vrei să fii amabil, arată-i că ceea ce face e necesar; dacă toţi fumătorii şi-ar arunca resturile direct într-o pungă neagră pusă aici, el în cinci zile ar fi şomer.*

Iar în acest timp studenta neagră îşi înfigea chiştocul în nisip chiar sub ochii omuleţului meu, care o sorbea din ochi – dintr-un alt motiv decît cel din care, dragi cititori, aţi fi făcut-o oricum şi dumneavoastră.

---

* *Ar juisa*, a spus informatorul meu – stare în care eu, venit din lumea postcomunistă, greu mi-l pot imagina.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Curajul de a fi om recent

Pentru cei care nu vor să piardă multă vreme în faţa televizorului există o modalitatea aproape sigură de a depista dacă un film, în care ne-a rătăcit telecomanda, este sau nu comercial. Procedeul este relativ simplu, încercaţi să vedeţi dacă operatorul are răbdare, dacă imaginile trenează, dacă transfocările şi *travelling*-urile curg agale, dacă ochiul cinematic se opreşte asupra unor detalii, colţuri, capete de mobile, interioare, odăi. Filmul comercial nu are timp pentru aşa ceva, mai mult încă: arta toată aparţine deja unei alte lumi, vetuste, depăşite, anacronice, una care se arată pe îndelete, o lume care are timp, poate cădea pe gînduri, se poate răsuci în dreapta şi stînga, o lume mai degrabă orientală, decît occidentală, o lume în care timpul nu se măsoară cu zornăitul născător de fericiri omeneşti al banilor, timpul cel din cultură nu se măsoară cu dimensiunile zilnic-matinale ale cursului valutar, ale celui bursier, ale celui din dobînzi. Timpul cultural este gratuit, iluzoriu, inutil, este încă un timp care se poate metamorfoza în singurătăţi, în plimbări alandala pe te miri unde şi, culme a aristocraţiei cu putinţă, un posibil timp al plictiselii. În ce mă priveşte, tînjesc să aud prin preajmă magica afirmaţie: „Mă plictisesc, domnilor, mă plictiseşte politica, afacerile, creşterea PIB-ului, îngrijorările civice, temerile de toate felurile, aventurile, cursele de maşini, loviturile de pumn." Eu, ca om al lumii fără orizonturi metafizice, ca ins al unei existenţe de acum şi de aici, adică în calitatea mea de prozator, mai degrabă decît orice altceva, cred că această criză a culturii, dacă există cu adevărat una, este expresie a faptului că timpul cultural şi timpul celălalt, profan şi laic, au luat-o razna, se îndepărtează tot mai mult, se scufundă fiecare în propriile lumi care nu se mai regăsesc. Rostul creatorului de proză, dar şi al artistului plastic sau al cineastului, ca inşi ai vieţuirii recente, ar fi să poată să se apropie de timpul cel tumultuos din umbra timpului celui leneş al culturii şi să facă din întîlnirea lor un produs transmodern sau postmodern, spuneţi-i cum doriţi: cum se poate ca viteza rutieră să devină prilej al reveriei, cum este posibilă plictiseala în aglomeraţia metropolei, cum se poate să cazi pe gînduri, asemenea lui Warhol, în faţa unei cutii goale de Coca-Cola şi nu dinaintea unui pisc de munte sau a unui vitraliu gotic? Tot atîtea provocări pentru un ins care trăieşte în lumea de acum şi, unilateral, în timpul de faţă. Curajul de a fi om recent.

Nimic înalt filosofic în observaţia aceasta, doar superba, şi aristocratica, şi eleganta pierdere de vreme, vizibilitatea publică de penumbră, poziţia fertilă creator a unei existenţe marginale, doar astea. Iacătă cum curge timpul în proză, ascultaţi-l cum fojgăie moale şi abia, abia, cu stingerea-n bătaie, vorba lui Coşbuc. Sîntem, în proza exemplificatoare care urmează, la nuntă – una inevitabil recentă – în căminul cultural sătesc al epocii anilor '90:

„Stai la masă, torogoatele ţipă nu departe de urechile voastre, alături preotul cu preoteasa; peste drum, cum se spune, în partea cealaltă a mesei, doamna profesoară Minerva cu soţul, contabilul căruia nu-i mai ştii numele cu toate că vă întreţineţi, discutaţi niscaiva nimicuri învăluiţi în mireasma mezelurilor de porc şi murături tăiate mărunt în castronaşe de plastic, brînză, măsline, alte cele care ţin loc de aperitive.

Nu mîncaţi mai nimic, staţi acolo în răcoarea căminului cultural muţi, nu puteţi vorbi din cauza decibelilor care se revarsă amarnic nu departe de voi, priviri ţapene în golul larg al podelelor date cu motorină, pereţii reci, împodobiţi trist cu panglici, o cergă mare în spatele mirilor şi a naşilor, un anonim ***Bine aţi venit*** *din crengi de brad, chestii atît de previzibile în mijlocul cărora stai turtită de plictiseală, îţi înăbuşi un căscat, duci mîna la gură, priveşti aproape tulbure în golul inexpresiv dinaintea ta, stai pe banca lungă acoperită cu pătură, incomod stai cu mîinile în poală, le pui pe masă, din nou în poală, fusta îţi stă încordată pe coapse, pe stomac, te strînge uşor în talie, îţi petreci pe sub masă un picior în spatele celuilalt şi discret te eliberezi din presiunea pantofilor: simţi răcoarea cum îţi învăluie degetele picioarelor ca o apă binefăcătoare."*

▲

Texte și opinii de: Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Laurențiu ISPIR (jurnalist) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Sanda MANU (regizoare) ● Matei MARTIN ● Vasile MORAR (profesor univ.) ● Viorel MOȚOC (jurnalist) ● Cristina POENARU (jurnalistă) ● Carol POPA (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Constantin RUDNIȚCHI (jurnalist)

Argument

Hoția are o mulțime de fețe, hoții fiind, la rîndu-le, de multe feluri. De la cei care fură în moduri care s-ar putea numi clasice, din buzunare, din mașini sau locuințe, pînă la cei care devalizează bănci, fonduri de investiții sau societăți de asigurări; de la cei care își fac parte din banii publici pe care sînt puși să-i împartă, pînă la cei care fură de amorul artei sau din spirit protestatar; de la cei ***școliți*** *în pușcărie, pînă la cei care iau din obișnuință ce nu-i al lor, fără conștiința că fură. O maladie atît de tare înrădăcinată în societatea noastră, încît a reușit să compromită pînă și ideea de cinste. Rușinea de a fura aproape că a dispărut, în vreme ce mîndria de a fi* ***'oț*** *s-a extins. Tot mai multe grade ale hoției au trecut din zona condamnabilă în cea tolerată sau chiar admirată. Diluarea atitudinii opiniei publice față de furt s-a transferat și asupra celor care trebuie să judece și să pedepsească astfel de fapte. Și, în cerc vicios, comportamentul justiției a descurajat atitudinile ferme ale oamenilor cinstiți. La fel cum nedreptățile sau chiar furturile înfăptuite de către stat au încurajat necinstea.*

La toate mitingurile din ultimii ani s-a strigat ***hoții, hoții!*** *Cine urmărește atent fețele celor care strigă așa, poate detecta nu atîta indignare, cîtă ciudă. A nu se uita că printre cei mai aprigi mitingiști care au agitat amintita lozincă sînt păgubiții FNI, cei care și-au depus economiile în speranța înmulțirii lor rapide. Fenomenul s-a și produs, dar numai în buzunarele administratorilor fondului, care au fost mai* ***'oți*** *decît ei. Dacă hoții sînt destui, atunci aceia care profită într-un fel sau altul de pe urma furturilor sînt și mai mulți. Cercul celor care speră să profite, la un moment dat, e și mai mare. Și astfel, între toți aceștia se creează o solidaritate surdă, asemănătoare celei dintre proști sau dintre indivizii care simt că nu-și merită funcțiile. Ce refuză să înțeleagă aceștia e că, în timp, chiar și beneficiile din furt ale multora din ei ajung să fie compensate de pagubele produse de același obicei. Și ajungem la vechea vorbă românească despre furatul propriei căciuli. Un sport întins peste toată țara, pe care mulți îl prețuiesc înaintea muncii.*

Dar în vreme ce hoția e la modă, hoții adevărați, profesioniști, par a fi mai rari. N-am auzit de exemplu, de mari spargeri de bănci. Nimeni nu riscă așa ceva. Mai bine te faci, nu-i așa, director de bancă. Preferința pentru delapidare face parte probabil din blîndețea *obiceiurilor locale. Granița dintre furt și afacere sau gestionare e foarte subțire. De multe ori nici furtul nu-i chiar furt, nici afacerea nu-i chiar afacere. Rămîne de văzut dacă se va schimba ceva atunci cînd privatizarea se va încheia. Fiindcă există teoria că tranziția și fenomenele asociate, mai ales hoția și corupția, în variantele lor majore, vor dura cît va mai exista proprietate de stat. Deocamdată să analizăm chestiunea.* ***(A. M.)***

Vasile MORAR

Elementaritatea furtului

Prietenul străvechi nu ezită să-mi repete în ultimul timp: „gîndește-te mai bine la cele zece porunci!" Nu-l întreb de ce pentru că știu dinainte, ne cunoaștem prea bine ca să nu știu ce vrea să zică. În fond, asta spune: „ia aminte cît sînt de adînci temeiurile moralității și ale dreptului". Tot el îmi cere, într-un fel imperativ și sugestiv totodată, să meditez asupra *conținutului* poruncii: „să nu furi". Înțelept și neostentativ ca-ntotdeauna, adaugă parcă sfiit: „cît de simplă e interdicția, ce formă solemnă are; cine bănuiește dintr-o dată cîte situații cuprinde?" Sînt tentat să-i răspund pe loc: „toți oamenii, în toate situațiile, nu trebuie să fure". Mă rețin și poate că-i mai prudent așa. Oricum n-aș face decît să repet un gînd moral tare: a fura și a fi hoț sînt lucruri rele în ele însele; n-are importanță cine fură, de la cine fură, cînd fură și cum anume fură.

Mă gîndesc mereu că n-ar strica deloc să-i întreb și pe cei doi amici, amîndoi amici cu mine și neprieteni declarați între ei. Întîiul dintre ei, rousseau-istul se luminează deodată și vorbește precipitat: „în starea de natură, pînă să apară proprietatea nu există furt". Nu-l mai ascult mai departe fiindcă restul îl bănuiesc. Hobbes-ianul amic, încruntat și-ntunecat ca mai mereu, afirmă categoric: „toți ar fura dacă nu le-ar fi frică de pedeapsă; a lua de la celălalt ceea ce și ție-ți trebuie stă-n firea omului". Și-n cazul lui știu ce urmează așa că mă întorc ușor descumpănit din nou la sugestia prietenului: să cercetz originile hoției sau, altfel spus, de ce e hoțul hoț și furtul furt. Știu, vorba lui Amiel că „toate originile sînt secrete" și poate că tocmai de aceea mă încăpățînez să găsesc un răspuns. Prietenul, tot el, mereu el, mă scoate din impas și-mi zice senin: a fura este un act elementar care corespunde unei definiții foarte, foarte simple: „a lua de la cineva ceva ce-i aparține lui și nu ție". Înțeleg bine ce vrea să spună că n-are mare importanță ce-i acel *ceva*, nici *cum* reușești să-l iei: odată ce-ai luat *ești* hoț. Un kantian deplin n-ar spune decît tot așa ceva: regula de-a nu fura nu suportă excepții; nu pot să spun că n-am furat decît o dată și după aceea să spun: am fost întotdeauna om cinstit. Din nou prietenul mă avertizează că, în genere, cinstea ca valoare se leagă de trei interdicții: „să nu minți!", „să nu furi", „să-ți respecți aproapele". Și tot el adaugă: „tocmai de aceea cel ce fură și minte-și pierde *cinstirea* celorlalți". Întrebarea totuși rămîne: ce face ca, aproape în toate culturile, furtul să fie blamat și aspru pedepsit, ce face ca după atîtea încălcări, cerința de fi cinstit să reapară mereu și mereu mai cu putere afirmată? Sigur că putem face observații comparative și vom vedea unele diferențe ca, de pildă, că-n Vechiul Testament furtul e categoric interzis, în timp ce în Coran acte categoric interzise *(horam)* sînt numai uciderea, adulterul, blasfemia, otrăvirea, dar asta n-are totuși mare importanță, pentru că, peste tot, a fura este considerat un lucru rău, un rău pur și simplu. Sapiențial apoi în fiecare religie s-au formulat povești cu tîlc în care, uneori, în numele unui principiu mai înalt, cel de dreptate, nu orice se ia de la altul este în chip cert furt, iar omul, hoț. Oricum, în tradiția Vechi Testamentară și-n Talmud dreptul *de proprietate* este legat de *dreptul la viață* pentru că el permite, face posibil *traiul*. Înseamnă că a fura, a înșela aproapele în afaceri, a fura roadele gîndirii celuilalt (în Talmud formula consacrată de mult este „furtul gîndirii" ceea ce înseamnă a deforma adevărul, a minți pentru a profita de celălalt) limitează atît viața, cît și libertatea semenului tău. În fapt, toată tradiția deontologică din etică se originează în ideea că respectul persoanei umane interzice să înșeli mințind, oricine ar fi victima: „Să nu furați și să nu mințiți și să nu vă înșelați unul pe altul" (Lev. 19, 11). O asemenea triplă poruncă menită unei unice *cinstiri* este o expresie concentrată a moralității elementare. Or, moralitatea elementară ține de datorii și obligații care nu suferă excepții...

În acest moment intervine din nou prietenul și adaugă: „așa trebuie să gîndim cînd vrem să știm dacă sîntem, în mod deplin și absolut, morali: să nu furăm, să nu mințim, să nu înșelăm și, chiar de-ar fi ca niciodată să nu fie așa, noi tot după regulile astea să ne conducem". Nu pot să nu-i dau dreptate, dar nici nu pot să nu observ că oamenii atunci cînd fură, cînd mint și cînd înșeală, de foarte multe ori nu se consideră imorali și răi, ci, pur și simplu, fac apel la altă tradiție de legitimare morală: la etica utilitaristă în variantă schematică și vulgară. În fapt, așa pot fi explicate absențele sentimentelor de culpabilitate în cazuri crase de furt sau fraudă: cel ce fură sau se lasă mituit se instalează în propria conștiință într-un registru al justificărilor de tipul: dacă nu există acte rele în ele însele, dacă binele este legat de util și dacă fericirea este dependentă de plăcere și dacă trebuie întărit „principiul celei mai mari fericiri pentru cel mai mare număr de oameni", atunci înseamnă că nu există obligații absolute și nici interdicții totale. Această deplasare pe nesimțite de la utilitarism la pseudo-utilitarism și hedonism se petrece cu atît mai mult cu cît societatea nu este pe de o parte structurată prin sancțiuni etice. De asemenea, pe de altă parte, în aceste condiții toți se simt îndreptățiți să primească „totul", „orice". În timpul furtului într-un climat anomic situația stranie este aceea că toți sînt nemulțumiți: hoții se compară între ei și întotdeauna este un hoț mai hoț decît alt hoț, iar cei furați se simt la rîndul lor nedreptățiți și, pentru că n-au nici o putere să schimbe lucrurile. În toate cazurile însă ceea ce este comun ca atitudine este faptul că, unii se simt confortabil justificîndu-și actele prin apel la „datoria" și „morala pură", iar alții la morala „mai flexibilă" a utilității, înțeleasă numai ca egoism psihologic. Asta și face ca unii să aspire să fie „înțelepți" (inclusiv în varianta „sărac și cinstit"), iar alții „isteți".

Prietenul de-o viață-mi spune că formula „cultă" pentru a doua varietate tipologică este „ticălosul inteligent" și că Hume ar fi făcut primul această echivalare. Tot el mai adaugă: *ce-ai spune dacă întîia virtute ar fi să nu vrei mai mult decît poți avea?*

Îndrăznesc să-i spun că atunci n-ar mai fi nici furt, nici hoți... ▲

Viorel MOȚOC

Cîntarea cleptomaniei

„Furați, furați, furați! Ceva tot rămîne!"
(Aria cleptomaniei)

Niște buni prieteni de-ai mei au încercat să scoată pe geam, noaptea, catedra din amfiteatrul „Odobescu" al Facultății de Litere din Universitatea București. Alți amici au furat crocodilul împăiat de la intrarea în restaurantul „Havana". Au fost surprinși în flagrant, cu corpul delict sub braț, pe Calea Victoriei, cam în dreptul sediului Poliției Capitalei. Milițianul care i-a legitimat și a constatat faptele comise sub influența alcoolului le-a spus pe un ton sever: „Ce-ați făcut, băi, tîmpiților?! Din cauza voastră era să ne stricăm relațiile diplomatice cu Cuba!" Și eu însumi, recunosc, am furat tăbliță inscripționate din troleibuze, halbe și scrumiere de prin cîrciumi. Demult prescrise, sper, toate aceste grave abateri de la normele legii au apărut în principal pe un fond infracțional generat de teribilismul unor studenți aflați în stare de ebrietate, ca să nu le zic puștani machiți. Abia acum, însă, după niște ani de la comiterea infracțiunilor și alți nu puțini ani în cîmpul muncii de jurnalist, încep să mă întreb dacă tinerii studioși de odinioară nu erau cumva ori groaznic lipsiți de imaginație ori exagerat de beți. Căci există metode și obiecte mult mai interesante – de furat în România. Nu voi pomeni de banii populației, de bănci, de flotă, de CAP-uri, de IAS-uri, de hoteluri, de fabrici, de combinate, de întregi ramuri industriale. Mărunțișuri din acestea se fură pretutindeni, chiar și-n lumea civilizată, unde – nu-i așa? ba-i așa! – cu toții tindem să ajungem. Dar, ca simplu ziarist și cetățean, cititor de ziare și consumator de știri TV, am sesizat și niște aspecte specifice, care depășesc zona ternă a faptului divers, tinzînd să ocupe mai degrabă spațiul sofisticat al poeziei acestor locuri. Pentru că, la noi, în România

doi bărbați din Sibiu au sustras pentru amante mai multe vibratoare, creme afrodisiace, precum și păpușa gonflabilă dintr-un sex-shop,

alți doi frați moldoveni sînt bănuiți că au restaurat și, ulterior, vîndut numeroase icoane și obiecte de cult jefuite din șase biserici gălățene și șapte biserici vrîncene,

trei eleve din Craiova au furat bunuri în valoare de peste 160 de milioane din casele propriilor colegi de școală,

un tînăr din Craiova a devalizat o grădiniță de copii în care a intrat prin spargerea tavanului,

un băiat de 13 ani din cartierul ieșean Lunca Cetății a furat 650.000 de lei din poșeta surorii sale, după care și-a pus un căluș în gură și s-a legat la mîini și la picioare, încercînd să însceneze un jaf,

mult mai inteligent decît infractorii care, fără jenă, au furat 44 de kilometri de conductă în județul Argeș.

Aici, în România
Unde se fură
525 de stabilopozi de pe digul de sud al Portului Constanța
macarale, semafoare, cabine telefonice
contactoare din cupru, reductoare și cabluri de siguranță din casa liftului, într-un bloc de pe Nada Florilor, în Colentina – fenomen insolit, într-adevăr,
în comparație cu furtul de
plăcuțe reflectorizante de pe mijlocul șoselei
indicatoare rutiere
stîlpi electrici
pubele ecologice
coșuri stradale de gunoi
capace de canalizare
monumente și coroane funerare
precum acelea ce erau cît pe ce să șadă la căpătîiul pasagerilor dintr-un tren deraiat din cauza faptului că alți concetățeni de-ai lor furaseră o bucată din șina de cale ferată. Aici, în România – o țară foarte frumoasă, în care n-a mai rămas nimic de furat, conform afirmației unuia dintre foștii ei premieri. Colegii mei de la *Academia Cațavencu* zic că nu-i chiar așa. Și, deși eu susțin că ar putea fi o banală trăsătură culturală, parte integrantă a specificului național, ei bine, dumnealor o țin gaia-mațu': următoarea temă a almanahului nostru va fi „Furtul la români". După articolul ăsta, parcă-i văd strigînd că le-am furat ideea și le-am vîndut-o imediat în talcioc, pe nimica toată, ca să nu mă prindă gaborii cu ea. ▲

Constantin RUDNIȚCHI

Statul sîntem noi!

Există două butade care se potrivesc cu textul pe care tocmai mă pregătesc să-l scriu. Prima o pun pe hîrtie acum: fiecare popor are conducătorii pe care îi merită. A doua o veți citi la finalul acestui text. Așadar, în următoarele 5.000 de semne va trebui să analizez în ce fel este statul hoț. Adevărul este că există foarte pronunțat această idee, că statul e un mare hoț. O spun atît simplii cetățeni, cît și proprietarii de firme. O spun atît pensionarii, cît și funcționarii din administrație.

Cum și ce ne fură statul? Mai întîi de toate, statul ne fură timpul. Legătura dintre cetățeni și administrație este sub orice critică. Statul nu a reușit să găsească pîrghiile prin care să funcționeze eficient. Pentru a-și plăti impozitele, cetățenii se calcă în picioare la administrațiile financiare (ba chiar acum vreo doi ani un om a murit la coadă); pentru a-ți schimba buletinul de identitate, trebuie să pierzi timpul ore întregi. Sistemul audiențelor nu funcționează. Degeaba vin oamenii cu jalba-n proțap la Președinție sau la Guvern, pentru că plîngerile sînt înghițite de stomacul uriaș al complicatului aparat birocratic de partid și de stat.

De partea cealaltă a baricadei, adică văzută dinspre patroni, relația cu statul este de-a dreptul catastrofală. Pentru a depune bilanțul contabil, fie stai la cozi interminabile, fie te duci cu o atenție-un jeleu. La toate acestea se adaugă neclaritățile legislative care dau mari dureri de cap proprietarilor de firme. Biroul unic este un exemplu sugestiv pentru felul în care o idee bună se poate transforma într-o realizare execrabilă. De luni de zile, biroul unic pentru înființarea companiilor nu face altceva decît desființeze orice inițiativă a întreprinzătorilor de a-și face o firmă. Ce să mai spun despre controalele pe care trebuie să le suporte companiile? Proprietarul unei firme îmi povestea că anul acesta a venit Garda pe capul lui din două-n două săptămîni. Problema nu era că l-ar fi prins cu ceva, ci pur și simplu îl imobilizau zile întregi. Ultima dată cînd au venit băieții de la Gardă i-a dat pur și simplu pe ușă afară.

Toate acestea nu sînt decît niște fapte cotidiene. De ce ni se întîmplă tocmai nouă? Răspunsul este simplu. Statul ne fură timpul pentru că nu a făcut nimic pentru modernizarea administrației. Clădirile sînt dărăpănate și de multe ori improprii pentru a desfășura o activitate civilizată cu publicul, calculatoarele sînt piese rare și, cu unele excepții, nu se pune problema ca ele să funcționeze într-o rețea locală sau națională.

Dar statul nu ne fură doar timpul, ci și banii. Doar cîteva exemple. Impozitul pe venitul global nu încurajează munca, ci, prin prevederile legii, se gîndește doar la felul în care poate să mai depășească, pentru scurt timp, perpetua jenă financiară în care se află. Statul primește contribuția pentru asigurări sociale în funcție de nivelul salariului, dar dă înapoi, adică plătește ajutorul de șomaj cu o sumă plafonată. Statul amînă să-și achite obligațiile față de companii (returnarea TVA) pînă cînd inflația micșorează veniturile. Ca să fim cinstiți pînă la capăt, trebuie să spunem că, uneori, exportatorii se fac și ei că uită să mai aducă în țară valuta pe care o obțin. Sau măcar o parte din ea.

Statul ne bagă mîna în buzunar atunci cînd ne impune să plătim și pierderile pe care le înregistrează societățile din domeniul utilităților publice. Ineficiența din acea zonă este transferată în prețul pe care îl plătesc consumatorii. În altă ordine de idei, statul fură de la cetățeni prin pasivitatea cu care gestionează, cu cea mai mare seninătate și fără teamă de consecințe, proprietatea de stat sau contribuțiile personale ale cetățenilor sau companiilor. Un exemplu în acest sens este chiar sistemul de pensii din România, acolo unde banii sînt gestionați practic fără dobîndă.

Statul este șmecher și atunci cînd acceptă reeșalonări ale datoriilor unor companii private sau cu capital public. Este clar că fiecare dintre cetățenii țării ar dori să-și reeșaloneze datoriile la stat. Ei nu pot. Este clar că oricărei firme i-ar prinde bine să-și plătească obligațiile către bugete mai tîrziu sau niciodată. Nu toate au această șansă. Indirect, statul ne fură pe noi, cei care sîntem buni platnici. Iar aceștia sînt mulți. Am fost la o emisiune la televizor cu directorul general de la Electrica. A reușit să mă uimească. A spus că mai bine de 90 la sută din consumatorii casnici își achită cu conștiinciozitate factura la energie electrică. Ceea ce înseamnă că oamenii trăiesc încă cu frica de Dumnezeu și de fisc. Lucru care nu se poate spune despre administratorii unor companii mai mari sau mici, cu capital de stat sau privat. Toate acestea sînt adevărate și ele sînt tușele negre de pe tabloul care înfățișează economia românească. Acum a venit momentul să scriu și a doua butadă, despre care vorbeam la început. Este o parafrază și sună așa: statul sîntem noi!

▲

Numărul furturilor rezolvate de poliție a scăzut de la 127 de mii în 1997, săvîrșite de 99 de mii de hoți, la 95 de mii în 2001, săvîrșite de 76 de mii de hoți. (Ceea ce nu e totuna cu numărul real al hoțiilor comise).

În anul 2001 poliția a prins 76 de mii de hoți, din care 23 de mii s-au dovedit a fi recidiviști. Dintre aceștia din urmă, peste jumătate (14 mii) au fost minori și tineri pînă în 30 de ani.

Numărul tîlhăriilor este de aproximativ 30 de ori mai mic decît cel al furturilor obișnuite (tîlhăria fiind furtul săvîrșit cu violență).

În orașe se fură de două ori mai mult decît în sate. Și tîlhăriile sînt comise în proporție de două treimi în zonele urbane.

Potrivit statisticilor, la nouă hoți există și o hoață.

Dintr-o sută de tîlhari, șase sînt femei.

Peste jumătate din hoții sau tîlharii prinși de poliție sînt persoane fără ocupație.

Procentul hoților sau tilharilor cu studii superioare, care sînt prinși de poliție, e insignifiant. Cei mai mulți dintre cei prinși au doar școala generală.

Numărul furturilor din locuințe, înregistrat la poliție este de 17 ori mai mare decît cel al furturilor din buzunare și genți. Ceea ce nu înseamnă că în realitate se fură mai mult din case și că există mai mulți spărgători de locuințe decît șuți. Statistica poate arăta cel mult, că furturile pe stradă sau în autobuz, din buzunare sau din poșete, sînt mai *tolerate* atît de păgubași cît și de polițiști, spre deosebire de cele comise prin spargerea locuinței.

(Cifrele sînt preluate dintr-o statistică a Institutului de Prevenire a Criminalității)

Laurențiu ISPIR

Țepari și țepuiți

Discuțiile despre țepele de orice nivel din economia românească au avut întotdeauna drept personaj principal pe autorul lor. Huliți sau admirați pentru idei și tupeu, țeparii au însă un concurent foarte serios în ceea ce privește pitorescul profilului psihologic.

Perceput pînă acum ca o victimă neștiutoare, țepuitul din România are însă suficiente puncte în comun cu partenerul din afacerea care l-a lăsat pe drumuri. Să o luăm, însă, treptat, începînd cu cazul țepei elementare: devalizarea societăților sau regiilor autonome de stat.

În acest caz, profilul țeparului este simplu și aduce puțin cu cel al domnitorilor fanarioți: director general sau administrator al respectivei companii de stat, cu o probabilitate crescută de fi schimbat din funcție în doi-trei ani. Respectivul își face o firmă cunoscută cu numele de „căpușă", de obicei avînd drept obiect de activitate comerțul. Firma căpușă cumpără produsele companiei de stat unde este director acționarul său, le vinde mai departe dar în schimb nu le plătește: mecanism simplu și lipsit de risc atîta timp cît ai bunul simț de a împărți prada cu alții. Cine pierde în acest caz? Nimeni, la prima vedere.

Rămasă, însă, în criză de lichidități pentru că nu primește înapoi banii pentru produsele vîndute, compania de stat alege să nu mai plătească taxe, impozite și eventual, salarii. Datoriile la buget se acumulează cîțiva ani și apoi sînt șterse. În acest moment se conturează și profilul principalului pierzător: salariat sau liber întreprinzător cu venit mediu pe economie, suficient de împătimit după cafea, țigări și mașina personală pentru a suporta creșterile de accize care trebuie să compenseze neplata datoriilor bugetare de către compania de stat mai sus pomenită. Adică, mai mult sau mai puțin, noi toți.

Țepuitului de mai sus îi corespund și alte profile de țepari: investitori străini de la care așteptăm să aducă bani în România, dar în schimb expatriază profitul obținut aici cu toate mijloacele posibile, devalizatorii băncilor ale căror datorii sînt acoperite apoi de stat după faliment etc.

Ce îi poți reproșa, însă, țepuitului involuntar din acest caz? Eventual că este suficient de fraier pentru a nu folosi și el orice mijloace de evitare a taxelor.

Profilul pierzătorului devine, însă, mult mai interesant atunci cînd ajungem la țepele celebre: Caritas, FNI, SAFI Invest și un șirag nesfîrșit de bănci (Columna, Bancorex, Banca Populară Romînă, Banca Romînă de Scont etc.).

Păcălitul în acest caz se evidențiază printr-o dorință de a se îmbogăți ușor cel puțin la fel de mare ca a țeparului. În plus, perseverența cu care încearcă acest lucru se potrivește perfect cu o frază pe care am citit-o undeva în presă în urmă cu cîteva luni: „După ce s-a întîmplat cu FNI și Caritas, dacă cineva ar deschide pe stradă o tarabă unde ar spune că 1 milion depus astăzi îți va duce 2 milioane mîine, ar avea succes".

Spun că păcăliții din cazurile FNI sau Caritas au drept caracteristică mai mult lăcomia decît naivitatea pentru că viitoarele „țepe" pot fi depistate ușor în astfel de cazuri: băncile dau dobînzi mult mai mari decît restul de pe piață, iar randamentele fondurilor de investiții gata să cadă sînt întotdeauna halucinante. Problema majorității păcăliților în astfel de cazuri nu este necunoașterea sau naivitatea, ci speranța că dezastrul se va declanșa după ce ei vor avea un cîștig substanțial. Cu alte cuvinte, că alții vor fi cei țepuiți.

Adăugînd la aceasta și faptul că mulți își investesc banii în bănci sau fonduri de investiții fără a se deranja să citească măcar un rînd din legile în domeniu, putem ajunge ușor la concluzia că majoritatea marilor țepe din România au fost clădite mai mult de păcăliți decît de țepari.

Așadar, un lucru este clar: de postura de țepuiți involuntari vom scăpa toți odată. În ceea ce privește al doilea caz, ar fi bine să o luăm individual.

▲

© S. Ivanoschi

Mircea KIVU

Dinamica hoţiei

Evoluţia numărului de condamnări definitive pentru furt pronunţate între anii 1985 şi 1999 nu reprezintă întocmai dinamica hoţiei, dacă ţinem cont că printre conaţionalii noştri se află mulţi negustori cinstiţi (hoţi neprinşi). Dar o legătură trebuie să fie. În ultimii ani ai regimului comunist, numărul acestor infracţiuni pare să fi fost în scădere, dacă nu am şti că dinamica deciziilor judiciare era şi ea puternic influenţată de directivele transmise de la cel mai înalt nivel (cifra cea mai mică e cea din 1988, probabil, pentru a putea fi raportată la congres). După 1990, curba a crescut spectaculos, pînă în 1997, după care se pare (dacă tendinţa s-a menţinut şi în ultimii doi ani) că am început să fim mai cinstiţi (totalul condamnărilor, indiferent de infracţiune, cunoaşte o dinamică similară) – sau judecătorii mai blînzi, sau avocaţii mai buni, sau poliţiştii mai proşti.

Mai interesantă e evoluţia raportului dintre numărul furturilor din avutul public şi din cel privat. Pînă în 1990, majoritatea furturilor erau din domeniul public, adică de la stat. Chiar dacă am evitat formularea „majoritatea oamenilor furau de la stat", exista o toleranţă mare faţă de acest gen de furturi pentru că, evident, pentru cei mai mulţi, statul era, dacă nu inamicul general, o noţiune abstractă. Să furi de la stat era aproape un act justiţiar, să nu o faci era o dovadă de naivitate. Extinzînd dincolo de sensul său strict juridic noţiunea de furt, aproape toată lumea o practica, ori de cîte ori avea prilejul. Ce putea fi mai normal decît ca, în loc să plăteşti aiurea 40 de lei pentru un bilet de tren, să-i dai „naşului" o treime din ei, şi amîndouă părţile să fie în cîştig?

În primii ani post-revoluţionari, pînă în 1993, raportul dintre cele două tipuri de hoţii a fost echilibrat – numărul infracţiunilor de ambele genuri a crescut, dar s-a furat în egală măsură de la stat şi de la persoanele particulare. După aceea, echilibrul s-a rupt, condamnările pentru furt din avutul privat au continuat să crească, în timp ce acelea din avutul public aproape au dispărut, ajungîndu-se ca în 1999 să se înregistreze cifra de-a dreptul ridicolă de 70 de astfel de condamnări, după care distincţia respectivă a fost eliminată din statistica judiciară. Pesemne, hoţii nu prea mai au ce fura de la stat.

Nu ştiu însă de ce, dar cînd mă uit în jurul meu, şi cînd citesc sondajele privitoare la încrederea populaţiei în poliţie şi justiţie, nu am deloc sentimentul că în jurul meu se fură acum mai puţin decît în urmă cu patrucinci ani. Mă tem că, în locul războiului tuturor împotriva statului, care se traducea în de-culpabilizarea infracţiunilor contra bunului public, s-a instalat un război al fiecăruia împotriva fiecăruia (sau al fiecăruia pentru el însuşi, ceea ce e pînă la urmă acelaşi lucru). Aseară, în parcarea din faţa blocului în care locuiesc, aproape la lumina zilei (era 9 seara), au fost sparte două maşini. Păgubaşii (care asistaseră „în direct", graţie alarmelor sonore, la acţiunea hoţilor) au coborît înarmaţi cu bîte, discutau cum să se organizeze pentru a-i căuta pe făptaşi. Ideea unui telefon la poliţie a apărut într-un tîrziu, cînd au realizat că le va trebui un act pentru încasarea asigurării. Evident, în acest caz statistica judiciară nu va înregistra nici o condamnare.

Funcţia de menţinere a ordinii pe care ar trebui să o exercite (prin constrîngere, dar nu numai) statul cunoaşte un accentuat proces de diluare. Aşa se face că asistăm, în ultimii ani, la un fenomen de auto-baricadare generală: uşile de la intrarea în apartamente sînt dublate cu grilaje, se instalează sofisticate sisteme de alarmare, poliţia ne sfătuieşte să blocăm uşile automobilelor atunci cînd ne aflăm în trafic. Culmea, se discută posibilitatea ca poliţia să poată presta, contra cost, servicii de pază pentru firme particulare. Toate acestea, în detrimentul calităţii sociale a vieţii.

Revenind la statisticile despre condamnările definitive pentru furt, este evidentă lipsa din acestea a unei serii de date din ce în ce mai importante: cazurile de furturi din avutul privat, efectuate de către stat (uneori, e drept, în beneficiul avutului particular). Un exemplu recent – prim-ministrul A. Năstase ne-a explicat că este nevoit să mărească accizele, deci preţurile, pentru că nu s-a reuşit colectarea, într-o măsură suficientă, a impozitelor datorate statului de către unii agenţi economici. Asta, la scurt timp după aprobarea, de către acelaşi guvern, a re-eşalonării datoriilor unor agenţi economici. Îmi cer scuze pentru neo-limbajul de lemn, mă simt nevoit să traduc. Proprietarii unor anumite firme au fost iertaţi de la plata unor dări către stat. Pentru că statul nu putea rămîne păgubaş, a luat banii respectivi de la cei care plătesc preţurile majorate, adică de la noi. Exemplele se pot multiplica, măsura totalului lor fiind exprimată în faptul că sîntem printre ţările cu cel mai înalt nivel de taxare din Europa şi beneficiem de cele mai slabe servicii publice (e vorba de calitatea asistenţei sanitare, de starea drumurilor publice, de dotarea şcolilor etc.).

▲

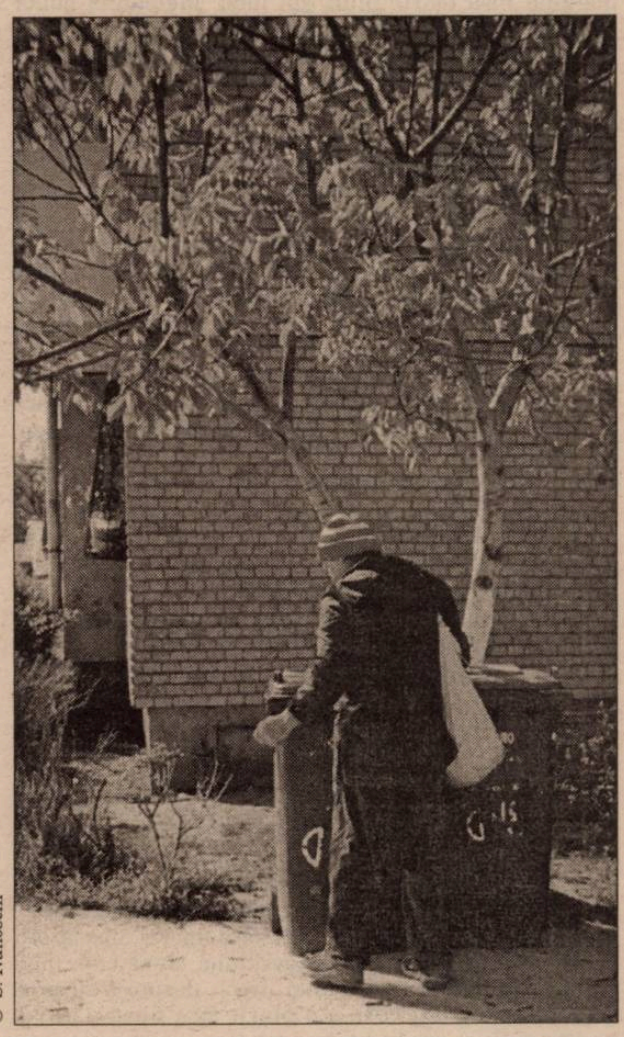

© S. Ivanoschi

Carol POPA

Tranziţia sau cum se fac bani la limita legii

Economiile în tranziţie au fost întotdeauna un teren propice pentru speculatori. România nu a făcut excepţie şi ultimul deceniu din mileniul 2 a demonstrat-o din plin. Anii '90 în România pot fi comparaţi cu perioada interbelică în Europa sau cu cea a prohibiţiei în Statele Unite. Pentru cei ce au speculaţia în sînge, nimic nu a fost mai fertil decît lacunele din legislaţie. Miliardarii au apărut peste noapte şi justiţia s-a dovedit incapabilă să demonstreze că banii au fost obţinuţi ilegal. Un renumit psiholog american, Jeremy Pratell, caracteriza speculaţia ca fiind cea mai elaborată formă a jafului. El susţine în teoria sa că speculaţia şi hoţia sînt deosebite doar prin lege, care o acceptă pe prima şi o pedepseşte pe cea din urmă. În rest, ambele acţiuni sînt catalogate drept imorale, ca şi persoanele care apelează la aceste procedee de îmbogăţire.

Teoria psihologului american a fost confirmată din plin de societatea românească. Am asistat timp de 10 ani la decapitalizarea companiilor aflate în proprietatea statului, în paralel cu creşterea noilor imperii financiare private. Metodele folosite au fost atît de variate, încît nici poliţia, nici organele de control ale Ministerului Finanţelor nu au reuşit să le facă faţă. Dimpotrivă, speculatorii au profitat din plin de perioada de tranziţie pentru a răspîndi fenomenul corupţiei pînă la cele mai înalte nivele ierarhice din aceste instituţii. Aşa am asistat în fiecare an la cîte un faliment bancar. În urma anchetelor, autorităţile au stabilit că „mortul" este vinovat şi au condamnat bancherii, fără ca vreunul dintre datornici să fi ajuns după gratii. Abia în ultimii anii, cînd sistemul bancar s-a întărit şi a devenit ceva mai atent cu partenerii de afaceri, datornicii au luat locul bancherilor „vinovaţi".

Dar la masa operaţiunilor de devalizare a băncilor au avut loc numai speculanţii de elită, care au ştiut să folosească lacunele din legislaţie în avantajul personal. Ceilalţi, speculatorii de duzină, s-au orientat către economia reală, mai precis către companiile de stat. Contractele de livrare sub preţul de producţie, plata întîrziată cu lunile sau chiar anii, licitaţii cîştigate pe uşa din dos au fost primele metode folosite pentru transferul banilor din companiile de stat în SRL- urile abia înfiinţate. Ne place sau nu, aceştia au fost, în realitate, primii paşi de construcţie a capitalismului în România. Nici o lege nu pedepseşte penal întîrzierea la plată. În plus, un litigiu comercial odată ajuns în instanţă, are toate şansele să dureze mai mult de un an. Timp în care inflaţia îşi face datoria şi reduce mai mult valoarea reală a banilor ce trebuie încasaţi. Tocmai de aceea, foarte puţine companii de stat au declanşat litigii comerciale cu partenerii privaţi.

A apărut însă, prin 1995, un moment de cumpănă în care firmele de stat nu mai aveau fonduri să finanţeze producţia. Datoriile celor care au luat marfa şi au uitat să plătească au atins, în acel an, cea mai mare valoare în termeni reali. Sistemul începuse să se clatine şi trebuia găsită o soluţie rapidă. Ea a venit tot de la acea categorie distinctă de întreprinzători – speculatorii – şi s-a numit compensare. De la economia de piaţă în tranziţie, ne-am întors direct în antichitate, unde trocul înlocuia cu succes negoţul pe bani. Compensările au fost încă un moment prielnic pentru speculanţi să folosească resursele companiilor de stat în interes personal. Mai grav, au existat intenţii, unele chiar materializate, de a legifera această activitate de compensare, deşi ea nu are nici un corespondent în economia modernă. Dar cum la noi şi democraţia şi economia sînt originale, am acceptat un hibrid de economie capitalistă realizată cu metode antice. Îmi amintesc suprinderea, în sens negativ, de care am avut parte în momentul în care un ministru afirma cu nonşalanţă că sistemul de compensări este soluţia pentru a salva economia din colaps. Ulterior s-a dovedit că acel ministru avea un anume interes la nişte firme private care datorau unor companii de stat sume de bani pe care ar dori să le ruleze chiar şi companiile multinaţionale. Singura soluţie pentru acele firme era ca, prin procesul de compensare, o parte din valoarea datorată companiilor de stat să se volatilizeze.

Legalizarea sistemului de compensări a fost primul pas făcut de speculatori, prin intermediul traficului de influenţă, de a trece de la limita legii direct sub acoperirea acesteia. Au urmat mulţi alţii, de la plata salariilor compensatorii pentru investiţii pe piaţa de capital, pînă la firme *offshore* care devin proprietare peste cele mai profitabile companii din România. Aceste tertipuri, prin care societatea românească s-a stratificat în două categorii distincte – miliardarii şi ceilalţi – au fost catalogate pînă acum ca fiind doar imorale. Vor mai trece încă mulţi ani pînă cînd aceste acţiuni, protejate acum prin legi „promovate", vor deveni ilegale. Pînă atunci, românii pot doar să viseze la o economie capitalistă.

▲

În pieţe şi prin magazine se fură la cîntar mereu după aceleaşi metode. Printre ele: *scîndurica, aţa* şi *greutăţile*.

● *Scîndurica* este chiar o scîndurică sau o bucată de carton care se vîră sub piciorul oricărui cîntar cu balanţă pentru a-l dezechlibra.

● *Aţa* este de obicei o bucată subţire de gută ale cărei capete se leagă, unul de cîntar şi celălalt de un deget al piciorului vînzătorului sau de picior pur şi simplu. La momentul potrivit, acesta trage piciorul aşa încît marfa să cîntărească mai greu.

● *Greutăţile* măsluite (mai uşoare) se comandă de către ţărani la fierărie. Cu ele se înlocuiesc greutăţile primite de la administraţia pieţei.

În ultimii ani, în pieţe şi în magazine au apărut cîntarele electronice, înlocuindu-le în bună măsură pe cele clasice. Odată cu ele, metodele de mai sus nu mai pot fi de folos. Ceea ce nu înseamnă nicidecum că nu se mai poate fura. Cîntarele electronice pot fi foarte uşor *setate*, aşa încît să arate mai mult. Nu mai e nevoie nici de greutăţi speciale (corpuri delicte periculoase pentru deţinători), nici de dexterităţi în mînuirea gutei şi nici de ocaua mică. Despre un cîntar electronic *setat* se poate susţine oricînd că doar s-a dereglat.

Stela GIURGEANU

De la lume adunate

Pe vremuri, cînd „codrul era frate cu românul“, se vorbea de o poezie înnăscută a băştinaşului mioritic. Astăzi, cînd „în România se fură ca în codru“, poezia, puţin schimbată şi mult adaptată cerinţelor de piaţă, şi-a păstrat întrucîtva forma, pierzînd însă foarte mult din fond. Meteahna noilor vremuri a atins şi idilicul haiduc, care nu se mai ascunde prin codri, ci îşi etalează cu mîndrie faptele, motivîndu-le, conferindu-le de cele mai multe ori o logică imbatabilă.

Astfel, furturile, organizate sau nu, de la bucăţi de asfalt şi indicatoare fosforescente (care dispar noaptea de pe şosele pentru a reapărea tot noaptea pe căruţele oamenilor), la marile afaceri (în funcţie de cîştig, găinăriile devin matrapazlîcuri, care se transformă în potlogării şi ajung mai apoi „cariere“ cu acte) au căpătat la noi o anumită stare de normalitate, care se transmite cumva şi celor din afară. Acum cîteva zile chiar, am aflat de la un patron de cazino (anonim şi el şi locul muncii, din motive lesne de înţeles) cum străinii, care vin să piardă cu zecile de mii de dolari pe noapte, pleacă la braţ cu cartuşele gratuite de ţigări pentru a mai amortiza, poate, în părerea aceluiaşi, pierderile. La fel, o cameristă la unul dintre hotelurile în vogă de la noi, pe care, din aceeaşi curtoazie, le trec în anonimat, îmi povesteşte de scandalul de acum un an, cînd în valiza unor turişti (tot străini) au fost descoperite pahare, halate şi prosoape aparţinînd hotelului.

„Micile amănunte de detaliu“ româneşti trec însă mult mai neobservate. În instituţiile unde omul se mai face cu o agrafă, un caiet, sau, dacă nu are de unde, face comandă pentru binele obştesc de care să profite ăla micu', micile furtişaguri se fac din principiu. Tentaţia de a subtiliza ceva, orice, e prea mare, şi după cum Oscar Wilde putea să reziste la toate, mai puţin ispitei, şi neaoşul mioritic are scuza sa. De exemplu, este inconştienţă pură să îţi laşi butonul de la sonerie afară, peste noapte, laolaltă cu preşul de întîmpinare. Şi cum să vorbeşti la mobil pe stradă sau să laşi la îndemîna studenţilor din Spiru Haret cîte trei markere în fiecare clasă? Departe de a fi ceva imoral, înşelătoriile trezesc o voluptate dostoievskiana, după cum mi-a fost dat să aud povestea unei „tipe“, despre fraierirea unui taximetrist, care s-a oferit să-i ducă, „într-o noapte pe la 2 dimineaţa“ pe ea şi pe prietenul ei, pe gratis, cu toate că ei aveau bani, da' nu i-au zis (ha, ha).

Dar despre furturile „calificate“ ale meseriaşilor vreau de fapt să vorbesc. Pe scenariul „Ce cauţi dom'le în geanta mea?“„Ce ai, fă, eşti nebună?“ se derulează mai întotdeauna cîte o mica dramă.

În primul caz, Marineta M. a avut noroc. Da, mare noroc că l-a simţit. Altfel pierdea şi banii de chirie şi mobilul. S-a speriat grozav, dar mai mult s-a enervat, iar asta i-a dat tupeu. Pentru că i s-a mai tăiat o dată geanta, în 385, de n-a simţit nimic şi la Mariot cînd a coborît, a coborît cu două cureluşe de umăr şi cu plînsul în gît. A fost la poliţie, a dat declaraţie şi a primit asigurări. Mai multe însă nu. Dacă ar fi simţit ceva, poate ar fi avut şi ea „norocul“ cumnatei, căreia i-au furat mobilul, dar i-a văzut şi s-a luat după ei. L-a prins taman pe ăla de-o furase, i-a ars o mamă de bătaie (ăla fiind un ţînc, să nu-mi imaginez cine ştie ce despre cumnată) şi şi-a recuperat telefonul. Pe nenorocit l-a scăpat, oricum nu l-ar fi dus la poliţie, că de pomană, că aici, pe cuvîntul ei, „am ajuns să ne facem dreptate singuri, ca-n junglă“.

Cînd i-au furat bicicleta, D.T., s-a aventurat şi el pe coridoarele secţiei de poliţie. A povestit unui plutonier cu mustaţă care îl asculta stînd într-un cot plictisit, a semnat cîte ceva, a dat detalii (era o bicicletă absolut normală), după care a fost invitat într-o cameră cu mai multe biciclete. „E cumva una din astea?“. Nu era, sigur, nici una, a sa fiind verde. „Sînteţi sigur?“, a insistat plutonierul cu mustaţă. Era mai sigur de asta decît de data zilei respective. „Vă rog să vă gîndiţi bine înainte să îmi daţi un răspuns“. D.T. nu şi-a recuperat bicicleta niciodată.

Tot în acel *niciodată* au fost clasate şi bijuteriile colegei mele, Carmen C., subtilizate iremediabil de un individ cu briceag, între etajul 3 şi 4. Ameninţată şi copleşită de vina enormă de a purta aur, (vină inoculată de poliţistul care i-a înregistrat depoziţia), Carmen a luat o atitudine sănătoasă pe viitor, aceea de a purta bijuterii numai în casă.

Dar la capitolul casă, subcapitolul mîncare, ar putea intra şi ziua în care Alina B. a fost „călcată“ de hoţi, a fost legată de un scaun, cu căluşul în gură, trăind tot scenariul unui film de acţiune. Negăsind nimic de valoare în casă, nici bani, nici bijuterii, doar un cîine de pază agresiv numai în caz de prieteni, hoţii s-au mulţumit cu o sticlă de vin din cămară şi cîrnaţii afumaţi din frigider.

Nici cu maşina nu stai mai bine. Ca să nu spui că nu ţi s-a zis, parcările au fost dotate de la bun început cu avertismentul „Nu vă lăsaţi sacoşe în maşină“ (parcarea subterană Mall). Eugen M., proprietar de Dacie, l-a ignorat cu desăvîrşire într-o bună seară, găsind, în prima poveste, în loc de borcan cu dulceaţă de nuci verzi, un bolovan, iar în a doua, doar cioburile de sticlă ale parbrizului, în locul unei banale bîte de lemn. Şi poate că anunţul cu sacoşele ar trebui să preceadă o serie mai lungă, pe măsura inventivităţii mioriticului: „nu uitaţi bateria/casetofonul în maşină“ (e cunoscut drumul bateriei/casetofonului înspre apartament şi înapoi) sau „în atenţia posesorilor de maşini străine, în special jeep-uri: aveţi grijă de retrovizoare“ (Răzvan D. a schimbat, ignorînd ţinutul şi mentalitatea, cîteva perechi, pînă cînd, sătul să le tot înlocuiască, a pus un anunţ în parpriz: „sînt asigurat, nu plătesc nici un ban pe aceste oglinzi, vă obosiţi degeaba, vă mulţumesc“ cu care a mers luni de zile). Nici un „nu vă uitaţi radiatorul cînd încuiaţi maşina“ nu ar fi de prisos. Cu toate că în cazul Adrianei G. ignorarea a fost ceva fericit. Oricum avea nevoie de unul nou, ăla vechiul fiind dus rău de tot, aşa că, de data asta a fost motivată serios să îl schimbe.

Seria de avertismente ar putea însă deriva şi înspre alte obiecte. Pentru că, dacă vechii egipteni, nereuşind să stăvilească hoţia (după cum ne spune o legendă) au ridicat-o la rang de meserie, actualii români (după cum ne spun mass-media şi vecina de la trei) au transformat-o într-o artă, pe care ajungi uneori, fără să te poţi opri, să o admiri. Vecina îmi povesteşte de unii abonaţi Zapp Mobile care începuseră să dea anunţuri fictive la ziar, pentru a primi apelurile „care le-ar fi scăzut factura“. Îi reamintesc de telefoanele cu 89, depănăm amintiri de pe atunci, şi ajungem la concluzia că o dată cu o inovaţie, la noi se găseşte automat cineva să o fure. După care se trece la ceva mai nou.

▲

Matei MARTIN

Aproape 50 ml

Expresia „clientul nostru, stăpînul nostru“ nu mai e de mult la modă. Sau e folosită doar la nivel declarativ. „Clientul nostru, stăpînul nostru“, îţi spune, zîmbind, chelnerul care vine să-ţi aducă ce-ai comandat. Dar cantitatea de băutură turnată în pahar nu e neapărat măsura exactă a respectului faţă de client.

La bar – ca peste tot – se fură. Se fură clientul, patronul, statul, colegul de serviciu. Se fură metodic, se fură din principiu, se fură din obişnuinţă. „Profitul“ din furat nu e cine ştie ce, important e să nu-ţi pierzi antrenamentul. Iată cîteva metode şi comentarii despre furtul de la bar, culese prin cîteva localuri din Bucureşti:

● „Dacă e să pun tot timpul 50 de mililitri la fix, nici n-am cum, că n-am *shut*. În plus, şi clientul se îmbată mai repede, nu mai plăteşte...“ „La fix pun: uite, am turnat 50. Nu-mi trebuie mie măsură – am învăţat să torn singur.“ „Nu e furt – eu aşa supravieţuiesc. Păi din salariu nu-mi ajunge – mai iau şi eu un pic de la cei care au.“

● „Cel mai simplu e la cocktail. Niciodată nu se prind clienţii. Nici n-au cum – mai ales la astea mai complicate. Păi, douăzeci de whisky, nişte campari, încă douăzeci de nu ştiu ce, plus Amaretto, plus suc de portocale, o lămîie, gheaţă... dacă lipseşte ceva din combinaţie, ce contează?“ „Clientul e mulţumit, nu se prinde... zice că e bun şi cînd nu e ce crede el că e...“ „La cocktail cel mai important e gheaţa: pui gheaţă din plin, la orice amestec de băuturi, ai făcut un cocktail bun. Şi-o lămîie!“ „Dacă furi la cocktail, se merită: că treci pe bon un whisky şi de fapt îl bagi în buzunar.“ „Nu tre' să furi mult. Puţin, cu ţîrîita... şi la sfîrşitul zilei, vezi că ai în plus. Nici clienţii nu s-au prins, nici n-ai prea mult ca să dai explicaţii...“

● „Dacă ceri o vodcă scumpă, eu tot ce vreau eu îţi dau. Şi tot pe aia scumpă o plăteşti, că zic că nici n-avem din cea ieftină. Te-ai prins?“ „Foarte rar îşi dau seama clienţii: păi nici n-au cum, băutura e băutură. Dacă le place o bea, dacă nu, nu.“ „Cum adică, între Teacher's şi Ballentine's nu e nici o diferenţă? Păi, da' nici nu se compară. E de o mie de ori mai bun Ballentine's!“ „Unii au atîţia bani, că e şi păcat să nu le iei. Păi, da' ăia vin şi consumă într-o seară cît am eu şi cu tine salariu pe o lună.“

● „Pe notă nu prea punem în plus. Că se prind – au început să umble cu calculator la ei şi calculează.“ „Dacă e, poţi să pui o bere-două în plus. Da numai dacă-s mulţi la masă şi au băut multe beri. Atunci nu se prind.“ „Dacă e totul okay şi astea, atunci te alegi şi cu o şpagă meseriaşă – pe astea le punem pe toate la un loc şi le împărţim între noi după program. Patronul ia jumate...“

● „De la bar? Nu prea luăm, că se prinde şeful de sală. Ne taie din salariu, ne ia şpaga...“ „Păi da' aici e totul pe faţă – n-am ce să fac.“ „Mă gîndesc şi eu: «cum să iau din cutia cu şpagă? Dacă ia şi altul? Ăia sînt colegii mei. Unii sînt studenţi ca şi mine – nu ne furăm unul pe altul». A, că nu declar o şpagă mai mare, o ţin la mine, înţeleg...“

● „Obligat tre' să fur de la stat. Păi da, altfel ne închid ăştia localul. În casă nu bat decît vreo jumate din încasări – da' numai dimineaţa, după program. Altfel nu se poate – ne iau profitul.“

● „Hoţia – ăsta e subiectul tău? Da, nenicule, fur!“

▲

Cristina POENARU

Singur printre hoţi

La o şcoală vine un hoţ. Sigur, ce face el seamănă cu o meserie – brăţară de aur. E aplicat, hotărît, mîndru de sine, acţionează la lumina zilei, uneori. Alteori, a becurilor. În văzul lumii, în orice caz. Şi te reprimă el pe tine, dacă te bagi în treburile lui, împiedicîndu-l să acţioneze. Hoţul e la şcoală mai tot timpul. Vine aici de luni pînă vineri, e nelipsit de la poartă la sfîrşitul cursurilor, smulge, conştiincios, lanţurile de aur de la gîtul elevilor, le ia brăţările de la mîini, scoate inele din degete, strînge ceasurile mai acătării, adună portofele, iar cine nu vrea să fie controlat din cap pînă-n picioare – cotizează. Poarta şcolii e o vamă. Hoţul cel activ e însoţit aproape întotdeauna de un grup de admiratori-hoţişori. Ei sînt echidistanţi. În sensul că îl şi ajută la furat, dar şi spun cui îi întreabă cum îl cheamă pe hoţul cel mare (pe numele mic) şi pe ce stradă stă.

Nu departe de şcoală, după colţ, e o secţie de poliţie. Părinţii mai micilor şi mai marilor păgubiţi se duc să reclame. Ar putea un sectorist să vină să-l sperie, măcar, pe hoţ? Nu îşi cere nimeni lucrurile înapoi. Doar să le lase copiii în pace. De acum încolo. Poliţia n-are timp să se deplaseze pînă la şcoală – „Nu mai deranjaţi 'organele' cu prostii, au de lucru“. Şi de unde să ştie poliţistul care-i hoţul? „Da' de ce nu-l prindeţi chiar dumneavoastră să-l aduceţi aici?!“. Biiineee...

Organizînd o pîndă colectivă, cu mari chinuri şi suspinuri, părinţii neîndemînatici (deh, de alte meserii) izbutesc să-l prindă şi să-l imobilizeze pe hoţ. Îl iau şi-l duc la secţia de poliţie. Infractorul abia-şi mişcă picioarele. E calm. Plictisit, chiar. Tovarăşii lui explică numeroasei asistenţe că 'băiatul' are relaţii – n-are ce să i se întîmple. Părinţii ajung la poliţie cu trofeul. Hoţul e condus, la etaj, într-o încăpere separată. Părinţii îi roagă pe poliţişti să nu-l bată. „Buletinele, dumneavoastră!“, ordonă poliţistul de serviciu. Cineva şopteşte că, dacă-ţi dai numele adevărat şi adresa la poliţie, află hoţul şi ţi-arată el ţie reclamaţie. Părinţii s-au pierdut cu firea. „Puteţi să-mi spuneţi şi mie numele lui?“, întreabă o mamă-jurnalistă mai-îndrăzneaţă. „De unde să ştiu io numele lui?!“, răcneşte la ea poliţistul. „Doar n-o să umble cu buletinul la el cînd merge la furat! Hai, mai repede, buletinele, că am treabă! Şi pentru ce nu v-aţi adus şi copiii cu voi să dea declaraţii?! De unde ştiu eu că spuneţi adevărul?!“ „Şi ce-o să-i faceţi?“, mai încearcă unul dintre părinţi. „Ce să-i fac?! Îi dau drumul. Zice că are paişpe ani. Pot să-l ţin o noapte aici să-l sperii. Asta-i tot“. „Nu-l amendaţi, măcar?“, se miră alt părinte. „Pentru ce? Se poate numai după mai multe reclamaţii“, precizează poliţistul. Şi-ncepe: „Da' copiii dumneavoastră de ce stau să li se ia lucrurile?“, îi interoghează poliţistul pe părinţi. „De ce nu se opun? De ce nu se bat cu hoţul?“ „Pentru ce nu i-aţi învăţat karate?!“ „De ce nu veniţi dumneavoastră să-i luaţi de la şcoală, dacă n-aţi fost în stare să-i învăţaţi să se apere?!“ „De ce nu le puneţi bodyguard?“ „Dacă i-aţi crescut atît de blegi... Ce să vă fac io? Mai veniţi şi la poliţie să vă rîdă lumea! Învăţaţi-i să se lupte – nu vedeţi în ce lume trăim?!“ „Or fi semănînd cu dumneavoastră, şi-atunci...“ Şi tot aşa...

A doua zi, dis-de-dimineaţă, hoţul e în poarta şcolii. Tre' să scoată 200.000 de la copii, că l-au dus părinţii lor la secţie şi l-a costat acolo.

Preşedintele ţării zice că e revoltat: cetăţenii stau şi se uită cum îi fură hoţii pe alţii, nu îi apucă de guler pe făptaşi, nu iau atitudine, nu fac dreptate. Cine zice ăla e!

▲

Adina POPESCU

Suveniruri

Cu ceva timp în urmă, am auzit întîmplător la ştiri, că undeva, pe la mare, s-a furat un dig. Mi s-a părut o culme a hoţiei la români, ceva de domeniul fantasticului. Mi-am amintit de o poveste pe care o ascultam în copilărie la picup, „Ionică cel viteaz", în care Ionică înconjura castelul zmeului cu o funie, şi-l punea în spate şi pleca cu el. Tot aşa, mi-am imaginat un român înalt ca bradul şi spătos cît zece legînd stabilopozii cu o sforicică şi trăgînd digul după el, ca un băieţaş un căluţ din plastic pe roţi. Pînă aici totul e O.K., dar întrebarea mea a fost: ce o să facă hoţul cel forţos cu digul? Un dig mi se pare un obiect de unică folosinţă, nu-l poţi utiliza nici prin casă, nici prin curte, nu dă lapte, ouă, brînză şi nici măcar nu-l poţi vinde decît unora care au o altă mare decît a noastră. Poate or exista niscaiva alte întrebuinţări, dar pînă una alta, furtul unui dig mi se pare un furt inutil sau, în cel mai bun caz, un furt „la mişto".

Tentaţia românului de a şterpeli fără un scop anume este aproape instinctivă. Şi eu am furat o scrumieră dintr-un bar, deşi aveam vreo cinci pe acasă. Şi un unchi de-al meu a substituit o solniţă goală, de la un restaurant din Mangalia, fără să aibă nimic precis în cap, doar ca să scrie pe ea cu o carioca „Amintire de la mare – 1985". Un obiect furat are mult mai mult farmec decît unul cumpărat de la tarabă.

Anumiţi alpinişti amatori, cînd merg la munte, fură din trenul personal suporturile pentru bagaje, pentru a-şi confecţiona din ele scăriţe. În sfîrşit o utilitate garantată! Dar în personal există atîtea lucruşoare plăcute omului care se pot „ciordi" doar aşa, de dragul trenului... Emi avea acasă o colecţie de plăcuţe metalice pe care puteai vedea inscripţionate: W.C., un robinet din care curge apă într-un pahar, tăiat pe diagonală cu o linie, o pedală de la closet, o ţigară tăiată cu o altă linie, o schemă de circuit electric, „E pericolosso sporgersi!" etc. Un adevărat muzeu. „Sînt amintiri din «plecările» mele: asta e de cînd am fost la Predeal cu prima mea iubită, asta de la primul 1 Mai la mare, extinctoru', piesa mea de bază, e de cînd m-am întors cu gaşca de munţari din Piatra Craiului". Da, nu pleacă niciodată la drum fără briceag şi şurubelniţă în rucsac. Şi asta nu-i nimic! „Ştiu pe unii care i-au furat lu' naşu' cleştele de compostat bilete. Erau tot în personal, l-au convins pe naş să stea la una mică cu ei, l-au îmbătat şi i-au luat cleştele". Probabil, în spirit de protest: să nu mai aibă naşu' cu ce să-şi facă meseria.

Tot dintr-un iniţial spirit de protest, dispăreau şi vechile compostoare din troleibuzele bucureştene. Dar sînt şi foarte utile. Cu două cuişoare le poţi fixa pe uşa de la camera ta „ca să plătească babacii bilet cînd intră".

Administratorul blocului nostru se plîngea, cu cîţiva ani în urmă: „Eram singurul bloc din cartier căruia încă nu i se furaseră pubele de gunoi şi uite, săptămîna trecută, am rămas fără o pubelă!". Aş fi putut să-i spun: „Du-te în cameră la Nicu, de la trei, şi vei vedea că-şi ţine lenjeria de pat în pubelă, pe care a mai şi scris ceva, cu spray, pe rockereşte... Dacă mai cotrobăi puţin, poate descoperi şi plăcuţa de la lift cu săgeţile, roşie şi verde..."

Dar cîte ornamente de efect nu poţi găsi prin dragile noastre locuinţe! Semne de circulaţie (preferate cele cu „Stop", „Accesul interzis" sau „Drum cu prioritate"), diverse componente de automobile (de la oglinzi retrovizoare pînă la roţi de rezervă), furculiţe şi căni din tablă de la anumite cantine studenţeşti, plăcuţe pe care scrie „Metroul", „Şantier în lucru" sau orice altceva, numere de camere de hotel sau chiar chei, „Nu rupeţi florile, nu călcaţi iarba!", fragmente din banca unde te-ai sărutat pentru prima dată cu iubita etc. etc. Un beţiv a furat odată, din Grădina Botanică, o plăcuţă cu „Plante pentru băuturi" pe care şi-a pus-o la capul patului. Plantele, în schimb, le-a uitat.

Dacă ar citi acest text, bunicul meu sigur ar avea ceva de comentat: „Ehei şi pe vremea mea, cînd ne-am întors de pe front, am venit acasă cu cîte ceva, ca amintire, că doar nu era să ne întoarcem cu mîna goală. Cu o mască de gaze, cu o motocicletă, cu o puşcă; unu' a venit cu un tanc pe care şi l-a îngropat în curte...". Treburi serioase, nu fleacurile astea de acum. Totuşi, la fel de inutile.

Poate i-am dat cuiva vreo idee cu digul. Un stabilopod poate fi şic pe balcon, ca suport pentru ghivece. ▲

© S. Ivanoschi

Matei FLORIAN

Fotbalul e în altă parte

Dacă am fi buni

Dacă am fi cu toţii o ţîră mai blînzi la suflet, taman picaţi din rai şi glăsuind din cimpoaie şi fluiere de dimineaţa pînă seara, pe nimeni n-ar mai mira şi nimenea-nimirica nu ar mai ridica în sus din sprîncene cînd acest articol, sau ce va fi fiind el, va începe cu: *a fost odată ca niciodată. De n-ar fi, nu s-ar povesti. Era un om, Pipăruş Voinicu, pe care-l chema Dumitru Dragomir. Şi nu că ţara aia cu oamenii care o conduceau nu era rea şi nu oropsea poporul, da' nici Dumitru Dragomir nu făcea vreo osebire dă oamenii ăia hîzi. Şi aşe de becisnici erau oamenii şeia, că nici jocul de fotbal nu-l mai lăsau să fie joc. Cît îi ziulica de mare se ţineau de trîntit meciuri, de nu mai pridideau Steaua şi Dinamo să adune la puncte şi să care la goluri. Da' în tot regatul de-i zicea a lu' Ceauşescu nu era echipe mai horror ca F.C. Olt – echipa chiar la unde era Ceauşescu mic – şi Victoria Bucureşti – echipa la ăi mai haini şi mai spîni oameni care trăiau în Ceauşescu, securiştii. Şi, cumnecum, ca să vedeţi dară cin' mi-era Pipăruş ăsta Voinicu 'nainte , amîndouă echipele astea, şele mai trîntitoare şi vicietoare de rezultat din sud-estul Europei şi Peninsula Balcanică, au fost conduse pa rînd de Dragomir.*

Într-o bună zi, oamenii n-au mai răbdat ce se întîmpla în ţărişoara aia şi i-au dat jos pe Ceauşescu şi pe Baba-Cloanţa, apoi i-au puşcat cu puştile pînă ce n-au mai fost, apoi pă F.C. Olt şi pă Victoria le-au dat pustiului, şi a venit un om care rîdea frumos şi-l iubea toată lumea, şi era bun şi blînd şi-l chema Făt-Frumos. Şi toţi l-au votat. Pipăruş a intrat la beciuri şi în lanţuri şi mult a plîns şi a suferit, şi d'atîta plîns inima a început să i se încălzească – că avea 'nainte una rece rău – şi s-a făcut bun. Făt-Frumos l-a pupat şi l-a dat exemplu, şi l-a lăsat drept în fruntea jocului de fotbal ca să vadă tot norodu' că nu mai e cum era demult, şi din momentu' ăla niciodată n-a mai fost jocu' atît de curat şi de frumos ca acuma cînd îl conducea fostu' tîlhar, actualu' arhanghel Pipăruş Dragomir. Şi dacă văzu asta, ăl mai fălos şi mai drept om din ţară (după Făt-Frumos) adică Greuceanu, l-a luat la el în partid, l-a făcut mîna lui stîngă şi l-a pus senator. Încalec p-o şa şi p-o căpşună.

Dar nu putem fi

Astăzi, folositoare doar unei cercetări atente a căderii mitului în dizgraţie, povestea asta nu-şi mai are rostul. Într-o cu totul altă citire (ca să vedeţi cum îşi schimbă omul percepţiile), singura întrebare pe care simţi că ar mai merita a fi pusă este aceea dacă se mai poate vorbi de hoţie într-un loc în care legiferatorul dreptăţii este (a fost) tartorul hoţilor. Cum însă Liga Profesionistă de Fotbal condusă de Dragomir pentru a exista trebuie să fie afiliată la forurile internaţionale (UEFA), legile vor avea la suprafaţa lor lucioasă spoiala de adevăr şi onorabilitate musai necesară. Corectura va fi aplicată şi modului de prezentare a conducătorului, astfel că pe nimeni nu mai trebuie să mire poza de cavaler al dreptăţii a aceluia pe care l-am numit Pipăruş Voinicu. De fapt, ceea ce se întîmplă cu adevărat în fotbal, esta că hoţia a devenit ceva de la sine înţeles, a căpătat o nonşalanţă aiuritoare, ce te face, într-adevăr, să te întrebi dacă legea mai are vreo noimă sau dacă, înfiorător gînd, hoţia nu şi-a proclamat între timp normalitatea, şi lupta împotriva ei nu mai are decît un sens decorativ ce ajută cu acest frumos prilej la buna funcţionare a emisiunilor şi cotidianelor de sport. Mizînd pe faptul că un om care iubeşte o echipă din fragedă pruncie nu-şi va da seama că meciul dintre Bacău şi Piatra Neamţ, bunăoară, s-a transformat de fapt într-un meci între patronii cluburilor (Sechelariu şi Ştefan) cu toate rîcile, ura şi afacerile furate unul altuia, fotbalul românesc a ajuns acel loc paradoxal în care jocul contează teribil de puţin, miza fiind etalarea muşchilor, burţilor şi banilor unor afacerişti, proprietari de cluburi, mai mult decît dubioşi. Astfel, o teorie incredibil de veridică spune că poţi să-ţi dai seama de gradul de onestitate al unui loc (vezi Banatul, Transilvania) în funcţie de implicarea lui în fotbal. Aceasta, şi nu alta, ar fi explicaţia pentru care echipe cu tradiţie ca UTA, Clujul sau Poli Timişoara rătăcesc acum prin diviziile inferioare. Iar atunci cînd, cu o năucitoare simplitate şi burta răsfîrîndu-se pe masă, Gheorghe Ştefan răspunde *da* la întrebarea şăgalnică dacă este mafiot, nu mai e nimic de făcut. Atunci cînd suporterii, poate celei mai iubite echipe din ţară, Steaua, se scîrbesc de club, de jucători, de conducători şi încep să ovaţioneze echipa adversă dar continuă să vină la meci, cînd patronul Becali îşi permite să-i bată pentru asta, cînd, cu ochii bulbucaţi de o furie temporară, Dumitru Dragomir răcneşte că el i-a acoperit pe toţi de mult timp dar că nu mai are de gînd s-o facă în continuare şi totuşi rămîne preşedintele ligii, cînd Mircea Sandu – preşedintele federaţiei – refuză să divulge numele unor martori în celebrul caz Ceahlăul – Dinamo susţinînd că el nu este un turnător (!!!), cînd Pădureanu de la Bistriţa spune că în cutare meci va juca în sfîrşit curat, cînd un oarecare mafiot italian, patron de club la Timişoara, le ordonă fotbaliştilor să-şi plimbe nevestele pe trotuare dacă vor bani, cînd Gigi Neţoiu, securist baban, rînjeşte simpatic mărturisind cele cîteva şantaje care l-au ajutat să devină prosper şi să dribleze nervii suporterilor lui Craiova, cînd mai pot număra mii de astfel de exemple, şi cînd totuşi pe oameni încă îi mai preocupă cine cîştigă campionatul, cît mai ţine accidentarea lui Pancu şi să meargă la stadion, înseamnă ori că dintr-o mare lehamite, neputinţă sau inerţie, hoţia, de fapt, nu mai interesează pe nimeni, ori că fotbalul are ceva vrăjitoresc şi mingea e încă un totem. Şi atunci, nu mai ştiu nimic, poate m-am înrăit eu peste măsură în ultima vreme şi lumea încă mai crede în basme. ▲

Nu de mult, am făcut nişte reparaţii în bucătărie, cu schimbat de conducte, spart de pereţi şi aşa mai departe. La un moment dat, din lipsă de spaţiu pentru lucrări, m-am hotărît să duc masa în altă parte. Şi cum nu mai găseam nici un loc potrivit în casă, am scos-o pe palierul blocului, lîngă uşa de la intrarea în apartament. O masă de bucătărie din vremurile acelea de care nu ne place să ne amintim, cu pătrăţele bleu şi albe, din pal melaminat, uzată de prea multă folosinţă. După mai puţin de zece minute, terminîndu-se partea grea a lucrărilor, am ieşit din nou pe palier ca să iau masa înapoi. Nu eram prea departe de un sentiment de jenă, legat de faptul că vecinii vor vedea masa aceea mizerabilă în dreptul uşii mele. Cu toate că ştiam bine că şi în apartamentele lor se găsesc unele asemănătoare sau chiar identice. Aşadar, am deschis uşa să bag masa cît mai repede înapoi. Am constatat însă uluit că nu mai era acolo. Cineva o luase pur şi simplu. În mai puţin de zece minute. Din scurta investigaţie printre vecini, pe care am făcut-o mai mult din curiozitate, nu am reuşit decît să aflu cîte feluri de a da din umeri există. **(A. M.)**

Tudor REBENGIUC

Pentru o arhitectură religioasă geostaţionară (II)

„Dacă cineva ar străbate toate planetele tuturor stelelor fixe, nu ar face cu aceasta nici un pas în metafizic?“

Arthur Schopenhauer

*„Căci pentru suflet ni s-a dat, **poate**, spre călăuzirea lui către cele înalte, biserica cea făcută de mâini, care îi este şi model prin diferitele simboale dumnezeieşti din ea.“*

Sf. Maxim Mărturisitorul

„I don't want to be interesting, I want to be good!“

Mies van der Rohe

În 1798 a fost publicată la Constantinopol o lucrare al cărei autor este necunoscut. Ea începe mulţumindu-i lui Dumnezeu pentru instaurarea Imperiului Otoman, la timpul cînd Bizanţul căzuse în erezie (conciliile Florenţa-Ferrara cu catolicii). Victoria turcilor, toleranţa arătată supuşilor creştini şi reorganizarea administrativă a bisericii (care în urma disputelor interne era divizată) au fost, aşadar, mijloace de prezervare a ortodoxiei. Printre altele, chiar restricţia impusă construcţiei de biserici, despre care autorul recunoaşte că e greu să fie considerată ca benefică, este scuzată de remarca că noi, creştinii, n-ar trebui să ne complacem în activităţi vanitoase ca cea a construcţiei de clădiri elegante; căci adevărata biserică nu este făcută de mîini omeneşti, iar de adevărata măreţie, nu cea deşartă a lumii acesteia, o să aibă parte dreptii după judecată.

Am făcut cunoştinţă cu această opinie din cartea unui anglican, de altfel bine orientat în lumea noastră ortodoxă, Steven Runciman *(The Great Church in captivity)*. Nici el nu poate să nege, în comentariul pe care îl face, fundamentul teologic de netăgăduit al textului. Într-adevăr, nu pare să fie deloc evident vreun cîştig spiritual intrinsec din munca cognitivă şi fizică necesară construirii unei clădiri frumoase sau din exploatarea ei, numai cel pur tehnic, întocmai unui exerciţiu matematic. În orice caz, e clar că avem nevoie de „templu“ numai în viaţa aceasta[1].

Biserica se găseşte azi într-o haină care nu este prea arătoasă şi se arată astfel unei lumi care nu se mai revendică decît într-o oarecare măsură de la învăţătura ei. Societăţile din ţările majoritar creştine nu mai vor să afişeze relaţii instituţionale, oficiale între stat şi biserică. Mai mult din inerţie, din obligaţii istorice, ţările europene păstrează rămăşiţe de legături oficializate între puterea laică şi forme instituţionalizate de religie. Statul vrea astăzi ca spaţiul public să fie neutru, obiectiv, omogen, egalitar. De curînd am participat la o conferinţă despre relaţia teologie-politică, susţinută de Toader Paleologu la un seminar al bisericii Sf. Silvestru, unde se afirma că statul-naţiune a fost inventat în secolul al XVI-lea în Apus pentru a acapara şi invada spaţiul public, în care pe vremea aceea se măcelăreau „cetăţenii Europei“ pe motive de ură interconfesională. Adică statul devenea o forţă (neutră religios, dar puternic colorată etnic) capabilă să inspire autoritate tuturor (catolici şi protestanţi) şi prin puterea absolută ce i se recunoştea să oprească carnagiul, aşa cum stingi focul luîndu-i aerul. Preţul fiind libertăţile publice. Istoric, problema se pune altfel pentru Răsărit, în care relaţia bisericii cu agora (administrată de puterea temporală) a avut alt tip de fluctuaţii şi distorsiuni. Buna funcţionare a bisericii ortodoxe, din punctul ei de vedere, presupune o putere laică cooperantă şi sensibilă la cerinţele ei, aşa cum a fost Imperiul Romeilor pentru o lungă perioadă. Bunăstarea ei este dependentă de o forţă care îi este strict exterioară şi la care nu are drepul să rîvnească. Biserica ortodoxă a avut tendinţa de a nu se interesa de chestiuni din afara credinţei (învăţămînt, legislaţie, politică), chiar atunci cînd ar fi trebuit sau i s-a cerut (ocuparea otomană, comunismul). Lipsa unei puteri lumeşti cu care să se poată intra în simfonie dereglează amplitudinea receptării mesajului ei. Aşa a fost posibilă fragmentarea naţională în contextul romantismului de secol XIX. Totuşi, unitatea dogmatică nu i-a fost ştirbită, cu toate diferenţele de calendar şi pronunţatele specificităţi naţionale.

Catehismele ortodoxe se bazează pe textele Sf. Părinţi. Din ele putem înţelege cel mai bine cum vrea biserica să ni se prezinte. Găsim aici două analogii constante. Prima între corpul uman („Templu al Duhului Sfînt“) şi clădirea bisericii. A doua între suflet şi interiorul bisericii. Credincioşii sînt îndemnaţi să se îngrijască de suflet mai mult decît de trup, fără a-l neglija sau desconsidera. Exteriorul bisericii este privit ca o haină, iar creştinii trebuie şi nu trebuie să se deosebească prin haine de lume, să participe la viaţa cetăţii delimitîndu-se nu prin prezenţa fizică diferită, ci prin refuzul de a accepta anumite obiceiuri şi comportamente, sau alţi zei. Exteriorul este subordonat interiorului bisericii şi depinde într-o mare măsură de contextul în care se află, dar nu în totalitate. Ierarhia acestei dependenţe este foarte clară cînd ne uităm la exemplele bizantine rămase. Afară ele par rezultate, volumul exterior (echilibrul, proporţiile) nu este căutat. (De accea mi se pare greşit compusă tema pentru Catedrala Patriarhală, în care accentul cade pe volumetria exterioară.) Cum poţi exprima printr-un limbaj, în acest caz cel al arhitecturii, inevitabil limitat, nelimitatul? A face parte din context separîndu-te net de el, folosind o distanţă critică!

De asta cred că putem lua drept pildă, comparaţie, pentru biserică, sateliţii artificiali ai Pămîntului. Ei îşi au astfel calculată poziţia faţă de Pămînt încît fac parte din lumea noastră, dar nu tocmai, îşi iau o distanţă critică. Întocmai creştinii. Eu cred că aşa cum se proiectează sateliţii noştri (în mari echipe interdisciplinare, cu eficienţă maximă, cu grijă încăpăţînată pentru fiecare detaliu, cu conştiinţa că orice omisiune poate fi fatală, că orice gram în plus aduce costuri suplimentare, integrînd şi adaptînd rapid orice folositoare şi verificată învăţătură) aşa ar trebui să proiectăm şi bisericile noastre. Ele ar trebui să-şi facă eficient treaba – construind cadrul mîntuirii, exemplu de lume îndumnezeită – cu măsură[2]. Cred că în trecut construcţia de biserici era un domeniu de avangardă tehnologică, astăzi arhitectura mimează doar *high-tech-ul (cu unele excepţii anglo-saxone). Bisericile ar trebui făcute cu high-tech spiritual, care nu exclude nici bănuţii văduvei*[3]. Biserica este şi pentru cei cu puţini talanţi. Este într-adevăr universală.

Şi nu putem construi corect din punct de vedere spiritual dacă nu avem grijă mai întîi de patrimoniul lăsat de părinţii noştri, de sămînţa pusă de ei în cetate pentru noi. Întîi trebuie să fim buni îngrijitori, altfel nu putem face performanţe, de nici un fel. Asta propun proiectele expoziţiei deschise săptămîna trecută. Sîntem prea săraci spiritual (altfel am fi putut muta munţii) ca să ne putem permite risipa puţinului pe care îl avem.

Bisturiul şi ansamblul

Cu Schitul Maicilor miza e şi de altă natură. Abordarea corectă a acestei situaţii ar putea da un răspuns conflictului nerezolvat dintre fronturile de blocuri postbelice şi ţesutul urban din spate, cu regim mic de înălţime. Interstiţiile acestea destructurate se pot rezolva de la caz la caz, zice Radu Enescu. Să se facă investiţii după ce se stabileşte regimul proprietăţii (statul, biserica, persoanele fizice, juridice). Nu mi se pare un moft că el propune o mică deplasare a bisericii în limitele locului în care este acum. Ca orice obiect aruncat (nici măcar depozitat) trebuie în primul rînd pus pe picioare. Cadrul pe care îl propune e asemănător cu ce a încercat arhitectul Ion Mincu la Stavropoleos. La începutul restaurării lui ar fi vrut să demoleze biserica (zidărie proastă, vecinătăţi agresive) şi să o refacă pe un amplasament „mai favorabil“. Comisiunea monumentelor s-a opus şi atunci el a proiectat un ansamblu pentru întregirea vizuală a bisericii („cadru armonios“) şi o turlă peste naosul bisericii. E clar că el nu se punea pe o poziţie diferită de arhitectura pe care o îngrijea. El nu spunea „eu fac acum altceva“. Era convins că ce face e în continuarea vechilor zidiri, că are dreptul să interacţioneze cu ele de pe picior de egalitate.

Proiectul lui Radu Negulescu are ca adevărat obiectiv punerea în valoare a bisericii Mihai Vodă. Ea era o piesă importantă pe tabla de şah spiritual a Bucureştiului (vezi studiul *Bucureşti între Orient şi Occident* al Danei Harhoiu). Dacă s-ar reface ar fi ca un ghimpe în coasta Casei Poporului, ar fi o „prezenţă“. Din cîte ştiu eu, nici preotul paroh, nici partiarhia nu agreau la vremea expoziţiei reamplasarea şi refacerea ansamblului. În subtext era graba de a face „pîrtie“ proiectului pentru Catedrala Patriarhală. Propunerea asta e cea mai costisitoare din cele trei. Dacă s-ar face ar fi un puternic simbol (ca şi Văcăreşti) de voinţă tare. Poziţia bisericii era atunci soft. Adică nu „ochi pentru ochi“, ci să întoarcem celălalt obraz. Ori, dacă Hristos spune să întoarcem celălalt obraz cînd ni se face un rău (nouă), în bună tradiţie vetero-testamentară creştinii nu pot fi impasibili în faţa răului făcut semenilor. În cazul nostru avem istoria ultimilor cincizeci de ani, în care comuniştii nu puteau suporta prezenţa bisericilor, vroiau să le „mături“. Cred că faptele lor nu se pot asemăna cu cea a Fericitului Pahomie[4]. Ce au făcut ei este tot un gest de anulare, dar asupra muncii altora. Cum trebuie să răspundem astăzi la gesturile lor brutale? Cred că nu trebuie să acţionăm justiţiar, să dăm sentinţe („să se refacă“), ci mai curînd terapeutic, medicinal, printr-o metodă homeopatică (tratează bolnavul, nu boala). Sînt totuşi momente cînd trebuie apelat la bisturiu. O fi acesta unul din ele? Ajută cuiva spiritual? Eu cred că *ar putea*. Totul e să ne raportăm corect la el. Să nu fie un gest de mîndrie, ci unul reparator şi ziditor.

Tot aşa cu mănăstirea Văcăreşti. Proiectul lui Justin Baroncea mi se pare un compromis între două atitudini extreme de reconstrucţie. „Cum era, unde era“ şi „totul nou“. El zice: ansamblul să fie nou, biserica refăcută. Eu unul nu cred că e corect aşa. Avînd în vedere teza dnei arh. Anca Brătuleanu că arhitectura extracarpatică este una de ansamblu, consider că exteriorul bisericii este coerent nu numai în sine, ci împreună cu ansamblul care îl întregeşte. Cred că ar fi de folos breslei arhitecţilor propunerea domnului Alexandru Beldiman de a reface totul cum era, în tehnicile de atunci. Ar fi un efort cu sens şi util. Aşa cum ofiţerii de marină sînt obligaţi să facă stagii pe veliere, să navigheze cu ajutorul instrumentelor ieşite din uz (sextant etc.), chiar dacă aceste informaţii n-or să le folosească direct, ci se vor depune ca o bază, o infrastructură a comportamentului lor profesional. Diferenţa dintre arhitectura „tradiţională“ şi cea actuală nu este decît de asimilare tehnologică. Civilizaţia lemnului, de exemplu, a avut timp îndelungat de acumulări şi rafinări (a ajuns să producă obiecte de calitatea viorilor lui Stradivarius). Pe cînd noile noastre tehnologii nu au avut acest răgaz, nu s-au *aşezat*, încă. Nu există arhitectură tradiţională şi arhitectură modernă. Numai construcţii de bună şi proastă calitate. Cred că se omite în cadrul Universităţii „Ion Mincu“ o distincţie importantă. Cea între arhitectură şi sculptură. Sculptura este funciarmente exterioară privitorului, cu ea nu poţi avea decît o relaţie liniară, de la A la B. Pe cînd arhitectura este spaţiu antropizat, ea ne învăluie, ne cuprinde. O, dacă arhitecţii ar înţelege asta, că nu trebuie să facă obiecte, ci să organizeze (să *antropizeze)* spaţii în lumină, poate nu ne-am mai îneca în forme.

Iar cînd fac arhitectură religioasă că ar trebui să o facă *geostaţionară*. Adică atentă la dimensiunile, poziţia şi apartenenţa ei cosmică şi terestră, divină şi umană. Într-o imobilitate dinamică, bazată pe „calcule“ de natură dogmatică, teologică (de ce nu şi astronomice), precise. Cu o durabilitate formală, principială şi chiar stilistică (nu materială) impasibilă la fluturii modelor pasagere, dar sensibilă la schimbările importante de context. Cu maiestatea demnă a universalului. Toate alături de conştiinţa clară a precarităţii lor. Tot ce este omenesc este pîndit de mîndrie şi moarte, numai disponibilitatea pentru credinţă şi iubirea adevărată sînt pasibile de înviere şi mîntuire.

Patriarhul Iustin spunea, atunci cînd a fost întrebat de monumentele din patrimoniul bisericii: „ocupaţi-vă voi de monumente, eu mă ocup de biserica din sufletele credincioşilor“. Să ne ocupăm! Sigur o să învăţăm ceva ca arhitecţi, măcar că alt cîştig cert nu avem.

---

1. „...Iar templu n-am văzut în ea, pentru că Domnul Dumnezeu Atotştiitorul este templul ei, precum şi Mielul.“ (Apocalipsa – din *Noul Testament* comentat: „în Împărăţia finală a lui Dumnezeu nu mai e nevoie de ritualuri şi jertfe“)

2. „Măsura face orice lucru frumos.“ (Sfîntul Isaac Sirul), „Toate cele peste măsură sînt de la draci.“ (din Pateric)

3. „Dar lui Dumnezeu Îi este plăcut tot ce I se aduce sincer din suflet după putere (a fiecăruia), chiar dacă apare ca un lucru mic în asemănare cu cele mari, căci El n-a respins nici pe văduva care a adus doi bănuţi... Căci toate cele omeneşti, care par mari întru virtute, sînt mici cînd sînt comparate de raţiunea care priveşte lucrurile teologic. Dar iarăşi, chiar banii mici şi din materie dispreţuit? şi nu prea cinstită poartă la fel pecetea împărătească asemenea banilor de aur (materia cea mai de preţ) şi sînt chiar mai de preţ prin faptul că sînt aduşi cu toată dragostea.“ (Sfîntul Maxim Mărturisitorul)

4. „Fericitul Pahomie zidi în mănăstirea sa un paraclis şi-i făcu portice şi stîlpi de-a lungul brîului zidurilor; îl înfrumuseţă foarte şi fu mulţumit de lucrul lui pentru că l-a clădit frumos. Adunîndu-se însă întru sine îşi zise că doar în urma lucrării diavoleşti ajunsese el să admire frumuseţea lăcaşului de rugăciune. Luînd deci o frînghie şi legînd coloanele făcu o rugăciune întru sine; apoi poruncind fraţilor să tragă de frînghie, aplecă într-o parte toate coloanele aşa încît bolta se prăbuşi peste ele. Şi zise fraţilor: „Vă este de trebuinţă, fraţilor, să nu vă siliţi a înfrumuseţa lucrul mîinilor voastre, ci mai degrabă sîrguiţi-vă să se afle în fapta fiecăruia dintre voi ceva din harul lui Hristos şi din darul Său, pentru ca nu cumva mintea, căutînd să dobîndească laudă pentru lucrul săvîrşit, să ajungă pradă demonului.“ (Viaţa Fericitului Pahomie)

▲

Nu e pentru cine se pregăteşte...

– alegerile din Ungaria –

Cu o săptămînă înainte de primul tur al alegerilor, victoria dreptei părea indiscutabilă: „Irezistibila ascensiune a lui Viktor Orbán, favoritul legislativelor din Ungaria", titra ziarul *Le Monde*. Tînărul lider al dreptei impresionează prin energia sa de învingător, prin talentul de a formula scopuri dezirabile pentru majoritate: „un acoperiş, trei copii, patru roţi" pare a fi mai degrabă o continuare, în alt plan, a ceea ce s-a numit comunismul-gulaş decît programul unei drepte moderne. Cifrele arătau destul de bine, creşterea economică, fără a fi spectaculoasă, s-a menţinut în toţi anii guvernării, s-a consolidat clasa mijlocie, visul social al guvernelor postcomuniste. Ceea ce nu înseamnă că reporterii care lucrează pentru televiziunile străine nu pot găsi întinse spaţii ale sărăciei, cu bărbaţi rău îmbrăcaţi şi femei fără dinţi, înconjurate de copii mici, şi toţi se plîng că nu-şi găsesc locul în lumea lui Orbán.

Preocuparea pentru maghiarii de peste graniţă, atît de intens urmărită de guvernul Orbán, este menită să coaguleze aspiraţiile comune ale celor din interiorul graniţelor. Reforma economică a fost însoţită de corective politice, modificînd modelul democratic care l-a adus pe Orbán la putere: a creat o cancelarie puternică, rolul executivului a fost întărit faţă de Parlament, convocat în şedinţă o dată la trei săptămîni (contrar Constituţiei, care prevede în mod explicit şedinţe săptămînale) audiovizualul public a fost luat în stăpînire, reducîndu-se accesul polului socialist şi liberal la aceste tribune. Ungaria era socotită o parteneră acceptabilă pentru Occident. Iván Szelény, sociolog, profesor la Yale, plecat din Ungaria în 1976, analist apreciat al societăţilor postcomuniste scria, înainte de alegeri, în săptămînalul *Heti Világgazdaság*: „De îndată ce s-a constituit guvernul FIDESZ, Orbán a dat repede de înţeles că pentru el miza principală era consolidarea unui partid de centru dreapta unit şi a fost dispus la orice pentru a realiza acest ţel. Practic a cumpărat MDF (Forumul Democrat Maghiar) şi pe creştin democraţi, dîndu-le reprezentanţilor lor posturi bune. Misiunea cea mai dificilă a fost dezamorsarea influenţei lui József Torgyán, preşedintele Partidului Independent al Micilor Proprietari (de tendinţă populistă). Şi acesta demonstrase un anumit talent politic la începutul anilor '90 şi a fost un adversar redutabil al lui József Antall. Dar Viktor Orbán nu joacă în aceeaşi «echipă de fotbal» cu Antall sau Torgyán: ceea ce Antall n-a reuşit niciodată să facă, Orbán a realizat, la sfîrşitul primăverii 2001, un partid unic al dreptei."

Ludovic fără Molière

Competiţia electorală, transformată în război, impune însă repoziţionări tactice. În *Le Monde*, Christophe Châtelot îşi subtitrează articolul care prefaţează alegerile: „Prim-ministrul conservator aruncă ocheade spre extrema dreaptă naţionalistă şi antisemită pentru a-şi asigura majoritatea în alegerile din 7 şi 21 aprilie". Argumente: legea statutului maghiarilor prin care a tensionat relaţiile cu Slovacia şi România, cererea de revizuire a decretelor Benes care a stricat relaţiile cu Cehia, susţinerea acordată liderului extremist austriac, Haider. Dar, de fapt, consideră unul dintre interlocutorii gazetarului francez, tînărul regizor de teatru Arpad Schilling, „Orbán este un tribun. El se referă la britanicul Tony Blair sau la spaniolul José Maria Aznar, dar nu este decît o palidă copie a lui Silvio Berlusconi. E un pragmatic pur, un arivist pur, un om grăbit. Cultura a devenit un simplu instrument în mîinile puterii şi ale oamenilor politici. Totul este doar paradă. Orbán este Ludovic al XIV-lea în absenţa lui Molière". Viktor Orbán mai este acuzat şi de favorizarea prin contracte economice a clienţilor politici în aşa fel încît în toată ţara, „în toate ungherele şi tainiţele puterii există pe tron cîte un mic Viktor Orbán".

Adversarul lui Orbán, socialistul Peter Medgyessy, o fostă stea a reformatorilor comunişti, „s-a reciclat", după 1990, în sectorul bancar, preşedinte director-general la Paribas-Hongrie. Scriitorul Tivadar Farkashazy îl descrie: „elegant ca un francez, rezervat ca un englez, precis ca un neamţ, econom ca un elveţian, dar din fericire el... este ungur".

Pronosticurile sondajelor şi ale presei au fost false. În condiţiile unei prezenţe la vot de proporţii neobişnuite – 71%, cea mai mare participare la alegerile de după '89 din Ungaria – în primul tur de scrutin, socialiştii au depăşit cu puţin partidul lui Orbán, iar principalul său posibil aliat, Partidul Ungar al Vieţii şi al Dreptăţii, nu a depăşit pragul care să-i permită intrarea în Parlament. Revista *The Economist* (13 aprilie) consideră că Viktor Orbán este într-o situaţie mai proastă decît lasă să se vadă cifrele, deoarece el nu mai are rezerve de simpatizanţi pe care să conteze pentru cel de al doilea tur.

„Perspective alarmante"

De aceea, probabil, între cele două tururi, mobilizarea a fost extraordinară şi discursul premierului a devenit extrem de radical: victoria socialiştilor, susţine el în esenţă, ar însemna o catastrofă naţională. Iată ce scrie un observator al ultimelor două săptămîni ale vieţii din Ungaria, Babus Endre: „Cîntecul lui Kossuth, steaguri roş-alb-verzi din 1956 cu gaură, citate din Cîntecul naţional al lui Petöfi pe foi volante... Alianţa FIDESZ-MDF a încercat să opereze şi cu aceste reminiscenţe ale revoluţiilor maghiare la manifestaţia de campanie de sîmbăta trecută, botezată cea mai mare adunare naţională a tuturor timpurilor. Şeful guvernului încearcă să obţină o răsturnare psihologică înaintea celui de-al doilea tur. (...) Coaliţia guvernamentală s-a pus repede pe picioare, după înfrîngerea neaşteptată din primul tur. Abia cu două zile după închiderea urnelor, la marea adunare de cel puţin 50 mii de oameni, ţinută la Universitatea de Educaţie Fizică, şeful guvernului, Viktor Orbán, s-a străduit să-i însufleţească cu orice mijloace pe simpatizanţii săi dezamăgiţi. Discursul său de marţea trecută a fost însă străbătut de o flagrantă animozitate. Orbán a utilizat o retorică demnă de liderul unei lupte de eliberare, îndemnîndu-şi adepţii să-şi apere familia, copiii, demnitatea de om, credinţa, ba chiar şi patria.

«Dacă socialiştii vor forma guvernul, atunci, în realitate, marele capital şi capitalul financiar vor forma guvernul Ungariei», susţinea acelaşi prim-ministru care în timpul campaniei electorale a inaugurat două investiţii occidentale şi care a mai evocat «siguranţa publică liberală», de asemenea ca o perspectivă alarmantă. Însă vocea belicoasă a lui Orbán, cel de marţi, s-a schimbat pînă sîmbătă: în faţa Parlamentului, prim-ministrul şi-a prezentat acelaşi mesaj, construindu-l, însă, pe formulări pozitive. Referindu-se la opoziţie, a operat doar cu observaţii ironice de genul: «Ar fi bine ca ei să nu uite: forma de stat a Ungariei este republica şi nu societatea pe acţiuni». Discursul mobilizator, primit cu strigăte ritmate («Vom învinge! Vom învinge!») de către participanţii la miting, a avut şi marţi şi sîmbătă acelaşi mesaj concret: pe 21 aprilie, fiecare să aducă cu el încă un votant.

De la începutul săptămînii trecute, Viktor Orbán încearcă de fapt să dea impresia că doar o întîmplare fatală a făcut ca în 7 aprilie numai 2,6 milioane să voteze cu partidele de dreapta din Parlament, în timp ce aproape 3 milioane de votanţi sînt de părere că actuala politică trebuie schimbată.

Personajele aşezate sîmbătă în spatele primului ministru, la tribuna din piaţa Kossuth, au avut probabil menirea să aducă la cunoştinţă că în ciuda rezultatului mortal din primul tur, şeful guvernului doreşte să facă recurs, în vederea victoriei finale, la ultima şi suprema instanţă, la naţiunea maghiară întreagă, dincoace şi dincolo de graniţe. (...) Orbán şi diferitele organisme sociale ale forţelor conservatoare se străduiesc să «recupereze» deficitul de încredere resimţit printre alegători. Scrisoarea deschisă a Asociaţiei Familiilor Istorice Maghiare, dată publicităţii săptămîna trecută, formulează astfel: «Este îndreptăţită temerea naţiunii că vom trăi din nou în umbra dictaturii comuniste». Trecînd peste declarata lor neutralitate politică, cele trei mari biserici istorice s-au aliniat şi ele de partea guvernului. În ultimele zile, febra electorală a ajuns chiar în instituţiile de învăţămînt şi săptămîna trecută ministrul a fost nevoit să facă apel la cadrele didactice să pună capăt campaniei politice infiltrate în şcoli. (...) Viktor Orbán nu a făcut niciodată un secret din intenţia sa de a se instala la putere pentru mai multe cicluri guvernamentale şi de aceea se străduieşte foarte mult ca politica sa, construită pe polarizarea societăţii, să nu figureze ca un eşec în manualele de istorie. Cînd «sentinţa definitivă» cu privire la soarta actualei administraţii va fi dată duminică în cabinele de vot, este de aşteptat ca decizia să fie destul de dificil de acceptat pentru un grup al electoratului a cărui mărime este greu de apreciat acum.

Aceasta pentru că actualul prim-ministru nu a împărţit ţara numai din punct de vedere politic, cultural, teritorial şi din cel al generaţiilor. În adîncul sufletelor lor, adesea oamenii au sentimente foarte contradictorii faţă de randamentul puterii actuale. Nu puţini sînt acei alegători care respectă sincer anumite aspiraţii ale cabinetului, dar consideră, totuşi, de neiertat, chiar şi retroactiv, unele măsuri care încalcă în mod flagrant regulile de joc ale democraţiei. Tot mai mulţi alegători par să facă un calcul simplu: figura cea mai carismatică a eşalonului politic de astăzi va avea peste patru ani doar 42 ani şi destule prilejuri pentru a reveni la maneta de comandă cu ocazia unor alegeri ulterioare. Un Orbán mai moderat, guvernînd la centru, va putea odată să cîştige pentru politica sa mase mult mai largi ca pînă acum..."

Rezultatele din turul 2 (22 aprilie 2002): din totalul de 286 de mandate, stînga va dispune de 198 (178 socialişti şi 19 liberali de stînga). Dreapta a dobîndit 188 de mandate (FIDEZS – 167, Forumul Democrat Maghiar – 21). O majoritate subţire. ▲

A apărut „Lettre Internationale" nr. 41-42

Sfîrşitul unui imperiu: Jan Krauze, *După 11 Septembrie, o nouă Rusie?;* Alexei Miller, *Rusia, vecinii săi vestici şi graniţele Europei;* Jaromir Stetina, *Desene din războiul cecen;* Natalie Nougayrède, *«Verticala puterii»;* Vasili Golovanov, *O abatere de la regula jocului;* Anatoli Kazanov, *Naţionalismul rus de astăzi;* Victor Erofeev, *Nataşa Rostova din secolul XXI;* Karlheinz Kasper, *Viaţa literară în Rusia anului 2000;* Marie Jégo, *Justiţia: o reformă improbabilă;* Cristian Teodorescu, *În culisele KGB – Arhiva Mitrohin;* Jan Krauze, *Jocul aparenţelor* ● **Ocolul zilei prin Asia:** Christopher de Bellaigue, *Jocuri din umbră la Teheran;* Tariq Ali, *Suflul îngheţat al iernii;* Isabel Hilton, *Dragoste princiară, sînge regesc* ● **Cultura – cardiograme:** Ernesto Sabato, *Malraux – martor şi profet;* Matei Călinescu, *Recitind «El Aleph» de Borges;* Samuel Beckett, *«Nu ştiu cine e Godot»;* Huşang Golşiri, *Relatarea unui condei;* B. Elvin, *A scrie;* Antonio Tabucchi, *Istoria neliniştii;* Alexandru Al. Şahighian, *Stefan Heym, ereticul prin vocaţie;* Herta Müller, *În fiecare limbă sînt alţi ochi;* V.S. Naipaul, *Două luni* ● **Biblioteca *Lettre Internationale:*** George Steiner, *Corecturi;* Haruki Murakami, *Pădurea norvegiană;* Irfan Horozović, *Mere ce cad;* Michael Ondaatje, *Obsesia lui Anil;* Michael Ondaatje, *Îngropaţi;* Radu Aldulescu, *Copilaşii;* Sanda Galopenţia, *Biruinţă datorată;* Andrzej Stasiuk, *Călătoria;* Rainer Maria Rilke, *Jurnal timpuriu* ● **Comentarii şi scrisori:** Pierre Nora, *Excedentul de memorie;* Ian Buruma, *Drumul către Babel;* Mircea Vasilescu, *Europa marilor sondaje şi a multelor culturi;* Coco Fusco, *«Călăreţele»* ● **Corespondenţe:** Sergio Benvenuto, *Homo anti-americanus;* Dumitru Radu Popa, *Norman Manea: Premiul «Nonino»;* Antonin J. Liehm, *Precizări* ● **Lettre Internationale (ediţia română) – 1992-2002:** Augustin Buzura, *Cîteva din cele 10 zile care n-au zguduit lumea;* Irina Mavrodin, *O practico-teorie a traducerii literare în 10 fragmente;* George Banu, *Un deceniu cît o viaţă;* Virgil Duda, *La aniversarea discretă a acestor 10 ani;* George Volceanov, *De 10 ori Shakespeare;* Monica Gheţ, *10 boabe de piper;* Dan Cioca, *Alegînd imagini din aceşti 10 ani;* Virgil Stanciu, *10 cărţi într-o carte;* Mircea Horia Simionescu, *O întîmplare cît 10;* Nora Iuga, *10 scrisori;* Radu Cosaşu, *10 ani de Solidarnosc prin lectură; Index de autori*

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

© a.l.s.

Alex. Leo ŞERBAN

Un artist sovietic

Apărută la începutul anului la Editura Arca Învierii şi salutată ca unul din cele mai eclatante debuturi în literatura de specialitate, cartea Elenei Dulgheru *Tarkovski. Filmul ca rugăciune (O poetică a sacrului în cinematograful lui Andrei Tarkovski)* impune în primul rînd prin seriozitate: este nu doar cea mai consistentă contribuţie românească la exegeza tarkovskiană (266 pag.), dar şi o pasionată pledoarie pentru a vedea, în miezul acestei opere, acel sîmbure de religiozitate (ortodoxă) care ar defini, consideră Dulgheru, creaţia marelui artist. Rîvna autoarei nu cunoaşte odihnă, şi ei îi datorăm un foarte informat capitol introductiv (intitulat, cu modestie, „Schiţă a unei biografii artistice") care povesteşte faptele cele mai semnificative ale vieţii şi carierei lui A.T., un capitol-anexă cuprinzînd scrisoarea adresată preşedintelui Goskino (extrem de util pentru a înţelege decizia lui A.T., din 1984, de a se exila), „Cuvîntul despre Apocalipsă" rostit de cineast în biserica Saint-James din Londra, în acelaşi an (care-l situează limpede pe Tarkovski în context creştin) şi cele 6 poeme ale tatălui, Arseni T., „rostite în filmele fiului" *(Oglinda, Călăuza* şi *Nostalghia)* şi publicate bilingv, cu versiunea românească asigurată de autoare; acest lung epilog este completat de „Opinii ale spectatorilor", filmografie şi o listă a premiilor... Aşadar, pe lîngă analiza propriu-zisă a filmelor – structurată în trei grupaje principale: „Spaţiul sacrului", „Motivul Timpului" şi „Motivul christic", cuprinzînd şi o riguroasă selecţie iconografică –, există în *Filmul ca rugăciune* această parte solidă de document, care reuneşte lucrurile cele mai bune din carte: orice încercare monografică viitoare trebuie să treacă prin informaţiile puse la dispoziţie, cu generozitate, de Dulgheru.

În prefaţa volumului, prof. univ. dr. Manuela Cernat – căreia Elena Dulgheru i-a fost studentă (ca şi mie, de altfel) – salută „anvergura europeană" a cărţii (la origine, o teză de licenţă), descriind-o drept „cea mai adecvată, mai profundă şi mai pertinentă" interpretare a operei lui A.T. Recenziile apărute sînt cam în acelaşi ton, trecînd sub tăcere cîteva carenţe ale cărţii – căci ele există; mă văd silit, aşadar, să le amintesc, fără a mai analiza – din motive de spaţiu – calităţile ei (amplu comentate în tot ce s-a scris pînă acum).

O primă obiecţie (nu cea mai importantă!) se leagă de *parti-pris*-ul declarat al lui Dulgheru – de a pune între paranteze influenţele *cinematografice* ale cinematografului tarkovskian. Ca să dau doar două exemple: nu cred că un film ca *Oglinda* – în mod cert, cel mai *intim* film al lui A.T., ar fi străin de influenţa lui Bergman; *Călăuza* – în care mulţi se încăpăţînează (Dulgheru inclusiv) să vadă un fel de apoteoză a creaţiei lui Tarkovski – este mult mai puţin „personal" decît pare, aglutinînd „împrumuturi" (cinefile şi literare) variate, de la *Orfeu* al lui Cocteau („Zona" apare şi acolo!) la *Călătoria în Orient* al lui Hesse... A impune imaginea unui Tarkovski „rupt" de orice rădăcini cinematografice riscă să-l transforme într-un soi de cineast „recent"! Dulgheru pune o surdină polemică pe această evidenţă (care ţine de istoria filmului), interesul său – repetat – fiind acela de a-l recupera, religios, pe A.T. Este o tactică-bumerang: pe de o parte, ea îi permite autoarei să avanseze – speculativ, şi cu o bună cunoaştere a domeniului – într-o zonă neexplorată pînă acum, cu toate avantajele pionieratului care decurg din asta; pe de altă parte, acest demers strict circumscris problematicii sacrului riscă să-l „închidă" pe cineast într-un spaţiu de reflecţie căruia îi poate fi asimilat (cartea o dovedeşte, iar mărturisirile lui A.T. o îndreptăţesc), dar care nu mai comunică – decît adiacent – cu practica şi teoria cinematografică... (Vezi, în acest sens, şi opinia unui spectator, citată de E.D.: „Filmele sale ne trimit mai degrabă la biserică decît la cinema"; eu văd în asta un eşec al cinematografului, nicidecum un cîştig.) „Adecvarea" de care vorbeşte M. Cernat e o capcană (o formă de redundanţă: dublare a intenţiilor artistului cu „extensiile" analistei...), cum nici ideea de interpretare „pertinentă" nu mi se pare fertilă: în materie de hermeneutică, abordările „impertinente" sînt, îndeobşte, cele care rămîn.

Carenţa majoră a cărţii este ceea ce aş numi „dublarea ţintei". Pînă la un punct, ea se vrea – şi este, ţinînd cont de calităţile incontestabile de hermeneut al vizualului dovedite de Dulgheru – o introducere simpatetică în opera lui Tarkovski, revelînd relaţia dintre „rimele interioare" şi „planul de ansamblu"; de la un punct încolo însă, ea se vrea – şi este – altceva: un manifest patetic, adesea stîngaci, în favoarea unei înglobări a Artei în Sacru (şi invers)... Capitolul explicit în acest sens este „De la arta icoanei la un cinematograf creştin", în care autoarea pledează pentru „misiunea apostolică a artei în lumea de azi", dar frînturi ale acestei idei străbat întreaga carte – de la vocabularul utilizat („pogorămîntul jertfelnic" etc.) la „stop-cadre" intempestive („Toţi eroii tarkovskieni au umerii grei de povara istoriei şi de păcatele lumii", „Nu este timp de şedere în slavă în acest veac, cînd tot sufletul sîngeră" ş.a.m.d.). Asemenea „aparteuri" inabile (nu doar stilistic) grevează asupra demonstraţiei. Mai mult, atunci cînd scrii (Dulgheru are curajul, sau poate naivitatea, s-o facă): „Numai prin Biserică şi Hristos ne cîştigăm mîntuirea; *dar, dacă există oameni pentru care ritul a devenit de neînţeles, oare găsirea unui limbaj mai direct, care să vorbească despre Frumos, Bine şi Adevăr – nu stă tocmai în sarcina artistului?*" (subl.m.), credincioşii ar avea toate temeiurile să considere afirmaţia o erezie, iar ceilalţi (agnostici, ca mine) să se îndoiască de „pragmatismul" unei astfel de soluţii-*ersatz*...

O ultimă rezervă, în fine, se leagă de chestiuni de „detaliu". Dulgheru – în largul ei cînd vine vorba de nume ca Berdiaev, Florenski, Uspensky etc. – gafează comic atunci cînd, în sprijinul analizelor sale, citează, *pêle-mêle*, autori precum Antoine de Baeque, Blaga sau... „psihologul Alexandru Horia"! Ideea istoricului francez (de B. e la origine istoric, şi-abia apoi critic de film), potrivit căreia „copiii tarkovskieni sînt oribili pentru că sînt frumoşi", trebuie pusă în legătură cu poetica baudelaireiană şi cu versul lui Rilke: „Orişice înger este înspăimîntător" (în fond, angelismul – sau sfinţenia – sînt „aberaţii" în ordinea umană, constituind excepţia exemplarităţii!); a o taxa drept necanonică, ba chiar „cutremurătoare", e o ingenuitate... Cît despre părerea autoarei că *„Nostalghia* este filmul... cel mai nostalgic" al lui Tarkovski, sau că *Oul de şarpe* ar figura printre „cele mai reuşite" filme ale lui Bergman – aici putem avea, desigur, opinii diferite; în ce mă priveşte, consider *Oglinda* „cel mai nostalgic" film tarkovskian (*Nostalghia* e cel mai disperat...), iar *Oul de şarpe*, un eşec al lui Bergman (care e suficient de lucid s-o recunoască singur!).

Încă o remarcă – legată de A.T., de astă dată. Mă tem că impresia pe care o lasă scrisoarea adresată preşedintelui Goskino este alta decît cea dorită de autoare; departe de imaginea autorului detaşat şi „christic", Tarkovski se dezvăluie ca un contabil tenace al propriilor merite şi al ingratitudinii celorlalţi – un om amar şi obosit, dar care nu încetează, nici în ceasul al doisprezecelea, să invoce ataşamentul faţă de un cinema sovietic (vezi şi citatul din titlu) care nu l-a preţuit cum se cuvenea... „De ce să nu asociem o eventuală victorie la Cannes cu o victorie a cinematografiei sovietice, în general? (...) Aceasta mi se părea logic şi legitim. (...) Întrebare: de ce trebuia trimis la Cannes B. (Bondarciuk, n.m.), a cărui «dragoste» pentru Tarkovski o cunoaştem, şi nu altcineva? (...) În douăzeci de ani de carieră în ţara mea, nu am primit nici o recompensă, nici un premiu, nu am participat la nici un festival sovietic! (...) Cînd am fost spitalizat în urma unui infarct, nimeni nu m-a vizitat. (...) Actualmente, aici, la Roma, primesc numeroase propuneri profesionale (...) Mi-ar face plăcere să lucrez aici, *alegînd, bineînţeles, dintre propunerile acceptabile din punct de vedere al conţinutului de idei*. (subl.m.) Rămîn fidel patriei mele, atît ca om, cît şi ca artist sovietic, care nu numai că nu are intenţia să o prejudicieze, ci, dimpotrivă, să «ridice cît mai sus importanţa cinematografului sovietic pe scena internaţională»."

P.S. La pag. 258, autoarea îmi mulţumeşte „pentru material video"; din cîte ţin minte, a fost vorba mai curînd de o listă bibliografică (monografia lui de Baeque, cartea lui Schrader despre Ozu, Dreyer, Bresson etc.)... Îi apreciez onestitatea intelectuală de a nu menţiona decît cărţile pe care le-a citit. ▲

Andrei GORZO

trecerea prin reviste

„Un lucru drăcesc"

„De ce sînteţi voi, cinefilii, mai obsedaţi decît oamenii cu alte pasiuni?", m-a întrebat un amic, iar eu am început să mă apăr – „Adică ce vrei să spui? Că sîntem maniaci periculoşi? Posedaţi? Nu-i adevărat!" – pînă cînd mi-am amintit de cele 1001 de nopţi pierdute, cînd orele trei-patru mă găseau la cel de-al treilea film şi la cea de-a patra cafea a serii*. De fapt, au fost mai mult de 1001 şi ar fi fost mult mai multe, dacă alte obsesii nu mi-ar fi tăiat din timp şi dacă doctorul nu mi-ar fi tăiat în cele din urmă cafeaua. Ceea ce nu m-a împiedicat, azinoapte, să-mi pregătesc un ibric, pentru că nu voiam să adorm înainte de a termina de citit *Secolul 21*, nr.10-12/2001 – *Filmul*. Numărul se încheie cu ancheta „Ce reprezintă pentru dumneavoastră cinematograful?" „Un lucru drăcesc", răspunde Irina Nicolau. „Consider drăceşti toate lucrurile care îmi plac peste măsură." Şi Ioana Pârvulescu: „Mă împrietenesc cu o zi rea abia după ce mă duc la un film. Mă împrietenesc cu un om cînd văd că am trăit aceeaşi aventură a unui film, în acelaşi fel (...) Mă împrietenesc cu un oraş abia după ce am fost într-una din sălile lui de cinematograf, după ce i-am gustat partea de ficţiune, mirajul lumilor paralele." Iar eu cred că mă pot împrieteni cu oricine se recunoaşte în cuvintele Ioanei Pârvulescu. Poate că amicul meu avea dreptate: lasă-i pe alţii să fie pasionaţi – noi sîntem posedaţi.

Există cîteva lucruri extraordinare în acest număr: două texte de Serghei Eisenstein, marele cineast analizînd montajul filmelor sale *Linia generală* şi *Crucişătorul Potemkin*; textul lui Slavoj Žižek, care discută ideile lui Jacques Lacan folosindu-se de exemple cinematografice, legate tot de montaj, dar de montaj la Hitchcock (iar în „montajul" alert al revistei, Žižek vine chiar după Eisenstein, căruia îi trage o palmă peste ceafă, comentînd o secvenţă din *Linia generală* ca mostră de „pornografie stalinistă"!); şi Pier Paolo Pasolini analizînd filmul asasinării lui Kennedy – „cel mai tipic dintre toate planurile-secvenţă posibile". Pentru Pasolini, realitatea este „un infinit plan-secvenţă subiectiv care se termină la finele vieţii noastre". Aşa cum planurile-secvenţă au nevoie de montaj, moartea este necesară, pentru că ea „desăvîrşeşte un montaj fulgerător al vieţii noastre: ea alege momentele cele mai semnificative (...) şi le pune cap la cap, făcînd din prezentul nostru, infinit, instabil şi incert, şi de aceea lingvistic nedescifrabil, un trecut clar, stabil, sigur şi, deci, lingvistic descifrabil (...)" Cine altul ar fi ajuns aici, pornind de la filmul amatorului Zapruder?

Probabil că oricine e interesat, cît de cît, de cinematograf contemporan a auzit de manifestul Dogma 95, dar nu ştiu cîţi au avut şansa să-l citească. Manifestul e reprodus în *Secolul 21* (în grupajul „Cinematografii", în care mai intră un articol despre industria hong-konghează şi unul despre autoarele franceze) şi vă spun eu că merită: cu exclamaţiile sale furioase („filmul nu este o iluzie!"), cu interogaţiile retorice menite să tragă de urechi („Asta este ceea ce ne-au adus cei 100 de ani?"), cu radicalismul său absurd (pînă şi revoluţia Noului Val francez e înfierată ca o mişcare în esenţă contrarevoluţionară – „romantism burghez (...) şi prin urmare... fals!"), cu majusculele sale („Astfel îmi depun JURĂMÎNTUL DE CASTITATE"), documentul ar suna ca o parodie (involuntară) a manifestului unei avangarde de la începutul secolului XX – ar fi o glumă, dacă n-am şti că în litera şi în spiritul lui s-au creat filme importante ca *Festen* şi *Idioterne*.

În atenţia celor care îşi fac un titlu de glorie din dispreţul pentru filmele americane: grupajul despre Hollywood este revelator, provocator, pătrunzător. Dar cel mai mult mi-a plăcut grupajul „De la text la film", în special articolul lui Hanif Kureishi *Noi doi*, despre experienţa colaborării sale cu Patrice Chéreau la filmul *Intimitate*. Textul m-a emoţionat mult mai mult decît filmul. Este una dintre cele mai bune mărturii, cunoscute de mine, despre comunicarea, solidaritatea, rivalitatea, prietenia dintre un scriitor şi un regizor; e plină de empatie, de înţelepciune şi de fraze pe care ai vrea să le reţii. (Despre şocul de dragul şocului: „Fusesem trezit din somn de cineva care nu avea nimic de comunicat." Despre decadenţa în artă: „este ca narcisismul la oameni, nu te mai gîndeşti la nimeni altcineva decît la tine." Despre povara de pe umerii lui Chéreau: „este greu să îţi pese atît de mult de ceva care ar putea fi atît de uşor respins, doar un film cînd există atîtea filme.") Dacă sînteţi cît de cît curioşi să ne înţelegeţi pe noi, posedaţii, acest număr din *Secolul 21* v-ar ajuta. Dacă nu sînteţi curioşi, căutaţi-l oricum, pentru plăcerea de a citi textul lui Kureishi, fragmentele din scenariul filmului *După-amiaza unui torţionar* de Lucian Pintilie, notiţele lui Pintilie pe marginea filmului („Acesta este iadul: aşteptarea veşnică a pedepsei. *Eu descriu o după-amiază în iad.")*, dialogul dintre regizor şi Ştefan Augustin Doinaş, povestea de dragoste (cu cinematograful pe post de mijlocitor) dintre Ada Roseti şi New York. Dar cea mai atractivă deschidere de articol o face Mihai Chirilov, după cum articolul său „Sunetul muzicii: impresiuni recente de la naşterea Cinematografului" face parte din grupajul cu cel mai atractiv titlu – „Au bazar, Balthasar!" (joc de cuvinte apropo de filmul lui Robert Bresson *Au hasard, Balthazar*, şi ecou al unei observaţii din editorialul lui Leo Şerban, despre *bazarul* ce caracterizează filmul actual). Propoziţia aceea introductivă mi-a plăcut atît de mult, încît o citez în loc de încheiere (oricum, după ce am citit toată noaptea, nu mă simt în stare să produc o încheiere de unul singur): „– Am văzut *Cîinele andaluz* pe MTV."

* În numărul despre film al revistei *Secolul 21* se găseşte şi „ABC-ul unui telespectator cinefil" – o încercare de a justifica acele nopţi pierdute. ▲

Mircea VASILESCU

bon de lectură

Ţară, tzară...

Tamara Carauş*, tzara mea, *Chişinău, Editura Arc, 2000. Premiul pentru debut al Fundaţiei Culturale Române, acordat cu ocazia „Zilelor Culturii Basarabene", martie 2002.

Discursul românesc actual despre Basarabia poate cuprinde orice, dar predomină construcţia sa pe dimensiunea patetic-identitară: cu poduri de flori sau fără, vorbim despre „fraţii noştri de peste Prut" şi sîntem tentaţi adesea să ne reproşăm că „n-am făcut destul pentru ei", că „Guvernul român e dator să..." şi altele asemenea. De doisprezece ani, nu reuşim însă cu adevărat *să ascultăm* vocile care vin de acolo, să înţelegem realitatea complicată din ceea ce se cheamă Republica Moldova (şi mai complicată în ultimele săptămîni) şi să dăm o configuraţie coerentă mesajelor adesea contradictorii care însoţesc această realitate. Elanurile patriotice din vorbe se pierd, cel mai adesea, în faţa faptelor care se aşază, implacabil, pe axa Est-Vest: dornici de Vest şi înspăimîntaţi că Basarabia ne-ar putea „trage spre Est", lăsăm lucrurile să meargă de la sine şi amînăm permanent cunoaşterea profundă a „subiectului" dintre Prut şi Nistru.

Între timp însă „subiectul" îşi construieşte propriul discurs despre sine, dincolo de contururile de pe hartă, mai ales prin reprezentanţii tinerei generaţii. *tzara mea* de Tamara Carauş este o carte despre dilemele acestei generaţii. Titlul cu conotaţii declarat dadaiste trimite la dificultatea de a răspunde precis la întrebări simple precum „de unde eşti?" sau „cum e la voi?". Este o carte care pune în discuţie identitatea generaţiei tinerilor intelectuali basarabeni, „care şi-a început formaţia conform programelor sovietice de învăţămînt şi a continuat-o la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Universitatea Central-Europeană, Oxford, Sorbona etc. Şi, implicit, e totodată generaţia care a pornit «toţi într-un pas înainte spre un ţel unic» şi a ajuns în plin relativism cultural şi politic, într-o lume multiplă a diferenţelor declarate".

Tamara Carauş a studiat în România, şi-a dat doctoratul la Facultatea de Litere din Bucureşti, iar acum este bursieră în cadrul programului regional al Colegiului „Noua Europă". Cartea conţine, pe de o parte, o „descriere" a condiţiei bursierului basarabean în România, iar pe de altă parte o analiză lucidă, cu instrumente critice, a condiţiei „noii generaţii". Nu există nici o fisură între discursul de tip „jurnal" şi discursul critic; dimpotrivă, autoarea are un stil atît de bine conturat, o argumentaţie atît de convingătoare, încît lectura este absolut captivantă. Categoria „bursierului basarabean" este portretizată şi analizată cînd cu ironie, cînd cu patos, dar fără prejudecăţi şi fără stridenţe: de la dificultăţile integrării în mediul românesc „de dincoace" pînă la „marketabilitatea cunoştinţelor", de la „stilul locuirii" în cămin pînă la încercarea de a-şi găsi un rost, traseul studentului basarabean în România este definit şi comentat cum nimeni nu a făcut-o pînă acum. Pe de altă parte, analiza tinerei generaţii în ansamblu este în mod declarat subiectivă, de o sinceritate rar întîlnită. Drumul de la „copii sovietici" la „nomazi postmoderni" este pus în faţa unei oglinzi perfecte, care nu poate ascunde drama autodefinirii, nu ocoleşte absurdul şi nu creează false iluzii: „În prezent *generaţia mea* completează cîrdurile de *global mobile people*. Ei devin (tragici) migranţi ai muncii, turişti, exilaţi, expatriaţi... «Devenirea» lor, ca unica lor împlinire, rămîne expresia purei contingenţe a istoriei – cîndva le era hărăzit viitorul luminos al comunismului". Analizînd dificultatea de a opta între „Ţară" şi „ţară", sesizînd ambiguităţile construcţiilor bazate pe „noi" şi „voi" între care navighează tinerii basarabeni, Tamara Carauş îşi compune „tzara" prin intermediul unei generaţii care comunică altfel cu lumea şi al cărei rol istoric rămîne esenţial: „Nici o situare a *generaţiei mele* în modernitate sau postmodernitate, într-un stat românesc sau în celălalt, într-un stat-naţiune sau într-o comunitate postnaţională nu o salvează de responsabilitate, de efortul individual susţinut, de cultivarea acestei dispoziţii". O carte excepţională.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Teoria oranj

Dată fiind istoria oarecum albastră a ultimei jumătăţi de secol (autohton), găsesc *filosofia orange* extrem de reconfortantă. De cînd a început campania ascult, vorbesc şi zîmbesc la culoare. Ba chiar mi-aş dori să fiu un copil din reclama TV şi să pot scrie pe balonaşul meu *Salut* aşa, de etichetă. *Vorbim mai uşor pentru că vorbim cu toţii orange* sau, pur şi simplu, pentru că vorbim în *semne* numai de noi cunoscute.

Studii recente arată că procesul comunicării are ca suport nu atît limbajul articulat, ci, mai degrabă, pe acela al expresiilor sau „microexpresiilor" faciale. Ceea ce înseamnă că, la nivel inconştient, mintea noastră decodifică şi interpretează mai puţin discursul interlocutorului şi mai mult ceea ce ne povesteşte mimica lui. Zîmbetul e un semn şi la propriu şi la figurat, prezent (acum) şi în meniurile telefoanelor mobile. Specialiştii ştiu de ce. Aşa cum cei de la *Orange*, ca, de altfel, şi cei de la *CONNEX (Viitorul sună bine)* ştiu că o combinaţie între zîmbet, feţe inocente de copii şi viitor, reprezintă, poate, una dintre formulele cele mai de succes în comunicare. Înseamnă *apropiere,* atît în timp, cît şi în spaţiu. *Cînd trăim în ţări diferite, avem înfăţişări diferite, dar visăm cu toţii aceleaşi lucruri.*

The future's bright. The future's orange.

Cu puţin albastru de la noi, o să iasă verde. Bun şi-aşa.

„Din combinarea galbenului (sau oranjului – *n.n.)* cu albastrul se naşte culoarea pe care o numim verde", spune Goethe în *Teoria culorilor*. „(...) Ochiul şi sufletul se recreează pe acest amestec ca pe ceva simplu. **Nu vrem şi nu putem merge mai departe.** De aceea, culoarea verde se alege, de cele mai multe ori, pentru tapet în camerele în care ne petrecem tot timpul." Un motiv în plus să rămînem în ţară. Cu ochii pe pereţi.

▲

Oana TĂNASE

Timp fotografic

Fără a viza un pretenţios discurs teoretic, ci doar o limpezime expoziţională – fotografia ca artă de a vedea şi reprezenta corpul uman şi peisajul –, proaspăta galerie deINTERESE* a invitat în perioada 11-25 aprilie cinci artişti fotografi: Cosmin Bumbuţ, Alexandra Croitoru, Eugen Gustea, Nicu Ilfoveanu, Dragoş Lumpan. Titlul expoziţiei – *La physique se contente de l'instantanéité* – ar trimite, discret, spre distincţia nuanţată de Jean-Marc Levy-Leblond, fizician şi profesor la Universitatea din Nice, între timpul fizic şi timpul real. În interviul publicat de revista *artpress* 254 (1999), urmare a expoziţiei interdisciplinare *Le Temps, vite* a Centrului Pompidou, Levy-Leblond explica uriaşa mutaţie din ultimul secol şi jumătate operată la nivel microscopic asupra timpului, a cărui măsurare ajunge la 10^{-16} secunde, iar conceptualizare pînă la 10^{-36} secunde. Fizica s-ar mulţumi, se pare, cu o cunoaştere a obiectului în instantaneitatea lui, putînd ghici astfel starea trecută şi evoluţia sa. Timpul pe care-l trăim, însă, spre deosebire de această noţiune unidimensională, este bogat, multiplu, iar temporalitatea artelor vizuale, diferitele lor maniere de a manipula timpul ar invita la o discuţie mult mai amplă. Şi numai în cazul fotografiei, spre exemplu, istoria ei întreagă – de la fotografia-instantaneu ca mijloc de prospecţie şi cercetare, la simularea fotorealistă şi la prelucrarea computerizată a imaginii, prizată pentru chiar sentimentul de mai mare imediateţe pe care-l oferă prin „transparenţa" ei – ar putea face subiectul unei astfel de formule de investigare, prinse printre altele în revista *Balkon* no. 8 (2001) dedicată fotografiei.

Dincolo de procesualitatea şi de narativitatea ei (tendinţă accentuată în fotografia de artă a anilor '90), dimensiunea temporală a fotografiei este una multiplă. Fie el timp comprimat, suspendat în gestul atingerii (Nicu Ilfoveanu) sau în naufragiul magic al volumului secret al unei roţi de cauciuc (Eugen Gustea), fie el timp fluid al unei dorinţe (vezi „obiectele" seducătoare ale Alexandrei Croitoru sau transparentele lui Cosmin Bumbuţ, imagini riguros construite astfel încît fotografia devine tablou – în sens teatral şi pictural) sau timp nostalgic al unor fantomatice păsări în zbor (Dragoş Lumpan) înţelegem că o interpretare „oblică" a imaginii, dintr-o perspectivă postmodernă, găseşte instantaneul doar ca o comoditate terminologică. Las vizitatorului atent plăcerea să descopere în această expoziţie fotografia de artă la graniţa cu *fashion photography* sau aproprierea codurilor acesteia (Cosmin Bumbuţ, Alexandra Croitoru), metafora vizuală şi deschiderea ei.

* Galeria deINTERESE, str. Popa Petre, nr. 6.

▲

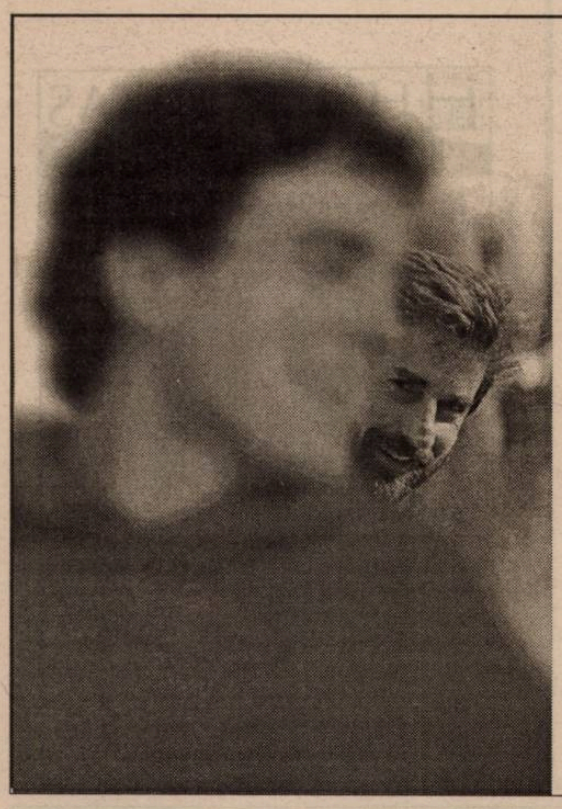

PALME D'OR
CANNES 2001

CAMERA FIULUI
La stanza del figlio

Un film de Nanni Moretti

Din 19 Aprilie pe ecrane
Corso-Bucureşti
Cluj-Arta

delta fi 93.5fm DILEMA if INDEPENDENTA FILM

distribuit de Independenta Film

Dilema vă recomandă

● Interviul Svetlanei Cârstean cu Emil Hurezeanu din *Observator cultural*, nr. 111-112 (unul din cele mai bune dintre multele interviuri bune ale S.C.); videoclipurile *Lazy* (Xpress 2 featuring David Byrne), *Flowers in the Window* (Travis); şi expoziţia de fotografie „alternativă" a lui Răzvan Ion, *Venus Is a Boy*, la galeria S.P.A.C.E. (Alex. Leo Şerban)

● Laurenţia Dascălu-Jinga, *Melodia vorbirii în limba română* (Editura Univers Enciclopedic). Cel mai potrivit, cel mai captivant şi, cu puţintică răbdare în lectură, dacă îmi daţi voie, cel mai amuzant studiu lingvistic pentru cei care vor să petreacă Anul Caragiale în pace, onor şi competenţă. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Frici şi tabieturi

Asocierea din titlu pare, probabil, cam ciudată. Totuşi, există, cel puţin pentru unii dintre noi – cei nu foarte pricepuţi la partea pragmatică a lucrurilor sau nu foarte încîntaţi de ea – o legătură destul de directă între cele două componente de mai sus: frica de a nu fi depăşit de cotidianul covîrşitor se maschează în tabieturi. O viaţă organizată, ce se desfăşoară într-o succesiune strictă de acţiuni mărunte, aproape instinctuale, e mult mai uşor de stăpînit şi dă mai puţină bătaie de cap decît una dezorganizată.

Pentru o familie formată de ceva timp tabietul devine unul dintre principalele ritualuri, semnul înlocuirii poeticului cu pragmaticul. Cînd idealurile romantice nu mai vin de la sine, sau devin (vorba unui mai vechi număr din *Dilema)* reziduuri, tabieturile rămîn un posibil colac de salvare. Cafeaua de dimineaţă, atît de exploatată de reclame, rezolvă aparenţa de comunicare la micul dejun. Dacă de mîncatul propriu-zis membrii familiei nu au întotdeauna timp, de o cafea (cu varianta cacao cu lapte, sau ceai, în funcţie de vîrste sau afecţiuni), în general, îşi fac. Filmele clasice ne-au obişnuit cu asocierea dintre cafea şi citirea ziarului; cred că, în momentul actual, ziarul a fost, în general, înlocuit cu emisiunile de dimineaţă ale televiziunilor. Filmele americane sănătoase ne-au familiarizat cu *jogging*-ul. Singurele variante româneşti sportive de care am auzit (e drept, într-o lume medie ca venituri) sînt plimbarea cîinelui, cu varianta, mai pragmatică, a copilului (de multe ori asociată şi cu sportul căratului, pe scări, al căruciorului) şi gimnastica la domiciliu, pe saltea, cu picioarele bine prinse sub calorifer. Pentru casnici/e sau pensionari/e mai există dusul la piaţă, dis-de-dimineaţă; pentru cei mai mulţi, însă, programul de cumpărături s-a mutat după-amiaza spre seară, în supermarketuri cu program prelungit şi piaţa inclusă. Jogging-ul nu e posibil, se ştie de mult, din cauza comunitarilor uşor de antrenat.

Tabieturile de prînz, dacă există, nu prea sînt legate de familie şi de casă, ci de colegii de *office*, cu care poţi lua masa în vreun *pub* sau la birou, datorită unei *catering*. În partea cu multe împrumuturi lingvistice familia e prezentă doar indirect, prin comunicaţiile care de mult nu mai pot fi numite noi, precum *e-mail*-ul sau mobilul. Masa de prînz, somptuoasă, din romanele fluviu, cu servitori, lumînări, invitaţi şi porţelanuri s-a minimalizat, acum, într-o convorbire pe mobil sau un mesaj de „ce mai faci" pe *mail*. De altfel, pentru cei intraţi în sistem, şi interminabilele telefoane cu prietenii, de la locul de muncă, s-au metamorfozat în mai eficientele şi mai puţin zgomotoasele mesaje de *e-mail*.

Tabieturile de după serviciu şi de seară sînt, iarăşi, o categorie interesantă. Se poate constata, şi în privinţa acestora, aceeaşi deplasare a accentului de pe contactul direct pe cel indirect, de pe timpul liber şi permisiv pe un altul, măsurat şi tributar stresului. În obiceiurile casnice de seară, frica se amestecă din nou, şi, de astă dată, mai asiduu decît dimineaţa. Dar despre asta într-un număr viitor.

▲

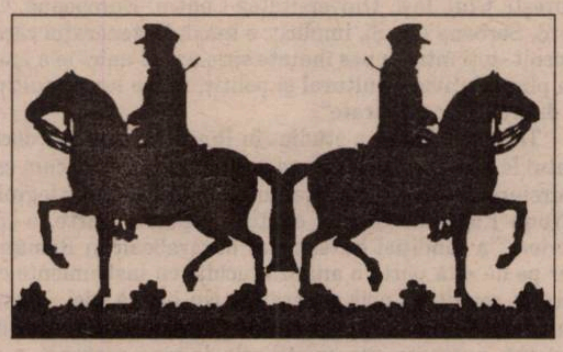

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Încă un întunecat april

Am o plăcere crescîndă cu cît realitatea se vădeşte mai încurcată, mai complicată, într-un cuvînt din fier-beton: complexă. De pildă:

Cînd virtuoşii ajung în situaţii penibile. Cînd leneşii triumfă convingător. Cînd inteligenţii fac prostii iremediabile. Cînd ridicolii sînt confirmaţi în profeţiile lor. Cînd înţelepţii naufragiază în evidenţe. Cînd enormităţile strălucesc ca soarele sfînt de pe cer. Cînd absurdul paralizează în normal. Cînd iluziile reînvie în certitudini. Cînd utopiile ironizează cu voioşie futurologia la zi. Cînd frumoasele din pădurile adormite se trezesc la viaţă şi fac din rock'n'roll un tango. Cînd cei livreşti au o dată, de două ori, poate de trei, dreptate – Don Quijote ajungînd, în fine, alaltăieri, să înfigă harponul în Moby Dick. Cînd ipocriţii sînt mai eficienţi decît fanaticii adevărurilor integrale. Cînd patetismul idiotului se combină fericit cu şmecheria neaoşă. Cînd generoşii învinge în deplasare şi se califică în semifinalele acelea unde morţii se întîlnesc cu morţii şi viii cu viii. Cînd răbdarea, ca şi nerăbdarea, nu soluţionează nimic. Cînd remuşcarea e învinsă de inteligenţă şi acest triumf al logicii naşte ruşine.

„Mai concret, domnişorule!" – cum mi-a cerut o ghicitoare, la Podul Elefterie, eu dîndu-i prea puţin pentru cît m-a speriat.

Clipa cînd pulsul e normal, gîndurile negre şi horoscopul sună aşa: „ai încredere în tine!".

Clipa cînd întrerup asaltul oraşului Naplus şi zapez pe ARTE ca s-o prind pe Marilyn Monroe în braţele lui Tony Curtis care, întins pe canapea, îi povesteşte cum s-a lungit pe divanul lui Freud, eu fiind dintr-acei cărora le plac blondele combinate numai cu scotch şi jazz şi numai de Billy Wilder.

Secunda cînd brusc curentat trec de la a „şaptea" a lui Bruckner, cu Celibidache, la Mezzo, pentru a afla la TVR 1 unde a fost exact ultimul atentat la Tel Aviv.

Minutul şi mai lung în care mă hotărăsc să tac în cîteva probleme ale zilei, cu speranţa că voi ajunge un filosof măcar prin tăcere, dacă ea, filosofia, a încetat să mai fie ce îi cereau grecii – o pregătire pentru clipa morţii.

Lunga după-amiază, într-o pizzerie de pe „1 Mai", cînd Gelu Ionescu şi cu mine punem la punct soarta lumii şi abia la sfîrşit, ridicîndu-ne, ne dăm seama că sîntem la 49 de ani-distanţă de ziua cînd au murit Prokofiev şi Stalin.

Şi mai concret; şi mai pe larg:

Scriitorul peruan care, în plin an Victor Hugo, îl socoteşte „un trombon al secolului 19" şi se întreabă dacă „există ceva mai trist decît a fi un poet oficial salutat pe stradă de toată lumea".

Dirijorul care cere orchestrei, într-o repetiţie cu „a 9-a", „să rămînă inteligentă în planul fortissimo", Richter al meu (în aceeaşi măsură ca Victor Hugo) auzind sublimul „în extremul pianissimo".

Ultimul consilier şi confesor al lui Sartre, un fost maoist, azi un om senin al Talmudului, căci „înainte trăiam numai din ura mea faţă de mine...", iar acum e de părere că „trebuie să ne eliberăm de viziunea politică asupra lumii, a celor care îşi închipuie că lumea poate fi transformată prin politică".

Scriitoarea germană, informatoare cîndva la STASI sub numele de „agentul Margareta", la care instituţia renunţase pe motiv că „nu are nici o aptitudine pentru delaţiune".

Tînărul acesta extrem de talentat, dotat cu tot ce e mai rar, azi – o inteligenţă emotivă – căruia i-aş putea fi tată şi în care îmi găsesc un frate din cîteva fraze despre Malraux.

Bedros Horasangian care – în ultimele noastre eseuri telefonice, între Saroyan şi generalul Guderian, între genocidul armean şi caietele lui Cioran – foloseşte insistent expresia: „flagrant delict de emoţie" şi mă trimite s-o găsesc în jurnalul lui Sebastian; este acolo: „Azi dimineaţă, la Ateneu, concert Lola Bobescu (Simfonia spaniolă de Lalo). O fată de 15-16 ani, cu gesturi încă de copil, cu un amestec delicios de bravură şi timiditate. Cîntă admirabil, dar în timp ce cîntă surîde ici şi colo cuiva din sală – o rudă probabil, sau un prieten, cum făceau la Brăila elevele lui M-elle Lambert, în examen. Emoţionant de tînără, de sinceră, de fragedă. O fată din Francis Jammes. În primele rînduri, Anton Holban aplauda cu un fel de entuziasm lubric. E delicios băiatul ăsta, care pare o fată bătrînă.

– M-ai prins în flagrant delict de emoţie, mi-a spus."

Duminică, 19 aprilie 1936. Cît? 19 aprilie... Acum exact 66 de ani. Azi, 19 aprilie 2002, cînd ARTE a dispărut de pe ecranele televizoarelor noastre. Poimîine, duminică, Arthur Brendel ar fi cîntat Beethoven şi Haydn.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ursa

„Eu văd Ursa Mare şi Ursa Mică. În fiecare seară la 12. Nu pot să dorm fără Ursă. Mi se spune Ursa. Este viaţa unui om care, de mică, a fost alungată de ai mei. Mă uit la stele şi-mi trece. Cred că acolo sus e şi tata, că l-am omorît în 1979 la Sala Palatului. Am fugit cu sîngele pe faţă şi mă întreba lumea: de ce arăţi aşa bine? Era exact 29 februarie 1981. Şi eu fugeam şi lumea îmi spunea: dar tu de ce ai sînge pe faţă? Şi eu spuneam că am mîncat un vierme şi ei fugeau speriaţi. Şi atunci m-au băgat la vagabondaj, litera d, că nu aveam serviciu. Cînd mi-au dat drumul eram cu litera b încadrată la IIRUC, pontator. Munceam de dimineaţa pînă seara şi mi-a pus o fată margarină în pantofi şi m-am umplut şi puteam că mi-era ruşine şi cînd am fost la WC am căzut cu tronul şi m-am umplut de WC şi şefa mi-a zis: Fă, Ursă ori eşti de treabă, ori nu. Îţi fac dosar şi te trimit la puşcărie. Nu, doamnă, am zis eu. Cum să fac aşa ceva? Eu mă ţin de cuvînt. Bine, Ursă, mai ai o şansă. Dar mi se puneau piedici. Nu puteam să ştiu ce piesă fac, că mă trimiteau la măturat. De ce? Căci nu e responsabilitate. A venit Ceauşescu în uzină şi eu am fost trimisă în concediu vreo două zile, dar eu am aflat şi am venit. Era iubit de oameni şi i-am ieşit în cale. I-am spus: tovarăşe secretar general, eu fac norma, dar mă trimit la măturat. Şi am fost luată de cineva şi dusă, că se rezolvă problema mea. Mi-au tras una în ceafă şi aşa am mers la balamuc. Era 1 noiembrie 1967. Avioanele americane bombardau Moscova. Avioanele americane se văd de la 11 kilometri, cele sovietice de la 14 şi cele româneşti de la 18. Avioanele româneşti sînt cele mai bune la zbor aeroportat cu locomoţie triplă, sub observaţia că avem doar un pilot de observaţie şi unul de vînătoare. Eu am omorît un pilot de vînătoare la 23 iulie 1979, la patru ani de la Cernobîl. Pe mine mă radiaseră şi apoi mă băgaseră într-o vană şi să văd dacă scap. Securişti proşti. Am scăpat. Că am stat trei zile fără casă şi masă. Şi plîngeam şi m-am subţiat şi am căzut din cuvă şi am căzut în cap de la etajul patru. Sînt revoluţionară, sînt handicapată gradul patru şi am nevoie de însoţitor. O iau pe Găluşa. Găluşa a plecat pe lumea cealaltă şi iau eu banii. Dar de ce vin ţiganii la handicapaţi şi ne bat că luăm mîncare? Vor să scape de noi, ca să mănînce ei mai mult."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Drumurile noastre toate. La Madeleine

Să introduc o notă frivolă despre Franţa acum, cînd alegerile prezidenţiale au adus-o, din nefericire, într-un stadiu atît de apropiat de România din 2000? Şi totuşi. Am cîteva poveşti suprapuse, cum ar spune prietenul Cioroianu, care sînt – sau nu – legate de chestiunea spaţiului edificat, dar îmi par cu siguranţă semnificative pentru cititorul român. Cu alte cuvinte, cîte ceva dintr-un jurnal parizian sentimental recent.

Practic, nu mai există muzică pariziană de metrou alta decît cea practicată de compatrioţii rroma. Unii cîntă „à la maniere de" şansoneta franceză. Alţii cîntă ce îi duce capul şi înjură sănătos, cu zîmbetul pe buze (dar în română) pe cei ce nu cotizează la muzica lor. Ţiganii au colonizat şi, respectiv, aclimatizat repertoriul de „acasă", pînă într-atît încît „Inimă de ţigancă" a devenit, *politically correct*, „inimă de rromancă" (diferenţa faţă de „romîncă" va scăpa şi celor mai cunoscători într-ale românismului lingvistic şi, cu siguranţă, oricărui francez). Or, ea, persoana cardiacă în chestie, se duce mai nou – unde altundeva? – „în ţara lor, ţara francezilor".

Chiar aşa şi este. Nu îmi explic de ce şi cum au ajuns toate şatrele acestea la Paris. Nu cred că au trecut vreodată prin furcile caudine ale recent desfiinţatului sistem de vize. Tot ce ştiu este că nu există gură de metrou sau punct turistic fără cerşetoarele rroma cu copiii lor justificatori. *Les pickpockets* sînt anunţaţi în fiece staţie, pînă la sastisire. Cu toţii hrănesc aşadar sensibilitatea ultragiată a alegătorului lepenist, degradează mediul social şi urban francez, ajung motiv de scandal de presă. Dar cam atît: nu sînt repatriaţi, din motive care nu au cum ţine decît de incompetenţa şi/sau corupţia sistemului de lege şi ordine de acolo. Grăbiţi în a dăscăli românii cum să îi integreze aici pe ţigani, francezii se grăbesc să fie prea puţin corecţi politic cînd aceştia ajung acolo...

Dar cu adevărat caraghioasă mi s-a părut întîlnirea cu un grup entuziast de interpreţi din corn englez, care cîntau „Drumurile noastre toate". Guristul, la textul în limba natală, mai adaugă *(opera aperta?)* rictusul şi gestica aferente melodiei, respectiv lui Dan Spătaru. Totul dat la maxim, isterizat, fără complexe.

Ieşim, soţia mea şi cu mine, din respectivul metrou spre a schimba metroul pe linia Meteor (14), la Madeleine. Meteor este o linie nouă, unde umblă metroul cel fără de conductor, spre deliciul copiilor şi al turiştilor care se îmbulzesc în faţă şi unde (la Bercy de pildă) s-au introdus noi obiecte urbane aferente (stîlpi cu numele staţiei, signalectica, ieşiri cu lifturi pentru handicapaţi etc.). Exact la intrarea în staţie, sub scara rulantă, montate în vitrine de sticlă transparentă, în stînga o copie a *Rugăciunii* lui Brâncuşi, iar pe dreapta un monitor cu un film super-apologetic, dar prea puţin informativ (şi, în plus, scris la modul lăcrămos care ne este atît de tipic), despre Brâncuşi, făcut de Laurenţiu Damian: în română, cu subtitrare franceză.

Venite la distanţă atît de scurtă una de cealaltă, cele două întîlniri franceze cu patria mumă, cu subcultura şi, respectiv, cu acea parte a culturii sale pe care prea uşor a lăsat-o să se înstrăineze, şochează. Sîntem prezenţi aproape peste tot în Paris. Am stat, în Montmartre, în imediata proximitate a casei lui Eliade de pînă în 1985, aşa cum menţionează o placă de sub ferestrele acum pustii. La o bibliotecă de filozofie, există un colţ Ionesco-Eliade-Cioran cu o lampă de lectură ca o candelă. Cu toate acestea, nu există un program coerent de susţinere a acestei moşteniri deloc minore. Păcat, căci „drumurile noastre toate" tot la Paris ne duc...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Cronometrul domnului Sturridge

Săptămînile trecute m-am delectat, la ore imposibile, cu un mini-serial britanic difuzat de PRO TV. Numele său – *Vieţi paralele,* un film făcut în deriziunea tuturor clişeelor despre succesul cinematografic în secolul 21. (Care, vorba ăluia, ori va fi, ori nu va fi deloc. C-aşa mergem noi, din rău în Malraux). Dacă stau bine şi mă gîndesc, nu cred că vieţile (şi pasiunile) paralele ale unor obsedaţi de ceasuri, exactitate şi navigaţie ar constitui pentru mulţi subiect de atenţie. Dar, pe mine, unul, povestea m-a prins, astfel încît am zăbovit pînă în zorii duminicali pentru a urmări rigoarea de ceasornicar a regizorului, altminteri deloc excesiv. Cine ştie ce-ar fi făcut Cameron, Spielberg sau Ridley Scott din povestea bietului domn Harrison, tîmplar devenit, din pasiune, maestru emerit al orlogeriei secolului al XVIII-lea. E cel mai probabil însă că iluştrii moguli ai Hollywoodului nici nu s-ar fi atins de această poveste esenţialmente europeană. Nu de alta, dar, zice eroul principal, *„ceasornicarii obişnuiţi gîndesc doar în linii drepte, nu sînt pregătiţi pentru curbe".*

Dar iată povestea. Amiralitatea britanică are nevoie de un ceas de mare precizie, care să-i ajute pe marinarii Maiestăţii Sale să-şi găsească drumul pe oceanele proaspăt cucerite şi insuficient cartate. În lipsa unor rezultate, regina Anne instituie un atrăgător premiu (20.000 de lire) pentru cel care va rezolva „problema longitudinii". Eroul filmului, un modest domn Harrison, uman în atelier, dar deformat în societate de peruca respectabilităţii, îşi petrece întreaga viaţă punînd la punct ceas după ceas, orologiu după orologiu, din ce în ce mai precise şi mereu respinse de năzuroasa Societate Regală. Cu vremea, obsesia trece la fiu şi (după 51 de ani!) cei doi cîştigă premiul. Rezumate astfel, parcă lucrurile n-ar fi prea fascinante. Filmul adaugă însă şi povestea altui pasionat, un ofiţer de marină în retragere care îşi petrece şi el ani buni, în preajma celui de-al doilea război mondial, încercînd să reconstituie uluitoarele mecanisme care garantaseră supremaţia navală britanică. Ici şi colo apar (discret) regi şi savanţi, capitanul Cook şi Lordul Sandwich. Marinarii mor de scorbut căutînd Indiile de Vest, Observatorul de la Greenwich se dispersează de teama bombardierelor nemţeşti, o soră frumoasă (după criterii englezeşti) se îndrăgosteşte de pacientul ei.

Jucat pe această traiectorie, între un Michael Gambon (care nu mai are nevoie să dovedească nimic) şi un Jeremy Irons (care demonstrează totul), între epoca marilor cuceriri şi ameninţarea lui Hitler, filmul s-a înfăşurat în jurul meu ca un arc de ceas, făcîndu-mă, asemenea lui, imperturbabil la temperaturi şi alte perturbaţii, atent doar la longitudini, latitudini şi atitudini. Femeile sînt puţine, filmul nu face (şi bine face) paradă de *political corectness*, e o poveste de bărbaţi. Care nu se bat cu săbii-laser, ci cu fişe de observaţii astronomice.

Rar am văzut într-un film atît de bine descrisă luptă cu obtuzitatea, cu coteriile, cu birocraţia (cum zicem noi azi), sau aroganţa (aproape infinită) cu care membrii Academiei Regale refuză, amînă, falsifică, trag pe linie moartă, cer noi verificări. Şi rezistenţa, încăpăţînarea sau credinţa. Şi planul subteran care demonstrează că obligatoria excentricitate a englezilor nu e doar o frivolitate bună pentru glumele la *beer, stout* sau *ale*.

Un film fără pretenţiile *Pacientului englez*. Fără didacticismele din *Viaţa lui Beethoven*. Sau a lui Lenin. O poveste morală. Bine scrisă (de Dava Sobel, cunoscut istoric al ştiinţei), sobru regizată (Charles Sturridge), excepţional jucată. Şi plină de curaj. Măcar pentru faptul că e produsă de o televiziune comercială (Granada, din Manchester). Probabil că într-o lume normală, a fi comercial înseamnă a fi original şi ferm. Şi să ai capacitatea de a vorbi şi despre cei care învîrt spada, şi despre cei care mînuiesc rigla. Mi-e groază la ideea unei societăţi compuse doar din artişti, scriitori şi filozofi. Mai e nevoie şi de suflători. Să facă pahare şi sticle.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

„Divina"

Uitîndu-mă la „zîna" Andreea Marin într-un *talk-show* de la Prima TV (dreptul la imagine şi la intimitate... *paparazzi* care fac orice ca s-o prindă în cîteva fotografii picante... oameni care nu-şi doresc altceva decît să o vadă pe Andreea Marin în imagini cu pătrăţel roşu... cerere şi ofertă), abia aşteptam un documentar despre „divina" Garbo, programat tîrziu pe Arte. Apoi, uitîndu-mă la documentar şi amintindu-mi astfel că Garbo şi filmele ei nu-mi spun mare lucru, era cît pe ce să mă întorc la Andreea Marin. În loc de asta, am luat din bibliotecă tot ce-am găsit din ce s-a scris despre Garbo şi am început să-i citesc cu voce tare cui se afla prin preajmă. (Prin preajmă se afla sora mea, care a protestat în zadar: una dintre plăcerile mele este să-i persecut pe oamenii la care ţin, citindu-le sau punîndu-i să-mi citească, iar una dintre frustrările mele este că, aproape întotdeauna, ei par să aibă ceva mai bun de făcut, decît să se lase persecutaţi de mine – dar asta nu mă descurajează.) Aşadar:

„În această frumuseţe se întruchipează întreaga puritate a tristeţii, a unei nobleţi închise în sine, a unei înfrigurate sensibilităţi de noli me tangere *(...) În lumea burgheză, frumuseţea Gretei Garbo este o frumuseţe de opoziţie."* A fost Béla Balàsz, iar documentarul tocmai a ajuns la secvenţa din *Grand Hotel* în care Garbo declamă: „Vreau să fiu singură!" (Comentarii: „OK, să închidem televizorul şi s-o lăsăm singură... Ajung atîtea tristeţi somptuoase, nobleţi pompoase, proteste fastuoase... Cine mai suportă grandilocvenţa asta?")

D.I. Suchianu consideră de prisos să mai comenteze jocul ei în *Anna Karenina*, căci *„figura ei este umanitatea întreagă, concentrată şi reflectată ca într-o oglindă."* Aşa o fi, dar... (Comentarii: „Cîtă umanitate îşi găseşte loc într-o *Karenina* hollywoodiană?... Cam puţină, şi atîta cîtă e se sufocă de atîta banalitate... Dar să recunoaştem că Garbo are forţă... Are, dar nu-i foloseşte la nimic. Dimpotrivă, forţa ei face praf filmuleţul ăsta superficial.")

François Mauriac a mers şi mai departe, sugerînd că faţa „divinei" ar fi un biet substitut, pe care îl adorăm în lipsa unui alt chip, ce nu ni se arată: *„Tu îi ocupi locul, chipul tău maschează o absenţă; eşti o înlocuitoare, o dublură, o reflexie. Păcăleşti foamea şi setea de frumuseţe care imobilizează, în faţa unui ecran, nenorocitele turme omeneşti... O, frumuseţea acelui chip, a acelei feţe ce-ar putea să ni se-arate (de-atîtea ori am visat-o!)... pe pînza aceasta întinsă în fiecare seară în faţa mulţimilor fascinate, în toate cinematografele lumii!"* Asta a văzut Mauriac, dar... (Comentarii: „Cît de greoaie pare acum grandoarea ei! Cît de melo pare melancolia! Cît de obositor şi de supărător poate fi sublimul!")

Hemingway (sau eroul său din *Pentru cine bat clopotele)* a avut o altă fantezie: *„ Încă şi acum îşi mai aducea aminte cum venise Greta Garbo în patul lui în noaptea dinaintea atacului de la Pozoblanco (...) Nu era nici sfioasă, nici rece şi nici distantă. Fusese numai bună de ţinut în braţe, blîndă şi drăgăstoasă (...), şi părea atît de adevărat, ca şi cînd s-ar fi petrecut aievea (...)"* Frumos, dar... (Comentarii: „Tot onanism se cheamă... Oricum, cine mai visează azi la Garbo? E mai curînd un exponat bizar într-un muzeu al fanteziilor erotice din alte epoci... Şi cît ai de gînd să mai citeşti despre ea?... Doar un pic... Tot la fel de reverenţios?... Nu, de data asta am ceva răutăcios.")

Graham Greene a scris: *„Ea va figura, alături de Duse şi de Rachel, în amintirile celor care plictisesc pe toată lumea cu amintirile lor; capul acela de iapă magnifică va fi privit cu neînţelegere de urmaşii noştri, care vor căuta o frumuseţe mai convenţională (...) Sigur că e o mare actriţă, dar ce filme plicticoase şi solemne sînt concepute pentru ea, consumarea lentă a nobilelor ei adultere. Ea e pur-sînge într-o lume de corcituri, dar noi înşine fiind corcituri, uneori ne dorim pasiuni mai puţin exaltate, oameni care păcătuiesc din motive uşor de înţeles – pentru că păcatul e plăcut."* (Comentarii: „ăsta să rămînă ultimul cuvînt... S-a terminat şi documentarul... Ce urmează?... *Contesa Walewska*, despre cum se culcă ea cu Napoleon, ca să salveze Polonia... Nu vreau să văd aşa ceva... Nici eu... Mai bine Andreea Marin.")

▲

Eugen ISTODOR

Aşteptarea e arma prostului

Vin seara acasă şi vreau să-mi verific mail-ul. Niciodată nu m-am gîndit la consecinţe. Trec zile, dau telefoane şi mi se vorbeşte despre fuziuni, parteneriate, sciziuni. Dar eu nu am Net la mine acasă. Secretara mă pune să aştept pe fir. Este chemat specialistul. „Bă, la cîţi bani le-ai dat, nu mă aşteptam să-ţi facă una ca asta." Mi se spune să aştept pînă dimineaţa „că la cîţi bani se iau pe munca asta nu e om non-stop la provider." Ultima zi. Mi se spune că a fost o confuzie.

Îmi depun CV-ul la firme de head hunting. Eu nu sînt căutat, ci manageri, vînzători şi alte categorii. Aştept de şase luni un semn. Pur şi simplu, nu sînt la modă. „Firme străine sînt puţine în România. Specialişti, mulţi. Posturile de conducere, puţine. Ca să avanseze cei deja angajaţi, să avanseze în posturi şi bani au o singură şansă: să fie transferaţi la altă firmă, unde într-un an-doi au aceeaşi soartă."

Mi-am buşit maşina într-o groapă. Prost ce dă în gropi. Adun documente. Asiguratorul mă asigură că în două săptămîni-o lună primesc banii, dacă plătesc eu reparaţiile. Dar dacă plătesc ei direct către firma de service? Asta propun. Service-ul spune că nu poate aştepta atît.

Dinu Patriciu îmi spune să-l aştept. Îl aştept o oră. Şi cînd îmi dă aripi, repetă: „Ce? Interviu? Eu nu-mi mai pierd vremea cu politica." Cu o săptămînă înainte dăduse de ciment cu Stoica.

Ştiu că aştept să intru în NATO. Ştiu că, dacă nu, există o alternativă: demisia Guvernului. Am puţintică răbdare.

Metrou Unirea

Aurolaci. Îi cheamă **Voichiţă, Tambac, Oancea, Mira**. Aşteaptă ora 17, ca paznicii parcării de lîngă metrou să plece ca să preia ei lucrul. Cîştigă un ban, păzesc maşini, anunţă proprietarul de vreo spargere. „Dacă iau aurolac lîngă bloc, cade blocul. Lîngă pom, mi se pare că zboară pomul." – spune **Valeriu**, zis Cioară. Cioară aşteaptă „televiziunea ca să fie şi el ajutat" şi nu aşteaptă paznicii parcării care-i bat.

CJI

Agentul de pază **Robert Cîrlogea** de 27 de ani are o soţie ce nu întîrzie niciodată la întîlniri. „Aşteptarea din punctul meu de vedere – profesional – înseamnă schimbarea profesiei".

McDonald's

În faţă fabricii de hamburgeri, **Ion Lazie**, 62 de ani, împarte pliante, aşteaptă ca cineva să-ntindă mîna. E scriitor. A aşteptat mult timp să-i apară cărţile. Cărţi predate în '70 au apărut cu 12-13 ani după. În timpul dintre aşteptări, a mai scris altele. Are peste cincisprezece.

Bulevardul Unirii

„Aştept un şef de lucrări să-i dau o lucrare sau să facem o negociere. Cinstit, lucrez la o bancă. De regulă, dacă nu vine în cinci minute, nu aştept. Ai vorbit clar, nu discuţi a doua oară, am luat o dată ţeapă. Numai cei proşti şi nesimţiţi aşteaptă."

Spitalul de Urgenţă

Este marţi. În faţa intrării dinspre Florească, un Mercedes negru. Din Mercedes ies douăsprezece persoane. „Mămuţă, sînt supăraţi că bulibaşa nostru de trei zile face împrăştiat. Trei zile... de trei zile nu putem vorbi cu Stăpînul. Vom sta aci pînă cînd s-o face bine. Nu mai mergem la casele noastre că ne-a luat Dumnezeu lumina." Şi joi încă erau acolo, dormind

© P. Piscoi

© P. Piscoi

vraişte pe scaunele din faţa spitalului. La ora 11 unora li se făcuse foame: pîine cu muştar şi salam. Dragoste de Stăpîn.

Gara de Nord

„Ieri am pierdut trenul şi n-am bani de alt bilet. Sînt din Sighet. Stau 12 ore în sala de aşteptare. Mai merg pe la magazine, citesc ziar. Am 58 de ani. De trei ori am venit la Bucureşti. Că mi-au murit fraţii. Întîrzii că nu am ceas... la mine în sat nu am ce face cu ceas şi cînd iau troleul din Drumul Taberei merge alene. Sărăcie! Cînd întîrzii fac numai ce vreau eu."

Strada Radu Calomfirescu

Întîi, dai de FADOS. Este singura alimentară din Bucureşti unde se face coadă. „E a lu' patroana care are fermă în Ilfov şi aduce marfă." – zice vînzătoarea. „Eu iau gîtleje şi plămîni. Stau cam la o oră pînă vine maşina. E ieftin şi mănînc duminica din gîtleje cu cartofi prăjiţi." Mergi în sus, pe stradă. Un scaun şi perechi de pantofi cu multe expectaţii, aşezaţi pe o masă strîmbă. În stînga e o frizerie şi în dreapta un cizmar. „Aşteptăm muşterii. N-are lumea bani. Pantofii sînt ieftini că sînt purtaţi şi i-am aşteptat pe clienţi. Eu i-am aşteptat un an-doi. Nu vin, îi scot la mezat." „Cît e un tuns în Rosetti? 70.000? Iau şi treizeci de mii. Nici eu n-am clienţi. M-am săturat de stat de pomană să aştept păduchioşi... uite, alaltăieri, la fel am stat şi m-am trezit cu un păduchios că să-l tund. L-am tuns, dar păduchii săreau pe mine."

Grădina Zoologică

„Elefantul-mamă aşteaptă de trei ori pe zi mîncarea. El îşi aşteaptă vizitatorii. E supărat puţin că e cam răcit, dar credem că pînă duminică se va face cu siguranţă bine. Macacul are şi el o mică defecţiune: a căzut strîmb pe un picior şi şchioapătă. De ce şerpii nu mişcă. Simt că sînt într-o grădină zoologică şi de aceea. Cui îi place captivitatea?" – povesteşte doctorul **Marinescu**, de gardă pe Grădină.

Coada Calului

„Sînt taxi Titan. Nu prea avem clienţi, sau cînd avem, curse scurte, nici nu merită să bag cheia în contact, eu îi refuz pe cei cu curse scurte. N-are nici un sens." Indicativ 03618.

Spitalul Fundeni

Lista de aşteptare pentru transplant. Dacă nu-ţi dă un rinichi, o rudă cu mari compatibilităţi şi sănătăţi, soluţia e lista. Practic, aştepţi să intre în moarte cerebrală un om compatibil cu tine pentru a-i lua rinichiul. Aştepţi, mergi la dializă, dializa o accepţi sau nu, din sistemul tău pot să se prăbuşească printre altele: inima, ficatul. Se moare pe lista de aşteptare de uzură.

Anticariat

„Am depus un samovar şi mi-a spus să aştept cam o lună-două. Am nevoie de bani să-mi plătesc întreţinerea. E piesă de 10 milioane." **Dorina Honcea.**

Capricorn 94

Firma achiziţionează păr şi-l transformă în perucă. Cît să aştepţi pentru o perucă? De la o lună la două. Bine, sînt şi multe gata. Dacă-ţi place, pleci cu ea. Dacă vrei, ca bărbat, meşă, să nu aştepţi să-ţi cadă tot părul... cînd se răreşte, vino la Capricorn.

În locuinţă

„Vîrstnic ofer locuinţă şi masă unei tinere intelectuale asistare lucrări literare cedîndu-i prin notariat post-mortem, dreptul de autor." (ziarul *Naţional)* „Sînt **Georgescu**, am cîteva lucrări de specialitate, de construcţii maşini. Am găsit-o pe domnişoara **Dana**. Dacă dumneaei aşteaptă ca eu să mor? Păi, credeţi că se poate aşa ceva? Ce om poate fi aşa de meschin, aşa de crud? Eu sper să-i mai dictez încă trei-patru lucrări din domeniu şi dumneaei să poată să le valorifice. Pînă la urmă, am dat anunţ la mica publicitate în folosul ştiinţei."

Primăria

„Am venit la Primăria sectorului doi ca să depun o cerere: **Gheorghe M. Lemnaru** are 86 de ani. E ca şi mort şi vreau să mi se repartizeze mie camera lui. Eu stau cu familia în cealaltă cameră. Am trei copii."

Morinda

„Este regele fructelor, panaceu universal (inclusiv Sida)." Este o fructă extraordinară, ce nu se povesteşte, aştepţi să te faci bine după *Morinda* aproape imediat, dar după o cură de zeci de zile, cum să spun, nu te mai recunosc prietenii pe stradă."

Agenţie de ascultare

„Detectare microfoane spion. Echipament performant secretizarea discuţiilor." „Sîntem dispuşi să stăm oricît pe subiect, asta e meseria. Vrea omul o dovadă, noi le-o furnizăm. Vrea omul o sculă, i-o dăm, stă el şi ascultă. Am avut nişte cazuri unde patroni arabi vroiau să vadă dacă sînt furaţi. Am montat microfoane şi, culmea, tocmai secretara îi vindea."

Firmă spray

„Super sex-spray, unguent american pentru mărime şi potenţă sexuală." „Produse excepţionale, garantate pentru potenţă 100-580.000 + vasodilatator periferic. 90-320.000, prostată." „Aceste produse îşi fac efectul foarte repede. Te dai cu spray, ai şi un miros plăcut şi în aproximativ cîteva minute se simte o furnicătură. Restul nu trebuie noi să vă învăţăm."

Palatul Cotroceni

Oamenii lui Iliescu au găsit ultima tură de decoraţii cu care Emil Constantinescu a dorit să-i răsplătească en-gros pe intelectualii români. Ce vremuri! Se întocmiseră liste de colaboratori şi de oameni de vază. Nu ştiu dacă cineva le mai aştepta, dar scriitorii şi artiştii plastici abia după doi ani de la nominalizare le-au primit. Cică decoraţiile stăteau în cutii de pantofi.

(s-au folosit şi relatări de Rodica Diaconu, Adrian Florea, Viorica Nicolescu, Alexandru Popp, Ştefan Agopian)

▲

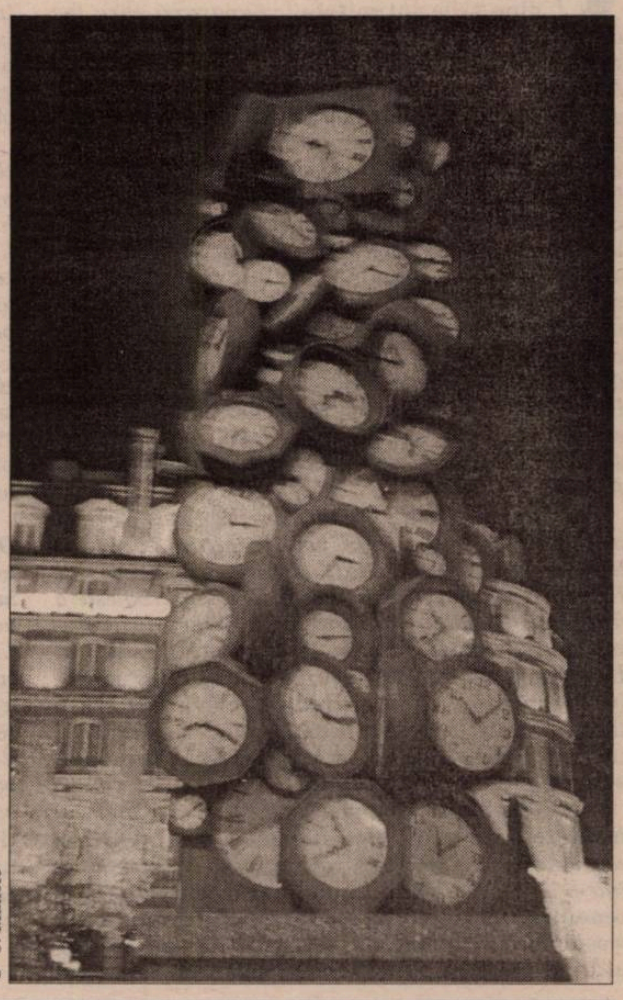

© C. Manole

Tita CHIPER

antinostalgia

Conspiractiviştii

„În arhiva Cominternului se află şi «Regulile de conspirativitate ale partidului», «strict confidenţiale». (În activitatea acestei organizaţii «luminoase», totul era secret, cu excepţia urii faţă de burjui.) Fiecare activist al «organizaţiilor frăţeşti» era obligat să semneze un document ce atesta că a luat cunoştinţă de ele. Cîteva extrase din acesta prezintă şi astăzi un anume interes:

Scopul conspirativităţii este acela de a garanta partidului posibilitatea de a duce o muncă de organizare, agitaţie şi propagandă, pînă la răsturnarea de la putere a exploatatorilor de către proletariat, sub conducerea partidului. (...) Este necesar ca orice individ să fie considerat nesigur, pînă la proba contrarie (...). În jurisprudenţă este la modă prezumţia de nevinovăţie. În activitatea partidului, dimpotrivă, orice individ trebuie considerat nesigur (...). Încrederea în el trebuie demonstrată. Simpla lipsă a unor date compromiţătoare nu trebuie considerată ca o dovadă că se poate avea încredere în cineva. (...) Copiilor militanţilor partidului trebuie să li se explice necesitatea conspirativităţii. Experienţa demonstrează că există copii dotaţi, în vîrstă de şapte ani sau puţin mai mari, care se pot dovedi buni ilegalişti, cu condiţia, desigur, ca ei să fie instruiţi cu răbdare (...). Cei mai periculoşi sînt cei cu vîrste între trei şi cinci ani, dar, chiar şi la aceste vîrste, majoritatea copiilor, dacă sînt îndrumaţi cu iscusinţă, nu încalcă regulile conspirativităţii.“

(A. Vaksberg, *Hotel Lux. Partidele frăţeşti în slujba Internaţionalei comuniste,* Editura Humanitas, 1998)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Manifestare în sens invers

Este suficient să-i spui omului ingenuu că trebuie să renunţe la ceva, chiar (sau cu atît mai mult) cînd această renunţare ar fi o stare, o abstracţiune, o manifestare a subconştientului, pentru ca omul încărcat de candoare să se agaţe cu disperare de acel ceva şi să facă altminteri decît i-ai recomandat, adică pe dos. Dar dacă mă-nşel? Dacă sînt înşelat? Dacă este o convenţie subterană, inavuabilă? Omul ingenuu este un copil. El crede în adîncul sufletului inocent că interdicţia (să-i zicem) este un fel de păcăleală, un sens interzis născocit anume pentru a-l feri de primejdii inventate, neadevărate.

Cînd s-au pornit toate motoarele pentru integrarea în NATO, prim-ministrul a avertizat cu luciditate: dar să nu facem din intrarea în NATO o obsesie. A fost de ajuns avertismentul, că toată lumea românească ingenuă a făcut, exact în răspăr, din integrarea euro-atlantică o obsesie, şi încă una maniacală. În frunte cu guvernanţii, către care pare-se mergeau mai cu seamă observaţiile – altfel, de bun-simţ – ale şefului de cabinet. Se pleacă unde vrei şi unde nu vrei, spre a pune o vorbă bună la cine vrei şi la cine nu vrei pentru a nu uita, Doamne fereşte, de integrarea României, se invită şefi, şefuleţi şi funcţionari mai mari sau mai mici de la NATO, care să ne dea asigurări că vom fi luaţi în seamă (bineînţeles, fiecare are grijă să adauge, în limitele propriei voastre pregătiri), presa e plină de obsesia NATO, televiziunile şi radioul aşijderea, se fac interviuri, anchete, dezbateri, tocşouri, se discută în forumuri, seminare, colocvii, pe stradă, în metrou, în tramvai, la cafenea, la cîrciumă, în Cişmigiu, pretutindeni, despre intrarea noastră în Pactul Nord-Atlantic, ca un fel de perspectivă *sine qua non*. Obsesia a cuprins tot poporul, de la vlădică la opincă. Şi dacă vom intra, şi dacă nu vom intra, vom ieşi epuizaţi din această obsesie îndelungată şi generală. Oricum, guvernul nu are motive să demisioneze în caz de nereuşită: a fost, totuşi, orice s-ar spune, o obsesie.

▲

UN MARE GÎNDITOR NAŢIONAL NU POATE ADORMI DIN PRICINA UNOR STEGULEŢE CU DOI Ţ ŞI SE APUCĂ DE RĂZUIT

● Sînt sigur c-aţi auzit-o: un mare gînditor naţional (să zicem, G.P.O.) e în turneu de promovare a ultimei cărţi şi, la o întîlnire cu cititorii (la Botoşani, să zicem), printre cei care-i sorb fiecare vorbă, are loc următorul schimb de replici: „Dom'le – zice unul –, e-atît de deştept c-ar merita ca statul să-l plătească doar ca să stea acasă şi să gîndească!“. / „Păi – zice celălalt –, cam aşa se şi întîmplă...“ / „Cum!? F... în c... de şmecher!“ Dialogul ar merita să fie încapsulat şi trimis pe Lună, cu specificarea: „Poporul român, la A.D. 2002“. (**a. l. ş.**)

● Într-un basm, o prinţesă era atît de simţitoare (tactil vorbind), încît seara, cînd se întindea în patul său princiar, nu putea adormi din pricina unui bob de mazăre strecurat în aşternut, pe care pielea ei nespus de fină îl percepea cu acuitate ca jenant, în ciuda unui munte de perne aşezate deasupra lui. Mă-ntreb: cum ar fi fost oare dacă în patul prinţesei s-ar fi aflat ce am văzut eu într-un magazin alimentar, adică „Mazăre cu aripi“? (**D. S.**)

● La inaugurarea unor fîntîni finanţate de guvernul canadian în Etiopia, copiilor prezenţi la serbare li s-au dat steguleţe cu frunza de arţar, pe care aceştia le-au agitat cu entuziasm, în timp ce cîntau. Apoi steguleţele au fost recuperate pentru a fi folosite de alţi copii la ceremonia de primire a prim-ministrului canadian în capitala Addis-Abeba. Generozitatea are şi ea limitele ei. (**M. B.**)

● De cînd cu fotografierea Andreei Marin şi cu noua emisiune „Paparazzi“ de pe Antena 1, am constatat tot mai multe încercări nereuşite de a face un singular românesc al acestui cuvînt: „paparazziul“ sau „un paparazzi“. Ca simplu vorbitor de limba italiană, îmi simt auzul zgîriat şi precizez că singularul corect este *paparazzo*. Iar dacă vrem să fim şi mai corecţi, trebuie să-l pronunţăm cu doi ţ. (**M. V.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● Concursurile mediatice au introdus un nou concept, dar şi o nouă activitate în rîndurile doritorilor: „răzuiala“, sau „marea răzuială“. Premiaţii interogaţi în *Evenimentul zilei* (23 aprilie 2002) ne dezvăluie că şi „răzuiala“ e o muncă: „Cum mă trezesc dimineaţa, îl trimit pe soţul meu să-mi ia ziarul şi mă apuc de răzuit“ (Elena Adămiţă, casnică, 62 de ani). Acelaşi termen este în măsură să desemneze adevărate profesiuni de credinţă: „Voi continua răzuiala pentru că îmi doresc să mă plimb la volanul uneia din maşinile puse în joc“ (Manuel Lungu, 23 de ani, sergent major). (**I. P.**)

ÎN ANUL CARAGIALE, O EROINĂ CU DEGETE LUNGI IESE PE GEAMUL ROMÂNIEI ŞI AFLĂ CĂ NU ÎNŢELEGE

● Evoluţii ale speciei în Anul Caragiale: nu se mai poate ciocni avionul unui sinucigaş de un zgîrie-nori milanez, că fandacsia e gata... (**R. C.**)

● O eroină dintr-un vechi film american, revăzut de curînd la televizor, personaj tipic din westernuri, îşi face la un moment dat bilanţul existenţei şi constată: „N-am avut o viaţă frumoasă, a fost naturală“. Iată ceea ce n-ar putea spune cîteva generaţii de români care, deşi n-au dus o viaţă aventuroasă, de western, aù avut o existenţă şi urîtă, şi falsă, pe deasupra. Plus că ar explica toate astea mult prea confuz, fără lapidaritatea anglo-saxonă. (**T. C.**)

● În *Evenimentul zilei* cineva scrie că „mulţi contratenori din toată lumea pot fi număraţi pe degetele de la o mînă“. Probabil, autoarea frazei are degetele foarte lungi. (**A. M.**)

● Aţi văzut imaginile de la PRO TV cu evadarea acelui deţinut din maşina poliţiei? Ca în filmele cu proşti: 5 poliţişti stau cu spatele în timp ce arestatul iese pe geamul maşinii. „Poliţistul, prietenul tău“, vorba domnului ministru Rus. Errata: „Poliţistul, prietenul infractorului“. (**M. M.**)

● Italia este ţara în care, mai nou, preşedintele (Carlo Azeglio Ciampi) îl urechează pe premier (Silvio Berlusconi) – după ce acesta a făcut gafa de a spune că ar vrea să vadă concediaţi trei prezentatori (Michele Santoro, Enzo Biagi şi Daniele Luttazzi) ai televiziunii de stat (RAI) care mai obişnuiau să-l critice din timp în timp. Asta spune *Financial Times*, ediţia din 20 aprilie; ziarele româneşti spun că sîmbătă, 21 aprilie, premierul României a făcut o vizită privată premierului Italiei, pentru schimb de experienţă. (**A. C.**)

● Completare la articolul lui Dumitru Solomon de-acum 2 săptămîni: tatăl unei prietene (om la 75 de ani) este internat la Spitalul Militar cu diagnosticul *„mucoviscidoză“*; un amic pe care-l durea gîtul merge la Policlinica 10 şi află că are amigdalită acută. Pînă aici, nimic special. Doar că maladia bătrînului e descrisă, în dicţionare, ca fiind genetic-degenerativă (bolnavii nu ating vîrsta de 19 ani), iar amicul diagnosticat cu „amigdalită“ are, de mult, amigdalele scoase... (**a. l. ş.**)

● Merg pe lîngă Piaţa 1 Mai şi mă gîndesc la ale mele. În faţă e un bărbat de mînă cu un băieţel de 6-7 ani, cu un ghiozdan. Deodată, omul începe să ţipe la băieţel: „Tu nu înţelegi? Toţi ăştia o să moară într-o zi, vor fi cadavre, uită-te! Toţi. Şi ăsta care vorbeşte la telefon.“ Ăla care vorbea la telefon eram chiar eu, care între timp nu mă mai gîndeam la ale mele pentru că îmi sunase mobilul. Tipul se uită acum în altă parte, e roşu la faţă şi nici măcar nu-mi bagă în seamă figura şocată. Continuă să urle la copil: „Dar ei nu realizează. Vor muri, nu contează.“ De săptămîna trecută mă tot gîndesc la asta şi nu reuşesc să am o părere. Ar fi trebuit să urlu şi eu: „Ba nu, dom'le, realizez. Jur pe Albă-ca-Zăpada că realizez.“? Mă tot gîndesc la copilul care crede în Cioran şi nu în Moş Crăciun. (**C. G.**)

CA LA UN SEMN INTERIOR, IUBITORII DE NUANŢE ÎNCHID UŞA DISCREŢIEI

● Într-o seară, pe VH1, cîteva clipe de stranie emoţie. Trei bătrîni (Robby Krieger, John Densmore şi Ray Manzarek) în jurul unei umbre – Jim Morrison. *Ladies and gentlemen, from Los Angeles, California, THE DOORS!* Un cîntec, *Light my fire,* cîntat de toţi trei, ca la un semn interior, cu ochii închişi. Pentru a-l vedea mai bine pe Jim cel plecat, care e iarăşi acolo. (**D. S.**)

● Din ce în ce mai plină lumea noastră de iubitori de nuanţe şi diferenţieri subtile. La PRO TV, un şofer din Buzău, prins beat la volan, fuge de echipajul de circulaţie şi, odată prins, chiar vrea să-l lovească. „Aţi fugit de agenţii de poliţie?“ – întreabă reporterul. „Nu, ei m-au luat la fugă.“ (**T. C.**)

● Duminică, în jur de prînz, îmi sună cineva la uşă. Deschid, mai mult de curiozitate. Un tip de vreo 25 de ani, cu o barbă îngrijită, curăţel, vrea să-mi vîndă un decodor pentru HBO. Zic „nu, mersi“, insistă, eu dau să închid uşa, el apucă să-mi strecoare programul HBO pe săptămîna viitoare. „N-am timp de HBO“ – mai zic moale. „Costă 150.000, dar vi-l dau cu 100.000.“ Reuşesc să închid cu un „Bună ziua“ ursuz şi aud de dincolo de uşă: „Las' că dacă-l luai dădeai tu de dracu'“. (**S. S.**)

● Cel mai recent dativ etic – în plină zi, la un colţ de stradă, după o lungă sărutare, ea către el, foarte decisă, încît trecînd de ei cu o maximă discreţie vizuală, o aud clar: *Şi te rog, nu mi te demoraliza!* (**R. C.**)

Ce ni se mai fură?

– convorbire cu prof. univ. Sanda MANU, regizoare –

După ce ne-a jefuit, hoțul rămîne multă vreme în casa noastră, fiindcă începem să trăim conform ordinii impuse de el, ocupantul nevăzut. În apartamentul sigur și confortabil pînă atunci, ni se pare că descoperim dintr-o dată colțuri ostile, locuri vulnerabile prin care ar putea să pătrundă iarăși primejdia. După spargere, așezăm obiectele din casă în alt raport cu interiorul; cu aplomb, urmele pagubei au intrat în atmosfera căminului nostru și trebuie să ținem seama de asta. Începem să ne uităm altfel și la cei din jur, cunoscuți de-o viață: au auzit ceva în timpul jafului, au fost indiferenți, s-au temut să intervină? Cît mai putem conta pe solidaritatea lor? Pînă una-alta dublăm încuietorile, ne baricadăm, trăim în alarmă. Nu este sigur că hoțul va fi prins și va sta după gratii, pedepsit. După zăbrele stăm noi, victimele, punînd gratii, lacăte sofisticate și bare de protecție care nu ne apără de măiestria spărgătorilor, dar ne transformă existența în coșmar. De fapt, în afara obiectelor materiale, ce ni se mai fură atunci cînd sîntem jefuiți?

Farmecul și capcanele ambiguității

Vă propunem, stimată doamnă Sanda Manu, un subiect de discuție neplăcut: scurtă analiză a unui furt, din punctul de vedere al păgubașului. Sînteți de acord?

Vrînd-nevrînd, din păcate. Fiindcă de cînd mi s-a spart casa mă tot gîndesc ce aură are cuvîntul „hoț“ în limba română. Din cîte știu, nici în franceză „hoț“ nu este sinonim cu inteligent, nici în germană cu simpatic, nici în engleză cu descurcăreț. Ambiguitatea noastră fermecătoare care face ca limba română să fie inepuizabilă, întinde o capcană pe termen lung.Uitați-vă numai cu ce satisfacție sînt priviți copiii care dau răspunsuri „oațe“: cum e fundul mamei, cum vine tata beat etc. Și observați cum le scînteia ochii părinților și bunicilor de plăcere că „ăla micu“ e inteligent! Ne place atît de mult umorul care gîdilă buricul... Dacă ești deștept înseamnă că ești „oț“, ești dat dracului, poți păcăli pe alții, uneori puțin, cît să merite un zîmbet, alteori pînă îl distrugi. Ești hoț, adică abil, șmecher și „pe față“ dacă-i șterpelești cuiva tot ce are-n poșetă sau dacă-i furi gardul, ești hoț dacă spargi casa cuiva, ești descurcăreț și „oț“ dacă proprietarul te surprinde și tu bagi cuțitul în el, și ești încă și mai „oț“ dacă-l omori, fugi și nu te mai prinde nimeni.

Credeți că admirația pentru istețimea și profesionalismul infractorilor ne diferențiază de alții?

Aș spune că da. În alte părți de lume, furturi de anvergură, excrocherii de miliarde de dolari s-au făcut de-a lungul vremii, dar acolo era vorba de mari inteligențe, din fericire nu multe. Iar loviturile faimoase privite cu oarecare admirație au fost rare. Dar ce se întîmplă acum cu toată populația țării noastre în materie de hoție este hilar, tragic, mortal și fără soluție, deocamdată.

De ce?

Fiindcă, la noi, oamenii nu mai sînt învățați de mici să respecte ceva, să accepte pornind din copilărie o ordine simplă și riguroasă care începe de la ora precisă de culcare, de la spălatul pe dinți, de la felul cum te porți cu cei din jur, cei din casă mai întîi. Or, astăzi, am impresia că un copil poate să-i scoată un ochi bunicii, iar ea zice „nu-i nimic, puiule, bine că mi-a mai rămas unul“. Mereu preferăm nuanța, mereu găsim motive de permisivitate. Eu lucrez în învățămîntul artistic de peste 40 de ani. Și-mi aduc aminte că într-o discuție cu un student de-al meu, acum vreo 5-6 ani, l-am întrebat despre ceva, el m-a mințit, și-n clipa aceea am avut de ales între a scoate adevărul la lumină – dar mă gîndeam că atunci nu i-ar fi folosit – sau a mă lăsa păcălită. Și-am preferat să mă păcălească el pe mine, pentru că, în fond, disconfortul și drama este a celui care înșeală, oricît de deștept ar părea pe moment.

E vorba de paguba pe termen lung a celui care-și fură singur căciula?

Și asta. Dar în exemplul dat mă gîndeam la altceva: cu studentul am procedat greșit. Eu nu mai am prea mult timp, sînt de o anumită vîrstă, îmi mai doresc puține lucruri. Sper să nu vreau să fiu modernă cu orice preț. Cred că despre minciună, înșelăciune, hoție vorbim prea frumos, prea nuanțat: dăm citate, sîntem ludici și comprehensivi în plan superior etc. Ar trebui să pornim de la formule simple: cine fură azi un ou, mîine fură un bou și poimîine omoară un om. După spargerea casei eu mi-aș lua un băț, mi-aș lua o pușcă, mi-aș lua un bolovan, n-aș umbla cu subtilități. Am dat o sumedenie de declarații la poliție; domnii polițiști au fost foarte civilizați, extrem de amabili, dar nu s-a făcut nimic. Chiar ei mi-au spus că e vorba de niște profesioniști greu de prins. Dar dacă eu aș prinde în casa mea un asemenea hoț – am întrebat – i-aș da cu ceva în cap și l-aș omorî, așa-i că aș face pușcărie, deși sînt în legitimă apărare? Trebuie să dovediți că viața dumneavoastră a fost cu adevărat în pericol, mi s-a spus. Altfel riscați o condamnare.

Cum ne imaginăm hoțul?

Sigur că după ce vi s-a spart casa, v-ați gîndit de multe ori la hoții respectivi. Ce imagine v-ați făcut despre ei?

În ultimii 10 ani mi s-a cotrobăit de multe ori în geantă. Sînt deja la al treilea buletin fiindcă mi-au luat tot. Dar niciodată n-am fost păgubită cînd n-aveam bani la mine. Că se știa ziua cînd iau leafa sau că am fost urmărită cînd intram în magazine cu lucruri scumpe, nu sînt lămurită încă. Știu doar că de fiecare dată am suferit o umilință organică, fizică, de nesuportat. Înainte de '89 frica avea o anumită reprezentare plastică: parcă ar fi existat în mine un șoarece care-mi rodea coșul pieptului. Nu eram dizidentă, nu făceam gesturi riscante, dar nenumăratele legi de pe timpul lui Ceaușescu, unele prea absurde ca să le poți respecta, îmi creau un sentiment de culpă perpetuă. Această frică mi-a revenit acum pentru că multe legi noi sînt formal democratice, iar pentru mine, cetățean care nu vreau să înșel nici pe cei din jur, nici statul, ele sînt, cîteodată, de nesuportat. Ele nu sînt la fel și pentru hoți. La poliție mi s-a spus că infractorii care mi-au devastat casa sînt profesioniști, m-au urmărit ca la securitate. Mi s-au știut drumurile, programul, obiceiurile. Cred că mă urau, dar m-au și disprețuit tot timpul: asta am simțit cînd mi-am văzut casa în halul în care era și m-a cuprins frica, revolta și senzația de murdărire, de violare a intimității. Îl urăsc pe cel care a dat lovitura, dar sînt nevoită să-l și admir pentru că s-a dovedit mai deștept decît mine – în sens de simț ascuțit de observație și spirit treaz – îl disprețuiesc pentru că fură, dar, pe de altă parte, îmi zic și că hoțul e cu un păcat și păgubașul cu o mie, bănuind pe toată lumea. Este îngrozitor să trăiești cu asemenea optică.

Nu credeți că sînteți îndreptățită să gîndiți așa?

Din nefericire. Dar tot timpul mă și cenzurez. Cred că totul a pornit din momentul în care eu am vrut să vînd un obiect care nu putea fi furat. În casa mea au început să intre niște oameni de specialitate, niște amatori de artă. Pe cine să bănuiesc? Știu doar un lucru: hoțul a fost subtil, inteligent, a avut răbdare. E un profesionist remarcabil în meseria lui. În România eu cunosc cohorte de talente, dar profesioniști perfecți avem mai puțini. În furtul de la mine de-acasă s-a operat și cu artă, și cu inginerie, și cu matematică, și cu simț psihologic.

M-a urmărit, a strîns informații, a găsit legături la fața locului, a pătruns pe scara de serviciu pe care nu mai umblă nimeni de ani de zile, a încercat la ușa principală, fiindcă încuietoarea casei începuse să meargă greu de la un timp, dar de intrat a intrat pe o nișă nu mai mare decît un ghișeu, unde existau și gratii ce păreau sigure. La un moment dat, recunosc, mi-a trecut prin minte chiar posibilitatea unui furt; cred că atunci a funcționat între mine și hoț o comunicare telepatică.

Și n-ați luat nici o măsură de siguranță în plus?

Hamlet spune foarte frumos, citez din memorie: „adesea gîndul se întoarce din drum și pierde numele de faptă“. Aveam de lucru, eram prinsă într-o mulțime de treburi, nu credeam că jaful poate deveni o realitate.

Iar hoțul a reușit fiindcă avea numai un singur scop?

Poate. A lucrat repede și precis. La unul din cele două tablouri prețioase furate, a tăiat cu grijă pînza de pe ramă, la celălalt a scos expert țintele, așa ca să nu rămînă nici un firicel din textura pînzei, ca indiciu de cercetare. A răvășit totul, dar n-a spart nimic, a lucrat cu un fel de tandrețe paradoxală. Toate obiectele scoase din vitrină sau de pe rafturi le-a pus, culcate, pe canapea. Mi-am amintit că, în copilărie, cînd ștergeam praful, mama îmi spunea să așez obiectele pe masă sau pe canapea culcate, nu în picioare, să nu cadă unele peste altele, să se spargă. Privind cum procedase hoțul, îmi alintam bietul meu cap că, uite, sînt și eu cît de cît deșteptățică, fiindcă recunosc o operație bine făcută, după toate regulile.

Nu cumva îi găsiți prea multe calități infractorului?

Ba da. Și tocmai asta mă scoate din sărite, mă sperie. Pentru că sînt obligată să constat că hoții au, probabil, și o altă meserie, că sînt specialiști excelenți în profesia de bază, dar atîtea energii și talente se duc în direcții atît de catastrofale, canalizate doar spre rău. Iar eu ce fac? Învîrt așa o lingură în mintea mea, mă culc pe o ureche, mă lamentez. Ar trebui să am în fiecare zi energia să mă duc la poliție, să plîng, să țip, să mă revolt, să pisălogesc. Dar e foarte greu să ai această atitudine într-o țară unde cuvîntul „cinstit“ începe să sune hiurea.

Ce moștenim și ce transmitem

Credeți că tranziția a agravat hoția de la noi?

Tata (marele actor al Naționalului, Ion Manu, *n.n.*) obișnuia să spună o istorioară: „Treci cu trenul prin Franța și vezi pe peron un cuplu de tineri sărutîndu-se; treci prin Elveția, vezi niște fete frumoase, care păzesc niște vaci frumoase; treci prin Germania, vezi niște flăcăi zdraveni care beau bere, treci prin Ungaria, simți un aer de ceardaș; ajungi în România și zici „Vai, unde mi-e geamantanul?“. Se pare că la români furtul este emblematic, evidențiază personaje romantice etc. Iar în limbă apare de-a dreptul încîntător: „mi-ai furat inima“, „mă furi cu ochiul“, „mi-ai furat fata“ etc. și uite-așa mă tot furi pînă mă lași muritor de foame. Cu ani în urmă eram la Praga, cu fiică-mea, într-o biserică faimoasă, din piața Ian Hus. La un moment dat vine lîngă noi un domn bătrîn, ghid voluntar, care ne vorbește despre vechimea lăcașului, despre farmecul lui. Tot admirînd biserica, observăm că deasupra porții sus, pe boltă, atîrnă un fel de cîrpă neagră. Era o mînă de om, mumificată, o mînă de hoț. Stînga, dreapta? Fiică-mea a ghicit: stînga. Cu dreapta omul trebuia să lucreze, să-și cîștige pîinea cinstit. Așa se proceda la Praga în secolul al XV-lea; hoții nu erau trași în țeapă, nu erau închiși într-un loc căruia să i se dea foc etc., nu se făceau „campanii“, repede căzute în uitare cînd se schimba domnitorul. Sînt adesea supărată pe neamul meu, în care mă includ, pentru lipsa de reacție la hoție.

Dar dacă nu i se întîmplă nimic hoției mari, nu cumva hoția mică rămîne ca o fatalitate față de care ne resemnăm?

Eu nu mă resemnez în fața cinismului și nici a hoției. De la Carol al II-lea începînd, cei care ne-au guvernat cred că ne-au urît, ne-au furat și și-au bătut joc de noi cu cinism. Cîteodată bănuiesc că ne mai țin în viață doar ca să poată să existe guvern, mașini și posturi rentabile. Și-atunci hoția pare o soluție inevitabilă pentru mulți dintre cei mici. De asta trăim ca în codru, circulăm cu fereală pe stradă, nu avem siguranță în lift, dacă intră un necunoscut, și nu mai putem deschide ușa casei, fără să ne expunem pericolului. Cu astea toate ne-am obișnuit. Mai greu ne obișnuim cu gîndul că se fură medicamentele necesare în spitale, care sînt apoi vîndute de asistente sau de surori. Aici e vorba de crimă. Cineva moare că n-a avut zile sau fiindcă i-au fost furate medicamentele prescrise de doctor? Dar să ne facem puțin și avocatul hoțului: el are un copil, o familie care moare de foame, cine-i de vină că n-are altă soluție de trai? De vină este cel care face legile și nu-i dispus să țină seamă de un echilibru elementar într-o țară în derivă. În teatru, actorul care joacă numai pe gustul publicului, face cu ochiul sălii, în piesele care nu permit asta, se cheamă într-un fel: „actor curtezan“. De multe ori mi se pare că și politicienii noștri ar merita un asemenea nume: ne fac curte, ne mint și ne omoară. Furtul lor e furt de viață, de destine umane.

Hoții obișnuiți se înmulțesc fiindcă în rîndul lor funcționează complicitatea. Ca să ne apărăm de ei de ce nu apelăm noi la solidaritate, virtute necesară și liant civic?

Fiindcă n-o avem în genă, fiindcă acționăm fiecare în „sertărașul“ lui. Pentru că am avut această experiență, uneori vreau să revăd scena furtului, s-o recompun în minte: regia e meseria mea. La un moment dat, m-am gîndit să dau la vamă unele fotografii în care apăreau obiectele furate, poate vor atrage atenția cuiva. Mi s-a spus că lucrurile mele nu sînt de patrimoniu, iar vameșii numai asemenea obiecte au în vedere. „Dar poate cu fotografiile prindeți hoțul“. Sîntem de un mare profesionalism cînd e vorba de pasarea răspunderii. Între timp hoțul e harnic, nu se încurcă în „sertărașe“ și prosperă. Iar noi continuăm să fim furați nu numai de obiecte materiale, ci și de sentimentul de siguranță, de solidaritate, de încredere în cei din jur. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● **REDACȚIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAȘCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 și la poziția 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul X
nr. 477
3-9 mai 2002
20 pagini 7000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ANTIPATIA

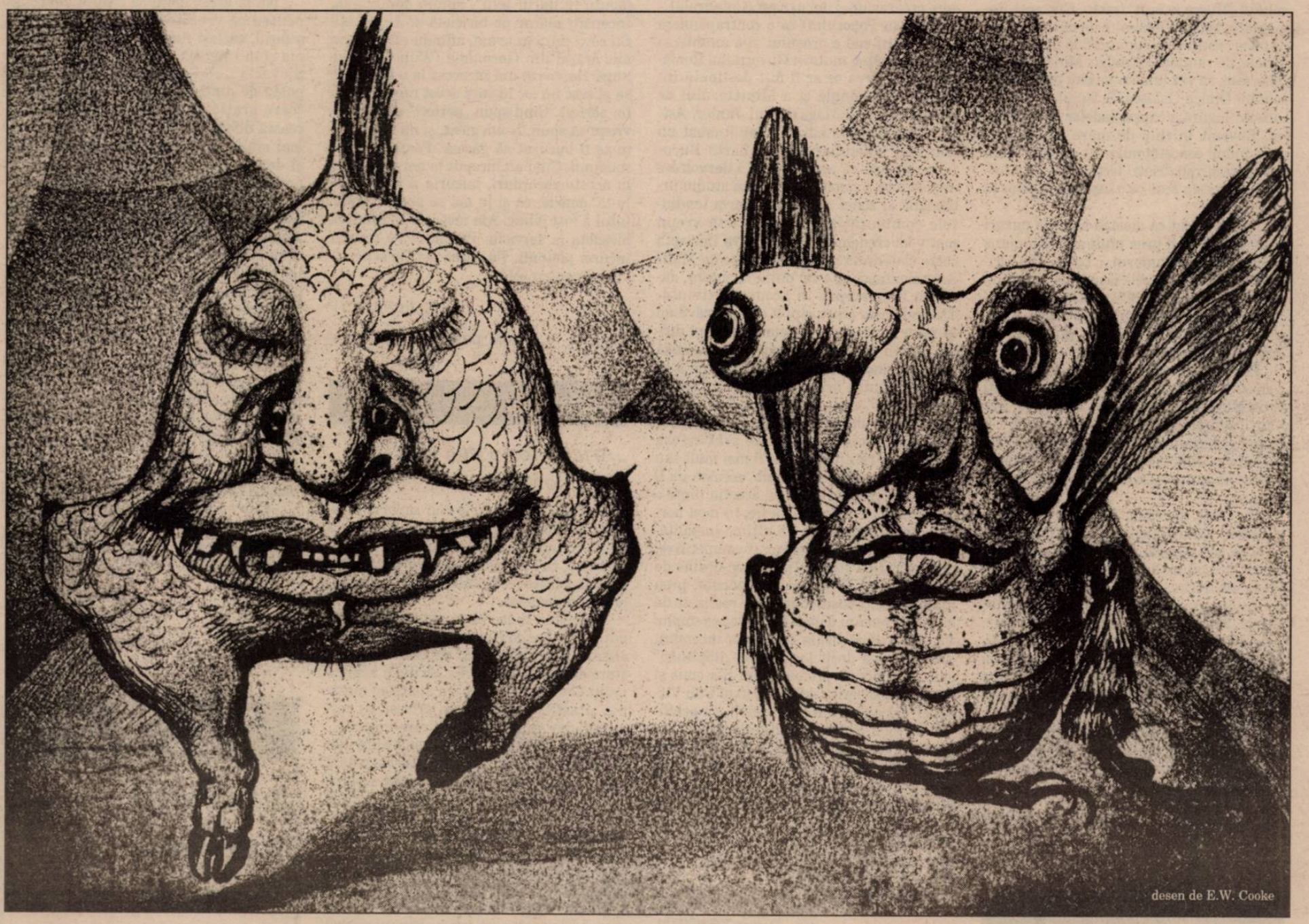

desen de E.W. Cooke

„Orice ființă omenească, chiar și cea mai dezgustătoare, poate avea dintr-o dată o voce angelică.“

SALVADOR DALI

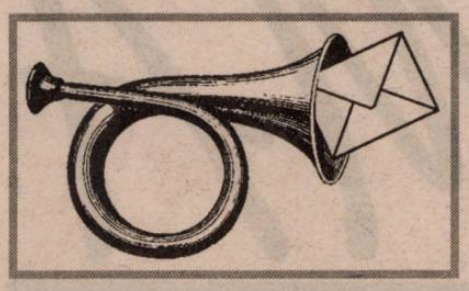

Nr. 475: *„Meserii şi cariere“*

Profesorul de ţară şi amantul doamnei de Warens

John Dowoy spunea că, în educaţie, important nu este să creezi buni meseriaşi, ci *oameni*.

Reţinem că şcoala dă elevului dexterităţi tehnice într-o lume tot mai cyborgizată, dar şi dimensiunile estetice, morale, voliţionale. Cestiuni anevoie într-o soţietate anapoda, ce nu şi-a denominat perspectivele decît la nivelul declaraţiilor de bune intenţii, al pedichiurii piciorului de lemn.

În plus, ca statut social, deşi năzuie să treacă drept un element meliorist, o instituţie de magnanimitate, ca mai toţi intelectualii profesorul nu aparţine clasei de mijloc, ci pauperilor.

Jignit, frustrat, cîrtitor, n-are decît a-şi petici veşmintele cu diploma de studii.

Odinioară vajnic recuperator de păpuşoi, ori cîntăreţ (subversiv?) în strana festivalului „Musca la arat“ (recte „Cîntarea României“), azi mi-i lehamite de misionarism, de falsa castitate a supunerii la imperative sociale, de vanităţile hidalge. Mi-i dor de un relaş fain, să văz lumea cu ochii pruncuţi ai conului Dinicu Golescu. Îs ispitit ca d-o (fr. *cadeau)* luxură a căpşuniadelor Occidentului. Revenit în chip de mare explorator, m-aş fuduli concetăţenilor, le-aş servi (cum toţi metecii repatriaţi) lecţii (of, iarăşi lecţii!)... Mi-ar sta bine cu o taşcă de pesetas la şold... Parol!

Însă presimt că aiestea-s numa nazuri miticeşti. Trăind prea mult aici, am ajuns să-mi îndrăgesc amarul... La porţile Orientului, unde lucrurile esenţiale se amînă *sine die* (frizînd ridicolul şi absurdul), unicul merit real pare supravieţuirea. Oboseala devine generozitate, iar băşcălia însemn aristocratic.

Parcă văz că, în loc să imigrez, am s-adun la răgazuri (evazionism?) mucaliţi ai satului, reînviind grupul satiric pe care l-am încropit acum cîţiva ani. Astfel – m-amăgea gîndu-mi mehenghi – vom mai amenda cele moravuri crunt pervertite şi induce-vom oareşicare propensiune spre cultură...

Cu toate că, samă luîndu-mi, mă minunez de năstruşnicia unei atare intenţii.

Căci mă asamăn, în luminista-mi naivitate, filosofului Jean Jacques Rousseau. Tînăr amorezat, a beneficiat de favorurile pecuniare şi erotice ale unei protectoare bogate, doamna de Warens. După o vreme, aceasta îşi oferi sentimentele unui grăjdar. Pedagog incurabil, Jean Jacques găsi cuvenit să ţină, nesolicitat, prelecţiuni pe diverse teme frustului grăjdar, spre a-i mai afîna spiritul grosier.

...Astfel încît mă cercetez în oglindă, reflectez la renumeraţia-mi – după buget – execrabilă şi exclam: „Curat murdar, coane Fănică!“.

Iulian CARAGEA
Piscu Vechi
Dolj

Nr. 474: *„Euroscepticism“*

Articolul lui Augustin Ioan, „La concurs!“

Stimată redacţie,
M-am bucurat de articolul domnului Augustin Ioan. Sincer, îl aşteptam de vreo două săptămîni – timp scurs de la o interesantă discuţie ce a avut loc în Sala Frescelor a Facultăţii de Arhitectură (dl Ioan ştie) –, timp în care nu am auzit/văzut nimic despre vreo dezbatere publică cu privire la Catedrala Mîntuirii Neamului – de unde şi această epistolă. Este o încercare timidă de a „provoca“ un minimum schimb de idei pe această temă. De ce? Pentru că această Catedrală este la urma urmei atît spaţiu sacru, cît loc public, destinat oamenilor de rînd ce vor veni a se ruga într-însa. I-a întrebat oare cineva pe aceşti umili credincioşi ce părere au ei despre o biserică ce urmează a adăposti cinci mii de oameni în interior şi o sută de mii în piaţa din faţa sa? Căci, nu-i aşa, numai prezenţa reală a acestora poate justifica o astfel de construcţie, sau este suficient argumentul unui simbol reprezentativ pentru Biserica Ortodoxă Română? Pentru că această Catedrală este cu siguranţă cea mai mare investiţie a statului român într-un program arhitectural din '89 încoace. Bani publici vor fi folosiţi pentru a se realiza ceea ce nici Ceauşescu nu a visat. Pentru că se speră ca un concurs de arhitectură va produce cu siguranţă un obiect arhitectural bun – desigur, între nişte limite. Nu cred că un proiect de o asemenea anvergură se poate limita la un dialog biserică-arhitecţi. Poate ar fi util de amintit că în unele ţări occidentale, comunitatea (cu sens mai larg sau mai restrîns, nu are importanţă) este foarte des implicată în procesul de proiectare, fie că este vorba de o casă, un bloc, o clădire de birouri sau un hotel. S-a vorbit, de asemenea, despre revitalizarea zonei sud-estice a oraşului, despre crearea unei noi axe est (Catedrala) – vest (Casa Poporului) ca o contrapondere la axa nord-sud a oraşului. S-a amintit şi de posibilitatea mutării Guvernului României în clădirea ce ar fi fost destinată Bibliotecii Naţionale şi a Ministerului de Justiţie în locul Magazinului Junior. Astfel, alături de Catedrală, s-ar fi creat un nou „pol“ administrativ pe harta Bucureştiului, pol ce ar fi dus la o dezvoltare importantă a zonei. Oare vreun studiu urbanistic al zonei a cuprins cumva tendinţele comunităţii de aici? Există vreun motiv să credem că lumea se va îndrepta către Catedrală şi Guvern în loc de Mall? Argumentaţia este cel puţin lacunară, dacă nu inexistentă în această privinţă. Trecînd peste acest aspect şi mai gravă mi se pare încercarea, afirmată de unul dintre preoţii din juriul concursului şi scrisă „printre rînduri“ de domnul Ioan, de a se realiza, pentru acest concurs, un „set de competitori“ exclusiv români. Nu neg că poate unele dintre realizările arhitecţilor de afară în ceea ce priveşte arhitectura creştină de rit apusean pot fi mai mult sau mai puţin reuşite. În schimb, aceasta nu îi poate exclude din start pe aceştia dintr-o competiţie ce ar trebui să fie, în mod normal, cît mai deschisă. În ultimă instanţă, dacă proiectele lor nu vor fi competitive, nu vor cîştiga şi atît. În aceeaşi ordine de idei, nu cred să existe, din păcate, prea multe biserici postdecembriste realizate de arhitecţi români demne de dat ca exemplu. Să fie oare Catedrala locul unor încercări, mai degrabă decît locul unor „împliniri“ sau „desăvîrşiri“ profesionale? S-a emis şi ipoteza că Biserica, aflată în axul Căii Victoriei Socialismului (ce ironie!), va echilibra în mod fericit „greutatea“ Casei Poporului. Oameni buni, chiar nu vi se pare ceva în neregulă cu această frază? Închei citîndu-l pe Alexandru Paleologu, care, aflat la o întîlnire cu studenţii arhitecţi în aceeaşi Sală a Frescelor a Facultăţii de Arhitectură a spus: „Catedrala Mîntuirii Neamului? Care mîntuire a unui neam care are astfel de idei?“.

Cu respect,

Tudor TIMOTIN
student anul IV
Facultatea de Arhitectură
Bucureşti

P.S. Am scris din disperare – sper să îmi fie iertat tonul pe alocuri violent. În fond, această scrisoare nu se vrea a fi decît o propunere de temă. Nu nouă, este adevărat – suplimentul *Vineri* de odinioară s-a ocupat preţ de vreo două numere cu subiectul, dar sper că a meritat să încerc.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Întrebări fără răspuns

Vă mulţumesc pentru „dilemele“ săptămînale, pe care le parcurg cu pixul în mînă şi care, pe lîngă cele pe care le am eu însumi, îmi alină ofurile zilnice la sfîrşit de săptămînă. Sigur că întotdeauna ar fi cîte ceva de comentat. Dar nu poţi să-ţi verşi toate dilemele personale la „gazetă“. Şi cine-ţi spune că ale tale sînt şi ale celorlalţi? Şi dacă ar fi nu s-ar rezolva ele oare? Ne dorim o ţară europeană. Şi guvernanţii susţin acelaşi lucru, deşi numai ei ştiu ce înţeleg prin aceasta. Relaţia cu „the man in the street“ a dispărut de mult. „Totul pentru cetăţean“ sînt vorbe la fel de golite de conţinut ca pe vremea „răposatului“.

Articolul domnului Augustin Ioan m-a făcut să pun mîna pe condei. Domnia-sa visează un urbanism care să ţină seama de oamenii cu handicap. Dar oare avem măcar un oraş care să ţină seamă de oamenii sănătoşi? Eu cred că edilii noştri fac eforturi să transforme cetăţenii acestui oraş în bolnavi. Psihic. Ceea ce este la fel de rău. „Racordurile străzii la trotuar sînt făcute în dorul lelii“, spune domnia-sa. Încercaţi măcar pe bicicletă să le treceţi! Cu ceva timp în urmă, aflîndu-mă într-un mic orăşel din Germania (Wunstdorf, pe lîngă Hanovra) am încercat la o plimbare să găsesc un loc în care acest racord să nu fie perfect. Cînd spun „perfect“ exact asta vreau să spun. N-am găsit, şi nu ştiu de ce m-aş fi bucurat să găsesc. Poate că aşa-i românul. Cînd au început la noi să lucreze la aceste racorduri, bucuria a fost mare. Ie-te, dom'le, că şi la noi se poate! Rezultatul a fost jalnic. Am încercat să merg cu bicicleta la serviciu. Pe unde? Pe trotuar încurci pietonii. Pe şosea eşti practic invizibil pentru şofer.

Gelu PASCU
gelu_pascu@hotmail.com

Fără te(a)mă

„Arielul lor e mai bun ca al nostru“

Nu ştiu dacă ziarele mai suportă revenirea la subiectul Transilvania. Se pare că după '89 acesta este un subiect care se pretează, cu întinderi fantastic de prolifice pentru politică, economie, cultură... Un subiect al dilemelor.

Povestea mea, însă, este într-o notă puţin mai hazlie pentru că prin '96 am realizat că Transilvania, departe de a fi o stare de spirit, este un loc căruia îi aparţin mulţi oameni, dar care nu aparţine nimănui şi astfel am decis s-o privesc cu respectul, dar şi cu sarcasmul care-l merită.

Nu de mult am fost la o conferinţă mai mult intranaţională decît internaţională la Budapesta, conferinţă cu multe scopuri şi cu prea puţine rezolvări la ele, dar nici ăsta nu este subiectul poveştii mele, au vorbit alţii mai importanţi despre asta, deci nici un motiv pentru a reveni. La conferinţa aceasta am fost însă duşi de doi şoferi drăguţi din Tîrgu-Mureş (da, da, acelaşi Tîrgu-Mureş cu rezonanţe dureroase de mărţişor), iar în drumul nostru destul de lung de la Mureş la Budapesta am luat loc lîngă şofer, unul din cele mai interesante locuri din maşină...

Pînă la Budapesta am aflat cum îşi sărbătoresc ungurii ziua lor naţională, că de fapt data de 15 martie este mai importantă aici, în Transilvania, şi că acolo ziua Sfîntului Ştefan este cea care ţine capul de afiş al serbărilor naţionale. Am aflat cum conduc şi cum sînt conduşi ungurii, ce mănîncă şi cum mănîncă, într-un cuvînt o imagine a universului „patriei-mamă“ făurită din spatele volanului.

Mai fusesem în Ungaria, mai văzusem Budapesta, dar nu ştiu cum acest oraş reuşeşte să te surprindă de fiecare dată cînd intri în el. O prietenă de-a mea din Olanda spusese odată despre Budapesta că este *mind blowing*, şi în multe sensuri avea dreptate.

Şoferul meu, pentru care soarele răsărea şi apunea de la Budapesta şi care cunoştea oraşul pe la toate colţurile lui lipsite de cîini comunitari, încercă din răsputeri să mă convingă de superioritatea oraşului, care pentru mine era evidentă. Cunoşteam bine ce înseamnă un Nagy şi un Kadar pentru startul spre democraţie al Ungariei în anii '60, însă îl fierbeam pe şoferul meu tratînd cu superioritate balcanică oraşul şi spunînd la fiecare comentariu din ce în ce mai umil al bietului om că aşa ceva există şi în România, că nu văd diferenţe de calitate între cele două ţări şi că nu ştiu care-i marea brînză a Ungariei. Omul nervos şi transpirat a scos ultimul argument cu care să mă convingă spunînd: „Arielul lor e mai bun ca al nostru“.

Nu la acest lucru se reduce diferenţa, pentru că vrea sau nu, prietenul meu, şoferul, acelaşi Ariel se vinde şi în România şi în Ungaria, fabricat pe undeva prin Slovacia sub licenţă. Că avem aceeaşi pastă de dinţi şi aceleaşi băuturi răcoritoare graţie globalizării americane. Această diferenţă era pentru el cea cu cele mai multe motivaţii, pentru că dacă pînă şi detergenţii lor sînt mai buni decît ai noştri ce argument mai poţi avea la acest lucru? De fapt sînt mai ieftini, căci asta îi duce pe compatrioţii noştri, români sau maghiari, la cumpărături în ţara vecină. Stăpînindu-mi rîsul, evident pentru ceilalţi din maşină, i-am spus omului că se prea poate, nu spălasem niciodată cu Ariel unguresc, nu era o chestie naţionalistă, doar că nu vedeam nici un rost să cumpăr detergent din altă ţară.

Însă în inima lui de maghiar, pentru care 15 martie era mai mult decît o sărbătoare, acel detergent făcea toată diferenţa, acolo se măsurau cele două naţiuni, în supermarket-uri de cartier.

Şi dacă am dorit să împart această întîmplare cu revista şi cititorii dumneavoastră este nu dintr-un elan naţionalist şi nici dintr-unul transilvan, pur şi simplu mi s-a părut mie că e folositoare pentru a înţelege povestea a două ţări vecine, ce-şi folosesc de secole în comun stările de spirit.

Anca ŞINCAN
Tîrgu-Mureş
anca_sin@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Contextul**
- **Protestez, deci exist**
- **Viaţa privată**
- **Politici culturale**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

S.C. Vorba dulce S.A.

De cîteva săptămîni bune miros o afacere care are toate şansele de izbîndă. Totul a început cu fiul meu, care mi-a arătat, foarte încîntat, ultima generaţie de scrisori de dragoste gata simţite pe Internet: nu trebuie decît să targhetezi persoana&situaţia, după care nu-ţi rămîne decît să alegi mesajul corespunzător, care ajunge automat unde trebuie. Apoi, un amic m-a luminat, redîndu-mi o reclamă pentru această îndeletnicire: „Nu-ţi găseşti cuvintele? De acum ţi le oferim noi!". E adevărat că aceasta mi-a evocat puţin vremurile de tristă amintire cînd nişte răuvoitori spuneau despre ingineri că au idei, dar nu pot să le exprime, însă aceasta nu a mai contat pe lîngă imensul şi evidentul avantaj al mesajelor la purtător. Ca să nu mai spun că, în fond şi la urma urmei, într-o lume liberă, oricine e liber să fie „inginer", dacă vrea!

M-am gîndit aşadar că aici s-ar putea să fie rost de nişte bani cinstiţi pentru mine şi pentru alţi dilematici mai strîmtoraţi, care ştim să scriem, dar nu prea mai ştim pentru cine şi de ce. Pe scurt, am conceput proiectul unei societăţi pe acţiuni, pentru care aştept înscrieri pe adresa redacţiei. Iată şi ciorna de *promotion:*

Vorba dulce mult aduce – spunea o vorbă pe vremea strămoşilor noştri. Acum, vorba dulce ţi-o aducem noi, acasă, la birou, în avion, oriunde te-ai afla. Tu nu trebuie decît să alegi! Iar dacă ai vreo dilemă, nu ezita să apelezi la serviciul nostru gratuit de consultanţă psihologică: cei mai buni specialişti din ţară vor alege pentru tine mesajul potrivit pentru persoana potrivită.

Colectivul nostru de creaţie a imaginat pentru tine mesajele cele mai potrivite în oricare dintre următoarele domenii ale vieţii tale de zi cu zi:

● ***De dragoste**: variante soft şi hard, pentru începători şi pentru avansaţi, pentru perioade de început, de mijloc şi de sfîrşit, pentru căsătorie şi pentru divorţ. Pachet special: certuri şi împăcări, atît hetero, cît şi homosexuale. Pachetul promoţional „Mega-dragobetele", pentru dragoste cu năbădăi.*

● ***Funerare**: pentru rude şi prieteni, pentru şefi şi pentru duşmani. Persoanele sensibile pot apela la serviciul nostru de mesagerie vocală „Oltence triste", care va transmite la adresa dorită cele mai impresionante bocete din sud-estul Europei.*

● ***Înjurături on-line:** ofertă specială, 100% românesc. Uimiţi-vă duşmanii cu cea mai mare colecţie de înjurături şi porcările din UE! Un repertoriu imbatabil pentru vecini, colegi, şefi, subalterni, politicieni, funcţionari, rude şi străini; înjurături pentru acasă, la serviciu, pe stradă şi, bineînţeles, la volan; înjurături pe faţă sau pe la spate. Pentru ONG-uri şi Departamentul de integrare europeană am conceput un pachet special de înjurături* politically correct. (Rog dilematicii interesaţi să contribuie la dezvoltarea şi îmbunătăţirea acestei oferte!)

O altă vorbă din bătrîni spunea că la început a fost cuvîntul şi cuvîntul era la Dumnezeu, iar Dumnezeu era cuvîntul. Acum cuvîntul e la Noi. Iar Noi ţi-l dăm ţie. Cu 30% reducere pînă la Înălţare! ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Necunoscute prezidenţiale

După ce Le Pen a repetat în Franţa isprava pe care o reuşise Corneliu Vadim Tudor în România şi a intrat în turul doi, se pare că va păţi la fel ca acesta în ultimul act: se va lovi de o coaliţie a celorlalte partide, de un blocaj mediatic nedeclarat şi de o mobilizare a majorităţii alegătorilor speriaţi de schimbări bruşte. În urma acestui scrutin rămîne un preşedinte francez votat de mulţi, dar iubit de prea puţini; mai rămîn o ţară cu mîndria rănită şi o întrebare apăsătoare: au fost doar accidente sau se poate vorbi deja despre un model franco-român (sau româno-francez, avem întîietate) care transformă prezenţa extremiştilor în finalele alegerilor prezidenţiale în eveniment electoral banal?

Populismul naţionalist cîştigă teren şi devine al doilea curent politic în tot mai multe alegeri locale: fie că este vorba despre Partidul Popular Elveţian, de Partidul Progresului din Norvegia, de Partidul Popular Danez, Vlaams Block din Belgia sau de Lijst Pim Fortuyn din Olanda, toate au mai multe în comun decît ar lăsa se se înţeleagă ideile lor: un mesaj naţionalist combinat cu soluţii simpliste, de fapt pseudo-soluţii, pentru probleme complicate. Şi mai au ceva în comun, ceva mai greu de cuantificat şi analizat: şarmul unui lider puternic, carisma unui personaj care se prezintă a fi din popor, pentru popor, pe înţelesul poporului. Că este vorba despre Pim Fortuyn, homosexual olandez xenofob, de daneza Pia Kjaersgaard numită „casnica populistă" sau, mai comun, bărbaţi albi, creştini, heterosexuali şi cu specific naţional, tuturor li se găseşte imediat o poreclă uşor de ţinut minte: „Tribunul", „Regele Carl" (pentru norvegianul Carl Hagen) sau „Judecătorul Nemilos" (pentru germanul Ronald Schill, care abia începe să se afirme).

E o toană de moment a Europei sau se conturează un model care nu ocoleşte România? Nu voi încerca să răspund aici la această întrebare. De fapt, un răspuns cert nu există, depinde doar de cît de optimist sau de pesimist este cel care analizează.

Revenind în România, ultimul barometru SAR – CURS, efectuat la sfîrşitul lui martie, arată că dacă ar avea acum loc alegeri am avea o finală Adrian Năstase – Corneliu Vadim Tudor. Actualul prim-ministru înregistrează 42,7% din preferinţele celor chestionaţi, urmat de liderul PRM cu 16,9%. E drept că urmează Traian Băsescu, cu 16,5%, la o distanţă mai mică decît marja de eroare a sondajului. Fără şanse, dar şi fără intenţii, vin apoi Theodor Stolojan cu 7,5% şi Mircea Geoană cu 3,2%.

Va ajunge din nou liderul PRM în finală, schimbînd competitorul? Cu certitudine este prea devreme pentru un răpuns clar. Deocamdată sondajele ne vor obişnui cu prezenţa sa acolo. Ceea ce pînă la alegerile din 2000 părea o absurditate, devine banalitate acum.

Marea necunoscută o reprezintă încă votanţii fideli lui Ion Iliescu. Procentul foarte mare cu care este creditat Adrian Năstase arată că premierul a reuşit să preia o mare parte dintre aceştia. Dar este de remarcat că procentul nehotărîţilor şi al celor care nu ar vota este, în acest ultim sondaj (în cazul întrebării despre alegerile prezidenţiale), de 50%, mult mai mare decît de obicei, ceea ce arată că alegătorii actualului preşedinte mai meditează încă şi aici se va da bătălia principală între liderul PSD şi cel al PRM. Un alt semn de întrebare este legat de intenţia primului de a candida. Este clar că Adrian Năstase se simte bine în palatul Victoria. Se zvoneşte în lumea presei că vrea să lase pe altcineva să concureze. Dar, după ce discuţia privind un preşedinte ales de Parlament a eşuat, se pare că nu are altă soluţie. De altfel, există un precedent convenabil: perioada Nicolae Văcăroiu. Un Adrian Năstase preşedinte, cu un premier fără o influenţă reală (să zicem, Mihai Tănăsescu) ar putea păstra pîrghiile de influenţă şi putere, chiar cu o Constituţie ambiguă privind rolul şefului statului. Altfel, golul lăsat de cel care conduce acum detaşat în sondaje ar putea produce surprize incomparabil mai mari decît cel lăsat de retragerea lui Emil Constantinescu în 2000.

O altă necunoscută este Partidul Naţional Liberal. Lupta între Traian Băsescu şi Vadim Tudor pentru intrarea în finală se preconizează a avea un finiş la fotografie. Un candidat cu şanse la prezidenţiale se „construieşte" greu şi în timp, iar soluţiile pripite pot duce la situaţii în care mai mult pierzi decît cîştigi, aşa cum au păţit ţărăniştii în 2000. Cum se pare că Theodor Stolojan iese voluntar din cursă, liberalii deţin cheia luptei între urmăritorii lui Năstase. Se vehiculează scenarii dintre cele mai aberante. Lăsînd să se înţeleagă că surse sus-puse i-au şoptit ceva la ureche, Silviu Brucan a avansat varianta Viorel Cataramă, care să susţină un mesaj puternic pro-capitalist. O idee mai proastă nu putea fi găsită, chiar cu mari eforturi. Cu un trecut controversat, o carismă de Berceni şi o prestanţă de Buftea, Viorel Cataramă ar fi o victimă sigură. Iar mesajul puternic pro-capitalist susţinut de un asemenea personaj ar alătura PNL vechiului tovarăş PNŢCD, în galeria outside-urilor. Se prea poate ca fără voia sa Valeriu Stoica să-i facă cel mai frumos cadou lui Corneliu Vadim Tudor.

După şocul din 2000, după şocul din Franţa, ar fi o copilărie în 2004 să mai fim surprinşi de cît de aproape se află Vadim Tudor de funcţia supremă. Aşa cum arată sondajul, factorul surpriză nu va mai exista. E bine, e rău? Oricum, nu sînt semne că izolarea lui Vadim Tudor ar fi un obiectiv important, asta numai dacă ne uităm la scandalurile dintre prim-ministru şi primarul general şi la planurile fanteziste, cu soluţii incerte, dar sigur tîrzii, ale liberalilor. ▲

VIP

Daca stii bine limba engleza, daca esti student sau masterand roman cu varsta sub 25 de ani, daca nu ai un program in perioada 1-14 iulie 2002, trimite-ne CV-ul tau si un **eseu** in limba romana pe tema "**Romania in transformare- intre provocare si realitate. O abordare economica, sociala si politica**" pana pe 7 **iunie 2002** la adresa recrutare@vipromania.com sau VIP - Voluntari pentru Idei si Proiecte, Pta. Romana nr.6, corp Cadrea Bastiliei cam 0500 Bucuresti. **www.vipromania.com**

Parteneri media: CAPITAL DILEMA 22

Scoala de VARA Romania Secolului XXI

Lista temporara a invitatilor editiei a III-a:

ISAAC SHEPS
ANCA IOAN
MONICA TATOIU
BOGDAN BALTAZAR
MATEI PAUN

MIHAI TANASESCU
DANIEL DAIANU
MUGUR ISARESCU
ILIE SERBANESCU
THEODOR STOLOJAN

LUCIAN MANDRUTA
GABRIELA ADAMESTEANU
STELIAN TANASE
MIRCEA DINESCU

ION ILIESCU
ADRIAN NASTASE
MIHAI RAZVAN UNGUREANU
TRAIAN BASESCU
MIRCEA GEOANA

CRISTIAN PARVULESCU
OCTAVIAN PALER
IOAN ROBU
H.R. PATAPIEVICI

ROMPETROL orıflame Unilever ASE Bucuresti Roland Berger Strategy Consultants BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Europa

Turul al doilea al alegerilor prezidenţiale din Franţa infirmă ceea ce părea evidenţa însăşi: actualului preşedinte nu i se opune principalul său concurent, prim-ministrul socialist, ci căpetenia rău famată a extremismului de dreapta. Ştirea a provocat o consternare comparabilă cu cea resimţită în faţa demolării turnurilor gemene din New York, cu puţine luni în urmă. Repercusiunile evenimentului demonstrează cît de imaginare sînt graniţele dintre politica internaţională şi politicile naţionale ale marilor puteri.

Sub stindardele egalităţii, instituţiile internaţionale continuă să adîncească inegalităţile lumii reale, iar în cazul de faţă cele ale vechiului continent.

În ajunul prăbuşirii, ignorată de ambianţa europeană, dictatura ceauşistă se răzbuna ignorînd la rîndul său Europa. Tranziţia autohtonă, dimpotrivă, nu oboseşte dînd tîrcoale unei anumite Europe, care nu se lasă nicidecum înduioşată. Succesul extremismului francez este succesul resentimentului popular faţă de Uniunea Europeană. Iar Franţa nu a fost un membru al acestei instituţii, ci însuşi sufletul ei, de la imaginarea proiectului pînă la sfidarea tutelei americane.

Stîrnind turbulenţa electorală în discuţie, Franţa se transformă din sufletul activităţii Uniunii Europene în purtătorul de drapel al decăderii ei. Căci accidentul său electoral survine după accidente comparabile petrecute în numeroase alte ţări membre. Împreună cu retorica tradiţională, din somptuoasele edificii de la Bruxelles se degajă un soi de ceaţă pestilenţială, duhnind a xenofobie, a intoleranţă şi chiar a rasism.

Uniunea Europeană are meritul istoric inestimabil de a fi pus bazele instituţionale ale celei mai lungi perioade de pace pe vechiul continent – cu deplorabila excepţie, pentru care poartă partea ei de răspundere, a războaielor din fosta Iugoslavie. Tot ei îi revine răspunderea nefericitei inspiraţii de a fi reacţionat după revoluţiile din 1989 printr-o strategie a inerţiei, menţinînd scindarea dintre Vest şi Est statornicită de războiul rece. Ambiguitatea acţiunilor ei se traduce acum în ambiguitatea rezultatelor obţinute. Propagînd valorile democratice şi comunitare ea generează concomitent, din interiorul său, un ameninţător val care aminteşte de trista zodie a anilor '30.

Rătăcirile electoratului francez oferă o nesperată circumstanţă atenuantă rătăcirilor asemănătoare ale electoratului român. Bruxelles-ul nu poate imputa României, cu aceeaşi severitate, păcatul săvîrşit de atîţia dintre reprezentanţii săi.

▲

BARBURISME

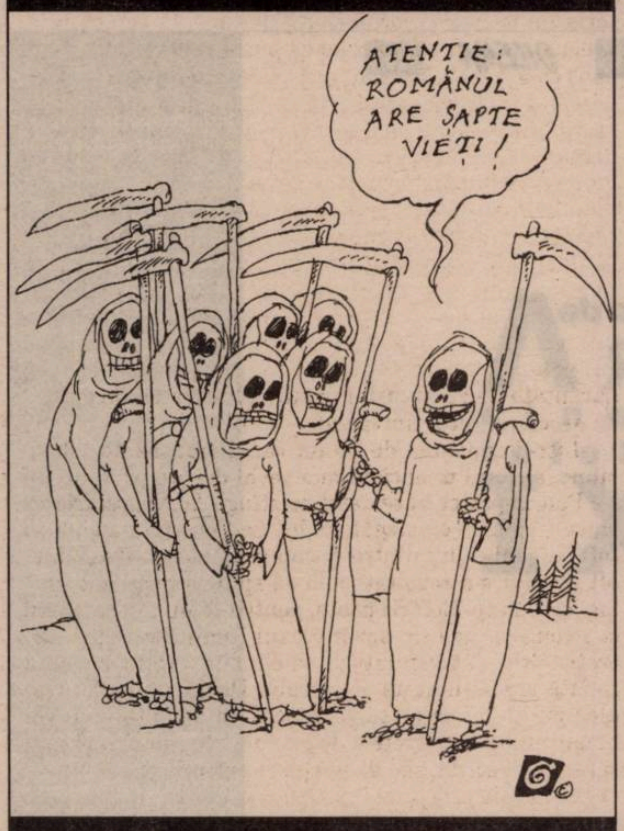

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cum ne văd străinii

Văzută la televizor, Capitala ţării noastre poate arăta bine. Iertată-mi fie banalitatea, dar aşa mi s-a părut privind transmisiile în direct de la Gara de Nord, Cişmigiu, Lăptăria lui Enache, Piaţa Revoluţiei ş. cl., în timpul emisiunii *24 heures à Bucarest*, pe TV5. Şi cînd spun „bine" nu mă refer numai la arhitectură, case, străzi etc. („Bucureştiul e un oraş *plăcut*", mi-a spus odată un venerabil arhitect, şi cred că acesta e adjectivul potrivit), ci mai ales la oamenii care treceau prin cadru, la gesturile şi mişcările lor de-o clipă, la ritmurile citadine pe care le sugerau imaginile. La TV5, părea un oraş normal, cu oameni care îşi văd de ale lor – în orice caz cu totul diferit de urbea mizeră şi decrepită care se vede la telejurnalele noastre, specializate în lungi şi insistente cadre cu blocuri ceauşiste murdare, chioşcuri strîmbe şi străzi desfundate. Nu spun că la TV5 nu au fost şi imagini negative; dar ele erau plasate într-un context, făceau parte dintr-un ansamblu care, una peste alta, dădea impresia de viaţă firească a unui oraş, cu toate ale sale. Tot uitîndu-mă, la un moment dat mi-am dat seama că încercam să fac abstracţie de „străinii" Frédéric Mitterrand şi Elisabeth Tchoungui (prezentatorii emisiunii) şi îi priveam cu atenţie pe concetăţenii mei, pe lîngă care trec zilnic, dar, ca tot locuitorul metropolitan, sînt prea grăbit ca să-i şi *văd*. Acum îi vedeam prin ochii şi camerele video ale realizatorilor francezi.

De ani întregi, una dintre ocupaţiunile mintale de bază ale noastre (de la vlădică la opincă şi de la senator la alegător) este „imaginea României în lume". Probabil că în această preocupare cu accente obsesive există un reflex modern al unei trăsături culturale străvechi: rufele se spală în familie, spune înţelepciunea populară, iar la ţară musafirii (=străinii) se primesc în „casa mare", unde totul străluceşte de curăţenie, chiar dacă în bucătărie se mai întîmplă cîte o grămadă de vase nespălate, iar în fundul curţii uneltele zac în dezordine. Dar nu insist pe asemenea speculaţii etno-antropologice. În orice caz, din 1990 încoace, ne tot plîngem – uneori cu temei, alteori fără – că avem o imagine proastă în străinătate. Faptul că presa şi televiziunile occidentale s-au ocupat atît de insistent de subiecte precum mineriadele, copiii străzii ori cîinii vagabonzi a ajuns să ne creeze enervări întru totul explicabile: ne-am văzut intraţi în „gura satului global" şi ştim, din experienţă, că din această situaţie se iese greu. De la o vreme însă lucrurile par să se îndrepte. L-am auzit deunăzi la Realitatea TV pe ministrul Informaţiilor Publice spunînd că, din 750 de articole despre România apărute în presa străină în decursul lunii aprilie, doar 7% erau negative. Ceea ce, spunea dl ministru, nu trebuie să ne scutească de un efort de luciditate: chiar dacă ziarele a căror opinie contează în lume au început să remarce progresele României, nu se cheamă că partida e cîştigată.

Probabil că în acest efort de luciditate ar trebui să intre şi încercarea de a nu mai judeca totul doar după criteriul „pozitiv-negativ" (deşi, evident, nu putem renunţa cu totul la el) şi de a înţelege că presa şi televiziunile se poartă ca nişte musafiri nepoftiţi, a căror datorie e să vadă totul, nu doar „casa mare". Există însă un mare avantaj în faptul de a te vedea în oglinda străinilor: poţi observa lucruri pe care altminteri le treci cu vederea, totul e să te priveşti cu o anume detaşare. Oricît de neplăcută a fost, de pildă, insistenţa presei străine asupra copiilor străzii, trebuie să recunoaştem că ea a ajutat la rezolvarea mai rapidă şi mai eficientă a acestei probleme. Iar dacă astăzi marile ziare occidentale constată progrese, nu fac decît să „răspundă" unor reproşuri pe care tot ele le-au constatat, în urmă cu cîţiva ani.

Nici în emisiunea de la TV5 n-au lipsit „clasicele" subiecte negative, şi acolo s-au dat documentare despre copiii străzii. Dar plasate în ansamblu, printre imagini de viaţă firească şi printre filme despre arhitectura oraşului ori despre atmosfera sa intelectuală, nu mai erau decît semne ale unei priviri care nu poate „cenzura" realitatea. Privindu-ne prin ochii celorlalţi, putem învăţa mai uşor să ne vedem pe noi înşine.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Electorale (II)

Imaginaţia, asta se ştie din mai '68, e o condiţie importantă pentru reuşita unei „manif". Liceenii şi studenţii care demonstrează zilnic din 22 aprilie încoace au început prin a-şi exprima stupefacţia: „Plîng, plîng, mi-e ruşine că-s francez", „Votul ruşinii". A urmat imediat declaraţia de solidaritate cu cei care sînt vizaţi de discursul lepenist: „Sîntem cu toţii copii de imigranţi!". Au apărut, apoi, mai vechile sloganuri anti-FN, unele dintre ele adaptate noii situaţii: „Le Pen eşti terminat, tineretul e în stradă", „Le Pen la putere, în Franţa e durere", „F de la fascist, N de la nazist", „Afrontul Naţional", „Mussolini 1922, Hitler 1933, Le Pen niciodată" (adaug cîteva lozinci intraductibile, bazate exclusiv pe jocuri de cuvinte: *„Le Pen de mort", „Pen perdue", „P'Haine"* etc.). Relevantă pentru orientarea politică a demonstranţilor este maniera în care e prezentată opţiunea electorală din 5 mai: „Le Pen nazist, Chirac bandit", „Le Pen afară, Chirac la pîrnaie!", „Pe 5 mai votaţi-l pe escroc, nu pe fascist!", „Mai bine un vot ce pute decît un vot care ucide", aceste viguroase încurajări fiind încununate de un mobilizator „La urne, cetăţeni!". În sfîrşit, lozincile ce vizează direct pe Le Pen şi Frontul Naţional; nu şi-a făcut, deocamdată, reapariţia mai vechiul slogan: „Le Pen – un glonţ, FN – o rafală!", în schimb abundă formulele: „Cadavru!", „Hoit!", „Porc!", „Eutanasie pentru Le Pen!". Mai citez un slogan pe care îl voi lăsa ca atare, în limba lui Voltaire, avînd încredere în francofonia cititorilor noştri: *„Le Pen enculé!"*, slogan ce va fi fiind, poate, antifascist, dar e, cu siguranţă, trivial şi, dacă ne gîndim bine, homofob.

Tinerii, ni se spune (foarte mulţi dintre ei fiind adolescenţi de 15-17 ani), s-au mobilizat spontan, un rol decisiv avînd aici telefoanele mobile, graţie cărora manifestaţiile au putut fi organizate şi coordonate eficient. Nu poate fi pusă la îndoială sinceritatea tinerilor, dar violenţa limbajului ridică un mare semn de întrebare. Este exact ceea ce i se reproşează lui Le Pen şi e tocmai motivul pentru care Chirac a refuzat tradiţionala confruntare dintre cele două tururi. Focalizarea manifestaţiilor pe dimensiunea antifascistă reia, apoi, o strategie folosită de cîteva decenii bune, cu rezultate, aşa cum s-a văzut în urmă cu două săptămîni, îndoielnice (o excelentă analiză a acestei strategii în recenta carte, de un non-conformism reconfortant, semnată de Elisabeth Lévy, *Le Maîtres censeurs)*. Şi socialiştii, şi mai ales comuniştii trag profit de pe urma acestei mobilizări situate sub semnul urgenţei, făcînd uitat eşecul lor electoral şi încărcîndu-şi bateriile pentru alegerile legislative. Un celebru intelectual mediatic declara, de altfel, că victoria lui Chirac (indubitabilă, fireşte) va fi cu atît mai nesemnificativă cu cît va fi mai zdrobitoare, dovedind că a însemnat un vot anti-Le Pen şi nu un vot pro-Chirac. Cît priveşte extrema stîngă, ea se simte ca peştele în apă, mai ales că nimeni nu mai dă atenţie scorului obţinut de cei trei candidaţi troţkişti.

Mass-media participă cu fervoare la această campanie, amintind tulburător de mobilizarea stahanovistă ce a urmat unui alt rezultat surprinzător dintr-o altă alegere prezidenţială. Atunci s-au modificat programe de televiziune şi s-au introdus peste noapte filme ca *Actorul şi sălbaticii* sau *1984*. Aici, de 1 Mai, *Arte* difuzează un film despre Ceauşescu (contrapondere, poate, la un reportaj din *Le Monde*, unde se povesteşte cum „românii intră în baruri, consumă şi pleacă fără să plătească, spunînd: *«Merci la France,* nota de plată e pentru voi.»"). În universităţi, se mizează pe pedagogie: ateliere, dezbateri, expoziţii tematice, adunări generale, forumuri, conferinţe etc. Ceea ce se ocultează în acest mod, cu sinucigaşă obstrucţie, este fractura dintre elitele politice şi masa electorală (nu întîmplător Le Pen citează, cu neascunsă satisfacţie, vorba lui Brecht după care dacă poporul îşi dezavuează conducătorii, atunci trebuie schimbat poporul). Cum observă Eugen Weber, succesul lui Le Pen (succes totuşi relativ, fiindcă faţă de alegerile prezidenţiale din 1995 el n-a cîştigat decît mai puţin de 300.000 de voturi) înseamnă de fapt eşecul limbajului *politically correct:* Frontul Naţional verbalizează ceea ce mulţi gîndesc fără să îndrăznească să afirme cu voce tare. Altfel spus, rezultatul din 21 aprilie este efectul pervers al discursului intelectual şi mediatic la modă, cunoscut şi sub numele de „gîndire unică".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Am obosit!

Scorul electoral al lui Jean-Marie Le Pen a ridicat, încă o dată, problema recrudescenţei dreptei radicale în peisajul politic european. Desigur, e ceva alarmant în faptul că în Franţa un demagog care, vorba lui Alain Finkielkraut, se străduieşte să vorbească cît mai corect gramatical, învinge politicieni importanţi care se străduiesc să vorbească cît mai „popular". Nu sînt, însă, dintre cei care dramatizează. Acest scor electoral care, cu siguranţă, nu va avea efecte prezidenţiale directe*, nu cred că pune în pericol realizarea proiectului european pe care Franţa l-a promovat întotdeauna activ şi nici nu cred că va duce la dezlănţuirea represiunilor rasiale, fie ele antisemite, antimagrebiene ori antiafricane. Pe de altă parte, e limpede că democraţia occidentală trăieşte, acum, vîrsta unei mari slăbiciuni: libertăţile se întorc împotriva Libertăţii. În numele democraţiei, poţi vota pentru o mişcare politică evident ne-democratică; în numele toleranţei nu poţi reprima intoleranţa; în numele libertăţii poţi opta pentru dictatură. Nu cred, aidoma unui editorialist celebru, că de vină pentru victoria lui Le Pen sînt americanii cu imperialismul lor numit *globalizare*. Nu cred nici că votul pentru Le Pen a fost un vot pentru eliminarea emigranţilor într-o ţară în care, acum, un sfert din populaţie mărturiseşte rădăcini ne-franceze. Mai mult, nu cred că 4 milioane de francezi cu drept de vot urăsc Uniunea Europeană. Fenomenul francez mi se pare similar cu cel petrecut la alegerile de la noi. Sînt absolut sigur că nici măcar jumătate din cei care au votat cu entuziasm candidaţii partidului „România Mare" nu sînt şovini sau xenofobi, nu sînt nici comunişti drapaţi în patrioţi şi nici nu sînt mari admiratori ai celor mai ticăloşi dintre români: securiştii. Pur şi simplu, votul românilor pentru gruparea lui C.V. Tudor a fost un strigăt de disperare – gestul cel mai iraţional cu putinţă. De ce sînt românii disperaţi – asta e o altă discuţie. Ieşirea iraţională a celor care au votat masiv pe Le Pen nu se explică, fireşte, în termenii româneşti ai debranşării de la căldură în toiul iernii ori ai lipsei de orizont într-o ţară dominată de răutate, dar asta nu înseamnă că nu a acţionat acelaşi tip de motivaţie, de sorginte psihologică. Aşa cum nu cred că votul masiv al românilor pentru Vadim a fost unul ideologic determinat, nu cred nici că francezii au virat, masiv, spre dreapta radicală. Un jurnalist american scria zilele trecute că slăbiciunea unei societăţi este direct proporţională cu forţa mişcărilor politice ultra-naţionaliste. Raţionamentul nu e politic, ci psihanalitic: cu cît eşti mai slab şi mai nesigur în propria identitate, cu atît eşti mai vehement în afirmarea acestei identităţi; cu cît ai mai multe frustrări în legătură cu locul tău în lume, cu atît eşti mai agresiv în a-ţi cere locul; cu cît te simţi mai înstrăinat, cu atît eşti mai nervos. O fi ceva adevăr în această observaţie. Din postura de român al acestor ani, mi-e greu să văd slăbiciunile identitare ale francezilor. Poate că ele există.

În ceea ce o priveşte, cred, pur şi simplu, că democraţia occidentală a obosit. După victoriile repurtate în secolul al XX-lea împotriva nazismului şi comunismului, democraţia occidentală pare a-şi fi pierdut suflul. Cauzele sînt multe. Stîngiştii de nuanţă tare speră, în secret, că momentul profetizat de Marx, în care capitalismul occidental intră în criză sistemică pentru că şi-a consumat resursele, a sosit. Pentru binele lor, sper să se înşele. Una dintre cauzele acestei uzuri a democraţiei europene mi se pare a fi crescînda discrepanţă între viteza derulării proiectelor liderilor politici şi inerţia naturală a mentalităţilor publice. Mi se pare tot mai evident că, pe măsură ce entuziasmul integrării creşte în cercurile liderilor politici şi ale intelectualităţii europene, spaimele se înteţesc în sufletele celor care sînt destinaţi a fi cetăţenii europeni de azi şi de mîine. Această contradicţie dintre viziunile generale (care vorbesc despre integrare) şi cele de detaliu (care vorbesc despre regionalizare) va trebui rezolvată curînd. Sigur că proiectul numit Uniunea Europeană conţine soluţia acestei probleme, dar oamenii nu o simt, iar politicienii, în eterna campanie electorală, nu vorbesc despre ea. Tensiunea dintre cele două tendinţe a erodat fundamentele democraţiei occidentale: oamenii au obosit să mai creadă în democraţie. Probabil că a sosit momentul să inventăm ceva! Şi cînd mă gîndesc că în materia formelor de guvernare imaginaţia oamenilor a fost atît de săracă încît nu a putut produce în peste trei mii de ani decît două idei (cea tiranică şi cea democratică) în jurul cărora s-a derulat istoria ca într-o nesfîrşită variaţiune pe aceleaşi două teme, am unele îngrijorări.

---

* În momentul în care scriu acest text, al doilea tur al prezidenţialelor franceze nu s-a desfăşurat încă, dar victoria lui Chirac pare, acum, dincolo de orice îndoială.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Paşte (şi mestecă...) fericit!

Nu ştiu dumneavoastră cum vedeţi lucrurile, însă mie îmi plac ritualurile. Nu sînt singur în această situaţie: după anumite indicii, naţiunea întreagă se dă în vînt după tradiţiile care se lasă cu cîte-un chef. Şi după spiritualitate, fireşte.

Evident, un ritual popular implică ceva mai mult decît consumul (ori schimbul) de idei. Cele dincolo de fire nu pot fi percepute, se pare, fără o întîlnire de gradul trei cu materia, asamblată în diferite forme şi aruncată cu smerenie pe gît pe parcursul mai multor zile.

Am zis zile (de la mine ...)? Fireşte. Dreptcredincioşii iubesc ritualul cu atît mai mult cu cît acesta presupune şi o mini-vacanţă. Însă, spre deosebire de Ăl de Sus, care s-a odihnit 24 de ore după o muncă de 7 zile, noi sîntem gata să stăm o săptămînă, extenuaţi după alergătura dintr-o singură (jumătate de) zi. Şi-aceea dedicată pregătirii unor mese festive al căror baroc sfidează, peste veacuri, dieta simplă a primilor creştini (binecuvîntează, Doamne, liposucţia!).

Sigur, sînt convins că preoţimea mă poate lumina mintenaş de unde vine acest *creştinism de consum*. În fond, cînd o doctrină se dovedeşte destul de elastică încît să poată justifica atît distrugerea mijloacelor sale de producţie (bisericile, care va să zică), cît şi întemniţarea credincioşilor, nu e nici o scofală să explici turmei de ce trebuie luat gîtul mielului, cu ocazia unei sărbători *a Învierii*.

Dar cel mai frumos cadou pe care ni-l facem de Paşte e ipocrizia. Într-o sărbătoare a papilelor gustative, discursul oficial e cel al Luminii... Într-o ţară (încă) a manelelor, muzica bizantină se infiltrează pe coloana sonoră a tuturor programelor TV, iar Ştirile (măcar o dată pe an...) intervievează călugări fără ca ei să fie nevoiţi, în prealabil, să molesteze pe vreun tînăr seminarist. Fireşte, nimeni nu ţine post, însă – minune! – toţi se simt obligaţi să recupereze, ca după o lună de privaţiuni şi flagelare.

De fapt, în viaţa reală, nu auzi pe nimeni, niciodată, să rostească vreun cuvînt despre învăţăturile lui Iisus, valorile creştinismului ori despre sensul incidentului nefericit de pe Golgota. În schimb, eşti martor la nesfîrşite discuţii despre masa de Paşti, calitatea vopselei de ouă, dificultatea de a găsi mielul potrivit, timpul de coacere şi compoziţia cozonacului. În această ultimă privinţă sînt mai multe şcoli şi reţete decît doctrine şi secte creştine, la noi fiind socotiţi eretici doar aceia care cumpără cozonac italienesc scump, direct din magazin. Mărturisesc că nu ştiu exact nici acum de ce a păţit-o Mesia, însă, mulţumită televiziunii, sînt perfect la curent cu diferitele obiceiuri pascale în mai toate judeţele ţării, de la stropitul fetelor cu parfum şi pînă la aruncatul florilor în apa mării. Nu ştiu – şi-mi e aproape imposibil să înţeleg ce legătură are o doctrină eterică, a bunătăţii universale, cu digestia greoaie a unor mari cantităţi de proteine, colesterol şi derivaţi etilici. Însă asta nu mă împiedică să iau parte la ritual încă de pe la 15 ani.

Mai ales că evenimentul e pus la miezul nopţii. Adevărat rit de tranziţie pentru adolescenţii opriţi altminteri în casă după ora 10 seara, Paştele e o ocazie nesperată pentru o vodcă şi-un pachet de ţigări împreună cu gaşca (citiţi parohia sau congregaţia, dacă vă ia indignarea).

Paştele e încă o industrie culturală. Şi, cum îi şade bine oricărui energofag, are multe datorii. Nu numai la stat (văduvit de vreo săptămînă de PIB pe an), ci şi la simplii cetăţeni, adunaţi disciplinat în curtea bisericii, aşteptînd să aprindă lumînarea şi să plece acasă cu speranţa că şi dacă îi calcă maşina, treaba asta nu e chiar un capăt de ţară. Cu alte cuvinte, că dincolo de moarte mai e ceva şi că mai putem pierde încă o zi ca şi cum veşnicia ar fi a noastră, şi nu a întunericului...

Vorbe mari, veţi spune, vorbe care cad oricum mai greu la stomac decît mielul. Pînă la urmă, cine ar putea suporta o sărbătoare în care, la miezul nopţii, gospodina casei te întîmpină cu un foarte frumos platou cu îndoieli...?

În locul lor, mai bine să ciocnim oul roşu. El măcar ne aduce o certitudine filosofică: dacă nu s-a spart, atunci precis că e întreg!

▲

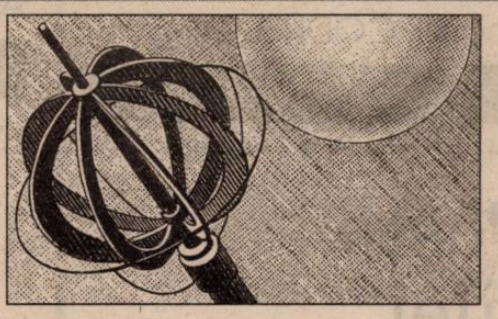

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Antropofagii

Oricum s-ar termina alegerile prezidenţiale din Franţa, prezenţa lui Jean-Marie Le Pen în cel de al doilea tur este pentru acesta, dar nu numai pentru el, o victorie. Nu lipsesc calculele care demonstrează că ar putea fi învingătorul din 6 mai, beneficiind el şi nu actualul preşedinte Chirac de continuitatea votului protestatar de pe 21 aprilie. Alegătorii de stînga anti-Jospin s-ar putea să se simtă mai aproape de programul populist al extremei drepte, tot aşa cum alegătorii de dreapta anti-Chirac ar putea crede în eficienţa iniţiativelor autarhice care vor reda Franţei măreţia rătăcită prin coridoarele birocraţiei de la Bruxelles. Primul tur a lăsat „libere" 63% din voturile exprimate şi o rezervă de 30% de voturi neexprimate. Sondajele, după ce au dat sigur un al doilea tur Chirac-Jospin, sînt privite acum cu justificată suspiciune: responsabilii instituţiilor de specialitate susţin că, pînă acum, alegătorii cu intenţia de vot Le Pen, jenaţi de propria lor opţiune, nu răspundeau sincer cînd erau chestionaţi. Rezultatul din 21 aprilie este şi o victorie a sincerităţii: observînd că sînt mulţi în Franţa, că au tovarăşi de idei în Europa şi în lume, alegătorii lui Le Pen îşi exprimă acum cu orgoliu gregar preferinţele. Analizele dovedesc că, deşi în cifre absolute Frontul Naţional nu a obţinut un avans înfricoşător faţă de ceea ce s-a întîmplat la ultimele alegeri, s-a schimbat profilul alegătorului: el este acum tînăr, muncitor sau agricultor, momentan şomer sau angajat într-o slujbă temporară, înspăimîntat de neputinţa statului de a stăpîni delincvenţa, legată de prezenţa străinilor. Intoleranţa faţă de străini este la fel de puternică în cartierele unde bandele de tineri magrebini fac legea ca şi în satele unde n-a călcat picior de străin, ceea ce conectează elementul iraţional la ceea ce ar trebui să fie clipa de graţie a procesului democratic. Criza economică i-a favorizat pe fasciştii lui Mussolini şi pe naziştii lui Hitler. Frica de schimbare, invidia faţă de cei ce profită de ea sînt fondul electoral al lui Le Pen.

Aceste elemente iraţionale alimentează şi inteligenţa interpretativă a celor care vor să vadă în victoria lui le Pen viitorul: la fel ca după 11 septembrie, aceiaşi ideologi ai cauzelor obscure repetă: „noi v-am spus că aşa o să fie" sau „aşa vă trebuie" pentru că aţi acceptat „bolşevizarea lumii în stil american", pentru că aţi fost de acord cu intervenţia în Iugoslavia, cu condamnarea celor care neagă existenţa Holocaustului. În această viziune, atacurile teroriste, ca şi proiectele extremiste, nu sînt decît justificate pedepse pentru cecitate: valorile democratice sînt doar o mască a răului mondial, folosite de artizanii dominaţiei economice pentru a slăbi determinarea adevăraţilor apărători ai demnităţii naţionale, fără de care împlinirea individuală nu e posibilă. Atacul împotriva valorilor democraţiei foloseşte din plin drepturile garantate de acest sistem politic: libertatea de opinie, de asociere, votul universal.

Într-o emisiune de pe un canal francez de televiziune, autorul unei cărţi mai vechi despre partidul lui Le Pen, reporter al revistei de stînga *Le Nouvel Observateur*, spunea că alegătorii lui Le Pen sînt oameni ca toţi oamenii, unii dintre ei chiar simpatici. Pe platou, alt gazetar s-a revoltat: cum să spui că nişte antropofagi sînt simpatici? Se poate, pentru că nu toţi canibalii consumă carnea de om în văzul lumii: unii sînt discreţi, alţii sînt refulaţi şi se simt în largul lor cînd capătă şi legitimitate electorală. Devin simpatici mai ales cînd sînt gata să facă schimb de reţete cu cei nemulţumiţi de bugetele de austeritate prescrise lumii sărace sau scîrbiţi de dizgraţioasa priveliştе oferită de obezii lumii prospere. Carnea de om nu îngraşă şi, dacă ştii cum să pui problema, nu e niciodată în deficit. Pe urmă se poate trece la negarea antropofagiei în numele cercetării adevărului istoric.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Poşta zilei

OK, băieţi, să deschidem corespondenţa. Iată patru scrisori care trebuie rupte în bucăţi şi aruncate direct la coş, fără a fi citite. Vin de la nişte firme care îţi oferă cărţi de credit cu dobîndă redusă şi garanţia unei vieţi pline de nelinişti. Aveam, pe vremuri, atît de multe cărţi de credit încît mi-am făcut o cămaşă din ele. Era anti-glonţ. Sub ea, inima mea făcea bum-bum de spaimă. Aveam acces la un credit care mi-ar fi permis să fac un film independent, să mă duc cu el la festivalul de la Sundance, să iau un premiu, să-mi plătesc datoriile şi să-mi cumpăr un căsoi în Park City. Dar n-am făcut filmul acela niciodată, mi-am cumpărat pe credit tot felul de drăcării prin casă, le-am băgat în priză şi apoi le-am aruncat în cada plină cu apă, unde am ars ca o odă adusă banului ieftin. Acea privire de disperare ţinută în frîu pe care o vedeţi în ochii omului de pe stradă este făcută din datorii. Pe vremuri, în ochii aceia se citea curiozitate, acum doar datorii. Poţi să-ţi botezi cîinele Greenspan, dar nu ajută. Veterinarul tot ia zece piei de pe tine.

Vin apoi alte patru scrisori de la companii de cărţi de credit, dar pe acestea nu le poţi rupe. Conţin note de plată, pe vremuri simple oferte, acum teroare în stare pură. Ia să vedem, ce-ai mai făcut? Te-ai dus la băcănie de opt ori şi ai cheltuit cam 60 de dolari de fiecare dată. Trei restaurante mediocre te-au făcut de trei sute de dolari. Spanacul era ofilit, iar crevetele aveau un uşor iz de petrol. Ai trimis friptura de vită înapoi la bucătărie, pentru că era prea tare, şi ţi s-a adus înapoi o veste de piele fiartă. L-ai împuşcat pe bucătar şi ai fost eliberat contra unei cauţiuni de un milion de dolari, pe care ai trecut-o pe cartea de credit. Dar tot ţi-au încasat şi nota de plată de la restaurant. O piesă de mobilier absolut necesară, un scaun sau o comodă, nu-ţi mai aduci aminte, a făcut 800, o adevărată afacere. Patru bilete la o piesă de teatru oribilă, două sute de dolari. Piesa era despre o hoaţă care fură cărţile de credit ale cuiva (ale tale) şi se lansează apoi în cumpărături nebune. Intrigat de cumpărăturile care îi tot apar în notele de plată, victima porneşte în căutarea răufăcătoarei şi se îndrăgosteşte de ea. Împreună, ei fură cărţile de credit ale altcuiva (ale tale) şi noua victimă le dă de urmă şi se îndrăgosteşte de ei. Hoţii se înmulţesc pe măsură ce piesa se desfăşoară şi sfîrşesc prin a locui într-o comunitate amoroasă, într-un loc ascuns de lume, fără cărţi de credit. Plantează grădini şi trăiesc din rodul lor.

Mai există o singură scrisoare, de la o companie care îţi oferă (pe bani) propriul tău raport de credit. Dacă eşti asemenea majorităţii oamenilor, habar n-ai cît de mult ai cheltuit, cît datorezi şi cum eşti privit de companiile de credit care încearcă să-ţi vîndă încă şi mai mult credit. Eşti exact ca ţara în care trăieşti: optimist, în datorii pînă în gît şi fără habar. Uite-l şi pe Greenspan, cu poşta zilei. Bravo, ce căţel cuminte.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene (14, ultima)

Diabolică şi divină

Să dea dracii, te întorci în România! mi-a spus la ultima noastră întîlnire unul dintre românii din Québec, în timp ce eu sărutam dreapta doamnei lui, mulţumire pentru cadourile cu care mă surprinseseră – printre care o căciulă de blană cu coadă de raton, aşa cum purtau muntenii canadieni pe cînd se duceau să pună capcane în pădure. Căciulă pe care eu le-am promis că o voi purta cînd voi merge la facultate, mai spre iarnă – deşi, cum ştiţi, capcane la Bucureşti se pun în tot cursul anului.

Şi mi-a spus-o cu un fel de gelozie. Probabil este greu de crezut. În realitate, această nostalgie subtilă, greu de explicat – drept care nici nu încerc – chiar există.

Nici nu ştiu cum aş putea scrie aşa ceva, sună a utecisme – am spus eu unui român de acolo, care-mi spunea că-i bate inima mai tare numai cînd vede harta Europei, din care un colţ... *Ei, şi mai dă-l* (sar aici trei cuvinte, neesenţiale, dar cu care în principiu am fost de acord) *de utece*, a spus el, conducîndu-mă spre dormitor – în protestele soţiei sale, care striga în urma noastră *patu', e nefăcut patu'!* – pentru a-mi arăta pe perete fotografia bunicilor săi, fotografia lui Eminescu la 19 ani şi un tricolor micuţ din mătase. Am întîlnit această nostalgie diabolică şi divină la românii care se duc la băcănia unui arab de pe *Chemin de Ste-Foy* colţ cu *rue Myrand* pentru a cumpăra ardei umpluţi cu varză – deşi preţul acestor murături aduse din România este descurajant, ca şi cel al apei minerale carpatine care, în acelaşi raft, e mai scumpă decît *Perrier*-ul. Am întîlnit-o la românii din *ville de Québec* care se duc pînă la Montréal, trei ceasuri de drum, pentru a cumpăra picioare de porc – deşi piftia iese şi din gheare de curcan. Am întîlnit-o la un Gheorghe căruia toţi cunoscuţii îi spun Georges, care are o făbricuţă de cidru şi care povesteşte oftînd ce vin, *da' ce vin!* făcea odată, în ţară. Am întîlnit-o la cei care citesc presa *(Dilema y compris)* la www.ziare.com, percepînd nişte noutăţi româneşti pe care le înţeleg tot mai greu – pentru că, să recunoaştem, nu e uşor să pui alături fotografia din martie a lui Rică Răducanu (dansînd din buric alături de nişte puştoaice, într-un bar) de fotografia din aprilie a unui şir de pensionari cu priviri pierdute în faţa unui oficiu. Am întîlnit-o la tînărul român, proaspăt rezident canadian, care mi-a arătat un CD copiat de pe Internet şi mi-a zis *ghici ce am aici?*; şi avea Stela Enache, *Ani de liceu / cu emoţii la română / scumpii ani de liceu / cînd la mate dai de greu*. Plus Compact, cu *Fata din vis*. Plus *Drumurile noastre toate*, cu Dan Spătaru. Asta pentru că tot românul ajuns la Québec are sigur liceul la bază, ca şi amintirea vreunui prim sărut, legată inseparabil de cea care i-a furnizat tremurul inubliabilei clipe. Ca să nu mai spun că dacă le scuturi discografia mai bine dai, la sigur, de *M-a făcut mama oltean*; pentru că, se ştie, olteni sîntem cu toţii, mai mult sau mai puţin oneşti – precum québeco-tecucianul Gelu M., şofer de cursă lungă, ajuns nu de mult la volanul camionului într-un orăşel din SUA şi care (în faţa unui american ce-l certa că i-a călcat proprietatea cu o roată, spunîndu-i *voi canadienii sînteţi* nu ştiu cum) a răbufnit în engleză *Ba eu sînt român* – la timp pentru a ieşi la iveală că şi americanul, înainte de a fi american, se născuse evreu român, tot prin Moldova.

Am purtat ecoul acestor nostalgii pînă la întoarcerea pe Otopeni; mai precis, pînă în clipa în care o tînără, în aeroport, mi-a pus în mînă un plic. Aşteptîndu–mi bagajele, l-am deschis: în plic, o hîrtie de 50 de dolari! Mă uit mai bine şi cad în concret: pe bancnotă scria *Fifty Dollars Free Casino Voucher*, alături de emblema unui cazino bucureştean. Evident că ţara care are reţineri în a da vaucere agricultorilor este infinit mai largă cu vaucerele pentru cazinouri.

Şi atunci m-a fulgerat gîndul, mai mult diabolic şi mai puţin divin: *Să dea dracii, m-am întors în România!*, mi-am spus.

Şi, ce să vezi, aşa şi era!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

De Paşte, acasă

Cu toate că, în ce mă priveşte, mi-am trăit copilăria pe uliţe urbane, cred că pricep destul de bine sămănătorismul. Îndrăznesc să spun că îmi place proza aceea cu gîze, cu cîini, cu puiul de prepeliţă neascultător pe care îl răpune iarna pe meleagurile bătrînei noatre ţări. Iată, îmi amintesc de o dramatică poveste a lui Emil Gârleanu despre o muscă aţipind sătulă pe foia unui Evangheliar, care moare acolo tihnită, într-un fel de extaz al verii. Mărturisesc ruşinat că mă simt straniu solidar cu gîştele care stau pe stradă într-un picior şi abia catadicsesc să se dea deoparte cînd te apropii cu maşina de tîndăleala lor; ba atît de mult întîrzie ele, acolo, în mijloc de drum, în satul Cutare din Banat, încît trebuie să frînezi, trebuie să-ţi scape printre dinţi întrebarea indignată: „cum draci să intrăm noi în Europa cu gîştele astea“, şi abia atunci, responsabilizate parcă de reproşul tău cu iz apodictic, gîştele se mişcă, păşesc cu o cumpănire milenară şi iuţesc imperceptibil pasul stîrnite de stridenţa claxonului tău care plutesţe peste garduri, printre clăi de fîn, peste curţi împodobite cu găinaţul păsăretului.

● Survolăm, în fragmentele de mai jos, stările cele dinlăuntru ale unei domniţe, fostă cîndva „fiică a satului“, în obligatoria vizită pascală la părinţi.

● O mare plictiseală te umple şi toate cad în previzibil; la asemenea evenimente simţi mai mult ca oriunde altcîndva distanţa care te separă de lumea satului, pe care ai părăsit-o încă dintr-a opta, îţi simţi condiţia, vorbele oarecare pe care ai a le spune cutărei foste colege de şcoală care îţi spune pe numele mic cu o familiaritate uşor falsă în care îţi dai seama că nu ai ce spune, eşti stînjenită de faptul că orice ai „relata“ despre viaţa ta, despre familie, despre lume în general, este străin şi neadevărat, şi subliniază distanţa care te separă de cei din jur, şi chiar dacă nu vrei, şi chiar dacă faci eforturi să fii firească, totul pare că sună plictisitor şi previzibil a laudă, reuşita ta aproape că jigneşte ratarea celorlalţi.

● Pe cînd te întreţii cu foşti colegi de clasă te încearcă o clipă impresia că eşti îmbălsămată în parfumul unui spray tare menit să-ţi arate, ţie şi celorlalţi, starea plictisitoare, şi oarecare, şi lipsită de orice interes a vieţii tale din acele clipe risipite fără rost într-o duminică la sfîrşitul primăverii în care singurul lucru demn de băgat în seamă este frumuseţea verde a naturii, a băgrinilor, a florilor, a gîştelor, a rîndunelelor care trec ici, colo, a berzelor cocoţate în cuiburile din vîrful stîlpilor de electricitate: lucruri pe care cei din preajma ta nici nu le bagă în seamă şi despre care nici nu poţi spune cuiva că-ţi plac, că te linişteşte să le scrutezi prezenţa lor în preajma ta pentru că, de fapt, chiar o asemenea mărturisire riscă să treacă în ochii lor drept o fandoseală de oraşeancă, o formă de a le arăta, iarăşi şi iarăşi, distanţa, dispreţul chiar.

● Păşeşti nesigură pe poteca de pămînt din faţa caselor şi pantofii, ca întotdeauna în asemenea situaţii, te strîng, te deranjează, îţi atrag atenţia că există în felul lor luxos, marcă italiană, caraghioşi, moderni, incomodîndu-te ca să-ţi arate că eşti, iarăşi şi iarăşi, altfel, că nu aparţii lumii acesteia, că te afli acolo dintr-un accident întîmplător care te expune privirilor scrutătoare ale babelor ieşite la poartă.

● Trăieşti parcursul scurt al unei vizite duminicale al cărei deznodămînt neaşteptat nu-l vei putea prevedea cu toate că ţi-a fost dat să-l vezi pe fostul tău iubit din vremea unei adolescenţe îndepărtate, ins care te priveşte cu ochi străşnici şi pe care nici nu l-ai băgat în seamă pînă cînd, deodată, i-ai simţit străşnicia privirii aceleia lacome care te-a făcut să te împiedici uşor cu pantofii aceia caraghioşi şi nepotriviţi, în chiar momentul cînd dai colţul spre biserică: treci, stînjenită şi enervată, pe lîngă cîteva oale turtite cu apă în care se bălăcăresc bobocii de raţă ai unei babe pe care o recunoşti, pe care o saluţi încurcată, care îţi răspunde şi te priveşte semnificativ şi complice parcă cu străşnicia privirii aceleia a Fostului pe care o simţi între omoplaţi şi, deodată, pe geamul larg deschis al unei case răzbate muzica năvalnică la un post de radio însoţită de comentariul nătîng al unui „digei“ care dă asigurări că, în toate situaţiile, şi din cele mai vechi timpuri, amorul este întotdeauna însoţit de muzică.

▲

Texte şi opinii de: Bruce BENDERSON (scriitor, SUA) ● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Norbert DODILLE (profesor univ., Franţa) ● Andrei GHEORGHE (realizator de radio şi televiziune) ● Eugen ISTODOR ● Cătălin MANOLE ● Dan OPRESCU (doctorand în filozofie) ● Liviu ORNEA (matematician) ● Adina POPESCU ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Dan PETRESCU (scriitor)

Argument

Dumnezeu ştie cît m-am străduit! Încă de pe cînd nici n-auzisem de Baudelaire, a sa „plăcere de a displăcea" o puneam în practică, meticulos şi cu voluptate, în toate împrejurările... Motto-ul meu (subliminal) era: „N-au pîine? Să mănînce cozonac" – doar că eu îl spuneam mai bine ca biata Maria-Antoaneta, care chiar credea că alternativa pîinii era cozonacul; cum o gafă nepremeditată e o gafă ratată, îmi înscenam fiece replică antipatică, fiece gest, fiece atitudine: nu puteam să risc grozăvia enormă de a părea simpatic!

Or, este exact ce se întîmpla – cel mai adesea... Prin nu ştiu ce concurs obiectiv de incoerenţe, prin nu ştiu ce chimii subiective de aparenţe, toate faptele / vorbele mele rele îmi erau întoarse cu tone de miere. Am ajuns la concluzia că – probabil – cea mai sigură cale de a fi plăcut de unii este să le arăţi clar că nu-i placi; nu toţi masochiştii sînt conştienţi de bucuria lor.

Dilema Dilemei *acesteia este: pe unde s-a ascuns Antipatia în Era tuturor Simpatiilor? Căci – să nu ne amăgim –, acestea din urmă („plurale", pluviale, pluridisciplinar-umorale...) sînt peste tot, au ocupat centrul şi periferiile, dictează complimente şi comportamente. Cine mai are curajul – nebunesc – de a se abate de la acest drum, cătinel-căldicel, de turmă mediatică? Vedetele TV? Să fim serioşi! Politicienii? Mă faceţi să rîd. Ziariştii, artiştii, patronii, masonii...? Uitaţi-vă-n jur: nu, nu mai există nimeni – nici un sufleţel – care să nu fi fost înrolat, benevol, în armata laptelui & mierii. Iar cei care-şi permit, rareori, „ieşiri", care „spun verde-n faţă" adevăruri incomode – în pagini de ziar, în Parlament sau la Televiziune –, fiţi siguri că au experimentat, cu succes, formula masochismului colectiv şi au constatat (ca şi mine) că funcţionează.*

Vă propun, aşadar, să citiţi un număr care s-ar fi putut intitula „Peripeţiile Antipatiei în Ţara Simpatiilor"; în el am strîns unele puncte de vedere, am restrîns unul (prea) lung şi n-am strîns altele... Am fi vrut, de pildă, să ne răspundă la cîteva întrebări Paul Goma de la Paris şi Gheorghe Grigurcu de la Tîrgu-Jiu – dar perspectiva de-a fi refuzaţi ne-a făcut să renunţăm: preferăm antipatiile (lor) de la distanţă! Există, în schimb, Andrei Gheorghe de la Bucureşti / Buftea, care a avut amabilitatea de-a-i acorda un interviu lui Eugen Istodor (în ce mă priveşte, nici nu mi-ar fi trecut prin cap să stau de vorbă cu un individ al cărui nume e „Gheorghe"!). Există Norbert Dodille din insula Réunion, cu un portret al lui Chateaubriand, şi există Bruce Benderson de la New York, cu un articol simpatic despre arivismul antipatic al noilor căpuşe culturale – o specie cu-adevărat mutantă, fără mamă, fără tată, nici vedetă-adorată: gheare şi PR-e, atît! Există reportaje (Adina Popescu şi Cătălin Manole), există camuflaje, „filaje" & „anturaje": un fost disident (Dan Petrescu) şi un fost informator (Dan Oprescu)... Există, în fine – last, but not least *– amintirile de colegian budapestan ale lui Mircea Cărtărescu, care încheie numărul.*

Aşteptăm opiniile dvs.: cu cît mai antipatice, cu-atît mai simpatice. Succes! ***(a. l. ş.)***

Norbert DODILLE

Antipatiile lui Chateaubriand

Se spune adesea că antipatia izvorăşte din iraţional, dintr-o spontaneitate fără temei, şi cam aşa a definit-o Littré. „Aversiune naturală şi neraţională". „În ceea ce priveşte simpatiile şi antipatiile, raţiunea şi-a pierdut drepturile", spunea cu înţelepciune Christina de Suedia, ca despot luminat, aflată în poziţia de a şti care sînt limitele puterii şi ale raţiunii.

Antipatia ţine de natură, astfel încît expresia „antipatie naturală" ar putea chiar părea un pleonasm. Ea provine din fiinţa instinctuală din noi. Iar cel care trăieşte acest sentiment nu trebuie neapărat să caute mobiluri. Dar dedicîndu-se introspecţiei, sau dacă altcineva îşi pune această întrebare în locul lui, atunci va descoperi dedesubturile instinctive ale unei antipatii bazate numai rareori pe valori nobile. Antipatia izvorăşte din gelozie; de exemplu, se spune că antipatia e sentimentul pe care ţi-l inspiră prietenul unui prieten. Observaţia e valabilă, evident, pentru cea sau pentru cel ce inspiră şi o oarecare atracţie pentru fiinţa iubită.

Pentru că antipatia nu e gîndită şi pentru că o simţim fără să o putem stăpîni sau transforma, am putea chiar să credem că antipatia izvorăşte, ca tot ce nu ţine de raţiune, din forţele oculte ce dormitează în fiecare dintre noi. Antipatiile sînt „un prim gest şi o a doua vedere", ne spun fraţii Goncourt. Ar trebui mai degrabă să ne încredem în antipatiile noastre, mai clarvăzătoare, în sînul întunericului ce le-a dat naştere, decît în raţiune, orbită de prea multă lumină.

Acest caracter ocult şi neraţional al antipatiei şi produs de instinctele ce încă persistă, datorită originilor animale, explică faptul că putem construi o analiză a relaţiilor interpersonale pornind de la antipatiile dobîndite în copilărie sau chiar transmise prin obscure moşteniri genetice. Montaigne se mira că picătura de spermă a tatălui său din care a fost zămislit conţinea şi teribila boală de care a murit – şi de aici, iată antipatia lui pentru doctori.

Recitind *Mémoires d'outre-tombe,* am fost uimit de felul în care autorul cărţii foloseşte noţiunea de antipatie şi mai ales de faptul că textul autobiografic al lui Chateaubriand pare să folosească acest termen, pe care, *a priori,* l-am putea socoti vag, într-o accepţiune cu mult mai precisă decît aceea în care ne-am putea aştepta să-l găsim şi într-un registru de folosire cu totul şi cu totul structurat.

Se impune o primă constatare: cuvîntul antipatie e în cea mai mare parte a cazurilor legat de două personaje: memorialistul însuşi şi Napoleon. Ştim deja că Napoleon era în *Memorii* singura fiinţă care ni se arăta la înălţimea memorialistului, şi e plăcut pentru intelect să constate că această intuiţie generală se poate verifica prin analiza lexicală (s-ar găsi, fără îndoială, şi alte exemple). Oare nu există o rezonanţă între proiectul *Memoriilor,* care, după cum arată şi titlul, arată dorinţa de a vorbi de dincolo de moarte, şi figura napoleoniană pe care Chateaubriand o denunţă ca exercitînd, tot de dincolo de moarte, cea mai puternică tiranie? („acest din urmă despotism e mai dominator decît primul"). Diferenţa constă din faptul că producerea mitului, compus, în cazul lui Napoleon, „din nebuniile poetului, din deviza soldatului şi din legendele poporului", adică prin intermediul memoriei colective, ţine, la Chateaubriand, în primul rînd de propria-i scriere.

Două figuri, cea a lui Napoleon şi cea a „Încîntătorului", sînt antipatice una celeilalte, iar această reciprocitate nu poate să nu traseze o paralelă implicită, ce impregnează, în filigran, *Memoriile:* „Îndrăznind să-l părăsesc pe Bonaparte, am ajuns la nivelul lui, iar el era cu toată fiinţa împotriva mea, la fel precum eu eram pornit împotriva lui cu toată credinţa mea. Pînă la cădere, şi-a ţinut atîrnată sabia deasupra capului meu; revenea cîteodată la mine dintr-o înclinaţie naturală şi încerca să mă înece în fatala sa prosperitate; cîteodată, mă înclinam spre el mînat de admiraţia ce mi-o inspira, de ideea că asistam la o transformare socială şi nu doar la o simplă schimbare de dinastie: dar multe relaţii sînt antipatice, iar dacă el ar fi dat bucuros ordin să fiu ucis, nici mie nu mi-ar fi fost greu să-l ucid."

„Antipatia" celor două „naturi" se află adesea, în proza romantică, la temelia relaţiei pe care se bazează cuplurile nepotrivite. În *Invidia* lui George Sand, care, după cum se ştie, e o pledoarie împotriva căsătoriei impuse, autorul constată că natura domnului Delmart „era mai antipatică decît cea a nevestei lui". Această antipatie reciprocă nu e imaginabilă decît într-o situaţie de echivalenţă, chiar de egalitate, în timp ce antipatiile descrise în mod general merg, de cele mai multe ori, într-un singur sens.

Antipatia contribuie la definirea subiectului pe două căi, sau, ca să zic aşa, în dublu sens. Autoportretul lui Chateaubriand este determinat atît în funcţie de antipatia pe care o resimte, cît şi din perspectiva antipatiei pe care o stîrneşte.

Astfel, resimte antipatie pentru „spirit", acest spirit de societate propriu secolului al XVIII-lea, tot aşa cum resimte antipatie şi pentru „curte", locul privilegiat în care se manifestă acest spirit, şi pentru toate formele de „intrigi". Ca iniţiator al şcolii romantice, după cum el însuşi se defineşte, nu poate decît să acorde un loc privilegiat valorilor profunzimii gîndirii şi sentimentelor faţă de tot ce decurge din comportamentul superficial şi din relaţiile sociale volatile. Din acest punct de vedere, el moşteneşte, pe linia poziţiei sociale de nobil provincial, care pe deasupra mai e şi originar din Bretania, acest sentiment de inconfort la curte, dar anunţă totodată acel spirit de seriozitate ce va caracteriza secolul al XIX-lea. Aceste antipatii ale lui Chateaubriand sînt, bineînţeles, naturale („antipatia naturală ce o resimţeam pentru curte") căci legate de „natura" lui Chateaubriand, cuvînt ce se declină în aceeaşi paradigmă ca „persoana" sa, „caracterul" său, „felul său de a fi", „moravurile" sale, „principiile" sale.

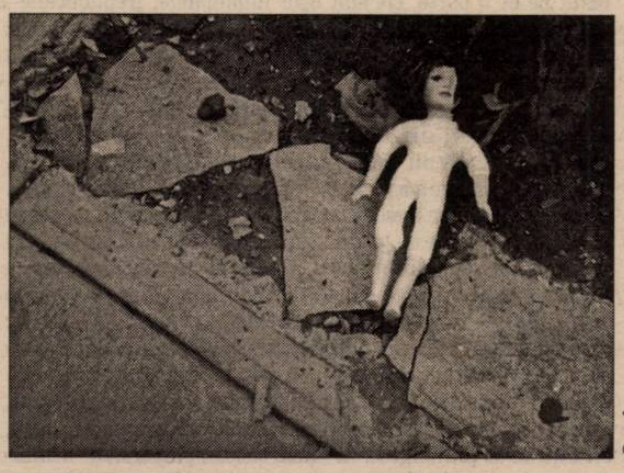

© a.l.ş.

În mod simetric, Chateaubriand ştie că persoana sa, caracterul său etc. pot provoca antipatie. Astfel, felul său de a scrie, adică stilul său romantic, ar fi trebuit să trezească antipatia unui clasic precum domnul de Fontanes, la fel cum principiile şi probitatea sa ar fi trebuit să-i stîrnească pe conjuraţii ce visau restabilirea lui Charles X. Natura lui Chateaubriand, măreţia caracterului său, impetuozitatea generoasă a actelor sale nu puteau să trezească decît antipatia personajelor, dacă nu mediocre, cel puţin meschine, pe care le-a întîlnit în drumul destinului său. Antipatia faţă de ceea ce nu este pe lîngă ceea ce e şi antipatia faţă de ceea ce e pe lîngă ceea ce nu e subliniază şi mai clar contururile acestui portret.

De aici rezultă că jocul antipatiilor construieşte autoportretul lui Chateaubriand, ca o scoică în care s-ar ascunde calităţile native ale personajului. Ele sînt folosite cu aceeaşi minuţiozitate artistică ca cea din munca unui sculptor. Chateaubriand, sau mai degrabă figura eroică a lui Chateaubriand ce reiese din textele *Memoriilor,* este, înainte de toate, rezultatul unui ansamblu coerent de antipatii pronunţate ce nu vor suferi vreo atenuare. Gradul de antipatie pe care îl provoacă, la fel ca şi gradul de antipatie pe care îl resimte, curăţat de orice semn al indeterminării sau al perplexităţii, dau măsura personajului. Antipatia, naturală, căci izvorîtă din natură, nu se diminuează, ea ţine loc de oglindă a celei mai radicale alterităţi.

Aici, iată, trebuie găsit întregul sens al antipatiei, varietatea şi nuanţele ei, specificitatea folosirii acestei noţiuni. Antipatia nu e batjocura, nici ura, şi cu atît mai puţin ranchiuna sau animozitatea. După cum am citit mai sus, dacă Napoleon şi Chateaubriand s-ar fi ucis reciproc cu plăcere, atunci ar fi făcut-o cu indiferenţa proprie statutului lor cvasi-divin. Antipatia e de domeniul zeilor sau măcar al supraoamenilor, din moment ce corespund naturii acestui nivel. E o proiecţie consubstanţială a negaţiei celuilalt. În acelaşi mod, într-un grad inferior, unde există duşmanii potenţiali ai lui Chateaubriand, antipatia e asimilabilă cu substanţele răspîndite de unele animale pentru a se apăra sau a ataca prada, aşa cum face sepia cu cerneala.

O cerneală în care nu e altul mai priceput ca Chateaubriand ca să-şi înmoaie pana.

traducere de Matei MARTIN

▲

Simona POPESCU

Despre simpaticul antipatic

(o problemă de accent)

Se întîmplă adesea să descoperi că un „simpatic" nu e chiar aşa simpatic, după cum, uneori, „antipaticul" nu e ce pare-a fi. În primul caz, opusul lui „simpatic" nici nu mai e „antipatic", ci o serie de cuvinte care exprimă nişte senzaţii destul de tulburi, pe care nu e nevoie să le numesc...

Te întîlneşti cu tînărul X. El e unul dintre cei care par să te simpatizeze, ţi-a citit şi cărţile, zice că te admiră etc. etc. În general, pînă la noi (dez)ordini, cînd cineva îţi arată simpatie, răspunzi cu aceeaşi atitudine. În timp ce vorbim, de noi se apropie Y, persoană importantă. Schimbă amîndoi două, trei vorbe. Persoana importantă se întoarce spre tine, îşi ia rămas bun. Mă întorc şi eu, apoi, spre junele amic, dar... ia-l de unde nu-i. Copleşit probabil de tulburătoarea întîlnire cu Importantul, a dispărut fără să mai spună bună ziua. A uitat ce mult te admira, ce mult, vai ce mult, te simpatiza...

Drăguţ Z. A publicat o carte şi-ţi scrie o dedicaţie ditirambică. Dai, întîmplător, peste o dedicaţie a lui către un „rinocer" contemporan. Recunoşti chiar şi ditirambicul stil. Simpatic băiatul. Simpatic cu tine, simpatic cu oricine. Atent. Îşi deschide omul culoare. Viaţa e un labirint.

E plin de voie bună Cutare. E simpatic de meserie. Scrie şi versuri. Sumbre, pline de tragism... Cînd uită să fie simpatic, e veninos şi încrîncenat. Nu iubeşte pe nimeni. E simpatic de meserie. Cîştigă bani din asta. Şi nu doar bani. În general, cîştigă. De data aceasta vrea să ne facă pe toţi să rîdem, toarnă bancuri. Nu rîd. Nu-mi vine. Nu poţi să rîzi cu oricine. Cunoaştem personajul. Ştim cîte ceva şi despre trecutul său prerevoluţionar.

Sînt la un mare festival de poezie. Numai poeţi bărbaţi. Sobri, gravi, cu bărbia uşor ridicată. Plicticoşi. Mi se spune că aşa sînt aici marii poeţi. Interesant că şi prietenul meu David îmi spune că în ţara lui e preferabil să fii mai sobru, mai reţinut. Publicul are încă ideea lui veche despre prestigiu. Nu ştie să respecte decît „mareţia", răceala celui care ia distanţă faţă de tribul sătul. Publicul preferă un Führer sau un predicator cultural. Doar E.S. este, aici, relaxat, simpatic. Rîde şi îi place să asculte ce spun cei mai tineri ca el. Te ascultă şi rămîne puţin pe gînduri. Apoi îţi răspunde. El e, dintre toţi, marele scriitor. N-are nevoie de măşti de intimidare...

Mergi spre doamna Mare Scriitoare, îi întinzi mîna, faceţi cunoştinţă. Imediat se întoarce cu spatele. Ceva mai tîrziu, în preajma ei fiind, nu-i mai dai nici o atenţie, nu te mai interesează (mai bine-i citeşti doar cărţile). Vine ea spre tine. Îţi spune că a citit cartea ta despre simbolism (?), partea despre Gellu Naum. Zici ceva ca să te afli în treabă. Simţi cum devii antipatică, simţi ca pe o stare fizică. Asta o face, ai impresia, să te reconsidere. Confundă răceala şi distanţa cu demnitatea. Se mai întîmplă. Sîntem „demne". „Demne" şi antipatice.

Sînt invitată să citesc ceva dintr-o carte de-a mea (totul se petrece într-o cafenea, în zilele Tîrgului de Carte de la Bucureşti). Urmez după un coleg pe care-l respect mult pentru ceea ce face. Nu e o vedetă, e un scriitor discret şi adevărat. Pe tot parcursul lecturii lui asist la spectacolul din public (se află aici mulţi scriitori, colegi). În faţă cu berica lor, îşi văd liniştiţi de sporovăială, de răsfoit ziarele. Febra Tîrgului de Carte! De ce se aflau acolo? De ce nu se duceau mai bine pe terasă, la soare? Cînd mi-a venit rîndul, înainte de lectură, le-am făcut un „portret de grup", am descris, cu vocea mea cea mai joasă şi cea mai plictisită, ceea ce ochiul meu înregistrase. Am fost foarte antipatică. La sfîrşit, cineva a venit la mine şi mi-a spus: „Vai, eu credeam că Simona Popescu e o fiinţă blîndă, bună, şi cînd colo ea e cinică". Era un fidel cititor de-al meu (cum singur s-a declarat), avea toate cărţile mele. Probabil, l-am pierdut. Mai bine să fie scriitorul blînd, duios şi simpatic, ca să-l iubească cititorii. Mai bine stă el acasă şi-şi vede de treabă, acolo, în faţa foii de hîrtie: nici simpatic, nici antipatic!

Sînt într-o companie de scriitori foarte tineri, la începutul anilor '90. Stăm pe plajă, la mare, ne-am întîlnit întîmplător. Sînt singura dintre ei care am apucat să public o carte. Au un fel de respect pe chestia asta. Eu rîd, glumesc, mă bucur de vacanţă şi de prezenţa lor. Mă duc cîteva luni mai tîrziu, la un colocviu, în oraşul tinerilor amici. Vorbesc acolo. Îi văd, la sfîrşit, venind spre mine ca să mă felicite pentru prestaţie, pentru seriozitatea mea. Acolo, la mare, le părusem neserioasă, frivolă. Era vacanţă şi, în costumele noastre de baie, ar fi trebuit să vorbim, probabil, despre comunism, Kant sau teoria postmodernismului. Scriitorul trebuie să fie scriitor şi în chiloţi de baie, sobru, plin de morgă, impunător. Învăţătură de minte: cînd eşti scriitor nu se rîde cu oricine, doar cu prietenii sau cu cei foarte inteligenţi (în nici un caz cu adulatorii „împovărării", vorba lui Nietzsche)!

Cui îi plac antipaticii? E bine să fugi de ei ca dracu' de tămîie. De ce ţi-ai pierde viaţa în compania lor amară. Şi totuşi, am o slăbiciune pentru ei. Nu pentru antipaticii aroganţi, rudimentari, proşti, agresivi fără motiv, de care îi separ. Există o categorie de oameni care sînt antipatici doar în primă instanţă, pînă apuci să-i cunoşti. Par antipatici pentru că tac, pentru că sînt inadecvaţi, pentru că nu se adaptează, sînt defensivi, fragili, se apără cum pot. În general, îi simpatizez pe cei care nu ştiu să se facă simpatici – un handicap social de multe ori stimabil. Sînt oameni care pierd în viaţă din cauză că nu sînt „culanţi", nu au „savoir vivre". Sînt oameni care iau totul în serios. Sînt martorii, observatorii. Dincolo de carcasa ţepoasă se pot ascunde prieteni adevăraţi şi devotaţi. Dacă ai răbdare cu ei, dacă nu-i confunzi cu antipaticii ceilalţi, veninoşii (siamezii simpaticilor veninoşi).

Ai zece ani, te afli într-un grup gălăgios de simpatici, într-o tabără de pionieri. Eşti cea mai mică. Nu rîzi. Stai încruntată. Vine un domn „simpatic" de la Consiliul Pionierilor şi zice de faţă cu toată lumea: „Ia uite-o şi pe antipatica asta mică". Nu cunosc cuvîntul, dar simt că e ceva de rău, un fel de înjurătură. Rîd toţi de mine. Stau încruntată şi mă fac de rîs. Mă duc şi notez cuvîntul în vocabular. Ieşisem de la o şedinţă de pionieri din care nu înţelelesesem nimic. Eram mică şi proastă şi mi-era cumplit de frig şi n-aveam cu mine ceva mai gros decît un trening roşu din material plastic pe care-l detestam. Eram o fetiţă antipatică: mi-era frig şi nu cîntam ca toată lumea cîntece de tabără, nu fraternizam. La 18 ani m-am dus la un cenaclu, ca studentă. Nişte juni „simpatici" au început să rînjească atunci cînd au văzut că îndrăznesc să-mi spun cu voce tare părerea despre ce se citise acolo (fetele – era o regulă pe care n-o cunoşteam – nu trebuiau să vorbească acolo!). Am fost antipatică. Ani de zile am ţinut-o tot aşa. Nu fraternizam. Pe la începutul lui '90, colegii mei au pus de-o generaţie. M-au exclus din ea prin tăcere (eram antipatică, ei făceau o foaie culturală „simpatică"). Tăcerea lor mă onorează. Au nevoie de mine, totuşi! Vor să strîngem rîndurile. Devin brusc şi pentru scurt timp foarte simpatici. Nu empatizăm.

Sînt foarte simpatică. Poate pentru că cei din jurul meu sînt mult mai tineri, nu vreau s-o fac pe deşteapta. Mă trezesc, la un moment dat, bătută pe umăr de un june confrate într-un mod care nu-mi place. Îl pun, scurt, la punct. A nu se confunda! Dar nu mai bine te dai tu misterios, tăcînd mîlc, învăluit în răceală? Nu mai bine te uiţi şi tu, de sus, la tinerele talente? Nu mai bine stai deoparte? Sînt simpatică: e – adeseori – forma mea de a fi indiferentă!

Sînt foarte antipatică. În jurul meu se întîmplă să fie unii din importanţii zilei. Nu mă interesează. Nu le cînt în strună, nu-i admir (deşi se poartă adularea). Sînt antipatică: e – adeseori – forma mea de indiferenţă.

▲

Dan OPRESCU

Anti-pathie & com-pasiune

Dintotdeauna, am fost antipatic; acum, însă, am dat celor ce mă antipatizau un motiv foarte puternic pentru a nu-şi mai ascunde antipatia faţă de mine.

Sinceritatea îşi are, şi ea, preţul ei; adesea, nu este „credibilă". Spre deosebire de mincinos, omul onest şovăie; el se cam bîlbîie, este „evaziv", „ambiguu", bîjbîie. Omul onest, pur şi simplu, refuză să spună o minciună, şi atunci ezită. Mincinosul nu stă pe gînduri: el minte, el o spune fără ezitare şi de-a dreptul. Ca regulă foarte generală, cine bîjbîie, şovăie etc. nu este un mincinos. Pe de altă parte, tot ceea ce vine de la mine trebuie luat *cum grano salis*; am şi eu agenda mea, cum are toată lumea.

Trădarea îşi are limitele ei, în calitate de trădare; trădarea nu este niciodată totală, sau atotputernică, sau de-tot-covîrşitoare. Întotdeauna există o marjă de libertate în orice act de trădare, există un moment unde trădarea nu mai este deplină. La fel, nici fidelitatea (amoroasă, erotică, camaraderească etc.) nu este absolută, ci îşi are elementul ei de „jucăuşenie", de ispită, de impuritate. Şi aşa e şi bine să fie, pentru că aceia de tot puri, „catharii", sînt şi cei mai periculoşi, pentru că vor prefera întotdeauna abstracţiunea convenabilă faţă de realitatea amestecată. Oare ne putem lesne imagina un destin de tip Coriolan Drăgănescu, dar invers?

Ceea ce m-a îngrijorat cel mai mult, recent, a fost evidenta nevoie şi tendinţă spre simplificare, dublată cel mai adesea de un interes pentru latura sordidă a afacerii (e.g.: „Ce ai simţit cînd îţi turnai prietenul?", „Cum ai putut să faci aşa ceva?" etc.). Şi nu doar la ziarişti, unde această atitudine ar fi de înţeles: ei se adresează unui public larg, poate prea larg pentru a putea să fie socotit şi capabil de rafinamente epistemologice. Nu, am avut surpriza să întîlnesc nevoia – aş spune absolută – de simplificare la intelectuali presupuşi subţiri: am fost în repetate rînduri întrebat ce avantaje (slujbe, bani, paşaport etc.) am avut de pe urma scrierilor mele ce aterizau, totuşi, pe masa Securităţii. Cînd am spus că nu a fost vorba despre nici un asemenea avantaj, am început să fiu bănuit de o anumită formă de perversiune: că vroiam să-mi distrug prietenul, că vroiam să am „puterea", că mi-ar fi plăcut etc. Este aproape stupefiant să vezi cum intelectuali sofisticaţi est-europeni (deci, aproape „sofisticoşi"), care-i vor fi citit pe Dostoievski, Thomas Mann şi Albert Camus, se comportă, într-o situaţie de criză morală (dar reală, nu doar imaginară), precum nişte neghiobi, cum îţi cer, cum te roagă chiar, să îi minţi, numai să le redai imaginea alb-negru a realităţii iniţiale, pe care mărturisirea ta ameninţă să o distrugă.

Mi se pare, astăzi, limpede faptul că majoritatea românilor încă nu este pregătită să facă faţă unor asemenea „dezvăluiri" (destule dintre ele vor fi fiind veritabile „secrete ale lui Polichinelle", dar asta nu are nici o importanţă). Majoritatea dintre noi încă nu a depăşit nivelul momentului Ianuarie 1990, să spunem: predomină o abordare esenţialmente emoţională, dominată de dorinţa de răzbunare şi de distrugere a celor vinovaţi sau doar percepuţi drept vinovaţi, dublată de senzaţia de uşurătate că alţii au fost demascaţi, deci alţii sînt/au fost de vină; este vorba, cred eu, de infantilism politic şi moral, unde aproape fiecare este extrem de atent să observe şi să înfiereze paiul din ochiul celuilalt, în speranţa că nu va fi observată bîrna din ochiul său. Sentimentul iniţial de quasi-totală vinovăţie (în raport cu perioada comunistă/ceauşistă) se preface în indignare moralistă, băţoşenie ridicolă şi satisfacţie personală („nu v-am spus eu?", „ştiam eu!", „era evident" etc. – practic, despre toată lumea s-a spus aşa ceva şi, în teorie, aşa ceva s-ar putea să fie chiar adevărat). Încă o dată, se confirmă teoria ţapului ispăşitor – oamenii au mare nevoie să se simtă nevinovaţi. Sînt aproape curios dacă actuala cerere a GDS de a afla ce este prin dosarele membrilor săi va ţine seama şi de mine, măcar în calitate de „turnesol"; din punct de vedere tehnic, n-am fost informator.

Antipatia pe care o provoc astăzi unora este, de fapt, manifestarea deschisă a aceleiaşi antipatii, pe care însă ei o ţineau ascunsă. Femeile par să fie mai „extremiste" decît bărbaţii: pe de o parte, ele sînt uşor inflamabile, „republicane", „ploieştence"; destule dintre acestea, pur şi simplu, apar drept „setoase de sînge" (impur, evident). Pe de altă parte, unele dintre ele tind să fie dominate de sentimente aproape materne. Curios este faptul că poeţii şi pictorii sînt, aproape, *honorary women*, din acest punct de vedere – aceasta, bineînţeles, dacă nu sînt deja poetese şi pictoriţe...). Totuşi, pînă şi eu am fost surprins de virulenţa anumitor răzbunări, de factură aproape medievală, cum ar fi să ţi se pună, aproape la propriu, o tablă de gît, cu vina ta presupusă. Dar nu este corect să se dea vina pentru fiecare eventuală ticăloşie, a fiecăruia dintre noi, pe „sistem", pe „societate", pe „vremurile cele grele", pe conjunctură – cînd au fost „vremurile" uşoare, cînd nu a fost bietul om sub vremi? Cu excepţia copiilor, precum şi a nebunilor, toată lumea este pe deplin responsabilă pentru ceea ce face şi a făcut, cu atît mai mult cu cît e vorba, uneori, despre situaţii cu o vădită încărcătură etic-morală, situaţii ce se prelungesc, în unele cazuri, pe perioade semnificative de timp. Cu toţii avem un trecut, iar el face parte din prezent şi, ca atare, se cuvine a fi asumat.

Potrivit modestei mele experienţe recente, nu recomand acelora care, eventual, s-ar afla într-o situaţie similară cu a mea, să-mi urmeze prea îndeaproape exemplul; pe scurt, dacă nu au fost deconspiraţi, să stea liniştiţi – şi prefăcuţi – şi în continuare aşa, cu speranţa (întru totul justificată) că vor rămîne neatinşi. Celelalte cazuri de „demascaţi" (şi mă gîndesc la nume cu adevărat proeminente, precum Alexandru Paleologu) nu fac decît să îmi dea dreptate, din păcate. Cu toţii, staţi liniştiţi: a fost doar o răzbunare personală, şi nu se va mai repeta! Adevăr vă spun vouă!

Mai mult încă, chiar dacă, prin cine ştie ce greşeală teribilă (sau doar malvolent „design" al unor grupuri de interese) au fost realmente demascaţi, să stea liniştiţi, să nu demisioneze de prin GDS-urile lor, să nu recunoască nimic, să-şi continue nesmintit (ba chiar nesimţit) existenţa.

În genere, acum, la noi, faţă de aceia pe care, prea repede, îi numim, în lipsa unui substantiv mai potrivit, turnători, există doar două atitudini prevalente: (1) cea mai răspîndită (şi mai neinteresantă) este aceea reprezentată de complexul Iago, care îi demonizează şi, deci, îi dezumanizează pe respectivii; sau (2), complexul James Bond, unde admiraţia faţă de dibăcia şi ingeniozitatea respectivilor este mult mai puternică decît repulsia faţă de actele lor (cazul tipic, la noi: colonelul Filip Theodorescu). În ceea ce mă priveşte (personal, mă consider un fel de Mata Hari...), am avut parte, în ultimele săptămîni, de ambele; pe de o parte, s-a întîmplat ca persoane cunoscute să nu mai îmi răspundă la salut, în plină stradă, iar pe de altă parte am primit felicitări (ba chiar şi oferte de slujbe) pe care nu aveam cum să le primesc altminteri.

Dezvăluirile, atît cele cu voie, cît şi cele fără de voie, nu elimină misterul, ci mai degrabă îl extind; lămurirea unor întîmplări trecute se face pe seama apariţiei a tot mai numeroase *terrae incognitae*. Tot aşa pare să se întîmple şi cu recenta carte semnată de Stelian Tănase: unele mistere rămîn în continuare (e.g.: ce caută caracterizarea mea – dar şi a altora – la dosarul lui Stelian, cum a aflat Securitatea de „Scrisoarea celor 18", cum a pus ea mîna pe caseta audio pe care Stelian o dăduse unui alt prieten, cine a mai trădat – şi de ce, dar, mai ales, cum de a fost posibil ca acest „Everest" al egoismului, care este Stelian, să aibă un prieten – ori, poate, doar un „cel mai bun prieten", ce ar fi fost „disidenţa tîrzie" din România fără mine etc.). Vorba lui Wittgenstein: „Despre ceea ce nu putem vorbi trebuie să tăcem."

martie 2002

▲

Dan PETRESCU

Antiempatic vîntul bătea...

Port cu legitimă mîndrie blazonul de „etern venin-os publicist“ (Mircea Iorgulescu *dixit: thank you, call again!)* şi de aceea îmi închipui că nu sînt neapărat simpatic pentru toată lumea; cu multă înţelegere a situaţiei, Doru Pop se mira acum cîtva timp că nu am fost „pruncucis din primii ani de viaţă publică“ – ceea ce nu pot zice că nu s-ar fi încercat, uneori cu mare risipă de mijloace. Deh, am supravieţuit totuşi...

Tema dilematică a antipatiilor e un bun prilej de a mă explica, oarecum, fiindcă tot voiam mai demult să lansez conceptul de... Ezit între *hîţînare* şi *zgîlţîire*, ca să autohtonizez cumva *insolitarea* şklovskiană, adaptînd-o puţin. Poate că *zgîlţîirea* e prea tare şi ar putea să-mi dea şi mie iluzii; *hîţînarea*, o mai uşoară clătinare, nu chiar o zguduire, se potriveşte mai bine şi vrea să spună, în accepţia pe care i-o dau *ad hoc*, că e vorba de practica ce constă în a nu lăsa lucrurile, o dată apucate, să zacă în sucul lor propriu la infinit (ştiut fiind, nu-i aşa, că ele au tendinţa firească de a persevera în propria-le natură). Ea corespunde nu antipatiilor (căci ne căznim a evita umorile întru o corectă înţelegere, nevoalată pasional), ci mai curînd *antiempatiilor* – termen avînd avantajul el însuşi de a sugera, tot *ad hoc*, ieşirea din zona apăsat pasională, ocolind termenii polarizaţi de *simpatie/antipatie* şi opunîndu-se celui de *empatie*, pe care îl presupune totodată, pentru că, desigur, întîi te identifici cu ceva, încerci adică să simţi ce simte celălalt, *empatizezi* cu trăirile sale (dar nu *compătimeşti* cu el, după vorba unui personaj al lui Caragiale), ca să te ancorezi de ceva şi să-ţi poţi exercita apoi *hîţînarea* – imposibilă fără un minim punct de sprijin.

Or, nimeni şi nimic nu se lasă hîţînat cu plăcere, fiindcă totul vine la existenţă cu iluzia veşniciei şi a intangibilităţii; se leagănă în mod natural numai cine simte eroziunea timpului, adică, pînă la urmă, relativitatea a toate: „De ce nu m-aş legăna / Dacă trece vremea mea!“ – exclamă filozofic şi prozopopeic codrul eminescian, aflîndu-şi o formă de a dura în această mişcare pe loc. Căci legănarea, clătinarea, hîţînarea nu desfiinţează – dimpotrivă, suscită o mai temeinică înrădăcinare, ca şi cum ar crea anticorpi în contra smulgerii. Bineînţeles însă că tot ce e factice înfipt nu rezistă nici celei mai slabe adieri... Tocmai de aceea e necesar ca, din cînd în cînd, să mai bată şi vîntul antiempatic. Ascultaţi-l puţin, cînd e alterat intensiv în crivăţ *(Le vent d'hiver*, ce altceva ar putea fi?), suflînd de sub pana lui Roger Caillois în 1938, deci la o dată la care şuierul lui căpăta în Europa anumite inflexiuni neliniştitoare: „S-a dus vremea clemenţei. Se stîrneşte acum pe lume un vînt mare de subversiune, un vînt rece, aspru, arctic, dintre acelea ucigătoare şi atît de salubre care-i omoară pe cei mai plăpînzi, pe bolnavi şi păsări, *care nu le dă voie să iasă din iarnă*. Se face atunci în natură o curăţenie mută, lentă, fără de scăpare, ca o maree a morţii revărsată pe nesimţite. Sedentarii, refugiaţi în locuinţe supraîncălzite, se tot ostenesc să-şi însufleţească mădularele prin care sîngele încremenit în vine nu le mai circulă. Îşi îngrijesc bătăturile şi degerăturile – şi tremură. Le e teamă să se aventureze pe-afară, unde nomadul robust, cu capul gol, în jubilaţia trupului său tot, vine să hohotească în vînt, îmbătat de acea violenţă glacială şi tonică ce-i biciuieşte de obraji părul răvăşit. Un anotimp urît, poate o eră cuaternară – înaintarea gheţarilor – începe pentru această societate descompusă, senilă, pe jumătate prăbuşită: un duh critic *(esprit d'examen),* o incredulitate necruţătoare şi complet lipsită de respect, iubind forţa şi judecînd după capacitatea de rezistenţă – şi îndeajuns de vicleană pentru a demasca prompt vicleniile. Această climă va fi foarte aspră, selecţia – cu adevărat razantă“ etc. (cf. *Approches de l'imaginaire*, Gallimard, 1974, pp. 83-84).

Din păcate, e aici o iluzie uşor mecanicistă: anume aceea că, în domeniul cultural în care ne mişcăm, ce e uscat, putrezit, aparent friabil, ar ceda automat, de la prima boare, darmite în bătaia crivăţului; ei bine, parcă tocmai dimpotrivă: formele mortificate au în cultură o remarcabilă rezistenţă; am impresia că nici măcar pe vremea cînd un articol bine ţintit în *Scînteia* scotea instantaneu din joc, pentru un răstimp nedeterminat, un autor, o carte, un spectacol etc., nici atunci asta nu se petrecea într-o manieră odihnitor-definitivă – ca la computerul meu, la care un fişier şters cade în alte două-trei, încăpăţînîndu-se să nu mă părăsească de tot. Or, parcă am simţi cu toţii (?) uneori nostalgia după o eficacitate directă a (să-i spunem aşa) acţiunii critice: contestarea să antreneze dispariţia instantanee a contestatului, ce fericire! Ce ni se pare eronat, viciat, dizarmonic, incoerent, să fie şters prin simpla-i denunţare ca atare, de parcă nici n-ar fi fost! Dar, neîntîmplîndu-se defel aşa, ce-i rămîne bietului contestatar frustrat de roadele imediate ale efortului său binevoitor, de nu supralicitarea? Şi ea se petrece atunci luînd forma *provocării*, din care avangardele de tot felul şi-au făcut o specialitate predilectă – iată-l aşadar pe freneticul Marinetti, ajungînd (cum spune Walter Benjamin, care-l citează) la punctul culminant al estetizării politicului (pare-se o invenţie a fascismului ce va provoca răspunsul comunist al politizării artei, deşi aici precedenţa e mai greu de stabilit, fluctuînd după unghiul de vedere adoptat: pentru un Ernst Nolte, de pildă, nazismul e replică la bolşevism, nu invers, fie doar şi urmărindu-le istoriceşte succesiunea), punct culminant care este războiul: „Războiul este frumos, deoarece, datorită măştilor de gaze, megafoanelor înspăimîntătoare, aruncătoarelor (mai curînd decît *aruncătorilor*, cum s-a tradus) de flăcări şi a tanchetelor mici, stabileşte supremaţia omului asupra maşinăriei înrobite. Războiul este frumos, deoarece împlineşte pentru prima dată visul unui om cu corp metalic. Războiul este frumos, deoarece îmbogăţeşte o pajişte înflorită cu orhideele de foc ale mitralierelor. Războiul este frumos, deoarece reuneşte într-o simfonie focul de armă, canonada, întreruperea focului, miresmele şi miasmele putrefacţiei. Războiul este frumos, deoarece creează noi forme arhitectonice, cum ar fi cele ale tancurilor mari (deosebite deci de «tanchetele» mici ca funcţie estetică?), ale escadrilelor aeriene cu forme geometrice, ale spiralelor de fum deasupra satelor în flăcări şi multe altele...“ *(apud* Walter Benjamin, *Iluminări*, Univers, 2000, p. 143, trad. Catrinel Pleşu).

Aragon, la rîndu-i, înainte de a se închide în ruşinoasa-i opţiune comunistă (ruşinoasă nu fiindcă e comunistă, ci fiindcă e opţiune, angajare semnalîndu-mi, mie cel puţin, falimentul inteligenţei, sfîrşitul spiritului critic, ochelarii de cal umbrind catastrofal calitatea de intelectual), le cuvînta studenţilor madrileni, la 18 aprilie 1925: „Ah! Bancheri, studenţi, muncitori, funcţionari, casnici, voi sînteţi felatorii utilului, labagiii necesităţii *(les branleurs de la nécessité).* Eu nu voi munci niciodată, mîinile-mi sînt pure. (...) Nu vă doresc de aceea decît o mare explozie *(un grand coup de grisou)* ce să vă restituie în sfîrşit lenei, care este singura patrie a adevăratei gîndiri. (...) Noi vom distruge totul. Şi mai întîi vom ruina această civilizaţie care vă e dragă, în care v-aţi mulat ca nişte fosile în şist. Lume occidentală, eşti condamnată la moarte! (...) Toate baricadele sînt bune, toate piedicile în calea blestematelor noastre pricini de fericire. Evrei, ieşiţi din ghetouri! Să fie înfometat poporul, ca să cunoască o dată gustul pîinii plămădite din furie! Pune-te în mişcare, Indie cu o mie de braţe, măreţ Brahma legendar! E rîndul tău, Egipt! Şi aruncă-se traficanţii de droguri asupra ţărilor noastre înspăimîntate! Prăbuşească-şi America, din depărtare, clădirile semeţe în mijlocul unor prohibiţii absurde! (...) Noi sîntem aceia ce vor întinde întotdeauna mîna duşmanului“ *(apud* Maurice Nadeau, *Histoire du surréalisme*, Seuil, 1964, pp. 77-78).

Ei bine, nu vă evocă oare toate acestea ceva, eventual din contemporaneitatea noastră imediată?

Ar fi pentru că, prea repetat barate, bifate, imerse în indiferenţă, *antiempatiile* se întăresc în antipatii care, la rîndul lor, prea îndelung ignorate ca subiective şi inofensive, forme *soft* de intoleranţă, se transformă în ură, care, finalmente, poate sări frontiera dintre acele „frazări revoluţionare“ tipice suprarealiştilor şi revoluţia propriu-zisă, adică poate plonja (spre a se stinge?) în acţiunea directă ce vine astfel să ia locul discursului nihilist printr-un nihilism „pur“, al faptei. Şi-atunci nu e oare preferabilă o blîndă, ludică *hîţînare*, expresie a unui relativism bine temperat şi bonom? Un venin considerat sub dublu-i efect, de otravă şi leac, şi atent cumpănit în doze farmaceutice graţie detaşării înseşi cu care este inoculat, într-o eternă „finalitate fără scop“?

Cu toate astea, cu toate că am încercat să nu alunec în diada constrîngătoare *simpatie/antipatie*, străduindu-mă să mă menţin în pragul ei *antiempatic*, voi avea toată *simpatia* pentru André Breton fiindcă, întîlnindu-l pe un bulevard parizian pe Ilya Ehrenburg care, ca şi Claudel mai înainte, tratase într-un articol activitatea suprarealiştilor de „pederastică“, îi aplică tot atîtea palme cîte nume de suprarealişti citase sub eticheta voit infamantă, aruncîndu-i capul cînd la stînga, cînd la dreapta, pesemne spre a-l face să se întrebe asupra exactităţii a ceea ce-i trecuse prin cap (cf. Philippe Audoin, *Les Surréalistes*, Seuil, 1973, p. 73: *...la tête de la victime allait, selon un témoin, de gauche à droite et inversement, sans avoir le temps de retrouver son équilibre):* în van, *zgîlţîirea* nu-l va disloca şi Ehrenburg va rămîne inchestionabil, într-o stîngă *antipatică*...

▲

Cătălin MANOLE

Profesor + antipatie

Alăturarea cuvintelor „liceu“ şi „antipatie“ aduce, în mod reflex în mintea mea, pe cel de-al treilea: CHIMIA. Am un fior şi acum, după 5 ani de la orele acelea de coşmar în care mă gîndeam că tiraniile sînt la fel şi înainte şi după '89. Pe holurile cîtorva licee bucureştene am încercat să surprind reacţiile adolescenţilor la apropierea cuvintelor „profesor“ şi „antipatie“. Prima dintre ele a fost anonimatul. După aceea a urmat:

„Profa noastră nu suportă părul lung. Nici la fete, nici la băieţi. La ora ei trebuie să te duci tuns, fără inele şi fără brăţări. Dacă aş fi Harry Potter i-aş face o vrajă, să aibă părul lung tot timpul, cum îl tunde să-i crească la loc.“

„Părinţii vorbesc cu directorul şi directorul le scade din salariu. La acest punct sînt atinşi profesorii. Cînd am venit în liceu, doamna profesoară de latină, Scorţescu, era domnişoară. Mi-am permis odată să o strig «Doamna profesoară!» şi s-a enervat: «Cum îţi permiţi să-mi spui aşa...» şi zdrang! Mi-am luat un catalog în cap! Şi în generală, tot cu aia de latină am avut probleme. Îi dădea pe elevi cu capul de tablă. Asta în clasa a 8-a cînd îţi formezi un viitor, sau cunoştinţe de bază. Nu ţi le poţi forma prin lovituri cu capul de tablă.“

„Avem profesori tineri care sînt încă studenţi şi impresia mea este că vor să se afirme şi de-aia fac pe impresarii. Nu poţi să le reproşezi nimic pentru că stilul lor este: dacă ştii, bine, dacă nu, iarăşi 2, iarăşi 3... Nişte japiţe. La început ăla de filosofie, ăla are nişte impresii în el, a venit şi ne vorbea la per tu, dar avea pretenţia să-i vorbim cu dvs. şi cu domnu' profesor, i-am atras atenţia şi acum s-a dat pe brazdă. Predă ciudat, se mişcă tot timpul dintr-o parte în alta şi foloseşte termeni filosofici care nu se regăsesc, deocamdată, în vocabularul nostru.“

„Aia de fizică: are foarte multe pretenţii, dar nu predă nimic. Ne predă vreo 10 minute sau ne zice nouă să facem rezumat, chestii d-astea. Restul timpului, pierdem timpul prin laborator, chestii d-astea.“

„Aia de chimie e cu toane, se abţine să nu rîdă, ţipă la tine. Ne reproşează că sîntem «alunecaţi», adică am intrat prin alunecare la examenul de capacitate, în funcţie de medie.“

„Unii profesori înţeleg că sîntem a XII-a şi au oarece milă pentru noi şi nu ne surmenează chiar atît de mult, dar sînt şi profesori ca, de exemplu, cea de latină... După părerea mea latina n-o să ne folosească la nimic, aşa că pune prea mult accent pe materia pe care o predă dumneaei.

Am rămas pe vară la latină pentru că în loc de 10 mi-a dat 9. Noi nu avem cum să reacţionăm că este în joc pielea noastră şi uitaţi-vă şi dvs. că mai avem cîţiva ani de stat pe aici. Unii au ales ca soluţie să plece din clasa respectivă, să scape de profesorul X, Y, Z, care nu ştiu ce probleme au, dar nu se mai pot controla, nu mai au raţionament, nu mai au judecată, nu gîndesc că stau de vorbă cu o persoană care şi ea la rîndul ei are o personalitate...“.

„Acum s-au mai liniştit profesorii, dar în clasele anterioare eram catalogaţi cu diferite apelative: encefalopat mintal, prostule, cretinule, handicapatule, boule, vaco şi alte chestii. Acum nu mai sîntem chiar atît de jigniţi, dar se ţipă la noi, se bate cu pumnul în catedră.“

„Îmi este indiferent, nu vin la şcoală pentru profesori.“

„Mie îmi place profu de geografie, ne povesteşte ce excursii făcea în tinereţe. Dacă ar fi să fac o ierarhie a antipatiilor aş pune-o în frunte pe profa de chimie care este de-o «dulceaţă» inimaginabilă, reuşeşte să enerveze pe toată lumea. În special la note este foarte aspră, găseşte întotdeauna motive să scadă nota şi să nu dea niciodată 10. Cu unii este mai tolerantă, dar asta datorită probabil simpatiilor şi antipatiilor ei. Următoarea pe listă ar fi doamna de engleză, nu îmi e antipatică pentru felul ei de-a fi, ci pentru subiectele de la lucrări, face nişte subiecte aparent simple, pline de capcane, copilul, adică eu, cad bineînţeles în ele dacă nu lucrez foarte mult acasă.“

„E foarte simpatică profa de română, şi după cum zice ea, *Gîndeşte în direct*, adică tot ce-i vine în minte spune pe moment.“

▲

Bruce BENDERSON

PReţelarii

Întrebare: cu cîte celebrităţi a trebuit Mick Jagger să intre-n relaţii, să flirteze sau să se culce ca să ajungă unde este astăzi? Răspuns: cu nici una. Jagger provine dintr-o epocă în care narcisismul, exhibiţionismul şi, ei da, munca pe rupte şi o bună doză de creativitate erau, încă, singurele căi de afirmare în branşă. Ideea de a „cunoaşte pe cine trebuie“ nu era la ordinea zilei. Motivaţia şi talentul, da. Îţi vine să crezi? Astăzi pare de neconceput, dar atunci se considera că era sub demnitatea unui artist să-şi facă publicitate. Răspîndirea de flyere şi invitaţii, ciripelile şi lipelile de la cocteiluri, telefoanele şi galoanele cîştigate în PR erau văzute ca fiind străine de creativitatea artistică. Altcineva se ocupa de rahatul ăsta.

Să-l comparăm pe Mick cu Larry, un muzician de 20 de ani care-a venit din Vest, de la Portland, ca să dea lovitura la New York. Pentru el, fiece zi e o negociere între cultivarea propriului stil şi găsirea mijloacelor de a-l face cunoscut. E convins că nimeni n-o să-l bage în seamă, de aceea ţi-l vîră sub nas. Şi-a tras o tunsoare la modă, a-nvăţat să-şi învingă timiditatea forţînd intrarea la party-uri, şi-a făcut o lungă listă de e-mailuri ale unor celebrităţi tămîiate temeinic la acele party-uri, şi-a produs propriul CD şi a-nceput să dea limbi acelor personalităţi pe care, în adolescenţă, le idolatriza, iar acum le detestă.

Toată autopromovarea asta a lăsat urme asupra creativităţii bietului Larry. Înainte să vină la NY, compunea cîte un cîntec pe zi. Acum freacă acelaşi demo de-aproape un an. Dar, din cauza unora ca el, oameni care chiar îşi petrec cea mai mare parte a timpului creînd nu vor ajunge să fie niciodată cunoscuţi. Există prea multă concurenţă agresivă în jungla marketingului.

Ai zice că Larry nu face decît să repete povestea aceea veche de cînd lumea, cu cîte un provincial ingenuu care-ajunge în Marele Oraş. Numai că tinereii ăia de la ţară, gata de orice, aveau tot soiul de aventuri plăcute acolo, ceea ce nu se poate spune despre Larry. Nu, Larry e diferit de toţi ariviştii care-şi vîrau interesul în oamenii cu influenţă. Gîndiţi-vă la o biografie a lui Liz Taylor sau Madonna fără scenele în care ele se culcă cu boşii aferenţi: n-ar avea mai mult de 10 pagini.

Pe cine se concentrează talentele de PR ale artiştilor din noua generaţie? În principal, pe fosile de vîrsta şi influenţa lui Jagger. PReţelarii nu-şi pierd timpul flirtînd cu cei de vîrsta lor. Tradiţia spune că un tînăr artist dă lovitura exact cînd a sosit momentul ca bătrînii să fie trimişi la plimbare. Hei, tataie, ia dă-te mai încolo, e rîndul nostru acum! Doar că, astăzi, aceşti artişti tineri îşi cer drepturile înainte de-a le da un şut bătrînilor: Ce zici, tataie, te-ar deranja să-mi asculţi şi mie caseta asta, să-mi deschizi nişte uşi şi să mă pui în legătură cu agentul matale înainte să-ţi dau brînci pe uşă-afară ca să devin Numărul 1?

Potrivit noului ethos, nu e nevoie decît să ceri sprijin de dimineaţă pînă seara, sau, mai bine zis, să te milogeşti întruna. Asta nu exclude însă flirtul. Toţi PReţelarii cunosc bine valoarea seducţiei. Încă de-acasă, au învăţat cum să-i vrăjească pe cei în vîrstă, să le cîştige inimile, să le stimuleze instinctele paterne sau să-i facă să se simtă datori. Poate că aspectul cel mai neplăcut al acestui fenomen este cinismul cu care îşi subjugă victimele celebre. Nu numai că n-au nici o intenţie să se culce cu ele, dar – iar asta e cu adevărat oribil – nu arată nici un interes pentru opera lor. Pe vremuri, artiştii tineri îşi venerau maeştrii, care erau modelele lor. Atunci cînd îşi întîlneau idolii, erau plini de admiraţie şi de respect. Nu doreau decît să-i slujească şi să înveţe.

Astăzi, s-a terminat cu toate astea. Artiştii aspiranţi nu-şi mai venerează idolii, ci îi scanează de la distanţă ca ţinte potenţiale. Imaginaţi-vă asemenea tinerei care fac o fixaţie pe Shakespeare sau Joyce, ştiind bine că o recomandare de la ei atîrnă greu. Stau plictisiţi, ascultîndu-le gargara, căscînd de mama focului la *Hamlet* sau recunoscînd, în sinea lor, că *Ulysses* e de necitit, dar în acelaşi timp întinzîndu-le, cu un gest încrezător, manuscrisele aproximative.

Suzy Z e un model de 21 de ani care n-are nici o problemă cu faptul că vocea ei spartă, cu accent provincial, nu e totuşi cel mai bun paşaport pentru o carieră ca actriţă. Ca model, a învăţat la perfecţie să proiecteze un surogat de mască şic-obosită, urbană, un pic curvuliţă. Pentru ea, actoria nu e decît o serie bine calculată de atitudini. N-o să vă spun a cui asistentă personală a devenit între timp. Femeia, acum aproape sexagenară, e una din cele mai respectate actriţe de la Hollywood, dar e destul de narcisistă şi de dependentă de somnifere ca să creadă că Suzy Z adoră filmele ei. De fapt, Suzy n-a văzut decît unul dintre ele, între două orgasme cu amicul ei şomer.com. Epuizaţi, au adormit buştean, nu înainte totuşi ca Suzy să fi cules suficientă informaţie ca s-o flateze pe şefa ei. Şi, în timp ce aceasta îşi ia doza zilnică de barbiturice şi, cu mintea înceţoşată, trage pe dreapta, Suzy îi copiază conştiincioasă toate numerele de telefon din agendă.

Noii autopromotori provin dintr-o generaţie care a părăsit tîrziu acoperişul casei părinteşti. De ce să te muţi în propriul apartement cînd mama & tata n-au nimic împotrivă să-ţi aduci prietena acasă şi să i-o pui în camera ta? De ce să te aventurezi în viaţa de unul singur cînd mămica te iubeşte şi tăticu' te plăteşte?

Cred că nu există nimic mai dăunător decît să fii recunoscut prea devreme. Adesea, acest lucru te poate descuraja să lupţi mai departe. Dacă mergem în profunzimea fenomenului, am putea observa că PReţelarii sînt, de fapt, lipsiţi de impuls creator. Ei trebuie să ascundă această absenţă prin autopublicitate. Nefiind destul de furioşi pe părinţii lor, necunoscînd sentimentul eliberator de rebel, nu prea au din ce să se inspire. Tinerii din ziua de astăzi îşi urăsc părinţii la fel de mult ca pe vremuri, dar este o mînie îngropată adînc, pasiv-agresivă. La drept vorbind, nu prea au ce să le reproşeze acestor părinţi prea permisivi şi, de aceea, furia lor e mai puţin favorabilă creativităţii. Ce vreau să spun este că, de fapt, PReţelarii duc lipsă de material.

Timpul va spune ce se va-ntîmpla atunci cînd aceştia vor ajunge, ei înşişi, generaţia în vîrstă. Tinerii care-i vor „lucra“ nu vor găsi în ei decît o influenţă tot mai palidă, putere şi strategii de marketing. Dar, aşa cum îi cunosc, pot să pariez că vor încerca să scoată un profit chiar şi pentru atîta tot.

adaptare şi traducere
de Alex. Leo ŞERBAN

▲

Adina POPESCU

Pe lista neagră: şeful, vecinul, Mihaela Tatu...

Odată, o bătrînă de peste optzeci de ani, a cărei singură distracţie zilnică rămăsese televizorul, mi-a povestit cu multă seriozitate cum, în fiecare seară, oamenii de pe ecran ies pe rînd din aparat, se aşează cu ea la masă, „uneori mai servesc şi cîte un pahar de vin“, după care stau la taclale. Relatarea, pentru a deveni cît mai credibilă, era presărată cu replici de genul: „Aseară m-am certat rău de tot cu Virgil Ianţu, a vrut chiar să mă bată!“ sau „Săptămîna trecută Andreea Marin mi-a povestit toată viaţa ei şi vai ce-am mai plîns!“. Dincolo de latura amuzantă a poveştii şi fără a mai analiza declicul său real – scleroza avansată, în cazul respectiv –, am realizat, prin extrapolare, că televizorul poate reprezenta un univers paralel pentru majoritatea dintre noi, poate deveni o altă dimensiune a vieţii noastre cotidiene, uneori atît de banală şi de monotonă.

De fiecare dată cînd mă întîlnesc cu rude şi prieteni hai să le zic provinciali, din oraşe mici, pierdute pe harta ţării, purtăm aceleaşi discuţii interminabile: „Cum n-o cunoşti pe Mihaela Rădulescu?! N-ai văzut-o nici măcar pe stradă!“, „Nu ştii unde stă Andreea Esca? Am citit că locuieşte în acelaşi cartier cu tine... Nu i-ai văzut nici măcar casa?“, „Mi-a spus cineva că Tabără îşi face în fiecare sîmbătă cumpărăturile la *Metro*... Nu te-ai întîlnit niciodată cu el?“. Pentru ei, avantajele de a locui în Bucureşti pot însemna să-ţi bei dimineaţa cafeaua cu Horia Brenciu, să călătoreşti în acelaşi vagon de metrou cu Marina Almăşan, alături de tine, la cinema, să stea Geanina Corondan şi să-ţi cumperi hamburgeri de la McDonald's împreună cu Ion Caramitru! Nu mă enervez şi nu mă justific, doar îi las să-mi povestească ultimele bîrfe din *VIP* sau din *TV Mania*. Mi le spun, cu un aer confidenţial, de parcă ar fi aflat noutăţile directe de la surse, adică de la „vedete“, pe tren, în drum spre Bucureşti. Îi ascult, nu mi se pare nimic nefiresc: viaţa acestor oameni ai oraşelor mici se desfăşoară, mai mult decît oriunde, după acelaşi şablon: acasă, serviciu, acasă, iar de la ora cinci, pînă noaptea tîrziu televizor şi iar televizor. În cercul strîmt al personajelor cu care intră zilnic în contact se înghesuie, dînd din coate, şi Andreea Marin, Dan Negru etc. Se poate sesiza că, în ciuda aparenţelor, aproape nici una nu-i o persoană de treabă sau de încredere, nu, p'ăştia de la TV nu poţi pune bază, li s-a urcat vedetismul la cap, e suficient să schimbi programul ca să te trădeze cu un alt telespectator. Astfel (după cum se întîmplă şi în viaţă: oamenii cu cît îi cunoşti mai bine, cu atît îţi devin mai nesuferiţi) pe listele negre personale, alături de vecinul de sus care bate cuie la ora doişpe noaptea, de şeful care te persecută, de mătuşa bogată care e zgîrcită şi nu te ajută cu nici un ban, de poştaşul care de fiecare dată cînd vine cu pensia se uită chiorîş la tine, de doctorul care-ţi găseşte o grămadă de boli, de fata de la butic care nu-ţi dă pe datorie ş.a.m.d. se pot adăuga (ordinea este aleatorie):

Mihaela Tatu – „Ce, aia e trei ori femeie?! O încrezută care nici măcar nu ştie să vorbească, da' se bagă peste invitate, un cuvînt nu le lasă să spună... că numa' ea e aia dăşteaptă şi femeie fatală, de!“ *(Ana* – economist, 36 de ani), „Măcar de ar arăta bine, da' arată ca dracu, n-are faţă de teve... mai e şi vulgară, de parcă ar veni din mahala...“ *(Miruna* – elevă, 16 ani), „Dacă ar fi aia nevastă-mea, aş bate-o doişpe din douăşpatru şi i-aş scoate io gărgăunii şi aerele din cap... după care aş trimite-o la cratiţă“. *(Sandu* – mecanic auto, 42 de ani)

Horia Brenciu – „Ăla e claun de cînd îl ştiu... m-am săturat să-l văd cum se scălîmbăie şi cu rage... şi se crede domnu' foarte amuzant! Fii-mea de doi ani începe să plîngă cînd îl vede la teve.“ *(Simona* – inginer agronom, 28 de ani), „La Circul Globus, la maimuţe, acolo e locul lui!“ *(Mihai* – student, 22 de ani), „Măcar de-ar avea voce, dacă tot cîntă... oi fi io cam surdă acuma, dar pur şi simplu mă poluează fonic!“ *(Nicolina* – pensionară, 75 de ani)

Alessandra Stoicescu (mai puţin, Radu Coşarcă) – „Cînd prezintă vreo ştire d'asta de cataclism sau viol, ea zîmbeşte, cred că în sinea ei se bucură... n-am mai văzut atîta răutate... şi e doar o fătucă de douăşdeani... vai de bărbatu' ăla care o lua-o!“ *(Ilie* – administrator de bloc şi pensionar, 64 de ani) „E clar... nu e obiectivă şi imparţială... n-are şcoală de televiziune... cum o fi ajuns la *Observator*?... cred că-i amanta lui Coşarcă“. *(Cristina* – doctor, 49 de ani), „Bine le-au zis Cîrcotaşii: Alessandra Storcescu şi Radu Coşmarcă... *no comment!*“ *(Ionuţ* – programator, 23 de ani), „Nu mă mai uit la ştiri, la *Antenă*, din cauza ei... cînd o s-o schimbe, o să mă uit... îmi transmite angoase!“. *(Irina* – ziarist, 35 de ani)

Nadine (în aceeaşi oală cu Cabral) – „Soţul meu se uită la banc-show pentru aia, să-i vadă ţîţele şi cracii... ruşine!... de ce nu apare dezbrăcată, măcar să ştim o treabă!... m-aş uita şi io, dar pe mine nu mă atrage Cabral.“ *(Livia* – şomeră, 25 de ani), „Dom'le io la emisiune mă uit că altceva n-am ce face... da' de ce or fi găsit doi negrotei s-o prezinte?... n-avem şi noi românii noştri frumoşi şi dotaţi?... io nu înţeleg!“ (Mircea – pensionar, 72 de ani) „Aia parcă acum a coborît din cocotier, după ce Cabral a scuturat pomu'... ha, ha!... sînt amîndoi două bancuri proaste!“. *(Crina* – pictoriţă, 26 de ani)

Marius Tucă – „Ia să mă mai scutească cu bretelele lui ridicole şi cu moaca aia de securisto-comunist sub acoperire!... aştia ar trebui puşi la zid!“ *(Cezar* – fotograf şi declarat de dreapta, 38 de ani), „Evreu şi mason... paştele mamii lor de nenorociţi, că ăştia ne conduc!“ (Călin – student, 23 de ani), „Io nu mă uit din principiu la Tucă show că-mi deviază televizorul spre stînga!“ *(Andreea* – profesor, 31 de ani)

Catrinel Sandu – „Dacă aia e James Bond, io sînt tata! O fufă!“ *(Radu* – muncitor, 40 de ani), „Mai lăsaţi-ne, dom'le, cu blondele astea care cînd deschid gura, îţi vine s-o iei la fugă... asta-i bună de banc show... ce, nu ştii bancuri cu blonde?!“ *(Maria* – studentă şi brunetă, 21 de ani) „Hi, hi, hi... ha, ha, ha... şi atît,.. prietenii noştri: copiii care cad în cur şi animalele care pică-n bot... dacă o văd pe stradă, îi pun piedică şi atunci să vezi cameră de râs!“. *(George* – inginer, 29 de ani)

Badea (şi Oreste) – „Bine că deocamdată nu mai sînt... dar mi-e frică de momentul în care o să reapară pe firmament! Mi-e frică, pe bune!“ *(Sorana* – şomeră, 26 de ani) „P-ăsta, pe Oreste, io îl ştiu, îl ştiu din facultate cînd îmi venea să-l iau la pumni... acuma, ce să fac, să sparg televizorul?!“ *(Bogdan* – actor, 28 de ani)

Andreea Marin – „Bucureştiul nu crede în lacrimi!“ *(Ilinca* – pensionară pragmatică, 65 de ani) „Nu înţeleg, chiar nu înţeleg ce are fătuca asta de toţi bărbaţii vor s-o... Mie mi se pare o prefăcută şi o mîţîită... face pe delicata!“ *(Lia* – elevă, 18 ani)

Mihaela Rădulescu – „Îmi transformase viaţa într-un coşmar. Se mişca tot timpu' pe platou şi nu puteam s-o urmăresc cu camera. Era să fiu dat afară din cauza ei“. *(Ciprian* – operator TV, 33 de ani)

Şi lista neagră poate continua la nesfîrşit. Nu-i mai uşor să-ţi verşi nervii pe amicii tăi de la TV care, totuşi, nu te vorbesc pe la spate, nu te pîrăsc conducerii întreprinderii, nu se răzbună, nu-ţi leagă cununiile, nu te privesc suspicioşi pe vizor cînd duci gunoiul la ghenă? Astfel, cu două, trei înjurături şi cu un minim de efort, se poate trece de bodyguarzi şi, dincolo de ei, cîtă prospeţime care durează întreaga zi!... gata, te-ai eliberat de stres!

▲

„Îţi spun că n-am chef să vorbesc despre antipatie, ce faci?“

– convorbire cu Andrei GHEORGHE –

Cică Andrei Gheorghe e antipatic şi scîrbos. Taste him!

Toţi sînt proşti, în afara ta?

Nu, întrebarea e agresivă... întrebarea conţine de fapt o concluzie, ceea ce mă face să reacţionez. Nu e o întrebare, e o afirmaţie.

Sînt discuţii pe marginea emisiunii tale... se suprapune rolul asumat în emisiuni cu persoana de zi cu zi?

Personajul cel mai coerent e omul de radio şi identitatea mea cea mai coerentă este la radio. Aici mă exprim pe mine. Nu văd nimic spectaculos în momentul în care Larry Ewing joacă pe J.R., joacă un rol, mai bine sau mai rău. Lumea e atît de tîmpită, încît crede că Andreea Marin este cea mai frumoasă şi bună femeie din lume fiindcă zîmbeşte din gropiţe, şi nu-şi poate da seama că e un format?

Eu cred că şi-n viaţa de zi cu zi eşti Andrei Gheorghe 13-14. Nu mi se pare deplasat.

Nici mie, însă vorbesc de „Lanţ“. Mie îmi place „Lanţul“ foarte tare, e un *show* excelent, care a rupt foarte multe bariere şi a adus noi modalităţi de expresie, dar indiscutabil, este *show*-ul care generează şi multe antagonisme.

De ce?

Fiindcă e sticlă. Televizorul domină.

Aşa te porţi şi-n viaţă? Acasă, în familie?

Ştii ce mai urmează să mă întrebi? „Care-s planurile tale de viitor?“ Astea nu-s interviuri.

Cred că ne deosebim. Nu ţin să fiu agresiv. Mie îmi plac poveştile şi cred că tu poţi să-mi spui povestea rolului asumat de tine.

Nu e agresivitate, e o constatare. Sîntem pe cale să ratăm un interviu?

Şi ce dacă?

Abia am ieşit din emisiune.

Da, înţeleg cum e. Să încercăm altfel. De ce ţi-ai ales, la 13-14, tema „Senat de căcat“?

Da... aveam de ales între: un primar împuşcă un copil, întîlnirea ratată dintre Powell şi Arafat. Nu e vorba de ceva obiectiv. E informaţia care te zgîndăre: senatorii vor să-şi ia televizoare cu plasmă. Dacă e să vorbim serios, criza din Orientul Mijlociu e cea mai teribilă chestie. Nu văd cum aş putea face o emisiune numai despre asta. După 11 septembrie eu am simţit nevoia să vorbesc numai despre 11 septembrie.

De ce? Ai atinge tabuuri... evrei, marea putere americană?

Nu, oamenii se plictisesc. Şi tu te plictiseşti, şi eu mă plictisesc. Nu poţi scrie la nesfîrşit despre dragoste, deşi e cel mai frumos sentiment omenesc. Tema e cea care mi-a dat o reacţie viscerală. Nu stau să mă gîndesc dacă e corect sau nu. N-ar fi mai bine să vorbesc despre criza spitalelor româneşti? A intrat unul în emisiune şi avea mare dreptate, a fost la spital cu copilul de patru ani, bolnav de epilepsie şi spitalul nu avea electroencefalograf. Nu puteam să deturnez subiectul spre el. Aşa cum, absolut corect, mă putea suna un pensionar să-mi spună că n-a mai primit pensia şi n-are nici un ban în casă. Nu-i pot lecui pe toţi. Am o temă, mă ţin de ea şi o închei.

Oricine intră la tine în emisiune...

Trebuie să vorbească numai despre ce mă interesează pe mine. Acum, dacă eu îţi spun că n-am chef să vorbesc despre antipatie, ce faci?

Am pomenit cuvîntul o dată, îl mai pomenesc de două-trei ori şi am rezolvat tema.

Nu trebuie să vorbească despre ce mă interesează pe mine... spune-mi şi mie, dacă te duci în audienţă la primărie, te duci să spui că soţia ta nu te satisface sexual? Sînt lucruri diferite. Anunţ o temă, te pliezi pe ea. Nu-ţi convine, aşteaptă data viitoare altceva.

Una dintre ascultătoare a intrat, îţi făcea jocul şi tot i-ai tăiat-o că era... gospodină.

Da, era o gospodină.

Ţi-a făcut jocul, de ce erai antipatic?

Probabil femeia aceea, care-mi făcea jocul, a înţeles ce se va întîmpla.

Că i se va tăia microfonul.

Absolut.

De ce intră în jocul acesta?

Fiindcă e amuzant. Tu nu ai prieteni cu care glumeşti? Glumele între tine şi prietenii tăi sînt: „Vai ce bine arăţi astăzi?“ Nu. Umorul pe care-l practicăm cu prietenii e unul pe care nu ni-l permitem cu străinii. E mult mai dur şi mai violent.

Ce înţelegi tu prin umor?

Ăsta e genul de întrebări: cine e omul, de unde a venit... Zeii au picioruşe şi de asta gîndesc. Au umor. Intelectualii nu au umor. Pic de umor. Umorul? Umorul este că eu vreau să bat toţi intelectualii din România şi că intelectualii înţeleg în momentul acela că ei sînt cei mai scîrbavnici ingineri. Umor? Ce e amuzant în afirmaţia: dacă-ţi ratezi meseria, devii politician, dacă îţi ratezi viaţa, devii intelectual? Nu e nimic amuzant. Umorul e un paradox născut din conversaţie.

Să încep cu seria antipatică: eşti complexat?

Am complexe. Toţi avem.

Senzaţia e că agresivitatea îţi dă putere. Iată un fotoliu pe care mă instalez.

Eu sînt re-acţionar. Reacţionez violent dacă sînt atacat. Probabil de aici vine agresivitatea. Nu atac.

Senatorii cu televizoarele lor cu plasmă, cu ce te-au atacat?

Cum să nu mă atace? Cu mîrlănia şi mizeria şi mitocănia pe care ei le împrăştie în jur. Adică, pe mine nu mă atacă un tip care se băşeşte în troleibuz, în gura mare, înjurînd o femeie? Nu mă atacă? Stau şi mă uit la el şi mă scobesc în nas? Merg la film şi se duce un imbecil în primul rînd şi comentează încontinuu scabros la adresa lui *Amélie?* Pe mine nu mă atacă? Mă duc şi îi trag una în gură. Fiindcă eu m-am dus la un film ca să mă bucur de el, nu să ascult un cretin care perorează genital.

Ar trebui ca toţi să fie la fel?

Nu. Ar trebui ca fiecare să facă ce vrea. Eu nu sînt Isus, nu propovăduiesc.

Ei fac ce vor: stau şi înghit.

Foarte bine. Eu consider băşina un atac. Nu mă duc la meci. De ce să mă duc la meci? În loc să mă amuz, mă enervez. Haite întregi de oameni burtoşi. Tu ai observat că se dezbracă toţi. De ce se dezbracă? De ce? De ce cînd unii cîntă imnul Italiei, ei strigă: „Muie!“? Nu e atac?

Lucrurile sînt strîmbe, de asta reacţionezi.

Şi eu sînt strîmb. Dacă eu ţi-am vorbit de lucruri strîmbe înseamnă că sînt profetul dreptăţii? Fii serios.

Ai o motivaţie? Civică?

Poate. Morală, oricum nu cred că e.

Care e?

Mă enervează. Orice fel de răspuns ţi-aş da... mi-e frică de răspunsurile preţioase...

Ai clipe de mulţumire? Păi, la tine, şi glumele între prieteni trebuie să fie într-un anume fel...

Vezi, orice cuvînt spun se transformă în chestie obligatorie. Ştii că orice afirmaţie nu e finală. Nu-mi plac oamenii cinici, sictiriţi, satisfăcuţi de propria valoare. Cînd n-o să mă mai pot amuza, cînd n-o să mai zîmbesc fetelor în parcare, cînd o să citesc o carte *(Captain Corelli's mandolin* de Louis de Bernières) şi o să zic „merge!“, o să intru în panică. M-am dus la *Amélie...*

Ţi-a plăcut Amélie?

Mi-a plăcut enorm *Amélie.* I-am trimis în disperare pe oameni la *Amélie.* Am făcut promo deşănţat.

Ai momente, ca-n American Beauty, *cînd admiri libertatea pungii de plastic învîrtite de vînt?*

Foarte mişto.

Eşti uman. Îţi plac: frumuseţea, dragostea.

Nu înţeleg cum aş putea să nu-mi placă. Ce făptură? Ce monstru? Ce animal?

Pari a fi un scîrbos şi un antipatic.

Cînd nu pricepem mecanismul, cineva e antipatic. E uşor să pui o etichetă. Fir-ar al dracului de antipatic.

Şi tu pui etichete, cînd îi închizi calea gospodinei!

Nu-i nimic, poate mîine o să fie fermecător. Azi are o etichetă, mîine alta. Ai impresia că dacă cineva e drăguţ, mîine s-ar putea să fie pe lîngă temă, neinteresant, plicticos, e vorba de momentul acela. E vorba de un show radio care durează o oră, în care respectul ţi-l arăţi pentru cei care ascultă, nu faţă de cei care sună. Sună 20 de oameni şi ascultă 200.000.

Pe lîngă talk-show *tu faci matematică.*

Sigur, şi tu ştii cîte semne trebuie să iasă din interviul ăsta. E o meserie. Ştiu cîte telefoane trebuie să fie, ştiu cînd să intru, ştiu cînd să închid.

Mi te închipui stînd singur în faţa unui microfon şi la fel de singur şi-n timpul şi după emisiune.

Se întîmplă. Uneori eşti teribil de singur. Radioul românesc n-a fost decît o trîmbiţă. Oricine sună şi vorbeşte o oră. Ăsta nu e radio. Tu publici o scrisoare de patru pagini?

De ce ai venit în Bucureşti? Te-a adus Sârbu!

Nu m-a adus Sârbu. Trebuia să plec din Constanţa. Radio Total mi-a spus că n-am voce de radio, am acceptat răspunsul. 2M+ şi Ghighi Bejan mi-au zis că ce fac eu nu e radio. Am venit la Bogdan Strătulă. A zis: interesant, să vedem cum sună.

De ce Bucureşti?

Să rămîn în Constanţa nu se mai putea.

N-aveai casă, maşină?

Eram regişorul, Nicuşorul Constanţei. Plecarea de acolo a însemnat doi-trei ani de zile de gaură în buget, dar ţi-e cunoscută situaţia românească, bă, tu n-ai bani, eu am bani, facem ceva împreună şi după aia împărţim. Ţi-e cunoscută continuarea? Bingo! De aia am plecat. De furie.

Eşti cetăţean? Ce dracu' eşti, Andrei Gheorghe?

Gîndeşte-te la o provincie! Faci radio ori la ăla ori la ăla. Unde te duci, cînd pleci? Asta îţi place şi asta vrei să faci!

Eşti mulţumit de tine?

Nu.

Ai timp să citeşti exact cărţile ce le vrei, exact filmele ce le visezi?

E-te scîrţ! Cine are bibliografii selective? Încerc, cum să nu! La un moment dat îţi dezvolţi un anume tip de miros, cum sînt şi situ-rile alea pe Internet: dacă v-au plăcut *Tigrul şi dragonul,* vă mai sfătuim să vedeţi şi nu ştiu ce. Ţi-ai fabricat un astfel de motor de căutare de-a lungul timpului. Paranteză. Cu siguranţă *Amélie* nu face parte din motorul meu de căutare. Unul ar fi venit la mine şi ar fi spus: „hai, bă, la un film franţuzesc, de artă, cu o tipă care vrea să salveze lumea“. I-aş fi închis telefonul. Sînt foarte bucuros că l-am văzut! L-am văzut fiindcă am făcut Oscar-urile şi m-am dus să văd tot ce era pe piaţă, ca să nu vorbesc de-a-mboulea.

De ce te-ai băgat şi-n asta?

Mi-e frică de asta. Îi acuz pe toţi cînd îşi lărgesc platforma de marketing cu o carte, se pun să cînte. Toate sînt motivate de PR. Şi eu vreau să-mi fac echipă de raliu, dar aud că şi Negru cu Ovidiu Comornyk vor acelaşi lucru şi atunci această plăcere mi-este refuzată. Nu vreau să fiu Ovidiu Comornyk!

Ai făcut întotdeauna alegerile care trebuie?

Dacă le făceam eram mult mai bogat şi mult mai antipatic. După Revoluţie, se făceau imens de mulţi bani... eu, ştii loviturile alea de stat, mergeam, ţipam: Jos Iliescu! Era bună decizia? Corect era să cîştig bani. A fost *emotional experience.*

Mă întrebam dacă ai făcut alegerea bună fiindcă ai făcut un show numai despre service-ul maşinii tale...

Eee, e România, e un dezastru! Am fost ieri pe Covaci. Soţia mea caută o masă specială, care să stea nu ştiu cum. Cineva i-a spus că a văzut una pe Covaci, cu treizeci de milioane. S-a dus, anticarul i-a zis 49 de milioane. Mă duc eu, se uită la mine şi anticarul zice: „încă nu i-am pus preţul!“ Şi m-am enervat!

Ai pierdut şi masa!

Mă cac pe ea de masă! Mă duc la „Amsterdam beers“, foarte frumos arată de afară. Opresc, vreau să parchez maşina, vine un bodyguard: „De ce parcaţi maşina aici?“

De ce ratezi tu clipele astea de graţie: vine altul şi ia masa, bea altul la „Amsterdam“.

Sînt alte mese în altă parte, sînt alte restaurante. Clipele de graţie sînt date tocmai de absenţa bodyguarzilor şi de preţuirea corectă a meselor. Clipele de graţie sînt perfecte. Te-am văzut, te-am văzut. Te-am iubit, m-ai iubit. Curge. Graţia nu apare scremîndu-te. Constipaţii nu au graţie! Zîmbetul lor e tarat şi tras în jos şi urăsc pe toţi care halesc în jurul lor.

Oricum nu te mulţumeşte România asta!

Eu nu sînt prizonierul României, nu am nici cea mai mică dorinţă de a pleca din ţară. În momentul în care va fi un alt tip de România voi milita pentru un alt tip de Românie! O să lupt împotriva mea, dacă ajung preşedinte! Nu e România perfectă!

În Suedia?

Crezi că acolo voi avea o emisiune mai blîndă? De unde fascinaţia asta de a explica că ţara noastră e mai de căcat decît altele!

Doar nu-ţi iubeşti ţara!

E un cuvînt extrem de dificil. Dacă m-ai întreba dacă-mi iubesc soţia, tot nu ţi-aş răspunde. Nu mă simt confortabil.

Nu eşti prea antipatic şi nici scîrbos.

Acum sînt nervos. E adrenalina. Am ieşit din emisiune de puţin timp. Îmi trebuie o oră ca să mă încarc şi o oră de descărcare după emisiune. M-am gîndit de multe ori de ce fac emisiunea asta. Fiindcă vreau să schimb lumea, dar, vezi, sună de căcat! Intelectualii ăştia care aplatizează toate ideile! Ei citesc *Dilema,* citesc *Caţavencu,* merg la spectacole bune! De asta eu nu citesc *Dilema,* nu citesc *Caţavencu!*

a consemnat Eugen ISTODOR

▲

Tudor REBENGIUC

Exempli gratia (I)

– cuvinte folositoare arhitectului de biserici –

Selecţia de texte care urmează nu este o demonstraţie de erudiţie, ci un început deschis. Fiecare îi va putea adăuga propriile lecturi.

● „Oare nici scriptura aceasta n-aţi citit-o: *Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului; de la Domnul s-a făcut aceasta şi este minunată în ochii noştri*"? „ (Marcu 12, 10-11)

● „...Şi răspunzînd Petru, I-a zis lui Iisus: Învăţătorule, bine ne este să fim aici; să facem trei colibe: ţie una şi lui Moise una şi una lui Ilie... Că nu ştia ce să spună, fiindcă erau înspăimîntaţi." Schimbarea la Faţă (Matei 17, Marcu 9, Luca 9)

● „Potrivit harului lui Dumnezeu ce mi s-a dat, eu ca un iscusit meşter-ziditor am pus temelia; un altul însă zideşte pe ea. Dar fiecare să ia seama la felul cum zideşte; că o altă temelie nu poate nimeni să pună în afara celei puse, care este Iisus Hristos. Iar dacă pe această temelie zideşte cineva cu aur, cu argint, cu pietre scumpe, cu lemn, cu fîn, cu paie, lucrul fiecăruia se va face cunoscut; îl va vădi Ziua; fiincă el în foc se descoperă, şi focul însuşi va lămuri cum anume e lucrul fiecăruia. Dacă lucrul pe care cineva l-a zidit deasupra rămîne, acela plată va primi; dacă lucrul cuiva va fi ars, păgubit va fi; el însă se va mîntui, dar aşa ca prin foc. Nu ştiţi oare că voi sînteţi templul lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte'ntru voi? De va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica pe el Dumnezeu, pentru că sfînt este templul lui Dumnezeu, care sînteţi voi. Nimeni să nu se'nşele pe sine. Dacă'ntre voi i se pare cuiva că-i înţelept în veacul acesta, să se facă nebun ca să devină înţelept. Că'nţelepciunea lumii acesteia nebunie este în faţa lui Dumnezeu; pentru că scris este: *Cel ce-i prinde pe cei înţelepţi în viclenia lor*. Şi iarăşi: *Domnul cunoaşte gîndurile înţelepţilor, că sînt deşarte*. Aşa că nimeni să nu se laude cu oamenii; fiindcă totul e al vostru, fie Pavel, fie Apollo, fie Chefa, fie lumea, fie viaţa, fie moartea, fie cele de acum, fie cele viitoare, toate sînt ale voastre; iar voi ai lui Hristos; iar Hristos al lui Dumnezeu." (1 Corinteni 3, 11-23)

● „Înţelepciunea şi-a zidit casă rezemată pe şapte stîlpi. A înjunghiat vite pentru ospăţ, a pregătit vinul cu mirodeni şi a întins masa sa. Ea a trimis slugile sale să strige pe vîrfurile dealurilor cetăţii: «Cine este neînţelept să intre la mine!» Şi celor lipsiţi de bună chibzuială le zice: «Veniţi şi mîncaţi din pîinea mea şi beţi din vinul pe care eu l-am amestecat cu mirodenii. Părăsiţi neînţelepciunea ca să rămîneţi cu viaţa şi umblaţi pe calea cea dreaptă a priceperii!». Cel ce ceartă pe batjocoritor îşi atrage dispreţul, şi cel ce dojeneşte pe cel fără de lege îşi atrage ocară. Nu certa pe cel bajocoritor ca să nu te urască; dojeneşte pe cel înţelept, şi el te va iubi. Începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu şi priceperea este ştiinţa Celui Sfînt. Căci prin Domnul se vor înmulţi zilele tale şi se vor adăuga ţie ani de viaţă. Dacă tu eşti înţelept, eşti înţelept pentru tine, şi dacă eşti batjocoritor, singur vei purta ponosul.

Nebunia este o femeie gălăgioasă, proastă şi care nu ştie nimic. Ea stă la uşa casei sale, pe un scaun înalt şi strigă. Ca să poftească pe cei ce trec pe drum şi pe cei ce merg pe calea lor fără să se abată: «Cine este neînţelept să intre la mine!» Şi celui lipsit de bună chibzuială îi zice: «Apa furată e mai plăcută şi pîinea mâncată pe furiş are gust mai bun». Şi omul nu ştie că acolo sînt numai umbre, iar cei pe care îi poftеşte nebunia se află de mult în adîncurile şeolului." (Pilde 9,1-18)

● „Nu va rămîne piatră pe piatră" (Luca 21,6)

● „Dragostea nu cade niciodată." (1 Corinteni 13,8)

● „Opusul iubirii nu este ura, ci ignoranţa." (F.M. Dostoievski)

● „Dacă va trăi cineva într-un loc şi nu se va asemăna locului, însuşi locul îl va goni." (din *Pateric)*

● „Nu trebuie să lucrăm lucrul care ne odihneşte." (din *Pateric)*

● „Căci pentru suflet ni s-a dat, poate, spre călăuzirea lui către cele înalte, biserica cea făcută de mîini, care îi este şi model prin diferitele simboale dumnezeieşti din ea."

„Dar adevărul nu este în ceea ce se arată, nici raţiunea celor ce se petrec."

„CUM ŞI ÎN CE CHIP SFÎNTA BISERICĂ ESTE ICOANA ŞI CHIPUL LUI DUMNEZEU"

„CUM ŞI ÎN CE FEL SFÎNTA BISERICĂ ESTE ICOANĂ A COSMOSULUI, ALCĂTUIT DE FIINŢE VĂZUTE ŞI NEVĂZUTE"

„SFÎNTA BISERICĂ ESTE ICOANĂ ŞI NUMAI A LUMII SENSIBILE"

© S. Ivanoschi

„CUM ŞI ÎN CE FEL SFÎNTA BISERICĂ A LUI DUMNEZEU ÎNCHIPUIEŞTE SIMBOLIC PE OM, IAR EA ESTE ÎNCHIPUITĂ DE EL CA OM"

„CUM ŞI ÎN CE FEL ESTE IARĂŞI BISERICA ICOANĂ ŞI CHIP AL SUFLETULUI LUAT ÎN SINE" din *Mystagogia* Sfîntului Maxim Mărturisitorul, fragmente şi titluri de capitole

● „Fiecare biserică este un centru cosmic... Biserica reproduce structura internă a universului; este Ierusalimul ceresc care arată unirea cercului şi a pătratului. Este corabie eshatologică, naosul peste care se înalţă forma sferică a cupolei, sintetizînd unirea cercului cu pătratul, măsura şi cifrul ceresc al Împărăţiei."

„În arhitectura aceasta a bisericii se arată că biserica, fiind «cerul pe pămînt», scopul ei nu e să fugă din lume (ci să coboare în ea); Dumnezeu o ţine legată de Sine, pînă face prin ea toată creaţiunea cer"

„În orice caz, şi în Occident şi în Orient, această orientare a spaţiului liturgic spre răsărit arată caracterul de călătorie a vieţii pămînteşti spre întîlnirea eshatologică cu Dumnezeu. Biserica Ortodoxă, avînd pe lîngă această orientare spre altarul curbat la răsărit şi una spre bolta centrală sau şi spre celelalte bolţi, arată din nou că încă din viaţa pămîntească avem în parte pe Hristos-Pantocratorul cu noi drept călăuzitor şi susţinător , dar şi ca o pregustare a unirii depline cu El în viaţa viitoare."

„Se mai ştie că aceste clădiri «bisericile din Moldova» duc cu gîndul la corăbiile ce plutesc prin şuvoiul timpului şi se îndreaptă spre limanul vieţii de dincolo."

„Pe cînd bisericile apusene sugerează înaintatrea spre Dumnezeu a unei comunităţi neinteresate de transfigurarea creaţiei cosmice, bolta bisericilor răsăritene cu Pantocratorul în vîrful ei cheamă comunitatea şi pe fiecare credincios, considerat şi el ca biserică mobilă, la o preocupare de creaţia întreagă... Ei merg ca biserici personale în mijlocul lumii dinafară... Creştinul ortodox nu este schizofrenic. Nu trăieşte înăuntrul bisericii o viaţă liturgică, şi în afara bisericii, o viaţă neliturgică."

„De accea oricît de mică ar fi biserica, avînd pe Atotţiitorul în ea, cuprinde virtual şi în tendinţă totul... Aşa poartă toate în sine credinciosul şi biserica care-l cuprinde pe el."

„Aşa vede credinciosul biserica, ca sfinţită, ca un spaţiu plin de o lumină dumnezeiască ce se răspîndeşte peste toată lumea. Trecutul nu mai e în biserică despărţit de prezent şi de viitorul eshatologic; între pămînt şi cer nu mai e o despărţire. Creatul nu mai e închis în el însuşi, ci e transfigurat de necreat."

„În timpul sfinţirii bisericii credincioşii sînt scoşi afară, căci sfinţirea bisericii, sau a locului în care se sfinţesc oamenii, nu vine de la ei, ci de la Hristos, închipuit ca arhiereu, înconjurat de preoţi şi de îngerii Lui nevăzuţi. Mirenii trebuie să intre în biserica gata sfinţită... De accea, după arhiereul care a sfinţit biserica, sau după Hristos care ne-a deschis locul sfinţit în faţa Tatălui, intrăm şi noi, sau intră şi comunitatea, care s-a decis prin credinţă să-I urmeze Lui şi lor."

„Locaşurile bisericeşti sînt ca nişte flori care, deşi cresc în anumite locuri, îşi întind mireasma lor la distanţe mari, oriunde sînt fiinţe capabile să o simtă." (Dumitru Stăniloae)

● „Cel ce priveşte spre Biserică, priveşte spre Hristos, care se zideşte şi se măreşte pe Sine însuşi prin adăugarea celor ce se mîntuiesc." (Sfîntul Grigorie de Nyssa)

● „Cămara Ta, Mîntuitorule, o văd împodobită şi îmbrăcăminte nu am ca să intru întrînsa" *(Tropar)*

● „Om uitător, ireversibil/Vezi Duhul Sfînt făcut sensibil?/Precum atunci şi azi –întocma:/Mărunte lumi păstrează dogma.//Să vezi, la bolţi, pe Sfîntul Duh/Veghind vii ape fără stuh,/Acest ou-simbol ţi-l aduc,/Om şters, uituc." (Ion Barbu)

● „Biserica întotdeauna a mers pe drumul echilibrului şi al bunului-simţ, uneori niţel comun. Pe cărările sofisticate au mers ereziile. Fiind rafinate, au şi părut superioare şi au cucerit îndeosebi minţile ascuţite, cărora nu le vine a crede că dreapta socotinţă este, ea, în simplitatea ei, suveranul rafinament."

● „... *«în casa Tatălui meu multe locaşuri sînt»* (Ioan 14,2). Mîntuirea, prin urmare, se poate dobîndi pe căi diverse. Lucrurile se petrec aici ca în artele plastice unde Lionello Venturi scrie că nu există o singură cale pentru realizarea absolutului ci foarte multe, egal valabile, judecata făcîndu-se numai după rezultat: opera frumoasă justifică şi omologhează metoda întrebuinţată. Unul se mîntuie cocoţat în sicomor, altul la fîntînă, altul pe drum drept, altul pescuind, altul scriind în registrul vămilor."

„Echilibru, iarăşi şi iarăşi. Dumnezeu nu este cuminţenie lumească, formalism şi convenţii, literatură pilduitoare ori sclifosită cucernicie. Dar nu e nici delir sadic ori masochist. Transcendenţă e, transfigurare e, extaz e, dar nu frenezie, nu ameţeală; la frenezie şi ameţeală duceau dansurile şi orgiile sacre ale păgînilor; acolo, sau undeva tare aproape, mă tem că duc şi dansurile în horă ale dervişilor în sufism. În creştinism însă extazul nu e niciodată tulbure. Dionysios şi Apollo se limitează reciproc. O fericire simultan nebunească şi controlată.... Omul care de dragul lui Hristos şi-ar vopsi barba în albastru sau ar purta o pălărie cu pană mare de păun nu va fi niciodată în ochii semenilor săi omul lui Hristos, ci omul cu barbă albastră sau omul cu pana de păun la pălărie; amănuntul pitoresc (fie el oricît de nevinovat sau nostim) e o stavilă pe calea ce duce la esenţă şi deci joacă rol de opritoare." (N. Steinhardt)

● „Puţin lucru trebuie să fie cunoaşterea, de vreme ce, rămaşi cu ea, sîntem totuşi aşa de departe de Dumnezeu!" (Constantin Noica)

● „Stilul este haina sufletului."

„Orice ai face, întoarce-te repede de la corp la spirit."

„Dacă vrei să te îngrijeşti de suflet trebuie să fii sărac sau asemenea unui sărac."

„Cu cît oamenii îşi întind mai mult porticele, cu cît îşi ridică mai înalte turnurile, cu cît îşi lăţesc mai mult moşiile... cu atît cerul le este mai ascuns." (Lucius Aennaeus Seneca)

● „Frumuseţea va salva lumea."

„Frumosul este mai important decît pîinea, frumosul este mai util decît pîinea!"

„Realitatea depăşeşte fantezia... Dar şi realitatea este pătrunsă de ochiul poetului, altul nu observă nimic."

„Ştiinţa este măreaţă, dar nu poate să-l satisfacă pe om integral." (F.M. Dostoievski)

● „Biserica noastră nu are nevoie decît de a îndepărta ceea ce este adaos. Are nevoie de o reînnoire permanentă, o reîmprospătare a ceea ce este permanent. Şi aceasta este o lucrare profetică. Nu este vorba de a înlocui ceva prin altceva... tot adăugînd şi suprapunînd ca într-o locuinţă în care tot vin lucruri şi se aşază pînă cînd omul uită de cele care au fost ale casei lui, de lucrurile folositoare care erau puţine. De fapt, simplitatea este trăsătura esenţială a sfinţeniei. Dumnezeu nu cultivă imaginaţia, ci această simplitate a sfinţeniei. Diavolul ispiteşte pe om cu imaginaţia. Sfîntul Ioan Damaschin vorbind despre imaginaţie, spune că ea este un afect al sufletului iraţional." (Paul Gherasim)

▲

Andrei PLEȘU

Europa, spiritul critic şi imaginaţia

Doamnelor şi Domnilor,

În ultimii ani am vorbit foarte mult despre Europa. Vreau să spun că am fost deseori invitat, fie în calitate oficială, fie cu titlu personal, să vorbesc despre Europa, mai exact despre cum se vede Europa dinspre Est. Sper, totuşi, că premiul cu care sînt onorat astăzi nu răsplăteşte hărnicia mea retorică, *numărul* discursurilor mele. Aş prefera, în orice caz, să fi fost cîntărit mai puţin pentru vorbe, şi mai mult pentru consecvenţa unei atitudini sau pentru cîteva fapte. Nu e mai puţin adevărat că m-a frapat întotdeauna importanţa care se acordă îndeobşte vorbelor, promptitudinea cu care ne lăsăm antrenaţi în nenumărate dezbateri, fatalmente repetitive. Tema unificării europene, a integrării fostelor ţări comuniste în spaţiul comunitar e, de o bună bucată de vreme, tema predilectă a majorităţii întrunirilor politice, şi a unei lungi serii de colocvii internaţionale, conferinţe şi simpozioane academice. Cînd e de organizat ceva, aceasta e prima temă care vine în mintea organizatorilor. Nimeni nu se opune, toţi au ceva de spus, fondurile necesare se obţin cu uşurinţă. Aşa stînd lucrurile, o anumită oboseală e inevitabilă: există deja o „limbă de lemn" a discursului comunitar, există clişee, euforii de protocol, abuz gesticulatoriu. Oricît de nobil ar fi subiectul, oricît de actual, nu poţi să nu te întrebi uneori, în surdină, ce e cu această inflaţie verbală, de ce simţim nevoia să reiterăm, neobosiţi, aceeaşi previzibilă demonstraţie, să cîntăm, la toate ocaziile, aceeaşi melodie? E discursul *despre* Europa o caracteristică a spiritului european? Ne temem că lumea n-ar fi convinsă încă de necesitatea unei masive omogenizări continentale? Dar s-a acceptat, în definitiv, – şi s-a şi înfăptuit – omogenizarea monedei, adică a unui simbol identitar extrem de puternic. Sînt în curs, de asemenea, riguroase armonizări legislative, instituţionale, economice. Euroscepticismul e mai curînd un răsfăţ teoretic, un ornament marginal, incapabil să concureze campania unificatoare a administraţiei europene. Şi atunci la ce bun acest zel propagandistic? De unde această fervoare de a reafirma, iarăşi şi iarăşi, ceea ce pare de la sine înţeles? Să fie vorba de acompaniamentul festiv al unei victorii garantate? Sau, dimpotrivă, de o inavuabilă neîncredere a instituţiilor comunitare în ele însele? Avem de a face, cumva, cu dorinţa de a motiva cît mai apăsat efortul ţărilor candidate sau cu o pură rutină birocratică, cu o soluţie la îndemînă pentru cronica lipsă de imaginaţie tematică a funcţionarilor comunitari?

S-ar putea ca toate aceste ipoteze să conţină o parte de adevăr. În ce mă priveşte, aş adăuga două explicaţii, pornind de la ideea că excesul retoric, verbalizarea incontinentă a temei unificării europene sînt, într-un anumit sens, fenomene psihanalizabile. Ele camuflează, pe de o parte, o difuză insatisfacţie cu privire la temeiul ultim al efortului integrator, iar pe de alta, conştiinţa latentă a unui artificiu procedural care minează întreaga operaţiune. Le voi lua pe rînd.

1. Un proiect de anvergura unificării europene are nevoie de un liant pe măsură. Sub ce idee tutelară vrem unificarea? Proiectul în sine e vechi. Europa *a fost* unită cîndva, fie prin folosinţa unui idiom nivelator (latina în Evul Mediu, franceza mai tîrziu, engleza astăzi), fie prin universalitatea credinţei: *Respublica christiana*, în variantele ei imperiale: Bizanţul la răsărit, Sfîntul Imperiu Romano-German la apus. Ideea unei unificări de natură politică are, şi ea, o istorie venerabilă, de la Henric al IV-lea la Winston Churchill, de la Saint-Simon şi Napoleon Bonaparte la Aristide Briand şi Coudenhove-Kalergi. Pînă şi la noi, în România, gîndul unei simfonii a puterilor europene s-a conturat încă de la începutul secolului XIX. Un cărturar al momentului (Eufrosin Poteca) visa, profetic, o Europă care să se întindă „de la Portugalia pînă la Siberia". Faţă de toate acestea, cu ce noutate venim? Primul răspuns ar fi că am făcut pasul de la utopie, sau de la proiectul abstract, la realitate. Uniunea Europeană există, spiritul comunitar s-a instituţionalizat. Criteriul unificării e, însă, deocamdată, unul predominant economic şi financiar. Europa unită e – sau tinde să fie – o piaţă bine organizată. Se imaginează o sumedenie de facilităţi comerciale, monetare, vamale, care să facă viaţa întreprinzătorilor mai uşoară şi pe aceea a europenilor mai geometrică. Încercarea nu e lipsită de interes şi a dat deja rezultate semnificative. Întrebarea care se pune e în ce măsură această reformă mai curînd administrativă e la înălţimea proiectului politic şi spiritual numit „unificarea europeană". Filosofi ca Jürgen Habermas, istorici ca Philippe Ariès, politicieni ca Lionel Jospin şi mulţi alţii declară exigenţe mai înalte: Europa nu poate fi redusă la înţelepciunea negustorilor de legume, şi dacă e să fie o „piaţă comună", atunci adevărata ei marfă ar trebui să fie cultura, respectiv o anumită clasă de valori. Se face, în acest sens, încercarea de a înlocui vechea uniformitate religioasă a continentului cu un soi de „religie profană",

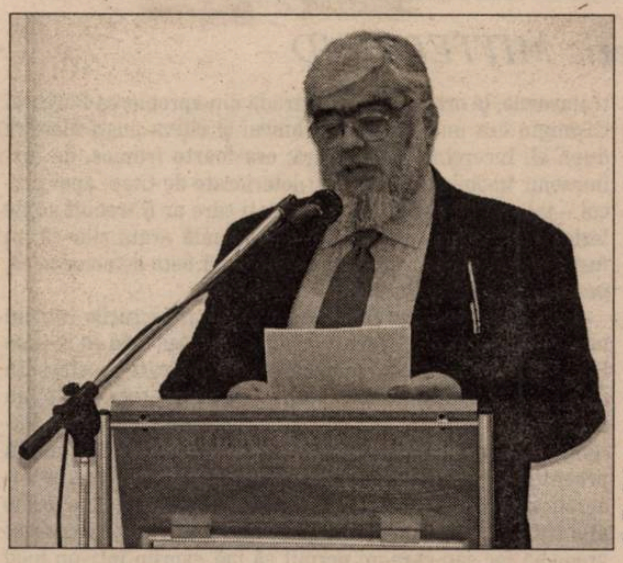

© D. Jula

Premiul Joseph-Bech a fost iniţiat în anul 1976 de către Alfred Toepfer Stiftung F.V.S., în memoria omului de stat luxemburghez Dr. Joseph Bech (1887-1975), un susţinător fervent, încă din anii '50, al ideii Europei unite. Printre laureaţi se numără Árpád Göncz, Ungaria (1998), François Mitterrand, Franţa (1995), Gro Harlem Brundtland, Norvegia (1994), Lord Howe of Aberavon, Marea Britanie (1993), Alois Mock, Austria (1992), Aníbal Antonio Cavaco Silva, Portugalia (1991).

Premiul Joseph-Bech pe anul 2001 a fost acordat domnului prof. dr. dr. h.c. ***Andrei Pleşu****, în semn de recunoaştere a strădaniilor sale pentru unificarea europeană. Ceremonia decernării a avut loc la „New Europe College" din Bucureşti pe 27 aprilie. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Heinz Hertach, Preşedinte al Fundaţiei Centrul Ştiinţific şi Cultural NEC Bucureşti-Zug, iar dr. Iso Camartin, Director al Departamentului Cultural de la Televiziunea Elveţiană, a vorbit despre laureat. Premiul a fost înmînat de doamna Birte Toepfer, Preşedintă a Fundaţiei Alfred Toepfer F.V.S. Premiul Joseph-Bech este însoţit, conform tradiţiei, de o bursă de studii, care a fost acordată d-nei Silvia Marton, doctorandă la Facultatea de Studii Politice şi Administrative.*

Publicăm în continuare discursul rostit de dl Andrei Pleşu la ceremonia decernării premiului.

aceea a drepturilor omului şi a guvernării democratice. Domeniul de valabilitate al acestei religii depăşeşte însă frontierele Europei şi, ca atare, nu poate constitui atributul ei specific. În plus, valorile de acest tip, adoptate de multă vreme în Occident, nu s-au dovedit suficient de viguroase şi de consistente pentru a acţiona persuasiv asupra aspiranţilor la integrare veniţi dinspre est. Revoluţia Franceză a încălcat în mod sîngeros drepturile omului pe care tocmai le proclamase, votul democratic l-a adus la putere pe Hitler, iar Europa valorilor seculare, de după iluminism, Europa modernă, a economiei de piaţă şi a democraţiilor parlamentare, a produs două războaie mondiale şi două variante de totalitarism criminal, cu efectul dramatic al propriei ei scindări, din care cu greu caută să-şi revină. Uităm, uneori, că Europa nu e numai numele unui admirabil proiect, al unui nobil spaţiu de emulaţie, ci şi acela al cîtorva sumbre eşecuri, din care nu s-a învăţat destul. Prin urmare, pentru a reinventa unitatea europeană, trebuie să avem ceva mai mult spirit critic şi ceva mai multă imaginaţie. Mă grăbesc să spun că nici ţările candidate nu au, în această privinţă, un punct de vedere mai nuanţat. Strivite de urgenţa sincronizării, hăituite de exigenţele *acquis*-ului comunitar, ele înţeleg integrarea europeană tot ca pe o cursă cu caracter economic. Există, e drept, şi mici ajustări legislative (care includ, de-a valma, drepturile minoritarilor, reclamele de ţigări, protecţia animalelor ş.a.), dar accentul cade pe speranţa unui nivel de trai mai bun. Pentru majoritatea populaţiei est-europene, integrarea înseamnă, să nu ne facem iluzii, căpătuire şi nimic mai mult. O mînă de intelectuali, dublaţi de o cohortă de demagogi, vorbesc, uneori, şi despre cultură. Trebuie să asumăm o „identitate culturală" europeană, despre care, însă, nu avem decît un concept destul de vag. Esticii tind să facă din cultură un atu rentabil, întrucît e mai greu de măsurat. „Stăm rău cu economia, dar dacă vesticii ar şti ce cultură avem, ar cere să se integreze în Europa răsăriteană". În realitate, în Est ca şi în Vest, asistăm la ceea ce Adam Michnik numea undeva o vertiginoasă „*Disneyland*-izare"culturală. Europa pendulează între americanizare brutală şi anti-americanism provincial. Unitatea culturală europeană e, aşadar, mai curînd un concept de criză decît unul regulator. Să rezumăm: vrem o Europă unită, dar nu putem depăşi nivelul unor operaţiuni de infrastructură. Ne lipseşte viziunea, marea idee restauratoare, marele simbol întemeietor. Ceea ce riscăm să obţinem este o splendidă cochilie vidă, o Europă arătoasă, dar *fără interioritate*. Ştiind asta, chiar şi cei mai cinici tehnicieni ai unificării nu pot fi scutiţi de oarecari accese de *mauvaise conscience*. Iar pentru a le uita, ei organizează mari adunări festive în care se vorbeşte, se vorbeşte mult şi triumfal, despre miracolul integrării, despre „casa comună" a Europei, despre un vis pe cale de a se împlini. Sîntem gata să participăm cu încredere la această manevră terapeutică. Dar să nu programăm mari performanţe înainte de a fi cu adevărat vindecaţi.

2. Se vorbeşte mult pe tema unificării europene şi dintr-un alt motiv. Termenii discursului sînt, uneori, ambigui, iar scenariul propus sună, în etapele lui, artificial. Caracteristic e faptul că nu se face distincţia cuvenită între „integrare" şi „unificare". Cînd Vaclav Klaus, fostul prim-ministru al Cehiei, a încercat să o facă, conformismul comunitar s-a simţit jignit. Or, e limpede că *integrarea* fostelor ţări comuniste în mecanismul politico-economic al vestului e o operaţiune legitimă şi necesară, de vreme ce, după al doilea război mondial, cele două părţi ale continentului au avut un grafic de dezvoltare asimetric. Estul a rămas în urmă şi la margine, prin urmare estul trebuie recuperat, integrat, readus la ritmul „normalităţii". Dar în vreme ce „integrarea" pune accentul pe substratul comun al „părţilor" aflate în joc, „unificarea" subînţelege tocmai ideea unei dramatice separări. Unifici ceea ce e despărţit. În realitate însă, ceea ce e *gîndit ca despărţit* nu se poate unifica decît trudnic şi artificial. Integrarea vizează un *întreg*. Unificarea presupune dualitate. Or, dacă Europa are un sens, sensul acesta e tocmai integritatea ei organică, diversitatea armonică a corpului ei geografic şi spiritual. Corpul acesta, traumatizat de efectele segregaţioniste ale războiului ultim, are nevoie de un tratament recuperator. Înainte de a-şi reintegra toate membrele, el rămîne un corp bolnav. Unificarea preferă să vorbească nu despre un întreg dezechilibrat care îşi caută echilibrul, ci despre o *parte sănătoasă* a întregului care face sacrificiul de a se uni cu o *parte bolnavă*, atît de bolnavă încît nu mai are nimic în comun cu restul. „Europa" ajunge să însemne, astfel, o bucată de Europa. Un poet sîrb, Adam Puslojici, a spus-o mai tranşant: „Europa stă într-un picior!" şi invită piciorul tăiat la unificare. Pe acest fundal, ţările candidate au sfîrşit într-un grav complex de *exterioritate*. Ele merg *spre* Europa, adică spre ceva care se află *în altă parte*, undeva la distanţă, în altă dimensiune. E un fel de a spune că pentru *a ajunge* în Europa, trebuie să te decizi *să pleci din est*. Unificarea e pur şi simplu – expresia aparţine sociologului român Pavel Câmpeanu – „dez-estizare", adică simplificare suprarealistă a cardinalităţii: estul, compromis, dispare. Pe hartă nu mai rămîn decît direcţiile norocoase, respectiv vestul, nordul şi, cu oarecare indulgenţă, sudul. În loc de unificare, se foloseşte, uneori, şi cuvîntul „lărgire", încă şi mai echivoc. Cum să „lărgeşti" o unitate istorică, teritorială, culturală, cum să lărgeşti un organism viu fără să-l ucizi? Oricît de bine intenţionată, ideea generoasă a „unificării europene" suferă, cum vedem, de pe urma unei reflexii insuficiente şi a unor formulări superficiale şi nefericite. Dacă există, Europa nu trebuie „unificată", ci doar egalizată respiratoriu, integrată în parametrii firescului. Verbiajul de care aminteam la început caută, însă, să dea iluzia unei terminologii legitime şi a unei doctrine coerente, acoperind cu rumoarea sa nonşalantă o problematică mai complicată şi mai dureroasă.

Mă opresc aici. Constat satisfăcut, dar totodată stingherit, că am reuşit, de bine de rău, să produc încă un discurs despre Europa. Pînă la urmă, gîndindu-mă la onoarea şi bucuria care mi se fac, la marea figură fondatoare a luxemburghezului Joseph Bech, la prestigiul moştenirii lui Alfred Toepfer, la bunăvoinţa caldă a celor de faţă, oameni importanţi şi prieteni adevăraţi, la prezenţa solidară a lui Heinz Hertach, la inteligenţa euforizantă a lui Iso Camartin şi la plăcerea – pe care mi-o îngăduie acest premiu – de a oferi o şansă de desăvîrşire academică unei tinere cercetătoare pe care pariez cu toată încrederea, gîndindu-mă, aşadar, la toate acestea, nu mă pot abţine să declar că, dacă discursurile despre Europa au încă multe faţete discutabile, premiile în general şi premiile pentru activitate pro-europeană în special sînt un lucru foarte bun... N-am nici o obiecţie! Premiile au, poate, dezavantajul de a închide evoluţia premianţilor într-o trecătoare efigie. Dar ele deschid, în acelaşi timp, noi orizonturi de dezbatere şi aduc, în melancolia cotidiană a instituţiilor, un scurt şi fraged episod de fraternitate.

Vă mulţumesc şi vă sînt recunoscător tuturora. ▲

„Mergem doar în oraşe care ne stimulează“

– convorbire cu Frédéric MITTERRAND –

*Greu să-l convingi pe Frédéric Mitterrand să accepte postura de vedetă... Prezentîndu-l, la Institutul Francez din Bucureşti, între două proiecţii de filme ale sale (*Lettres d'amour en Somalie, *1981, şi* Madame Butterfly, *1995), ca „star de televiziune“, la fel de cunoscut ca PPDA (Patrick Poivre d'Arvor, prezentatorul de la TF1), F.M. s-a derobat printr-o piruetă politicoasă, „Nu, nici vorbă de-aşa ceva!“. Ce-i drept, vizionarea de la Institut arăta cinefililor bucureşteni o faţetă mai puţin cunoscută a realizatorului TV: aceea de cineast „à part entière“, de cinefil pasionat, maestru în arta colajului cinematografic, montînd, cu egală fervoare, frînturi de filme (Pasolini etc.) şi documente de arhivă... Cineast, aşadar – dar şi scriitor, administrator (cîndva) al sălilor „d'art & essai“, animator-prezentator, producător şi realizator de emisiuni TV, sporadic actor (a jucat, printre altele, în* Merry-go-round *de Jacques Rivette, 1983, şi a putut fi auzit, mai recent, ca voce – inconfundabilă – în* Le Fabuleux destin d'Amélie Poulain*), Frédéric Mitterrand rămîne – dincolo de cochetăria de circumstanţă – principalul protagonist al „operaţiunii“* 24 heures à Bucarest. *Venirea sa, împreună cu echipa TV5, a prilejuit şi interviul care urmează.* (**a.l.ş.**)

Pregătind acest interviu şi gîndindu-mă la multiplele dvs. activităţi, m-am întrebat care ar putea fi trăsătura de unire între ele... Cred că este vorba de dorinţa de a mărturisi, de a aduce o mărturie legată de feluritele forme pe care le poate lua istoria – personală (în filmele şi scrierile dvs.) sau colectivă (în emisiunile de televiziune, în documentare etc.). V-aş întreba, aşadar, dacă aşa este sau dacă ceea ce faceţi se leagă mai curînd de ceea ce se numeşte – cu un termen mai abstract – „devoir de Mémoire“ (=datoria Memoriei)? Sau poate de amîndouă...

E formidabil, pentru că aţi răspuns propriei întrebări – aşa că să trecem la următoarea!

O-la-la, iată un început ratat... Insist să-mi răspundeţi!

Risc să cad în melancolie şi să vă spun lucruri foarte melancolice...

Ne asumăm acest risc.

Ieri m-am plimbat pe străzile Bucureştiului pînă spre 1 dimineaţa şi am fost surprins să văd că încă mai circulă tramvaiele, la ora aceea! Pe o stradă din apropierea Parcului Cişmigiu era un asemenea tramvai şi cîţiva puşti alergau după el, încercînd să-l ajungă; era foarte frumos, de jur-împrejur imobile din anii '30, deteriorate de timp, apoi parcul – tot atîtea vestigii ale unei vieţi care ar fi trebuit să fie fericită, numai că decrepitudinea actuală arăta clar că nu fusese, şi-apoi acei copii care alergau, iar asta demonstra că, poate, avea să redevină...

Eu aşa funcţionez întotdeauna: resimt lucrurile într-un mod foarte puternic, aproape egoist, de-aceea cred că ceea ce fac este mai mult decît o mărturie – e o încercare de a ieşi din egoism, împărtăşind altora ceea ce simt. Iar asta poate lua forme foarte diferite, într-adevăr: de la acest *24 heures à Bucarest*, care este o operaţiune colectivă ce a necesitat multă pregătire şi multă muncă, la emisiuni de televiziune biografice, emisiuni de varietăţi etc., după cum poate lua forme mai intime, care corespund pesemne mai mult cu ceea ce vreau să fac sau care-mi permit să mă exprim într-un mod mai liber – cum sînt filmele pe care le-aţi prezentat la Institutul Francez. În fond, fiecare mijloc de comunicare este interesant, iar atunci cînd implică anumite constrîngeri, ca acest *24 heures à Bucarest*, poate fi chiar mai stimulator: poţi profita de construcţia de ansamblu pe care o prespune, de timpii de pe diferitele platouri, de rapiditatea cu care eşti forţat să legi o idee de alta ş.a.m.d. Cred că e important să te pui în slujba unui mecanism care te include şi în care persoana ta trece pe planul doi: *24 heures à Bucarest* nu este „Frédéric Mitterrand la Bucureşti“, este „TV5 la Bucureşti“! Sîntem o echipă care face enorm de multe lucruri – Elisabeth Tchoungui se ocupă de unele, eu de altele. Nu sînt decît o rotiţă într-un mecanism.

Din cîte ştiu, aţi mai fost în România.

Într-adevăr, am venit – de cîteva ori chiar – în 1990 şi, în plus, am „trăit“ mult la Bucureşti prin intermediul filmelor. Şi nu doar al filmelor: am fost foarte marcat, de exemplu, de cartea lui Paul Morand despre acest oraş. Am făcut atunci, în 1990, patru emisiuni despre România, apoi am continuat cu filme de actualităţi, cu biografii, am vizionat multe imagini de arhivă, deci aş putea spune că nu am întrerupt nici o clipă contactele cu această ţară şi cu acest oraş. Eram foarte curios să văd, după 12 ani, ce s-a schimbat...

Şi ce s-a schimbat?

Ah, sînt mult prea multe răspunsuri de dat! Sper să se vadă în emisiunea noastră, care se încheie cu o masă rotundă ce-ncearcă să răspundă tocmai la această întrebare.

Aminteaţi de filmele văzute; e vorba de documentare sau de filme de ficţiune?

Nu, este vorba despre un film pe care l-am făcut despre Regele Mihai, de o oră şi un sfert, care e în parte reuşit, în parte ratat; ratat, pentru că începutul era mult prea complicat, şi reuşit pentru că, de îndată ce-a apărut el, a devenit foarte interesant. Atunci am văzut toate acele imagini de arhivă cu România anilor '30, care, cum ştiţi, era foarte apropiată de Franţa, şi aşa se face că avem multe filme despre România – nu doar în Franţa, dar şi în Marea Britanie; filme în stare tehnică foarte bună. Nu ştiu dacă să vă spun – acum chiar că ieşim din cadrul TV5 –, dar aş vrea să fac „Memoriile Regelui Mihai“... Un film focalizat pe el – un film lung. În fine, nu ştiu exact cît de lung..., adevărul este că a trăit o viaţă atît de plină de evenimente încît se poate spune că sînt mai multe vieţi într-una singură! Există atîta schizofrenie în faptul de a fi continuat să trăiască în România, atunci cînd era deja în exil, există atîta suferinţă şi atîta dorinţă de a mărturisi încît cred, într-adevăr, că ar putea să iasă un film foarte bun. Dar necesită timp...

Aş vrea să mai adaug ceva, legat de această emisiune a TV5. Ideea a fost de a merge numai în acele oraşe care ne stimulează. Nu venim aici ca nişte tîlhari, ca să furăm nişte imagini şi să plecăm cu ele; vrem să rămînă ceva în urma noastră. Sînt atîtea subiecte posibile – de pildă, s-ar putea face un film formidabil despre arhitectura Bucureştiului...

Apropo de asta: trebuie să ştiţi că există o anumită nemulţumire, printre intelectualii români – bucureşteni, mai ales –, legată de faptul că vreţi s-o intervievaţi pe Anca Petrescu, arhitecta care a proiectat Casa Poporului.

Prima dată cînd am văzut-o, era în ianuarie 1990, i-am spus că va fi „Leni Riefenstahl a arhitecturii române“ şi că va trage după ea, ca un bolovan, această reputaţie... Nu era deloc conştientă de asta. Eu am mai curînd tendinţa să fiu gentil cu ea, fiind vorba de cineva profund tulburat de ceea ce s-a-ntîmplat. Văd în ea, pe de o parte, ceea ce este, şi, pe de alta, o figură emblematică pentru ceea ce s-a petrecut în România... Mi se pare nedrept – moralmente nedrept – ca ea să fie ţapul ispăşitor al unei culpabilităţi colective. De aceea am insistat să fie prezentă în emisiune.

interviu realizat de Alex. Leo ŞERBAN

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Nemîngîiaţii

În dormitor/In the Bedroom (2001), regia Todd Field, cu Tom Wilkinson, Sissy Spacek, Marisa Tomei, Nick Stahl, William Mapother.

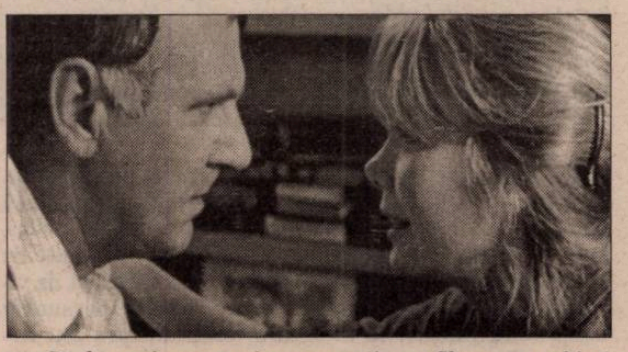

În bucătăria spaţioasă a soţilor Fowler (Tom Wilkinson şi Sissy Spacek), schijele sar în toate direcţiile atunci cînd cei doi explodează: fiul lor (Nick Stahl), care la sfîrşitul verii urma să plece la o şcoală de arhitectură şi care trăia o poveste de dragoste cu o femeie măritată (Marisa Tomei), mamă a doi copii, din orăşelul lor din Maine, a murit violent. Pînă acum, părinţii îndoliaţi n-au vorbit despre pierderea lor: ea (profesoara corului din liceu) s-a retras pe canapeaua din faţa televizorului, fumînd şi privind absentă emisiuni umoristice, în timp ce el (un doctor) îşi vedea în continuare pacienţii, juca poker, tundea iarba. Nu se mai întîlneau decît în dormitorul lor burghez, ca să adoarmă fără să se atingă, „noapte de noapte unul lîngă altul“ – în cuvintele altcuiva despre un alt cuplu – „ca două leşuri îngropate împreună“. Iar acum, cînd au început să vorbească, îşi spun lucruri oribile: ea îl acuză că n-a întrerupt la timp idila, pentru că prin intermediul fiului îşi satisfăcea pofta tomnatică de femei tinere, simple şi sexy („Fiul nostru a murit pentru o fantezie de-a ta“); el îi răspunde că fiul lor s-a legat de femeia aceea măritată, de pe un palier social inferior, ca s-o sfideze pe ea – mama dominatoare şi acră. Unora le trebuie zeci de ani ca să devină frumoşi, iar Sissy Spacek, a cărei celebritate ca actriţă durează de aproape 30 de ani, e abia acum frumoasă. Paloarea privirii ei, cînd încasează loviturile acestea, şi inflexiunile vocii lui Tom Wilkinson, felul cum învîrte cuvîntul în rană („Eşti *amară*, Ruth, şi e oribil că eşti aşa, *oribil*“) sînt aproape insuportabile – şi dacă unii spectatori rîd la această secvenţă (vezi P.S.), poate că au o scuză: încearcă să se distanţeze, să evite schijele. Dar abia după cîteva minute, cînd soţii încearcă să se împace, Wilkinson spune cuvintele care-ţi rup inima cu mila şi teroarea lor: îi cere iertare soţiei sale, pentru ce-a silit-o să audă, apoi adaugă jalnic – *„Nimeni n-ar trebui să audă aşa ceva de la nimeni.“* Doctorul nu mai poate opri hemoragia. Nu există leac.

Cît de moale pare, prin comparaţie, un film cu un subiect similar, premiat la Cannes şi ajuns tot de curînd pe ecranele noastre, precum *Camera fiului* de Nanni Moretti! Nici Moretti, nici cei care îl laudă pentru felul în care a rezolvat problema melodramei, înăbuşind-o, intelectualizînd conflictul, păstrînd distanţa faţă de suferinţa pe care o arată, nu par să-şi dea seama că acest gen de bun gust are un preţ: el sterilizează. Problema cu suferinţa (din care derivă problema mea cu filmul lui Moretti) este că n-o poţi învăţa bunele maniere, n-o poţi învăţa distanţa civilizată. *Camera fiului* este făcut astfel încît să-l admiri minut cu minut, la citirea fiecărei nuanţe. Cînd vezi *În dormitor* nu ai timp să-l admiri, eşti prea aproape. Regizorul Todd Field şi directorul de imagine Antonio Calvache oferă compoziţii plastice de mare rafinament – Spacek dirijînd corul în amurg şi, în fundal, portul cu vasele de pescuit ancorate, sau oraşul în zori, cu şiruri cuminţi de case paşnice şi nici ţipenie de om care să admire frumuseţea aceea, doar o maşină furişîndu-se înapoi dintr-o excursie sinistră; dar Field nu le lasă să-ţi sară în ochi. Este cel mai impresionant debut regizoral pe care l-am văzut de multă vreme – mai bun decît *American Beauty*, mai profund.

În unele prim-planuri, Wilkinson (l-aţi mai văzut în *The Full Monty* şi în *Shakespeare in Love*) aduce cu Ian Holm, dar fără ticurile acestuia, fără nimic histrionic: o faţă formată de viaţa pe care a dus-o, faţa unui doctor provincial, tolerant, cumsecade. Spre final, cînd, încercînd să oprească hemoragia familiei sale mutilate, doctorul face un lucru şocant, acţiunea sa ridică o problemă morală pe care o ducem cu noi acasă. Filmul nu încearcă să o rezolve, e irezolvabilă. Nu putem aplauda gestul acela (filmul n-are nici o legătură cu seria *Death Wish*, cu Charles „Justiţiarul“ Bronson – apologii ale dreptăţii făcute pe cont propriu, ale *vigilante*-ismului), după cum nu-l putem condamna. Durerea l-a dus pe doctor într-o zonă unde nu-l mai putem urma. E singur acolo, căci nimeni nu poate să simtă decît o parte infimă din durerea altcuiva. Romancierul şi criticul literar englez David Lodge, care interpretează filmul ca alegorie a tragediei din 11 septembrie şi a consecinţelor sale (precizînd că acest nivel alegoric e „involuntar şi fortuit“, pentru că filmul era deja terminat), vede într-una din imaginile finale – rana de la degetul doctorului, căpătată cînd pescuia homari, s-a vindecat – o lecuire simbolică. Dar întregul imaginii respective spune altceva: doctorul zace în pat, aproape gol, aproape mort, lîngă o ţigară uitată de soţia lui, astfel încît nu mai ştim dacă fumul iese din scrumieră sau din cearceaf sau din mintea doctorului, din speranţele lui de vindecare. Aşa cum ne aminteşte un alt cronicar, pentru André Dubus (scriitorul din a cărui povestire – *Killings* – e inspirat filmul) clişeul despre rănile care pînă la urmă se închid e doar un clişeu. Doctorul nu-i povesteşte soţiei sale despre lucrul pe care l-a făcut. Nu vorbesc despre vreo satisfacţie sau purificare sau remuşcare. În schimb, el pomeneşte un detaliu care nu-i dă pace: imaginea femeii pentru care fiul lor a murit, zîmbind fericită alături de bruta ei de soţ, care nici măcar nu mai pare o brută, doar un crai provincial inofensiv – amîndoi într-o fotografie de pe peretele unei toalete. Fotografia aceea ne urmăreşte şi pe noi, ca o vină.

P.S.: Am văzut filmul la simandicosul cinematograf Studio, cu obişnuitul public tînăr, bine îmbrăcat şi prost informat de sîmbătă seara. A trebuit să înceapă filmul pentru ca unii spectatori să descopere că, iaca poznă, nu-i o comedie! Ceea ce nu i-a împiedicat să se manifeste ca şi cum ar fi fost – doar era sîmbătă seara, aveau şi ei dreptul să se distreze, nu era vina lor că filmul era altceva decît se aşteptaseră. Poate că n-ar trebui să insist – insensibilitatea nu-i ceva nou sub soare. Dar mi se pare alarmant faptul că atîţia spectatori (şi, după cum arătau, erau studenţi cu pretenţii şi tineri profesionişti cu păreri bune despre ei înşişi) par să se fi mulţumit, în materie de cinema, cu lucrurile pe care le oferă televizorul: gălăgie şi băşcălie. Şi dacă un film nu le oferă aceste lucruri, şi le procură singuri. Efortul de a gîndi sau de a simţi într-o sală de cinema e de neconceput pentru ei („Ce-şti nebun? Mi-am scos şi eu gagica la film...“). Despre *În dormitor* se vorbise recent la televizor, cu ocazia premiilor Oscar, iar în săptămîna lansării, Camelia Ghioc îl rezumase şi îl recomandase în *PRO TV Magazin*, în cîteva fraze simple, convingătoare. Fraze care le-au scăpat, probabil, celor care au intrat în sală convinşi că li se pregăteşte o comedie. Drept care mă întreb naiv: dacă nu citesc nici *PRO TV Magazin*, atunci ce naiba citesc?

▲

Matei MARTIN

La Bucureşti, printre străini

„Cum ne vede lumea civilizată?“ – iată o temă aproape obsedantă. Cel mai adesea, România s-a făcut cunoscută datorită reportajelor despre copiii străzii, despre căminele de copii bolnavi de SIDA, despre privatizări frauduloase, despre hoţi. Dar, de cele mai multe ori, România este ignorată de mass-media europene. O emisiune de 24 de ore despre România, cu transmisiuni în direct, cu reportaje, documentare şi interviuri ce „scanează“ istoria şi prezentul ar fi putut să ne pună pe gînduri: oare ce mai vor să arate acum? De data asta, totul este la vedere: tot românul francofon a putut vedea, ca într-o oglindă, cum ne văd francezii – cultural, cei mai apropiaţi prieteni ai românilor. Tema emisiunii – „Ce s-a schimbat în România?“ – i-a adus pe cei doi prezentatori ai postului TV5 – Frédéric Mitterrand şi Elisabeth Tchoungui – la Bucureşti. Am însoţit echipa de la TV5 într-o excursie fantastică prin Bucureşti, în demersul lor aproape arheologic în căutarea schimbării. Şi i-am urmărit prin intermediul unui echipament din dotarea carului TV, un fel de monitoare audio din care se auzeau, amestecat, vocile prezentatorilor şi regia de emise. Multe din cele auzite – frînturi de discuţii cu invitaţii, comenzi tehnice, bîlbe involuntare, voci anonime – fac cît toată emisiunea!

O să vă povestesc cum a fost...

În direct

Nu întîmplător, realizatorii au hotărît ca punctul de plecare al emisiunii să fie „Piaţa Revoluţiei“. Nu neapărat pentru că imaginea fostului C.C. a rămas încă vie în memoria francezilor datorită transmisiunilor în direct preluate în decembrie ‘89, cît datorită simbolurilor la care acest loc face trimitere: plecarea lui Ceauşescu a fost – pentru toată lumea – primul semn al schimbării. Frédéric Mitterrand şi Elisabeth Tchoungui sosesc pe platou cu jumătate de oră înainte de direct. Emoţii mari, se pregătesc ultimele detalii ale discursului. „Totul e gata. Echipa de la TVR, care ne asigură transmisiile în direct, şi-a făcut foarte bine treaba“ – ne spune realizatorul emisiunii. *On the air!*

Din Piaţa Revoluţiei mergem în faţa Ateneului Român – una dintre sălile de concert cu cea mai bună acustică din Europa, cum avea să remarce, în aceeaşi seară, pianista Vanessa Wagner. O sală „construită de francezi“, situată în inima Bucureştilor şi aflată în inimile românilor, gazdă a numeroase concerte extraordinare. Ateneul *Roman* din *Budapesta,* au greşit, ca de obicei, francezii – din fericire, a fost doar o repetiţie – este unul din locurile în care românii şi-au trăit rezistenţa prin cultură. „Micile“ inadvertenţe s-au corectat la transmisiunea în direct.

Covorul roşu şi mătura

De la Ateneu, rămîn cîteva zeci de minute pînă la următoarea transmisiune în direct: un interviu cu Roxana Theodorescu, directoarea Muzeului Naţional de Artă. Atmosferă încărcată – se pregăteşte inaugurarea unei noi galerii, sînt aşteptaţi invitaţi cu rang înalt. Curtea muzeului e împînzită de sepepişti care privesc suspicioşi la desfăşurarea de forţe (cameramani cu echipament complet) din „obiectiv“. Apar şi femeile de serviciu cu măturile afe-

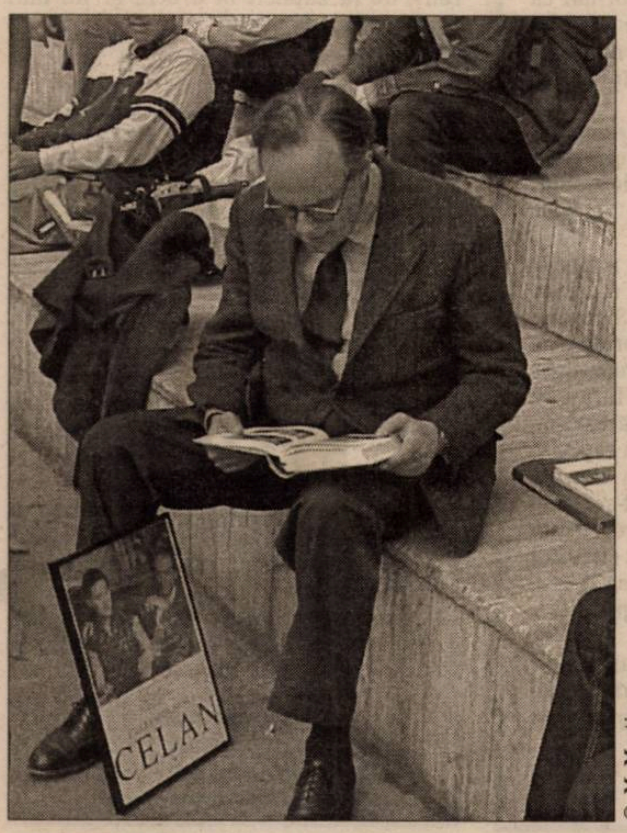

© M. Martin

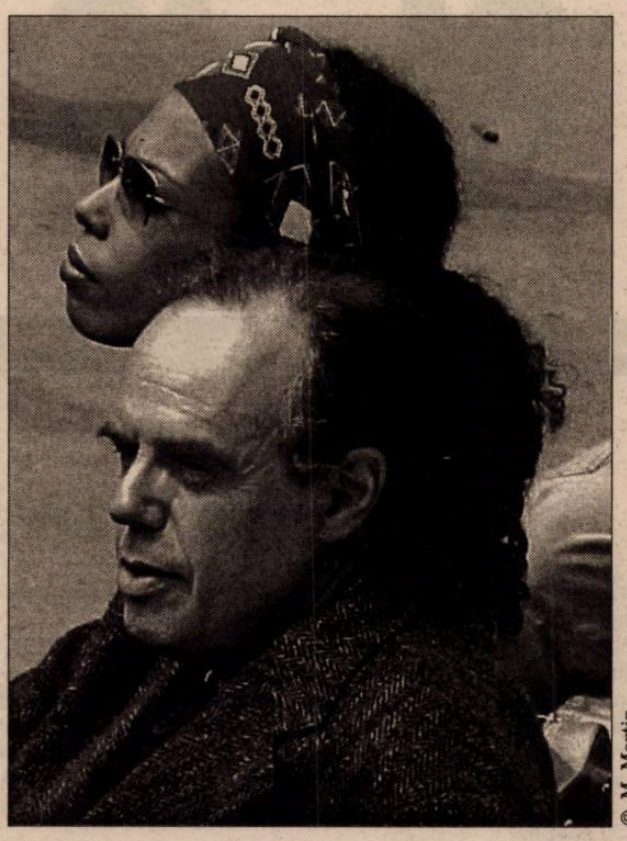

© M. Martin

rente; obiectivul lor e să cureţe un covor roşu lung de vreo 50 de metri pe care va păşi însuşi ministrul Culturii pentru a rosti, de la tribună, discursul inaugural. Şi cum pînă la „direct“ mai e vreme berechet, francezii nu se pot abţine să nu fotografieze, intrigaţi şi amuzaţi, toate aceste pregătiri. Evident, scena nu se opreşte aici: în „obiectiv“ intră ditamai fanfara militară, cu tobe şi alămuri. Dirijorul vrea musai să cînte ceva în timpul interviului cu directoarea muzeului, dar negocierile multilaterale, cu directoarea şi cu prezentatorul emisiunii, eşuează lamentabil; li se permite să rămînă în formaţie completă, în *arrière-plan*. „Păcat“ – se aude o voce nemulţumită din cască. „Ar fi fost amuzant.“ Dar s-a oprit aici, căci o altă voce anunţă cîte secunde au rămas pînă la direct. Cu multă căldură – poate supralicitînd – Frédéric Mitterrand compară Muzeul Naţional de Artă cu Muzeul Louvre din Paris. „Un muzeu care încă nu şi-a arătat toate secretele, colecţii ascunse în anii comunismului, opere de artă distruse în timpul revoluţiei.“ Schimbarea de aici constă din aducerea la lumină a unor lucrări care încă nu au fost văzute de public şi din restaurarea lucrărilor distruse în decembrie ’89 – demers la care au participat multe muzee europene, inclusiv franceze – după cum avea să menţioneze doamna Roxana Theodorescu.

De la clădirile cu care ne mîndrim trecem la Casa Poporului. Arhitecta şefă, Anca Petrescu, nu este o persoană iubită de români: edificiul administrativ a fost construit pe locul în care buldozerele au demolat un cartier întreg al „micului Paris“. Dar planurile Ancăi Petrescu au apărut după ce s-a demolat cartierul – afirmă Frédéric Mitterrand, încercînd s-o apere pe arhitectă de o culpă pe care oricum nimeni nu i-a imputat-o. Acest trecut însă o interesează mai puţin pe Anca Petrescu. Important e că această construcţie e „o mărturie vie a spiritului creator al românilor“. Şi că drepturile ei de autor trebuie să rămînă intangibile... Paradoxală alăturare de afirmaţii...

Gara de Nord

Clădirea construită în stilul anilor ’30 – stilul preferat al lui Frédéric Mitterrand – a devenit celebră în Occident din cauza reportajelor despre „aurolaci“. Dar vremurile se schimbă: există multe organizaţii neguvernamentale care se ocupă de aceşti copii. Ideea de a realiza un interviu cu nişte activişti ONG chiar în peisajul Gării de Nord este mai mult decît nimerită pentru a modifica şi imaginea despre „nepăsarea“ românilor faţă de problema copiilor fără adăpost. „Iar cu aurolacii? De ce nu arată şi ceva de bine?“ mă întreabă, enervat, un trecător. Nu se convinge cu nici un chip că e vorba despre altceva – despre atitudinea faţă de această problemă şi despre modalităţile în care se acţionează pentru a ameliora situaţia. „Mergeţi la Ateneu!“, mai spune, şi se îndreaptă spre un peron.

Într-adevăr, urmează a doua transmisiune de la Ateneu: un interviu cu Mariana Nicolesco, apoi unul cu Radu Varia şi încă unul cu Vanessa Wagner. Concluzia: românii au cu ce să se mîndrească.

De la Ateneu ajungem, pe nesimţite, la o cu totul altă muzică: în Lăptăria Enache cîntă Sarmalele Reci. Instalarea echipei e greoaie, căci localul e îngust şi plin de lume. Şi mai grav, monitoarele audio devin inutile – e prea mult zgomot. În schimb – funcţionează monitoarele video. Întîmplător, chiar pe TV5. Am picat la ţanc – tocmai se transmit ştirile. Deşi nu se aude nimic, e lesne să-ţi dai seama despre ce e vorba: Le Pen, alegeri etc. Iar muzica Sarmalelor merge parcă de minune cu aceste imagini: cîntă „La panaramă“... Greu de explicat francezilor această expresie – ar înţelege poate dacă aş arăta cu degetul înspre poetul Paul Daian şi trompeta de care nu se desparte niciodată.

În Lăptărie, fac nişte scurte filmări „de atmosferă“, „într-unul din cele mai populare localuri din Bucureşti“. „Mai sînt şi altele?“, întreabă cineva din echipa de filmare. Nu-i mai răspund.

Km 0

De Florii, ziua începe cu slujba de la Biserica Sfîntul Anton. Cameramanii îşi fac cu greu loc printre credincioşii din biserică... „se filmează slujba“... „Oare străinii ăştia ori fi avînd Florii?“ – se aud, amestecate, voci la cască. Părintele Bogdan povesteşte ceva din istoria bisericii lui şi a altor biserici din Bucureşti. Revine tema schimbării: pe vremuri, lăcaşurile de cult au fost distruse, mutate, închise. Acum, multe au fost restaurate. Întrebarea dacă Biserica Ortodoxă e o biserică bogată îi face să surîdă pe cei cîţiva credincioşi din curte. Nu, nu e, dar îşi dă silinţa să-i ajute cît mai mult pe cei ce au nevoie... avea să răspundă părintele Bogdan. Şi încă ceva: da, au existat preoţi care au colaborat cu Securitatea. Un răspuns răspicat, hotărît, dar jenat, la care nici măcar Mitterrand nu cred că s-a aşteptat.

Următoarea etapă – Hanul lui Manuc, descris de Isabelle Dillmann, „grand reporter“ la revista *Le Figaro Magazine*. Spre nemulţumirea hangiilor, filmarea durează mai mult decît s-a prevăzut, în schimb ei se bucură că e transmisă în direct: „să vadă francezii ce cîrciumi era pe vremuri... *Vive la France!*“

Emisiunea se incheie, simbolic, în Piaţa Universităţii, la Km 0 al democraţiei. Ultimele concluzii – „da, s-a schimbat ceva în România“; şi chiar dacă lucrurile merg încă prost, trebuie să ne păstrăm optimismul. Cît despre „oglinda“ celor 24 de ore despre România... e o chestiune de percepţie. Şi de atitudine.

▲

Valori comune

● Un canal TV mondial riscă întotdeauna să fie un canal TV „străin“, în orice loc ar merge. Or, obiectivul TV5 este să fie un canal apropiat de oameni şi de diferenţele dintre ei. TV5 este nu doar o televiziune francofonă; este de fapt singura televiziune multiculturală din peisajul audiovizual actual, pentru că ea prezintă culturi diferite, legate între ele prin limba franceză. Dar, dincolo de utilizarea limbii franceze, există cîteva valori comune pe care TV5 le propagă: noi credem în diversitatea culturală, informaţia este comentată din diverse puncte de vedere (nu există niciodată o „gîndire unică“), jurnaliştii noştri sînt de diferite naţionalităţi şi se exprimă în franceză cu toate accentele posibile. Cred că reuşim să cultivăm toate aceste valori – nu sîntem o televiziune „fără mesaj“ şi în nici un caz o televiziune comercială.

● În emisiunea *24 heures...* încercăm să arătăm totul, inclusiv lucrurile care deranjează, pentru a obţine o imagine *adevărată* a ţării în care ne aflăm. Imaginea poate seduce tocmai pentru că e adevărată. Dacă trişăm, dacă eliminăm aspectele neplăcute, atunci trecem pe lîngă realitate. Vrem să spunem totul şi să arătăm totul, dar cu o privire pozitivă asupra viitorului, şi pînă la urmă asta conferă credibilitate efortului nostru.

● Mă gîndesc la o emisiune despre Bucureşti de cîţiva ani, am fost aici prima dată în 1998. România e o ţară absolut incredibilă în materie de francofonie, este un punct de iradiere în Europa Centrală, şi apoi există relaţiile privilegiate între România şi Franţa, aşa încît era necesar şi urgent să fac o emisiune în România. Este bine totuşi că am aşteptat: este prima emisiune din seria *24 heures...* care a fost concepută împreună cu Frédéric Mitterrand, cu implicarea lui completă, de aceea este o emisiune care capătă sens, are o anumită dinamică. Cred că pentru Bucureşti şi pentru România este o şansă faptul că emisiunea arată ca o „poveste“ spusă de Frédéric Mitterrand, care observă şi comentează ce s-a schimbat aici în ultimii zece ani şi dă un sens şi o valoare imaginilor.

Marie Christine SARAGOSSE
vicepreşedintă TV5 Monde

Iaromira POPOVICI

bazar

Obiceiuri de seară

Seria de tabieturi continuă, indiscutabil, seara, cînd se spune că familia se întruneşte. Nu ne afundăm inutil în comentarea termenului de „familie“ şi a diminuărilor salecare, de la excluderea, treptată, în multe cazuri, a unchilor şi mătuşilor de pe listă, apoi a bunicilor, a ajuns, nu de puţine ori, chiar la a tatălui. Întrunirea familiei nu mai înseamnă, atît de des, cina copioasă (incluzînd, neapărat, friptura şi cartofii prăjiţi) de modă mai veche sau nici măcar varianta ei frugală şi bogată în vitamine de provenienţă mai recentă. O nouă variantă, mai independentă şi mai puţin interactivă, se întrevede: fiecare dintre membrii familiei, cu cîte un iaurt Danone, eventual Activia, în mînă, desfăşurîndu-şi, pe cont propriu şi în părticica sa de spaţiu comun, activităţile de seară preferate: fiul/fiica jucîndu-se pe computer sau chat-uind; tatăl – uitîndu-se la meci sau la Discovery, sau performînd jocuri la nivelul lui pe computer; mama – savurîndu-şi, dacă se poate, telenovela sau soap-ul pe un alt televizor, răsfoindu-şi revistele de femei preferate sau punînd în practică sfaturile cosmetice sau gospodăreşti de acolo. Desigur, pot exista şi variaţiuni, cum ar fi fiul adolescent cu o pungă de chips-uri în mînă, în loc de iaurtul Danone, tatăl cu un pahar de bere sau whiskey şi mama cu unul de gin etc. Tonul doct, de generalizare, nu trebuie să vă păcălească: nu e vorba de un studiu sociologic, nici măcar pe eşantion redus, ci de o trecere în revistă a unui nou tip de prejudecăţi, a unui nou tip de mental colectiv care a început să cîştige teren: mai independent, mai raţional, poate mai puţin hedonist şi foarte tributar schimbărilor.

Imaginile despre tabieturi şi proiecţia lor reală influenţează, întrucîtva, şi angoasele de noapte: obiceiurile izvorîte din necesitate şi prevedere, precum încuiatul uşii peste noapte cu mai multe lacăte, închisul apei de la baie sau stinsul focului la bucătărie. La o primă vedere, enumerarea acestora din urmă poate părea absurdă: ele nu ţin de ritualuri de familie, veţi spune; sînt simple necesităţi. Totuşi, cînd familia se tot împuţinează şi exaltarea migrează tot mai vădit spre plictiseală, acestea devin adevăratele tabieturi. Pentru unii oameni singuri, de pildă, a verifica de mai multe ori dacă şi-au încuiat bine uşa sau dacă au pus prosopul roz în teancul asortat devine un mod de a-şi ocupa un timp prea dilatat. Fricile-tabiet pot evolua şi ele, odată cu tehnica şi proporţional cu veniturile subiectului: acesta îşi poate verifica alarma, şi nu iala; un aragaz perfecţionat îl poate anunţa, emiţînd vreun zgomot, dacă nu a fost bine închis; robinetul automat se poate închide singur, după un timp, dacă l-ai uitat prea mult deschis etc. Angoasele de noapte rămîn, probabil, chiar pentru mulţi cu venituri promiţătoare; ele pot fi, însă, direcţionate spre o eficienţă ale cărei gesturi tind să le înlocuiască: în complicata operaţiune de setare a unei alarme, de exemplu, rămîne prea puţin timp pentru frica de singurătate sau jelirea unei iubiri pierdute. Altfel, rişti ca perfectul mecanism să sune în gol, să trezească tot blocul şi să aducă poliţia, degeaba, pe capul tău.

▲

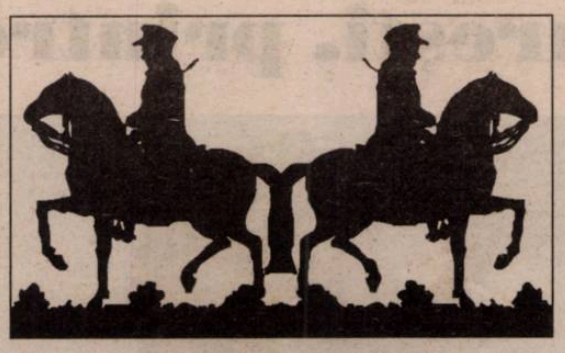

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O enigmă stanbranistă

Am primit prin e-mail, de la dl Dan Matei, următorul mesaj fără de precedent în memoria *Dilemei:*

„Întreb de la amator la profesionist: cine a avut (geniala, după mine) idee de a traduce Laurel and Hardy prin Stan şi Bran?“

Prompt, ca aşa-numit profesionist, răspund că nu ştiu. Dar fiindcă profesiunea mea e aceea de nuvelist, mă simt obligat să precizez că nu aud pentru prima oară această întrebare întru totul mirobolantă, pe deplin justificată. E una dintre acele întîmplări cu care viaţa mea de stanbranist capătă – după expresia de mare inspiraţie a dlui Alexandru George – sensul din urmă, închis între haz şi spaimă.

În luna martie a anului 1985 – niciodată martie nu mi-a adus noroc, cu excepţia unui amor foarte consistent, dar şi el nefericit în *happy-end*-ul său –, redactor la o revistă de cinema, am fost chemat de redactorul-şef, care a închis imediat uşa cu yala şi mi-a înmînat – tăcut, dar imperativ – un plic dintr-o hîrtie cretată de lux, avînd ca antet, sus, în stînga: „Republica Socialistă România“, stema şi sub ea: „Consiliul de Stat“; în stînga, jos, lîngă colţul plicului, un număr... Înăuntrul plicului simandicos, se găsea un plic ordinar, cu ştampila peste un colţ al timbrului (2 lei): „Brăila-Tranzit 19.02.85“ şi ca adresă, cu litere bătute la maşină: „Consiliul de Stat al R.S.R. – Bucureşti“.

În acest al doilea plic erau două pagini dactilografiate.

Prima purta şi ea, sus, în dreapta, ştampila acelui organ suprem, într-un chenar roşiatic: „Consiliul de Stat. Sectorul scrisori şi audienţe nr. (completat de mînă: 40478) şi cu litere mai mici, formula stas: „Vă trimitem spre competentă soluţionare... a se comunica petiţionarului măsura adoptată. După rezolvare, scrisoarea rămîne în arhiva Dvs“. Coborînd cu privirea sub ştampilă, am văzut imediat cele două cuvinte sacramentale, bine centrate, în majuscule:

TOVARĂŞE PREŞEDINTE

şi în clipa aceea redactorul-şef mi-a cerut să citesc „cu cea mai mare atenţie“, ceea ce am şi făcut, invadat de acea seriozitate specifică omului care ştia cine e tovarăşul preşedinte al Consiliului de Stat.

„Subsemnatul... domiciliat în Brăila... Piaţa Lenin nr..., scara..., ap... cod 6100,

prin prezenta, supun atenţiei Dvs, următoarele:

M-am adresat revistei *Cinema* (pe care o apreciez totuşi ca o revistă de un bun nivel) să-mi răspundă cine i-a dat în româneşte numele de Bran lui Oliver Hardy din celebrul cuplu american Stan şi Bran.

Nu mică mi-a fost surpriza cînd am aflat că în revista *Cinema,* nr. 5/1984 mi-a apărut răspunsul... (pe care-l anexez în copie)

Deci, tovarăşe preşedinte, în accepţiunea revistei *Cinema,* un om care întreabă = un bufon, deoarece stîrneşte rîsul. Nu era oare mai normal ca acelaşi tovarăş redactor căruia i-am stîrnit rîsul să se documenteze şi să-mi răspundă la întrebare sau eventual să răspundă că nu ştie? Dar este mai uşor de expediat un om, chiar într-o formă voalată, decît să-i răspunzi la o întrebare chit că o asemenea întrebare nu se pune în fiecare zi.

Ca să vedeţi şi Dvs. cum respectă redactorii presei noastre centrale Hot. C.C. al P.C.R. şi legea nr. 1/1978 cu privire la modul de soluţionare a cererilor, sesizărilor, reclamaţiilor şi propunerilor oamenilor muncii. Cu deosebită stimă...“ şi data, lîngă o semnătură rapidă, enormă, indescifrabilă: 14. Feb. 1985.

Am trecut – în timp ce redactorul meu şef nu înceta să-şi ridice mînecile pulovărului său, semn de maximă nervozitate – la a doua pagină: ea conţinea într-o copie dactilografiată – intitulată sus, în dreapta: „Extras, pag. 23, revista *Cinema,* nr. 5 (257, anul XXII) – răspunsul primit de brăilean în rubrica „Am zîmbit la...“ din „Curierul“ semnat, în fiecare număr, de mine; erau reproduse titlul rubricii, apoi întrebarea dumnealui: „Cine i-a dat lui Oliver Hardy, în românește, numele de Bran?“ şi, bineînţeles, răspunsul scandalos: „Mărturisim că e o întrebare din stocul acelora care nu ne-au trecut vreodată prin cap.“

Spontan, asumîndu-mă ca tîmpit, m-am trezit argumentînd că din răspuns nu reieşea că „l-am făcut de bufon sau că am rîs de el“. Redactorul-şef, mai mult ca sigur, nu m-a auzit; pe cel mai grav ton, mi-a spus că, deşi înregistrate cu număr, hîrtiile – ca să nu ajungă „mai sus“... – fuseseră scoase din circuitul normal, nu trebuia să se ştie cum, „au lucrat prieteni de-ai noştri“, să le iau, să le arunc, să le ascund, dar mai ales să „terminăm cu actele astea gratuite... înţelege o dată că nici un Gide nu lucrează la Consiliul de Stat“.

Nu le-am aruncat, le-am ascuns, le-am păstrat – bine am făcut; azi – pe o vreme cînd se tînjeşte intens la martiraj – pot atesta că am fost singurul stanbranist din România denunţat celor mai înalte foruri pentru că n-am ştiut cine l-a numit Bran pe Hardy.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Bubu zburătorul

„Să mor eu dacă nu zbor fără să ating pămîntul. Îmi bag capul în pămînt şi trag o fugă unde nu te aştepţi. Ce vrei să-ţi aduc? Aduc fericirea. Uite, bagă capul în cîrpa asta. Îţi trag trei pumni în ceafă şi zbori şi vezi numai stele. Uite, aduc fericirea. Bagi capul în cîrpa asta şi cu doi pumni zbori printre stele. Unchiu' meu m-a învăţat, îmi dădea pumni şi pumni. Dacă nu eram cuminte, zicea: bă, nu tu aduci fericirea? Mă-ta a murit, s-a îngropat cu iubiţii de pe TIR-uri, o paraşută, şi tu îmi aduci mie fericirea? Uite că nu, îmi dădea pumni în cap şi în spinare. Îmi dădea şuturi în fund, îmi dădea pantalonii jos şi uite aşa îmi făcea, că cică ştiu eu de ce. Şi mă bătea, dar zicea că aşa e fericirea, că să mă obişnuiesc cu ea. Sînt la Spital de o sută patruzeci şi şapte de luni şi zece zile. Sînt foarte-foarte fericit. Aici sînt duşuri reci, sînt duşuri calde, ne leagă cu cămaşa, nu ne bate, dar e bine. M-am internat singur. Mă dădeam cu capul de ciment, nu vroiau să mă interneze. M-am urcat să mă arunc de pe spital, atunci au zis că mă prefac. Eu ştiu că mă prefac, dar unchiul meu a murit de bătrîneţe, avea 129 de ani şi patru luni şi nu mai putea să mă facă fericit. Uite-mă, sînt băiat mare, am grija mea de acum încolo. Aici vor să mă dea să muncesc, dar eu nu vreau, că sînt cuminte, dar ce să fac... a, să car găleţile de porci, da, e bine, dar ce mă fac, dacă mă dau să car, eu ştiu, seringi, da, ar fi bine seringi, dar dacă, e bine orice. Uite, ies în faţa spitalului, dar să nu spuneţi la doctori, că mă dau afară, că eu mă duc cu un ciorap şi tricotez în faţa spitalului şi vin oameni şi se minunează şi eu le zic: bine, dar e ciorap, ia băgaţi capul aici, să vedeţi voi ce bine e. Dar se strîng numai golani care se distrează şi nu ştiu decît de glume, eu sînt serios, nu aşa cum sînt unii doctori care zic: hai cu mine, Bubule, că am de umblat în capul unuia şi mă plictisesc. Vai de capul lui! Eu cînd o să mă fac mare o să merg la mare şi o să mă arunc de pe mal direct în mare. N-am văzut marea pînă acum, nu ştiu cum o fi, dar o să mă înghită. Muntele nu-mi place. Zicea Mircică că lui de la munte i s-a tras un curent, de la zăpăcit la urechi şi nu mai poate munci de atunci.“

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Bucureştiul interbelic se întoarce

A existat după 1989 o resurecţie importantă a interesului pentru Bucureştiul interbelic. Nu întîmplător, această resurecţie se datorează în primul rînd arhitecţilor, mai precis echipei Uniunii Arhitecţilor din România condusă pe atunci de Alexandru Beldiman. Că acest interes a venit dinspre profesioniştii care şi-au exercitat meseria în condiţiile ştiute nu e de mirare. În comparaţie cu cele petrecute după război, dar mai cu seamă în anii optzeci, perioada interbelică li se va fi părînd acestora idilică. Oraşul vibra de viaţă, plin de contraste fără doar şi poate, dar nu lipsit de importante reuşite urbane şi arhitecturale.

Planul de urbanism din 1935, elaborat de cei mai importanţi şi autorizaţi arhitecţi şi urbanişti ai vremii, rămîne încă un model de reuşită a modului în care oraşul poate fi gîndit în devenirea sa viitoare. Planul din 1935 descrie cu mijloacele proprii urbanismului un oraş care nu a fost să fie. Ce s-a realizat din el rămîne fragmentar prezent, dacă nu a fost deja demolat. Captiv în fotografii păstrate de împătimiţi (precum cei menţionaţi în pagina de gardă a recentului album eponim editat de Noi Media Print, a cărui lansare recentă la galeria Craii de Curtea Veche din str. Covaci prilejuieşte acest text), Bucureştiul dinainte de război este recuperat, iată, doar prin intermediul fotografiilor şi al planurilor de construcţii care nu au apucat să facă proba zidirii. Expoziţia *Bucureşti 1920-1940: între avangardă şi modernism*, nerepetată nici prin complexitate, nici prin programul curatorial, a lăsat şi ea un album somptuos, din ce în ce mai greu de găsit pe piaţa de carte. Probabil că Editura Simetria va binevoi cîndva să ni-l pună la dispoziţie sub formă de CDROM, aşa cum s-ar cuveni, date fiind preţurile tipăriturilor şi faptul că modernitatea noului mediu îl recomandă pentru astfel de proiecte. De asemenea, o serie de alte albume post-expoziţii, precum cele despre Marcel Iancu sau Horia Creangă, a fost prezentă în anii nouăzeci în locuri discrete.

Noi Media Print ne aduce într-un alt registru al acestei nostalgii recuperatoare. Recentul său album, dedicat Căii Victoriei, face parte dintr-o serie de astfel de albume destinate în egală măsură nouă, dar şi publicului din afara ţării. Seria va continua, iar cartea de istorie a Bucureştilor în date pe care Editura Paideia o pregăteşte va augmenta cu informaţii acest bagaj ilustrativ (sau viceversa?). Inutil să mai laud graţia prezentării, somptuozitatea punerii în pagină şi a „sepiilor" din imagini. Este un album retrospectiv, dar unul util pentru cei de astăzi şi dincolo de trezirea nostalgiilor celor vechi. Multe din imagini ne informează nu numai asupra arhitecturii de pe această cale regală a oraşului-capitală, ci şi asupra evenimentelor asociate cu ea. Regii defilează de Bobotează, cetăţenii bine îmbrăcaţi flanează pe Corso-ul bucureştean, scriitorii se strîng la Teatrul Naţional cel vechi pentru un simpozion al SSR, trăsurile îi aşteaptă la ieşire în acea piaţă; florărese, ziare, geamgiul şi olteanul cu cobiliţe, soborul de preoţi, toate personajele cunoscute accentuează efectul de realitate al albumului. El este de folos şi în chip comparativ, unele locuri fiind prezentate înainte şi după schimbările din anii treizeci; din nefericire, comparaţiile nu sînt sistematic făcute, cu alte cuvinte selecţia fotografiilor nu şi-a propus ilustrarea devenirii urbanistice dintre războaie decît colateral. Cu alte cuvinte, există şi unele obiecţii de făcut, chiar dacă minore. Ce caută fotografii de secol XIX într-un album despre timpul interbelic? Şi, tot aici, de ce se foloseşte o formulă englezească interbelică, desuetă, precum acest *interbellum* şi nu mult mai uzualul *pre-war,* care ar fi salvat şi folosirea unor fotografii afară din temă? Dar albumul e o bijuterie şi merită întîmpinat ca atare!

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Povestire pascală

Moş Pavel îşi făcea apariţia în şantier doar cînd era nevoie de el. Niciodată prea devreme, niciodată prea tîrziu. Nu plictisea pe nimeni, părea că are zeci de locuri de inspectat şi că nu-şi permite să irosească timpul. Al său sau al altora. În statele de plată avea calitatea de cetecist. Adică era controlor tehnic de calitate – un expert a cărui semnătură garanta calitatea monştrilor de beton înainte şi după turnare. Poziţia armăturilor, calitatea tubulaturilor care străbăteau viitorul baraj, marca betonului şi aşa mai departe. Detalii care, dacă nu erau respectate, ne-ar fi atras nedorita atenţie a zelosului securist local, care îşi băga nasul cînd şi unde te aşteptai mai puţin. Moş Pavel apărea însă exact la timp, îmbrăţişa din priviri frontul de lucru şi zicea cam aşa: „No, ficiori, iar aţi pus armătura ca la Sodoma şi cofrajul ca la Gomora". Sau alte elaborate comparaţii biblice. Căci Moş Pavel CTC-istul era, de fapt, preot greco-catolic. Sau, mai bine zis, fusese.

Cîndva demult, într-o epocă de care îl despărţeau 11 ani de puşcărie şi alte vreo două decenii de şantiere. „Făcuse" Bicazul, Oltul, Argeşul, Porţile de Fier, nomad ca toţi betoniştii, fierarii, inginerii sau dulgherii TCH-ului. Despre chemarea sa iniţială nu vorbea decît rar, dar în lumea ceva mai permisivă a hidrocentralelor povestea lui era bine cunoscută. Nu era singurul cu o istorie dificilă, nu era singurul pentru care nu mai era loc în oraşe. Secretele construcţiilor le învăţase de la mari somităţi în puşcărie, iar în schimb predase italiana şi latina. După eliberare, de preoţie greco-catolică nu mai putea fi vorba, aşa că nu i-a mai rămas decît să utilizeze cele învăţate la Aiud. În momentele de bună-dispoziţie îl ilustra pe Marx, despărţindu-se de anii '50 cu o ironie dispreţuitoare. Şi periculoasă.

Într-un gest de rară bunăvoinţă, m-a primit în garsoniera lui din colonie. O chiţimie mizeră, pe-ai cărei pereţi prefabricaţi se mai întrezăreau zugrăveli străvechi, ale altor locatari, din alte colonii şi timpuri. O încăpere dezordonată, de burlac înrăit. Şi sexagenar. Avea cîteva etajere improvizate, din placaj, mascate cu perdele înflorate. Pe care acum le dădea teatral la o parte. Prima etajeră găzduia o icoană şi scrierile Sfîntului Augustin; a doua conţinea o amplă rezervă de (odios) lichior de portocale; în fine, cea de-a treia era sălaşul unei sincere şi generoase Miss Playboy. A rîs şi mi-a arătat apoi pozele sale de seminarist la Roma şi o cunoscută imagine de la marea adunare din 1918 de pe Cîmpia Libertăţii de la Blaj. Mi l-a arătat pe cel care ţinea pancarta satului Galda. „Ăsta e tata".

În prima zi de Paşti a anului 1982, am decis să organizăm un mic ospăţ. N-avusesem liber de sărbători, iar muncitorii oricum nu mai erau capabili de nimic. La sărbătoare fusese invitat şi tatăl octogenar al unui coleg. Era în vizită pe şantier, îl priveam cu mult respect, „pe vremuri" avusese firmă de construcţii, ridicase cîteva din marile blocuri ale Bucureştiului. Exact cînd dezveleam canistra de vin roşu, şi-a făcut apariţia şi Moş Pavel, musafir binevenit, dar neaşteptat (colonia lui era la cîţiva kilometri de a noastră). Ne-a binecuvîntat bucatele, a ţinut o slujbă discretă şi a ridicat paharul. A ciocnit cu toţi, dar cînd a ajuns la celălalt musafir vîrstnic s-a oprit. „Nu ne cunoaştem de undeva?" „Aşa mi se pare şi mie", a spus acela. „De la Vidraru? De la Stejaru?" N-au reuşit să-şi aducă aminte, s-au salutat politicos şi discuţia a luat-o pe calea ei. Adică razna. Într-un tîrziu, bătrînul constructor s-a scuzat (vîrsta, oboseala) şi s-a retras. Era într-adevăr tîrziu. Moş Pavel rămăsese însă pe baricade. M-am aşezat lîngă el, părea îngîndurat, am căutat să-l amuz. „Poate că nici nu v-aţi cunoscut vreodată, am zis, se mai întîmplă confuzii". „Aiurea, dragă, mi-a răspuns venerabilul CTC-ist, eu eram deţinut la Poarta Albă şi el era şef de lucrări. Mînca mere dincolo de gard, ne azvîrlea cotoarele şi noi ne băteam pentru ele. Asta e."

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Dispariţii

prietenului George Banu, cu subînţeles

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de 20 aprilie a.c., Sarah Jessica Parker, alias Carrie Bradshaw, împreună cu celelalte trei gagici super ale serialului *Totul despre sex* – despre care am scris, chiar în acest loc, în urmă cu cîteva luni; ca şi în cazul altora (Seinfeld, Fran-Dădaca, etc.), le voi duce lipsa...

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de 21 aprilie a.c., premierul francez Lionel Jospin, luînd cu el tot partidul socialist cel adormit; a fost înlocuit cu şeful extremei drepte, Jean-Marie Le Pen, care promite publicului plictisit de pe tot cuprinsul Hexagonului cîteva *thrillere* politice de serie B şi, paralel cu *Loft Story*, o supradoză letală de *Front Story*-uri...

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de 24 aprilie a.c., canalul X (7, pe telecomandă), care n-a fost înlocuit, deocamdată, cu nimic; aştept VH1-ul, care-a dispărut şi el, pe la-nceputul primăverii, lăsînd în urmă regrete şi speranţe...

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de... (nici nu mai ştiu de cînd), Michael Youn, prezentatorul-vedetă al emisiunii *Morning Live* de pe M6; a fost înlocuit cu un fel de morcov trist, cu nume polonez, întreaga emisiune devenind total anostă. (Pentru cine nu o văzuse: *Morning Live* era cea mai dementă, mai infantilă şi mai porcoasă emisiune de ştiri & divertisment – echivalentul matinal al lui *Tom Green Show* şi *Jackass*; specialitatea ei – autodeziriunea dusă pînă la dadaism/nihilism, umorul-kamikaze dus pînă la terorism/ exhibiţionism şi prostul gust dus pînă la hohot necontrolat & sănătos de rîs – mi-o făcea mai dragă ca oricare: o furtună de „Bloody Michael" într-un pahar de apă chioară, un strop de nebunie într-un ocean de imobilitate & formate...)

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de... (vezi mai sus), prezentatoarea horoscopului de la OTV: o blondă (*no offence*!) decolorată, timorată, cu dificultăţi în citirea textului de pe prompter, mimică/gestică inadecvată şi haz abisal; o declar de neînlocuit – în orice caz, o pierdere pentru acest canal decolorat, timorat, cu dificultăţi, mimică/gestică etc. etc. şi-n care blonda-horoscop era giuvaierul cel mai de preţ... N-au ştiut ce pierd!

● A dispărut de la domiciliul meu, din data de 20 aprilie a.c. (dar am tot sperat să reapară!), canalul Arte (5ème); a fost înlocuit (dacă se poate spune aşa...) cu canalul România Cultural. Orice comparaţie e ridicolă: la noi, Cultura are jilţuri lungi de-artizanat şi rîuri de etamină; are-un deget la tîmpla-i fină şi zeci de-arătătoare mustrătoare; are (nonstop) teatru filmat şi filme în reluare; şi ce mai are? Are-o înaltă idee despre sine şi-aduce-atîta jale-n casă... (Dimineaţa – de pildă –, doar mira şi sonorul de la radio.) Ce nu are se vede de la o poştă: o concepţie *televizuală*, un proiect – *tele*viabil – pentru a vedea (gîndi) ceea ce, atît de frumos, poate să rămînă într-o carte. Nu lipsa banilor face din România Cultural ruda săracă a celorlalte posturi, ci lipsa ideilor, lipsa imaginaţiei, lipsa invenţiei. N-are stil, dar n-are nici *şpil*; e (deja!) blazată, fumată, rutinată... Cei care „identifică" – într-un solemn limbaj de lemn – Cultura în zonele de care se prespune că e legată, prin cordon ombilical (Literatura, Muzica, Plastica...), n-au aflat că ea poate fi găsită, proaspătă, şi-n benzi desenate, graffiti sau modă – printre altele; totul e să ştii s-o cauţi, altfel spus: să ştii că e (şi) acolo! Canalul Arte e de neînlocuit, mai ales, pentru că – dincolo de filmele de ficţiune, de documentarele consacrate unor artişti sau de transmisiunile de operă – există toate acele programe-tampon (*Arrêt sur images*, *C dans l'air*, *Metropolis*...) care vorbesc despre lumea vie & variată în care trăim, care o *arată* şi care nu se uită la etichetă pentru a decreta ce e „cultural" şi ce nu... Dispariţia Arte-lui din „pachetul" Astral (ce ironie!, e numele companiei la care sînt arondat...) mă disperă: precum Obermann, eroul lui Sénancour, „sînt trist şi neliniştit; nu ştiu cu ce-mi pot umple atîtea ore..." Bietul Obermann, pe vremea lui, n-avea televizor. Eu am, dar cineva hain mi-a răpit Arte-le! Dezolat, lipsa lui mă face să mă-ntunec cînd privesc în gol – adică-n România Cultural...

P.S. Invitat de onoare al canalului România Cultural, George Banu spunea – la inaugurarea postului – că modelul său imediat ar putea fi... Arte! Ironia face că dispariţia Arte-lui nu înseamnă doar pierderea unei alternative, ci şi – tocmai – a acelui „model", în absenţa căruia România Cultural rămîne o perspectivă fără orizont.

▲

ALTE LEACURI, ACELEAŞI BOLI

Dezastrul în care a ajuns reţeaua sanitară îi împinge pe oameni către metode de tratament alternative, mai mult sau mai puţin omologate. Cu riscurile de rigoare, despre care însă, cu greu s-ar putea spune că le depăşesc pe acelea legate de medicina alopată (mai ales gîndindu-ne la ce se întîmplă prin spitale). Pacienţii disperaţi caută tot mai mult sprijin de ordin spiritual pentru vindecarea trupească. ***(A. M.)***

Larisa IONESCU CĂLINEŞTI

Medicina alternativă, o provocare pentru viitor

În era terapiei genice, cînd bazele moleculare ale maladiilor devin susceptibile corectării structurale prin inginerie genetică, revenirea la practici milenare precum acupunctura sau fitoterapia pare un paradox. Şi totuşi, tendinţa populaţiei către utilizarea unor terapii neincluse în medicina academică, cunoscute sub denumirea de terapii neconvenţionale, alternative sau complementare, este o realitate ale cărei implicaţii depăşesc sfera medicinii, căpătînd dimensiuni socio-culturale. Dovadă, preocuparea comisiilor de specialitate ale Comunităţii Europene pentru implementarea medicinii alternative la nivelul îngrijirii primare în cadrul sistemelor naţionale de sănătate.

În urma studiilor pe bază de chestionar efectuate în cadrul acţiunii COST* B4 pentru medicină neconvenţională sub egida Comisiei Europene, s-au relevat aspecte interesante cu privire la motivaţiile consumatorilor serviciilor de sănătate. Concluzia: cei mai mulţi pacienţi nu preferă în exclusivitate terapiile alternative, majoritatea apelînd şi la medicina convenţională, mai ales pentru problemele curente. În schimb, atunci cînd medicina alopată declară bolnavul fără speranţă sau cînd acesta suferă de o boală cronică fără şanse de vindecare, el optează pentru terapiile alternative. Majoritatea pacienţilor nu sînt mulţumiţi de durata limitată a consultaţiilor din cabinetele medicale convenţionale. Bolnavii au început să realizeze că multe din investigaţiile costisitoare şi neplăcute la care sînt supuşi – endoscopii, puncţii, biopsii – adesea nu le aduc un beneficiu evident. Experienţa nefastă avută cu medicina modernă le induce teama de doctor, neîncrederea, dezamăgirea. În esenţă, pacientul îşi manifestă dorinţa de a fi tratat ca un consumator educat al serviciilor de sănătate.

Orientarea populaţiei către medicina alternativă poate fi privită ca o nevoie de *sacru*, o reacţie la o medicină secularizată, lipsită de semnificaţii spirituale. Aspiraţia către transcendent nu poate fi satisfăcută doar de icoanele din saloane sau de numele de sfinţi al unor spitale. Actul medical se desfăşoară în limitele biologicului, avînd ca scop repararea tehnică sau chimică a organismului uman. Tratarea fiinţei umane în mod holistic este departe de medicina convenţională care statuează separarea kantiană dintre raţiunea pură şi practică, conferind puteri nelimitate cunoaşterii ştiinţifice. În medicina neconvenţională actul terapeutic depăşeşte domeniul material, fiind legat într-un mod sau altul de principiul forţei vitale. Sub diferite denumiri – *Qi, prana, pneuma* – acesta se regăseşte de-a lungul mileniilor şi coordonatelor geografice, apărînd chiar şi în vocabularul oamenilor de ştiinţă, sub denumirea de *bioinformaţie*. Cu ajutorul acelor de acupunctură se stimulează punctele de maximă concentrare a acesteia, în fitoterapia tradiţională plantele sînt investite cu puteri tămăduitoare mistice, fiind stimulate prin anumite ritualuri, o anumită conduită a pacientului şi a terapeutului bazate pe purificare morală. Chiar şi fitoterapia ştiinţifică, mai ales aromaterapia (utilizarea uleiurilor volatile din plante pentru tratarea diferitelor afecţiuni) recunoaşte existenţa unei forţe necuantificabile în sistemul convenţional, care se manifestă sub formă de bioinformaţie. În cadrul homeopatiei, *forţa vitală* a pacientului reprezintă placa turnantă a actului terapeutic; astfel, indivizi cu rezerve mari de forţă vitală se pot vindeca prin homeopatie de boli declarate incurabile, în timp ce aceleaşi tratamente sînt ineficiente la cei lipsiţi de resurse energetice. Mai mult, prin procedeul de sucusiune – agitare a remediilor – homeopatul urmăreşte creşterea forţei vitale a acestora, altfel spus, concentrarea bioinformaţiei la nivelul apei în care s-au dizolvat substanţele.

În acelaşi timp, este o nevoie de *profan*, pentru că practicile medicale academice capătă uneori aspecte „esoterice", medicii părînd membrii unei confrerii care foloseşte un limbaj cifrat, anumite ritualuri şi obiecte de cult, un adevărat arsenal de intimidare a bolnavului exclus *a priori* din cercul de iniţiaţi. În general, pacienţii percep medicina alternativă ca fiind mai apropiată necesităţilor proprii, mai uşor de înţeles. Printr-o terminologie accesibilă şi o abordare individualizată a actului terapeutic, ea satisface nevoia de comunicare şi respect a fiinţei umane.

Medicina complementară consideră individul un sistem deschis, adaptativ, aflat într-un continuu proces de menţinere a integrităţii morfofuncţionale. Terapiile neconvenţionale se adresează tocmai propriului sistem de vindecare a individului, actul terapeutic fiind personalizat, fiecare pacient fiind considerat un tot unitar ale cărui idei, reacţii, emoţii, speranţe sînt tot atît de importante ca şi simptomele de boală. Se creează o apropiere de tip empatic între pacient şi terapeut, bazată pe încredere reciprocă, înţelegere a propriei boli, valorizare a persoanei umane.

Ce se întîmplă la noi

În prezent, Ministerul Sănătăţii recunoaşte trei terapii neconvenţionale: acupunctura, api-fitoterapia şi homeopatia. Cei care le practică sînt obligatoriu medici cu competenţa respectivă, supunîndu-se rigorilor Colegiului Medicilor şi ale Casei de Asigurări de Sănătate. S-a făcut un pas important pe drumul unei medicini integrale, care să vină în întîmpinarea aspiraţiilor consumatorului. Şi totuşi, pentru a avea o medicină neconvenţională performantă este nevoie de cercetare, de standarde de calitate şi nu în ultimul rînd, de practicieni.

Medicina contemporană nu poate ignora terapiile neconvenţionale, însă o atitudine lipsită de discernămînt nu este recomandabilă, datorită riscului unui extremism antiştiinţific care condamnă în bloc întreaga terapeutică modernă în favoarea practicilor alternative. Trăind într-o lume tehnologică şi artificială, ni se pare că tot ceea ce este natural este şi inofensiv, de la băile de soare pînă la consumul de ceai de sunătoare sau de cruşin. De multe ori, pacienţii îşi administrează după reţete din reviste de popularizare diferite remedii din plante fără să le cunoască efectele secundare. Se cunosc zeci de cazuri de insuficienţă renală datorată plantelor administrate pentru cure de slăbire. În acelaşi domeniu se situează şi exuberanta proliferare a bioenergeticienilor. Se pare că masivul influx de paranormali din Republica Moldova a reuşit să influenţeze, cu siguranţă în mod ocult, dreapta judecată strămoşească a multor români. Adesea prin recurgerea la bioenergoterapie se întîrzie un tratament eficient sau se obţine o scurtă ameliorare urmată de grave dezechilibre energetice. Fenomenul vindecătorilor universali se menţine un mod de a face bani fără riscuri sau neajunsuri; cu mult mai uşor este să-ţi deschizi un cabinet de bioenergie decît un cabinet medical.

Oare cîţi medici şi bolnavi ştiu de existenţa Centrului Naţional de Acupunctură şi Homeopatie? Deşi aici se practică, în cadrul sistemului asigurărilor de sănătate, toate cele trei terapii alternative de către medici pregătiţi în centre de referinţă din întreaga lume, instituţia este mai puţin cunoscută decît diferitele cabinete de bioenergie şi surse de leacuri cu pretenţii de panaceu universal, a căror publicitate este susţinută fervent pe unele posturi de televiziune. Un diagnostic precis, un tratament prescris de un specialist sînt condiţiile eficienţei atît în medicina convenţională cît şi în cea alternativă.

Dacă mijlocul secolului al XIX-lea a marcat începutul hărţuielii dintre medicina clasică şi cea alternativă, începutul secolului XXI surprinde procesul anevoios de reconciliere a celor două sisteme terapeutice. Onestitatea faţă de pacient este cu mult mai importantă decît orgoliile de breaslă şi prejudecăţile manifestate în egală măsură de ambele părţi implicate. Consumatorul serviciilor de sănătate are dreptul de a putea alege în cunoştinţă de cauză, fără a i se induce păreri preconcepute sau a fi dezinformat.În acelaşi timp, este de datoria statului să asigure calitatea îngrijirii medicale, fie ea convenţională sau alternativă.

---

*COST „Co-cooperation in Science and Technology" – cooperare în ştiinţă şi tehnologie – reţea de cooperare ştiinţifică la nivelul Uniunii Europene ce permite coordonarea cercetării la nivel naţional.

▲

Vindecarea sufletului

– o condiţie de însănătoşire somatică –

Conceptul bolii determinate de îmbolnăvirea sufletească se regăseşte în majoritatea sistemelor religioase; ceea ce distinge creştinismul este tocmai posibilitatea de intervenţie directă a graţiei divine, a harului care se revarsă asupra celui care aşteaptă încrezător vindecarea. Prin aceasta, determinismul crud al legii karmice este înlocuit cu speranţa mîntuirii sufletului şi ca o consecinţă, a vindecării somatice. În pericopele evanghelice, vindecarea este echivalentă cu spălarea de păcate. Boala este un rău cu caracter punitiv – urmare a păcatelor proprii sau ale antecesorilor, profilactic – boli date pentru a împiedica individul să comită greşeli mai mari, sau revelator al minunilor providenţei. În toate cazurile, boala are un caracter purificator, suferinţa terestră absolvind sufletul măcar de o parte din „caznele" la care va fi supus după moarte.

Se pune o întrebare firească: este în detrimentul sufletului nostru să apelăm la medic? Dreapta judecată a bisericii ne declară răspicat, *nu*. Sfîntul Vasile cel Mare, unul dintre cei trei ierarhi ai bisericii ortodoxe, a apelat la medici şi a fost chiar operat. Părintele Porfirie (1906-1991), un adevărat far al ortodoxiei greceşti contemporane, al cărui har nu ţinea cont de limitele spaţiului operînd vindecări peste ocean, suferea de boli grave (infarct miocardic, insuficienţă renală, adenom hipofizar, hemoragii digestive) şi nu a refuzat niciodată ajutorul medical. Sfîntul, deşi considera cancerul hipofizar de care suferea o şansă dată pentru a suferi alături de Cristos, declara că refuzul ajutorului medical sub pretextul aşteptării vindecării miraculoase, este o dovadă de egoism: „Este lucrarea diavolului, cînd te gîndeşti că Dumnezeu va face o excepţie cu tine şi va interveni în mod miraculos pentru salvarea ta".

În celebrul manuscris *Despre cele opt gînduri ale răutăţii*, Avva Evagrie Ponticul (345-399) rezervă un capitol aparte *akediei*, adevărată maladie psihică a monahului, de la începuturile isihasmului şi pînă în ziua de astăzi. *„Despre Akedia"* pare un capitol de patopsihologie scris cu mult înainte de venirea pe lume a părintelui psihologiei abisale sau a lui Kierkegaard. Avva Evagrie consideră „duhul akediei" cel mai rău dintre demonii care pot ataca un monah; acesta începe prin a fi dezgustat de viaţa pe care o duce, dispreţuind tot ce este în jurul său. Devine trist, mînios, i se pare că viaţa este fără rost, ajungînd chiar la gînduri de sinucidere. Persistă într-o ruminaţie permanentă a gîndurilor de autocompătimire, o lene mentală şi chiar fizică, o greutate uriaşă în exercitarea activităţilor proprii. Căutînd soluţii pentru a ieşi dintr-o situaţie pe care o consideră nemeritată, părăseşte locul de nevoinţă, se pierde în lume unde, după relatările din Pateric, starea lui se agravează, odată ce realizează profunda înşelare în care a căzut.

În lumea noastră secularizată în care individul se simte adesea la fel de singur ca într-un pustiu, demonul cumplit al akediei capătă trăsăturile neurasteniei şi chiar ale depresiei cu tendinţă la sinucidere. Îl regăsim ca *spleen, angoasă existenţială* sau, mai puţin pretenţios, lehamite de viaţă. Munca de zi cu zi devine o corvoadă nemeritată, apare o nevoie acută de schimbare, a reşedinţei sau a partenerului de viaţă, o învinuire permanentă a celorlalţi pentru propriile insuccese. Urmează frustrarea, plictiseala, melancolia patologică. În cele din urmă, alergăm disperaţi la psihiatri şi psihologi, luăm o mulţime de medicamente, recurgem la terapii alternative. Nu întîrzie nici somatizarea suferinţei, apariţia simptomelor fizice – palpitaţii, dureri de cap, ameţeli şi multe altele, individul ajungînd posesorul unui diagnostic complicat, fără a avea vreo şansă de vindecare durabilă.

Psihoterapia lipsită de o purificare a minţii printr-o temeinică ancorare în credinţă nu poate realiza decît o paliaţie. Raportarea obsesivă la propria persoană produce o hipertrofiere a orgoliului, autosuficienţa. Din contra, psihoterapia ortodoxă subminează egoismul „patogen", cauză a frustrării şi suferinţei, învăţînd la smerenia minţii, condiţie necesară vindecării harice. Mintea este repusă în drepturi, deschiderea către transcendent redevine funcţia ei naturală. Armele Avvei Evagrie împotriva akediei erau perseverenţa în rugăciune şi răbdarea: *„Rînduieşte-ţi o măsură în orice lucru şi nu te abate înainte de a-l sfîrşi. Roagă-te necontenit şi încordat şi duhul akediei va fugi de la tine"*.

Psihologia contemporană este antropocentrică; în testele de personalitate nu este loc pentru Dumnezeu. Bolile psihice, de la minorele nevroze pînă la psihozele majore, sînt complet medicalizate. Psihiatrii zîmbesc cu superioritate în faţa „demonologiei" părinţilor pustiei. Totuşi, *„cea mai frumoasă dintre vicleniile diavolului este de a vă convinge că el nu există"* (Charles Baudelaire, *Le Spleen de Paris*). ***(L. I. C.)***

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Trăiască prietenia ivoriano-română!

„În ţara mea, poporul a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale şi, de mai bine de 30 de ani, îşi făureşte o viaţă nouă, în care muncitorii, ţăranii, intelectualii, micii meseriaşi, întreaga populaţie, întregul popor sînt stăpîni pe toate bogăţiile ţării, pe tot ceea ce se produce. Şi fac totul pentru a ridica nivelul lor de viaţă, pentru a întări suveranitatea şi independenţa ţării. *(Aplauze).*

Nu doresc să mă opresc la cifre, sper că tot mai mulţi cetăţeni din Coasta de Fildeş vor vizita România, aşa cum tot mai mulţi cetăţeni ai României vor vizita Coasta de Fildeş şi vor putea cunoaşte reciproc ceea ce se realizează şi ce mari posibilităţi există pentru făurirea unei vieţi mai bune atunci cînd poporul este pe deplin stăpîn pe destinele sale, cînd este liber şi se bucură de prieteni, pretutindeni. *(Aplauze).*"

(„Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la marea adunare populară din Yamoussoukro", *Scînteia,* 2 martie 1977)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Poveşti de fiecare zi

Cînd iei cunoştinţă de ştirile de la televizor, cînd citeşti presa neconsacrată tezelor teoretice sau manifestărilor eminamente culturale, te cuprinde un sentiment acut de inadecvare, de inadecvare între faptul divers, între întîmplările de fiecare zi, pe de o parte, şi, pe de altă parte, preocupările – ce par, în comparaţie, evazioniste – ale teoriei politice, filozofice, economice, sociale şi artă, aşa cum se practică ea din vechime pînă în epoca modernă şi postmodernă. Asişti la fapte groaznice, mai mult sau mai puţin abominabile, furturi, crime comise cu sînge rece, fratricide, paricide, pruncucideri, incesturi, jafuri armate, sinucideri misterioase, devalizări de bănci, corupţie fără ruşine, aşa că, vrînd-nevrînd, eşti ispitit să te duci cu gîndul la *poveştile de duminică,* moralizatoare, invocate pare-mi-se de Mark Twain, din care înveţi mai întîi cum să te porţi cu oamenii şi printre oameni, cum să respecţi viaţa şi avutul celuilalt, cum să nu furi, să nu minţi, să nu rîvneşti la bunul altuia, sub ameninţarea pedepsei divine, decît să afli povestea incestuosului Oedip, a paricidului Oreste, a carnagiului din *Hamlet* sau din *Genocid* şi alte grozăvii sumbre ori groteşti. Pare că a venit din nou timpul fabulelor cu morală explicită, al istoriei leneşului lui Creangă, al celor trei iezi din povestea aceluiaşi, al *Albei ca Zăpada* şi al tuturor basmelor povestite, scrise, pictate, filmate, dramatizate, în care Răul capotează irevocabil, iar Binele, cu Feţi-Frumoşi, şerifi, copii cuminţi, zîne, iese mereu la suprafaţă, ca untdelemnul, ori învinge cu sabia, cu inteligenţa, cu harul dumnezeiesc, cu umorul, cu bunătatea, frumuseţea şi corectitudinea. Vremea parcă s-a ticăloşit, cum se mai spune pe ici, pe colo, iar contemporanii noştri trebuie readuşi la poruncile biblice fundamentale.

Aşa că, dacă ar fi să pun în scenă tragedia mirilor din Verona, în nici un caz n-aş renunţa la cuvintele Prinţului din finalul piesei lui Shakespeare, oricît de didactice mi s-ar părea:

„Ei, Montague şi Capulet, duşmani
Neîmpăcaţi, văzut-aţi ce blestem
Clocea în ura voastră? Cel de sus
Cu dragostea găsit-a să vă bată.
N-am stăvilit la timp smintita vrajbă
Şi-acum plătesc tribut de sînge. Greu
Am fost loviţi cu toţii!"

Poate că este nevoie iar de cîte o morală agăţată de fabulă. Poate că nu sîntem atît de inteligenţi precum ne credem,

▲

LA CE CAPITOL ANUME ROMÂNIA A RĂMAS FĂRĂ ECOU LA ÎNCEPUTUL DRUMULUI SPRE SPIRITUL PRACTIC?

● Completarea formularelor pentru impozitul pe venit dă bătăi de cap şi acolo unde exerciţiul se practică de decenii: fiscul american este copleşit de cereri de clarificare. Unii vor să ştie dacă produsul donaţiilor de ovule şi spermă este impozabil şi la ce capitol anume, la produse sau servicii? Uneori contribuabilii îşi declară amanta ca persoană aflată în întreţinerea lor şi 100.000 de americani au cerut avantaje fiscale deoarece sînt descendenţi ai sclavilor. Li s-au acordat (în total 30 de milioane de dolari) şi apoi s-a constatat că nu sînt prevăzute în lege deduceri pentru această categorie. Cetăţeanul Clinton (fost preşedinte al SUA) nu ştie dacă va fi considerat om de stat sau „persoană care distrează publicul" cînd i se va calcula impozitul pentru sumele încasate de pe urma conferinţelor ţinute în ţară şi în străinătate. (**M. B.**)

● Panica gorjanului care, recent, a dat de băut la tot satul de bucurie că i s-a născut băiatul, iar mai apoi a ridicat de la maternitate o fetiţă este, desigur, *incorectă politic.* Este ca şi cum România ar aştepta să intre în NATO în 2002 şi s-ar trezi doar membră UE în 2007. (**A. C.**)

● Felul în care Farfuridi îşi împărţea timpul, cu neuitatele ore „trecute fix", se pare că n-a rămas fără ecou, pînă în zilele noastre. Un învinuit de tîlhărie se apără în faţa poliţistului: „Nu, domnule, în noaptea aia eu n-am fost cu ei la spargere. Eu eram acasă de la ora douăzeci şi patru şi jumătate". (**T. C.**)

● La Sinaia, în faţa fotografilor anonimi, poţi face o călătorie – turistică, dar şi imaginară – prin fauna lumii: la începutul drumului spre Peleş te poţi fotografia cu carpatinul urs Max; la o altă cotitură a şoselei, în faţa vilei *Uzina,* poţi apărea, la minut, cu un iepure alb; şi mai sus, spre Cota 1400, în faţa *Tavernei sîrbului,* te aşteaptă o tînără leoaică. (**I. P.**)

Cu ochii-n 3,14

● Am văzut la TVR 2 un recent film rusesc, *Fratele 2.* De-ajuns de mişto: cum se bătea în numele dreptăţii, pe teritoriul Statelor Unite, un tînăr moscovit cu mafia rusească instalată la Boston; se trăgea din toate poziţiile, cu cel mai postmodern armament american, se murea pe capete; tot timpul m-am gîndit la înţeleptele cuvinte ale lui I.V. Stalin, cîndva celebre: „Elanul bolşevic rus aliat cu spiritul practic american ar putea face minuni." (**R. C.**)

CUM AR VENI, ABISUL PROFESIONAL (CORECT ÎMBRĂCAT ÎN CONCIZIE) E MARE PE DINAFARĂ ŞI MIC ÎN INTERIORUL CONTURULUI SĂTESC AL EPICII RECENTE

● Prezentatorul de la noul TVR Cultural, Felix Totolici, a încheiat *Info-Cultural*-ul de joi, 25 aprilie scoţîndu-şi microfonul, casca din ureche şi descheindu-se la haină. Cum ar veni, ia să-mi pun eu papucii, halatul şi să-mi pregătesc cada pînă se hotărăsc ăştia să plece... (**S. S.**)

● Prin anii '60-'70, Chantal Goya era „micuţa zînă" a varieteului franţuzesc – hiperpopulară, mai ales printre copii, cu şlagărele ei à la „Veronica" – şi, accidental, actriţă *(Masculin/Feminin* de Godard); astăzi, zîna sexagenară – care a cunoscut abisul profesional acum vreo 15 ani în urma unei prestaţii lamentabile într-un TV-show în direct – a revenit în actualitate cu aceleaşi vechi cîntecele cu iepuraşi, cota ei crescînd spectaculos în urma „adopţiei" sale de către publicul gay. Impresarul ei o descrie ca „o combinaţie de Marcel Proust şi Peter Pan"; nu-mi amintesc ca o veterană autohtonă din zona muzicii uşoare să fi fost comparată, vreodată, cu Sadoveanu, Rebreanu (sau măcar Ionel Teodoreanu!) şi Păcală, ceea ce spune mult despre cultura (sau umorul) impresarilor de la noi... (**a. l. ş.**)

● Uriaşa audienţă a manelelor mi s-a părut, pînă acum, incredibilă şi ipotetică. Acum cîteva zile zile scepticismul mi-a fost infirmat, cît se poate de concret; o doamnă de vîrstă medie, corect îmbrăcată, într-un taior sobru, s-a apropiat de un chioşc din Sinaia şi a cerut hotărîtă: „Ultimul Adi, Copilul Minune". (**I. P.**)

● Sîntem cîţiva nefericiţi „fanatici" ai postului ARTE, recent dispărut de pe ecranele Astralului, care ne mai dăm telefoane de condoleanţe la orele emisiunilor preferate. Duminică la prînz: „Alo... e «Arrêt sur images»!". Sîmbătă seara: „Ai deschis? E «Metropolis»..." Colegul nostru D.S., cu harul său în concizie şi derapaje, a definit mordant situaţia: „Ai carte, n-ai ARTE". (**R. C.**)

● Poliţia s-a dotat cu Volkswagen-uri break, nounouţe. Întrebarea pe care şi-o pot pune contribuabilii este la ce le foloseşte un portbagaj atît de mare în vremurile în care bugetul instituţiei e atît de mic (şi cînd geamurile maşinilor de poliţie ar trebui să fie cît mai puţine şi mai mici ca să nu fugă infractorii). Probabil, în scopul inversării vechiului slogan Volkswagen: mare pe dinafară, mic pe dinăuntru. (**A. M.**)

● Într-o intersecţie, la stop, maşina unei firme din Baia Mare. Pe caroserie are desenat conturul ţării noastre, înconjurat de stelele Uniunii Europene, iar în interiorul conturului e scris numele firmei: TERRA MITICA ROMÂNIA. (**D. S.**)

● În satele noastre, cu 15-20 de ani în urmă, funcţionau nişte asociaţii intitulate solemn „Complexe agrozootehnice". Tranziţia le-a desfiinţat, iar firma a fost abreviată cu oarecare umor: în comuna Calvini, judeţul Buzău, „Agrozoo" se cheamă acum barul sătesc. (**T. C.**)

● Senzaţional ca destin intelectual şi politic, entuziasmant în ironia epicii sale, interviul acordat Gabrielei Adameşteanu de Alain Paruit, în *22*-ul de săptămîna trecută. O istorie a antimaniheismului românesc (carte imposibilă?) ar trebui să înceapă cu această poveste a celui mai prestigios traducător în franceză al lui Cărtărescu şi Sebastian, al lui Ţepeneag, Vona, Mazilescu... (**R. C.**)

● Pe bancheta din spate a unui autobuz, doi inşi citesc *ProSport,* iar un al treilea citeşte *Omul recent* de H.-R. Patapievici. Scor: 2-1. A fost blat? (**D. S.**)

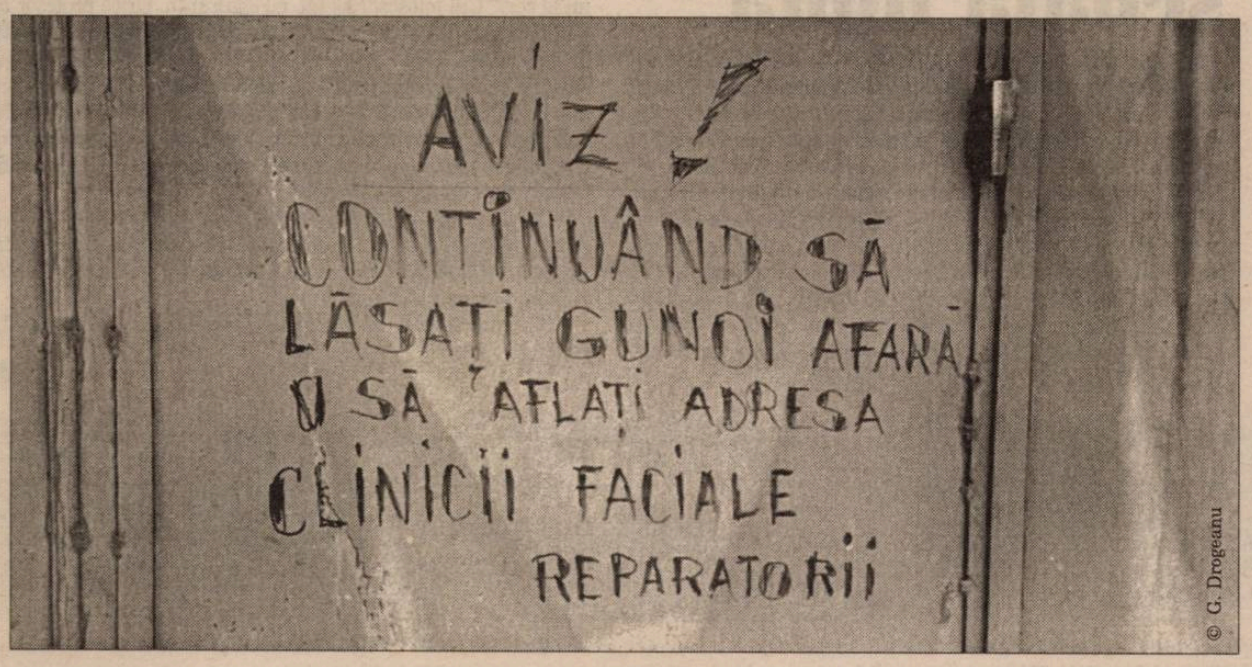

© G. Drogeanu

Mircea CĂRTĂRESCU

Un român la Bruxelles (sau la Haga?)

Bineînţeles, stînd la coadă la aparatul de cafea, cu nasul proptit între omoplaţii geneticianului maghiar de reputaţie internaţională, m-am luminat tot la faţă cînd l-am văzut pe Predrag apărînd în uşă. La-nceput nu-l putusem suferi, ba chiar, după primul *lunch* în comun cu noii mei colegi, îi spusesem Ioanei că e printre ei un tip care seamănă perfect cu odiosul V. (care la rîndul lui seamănă cu Piru la tinereţe). Predrag călcase în primele zile în toate strâchinile posibile: stînd lîngă Judith, o specialistă în teorie muzicală, îi spusese că el nu crede că femeile sînt creative. Pe o unguroaică o întrebase de ce compatrioatele ei au reputaţia de a fi „focoase". Vorbea la nesfîrşit, într-o engleză bolovănoasă, punea întrebări indiscrete, făcea afirmaţii politice tranşante, uitînd că la masă cu el erau un arab şi vreo doi israelieni, iar pe bietul etnolog american l-a făcut să roşească literalmente întrebîndu-l la ce-i foloseşte brăţara fină de aur de la mîna stîngă. Toţi se crispaseră la-nceput, însă fireşte că nu intraseră în vreo polemică serioasă peste farfuriile cu gulaş. Aceşti oameni de lume îşi zîmbeau unul altuia chiar şi-n mijlocul unei controverse, şi pînă şi cea mai tăioasă, în conţinut, replică, şi-o începeau cu „Aveţi perfectă dreptate, dar..." Cel mult, din cînd în cînd, după ce Predrag vorbea, se lăsau momente stînjenitoare de tăcere. Dar nici măcar de ele nu-şi dădea seama bietul băiat, care, vesel şi combativ, îi dădea înainte cu vorbăria aceea fără sfîrşit.

Foarte repede ne-am dat seama însă despre ce era vorba. Predrag era de fapt foarte dulce, un om de o ingenuitate rară, care, în ciuda temei lui de cercetare pentru care obţinuse bursa la „Collegium Budapest" şi care, ironie, se referea tocmai la stereotipuri în relaţiile inter-etnice, era pur şi simplu un ciucure de clişee, de prejudecăţi absurde, pe care le purta cu el cu aceeaşi nepăsare voioasă cu care un căţel îşi cară puricii, scărpinîndu-se din cînd în cînd şi azvîrlindu-i peste cei din jur. Era pentru prima dată cînd ieşea din ţara lui, deşi avea aproape treizeci de ani, şi-şi închipuia probabil că poţi transfera pălăvrăgeala nonşolantă de la o bere, din Belgradul natal, în mediul acela artificial, antiseptic şi extrem de corect politic (pentru că nici nu se poate altfel în comunităţile internaţionale) unde se pomenise dintr-o dată. Acest băiat, şi-au dat seama curînd cu toţii, putea fi stîngaci, gafeur, sîcîitor, dar nicidecum bădăran, agresiv sau intolerant, cum păruse la început. De fapt, aducea mereu la masă (masa comună obligatorie, care devenea curînd o corvoadă groaznică, pentru că după cîteva zile nu mai aveai ce să discuţi nici cu matematicianul rus din dreapta, nici cu filozoful german din stînga, şi pe de altă parte te săturai să vezi toţi ochii-ndreptaţi asupra ta de cîte ori venea vorba despre România) un fel de exaltare, de bucurie iresponsabilă la care nu se putea să nu răspunzi la fel. Din cel mai penibil tip la prima vedere, într-o săptămînă Predrag devenise unul dintre colegii cei mai populari, un fel de nebun al regelui pe care nimeni nu se mai supăra.

„Hi, Mirsea!", m-a salutat ca de obicei, aşezîndu-se şi el la coadă cu o ceaşcă goală în mînă. „Che face?", m-a-ntrebat apoi, închipuindu-şi că vorbeşte româneşte, şi, ca de obicei, şi-a răspuns singur: „Bine!" L-am întrebat şi eu, cu singurele cuvinte sîrbeşti pe care le ştiam (de la vărul meu din Banat, care-şi cumpăra blugi de la sîrbi în talciocul din Timişoara): „Ama iţa?" (ai pantaloni?). Am început să rîdem şi, după ce ne-am umplut ceştile cu cea mai minunată cafea pe care am băut-o vreodată, ne-am întors la măsuţă, unde am găsit formaţia noastră obişnuită: Antonio, un arheolog italian care recita cui vroia şi cui nu vroia din poezia greacă antică, dar cu o voce de scapet atît de comică încît efectul era invers decît cel dorit de el, Dubravka Ugresič, faimoasa autoare croată, şi etnologul cu brăţară, american de origine maghiară, cu un nume imposibil de ţinut minte: Akos? Agyo? Eram după o masă grea, nu ne venea să ne ridicăm şi prelungeam oţios desertul şi cafeaua. Predrag nu ne-a lăsat să lîncezim, totuşi, ci a continuat o discuţie despre clişeele de tipul „cum e sîrbul, cum e ungurul, cum e rusul" etc., discuţie la care, de fapt, nici înainte nu participase decît el însuşi. La măsuţa de alături, unguroaica „focoasă" trăgea cu urechea, şi nu degeaba, căci i-a mai fost dat să audă o dată cît de bune la pat sînt semenele sale. „Probabil că stereotipul unguroaicei focoase", perora Predrag, „a apărut pentru că populaţiile din preajmă, ca românii de pildă, erau rurale, tradiţionale în sexualitate, şi dacă un român a avut o dată de-a face cu o unguroaică, a rămas probabil uimit şi scandalizat de nemaipomenitele lucruri pe care ea i le-a arătat, obişnuite într-un mediu urban, dar care nu erau cunoscute în mediul lui ţărănesc de acasă..." Ca de obicei, cei de la masă n-au intrat în joc, se uitau pe undeva prin tavan, ronţăiau o napolitană... După cîteva clipe, însă, pe neaşteptate (căci nu scosese o vorbă pînă atunci de la-nceputul mesei), Dubravka a rupt tăcerea pe tonul ei uşor visător, uşor afectat, făcînd ca toţi să se-ntoarcă brusc către ea: „Am cunoscut o dată un român..." După care, ca o actriţă, a-nceput să rîdă singură, cum făcea întotdeauna cînd se pregătea să spună ceva amuzant. Dubravka vorbea rar la masă, şi niciodată despre vreme sau despre alte subiecte neutre. Ea era scriitoare şi trebuia ca asta să se vadă. Spunea cîte-o poveste, uneori avînd un nucleu tragic, alteori doar amuzantă, mereu însă cam elaborată, de parcă ar fi scris-o înainte s-o povestească. Cu toate acestea, avea farmec, vorbea o engleză minunată şi reuşea să prindă atenţia celor de la masă. „Eram, cred, la Bruxelles (sau la Haga?), la un congres al scriitorilor europeni. Lume multă şi foarte bună, Konrad, Esterházy, Robbe-Grillet... Am vorbit atunci mult cu Günther despre globalizare şi efectele ei culturale... Günther Grass, ştiţi... Conferinţa a trecut şi iată-ne în ultima seară, la obişnuita recepţie fastuoasă de încheiere unde toată lumea bea, se întreţinea, toţi rîdeau în hohote, uşuraţi că mai bifaseră un eveniment (nu degeaba ne numea Köstler pe noi, ăştia, abonaţii congreselor, *call-girls*...). Stăteam în înghesuială, cu o farfurie în mînă, şi mă amuzam foarte tare, plimbîndu-mi ochii peste suta de inşi în haine festive. Cînd, văd undeva într-un colţ, stînd singur şi posac, un om... ce să zic? un bărbat brunet, între două vîrste... singurul care nu participa la animaţia generală. Mai tîrziu mi-am blestemat inima caritabilă, care m-a făcut să mă-ndrept spre el, cu cel mai fermecător zîmbet social al meu, ca să-l salvez, să-l atrag şi pe el în mijlocul nostru. Bietul ins, putea avea vreo problemă, să-şi fi pierdut portofelul, să-l fi părăsit nevasta sau inspiraţia, cine ştie? Pur şi simplu, nu suportam ideea să văd pe cineva nefericit în veselia generală. Dar cum m-a văzut înaintînd spre el, hotărîtă, cu rochia înfoiată şi farfuria în care măslinele se legănau periculos, omul s-a tras înapoi, a-ntins palmele în faţă, cu degetele răşchirate şi mi-a strigat de la distanţă: «Doamnă, vă rog să nu vă daţi osteneala cu mine! Sînt un om mizantrop şi antipatic! Dacă urăsc ceva pe lume e socializarea! Mă simt bine numai singur!» Iar apoi, văzînd că totuşi rămîn, din inerţie, pe traiectorie, şi-a aruncat disperat, cu voce stinsă, ultimul argument: «Oricum, n-are rost să conversaţi cu mine, pentru că sînt complet neinteresant. Aşa că, vă rog, nu insistaţi. Lăsaţi-mă-n pace!» Vă imaginaţi cum am rămas... Mi s-a şters surîsul de pe buze, dar tot n-am cedat. Firea mea mămoasă, nefericita... Ştiţi cum mîrîia la-nceput? Parc-aş fi venit să-l tai! L-am luat cu blîndeţe, am căutat să-l liniştesc şi am aflat pînă la urmă că e scriitor român, trimis pentru prima dată afară de nu ştiu ce uniune. Vorbea frumos franţuzeşte, dar îi tremura paharul în mînă cînd vorbea cu mine. Oricît m-am străduit, n-am reuşit să-l aduc printre ceilalţi. Cînd l-am luat de braţ, s-a apucat strîns de banchetă. L-am lăsat acolo înfoiat ca un arici, retras în cotlonul lui de umbră. Vreo două ore, pînă am plecat, m-am tot uitat la el din cînd în cînd: era tot acolo, golind pahar după pahar, cu ochii-n pămînt (cînd nu arunca vreo privire duşmănoasă, de urs, la cei ce „socializau" tot mai relaxat). Ha, ha! Ce ciudat: mi-a stricat atunci tot cheful de petrecere, şi totuşi, de cîte ori îmi aduc aminte şi-l văd din nou cum se uita pe sub sprîncene din bîrlogul lui, mă bufneşte rîsul... «Sînt un om antipatic, doamnă! Plecaţi de lîngă mine, doamnă!» Credeţi-mă că n-am mai văzut aşa specimen..." Apoi adăugă, privindu-ne triumfător: „A fost singura mea experienţă de pînă acum cu un român!"

Ca de obicei, după hohotele de rigoare, în care Akos sau Ajos excela, privirile s-au întors spre mine. Ia să vedem, ce zice românul de serviciu? Şi românul se strădui, şovăitor, să găsească vreo ieşire: „*Well*... De fapt, cred că se vede aici diferenţa dintre români pe de-o parte şi unguri, polonezi, sau chiar sîrbi pe de alta, care au umblat chiar şi în timpul comunismului prin toată Europa. Românii nu au putut ieşi din ţară, au fost zeci de ani încuiaţi în ghetoul lor... Nu au putut schimba ideile, nu au avut termeni de comparaţie, nu au putut deveni oameni de lume. Fiindcă şi asta se învaţă... Primele contacte cu lumea liberă au fost penibile chiar şi pentru cei mai dezinvolţi şi mai adaptabili dintre noi. Toţi avem amintiri ruşinoase despre primele noastre ieşiri peste hotare, cînd am rămas blocaţi în WC-urile cu plată din aeroporturi, am făcut frigul zile-n şir pentru că n-am ştiut să deschidem caloriferul, în conversaţii am «călcat pe bec» spunînd lucruri tabuizate în lumea vestică... Am devenit, sau am crezut că devenim astfel ţinta nedumeririi şi antipatiei tuturor... Unii dintre noi pur şi simplu n-au reuşit să depăşească această..." „Au mai fost vreo doi români pe-aici înaintea ta", mi-a tăiat însă vorba unguroaica de vizavi. „Unul nu ieşea niciodată în oraş ca să nu dea banii pe biletele de autobuz. Altul, un istoric, era de un naţionalism insuportabil, ţin minte că l-am dus să vadă Parlamentul, pe malul Dunării. Cînd l-a văzut, s-a înverzit la faţă şi m-a întrebat cîte mii de iobagi români au trudit la ridicarea lui. Asta-l interesa pe el. M-a mai informat că Matias Corvinul şi Janos Hunyadi au fost români şi că portul nostru popular e românesc şi cîntecele noastre (chiar şi ceardaşul!) sînt tot româneşti... Şi doar era oaspetele nostru, aici, la Collegium... Tu, Mircea, şi Ioana sînteţi pur şi simplu primii români *normali* pe care i-am întîlnit..." A accentuat „normali" şi m-a privit ca şi cînd mi-ar fi dat un premiu fabulos. Se aştepta acum la recunoştinţă. „Da, sîntem cîţiva şi de-ăştia", am zis, încercînd să par că glumesc...

Cafeaua mi s-a părut deodată cam prea amară, comesenii cam prea tăcuţi, noroc că Predrag rămînea la fel de naiv şi de voios. Am plecat împreună, lăsîndu-l să sporovăiască vrute şi nevrute în timp ce coboram scările monumentale ale cetăţii Budei, cu panorama marelui oraş de dincolo de Dunăre, dominată de Catedrala St. Istvan, în faţa ochilor. Cînd am ajuns la rezidenţa noastră de cărămidă, nou-nouţă, ne-am despărţit strîngîndu-ne mîinile în faţa uşii lui. „Che face? Bine!", mi-a mai zis şi a intrat, împingîndu-şi cei doi copii, care-i ieşiseră în întîmpinare, spre adîncul apartamentului. ▲

Liviu ORNEA

Pedagogii de şcoală nouă

Merg, prin forţa lucrurilor, la inspecţii de grad. În general, dau peste profesori foarte buni. Pe unii îi ştiu încă din timpul pregătirii lucrării. Oameni serioşi care fac lecţii bune. Te şi întrebi de ce e toată lumea aşa sigură că şcoala românească e proastă, că profesorii nu-şi mai fac treaba, că înainte era mai bine ş.a.m.d. După ce asistăm la trei, patru ore urmează, în cancelarie, analiza lecţiilor, discuţia despre candidat şi completarea hîrtiilor. Apoi începe teatrul absurd. Oameni care păreau normali, profesorul candidat, inspectorul delegat, directorul şcolii încep brusc să păsărească într-un jargon incomprehensibil despre (traduceţi, dacă puteţi!) proiecte didactice, învăţare pregătitoare prin situaţii-problemă, pretext-problemă motivat, esenţializarea noţiunilor, antrenarea cu scop de sistematizare ce conduce la strategii de rezolvare, oportunităţi de antrenament, competenţe predominante, să continuu? Vorbe, vorbe, vorbe. Refuz să completez rubricile respective din formular, o face directorul sau inspectorul, oameni antrenaţi la aşa ceva. Dacă te uiţi în registrul cu procesele verbale ale inspecţiilor, vezi aceleaşi fraze care se repetă la nesfîrşit. Cînd cer lămuriri mi se răspunde, zîmbind, că aşa trebuie, aşa se cere, mi se arată nişte cărţi hidoase scrise în asemenea limbaj. Săracii oameni, a trebuit să înveţe asemenea aberaţii ca să poată fi admişi la grad. În paranteză fie spus, examenele de pedagogie la definitivat şi grade sînt printre cele mai absurde şi ridicole: candidaţii tocesc aiurea şi, de cele mai multe ori, copiază pe capete, de conivenţă cu examinatorul.

O prietenă profesoară de liceu aşteaptă inspecţie (brigadă frontală i se zicea pe vremuri). Munceşte pe rupte să facă planificări şi planuri de lecţie pe foi liniate şi să le îndosarieze. „Dacă mi le cer?" Cui folosesc? Ei nu, cu siguranţă. Orice profesor îşi planifică materia, ce importanţă are dacă îşi notează în agendă, într-un caieţel al său ori pe o cutie de chibrituri? De ce trebuie să scrie pe foi special tabulate, după un anume tipic? Iese ora mai bună? Într-o viaţă de dascăl, maică-mea scrisese zeci multe de kilograme de asemenea maculatură. De ce nouă, profesorilor din universitate, nu ne cere nimeni să facem aşa ceva? (Doamne fereşte, sper să nu le dau idei!)

Cei care impun toată nebunia asta sînt specialişti în pedagogie. Nu ştiu ce competenţă au. Dar ştiu că, din păcate, au putere de decizie, ştiu că au o anume contribuţie (nefastă) şi la stabilirea programelor.

Nu cunosc nici un pedagog. Dar îmi sînt profund antipatici. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul X
nr. 478
10-16 mai 2002
20 pagini 7000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CONTEXTUL

„E lăudabil să-ţi poţi păstra echilibrul pe un pământ care, s-ar părea, e rotund şi se învîrte.“

LOUIS SCUTENAIRE

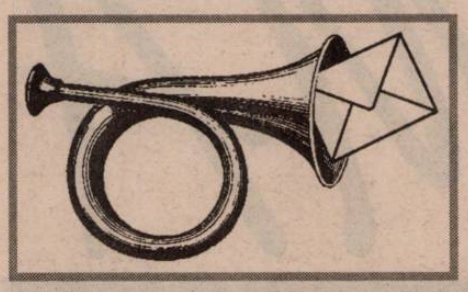

Nr. 475: „Meserii şi cariere“

Cariera de nevastă

Dintre carierele care niciodată (de la cădere-ncoace) nu vor fi *pe drept* recunoscute ca atare, una singură cunosc: aceea de nevastă. În capul meu, a fi nevastă („soţie“, o numesc unii) presupune a fi şi mamă. O vorbă veche care circulă şi azi, valabilă dintotdeauna, spune că meseria de nevastă presupune „o muncă nenormată, neplătită“. Perfect de acord. Dar nici măcar calitatea ei? Nu vorbesc de normă, nu vorbesc de plată, vorbesc de *consideraţie* (dar ce mai e consideraţia, atunci cînd se aplică la nevastă? Nu e numic, *pentru că nu există).* A fi nevastă şi mamă presupune, azi, obligaţie. Obligativitate. Ferocele misoginism (chiar şi al celor cu famelie) consideră fireşti obligaţiile nevestelor în interiorul casei (doar au consimţit la ele prin actul mariajului). Cînd bărbatul este plecat la muncă (să aducă banii necesari traiului) e firesc ca nevasta să: gătească, spele, calce, să execute curăţenia casei, să repare prizele stricate, tocul uşii, să ungă uşa care scîrţîie, să cumpere cele necesare casei, să bată cuie, să vorbească (în caz de nevoie) cu instalatorul sau să repare ea însăşi instalaţia, să zugrăvească de Paşti (doar s-a inventat vopseaua lavabilă), să facă lecţii cu copilul, să telefoneze soacrei să o întrebe de sănătate etc., etc. La fel de firesc bărbatului i se pare ca nevasta să-şi asume tot ce nu e O.K. în casă: rezultatele slabe ale copilului la şcoală, cămaşa X care ar fi trebuit să fie călcată în ziua Y, nodul la cravată (care mămica nu l-a învăţat să-l facă), mîncarea prea rece sau supraîncălzită cu care nevasta îl aşteaptă de la muncă, eventual frigul din apartament şi, obligatoriu, nota de plată a telefonului. Obligaţiile soţului sînt: să vină de la serviciu (nu contează cînd, contează să nu vină pilit), să aducă parte din salariu (doar are dreptul la nevoi proprii), să citească seara presa, să vizioneze meciurile şi ştirile de seară, să găsească mîncarea încălzită şi masa pusă (eventual şi papucii calzi), să fie compătimit de atîta muncă, să sărute copilul înainte de culcare (educaţia este obligaţia mamei). Ah! Să nu uit: şi să fie tratat cu toată dragostea *(de mamă)* şi cu toate hap-urile posibil eficiente în caz de boală. Pentru că el este eroul familiei, el este ţiitorul, el este cel care face orice efort ca famelia s-o ducă omeneşte. Munca lui se cere *astfel* apreciată. Nu contează că şi nevasta are serviciu şi aduce bani, banii lui sînt mai bani decît ai ei. În caz că ea cîştigă mai mult, asta se transformă în (ascuns) motiv de divorţ. Fetiţa care creşte într-o astfel de familie (majoritatea) va şti că obligaţia ei viitoare este să calce, spele, măture, bată cuie, repare prize, uşi, instalaţii sanitare etc. Băieţelul va şti că tre' să fie primit, ca adult venit de la serviciu, cu papucii calzi şi mîncarea la X° C optimă de mîncat. Nu noi, ca părinţi, greşim, ci alţii (părinţii) au greşit înaintea noastră pentru că şi părinţii lor au greşit astfel, şi doar modelul se cere a fi perpetuat (românul e bun frate cu tradiţia, nu?).

Ce vreau să spun, în cele din urmă, căci cele de mai sus vor fi considerate fasoane: dragi bărbaţi, dragi soţi, sînteţi cu noi pentru că v-am vrut (chit că *voi* ne-aţi vrut pe noi), dar v-am vrut pentru că odată, cîndva, v-am iubit. Şi nici una nu am visat la cariera de nevastă-şi-atîta-tot, ci şi la aceea de amantă, în egală măsură cu aceea de Fiinţă.

Ioana PETREA
str. Covîrlui nr. 21, Ploieşti

Murphy şi Peter

În *Dilema* nr. 475, 19-25 aprilie 2002, la pagina 9 („Meserii şi cariere“) apare, sub semnătura colaboratorului dumneavoastră domnul Constantin Stan, articolul intitulat „O lege a lui Murphy“.

În finalul articolului, domnul CS sintagmatizează ideea din titlu astfel (citez): „Visul românesc era (şi tare mă tem că este) de a face o carieră care, vorba lui Murphy, este punctul maximei competenţe într-o meserie“.

V-aş ruga să-i transmiteţi domnului CS că n-aş fi trăit o crispare interioară dacă domnia-sa, în loc de *Murphy* ar fi scris *Peter,* atît în titlul (care ar trebui reverbalizat în consecinţă), cît şi în finalul articolului, final citat de mine mai sus.

Murphy (Ed. Murphy, căpitan, inginer în cadrul firmei americane Wright Field) este cunoscut pentru faimoasele sale *legi* care îi poartă numele: „Legile lui Murphy“ (de exemplu: Dacă ceva poate să meargă rău... va merge cu siguranţă rău! (2; p. 7)).

Faima lui *Peter* (Laurence J. Peter, doctor în ştiinţele educaţiei la Washington State University) se leagă de nu mai puţin faimosul său *principiu:* „Principiul lui Peter“ (Într-o ierarhie, fiecare salariat tinde să urce pînă la nivelul său de incompetenţă. (1; coperta I)).

Nu mă simt îndreptăţit *nici* să comentez, *nici* să apreciez şi *nici* să dau calificative. Dar semnalez în aceste rînduri ale mele o inadvertenţă care mă sîcîie (în paginile *Dilemei!!!).* Totuşi, evoc aici legea a doua a lui Berkeley consemnată de Murphologie: „Ignoranţa e o explicaţie, nu o scuză“ (2; p. 91).

Rămîn în continuare:
– fidel cititor al *Dilemei,*
– conştiincios ucenic într-ale dilemei.

Septimiu Mircea FRIŞ
Timişoara

Nr. 473: „Massmedialog“

De la radioul cu nas la economia de piaţă

Într-o Dacia 1300 „radioul“ cînta întruna. Ceea ce se vrea a fi vocea groasă şi hotărîtă a Sofiei Vicoveanca răzbate de undeva, dintre scaunul şoferului şi bancheta din spate. Mama se întoarce spre acel loc şi, cu o mişcare uşoară, îmi răsuceşte puţin năsucul. Cîteva pîrîieli şi gata – a schimbat postul. Acum se aude o melodie cunoscută din repertoriul muzicii uşoare româneşti; sătulă de atîta zgomot, mama îmi învîrte puţin lobul urechii. A închis radioul.

Ăsta a fost, probabil, primul pas în alfabetizarea mediatică, petrecut înainte ca eu să pot recita alfabetul de la cap la coadă.

A doua etapă a venit mult mai tîrziu – atunci cînd, în al doilea an de facultate, am decis, împreună cu cîţiva colegi şi cu profesorul care ne îndruma, să facem un ziar. Ţineam neapărat să-i spunem ziar, cu toate că apărea cînd lunar, cînd o dată la două sau la trei luni. Era, în orice caz, „Altfel“. De aici am deprins, mulţi dintre noi, sensul practic (pînă atunci opacizat) al puţinelor lucruri pe care apucasem să le învăţăm la şcoală despre presă în general şi despre cea scrisă, în mod special. Aici am făcut greşeli şi am avut răgazul de a învăţa din ele; aici am învăţat curajul de a ne face cunoscute opiniile – opreliştile nu veneau niciodată din interior, ci doar din exterior.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Pe urmă am mai crescut. Epoca de glorie în care eram propriii noştri şefi s-a încheiat; am început să muncim cu ceva mai puţin entuziasm, dar pentru ceva mai mulţi (decît nimic) bani.

Într-o zi am învăţat la facultate că un bun reporter nu trebuie decît să se plimbe liniştit pe stradă – e foarte probabil ca Subiectul să-l izbească în cap. Într-o altă zi am aflat că asemenea lucruri se întîmplă numai în situaţii excepţionale în cazul ştirilor sau reportajelor, chiar dacă afirmaţia era adevărată pentru cazul unei specii precum eseul.

Apoi am fost învăţaţi ca întotdeauna să verificăm informaţia din trei surse. Numai că între timp, lucrînd efectiv la cîte un ziar, o agenţie de presă sau un post de radio, am aflat că rareori se întîmplă aşa, că de multe ori două surse ajung şi că în suficiente cazuri o singură sursă ajunge (dacă e „de încredere“).

Tot în „cîmpul muncii“ am învăţat că realitatea nu e întotdeauna atît de suculentă pe cît ar trebui să fie, că ea poate fi şi, de multe ori, trebuie ajutată şi ajustată. Că o informaţie incompletă poate fi umplută cu puţină imaginaţie şi aşa mai departe.

Pe cînd credeam că am parcurs totul de la „a“ la „z“ am aflat că şi piaţa mediatică din România merge la fel de rău precum toată economia de piaţă pe care o reflectă. Că şi aici se lucrează la negru, că şi aici se practică disponibilizările, datoriile imense şi falimentul, că, în fine, relaţiile de rudenie sau de prietenie sînt la fel de importante ca în orice alt sector economic.

De-abia atunci m-am putut considera cu adevărat alfabetizată.

Anca GOJA

Nr. 472: „Despărţiri“

Senzaţii tari

Cele mai frumoase poveşti de dragoste au fost scrise tocmai pentru că, la un moment dat, s-au sfîrşit.

Există ceva fascinant în orice despărţire. Indiferent de natura relaţiei, momentul rupturii dintre cei doi devine, automat, punctul cel mai interesant al întregii lor istorii. De altfel, la sfîrşit rămîn doar două repere în mintea celor doi: întîlnirea şi despărţirea. Restul nu mai contează. Despărţirea este cu atît mai dureroasă cu cît unul sau, mai rău, amîndoi suferă infinit mai mult în urma rupturii.

De ce devine o relaţie din ce în ce mai interesantă, pe măsură ce totul se apropie de final? Pentru că fiecare a dependent de nou. Şi ce poate fi mai inedit decît un sfîrşit şi un nou început? Şi-apoi, ce poate fi mai dinamizant faţă de cotidianul banal de dinainte decît bîrfele, comentariile savuroase ale unor „buni“ prieteni la un colţ de cafenea? Despărţirea, cu cît este mai neaşteptată, cu atît se înscrie mai bine în domeniul senzaţionalului. În plus, ştii sigur că vei avea parte de cele mai intense defulări cu privire al cel cu care ţi-ai împărţit atîta timp. Jocul se desfăşoară, de acum, cu cărţile pe faţă.

Ne despărţim de tot: de prieteni, de iubiţi, de soţi, de soţii, de oraş, de părinţi... Unii nu se despart niciodată de acel ceva care le dă încrederea zilnică în ei înşişi. Sau poate că aceste cazuri se rezumă, de cele mai multe ori, la o marcă de ţigări. Alţii, fără schimbările permanente, nu şi-ar concepe viaţa.

Şi totuşi, de ce căutăm mereu un punct de sprijin, un reper al întregii noastre existenţe, fără de care ştim bine că nu am putea trăi? Şi ce mai ştim în momentul solemnului „Da“, este că va veni o vreme cînd o să spunem „Nu“. De ce? Din orice motiv: nu ne mai place cum mănîncă, nu ne mai place cum îi stă părul dimineaţa, îi ştim cele mai intime secrete, nu ne mai place cum ţine ţigara... Sau poate că nu ne-a plăcut niciodată, dar acum devenim sinceri.

Iulian LECA

Am zîmbit la...

Mestecînd

Un articol din *Agenda* (hebdomadar timişorean de succes), nr. 14, 6 aprilie 2002, p. 7, anunţă sub titlul *Reabilitarea gumei de mestecat:* „Amatorii de *chewing gum,* acuzaţi că fac un gest neelegant, sînt acum răzbunaţi: un studiu universitar britanic concluzionează că mestecarea de gumă are efect pozitiv asupra memoriei.“ Este descris apoi, sumar, experimentul care a dus la această concluzie şi sînt citate cuvintele celui care a condus testele: „Credem că uşoara creştere a ritmului cardiac ameliorează aportul de oxigen şi glucoză la creier, suficient (s. n.) pentru a ameliora funcţia cognitivă.“

Realizatorul paginii cu pricina aştepta, probabil, ca noi, ignoranţi în ale ştiinţei de ultimă oră, să rămînem muţi de uimire şi, eventual, să ne aprovizionăm cu... Doamne fereşte, nu gumă de mestecat, ci *chewing gum!*

N-am făcut-o. Am „rumegat“ însă vreo două idei:

Abia acum pricep eu de ce absolvenţii Universităţilor româneşti fac carieră strălucită în mediile intelectuale ale lumii: au beneficiat de guma de mestecat producţie indigenă, ce solicita temeinic maxilarele celor care, prin '80-'85, începeau să-şi dezvolte „funcţia cognitivă“!

Mai deunăzi, în tramvai, două fete vesele mestecau cu dezinvoltură, plescăind şi umflînd balonaşe aromate de gumă, cu îndemînarea unui „maestru“. M-a cuprins invidia gîndindu-mă la ce performanţe intelectuale trebuie să fi ajuns ele prin acest mijloc suficient pentru... Eroare: una dintre fete obţinuse nota 2,85 la proba de matematică, la simularea examenului de capacitate, iar cealaltă... nu ştiu, au coborît.

O fi guma de mestecat factor în ameliorarea funcţiei cognitive, dar cu tare multe lucruri trebuie să-i venim în ajutor!

Adina DAN
dadinachi@personal.ro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Protestez, deci exist**
- **Viaţa privată**
- **Politici culturale**
- **Reacţiunea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Moroşenii lui McDollar

– S-o ţîpat lumea oarencotro, îmi explică Nea Gheorghe în timp ce învîrte la cazanul de horincă.

– Au plecat mulţi tineri de aici, din sat? – mai cer eu lămuriri.

– Numa' al meu a plecat acolo. Nu prea îmi vine să cred, aşa că insist.

– Eh, restul se vîntură pe aici, pe la noi, prin Europa – îmi explică nea Gheorghe şi mai gustă din horincă.

„Acolo" înseamnă deci America, mă dumiresc eu. Nea Gheorghe este un gospodar din Sîrbi, în inima Maramureşului. Are „chiuă", vîltoare, o batoză de pe la începuturile mecanizării, crescătorie de peşti, cazan de horincă pentru toată comuna (şi toţi prietenii care se-ntîmplă prin Maramureş), „tropoteşte" şi ţîpuieşte ca nimeni altul şi are doi feciori ceteraşi tot ca nimeni alţii. Pentru ei a construit două „case mîndre" şi a început o făbricuţă de prelucrare a laptelui. Toate stau acum pustii, căci cei doi feciori au plecat să facă bani în străinătate. Unul s-a căsătorit şi au stat certaţi cu el patru ani din cauza nurorii, fată de bloc, care – ce femeie o mai fi şi asta? – nu vrea să mulgă vaca. Mă, tu ia-o, de ţi-e dragă, da' atunci mai trebuie să iei una pentru casă, să ţină gospodăria şi coconii – i-a zis nea Gheorghe lui fi-su. S-au împăcat apoi şi nea Gheorghe tot construieşte şi face planuri, iar feciorii strîng bani şi trimit pentru alte case, mai la centru, pentru un Mercedes acolo, termopane şi cîte altele trebuincioase într-o gospodărie. La fiecare sărbătoare – ca acum, de Paşte – nea Gheorghe strînge prietenii şi ceteraşii, face petrecere fainâ şi trimite feciorilor cîte o casetă video, să vadă cum se trăieşte la Maramu. Ni s-a scrîntit legea! – se dumireşte nea Gheorghe, continuînd să muncească din zori şi pînă-n noapte alături de femeia lui, nu de alta, da' altceva nu ştie să facă.

Mergem pînă la Baia Mare să facem nişte cumpărături şi ne oprim să bem cîte o cafea la McDollar (Fast food & Terasă). Pe pliculeţele de zahăr, preambalate de „Friends SRL" special pentru McDollar, ne atrage atenţia un $ mare, cu următoarea inscripţie: „Acest simbol formează o «buclă». Înseamnă locul unde se întîlnesc toţi cei care vor pleca în ţara dolarilor. De aceea îi servim ca în acea ţară, pentru a-i obişnui." Printre mese trece un puşti cu ochi strălucitori, care vinde *Glasul Maramureşului* şi *Munca în străinătate*. Le cumpăr pe amîndouă, dar ochii îmi cad pe *Munca...*, ziar de care n-aveam habar şi care se autoprezintă ca „săptămînal pentru cei care vor să muncească pe bani adevăraţi" şi, de asemenea, ca „singura călăuză cinstită pentru oameni îndrăzneţi". Baia Mare nu s-a schimbat prea mult, afară doar de agenţiile pentru munca în străinătate şi de biserici, care au împînzit oraşul. Care o fi oare legătura între ele? – mă întreb eu aşa, într-o doară. Pe drumul de întoarcere la Sîrbi mă gîndesc la „mîndria" lui Nea Gheorghe şi la

„îndrăzneala" feciorilor săi. Fiecare cu „legea" lui, îmi zic eu, înţelept. Legi care merg însă care-ncotro, negîndu-se cu înverşunare una pe cealaltă. S-a scrîntit ceva, vin eu la vorba lui nea Gheorghe. În alt registru, aceeaşi impresie am avut-o la Vatra Dornei (şi în cîte alte locuri!), unde un cochet hotel „privatizat" triumfa lîngă ruinele fostei clădiri a Băilor, la care tatăl meu se uita cu nostalgia unor amintiri de acum 70 de ani, şi epava fostului hotel al Sindicatelor, care îmi evoca mie imagini din tinereţe. Fiecare cu „legea" lui... La o horincă de tainâ la cazanul lui nea Gheorghe, mă simt călător în timp (şi temporalităţi). O lume de generaţii, trăind fiecare în timpul său şi neavînd răbdare cu timpul celorlalţi, irosind astfel Timpul unei societăţi care refuză să adune trecutul cu viitorul. S-o ţîpat România asta oarencotro...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Teoria şi realitatea democraţiei

Democraţia este cea mai puţin proastă formă de guvernare pe care oamenii au încercat-o, zicea Churchill. Dar şi cea mai plicticoasă, mă gîndeam eu. Nu prea am văzut pe Discovery filme despre democraţie, despre ce se mai întîmplă prin alegerile din Statele Unite sau măcar din, la întîmplare, Islanda. Despre Uganda nu ştiu decît despre conţinutul frigiderului lui Amin. Despre Hitler am văzut cîte un film despre fiecare etapă a vieţii sale, poate cu excepţia pubertăţii. Despre Adenauer, care a „domnit" mai mult şi mai benefic nu ştiu prea multe, în afară de puţinul pe care mi-l amintesc dintr-o carte a lui Ghiţă Ionescu.

Totuşi, se scrie enorm despre democraţie. *Freedom House* publică anual un raport de cîteva sute de pagini despre cum se mai simte democraţia în toate ţările, chiar şi în cele despre care nu am auzit, cum ar fi Kiribati, o republică cu cîteva partiduleţe şi 100.000 de locuitori, cu capitala la Tarawa, cu un Parlament care se cheamă „Maneba ni Maungatabu", situată prin voia alfabetului lîngă Coreea de Nord, o republică cu o singură dinastie şi un singur partid la 21 de milioane de locuitori. E vorba despre acel fel de rapoarte care e bine că există, chiar dacă puţină lume le citeşte.

Partea plină a paharului sună cam aşa: normalitatea e banală, despre normalitate nu se scrie, nu se bîrfeşte şi nici nu se emit mereu opinii paradoxale. Să fie democraţia o banalitate plicticoasă dar tonifiantă, ca picnicul de Paşte?

În general, se scrie mult despre democraţie şi se citeşte puţin. Pentru că se scrie în mediul academic şi se citeşte tot acolo. Studiile despre democraţie tind să constituie o subdisciplină în cadrul ştiinţelor politice; una dintre cele mai prestigioase reviste academice se numeşte chiar *Journal of Democracy*. Dar domeniul rămîne în mare măsură în cadru academic, o preocupare constantă pentru multele ONG-uri internaţionale şi e departe de a suscita interesul publicului intelectual.

Revista Română de Ştiinţe Politice (*PolSci*) a scos o ediţie specială cu traduceri ale textelor fundamentale din teoria democratizării, apărute de-a lungul anilor în *Journal of Democracy*. Societatea Academică din România a organizat o dezbatere privitoare la democratizarea Europei de Est din perspectiva acestor teorii, cu participanţi din majoritatea acestor ţări şi autori cunoscuţi în domeniu, dintre care i-aş aminti pe Larry Diamond, Marc Plattner şi Thomas Carothers.

Se pare că lumea este mai complicată decît părea. Departe de a fi sfîrşitul istoriei, cum credea Francis Fukuyama, „al treilea val al democratizării" (expresia lui Huntington) a creat o realitate mult mai complexă. În 1974, cînd existau în lume doar 39 de democraţii, cu puţine excepţii doar în statele dezvoltate, era mult mai uşor să spui ce este democraţie şi ce nu este. De atunci lumea a evoluat în bine, adică de la negru la gri. Teoria democratizării s-a adaptat acestui gri şi a inventat termeni pentru realităţi intermediare: democraţie electorală (pentru acele regimuri în care alegerile mai mult sau mai puţin corecte sînt singurul semn că s-a schimbat ceva), pseudo-democraţii ş.a. Cu alte cuvinte, a scăzut simţitor numărul dictaturilor, dar nu a crescut în aceeaşi măsură cel al democraţiilor. Tot spaţiul fost sovietic (cu excepţia ţărilor baltice) este supus unor regimuri mai mult sau mai puţin autoritare. Pe harta Freedom House, a libertăţii în lume, albul („Free") a cuprins estul Europei, dar griul („Partly Free") a acaparat Rusia, Columbia, Venezuela, iar negrul („Not Free") a înghiţit tot Caucazul, Belarus, Egipt, Algeria, toate acestea intrînd la un moment dat în acel mai mult virtual decît real al treilea val al democratizării, început în 1974 după „revoluţia garoafelor" din Portugalia.

Revoluţii, alegeri, schimbări non-violente de putere, toate acestea nu au putut garanta, în cele mai multe din cazuri, libertatea. Dezamăgită şi puţin frustrată după contactul cu realitatea, teoria democratizării impune noi criterii, devine mai complexă, pune accent pe calitate, se analizează rezultatele democraţiei. Chiar şi acolo unde populişti mesianici, generali atotştiutori sau simpli tătuci post-comunişti nu au trasformat democraţia într-o mascaradă, oamenii nu ştiu ce să facă şi nu-i interesează libertatea politică dacă e mizerie economică. Deşi nemulţumită de rezultate, majoritatea nu respinge democraţia.

Directorul Centrului de Studii Sociale din Berlin, Hans-Dieter Klingemann spunea că nu putem cere oamenilor să susţină un regim democratic, doar pentru că este democratic. Conform datelor prezentate de el, 88% dintre turci, 87% dintre bulgari, 95% dintre albanezi şi 78% dintre români cred că „democraţia are probleme, dar este mai bună decît orice altă formă de guvernare". Pe altă parte, 45% dintre greci, 77% dintre români, 82% dintre croaţi, 90% dintre moldoveni nu sînt satisfăcuţi de felul în care se dezvoltă democraţia în ţara lor. Cifrele în sine nu spun foarte multe, democraţia şi voinţa poporului vor fi mereu cuvinte frumoase şi oamenii ştiu că nu se cuvine să nu fie de acord cu ele. „Lukaşenko vorbeşte despre opinia publică mult mai des decît Bush sau Blair, spunînd că poporul este de partea sa", spunea Oleg Manaiev, sociolog din Belarus care în curînd va avea nevoie de o licenţă specială din partea preşedintelui pentru a efectua sondaje de opinie publică. Opinie care, de altfel, este foarte probabil de partea preşedintelui.

Forţată, cum spuneam, de realitate, teoria democratizării trece de la simpla bifare a alegerilor libere, de la numărarea partidelor politice, la chestiuni mai complicate, ca responsabilitatea guvernamentală, transparenţa deciziei politice, instituţionalizarea corupţiei şi lupta instituţionalizată împotriva ei, liberul acces la informaţii. Dacă examinăm cererile pe care NATO le-a adresat României, se pare că de această dată contactul dintre teorie şi acţiune a fost destul de rapid.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Constituţia

Orice stat are o constituţie şi orice constituţie, chiar dacă nu este băgată în seamă, are unul sau mai mulţi părinţi. Invocîndu-şi la fiecare pas constituţia, americanii îi amintesc la fel de frecvent şi părinţii, d-alde Jefferson, Lincoln şi alţii. După doi ani de căutări, România tranziţiei s-a dotat şi ea cu o constituţie al cărei părinte a purtat, şi continuă să poarte, bucolicul nume Antonie Iorgovan.

Dictatura stalinistă a schimbat mai multe rînduri de constituţii, ignorîndu-le pe toate cu aceeaşi seninătate. Ultima referire la această nevoiaşă moştenire s-a făcut auzită în timpul procesului din decembrie 1989 de la Tîrgovişte, cînd fostul dictator încerca să îşi întemeieze apărarea pe privilegiile care îi erau conferite de constituţia impusă prin voinţa lui. Copleşită de grijile arzătoare ale momentului, echipa instalată la cîrma tranziţiei nu a înscris constituţia printre priorităţile sale de frunte.

Tăcerea asupra acestui subiect a fost întreruptă în trei circumstanţe, de fiecare dată din alt motiv. Prima, laborioasă moşire a proiectului, ale cărui merite au fost consfinţite prin adoptarea lui de către referendumul din decembrie 1991. Puterea ilegitimă, instaurată sub oblăduirea revoluţiei, nu obţinuse în urma alegerilor din Mai 1990 decît o legitimitate electorală. Abia ca urmare a referendumului din decembrie 1991 puterea dobîndeşte în sfîrşit legitimitatea constituţională după care tînjea. Dubii platonice asupra constituţiei au fost exprimate după alegerile din 1996, foştii ei critici guvernînd totuşi, timp de 4 ani, în conformitate cu prescripţiile ei.

Tema constituţiei a revenit brusc în actualitate, din iniţiativa guvernului, în 2002. O variantă colaterală a acestor discuţii nu vizează constituţia, ci pe părintele ei. Fluturînd diverse posibilităţi inovatoare – modificarea sistemului electoral, renunţarea la parlamentul bicameral etc. – guvernul urmăreşte să tempereze dubiile occidentale faţă de pretenţia României de a fi un stat de drept, arătînd că nu tolerează, ci reprimă corupţia fără cruţare.

Pentru părintele vechii constituţii, discuţiile în curs nu interesează prin asemenea dedesubturi, ci prin implicaţiile lor ofensatoare la adresa lui.

Pe de o parte, expertul care a elaborat o constituţie este, în mod firesc, cel mai potrivit să o elaboreze şi pe următoarea. Pe de altă parte, omul acestei performanţe istorice nu stîrneşte numai admiraţie, ci şi invidia unora dintre colegii lui. Săgeţile cele mai înveninate ţintesc suprasolicitatul său birou de avocatură.

Angajat alături de partidul puterii în bătălia contra corupţiei, părintele constituţiei nu ezită să îi apere pe acuzaţii multimiliardari, cărora corupţia nu pare să le fi rămas cu totul străină. Matrapazlîcurile fabuloase, şuşotesc invidioşii, aduc cu ele onorarii fabuloase.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Şi Biserica?...

Să ne frecăm la ochi, să luăm o atitudine calmă şi lipsită de prejudecăţi şi să scriem/citim: cu ocazia sărbătorilor de Paşti 2002, s-a scris o nouă pagină în istoria televiziunii, a artelor şi tehnologiei spectacolului, a Bisericii şi a societăţii româneşti. N-am fost la faţa locului, ci în faţa televizorului, dar tocmai de aceea am văzut mai bine: pe plaja de la Neptun a avut loc o slujbă de Înviere urmată de un spectacol de muzică pop; pentru slujbă, s-a construit un altar ad-hoc, demontabil şi refolosibil (asemenea scenelor destinate marilor spectacole în aer liber), iar înainte de începere, la ştiri, o transmisie în direct ne-a arătat cîteva dintre vedetele venite să contribuie la reuşita manifestării, dar şi pe prefectul de Constanţa care a lăudat eforturile constructorilor altarului. Am avut, cu alte cuvinte, cum se întîmplă la toate evenimentele mediatice, un *promo* – şi trebuie să recunosc, nu mă gîndisem niciodată că s-ar putea face un *promo* pentru Înviere. Apoi, în timpul slujbei, luminiţele lumînărilor au fost completate, adăugite şi amplificate de jocurile de lumini cu laser proiectate în spatele altarului ad-hoc. Preoţii aveau în mîini microfoane fără fir, pe care le tot mutau din stînga în dreapta şi din dreapta în stînga, la fel cum vor fi făcut apoi şi cîntăreţii spre care mulţimea prezentă îşi va fi îndreptat privirile şi receptivitatea, imediat ce Sfînta Slujbă se va fi încheiat.

Am avut parte, din 1990 încoace, de nenumărate transmisii în direct ale slujbelor, de la Patriarhie sau din alte biserici; în asemenea cazuri, era vorba de intruziunea „indiscretă" a televiziunii, care prelua şi difuza în mase un ceremonial desfăşurat după tipic în spaţiul ecleziastic. Acum, s-a *construit* un eveniment media, în afara bisericii, iar slujba a reprezentat doar o componentă a unui „montaj" complex. S-a spus, pentru a motiva această ieşire a ceremonialului religios din spaţiul lăcaşului de cult, că în timpurile străvechi slujbele se desfăşurau în aer liber, la malul mării. E adevărat, dar această invocare a tradiţiei trece pe planul al doilea în faţa desfăşurării de mijloace moderne: slujba propriu-zisă a beneficiat de tehnologiile spectacolului de mase, de „susţinerea" cîtorva vedete şi a unor politicieni sau reprezentanţi ai autorităţilor, efectele fiind multiplicate datorită mediatizării. În această mixtură, e greu de spus cine de pe urma cui cîştigă, cine de cine se foloseşte: Biserica de audienţa televiziunii sau televiziunea de prestigiul şi autoritatea Bisericii? Prezenţa vedetelor „sprijină" actul religios conferindu-i mai multă popularitate sau, dimpotrivă, importanţa slujbei de Înviere pentru viaţa creştină dă un sens mai înalt adunării de mase venite să asiste la un show? Politicienii se alătură acestui eveniment important în viaţa credincioşilor din raţiuni electorale, pentru a-şi asigura vizibilitate sau, dimpotrivă, autorităţile statului, prin glasul prefectului, îşi asumă doar rolul modest de a fi creat un cadru în care oamenii să participe la săvîrşirea actului religios? Şi pe oameni ce i-a adus în primul rînd acolo: sentimentul religios, promisiunea distracţiei de după slujbă sau şi una, şi alta? Mi se pare că răspunsurile la asemenea întrebări nu sînt uşor de dat, iar faptul că la mijloc se află televiziunea complică şi mai mult lucrurile: omniprezenţa televiziunii ne plasează pe toţi în societatea-spectacol, în care totul se întîmplă „doar" pentru a fi transmis/văzut în mase, în care lumea tinde să se împartă în doar două categorii, cei din faţa camerelor TV şi cei din faţa televizoarelor. Să presupunem că televiziunea pur şi simplu n-ar fi băgat în seamă ce s-a petrecut la Neptun: mă îndoiesc că slujba şi spectacolul de acolo ar mai fi avut parte de o asemenea desfăşurare de forţe. Acceptînd să contribuie la un asemenea show, Biserica îşi asumă, mai mult decît o făcea pînă acum, un rol în societatea-spectacol şi acceptă să facă uz de tehnologiile (post)moderne de comunicare în masă. Optimiştii pot vedea în acest pas o modernizare a discursului şi o îmbunătăţire a tehnicilor de PR ale Bisericii Ortodoxe Române; pesimiştii ar spune, probabil, deranjaţi de amestecul de retorică religioasă şi lumini laser, de cîntări bizantine şi rock, că slujba-show e un kitsch şi că toate trebuie făcute la timpul şi în Locul lor. Dar nu e singura dilemă din care nu putem ieşi...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

În zig-zag

Uf! Aşadar, cunoscutul actor Pierre Arditi va rămîne în Franţa. În seara zilei de 21 aprilie, aflat la cartierul general al Partidului Socialist, Arditi declarase, şocat, că va părasi ţara şi se va exila în Grecia. Alte personalităţi mediatice au făcut declaraţii similare, optînd pentru locuri îndepărtate şi ferite de pericolele extremismului, insulele Canare sau Bahamas. După cîteva zile, cînd i-am telefonat prietenei mele Claudette, i-am auzit pe robot vocea, emoţionată dar dîrză: „Nu sînt acasă. Oricum, dacă Le Pen cîştigă turul doi, voi emigra. Lăsaţi-mi un mesaj, sper să fie unul de solidaritate şi încurajare". Surprins şi în pană de inspiraţie, n-am putut să las pe bandă decît un stupid: „Te înţeleg, Claudette. Românii au trecut prin asta". Acest prim val de candidaţi la emigrare a rămas fără urmări întrucît toţi cei care îşi pierduseră cumpătul au intrat, decis, în Rezistenţă. Nu fără a conştientiza că soarta bătăliei e incertă. Discut cu Alain, profesor universitar, despre proiectul unui colocviu; mă presează să facem o primă redactare a proiectului, nu de alta, dar după 5 mai s-ar putea să fie prea tîrziu... Lupta în clandestinitate cere o maximă vigilenţă.

Ca prin miracol, din jurnalele TV au dispărut ştirile despre crime, jafuri, violuri, maşini incendiate etc. Iar dacă se relatează despre un fapt divers din această zonă – cum a fost atacul asupra unui spital, cînd patru gangsteri au vrut să elibereze un complice – atunci e pentru a sublinia promptitudinea şi eficienţa poliţiei, care a dejucat magistral tentativa de răpire.

La fel de oportună e publicarea rezultatelor unei anchete sociologice, arătînd că divorţul are un efect negativ asupra performanţelor şcolare ale copiilor; ca să vezi, pînă mai ieri familia era o frază de dînşii inventată... Tricolorul şi-a făcut şi el o reintrare în forţă („nu trebuie ca FN să confişte aceste simboluri"), împreună cu *Marseilleza*. Jane Birkin a venit la *manif* cu un steag zdrenţuit şi spălăcit: „l-am cumpărat de la un anticar din Marsilia", a explicat cîntăreaţa, „în magazine nu mai găseşti drapele, e inadmisibil".

Paranteză: cînd cenuşa lui Malraux a fost dusă la Panteon, un reporter de la France Inter a intrebat o studentă dacă îi spune ceva fraza (înscrisă pe frontonul Panteonului) *„Aux grands hommes, la patrie reconnaissante"*. „Trebuie să fie o chestie de-a lui Le Pen", a fost răspunsul.

Duminică, 28 aprilie, la piaţă, în Bologne-Billancourt. Se distribuie tracturi, militanţii diferitelor partide au ocupat locuri stategice. Reprezentantul socialiştilor e discret, tăcut, se mulţumeşte să întindă trecătorilor foaia care îndeamnă la vot în favoarea lui Chirac; îi inspir, probabil, încredere, pentru că înmînîndu-mi tractul, precizează, e drept cu jumătate de voce: „Asta e, *Monsieur*, duminică îl votăm pe Chirac, dar imediat după aceea vom face ordine".

Imensa suferinţă a electorilor de stînga la gîndul că vor introduce în urne buletinul Chirac. Se propun fel de fel de soluţii: să te ţii de nas cînd iei plicul, să îl apuci cu un cîrlig de rufe, să-ţi pui mănuşi de cauciuc, să mergi la secţia de votare îmbrăcat în negru, să iei preventiv pastile contra greţei etc. Un primar dintr-o mică localitate (unul din cei 1.500 care i-au investit pe cei trei candidaţi troţkişti?) intenţiona să instaleze lîngă biroul de vot un grup sanitar prevăzut cu aparate de dezinfectare. Anunţul Consiliului Constituţional că astfel de iniţiative vor fi sancţionate cu amenzi substanţiale şi chiar cu privare de libertate a pus capăt acestor imaginative forme de Rezistenţă.

Ziarului *Le Monde* îi revine, indubitabil şi de cîţiva ani buni, premiul întîi cu cunună al discursului politic corect (unde eşti *Monde* al lui Jacques Fauvet!...). Relatările de la manifestaţii, şi cu deosebire de la cea de 1 Mai, sînt capodopere ale genului. Am regăsit întreaga mitologie a *sărbătorii (la fête* este, structural, de stînga), a *bucuriei*, a *imaginaţiei*, a *convivialităţii*. Şi ce stil: „mîinile ridică pancarte, înflorind sau frisonînd de indignare", „pancartele defilează, îmbibate de umanism, grave sau pline de mînie", "curcubeul revărsat al coloanei homosexualilor încearcă să combată umoarea meteorologică posacă". Toţi demonstranţii opun un *„discours d'amour"* discursului de ură al Frontului Naţional. *„Discours d'amour"* de o vigilentă tandreţe: „Le Pen, ce bine ar fi fost dacă maică-ta ar fi avortat!", „Pe 21 aprilie ne-am umplut de rahat, acum trebuie să tragem apa", „Votaţi-l pe Chirac pentru un fascism cu faţă umană", „Duminică tăiem porcul!". O femeie arborează o pancartă cu fotografia unui prezervativ pe care scrie: „Buletin de vot", şi dedesubt: „Chirax: de folosinţă unică pe 5 mai. După aceea schimbaţi marca". Un copilaş de vreo trei anişori poartă şi el o pancartă: *„Je ne veux pas du Méchant!"*, cum ar veni: „Nu-l vreau pe Bau-Bau!". Puţin mai încolo defilează colectivul „500 de pusete": sugarii sînt şi ei în stradă. Asociaţia Naţională a Foştilor Combatanţi ai Rezistenţei difuzează tracturi cu „Citeşte şi dă mai departe!". Vladimir, Mohamed, Aïta, Sylvie, Issam, Tahar, Mehdi, Sara, Gwenon, Loïc, Kevin, José, Sébastien, Fabio sînt intervievaţi de jurnalişti şi îşi exprimă angajamentul civic, promiţîndu-i lui Chirac un al treilea tur.

Se intonează *Marseilleza, Internaţionala, Cîntecul Partizanilor*. Muzică: aici – „ambianţă muzicală consensuală", dincolo – grupurile anarho-sindicaliste privilegiază „rock-ul combativ", alături duduie muzica „tehno militantă", şi apoi rap, mult rap. Nenumărate *T-shirt*-uri cu Che Guevara, grupurile troţkiste sînt cele mai active („Piromanii transformaţi în pompieri", cu excelenta formulă a lui Denis Tillinac).

De la filmul color trecem la filmul în alb-negru. La manifestaţia FN de la Operă, monotonie, banderole uniforme, sloganuri stereotipe; „stocul de steaguri este superior cererii"; adolescenţii merg supuşi lîngă părinţii lor; *skinheads* şi suporteri de fotbal – huligani, admiratori ai „rock-lui identitar", la antipodul „rock-ului combativ". Televiziunea are grijă să nu filmeze estrada pe care se produce o cîntăreaţă de culoare, de origine malgaşă. Prim-planuri cu bătrîni ce dau impresia că-şi pierd protezele pe drum. Abia duminică seara, în transmisia de la sediul FN, sînt arătaţi tineri ce dansează. De altfel, pe platorile TV nimeni nu mai vorbeşte de „lupta antifascistă" („antifascismul caviar", cum a scris Jacques Julliard în *Nouvel Observateur)*. E normal: urmează lgislativele, iar stînga poate cîştiga doar datorită Frontului Naţional, ce riscă să blocheze, în multe circumscripţii, candidaţii dreptei. Graţie acestui nobil scop, extrema dreaptă capătă, din nou, certificat de legitimitate democratică.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Dl Patapievici şi modernitatea

După ce s-au mai potolit agitaţiunile stîrnite de apariţia ultimei cărţi a dlui Patapievici *(Omul recent* – Editura Humanitas, Bucureşti, 2002) putem, cred, să discutăm aşezat despre ideile acestei cărţi. Că natura umană e complicată şi tenebroasă, o ştim bine, după cum la fel ştim că nici o furtună nu durează o veşnicie. Resentimentele care au izbucnit ca la comandă în forma recenziilor acestei cărţi socotite „cu probleme" s-au potolit din cîte se pare. La fel şi reacţiile de apărare a cărţii care au avut, uneori, dimensiunea dramatică a apărării persoanei dlui Patapievici. Cred, totuşi, că nu persoana dlui Patapievici e în discuţie, ci ideile domniei-sale. Greşesc?

Scriu aceste rînduri fără pretenţia de a fi expert, ci doar un cititor interesat. În treacăt fie spus, mi s-a părut ridicol reproşul făcut dlui Patapievici de unii şi alţii care spun că domnia-sa trebuie să tacă pentru că nu e *expert*; expert în ce trebuie să fii ca să ai voie să fii îngrijorat de mersul lumii în care trăieşti? Care anume sînt acele stagii, burse, diplome sau lecturi pe care trebuie să le probezi formal ca să ai voie să publici marile tale dubii? Acest tip de critică pune pe oricine într-o situaţie imposibilă. Ce poţi răspunde cînd ţi se spune: „Nu ai citit cartea X"? Poţi spune: „Ba am citit-o", la care replica este fie „Fugi, domne, că n-ai citit-o", fie „Dovedeşte că ai citit-o", ceea ce aruncă totul în plin absurd. Sau mai poţi spune: „Nu am citit-o" şi atunci ţi se spune „Atunci să taci!" sau „Atunci nu ştii nimic!", ceea ce împinge, din nou, lucrurile în absurd pentru că numai un prost poate spune, la începutul secolului al XXI-lea, că legitimitatea intelectuală pentru exprimarea unui punct de vedere este conferită exclusiv de o ***anumită*** lectură. Dar, să revin la cartea dlui Patapievici.

Esenţa cărţii mi se pare a fi critica pe care autorul o face modernităţii şi, mai ales, actualului stadiu al modernităţii care este post-modernitatea pentru că, obsedată de dezvoltare şi progres, a uitat pe Dumnezeu. Pierzind reperul major, lumea a luat-o pe un drum nebulos, fără direcţie clară care poate fi un drum periculos, spre eşec. „Deci, fiţi moderni! dar – *nihil sine Deo*" încheie autorul, rezumînd, astfel, substanţa întregii cărţi. O spun de la bun început, împărtăşesc întru totul îngrijorările exprimate de dl Patapievici, cred în critica pe care domnia-sa o face vremii noastre şi mă regăsesc printre aceia care cred că a vorbi despre Dumenzeu nu este nici poveste, nici experienţă cultural-antropologică şi nici exerciţiu psihanalizabil, ci discurs despre Adevăr.

Încercînd să vorbească cît mai cuprinzător despre modernitate, dl Patapievici vorbeşte, în treacăt, şi despre cele două mari idei juridice pe care modernitatea le-a impus: ideea drepturilor fundamentale ale omului şi ideea statului de drept. Îmi face plăcere să reproduc aici observaţiile critice ale dlui. Patapievici în această privinţă:

1. Pierderea echilibrului dintre drepturi şi obligaţii („Toată lumea ştie de 1789 – *Déclaration des Droits de l'Homme*. Nimeni nu-şi mai aminteşte de faptul că în 1795 a fost emisă o *Déclaration des Devoirs du Citoyen*. Pe prima o evocă toţi, pentru că pot revendica prin invocarea ei orice. Pe a doua, în mod convenabil, au uitat-o toţi, deoarece evocarea ei sugerează că drepturile au ca fundament responsabilităţile, lucru pe care nimeni nu doreşte să şi-l reamintească, azi") – fragmentul 20.

2. Regulile au apărut pentru a suplini lipsa de discernămînt şi, mai departe, proliferarea nestăpînită a regulilor (nimic altceva decît procesul de inflaţie legislativă despre care am vorbit adesea în ultimii ani în acest colţ de pagină) a dus/duce la suprimarea treptată a oricărui discernamînt – fragmentele 82 şi 84. Cauza principală a excesului de legislaţie este preocuparea noastră de a limita libertatea de a greşi în loc să fim preocupaţi de exersarea capacităţii noastre de a discerne între bine şi rău – fragmentul 83.

3. Erodarea fundamentelor statului de drept prin înlocuirea „justiţiei civile" cu o „justiţie corporativă" datorită faptului că, pe de o parte, oamenii modernităţii nu mai caută dreptatea ci egalitatea şi, pe de altă parte, „egalitatea între ei este adesea interpretată ca dreptate pentru grupurile cărora le aparţin" – fragmentele 107 şi 109.

Săptămîna viitoare voi reveni cu comentariile mele pe marginea acestor observaţii.

P.S. Cred că post-scriptumul este cel mai bun loc în care pot să exprim nedumerirea în faţa fragmentului 111, care, vorbind despre apărarea „drepturilor naturii în faţa arbitrariului constructivist al postmodernilor", începe, promiţător, cu evocarea disputei dintre juriştii vorbitori de germană („limbă a poporului") şi cei vorbitori de latină din secolul al XVII-lea şi se încheie brusc cu o poezea de doi bani pe post de „singurul comentariu care poate fi făcut". Sau poate că n-am prins eu sensul adînc...

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mitologie industrială

– azi, uzinele Dacia –

„În '90 proiectaseră ai noştri un motor nou, de concepţie proprie, 110 cai, cu două supape pe cilindru, modern... Şi pentru maşină aveam un proiect tare de tot, n-ai mai văzut! Dar Guvernul ne-a luat mereu toţi banii din vînzări, n-am avut cu ce s-o facem... Au venit francezii – p-ăştia nu i-a mai interesat. Proiectul a fost vîndut la Fiat – cu motor şi maşină cu tot. Acum îl fac italienii – cică îl vînd bine..."

„Dom'le, ăştia aruncă acum tot ce-am muncit noi – bunătate de maşini cu calculator, cică sînt depăşite – cum se poate, dom'le, astea erau maşini care făceau unicate, păi ştii dumneata cît de greu e să faci o matriţă cu toleranţă de miime de milimetru? Secţia asta făcea unicate de 20 de ani... Acum vin cu matriţele de la fabricile lor, zic că nu mai au nevoie de ale noastre. Pe mine m-au trimis acasă cu salariul pe un an. Slujbă la stat, unde mai găsesc? Cu particularii e greu să te-nţelegi, şi-apoi, ce ştiu eu să fac? Matriţe."

„Au adus pază de la Legiunea Străină – sigur, şi cu români, molodveni, da' comandant e unu' francez, nici directorul nu poa' să pună o vorbă bună pentru ăl' care-a fost prins cu ceva. Să vă zic: acu' două săptămîni a plouat şi lumea a mai plecat acasă cu cîte un plastic pe cap – din ălea care se pun pe scaune, cînd se livrează maşina. Nu le-a făcut nimic. Şi ieri a fost prinsă o femeie cu un plastic d-ăsta în sacoşă, exact la fel. Şi-au dat-o afară! Nu înţeleg, dom'le, adică pentru un plastic nenorocit, care oricum au mai plecat şi alţii cu ele..."

Vorbele sînt culese din teren. În ele se zăresc, fără mare osteneală, trei dintre miturile imaginarului industrial românesc (plecăciune, domnule Boia). Şi anume:

1. Exact înainte să ne privatizeze/închidă, noi lucram la un produs care ar fi zguduit piaţa şi ne-ar fi făcut cunoscuţi pînă în Antarctica. Numai că „altele au fost interesele". Aici se aşteaptă complicitatea ascultătorului, care ştie (sau îşi imaginează pe loc) cine sînt complotiştii... Evident, nici unul dintre cei care vehiculează legenda Daciei-minune nu s-a gîndit să verifice la Fiat care e modelul acela „proiectat la Colibaşi".

2. Noi eram dotaţi la nivel mondial, iar cumpărătorii au aruncat/furat/vîndut această preţioasă moştenire. De ce? Pentru că ne urăsc şi vor să anihileze competenţa industrială românească, evident, ca parte a planului mai larg de distrugere economică şi morală a ţărişoarei. (Cine se teme de industria noastră? Absolut bizar: toţi cei care au produs mereu mai bine şi mai ieftin decît noi...).

3. Furtul de la serviciu este doar o formă de salariu. Sau împrumut, dacă vreţi. Pe vremuri, cutuma cerea ca prinşii să fie mustraţi şi trimişi înapoi la muncă (văzută şi în acest caz ca o pedeapsă). Deşi şomajul a schimbat această perspectivă, dublul standard a rămas: urîm furtul, însă ne înduioşează povestea tristă a hoţilor, mînaţi de sărăcie sau neştiinţă. Ei ar trebui iertaţi, în paralel cu luarea unor măsuri şi mai hotărîte împotriva furtului. De reţinut: hoţia n-are nici o legătură cu hoţii.

Dincolo de toate, ceea ce-ţi rămîne după o discuţie cu un disponibilizat de la Dacia este vinovăţia. Evident, vinovăţia ta, care, din motive de neînţeles, ai hotărît să abandonezi produsul naţional. Din perspectiva acestui om (sincer şi simplu de altfel), românii au datoria să cumpere doar automobile româneşti. Cînd îi vorbeşti despre amarul vieţii tale alături de maşina făcută de el acum 10 ani, fostul producător nu se simte cu nimic vinovat. Nu, el n-a lucrat de mîntuială la ea. Poate alţii. Oricum, „la banii ăştia, ce pretenţii poţi să ai?".

Fireşte, nici una. Pretenţiile, se ştie, sînt primul semn al sclifoselii – boală comportamentală adusă, între alte rele, de străinii care ne intră în ţară. Un român adevarat nu se plînge, ci se dă jos din maşină, desface carburatorul, scoate duza prin care trece combustibilul şi suflă tare în ea. După care se şterge la gură de benzină, montează carburatorul la loc şi bagă cheia în contact. Fericirea, doamnelor şi domnilor, e atunci cînd motorul porneşte. Şi cînd poţi să te întorci spre nevastă şi să-i spui, cu o infinită competenţă: „Am rezolvat, dragă: era de la jigler!"

▲

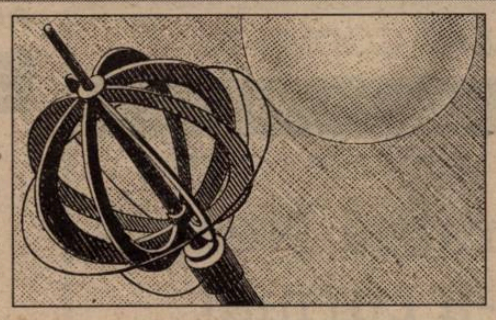

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Actorii locali

În 1999, fotografia cu Ibrahim Rugova, liderul moderat al albanezilor din Kosovo, dînd mîna cu Slobodan Miloşevici, pe atunci preşedintele Iugoslaviei, a creat o surpriză urmată de confuzie. NATO, forţa militară a Occidentului democrat, bombarda Serbia, pentru a-i apăra pe albanezii din provincia iugoslavă Kosovo, supuşi unor dure politici de epurare etnică dirijate de Miloşevici. Din 1990, de cînd fusese declarată starea de urgenţă în Iugoslavia, pe atunci alcătuită încă din 6 republici federale, şi după referendumul clandestin prin care provincia Kosovo îşi declara independenţa, Rugova, liderul plebiscitat de albanezi, fusese tot timpul partizanul rezistenţei pasive. Parlamentul ales, tot în condiţii clandestine, în 1992, îşi ţinea şedinţele în sediul Uniunii Scriitorilor; eliminaţi din şcoli, elevii se instruiau într-un sistem de învăţămînt paralel, mici întreprinderi private, agricole şi de comerţ, susţinute financiar şi de diaspora, încercau să facă faţă eliminării albanezilor din sistemul de stat.

După războiul din Croaţia şi cel din Bosnia, Rugova ştia că revolta deschisă ar duce la masacre şi considera non-violenţa singura opţiune posibilă. Armata de eliberare din Kosovo (UCK) care şi-a anunţat existenţa la începutul anului 1996, nu se temea de masacre. Atentatele ei atrag represalii; Rugova încheie un acord cu Miloşevici în legătură cu sistemul şcolar, acord niciodată aplicat, înclinînd balanţa în favoarea confruntării violente. UCK atacă comisariate de poliţie, ucigîndu-i pe poliţişti. Sîrbii răspund cu o acţiune de anvergură: ocupă nişte sate şi îi obligă pe albanezi să plece, cei care nu vor – cîteva sute – sînt omorîţi. Aproximativ 70.000 de persoane se refugiază în Macedonia, Muntenegru şi Albania. Kosovo e în război. Ofensivei trupelor centrale, armata de eliberare din Kosovo îi răspunde printr-un efort de structurare şi organizare. Numărul refugiaţilor creşte.

În septembrie 1998, Consiliul de Securitate adoptă o rezoluţie prin care cere calmarea situaţiei şi avertizează că va trece la represalii militare împotriva Belgradului. Tratativele sînt duse cu rea credinţă şi energicul emisar american Richard Hoolbroke nu reuşeşte să obţină semnarea unui acord. În martie 1999, NATO bombardează obiective militare şi economice din Serbia, apoi capitala, Belgrad. Populaţia se coalizează în jurul lui Miloşevici, o parte semnificativă a opiniei publice internaţionale consideră că bombardamentele sînt o crimă de război mai mare decît cea pe care vor s-o pedepsească. Unii au susţinut că Miloşevici şi sîrbii au tot dreptul să se apere în faţa unor forţe teroriste secesioniste, sprijinite financiar din afara graniţelor. Alţii contestau dreptul de ingerinţă, ipocrizia „diplomaţiei etice", acţiunea militară din cauza căreia mor oameni, în numele apărării drepturilor altor oameni: oricît de mizerabilă ar fi situaţia din Kosovo, spun cei lucizi, rezolvarea ei trebuie lăsată pe seama actorilor locali.

În tot acest timp, se ştia că Rugova şi familia lui nu pot ieşi din casa înconjurată de armata sîrbă. Apariţia sa în cabinetul lui Miloşevici de la Belgrad şi strîngerea de mînă consecutivă adăugau încă o necunoscută într-un conflict bogat în aparenţe cu semnificaţii obscure. Nu a urmat nici un comunicat şi peste un timp s-a aflat că Rugova e în Italia. În iunie, Miloşevici a acceptat condiţiile puse pentru încetarea bombardamentelor.

Acum Kosovo, *de facto* protectorat occidental, nu este, *de jure*, nici independent, dar nici parte a Serbiei. Alegerile din Kosovo nu i-au dat lui Rugova o majoritate indiscutabilă şi a devenit preşedintele provinciei după complicate pertractări. Miloşevici este la Haga, în boxa tribunalului internaţional, acuzat de crime de război. Va fi greu de dovedit că a ordonat crime sau că a ştiut ceva despre ele. În confruntarea cu martorul Rugova i-a cerut acestuia să se uite în ochii lui şi să recunoască că atunci, la Belgrad, i-a cerut să-i apere viaţa de oamenii UCK. Rugova spune că i-a solicitat protecţie faţă de forţele sîrbe, dar nu l-a privit în ochi. Nici bombardamentele NATO, nici justiţia internaţională, nici războiul, nici pacea nu pot ajunge la adevărul dintre doi oameni: actorii locali rămîn mizerabili, confirmînd aroganţa celor care rîdeau de apărătorii drepturilor omului.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Vrabia Neagră şi-a curmat zborul

Una dintre cele mai mari edituri independente a încetat să mai existe. Timp de 36 de ani, Black Sparrow Press a publicat operele unora dintre cei mai buni scriitori ai Americii, în ediţii elegante care nu se epuizau niciodată. Unii dintre ei, cum ar fi Charles Bukowski, erau faimoşi şi au adus profit editurii. Alţii erau practicanţii de poezie sau ficţiune, cu cititori puţini, din cauza dificultăţii textelor şi din cauza loialităţii lor fără de compromis faţă de artă, în detrimentul comercialului. Banii care veneau dinspre scriitori mai accesibili se duceau către tipărirea celor complicaţi. Rezultatul este un lung raft de cărţi, pe care îl împart unele dintre cele mai strălucitoare nume ale culturii noastre: Robert Creeley, Charles Reznikoff, John Fante, Ed Sanders, Eileen Myles, Wanda Coleman, Tom Clark, Robert Duncan, Clayton Eshleman şi mulţi alţii. Lista este un fel de „who's who" de poeţi, eseişti şi romancieri, inclusiv clasici ale căror lucrări cu greu mai puteau fi găsite, precum Theodore Dreiser şi Wyndham Lewis, atît de frumos reîntorşi la viaţă.

Dar, mai mult decît lista, Black Sparrow era un tip de editură de mult dispărut din industria cărţii, mereu pe fugă şi concentrată pe produs. Autorii în viaţă, odată publicaţi de Black Sparrow, puteau fi siguri că vor găsi aici adăpost pentru viitoarele lor scrieri. Editura publica autori, nu titluri. O astfel de grijă faţă de creşterea scriitorului, pe durata întregii sale cariere, era un onor adus literaturii însăşi. O astfel de atenţie, respectuoasă şi insistentă, îi permitea scriitorului să înflorească şi să îndrăznească. Autorii lui Black Sparrow erau invidiaţi de toţi făcătorii de artă care nu aveau parte de o atare soartă mărinimoasă. Majoritatea scriitori americani, cu excepţia unui grupuscul de autori de succes, migrează din editură în editură, de la o carte la alta, în căutarea unui succes care nu se arăta, dezamăgindu-i pe scriitori şi vătămînd cultura.

Black Sparrow îşi publica şi adăpostea autorii în ediţii frumoase, mai mare dragul să le ţii în mînă. Şi volumele cu coperţi cartonate, şi cele obişnuite erau făcute să dureze, tipărite pe hîrtie fină, fără acizi, cu o grijă neţărmurită pentru tipar şi grafică. Poţi deschide o carte Black Sparow şi să inspiri adînc: miroase precum cărţile de pe vremuri, proaspăt şi cu moliciuni. Numai faptul de a fi văzut purtînd în mînă o carte Black Sparrow era semn de gusturi fine şi elitism.

Singura editură care se mai apropia de Black Sparrow era casa franceză Gallimard care, cu decenii în urmă, acorda aceeaşi atenţie autorilor şi dădea lumii aceleaşi cărţi frumoase. Gallimard a părăsit de mult aceste subtilităţi şi a pornit în căutarea profitului, fiind azi deloc diferită de orice editură americană comercială.

Marea îndrăzneală a lui Black Sparrow se sprijinea pe solidul bun-gust al unui singur om, John Martin, iubitor de literatură şi care ştia să asculte sfaturile marilor scriitori pe care îi publica. Şi din senin face un anunţ şocant: a vîndut editura unei divizii a lui Harper-Collins, o casă de editură comercială. Black Sparrow nu mai există. Îmi răsună în urechi nu numai jalea scriitorilor săi rămaşi orfani, dar şi oftatul de durere al unei întregi literaturi. Pentru John Martin, la cei 71 de ani ai lui, 36 de ani de activitate sînt de-ajuns. Poţi să-l înţelegi, dar pierderea e grea.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Înviere cu VIP-uri şi vipuşti

Sîmbăta pascală ortodoxă de anul acesta, mult aşteptată şi bine intrată în luna mai, s-a petrecut sub un cer senin, în ziua unui soare cald.

Atît de cald încît jandarmii din cordonul dispus în semicerc în faţa bisericii „Sf. Dumitru" din Craiova erau deja transpiraţi în momentul în care, în seara de 4 mai, valurile de olteni au început să curgă spre principalul lăcaş al urbei, să guste bucuria luminii Învierii. Frumoasă biserică, „Sf. Dumitru"! Aflată în mijlocul unui parc pe care-l împarte cu fosta Casă a Băniei, ea a fost reconstruită pe îndelete la cumpăna dintre două secole trecute (lucrări începute în 1889 şi terminate abia pe la 1933, după planurile arhitectului francez André Lecomte du Nouy). În acea seară de săptămîna trecută, în interior, biserica era plină; la fel pridvorul. Sub cerul limpede, repede s-a umplut şi curtea: mulţi tineri în perechi sau în gaşcă, îmbrăcaţi în genere decent, frămîntînd între buze vorbe în majoritate decente şi ele; familii mai de vîrsta a treia, călcînd atent pavajul de piatră cubică şi privind în jur în căutarea vreunui vecin sau a unei rude. Şi unii şi alţii ocolind cu grijă şi uşor intrigaţi cordonul de jandarmi ce păzea – aparent – un soi de podium aranjat în faţa bisericii, podium acoperit cu scoarţe oltenesti, în onoarea unor ilustre pingele ce urmau să vină.

Şi au venit: în frunte cu prefectul şi primarul, autorităţile locale şi-au ocupat în cele din urmă locurile de onoare; oameni grei, încruntaţi, cu funcţii, cu răspunderi şi cu celulare mici cît să nu atîrne buzunarul de la piept al hainei. *Uite şi pe poetu' ăla de la emisiunile lu' Păunescu, cum îl cheamă...* – aud în dreapta mea o voce adolescentină. Din interiorul bisericii, vocea caldă a tînărului mitropolit Teofan răzbătea pînă afară, pe fondul inerentei rumori a masei. Dinspre podiumul cu primar, mai răzbătea cîteodată o sonerie de celular, repede gîtuită în căuşul palmei de demnitar – dar aceasta, totuşi, arar (şi astfel am terminat cu rima asta, enervantă pentru cei ce au habar!). La adăpostul cordonului de jandarmi, greii urbei aşteptau şi ei momentul luminat, de parcă ar fi fost doar oameni normali. În fine, veni clipa mare! Mitropolitul şi suita sa în straie alese au ieşit din lăcaş şi au traversat curtea, dînd vestea Învierii şi dînd în stînga şi-n dreapta lumină, cîte puţină, să ajungă la toată lumea. După care au ajuns şi ei pe podium – unde-i aşteptau microfonul, cameramanii şi, cum spuneam, oficialităţile. În ciuda vîntului uşor, din mîinile mitropolitane lumina a ajuns cu bine în lumînările greilor urbei – aceasta, ca un modest omagiu pentru ministrul Transporturilor care (între octombrie 1979 şi august 1986) fusese odată primarul de azi, pe vremea în care regimul organiza imprevizibile discoteci în licee, chiar – fatalitate! – în seara de Paşti. În timp ce, din om în om, lumina cuprindea curtea bisericii, tînărul mitropolit – cu meritorii stagii în Franţa, la finele aceloraşi ani '80 de mai sus – vorbea cald mulţimii, peste capetele jandarmilor din cordon; jandarmi cam abătuţi, pentru că erau obligaţi să stea cu ochii pe mulţime şi cu spatele, protector, la mitropolit, la primar şi la prefect. Şi la lumină.

După citirea paragrafelor de cuvinţă, tînărul mitropolit a invitat la microfon pe poetul oaspete. O rumoare în undă a străbătut atunci mulţimea. *Vigei Teo, lasă politica!* – a răsunat, în spatele meu, o voce de tînăr rebel. *Venirăm la Înviere, nu la învieru!* – i-a răspuns ca un ecou altă voce, undeva în stînga mea. În fine. Poetul a vorbit ceva, ceva despre *Satana roşie,* dar – el nefiind atent la microfon – nu l-a auzit mai nimeni; cu excepţia, desigur, a grupului din jurul său, de dincolo de cordonul de jandarmi. După care, spre final, feţele bisericeşti s-au sărutat cu feţele autorităţilor, iar primarul s-a retras la baza podiumului cu scoarţe, ca să dea – luminat de halogen – un interviu postului local de televiziune *Terra Sat*.

În ciuda acestei desfăşurări de forţe, Isus a înviat şi anul acesta la Craiova. Şi, cu cît vestea învierii Lui cuprindea egalitar oraşul, podiumul cu scoarţe rămînea mai gol, iar cordonul de jandarmi se retrăgea în ordine – lăsînd în urmă, cum se ştie, egalitatea mai mare a unora în raport cu egalitatea tuturor.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Fortuna labilis

Stau în birtul gării – e duminică pascală pe la ora 14 şi ceva – la un suc pe nume Sprite, în faţă se află mai multe maşinării din astea pentru jocuri electronice, pe una din ele scrie Revolution X, şuieră drăcia, cîntări sincopate emite drăcia, clipeşte, notez în carnet ceea ce se vede: la pultul de la barul din sala de aşteptare un ins cu figură de puşcăriaş declară că iubeşte femeile din priviri, tuns chilug este el, doi copii ai străzii se învîrt prin faţa maşinilor de distracţie electronică, trece un om cu mîinile la spate, nu-i nimeni în sală, nu prea ai despre ce scrie, mă holbez la o reclamă cu Marlboro county, tare-mi place insul ăla cu figură de adevărat bărbat, o maşină electronică (nu ştiu cum draci să-i spun) se numeşte Space-team, omul cu figură de puşcăriaş se aşază la o masă vecină cu o sticlă de vodcă din aceea din plastic, alături de drăcovenia pe nume Space-team este alta care se numeşte Road Riot 4 WD, aşa o cheamă, apar pe ecran nişte automobile formula 1 care aleargă mut pe o şosea, se dau peste cap, trec plopi dreapta-stînga, am o senzaţie de nespălare, nichel, clipici de la beculeţe şi senzaţia de nălăut, slin, merg maşinile formula 1 pe ecran, pe urmă gata, se închide treaba, imaginile dispar, apare scris ceva, e soare, lume puţină prin gară, căile ferate se impun sufletului nostru bucuros de moarte, tare sîntem singuri, vai de noi ce singuri sîntem, povestesc cum între ceea ce este la noi în suflet şi ceea ce se arată prin scris e un hău, o distanţă, toată literatura se naşte din situaţia asta, din ceea ce este în sufleţel şi ceea ce se arată în pagina scrisă, ia încercaţi cu toţii să vedeţi ce greu e să povesteşti o poveste cu maşinuţele astea slinoase pentru distracţie, nici nu ne dăm seama cum draci am ajuns aici, pe acest ţărm istoric; cum ar fi fost să fie în urmă cu douăzeci de ani cu Revolution X, cu Road Riot 4 WD, cu Space-team în sala de aşteptare, în birtul gării, imaginaţi-vă ce perplexitate, măi, măi, îmi zic în barbă, în timp ce înghit pe îndelete sucul pe nume Sprite în sala de aşteptare, caut ceva care să fi fost şi atunci; mai nimic, doar slinul, senzaţia de nespălare, de murdărie grasă care se întinde ca pata de ulei de motor MW 20 în apa unei bălţi, caut trecutul ascuns în clipa zilei de faţă, în amiaza asta călduţă, bună pentru idile cu soldaţi şi menajere, şi pe cît mă forţez să spun mai mult şi mai bine simt cum se duce totul de-a berbeleacul, cum îmi scapă, dracu' să-l ia, nu am la îndemînă decît tot vechiturile naraţiunii, tot epicul, altceva nu e, cu cît vreau eu să descriu mai mult cu atît simt că nu spun, că bîjbîi, că nu am nimic de amintit, caut gara de acu douăzeci de ani, de acu treizeci de ani şi nu mai văd nimic de-atunci, doar clipa de faţă mi se arată, adică nenea ăsta cu sticluţa de vodcă din plastic, pruncii străzii pe lîngă Revolution X, pe lîngă Space-team, pe lîngă maşina Road Riot: vine unu cu un lăibăruţ pe el şi cu nişte căşti la urechi, bate în butoanele de la maşina Road, bagă ceva fişe, trăsneşte cu pumnii, maşina scheaună, piună, clipeşte: „ce rămîne din viaţă", zic, „ce draci rămîne", zic, şi insul cu lăibăruţ dă în butoane, vine altul cu şapcă, sînt prieteni, se face că îl loveşte, cere o ţigară, mă podideşte mila de viaţă, ce prostuţă este ea, ce tîmpă este ea, „ce rămîne din ea", zic, şi deodată năvăleşte metafizicul, dă buzna nemişcătorul în mişcător, aminte îmi aduce de alte vremi, de cum era duminica de la locul ei, de ţapănă, de turtită, pe uliţele orăşelului natal cînd ziceau clopotele de la biserica nemţească: aşa şi acum, vine metafizica de la cefere în vorbele următoare, ia ascultaţi-le pe ele cum sună de metafizic, zice doamna peste peroanele pustii, peste traversele duminicale, peste gudronul şi el duminical, peste macazurile din departe, peste niscaiva plopi din departe: „trenul personal în direcţia Cenad-Biled pleacă la ora cincisprezece şi cincizeci-şi-cinci de minute de la peronul trei Reşiţa". Eu pe dată cum aud toate astea mă umple plictisul, mă umple ceva cam dulceag, cam stătut, stau bine înăuntrul meu şi ascult cum spune doamna, toţi anii s-au dus dracului, n-a mai rămas mare lucru, bîigui odihnit. Liniştit.

▲

Texte şi opinii de: Carmen BĂDOI (psihoterapeut) ● Cornel CODIŢĂ (analist politic) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Nicolae MANOLESCU (critic şi istoric literar) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Marius OPREA (istoric) ● Paula POPA (jurnalistă) ● Dumitru SANDU (sociolog) ● Grete TARTLER (scriitoare) ● Eugen VASILIU (jurist)

Argument

*O temă cum e cea de faţă nu intenţionează a epuiza nici toate definiţiile posibile ale contextului, nici nu vrea să-i răpească acestuia aura de mister care ne guvernează viaţa şi încearcă să ne consoleze de eşecuri, de distorsiuni sau de percepţii eronate ale realităţii de azi. Dacă am spune – „tranziţie, numele tău e contextul", n-am fi, poate, departe de adevăr. Fiindcă, de fapt, contextul este mereu o suită de tranziţii, de stări de lucruri diferite şi contradictorii dintr-un anumit moment şi dintr-un anumit spaţiu, un întreg, sumă a fragmentelor care-l compun şi, totodată, ceva mai mult decît atît. Cînd sîntem invitaţi să examinăm o situaţie sau alta ni se atrage atenţia că trebuie să privim împrejurările în context, că nici o judecată limpede asupra realităţii nu se poate emite în afara lui, că scoaterea din context e o soluţie vană şi primejdioasă, fiindcă rupe legăturile dintre lucruri şi ignoră diferenţa. S-ar spune că atunci cînd ne privim în context ne vindecăm de superbie şi unicitate. Dar, de multe ori, căpătăm şi un alibi justificator de compromisuri morale: aşa a fost situaţia, starea de fapt, conjunctura, nefavorabilă cel mai adesea. În acest ultim caz, contextul ne camuflează ca o uniformă de front, sub care ne pierdem individualitatea şi scăpăm de povara răspunderii proprii. De regulă, cînd este rău contextul nu depinde de noi şi n-avem cum să-l influenţăm, iar binele este „ieşire din context", scoaterea unui fragment din întreg, operaţie totdeauna individuală şi neapărat victorioasă. A ne întreba ce sîntem noi dincolo de conjunctură, de circumstanţe şi predeterminări nu prea ne stă în obicei. Iar astăzi, cînd avem de depăşit numeroase impasuri şi momente de îndoială, găsim că soluţia optimă de redresare ar putea fi un rezultat al însumării contextelor diferite: soluţii bune la toate, luate din trecut, din perioada interbelică, din timpul războiului, din comunism chiar. Un întreg realizat din „scoateri din context", din cîrpituri, pestriţ şi ineficient. Apare o contradicţie: care e puterea lui covîrşitoare, dacă îl putem alcătui după dorinţă, ignorînd capacitatea sa de a ne modifica, petrecută în timp şi adesea ireversibilă? Nu tocmai datorită unui anumit context dintr-un moment dat ne-am pomenit uneori pe aceeaşi parte a baricadei cu persoane cărora altfel nici nu le-am fi dat mîna pe stradă? Separarea de circumstanţe şi conjunctură este echivalentă cu încercarea de a trăi aproape în imposibil, mereu robiţi nostalgiei şi scindării; a ne supune cu totul contextului ar însemna să ne predăm cu totul exteriorului, anulîndu-ne personalitatea. A imagina contextul ca pe un moment de relativ echilibru între noi şi realitate – care ne modifică, dar şi noi îl modificăm – ar fi poate un început de înţelepţire, privind lucrurile în întreg, dar ştiind bine că el este trecător, în necontenită schimbare. (**T. C.**)*

Dumitru SANDU

Imaginea casei inteligente

Într-o definiţie posibilă, contextul poate fi comparat cu o casă. Contextul este mediul, contextul este locul, după cum el este, totodată, constrîngere, oportunitate, structură şi timp. În calitate de sociolog aş fi interesat de contextul social precum îl faci să fie, pentru că, altminteri, despre context se poate discuta din diferite alte puncte de vedere: cît este el de puternic, în ce fel îi schimbă pe oameni, cum românul de aici este cu totul altfel în Elveţia, în SUA sau în Franţa ş.a.m.d. În casa despre care vorbim, putem intra pe uşa unei prime întrebări: cum se face contextul – aşa cum dorim noi sau cum doreşte cineva anume? Gîndirea practică şi gîndirea teoretică se mişcă, de fapt, între aceste două extreme. Părerea potrivit căreia contextul este dat o dată pentru totdeauna e prezentă în multe dintre ideologiile contemporane. Auzim adesea că la noi nu s-a definit încă o mentalitate sau că nu putem să ne schimbăm mentalitatea, că românii nu sînt ca nemţii, că n-avem capital social, aşa cum, de altfel, nu au nici alte foste ţări comuniste, că stările de lucruri seamănă mai mult cu sudul Italiei decît cu Nordul Italiei etc. Toate aceste afirmaţii vor să ilustreze ideea că istoria acţionează ca o fatalitate şi stabileşte un anume context, fiindcă fiecare popor are o anumită zestre naturală şi o zestre culturală ce nu pot fi ignorate. Acest punct de vedere se aude cel mai des atunci cînd se discută despre capital social sau disponibilitate de întrajutorare. La cealaltă extremă se plasează punctul de vedere al comunismului care pretindea că putem face societatea aşa cum vrem, putem face omul nou, putem modifica satele, să nu mai fie cum au fost. Între aceste două extreme se află o multitudine de soluţii pe care societăţile le caută, le experimentează, le învaţă prin încercare şi eroare, asimilînd lucruri din propriul trecut şi din trecutul altora. Revenind la analogia cu casa, trebuie spus că există case tip, există locuinţe somptuoase, castele, greu de locuit, greu de modificat, după cum există cocioabe şi bordeie. În analogia cu mediul social mă interesează tipul de „casă inteligentă", care se adaptează la locatar şi se modifică în funcţie de locatar şi în funcţie de schimbările de vreme. Prin sisteme computerizate ea îşi reglează temperatura interioară şi protecţia fonică; în timp, apare şi robotul ce constituie un mare ajutor, după cum apare/ a apărut şi computerul care reprezintă deja pentru mulţi oameni locul de muncă acasă. Fireşte, nu există un singur gen de aranjament social, de mediu social, de context social într-o ţară: diferenţele interne nu pot fi trecute cu vederea. Pentru a ajunge la un aranjament social flexibil, adaptabil la diversitate, este nevoie de foarte multe lucruri, în primul rînd de norme cu care să construieşti această ţesătură complicată, ai nevoie de stil. Lista nu se încheie aici.

Cu ce începem

A vorbi despre stil atunci cînd construieşti contextul social sună lipsit de concreteţe, la prima vedere. La a doua vedere, însă, se observă că, aducînd în discuţie stilul, vorbim, de fapt, despre cultura continuităţii, despre o cultură a întregului social, a armoniei şi integrării. Nu putem ajunge însă locatarii/beneficiarii unei asemenea „case", şi nici să avem un mediu social convenabil dacă nu se fac legi, instituţii şi organizaţii care să se lege între ele. Se discută acum foarte mult pe tema *aquis*-ului comunitar, a sistemului de legislaţie din Uniunea Europeană pe care vrem să-l adaptăm la ceea ce urmează să devină România. În contextul României actuale această adaptare va dura multă vreme. Nu cred că mai trebuie accentuată în clipa de faţă întrebarea de oarecare vechime la noi, din secolul XIX, „începem cu forma sau cu conţinutul"? Nu încape îndoială că o bună parte din noile reglementări care vin din Vest apar, în primul rînd, ca forme goale; depinde numai de cei care le gestionează ca ele să capete carne şi sînge şi să funcţioneze eficient adaptîndu-se locului şi situaţiei. Gestionarea acestor forme nu-i priveşte însă numai pe parlamentari, pe guvernanţi şi nu cade doar în sarcina elitelor societăţii. Mediul se construieşte în bună măsură şi prin lucruri mărunte, de genul întreprinderilor personale, familiale, locale, iniţiative reuşite, se construieşte şi în funcţie de ceea ce vezi în altă parte, înveţi şi aplici şi în locul de unde ai venit. Pentru ca românii să-şi ducă traiul confortabil în „casa inteligentă" – adică în societatea permisivă, deschisă pentru cît mai mulţi dintre membrii ei, sînt necesare toate aceste procese de construcţie normativă flexibilă, e nevoie de circulaţia oamenilor, de diversitate de soluţii. De cele mai multe ori, soluţiile care se găsesc la nivel local, la nivel regional, sînt mai bogate şi mai imaginative decît cele propuse de la nivel central. Ajungînd aici, poate că ar fi bine să aducem în discuţie şi alt aspect „scoaterea din context", şi să examinăm unele mecanisme prin care o tematică, o problematică socială sau o soluţie sînt privite prin această optică. Unul dintre mecanismele respective este statistica. Asocierea dintre această unealtă de cercetare ştiinţifică şi scoaterea din context nu este inerentă. E adevărat însă că, în practică, scoaterea lucrurilor din context prin intermediul statisticii este bine răspîndită la nivel ştiinţific, dar mai ales la nivel de statistică publică, oficială. E foarte uşor să dai nişte cifre generale, să intimidezi cetăţeanul necunoscător cu nişte formule şi să spui „gata, asta-i situaţia, ţie îţi este foame, dar eu îţi spun că trăieşti bine". Ce-i de făcut în acest caz? În plan ştiinţific lucrurile se pot controla destul de bine, prin îngemănare de abordări cantitative şi calitative, prin acceptarea, din start, a premisei că nu există „român" în general ci români, că nu trăim într-o Românie în general, ci într-o Românie concretă, variată şi care e puternic jucată pe categorii sociale de localităţi, judeţe, regiuni ş.a.m.d. Cînd trecem însă de la cunoaştere la acţiunea socială, observăm că, în bună măsură, la acest nivel scoaterea din context devine dublă operă: de cunoaştere insuficientă a concretului sau de manipulare bine orchestrată. Rezolvările practice pentru depăşirea acestei situaţii nu le discutăm acum. Dar soluţiile de principiu trebuie să le menţionăm spre a clarifica lucrurile. Aici rămîne mereu valabilă ideia că rezolvările propuse de experţi – de oriunde ar veni ei – trebuie discutate de oamenii locului, judecate şi puse în context, fiindcă aceştia sînt singurii care ştiu cel mai bine ce merge şi ce nu într-un anume spaţiu şi într-un anumit timp. Schimbul de opinii, adecvarea, acea „soluţie suveică", s-o numim aşa, între ce spune expertul şi ce spune cel care va aplica soluţia dată de expert sînt fundamentale pentru reuşita acţiunii. O altă variantă a scoaterii din context este etichetarea: a afirma, fără a avea suficientă informaţie, că situaţia dintr-un anumit loc este aşa cum ni se pare nouă, sau că o persoană sau un grup sînt rele, fiindcă aşa e mai comod să credem, reprezintă un mod de gîndire păgubitor pe termen lung.

Întregul care condiţionează discursul

Am putea să ne întrebăm: care e „textul" contextului social pe care-l examinăm? În lumea socială „textul" reprezintă acţiunea umană, ceea ce întreprind oamenii, ceea ce gîndesc, mediul în care-şi duc existenţa. Contextul nu este altceva decît totalitatea de oportunităţi, resurse şi constrîngeri de orice fel, care condiţionează desfăşurarea a ceea ce fac oamenii, a ceea ce gîndesc şi aspiră să obţină. Raportul dintre ele poate fi privit fie în spaţiu, fie în timp. Şi-atunci se poate vorbi cu îndreptăţire despre includere sau scoatere din contextul temporal ori despre includere şi scoatere din contextul spaţial; ambele contexte sînt la fel de importante. Dar marea dificultate cu care ne confruntăm este cea legată de contextul temporal. Evenimentele cruciale la nivel de comunitate, societate, omenire – cum au fost cele din Europa de Est, în 1989, cum a fost ziua de 11 septembrie 2001, cum sînt revoluţiile, în general, produc în viaţa noastră modificări bruşte, ale căror efecte sînt foarte greu de inventariat de cei care le suferă. Oamenii au senzaţia că trăiesc în aceeaşi lume, de fapt, nu mai trăiesc în ea. Din obişnuinţă, sîntem tentaţi să proiectăm asupra lumii de azi imaginea pe care am avut-o asupra celei de ieri. Iar în această situaţie realmente este o dificultate de durată să realizezi contextul în care trăieşti de-adevăratelea. Apare atunci nu numai nostalgia, dar şi ceva mult mai primejdios: inconştienţa. Iar faptul că societatea nu mai are suficiente mecanisme capabile să-ţi arate cu adevărat o realitate în care trăieşti, demonstrează pur şi simplu lipsa capacităţii de autocunoaştere şi autogestiune cu care se confruntă lumea noastră de azi. În toate punctele de fractură istorică, oamenii au fost confruntaţi cu trăiri contradictorii similare. Pentru cei care trăiesc perioada respectivă asta nu e o consolare. Oamenii caută soluţii şi îşi pun întrebări, iar una din marile întrebări pe care societatea românească şi-o pune cu insistenţă e de ce durează atît de mult tranziţia? De ce e atît de dificil drumul către casa inteligentă, mult visată şi necesară? Această casă – contextul adaptabil la propriile valori, la propriile nevoi – nu se poate edifica în afara unui cadru instituţional. Că e vorba despre instituţii mai vechi sau mai noi, contează mai puţin; important e ca ele să nu uite ce-au făcut şi, mai ales, să înveţe să se autocontroleze. Mecanismul memoriei instituţionale reprezintă pentru societate unul dintre cele mai importante aspecte care ne interesează. De ce memoria funcţionează slab sau deloc în multe din instituţiile noastre? Se poate da un răspuns previzibil şi comod: asta-i cultura română. Dar, spunînd astfel, am înlocui o necunoscută cu alta. Există mai mulţi factori care au favorizat această situaţie la care nu m-aş referi acum. Unul dintre factorii pe care i-aş scoate în evidenţă, totuşi, este format din perechea comunicare/izolare. Lipsa de consolidare, de memorie instituţională, este specifică societăţilor care au trăit pe de o parte în izolare, pe de altă parte în ritmul unor schimbări rapide, necontrolate de ele însele. Cîte din schimbările ce s-au petrecut în societatea românească în ultimii 200 de ani au pornit din interior şi cîte din afară? Şi în ce ritm s-au desfăşurat? Această combinaţie între schimbări foarte rapide la nivel global şi multe insule de izolare în plan intern, cultural, general, nu poate să nu ducă la discontinuitate şi instabilitate. Iar problematica insulelor de izolare socială, culturală din România anilor 2000, ca sursă de discontinuitate şi de slabă clădire a aranjamentului social minează, în bună măsură, toate eforturile noastre de a realiza un context social funcţional, viabil.

Construirea contextului prin mecanisme democratice de comunicare, de jos în sus, prin participare comunitară, a societăţii civile, a ONG-urilor, a asociaţiilor cetăţeneşti, la urma urmelor a fiecăruia dintre noi la edificarea „casei inteligente" este o condiţie fundamentală de reuşită. Altfel, orice soluţie, fie ea oricît de bună aiurea, ajunge aici un fiasco. ▲

Nicolae MANOLESCU

Scoaterea din context

Toată generaţia mea de critici a fost obsedată de scoaterea din context. Mă voi explica îndată. Mai întîi, trebuia scoasă din context literatura contemporană. Estetismul pentru care militam noi era legat de nevoia ignorării „împrejurimilor" operei, a acelui Hinterland social şi politic de care nu se putea vorbi decît într-un anumit fel. Autonomia valorii, la care reveneam mereu, chiar fără a folosi expresia, nu era chiar aceea lovinesciano-călinesciană: ea ne servea mai degrabă, suspendînd opera din realităţile care-i dădeau naştere, la o discuţie liberă asupra valorii şi la o ierarhie pe considerente pur estetice. Îndată ce admiteam criteriul moral, ori politic, ori social, lucrurile se complicau. *Est-etica* doamnei Monica Lovinescu s-a impus, ca un concept concurent aceluia *estetic,* mai tîrziu şi în critica din afara graniţelor, în cronicile de la radio Europa Liberă. Pentru criticii din ţară, conceptul ar fi fost sinucigaş, deoarece singura etică acceptată oficial era aceea comunistă („etica şi echitatea socialistă"). Contextul moral al acelor ani ne obliga să-l ignorăm. Numai aşa puteam comenta anumite cărţi, numai aşa puteam să cîştigăm bătălia ierarhiilor. După 1989, această scoatere din context a început să ne fie reproşată ca o carenţă. Mai ales cînd primul (şi, cîteodată, unicul) criteriu al revizuirilor la modă a devenit cel moral. Chiar şi critici din generaţia mea au început să se îndoiască de perenitatea unor judecăţi bazate pe ignorarea contextului.

Al doilea tip de scoatere din context se referă la modul nostru de a privi literatura trecutului. E curios şi chiar paradoxal că, tăcînd mîlc asupra contextelor actuale cînd vorbeam despre literatura contemporană, preferam să facem din Shakespeare sau Caragiale *contemporanii noştri*. La o editură a existat chiar o colecţie cu acest nume. Cartea lui Jan Kott despre Shakespeare şi aceea a lui Al. Călinescu despre Caragiale au fost deseori luate ca model. Ce însemna de fapt această actualizare? Tot o scoatere din context. Amintiţi-vă de cum erau puşi în scenă cei doi mari dramaturgi în partea a doua a anilor '60 şi în deceniul următor. Hamlet care citea ziare, nu cărţi, Polonius care punea la cale fantoma tatălui ca să obţină ce dorea (politic!) de la fiu, „marea trăncăneală" caragialiană a lui M. Iorgulescu, *Noaptea furtunoasă* a lui Visarion în care pînda şi turnătoria devin esenţiale şi altele denotă limpede că noi citeam scoţînd textele cu pricina din contextul lor ca să le simţim ca aparţinînd contextului nostru. Ar trebui precizat că (acesta e paradoxul semnalat mai sus) actualizarea nu viza exclusiv latura estetică, literară, tehnica dramatică ori aceea narativă, dar spiritul însuşi al operei. Lucrurile stăteau cam aşa: le refuzam contemporanilor o actualitate contextuală pe care le-o făceam cadou înaintaşilor.

Explicaţia paradoxului e simplă. Generaţia noastră de cititori a reînnodat, de îndată ce s-a putut, imediat după 1960, cu habitudinile de lectură ale modernismului interbelic. Îi convenea de minune, de pildă, să-l citească, în felul lui Călinescu, pe Goga ca pe un poet pur, fiindcă, pe de o parte, nu era nevoită să pomenească detaliile concret-istorice al Ardealului aflat sub unguri (ceea ce nu era totdeauna permis), iar pe de altă parte, îl învecina pe poetul din *noi* cu Nichita Stănescu din *Elegii*, deopotrivă de pur şi el din unghiul nostru de vedere. Împuşcam doi iepuri dintr-un foc. În plus, modernismul a fost aerul pe care l-am respirat începînd din anii micii liberalizări şi sfîrşind o dată cu regimul Ceauşescu. Iar modernismul (cel moderat, ca şi cel radical) *actualiza*. Dacă, pentru el, poezia era eminamente lirică, atunci Valéry căuta în fabulele lui La Fontaine pasajele lirice, iar Pillat, imitîndu-l, proceda la fel cu fabulele lui Alexandrescu. G. Călinescu vedea în Goga o „jale nemotivată de popor străvechi" şi în cea mai politic-socială poezie una pură. Vladimir Streinu îl socotea pe Coşbuc poet de *week-end,* pentru care satul era o idilă turistică. B. Fundoianu îl citea pe Creangă prin gratuităţile mallarméene ale limbii. După război, acestea toate ne-au intrat în sînge într-o asemenea măsură, încît nici măcar nu eram conştienţi de ce ni se întîmplă. Ion Negoiţescu descoperea un Bolintineanu barbian şi un Alecsandri care stătea pe un singur vers: „În Asia cuib verde de lebede-argintii". Ca de altfel şi Eminescu: „De plînge Demiurgos, doar el aude plînsu-şi". Admirabile amîndouă, dar sugerînd că poetul lui *Dan, căpitan de plai* şi cel al *Luceafărului* se cuveneau citiţi în cheie exclusiv lirică. Aşa am ajuns eu însumi să vorbesc de „vocile lirice" ale poemului din urmă.

Aceste forţări nu erau complet greşite. Erau doar... forţate. Şi reprezentau o scoatere din context sistematică. Teza lui Călinescu a lecturii inverse, dinspre prezent, a istoriei literare era de-a dreptul biblică pentru istoricii literari din generaţia mea. Or, teza cu pricina furniza argumentul teoretic principal pentru scoaterea din context a întregii literaturi a trecutului, reevaluată şi retrăită prin prismă actuală: Dosoftei devenea contemporanul lui Arghezi şi Blaga, iar Neculce al lui Sadoveanu. Şi toţi deveneau contemporanii noştri.

▲

Marius OPREA

Cum a abuzat-o Contextul pe Relevanţă

În primele luni ale anului 1990, pe un peron al Gării de Nord s-au întîlnit două vechi cunoştinţe: un fost ofiţer din Securitate, cîndva la comanda unei direcţii regionale din Moldova şi un magistrat militar care se apropia de pensie.

„Ştii – povestea bătrînul securist – *ce simt eu acum, în timpurile astea, cînd toţi ţipă că ne vor pielea? Nu-mi e frică nici de puşcărie şi nici de moarte. Am văzut destule din amîndouă. Mă macină însă o amintire. E o poveste veche. Tocmai fusesem încadrat la Securitate, în vara lui '49, la Buzău şi şeful mi-a dat ordin să mă duc să aduc pentru cercetări, adică să arestez, un preot din comuna P... Am plecat cu trenul (maşinile erau ocupate cu misiuni mai importante), însoţit de un soldat. Într-un buzunar al hainei aveam pistolul, iar în celălalt o fascicolă din* Tînăra Gardă *a lui Fadeev. M-am pus pe citit pînă la destinaţie. Cînd am ajuns, n-am reuşit să dau de popă. Presimţise, ori cineva i-a dat de veste şi s-a ascuns. Aşa că, înciudat, am aşteptat un tren de întoarcere. În tren m-am pus din nou pe citit, dar nu mă simţeam la largul meu şi nu mă putea concentra asupra cărţii – prima mea misiune eşuase. Deodată, în compartimentul în care eram a intrat un preot. L-am urmărit într-o doară cu privirea şi mi-a încolţit o idee. Cînd s-a apropiat gara şi am ieşit pe culoar, îndreptîndu-se spre uşă, l-am prins pe la spate de mînă, i-am pus pe ascuns ţeava pistolului în coaste şi i-am spus să nu facă zgomot să meargă unde-i spun. Aşa că l-am arestat pe preotul ăla; era mic de stat, la vreo 50 de ani şi uscăţiv. L-am dus la sediu, pe atunci plasat într-o veche casă boierească din centrul oraşului şi l-am închis în pivniţa care îndeplinea provizoriu rolul de arest. Erau mai mulţi deţinuţi acolo, printre resturi de lemne şi bucăţi de cărbune. Am urcat la birouri, unde am raportat îndeplinirea misiunii, după care zilele au trecut – iar în vîltoarea aia am uitat cu totul de preot – cînd, după două săptămîni, într-o seară, soldatul cu care fusesem în misiune şi era de serviciu la paza arestului, s-a apropiat de mine şi m-a întrebat cu o voce scăzută:* Tovarăşe sublocotenent, permiteţi să raportez, ce facem cu popa? Vrea să vă vorbească. *Mi-am adus atunci aminte de preot şi am cerut să-l scoată. Era plin de praf de cărbune, cu sutana ruptă şi mînjită de rahat, iar ochii îi jucau în cap de spaimă. N-a reuşit să îngaime nici un cuvînt; scotea doar un fel de scîncet înfundat, ca atunci cînd ţipi în vis. M-a cuprins un soi de milă; i-am dat un şut în cur şi l-am împins afară pe poarta sediului, în stradă. A dispărut imediat în întuneric...*

Şi ştii ce mă macină acum, de nu mai am somn? Cum l-o fi chemat pe omul ăla?"

Am avut prilejul să ascult această confesiune a magistratului S. (fost judecător în instanţe militare care au pronunţat milenii de puşcărie în anii comunismului, ajuns după 1989 în situaţia de a elibera adeverinţe foştilor deţinuţi politici) acum zece ani, prin luna aprilie a anului 1992, cînd colaboram, sub coordonarea lui Eugen Vasiliu, şeful Direcţiei I-a din Procuratura Generală, cu colectivul care investiga crimele fostei Securităţi, pentru a instrumenta aşa-zisul „proces al comunismului". Un proces care însă n-a avut loc niciodată. Am avut tot atunci ocazia să cunosc un securist aidoma celui din mica istorisire de mai sus. Eram în acea vreme ziarist la *Cuvîntul* regretatului Radu G. Ţeposu şi am ajuns la Cluj după o noapte de călătorie cu trenul, nedormit, dar deloc obosit. Eram surescitat de acceptarea mea ca „expert" la întîlnirea programată să aibă loc la sediul Procuraturii clujene între un procuror delegat din cadrul Procuraturii Generale, domnul Alexandru Niculescu şi fostul colonel de securitate Nicolae Briceag, acuzat de un lung şir de crime. De astă dată, însă, la prima întîlnire, acesta urma să fie audiat doar ca martor în procesul care avea să-i fie intentat în lipsă fostului ministru de Interne Alexandru Drăghici. „Contextul" investigaţiilor era favorabil: opinia publică urmărea pe atunci cu atenţie încă orice mărturie nouă în legătură cu crimele fostei Securităţi, intrate astăzi, cînd scumpirile şi NATO bat la uşă, într-un binecuvîntat – din perspectiva domnilor tovarăşi de la Securitate – con de umbră. Despre Briceag adunasem cîteva date, pe care le-am pus la dispoziţia procurorului, din documente de arhivă. Briceag, a fost croitor, intrase după 1945 chestor în Siguranţă la Cluj, iar după înfiinţarea Direcţiei Generale a Securităţii Poporului a condus Biroul de Securitate din Dej. Era caracterizat chiar de foştii colegi din Securitate drept „om fără demnitate, mărginit, incult". Una dintre crimele sale mi-a rămas adînc întipărită în memorie: în 1949 a arestat un tînăr care a fugit de la încorporarea în armată. Ce s-a întîmplat apoi frizează absurdul, după cum relevă limba seacă şi cinică a documentelor Securităţii: „după aceasta l-a dus împreună cu patru rude la marginea unei păduri, unde au fost împuşcaţi". Pare o scenă dintr-un război civil, ajuns în fazele sale critice, cînd nimic nu este nepermis. Şi într-adevăr, să fie oare întîmplare? unul dintre participanţii la crimă, subaltern al lui Briceag, comunistul ilegalist Constantin Isac, luptase în războiul civil din Spania. Acum, în 1992, nu mai trăia decît Briceag şi la audiere fostul colonel de Securitate nu îşi mai amintea nimic. „Ca de moarte nu-mi aduc aminte", repeta într-una, aproape la fiecare întrebare a procurorului. Din nefericire pentru el, se păstraseră mai multe acte şi declaraţii pe care şi-a recunoscut propria semnătură, dar de care se despărţea ca de un vis, spunînd că nu le recunoaşte, pentru că nu îşi aminteşte să fi dat vreo declaraţie. Contextul îi dezvolta acum, după decenii întregi se aflase de partea cealaltă a mesei, reflexele de apărare ale celor pe care îi anchetase. Dar noile împrejurări în care era pus nu au produs nici o revelaţie majoră, cum în general nu au determinat nici o dezertare din rîndurile compacte ale torţionarilor – şi nici măcar păreri de rău. Poate doar o anumită furie şi încrîncenare, care au lovit aerul ca un cuţit, atunci cînd Briceag ni s-a adresat, mie şi lui Niculescu, cu vocea sa spartă de om bătrîn şi privindu-ne în ochi: „pe vremuri, noi vă băgam la puşcărie; acum a venit rîndul vostru. Spuneţi că securiştii sînt criminali. Dar altceva n-am făcut decît să apărăm patria". Patria fusese raţiunea şi fundalul şirului funest de crime, pe care mintea sa refuza să le scoată din context şi să le asume, în ciuda numeroaselor evidenţe. Or, Patria trebuia să rămînă pură, indiferent de context.

Anii au trecut, împrejurările sînt astăzi altele. Nicolae Briceag a murit la doi-trei ani după această depoziţie, ca şi „procesul comunismului" în care a fost pînă la urmă singurul inculpat, crezînd probabil pînă în ultimul ceas, cu tărie, că de vină au fost *acele timpuri*. Luat cu ale vieţii, n-am aflat niciodată, întocmai ca securistul care se confesa magistratului, cum îl chema pe preotul arestat cîndva din greşeală într-un sat de cîmpie din zona Buzăului. Efortul ar fi fost prea mare şi, în fond, pe cine ar interesa? Povestea merge şi-aşa, iar numele protagonistului e şi acum în groapa cu chipuri fără nume a istoriei, pentru că, în jocul cu relevanţa, contextul cîştigă întotdeauna, ca şi interesele superioare ale patriei în raport cu destinul unui simplu cetăţean.

▲

Contextul lui Llosa

La Paris, de curînd, cu prilejul apariţiei, în limba franceză, a ultimului său roman *Sărbătoarea Ţapului,* Mario Vargas Llosa a acordat un interviu săptămînalului *Le Nouvel Observateur,* în care a fost întrebat:

„– După înfrîngerea dumneavoastră în alegerile prezidenţiale din Peru, în 1990, aţi abandonat complet ideea de a juca un rol în viaţa politică a ţării?

– Complet... Nu era vocaţia mea. Am crezut, în contextul extrem de dificil, haotic, în care se găsea ţara mea, că aş putea juca un rol. A fost o eroare, mi-am apreciat greşit puterile, aptitudinile sau mai degrabă inaptitudinile. Compatrioţii mei au fost, pînă la urmă, foarte drăguţi şi m-au trimis înapoi la cărţile mele." (Rîsete – s-a consemnat în interviu; noi am avea de ce surîde...)

Cornel CODIȚĂ

Răzbunarea contextului

Totuşi, trebuia să aleg între est şi vest, ca şi cum ar fi trebuit să mă decid pentru un trecut cu chip fals de viitor şi un viitor închipuit la trecut.

Jacques Derrida, *Diseminarea*

Reinventarea politicului, iată cazna sisifică la care pare să fie condamnată fiecare generaţie a spaţiului românesc. Cazną spun, nu pentru că bolovanul se prăvale de fiecare dată nemilos, chiar înainte de a ajunge în vîrful dîmbului, ci pentru că românii, asemenea miticului personaj, pornesc de fiecare dată călătoria în susul pantei fără să fi învăţat nimic din experienţele anterioare. Mitul lui Sisif, din perspectiva aceasta, nu vorbeşte despre victoria seacă a forţelor naturii asupra strădaniei omeneşti, despre zădărnicia eforturilor noastre într-o lume a cărei lege fundamentală pare să fie cea a risipei şi diseminării, ci despre incapacitatea funciară de a învăţa, despre cecitatea celor pentru care lupta cu soarta este doar încrîncenarea de a scăpa de greutăţile vieţii, altfel spus, de a pune o dată bolovanul pe vîrf pentru a te descotorosi de el.

Occidentul a ajuns la teoretizarea necesităţii reinventării politicului pe cale analitic-raţională, confruntat cu destrămarea condiţiilor „naturale“ şi stabile ale atotcuprinzătoarei bipolarităţii. Politica, spune Beck, era asemenea unui leu în cuşca de la grădina zoologică. Cu cît mai mic spaţiul de mişcare, cu atît mai mare „circul“ făcut în jurul ei, pentru a impresiona spectatorii. Era vremea a ceea ce s-a numit „politica simbolică“[1]. Lumea de azi este una în schimbare. Iar schimbarea nu mai este doar o etapă tranzitorie, între două oaze bogate de stabilitate, ci regula de fier a jocului. Asemenea lui Copernic, teoria politicii a aflat adevărul definitiv: lumea, ca şi pămîntul, se mişcă, sîntem condamnaţi la schimbare şi incertitudine. Riscul şi instabilitatea nu mai sînt ingrediente supărătoare care, la o adică, pot fi scoase din meniul politicii, ci însăşi substanţa din care ea este obligată să se hrănească.

Pentru spaţiul românesc, necesitatea reinventării politicii este mai degrabă un fapt natural, lăsat de la Dumnezeu, de aceea nimeni nu s-a gîndit vreodată să teoretizeze problema. Ne-am născut cu bolovanul în braţe şi ni s-a părut mereu firesc să încercăm a-l urca, cu speranţa că vom scăpa de el măcar de data aceasta. Un deceniu şi mai bine de tranziţie fără orizont în politica românească, ne vedem nevoiţi să recunoaştem că

© P. Piscoi

n-am scăpat, nici de data aceasta! Unde greşim?

Cea mai seducătoare explicaţie a eşecului nostru de a reinventa politica a fost furnizată nu după cine ştie cîte experienţe istorice, nu la capătul procesului, ci chiar la începutul lui, de Maiorescu: paradigma „formelor fără fond“. Reluată, inclusiv în anii din urmă, ea spune sec: politica, instituţiile şi formele ei de manifestare, deopotrivă, sînt un adaos superficial, un import fără suport, o grefă mereu respinsă. Ori ne schimbăm noi, pentru a ne potrivi conceptului, ori se schimbă el pentru că nu se potriveşte naturii noastre, acestea au fost soluţiile politice alternative, adoptate pe baza aceleiaşi constatări. Confruntarea dintre „modernizatori“ şi „tradiţionalişti“ a devenit şi a rămas, astfel, axa principală a politicii româneşti, din zorii modernităţii şi pînă azi. O confruntare doar cu privire la natura remediului, nu şi a cauzelor. La extreme, cei mai optimişti dintre modernizatori, Zeletin, spre exemplu, credea că e doar o chestiune de timp. Dacă ni se dă suficient timp, putem parcurge ciclul complet al devenirii capitaliste şi atunci, inclusiv instituţiile lui politice vor avea fondul de care au dus lipsă iniţial. Pesimiştii, la rîndul lor, pe linia Nae Ionescu, Blaga, Cioran, au susţinut că „esenţa românească“ este pur şi simplu incompatibilă cu modelul care i s-a impus, prin urmare societatea ar trebui să-şi inventeze un spaţiu cu reguli şi instituţii proprii. În loc să-l urce într-una pe povîrniş, bolnavul ar trebui să se scoale/trezească, să-şi ia patul/bolovanul şi să umble, dar vai, lipseşte mereu „Cuvîntul“ care să-l mîntuiască!

Analize mai noi, încearcă să explice eşecul reinventării politicii la noi, ca un eşec al elitelor, dominate de provincialism, imobilism şi paseism. Vladimir Pasti punea „prăbuşirea noastră în viitor“ pe seama elitelor economico-industriale, pe care România le-a moştenit de la „societatea socialistă“, incapabile de altceva decît de reinvetarea lumii şi a logicii în care s-au format sau de „consumarea“ ei, la bucată, într-o goană nebună a parvenirii care nu va genera niciodată capitalism[2]. În timp ce, Alina Mungiu-Pippidi crede că saltul din societatea predominant informală spre cea modernă, organizată instituţional, formală, nu s-ar putea face decît prin trecerea de la „politică“ la „politici“, adică de la tehnica discursului şi a manipulării electorale, la tehnologia modelării sociale[3].

Dar, dacă la baza uriaşei munci a lui Sisif se află o greşeală? Dacă persistenţa divorţului „formă/conţinut“ se datorează nu realităţii, ci ficţiunii teoretice cu care am încercat mereu caracterizarea şi chiar modelarea ei? Nu cumva forţa lui *„als ob“*, a „ficţiunilor raţionale“ cum le numeşte Vaihinger[4] ne ţine prizonierii unei explicaţii care nu are altă virtute decît că ne poate seduce atît de înrobitor? Nu cumva ne-am rătăcit în Metoc? Nu cumva am rămas îngheţaţi într-un proiect a cărui relevanţă este de mult depăşită?

Nu cumva societatea românească este astăzi, cum a mai fost şi altă dată, pusă în faţa unei false alternative, aşa cum sugerează textul lui Derrida, avînd de ales între un trecut cu chip fals de viitor şi un viitor închipuit ca trecut?

Nu cumva, obsedaţi de importanţa „textului“, a prescripţiei, am ignorat mereu „contextul“, adică însăşi realitatea, vie, integratoare, care îşi ia astfel mereu revanşa asupra noastră?

---

1. Ulrich Beck, *Die Erfindug des Politichen*, Ed. Suhrkamp, Frankfurt am Main 1993, p. 205.
2. Vladimir Pasti, *Căderea în viitor,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1995.
3. Alina Mungiu-Pippidi, *Politica după comunism,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002.
4. Hans Vaihinger, *Filosofia lui „ca şi cum“,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2001.

▲

Claude KARNOOUH

Ce mai e cu contextul?

Termenul context apare în critica filozofiei politice, odată cu afirmaţia conform căreia, de cînd omul nu mai trăieşte în orizontul de sens determinat de mituri şi de practici rituale conjuratorii sau propiatorii, nici o gîndire umană nu-l mai poate smulge din istoricitatea sa. Se mai poate formula şi altfel: afirmaţia conform căreia contextul determină conţinutul discursului luptă împotriva oricărei interpretări ontoteo-logice a lumii. Consecinţele care decurg ar fi că nimic nu este etern, nici valorile pozitive, nici cele negative, că orice discurs normativ aparţine unei epoci, unei *doxa* care va fi înlocuită de altă *doxa*. Noţiunea contextului joacă un rol crucial în conflictul latent şi patent care animă derularea gîndirii europene, apoi occidentale, încă de la naşterea filozofiei, sau, dacă preferaţi a metafizicii: conflictul lui Platon – adevărul apare în contemplarea ideilor pure – cu Protagoras: nu există alt adevăr decît cel al retoricii.

Context sau nu, e o chestiune de fond a filozofiei în general şi a filozofiei politice în special (care este şi o etică, cel puţin pînă la Machiavelli). Există oare problematici şi valori definitorii pentru trecerea timpului social şi mutaţiile din societăţile umane, treceri şi mutaţii denumite Istorie? Este încă posibil să vorbim despre valorile transcendente în afara *socius*-ului care le enunţă, le acceptă, sau chiar le contestă, definindu-se în raport cu ele?

Răspunsul la această întrebare va declanşa reinterpetarea gîndirii europene în relaţia ei cu acţiunea: operă de lungă durată. Totuşi, ceea ce se poate afirma, fără riscul unor erori grave, este că filozofia are o istorie în măsura în care discursurile ei succesive (adică interpretările) nu au avut efectele scontate de autorii lor asupra generaţiilor următoare. În aşa fel, încît a fost (şi este) nevoie să fie schimbate: îl iubesc pe Platon, spunea în esenţă Aristotel, dar iubesc mai mult adevărul. Dacă interpretările platoniciene nu dau seamă despre ce va să fie, dacă nu pot deschide calea spre idealul promis este nevoie de o altă interpretare, de alte metode, de alte ipoteze, de alte axiome, poate de o nouă axiologie. Şi problema se pune neîncetat. De ce Spinoza după Descartes şi Hegel după Kant etc.? Acesta este, de fapt, destinul lucrării gîndirii filozofice, un dat iniţial, fiecare gînditor enunţă o lume nouă. Vanitatea este şi ea o trăsătură a gîndirii filozofice. Nu-şi începe Hobbes *Leviathanul* cu asigurarea că pînă la el nu a existat filozofie politică şi că el o inaugurează!

Astfel, o parte însemnată a istoriei gîndirii politice şi sociale din Occident (şi, în primul rînd, în Europa occidentală) impune această manieră de universalizare şi eternizare construită fie prin jocurile logice ale gîndirii, fie dată ca *doxa* incontestabilă a momentului. Dar pînă la urmă, privind mai îndeaproape, ce vedem? Justificarea şi legitimarea unei situaţii de moment şi deci singulară *(idiotia* unui timp, în sens grecesc), adică o situaţie în mişcare, transformată sub diverse efecte, efectele dinamicii generate de acţiunea politică.

S-a spus adeseori că grecii au ridicat problemele iniţiale ale filozofiei (ale lingvisticii şi ale naraţiunii) şi că toată istoria gîndirii occidentale nu a făcut decît să le răspundă. Poate să pară veridic, dacă ne mărginim la morfologia cuvintelor şi la traducerea literală (la „echivalentele domestice“ după o bună definiţie a lui Derrida). Dar acest lucru e fals cînd ne punem problema sensului. Nimic nu este mai opus grecilor decît modernitatea noastră, începînd chiar cu cuvîntul politică. La greci politica desemna activitatea unor oameni *a priori* liberi, dezlegaţi de orice constrîngeri productive sau de schimb, de orice griji domestice, pe cînd, noi, modernii, putem să ne cîştigăm şi să ne păstrăm libertatea doar prin acţiune politică. Într-un caz, libertatea era o stare prealabilă (şi nu o valoare) a oricărei activităţi politice autentice, în celălalt este rezultatul acţiunii politice, devenind astfel o valoare de cucerit.

Astfel, contextul devine, de fapt, textul lumii noastre.

▲

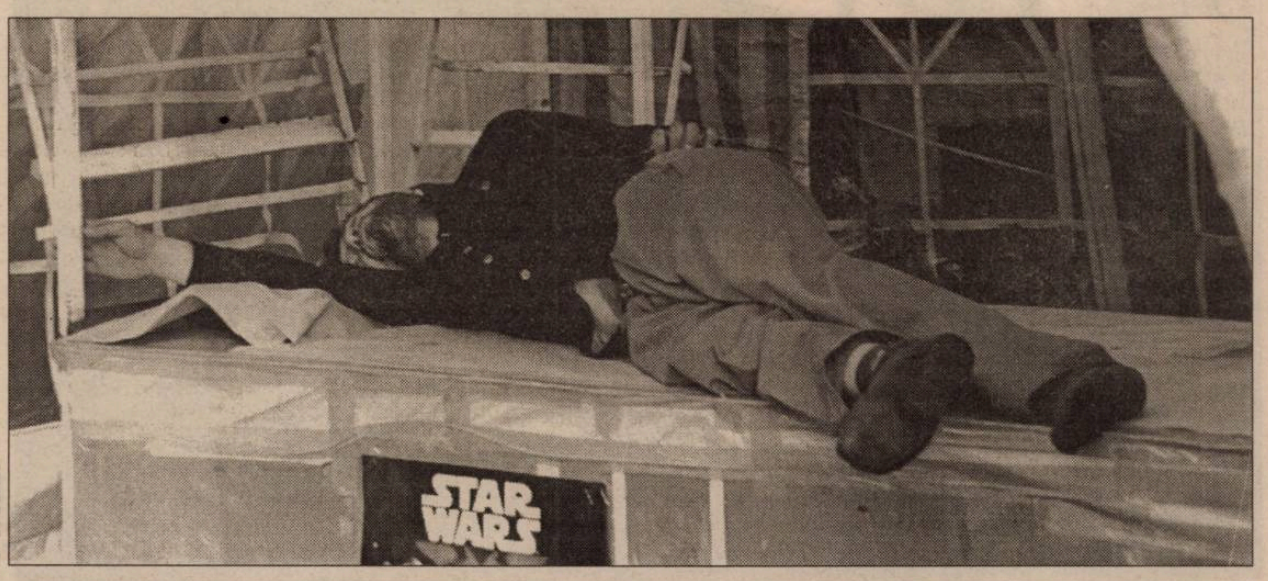

© P. Piscoi

Paula POPA

Cîteva cifre

Mai aproape de americani...

Mai bine de jumătate de secol i-am aşteptat pe americani. Acum sîntem la un pas de a ne vedea visul cu ochii. România este mai aproape ca oricînd de stindardul democraţiei – Statele Unite. O conjunctură favorabilă? Un context de împrejurări? Sau pur şi simplu a venit momentul ca România să pătrundă în marea horă a globalizării? Puţini sînt cei care, cu ani în urmă, au crezut că democraţia poate pătrunde în Carpaţi în tropăitul cadenţat al cizmelor cazone. Pentru prima dată în istorie, românii acceptă aproape în unanimitate ocupaţia unei armate străine. De ce? Contextul este favorabil acestei forţe militare, iar noi, românii, am fost întotdeauna tentaţi să trecem de partea celor puternici.

Acum aşteptăm de la ei să ne ofere tot ce nu am putut obţine prin propriile forţe. Adică aceea coloană vertebrală pe care nu am fost capabili să o mai îndreptăm de la instaurarea regimului comunist pînă în prezent. Deşi nu ne place să recunoaştem, aşteptăm de la americani şi de la NATO să înfrîngă cel mai mare duşman al românilor: propria noastră mentalitate, înţepenită încă în canoane comuniste. Naţionalismul dus spre extreme, exagerările în ceea ce priveşte propria capacitate de a realiza ceva anume, cultul personalităţii dezvoltat la persoane care nu ar prea avea cu ce se mîndri, toate acestea ne-au transformat într-o societate de parveniţi din punct de vedere moral şi intelectual. Românii au fost educaţi să creadă că pot să producă orice. Dar o analiză mai atentă a economiei centralizate pusă pe picioare de defunctul dictator comunist ne arată clar de ce i-am aşteptat degeaba pînă acum pe americani. Producţia României avea două destinaţii majore: una către fostele ţări membre ale Pactului de la Varşovia şi cea de a doua către ţările arabe. Prima destinaţie a fost blocată, odată cu perestroika lui Gorbaciov. Apoi a căzut zidul Berlinului şi cu el cea mai mare parte a economiei româneşti. Ce a reprezentat România pentru NATO şi pentru americani în ultimii 12 ani? O ţară în care embargourile sînt instituite pentru a fi încălcate, un fost (şi poate chiar actual) punct de plecare a armamentului către ţările arabe. O fostă bază de antrenament pentru diverse grupări radicale islamiste, în anturajul cărora dicatatorul comunist Ceauşescu se simţea protejat de „imperialismul ţărilor occidentale". Pentru americani, am fost permanent la graniţa dintre lumea arabă şi cea europeană. Deşi situată geografic în Europa, România era singura ţară ce dezvolta relaţii economice şi politice preferenţiale cu Orientul.

Prea puţin din ceea ce producea şi produce România era necesar ţărilor occidentale. Prea mult din ce se petrecea în relaţiile dintre România şi ţări din Asia, Orientul Mijlociu sau Africa de Nord nu era pe placul americanilor. A fost nevoie de un „11 septembrie" ca privirile lor să se îndrepte cu mai multă atenţie spre noi. Americanii confirmă încă o dată că aplică din plin zicala românească „fă-te frate cu dracu' pînă treci puntea".

NATO nu este doar o armată, în adevăratul sens al cuvîntului. Extinderea Alianţei începe cu o avangardă de investiţii directe, care să asigure structura şi logistica pentru această forţă militară. Or, puntea de legătură între lumea arabă şi Occident, cum a fost România pînă acum, poate fi controlată doar din interior. Aşa se justifică atenţia pe care NATO ne-a acordat-o peste noapte. Nici un alt argument economic nu ar fi fost suficient pentru o integrare rapidă. A fost nevoie de o schimbare de strategie în cadrul Alianţei, de un context favorabil, ca în faţa României să se deschidă perspective de neimaginat. Dar şi obligaţii. Nu trebuie uitat că NATO cheltuieşte anual o sumă egală cu Produsul Intern Brut al României pe 76 de ani. Şi că, fără susţinere financiară din exterior, cu actualele sume alocate pentru înzestrarea armatei, militarii români vor fi dotaţi la nivelul trupelor NATO abia peste 150 de ani.

...dar departe de europeni

România foloseşte din plin contextul integrării în Alianţa Nord-Atlantică pentru a avansa cu paşi mari spre cealaltă ţintă – integrarea în Uniunea Europeană. Din păcate, drumul spre Europa, chiar dacă ţinta este mai apropiată, pare să fie mult mai anevoios decît cel care ne-a condus la porţile NATO. În privinţa Alianţei Nord-Atlantice, decizia politică a marilor puteri a avut un cuvînt greu de spus în favoarea României. Practic, porţile către NATO au fost deschise mai mult de conjunctura determinată de lupta împotriva terorismului decît de propriile noastre eforturi de a ne integra. Povestea nu se repetă însă în ceea ce priveşte Uniunea Europeană. De această dată, propriile rezultate contează tot atît de mult cît a contat decizia politică în celălalt caz. Concret, europenii au foarte puţine motive să ne dorească alături şi foarte multe justificări pentru a ne ţine la distanţă. România are cele mai slabe performanţe economice dintre ţările candidate pentru admiterea în Uniune. Din punct de vedere economic, doar Portugalia a avut o situaţie similară în momentul includerii în UE. Dar în cazul Portugaliei, poziţia geografică a cîntărit greu în favoarea admiterii în rîndul ţărilor europene. România, în schimb, nu mai reprezintă un pericol pentru nimeni. Din momentul admiterii în NATO, europenii vor deţine controlul politic asupra României fără a fi nevoiţi să susţină financiar apropierea ei din punct de vedere economic de standardele UE.

Ce reprezintă România pentru cele 15 state membre ale Uniunii Europene? În primul rînd, o imensă piaţă de desfacere, care poate absorbi cu succes supraproducţia din Occident. O zonă-tampon între economia de piaţă europeană şi economia-talcioc din Balcani şi Orientul Mijlociu. O ţară cu resurse primare suficiente pentru a face faţă unei situaţii de criză într-o bună parte a Europei. Cu alte cuvinte, România este un fel de aspirină pentru dureri de cap păstrată în sertar, la care europenii preferă să nu fie nevoiţi să apeleze prea curînd.

Dintre statele candidate la integrare, România este ţara cu cel mai mic produs intern brut pe cap de locuitor, de numai 3.178 euro. Prin comparaţie, Ungaria are un PIB de 21.235 euro/locuitor, Polonia 23.184 euro/locuitor, iar Bulgaria 5.897 euro/locuitor. După cum se poate observa, pînă şi bulgarii produc de două ori mai mult decît românii. Raportat la PIB-ul realizat de ţările membre ale Uniunii, românii produc de 27 de ori mai puţin decît cea mai săracă ţară din UE – Portugalia – şi de 53 de ori mai puţin decît nemţii.

Cu alte cuvinte, o familie din Germania produce cam cît o întreprindere de dimensiuni medii în România. Diferenţele sînt atît de mari, încît cu greu pot fi acceptate. Mulţi români refuză să admită că, deşi muncesc de dimineaţa pînă seara, valoarea muncii lor este atît de mică. O vizită în Belgia m-a edificat în acest sens. Într-un sat situat la 40 de km de Bruxelles, o familie de cinci persoane întreţinea o fermă. Nu o gospodărie aşa cum sîntem noi, românii, obişnuiţi. Bătrînul fermier se ocupa singur de o cireadă de 240 de vite. Soţia fermierului, o femeie de aproape 65 de ani, întreţinea funcţionarea utilajelor din fabrica de lapte, brînză, caşcaval, îngheţată şi orice altceva se mai putea prepara din lapte de vacă. O adevărată fabrică, ce funcţiona cu un singur angajat. Fiul lor cultiva 78 de hectare cu nutreţuri pentru a întreţine cireada, dar asta după ce în fiecare zi se ocupa de hrana animalelor şi de curăţenia grajdurilor. Soţia lui era negustorul fermei, ea alerga zilnic sute de kilometri la volanul unui camion pentru a vinde marfa. Fata lor, de numai 14 ani, se ocupa de magazinul propriu, în care vindea produse de peste 5.000 de euro zilnic. Pentru comparaţie, în România o fermă de aceste dimensiuni, la care se adaugă o fabrică de prelucrare şi un magazin propriu, cumulează peste 500 de angajaţi.

Aceste dezechilibre afectează foarte mult capacitatea de adaptare a României la structurile UE. În anul 2000, Polonia, Cehia şi Ungaria, care însumează 56,7% din populaţia Europei Centrale şi de Est, au deţinut o pondere de 69% din totalul exporturilor regiunii, în timp ce România, care deţine 21,6% din populaţie, a realizat exporturi de numai 7%. De altfel, România înregistrează şi cel mai mic nivel al exporturilor pe cap de locuitor dintre ţările candidate, cu numai 411 euro/locuitor, faţă de o medie pe regiune de 1.172 euro/locuitor. Similară este şi situaţia veniturilor medii pe cap de locuitor, cu o medie de 93 euro.

Dintre toate ţările candidate la integrare, România alocă cele mai mici sume pentru sănătate, învăţămînt, cultură. Nu pentru că autorităţile de la Bucureşti nu ar dori să aloce fonduri mai mari, ci pur şi simplu pentru că prea multe sectoare au nevoie de finanţare într-un interval scurt de timp. Cum fără finanţare nu sînt şanse de redresare a economiei, România nu-i rămîne decît speranţa sprijinului extern. Dar finanţările externe vin condiţionat şi, după cum au reacţionat în ultimii ani, românilor nu prea le sînt pe plac condiţiile străinilor.

▲

© C. Manole

Eugen VASILIU

Contextul te ridică, contextul te coboară

Pretextul este totdeauna futil.
Textul este uneori util.
Subtextul este rareori abil.
Contextul este însă, inevitabil, subtil.

Sau, altfel zis, nu spune textul, cît spune contextul. De aceea, iată ce cred eu despre context:

Contextul, pentru o idee, este altceva decît contextul pentru un om. Căci pentru a cunoaşte cu adevărat valoarea unei idei, ea trebuie înţeleasă în context. Fiind anturajul obligatoriu al ideilor, contextul le valorizează. Pentru a cunoaşte însă cu adevărat valoarea unui om, el trebuie scos din context. Fiind ambientul întîmplător al omului, contextul îl camuflează, îl deghizează, îl fardează.

Contextul deci clarifică ideile, dar ascunde oamenii, distorsionîndu-i. Caracterele puternice profită şi sînt amplificate de context, caracterele slabe se supun şi sînt strivite. Dacă auziţi pe cineva spunînd „daţi-mi un alt context şi voi răsturna lumea", fiţi siguri că minte. Este de neimaginat un laş cîştigînd războaie, tot aşa cum este de neimaginat un om curajos furînd portofele.

Sînt foarte puţini oamenii care nu cedează tentaţiei de a *utiliza contextul* pentru un beneficiu, fie „călărind" pe un context, fie lăsîndu-se „remorcaţi" de el.

Iar aceşti puţini oameni care au încercat să se extragă din context, pentru a rămîne ei înşişi, au dus o luptă pe care au cîştigat-o totdeauna numai cu preţul vieţii. Ei nu sînt sinucigaşi, ci *martirii adevăraţi*.

Contextul este deci, uneori, asasin. Totuşi, printr-o splendidă compensaţie, tuturor celor cărora le-a nimicit vieţile, le-a valorizat ideile.

Există un singur caz cunoscut în care doi muritori, Adam şi Eva, au încercat să „păcălească" contextul, dar au fost izgoniţi din el.

Din acel moment, pentru noi toţi, *Contextul* nu mai poate fi *Paradisul*.

▲

Grete TARTLER

Rupturile dintre trepte

Am recitit de curînd *Scrinul negru*. Ceea ce părea ridicol pe vremea elevilor de liceu dinainte de '89, de pildă pasiunea Şericăi Băleanu pentru „grădina castelului" ei, devenită între timp teren al unui institut horticol, sau modul Hangerlioaicei de a ţine unită casta aristocraţilor daţi la „coşul de gunoi al istoriei" – ei bine, toate acele lucruri le citim acum ca pe nişte premonitoare semne de înţelepciune. Să fi fost personaje reale, aristocraţii respectivi şi-ar fi redobîndit azi, după decenii, castelele şi grădinile; relaţiile dintre marile familii, întrerupte în contextul comunist, au toate şansele să se refacă. Comentariile lui Călinescu la „lumea nouă" nu mi s-au mai părut deloc „compromisuri", ci ironii. Dincolo de ironie, o înţelegere evidentă a ceea ce înseamnă alte circumstanţe: părinţii, reprezentanţii generaţiei precedente, oricît ar fi de minunaţi, nu mai trebuie luaţi drept model în lumea din ce în ce mai fluidă, din ce în ce mai rapid schimbătoare. În lumea cea nouă se supravieţuieşte prin diversificare, descentralizare, multispecializare (ca să nu spunem chiar „de-specializare", termen dureros, dar adevărat: cîţi mai lucrează azi în domeniul pe care l-au studiat? şi cîţi s-au respecializat în noua meserie, în care lucrează?).

Filip, nepotul Hangerlioaicei, nu mai voia să le semene părinţilor, voia „să muncească" democratic, precum similarul Matei Radu Basarab, nobilul devenit electrician. Intuiţie a nevoii de distanţă faţă de treapta ruptă (reparaţie nu se întrezărea). Rezultatul e însă ciudat; în contextul mentalităţii sudice, asemenea gesturi sună ridicol, neverosimil.

Într-adevăr, treptele lumii contemporane sînt din ce în ce mai discontinue. Alte şi alte rupturi vin la rînd. Nu numai „pe lung", în timp, ci şi „pe lat", în spaţiu. În ciuda globalizării (de care unii „se tem", fiindcă aduce imigranţi, droguri, criminalitate etc., dar care, pe de altă parte, permite o largă viziune, „punere la curent" cu tot ce se întîmplă în lume), trăim în nuclee cu amprente proprii.

Majoritatea transferurilor rapide care au loc dintr-un nucleu în altul dau loc, în general, la „mutaţii". Ce se alege, de exemplu, cînd modelul nordic e aplicat în sud? (De pildă, modelul nordic al aristocratului căruia nu îi e ruşine să muncească: e limpede că personajul călinescian Matei Radu Basarab n-ar fi stîrnit nici o clipire de mirare în Danemarca, în timp ce la noi

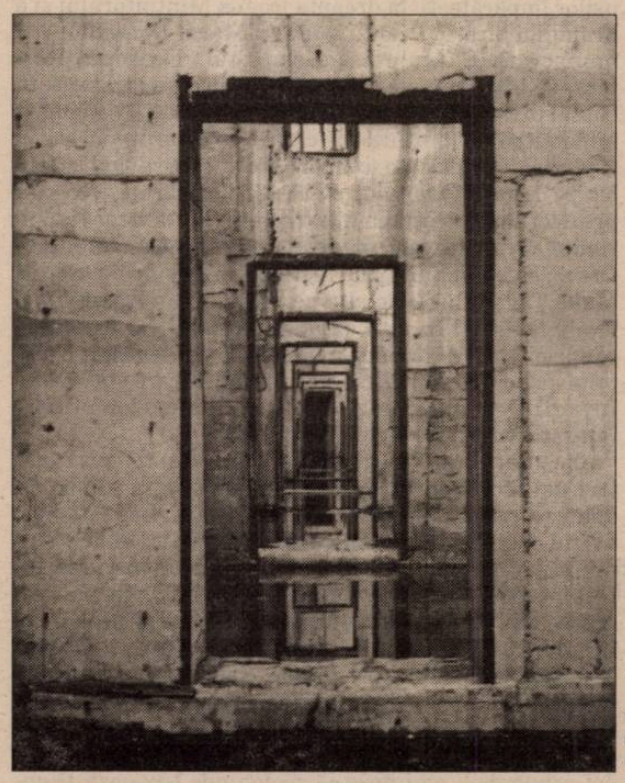

© P. Piscoi

aşa ceva pare o nebunie; Călinescu a fost pe loc învinuit de propagandă comunistă).

E limpede că datorită contextului, modelul preluat poate fi ridicol. Să fie şi în sud societatea bunăstării, da, însă dacă se poate, să fie bunăstare apărută numai datorită genialităţii, nu şi a trudei fără glorie. Să restructurăm administraţia, da, cu mai puţini directori, dar mai mulţi directori generali. Să fie dezbateri publice, dar să participăm doar dacă sîntem plătiţi, şi numai în timpul programului. Competitivitate, flexibilizare, modernizarea infrastructurii, promovarea unei culturi a iniţiativei private, răsplătirea celor care ştiu, sau care muncesc mai mult, da, însă neapărat să avem toţi aceleaşi bunuri sau aceleaşi capre moarte în ogradă. Cum să aplici modelul responsabilităţilor comune la păstrarea curăţeniei înconjurătoare, de pildă? Nu comunistă e moştenirea hoţiei, ci tradiţie sudică – hoţul e isteţ, inteligent, merită să ajungă împărat (după cum citim în basme) numai dacă îşi fură măcar nevasta; ba, mai mult, în lenta lume orientală pînă şi plagiatul e acceptat, considerîndu-se că un plagiator dă dovadă de cultură şi că oricum nu ideile sînt meritul său, ci modul în care le exprimă. O nouă exprimare înseamnă şi o nouă creaţie. Cît despre mult hulita lene, în sud ea e baza metafizicii; fără lene nu se visează, nu se crează, şi ce să facă o lume de genii fără răgazul creaţiei?

Rezultatele unor transferuri de soluţii dintr-un context în altul, sînt astfel, de cele mai multe ori, hibrizi. Dar în zilele noastre nu mai avem timp să analizăm procesul, să ne întrebăm de ce se propune una şi iese alta. De fapt, e o parte bună în ceea ce, la prima vedere, pare eşec. Trecerea în noul context nu îngăduie pierderea de identitate. Rupturile dintre trepte nu se pot umple cu imitaţii. Se improvizează ceva, dar nu stăm pe loc.

▲

Irina NICOLAU

Piciorul curat

Încep cu un banc. O cucoană, avînd mari probleme cu piciorul drept (varice, flebită, ulceraţii, tot tacîmul) şi-l spală, şi-l dichiseşte şi merge la doctor cu el. Acolo, doctorul se uită, pune întrebări şi îi cere să-şi scoată pantoful şi ciorapul de la stîngul ca să le compare. Copleşită de jenă, cucoana refuză, la piciorul stîng nu m-am pregătit...

Bancul îmi vine în minte cînd văd o faţadă de imobil „îmbunătăţită" pe ici şi pe colo. Zugrăveşte omul apartamentul şi îşi albeşte şi balconul ca să fie mai frumos. Nu contează faptul că blocul primeşte o pată albă pe obraz. Mi s-a întîmplat să descopăr în ultimul timp situaţii în care albul murdăreşte. În sute de alte cazuri, întreprinzători plini de elan tratează cu grijă faţada în jurul intrării lor şi pe la vitrine, lăsînd restul într-un hal fără hal, mizerie accentuată de bunăstarea suprafeţelor lustruite. Mai zeloşi, unii se ocupă şi de o bucăţică din trotuar. O plachează cu gresie lucioasă care, iarna, este o binecuvîntare pentru cine vrea să-şi rupă piciorul ca să stea trei luni în concediu medical. De o văcsuială parţială a beneficiat pînă şi Hanul lui Manuc. Vorba domnului Paler, vai!

Cînd ne proiecta diapozitive cu imagini din Roma, Horia Bernea făcea elogiul coşcovelii, insistînd asupra mîndriei cu care aceasta este acceptată şi afişată, ca semn al vechimii şi al continuităţii. Cineva poate să spună că paragina noastră este de altă calitate decît a lor, altcineva poate să invoce mîzga de *calcio vechio* cu care, în ultimele două decenii de comunism, ICRAL-ul şi nu numai el a feştelit faţadele caselor vechi. Se pot aduce numeroase argumente, dar eu rămîn la părerea că este vorba de o uriaşă nesimţire combinată cu înţelegerea greşită a raportului text, context. Cînd spun *nesimţire* mă gîndesc la cuvînt în sensul lui etimologic, oamenii nu mai simt! Fie că sînt amorţiţi de sărăcie, fie că şi-au pierduit o anumită relaţie cu casa. Pentru o lungă perioadă din an, casa cea mai amărîtă poate fi recuperată prin verdeaţă. Leandri, muşcate, regina nopţii cultivate „la sol" sau în recipiente caraghioase: căldări, oale şi crătiţi vechi. În copilăria

© P. Piscoi

mea, cartierele făceau risipă de clorofilă, muşcatele din ferestre strigau *siamo poveri ma onesti*. Trandafirii care îmbrăcau pereţii caselor din Popa Nan au dispărut cam pe vremea cînd a murit mătuşa mea Pepo. Ea avea unul care îi înconjura ferestrele. Cînd îi înflorea trandafirul, Pepo ne aducea un buchet uriaş învelit în ziar. După ce ea a murit, trandafirul, neiubit şi neîngrijit s-a dus naibii. Zugrăvelile „antiseismice", făcute după cutremurul din '77, au condamnat la moarte trandafirii agăţători şi iedera capitalei.

© L. Muntean

Cu privire la raportul text, context, vreau să spun că întregul este întotdeauna contextul fragmentului. Te poţi gîndi sau nu, la treaba asta, dar trebuie să accepţi. Cînd nu o accepţi, vopseşti o bucată de faţadă sau zugrăveşti un bloc interbelic în verde chinezesc. Alături de el, o căsuţă cît o pălărie a fost făcută roz bombon. Colorează românul în frenezie tot ce îi iese în cale şi primăria nu intervine, bunul-gust şi bunul-simţ nu funcţionează, nişte proşti comandă şi alţi proşti execută. Să vezi şi să nu crezi! Contextul este tratat cu dispreţ, textul este tratat cu dispreţ, o libertate bordelică a pus stăpînire pe capitală.

Eu însămi m-am săturat de finaluri de articol în care deplîng că nu se poate face nimic. Cu atît mai mult cu cît sînt o fire optimistă. Un personaj de film zicea, la un moment dat, există o soluţie şi eu am s-o găsesc. Cînd n-o găsesc, eu aştept o minune dumnezeiască. Dar cum ai putea să-i ceri lui Dumnezeu să se facă relaţia text, context? Eu nici nu încerc.

▲

Tudor REBENGIUC

Exempli gratia (II)

– cuvinte folositoare arhitectului de biserici –

Capitole din **„Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă“** – catehism, ediţie a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, 1993:

Ce este Biserica?

a. Ca aşezămînt sfînt, Biserica este comuniunea şi comunitatea sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu, întemeiată de Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, plină de lucrarea Duhului Sfînt, spre sfinţirea şi mîntuirea oamenilor;

b. Biserica este acel locaş sfînt, public, al creştinilor, ale cărui începuturi le avem de la Mîntuitorul (foişorul de sus, în care a avut loc Cina cea de Taină, Luca 22,12 şi urm.) şi de la Sfinţii Săi Apostoli (Fapte 1,13-14; 2,1; 10,9; 20,7-8), în care este preamărit Dumnezeu, săvîrşindu-se Sfînta Liturghie, precum şi toate Tainele, slujbele, rugăciunile cultului public, şi multe dintre ierurgii, şi în care adunîndu-se credincioşii pentru slăvirea lui Dumnezeu, se fac părtaşi de adevărurile şi darurile mîntuirii ce li se mijlocesc de episcopul şi preoţii Bisericii.

Unde se zideşte de obicei o biserică?

O biserică se zideşte de obicei pe un loc mai înalt în mijlocul parohiei.

În Vechiul Testament, Dumnezeu Se descoperă pe munţi; Mîntuitorul S-a rugat pe munte; pe munte era zidit templul din Ierusalim, această preînchipuire a Bisericii creştine, care, după cuvîntul Domnului Hristos, se cuvine să se zidească pe piatră (Matei 16, 18). Locurile înalte îndeamnă îndeosebi la rugăciune, pe ele te afli departe de vuietul lumii; zgomotul pătrunde mai anevoie şi te simţi mai aproape de Dumnezeu. Iisus însuşi S-a dat pe Sine jertfă pe muntele Golgota. Locul cel mai înalt aminteşte că Biserica este cetatea din vîrful muntelui (Matei 5, 14); este noul Ierusalim, pe care sfîntul Ioan Evanghelistul l-a văzut pogorîndu-se din cer (Apoc. 21, 10). Cînd biserica se află zidită în mijlocul parohiei, ne dă să înţelegem şi ne aminteşte că Bunul Păstor stă necontenit în mijlocul turmei Sale celei cuvîntătoare, sub chipul Sfintei Împărtăşanii ce se păstrează în biserică pe Sfînta Masă, în Altar. De aceea ne şi închinăm ori de cîte ori trecem pe lîngă o biserică.

Biserica, locaş de rugăciune, se mai numeşte casa lui Dumnezeu, iar după nevoile pe care le slujeşte se numeşte biserică parohială, în care se îmbisericesc creştinii dintr-o parohie; biserică de cimitir, în care se fac slujbele de pomenire a morţilor; biserică mănăstirească, în care se îmbisericesc călugării dintr-o mănăstire, şi episcopie (ori mitropolie), căreia în vremurile mai noi i se zice catedrală, în care se află scaunul arhieresc al chiriarhului unei eparhii.

Cum este întocmită o biserică pe dinafară?

O biserică este întocmită pe dinafară ca şi pe dinăuntru, încît să ne îndemne cît mai mult la rugăciune şi evlavie.

Pe dinafară, de obicei, biserica este înaltă şi mai impunătoare pentru că ea este locaşul Celui Preaînalt. Este totdeauna cu altarul îndreptat spre Răsărit, adică spre Soarele cel duhovnicesc, Care este Hristos, „lumina lumii“, ce vine de la Răsărit. Are de obicei o turlă care, ca un deget ridicat în sus, arată partea cerească şi parcă zice: „Cele de sus căutaţi“ (Col. 3, 1). În turlă se aşează toaca şi clopotele, care cheamă la rugăciune şi cu sunetul lor de sărbătoare dau praznicelor noastre o şi mai mare strălucire. În vîrful turlei stă crucea, arătînd că în biserică se preamăreşte Hristos Cel răstignit, Care a împăcat cerul cu pămîntul.

Cîte părţi are o biserică şi cum este împodobită pe dinăuntru?

De obicei o biserică trebuie să aibă trei părţi: nartică (nartex) sau pronaos, naos (naie) şi altar. Unele biserici au în faţă cîte un pridvor cu arcuri deschise, sprijinite pe stîlpi de piatră împodobiţi cu frumoase sculpturi.

1. Nartica sau pronaosul este încăperea în care în vremea veche stăteau catehumenii (cei care se pregăteau de botez). În vremurile mai noi aici stăteau femeile. Aici se păstrează vasul în care se botează pruncii (colimvitra); iar în biserica de mănăstire aici se face slujba Litiei de la Vecernie, a înmormîntării călugărilor şi altele. Din nartică se pătrunde în naos.

2. Naosul (naie) sau „biserica cea din faţa altarului arată lumea văzută şi cerul cel văzut“. Aici stau creştinii la rugăciune; el este corabia în care credincioşii plutesc pe valurile vieţii şi se mîntuiesc de primejdiile lor, precum pe Noe corabia l-a izbăvit de înecul potopului. El închipuie corabia ce duce în patria cerească pe creştini, călători pe acest pămînt. Naosul este despărţit de altar printr-un perete, de lemn ori de zid, împodobit cu măiestrite sculpturi poleite cu aur şi cu icoane frumos zugrăvite. Acest perete se cheamă catapeteasmă (tîmplă sau iconostas) şi înseamnă „osebirea celor văzute de cele nevăzute“. Pe catapeteasmă icoanele sînt aşezate într-o anumită ordine: în rîndul întîi sînt aşezate marile icoane de o parte şi de alta a uşilor împărăteşti: la dreapta icoana Mîntuitorului şi a hramului bisericii, iar la stînga a Maicii Domnului şi a unui ierarh (Sfîntul Nicolae sau altul). Deasupra acestora, se află icoanele celor 12 praznice împărăteşti; în rîndul următor sînt icoanele Sfinţilor Apostoli, avînd la mijloc icoana Mîntuitorul ca arhiereu şi Împărat. În rîndul al patrulea vin icoanele proorocilor, avînd la mijloc pe Maica Domnului cu Pruncul în braţe, obiectul prezicerilor profeţiilor din Vechiul Testament, iar în rîndul al cincilea sus, în vîrful catapetesmei, stă Sfînta Cruce, cu chipul lui Iisus răstignit, avînd de o parte pe Maica Domnului şi de alta pe Sfîntul Ioan Apostolul şi Evanghelistul. În faţa catapetesmei atîrnă frumoase candele. La oarecare depărtare de catapeteasmă se află unul sau două iconostase (tetrapod), pe care stă Icoana Învierii Domnului, în zilele de Duminică, iar în celelalte sărbători, icoanele praznicelor.

3. Altarul este încăperea în care se intră prin cele trei uşi făcute în catapeteasmă. Uşa de la mijloc, în două canaturi, poartă numirea de uşi Împărăteşti, avînd zugrăvită icoana Bunei-Vestiri, începutul mîntuirii noastre, şi amintind că prin întruparea lui Dumnezeu-Cuvîntul s-a deschis oamenilor cerul. Prin aceste uşi intră şi ies numai arhiereul şi preoţii (şi împăratul sau regele) în timpul slujirii Sfintei Liturghii şi a celor şapte Laude. Cele două uşi laterale pe care sînt zugrăvite icoanele arhanghelilor Mihail şi Gavriil, sau ale unor diaconi, slujesc să intre şi să iasă diaconii şi ceilalţi slujitori ai Bisericii. Icoanele celor doi arhangheli amintesc că acolo unde tronează Dumnezeu, se cuvine a intra cu evlavie şi cu curăţie îngerească.

Ce este Altarul bisericii şi ce înseamnă el?

Altarul este partea cea mai sfîntă a bisericii şi închipuie cerescul cort, unde sînt adunările îngerilor şi odihna sfinţilor, „şi îl avem ca alt cer“.

Cum este întocmit Altarul?

Altarul este astfel întocmit încît să răspundă la slujirea Sfintei şi Înfricoşatei Jertfe fără de sînge, ce se aduce aici ori de cîte ori se slujeşte Sfînta Liturghie.

1. În mijlocul altarului se află Sfînta Masă (prestolul) sau Jertfelnicul. Pe ea se aduce Sfînta Jertfă cea fără de sînge a Noului Testament şi pe ea petrece mijlocind pentru noi Iisus Hristos, în Sfînta Împărtăşanie. De aceea, locul cel mai sfînt dintr-o biserică este Sfînta Masă şi, deoarece Sfînta Jertfă cea fără de sînge este miezul Sfintei Liturghii, Sfînta Masă nu poate lipsi de la nici o biserică. Ea este icoana mormîntului lui Iisus Hristos, închipuirea Cinei celei de Taină, a crucii şi a răstignirii lui Hristos, icoana scaunului pe care şade Mielul dumnezeiesc (Apoc. 5, 6) şi sub care sufletele drepţilor ucişi pentru Cuvîntul lui Dumnezeu aşteaptă preamărirea (Apoc. 6, 9).

Sfînta Masă se face din piatră, deoarece închipuie mormîntul de piatră al lui Hristos, „piatra cea din capul unghiului“ (Ps. 117, 22), şi este în patru colţuri, „închipuind cele patru părţi ale lumii şi din ea se hrănesc cele patru margini ale lumii“. Ea este acoperită întîi cu o pînză albă ţesută din in, numită cămaşă, care închipuie giulgiul cel de pe dumnezeiescul Trup al Celui ce a murit pentru noi; apoi deasupra vine o altă acoperitoare numită îmbrăcămintea mesei, făcută dintr-o ţesătură mai luminată, care închipuie veşmintele Mîntuitorului cele strălucitoare ca lumina (Matei 17, 2) şi este mărirea lui Dumnezeu. În piciorul Sfintei Mese se aşază părticele din Sfintele Moaşte, obicei păstrat de pe vremea cînd bisericile se zideau pe mormintele sfinţilor mucenici, rînduială întărită de Sfintele Sinoade.

Care este cea mai frumoasă podoabă a unei biserici?

Cea mai aleasă şi mai mişcătoare podoabă a unei biserici este pictura, dacă biserica este zugrăvită peste tot după rînduială.

Biserica pe dinăuntru este împodobită cu sfeşnice, cu policandre şi cu o candelă pentru luminat. Ele sînt lucrate din metale preţioase; totuşi, cea mai aleasă podoabă este pictura.

Într-o biserică pereţii sînt acoperiţi pe dinăuntru, uneori şi pe dinafară, din altar şi pînă în pridvor, cu icoane – după rînduiala iconografică.

Ce este tîrnosirea unei biserici şi cum se face?

După ce o biserică a fost terminată de zidit şi înzestrată cu tot ce trebuie pentru săvîrşirea Sfintei Liturghii, este chemat chiriarhul locului ca să o tîrnosească (sfinţească) pentru slujirea Sfintei Liturghii.

Tîrnosirea unei biserici este unul din cele mai sărbătoreşti praznice ce se pot face într-o parohie. Ea este preînchipuită în Vechiul Testament: Moise tîrnoseşte, după porunca lui Dumnezeu, cortul sfînt (Ieş. 40, 9), iar Solomon, templul din Ierusalim (III Regi 8). Numai chiriarhul locului sau un preot anume împuternicit de el poate tîrnosi o biserică. Momentele cele mai de seamă ale sfintei slujbe de tîrnosire sînt acestea: în ajunul zilei hotărîte pentru tîrnosire, arhiereul merge, la vremea vecerniei, de aşază Sfintele Moaşte ce vor fi puse a doua zi în Sfînta Masă a bisericii noi, pe masa Proscomidiei din vechea biserică, unde rămîn pînă dimineaţa zilei următoare. În acea dimineaţă, arhiereul ridică Sfintele Moaşte şi le aduce la biserica nouă cu mare Litie. Aici se află pregătite cele trebuincioase tîrnosirii: apă sfinţită, mirodenii, apă caldă, burete de şters, îmbrăcăminte pentru Sfînta Masă şi altele. După ce se îmbracă în toate odăjdiile, arhiereul pune un preot să fiarbă mirodeniile, apoi dă binecuvîntare de începere a sfintei slujbe a tîrnosirii. După rugăciunile începătoare, ridică Sfintele Moaşte şi iese afară din biserică, însoţit de preoţi şi de tot poporul, la înconjurarea de trei ori a bisericii. Înconjurarea de trei ori înseamnă că acest sfînt locaş va fi închinat lui Dumnezeu, Cel în trei Ipostasuri. La cele trei înconjurări se fac trei opriri, se citesc trei Evangheliі şi diferite rugăciuni, apoi se unge cu Sfîntul Mir biserica, în trei locuri din afară. În timpul înconjurării se trag toate clopotele bisericii, un preot stropeşte cu apă sfinţită pereţii, cîntăreţii cîntă troparele înnoirii şi pe lîngă ziduri ard lumînări şi tămîie. După a treia înconjurare, arhiereul se opreşte la uşa de intrare, închisă pe dinăuntru, face o rugăciune şi rosteşte de trei ori cu glas tare versetul din Psalmul 23, 7: „Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice şi va intra Împăratul slavei“, iar un preot dinăuntru, care ţine uşa închisă, întreabă de trei ori, cu versetul următor (8) al aceluiaşi psalm: „Cine este acesta Împăratul slavei?“... După aceste întrebări şi răspunsuri, uşa se deschide şi arhiereul cu toţi credincioşii pătrund în biserică, intră în Altar şi aşază Sfintele Moaşte în scobitura făcută special în Sfînta Masă, acoperindu-le cu mirodenii. Mirodeniile închipuie miresmele cu care a fost uns în mormînt trupul Mîntuitorului, fiindcă Sfînta Masă închipuie mormîntul Domnului nostru Iisus Hristos. Deasupra se aşază o lespede de piatră cioplită şi bine lustruită, care se spală cu apă caldă şi cu săpun, se şterge bine cu buretele, se udă cu apă de trandafir şi apoi se unge cu Sfînt Mir. Ungerea cu Sfînt Mir este lucrarea cea mai de seamă a tîrnosirii, pentru că, după cum spune Sfîntul Dionisie Areopagitul, „prin vărsarea Sfîntului Mir se îndeplineşte sfinţirea cea sfîntă a dumnezeiescului altar“. După ungerea cu Sfîntul Mir, se lipesc în cele patru colţuri ale Sfintei Mese icoanele celor patru Evanghelişti, deoarece Sfînta Masă închipuie toată Biserica, adunată de la cele patru margini ale lumii, prin propovăduirea Evangheliei“, se îmbracă cu cele două acoperăminte, şi deasupra se aşază Antimisul şi celelalte lucruri sfinte ce trebuie să stea pe Sfînta Masă. Apoi arhiereul înseamnă cruciş cu Sfîntul Mir cei patru pereţi dinăuntrul bisericii şi catapeteasma şi, după cîteva rugăciuni, tîrnosirea bisericii e terminată. Toată slujba tîrnosirii, alcătuită din cîntări, citiri din Vechiul şi Noul Testament şi din rugăciuni, este astfel întocmită încît răspunde în întregime scopului pentru care a fost rînduită.

După tîrnosirea bisericii, se slujeşte Sfînta Liturghie şi datoria este ca, în toate zilele, timp de şase săptămîni, să se slujească Sfînta Liturghie neîntrerupt. ▲

Numărul din 2001 al revistei ***Martor,*** *editată de Muzeul Ţăranului Român, are ca temă „Românii şi Balcanii“ alături de prezentarea expoziţiilor inaugurate în anul precedent. El a apărut împreună cu un album de fotografie veche: „Priveşte! Fraţii Manachia“.*

Sîmbătă, 11 mai, între orele 11,30 şi 13,00 va avea loc o discuţie în jurul numărului şi al temei „Convivialitate în Balcani“. Vă aşteptăm la Salonul de Imagine al M.Ţ.R. (intrarea din str. Monetăriei, peste drum de biserica Mavrogheni).

Mircea VASILESCU

Independenţa presei – o problemă europeană?

Cazul televiziunii publice din Cehia, care a scos zeci de mii de oameni în stradă atunci cînd Vaclav Klaus, preşedintele Camerei Deputaţilor, a numit la conducere un apropiat de-al său, părea atunci una dintre multele „ciudăţenii" specifice tranziţiilor din Estul european. Între timp, Europa occidentală se confruntă cu alte cazuri, încă şi mai complicate. Ciudăţenia ar putea fi acum că, în Vestul obişnuit de decenii cu protestele democratice, nimeni nu pare dispus să iasă în stradă.

Public vs. privat

Pe la începutul anilor '80, Silvio Berlusconi, om de afaceri de succes în domeniul imobiliar, se lansează în mass-media cumpărînd un mic post de televiziune din Milano. Profitînd de unele goluri din legislaţia audiovizualului şi dînd dovadă de o imaginaţie ale cărei efecte nu le prevedea mai nimeni pe atunci, cînd doar televiziunea publică RAI avea „bătaie" naţională, Berlusconi semnează contracte cu mai multe televiziuni locale, acestea urmînd să preia emisiunile postului său. Legislatorii se trezesc astfel în faţa faptului împlinit: apariţia televiziunii private cu audienţă naţională. Publicul italian (mare consumator de programe TV) se trezeşte şi el în faţa unei cît se poate de plăcute noutăţi: programe noi, vii, altfel decît cele cu care era obişnuit. Treptat, imperiul mediatic al lui Berlusconi se extinde, ajungînd la trei canale TV naţionale (Canale 5, Rete 4, Italia 1), la care se adaugă cea mai mare casă de editură (Mondadori), cea mai mare agenţie de publicitate (Publitalia), ziare şi reviste. Încep să apară şi voci care spun că e mult pentru un singur om, dar cîtă vreme Silvio Berlusconi e doar un om de afaceri de succes, aceste voci par mai degrabă ale unor cîrcotaşi conservatori şi „statalişti", adversari ai iniţiativei private în mass-media. Cînd Berlusconi a intrat însă în politică, formînd partidul Forza Italia şi reuşind ca doar în cîteva luni să cîştige alegerile, în 1994 (şi datorită imperiului său mediatic, reunit în holdingul Mediaset), perspectiva s-a schimbat: a început să se vorbească tot mai insistent despre conflictul de interese între omul de afaceri şi omul politic care beneficia de uriaşe mijloace de influenţare a opiniei publice. Primul guvern Berlusconi a căzut după cîteva luni, dar dezbaterea asupra conflictului de interese a rămas. Parlamentul italian n-a reuşit însă, nici măcar în vremea majorităţii de centru-stînga, să adopte o lege care să reglementeze problema, astfel încît în 2001 Berlusconi a devenit din nou prim-ministru. Iar „cazul" a explodat de-a dreptul atunci cînd, încheindu-se mandatul Consiliului de Administraţie al televiziunii publice, trebuia numit altul. Conform legii, cei cinci membri sînt numiţi de preşedinţii celor două camere ale Parlamentului (care, evident, aparţin majorităţii), la propunerea partidelor. Aşa încît trei au fost recomandaţi de coaliţia majoritară, iar doi de opoziţie; preşedintele Consiliului a fost ales Antonio Baldassare, fost preşedinte al Curţii Constituţionale. Pînă aici, totul e perfect legal. Tot conform procedurilor însă, noua conducere a schimbat directorii celor trei canale RAI şi directorii emisiunilor informative, iar aici lucrurile se complică. Pe faţă, toţi noii şefi vorbesc de profesionalism, deontologie, pluralism de opinii, păstrarea independenţei televiziunii publice ş.a.m.d. şi nu uită să adauge că nu fac parte din nici un partid politic. Dincolo de „ambalaj" însă, toată lumea ştie că noii directori sînt legaţi într-un fel sau altul de majoritatea de centru-dreapta, deci independenţa riscă să fie strivită de „preferinţele" ideologice. Unor astfel de temeri Berlusconi le răspunde amintind că vechea conducere a RAI avea simpatii de stînga. În plus, toată lumea ştie că în anii '80 cele trei canale ale televiziunii de stat au fost „împărţite" între cele trei partide aflate atunci pe creasta valului: RAIUNO i-a revenit democraţiei-creştine, RAIDUE socialiştilor, iar RAITRE comuniştilor. Cele trei telejurnale păreau, atunci, că vorbesc despre lumi diferite – ceea ce a contribuit, de altfel, la succesul rapid al telejurnalului de pe Canale 5, pe care Berlusconi şi directorul său Enrico Mentana, un foarte bun jurnalist de televiziune, l-au realizat „ecumenic", fără partipris politic (şi aşa a rămas pînă astăzi).

În Italia există, aşadar, o lungă tradiţie a influenţei politice asupra televiziunii. Axîndu-se pe propunerile venite de la partidele politice în numirea conducerii, legea audiovizualului accentuează această influenţă. În plus, pentru că s-a întîmplat ca premierul să fie şi proprietar de posturi TV (dacă era patron de fabrici sau ferme agricole, n-ar fi fost probleme), s-a ajuns la situaţia aberantă ca un singur om să controleze sau să influenţeze peste 90% din audienţa TV. Ce-i de făcut? În cadrul dat, fiecare face ceea ce statutul şi legile îi permit. Preşedintele Carlo Azeglio Ciampi face apeluri repetate la respectarea pluralismului, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei îşi exprimă îngrijorarea („is deeply concerned"), Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor protestează şi solicită intervenţia Comisiei Europene, Comisia Europeană nu intervine pentru că nu are cum. Între timp, legea conflictului de interese e votată de Parlamentul italian într-o formă care nu împiedică un demnitar să deţină controlul aspra unor instituţii mass-media. Adică legiferează starea de fapt.

Public sau privat vs. independent

Situaţia din Italia reprezintă însă „cazul extrem". Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor, „Reporters sans frontières", „Index on Censorship" şi alte organizaţii semnalează şi alte situaţii în care independenţa presei e pusă în pericol. Destituirea preşedintelui Canal+, Pierre Lescure, de către Jean-Marie Messier, patronul Vivendi Universal (care deţine şi controlul postului francez), deşi pare o „simplă" problemă de serviciu din interiorul unui grup privat, este considerată de Aidan White, secretar general al FIJ, un atentat la „profilul independent al postului", provocat de „interese comerciale". În Spania, postul TV3 şi Radio Catalonia sînt, de asemenea, monitorizate de FIJ, de cînd la conducerea lor au fost numiţi apropiaţi ai partidului naţionalist. Ca să venim mai aproape de noi, în Ungaria televiziunea publică e subordonată direct guvernului, iar în timpul mandatului lui Viktor Orban au fost semnalate deseori intervenţii politice în emisiunile de ştiri.

Deşi intră într-o altă logică, ţinînd mai degrabă de management şi finanţe, falimentul grupului german Kirch, care a supralicitat drepturile de televizare a unor transmisii sportive şi s-a trezit că nu-şi mai poate recupera banii, are implicaţii şi asupra dreptului la libera informare, pentru că arată cum interesele comerciale pot distruge o instituţie mass-media.

Faţă de toate aceste cazuri au existat reacţii, proteste, indignări etc. Domeniul audiovizual este unul sensibil, iar goana politicienilor de pretutindeni după succesul electoral îl fragilizează şi mai mult, atîta timp cît reglementările nu sînt suficient de clare. Dezbaterea publică în multe ţări occidentale accentuează, în ultima vreme, problemele sistemelor audiovizuale şi este de presupus că instituţiile europene vor fi nevoite, mai devreme sau mai tîrziu, să intervină şi să adapteze reglementările la realităţile de acum. Un *Green Paper on Pluralism and Media Concentration*, emis de Comisia Europeană în 1992, este de-acum depăşit, astfel încît în 29-30 martie 2000 Comitetul Economic şi Social al UE îl completa cu un document în care accentua necesitatea „de a dezvolta televiziunile şi radiourile publice ca surse de informaţii independente şi de programe culturale şi educaţionale, accesibile tuturor cetăţenilor europeni". Acelaşi document afirmă importanţa păstrării independenţei instituţiilor mass-media, indiferent de forma de proprietate; ele trebuie apărate de „presiuni interne şi externe, inclusiv de presiunile guvernelor".

Pe hîrtie, toate acestea sună bine. Pentru a fi puse în practică, e nevoie nu doar de decizia politică, dar şi de o societate civilă atentă şi fermă. „Cazul Berlusconi" spune ceva nu doar despre conflictul de interese, dar şi despre efectele nefaste pe termen lung ale controlului politic asupra televiziunii de stat. Căci excesul de putere acordat partidelor politice în domeniul audiovizualului nu poate genera o televiziune cu adevărat publică, ci doar una de stat.

▲

Magdalena BOIANGIU

Transparenţa imposibilă

Libertatea presei a fost, probabil, prima victorie a reformei lui Gorbaciov şi extraordinara diversitate a felului cum a început să fie expusă şi prelucrată informaţia despre trecut şi despre prezent le-a dat locuitorilor Uniunii Sovietice elanul necesar cunoaşterii măcar parţiale a adevărului. Pe atunci, presa aparţinea integral statului, iar funcţionarii lui, mai de voie, mai de nevoie, au fost nevoiţi să se supună presiunii venite atît din partea profesioniştilor gazetăriei, cît şi din partea cititorilor. Departe de unanimitate, presa „democratică" coexista cu presa naţionalistă şi xenofobă, toate editate pe banii contribuabilului.

Căderea comunismului a distrus şi acest monopol: s-au privatizat titlurile populare şi cele elitare, au apărut altele noi, presa independentă îşi trăia copilăria fericită, urmată însă de o adolescenţă plină de probleme. În condiţiile unei pieţe concurenţiale, cu o populaţie într-un rapid proces de sărăcire, ziarele, revistele, televiziunile nu se puteau menţine din vînzare sau din abonamente. Aportul de capital a venit din partea marilor averi, cu origini mai mult sau mai puţin dubioase. În bătăliile politice din ultimul deceniu al secolului trecut, presa, în special cea audiovizuală, a jucat un rol hotărîtor în victoria lui Elţîn din alegerile prezidenţiale, în popularizarea şi lustruirea unor decizii ale puterii şi ale grupurilor care aveau de profitat de pe urma lor.

Putin a învăţat din toate peripeţiile create de presă în anii alfabetizării democratice cînd şi-a asumat rolul în întreţinerea dezbaterii publice şi în structurarea unei opoziţii faţă de putere. Înlăturarea din viaţa politică a magnaţilor economici din grupul susţinătorilor lui Elţîn impune exproprierea mass-media aflate în stăpînirea lor. Presa independentă şi ostilă lui Putin a încercat să demonstreze că actele teroriste de pe urma cărora a fost declanşată a doua campanie din Cecenia (o mare victorie militară şi politică pentru preşedinte) au fost de fapt puse la cale de serviciile secrete ruseşti. Adevărate sau nu, Kremlinul detestă aceste anchete. Măsurile de forţă luate – arestări, percheziţii, lichidări financiare – nu au stîrnit indignarea populară – sărăcia a stins interesul faţă de lupta pentru adevăr, iar proprietarii presei independente nu păreau nişte martiri ai cauzelor drepte: ei aveau nevoie de ziarişti dispuşi să producă adevăruri convenabile lor.

În străinătate, loviturile date independenţei presei au fost înregistrate cu neplăcere, dar fără indignare activă. Într-adevăr originală, evoluţia democraţiei din Rusia a fost lăsată pe seama fostului ofiţer KGB, creditat cu îndemînarea de a asigura stabilitatea internă în condiţiile unei politici externe solidare cu puterile occidentale în lupta împotriva terorismului. Unul dintre cele mai populare posturi de televiziune şi-a schimbat stăpînul: a trecut din proprietatea lui Berezovski, acum căutat fără prea mult zel de poliţie pentru mari fraude economice – în proprietatea unor bogătaşi, susţinători ai actualei puteri. Dacă Berlusconi cucereşte puterea politică după ce a dobîndit-o pe cea economică, în Rusia averea nu poate fi dobîndită şi păstrată fără sprijinul puterii politice. „Slăbiciunea mediei faţă de putere este explicabilă prin insuficienţa pieţei publicitare. Incapabile să se autofinanţeze, presa scrisă şi televiziunile sînt dependente de chimirul oligarhilor, la rîndul lor constrînşi, dacă nu vor să aleagă exilul, la fidelitate politică faţă de Putin. Dacă e să ne luăm după sondaje, populaţia nu consideră libertatea expresiei ca una dintre achiziţiile principale de după căderea URSS, punînd mai degrabă accentul pe dobîndirea bunurilor de consum. Gazetarii din Rusia sînt adesea criticaţi pentru corupţie. «Cînd lansez o campanie publicitară, îmi iau agenda: ştiu cît costă cutare jurnalist, cît costă cutare articol», povesteşte responsabilul unei agenţii de publicitate" *(Le Monde*, 2 aprilie).

Romanul nescris al transferului lui Evgheni Kiseliov, una dintre cele mai populare vedete a independenţei presei din Rusia, exprimă modul cum evoluţiile individuale duc la pierderea unui drept colectiv. A lucrat la postul NTV, al lui Gusinski. S-a opus în mod spectaculos arbitrarului prin care postul a fost desfiinţat: într-o apariţie cu o recuzită revoluţionară, promitea că va apăra libertatea şi independenţa presei, din studiourile TV 6. Al lui Berezovski. Asta a fost în ianuarie. La începutul lui aprilie, a convocat o conferinţă de presă şi a anunţat că pus în situaţia de a nu mai lucra deloc sau de a depinde de un grup de finanţatori legat de Primakov (fost primministru, om la Kremlinului) a ales cea de a doua variantă. La maturitate, presa din Rusia se desparte de idealurile adolescenţei printr-un procedeu pe care rigoriştii l-ar decreta imoral. În mod curent, i se spune înţelepciune.

Cînd a introdus politica de transparenţă (glasnost), Gorbaciov a avut de luptat cu inerţiile şi reaua voinţă a blocului alcătuit din aparatul comunist, care lucra la vedere; dacă mîine în Rusia ar apărea un lider pledînd pentru o presă liberă şi independentă ar avea de învins forţe puternice, tocmai pentru că sînt difuze: autoritatea statului nu vrea niciodată şi nicăieri să fie pusă în discuţie, actorii economici nu au decît de pierdut din etalarea la lumină a activităţilor lor, acoperite toate de slăbiciunea oamenilor care izbutesc atît de greu să-şi pună de acord discursul public cu orgoliul privat.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

„Stabilamentul“

„Noaptea furtunoasă“ nu agită numai mahalaua bucureşteană de pe la 1880, ci întreaga Europă Centrală şi de Est, aflată în miezul unui îndelungat şi dureros proces de modernizare. Acesta începuse la mijlocul veacului, în manieră revoluţionară la Viena, Budapesta şi Bucureşti şi radical-reformistă la St. Petersburg. Economia industrială se dezvolta, întreprinzătorii se îmbulzeau în avanscenă, o clasă nouă apărea, în sfîrşit, şi pe aceste plaiuri: clasa de mijloc. Noi contracte sociale se aflau în curs de perfectare, ideologii proaspete agitau spiritele, societatea se reaşeza într-o stare care promitea să fie stabilă; „stabilamentul“ avea să dureze pînă la primul război mondial.

Specularea culorii locale şi a pitorescului psihologic, în dauna dimensiunilor sociale ale piesei, s-a dovedit un demers profitabil în privinţa succesului de public şi eficient ca act de rezistenţă la imixtiunile tendenţios sociologizante. Acum este însă vremea unei noi lecturi, mai puţin concentrate asupra „eternităţii“ unor tipuri şi comportamente locale, cît asupra modului în care cherestegeria lui jupîn Dumitrache funcţionează ca *pars pro toto* pentru un ansamblu social mai larg decît cel autohton, confruntat cu problemele tranziţiei către o nouă ordine socială.

O rapidă privire cronologică ne oferă coincidenţe interesante. „O noapte furtunoasă“ este jucată în premieră în 1881, la doar cîţiva ani de la apariţia romanului „Anna Karenina“, care integrează povestea amorului adulterin în tabloul vast al emancipării sociale şi al transformării moravurilor. „Crimă şi pedeapsă“ examinează relaţia dintre intelectualitate şi Putere încă din 1866, an în care, la noi, libertatea presei începe să fie garantată prin Constituţie. Ca urmare, cultura română avea să-şi pună problema cu cincisprezece ani mai tîrziu. Emma Bovary o precede pe Ziţa cu o generaţie (romanul lui Flaubert apare în 1857), fapt explicabil prin diferenţa de dezvoltare dintre Franţa şi sora ei mai mică. Păstrînd proporţiile, comedia lui Caragiale se ocupă de aceleaşi probleme ca şi romanele mai sus menţionate. Rezolvările diferă însă: situaţiile care, în alte părţi, s-au acutizat pînă la explozia dramatică sînt transpuse, la noi, în cheie comică. Acest fapt ţine mai puţin de specificul naţional, cît de fatalitatea istoriei, care face ca fiecare lucru să se întîmple de două ori: prima dată ca tragedie, a doua oară, ca farsă.

Spectacolul lui Lucian Sabados de la Teatrul „Toma Caragiu“ din Ploieşti prilejuieşte asemenea reflecţii, deşi nu exhibă intervenţii regizorale radicale, cu trimitere ostentativă spre actualitate. El reuşeşte, printr-o abordare consistentă, care păstrează intact ritmul intrinsec al piesei, „resurecţia actoricească şi scenografică a elementelor constitutive ale unei lumi, atmosfere istorice şi conjuncturi“. Jocul secund al personajelor, bogat în detalii suculente şi semnificante, întăreşte textura spectacolului, fără a o îngreuna însă cu accesorii inutile. În debutul reprezentaţiei, Jupîn Dumitrache (Nicolae Urs) se bărbiereşte în curte, în faţa oglinzii, în timp ce-i povesteşte comisarului Ipingescu (Mihai Coadă) „istoria de la Iunion“. Nu este un amănunt gratuit. Jupîn Dumitrache este reprezentantul clasei mijlocii a întreprinzătorilor, aflate în curs de formare: are, ca şi Scarlett O'Hara – contemporana sa – o cherestegerie, foloseşte, abil, mecanismele economiei capitaliste – este „asiguripsit“. Privindu-se în oglindă, eroul devine conştient de „imaginea“ sa. Conştiinciozitatea civică, mîndria apartenenţei la clasa productivă şi, *last but not least*, „onoarea de familist“ sînt valorile în care crede cu devoţiune şi din care îşi construieşte o identitate. Contrar părerii lui G. Călinescu, jupîn Dumitrache nu este un maniac romantic al onoarei ca Don Ruy Gomez de Silva: el arborează gelozia ca pe o pălărie la modă, considerînd că-i vine bine. Nicolae Urs conferă demnitate personajului, făcîndu-i „coarnele“ mai puţin ridicole decît candoarea. Adulterina Veta este o Anna Karenina fără tentaţia trenului. Jocul modern, lipsit de vulgaritate, al Oxanei Moravec sugerează o fiinţă pragmatică şi empatetică, care ştie să ţină la un loc tot ceea ce îndrăgeşte: pe soţul ocrotitor, ca şi pe amantul ambiţios. Chiriac (Ioan Coman) nu este însă Julien Sorel (provenit, şi acesta, de la joagăr): el o iubeşte la fel de sincer pe Veta ca Vronski pe Anna, n-are însă independenţa materială a ofiţerului rus. Ca urmare, preferă să susţină complexul sexualo-financiar al relaţiei *à trois*. Conivenţa dintre întreprinzătorul Dumitrache şi comisarul Ipingescu ţine şi ea de un complex, cel militar-industrial, reprezentînd alianţa dintre puterea banului şi puterea politică. Ipingescu (Mihai Coadă), subliniază prin faimosul „rezon“ că el este *raisonneur*-ul piesei. Are un carnet, în care notează totul, minuţios, logic şi atent la amănunte. Variantă benignă a

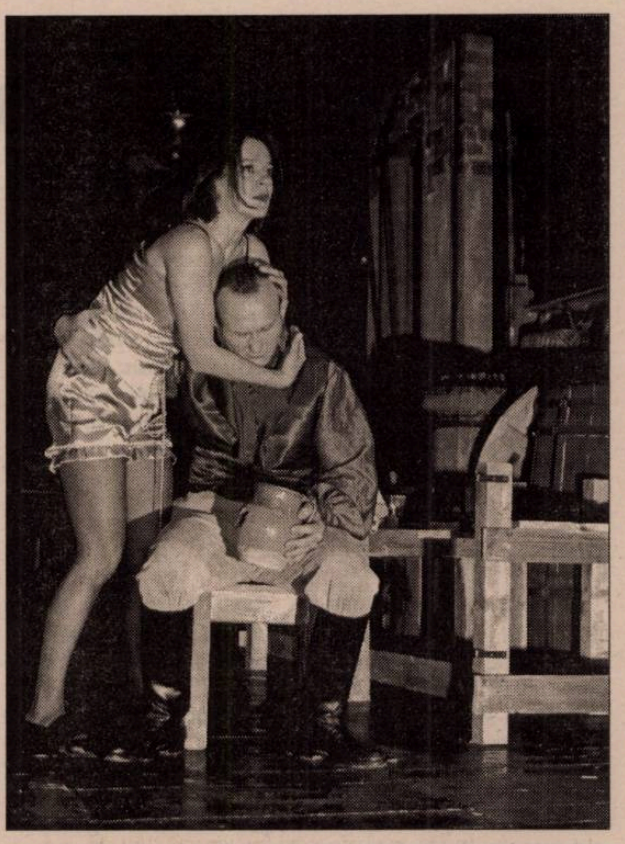

maleficului Porfiri Petrovici, el are antenele lui şi în lumea presei. Îl ţine sub atent control pe junele turbulent Rică Venturiano (interpretarea acestuia de către Dragoş Cîmpan este cam prea îndatorată modelului Beligan) care, în alte circumstanţe, ar fi putut deveni un Raskolnikov. Mariajul acestuia cu Ziţa (interpretată convingător şi fără stridenţe de talentata Ada Simionică) pecetluieşte integrarea intelectualităţii în sistem. Persoană cu veleităţi şi lecturi bovarice, dar capabilă de decizii curajoase, nu mai prejos de eroinele independente ale lui Ibsen sau Shaw, Ziţa îşi depăşeşte condiţia măritîndu-se cu Rică, pe care este probabil că-l va îmblînzi, fără să-l sufoce însă, ba chiar secondîndu-l într-o eventuală carieră politică. În tot acest angrenaj, Spiridon (Ion Radu Burlan) joacă rolul unui mic demon jucăuş, asemenea lui Puck sau Ariel.

Decorul inspirat al lui Cosmin Ardeleanu – o gospodărie aflată în proces febril de renovare – sugerează construcţia energică a unei lumi tonice, încrezătoare în viitor, al cărei optimism este imun la ridicol. ▲

trecerea prin reviste

Un 10 pentru *Lettre Internationale*

Lettre Internationale, una din cele mai importante reviste de cultură de la noi, a împlinit zece ani de existenţă. Asta înseamnă, dacă ar fi să facem puţină „contabilitate“, 939 de autori publicaţi în 5.097 de pagini. E un volum imens, dar, pînă la urmă, nu aceasta contează. Contează că *Lettre Internationale* a impus, încă de la primul număr, un spaţiu de dialog civilizat, un discurs cultural aparte, în care valoarea face casă bună cu toleranţa şi deschiderea pentru pluralism. De fapt, cei de la *Lettre Internationale* au realizat de la început că nu există valoare în afara toleranţei şi, pe de altă parte, că nu există valoare, ci există valori. Valori specifice pe care revista a reuşit, de-a lungul anilor, să le pună în dialog, construind ceea ce putem numi o marcă culturală *Lettre Internationale*. În editorialul pe care-l semnează în numărul 41-42 al revistei, redactorul ei şef, B. Elvin, caracterizează foarte bine această marcă culturală: „*Lettre Internationale* se deosebeşte de multe reviste de cultură: nu aspiră să-şi impună hegemonia în domeniul ideilor, nu susţine unele opere şi nu demolează altele cu intenţia de a stabili un «clasament», pe scurt nu ţinteşte să acapareze şi să deţină puterea intelectuală. *Lettre Internationale* pe care Octavio Paz a numit-o «cel mai select club al valorilor» se doreşte un spaţiu al deliberării. Situat la egală distanţă de ispita de a pronunţa judecăţi infailibile (eventual folosind retorica intimidării) ca şi de tentaţia de a se închide într-un limbaj de sectă, trimestrialul acordă ficţiunii şi în general literaturii partea leului: altă sfidare. În fine, publicaţia nu-şi interzice nici un subiect. Vorbeşte despre războiul din Afganistan, dragostea dintre Martin Heidegger şi Hannah Arendt, religia în viaţa publică din Estul şi Vestul Europei, noaptea premiilor Oscar la Hollywood, adevărul, viteza şi calitatea informaţiei, cursele de automobile, schimbul internaţional de coşmaruri pe un site Internet, teatru±text etc.“

Momentul aniversar este marcat de echipa de la *Lettre Internationale* cu discreţie şi modestie. Ei i-au invitat pe cîţiva colaboratori să scrie nu texte festive sau discursuri de toast, ci să ilustreze într-o manieră personală cifra zece. Multe dintre aceste texte se transformă în exerciţii de sinceritate şi sînt, astfel, mult mai fermecătoare decît orice discurs circumstanţial. Unii vorbesc despre zece date importante din viaţa lor, alţii publică zece scrisori personale, alţii transcriu zece repere ale activităţii lor etc. Pentru unul dintre aceşti colaboratori, în această economie a unui zece personal intră însăşi revista *Lettre Internationale*. Este vorba de Radu Cosaşu, care face, astfel, o declaraţie de dragoste: „După fiecare ediţie a lui *Lettre* intrăm într-un fel de Solidarnosc prin lectură cu Walter Benjamin, prin el cu Proust, prin Proust cu Milosz, prin Milosz cu Ash, cu Grossman, cu Grass, cu MHS-ul nostru, cu Konrad, cu Liehm, cu Tabucchi, căpătînd acel sentiment care în româna actuală de piaţă, cazino, fotbal şi balamuc se formulează prin expresia: «sîntem în cărţi». Cu cărţile lui Cărtărescu sîntem în cărţile Europei, chiar dacă ea, sărmana, întinsă de la Lisboa la Vama Veche, n-o pricepe ca noi... A comunica urgent prietenilor ce-am citit în ultima ediţie *Lettre* e una din acele voluptăţi ale libertăţii postrevoluţionare care nu are echivalent decît în telefoanele de noapte cînd îi chem să nu-l scape cumva pe Steiner la Arte, pe Richter la Muzzik şi închizînd mesajul îmi spun liniştit: «Ce bine că a căzut Ceauşescu!»“.

Sîntem alături de Radu Cosaşu în această poveste de amor. (**C. P.-B.**) ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Plăceri vinovate

Pînă acum reclamele puneau întrebări fireşti cum ar fi: *Ţi s-a stricat maşina?* sau *Te-ai săturat să...?* etc. Dar la: *Tu cum te-ai răsfăţa cu $ 1.000?* trebuie consultat dicţionarul.

A răsfăţa:

1. Tranz. *A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandreţe exagerată; a alinta, a rîzgîia.* Asta ştim. Refl. *A se purta ca un copil alintat, dezmierdat exagerat; a face fasoane, moft uri; a se rîzgîia.* Hmm.

2. Tranz. şi refl. *A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta.*

Asta e complex.

Probabil din cauza reflexivităţii şi tranzitivităţii la un loc. De ce ar trebui să facem mai multe lucruri în acelaşi timp? De ce, adică, să fim şi reflexivi? Nu e suficient că muncim? În definitiv, ce vor oamenii ăştia de la noi? Cu siguranţă că nu doar patru pliculeţe de *Elite Cappuccino*...

Şi ce ne arată? O tovarăşă întinsă în pat, învelită doar cu un cearşaf *(obiect de rufărie pentru pat* – DEX – dar pentru ea? Pentru ea nimic?), fără pijamale, fără cămaşă de noapte, ascultînd muzică grea. Şi la ce credeţi? Nu la difuzor, nu la televizor, nici la plăci. La orchestră! O tovarăşă singură cu o orchestră de bărbaţi în dormitor. Şi mai şi zîmbeşte!

Sau individul acela pervers care ascunde un trenuleţ electric de ochii vigilenţi ai poporului. De ce îl ascunde? Şi ce tot meştereşte la el?

Desigur, acestea sînt întrebări fireşti. Nu ce am auzit deunăzi la *Alintaroma*, cum că: *Te-a alintat cineva astăzi?* Ce vorbe-s astea? De asta ne arde nouă? Or să vadă ei *marea răzuială!*

După unii autori, marea răzuială s-ar fi încheiat (sau poate că nu?). În aceste condiţii, declar deschisă şi obligatorie *marea rîzgîială naţională.*

Asta fiindcă sîntem un popor reflexiv. Gramatical. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Dansul pentru toţi

Cu ocazia Festivalului INDEPENdans.RO, organizat de Fundaţia Culturală Proiect DCM şi Centrul Multi Art Dans, dansul românesc contemporan a coborît, de pe scenă, în stradă. Nu este vorba numai de spectacole în spaţii neconvenţionale, publice, ci mai cu seamă de o mişcare de apropiere a acestei arte de public, este vorba de găsirea unor forme de comunicare cu acesta dincolo de „mesajul" artistic al spectacolelor.

Festivalul INDEPENdans.RO a stat sub semnul acestei comunicări directe din care au avut de cîştigat şi publicul, şi dansatorii, şi dansul în general. Cele două secţiuni ale festivalului – „La lumina zilei" şi „În lumina reflectoarelor" – au servit de minune scopului propus. Prima dintre ele s-a desfăşurat, după cum e lesne de înţeles, în afara scenei şi l-a avut drept coordonator pe tînărul coregraf Manuel Pelmuş. Secţiunea a stat sub semnul unui motto preluat dintr-un interviu acordat de Tita Chiper revistei *Observator cultural;* la întrebarea dacă are nostalgii după perioada anilor '50-'60, colega noastră a răspuns: „Să ştii că nu sînt nostalgică decît după tinereţea mea. N-am nici o vină că în anii în care dansam cel mai bine era atît de rău. N-am nici o vină şi nu cred că ar fi trebuit să nu dansez." Pornind de la acest citat, Manuel Pelmuş a conceput un ansamblu de manifestări neconvenţionale care să implice publicul, să apropie dansul de nespecialişti, să-i facă pe aceştia să descopere dansul din ei înşişi. Manuel Pelmuş: „Mi-am dorit o prezenţă a dansului în diferite forme – discuţii, tatuaje, neveste de dansatori discutînd despre dansatorul lor, expoziţii făcute de dansatori, spectacole în aer liber sau spaţii neconvenţionale. Un fel de eveniment «cu dansul prin oraş» şi mai puţin premiere sau gale sclipitoare. O sărbătoare a dansului." În cadrul acestei secţiuni au avut loc, prin urmare, o masă rotundă cu soţiile/soţii, prietenele/prietenii dansatorilor profesionişti (la Clubul Green Hours 22); o „şedinţă" de tatuaje (temporare) cu modele grafice inspirate din dans (la Bucureşti Mall); spectacolul „Private show" al lui Cosmin Manolescu, în care coregraful a dansat pentru (cîte) un singur spectator, interacţionînd cu acesta; happening-ul spectacol-lectură din Piaţa Universităţii unde s-au citit fragmente aberante din „Dicţionarul de dans" editat de Editura Dacia (o lucrare fantasmagorică şi incredibilă), lectura fiind însoţită de improvizaţii coregrafice pe marginea textelor; un street-dance-performance interpretat de coregraful Eduard Gabia în colaborare cu Maria Baroncea (locaţii: curtea Clubului Green Hours 22, scuarul Iuliu Maniu vis-à-vis de Biserica Kretzulescu şi Piaţa Universităţii); o prelegere despre dans ţinută de un neprofesionist – Răzvan Rădulescu; spectacolul „Sandwich-uri proaspete umplute cu dans" realizat de coregrafa Mateia Stănculescu şi elevii liceului de coregrafie Floria Capsali (locaţii: curtea Institutului Francez, Parcul Cişmigiu, Centrul MAD); lansarea portalului www.dans.ro; o expoziţie cu vînzare, „Dance Intimacy", cu obiecte personale aparţinînd unor coregrafi români şi străini. După cum se observă, multe dintre manifestări au încercat să prezinte „faţa umană" a dansului, au introdus publicul în intimitatea coregrafului. Aceasta în detrimentul „galelor sclipitoare" – de fapt intangibile şi impersonale – de care vorbea Manuel Pelmuş. Poate că tocmai ăsta e lucrul care diferenţiază dansul contemporan de baletul clasic: au fost descoperite, între timp, umanul, firescul, mărturia personală. Răzvan Rădulescu, în prelegerea sa, vorbea despre faptul că în baletul clasic dansatorii stau tot timpul încordaţi, cu fesele încordate, chiar şi atunci cînd nu evoluează, cînd îşi aşteaptă rîndul la

„Pas de deux"; spre deosebire de aceştia, dansatorii contemporani au descoperit expresivitatea corpului relaxat, mult mai profitabilă din punct de vedere artistic şi mult mai sinceră. Această atitudine care, din fericire, nu are nimic de-a face cu fardul, convenţia şi încordările baletului „sclipicios" a caracterizat şi cele două premiere coregrafice din cadrul secţiunii „În lumina reflectoarelor": „F" în coregrafia lui Cosmin Manolescu (un spectacol cu şi despre clişeele referitoare la feminitate) şi „Bonus", în coregrafia lui Eduard Gabia. Referitor la acesta din urmă, nu putem să nu citäm „argumentul" coregrafului, care se constituie într-un adevărat poem: „Am devenit statuie în parcul din faţa gării. Corpul mi s-a pietrificat. Odată cu trecerea timpului, mi-a căzut un deget de la mîna dreaptă, apoi nasul, apoi mîna stîngă, capul, mîna dreaptă, gîtul, bustul, piciorul stîng, piciorul drept. În acest fel, din statuie am devenit alee." Aceste fraze pot fi puse ca motto pentru întregul festival: dansul contemporan transformă statuile ridicate de baletul clasic în ceva mult mai apropiat de public, în ceva care face parte din viaţa noastră cotidiană. ▲

Vladimir BULAT

„Sînt un masochist fericit"

Sînt nişte ani de cînd am ascultat pentru prima oară muzica lui Alexander Bălănescu. Am citit, apoi, despre acest muzician într-un text, publicat în *Contrafort*, în 1996, pe care Virgil Mihaiu îl dedica albumului *Luminiţa* (1994). Nu mi-a plăcut chiar deloc, cînd am făcut rost de acesta şi l-am ascultat. Era acolo o muzică stranie, un pic cam zgomotoasă, agresivă, „ţepoasă", cu o năvalnică invazie de sunete electronice, cu fragmente vocale extrase dintr-o istorie pe care eu însumi am trăit-o (e vorba de colaje făcute din vocile din tribune ale liderilor politici de la Chişinău, din anul 1989). Parcă nu suna deloc a muzică de cvartet de coarde – eram obişnuit cu altceva.

Totuşi, treptat, am început să asociez muzica lui Bălănescu cu o anumită zonă, avangardistă, a culturii vizuale, în special cu artele plastice. Mi-era mai lesne să operez cu anumite categorii care-mi erau mai la

îndemînă. Am ajuns, deci, la înţelegerea muzicii prin intermediul formelor. Muzica lui Bălănescu uneori mi se părea minimalistă, alteori expresionistă, iar stilul său improvizatoric îl pot compara cel mai rapid cu pictura abstract-lirică a lui Pollock. Ca şi la acest mare „ciudat" (inovator) american, care a ascuns înapoia unei aparente *cortine* cromatice – cu o structură formală înfiorător de dezordonată, dislocată, informă, mutilată – o armonie profund cerebrală, controlat-cristalină, în proximitatea „secţiunii de aur", violonistul londonez copleşeşte prin muzica sa incisivă, neliniştitoare, răscolitoare, „asimetrică", hipnotică. Muzica lui Bălănescu este respingătoare şi seducătoare, deopotrivă. Genul acesta de muzică nu-l poţi nicicum clasifica, nici defini. O muzică care marchează acel *între* insondabil, *interstiţiul* nicicînd înţeles pînă la capăt. E ceva „împotriva firii" în acest tip de sunet. Perfecţiunea tehnică, improvizaţia liberă, dimpreună cu o ţinută de interpretare în răspăr cu cea a unui violonist de factură clasică, „naşte" un sunet multiplu, stratificat, concomitent; mereu ai impresia că Bălănescu nu e singur pe scenă, că mai e cineva care-l secondează. De altfel, felul în care interpretează trebuie neapărat şi văzut. Numai aşa o simţi şi o percepi cu adevărat. Omul intră într-o anumită transă, pe care aş numi-o, fără prea mari riscuri, parafrazîndu-l pe Wöllflin, „voinţă-de-muzică". Sunetul pe care-l produce este o extensie viguroasă, arhitecturală, a eu-lui artistic. Bălănescu „contruieşte" şi „sculptează" în jurul său. Mă tot întreb care-i rolul „maşinăriei" care articulează un cvartet, în special în cazul celui care se numeşte Bălănescu. Are mereu nevoie să se alăture unui cvartet doar pentru a-şi justifica descendenţa dintr-o „rădăcină" clasică?; acelei „structuri" – dispuse, spaţial, în formă de semicerc care încearcă să refacă, din căutarea jumătăţii lipsă, însăşi perfecţiunea?

În cele două seri, în care a cîntat la Bucureşti, la Lăptăria Enache şi la Teatrul Odeon*, chiar dacă a avut înaintea propriei interpretări o selecţie foarte bună de tineri muzicieni (de muzică populară din ţinutul Izei, de jazz „clasic", de muzică „nouă"), Bălănescu a eclipsat tot, a demonstrat o inepuizabilă virtuozitate, o maximă capacitate de concentrare empatică, interpretînd printre altele: „Trei studii pentru Miriam" (dedicate fiicei artistului), o prelucrare după o compoziţie de Michael Nyman pentru filmul „Piano" *(Jamamoto perpetua),* cîteva scurte improvizaţii melancolice pentru coloana sonoră a filmului „Il Partigiano Johnny" (Winter), precum şi cîteva scurte, dar foarte intense şi complexe capricii avîndu-l, în subtext, pe Bach. O simbioză dintre rococo şi arte povera. Bălănescu însuşi o spune – că nu poţi fi violonist dacă nu-l ai mereu în adîncul minţii pe Bach („orice solo pentru corzi trebuie să-l aibă pe Bach în centru: modelul meu este Bach"), dar interpretarea trebuie să aibă, totuşi, o „atitudine ne-clasică, curiozitate şi dispoziţie de a face sacrificii". Altfel spus, te uiţi la o pictură de Fragonard şi vezi, de fapt, inciziile în spaţiu comise de Lucio Fontana. Uneori face imposibilul, iar asta înseamnă mereu o forţare a sinelui; artistul cîntăreşte cu o precizie maniacală intervalul ce se cască (ca o imensitate ce-şi caută sensuri) între tăcere-sunet-muzică-zgomot. Face conexiuni incredibile între folk, rock, dance, pop. Numai un „masochist fericit" (cum însuşi artistul se autodefineşte) o poate face cu atîta putere de convingere, numai unul ca el te poate face să parcurgi traseul întreg de la respingere şi rezervă pînă la necesitatea aproape morbidă de a asculta, cît mai des, această muzică. Din nou şi din nou.

---

* După ce Fundaţia Culturală Română l-a readus în ţară, acum cîţiva ani, pentru un mini-recital, cu ocazia decernării premiilor sale anuale – anume la Teatrul Odeon, Alexander Bălănescu a mai cîntat încă de două ori în Bucureşti, cu formaţia Müszikas (1999) şi cu Taraful din Zece Prăjini şi Harry Tavitian (2000). Ca niciodată, acum presa a mediatizat foarte pe larg evenimentul aflării în Capitală a lui A.B.

▲

Dilema vă recomandă

● Ioana Nicolaie, *Nordul,* Editura Paralela 45; „singurătatea-i o maşină de spălat / pătrăţelele sfioase ale interfonului / cerul acesta ca smalţul pe oale // e mijlocul cambrat al tăcerii / pe care dintotdeauna o port / ca după slujbă clopotele / într-un orăşel de munte". (Alex. Leo Şerban)

● *Ozone Friendly. Iaşi. Recuperări literare. O antologie* (volum coordonat de O. Nimigean, Editura T). 28 de poeţi şi prozatori ieşeni, ai zilelor noastre, mai toţi de o vehemenţă a talentului dusă pînă la sfînta impudoare, irespectul vesel şi sictirul necesar. Se scrie bine, foarte bine, extraordinar, azi, la Iaşi; m-am simţit în faţa lor ca într-un vers al lui Dan Sociu: „un stupid whitmanian". (Radu Cosaşu)

● Site-ul *www.tv5.org/bucarest.* O incursiune virtuală prin Bucureşti în stilul (şi în continuarea) emisiunii „24 heures...". (Matei Martin)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Nopţi albe

Nopţile, chiar cele nefestive, au avut întotdeauna potenţial: romantic, speculativ, misterios. Îndrăgostiţii sub clar de lună, ca şi poeţii inspiraţi de tenebre sînt demult locuri comune. Există, însă, dincolo de şabloane sau în pofida lor un ce al nopţii, care-ţi dă fiori sau/şi angoase, în funcţie de context. În copilărie, de pildă, aveam un prieten cu care, cînd ne întorceam seara, pe jos, din vreo vizită, mă uitam invariabil pe cer. Şi invariabil vedeam „OZN"-uri. De fapt, orice care mişca sau lumina. Le-am fi descoperit oricum, de fiecare dată. Era jocul nostru. În adolescenţă, tot cu el şi cu un alt prieten, la Bran, ne aventuram, noaptea, spre marginea pădurii: pădurea începea cu un deal, care, pentru noi avea rost de spaţiu dintre, permisiv şi uşor de idealizat. În studenţie, cu un alt prieten intram, tot noaptea, prin holurile blocurilor (pe atunci nu erau interfoane), explorîndu-le sentimental. Cu acelaşi, relaţia s-a mai demitizat, pentru că, mai tîrziu, uitase de expediţii şi prefera să doarmă nopţile.

Nopţile festive au fost cu atît mai incitante, cu cît sentimentul de sărbătoare, senzaţia că se întîmplă cu adevărat ceva important le creştea suspansul şi încărcătura emoţională. Revelionul intra, chiar şi pe vremea lui Ceauşescu, în categoria nopţilor albe permise, chiar indicate. Acest lucru era consacrat prin prezenţa programului TV toată noaptea, destrăbălare, altădată, inadmisibilă. Cea de-a doua noapte care s-a impus, încă din aceleaşi vechi vremuri, este, paradoxal, cea de Înviere. Total opusă nopţii de Revelion, cea de Înviere era interzisă; raziile Miliţiei, de atunci, pe străzi, erau binecunoscute. Şi cu toate acestea, avea aproape aceeaşi anvergură ca cea de Anul Nou. Nu mă refer la componenta religioasă, pe care nu ştiu cîţi din cei ce se plimbau pe la biserici şi petreceau, după, o aveau în minte sau o înţelegeau. Ci la cea de împărtăşire, colectivă, a unui eveniment, a unei posibilităţi, cu pretext, de sărbătorire. Cred că influenţa sărbătorii religioase propriu-zise rezida în tenta de mister care se adăuga celei pur şi simplu carnavaleşti. Era ceva în noaptea respectivă ce îţi dădea fiorii de care vorbeam mai sus.

Tot fiori, deşi de altă natură, se ştie, îţi dau marea şi muntele: apropierea, în astfel de contexte, de nemărginire, e un alt loc comun, bazat (ca multe dintre ele, de altfel) pe o constatare reală. Apropierea, pe de altă parte, mult mai concretă, a Zilei de 1 Mai de cea de Paşti şi a amîndurora de sezonul estival a dus la crearea mini-vacanţelor de primăvară tîrzie la mare. Acum se numesc vacanţe de Paşti, pe vremea odiosului erau de Ziua Muncii. Şi atunci erau ieftine, în special pentru studenţi, şi trebuia să intri pe geam în tren ca să prinzi un loc. Încă de pe atunci, condiţiile erau destul de bune, discotecile funcţionau. Şi restaurantele se străduiau să fie adecvate: în penultimul an de facultate, pe la sfîrşitul anilor '80, am prins o astfel de vacanţă la mare, cînd Paştele coincidea cu 1 Mai; restaurantul hotelului la care am stat a reuşit, cu brio, să îmbine ambele ocazii: pentru expoziţia festivă de mîncare, a vopsit cartofii prăjiţi, cu Gallus, în culorile tricolorului. Mi-am adus aminte de toate acestea pentru că am văzut, în direct, Învierea de pe plaja din Neptun: miracolul creştin se îmbina, astfel, perfect, cu infinitatea mării, cu plăcerile profano-sacre ale unei prelungite vacanţe de 1 Mai şi Paşti şi cu dimensiunea politico-electorală a oficialităţilor prezente la ceremonie. Noaptea de Înviere, se pare, a luat-o pe cea de Revelion: faptul că o poţi urmări, în direct, din fotoliu, e primul semn. ▲

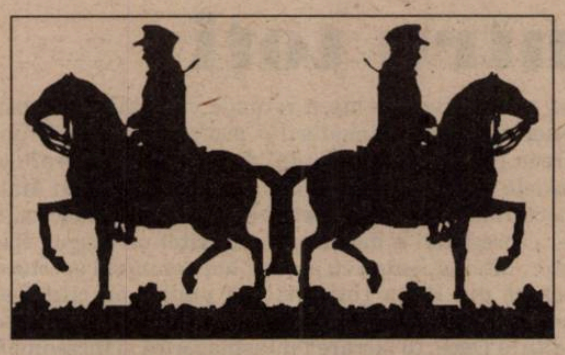

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Mazilu, încă şi azi...

I-a dat inteligenţei prostia necesară pentru a-i dovedi vulnerabilitatea. I-a dat prostiei – inteligenţă şi, mai ales, lirism, vibraţie, flamă. Cînd un prost de-al lui gîndea sub lună, într-o barcă sau pe o pajişte, universul vuia: „Am sînii mici şi duc o viaţă monotonă!", „Eu am ridicat problema – eu o bagatelizez!", „Întîi a fost iubirea spontană şi pe urmă avantajele inevitabile!".

I-a dat ticăloşiei – vigoare, logică, optimism, spor de periculozitate: „Poate fi omul atît de ticălos? Poate!". I-a dat bunului-simţ – acel scepticism care-l face, nu o dată, eroic. I-a luat disperării – ultima duioşie şi i-a dezvăluit forţa ipocrită şi laşă. I-a luat pesimismului – aura de urît acordată de falsa virtute şi i-a oferit o şansă stenică, tonică, umană: imaginaţia. A făcut din locurile comune un paradis infernal în care te simţeai ca în junglă: „Nu numai că nu mi-am refăcut viaţa, dar stau şi foarte prost cu tensiunea". „Simt că vrei să mă părăseşti la început provizoriu, pe urmă definitiv". „Dacă m-ai iubi, ai şti că reţeta e pe noptieră..."

A luat omului ce-şi zice de cultură – coiful, zalele şi himerele sale dulcege, dezvăluindu-i golul din orice cultură care nu se bazează pe suflet. I-a dat culturii sufleteşti – drama ei cotidiană, supremă, a alegerii între canaliile unor interese şi melancolicii unei transparenţe, între mizerabilii complecşi şi o demnitate cît mai taciturnă. Înalta intelectualitate a operei lui se bizuie pe această subtilitate la care nu au acces mulţi intelectuali: a înţelege că nu ai de ales, în dulcele stil clasic, între minciună şi adevăr, ci între adevăr şi imposturile lui. În această problemă crucială – nu numai pentru scris... – el, în proză şi teatru, Lucian Raicu în critică, au fost, sînt şi rămîn obsedaţii generaţiei mele, deschizîndu-ne un drum de o originalitate, aş zice, evidentă, dacă n-ar exista orbiri pînă la înrăire.

Toate aceste răsturnări de prejudecăţi, banalităţi, tropisme, exasperări şi legi (într-o seară, pe o terasă bucureşteană, Mazilu l-a lăsat siderat pe Henri Colpi, explicîndu-i scurt: „Unde s-a ascuns inteligenţa? Foarte simplu – în prostie!"*) el le-a realizat cu un imens haz, cu o poftă a rîsului mortală, cu o expresie comică intrată în uz şi auz ca un cod de recunoaştere printre secretele existenţei: „Beethoven? Compozitorul?", „Şi d-voastră beţi tot Borsec? Ce coincidenţă!", „Nu două idei la un singur om!", „O să mă crezi, n-o să crezi, o să mă scoţi nebună, dar află că mă gîndesc la interesul meu mai mult decît la al tău." „Ştiu că n-o iubeşti, dar du-o măcar la cinema...", „Fii obiectivă, Clementino!" – toate acestea au de mult statut de citate, în cetate, în limba ei.

Poetică în sensul exact al noţiunii, acea maximă tensiune în surprinderea şi înţelegerea contradicţiilor – opera lui deţine o imaginaţie a sentimentelor, o viteză a transformării unuia în celălalt, în contrariul lui, cum nu se întîlnea în scrisul nimănui, la noi, atunci, dar nici acum. Galopul fără de odihnă în care vanitatea existenţei trece graniţele tîmpeniei, străbaterea zonelor de „conştiinţă curată" pentru a ajunge în codrii fricii, spulberarea laşităţilor pentru un curaj mălăieţ, demnităţile brusc frînte în trivial, vulgarităţile urcînd amarnic versantul unui magic munte al inteligenţei, căderile în abisul unor platitudini de mare şmecherie („e bună şi sinceritatea, las-o acolo, să zacă în suflet, că n-o fi moarte de om!"), amorurile transformate în ură, ura în mitocănie, mitocănia în sinceritate, sinceritatea în fleac, fleacul în dramă – toată această cavalcadă se întinde nebună, vitală, niciodată duioasă, niciodată virtuoasă, plină de acea căldură a propriei vulnerabilităţi, pentru a regăsi ce? „Cum dracu' îi zice cuvîntului ăla...? îl am pe limbă: «Viaţă». Exact, ăsta era!"

Fiindcă prea a făcut praf din amor, fiindcă a arătat ca nimeni altul cum se duce naibii un sentiment, fiindcă n-a fost bun şi generos cu natura umană, fiindcă nu suporta bancurile şi anecdotele, fiindcă a fost neglijent în privinţa cîtorva conformisme recuperîndu-le prea grăbit, dar fără a strica opera sa de refuz al mult mai multor şabloane – Mazilu n-a fost iubit de „sufletiştii" jusţi, fără de contrarietăţi şi vicii, de şmecheri şi filantropi partinici, de deştepţii foc şi liricii nesătui foarte agreaţi de cenzură. Scrisul lui s-a bucurat de o largă neînţelegere care, azi, în plin neoproletcultism anticomunist, în tranziţia de la realismul socialist la cel capitalist, se adînceşte; nimeni nu a scris vreo cronică de soi la recenta apariţie a acestui volum de teatru (Ed. Sigma, cu o prefaţă excelentă a lui Philippe Loubière). N-ar trebui să ne indignăm peste măsură – el însuşi nu ne-ar lăsa, prea conştient că prostia, aidoma nedreptăţii, n-are istov, sub clar de lună sau în amiaza zilei. Muream de rîs cînd ne povestea cum l-a încurajat un activist nonconformist, după interzicerea „Proştilor...": „Calm, Tudorică, calm... e o simplă mîrşăvie!". Ne-a rămas ca o parolă de trecere, pe pod, la bac.

---

* „Aţi face avere, la Paris, cu această idee!", i-a răspuns regizorul francez.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Jegosu

„Haide, bă, nu mă cunoşti? Am probleme cu Margareta. Cum nu mă ştii? Am pozat la *Naţional*. Dă un ban. Să ling maşina să dai un ban. Io îţi fac loc de parcare. Am probleme cu Margareta. A prins copil. Ce să fac io cu copil? O să muncesc. Stăm la canal. Jegosu şi copilu', îmi zic toţi. Io nu ştiu de unde vin, că am plecat la doi ani de acasă şi am uitat. Veneam cu trenu'. Io jegos, jegos, ce fac cu copilu'? Ce fac cu copilu'? Ce fac cu copilu'? Să-mi dau pumni în cap. I-am zis: Margareto, fă, ce crezi tu, fă, nu pot să fac copii. Ea a zis că fac şi mi-a făcut. M-a speriat. Ce fac cu copilu'? Ce fac cu copilu'? Ce fac? Dă un leu. Cît ai? 10.000. Ha? 20.000. Dă-i! Dă tot! Am copil. Copil. Ce fac cu copil? Stau în fund la canal, acolo mi-au zis Maricel şi Frima să stau, că am venit tîrziu la Romană. Stăteam la Gară. Cîrpe am trei: bluza, pantalonii şi o bluză. Dar le dau lu' ăla mic. Mă duc la Centru să le spun mîine că să dea mîncare mai multă. Mă duc la Organizaţie să le zic să dea haine că vine iarna şi după aia ianuarie, că nu se întîmplă nimic şi nu vin haine şi mănînci mîncare de la Crăciun. Nu am doctor la copil şi ne-au dat afară Maricel şi Frima, copilu' plînge, ştiu eu că plînge. Şi eu plîng. Dar Maricel nu mă aude şi sînt bucuros că nu mă aude. Plîng. Io noaptea plîng că nu ştiu ce să fac a doua zi. Cît mai ai în buzunar? 5.000? Dă 10.000. Am 29 de ani şi la iunie o să am 30. Peste 10 ani, 50, că zicea o femeie de la Organizaţie că îmbătrîneşti cu 20 de ani. Eu am 49 acum şi o să am 69. Ghicesc vîrstele. Tu ai 45 de ani. Uite, pîrîta aia are 21. Javra aia, 67. Ioana Cantarina are 51. Olguţa are 31. Horică de la chioşc... îi dau 32. Ghicesc după haine. După privire, după laba gîştii. Vrei să mă ajuţi să facem o afacere? Să ghicesc vîrsta oamenilor? La ce oră... Uite, ăştia pe stradă. 19. 24. 43. 61. 58. 21. 43. 62. 18. 24. Laba gîştii la asta e mare. 50. Ia uite-o pe asta. S-a tuns periuţă. 49. Uite pe ăla, are chelie. 58. Bă, ai 58. Uite, aia s-a vopsit. 56. 56. M-a învăţat aia la Organizaţie cum se ghiceşte vîrsta. Că noi care stăm avem cu 20 de ani mai mult. Aia are trei picioare, 34. Aia pe toace, 29. Uite, ăla seamănă cu o iapă. 21. Ce face ăla cu sacoşa? 41. Trece baba cu coliva. 49. Ăla ce are în urechi? 56. Ăla are labe reci... 74. Crăcănata, 19. Uite-o pe aia la autobuz, 39. Şoferu', 32. Ăla, 901. Aia, 561."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Ofertă specială!!!

Expediaţi acest talon de comandă pe adresa Editura Humanitas – C.P.P., Piaţa Presei Libere 1, 79734, Bucureşti, şi veţi primi prin poştă, cu plata ramburs, cu 10% reducere şi cu autograf din partea autorului volumul *România, ţară de frontieră a Europei* de Lucian Boia (112 500 lei).

Relaţii suplimentare la telefon 01 / 223 15 01.

Nume..... Prenume.....
Adresa.....
.....
Telefon..... Nr. exemplare comandate.....
Numele persoanei/persoanelor pentru care doriţi autograful.....
.....

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Umbra auctorelui

– la Paris (și nu numai) –

Există, cu siguranţă, o influenţă culturală asupra modului în care percepi un oraş atunci cînd îl „înfrunţi“ la pas, iar acest lucru este mai cu seamă valabil pentru arhitecţi. Crescut fiind la flama cutărui monument şi a cutărei pieţe, imaginea plană/plată a diapozitivului proiectat în amfiteatrul Facultăţii de Arhitectură te împiedică – la modul propriu – să faci scharf-ul pe imaginea reală. Cele două nu se suprapun: recreerea în imaginaţie a imaginii fotografice nu este niciodată superpozabilă pe deplin percepţiei reale. Am un exemplu privilegiat în acest sens: Casa Kaufmann (Vila de pe cascadă) din Bear Run, Pennsylvania, a lui F.L.Wright. Fotografia standard – cea cu casa avîntată deasupra cascadei în cădere liberă – este în fapt cea mai greu de luat dintre toate; de fapt, casa nu se vede dramatic – şi fotografiabil ca atare – decît din acel primejdios loc, opus accesului principal. Dimpotrivă, toate celelalte imagini sînt estompate de pădure, de scara mignonă a casei (arhitectul era aproape pitic şi proiecta ca pentru el) şi de omniprezenţa pietrei de sediment, atît în muntele din jur cît şi în zidurile casei propriu-zise.

O vreme n-am folosit decît diapozitive ale caselor văzute de mine. Nu doream să mai plimb impresiile şi fotografiile altora, aşa cum ni s-a predat nouă arhitectura, cu poze proaste copiate din cărţi vechi. Exista excepţia: cursurile răposatului profesor Gh. Curischi-Vorona şi cele de ieri şi de azi ale profesorului Sorin Vasilescu, ambii împătimiţi fotografi şi cunoscători la sursă a subiectelor cursurilor d-lor, adică păsări rare în acele vremuri; mă tem că, încă, şi acum.

De fapt, lucrurile stau şi mai teribil decît am crezut: experienţa în carne şi oase a marilor oraşe nu poate fi predată. Mai precis spus, nu poate fi predată nicăieri altundeva decît Acolo. Uneori recunoşti unghiurile din care a fost luată o fotografie, dar senzaţia de scară, atmosfera, mirosurile – cu toatele contribuie la „alterarea“ cunoştinţelor academice. Nu am fost pregătit nici pentru Veneţia Bienalei de arhitectură 1991, nici pentru New York în 1996, nici pentru Roma de Paşte 2001; dar mai cu seamă nu – pentru Parisul primului tur al alegerilor prezidenţiale 2002; este greu de susţinut mai cu seamă ultima afirmaţie, de vreme ce mai fusesem de cîteva ori la...“marele Bucureşti de pe Sena“, cum ar veni. Or, tocmai impresia confortabilă că „ştiu“ oraşul mi-a fost zdruncinată acum. După ce luasem în posesie fugară cotloanele sale cele mai importante (pentru un arhitect, oricum), de data aceasta ele mi-au lunecat printre degete. Şocul cel mai teribil a fost celebrul cartier La Défense. În imobilismul la care te invită parcă modernitatea lui tîrzie, s-au schimbat atît de multe încît aveam senzaţia de incertitudine acută pe care o ai cînd calci pe o suprafaţă de sticlă transparentă, sub care se află un gol. Au dispărut clădiri. Au apărut alte turnuri noi. Dar mai cu seamă am fost tulburat de construcţia unei minunat de simple şi expresive biserici catolice. Ridicată de la pămînt cu tot cu carcasa ei de beton placat cu piatră, ea părea că pluteşte, de vreme ce între sol şi această levitîndă anvelopantă stătea sticla transparentă „de dedesubt“; nu mi-aş fi putut imagina o metaforă vizuală mai puternică a înălţării – concept crucial al creştinismului, în fond – decît aceea a materiei care se trans-substanţiază şi se ridică la ceruri. Nu e singura metaforă bine reuşită de acolo, dar despre asta poate voi vorbi altă dată.

Pînă atunci, vă propun acest subiect de meditaţie pentru călătoriile dumneavoastră: ca şi fiinţele dragi pe care nu le vedem o vreme, oraşele însele se strămută în alte şi alte ipostasuri. Ele ne pot şoca o clipă, dacă nu ne-am aminti că, la rîndul nostru, sîntem parte din acelaşi proces...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Viaţă fără de Arte

„Abia după ce nu mai ai parte de Arte realizezi cît de mult depindea fericirea la televizor de acest post!“ Astfel se văicăreau un alt abonat al societăţii de televiziune Astral, iar dumneavoastră vă pierdeaţi răbdarea după această introducere nefericită („Iarăşi?“) şi îl lăsaţi să-şi plîngă de milă de unul singur.

Vă rog, întoarceţi-vă. Uitaţi de introducere. Nu mai fac. S-o luăm altfel. Gîndiţi-vă la următorul coşmar:

O seară întreagă aţi fugit dintr-un program în altul, urmăriţi de trupa Voltaj, care vă năucea cu descărcări electrice, şi de actorii Sean Penn şi John Travolta, care vă izbeau cu rafale de improvizaţie isterică şi vă revărsau în cap torente de psihodramă nemiloasă. Sînteţi dezorientaţi, sleiţi şi uzi pînă la piele. Singurul lucru care vă mai ţine în picioare e amintirea unui adăpost – trebuia să fie pe-aici, prin zonă. Hopa, nu aici (scuzaţi-mă, domnule Voltaj, am greşit uşa), nici aici (n-am vrut să vă deranjez, băieţi, găsesc singur ieşirea, voi daţi-i înainte cu psihodrama), nici aici (pardon, domnule Pruteanu) – şi totuşi, parcă era acolo. Aşa că vă întoarceţi. Domnule Pruteanu, scuzaţi-mă că vă spun din nou pardon, nu vreau să vă întrerup prelegerea şi credeţi-mă că apreciez faptul că nu dezaprobaţi folosirea cuvîntului „operator“; m-ar interesa şi părerea dumneavoastră despre cuvîntul *„laptop“*, văd că în timp ce vorbiţi aveţi aproape un astfel de obiect („vîrf de genunchi“? „culme de poală?“), dar curiozitatea aceasta poate fi amînată; dimpotrivă, aş vrea să ştiu chiar acum ce s-a întîmplat cu postul Arte – nu trebuia să fie chiar pe locul acesta, unde eu am dat buzna, găsindu-vă pe dumneavoastră? Înţeleg. TVR Cultural, noul post. Arte nu mai locuieşte aici. Înţeleg. Încîntat de cunoştinţă. Să trăiască noul post. Acum trebuie să fac o tură pe-afară. Aş putea rămîne pe Cultural? Vă mulţumesc, e foarte amabil din partea dumneavoastră, dar eu căutam altceva. Poate mai revin. Încă o dată, scuzaţi-mă că am intrat fără să bat la uşă, nu aşa se intră pe un canal de cultură. Să trăiţi. Şi afară plouă, plouă. Stimaţi telespectatori, se anunţă averse însoţite de descărcări electrice aproape peste tot, aşa că vă dorim o seară excelentă, ţineţi aproape.

Deşi a fost visat cu inima grea şi cu ochii larg deschişi în faţa televizorului, acest coşmar pare neserios. Nu exprimă pierderea. Atunci s-o luăm altfel:

Un telefon: „Tu ai văzut filmul lui Hitchcock *Funia?* Vezi că se dă săptămâna asta pe Arte, nu mai ştiu în ce seară. În orice caz, tema serii e *Nietzsche*. Ah, uitasem că tu nu mai prinzi Arte.“ Pauză jenată, ca după o gafă. Ca după rostirea neglijentă a unui nume interzis.

Un mesaj de la o femeie care...

Nu, nu merge aşa. Tonul e prea personal, comparaţiile sînt forţate. S-o luăm altfel:

Dintre titlurile şi orele încercuite fără rost, din reflex, în programul unei săptămîni oarecare: vineri, 01,05, film – *Cele două englezoaice şi continentul* (dramă, Fr., '71), pe Arte; duminică, 21,40, Tema: *Alegeţi nevasta preşedintelui!*, pe Arte; luni, 21,45, film – *Fargo* (thriller, SUA, '96, regia Joel Coen), pe Arte; marţi, 21,40, Tema: *Noile teritorii turistice – Camere în Sahel* (21,45), *Mallorca – insulă-test* (22,45), pe Arte; miercuri...

Stop. E doar o listă; nu duce nicăieri, nu spune nimic. S-o luăm altfel:

Ultimele momente de fericire la televizor pe care mi le amintesc se leagă de: faţa de adolescent întîrziat („lovit, parcă, de un meteorit“, cum spunea cineva) a lui Jean-Pierre Léaud în rolul lui Antoine Doinel, pe care îl întîlnim în mai multe filme de François Truffaut (am revăzut *Sărutări furate* şi *Domiciliu conjugal),* căutîndu-şi un rost în lume, făcîndu-şi speranţe, făcînd compromisuri, citind Balzac, îndrăgostindu-se, călcînd în strâchini, călcînd strîmb, lăsîndu-se dus de curent de la o slujbă bizară la alta, de la o experienţă la alta; Doinel încercînd penibil să o sărute pe fata visurilor sale, într-o pivniţă, printre sticlele de vin; Doinel încercînd să se facă detectiv particular; „faţa de buldog melancolic“ (cum spunea altcineva) a lui Michel Lonsdale, în rolul patronului de magazin care stă pe scaunul ocupat de obicei de soţii geloşi şi cere serviciile unui detectiv particular, ca să investigheze motivele misterioase pentru care lumea nu-l place; Doinel şi fata visurilor sale, în sfîrşit împreună, abordaţi de un nebun, care se declară adoratorul ei şi se oferă să o salveze de uşurătatea vieţii ei, să o elibereze de legăturile ei provizorii, lipsite de sens, apoi adoratorul pleacă, fata îl uită în secunda următoare, e netulburată, însă Doinel priveşte în urma lui, dus pe gînduri...

Toate acestea pe Arte.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Recidive de tot felul

Într-un editorial din *Cotidianul,* domnul Valerian Stan recidivează. Domnul Stan promisese, cu ani în urmă, că va scoate la iveală afacerile mafiote şi, cu ajutorul premierului, le va aduce în faţa Justiţiei. Ceva-ceva am citit prin ziare, acţiunea a eşuat. Domnul Stan n-are harul diplomaţiei! Nu a reuşit să găsească mafioţi decît pe lîngă partidele din coaliţia guvernamentală. Ce era să facă premierul? Ceea ce se face din cele mai vechi timpuri, atunci cînd nu ai mijloacele sau voinţa de a tăia răul din rădăcină – i-a tăiat capul mesagerului! Domnul Stan a fost trimis la plimbare, ca unul care nu vede pădurea corupţiei din cauza copacilor din grădina Guvernului.

Cu asta a cam luat sfîrşit campania de eradicare a răului din societatea românească, o campanie anunţată cu surle şi trîmbiţe în programele partidelor ce se pregăteau de joncţiunea guvernamentală. Discursurile lui Constantinescu promiteau adevărul despre culisele revoluţiei, finalizarea dosarelor mineriadelor şi trimiterea corupţilor la mititica. Premierul Ciorbea ne-a vorbit despre privatizarea, modernizarea şi deschiderea economiei româneşti. Şosele asfaltate, apă caldă şi Internet în toate satele, lucruri ce-mi păreau greu de atins în doar patru ani de guvernare. Cam mult idealism, mi-am zis, dar cineva trebuie să înceapă. Dar dacă pentru toate aceste deziderate economice era nevoie de bani, pentru adevăr, pentru eradicare nu era nevoie decît de voinţă politică. Şi Internele, şi SRI-ul, şi Parchetul General, şi Justiţia erau în mîna noii Puteri, atît de dornică de schimbare. Acum, după şase ani de la momentul descris mai sus, conştiinţa românească are aceleaşi traume – corupţia, mineriadele, securiştii. Nominal, pentru că, preocupaţi de debranşări, cîţi mai au puterea să ceară numele securiştilor, ale exportatorilor de benzină către Iugoslavia sau ale mijlocitorilor de afaceri bănoase, în schimbul unor comisioane grase?

Înainte de a-şi încheia mandatul printr-o spectaculoasă piruetă, preşedintele Constantinescu s-a recunoscut învins de securişti. Vorbea de ei ca despre nişte klingonieni veniţi din hăurile (găurile) negre ale cosmosului. Erau la fel de misterioşi ca teroriştii despre care n-am aflat nici o iotă. Şi asta în regimul ce promisese că ni-i va da legaţi. Cît despre regimul de acum, nu a promis nimic. Nici n-ar fi avut ce să promită, tactica sa este aceea de a invoca mereu moştenirea trecutului. A trecutului regim. Care, la rîndul său, a moştenit de la cel care l-a precedat. Adică de la regimul de azi. Altfel zis, regimul Năstase nici n-ar putea promite ceea ce regimul Văcăroiu nici n-a intenţionat să rezolve, atîta timp cît nici măcar regimul policefal din '96-2000 n-a catadicsit să ducă la bun sfîrşit. Confuză treabă, politica!

Acesta este contextul recidivei domnului Stan. În editorialul din *Cotidianul,* domnia sa atacă o chestiune aproape amuzantă – insistenţa cu care apar, ba în presa scrisă, ba pe la cîte-o televiziune, demnitarii lui Ceauşescu. În majoritatea lor disidenţi: ei s-au opus politicii oficiale (fără urme vizibile), iar tiranul, ca să-i pedepsească, i-a menţinut în funcţie! Am zis *amuzantă,* pentru că îţi trebuie o mare forţă interioară ca în aceste vremuri de foamete să te gîndeşti la Burtică! Poate, cel mult, la Pacoste! Îmi permit să îi sprijin demersul, şi mai adaug o prezenţă la fel de insolită, într-un program de la TVR ce părea a fi destinat doar inimilor zdrobite. Domnişoara Sorana Belciu (cred) sau producătorii emisiunii n-au găsit alt personaj mai nimerit să-şi prezinte reuşitele familiale decît un colonel de Securitate, şi nu unul de la aprovizionare, ci şeful unui serviciu operativ al anilor '60. Dar unde altundeva poţi găsi oameni realizaţi decît în sînul primitor al Securităţii, adevărata creatoare de caractere, în deplinul sens al cuvîntului? Evident, după ce le distrugeau pe altele. Domnul Oprescu (care nu e doar informator, ci şi neruşinat) se bucură, la rîndul său, de atenţia binevoitoare a presei. De aceea, domnule Stan, am scris că recidivaţi. Preocuparea dumneavoastră este caducă şi în curînd va fi interzisă!

▲

Iaromira POPOVICI şi Eugen ISTODOR

Asociaţia Transplantaţilor

– file de poveste –

La început am descoperit o simplă ştire pe Radio România Actualităţi. Într-un fel pusă şi ea într-o emisiune, alături de colecţionari şi ciudaţi. Se povestea cum o doctoriţă a căutat în timpul lui Ceauşescu să facă un transplant şi pentru perseverenţa ei a fost recompensată. Şi număra deja ceva vreme de atunci. Şi mă gîndeam, nu ştiu de ce, la filmul: „Stropitorul stropit". Fără prea mult efort l-am descoperit pe profesorul **Sinescu** *de la Spitalul Fundeni. Orice întrebări aş fi pus, profesorul mă privea şi tăia răspunsuri ca-n sala de operaţie. Venisem pentru transplant? Păi, transplantul e o operaţie simplă. Uite, operaţia de vezică urinară în cazul cancerului, e altceva. Mi-a arătat o parte dintre transplantaţi. Pacienţii erau ca şi doctorul: vorbeau puţin şi ştiau exact ce au avut, nu făceau nici un titlu de glorie şi nici un mister. Apoi, am dat de cîţiva dintre membrii Asociaţiei. Am început să-mi înmoi tonul. Senzaţia că voi fi şi eu ca ei şi mie nu are cine să-mi dea un rinichi, o inimă, un plămîn a început să mă urmărească. Aşa că am povestit, mai domol, mai telenovelă. Am scris dintr-un fel de superstiţie, dacă s-ar putea m-aş pune pe lista de aşteptare de acum, deşi nu am nimic. Sau cine ştie?*

Profesorul Sinescu spune că e matematică

Cu ficatul altuia, cu rinichiul nepotului, cu inima vreunui negru. Se spune: a mai trăit cinci ani şi jumătate. Or fi zilele lăsate de Dumnezeu sau eficienţa transplantului? Profesorul **Sinescu,** de la Spitalul Fundeni, crede că e matematică, nu se amestecă Dumnezeu. Sigur, e şi ea matematică românească. Nu punem cazul organelor luate de la donatori în viaţă, rude de gradul întîi. Noroc că ne asemănăm cel puţin jumătate cu mama şi jumătate cu tata. Privim lista de aşteptare. Un om e pe dializă şi vrea transplant. Cineva trebuie să moară. Dar nu-i de-ajuns. Poţi să-ţi doreşti moartea altuia, dar la fel de bine poţi să mori tu aşteptînd pe listă. Rareori, pe cei cu creierul pe lumea cealaltă îi lasă familia la transplant. „Cum să-mi dau eu copilul să mi-l faceţi bucăţi?" Mai mult, întregul nostru sistem sanitar nu e pus la punct. Nu există o regulă ca fiecare doctor din ţară să întrebe supravieţuitorii despre donaţie de organe. Aşa că, practic, n-avem decît cîteva spitale care colaborează în acest sens. Ai ghinion dacă nici grupa sanguină – RH-ul – structura de antigene să nu le aibă comune cu tine. Făţi o idee că fiecare lună de aşteptare pe listă te dă peste cap. Luăm cazul bolnavilor de rinichi. Starea proastă a rinichilor afectează, ca-ntr-o reacţie în lanţ, şi celelalte sisteme. Te trezeşti şi bolnav de inimă şi de ficat. Şi atunci, e nevoie să fii valid şi în general, şi în clipa cutare. Clipa aceea a cui o fi? A celui ce-ţi dă organul sau e clipa ta de graţie? Altceva? Nu e de ajuns că afli din ziar de un donator contra 5.000 de dolari sau contra întreţinere pe viaţă. Poţi să-i respingi organul. Nu e loterie, e matematică pură: se spune că trebuie să fie şase antigene. Le ai, bine. Nu, eşti al doilea pe listă. Puzzle-ul nu e întreg: inima de la conservă rezistă patru-cinci ore, ficatul conservă 16-17 ore, rinichiul 24. Atunci te trezeşti chemat pentru transplant la orice oră din zi sau din noapte. Timp de stabilit compatibilităţi între şurub şi piesă.

Mihail Calangiu despre el şi Asociaţie

O asemenea matematică naşte *Asociaţia Transplantaţilor,* născută în 1996, din iniţiativa profesorului **Lucan**. Ce serbează aceasta? Uite, săptămînile trecute 220 de transplantaţi au serbat 10 ani de transplant în afara Bucureştiului, peste trei ani, 25 de ani de transplant în România şi 10 de cînd s-a reluat acesta la Fundeni.

Transplantaţii luptă să obţină medicamentaţie gratuită pentru trasplantaţi şi respectarea schemei de tratament de către Direcţiile Sanitare din întreaga ţară, dar duc şi o campanie pro-donaţie de organe. Spre exemplu, **Mihail Calangiu**, preşedintele Asociaţiei, vorbeşte despre cei cu un singur rinichi. Imediat după, iei Sandimun, Imuran, Prednison şi Diflucan, pe termen lung, în doze de atac. Pe viaţă. Organismul nu are voie să lupte împotriva organului altuia şi, de aceea, îi scade imunitatea. „La noi imunitatea este scăzută. Nu frig, nu răceală, nu aglomeraţie, nu soare. Bine, este viaţă, nu înseamnă că nu merg la un film." Mihail Calangiu a descoperit în 1987 întîmplător un junghi: nu băutură, nu fumat. De la un granulom chistic cu fistulă la un dinte. „Vomitam din oră în oră. M-am internat să mă fac un pic mai bine şi să mă întorc acasă să-mi fac socotelile. O verişoară de-a soţiei cu compatibilitate peste 50 la sută mi-a dat un rinichi. Spre deosebire de alte organe, rinichii au aceeaşi funcţie şi pot funcţiona separat. Mai mult, pot fi înlocuiţi cît de mulţi. Noi, cu rinichii sîntem fericiţi. Ne putem întoarce, Doamne fereşte, înapoi la dializă. Ceilalţi? Retransplantarea, dar... Stai la dializă? Stai 5 ore pe zi acolo." Asociaţia a premiat transplantul unuia de 22 de ani. Calangiu spune că şi Dumnezeu are aportul lui. Oricum, cu schema de tratament rezolvată şi tot apar altele. Calangiu are cardiopatie ischemică, probleme la pancreas, calcul la vezica biliară.

Apoi, vă daţi seama, urmează clasificarea transplantului în gradul de handicap corespunzător. Să ia bani de trai, vai de mama lor de bani. Altfel, nu te angajează nimeni, că cine să ia un handicapat care-o mierleşte din senin, de stress.

Maria Nicolau

Maria Nicolau după opt ani de dializă n-a mai putut. De la 12 ani are nefrită. Chiar contează cum eşti croit. „În '88 am intrat pe dializă, fără şpagă." De trei ori pe săptămînă, opt ani de dializă. Era ca la serviciu. Bine, pînă la urmă nu a mai putut ajunge la serviciul adevărat. A venit clipa în care n-a mai avut aport vascular ca lumea. A stat internată cinci ani şi jumătate. A venit vremea operaţiei „Păream că plutesc ca în Cosmos şi acolo, cineva la capul meu m-a întrebat dacă vreau să trăiesc şi eu am spus că mi-e indiferent. Atunci coboară pe partea dreaptă a mesei de operaţie. Există îngerul păzitor. Şi i-am întrebat pe doctori pe ce parte a mesei m-au dat jos. Pe dreapta. Mi s-au folosit toate vasele mari ca să-mi dea debit la dializă. A fost un nepot care mi-a dat rinichiul, am avut noroc de rudenie prin simpatie." Pe stradă, se clatină. Spală, găteşte. Cînd oboseşte, se retrage. Uneori nu se poate mişca deloc. „Dar nu mă deranjează. Noi între noi ne urăm «Baftă!». Uraţi-mi baftă!".

Mihail Andrei, plămînii noi şi net-ul

Andrei Mihail are 23 de ani şi este singurul pacient din România care a suferit un transplant de plămîni. Locuieşte cu mama lui într-un apartament din zona Sălaj. În apartamentul aproape gol, ce-ţi sare în ochi este computerul. Pentru Andrei, totul se învîrte în jurul computerului.

Toate astea la 8 luni de la operaţie, de cînd Andrei se simte un om normal. Şi de cînd, la un 1,80 înălţime nu mai are 35 de kilograme, ci 45. Un om normal a fost şi înainte, pînă la recrutare. Nu-l supăra nimic, pur şi simplu a terminat liceul, în '97, şi s-a prezentat la recrutare. Acolo, la micro, doctorii au observat ceva la plămîni, şi l-au pus să facă o radiografie. După care a fost internat la Spitalul Tunari şi a trecut prin nu ştiu cîte diagnostice. Cert e că se formaseră nişte bule de aer în plămîni, care se extindeau, şi singura soluţie era transplantul.

© P. Piscoi

Andrei a intrat pe Internet şi a găsit posibilităţi de transplant în SUA. Era prea departe, aşa că mama lui a făcut o cerere la Preşedinţie în care cerea să i se spună unde se poate face transplant de plămîni. I s-a răspuns să-l contacteze pe profesorul Horvath de la Spitalul Militar. Profesorul Horvath l-a ajutat pe Andrei să ajungă la Viena. După informaţie, următoarea problemă au fost, evident, banii. Analizele preliminare şi operaţia în sine, la Viena, costau în jur de 80.000 de dolari.

Cu perseverenţă şi, probabil, noroc, lucruri aparent imposibile concomitent, se pot, totuşi, rezolva şi mecanisme aparent înţepenite, totuşi, funcţionează. Aşa s-a întîmplat cu fondul Solidaritatea, care, pînă la urmă, după o emisiune TV şi o schimbare de guvern, a sponsorizat operaţia lui Andrei. Nu imediat, ci după o aşteptare de doi ani şi jumătate, în care adolescentul a stat în spitale; şi în care familia a trebuit să-şi vîndă apartamentul şi maşina ca să facă faţă cheltuielilor. Pe mobilul cu care umbla în permanenţă, aşteptînd apelul salvator, adolescentul a primit de două ori telefoane care spuneau că, gata, intră în operaţie. De două ori însă au fost, apoi, infirmate.

Pe 22 august 2001, apelul s-a dovedit, de astă dată, real. „Am ceva pentru tine", i s-a spus. S-a îmbrăcat, s-a spălat, a venit să-l ia *charter*-ul (Ministerul Transporturilor asigura deplasarea); era senin, frumos, şi Dinamo cîştigase Campionatul (nu ca data trecută, cînd apelul se infirmase şi Dinamo fusese înfrînt) , aşa că Andrei a ştiut că lucrurile vor merge bine. La Viena l-a luat un brancardier român, din Timişoara, care i-a spus: „Lasă, bă, nu-ţi fă griji, că aici ăştia au de toate". Apoi l-au dezbrăcat şi l-au dus în sala de operaţie. De acolo, nu mai ştie nimic din ceea ce s-a întîmplat. Operaţia a durat 6 ore, după care a dormit vreo 10 zile. Plămînii îi aparţineau unui tînăr din Slovenia. În tot acest timp, mama, avînd un Café Internet în ţară, a pierdut toată afacerea în favoarea asociatei.

Nu se pot face statistici şi nu există certitudini într-o astfel de situaţie, dar el se simte bine şi duce o viaţă normală. Urmează chiar să-şi ia o bicicletă, pentru că trebuie să facă mişcare. Continuă munca pe computer, proiectînd un site eficient pentru transplantaţi, scrie poezii (pe care mama lui se pregăteşte să i le publice), un roman între SF şi filozofic (despre care spune că este între Asimov şi Kafka) şi se implică în ajutorarea unei fete de 15 ani, Adina, pentru a-şi face transplantul de inimă şi plămîni. Internetul şi munca lui pe computer îl ajută pe Andrei să supravieţuiască; aşa că adresele siteurilor de care el se ocupă pot fi, cred, publicate, fără alte implicaţii comerciale: andreimihail. go.ro; adina.go.ro; atr.suhost.com; www.4transplant. com.

David Pompei şi inima sa nouă

Este, a fost şi va fi şofer de TIR. Are transplant de cord. „În '97, profesorul **Căpăneanu** de la Cluj mi-a spus clar că fără transplant nu pot face nimic. N-am acceptat ideea. Spitalul Militar din Bucureşti mi-a spus acelaşi lucru. Eram obişnuit cu o viaţă sportivă, am practicat judo, box, seara făceam alergări uşoare. Descopeream că alergam aceeaşi distanţă cu un efort mai mare. Începusem să nu mai am poftă de mîncare, să mi se umfle şi capul. Atunci m-am dus iar la Cluj şi am întrebat: „dom' doctor, spune-ţi-mi ce-i de făcut? Nu mă tem de adevăr! Şi mi s-a spus: poate o mai întinzi un timp cu medicaţie, dar trebuie s-o scoţi de acolo şi să-ţi pui alta." Am rămas blocat un minut. Am căutat unde pot să-mi fac transplantul de cord. Aflasem de America de Nord, cu 150.000 de dolari. Am avut un drum la Zürich. Mi s-a spus că aş avea nevoie de o altă inimă peste 5 ani, dar dacă tocmai atunci nu o să am inimă disponibilă? Bine, aveam nevoie de cetăţenie fiindcă n-aveam bani de transplant. Plus, elveţienii între ei, ce puteai face, aveau şi ei o listă de aşteptare. În 2000, în februarie, urma să plec în Olanda. Dimineaţa, îmi făceam siesta. Nu mai puteam vorbi. Comoţie cerebrală. Aşa cum eram m-am dus la serviciu. A doua zi, la Spital. Mi-a revenit vorbirea, dar era un semnal de alarmă puternic. M-am hotărît s-o fac. Oricum mă documentasem, citisem la cărţi despre cord... Anul trecut, înainte de Paşte... eram într-o stare limită. Vomitam şi eram numai pe lichide. Doctorul **Brădişteanu** m-a internat. Am zis că nu plec de acolo chiar dacă mă dă afară.. Am familie, am 30 de ani şi de asta am zis că merită să trăiesc. La trei săptămîni de la operaţie am făcut 240 de kilometri la volan. De atunci nu mănînc sărat pentru că intră în reacţie cu Prednisonul. Bun, în rest, nu fac excese. Nu mă gîndesc cît mă ţine inima. Fiecare om e altfel. Nu mă gîndesc nici la statistici."

Jocurile Olimpice ale Transplantaţilor

La Kobe, a fost cea de-a douăsprezecea ediţie a Jocurilor Transplantaţilor: atletism, bowling, înot, tenis de masă şi de cîmp. Cu medicul pe margine. Fără premianţi şi fără cronometru. O romîncă a fost prea ambiţioasă. Acum s-a întors la dializă. ▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Relaţii de bună înţelegere şi protocolaborare

„Este recomandabil să se vorbească numai în limba în care se poartă discuţiile. Pentru consultări, să se folosească caietul în care sînt trecute problemele ce fac obiectul discuţiilor, preţurile etc. Nu este indicat să se facă consultări în limba care nu este cunoscută celor de faţă.

De asemenea, nu se admite folosirea în limba natală a unor cuvinte ireverenţioase la adresa partenerilor străini, considerînd că aceştia nu înţeleg.

Alegerea locului pentru tratative trebuie să se facă cu multă atenţie, în săli special amenajate pentru acest scop."

(N. Frâncu, V. Dragomir,
Reguli de protocol şi comportare în societate,
Editura Ştiinţifică, 1973)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cu şi fără solidaritate

A fost de curînd 1 Mai, ziua muncii, a solidarităţii muncitoreşti. Ştiu că voi indispune pe mulţi, dar ziua cu pricina este chiar una a solidarităţii muncitorilor, aşa cum Crăciunul este ziua solidarităţii creştine, Ramadanul – ziua solidarităţii musulmane, Pesahul – ziua solidarităţii evreieşti (cer iertare dacă am greşit cu ceva, totul e pentru simplă demonstraţie şi nu are pretenţie de exactitate ştiinţifică), aşa cum ziua naţională a fiecărui stat este ziua solidarităţii supuşilor acelui stat.

Nu există, cel puţin pînă acum, o zi a solidarităţii intelectuale, o zi a medicilor, o zi a profesorilor, a funcţionarilor publici, a scriitorilor, a artiştilor plastici, a compozitorilor. Există, în schimb, o zi a teatrului, o zi a dansului, o zi a armatei etc. Nu există multe altele. Probabil că preţul spectaculos al mielului, al ouălor, al benzinei, al cafelei sau al alcoolului îi lasă destul de reci pe concetăţenii noştri faţă de absenţele semnalate. Ce-mi lipseşte mie – spun, sau, dacă n-o spun, o cred, mulţi români – o zi a solidarităţii bancherilor sau una a agricultorilor? La ce şi cui ar folosi? Dacă muncitorii au ziua de 1 Mai îi ocroteşte aceasta de disponibilizări, de şomaj, de salarii mici? Dar de ce nu ar exista o zi a intelectualilor? Este greu să vorbeşti de o solidaritate a scriitorilor, cînd ei nu sînt solidari, de o solidaritate a profesorilor, cînd ei nu sînt solidari – în ciuda grevelor –, de o solidaritate a cadrelor medicale, cînd ele nu sînt. Intelectualii nu „obişnuiesc" să fie de acord unii cu alţii, scriitorii se înjură reciproc, medicii se disprețuiesc unii pe alţii, unii dintre cei mai buni intelectuali şi-au denunţat la Securitate pe unii dintre cei mai buni prieteni, tot intelectuali (colegii de birou ai lui Babu Ursu l-au turnat la „organe" că deţine un jurnal nu tocmai conformist, fapt pentru care a plătit cu viaţa), funcţionarii publici se urăsc pentru că unii sînt corupţi şi alţii nu sînt, adică nu pot fi corupţi, nu au imaginaţie, cum ar spune Camil Petrescu, mulţi dintre profesori se privesc unii pe alţii cu mefienţă, chiar oamenii de teatru – care, iată, au o zi a teatrului – nu se iubesc între ei.

Vrem, nu vrem, tot muncitorii au vocaţia solidarităţii. Ei chiar cred într-un destin comun, bun sau rău. Aşa că, îmi pare rău, unele lozinci de demult par totuşi actuale.

▲

PRECUM SE ŞTIE, TRUPUL UNUI GENIU OFERĂ O GAMĂ LARGĂ DE MIŞCĂRI ELASTICE

● Precum se ştie, Europa a adoptat, nu de mult, moneda unică euro. România nu se lasă mai prejos, încercînd, şi dînsa, introducerea unei monede unice, deocamdată pe piaţa sexului tarifat. Cel puţin aşa reiese din următorul anunţ, apărut la rubrica generos intitulată „Matrimoniale" a unui ziar: *„Ajungi în extaz cu 300.000 senzaţional"*. Şi dacă n-am la mine decît 200.000 senzaţional, ce fac? Cobor la Apărătorii Patriei? (**D. S.**)

● Un alt anunţ din aceeaşi rubrică sobru intitulată „Matrimoniale": *„Tînăr caut doamnă generoasă pentru petrecerea sărbătorilor de Paşte"*. O va fi găsit el oare? Nădăjduiesc c-a dat Dumnezeu să i se fi împlinit voia şi să-şi fi petrecut împreună sărbătorile de Paşte, căci va fi trăit atunci clipa de înălţare cînd, la capătul cîtorva ceasuri de iubire creştinească, el va fi fost cît pe-aci să adoarmă, dar ea va fi pornit să-i dezmierde trupul tînăr, rostind „acesta este trupul meu", iar mai apoi, cînd dezmierdările ei, pre moarte călcînd, vor fi dat roade, îi va fi şoptit pascal: „Adevărat a-nviat!". (**D. S.**)

● Ce legătură poate fi între *Lista abonaţilor telefonici* din 1974 şi *Jurnalul unui geniu* a lui Dali? Preţul. Cu 10.000 de lei, la buchiniştii din Piaţa Universităţii. (**M. M.**)

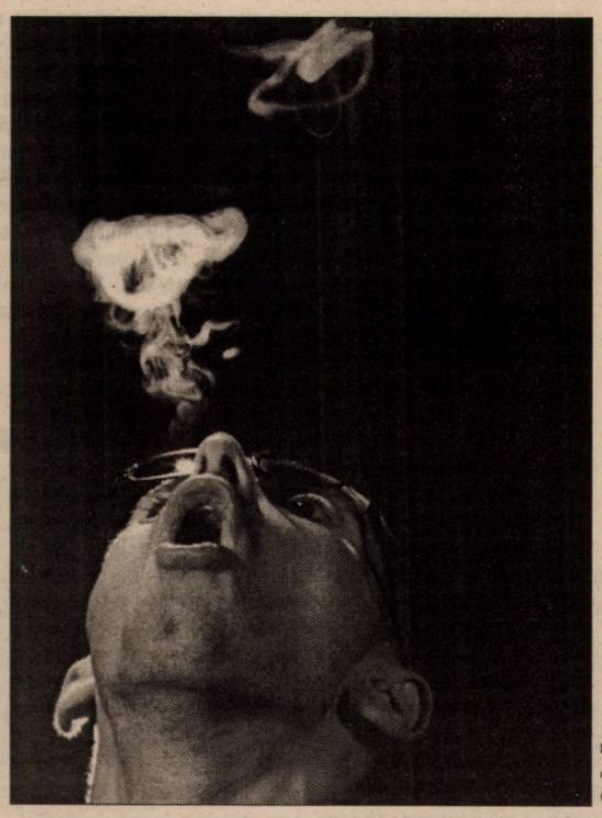

© L. Zupcu

Cu ochii-n 3,14

● Pe poarta cimitirului din Breaza (Prahova), un afiş: „S.C. Fuscus SRL vă oferă o gamă largă de servicii mortuare". Chiar şi cînd se ocupă de trecerea spre lumea de dincolo, patronul român tot de la Rîm se trage. (**M. V.**)

● Pe peronul Palatului Matignon, preşedintele ales al Franţei, Jacques Chirac, îşi ia adio printr-o strîngere de mînă de la premierul demisionar, care a pierdut alegerile, Lionel Jospin. În campania electorală, Jospin spusese că Chirac va fi uşor de învins, fiind îmbătrînit şi epuizat. Cîştigătorul are mişcări elastice şi un zîmbet şăgalnic: victoria este cel mai bun tratament al senectuţii. (**M. B.**)

CÎTEVA MOMENTE DE SĂRBĂTOARE RĂCNITĂ POT VINDECA INANIŢIA?

● În prima sîmbătă a fiecărei luni, pe TV5 – care a rămas pentru mulţi dintre noi, orfani de Arte, singurul post francofon ce merită urmărit –, se difuzează noua emisiune a lui Bernard Pivot, *Double je*. Sîmbăta trecută, cîteva momente de jubilaţie cu Lio, cîntăreaţa de origine portugheză („Les brunes, c'est pas des prunes"), al cărei nume – interminabil – începe cu *Wanda* şi se termină cu *de Vasconcelos*... „Vreţi să-l pronunţaţi în portugheză?", o roagă Pivot; Lio îl spune, iar Pivot – încîntat de sonoritatea lui – o roagă să-l mai spună o dată... În-cîn-tă-tor! (**a. l. ş.**)

● Ne-a fost dat să auzim duminică la PRO TV că bucureştenii veniţi în număr mare la biserică au cîntat „Hristos a înviat" sau, după cum a explicat nonşalant prezentatoarea, „Imnul Învierii". Să mai treacă un an, doi şi, în căutare de originalitate, o să ajungem să auzim despre „marşul" sărbătorii de Paşti. (**T. C.**)

● Cu o zi înainte de cel de al doilea tur al prezidenţialelor din Franţa, Le Pen declara răspicat că va fi victima unei enorme fraude electorale. N-om fi noi, românii, protocronişti, dar ideea fraudei – ca explicaţie la un eşec electoral – am mai auzit-o răcnită, în 2000, la Bucureşti. Să fi ajuns şi la urechile lui? Cum? Ei, cum!? De la cine? Ei, de la cine! Cert este că, la auzul primelor cifre zdrobitoare, 82-18, Le Pen a renunţat brusc şi total la argumentul fraudei, oamenii lui emanînd şi clamînd ideea că Jacques Chirac a cîştigat la un „scor demn de Ceauşescu". Am o plăcere incorectă politic, dar ţeapănă, cînd constat că i-am dat Franţei nu numai pe Cioran şi Ionesco... (**R. C.**)

● „Specialiştii din SUA sînt hotărîţi să aprofundeze studiile pentru a stabili exact modul în care rîsul poate vindeca unele boli (...) Este dovedit că persoanele vesele, care rîd des, au mai puţine suferinţe" *(Adevărul,* 4 mai). Rezultatele studiului vor fi prezentate în aproximativ un an. Fiindcă nu s-au încheiat toate cercetările, experienţa noastră poate ar sluji la ceva: sîntem o naţie mereu voioasă, gata să rîdă de (şi din) orice. Dar scutiţi de multe suferinţe nu sîntem. Nu cumva e nevoie să se studieze şi efectul nociv cauzat de prea mult rîs? (**T. C.**)

● Inevitabilul s-a produs: în spitalele din Valea Jiului a crescut numărul bolnavilor de TBC „foşti bugetari cu studii superioare" *(Adevărul,* 7 mai a.c.), iar la Deva au fost cazuri de foşti profesori internaţi cu diagnosticul de inaniţie. Altfel, primăvara e frumoasă, iar palmierii aduşi pe litoral s-ar putea chiar aclimatiza. (**A. C.**)

PE DRUMUL CEL BUN, CÎTEVA SCURTE MINUNI TREC PRIN DIVERSE SURPRIZE IRAŢIONALE

● După alegerile din Franţa, Vaclav Havel a declarat că prin realegerea lui Jacques Chirac „Franţa avansează pe drumul cel bun". (**A. M.**)

● În prima zi de Paşte la Antena 1 – scena aceea din „Vacanţă la Roma" cînd Gregory Peck îi deranjează delicat bretonul de pe frunte lui Audrey Hepburn mi-a apărut din nou ca una din cele cîteva scurte minuni care s-au petrecut între un bărbat şi o femeie, de la Adam şi Eva încoace. (**R. C.**)

● Pe spatele unui autobuz din Constanţa am văzut scris cu litere foarte mari: „Programul de reabilitare a transportului public. Primarul Radu Ştefan Mazăre". Sau cam aşa cred că îl chema, pentru că autobuzul trecea mereu prin diverse gropi, care nu au beneficiat de bunăvoinţa şi îngăduinţa luminăţiei sale, Împăratul Mazăre. (**C. G.**)

● Postul Minimax (cel de desene animate, din Oradea) ne oferă tot mai multe surprize nostalgice: *Pătrăţel* şi *Azorel şi Miaunel* pot fi deja vizionaţi; se pregăteşte *Mihaela,* cea însoţită de *Azorel*, cea care ne ura „Noapte bună, copii" seară de seară, înainte de telejurnal. (**I. P.**)

● Directorul Bazei Ştiinţifice Delta Dunării a iniţiat un proiect de repopulare a lacului Razelm cu şalău, „specie dispărută din Deltă din cauza pescuitului iraţional". Acest director grijuliu se numeşte Romulus Ştiucă. (**S. S.**)

© S. Ivanoschi

Nelinişti, nostalgii, necazuri

– de vorbă cu Carmen BĂDOI, psihoterapeut –

Nu sînt puţine momentele cînd nu ne place nici cum trăim noi, nici cum trăiesc cei din jur. A schimba totul, dintr-o dată şi după dorinţă, ar fi prea greu. Să alegem izolarea, ieşirea din context care ar putea să însemne o sursă de nefericire? Depinde din ce unghi privim această soluţie şi în ce timp ne plasăm. Cu nu prea mulţi ani în urmă, unul din motivele de orgoliu era tocmai capacitatea noastră de a ne izola subiectiv de contextul covîrşitor, ieşirea respectivă însemna o gură de aer, speranţa supravieţuirii. Raportul nostru cu contextul nu este unul singur şi totdeauna acelaşi, mereu apar legături noi, determinări şi perspective neaşteptate; poate că n-am greşi dacă am asemăna acest raport cu o călătorie neterminată prin grădina potecilor ce se bifurcă iarăşi şi iarăşi.

Treptele neadaptării

Cîteodată ne temem că o prea mare şi rapidă supunere la un context sau altul ne-ar anula personalitatea, întrerupînd acordul nostru interior cu propria viaţă. Dar scoaterea lucrurilor din context, ieşirea din el, n-ar fi, în egală măsură, un motiv de nefericire şi discontinuitate?

Să pornim de la o situaţie determinată: chiar acum vin de la o pacientă tînără, o fată de 20 de ani, care de cîtăva vreme are dificultăţi de adaptare. Încercăm să rezolvăm împreună problemele ei. Dar sînt numai ale ei? După părerea mea aceste probleme se datorează familiei, educaţiei primite acolo, ba aş spune chiar că se datorează în primul rînd problemelor pe care le are maică-sa, o persoană în vîrstă, divorţată de mai mulţi ani, rămasă cu doi copii. Mama refuză însă să dezvolte o relaţie terapeutică, deşi mie îmi este clar că tocmai ea ar avea nevoie de tratament, fiindcă în familie, prin conservatorismul valorilor proprii pe care vrea să le impună, prin neadaptarea sa la context, generează o permanentă sursă de tensiune.

Prin ce impas trece fiica sa?

Are o instabilitate emoţională crescută, are şabloane psihice greşite în materie de comportament şi de comunicare. Singură n-ar putea depăşi această situaţie stresantă. Dar vrea – asta-i important! – vrea să iasă din starea respectivă. Din proprie iniţiativă a apelat la psihoterapie, care poate s-o ajute la reintregrarea în contextul familiei.

În familia care i-a creat problemele?

Da. Fiindcă odată vindecată, fata poate contribui, la rîndul ei, la integrarea familiei sale într-un context social cît de cît prielnic. Problemele psihogene nu trebuie să ajungă la nivel de boală psihică spre a construi un semnal de alarmă. Din punctul de vedere al psihoterapeutului, o anxietate, un început de nevroză pot fi privite ca modalităţi de scăpare a individului de stresul contextului familial sau microsocial/social. De fapt, ce se întîmplă? Dacă un individ are nişte tipare de comportament şi de comunicare greşite, provenind din perioada copilăriei mici cînd a primit în familie educaţia de bază, atunci cînd el, adult tînăr fiind, ajunge într-un grup social, se angajează într-un serviciu, să spunem, relaţiile sale cu ceilalţi vor fi deteriorate de acele tipare formative greşite. Apare eşecul de adaptare, cu efecte dureroase. Cum iese din situaţie? Datorită acelor tipare de care vorbeam, mesajele sale către ceilalţi sînt distorsionate, iar la rîndul lui percepe distorsionat reacţiile celor din jur la comportamentul său. Situaţiile tensionate se potenţează reciproc, efectele se însumează, pe tehnica bulgărelui de zăpadă care devine avalanşă. Şi-atunci una din tendinţe este autoizolarea, ieşirea din context.

Ca şi cînd şi-ar acorda un răgaz în timpul unui urcuş greu?

Într-un fel. Numai că, uneori, acest aparent răgaz se prelungeşte şi devine stare stresantă de lungă durată. Am acum în tratament o pacientă de 23 de ani, o fată inteligentă, care-a terminat facultatea şi s-a angajat de curînd la o primărie de sector. Este o persoană care are vechi probleme de adaptare şi în familie şi în cercul său de prieteni şi în microgrupul de la serviciu. Una din fobiile ei este anxietatea provocată de agorafobie: tot timpul îi este frică de spaţiile largi, de grupurile de oameni. Or, prin natura serviciului, mai ales, tocmai de aceste condiţii are parte: spaţii noi, diverse, lume multă. Încercînd să descopăr motivele care au născut această fobie, a trebuit să mergem împreună mult înapoi în timp, pînă a ajuns să-mi povestească un episod din copilăria mică, de pe cînd avea 3 sau 4 ani şi într-o zi maică-sa a alungat-o din casă. N-a dat-o în stradă, a scos-o din apartament pe holul blocului şi a lăsat-o acolo vreo jumătate de oră; un timp imens pentru un copil atît de mic.

Şi sancţiunea de atunci a avut un efect atît de durabil, aproape două decenii?

Nici pacienta mea nu-şi dădea seama, la început, de duritatea şocului resimţit în copilărie. Îngropase adînc întîmplarea, refuza să se gîndească la ea, mi-a trebuit mult timp s-o scot la lumină, să discutăm împreună gravitatea traumei. Nici înainte de această întîmplare casa nu însemna pentru ea un mediu paşnic. Părinţii se certau, toată vremea acolo era gălăgie, tensiune, scandal. Dar cînd a dat-o afară din apartament mama i-a strigat: „tu eşti vinovată, din cauza ta mă cert cu taică-tău". Jumătatea aceea de oră, cît a stat afară, a fost teribilă. Şi cine o alungase din casă? O alungaseră părinţii, familia, adică exact persoanele care, atunci, reprezentau pentru ea *lumea*. Pentru un copil de 3-4 ani familia înseamnă întreaga lume. Datorită acestei respingeri a ei de către „context", profund ascunsă atîta vreme, în ultimii ani a dezvoltat o frică faţă de „lume", generic vorbind. S-a instalat anxietatea şi a apărut agorafobia care o făceau să sufere, să se chinuie. Prin tratament lucrurile s-au ameliorat, dar vindecarea totală, fără urme, nu poate fi aşteptată prea curînd.

Se poate vorbi de o reintegrare în context?

Parţial. Dureroasă şi benefică, în acelaşi timp, şi pentru ea şi pentru cei care reprezintă mediul său de serviciu sau mediul de prieteni şi cel familial. Este în relaţie cu familia, dar urmează să se mute, fiindcă în cursul tratamentului a descoperit că pentru ea separarea de familie, ieşirea din acest context, ar fi benefică, fiindcă părinţii continuă stilul lor de viaţă, continuă să se certe, să creeze tensiuni etc. Din afară ar fi uşor să i se reproşeze ei: „cum de nu ţi-ai dat seama că după ce ţi-ai făcut un rost, ai un serviciu, nu-i bine să mai stai cu ei, să te amărăşti?" Obişnuinţa cu răul este cîteodată foarte puternică.

Soluţia întoarcerii la trecut

Adesea trecutul este nu numai generator de traume, ca în cazurile discutate, ci şi un teritoriu confortabil în care ne instalăm cu nostalgie. Soluţie simplă: ieşim din context fiindcă altă dată (ne) era mai bine. Dar şi ea devine, într-un fel, tot un prilej de suferinţă: de ce?

Nostalgia nu ne ajută să adaptăm soluţiile personale la realităţile sociale pe care le trăim. Ce recuperăm prin ea? Noi nu mai sîntem aceiaşi ca în trecutul pe care îl imaginăm ca pe un timp fericit, operînd o selecţie a momentelor bune trăite atunci. Trecutul reprezintă un întreg, un context care ne-a format şi ne determină. Scoaterea din acest context a numai cîtorva momente şi împrejurări favorabile adînceşte contrastul cu prezentul copleşitor.

Dar de cîte ori n-am întîlnit pe cineva din generaţia noastră care ar vrea să comunice cu noi ca odinioară, să discute despre subiecte plăcute, împrejurări agreabile, dar ne trezim cu un dialog ce devine repede agresiv, brutal, cum nu se desfăşura pe vremea evocată cu nostalgie.

Pentru astfel de persoane care dezvoltă comportamente inadecvate sau modalităţi de „ieşire din context", aparent cu bune intenţii, cu dorinţa de refacere a unei atmosfere de comunicare plăcute odinioară, dar nu mai au capacitatea de recuperare a stilului potrivit, există cîteva soluţii de rezolvare. Cei foarte apropiaţi, familia, prietenii, cei care-i cunosc de multă vreme, trebuie să le atragă atenţia sincer, deschis dar fără brutalitate, asupra problemelor cu care se confruntă. Dar în realitate, ce se întîmplă de regulă? Cînd cineva din cercul nostru începe să aibă asemenea probleme, sîntem mai degrabă tentaţi să ţesem în jurul său un fel de „gogoaşă de mătase" protectoare.

Însă tocmai efortul nostru de protejare este întîmpinat cu agresivitate, care creşte cu cît încercăm să ne arătăm noi mai înţelegători, mai plini de bunăvoinţă.

Fiindcă această tactică este greşită şi întăreşte atitudinile greşite ale celui cu care dialogăm. De fiecare dată, unui om agresiv îi este frică de propriile probleme nerezolvate, de adevăr, de confruntarea cu un context nou. El devine agresiv cu cei mai apropiaţi, cu cei care îi îngăduie această defazare. De dragul definiţiei prieteniei nu trebuie să tolerăm agresivitatea. E greu pentru mulţi dintre noi să accepte că singuri sînt de vină, că singuri şi-au creat o relaţie neadecvată de tensiune cu o stare de lucruri anumită dintr-un moment dat. Şi-atunci optează pentru nişte variante de comportament: aleg autoizolarea (care este şi o formă de autopedepsire) sau aleg agresivitatea, ca mod de a-şi construi o superioritate iluzorie ori apelează la mila celor din jur, se autovictimizează.

Cei care vorbesc, cei care scriu

În afară de cabinetul psihiatric, dumneavoastră oferiţi consultaţii şi prin rubrica pe care o semnaţi în revista Avantaje. *Cum sînt persoanele care vin la cabinet: mai comunicative sau mai retractile fiindcă vă văd şi staţi faţă în faţă, în comparaţie cu cele care vă scriu, mărturisindu-şi deruta?*

Cele care se mărturisesc în scris au o mai mare capacitate în a-şi expune detaliat problemele considerate foarte intime. În scris, adevărurile se spun mai uşor. Dar cel care scrie ştie, pe de altă parte, că n-are la dispoziţie prea mult timp şi spaţiu, ştie că nu se va mai întîlni cu psihologul care-i dă răspunsul, aşa că vrea ca într-un spaţiu de 1-2 pagini să spună cît mai mult. Într-o scrisoare nu apare o singură problemă. Persoanele care vin la cabinet, de regulă la îndemnul cuiva apropiat, ştiu că au o marjă de timp mai mare la dispoziţie, se deschid treptat-treptat. Şi se confesează în mod diferit: femeile sînt mai comunicative în timp mai scurt, bărbaţii, prin natura lor, sînt mai retractili faţă de un psihoterapeut femeie, mai ales. Lucrurile ţin şi de un anumit grup de vîrstă: tinerii vin cu un set de probleme, de regulă – anxietatea şi agorafobia, dar în realitate, în decursul discuţiilor, descoperă că problemele lor sînt mai multe şi adeseori altele decît cele sesizate de ei. Capacitatea de exprimare exactă şi de conştientizare a problemelor care-l aduc la psihiatru e mai des întîlnită la un adult, chiar dacă el nu realizează deplin întregul proces de cauzalitate care a dat naştere situaţiei în care se află. Un adult are – cum e şi firesc, poate – are o capacitate mai mare de a sesiza contextul, defazarea, ieşirea din context, deruta. Dar tinerii sînt mai receptivi la soluţiile terapeutice propuse, în comparaţie cu adulţii care sînt deja „şablonaţi" de nişte tipare fixate de experienţă şi din care ies greu.

În revistă femeile care vă scriu expun de cele mai multe ori o situaţie tip: „am 35 de ani, 2 copii, 13 ani de mariaj, un trai decent, dar nu-mi mai iubesc partenerul". De ce?

Dacă ne-am uita prin revistele pentru doamne din alte ţări, am găsi situaţii relativ asemănătoare. Ar fi, poate, diferenţe de vîrstă. La noi femeia de 35 de ani, cu cel puţin un copil, intră într-o criză existenţială, criză de valori şi de repere. Că e căsătorită sau trăieşte în uniune liberă, contează mai puţin. Viitorul incert e general valabil, contextul social şi economic influenţează enorm individul, relaţiile lui cu familia, cu prietenii. Dar fiecare individ influenţează la rîndu-i pe ceilalţi, este ca o undă care interferează. Şi-atunci apar şi efectele de reciprocitate ale fiecărei unde trimise de fiecare individ. Toţi ne schimbăm, dar nu în acelaşi mod şi în acelaşi ritm, chiar dacă trăim în acelaşi context. Cum îşi rezolvă fiecare problemele ivite, cum se rezolvă problemele familiei, care înseamnă ceva mai mult decît o sumă de indivizi, ci reprezintă un microsistem, un întreg? Sînt nişte procese extrem de complicate faţă de care mulţi intră în panică.

Rezistenţă şi recuperare

Noi venim dintr-o societate traumatizantă, nu sîntem încă vindecaţi de relele ei. Totuşi spunem că nu ne-a influenţat în mod decisiv contextul: am rezistat ba prin cultură, ba prin familie. Dar cîte dintre valorile necontextuale au putut fi păstrate?

Viaţa de familie şi cultura au constituit în bună măsură „forme de rezistenţă", dar asta nu înseamnă că au fost şi soluţii optime. Cine afirmă cu tărie aşa ceva îşi creează o imagine confortabilă, o aură: de fapt, nimeni n-are o armură inexpugnabilă. N-a avut cum să se sustragă în aşa măsură contextului care l-a modificat. În partea noastră de lume estică, dictatura care a durat timp de 50 de ani a schimbat, traumatic, toate relaţiile: s-au atacat structurile sociale, elitele oricărui mediu au fost persecutate şi anulate, cultura a fost ocultată sistematic, s-a apelat la tradiţia culturală doar selectiv, în scop de manipulare. S-a urmărit crearea „omului nou". Iar omul nou este omul scos din context şi lăsat în aer. După 50 de ani el nu mai ştie unde se găseşte şi la ce sistem de valori să adere.

Ce valori caută?

Cele necontextuale, de bază: binele, adevărul, frumosul, care se regăsesc pe parcursul civilizaţiei de mii de ani. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 479
17-23 mai 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Protestez, deci exist

„Autoritatea guvernului, chiar aceea pe care eu sînt dispus să o ascult – pentru că eu m-aș supune bucuros celor care știu și pot face lucrurile mai bine decît mine, inclusiv și în acele cazuri în care ei nu le cunosc și nu le fac chiar atît de bine – rămîne încă o autoritate nesănătoasă: pentru a fi cu adevărat dreaptă ea trebuie să aibă aprobarea și consimțămîntul celui guvernat.“

H.D. THOREAU – „NESUPUNEREA CIVILĂ“

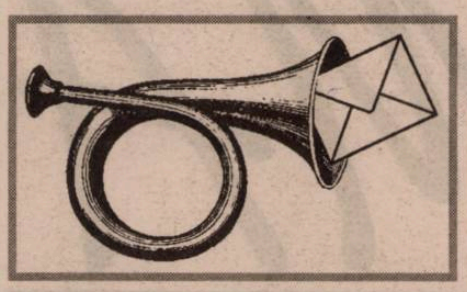

Nr. 477: *„Antipatia“*

O listă

Cîte n-ar fi de zis despre antipatie! Dar vreau să fiu scurtă şi foarte subiectivă! Iată o listă cu tot ce îmi este antipatic:

– vecinul Stelică + soţia Laura şi copilul Anduţu la care se strîng prietenii Mari, Felix, Nadia, Vicky, Marinel, Cleopatra şi Iulian (cuplaţi în ordinea în care i-am scris, dar care practică amorul liber – fiind, deci, liber schimbişti, cum le-ar spune Caragiale) la petreceri săptămînale cu muzică de suflet – aţi ghicit! manele!;

– vecinii pensionari jucători de table;

– nevestele lor, şi ele pensionare, îngrijitoare de nepoţi şi promovatoare de valori printre „tinerii ăştia needucaţi“;

– omul pe care-l iubesc şi care nu mă iubeşte;

– oamenii politici, fetele frumoase în stil venusian şi fără minte, lălăitorii care fac *play-back* şi nu poartă multe haine, *bug mafia* şi muzica de cartier + băieţaşii;

– bărbaţii care-mi fac avansuri;

– postul de televiziune *acasă;*

– soarele turbat, marea suprapopulată la ţărm, turcii braconieri ş.a.

Aceasta a fost doar o mostră de antipatie!

Oana DAN
oana_57@yahoo.com

Incultura. Sindrom şi rezultat al informatizării maselor

Dl Andrei Gorzo a publicat în nr. 477 al *Dilemei* un excelent articol dedicat filmului *In the bedroom (În dormitor).* Textul elogiază subiectul filmului şi prestaţia actorilor, dar conţine şi un P.S. ce merită o atenţie deosebită. Problema ridicată de dl Gorzo a constituit subiectul unor ample discuţii şi comentarii, deoarece aspectele analizate sînt universale şi au tendinţa de a se generaliza în detrimentul echilibrului cultural şi spiritual al societăţii contemporane.

În esenţă, dl Andrei Gorzo îşi manifestă regretul şi dezamăgirea faţă de insensibilitatea tineretului (majoritar în sala de cinematograf), fără a mai insista şi asupra unor comentarii imbecile şi suburbane ale publicului juvenil aparţinînd unui mediu burghez şi cu bănuite aptitudini intelectuale. Autorul îşi încheie P.S.-ul cu o întrebare. Avînd în vedere că subiectul filmului făcuse obiectul comentariilor TV şi al unor reviste de specialitate, se pune întrebarea „dacă nu citesc nici *PRO TV Magazin,* atunci ce naiba citesc?“. Îndrăznesc să răspund eu dlui Gorzo: NIMIC!

Am avut curiozitatea de a discuta cu mai mulţi tineri (studenţi sau profesionişti la început de carieră) punîndu-le şi întrebarea ce cărţi au citit în ultimul an? Răspunsul a fost decepţionant şi pe măsura standartului intelectual al tineretului actual. Nici una sau cu mici excepţii lucrări de specialitate obligatorii sub aspect profesional. Am insistat asupra acestui subiect purtînd discuţii cu profesori universitari sau de liceu şi am fost nevoit să trag o dureroasă concluzie. Tineretul actual nu citeşte apoape nimic în afara unor reviste supercomerciale sau a unor romane (lecturi preferate de sexul feminin), fapt ce conduce la o tragică constatare. Generaţiile tinere au cunoştinţe superficiale, fiind şi victimele unei inculturi ce dovedesc excluderea lecturii. Evident sînt şi excepţii, deoarece se ştie că mulţi tineri dotaţi şi specializaţi în diverse domenii sau s-au evidenţiat în străinătate, exodul fiind urmarea regresului şi involuţiei ce se constată astăzi în majoritatea domeniilor din existenţa naţiunii noastre. Dar pesimismul manifestat în legătură cu nivelul intelectual al tineretului reprezintă un fenomen de masă care are profunde implicaţii în toate domeniile şi în special al comportamentului. Pentru o anumită categorie (limitată), informatica reprezintă o atracţie deosebită, dar o adevărată şi minimă cultură a fost şi va fi asimilarea cunoştinţelor din cartea scrisă. Astăzi informatica are mulţi exegeţi şi admiratori, deoarece viteza comunicării şi stocajul cunoştinţelor este impresionant, dar dacă prin informatică se pot consolida specializări şi obţine rezultate impresionante în diverse domenii ale preocupărilor umane, ea nu poate introduce în memoria intelectului individual gama extrem de largă a unor cunoştinţe care formează temelia unei autentice culturi. Se fac frecvente comparaţii între apetitul cultural al generaţiilor trecute şi indiferenţa intelectuală a celor de astăzi. Cred că datele unei posibile simetrii sînt false. Pînă la mijlocul secolului al XX-lea nu existau în casele oamenilor televizoare, calculatoare şi videocasetofoane. Dacă aceste superbe victorii tehnice ale geniului uman au lichidat distanţele punînd în contact societăţi despărţite de uriaşe distanţe, cartea a dispărut ca izvor permanent de cultură. S-ar putea ca statisticile editoriale să confirme că vînzările actuale se adresează în special unui public matur sau acelora ce vor să-şi îmbogăţească cunoştinţele din motive profesionale sau rod al unor ambiţii sau curiozităţi ce stau la baza unei elementare culturi. Fenomenul negativ sus-arătat se amplifică şi se cunoaşte că în prezent presa scrisă este într-un serios regres pe plan mondial. Rezistă publicaţiile de specialitate sau cele al căror prestigiu le conferă o stabilitate editorială, încă la adăpost de naufragiu. Publicitatea a salvat o parte din presa scrisă, astfel că, şi în acest domeniu, sîntem în prezenţa unor excepţii de la regulile universale, instaurate odată cu invenţia lui Gutenberg din 1488. Informaţia se obţine astăzi prin Internet sau TV în detrimentul textelor scrise. Chiar şi filmele sînt dublate în ţări cu mari tradiţii culturale, spectatorii avînd dificultăţi să urmărească textul. Se obţine o selecţie rapidă a unor informaţii sectoriale în detrimentul celor generale. Încet, dar sigur, incultura (scuzată prin specializare) ia locul unui umanism, care a permis umanităţii salturile valorice din ultimele secole. Antagonismul între virtuţile informaticii şi consecinţele practice ale pseudocunoştinţelor generale, în special la tineretul de astăzi, reprezintă un subiect arid şi extrem de vast, deoarece pune în discuţie problema învăţămîntului în aproape toate regiunile globului. Am avut îndrăzneala să dau un răspuns la o întrebare, dar mă tem că în viitor va fi o probă de curaj să investigăm ceea ce nu va mai exista.

Dan Emanoil DOBREANU

Nr. 476: *„Vă declar hoţ şi hoţie“*

„Nu mai plînge, bebi...“

Oricît s-ar strădui înţelepţii lumii, nicicînd nu se vor stîrpi hoţii şi hoţiile; s-a furat de cînd a apărut viaţa pe Terra; speciile se tîlhăresc reciproc încă din faza celulară a existenţei lor; toate popoarele îşi au hoţii şi hoţiile legendare, specifice temperamentului zonal: se fură oare mai tehnic în Nord decît în Sud? Dar, uite,

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Estul propune Vestului subtilităţi orientale în această aleasă meserie; oricum am pomăda-o, tot hoţie se numeşte amintita preocupare umană. Zeii antici furau orice le cădea în mînă, de la nevestele altora, pînă la flăcările focului sacru! Ca să atribuie hoţiei statut oficial, ca branşă demnă de respect, Supremul din Olimp l-a numit pe fiul său Hermes protector al hoţilor! Şi pentru că Tăticul deţinea rostul schemei de personal zeesc, şi-a cadorisit urmaşul cu încă două posturi cumulate: zeu al Comerţului şi al Elocinţei! Erau doar în familie, ce naiba!, deşi pe Hermes îl făcuse cu Maia, nu cu consoarta oficială a dumnealui numită Hera! Aşa era pe vremea zeilor, ce mai; putem noi, muritorii, să tot bîrfim: halal moralitate!!! De ce Zeus îşi pogorîse harul asociindu-i pe negustori şi pe practicienii elocinţei cu hoţii? Poate o fi intuit, Divinul, cîtă interdependenţă va exista între asemenea indivizi! Cert este că voinţa Olimpianului se materializează în epoca noastră post-decembristă; altfel spus: şi pe-atunci, ca şi-acum! Doamne, nu cumva repeţi Tu istoria? Ce-i drept, hoţii contemporani se îmbracă la Armani şi se încalţă la Gucci, dar fură ca-n codru! Progrese esenţiale nu se semnalează... Uite-aşa mă bate gîndul cel viclean şi-mi zic: totuşi, hoţul de ce nu „hoţeşte“?, adică să mai lase şi loc de-o glumă! Simt eu că „a hoţi“ poartă-n el ceva ludic; nu, hoţul care se respectă se-ncruntă şi „fură“, ca şi cum i-ar fi ruşine de denumirea lui oficială! Dar nu agreează nici apelativul biblic: „fur“, cu toate că, în momente critice, ar fi avantajat; „Furii, furii!!!“ sună anemic, chiar amplificat cu ajutorul difuzorului portativ; „Hoţii, hoţii!!!“ are rezonanţă făcută parcă anume pentru ieşirile în stradă! Dar să revenim: se cunoaşte că există felurite soiuri de hoţi: hoţii-cei-mari, găinariimărunţi şi şuţii-de-mijloc! Se ştiu ei care, cum şi unde se încadrează, dar clamează în cor cum că tot natul poartă în el gena hoţiei! Şi o zic cu atîta convingere că-ţi vine să-i crezi; aşadar, ca muritor eşti programat să furi! Mult-puţin, cît o fi, trebuie să te supui evoluţiei biologice; dacă tu nu furi, celălalt iarăşi nu, atunci, cum?, lăsăm prada în colţii marilor rechini, nicicînd sătui? Nu de alta, dar te crede lumea prost! Mai la urma urmei, care individ poate să jure că, în viaţa lui terestră, nu a furat nimic? Sau că nicicînd nu fusese prădat; din fericire, toleranţi cu aproapele, noi, mioriticii lumii, facem haz de necaz, semn că nu sîntem răi la pagubă; am simţit asta de mult, încă din veacul trecut cînd, tot răsfoind almanahuri bătrîneşti, mă înveseleam copios de încurcătura hoţului prins de grădinar furînd ceapă: „Ce cauţi, vericule, în straturile mele?“ „Păi, iacă, mă ţin de legume, să nu mă umfle vîntul!“ Prin anii '30, unul dintre prietenii tatei, negustor cu dugheană în buricul tîrgului, fusese călcat de hoţi; şi-au umplut şuţii sacii cu de toate şi duşi au fost; a doua noapte după eveniment, amicii l-au consolat cu o serenadă, cîntîndu-i sub fereastră şlagărul abia lansat: „Nu mai plînge, bebi...“

Cineva m-a întrebat dacă am căzut vreodată victimă hoţiei? Ei, cum să nu! M-au furat la cîntar şi m-au înşelat la pahar; un comerciant de stofe zor-nevoie că să cumpăr încă o jumătate de metru, ca să am rezervă pentru un guler; ia croitorul marfa, zîmbeşte de povestea cu gulerul, măsoară şi... nici vorbă de ceva în plus: care m-o fi jefuit: negustorul sau croitorul? Dar am trăit şi satisfacţia păgubaşului, cînd mi s-a şterpelit umbrela; arătosul „parapleu“, cu deschidere automată, suferea de viciu ascuns: una dintre spiţe se bloca; dar cînd te aplecai să vezi ce are, se declanşa devastator, plesnindu-te pe unde apuca! Viza, oţelul naibii, numai ochii, numai ochii... Iartă-mă, cinstite hoţ, de-i mai trăi, că am uitat să agăţ de cîrja umbrelei şi regulamentul de protecţie a muncii tale...

Asta-i, dacă nu te uiţi ce furi... Oare pe cînd o lege pentru protejarea hoţilor? Ca orice meserie, şi hoţia comportă riscuri şi accidente de muncă!!!

Nicolae ITU
str. Poştei 796
Vinţul de Jos, Alba

La zi

Protest

Mă ronţăie o dilemă pe care nu ştiu unde să o încadrez. La „Despărţiri“ sau „Protestez, deci exist“.

Şi toate astea în legătură cu dispariţia de pe ecranele televizoarelor noastre a postului franco-german Arte.

Protestez în numele acestei despărţiri nedorite!

Ileana BITOLEANU

P.S. Ce fericire că la casieria Astral TV există „condica abonatului“ undeva departe, pe rafturi inaccesibile, telefonul destinat „relaţiei cu publicul“ sună mereu ocupat, dar oamenii se înghesuie cu disperare să îşi plătească „consumaţia“ de programe proaste.

Observă cineva invazia din ce în ce mai enervantă de canale TV româneşti care mai de care mai proaste, dar care le înlocuiesc cu nesimţire pe cele deja celebre şi consacrate?

Interpelare

Dilemo,

Ai acolo o gaşcă de disperaţi care se dau de ceasul morţii că ei nu mai au Arte. Ei şi ce? Sînt atîţia în ţara asta care nu mai au Arte de multă vreme şi uite că au supravieţuit, ba chiar unora le merge mai bine. La urma urmei, de ce numai unii să aibă Arte şi alţii să nu aibă? Să nu aibă nimeni, să suferim toţi. Ar mai fi ceva. În numărul cu antipatia, Mircea Cărtărescu zice în articolul lui de pe ultima pagină cam aşa: „Era prima lui ieşire din ţară deşi avea aproape 30 de ani...“ (Predrag din Belgrad). Şi eu am aproape 30 de ani şi n-am ieşit niciodată din ţară. E grav? În rest, numai bine şi să ne vedem sănătoşi pe TV România Cultural. Ciao!

justme671@lycos.com

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Viaţa privată**
- **Politici culturale**
- **Reacţiunea**
- **Populism, extremism, fascism**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ţiganul şi ursul. Fabulă postmodernă

Strofa întîi

În ţara vecină şi prietenă numită Bulgaria mai există încă ţigani ursari – îndeletnicire tradiţională, cunoscută şi pe plaiurile noastre. Doar că asociaţiile internaţionale de protecţie a animalelor s-au autosesizat şi au cerut statului bulgar măsuri imediate de încetare a hărţuirii lui Moş Martin. În consecinţă, statul bulgar, în spiritul drepturilor universale ale animalului, a răscumpărat libertatea urşilor contra sumei de 5.000 de leva bucata.

La scurt timp după aceasta însă, ţiganii ursari au realizat că plimbatul ursului este o îndeletnicire tradiţională a etniei lor şi că suprimarea brutală a acesteia atentează la drepturile universale ale minorităţilor. Drept care au dat în judecată statul bulgar la Strasbourg pentru a li se recunoaşte această „diferenţă culturală".

Strofa a doua

Undeva, într-un sat pierdut din Polonia, ţăranii au adoptat un urs scos în şomaj tehnic de la circul din apropiere. În spiritul dreptului la muncă, aceştia l-au lăsat pe bătrînul circar să-şi practice mai departe îndeletnicirea în pădurile seculare din preajma satului. Astfel, cînd un vînător de urşi din Germania se abate prin regiune, sătenii îl instalează într-un loc de pîndă amenajat cu grijă şi îi dau drumul lui Moş Martin dintr-un tufiş alăturat. Surprinderea neamţului este mare atunci cînd în bătaia puştii apare un urs... pe bicicletă. Pînă să se dumirească vînătorul, ursul coboară de pe bicicletă şi, cu un mormăit tandru, îl ia pe vînător la o polcă îndrăcită. Acesta nu mai stă pe gînduri şi o ia la sănătoasa, renunţînd să mai ceară înapoi banii pe pielea ursului din pădure.

Morala

Propunem ca atunci cînd îşi vor primi înapoi urşii prin decizia UE, ursarii bulgari să-i vîndă pe bani buni ţăranilor din satul polonez. Împreună cu *Greenpeace*, aceştia vor înfiinţa un ONG de educaţie ecologică pentru elevii şcolii comunale. În acest sens, se vor organiza lunar vînători de urşi pentru amatorii din Germania. În timp ce aceştia vor sta la pîndă în locuri dinainte stabilite, urşii ţiganilor, dresaţi în prealabil să meargă pe bicicletă, se vor năpusti asupra vînătorilor nemţi, invitîndu-i la dans – şi punîndu-i astfel pe fugă. Ascunşi în copaci, copiii şcolii comunale vor putea asista la acest spectacol educativ, învăţînd astfel de mici să respecte biodiversitatea.

WARNING!

Acţiunea „ursul pe bicicletă" poate avea efecte colaterale. Înainte de punerea ei în practică se recomandă consultarea unui avocat. Astfel, dacă, Doamne fereşte, unul dintre vînătorii nemţi se sperie prea tare la apariţia ursului pe bicicletă şi face infarct, statul german va fi obligat să declare război statului bulgar pentru această barbară provocare, ceea ce îi va face pe istorici să confirme încă o dată natura destabilizatoare a Balcanilor.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Sindromul fiului prea muncitor

Guvernanţii români se prefac surprinşi: presa nu înţelege eforturile supraomeneşti pe care le fac pentru binele poporului. Sîmbătă, într-o zi tihnită, a apărut un comunicat de presă halucinant al Ministerului Apărării Naţionale. O analiză de text este inutilă aici, mai degrabă una pseudo-psihanalitică ar putea spune multe despre autorul textului. Începe bine, cu acel limbaj de lemn care acum slujeşte democraţia, aşa cum pe vremuri slujea democraţia populară: „Pe fundalul procesului firesc de reformă ce-şi propune funcţionalizarea la parametrii consacraţi ai performanţei democratice, armata română s-a angajat"... bla-bla-bla. A se observa cuvintele-cheie „firesc" şi „consacraţi". Dacă l-ai întreba pe autor care este semnificaţia lor concretă, nu ar putea să îţi răspundă. Ambele cuvinte sînt de umplutură, acea umplutură care dă farmecul specific acestui limbaj, fără a spune de fapt absolut nimic. Din felul cum mînuieşte limba de lemn lasă să se bănuiască o îndelungată folosinţă. Este un om stăpîn pe sine, a avut o mamă iubitoare şi protectoare, mulţumită acum de cariera fiului.

Urmează: „în acest context, apreciind continua preocupare existentă la unele persoane care lucrează în mass-media faţă de şansele României de a deveni membră NATO, le asigurăm pe acestea că nici obiectivele noastre nu diferă, avînd chiar obligaţia de a transpune în viaţă voinţa poporului român". Pînă acum bănuiam că omul face parte din sistem, că e plat ca şi acesta, cu o carieră frumoasă în spate, mulţumit de ce i-a oferit viaţa; acum apare o primă problemă: acest om nu au fost iubit de tatăl lui, vrea să fie apreciat, iubit, adulat. Primul cuvînt nelalocul lui: „unele". Unii psihanalişti pot complica lucrurile spunînd că subiectul încearcă o imitare inconştientă a unui tată simbolic, care şi el vorbea despre „o anumită parte a presei". Dar eu cred că este mai simplu, este vorba chiar de tatăl lui, care nu l-a iubit, nu l-a apreciat, astfel încît vede peste tot critici prea drastici. Astfel, mereu există „unii", „anumiţi" oameni răi nemulţumiţi. Problema este mult mai profundă, iar simplul mişto pe care îl încearcă acest fiu poate prea mult iubit de mama sa ascunde o frustrare care nu îi dă pace. Lipsa iubirii paterne se transformă acum în ceva mai mult (generaţii întregi de psihanalişti şi politologi s-au chinuit să facă această legătură): poporul. Fiul caută confirmări în altă parte, la „popor", un tată colectiv, vag, căruia îi poţi smulge singur laudele binemeritate. Iar fiul este chiar sigur de iubirea acestui nou părinte, pentru că are „obligaţia de a transpune în viaţă voinţa poporului român." Cuvintele redevin grave, tonul se înalţă, Patria-mamă recunoscătoare, răilor şi urîţilor! (înşelătoare limba română, de ce este Patria-mamă, de ce nu Tatăl-patrie, ca *Vaterland).*

Şi totuşi, nu acesta este finalul: pompos, triumfător, fiul acoperit de recunoştinţa şi lacrimile patriei-părinte. Ar fi fost aproape normal, autorii erau la fel de bolnavi sau de sănătoşi psihic ca mai toţi oamenii. Dar nu se termină. Cu toată recunoştinţa mamei, imaginea tatălui îl bîntuie pe fiu: dar de ce nu mă iubeşte, dar ce are cu mine, doar am învăţat şi sînt olimpic, ce vrea mai mult? Dojana de dinainte nu este de ajuns, complexul lui Oedip îndeamnă la mai mult: „Şi mai asigurăm pe cei care utilizează metoda «tropăitului informativ» prin «bălăriile» presei suverane, că integrarea în NATO se face, totuşi, după reguli şi principii foarte clar stabilite la Bruxelles, voinţa sau interesele indivizilor, oricine ar fi şi oriunde s-ar afla aceştia, rămînînd marginale. Ca atare, nu ne mai rămîne decît să le mulţumim celor care «mor de grija altora», amintindu-le totuşi că şi viaţa lor este scurtă, iar sănătatea este şi pentru ei un bun prea de preţ, care nu trebuie pus în pericol, prin lansarea unor dezbateri cu un înalt consum emoţional, stresant".

În biroul său cu scaun înalt, pe scara socială, fiul strînge nervos stiloul, convins că este nedrept ce i se întîmplă. Atunci izbueneşte. Toată viaţa s-a chinuit să scape de mahala, de mizerie, de atmosfera apăsătoare de acasă, credea şi el, credeam şi noi că după decenii de limbaj de lemn, mahalaua i-a fost extirpată dintre neuroni, dar amintirea este acolo. De ce îl bătea cu cureaua, de ce? „Bălărie". Este cuvîntul-cheie al comunicatului. Unde este „funcţionalizarea la parametri consacraţi", unde este „a transpune în viaţă voinţa poporului român?" A rupt stiloul, la dracu' cu el, beţivul naibii. Fiul se uită în jur: scaun din piele cu roţi, secretară, subordonaţi care tremură, coadă la uşă pentru favoruri. În definitiv, sînt puternic, îşi spune, de ce le-aş permite lichelelor astea să nu îmi recunoască meritele de-o viaţă? Cine sînt ei?

Poate bat cîmpii, dar nu poţi analiza serios un astfel de comunicat chiar dacă, sau mai ales pentru că, este trimis de Ministerul Apărării Naţionale al Republicii România. Probabil că autorul se miră şi acum: ce atîta scandal în presă, puţină superioritate băşcălioasă, acolo, nu strică nimănui, mai ales unei prese atît de puţin serioase cum este cea din România.

Mentalitatea lui nu este singulară, este răspîndită printre oamenii cu putere din România. Ei cred că tot poporul ar trebui să stea cu ochii ieşiţi din orbite de uimire să se uite cît de bine le stă lor în stratosfera societăţii. Pătrunşi de sentimentul unei responsabilităţi istorice şi al unui destin excepţional, pe care îl împart cu marii oameni ai istoriei, exerciţiul criticii îi descumpăneşte, ca nişte vociferări venite dinspre furnici.

Grav este că asemenea izbucniri nervoase sînt tot mai dese şi la nivele tot mai ridicate. Avem o politică spectaculoasă, dar am avea nevoie de o politică plicticoasă, cu demnitari de la care ştii ce să aştepţi, care să nu îţi facă surprize. Oricum, frustrările se rezolvă mai eficient sub duş decît în comunicate.

▲

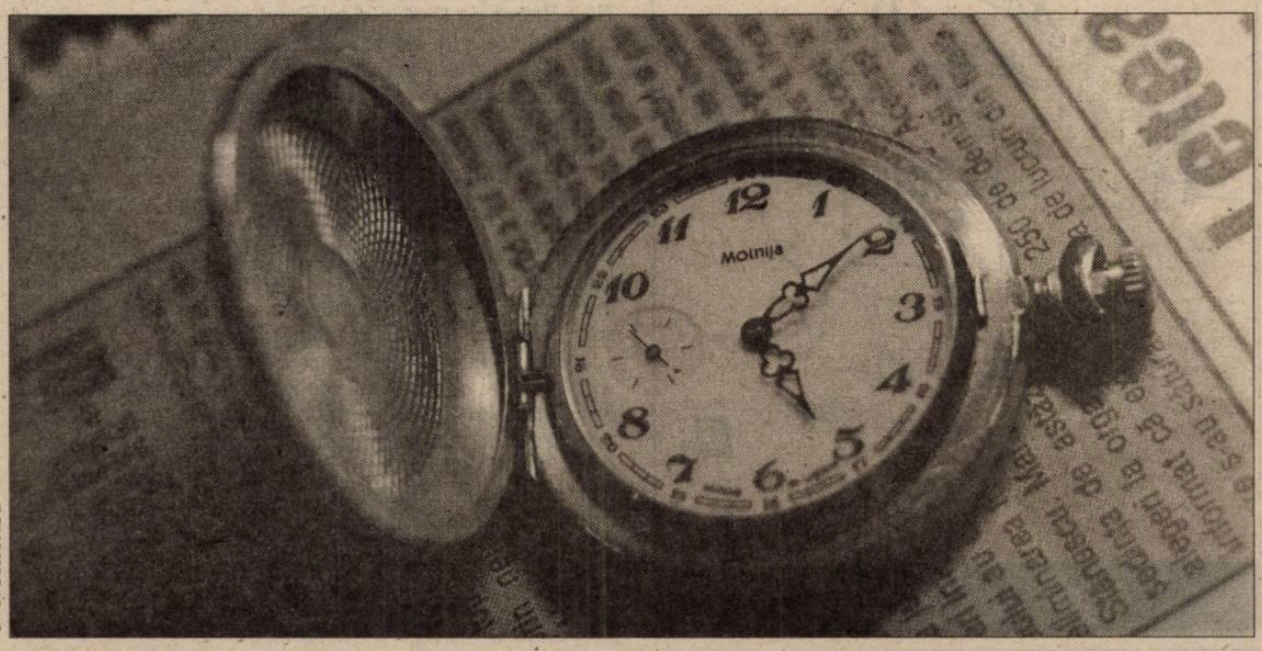

© C. Prisecaru

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Haga

Sub vechea orînduire, Haga era pomenită infinit mai rar decît în al doilea deceniu al tranziţiei. Urbea din ţările de jos nu era trecută cu vederea pentru vina de a fi capitală monarhică. Republican din obligaţie ideologică, fiul Scorniceştilor era departe de a se rezuma la dezavuarea simplistă a instituţiei monarhice. Aşa de pildă, el nu se considera coborîtor din Boris Stefanov ori din Ştefan Foriş, ci din Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, de unde şi perseverenţa cu care pregătea întemeierea propriei lui dinastii. El nu o ignora prin urmare pe regina Olandei pentru coroana pe care o purta, ci pentru caleaşca de care, spre deosebire de omoloaga ei de la Buckingham Palace, părea să ducă lipsă.

Tranziţia a răsturnat acest dezechilibru, şi datorită nu atît vizitelor pe care regina Olandei le-a făcut copiilor bucureşteni ai străzii, cît promovării capitalei olandeze la rangul de capitală a magistraturii mondiale. Cea mai înaltă autoritate politică a mapamondului, Consiliul de Securitate al ONU, a decis să creeze un Tribunal Internaţional pentru judecarea crimelor de război, cu sediul la Haga.

Pe căi ocolite, evenimentul a avut implicaţii importante pentru tranziţia carpato-danubiană. Ce e drept, la Tîrgovişte nu se vorbeşte prea mult despre Haga şi nici viceversa, deşi cele două aşezări sînt legate printr-o conexiune istorică: ambele au găzduit procese politice de amplu răsunet internaţional. Amîndouă au fost intentate unor foşti şefi de stat din aceeaşi zonă a Europei, dictatori de tip stalinist care convertiseră pretinsul lor socialism în regimuri bazate pe intoleranţă etnică şi pe xenofobie. Între cele două episoade există însă şi remarcabile deosebiri, dintre care hotărîtoare este cea de context. Într-un caz contextul era cel al dezmembrării statului pe care dictatorul se străduia să o evite reprimînd populaţiile dornice de independenţă – în celălalt caz contextul nu era cel al unui război interetnic, ci al unei revoluţii populare care nu punea în joc existenţa statului, ci a regimului, revoluţie pe care dictatorul încerca să o înăbuşe precipitînd ţara într-un război civil. Masacrele săvîrşite de forţele armate sîrbeşti împotriva majoritarilor albanezi din Kosovo au sfîrşit prin a transforma războiul interetnic din fosta Iugoslavie într-un război al Naţiunilor Unite împotriva populaţiei sîrbeşti, şi pe dictatorul de la Belgrad în primul acuzat pentru crime de război de către Tribunalul Internaţional de la Haga. Românilor, episodul nu le trezeşte numai penibile amintiri tîrgoviştene, ci îi şi implică nemijlocit, prin diverse fapte imediate, de la prezenţa unor unităţi militare româneşti ca trupe de ocupaţie în Kosovo pînă la cererea celui mai gălăgios senator-poet de a depune în procesul de la Haga ca martor al apărării lui Miloşevici. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Din nou, manualele

Manualele au reprezentat în ultimii ani unul dintre aspectele cele mai mediatizate ale şcolii: totul a început în urmă cu cîţiva ani, cînd a început reforma în acest domeniu şi cînd şocul noutăţii a generat tot felul de reacţii. Să ne amintim de lungile dezbateri la TV şi de editorialele indignate ale ideologilor de serviciu ai neamului, provocate de manualele de istorie şi română. Şi atunci, şi acum, asemenea indignări mi s-au părut ridicole; în acelaşi timp însă, ele erau semnul unei proaste comunicări cu lumea deschisă şi pluralistă spre care ne îndreptăm: unii autori de manuale au fost puşi la zid pentru „delicte de opinie", în numele gîndirii şi viziunii unice asupra istoriei şi culturii.

Între timp, lucrurile păreau să fi intrat într-un proces normal; în orice caz, tema manualelor nu a mai constituit subiect de presă, iar şocul noutăţii a fost treptat absorbit: prin cursuri de perfecţionare şi seminarii organizate periodic, profesorii s-au familiarizat cu „modul de întrebuinţare" al manualelor alternative şi au început să privească cu ochi mai buni ideea că trebuie să opteze între mai multe manuale, chiar dacă asta presupune un oarecare efort. Mai erau de aşteptat cîţiva ani însă pentru a trage linie şi a vedea rezultatele pozitive ale deschiderii: sistemele de învăţămînt sînt, în sine şi în toată lumea, conservatoare, şi au nevoie de gîndire pe termen lung, de răbdare şi continuitate în aplicarea reformelor. Cu atît mai mult în cazul nostru, după decenii de „gîndire unică", ar fi fost nevoie de o strategie coerentă, fără rupturi. Probabil că o evaluare relevantă a funcţionării noului sistem s-ar fi putut face abia după ce va fi terminat şcoala prima promoţie formată *integral* după manualele noi, de la clasa I la a XII-a. Firul continuităţii însă s-a rupt. Actuala conducere a Ministerului Educaţiei şi Cercetării a reluat licitaţiile de manuale, renunţînd la piaţa liberă (adică la ideea selecţiei *naturale*, fireşti a manualelor care oferă cea mai bună relaţie între calitate şi preţ) şi permiţînd apariţia a doar trei manuale pentru fiecare materie. A fost invocat programul social-democrat şi s-a spus că intenţia ministerului este de a oferi manuale bune *şi ieftine*, adaptate sărăciei noastre de tranziţie. Argumentul mi se pare fals: logica pieţei este tocmai încercarea de a oferi cumpărătorului o calitate cît mai bună la un preţ cît mai mic cu putinţă. De ce atunci limitarea la trei? Lăsînd legile pieţei să funcţioneze, editorii care ar fi vîndut scump ar fi fost, în timp, eliminaţi *de la sine* dacă nu ar fi fost capabili să se adapteze la condiţiile pieţei româneşti, în care majoritatea o constituie oamenii cu venituri mici. Apoi, dacă în acordarea de bilete ieftine la mare pensionarilor şi tinerilor programul social-democrat poate funcţiona cu succes şi cu rezultate imediate, în domeniul şcolii e mai bine să ne lipsim de invocarea ideologiei: ciclurile şi ritmurile şcolare sînt mai lungi decît legislaturile, aşa încît a încerca, din patru în patru ani, să faci şcoala cînd „liberală", cînd „social-democrată" duce doar la un joc periculos, din care cel mai mult pierd elevii. Şi apoi, de unde ideea aceasta că se poate obţine ceva *ieftin şi bun* printr-un sistem dirijat de la centru? „Sînt prea sărac ca să cumpăr lucruri ieftine", spune o vorbă înţeleaptă. „Protecţia socială a elevilor" se putea face în multe alte feluri, fără a afecta calitatea manualelor (în primul rînd, prin creşterea veniturilor părinţilor, dar asta este o altă discuţie). S-a şi făcut, de altfel, protecţie socială prin alte măsuri: acordarea de rechizite gratuite sau introducerea Internetului în şcoli (ceea ce înseamnă a oferi posibilitatea de a lucra la computer unor copii care în următorii ani nu vor avea destui bani să-şi cumpere computer acasă). Dar în problema manualelor ieftinirea nu poate duce la nimic bun pe termen lung. Guvernele social-democrate din Europa, care în ultimii ani au avut şi ele de realizat reforme ale sistemelor şcolare, au lăsat piaţa manualelor în pace, să se conducă după regulile concurenţei.

Această reluare a temei manualelor comunică un sentiment oarecum precar. Întîi, pentru că elevii şi profesorii vor fi iarăşi nevoiţi să se adapteze noilor schimbări; apoi, pentru că sistemul editurilor şcolare, care abia reuşise să se stabilizeze, va fi profund afectat (iar să pui pe picioare o editură specializată în carte didactică e un proces greu şi delicat); în fine, pentru că demonstrează incapacitatea de a acţiona coerent şi de a gîndi pe termen lung. Şi nu e totul: sistemul impus acum de minister, cu limitarea numărului de manuale, nu va putea dura prea mult. Chiar părinţii şi profesorii vor cere, la un moment dat, să fie lăsaţi să aleagă *liber:* neîncrederea ministerului în capacitatea lor de a alege (o neîncredere *deloc* social-democrată) va trebui atunci să ia sfîrşit. Pînă atunci, şcoala românească îşi continuă tranziţia confuză. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Cherchez la femme!

Singura persoană din anturajul preşedintelui care a anticipat confruntarea din turul doi al prezidenţialelor a fost, se pare, dna Bernadette Chirac. Nimeni, bineînţeles, n-a luat-o în serios după cum nimeni, în celelalte tabere, nu acorda atenţie acestei ipoteze. Le Pen? E terminat, nici n-are rost să mai vorbim, declara pe la mijlocul lui aprilie candidatul ecologiştilor. Premierul Jospin, întrebat la o emisiune televizată dacă a luat în calcul eventualitatea eliminării lui în primul tur, a rămas cîteva secunde interzis, de parcă i s-ar fi cerut să comenteze faptul că pămîntul ar putea fi, totuşi, plat; apoi a rîs şi a opinat că altele sînt chestiunile importante. „Nu se trage asupra unei ambulanţe", a opinat alt lider socialist căruia cineva îi reproşa lipsa de vigoare a stîngii în combaterea extremei drepte.

Pe cînd Bernadette... Deunăzi, o emisiune radiofonică reamintea, oportun, şlagărul faimos de prin 1970, cîntat de Nino Ferrer, cu Gaston şi telefonul care sună şi cu refrenul „Bernadette, elle est experte...". Rolul ei (ca şi al fiicei, Claude) în cariera prezidenţială a lui Chirac este considerabil. Cartea de *entretiens* apărută acum cîteva luni e un formidabil succes de librărie, sute de mii de exemplare vîndute. Conduce o fundaţie umanitară cu rezultate spectaculoase, de la dotarea unor biblioteci din Europa de Est pînă la colectarea de fonduri pentru spitale. Timpul a marcat-o, îşi arată vîrsta, pe cînd soţul dă impresia că e mai tînăr (iniţiaţii îl prezintă drept mare amator de femei frumoase, deşi nu va atinge, cu siguranţă, niciodată reputaţia de Casanova a lui Mitterrand). Este contrariul unui sex-simbol; încarnează, spun „experţii", valorile Franţei profunde.

Jany Le Pen, surpriză!, are o siluetă de top-model. Nici vorbă să-i dai cei 70 de ani înscrişi în actele de identitate. A fost alături de soţ la cîteva mitinguri, apărînd pe estradă mai mult trasă de mînă, dînd a înţelege că vrea să rămînă discretă, în umbra bărbatului despre care afirmă că e blînd şi bun ca pîinea lui Dumnezeu. Petulanta Jany posedă o avere ce îl scuteşte pe Le Pen de grija zilei de mîine. Unul din clipurile de campanie difuzate între cele două tururi îl înfăţişa pe liderul Frontului Naţional răsfoind un album de familie: fotografii din copilărie, din anii cînd a lucrat ca pescar şi miner, din vremea primelor manifestări politice etc., pînă la imagini împreună cu Jany, sugerînd o perfectă armonie conjugală. Jany e a doua soţie, prima s-a remarcat, după divorţ, pozînd goală pentru o revistă „for men".

Tovarăşele de viaţă ale celorlalţi candidaţi au avut o prezenţă incomparabil mai redusă, corespunzătoare, întrucîtva, cu procentul voturilor obţinute. Liberalul Alain Madelin a apărut, meteoric, cu o superbă june, recomandînd-o drept noua sa „compagne". François Bayrou, candidatul de centru dreapta, a mizat pe imaginea „familistului": are, dacă am reţinut bine, cinci copii, iar Doamna Bayrou e icoana vie a cuminţeniei şi a devotamentului casnic. Candidatul centrist a crescut vertiginos în sondaje cu cîteva zile înainte de primul tur. Aflat în vizită într-un aşa-numit „cartier dificil", a fost înconjurat de vreo duzină de puştani, iar unul dintre ei a încercat să-l buzunărească. Bayrou l-a prins asupra faptei pe lipsitul de complexe copil al cartierului şi i-a ars o palmă. Prezenţa, providenţială, a unui operator de televiziune a făcut ca scena să fie cunoscută întregii Franţe. Pentru acest gest de autoritate, la antipodul ideilor libertare impuse de generaţia lui mai '68, Bayrou a urcat, fulgerător, de la vreo 3% la aproape 8%. Analiştii au apreciat că, dacă incidentul se producea mai devreme, sau dacă s-ar fi repetat, Bayrou avea şanse să intre în turul doi.

Mister total în ce priveşte viaţa personală a celor trei candidaţi trotkişti. Să fie vorba, şi aici, de aceeaşi cultură a secretului ce stă la baza tuturor acţiunilor organizaţiilor de extremă stîngă, şi cu deosebire a celor trotkiste? E drept, e greu de imaginat ce bărbat ar putea face concurenţă, în inima Arlettei Laguiller, luptei de clasă. Cuplul Hue – complet neinteresant, chiar dacă liderul comunist a acceptat cu mare bunăvoinţă să primească, în intimitatea familială, reporteri şi fotografi de la revistele burgheze.

Şi ajungem la soţii Jospin. Sylviane şi Lionel – prenume, indubitabil, de stînga, aşa cum Bernadette şi Jacques sînt, fatalmente, prenume de dreapta. Sylviane, intelectuală pur sînge, profesoară de filosofie la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, bastion al gîndirii progresiste. Sylviane pe platou la emisiunea lui Pivot, Sylviane dansînd rock cu Lionel după o reuniune cu militanţii dintr-un oraş de provincie... Sylviane, anunţînd la începutul campaniei că, spre deosebire de soţia altui candidat, nu se va da în spectacol la TV, dar comiţînd eroarea de a face acest anunţ într-o lungă... emisiune televizată. Sylviane fotografiindu-se, pentru presa „people", la volanul unui camion de mare tonaj. Sylviane confesîndu-se, într-o revistă luxoasă pentru doamne, că „doarme în fiecare seară alături de Lionel" şi că acesta, la şaizeci de ani, a sfîrşit prin „a-şi asuma sexul".

Mărturisire ce trebuie să fi stîrnit nedumerirea multor cititoare, care n-au înţeles dacă temerara opţiune se produsese prea devreme sau prea tîrziu. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Dl Patapievici şi modernitatea (2)

Aşadar, dl Patapievici, citind pe Simone Weil, vorbeşte despre ruperea relaţiei fireşti dintre drepturi şi obligaţii în lumea noastră. Spune dl Patapievici că am pierdut „mediul natural de înrădăcinare a obligaţiilor, corelatul strict al drepturilor" şi că asta se datorează, în principal, faptului că „am pierdut Cerul" (remarc eleganţa melancolică a acestei expresii). Cînd începe studiul dreptului civil, în chiar primele săptămîni de facultate, studentul în drept învaţă că orice drept are o obligaţie corelativă care cade fie în sarcina unei persoane, fie în sarcina tuturor (obligaţiile opozabile *erga omnes)*. Juristul creşte cu această axiomă în minte: realizarea unui drept înseamnă îndeplinirea obligaţiei corelative. Sub imperiul modernităţii, au fost exacerbate drepturile. Mai ales cînd a venit vorba despre drepturile individului în raport cu statul, pentru că statul, o maşinărie cu o forţă uriaşă, „cel mai rece dintre monştrii reci" – după Nietzsche – poate lesne suprima individul, modernitatea a avut mereu o sensibilitate aparte. Preocupările modernităţii au fost, în principal, cele legate de afirmarea şi asumarea cît mai deplină a libertăţii: marea temă a modernităţii a fost şi încă este libertatea, ceea ce în plan juridic se traduce prin drepturi. Concentrarea pe drepturi a dus la obnubilarea obligaţiilor. Ceea ce modernitatea nu înţelege este că NU există libertate (deci drepturi) fără restrîngerea altei libertăţi, deci fără paralizarea altor drepturi. Cu alte cuvinte, ideea că libertatea înseamnă că poţi face orice cu condiţia de a nu limita libertatea celuilalt e FALSĂ din punct de vedere logic. Orice libertate, deci orice drept exercitat, presupune o restrîngere a libertăţii celuilalt/celorlalţi încă de la bun început. Conotarea necondiţionat negativă a restrîngerii drepturilor, întreprindere altfel psihanalizabilă, care a străbătut întreaga gîndire modernă, a dus la separarea drepturilor de obligaţiile care le fac posibile. Această ruptură se umple, azi, cu iluzii şi propagandă.

În altă ordine de idei, urmărind cele scrise de dl Patapievici, trebuie să spunem şi noi că excesul de reglementare creează haos. Nimic nu este mai dăunător ordinii decît prea multe legi. Dl Patapievici subliniază că excesul legislativ duce şi la debilitarea capacităţilor noastre de a discerne. Argumentele domniei-sale sînt convingătoare. Deşi nu sînt pe de-a întregul convins că regulile au apărut cînd „membrii comunităţilor mici au observat că discernămîntul (...) nu este ereditar şi nici nu poate fi transmis în mod automat urmaşilor (...) prin educaţia vieţuirii-împreună", cred că legile paralizează într-un fel exerciţiul propriei noastre judecăţi. Dar asta se întîmplă numai în cazul inteligenţelor mediocre şi spiritelor obediente care, admit, formează majoritatea. În realitate, legea, care propune întotdeauna o judecată, poate fi respinsă de corpul social, iar spiritele ascuţite formulează critici serioase la adresa judecăţii promovate de o lege care contravine simţului comun. Legea, remarcă undeva un personaj al lui Thomas Mann, are efect refrigerent asupra societăţii; ea „îngheaţă" nu doar instituţii, ci şi comportamente ori atitudini. Legea, însă, afectează mai greu discernămîntul, dacă există. În virtutea unui discernămînt sănătos, poţi respinge o lege (vezi întreaga teorie a nesupunerii civile) sau, în orice caz, o poţi aprecia în mod deschis ca aberantă. În planul acţiunii, raportarea la o atare lege se face aşa cum se face raportarea la întreaga lume, ea însăşi absurdă.

Dar, probabil că cel mai tulburător adevăr dintre cele spuse de dl Patapievici este acela conform căruia omul modern nu mai caută dreptatea, ci egalitatea. Sigur, dl Patapievici nu e primul care o spune. Mulţi dintre criticii lui Rawls şi Dworkin spun tocmai asta: că egalitatea, indiferent că e vorba despre egalitatea de şanse ori despre egalitate în (re)distribuirea bună-stării, a devenit sinonimă cu dreptatea şi s-a ridicat la rangul de valoare, iar orice teorie a dreptului este, de la cei doi mari autori citaţi încoace, nu o teorie a dreptăţii, ci o teorie a egalităţii. O epocă în care socialismul este o doctrină de succes nici nu putea fi altfel în acest plan. Dar dl Patapievici face, în context, o observaţie foarte interesantă: statul de drept dispare în momentul în care comunitatea mediază între individ şi maşinăria judiciară. Transferul de identitate care operează continuu între individ şi comunitate se traduce în cheie juridică prin aceea că orice judecător apreciază astăzi individul ţinînd cont, într-o măsură din ce în ce mai mare, de grupul căruia individul îi aparţine, iar preocuparea pentru tratamentul egal al grupurilor este dominanţa nevăzută a aprecierii faptelor oricărui individ. O asemenea judecată este, fără îndoială, departe de principiile statului de drept.

Cartea dlui Patapievici este extrem de provocatoare. Reacţiile la publicarea ei confirmă din plin acest lucru. În ceea ce priveşte observaţiile şi comentariile juridice, ele sînt pertinente şi pot fi considerate o bază serioasă de discuţie. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Icar Ionescu, pensionar

Acum vreo sută de ani, Occidentul trecea prin moda aviaţiei. În Franţa, Anglia sau în Statele Unite, tinerii visători fugeau de la facultate şi, în lipsă de Woodstock şi marijuana, făceau avioane. Unele au zburat, altele i-au omorît pe constructorii lor. Unele au intrat în cartea de istorie, altele au devenit materie primă pentru mitologiile naţionale.

Inclusiv a noastră. Sînt mulţi ani de cînd Vuia, Coandă ori Vlaicu sînt citaţi de istoricii noştri, ca şi de nenumăraţi amatori, între întemeietorii aviaţiei mondiale. În acelaşi timp, însă, trebuie să cauţi cu lupa între lucrările străine de istorie aviatică pentru ca să-i descoperi pe ai noştri. De ce? Firește, complotul aero-masonic!

De fapt, nu există nimic naţional în isprăvile românilor din zorii aviaţiei. Lucrul cel mai important pe care ni-l spune povestea lor nu are legătură nici cu tradiţiile noastre şi nici cu românitatea. Vuia, Coandă şi Vlaicu sînt mai degrabă simboluri ale cosmopolitismului dîmboviţean, ale unei tentative de sincronie cu civilizaţia occidentală. Ei nu s-au apucat de avioane pentru că i-a îndemnat Miorița, ci pentru că aşa era moda la Paris. Şi n-au căutat modele în covoarele olteneşti, ci în revistele şi cărţile aduse de acolo.

Din nefericire, realizările nu sînt nici ele cine ştie ce. Ca şi în agricultură, raportările sînt cosmetizate. Nici unul dintre avioanele lui Vuia n-a zburat cu adevărat, şi nici n-ar fi putut s-o facă. Avionul testat de el, şi care s-a ridicat un pic de la sol, era tributar ideilor de secol 19, cu o aripă care o imită pe cea de liliac şi aproape nici un fel de suprafeţe de comandă – cu alte cuvinte, nu putea fi cîrmit! Vlaicu s-a dovedit mai inspirat, însă nu neapărat original. Prăbuşirea aparatului său e tratată dogmatic, inclusiv de specialişti, drept un moment de eroism. Distrugerea aparatului şi moartea pilotului nu sînt însă tocmai o carte de vizită pentru o tehnologie avansată. Coandă a făcut, se spune, primul avion cu reacţie din lume. Teoria aceasta e disputată. În funcţie de orgoliile naţionale, sînt aproape 10 prime avioane cu reacţie, după cum istoricii din felurite ţări numără sute de prime automobile. Radioul a fost inventat mai întîi atît de Marconi, cît şi de Popov, după cum descoperirea Americii s-a realizat în premieră de Columb, iar după aceea, cu cîteva sute de ani mai devreme, au venit şi vikingii.

Dar să revenim la oile noastre, aeropurtate. Chiar aşa: a fost o vreme cînd oile exportate în statele arabe erau trimise acolo cu avionul cargo. Era vremea marii industrii aviatice româneşti, cînd ţara producea Rombac 1-11 şi IAR 93. Cînd şcolile de piloţi duduiau, iar un loc în şcoala de stewardese era plătit cu greutatea domnişoarei în pungi cu cafea.

Ambele tipuri de aviaţie s-au cam dus în România. Cea romantică, sportivă, are mari dificultăţi în a-şi face plinul cu aer, în vreme ce aviaţia industrială aşteaptă vremurile în care se va putea zbura din nou cu uşa de la cockpit deschisă şi avionul plin cu pasageri.

Oamenii cu bani îşi cumpără maşini scumpe, nu avioane. Modelul bogătaşului aventurier lipseşte – nu pentru că aceşti oameni nu iubesc senzaţiile tari, ci poate şi pentru că experienţa zilnică a lucrului cu legile şi instituţiile româneşti degajă deja mai multă adrenalină decît cere organismul. În plus, avionul are o mare problemă ca element de standing social: nu poate fi parcat în faţa restaurantului, înainte de o întîlnire de afaceri, şi nici nu poate fi folosit la o mică excursie montană cu secretara. Cu alte cuvinte, nu poţi să te dai mare cu aeroplanul tău pe şosea, unde te vede lumea. Iar să încerci asta pe aerodrom e inutil: încă nu e destulă lume ca la Neptun.

De fapt, pentru o naţiune care se presupune c-ar fi predispusă la pilotaj, avem o atitudine cam atavică faţă de zbor. Piloţii sportivi sînt priviţi ca nebuni, în cel mai bun caz excentrici. Cei de linie sînt, firește, niște afacerişti. Dincolo de toate, suspiciunea cea mare este că individualitatea de care dau dovadă ambele categorii e mai degrabă indisciplină.

Nici moda nu-ţi mai cere aceleaşi lucruri ca acum 100 de ani. Astăzi, probabil că Vuia ar scrie soft pentru Airbus. Iar Vlaicu ar muri, stupid, cu decapotabila lui în curba de la Cîmpina, dezechilibrat de portbagajul plin cu DVD-uri piratate. ▲

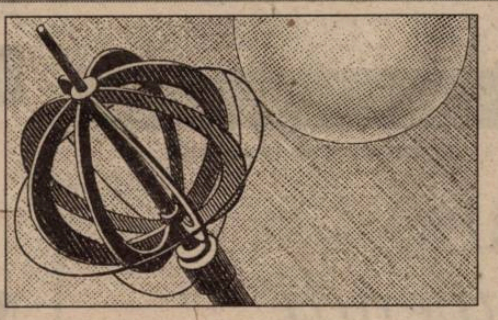

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Consensul

Se spune că aproape cinci milioane şi jumătate de francezi – cei care au votat pentru Jean Marie Le Pen şi în cel de al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale – nu doresc ca ţara lor să mai fie membră în Uniunea Europeană. Se spune că aproape cinci milioane şi jumătate de francezi au o atitudine ostilă faţă de musulmanii din Franţa, şi ei în număr de aproximativ cinci milioane; dacă ar fi adevărat, ţara ar fi în pragul unei alte nopţi a Sfîntului Bartholomeu, ceea ce, totuşi, nimeni nu profeţeşte. Se mai spune că aproape cinci milioane şi jumătate de francezi sînt antisemiţi, xenofobi, rasişti. Se mai crede că Le Pen spune cu voce tare ceea ce toată lumea gîndeşte şi nu îndrăzneşte să afirme din cauza dictaturii exercitate de „corectitudinea politică". Este aproape sigur că toţi aceştia – şi, probabil, mulţi alţii – doresc ca statul să-şi exercite cu mai multă competenţă funcţia de apărare a cetăţeanului în faţa violenţei provocate de mica şi marea criminalitate, în faţa haosului moral indus de mica şi marea corupţie a aparatului politic.

Tot dictatura „corectitudinii politice" ar fi înarmat braţul ucigaşului lui Pim Fortuyn – liderul unei formaţiuni politice olandeze cu un recent succes electoral pe bază unui program intolerant faţă de Islamul intolerant.

Trebuie să fie, totuşi, vorba de lucruri diferite. Dacă pentru Le Pen, cei de altă religie decît cea creştină influenţează în rău valorile tradiţionale, identitare, ale francezilor, pentru Fortuyn colectivităţile de credincioşi islamici sînt o frînă în calea modernităţii, a toleranţei – esenţă a tradiţiei politice şi morale din Olanda. Întrebat despre Fortuyn, Le Pen a răspuns scurt: „Nu frecventăm aceleaşi cercuri". Nu există deocamdată un front sau un program comun al formaţiunilor de extremă dreaptă din ţările Uniunii Europene. De altfel, pentru o corectă situare, extremismul trebuie definit în funcţie de „specificul naţional" al centrului politic din ţara respectivă. Un observator politic din SUA constata că „Fortuyn a fost mult mai la stînga decît mulţi democraţi americani" (e vorba de reprezentanţi şi alegători ai Partidului Democrat). Lideri politici şi de opinie din Europa fostă comunistă, cu etichete de garanţi ai democraţiei, produc afirmaţii care în alte părţi ar figura într-o antologie a extremismului.

Poate că la explicaţia marilor scoruri obţinute de partidele extremiste în Franţa şi Olanda, în Austria, în Belgia, Danemarca sau Elveţia ar putea fi luată în considerare epuizarea eficienţei politicilor de consens. În toate aceste ţări programele stîngii şi ale dreptei s-au apropiat pînă la confuzie, clasa politică şi-a consolidat alianţele elitare intra-partinice, iar disfuncţiile induse de noul climat politic şi economic mondial, cînd n-au fost negate, au fost lăsate să se rezolve de la sine. Oamenii loviţi cotidian de aceste disfuncţii sînt convinşi că soarta lor nu interesează în mod real pe nimeni, cu excepţia celor care promit măsuri energice pentru înlăturarea sistemului existent. Nu este sigur că toţi sînt de acord cu propunerile avansate de Le Pen în Franţa sau de Haider în Austria, dar o bună parte a populaţiei doreşte o redistribuire a cărţilor, sperînd un loc mai profitabil sau mai demn la masa de joc. Bruno Gollnish, unul dintre adjuncţii lui Le Pen, crede că Frontul Naţional – după ce a beneficiat de voturile celor dezamăgiţi de Partidul Comunist – va înlocui treptat şi Partidul Socialist ca voce a clasei muncitoare. În Franţa, clasa muncitoare nu mai alcătuieşte majoritatea salariaţilor, şi tehnologiile noi par să-i modifice definitiv specificul, ca atare şi aspiraţiile.

Ceea ce i-ar putea uni pe susţinătorii partidelor extremiste din Europa nu este disperarea, ci dispreţul. Se simt neglijaţi, dispreţuiţi de elitele politice şi la rîndul lor compensează umilinţa prin dispreţul faţă de străin. Dar dacă de sus vine indiferenţă, de jos vine sinceritatea care transformă dispreţul în ură şi ura în acţiune brutală. Prezumţia de sinceritate acordată extremismului ar trebui transformată în realitatea sincerităţii în dialogul democratic. După aceea va fi posibil, poate chiar de dorit, consensul asupra corectitudinii politice. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ars vivendi

„The heart is a quarter-pounder“
Jeffrey Miller

Fericire, mulţumire, pace: poţi avea una fără alta, poţi avea două fără a treia, rareori le poţi avea pe toate trei. Cînd eram tînăr, eram foarte lacom. Cel mai adesea eram neliniştit, dar ştiam că această neliniște era superficială, plutind pe deasupra bucuriei profunde de a fi un organism tînăr şi sănătos.

Această fericire impersonală era uşor de atins căci treceam cu vederea sursele de neliniște, cum ar fi faptele, viaţa şi moştenirea unui popor de bocitoare. Treceam cu vederea aceste antecedente – luate în serios de săracii psihiatri – şi-mi smulgeam porţia de libertate. Puteam găsi vizuina de iepure care duce către oceanul etern de fericire doar luînd un autobuz pînă în partea cealaltă a oraşului, unde berea era ieftină şi străinii din belşug. Mi-am făcut o meserie din a găsi vizuini de iepure, o meserie care, ca şi aceea de poet, se potriveşte de minune cu tinereţea, dar care devine din ce în ce mai grea pe măsură ce îmbătrînesc. Problema e că stratul de griji născute din viaţă devine din ce în ce mai gros, vizuinile de iepure devin tot mai adînci şi mai greu de găsit – iar unele nu duc nicăieri, în timp ce altele sînt deja secătuite de diguri de anţărţ. Fericirea încă mai persistă, dar zace în adîncuri şi, mai mult, mai este şi supusă perfidiei îndoielii.

Neliniştea, şireată, a învăţat să pună la îndoială însăşi existenţa fericirii, ca să-şi aroge ea toate drepturile. Cu accesul la fericire restrîns, omul încearcă să dobîndească mulţumirea. Ceea ce n-ar fi foarte rău, dacă setea de fericire nu ar fi atît de adînc împlîntată. Mulţumirea e un fel de recunoştinţă, la care poţi ajunge dacă ai înţelepciunea de a lăsa grijile deoparte. Pentru asta există niște şmecherii şi cărţi care te învaţă cum să le faci. Mulţumirea pluteşte, sub atacul permanent al micilor mizerii, rămînînd în aer atîta timp cît telefonul şi deşteptătorul stau închise. Pacea este ceva cu totul deosebit, un fel de înţelepciune cu iertăciune, care tolerează totul cu mărinimie. Cîţiva bătrîni ajung „împăcaţi“ firesc, atunci cînd trupul şi minţile lor nu mai duduie de energie. Le mai rămîne doar atîta cît să stea liniştiţi, admirînd agitaţia cuvintelor şi a oamenilor ca pe un spectacol (benign, speră ei).

O poetă mai în vîrstă, care încă arată tînără la cei 75 de ani trecuţi, m-a întrebat dacă „am fost vreodată fericit“. Şi a continuat tot ea, fără a aştepta răspunsul meu: „Am cunoscut extazul şi am cunoscut jalea, dar fericirea – niciodată. Cînd nu o să mai fiu în stare să ating extazul, o să iau această pastilă de cianură.“ Şi mi-a arătat o cutiuţă de argint. Pacea şi mulţumirea nu aveau loc în vocabularul ei. Avea ea credinţa tinereţii. Nu ştiu cum a reuşit să o păstreze fără a-i plăti realităţii dijma pe care o cere cu insistenţă sporită. Poate printr-un egoism monstruos.

Dacă ai inimă, vei fi recunoscător pentru mulţumire, ocazional, pentru o fărîmiţă de pace, cînd se poate, şi pentru un fulger de extaz, cînd şi cînd.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dureri cu „D“ de la Detroit

Mare surpriză, mare, se petrecea în ziua de 31 octombrie 1926, în oraşul american Detroit: într-un spital depopulat de medici şi cu cîteva asistente mai mult somnoroase (era o zi de duminică) murea, la 52 de ani, vestitul iluzionist Harry Houdini. Omul care-şi construise o carieră şi o legendă tocmai din a scăpa din cele mai imposibile şi strîmte celule – în care intra legat la mîini cu lanţuri de oţel prinse cu zece lacăte – n-a mai putut scăpa din faţa unei altfel banale infecţii. *The world-famous escapologist*, cum spuneau afişele sale răspîndite în toată lumea, a murit tocmai datorită gurii lui mari: el, şi nu altcineva, spusese că secretul miracolelor sale stă tocmai în muşchii abdominali, capabili să suporte orice presiune şi orice şoc! Aşa spunea el. Iar cineva a dorit să verifice. Cu cîteva săptămîni înainte de deces, Houdini făcuse un turneu în Canada şi, ajuns la Montréal, managerul îi aranjase o reprezentaţie în faţa unor studenţi – ghidat de ideea, corectă în teorie, că studenţii sînt cele mai incredule fiinţe şi că dacă i-ai convins pe ei atunci ai convins pe toată lumea. Numai că unul dintre aceşti studenţi, incredul, sadic sau doar ameţit de bere, s-a apropiat pe neştiute de scamator şi, fără să-l prevină, i-a tras scurt doi pumni sub coaste – ulterior el va folosi ca scuză alte vorbe ale iluzionistului, care mai spunea că, prin legăturile lui cu un medium misterios, ştie dinainte tot ce i se va întîmpla în următoarele ore şi zile. Houdini a simţit durerile chiar din seara de după spectacol, dar nu şi-a întrerupt turneul. Întors în Statele Unite, a încăput pe mîna medicilor: care i-au scos apendicele, dar nu l-au mai putut salva de o neaşteptată peritonită, care se instalase bine. Toată lumea l-a deplîns pe Houdini – inclusiv actorul cu faţă imobilă Buster Keaton, temător o clipă că incidentul va umbri succesul noului său – în acea toamnă – film „Mecanicul Generalei“, inspirat din povestea reală a unei locomotive care fusese furată în timpul războiului civil.

Săptămîna trecută a ajuns în turneu, în State, şi preşedintele Iliescu, ghidat de ideea, corectă în teorie, că dacă va convinge CNN-ul, atunci nu mai contează ce spune OTV-ul. Sîmbătă, 11 mai, la Detroit – după cum spun ziarele –, după o cuvîntare rezonabilă în faţa românilor din diaspora, preşedintele a traversat momentul apostrofărilor venite din partea a doi româno-americani. Moment penibil şi regretabil, care l-a obligat să revină la tribună şi să mai spună cîteva vorbe, în stilul domniei sale. Şi, din punctul meu de vedere, pe fond preşedintele a avut dreptate. Indiferent despre cine ar fi vorba, după 1990 huiduielile nu mai sînt o soluţie. Este drept, democraţiile trăiesc din plin astfel de momente – de la tarte cu frişcă la ouă crude, oamenii politici gustă relativ frecvent cîte ceva din atenţia celor cu care intră în contact, acasă sau în deplasare. În aceeaşi măsură, şi preşedintele are punctul său nevralgic: el nu este de natură abdominală, ci conceptuală. Pentru că ideea de formă a replicii prezidenţiale vorbea despre *comuniştii* sau *tinerii uteciști* care, de fapt, l-ar fi dat jos pe Ceauşescu. Aici mai este de discutat. Ce comuniști avea România în '89, mai bine lipsă (din perspectiva sistemului, desigur). Şi aici este meritul pe dos al lui Ceauşescu, şi nu al altcuiva: *Cîrmaciul* are principalul merit în fragilizarea PCR. Pe la finele anilor '60, pentru comunistul român plecat sau trimis pe drumuri străine apartenenţa la partidul rebelului de la Bucureşti era deseori motiv de cvasi-mîndrie; peste două decenii, aceluiaşi comunist Ceauşescu îi indusese de mult jena de a aparţine celui mai mare şi celui mai sclerozat partid al Europei comuniste.

Preşedintele Iliescu nu este primul căruia i se întîmplă; s-ar spune că ţine de dosarul funcţiei, pentru că România nu a avut pînă acum preşedinţi care să nu fie huiduiţi în periplurile lor americane. Altfel spus, ultimul înalt reprezentant român bine şi calm primit peste Atlantic a fost, e-he-hei, tocmai regina Maria, ajunsă la New York într-o dimineaţă de octombrie 1926.

O dimineaţă în care maestrul Houdini se plîngea de dureri groaznice la stomac – şi astfel cercul poveştii se închide, probabil pînă la următoarea vizită a unui preşedinte român.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Páthos

Aplicaţiile filosofiei în viaţa de zi cu zi sînt aşa de multe şi întortocheate încît slabele noastre înzestrări nu pot să le aducă în pagină. Ne este peste poate să povestim cum în vremurile vechi ne sculam încă în noapte ca să apucăm să luăm lapte pentru fetiţa familiei noastre şi cît de nemulţumiţi eram noi cînd, ieşind din casa scărilor şi apucînd-o cu hărnicie mahmură pe strada Piatra Craiului, colţ cu Paris, la măcelăria de peste drum de Casa Universitarilor, întrezăream siluetele nocturn-matinale ale moş-pensionarilor pe care, mărturisesc public, nu-i puteam suferi, mă enerva tenacitatea dumnealor, răbdarea nesfîrşită, grijile personale egoiste, faptul că ştiau mult mai bine totul, că se puteau descurca de minune, că-i spuneau stăpînei de dincolo de pult pe numele mic, că pricepeau desfăşurările evenimenţiale din vaierul îndepărtat al lăzilor acelora din fier care clopoţeau specific prin zăngănitul sticlelor cu lapte, al celor cu iaurt, al celorlalte cu lapte bătut, faptul că ei (şi numai ei) cunoşteau şoferul, îi urmăreau (de acolo, din coadă, cu priviri supuse şi blînde) mişcările rituale, felul în care cobora din cabină, modul specific al păşirii prin fumul verzuliu-albastru slobozit generos din ţeava de eşapament, priveau (cam cum privim noi astăzi la portalurile culturale de pe Internet) la foile pe care domnul şofer le purta indiferent şi cu mişcări de stăpîn al dimineţii: fiinţe zeieşti, el şi toţi ceilalţi, manipulanţi, vînzători, gestionari văzuţi şi nevăzuţi, un adevărat *kosmos aisthetos*, universul vizibil al trotuarelor patriei la vremea sosirii laptelui în care şoferul purta incunabulul din mîinile sale spre semnătura vînzătoarei, mai bine spus spre pixul ei, cam tot aşa cum s-ar precipita cutare admiratori spre autografele cutărui mare filosof.

Minunate clipe acelea în care ajungeam în faţa vînzătoarei, cînd apucam să depun sticlele goale în ladă chiar înainte de a se sfîrşi; minunată bucurie – *eudaimonia* ca fericire a celui Drept –, dădeam banii, primeam sticlele pline şi pătrundeam pe nesimţite într-o altă fericită stare a existenţei pe care tot cei din vechime o numeau cu fericita vorbă *apátheia*, care vrea să spună că eşti departe de *pathé*, adică de fericirea şi nefericirea posibilă a celor care, în spatele meu fiind, puteau sau nu puteau ajunge în starea mea, puteau sau nu puteau depune banii la pult şi sticlele în lăzi. Mergeam apoi spre casă, încredinţat că *telos*-ul existenţei mele devine Bine suprem împlinit, că scopul trezirii în taina orelor patru din dimineaţă, în acele clipe ale trădării lui Petru la al treilea cîntat al cocoşului, nu a fost zadarnic şi că fetiţa noastră are lapte.

De aceea zic că îi înţeleg pe cei care spun că atunci a fost mai bine. Le pricep ofurile romantice, le înţeleg inadecvarea, felul uşor în care se strecoară pe lîngă vitrinele *tutto a colori* de azi, le pricep reveriile, e aşa ca şi cînd ai crede că este cu putinţă să-ţi aduci înapoi tinereţea, anii care s-au dus, fericirea de a nu se întîmpla nimic, golul, *kenon*, *topos* fără conţinut, viaţa ca o duminică după-masă în anii şaizeci într-un cartier de blocuri din Phenian, unduirea melancolică a izmenelor întinse la uscat pe balcoane, purificare cathartică dobîndită prin identificarea prin *unio mystica* esenţială cu cele cîteva muşcate clorotice, arse de vipia verii, sădite într-o anvelopă de RABA de 16 tone de la intrarea din casa scărilor.

Aşa cum pe poetul naţional George Bacovia melancolia îl apucă pe stradă, şi pe mine nostalgia mă podideşte te miri unde. Iată cum anume, mireasma metafizică din încrengătura somatică intitulată *Bodega La Calul Bălan* m-a melancolizat; îmi este greu să ficţionalizez *psyché*-ul locului, e ceva între bătrîn odor de bere acrită în halbă şi parfum uşor de Carpaţi fără, mai bine spus de chiştocuri tîndălind inutile prin scrumiere, nu e nimeni, aproape nimeni, chelneriţa e undeva departe, după-amiaza nicicum e asemenea unui *apeiron*, o nelimitare în dosul căreia stă ascunsă istoria; stau învăluit în umbra băgrinilor grădinii de vară şi *dăinuirea perpetuă în timp pe nume aidios* curge uşure peste scaunele de fier forjat vopsite verde închis, peste cuptorul cel mort de demult în care – cine ştie cînd? – pe vremea lui Dej, alte mîini şi alte priviri, la vreme duminicală, vor fi pregătit, pe cărbunii încinşi, mititeii populari; acu' e doar ruină, stau în faţa acestei blînde ruine a grătarului pentru mititei şi mă încearcă uşoare avînturi lirice cum au fost să fie cele ale lui Grigore Alexandrescu cînd i s-a arătat celebrul *ghost* sub înfăţişarea lui Mircea cel Bătrîn, la vreme de seară, pe malul rîului.

▲

Texte şi opinii de: Magdalena BOIANGIU ● Claudiu CRĂCIUN (preşedinte, Asociaţia Internaţională a Studenţilor la Ştiinţe Politice) ● Matei FLORIAN ● Bogdan HOSSU (preşedinte, Cartel „Alfa") ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Radu MĂLUREANU (sociolog) ● Aurelian MUNTEAN (doctorand, SNSPA) ● Constantin RUDNIŢCHI (redactor-şef adjunct, „Capital") ● Dan SUCIU (redactor-şef, „Banii noştri") ● Stelian TĂNASE (politolog)

Argument

Mereu am fost intrigat de oamenii care protestează. Cred că există o specie de oameni cărora le place, care mereu sînt contra. Mereu îmi zic că ar trebui să fiu şi eu aşa, să strig, să mă revolt. De exemplu, cînd vînzătoarea îmi ia banii şi apoi pune aceeaşi mînă pe cîrnaţii pe care îi voi mînca eu. M-am gîndit de mai multe ori la asta, în definitiv raţiunea îmi spunea că am dreptate: nu cumpăr dintr-un loc nenorocit, ci dintr-un magazin care arată cît de cît bine tocmai pentru a fi sigur că nu mănînc porcării, e clar că banii sînt cele mai murdare, la propriu, chestii de pe pămînt, cum a avut grijă tata să îmi creeze o fobie încă de cînd eram mic, e clar că microbii ajung pe cîrnaţii mei. Am ieşit de cîteva ori nervos din magazin, de ce naiba nu i-am zis nici de data asta? Data viitoare, am avut o zi prea stresantă. Aşa se întîmpla mereu. Dar săptămîna trecută am protestat. Cu toate argumentele raţionale în cap, am tras aer adînc în piept şi am spus pe un ton superior-băşcălios-certăreţ: nu ar trebui să folosiţi nişte mănuşi? Banii sînt murdari! Mă aşteptam să ţipe, să ţip şi eu, să îmi vărs nervii. A ridicat spre mine nişte ochi obosiţi, o privire de gen: „crezi că pentru un milion jumătate pe lună merit să mă baţi tu la cap, mă copile, mama ei de viaţă?!" şi mi-a spus cu o voce blîndă: „ştiţi, am vorbit cu patronu', da' m-a dat dracu'." M-am înmuiat, în definitiv, eu prăjesc cîrnaţii şi microbii mai şi mor, că n-or fi mutanţi.

Întîmplarea mi-a amintit de o alta. Eram cu un amic în trenul spre Ploieşti. Era un frig de îngheţa mintea în cap. Amicul era foarte revoltat şi ca să nu ne îngheţe sinapsele a dezvoltat pe loc o teorie despre drepturile consumatorilor care eram noi în acest context şi cît de absurd este sistemul. Bineînţeles că am hotărît să protestăm. Tocmai atunci a picat naşul: „biletele la control". Vă arătăm biletele după ce ne daţi căldură. Aceeaşi privire de gen: „sîntem cu toţii în acelaşi rahat, nu îl faceţi şi mai rău". „Bine", a zis dînd din cap şi a plecat. Mă tot gîndesc că dacă protestez nu fac decît să complic ordinea lucrurilor care poate aşa stau: cineva va suferi fără ca eu să cîştig nimic clar. Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît ideea mi se pare mai stupidă, deşi nu îmi este foarte clar de ce.

De aceea, am făcut un număr la Dilema, *să mă lămuresc dacă este cazul să protestez sau nu. Şi nu mă refer numai la naşi şi la cîrnaţi, ci aşa, în general. Am aflat eu şi aflaţi şi dumneavoastră că minerii s-au mai calmat, că nu mai este rentabil să faci mitinguri, că muncitorii de la ROCAR muncesc (serios!), că cei care au protestat mereu au obţinut ceva de la statul român care e darnic, deşi nu dă de la el, că mişcarea studenţească a murit urît, dar s-a predat frumos, în fine, că tot mai mulţi dintre români cred că ar fi cazul să protesteze, dar parcă nu prea le vine. Cred că aşa sînt şi eu, mă enervez ca prostu' şi ţin în mine. Să am poftă bună! (**C. G.**)*

Constantin RUDNIŢCHI

Fiii risipitori şi cadourile lui Moş Crăciun

Tare mult au fost blamaţi muncitorii români atunci cînd au blocat şoseaua cu avionul, cînd s-au lungit pe calea ferată ori cînd au spart cu pietrele geamurile vreunei prefecturi din ţară. Ce să mai spunem despre protestele investitorilor la Fondul Naţional de Investiţii care au cerut ca statul să le dea înapoi banii depuşi. Chiar şi subsemnatul, atins de ceea ce astăzi aş numi „febra reformei dure", a scris sau a spus că statul nu ar trebui să cedeze şi să dea bani, sub o formă sau alta, atunci cînd se confruntă cu acţiuni de protest. Să nu uităm însă că nu muncitorii români au inventat presiunea străzii. Oriunde şi oricînd o categorie socială s-a aflat în pericol să piardă unele privilegii financiare a reacţionat cu aceeaşi vehemenţă. Spre exemplu, fermierii francezi au ieşit în stradă în perioada în care se negocia cota lor de producţie în Uniunea Europeană. Aşadar, disperarea nu este o invenţie românească. Mai mult decît atît, nu este nici măcar apanajul proletariatului. „Gulerele albe", adică funcţionarii de la Bancorex, au avut aceeaşi reacţie atunci cînd au fost puşi în faţa lichidării băncii. Şi ei au cerut plăţi compensatorii, şi ei au cerut amînarea lichidării susţinînd că banca mai poate fi salvată, şi ei (unii chiar cu funcţii de conducere) s-au grăbit să-şi găsească locuri călduţe în alte bănci. Ce vreau să spun? Că atît muncitorul, cît şi investitorul la FNI, cît şi intelectualul nu refuză cadouri de la stat. Ba chiar nu ezită să facă presiuni pentru a le primi. Pentru fiecare este valabilă vorba care spune că „pomana îngraşă".

În ultimii 12 ani, statul a dat destul de pomană. În limbaj economic mai sofisticat, termenul de pomană se poate înlocui cu unul mai cosmopolit: alocarea resurselor. În ultimii ani, statul nu a reuşit să aloce eficient resursele. Iar opusul alocării eficiente este risipa. Să numim doar cîteva canale prin care s-au risipit banii publici. Primele gesturi de acest fel apar chiar în anii '90-'92. Victoriile pe care le-au obţinut sindicatele – reducerea timpului de lucru, schimbarea încadrărilor profesionale şi, în fine, reducerea vîrstei de pensionare – s-au dovedit a fi o armă cu două tăişuri. Măsurile respective au făcut viaţa mai uşoară zecilor sau sutelor de mii de oameni care au beneficiat de ele, dar au afectat bugetele pe termen mediu şi lung. Mai precis, s-a ajuns astăzi ca numărul angajaţilor să fie egal cu cel al pensionarilor..

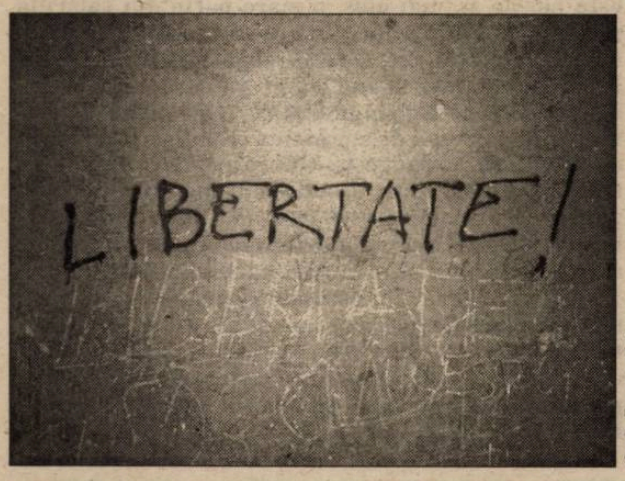

© S. Ivanoschi

Cadourile făcute de stat nu se opresc aici. În anii '94-'96, două bănci, Bancorex şi Banca Agricolă, au aruncat miliarde de dolari în credite neperformante pentru a susţine financiar importul de ţiţei şi respectiv agricultura. Împrumuturile, care nu au mai fost niciodată rambursate, au fost preluate la datoria publică. Concret, în acea perioadă, fiecare litru de combustibil a fost cumpărat mai ieftin, pentru că Bancorex a împrumutat rafinăriile, iar acestea nu au mai dat banii înapoi. (Să fie clar: căderea Bancorex a fost favorizată şi de faptul că o serie de mari datornici – oameni de afaceri – nu au mai returnat nici ei banii împrumutaţi. Unii dintre ei au revenit astăzi, curaţi şi apretaţi, în lumea afacerilor.)

Un alt exemplu din anii '90 este cel al industriei miniere. Subvenţionarea mineritului poate fi acceptată (şi este practicată în mai multe ţări), dar, în România, minerii au fost folosiţi pe post de jandarmi politici. Minerii şi-au făcut datoria faţă de putere şi au primit, în schimb, recompense de la buget, adică subvenţii. Tot cadou de la stat poate fi considerată şi subvenţia încrucişată din energie (adică tariful mai mic pe care l-a plătit populaţia şi cel supradimensionat pe care l-au achitat companiile). Este o altă modalitate prin care statul a promovat o alocare specială a resurselor. Rezultatele nu au întîrziat să apară. Tariful mic, la care s-a adăugat ineficienţa administrării au făcut ca societăţile din sectorul energetic să acumuleze datorii şi totodată să nu aibă fonduri pentru investiţii.

Atît muncitorul, cît şi investitorul FNI, cît şi intelectualul nu refuză cadouri de la stat. Ba chiar nu ezită să facă presiuni pentru a le primi.

Garanţiile acordate de stat pentru o serie de credite luate de către diverse întreprinderi (cu capital de stat sau privat) au fost un alt canal de scurgere a banilor publici. Firmele nu au mai rambursat împrumuturile, iar bugetul a plătit în locul lor. La toate acestea ar trebui să mai adăugăm şi grămada de bani din împrumuturi externe (fonduri PHARE, credite de la Banca Mondială) care s-au evaporat fără să apară un efect pozitiv vizibil.

Concluzii. Totdeauna a contat cît de mulţi fii risipitori sînt. Atunci cînd a fost vorba despre sute de mii sau chiar milioane de oameni (vezi preţul benzinei sau tariful la energie electrică), pomana guvernamentală a părut dezirabilă. Ea a fost numită chiar strategie sau protecţie socială. Alocarea ineficientă a resurselor poate fi chiar acceptabilă pe termen scurt, dacă se dovedeşte că se poate transforma într-un motor de creştere economică sau că poate susţine un sector sau o ramură aflate în concurenţă cu producătorii externi. Dar vremea copilăriei s-a dus. Acum, ajutoarele de stat, indiferent sub ce formă sînt oferite, sînt atent urmărite de reprezentanţii Uniunii Europene.

Cînd alocaţiile guvernamentale (comenzi de stat, credite neperformante de la băncile cu capital de stat, ştergeri de datorii, arierate) se îndreaptă către companii izolate, atunci situaţia devine criticabilă din punct de vedere moral şi economic. Cu atît mai mult cu cît ultimii 12 ani au arătat că, pe măsură ce pierderile unei companii cresc, sporesc şi presiunile pentru a obţine pomana guvernamentală.

Morala. Subvenţiile, ajutoarele de stat, facilităţile pot fi acceptate (un nivel mai scăzut al impozitului pe profit a relansat exporturile care, la rîndul lor, au fost considerate motorul creşterii economice). Important este ca alocaţiile să aducă rezultate economice pozitive, să-şi dovedească eficienţa. Din păcate, pînă acum, în România s-a întîmplat foarte rar acest lucru.

Nu se protestează, dar ar merita să se:

- împotriva întreruperii apei calde
- împotriva situaţiei şcolilor de la ţară
- împotriva înlocuirii abuzive a Consiliul de Administraţie de la Radio
- împotriva tentativelor de subordonare a instituţiilor mass-media de către guvern
- pentru campionat din 12 echipe
- împotriva poluării
- împotriva ocupării trotuarelor de către maşini
- împotriva naşilor din tren şi a finilor din politică
- împotriva cozilor de la bancomate
- împotriva securiştilor şi a cozilor de topor ale acestora
- împotriva mititeilor făcuţi pe marginea drumului (da' ce buni sînt!)
- pentru canalul ARTE, dispărut de la firma Astral
- pentru desfiinţarea serviciului militar obligatoriu
- pentru construirea unor piste destinate bicicliştilor
- împotriva cîinilor (sau proprietarilor) care fac caca pe trotuar
- împotriva murdăriei din toaletele publice
- împotriva emisiunilor TV de divertisment, toate
- împotriva lui Andrei Gheorghe
- împotriva celor care se lasă de fumat şi îţi fumează ţigările
- împotriva celor care nu te lasă să termini o frază (Cosaşu)
- împotriva fetelor de la pagina 5, din toată presa
- împotriva celor care întîrzie la şedinţele de redacţie
- împotriva şedinţelor de redacţie
- împotriva cărţilor proaste, care nu au avertisment, ca ţigările
- împotriva limitării numărului de manuale şcolare
- pentru legiferarea dreptului la lene.

Dan SUCIU

Protestatarii pierduţi

O prăpastie de netrecut s-a deschis între minerii încă activi şi foştii lor tovarăşi.

„Doamnă Mihaela sînteţi membru de sindicat?“, îşi întreabă directorul general al Companiei Naţionale a Huilei secretara care îi apără cabinetul din Valea Jiului de intruşi. Răspunsul, fistîcit, este afirmativ. Este un director din Bucureşti, numit interimar de la Bucureşti, pentru a mai redresa ceva din situaţia economică a companiei. Omul zîmbeşte resemnat şi povesteşte cum directori de exploataţii miniere ajung aici, în Valea Jiului, să semneze petiţii împreună cu sindicatele. Adică toată lumea este de aceeaşi parte a baricadei. Dacă baricadă se mai poate numi linia de demarcaţie între cei care au un job la mine şi... ceilalţi.

A fi membru de sindicat în Valea Jiului înseamnă să fii în rînd cu lumea. Aproape că orice conotaţie tradiţional-sindicală dispare. E ca şi cum odată cu legitimaţia de serviciu o primeşti şi pe cea de membru al comunităţii, de localnic, de om care ştie că Valea trebuie să se apere împotriva tuturor şi că doar uniţi pot reuşi. Altfel, nu se explică de ce nici măcar nu există dubii legate de a fi sau a nu fi membru al Ligii Sindicatelor Miniere din Valea Jiului. Cei cîţiva disidenţi au soarta unor excluşi social: huliţi, dacă nu ignoraţi, părăsiţi şi fără forţă, în ei se poate cel mult arunca cu pietre. Mai are forţă acest renumit sindicat să mai pună la cale mineriade sau măcar greve de anvergură?

După 1999, sindicatele miniere au depăşit perioada „hard“, de luptă corp la corp pentru revendicările lor, trecînd spre uña mult mai „soft“. Ştiu să negocieze şi ştiu să creeze acele condiţii preliminare care ajung să cîntărească mai greu în timpul discuţiilor decît pumnul trîntit pe masă cînd nu mai există argumente. Au creat din sindicalism un fel de condiţie de a fi recunoscut ca localnic. Şi-au trimis un reprezentant în Parlament, chiar preşedintele sindicatului, votînd lista unei minorităţi care nu există (slavii macedonieni) doar pentru că se cereau mai puţine voturi decît pentru un deputat independent. Au impus în contractul colectiv de muncă cîteva prevederi care ţin sub control politica managerială în aşa fel încît l-ar face invidios pe cel mai scrupulos membru al unui consiliu de administraţie. Acolo scrie negru pe alb că angajările, concedierile, transferurile şi promovările (fie ele şi prin concurs) se fac doar cu acordul sindicatelor, ceea ce face ca pepiniera de noi membri, fie ei directori, maiştri sau simpli mineri să fie mereu plină. În plus, nu au mai făcut greve din noiembrie, şi atunci una mică, de menţinere a tonusului. Pentru toate acestea – gîndite strategic sau doar întîmplări sindicale fericite – merită invidiaţi. Dar doar pentru atît. Valea Jiului rămîne o zonă economică fără orizont.

Nici o afacere de anvergură nu a demarat în ciuda cîtorva serii de facilităţi puse la dispoziţia unor eventuali antreprenori curajoşi. Cele cîteva iniţiative private care au beneficiat de asemenea credite avantajoase au pornit greu, încurcate de o birocraţie evident depăşită. Dovada: atunci cînd au intrat în parteneriat cu agenţia locală pentru conversie profesională cerînd anumite specializări, la sfîrşitul perioadei de pregătire, locurile de muncă dispăruseră pentru că firma „parteneră“ dăduse deja faliment. Într-un asemenea context, a fi sindicalist înseamnă a avea un rost în mica lume a Văii Jiului. Şi de aici puterea formală şi informală a instituţiei şi implicit a sindicatului. Instituţia – adică Compania Naţională a Huilei – este principalul plătitor de taxe locale. Dar şi principalul datornic. Este principalul angajator. Dar şi principalul furnizor de şomeri. Este generatorul de lideri, principalul subiect al presei locale. Dar singura şansă pentru actuala stare de fapt, relativ stabilă, aproape liniştită, aflată într-un echilibru precar datorat păstrării unor pierderi constante pe regie precum şi a plăţii la zi a salariilor este contrabalansarea acestui nucleu dur de putere pe care îl reprezintă Compania. Pentru ca Valea să aibă viitor, pentru ca grevele să nu mai aibă ca epicentru Petroşanii, acesta trebuie să fie locul unui alt centru de putere. Echilibrarea poate veni doar prin bani publici pentru că experienţa de pînă acum a dovedit că nici un agent privat nu a venit pe banii lui să facă afaceri în Parîng, fără mari – dar mari – subsidii şi facilităţi. Această echilibrare ar putea fi adusă printr-o mare unitate militară, o comunitate de IT sau, ca ultimă şi perfidă răzbunare a anului 1990, o universitate mare şi puternică unde să NU se studieze inginerie minieră.

© R.C. Marinescu

Aceasta pentru viitor. Dar azi, nu faptul că principala activitate a rămas mineritul este lucru cel mai grav, ci acela ca următorul generator de servicii în zonă îl reprezintă primăriile. Programe naţionale şi internaţionale au pus la dispoziţie fonduri importante pe care primăriile celor şase oraşele din zonă le-au gestionat cum au putut, oferind cîteva sute de joburi sezoniere. Singura problemă: salariul abia dacă depăşea alocaţia de sprijin. În consecinţă, nu prea a fost înghesuială. Singurii care s-au prezentat în număr mai mare au fost cei care nu mai primeau nici un fel de ajutoare băneşti. Dar această categorie de mineri disponibilizaţi nu mai contează. Mulţumiţi că au de muncă, actualii mineri spun că doar cei leneşi şi fără cap au plecat atunci, la marile disponibilizări. Cu alte cuvinte, aceştia sînt paria zonei; dacă într-o vreme se vorbea de o alianţă între foştii mineri şi cei încă activi, astăzi între cele două grupuri nu mai este nici o legătură. Foştii sindicalişti – vreo 18.000 plus cei din industriile miniere conexe – cei care au acceptat plăţile compensatorii în 1997-98 – nu mai sînt recunoscuţi ca „localnici“ conform noii logici sindicale. O prăpastie de netrecut s-a deschis între minerii încă activi şi foştii lor tovarăşi. Iar dacă cineva trebuie să fie de cealaltă parte a baricadei, atunci aceştia sînt. Dincolo de baricadă, adică afară din sindicat, fără nici un rost. De fapt, adevăratul număr al celor care nu mai au un loc de muncă este încă necunoscut. Au apărut primele raportări în urma Legii venitului minim garantat, dar numărul lor este încă fluctuant şi socoteala (pornind de la vreo 25.000-30.000, cît pare să fi fost numărul maxim al celor disponibilizaţi acum 4-5 ani) nu se prea verifică. Chiar dacă îi adunăm pe cei care şi-au găsit noi locuri de muncă cu cei aflaţi încă sub palida protecţie a ajutorului de şomaj şi cu cei care primesc compensaţii tot nu se ajunge la cifra totală.

Ipoteza plecării foştilor mineri nu se susţine. Nu au plecat, după cum arată datele statistice de la evidenţa populaţiei. Au dispărut! Prin apartamentele care nu mai au apă şi termoficare din Anina sau Vulcan, practic colibe supraetajate, prin căsuţele care trăiesc datorită micii grădini de zarzavaturi din Aninoasa sau nimeni nu ştie pe unde. Pierduţi şi rătăciţi, nu reprezintă un pericol, nimeni nu îi va mai aduna să plece spre Bucureşti; rămîn pierduţi într-o sărăcie cruntă, o bombă socială cu efect întîrziat. Scăpăm de revolte care ne-ar putea da dureri de cap, dar lăsăm urmaşilor destule motive pentru migrene.

▲

Matei FLORIAN

Viaţa este un troleibuz

La ROCAR, ssst – linişte, se lucrează!

Încălzită de un soare blînd, goală de oameni, dar împodobită cu o fîntînă arteziană minusculă şi niţel cam şuie, curtea uzinei ROCAR pare a fi adormită într-o tihnă de veacuri. Şi de n-aş fi fost eu acela ce, nu cu mult timp în urmă şi chiar în această curte, îmi deschideam urechile tuturor înjurăturilor de mumă şi de dumnezei lăsate omului întru răcorirea & desfătarea sufletului beat de amoc, aş fi putut jura că acesta şi nu altul este locul acela despre care s-a mai scris cum că nu s-ar întîmpla nimic. (Rar mi-a fost dat să aud altundeva cum viaţa este luată în ansamblul ei şi apoi cu rapiditate dezasamblată – ca orice troleibuz de altfel – în toate părţile ei componente de o mînă de oameni, altfel tacticoşi şi binevoitori).

La poartă, într-o indiferenţă încremenită, două tablouri („izvoraş prin pădure“ şi „pădure“) şi un cîine păzesc intrarea în curte. La fel de mut precum tablourile, dar mişcînd imperceptibil din coadă dacă-l strigi cuţu, cîinele nu pare să se sinchisească că a venit cineva. Apare, însă, o doamnă şi îmi spune să aştept: domnul director e în şedinţă. Dintr-o dată, nu numai că există un domn director, dar există şi o şedinţă: ceva cu totul şi cu totul extraordinar s-a întîmplat aici. În aşteptarea mea ochii mi se opresc pe sigla ROCAR. Dedesubt, cu litere ferme, se poate citi: Fiabilitate – Confort – Rapiditate. Inima mi se umple de o bucurie fără seamăn.

Foarte pe scurt, însă esenţial, directorul general Eugen Bujoreanu, aflat la conducere de o singură lună, îmi spune că situaţia este dezastruoasă. Sau, dacă vrem să detaliem un pic, puţin spus dezastruoasă. Banii ce au trecut prin mîinele fostei conduceri au dispărut ca într-un triunghi al Bermudelor, ca într-o gaură neagră, ca prin ce vrem noi. Ca să vă faceţi o idee despre ceea ce se întîmplă de fapt la ROCAR acum, e de ajuns să spunem că suma capitalului social este de aproximativ 32 miliarde, iar datoriile, doar către terţi, şi fără a le socoti pe acelea către stat, sînt de 35 miliarde.

În condiţiile acestea, de reuşita APAPS-ului de a vinde pachetul majoritar de acţiuni unui investitor străin începînd de la 28 mai stă toată cheia izbăvirii uzinei. Pînă atunci, misterul apei frumos curgătoarea în sus din curte, ca şi cel al şedinţei sau al tihnei are o explicaţie. La ROCAR, sss-linişte, se lucrează. Chiar în acest moment în care dumneavoastră citiţi aceste rînduri, în marile hale ale uzinei, piuliţă după piuliţă şi şurub după şurub, se asamblează cinci troleibuze.

V-aş ruga să nu fiţi răuvoitori şi să mă-ntrebaţi cam cîte astfel de maşinării ar trebui să producă uzina într-o lună cu muncitorii pe care-i are (1.100), pentru că răspunsul, evident, va fi douăzeci. Să nu umbrim, însă, această linişte în aşteptare, sau cum se va fi numind ea, cu tot felul de remarci răutăcioase de genul – „ha, ha, ha“ sau „cinci, cinci da' pînă cînd“. Tot ceea ce este de luat în seamă în acest moment la uzina în care protestul părea să nu aibă sfîrşit este că munca prieşte de minune tuturor. Se lucrează cu schimbul deşi nu este nevoie şi, mai ales, o mare parte din salariile restante au fost plătite odată ce promisiunea că fiabilitatea, confortul, eleganţa şi rapiditatea unui produs ROCAR va fi dusă la bun sfîrşit. Ce se va întîmpla de aici încolo, repetă domnul director, ţine numai de abilitatea APAPS-ului de a prezenta situaţia exact atît de dezastruoasă precum este. Orice camuflare a ei nu va folosi la absolut nimic, statul fiind singurul (şi nu atît posibilul personaj care va dori să achite cele 30 milioane de dolari pentru a deveni noul patron) care va avea de suferit în urma unei asemenea politici.

Eugen Bujoreanu îi numeşte scandalagii pe cei care mai au ceva de protestat în condiţiile astea. În acelaşi timp, îi înţelege. Mai ceva ca marii magicieni, doar cinci troleibuze şi-o aşteptare a ceva ce se poate întîmpla (vînzarea) i-au făcut pe oameni să se liniştească. Putem paria că nu va dura mult.

▲

Cîinii latră, ursul merge

– interviu cu Bogdan HOSSU, preşedinte Cartel „Alfa“ –

Ce aţi păţit în ultima vreme, vă vedeam mereu pe la televizor protestînd?

Problema nu este la noi. Noi de protestat am protestat, problema este la mass-media care nu a preluat protestele noastre. Iar mass-media nu reacţionează decît la protestele de stradă sau la cele originale, care ies din normal, drept care opinia publică nu înregistrează de fiecare dată protestele noastre. Dar de principiu, la fiecare început de guvernare, politica noastră a fost de a construi, am întins mîna guvernelor în sensul încheierii unui acord. De fiecare dată guvernul nu şi-a respectat promisiunile. Apoi, mişcările de stradă trebuie să aibă motivaţii din ce în ce mai profunde, costurile sînt tot mai mari. În cei 12 ani, populaţia s-a pauperizat, efortul de a protesta este din ce în mai mare, iar dacă cîştigurile nu sînt imediate, constatăm că numărul de persoane care vor să manifesteze este tot mai mic.

Cam cît costă un protest?

Depinde unde îl faci, cum.

Să spunem în Bucureşti, o sută de mii se persoane.

Noi avem un număr relativ mic de sindicalişti în Bucureşti, adică vreo 16.000, dar trebuie să ţineţi cont că nu toată lumea iese, aproximativ un sfert dintre ei vin. Deci efortul făcut pentru a aduce din alte zone participanţi, de exemplu pentru un miting de 20.000, ne costă, la nivel de confederaţie, în jur de 60 de milioane, dar efortul pe care îl fac sindicatele de la bază pentru maşini şi altele costă între 300 şi 500 milioane de lei. La 100.000 de participanţi s-ar ridica cam la două miliarde. Vă daţi seama că nu te poţi juca cu o asemenea acţiune. Practic, o multitudine de organizaţii sindicale au şi renunţat să protesteze. Au rămas foarte puţine cele care mai fac mitinguri. Pe de altă parte, alţi factori influenţează capacitatea de a protesta. Lipsa de preocupare a cetăţeanului, confruntat cu probleme cotidiene, spiritul de solidaritate şi unitate lipseşte, nu interesează de ce este cel de lîngă tine nemulţumit, de ce protestează.

Adică oamenii sînt nemulţumiţi, dar nu au o cultură a organizării protestului?

Da, dar mai există o problemă: politicienii pleacă de la ideea că lumea va obosi strigînd, cîinii latră ursul merge mai departe. Oamenii renunţă: ieşim în stradă şi ce obţinem? Ne întreabă pe noi, oamenii nemulţumiţi vor să obţină ceva imediat, nu înţeleg că o manifestare este un semnal de alarmă, nu vor obţine imediat, în acea zi, ceva concret. Cred că evoluţia va fi din ce în ce mai nefastă, lipsa de dialog social real va face ca lumea să adere la sistemul bîtei. E de preferat să ieşi cu bîta în stradă pentru că în acel moment îi obligi să intre în dialog cu tine sau chiar să îţi cedeze.

A trecut epoca mitingurile de sute de mii de oameni? În Germania IG Metal a scos acum două milioane de oameni pe stradă.

Da, dar nu într-un loc, dispersat. Probabil şi noi la 30 mai vom scoate cam un milion, un milion şi ceva de oameni în toate judeţele, va fi o acţiune-gigant. Dar, evident, e o problemă de mentalitate. Oamenii spun: domnule, dacă nu faci miting la Bucureşti e degeaba, pentru că toate jocurile se fac la Bucureşti.

Deci, dacă nu protestezi la Bucureşti nu există.

Exact. Ţinînd cont de această chestiune există o oarecare demobilizare. Legată şi de ce spuneam mai devreme cu lipsa de reacţie a politicienilor. Pe de altă parte, într-o grevă, cum este acum în Germania, sînt trei părţi care pierd: pierde muncitorul pentru că nu ia salariul, pierde sindicatul pentru că face un efort financiar, în alte părţi chiar plăteşte indemnizaţii pentru ca oamenii să reziste şi pierde patronul. Ei bine marea problemă în România este că dacă faci o grevă, patronul fiind statul, statul nu pierde nimic. Şi aşa este prost administrator, să îl mai şi ajuţi neîncasînd salarii nu este mereu cea mai bună acţiune. La noi se protestează mai anarhic, ca în Franţa, sîntem latini ca şi ei, mai vulcanici.

Şi pentru că sîntem vulcanici blocăm drumurile.

De fapt, aceasta este o formă de atragere a atenţiei pentru nişte oameni care au încercat prin alte modalităţi dar nu au reuşit. Blocarea drumurilor este un strigăt de disperare. Au încercat prin proteste în fabrică, nu i-a băgat nimeni în seamă, apoi au spus: nu vreţi aşa, bine, facem altfel.

Sînt sindicatele din România în criză?

Gradul de sindicalizare a scăzut, dar nu foarte mult, cu circa 20%. Prin trecerea la economia de piaţă, este clar că raporturile dintre angajatori şi angajaţi se schimbă. Se schimbă şi structura economică, de la unităţi mari la cele mici şi mijlocii. Privaţii au o cultură a dialogului mult mai redusă, se comportă ca mici tirani şi nu acceptă prezenţa sindicatelor acolo. Atunci, sindicatele trebuie să se adapteze, trebuie se să reformeze. Avem o structură de sindicate industriale, adică un singur sindicat într-o singură unitate care reuneşte majoritatea salariaţilor. Legea nouă a organizării ne permite să schimbăm ceva. Afilierea la confederaţia naţională va fi individuală, atunci se va ridica ştacheta acţiunilor în sprijinul membrului de sindicat. Apoi, o structură de acest gen externalizează rolul militantului sindical şi va secretiza această relaţie. Ţinînd cont că patronii manifestă tendinţa de a-i da afară pe membrii de sindicat, se va secretiza apartenenţa. Conform acestei legi, în acel moment vine reprezentantul de la sindicat şi spune: eu, în întreprinderea asta, am atîţia membri de sindicat şi am venit să negociez. El trebuie să facă dovadă la notariat, nu trebuie să o prezinte angajatorului. Asupra lor nu vor fi posibile presiunile. Aceasta este practica internaţională.

O ultimă întrebare, seara, cînd staţi în şezlong, deşi îmi e greu să îmi imaginez că staţi în şezlong, vă întrebaţi dacă merită să vă agitaţi aşa?

Ooooo!!! Cîteodată, mărturisesc, în baie îmi mai pun întrebarea asta, dimineaţa. Cîteodată, cînd ai anumite probleme răspunsul este „nu“, dar pleci de la ideea că aceasta este o chestiune conjuncturală şi cînd e nervoasă şi nemulţumită lumea nu judecă totdeauna corect. De multe ori rezultatele sînt pozitive. Pe de altă parte, timpul meu este foarte limitat şi nu prea am timp să îmi pun această întrebare. Ajung atît de tîrziu acasă şi îmi e atît de somn încît primul lucru pe care vreau să-l fac este să mă culc.

a consemnat Cristian GHINEA

▲

Aurelian MUNTEAN

Dacă protest nu e, nimic nu e

Întrebînd persoane cu o pregătire diferită care e primul cuvînt ce le vine în minte atunci cînd se gîndesc la sindicate, în mod aproape invariabil răspunsul a fost *protest* sau *demonstraţii*. Însă această percepţie a oamenilor nu reflectă decît imaginea pe care sindicatele au „reuşit“ să şi-o proiecteze în societatea românească. Realitatea este, însă, mult mai complexă, protestul nefiind de fiecare dată singura modalitate de existenţă. Protestul nu a dus în cazul sindicatelor la găsirea unor soluţii viabile pentru problemele existente, ci a avut drept consecinţe abdicarea uneia dintre cele două părţi (sindicate) şi imposibilitatea cooperării. Mişcarea s-a fragmentat excesiv, în vreme ce şi-a făcut din protest unul din cele mai importante mijloace pentru a încerca impunerea poziţiei sale.

Într-un studiu recent, *UNDP Annual Early Warning Report*, realizat de *Societatea Academică din România*, afirmam că rata de sindicalizare a cunoscut un declin fără precedent în ultimii ani. Cu această ocazie voi răspunde unor prieteni care şi-au manifestat uimirea faţă de acest declin spectaculos. Scăderea, confirmată ulterior de un studiu efectuat de *Organizaţia Mondială a Muncii* în colaborare cu sindicatele, se datorează unui ansamblu de factori. Primul dintre aceştia este privatizarea. În ţările Europei Centrale şi de Est ea a influenţat negativ puterea sindicatelor, subţiind în acelaşi timp principala bază a puterii lor: membrii acestora. În această regiune, rata de sindicalizare (proporţia de membri de sindicat din totalul persoanelor active) variază între 20% şi 35%, interval în care se situează şi România.

Al doilea factor este constituit de reticenţa patronilor în a accepta existenţa sindicatelor, chiar şi cu riscul încălcării legilor ce reglementează relaţiile de muncă, care garantează angajaţilor dreptul de asociere în sindicate. Însă în România este binecunoscut faptul că încă o lege-două încălcate nu strică nimănui, cu atît mai mult patronilor, ba dimpotrivă, face bine la „digerarea“ profitului. În cazul unor companii foste de stat, actualmente private, sindicatele au reuşit să reziste presiunii patronatului şi să-şi continue activitatea. Trebuie însă să subliniez existenţa unor companii private a căror politică este una făţiş antisindicală, înfiinţarea unui sindicat fiind interzisă sub ameninţarea desfacerii contractului de muncă. Însă mi-a fost dat să cunosc situaţia unei companii multinaţionale de cosmetice, unde patronatul face lucruri atît de benefice pentru angajaţii săi, încît ar fi de neînţeles dacă aceştia ar încerca să-şi înfiinţeze un sindicat. De fapt, probabil nici 10 sindicate la un loc nu ar reuşi să ducă o politică mai profitabilă pentru angajaţi decît aceea dusă de patronatul companiei la care am făcut referire.

Capacitatea de mobilizare este principala resursă de activitate a sindicatelor... Frica de această mobilizare a urmărit toate guvernele României postcomuniste.

Un al treilea factor important pentru scăderea ratei de sindicalizare este încrederea scăzută în sindicate şi liderii acestora. Nu este de mirare, ţinînd cont de faptul că sindicatele nu au reuşit să comunice eficient cu angajaţii, să le explice acestora şi să promoveze politicile urmărite, iar liderii au fost deseori acuzaţi de preocuparea pentru propriile interese în dauna intereselor membrilor (dacă înlocuim aici cuvîntul *sindicate* cu *guvern*, *partide* sau *parlament* obţinem o imagine a similitudinii de situaţie dintre cei doi actori: sindicate şi stat, ambele suferind de o profundă incapacitate de a se dezvolta într-o formă coezivă şi suficient de puternică pentru a inspira autoritate). Cu toate că potenţialul de protest este extrem de ridicat în rîndul angajaţilor, în special al celor din sectorul de stat, din cauza încrederii scăzute cu care sînt creditate sindicatele şi liderii lor (conform Barometrului FSD sub 30% încredere între 1998 şi 2001), aceste organizaţii şi-au subminat puterea şi poziţia cîştigată după 1989.

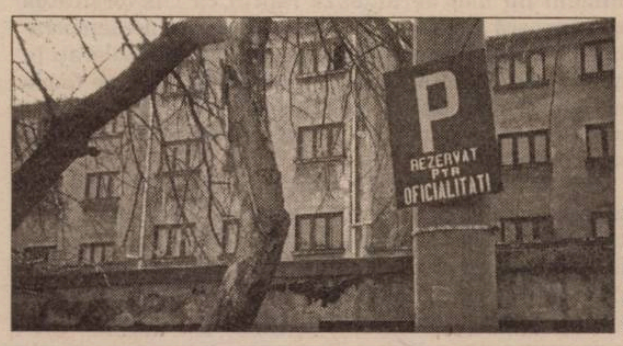

© S. Ivanoschi

Capacitatea de mobilizare pentru acţiuni colective este principala resursă de activitate a sindicatelor. Iar sindicatele din România au confirmat şi confirmă din plin acest lucru. Să ne amintim că, după 1989, ele au fost implicate în cele mai mari mişcări de protest. Greva generală din 1993 declanşată de BNS, CNSLR, „Alfa“, „Frăţia“, „Univers“ şi „Ceres“ sub bagheta unor lideri cunoscuţi, ca Victor Ciorbea, Miron Mitrea, Bogdan Hossu, a durat mai puţin decît şi-ar fi dorit unii (două zile), ea fiind spartă de înţelegerea dintre CNSLR (Victor Ciorbea) şi guvernul Văcăroiu. Frica de această capacitate de mobilizare a urmărit toate guvernele României post-comuniste. Pacea socială, elixirul guvernelor româneşti, a fost deseori un deziderat greu de atins de către acestea, în ciuda faptului că unii lideri de sindicat au văzut în semnarea unor acorduri cu executivul posibilitatea de a ieşi la rampă şi de a le arăta membrilor că banii din cotizaţii dau roade, la fel ca şi campaniile sindicatelor de promovare a imaginii.

Acordul social încheiat anul acesta de guvern cu CNSLR Frăţia şi CSDR nu are şanse să asigure executivului cupa cu elixir. Coordonarea dintre Bogdan Hossu şi Dumitru Costin pentru acţiuni ce vor avea loc la sfîrşitul acestei luni se anunţă a fi una producătoare de mari dureri de cap pentru Adrian Năstase. Recenta amînare a semnării acordului PSAL II de către *board*-ul Băncii Mondiale (programat să fie semnat în februarie) are şanse mari să fie prelungită. Efectele nu vor întîrzia să apară. Cea mai mare parte a întreprinderilor incluse în PSAL II se află în două sectoare cu potenţial foarte ridicat de protest: metalurgie şi construcţii de maşini. Surse generatoare de conflict sînt şi în domenii cum ar fi educaţia, unde creşterile salariale sînt nesemnificative, dar şi regiile autonome, cu presiune mare pentru a fi privatizate însă cu costuri mari la nivelul angajaţilor, lucru ce nu va fi acceptat cu uşurinţă de sindicate, în condiţiile lipsei de sinceritate în comunicarea sindicate-guvern.

▲

Radu MĂLUREANU

Conflicte nespectaculoase

O conferinţă cu foarte puţini oameni, în care se discută despre sindicate şi mişcări sindicale, despre greve. Bulgarii spun cum au rezolvat managerii unor complexe industriale o criză gravă. Polonezii, mai puţin afectivi, povestesc despre „starea naţiunii" în Silezia Superioară, şi cum s-a ajuns la un compromis între lucrătorii în industria grea şi manageri. Nemţii, mai descriptivi, încearcă o teorie a sindicatelor din Est, comparativ cu cele din fosta Germanie de Vest, evident mai „civice", mai „raţionale". Ridic şi eu mîna şi zic: „mai bogate, de asemenea". Cehii, bucuroşi nevoie mare de „privatizările de succes", în care „criteriile fundamentale au fost competenţa personalului, eficientizarea resurselor" bla-bla. Credeam că va fi un seminar-conferinţă din care nu voi înţelege nimic şi unde fiecare şi-a făcut tema, adică o plictiseală pentru toţi. Pînă cînd o româncă superbă merge la „tablă", desenează o schemă a mişcărilor sindicale din România, dinamica elitelor şi alte chestii studenţeşti, ca să zică într-un tîrziu aşa, într-o doară, că Miron Cozma conducea o mişcare paramilitară şi că românii trăiau într-un regim de teroare al acestora.

Exultau vesticii participanţi la conferinţă, iar vecinii noştri din est, aprinşi de afirmaţiile româncei, comparau cu toţii progresele din ţările lor în democratizarea societăţii faţă de cît de departe se află România. Cum înţeleg unii dintre noi conflictele devine o problemă mult mai gravă din cauza potenţialului cu care se joacă „orice afirmaţie" de acest gen.

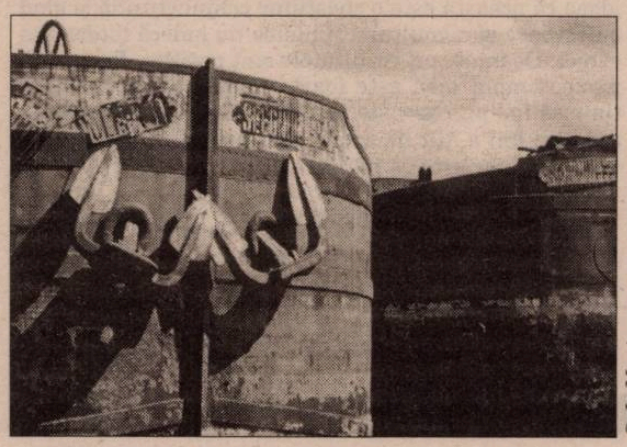

© L. Muntean

În noiembrie anul trecut, 62% din români considerau că există conflicte între bogaţi şi săraci, 60% vedeau un conflict între patroni şi angajaţi, iar 51% considerau că există conflicte între clasa politică şi restul populaţiei. În luna martie 2002, 66% din români văd un conflict între patroni şi angajaţi, 64,3% între bogaţi şi săraci, 50% credeau că există un conflict între clasa politică şi cetăţeni. Cifrele sînt stabile şi arată un potenţial conflictual latent îngrijorător. Un model cauzal al celor înclinaţi să vadă societatea ca fiind prin excelenţă conflictuală ne arată că aceştia sînt pesimişti (ţara se îndreaptă într-o direcţie greşită), egalitarişti, trăiesc mai degrabă în mediul urban, mai puţini pregătiţi/educaţi, şi au suferit o traumă socială (sînt de fapt pierzătorii tranziţiei).

Nu avem revoluţii cu partizani, dar avem o sumă de drame individuale şi o majoritate care se simte ameninţată.

Apare astfel o majoritate covîrşitoare de oameni, inadaptaţi sau inadaptabili societăţii normale, în afara acestei lumi, pe care o numim „normală", nemulţumiţi atît în ce priveşte accesul la resurse cît şi prin lipsa de reprezentare politică. Mulţi nu se simt reprezentaţi, ba chiar se cred în conflict cu cei pe care i-au votat. Angajatorii lor nu sînt de încredere (să nu uităm că deseori „patronul" este statul), îi păcălesc, le iau din salarii, le desfac la întîmplare contractele de muncă. Nu avem revoluţii cu partizani, posturi de radio ilegale, trafic de arme şi stupefiante, Che Guevara, eşarfe peste faţă, sandinişti şi Kalaşnikov, dar avem o sumă de drame individuale, o majoritate care se simte ameninţată (cam 60% din români). Iar dacă aceştia nu vor protesta violent şi organizat, nu e cazul ca „inamicii" să se culce pe ureche.

Politicile de rezolvare a acestei tensiuni latente urmează modelul struţului cu capul în nisip. Românii, ca cetăţeni, au nevoie să înveţe ce este coeziunea socială, ce este un bine comun, ce este administrarea acestuia, ce este adaptarea la problemele şi noile reguli ale jocului, ce este o minoritate şi ce este o majoritate, ce este Europa diversităţii şi ce este bogăţia. Cu alte cuvinte, avem nevoie de o societate coerentă instituţional. Problema este, pînă la urmă, lipsa unor „agenţi socializatori" activi în adaptarea la economia liberală şi democraţie.

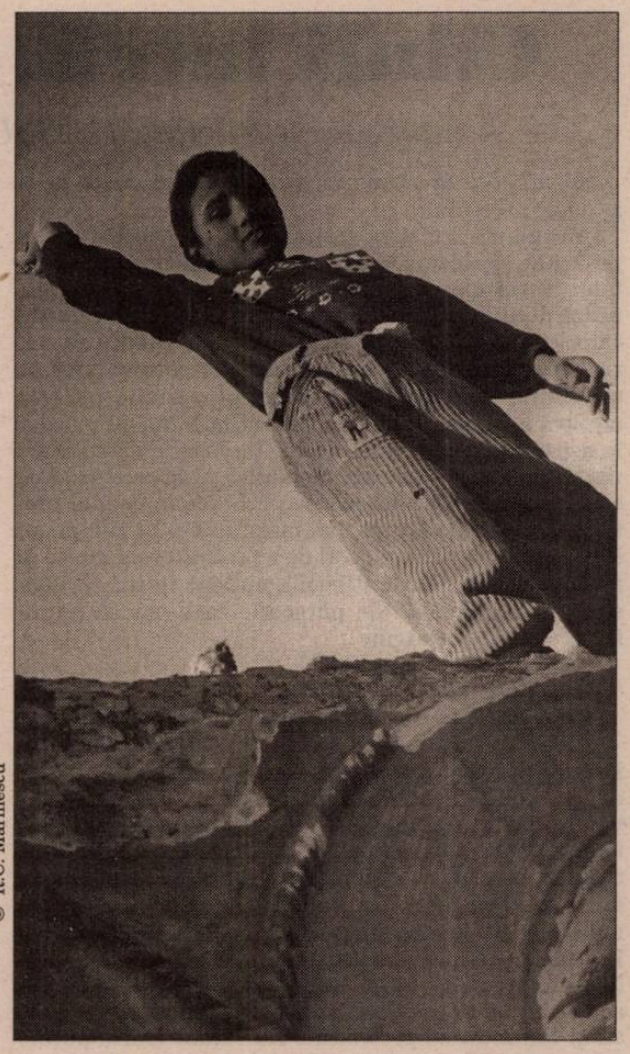

© R.C. Marinescu

Pentru că percepţia că „merge prost" este corectă, nu-i aşa?, dar ea urmează unei decade de reformă şchioapă. Pe jumătate făcute lucrurile, pe jumătate satisfacţia provocată de ele. Şi poate că şi aceste reprezentări conflictualiste sînt doar pe jumătate îndreptăţite. Dar ele există şi tind să se permanentizeze. Să ne mai mirăm că votăm cum votăm?

▲

Claudiu CRĂCIUN

Societatea clandestină

– cum a murit mişcarea studenţească din România şi de ce ar trebui să ne intereseze –

Mişcarea studenţească din România a murit frumos. A murit în anul 2000, odată cu încheierea Marşului împotriva Extremismului desfăşurat între cele două tururi ale alegerilor prezidenţiale. Aproximativ 800 de studenţi au protestat fără cuvinte nu împotriva unui lider politic ci împotriva unui mod de a face politică, consfinţind retragerea lor ca grup dintr-un *polis* disperat şi amăgit de elita politică. De ce?

Învăţămîntul universitar românesc s-a schimbat mult în ultima decadă. Printre altele, aplicarea conceptului de autonomie universitară a mărit confuzia studenţilor şi chiar a universitarilor în legătură cu responsabilităţile instituţionale. Reacţia studenţilor şi-a pierdut astfel ţintele.

Organizaţiile studenţeşti s-au schimbat şi ele. Istoria lor ne prezintă un tablou fascinant în care legitimităţile, resursele şi strategiile se contopesc într-o agitaţie zgomotoasă, dar sterilă. Istoria lor seamănă perfect cu istoria partidelor. Legăturile cu politica nu se rezumă doar la analogii. Numeroşi lideri ai studenţilor au obţinut poziţii în organizaţiile de partid datorită notorietăţii lor sau ajutorului acordat în timpul campaniilor electorale. Aparent nimic greşit, dar în context românesc acest fenomen a avut o miză mult mai mare. Cei mai mulţi activişti se consideră, cu o mîndrie îndreptăţită, parte a societăţii civile, aderînd la principiile de nonpartizanat politic, dublat de o mobilizare la nivel social. Cei care au ales viaţa politică au slăbit considerabil, la nivel simbolic dar şi organizaţional, mişcarea studenţească ca o parte a societăţii civile.

În România a avut loc o *demobilizare* fără *instituţionalizare*. Mişcarea studenţească nu s-a mutat din stradă în sălile de senat. În lipsa posibilităţilor de instituţionalizare internă (în raport cu Ministerul Învăţămîntului şi Universităţile) organizaţiile studenţeşti au ales instituţionalizarea externă şi parţial pe cea civilă. În cazul celei din urmă, mobilul a fost existenţa resurselor şi mai puţin exprimarea unor idei şi principii specific studenţeşti.

De altfel, şi studenţii români sînt aproape de nerecunoscut. Cei mai mulţi frecventează două facultăţi. Ei sînt mult mai motivaţi şi mai serioşi decît generaţia din care am făcut parte (1997-2001). Mă întristez gîndindu-mă la preţul viitor al succesului lor. Aceşti studenţi vor deveni cu siguranţă nişte buni profesionişti, însă nu ştiu cît de buni cetăţeni. Studenţii de astăzi sînt foarte ocupaţi. Cei mai mulţi sînt boemi numai după program şi la ore fixe. Educaţia este extrem de solicitantă. Examene, lucrări, atestate toate fac parte dintr-un joc complet ale cărui puncte vor corespunde în viitor cu cilindrii maşinii cu care vor merge sau cu metrii pătraţi ai casei în care se va locui.

În mediul studenţesc şi universitar *nu mai circulă idei, ci oportunităţi. Proiectul social a fost înlocuit de proiectul individual profesional.* Se pare că pe aproape nimeni nu mai deranjează faptul că Universitatea românească rămîne una dintre cele mai ne-democratice instituţii în care studenţii sînt cel mult toleraţi în senate. Se acceptă faptul că sînt şi vor rămîne feude corupte şi întîrziate ştiinţific. Se acceptă că în loc să *socializeze speranţa,* Universitatea *socializează apatia şi dezinteresul.*

Ce se întîmplă însă cu studenţii străini? Prietenii şi colegii mei din Europa sînt diferiţi şi nu pentru că au mai multe cărţi la dispoziţie. De exemplu, studenţii francezi şi-au întrerupt recent cursurile pentru a scrie pe pereţii instituţiilor „Nike" şi „McDonald's University", ca o reacţie violentă împotriva transformării universităţilor în fabrici de absolvenţi. Noile tendinţe la nivel internaţional au dat educaţiei supremul criteriu de evaluare: *utilitatea* şi *eficienţa* în economia neoliberală şi profund concurenţială a lumii de astăzi. Unii romantici visează la un nou '68 odată cu reacţia împotriva aceastei tendinţe. Foarte posibil! Pentru români '68 este cel mult bibliografie.

Studenţii au devenit boemi numai după program şi la ore fixe, cu ochii în pămînt sau cu ochii în cărţi, nu mai contează, nu mai pun întrebări.

Cert este că studenţii străini re-aderă la valori şi la acţiunea colectivă. Încearcă să dărîme zeul numit *Eficienţa* de pe piedestalul pe care societatea modernă l-a pus. Noi mergem în direcţia opusă, cu ochii în pămînt sau cu ochii în cărţi, nu mai contează, neavînd nici curajul să învăţăm cum să punem întrebări.

Acum urmează secţiunea truisme retorice. Studenţii sînt cetăţenii de astăzi şi liderii de mîine. Cine va distruge mimetismul politicii româneşti şi îi va da o substanţă pentru viitor? Cine va integra *de facto* România în Europa şi o va ajuta să pună condiţii şi să fie creativă în societatea globală de mîine?

Mişcarea studenţească a murit apărînd rămăşiţele unei normalităţi pentru care ea s-a pregătit şi la care a sperat. Studenţii astăzi? O mulţime de indivizi perfect uniformi în imaginea şi neimplicarea lor socială. Conştiinţa politică a fost extirpată. Le mai rămîne, ca şi celorlalţi cetăţeni, „şansa" democraţiei de urnă. Devenim o naţiune de *free riders*, abandonînd statului totul. Societatea românească devine o *societate clandestină faţă de problemele şi soluţiile proprii.* În România, democraţia, participarea, solidaritatea au ajuns toate în raiul idealurilor consumate. Şi pentru că studenţii au fost cei mai tineri şi puternici, ei au purtat sicriul acestora. După aceea au plecat să facă bani...

▲

Magdalena BOIANGIU

„Poporul de la Seattle“

Din secolele trecute s-au preluat manifestaţiile de protest cu cratiţe, cînd, în general, oamenii se plîng că n-au ce mînca, (meschin!), s-au moştenit protestele solitare şi tăcute ale celor care se împotrivesc tiraniei (învechit!), coloanele dezordonate ale partizanilor sau adversarilor unui om politic (manipulate!); mileniul tocmai început expune spectacolul grandios al protestelor organizate de oameni dispunînd de fonduri şi de o mare libertate de mişcare în numele flămînzilor, coloanele dezordonate resping politica şi pe vedetele ei, energia negării e prea puternică pentru a permite analiza unui eventual proiect pozitiv.

Violenţa contestării de la Davos, Seattle, Genova a scos mişcarea antiglobalizării din zona cercetării folclorice, situînd-o în miezul dezbaterii politice. Jurnalista Naomi Klein, care a explicat în volumul *No Logo* îndreptăţirea acestui protest, descria, anul trecut, în *The Nation*, structura organizatorică a mişcării: „Manifestaţiile par lipsite de obiective limpezi, pentru că nu sînt produsul unei mari mişcări omogene, ci al unui agregat de proteste, proteste emise de numeroase mişcări puţin importante, fiecare dintre ele avînd în colimator o mare societate multinaţională (Nike), o anume industrie (cum este agricultura intensivă) sau o nouă iniţiativă comercială (zona de liber-schimb din continentul american). Aceste mişcări cu un scop precis împărtăşesc convingerea că puterea şi bogăţia se concentrează în din ce în ce mai puţine mîini. Bineînţeles, există dezacorduri: cu privire la rolul statului-naţiune, cu privire la posibilitatea capitalismului de a se ameliora, cu privire la rapiditatea cu care trebuie introdusă schimbarea. Dar, în sînul acestor mişcări, se degajă un consens asupra necesităţii de a construi un centru de decizie întemeiat pe comunitate – fie la nivelul sindicatelor, fie la cel al cartierelor sau al autoguvernării aborigene – pentru a contracara puterea societăţilor multinaţionale. În ciuda solului comun, aceste diverse campanii nu au reuşit să se topească într-o mişcare unică, chiar dacă sînt intim legate una de alta, la fel cum un *hotlink* leagă diferite site-uri de pe *web*. Această analogie nu este doar o coincidenţă, ea reflectă schimbările intervenite în modalităţile de organizare politică. Chiar dacă observatorii au subliniat rolul jucat de Internet, ei nu au înţeles decît arareori că tehnologia comunicării facilitează campaniile şi determină, la rîndul ei, imaginea mişcării. Graţie *Net*-ului, mobilizarea se face în condiţiile unei birocraţii reduse şi fără nici un fel de ierarhie; manifestaţiile organizate cu greu sînt înlocuite de o cultură unde schimbul continuu de informaţii nu este structurat şi adeseori spontan. Modelul activistului născut pe străzile de la Seattle reflectă itinerariile descentralizate şi legate între ele ale unui Internet viu“.

În secolul trecut, trenul era personificarea lui Satana. Umanitatea devenise prea zgomotoasă, prea amestecată. Globalizarea naşte aceeaşi reacţie.

Această structură proteică este deocamdată o stavilă în calea dialogului şi a negocierilor: protestul antiglobalizare pare că neagă complet orice legătură cu societatea de unde provine. Şi, totuşi, cum demonstra, tot anul trecut, Barbara Spinelli în *La Stampa*, mişcarea nu este decît o formă de existenţă a lumii depolitizate create de mondializare: „Cei care au citit *Idiotul* lui Dostoievski îşi amintesc, poate, de groaza inspirată ruşilor din secolul trecut de transporturile feroviare. Trenul era personificarea lui Satana; umanitatea devenise prea zgomotoasă, prea amestecată şi nu mai lăsa loc «liniştii spirituale». Mişcările opuse reuniunii G8 de la Genova şi care din 1999 au declanşat asaltul împotriva mondializării nu sînt foarte diferite de această reacţie. Economia a devenit centrală, prioritară şi, plini de optimism, aşteptăm totul de la ea: ca specia umană să devină mai civilizată, ca binefacerile păcii civile să se răspîndească pe pămînt. O bună parte a elitelor industriale au o încredere de nestrămutat în progresul adus de comerţ: trenul mondializării nu este o anticipare a apocalipsei, ci instrumentul prin care planeta va deveni, în sfîrşit, guvernabilă raţional. Evoluţiile rapide din Asia, India, America Latină demonstrează că sînt mulţi cei care profită de pe urma acestei republici mondiale, dar este urgent ca popoarele excluse, începînd cu cele trăind în mizerie în Africa, să aibă şi ele partea lor din beneficii. Liderii ţărilor industrializate nu s-ar opune ideii de a discuta cu «poporul de la Seattle» care ar vrea să oprească mondializarea, devenind principala frînă în calea liberalismului economic, variantă de azi a catolicismului şi marxismului, cerînd mai multă dreptate şi egalitate pe planetă. Protagoniştii evenimentelor de la Genova nu au doar cîteva elemente comune. Sînt complici într-o măsură mai mare decît vor să recunoască: complici în iluzii şi în orbire, în omisiuni ca şi în colaborarea la naşterea celui mai important defect din economia mondială: depolitizarea, deoarece mondializarea implică nu doar uniformizarea comportamentelor economice, ci şi renunţarea la politică. Ea permite mai multă libertate, dar nu este dotată cu nici un guvern, cu atît mai puţin cu un guvern supranaţional, dacă prin guvern înţelegem instanţa care emite legi conform unei constituţii (...) Din economia globalizată lipseşte politica, dar «poporul de la Seattle» nu este preocupat de această absenţă“.

După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, protestele antimondializare şi-au mai pierdut din energie. Nu e clar în ce măsură organizaţia lui Ben Laden este solidară cu «poporul de la Seattle» sau adversara lui. În momentele de cumpănă se observă că acest popor nu există. ▲

Dreptatea sfidată

Criza economică din Argentina a ieşit din pagina întîi a marilor ziare din lume, nu şi din viaţa zilnică a majorităţii populaţiei: neputinţa în găsirea unor soluţii care să oprească căderea în prăpastie influenţează traiul tuturor şi compromite clasa politică în totalitate. Gazetarii scriu că toţi reprezentanţii săi sînt sistematic insultaţi (cel mai des li se spune „Hoţii!“), sînt scuipaţi, se aruncă în ei cu ouă clocite şi nu sînt puţine cazurile cînd se ajunge la pumni. *Le Monde*, 18 martie: „După explozia socială din 20 decembrie şi concertul de cratiţe, cetăţenii şi-au dat seama că le stă în putere să gonească din guvern, în mai puţin de cincisprezece zile, pe puternicul ministru al Economiei şi pe doi preşedinţi de republică“. Din acelaşi ziar aflăm că adeseori poliţia este obligată să intervină. Pînă nu de mult manifestaţiile de protest din Argentina erau împotriva amnistiei de care au beneficiat torţionarii dictaturii militare (1976-1983). „Acum sînt vizaţi şefii partidelor, deputaţii, senatorii, membrii parlamentelor provinciale, dar şi judecătorii Curţii Supreme, consideraţi şi ei corupţi şi responsabili pentru dramatica decădere a Argentinei. (...) Ca să poată ieşi pe stradă, unii dintre ei îşi modifică înfăţişarea, se deghizează, poartă peruci şi ochelari negri“.

Violenţa protestului este explicabilă prin combinaţia explozivă dintre sărăcire şi corupţie: de cîteva luni oamenii care au bani în bancă nu şi-i pot retrage decît cu ţîrîita, iar cei fără bani în bancă – nu mai au nici în buzunare. Iar cei care s-au înfruptat din banul public sînt – deocamdată – stînjeniţi de demonstraţiile de stradă, nu de justiţie. Insultele, scuipatul, ouăle clocite nu pot înlocui dreptatea. Şi cînd dreptatea este mult timp sfidată, ţara devine neguvernabilă.

Claude KARNOOUH

O miză a libertăţii

Chestiunii formulate prin „protestez, deci exist“ (şi nu „sînt“), i s-ar putea răspunde prin „îndur, deci exist“. Dacă aşa e, atunci revista *Dilema* ne invită, nu neapărat cu intenţie, la o reflecţie despre libertate (nu adaug umană, pentru că libertatea este doar umană).

De cînd libertatea a devenit una dintre mizele majore ale gîndirii politice şi sociale a devenit extrem de dificil de definit noţiunea, pentru că ne confruntăm neîncetat cu limitele ei. În teorie, libertatea nu e compatibilă cu limitele, deoarece libertatea, ca şi suveranitatea, este sau nu este; nu poţi avea doar jumătate de suveranitate, pentru că asta înseamnă sclavie deghizată, nici nu poţi iubi pe jumătate sau pe sfert şi bărbatul sau femeia căruia partenerul i-ar spune că e iubit pe jumătate ar avea un bun motiv de despărţire.

Totuşi, o libertate integrală pentru unul nu poate fi o libertate totală şi pentru celălalt. De aceea în raportul fundamental al relaţiilor umane, intersubiectivitatea şi libertatea nu pot fi concepute decît în relaţia unde libertatea unuia înseamnă simultan alienarea celuilalt. Or, tocmai caracterul esenţial şi de nedepăşit care articulează această libertate, niciodată absolută, ci restrînsă, deci ameninţată constant, se numeşte contract. Contractul nu este deci garanţia libertăţii în totalitatea ei, ci limitele libertăţii şi sfîrşitul ei, întotdeauna posibil. De aceea democraţia întemeiată pe un contract este o luptă permanentă, o luptă de fiecare zi, pentru a nu permite ca, sub forma ei contractuală, libertatea să cadă în paragină. În contract, această luptă a căpătat numele de drept constituţional şi de ansamblu al drepturilor pozitive, definite ca drept civil, oricînd posibil de a fi revizuite, din moment ce dreptul devine instrument al alienării. Şi atunci de ce să protesteze unii dacă modernitatea a inventat această libertate specială prin care fiecăruia i se garantează dreptul de a face, de a spune şi de a poseda fără a aduce atingere aceloraşi garanţii date celuilalt?

Să observăm că protestul, contestaţia, revolta sînt fenomene intrinseci istoriei umanităţii, pentru că, de fapt, libertatea nu a existat niciodată cu adevărat ca autoîmplinire în relaţia specială sau, cum spunea un umorist, toţi oamenii sînt liberi, dar unii sînt mult mai liberi decît alţii. Or, istoria protestului, istoria luptei împotriva constrîngerii este totodată istoria libertăţii, repetată la infinit, de îndată ce această libertate este batjocorită, uneori chiar de aceia care odată au apărat-o. Această istorie se desfăşoară de la Antigona la dizidenţii contemporani de toate felurile, de la Spartacus la exploataţii tuturor regimurilor, sub toate culorile, de la Jan Hus la războiul ţăranilor condus de Thomas Münzer, pînă la cel al hughenoţilor împotriva lui Ludovic al XIV-lea, de la revolta de pe „Bounty“ pînă la cea de pe „Potemkin“.

În ultimă instanţă, existenţa revelată de cel sau de cei care protestează împotriva unei *doxa* este cea a libertăţii, întotdeauna fragilă, continuu primejduită şi deci mereu de recucerit. ▲

© V. Thiery

Anca MANOLESCU

Lumi ale diversităţii religioase

S-a spus de multe ori că, din punct de vedere religios şi spiritual, vremea de faţă seamănă întrucîtva cu ceea ce azi numim primele secole creştine. Le numim, evident, astfel pentru că tradiţia creştină, care a participat în mod decisiv la construirea Europei, care a avut puterea de a modela şi de a da coerenţă lumii, iar mai tîrziu lumilor, europene, această tradiţie îşi constituia pe atunci, în secolele I-IV, marile repere. Miezul dens al revelaţiei sale era comentat, desfăşurat, făcut să iradieze: se trasau atunci principalele ei dimensiuni teologice şi contemplative, se experimentau atunci soluţii de viaţă ascetică şi comunitară ce au rămas exemplare, se defineau instituţii, ecleziastice şi laice, comportamente şi moduri de gîndire pe care în parte le moştenim, noi tipuri de raport cu lumea de dincolo. De aceea, europeni, interesaţi ori nu de religios, obişnuim să vorbim despre primele secole creştine: ele sînt în fond primele secole ale „erei noastre".

Dar dacă privim lucrurile nu din perspectiva duratei lungi, ci de mai aproape, dacă luăm în seamă propriu-zis epoca de început a erei noastre ne aflăm în faţa unei lumi foarte colorate, în care creştinismul nu este decît una dintre multele căi spirituale active: o lume în care diversitatea spirituală e frapantă, o lume în care circulaţia, dezbaterea, concurenţa, reciproca influenţă, sincretismele, definirea şi redefinirea religiilor, a căutărilor, a şcolilor de înţelepciune sînt uimitoare. Tipul de *oikumene* elenistică, iar apoi pacea romană creaseră o societate religios plurală şi comunicantă. O societate în care întîlnirea cultelor, a filozofiilor din Orient şi Occident (ceea ce însemna Mediterana) devenise o trăsătură evidentă. În această privinţă, Alexandria e oraşul emblematic, mediul prin excelenţă al concomitenţelor şi al schimburilor spirituale. Aici, Ammonius Saccas îi are elevi, în sec. III, pe Origen, figură esenţială pentru exegeza şi gîndirea creştină, şi pe Plotin, marele neoplatonician pasionat de Unu. Cu două sute de ani înainte, Filon comentează aici Vechiul Testament: o face ca adept al tradiţiei ebraice şi ca adept al filozofiei elene, propunînd un tip de lectură simbolică şi mistică a Scripturilor pe care o vor prelua nu coreligionarii săi, ci o lungă şi prestigioasă linie de exegeţi creştini. Pornind de la Filon, creştinsimul a putut adapta şi asimila înţelepciunea greacă, a putut face din ea un instrument de investigare al propriului său adevăr. Cîteva decenii după Filon, tradiţia ebraică însăşi va trebui şi va izbuti să opereze o adaptare extraordinară, extrem de creatoare: intrată în exil, ea îşi va centra de acum înainte logica spirituală pe Tora, iar nu pe Templu.

Duşmani, dar interesaţi unul de celălalt

Probabil că fenomenul cel mai spectaculos în ce priveşte diversitatea şi capacitatea de asimilare este gnoza: atît de variată şi totuşi atît de distinctă ca tonalitate faţă de alte orientări spirituale, ea se hrăneşte din date ebraice, iraniene, elene, creştine, se grefează pe marile tradiţii ale antichităţii ori pe creştinsimul auroral. Căile de salvare şi căile de cunoaştere, într-o luxuriantă dezvoltare, se mişcă între delimitări gata de a deveni conflict şi schiţe de conciliere. Ne aflăm, spune Henri-Charles Puech *(En quête de la gnose*, 1978), în faţa unei lumi pe cale de a se transforma radical, o lume agitată de curente surde, care încearcă – toate – să o explice, dar mai ales să o depăşească. E o vastă şi policromă aspiraţie către transcendenţă, unde, fie prin colegialitate, fie prin polemică, actorii spirituali comunică şi se stimulează unii pe ceilalţi. În capitolul dedicat lui Plotin („Position spirituelle et signification de Plotin"), H.-Ch. Puech menţionează un episod care, după el, are o pronunţată însemnătate simbolică. „Ştim prin Porfir că, la începutul anului 243, Plotin, în vîrstă de treizeci şi nouă de ani, s-a înrolat în armata lui Gordian al III-lea pentru «a încerca să obţină o cunoaştere directă a filozofiei practicate de perşi şi a celei ce era preţuită de către indieni» şi că a participat pînă la dezastrul din februarie 244, la campania din Mesopotamia împotriva regelui persan Sapor. Putem considera acum probabil faptul că în rîndurile armatei lui Sapor, contra căreia mergea Plotin, se afla Mani, întemeietorul uneia dintre acele religii noi gata să invadeze Europa. Occidentul îl atrăgea ca viitor teritoriu de propagandă, dar şi ca patrie a acelei ştiinţe elene pe care se străduia să o integreze în gnoza sa, ori în cadrele căreia avea ambiţia să-şi formuleze propria revelaţie... Prezenţa simultană şi fortuită a lui Plotin şi a lui Mani pe frontul celor două armate duşmane are pentru noi un sens puternic: occidentalul merge către oriental, orientalul către occidental, duşmani, dar interesaţi unul de celălalt. Filozoful intelectului *(noûs)*, al Raţiunii greceşti îl înfruntă pe apostolul unei Ştiinţe mistice care este, şi ea, emanată de Nous, «de Spiritul luminii»". Episodul constituie o bună metaforă pentru opoziţiile care, situate şi înţelese la nivel metafizic, devin complementare, aspecte diferite ale unei unice realităţi.

Astăzi, ca şi atunci, problema diversităţii şi a convieţuirii religioase se pune din ce în ce mai apăsat. 11 septembrie, conflictul israelo-palestinian sînt variante explozive ale acestei probleme: sînt variante în care cei ce se confruntă sînt lipsiţi de cealaltă dimensiune, a interesului de a se cunoaşte unul pe celălalt. Asemenea variante nu fac decît *să utilizeze subaltern* diferenţa religioasă într-un conflict de putere brută. Puterea spiritului care armonizează diferenţa e făcută să decline în putere a forţei care încearcă să expulzeze diferenţa. Finalul citatului din H.-Ch. Puech arată însă în ce măsură marşul duşmanilor nu este decît faţa distorsionată, în mod tragic şi ignorant, a unei convergenţe.

Teoretizarea fărîmiţării

Sigur că imensa majoritate dintre noi nu avem acea cunoaştere metafizică *operantă* care dă acces deplin la ţinta transcendentă spre care converg religiile. Dar fie că presimţim ori nu această convergenţă, trăim cu toţii într-un mediu care nu mai este de mult monocolor din punct de vedere spiritual şi care ne obligă să luăm în calcul pe celălalt. Diversitatea religioasă e un dat al experienţei curente, care schimbă treptat mentalitatea generală. Un număr din 1997 al revistei *Concilium* (revistă internaţională de teologie) are ca temă „Biserica în bucăţi". Luînd seama nu numai la fărămiţarea lumii actuale ci şi la teoretizările ei postmoderne, teologi occidentali analizează, din acest punct de vedere, situaţia însăşi a Bisericii creştine. În ce raport se află astăzi unitatea spirituală a *ecclesiei* cu variantele ei socio-culturale din ce în ce mai pestriţe, cu „fragmentele" ei? se întreabă contribuitorii numărului. Dincolo însă de tema creştină, ei vorbesc despre noua situaţie a religiilor şi a culturilor. Profesorul Miklós Tomka („Fărîmiţarea lumii empirice moderne"): „Nimeni nu mai poate închide astăzi ochii asupra existenţei altor concepţii despre lume decît a sa proprie. Nimeni nu mai îşi poate considera tradiţia drept singura adevărată. Culturile, altă dată străine, exotice, apar în propria noastră ţară..." Omul obişnuit, credincios ori nu, ca şi teologul sînt puşi în faţa acestui fapt şi trebuie să îl asume. După sociologul Jean-Paul Willaime („Frontiere în Europa şi frontierele Europei: dimensiunile lor religioase") aici stă una dintre caracteristicile actuale ale religiosului: „Astăzi, recunoaşterea pluralismului religios nu mai are loc doar la nivel instituţional, ci şi la nivelul culturii şi al mentalităţilor. Din ce în ce mai multe persoane părăsesc punctul de vedere exclusivist şi admit nu doar că există şi alte religii decît a lor proprie, dar şi că aceste religii îşi au adevărul lor: în 1994, doar 16 la sută dintre francezii mai vîrstnici de 18 ani considerau că „nu există decît o singură religie care să fie adevărată" (sondaj CSA-*Le Monde)*. După Enzo Pace, aceeaşi atitudine o aveau, în 1990, 37 la sută dintre italieni. Chiar dacă, de la o ţară la alta, punctul de vedere relativist e răspîndit în grade variabile, el a devenit majoritar şi aceasta constituie o mutaţie importantă a sentimentului religios contemporan."

Sociologul poate, iată, studia şi descrie acceptarea pluralismului religios aplicîndu-i eticheta de „relativism". E totuşi puţin straniu că doctrine şi angajări ce privesc absolutul sînt atît de uşor catalogate sub specia relativului. O dată părăsit exclusivismul religios, singura atitudine posibilă să fie oare cea a unui nonşalant relativism? Toleranţa religioasă să nu aibă astăzi decît chipul unei toleranţe în vid, indiferentă la substanţa a ceea ce tolerează? Evident că, ţinut probabil de „obiectivitatea ştiinţifică", specialistul în ştiinţele sociale nu îşi permite judecăţi de valoare; el nu îşi permite să investigheze natura adevărului la care se referă religiile. Constată doar că la întrebarea „există doar o singură religie care să fie adevărată?" din ce în ce mai mulţi subiecţi (angajaţi religios) răspund negativ. De aici induce că există tot atîtea adevăruri cîte religii, deci că e vorba despre adevăruri relative, şi pune în seama intervievaţilor această concepţie. E limpede că aici nu intervine nici o judecată de valoare!

Lumea de azi seamănă, ca pregnanţă a diversităţii religioase, cu cea a antichităţii tîrzii. Dar lumea de azi are totuşi o trăsătură care o face cu totul singulară. O spunea, printre atîţia alţii, istoricul Jean Delumeau: „Cred că situaţia Occidentului e inedită. Majoritatea oamenilor sînt agnostici: e prima oară în istorie cînd se produce o asemenea situaţie" („L'ère de la libre adhésion", în numărul special din 1999 al revistei *Télérama*: „Le XXI-e siècle sera-t-il religieux?"). E prima oară în istorie cînd raportarea la transcendent, pe o cale sau alta, sub chipuri oricît de diverse, nu mai este un dat comun, general acceptat, care să facă parte din experienţa unanimă. Lumea în care ne mişcăm, lumea pe care o gîndim şi în care ne gîndim pe noi înşine a devenit preponderent plană, lipsită de adîncime şi de înălţime. Într-un asemenea model de lume, religiile nu mai au cum să tindă către un pol unic, către un adevăr unic. De fapt, într-un asemenea model de lume, ele nu prea mai au la ce să tindă.

Dacă vrei totuşi să iei în serios religiile, ai nevoie de un alt model: un model în care lumea e organizată de o verticală ce decurge din transcendent. Iar atunci convergenţa devine nu numai imaginabilă, ci şi practicabilă. Devine nu numai un exerciţiu de generozitate, ci şi un exerciţiu de cunoaştere. Iată cum sună, în termenii lui Berdiaev *(Împărăţia lui Dumnezeu şi împărăţia cezarului*, cap. VI: „Contradicţiile libertăţii"), o asemenea soluţie. „Toleranţa religioasă e legată de faptul că adevărul este infinit şi deschide un drum infinit, iar transformarea adevărului în ceva finit, ca în cazul intoleranţei şi fanatismului, reprezintă în fond trădarea adevărului... Atunci cînd nu implică indiferentismul, toleranţa reprezintă o mişcare la infinit. Şi nici un om nu se poate considera în posesia adevărului deplin şi definitiv". În această lectură, toleranţa, acceptarea pluralismului religios devine o valoare activă – şi esenţială – a fiecărei religii, e atitudine umană adecvată ţintei.

▲

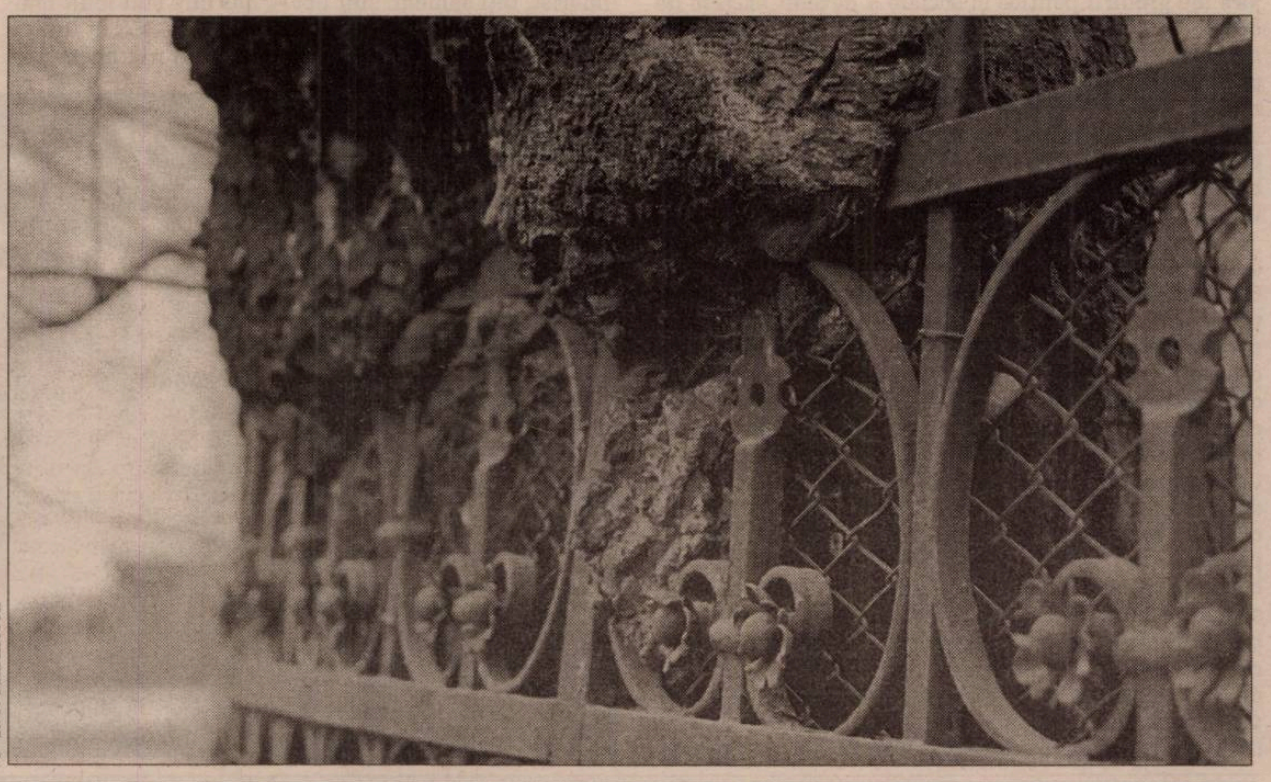

© R.C. Marinescu

Daniel DĂIANU

„Șocul francez“: o interpretare*

Prezența lui Jean-Marie Le Pen în cel de al doilea tur al alegerilor prezidențiale din Franța nu poate fi uitată, deși rezultatul final a arătat că procentul pe care el poate conta este totuși limitat. Faptul că și în alte țări europene democratice și îmbelșugate extremismul – de obicei legat de crize economice și de mentalități primitive – devine o forță politică nu poate fi doar un capriciu electoral, ci – probabil – semnalul deplasării cerințelor formulate de popor la adresa clasei politice. Diabolizarea extremismului poate avea un efect pervers: reprezentanții celor care vor să introducă forța în dialogul politic se prezintă ca victime ale posesorilor de acum ai puterii. Statutul de victimă coagulează simpatii de la toți cei nemulțumiți și amînă interesul pentru ceea ce își propune să facă victima de azi după ce își va lecui rănile. În analizele din ultimele săptămîni, stimulate de victoria lui Le Pen și de uciderea lui Pym Fortuyn – extremistul olandez cu perspectiva unei victorii electorale – extremismul este din ce în ce mai des echivalat cu o boală. Se pune deci problema corectitudinii diagnosticului și a tratamentului: uneori leacul e mai periculos decît boala.

*Problemă de actualitate a Europei, importantă pentru viitorul Uniunii Europene în perspectiva extinderii, ascensiunea politică a extremismului este importantă și pentru politica țărilor care asimilează structurile democratice. Ne place să credem că orice politică are ca temei o dezbatere de idei, dezbatere pe care o începem în acest număr și unde, în numerele viitoare, îi invităm pe toți cei interesați. (**M. B.**)*

Ascensiunea lui Jean Marie Le Pen în turul doi al alegerilor prezidențiale a fost un șoc puternic. Oameni politici și specialiști, din Franța sau de aiurea, s-au grăbit să găsească explicații la ceea ce multă lume a considerat a fi un „seism politic“. Există tentația de a motiva acest rezultat printr-o incursiune în specificul național francez. Dar ascensiunea extremei drepte în Franța poate fi plasată într-o perspectivă mai largă.

Extrema dreaptă e, de ceva vreme, în ascensiune în Europa, iar participarea ei la guvernele de coaliție din Austria și Italia ar fi trebuit sa fie receptată ca un semn prevestitor. În mod surprinzător, cînd sondajele înregistrau o simpatie tot mai mare pentru extrema dreaptă în sînul electoratului, fenomenul era considerat o excepție locală sau națională, iar cauzele mai adînci erau ascunse sub preș. E dificil de potrivit imaginea prosperității materiale din țările membre ale Uniuni Europene, unde se presupune că democrația are fortificații solide, cu ceea ce se consideră a fi o gravă anomalie politică. Ar trebui spus că, după 1989, dezbaterea cu privire la amenințarea partidelor extremiste a vizat în primul rînd statele postcomuniste, presupuse a avea instituții democratice fragile.

Prin urmare, se pune o întrebare gravă: cum de a „crescut“ extrema dreaptă în atîtea state europene, de atîta timp, în dauna *establishment*-ului politic. Și, în aceeași ordine de idei, cum de s-au fragmentat principalele partide (mai ales cele de stînga), ceea ce i-a permis lui Le Pen să ia locul doi, după Chirac. Și această fărîmițare cere o explicație plauzibilă.

Unul dintre cuvintele-cheie în timpul campaniei din Franța a fost *securité* (siguranță). Atît Chirac cît și Le Pen au folosit problema siguranței ca pe o mașinărie de obținut voturi. Creșterea criminalității din ultimii ani și dificultatea de a-i integra pe imigranți în comunitățile locale au creat multor cetățeni francezi un sentiment de nesiguranță și au alimentat atitudinile xenofobe. Această situație este resimțită din ce în ce mai acut și în alte state europene, influențînd și acolo votul. Populația îmbătrînește și nevoia de forță de muncă tînără (care nu poate veni decît din exterior) face ca *integrarea* imigranților să devină una dintre principalele provocări politice și economice în statele europene. François Heisbourg, unul din cei mai influenți analiști politici, consideră că această *integrare* este cheia stabilității sociale din Europa.

Dar *siguranța* are și o conotație mai subtilă, legată de capacitatea indivizilor de a se adapta la presiunea indusă de schimbările rapide din societatea (economia) modernă. Tot mai mulți cetățeni se simt tot mai nesiguri, amenințați cu pierderea slujbei: ei nu-și pot recicla cunoștințele profesionale, fiindcă nu aparțin sectoarelor unde progresul tehnologic creează locuri de muncă; iar cei rămași pe dinafară pot reacționa, într-un fel sau altul. După cum observa cu subtilitate Robert Reich, echilibrul dintre a fi și a avea (a avea mijloacele necesare traiului și a trăi) este mai greu de realizat din cauza logicii noii economii *(The Future of Success,* New York, Vintage, 2001, p. 5). Francezii înșiși au introdus în vocabularul lor politic termenul de *„les exclus“*; iar această expresie cîștigă teren peste tot în lume, inclusiv în SUA, atunci cînd este vorba despre cei rămași fără un rost.

Sentimentul de pierdere a siguranței economice poate fi legat și de globalizare, deoarece aceasta influențează felul de viață, modelele organizaționale și funcționarea statului de asistență socială (*welfare state*). Globalizarea, determinată de progresul tehnologic și de politicile de dereglementare (liberalizare) a piețelor din întreaga lume, are avantajele ei, dar prin fragmentarea societății poate distruge liantul social; totodată, poate răspîndi crize economice, prin efectul de contagiune. Fractura socială este cu atît mai periculoasă cu cît distribuția beneficiilor este percepută ca inechitabilă de un număr tot mai mare de oameni.

Cum pot fi introduse interesele cetățenilor în acest tablou? În ultimul deceniu, principalele formațiuni politice din Europa de Vest nu prea s-au priceput să răspundă grijilor oamenilor, temerilor și intereselor lor. Iar această realitate este confirmată de o tendință de desprindere a electoratului de aceste formațiuni politice, fenomen explicabil și prin „deficitul democratic“ apărut în relația cu birocrația UE de la Bruxelles. Mai există însă și un alt element din arena politică care merită atenție: în ultima vreme s-a micșorat semnificativ distanța dintre platformele politice (ideologiile) de centru-stînga și cele de centru-dreapta. Anularea parțială a diferențelor poate fi utilă uneori. Dar poate crea confuzii și poate avea un recul periculos într-un mediu neomogen, unde interesele și preferințele cetățenilor sînt diferite și reclamă o articulare politică diferită.

Poate că apropierea doctrinară a fost inevitabilă după căderea comunismului, cînd simplificarea excesivă, „sfîrșitul istoriei“ (profețit de Francis Fukuyama), reflectau euforia generală. O altă rațiune a fost, probabil, încercarea de a găsi politici pragmatice – sub presiunea globalizării – exprimată prin cea de „a treia cale“ formulată de social-democrație. Dar, tezele lui Anthony Giddens, deși incitante din punct de vedere intelectual, adoptate cu entuziasm de un Tony Blair, Gerhard Schroeder și pînă la urmă, chiar de Lionel Jospin, au încurcat destui alegători social-democrați din Europa. De acest sentiment al confuziei au profitat partidele extremiste. E elocvent și ilustrează confuzia pomenită faptul că grupările trotkiste au acumulat mai mult de 10% din voturi în primul scrutin prezidențial. Probabil că pentru aducerea la zi a social-democrației, pentru asigurarea performanțelor economice, sînt necesare și ingrediente de tipul „a treia cale“, dar e limpede că electoratul de centru-stînga a fost cel mai derutat.

Se impun două noi întrebări: ce urmează? Și este America (SUA) altfel decît Europa, există acolo capacitatea de a gestiona altfel stînjenitoarea boală a extremismului? În măsura în care această boală este considerată un episod inevitabil în procesul de adaptare a societății la epoca post-modernă, căutarea răspunsurilor la aceste întrebări pare a fi, în bună măsură, un exercițiu inutil. Dar dacă ne gîndim la învățămintele istoriei ne dăm seama că o asemenea abordare ar fi o autoamăgire. Răspunsuri la cele două întrebări sînt necesare.

Prin dinamismul lor economic (din anii '90, în special), prin flexibilitatea de pe piața muncii, prin capacitatea de a-i integra pe imigranți, Statele Unite (care sînt o țară de imigranți...) au izbutit să gestioneze cu mai mult succes parcursul accidentat al globalizării. Pe de altă parte, și în SUA activitatea economică și-a încetinit elanul, la începutul noului deceniu existînd semne ale stagnării; se accentuează totodată tendința de protecționism comercial, cu reverberații mondiale. O stagnare economică de durată sau o relansare firavă și prelungirea războiului împotriva terorismului ar putea favoriza dezvoltarea ideilor din panoplia lui Patrick Buchanan. Deși aceste idei sînt prezente și la o parte a electoratului republican, ele ar putea provoca mutații politice nu lipsite de importanță.

În Europa occidentală, partidele care au dominat scena politică au un drum greu în față; ele trebuie să renunțe la starea de automulțumire sau pasivitate programatică pentru a-și recompune identitățile politice. Asta ar însemna o mai bună definire a politicilor publice, care ar trebui să se adreseze într-un mod mai clar, direct și eficient nevoilor oamenilor. Nu va fi simplu, pentru că statele europene se confruntă cu reforme instituționale și de altă natură impuse de apartenența la UE și apoi de extinderea Uniunii, într-o perioadă economică dificilă și plină de incertitudini politice majore. Nu trebuie omis faptul că, la începutul lunii aprilie, terorismul politic a lovit din nou în Italia prin asasinarea unui consilier guvernamental. Alegerile legislative din Germania, din toamnă, vor fi un nou semnal în privința direcției spre care se îndreaptă dinamica politică de pe vechiul continent. În mod cert, ascensiunea extremismului politic în democrațiile „vechi“ este îngrijorătoare din perspectiva fragilității democrației din statele în tranziție.

Un răspuns mai clar în ceea ce privește extremismul nu poate fi dat pînă cînd nu vor fi revăzute unele reguli ale „jocului“ în sistemul economic internațional și unele mecanisme ale globalizării. Comerțul, fluxurile de capital, asistența financiară trebuie să ajute statele sărace să învingă capcana subdezvoltării; totodată, este bine să nu crească numărul marginalizaților/frustraților din țările bogate. Altfel, dușmani ai globalizării vor îngroșa rîndurile grupărilor și partidelor extremiste. Și atît extrema dreaptă cît și cea stîngă se vor folosi de șansa de a deveni vizibile în Europa. Printre consecințe vor fi îngreunarea procesului de extindere a UE și generarea unor noi tensiuni.

* Versiune a textului în engleză care a apărut în *Nine'O'-Clock,* 30 aprilie, 2002. ▲

Augustin IOAN

Despre o revistă nemeritat de frumoasă

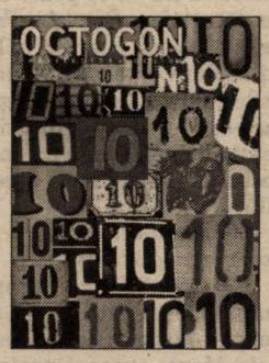

De fiecare dată cînd a fost recenzat vreunul dintre cele zece numere ale revistei *Octogon*, accentul a fost pus cu îndreptățire pe aspectul său luxuriant, uneori excesiv, intoxicant de estetizat. Revista, ca și sora ei mai mare de la Budapesta, își propune să aducă în prim planul mediatic ceva ce acestuia îi lipsește: calitate vizuală. Dar, dintr-un soi de disperare în raport cu fondul, forma exagerează – poate. Nu este delicat să începi prezentarea unui număr aniversar cu o critică, s-ar zice; dar punctul meu de vedere este acela că tocmai o asemenea formă pare să împiedice, culmea, văzul să ajungă și la cealaltă parte, cel puțin la fel de interesantă, a revistei: textul. Sînt frunzărite de către recenzori paginile îmbietoare și sînt citate, poate, cîteva titluri.

Întîrziind cu prezentarea acestui număr, am avut norocul să pot citi deja cronichetele adresate lui de către celelalte reviste care l-au semnalat. Nu există nici o discuție serioasă pe seama cîtorva texte ale acestui număr (ale oricărui altuia, de fapt), ci doar politețe dezangajată, chiar simpatie, dar atît. Or, s-au publicat de-a lungul celor aproape trei ani de apariție texte incendiare, chiar manifeste, oricum însă multe texte critice sau interpretări de substanță academică. S-a pus chiar problema unei antologii de text *Octogon*. Ele, textele, meritau o discuție în presa noastră culturală; or, aceasta se complace încă – păgubos – într-un autism al domeniilor, genurilor și speciilor, al redacțiilor și, mai cu seamă, al culturii vs. realității „de pe teren“.

O revistă de arhitectură nu își poate permite acest lux. Ea trebuie să se învecineze atît cu „înalta“ cultură (care o repudiază cel mai adesea) și cu realitatea de „joasă“ extracție, sau de grad zero. În acest număr doar, aveți, distinși artiști și oameni de cultură, discuția despre fotografie a americancei Jennifer Friedlander, care face cuplu (chiar dacă sînt plasate despărțit în revistă) cu fotografiile extrem de interesante ale dlui Kiraly; este textul Celiei Ghyka despre spațiul public bucureștean, care prelungește cumva o anterioară demonstrație a sa despre Calea Victoriei, publicată tot în *Octogon* ; este un studiu serios și îngrijorat al unui tînăr arhitect, Gabriel Szekelyi, despre „noile palate ale Timișoarei“ sale natale (bănuiți despre ce palate e vorba, mai cu seamă că *Octogon* este singura publicație de arhitectură care a prezentat constant fenomenul arhitecturii greșit numite „țigănești“, atît din România, cît și din Basarabia); aveți, în fine, o introducere într-o temă gravă, aceea a soluțiilor posibile pentru cartierele de blocuri românești (că tot pomenirăm de Ground Zero), venind de la Ioana Teodorescu, tînăr și distins universitar cu studii la Cambridge și acum bursier Getty-NEC. Peste acest nivel se poate, desigur – dar cer prea mult, poate! – ca însăși arhitectura de bună calitate ilustrată aici, de la premiile europene de arhitectură la conversiile remarcabile ale colegilor timișoreni I. Andreescu și V. Gaivoronski (una proiectată pentru San Gimignano, Italia) să facă subiectul unor comentarii elevate în presa culturală. Are tot ce îi trebuie pentru asta. Iar modul de prezentare în *Octogon* este aproape flamboaiant de bun.

Desigur, revista se adresează cititorilor săi, dintre care mulți nu sînt arhitecți, ci doar iubitori de frumos. Dar cecitatea presei culturale autohtone la temele propuse dinspre arhitectură este de-a dreptul îngrijorătoare și, mă tem, se accentuează cu vîrsta. *Octogon* își vede însă de treabă și își construiește nișa lui, vînarea sa de vînt. Să ne revedem cu bine peste încă zece numere, așadar. ▲

„Domnule, nu am caş cu mine!“

– interviu cu Joaquín GARRIGÓS –

Pe 9 aprilie, Institutul Cervantes din Bucureşti a organizat o întîlnire cu traducătorul spaniol Joaquín Garrigós, un personaj insolit nu doar în România (din afara filierelor consacrate şi intereselor oficializate), dar şi în Spania (cine s-a mai apucat să traducă literatură română interbelică, s-o propună editurilor mai deloc interesate de cărţi în afara colecţiilor şi interesului public imediat?). Garrigós a tradus din româneşte în spaniolă într-un răstimp de doar zece ani multe dintre cărţile lui Mircea Eliade (Domnişoara Christina, Nuntă în cer, Şantier, India, Noaptea de Sînziene, Huliganii, Tinereţe fără tinereţe, Nouăsprezece trandafiri, Maitreyi, Povestiri fantastice, Jurnal, Jurnalul portughez), *Emil Cioran* (Amurgul gîndurilor, Cartea amăgirilor, Îndreptar pătimaş), *Liviu Rebreanu* (Ciuleandra), *Norman Manea* (Plicul negru), *Camil Petrescu* (Patul lui Procust). *În ciuda serviciilor enorme pe care le face literaturii române, Garrigós a rămas un „independent“ ce urmăreşte literatura interbelică românească mai degrabă decît pe cea de azi, caută adevărata literatură de sertar şi restituirile veritabile, nedînd mare atenţie recomandărilor oficiale. Probabil din acest motiv vizitele profesionale în România le face pe cheltuială proprie, fără să poată beneficia nici măcar de facilităţile date de o invitaţie oficială. Şi, oricîtă nemulţumire ne-ar produce lipsa de gust a traducătorului spaniol pentru literatura care se scrie azi la noi (în afara memorialisticii), el ar trebui sprijinit direct şi cu discernămînt de organismele oficiale care au în statut sintagma din ce în ce mai golită de semnificaţie „susţinerea culturii române“.*

Aţi tradus mai mult de 20 de cărţi româneşti în spaniolă. De unde pasiunea aceasta pentru literatura română?

Nu ştiu dacă am început să traduc din pasiune. Eu sînt lingvist de meserie, am făcut lingvistică romanică şi singura limbă romanică pe care nu o cunoşteam era româna. Limba română a fost cea care m-a entuziasmat din punct de vedere filologic, datorită singularităţii sale. Trecerea spre literatură am făcut-o ca simplu cititor. Nu sînt un expert în literatură. Am început să traduc din româneşte atunci cînd l-am descoperit pe Mircea Eliade. În 1991 a fost editată o ediţie Eliade la Editura Fundaţiei Culturale Române pe care am cumpărat-o. Am citit *Domnişoara Cristina*, *Şarpele*, am căutat *La ţigănci*. Am descoperit o lume fabuloasă şi total neaşteptată pe care am vrut să o transpun în spaniolă. Acesta a fost începutul. Apoi am citit din ce în ce mai mult interesîndu-mă mai ales de epoca dintre cele două războaie. Cred că este o mare literatură şi probabil dacă *Patul lui Procust* ar fi fost tradus şi ar fi existat în librăriile occidentale din anii '30 ar fi fost la înălţimea marii literaturi care se scria atunci în Occident. Tocmai am terminat de tradus şi alcătuit în spaniolă o antologie din Vasile Voiculescu. Acum am venit în România şi ca să aflu cine sînt moştenitorii drepturilor de autor, să vorbesc cu ei.

Cunoaşteţi noua literatură română? Vă gîndiţi să traduceţi din ea? Aţi citit, de pildă, traducerea în spaniolă a volumului de povestiri Nostalgia *de Mircea Cărtărescu?*

Am citit *Nostalgia* care era deja tradusă în spaniolă şi vreo 40 de pagini din *Orbitor*, pe care nu am putut s-o duc pînă la capăt. Nu mi-a plăcut. Nu vreau să spun că nu e un mare scriitor, însă cartea nu m-a prins. Aş spune, ca să fiu sincer, că ceea ce se scrie azi în România nu mă interesează prea tare, pentru că mi se pare foarte contaminat mai ales de literatura americană. Se scrie într-un soi de *romanglish*. Nu am citit decît fragmentar şi selectiv literatura tinerilor, dar văd această tendinţă mai mult în presa culturală unde ei se regăsesc.

Poate ar trebui să daţi exemple, mie mi se pare că, şi atunci cînd scriu în presă, Cărtărescu, Ioan Es. Pop, Simona Popescu, Adrian Oţoiu, Daniel Bănulescu şi mulţi alţii scriu foarte bine; poate vă gîndiţi la alt gen de presă, nu la cea culturală, în care cel puţin scriitorii menţionaţi scriu foarte rar...

Mărturisesc că nu rezonez deloc la noua literatură română şi probabil e vina mea. Ce vreau să spun însă este că limbajul în care se scrie azi în presa românească este cel mai adesea ilizibil. Nu am citit *Dilema*, dar ce am citit este scris într-o limbă, cum spuneam, contaminată de cea engleză şi care nu are nimic în comun cu limba lui Camil Petrescu sau Cioran, sau chiar cu limba mai puţin literară a unui Iorgu Iordan sau Alexandru Rosetti. Bogăţia aceasta lingvistică eu n-o mai găsesc nici în presa românească, nici în literatura de azi. Acum cîţiva ani, cînd am venit în România a trebuit să plătesc viza şi am vrut să fac un cec, iar funcţionarul de la vamă mi-a spus: „Nu primim decît *cash*.“ Iar eu i-am răspuns: „Domnule, nu am caş la mine! N-am ştiut că trebuie să plătesc viza în natură, şi nu am brînză cu mine“. Am înţeles că voia numerar, dar m-a enervat, ce-i aia *cash*?

Am tradus trei povestiri ale unui scriitor contemporan, Alexandru Ecovoiu, care au fost publicate în diferite reviste literare, dar în general, interesul meu pentru literatura română a rămas la cea modernă. Desigur, limbajul revistelor culturale are un nivel mai ridicat, dar limbajul presei în general este un amestec care uneori mă sperie. Probabil este vorba de o adaptare la limbajul general, o preluare, o adecvare, o identificare... În general, pe tinerii de care vorbeaţi, Simona Popescu, Adrian Oţoiu, Daniel Bănulescu, nu i-am citit. Am citit multă literatură din perioada comunistă şi nu prea mi-a plăcut. De pildă, din Breban am citit *În absenţa stăpînilor* care nu e mare brînză, dar se poate citi, am citit Preda, care era somitatea absolută, dar pentru mine a fost mult prea evident că Preda nu scria în libertate şi, nescriind liber, nu putea da o mare carte.

Am înţeles că aveţi pasiuni şi idiosincrasii ferme în literatura română, în funcţie de care vă alegeţi cărţile pe care le traduceţi. Ce vă place?

Cum spuneam, literatura interbelică. Mi-au plăcut mult Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Gib Mihăiescu, Camil Petrescu, pentru a cărui traducere am venit acum în România...

Dar Max Blecher vă place? Despre romanul lui Întîmplări în irealitatea imediată *s-a spus că ar fi cel mai bun roman românesc!*

Nu l-am citit. Cum am început să traduc din româneşte destul de recent, m-am axat pe cei de care vă vorbeam, iar Eliade, cu tot ce a scris şi cu tot ce s-a scris despre el, mi-a luat foarte mult timp. Ştiu că Eliade nu este un mare stilist, cum e de pildă Voiculescu sau Camil Petrescu. Dar şi el are diverse etape stilistice. Cea de dinainte de război în care dorea s-o rupă cu tiparele academice ale limbii. *Huliganii* este o carte foarte greu de tradus. *Isabel şi apele diavolului*, carte scrisă în India, după mulţi ani în care Eliade nu vorbise româneşte, i s-a părut chiar autorului la un moment dat de necitit. De fapt, el a şi mărturisit că a învăţat să scrie româneşte în exil. Cărţile pe care le-a scris în anii '60-'70 sînt mai bine scrise decît celelalte, din anii '30.

Într-o limbă care nu era însă cea a anilor '60.

Desigur, fiindcă trăia în exil. Cum nu avea un contact viu cu limba vorbită în România în acea perioadă, era legat mai degrabă de un idiom vorbit aici în anii '30 şi în exil. Desigur, putem spune că existau la acea epocă în ţară scriitori care scriau mai bine.

Ştiu că nu sînteţi un teoretician al traducerii; ce aşteptaţi de la transpunerea, uneori foarte dificilă, dintr-o limbă într-alta?

Într-adevăr, nu sînt un teoretician, deşi am citit multă teorie a traducerii, de la George Steiner la teoreticienii spanioli, precum Valentín García Yebra. Intenţia mea este ca cititorul spaniol, atunci cînd citeşte cartea, să aibă aceleaşi senzaţii şi impresii de lectură pe care le-a avut cititorul operei originale. Nu-mi plac şi nu sînt de acord cu traducătorii aşa-zis creatori, care pun de la ei lucruri pe care autorul nu le-a scris; aşa fac, de pildă, francezii şi din acest motiv lui Mircea Eliade nu i-au plăcut deloc traducerile cărţilor sale în franceză. Încerc să fiu cît se poate de fidel textului originar, asta am făcut şi cu *Patul lui Procust*, ultima mea traducere, pe care tocmai o lansez la Bucureşti prin bunăvoinţa Institutului Cervantes. Problema e că cititorul spaniol al anilor '30 nu mai există şi, de fapt, lui i se adresează cartea, sau poate unui cititor ideal, care, nu ştiu de ce, pentru mine rămîne cel interbelic... Am evitat limbajul postmodern, cuvintele care au înlocuit limbajul modernităţii.

Cu cine l-aţi compara pe Eliade dintre scriitorii de limbă spaniolă?

Ca tematică, ca apropiere de fantastic, poate cu Borges, deşi există un alt nivel la care cei doi nu se pot compara. Gheorghe Glodeanu, profesor de literatură la Baia Mare, autorul prologului la ediţia spaniolă din *Patul lui Procust*, are un eseu foarte frumos în care îi compară pe cei doi. Am tradus acest articol şi el a apărut în Spania, în revista *Lateral*, acum doi ani.

Haideţi să tragem nişte concluzii: ce v-a adus spre literatura română a fost fantasticul lui Eliade. Preferaţi din această literatură mai ales literatura interbelică... Să adaug şi preferinţa pentru memorialistică?

Cum spuneam, nu sînt un expert în literatură; nu sînt un teoretician al literaturii, nici române, nici spaniole. Am mers, aşadar, pe flerul meu, pe gustul meu. În afară de Cioran şi de Norman Manea, toate celelalte cărţi au fost propuse editurilor de mine... Sînt un cititor de jurnale şi de memorii, iar în România am citit nişte jurnale incredibile, cum ar fi cel al lui Sebastian, sau cel al lui Pericle Martinescu. Poate şi pentru perspectiva etică; aceşti doi autori au avut un curaj pe care eu nu l-am mai găsit aici în perioada comunismului şi care m-a tulburat.

Care au fost ecourile traducerilor dvs. în Spania de-a lungul timpului?

Traducerile din Eliade au fost mereu primite foarte favorabil. Cronicile din diversele suplimente literare ale ziarelor au fost laudative. Cartea cu cel mai mare ecou a fost *Jurnalul portughez*, apărut pentru prima dată în spaniolă, deşi Eliade l-a scris în româneşte. A fost o premieră mondială. Eu am tradus după manuscrisele lui Eliade la care am avut acces. Manuscrisele erau depuse la Universitatea din Chicago. David Brent, care era executorul testamentar al lui Eliade, a trimis manuscrisele microfilmate editorului spaniol şi de acolo le-am putut lua şi traduce.

Ce traduceţi acum?

Am început *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Pe urmă voi termina *Isabel şi apele diavolului*. Şi am venit acum în România să-i cunosc pe moştenitorii Hortensiei Papadat-Bengescu. Azi am vorbit cu un domn foarte interesant, Pericle Mărtinescu, care are un jurnal excepţional. Ca document istoric e nepreţuit; poate alături de jurnalul lui Sebastian este documentul cel mai crud pe care l-am citit eu vreodată. Autorul are 91 de ani şi o limpezime de invidiat. Jurnalul său se numeşte *Şapte ani cît şaptezeci*, s-a publicat în româneşte în 1996. Pericle Martinescu a păstrat ani de-a rîndul manuscrisul la birou, într-un sertar neîncuiat. Era atît de simplu, încît Securitatea nu l-a găsit.

interviu realizat de Simona SORA

▲

Dilema vă recomandă

● Nu rataţi – în cadrul „Festivalului filmului european“ – *Funny Games* (miercuri 22, ora 19,15), *Micul Otik* (miercuri 22, ora 17) şi *Infidelitate* (pe un scenariu de Ingmar Bergman; sîmbătă 18, ora 21, duminică 26, ora 18); toate, la sala Elvira Popescu. (Alex. Leo Şerban)

● Iulian Tănase, *Iubitafizica* (coperta şi ilustraţiile: Dan Stanciu), Editura Vinea. „Iubitafizica este ştiinţa iubirilor imaginare“ care stabileşte că „toate iubirile şi iubitele imaginare sînt excepţii care demoralizează regula“. Iubitafizicienii profesionişti – alde Flaubert, Jarry, Sábato, Gellu Naum – „nu se ocupă de femei, ci de *anumite* femei ale căror existenţe imaginare au o identitate lipsită de orice echivoc“. Inventatorul acestei ştiinţe este un om care scrie aşa: „În fiecare dimineaţă îmi întind pe faţă spuma zilelor şi mă bărbieresc pentru a mă recunoaşte; apoi îmi aşez barba la loc pentru ca ei să nu-şi dea seama“. De mult suprarealismul nostru nu a mai dat – text şi imagine – un asemenea strigăt tenace, pe măsura ultimei porunci iubitafizice, a 11-a: „să nu dormi atunci cînd visezi“. (Radu Cosaşu)

● *Zilele Culturii Catalane*, organizate de Institutul Cervantes cu sprijinul Ministerului Culturii şi Sporturilor din Spania, în cadrul cărora se vor lansa mai multe cărţi apărute la Editura Meronia în colecţia „Biblioteca de cultură catalană: o *Antologie poetică* din Miquel Martí i Pol (Institutul Cervantes, 23 mai, ora 18), romanul postmodern *Excelenţă* de Jaume Cabré, o *Antologie de proză scurtă de autori din Insulele Baleare*, romanele *Marea* de Blai Bonet şi *Unghia bestiei* de Miquel Rayó (Tîrgul Bookarest, 24 mai, ora 16). (Simona Sora)

Adina POPESCU

Staroverii

În Rusia mijlocului de secol VII, Ţarul Alexei şi Patriarhul Nikon au hotărît schimbarea riturilor şi cărţilor sfinte vechi şi modificarea lor după variantele greceşti moderne ale timpului. În interiorul Bisericii pravoslavnice s-a produs atunci marea ruptură – raskol-*ul. Ruşii s-au împărţit în două: unii au acceptat noile legi din convingere sau frică, iar alţii, credincioşi tradiţiilor moştenite, au refuzat „reconvertirea". Aceştia din urmă au fost numiţi staroveri, adică de credinţă veche.*

Aceeaşi definiţie ar putea reprezenta şi documentarul de mediu-metraj care abordează într-un mod interesant şi aparte acest subiect: este un film „de credinţă veche". Filmul *Staroverii,* realizat pe peliculă de 35 mm, Kodak Eastman, este produs de „Total Professional Records", „MDV Film", cu sprijinul Centrului Naţional al Cinematografiei şi a fost prezentat în avanpremieră la Cinemateca Română la sfîrşitul lunii martie.

Fără „făţărnicia" unei virtuozităţi moderne, de efect, regizorul basarabean Dumitru Grosei încearcă să surprindă, printr-o ideatică vie, simplă şi firească, o comunitate de lipoveni desfăşurată în esenţa realităţii sale spirituale.

Regăsim în film cele două dimensiuni : dragostea şi moartea, exprimate prima printr-o nuntă desfăşurată după ritualurile lipoveneşti, în costume tradiţionale, cealaltă prin imaginea repetată a cimitirului şi prin prezenţa bătrînilor comunităţii care îşi aşteaptă, cu o seninătate datorată unei credinţe nealterate în Dumnezeu, firescul sfîrşit. Pentru aceşti oameni de-o simplitate aproape naivă, viaţa este guvernată de bine şi de rău, de Dumnezeu şi de diavol, nu există o cale de mijloc.

În film sînt ilustrate prea puţin obiceiurile zilnice şi modul de a trăi al lipovenilor (apar doar cîteva cadre în care bărcile pleacă în zorii zilei la pescuit, în care femeile prepară peştele etc.) accentul fiind pus pe de-o parte pe credinţă, cea de rit vechi, care motivează prezenţa lipovenilor în ţara noastră, pe de alta pe tradiţiile pe care încă ei şi le mai păstrează. Regizorul a găsit o formulă lipsită de artificialitate de a împleti aceste două coordonate ale documentarului său : alternanţă de prim-planuri şi de scurte interviuri, cu fragmente din slujbe religioase, cu cadre domestice, imagini cu o compoziţie de-a dreptul picturală şi chiar inserturi din filmul *Andrei Rubliov.* Trecerea de la o secvenţă la alta este cea clasică, fără racorduri căutate sau efecte inutile, cadrele topindu-se într-o coloană sonoră care asemenea filmului juxtapune cîntecele tradiţionale cu cele bisericeşti. Ca un leit-motiv apare femeia care aşteaptă la fereastră, iar viaţa ei se scurge în această aşteptare: la început îşi aşteaptă ursitul, apoi soţul, ca, în final, să-şi aştepte sfîrşitul.

Filmul nu excelează prin originalitate, căci subiectul însuşi nu se pretează la inovaţii regizorale. Este gîndit ca un documentar clasic, iar valoarea sa constă în perzenţa şi vorbele oamenilor de pe ecran. De exemplu, nunta şi obiceiurile care o însoţesc este filmată „live", obiectiv, fără ca regizorul să intervină, să se facă simţit; el subliniază doar momentele esenţiale.

Ca spectator, ai senzaţia că documentarul este cînd destinat emisiunii „Viaţa spirituală", cînd emisiunii „Tradiţii". Văzîndu-l, însă, rămîi cu o linişte sufletească şi poate că aceasta a fost şi intenţia. Faptul că filmul nu vrea să uimească sau să stîrnească curiozitatea ar putea duce la concluzia că tabloul este incomplet : lipsesc aspectele de viaţă pură, micile momente cotidiene, amănuntele aparent lipsite de importanţă care construiesc mai întîi personaje, apoi etnii.

Staroverii rămîne, totuşi, un film despre credinţă, făcut cu credinţă. Este remarcabil faptul că documentarul, acest gen pe care unii îl consideră o „cenuşăreasă" a cinematografului, revine în atenţia unor regizori tineri şi, implicit, a publicului.

▲

Cătălin MANOLE

case şi nume

Nottara

Casa Memorială Constantin Nottara de pe Bulevardul Dacia este uşor de recunoscut: are în faţă bustul din bronz al actorului. Din trei paşi traversezi curtea şi suni. Casa a fost terminată în 1931 şi Constantin Nottara a locuit aici doar trei ani. O parte din imobil a devenit muzeu în 1956, cealaltă parte fiind locuită pînă în 1981 de Ana Nottara. Parterul era ocupat de actorul Constantin Nottara şi la etajul 1 era fiul acestuia, compozitorul Constantin C. Nottara. Etajul trei fusese destinat oaspeţilor.

Mobilierul, specific perioadei interbelice, nu are un anumit stil. Obiectele nemişcate, liniştea. Perdelele sînt trase şi prin clar-obscurul creat distingi conturul nesigur a trei tablouri. Corina Iliescu, muzeografă, apasă comutatorul şi se face lumină: „Sînt trei membri ai familiei Nottara pictaţi de Corneliu Baba." Scara interioară, *tapetată* cu portrete de actori şi actriţe, ne conduce la etajul 1 unde a locuit Constantin C. Nottara. „Avem o bogată colecţie de carte, 7300 de volume, şi se pot consulta aici. Sînt foarte multe cărţi ale compozitorului, dar studenţii de la conservator nu prea vin, probabil că acum sînt traduse în limba română, pentru că ce avem noi – majoritatea sînt în franceză." În fosta bucătărie s-a improvizat o mică sală de concerte cu 30 de locuri: „Vin săptămînal de la conservator sau de la liceele de muzică tineri care dau spectacole. Închiriază sala. Cu 500 de mii vin şi cîntă o oră dar nu sînt cronometraţi. În afara spectatorilor de concerte, părinţi şi profesori, vizitatorii sînt rari."

© C. Manole

Casa fusese proiectată să fie *Căminul Nottara*, loc de întîlnire pentru artişti. Întrucîtva îşi urmează destinaţia iniţială. Începerea lucrărilor s-a făcut chiar cu bani donaţi de prieteni ai familiei.

„Am instalat şi sonerie aici, că mi-e frică – vine cineva şi dacă strig nu mă aud cei de la ceramică, alarma nu pot să o pornesc... nu s-a întîmplat dar mai vin tot felul de cerşetori la uşă... mai sînt ţigani în zonă care stau vizavi şi studiază casa... Se mai fac şi lansări de carte, Gabi Mihăilescu şi-a lansat toate cărţile aici şi nu este destul loc pentru astfel de evenimente, pentru că vin oficialităţi, televiziuni, invitaţi. Este plin în toate camerele. Lume peste tot, nici nu ai cum să-i supraveghezi."

Etajul 2

De la parter sau de la primul etaj nu se aude nimic din ce se petrece la etajul doi. Dar dacă urci pe scara interioară, la început şoapte, apoi tot mai clar, auzi rîsete, voci de oameni binedispuşi. Deschizi uşa şi descoperi ceva ce ar trebui vizitat de publicul larg în Casa Nottara: oameni veseli care muncesc! Este „atelierul de restaurare metal şi ceramică". Aici erau înainte dormitoarele. Se restaurează obiecte de arheologie dar şi decorative, obiecte de pe şantierele de arheologie mai ales, sticlă romană, medievală... Simona Ciurilă tocmai usca cu feonul ipsosul proaspăt de pe o vază orientală: „Acum o să încep restaurarea unui inel de secol 11." Îmi arată cele 10 fragmente din care va ieşi probabil un inel. Se lucrează cu instrumente stomatologice: „Avem cam tot ce ne trebuie. De condiţii nu ne putem plînge. Nu la fel stau lucrurile în ceea ce priveşte salariul. Sînt în Bucureşti de 10 ani. Am venit din Sighişoara unde era prea linişte. Aici am participat în ultimii 8 ani la toate saloanele de restaurare... e şi o altă viaţă culturală." Alte obiecte aşteptau să fie restaurate fixate în lădiţe cu orez sau nisip. Pe masa de lucru cineva repara aripile unui înger „decorativ".

Pivniţa

Mă pregăteam să urc la etajul trei cînd mi-am dat seama că am omis pivniţa. Credeam că este, ca la orice casă, un depozit cu vechituri şi lucruri nefolositoare. Fără să mă plesnesc peste frunte am coborît. În biroul-bunker al doamnei Ingrid Poll era închis fără şanse de evadare un miros de farmacie: laboratorul de analize fizico-chimice. „Aici este un aparat de fluorescenţă...aici se fac analize fizico-chimice ale obiectelor descoperite mai ales pe şantierele arheologice, stabiliri de compoziţie – pentru comparaţie între diferite obiecte. Una din metodele pe care o folosesc este fluorescenţa cu raze X. Este o metodă nedistructivă." Detectorul de siliciu stătea liniştit în azot lichid. Doamna Poll continuă: „Se pune pe detector o sursă radioactivă. Peste sursa radioactivă care este o sursă inelară se pune obiectul de analizat, sursă care bombardează obiectul cu radiaţii X. Se degajă cuante de energie, acestea sînt preluate de un detector, care la rîndul său transmite semnalul electric unui convertor analog digital şi acesta transformă semnalul electric într-un semnal binar pe care îl recunoaşte calculatorul. Se obţine un spectru uşor analizabil." Pe scurt: aici poţi afla dacă un tablou este autentic sau nu. Se mai fac şi alte lucruri care îi ajută pe arheologi şi pe restauratori, nu insist, important este că în underground-ul Casei Nottara „nivelul e occidental", deşi în România ştiinţa numită arheometrie este necunoscută. Şi, după ce am profitat de amabilitatea doamnei Poll pentru a privi la microscop un eşantion de icoană aurită, care văzută astfel semăna cu o bucată de kaiser, am urcat la

Etajul 3

Mirosea a mîncare. Două uşi. Ajungi la ele pe o scară interioară strîmtă, în spirală. Două sonerii: una făcea „clinc-clanc" prelung, cealaltă „ţîrr" nervos. Unul dintre locatari, cu dinţi rari şi proaspăt bărbierit după mirosul puternic de *after-shave,* mi-a făcut cîteva declaraţii sub protecţia anonimatului, în timp ce cîinele său ar fi vrut să mă sfîşie: „M-am mutat aici din 1984. Am renunţat la un apartament de bloc în favoarea acestuia. Nu mi se pare un avantaj faptul că locuiesc aici. De ce ar fi?! Vreau să vînd apartamentul dar nu pot: mai am de aşteptat cîţiva ani, după lege, pentru că întrebarea este – revendică cineva imobilul?" Asta îi creează o stare de nelinişte, de nesiguranţă, şi nu poate lua deocamdată nici o hotărîre, nu-şi poate face planuri de viitor pe termen lung.

Cam atît mi-a declarat unul dintre cei doi chiriaşi ai Casei Nottara. Am mulţumit şi în timp ce mă îndepărtam s-a auzit în urma mea: „Ai grijă ce scrii, că te halesc!". O fi fost cîinele?

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

În aer liber

Pe geam se vede cel mai bine că a venit primăvara. Nu mă refer la pomii înfloriţi şi la roadele dezlănţuite ale pămîntului. Ci la semenii noştri meteosensibili, unii de bunăvoie, alţii de nevoie. Şi în ce-i priveşte şi pe unii, şi pe ceilalţi, se simte un freamăt nedefinit, amestecat cu un simţ al timpului mai dilatat sau mai indiferent. O locuitoare a blocului, tînără şi posesoare a unui mare cîine negru, care nu e agresiv şi-şi duce singur biscuiţii în bot, şi-a găsit, odată cu primăvara, un prieten. El este un bărbat adevărat, chelios, puternic şi încălţat, ca şi ea, în papuci. Amîndoi adastă, însoţiţi de cîine, aproape zi-lumină pe lîngă centrala termică, acum doar decorativă. Bodyguarzii lui Balaci, celebra stea fotbalistică, au ieşit, în sfîrşit, nu din hibernare, ci din garajul în care se adăposteau în zilele geroase de iarnă. Acum nu se mai aude zgomotul, liniştitor, al tablelor, pe care-l făceau în anotimpul rece, ci se văd cu totul, veseli şi bînd bere, de cîte ori deschizi geamul. În acelaşi spirit natural, sau naturist, singura căţea a blocului s-a cuplat cu ultimul, falnic, dulău şi au dat naştere la vreo şase pui. După-amiezele de duminică mirosul greţos-pofticios de mici îşi face, şi el, simţită prezenţa: din nefericire, cei care îl declanşează sînt străini de bloc, nimeni nu-i recunoaşte, şi au un grătar mic de tot, aproape simbolic. Harnicii înţeleg primăvara prin muncă: aşa fac cei cîţiva posesori de maşină de modă mai veche, printre care şi administratorul, care are genul ăla de Dacie foarte întreţinută; precum şi puţinii vecini – de fapt, eu ştiu doar unul – amatori de muncă voluntară în sprijinul comunităţii, care sădesc pomi şi flori în uscata faţă a blocului.

Dacă în jurul imobilelor activităţile în aer liber nu sînt întotdeauna dinamice, parcul 23 August este o incredibilă manifestare a ideii de „sportul pentru toţi". Am fost pentru prima dată acolo, spre înserare, după ce am ratat un film pe care vroiam să-l văd. Am fost cu bicicleta, deci într-o postură cu totul nouă pentru o citadină convinsă şi cu un simţ al naturii şi al mişcării în aer liber foarte tumefiat. Acolo, o agitaţie nemaipomenită. Şi cu atît mai vizibilă pentru că parcul e circular, şi oamenii dornici de a-şi face datoria primăvăratică se învîrt, odată cu el, în jurul stadionului. Pe manejul mixt antropo-zoomorf poţi vedea dînd ture conştiincioase familii întregi, cu părinţi, bunici şi nepoţi, cîini, cupluri semi-adolescentine în trening, biciclişti vitezomani sau posesori de role cu poante. Cei mai „tari" sau „cool" sînt, însă, adepţii jogging-ului. Rar vizibili prin alte parcuri, aceştia dau, aici, dovadă de o perseverenţă mai mare. Îmbrăcaţi ponosit, jogger-ii se rotesc multiplicat în cerc, cu o expresie de hotărîre neclintită pe faţă. În vîrtejul fugii, recepţionează, satisfăcuţi, revenirea, iarăşi şi iarăşi, la aceleaşi sigure puncte de reper: echipa de dublu mixt la badminton, grupul de rockeri, grupul de hip-hop-işti, primele echipe de fotbal, mai agresive, celelalte două, mai paşnice, tipa melancolică ce sprijină un gard, coşul de gunoi prea plin... Şi aşa, ca-n orice compunere respectabilă, a venit primăvara şi-n oraşul meu.

▲

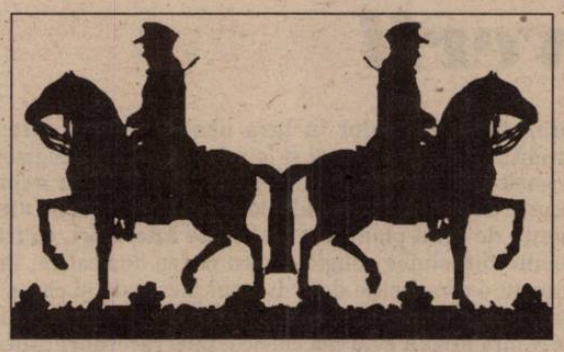

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Prezenţe apăsătoare în Anul Caragiale

Ca la orice artist comic care îţi dă o clipă senzaţia vertiginoasă că viaţa merită trăită fie doar şi pentru hohotul de rîs provocat de o esenţială grimasă a chipului său, măreţia – cuvîntul mi-e bine cîntărit – lui Giugaru se trăgea dintr-o relaţie complicată, greu traductibilă, cu lumea.

Omul era – iniţial – un terorizat al cotidianului. În ochii nici unui actor român nu se răsfrîngea, la proporţii atît de copleşitoare, spectrul inexplicabilului răsărit din toate platitudinile şi mizeriile realului. Enormitatea privirii sale bulbucate era naturala expresie a perplexităţii – dusă pînă la acea blocare a minţii căreia îi mai zice cum îi zice – în faţa a cîte şi mai cîte se întîmplă, neînţelese, dar şi extrem de primejdioase, în lume, lume, soro lume. Însă nici inexplicabilul şi nici perplexitatea nu-l paralizau. O vitalitate grandioasă îl împingea – ca un taifun al unei metafizice „dobitocii" – să se considere şi să acţioneze ca un neînfricat, pe care nu-l va doborî tocmai ceea ce mintea normală pronostichează că-l va doborî. Forţa lui rupea cîteva verigi ale inteligenţei şi realiza acea viclenie salvatoare în faţa grozăviilor, abolite prin sus-numitul suflu de taifun. În domeniul trîntei – cum s-ar zice – cu neînţelesul, Giugaru e un clasic fără de pereche.

Drumul lui de acasă la „Iunion", la comediile de le joacă Ionescu, unde nu s-ar fi dus dacă Ziţa nu l-ar fi rugat cum l-a rugat, starea lui de încordare şi vigilenţă la grădină, descoperirea amploaiatului ce se uita lung şi galeş la cucoane, fierberea sîngelui, dar şi a ideilor în arterele sale, drumul înapoi acasă – terorizat de umbra acelui scîrţa-scîrţa pe hîrtie – monologul de început al binecuvîntatei „Nopţi furtunoase" (versiunea Jean Georgescu), ca şi toate nopţile furtunoase în care Zoe şi Fănică („ei, brava, Fănică şi trădător!" – Giugaru seamăn pe lume nu are în a rosti această replică-limită), toate aceste viziuni caragialiene căpătau prin Giugaru un caracter de epopee. Artistul te ducea – prin vraja artei sale de a se „bloca" – dincolo, pe tărîmul fermecat unde terorile se transfigurează în veselie, veselia în energie sfîntă, energia în ceva de nu degeaba îi mai zicem şi „inconştienţă". Iar sfîrşitul alarmelor avea truculenţa revanşardă a păcătoşeniei benigne.

În optica mea, Birlic este invenţia unui om care, văzînd monstruos şi simţind enorm, ne-a dat această fermecătoare insectă umană pentru a ne lămuri dimensiunea strivirii în univers. În „Revizorul" era, de aceea, genial. Cînd îl ruga pe Beligan să-i spună ţarului doar atît, că undeva în Rusia trăieşte cineva care răspunde la numele de Dobcinski, lumea devenea enormă şi omul o gînganie înduioşător de disperată în laconismul mesajului său de efemeridă. „Nebunia" talentului lui major era bonomia acestei conştiinţe de om strivit între stînci enorme, între mari puteri diabolice, între munţi care se bat cap în cap precum ideile teribile care, sincer vorbind, îl cam plictiseau şi-l făceau să picotească dulşe. Pînă şi fizicu-i corespundea acestei presiuni din care fiinţa nu putea ieşi decît aşa, mică, slabă, plată, cu nas mare şi ochi blînzi. Bonomia-i galopantă epura fenomenul de orice traaagedie, lăsînd nud, crud, rece şi barbar caraghioslîcul situaţiei antropologice. Birlic îmi dădea vertijul condiţiei caraghioase, asumate fără crîcnire. Omul trăia strivirea sa şi, de sub lespede, cu vocea-i inimitabilă, între scîncet şi hurducare, semnaliza în condiţiile în care se ducea dracului giudeţul că el continuă să se foiască acolo, să zumzăie, deloc impasibil la dramă. Efect rar atins, chiar la comicii comicilor, prinşi între ispita indiferenţei keatoniene şi aceea a meloului sublim, chaplinian. Refuzul oricărui eroism necugetabil, al oricărei rezistenţe peste poate, avea o forţă hilară extrem de convingătoare, fertilă ca orice catharsis patetic. Conştiinţa vulnerabilităţii sale mi-l făcea drag ca pe un erou de poveste mirobolantă, cu Feţi-Frumoşi şi supraoameni. Minunate erau foiala lui, foşnetul elitrelor sale fragile, cri-cri-urile sale (cri = strigăt) în marile panici şi perpetuele umiliri. Climatul spre care zbura din floare în floare, nectarul visat de talentul său rareori atras de absurd (la ce bun acesta cînd totul te strînge ca un pantof?), luminişul care-l chema magnetic era umilirea. Acolo, cu cuţit os, îşi dădea măsura puterii. Avea plăcerea de a primi palme la cafine central. Căută palmele, le cerea. Le consuma voluptuos, organizînd micuţe răzbunări în care ţelul cel mare era pupătura omenească. Troscpleosc-urile îi dădeau feeria vieţii, aceea care se întinde de la „tremur pentru viaţa me nu mai putem merge cafine" pînă la „pupat toţi piaţa endependenţi". Ele îi inspirau marile fapte, ses *chansons de geste,* răpide exprimate, urjent bătute la telegraf şi mai ales nesemnate. Suprem caraghioslîc – a birui umilinţa prin manevrele anonimatului şi ale banalităţii atotucigătoare. Birlic ne-a lăsat farmecul strigătului mic, al strigătului care, dacă tot e strivit, să-l dăm „anonimă". Birlic poate c-a inventat, uriaş, brînzovenescianismul.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Martinel

„Au murit douăzeci de oameni anul trecut din aluniţe. Patruzeci sînt staţionari. Şi tu ai aluniţe. Şi mie au început să-mi apară foarte multe. La doisprezece ani aveam trei. La paisprezece, nouă. La douăzeci, din cauza faptului că nu făceam sex, patruzeci mi-au apărut. Am încercat să fac, dar nu făceam. Doctorii îi spuneau lui mama că «doamnă, daţi-l la femei» şi aşa eu m-am făcut de treizeci. Atunci am plecat la ora 12 de acasă. Şi m-am întors la 14 şi jumătate fiindcă nimeni nu vroia să facă sex cu mine în faţa blocului. M-am supărat şi nu am ieşit din casă trei ani. La treizeci şi nouă de ani mama mi-a găsit o andicapată. Dădea din cap şi aplauda. Pe mine mă mîncau aluniţele, aveam şaptezeci şi nouăoptzeci. Andicapata vorbea că de ce mama nu m-a dus la spital, la balamuc... că era milă, că i-a spus mama mea mamei ei că sînt de nebuni. Eu am zis că nu sînt, că mă mănîncă aluniţele şi de asta am crize. Andicapata stătea, nu făcea sex. Îi spuneam că de asta era cu mine şi ea stătea şi nu. Andicapata făcea de mîncare, dar mama venea şi mi-aducea mie de mîncare şi andicapata mînca din mîncarea ei. Am stat în casă singuri mult timp. Andicapata nu vorbea cînd vream eu. Vorbea cînd vrea ea. Nu-mi plăcea mie. Da' eu o întrebam, că vream sex şi număram aluniţe. Ajunsesem la o sută optzeci. I-am zis lui mama de aluniţe şi ea a zis că dă-o dracu' pe andicapată, dacă nu e bună de nimic. A căutat pe alta şi a venit o mătuşă de la ţară, care a zis că mă învaţă ea. Şi am făcut un copil cu ea, era fetiţă. Atunci am făcut sex şi cu fetiţa cînd a fost mare. Acum sînt la spital sau la puşcărie, că nu ştiu nici doctorii. Eu am mîini mici şi nu văd ce apuc. O să-mi dea drumul? N-o să-mi dea? La spital e mai uşor să faci sex şi, de aceea, aluniţele mele nu au apărut altele. Sînt la trei sute optzeci de la internare, anul trecut. Mie îmi place să mă plimb şi mă plimb mult, pînă aud avioane şi avioane cu motor. Şi să ştiţi că eu mi-am zis Martinel, că îmi creşteau aluniţe şi ursuleţului îi plac aluniţele. Şi mi-am făcut maronie pielea, ca un Martinel."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Ofertă specială!!!

Expediaţi acest talon de comandă pe adresa Editura Humanitas – C.P.P., Piaţa Presei Libere 1, 79734, Bucureşti, şi veţi primi prin poştă, cu plata ramburs, cu 10% reducere şi cu autograf din partea autorului volumele *Orbitor. Aripa stîngă* (144 000 lei), *Orbitor. Corpul* (171 000 lei) şi *Nostalgia* (112 500 lei) de Mircea Cărtărescu.

Relaţii suplimentare la telefon 01/223 15 01.

Nume..... Prenume.....
Adresa.....
.....
Telefon..... Nr. exemplare comandate.....
Numele persoanei/persoanelor pentru care doriţi autograful.....
.....

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Din nou despre Catedrală

Un student-arhitect cu bun condei, dl. Tudor Timotin, îmi face onoarea să discute articolul meu despre concursul pentru Catedrala Patriarhală în *Dilema* nr. 477/3-9 mai 2002. Apreciez interesul d-lui pentru tema gravă a concursului, aflat în plină desfăşurare. Cu toate acestea, trebuie să fac cîteva precizări.

1. „I-a întrebat oare cineva pe aceşti umili credincioşi ce părere au ei despre o biserică ce urmează a adăposti cinci mii de oameni în interior şi o sută de mii în piaţa din faţa sa?". Îl voi dezamăgi pe mai tînărul meu coleg: o catedrală patriarhală nu se face prin referendum, cum nici sediul guvernului; România este oricum ultima dintre ortodoxiile autocefale care îşi construieşte „cathedra" pentru Patriarhul său. Această obsesivă cultură a înfruntării între – cine? – şi Biserica Ortodoxă Română devine plictisitoare. Problema nu este de a întreba comunitatea dimprejur – care comunitate: cea alungată cu buldozerul la demolare sau cea adusă de puterea postrevoluţionară atunci cînd a dat apartamentele de pe Victoria Socialismului acoliţilor? – cînd este vorba despre un monument de importanţă naţională, ci de a lua decizia corectă din cît mai multe puncte de vedere.

Or, criteriul oportunităţii este îndeplinit din clipa autocefaliei: de la acest moment s-a scurs mai mult de un secol; dacă s-ar fi născut într-un Bucureşti cu catedrală patriarhală construită de Miron Cristea, la fel de vehement ar fi fost împotriva ei? Criteriul aşezării rezidă în cel mai puţin rău dintre amplasamentele oferite (nu dintre cele vizate). Criteriul financiar pare de asemenea verificat: nu cu bani de la stat, ci cu banuţul văduvei se va face în primul rînd catedrala şi cu donaţiile celor care dau de obicei bani în astfel de circumstanţe. Aici colegul meu greşeşte crezînd că „această Catedrală este cu siguranţă cea mai mare investiţie a statului român într-un program arhitectural din '89 încoace". Nu este aşa. Statul român a băgat banii în temple pentru Mamona – circumscripţii financiare, bănci, camere de comerţ – de unde s-au luat comisioane grele, nu în biserici în genere şi cu certitudine nu în această catedrală. Ea nu are a costa mult mai mult decît, să zicem, plictisitorul sediu al Camerei de Comerţ şi Industrie cu care se va învecina!

2. „Există vreun motiv să credem că lumea se va îndrepta către Catedrală şi Guvern în loc de Mall?", se întreabă colegul Timotin. Dar ce are a face una cu alta? Ce comparăm? Aceste două tipuri de pieţe urbane sînt disjuncte: nu mă duc la Mall din lipsă de catedrală sau viceversa. Accept că Mall-ul este vizitat astăzi şi din lipsă de spaţii urbane, centrul acoperit de cupolă din centrul său parodiind o astfel de piaţă. Dar e de datoria arhitecţilor să facă din piaţa de pe latura sudică a Catedralei viitoare un astfel de centru de viaţă publică urbană. Nu putem blama *a priori* încercarea.

3. „(...) şi mai gravă mi se pare încercarea (...) de a se realiza, pentru acest concurs, un «set de competitori» exclusiv români". Greşiţi din neştiinţă, d-le Timotin. OAR şi UAR au propus pînă în ultima clipă concurs internaţional; eu am cerut public concurs internaţional cu invitaţi, urmînd a fi chemate echipe de felul celei a lui Meier, Botta, Herzog&De Meuron, autoare de biserici de stimă, ultima chiar a uneia ortodoxe. Criteriul de reprezentare în juriu a arhitecţilor străini şi costurile unui astfel de demers erau însă peste puterile organizatorilor. S-a optat pentru invitarea unor echipe de arhitecţi români din diaspora, ceea ce nu e puţin lucru.

4. Cît priveşte calitatea lucrărilor de arhitectură ortodoxă de pînă acum, dl Timotin crede că este de necitat; eu – nu. Am făcut un număr din *Arhitectura* numit „Biserici Nouă" (1999) şi un CD-ROM la Editura Paideia încercînd să demonstrez că există exemple de certă calitate. Putem discuta pe seama exemplelor furnizate, dar nu cred că putem porni de la premisa incapacităţii funciare a tuturor competitorilor. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Diane Pretty

Duminica trecută, într-un sanatoriu din centrul Angliei, a încetat din viaţă Diane Pretty. Deşi numele ei vă este probabil necunoscut, s-ar cuveni să ne oprim o clipă asupra vieţii sale. Era să spun „asupra vieţii şi operei sale", dar nimic nu poate fi mai nepotrivit decît o formulă atît de amplu omagială. Mai ales cînd e folosită pentru cineva care, în ultimii zece ani, a încercat să găsească o formulă raţională şi legală (nu e acelaşi lucru) de a păşi în regatul plictisitor al morţii. S-a luptat în primul rînd pentru ea, dar şi pentru noi, ceilalţi muritori. Care trăim cu ameninţarea finalului – ştim că ni se va întîmpla cîndva şi cumva, dar măcar nu avem mereu alături tradiţionala coasă.

Diane Pretty avea 43 de ani şi suferea din 1992 de o boală degenerativă care îi distrusese treptat, dar sigur, sistemul motor. După instaurarea paraliziei totale, pe 3 mai a devenit incapabilă să mai respire, dar a fost menţinută în viaţă cu ajutorul aparatelor. Pe 10 mai a intrat în comă, două zile mai tîrziu a murit. Diane Pretty ştia bine cum va sfîrşi. Ştia, dar nu s-a împăcat cu ideea. Mi-o amintesc din frecventele ei apariţii la BBC sau la ITV, însoţită mereu de soţul ei, un bărbat ce părea coborît din paginile lui Roald Dahl. Un fel de intelectual care scrie romane în *cottage*-ul său de la ţară şi care nu se sfieşte, ca orice englez cumsecade, să-şi îngrijească sera, ferma, colecţia de mobile vechi sau de fluturi. Dar nici el, nici Diane, nu mai aveau de mult timp de *hobby*-uri. Foarte frumoasa doamnă (era într-adevăr fermecătoare) a încercat din răsputeri să evite un sfîrşit lipsit de demnitate. Ştia că nu se va mai vindeca, dar ar fi dorit să rămînă în memoria celor apropiaţi „the pretty Diane", şi nu o epavă, o legumă fără personalitate, legată de diverse ventilatoare medicale sau de alte aparate ce mimează suflul vital. Iar ultimii ani erau însoţiţi de dureri atroce, de disconfortul lipsei de control asupra funcţiilor biologice, de perioade de inconştienţă. Diane voia deci să obţină pentru soţul ei permisiunea legală ca s-o ajute la un moment dat (stabilit de comun acord) să se sinucidă. Să-i dea Pastila, să o sărute şi, apoi, să-i închidă ochii. Un gest normal, dacă tot nu mai există nici o şansă ca implacabila boală să dea înapoi. Sau măcar să stagneze. Lucru confirmat unanim de doctori.

Legea britanică nu permite însă întreruperea voluntară a vieţii unei persoane (pacient), indiferent de situaţia acesteia. Şi de voinţa ei. Diane şi Brian Pretty au început o campanie acerbă pentru schimbarea legii, au făcut apeluri publice, au strîns scrisori de adeziune, au făcut apel la Camera Lorzilor. Într-un final, au ajuns la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului de la Strasbourg. Pe 29 aprilie demersul judiciar a luat sfîrşit irevocabil. În aceşti ani de luptă (cu boala şi legea), suferinţa avansa, iar orice act de voluntariat (eliberator? criminal?) din partea soţului l-ar fi expus la 14 ani de închisoare. Pentru asasinat. Iar Diane nu putea face nimic de una singură din (inutil de elegantul) scaun cu rotile. Indiferent cum ar fi vrut să-şi curme suferinţa, avea nevoie de ajutorul soţului. Dar în schimbul celor 14 ani petrecuţi în stabilimentele majestăţii sale.

În apariţiile sale publice Diane era întotdeauna aranjată, machiată şi coafată, zîmbea cald, ca o actriţă din piesele vreunui tînăr furios care miza pe contrastul dintre rigiditatea fizică şi mobilitatea mentală. Căci frumoasa doamnă pleda pe larg nu doar pentru sine, ci pentru toate persoanele aflate în situaţii similare. Adică dincolo de avanposturile ştiinţei şi dincoace de mîntuire. A luptat din fotoliul păzit de Brian împotriva asociaţiilor anti-euthanasie, a participat la talk-show-uri, a vorbit în direct cu ascultătorii. Inutil. Prejudecăţile morale ale conservatorismului militant au fost mai puternice. Cînd am aflat de sfîrşitul Dianei, i-am dorit un singur lucru: ca Moartea să arate exact aşa cum a imaginat-o Woody Allen – un bărbat diform, stîngaci şi prost. După atîta aşteptare, frumoasa Diane avea dreptul, poate mai mult ca alţii, la un zîmbet. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Westernul de duminică

Jean Renoir spunea că „lucrul minunat în legătură cu westernurile este că toate sînt de fapt acelaşi film" Se referea la westernul tradiţional. Modelul clasic e *Diligenţa* lui John Ford: are filmări splendide în Monument Valley; printre personaje are un doctor alcoolic şi un cartofor galant; inima tîrfei e de aur curat, iar John Wayne n-a fost niciodată mai simpatic decît atunci cînd, zîmbind cald şi timid în faţa ei, îi oferă apă, cerîndu-şi iertare că, spre deoebire de cartofor, el n-are un pahar de aur. Văzut astăzi, filmul poate părea naiv şi plin de clişee, în parte pentru că a fost atît de imitat, în parte pentru că e atît de pur: povestea e atît de simplă, motivaţiile personajelor sînt atît de clare, încît totul e ca un ritual. Fără nici un efort din partea realizatorilor, personajele devin nişte zeităţi, peisajul devine mitic, realitatea acelei epoci din istoria Americii se estompează, westernul e o reverie care poate să călătorească oriunde în lume, un ceremonial care, cu modificări de recuzită, poate să intre în orice cultură.

Şi ce departe a călătorit westernul! În Japonia a avut parte de o apoteoză, în *Cei şapte samurai*, şi şi-a pierdut o parte din puritate (care, oricum, nu prea mai era autentică – era deja simulată şi ipocrită), în *Yojimbo*. Samuraii s-au întors în America, unde au devenit *Cei şapte magnifici*, care au plecat la rîndul lor prin lume (Salman Rushdie ne asigură că studiourile din Bombay au realizat nenumărate *remake*-uri după *Cei şapte magnifici*). *Yojimbo* s-a întors prin Italia, unde şi-a pierdut cîtă inocenţă (sau ipocrizie) îi mai rămăsese, şi astfel au apărut westernurile spaghetti, în care eroul nu mai aşteaptă ca duşmanul să se pregătească de luptă, ci trage primul. Pentru Sergio Leone, care a creat westernul spaghetti, nu conta morala genului – ceremonialul era totul. Wim Wenders, un admirator al westernului, a văzut (din Germania, un alt loc unde putem găsi Vestul sălbatic) în capodopera lui Leone, *A fost odată în Vest*, o lungă ceremonie funebră: italienii îngropau genul. Au mai existat westernuri „de acţiune", westernuri „mature", westernuri „murdare", westernuri „urbane", westernuri „crepusculare", westernuri „la mişto", westernuri „fasciste", „anti-westernuri anti-americane"... Şi-n tot acest timp, a continuat să călătorească: pînă şi în cinematograful românesc, umbra lui John Ford dă tîrcoale *Morii cu noroc*, iar umbra lui Sam Peckinpah trebuie să fi privit peste umărul lui Mircea Veroiu filmările la *Aşteptînd un tren* (un film de război, dar mult mai western decît comediile acelea cu ardeleni).

Westernul a murit la un moment dat. Din cînd în cînd mai apare cîte unul, iar atunci cînd are succes şi cîştigă nişte premii (ca *Necruţătorul* lui Clint Eastwood), se vorbeşte o vreme despre o „renaştere". Dar westernul e mai mult sau mai puţin mort. Mă întreb cît de mare a avut timp să crească, înainte de a muri. Revăzut după mulţi ani, un western ca *Hombre*, care mă şocase prin maturitatea lui, mi se pare adolescentin: personajele discută dispariţia lui Dumnezeu, iar eroul (Paul Newman) e un metis care nu se mai poate apropia de nici una dintre rase, şi atunci îşi caută moartea... *Hombre* e westernul aflat în una din ultimele lui faze, după ce şi-a pierdut inocenţa şi a călătorit mult prin lumea modernă, de unde s-a întors cu idei despre alienare şi frustrare sexuală, despre războiul din Vietnam şi cenuşa ce se cuvine turnată în cap. Nu-l ironizez. Într-o după-amiază recentă de duminică, fusesem invitat undeva la masă, televizorul mergea şi nu-l prea băga nimeni în seamă, pe Prima TV sau pe Antena 1 era *Hombre*, şi m-am pomenit luîndu-i-o înainte lui Paul Newman cu replici pe care uitasem că le-am păstrat în memorie. Cînd Newman alungă în deşert un personaj antipatic şi acesta întreabă: „Mă laşi să iau ceva cu mine?", am răspuns tare, mai rapid decît Newman: „Viaţa ta." Era ca şi cum telespectatorul distrat de azi încerca, prin această replică, să regăsească lungimea de undă a cinefilului de ieri, care nu rata nici un western şi le lua în serios pe toate. La masă, conversaţia s-a întrerupt.

N-am mai revăzut de mult *Necruţătorul* sau *Hoarda sălbatică*: mi se păreau atît de mari, de mature şi de importante pentru istoria cinematografului (pe care abia începeam să o cunosc), încît mă tem acum să-mi verific impresiile. Dar, de cînd Prima şi Antena 1 difuzează westernuri, m-am obişnuit să las televizorul să meargă. Unele dintre ele par puţin obosite, ca şi cum ar fi călătorit prea mult, dar mi se par bune, în lîncezeala după-amiezei de duminică. Cum îmi spune un prieten: „Chiar în cel mai prost western, caii sînt frumoşi şi peisajele măreţe. Şi dacă muzica e de Morricone, nu-mi trebuie mai mult." ▲

Cătălin MANOLE

Orbiţi în şoaptă

Codiţa este mică, atît cît să o apuci cu două degete. Frunzele, la fel de mici şi verzi, ţin fructul fix ca o cupă făcută special pentru el. Stă acolo vesel, roşu, plin de pistrui. Răzvan îl mai răsuceşte o dată învîrtind de codiţă şi, după ce îl priveşte în soare cu un ochi închis, mirat că astfel devine roz, declamă: „O căpşună!“. Şi o mănîncă deodată, mulţumit de gustul dulce-acrişor şi de parfumul ce-i umple nările.

Cam aşa proceda Răzvan cu majoritatea obiectelor din jurul său, iar ceilalţi copii considerau jocul suspect şi pe Răzvan ciudat. Dar cînd spun că proceda astfel cu majoritatea obiectelor, asta nu înseamnă că le mînca pe toate. Este vorba de faptul că le privea într-un fel anume, de parcă i-ar fi amintit de ceva, le privea cu nostalgie şi asta era inexplicabil la un copil de 10 ani. Se uita lung la un copac, la frunze, la ramuri, asculta vrăbiile, apoi spunea: „Un copac!“. De pe scoarţa încreţită lua o furnică pe vîrful degetului, o lăsa să se plimbe de pe arătător pe mijlociu şi chiar pînă la degetul mic şi, după ce o sufla în iarbă, concluziona: „O furnică!“.

La început între ochii curioşi ai lui Răzvan şi obiecte a apărut un abur. Oricîte eforturi făcea, ochii săi pătrundeau prin el tot mai puţin şi aburul, ceaţa, ce-o fi fost, se îngroşa în fiecare zi, obiectele îşi pierdeau conturul. Tovarăşilor de joacă nu le-a spus nimic despre asta dar, cu cît îi era mai greu să vadă prin ceaţă, cu atît îi era mai greu să prindă un loc în echipa de fotbal, ca un făcut – mereu completă la venirea lui. Cu timpul, copacii au devenit doar foşnet de frunze şi glas de vrăbii, oamenii – voci, căpşunile – un gust dulce-acrişor şi parfum. Ceaţa albicioasă, tot mai densă, a început să se întunece. La 12 ani Răzvan şi-a înţeles viitorul, a înţeles că boala este ireversibilă, este ceva hotărît, şi a spus: „Un orb“.

Cariera

Ce-ar fi trebuit să facă un copil? Răzvan a început să se joace. Viaţa a devenit pentru el un „de-a baba-oarba“. A început „să urmeze sunete“. Doamna Chiriac l-a învăţat să asculte chitara şi acordeonul, apoi l-a învăţat să le folosească. Profesoara, nevăzătoare şi ea, s-a confesat la un moment dat micului elev: a avut cîteva vise în care Isus a apărut şi i-a arătat ceea ce ochii ei nu puteau să vadă.

Fie din cauză că în acea vreme – 1982 – astfel de vise erau interzise prin lege, fie din cauza uşurinţei unui suflet de 12 ani de a crede în miracole, pentru Răzvan acesta a fost un început. A urmat Liceul Sanitar pentru Nevăzători şi, după patru ani de şcoală cu manuale Braille, a luat bacalaureatul şi a devenit maseur. Un nevăzător are puţine şanse în ceea ce priveşte meseria din care să-şi cîştige existenţa. Soluţiile pe care le avea Răzvan erau: Liceul Sanitar sau şcoala profesională unde ar fi învăţat să facă perii, mături, împletituri din răchită, cutii de carton. La Liceul Sanitar se studiau aceleaşi materii ca la un liceu obişnuit, dar se făceau în plus cursuri de masaj, anatomie, medicină internă, chirurgie, ginecologie. După ce în primii doi ani elevii învăţau să facă masaj folosindu-se unul pe celălalt drept pacient, urmau alţi doi ani de practică la spitale sau în staţiuni balneare. Astăzi ca să devii maseur trebuie să faci trei ani de învăţămînt post-liceal.

„Am învăţat muşchii, denumirea lor, cum trebuie masaţi – diferit pentru fiecare. Pentru că faci aceleaşi manevre de netezire sau frămîntare, dar adaptat muşchiului. Trebuie să ştii ce este tonusul muscular, care este muşchiul atrofiat sau în curs de atrofiere. Acum îmi dau seama prin pipăit dacă e dreaptă coloana sau dacă are modificări“, îmi spune Răzvan. Oamenii din bloc îl ştiu de „vraci“ mai ales după ce a *reparat* spatele cîtorva vecini, şi asta este toată reclama pe care şi-o face, plus tabla de la intrarea în bloc inscripţionată *Masaj*.

Timp de cinci ani a masat. Piele şi muşchi. Discuţii. Conversaţie. Mîinile lui ştiau atît de bine ceea ce au de făcut încît mintea pleca să hoinărească prin amintiri sau prin planuri de viitor. Aşa a luat hotărîrea de a merge la facultate. La ce facultate anume să meargă, aici visul doamnei Chiriac Gherghina, fosta „profesoară de sunete“ a luat decizia: „Doream să ajut oamenii şi, mai mult decît orice, să mă apropii de Dumnezeu. M-am hotărît să urmez religia şi, pentru că la Institutul de Teologie exista o secţie de Asistenţă Socială, tot ce doream era să fiu admis acolo.“

Răzvan are pe masă cele trei manuale – biologie, dogmatică, psihologie. Trebuie să le înveţe, dar cum? Îşi plimbă mîinile peste foile netede. Simte colţurile îndoite ale paginilor. Mîna stîngă arcuieşte cartea şi de sub degetul mare filele sar spre mîna dreaptă. Se aude un foşnet uşor şi aerul mişcat miroase a bibliotecă. Este tot ce poate face cu aceste cărţi care nu sînt scrise în Braille şi a căror literă de cerneală nu poate fi simţită de vîrful degetelor.

Miracolele nu se întîmplă însă doar la 12 ani: a înregistrat manualele şi le-a ascultat apoi de cîte ori a fost nevoie. În loc să dea pagina întorcea caseta şi din difuzor cartea îi vorbea cu vocea mamei sale sau a fratelui său.

Pentru Răzvan s-a făcut, cu aprobarea rectorului de atunci, Emil Constantinescu, o comisie specială care l-a examinat oral. A fost al optulea admis dintre cei 130 de candidaţi. După patru ani de facultate a absolvit cu media zece. Acum Răzvan este doctorand al Facultăţii de Teologie. După multe cereri şi demersuri ale mamei sale a obţinut un post de profesor de religie la şcoala generală din cartierul său, devenind astfel primul cadru didactic nevăzător la o şcoală normală.

Sunetele

O voce mică din ceasul de mînă îl anunţă că este ora şase dimineaţa. Răzvan se trezeşte. Ascultă ştirile la radio, vocea prezentatorului e aproape, se aude clar, îi aude inspiraţia puternică. Apa bolboroseşte în ibric. Miroase a cafea. Vocea mică şi metalică de la mînă îl anunţă că este tîrziu. Mînerul uşii este rece. Pe holul scării se simte abur de duş, amestecat cu şampon. Yala scîrţîie ca de obicei, merge o dată în gol. Simte braţul mamei lîngă el şi asta îi dă siguranţă. Un pas. Aşteaptă. Recunoaşte mirosul de urină din lift. Cum iese din bloc forfota de dimineaţă a străzii. Îi place să-i spună „sunetul străzii“: paşi grăbiţi încolo şi încoace, claxoane, huruitul maşinii de gunoi însoţit de putoare şi de cîinii care îi latră pe încărcători. Vocile gunoierilor. Iarna – scîrţîitul zăpezii, primăvara – mirosul de verdeaţă şi cîte un guguştiuc, vara – răcoarea dimineţii, toamna – mirosul focului de frunze. Mama lui îi spune „Sus“, „Jos“, după cum are de urcat sau de coborît cîte o bordură. Strînge braţul ei, îi ascultă glasul. Motoare ambalate, gaze de eşapament. În staţia de troleu voci de jur împrejur. Pufăitul ce anunţă deschiderea uşilor este semnalul înghesuielii, al ghionturilor, al vocilor enervate şi gîfîite. Puffff. Cineva tocmai a fumat, altcineva şi-a dat cu prea mult parfum, unii probabil nu au apă caldă ori s-au trezit prea tîrziu pentru a o folosi. Şi din nou „Puffff“, uşile. Au ajuns. Gălăgie pe holurile şcolii, copiii rîd, chiuie, o fată îl strigă pe „Cristi de la ceu, Cristi grasu, grasu contrabasu“, şi Cristi, aşa sînt băieţii, „Morţii mă-tii!“. Nu trebuie să ai un nas prea fin să-ţi dai seama că mulţi dintre ei au pe undeva prin bancă un sandwich cu salam. Răzvan are catalogul lui special, bătut la maşina Picht. Cîteodată rămîne singur, cîteodată îl asistă mama sa. Scaunele scîrţîie, elevii s-au aşezat, ora de religie poate începe.

Acasă

Răzvan a fost invitat la o emisiune radio. A profitat de ocazie şi şi-a făcut publică dorinţa de a cunoaşte o fată. Mesajul său a ajuns, din studioul bucureştean, în Maramureş unde, în faţa difuzorului, asculta Anuţa. „L-am auzit la radio că vrea să cunoască pe cineva şi l-am sunat“, îşi aminteşte ea. Zîmbeşte: „Era luna mai.“ Deşi vorbiseră la telefon înainte, Răzvan avea să afle abia la prima întîlnire: Anuţa era, ca şi el, nevăzătoare. O căsătorie i se părea imposibilă: „Cine să aibă grijă de mine? Cine mă ajută? Cine o să *ne* ajute?“

Acum sînt soţ şi soţie. Locuiesc în acelaşi apartament de trei camere cu părinţii lui Răzvan şi cu fratele său. Una dintre camere este şi sală de masaj pentru clienţii ocazionali. Răzvan şi-a păstrat pasiunea pentru teatrul radiofonic, „cinematograful“ lui. Ascultă premierele aşa... *informativ*, dar consideră teatrul actual de calitate slabă: „Ascult de peste 15 ani. Prefer comedia. Astăzi sînt voci bune, dar puţine. Înainte erau Vraca, Vereşti, Cocea...“

Asociaţia Nevăzătorilor

Asociaţia Nevăzătorilor are 78 de mii de membri, dintre care 37 de mii sînt ca Răzvan, orbi. Cine nu intră la liceu merge la profesională. Cine termină liceul merge fie la facultate, fie la balneo-fizio-terapie, o postliceală de trei ani. Clasele de liceu sînt de 15-16 elevi şi e greu pentru că nu există toate manualele în Braille. „Cu sprijinul fundaţiei olandeze *Visio* am reuşit să dotăm liceul cu calculatoare care au voce sintetică – reproduc ceea ce se scrie şi elevii pot corecta. Am putea face manuale aici, pentru că avem tipografie, numai că nu sînt bani. Din partea Ministerului Educaţiei primim felicitări şi calde strîngeri de mînă.“, mi-a declarat Teodor Lepădatu, preşedintele AN.

După 30 de ani majoritatea nevăzătorilor se pensionează pentru că nu au unde munci. Cele două meserii de bază ale nevăzătorilor – confecţioner ambalaje din carton şi confecţioner perii, pensule, bidinele – aproape că nu mai există, maşina fiind mai eficientă în acest domeniu.

Înainte de '89 economia planificată dădea oamenilor de lucru. Fără o slujbă, un tînăr nevăzător stă în casă ca într-o celulă. Important e să facă ceva. Pe vremea lui Ceauşescu, deşi aveau pensii mari, voiau să muncească şi stăteau la cozi, în locul pensionarilor.

În afară de Răzvan Vasiliu, în România mai sînt încă 200 de absolvenţi de Universitate şi 70 de studenţi nevăzători.

Cîţiva tineri au mers la specializare în Boston, să se instruiască în birotică. S-au întors de acolo cu diplome în regulă, dar aici nu i-a angajat nimeni. O posibilă explicaţie mi-a oferit-o domnul Lepădatu: „Pentru că patronul român nu vrea un om eficient, el vrea mai degrabă o secretară care să-i aducă o cafea, să se mişte zvelt prin biroul lui, decît un nevăzător.“

Răzvan Vasiliu este profesor de religie la Şcoala Generală 279. Cum şcoala are două clădiri, aflate la cîteva străzi distanţă una de cealaltă, şi doi profesori de religie, orele sînt împărţite. Sînt zile în care Răzvan are la dispoziţie 10 minute pentru a ajunge din prima clădire în cea de-a doua. Îl ajută, ca întotdeauna, mama sa. Celălalt profesor nu are nevoie de un astfel de ajutor pentru că nu este nevăzător şi are toate orele în aceeaşi clădire. Şi dacă îmi veţi spune că această situaţie ar trebui schimbată, voi fi de acord. Dar cîteodată Ministerul Educaţiei Naţionale şi Patriarhia Română au nevoie de explicaţii în Braille.

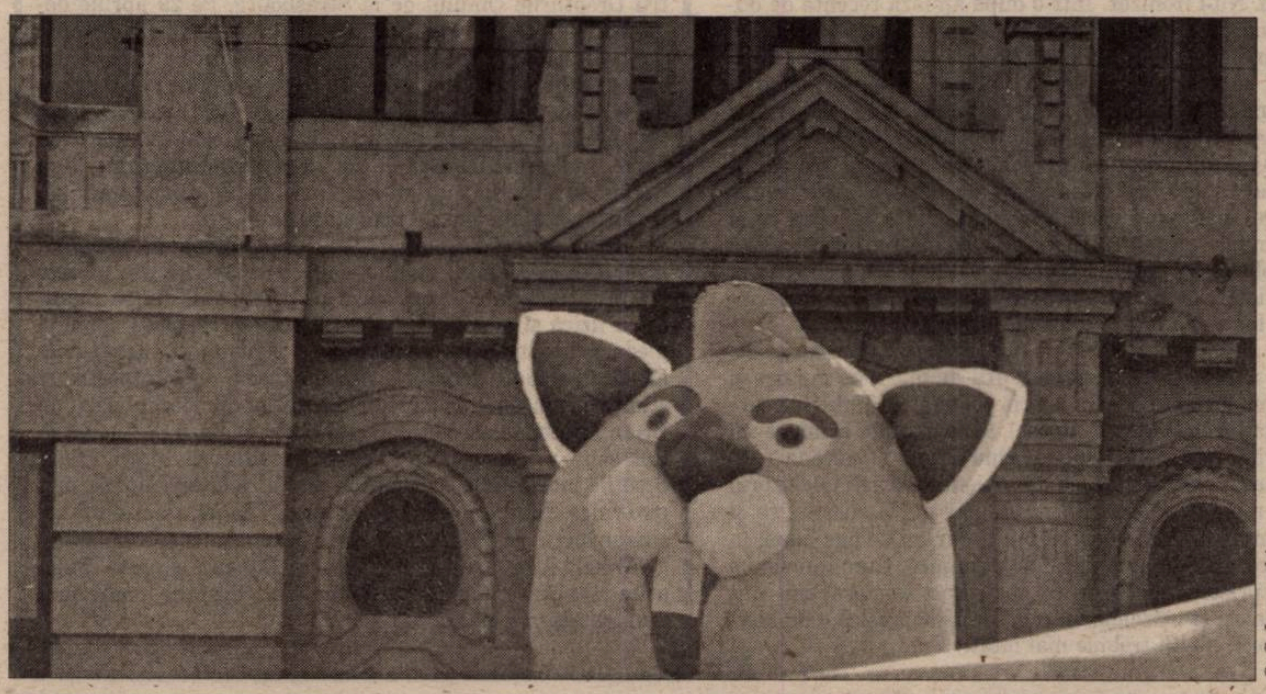

© S. Ivanoschi

Tita CHIPER

antinostalgia

Zboară conducătorii

„Domnului Paul Xuereb
Preşedinte al Republicii Malta

Cu prilejul survolării teritoriului Republicii Malta, doresc să vă adresez cele mai bune urări de sănătate şi fericire personală, de progres şi pace pentru poporul maltez prieten.

Exprim convingerea că legăturile de prietenie şi cooperare statornicite între ţările şi popoarele noastre se vor extinde tot mai mult, în folosul reciproc, al cauzei păcii şi colaborării internaţionale.

Nicolae Ceauşescu
Preşedintele Republicii Socialiste România

Domnului Nicolae Ceauşescu
Preşedintele Republicii Socialiste România

Vă adresez acelaşi salut călduros şi cele mai bune urări din partea mea, a guvernului şi a poporului maltez, un zbor plăcut şi continuarea bunelor relaţii între ţările noastre.

Paul Xuereb
Preşedintele Republicii Malta"

(*România liberă*, 8 martie 1988)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Responsabilii fericirii noastre

Pare de necrezut, dar există responsabili care se ocupă de fericirea noastră. De la naştere pînă la adînci bătrîneţi. Mai întîi, moaşele şi mamoşii aferenţi, distribuitorii de lapte pentru sugari (cînd, bineînţeles, ajunge pentru toţi), apoi familia, iar dacă nu familia, instituţiile care se îndeletnicesc, în lipsa familiei sau împotriva ei, cu pruncii abandonaţi ori incapabili să-şi asigure o copilărie cît de cît fericită, educatoarele, învăţătorii şi profesorii, apoi comicii şi cîntăreţii de la radio şi televiziune, salariile sau pensiile părinţilor şi bunicilor care ne fac pe noi, copiii şi nepoţii, să gustăm din cei care ne pun „în direct" cu divinitatea, cei care vor să ne introducă în NATO şi în Uniunea Europeană, Ministerul Turismului, care ne asigură imense reduceri la staţiunile de pe litoral în afara sezonului şi are grijă să ne distrăm în parcuri, indiferent ce nume poartă ele, Ministerul Culturii şi Cultelor, care ne dă premii, apoi Uniunea Scriitorilor, Uniunea Artiştilor Plastici, Uniunea Teatrală, Uniunea Compozitorilor, Uniunea Cineaştilor, care ne dau premii, televiziunile care ne dau şi ele premii la emisiuni organizate în acest scop, diversele firme care ne dau premii dacă trimitem capace, revistele care ne dau premii, Ministerul Învăţămîntului şi Cercetării care ne dă burse, Ministerul Transporturilor care ne dă locuinţe, Serviciul Paşapoarte care ne dă paşapoarte fără viză, ţările care ne dau de lucru etc.

Toate acestea, împotriva celor care sînt responsabili cu nefericirea noastră de la naştere pînă la moarte, celor care scumpesc apa, celor care scumpesc căldura, care măresc accizele la petrol, la alcool, la cafea, la ţigări, care ridică preţurile la telefon, la ouă, la carne, care nu asigură hrana în spitale şi medicamentele în farmacii, care urcă în goana maşinilor pe trotuare şi ne omoară, care vînd alimente alterate, care vor cu tot dinadinsul să plătim bilete la tren, care nu vor să producem pe stoc, care ne disponibilizează cînd au chef, care poluează apele şi ne fac să mîncăm peşte stricat, braconierilor care pescuiesc în apele noastre teritoriale, băncilor şi fondurilor financiare care dau faliment, celor care dau foc blocurilor, celor care aruncă gunoaie în ciuda gunoierilor, celor care pun muzica de se aude în tot cartierul, comicilor şi cîntăreţilor fără talent etc.

Iată cele două forţe potrivnice din pricina cărora sîntem fericiţi şi nefericiţi în acelaşi timp, parcă însă mai mult nefericiţi...

▲

PENTRU A SE OBIŞNUI CU ATMOSFERA, UN BĂRBAT DIN PERIMETRUL FOARTE ŞIC AL CARPAŢILOR IESE DIN VECHEA VORBĂ PE UŞI DIFERITE

● Preşedintele George Bush a declarat că, în vederea vizitei pe care urmează să o facă în Rusia, a început să citească Dostoievski, pentru a se obişnui cu atmosfera. Oare ce ar trebui să citească demnitarii noştri înainte de summit-ul NATO de la Praga? Eseurile şi discursurile lui Vaclav Havel prind bine oricum, dar nici soldatul Svejk nu e de evitat... (**M. V.**)

● Două titluri din aceeaşi zi: *Evenimentul zilei* zice „Om rău / Pittbul atacat de un bihorean"; *Jurnalul Naţional* are altă părere: „Un cîine pitbull a atacat şi rănit grav un bărbat din Bihor". Cum nu observaţi diferenţa?! Au scris diferit „pitbull". (**C. G.**)

● În aceeaşi zi (12 mai) şi la aceeaşi oră (17), în perimetrul foarte şic situat pe Ile St.-Louis (între Quai de Bourbon şi Quai d'Orléans), cîte 20-30 oameni stăteau cuminţi şi răbdători la 4 cozi diferite. Se dădea (dar pe bani!) îngheţată „de la maison Berthillon"... Hai să fie a dracu'! (**a. l. ş.**)

● Luni, 13 mai 2002, în pag. 13 a *Adevărului,* o ştire ne anunţa că oamenii de ştiinţă americani au realizat o simulare a consecinţelor care vor afecta Terra în cazul topirii calotelor glaciare: în Asia, vor dispărea India şi Japonia. Europa va fi sub ape – ceva uscat va rămîne în spatele Alpilor, nu se preciza ce va fi în zona Carpaţilor. Africa însă va scăpa! Mai mult, în aceeaşi zi *Naţional* publica pe 6 coloane previziunile unui cercetător israelian, dr. Dar, care socoteşte inevitabilă o catastrofă cosmică în care din Terra nu se va alege nici măcar praful. În numele acestui Dar, i-am telefonat unei prietene care împlinea o vîrstă exact în acest 13 mai 2002. După ce am firitisit-o punînd-o la punct şi cu noutăţile la zi, ea m-a asigurat: „Catastrofic vorbind, mă simt bine!". (**R. C.**)

● Nu numai că blaturile din fotbalul românesc au rămas cum erau, dar acum cei care le pun la cale pot invoca oricînd, ca o scuză, vechea vorbă că „se întîmplă şi la case mai mari": în Marele Premiu al Austriei, Rubens Barichello, după ce condusese toată cursa, s-a lăsat depăşit pe ultimii metri de coechipierul său Michael Schumacher, livrîndu-i astfel 10 puncte în clasament, printr-un „non-combat" demn de Ceahlăul-Dinamo, numai că pe bani mai mulţi. Am fost la un pas de a mă lăsa de privitul la cursele de formula 1! Noroc cu comentatorul Dan Alexandrescu, admirabil întotdeauna: am să mă uit în continuare, fie şi numai pentru comentariile sale. (**M. V.**)

Cu ochii-n 3,14

● La emisiunea „Iartă-mă" (13 mai), Lucian, un tînăr care a fost părăsit de prietena sa, Rodica, vrea s-o împace: i-a telefonat, s-a rugat, „de 5 milioane am vorbit cu ea", iar fiindcă prin telefon nu era crezut a venit la TV „să vadă că-i cer iertare în faţă la toată lumea". Motivul despărţirii: a bătut-o în ziua de Crăciun, „am fost exagerat" (!). Dar o iubeşte, nu poate trăi fără ea. Fata, chemată şi ea la emisiune, nu e dispusă să reînnoade relaţia; a venit doar să-l roage s-o lase în pace. Moderatoarea e curioasă să ştie de ce nu se mai poate relua legătura. Oricum, tînărul ţine la fosta iubită, chiar dacă, desigur, nu avea dreptul să ridice mîna la ea. În plus, a avut curajul s-o aducă la TV – după cum declara: „Ţi-am spus de mult că o să te chem aici". Cînd atîtea condiţii sentimentale sînt întrunite, de ce n-ar fi posibilă continuarea poveştii? „Te-am uitat" – zice fata. Se face o linişte în platou cum n-am mai auzit de mult. Protagoniştii se ridică şi ies pe uşi diferite. Există, se vede, şi situaţii nenegociabile. Rare. (**T. C.**)

LA CONFLUENŢA BERII CU ARTA, COMPATRIOŢII NOŞTRI (CU MIC, CU MARE) STRÎNG LA PIEPT UN VERS

● Soarta a vrut să nu ajung niciodată la Roman. Nu ştiu cum arată oraşul acesta şi nici cum arăta odinioară. Dar îmi pot face o idee răsfoind paginile îngălbenite de vreme ale ziarului *Scînteia* nr. 14.380, de sîmbătă, 12 noiembrie 1988. Sub titlul generic „Cetăţenii îşi prezintă localitatea", o elevă de clasa a XI-a descrie astfel urbea: *„La confluenţa florii de piersic cu floarea de măr, unde zboară sensuri albastre peste plai moldav, oamenii cred, gîndesc, iubesc şi visează în silabe de primăvară. De după umbrele marilor cărturari înaintaşi înfloresc trandafiri albi, oraşul meu fiind un oraş al florilor surîzînde, ca după o ploaie albă."* Cum au trecut destui ani de atunci, înclin a crede că ploaia albă a stat între timp, sensurile albastre şi-au mai schimbat culoarea, silabele de primăvară au devenit acum tomnatice, iar Romanul adolescentei mioape nu mai e ce a fost cîndva. (**D. S.**)

● Anul trecut vînzarea de bere a scăzut în România cu 6,7 procente, cea mai afectată fiind berea la halbă (10 procente în minus), Producătorii susţin că anul acesta situaţia este însă în curs de redresare – spune *Adevărul*, 14 mai a.c., încă un semn că Anul Caragiale este binevenit şi bine primit. Ar fi cazul ca şi producătorii de vin să facă un mic *lobby* pentru un An Ion Creangă, nu se ştie niciodată. (**A. C.**)

● Luni, la festivitatea de decernare a premiilor de excelenţă pentru cinematografie, cineva, dorind viaţă lungă iniţiativei, avertiza asupra pericolului ca aceste premii să-şi dorească să semene cu premiile Oscar din SUA, care – toată lumea ştie – sînt un stimulent pentru comerţul cu film, nu pentru artă. Dacă asta e singura primejdie vizibilă în calea afirmării filmului românesc şi deoarece nu e clar în ce fel se va face artă fără banii obţinuţi din comerţ, viitorul, ca şi trecutul, sînt asigurate. (**M. B.**)

● Obişnuitul recital al compatrioţilor noştri în metroul parizian: 2 tineri cu chitară, acordeon şi o staţie cîntă înflăcărat şlagăre sud-americane, ruseşti, franţuzeşti. Singura intervenţie „de la mama acasă" e un şir de „Hop şi-aşa!"-uri marcînd pasajele mai antrenante; ar fi foarte surprinşi să afle că „medley"-ul lor ambulant ar putea fi definit ca „multiculturalmente intertextual"... (**a. l. ş.**)

● Atenţie, şoferi! Şedinţele de guvern devin itinerante. Toţi miniştrii, cu mic, cu mare, se vor deplasa în fiecare săptămînă în alt loc din ţară. Prima oară se duc la Piteşti. Probabil că vor merge şi la Ploieşti, onor Republicii. Şi, mai mult ca sigur, nu se vor opri niciodată în Caracal. Chestie de imagine. (**A. M.**)

● În noaptea de 11 spre 12 mai, la Hotelul Continental din Cluj a urlat muzica toată noaptea, au bubuit başii şi s-au încins chiotele „întreprinzătorilor" clujeni care sărbătoreau ceva. La reclamaţiile celor care încercau să doarmă în pretenţiosul hotel, recepţionerul – un băiat cu figura şi gesturile lui Radar din *M.A.S.H.* – a intrat în groapa cu lei. S-a întors strîngînd la piept două sticle de vin şi zicînd împăciuitor: „Într-o oră trec pe vals". (**S. S.**)

● Am avut noroc: ambetantul concurs „Cel mai lung sărut" m-a găsit citind *„Iubitafizica"* lui Iulian Tănase (vezi şi recomandarea din pag. 14). Acolo, la pag. 84, există un vers al lui Mario de Andrade: „Dacă măcar o dată oamenii s-ar săruta din întîmplare"... L-am pus ca motto la tot ce vedeam, cu coada ochiului, pe micul ecran. Uneori, o clipă, un singur vers biruie toată stupiditatea lumii. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

„Dintr-o dată, am văzut cît de mulţi sîntem“

– interviu cu Stelian TĂNASE –

E relevantă în politică această sintagmă: „protestez, deci exist“?

În politică protestul este una dintre cele mai puţin eficiente arme, politica înseamnă în principal negociere, compromis. Societăţile moderne au la bază un acord între elite. „Glorioasa Revoluţie“ din 1688 este cel mai bun exemplu, sau „monstruoasa coaliţie“ din România. Eminescu s-a înşelat, ca de altfel în mai toate judecăţile lui politice. Monstruoasa coaliţie a fost o mare negociere între cele două mari grupuri de interese, care a dat Constituţia din 1866, acordul între liberali şi conservatori a dus în următoarele decenii la ceea ce numim noi astăzi „România fericită“, o perioadă în care conflictele politice nu mai aveau ca scop excluderea celuilalt, a fost o rotativă guvernamentală gestionată de Carol I. Dacă ar fi fost un conflict, un protest continuu, România s-ar fi blocat. Protestul este bun şi este o armă cu tăiş real numai în regimurile de dictatură.

Putem spune că perioada comunistă a fost o vreme de maximă reprezentativitate pentru protestatari? A apărut un nou tip uman, disidentul.

România a avut o disidenţă foarte restrînsă şi aproape nici o acţiune programatică. Nu am avut un manifest politic, o alternativă, cum a fost în Polonia sau cum a fost cu „Carta 77“ în Cehia. La noi au fost cîteva splendide gesturi individuale, mai mult temperamentale decît politice, erau proteste personale, împotriva unor situaţii punctuale, în special cenzura, dar şi altele. Asta nu depreciază însă disidenţa românească, ci îi dă o notă romantică, exasperată, cu atît mai mare este meritul celor foarte puţini care au protestat.

O întrebare care ar merita o carte, dar încercaţi să răspundeţi ca pentru o revistă. De ce nu am avut astfel de proteste masive, ci doar proteste individuale, de tip Dinescu?

În primul rînd, cred că românul este mai concesiv, el se bucură dacă nu i se întîmplă lui ce i se întîmplă vecinului său şi nu ar ridica glasul pentru principii. Crede că poate să se înţeleagă cu Dumnezeu şi cu istoria, că el poate să scape, că nu i se poate întîmpla lui. Cred că aici că este una dintre motivaţiile faptului că românul nu s-a coalizat în grupuri articulate, care să ameninţe realmente situaţia lui Ceauşescu. Nici în Partidul Comunist, nici în armată, nici printre intelectuali. Pe de altă parte, Ceauşescu a confiscat simbolurile naţionale. Dacă în Polonia sau Cehoslovacia comunismul era privit ca o marfă de import, ca o ocupaţie şi atunci puteai să îi opui propria ideologie naţională, puteai invoca nepotrivirea între regimul bolşevic şi tradiţia politică a ţării respective, în România Ceauşescu a vorbit el cu această voce naţională. În acest fel disidenţa virtuală a fost lipsită de principala ei combustie: această opoziţie faţă de comunism ca faţă de o ocupaţie străină.

Protestatarii deveneau trădători.

Un colonel de Securitate mi-a spus în 1983: „Dle Tănase, sînteţi nişte proşti, voi ăştia care vă opuneţi lui Ceauşescu“, şi mi-a pus nişte ziare pe masă cu articole elogioase apărute despre Ceauşescu în Occident: „Occidentul este cu noi, înţelege mai bine decît voi, proştilor, rezistenţa noastră faţă de Moscova. De fapt, sînteţi nişte trădători, lucraţi cu Kremlinul.“ Aceasta a fost o uriaşă manipulare a regimului, care a reuşit. Românii sînt foarte sensibili la această latură naţională. Dacă ar fi venit o grupare de români care ar fi militat împotriva lui Ceauşescu de pe platforma specificului naţional, împotriva unui comunism de sorginte sovietică, atunci această disidenţă ar fi fost foarte populară, cum a fost şi în Polonia sau Cehoslovacia.

Am trecut apoi brusc de la protestul excepţional la protestul ca regulă, ca banalitate a exprimării politice, mă refer la anul 1990.

Pendulul s-a dus în direcţia opusă. Zăgazurile care s-au rupt în 1989 au făcut ca toată lumea să aibă drept formă de comunicare cu societatea: NU, JOS. Erau şi cauze pentru care trebuia protestat. De exemplu, ce s-a întîmplat cu FSN după ce a spus că nu participă la alegeri, apoi s-a declarat partid şi a participat. Aceasta a deturnat sensul revoluţiei şi a întîrziat evoluţia noastră. România nu este astăzi produsul lui 22 decembrie, ci produsul lui ianuarie 1990. Circulaţia elitelor nu s-a produs suficient de radical. România este în urmă faţă de celelalte ţări care sînt acum în NATO şi vor fi înaintea noastră în UE pentru că această circulaţie a elitelor aproape că nu s-a produs. Au trebuit şase ani, pînă în 1996, pentru a se produce o alternativă şi o guvernare de alt tip, care a fost un eşec din cauza lipsei de experienţă. Dacă această guvernare alternativă ar fi venit în 1990, România era astăzi membră NATO. Acesta este produsul a ceea ce s-a întîmplat la sfîrşitul lui ianuarie 1990.

Dar atunci majoritatea a validat puterea din ianuarie în alegeri.

Trebuie spus că alegerile au fost cîştigate cu oamenii care nu au participat la revoluţie. A fost votul unei lumi rurale care a privit revoluţia la televizor. A fost o reacţie a inconştientului colectiv care s-a apărat de revoluţie, şi antidotul erau Ion Iliescu şi FSN. Oamenii s-au speriat de transformările care puteau să fie prea iuţi. Au vrut să se pună la adăpost, şi Iliescu a oferit această imagine de continuitate, de calm: nu vom renunţa la comunism, nu vom renunţa la proprietatea de stat, capitaliştii vor să vină din Occident să ia pămînturile, să ia fabricile înapoi şi să vă lase pe drumuri. Acesta a fost sloganul cu care s-a cîştigat la 20 mai 1990. Trebuie să ne aducem aminte, noi uităm istoria. Vedem astăzi declaraţiile pro-NATO ale partidului de guvenămînt şi uităm că în urmă cu numai doi ani făcea declaraţii anti-NATO. De pildă, Răzvan Theodorescu spunea despre Solana că este un Habsburg degenerat şi o eroare a istoriei. Lucrurile astea se uită, România din 1990 era alta decît România de astăzi.

Am impresia că s-a terminat cu acea epocă a ieşirii în stradă, cu marile proteste politice.

Eu am fost unul dintre adepţii protestului de stradă, pentru că am crezut că poate să împingă revoluţia înainte, să-i dea mai multă energie şi mai ales să dea curaj oamenilor să se uite pe stradă unii la alţii şi să-şi dea seama că sînt mulţi şi sînt cineva. Îmi aduc aminte o remarcă a lui Jacek Kuron de cînd a fost papa în Polonia: „Dintr-o dată, am văzut cît de mulţi sîntem.“ Toţi acei disidenţi care se ascundeau, văzînd această mulţime care îl saluta pe papă, care puneau în paranteză regimul comunist, şi-au dat seama cît de mulţi sînt, au înţeles că ei sînt Polonia adevărată. Eu am avut aceeaşi reacţie, citisem aceste texte şi credeam că oamenii trebuie să se vadă unii pe alţii. Am fost unul dintre organizatorii protestelor, şi în Piaţa Universităţii, şi chiar cînd au venit minerii ultima dată, în 1999, am fost printre organizatorii mişcării de stradă de la Bucureşti, cînd încă era un pericol, a doua zi puteau să fie în Bucureşti. Eu sînt adeptul acestui gen de mişcări, pentru că arată oamenilor cine sînt, este acea majoritate tăcută care nu mai este tăcută. Iese în stradă şi spune: şi noi sîntem aici. Dar odată ce oamenii se retrag de pe străzi trebuie să rămînă partidele care să facă politică. Din păcate, aici stăm mai prost. Partidele ca organizaţii stau foarte prost. Sîntem capabili să dezvoltăm o explozie, un foc de artificii, dar trebuie să organizăm de fapt o armată, o structură, depozite, autostrăzi, strategie, lideri. La noi, toţi vor să fie generali, avem nevoie de subofiţeri. Partidele de opoziţie, de exemplu, sînt dezorganizate. Ele ar trebui să organizeze protestul faţă de putere. Mă refer şi la protestul din Parlament şi la cel din stradă, şi un seminar, o campanie de presă, o polemică, o listă de semnături, toate sînt forme de protest. Din păcate, opoziţia reduce protestul la moţiuni parlamentare care au început să aibă o notă de caraghioslîc şi de ridicol, nu îi mai ia nimeni în serios.

Aţi avut de curînd o acţiune individuală de protest, în legătură cu ascultarea telefonului dumneavoastră. Ce impact mai are protestul individual în condiţii de libertate?

Trebuie să înţelegem că democraţia se judecă în fiecare zi. Dacă ne imaginăm că democraţia este un paradis la care vom ajunge odată şi că acum sîntem într-un purgatoriu, ne înşelăm. Democraţia este greu suportabilă, toţi avem o nevoie de raţionalitate, avem nevoie de o societate care poate fi anticipată, de reacţii raţionale. Democraţia este un haos în care foarte mulţi actori participă, cei mai mulţi sînt imprevizibili şi din cauza aceasta cred că orice fel de atitudine publică este un cîştig pentru democraţie. Telefoanele sînt ascultate, am mai multe probe, e drept, indirecte, dar şi în '85 cînd am spus unui ştab: „De ce îmi ascultaţi telefoanele?“, mi-a spus că sînt nebun şi să nu mai pun această problemă pentru că tovarăşul Ceauşescu nu ascultă telefoanele. Iar acum, cînd mi-am văzut dosarul, toate convorbirile mele telefonice din '83 pînă în '89 sînt transcrise, şi dacă vorbeam de fotbal, de politică sau cu părinţii, toate sînt transcrise. Eu nu cred că în '89 telefoanele au încetat să fie ascultate. În anii '90 am avut mai multe incidente în care mi-a fost evident că telefoanele mele îmi sînt ascultate pentru că cineva îmi anticipa mişcările: ce voi declara în presă, cu cine mă voi întîlni, ce voi face în viaţa politică. Acum, anumite servicii vor să ştie, cu două-trei zile înainte, pe cine voi invita eu la programul TV, vor să ştie cu cine mă întîlnesc sau ce voi declara. De unde vine această curiozitate? Eu mă întîlnesc cu tot felul de oameni care vin din străinătate, jurnalişti, diplomaţi, experţi, care mă consultă pe diferite probleme. Oamenii vor să ştie ce declar eu acestor persoane, îl vorbesc de bine pe Năstase sau nu? Am o viziune optimistă sau una pesimistă?

Nu v-aţi gîndit la o formă originală de protest, să le spuneţi înainte la telefon?

Dar eu le spun tot timpul în public, scriu de mult în presă, îmi exprim opiniile tranşant, nu spun la televizor ceva şi alta unui ambasador străin, fac rapoarte pentru diferite organisme internaţionale, ele sînt publice, în sute de copii, circulă în presă, circulă la ONG-urile bucureştene. Nu e nimic de ascuns, dar ei vor să anticipeze, vor să arate şefilor că sînt foarte informaţi. Astfel, vor primi bugete mai mari, anumiţi domni şi tovarăşi nu-şi vor mai pierde funcţiile, ci vor premiaţi. Cred că pe lista aceasta de ascultări sînt mii de persoane, jurnalişti, oameni de afaceri, adversari politici, diplomaţi, lideri militari, cred că este o lungă listă cu profesii strategice şi cu oameni importanţi din România. Ei mă consideră important, eu aş prefera să ies de pe această listă şi, mai ales, aş prefera să nu se permită ascultări telefonice. Aceasta este o gravă încălcare a libertăţii, a Constituţiei, încalcă toate regulile legale şi sînt folosite politic, acest lucru îmi este foarte clar. S-a plîns şi Cornel Nistorescu, s-a plîns şi Emil Constantinescu. Avem multe avertismente din Occident în legătură cu activitatea foştilor securişti, controlul parlamentar asupra SRI nu este real. Aici avem o problemă nerezolvată şi sper să se rezolve după ce vom intra în NATO, la Praga, sper eu. Pînă atunci nu se face, pînă atunci avem declaraţii că totul e curat, dar nu e curat, e foarte murdar. Dacă noi nu ştim de frica noastră, poate vom şti de frica altora. Nu poţi să încalci drepturile omului atît de grosolan şi să fii membru NATO. Eu cred că nimeni nu îi va convinge pe cei de acolo că ascultarea convorbirilor unor jurnalişti este o chestiune strategică. Şi nici nu vor crede că Stelian Tănase, Cornel Nistorescu sau Emil Constantinescu sînt implicaţi în trafic de arme, de droguri, în contrabandă, pentru a justifica asemenea acţiuni. Iar aceste abuzuri pot lua oricînd o formă foarte gravă. Să ne amintim de Armagedon II.

Şi ce s-a rezolvat după protest?

Atunci am ieşit în public şi am spus ce aveam de spus. De altfel, o să ies tot timpul cînd o să am ceva de spus.

Adică rămîneţi un spirit protestatar?

Nu trebuie să ne lăsam intimidaţi. Cu cît fiecare acceptă să închidă gura şi nu are reacţie atunci cînd drepturile îi sînt încălcate, cu atît mai mult vom trăi într-o lume periculoasă. Trebuie să ştim că democraţia românească nu este consolidată, că reflexele autoritare dăinuie încă foarte puternic în foarte mulţi oameni politici. Eu cred, de pildă, că Adrian Năstase este cel mai plastic om politic român. El poate să fie un Miloşevici, dar poate să fie şi un Tony Blair, în acelaşi timp. Conjunctura, contextul îl formează pe Adrian Năstase, nu el formează contextul şi conjunctura. El poate oricînd să aibă un derapaj autoritar masiv, în acelaşi timp poate să devină un lider modern, ca Blair sau Felipe Gonzales, pe care eu îi apreciez. În aceeaşi persoană, aceasta este „enigma Năstase“. El poate să fie colecţionarul sofisticat şi cunoscător, dar în acelaşi timp poate să devină un dictator.

a consemnat Cristian GHINEA

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cristian GHINEA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 480
24-30 mai 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Viaţa privată, bun al întregului popor?

© R. Morariu

„De cînd m-am apucat să scriu această cronică de analfabet, editorul meu (un sadic notoriu) mă tot îndeamnă (la drept vorbind, nu mă îndeamnă, ci mă strînge cu uşa) să divulg anumite detalii intime ale vieţii mele private.“

GROUCHO MARX

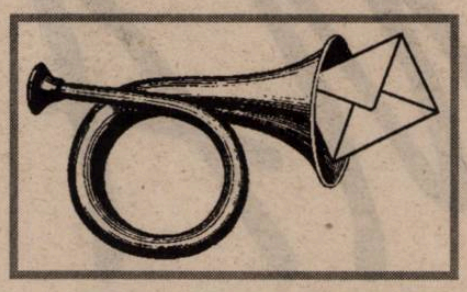

Nr. 475: *„Meserii şi cariere“*

„Schimb şcoala de meserii pe una de cariere...“

Societatea românească de azi suferă din lipsa elitelor profesionale. Nu am aici nostalgia vremurilor interbelice, cînd un cizmar pleca din Olteniţa şi ajungea, în scurt timp, creator de stiluri europene. Nu mă gîndesc la tinereţea bunicii mele care, muncitoare fiind, în anii '30, îşi permitea concediul de odihnă la Cannes. Mă refer mai mult la lipsa acută, de azi, a exigenţei reprezentanţilor elitelor faţă de propriile performanţe. Şi la neîncrederea societăţii româneşti în reuşita prin meserie. În ziua de azi, există mai mulţi carieriştі decît meseriaşi. Mai mulţi clovni decît regizori. Mai mulţi băgători de seamă decît profesionişti.

Într-un mecanism social vicios, în care deplina recunoaştere o au „învîrtiţii“, acei oameni respectaţi pentru realizările imediate şi nu pentru performanţe, elitele profesionale nu se exprimă. Nu au căutare.

O societate normală este fundamentată pe tradiţia sa culturală, pe universul său de cunoaştere şi nu, în ultimul rînd, pe competiţia dintre elite. Vrem să facem parte din lumea bună europeană, fără a respecta setul de norme al unei societăţi civilizate.

Construim o modernitate, căreia nu-i înţelegem principiile. Casa noastră e un fel de palat din chirpici, cu zorzoane, făcut într-un moment de inhibiţie a lenei noastre ancestrale. În făţărnicia noastră, ca notă discordantă bunului-simţ, credem că am ajuns la un standard de civilizaţie. Cînd, totuşi, ne hotărîm să facem ceva, nu ne batem capul ca lucrul să fie bine făcut, ci ne gîndim cum să arătăm lumii că sîntem cineva. Asta nu e o meteahnă colectivă, ci o epidemie. Am scăpat dintr-un primitivism social, în care statul dădea titluri de eroi ai muncii, şi am plonjat, fără repere şi orientări, direct, în societatea concurenţială. Cu titluri, dar fără valori.

Am ieşit de pe porţile cooperativei „munca-n zadar“ şi am nimerit, peste noapte, într-o „privatizată“, cu aceeaşi meserie, dar cu pretenţii infinit mai mari. În anii tranziţiei, s-au deschis şcoli de bune maniere, de comportamente elegante, dar mult prea puţine şcoli de meserii. Lumea voia direct cariere, fără cunoştinţe, fără profesii, fără modestii. Fiecare s-a exprimat cum a putut. Aşa au ajuns în faţă veleitarii, carieriştii, numiţi ironic „oameni de bine“.

Era prea mare gălăgia pentru a se putea constitui elitele profesionale, demne de a compune grile de valori. Ierarhiile erau de conjunctură, nu pe bază de valori.

În societatea de ieri, copilul era dat la o şcoală ca să aibă şi el, acolo, o meserie. Azi, cînd diploma universitară nu mai e înmînată absolventului o dată cu repartiţia, facultatea e considerată o instituţie de pregătit cariere. Tinerii nu învaţă pentru a deveni, ci pentru a cîştiga poziţii. E o permanentă goană după privilegii şi mai puţină alergare pentru profesii. În apriga bătălie mai mulţi sînt cei învinşi şi atunci se manifestă crize acute şi generale de identitate.

Cine mai vorbeşte azi despre pasiunea pentru munca sa? Despre lucrul bine făcut? Performanţa poartă surdină, în timp ce incompetenţa vociferează-n stradă.

Merituoşii nu se exprimă, nu fac crize de identitate, sînt prea copleşiţi de pasiunea muncii lor. Merg mai departe cu auzul redus. Sînt prea puţini şi nereprezentativi oamenii care au vocaţie de constructori. Fiind minoritari, îşi pierd exigenţa faţă de performanţă. Şi de aceea preferă să tacă. Să-şi vadă singuri de treabă, să-şi construiască în linişte cariera.

Într-o societate a exprimărilor formale, în care ne pricepem la nimic şi la toate, mulţi dintre noi – din comoditate – preferă să şadă şi să dea anunţuri: „Schimb şcoala de meserii pe una de cariere...“.

Cînd nu reuşim un schimb avantajos, aruncăm destinul la înaintare.

Marius GHILEZAN

Actualităţi

La Înviere

De Paşti am fost la Braşov la sora mea, mail-ul cu „jurnalul“ drumului pînă acolo (trenul este fascinant!) vi-l trimit mîine. Acum vă trimit cîteva impresii legate de „obiceiul“ românilor de a învia anual...

Se dă o noapte frumoasă, senină şi caldă, o biserică mare (aşa am văzut de la distanţă, că de apropiat nu m-am putut apropia), enorm de mulţi oameni şi o circulaţie ameţitoare. Valuri, valuri de oameni, greu de găsit un loc de parcare... Forfotă. Foarte mulţi oameni, ai impresia că au venit deodată *toţi* la biserică, îţi dă impresia de exagerare... Nu prinzi loc decît în preajma bisericii, strîns între oameni necunoscuţi pe care nu-i mai vezi decît la următoarea Înviere. Să treci printre oameni este dificil, grupurile ce vor să străbată *masa* de oameni se înlănţuie *hand-in-hand* şi alunecă sinuos prin *masă*. Dacă aş privi de sus cred că s-ar vedea frumos toţi aceşti şerpişori...

Am ajuns lîngă biserică chiar în momentul probei de microfon: 1, 2, 1, 2... Se aud sfaturi tehnice, nu aşa, acolo, cu crucea, da, da, da... Nu văd mare lucru. Slujba este şi televizată, deci trebuie să înfruntăm şi reflectoarele televiziunii. Cameramanul, unul dintre ei, singurul aflat în raza mea vizuală, era deasupra tuturor, urcat pe o platformă. Deasupra tuturor. Am reuşit să avansăm, mai de voie, mai de nevoie pînă ce un copac aflat pe spaţiul verde ne-a oprit înaintarea. Acolo am rămas, de acolo am privit, de acolo am ascultat... Ce-i drept nu vedeam mai nimic, pomul era des, cu crengile la pămînt, nu se legăna deloc, aşa că mai mult auzeam Învierea... Mai erau nişte crengi care se proptiseră molcom în spatele meu, deci totul era O.K. Evitam mişcările bruşte pentru protecţia hainelor – o întoarcere în viteză putea sfîrşi în lumînarea vecinului... Ceara iese greu din anumite haine...

Puteam doar să mă întorc cu greutate, în dreapta privirea îmi cădea pe suportul de lumînare, anti-picături de ceară, pe care vecina mea îl manevra cu uşurinţă. Era un ambalaj de iaurt BIFIDUS. Se poartă oricum paharele de plastic de unică folosinţă, de altfel şi lumînările sînt de unică folosinţă, nu?

Mai încolo am zărit o femeie cu ambele mîini ocupate: într-una se odihnea o lumînare, iar cu cealaltă „vorbea“ la mobil... Deh, tehnica ce ne însoţeşte pretutindeni... Aproape de cei dragi.

Uitasem să vă spun că înaintînd printre oameni, trecînd prin *masă*, rămăsei marcat de mirosurile distincte: parfum, tutun, transpiraţie, alcool... În drumul către Înviere calci tot în picioare, spaţii verzi şi morminte deopotrivă.

Evident, începi să nu *simţi* tragedia, drama, suferinţa şi bucuria unei Învieri... Eşti permanent la dispoziţia amănuntelor: aglomeraţie, poziţionare, tactici de învăluire, sistemul de sonorizare, atenţia la flacăra lumînării, mecanismul cirulaţiei eficiente în/printre oameni, căutarea unui preot...

Lumină am primit brusc de la persoana de lîngă mine, fără să aud acel „veniţi de luaţi *lumină*“... Să intri în biserică este un vis, să ajungi să iei un pliculeţ cu anafură (pe care scrie „Biserica (...) vă urează Hristos a Înviat“!) este un veritabil *challenge*...

Cad în păcat şi încep să aud sunetul clopotelor şi nu *clopotele* (sunet ce nu-mi inspiră decît lovirea unor metale, ce n-avea nimic din sacrul unui „sunet“ de clopot), să aud sunetul toacăi, de lemn crăpat, sunet spart...

Unde-i fiorul religios? Predica preotului lasă la o parte esenţa Învierii şi se concentrează pe tinerii care vorbesc urît, nu simt sacrul şi poartă cercei, tineri care ajung să plece în străinatate... dar Biserica este cu ei. Mereu. Se dezbate problema conţinutului, lungimii şi accesibilităţii slujbei, evident dom' părinte ne anunţă că nu se schimbă nimic, aşa a fost dintotdeauna etc. Parcă am mai auzit aşa ceva.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Învierea imi dă impresia unui eveniment monden la care poate participa toată lumea, o ieşire, ceva nou şi neobişnuit, o provocare. O „înviere“ în masă, deodată şi împreună, în grup, departe de spiritul pur al Învierii. Fără intimitate, fără gîndurile şi inima ta. Doar un spectacol mediatic de sunet, lumină şi întuneric. M-am simţit ca la Revelion: beepuri, SMS-uri, voie bună... Simţeam o laicizare a acestei sărbători imense ca semnificaţie. Mă simţeam gol.

Simţeam şi durerea că în timp ce „noi“ înviem „ceilalţi“ ne-au luat-o înainte cu cinci săptămîni... De ce? De ce încercăm să-L confiscăm pe Dumnezeu, de ce vrem să-L împărţim, să-L eşantionăm, să-L porţionăm? Asta e a mea, asta e a ta... De ce trebuie să suportăm cu jenă justificări pentru calculele aberante ce duc la diferenţa asta enormă? Auzi *tu*, lună plină, Paştele evreilor – şi dacă da, ce era la urma urmei atît de grav?

Oameni mici vorbind de lucruri mari...

Ecumenism? Să vă povestesc cea mai „ecumenică“ Înviere trăită vreodată de mine. Acum cîţiva ani în Timişoara (unde altundeva?) la Învierea „ortodoxă“, la înconjurul bisericii se trecea pe lîngă o biserică reformată/catolică (nu mai ştiu exact). Cînd eram în dreptul *ei*, clopotarul de acolo a început şi el să tragă clopotele, deşi nu era şi Paştele lor... Am simţit o bucurie imensă, indescriptibilă. Acel clopotar ce a făcut să se audă *doar* un sunet de clopot este genial, îi mulţumesc. Acel gest, acele sunete, au făcut mai mult decît orice armată de teologi ce dezbat inutil şi negociază în van. Acele sunete ne-au mişcat pe toţi cei care treceam pe acolo poate mai mult decît toată Învierea.

În schimb, facem slujbe pe malul mării, înviem din valuri şi din spuma mării... Poate că Învierea va ajunge la fel de „importantă“ ca Revelionul, poate va ajunge o destinaţie turistică. Vor fi prin analogie Învieri de 5 stele, cu preoţi VIP, cu biserici de lux, fără plebe, cu preţuri pe măsură. Tinerii vor prefera intimitatea Internetului, dai *click* şi s-a produs Învierea, faci un *chat*... Se va întreba: unde-ţi faci Învierea? În Caraibe? La Sinaia? În Tunisia? În Thailanda? După malul mării va urma centrul oraşului (văd deja posterul ce anunţă mega-spectacolul – Înviere numai la noi, invitaţi de marcă, surprize, tombolă etc.)... Învierea se va muta şi la munte, vor fi zilele Învierii, terase cu mici şi bere... *etc.*

Poate voi ajunge să spun că „anul ăsta de Înviere merg/stau la mine acasă, de fapt şi de Revelion nu merg nicăieri“.

Sau poate vom folosi GPS-ul să ştim unde se află preoţii cînd înconjoară biserica...

Cu tristeţe,

Simion IVANOSCHI
Timişoara

Polemice

Drepturile şi gusturile dlui Gorzo

Este dreptul dlui Gorzo să-i placă trilogia spielbergiană, dreptul şi gustul (şi gusturile...). Este din nou dreptul dlui Gorzo să nu-i placă Tarkovski, Antonioni sau Kieslowski. Problema apare cînd le compară (nu pot spune mere şi pere căci nu sînt nici măcar aceeaşi încrengătură). Sau cînd le „caracterizează“: *Călăuza* este un dicţionar greoi de simboluri (nici nu vreau să mă gîndesc ce spune despre *Fragii sălbatici).* În viziunea domniei-sale, una din cele mai frumoase metafore despre viaţă, iubire, relaţii umane *(Amélie)* este un film comercial! Trec peste calităţile pe care le găseşte la Spielberg: „umanism“!!!, comercial fără a fi comercial (sic), puterea de a înzestra efectele speciale cu personalitate (wow). Păcat de cîteva defecte (minore): nu-i un gînditor profund, ratează cînd încearcă să ne transmită idei importante. Şi totuşi... e la fel de important ca Renoir, Welles, de Sica!

Poate că dl Gorzo (ca şi foarte mulţi alţii) se duce la filme pentru că sînt antrenante. Poate că lumea „recentă“ doar astfel găseşte satisfacţii. Americanii, noile „călăuze“ planetare au adus acţiunea la o adevărată artă. Filmele lor devin sărăcuţe, şablonarde (comparaţia cu stasul realismului socialist nu e extravagantă) atunci cînd descriu relaţii interumane: comparaţi filme americane şi europene cu subiect asemănător: *In the bedroom* şi *The son's room, Unfaithful* (cînd va veni în România) şi filmul lui Liv Ulmann *Faithless.*

Sînt atîtea lucruri extraordinare pe care le putem lua de la americani: eficienţa, practicismul, mobilitatea, domnia absolută a legii. Cultura, însă, fără a intra în calificative, este diferită faţă de Europa. Şi noi acolo ne aflăm, geografic, educaţional, sufleteşte. Lumea nu are nevoie de îndemnuri ca să se ducă la filme de acţiune. Are nevoie de îndemnuri pentru a se apropia de filme „dificile“ unde, odată pătruns, răsplata este exponenţială (apropo, am avut o clipă de nostalgie citind că la Bucureşti se reproiectează *Al 41-lea, Zboară cocorii, Balada soldatului.* Nu ştiu ce efect au azi, dar acum 45 de ani mi-au încălzit sufletul).

Una peste alta, jos pălăria: revista dvs. este într-adevăr dilematică, încredinţînd rubrica filme (TV?) dlui Gorzo. Admir sinceritatea şi curajul de a se bate cu „snobii“ sau „cinefilii“. A scrie însă o rubrică, mai ales într-un moment de cumpănă culturală (printre altele), înseamnă o responsabilitate care ar trebui să transceadă preferinţele personale. Sau poate nu?

Cu prietenie,

Dr. Mihail STANCIU
Fairfield, Connecticut

N. red.: Dl Andrei Gorzo vă va răspunde în articolul său de săptămîna viitoare.

La zi

Teledispariţii

Am citit de curînd în paginile revistei despre sindromul de întrerupere prin care trec iubitorii canalului de televiziune ARTE. Deşi nu recepţionez acest post, i-am compătimit pe bieţii iubitori ai acestuia şi cu inima împăcată am trecut la următorul articol. Nu mult după asta am avut parte de o experienţă asemănătoare. Într-o dimineaţă deschid televizorul şi... stupoare! CNN şi TV5 dispăruseră de pe grila de programe. În schimb aveam parte de B1 TV (o televiziune comercială ca oricare alta) şi de o bizarerie: un post TV unde din zori şi pînă în seară nişte bărbaţi şi femei îmbrăcaţi în costume populare stau în jurul unei mese şi cîntă muzică populară; totul în spatele pretenţioasei sigle ETNO!

Dacă mai sînt şi alţii în aceeaşi situaţie, propun să luăm exemplu de la scriitorii antedecembrişti cenzuraţi, care vroiau să scoată un almanah cu texte refuzate şi să înfiinţăm o societate de cablu care să transmită posturi TV ignorate de cenzura consumistă.

plesandragos@hotmail.com

P.S.: S-ar putea spune că este o problemă de preferinţe sau pur şi simplu de snobism. Totuşi Lary King, Q&A, Kiosque sînt deasupra emisiunilor omoloage româneşti – părerea mea.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Politici culturale**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

A vorbi despre sat

Am avut ocazia de curînd să citesc, să privesc şi să ascult ceea ce au de spus şi de arătat mass-media din România despre satul contemporan. Lăsînd la o parte punerile în scenă de tip „Cîntarea României“, care se pare că au viaţa tare lungă, satul apare de cele mai multe ori ca un personaj bătrîn şi părăsit, căruia i se întîmplă tot felul de nenorociri. În orice caz, nici satul nu mai este ceea ce a fost – fapt care, sincer să fiu, nu văd de ce trebuie să ne mire chiar într-atît. Schimbarea – în firea lucrurilor, fie ele şi sociale – este percepută mai degrabă ca degradare, ca pierdere şi destrămare a unei ordini idilice, despre care am motive serioase să mă îndoiesc că a existat cu adevărat vreodată. Comparativ cu oraşul, cu politicul sau economicul, spaţii „fireşti“ ale schimbării, satul pare să rămînă, în percepţia publică, mai degrabă un *lieu de mémoire*. Şi, în numele acestei „memorii“, o ocazie de mînioase înfierări.

Nu vreau să cad însă şi eu în judecăţi generale. Într-un mod care poate fi semnificativ, există, de pildă, diferenţe destul de marcate între presa scrisă şi cea audio-vizuală, reportajele scrise reuşind în mai mare măsură să fie iscoditoare şi să se apropie de problemele actuale şi reale ale satului, în timp ce regizorii şi operatorii televiziunilor rămîn într-o mult mai mare măsură fideli unor imagini arhetipale şi patetice, care s-ar zice că nu au voie să lipsească din repertoriul bunului reporter, indiferent despre ce sat sau ce probleme ar vorbi acesta. Cuvîntul pare astfel să se fi eliberat într-o mai mare măsură decît imaginea de stereotipuri şi gîndirea de-a gata.

Dar nici aici lucrurile nu sînt otova. Unele studiouri de provincie par să lucreze imaginea cu mai multă grijă şi creativitate decît cele centrale, în frunte cu cel mai „central“ dintre ele, TVR, obosit şi tipicar, lenevind pe acelaşi veşnic picior de plai.

Această (relativă) inerţie a retinei, legănată parcă sub semnul lui „ia, eu văd ce văd de mult“, mă duce cu gîndul la un eveniment imagistic de excepţie, pe care regizorii şi operatorii noştri de televiziune nu ar fi rău, probabil, să-l vizioneze ca o sarcină de serviciu: ASTRA FILM FEST, festival internaţional de film antropologic şi documentar de la Sibiu. În cei aproape zece ani de la iniţiere, acesta a devenit unul dintre cele mai importante manifestări ale genului din Europa de Est, reunind din doi în doi ani sute de producţii din zeci de ţări ale globului. Ceea ce este însă cel mai important, poate, este faptul că cele cîteva zile ale festivalului constituie şi o lecţie de a privi, proaspăt şi profund în acelaşi timp, realităţi sociale dintre cele mai diverse. Priviri care vor să înţeleagă şi să explice, nu care ştiu şi vor să demonstreze, priviri care reuşesc de cele mai multe ori să păstreze acea magică „bună distanţă“ din care antropologia şi-a făcut un fel de deviză, evitînd cu grijă obsesiile complementare ale multor documentarişti de tranziţie ce oscilează între băşcălia mai mult sau mai puţin groasă şi demascarea mai mult sau mai puţin subţire.

A privi realitatea – şi a-i face şi pe alţii să o vadă – este şi acesta un lucru care se învaţă...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Presa şi greaţa

Săptămîna trecută, două cotidiene, *(Curentul* şi *Naţional)* au anunţat o ştire bombă: la Cotroceni a avut loc o întîlnire de taină între Ion Iliescu şi Valeriu Stoica, unde s-a decis cooptarea Partidului Naţional Liberal la guvernare. Ştirea a fost apoi dezminţită, cu vehemenţă, de către cei implicaţi. În loc să se apere, ziariştii, care iniţial citau surse sus-puse, au tăcut, cu gîndul probabil la musca de pe propria căciulă. În final, toată lumea s-a făcut că uită, acceptînd că nu a fost decît o manipulare care a vrut să lovească în Valeriu Stoica.

Tot săptămîna trecută, *Libertatea* a publicat o declaraţie a Laurei Andreşan. Cine este Laura Andreşan? Personajul este uşor de rezumat. O fată care arată bine şi care nu are ce căuta în presă. Nu pentru că ar arăta bine, majoritatea tinerelor ziariste sînt drăguţe, ci pentru că ea este convinsă că arătatul bine este într-o legătură directă cu jurnalistica. Am văzut nenumărate scene cînd astfel de domnişoare, pe culoar, cer politicienilor ceva, un interviu, o declaraţie, pentru început, nimic spectaculos. Gesturile sînt clasice: buzele ţuguiate, zîmbetul cu dublu înţeles, armele tradiţionale pentru exercitarea farmecului. De cele mai multe ori, obţin declaraţiile respective, deşi, probabil, le-ar fi avut oricum. Practica este cunoscută, invidiată, urîtă şi dispreţuită de ceilalţi reporteri. Iar Laura Andreşan este un exemplar tipic al speciei, cu realizări chiar mediocre, din moment ce alt exemplar a ajuns acum corespondentă a TVR, plătită de guvern, într-o mare capitală europeană, iar ea rămîne dezbrăcată în ediţia locală şi proastă a unei publicaţii pentru masculi. Poate ar intra în discuţie şi labilitatea psihică a politicienilor amatori de ritualuri de pre-împerechere de pe holuri, din moment ce le cedează mereu.

Aşadar *Libertatea* a publicat o lungă declaraţie a Laurei Andreşan, combinaţie banală între o poveste abjectă de alcov şi un roman de spionaj de doi bani. Ni se relatează cum Mihai Iacob, patronul de la *Curentul*, unde lucra „ziarista“, îşi trimitea angajata să facă sex cu diverşi miniştri-ţintă, miniştri care trebuiau să îndrepte publicitate spre ziar. Declaraţia este lungă şi plină de amănunte suculente, privind convorbirile telefonice între demnitari şi patroni, privind suma de bani lunară necesară ziaristei ca să arate bine etc. Cum spuneam, o poveste greţoasă.

Nu ştiu ce este adevărat, probabil că povestitoarea a „coafat“ rolul ei, dar e plauzibil: nimic nu ne împiedică să credem că aşa a fost. Şi aici vine tristeţea, concomitent sau după greaţă. S-ar putea spune că acesta este rezultatul a 12 ani de presă liberă.

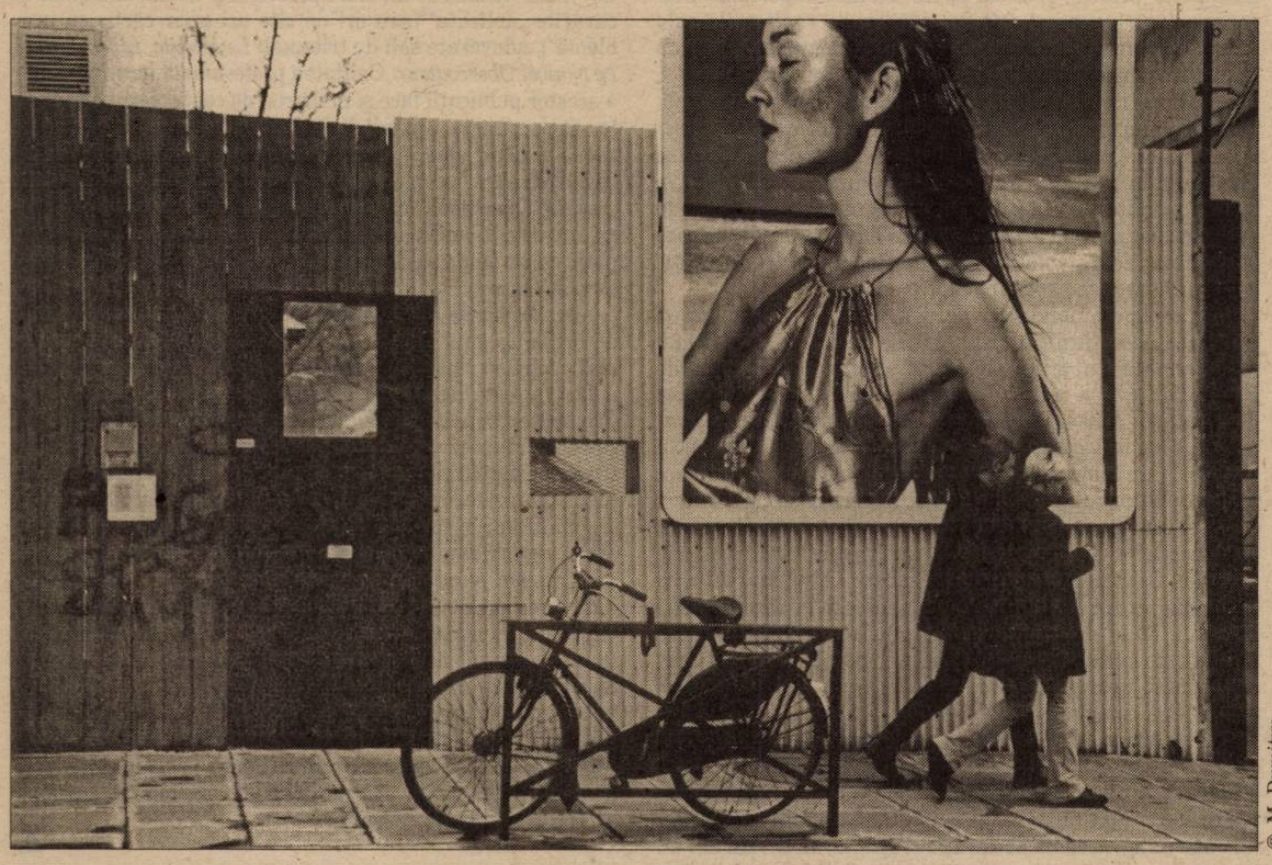

© M. Dumitru

Apar peste noapte cotidiene, altele rezistă de ani buni fără a se şti prin ce minune. De fapt, a devenit clar pentru toată lumea că există patroni care urmăresc alte interese prin ziare, adică fac bani *prin* ele, nu *din* ele. În plus, toată lumea pare a şti cine este în spatele fiecărei publicaţii, dar nimeni nu o spune cu voce tare. Bineînţeles că nu vei putea niciodată să dovedeşti că respectivul politician este implicat în firma care deţine acţiunile. Dar „se ştie“ mai mult sau mai puţin sigur că respectivul ziar nu va „da“ niciodată în cutare politician. S-a ajuns, „se ştie“, în situaţia absurdă ca miniştrii să îşi facă favoruri între ei, ceva de genul: „hai, mă, cutare, dacă eşti băiat bun vorbesc eu şi îţi sprijină Dracula Park“.

Ziariştii nu se pot ocupa numai cu căutarea adevărului, ei trăiesc într-o incertitudine perpetuă, cu care ajung să se obişnuiască; nici nu trebuie să li se spună explicit ce trebuie să facă, dacă s-a zvonit că ziarul la care lucrează nu „dă“ în cutare, nici nu vor încerca, de ce să îşi complice existenţa?

De fapt, nu se poate vorbi despre o profesie, despre o breaslă cu norme şi auto-reglare. Clubul Român de Presă este un sindicat care îi adună în devălmăşie pe patroni şi pe angajaţi. Baronii sînt pe frontispiciu, iar o armată întreagă de reporteri învaţă de mici că ziaristica este o meserie echivocă, la fel ca şi adevărul. Majoritatea jurnaliştilor este alcătuită din oameni tineri şi foarte tineri. La o conferinţă de presă obişnuită, se vede că 90% dintre reporteri sînt sub 25 de ani. Ziaristica în România a ajuns un mod de a-ţi începe cariera, de a intra în cîmpul muncii, cum se spunea pe vremuri, pentru a te retrage apoi în vreun birou, graţie relaţiilor făcute. Va mai dura pînă cînd vor exista corespondenţi-seniori, oameni care să ştie totul despre o instituţie, după zeci de ani petrecuţi acolo. De altfel, viaţa de simplu ziarist în România este o viaţă grea, se aleargă toată ziua pentru un salariu mediu pe economie. În plus, stresul provocat de incertitudinea cu privire la prieteniile şefului. O lume bolnavă, cu tineri neformaţi, în orbita unor oameni foarte bogaţi (patroni, directori, politicieni) care lasă la restaurant într-o seară cît cîştigă ei într-o lună. Cei mai mulţi ar vrea să lucreze pentru cotidienele mari, singurele aproximativ normale, economic vorbind, unde independenţa editorială este mai mare, deşi se spune că şefii (ridicaţi dintre ei) se comportă ca nişte mici tirani. Dar tirania (mai ales cea mică!) este suportabilă cînd salariile sînt relativ decente, spre deosebire de cotidienele de duzină.

Peisajul arată jalnic, deşi cînd stai cu ei la o bere, cei mai mulţi ziarişti sînt oameni de treabă. Există şi încercări de a lega o solidaritate de breaslă, chiar săptămîna trecută Centrul pentru Jurnalism Independent şi Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu* au organizat dezbateri interesante, urmate de un bal al presei. Succesul este limitat cînd fiecare alege supravieţuirea pe cont propriu. Iar alţii (altele) uzează de arme clasice, care nu se demodează niciodată. Rămîne de aflat pe ce coridor şi cărei fuste scurte cu buze ţuguiate i-a fost încredinţată ştirea despre negocierile secrete Iliescu-Stoica de la Cotroceni.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Căpşuni

Nesuprimînd primăvara, dictatura nu suprimase nici căpşuna rămasă, dimpotrivă, unul dintre fructele cele mai gustate de oamenii muncii. Adusă de procesul coacerii în pragul descompunerii, ea devenea unul dintre puţinele produse alimentare pe care consumatorii îl puteau achiziţiona fără a trece prin mucenicia cozilor. Răsplătindu-i generozitatea, folclorul îi transferase denumirea printr-un fel de dezmierdare onomastică asupra unei suprasolicitate licori poreclite „căpşunica".

Abţinerea de la raţionalizarea căpşunilor a fost o măsură deliberată a regimului. Deliberată a fost însă şi ignorarea posibilităţii de a folosi căpşuna pentru a spori prestigiul internaţional al ţării – lacună pe care tranziţia pare decisă să o înlăture. Strategia adoptată nu constă în exportul de căpşuni către ţările nordice, al căror climat nu le prieşte, ci în exportul de culegători de căpşuni către o ţară unde fructul cu pricina creşte din abundenţă: Spania. Relaţiile româno-spaniole intrau cu avînt pe un nou făgaş.

Numărul trăitorilor pe plaiurilor mioritice dispuşi să dea o mînă de ajutor rubedeniilor iberice întru latinitate depăşise cele mai extravagante aşteptări şi avea, desigur, diferite motivări. Ei porneau pe urmele lui Adrian Ilie şi Bogdan Stelea, deşi gloria ambilor a pălit cu o repeziciune jignitoare. Contînd pe deosebirea dintre mingea de fotbal şi căpşuni, ei contau totodată pe şansa de a demonstra vocaţia strănepoţilor lui Traian şi Decebal pentru culesul căpşunilor pe toate meridianele – imaginea ţării nu avea decît de cîştigat. Competenţa neaoşă în materie a transformat o oropsită îndeletnicire sezonieră într-o activitate cu statut profesional internaţional. Dinamismul etalat cu această ocazie de societatea civilă nu putea lăsa statul nepăsător. Fericiţii selectaţi de angajatorul spaniol nu au întîmpinat la trecerea graniţei nici o dificultate din partea autorităţilor locale de control. Pînă una alta, Ministerul Turismului a scăpat prilejul de a boteza convoiul „Nepoţii lui Dracula", după cum nici vreo unitate de învăţămînt nu a anunţat inaugurarea unor cursuri de „cultura căpşunilor".

Motivele pentru care oferta iberică a avut printre concentăţenii noştri un ecou atît de puternic nu sînt lesne descifrabile. Şi mai indescifrabile sînt motivele care i-au determinat pe întreprinzătorii spanioli să lanseze această ofertă tocmai în România. Făcîndu-şi negustoreşte socotelile ei au constatat pesemne că este mai profitabil să-şi transporte culegătorii din extremitatea opusă a Europei decît să-şi folosească propriii şomeri, care se găsesc din belşug, ori să-i aducă din ţările arabe învecinate.

Concluzia se impune de la sine: România tranziţională are cea mai devalorizată forţă de muncă din Europa – o performanţă pe care nici birocraţii de la Bruxelles nu au cum să o treacă cu vederea. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Angajament ferm

– sau cum vă place –

Ţara noastră trece printr-o perioadă de mari prefaceri democratice. În lumina documentelor de partid, de coaliţie, de guvern şi de stat, ţelurile noastre supreme – integrarea în structurile europene şi euroatlantice, ceea ce va însemna intrarea noastră demnă şi prin cedarea unor atribute de suveranitate în rîndul celor mai avansate naţiuni ale lumii – trebuie să fie călăuza întregii noastre activităţi profesionale şi să reprezinte, la locul de muncă al fiecăruia, un îndemn şi o pildă. Cetăţenii români, fără deosebire de naţionalitate, religie şi orientare sexuală, acţionează hotărît pentru îndeplinirea la termen a idealurilor lor multimilenare – înaintarea spre cele mai înalte culmi de civilizaţie şi progres, pătrunderea în epoca informaţională, creşterea PIB pe cap de locuitor la un nivel comparabil cu cel din ţările UE.

De aceea noi, jurnaliştii democraţi, ne luăm angajamentul de a nu precupeţi nici un efort pentru a reflecta în reportajele, anchetele şi editorialele noastre faptele de muncă şi viaţă ale poporului nostru, precum şi măsurile înţelepte ale conducătorilor noştri, care îşi dedică energia construirii capitalismului în România. Constatăm plini de satisfacţie şi de mîndrie că întreaga noastră clasă politică, şi în special acea parte a ei aflată la guvernare, se pronunţă hotărît pentru implementarea neabătută a reformelor în ţara noastră. Prin urmare, ne angajăm să reflectăm în publicaţiile la care lucrăm în deplină libertate – datorită condiţiilor minunate de muncă şi viaţă create de noua democraţie care se construieşte în România – eforturile susţinute pe care le depun partidul de guvernămînt şi aliaţii săi pentru integrarea întocmai şi la timp a ţării noastre în NATO, organizaţia cea mai avansată a statelor capitaliste, care şi-a dovedit fără tăgadă superioritatea faţă de defunctul sistem comunist de tristă amintire.

Noi, jurnaliştii cu adevărat democraţi, ne desolidarizăm de acea „anumită parte a presei" care pune în discuţie comunicatele emise de instituţiile fundamentale ale statului de drept şi pune la îndoială conţinutul acestora şi condamnăm ferm atitudinea acelor ziarişti care încearcă să facă aşa-zise „investigaţii proprii" şi „verificări ale informaţiilor din cel puţin două surse", după nişte norme deontologice dubioase, depăşite deja pe plan mondial. Considerăm că aceştia au preluat *în mod necritic* principiul libertăţii de expresie, fără să-l adapteze la condiţiile specifice societăţii noastre în tranziţie, în care nu tot ce se spune pe Potomak sau pe Sena poate fi aplicat cu succes pe Dîmboviţa. Jurnaliştii care, mînaţi de insaţiabila lor poftă de a critica, aduc mereu obiecţii măsurilor luate de conducătorii noştri, nu fac decît să deturneze atenţia opiniei publice de la ceea ce ar trebui să fie preocuparea sa permanentă: transpunerea în viaţă a Programului de făurire a României capitaliste şi euroatlantice. Condamnăm cu fermitate acest criticism deşănţat, manifestare a unui nivel politic necorespunzător.

De asemenea, protestăm energic faţă de încercările repetate ale cercurilor interesate, ostile României, care controlează anumite organe de presă din unele ţări ale Europei Occidentale, de a prezenta opiniei publice mondiale o imagine deformată, vădit răuvoitoare a realităţilor construcţiei democrat-capitaliste din ţara noastră, insistînd în mod tendenţios asupra unor aspecte mai puţin relevante din viaţa noastră social-economică, din curtea din spate a patriei noastre, precum aşa-numiţii „copii ai străzii", inflaţia, ritmul lent al privatizării, corupţia, întîrzerea reformelor structurale ş.a. Considerăm că aceste pseudo-subiecte de presă arată dificultăţile obiective, neîmplinirile moştenite din trecut, şi nicidecum problemele reale ale societăţii noastre. Sîntem conştienţi de faptul că există încă nerealizări, că este loc de mai bine, dar ne exprimăm convingerea că poporul nostru, strîns unit în jurul guvernului, al Parlamentului şi al celorlalte instituţii ale Statului de drept, va reuşi să le depăşească. Nu prin critică nemăsurată se construieşte o societate mai bună şi mai bogată, ci prin reliefarea entuziasmului şi a spiritului democratic care animă întregul nostru popor!

De aceea, considerăm că este o datorie de onoare pentru orice jurnalist să acţioneze neobosit pentru o mai bună reflectare a adevăratelor probleme ale ţării, aşa cum rezultă ele din comunicatele de presă oficiale şi din drepturile la replică emise de instituţiile statului. Să construim o nouă relaţie, mai bună şi mai dreaptă, între presă şi politicieni!

P.S. Acest articol conţine, cum e la modă acum prin comunicatele de presă, o „notă satirică" şi are o „conotaţie ironică". Ne exprimăm speranţa că nu va fi greşit interpretat. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Refuzul ideilor de-a gata

În discursul ţinut la Ierusalim, în 1985, cu ocazia primirii unui important premiu, Milan Kundera amintea că aspectul cel mai original şi mai şocant al viziunii flaubertiene asupra prostiei (Flaubert, zicea Kundera, a descoperit prostia, şi a fost poate cea mai importantă descoperire într-un secol atît de mîndru de realizările sale ştiinţifice) constă în aceea că prostia nu numai că nu dă înapoi în faţa ştiinţei, tehnicii, progresului, modernităţii, dar – dimpotrivă – progresează ea însăşi. Prostia modernă, adăuga autorul *Glumei,* înseamnă *ne-gîndirea ideilor primite.* Şi încă: „putem imagina viitorul fără lupta de clasă şi fără psihanaliză, dar nu fără ascensiunea irezistibilă a ideilor primite care, înscrise în computere, propagate de mass-media, riscă să devină curînd o forţă ce va zdrobi orice gîndire originală şi individuală, sufocînd astfel esenţa însăşi a culturii europene a Timpurilor moderne".

Nu încape îndoială că, de mai bine de un deceniu şi jumătate, observaţiile lui Kundera se confirmă. Cu atît mai reconfortantă e apariţia unei cărţi precum cea semnată de Elisabeth Lévy şi intitulată *Les Maîtres censeurs* (Editura J.C. Lattès). Autoarea, jurnalistă la săptămînalul *Marianne,* era, pînă ieri, complet necunoscută. Cartea, al cărei titlu trimite la un binecunoscut eseu al lui André Glucksmann, a ieşit în librării cu o lună înaintea alegerilor prezidenţiale; o putem considera şi o carte profetică, într-atît desfăşurarea evenimentelor dintre cele două tururi confirmă analizele ziaristei. Ce constată, de fapt, Elisabeth Lévy? Mai întîi, că generaţia „noilor filosofi", după zgomotoasa intrare în scenă din anii '70 şi după ce şi-a renegat trecutul maoist sau troţkist, a profesat şi profesează un moralism pur şi dur, sancţionînd necruţător orice abatere de la ideologia dominantă. O ideologie care se prezintă a fi structural şi inevitabil *de stînga,* întrucît stînga a monopolizat ideile de *bine, dinamism* şi *progres.* „Stînga de drept divin", cum o numeşte undeva Jean Baudrillard, stînga care n-a ezitat spre exemplu în 1981, după victoria lui Mitterrand, să facă, prin vocea lui Jack Lang, această declaraţie stupefiantă: „Francezii au trecut pragul dintre umbră şi lumină" (cum să nu te gîndeşti la nemuritoarele cuvinte: „ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselia! ..."). Reclamîndu-se de la o tradiţie pe care o prezintă drept singura legitimă, pretinzînd că ştie, doar ea, ce ne rezervă viitorul, stînga exercită, scrie autoarea, o constantă hegemonie culturală şi ideologică, „pe măsura capacităţii ei de a impune o lectură maniheistă a istoriei". Cei care urmăresc viaţa politică franceză vor fi observat, desigur, că reprezentanţii stîngii, fie ea „plurală" sau „unită", se autoproclamă purtătorii de cuvînt ai „forţelor progresului". Dreapta, în schimb, e obligată să adopte o poziţie defensivă, întrucît e văzută ca retrogradă, conservatoare şi, mai ales, în permanenţă *suspectă.* Încarnînd virtutea, binele şi adevărul, stînga *cere mereu socoteală,* somîndu-i pe suspecţi să se explice şi să-şi clarifice atitudinea sau pur şi simplu dînd verdicte fără apel. Într-un peisaj mediatic oricum larg majoritar de stînga, trei publicaţii, consideră Elisabeth Lévy, beneficiază de un mare prestigiu şi devin, în mai toate cazurile „delicate" (sau ori de cîte ori apar cărţi „cu probleme"), adevărate săli de tribunal: *Le Monde, Libération* şi *Le Nouvel Observateur.* Calitatea profesională incontestabilă a acestor publicaţii face şi mai greu de contracarat acţiunea lor de impunere a gîndirii „juste", non-aderenţii la ideile corecte fiind etichetaţi imediat drept „conservatori", „tradiţionalişti" sau, ceea ce devine incomparabil mai grav, „rasişti", „xenofobi" ori „antisemiţi". Reapare, astfel, cenzura, întrucît „libertatea de gîndire, celebrată cu atît mai frenetic cu cît tinde să dispară, e rezervată celor care gîndesc ca toată lumea".

Aceste foarte severe observaţii sînt susţinute de o suită de briliante analize ale unor situaţii ce ilustrează, emblematic, climatul ultimilor doisprezece ani. Vedem astfel care a fost (şi este) strategia *inteligheţiei* şi a stîngii faţă de Frontul Naţional, cu declanşarea ciclică a campaniilor antifasciste, reprezentînd, cum nota undeva Taguieff, o „identitate de substituire" pentru o stîngă în pană de valori şi de idei. Apoi, referinţa obsesivă la regimul de la Vichy, care stigmatizează orice poziţie non-conformă; ocultarea sistematică a problemelor legate de imigraţie, în numele unui anti-rasism *passe-partout;* trecerea acrobatică de la condamnarea oricărei vagi aspiraţii naţionaliste la afirmarea vajnică a identităţii naţionale cînd e vorba de a respinge „imperialismul" american; „cazurile" transformate în procese publice, cum a fost acela al scriitorului Renaud Camus; sancţionarea promptă şi usturătoare a celor care au îndrăznit să pună la îndoială excelenţa artei contemporane franceze, arta oficială, adică încurajată (şi subvenţionată) de guvernele stîngii plurale. O carte pasionantă asupra căreia va merita să revenim. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ce fel de presă aş vrea

Sînt un cititor consecvent al presei româneşti. Ca mai toţi românii, am nemulţumirile mele faţă de presa noastră şi, ca mulţi români, aş sări fără ezitare să-i iau apărarea dacă dreptul ei de a exista liber ar fi pus în discuţie. Pe de altă parte, fiind un consumator, am şi eu slăbiciunile mele. Nu am pregătire de „analist media" şi nu am nici deprinderi analitice – părerile mele despre presă sînt, deci, lipsite de pretenţiile unei analize riguroase. Sînt, mai degrabă, reacţii de consumator, dorinţe de spectator, idei de diletant (mă gîndesc la accepţia italiană a cuvîntului). Dar e bine că, din cînd în cînd, dorinţele „simplului cititor" să fie auzite; vorbesc, deci.

După 1990, standardul de maximă profesionalitate pe care presa noastră l-a asumat s-ar traduce, pe scurt, aşa: informaţie seacă plus comentariu echilibrat. Informaţie seacă, în limbajul meu de neprofesionist, înseamnă informaţie pură şi completă, fără aprecieri şi păreri, fără presupuneri şi fără asumări. Comentariu echilibrat înseamnă analiză critică, fără partizanat şi fără agendă prestabilită. După umila mea părere, acest gen de presă, care se revendică de la modelul anglo-german, este foarte greu de făcut în România. Ca să fiu mai precis, deşi simt în multe publicaţii efortul spre acest tip de presă (să-i zicem şi noi „serioasă"), eşecul e evident. Am experienţele mele care îmi spun că „informaţia seacă" este cu neputinţă la noi. Excluzînd din capul locului ipoteza relei credinţe, fie cel care comunică informaţia este incapabil să o livreze clar, fie jurnalistul care o preia nu are echipamentul minim ca să înţeleagă ce i se spune, fie redactarea informaţiei este nefericită. Şi mai puţin realizabil la noi mi se pare comentariul echilibrat şi analiza rece, fără emoţii şi fără prejudecăţi. Sînt prea puţine editorialele (specia de suprem prestigiu în jurnalistica noastră) care să nu reclame o lectură în cheie partizană, sînt extrem de rare comentariile din care să nu-ţi dai limpede seama care e „comanda", sînt aproape inexistente analizele care să nu fie făcute pentru a sprijini o cauză nemărturisită. În aceste condiţii, impresia mea este că ar fi bine să încercăm să ne exersăm şi într-un alt fel de presă. Eu unul, imediat după ce am înţeles că „jurnalismul de informaţie" este imposibil, îmi doresc o altfel de presă. Aş putea sintetiza ceea ce doresc eu să găsesc în presă astfel: Nu vreau ştirea, daţi-mi povestea!

Nu vreau să mi se spună doar ce a zis prim-ministrul, vreau să mi se spună cum arătau ochii primului-ministru cînd a zis ce a zis, cum şi încotro privea, ce făcea cu mîinile şi cum îi suna vocea. Mai vreau să ştiu de unde venea, unde se ducea şi cît era de grăbit. Vreau, la fel, să ştiu ce se putea citi pe faţa cutărui consilier cînd preşedintele a zis, nervos, că nu-ştiu-ce şi aş vrea să ştiu ce făceau parlamentarii puterii cînd unul din liderii opoziţiei a zis, în Parlament, că puterea e aşa şi pe dincolo. Vreau să mi se descrie gesturile gărzilor de corp, culoarea covoarelor pe culoarele palatelor-simbol ale puterii, vreau să mi se spună cum se adresează soţia demnitarului către şoferul acestuia şi vreau, în general, să fiu anunţat de privatizarea unei bănci printr-o poveste care să înceapă cu oboseala din gesturile bancherului şi să se termine cu o replică inteligentă. Pînă şi presa dedicată vedetelor şi mondenităţilor (actualmente făcută cu atîta lipsă de inteligenţă şi farmec) ar putea să fie altfel. Nu mă interesează că nu-ştiu-care puştoaică de 16 ani din formaţia cutare are un tatuaj în formă de fluture într-un loc intim, dar m-ar interesa, în timpul meu liber, să citesc un text simpatic despre ce a fost în mintea ei cînd şi-a făcut tatuajul (de ce fluture şi de ce în locul intim), despre felul în care a simţit acele pătrunzînd în prea fina-i epidermă şi despre cum arată ziua în care a fost, ca să zic aşa, înţepată.

De ce cred că o asemenea presă ar fi mai benefică României? Întîi pentru că „presa de informaţie" de tip anglo-german e cu neputinţă la noi. Cum am spus, pe malul Dîmboviţei informaţia nici nu e seacă şi comentariul nici nu e echilibrat. În al doilea rînd, pentru că schimbarea accentului de pe informaţie pe narăţiune are efect curativ, sanitar. Sufletul se sensibilizează, mintea se flexibilizează, criteriile devin mai nuanţate, aşezarea în real e mai corectă. În al treilea rînd, pentru că realitatea României este una care ţine mai degrabă de romanele lui Garcia Márquez decît de analizele din *Financial Times* – realitatea României nu poate fi redată niciodată mulţumitor prin comunicate tip Reuters, mult mai potrivită e o poveste.* Şi pentru că l-am evocat pe marele columbian, genul său de jurnalism mi se pare că ar fi cît se poate de potrivit României. Márquez promovează tipul de jurnalism care livrează informaţia în întregul ei context narativ.

Problema cea mare este că o asemenea presă cere talent şi cultură (cultura îţi dă posibilitatea de a înţelege semnificaţiile contextului şi nu te lasă să te pierzi în descrieri fără relevanţă). Nu prea avem nici una nici alta – deci, e greu.

---

* Precizez că am evocat prestigioasele nume Reuters şi *Financial Times* pentru că mi se par reprezentative pentru cel mai înalt nivel de profesionalism în genul presei „de informaţie" şi pentru că îmi impun cel mai sincer respect.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Taikonauţii intră în cantonament

(cantonament: subst. masc., sg. Vine de la numele oraşului chinezesc Canton, localitate altădată închisă străinilor)

Am glumit. Habar n-am de unde vine numele cantonamentului şi oricum nu despre asta e vorba aici. Ci de Luna de pe cer, spre care se ridică ameninţător (şi cu poftă) peste un miliard de perechi de ochi oblici, puţin migdalaţi.

Despre ce e vorba? În urmă cu ceva vreme, cîteva articole de ziar atrăgeau atenţia asupra faptului că (scuzaţi...!) chinezii îşi construiesc rachete prea mari pentru lansarea de sateliţi. De vreo cîteva zile, misterul s-a lămurit: to'arăşii de la Beijing au nevoie de capacitate mare de transport spaţial pentru că îşi doresc să ajungă pe Lună.

Sigur, nu acum. Mai întîi trebuie să trimită un om pe orbită, să construiască sistemul de aselenizare şi întoarcere (în eventualitatea că vor să-şi recupereze astronauţii), în sfîrşit, să găsească bani pentru tot proiectul. În 2010, primul chinez ar trebui să pună piciorul pe Lună – şi să salute cu mîna la cască steagul roşu înfipt în solul gri (şi, de fapt, plicticos) al satelitului.

Dacă partidul rămîne la putere, gestul ar răzbuna una dintre cele mai mari umilinţe ale comunismului în războiul rece: URSS n-a reuşit să trimită un echipaj pe Lună. Apropo de comunism: realizaţi, sper, că aselenizarea galbenă ar fi o altă premieră: primii membri de partid care pun piciorul pe un alt corp ceresc. Pentru că e greu de imaginat că pe Lună pleacă orice chinez cu dosar incert şi rude participante (sau reprimate, ce mai contează) în Revoluţia Culturală.

De fapt, Luna e numai bună pentru comunişti. Peisajul e liniştitor: puţine roci ies din rînd, prin culoare sau proprietăţi. Aici sau 1.000 de kilometri mai încolo e totuna. Nu e nevoie de nici un poliţist care să-ţi spună, că în Piaţa Tiananmen, „circulaţi, vă rog!". În sfîrşit, populaţia Lunii fiind extrem de redusă, cei doi-trei taikonauţi (aşa le zice în chinezeşte) vor putea decide cu majoritate simplă, după o sumară şedinţă de lucru, care sînt direcţiile de dezvoltare ale economiei locale, ce trebuie făcut pentru a evita suprapopularea satelitului nostru natural (avînd în vedere experienţa înaintată a Chinei) sau cum pot fi opriţi cetăţenii Lunii să cîrtească împotriva cadrelor superioare de partid şi de stat.

Altminteri, China a reuşit acolo unde alţii au dat un chix înfiorător: a arătat că tehnologia poate prospera şi fără libertate. Că nu e nevoie de democraţie pentru a putea produce un televizor care să funcţioneze şi-a doua zi după ce l-ai cumpărat.*China ne trimite astăzi maşini de spălat, casetofoane, tricouri, jucării – dar şi (nostalgici, ciuliţi urechile) execuţii publice, disidenţi arestaţi, control asupra mass-media (ăl de se mai numeşte şi cenzură), acces selectat de Guvern la Internet şi, dincolo de toate, imaginea caldă a unui singur partid care, din cînd în cînd, cîştigă alegeri împotriva lui însuşi.

Dar staţi că n-am terminat cu spaţiul. China vrea şi-o bază pe Lună, aşa cum are deja la Poli, unde vremea e doar cu puţin mai bună. Sigur că o eventuală colonie chinezească în cer ar fi prima care să n-aibă cui vinde chiloţi Calvin Klein şi pantofi Puma cu trei dolari bucata – dar ăsta nu e un impediment, din moment ce se pot imagina alte afaceri, cu mult mai rentabile şi mai *high-tech*.

Dincolo de toate, secretul unui eventual succes spaţial chinez – adică al unei ţări cu regiuni întregi sub limita sărăciei – stă şi în statul centralizat, aflat sub controlul unui partid unic. În ziua de azi, numai el îşi poate permite să decidă un program spaţial costisitor – cum se ştie, democraţia aduce cu ea partide care ar face orice să cîştige alegerile, inclusiv să scadă taxele şi să taie cheltuielile. Cum de fapt s-a şi întîmplat în America, acum vreo 30 de ani.

Dar destul cu cîrteala. Mai ales că experienţa românească ne spune că şi proiectele scumpe îşi găsesc pînă la urmă utilizări absolut onorabile. Ne-am plîns c-am dat miliarde pe Casa Poporului? Da, dar astăzi unde făceam atîtea congrese şi reuniuni superbe?

▲

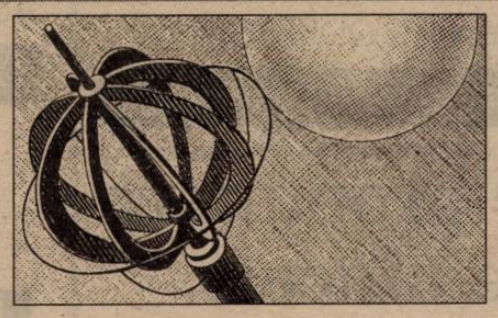

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ora exactă

Anunţat la Reykjavik, Consiliul de cooperare Rusia-NATO a fost salutat ca adevăratul sfîrşit ale războiului rece: foştii adversari semnează un acord prin care colaborarea concretă şi necondiţionată din timpul campaniei antiteroriste de după 11 septembrie se va consolida prin consultări şi acţiuni „în zonele de interes comun". Simultan, se semnează la Roma şi Tratatul pentru controlul dezarmării nucleare, părţile căzînd de acord asupra ritmurilor şi cifrelor. După ce, la ferma din Texas, a privit în „fundul sufletului lui Putin", preşedintele Bush a decis că poate avea încredere în el şi că Rusia merită să fie ajutată pentru menţinerea stabilităţii în fostul imperiu şi în regiunile odată controlate de ea. Nu toată lumea vede legătura dintre acorduri şi sufletul lui Putin.

La Pentagon, se bănuieşte că – aşa cum au mai făcut-o şi în trecut – conducătorii Rusiei doresc doar un răgaz pentru ca ţara lor să-şi redobîndească statutul de mare putere, întîi prin refacerea legăturilor cu republicile desprinse din URSS, apoi prin extinderea zonelor de influenţă. Rusia priveşte cu suspiciune şi teamă evoluţia Chinei, se simte ameninţată de frontul islamic şi face concesii americanilor, doar pentru a-şi trage sufletul, cooperarea fiind necesară stopării declinului economic (cu consecinţele sale militare, demografice şi sociale). Adversarii de la Washington ai noii politici americane consideră că acum Rusia e prea slabă ca intenţiile ei să mai aibă vreo importanţă şi că nu este cazul să i se dea din nou ocazia să acţioneze într-o situaţie modificată.

Şi la Moscova, adversarii împăcării găsesc că s-au făcut prea multe concesii: prezenţa trupelor americane în republicile Asiei centrale şi a instructorilor americani în Caucaz sînt considerate semne de slăbiciune, iar noile acorduri vor accentua relaţia de subordonare a Rusiei faţă de Occidentul pe care poporul îl simte străin şi majoritatea politicienilor – ostil.

Însă preşedintele Putin nu acţionează doar sub imperiul pornirilor sufleteşti: în recentul său mesaj către Adunarea Federală el anunţa că prioritare în politica externă a Rusiei sînt relaţiile cu republicile din Comunitatea Statelor Independente. Şi, în această ordine de idei, oricît de puţin simpatic i-ar fi preşedintele Lukaşenko, Tratatul de cooperare militară semnat cu Belarus este un pas decisiv în intensivul proces de integrare al acestei ţări. Chiar în timpul convorbirilor de la Reykjavik, la Moscova se desfăşura reuniunea miniştrilor apărării din grupul denumit Cooperarea Shanghai (Rusia, Kazahstan, Kirghizstan, Tadjikistan, Uzbekistan şi China) în încercarea de a reglementa distribuţia puterii în această parte a lumii.

Ţările foste comuniste, membre în NATO sau aspirante la această calitate, examinează cu atenţie perspectiva integrării Rusiei într-o alianţă în care au intrat sau vor să intre pentru a fi apăraţi de ameninţarea unei Rusii imperiale. Convins că NATO este mai mult decît o alianţă militară, preşedintele Cehiei, Vaclav Havel, scria în ziarul american *The Washington Post*: „Se ştie că, dincolo de identitatea sa geografică şi strategică, NATO are o identitate culturală, istorică, întemeiată pe valori – în termeni înalţi, «civilizatoare». Membrii Alianţei sînt ţările democratice din aria euro-atlantică, ceea ce se consideră a fi Occidentul. (...) Nu are rost să fie examinată posibilitatea ca Rusia să intre în NATO, chiar dacă prin civilizaţia şi aşezarea ei nu este prea departe de Occident. Din felurite motive, istorice şi geografice, Rusia este o lume. E la fel de mare ca toţi membrii NATO la un loc, un imens imperiu euro-asiatic cu care trebuie să stabilim un parteneriat cît mai bun. Şi fiind o parte independentă a lumii de azi, relaţia cu NATO poate şi trebuie să fie cea impusă de o entitate separată".

În această entitate separată, democraţia este încă o perspectivă îndepărtată. Şi cît timp această evoluţie este atît de periclitată, măreţia ca efect al supunerii vecinilor şi apoi al vecinilor vecinilor va fi un obiectiv dezirabil. Aşa cum Rusia se deschide către SUA, pentru a se impune în relaţiile regionale, extinderea NATO ar trebui să asigure garanţii pentru democraţiile în construcţie din Europa Centrală şi de Est. Într-o analiză publicată în octombrie 2000, Zbigniew Brzezinski, fost consilier pentru apărarea naţională al preşedintelui SUA, scria că este de datoria comunităţii transatlantice ca, în timp ce-şi reface legăturile cu Rusia, să „consolideze un mediu în care orice efort rusesc de a da înapoi acele orologiului geopolitic să fie descurajat". Deocamdată ora exactă s-a dat haotic, pe fuse orare diferite, la Reykjavik şi Roma.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

O propunere de afaceri

Editoarea secţiunii de business a unui ziar m-a rugat să aleg cinci companii care ar putea să aducă profituri investitorilor. Ziarul voia să supravegheze evoluţia acţiunilor pe timp de un an. Ideea nu e rea: deseori, novicii dau pronosticuri mai bune decît experţii. Un cunoscut de-al meu alege caii de la curse după nume: cu cît e numele mai poetic, cu atît pariază mai mult. Şi cîştigă bani frumoşi. Şi mai e şi „bafta începătorului", de care se lasă vrăjiţi mai toţi jucătorii. Instinctul meu sportiv a fost stimulat de aşa încercare. Editoarea mi-a trimis o listă cu 49 de companii locale înscrise la bursă, iar eu mi-am pornit cercetările. Cîteva îmi erau cunoscute, cum ar fi, de exemplu, cele care mă storc de bani în fiecare lună pentru gaze şi electricitate sau cea care distruge culturi indigene în Indonezia în căutare de minereuri. Am trecut peste ele. Lanţul meu favorit de cafenele apărea şi el pe listă, dar tocmai citisem că sînt în pragul falimentului. Din prea mare generozitate, bănuiesc. Uneori au chiar şi un pianist în local, la vremea prînzului. Asta nu face bine la acţiuni. Am ignorat, de asemenea, companiile cazinourilor, care golesc buzunarele săracilor. A paria pe ei ar fi ca şi cum ai încerca să ţinteşti un peşte plutind într-un butoi: săracii fi-vor întotdeauna cu noi. Am tăiat şi imperiul puilor, pentru că ştiu ce păţesc bietele zburătoare pînă ajung pe mesele noastre, iar eu nu mănînc carne de pasăre. Companiile care produc avioane de luptă şi arme de înaltă tehnologie păreau o alegere atractivă, dat fiind ultimele noutăţi auzite la Fox News, dar apoi mi-am amintit că ele îmi cheltuiesc impozitele. Aş face bine să nu stimulez lăcomia militarilor.

Aşa că mi-au mai rămas 45 de fecioare. Am trecut în revistă nişte companii bancare care păreau destul de profitabile, dar ale căror pagini de web clocoteau de nelinişte. Mi-au trecut prin faţa ochilor rechini ai împrumuturilor cu dobîndă de 20%. Am o teamă instinctivă de bănci şi bancherii îmi induc o stare fizică de enervare. Banii mei stau deja sub cheie în clădirile lor imense. Ei sînt şi adevăraţii proprietari ai casei în care locuiesc. Ştiu că nu sîntem în Argentina. Dar, acum un an, nici Argentina nu era Argentina.

Următoarea companie pe care am verificat-o arăta bine. Era o măruntă companie de investiţii, care dădea bani cu împrumut la vecini şi planta copăcei în curţile şcolilor. Se afla în proprietatea aceleiaşi familii de două sute de ani. Puteai auzi cum suflă vîntul în liniştea zemoasă a tranchilelor birouri. Din păcate, această companie nici profit nu a adus de vreo două sute de ani. Preţul unei acţiuni sta înţepenit în jurul valorii de un dolar. Pe de altă parte, un rechin la pîndă în aceste limpezi ape oligarhice ar putea transforma iepşoara somnolentă într-un armăsar poetic cu propulsie nucleară. Din aceleaşi raţiuni mi-a plăcut o cooperativă din domeniul energetic, care furnizează electricitate către comunităţile rurale şi sponsorizează tabere de vară pentru tineret. Îmi imaginez că acţiunile acestei companii sînt decorate cu pomişori de Crăciun.

Restul erau un dezastru: mega-corporaţii cu procese în curs de judecare, intentate de mase de oameni otrăviţi, păcăliţi sau, mai simplu, jupuiţi. Concerne navale care promiteau să-şi scufunde jumătate din bărcile lor antice, cu condiţia ca deţinătorii să nu-şi vîndă acţiunile cinci ani de zile. Firme de construcţii care mestecau păduri şi scuipau suburbii. O companie care a împînzit cincizeci de state cu panouri publicitare plantate pe şosele. Rafinării de otrăvuri produse din munţi sau din rănile pămîntului! OK, OK, ştiu prea bine că fondul meu de pensii este în mîinile vreunui broker care nu-mi împărtăşeşte scrupulele. Dar îşi face matrapazlîcurile noaptea, cînd eu dorm.

I-am mulţumit editoarei şi am refuzat-o cu regret. Nu sînt destul de adult pentru capitalism.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

A 201-a poveste

– ce mică-i lumea! –

Iată genul de întîmplare pe care povestitorul – trezit la capătul a două sute de istorii suprapuse în fel şi chip – are impresia că a aşteptat-o dintotdeauna, ca probă că aşa naraţiune este posibilă şi dincolo de ficţiune, nebăgată în seamă şi netratată cu oximoron: de la *căminul-spital de recuperare neuropsihică* din comuna Gura Ocniţei – sau *de la balamuc*, cum spune ziarul cu o incorectă lejeritate a termenilor –, de vreun an de zile nu a mai evadat nici un pacient. Pentru ceva lucrări de extindere a pavilioanelor, direcţia căminului a dărîmat o porţiune din gard; şi, odată gardul jos, pacienţii s-au liniştit brusc, nici unul nemaiîncercînd să fugă. Ca să-şi cumpere Cola sau ţigări, ei se înconlonează frumos şi, dirijaţi de o asistentă, merg liniştiţi la magazin. În faţa acestei răsturnări de situaţie, direcţia a decis nici să nu mai refacă gardul. Paznicii au fost totuşi păstraţi – nu pentru a preveni evadări, ci pentru a opri intrarea în cămin a oamenilor *normali* care ar avea poftă de furat sau de profitat de pe urma internaţilor.

Nu toată naţia română are probleme psihice, se înţelege, dar cu *gardul* vizei Schengen lucrurile au stat exact la fel. Înainte de 1 ianuarie, unii se temeau că hoarde autohtone vor lua la pas continentul, prin gări şi aeroporturi, speriind ce mai era de speriat. Or, nu. Cu excepţia unor mafioţi care dau ţeapa şi dispar în Olanda şi a unor fetiţe de senatori care se joacă de-a Marco Polo prin Chitai, cea mai mare parte a românilor au rămas acasă. Un' să pleci dacă respectivii nu-ţi mai cer viză?

Încet-încet, o nouă generaţie de români nici nu va mai putea crede că nu a fost aşa dintotdeauna. Şi adevărul e că nu a fost. În iunie 1958, Gheorghe Haupt (tînăr istoric român, conferenţiar universitar şi redactor şef adjunct la una dintre revistele de breaslă ale vremii) se îmbarca, după intervenţii, pe nava *Transilvania* – cea cu care persoane de încredere ale regimului urmau să facă un periplu pe Mediterana (Gheorghiu-Dej îi scotea la plimbare pe fideli, încolonaţi, să-şi cumpere Cola şi ţigări). Ajuns la Nisa, Haupt a coborît pe mal în sandale şi cămaşă, cu soţia şi cu o borsetă în care îndesase cîteva dintre lucrările lui, s-a oprit direct într-un comisariat de poliţie francez şi a cerut azil. În ţară, Mihail Roller – tartorul istoriografiei româneşti din epocă – a început să fulgere; dar nu l-a ţinut mult, pentru că peste cîteva zile (pe 21 iunie) s-a sinucis, din motive numai de el ştiute. În Franţa, Haupt a început o nouă viaţă, cu volume şi studii. În august 1968, el avea să publice în *Revue française de science politica* de independenţă faţă de Moscova a lui Dej. Om de stînga pînă la capăt, plănuia să întocmească un soi de istorie comparată a social-democraţiilor. Mariajul i se destrămase, dar o cunoscuse la ţanc pe Jutta, o tînără germano-franţuzoaică de stînga şi ea, cu zîmbet larg şi ochi jucăuşi pe fondul acelui 1968 parizian.

Săptămîna aceasta a fost la Bucureşti, pentru a ţine prelegeri – la Colegiul „Noua Europă" şi la Şcoala Doctorală Regională – Jutta Scherrer, profesoară de istoria Rusiei la EHES, Paris. Cînd am adus – nu ştiu cum – vorba despre Haupt, surpriză mare şi reciprocă! Jutta Scherrer era Jutta lui Haupt! *Dar măcar sînt împăcată că a avut o moarte frumoasă* – mi-a spus. *Cum aşa?* – am zis. *Păi, Georges avea şi el mica lui nebunie* – răspunse doamna. *Cum vedea o femeie frumoasă, se cam ambala. Şi-ntr-o zi se întorcea de la Roma – eu îl aşteptam la Paris, pe Orly – şi, am aflat ulterior, în momentul în care i-a întins biletul stewardesei, în uşa avionului, s-a prăbuşit literalmente. A murit zîmbind, la 50 de ani.*

Plouase deja puţin peste Bucureşti luni seara, la ora la care am condus-o pe Jutta Scherrer spre o casă de oaspeţi a Universităţii. M-am depărtat gîndindu-mă c-ar fi fost realmente de văzut acea stewardesă italiancă, cea care, de frumoasă ce era, a omorît dintr-o privire un istoric. Şi mai spunîndu-mi că lumea-i mică. Atît de mică încît, deseori, cînd să-i sari gardul... – ba n-ai unde, ba n-ai ce să-i sari, ba n-ai, pur şi simplu, mica nebunie în numele căreia s-o faci.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Toţi avizează, adică sînt avizatori

O să scriu ceva foarte-foarte pămîntean în rîndurile care urmează, vom izgoni atît avîntul ficţional cît şi orice posibil meşteşug retoric pentru a pătrunde, vorba prozatorului fantast Bruno Schulz, într-un univers uscat, o lume de hîrtie A4 cu mireasmă de cerneală şi plombagină. Subiectul pe care îl vom dezvolta – capitalismul românesc – are o strînsă legătură ceea ce ne spunea anul trecut primul executant al ţării: şi anume faptul că pentru micul şi marele întreprinzător, prin organizarea Biroului Unic, înfiinţarea unei firme va decurge uşor ca o zi de vară într-un week-end montan.

Şi ca să nu vorbim anapoda, ca să nu perseverăm în dimensiunile macro ale analizei, vom pogorî (ca în celebrul Vis al Maicii Domnului) în dimensiunile micro ale iadului românesc al fiinţării într-un dincolo (al funcţionarului) şi dincoace (al sărmanului petent) de pultul din antreprizele Biroului Unic. Că proliferarea A4, dragi neştiutori din opinia publică, s-a petrecut acum în aval de acesta. Un singur exemplu din cele multe: iată, s-a năpustit asupra firmelor cererea ca acestea să dispună de Codul Unic. Acesta pretinde, nici mai mult, nici mai puţin, decît reînfiinţarea firmei, adică eliberarea unui nou Certificat de înregistrare cu toate avizele şi cu cele, atenţie, mai gata şapte milioane lei taxe, dacă mai ai dumneata niscaiva puncte de lucru. Pe lîngă milioanele cu pricina, despre care gurile rele de prin antecamerele Registrului Comerţului spun că ar fi o găselniţă pentru mulgerea caprei celei slăbănoage a sectorului mic şi mijlociu pe care îl păstoreşte umanismul politic românesc printr-o doamnă ministru, altfel drăguţă, este nevoie de alte cele. Ia ascultaţi dumneavoastră şi vă minunaţi: dacă veţi dori Codul Unic (altfel obligatoriu) o să trebuiască să vă apropiaţi de Biroul Unic înarmaţi cu următoarele acte necesare „în vederea", vezi bine, a „obţinerii vizelor" de la pompieri şi de la alţii asemenea. Ia ascultaţi ce trebuie: înainte de toate, desigur, un dosar plic, îl ştiţi prea bine, nu insist. Pe urmă, pentru fiecare sediu sau punct de lucru 5 (cinci) folii transparente şi schiţa spaţiului cu „cote şi destinaţii" în 4 (patru) exemplare. Pe lîngă acestea toate, dumneavoastră nu vă puteţi apropia de Biroul Unic al premierului şi al ministrei domniei sale (aceea cu umanismul) dacă nu aveţi şi un inevitabil plan de amplasare în zonă, şi acesta în 4 (patru) exemplare. Şi dacă treceţi acest hop aveţi a vă întîlni cu altul pe care Registrul l-a numit simplu, uman aproape: COPII DUPĂ ACTELE DE SPAŢIU. Atenţie, aici e o capcană otrăvită: dacă mergeţi cu CF-ul (extrasul de carte funciară) neactualizat păşiţi degeaba pe mocheta Biroului Unic, vă asigur că veţi fi trimişi în aglomeraţia din faţa altor ghişee, din alte locuri îndepărtate, unde sigur nu veţi obţine în timp util actualizarea dorită a CF-ului. Şi pentru că drumul e lung şi obstacolele palpitante, e nevoie de contractul de închiriere sau, dacă nu aşa, atunci acela de comodat – ce e unul, ce e altul, ştiutorii ştiu. Nu insistăm. Acu e acu: urmează partea creativ-artistică a parcursului acestuia spre Biroul „U", şi anume redactarea Memoriilor Tehnice. Acestea trebuie scrise de mînă pentru a dobîndi (în arhivă, probabil) ceva din nobleţea incunabulelor medievale. Ele pretind multă imaginaţie, mi s-a şoptit de dincolo de pult, pentru a îndulci ursuzenia naturală a avizatorilor (pompierii şi ceilalţi). Imaginaţia creatoare trebuie să prezinte realitatea de la sediul şi de la punctele de lucru ale firmei cît mai convingător: e nevoie, aşadar, să descriem, cu epitete repartizate judicios, activităţile „care se desfăşoară", apoi o apetisantă „descriere a spaţiului", apoi dotările cele diverse, grupurile sanitare şi toate cele care intră în sfera semantică a cuvîntului utilităţi; nu trebuie uitat sub nici o formă numărul de angajaţi.

Ehe, dragii moşului, abia acum ajungem ca să începem cu adevărat ceea ce trebuie început în drumul nostru spre mocheta Biroului Unic şi anume: COMPLETAREA SETULUI DE DECLARAŢII PENTRU AVIZATORI. Cîţi sînt aceştia (pompierii şi ceilalţi) nu mă întrebaţi că nu ştiu a vă spune, sînt cîtă frunză, cîtă iarbă, şi toţi avizează, adică sînt avizatori. Ei stau, dragi întreprinzători mici şi mijlocii, toţi în dosul unor pulturi şi avizează!

▲

Texte şi opinii de: Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Carmen Monica CERCELESCU (avocat) ● Tita CHIPER ● Cristian CRISBĂŞAN (jurnalist) ● Andreea ESCA (jurnalistă) ● Şerban HUIDU (jurnalist) ● Cătălin MANOLE ● Adriana MURARU (jurnalistă) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Teo TRANDAFIR (realizator TV) ● Andrei ŢĂRANU (asistent univ., SNSPA) ● Cristina ŢOPESCU (jurnalistă)

Anul X nr. 480 24-30 mai 2002

DILEMA

SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Viaţa privată, bun al întregului popor?

Argument

Se dau două situaţii. Prima: celebra Andreea Marin, după o zi istovitoare de lucru, se relaxează în patul propriu şi, cu plapuma pînă-n gît, se uită la televizor; de pe un bloc de vis-à-vis, nişte fotografi cu aparate performante (atît de performante, cum vedeta nu-şi închipuie că pot exista) imortalizează clipa. A doua: echipa de filmare, cu camera în funcţiune, sună la uşa unui apartament; deschide o femeie, care e înştiinţată pe loc că i-a murit soţul într-un accident aviatic; camera surprinde cu delicii şocul şi tînguielile femeii.

Amîndouă încălcări grave ale dreptului la viaţă privată. Prima se bucură de ecouri largi în presă, vedeta face subiectul mai multor talk show-uri, „temerarii" sînt puşi să plătească din greu. A doua stîrneşte proteste minore, iar pe înfăptuitori nu se gîndeşte nimeni să-i pună să plătească. Prima îi ridică, totuşi, mingea la fileu Andreei Marin, a două lasă în urmă o adevărată traumă.

Nu afirmăm, însă, că o situaţie ar fi mai puţin gravă decît alta. Observăm doar tratamentul diferit al fiecăreia.

Lucrurile stau diferit, pe cele două paliere – lumea vedetei şi cea a omului simplu –, şi în cazul mişcării inverse: cînd individul însuşi alege să-şi facă publică viaţa lui privată. Foarte multe vedete alimentează periodic presa cu date personale, în ideea că statutul de vedetă depinde de cît de des eşti în atenţia publicului. Astfel, publicul află cînd are de gînd să-şi schimbe vedeta culoarea părului, ce lac de unghii foloseşte, pe ce ţărmuri exotice îşi va petrece vacanţa şi, eventual, cu cine; vedeta, în schimb, va avea o viaţă de vedetă, cu tot ce implică aceasta. Omul simplu, însă, merge la „Surprize, surprize" (emisiunea Andreei Marin!), „Din dragoste" sau „Iartă-mă" şi vorbeşte acolo, printre lacrimi, de greutăţile propriei lui vieţi. I se dă, în schimb, o maşină de spălat, un cec care să-i acopere datoriile la întreţinere, un scaun pentru handicapaţi, i se aduce fratele din Australia pe care nu credea că o să-l mai vadă, i se mijloceşte împăcarea cu părinţii. Vedetele o fac pentru a trăi foarte bine, oamenii simpli din disperare, de cele mai multe ori pentru a putea supravieţui.

Desigur, realitatea nu e aşa de simplă ca în schema de mai sus cu un vag gust de telenovelă. Lady Di moare urmărită de paparazzi, iar nu ştiu ce bade Gheorghe, patron de chioşc, vrea şi el să fie filmat, consideră că viaţa lui „e un roman" care trebuie împărtăşit tuturor, şi-şi mai aduce şi odrasla la televizor, la „Copiii spun lucruri trăznite". (...Tot din telenovele ştim că şi bogaţii plîng sau – mai rar – că există şi săraci care nu sînt neapărat o colecţie de virtuţi.)

Numărul de faţă al Dilemei *nu va vorbi despre săraci sau bogaţi, ci îşi propune să analizeze interacţiunea dintre viaţa privată şi spaţiul public – acesta reprezentat în special prin mass-media. Sperăm să nu agresăm viaţa privată a nimănui cu un asemenea subiect. (**C. P.-B.**)*

Răzvan RĂDULESCU

Salvaţi privatul Rădulescu

De cîte ori aud telefonul, simt un val de nervi suindu-mi-se în gît. Poate că mi se trage de la vîrstă, sau de la oboseală. Cînd eram adolescent, abia îl aşteptam să sune. Vorbeam cu orele. Părinţii mei se foiau cu subînţeles prin cameră, mai tuşeau, mai deschideau uşa, mai băteau cu arătătorul peste închietura mîinii stîngi. Mă încruntam la ei şi făceam gesturi nervoase să mă lase în pace să vorbesc. Mi-aduc aminte că eram foarte performant: reuşeam să iau cele mai sumbre feţe la adresa alor mei şi să fac cele mai bruşte mişcări din mîini, în timp ce, pentru interlocutor, vocea mea rămînea egală şi amabilă. Am la activ, din acea perioadă a vieţii mele, mii de ore de conversaţie. Nu ştiu de ce, dar, la acea vîrstă, vorbitul la telefon mi se părea o consacrare a spaţiului meu privat.

La fel au stat lucrurile şi cu petrecerile. Sau cu vizitele. În exact această ordine, îmi făcea nespusă plăcere: 1. să ies cu prietenii şi să bat străzile fără vreo ţintă anume; 2. să mă duc la chefuri (se numeau ceaiuri, iar mişcările infinitezimal sexuale care se produceau acolo ofereau combustibil pentru alte ore de conversaţii la telefon în zilele care urmau); 3. să invit lume acasă.

Însă cel mai mult îmi plăcea să mă trezesc, neanunţat, cu prieteni la uşă. În timp ce ai mei se uitau consternaţi la necunoscuţii care le treceau prin sufragerie, eu mă duceam la bucătărie, făceam sanvişuri, ceaiuri şi cafele. Retrospectiv, nu cred că era vorba despre ospitalitate, în ce mă priveşte, ci despre mimarea ritualurilor ospitalităţii pentru a valida, şi în acest fel, spaţiul meu privat.

Acum, dacă sună cineva la uşă, mi se strînge dureros stomacul de îngrijorare. Mă gîndesc la ce-i mai rău: s-a spart o ţeavă şi mobila vecinilor mei de dedesubt pluteşte pe apă; e lumina; e administratorul care vină să-mi bată obrazul pentru întreţinere; e de la fisc; sînt Martorii lui Iehova; sînt doi comis-voiajori care vor să-mi vîndă aşternuturi de pat. Aşteptăm pe cineva?, o întreb pe Corina cu voce stinsă, îmi pun papucii şi mă apropii tiptil de uşă. Mă uit pe vizor şi întreb suspicios: Cine e **acolo**? Pentru că **aici**, de această parte a uşii, se află un cetăţean care îşi simte spaţiul privat pus în primejdie, la limita abolirii.

Din păcate pentru discuţia noastră, spaţiul privat are geometrie variabilă. Fiecare îi stabileşte întinderea şi acesta este motivul pentru care nu ştiu dacă vom reuşi să cădem de acord asupra graniţelor lui şi a agresorilor care le calcă. Există, e adevărat, un set de reguli ale intimităţii, pe care cei mai mulţi sînt dispuşi să la recunoască. De exemplu, în termeni spaţiali, vecinătatea cu un interlocutor devine acceptabilă de la o lungime de braţ încolo. Un om plasat cu faţa la douăzeci de centimetri de a ta se cheamă că-ţi ia oxigenul. Iarăşi, telefoanele încetează să sune la zece seara, sau la unsprezece (cu dispensă). Un telefon la unu noaptea vine să anunţe o nenorocire sau o mare bucurie sau, de obicei, e dat de prieteni plasaţi pe alt fus orar. În sfîrşit, dacă doi oameni se cunosc puţin, nu există nici un motiv ca unul să-l intrebe pe celălalt porţi suspensor, ai avut micoză, cînd ai de gînd să termini o dată cu ţigările astea, ar trebui să te îmbraci cu mai mult verde. Cam acestea sînt regulile. Bunulsimţ şi exerciţiul îndelung al instituirii unor realităţi sociale fac restul.

De aici vin şi neliniştile mele: de ce mă simt agresat în momentul în care telefonul sună la ora opt, de exemplu? Conform regulilor acceptate, e OK să telefonezi cuiva la ora opt. Şi de ce încerc acel sentiment profund de *malaise* cînd aud soneria? Mai nou, îl am chiar şi atunci cînd primesc vizite anunţate. În definitiv, e legitim să suni la uşă. Singura mea explicaţie este că spaţiul meu privat a fost consumat în secret, că asupra lui s-au abătut agresiuni blînde şi ferme, că a fost erodat de tot felul de stimuli deghizaţi, iar eu nu am vegheat cu destulă străşnicie asupra lui.

Am mobil, ca mai toată lumea. N-am să discut acum despre disfuncţiile pe care le-a adus mobilul în programul meu şi despre debandada în care mă aflu (ştiţi, de fapt nu este bine să ştii că poţi să dai telefoane oricînd, nu este bine să poţi chema un taxi din stradă, nu este bine să fii găsit, oriunde şi la orice oră ş.a – toate acestea te fac mult mai delăsător). Acestea sînt agresiuni la vedere, deghizate grosier în avantaje şi, cu o minimă vigilenţă, pot fi contracarate. Agresiunea subtilă a mobilului constă în afişarea numărului celui care te sună. Înainte de a schimba două vorbe cu interlocutorul tău, înainte de a-i auzi şi recunoaşte vocea, înainte chiar de a apăsa butonul – ştii cu cine vorbeşti. Pe vremuri răspundeam cu voioşie la telefon tocmai pentru că puteam avea o surpriză: poate că e cineva drag, poate că mi se va da o veste bună, poate că e telefonul pe care îl aştept. Există întotdeauna o emoţie pozitivă în descoperirea identităţii interlocutorului. Acum, de cîte ori sună telefonul fix, mă simt pierdut. Faptul că nu pot să ştiu (aşa cum ştiu la mobil) cine mă sună mă umple de angoasă. Orice curiozitate mi-a dispărut. A fost înlocuită de suspiciune. Consemnez aici că, atunci cînd eşti sunat pe mobil de pe fix sau de pe un alt mobil cu opţiunea de mascare a numărului activată, pe ecranul tău apare scris: „Private number". Ironia agresorului.

Apropo de opţiuni, uitaţi-vă la broşurile care însoţesc de obicei mobilele, acele cărticele scrise mic, într-o limbă română bizară: ce poţi să faci cu mobilul tău. În mod sigur mai multe decît ţi-ai propus cînd ţi l-ai luat – zeci de meniuri, sute de submeniuri şi tot atîtea condiţionări care îţi restrîng libertatea de mişcare. Aici se scurge, nebăgat în seamă de nimeni, spaţiul tău privat.

Uitaţi-vă la pachetele comerciale în care se vînd mobilele. Dacă iei Go, e mai bine decît dacă îţi iei abonament pentru că poţi să îţi activezi telefonul cînd vrei tu şi să vorbeşti de cîţi bani ai, dar impulsurile sînt mai scumpe în schimb; la abonament impulsurile sînt mai ieftine. Nu la orice oră. Pînă la şapte sînt mai scumpe, dar mai ieftine dacă îţi iei un abonament mai scump; există şi abonamente Cent unde impulsurile sînt mai scumpe decît la serviciile pe cartelă, dar în week-end sînt mai ieftine, însă numai două sute de minute, minute care nu sînt chiar minute, ci sînt impulsuri, în funcţie de oră; însă poţi să vorbeşti mai ieftin dacă îţi alegi nişte numere preferenţiale tot în limita a două sute de minute la unii sau cinci sute la alţii. Dar nu poţi să dai telefoane internaţionale, însă de pe cartelă poţi să dai sau îţi iei roaming cu garanţie bancară. Şi tot aşa.

Dacă acceptăm că ultima redută a spaţiului privat o reprezintă corpul tău şi norişorul de gînduri de deasupra, atunci toate aceste opţiuni, condiţionări comparative şi rahaturi sînt demult dincoace de epiteliu. Mintea omului contemporan este plină de astfel de socoteli, iar aceste socoteli au ajuns, în mod ilicit, să facă parte din viaţa lui.

La fel se întîmplă şi cu mesajele publicitare. Din cauza indecenţei lor şi a felului în care ţi se bagă în suflet am ajuns să-mi sară inima cînd aud soneria. Te-a alintat cineva astăzi? mă întreabă un afiş la cafeaua Jacobs cu Alintaroma (ce-i aia?), deşi nu sîntem, eu şi cei care îmi pun întrebarea, în relaţii atît de intime. Aceasta este noua ta identitate europeană, mă informează neîntrebată o publicitate la Toyota, tulburîndu-mi grav în acest fel socotelile pe care încerc să mi le fac, de cîţiva ani buni, în legătură cu cine sînt eu, de fapt, şi ce vreau de la viaţa asta. PRO TV mă ascultă ce văd, Orange îmi spune să comunic, pentru că e simplu, Connex mă îndeamnă să nu rămîn indiferent şi, în general, vînzătorii de aspiratoare nu vînd aspiratoare.

Mi se pare un lucru extrem de trist acela că m-am educat să fiu sociabil, să am un spaţiu privat amplu şi deschis şi că de bunăvoinţa mea au abuzat diverşi intruşi. La această oră, oricît de clinic vi s-ar părea, singurul meu spaţiu privat, marcat ca atare, a rămas baia. Închid uşa, dau drumul la apă fiebinte, întru în cadă (aţi observat, este un recipient care stabileşte nişte graniţe corporale confortabile) şi, în susurul egal al robinetelor, încerc să recompun norişorul de gînduri de deasupra mea. Cînd cada e plină, în baie se instalează un fel de vuiet. Dacă îţi bagi capul sub apă, vuietul se amplifică şi devine divers. Se aud felurite cloncăneli misterioase, bufnituri cu ecou amplu, uruitul unei turbine necunoscute şi şuierul leviathanului. Niciodată telefonul, niciodată soneria. ▲

Vedetele faţă cu lumina reflectoarelor

Andreea ESCA: „Avantajele şi dezavantajele se livrează la pachet"

Te deranjează cînd presa se amestecă în viaţa ta particulară?

În general, nu mă deranjează. Mă deranjează însă cînd se fac „speculaţii", cînd scriu despre mine lucruri care nu au nici o legătură cu adevărul. Dacă sînt chestii adevărate, chiar cînd sînt din viaţa privată, consider că e normal să le facă publice (dacă le află) – ăsta e riscul pe care trebuie să şi-l asume orice persoană publică. Ţi-ai ales „meseria" asta – trebuie, pe lîngă avantajele ei, să-ţi asumi şi dezavantajele. Se livrează toate la pachet.

Dar nu te-ar deranja să-ţi facă o poză cînd eşti într-o postură mai puţin publică?

Nu, nu cred. De exemplu, eu sînt, să zicem, la mare pe plajă şi mi-au făcut poză – asta e! Bravo lor!

Dar dacă s-ar băga în apartamentul tău?

Într-adevăr, asta ar fi deja mult prea mult. Sigur că nu mi-aş transforma duşul de seară într-o şedinţă foto. Cînd am ieşit din casă, pot să-mi facă ce poze vor ei, oriunde; în casă, însă, nu mai e OK.

Probabil tu ai nişte jaluzele serioase...

Uite, ai să rîzi, dar să ştii că nu am perdele acasă (nu se mai poartă de mult). Am nişte jaluzele, dar nu peste tot. Nu ştiu cum să-ţi spun, mi se pare o tîmpenie să nu ştiu cum să mă baricadez în propria mea casă!

Şi dacă ţi se întîmplă şi ţie ca Andreei Marin?

Îi dau în judecată şi îi pun să plătească cît n-au meritat pozele.

Cristian CRISBĂȘAN

Teoria pseudo-celebrității restrînse

Madonna este un star. Britney Spears nu este decît un succes de box-office. Şi nici Marcel Pavel nu poate cînta oricînd, cum crede el, în duet cu Luciano Pavarotti. Cam asta ar fi treaba cu vedetele zilei de la noi. Au acasă oglinzi care deformează mult.

Nu ajunge să te cunoască o grămadă de lume ca să fii recunoscut drept o celebritate. Celebritatea autentică presupune *şi valoare*. Vedetismul nu. Şi nici nu-i suficient să ai relaţii bune cu ziarişti sau să-ţi plăteşti clandestin campanii de imagine în presă.

Britney Spears va fi un star dacă, la vîrsta Madonnei de azi, va avea cel puţin rezultatele, valoarea şi influenţa ei. Pentru că Madonna – pe lîngă multe altele – s-a întîmplat să mai aibă şi talent şi valoare. Una e să ajungi miliardar că ai vîndut milioane de albume şi ai spart topurile, alta e să atingi aceeaşi performanţă financiară şi de imagine, dar în plus să ai şi valoare muzicală certificată şi consacrată. Adică, creaţia ta să fi influenţat evident generaţii de muzicieni.

Cam aşa e şi cu „starurile" autohtone. Sînt aproape toate din categoria „Britney Spears". În România valorile autentice – în orice domeniu – nu pot ajunge staruri. Nici măcar vedete. Pentru că ele nu sînt capabile să ofere doza de circ spectaculos care să asigure masive audienţe în mass-media. Există şi excepţii, dar ele – platitudine, ştiu! – nu fac decît să confirme regula.

Pentru publicul nostru, dacă ceva nu e senzaţional, nu e interesant.

Valorile autentice SE CONSACRĂ, chiar dacă, paradoxal, nu ajung decît rareori să intre în topuri, să fie populare. Invers, imensele succese comerciale rareori ajung să consacre şi valori.

Marea majoritate a românilor se poate relaxa numai prin subcultura de tip manele. Maneaua nu este numai în muzică. Este un virus care a infestat totul. Avem presă de tip manea, literatură, spectacole, lucrări cu caracter artistic, show-uri TV şi telenovele, imagini, nunţi, botezuri, şuşe, prezentări de haine, lansări, evenimente, magazine, hoteluri, restaurante (alea în care găsim plante ornamentale de plastic!), reclame etc.

Dacă-i spui lui Mitică la modul cel mai inofensiv şi serios (deşi, azi, seriozitatea, este ceva profund ofensatoriu!) că tu te relaxezi cu muzică de Bach (îţi ia durerea de cap cu mîna, nu alta!) o să zică sigur că eşti un snob nebun şi sclifosit. Asta deşi se ştie – şi e chiar notoriu, dar nu mai notoriu decît Marcel Pavel – că intervalele muzicale ale lui Bach sînt perfecte şi fac bine la creier şi inimă, mai mult chiar, ajută vacile să dea lapte mai bun şi plantele să crească mai sănătos.

Dar nu, Mitică şi ai lui se vor relaxa mereu cu maneaua şi vor avea mereu dureri de cap sincere de la „scîrţîielile" lui Bach.

Mitică nu se simte bine dacă la o nuntă, atunci cînd e obligatoriu să se îmbete, nu aude „Aş da zile de la mine". Şi nu stoarce o lacrimă că viaţa e grea!

Acesta ar fi un portret al fanului-tip, categoria care, prin intermediul presei de gen, fabrică vedetele în România.

Noi nu avem staruri, avem vedete. Ceea ce e cu totul altceva. Adică, nişte celebrităţi efemere, umflate cu pompa din anumite interese întotdeauna comerciale, la care nu contează atît de mult valoarea, cît doza de senzaţional care să asigure audienţe mari.

Vedeta este persoana publică făcută din dorinţa publicului de a vedea, prin gaura cheii, Regina făcînd amor cu Regele. Vedeta ştie asta şi provoacă, creînd presiune, cerere şi apoi ofertă de imagini de acest tip. Există aici un cerc vicios. Şi bănos. Lipsa de valoare e suplinită cu provocarea prin imagini de o calitate îndoielnică, superficială, dar pe „gustul popular". Însă asta face ca lucrurile să scape de sub control la nivelul imaginii.

Vedetele ajung imagini de succes comercial înainte de a avea valoare.

Şi dacă totul e greşit din start, te poţi aşepta la orice aberaţie.

Dar, paradoxal, e bine să existe astfel de vedete. Ele produc acumulări de capital. E rău însă că avem aproape NUMAI astfel de vedete.

Pentru mine, în mult mediatizatul caz „Andreea Marin", un singur lucru a fost stupefiant şi lămuritor, deopotrivă. Naivitatea dezarmantă şi suspectă cu care ea, om de televiziune, producător şi vedetă, om de publicitate şi PR, om de afaceri şi super-woman (cum reiese din cartea scrisă despre ea) îi spunea, în direct, lui Radu Moraru, Naşul de la B1 TV, că nu-şi putea închipui că dacă lasă jaluzelele ridicate şi lumina aprinsă există o aparatură atît de performantă încît să fie fotografiată pe geam de pe blocul de vis-à-vis de nişte paparazzi care o urmăreau de două săptămîni!

Cum s-au realizat oare atîtea imagini cu staruri surprinse în situaţii delicate? Pînă şi pe Lady Diana au prins-o! Şi pe Madonna, Liz Hurley, Claudia Schiffer,

© C. Prisecaru

Kournikova sau Uma Thurman.

Se ştie că anumiţi operatori de show-uri TV se amuză, cînd camera lor nu e în direct, cu lenjeria intimă a spectatoarelor cu fuste scurte. E simplu: se face o mişcare numită „zoom-in" din obiectiv. Sau Andreea, de fapt, ştia că tehnic se poate, dar nu credea că i se poate întîmpla tocmai ei? Ei bine, nu văd de ce ea ar fi fost, apriori, mai ferită de aşa ceva decît alte vedete. Numai pentru că este „zîna bună care ne intră în case în fiecare săptămînă"? Ce ar fi preferat: să fie o tînără femeie anonimă sau să fie unde a ajuns azi, cu toate riscurile implicate?

O să se spună că totuşi există o limită a decenţei. Să mi se arate atunci unde si cum poate fi trasată această limită în cazul gustului popular dictator pe care-l doare în cot de legile esteticii, de critica de specialitate, este amoral şi merge lăutăreşte pe „dacă-mi place, e bun"!

Există o masivă ipocrizie la vedetele noastre, dublată de o „iubire" perversă de tip călău-victimă sau de tip „dragoste cu năbădăi" între acestea şi fani. Cînd se întîmplă derapaje de acest tip, vedetele se simt brusc ultragiate şi fac scandal, declarîndu-se scîrbite de presă.

De ce înjură vedetele presa de scandal care nu face altceva decît ce vrea publicul vadă, public fără de care vedetele ar muri de foame, publicaţiile nu s-ar vinde şi emisiunile TV n-ar avea audienţă? Asta e regula jocului.

Andreea Marin face, în fond, la emisiunea ei, săptămînă de săptămînă, în principiu, cam ceea ce au făcut paparazzi în cazul ei. Cu o singură diferenţă, e drept: oamenii care apar în emisiune îşi dau acordul. Dar dacă Andreea e chiar atît de naivă pe cît ne-a lăsat să credem în convorbirea cu Naşul, atunci ar trebui s-o lase mai moale. E bizar să te revolţi că ţi s-a furat mobilul uitat pe masă la discoteca! Ignorînd, lăsînd indolent, uitînd sau premeditînd jaluzeaua ridicată, ea s-a lăsat singură-singurică expusă şi vulnerabilă. Mai ales că se ştia urmărită.

A! Alta era dacă, în mod kaghebist, i se montau Andreei camere de luat vederi ascunse la duş! Atunci avea

© C. Prisecaru

tot dreptul să facă proces de violare a intimităţii.

Mă refer la acest caz pentru că el este reprezentativ – ca mentalitate şi atitudine – pentru vedetele autohtone şi relaţia lor tandru-ucigaşă cu fanii. Crede Andreea că fanii ei n-au sperat, ipocrit şi în secret, cu mîini tremurînde, ca paparazzi ăia s-o fi surprins măcar puţin goală? Dacă da, e încă o dată naivă. Pentru că autorul moral al scandalului nu este revista respectivă şi paparazzii ei, ci Măria Sa Publicul! Să intenteze proces publicului că e dependent de adrenalină!

În fine, vedetele din România ar trebui să înţeleagă că nu pot fi staruri ca în Occident. Pentru că publicul de aici este de altă calitate şi n-avem star-system.

Peste tot în lume, vedetele au astfel de probleme pe care şi le rezolvă preventiv şi nu post-factum, dar îşi asumă condiţia de star, cu tot ce implică ea. Societatea, statul şi justiţia nu sînt obligate să apere vedetele de curiozitatea fanilor satisfăcută de presa de gen.

Atîta vreme cît majoritatea fanilor vor fi ca Mitică, iar vedetele vor face orice ca să scoată milioanelor de Mitici bani din buzunar, va exista o enormă cerere de imagini de scandal. Şi presa care să le ofere. Punct.

▲

Vedetele față cu lumina reflectoarelor

(continuare)

Teo TRANDAFIR: „Nu sînt Daniela Silivaş„

Ce înseamnă pentru tine să fii persoană publică?

Expresia asta, „persoană publică", ascunde în ea o contradicţie în termeni. O persoană îşi aparţine personal, nu ai cum să fii şi „persoană" şi „publică". Vorba filmului „Prieten şi duşman": ori prieten, ori duşman. Noi sîntem doar persoane care apărem la televizor pentru – două puncte şi cu liniuţă de la capăt – a face lumea să rîdă; a face lumea să plîngă; a provoca şi anume catharsis la greu; pentru a face ceva. Asta nu înseamnă că sînt publică.

Tu, în emisiunea ta, te expui, faci publice tu însăţi lucruri din viaţa ta personală.

Da, spun unele lucruri din viaţa personală pe care le filtrez în aşa fel încît să nu agresez pe nimeni din jurul meu. Asta e ideea: dă despre tine cît mai multe amănunte şi oamenii or să înceteze să-şi mai pună întrebări despre viaţa ta. De ce să te mai bănuiască ăla de tot felul de chestii, cînd tu vii la televizor şi spui ce ţi s-a întîmplat, povesteşti că te-au strîns pantofii şi spui că te doare burta?

Şi asta face ca pe tine să nu te mai agreseze presa cu întrebari indiscrete?

Avînd în vedere că fizicul meu nu este unul din cele mai invidiate din tîrg, eu nu sînt bănuită a avea o aventură fulminantă cu un culturist. Eu sînt bănuită că mă duc la cea mai grozavă piaţă din Bucureşti (adică cea mai ieftină şi cea mai bogată), sînt bănuită că ştiu unde se află gogoşari în ianuarie – astea ar putea fi zvonurile care să mă vizeze pe mine. Nimeni nu-şi imaginează că o femeie la 35 de ani şi 135 de kile sare de pe dulap în şpagat. Adică nu sînt Daniela Silivaş – asta e ideea... Sînt doar Simona Amînar.

Dar dacă ai fi una dintre vedetele vînate ce-ai face?

Multe dintre vedetele vînate sînt destul de şmechere încît să înţeleagă foarte bine ce au de făcut pentru a folosi tot ce le-ar putea dăuna în propriul folos.

Hai să luăm trei ipostaze în care un fotograf te-ar poza fără voia ta, pentru ca apoi să publice fotografia. 1) Eşti la masă într-un local cu prietenii; 2) eşti pe plajă la mare; 3) eşti în propriul dormitor.

Unu: în momentul în care eşti persoană cunoscută în România şi te duci la restaurant, ai grijă ce mănînci şi ce bei; nu bea decît apă sau suc în nişte pahare foarte mari (dacă bei apă într-un pahar mic se va presupune că e vodcă şi o să scrie dedesubt). Să fie cu bule şi în cantitate foarte mare. Doi: dacă te duci la mare şi ai 200 de kile nu ieşi pe plajă! Mie nu mi se poate face poză pe plajă, pentru că eu nu ştiu ce înseamnă plajă. Vedeta trebuie să fie şi ea atentă cum îşi dozează talentele... Trei: în chestia cu dormitorul, treaba la mine e rezolvată. Pentru că am un apartament mic, am înlocuit geamurile dormitorului meu cu nişte oglinzi, pentru a da impresia că spaţiul e mai mare.

Ioana AVĂDANI

Biiip...

Recunosc: nu am vocaţie de caţă. Niciodată nu am gustat farmecul lui „cine cu cine şi de cîte ori".

Niciodată, cu o notabilă excepţie. Stăteam în spital de peste două luni, într-o rezervă cît un bob de mac, cu copilul meu nevorbitor şi cu un radio cu tranzistori. Era noiembrie '89, aşa că prea multe nu-mi veneau de la acel radio... Lunile acelea de recluziune, de sevraj informaţional mi-au dezvoltat un temporar apetit pentru bîrfă. Poveştile co-pătimitoarelor mele din spital (femei sănătoase cu copiii bolnavi) dobîndeau dimensiuni odiseice. Orice vorbă devenea informaţie relevantă. Orice fragment de conversaţie prins accidental din zbor atrăgea dorinţa fizică, dureroasă, copleşitoare pînă dincolo de uzul raţiunii, de a afla continuarea.

La acele timpuri mă gîndesc – cu dramul de înţelepciune la care am acces – atunci cînd sînt întrebată ce cred despre tabloidele noastre cele de toate zilele. Şi nu îmi permit (mie însămi) să mă lansez în tirade estetizante fără a-mi pune întrebarea: de ce?

Aplecarea spre detaliul zemos şi conjunctura picantă nu este o invenţie a presei româneşti. Atari produse de media există peste tot în lume şi se vînd profitabil. Ar fi o ipocrizie să nu le recunoaştem statutul de „jurnalism de nişă". Aşa cum ar fi o obtuzitate managerială să ştii că ai o astfel de piaţă şi să nu încerci să o ocupi.

Ceea ce surprinde este expansiunea jurnalismului galben în zona ştirilor, a „presei de informaţie", modul în care această migrare afectează întregul peisaj media. Cunosc ziare respectabile care, în dorinţa de a se vinde mai bine, „se maschează" în tabloide: mai mult roşu în titluri, mai multă goliciune pe prima pagină... Analiza economică pertinentă, investigaţia ascuţită, comentariul cu miez din interiorul ziarului, departe de a fi văzute ca punctul forte al identităţii editoriale, sînt un bonus (care trece uneori neobservat) pentru cumpărătorul de sîni.

Această „manelizare a ştirilor" face ca legitimul interes uman (criteriu considerat în orice manual de jurnalism ca prioritar în selecţia ştirilor) să ia forme bizare, adeseori crude. Echipa de televiziune ajunge la locul interviului înaintea celei de descarcerare şi îl întreabă pe cel prins încă între fiarele maşinii: „Cum vă simţiţi?". De aici, conversaţia poate urma, nu-i aşa?, firesc: mersi, bine, dar doamna, dar ăia mici... Copilița de 8 ani, violată de bunic, este intervievată, pe patul spitalului: „Şi ce-ţi face bunicul?" „Mă fu..." şi aici, editorul, plin de compasiune, pune un biiip peste vorbele fetei. Căci sîntem oameni fini şi cu simţăminte delicate...

Suferă presa noastră de foame de particular, de unghi personal, de poveste de familie. Într-o ţară în care problemele sînt multe şi evidente, cu prea puţine căi de rezolvare pentru a isca dezbateri despre cum e mai bine să fie, refugiul de identitate al presei este în a fi primul, a fi diferit. Victima acestei foame de particular este interesul general. De la „ştirea pe care să o priceapă şi mama" se ajunge vai, prea uşor, la „ştirea care o interesează numai pe mama". De aici fractura dintre agenda media şi agenda socială. De aici cancanizarea ştirilor, transformarea lor în spectacol de (tragic) divertisment, de aici erodarea interesului public pentru ceea ce ar trebui să fie informaţie. Pentru prima oară de la '89 încoace, în 2001 emisiunile de divertisment au întrecut în audienţă emisiunile de ştiri. În fond, la ştiri nu ai trageri la sorţi, telefonul spectatorului, nu cîştigi un milion....

Respectul pentru intimitatea celuilalt nu se poate impune prin lege. Limite da, acestea se pot impune, dar există zone în care legea nu pătrunde. Nici codurile deontologice nu au mai mare efect, dacă după adoptarea lor nu urmează munca măruntă, ticăită de educare a ziaristului, întărită de – mă iartă, Doamne, de aşa vorbe grele – exemplul propriu. În morişca închiderii ediţiei, editorul are prea puţin timp pentru a mai şi educa – el trebuie să redacteze, să găsească unghiul original şi să nu uite să pună „biiiip"-ul necesar peste durerile fruste ale lumii noastre. Reporterul face şi el cît şi ce se pricepe. Şi cînd nu mai poate... biiiiiiiiip.

Consum ştiri cu o pasiune lipsită de plăcere (să fie asta, deja, definiţia viciului?). Mă întristez cînd, la sfîrşitul programului (sau al lecturii) nu aflu nimic nou. „Domnul X nu va ajunge în localitatea Y mai devreme de două zile. Maşina în care călătorea s-a izbit frontal..." Nici un mort, nici un rănit, doar pagube materiale – dar maşina poate fi reparată. Ştire bună, de dimineaţă. Schimb pe Animal Planet. Prietenii îmi spun că este o formă de refugiu, de evadare din cotidian. Aşa o fi. Sau poate că am eu ceva cu specia umană, de nu mă interesează „cine cu cine". Poate ca nu sînt cu nimic mai bună, sînt doar un voyeurist de animale...

▲

Vedetele faţă cu lumina reflectoarelor

(continuare)

Şerban HUIDU: „Eu am alte mijloace să reacţionez"

Te enervează presa care se bagă în sufletul tău?

Noi, chiar dacă sîntem efectuatori de emisiuni de divertisment, sîntem tot jurnalişti.

Da, dar sînt jurnalişti şi jurnalişti. Tu şi Mişu (Găinuşă) aţi devenit în plus şi vedete.

Da, sîntem şmecheri rău!... E adevărat, totuşi, că ajungi să simţi pe pielea ta ce înseamnă să fii vedetă. E normal ca publicul să se întrebe ce e în spatele tău. La mine nu s-a ajuns, ca la Andreea Marin, să mă fotografieze în chiloţi. Eu nu sînt aşa de interesant. Şi cred că nu m-ar deranja să o facă. Mă deranjează, însă, cînd se spun lucruri neadevărate despre mine. E destul de greu să verifici din trei surse o informaţie despre viaţa intimă a unui om. Şi, atunci cînd sursele nu există (trebuie să scrii materialul!), te apuci să dai cu presupusul. De fapt, mai grav nu e ce îmi fac mie, ci că le fac rău celor de lîngă mine.

Ce ai fi făcut dacă ai fi fost în locul Andreei Marin?

În nici un caz nu aş fi reacţionat ca ea. Eu am şi alte mijloace să reacţionez – aş fi replicat în aşa fel în care cel care mi-ar fi făcut-o să simtă pe pielea lui cam cum e. Datul în judecată cred că e cea mai proastă soluţie. Noi nu sîntem în Marea Britanie unde *The Sun* să-ţi plătească patru milioane de lire pentru nu ştiu ce. Ăia, la tirajul lor, îşi permit orice. La noi, n-o să-ţi dea nimeni două miliarde, oricît ai fi de Andreea Marin! Că nu se poate!

Nu crezi că îţi asumi nişte riscuri, ca persoană publică?

Sigur că ţi le asumi. Şi, în plus, şi nişte obligaţii – trebuie să fii un cetăţean model, să ai un comportament model etc.

Irina NICOLAU

Privata şi privatul

Privată este sinonim cu *budă, veceauă, closetă, tauletă* şi încă vreo cîteva vorbe proaste pe care limba română literară nu le-a asimilat. În anumite culturi se recurge la incinta denumită astfel cu discreţie, ce face omul acolo îl priveşte numai pe el. Spun în *anumite culturi* avînd în vedere informaţiile pe care le deţin privind grupurile sanitare de utilitate publică din Rusia. Informaţia mea cea mai veche datează din anii '70, cînd o cunoştinţă mi-a relatat experienţa ei personală. Cică era la Moscova şi a întrebat pe cineva unde este *ubornaia,* adică „locul" pe ruseşte.

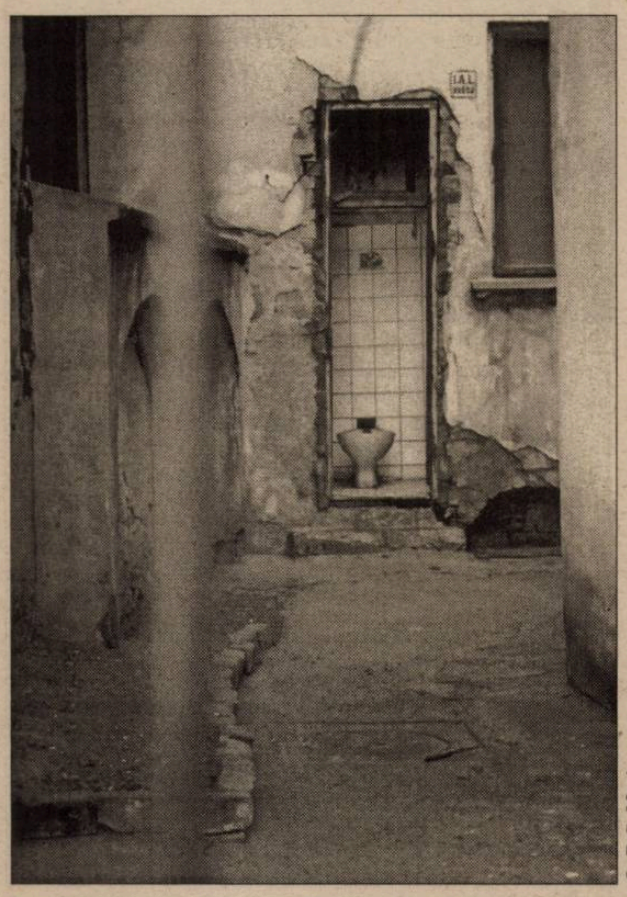

© R.C. Marinescu

I s-a indicat o uşă cenuşie prin care a intrat. Acolo, o încăpere lungăreaţă, prevăzută cu două jgheaburi fixate jos, pe pereţii laterali. În jgheaburi curgea apă cu jet puternic din nişte robinete. Cîteva femei se aflau pe lîngă jgheaburi urmărind un scop pe care nu era greu să îl ghiceşti. Fiecare cu treaba ei, dar ca să treacă vremea, mai schimbau fetele între ele o vorbă. Persoana de la care ştiu istoria încremenise, pur şi simplu. Nu putea nici să înainteze, nici să iasă. Sesizînd situaţia, o femeie dintr-o bucată i-a strigat prietenos, *pajalusta, tavarişcea, pajalusta,* indicînd cu degetul „locul" liber de lîngă ea. Observ că, la feminin şi în sensul la care m-am referit, *privatul* se confundă cu *intimitatea,* care intimitate diferă de la o cultură la alta, aşa cum am văzut.

N-am să comentez pe larg, aşa cum am fost tentată, despre raportul *intimitate, privat.* Ajunge să spun că intimitatea este mai veche şi mai vagă, iar privatul devine posibil în societăţile unde poate fi garantat. Şi nu-i uşor să-l garantezi avînd în vedere că atenţia faţă de privat depinde de fiecare persoană, sînt inşi care se înconjoară de un privat enorm, iar altora nici nu le pasă de problemă.

Mă întrebam ieri cum ar fi lumea dacă respectul faţă de intimitate şi privat ar funcţiona perfect? Răspunsul care mi-a venit e că ar fi mult mai săracă. Cu atît mai mult cu cît, pe lîngă oroarea pe care o provoacă „violarea de domiţil" există deschidere pentru moduri tandre de forţare a uşilor şi ferestrelor.

Mă gîndesc, de pildă, la emisiunile Eugeniei Vodă. Le-am urmărit şi atunci cînd erau programate la ore indecente. Horia Bernea, Caramitru, Liiceanu, Djuvara, Puric s-au confesat doamnei blonde cum n-au făcut-o, poate, faţă de un prieten. Intim, privat, nu mai conta...

Sînt sub impresia ultimei emisiuni, cea din 15 mai. De invitatul ei, doctorul Alexandru Blidaru, mă leagă nu numai o relaţie frăţească, dar şi sentimentul de vinovăţie că l-am împovărat cu grija pentru viaţa mea. Aşa că am ascultat „Profesioniştii" de astă seară altfel şi am descoperit în ce constă vraja Eugeniei Vodă, care mi-a amintit de descîntătoarea lui Radu Răutu, Herbeloaia. Parcă o văd pe Anuţă pironind cu ochi verzi „pacienta" şi întrebînd cu căldură: te doare, guruţă? Şi aia spunea tot cu *încredere.* Aici stă tot clenciul emisiunii, „profesioniştii" îi transmit Eugeniei Vodă gîndurile lor cu încredere. Repet, gîndurile lor cele mai intime. Spun tot, pentru că sînt siguri că ea le va dezvălui învăluite în lumina pe care o răspîndeşte părul ei...

În sat, femeile duc la biserică de sărbători coşuri cu pomeni şi hrană care se cer sfinţite. Iar coşurile sînt acoperite cu un ştergar curat care scuteşte ofrandele de goliciunea lucrului lumesc.

Revin, în încheiere, la părul doamnei Eugenia Vodă ca să mă contrazic. Acest gen de lumină l-am întîlnit şi în emisiunile lui Iosif Sava. Aşadar, vraja care şterge hotarele intimităţii vine din altă parte. Sînt foarte curioasă să ştiu de unde, dar nu cumva păşesc pe un teren privat?

▲

© A. Trancă

Andrei ŢĂRANU

Public/privat

Primul autor de la care am înţeles iniţial care este diferenţa dintre public şi privat este John Stuart Mill, care face distincţia dintre acele acţiuni cu caracter public şi cele cu caracter privat. Primele pe care el le numeşte *self regarding acts* aparţin acelei sfere în care nu poate interfera nimeni şi care aparţine prin excelenţă individului – sînt actele privatităţii. Celelalte, *other regarding acts* sînt cele care, declanşate de cineva, sînt îndreptate înspre alţii, şi care deci trebuie să fie puse sub observaţie publică (e vorba de actele publice). Se observă astfel, că toate actele umane se supun principiului voinţei individuale, care astfel se afirmă ca personalitate, atît în plan social-public, cît şi în cel privat. Această voinţă trebuie să se supună unei singure legi esenţiale – libertatea individului se opreşte acolo unde începe libertatea altui individ, lege care, credea Mill, ar trebui să fie legea esenţială a unei societăţi moderne.

Din nefericire, în România acest principiu fundamental a fost încălcat total odată cu începutul epocii comuniste care a reuşit în scurt timp să înlocuiască principiile libertăţii cu nişte principii fals înţelese şi fals aplicate ale egalităţii. De altfel, însuşi principiul libertăţii în maniera mai sus enunţată era perfect străin comuniştilor români, care nu au înţeles niciodată că există alţi indivizi în afară de ei, restul fiind o masă de oameni, care trebuiau supravgheaţi în drumul lor spre fericirea impusă de cei de sus. De altfel, comunismul, chiar şi în momentele sale de maximă deschidere, a arătat un dispreţ atît de profund faţă de libertatea cetăţenilor săi, încît nici nu a pus vreodată, în mod real, problema libertăţii cetăţenilor: totul a fost construit în sensul unei limitări totale a ideii de privat, statul considerîndu-se absolut îndreptăţit să intervină în spaţiul privat cu orice ocazie, şi în special simbolic. Chiar şi intimitatea era violată cu nonşalanţă de ciinii de pază ai regimului, aşa cum s-a confirmat în urma deschiderii unor dosare de urmărire ale fostei securităţi. Cetăţenii s-au adaptat deci la o situaţie a lipsei de libertate şi a unei privatităţi superficiale, vorbind în baie lucrurile importante sau construindu-şi nişe de viaţă privată în cele mai neaşteptate locuri.

Dar nici spaţiul public nu s-a dezvoltat, el fiind resimţit ca loc de manevră a unei puteri discriminatorii şi totalitare, loc în care nimeni nu se ducea cu plăcere. Astfel, s-a creat o situaţie oarecum paradoxală – cetăţenii şi-au construit spaţii indivduale, aparent private, acceptînd însă controlul statal asupra acestei privatităţi. De altfel, statul era cel care construia în cea mai mare măsură aceste spaţii private, felul în care erau ele concepute rămînînd de cele mai multe ori la bunul său plac. Iar construcţiile erau concepute astfel încît privatitatea să fie cel mai puţin potenţată. Blocul de locuinţe – aşa-zise dormitor – nu dă deloc sentimentul unui spaţiu în care se poate manifesta cu seninătate personalitatea. De la muzica dată mai tare pînă la spartul pereţilor, totul se poate supraveghea şi afla de către vecini şi nu numai de către ei. Iar generaţia mea şi cea care a urmat s-a format în acest tip de spaţiu aflat la limita dintre privat şi public, confundîndu-le de cele mai multe ori.

Astfel, chiar dacă perioada comunistă a trecut, indecizia asupra spaţiilor s-a păstrat pentru mulţi indivizi – şi din nefericire nu numai în spaţiul urban, ci şi în cel rural, mai puţin predispus la locuirea în comun. Iar expresia acestui tip de educaţie transpare şi astăzi cu putere în comportamentul social al multora – nu de mult a apărut o emisiune la un post de televiziune care continua să forţeze indecizia dintre spaţiul public şi cel privat acceptînd şi încurajînd o delaţiune soft între vecini, care ar fi trebuit tolerată şi acceptată, că doar aşa se face între vecini, care nu au şi nu ar trebui să aibă nimic de ascuns unul faţă de celălalt.

Această existenţă în vitrină obsedantă pentru mulţi cetăţeni ai spaţiului comunist (căci, problema nu este doar a României, ci aproape a tuturor ţărilor care au suportat acest regim, după cum vedem în filmografia regiunii) este cea care generează confuzia masivă în toate spaţiile de interes social – spaţiul privat este violat simbolic cu un fel de inocenţă nesimţită, iar spaţiul public renaşte încă foarte greu. Or, în lipsa unui spaţiu public suficient de cunoscut, cel privat poate fi deseori încălcat, fără ca cineva să se scandalizeze prea tare: fostului preşedinte al ţării i se ascultă telefoanele,

© R. Jigorea

ca multor altor cetăţeni, doar din reflex, vedetelor li se încalcă intimitatea prin fotografiere, vecinii nu se salută pe holurile blocurilor, dar se ascultă prin pereţi ş.a.m.d.

Spaţiul privat poate fi, la cererea publicului, încălcat şi sfîşiat fără ca cineva să pară jenat, şi cel mai puţin statul, văzut ca reflex al majorităţii – astfel pînă nu de mult celor cu o orientare sexuală diferită (dar nu se ştie niciodată cine, nu-i aşa, trebuie să stăm de veghe) li se nega şi dreptul la privatitate, fiind constrînşi de păstrarea liniştii publice şi de atenţia la bunele moravuri (deşi moravurile într-o societate liberală pot fi şi private) pentru a îşi putea realiza pasiunile. Iar suspiciunea publicului asupra spaţiului privat creşte odată cu dezvoltarea unei dimensiuni economice private, care diferenţiază tot mai mult cetăţenii unii de alţii.

Cel care ar trebui să întărească încrederea – diferită ca dimensiune – în cele două spaţii, public şi privat, ar fi statul. Nu numai pentru că el este cel care a pervertit cele două noţiuni în perioada anterioară, dar şi pentru că, asumîndu-şi calitatea de stat democratic, ar trebui să ştie că acesta este rolul său esenţial: de a apăra spaţiul privat al persoanei. Toată delegarea de responsabilităţi şi de violenţă de la cetăţeni înspre stat s-a făcut şi se face tocmai pentru ca statul să apere spaţiul privat, chiar şi faţă de cel public. Nu se întîmplă totdeauna aşa, spaţiul public încearcă să se supradimensioneze în dauna spaţiului privat, cu care de mult coabitează într-un fel ciudat: rufele private umbresc liniştit şi colorat trotuarele publice. ▲

Cătălin MANOLE

„Fiecare om e cu treaba lui“

Ca să faci un sondaj prin toată România despre cele două vieţi – publică şi privată – cel mai simplu este nu să faci turul ţării, ci să mergi în Gara de Nord. Zis şi făcut. Oamenii care aşteptau cîte un tren cu întîrziere de peste 30 de minute mi-au răspuns totuşi binevoitori. La început, cu puţin ajutor, au dat răspunsuri coerente. **Un cetăţean al acestei ţări, dresor de cîini în Bucureşti,** mi-a spus în faţa liniei 8:

„Aduceţi-vă aminte de Bill Clinton în ce postură jalnică l-a pus cu procesul ăla de circ. Presa ar trebui să fie mai profesionistă. Adică dacă se întîmplă şi află, să dea un anunţ mic, serios, la obiect. Un articol pe scurt, fără amănuntele „picante“. Legea să-şi facă legea şi presa să-şi facă şi ea profesionismul ei. Că presa aşa face: cu o simplă vorbă, cu o simplă bîrfă, o-nfloreşte şi face o povestioară ca la romane. Nu-i corect!“ Întrebarea era, mai în glumă, mai în serios: „Există vreo diferenţă între viaţa privată şi viaţa publică?“

La aceeaşi întrebare, **cîţiva muncitori din Călăraşi** care plecau să facă bani la sîrbi – încălţaţi doar cu papuci, mi-au declarat:

Primul: „Depinde de caracterul fiecăruia. Privind lucrurile din alt punct de vedere, fără o diferenţă între ele poţi deveni pe moment furios, să-ţi faci anumite impresii... Andreea Marin fiind om de televiziune se supără... între prieteni se acceptă. Dar ajungînd la vorba regretatului Napoleon: femeile sînt femei, bărbaţii sînt bărbaţi. Fiecare cu păsărelele lui, cu stolurile lui. Ca să ajungi să cunoşti o persoană pînă în interiorul intimităţii respectivului trebuie să-ţi dai seama de caracterul lui. Eu aşa cum mă cunosc, mai ales la persoanele de sex opus intru mai uşor în cutiuţa cu sentimente.“

Al doilea: „Aia e o prostie enormă să publici într-o revistă intimitatea ce ţine de doi oameni sau de un om.“

Al treilea: „Dom'le, fiecare om e cu treaba lui. Dacă îţi dă voie să povesteşti chestia aia bine dacă nu, indiferent ce face are dreptul la intimitate, e problema lui. Şi dacă ăla care află spune – îl dai în judecată pentru calomnie. Asta dacă ai putere, că în ziua de azi îţi trebuie putere să faci aşa ceva. Adică bani. Dacă visezi ceva noaptea, a doua zi te trezeşti şi, cu bani, faci. Viaţa publică şi viaţa particulară – cine se gîndeşte la ele? Omul se uită mai întîi în plasă şi apoi în reviste.“ Am crezut că nu este bună întrebarea şi am încercat o schimbare de tactică: „Cine are viaţă publică?! Cine să fie?... Nu mă bag.“, mi-a răspuns **Avasiloaie Elena din Vulcan.**

Şi-atunci m-am hotărît, pentru a avea mai mult succes, să stabilesc ce este fiecare dintre aceste vieţi şi abia apoi să întreb alte amănunte. „Păi în mod normal e vorba de viaţa intimă a omului, chit că-i ministru. Da' au fost şi împăraţi care au făcut prostii, treaba lor. Dacă dai publicităţii îl faci mai bun, sau îl schimbi? Din contră, îţi faci duşmani, că asta e o chestie născută. Presa ar trebui să fie mai discretă.“ **(Ionescu, pensionar)**

„Viaţa privată este viaţa personală, un cerc mai restrîns al familiei + prietenii, iar publică tot ce faci, unde te învîrţi, inclusiv serviciu, facultate, sau ce ai. Pentru orice om ca şi pentru unul de la ţară – are vecini, e într-o comunitate. Poate este vorba şi de tiraj, că toată lumea e în căutare de bîrfă şi senzaţional.“ **(Roxana, studentă la medicină)**

La întrebarea *Ce este viaţa publică?,* **Raluca, studentă la psiho:** „Viaţa publică?... restul oamenilor în afară de mine sau e asta care vor oamenii să o vadă. Nu ştiu, că sînt obosită.“ **Buneci Eustaciu, merceolog,** complică puţin lucrurile: „Pentru majoritatea oamenilor, între viaţa privată şi viaţa publică e destul de mare diferenţa: venitul este principalul factor. Am avut o viaţă publică activă. Viaţă sentimentală mai puţin, că am intrat într-o pasă proastă. Mie mi-e necaz de mine că sînt oltean şi... mi-e necaz de mine.“ Pe un gard, în spatele chioşcului cu ziare: „Am viaţă privată, dar sînt cam obosit. Vino să te pup. Viaţa publică este foarte grea. Deocamdată nu m-am băgat.“, mi-a spus **Iorga Marin.** „Fac orice şi îmi place dragostea, sînt din Burdusani.“

„Viaţa privată? Asta e vorba de bîrfă. Viaţă publică nu am.“ **(Lavinia, din Braşov)**

Odată cu răspunsul „Viaţă privată adică face fiecare ce vrea că e libertate. Publică... nu am şi nu aş vrea să am.“ **(Georgescu din Botoşani)**, m-am hotărît să schimb puţin întrebările.

E nevoie de o alegere?

„Eu zic fiecare să aibă libertatea şi să aleagă: ori viaţă publică, ori viaţă privată. Eu am ales viaţa privată că atîta îmi permit. Ce pot să fac şi la ora actuală cu un salariu de două milioane?!“ **(Ion Săftău, din Craiova)**

Dar dacă ar exista anumite condiţii?

„Ar fi păcat să nu am acces la viaţa publică doar pentru că nu mi-am plătit întreţinerea. N-am ştiut că s-a luat hotărîrea asta. O să mă conformez cînd o să am bani. Dar vedeţi că tot ăia care au bani vor fi primii şi la treaba asta? De ce nu au zis invers: doar ăia cu întreţinerea neplătită să aibă viaţa publică?!“ **(anonim, mecanic, 48 de ani)**

Aţi auzit că de la 1 ianuarie 2003 vor avea acces la viaţa publică doar agricultorii? Ce părere aveţi? „Eu nu cred, domnule, aşa ceva. Adică dacă mă apuc eu să plantez porumb o să mă dea pe mine la televizor?! Nici nu se apropie bine alegerile şi au şi început cu minciunile?! Nu le e ruşine că au înfometat un popor. Fură ca în codru şi nu îi pedepseşte nimeni. Sînt curios ce or să facă dacă nu o să mai fie nimic de luat. Or să se fure între ei? Eu nu cred.“ **(Gheoghe Răşcanu, Bacău)**

Fără comentariu:

Aveţi viaţă privată? „Aşa şi aşa. Tranziţia asta ne-a omorît.“ ▲

Vedetele faţă cu lumina reflectoarelor

(continuare)

Adriana MURARU: „Depinde şi cum îţi faci propria imagine“

Te simţi agresată de presa care se interesează de amănunte din viaţa ta personală?

Nu pot să zic că mă simt agresată. Şi, oricum, se pot evita răspunsurile la acest tip de întrebări – în general am refuzat să vorbesc despre viaţa mea privată. Nici n-a insistat cineva foarte tare – cred că nici nu sînt genul care să trezească astfel de curiozităţi. Am o viaţă liniştită, sînt căsătorită...

Da, dar sînt lucruri pe care nu le poţi controla – de exemplu pozele.

Dacă mi-ar face cineva o poză cînd sînt cu soţul meu şi cu alţi prieteni la un restaurant şi ar publica-o – chestia asta m-ar supăra, dar nu aş avea ce să fac. Dacă m-ar poza în casa mea, atunci ar trebui să reacţionez cumva. Dar, cum îţi spuneam, eu nu sînt tocmai în situaţia de a fi urmărită, pentru că eu însămi nu m-am expus foarte tare. Nu sînt un subiect interesant pentru presă şi asta-mi convine. Pînă la urmă, e şi după cum îţi faci propria imagine. Dacă nici tu nu te afişezi foarte tare, nici viaţa ta privată nu mai e atît de interesantă pentru presă şi public.

Carmen Monica CERCELESCU

Protecţia vieţii private în legislaţia statelor

Dreptul la viaţă privată

O definire prin lege a dreptului la viaţă privată n-ar face decît să-l limiteze. Acest concept a fost conturat de practica ţărilor cu tradiţie îndelungată în apărarea drepturilor personalităţii. Conform Rezoluţiei nr. 428 a Adunării Consultative a Consiliului Europei, dreptul la respectarea vieţii private este posibilitatea persoanei de a-şi duce viaţa aşa cum doreşte, cu un minimum de ingerenţe. Acest drept se referă la viaţa familială şi la aceea a căminului, la integritatea fizică şi morală, la onoare şi reputaţie, la faptul de a nu fi prezentat într-o lumină falsă, la nedivulgarea unor fapte inutile şi jenante, la publicarea fără autorizare a fotografiilor private, la protecţia împotriva spionajului şi a indiscreţiilor nejustificate sau inadmisibile, la protecţia împotriva utilizărilor abuzive a comunicărilor private.

Este semnificativă şi interpretarea dată dreptului la viaţă privată de către Comisia Europeană a Drepturilor Omul: dreptul de a trăi, atît cît vrei, la adăpost de privirile celor străini, dreptul de a stabili şi de a întreţine relaţii cu alte fiinţe umane, cu deosebire în domeniul afectiv, pentru dezvoltarea şi realizarea propriei personalităţi.

Constituţia federală a SUA nici nu prevede explicit dreptul la viaţă privată, însă conţine garanţiile specifice pentru ocrotirea lui. Jurisprudenţa americană a consacrat cu vîrf şi îndesat acel *right of privacy* sau, cum i se mai spune, *right to be left alone*. Zona *privacy* este implicită şi subînţeleasă din dispoziţiile amendamentelor şi din cele conţinute în *Bill of Rights*.

Protecţia vieţii private în România

Timp de un deceniu de la consacrarea sa în legea fundamentală din 1991, dreptul la viaţă intimă, familială şi privată a existat doar ca enunţ constituţional, fiind lipsit de garanţiile realizării sale efective. Nici o lege nu asigura o protecţie a acestui drept, astfel încît respectul vieţii private a reprezentat o simplă aspiraţie marcată de confuzie.

La 21 decembrie 2001 a fost publicată *Legea 677 privind protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date*. Această lege are drept scop protecţia vieţii private şi stabileşte condiţiile în care datele personale ale unei persoane pot fi folosite sau făcute publice de către altă persoană. În accepţiunea legii, date cu caracter personal sînt orice informaţii referitoare la o persoană fizică determinată prin nume, prenume, adresă etc. sau determinabilă. O persoană determinabilă este acea persoană care poate fi identificată, direct sau indirect, în special prin referire la un număr de identificare sau la unul sau mai multe elemente specifice identităţii sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale. Desigur, informaţiile personale pot fi făcute publice cu consimţămîntul explicit al persoanei în cauză sau în alte cazuri autorizate de legislaţia în vigoare.

Dreptul la propria imagine

Acest drept nu este explicit prevăzut în Constituţia României. El derivă din dreptul la viaţă privată şi comportă facultatea pentru individ de a se opune publicării imaginii sale fără consimţămîntul său. Este vorba de imaginea fizică, dar în practica statelor dreptul la propria imagine a fost extins şi la voce. Imitarea vocii într-o emisiune televizată poate fi considerată, în anumite condiţii, o atingere adusă acestui drept.

O primă reglementare a dreptului la propria imagine, chiar dacă sub titlul „protecţia portretului", o găsim în legea drepturilor de autor. Autorul, proprietarul sau posesorul unei opere care conţine un portret nu are dreptul să o reproducă sau să o comunice public fără consimţămîntul persoanei reprezentate sau al succesorilor acesteia, timp de 20 de ani după moartea sa.

Cînd pot fi făcute publice informaţiile personale?

Legislaţia din România referitoare la protecţia vieţii private este foarte recentă (sfîrşitul lui 2001) şi conţine multe ambiguităţi care vor da de furcă judecătorilor. Aceasta înseamnă că este nevoie de cîţiva ani pentru limpezire, pentru conturarea unor concepte de către practica judiciară. Linia de demarcaţie dintre viaţa privată şi cea publică nu poate fi trasată de lege, ci de tradiţie şi jurisprudenţă.

În cazul utilizării unor informaţii cu caracter personal în scopuri jurnalistice, literare sau artistice, legea privind protecţia datelor prevede o serie de excepţii. Astfel, informaţiile personale îşi pierd acest caracter dacă au fost făcute publice în mod manifest de către persoana vizată sau dacă sînt strîns legate de calitatea de persoană publică ori de caracterul public al faptelor în care este implicată.

Legea drepturilor de autor permite difuzarea imaginii unei persoane, chiar fără autorizarea acesteia, dacă este vorba despre o persoană general cunoscută, iar portretul a fost executat cu ocazia activităţilor sale publice sau dacă este vorba despre o persoană a cărei reprezentare constituie numai un detaliu al unei opere ce prezintă o adunare, un peisaj sau o manifestare publică.

Legea privind accesul la informaţiile de interes public prevede că informaţiile personale pot deveni informaţii de interes public în măsura în care afectează capacitatea de exercitare a unei funcţii publice.

Jurisprudenţa europeană a consacrat principiul priorităţii interesului publicului de a cunoaşte orice problemă care afectează societatea. Aceasta justifică uneori chiar şi ingerinţe în viaţa privată. Dacă un preşedinte de stat are o amantă, nu mai este o chestiune privată, ci de interes public pentru că unele dintre criteriile pentru care a fost ales se referă la corectitudine sau moralitate. Cînd un judecător este văzut des în compania unor persoane din lumea interlopă, aceasta devine o problemă pentru societate şi nu mai poate fi acoperită de secretul vieţii private.

Protecţia vieţii private în legislaţiile altor state

Legislaţiile statelor cu tradiţie în materia apărării drepturilor personalităţii cuprind dispoziţii penale distincte care protejează exclusiv dreptul la intimitatea vieţii private şi dreptul la propria imagine.

În **Franţa,** art. 23 din Legea nr. 70/1970 sancţionează atentatul la intimitatea vieţii private, infracţiune care constă în:

– ascultarea, înregistrarea sau transmiterea, prin intermediul unui aparat de orice fel, a cuvintelor pronunţate de către o persoană într-un loc privat, fără consimţămîntul acesteia;

– fixarea sau transmiterea, prin mijlocirea unui aparat de orice fel, a imaginii unei persoane, care se găseşte într-un loc privat, fără consimţămîntul acesteia.

În aceeaşi lege se stipulează că dacă faptele enunţate sînt săvîrşite în cursul unei reuniuni, în văzul şi ştirea participanţilor, consimţămîntul acestora se prezumă.

Delictul de montaj este o altă faptă incriminată de legea franceză. Acesta constă în publicarea, cu bună ştiinţă, a unui montaj, realizat cu cuvinte şi imagini aparţinînd unei persoane, fără consimţămîntul acesteia, dacă nu apare evident că este vorba de un montaj sau dacă nu se face menţiune expresă în acest sens.

În **Statele Unite ale Americii** este reglementat delictul *invasion of privacy*. Legea penală *(tort law)* protejează individul împotriva oricărei publicităţi nedorite, incriminînd acest delict în patru modalităţi:

– apropierea sau folosirea numelui unei persoane, a fotografiei sau a altor semne distinctive ale acesteia, fără consimţămîntul ei;

– ingerinţele de orice fel în intimitatea unei persoane;

– dezvăluirea publică a unor fapte din viaţa privată;

– punerea unei persoane într-o lumină falsă în ochii lumii prin asocierea acesteia cu activităţi sau bîrfe cu care aceasta nu are nici o legătură.

Esenţial pentru calificarea unei fapte ca fiind ingerinţă în viaţa privată sau atingere adusă dreptului la propria imagine sînt aspectele referitoare la consimţămîntul persoanei despre a cărei publicitate este vorba, precum şi cele privind locul în care au fost înregistrate imaginea sau cuvintele acesteia.

▲

© C. Prisecaru

Vedetele faţă cu lumina reflectoarelor

(continuare)

Cristina ŢOPESCU: „Statura morală a presei de scandal e pe măsura noastră"

Ce înseamnă viaţa privată (privacy) *pentru o persoană publică. Viaţa ei privată este un bun public? În ce măsură? Care sînt limitele?*

Ce mă bucur că nu foloseşti termenul de vedetă! Viaţa privată a unei persoane publice devine, din nefericire, vrei-nu vrei, publică. În ce măsură? Asta depinde de tine pînă la un punct. Dincolo de el, intervine bunăvoinţa pe care ţi-o arată ziariştii de scandal, bunăvoinţă destul de redusă de cele mai multe ori. Se întîmplă să fie şi ziarişti care, în virtutea unei oarecari simpatii, te mai „iartă". Există însă şi dintre aceia care nu numai că nu te iartă, dacă te prind, dar îţi taxează şi comportamente sau fapte imaginare. De ce fac asta, n-aş putea să-ţi spun. Eu, cînd am fost redactorul şef al unei reviste săptămînale *(Oameni în top)*, chiar dacă pentru doar un an, n-am taxat viaţa personală a nimănui, deşi asta poate ar fi crescut tirajul. Şi crede-mă că am şi eu simpatiile şi... non-simpatiile mele. E vorba, însă, aici de deontologie profesională (parc-aşa îi spune, nu?!), de frustrări personale mutate în plan profesional şi poate şi de caracter. Eu cred că viaţa personală NU este un bun public. Dacă, însă, din imprudenţă sau dintr-o plăcere stranie de a te auto-expune, ai derapaje sau stridenţe pe care tu însuţi le faci publice, atunci trebuie să suporţi consecinţele. Să nu demonizăm totuşi doar presa de scandal. Statura ei morală este, uneori, pe măsura aceleia a multora dintre noi. Şi asta nu doar în România. La fel de adevărat e, însă, că persoanele publice din America, de exemplu, plătesc acest preţ al notorietăţii în schimbul unei situaţii materiale cu totul excepţionale.

Te deranjează faptul că te afli tot timpul sub lumina reflectoarelor (la propriu, dar şi la figurat)?

Aş minţi dac-aş spune că mă simt chiar vînată de ziarişti. Mi se-ntîmplă să mă simt lezată atunci cînd îmi falsifică sau cînd fac comentarii de prost gust asupra unor aspecte, sensibile uneori, ale vieţii mele. Constat, însă, cu bucurie, că minciunile din presă mă irită din ce în ce mai puţin. Mă „melancolizează" mai curînd (cum ar spune Andrei Pleşu). Ştiu că mă poţi suspecta de ipocrizie dacă îţi spun că nu-mi place să fiu persoană publică mult mai mult decît îmi place. Îmi place un zîmbet fugar pe chipul unui om pe lîngă care trec pe stradă, nu-mi place o privire insistentă sau prea curioasă. Îmi place atitudinea binevoitoare a unui funcţionar public, nu-mi mai place atunci cînd văd o cu totul altă atitudine a aceluiaşi funcţionar faţă de următorul la coadă, unul care nu e persoană publică. Dacă nu apăream la televizor, mă bucuram şi eu de acelaşi tratament, nu? Brusc, funcţionarul cu pricina îmi devine profund antipatic. Am un soi de „alergie" uneori la statutul de persoană publică, am şi fotofobie din cauza reflectoarelor pe care le îndur cu plăcere de cînd eram copil şi prezentam emisiuni de copii. De aceea port ochelari numai în emisie.

Chestia asta – cu lumina reflectoarelor – ai resimţit-o şi înainte, cînd erai doar fiica lui Cristian Ţopescu?

Cînd eram copil, îmi era la fel de dezagreabilă notorietatea tatălui meu cînd ieşeam în oraş sau mergeam în vacanţă cu el la munte, la mare. Altfel, eram foarte mîndră de el. Indiscreţia e, însă, cea care mă indispune profund.

Cum comentezi faptul că unele vedete îşi „vînd" bucăţi de viaţă personală în schimbul imaginii, pentru a apărea periodic în presă?

Comentez aşa: *no comment*. Opţiunea mea este alta. Prefer să-mi fac imaginea, rezumîndu-mă la a încerca să-mi fac cît mai bine meseria, iar apariţiile în presă, cînd sînt mai rare, nu-mi provoacă nici cea mai mică suferinţă. Apar suficient pe micul ecran. Excesele sfîrşesc de cele mai multe ori prin a-ţi deservi.

Crezi că presa din România respectă dreptul la privacy *– nu numai al vedetelor, ci şi al oamenilor simpli?*

Să fim serioşi, presa de scandal, nicăieri în lume, nu excelează prin discreţie, decenţă sau prin simţul măsurii. De-asta se numeşte „de scandal", nu? Dar nici noi, persoanele publice, nu sîntem mai breze. Cînd „victimele" sînt, însă, oameni simpli, e altă poveste. Ei chiar n-au nici o vină. În cazul lor, cred că presa de scandal, după ce ne-a consumat pe noi, ăştia de ne zicem persoane publice, insistă să-şi mai exerseze puţin complexele sau neputinţa de a produce un articol serios. De data asta, fără nici o scuză. Pentru că povestea aia cu „să-şi asume riscurile dacă e persoană publică" n-o mai poate invoca. Ce-i drept, un articol serios nu e la îndemîna oricărui... lucrător la ziar. Pentru asta ar trebui să fie ziarist.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Marian MARICARU

Despre parohia bucureşteană

O mare problemă a zilelor noastre este redefinirea conceptului de parohie, lucru nedezlegat încă nici de teologi. Există două nivele ale problematizării: aglomerarea urbană *(cantitatea)* şi *calitatea comunităţii* începînd cu *clerul* – a cărui incompetenţă poate produce plecarea parohienilor la biserici din afara parohiei şi/sau, din contră, competenţa atrage – şi continuînd cu *laicatul,* care fiind eterogen produce/îşi produce singur probleme, disconfort după cum se plînge mai nou toată lumea, deşi parohia ar trebui să fie marcată, teologic vorbind, de o eterogenitate fecundă ce ar reprezenta o *„imago mundi"*, o recapitulare a întregii omeniri; dar oare cine ar vrea totuşi să se încurce între băbuţe formaliste de cartier, primadone de ocazie, vînzători de la pangar care „reglementează" conform unei „teologii de pangar" – cum i se zice mai nou – viaţa bisericii, administrînd mustrări şi repezind lumea după o logică proprie, ba dînd şi poveţe „duhovniceşti" celor care vor şi mai ales celor care nu vor, de parcă ar fi preoţii acelei biserici?

Ambele aspecte sînt reale, dar nu fără rezolvare, mai ales ultimul, căci stă în mîna noastră, ca Biserică, să facem ordine, să existe o normă, o rînduială şi o ierarhizare pe valori a oamenilor. Iar biserica e bine să fie eterogenă tocmai ca cei mai slabi, de jos, să fie ridicaţi de cei de sus. Acesta este şi principiul mistagogic al existenţei clerului. Punctul cheie al coeziunii oricărei parohii rămîne însă clerul, preoţii. Preotul este, după Hristos şi sfinţi, marele mistagog al parohiei. De altfel se pot vedea multe parohii în care există ordine, linişte şi conlucrare datorită preoţilor care au înţeles cum să-şi impună autoritatea.

Cuvîntul „parohie" înseamnă în limba greacă ceva de genul „casele dimprejur" sau, mai corect, „ceea ce este împrejurul casei (Domnului)". Deci parohia implică locuirea într-un loc, conlocuirea în jurul bisericii, vecinătatea. Prin prisma filosofiei locuirii, *para-oikia* este spaţiul care ne uneşte întru trecerea de la ne-fiinţă la fiinţă, finalizîndu-se cu fericita fiinţare (în termenii Sfîntului Maxim Mărturisitorul: *me einai, einai, ey-einai*, în greceşte). Or, astăzi, vrem, nu vrem, nu se merge la biserica de parohie pentru că lumea nu are conştiinţa apartenenţei la o parohie şi a lucrării îndumnezeirii în cadrul vecinătăţii. Oamenii caută biserica unde „se simt bine", „se folosesc sufleteşte" pe ei înşişi în special. Şi aceasta este într-un fel legitim (deşi pare individualism), căci ei caută de fapt şi ceva din comuniunea realizată de cei de la acea biserică. Bucureşteanul are poate mai curînd, am putea specula, conştiinţa de eparhie (unitatea administrativă condusă de un episcop, adevărata *imago mundi*, recapitulînd întreaga Biserică, toate stările sociale şi clericale – preoţi, dar şi episcopul şi diaconii care nu se găsesc la nivelul unei parohii), mutîndu-se de multe ori de la slujbă la slujbă la altă biserică din cadrul aceleiaşi arhiepiscopii, simţindu-se membru al unei familii mai mari, legînd prietenii şi contribuind practic la mai multe biserici de parohie din aceeaşi eparhie. Se confirmă prin aceasta din nou *criteriul spaţial* al eparhiei şi al parohiei: atîta timp cît în era vitezei (metroul, telefonul, Internetul, videofonul, televizorul; dar în special mijloacele concrete de deplasare) se poate ajunge repede oriunde, înseamnă că te plasezi în apropierea bisericii preferate şi a celorlalţi din jurul ei. De multe ori chiar ajungi mai repede la o biserică din centru, să zicem, decît la biserica de parohie. Şi te şi simţi în acelaşi mod conlocuitor, vecin, deci membru al aceleiaşi parohii cu persoane din alte zone al Bucureştiului. În acest mod observăm o reaşezare a conceptului de vecinătate. Astăzi *problema distanţei* este de fapt *o problemă de timp*, de parcurgere a distanţei. Astfel problema limitei şi cadrului parohiei este strîns legată de limitele fizice ale parcurgerii spaţiului conlocuit în vederea existenţei posibilităţii unei reale comuniuni în Hristos. Omul se simte de multe ori mai aproape fizic şi spiritual de alte parohii.

Limita parohiei într-o unitate autonomă de locuire mai mare precum oraşul sau comuna – care pot cuprinde mai multe parohii – este o linie ce delimitează de multe ori imaginar, pe o hartă administrativă, fără a exista şi limite reale fizice. Tu eşti în continuare vecin, mai aproape de cei de dincolo de linia de pe hartă decît de cei din celălalt capăt al parohiei.

De fapt, parohia denumea la început ceea ce înţelegem noi astăzi prin eparhie. Termenii se confundau, erau echivalenţi. Nu existau decît comunităţi conduse de episcop. Era vorba de comunitatea unei cetăţi *(polis,* gr.), pentru satele aferente existînd *horepiscopi (hora* denumind marginea, împrejurimile oraşului, satul, „la ţară", deci este vorba de episcopi „de la ţară"). Limita parohiei era firească, naturală, fizică, anume marginea zonei locuite, marginea cetăţii care este o margine reală, materială, chiar „dură". În termenii lui Mircea Eliade, dincolo de ea se întindea haosul lui „ducă-se pe pustii" şi nu o altă *parohie*. Poate că aici este sursa unei noi problematizări: grecii trăiau de la început în *polis*-uri, dar românii au avut ca paradigmă *obştea sătească* chiar şi în cazul viitoarelor oraşe ce s-au dezvoltat din acestea trecînd prin stadiul de *tîrguri* (L. Blaga – „la români veşnicia s-a născut la sat"); la noi nu au existat pînă de curînd aglomerări de populaţie în spaţii reduse, iar cînd au apărut, ele s-au dezvoltat vertiginos ocupînd intensiv şi spaţiile largi oferite de mahalalele şi grădinile aferente tîrgurilor. Împărţirea de astăzi în parohii este necesară dar şi pur funcţională, însă totodată falsă în sensul iniţial al *parohiei*, căci nu numai membrii parohiei de astăzi sînt vecini, ci ai întregi cetăţi-eparhii.

Unitatea episcop-altar-potir-comunitate era posibilă atunci din cauza existenţei unor comunităţi nu prea mari – ca densitate şi extindere – chiar la oraşe, care erau ca număr de locuitori cît comunele din zilele noastre. Odată cu mărirea lor apare şi o schimbare în funcţionalitatea clerului. Iată o excepţie notabilă a lui *form follows function*, determinată de schimbarea modului de locuire, a spaţiului vital. Din concelebrant ajutător al episcopului – care era conducătorul unic al adunării euharistice – preotul devine conducătorul ei cel mai răspîndit, fiind însă „delegat" al arhiereului în noile biserici înfiinţate în urma extinderii comunităţii – aşa cum sesizează Părintele Schmemann.

Problema este departe de a fi rezolvată astăzi. Sînt adoptate modele diferite de soluţionare la greci, români, slavi, apărînd şi dilema episcop-episcopie. S-a ajuns la situaţii cvasinecanonice pentru vechiul mod de definire/gîndire a acestor termeni: instituţia vicariatului (episcop ajutător pe lîngă unul titular – adică este un al doilea episcop într-o episcopie), respectiv fracţionarea unei cetăţi în mai multe mitropolii (cazul Atenei). Însă canonic nu ar trebui să existe decît un episcop într-o cetate (legătura unitate spaţială locuită-recapitulare a Bisericii care este *imago mundi* condusă de un episcop – *episcopos* în greceşte înseamnă *cel care îi conduce spre scop pe toţi, supraveghetor),* iar un episcop nu poate fi hirotonit fără eparhie (iar episcopul vicar este fără). Este o nouă infirmare a dictonului de mai sus, arătînd o schimbare nu a funcţionalităţii spaţiului cît a funcţionalităţii slujitorilor spaţiului în funcţie de spaţiu. Cum noi am adoptat varianta vicariatului impusă de domnitorul Al. I. Cuza după model romano-catolic, apare din nou justificabilă construirea unei Catedrale Patriarhale mai mari, ţinînd cont că există în acest moment cinci episcopi în Bucureşti, iar la Sinod şi marile sărbători nu este loc fizic pentru a se sluji. Acum însă are loc o confirmare a dictonului. Aceasta nu implică însă realizarea unui mamut.

De problema parohiei şi a episcopatului s-au ocupat mai ales liturgişti de la 1900 încoace: Homiakov, Păr. Schmemann şi Mitropolitul Ioannis Zizioulas, fiecare venind cu varianta lui istorico-critică.

În final accentuăm că articolul de faţă nu şi-a propus rezolvarea problemei parohiei de astăzi, ci doar încearcă semnalarea unor realităţi actuale din cadrul comunităţilor creştine.

Marian Maricaru este teolog, iar în prezent masterand în *Antropologia spaţiului sacru* la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române

cartea la temelie

lansări la BOOKAREST 2002

etaj 3, sala 2, stand 7

vineri 24 mai, ora 16.30
cărţile vor fi prezentate de:
Ileana Mălăncioiu, Mircea Martin,
Ilina Gregori, Angela Martin

sâmbătă 25 mai, ora 12.30
cartea va fi prezentată de:
Geo Şerban,
Clemansa Liliana Firca,
Daniel Cristea-Enache

duminică 26 mai, ora 12.30
cărţile vor fi prezentate de:
Geo Vasile, George Guţu,
Mircea Anghelescu

Gabriela Melinescu
Cuvinte nou născute

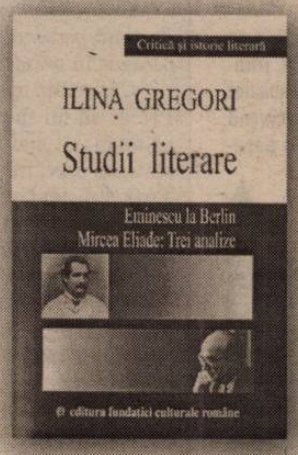

Ilina Gregori
Studii literare

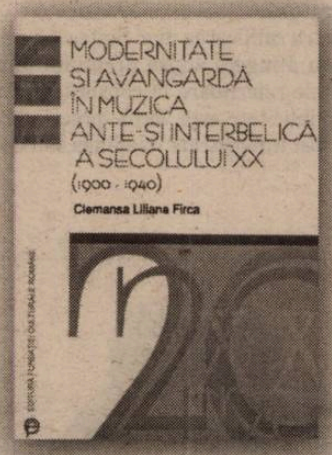

Clemansa Liliana Firca
Modernitate şi avangardă
în muzica ante- şi interbelică
a secolului XX (1900-1940)

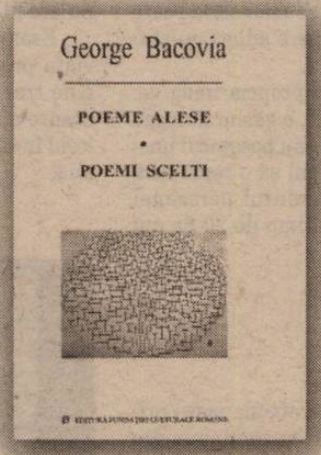

George Bacovia
Poeme alese
Poemi scelti

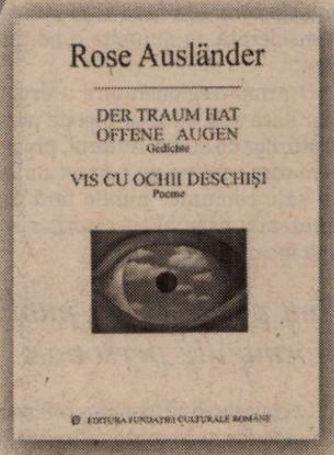

Rose Ausländer
Der Traum hat offene Augen
Gedichte
Vis cu ochii deschişi. Poeme

Editura Fundaţiei Culturale Române: Aleea Alexandru 38, Bucureşti. Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Cum te vezi la TV5

Emisiunea „24 heures à Bucarest", transmisă de TV5 pe 27-28 aprilie (despre care Dilema *a scris pe larg în nr. 477), a generat tot felul de reacţii, inclusiv din partea oficialităţilor române. „Imaginea României în lume" continuă să fie o temă generatoare de pasiuni.*

Am primit de la TV5 o selecţie de 80 de mesaje pe care telespectatorii le-au trimis postului în legătură cu emisiunea „24 heures...". Cele mai multe provin din România (25), dar s-au primit mesaje şi din Franţa, Germania, Elveţia, Statele Unite, Canada, Argentina, Belgia, Liban, Singapore, Danemarca, Spania, Italia, Marea Britanie, Israel, Norvegia, Portugalia, Luxemburg, Cehia, Argentina, Liban, Turcia. 43% conţin felicitări, 19% observaţii, 16% cereri de casete, 10% critici, 8% se referă la site-ul Internet (www.tv5.org/bucarest). Publicăm în continuare cîteva dintre mesajele telespectatorilor şi aşteptăm şi opiniile dilematicilor noştri despre „24 heures à Bucarest". (M. V.)

© M. Martin

● „Vă mulţumesc pentru că mi-aţi dat ocazia să descopăr o ţară necunoscută. Ce s-a întîmplat cu Gigi, Monica şi Bianca din documentarul lui Y. Abdellaoui şi B. Dervaux? Un documentar tulburător – fără comentarii – aş pleca în România să-i întîlnesc..." (Katia Hofinger, Germania)

● „Trăiesc de doi ani în Belgia şi, ca român, n-am avut ocazia să văd lucruri pozitive despre România la televizor. Chiar dacă asemenea lucruri există bine mersi în România, nu prea sînt mulţi cei care vor să le facă cunoscute în lumea întreagă. Cu alte cuvinte, e vorba de faţa bună a unui popor mai puţin păcătos decît altele, dar fără noroc din cauza poziţiei sale geografice. Mii de mulţumiri poporului care i-a primit cu căldură pe Eugen Ionescu, Emil Cioran etc., acestei ţări care a dat dovadă de prietenie în împrejurări grele pentru România. Şi mai ales vouă, celor de la TV5, printre care se află şi omul cu nume prezidenţial, F. Mitterrand, căruia îmi permit să-i adaug supranumele *Românul*". (Ionel Trandafir, Belgia)

● „Vă mulţumesc pentru această foarte frumoasă emisiune consacrată României. M-a emoţionat în cel mai înalt grad. Mi-a plăcut în mod deosebit documentarul despre Cioran, prezentat cu atîta sensibilitate şi pudoare, încît m-a reconciliat cu faimosul său pesimism, cu mine însămi şi cu ţara mea natală". (Rodica Titrade, Belgia)

● „Bravo pentru privirea voastră asupra României, aş vrea să ştiu mai multe despre această ţară, pe cînd o nouă emisiune? Cum îmi pot procura reportajele prezentate?" (Daniel Quin, Franţa)

● „Bună ziua, în sfîrşit! Un site şi o emisiune demne de acest nume despre România, această ţară extraordinară în care franceza nu este limbă oficială, dar unde simţi totuşi, ca francez, cea mai mare francofilie din lume şi o francofonie surprinzătoare, şi îmi cîntăresc bine cuvintele cînd spun asta, căci paşii m-au purtat prin lumea întreagă. Ministerul de Externe ar trebui să culeagă roadele din asta. Mulţumesc şi continuaţi!" (Patrice Eyraud, cadru superior în administraţia publică, Franţa)

● „Bravo pentru reportajele voastre care ne-au permis să vedem o altă Românie, ieşită din imaginea de corupţie şi mizerie care i se atribuie atît de des. Felicitări şi pe cînd un *best of* din aceste «24 heures...»? (Alain Defline, Franţa)

● „Vă felicit pentru ediţia «24 heures à Bucarest», a fost superinteresant. Subiectele alese reflectau cu adevărat Bucureştiul... Continuaţi să ne faceţi să visăm şi să descoperim oraşe din lume! O faceţi atît de bine... Unde va fi ediţia următoare?" (Serge Berberi, Liban)

● „Felicitări şi mulţumiri pentru «24 heures...». Am regăsit cu plăcere şi cu multă nostalgie oraşul în care mi-am făcut studiile acum 25 de ani, regiunea mea natală, Maramureş, atît de bine ilustrată de «eroul» nostru local, trenul forestier, şi el ameninţat cu dispariţia, ţara mea care încă îşi caută drumul, Calea. E greu de descris emoţia cu care regăseşti o parte din tine însuţi de la 3.000 de km distanţă..." (Adriana Coman, Portugalia)

● „Aş vrea să vă mulţumesc pentru programul din 27-28 aprilie despre România. În sfîrşit, o imagine completă a ţării mele, o imagine care conţine mai mult decît ţiganii şi copiii străzii. Mulţumesc tuturor celor care au colaborat la acest program". (Cristina Bugnaru, România)

● „Sînt cetăţean român, dar lucrez în străinătate ca inginer pe un cîmp petrolifer. Din acest motiv, mă uit de cîte ori am ocazia la TV5... Vă mulţumesc foarte mult pentru excelenta idee de a face un maraton numit «24 de ore la Bucureşti». E pentru prima dată cînd îmi văd ţara prezentată cu cea mai bună parte a vieţii sale culturale, cu artiştii săi, cu oamenii săi, mulţi dintre ei vorbind franceza cu reporterii dvs. Am călătorit mult prin lume şi de fiecare dată am fost umilit doar pentru că am un paşaport românesc. Acţiunea dvs. poate fi un bun motiv pentru a încerca să schimbăm imaginea proastă pe care unii dintre concetăţenii noştri au făcut-o ţării prin faptele lor din străinătate. Nu trebuie identificată întreaga ţară cu cîţiva infractori (mulţi dintre ei ţigani, respinşi chiar de comunităţile lor). Încă o dată, mulţumiri pentru această duminică fericită!" (Lucian State, România)

● „Felicitări pentru emisiune, care m-a interesat enorm. Sper că veţi face şi alte emisiuni de acest gen. E important să ştim ce s-a întîmplat în România şi ce se întîmplă în continuare." (Sylvia Wehrli, Elveţia)

● „Ţin să felicit întreaga echipă TV5 care a participat la realizarea emisiunii din România. Sînt elveţiancă de origine română, am 30 de ani, am părăsit România la 9 ani şi am fost încîntată să descopăr această ţară prin intermediul reportajelor voastre. Emisiunea dvs. diversificată, precisă şi completă m-a emoţionat şi m-a făcut pentru prima dată în 20 de ani să doresc să mă întorc în ţara mea şi să vizitez Bucureştiul, pentru că a abandonat vechile clişee (oraşul părăginit, sărăcia, tristeţea şi resemnarea populaţiei, corupţia etc....). Am putut descoperi multiplele faţete ale Bucureştiului de astăzi, dar şi să dau un chip numelor de poeţi, muzicieni, cîntăreţi şi artişti români de ieri şi de azi, care luptă împotriva celor care uită de cultura română. Astăzi sînt foarte mîndră că m-am născut la Bucureşti. Mulţumesc tuturor şi mai ales domnului Frédéric Mitterrand care, prin sensibilitatea sa, prin interesul şi eforturile constante în favoarea României, a ştiut să ne facă să împărtăşim mari momente de emoţie de-a lungul celor 24 de ore!" (Florina Busuioc, Elveţia)

● „În emisiunea despre România – excelentă, de altfel – dl Mitterrand, prost sfătuit, a invitat şase intelectuali români pe care îi cunosc şi care erau toţi, din punct de vedere politic, de dreapta. În acest fel imaginea intelectualităţii române a fost deformată. Gîndirea, în această ţară, nu se rezumă la aceea a dlor Liiceanu, Caramitru & Comp." (Radu Negru, Germania)

● „Mulţumesc, mulţumesc, mulţumesc TV5..., milioane de mulţumiri pentru că m-aţi «primit acasă» pentru 24 de ore. A fost o surpriză imensă pentru noi, diaspora română din Finlanda. Sînt bucureşteancă şi trăiesc temporar la Helsinki, în Finlanda. Mi-a plăcut documentarul *Un jour mon prince viendra*, pentru romantismul şi pentru tragismul său de provincie, pentru bovarismul său inedit. Am fost deranjată (ca toţi românii, cred) de insistenţa prea brutală asupra vieţii nefericiţilor din Bucureşti, precum aurolacii sau ţiganii. Există probleme, asta e sigur, dar de ce nu se face un film despre un cuplu tînăr din clasa de mijloc, despre proiectele şi aspiraţiile sale, despre felul său de viaţă. Sau, de exemplu, despre obiceiurile de nuntă. Cînd se vorbeşte despre Franţa pe TVR 1, nu se vorbeşte neapărat despre imigranţii africani şomeri de la periferiile Parisului. Cînd se vorbeşte despre literatura franceză, nu se vorbeşte doar de Gavroche şi Cosette. Sugestie: ar fi fost interesant să inseraţi în tele-maratonul vostru *news flash* (sic!) din România prezentate de *newspersons* (sic!) francofone din România, adaptate bineînţeles publicului internaţional al TV5. Asta v-ar fi conectat mai bine cu pulsul actualităţii şi realităţii româneşti, iar o colaborare cu canalele TV private – PRO TV, Antena 1, Prima etc. – ar fi fost foarte utilă. Cu cele mai bune gînduri..." (Anca, Finlanda)

© M. Martin

● „Bună ziua. Tocmai mă uit la emisiunea despre Bucureşti, la interviul cu arhitecta palatului din Bucureşti. Sînteţi siguri că aţi fost în România? Frédéric Mitterrand este un jurnalist atît de slab încît crede şi lasă să se creadă că românii iubesc acest palat? Puneţi această întrebare românilor, şi nu arhitectei. Ancheta dvs. în România a fost atît de sumară încît n-aţi auzit vorbindu-se despre presiunile exercitate de arhitecta oficială a dictaturii române pentru a-şi continua după sfîrşitul dictaturii opera sa destructivă şi cam megalomană. Încetaţi deci să mîngîiaţi pe creştet actuala putere. Vă mulţumesc pentru atenţie. Cu cordialitate..." (Albrecht-Pierre Winkler, Franţa)

● „Bună ziua, nu înţeleg de ce aţi dat în acest weekend pe TV5 două reportaje dedicate ţiganilor şi nici unul cu o familie de români. România nu e alcătuită din ţigani. Vă amintesc că există 22 de milioane de români. Sînt indignată. Sînt româncă şi mă aşteptam să văd imagini din viaţa românilor.

P.S. Reportajele despre ţigani erau la ore cu audienţă importantă (ora 18 şi ora 9), iar interviul cu prinţesa Margareta, de exemplu, la 7,30 dimineaţa." (Monica Thiebaut, Franţa)

● „Aş vrea să vă felicit pentru emisiunea făcută în România. Am urmărit cu mare interes programele pe care le-aţi făcut despre ţara mea. Cred că aţi arătat o imagine foarte clară a societăţii şi a culturii române. Dar totodată aş vrea să vă spun că aţi făcut cîteva greşeli de neiertat. Una dintre ele este că nu aţi spus nici un cuvînt despre unul dintre cei mai mari sculptori ai secolului al XX-lea, Constantin Brâncuşi. Am fost, de asemenea, şocat de filmul făcut lîngă Cluj, cu acei oameni care trăiau în groapa de gunoi. Înainte de toate, programul se numea «24 heures à Bucarest», aşa că de ce v-aţi dus la Cluj? Ţigani care trăiesc în sărăcie puteaţi găsi şi la Bucureşti. Apoi, dacă tot v-aţi dus la Cluj, de ce Dumnezeu n-aţi spus o vorbă despre faptul că are o universitate de sute de ani? Că are două teatre? Că are muzee minunate? De ce? De ce nu aţi făcut un film şi despre maghiari? Şi ei trăiesc în număr mare în România şi au avut o mare influenţă asupra istoriei şi culturii române! Nu, aţi făcut un lung film despre unii ţigani, care vor să trăiască în asemenea condiţii mizerabile şi care au refuzat să fie mutaţi într-un loc mai bun şi mai curat. Aş vrea să am un răspuns de la dvs., dar îmi imaginez că nu aveţi timp de aşa ceva..." (Adam Sofneti, România)

● „Sînt francez, instalat în România de 11 ani, şi aşteptam cu nerăbdare emisiunea «24 heures...». Am văzut că n-aţi reuşit să ieşiţi din clişeele obişnuite, sărăcie, Ceauşescu, ţigani! Cu excepţia documentarului despre lipoveni, ceea ce aţi arătat (şi face parte dintr-o tristă realitate) nu reflectă realitatea, după părerea mea, ci, prin faptul că vă canalizaţi pe aceste clişee, creaţi o realitate virtuală negativă! E uşor să creezi o astfel de imagine! Sînt convins că un bun realizator poate da o imagine nu tocmai avantajoasă despre Franţa (fascistă sau lipsită de securitate socială) şi despre oricare ţară aşa-zis civilizată! Aţi fi putut să aprofundaţi ceva mai mult această ţară minunată unde coabitează 21 de minorităţi naţionale şi vă reamintesc că în România de astăzi ţiganii pot învăţa în limba maternă, ca şi toate celelalte etnii (maghiară, bulgară, sîrbă etc.), că cele mai multe sînt reprezentate în Parlament şi că, spre deosebire de ceea ce vreţi să ne faceţi să credem, ţiganii nu sînt maltrataţi! Într-un reportaj despre Grecia se vede marea veşnic albastră, pentru Statele Unite avem zgîrie-norii, iar dacă ne trebuie mizerie, nici o problemă, avem România. Aşa că nu vă felicit şi îmi exprim indignarea.

PS: Vă stau la dispoziţie cu alte exemple de dezinformare în legătură cu România, iar Franţa ar face bine să ia exemplu de la această ţară în ceea ce priveşte limbile minoritare, precum corsicana şi occitana." (Patrick Boissy, România)

● „Sînt surprins să constat mereu schimbări în programele TV5 la Singapore. De pe o zi pe alta, fără preaviz, foiletonul de la 20,30 a dispărut, pentru a face loc unui al doilea jurnal (care nu aduce nimic în plus faţă de cel de la ora 20), urmat de un al treilea jurnal la ora 21! Mai nou, acest week-end va fi întrerupt de unul dintre reportajele acelea interminabile (2 zile!!!), la Bucureşti de data asta. În Singapore n-avem decît un canal francez, TV5, şi avem în el reperele noastre: e foarte frustrant să vezi adesea cum dispar programe, e ca şi cum ai tăia un film la jumătate fără să mai difuzezi vreodată partea a doua! În plus, a ne obliga din cînd în cînd să ne lipsim de programele noastre timp de două zile pentru un tur al Bucureştiului sau al altui oraş – găsesc că e absolut exagerat. Aş dori un răspuns şi sper că postul dvs. va arăta mai multă consistenţă în viitor." (Srinin Nonglak, Singapore)

▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Alina Bottez: „Am vrut să devin soprană absolută ca Maria Callas“

Descopăr altă generaţie. Alina Bottez e preparator la Facultatea de Limbi Străine şi aproape absolventă de Conservator. Urmează să descoperiţi o seriozitate şi o maturitate ieşite din comun, o hotărîre de speriat, toate neverosimile pentru mine. Programul sopranei spune multe... Martie, în SUA, succes în cadrul Festivalului „Mostly Tchaikovsky“ încununat cu două propuneri – anul viitor rolul principal într-un muzical coproducţie româno-americană la Teatrul de Operetă „Ion Dacian“ din Bucureşti şi peste doi ani rolul principal din „Amorul doctor“ de Bentoiu în America. A cîntat deja în numeroase concerte la Atheneul Român, Studioul „Mihail Jora“ al Radiodifuziunii, Opera Română, Opera din Constanţa, Sala Dalles, Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti, Muzeul „George Enescu“, ca şi la Pretoria (Africa de Sud) şi Bonn (Germania). A obţinut şi cîteva premii – Marele Premiu la Concursul Naţional de Canto „Marţian Negrea“ din Ploieşti (martie 2001), Premiul II „Gaudeamus“ la Concursul Internaţional de Canto „Sabin Drăgoi“ din Timişoara (iulie 2001) şi, foarte recent, Premiul I la Concursul Naţional de Interpretare a Liedului „Ionel Perlea“ din Slobozia (10-12 mai 2002). În curînd va cînta în cadrul manifestărilor „Remember Enescu“ organizate de fundaţia cu acelaşi nume ciclul de 7 lieduri pe versuri de Clément Marot al lui Enescu (cea mai importantă lucrare a compozitorului în domeniul liedului). În iunie va cînta pentru prima oară într-o operă integrală – „Vocea umană“ de Poulenc pe textul lui Cocteau, iar anul viitor îşi va obţine licenţa cu rolul Tatianei din opera „Evgheni Oneghin“ de Ceaikovski.

Cum ai început să cînţi?

Am mers prima oară la Operă la doi ani şi patru luni, iar de la doi ani şi jumătate am început să răspund la eterna întrebare „ce vrei să te faci cînd vei fi mare?“ cu surprinzătoarea frază „soprană absolută ca Maria Callas“. De atunci şi pînă acum nu mi-am schimbat foarte mult planurile. Dar diferite circumstanţe m-au împiedicat să dau admiterea la Conservator imediat după liceu. Eram în Africa de Sud, într-un alt sistem de educaţie, nu suficient de pregătită. Cînd m-am întors, am dat admitere la engleză-franceză, unde am intrat fără probleme, şi m-am pregătit în paralel la canto cu doamna Maria Slătinaru. După fiecare an de facultate, îmi spuneam că o să dau admitere la canto. Nu am făcut-o pentru că limbile străine sînt un studiu foarte greu şi preferam să fac un singur lucru foarte bine decît două cu jumătate de măsură.

De unde ştiai că ai glas?

Dintr-o joacă de copil. De la grădiniţă eram „fata care cîntă bine“. Am crescut într-o baie de muzică. Dinainte de a mă naşte mergeam la concerte, iar mai tîrziu mă trezeam şi mă culcam zilnic pe fond de muzică de operă sau simfonică. O ureche muzicală bună se formează şi mai bine dacă e înconjurată de muzică. Cînd eram mică, tatăl meu îmi povestea libretul operelor şi eu priveam fascinată, iar la sfîrşitul spectacolului nu voiam să plec acasă. Voiam ca spectacolul să continue. Pedeapsa maximă a familiei era să nu mă lase să merg la Operă. Aşa încît încercam să fiu foarte cuminte. Am văzut tot repertoriul Operei, uneori stagiuni integrale. Am avut o copilărie pe care n-aş schimba-o cu a nimănui. Opera mi-a dat o capacitate de visare pe care numai miracolul artei ţi-l poate da. A devenit a doua mea natură. Opera e o artă completă, îmbină muzica cu teatrul, cu arta plastică, cu poezia, cu arta coregrafică. Problematica personajelor este, cum se spune, „hrană pentru gîndire“. Stăteam singură acasă şi ascultam ore-n şir operă pe magnetofonul meu. Aveam voaluri şi cămăşi de noapte pe care le combinam în fel şi chip şi jucam în camera mea roluri cu regia de la operă... Tuşeam foarte tare în „La Traviata“... Cînd s-a născut fratele meu îl costumam şi pe el şi mi-l făceam partener (dar nu l-am putut corupe – va fi arheolog!). Am început să fac pian în şcoala generală, de la 12 ani am cîntat în concerte acompaniată la pian de către profesoara mea Oana Velcovici, cîntam şi în cor. În clasa a şaptea am luat locul întîi la canto clasic la secţia de juniori a concursului „Cîntarea României“. Cînd am început la 18 ani pregătirea pentru Conservator, aveam un timbru frumos, interesant, dar cu încă multe probleme de rezolvat.

Probleme? Ce fel?

Una dintre ele e ambitusul vocii, de la ce notă de jos la ce notă de sus poţi cînta, aceasta e baza. Şi ea se clădeşte prin muncă şi gîndire. Al doilea lucru este volumul, nu cît de tare te auzi, ci cît de puternic trece sunetul peste orchestră, să spunem. Respiraţia poate fi cel mai mare duşman sau cel mai mare prieten al cîntăreţului, ea te face să poţi susţine o frază, de ea depind agilităţile, nuanţarea. Culoarea şi expresivitatea vocii sînt ţelul cel mai important al unui cîntăreţ. Acum sînt în anul patru şi mai am de lucru la rafinamente, la cît de frumos este sunetul. Vocea trebuie să fie perfect omogenă, ceea ce necesită mult studiu inteligent care să nu dăuneze vocii.

Cînd ştii că nu depăşeşti limitele date?

Fără îndoială fiecare om are nişte limite. Există oameni fără voce, alţii cu o voce măruntă, dar oamenii care au un material promiţător pot să şi-l dezvolte la infinit din punctul de vedere al frumuseţii timbrale.

Te-ai fi oprit vreodată?

Sigur. Fiindcă mi-e groază de ridicol, fiindcă nu pot suporta gîndul de a face ceva la nivel mediocru. Din fericire ceea ce am realizat pînă acum îmi dă curajul să continuu.

Ce-ţi place cel mai mult?

Fascinant pentru mine e lucrul pe scenă, lucrul cu partenerul, actoria. Cred că e şi ceva ereditar, bunica mea paternă împreună cu o soră şi un frate de-ai ei au fost actori. Îmi doresc să pătrund adevărul personajului şi să fac publicul să se simtă îmbogăţit după spectacol. Nu se pune problema să stăpîneşti scena, ci să o umpli, să te contopeşti cu ea şi să creezi o lume în ea. Spaţiul nu e un motiv de spaimă. Nu îmi place să văd oamenii în sală. Prefer lumina care inundă scena şi lasă sala în întuneric complet. Sigur, trebuie să te adaptezi... se întîmplă să ai publicul la un metru şi jumătate şi atunci vezi figuri individuale care sînt atente sau nu, umblă în poşete sau mănîncă bomboane, poate îţi zîmbesc... oricum nimic din toate acestea nu mă mai distrage.

Cum îmbini şi profesoratul la Facultate şi ucenicia la Conservator?

Este foarte greu. Plec în fiecare zi de acasă dimineaţa şi mă întorc seara deseori foarte tîrziu. Fiecare semestru începe cu o luptă de aranjare a orelor... M-am ferit de îndatoriri care mi-ar fi răpit din timpul studiului cîntului.

E o ruptură între cele două „meserii“?

Nu, a fi profesor înseamnă şi a fi actor. Altfel nu cîştigi interesul studenţilor. Pe de altă parte, e o meserie de seducţie, nu poţi insufla altfel dragostea pentru materia ta. Ceea ce fac eu – analiza literară, înţelegerea de sensuri – este ceea ce face actorul, doar din altă prismă. Este hermeneutică. Profesorul o explică, actorul o încarnează. Dar pedagogia va fi pentru mine doar o etapă, pasageră, pînă cînd îmi voi începe cariera muzicală.

Să fie destin?

Sînt convinsă. Eu simt că trebuie să fac din scenă profesia şi viaţa mea. Mie asta îmi trebuie, fac teatru fiindcă nu pot trăi fără el. Pentru mine scena şi muzica sînt ceva stihial, dar sînt foarte atentă şi la partea tehnică pentru a-mi desăvîrşi calităţile naturale.

Bine, dar vocea cît te poate ţine? Te-ai gîndit la asta?

Nu e un lucru predictibil. Nu ştii nici cît vei trăi, cu atît mai puţin cît îţi va rezista vocea. Cînd cînţi, aproape orice problemă de sănătate te poate afecta – bolile de inimă, de plămîni ... Tracul este un mare factor de consum nervos... Pentru sănătate trebuie să fii atent şi să te rogi lui Dumnezeu. Eu am avut o afecţiune la sinusuri şi un an şi jumătate m-am tratat la salvatoarea cîntăreţilor, doamna doctor Silvia Samuilă. Presupunînd însă că nu intervine nimic neprevăzut, cariera trebuie să ţi-o oprească doar simţul ridicolului.

Ai cînta în cor o viaţă?

Nu este calea mea. Calea mea o văd foarte individuală.

De unde ai atîtea certitudini?

Nu am. Singura certitudine e că vreau să fac asta şi că voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru a reuşi.

Cum se pătrunde în lumea cîntului?

Fără mofturi. Accepţi orice propunere cu condiţia să fie vorba de un concert de calitate, nu refuzi să cînţi gratis, nu te limitezi la un singur gen. Singurele excepţii trebuie să fie acele piese care nu ţi se potrivesc. De asemenea nu trebuie făcute compromisuri morale. Nu trebuie să te economiseşti, nu faci progres decît provocîndu-te permanent. Şi, în cele din urmă, sigur că e nevoie de noroc.

Ai o filosofie proprie?

Cred că trebuie să iubeşti arta cu patimă, dar şi cu smerenie şi mai ales să crezi în menirea ta. Iar pentru mine un principiu călăuzitor e să nu începi să confunzi, să amesteci viaţa cu opera, să trăieşti din fabulaţie. Eu îmi trag seva din familie – şi am norocul de a avea în părinţii, soţul şi fratele meu cea mai minunată familie din lume. Iar relaţia de respect şi dragoste pe care am format-o cu profesoara mea, doamna Maria Slătinaru, îmi dă şi ea multă putere.

Opera e desuetă, sună o teorie. Noi, cei neduşi la Operă, trăim din fragmente. Ce nevoie avem de Operă?

Lumea cunoaşte fragmente celebre, care sînt frumoase pentru că sînt melodioase. Utilitate concretă nu există, dar există imensul folos al *catharsis*-ului, al evadării din viaţa de zi cu zi, visarea, încercarea de a deveni mai bun prin artă.

a consemnat Eugen ISTODOR

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Instrucţiuni şi experimente

Îmi plac explicaţiile. Cu cît sînt mai detailate, cu atît mai bine. Asta le face fascinante. Explicaţia perfectă merge pînă în pînzele albe şi nu lasă nimic în urmă. Nimic de explicat şi pe nimeni care să mai asculte. Explicaţia perfectă nu are nimic de ascuns, pentru că în spatele ei nu se ascunde nimic. E radicală: totul sau – desigur – nimic, ceea ce, bineînţeles, explicat cum trebuie, înseamnă acelaşi lucru.

La fel şi cu poveştile. Cele mai tari sînt cele despre lucrurile care nu se (mai) întîmplă. De ce să se întîmple dacă avem povestea? Ca să o stricăm?

Firește, în aceste condiţii, trebuiau inventate şi instrucţiunile inutile, lucru de admirat la rasa umană. Adică faptul că la lucrurile inutile avem şi instrucţiunile necesare. Era inevitabil. Ca şi evoluţia, de altfel.

Aşa că aşteptăm noua reclamă la *Sprite* şi pe bătrînul cowboy care să ne explice exact cum să folosim băutura aiurea în tramvai, ceea ce pare a fi chiar mai complicat şi mai inteligent. Asta pentru că numai urmînd cu atenţie instrucţiunile de folosire fără nici un rost a unui lucru avem şansa de a-i afla, cu candoare, utilitatea. Este vorba de aventură şi experiment, adică de a redescoperi lumea după metoda Columb: dacă tot n-ai ajuns în Indii, fă-te comod şi simte-te ca acasă în America! *Urmează-ţi setea!* La nevoie şi singur, fiindcă, după cum s-a demonstrat, *Sprite* nu are nici un efect asupra muşcăturilor de şarpe.

Umorul negru, însă, da. Cel puţin în publicitate.

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Judi & Jodie

Iris (MareaBritanie-SUA, 2001), regia Richard Eyre.

Iris Murdoch (Judi Dench) se opreşte deodată din scris: un cuvînt i se pare deodată dificil, o încurcă, o zăpăceşte, şi acel cuvînt este chiar *„puzzled“* – „încurcat“, „zăpăcit“. „Toate cuvintele fac aşa atunci cînd le iei prin surprindere“, îi spune soţul ei – criticul literar, profesorul şi prozatorul John Bayley (Jim Broadbent). Dar Iris e speriată: *ea* a fost luată prin surprindere de cuvîntul acela. Chiar în timp ce-l scria, sensul lui clar s-a împrăştiat, ca piesele unui puzzle. Şi astfel, printr-o glumă proastă pe seama scriitoarei, boala ei – „doctorul Alzheimer“, cum o numeşte Bayley mai tîrziu – îşi anunţă sosirea. E o secvenţă puternică şi urmează altele. Alte cuvinte urmează soarta lui *„puzzled“*: Iris nu mai poate recunoaşte o furculiţă – e doar „ceva pentru mîncare“, după cum poştaşul devine „omul cu scrisorile“, iar *„dog“* devine *„God“*. Uită cine-i prim-ministrul Marii Britanii, iar atunci cînd îl recunoaşte la televizor pe Tony Blair, intră în panică, pentru că nu înţelege ce spune (spune ceva despre educaţie). Scriitoarea considerată „cea mai bună din generaţia ei“ nu mai ştie aproape nimic, în afara propriului nume, pe care îl spune ca o fetiţă docilă, care îţi zîmbeşte atunci cînd îi zîmbeşti. Actorii sînt superbi şi filmul (bazat pe cărţile lui Bayley *Iris: A Memoir* şi *Elegy for Iris)* îi atinge pe cei mai mulţi dintre noi: după proiecţia de la Sala Palatului, în deschiderea Festivalului Filmului European, am văzut destui spectatori ştergîndu-şi lacrimile. Lacrimi pe care filmul le obţine prin metode onorabile. E construit prin juxtapuneri elegante: se tot retrage din anii '90 (cînd boala lui Iris avansează) în anii '50 (cînd ea şi Bayley abia se cunoşteau), se întoarce, se retrage iar. (Kate Winslet şi Hugh Bonneville interpretează cuplul la tinereţe.) Şi nu trece peste izbucnirile lui Bayley, din momentele cînd nu mai suporta starea lui Iris şi propriul său rol de tătic răbdător – izbucniri care par crude, deşi victima lor nu mai putea fi rănită. Regizorul Richard Eyre nu dizolvă hapul în sirop.

În seara de gală, Eyre şi-a prezentat filmul ca pe o poveste foarte englezească, despre oameni foarte englezi, adăugînd că speră să fie, totuşi, înţeles, întrucît tema lui este universală. Şi aici încep rezervele mele. Cred că Eyre a încercat prea tare să-i facă pe aceşti oameni „universali“. Văzînd filmul, poţi rămîne cu impresia că dezordinea şi mizeria din casa soţilor Bayley au fost aduse de musafirul nepoftit, doctorul Alzheimer. În realitate, le plăcea să trăiască în mizerie. „Erau excentrici“, scrie romancierul Martin Amis, care a cunoscut-o pe Iris („Am sărutat cu respect zîmbetul acela şiret, ruşinos, tainic.“). Erau „genul de oameni cărora le place să se îmbolnăvească şi să îmbătrînească, preferă iarna verii şi toamna primăverii (...) Vor ploaie, vreme mohorîtă, izolare, tăcere (...); achiziţionarea unui radio e pentru ei ca o capitulare în faţa celei mai obraznice promiscuităţi.“ Erau ciudaţi şi cred că filmul ar fi fost mai interesant, mai emoţionant, şi chiar mai universal, dacă s-ar fi ocupat mai mult de ciudăţeniile lor (aşa cum face *Shadowlands*, cu Anthony Hopkins şi Debra Winger, o altă poveste despre dragoste, literatură şi o boală incurabilă). Filmul lui Eyre se numeşte *Iris*, dar s-ar putea numi şi *Jane* sau *Mary*. Deşi în multe secvenţe se vorbeşte despre calităţile ei intelectuale, pentru spectatorii care nu i-au citit cărţile, sînt doar vorbe. Filmul îţi sugerează prea puţin din complexitatea acelei minţi, din strălucirea acelei imaginaţii. Judi Dench abia are timp să ţină un discurs, apoi boala loveşte. Iar Kate Winslet nu poate face mai mult, pentru că rolul tinerei Iris e conceput în limitele unei idei convenţionale despre nonconformism (mulţi amanţi de ambele sexe, un stil robust şi direct etc.). Fireşte că îţi aduce un nod în gît: o vezi şi o auzi pe Winslet cîntînd un cîntec de dragoste şi privind un singur bărbat (e cel mai bun moment al ei), iar în momentul următor sari la bătrîneţe şi la boală, la Judi Dench gîngurind acelaşi cîntec în timp ce bîntuie prin casă, fără să mai recunoască pe nimeni. Prin nodul acela în gît ne recunoaştem fragilitatea: filmul ne arată de ce e capabilă bătrîneţea, ce ne poate face timpul, dacă îşi pune mintea cu minţile noastre. Dar ca portret al lui Iris Murdoch, lasă gol spaţiul cel mai important. Trebuie să-l umplem noi.

Camera de refugiu/The Panic Room (SUA, 2002), regia David Fincher.

Seven, filmul neo-*noir* al lui David Fincher, este, probabil, unul dintre cele mai influente *thriller*-uri ale anilor '90. Următorul său film, *Jocul*, este o versiune paranoică, perversă şi amuzantă a *Colindului de Crăciun* al lui Dickens. Iar prima oră din *Fight Club* este o oră de film mare – o suită de glume bolnave, unele geniale, pe seama bărbatului modern şi a temerilor sale legate de pierderea masculinităţii. S-ar putea ca unii spectatori să meargă cu aşteptări prea mari la cel mai recent şi cel mai puţin ambiţios film al lui Fincher, *Camera de refugiu*, a cărui poveste (o femeie şi un copil asediate o noapte întreagă de trei hoţi, într-o casă mare) este mai veche decît filmele lui Griffith şi al cărui scop este, vorba unei prietene, „să-ţi dea un atac de cord la fiecare cinci minute“. În timp ce mama şi fiica, închise în camera aceea de refugiu, respingeau atacurile hoţilor, am numărat atacurile de cord şi, chiar dacă media n-a fost chiar de unul la cinci minute, tot au fost cîteva.

Numele de pe afiş sînt Jodie Foster (aspră, autoritară şi splendidă atunci cînd aleargă) şi Forest Whitaker (în rolul hoţului trist). Dar vedetele reale sînt casa violată şi tehnica de filmare a lui Fincher – privirea care caută peste tot, ia casa la purecat din unghiuri imposibile, se vîră pînă şi-n gaura cheii, ca fantoma unui tîlhar sau – aşa cum a observat Alex. Leo Şerban – a unui violator: vedem trei bărbaţi violînd o casă, dar regizorul le-a luat-o înainte, a pătruns peste tot cu aparatul său.

Filmul ar putea fi semnat De Palma sau Noyce, în loc de Fincher. Ar putea fi chiar un exerciţiu de încălzire al lui Polanski. Poate că şi Fincher l-a privit ca pe un exerciţiu tehnic. Dar e un exerciţiu bun – o situaţie clasică de *thriller*, pe care regizorul o stoarce pînă la ultima posibilitate, pînă la ultimul frison: fetiţa cerîndu-şi injecţia cu glucoză; mama văzînd, cu ajutorul camerelor de supraveghere, pregătirile hoţilor; hoţii încercînd să le gazeze; SOS-urile semnalate cu o lanternă, oprindu-se în jaluzeaua trasă de un vecin; situaţia răsturnîndu-se, ca după un schimb complicat într-un joc de şah, cu hoţii pătrunşi acum în refugiu, peste fetiţa bolnavă, în timp ce mama a făcut rost de un pistol, dar a rămas de cealaltă parte a uşii indestructibile, înarmată şi neputincioasă...

▲

Pe 27 mai, ora 20, la Centrul Cultural Francez din Iaşi, va avea loc o manifestare din seria „Nopţile lunii pline“. Organizatorii au pregătit un spectacol de marionete *(Une histoire d'amour,* în interpretarea Companiei Synchret), muzici congoleze cu formaţia ANI şi proiecţii video pe tema „Luna şi imaginaţia fiecăruia“. Totul va fi în aer liber şi va fi stropit cu vin fiert.

Premii de peste 2000 de USD pentru studenţi şi masteranzi

Biroul Băncii Mondiale din România şi Asociaţia eRomania Gateway lansează concursul de eseuri pe tema ***Knowledge Economy – Economia bazată pe cunoaştere.***

Participanţii vor trimite un eseu în care vor prezenta propria lor viziune asupra economiei bazate pe cunoaştere, oportunităţile de promovare a acesteia şi soluţii de implementare a conceptului în România.

Pot participa la concurs persoanele care frecventează o formă de învăţămînt superior (studenţi, inclusiv masteranzi). Cele mai bune trei lucrări vor fi premiate, după cum urmează: Premiul I – 1.000 USD; Premiul II – 800 USD; Premiul III – 500 USD.

Lucrările cîştigătoare vor fi publicate într-o broşură care va fi distribuită în centre universitare, biblioteci şi alte instituţii publice de profil.

Termenul limită pentru primirea lucrărilor este 12 iunie 2002. Informaţii suplimentare şi formulare de înscriere se pot obţine accesînd pagina de web www.ro.gateway.org sau la telefon 01-201.71.54, e-mail: concurs@ro-gateway.org.

Centrul de studii pentru comunicare al Facultăţii de Litere, Colegiul „Noua Europă“ şi Comitetul de Studii pentru Europa de Est şi Sud-Est al ICLA (International Comparative Literature Association) organizează în 28 şi 29 mai la sediul Colegiului „Noua Europă“ un colocviu internaţional cu tema:

(Multiple) Europe: Multiple Identity, Multiple Modernity / Europes (multiples): Identités multiples, Modernités multiples

1. Paths to Modernization in Europe: West versus East, North versus South/ Les voies de la modernisation: entre l'Est et l'Ouest, entre le Nord et le Sud.

2. Representing Europe: Imaginary Strategies (History, Topography, Memory)/Représenter l'Europe: Des stratégies imaginaires (Histoire, topographie, mémoire).

Participă profesori şi cercetători din Bulgaria, Franţa, Grecia, România, Slovacia, Ungaria, SUA.

Dilema vă recomandă

● Adrian Mihalache, *Navi-gând-ind (Introducere în cibercultură)*, Editura Economică; 232 pagini obligatorii pentru cei care trăiesc în lumea de astăzi, venind de la un intelectual aplicat, erudit şi imaginativ: „Babuinul şi columba îşi profilează figurile în spatele păienjenişului creat de Internet. Animalul şi-a fructificat inteligenţa inspirînd redactarea textelor, pasărea şi-a pus instinctul în slujba transportului lor. Zeul *Thot* era, desigur, conştient că redactarea fără transmitere este neputincioasă, aşa cum şi transmiterea fără reflexie este oarbă. De aceea, a decis să sublinieze prin chiar înfăţişarea sa unirea simbolică a păsării cu animalul. Pe trunchiul lui atletic, el poartă cu distincţie capul păsării sacre Ibis.“ (Alex. Leo Şerban)

● Tia Şerbănescu, *Femeia din fotografie – jurnal 1987-1989* (Editura Compania 2002). Tot ce s-a scris mai consistent despre viaţa noastră în „zodia prostiei imperturbabile“. O densitate a tristeţii, o demnitate stilistică rar atinse la noi, unde memorialistica din acel timp naşte încă atîtea suspiciuni. (Radu Cosaşu)

● Lansările de carte organizate la Tîrgul BOOKAREST 2002 de Institutul Francez şi Serviciul Cultural al Ambasadei Franţei. 24 mai, ora 15: *Societatea spectacolului* de Guy Debord (Editura Est), *Europa, calea romană* de Remy Bragul (Editura Ideea), 25 mai, ora 17: *Jurnalul unui hoţ* de Jean Genet (Editura Pandora) şi, mai ales, în aceeaşi zi la ora 19, la Lăptăria lui Enache *Viaţa sexuală a Catherinei M.* de Catherine Millet. (Simona Sora)

● Joi, 30 mai, la 22,00, pe Mezzo, documentarul „William Christie şi Les Arts Florissants sau pasiunea barocului“. Ansamblul Les Arts Florissants, fondat în 1979 de William Christie, este unul din cei mai de seamă promotori ai manierei restitutive de interpretare a pieselor muzicale baroce. William Christie, despre muzica barocă: „Este fragilă, dificilă de comunicat. E nevoie de o muncă de specialist pentru ca această muzică să trăiască cu graţie şi inteligenţă.“ Într-o vreme în care muzica barocă ni se livrează ca un cadavru frumos ambalat, e nevoie să ni se mai ofere din cînd în cînd imaginea ei plină de vitalitate, aşa cum a fost în vremurile sale de glorie. (Cezar Paul-Bădescu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Răsfăţ

„Răsfăţul“ este un cuvînt pe care unele dintre reclamele la cafea l-au revalorizat, accentuîndu-i conotaţiile pozitive. Înaintea acestei „resuscitări“, mentalitatea colectivă îi conferea, mai ales, înţelesul binecunoscut de supraalintare şi cocoloşire a unei progenituri, cu consecinţe negative pentru formarea ei ca individ responsabil etc. Desigur, se subînţelegea şi varianta cealaltă, pozitivă şi afectivă: a-ţi manifesta sentimentele faţă de cineva oferindu-i dovezi şi plăceri. De multe ori, „răsfăţul“ se folosea şi autoreferenţial: „m-am răsfăţat cu o mîncărică de...“, obişnuia să spună o doamnă gospodină, singură.

Reclamele la cafea au conferit termenului semnificaţii feminine şi amoroase, plasîndu-l într-o aură romantică şi voluptoasă. Reclamele la Elite au preluat şi versiunea autoreferenţială, accentuînd-o, mai îndrăzneţ, în direcţia fanteziilor personale. Ele pot fi interpretate ca încercînd o reabilitare a imaginii cuplului, şi în special a partenerei, compromisă de alte reclame. În clipul la brînza Hochland, de pildă, Ea se scoală noaptea să savureze o felie de brînză şi, atunci cînd bărbatul intră pe uşă, o ascunde. Într-o mai nouă reclamă, cred, la Ariel, bărbatul agaţă o altă Ea la tenis, ai senzaţia, doar pentru că are bluza impecabil de albă şi pentru că i-o poate face la fel de albă şi pe a lui. În videoclipurile la bere, bărbatul „de bloc“ îşi păcăleşte nevasta ca să poată pleca la o bere, cu băieţii, iar cel „de pub“ îi cîntă sticlei „Love of My Life“. În opoziţie cu toate acestea, cele la anumite mărci de cafea o repun pe Ea în postura de răsfăţată, obiect al atenţiei şi afecţiunii, mai puţin tributară eficienţei, cît plăcerii. Reclama la cafeaua Douwe-Egberts, cu bărbatul care greşeşte etajul şi-şi savurează, apoi, cafeaua cu o doamnă în vîrstă ar putea fi socotită un început, ce-i drept mai puţin evident, de serie: pentru prima oară în reclame vedem o doamnă de vîrsta a treia alintată, chiar din greşeală. Cafeaua Jacobs duce lucrurile mai departe şi lansează, explicit, conceptul de Alintaroma. Şi nu femeia este cea care alintă, cea care se trezeşte, dimineaţa, şi-i face cafeaua bărbatului, în clasica variantă patriarhală, ci bărbatul preia, dezinvolt şi cu plăcere, aceste „obligaţii“. Obligaţiile nu mai sînt, de fapt, obligaţii, ci sînt plăceri: e o plăcere, generoasă, să-i faci „servicii“ celui iubit. O altă reclamă, de astă dată la Elite, prezintă un cuplu care e pe cale să devină o familie: totul se învîrte în jurul dorinţei/veştii (aici, pentru mine, rămîne ambiguu) de a avea un copil. Partenera din videoclip tot încearcă să-i comunice, în diverse chipuri jucăuşe, partenerului mesajul legat de copil. Răsfăţul vine, aici, din jocul pe care El îl practică: deşi înţelege mesajul ei, se preface că e opac, dar, de fapt are şi el pregătită surpriza clasică pe această temă: două perechi de botoşei, bleu şi roz... Alintul capătă, în acest exemplu, o tentă ludică, devenind un joc al surprizelor şi al ambiguităţilor voite.

În celelalte reclame, Elite alege răsfăţul autoreferenţial de care vorbeam mai înainte: aşa se întîmplă în clipul în care o Ea adoarme în sunetele orchestrei din propriu-i dormitor sau un el între două vîrste transformă într-un ritual intim manevrarea trenuleţului electric. Aici locul afecţiunii este luat de fantezie, iar cel al partenerului de produsul comercial însuşi, care devine o instanţă a plăcerii şi răsfăţului. Variantele cele mai uimitoare şi, în acelaşi timp, îmbucurătoare, sînt cele în care sînt prezentaţi cîştigătorii reali ai concursurilor Elite şi răsfăţurile, reale, ale acestora. Imaginea lor reuşeşte măcar să ofere o versiune hedonist-afectivă celei obişnuite, predominant eficiente.

▲

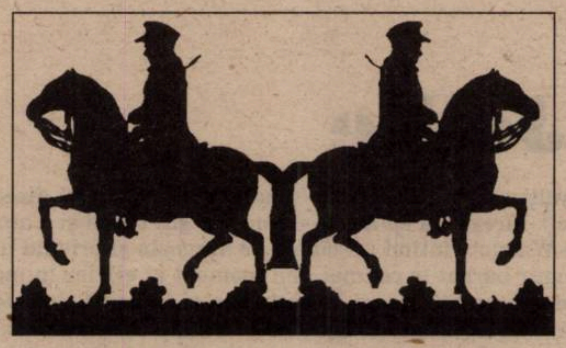

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Dumas-tatăl în Panteon

Sînt două idei – una mai modernă decît alta – care se tot bat cap în cap exact în capul meu (şi poate al multor altora, de care însă nu răspund): una zice că fiecare adult trebuie să admită că e copilul copilului care a fost cînd a fost copil; cealaltă – cu nimic mai bună la suflet – susţine că, invers, adultul e într-adevăr adult cu cît alungă mai repede, mai lucid şi mai crud puerul din el, spunînd acestuia că-i rupe picioarele dacă-l mai găseşte în jurul casei sale, dacă-l mai prinde că joacă fotbal sub ferestrele lui, ameţindu-se într-atît că ajunge să confunde o matură tahicardie cu o culpă morală contractată între 6 şi eţetera ani. Fiecare face ce crede cu aceste două idei foarte clare.

Eu unul le socotesc reciproc avantajoase şi constat că o duc foarte bine – dovadă că e suficient să aflu că Alexandre Dumas-tatăl va fi instalat în Panteon, la Paris şi să deschid – ca un omagiu – „Cei trei muşchetari“, căzînd în transă; iar din cădere – într-un salt mirobolant – să mă arunc pe cai mari care mă transportă într-o stare de pueradulterie fără de pereche. Cîteva clipe bune, Alexandre Dumas-tatăl devine mai important decît unchiul Freud.

Ce se întîmplă la o analiză cît de cît atentă? Pe de o parte, fiind adult şi deci copil handicapat al secolului meu, nu se poate să nu fiu fascinat de geniul politic al poveştii care ştia din timp, de la 1844 fix, tot ce trebuie să se ştie despre lupta dintre poliţiile secrete şi secretate, dintre eminenţele cenuşii şi cele radioase, dintre agenţii dubli, tripli sau puri şi simpli, dintre serviciile de informaţie şi dezinformaţie, pe scurt, dintre cardinalişti şi anticardinalişti. Adult al secolului 21, ameţesc ca un copilaş la cîte pricepea acest tată de Dumas din tehnica cea mai hitchcockiană a suspensului, adică în comprimarea şi dilatarea timpului dramatic, la vastele-i cunoştinţe în domeniul tranziţiilor abrupte, al psihologiei politizate la maximum, al montajului dintre galop şi bani, al science-ficţiunii născute miraculos între zîmbet, limbaj şi crimă. Dumas e tatăl mult mai multor copii literari decît crede lumea, uşor derutată din cauza „Damei cu camelii“ a fiului său; mi s-a fixat de mult în minte, ca o năzdrăvănie perfect valabilă, mărturisirea lui Márquez într-o discuţie cu Bill Clinton şi Carlos Fuentes despre preferinţele lor în domeniul romanelor lumii. Henormul nu şovăia să declare că pentru el „Contele de Monte Cristo“ e cel mai frumos roman scris vreodată (Clinton mergea cu „Huckleberry Finn“...). De ce ar fi o extravaganţă literară?

Dantès e un neimplicat, nici bonapartist, nici anti, într-o lume hotărît despicată în aceste două categorii ce se pretind, totalitar, existenţiale: „Contele de Monte Cristo“ este încăpăţînata provocare la care e supusă o inocenţă de către „polis“, izbînda acestei provocări, implicarea neimplicatului în social prin ideea unei răzbunări care-l transformă simultan într-un militant al providenţei şi un om nefericit. Astfel văzută, odiseea e şi serioasă, şi naivă, şi ridicolă, şi patetică, şi descreierată. Tot ce pare tras de păr vine aici din frenezia nevinovăţiei. Cinematograful – oricît de rudimentar ar fi, deşi o dată Richard Chamberlain mi s-a părut foarte potrivit – i-a făcut bine acestei frenezii. Dîndu-ne s-o „vedem“, fără imaginarul lecturii, el a potenţat-o pînă la o anume naturaleţe a grandorii de suflet şi de întîmplare. Dantès văzînd cu binoclul, din casa sa, cum cei trei duşmani ai săi, chiar peste drum, pun la cale atentatul împotriva lui, dă coincidenţei fiorul de miracol necesar. Întîlnirea cu abatele, în închisoare, e măreaţă: piatra care se dă deoparte, imprudenţele nerealiste, spulberarea atemporalului prin bărbile încîlcite, descoperirea uneltelor ancestrale, isteria săpării în neant, nebunia înlocuirii cadavrului, tot acest crescendo culminează cu evadarea ireală în ocean, care ţine de efectele speciale din viitoarele filme de cinema. Descoperirea comorii pe insulă – trebuie să fii copil prost ca să nu tremuri la ea, ca la confirmarea unei revelaţii. Dumas are geniul ingenuităţilor în izbîndă şi nenorocire.

Dar e suficient ca ducele de Buckingham să-i spună reginei Franţei că e gata să intre în război cu toată lumea pentru a o revedea, şi adultul ferm din cultu-mi cap e învins pe dată de adolescent. Iar adolescentul îşi dă şi el duhul, metempsihozat în copil, cînd constată că toată ameţeala vine din tremurul fiinţei mele plăpînde, agăţate de întrebarea fundamentală dacă eghileţii de diamant vor ajunge sau nu la timp în mîna şi pe gîtul reginei, pentru ca planul mîrşav al răului de Richelieu să poată fi dejucat. Un singur suspens al copilăriei mele livreşti s-a comparat cu galopul lui d'Artagnan de la Canalul Mînecii la Paris, cu bijuteriile în sîn: cel al ocolului julesvernian în 80 de zile.

Aş vrea să-mi aduc aminte cum arăta la faţă acea zi cînd am citit pentru prima oară „Cei trei muşchetari“. Mor să ştiu dacă afară era urît, dacă era frumos, dacă era vară, dacă era toamnă, dacă mă certasem cu iubita mea. Nu-mi aduc aminte, deşi mă complac, de o viaţă, să zic că a fost o zi de neuitat.

Precizare. Protestez cu tărie la eroarea redacţională din numărul trecut, din cauza căreia se putea înţelege că nu las pe nimeni să-şi ducă pînă la capăt o frază... Dimpotrivă! De trei ori „dimpotrivă“! Sînt dintre aceia – cîţi om mai fi? – care pot asculta un semen ore întregi!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Doi bani

„Dă două mii să iau un Porşe. Dă două mii că mănînc Porşe şi îmi rămîne şi mîine. Am plecat de la mama că m-a făcut singură, că tata era plecat la armată şi m-a făcut cu nea Nelu de la toaletă şi după aia tata a venit şi a bătut-o cu Porşe cu tot. Şi eu am plecat, că m-am născut în '87 şi aveam 3 ani în '85. Acum sînt în '60 şi lumea îmi dă cîte un Porşe. La spital era mai bine ca la canal, că te spălaăia, că la canal să te speli singur nu e viaţă. Nu place, că de ce să spăl? Caraula a zis că să ne spălăm, că dă el ordine, că pute canalul, da' ce, nu pute şi aşa, nu pute de noi. Porşe să am eu şi dorm acolo. Da' nu dă lumea decît de monedă, faci aia pe ea de monedă, nu poţi

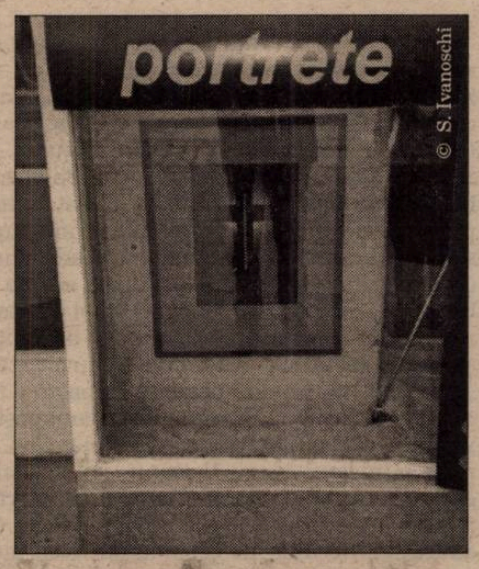

face cu ea că nu strîngi bani pe ea de monedă. Dă hîrtie ca să duc şi eu la copii acasă, am trei pisici, patru cîini şi un copil cu Joiţa. Joiţa l-a făcut cu mine şi eu îl dau la cîine să sugă şi doarme cu mîţele de-l încălzesc. Mănînc că dai tu un corn, el un corn, dar nu mănînc, tu mănînci pateu, de ce nu dai pateu? Nu vezi că eu mor de foame? Porşe am auzit că făcea brrrr la noi la canal în faţă, parca unul deasupra de canal şi noi nu puteam ieşi că ne loveam şi ne-am unit şi am răsturnat Porşe. A venit poliţia şi nu am mai stat cinci zile la canal, ne-a dus la spălat, la casa de copii şi la spital. Ne urcăm pe Porşe în faţă şi dormim, că nu şi-a luat maşina ăla de acolo. Dorm luni în ea. Marţi doarme Cabru şi miercuri Şefu. Joi – Muitu. Am pus cartoane în geam şi chiloţi şi maieuri şi e cald vara.“

▲

HUMANITAS
cartea care dăinuie
190 000 lei
MIRCEA CĂRTĂRESCU
ORBITOR
CORPUL
Cartea săptămînii
În seria LITERATURĂ
MIRCEA CĂRTĂRESCU
Orbitor. Corpul

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Arhitectura industrială

A scrie despre arhitectura industrială în România astăzi poate însemna cel puţin două lucruri: A) Veni momentul unei concluzii asupra unui fenomen încheiat, pe care îl putem desemna atît în ceea ce priveşte alonja sa temporală, cît şi în ceea ce priveşte corpus-ul de opere pe care acesta îl desemnează. B) De asemenea, în ciuda colapsului acestui proiect atît pe plan mondial cît şi – sau mai cu seamă – în România, unde fenomenul industrializării a luat proporţii maligne, există semne că o arhitectură industrială într-un fel diferit decît cel promovat de vechiul regim este posibilă, probabilă, sau chiar deja prezentă după doisprezece ani de schimbare. Revista *Arhitectura* a făcut acum doi ani o asemenea experienţă, prezentînd antrepozite, noi fabrici, benzinării – cu toatele plauzibile.

Istoria fenomenului este binecunoscută, iar profesorul Sorin Vasilescu face excelente oficii la Facultatea de Arhitectură din Bucureşti în a o preda – copios ilustrată, căci altfel nu mai e „vizibilă" – tinerelor generaţii, de aceea mă rezum a face aici doar un „curs scurt": revoluţia industrială şi revoluţia epistemologică a Epocii Luminilor au impus, cel puţin de la Crystal Palace încoace, un alt mod de a concepe arhitectura. Ea nu mai este nici produsul unor artizani grupaţi în ghilde de specialişti în a lucra materia aşa cum este ea oferită, sau doar alchimic supusă focului (pămînt ars, ceramică, sticlă, apoi metal), nici gestul frivol al unui gentleman-architect care are intuiţii asupra modului în care trebuie să arate cutare casă pe care el o comandă.

Dimpotrivă, industria propune un nou mod de a gîndi spaţiul edificat, care are în subtext prezentă şi personajul nou, cel care produce obiectele industrializate: muncitorul, cu problemele sale sociale şi, ulterior, politice (chiar dacă inventate de alţii în numele lui). Raţionalizarea şi standardizarea producţiei de obiecte sînt doar consecinţele cele mai evidente ale acestei arhitecturi devenite un produs industrial prin excelenţă, care nu mai începea construcţia de la materia informă, ci de la semifabricat, de la subansamblul deja avînd o autonomie proprie. În proces, decoraţia va dispare ca fiind un surplus, un ce adăugat (inutil, dacă nu chiar criminal) şi, deci, un exces al operei serializate. Arhitectura inginerilor, un oximoron chiar şi astăzi, a fascinat pe arhitecţii obligaţi încă să „ascundă" structurile de fontă şi oţel îndărătul faldurilor de piatră şi cărămidă, mai grăitoare.

Dar abia prima generaţie de modernişti va încerca să tragă consecinţele acestei „intîrzieri" a arhitecturii în faţa progresului devastator: Le Corbusier este cel care dă exemple de vapoare, silozuri şi pipe, pentru a ilustra acest decalaj în raţionalizarea (un cuvînt care va deveni odios în regimurile comuniste) a procesului de proiectare şi a casei înseşi. Cu toate acestea, abia „a doua generaţie de modernişti" (Pawley) va fi cea dispusă să sacrifice aproape în întregime orice bănuială de nostalgie care ar mai fi planat asupra arhitecţilor ca spirite retrograde: brutalismul – ecorşeu al clădirii ale cărei funcţii vitale nu sînt doar exagerate dimensional (în felul în care erau scrise discursurile liderilor miopi), arhitectura pop, dar mai cu seamă progenitura lor hi-tech – cu toatele un exemplu strălucit de spirit naţional, recte britanic reflectat în arta organizării spaţiului – vor fi gata să propună ceea ce nu doar estetic, ci şi social, părea să fie arhitectura unei noi ere. Nostalgia nu poate fi îndepărtată niciodată definitiv din arhitectură, pare-se: Lloyd's are o referinţă la serele de la Crystal Palace undeva, în partea cea mai vizibilă dinspre Tamisa a turnului. De altfel, hi-tech este explicat de istorici ca un produs al tradiţiei unei „thin architecture" care se întinde cel puţin de la goticul perpendicular la Grisham, Foster şi Rogers.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Despre mai '68 în mai '02

După 1990 a apărut ocupaţia de comentator politic. Nu reprezintă o carieră decît dacă persoana îşi pune abilitatea în slujba vreunui partid sau, şi mai bine, a guvernului. În schimb, are valoare de schimb. Utilizînd puţină dialectică, multe idei greu de verificat şi o voce gravă, comentatorul apare la TV sau în ziare şi lansează nestingherit afirmaţii false. Adică irefutabile (scuze!). Arma sa cea mai perfidă – punerea realităţilor româneşti în paralel cu cele internaţionale. În funcţie de descendenţa politică a autorului, România este fie mult peste standardele Occidentului, fie la mare distanţă de ele. Exemplu: „Niciunde pe lume nu există XYZ!!!". Ca la noi, adică! Aceste generalizări sînt, aproape fără excepţie, lipsite de... realitate. Iată un exemplu, amuzant dacă n-ar fi enervant: maturitatea politică anglo-saxonă nu a redus numărul partidelor politice la doar două (şi în SUA şi în Marea Britanie există zeci de partide – maturitatea a lucrat mai subtil şi s-a manifestat la nivelul electoratului, care preferă orientările esenţiale celor marginale). Cum să te mai miri, atunci, de faptul că un colaborator al unui (onorabil) săptămînal reinventează mişcarea studenţească? Comentatorul citat deplînge lipsa activismului politic la generaţia studioasă. Reducînd demonstraţia la esenţial, iată retorica dumisale.

În primul rînd, foştii lideri ai studenţilor au intrat în politică. Lucru regretabil (spune autorul), pentru că au neglijat societatea civilă. De parcă societatea civilă n-ar fi etajul superior al vieţii politice (ambele neisprăvite în societatea noastră). În al doilea, studenţii nu mai exprimă „idei şi principii specific studenţeşti". (Eu, unul, cred că astfel de „idei şi principii specifice" nu pot fi decît sindicaliste – creioane prea scumpe, profesori prea libidinoşi sau gume prea moi – dacă nu, sînt politice, deci ne-specifice.) Mai grav, spune domnia-sa, este că studenţii învaţă prea mult. Vor deveni buni profesionişti, dar nu vor fi buni cetăţeni. Concluzia – în România nu poţi fi bun cetăţean decît dacă eşti rău profesionist. Mai aflăm că aceste devieri de la regula de aur a studenţiei sînt stimulate de lipsa de democraţie academică – studenţii n-au dreptul să dirijeze destinele universităţilor! Ei sînt reduşi la umilitorul rol de a învăţa o meserie! E rău, foarte rău, căci iată ce fac studenţii francezi: „şi-au întrerupt cursurile pentru a scrie pe pereţi Nike şi McDonald". Ei, da!

Printr-o abilă mişcare retorică, autorul mută accentul de pe dreptul de a avea o atitudine politică sau civică (lucru necontestat de nimeni) pe obligaţia studenţilor de a trece la acţiunea politică. Prima parte e corectă, a doua nu. Dar cum l-ai putea convinge pe un domn care deplînge faptul că franţuzescul mai '68 „nu mai reprezintă pentru români decît bibliografie"? În nici un caz demonstrîndu-i cu fapte şi analize că mai '68 a fost un mare eşec social al Franţei. Am avut şi noi un moment similar, chiar mai logic, căci avea un adversar faţă de care se raporta – comunismul. Ne-au lipsit însă, vai!, celulele maoiste şi troţkiste ale Parisului, defilările cu poza farsorului Che Guevara şi dezorganizarea economiei. Şi n-am avut nici un Sartre care să-i pupe mîna lui Cohn-Bendit între două omagii aduse stalinismului. În America a existat un moment similar – tot un eşec (salvat oarecum de muzică)! Dar ca să înţelegi că nu orice experiment este şi o soluţie, trebuie să vrei să înţelegi şi să scrii numai după ce citeşti. Deşi le ironizăm adesea, absurdităţile corectitudinii politice sînt printre noi. S-o spunem sincer: mişcările studenţeşti nu pot exista politic, pentru că nu au obiectiv politic (ci doar studenţesc). Dacă l-ar avea, ar fi mişcări politice! Cît despre anii '68-'69, mai bine i-am uita! Revoluţiile sînt poetice, dar catastrofale. Anarhismele acelor ani au fost în primul rînd salutate de mişcarea comunistă, care vedea în ele buturuga de sub carul capitalismului. E păcat să uităm aceste lucruri de dragul originalităţii. Şi, poate, n-ar trebui să deplîngem faptul că studenţii stau cu ochii în cărţi.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Cîntînd în baie

Ar fi mişto să se facă un studiu academic serios despre cîntatul în baie. Pe mine, unul, m-ar pasiona să citesc de ce, *într-un anumit moment*, vocile noastre majoritar afone aleg, din jukebox-ul minţii, un şlagăr mai curînd decît altul şi-l hîrîie exasperant între cei patru pereţi ai încăperii cu cel mai înalt grad de umiditate din casă... Ce burete, ce *shower-gel*, ce spumant provoacă declicul? Există vreo relaţie de pură determinare între moliciunea poroasă a pielii care stă juma' de oră sub apă şi corzile vocale? Există ceva în camera de baie (altceva decît acustica ei legendară) care declanşează recitalul pe care nimeni, în afară de tine, n-ar vrea să-l audă?... Etc., etc.

Cîntatul în baie s-a mutat, mai nou, pe scenă. Asta nu-nseamnă că baia a rămas necîntată (mai există, încă, adoratori fanatici ai vechiului stil clasic), dar dezavantajul său evident – lipsa *vizibilităţii*, „samizdatul" fonic, tristeţea de-a triumfa vocal în regim confidenţial şi, deci, fără aplauze – a dus, probabil, la inventarea karaoke-lui. Care este un cîntat în baie pe sec şi cu textul pe prompter – ceea ce, trebuie să recunoaşteţi, îi scade mult din farmec. Dar, cum lucrurile noi – mai rapide, şi deci mai eficiente – presupun renunţarea la ceva din şarmul lucrurilor vechi, aşa s-a impus şi karaoke-le. Personal, n-am participat niciodată la o *session*, aşa încît nu cunosc virtuţile şi servituţile lui; dar am fost, recent, prins într-un „grup de discuţii" cu nişte prieteni şi cunoscuţi, care a „degenerat", după 3 dimineaţa, într-o formă de karaoke primar – un „proto-karaoke" pesemne: cîntatul în cor după casetofon. Gazda noastră (care lucrează la Radio) avea o colecţie dărîmătoare de CD-uri cu muzică românească şi, la început tentativ, timid, apoi – văzînd reacţia – tot mai meseriaş, ne-a delectat cu un „medley" aiuritor de *Trurli, Trurli dragă*, *Să nu uităm să iubim trandafirii*, *De-ai fi tu salcie la mal*, *Parfumul străzilor*, *Broscuţa oac* şi tot aşa... Am trecut, în două ore de audiţie, de la Veselovski, fraţii Grigoriu & Co. la Morometzii şi B.U.G. Mafia (unde, ce-i drept, calităţile noastre vocale s-au dovedit insuficiente). Unele piese le-am ascultat/cîntat de două ori, cuprinşi de o nostalgie beată şi bleagă, altele le-am „performat" pe sărite, cerîndu-i gazdei noastre de la butoane „Treci la refren, treci la refren!"... A fost divin; a fost de neuitat; „Muzica! Muzica!" – doar că piesa nu se termina cu aceste nemuritoare cuvinte, ci abia (re)începea...

Dar ce legătură are tot ce v-am povestit pînă acum cu „fericirea la televizor" – titlul rubricii noastre?!

Are – căci există faimoasa secvenţă de karaoke de la emisiunea *Academia vedetelor* de pe Antena 1. E o emisiune după care nu pot spune că mă prăpădesc (momentul cu „acvariile misterioase", în care vedetele bagă mîna, legate la ochi, şi pipăie tot soiul de creaturi – pot fi şerpi, iguane sau viermi! – este cea mai groaznică pedeapsă pentru nefericirea de-a fi vedetă...), dar pe care o urmăresc, uneori, pentru că-mi place să asist la karaoke-le cu pricina. Dacă n-aţi văzut niciodată *Academia vedetelor*, trebuie să ştiţi că sînt patru concurenţi – vedete din toate zonele showbiz-ului, de la actori/actriţe la cîntăreţi/cîntăreţe, trecînd prin inevitabilii sportivi/sportive şi prezentatori/prezentatoare TV –, care în general nu se cunosc între ei şi sînt de vîrste diferite (vîrsta a 2-a spre a 3-a e reprezentată de obicei de cîntăreţii de muzică populară). Nu sînt, deci, oameni care le au cu vocea decît în proporţie de 25-50% – restul sînt ageamii; şi totuşi, în timpul karaoke-lui, trebuie să cînte – fiecare – melodia trasă la sorţi, ceea ce-nseamnă că e mai bine să aibă o cît de vagă idee despre ea. Dacă textul nu e-o problemă (apare afişat, ca la orice karaoke), cu muzica e mai complicat – concurenţii eşuînd, adesea, în *ăăăăă*-uri şi *lalala*-uri prinse din urmă de ceilalţi, care dau o voce de-ajutor. Cîntecele sînt din toate timpurile şi locurile – *Mi-a şoptit o viorea* poate să urmeze, hodoronc-tronc, după *Obladi, obla-da* sau *Livin' la vida loca*... Inima mi se face gelatină atunci cînd cîntă, toţi la un loc – indiferent de sex, vîrstă, stil & nivel muzical –, vechile şlagăre româneşti din anii '60-'70! Văzîndu-i cum *încă mai ţin minte* – sau, în cazul tinerilor de maximum 25 de ani, *au învăţat totuşi* – aceste melodii vechi, ochii mi se umezesc şi mă trezesc – de la umezeală, probabil – în camera de baie, cîntînd la unison cu cei de pe sticlă *C-aşa începe dragostea* (compozitorul, N. Kirculescu, a fost primul soţ al mătuşii mele – una din „doamnele din Praporgescu", precizez pentru „veteranii" *Dilemei*)... La ce mă gîndesc? O să vă cruciţi la ce pot să mă gîndesc! La „liantul social"! „Muzica, prenadez uman"! „Ţi-apare-o dată-n viaţă hitul ce-l doreşti / Şi a doua zi-l iubeşti..." A doua, a treia, a 4.523-a...

▲

COPILĂRIA COPILULUI COMUNITAR

Poveştile aurolacilor nu mai vînd un ziar. Se ştie cam totul despre ei: cum, ce, cînd, unde trăiesc. Este previzibil şi visul lor din punga cu stimulente. Se ştie şi cît fac autorităţile pentru ei. Şi fizic, şi metafizic, şi guvernamental, şi nonguvernamental sînt trataţi. S-a auzit că aurolacii din '91 sînt azi şefi de familie şi de clan, cu puşti de alăptat. Se confirmă faptul că ei vara şi-o petrec la mare, iar toamna şi de sărbătorile de iarnă migrează spre munte, locuri unde îmbină plăcutul cu cerşitul. Atunci...

*Rostul materialelor lui Claudiu Bălan şi Matei Florian e simplu. Pînă acum comunitatea a dat. E rîndul aurolacilor, pardon, copiilor comunitari, să răsplătească eforturile făcute şi speranţele puse în ei. După faptă şi răsplata. (**I. P.**)*

Claudiu BĂLAN

Cererea pieţei

Cu ceva timp în urmă am petrecut cîteva zile, în calitate de translator, alături de doi ziarişti străini, veniţi în România pentru un reportaj despre copiii străzii. M-a surprins că, interesaţi de *senzaţional*, amicii mei străini nici n-au remarcat, de exemplu, că, de multe ori, au putut vorbi direct cu copiii în engleză fără ajutorul meu şi nici un moment n-au vrut să afle ce se (poate) face pentru reabilitarea lor şi nici nu au vrut să încerce să înţeleagă cauzele apariţiei acestui fenomen. (Vizita la un centru de plasament unde erau internaţi foşti astfel de copii i-a nemulţumit, căci nu le oferea nimic *senzaţional*, iar fundaţia, care ne-a promis că ne va duce să vedem cum lucrează asistenţii săi sociali în stradă, a negat că ne-ar fi promis aşa ceva şi a vrut să ne trimită, în schimb, la atelierul de frizerie.)

Însă, copiii de pe stradă ştiau ce vor străinii; dar nu vorbeau cu noi şi nu ne lăsau să-i fotografiem decît după ce stabileam suma pentru care vor presta aceste servicii. Cel mai greu a fost cu **Mihai**, un băiat de 12 ani, fără ambele picioare, care se deplasa cu ajutorul unei patine cu rotile. El ne-a spus din start că a jucat în trei filme – despre viaţa lui – şi fără 300 de mii nu se lasă fotografiat. După negocieri – în adevăratul sens al cuvîntului – ne-a lăsat cu 150 de mii să-i facem 5 fotografii (le-a numărat), dar numai în metroul spre Gorjului, care îl ducea acasă.

Diana, de 9 ani, care cerşea la maşinile oprite la semafor la Baba Novac, ne-a spus o poveste cu unchiul care n-o lasă să meargă la şcoală şi, după ce s-a văzut cu o bancnotă în mînă, a dispărut instantaneu printre maşini şi ne-a salutat din troleibuz, după ce acesta închisese uşile.

Dar fotomodelul perfect a fost o fată de la Gara de Nord. Cu ochii daţi peste cap, timp de 5 minute, ne-a arătat efectul aurolacului, trecînd prin toate stările şi poziţiile posibile înainte, în timpul şi după inhalare, timp în care fotoreporterul a consumat 3 filme, iar reporterul voia să sune la Salvare. Însă, după ce şi-a terminat numărul a început să ne arate figurile acrobatice, învăţate de ea cît timp a stat într-un centru de plasament.

Iar poveştile pe care ni le spuneau toţi satifăceau *cererea pieţei*, dar niciodată nu cuprindeau date concrete sau nume.

La prima încercare de abordare a copiilor de la canalele din gară, au apărut imediat doi poliţişti, iar unul dintre ei m-a luat deoparte şi mi-a explicat că nu e bine să arătăm aşa ceva străinilor pentru că stricăm imaginea ţării, aşa că mai bine să-i duc la muzeu. (Drept urmare, nemulţumiţi că plecăm aşa de repede, copiii ne-au dus într-un părculeţ din spatele unui bloc, unde nu ne-a deranjat nimeni şi unde, se pare, că locuitorii din bloc îi cunoşteau şi nu aveau nimic cu ei.) În metrou, doi oameni s-au pus în faţa copiilor cerşetori pentru ca imaginile lor să nu fie captate de aparatul occidentalului bicisnic. În metroul Eroilor-Politehnica, copiii străzii erau rezultatul guvernării Iliescu, iar la întoarcere Politehnica-Eroilor, aceştia apăruseră din cauza lui Constantinescu. I-am întrebat pe cei doi îngrijoraţi de imaginea României dacă nu ar trebui să facem ceva pentru copii ăştia: ambii mi-au răspuns că nu e treaba lor.

Toate acestea s-au întîmplat toamna trecută. Pe majoritatea copiilor întîlniţi atunci i-am revăzut în aceleaşi locuri şi în primavara aceasta. Canalele de la statuia de la gară sînt, acum, sudate, dar cel puţin unul dintre foştii locuitori ai acestora şi-a făcut un culcuş din cartoane la 10 metri de canal. O parte din copiii întîlniţi în Regie participă la Liga Tinerilor Fotbalişti. Iar amicii mei jurnalişti au fost foarte mulţumiţi de reportajul *senzaţional* – probabil unul dintre ultimele din presa străină pe acest subiect – şi au revenit în România pentru un alt repotaj *tare* despre leproşi.

▲

Matei FLORIAN

Athletico – Lanterna Unu

N-am nici cea mai mică intenţie să încep prin a vă întreba retoric dacă v-aţi gîndit vreodată la copiii care locuiesc pe stradă sau în canal. Sînt convins că, în vreun fel sau altul, aţi ajuns să vă obişnuiţi cu prezenţa lor într-atît încît să nu-i mai băgaţi în seamă într-un loc cu multă lume şi în timpul zilei, să zicem la metrou, asta în cazul în care din partea lor nu veţi primi nici un cîntecel şi nici o mînă întinsă. Mă hazardez, însă, să spun că în momentul în care v-aţi gîndit, pentru că mai devreme sau mai tîrziu bag mîna-n foc că v-aţi gîndit, aţi ajuns la concluzia – pungile de aurolac, violenţa, sexualitatea furibundă şi mult prea infantilă, ura lor pentru noi – că fără o groază de bani şi o implicare reală din partea autorităţilor nu se poate face chiar nimic pentru ei. Şi, cum cu toţii de altfel ştim că banii nu există, iar implicarea nu este decît o spoială, sau dacă binevoiţi a se adăuga alte cuvinte: este doar aşa, de florile mărului, soarta acestor copii a fost în ochii noştri de mult pecetluită.

Prin prezentul material, binecuvîntată fie clipa cînd am reuşit să pun după subiect şi predicat şi un complement, nu se doreşte neapărat schimbarea acestei optici. Va fi vorba mai mult despre cum cu o idee simplă se poate face ceva – puţin, mult – într-un labirint întunecos şi aparent fără ieşire.

Ideea a fost, într-adevăr, cît se poate de simplă: să se organizeze undeva, pe un teren din centru sau de la mama naibii, nu contează, un turneu de ceva sportiv în care să fie atraşi copiii şi tinerii care locuiesc pe stradă, copiii aflaţi în Centrul de Plasament în Regim de Urgenţă, copiii şi tinerii cu probleme de comportament, delincvenţi sau aflaţi în abandon şcolar, cu vîrste cuprinse între 14 şi 19 ani. Ideea a devenit, însă, cu adevărat bună şi viabilă, în momentul în care acel ceva sportiv a fost definit prin fotbal. Veţi conveni şi dumneavoastră aici că ar fi fost practic imposibil să-i atragi pe adolescenţii de acest fel la un campionat de, eu ştiu, scrimă sau handbal. În mod obişnuit, există campionate de fotbal ale copiilor străzii, însă regulile sînt cu totul şi cu totul altele, iar ideea unui arbitru care să fluiere împotriva celui mai puternic ar fi fost zdruncinată cu pumnii din însăşi temelia sa. În fond, nu s-a întîmplat nimic altceva decît că Serviciul Delincvenţă Juvenilă şi Asistenţă pentru Copiii fără Adăpost a constatat că printr-un astfel de turneu s-ar putea monitoriza situaţia socială a copiilor şi, mai înainte de asta, şi, de fapt, cu mult mai important, s-ar putea face o identificare mai exactă a celor care locuiesc pe stradă (ce-i drept, numai în sectorul 6). Cum fără aceste lucruri n-ar ieşi nimic decît printr-o vrăjitorie sublimă (mult încercată în România), lucrurile, zic eu, nu trebuie comentate răutăcios, oricît de neîmplinite au părut ele să fie la faţa locului.

Astfel că într-o zi cu soare şi chiar la mama naibii, pe bulevardul Preciziei, la capătul tramvaiului 35, printre macarale şi metrouri de suprafaţă (dar nu cele ce se vor înfăptui, ci doar cele din depoul staţiei Industriilor), printre dîmburi de pămînt şi rotocoale de fum de la focuri nu prea îndepărtate, mai precis pe undeva pe la capătul Bucureştiului, la data de 27 aprilie 2002, s-a ţinut prima zi a meciurilor din Liga tinerilor fotbalişti. Capul de afiş al zilei a fost meciul dintre Centrul „Sf. Nicolae" şi „Athletico" (echipa copiilor străzii). Vizibil mai bine hrăniţi, mai înalţi şi mai fotbalişti, puştii din centru au devenit rapid neinteresanţi. În echipament roşu şi cu domn director în costum, cărînd

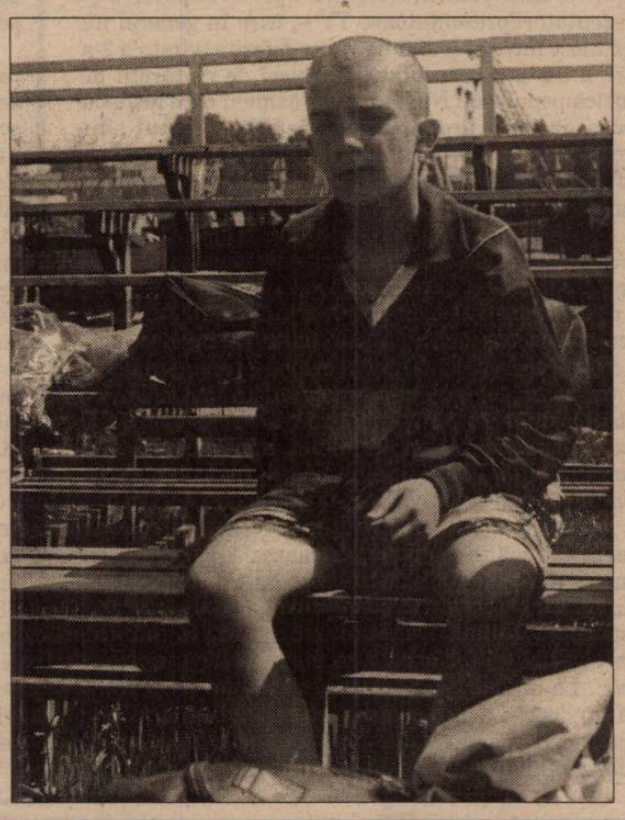

© C. Bălan

gol după gol, avînd numele scandate de o galerie de copilaşi supervizaţi de doamna profesoară şi sponsorizaţi de Antena 1, imaginea lor era una definitiv obişnuită, cumva la fel cu a oricăruia din noi pe un teren de fotbal în adolescenţă. Evadaţi, oarecum ciudat, din supravegherea strictă a doamnei profesoare, doi băieţi – unul cărînd un biberon cu suzetă, iar celălalt încercînd să i-l fure – indefinibili ca vîrstă din moment ce mi-au spus unul că are mulţi ani, iar celălalt cinci, doişpe, optişpe, în fine, mici, şi trăgîndu-mă de pantaloni şi pipăindu-mi cămaşa, mi l-au descris pe fiecare jucător în parte, iar în final mi-au spus că echipa lor se numeşte „Lanterna 1". *Nu Antena 1? Nu.* Am mai apucat doar să aflu că domnul director îi tunde zero cînd fac vreo prostie şi că-n rest e bun şi-i lasă la televizor şi am văzut cu 15 la 1, cu 23 la 0, cu cît i-a bătut „Dinamo" pe „Steaua", hai „Dinamo", cine sare este cîine ham-ham, cînd la o privire şi un zbierăt scurt al doamnei supraveghetoare – ce-o fi crezut că sînt: pedofil?, ziarist? – băieţii cu biberon au dispărut din faţa mea fără să mai aflu şi alte lucruri bune despre domn' director. „Athletico", în schimb, făcea minuni pe teren: la pauză nu era decît 3-0, şi Cosmin, băiatul tuns chilug şi cu picioarele nefiresc de slabe, era acum din titular doar rezervă şi-mi cerea o ţigară. „Greu?" „Sînt mai buni, mai mari." „Ai obosit?" „M-a schimbat." „Cîţi ani ai?" „15." „Unde stai?" „Ai o ţigare sau nu?" „Ai jucat bine." „Da, puteam să dau şi gol, da' ăştia nu ştiu să dea pase." „A făcut rost de-o ţigară şi a fumat-o." „S-a uitat la meci, răspundea monosilabic." „Ne-am strîns ceva." „Avem antrenamente luni, miercuri şi vineri." „Cum e antrenoru'?" „Bun." „Auzi, aici sînt metrouri?" „Şi acolo ce e?" A început să asculte, a uitat de meci. Cred că am vorbit pur şi simplu şi nu l-am mai întrebat nimic. Oricum nu mi-ar fi răspuns, dar sincer să fiu nici nu-mi mai venea s-o fac. Cosmin părea un băiat liniştit, un pic melancolic şi trist. A intrat din nou pe teren. Cel înlocuit, negru, cu mustaţă, la fel de slab, cu ceva şui în privire, mi-a cerut şi el imediat o ţigară. Mi-a spus că e Maradona şi că în afară de fotbal îi place să fie pensionar. S-a plictisit repede de mine. La sfîrşitul meciului era 10-0, iar domn' director era în al nouălea cer. Copilul cu biberonul zbiera „Lanterna 1". Cîţiva colegi îi cereau demisia antrenorului Nicolae Gorunescu, şeful serviciului cu numele acela lung. Tot timpul meciului nimeni nu a înjurat pe nimeni, nu au fost decît unul sau două faulturi, arbitrul a fost suveran.

Cu tricourile transpirate şi antrenorul în mijlocul lor, „Athletico" îşi fac o poză pe improvizaţia de tribună. Rîd. Dacă ne gîndim bine, e şi asta ceva.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

În lung şi-n adulat

„Cred că eram în clasa a V-a, a VI-a, la Liceul «Marele Voievod Mihai», actualmente «Ion Neculce» cînd, în epoca străjeriei, s-a constituit nu ştiu ce mare unitate de străjerie care urma să aibă pavilion propriu. A venit atunci «Voievodul» să ne ofere «pavilionul», «Drapelul». Nu am înţeles nici atunci, nici azi, de ce directorul m-a ales pe mine să primesc pavilionul. Nu eram deloc ataşat de străjerie şi chiar îmi părea ridicolă. Mai ales din cauza unui cîntec. Erau «Marile serbări străjereşti», regele Carol II era în faţa noastră şi noi cîntam «Un Dumnezeu avem în cer / Şi pe pămînt pe marele străjer». Mai stupid şi mai ridicol decît această «poziţie» nu cred că se putea; din cauza asta nici nu am uitat-o. Regele, în faţa noastră, asculta această inepţie! Mai tîrziu am asistat şi la altele. La sfîrşitul spectacolelor, concertelor se cînta «Trăiască Regele». Am şi acum în minte o scenă: după un excepţional concert Enescu, încheiat cu o sonată de Beethoven, cîntată impresionant – în sală erau ascultători cu ochii în lacrimi – Enescu, stînd pe scenă, cu vioara sub braţ, ascultînd «Trăiască Regele». Şi ce i-a adus aceasta regelui?

Ulterior, asistînd la alte manifestări similare – Hitler, Stalin, Ceauşescu –, m-am întrebat cum oamenii aceştia nu învaţă nimic din istorie: astfel de manifestări, glorificări ridicole, adulaţii stupide nu aduc nimic bun, nu contribuie cu nimic la consolidarea lor. Ca dovadă – cum au isprăvit; şi ei, şi «opera» lor."

(Dan Setlacec, „Amintiri, mărturii, opinii", Editura Albatros, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Spectatorii echidistanţi

Năucitori, pentru publicul adult, sînt spectatorii copii la reprezentaţiile destinate acestora din urmă. În timp ce adulţii stau cuminţi în fotolii şi acceptă cu bunăvoinţă acţiunea de pe scenă, indiferent dacă merge în sensul dorit sau în contrasens (ce e drept, în cel de-al doilea caz, mai rar), ei ştiind că spectacolele pentru cei mici sînt cît se poate de educative, enervant de educative, copiii se bagă în acţiune, participă activ şi zgomotos la evenimente, simt impulsul irezistibil de a-i preveni pe eroi că se apropie inamicul direct, că e pericol mare. Ciudat, dintr-un instinct echidistant, pe care îl dorim de circa doisprezece ani radioului şi televiziunii publice, ei îl previn şi pe personajul „negativ" că-l paşte o primejdie dinspre „pozitiv", astfel că, în cele din urmă, micii spectatori sînt un echilibru al acţiunii ce se desfăşoară pe scenă; ei nu că ar strica în vreun fel cursul acţiunii, dar o dinamizează, o fac mai alertă, mai vioaie.

Am asistat recent la un spectacol de la Teatrul Ţăndărică dedicat isprăvilor lui Păcală. Cei mai cruzi (în ambele sensuri) spectatori îl avertizau pe simpaticul Păcală că riscă să fie surprins de către popă în cine ştie ce postură nefavorabilă lui, dar nu ezitau să-l avertizeze şi pe popă că i se pregăteşte o trăsnaie de-a lui Păcală. Publicul majoritar, deşi îl preferă evident pe Păcală, nu ezită să dea semnale şi personajului gras, viclean şi opresor, popa, care se opune personajului simpatic. Ei ţin cu un personaj, dar ţin cel mai mult cu *povestea*, cu conflictul aristotelian.

Noi, cei maturi, loviţi mereu de soartă, nu mai ţinem cu Aristotel, nu mai ţinem cu Shakespeare, nu mai ţinem cu Brecht. Noi sîntem exclusivişti, noi putem ţine cu Le Pen sau cu Vadim Tudor. Noi ne-am cam pierdut candoarea.

▲

Cu ochii-n 3,14

RAŢIONAMENTUL E SIMPLU: POŢI CÎŞTIGA UN IBRIC CEVA MAI ROŞU DACĂ ÎN ROMÂNIA STEAGUL PARTIDULUI INTRĂ, CUM E NORMAL, ÎN DETALIILE BALCANICE

● Conducătorii televiziunii de stat ruseşti au fost chemaţi la Kremlin, unde consilierii preşedintelui le-au atras atenţia că, în contrast cu posturile private, exagerează cu laudele (în traducere literală cu „linsul cizmelor") la adresa lui Putin. Conform ziarului *Moskovskii Komsomoleţ*, au fost evocate perioada Brejnev şi stilul deşănţat al propagandei de atunci, care nu ar mai trebui repetat, aşa cum s-a întîmplat cu un reportaj de la vacanţele de schi ale sportivului preşedinte. Şefii televiziunii de stat au propus ca televiziunile private să-şi însuşească acelaşi mod de prezentare a realităţii şi atunci telespectatorul nu va mai fi supus efectelor dezastruoase ale gîndirii critice. Raţionamentul e simplu: dacă nu le murdăreşte nimeni, cizmele nu mai trebuie curăţate. (**M. B.**)

● „Poţi cîştiga o maşină de spălat Bosch, sau acum chiar sute!", îmi spune de ceva vreme o fătucă dintr-un spot publicitar. Prima dată am crezut că este o greşeală a vreunui copywriter neatent, care va fi remediată, aşa cum au făcut acum cîţiva ani cu acel „fi activ!" (de la Santal) transformat *in extremis*, după cîteva zile, în „A fi activ!". Dar se pare că lipsa de logică doare mai puţin decît agramatismul. Se spune că prostia nu doare. Aşa o fi? (**C. P.-B.**)

● Iar am rămas fără apă caldă. Veselă nevoie mare, reportera de la PRO TV, Andreea Nu-mai-ştiucum, spune că de vină este comunismul. Apoi, enervant de veselă, ne arată cum să punem apă în cadă cu un ibric. Mulţumim, Andreea! După asta, aflăm că săracul RADET, cel cu apa caldă, tot investeşte în modernizări miliarde şi miliarde. Mulţumim, RADET! Jos comunismul! (**C. G.**)

● Am văzut pe M6 duminică seara, la emisiunea *Capital*, interiorul casei lui Adrian Sârbu. Nichel, sticlă, mobilă albă, minimalism pe suprafeţe largi, mă rog, tot tacîmul. Plus un circuit de televiziune care permitea supravegherea intrării din saună. Şi cînd te gîndeşti că totul a început cu o cameră VHS banală şi cu chipul – ceva mai roşu – al lui Ion Iliescu în clădirea Comitetului Central... (**S. S.**)

● La avizierul Ambasadei Germane, printre formulare şi instrucţiuni mai vechi şi mai noi, poate fi citit şi un text „despre micile atenţii", adresat tuturor celor care solicită serviciile Ambasadei. Pe un ton blînd şi argumentat cu claritate nemţească oamenii sînt rugaţi să nu mai ofere angajaţilor de la Ambasadă flori, bomboane, daruri oricît de modeste; deşi pornite din inimă, acestea nu sînt deloc necesare, ci, dimpotrivă, mai degrabă stînjenesc pe cei ce sînt nevoiţi să le refuze. Ofensiva contra peşcheşului a ajuns, iată, şi obiectiv extern. Poate dacă în România o organizează nemţii, reuşeşte. (**T. C.**)

● Pe o străduţă liniştită din Cotroceni, privirea îţi este atrasă de o sumă de steaguri şi reclame instalate într-o curte, pe un fel de garaj de beton: Partidul Vieţii Româneşti, Editura Coruţ Pavel, Redacţia – Faceţi Avere. Înconjurate de tricolor şi steagul partidului cu inimă roşie. Şi în casele din jur se face avere, vecinul din dreapta partidului vînzînd anvelope *Goodyear*, iar cel din stînga avînd un cabinet veterinar non-stop. (**A. M.**)

● Am nimerit pe „Iartă-mă", un fel de chestie de prost gust din seria „Surprize, surprize". Din cîte am înţeles, o mamă îşi cerea iertare de la fiu, nu am înţeles şi de ce. Ritualul este cam aşa: cineva se duce la respectivul acasă cu o cameră de luat vederi, îi intră în viaţă mai ceva ca paparazzi pe fereastra Andreei Marin şi îl întreabă dacă vrea să ierte şi să vină în emisiune. Apoi, imaginea se întrerupe. Şi noi de acasă, şi mama din studio aşteptăm încordaţi să vedem dacă fiul vine la împăcare. Numai că, mă gîndesc eu, femeia aia plînge pentru o chestiune foarte importantă în viaţa ei, iar moderatoarea, producătorul şi toţi ceilalţi profesionişti de pe acolo ştiu de fapt deznodămîntul, dar nu îl spun pentru rating, că altfel nu ar mai plînge, iar noi, cei de acasă, ne-am plictisi. Mi se pare o cruzime şi o ticăloşie, pe lîngă faptul că, etic vorbind, e o porcărie. (**C. G.**)

● Fără a fi excesiv de cruzi, doar sastisiţi, cum e normal – dacă eliminăm din talk-show-urile posturilor noastre de televiziune bla-bla-ul interlocutorilor, singurele cuvinte care ni se impun sînt: „haidem să..." şi „deci". În curînd, nu vom avea nevoie de altele. (**R. C.**)

● La reuniunea BERD de la Bucureşti, Jean-Pierre Vigroux, reprezentant al firmei de consultanţă financiară PriceWaterhouseCoopers, a făcut o analiză severă a mersului treburilor economice din România, de la promisiunile externe neonorate ale statului, pînă la detaliile balcanice ale funcţionării vămilor şi Gărzii Financiare. La urmă a spus că totuşi iubeşte această ţară plină de speranţe care l-a dat pe Eugen Ionescu şi teatrul absurd. (**A. M.**)

© S. Ivanoschi

S-AU VĂZUT TĂCERI CARE S-AR PUTEA NUMI PREA RAPIDE

● Gigi Neţoiu, patronul Universităţii Craiova, lasă echipa pe drumuri – adică pe mîna lui Vasile Bulucea, actual primar şi fost, în regimul trecut, ministru al Transporturilor. Echipa a fost a lui Neţoiu timp de doi ani. S-au văzut şi sinucideri mai spectaculoase. Eventual, cu capul pe şine. (**A. C.**)

● A murit celebrul antrenor ucrainean Valeri Lobanovski şi la Kiev au avut loc funeralii naţionale. 100.000 de oameni l-au însoţit pe ultimul său drum. Preşedinţii Putin şi Kucima au transmis mesaje de condoleanţe ca la decesul unei mari personalităţi. La Glasgow, înaintea finalei europene Real-Bayern, în prezenţa regelui Juan Carlos, s-a păstrat un minut de reculegere în memoria celui numit, familiar, pentru tăcerile şi mormăielile sale criptice, „Ursul". În paginile presei noastre de specialitate, în nici un articol omagial nu s-a amintit de diagnosticul său, atunci cînd Dinamo Kiev a jucat cu Steaua, în 2001: „Aveţi tehnică, dar nu aveţi forţă şi viteză". Adio, bătrîne, rămîne cum ai spus... (**R. C.**)

● Din ciclul: „Cîntăreţe franceze" (vezi, pînă acum, Chantal Goya & Lio) – astăzi, Mylène Farmer... Mylène este, alături de Zazie, una din preferatele mele din muzica franceză; „Farmer" este născută, de fapt, „Gauthier" (precum Marguerite), Zazie este fiică de baron (deci are un nume imposibil de lung şi de complicat) şi amîndouă sînt ceea ce s-ar putea numi (şi chiar se numeşte!) „anarhisto-libertariene". Zice M.F.: „Cum nu prea vorbesc, citesc." Şi anume Bataille, Baudelaire, Cehov, Cioran, Poe... *Pas mal* pentru o cîntăreaţă „lejeră", hm? (**a. l. ş.**)

● Noua revistă *Story* are sloganul „singura revistă în care starurile vorbesc". Nu mi s-a părut că, pînă acum, starurile noastre au fost prea tăcute... (**M. V.**)

● Ştiam că există, că sînt puzderie şi au împînzit locul, dar n-aveam idee că pot fi atîtea. Iată doar cîteva dintr-un ocean: *Prima Mea Integramă, Integrama cu Desene, Integrama Nostimă, Integrama Expert, Integrama Femeilor, Integrama de Aur, Integrama Megastar, Integrama Aşilor, Integrama cu Autograf, Integrama de 5 stele, Integrama Elixir, Integrama Celor Mici, Integrama Magică, Integrama Gratis, Integrama Ta, Primul Pas în Integrame, Integrame de Cultură Generală, Integrame Amuzante, Integrame de Paşti, Integrame la Maxim, Integrame Junior, Integrame cu Haz, Integrame Accesibile, Integrame Distractive, Integrame de Succes, Integrame Camarad, Integrame pentru Toţi, Integrame cu Surprize, Integrame Meteora, Integrame de Iniţiere, Integrame Captivante, Integrame cu Glume, Integrame Strălucite, Integrame la Minut, Integrame Maxim Club, Integrame pentru Fani, Integrame de Duminică, Integrame cu Umor, Integrame Simplissime, Integrame de Religie Creştină, Integrame cu Noroc, Integrame Uşurele, Integrame Chilipir, Integrame Rapide, Integrame pe Ziar, Integrame Dezlegabile, Integrame Simpatice, Şcoala de Integrame, Superintegrame.* Pînă la Europa, ne integrăm în integrame. (**D. S.**)

Tita CHIPER

Tot ce nu ne aparţine

– fişe de lectură, inventar incomplet –

Pus să explice, pe vremea cînd formula era la modă, ce se înţelege prin *avutul obştesc*, un copil al anilor '80, a răspuns că înseamnă „tot ce nu ne aparţine". Ajunsă în spaţiul public, viaţa privată suportă acelaşi regim de perpetuă naţionalizare, iar speranţa că fostul proprietar de drept se va bucura vreodată de restituirea cuvenită nu intră în discuţie. Ar fi şi greu, fiindcă noi transformăm, cei dintîi, propria existenţă în avere comună. De obicei o risipim singuri, în călătoriile cu trenul, încredinţînd unor oameni pe care n-o să-i mai vedem niciodată lucruri neştiute nici de cei mai apropiaţi, sau o vînturăm în saloanele de spital, în lungile intervale de plictiseală colectivă. Infernul confesiunii, mlaştina lui caldă şi colcăitoare ne soarbe atunci cu încetul, chiar dacă rămînem doar martori tăcuţi la spusele altora. Ar fi simplu să credem că această păgubitoare înclinaţie s-ar datora, cu deosebire, regimului trecut, care nu ne lăsa să spunem adevărurile dureroase ale vieţii sub dictatură. Societatea multilateral dezvoltată crease doar cadrul propice pentru vechea deprindere de a mărunţi secretele personale cu povestiri lăudăroase, triviale sau plîngăreţe, spuse la cozi, în aglomeraţiile din faţa ghişeelor cu orar capricios, ori aşteptînd primirea în vreo audienţă. La sărăcirea generală, am adăugat din proprie pornire sărăcirea noastră prin indiscreţie.

„Voi aţi adus iubirea în viaţa de partid"

Cu toate că nu ne era folositoare nicidecum, marea curiozitate ce ne bîntuia atunci era să aflăm „cum sînt ei" cu adevărat în viaţa privată. O parte dintre dictatorii care au chinuit lumea în secolul 20 a trăit în mare secret: lui Hitler nu i se cunoşteau aventuri, Stalin era un văduv sobru, Gheorghiu Dej un tată trist. Cu Hruşciov a început transparenţa intimităţii: el avea familie, soţie cu care circula prin lume şi nepoţi purtaţi pe genunchi. Prin anii '70, experienţa românească a început să-şi probeze originalitatea. Un banal liric al vremii lăuda într-un poem performanţa rară a soţilor Ceauşescu, spunînd că „voi aţi adus iubirea în viaţa de partid". O abilă politică de umanizare a conducătorilor pornise să-şi arate cu prisosinţă roadele: în mass-media se publicau imagini de familie ale conducătorului, din vacanţe sau de la petreceri aniversare; dar şi acolo tot spiritul partinic părea să triumfe. Într-un an, cînd la începutul lui ianurie a apărut în presă textul adaptat al vechiului cîntec „Pe-al nostru steag e scris unire", umbla zvonul că acesta reprezenta un graţios cadou pe care Nicolae Ceauşescu îl făcuse soţiei sale pentru ziua de naştere. Coincidenţa datelor calendaristice putea să confirme bănuiala. Cineva care n-a trăit vremea respectivă s-ar putea întreba de ce existenţa privată a mai marilor zilei, oricum înconjurată de secrete, trebuia pusă cu atîta străşnicie sub zodia politicului. Morala proletară îşi avea tainele ei: cîtă vreme activiştii erau obedienţi şi îndeplineau fără crîcnire acţiuni dintre cele mai abuzive, partidul închidea ochii la omeneştile lor slăbiciuni din „viaţa personală". Dar de cîte ori se ascuţea lupta pentru putere, criteriul etic era invocat stăruitor, el acoperind cu ipocrizie „lucrătura politică" principală. În volumul „Amurgul ilegaliştilor – Plenara PMR din 9-13 iunie 1958", găsim numeroase exemple ale acestui stil de lichidare a adversarilor prin invocarea dezordinilor din existenţa lor particulară. Încurajaţi de destalinizarea din URSS, cîţiva dintre foştii ilegalişti în frunte cu Constantin Doncea, personaj important în greva de la Griviţa, din 1933, începuseră să conteste meritele lui Gheorghiu Dej şi stilul său autoritar de conducere. Printre aceştia se număra şi Grigore Răceanu, unul din semnatarii „Scrisorii celor şase", din 1989. Nici pînă atunci, toate personajele în chestiune nu erau modele de comportament, dar toate urmaseră linia partidului. Cînd au deviat, li s-a adus aminte cu grabă cine sînt, ce defecte au, cît de imperfectă este viaţa lor de acasă.

Gh. Vasilichi: „Nu se poate niciodată lua o hotărîre dacă cutare să stea cu nevasta sau nu, dar totuşi un comunist trebuie să aibă o ţinută – cum foarte bine spunea un tovarăş aici – şi în partid şi acasă trebuie să fie o ţinută comunistă. Este o ruşine să aduci aici o soţie sovietică cu trei copii şi să ai atitudinea aceea pe care a avut-o Doncea. Consider că s-a manifestat şi în viaţa personală ceea ce îl caracterizează pe el în toată munca".

O veche activistă care se dezice de soţul deviator: „Eu sînt de acord cu felul cum a fost calificat acest grup fracţionist, antistatal şi contrarevoluţionar (...) Trebuie să spun că în special m-a ajutat documentul (de partid – n.n.) să ajung la convingerea că nu e de ajuns că la noi în casă nimeni nu umblă, că e un om foarte închis, că în casa noastră nu a găsit tribuna, poziţia lui antipartinică. Nu vorbesc de mine, dar pînă la copii şi mamă de 80 de ani ar fi primit o ripostă serioasă şi partinică. Cu atît mai mult e mîrşăvia lui că nu numai partidul a minţit, dar şi pe mine."

Vass Ghizela: „Tovarăşi, întîmplarea a făcut că atunci cînd a fost la noi teatrul sovietic să mergem împreună (...) După primul act el a dispărut din sală. Noi ne-am mirat cum de a plecat şi a lăsat pe tovarăşa Răceanu singură. Eu şi cu tov. Bughici am început să-l căutăm, dar nici nu l-am mai găsit. Pe tovarăşa Răceanu însă nici nu a mirat-o acest lucru, ca şi cînd ar fi fost învăţată cu asemenea practici. Acum, de cînd am auzit asemenea lucruri, îmi vine să cred că tovarăşa ştia că (el – n.n.) trebuia să plece undeva."

Leonte Răutu: „S-au spus aici multe lucruri, dar luate la un loc, cum a fost în document, ele produc greaţă. Tovarăşii vechi cunosc foarte bine activitatea lui (Doncea – n.n.), din Spania, legăturile cu Sinculescu şi cu ceilalţi. De brutalizarea oamenilor se ştie (...) S-a spus aici că Doncea a fost şi un fel de Mecena mărinimos. Pentru că una din nevestele lui a fost sculptoriţă, el a luat sub patronaj Uniunea Artiştilor Plastici (...) ca după aceea să comande aici un bust şi două basoreliefuri. El aici spune că n-a avut timp. El a avut timp ca la sculptoriţa M. Pătraşcu şi la Baba să pozeze cîte 4-5 ore pentru ca să-l imortalizeze. Nu este caraghioasă această chestiune? (...) Socot că tovarăşa Răceanu ni s-a prezentat aici nu ca membră supleantă a Comitetului Central şi nici ca simplă membră de partid. Ea s-a gîndit şi s-a referit la fondul sănătos al lui Răceanu. Dacă s-ar fi gîndit la fondul nesănătos al lui Răceanu ar fi văzut mai multe. Are teancuri de cărţi, îşi ia concediu de creaţie (ca să scrie un roman – n.n.) şi nu te interesezi ce face el? Acest lucru nu cred."

Gheorghe Gheorghiu-Dej: „Eu nu spun că ea a împărtăşit părerile lui, spun chiar că le-a combătut, aşa cum a spus aici, dar nu le-a adus la cunoştinţa Comitetului Central, deci a avut mai multă încredere în el decît în Comitetul Central din care făcea parte. I-a fost chiar teamă ca nu cumva Comitetul Central să afle. Numai cînd a fost chemată a spus."

Ileana Răceanu: „Sînt de acord cu critica care mi-a fost adusă, (...) îmi dau seama perfect de bine după ajutorul primit în această şedinţă că în prima zi cînd am luat cuvîntul nu am avut o poziţie principială. Astăzi văd lucrurile altfel. Îmi dau seama (...) că nu am apărat şi în căsătorie cu fermitate linia partidului."

Referatul care aducea la cunoştinţa Plenarei CC din iunie 1958 rătăcirile din viaţa de partid şi din cea privată a unor vechi ilegalişti a fost prezentat de Nicolae Ceauşescu. Poate că experienţa căpătată atunci l-a îndemnat mai tîrziu, cînd a ajuns conducător suprem, să-şi anuleze potrivnicii referindu-se în special la problemele vieţii lor personale. Exceptînd cazul lui Alexandru Drăghici, din 1968, reproşurile aduse într-un moment sau altul lui Alexandru Bârlădeanu, Gheorghe Apostol, Chivu Stoica şi îndepărtarea acestora din cercul puterii avea ca pretext existenţa lor de familie. Aproape toţi adversarii nu mai deviau de la linia teoretică a partidului, ci se îndrăgosteau brusc, îşi părăseau soţiile, ba chiar se spunea că unul din ei s-a şi sinucis din amor. Pînă şi înlăturarea lui Leonte Răutu a fost prezentată drept sancţiune pentru că nu s-a opus cu tărie plecării din ţară a uneia dintre fiicele sale. „Iubirea în viaţa de partid" se dovedea cîteodată un sentiment riscant.

Soarta omului mărunt şi problemle sale

De cînd personajele de primă pagină au încetat să mai fie numai muncitori fruntaşi sau mame eroine, mass-media s-a năpustit asupra omului comun cu un teribil chef de a-i mărunţi imaginea şi de a-i agresa intimitatea. Argumentul mass-media e că publicul cere tocmai aceste lucruri; ştirea senzaţională vinde ziarul, iar sinucigaşul filmat într-o baltă de sînge urcă ratingul micului ecran. Interesant aici e altceva: de 12 ani încoace omul mărunt din România pare că nu mai face altceva decît să bea, să violeze, să tîlhărească şi să ucidă. Cînd vreun locuitor al unei chiţimii de 2x2 îşi ţine casa curată, ba îşi mai instalează şi un duş într-o nişă a subsolului întunecos unde vieţuieşte, el este dat la „curiozităţi", prezentat chiar cu un fel de blînd amuzament sentimental, cu acelaşi aer înţelegător cu care ne-a fost arătată recent, pe aproape toate posturile TV, maimuţa ce tocmai înfiase un căţel. Cîtă superficialitate profesională şi cît dispreţ al intimităţii intră în acest stil de expunere în spaţiul public a vieţii private duse de omul mărunt e greu de spus. Cert este că se întreţine, astfel, lăcomia de a afla orice fleac din viaţa personajelor de prim plan. Nu contează că aceste informaţii nu ne servesc de obicei la nimic.

O nesfîrşită rubrică de „ştiaţi că"...

Răsfoim cîteva din revistele apărute de curînd pe tarabe: *Viva, Star, Story, VIP, Tabu, Vedete*. De pe coperta a trei dintre ele ne zîmbeşte Mircea Radu. Chiar fără să deschidem respectivele publicaţii, putem afla, din mărturisirile vedetei citate „la vedere", fie că „de Paşti aprind o lumînare în memoria mamei mele", fie că „soţia mea trebuie să ţină casa" gătind sau avînd grijă de bărbat, fără să pună „cariera pe primul plan şi familia la ce mai rămîne". În dragoste şi-a propus să nu facă niciodată „mari compromisuri". Primind asemenea informaţii despre viaţa particulară a celui care realizează emisiunea „Din dragoste", cititorii pot veni cu toată încrederea la televiziune să-şi deschidă sufletul. Numai că pe platou omul blînd şi discret se schimbă şi scormoneşte stăruitor tainele vieţii altora, incapabili să evite capcanele mediatice. Să ne devină cumva mai apropiat fiindcă pentru el Paştele este „o sărbătoare la fel de importantă ca şi Crăciunul", după cum ni se spune? Această părere nu-l deosebeşte de mulţi dintre noi şi nu ne produce surpriză, la fel cum faptul că băiatul Monei Nicolici „îşi spune rugăciunea în fiecare seară" parcă n-ar fi ceva ieşit din comun dacă e vorba de un copil educat cu grijă. Cine-şi minte prînzul cu un covrig poate invidia viaţa starurilor, cînd află că „Ileana Lazariuc mănîncă în fiecare zi la restaurant", dar nu se va sătura dintr-atîta, nici nu se va strădui să-şi schimbe brusc viaţa, ca să ajungă şi el măcar la un hamburger de la Mc'Donald's. Dar, ca şi în viaţă, prin acumulare amănuntele aparent nesemnificative pregătesc marile dezvăluiri. Astfel, o publicaţie ne spune că „Mihaela Tatu are probleme cu pisicile" fiindcă o sumedenie dintre ele „şi-au luat drept loc de întîlnire acoperişul vedetei", dar fiindcă după o zi de muncă ea doarme tun numai rareori „se trezeşte ca să le gonească". Să nu credem însă că aspectul ei atrăgător se datorează doar odihnei profunde: la fel ca Monica Anghel, Stela Popescu, Nadia Comăneci, Angela Similea sau Corina Dănilă, Mihaela Tatu a apelat la chirurgia plastică, făcîndu-şi „lifting şi liposucţie". Aici încep diferenţele dintre vieţile noastre ajunse în spaţiul public şi existenţa personajelor importante. Aceste diferenţe sînt imperceptibile, deocamdată; dar contează. Nadine, de pildă, „a crescut la orfelinat", ca mulţi dintre dezmoşteniţii soartei, dar odată ajunsă vedetă, şi-a cîştigat admiratori statornici care treç cu vederea faptul că ea „poartă perucă"; (...) „fanilor nu le pasă". Diferenţele încep să crească vizibil cînd aflăm că înainte de a porni la drum cu motocicleta, Brianna Caradja, „o prinţesă cu cercel în nas", se uită în oglinda retrovizoare şi îşi aplică „un strat de fond de ten" pentru „o protecţie corespunzătoare". Dar chestiunea se complică atunci cînd ea mărturiseşte că acasă consiliile de familie se ţin în baie: „eu stau în cadă cu unul dintre copii, iar celălalt pe covoraş (...) La ora cînd facem baie (...) putem discuta fără ceartă, fără nervi, problemele pe care le avem". Nici pe departe nu i se poate urma exemplul, în Titan sau în Militari, fie şi numai fiindcă acolo apa caldă se mai întrerupe adesea, din cauza neachitării facturilor. Siguranţa în comportare şi fermitatea opiniilor exprimate de personajele de prim plan încep să ne complexeze aproape, iar viaţa lor capătă mister. Întrebat ce poet, ce prozator, ce pictor şi ce compozitori preferă, Pepe, cîntăreţul de „latino", mărturiseşte franc „n-am nici un poet preferat, nu am un prozator preferat", dintre plasticieni optează pentru „Picasso ca pictor şi ca şi compozitor mă prefer pe mine". Dintre personajele din viaţa reală nu-l agreează pe Hitler, iar dintre eroi „am admirat-o foarte mult pe Ecaterina Teodoroiu". Un VIP cu o asemenea armătură spirituală solidă nu tresare la vestea că „tatăl unei fetiţe de 5 ani, lider al PSD" este combinat cu o „deputată PRM", ceea ce, după opinia unei publicaţii, ar dezlănţui un posibil „scandal politic între PRM şi PSD". Unii cititori poate că intră la idei. Restul lumii, care şi-a îndestulat foamea de informaţii cu firimituri din viaţa privată a vedetelor, aşteaptă însă noi numere de revistă din care să afle ce mănîncă unii, cum dansează alţii, ce animale mai ocrotesc starurile ş.a.m.d., fără să se întrebe prea mult de ce are nevoie de aceste amănunte.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 481
31 mai – 6 iunie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

CINE ARE NEVOIE DE DREPTURI CULTURALE?

© S. Ivanoschi

„Responsabilitatea pentru celălalt se manifestă în cîmpul conştiinţei ca drepturi ale celuilalt de care eu sînt responsabil şi căruia trebuie să-i răspund.“

EMMANUEL LÉVINAS

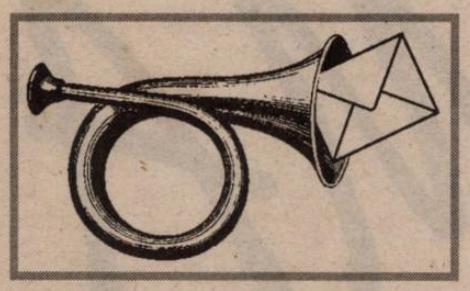

Nr. 478: *„Protestez, deci exist“*

De aia...

De ce noi? De ce aici? De ce capitalism? De ce experimente didactice? De ce incompetenţă? De ce atîta prostie? De ce manele? De ce sărăcie? De ce dezinteres? De ce mielul a ajuns 100.000 kg? De ce blocuri? De ce ahtiaţi după bani? De ce nu iubim? De ce nu renunţăm? De ce agonie? De ce toţi? De ce se copiază la examene? De ce Miloşevici e la Haga? De ce sînt privilegiaţi la intrarea în facultate copiii ştabilor de la Conel şi Romtelecom? De ce muncim ca proştii? De ce salarii mici? De ce bătaie de joc? De ce reclame cretine? De ce noi? De ce?

Încercînd să fugim din absurdul cotidian pe care am ajuns de comun acord să-l numim *realitate*, reuşim să ne banalizăm, să ne plafonăm, să ne ramolim cu mult înainte ca să ne mai putem întreba *De ce*. Nu e oare mai comod să faci o facultate, că oricum se intră pe dosare, mai copiezi la examene, mai dai un plic, mai dai o bere colegului olimpic şi, de bine, de rău, termini facultatea şi îţi iei şi licenţa? Apoi, fiul directorului regional de la C... ajunge mare şef, că doar de aia s-a spetit, bietul, copiind şi mituind atîţia ani, iar tu, care ai părinţi cercetători, ajungi zugrav licenţiat în fizică şi după cîţiva ani îşi aduc aminte că vine campania electorală şi că nu au personal calificat pentru sate şi urlă Europa şi te trimit profesor la Căcălaţii de Vest.

Şi uite-aşa, mă întîlnesc cu colegul, fiul lui X de la Romtelecom, într-un Ford, mă claxonează superior, spunîndu-mi că aia este cadoul lui pentru că a intrat la facultate şi a costat 20.000 de mărci. „Vezi bă, ce-ţi spuneam eu în liceu? Ce te tot ... pe tine cu olimpiadele alea? Ai rămas cu hîrtiile, bă! Uite bă, sînt la Stoma, am şi bursă, maşină, fetiţe. Mă... pe voi şi pe cultura voastră!“, acompaniat, firește, de vocea inconfundabilă a lui Vali Vijelie şi de rîsul cristalin al unei fete pe trei sferturi dezbrăcate.

Mie îmi chiorăie maţele şi intru la Humanitas, el pleacă cu Ford-ul şi cu fata, eu nu pot să-mi cumpăr o carte. Am început să-mi adun bani pentru Patapievici. Probabil că atunci cînd voi avea banii, va apărea „Omul trecut“ la un preţ dublu. Şi iar îmi vin în minte colegii, liceul, fiul ăla de ştab cu Ford-ul lui cu tot şi-mi vine să le trimit pe toate în origini, trăind cu speranţa că, dacă se vor naşte a doua oară, vor ieşi mai bune şi copilului meu nu o să-i mai chiorăie maţele, nu o să mai fie claxonat dintr-un Ford şi o să-şi poată cumpăra o carte de la Humanitas din bursa pe care o va avea ca olimpic, din care acum, dacă îţi plăteşti căminul şi masa, nici bani să te duci la un WC public în Bucureşti nu mai ai.

Stelian ŞARLEA
20 ani, student
Sibiu

Nr. 477: *„Contextul“*

Articolul din pagina 10

În contextul tranziţiei, multe dezamăgiri ne încearcă. Unele sînt mai vechi, altele mai noi. Fluviul odios, greţos, jegos, mîlos şi vijelios al infracţiunilor de tot felul se scurge de pe sticla televizorului în ochii noştri, în urechile noastre, în fibra intimă a fiinţei noastre. Ne-am acomodat, am învăţat să trăim în contextul infracţional, să-l considerăm un fel de *sine qua non* al vieţii noastre. Ne zbatem într-un imobilism şi neputinţă (faţă de infracţiuni) periculoase care periclitează evoluţia şi progresul societăţii româneşti. (...)

Sufleteşte, dar nu numai, nu subscriu pentru organizarea slujbei de Înviere la malul Mării Negre. Cred că undeva, la Agapia Veche să zicem (asta îmi vine acum în cap), momentul a rezonat cu totul altfel în sufletul credincioşilor. În felul acesta ne-am apropiat cumva de americani...

Rău îmi pare că nu mai sînt profesoară. Le-aş fi citit şi citat elevilor mici cu mare plăcere aproape întregul articol de la pagina 10 (nr. 478) „Cîteva cifre“ – „...o familie din Germania produce cam cît o întreprindere de dimensiuni medii în România“. Poate că tinerii n-ar trebui dirijaţi continuu şi fără istov spre divertisment. Poate că atitudinea plină de seriozitate faţă de muncă nu înseamnă încruntare şi încrîncenare.

Şi cîte ceva de bine. Oraşul în care trăim şi parcul în care ne plimbăm sînt curate. La Biblioteca Muncipală s-a organizat o audiţie muzicală a cvartetului Orpheus din Bacău. Programul s-a numit „Concert de primăvară“ şi a cuprins lucrări de Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Händel.

Drumeţia de la Pralea la Bâlea peste dealuri, prin păduri de fagi a fost încîntătoare. Pădurea de fagi era domeniu privat şi nu erau urme de jaf. Caii şi cocoşii din Bâlea sînt de o frumuseţe rară. Vă imaginaţi o superbă iapă albă şi o mînză aproape neagră cu o stea albă în frunte? În drumul nostru ne-am oprit la Mănăstirea Moşunoaie. Era în ziua de Florii. Femei din sat au trecut grăbite pe lîngă noi să ajungă la slujba de Florii. Erau încălţate cu papuci de baie (din plastic) sau papuci de casă...

Maria NICULESCU
str. Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19
Oneşti

N. red.: Sînteţi printre puţinii care mai observă o superbă iapă albă şi o mînză aproape neagră... Vă invidiem!

Nr. 476: *„Meserii şi cariere“*

Cariere furate sau meseria de plagiator

Este extrem de neplăcut să scrii despre modul cum unii sau alţii au încercat, încearcă sau chiar au reuşit să-şi facă o carieră furîndu-i pe alţii. Sper ca aceste rînduri să nu sminteasscă pe nimeni, Doamne fereşte! Dacă încerc să scot la iveală unele lucruri, nu le fac ca să sfidez pe cineva, ci doar ca să pun pe gînduri pe cei care pot (iar unii chiar ar trebui să poată) să mai fie şi „în-gînduraţi“.

Zilele trecute răsfoiam cîteva articole adunate într-un volum, dintre care multe, chiar dacă sînt semnate de „nume consacrate“, sînt de o mediocritate îngrijorătoare. Scopul acestei lucrări colective intitulată *Pastoraţie şi misiune în Biserica Ortodoxă* este de îndrumare misionară a clerului şi a apărut cu binecuvîntarea P.S. Dr. Casian Crăciun la Editura Episcopiei Dunării de Jos în 2001.

Mi-a căzut privirea asupra articolului Pr. Lect. Dr. Simion Todoran, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, *Biserica şi tineretul*. Problemele morale ale tinerilor de azi şi soluţiile lor din perspectiva creştină. Aproape tot ceea ce scrie părintele profesor în acest „studiu“ e preluat din volumul lui Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, iar cîteva idei sînt luate din articolul Pr. Prof. dr. Constantin Galeriu, *Revelaţia şi educaţia*, din *Ortodoxia*, nr. 3-4, an 1993, p. 100-108. Dar nu este vorba de un plagiat banal (obişnuit doar, poate la elevii de liceu), ci mai mult de trei sferturi din articolul profesorului plagiator este copiat cuvînt cu cuvînt din lucrarea lui Nichifor Crainic, fără să schimbe aproape nici o virgulă şi fără ca numele acestor reputaţi teologi să apară măcar pentru o singură dată în bibliografie sau în vreo notă ori trimitere. Nici o reformulare, nici o „umbră“ de citare; articolul pare fotocopiat, contribuţia părintelui profesor mărginindu-se doar la expunerea unor date statistice.

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Pentru a ne edifica, vom aşeza cîteva din „textele împricinate“ pe două coloane (mă voi limita doar la cîteva, neputînd din lipsă de spaţiu să redau aici aproape întregul articol):

„Vremea noastră e vremea tineretului. O lume veche se dărîmă, o lume nouă îşi caută formele de viaţă. Pulsul ei zvîcneşte în venele tineretului. Puls iuţit de nelinişte, întretăiat de nesiguranţe, biciuit de enigme. Între generaţia veche şi generaţia nouă există, incontestabil, un hiatus. Neliniştea generaţiei vechi se transformă în suspiciune după lumea care amurgeşte; zbuciumul generaţiei noi este plin de nădejdi aruncate spre lumea care vine. De-aceea, tineretul e azi preocuparea universală.“ (Preot lect. dr. Simion Todoran, *Biserica şi tineretul. Problemele morale ale tinerilor de azi şi soluţiile lor din perspectiva creştină*, în vol. *Pastoraţie şi misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galaţi, 2001, p. 184).

„Presa, cinematograful, radioul şi televiziunea, care sînt instrumentele cele mai de seamă ale unei sănătoase îndrumări, sînt astăzi în România cele mai periculoase mijloace ale dezagregării morale. Librăriile şi chioşcurile gem de reviste pornografice, în care imaginea trupului gol se întrece cu textul celor mai abjecte apologii ale instinctelor inferioare.“ *(ibidem,* p. 189)

„Vremea noastră e vremea tineretului. O lume veche se destramă, o lume nouă îşi caută formele de viaţă. Pulsul ei zvîcneşte în artele tineretului. Puls iuţit de neliniște, întretăiat de Nesiguranţe, biciuit de enigme. Între generaţia veche şi generaţia nouă există, incontestabil, un hiatus. Neliniştea generaţiei vechi se transformă în suspine după lumea care vine; zbuciumările generaţiei noi sînt nădejdi aruncate spre lumea care vine. De-aceea, tineretul e azi preocuparea universală.“ (Nichifor Crainic, *Tineretul şi creştinismul*, în vol. *Puncte cardinale în haos*, Ed. Albatros, 1998, p. 1)

„Tiparul, cinematograful, radiofonia, care sînt instrumentele cele mai de seamă ale unei sănătoase îndrumări, şi care n-ar trebui să scape controlului continuu şi sever al oficialităţii sînt astăzi în România marile oficii ale dezagregării morale. Librăriile şi chioşcurile gem de tipăritura pornografică, în care imaginea trupului gol se întrece cu textul celor mai abjecte apologii ale instinctelor inferioare.“ *(ibidem,* p. 3)

Mă opresc aici, deşi ar trebui să înşir vreo opt pagini de astfel de texte în care autorul plagiator nu se oboseşte să schimbe aproape nici o virgulă. Iată cum se poate face carieră în România! Iată cum unii îşi fac meserie şi chiar carieră din plagiat! În confirmarea celor spuse mai sus s-ar putea aduce ca dovadă zeci de lucrări de doctorat, la care, din păcate, nu se poate avea acces. Cel puţin, eu, cînd eram student, am încercat să obţin cîteva, dar cînd le ceream, bibliotecara îmi zîmbea ironic, spunîndu-mi că ele nu sînt la raft. Tot pe vremea studenţiei mele (acum cîţiva ani) s-a făcut vîlvă cu lucrarea unui alt profesor plagiator (de la noi, din Bucureşti, de astă dată). Acum, la fel se petrece cu „prestigioasa“ *Istorie românească* publicată de Academia Română. Acest fenomen, care capătă amploare pe zi ce trece, se dovedeşte a fi şansa unora de a face carieră. România e, într-adevăr, ţara tuturor posibilităţilor.

Ştefan ZARĂ
teolog

Nr. 472: *„Despărţiri“*

Urmare la articolul „Despărţirea de România“

În urma publicării articolului nostru intitulat Despărţirea de România, *în nr. 472 al* Dilemei *am primit mesajul de mai jos. Autoarea mesajului mi-a permis să vă retransmit acest text, care mi s-a părut a conţine o sugestie demnă de atenţia noastră.*

Cu prietenie,

Bogdan Suceavă

Am citit textul tău din *Dilema*, cel în care povesteai despre *Despărţirea de România*. Mi s-a părut că ai fost atît de concentrat pe potenţiala soluţie încît te-ai îndepărtat de explicaţia „despărţirii“. Nu poţi să simplifici motivele emigrării a mii de tineri din România subscriindu-le pe toate la faptul că nu şi-au găsit un loc în lumea reală. Mi s-a părut că e o contradicţie între anumite afirmaţii care atrag atenţia că nu sîntem buricul pămîntului şi altele care sugerează că, vezi Doamne, s-a umplut Vestul de români care ştiu teorema lui Rolle şi nu o pot pune în aplicare. Mulţi pleacă şi vînd telefoane celulare în Vest, în loc să le vîndă în România, pentru că acolo nu au de-a face (sau într-o măsură mai mică) cu sărăcia, corupţia, nepriceperea guvernanţilor şi un viitor incert. Eu n-am suferit în România pentru că nu mi-aş fi putut realiza potenţialul în domeniul meu, ci pentru că nu mai voiam să-mi cumpăr cărţi în loc de pantofi, voiam să văd Europa, voiam să am un *dishwasher* ca să pot să stau să citesc în loc să frec cratiţa, voiam să-mi găsesc un colţ cu oameni civilizaţi, unde să nu-mi fie teamă că-mi smulge cineva geanta în timp ce aştept autobuzul într-o staţie uitată de lume.

O să-mi spui că o să am dreptul să vorbesc cînd o să ofer eu o soluţie mai bună. Iată o propunere. S-ar putea trimite pe banii statului primii 25 de absolvenţi de la Studii Economice în fiecare an să facă un MBA la un top 10 school în SUA (pe viză J, cu un contract stipulînd că o să plătească triplu studiile dacă rămîn, ca să fie lucrurile foarte clare) şi să le fie oferite apoi poziţii în Guvern şi în ministere, acolo unde experienţa lor ar putea să facă diferenţa. Sînt ţări care au procedat şi procedează aşa.

J. M.

La zi

Astralul fără Arte

Nu sînt de acord că „mai stau şi alţii fără Arte şi nu se întîmplă nimic“. Dacă pentru oamenii aceia este la fel de important Arte cum e Vacanţa Mare pentru alţii, nu văd pentru ce trebuie să le luăm nefericirea în derîdere.

Ce nu înţeleg eu la mai toată lumea care se plînge de lipsa acestui canal (de pe Astral, înţeleg) este că stau ca ciobanul mioritic şi plîng pe margine. Fraţilor, CVR-ul are Arte (aşa că am şi eu), vă rog schimbaţi furnizorul de cablu!, e atît de simplu şi ne scuteşte de lamentări, deşi ne dă o zi peste cap (cheamă cablistul, stai să vezi ce face, plăteşte-l, ia o zi liberă de la serviciu).

Da' poate că nu s-ar mai fi scris cel puţin trei-patru articole dacă Astralul ar fi avut totuşi Arte...

Alexandra PLEŞANU
aplesanu@yahoo.com

N. red.: Nenorocirea este că nu „e atît de simplu să-ţi schimbi furnizorul de cablu...“ Şi asta o ştiu şi ei!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Hyde Park**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Patrimoniala

O fostă studentă care lucrează în prezent la un doctorat despre patrimoniu şi teritoriu la Cluj mi-a povestit, printre altele, despre cele două ghiduri ale oraşului, unul în viziune românească, celălalt în versiune maghiară: un turist care ar consulta doar această bibliografie şi-ar da seama doar cu greu că este vorba despre unul şi acelaşi oraş. Lucrurile capătă profunzime istorică dacă urmăreşti stratigrafia colecţiilor Muzeului Transilvaniei, selecţia şi punerea lor în scenă sub vremi diverse: bucureşteanca Elisabeta, fosta Kogălniceanu este, comparativ, un caz simplu şi fericit!

Poveste veche, desigur, şi complexă, aş spune, pe care doar Funar, acest postmodern fără voie, a reuşit să o reducă la un ridicol perfect, deconstruind-o pînă la expresia sa iraţională. Căci altminteri există raţiuni perene, chiar dacă discutabile, în aceste poveşti patrimoniale.

Patrimoniul este totdeauna şi pretutindeni o declaraţie de identitate. Iar identitatea este, la rîndul ei, o problemă de apartenenţă şi excludere. Totul e cine pe cine exclude şi cum. Românii şi maghiarii se exclud astfel reciproc din patrimoniul Transilvaniei, punîndu-i cu uşurinţă între paranteze, şi unii şi alţii, pe saşi, care nu au fost niciodată putere supremă în zonă, dar fără de care Transilvania nu ar fi existat aşa cum este acum. Aceştia din urmă, minoritari cronici, şi-au decupat o parte de patrimoniu, al lor şi doar al lor, pe care îl apără de pericolul draculizării, de pildă.

Problema este că patrimoniul este doar vîrful icebergului, registrul declamatoriu al identităţii – care dă tonul, ce-i drept, în măsura în care este o declaraţie de putere. Dă tonul, dar nu face neapărat muzică: există mult mai mult în ceea ce numim, de regulă, identitate.

Există astfel, mai întîi de toate, ceea ce putem numi *identitate practică*, adică ansamblul experienţei transmise prin educaţie şi simpla convieţuire într-o comunitate şi pe care, în grade diferite, o împărtăşim cu ceilalţi indivizi care au fost socializaţi în acelaşi loc şi timp. Compoziţia acesteia ţine mai degrabă de arii culturale în spaţiu şi de metisaje în timp şi, în profunzimea ei, rămîne în mare măsură neconştientizată de către individ. Îi marchează însă spaţiul de joc al devenirii, repertoriul de alegeri şi valori probabile.

Identitatea discursivă este altceva: ea defineşte *apartenenţa* explicită şi selectivă, totdeauna un decupaj voluntar al identităţii practice – fiind astfel totdeauna un act de putere care presupune, de regulă, şi o excludere la fel de explicită. Această apartenenţă declarativă (şi mai mult sau mai puţin imperativă) poate fi opera propriului grup, care *prescrie* atributele identitare ale membrilor săi, sau aceea a unui Altul semnificativ, care atribuie grupului o anumită identitate (aşa cum, de pildă, în ochii Occidentului, noi sîntem cel mai adesea „balcanici", chiar dacă noi înşine refuzăm cu îndîrjire această atribuire).

Rămîne *identificarea*, un lanţ permanent de acte individuale de auto-atribuire, de apartenenţe asumate sau visate în contexte diferite, marcate însă permanent de dubla constrîngere a identităţii practice şi a celei discursive: voi fi astfel, probabil, român cînd joacă echipa

naţională de fotbal, bucureştean cînd vorbesc cu un moldovean, iar în faţa unei femei frumoase aş prefera să mă identific cu bărbaţii irezistibili decît cu românii verzi; oricît aş vrea însă, mi-ar fi cam greu să mă identific cu o gheişa, de pildă.

În aceste condiţii, este cel puţin discutabilă convingerea că singura „realitate" identitară este aceea a apartenenţei discursive; iar preocuparea exclusivă pentru aceasta devine castratoare. Există astfel – ca să revenim de unde am plecat – o identitate practică transilvană, distinctă de cea moldoveană sau cea munteană (pe cea dobrogeană, diferită, putem să o neglijăm cum am făcut întotdeauna). A ne apleca asupra acestei provincii identitare *practice* nu este astfel un act de iredentism sau de separatism, ci de matură cunoaştere şi asumare de sine. De ce să fim mai puţin decît sîntem cînd totdeauna sîntem mai mult decît credem? ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Enervarea globală

Guvernul începe să facă greşeli copilăreşti, aşa cum a fost cazul cînd a scris la TV5, reproşîndu-i că a deformat realitatea. Oricum, este destul de penibil să recunoşti că de la cabinetul premierului s-a solicitat un interviu, cînd toată lumea ştie că de obicei se face invers, ziaristul cere interviul. Dar a mai şi urecheat postul străin pentru că a refuzat „favorul", de parcă ar fi radioul public condus de Dragoş Şeuleanu. Apoi, celebra deja lege a dreptului la replică l-a făcut cunoscut pe ministrul-iniţiator Paşcu în toată lumea, de vreme ce Asociaţia Mondială a Ziarelor i-a trimis demnitarului român o depeşă nu tocmai drăgăstoasă. Asta imediat după la fel de celebrul comunicat de presă în care Ministerul Apărării se arăta îngrijorat de sănătatea ziariştilor, făcîndu-i pe cei de la *Financial Times* să se întrebe, deloc retoric, dacă mai are rost să îşi bată NATO capul cu România. Ziarul *Le Monde* şi-a bătut capul şi a preluat o poreclă transformînd-o în renume: „Micki le Bakchich", Miki Şpagă pe româneşte şi Şerban Mihăilescu pe numele civil. Adică ministrul care a ieşit în evidenţă prin celebrul „Ciocu' mic" spus în Parlament. De altfel, ziarul nu a afirmat decît că aşa i se spune prin presa românească, ceea ce este nu numai adevărat, dar şi verificabil din mai mult de două surse. Bineînţeles, articolul din *Le Monde* nu poate fi, în opinia ministrului, decît rezultatul acţiunii unor grupuri de interese, care sigur au dat sau luat ceva şpagă pentru a-l denigra.

Toate acestea arată o stare de spirit care aminteşte mai degrabă de perioada guvernării Văcăroiu: guvernanţii se cred neînţeleşi, presa este rea şi clevetitoare, nu vede realizările extraordinare şi se pierde în amănunte cum ar fi dreptul la liberă exprimare sau avalanşa de recursuri în anulare pe care procurorul general le serveşte clienţilor politici. Spre disperarea ministrului Vasile Dâncu, presa începe să fie tot mai dură cu guvernul. În prima ediţie în noul format pe care l-a adoptat *Adevărul,* Cristian Tudor Popescu revine la forma care l-a consacrat, pentru a folosi o expresie a comentatorilor de fotbal. Cu formulări de gen: „Michi Şpagă şi Tavi Cozmâncă sînt profesionişti feroce al machierii şi îmbălsămării realităţii, meserie învăţată sub Ceauşescu – acum fac acelaşi lucru, numai pancartele s-au schimbat", „în miezul său lăuntric, în naturelul ei politic, puterea pesedistă este totalitară" ş.a se dă tonul perioadei care va urma. C.T. Popescu nu renunţase la tonul critic, dar acum s-a enervat, s-a enervat rău, iremediabil şi global, aşa cum numai pe ţărăniştii în cele mai bune zile ale lor se mai enerva.

Iar acest editorial este doar un simptom al unei stări de spirit: presa nu mai are răbdare cu guvernul, după imensele şi neprovocatele greşeli pe care acesta le comite, începînd cu evenimentul ce riscă să-şi pună pecetea peste restul mandatului actual: scandalul „Armagedon-Ciuvică". Şi mai grav pentru guvern este că maşinăria pe care Adrian Năstase părea că o construise cu piese nemţeşti şi o conduce cu o mînă de fier dă semne că s-a gripat. Insuccesele în plan real se adună ameninţător: tranşele de la Banca Mondială şi FMI au fost amînate, creşterea economică a început să scadă, raportul Parlamentului European este chiar mai dur decît cel de anul trecut. Nici sondajele nu arată bine: încrederea în guvern a scăzut treptat şi constant, din noiembrie, cînd linia curbă a intrat pe panta de coborîre.

După ce anul trecut domina absolut şi fără drept de apel scena publică, Adrian Năstase începe să revină treptat la statutul unui premier post-comunist: răspunde pentru toate greşelile subordonaţilor, are momente de frustrare faţă de presă şi mai şi plăteşte oalele sparte pentru dezgustul general al populaţiei faţă de clasa politică. Deşi este cel mai puternic prim-ministru de pînă acum, după nici doi ani de „domnie" mecanismul începe să scîrţîie dureros şi vizibil.

Dar, potrivit sondajelor, dacă ar avea loc alegeri acum, în turul doi s-ar confrunta Adrian Năstase, un premier care abia a început să-şi erodeze serios încrederea publicului, şi Vadim Tudor, un populist care nu are nevoie atît de încrederea, cît de ura bine canalizată a publicului. Totuşi, săptămîna trecută s-a mişcat ceva în tabăra opoziţiei democratice: proiectul unei apropieri fără precedent între PNL şi PD. Atacat în propriul partid de cei care visează un neverosimil PNL lider al unui iluzoriu pol al dreptei pure, Valeriu Stoica a dat un exemplu de transparenţă. În cadrul Consiliului Naţional, cu presa de faţă, a prezentat un document unde erau analizate destul de realist alternativele prin care liberalii ar putea reveni la putere, fiecare variantă cu avantajele şi dezavantajele sale. Adică, un document destul de banal, unul dintre acelea care se fac şi se desfac prin partide sau prin organizaţiile pe care acestea le plătesc să gîndească pentru ele. Numai că Valeriu Stoica a făcut acest lucru public, aducînd ceva lumină în acea viaţă de partid care pare tenebroasă din afară. Din prezentarea sa se subînţelegea că preferă o alianţă cu PD. Se pare că Valeriu Stoica a înţeles că numai împreună pot avea o şansă, slabă, dar măcar există. Imediat, năbădăiosul Băsescu a îndulcit tonul. Uitînd că numai cu puţin timp în urmă spunea că PD merge singur orice ar fi, acum a anunţat că obiectivul politic al partidului se schimbă: pe lîngă obţinerea a peste 25% la alegeri a apărut pe agendă şi înlăturarea PSD de la putere, „pe cale paşnică", a adăugat pentru liniştea noastră. A afirmat apoi că cea mai bună soluţie este o alianţă între două partide şi a exclus orice colaborare cu marginalele PNŢCD şi UFD sau cu centralul-marginalizat PRM.

E clar că ocheadele au fost receptate şi li s-a răspuns favorabil. Un mariaj între cele două partide, chiar dacă nu este dorit de toate rudele şi se anunţă a fi cu năbădăi, are şanse să rebalanseze scena politică (gîndindu-ne la un *ménage à trois* cu pentru toţi disponibila UDMR). Altfel, vom avea o permanentizare a luptei PSD-PRM, vom ajunge să votăm mereu contra lui Vadim, iar un sistem politic nu poate funcţiona permanent în regim de avarie. ▲

© S. Ivanoschi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Învierea pe plajă

Dictatura asigura libertăţile cetăţeneşti pe două căi: interdicţiile formale şi opreliştile uzuale. Prăznuirea Paştilor nu fusese interzisă formal, ci doar dezaprobată şi descurajată. În bisericile scăpate de demolare era oficiată slujba Învierii, la concurenţă însă cu grandioasele baluri pe care organizaţiile UTM fuseseră însărcinate să le organizeze, anunţînd un repertoriu muzical infinit mai puţin sobru decît se obişnuia.

Exhibîndu-şi cuviosia cu o stridenţă contraproductivă, puternicii tranziţiei nu s-au mulţumit să reaşeze tradiţionala sărbătoare pe străvechiul ei făgaş, ostenindu-se în moduri cît mai spectaculoase să inventeze noi forme de a o celebra. Avîntul inovatorilor a ajuns în cele din urmă să capete conotaţiile unei probleme teologice: este sau nu îngăduit să se celebreze mesa pascală pe plajă, la malul mării?

Dramatica întrebare nu a fost rostită într-un conclav preoţesc, ci în acel loc unde aleşii naţiunii pun la cale fericirea ei: Senatul României. Tulburătoarea întrebare a fost adusă la cunoştinţa nobililor dregători, aflători în sală prin glasul bubuitor al fremătătorului lor coleg, trecut cu naturaleţe din poziţia de părinte al odinioară faimosului cenaclu Flacăra în cea de părinte al Comisiei senatoriale pentru cultură. Indiferent de felul cum a fost primită, prin simpla ei enunţare în această ambianţă, problema transgresează teologia pentru a descinde în politic.

Politica va fi şi menţionarea unui fapt evident: nimic din ce se întîmplă pe litoral nu poate rămîne străin acelui ministru care gestionează cu acelaşi dinamism infatigabil şi memoria gloriosului vampir naţional. Treburile lui pe promontoriul maritim se desfăşoară incomparabil mai paşnic decît cele de pe culmile Sighişoarei, unde împotrivirea faţă de proiectul Dracula Park s-a materializat în monstruoasa coaliţie dintre prinţul moştenitor al coroanei britanice şi preşedintele României.

Fostele pustietăţi în care îşi ispăşea Ovidiu exilul au devenit, datorită neastîmpăratului ministru, un ţinut al relaxării la preţuri democratice şi al globalizării. Printre cei 146 de palmieri ameninţaţi de un viitor incert, zburdă voioşi poliţiştii echipaţi în cochete şorturi, însufleţiţi, ca şi vizitatorii, de melodioasele strigări – ori strigături – pentru licitarea vilelor fostei nomenclaturi. Într-o atît de vulcanică ambianţă, prăznuirea Învierii pe plajă era nu numai plauzibilă, ci chiar necesară. Ea îi reunea într-o cordială fraternitate pe vilegiaturiştii creştini şi necreştini, ortodocşi şi catolici (ultimii avînd o bogată experienţă a rugăciunilor sub cerul liber). Iar eventualele scrupule ale senatorului protestatar privind decenţa vestimentară a participanţilor – şi a participantelor – la această frăţietate îşi pot găsi o consolare în marea pictură renascentistă cu subiecte biblice, care nu datorită decenţei vestimentare şi-a dobîndit nemurirea.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Între piaţă şi politică

Piaţa cotidienelor e în plină mişcare. După ce de-a lungul anului trecut au suferit, în ansamblu, scăderi considerabile de tiraj (conform cifrelor oferite de Biroul Român de Audit al Tirajelor pe 2001), de cîtăva vreme situaţia s-a stabilizat şi încep să apară semnele creşterii. Se vînd tot mai bine, se pare, cotidienele locale şi regionale, ceea ce e un semn de normalizare a pieţei: mai aproape de problemele curente ale cetăţeanului, conţinînd mai multe ştiri de imediată utilitate şi avînd o difuzare mai eficientă, „localele" reprezintă un segment consistent de piaţă în toate societăţile dezvoltate, atingînd uneori tiraje de invidiat. „Centralele", la rîndul lor, încearcă să se relanseze prin modificări ale conţinutului şi ale strategiei editoriale.

Constat, de pildă, tendinţa de a nu mai pune pe prima pagină ştiri şi poze „cu morţi şi răniţi", ci mai degrabă ştiri din categoria *human interest*, anchete pe teme politice sau economice, ba chiar, uneori, cîte o zare de ştire pozitivă. Observ, de asemenea, o anume accentuare a profilului ziarelor: chiar dacă toate menţin încă spaţii importante dedicate „cronicii negre", bîrfelor, can-can-urilor – în fine, subiectelor de mare consum popular (asta-i piaţa!) – distincţia între un tabloid la propriu şi la figurat precum *Libertatea* şi ziarele „serioase" se face mult mai clar acum decît în urmă cu cîţiva ani. Cotidienele principale par a se orienta spre un public mai puţin numeros, dar mai cultivat şi mai stabil, care vrea texte jurnalistice mai „aşezate", nu preziceri de cutremure şi dezvăluiri de alcov. Aşa încît editorii au început să ofere şi altceva. De mai mult timp, unele ziare începuseră să editeze suplimente TV ori de alt fel (precum *Ziua turistică*, *Aldine*-le *României libere* şi altele). Oferta se extinde acum şi spre zona culturală: după ce *Ziarul financiar* a dat tonul cu *Ziarul de duminică* (foarte bun în continuare), *Cotidianul* a reluat editarea suplimentului *Litere, Arte & Idei*, iar de curînd li s-a adăugat *Ziua literară*. *Adevărul* şi-a schimbat de curînd (în bine!) grafica, arătînd acum mai aerisit şi mai modern, şi scoate *Adevărul de duminică* în 28 de pagini color. *Evenimentul zilei* a lăsat de mult în urmă vremurile în care scria despre găina cu trei picioare: acum apare şi duminica, oferă gratuit suplimentul color *Life & Style* şi n-ar fi exclus ca în curînd să-şi adauge şi un supliment cultural.

Toate aceste transformări sînt semne ale stabilizării depline a presei cotidiene şi a relaţiei sale cu publicul. Ceea ce nu înseamnă că au dispărut vechile probleme. Continuă să apară, de pildă, şi cotidiene care servesc doar pentru a „lansa" pe piaţă anumite subiecte ori pentru a apăra anumite interese de grup. Pe măsură ce ziarele care contează vor fi mai puternice, asemenea „cotidiene de serviciu" vor deveni tot mai palide în spaţiul public: chiar dacă vor avea în continuare parte de finanţări mai mult sau mai puţin umbroase, publicul se va maturiza, se va stabiliza şi va prefera ziarele care îşi merită acest nume. Cu condiţia, desigur, ca ziarele să ajungă la oameni: societatea de stat Rodipet e înglodată în datorii şi ineficientă, iar firmele private de difuzare a presei încă nu au forţa necesară pentru a-i lua locul.

Dar dincolo de toate acestea (care vor fi rezolvate de legile pieţei), presa independentă continuă să aibă relaţii tensionate cu politicul: au apărut, din partea unor reprezentanţi ai puterii, tot mai multe reacţii de nemulţumire faţă de criticile de care au parte în ziare. Prin asemenea reacţii, politicienii fac o mare greşeală şi intră într-o luptă din care n-au cum să iasă victorioşi: putem găsi în toate societăţile democratice occidentale destule exemple de personaje politice care au pornit războaie cu presa şi au pierdut. Dar putem la fel de bine să privim în urmă, la scurta istorie a tranziţiei noastre: dincolo de toate reproşurile care i se pot face, presa este aceea care a pus pe agenda publică teme care altfel ar fi dispărut discret, pe uşa din dos a combinaţiilor politico-economice româneşti. Investigaţiile jurnaliştilor sînt adesea singurele surse din care putem afla ce se întîmplă cu unele cazuri despre care autorităţile nu spun nimic, iar articolele editorialiştilor cu greutate sînt de multe ori singurele reacţii critice faţă de politicienii români, seduşi peste măsură de farmecele puterii. A crede că, prin chichiţe legislative ori prin ieşiri dure la scenă deschisă poţi „cuminţi" libertatea de expresie e o iluzie şi un semn de imaturitate democratică. Şi prin exemplele despre care am vorbit mai sus, şi prin altele, presa scrisă a dovedit că a ştiut să se maturizeze mai rapid şi să se adapteze mai eficient la regulile pieţei şi ale democraţiei decît clasa politică. Din respectarea independenţei presei, politicienii români ar avea de învăţat regulile dialogului. Dar mai sînt politicienii români dispuşi să înveţe?

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Trei culori

Ce poţi să spui mai previzibil, mai banal şi, totodată, mai adevărat despre campioana mondială *en titre* decît că va juca, în turneul final ce începe astăzi, sub presiune, marcată de gîndul păstrării titlului şi obsedată de perspectiva că va întîlni, în fiecare meci, echipe în cel mai înalt grad motivate şi pentru care un gol în poarta lui Barthez va fi prilej de dezlănţuită jubilaţie? Sigur, formaţia Franţei nu e nicidecum prima în această ipostază inconfortabilă. Lucrurile sînt totuşi mai complicate întrucît în joc se află nu numai o reputaţie dar şi, în egală măsură, un model şi un mit. Franţa este întîia reprezentantă europeană despre care s-a spus că e o imagine vie a reuşitei brasajului etnic, cu alte cuvinte (şi ele) la modă, a reuşitei multiculturalismului ori metisajului. Pînă atunci, doar Brazilia ilustra la superlativ armonia şi virtuozitatea multirasială în fotbal, o Brazilie în care Pele stătea în chipul cel mai firesc cu putinţă alături de Garrincha, Didi de Vava, Carlos Alberto de Tostao, Zico de Mauro Silva, Bebeto de Romario şi, acum, Ronaldo de Juninho. În cazul Franţei, s-a mers pînă la a vedea în echipa reprezentativă materializarea integrării ideale. O singură dată „modelul" a cunoscut un rateu ce era cît pe ce să zdruncine încrederea în superioritatea metisajului: mare favorită la Campionatele Europene din 1996, Franţa a capotat, în finală înfruntîndu-se două echipe ale căror jucători erau, în covîrşitoare majoritate, enervant de blonzi: Cehia şi Germania. Ulterior însă, succesele Franţei plurietnice au fost atît de eclatante încît, schimbînd porecla în renume şi adoptînd o lozincă a manifestaţiilor antirasiste, presa a înlocuit formula *„bleu, blanc, rouge"* prin *„black, blanc, beur"*, consacrînd intrarea sub culorile naţionale a francezilor de origine africană şi magrebină.

Miză ideologică, miză mediatică dar şi, era inevitabil, miză politică. Acum cîţiva ani, Le Pen risca o apreciere echivalentă cu o blasfemie: în naţionala Franţei-(pe care ziariştii români, spre deosebire de cei francezi, continuă să o numească „a cocoşului galic") ar fi prea mulţi „străini", naturalizaţi nu pentru atingerea obiectivelor integrării ci din raţiuni pragmatic – fotbalistice, şi în plus mai toţi jucătorii nici măcar nu ştiu cuvintele *Marseillezei*. Ţintuit la stîlpul infamiei pentru culpa de lese-Zidane et co., Le Pen şi-a savurat recent revanşa cu ocazia nefericitului meci Franţa-Algeria. E posibil ca rezultatul dezastruos obţinut la alegeri de candidaţii socialist şi comunist să se fi datorat şi faptului că, la acel meci, premierul Jospin şi ministrul comunist al sporturilor, Marie Buffet, au rămas resemnaţi în tribune, ascultînd cum e huiduită Marseilleza şi primind cu stoicism în cap sticle de plastic aruncate de spectatorii înfierbîntaţi. Eroare pe care n-a mai făcut-o deunăzi proaspătul reales preşedinte Jacques Chirac, cînd, la finala Cupei Franţei dintre Lorient şi Bastia, a părăsit spectaculos tribuna (scenă prompt surprinsă şi insistent difuzată la TV) în semn de protest faţă de fluierăturile cu care însoţeau Marseilleza suporterii corsicani (Corsica, barometru extrem de sensibil al revendicărilor identitare şi *casse-tête* pentru fiecare guvern). Între cele două tururi ale scrutinului prezidenţial, mobilizarea împotriva lui Le Pen nu putea ocoli echipa naţională de fotbal. Reprezentativa de rugby (sport prin excelenţă al solidarităţii virile) a reacţionat imediat şi a luat atitudine. Fotbaliştii, în schimb, au fost ezitanţi, ba chiar, unii, aproape incorecţi politic. Dugarry a mărturisit că nu merge niciodată la vot; Emmanuel Petit a declarat că ştie, de la rude şi prieteni, că în cartierele periferice ale oraşelor sînt probleme serioase şi că insecuritatea nu e vorbă în vînt. Dar, bineînţeles, ţinta principală a animatorilor campaniei anti-Le Pen era Zidane. Zizou, ce va spune Zizou? Cum starul echipei întîzia să se pronunţe, actriţa Marie Trintignant l-a somat pur şi simplu. Şi Zizou s-a pronunţat, dar cam fără chef. Ziariştii au încercat să speculeze momentul şi să-l împingă în corzi pe Le Pen, amintindu-i că şi marii fotbalişti ai ţării sînt împotriva lui. Imprudenţă fatală: liderul Frontului Naţional a replicat sec că el ţine seama de părerile oamenilor nevoiaşi, nu de ale unor supervedete care cîştigă milioane de dolari şi care nici nu mai ştiu cum arată un apartament de bloc.

Franţa (echipa, vreau să spun) abordează, pare-se, campionatul mondial cu un moral nu prea robust (aşa cum incerte sînt şi perspectivele iminentelor alegeri legislative). A încheiat meciurile de verificare cu rezultate mediocre. Astăzi întîlneşte Senegalul, care e de fapt un fel de selecţionată divizionară franceză (aproape toţi componenţii joacă în echipele din seria A). Zidane e accidentat (coapsa lui Jupiter!). Djorkaeff, Boghossian (patronime trimiţînd la mitul Franţei *terre d'asile)* sînt la apusul carierei. Leboeuf face figuraţie lîngă Desailly, Blanc (un nume parcă predestinat să ţină cumpăna între *black* şi *beur)* s-a retras. Şi, peste toate, e regretabilul forfait al lui Karambeu. Acum doi ani, superba lui soţie, blonda Adriana, născută Sklenarikova, îi hipnotiza pe spectatorii din preajmă şi pe operatorii de televiziune. Prezenţa ei în tribune anul acesta ar fi răsplătit grupurile de spectatori sud-coreeni şi japonezi, dresaţi să aplaude şi să susţină, cu egală fervoare şi echidistant devotament, toate echipele participante, fără deosebire de rasă, continent, regim politic şi dozaj multicultural.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Justiţie şi suspiciune

E limpede, sistemul nostru judiciar are o problemă pe care birocraţii fini de pe malul Dîmboviţei ar numi-o „de imagine". De fapt, nu e vorba de imagine, ci de o criză serioasă care nu datează de ieri, de azi. Cînd toate, dar absolut toate sondajele de opinie pe tema credibilităţii sistemului judiciar desfăşurate în ultimii ani arată o suspiciune deja cronicizată a populaţiei faţă de actul de justiţie, cînd organizaţii internaţionale de mare prestigiu şi forţă ne atrag mereu atenţia asupra derapajelor statului nostru de drept, cînd presa de toate orientările e plină de adevărate scandaluri judiciare, nu mai poate nimeni să spună că justiţia noastră funcţionează admirabil, dar unii răuvoitori, cîrcotaşi sau vînduţi fac şi dreg. În esenţă, oamenii reproşează sistemului nostru judiciar că este uşor de influenţat prin două categorii de mijloace: politice şi financiare. Neîncrederea în sistemul judiciar românesc s-a născut în epoca comunistă, atunci cînd ceea ce orice om normal simţea în faţa sistemul judiciar era o frică îngrozitoare, ca în faţa unui abis întunecat în care, odată căzut, orice ţi se putea întîmpla. Siluirea celor mai elementare principii de drept în numele unei ideologii criminale, emiterea soluţiilor la comanda prim-secretarului PCR şi aplicarea unui sistem de legi anti-uman şi profund aberant au erodat pînă la dispariţie încrederea oamenilor în cei chemaţi să vegheze legea. După 1990 nu s-a făcut nimic pentru recîştigarea acestei încrederi. Sub pulpana generoasă a „profesionalismului" (una dintre cele mai odioase manipulări post-decembriste, asupra căreia îmi propun să revin mai pe larg) cei care fuseseră slugile devotate ale sistemului judiciar comunist au devenit peste noapte truditori la edificiul statului de drept. Salvarea lor a fost mai importantă decît recîştigarea încrederii oamenilor în justiţia noastră. Şi, în fond, nici măcar salvarea lor nu este adevărata problemă aici – ceea ce e îngrozitor este că, odată cu ei, au fost salvate *deprinderile, reflexele şi vulnerabilităţile* lor, care au contaminat şi pe cei intraţi în sistem după 1990.

Sînt structuri pentru a căror funcţionare încrederea populaţiei este un detaliu cosmetic. RATB, de pildă, poate lucra foarte bine şi în condiţiile în care oamenii au o părere proastă despre felul în care e organizat transportul în comun. La fel, şifonarea imaginii unui partid politic, ceea ce s-ar traduce în pierderea de puncte pe tabela electorală (deşi, după cum ne dovedeşte electoratul român, nici asta nu e întotdeauna sigur), nu are un impact major pentru societate – nici o cetate democratic organizată nu intră în criză pentru că unul dintre grupurile politice stă mai prost la capitolul popularitate. Dacă, însă, acele structuri ale statului destinate aplicării legii atunci cînd ea a fost încălcată ori arbitrării juste între interesele divergente ale persoanelor sînt incapabile să genereze încredere, atunci e foarte grav. Actul de justiţie este esenţialmente un act care îşi produce adevăratele efecte în afara sălilor tribunalului, iar locul unde decizia unui judecător se aplică este altul decît arhiva instanţei. Actul de justiţie *repară* ceva ce oamenii, cu intenţie sau din greşeală, au stricat în ordinea cetăţii. Actul de justiţie constrînge în scopul *regăsirii unui echilibru frînt*. Echilibrul se regăseşte dacă şi numai dacă oamenii sînt convinşi că acţiunea constrîngătoare impusă de sistemul judiciar are acest unic scop. Este, deci, esenţial ca justiţia să fie credibilă, pentru că numai aşa deciziile ei *repară şi pacifică*. În caz contrar, cînd aparatul judiciar este suspectat că foloseşte arbitrar sau abuziv autoritatea şi forţa de constrîngere cu care este naturalmente investit, actul de justiţie devine el însuşi generator de instabilitate şi produce majore disfuncţiuni sociale; în acest moment, din perspectiva efectelor sociale, între actul de justiţie şi actul criminal oamenii nu mai percep nici o diferenţă.

În absenţa încrederii sociale, actul de justiţie, chiar dacă e perfect din punct de vedere juridic, nu valorează nimic. Merg mai departe şi spun că o soluţie strîmbă, emisă de un corp judiciar în care lumea are încredere, nu produce atît de mult rău cît o soluţie corectă juridiceşte impusă de o autoritate despre care oamenii au convingerea că e coruptă şi nedreaptă.

Cred că pentru dezvoltarea statului de drept român, acum, „în actuala etapă" cum spun unii, nimic nu e mai important decît redobîndirea încrederii oamenilor în actul de justiţie. Şi acest lucru se poate face plecînd de la convingerea că suspiciunile societăţii civile există nu pentru că cineva manipulează, nici pentru că presa e aşa şi pe dincolo şi nici pentru că opoziţia trădătoare trage sfori oculte. Cauza neîncrederii stă în *experienţele personale* ale oamenilor, în felul în care se desfăşoară relaţia lor cu autoritatea judiciară, în ceea ce ştiu ei că s-a întîmplat fratelui sau vecinului cînd a trebuit să se judece. Nu îmi dau bine seama dacă mai există în interiorul sistemului judiciar resursele umane capabile să atragă încrederea oamenilor, a comunităţilor în care profesează – căci, în ultimă instanţă, problema lipsei de încredere în sistemul nostru judiciar este o problemă a eticii magistraţilor noştri. Probabil că da, din moment ce oamenii se mai duc, încă, cu speranţe către instanţele noastre. ▲

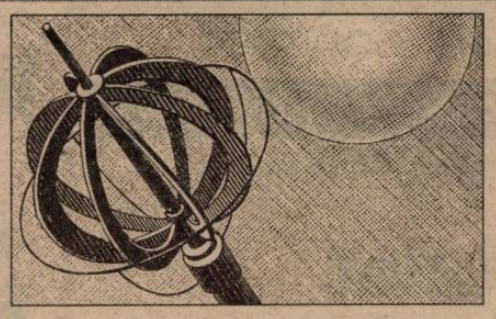

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

În altă parte

S-ar putea demonstra că în lume există un potenţial constant al violenţei şi că orice încercare de a stinge ostilităţile într-o parte a lumii este însoţită de inflamarea lor în alt punct. Escaladarea conflictului dintre India şi Pakistan tulbură liniile plănuitei alianţe antiteroriste, la care preşedintele Bush lucrează în timpul călătoriei sale în Europa. Veche, încă de la proclamarea independenţei celor două state, problema independenţei Kaşmirului (singurul stat indian cu o majoritate musulmană) a ajuns, din nou, în ultimele luni, la discursul despre „bătălia decisivă", declamat cu diverse intensităţi de conducerilor celor două state. Musulmanii din Kaşmir se consideră în cel mai bun caz marginalizaţi, în cel mai rău – terorizaţi, de oficialităţile indiene. Formaţiunile secesioniste au trecut la atacuri teroriste care vizează ţinte spectaculoase, cu victime şi în rîndul populaţiei civile. Armata indiană răspunde prin represalii cu victime în rîndul populaţiei civile. Insurgenţii sînt susţinuţi – nu doar moral şi diplomatic – de Republica Islamică Pakistan, iar conducătorii Indiei se cred îndreptăţiţi să atace statul vecin pentru a-l determina să înceteze acţiunile intervenţioniste. Ambele ţări posedă arme nucleare şi mijloacele necesare pentru a le transporta spre orice ţintă.

După 11 septembrie, şeful statului pakistanez, generalul Pervez Musharraf, a devenit un aliat fidel al SUA şi a fost eficient în sprijinul dat pentru dislocarea taberelor Al Qaeda de pe teritoriul său. La conferinţele de presă ale Pentagonului sau ale Casei Albe se neagă, fără prea multă înverşunare, ceea ce datele confirmă: trupele americane acţionează pe teritoriul Pakistanului, pentru a lichida taberele de antrenament ale formaţiunilor teroriste, bănuite a fi dirijate de Ben Laden. Principala agenţie de informaţii a Pakistanului, ISI, a furnizat sprijin de toate felurile atît talibanilor în lupta lor pentru dobîndirea puterii în Afganistan, cît şi luptătorilor pentru independenţa Kaşmirului (se presupunea că independenţa nu ar fi decît o fază intermediară pentru unirea cu Pakistanul). După 11 septembrie 2001, generalul Musharaff a schimbat conducerea superioară a agenţiei şi a dat ordine pentru redirecţionarea politicii agenţiei care urma să-şi retragă sprijinul acordat formaţiunilor paramilitare. Dar ca în orice organizaţie puternică, schimbarea obiectivelor politice la vîrf are de învins puternica inerţie a subordonaţilor şi devotamentul lor faţă de o cauză prezentată drept sfîntă de către alţi generali din trecut, dar şi de acesta din prezent.

Oricum, liderii indieni nu cred în sinceritatea lui Musharraf, cînd acesta susţine că s-a distanţat de acţiunile violente ale grupurilor indepedentiste. Pe de altă parte, nici armata nu ar accepta cu uşurinţă ca luptele pentru Kaşmir, din 1948, din 1965, şi din recenta campanie din Kargil, din 1999, să fi fost zadarnice: „eroii" n-au murit degeaba. Oamenii politici ar putea profita şi ei de nemulţumirile create, reducînd astfel mult din spaţiul de manevră necesar unui compromis cu India, care, în condiţiile folosirii forţelor militare convenţionale, are toate şansele de partea sa.

Deocamdată, ambele părţi par să fie mulţumite cu un „război limitat": fiecare îşi apără onoarea şi demnitatea, fără să riste un atac nuclear. Atac mai probabil din partea Pakistanului, care ar încerca astfel să-şi compenseze inferioritatea în forţe convenţionale. Analiştii politici şi militari dau asigurări că adversarii se cunosc prea bine unul pe altul şi îşi vor menţine profilul de apărător al respectivelor interese naţionale, fără să împingă lucrurile pînă la Armageddon, după cum se ştie din Biblie, locul unde se va da bătălia decisivă între Bine şi Rău.

Nu este exclus ca India şi Pakistanul, două ţări neracordate la „axa răului", dar slab unite cu cea „a binelui", să sfideze previziunile raţionale, demonstrînd astfel că neglijarea tensiunilor considerate periferice, alianţele oportuniste pot impune o „bătălie decisivă" desfăşurată în altă parte decît acolo unde toată lumea fusese de acord să o evite. Atîta doar că în lumea de azi, altă parte e peste tot. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Nu citi dacă nu-ţi place America

De cîteva zile a dispărut şi ultimul motiv pentru care voiam să emigrez în Statele Unite. Ce spuneţi? N-a căzut guvernul? Să lăsăm răutăţile! În cazul meu, cel puţin, fericirea s-a obişnuit să apară la un preţ mult mai modest chiar decît costul schimbării unui taburet la Palatul Victoria. E un eveniment care nu presupune mişcări de stradă, ci doar de masticaţie. N-are orientare ideologică, doar gustativă. N-ajunge în cărţile de istorie, însă se mulţumeşte cu posteritatea celor de bucate. În sfîrşit, nu vă mai fierb: la Mall în supermarket *a băgat* salsa mexicană şi tortilla chips!

E un fel de mîncare cu care m-am întîlnit prima oară peste Ocean: chips de porumb, pe care îi întingi într-un sos de roşii cu ardei iute. La cerere, foarte iute – de cade mexicanul de pe cal şi dă cu căciula de pămînt, vorba lui Creangă. Cînd am văzut marfa pe raft, primul gînd a fost c-au mai apărut nişte piraţi care întinează numele sfînt al salsei. Nu vă miraţi: în Bucureşti e cel puţin un restaurant tex-mex nedemn de acest nume, care – blasfemie! – vinde ardeiul iute de Ciorogîrla drept ardei Jalapeno*...! Dar nu, salsa mea era în regulă: iubita (căutata, divinizata altădată) emblemă „Made in USA" era la locul ei. În prima zi am mîncat numai asta – citind, pe Internet, veşti de pe Drudgereport, The Onion şi scripturile de la talk-show-ul lui David Letterman (un fel de Călinescu mai slab şi *targetat* pe clasa mijlocie americană, subclasa *baby-boomers*). Cine s-a enervat deja e liber să consulte, încă o dată, titlul articolului.

Dar să revenim: a fost nevoie de zece ani pentru acest import. Zece ani în care suma de aproape doi dolari (60 de mii de lei) pentru un borcănel cu sos a ajuns aproape suportabilă pentru cîţiva români. În aceeaşi măsură, a trebuit un deceniu pentru ca destui dintre noi să fi aflat de salsa şi tortilla chips sau – atenţie! – să fie dispuşi să încerce o mîncare nouă, ca la mama mexicanului acasă.

Evenimentul *vine pe fondul unor schimbări politice şi economice* pe care, drept să vă spun, nu prea mai dai doi bani atunci cînd te arde plăcut pe dinăuntru combinaţia ucigaşă a mexicanului. Fericit, cu burta plină şi înconjurat de semne ale culturii pop americane, românul care a mîncat salsa poate să se uite înapoi cu mîndrie: a fost, pe rînd, pionier, utecist, producător şi beneficiar, membru al organizaţiei de partid, secretar cu propaganda chiar... şi-acum e consumator!

Astfel, borcănelul cu sos închide un cerc al cuceririi culturale împotriva căreia, eu cel puţin, nu pregătesc nici o rezistenţă. A început acum vreo 30 de ani cu *blugii şi ciunga* (ehei, strada Covaci...!). A continuat în anii '80 cu Alice Cooper şi Aerosmith (cine-a scris versuri mai frumoase decît ei... „there's no unbeatable odds / there's no believable gods...) şi s-a consolidat în anii '90, cînd muzica uşoară românească a fost îngropată definitiv de *imitacii* care ne-au adus curentul dance, iar la Bucureşti s-a deschis primul magazin în care s-a vîndut primul automobil american...

Ştiu, domnii fini cu accent şi lecturi franceze vor spune că asta-i o barbarie. Că nu există nimic cu adevărat înalt în cultura pop pe care o importăm şi care – în opinia lor – ne sufocă spiritualitatea. Foarte adevărat – dacă Stallone vrea să-i omoare pe Nichita sau Cărtărescu, e clar că nu trebuie să-l lăsăm (eventual vorbim cu Tom Cruise să-l mitralieze cu Tomcatul...). Opoziţia altora – fie ei jurnalişti sau politicieni – ascunde însă un reflex al izolării. Mai ales cînd neaoşismul la modă impune sanctificarea brînzei cu ceapă şi odele închinate sarmalelor şi ţuicii...

De fapt, există pe lumea asta imigranţi în America ce nu şi-au părăsit nici o clipă ţara. Puţini o recunosc – cei mai mulţi se cred cosmopoliţi. Nici unul nu suferă de lipsă de loialitate faţă de ţara de naştere, însă nici unul nu se simte în străinătate atunci cînd aterizează peste Ocean. Şi, dacă e adevărat că nostalgiile sînt cele care-ţi dau cu adevărat identitatea, rămîne să stabilim cetăţenia interioară a celui căruia i-e dor de Mickey Mouse ori de Mel Brooks... Profit de aceste ultime rînduri ca să-l denunţ ca american – şi să-l salut în acelaşi timp.

---

* ardei Jalapeno: varietate între ardeiul gras şi cel iute, vesel şi vioi, virulent şi acrişor, creşte în zonele subtropicale. Cel mai bun se face în Mexic şi California. Dacă reuşiţi să-l consumaţi tot acolo, respectele mele! ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Suflet de vînzare la e-Bay

Un tip din DesMoines, Iowa, şi-a vîndut sufletul la e-Bay, cu un preţ de pornire de 99 de cenţi. Licitaţia ajunsese la 400 de dolari cînd oficialii de la e-Bay au retras oferta de pe site. Ceea ce mi-a plăcut a fost preţul modest de la care a pornit omul nostru, ceea ce e corect pe o piaţă în care toată lumea vinde.

Cu 150 de ani în urmă, cînd Faust îşi vindea sufletul lui Mephistopheles, preţul de pornire era destul de ridicat, incluzînd dragoste eternă şi bogăţii. Pe vremea aceea, oameni îşi vindeau trupul şi timpul pe mai nimic, dar biserica avea grijă ca ei să nu-şi înstrăineze sufletele. Fără de ele, ar fi rămas fără nimic şi s-ar fi putut răscula mai mult decît obişnuiau s-o facă. Atunci cînd trupurile şi timpul au devenit mai scumpe, graţie celor care s-au revoltat totuşi, sufletul şi-a pierdut mult din valoare şi mulţi au renunţat să mai creadă în el. După acest moment, tranzacţia s-a banalizat: Diavolul a devenit precaut şi nu a mai cumpărat suflete de la cei care nu credeau în ele. De înţeles. Un suflet în care nu crezi este inexistent. Astfel, cu mai puţine suflete şi un Diavol mai pretenţios, piaţa s-a redus, în ciuda unor zvonuri trecătoare cum că trupurile moarte ar fi mai uşoare cu trei uncii decît cele vii, diferenţa fiind chiar sufletul.

Totul s-a dovedit a fi o gogoriţă, dar sufletele nu dispar numai pentru că ştiinţa nu le poate dovedi existenţa. Artiştii au localizat ceva numit „duende", un foc pătimaş care stă la rădăcina creaţiei. Muzicienii au înregistrat sufletul sub formă de „soul music" şi tot felul de minuni inexplicabile au fost puse pe seama faptului că le zic „cu suflet". Sufletele, atît cele individuale, cît şi cele colective, au continuat să bîntuie materialismul oficial al ultimului secol, iar eu sînt dintre aceia care spun că eliminarea lor a dus la explozii de iraţionalitate, printre care şi cele două mari războaie. Departe de a dispărea ca specie, sufletul s-a mutat de la înalta preţuire acordată de Mephistopheles cam peste tot unde lumea fizică îşi pierdea sensul.

În prezent, în loc de o penurie de suflete, avem o inflaţie. Dar surplusul este la fel de dăunător pieţei ca şi lipsa. Cine sînt cei care au licitat pentru sufletul din DesMoines? Ce sperau ei să achiziţioneze? Dacă erau diavoli veritabili, s-au prins de poantă, dar ar fi licitat ei cu bani peşin? Eu cred că cei care au licitat erau diavoli în devenire: se jucau, aşa cum făcea şi tipul din DesMoines. Cu bani de la Monopoly. Nu mai merge negoţul cu suflete în ziua de azi. Diavolii primesc atîtea oferte încît au ajuns să-i plătească pe oameni să şi le ţină. Ne înecăm în suflet.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dragoste în vreme de război

În vreme ce, la Bucureşti, un poet şi o balerină ne aduceau aminte, de dincolo, că se mai poate iubi pînă la capăt, în vreme ce atîtea şi atîtea evenimente sufocă actualitatea, la Paris preşedinţii Statelor Unite şi Franţei îşi aduceau aminte despre „sacrificiul pentru libertate al părinţilor noştri", în cel de-al doilea război mondial. Ceea ce este oarecum surprinzător. O dată, pentru că preşedintele Bush a vorbit despre acel război mai mult în capitala Franţei decît în cea a Rusiei, prin care tocmai trecuse. Apoi, surprinzător pentru că poveştile despre cel de-al doilea război nu mai sînt de mult, în societate, de interes global; pentru generaţii întregi, acest conflict este istorie – şi aproape istorie antică.

Istoricul britanic Antony Beevor nu agreează această manieră de a procura uitarea – de unde şi interesul relativ mare pentru recenta sa carte despre ultimele zile ale celui de-al Treilea Reich*. Ce mai era de spus?, ne-am putea întreba. Acum, după războiul rece şi după 11 septembrie, ce lecţie s-ar mai putea trage din agonia Berlinului din 1945? (Sau, mai cinic spus, cine mai e convins că istoria ca atare oferă lecţii valide?) Beevor, cunoscut mai cu seamă drept un istoric cu mare aplecare spre detaliile militare ale conflictului, oferă aici o perspectivă diferită – dar nu atît de diferită încît să fie cu totul străină istoriei românilor şi mai ales memoriei lor: anumite detalii ale drumului soldatului Armatei Roşii către inima Germaniei naziste.

Soldat a cărui sete de răzbunare – alimentată „de Stalin şi de proza inflamatoare a lui Ilia Ehrenburg", cum spune cronicarul cărţii – nici nu mai avea nevoie de alibiuri morale. Rusia a fost crunt lovită de Hitler – mai cu seamă pînă în momentul de răspîntie al Stalingradului, la răspîntia dintre '42 şi '43 – şi tocmai această durere imensă i-a motivat dorinţa de a merge drept şi repede *na Berlin*. Şi, mai ales, dorinţa de a ajunge acolo înaintea trupelor aliate. Orice altă variantă era văzută ca o umilinţă, spune Beevor; Berlinul aparţinea Armatei Roşii, prin dreptul suferinţei şi prin dreptul cuceritorului de a-şi răscumpăra suferinţa. Şi drumul spre inima răului a fost pavat – spune comentariul cărţii – de *ură, răzbunare, alcool şi testosteron*. Femeile germane au simţit-o la modul propriu. Chiar dacă veteranii ruşi cu care Beevor a stat de vorbă au fost mai curînd nedoritori să reînvie păcatele tinereţilor (deşi fiecare spune că ştia că s-au petrecut excese, după cum ştiau şi ofiţerii lor, fără a fi putut să oprească această frenezie a răfuielii), unii au propria lor interpretare a cuceririi Berlinului: „am lăsat acolo, în urma noastră, 2 milioane de copii" făcuţi cu forţa, îi spune lui Beevor un fost komsomolist dintr-o companie de tancuri. Este mai curînd o figură de stil, dar rădăcina ei nu pluteşte în aer. Un medic citat are altă versiune: în jur de 100 de mii de femei germane au fost violate numai în Berlin, ceva în jur de 1,4 milioane ar fi cele care au suferit un tratament similar în Prusia Orientală, Pomerania şi Silezia. Nici politica autorităţilor militare naziste din epocă nu a fost cea mai inspirată: trupele germane în retragere au primit ordin să lase depozite de alcool în calea Armatei Roşii, în speranţa că un soldat sovietic beat va fi un soldat mai puţin eficient. Spre neşansa bărbaţilor şi femeilor Germaniei, alcoolul a dat consumatorilor un curaj nebun, în lupta de stradă ca şi în viol. Spune Beevor: de necrezut ceea ce a urmat, acest amestec de violenţă iraţională faţă de femeia germană (văzută ca un substitut al *Wehrmacht*-ului hăituit), de sete de pahar, de sete de răzbunare şi de drăgălăşenie faţă de orice copil le ieşea în cale.

© S. Ivanoschi

Ironia cruntă a războiului total a făcut ca nu numai femeile germane să treacă prin astfel de clipe de coşmar. Din cînd în cînd, în calea Armatei Roşii mai apăreau ucrainience, bieloruse sau chiar rusoaice, tocmai eliberate din lagărele de muncă germane. Dacă veneau vii din *curtea* lui Hitler, soldatul roşu le vedea oricum cu ochi roşii. Ghiciţi ce se întîmpla cu ele.

* Jonathan Yardley, *„The Fall of Berlin 1945* by Antony Beevor", *Washington Post*, 9 mai a.c. Cartea, de 490 de pagini, a apărut în acest an la editura americană Viking.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Pe sofa

Cînd fac te miri ce, adică fură de prin sacoşe, atacă, jură strîmb sau se obrăznicesc anapoda, semenii noştri cei oacheşi sînt apostrofaţi cu populara vorbă: „bine v-a făcut Antonescu", urmată de strigătul de luptă, asemenea *pean*-ului din vechea literatură elină: „la Bug cu voi!". Cel mai greu şi mai greu e de aplicat corectitudinea politică în privinţa ţiganilor. Aici putem cel mult să le spunem romi, sau rromi. Şi gata. Pînă şi legiuita mea soţie, ca însoţitoare în viaţă şi în principii democratice, se scutură a neplăcere cînd aude că sînt nedreptăţiţi, că sînt marginalizaţi, i se pare că nu e aşa, că exagerează cei care spun treaba asta. De multe ori, dacă încerci sincer să expui situaţia, eşti întîmpinat cu fatalisme ontologice de felul: „cu ei nu se poate nimic, sînt ineducabili". Pe de altă parte, s-a format o industrie a reprezentării intereselor „comunităţii rroma" de către ai lor şi de către ai noştri şi acest lucru e foarte bun dacă nu s-ar vorbi prin colţuri şi pe sub geamuri despre deturnări de fonduri, despre potemkiniade specifice. Toate astea îţi dau sentimentul zădărniciei: „cu ţiganii nimic nu se leagă, orice pedagogie este sortită eşecului şi, în plus de asta, nu-i aşa, ţiganilor nu le place să muncească". Se spun aceste lucruri cu asemenea convingere de parcă restul naţiei s-ar speti de dimineaţa pînă seara şi numai ei ar sta la umbră, geaba încerci să aduci vorba de căldărari, de ţiganii gabori, aceia care fac tot felul de lucrări în tablă, de cărămidari, de cărăuşii de toate soiurile şi mărimile. Acu nu e mai puţin adevărat că şi Occidentul se mulţumeşte să ne dea lecţii cu o superioritate suficientă, ne cheamă la seminarii, în care tot ei vorbesc şi tot ei încasează şi cuvenitele onorarii, în timp ce balaoacheşii se sting de foame şi de mizerie prin cocioabe improvizate din cutii de Golden Beer.

Iată, mai zilele trecute, mi-a fost dat să admir o privelişte halucinantă: pe străzile unui sat din apropierea Timişoarei o căruţă, încărcată pînă în tăriile cerului cu o caroserie de Dacie, urca digul Timişului trasă de un biet măgăruş. În faţă şi în spatele căruţei, trăgeau, respectiv împingeau, hărăbăraia, doi cetăţeni rromi; eram cu o delegaţie de inşi memorabili din Vest care analizau vechiul sistem de navigaţie pe Bega. Domnii vestici s-au oprit din discuţii, din analize şi aproximări şi se holbau în faţa acestei apariţii care semăna cu arătările acelea care ne fericesc serile la televizor în filmele science-fiction. În acele momente, un coleg român care manageriza întîlnirea mi-a şoptit cu năduf următoarele vorbe definitive: „ăştia sînt ruşinea României". Am tăcut, deşi tare mi-a stat pe limbă să spun că mi-e mai ruşine cu Sorin Ovidiu Vîntu care face şi drege inginerii fiscale cu preşedintele Senatului.

Adevărul crud şi gol este că hărăbăraia la care priveam noi, membrii delegaţiei, mergea direct în Europa. Privindu-i mersul şontîc-şontîc mi-au năvălit în minte vremurile de apus ale marii civilizaţii romane cu prosperitatea şi confortul ei nemaiîntîlnite, cu băile şi celebra pană a lui Lucullus în care stăpînii lumii găseau o minunată modalitate de a prelungi bucuria ospăţului. În acea vreme, la marginile lumii romane pîndeau hoardele cele flămînde să intre în istorie. Acum trăim momente similare. Lumea bogată este aidoma unei bucăţi de caşcaval într-o mare de şoareci flămînzi. Nu ştiu cît timp vor putea fi aceştia opriţi la porţile forturilor, la limesuri. Africanii, asiaticii, sărăntocii de toate felurile, nenea ăştia cu caroseria de Dacia trasă de măgăruş, toată liota asta colorată şi flămîndă se va năpusti în cele din urmă asupra caşcavalului şi nu cred că vor putea fi opriţi din drumul lor de autoritarismul dreptei, de poliţie, de garduri de sîrmă ghimpată, de vize şi de petliţe. Faptul că sînt murdari, că sînt indolenţi, că nu muncesc, că aruncă hîrtii peste tot, că put a sudoare acră, toate astea pregătesc civilizaţia viitorului aşa cum triburile goţilor, ale francilor, alamanilor şi vikingilor au pregătit civilizaţia occidentală. Întotdeauna istoria îşi schimbă cursul prin macazurile nevăzute ale frustrărilor: cei care nu au nimic sînt învingătorii de mîine, ceilalţi se mulţumesc să-şi aştepte sfîrşitul moţăind în umbra pe care o lasă, la căpătîiul sofalei, celebra pană. Aceea a lui Lucullus.

▲

Texte şi opinii de: *Adrian BRATFANOF (coordonator de programe, Teatrul ACT) ● Adrian CIOFLÂNCĂ (cercetător, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol", Iaşi) ● Aurora DEDIU (curator, Galeria Nouă, Bucureşti) ● Ivan KABAKOV (asistent univ., Departamentul de Istoria şi Teoria Culturii, Universitatea din Sofia) ● Mihaela MATEI (doctorand în filozofia drepturilor omului, Universitatea Paris IV) ● Patrice MEYER-BISCH (directorul Institutului Interdisciplinar de Etică şi Drepturile Omului, Fribourg) ● Ciprian MIHALI (lector dr. în filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Corina ŞUTEU (preşedinta Asociaţiei ECUMEST, Bucureşti-Dijon) ● Raymond WEBER (profesor univ., Collège d'Europe, Bruges)*

Argument

Numărul de faţă – dedicat drepturilor şi politicilor culturale ce funcţionează sau sînt pe cale de a fi redefinite în Europa – s-a structurat în jurul unui seminar pe această temă care a avut loc la începutul lunii mai la Fribourg, în Elveţia, şi la care am participat ca invitată a organizaţiei ECUMEST, alături de cîţiva „profesionişti" ai politicilor culturale aplicate, „operatori culturali", cum au fost în cîteva rînduri numiţi spre nemulţumirea fiecăruia în parte. Dincolo de discuţiile teoretice şi de definiţiile uneori foarte diferite ale conceptelor de lucru, făcînd uneori abstracţie de exemple patetice şi minimalizatoare (povestea cu negresa de lîngă Basel care avea patru copii şi picta flori noaptea, ajungînd model comunitar după ce a deschis prima expoziţie a provocat tot felul de comentarii ironice şi a lăsat amintiri...) lucrurile s-au legat pînă la urmă mai ales datorită intervenţiilor cu adevărat limpezitoare ale profesorului Raymond Weber de la Collège d'Europe din Bruges, ale Katerinei Stenou, directoarea departamentului de politici culturale a UNESCO (care, din păcate, lipseşte din acest număr al Dilemei, *din motive... tehnice) sau ale coordonatorului Institutului de Etică şi Drepturile Omului din Fribourg, Patrice Meyer-Bisch. Dacă ar fi să fac un breviar al problemelor discutate acolo, pe care am încercat să le prindem în dilema enunţată pe prima pagină a revistei şi în conţinutul, mai degrabă personal, al reflecţiilor în marginea ei, m-aş gîndi la:*

● *definirea culturii, chestiune în jurul căreia s-au cam polarizat (est-vest) spiritele; regîndirea democraţiei culturale pornind de la libertatea de comunicare ca „ansamblu al valorilor care le dau oamenilor o raţiune de a fi şi de a acţiona" (R. Weber) a fost amendată şi nuanţată pînă la propunerea „democratică" de a considera cultura un sistem de participare în care simpla calitate de membru îţi dă toate drepturile culturale din lume (Katerina Stenou);*

● *definirea drepturilor culturale în prelungirea drepturilor omului, dar într-un sens mai general decît drepturile minorităţilor cu care aceste drepturi au fost adesea asimilate. În proiectul înaintat Consiliului Europei în 1996 şi respins (din opacitate, spun autorii lui) aceste drepturi se structurau în jurul termenilor de* ***cultură*** *(„valorile, limbile, cunoştinţele, artele, tradiţiile, instituţiile, modurile de viaţă prin care o persoană sau un grup exprimă propriile semnificaţii pe care le atribuie existenţei şi evoluţiei sale"),* ***identitate culturală*** *(ansamblul de referinţe culturale prin care o persoană sau un grup se definesc, se manifestă şi doresc să fie recunoscute) şi* ***comunitate culturală*** *(grup de persoane legate de aceleaşi referinţe culturale, constitutive pentru propria identitate pe care doresc să o păstreze). Pe scurt: dreptul de participare la viaţa culturală, dreptul la patrimoniu, dreptul la educaţie şi formare;*

● *responsabilitatea statului în aplicarea drepturilor culturale este fundamentală nu doar prin aplicarea legislaţiilor europene (în Elveţia se pare că nu există nici o coordonare a politicilor culturale la nivelul Confederaţiei, dar sistemul de impozite reglează problema mai bine decît orice lege) şi cooperare internaţională, ci şi prin supravegherea „democratică" a derapajelor;*

● *obiectivele democraţiei culturale: o nouă etică a cooperării, multiculturalitatea şi „fiabilitatea culturală" prin protejarea creativităţii, reabilitarea societăţii civile şi promovarea spaţiului public.*

Nu ştiu prea bine unde bunele intenţii ale declaraţiilor de mai sus o pot lua pe calea unei antiglobalizări raţionale, soft, *de bun simţ. Ştiu doar că în cazul democraţiei culturale (şi originale) din România lucrurile sînt mult mai complicate politic-clientelar, protejarea culturii înseamnă acordarea de subvenţii unor cărţi de doi bani pe care nici nu le cumpără nimeni, acordarea de premii de stat şi guvern, fără jurizare competentă şi pe criterii să zicem arbitrar-gerontofile, iar dreptul (prevăzut în Constituţie) la educaţie e sabotat prin mercuriale fanteziste pentru manuale şi îngheţarea oricărei reforme în învăţămînt. Să trăim, totuşi, cu speranţa că o Declaraţie a drepturilor culturale ale omului ar putea aduce în faţa unei instanţe superioare cazuri strigătoare la cer precum cel al respingerii manualelor Editurii Humanitas, al falimentării Editurii Minerva şi altele, şi altele... (**S. S.**)*

Corina ŞUTEU

Politici şi drepturi culturale

– cîteva explicaţii –

Găzduit de Institutul Interdisciplinar de Etică şi Drepturile Omului, de la Universitatea din Fribourg, seminarul **Drepturi şi politici culturale** *a fost realizat cu participarea asociaţiei ECUMEST, din partea căreia au fost invitaţi 12 profesionişti din domeniul artistic şi cultural: universitari, jurnalişti, artişti, manageri, studenţi, din Serbia, Bulgaria şi România.*

Participarea delegaţiei ECUMEST a fost posibilă cu sprijinul Pro Helvetia, reţea Est-Ouest şi a antenelor naţionale.

Cei 12 participanţi au luat cuvîntul în cadrul dezbaterilor, au asistat la conferinţe şi s-au confruntat cu experienţele diferite pe care fiecare dintre ei le cunoşteau în domeniul lor de activitate. Tematica li s-a părut celor mai mulţi inedită, abordarea prea teoretică, lipsită de relevanţă concretă pentru activitatea pe care fiecare o desfăşoară. În acelaşi timp, metodologia şi complexitate seminarului, profunzimea intervenţiilor, calitatea documentelor au declanşat un interes intelectual real şi au răspuns obiectivului pe care programul de seminarii şi mobilitate al Ecumest îl are: acela de a crea oportunităţi de informare competentă şi de responsabilizare a sectorului cultural din Europa de Est faţă de temele majore ale dezbaterii culturale europene.

Domeniul drepturilor culturale este unul pe cît de interesant, pe atît de dificil de înţeles fără o iniţiere prealabilă în problematica drepturilor omului, pe de o parte, şi, pe de altă parte, în terminologia destul de recentă, născută din practica co-existenţei şi a cooperării culturale în Europa şi a consecinţelor acesteia.

Dezvoltare durabilă, guvernanţă culturală, etică a cooperării culturale, democraţie culturală, iată cîteva dintre conceptele-cheie pe care le vehiculează dezbaterea subiectului mai sus amintit.

Grupul de la Universitatea din Fribourg (Elveţia), sub coordonarea lui Patrice Meyer-Bish şi cu participarea instituţională a Consiliului Europei sau a UNESCO, conduce de mai bine de cincispezece ani o reflecţie angajată în redactarea unor texte fondatoare în domeniu.

Metodologia cercetătorilor şi filozofilor de la Fribourg este una interdisciplinară. Pe de o parte definirea culturii, ca spaţiu „deschis" şi ca spaţiu intermediar, dar inconturnabil între individ şi lumea economică sau lumea politică. Pe de altă parte, perspectiva academică, filozofică, teoretică şi oglinda ei funcţională, în chiar corpul instrumentarului socio-politico-economic, în însăşi experienţa trăită de fiecare actor cultural.

Această perspectivă, condensată, de exemplu, în redactarea unei „carte a drepturilor culturale", încă neadoptată (2000), dar şi în „carta diversităţii culturale" (adoptată de UNESCO în 2001) merită atenţia atît a tinerilor gînditori, universitari şi teoreticieni ai culturii în Europa de Est, cît şi a practicienilor acesteia.

Ea lansează şi întreţine dezbaterea, în acest moment acută la nivel european, a rolului diversităţii culturale, ca o garanţie a întreţinerii tensiunilor pozitive şi valorilor patrimoniale generice ale identităţilor, fără de care ne supunem unui proces de „deculturaţie" şi de standardizare spirituală. A înţelege libertăţile şi responsabilităţile care derivă din apartenenţă la o comunitate de valori permite o rezistenţă inteligentă în faţa fenomenelor globalizării. În acelaşi timp, încurajarea unei direcţii interdisciplinare de gîndire deschide un spaţiu permeabil adevăratei guvernante, în care actorii conduc şi se conduc în interiorul unui sistem pe care ei îl creează, ei îl poartă şi faţă de care se responsabilizează individual şi colectiv.

Cultura este definită ca „interacţiune de capacităţi" şi prim factor de dezvoltare socială, înţeleasă atît la nivel individual, cît şi la cel al scării colective, deci ca spaţiu de interfaţă, acolo unde fiecare se expune pe sine, celuilalat (PMB, material seminar Fribourg, februarie, 2002).

Cum poate fi, dincolo de discursul teoretic, formalizată o asemenea metodă.

În primul rînd, prin cercetare, prin definirea indicatorilor care delimitează dreptul la educaţie, la comunicaţie, sau a celor care cuantifică dimensiunea culturală a indicatorilor economici. Cîmpul e larg, imens, riscul de a ne pierde e mare. Dar, cum ar spune Manuel Castels: „societăţile noastre se structurează din ce în ce mai mult în jurul opoziţiei între REŢEA şi SINE" (Castels, *La société en réseaux).* Călăuză în acest spaţiu ne rămîne doar conştiinţa unicităţii pactului între fiecare „sine" şi „reţea", această unicitate fiind exprimată prin valoare culturală a cărui purtător e un individ sau o colectivitate. Drepturile culturale urmăresc tocmai formalizarea acestui drept la unicitate, ca o garanţie exclusivă a întreţinerii şi perenizării pluralismului.

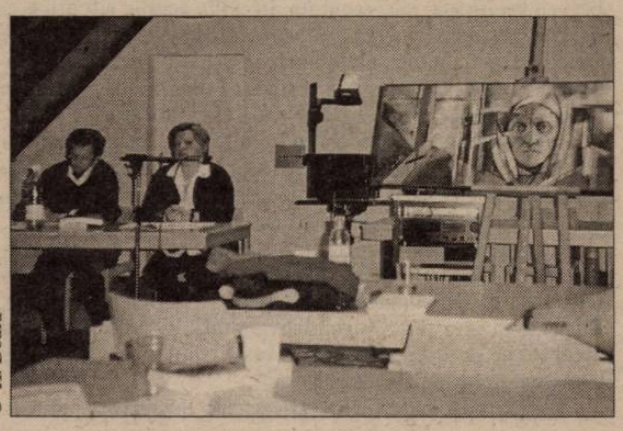
© A. Dediu

Dacă privim acum dintr-o perspectivă a regiunii europene în care ne aflăm, afirmaţia lui Edgar Morin *(Forces et faiblesses des totalitarismes,* 1987), care spune că în societatea totalitară partidul nu deţine numai puterea absolută, dar şi cunoaşterea absolută, putem adăuga: partidul deţine şi morala absolută şi vom înţelege de ce, într-un context încă marcat de un proces de „decontaminare ideologică", accesul la noţiunile-cheie legate de drepturile culturale devine şi mai important.

Obligate de multe ori de-a lungul istoriei să se angajeze într-o apărare activă a patrimoniului identitar, ţările din Balcani, aflate într-un asediu virtual permanent al „drepturilor culturale", au construit la un moment dat în istoria lor mitul patriei pierdute: România Mare, Albania Mare, Marea Bulgarie... (E. Dimitriadis, *„Abus de mémoire dans les Balkans", Transeuropéennes,* 1995). Acest mit hrăneşte naţionalismul de astăzi.

Pe de altă parte, în timpuri recente, justificînd separarea de fostă federaţie iugoslavă, ministrul sloven al culturii afirmă, într-o scrisoare deschisă în 1990: „Moştenirea violentă şi degenerată de provenienţa bizantină şi tradiţia occidentală, catolică, a modestiei şi a muncii nu pot coexista în acelaşi stat" *(Transeuropéennes,* 1995/96).

În fine, uneori se merge pînă la a propune ca statele din Balcani să îşi „europenizeze memoria", adică să o standardizeze, şi să „debalcanizeze" modul lor de a interpreta evenimentele regiunii (E. Dimitriadis, *idem, art. cit.)* pentru a se putea reconcilia. Însăşi termenul „europenizare a gîndirii" spune mult despre o anumită inegalitate în perceperea dreptului la o gîndire diferită, dacă aceasta nu este gîndirea dominantă. Aceste exemple rămîn relevante pentru actualitatea subiectului în Europa de Est.

Să mai adăugăm poate doar că drepturile culturale nu se bucură de o acceptare generalizată. Ele sînt sever criticate de teoreticienii şi practicienii specialişti în drepturile omului, care consideră că acestea sînt indivizibile şi că doctrina drepturilor culturale este ea însăşi creatoare de inegalităţi.

Seminarul anual din Fribourg are calitatea de a repune în discuţie paradoxurile şi zonele de umbră ale acestei problematici şi de a le supune dezbaterii, în faţa unui public extrem de divers şi de angajat în acelaşi timp. Participarea la discuţii ne obligă să înţelegem cît de necesare sînt spaţiile de reflecţie, din ce în ce mai rare, şi cît de săracă devine practica noastră culturală de toate zilele fără o solidă şi regulată punere teoretică în perspectivă.

Dezbaterea continuă. ▲

Mihaela MATEI

Desenează-mi un drept cultural...

Multe din filosofiile politice contemporane se scriu sub exigenţa unei antropologii „mai autentice“ decît cea a modernităţii, care este rapid trimisă la colţul tuturor relelor ideologice. Mai ales în polemica dintre liberali şi comunitarişti, unde modernitatea are atîtea nume (atomism, individualism etc.) cîte liste bibliografice. În schimb, corp, limbaj, comunităţi şi zei încarnează plăcerea deconstrucţiei, dar cît şi pînă unde oare? Într-adevăr, filosofia politică în forma ei contemporană nu se mai mulţumeşte de mult cu o estetică a discursului şi cu o claritate a metodei. Ea face politică. Însă, în ciuda militantismului ei nuanţat, o întrebare rămîne clasică: cît de mult coincid fineţea şi rafinamentul filosofic cu decizia politică? Spre exemplu, asistăm din ce în ce mai mult în mediile filosofice occidentale la o tentativă de reanimare juridică, fără anestezist, sub forma drepturilor culturale, a unor categorii antropologico-sociale considerate ca fiind esenţiale în definiţia interiorităţii. Se spune că „omul situat“ valorează mai mult decît „substanţa conştientă de sine“ a modernităţii. În acest context, drepturile omului sînt scoase din nou în spaţiul public. Se încearcă din răsputeri un *relookage* cultural sub forma drepturilor culturale, care sînt adeseori reduse sau confundate cu drepturile minorităţilor. În ciuda neînţelegerii asupra referinţelor, subiectul este la modă şi nuanţat în toate sensurile. Cu greu însă am putea defini un drept cultural şi cu încă mai multă greutate am putea găsi o referinţă juridică explicită şi coerentă în convenţiile internaţionale.

Colocviul *Politici şi drepturi culturale* ce s-a desfăşurat în mai 2002, la Fribourg, a luat în mod deschis apărarea drepturilor culturale, militînd chiar pentru o soluţie internaţională, sub forma unui protocol al drepturilor culturale. Argumentele nu au fost întotdeauna un exemplu de riguozitate. Şi, cu siguranţă, reuşita colocviului nu a fost exerciţiul fenomenologic la care ne-au supus organizatorii timp de trei zile în faţa privirii crunte şi severe a unei Mater Dolorosa (tablou de Georges Scellier); nici gîndirea slabă în jurul conceptelor de cultură şi de comunitate. Ci o confruntare directă cu instituţiile „drepturilor omului“ (ONG-uri, asociaţii, instituţii europene), care cu riscul de a scoate reflecţia asupra sensului drepturilor culturale din saloanele de filosofie, au formulat dificultăţile juridice şi politice ale unei „inculturări“ a drepturilor omului. Într-adevăr scepticismul filosofic a fost de data aceasta mai puţin de partea filosofilor.

Spre exemplu, în Consiliul Europei se încearcă de cîţiva ani formularea unui text unitar a cărui referinţă directă să fie drepturile culturale. Or, adoptarea acestuia ca protocol la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului a fost pînă acum un eşec. Cauze: lipsa de consens politic a statelor membre privind adăugarea unor drepturi culturale, dezacordul asupra conţinutului unei eventuale liste a acestor drepturi. Ele se găsesc azi mai degrabă risipite prin cîteva convenţii: Convenţia pentru salvarea patrimoniului arhitectural al Europei (Grenade, 1985), Convenţia pentru protecţia patrimoniului arheologic (La Valette, 1992) etc.

Grupul fribourghez, care a găzduit colocviul, lucrează de mai mult de 10 ani la o asemenea listă a drepturilor culturale şi încearcă să redea o imagine clară a problematicii. Însă intenţiile nu se opresc la nuanţări filosofice. Grupul a propus Consiliului Europei, în 1994, un proiect cuprinzînd o listă de drepturi culturale ce se voiau coerente cu restul drepturilor omului. Intenţia imediată era adăugarea acestuia, ca protocol, textului de bază al Declaraţiei Universale a Dreptului Omului, adoptate în 1948.

Una dintre cauzele menţionate şi în timpul colocviului a fost că majoritatea statelor ce au aderat la Convenţia Europeană ce a urmat lui '48 ar fi înţeles apărarea drepturilor omului dintr-o optică politică eronată. Printr-un demers practic reductor care, limitînd aplicarea drepturilor omului fie la dimensiunea lor economică, fie la dimensiunea lor civică, ele ar fi produs o falsă traducere politică şi socială a acestor drepturi. Or, drepturile omului sînt „indivizibile“, aşa cum demnitatea umană este multiplă şi ireductibilă la una sau alta din dimensiunile ei. Adoptarea unor drepturi culturale sub forma unei noi declaraţii internaţionale ar contribui, gîndesc autorii, la corectarea acestei interpretări.

De ce şi cum, nu a fost întotdeauna transparent în cadrul colocviului. Am dedus că principiul indivizibilităţii drepturilor omului ar reclama o raţionalitate practică mulată cultural; de asemenea, că o formulare internaţională coerentă a drepturilor culturale ar da tonul unor politici culturale, a căror legitimitate sau orizont de aplicare să rămînă întotdeauna cel al drepturilor omului.

Aşteptările sînt foarte mari şi intenţiile nobile: pe de o parte, corectarea interpretărilor ideologizante pe care drepturile omului le-au cunoscut în cadrul politicilor statale începînd cu '48; pe de altă parte, o replică juridică şi morală la dinamica omogenizantă şi generatoare de sărăcie a neoliberalismului; în fine, restituirea unei demnităţi culturale a individului şi a grupului din care face parte.

Pe scurt, drepturile culturale ar simboliza în cadrul instituţiilor internaţionale principala referinţă juridică şi în acelaşi timp morală, care să permită dacă nu pacea universală, măcar o responsabilizare a statelor, dacă expresia are vreun sens, în faţa problemei diversităţii culturale. Un fel de *passe-partout* al diferenţelor culturale şi sociale care, traduse în politici culturale, ar contribui la dialogul conciliant între bogat şi sărac, musulman şi creştin, patron şi salariat etc.

Or, coerenţa negativă pe care grupul crede că a regăsit-o în aplicarea Declaraţiei din '48 de pînă acum nu cred că poate fi explicată doar în sensul expus mai sus. E suficient, după mine, să ne îndreptăm interesul de la textele clasice ale filosofiei drepturilor omului la convenţiile, protocolurile şi raporturile care s-au adăugat de-a lungul timpului Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului din '48. Acest exerciţiu simplu arată că Declaraţia a fost mult timp legitimată în cadrul unei viziuni politice ce trata statele naţionale precum entităţi unitare.

Dinamica economică neoliberală era prea puţin luată în consideraţie şi cu atît mai puţin diversitatea etnică în sensul „multicultural“ de astăzi. Supoziţiile celor care explică lipsa drepturilor culturale din Declaraţie (a nu se confunda cu drepturile la cultură) printr-o greşeală voită în interpretarea drepturilor omului, culminînd cu o raţionalitate practică defectuoasă şi puţin preocupată de mediul cultural al exersării ei (cum ne-a dat de înţeles colocviul de la Fribourg), sau printr-o amnezie a istoriei, mi se par contestabile din mai multe motive pe care nu le voi dezvolta aici. Voi spune doar că argumentele nu le-am căutat în textele clasice ale filosofiei drepturilor omului, ci în istoria instituţiilor şi convenţiilor europene. Emigraţie şi minorităţi naţionale au existat şi înainte şi după '48 cînd a fost elaborată, în cadrul Naţiunilor Unite, Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, la fel şi sărăcia, însă drepturile culturale, mai ales în sensul de drepturi minoritare sau etnoculturale (în sensul lui Kymlicka), nu puteau fi considerate legitime în contextul adoptării Declaraţiei, context în care diferenţa era percepută mai ales ca „inter-naţională“ şi nu ca „intranaţională“.

Îndoiala că grupul fribourghez este cu adevărat conştient de toate riscurile unei legitimări la nivel internaţional a politicilor şi diferenţelor culturale m-a însoţit tot timpul colocviului, pînă la sfîrşit.

În acest sens, faptul că nu s-a făcut nici o referinţă la gîndirea canadiană care are deja o tradiţie filosofică în disputele privind drepturile culturale mi se pare o altă slăbiciune a colocviului. I-aş aminti doar pe C. Taylor şi W. Kymlicka.

Desfăşurîndu-se într-o mare intimitate cu ştiinţele sociale şi politice, polemica canadiană asupra multiculturalismului are meritul de a fi expus în termeni ceva mai clari semnificaţia unei raţionalităţi practice mulate cultural, care, cel puţin în cazul lui Taylor, nu poate fi gîndită în afara unui context antropologico-cultural determinat. În ceea ce-l priveste pe Kymlicka, drepturile culturale la care aderă sînt gîndite, după mine, cu o mare fidelitate faţă de ideea de stat naţional unitar şi de minoritate naţională; de aici poate puţinele concesii „culturale“ pe care un stat ar trebui să le facă emigranţilor şi scepticismul lui Kymlicka privind o rezoluţie „internaţională“ a problemei drepturilor culturale.

În final, nu pot decît să mă întreb de ce lucruri atît de puţin clare pînă şi pentru „Europa“ devin extrem de clare şi de coerente în politicile de „integrare europeană“? De ce Estul se vede recuperat acolo unde „Europa“ şchioapătă în mod îngrozitor? Întrebările rămîn firesc retorice. ▲

Ivan KABAKOV

Experienţa elveţiană

– „pro“ şi „contra“ –

Cunoscute fiind sistemele politice diferite din Bulgaria şi Elveţia, putem oare să găsim similarităţi şi să stabilim comparaţii? Evident, nu putem răspunde cu uşurinţă şi în mod categoric la astfel de întrebări, dar putem să ne gîndim la dimensiunile concrete ale acestor diferenţe pornind de la politica culturală a celor două ţări.

Bulgaria şi Elveţia sînt diferite în ceea ce priveşte sistemul instituţional: Bulgaria este un stat unitar şi o republică parlamentară, iar Elveţia e o confederaţie de cantoane: ea fiind descentralizată, fiecare canton dispune de capacitatea de a acţiona în mod coerent, în cooperare cu celelalte cantoane, în tot ceea ce înseamnă interese locale şi regionale. Poate aşa se explică de ce s-a adoptat modelul descentralizat. Asta nu înseamnă cîtuşi de puţin că nu există o politică sau că ea nu e pusă în aplicare în mod adecvat. Din cîte am observat, există cu prisosinţă. Aici aş vrea să subliniez rolul tuturor actorilor vieţii sociale în ceea ce priveşte crearea de imagine prin intermediul însemnelor purtătoare de identitate culturală. Nu există nici un produs, de oriunde ar proveni, care să nu conţină simbolurile elveţiene: drapelul naţional, văcuţa surîzătoare, ceasul sau Alpii.

Deşi e absolut necesar ca Ministerul Culturii să elaboreze politici culturale, existenţa ministerului nu garantează defel promovarea unei politici culturale naţionale. Mă întreb, prin urmare, ce rost are să avem o astfel de structură, dacă nu e şi eficientă.

Modelul descentralizat de guvernare din Elveţia dispune de o structură generală de implementare a politicilor culturale, dar este vorba mai degrabă de o structură publică decît de un stat centralist. Etatismul înţeles în sens *public* arată că Elveţia are suficient de multe organisme independente (cu sau fără scop lucrativ) care finanţează cultura din raţiuni comerciale sau de alt gen (reducere de impozite, imagine, publicitate). În Bulgaria există toate aceste mecanisme ale pieţei, dar ele nu dau rezultatele anticipate. Nu e corect să explicăm aceste efecte prin sărăcia recurentă în Balcani, căci iată, această sărăcie pare a fi reversibilă.

O analiză mai aprofundată sugerează existenţa unei economii de piaţă eficiente, cu o cerere şi o ofertă reale de produse culturale. Asta ar justifica reducerile de impozit pentru investiţii şi mecenat în sectorul cultural. Din păcate, în Bulgaria, în absenţa unei ideologii comerciale, se vorbeşte mai degrabă de un simulacru (în sensul lui Baudrillard) de economie de piaţă. În ceea ce priveşte cultura, lipsa acestei pieţe este întotdeauna percepută prin prisma particularităţii activităţii culturale şi din perspectiva investiţiilor mari în raport cu veniturile, mici scontate. În ciuda acestei situaţii economice paradoxale, există atît mecanisme compensatorii de deficit cît şi finanţări, astfel încît se poate ajunge la un produs cultural de calitate şi la realizarea unui *profit* pe termen lung, la nivel de moştenire culturală şi identitară.

Îndoielile faţă de modelul descentralizat, liberal şi democratic adoptat în practica elveţiană sînt legate în primul rînd de „cantonizarea“ culturii. Aceste îndoieli nu iau însă în calcul faptul că modelul a fost posibil doar datorită democraţiei directe.

În democraţia reprezentativă sînt create, în mod inevitabil, organisme centrale ale puterii executive sau legislative, ceea ce face imposibilă dislocarea politicilor culturale. Dar asta ia ceva şi din şarmul diversităţii regiunilor, punînd accentul pe „marile paradigme“, restrîngînd posibilitatea de a susţine propria politică culturală.

Dimpotrivă, modelul de guvernare conservator şi centralizat impune priorităţile şi creează instituţii nu întotdeauna necesare şi adecvate cetăţenilor. Această practică de guvernare trebuie să se armonizeze prin introducerea elementelor unei politici culturale liberale şi descentralizate. Dacă instituţiile nu pun în aplicare politica promisă în programele lor preelectorale sau dacă se îndepărtează de aşteptările cetăţenilor, se poate ajunge la cataclisme care ar perturba pe termen lung implementarea politicilor culturale.

În acest sens, modelul elveţian descentralizat ne îndeamnă să reflectăm la tehnicile de gestiune a crizei în practicile guvernamentale ale democraţiilor reprezentative.

Accelerarea participării stucturilor societăţii civile în regim de parteneriat e un exemplu de cooperare ce scurtează distanţele între sectorul non-profit şi stat. Este necesar ca sectorul non-profit să funcţioneze, căci acţiunea lui ar determina reuşita politicii şi a măsurilor ce se impun în domeniul cultural.

În acest sens, Bulgaria sugerează o experienţă interesantă, implementată prin intermediul proiectului „Technological Park Future“ finanţat de *Policies for Culture* şi susţinut de dinamismul mediului cultural productiv.

Existenţa Forumului Naţional pentru Cultură este o încercare de a apropia structurile publice din domeniul culturii de problemele reale pe care le întîmpină atît creatorii cît şi administratorii, în vederea elaborării unei politici culturale coerente la scară naţională.

Altfel spus, să folosească mai eficient resursele de energie şi experienţa actorilor culturali care ar putea astfel să definească mai bine problemele şi obstacolele, iar în final, prin parteneriatul cu statul, să ajungă la ajustarea şi corectarea elementelor inadecvate ale politicii culturale naţionale.

Experienţa elveţiană reprezintă în acest sens o alternativă care propune parametrii unei posibile schimbări. Nu trebuie să-i subestimăm potenţialul, căci este un model ce poate conduce la îndeplinirea obiectivelor, oricît ar fi de greu de atins.

traducere de Matei MARTIN

▲

Ciprian MIHALI

Despre politicile şi drepturile culturale

– pretext de dezbatere –

Printr-un fericit concurs de împrejurări, am participat de curînd la un seminar despre drepturile şi politicile culturale, care s-a ţinut la Fribourg, în Elveţia. El a fost organizat impecabil *(vraiment à la suisse)* de Institutul Internaţional pentru Etică şi Drepturile Omului, de pe lîngă Universitatea din Fribourg, în colaborare cu asociaţia Ecumest. A fost pentru mine prima întîlnire cu „drepturile culturale" şi cu „politicile culturale", precum şi cu travaliul de reflecţie, dar mai ales cu efortul de punere în practică a unor strategii instituţionale elaborate pornind de la aceşti termeni. Venind dinspre filosofie, am fost atras mai întîi de formaţia în această disciplină a unora dintre participanţi şi mai ales a coordonatorului de seminar, profesorul Patrice Meyer-Bisch; nu era de neglijat nici faptul că Fribourg este locul în care Emmanuel Lévinas şi-a petrecut ultimii ani de viaţă, reuşind – din cîte am putut să-mi dau seama – să cultive printre filosofii locali o sensibilitate meditativă specifică scrierilor sale, mai ales celor de etică şi de reflecţie în jurul religiei talmudice. Nu sînt un fanatic al filosofiei levinasiene şi nici nu sînt convins că modelul său al alterităţii poate să fondeze o etică aplicabilă la realităţile lumii contemporane, după cum nu cred că vreo filosofie actuală mai poate, sau mai trebuie, să devină model de acţiune practică, în economie, politică sau, cum a fost cazul aici, în cultură. Numeroasele exemple din ultimele două secole de asemenea filosofii cu valenţe misionare, eşecul lor adesea tragic, trebuie să ne facă mai rezervaţi cînd vine vorba de a căuta într-un sistem ideal (în ambele sensuri ale cuvîntului) o sursă pentru programe şi politici sociale.

Rămîne însă întru totul admirabil efortul de a produce o reflecţie coerentă şi strategii eficiente de acţiune pornind de la o filosofie generoasă în presupoziţiile şi consecinţele sale. Cum nu mă pricep (încă?) la punerea în practică a politicilor culturale, prefer să rămîn la acest nivel teoretic şi să propun cîteva reflecţii critice. O s-o fac, tocmai convins că există o miză reală aici, că ţările Europei de Est au realmente nevoie de politici culturale coerente, dar că există de asemenea riscul ca aceste politici să facă loc unui discurs devenind ideologic sau propagandistic, dacă premisele sale, conceptele sale nu sînt clar elaborate şi apărate. O să închei cu un mini-studiu de caz, spunînd două vorbe despre una din cele mai aberante măsuri de politică culturală luate de guvernanţii ultimilor ani, despre care nimeni nu spune nimic, datorită nespectaculozităţii sale: eliminarea filosofiei din programa liceelor cu profil altul decît umanist.

Trei idei formulate foarte pe scurt în marginea seminarului de la Fribourg:

1) Drepturile culturale nu înlocuiesc drepturile omului, ci vin să le prelungească sau, mai degrabă, să le marcheze dinăuntru: aşa cum se spune şi în proiectul de declaraţie (propus Consiliului Europei şi... respins!), fiecărui drept al omului îi este specifică o anumită dimensiune culturală. Universalitatea drepturilor culturale (însoţind-o pe cea a drepturilor omului) le conferă primelor şi caracterul lor vag, imposibil de legiferat şi, chiar prin aceasta, le face mai pasibile la tot felul de violări. Ele sînt „subdezvoltate", „fragmentare" şi „fragmentate", „nerecunoscute". S-ar impune aşadar adoptarea unei carte a drepturilor culturale, elaborată în jurul unor termeni precum: „cultură", „identitate culturală", „comunitate culturală", „patrimoniu", „educaţie şi formaţie".

Prima întrebare pe care o putem pune plecînd de la această declaraţie de intenţii este următoarea: nu cumva drepturile culturale nu fac decît să sancţioneze un anumit eşec al drepturilor omului, al politicilor duse în numele acestora, al occidentalismului lor? Nu cumva vin drepturile culturale să salveze la un nivel şi mai abstract (cel puţin din punct de vedere juridic) ceea ce pare să fie compromis în umanismul drepturilor omului? „Dreptul de a participa liber la viaţa culturală", „dreptul de a aparţine unei comunităţi culturale" şi „de a avea o identitate culturală" nu sînt ele enunţate tocmai într-o epocă de criză culturală? Înţeleg prin această criză culturală cel puţin subordonarea ei imperativelor consumismului şi economiei de piaţă, transformarea diferenţei culturale în marfă şi în obiect turistic. De aceea poate că se impune, din partea celor care susţin o asemenea declaraţie, o maximă vigilenţă privind posibila recuperare a ei în discursul generos şi (chiar prin aceasta) manipulator al noilor ideologii ale globalizării.

2) Se afirmă în comentariile la această declaraţie că diversitatea culturală este indisociabilă de diversitatea economică, că economia culturii ne permite să lucrăm la o cultură a economiei. Este evident că nu mai putem disocia astăzi între cultură şi economie, că actul de cultură nu poate face abstracţie, nici la nivelul producerii sale, şi cu atît mai puţin la cel al difuziunii şi consumului său, de imperativele economice. Dar spunînd asta, nu riscă omul de cultură (artist, educator etc.) să recunoască, odată pentru totdeauna, că actul său creator este nu doar condiţionat, ci chiar comandat, în ideea, forma şi finalitatea sa, de economic (şi de valorile lui: rentabilitate, profit, „advertising" etc.)? Desigur, ar fi absurd să cerem culturii să lucreze în abstract şi gratuit, de dragul său însăşi; dar autonomia actului cultural, prin care chiar şi totalitarismele cele mai negre ale secolului XX au devenit pe alocuri suportabile (deşi nu neapărat într-un sens pozitiv...), este pe cale să dispară definitiv în entuziasmul general al omului de cultură şi al celui care tinde azi să-i ia locul, managerul cultural. O „cultură a economiei", da, o „economie a culturii", da, iarăşi, însă nu este deloc sigur că vorbim despre aceeaşi economie şi despre aceeaşi cultură în cele două expresii, mai mult, nu este sigur că prin inversiunea termenilor, la ieşire mai avem „cultură" şi"economie" ca distincte, încă o dată, în primul rînd în detrimentul culturii.

3) O altă idee vehiculată în aceste discuţii este cea a dreptului la bogăţia culturală a lumii, prin recunoaşterea drepturilor omului şi a celor culturale ca şi drepturi ale celuilalt. Puţini au fost termenii mai deformaţi în ultimele decenii decît cel de „alteritate". În numele drepturilor celuilalt s-au putut comite cele mai atroce crime, crime „fizice", ca să spunem aşa, dar şi exterminări ale unor întregi culturi prin transformarea lor în mărfuri exotice, în spectacole vii sau televizate. A spune că utopia modernă constă în a se regăsi acasă cînd nu eşti acasă *(se retrouver chez soi quant on n'est pas chez soi)* sună frumos şi naiv, dar şi foarte periculos: legile ospitalităţii (despre care ar trebui să fie vorba în această afirmaţie) sînt răsturnate în legi ale impunerii unui mod de viaţă standard, prin care să se anihileze ocolul costisitor prin obiceiurile şi specificităţile locale. Un singur exemplu, pentru a încheia, la îndemîna tuturor: Maramureş. Spaţiu al exotismului românesc, nordul ţării este pe cale să devină – poate chiar în numele dreptului la bogăţia culturală al vizitatorului devenit turist – o zonă a consumului cultural. Vechea ospitalitate a ţăranului simplu este înlocuită cu agroturismul, instituţionalizat şi rentabilizat, tradiţiile locale (de la portul popular la obiceiurile de iarnă) devin spectacole la comandă pentru grupurile aflate în vacanţă. Care mai este atunci dreptul ţăranului maramureşean la identitate culturală? Care este cultura la care accede turistul occidental? Cum mediază economicul accesul fiecăruia la cultura celuilalt?

Mini-studiu de caz: eliminarea filosofiei din învăţămîntul liceal neumanist

Am aflat, pe căi cu totul informale, că începînd cu anul şcolar 2002-2003, printr-o decizie a Ministerului Educaţiei, filosofia nu va mai fi predată în liceele altele decît cele umaniste. Va trebui să revenim, eu şi alţi colegi ai mei predînd sau nu filosofia, la această decizie pe cît de aberantă pe atît de dăunătoare. Să mai spun că ea va fi înlocuită cu un alt produs al societăţii de consum: „Educaţia antreprenorială".

În contextul temei de faţă, a politicilor culturale, avem un exemplu zdrobitor despre cum se poate distruge accesul celor aflaţi în pragul maturităţii la o zonă importantă a culturii universale, şi asta cu complicitatea mută a celor direct vizaţi de o asemenea măsură, în primul rînd a profesorilor de filosofie. Filosofia n-a fost niciodată rentabilă, iar atunci cînd a încercat totuşi să fie şi-a trădat propriul său, acela de meditaţie critică şi de exerciţiu inactual (în sensul lui Nietzsche), pentru a deveni instrument ideologic. Ea este una din puţinele discipline – şi în sens şcolar, dar şi în sens de practică riguroasă a propriei minţi – care mai permite azi accesul la moştenirea culturală a societăţilor noastre, la ceea ce sîntem prin ceea ce am fost vreme de secole. Presupusul atac împotriva istoriei a provocat o isterie naţională; cel, real, împotriva filosofiei, se petrece în indiferenţa egoistă şi generală a intelectualilor români cosmopoliţi. Atunci cînd în Franţa, cu două decenii în urmă, s-a propus o măsură asemănătoare, comunitatea intelectuală s-a mobilizat şi a protestat vehement, obligînd puterea să revină asupra măsurii.

Nu puţini sînt azi cei care cer filosofiei (atîta cît mai există, mai ales la nivel universitar) să devină profitabilă, să aducă bani, să răspundă exigenţelor pieţei culturale (şi nu numai). Guvernanţii noştri au fost şi mai direcţi: au eliminat pur şi simplu filosofia, înlocuind-o cu o disciplină („educaţie antreprenorială"!?) care va forma – nu-i aşa? – minunaţi manageri, în economie, politică şi, de ce nu, în cultură. Se ştie deja cît de subţire este „cultura generală" a adolescenţilor de astăzi, mai ales a celor formaţi în liceele zise „industriale" sau „tehnice". Dar cînd cultura este o industrie, industria însăşi devine noua cultură.

Măcar această ameninţare, pe fondul binevenit al lansării discuţiei despre drepturile şi politicile culturale, ar trebui să provoace o dezbatere în care să se antreneze deopotrivă filosofii (parcă mai moi ca niciodată...), educatorii (umili şi umiliţi economic), politicienii (nu puţini formaţi în facultăţi de filosofie), grupurile intelectuale în diversitatea intereselor şi preocupărilor lor. ▲

Aurora DEDIU

Free-Art şi Fri-Politics

Am fost de curînd în Elveţia. Un seminar de drepturi şi politici culturale mi-a oferit ocazia să cunosc, pe lîngă alţi participanţi, trei colegi români pe care în ţară nu-i întîlnisem şi nu avusesem prilejul să discut cu ei. Venind din domenii diferite (filozofie, filologie, teatru, arte vizuale), am simţit nevoia să ştiu cît mai multe despre ce face fiecare dintre ei şi la rîndul meu să le spun cîte ceva despre artele vizuale. Mă înfurie că în România se scrie foarte puţin despre ce se întîmplă în arta contemporană. Ce este apreciat în alte ţări rămîne aici, de multe ori fără ecou. Îmi dau seama că nu publicul este de vină ci cei care ar trebui să le ofere aceste informaţii, să scrie despre ce se întîmplă în ţară şi internaţional în acest domeniu.

În parte, lipsa de informaţie în această zonă se datorează şi faptului că nu s-au scris sau tradus cărţi de referinţă, care au marcat şi influenţat arta contemporană. Ultimii ani încearcă să recupereze acest lucru atît prin apariţia unor studii despre arta contemporană românească, cît şi a unor traduceri importante pentru actualizarea informaţiei. În afară de cîteva reviste de specialitate care prezintă tendinţele internaţionale, orientarea spre trecut este la noi ceva frecvent. Dar nu numai la noi!

Seminarul la care am fost avea o aşa-zisă emblemă, o pictură în ulei a unui pictor din Provence. Lucrarea apărea pe materialele scrise ale seminarului, precum şi expusă în sala în care se desfăşurau întîlnirile. Imaginea m-a obsedat pentru că se revenea la ea în mod sistematic, ca la un o imagine de referinţă. De la o prezentare la alta imaginea pictată devenea mai încărcată de semnificaţii. Am aflat că reprezenta o femeie din Kosovo pe care pictorul a văzut-o fotografiată într-o revistă. Imaginea înfăţişa figura dramatică a unei femei cu basma, pictată într-un stil în care nu se zăreau deloc frămîntările şi schimbările din artele vizuale din ultimii 50 de ani. Perversiunea era că imaginea combină un portret pictat într-o manieră realistă cu un fundal abstract – un joc de forme geometrice şi culori agreabile – în acest fel împacă şi figurativul şi abstractul în acelaşi timp.

Înainte de plecare, la o masă informală, am făcut cunoştinţă cu pictorul. Spunîndu-i cu ce mă ocup, am accentuat faptul că galeria pe care o coordonez este orientată mai mult spre noile media, o formulare abstractă pe care o abordez în mod frecvent ca să înhib şi să evit anumite propuneri tradiţionaliste. Atunci, pictorul a ţinut să-mi precizeze că de fapt lucrarea în discuţie nu este reprezentativă pentru creaţia sa, că de fapt lucrările sale sînt abstracte, probabil arta abstractă fiind, în concepţia sa, sinonimă cu ceva ce nu poate fi descifrat; în concluzie arta contemporană.

Poate că nu ar trebui să am o reacţie atît de agresivă gîndindu-mă la această pictură. Cred că contextul în care a apărut m-a iritat cel mai tare. Am considerat deplasat şi trist că o întîlnire cu profesionişti din diferite domenii (drepturile omului, filozofie, management cultural, artă ş.a.) să îşi aleagă ca simbol o imagine depăşită şi amatoristică.

Fribourgul este un orăşel amplasat într-un peisaj pitoresc. Multe din firmele sau organizaţiile de aici folosesc în numele lor particula „Fri", „free", adică liber, şi asta dă o oarecare poetică acestor denumiri. Sau aşa mi-a plăcut să interpretez. Fri-Art este un centru de artă contemporană. Are un spaţiu superb, amenajat impecabil şi expoziţii interesante, care se înscriu în tendinţele artei contemporane internaţionale. Cînd am vizitat centrul era prezentată o expoziţie cu proiecte de arhitectură ecologică pentru persoane defavorizate, realizată de arhitecţi şi studenţi nord-americani. Cred că şi această tematică ar fi atins tema seminarului şi ar fi reflectat altfel conectarea la cultura vizuală contemporană. Atunci cînd nu sîntem informaţi şi vrem să fim profesionişti, cred că cea mai bună şi decentă soluţie este consilierea (nu doar în artă, ci în toate domeniile). În plus, ne salvează şi de la gafe nedorite.

Probabil este meschin să „lovesc" de departe un aspect aproape neimportant al organizării, care în rest a fost foarte bună, iar seminarul, deşi uneori prea teoretic, s-a dovedit interesant pe temele abordate.

Dar aşa sînt eu, mă încarc retrăind un detaliu pe care poate ar fi mai bine să îl uit... ▲

Raymond WEBER

Drepturile culturale într-o democraţie culturală

1. Istoric

Conceptul de **democraţie culturală** a prins contur la începutul anilor '70, în cadrul politicilor culturale care începeau să fie aplicate peste tot în Europa, el devenind cu timpul unul dintre conceptele integratoare ale cooperării culturale europene, alături de: dezvoltarea culturală, educaţia permanentă, dialogul intercultural, dimensiunea culturală a dezvoltării.

Acest concept de democraţie culturală îl înlocuieşte treptat pe cel de **democratizare a culturii**. Sensul său nu mai este doar acela de a împărţi şi cu alte segmente ale populaţiei binefacerile pe care le oferă cultura unei pături sociale cunoscute ca fiind cultivate („cultura elitei pentru toţi" sau, cum spunea André Malraux: să împărtăşeşti cu cît mai mulţi capodoperele umanităţii). Este vorba mai degrabă de recunoaşterea, de afirmarea şi de punerea în practică a **necesarei participări a tuturora, ca actori şi coparticipanţi critici, la elaborarea unei culturi** înţelese ca „ansamblu al acelor valori care le dau oamenilor o raţiune de a fi şi de a acţiona" *(Declaraţia europeană cu privire la obiectivele culturale ale Consiliului Europei*, Berlin, 1984). În acest sens, cultura nu mai este „doar un domeniu care se cuvine a fi democratizat, ci **o democraţie care trebuie să funcţioneze**" *(Eurocult, conferinţa europeană a UNESCO*, Helsinki, 1972).

În *Declaraţia de la Arc-et-Senans* (1972) – text clar şi prospectiv, adoptat de către intelectuali şi cercetători ai culturii, sub patronajul conjugat al Consiliului Europei şi al Fundaţiei Europene a Culturii – găsim cea mai bună formulare pentru ceea ce se vizează prin democraţia culturală: „orice politică culturală are drept obiectiv fundamental utilizarea tuturor mijloacelor capabile să dezvolte posibilităţile de exprimare şi să asigure libertatea acesteia din urmă. Trebuie ca **omului să i se recunoască dreptul de a fi autor al unor moduri de viaţă şi al unor practici sociale care să aibă semnificaţie**. Se impune, în consecinţă, o protejare a condiţiilor creativităţii, indiferent de nivelul la care ele se situează, o recunoaştere a diversităţii culturale prin garantarea existenţei şi dezvoltării mediilor celor mai slabe".

În această Declaraţie pot fi detectate cele patru elemente esenţiale ale democraţiei culturale:

- substituirea pasivităţii consumului prin creativitatea individului;
- sublinierea dimensiunii etice a acţiunii culturale, precum şi a responsabilităţii actorului cultural;
- depăşirea democratizării unei culturi „aristocratice" sau „elitiste" prin promovarea unei diversităţi a exprimărilor culturale, întemeiată pe pluralismul social;
- trecerea de la un sistem cultural care nu urmăreşte decît să reproducă starea de fapt actuală către o protejare (astăzi am spune: „empowerment" sau responsabilizare) a grupurilor sau persoanelor ale căror facultăţi creatoare constituie cea mai bună modalitate de a răspunde provocărilor societăţii noastre.

2. Democraţia culturală ca spaţiu al experienţei şi ca orizont de aşteptare

Conceptul de democraţie culturală s-a întemeiat pe o interogare a culturii, pe o denunţare marxistă a dominaţiei culturale şi pe un refuz al falsei conştiinţe pe care o societate o poate avea despre sine.

Astfel, instituţiile culturale – în primul rînd Artele Frumoase, dar şi Şcoala în general – ajungeau să fie interpretate ca nişte instrumente ale dominaţiei şi reproducerii unei anumite structuri sociale. Politicilor de democratizare a culturii li se reproşa că transmit – sau chiar că impun – întregului corp social, şi în special grupurilor lipsite de posibilităţi, nişte repere culturale ce ar corespunde, în realitate, culturii „burgheze". La toate acestea se adăuga şi o atitudine extrem de critică faţă de dezvoltarea industriilor culturale, atitudine ce îşi avea rădăcinile în lucrările lui Th.W. Adorno şi ale Şcolii de la Frankfurt.

Ceea ce decurgea de aici era o relativă devalorizare a „marii culturi" şi a „Artelor Frumoase", în favoarea unei concepţii fundamental pluraliste asupra culturii, ce includea cu precădere culturile populare, neglijate anterior. Politic vorbind, noul imaginar al politicilor culturale apăra ideea potrivit căreia o acţiune culturală trebuie să le ofere tuturora – şi în special grupurilor sociale lipsite de posibilităţi, care făceau obiectul procesului de dominaţie culturală – mijloacele necesare propriei lor promovări culturale, condiţie a accederii lor la exprimarea politică. Aceasta presupunea dobîndirea unor capacităţi de exprimare a căror dezvoltare trebuia să-i permită fiecăruia atît o raportare valorică la propriile sale baze culturale, cît şi accesul la formele de participare socială care îi erau pînă acum refuzate. Politicile culturale începeau astfel să fie mai puţin orientate către nişte conţinuturi culturale precise, şi mai mult către publicul-ţintă, ales cu precădere după criteriile socio-economice ce prevalau în discursurile de stînga.

Imperativul democraţiei culturale conţinea deopotrivă un ideal al participării politice, care avea să se traducă atît în modurile de funcţionare a instituţiilor culturale, cît şi într-o largă descentralizare a politicilor culturale.

Încetul cu încetul, în cadrul politicilor democraţiei culturale s-au dezvoltat **trei paradigme**:

- **o paradigmă educaţională**: ea se baza în primul rînd pe recunoaşterea unui ansamblu de valori culturale, legate în mod esenţial de autonomizarea cîmpului artistic. Pe scurt, se recunoştea întru totul existenţa „marii culturi" şi se dorea ca bogăţiile ei să le fie împărţite celor mulţi. O împărţire nu numai în sensul transmiterii (ceea ce ne-ar fi readus la democratizarea culturii), ci punînd în evidenţă pe de o parte latura expresivităţii, iar pe de cealaltă importanţa ce se cuvine a fi acordată posturii de participant atunci cînd este vorba de cultură;
- **o paradigmă a valorizării resurselor**: aceasta punea accentul pe faptul că, înainte de toate, cultura se concepe la persoana I şi că, în general, cîmpul deschis de cultură nu poate rămîne prizonierul cadrelor moştenite prin autonomizarea Artelor Frumoase. Ea a făcut, astfel, ca întregul cîmp al socio-culturalului să fie integrat în politicile culturale şi ca **politica să fie considerată drept cultură**.

Dacă paradigma educaţională făcea cu plăcere jocul paternalismului, neglijînd resursele creaţiei şi ale afirmării individului, paradigma valorizării resurselor subestima, fără îndoială, importanţa specializării şi a profesionalizării din cîmpul artistic, uneori recunoscîndu-şi de altfel relativismul.

Nu cumva însă e vorba de o falsă antinomie? Dacă unii vedeau cultura ca pe un ansamblu de realizări şi de obiectivări ce trebuiau făcute accesibile tuturora, ceilalţi o priveau ca fiind în primul rînd creaţie sau „producţie". Or, încă de la începutul secolului al XX-lea, G. Simmel şi E. Cassirer ne propuseseră să depăşim această antinomie printr-o interpretare comunicaţională a culturii, întrucît „opera îşi joacă adevăratul său rol în relaţia de schimb, şi numai acolo" (E. Cassirer);

- o **paradigmă a medierii**: pariul actual al politicilor culturale este, fără îndoială, acela de a asigura şi de a construi tranzitul între nişte zone concepute adeseori ca fiind opuse sau, cel puţin, greu compatibile.

Într-adevăr, există nenumărate asemenea acţiuni de mediere, de recompunere, de transgresare a formelor, a genurilor sau a segmentelor de public care se petrec în realitate, dezminţind o serie întreagă de opoziţii rigidizate: colaborarea între artişti depăşind graniţele dintre genuri, proiecte de implicare a artiştilor în activităţi socio-culturale, înfiinţarea de asociaţii culturale noi, care mijlocesc o adevărată comunicare între culturi, crearea de noi „standarde culturale" pornind de la resursele de sens legate de situaţiile de excludere socială (aşa cum a fost cazul muzicii rap), deturnarea modelelor mediatice dominante (o dată cu muzica tehno, de exemplu) etc.

3. Noile obiective ale democraţiei culturale

Mă voi opri aici doar asupra cîtorva dintre aceste obiective:

- **mişcările sociale şi noua etică a cooperării**: putem constata (conform analizelor lui A. Giddens în Anglia, C. Offe în Germania sau A. Touraine în Franţa, fără a-l uita pe S. Amin din Senegal) apariţia în ultimii treizeci de ani a mai multor mişcări sociale noi: feminismul, pacifismul, ecologismul, mişcarea pentru Lumea a Treia, apărarea identităţii culturale a minorităţilor, revendicări ale recunoaşterii unor moduri de viaţă diferite (homosexualitatea, de exemplu), preocuparea umanitară, mişcări „antimondializare", imperativul participării politice şi al valorizării calităţii de cetăţean...

Acest lucru semnifică, bineînţeles, o recadrare culturală a formelor în care s-au instituit treptat societăţile occidentale: societate salarială, Stat-Providenţă, liberalism politic.

Formînd o constelaţie de opoziţii adeseori extrem de eterogenă (dar pe care „Porto Alegre" pare pe cale de a o pune în sinergie), noile mişcări sociale contestă fundamentele imaginare ale acestui complex instituţional (de exemplu productivismul excesiv şi distrugerea naturii), critică birocratizarea Statului-Providenţă, acţionează în reţele „orizontale" şi informale, contestă adjudecarea deciziei politice de către elite şi scot în evidenţă faptul că explicarea dominaţiei nu poate fi redusă doar la variabila economică (v. dominaţia ale cărei victime sînt femeile, homosexualii...).

Sub aspectul politicilor culturale, aceste mişcări sociale obligă autorităţile publice să treacă de la o politică a ofertei şi redistribuirii (bazîndu-se pe structurile Statului-Providenţă) la o politică a recunoaşterii şi cererii;

- **multiculturalitate şi drepturi culturale**: tema **diversităţii culturale** (v. *Declaraţia universală a UNESCO asupra diversităţii culturale*, din 2 noiembrie 2001) devine astăzi o strategie centrală în majoritatea ţărilor noastre, pentru recunoaşterea identităţii culturale sau religioase a Celuilalt, pentru acceptarea specificităţii culturale în negocierile comerciale internaţionale şi pentru ajutarea culturilor emergente să se dezvolte. Demersul intercultural – implicînd recunoaşterea şi cunoaşterea Celuilalt, precum şi o descentralizare/interogare în condiţii de reciprocitate – este singurul care ne permite să creăm împreună cu Celălalt o relaţie şi o dinamică dialectică, de schimburi reale şi potenţiale, permiţîndu-ne să ne trăim identitatea noastră culturală la plural şi ca pe un proces permanent.

În legătură cu această diversitate/bogăţie culturală, părerea mea este că drepturile culturale, laolaltă cu dimensiunile culturale ale fiecăruia dintre drepturile omului luat în indivizibilitatea întregului sînt cele care ne permit să găsim o anumită coerenţă şi să desluşim un spaţiu de negociere şi interacţiune între universalitatea valorilor şi particularismele culturilor.

Aceste drepturi sînt cele care ne permit să definim nu numai o **securitate culturală**, prin protecţia oferită unor identităţi deschise, interactive şi creatoare, dar şi o **„fiabilitate culturală"** (P. Meyer-Bisch), adică o experienţă a împărtăşirii culturii mijlocită de către instituţii, o bogăţie admirată în comun şi considerată ca un liant între indivizi.

Aceste drepturi/libertăţi/responsabilităţi sînt cele care ne vor permite să definim noi actori sociali şi noi proceduri de participare pe scenele publice. Ele vor constitui, aşadar, bazele politicilor culturale şi ale democraţiei culturale, permiţînd totodată o **redefinire a raporturilor dintre toţi actorii – civili, publici şi particulari –** care au obligaţia de a inter-acţiona pentru constituirea unei societăţi democratice;

- **reabilitarea *(empowerment)* societăţii civile şi promovarea spaţiului public**: impresia mea este că, astăzi, „noile" mişcări sociale şi reţelele culturale sînt zonele în care se operează tranzitul între societatea civilă şi spaţiul public. E vorba, în fapt, de stratul cel mai politizat al societăţii civile şi, în acelaşi timp, de stratul cel mai profund al spaţiului public.

Conceptele de „cetăţenie culturală" şi de „guvernanţă culturală" constituie, fără îndoială, ilustrarea optimă a acestei noi aşezări a lucrurilor.

Cetăţenia culturală presupune un sentiment de apartenenţă la societatea democratică şi de ataşament faţă de aceasta, precum şi simţul împărtăşirii valorilor fundamentale. Ea presupune nişte competenţe care coincid în bună măsură cu competenţele interculturale: cooperare, participare, dialog, respect, parteneriat, responsabilizare *(empowerment)*...

Guvernanţa culturală nu este, în fond, altceva decît o politică culturală, înţeleasă ca o participare a tuturor actorilor culturali nu numai la punerea ei în operă, ci şi la definirea obiectivelor sale. Prin aceasta, ea comportă o **miză etică** (recrearea permanentă a unor legături între libertăţile culturale şi instituţii) şi o **miză ideologică** (politica culturală nefiind doar o politică sectorială, ci o cultură a întregului cîmp politic). Tot prin aceasta, ea implică promovarea unui **spaţiu public**, adică a unui spaţiu care să permită asigurarea „unei politici deliberative" într-un „spaţiu comunicaţional" (J. Habermas).

- **o nouă cultură politică?** Astăzi, trebuie **să regîndim democraţia culturală** – fără îndoială, mai mult în **termeni procedurali** decît în termenii unor conţinuturi culturale determinate. Să gîndim accesul la cultură nemaipornind pur şi simplu de la libertăţile subiective (libertatea creaţiei, a expresiei...) sau de la drepturile-creanţă (dreptul la educaţie, la odihnă, dreptul de acces la bunurile culturale sau la patrimoniu...), care rămîn bineînţeles fundamentale, ci pornind mai degrabă de la drepturile de participare, de la ceea ce am putea numi libertatea comunicaţională, adică de la posibilitatea de a accede la un spaţiu public şi la o exprimare liberă.

4. Către o refundamentare a politicilor culturale?

Astăzi, criza politicilor culturale nu este numai o criză a structurilor sau a metodelor, ci, în primul rînd, o criză conceptuală.

Trebuie să refundamentăm politicile culturale în jurul drepturile culturale şi al unei noi etici a cooperării (implicînd o nouă cetăţenie şi guvernanţă culturală). Pe de altă parte, avem nevoie de o „ecologie culturală" şi de o dezvoltare culturală durabilă.

În fine, revendicarea unui spaţiu public ne va permite să creăm nişte alianţe noi între actorii publici, civili şi particulari şi să promovăm abilitarea *(empowerment*-ul) acestor actori.

traducere de Claudiu CONSTANTINESCU

▲

Adrian BRATFANOF

Notă de călătorie

Fribourg – oraş universitar la poalele munţilor. Campus universitar într-un oraş medieval catolic. O treime – populaţie de studenţi. Oriunde te duci, studenţi stînd la mese pe terase sau la cantină şi citind, singuri sau în grupuri plăcut gălăgioase.

Aer tare.

Aveam senzaţia că, deşi distanţele erau scurte, oboseam foarte repede; oriunde mergeam, parcă mergeam doar la deal.

Hărţuiţi de la ora 8 dimineaţa pînă seara cu prelegeri despre diversitatea culturală, Hannah Arendt şi spaţiul aparenţei, protejarea identităţii şi a patrimoniului cultural în situaţii de criză, prezentarea unui studiu asupra indicatorilor dreptului la educaţie în Burkina Fasso sau situaţia patrimoniului cultural în India.

Oameni senini, tineri şi frumoşi. O staţiune de munte, calmă, studenţească şi studioasă. La noi, *la România*, ar fi o contradicţie de termeni.

Drepturile culturale ca drepturi la identitate, mai exact drepturile care permit individului accesul la procesul de identificare: dreptul la patrimoniu cultural, de a se raporta la o comunitate culturală, de a participa la viaţa culturală, dreptul la educaţie, la informaţie, de participare la elaborarea, aplicarea şi evaluarea politicilor culturale, etc.

Am fost cazaţi la Salesianum...

„Salesianum este foarte bine amplasat într-o zonă calmă, la 5 minute de mers pe jos de Gara din Fribourg. Camerele oferă o privelişte deosebită spre partea veche a oraşului şi dau direct spre parcul în care este situată clădirea." *(citat din fluturaşul de prezentare a clădirii)* Parc populat de oi si miei.

Cultura care înglobează valori, credinţe, limbă, ştiinţă şi artă, tradiţii, instituţii şi moduri de viaţă, prin care o persoană sau un grup îşi exprimă sensurile pe care le dau existenţei şi dezvoltării sale. Identitatea culturală ca ansamblu de referinţe culturale prin care o persoană sau un grup se defineşte, se manifestă şi doreşte să fie recunoscută. Identitatea nu ca drept la diferenţă, ci la asemănare, piedicile politice în recunoaşterea drepturilor culturale, dreptul la patrimoniu cultural, dreptul la educaţie.

Premisele democratice ale guvernării culturale, democraţia culturală.

O clădire mare, rece, în care sînt cazaţi de obicei studenţii la teologie, nu aveam voie să vorbim după ora 10 seara, trebuia să urcăm patru etaje pe scări deoarece nu puteam folosi liftul decît dacă aveam cheie, iar noi nu aveam cheia de la lift. O cameră mică, îngustă. Probabil o fostă chilie, pentru o singură persoană. Iar noi eram doi. Ca să putem intra, mai întîi întredeschideam uşa, împingeam patul cu piciorul, pătrundeam, închideam şi mutam patul la loc, să avem spaţiu să ne mişcăm.

Nu exista în toată clădirea decît o singură încăpere unde era permis fumatul, acolo jos la parter, unde era şi televizor, unde ne întîlneam cu rezidenţii clădirii şi ne uitam seara la ştiri, la manifestaţiile din Franţa împotriva lui Le Pen, sau la meciuri de fotbal, după caz.

Pentru noi, care veneam dintr-o societate ce încă se chinuie să înveţe să recunoască, să respecte şi să aplice drepturile fundamentale ale omului, teoriile referitoare la drepturile culturale nu că nu ar fi importante, nu că nu ar suscita interes, însă nu au aceeaşi prioritate (patetic) fundamentală cum o au în cazul operatorilor culturali europeni, a funcţionarilor, a reprezentanţilor UNESCO, etc. Va mai trece probabil mult timp pînă cînd, în România, vom ajunge să discutăm, concret, aşa cum s-a întîmplat la Fribourg, despre aplicarea drepturilor culturale şi violarea drepturilor culturale. Cînd noi le vom discuta concret, ei le vor fi aplicat de multă vreme.

Pentru noi, operatori culturali din România, miza prioritară nu este dreptul de a adera la o identitate culturală, la un patrimoniu cultural, la o comunitate culturală, ci de a avea mai întîi un produs cultural, care să aibă valoare şi să fie promovat ca atare – adică de a face acei primi paşi spre reconstruirea patrimoniului cultural distrus de epoca totalitară, acel produs cultural nou şi inovator, bla, bla, care să ne integreze.

După-amiaza spre seară, scurte momente de relaxare turistică prin oraşul ud, prin ploaie, pe străzile înguste şi abrupte, cu clădiri de sute de ani.

Cît despre politicile culturale în România... Nu trebuie decît să ne amintim de Ministerul Culturii care, în loc să se ocupe de elaborarea, aplicarea şi evaluarea la nivel naţional de politici culturale şi de gestionarea fondurilor în acest sens, oferă premii artistice naţionale (neînscrise, nedeclarate într-o strategie culturală pe care şi-ar fi propus-o) arogîndu-şi astfel competenţele unui juriu specializat, sau recompensează cu un milion fiecare an de supravieţuire al unui artist. ▲

Adrian CIOFLÂNCĂ

Culturnicii

O specie rezistentă la intemperii apare la lumină cînd bate vînt de sărbătoare: culturnicii. Trepăduşii culturali, distribuitorii de cultură patriotică fast-food, de accesorii cu tricolor, nu numai că au supravieţuit tranziţiei, ci au şi reuşit să se adapteze lucrativ noului context. România de după le oferă o pîine de mîncat, aşa cum le oferea şi România dinainte. În cea mai mare parte a timpului, culturnicii nu ne deranjează. Îşi consumă existenţa liniştiţi în birourile atemporale ale „direcţiilor", „centrelor", muzeelor, inspectoratelor, şcolilor, revistelor culturale, ascociaţiilor patriotice etc. Citesc mult – nu cărţi, fireşte, ci doar multe ziare; scriu mult – nu articole ştiinţifice, evident, ci multă hîrţogărie birocratică. Îşi duc viaţa în registrul minor – calculează banii pentru întreţinere, se gîndesc de unde să cumpere carne mai ieftină şi un vin mai bun, îşi programează meticulos întîlnirile cu amicii. Însă, cînd se iveşte o aniversare, o comemorare, o „manifestare", o vizită de la centru, lucrurile se schimbă radical: culturnicilor le revine culoarea în obraz, freamătul activist îi apucă, simţul marii cauze îi bîntuie, un voluntarism nebănuit îi mînă de spate. Pun mîna pe telefoanele „cunoştinţelor" (acum se cheamă „sponsori" deşi cei mai mulţi dintre furnizori rămîn instituţiile şi firmele de stat clientelare), ţipă că e musai să se găsească o soluţie, ameninţă cu şeful cel mare; uită de întreţinere, de carnea de porc; se sacrifică ascetic pentru a pune la punct, o dată şi încă o dată, scenarii, regii, coregrafii, ceremonii. Aleargă cu inima la gît, pupă mîini, scutură scame; promit cu generozitate servicii la schimb, orice, „numai să se rezolve". Furtuna se potoleşte numai şi numai după ce totul „a ieşit bine". Liniştea postistorică se coboară din nou. Pînă la următoarea aniversare. Cine are proasta inspiraţie să compare stilistica „manifestărilor culturale" de dinainte şi de după va descoperi o deprimantă continuitate. Iată cîteva recurenţe: a) Eclectismul. Culturnicii au pasiunea amestecurilor. Combină pe Burebista cu Ştefan cel Mare şi Titulescu; pe Eminescu cu Moş Ion Roată şi Adrian Păunescu; pe Ion Heliade Rădulescu cu Traian Vuia; combină Hora Unirii cu folkul; muzica populară cu pictura suprarealistă; cocardele tricolore cu haiku-uri; senatorii cu intelectualii, şoferii, decanii şi directorii de fabrici. Culturnicii au, de asemenea, pasiunea aglomerării. Nu se mulţumesc cu cîteva personalităţi, ci doar cu „o mulţime de personalităţi". b) Conformismul. Nimic din cultura exhibată de culturnici nu surprinde. Ei locuiesc – şi fac o virtute din aceasta – în interiorul canonului cultural sau a vulgatei patriotice. Cultura, spun ei, nu trebuie să afirme, ci să confirme; nu trebuie să suscite creativitatea, ci doar să verifice conformismele. „Manifestările" probează adeziunile şi înregistrează vigilent disidenţele, prezenţele şi absenţele. c) Etatismul. Cultura licită este, pentru culturnici, doar cea naţionalizată, centralizată şi etatizată. Nu îi interesează privaţii, talentele care nu îşi depun creaţia pe altarul patriei. Libidoul culturnicilor este alimentat de tricolor (un culturnic-şef de la Iaşi a aşezat unul enorm pe Palatul Culturii aşa cum şoferii pun la vedere poze cu femei dezbrăcate), de steme, insigne şi alte simboluri naţionale; pasiunea le este stîrnită doar de vreo saga naţională. Cultura culturnicilor este, de fapt, un cult. Ei aleargă neobosiţi după poeţi naţionali, eroi ai patriei, reprezentanţi ai poporului pentru a le mărturisi recunoştinţe şi a le dedica vorbe votive. d) Patosul. Culturnicilor le repugnă tonul neutru, distanţa ştiinţifică, reflecţia critică. Despre naţiune, proclamă ei, nu se poate vorbi fără patos, fără admiraţie, fără empatie. Un tremurici în voce, o tresăltare de inimă, o lacrimă mijită sînt ingrediente minimale pentru o „manifestare" reuşită. e) Apostolatul. Nu există cultură fără misiune, aşa spun culturnicii. Nu există „manifestare" fără rost educativ. Nu poţi să comunici ceva pur şi simplu, trebuie să comunici ceva instructiv. Ca să folosim o parafrază, culturnicii educă din orice poziţie. Le place să vadă la „manifestări" mult public, multă plebe, pentru ca glonţul magic cu învăţături să lovească cît mai multe inimi. Culturnicii se crispează în faţa nuanţelor, a argumentaţiilor complicate, a neologismelor, a intelectualilor „elitişti" pentru că se tem că mesajul îşi pierde virtuţile pătrunzătoare. f) Competiţia. Culturnicii se află în acerbă competiţie cu alţi culturnici. Din acest motiv, cultura lor este mişcată de legi interne specifice: supralicitarea – fiecare culturnic se gîndeşte să facă o grozăvie patriotică mai stridentă decît cea a competitorului; monopolizarea – pentru a nu lăsa spaţiu de manevră adversarului, culturnicul confiscă tot ce este pasibil de a fi naţional, poeţi, inveţii, vorbe de duh, tot; sacrificiul – culturnicul îşi sacrifică timpul şi energiile private pentru a fi „peste aşteptări"; triumfalismul – fiecare „manifestare" este o etapă în progresul omenirii etc. g) Ritualul. Culturnicului îi plac ritualurile, ceremoniile, ocaziile speciale, protocolul, parăzile, sindrofiile, conferinţele, cocteilurile; îi place ordinea, stabilitatea, ierarhia. Organizează realitatea festiv; timpul său se împarte în timpul sacru al manifestărilor şi timpul profan dintre manifestări. h) Beneficiul. În schimbul eforturilor sale, culturnicul nu solicită beneficii materiale consistente. Marea sa slăbiciune sînt recompensele simbolice, bătăile pe umăr ale şefului, vreun bun de prestigiu, cadourile cu semnificaţie, cu mesaj, şi – surpriză – beneficiile domestice (o masă bună, o sticlă cu vin vechi, poate o delegaţie la mare). ▲

aduse cu poşta

Francofonia la Huedin

– sau „N-am înţăles, da' ne-o plăcut" –

Huedinul este un orăşel ce respiră la poalele Vlădesei, la 50 km de Cluj. Am venit aici, împreună cu colegul meu Doru Rus, ca profesori de franceză la Liceul teoretic „O. Goga" în 1994. Prima mişcare a fost constituirea unui cabinet de franceză, loc de „refugiu" pentru toţi francofonii, unde am înrămat castelele de pe Loire, dar şi imagini din Paris, ca să nu mai vorbim de arogantul Tour Eiffel din placaj, construit de un elev ce făcea alergie la verbele franceze, însă s-a ales cu o notă de invidiat, apoi, prin pauze, spunea tuturor că el a construit Turnul Eiffel.

Am aflat că în Huedin exista, din 1990, Asociaţia Culturală Româno-Franceză „Claude Destouches" sub direcţia domnului Ioan Popa, care a realizat o înfrăţire cu francezii din Manthelan, prin amabilitatea domnului Paul Indrault.

La Arad, graţie profesorului Florin Didilescu, există un organism „vivant" numit AMIFRAN. Anul acesta se vor împlini 10 ani de cînd la Arad funcţionează o reţea francofonă ireproşabilă, dar şi o stare de spirit, un loc de întîlniri şi schimburi spirituale. Cum am aflat la festivalul de la Arad, ne-am încercat forţele printr-un tur de forţă şi am constituit trupa de teatru francofon Assentiment, adică adeziune pentru francofonie, teatru, libertate, evaziune. De toate, la un loc. În 1996, am fost invitaţi la Arad. Am prezentat *Le Petit Prince* după Antoine de Saint-Exupéry. În final, l-am crucificat pe Micul Prinţ, ca să subliniem violenţa de pe Pămînt. Nu vom uita febra începutului, corectarea pronunţiei, micile afişe, deoarece începeam să-i dăm dreptate lui Camus, în sensul că teatrul te determină să trăieşti autentic, să nu fii singur, să realizezi o incredibilă aventură colectivă.

La Arad ne-am dat seama că nu sîntem singuri pe lume, că existau trupe serioase în festival: Baia-Mare, Arad, Cluj, Bistriţa, Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Constanţa, plus cele din străinătate. Acolo i-am cunoscut pe Patrice Gablin, Jean Lataillade (Asociaţia „Vents et Marées", La Roche-sur-Yon, Franţa), Jérôme Lecerf (Asociaţia „Roeland", Grand, Belgia), Henri Noubel (din Republica Cehă), Anna Rossini – din Napoli etc.

A face teatru francofon înseamnă...a împuşca doi iepuri. Sau mai mulţi. Franceză, teatru, cultură – toate la un loc. Plus că elevii învaţă să devină cetăţeni ai lumii. Alta e motivaţia şi relaţia specială profesor-regizor şi elev-actor, într-un spaţiu ludic.

În 1997 am plecat la Istanbul, la festival, cu *Le Petit Prince*, piesă care a fost invitată şi la Poznan, în 1998. În anii următori am realizat *Accent grave*, după J. Prevert, *Fables* de La Fontaine, *„Tournage désespéré"* de Alexandru Jurcan, *M. Goé* după I.L. Caragiale, *L'Année Terrible* de V. Hugo. În 1999, am prezentat *Accent grave* la Pécs, în Ungaria. Ne-am dus în Germania şi Austria cu *Fables* şi *Accent grave*, la Napoli în 2001, cu *Fables* la Brno, în 2002, cu *M. Goé*, la Ankara cu *Fables*, în 2002. S-au adunat şi câteva premii, diplome, panouri, amintiri. Graţie prozatorului Radu Ţuculescu au apărut emisiuni TV despre trupa „Assentiment", dar şi articole în *Observator cultural*.

Cu toate acestea, elevii se simt vedete-vedete doar la Huedin. La premiere vin părinţii, profesorii, invitaţii speciali. Se aduc flori, se fac poze, iar adulţii rămîn după spectacol să-şi învingă emoţiile cu o ţuică înfocată. Noi practicăm un teatru bazat pe efecte vizuale, cu muzică, mişcare, astfel încît să-i atragă spre limba franceză şi pe aceia care n-o cunosc. După o premieră, badea Ion, care-a venit de sus de la munte să-şi vadă fata francofilă pe scenă, ne-a lăudat: „N-am înţăles nimic, da' ne-o plăcut!". Nu ştia de ce i-a plăcut, dar a plecat încîntat acasă şi a spus tuturor: „Fătuca noastră dansează în limba franceză!"

Peste o săptămînă, mai exact 23 mai, vom prezenta *L'Année terrible* de V. Hugo la Cluj, pentru invitaţii francezi la colocviul „V. Hugo", organizat la Cluj de Maria Vodă Căpuşan, de la Facultatea de Litere. Ce înseamnă acum repetiţiile? Muzică de Orff, o roată imensă de car, saci cu fân, pietre, toacă, lumînări, fum, baricadă, capete tăiate, drapelul francez, tobe, văluri, lanţuri şi disperarea părinţilor că „nu le ajung nici trei autocare", că „prea multe cer şi profesorii", dar „lasă, tu, amu-i vremea să se distreze în franceză copii noştri!". Iar colegul meu Doru Rus caută reflectoare, vopseşte butuci şi bastoane, face fum cu tămîie şi-i învaţă pe elevi cum să „moară" pe baricade, în timp ce colega Mariana Şandor concepe costume, coase văluri şi fierbe sfeclă pentru efecte sîngeroase!

Alexandru JURCAN

Anca MANOLESCU

Timp şi clipă

Riscul istoricizării

Se spune şi se acceptă ca o evidenţă că una dintre trăsăturile cele mai originale ale tradiţiei ebraice şi mai ales creştine stă în concepţia lor despre timp. Spre deosebire de elenism, spre deosebire de tradiţiile orientale, cu nesfîrşitele şi somptuoasele lor cicluri de generare, distrugere şi regenerare a lumilor, timpul e aici liniar, e puternic orientat dinspre un unic început către un unic sfîrşit. Timpul are, deci, un *sens*. Pornind de la geneză şi îndreptîndu-se către apocalipsă, timpul este aici o procesiune de evenimente – fiecare unic, irepetabil, aşezat pe o axă orizontală; e o succesiune asupra căreia nu se mai poate reveni. Soarta lumii, soarta omului şi a fiecărui om în particular se joacă aici o singură dată. Timpul ebraic şi mai ales creştin este un timp care face cu putinţă istoria: nu numai istoria sfîntă şi salvatoare *(die Heilgeschichte)*, ci, ca o tîrzie consecinţă, chiar istoria aşa cum este ea concepută de timpurile moderne şi actuale. Un asemenea tip de temporalitate, liniară, nereiterabilă, orizontală, face cu putinţă gîndirea devenirii noastre ca istorie. Pe un asemenea tip de temporalitate, spune printre alţii H.-Ch. Puech *(Temps, histoire et mythe dans le christianisme des premiers siècles)*, s-au putut elabora încă din primele secole filozofii, mai precis, teologii creştine ale istoriei, dintre care citează mai ales pe cea a lui Irineu al Lyonului (sec. II) cu al său *Adversus haereses*.

Revelaţia lui Dumnezeu se face *în timp* şi *în istorie* şi ea are loc o singură dată în mod desăvîrşit: la întruparea Fiului lui Dumnezeu. Prin acest act, el împlineşte sau „recapitulează" toate prefigurările sale şi tot cursul anterior al istoriei, iar, din momentul central care e întruparea, el conduce umanitatea treptat, de-a lungul timpului şi al istoriei, către starea ei finală, restaurată, mai mult, desăvîrşită. Două lucruri reies de aici. În primul rînd, valoarea acordată timpului, faptul că timpul capătă un prestigiu şi o eficacitate excepţionale: el este teatrul manifestării lui Dumnezeu şi al economiei sale, mai mult este *instrumentul* revelaţiei şi al pedagogiei divine. Apoi faptul că timpul e perceput în cheia progresului, al unei vaste creşteri şi perfecţionări umane. În concepţia lui Irineu, citez din Puech, timpul „este *experimentum, experientia*: nu numai realitate empirică, ci experienţă, încercare prin care umanitatea se obişnuieşte şi se adaptează treptat la divin şi, reciproc, Dumnezeu ori Verbul său se adaptează umanităţii. Timpul este instrument pedagogic care uneşte, într-o inserţie din ce în ce mai strînsă, umanul şi divinul... Timpul este astfel progresiune şi progres. Este creştere şi maturare, ceea ce înseamnă că, la sfîrşitul istoriei, vom avea un mai mult decît la începutul ei".

Sigur că o asemenea concepţie este admirabilă, grandioasă. Sigur că ea dezvoltă consecinţele întrupării întinse la întreaga umanitate. Sigur că ea a susţinut şi a insuflat expansiunea unei mari spiritualităţi şi civilizaţii care a clădit în timp, care a clădit istorie. Dar a-l lega pe Dumnezeu atît de strîns de timp, de succesiune, poate ajunge la un moment dat să-i voaleze tocmai condiţia proprie: imutabila lui transcendenţă. A-l lega pe Dumnezeu atît de strîns de progres (de progresul nostru uman, fie şi spiritual) riscă la un moment dat să ne facă să pierdem din vedere plenitudinea sa de neştirbit, ilimitarea, absolutul său. A-l lega pe Dumnezeu atît de strîns de istorie riscă la un moment dat ca realitatea divină să fie percepută mai ales prin proiecţia ei pe orizontala istoriei. Toate aceste riscuri sînt evitate ori ţinute în frîu atîta vreme cît admiraţia pentru *economia* divină e înţeleasă ca modalitate pentru o *theognosis*, pentru cunoaşterea lui Dumnezeu însuşi. Toate aceste riscuri sînt evitate ori ţinute în frîu atîta vreme cît economia divină e percepută nu numai în dimensiunea ei orizontală – temporală şi istorică –, ci mai ales în dimensiunea ei verticală, perpendiculară pe temporalitate şi pe istorie: o economie ce include toate nivelurile, sensibile şi suprasensibile, ale lumii. În fond, Christos a spus: „iată, s-a apropiat de voi Împărăţia cerurilor", dar totodată „Împărăţia mea nu este din lumea aceasta". Împărăţia cerurilor nu s-a apropiat de noi pentru a se instala în timp şi în istorie, pentru a fixa istoria în postura unei glorioase perpetuităţi. Împărăţia cerurilor s-a apropiat de noi pentru a ne atrage în condiţia ei trans-mundană. Christos nu s-a coborît în istorie şi în temporalitate decît pentru a-i trage pe toţi după sine, pe urmele lui ascendente.

Dar, de la un moment dat, prestigiul cu care creştinismul a învestit timpul, istoria şi progresul devine lipsit de transparenţă simbolică, devine prestigiu auto-suficient, fixaţie în lăuntrul timpului. Ceea ce produce o inversiune: istoria, progresul, capacitatea de a compune cu timpul ajung să fie criteriul invocat pentru a dovedi unicitatea şi valoarea revelaţiei creştine. Andrei Scrima într-un dialog cu Andrei Pleşu, publicat în *Dilema*, în 1998 („Dinamica întîlnirii"): „Făceam odată distincţia între credinţă şi istoricizarea ei. În creştinismul occidental şi, de vreun secol şi jumătate încoace, cam peste tot în lumea creştină – prin şcoală, prin cultură, prin mediile de informare – Christos e într-un anume fel «atestat» preponderent prin faptul istoric, prin «succesul» socio-cultural al creştinismului. Ceea ce nu era, evident, starea începuturilor. Acum reuşita istorică e dată ca un argument incontestabil pentru marea pretenţie de superioritate a creştinismului. De unde tinde să decurgă excluderea celorlalte religii ca inferioare, deficiente din punctul de vedere al realităţii lor. Aici, la noi, e sigur! Brahman? Buddha? Să fim serioşi! Nu mai pomenim de alte mari tradiţii spirituale... Ca un efect aproape inevitabil al condiţiei noastre temporale, vegea spiritului despre care vorbea Christos slăbeşte, credinţa «se retrage». Rămîne, pentru un timp, istoria..."

Istoria, progresul, capacitatea de a compune cu timpul devin nu numai criteriul de comparaţie al religiilor; ele devin *criteriul de realitate* al manifestărilor divine. Ceea ce e totuşi cam ciudat, cam – e un termen la modă – etnocentric. Să fie posibilitatea nesfîrşită de revelare a lui Dumnezeu supusă unui criteriu atît de strîmt? Să fie Înţelepciunea sa atît de părtinitoare? Să fie chipul nostru de a-L asuma singurul chip legitim?

Timp liniar şi timp ciclic

Obişnuiţi să gîndim timpul în mod liniar, ni se pare că alte tradiţii spirituale sînt, în concepţia lor despre timp, deficiente. Obişnuiţi să gîndim timpul drept *irepetabil* considerăm ciclicitatea timpului lor ca opusul categoriei noastre de timp, socotim că timpul lor ciclic e simplă *repetiţie*, simplă rotire pe un acelaşi cerc: o veşnică reîntoarcere. Obişnuiţi să ne mişcăm în planul unic al istoriei, ni se pare că timpul nu poate avea decît o dezvoltare plană. Prin urmare, gîndim timpul lor ciclic ca cerc, iar nu ca *spirală* – unde nu se produc niciodată repetiţii ci *analogii*: analogii care dau invariantele legii cosmice, care sînt pulsaţiile, în manifestare, ale Unităţii divine.

Dar este, în fond, timpul – în tradiţia ebraică şi cea creştină – exclusiv un timp liniar? Este el gîndit şi trăit în acest singur mod? Evident, nu. Ambele tradiţii cunosc şi practică, alături de timpul liniar al istoriei – sfinte sau nu – un timp liturgic, un timp prin excelenţă ciclic. Zilele şi anii acestui timp sînt ritmate, mereu, de acelaşi rugăciuni, de aceleaşi celebrări, de aceleaşi teme. Sigur că există posibilitatea (şi tentaţia) de a interpreta reiterările liturgice în cheia timpului liniar al istoriei: sărbătorile pot fi înţelese – şi sînt practicate cîteodată – drept simple comemorări ale unor evenimente din istoria sfîntă. Ne reamintim un anumit eveniment sacru, situat într-un anume moment al acestei istorii, ne reamintim contextul lui şi, eventual, implicaţiile sale care ne influenţează. E un mod de a subsuma tipul de timp liturgic tipului de timp liniar, istoric, un mod de a-l reduce pe primul la o variantă – derivată, secundă – a celui din urmă.

Dar textele celebrărilor ne spun altceva: ele nu ne vorbesc despre *amintirea* unui eveniment, ele ne vorbesc despre *prezentul supratemporal* al unui eveniment care înglobează şi depăşeşte timpul istoriei. Întruparea, de pildă, e celebrată într-un imn al lui Roman Melodul (sec. VI) – imn intonat în biserici de fiecare sărbătoare a Naşterii – aşa: „Astăzi Fecioara pe Cel mai presus de fiinţă naşte şi pămîntul peştera Celui neapropiat aduce. Îngerii cu păstorii doxologesc şi magii cu steaua călătoresc. Că pentru noi s-a născut Prunc tînăr Dumnezeu cel mai înainte de veci." În termenii traducerii franceze a lui J. Grosdidier de Matons *(Sources chrétiennes* nr. 110) primul vers sună: „Astăzi Fecioara aduce pe lume Fiinţa suprasubstanţială şi pămîntul dă o peşteră Celui Inaccesibil". Se intonează reverberant – şi se propune astfel meditaţiei, interiorizării, *actualizării* – un „astăzi". E un „astăzi" în care regimul nostru temporal comunică cu regimul *veşnicului prezent* divin. Un „astăzi" în care fiinţa noastră, supusă temporalităţii, poate contempla pe Cel neapropiat, inaccesibil, mai presus de fiinţă. Iar momentul acesta nu se reduce la un singur plan de realitate (cu atît mai puţin istorică); e un moment axial, care adună toate nivelurile de fiinţă: umanul, angelicul şi divinul; nivelul sensibil, supra-sensibil şi cel supra-mundan. „Astăzi cerul şi pămîntul s-au împreunat, născîndu-se Christos. Astăzi Dumnezeu pe pămînt a venit şi oamenii la cer s-au suit. Astăzi este văzut cu trup Cel din fire nevăzut." Nu poate fi spus mai limpede că acest „astăzi" – insistent reiterat pentru a ne comunica vibraţia sa – e un *moment vertical* prin care prezentul actual al lui Dumnezeu face o breşă în timp, face un istm: un istm prin care umanul poate accede la regimul supra-temporal, un istm prin care timpul e absorbit în obîrşia lui şi totodată desfăşurat în lume, ca o respiraţie.

„Fiii clipei"

Ce se poate zări prin acest istm? Cum se transformă umanul trecînd prin el? „Cercetează", spune Augustin, „mutaţiile lucrurilor şi pretutindeni vei afla un «a fost» sau un «va fi». Gîndeşte-te la Dumnezeu şi vei găsi «este» acolo unde «a fost» şi «va fi» nu pot să fie... Fiinţa e un termen ce desemnează imutabilitatea" *(Comentariu la Ev. după Ioan)*. În Dumnezeu, spune el, „nimic nu a trecut ca şi cum n-ar mai fi, nimic nu stă să fie ca şi cum n-ar exista încă. Tot ceea ce se află acolo pur şi simplu *este*... Omul, în sine, *nu este*, căci se schimbă şi se alterează dacă nu aderă la Cel care e acelaşi. Omul *este* atunci cînd îl vede pe Dumnezeu. Omul *este* atunci cînd îl vede pe Cel ce este" *(Comentarii la Psalmi)*.

Sîntem tentaţi să ne închipuim eternitatea după modelul unui timp ameliorat, ca un fel de extensie indefinită a timpului, un timp a cărui succesiune nu se mai sfîrşeşte. Dar prezentul divin despre care vorbeşte Augustin nu e aşa; nu e succesiune, e plenitudine de fiinţă, în care toate lucrurile stau în realitatea lor deplină, sintetică, stau în principiul desfăşurării lor. Pentru ca să ne sugereze o asemenea condiţie, A.K. Coomaraswamy, din a cărui carte, *Timpul şi eternitatea*, am citat pe Augustin, aminteşte de felul cum compunea Mozart: „el îşi auzea mai întîi compoziţiile, nu frază cu frază, ci într-un *totum simul* şi prefera această «audiţie reală a ansamblului» audiţiei ulterioare a compoziţiei în totalitatea ei secvenţială". La care adaugă pasajul din *Paradisul* (XXXIII, 85-102) cînd Dante – „cutezînd să-şi înfige văzul în veşnica lumină" – poate privi „universala formă" a imaginii lumii: „În adîncimea ei am văzut incluse, legate de iubire în volum, toate paginile risipite ale universului; substanţe, accidente şi succesiunea lor, toate ca topite împreună, aşa fel încît lucrul despre care spun e o flacără unică".

Unui asemenea tip de percepţie – sintetic, integrator, unitiv – nu i se potriveşte durata nesfîrşită, ci *clipa*. „Astăzi", „acum", prezentul etern au drept echivalent clipa – care condensează timpul şi îl restituie unei plenare simultaneităţi. Fiecare moment al timpului nostru „curent" poate deveni suportul unei atare percepţii; fiecare din clipele fugitive ale timpului poate deveni, pentru omul spiritual, prilejul de a accede la Clipa trans-temporală. Buddha îi fericeşte pe călugării care „au prins Clipa" şi îi plînge pe cei care „şi-au lăsat Clipa să treacă". „Trezirea" sa a fost şi ea fulgurantă, „unică şi instantanee". Contemplativii musulmani, sufiţii se numesc pe ei înşişi „fii ai clipei". A te raporta la eternitate, dincolo de timpului, înseamnă să stai la pîndă pentru că fiecare moment al vieţii tale poate fi prilejul şi vectorul către Clipa lui Dumnezeu. Deplinătăţii ei, în simultaneitate, îi corespunde aici, în existenţă, o atenţie trează de fiece clipă. Şi, spune Coomaraswamy sprijinindu-se pe texte din Upanishade, „dacă nu participăm *acum* la veşnicie, nu vom participa poate niciodată". Prezentul etern e ceva care trebuie experimentat în regimul lui propriu – *acum;* îl putem cîştiga sau îl putem pierde în fiecare moment al vieţii noastre. În această concepţie, fiecare moment al vieţii noastre e încărcat de potenţialităţile veşniciei. Iată cum sună rugăciunea lui Nicolaus Cusanus în această privinţă: „Tot ceea ce noi vedem în timp, tu, Doamne, nu l-ai pre-conceput aşa. Fiindcă în veşnicia în care tu concepi, orice succesiune temporală coincide în veşnica ta Clipă... În adevăr, tu, Doamne, care eşti veşnicie absolută, tu eşti şi tu îţi rosteşti Verbul dincolo de timp.... Atrage-mă deci către tine, Doamne, căci nimeni nu te poate atinge dacă nu eşti tu cel ce-l atragi spre tine..." *(De visione Dei,* X şi XXV).

În sfîrşit, voi cita – pentru competenţa spirituală în „a prinde" şi a stabiliza clipa – un exemplu din islam. Abu'l-Hassan 'Alî Hujwîrî (sec. al XI-lea), autor al celui mai vechi tratat persan de sufism, se referă la un termen cheie pentru limbajul şi experienţa acestuia: *waqt*. Prin „clipa" sau „timpul" desemnate de *waqt* se înţelege suspendarea condiţiei noastre curente sau risipite, experienţa fulgurantă a „influenţei divine care coboară în suflet şi face inima «adunată»... Nimeni nu poate să atingă realitatea acestei clipe" spune Hujwîrî „din propria lui alegere şi prin propriile străduinţi, pentru că ea nu ţine de posibilităţile umane de achiziţie. *Waqt* e o sabie ascuţită pentru că taie rădăcinile viitorului şi ale trecutului, pentru că şterge din inimă grijile zilei de ieri şi de mîine." O anecdotă spirituală, atribuită marelui maestru sufit Junayd, e folosită de Hujwîrî pentru a sugera sensul şi anvergura termenului. Iat-o: „Întîlnind în deşert, într-un loc sterp şi inospitalier, un derviş, l-am întrebat pentru ce adastă acolo neclintit. Mi-a răspuns: «Am avut o clipă *(waqt)* şi am pierdut-o aici; de doisprezece ani stau şi plîng. Şeicul n-ar binevoi să facă o rugăciune pentru mine ca să-mi regăsesc clipa?» Părăsindu-l, mi-am împlinit pelerinajul şi m-am rugat pentru el. Rugăciunea mi-a fost ascultată. La întoarcere, l-am aflat în acelaşi loc. «De ce nu pleci», l-am întrebat, «de vreme ce dorinţa ţi-a fost îndeplinită?» Mi-a răspuns: «Mă staţornicisem în acest loc al pustiirii unde mi-am pierdut comoara. E oare drept să părăsesc locul unde am regăsit-o şi unde mă desfăt de întîlnirea cu Dumnezeu? Şeicul să meargă în pace, eu îmi voi amesteca ţărîna cu ţărîna acestui loc, pentru ca să mă pot scula, în ziua învierii, din ţărîna care e sălaşul fericirii mele»" *(apud* Eva de Vitray-Meyerovitch, *Anthologie du soufisme)*.

Ce faci cînd *waqt*, clipa care ţi-a deschis perspectiva spre Clipă, s-a pierdut? Adopţi postura Clipei: imutabilitatea, atenţia neclinită. În economia anecdotei, Junayd e evident intercesorul: el „fixează" clipa încă volatilă a dervişului, o situează prin raportare la centrul islamului, Kaaba. Astfel situată, clipa devine „staţiune", devine dialog atemporal. Clipa aceasta e atît de vastă încît cuprinde – în subsidiar – întreg destinul dervişului, pînă la sfîrşitul lumii. Însă, în fond, ea e cu mult mai vastă. ▲

Războaiele culturale s-au sfîrşit: televiziunea a învins

La un moment oarecare de la cumpăna dintre secole, declaraţia că nu te uiţi niciodată la televizor a încetat să mai fie la modă. Doar din partea oamenilor care lucrează în televiziune – mai ales a acelora care scot cei mai mulţi bani din ea – ne mai putem aştepta acum la astfel de declaraţii. „Nu e nimic de văzut" a rămas, poate, o mantră naţională, auzită în milioane de case în fiecare noapte, dar este rostită cu un fel de afecţiune şi, în plus, mai des decît altădată, acum chiar este ceva de văzut. Poate chiar ceva splendid. Sau pur şi simplu irezistibil de absurd.

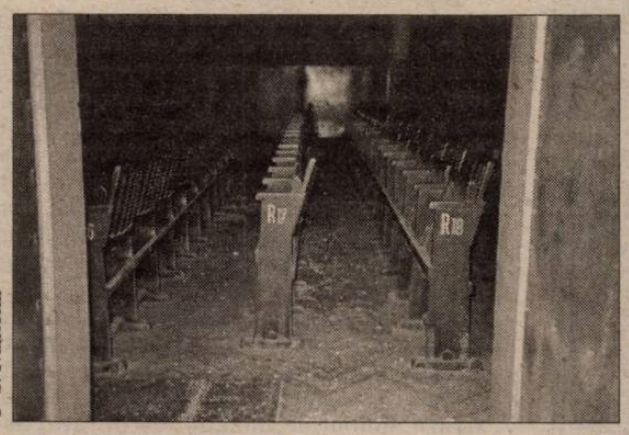

© S. Ivanoschi

Filmele sînt pentru puştani, televiziunea – pentru adulţi

Dar unele oiceiuri mor mai încet decît altele: criticii de televiziune sînt în continuare întrebaţi adesea dacă aspiră să devină critici de film, ca şi cum asta ar fi un fel de mare promovare. Nu, ar fi o retrogradare. Ar însemna să fii scos dintr-un mediu care bate tactul după pulsul naţional şi să fii expediat într-un mediu care, cu tot succesul său financiar, a reuşit să ajungă la o remarcabilă lipsă de relevanţă socială.

Care filme? Filmele sînt pentru copii. Pentru adolescenţi. Pentru tinerei. Televiziunea este pentru adulţi. Sau, cel puţin, adulţii au şanse mult mai mari de a găsi ceva interesant la televizor, decît la megaplexul din zonă. Oscarurile sînt oferite de Academia americană de arte şi ştiinţe ale filmului, dar acum e vorba mai mult despre ştiinţă decît despre artă. E vorba despre masturbare tehnologică, şmecherii gratuite, cascadorii şi efecte speciale. Anul trecut, compania Sony a lansat cu mîndrie un film de animaţie computerizată, *Final Fantasy*, fără nici măcar o fiinţă omenească pe ecran (sau în sălile în care a rulat). La televizor încă mai găseşti oameni. Şi dramă umană. Material provocator, îndrăzneţ – într-un cuvînt oribil, brici. La televizor, briciul taie tot timpul, dar la cinema, doar din cînd în cînd.

Şi dacă producţiile contemporane de televiziune nu te mulţumesc, rămîne *la grande bouffe* de selecţiuni gustoase şi de *junk food* apetisantă, din decenii care s-au dus de mult: History Channel, Discovery Channel, TV Land sau acel paradis al trecutului hollywoodian, Turner Classic Movies. Acesta este celălalt motiv pentru care televiziunea e grozavă acum: varietatea fantastică, bogăţia siderantă pusă la dispoziţia celor dotaţi cu un sistem avansat de cablu sau cu antenă de satelit. La TV trecutul nu mai înseamnă timp; înseamnă un loc, iar satelitul sau cablul este maşina de călătorit în timp, care te transportă în anii '30, '40, '50, '60 sau oricînd. Nu s-au dus pe aripile vîntului. S-au întors şi s-ar putea să nu mai plece niciodată. Televiziunea nu omoară timpul doar în sensul obişnuit – ea omoară conceptul de timp.

O nouă generaţie

Oamenii inteligenţi au încetat să mai privească de sus televiziunea, în parte pentru că scriitorii inteligenţi au încetat să o mai privească de sus. Chiar scriitori precum Paul Attanasio, care fac milioane cu scenarii de film, continuă să se amestece în televiziune, probabil pentru că ea oferă mai multă libertate de a aborda subiecte volatile şi de actualitate – şi de a le aborda aşa cum vor ei. Televiziunea este un mediu al scriitorului; cinematograful – al regizorului. O producţie mai rapidă înseamnă că mai puţini producători executivi intruzivi pot să „dea note" şi să ceară schimbări, pe care apoi să le ceară schimbate în ceea ce fusese la început. Un scenarist de televiziune poate să-şi urmeze viziunea, cu mai puţine nasuri vîrîte şi cîrpăceli îndurate.

Astfel a apărut o nouă generaţie de tele-scenarişti, care suportă comparaţia cu primii, marii dramaturgi de televiziune ai anilor '50, ca Paddy Chayefsky, Rod Serling şi Reginald Rose. Printre urmaşii acestora se numără David Chase, creatorul *Clanului Soprano* de la HBO, care a fost numit cel mai mare eveniment cultural pop din vremea noastră. Şi Alan Ball, al cărui strălucit şi mordant *Six Feet Under* (iarăşi HBO) înfruntă moartea însăşi. Şi tulburatul Alan Sorkin, al cărui *West Wing* de la NBC îi dotează pe americani cu un preşedinte alternativ, pentru a-i ajuta să mai uite de mediocritatea celui real, după cum i-a ajutat să mai uite de imoralitatea fostului preşedinte. (Nu pot fi învinovăţiţi că vor să uite. Într-un monolog, David Letterman rezuma astfel schimbarea la vîrf: „Am trecut de la un pervers la un prostănac." Nu-i de mirare că oamenii se înghesuie la o alternativă fictivă.) Şi Larry David, geniul cu *Seinfeld*, al cărui *Curb Your Enthusiasm* (tot HBO) este cel mai acceptabil succesor al lui *Seinfeld*. Şi chiar prea-ambiţiosul David E. Kelley, autorul lui *Ally McBeal* şi al lui *Boston Public*, deşi este un adept al şocurilor superficiale şi ieftine.

Steven Bochco şi David Milch (*NYPD Blue*) au fost martori la începuturile noii ere a televiziunii, care pot fi căutate în vremea administraţiei Tinker-Tartikoff la NBC: preşedintele Grant Tinker, unul dintre cei care dăruiseră televiziunii *The Mary Tyler Moore Show*, şi regretatul *über*director de programe Brandon Tartikoff, care şi-a făcut şi partea de tîmpenii, dar care avea instinct şi iubire autentică pentru marea televiziune. Au fost revoluţionari mai ales dintr-un motiv: păstrau anumite emisiuni pentru că erau bune, chiar dacă ele nu creşteau în *rating*-uri – deşi, în unele cazuri, s-a întîmplat să crească. Tinker şi Tartikoff aveau răbdare, dar, mai important, aveau încredere în talent. Chiar dacă *Cheers* a fost luni întregi un dezastru comercial, în cele din urmă a rezistat 11 ani. *Hill Street Blues* s-a impus încet şi sigur, devenind o instituţie. Lucru valabil şi pentru răvăşitorul *Homicide*, de Barry Levinson şi Tom Fontana, care a venit puţin mai tîrziu.

Din păcate, directorii de programe de astăzi nu ajung nici pînă la genunchii lui T&T. Dacă menţin în grilă o emisiune cu o cotă mică de audienţă, probabil că o fac din cauză că emisiunea este produsă chiar de compania căreia îi aparţine postul. Emisiunile Disney au şanse mai mari de supravieţuire la ABC – proprietate Disney; de-aceea au scos-o pe Barbara Walters din programul de vineri seara, într-un stil insultător, pentru a face loc *soap*-ului dulceag *Once and Again*. Regulile vechi ce păstrau reţelele de televiziune în afara războiului pentru *prime-time* au fost, cu generozitate, anulate. Însă chiar şi în aceste condiţii, ştacheta a fost ridicată de marile succese pretigioase şi, dat fiind faptul că demografia este mai importantă ca niciodată în jocul *rating*-urilor, o emisiune care îi atrage pe cei educaţi şi puternci poate să rămînă în program, chiar dacă cifra totală a telespectatorilor nu e prea mare.

Fericirea

Nu numai că este gratificant să te uiţi la *Clanul Soprano*, la *The West Wing*, la *Totul despre sex*, dar mai este şi la modă. Este esenţial, dacă vrei să fii la zi. Televiziunea face acum agenda culturală – nu filmele, nu cărţile. Nimeni nu mai este prea deştept pentru televiziune – prea deştept ca să se uite, prea deştept ca să lucreze în domeniu.

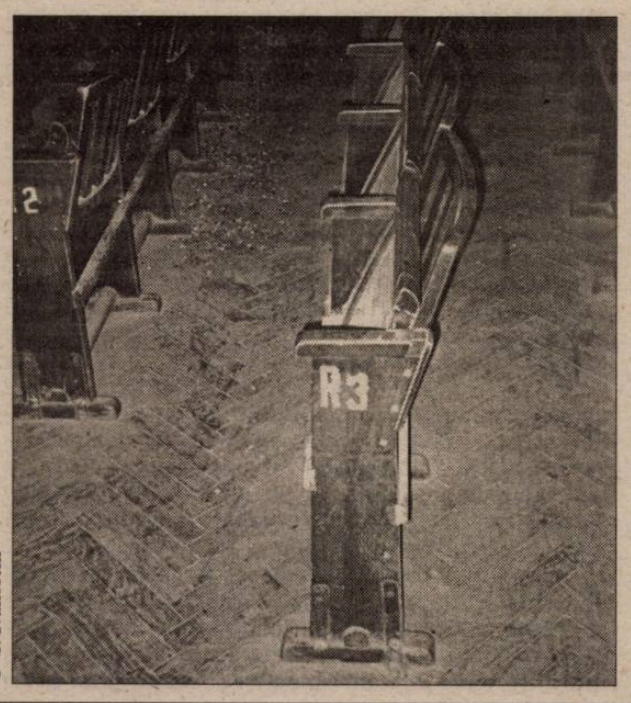

© S. Ivanoschi

Cît despre diversitate, e ameţitoare. Dacă suferi de insomnie la patru dimineaţa, poţi să te duci în sufragerie, să aprinzi şi să vezi un om dezmierdînd un crocodil, pe Lucy şi Ethel împachetînd ciocolată, pe Tom alergînd după Jerry şi pe Elmer alergînd după Bugs. Poţi învăţa cum să instalezi un ventilator în tavan, poţi să te minunezi de ultimul regim-miracol. Poţi s-o auzi pe Garbo rîzînd sau pe Chris Matthews ţipînd, să-i vezi pe Fred şi Ginger dansînd sau pe fotbalişti jucînd.

Cel de-al doilea război mondial continuă pe cel puţin un canal, practic non-stop, şi cei buni cîştigă. Televiziunea este genetic optimistă. E plină de finaluri fericite – chiar şi în buletinele de ştiri, cu redactorii care păstrează pentru sfîrşit o informaţie amuzantă, ca să încheie într-o notă veselă. „Echipele" care ne aduc ştirile locale la şase şi la nouă sînt – ne asigură *promo*-urile – o mare familie fericită. În miile de reclame difuzate în fiecare săptămînă, problemele sînt mereu rezolvate şi rezolvările sînt mereu fericite.

Da, în televiziune există tendinţe nefericite. În televiziune au existat dintotdeauna tendinţe nefericite. În 1948, cînd s-a lansat, mulţi au considerat că televiziunea nu-i altceva decît o tendinţă nefericită. Cele mai agasante sînt astăzi *reality show*-urile, care tind să fie scîrboase şi jegoase şi, totuşi, atrag o parte a aceluiaşi public „superior" care se uită la dramele de calitate. Mai înţelege, dacă poţi. În acelaşi timp, astfel de emisiuni reprezintă o democratizare a televiziunii. Oameni obişnuiţi pot să devină acum staruri, chiar la ore de vîrf.

Linii de contur şi de hotar se estompează tulburător – distincţia dintre ştiri şi divertisment (aproape dispărută), distincţia dintre conţinutul unei emisiuni şi publicitate (ignorată atunci cînd *product placement*-ul este integrat în scenariu), distincţia dintre televiziune comercială şi televiziune publică. Mai avem o televiziune publică? Trebuie să mai existe pe undeva.

Televiziunea ca afacere – aspectul ei cel mai puţin interesant – se transformă, desigur. MONUMENTALA METAMORFOZĂ MILENARISTĂ a televiziunii, titra *Daily Variety*; FUZIUNI ŞI NOI MEDIA ALIMENTEAZĂ REVOLUŢIA INDUSTRIEI. Prea puţini posedă prea mult, dar cu tot acel spaţiu care trebuie umplut pe toate acele canale, există posibilităţi şi pentru *show*-uri subversive precum scandalosul *Jackass* la MTV şi *That's My Bush!* (recent suspendat) la Comedy Central. Televiziunea este acum atît de puternică încît poate să ofere loc antiteleviziunii. N-ar fi exclus ca un canal să pornească o emisiune numită *Televiziunea e nasoală* şi să dea *promo*-uri, implorîndu-i pe oameni să o vadă.

Sigur că ar trebui să ne aflăm în era computerelor. World Wide Web, Internet şi toate celelalte. Dar acest fenomen a atins un plafon şi nu va mai creşte pînă nu se aliază cumva cu televiziunea. Atunci cînd micile ecrane vor deveni mai mari, probabil că spaţiul în plus nu va fi umplut mereu de imagini mai late, deşi asta ar fi ideal în cazul unor emisiuni de divertisment şi al multor emisiuni sportive. Dar cel mai adesea programul va umple, probabil, numai două treimi din cadru, ca să puteţi naviga pe net în treimea rămasă. AOL vinde deja o versiune primitivă, timpurie, a acestei idei. WebTV, care există de ani buni, este un alt semn timpuriu al viitoarei convergenţe. Televiziunea e gazda şi internetul e parazitul. S-a estimat că 25 de milioane de oameni deja se uită la televizor şi navighează pe Web în acelaşi timp, în aceeaşi cameră. Şi ce altceva este internetul, de fapt, decît un magazin mare şi umflat? Un carnaval în plină desfăşurare, cu un miliard de răgete şi lătrături. Nu va îmbrînci televiziunea din peisaj. Oamenii tot îşi vor dori să vadă emisiuni. Vor dori ceva ce nu-i obligă la interacţiune – la manevrat cursorul şi apoi la clic – ci îi captivează, îi provoacă, îi ispiteşte în altă dimensiune, deschide uşi şi ferestre, expune noi adevăruri şi, de fapt, noi minciuni.

Timp de o jumătate de secol, America s-a zbătut într-o încleştare cu televiziunea – acest străin în mijlocul ei –, dezbătînd în jurul ei, încercînd să o bată, îngrijorîndu-se de efectele ei şi întrebîndu-se ce face ea din minţile şi din imaginaţiile şi din procesul politic şi din vecinii noştri. Iar acum bătălia s-a terminat. Televiziunea a învins.

(după *Talk*)

traducere de Andrei GORZO

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

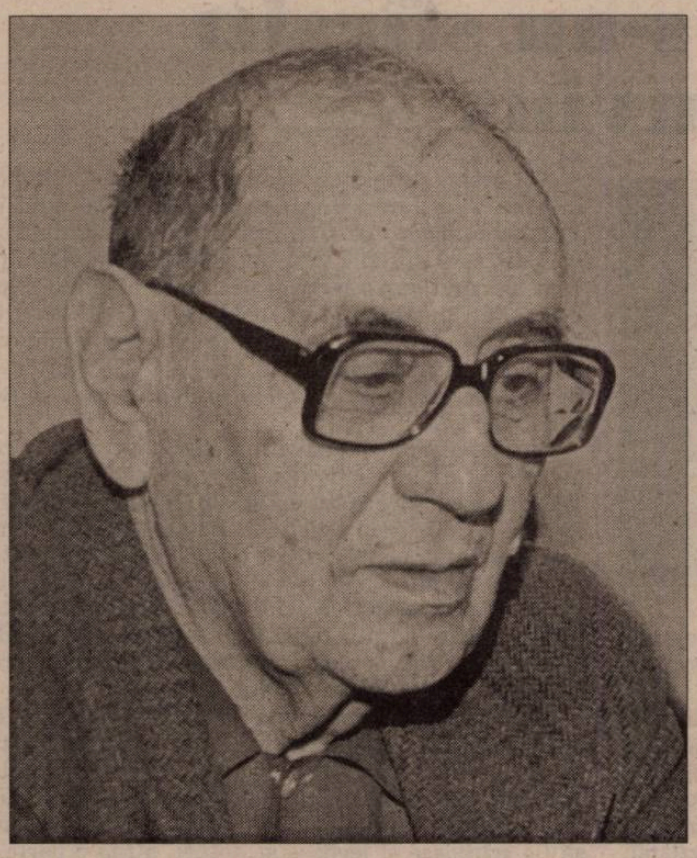

Dureroasa dispariţie a omului de cultură Ştefan Augustin Doinaş este resimţită şi de noi ca o pierdere a unui reper moral şi cultural.

Implicarea lui în destinul revistei noastre a însemnat o permanentă susţinere intelectuală, exercitată de la distanţă, cu discreţia şi căldura umană care îi erau proprii.

Prin plecarea lui Ştefan Augustin Doinaş, Dilema *pierde o certitudine.*

Geo ŞERBAN

Mai mult ca perfectul

Dintr-o exigenţă a creaţiei – perfecţiunea –, Ştefan Augustin Doinaş făcuse, cu timpul, un cod de conduită. Estetica şi etica se armonizau în optica lui, se stimulau una pe alta şi îl motivau în aspiraţia de a fora, cu ajutorul cuvintelor, profunzimile fiinţei pentru a capta ecourile nenumăratelor întrebări ridicate de rosturile existenţei. Tocmai fiindcă aflase de mult imposibilitatea unor răspunsuri definitive, persevera să caute, oricîte obstacole întîlnea, mai adînc, mai tenace, mai riguros. „Voluptatea limitelor" se chema emblematic un capitol din volumul, la rîndul său intitulat ambiţios: *Foamea de unu* (1987). Conştiinţa unicităţii fenomenului viu, trăit, voinţa de a-i extrage sîmburele inefabil, de durată, de a-l ocroti şi perpetua, i-a nutrit adversitatea proclamată împotriva amorfului, în plan literar, a arbitrarului, în plan moral.

Cu cît s-a ridicat spre nadirul consacrării, Doinaş a diminuat distanţele dintre „meşteşug" şi „har". Practica poezia ca pe un sacerdoţiu, cu lucidă devoţiune în slujba Limbii şi a Versului (ambele scrise, demonstrativ, cu majuscule). Ca să se împărtăşească din himerele ce-l asaltau, ca să le facă sensibile şi altora, înţelegea să-şi disciplineze la maximum inspiraţia prin confruntarea directă, loială, cu modele de supremă anvergură. Identitatea sa lirică a beneficiat enorm de pe urma experimentului traducătorului îndelung cultivat. Aproape simultan debutase cu strofe originale şi cu transpuneri din Mallarmé. Avea chiar să-şi edifice un întreg eşafodaj teoretic, pe măsură ce activitatea sa de traducător căpăta proporţiile unei a doua profesii. Metodic, asumase pe cont propriu catagrafierea reliefurilor poeziei moderne de pe mai toate meridianele. E o performanţă rară să porneşti în lume dintr-o comună oarecare („Caporal Alexa") şi să probezi vocaţie de prodigios cuceritor, stăpîn peste vaste teritorii din patrimoniul liric universal. Poate că nu atît expansiunea în sine conta pentru poetul nostru, cît perspectiva de a-şi rafina antenele proprii, faţă-n faţă cu gama infinită a modalităţilor de a stoarce Verbului esenţe unice, sevele tăinuite. Mai intra în joc şi evidentul orgoliu de a se lua la întrecere cu încercări similare de vîrf din perimetrul autohton: cu Philippide, bunăoară (fiind vorba de Baudelaire) sau cu însuşi mentorul tinereţilor sale, Lucian Blaga (în a găsi echivalenţele optime pentru *Faust*-ul goethean). De fapt, însuşi *Atlasul* de sunete fundamentale se născuse din competiţia, prea contorsionată într-o vreme, cu Baconsky. Dacă mai avem în vedere celelalte tentaţii de care a fost bîntuit acest literat total (cu prezenţe notabile şi în teatru, şi în proză), exeget avizat, la curent cu mersul ideilor despre poezie pe tot globul, publicist în vervă, decis să ia pulsul mentalităţilor în contextul evoluţiilor din jur pînă la ultima picătură de energie, obţinem imaginea statuară a unei personalităţi hărăzite a domina orizonturile culturii noastre încă multă vreme după retragerea în negurile nefiinţei. În chip de epitaf, i s-ar potrivi adagiul clasicului latin:

„Nimic n-a lipsit gloriei sale.
Numai el va lipsi gloriei noastre!"

Adina POPESCU

BOOKAREST 2002 şi senzaţia de *déjà vu*

Tîrgul Internaţional de Carte de la Bucureşti a fost pentru mine o experienţă personală, marcîndu-mi începutul „carierei" jurnalistice. La ediţia din 1996, un grup de tineri, în general liceeni şi studenţi, au avut iniţiativa ca pe parcursul celor cinci zile ale manifestării, să tipărească o foaie informativă, numită *Gura Tîrgului* care să conţină toate evenimentele din tîrg. Pentru cei mai mulţi dintre noi era prima experienţă de presă şi nu orice fel de presă, căci ne organizasem într-o redacţie adevărată, iar foaia noastră funcţiona, chiar dacă doar pentru cinci zile, în regim de cotidian. Atunci, situîndu-mă undeva, în interiorul Tîrgului de carte, am văzut şi am trăit tot în cele mai mici detalii. Nici un reporter din afară n-ar fi putut surprinde întreg acel ansamblu, n-ar fi putut reda adevărata atmosferă. I-ar fi scăpat, poate, mici elemente de spectacol sau replici banale, dar savuroase ale vizitatorilor. La 17 ani, tîrgul mi-a apărut ca o manifestare culturală complexă, cum nu mai întîlnisem pînă atunci, în România.

Ce a însemnat, de fapt, acel tîrg de carte ? Căldură mare, treizeci şi şase de grade şi bere rece pe terasă „La motor", „Cumpăraţi *Gura Tîrgului!* Numai cinci sute de lei !", standuri, lansări, interviuri, camere de filmat, Paul Daian cu trompeta, aglomeraţie, invitat de onoare: Umberto Eco, zvonuri: „...vine Iliescu la tîrg ?!", festivalul Papirus şi rochii confecţionate din ziare, Sorin Dumitrescu înconjurat de preoţime, reprezentanţii firmei Zepter încercînd să-şi dea oalele pe cărţi, mari reduceri de preţuri, Nicolae Breban lansîndu-şi *În absenţa stăpînilor* pe care o aprecia ca „prima mea carte bună", „D-le Buzura cum caracterizaţi tîrgul într-un singur cuvînt?" „Merge!", Andrei Pleşu punea diagnostice politice, lansînd *Chipuri şi măşti ale tranziţiei,* „D-le Pleşu cum caracterizaţi tîrgul într-un singur cuvînt?" „Haotic", cea mai tînără autoare prezentă la tîrg avea 19 ani, primul salon de publicaţii electronice „Multimedia", George Mihăiţă aştepta să dea autografe, numai că nu i le cerea nimeni, cei de la editura Tehnică şi-au adus rafturile pentru stand de acasă, Arşinel prezent la lansarea unei cărţi de bancuri, Paul Daian declara că „îi place să se dea în spectacol", Mihai Pelin, *Pacepa contra Pacepa* şi despre curajul de a vorbi..., „D-nă Alina Mungiu cum caracterizaţi tîrgul într-un singur cuvînt?", „Amuzant"...

Au trecut de atunci şase ani, iar la acest sfîrşit de mai 2002 termometrele nu au atins încă treizeci şi şase de grade. Iată-mă din nou la tîrgul de carte, ediţia sa jubiliară, de data aceasta doar ca simplu vizitator, potenţial cumpărător. Cu cîteva zile în urmă, i-am întrebat pe cîţiva prieteni dacă vor merge. Un răspuns aproape invariabil: „De ce să merg? Doar ca să casc gura şi să-mi facă poftă toate cărţile pe care mi-am dorit de-a lungul timpului să mi le cumpăr?". Eu m-am decis să merg, poate mă năpădise o uşoară nostalgie. La intrarea în Teatrul Naţional un tip cu un nas mare, roşu, vindea cergi doar cu o sută de mii bucata. Ofertă tentantă, dar mi-am păstrat suta de mii pentru cărţi. Încă de la ieşirea din lift, timpanele mi-au fost asurzite de trompeta lui Daian; se vede treaba că-şi menţinea declaraţia făcută în urmă cu şase ani. Mi-am făcut loc prin familiara aglomeraţie şi am început să mă învîrt printre, din nou, familiarele standuri. Doar cărţile (unele) erau altele, un amănunt deloc de neglijat. Tîrgul căpătase un profil mai futurist, prin prezenţa unor indivizi deghizaţi în personajele din Star Wars care împărţeau fluturaşi ce anunţau apariţia celebrei *Star Wars – the book!* – „Simţi nevoia unui roman SF bun? Cu toate astea, tot timpul cît am vizitat Tîrgul am avut o puternică senzaţie de déjà vu.

Totuşi... anul acesta la Tîrg au fost prezenţi 309 expozanţi (faţă de 262 în 2001) dintre care 134 din alte ţări (faţă de doar 91, anul trecut) cum ar fi Elveţia, Franţa, Germania, Marea Britanie, Republica Moldova, Spania, Ungaria. Ţara invitată de onoare a fost Elveţia, cu tema centrală: „Literatura elveţiană în România" şi cu un program care a cuprins lansări de carte, o masă rotundă despre sistemul editorial elveţian, dezbateri. Una dintre cele mai importante lansări a fost controversata carte *Viaţa sexuală a Catherinei M.,* la Editura EST. În cadrul Tîrgului s-au acordat Premiile Asociaţiei Editorilor – AER şi Premiile Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România – ASPRO. Deşi numărul lansărilor de carte a fost mai mic ca în anii precedenţi, se pot semnala multe demonstraţii practice CDROM, prezentări de proiecte şi metode interactive de învăţare, gale de premii etc.

Ce-ar putea însemna acest tîrg de carte? Instantanee – deşi căldura nu-i atît de mare, aceeaşi bere rece pe terasă „La motor" şi cu cinci mii mai ieftină ca de obicei (printre scriitori se poartă berea la metru), întîlniri între vechi prieteni condeieri şi editori „Hai să ne facem o poză la stand! Ţine cartea mai sus să se vadă!", măicuţe cumpărînd calendare cu icoane şi Sorin Dumitrescu cinstind preoţimea tot pe terasă, multă carte pentru copii ilustrată *(Enciclopedia copiilor* – 600.000, *Altasul lumii în imagini* – 160.000, *Poveşti nemuritoare* – 200.000), concursul *Micul Prinţ* la editura All, lansat la tîrgul Gaudeamus în noiembrie 2001, cu premii pentru literatură originală pentru copii şi pentru grafică de carte (o iniţiativă lăudabilă), cărţile lui Umberto Eco la editura *Pontica* cu mari reduceri de preţuri, numele editurii Anastasia scris cu vopsea roşie pe perete, anticariat „Contrapunct" şi anunţul „Cumpărăm cărţi. tel..." – doi studenţi au venit deja cu un rucsac, 60 de dolari mp pe zi şi o discuţie între doi editori „Ai vîndut dom'le ceva?", „Cam subţire, e lumea săracă...", „Da' măcar ţi-ai scos banii?", ziariştii se înghesuie la lansări, se cumpără cărţi cu facturi fiscale şi felicitări cu chipurile lui Eminescu, Nichita Stănescu şi Tudor Vladimirescu pentru rudele din străinătate, se bîrfesc personalităţile, editorii declară: „Nimic nou faţă de anul trecut!".

Chiar dacă senzaţia de *déjà vu* îi chinuie, poate, şi pe alţi vizitatori, nu numai pe mine, chiar dacă tinerii de pe la standuri răspund uneori plictisiţi la întrebările publicului cititor, chiar dacă, la ediţia jubiliară, aşteptările noastre au fost mari, iar banii organizatorilor, probabil, puţini, poţi părăsi tîrgul de carte, scuturîndu-te de senzaţia de déjà vu oarecum incomodă şi înlocuind-o cu un sentiment plăcut şi mai comfortabil: e bine că un astfel de tîrg există totuşi, an de an, ca un reper şi să constatăm, fără să ne cuprindă tristeţea, cum trece timpul şi, deşi cu toţii creştem sau îmbătrînim un pic, cartea rămîne aceeaşi.

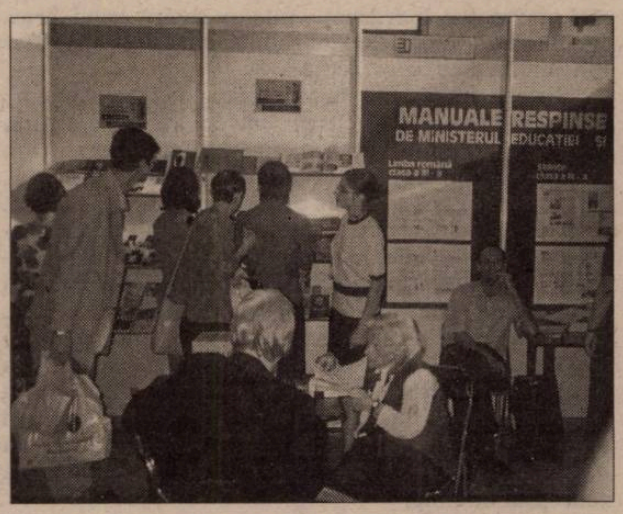

© S. Sora

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

„Femeia dinamică“ şi cea cu pungă Billa

Am să încep cu o declaraţie abruptă: expoziţia de fotografie de la Galeria Nouă „aici, acum“ a artiştilor Alexandra Croitoru, Ioana Nemeş şi Ştefan Cosma este una din cele mai bune expoziţii pe care le-am văzut. Motive, spuse tot aşa, la repezeală: este unitară (spre deosebire de mai toate expoziţiile de grup, unde fiecare fotograf vine cu pozele pe care le are în portofoliu, iar rezultatul este o varză stilistică şi tematică), are o abordare actuală, postmodernă şi propune viziuni inedite în privinţa stilisticii a ceea ce numim „fotografie de artă“.

Acum, că am zis din prima ce aveam pe suflet (cum nu fac adevăraţii meseriaşi!), să vedem ce şi cum. Titlul expoziţiei – „aici, acum“ – nu spune mare lucru despre tematica ei. Te aştepţi să găseşti poze „rupte din viaţă“, cu gunoaiele şi cerşetorii atît de dragi artiştilor români (dragi pentru că, de fapt, sînt nişte subiecte foarte la îndemînă şi „expresive“ prin definiţie, fără prea mare efort). Expoziţia „aici, acum“ este, de fapt, una dedicată presei. Desigur, *unei anumite părţi a presei* – şi nu e vorba de presa politică sau socială, ci de cea interesată de modă şi de viaţa vedetelor. Fotografiile celor trei artişti par a compune, în ansamlul lor, o astfel de revistă *glossy*, *trendy* (făcătorii de astfel de publicaţii cam aşa vorbesc), care se adresează „femeii dinamice, independente“, oamenilor de carieră sau amantelor acestora. De fapt, nu compun o astfel de revistă, ci o citează, îi privesc cu ironie formulele şi îi deconstruiesc retorica.

Alexandra Croitoru chiar a lucrat pentru astfel de reviste. Editorialele de modă pe care le publica nu erau însă niciodată cuminţi, pe linia publicaţiilor de gen. Alexandra se juca tot timpul, aruncînd în aer convenţiile – de exemplu „prezenta“ haine de damă cu ajutorul unui travestit, „copia“ tablouri celebre („Dejunul pe iarbă“ de Monet) sau punea ca bijuterii, la gîtul modelelor, ghiare de pui. Colaborarea la revistele de modă a ajutat-o, desigur, să prindă perfect retorica şi automatismele acestor publicaţii, iar asta se vede în fotografiile pe care le are în expoziţia „aici, acum“. Fotografiile Alexandrei Croitoru sînt *layout*-uri ad-hoc, mimează paginile unui editorial de modă în toate detalile – colontitlu („Shopping“), număr de pagină, credite privind proveniența hainelor şi accesoriilor („rucsăcel auriu DACOMA“, „bluză TINA R“ etc.). Alexandra surprinde diferite ipostaze ale femeii, stereotipuri propuse de acest tip de reviste: femeia de afaceri, cu ţinuta *business* devenită uniformă şi vorbind la telefon mobil; adolescenta cu role, blugi GAS şi hanorac DIVIDED; femeia fatală, cu haină de blană, picioare la vedere şi fumînd dezabuzată. Dar lucrurile nu se opresc aici. Alexandra Croitoru pune în „paginile“ sale şi tipuri de femei care nu prea se regăsesc în revistele de modă: intelectuala, îmbrăcată „original“ şi cu un asumat stil demodat; puştoaica teribilistă, stînd cu picioarele strîmbe; şi, în fine, femeia obişnuită, îmbrăcată obişnuit şi în mînă cu o pungă Billa. Încă un amănunt: toate ipostazele propuse de Alexandra Croitoru sînt, de fapt, autoportrete. Nu, nu săriţi să spuneţi că „artista încearcă să se regăsească pe sine“, cum spunea nu ştiu ce critic de artă cu „a“ mare. Artiştii au încercat acest lucru, au făcut chiar eforturi disperate în acest sens, începînd din vremea romantismului şi pînă (inclusiv) în modernism. În postmodernism lucrurile s-au mai schimbat şi asta se pare că le încurcă socotelile unor comentatori de cultură care au învăţat şi ei nişte formule ce se potrivesc mai oriunde şi cu care, iată, nu mai au ce face.

Dar să ne întoarcem la expoziţia „aici, acum“. O altă secţiune în revistele de *lifestyle* este cea cu „real people“, „moda străzii“ etc. Deh, cititorii noştri trebuie să se regăsească în paginile revistei, nu numai să viseze la toalete scumpe şi la viaţa miraculoasă a vedetelor. Ioana Nemeş propune un grupaj de fotografii intitulat chiar aşa: „Moda străzii româneşti 2001-2002“. De la „originali“ cu apucături punk şi pînă la doamne cu haine de blană – toate personajele construiesc o atmosferă derizorie, aşa cum nu sînt dispuse să vîndă optimistele reviste „lucioase“.

Tot în revistele cu vedete, de obicei undeva pe la sfîrşit, sînt cîteva pagini cu instantanee de la evenimentele mondene, din cluburi, de la petreceri, poze care repetă pînă la saturaţie aceleaşi figuri de VIP-uri dîmboviţene ce se forţează să arate cît de mult se distrează şi pe ce picior mare trăiesc. Ştefan Cosma are în expoziţie un grupaj intitulat „Clubbing People 2000“. Nu vedete rupîndu-se în figuri, ci oameni simpli, „oameni de club“, cu feţele căzute, obosite, lucioase; transpiraţie şi fard, mîini ocupate să ţină ţigări, pahare sau sticle de bere, lumini colorate violent; şi, în plus, ochii roşii, de la blitz. Chestia asta cu ochii roşii mi-a plăcut cel mai mult – pe pereţii unei expoziţii de fotografie găseşti poze ca cele făcute de amatori. Asta da citat postmodernist!

Acum ar trebui să zic ceva de încheiere, ceva care să privească expoziţia în ansamblul ei. Un panseu adînc, ceva apoftegmatic. Am spus totul în primul paragraf. Iar acum pot să mai adaug un singur lucru: dacă vreţi să vedeţi o expoziţie bună, mergeţi şi o vizitaţi la Galeria Nouă (vis-à-vis de intrarea la Arhitectură) – grăbiţi-vă, că poate o mai prindeţi. ▲

infolio

„Meserie!“

Ca multe alte meserii şi cea de traducător a fost supusă, în ultimii ani la noi, unor presiuni şi confuzii de tot felul. Puzderia de edituri de după '89, pirateriile şi graba unora au provocat în branşă o diluare a impactului pe care îl avea altădată un nume sonor asupra destinului unei cărţi tălmăcite în româneşte. Extinderea domeniilor din care se traduce azi în România, selecţia inevitabilă a sincronizărilor, onorariile derizorii (doar scriitorii sînt mai prost plătiţi decît traducătorii) au produs o reaşezare a lucrurilor. Mai ales pentru traducerile literare, editurile mari apelează de obicei la nume mari. Impunerea unor noi nume alături de cele consacrate (Mircea Ivănescu, Irina Mavrodin, Nora Iuga, Antoaneta Ralian, Ion Roman, Constantin Abăluţă ş.a.) întîrzie însă din mai multe motive. Întîi, noile nume demne de luat în seamă se pierd – pentru cititorul normal, dar şi pentru cronicarul traducerilor, limitat de multe ori de imposibilitatea accesului la original – în noianul de nume mai mult sau mai puţin sonore. Apoi, din cauza lipsei de ritmicitate, căci (re)numele unui traducător se sprijină pe o serie de volume care se traduc în ani buni. În sfîrşit, impunerea noilor nume este decisiv condiţionată de cererea expresă a editurilor, de subvenţiile pe care acestea le primesc (sau nu) pentru o anumită carte sau de culoarul ocupat de „traducătorii casei (cărora „redactorii casei“ le cunosc metehnele, întîrzierile şi cota).

În acest peisaj, mai degrabă descurajant, impunerea unui excelent traducător de literatură (mai ales) engleză – Radu Paraschivescu – ar trebui să dea motive de optimism întregii bresle. Traducerile lui Radu Paraschivescu nu s-au pierdut niciodată printre celelalte, ritmul său este unul de invidiat (cam două cărţi pe an, dacă unele n-or fi traduceri „de sertar“), iar solicitarea editurilor a fost una „naturală“, traducătorul fiind şi unul dintre redactorii editurii RAO.

Ultimele traduceri ale lui Radu Paraschivescu au apărut în colecţia „Biblioteca Polirom“, coordonată de Denisa Comănescu, recent premiată de Asociaţia Editorilor din România pentru „cea mai bună colecţie“. Ele sînt *Rămăşiţele zilei* de Kazuo Ishiguro, roman cunoscut la noi mai ales datorită ecranizării lui James Ivory şi personajului memorabil întruchipat de Anthony Hopkins, *Casa somnului* de Jonathan Coe, un roman oniric şi sarcastic care a primit în 1997 Writers' Guild Best Fiction Award şi Premiul Médicis, precum şi ultimul volum din trilogia de campus universitar a lui David Lodge, tradusă în peste 20 de limbi, *Meserie!*.

Cînd trei cărţi excelente au norocul să fie traduse într-o limbă românească plină de miez şi umor, cînd volumele apărute într-o colecţie deja prestigioasă (aproape uitasem că *Meserie!* a apărut şi la fosta editură *Univers*, în „Romanul secolului XX“...) beneficiază de excelente postfeţe (în cazul romanului lui Kazuo Ishiguro postfaţa e semnată de Geta Dumitriu, pentru celelalte două chiar de traducător), cînd găseşti doar două greşeli de literă în toate trei cărţile nu poţi decît să speri că normalitatea cea mult sper(i)ată e pe-aproape, dacă n-o fi venit cumva. (**S. S.**) ▲

Dilema vă recomandă

● Pe Atomic, clipul piesei *În focuri* a trupei Paraziţii. O foarte salubră luare la mişto a cenzurii, adusă în scenă şi pusă la colţul pătratului roşu prin haioase biiip-uri vizuale. (Dan Stanciu)

● Alexandr Soljeniţîn, *Stejarul şi viţelul* (traducere: Maria şi Ion Nastasia, Editura Humanitas). Am fost cîţiva, în Bucureşti, înainte de '89, pentru care „Şocul Soljeniţîn“ nu l-a constituit, ca la Paris, „Arhipelagul Gulag“, ci acest jurnal copleşitor al unei prietenii duse pînă la patetismul frînt în hemiplegie: prietenia dintre un scriitor antisovietic, ca autorul unei „Zile cu Ivan Denisovici“, şi un membru al C.C.-ului hruşciovian, laureat al premiului Stalin, Tvardovski. Tolstoievskianismul n-a dat ceva mai puternic în secolul trecut. Lectură obligatorie pentru cine vrea să mai înţeleagă secolul „la zi“. (Radu Cosaşu)

● Cu încăpăţînare de bun bănăţean, Mircea Mihăieş s-a ţinut de cuvînt şi a editat în volum articolul „România: la fundul grămezii“ al lui Tony Judt (care a stîrnit spiritele la finele anului trecut), alături de multe replici presărate în presa românească. Volumul, apărut la Polirom, merită citit şi păstrat bine. Opiniile sînt împărţite şi doar timpul va decide cine a avut dreptate şi cine nu. (Adrian Cioroianu)

● Conferinţa poetului spaniol Antonio Porpetta, *Patru elegii dedicate lui García Lorca*, la Institutul Cervantes, luni, 3 iunie, ora 19. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Iaurt

„Iaurt“, în accepţiunea odios-nostalgică, echivala, pe linia unor analogii tot mai îndepărtate, cu „economie“ şi „maşină“. Dacă întrebai pe cineva cum şi-a luat maşină (Dacia 1.300, evident) spunea că a mîncat, un timp îndelungat (ani), iaurt. Iaurtul ceauşist era un simbol al voinţei, perseverenţei, sacrificiului pentru o cauză nobilă, o legendă într-un borcan de sticlă. Căci, pe vremea aceea – evident pentru unii, incredibil pentru alţii – borcanele erau de sticlă. Ceea ce ducea la un alt ritual, cel al borcanelor la schimb sau, mai departe, al sticlelor şi borcanelor-capital. Într-o vînzare de sticle şi borcane (nu neapărat de lapte şi iaurt) puteai cumpăra cadoul pentru o petrecere.

Astăzi, s-au dus şi mitul maşinii din iaurturi şi ritualul schimbului sticle – *cash*. Iaurturile sînt, cuminţi şi la locul lor, în borcane sau caserole de plastic. Şi nu mai sînt atît de monoton simple, ca altădată, ci foarte specializate. Cu ambalajele lor nu mai poţi scoate bani. De obicei se aruncă la coş. Singura utilitate pe care le-am văzut-o conferită este cea de suporturi de lumînări, la Înviere, urmîndu-le celor de margarină.

Conţinutul, cum spuneam, este foarte diversificat şi specializat. Iaurturile cremoase, „la modă“ la începutul anilor '90, s-a dovedit că nu sînt cele mai indicate. Căci nu gustul este, în domeniul iaurturilor, criteriul principal, ci utilitatea. Dacă nu mai servesc la cumpărarea maşinii visurilor noastre, aceste isteţe produse lactate au un rol esenţial în menţinerea unei siluete de vis. Sau dacă nu de vis, ca la carte, aşa cum o cer standardele atotputernice ale trupului postmodern, reflectate în reviste pentru femei şi clipuri publicitare. Firma Danone a ştiut să atingă această sensibilă coardă feminină: Activia şi Vitalinea sînt două „direcţii“ într-ale iaurtului specializate în păstrarea siluetei. Amîndouă subliniază latura ştiinţific-raţională a conţinutului lor: Activia conţine un ferment, Bifidus esensis pare-mi-se, care regelează, competent, mecanismele din interiorul stomacului; Vitalinea suplineşte explicaţia ştiinţifică prin precizia statistică: se pune accentul pe lipsa grăsimilor (0 % grăsimi).

Asociam, anterior, acest tip de iaurturi cu aspiraţiile feminine. Care au fost, probabil, doar un prim target, ce a rămas valabil doar pentru seria Vitalinea. Altfel, iaurturile, şi în special Danone (pentru că ele au fost cele care s-au diversificat şi promovat mai abitir) au devenit un soi de mîncare universală. Activia, prin denumirea lor (deşi reclama este făcută de o femeie şi pune accentul pe altceva) pot sugera că li se adresează tuturor persoanelor active, deci şi bărbaţilor. De altfel, primele reclame la iaurturile Danone ofereau imaginea unei întregi familii savurînd variantele cu fructe. Copiii, pe de altă parte, sînt desemnaţi explicit drept beneficiari ai variantelor Danissimo şi Danone Magic.

Iaurtul diversificat şi minuţios clasificat devine un soi de hrană egalizatoare şi supusă constrîngerilor trupului conformist. Sănătos, natural (cel puţin aşa sună reclamele), comod (nu e nevoie să-i adaugi nimic, să-l găteşti, nu lasă „mirosuri neplăcute“), pare a fi produsul adecvat pentru o lume grăbită, preambalată şi hipocalorică.

▲

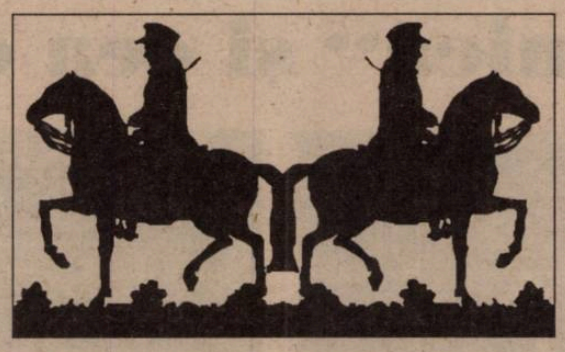

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Mondialul '02 ca nebunie asumată

De azi „începe fotbalul!“, Mondialul asiatic şi prima întrebare rezonabilă e dacă lumea nu a înnebunit de-a binelea. Cine se uită cît de cît la ce pregătiri militare, paramilitare şi poliţieneşti au loc în Japonia şi Coreea de Sud pentru a preveni atentatele de pe stadioanele unde se vor desfăşura meciurile turneului nu poate – cu un minimum de minte – să nu se gîndească la ce mai e bună, necesară, umană o campioană mondială de fotbal într-o asemenea atmosferă halucinantă de teroare şi contrateroare. Pentru a asigura liniştea, bucuria, frumuseţea unui joc sînt mobilizate paroxistic arsenalele, tehnologiile, poliţiile cu cîinii cei mai sofisticaţi. Fiecare echipă, fiecare vedetă truditoare cu piciorul va fi păzită ca un preşedinte de stat, fiindcă, după aprecierile mass-media mondiale, un Zidane, un Figo, un Ronaldo „înseamnă mai mult decît un preşedinte de stat“. (Auzită ieri, cu urechile mele, la France 2.) Trăim într-o neseriozitate care a luat chipul celei mai grave seriozităţi, aceea care poate instaura o stare de asediu pentru a ocroti dreptul omului de a şuta, dribla şi marca; participăm – vrem, nu vrem, eterni sau recenţi – la o exagerare conştientă în care partea de comedie se stinge odată cu ludicul, cu surîsul tot mai nevolnic în a opune rezistenţă curatei nebunii; a mai fi voios, disponibil pentru joacă, indiferent în numele unui dribling al lui Rivaldo la spectacolul nonviolenţei înarmate şi ea abundent, poate părea – dacă nu şi este! – o frivolitate detestabilă, o extravaganţă imorală, un egoism păcătos şi cîte altele de natură a-i exaspera pe semenii şi mai gravi, şi mai responsabili de/cu evoluţia lumii şi a fiecărui individ în parte. Aceştia – nepăsătorii la fotbal, scandalizaţi de „porcăria-asta-care-face-ca-unul-care-dă-cu-piciorul-într-o-minge-să-fie-mai-bine-plătit-ca-un-chirurg“, revoltaţii în faţa acestei „diversiuni la sărăcia mondială“ – nu sînt puţini, sînt şi ei cîteva miliarde. Globalizant ca nimeni altul, sportul-rege le propune democratic să nu se uite, dacă nu le place... Nu-i văd ieşind pe străzi...

Căci nimic nu se poate împotrivi evidenţei. În orice dicţionar flaubertian al ideilor de-a gata din secolul 20-21 se ştie că „fotbalul nu mai e un joc“. Fotbalul e un fost joc cu cel mai neserios obiect din lume care a ajuns la o importanţă financiară, politică, socială, naţională şi... cioclopedică de la a cărei înălţime sfidează impasibil toate obiecţiile, refuzurile, indignările. E o exagerare întru totul asumată, o anormalitate perfect asimilată încît a intrat în normalităţile de zi cu zi ale omenetului. Fără fotbal – după cum se discută în congrese de sociologie – lumea ar fi anormală. În urmă cu cîţiva ani, un concurs naţional încerca să stabilească cea mai bună şi frumoasă definiţie a fotbalului; a cîştigat cîteva milioane consistente românul care a propus: „Fotbalul e o religie, Naţionala – catedrala lui“. Biserica, guvernul, societatea civilă n-au avut nimic de zis la această fandacsie fără ipohondrie. „Ca la noi, la nimenea“... va zice orice Niţă Pitpalac (un mit pe care dl Lucian Boia încă nu l-a demontat...). Nu e chiar aşa. Aseară am auzit la un post TV al-celei-mai-inteligente-naţiuni-din-lume că „echipa Franţei fără Zidane e ca Luvrul fără Gioconda“; de altfel, cu două săptămîni în urmă, la acelaşi post, fabulosul voleu al lui Zidane deschidea telejurnalul de seară, înainte de secvenţa de la Elysée unde Jacques Chirac era învestit concis, dar solemn, preşedinte al Republicii. A protestat vreun Voltaire? La decesul lui Valeri Lobanovski – erou naţional al Ucrainei pentru gloria la care echipa Dinamo Kiev a ajuns sub antrenoratul său – preşedinţii Putin şi Kucima au trimis mesaje de condoleanţe citite în faţa a 100.000 de oameni adunaţi în jurul catafalcului său. A scris ceva Soljeniţîn? Nu i-a păsat? Dar dacă a fost de acord? Să fi intrat şi el în categoria oamenilor mai mult sau mai puţin recenţi care văd în fotbal o problemă de interes naţional, de viaţă şi de moarte? Doar englezii, inventatorii jocului, încă ţin la precizarea enigmatică, pentru-foarte mulţi inaccesibilă: fotbalul nu e nici pe viaţă, nici pe moarte, e altceva. Ce? E necesar vreun Cioran – cel care de mic juca fotbal cu craniile deshumate în cimitir! – ca să ne dezguste cu spor de soccer? Dar dacă îi plăcea..? Se zbuciumă cercetătorii în jurul antisemitismului său, dar nimeni nu ne aduce vreo mărturie decisivă în privinţa atitudinii sale faţă de „coţofană“. Ar fi fost mai interesant. Nu pot uita dimineaţa din '87 cînd Mircea Mihăieş mi-a povestit – uluindu-mă! – cît de pasionat era Noica după fotbal: era fan al U.T.A. (ca şi mine, în numele ei l-am „iertat“ pentru anticaragialismul său), în fiecare luni de dimineaţă, la Păltinişul său, trebuia să ştie ce a făcut U.T.A. în etapa de ieri. Andrei Pleşu mi-a confirmat, după '89: filosoful nu pierdea transmisia vreunui meci şi la fazele dramatice se emoţiona, sărea din fotoliu şi exclama: „au! au!“.

Toate acestea le scriu ca un om decis să nu piardă nici o partidă a Mondialului, decepţionat teribil că nu va avea angoase privind echipa României, fan fidel, antieuropean, al celor două latino-americane: Braziliа şi Argentina. Pentru mine, Mondialul '02 (cifra de altădată a „deranjamentelor“!) are calitatea supremă de a mă instala cu voluptate în acea contradicţie vitală a lui „il faut vivre avec“... – noţiune total ignorată de naţiunea mea, oximoron din care n-am chef să mă dezleg pînă nu aflu cine va fi campioana mondială la fotbal-asociaţie.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Florin

„Ai morţi? Lasă-mă să muşc din pîinile tale. Aşa colţugele astea se duc la Dumnezeu şi vin în stomacul meu. Muşc, uite, muşc. Doamne, ajută şi mie şi copilaşilor femeii ăsteia şi ţie, Doamne, să-ţi ajuţi, să trăieşti o mie de ani să ne ajuţi şi să nu ne uiţi. Acum colţugele sînt la Domnu'. Mestec şi ajung în burtă. Binecuvîntate sînt, femeie, la Dumnezeu te vei înălţa şi Dumnezeu te va răsplăti. Ce mai ai prin pungă? Salam? Dă o felie de salam că a ta va fi gloria. Dumnezeu te vede şi trimite salamul la taică-tu şi la soţul tău care sînt morţi de 29 şi 10 ani. Să fii fericită. Dumnezeu a venit cu mine pe lume ca şi mine, la 15 august 1978, în comuna Palazul din Constanţa. A zis: bre, Florine, vei fi mare fiindcă mă înţelegi, tu. Şi l-am înţeles. Trece pe la mine şi

merge la Dumnezeu. Aşa. Dă să muşc colţugele şi pune salamul deasupra. Dumnezeu te vede şi tot el te va slăvi pe lumea asta şi cea de dincolo. Vei vedea că sînt codri de pîine, ce-ţi place ţie, că nu-ţi plac colţugele, feliile de pîine şi salam, sînt ierburi de salam... ce-ai făcut, l-ai ţinut în soare... ce vinzi acilea, verdeaţă, eşti bulgăroaică din groapă, da' vă omorîse Ceauşescu. Ce? Stai la Ilfov şi ai venit singură acilea? Maica mea, măiculiţa mea, uite, ce te fac. Te duc eu acasă. Te scap de necazuri. Seara asta îl primeşti pe Domnu' în casă şi vei fi fericită şi cînd vei urca la ceruri vei fi fericită foarte. Şi eu mîine dimineaţă voi fi fericită, că brînza, pîinea, mezelul şi la prînz ciorba ce mi-oi face-o vor fi ale lui Dumnezeu.“

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria ISTORIE
JEAN-FRANÇOIS REVEL
Marea paradă

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Arhitectura industrială revizitată

Nici arhitectura blocurilor din panouri prefabricate, nici arhitectura industriei înseşi nu au atins în Vest nivelul de paroxism pe care estul comunist, mai cu seamă cel de după discursul lui Hruşciov din 1954, l-a reuşit. Ingredientele erau mult mai favorabile în Est, aşa cum se va vedea ulterior: abolirea proprietăţii, industria grea, bazată pe extracţie şi prelucrare primară a minereurilor, massificarea socială şi, deci, ştergerea individului din faţa comenzii sociale atot-stăpînitoare – cu toatele erau prezente şi produceau efecte in est.

Cînd Hruşciov va descoperi modernismul şi, mai cu seamă, semnificaţiile la nivelul simbolicii ideologice a industrializării producţiei de spaţiu, căsnicia dintre acesta şi arhitectură nu va fi intreruptă (în România cel puţin) nici astăzi. Nici astăzi! A se vedea încăpăţînarea cu care nici un fel de studiu asupra locuirii in genere şi, mai cu seamă, asupra locuinţei sociale, nu a fost făcut de MLPAT /MLPTL după 1989 deşi, la recenta conferinţă a OAR-Bucureşti, conducerea acestui minister deplîngea – pe bună dreptate – calitatea absolut lamentabilă a propunerilor pentru locuinţe depuse de colegii de breaslă: cel mai contemporan ca gîndire şi expresie era un studiu din anii şaptezeci! Dimpotrivă, locuinţe sociale, dar şi multe dintre cele prin credit ipotecar, sînt aceleaşi nenorocite blocuri... A se vedea cum arhitectul-şef al unui sector, om tînăr, propune încă şi încă blocuri de prefabricate drept panaceu pentru locuirea socială, sub cuvînt că este singura formă de expertiză reală pe care o au muncitorii în construcţii. A se vedea aspectul (şi înghesuiala) de bloc stîlcit, cu acoperiş pe-o rînă, pe care îl are majoritatea caselor de lux de după 1989. A se vedea devastatorul efect produs asupra arhitecturii de la ţară: toate casele se tencuiesc, au aspect de bloc prost şi au desfiinţat arhitectura vernaculară; sînt, probabil, construite de aceeaşi săteni duşi la platformele de prefabricate şi lepădaţi de acestea după 1989... Blocul e în fiinţa noastră, în sub-cultura de cartier, în modul în care ne raportăm la spaţiul dimprejur.

Sîntem aşadar moştenitorii unui peisaj post-apocaliptic, unde marile industrii nu mai pot fi folosite decît, vopsite în alb, ca artă ready-made, gigantică, pentru viitoare parcuri. Proiecte precum cel de la Călăraşi (care demontează combinatul nu pentru a-l vinde ca fier vechi, ci pentru a-l reasambla în oraş ca artă) şi cel al fundaţiei Habitat şi Artă în România (în chip analog, acesta inventează locuri îndărătul blocurilor de locuit folosind ca materie primă chiar substanţa – oţelul – care a cauzat apariţia acestor carcere voluntare şi a acestor maidane care le separă) sînt încă la început în România, dar se vor înmulţi, probabil.

Că această rescriere desfigurantă a patriei în numele unei distopii extenuante pînă la disoluţie a fost o eroare, îmi imaginez că nimeni nu mai contestă. Desigur, arhitectura industrială a fost în anii stalinismului un refugiu al arhitecţilor care se sustrăgeau realismului socialist. Udo Kulterman ne va mai ogoi vanitatea spunîndu-ne că „România avea, ca o prioritate, realizări legate de construcţia de pînze de beton armat (shells)" în cartea sa din 1993 *Architecture in the 20th century* (NY: Van Nostrand Reinhold). Pe de altă parte, ce nădejde să pui în astfel de afirmaţii cînd autorul crede – repet, în 1993! – că Cezar Lăzărescu nu numai că mai este în viaţă, dar şi „a leading Romanian architect" (pag. 223)! Că trebuie făcut (sau dez-făcut) totul în acest domeniu, iarăşi este banal să spui. Înţeleg sentimentul de final de ciclu, de futilitate pe care îl vor fi avînd cei care văd ignorate, dacă nu chiar direct acuzate, creaţiile lor, unele stimabile. Dar nimic altceva nu se poate spune în chip de încheiere aici decît, parafrazîndu-l pe Eminescu: „Ah, organele's sfărmate, iar maestrul [fu] nebun!"

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Replică la replică

„Este (...) dreptul dlui Gorzo să nu-i placă Tarkovski, Antonioni sau Kieslowski."

Vă mulţumesc, dar este un drept de care nu m-am folosit. Am numit nişte *filme* care nu-mi plac. Concluzia că nu mi-ar plăcea *nimic* de Antonioni aţi tras-o dumneavoastră. (L-am ales pe Antonioni pentru că două dintre filmele lui, *Blow Up* şi *Zabriskie Point*, sînt reluate cu regularitate la TCM, deci mi s-a întîmplat adesea să mă împiedic de ele, căutînd fericirea la televizor). În *L'Avventura*, proiectat în premieră la Cannes în 1960, în huiduielile unui public care – n-o să vă vină să credeţi – nu era american, ci european, Antonioni a spus nişte lucruri care nu mai fuseseră spuse pe ecran, şi le-a spus într-un limbaj nou. Dar patru ani mai tîrziu, în *Deşertul roşu*, alienarea devenise o poză. „Dedramatizarea" devenise o scuză pentru personajele unidimensionale. Antonioni îşi transformase actorii în nişte zombi. Priveau în gol, se învîrteau prin locuri dezolante şi dădeau bine, în timp ce spectatorul admira utilizarea culorii şi a spaţiului şi încerca să se convingă că filmul are ceva de spus despre „efectele industrializării", sau despre „nevroza bombei", sau despre mai ştiu eu ce. *Blow Up* este plimbarea unui moralist plictisit prin Londra veselă a anilor '60, cu oprire la fiecare nefericit de detaliu care s-a lăsat convins să simbolizeze ce vrea Antonioni (în esenţă e vorba despre caracterul iluzoriu al acestei veselii, dar filmul e ca un pom de Crăciun în care poţi agăţa orice interpretare), cu un început de *thriller* care e lăsat de izbeliţe, nişte mimi care să ne amintească, în caz că am uitat, că sîntem într-un film *de artă*, şi o Vanessa Redgrave care, cu eforturi eroice, reuşeşte să fie singura persoană vie din distribuţie. Aceste filme au fost cîndva ultimul răcnet în materie de cinema de artă. Spre deosebire de *L'Avventura*, ele au îmbătrînit prost. Punîndu-le pe acelaşi plan, nu omagiem geniul lui Antonioni, ci ne dovedim incapabili să-i apreciem filmele mari.

„În viziunea domniei sale, *una dintre cele mai frumoase metafore despre viaţă, iubire, relaţii umane (*Amélie*) este un film comercial. Trec peste calităţile pe care le găseşte la Spielberg: umanism!!! (...) Poate că dl Gorzo (..) se duce la filme pentru că sînt antrenante. Poate că lumea «recentă» doar astfel găseşte satisfacţii."*

Amélie este şi un film comercial: nu-ţi spune decît lucruri pe care vrei oricum să le crezi, ţi le spune într-o manieră seducătoare, este un *feel-good movie*. Precum *E.T.* al lui Spielberg. Dar, vedeţi, „comercial" nu este pentru mine un cuvînt de ocară. Opera de artă care să atingă milioane de spectatori – acesta a fost visul lui Griffith, al lui Lang, al lui Welles şi, cu voia dumneavoastră, este visul lui Spielberg. Nu caut la cinema sau la televizor numai divertisment. Dar cred că cel mai bun divertisment este tot artă; a oferi plăcere nu-i puţin lucru. Mai demult l-am văzut pe Nae Caranfil într-un *talk-show*, declarînd că a fost influenţat de Billy Wilder. Istoria recentă a filmului românesc ar fi arătat mai bine cu mai mult Wilder şi mai puţin Tarkovski.

„Americanii, noile «călăuze» planetare, au adus acţiunea la o adevărată artă. Filmele lor devin sărăcuţe, şablonarde, (...) atunci cînd descriu relaţii interumane."

Într-un documentar despre Marlon Brando (la TVR 2), am redescoperit un moment de mare cinema: nu-i vorba despre discursul pe care personajul lui Brando i-l ţine fratelui său (Rod Steiger), în taxiul acela din *Pe chei*, ci despre ceva ce se petrece chiar înainte – atunci cînd fratele îl ameninţă cu moartea şi Brando lasă secundele să treacă, înainte de a răspunde – pur şi simplu – *„oau"*. Acel *„oau"* trebuie auzit: e ca aerul care iese dintr-o minge atinsă de un ac, ca ultima suflare a unei păsări care moare în mîna ta. Brando dă din cap (cu un fel de îmgăduinţă dezolată), închide şi deschide ochii (ca şi cum ar încerca să cruţe ruşinea celuilalt) şi repetă blînd: „Charlie... nu... Charlie". Alte cuvinte se grupează încet-încet şi apoi îl iau pe nepregătite, îi scapă şi plutesc în aerul greu din taxi. „Aş fi putut să fiu un campion": faimoasa tiradă. *Pe chei* e un film care îşi arată vîrsta (aproape 50 de ani), teza („o apologie a turnătorului" – cum îl poate eticheta azi oricine ştie ceva despre viaţa regizorului Elia Kazan), defectele (simbolismul religios, vulgar şi naiv – „şi foarte american", ar spune unii), compromisurile (finalul hollywoodian). În pofida acestor lucruri, e foarte satisfăcător să-i descoperi momentele de măreţie, să realizezi că a îmbătrînit *frumos*. Dar pentru asta trebuie să iubeşti filmele. Şi e destul de greu să le iubeşti, dacă nu înţelegi fuziunea aceea complicată, dureroasă, inevitabilă, de artă şi comerţ: o artă costisitoare, coruptă, *recentă*. Sau dacă nu pui deoparte nişte idei primite de-a gata.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Primăvara sufletului dac

Venirea primăverii trezeşte în omul obişnuit simţiri diverse. Vrea să iasă la una mică (cum zice bărbosul acela imprudent „trei am băgat, una după alta!"), începe să dispară mai des din birou, de la turbină, de la depozitul de muniţii, etc., etc. Se-nmulţesc ieşirile la terase, la iarbă verde, pe centură. Asta ca să nu mai vorbesc despre străvechiul principiu al schimbării sîngelui, generos adaptat la ideea perpetuării speciei. Primăvara are semnele ei. Păsările se întorc (tot mai rar) în ţara cu încălzire centrală, vameşii aduc acasă costume de baie şi aparate de scufundat, pe plaje apar palmieri stropiţi cu antigel, sindicaliştii lansează campanii de protest, iar primarii şi prefecţii ies prin pieţe.

Dar ce e o piaţă? Un teritoriu paşnic, ai zice, colorat feeric de frunzuliţele, pedunculii, rădăcinile şi fructele atîtor şi atîtor legume şi zarzavaturi. Şi, bineînţeles, de flori. O parte din ele frumos mirositoare, de parcă de-abia ar fi fost rupte din grădinile comunei Ţările de Jos. Ţăranii (de jos, de sus) aduc aici toate produsele pentru care muncesc tot anul – cartofi, piersici, ananas, Omo, Colgate, fierbătoare şi batog de rechin. E drept, fermierii cam seamănă între ei, fie că vînd cartofi de Lunguleţu sau brînză de Dorna. Căci, de fapt, piaţa nu e deloc paşnică, de fapt aşa ne învaţă şi economiştii, aici se-nfruntă cererea cu oferta, igiena cu OPC-ul şi primarii cu intermediarii. Era să scriu „primarii cu secundarii", n-aş fi greşit mult, ultimii ani au născut un grup secundar de comercianţi care, într-adevăr, preiau marfa ţăranilor şi se ocupă de vînzarea ei. Dar exceptînd cazul în care preluarea mărfii se face cu bazooka, apariţia lor are o logică. În definitiv, nu cumpărăm nimic direct de la producător, decît dacă ne ducem în ograda, atelierul sau uzina lui. De ce ar face excepţie agricultura? Intermediarii (cu lipsurile lor temporare) pot organiza mai eficient transportul şi distribuţia căpşunilor şi merelor decît slab echipaţii fermieri ai României. Care s-ar putea concentra asupra a ce ştiu să facă mai bine. Verze, capre (lupi nu, deocamdată) şi poate chiar piersicile acelea uriaşe de Mangalia care au dispărut cu totul.

Inspiraţi probabil de neinspirata decizie a lui Traian Băsescu (aceea de a elimina buticurile pentru a-i expedia pe comercianţi în direcţia afacerilor ilegale), şi alţi primari/prefecţi au pornit bătălia impotriva aceleiaşi ocupaţii, al cărei rol rămîne neînţeles. Din păcate, metoda este tot aceea folosită de Burebista şi americani pentru lichidarea beţiei. De vină este, cred, înţelegerea prea politică a legilor economiei de piaţă. Harnicii edili, dornici mereu să joace rolul lui Robin Hood sau al lui Ionel Jianu (zapciul), susţin că (de fapt) intermediarii sînt cei care încalcă aceste legi. De parcă ţăranii n-ar fi mînaţi de aceleaşi legi ale profitului. Şi, pentru ca lucrurile să fie clare, pe ici, pe colo începe să apară şi mercurialul. Care înlocuieşte complicaţiile cererii şi ofertei cu mai simplul principiu al preţului unic – coapte sau verzi, cireşele costă la fel. Cui nu-i place, să nu cumpere! Sau să nu vîndă!

Dar să nu neglijăm elementul uman. Unii primari se mişcă greu, alţii nu înţeleg rolul electoral al unei descinderi în Piaţa Matache. Cine are experienţă, însă, recurge la gesturi mai spectaculoase – marfa se confiscă şi „se dă" pe gratis trecătorilor. Care, fără jenă, bagă în sacoşe, după care absorb o vodcă din banii destinaţi iniţial castraveţilor. *Să traiască dom' primar, dă Doamne să intrăm în NATO şi adu şi-o scrumieră!*

Dar dacă tot beneficiem de atîta grijă, le sugerez energicilor părinţi ai oraşelor noastre şi alte acţiuni cu succes garantat pe linia economiei electorale. De exemplu: interzicerea scumpirilor la benzină şi întreţinere. Subvenţionarea cărţii şi ziarelor. Trimiterea unui comando de recuperatori arabi în Israel după Maria Vlas. Economate cu Merţane şi ciocate. Second-hand-uri cu rinichi şi degete. Poarta Sărutului cu Iuda. Şi ar mai fi...

De ce am scris toate acestea la început de iunie? Pentru că la noi e o primăvară veşnică.

▲

(S)INDICAŢII PREŢIOASE?

Vechea optică română

Cu nouă ani în urmă, am publicat în Dilema *un reportaj despre I.O.R. (Întreprinderea Optică Română). Pe atunci în societate se punea problema unor disponibilizări de personal. Liderul de sindicat, domnul Jalbă, încerca să evite un conflict despre care se spunea că poate deveni grav. Răspunderea pentru soarta muncitorilor era împărţită difuz între conducerea întreprinderii şi guvern, I.O.R. fiind inclusă în categoria fabricilor de armament cu regim special, din cauza dispozitivelor de ochire pentru tancuri pe care, teoretic, le putea produce. Spre uşurarea celor care nu voiau să se despartă de locul de muncă, mulţi lucrători cu înaltă calificare părăseau întreprinderea de bună voie, ducîndu-se la „Optinova" sau devenind comercianţi la tarabe. Alţii intrau în şomaj tehnic şi uşurel, uşurel, lucrurile se aranjau; cel puţin din punct de vedere social. Atmosfera generală era de aşteptare şi de blînde frustrări. La o conferinţă de presă convocată pe atunci de liderii sindicali au venit, printre alţii, Angela Băcescu şi băieţii de la* Ultimul Cuvânt, *cotidian a cărei scurtă apariţie nici măcar nu începuse. Ziariştii erau conduşi de la poartă pînă la camera sindicatului prin curtea pustie în care nu se auzea nici un zgomot şi unde, uneori, mai zăreai cîte un halat albastru sau cîte un cîine cu coada fluturînd. Ca în curtea unei şcoli, în timpul orelor. Singurul loc mai agitat era poarta cu mulţii ei portari şi telefoanele pe linie internă.*

De atunci s-au schimbat patru guverne şi a venit al cincilea; Ion Iliescu a stat patru ani în opoziţie; privatizarea a înghiţit chiar şi Sidex Galaţi; numai cine nu vrea nu are telefon mobil, iar despre e-mail şi Internet s-a auzit pînă şi la sate. Cu toate astea, spunem că nu s-au schimbat prea multe în România. Ce stă în spatele acestei vorbe? Un răspuns se poate afla din noul reportaj de la Optica Română, ai cărei lucrători se consideră încă nişte specialişti de vîrf. Un reportaj făcut în urmă cu doar cîteva zile. **(A. M.)**

Matei FLORIAN

O jalbă sau rîsul ascuns

Gîndiţi-vă: – le spune domnul Jalbă, liderul Sindicatului Independent din I.O.R., muncitorilor săi în fiece zi – *ce-ar fi ca mîine să vă treziţi în paturile voastre acolo şi totul să vi se pară neschimbat – vecinii, nevasta, copiii – numai că,* şi aici nu ne va veni prea greu să ni-l închipuim pe domnul Jalbă suspinînd, adînc dar părinteşte, *voi veţi fi cu totul şi cu totul transformaţi* (cine s-a gîndit la nişte gîndaci este invitat să părăsească imediat acest articol; de asemenea, respectivului i se vor adăuga două cuvinte menite să-l demaşte o dată şi pentru totdeauna: *intelectual netrebnic*) ei bine, *transformaţi în acele specimene de oameni arătate cu deştu' de muncitorii vrednici de pe panou: şomerii. Va să zică, în primele momente, totul arată la fel, da', ia, ia, mutaţi-vă privirea mai în stînga, ce-i acolo pe noptieră?, ceasul..., cît arată ceasul?..., de ce nu sună?..., acestea,* spune Jalbă zicem noi, *vă vor uimi pentru început. Bun, ceasul nu sună, vă culcaţi mai departe: pleacă vecinii, pleacă nevasta, bibelourile rămîn. Şi, na, că vreţi că nu vreţi, la un moment dat tot o să vă treziţi şi atuncea daţi de copiii care vor de mîncare, de administratorul care vă vîră chitanţe pe gît, de ăia de la cablu, de alţi vecini care vă cheamă la o bere, şi voi staţi doar în capul oaselor, năuci şi treji şi vedeţi cum se prăbuşeşte lumea şi după-amiaza şi blocul, şi, bagă el mîna-n foc, domnul Jalbă, că pe muncitori îi va buşi plînsul, lăcrimează şi el, şi, băi fraţilor, nu-i mai bine să nu zicem nici pîs şi să rămînem angajaţi aici la I.O.R.?*

Cam aceasta ar fi strategia de luptă a unui sindicalist deştept: să-l pună pe muncitor să se gîndească la el însuşi nu ca la un angajat I.O.R. cu leafă mică şi comenzi puţine, ci ca la un vajnic şomer, cap de familie, înglodat în datorii, şi nu de puţine ori, spune Jalbă, şi-a aplicat chiar lui însuşi acest duş rece al gîndirii, iar rezultatul l-a înfiorat de fieşce dată: cu dinţii, dacă va fi nevoie, se va agăţa de funcţie şi, slavă Domnului, e şef aici chiar din '90. Că domnul Jalbă e deştept, e un lucru mai presus de orice îndoială. Dovada irefutabilă stă cuminte pe un raft, chiar sub ochii mei, lîngă două diplome cu locul trei şi patru la nişte competiţii de volei: *Dickens, Misiunea Căpitanului X, Cireşarii, Gide, Revelion 45, Jules Verne, Montajul de film*, adică, dacă mai era nevoie s-o spun, cărţi.

Altfel, ar mai fi şi alte cîteva indicii: de cum am sosit, la poartă mi s-a luat buletinul şi am fost condus cu atenţie de portar pînă la uşile Sindicatului Independent, deşi, din cîte îmi amintesc eu, singurul lucru pe care l-am cerut a fost să fiu lăsat să pun o întrebare cîtorva muncitori şi anume – *dacă sînt mulţumiţi de activitatea sindicală din întreprinderea lor.* În locul celor cîţiva muncitori, m-a lămurit domnul, şi chiar în multe alte privinţe în care mintea mea încleiată nu reuşea să răzbată. Astfel, pe lîngă teoria lui deja expusă, afilierea la BNS – Avram Iancu şi un dispreţ profund pentru sindicalistul Hossu şi guvernarea CDR, pe lîngă armele cu lunetă şi ochelarii cu lentilă Zeiss pe care I.O.R.–ul le produce cu utilaje vechi la standardele de azi, pe lîngă, de altfel o concluzie logică, faptul că ei sprijină mişcările sindicale dar nu iau parte la ele, pe lîngă, mare minune mare, profitul mic dar sigur pe care cică întreprinderea l-ar avea (deşi se cam aşteaptă de multişor niscai comenzi de la M.Ap.N., iar privatizarea e o mare găselniţă, dar ar fi groaznic să se întîmple: *nu mai există patroni de încredere),* pe lîngă toate astea şi muncitorii care sînt mai deştepţi decît în alte părţi *că înţelege şi vrea pentru ca să muncească,* am aflat că în vreo douăzeci de ani (noi, tineretul, avem menirea să împiedicăm acestea cu hotărîre) un grup de interese va lua puterea, *proteveul manipulează masele de zici ce-i aia cu toate aberaţiile astea mai mult decît parşive precum Valentine's Day sau Halloween (ce?, noi nu le-avem pe-ale noastre?), Erderly ăla şi toată clica lui de unguri care vroiau să cumpere întreprinderea nu doreau altceva (şi el a demonstrat în justiţie asta) decît să anihileze ioreu' pentru a submina apărarea română, iar apoi (înţelegeţi), că, în toate ţările s-a întîmplat aşa: mai întîi apar penticostalii, adventiştii, mormonii, ne divizează, ne rup credinţa, după care, haţ!, (ce?, eu nu mă uit la televizor?), apare catolicismul şi înghite întreg ritul ortodox cu odăjdii cu tot pe motiv că românii sînt latini, iar latinii sînt catolici.*

Credeţi-mă pe cuvînt: am încercat cu disperare să scap, însă am dat în damblaua timidităţii în faţa omului ăstuia bronzat care îmi spunea poveste după poveste, m-am ridicat în picioare, s-a ridicat în picioare, a început să-mi explice altceva, i-am întins mîna, am dat noroc, bună ziua etc., a continuat să explice, uşa s-a deschis brusc, m-a lovit în spate, o secretară tînără s-a speriat de mine şi tot aşa pînă, da, într-un tîrziu, am ieşit.

În curte nu era nici naiba. Cîteva păsărele se auzeau de dincolo de gard, pe aleea umbroasă *Bucovina*. Am respirat, am aşteptat, nimeni. Ponosită, cu ziduri decojite, întreprinderea părea de mult în paragină. Pe la ferestrele unei hale unde bănuiam că totuşi se munceşte se desfăşura o înşiruire orbitoare numai şi numai din cactuşi. Nici măcar un specialist, ajung la poartă.

„Aş vrea să pun o întrebare cîtorva muncitori de aici, unde sînt de găsit?" Imaginea mea apare în două ecrane deodată (mă privesc suspicios).

„Păi, n-aţi vorbit cu domnu' Jalbă?"

„Ba da, dar vreau..."

„Păi, dacă n-aţi vorbit cu el... Îl mai sun, domnu'..." Îl sună. Portarul vorbeşte şoptit –dom'le insistă – Jalbă, în schimb, zbiară destul de tare, îl aud: „ce mai vrea, dom'le? Nu i-am zis eu tot? Să plece! Ce rost are să complicăm inutil lucrurile?!" „A zis că nu se poate."

„O întrebare".

„Dom'le, dumneata eşti zarist, răstălmăceşti lucrurile, eu acuma nu vreau să dau de belea, mă-nţelegi, adică, ce să zic, s-multe lucruri, da' nu pot, întrebaţi-l pe băiatu' cu mustaţă."

Îl întreb. Gura i se lărgeşte într-un zîmbet. Alţi doi oameni încep să rîdă comunicativ. „Sindicat? N-am voie să-ţi răspund, înţelegi, nu? ţi-am răspuns. Da' înţelegi?!" Rîde stînjenit încă o dată, rîde spăşit şi portarul, lumea care mai e mă priveşte, ridică din umeri complice şi rîde. Aproape că ne-am împrietenit. Şi, Doamne Dumnezeule, cum să nu-ţi vină şi ţie să rîzi? Şi ziua e frumoasă şi îi înţelegi pe oameni, dar, nu ştiu cum se face că nu schiţezi nici măcar un zîmbet.

▲

O negociere

Reprezentanţii profesorilor s-au unit peste şi printre centralele sindicale la care erau afiliaţi, într-o mişcare comună menită să le aducă măriri de salarii şi statutul social meritat. Mărirea de lefuri cerută a fost de 50%, adică atît cît să acopere inflaţia din ultimii doi ani, răstimp în care acestei categorii nu i s-au mai acordat nici un fel de indexări. Două din cele patru federaţii care au constituit alianţa erau afiliate la CNSLR-Frăţia. O centrală care tocmai semna un nou acord cu guvernul după expirarea celui vechi. Dar ce mai conta acest amănunt. Profesorii uniţi au făcut o grevă de o zi şi au reuşit să declanşeze o serie de negocieri cu guvernul. Discuţii lungi şi grele, trecute prin ziua muncii şi Sărbătorile Paştilor. Amenînţările cu greva s-au transformat încet, încet în ideea unei posibile neînchideri a anului şcolar. Greva le-ar fi diminuat şi mai mult profesorilor veniturile de mizerie. După multe întîlniri cu ministrul învăţămîntului şi cu alţi reprezentanţi ai guvernului, liderii se declarau tot nemulţumiţi, tot nemulţumiţi. Pînă într-o zi cînd au constatat că guvernul are chiar intenţii serioase şi le vrea binele. Adică să le dea cîte ceva în plus, mai reducînd nişte posturi pe la ţară şi mai desfiinţînd nişte şcoli (pe care le-am putea numi nerentabile). Lucru ce îi va mulţumi şi pe muncitorii de la Aro Cîmpulung care vor mai face cîteva maşini de transportat elevi. Era tocmai prin Săptămîna Întunecată. S-a stabilit semnarea unui protocol, la jumătatea lunii mai. Şi a venit şi ziua *Protocolului*. Rămaşi trei din patru, liderii au apărut de-a dreapta şi de-a stînga premierului şi-a ministresei de resort, privind insistent mocheta de culoarea păcii de pe jos, ca şi cum tocmai ar fi scăpat dintr-o cameră de tortură roşie. Au declarat toţi trei că au semnat deşi nu sînt prea muţumiţi de ce li se oferă. Mărirea acceptată a fost de 5% dar, „astea sînt regulile negocierii, fiecare trebuie să ştie pînă unde să cedeze" a zis unul dintre ei. Altul şi-a adus aminte că au mai primit o dată 5% şi altă dată 8%. Iar socotind într-un anume fel, cinci plus cinci plus opt fac nouăsprezece şi nicidecum optsprezece, cum s-ar putea crede. Adăugînd şi o majorare promisă pentru la toamnă, lefurile se vor mări, ce mai atîtea probleme, cu 33,3% (sau cifra dracului împărţită la doi, cum a zis cineva); nu e dracul chiar atît de negru. Şi aşa s-a mai încheiat un an şcolar plin de bucurii. Unde mai pui că profesorii au căpătat şi perspectiva scăpării de manuale prea complicate, prea scumpe, prea greu de citit şi de selectat. Şi, în fond, ce e aia, de pildă, manual de la Cambridge pentru limba engleză? Ce, noi n-avem engleza noastră, neaoşă, pur românească? Apropo, în engleză *syndicate* poate să însemne *mafie*. Cum să acceptăm aşa ceva? **(A. M.)**

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Petrecerea cîmpului liber

„Un grup de manifestări cultural-educative complexe, însoţite de programe artistice dedicate fruntaşilor în campaniile agricole, se înscriu sub titlul «Spic de grîu giurgiuvean», după cum, în lunile de vară, se vor desfăşura ample sărbători cîmpeneşti în comunele Băneasa – «Zilele căluşului giurgiuvean», Comana – «Sărbătoarea bujorului», Buturugeni – «Sărbătoarea teiului». Între manifestările înscrise în agenda culturală a judeţului, cea intitulată «Viitor de aur ţara noastră are» va fi un concurs de creaţie de poezie şi muzică patriotică şi revoluţionară, iar «Pe marginea Dunării» înscrie în concurs muzica populară românească adusă la rampă de interpreţi vocali şi instrumentali din oraşele dunărene.“

(„Acţiuni pentru stimularea creativităţii tehnico-ştiinţifice şi artistice“, în *România liberă*, 28 aprilie 1988)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Noua luptă de clasă

Pretutindeni în lume salariaţii duc o luptă de clasă specifică şi anume împotriva clasei patronilor, urmărind să-i smulgă acesteia, prin greve, manifestaţii de stradă şi alte forme clasice (fireşte, de la *clasă*!), salarii mai mari, promisiunea certitudinii locului de muncă, condiţii mai bune de lucru, un număr mai mic de ore prestate în cadrul aceluiaşi salariu etc., în timp ce corpul legislativ face eforturi să dea legi mai bune, iar executivul se străduieşte să le aplice sau să le aducă la zi, spre a da satisfacţie pe cît posibil şi caprei, şi verzei. La noi, dat fiind că privatizarea întîrzie nepermis de mult, proletariatul care, spre deosebire de mica proprietate, naşte zi de zi şi ceas de ceas socialism, luptă împotriva guvernului, parlamentului, preşedinţiei şi altor instituţii de stat („s-au strigat lozinci antiguvernametale, antiprezidenţiale“ etc.), confundînd (nu fără un anume temei) statul şi toate anexele sale cu clasa capitalistă. Chiar şi la Reşiţa s-au strigat sloganuri antiguvernamentale, deşi combinatul siderurgic de acolo are un patron capitalist şi, încă, unul american. Clasa muncitoare de la Braşov, de la Iaşi, de la Reşiţa, de la Bucureşti nu cunoaşte alt duşman de clasă decît guvernul, prefecţii, senatorii, deputaţii şi funcţionarii publici. De unde şi speculaţiile presei (nici ele lipsite de un anume temei) în legătură cu maşinile ultra-tehnice şi mega-televizoarele parlamentarilor, cu călătoriile lor costisitoare (îndreptăţite sau mai puţin îndreptăţite) în străinătate, cu averile demnitarilor, cu corupţia generalizată. Toţi aceştia, de la funcţionarul de la primărie pînă la ministru şi senator, sînt percepuţi ca inamicul de clasă „tradiţional“ al salariaţilor exploataţi, deşi ei înşişi, miniştrii şi parlamentarii, sînt salariaţi (e drept, ceva mai bine plătiţi, de la buget).

Parcă văd apărînd noi revizuiri ale marxism-leninismului, cu alte cuvinte, nişte actualizări de-ţi vine să-ţi iei lumea (capitalistă) în cap...

▲

Cu ochii-n 3,14

CA UN ECOU, DIN VORBĂ-N VORBĂ, NUMELE UNUI ÎNVINGĂTOR DUCE LA DISPARIŢIA „FOŞTILOR“ FĂRĂ SEMNALIZARE

● *Post scriptum* la înşiruirea de integrame din numărul trecut: încă un titlu, zărit într-un tîrziu pe o tarabă, vine să completeze, ca un ecou, concluzia acelui text – *Integra-m-ar Europa*. (**D. S.**)

● Din folclorul care circulă în autobuz, la ora cînd ies liceenii de la şcoală: „Şi ce să vezi, moşule, din vorbă-n vorbă am dat în dialog“. Tot din aceeaşi sursă am aflat că există „o muzică să mori în chinuri“. (**T. C.**)

● Printre multele tîmpenii la care se pretează omul (a. l. ş.) la Festival de Cannes, între proiecţii, se numără şi dezlegarea cuvintelor încrucişate din cotidianul american *Moving Pictures*. Perlele definiţiilor sînt edificatoare – de la cea mai chinuită („Numele unui învingător, dar scris altfel decît un faimos nr. 7 brazilian...“) la o mostră de minimalism („Actor britanic gol-goluţ“), trecînd prin mura-n gură frizînd integrama („Material din care sînt făcute tobele nemţeşti învingătoare“) sau idem, dar mai simpatică („Jurat care a avut o dată instincte primare“). Răspunsurile sînt, în ordine: „Pelle“, „David Thewlis/Naked“, „Tinichea“ şi „Sharon Stone“. (**a. l. ş.**)

● Scade, la Pol, numărul urşilor albi, iar la Veneţia numărul gondolelor; nu se ştie însă dacă balenele se mai înmulţesc în oceane. Atît, deocamdată – la Paris un filosof a descoperit că excesul de informaţii duce la dispariţia sensului. (**R. C.**)

● Prelungita criză economică din Argentina, fără soluţie politică, determină acte de violenţă stradală: sînt molestaţi, uneori grav, politicienii fostelor regimuri (cei în funcţie sînt bine păziţi). Ei sînt uşor de identificat, lumea îi cunoaşte, pentru că au tot apărut în felurite emisiuni televizate. Poliţia a emis un avertisment prin care îi sfătuieşte pe „foşti“ să se deplaseze cu prudenţă, să nu se ducă, oricît de mult ar dori-o, pe stadion, ca să vadă meciuri, să-şi schimbe zilnic traseul de acasă la serviciu şi înapoi, să nu-şi gareze automobilul în stradă etc. Cei prezenţi ar trebui sfătuiţi să nu mai apară în emisiuni televizate. (**M. B.**)

● Oricine a văzut remorcile care zac prin şantiere sau pe marginea străzilor, pe care scrie „Fără semnalizare“. E ca şi cum ai scrie pe un semnalizator „semnalizator“ sau pe un far „far“. Ai putea scrie şi pe un far stricat „far stricat“. Noaptea tot nu se vede. (**A. M.**)

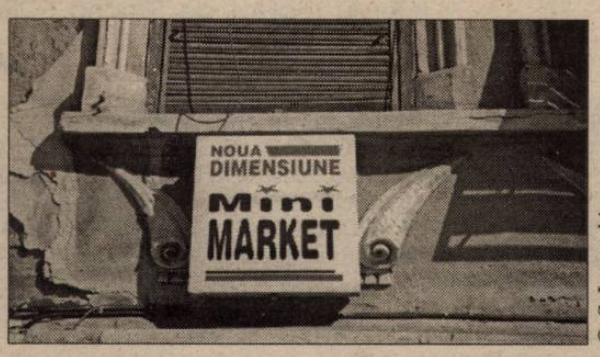

© S. Ivanoschi

GÎNDIŢI-VĂ: PE CÎT DE MERITORIE A FOST MORALA, PE ATÎT DE SUGESTIVĂ A FOST INDISPOZIŢIA

● Cine a spus: „Nu e nevoie să fii evreu ca să fii traumatizat, dar chestia asta ajută...“? Gîndiţi-vă: Cannes... regizor evreu..., newyorkez... se zice că are umor... Răspunsul – săptămîna viitoare! (**a. l. ş.**)

● Pe cît de meritorie a fost evoluţia pe scena Eurovision, pe atît de penibilă apariţia cîntăreţilor Monica Anghel şi Marcel Pavel luni seara (27 mai a.c.) la B1 TV. Mai cu seamă ultimul, al cărui limbaj de mahala – la adresa contestatarilor – ne-a impresionat în modul cel mai neplăcut cu putinţă. În muzica uşoară românească, numai vorbe grele. (**A. C.**)

● Intru să cumpăr pîine şi dau o bancnotă de 5.000 de lei. „Îmi pare rău, n-o primesc, că ne-a spus patronu' să nu mai primim din astea“. „Spuneţi-i patronului – zic – că e obligat să le primească pînă la sfîrşitul lunii mai“. „Io vă-nţeleg – zice concesiv vînzătoarea – da' nu mă bag, aşa a zis patronu', io nu ştiu...“. „Circulă – confirmă o doamnă care voia să cumpere pîine tot cu o bancnotă de 5.000 – pînă pe 31 mai, că eu lucrez la o întreprindere de stat şi ne-a prelucrat...“. În fine, mi-am luat pîine de la magazinul de alături (vivat concurenţa!) şi am rămas cu morala: statul prelucrează, patronii fac ce vor, vînzătoarele sînt înţelegătoare, clienţii se adaptează şi uite-aşa se construieşte capitalismul în România. (**M. V.**)

● Titlu în ziarul *Metrobus* de joi, 23 mai 2002: „Concursuri pentru titlurile CAC şi CACIB“. Cred că ca titlu nu e rău, deşi nu atinge încă categoria titlurilor excrem de sugestive. (**D. S.**)

● Din horoscopul cotidianului *Naţional* de marţi, 28 mai aflu că am o stare de indispoziţie datorată programului încărcat şi că „nu e indicat“ să-mi manifest „nemulţumirea faţă de şefi“. Nu-i nimic, poate în altă zi o fi mai indicat... (**M. M.**)

SE LASĂ AŞTEPTATE UNELE ŞTIRI MATINALE. NOROC CĂ REALITATEA RECURGE LA FIFTY-FIFTY

● În ultimul *Lettre Internationale*, un bun cunoscător povesteşte că: „...trimişii speciali ai Reuters aduceau în Piaţa Minutka din Groznîi, de unde cecenii plecau la luptă, saci umpluţi cu mici videocamere Sony de super 8 mm şi le distribuiau combatanţilor, care se grăbeau să plece cu ele în prima linie a frontului – în dreapta cu Kalaşnikovul, în stînga cu videocamera. Iar seara, supravieţuitorii se reîntorceau cu aparatele şi filmele, primind în schimb pentru ele fiecare cîte o sută de dolari.“ Rezultau un fel de filmuleţe de amatori, filmate „din mînă“, pe care le vedeam cu toţii la ştiri. Un Oscar pentru aşa ceva se lasă aşteptat. (**C. G.**)

● Una dintre cele mai proaste surse de informaţii din România este teletextul Televiziunii Române. Ştirile sînt foarte puţine şi ierarhizate după o „ordine“ greu de ghicit, actualizarea lor se face rar, astfel încît unele ştiri zac acolo cîte două zile (cele culturale chiar mai mult), iar de vineri pînă luni oricum nu se actualizează nimic, că doar e week-end. De fapt, teletextul a apărut pentru a oferi informaţii *rapid*, mereu actualizate. Dar, desigur, ajuns pe Dîmboviţa, şi teletextul a trebuit să se adapteze... (**M. V.**)

● Am trăit s-o aud şi pe asta: într-un templu al cultului telenovelelor, un magazin unde eram unicul client matinal, o vînzătoare de la carne declarînd ferm colegelor sale de la casă şi, respectiv, de la băuturi: „Să se termine *Paloma, Intrusa* şi *Salome* şi nu mă mai uit la nimic...“ (**D. S.**)

● Într-un interviu apărut de curînd, col. Ana Bălan din Direcţia Generală a Penitenciarelor face următoarea observaţie: „Gîndiţi-vă că unul a sărit gardul după o găină. Pentru că a violat proprietatea i se dau, conform legii, de la 5 la 15 ani închisoare. Între timp prejudiciul de o sută de mii de lei a fost recuperat. Dar statul continuă să cheltuiască pentru paza unui om, care nu reprezintă cine ştie ce pericol social, sute de milioane de lei – cît pentru unul care a spart o bancă.“ Noroc că realitatea echilibrează însă lucrurile: cel care sparge o bancă operează adesea cu acte în regulă, aşa că nu este prins şi deci pentru el statul nu cheltuieşte nimic. (**T. C.**)

● Ultimul zvon: cică la „Vrei să fii miliardar?“, o blondă superbă, aflată în faţa unei întrebări de 1 milion, l-a rugat pe Ianţu să-i dea voie să sune un prieten. Zis şi făcut. „Alo, Bebe? Spune-mi, ce să fac? Să recurg la varianta publicului sau la fifty-fifty?“ (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

Cultura – acest bun comun care dă esenţa omenescului

– interviu cu Patrice MEYER-BISCH, directorul Institutului Interdisciplinar de Etică şi Drepturile Omului din Fribourg –

Domnule Meyer-Bisch, care e istoria Institutului Interdisciplinar de Etică şi Drepturile Omului al Universităţii din Fribourg, cît ţine aceasta de biografia dvs. şi cît de istoria obiectivă, instituţională?

E drept, cele două istorii se suprapun în mare parte. La început eram profesor de filozofie într-un colegiu, am devenit membru al organizaţiei Amnesty International din convingere; realmente mă întrebam ce poate face un filozof pentru drepturile omului şi astfel am ajuns în cercetare. Împreună cu cîţiva tineri universitari de la Fribourg am organizat un prim colocviu interdisciplinar avînd ca temă universalitatea drepturilor omului pe care l-am continuat anul viitor extinzînd tema şi asupra indivizibilităţii drepturilor omului şi drepturilor culturale, subiect care m-a pasionat de la început. Drepturile culturale pe care cineva le poate revendica reprezintă cea mai pragmatică şi mai metafizică revendicare din cîte pot exista. Universalitatea şi indivizibilitatea acestor drepturi sînt, de asemenea, chestiuni decisive, în definirea lor jucîndu-se, de fapt, esenţa liberalismului actual, problemele de doctrină fundamentală, aplicarea şi interpretarea cea mai concretă a drepturilor esenţiale ale omului. Ideea de bază în toate aceste întîlniri anterioare înfiinţării institutului era aceea de indivizibilitate a drepturilor omului; lucram destul de informal, scopul nostru fiind să creăm o tradiţie a interdisciplinarităţii în domeniul drepturilor omului. După primele trei colocvii am înfiinţat un Centru interdisciplinar de etică şi drepturile omului în cadrul Universităţii din Fribourg, lucrînd mai ales pe drepturile economice, pe etica economică, dar păstrînd ca fir conductor ideea indivizibilităţii drepturilor omului. În continuare ne-a luat cam trei ani elaborarea statutului institutului. A trecut un timp pînă ne-am pus pe picioare, am început să lucrăm efectiv pe drepturile culturale din 1989, deoarece directorul Direcţiei de Drepturile Culturale din Consiliul Europei avea o problemă... filozofică legată de drepturile culturale: el considera că aceste drepturi se regăsesc în contextul drepturilor minorităţilor. Noi am încercat să ne explicăm, să arătăm diferenţele şi se pare că am avut succes.

În discursul de deschidere al seminarului „Politici şi drepturi culturale" aţi vorbit despre subordonarea drepturilor culturale faţă de drepturile generale de bază într-o anumită fază a discutării primelor şi de o aşezare ulterioară a ceea ce numeaţi „răni identitare" pe acelaşi plan cu drepturile omului. Ce se întîmplă în prezent cu acest decalaj?

Există aici două perspective oarecum independente. Prin anii '80 se vorbea despre drepturile culturale doar în contextul drepturilor minorităţilor. Din punctul meu de vedere era o capcană, pe care am subliniat-o la primul colocviu asupra drepturilor culturale de la Barcelona. Oamenii doreau să vorbească despre proprile drepturi culturale fiindcă erau consideraţi ca fiind minoritari. Pe de altă parte, era oarecum în tradiţia Consiliului Europei, a juriştilor ce lucrează în cadrul acestuia, să considere drepturile culturale ca fiind o categorie secundară faţă de drepturile generale din Declaraţia Drepturilor Omului.

Aţi vorbit foarte mult despre bogăţia drepturilor culturale, despre „identitatea plină" care înseamnă posibilitatea de a primi în interiorul propriei identităţi o alta, străină. Credeţi că problema sărăciei, dacă aceasta se poate enunţa în legătură cu drepturile culturale, ar ţine de individ (cineva care nu-şi cunoaşte propria tradiţie) sau de comunitate?

Există, în Africa mai ales, un fel de „sărăcire culturală", datorată colonizării, apoi războaielor civile nesfîrşite. În plus, regimurile autoritare aduc întotdeauna cu ele o sărăcire culturală, prin limitarea accesului la cultură, presă, exterior. Cînd libertatea este îngrădită, cultura, care este un organism viu, funcţionează prost, uneori deloc. La altă scară, Europa de Est a trăit şi ea acest fel de limitare. Pe de altă parte există acele straturi sociale cărora sărăcia extremă le blochează accesul la un anumit tip de cultură. În Occident chiar, trăim o deculturalizare datorată în primă instanţă pierderii simţului critic sau pervertirii lui. Ceea ce s-a întîmplat recent în Franţa la alegerile prezidenţiale, ce se întîmplă în atîtea alte ţări europene nu reprezintă decît simptome ale acestei deculturalizări care trebuie diagnosticată şi tratată cît mai e timp. Legătura indestructibilă între democraţie şi drepturile culturale se bazează pe recunoaşterea unor valori etice general recunoscute.

Tot în primul dvs. discurs despre drepturile culturale în ansamblul drepturilor omului vorbeaţi despre „audienţa potenţială", despre rolul actorului politic în definirea unei cereri culturale potenţiale şi găsirea, în societate, a indicatorilor acestei cereri. În România, diferitele televiziuni comerciale vorbesc despre o „cerere a pieţei" cînd introduc emisiuni sau imagini suburbane sau de coşmar. Ce înseamnă audienţa potenţială a canalului Arte *faţă de cererea fermă de filme de consum, muzică proastă şi violenţă?*

Oricît de ciudat ar părea, audienţa potenţială care se construieşte de către specialişti este un indice economic care necesită, la niyel instituţional o foarte mare capacitate de observaţie. Cînd vorbeam despre condiţiile democratice ale unei adevărate politici culturale mă gîndeam la faptul că obiectivul fundamental este acela de a pune în prim-plan toate formele de cunoaştere de care poate dispune o societate la un moment dat, chiar şi pe cele mai inovatoare, sau măcar de a facilita accesul la ele. Problema care intervine însă este cea a impactului, fiindcă noul destabilizează într-un fel identitatea deja constituită, repune în cauză diferitele poziţii sociale şi chiar identităţile celor implicaţi, producători, intermediari, beneficiari. Oricum, conceptul de audienţă potenţială se poate defini doar interdisciplinar, printr-o abordare de genul celei pe care o încercăm noi cu acest modul de formare de la Fribourg, în care intervin atît cuvîntul, cît şi imaginea, definirea identitară, dar şi statistica economică. Important e să existe voinţa de a defini această audienţă, care contrazice obişnuinţele generale. Nu ştiu cum stau lucrurile pentru canalul *Arte*, dar în ceea ce mă priveşte, atunci cînd organizez un colocviu dedicat democraţiei culturale şi drepturilor ce decurg din ea sînt direct interesat ca discuţiile de aici să nu rămînă între noi şi eventual în biblioteca Institutului de Etică şi Drepturile Omului. Cum să fac ca să ajungă la cine trebuie? Jurnaliştii preiau ce îi interesează cumva reflex, nume sonore, de protocol; anul trecut a venit Danielle Mitterrand şi a fost coadă la fotografii, dar după aceasta tematicile, subiectele, obiectivele noastre au fost rezumate în cîteva rînduri. Rezultatul colaborării cu presa poate fi de-a dreptul negativ. Jurnaliştii culturali au totuşi o responsabilitate, pentru că ei fac legătura între specialişti şi marele public. În general, însă, ei îşi văd de interesele lor imediate, care sînt, firesţe, ale publicaţiei, dar trebuie să fie şi ale culturii, în general. Dar poate că jurnaliştii au aceeaşi problemă pe care o avem noi, trebuie să fie interdisciplinari, să adapteze rubricile culturale celor sociale, economice, politice. Şi avem, trebuie să recunoaştem, foarte puţini profesionişti care pot să facă acest lucru cu graţie. La urma urmelor sîntem cu toţii produsele aceleiaşi societăţi.

Aţi pus un accent aparte în definirea drepturilor culturale pe interfaţă, cumva în spiritul lui Levinas, căruia i-a fost dedicată cea de-a doua parte a colocviului, accentuînd această noţiune în defavoarea altora, cum ar fi logica sistemică în cultură, opoziţia sistemului cultural faţă de acţiunile propriu-zie cu rupturile şi incoerenţele lor. De ce?

Cred că era vorba de două discursuri diferite. Putem privi cultura prin analogie cu economia, spuneam în intervenţia mea despre specificitatea etică a unei economii a culturii. Într-o întreprindere culturală – care are ca orice întreprindere un consiliu de conducere, acţionari, furnizori – ceea ce contează în primul rînd este interacţiunea. Capitalul cultural este o formă de comunicare (sau interacţiune, dacă dorim) între capitalul social (constituit ca un ţesut de relaţii interumane), capitalul „fizic" (obiecte, instituţii) şi capitalul uman (resursele umane). Bourdieu defineşte foarte bine aceste lucruri, vorbind şi despre convertibilitatea lor. Ne aflăm aşadar într-un sistem interactiv pe care nu-l putem ignora. Interacţiunea se petrece la nivelul interfeţelor diferiţilor actori implicaţi; este o metaforă, ca aceea a „epidermei culturii", faţa superficială, dar definitorie identitar, fragilă şi puternică în acelaşi timp, întoarsă spre exterior ca o epifanie a chipului, ca să folosesc una dintre expresiile lui Levinas.

Vi s-a reproşat un soi de materialism, cel puţin discursiv. De ce „totul trebuie să fie material", cuvintele, persoanele, gîndurile?

Mie mi se pare logic. La fel cum atunci cînd spun că opinia mea e logică nu vreau să se înţeleagă că e *doar* logică. Cuvintele, lucrurile, persoanele, gîndurile chiar sînt legate de un anumit spaţiu şi au o parte materială indiscutabilă, sînt legate de un suport care există, îl vedem. „Fabricarea", actualizarea cuvintelor depinde de aparatul fonator pe de-o parte, de hîrtie, ca suport material pe de altă parte, ca să nu mai vorbesc de conexiunile cerebrale care stau la baza gîndurilor. Dacă am început să raţionăm ghidaţi de bunica din partea mamei vom gîndi în alt fel decît dacă am crescut lîngă bunica din partea tatei. Nu ştiu dacă e determinism sau o simplă determinare obiectivă.

S-a vorbit la acest colocviu foarte mult despre problemele identitare ale ţărilor din lumea a treia, ale ţărilor din estul Europei, despre drepturile lor la cultură. Problema nu rămîne valabilă şi pentru un director de bancă elveţian, atît de ocupat cu propriile probleme financiare, încît nu găseşte timp să ajungă la teatru, să citească o carte, o revistă culturală, să meargă la o expoziţie?

Am avut o serie de discuţii de etică generală şi aplicată cu unii funcţionari din diverse bănci elveţiene, care, e drept, nu se refereau la drepturile lor culturale, ci la etica profesională practică. E o muncă destul de laborioasă, dar care dă rezultate ... (rîde). Am avut, nu de mult, o ofertă de susţinere a unui colocviu dedicat drepturilor culturale de către un bancher căruia îi murise de curînd un fiu. Banii nu au ajuns niciodată la noi, pentru că Universitatea nu a ştiut cum să facă legătura...

Nu la mecenat mă gîndeam, ci la trăiri similare celor defavorizaţi social, pe care independent de averea personală le poate avea şi un om foarte bogat. De ce o negresă ajunsă în nu ştiu ce sat elveţian şi care simte nevoia să picteze flori noaptea deşi ziua îşi bate copiii are nevoie de ajutor, dar domnul Cotting, să zicem, director de bancă, analfabet funcţional, nu are?

Sincer să fiu, nu am avut niciodată asemenea cazuri în atenţie. Probabil ar trebui să negociem... Firesţe, tot ce spuneam mai devreme se aplică tuturor actorilor care participă la ceea ce numim sistem cultural. Prin urmare, cei care, într-un fel sau altul se situează în afara acestui sistem şi ar avea tot dreptul să fie înăuntru, trebuie ajutaţi. Situaţia pe care o enunţaţi e destul de paradoxală şi, probabil , a fost declanşată de exemplele pe care le-a relatat reprezentantul asociaţiei *ATD Quart Monde*.

Cum putem evalua acea „influenţă calitativă" a culturii de care vorbea la un moment dat doamna Katarina Stenou? Şi care ar fi rolul statului în apărarea drepturilor culturale?

Statul are o mulţime de atribuţii atîta timp cît cultura rămîne un bun public. Prin crearea de asociaţii responsabile de difuzarea culturii, de apărarea patrimoniului. De fapt, există cam peste tot o interacţiune între public şi privat, deşi ele sînt în principiu separate, în jurul acestui bun comun care este cultura şi care trebuie cu orice preţ păstrat, fiindcă se referă nu doar la simpla identitate, ci la esenţa omenescului. Rolul statului de drept, al statului democratic este acela de garant juridic al procesului de dezvoltare culturală, de evoluţie culturală. Cutare sau cutare Mecena poate pleca după un eşec, se poate retrage din susţinerea unui proiect cultural, actorii înşişi implicaţi în respectivul proces îşi pot schimba orientarea, statul trebuie să rămînă implicat în legalitatea, respectarea eticii şi susţinerea materială a diferitelor proiecte de reală valoare şi de viitor. În ciuda aparenţelor conservatoare, e vorba despre o abordare democratic-neoliberală şi realistă.

interviu realizat de Simona SORA

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul X
nr. 482
7-13 iunie 2002
20 pagini 7000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

HYDE PARK

– în Anul Caragiale –

„Recitesc scrisoarea ta, care-mi face efectul unui Cherry-Brandy și mă remontează dîndu-mi un curaj mare.“

MATEIU I. CARAGIALE – „SCRISORI CĂTRE N.A. BOICESCU“

„Dacă oamenii s-ar concentra în viață numai pe lucrurile cu adevărat importante, bălțile ar rămîne fără pește.“

(poster în birourile Boeing din Seattle)

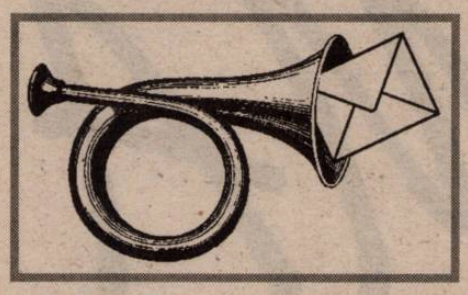

Nr. 480: *„Viaţa privată, bun al întregului popor?“*

Pe bune!

Deşi nu-mi cumpăr pixuri care să se extazieze de ceea ce-mi place cînd citesc, comit o excepţie, pentru a întări regula.

Articolul dlui Mircea Vasilescu: „Angajament ferm“, m-a încîntat fantastic (şi nu era nevoie de P.S., deşi e în notă). Pe moment – poate pixul nu e obişnuit, poate din alte cauze – nici nu ştiu să spun de ce mi-a plăcut, ce declic a produs încît să rîd cu lacrimi, să-i deranjez pe cei din jur, fără să le pot explica – „spune-ne şi nouă de ce rîzi?“.

În continuarea paginii, dl Al. Călinescu parcă mă întreabă ce-aş vrea să citesc.

Nu am văzut emisiunea „24 heures à Bucarest“ din nu importă ce motive. Oricum, frumos grupajul de texte selectate. Şi adaug: acum vreo zece ani, deschizînd televizorul pe TV Timişoara, am văzut imagini ale unui oraş, filmate din elicopter. Frumos oraş, mi-am zis şi, brusc, am căzut pe fotoliu: era chiar Lugojul.

„Luptăm pentru pace şi pentru integrarea în structurile euro-atlantice“!

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor 4, et. III, ap. 55
Lugoj

Polemice

Nr. 480: „Despre mai '68 în mai '02“ al dlui Dan Goanţă

Într-un număr recent al revistei dvs. domnul Dan Goanţă a adăugat la numele lui Ernesto „Che“ Guevara epitetul „farsor“. Este dreptul său să-l numească farsor şi pe Christos. Nu de mult, un „bădiliţă“ – obscur şi greţos publicist – l-a făcut complice cu asasinii săi pe Gheorghe Ursu.

Indiferent de opiniile politice şi istorice ale post-comuniştilor, eroii rămîn eroi.

Să reamintim cîteva date biografice obiective: Che Guevara era urmaşul unei familii înstărite din Argentina. S-a alăturat insurecţiei lui Fidel Castro şi a învins un dictator, la fel de odios ca Ceauşescu: Batista. Noua putere, instalată în Cuba, l-a numit ministru. Iritat de birocratizarea, de tip sovietic, a foştilor revoluţionari, Guevara a pornit idealist să răstoarne o altă dictatură latino-americană. Mai cunoaşteţi alte exemple de miniştri, care renunţă – în secolul al XX-lea – la privilegiile puterii pentru a deveni, din nou, revoluţionari hăituţi şi ucişi de agenţi obscuri ai KGB şi CIA?

Tinerii de ieri şi de azi l-au ales pe Guevara ca simbol al curajului şi generozităţii.

E cam greu să găseşti, domnule Goanţă, alt erou care să corespundă idealurilor, purităţii şi generozităţii tinerilor de ieri şi de azi. Chipul nobil al unui revoluţionar cinstit, purtat de mii de tineri pe pancarte şi bluze albe, împotriva farsorilor contemporani, de pretutindeni, vă va irita – probabil – şi în viitor.

Rămîn, în continuare, în ciuda unor bîlbîieli inerente, un cititor fidel al revistei *Dilema*.

Şerban VOICU
Drumul Taberei 36
Bucureşti

P.S.: Dacă tot m-am pus pe scris, vă ofer o temă edilitară: de ce au schimbat cei de la Primăria Bucureştiului numele străzii Ştefan Furtună? Adică un biet ţăran răsculat, din 1907, împuşcat de autorităţi, era mai „farsor“ decît pseudo-revoluţionarii din 1989?

Nr. 479: Articolul „Icar Ionescu, pensionar“ semnat de Lucian Mîndruţă

Mînat de idei greu de înţeles, Lucian Mîndruţă scrie în numărul 479 al *Dilemei* un articol despre aviaţia română, aşa cum o vede dumnealui. Din nefericire, mînat şi de o încredere prea mare în propriul discernămînt, lansează o mulţime de afirmaţii care, cînd nu sînt false, sînt ridicole. Fără a stăpîni noţiuni de tehnică şi fără să aibă cunoştinţe elementare de aviaţie, domnul Mîndruţă se hotărăşte să dărîme „mituri“. Şi încearcă să o facă înşiruind o serie de fraze între care e greu de descoperit o legătură logică.

Începe în forţă, comparînd începuturile aviaţiei moderne cu moda anilor '60. E greu de înţeles însă pentru mine, ca inginer şi cercetător, care este asemănarea. Ideile nu vin după un „joint“, ci după multă muncă şi zile întregi petrecute în bibliotecă sau laborator. M-am străduit îndelung să înţeleg ce legătură ar putea avea acestea cu Woodstock-ul.

Şi mai greu poţi lega nume ca Vlaicu, Vuia şi Coandă de o „modă“ venită de la Paris. Vorbim aici despre oameni care au făcut istorie, nu modă. Contribuţia lor nu se limitează doar la meritele pe care dl Mîndruţă a încercat să le conteste. Însă este dureroasă ignoranţa acestui domn mai ales în privinţa lui Aurel Vlaicu. Dacă bănăţeanul Vuia şi „regăţeanul“ Coandă (cum rămîne cu „cosmopolitismul dîmboviţean“?) şi-au construit avioanele în Franţa (Coandă chiar cu bani româneşti), ardeleanul Vlaicu le-a construit în România. Prin efortul lui România a devenit una dintre primele (şi puţinele) ţări care au construit aparate de zbor. Iar moartea sa a venit într-o încercare de a nu-i lăsa unui „venetic“ ocazia de a fi primul care să zboare peste Carpaţi. Şi chiar dacă ar fi fost numai pasiunea pentru zbor, nu cred că poate cineva să judece, aşa cum o face dl Mîndruţă, un om care şi-a dat viaţa pentru visul său.

Mai ales că dl Mîndruţă nu poate înţelege noţiunea de tehnică avansată, şi nici legătura dintre aceasta şi siguranţă. Cît despre siguranţa zborului în anul 1913... este în cel mai bun caz o glumă proastă. „Aprecierile“ despre avioanele lui Vuia sînt la fel de departe de realitate. Cele trei avioane au zburat, există pînă şi pe Internet datele acestor zboruri. Mai mult, măcar motorul lui Vuia I (inventat tot de Traian Vuia) a fost o realizare de excepţie, oferind puterea necesară decolării cu mijloace proprii. O întreprindere pe care Academia Franceză o considera o utopie în 1903...

Lipsa suprafeţelor de comandă... altă inepţie. Aceasta era soluţia constructivă în epocă, de la Kittyhawk-ul fraţilor Wright la avionul lui Bleriot, manevra făcîndu-se prin deformarea aripii. Ba chiar, din aceleaşi raţiuni ca acum aproape 100 de ani, aceeaşi soluţie este acum luată în considerare pentru cele mai moderne proiecte.

Avionul Coandă model 1910 a existat şi s-a şi ridicat de la sol. Iar paternitatea soluţiei şi-o dispută numai patru nume: Coandă, Campini, Whittle şi von Ohhain. Fiecare are propriile merite, dar nu se poate să nu observi că ultimii trei au lucrat la aproape 30 de ani după Coandă. Eiffel considera în 1910 că Henry Coandă s-a născut cu... 30 de ani prea devreme. Despre lipsa de recunoaştere a meritelor pionierilor români ai aviaţiei se poate spune că există doar în mintea dlui Mîndruţă. Unul din avioanele lui Vuia se află la muzeul de la Le Bourget, o copie la Montreal, iar Coandă este invariabil citat în toate materialele serioase despre primele avioane cu reacţie.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Despre restul articolului cu greu se poate spune ceva. Faptul că autorul are nevoie să-şi inventeze termeni, din moment ce nu-i cunoaşte pe cei adevăraţi, este edificator. Aviaţie „industrială“?! Nu există aşa ceva, există aviaţie comercială, aviaţie sportivă etc., dar „industrială“? Amestecînd cafeaua, stewardesele, IAR-ul 93 şi Rombac-ul 1-11, aviaţia sportivă şi exportul de oi, uitînd că aviaţia este scumpă, iar România o ţară crunt sărăcită, dl Mîndruţă ajunge acolo unde-l doare: la faptul că avionul nu este „element de standing social“. Acum nişte ani am fost mirat de nevoia de a-ţi sărbători căsătoria într-un avion al suferinţelor, un avion ambulanţă. Am crezut totuşi că pasiunea pentru zbor scuză multe. Acum îmi dau seama că a fost vorba de „standing social“ (deşi parcă pe româneşte se spune statut social).

Dar poţi oare accepta ca un astfel de om să compare pasiunea ce l-a mistuit pe Vlaicu cu un „portbagaj plin de DVD-uri piratate“? Cum să înţeleagă că Vuia – un om care şi-a desăvîrşit educaţia tehnică prin propriile eforturi – nu poate fi asemănat cu cineva care îşi alege o meserie la modă?

Fiecare are dreptul la propria opinie şi, chiar dacă nu urmăreşte decît să denigreze realizările cuiva, măcar să o facă argumentat, temeinic şi logic. Este surprinzător însă că un articol ca acesta a primit girul unei publicaţii care se consideră lider de opinie şi voce a intelectualităţii româneşti. Să publici aşa ceva înseamnă să subscrii la ideile autorului şi să îţi asumi ignoranţa lui absolut şocantă.

Lucian IORGA
Mechanical and Aerospace Engineering Rutgers,
The State University of New Jersey
98 Brett Road
Piscataway, NJ, USA

N. red.: Noi nu subscriem la ultima dumneavoastră frază. În rest, aşteptăm replica dlui L. Mîndruţă.

La zi

Un mesaj din Covasna

Stimate domnule redactor-şef,

Biblioteca Judeţeană Covasna este instituţia de cultură cea mai frecventată, la serviciile ei apelînd mulţi dintre membrii comunităţii, de toate vîrstele şi din cele mai diverse categorii socio-profesionale. Celor care nu-şi pot cumpăra toate cărţile de care au nevoie şi nici toate revistele de cultură pe care doresc să le citească, care n-au computer şi nici acces la Internet, Biblioteca noastră le stă la dispoziţie cu o *Sală de împrumut* şi o *Sală de lectură* (sîntem încă departe de visul antic al Bibliotecii Universale, deşi în multe Biblioteci ale lumii civilizate acesta a devenit realitate, graţie computerelor şi reţelelor de date).

Foarte mulţi dintre cei ce frecventează Sala de lectură ne solicită accesul la presa culturală din România – un serviciu pe care, de cîteva luni, nu-l mai putem oferi. Pînă acum cîteva luni, principalele reviste de cultură din România ajungeau în colecţiile Bibliotecii noastre prin intermediul Ministerului Culturii. Nu ştim din ce motive, actuala conducere a Ministerului Culturii şi Cultelor a considerat că nu mai merită să cheltuie banii pe revistele de cultură şi nu ne mai sprijină în achiziţionarea lor. Din păcate, fondurile alocate de Consiliul Judeţean Covasna abia ne asigură supravieţuirea şi sînt destinate acoperirii cheltuielilor pentru salarii, întreţinerea clădirii şi alte cheltuieli curente. La capitolul „cheltuieli materiale“, în care este inclusă şi secţiunea „cărţi şi publicaţii“, suma alocată este extrem de mică şi o direcţionăm spre achiziţionarea unor cărţi, de pe lunga noastră listă de aşteptare. Este motivul pentru care nu avem abonamente la nici un fel de publicaţii. Unele reviste de cultură le primim prin donaţie. Este cazul revistelor de cultură de limba maghiară. Situaţia este gravă în cazul revistelor de cultură în limba română pe care nu le putem pune la dispoziţia cititorilor noştri: *Dilema, România literară, 22, Observator cultural, Cuvîntul, Familia, Apostrof, Lettre Internationale, Scena, Adevărul literar şi artistic.*

După cum vedeţi, pe lista revistelor de cultură solicitate de cititorii noştri figurează şi publicaţia dumneavoastră. De cîteva luni caut o cale prin care să pot pune la dispoziţia cititorilor noştri aceste reviste de cultură şi, în ultimă instanţă, am ajuns să apelez la ajutorul dumneavoastră. Întrebarea mea este: poate redacţia dumneavoastră să doneze Bibliotecii Judeţene Covasna cîte un număr din apariţiile revistei *Dilema?*

Cu mulţumiri şi cu toată consideraţia,

KISS Jenö
Director, Biblioteca Judeţeană Covasna

N. red.: Răspunsul nostru este ***da!*** Vă vom trimite imediat revista noastră. Vă rugăm să ne confirmaţi primirea.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Reacţiunea**
- **Populism, extremism, fascism**
- **Turismul**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Moartea Universităţii

A vorbi despre calitate în învăţământ este un lux.
(Ecaterina Andronescu,
ministrul Educaţiei şi Cercetării)

„Duşmanul nostru cel iubit", Claude Karnoouh, a ţinut zilele trecute la Iaşi o conferinţă despre „Dispariţia spaţiului universitar". Poveste veche, căci „universitatea", în sensul ei temeinic, este în „criză" de foarte multă vreme şi anume într-un mod atît de răspîndit încît a devenit foarte greu să ne imaginăm măcar că lucrurile ar putea sta şi altfel. Dar nu ar fi, cred, inutil să ne aducem aminte în ce constă această «criză». Pentru aceasta, ne vom despărţi de Claude Karnoouh pentru a ne întoarce, de pildă, la Walter Benjamin. Iată ce spunea acesta pe la începutul secolului:

„...pentru marea majoritate a studenţilor, studiul academic nu este altceva decît o *şcoală profesională*. (...) Printre rezervele inocent ipocrite pe care oamenii le au faţă de ştiinţă, se numără şi aşteptarea conform căreia ea trebuie să-l îndrume pe X sau Y către o meserie. Meseria decurge însă atît de puţin din ştiinţă, încît cea din urmă poate chiar să o excludă uneori. Căci, prin însăşi natura ei, ea nu îngăduie desprinderea de ea, ci, într-un anume fel, îl obligă întotdeauna pe cel care o cercetează să devină *dascăl*, fără să-i impună niciodată formele profesionale publice de medic, jurist sau profesor universitar. (...) Obiecţia potrivit căreia statul modern nu poate produce în alt mod medicii, juriştii şi profesorii de care are nevoie nu contrazice afirmaţia noastră, ci subliniază doar imensitatea copleşitoare a sarcinii de a crea o *comunitate a cunoaşterii* în locul unei *corporaţii de funcţionari* şi persoane calificate academic. Ea subliniază doar în ce măsură (...) ştiintele actuale şi-au pierdut acea unitate originară pe care o datorau *ideii cunoaşterii*, o cunoaştere care a devenit pentru ele un mister, dacă nu chiar o ficţiune. Oricine acceptă statul modern ca un dat şi crede că totul trebuie să contribuie la dezvoltarea sa va respinge cu necesitate această idee; nu putem decît să sperăm că o astfel de persoană nu va îndrăzni să ceară protecţie şi sprijin pentru «ştiinţă» din partea statului. Pentru că adevăratul semn de perversiune nu este acordul dintre universitate şi stat – care nu este deloc incompatibil cu barbaria onestă –, ci propovăduirea şi garantarea unei ştiinţe din partea căreia se aşteaptă, cu simplitate brutală, să facă din discipolii săi indivizi sociali şi servitori ai statului." (sublinierile ne aparţin)

Într-un mod pe care îl bănuiesc mai degrabă naiv decît profund, doamna ministru are astfel perfectă dreptate: a vorbi despre „calitate" în învăţămînt, adică despre acea calitate întemeietoare care este „cunoaşterea", a devenit de mult un „lux", tot mai intolerabil în toate universităţile de stat sau supuse intereselor statului, care nu au cum şi de ce să-şi propună altceva, în acest tandem organic cu statul, decît să creeze „corporaţii de funcţionari". În cadrul acestui acord de principiu dintre universitate şi stat, privatizarea învăţămîntului sau autonomia universitară nu sînt decît mecanisme de piaţă ale deplinei etatizări a învăţămîntului, introducînd competiţia dintre şcolile profesionale de slujbaşi ai statului.

Doar că doamna ministru, cu ingenuitatea sa cunoscută, mai introduce în această aserţiune o subtilitate esenţială: calitatea în învăţămînt nu este considerată dificilă, intolerabilă etc., ci este un „lux". Iar luxul, am eu impresia, este o categorie economică. „Calitatea" în învăţămînt este deci sancţionată în numele unor principii economice şi nu politice.

Ce rezultă deci? Păstrarea acestei vocaţii de „cunoaştere", fie şi sub forma instrumentală de „cultură generală", devine o slăbiciune ce trebuie sancţionată în numele unui puritanism de piaţă consecvent. Vocaţia de „dascăl" – în sensul lui Benjamin – devine nu doar desuetă, ci contra-productivă. Corespunzător, „ideea de cunoaştere" dispare – şi trebuie să dispară – pentru a lăsa locul celei de „meserie" şi deplinei sale împliniri. Din dascăli, profesorii devin astfel gestionari ai atelierelor de meserii, avînd, dacă se poate, şi

propriile lor ateliere în afara universităţii pentru a putea transmite mai bine cerinţele pieţei în universitate.

Să ne înţelegem: nimeni nu poate avea ceva împotriva meseriilor; ar fi de-a dreptul delirant. Problema este cînd acestea sînt promovate prin deplina marketizare a realităţii: realitateă este ceea ce aduce profit sau se opune acestuia. Un stat puternic (sau alte instanţe ale Puterii) ştie cel puţin care îi sînt interesele şi defineşte realitatea în mod coerent în funcţie de acestea. Drama unui stat slab, cum este România, unde puterea economică este şi ea nu doar slabă, ci haotică şi oportunistă, este însă că nu va mai ajunge să-şi definească propria realitate. În lipsa ideii însăşi de cunoaştere, care să le poată orienta căutările din interior, meseriile promovate de universitate vor corespunde unor porţiuni de realitate definite din exterior: realitatea societăţii române este astfel ceea ce sursele de finanţare sînt dispuse să plătească. În sociologie, de pildă, ea se reduce la „sărăcie", „naţionalism" şi „relaţii inter-etnice", „antreprenori", „dezvoltare locală"... şi cam atît. Universitatea românească produce astfel (în afara unor mase inutile din toate punctele de vedere), fie candidaţi pentru meseriile altor ţări, fie specialişti în meserii efemere.

Politica învăţămîntului? Hai să fim serioşi! Altminteri, despre morţi, numai de bine.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Stan, Bran şi logica paranoidă

Tare haios era Stan cînd i s-a spus să păzească o insulă în primul război mondial. Apoi a fost uitat acolo. Vă amintiţi? După douăzeci de ani de la terminarea războiului, Stan făcuse un şănţuleţ pe unde patrula şi stătea lîngă un munte de cutii de conserve goale. Apoi, a apărut un avion şi a început să tragă în el. Am rîs cu lacrimi la faza asta.

Aşa cum am zîmbit de bîlbîielile autorităţilor la apariţia în presă a unui document care vrea să apere România de agresiuni informaţionale. Cum adică nu ne atacă nimeni?! Intelectuali iluminişti şi cu capul în nori ce sînteţi! Toată lumea ne atacă, sîntem atacaţi zilnic, în fiecare oră, chiar acum vă atac eu mişeleşte şi informaţional.

Documentul era orfan. Deşi purta antetul unui departament din Preşedinţia României, consilierul pe probleme de securitate, Ioan Talpeş, l-a renegat. Întrebat dacă îi aparţine, ministrul informaţiilor Vasile Dîncu a spus că da. Apoi, s-a dovedit că el vorbea despre altă strategie, apărută între timp pe site-ul ministerului, mai mult o lecţie de istorie a imaginii României în lume decît o strategie practică. Dar meritul acestui minister e clar: a reuşit să formuleze o strategie de bun-simţ, fără a pica în logica paranoidă în care cade documentul de la Preşedinţie. Pentru că, în final, Ioan Talpeş a recunoscut că de la departamentul său provenea documentul pierdut, dar nu ştie cum a ajuns în presă. O acuzaţie eternă: presa este de vină că l-a preluat.

Dar problema este mult mai adîncă decît aceste bîlbîieli şi arată un mod de a vedea lumea. Acest document respiră o logică paranoidă, conform căreia totul este controlat de cineva: fiecare acţiune desfăşurată în cîmpul public are în spate pe cineva, face parte dintr-o acţiune, dintr-un plan, oamenii sînt pionii altcuiva, care stă ascuns. Potrivit acestei grile de analiză, de înţelegere a lumii chiar, trebuie să vezi cine are de cîştigat, ca să vezi cine a pus la cale evenimentul. Nu ar fi o metodă complet greşită, dacă ar fi o metodă. Această logică domină nu doar serviciile secrete, ci bîntuie şi prin instituţii civile din România. Şi mie mi s-a predat aşa ceva într-o facultate de ştiinţe politice, de un individ picat acolo din şcoala sociologică de factură securist-naţionalistă, devenit apoi specialist în analiză a comunicării. Cu alte cuvinte, oamenii încearcă să demonstreze ştiinţific cine este în spatele a orice.

Această gîndire face ravagii în universul serviciilor secrete, acolo a devenit mentalitate, a ajuns obişnuinţă. Asta şi pentru că se pliază excelent pe un calapod paranoid de a vedea lumea, cultivat ca metodă înainte de 1889. Puţinele mărturii ale celor care au avut acces într-un fel sau altul (conferinţe, seminarii, nu vă gîndiţi la cine ştie ce) în Institutul Naţional de Informaţii afirmă că tinerii sînt învăţaţi, cu metode şi tehnici care le dau sentimentul că ei fac „ştiinţă", că toţi atacă sau vor ataca la un moment dat România: orice străin care, zice-se, face turism, orice „civil" amărît care nu face parte din ordinul sacerdotal al apărătorilor patriei sînt duşmani şi sigur ascund ceva.

Iar documentul este o mostră: „Criza de imagine survine în momente importante prin acţiuni concertate de către factori externi – state, grupuri de lobby, mass-media, asociaţii civile – sau de factori interni – partide politice concurente, rivali economici neloiali etc." A se observa şi cuvintele: „concertate" (inamicul e puternic, acţionează în haită, e diabolic, el nu organizează, el concertează), „factori" (căreia îi corespunde pe undeva „organe competente"). Iar la nivel interpretativ e clar: criza de imagine nu este un efect al defectelor noastre, al prostiei unui oficial, ci doar al acţiunilor duşmanului.

Bineînţeles, pentru această logică Internetul este un mediu prea liber, enervant, exasperant de liber. El induce un element de hazard, de dezordine, insuportabil pentru cei ce au înţeles lumea şi au interpretat-o odată pentru totdeauna. Aşa că se va efectua „detectarea din timp a atacurilor si accesărilor nepermise – indicatori de avertizare; detectarea site-urilor cu potenţial ostil – tehnici avansate de căutare şi de trasare". Un adevărat plan de luptă. Apoi, „contracararea campaniei de imagine urmăreşte demascarea informaţiilor incorecte şi prezentarea justă a realităţii." Mereu apare o informaţie incorectă şi mereu i se poate opune o prezentare justă, o prezentare „de bine", chiar dacă nepermis de fardată, altfel logica paranoidă nu ar avea suport.

Această logică este omniprezentă. Pentru că este facilă, e uşor să îţi închipui lumea ca pe un teren de fotbal, cu echipe care îşi dau goluri şi se faultează. Pentru că un ziarist de la *Le Monde* i-a făcut publică porecla puţin măgulitoare, ministrul Şerban Mihăilescu e sigur că există grupuri de interese în spate care vor să îl denigreze. O logică normală s-ar fi supărat pe ziarist: e neprofesionist, nu ştie ce face. Dar, nu, se găseşte o explicaţie mai bună: cineva l-a plătit. Şi nu este deloc exclus ca ministrul să fi primit un raport de la băieţii cu ochi albaştri educaţi la Băneasa de sociologi prestigioşi, în care să i se fi spus: da, dom' le, ăla are interes să te denigreze, ăla l-a pus.

Acelaşi sindrom a lovit şi cînd *Amnesty International* şi-a publicat raportul anual, adică vreo mie de pagini, între care 8 se referă la România. Bineînţeles, pentru fanaticii acestei logici, restul de 992 de pagini nu reprezintă decît o perdea pentru a face credibil un atac la adresa ţării noastre. Cei de acolo ne spun, de exemplu, că în martie 2001 Vasile Dănuţ Moise, de 14 ani, a fost dus la secţia de poliţie din Vlădeşti şi interogat în legătură cu furtul unei vaci. Copilul spune că a fost „interogat" cu lovituri la palmă, cu un băţ de un metru pe spinare şi altele asemenea. Totul poate fi probat de fişa de internare în spital. Mai sînt date cîteva exemple şi apoi se constată că în toate cazurile de maltratare autorităţile au fost de partea poliţiştilor. Deci, Dănuţ e bătut de poliţişti. Normal ar fi să se spună: da, e adevărat, dar i-am pedepsit pe bătăuşi. Sau nu, nu este adevărat, copilul minte, s-a dat singur cu capul de pereţi. Dar nu, logica paranoidă spune că astfel de rapoarte apar mereu cînd este vorba despre evenimente importante, că acum se vizează afectarea imaginii României la summitul NATO de la Praga. Legătura dintre o vacă furată şi NATO e atît de facilă uneori. Îmi închipui că trebuie să ai o viaţă interioară foarte liniştită, să ai un psihic de fier atunci cînd ai înţeles totul, atunci cînd ai o explicaţie pentru orice, şi, mai mult chiar, ai şi un autor pentru tot ce se întîmplă. Şi poţi să stai douăzeci de ani de veghe în lanul de informaţii: chiar dacă războiul s-a terminat, inamicul tot apare.

▲

Burse la Roma şi Veneţia

În baza H.G. nr.101/2002, Oficiul Naţional pentru Burse în Străinătate organizează concursul pentru atribuirea burselor de cercetare şi formare postuniversitară şi postdoctorală „Vasile Pârvan" la Accademia di Romania din Roma şi „Nicolae Iorga" la Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica din Veneţia, şi anume: 14 burse „Vasile Pârvan" şi 6 burse „Nicolae Iorga" începînd cu anul universitar 2002-2003, pentru următoarele domenii: istorie şi ştiinţe sociale, arheologie, arhivistică, biblioteconomie – 5 burse; filologie clasică şi modernă – 3 burse; istoria artei şi arhitectură – 3 burse; literatură şi studii literare – 3 burse; arte: muzică, arte plastice, teatru – 4 burse; ştiinţe economice şi ştiinţe exacte: fizică, matematică, chimie – 2 burse.

Termenul de depunere a candidaturilor: 1 iulie 2002. Informaţii suplimentare şi formulare de înscriere se găsesc pe site-ul Ministerului Educaţiei şi Cercetării, www.edu.ro/onbss

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Negocieri

Negociator redutabil în afara hotarelor, socialismul multilateral excludea orice negociere înăuntrul lor. Risipa de timp în tîrguieli deşarte era evitată graţie acelui mecanism care dădea soluţii ideale tuturor problemelor, numit de vorbirea omologată „rolul conducător" şi în limbajul detractorilor „economie de comandă" (deşi comanda nu neglija nici un domeniu, de la cibernetică pînă la poezie).

Anihilînd prolificul mecanism, tranziţia a revărsat asupra societăţii un necontenit şuvoi de negocieri. Pe o arie procedurală care se întinde de la tocmeală pînă la păruială toată lumea negociază cu toată lumea, dar negociatorul cel mai asiduu rămîne statul, întruchipat de Guvern. Schimbarea formaţiunilor care îl controlează nu schimbă şi ambiguitatea cu care el îşi îndeplineşte acest rol. Ca regulă, disponibilitatea guvernului de a negocia se însoţeşte cu indisponibilitatea lui de a-şi îndeplini obligaţiile luate prin negocierile pe care le-a încheiat.

Credibilitatea statului în ipostază de negociator a fost pusă la grea încercare de peripeţiile unuia dintre cele mai mari scandaluri financiare ale tranziţiei. Lansînd un program de investiţii cetăţeneşti şi oferind celor interesaţi cîştiguri fabuloase, o organizaţie privată a izbutit în scurtă vreme să atragă circa 300.000 de depunători de la care a colectat frumişica sumă de trei sute milioane de dolari USA. Aşa cum s-a întîmplat şi cu alte miracole comparabile, căruţa s-a poticnit în plin avînt. Lăsaţi cu buzele umflate, chivernisiţii perioadei de glorie s-au transfigurat în cea mai agresivă grupare de protestatari. Furia lor se îndreaptă împotriva guvernului pe care îl somează să-i despăgubească de la buget, adică din buzunarul cu desăvîrşire vlăguit al tuturor contribuabililor.

Scandalul financiar s-a convertit într-un enorm scandal mediatic pe care guvernul, dînd din colţ în colţ, l-a alimentat cu cel mai contraproductiv succes.

Plimbată între poliţie, parchet, tribunal şi penitenciar (grijuliu cu sănătatea deţinuţilor) cauza a căzut într-un perimetru depopulat: vinovăţia era confirmată, tot ce mai lipsea erau vinovaţii. Criza a fost oarecum depăşită prin ieşirea la rampă a unui personaj providenţial, o impozantă doamnă adultă, transformată din profesoară de franceză în şef suprem al controlului asupra operaţiunilor financiare. Explicaţiile peremptorii prezentate de ea cu voie bună au fost urmate de dispariţia fără urmă a distinsei doamne. Apelul la Interpol, ca şi cererea de extrădare înaintată autorităţilor israeliene, nu au produs nici un efect. După doi ani, lovitură de teatru: dispăruta propune începerea unei negocieri pe care, contra-lovitură de teatru, Poliţia română, care se epuizase căutînd-o, o refuză cu cea mai tranşantă demnitate patriotică. Unde sînt milioanele de dolari? Eventualitatea că ar putea spune cava nou pe marginea acestei tulburătoare întrebări nu sporeşte şansele fostei dispărute de a intra în negocieri cu Poliţia română.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cititorii şi noncititorii

În sfîrşit, ştim cu cine stăm de vorbă! Asociaţia Editorilor din România, cu sprijinul Consiliului Britanic, a lansat, la Bookarest 2002, un catalog care cuprinde raportul pe 2001 despre piaţa cărţii şi un „studiu psihografic şi media despre cumpărătorii de carte" realizat de Mercury Research (*Cine sînt cei care nu citesc cărţi?*). De multe ori am bombănit, în spaţiul acestei rubrici, din cauza absenţei unui asemenea studiu, aşa încît apariţia lui mi se pare pur şi simplu un eveniment şi nu ezit să îl caracterizez astfel: pentru prima dată aflăm cu precizie date despre publicul cumpărător/cititor de cărţi şi despre publicul potenţial al lecturii, adică acei oameni care nu (prea) obişnuiesc să citească, dar care pot fi atraşi către această îndeletnicire.

Nu ne mai fierbe, vino la cestiune! – ar putea spune cititorii, aşa că mă conformez: analiza statistică realizată de A.E.R şi confirmată de studiul efectuat de Mercury Research arată că publicul cumpărător de carte „se situează cu puţin peste cifra de 3.000.000 de cititori, corespunzînd unui procent de 13% din populaţia României". Iar clienţii fideli ai librăriilor (cei care cumpără între 5 şi 12 cărţi pe an, aşanumiţii „cititori tari") sînt doar 1.200.000, adică 5% din populaţia României. Ei locuiesc în mediul urban, pentru că, spune raportul, „vînzarea de carte se face aproape în totalitate în oraşe, sistemul de distribuţie nepătrunzînd în zonele rurale". Cu alte cuvinte, cei care locuiesc la sate (45% din populaţia ţării) nici măcar nu *văd* cartea în localităţile lor. Dar aceasta este o problemă care va rămîne pe agenda unui viitor ceva mai îndepărtat. Deocamdată, după cum se afirmă în raport, „un fenomen îngrijorător îl reprezintă procentul celor care, în ciuda unei diplome de liceu sau învăţămînt superior, afirmă că nu sînt cititori, confirmînd inabilitatea şcolilor româneşti în a construi o relaţie continuă şi stabilă între studenţi sau elevi şi cărţi. Nu cumpără cărţi 56% dintre absolvenţii de liceu şi 12% dintre cei cu diplome de învăţămînt superior". Iar peste 60% din elevi nu citesc nici o carte în afara manualelor şcolare (conform Raportului TGI – *Target Group Index* – al agenţiei Mercury Research). Studiul realizat de Mercury Research la comanda A.E.R. arată că adolescenţii şi tinerii adulţi identifică în mod obişnuit termenul generic de „cărţi" cu manualele şcolare şi „din această cauză le resping, considerîndu-le prea teoretice, lipsite de contactul cu «realitatea» şi, prin urmare, incapabile să ofere un suport concret pentru provocările societăţii şi ale vieţii de zi cu zi".

Aşadar, trei milioane: în mare, aceştia sînt „cititorii români". Mulţi intelectuali consideră că lectura trebuie să se refere doar la cărţile „serioase", în primul rînd literatură (mare!), eseistică, filozofie, istorie – în fine, capodopere. Trebuie să acceptăm însă că într-o societate complexă există interese şi consumuri culturale diverse, iar practicile de lectură urmează aceste interese: lectura utilitară, lectura de evaziune etc. De altfel, pe locul întîi în preferinţele cumpărătorilor de carte se află cărţile practice (adică „sănătate, bucătărie, grădinărit, bricolaj, decoraţiuni interioare, sport, călătorii", în formularea autorilor studiului), cu 45%, şi abia apoi cărţile de ficţiune, cu 42%. Iar la categoria „ficţiune" intră şi Dostoievski, şi *Dramele Parisului* – asta o precizez pentru a nu stimula şi alte iluzii.

Ce-i de făcut? În primul rînd, să luăm act de situaţiune. Apoi, după expresia sociologului italian Alberto Abruzzese, trebuie cucerit „poporul de noncititori" (în studiu se foloseşte termenul „necititori"; *noncititori* mi se pare mai apropiat de spiritul limbii române). E un proces pe termen lung, care presupune strategii coerente, programe de stimulare a lecturii şi altele, dar e mai important decît pare şi nu priveşte doar industria editorială (adică „îmbogăţirea unor editori", după cum cred unii politicieni supăraţi pe cărţile bune şi dornici de cărţi „bune şi ieftine", ceea ce sună a oximoron ori a pură imposibilitate, dat fiind că statul nu face nimic pentru a reduce fiscalitatea asupra producţiei şi comerţului cu cartea). E important pentru că „poporul de noncititori" are opinii, participă la treburile cetăţii, *votează*! Votează fără să ştie mai nimic despre programele partidelor, despre ce înseamnă social-democraţie sau liberalism, votează pentru că îi place cum apare cutare politician la televizor ori votează cu populiştii şi extremiştii din „spirit de revoltă" faţă de democraţi. Votează fără să fi citit nimic (uneori nici măcar ziare!). Iar lectura, după cum se ştie, dezvoltă gîndirea. Dar cum să promovezi lectura cînd investiţia în publicitate a tuturor editurilor pe un an a fost de numai 2.500 de euro (65 de milioane de lei)? Continuarea în numărul viitor.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

La zi

Eacum binecunoscută promptitudinea cu care editorii occidentali tipăresc cărţi ce reconstituie şi comentează evenimente politice şi mondene, catastrofe şi întîmplări senzaţionale, cînd acestea sînt încă nu calde, ci cît se poate de fierbinţi. Abia se terminase numărătoarea voturilor din scrutinul de duminică 5 mai şi miercuri dimineaţa apărea în librării prima carte despre alegerile prezidenţiale din Franţa, talonată în orele („zile" e deja prea mult) următoare de alte trei. Nu mai puţin obişnuită şi eficientă e strategia editorială ce constă în a pregăti şi însoţi un eveniment anunţat. Campionatul mondial de fotbal e un exemplu la îndemînă şi, răsfoind ziare şi reviste apărute săptămîna trecută, am constatat din nou cît de fertilă se dovedeşte presiunea actualităţii.

În suplimentul „Livres/Bücher" al ziarului luxemburghez *Tageblatt* e semnalat un eseu al filosofului Robert Redeker, *Sportul împotriva popoarelor*. Titlul pare să spună (aproape) totul: sportul, consideră autorul, ar fi „un model redus al capitalismului", cu atît mai periculos şi mai pervers cu cît, prezentîndu-se drept spectacol, încearcă să facă uitate trăsăturile ce îl leagă de sistemul social-economic, şi anume competiţia exacerbată, legea celui mai puternic, „isteria cantitativă" şi „cibernetizarea corpului uman". Mai reţin două formule demolatoare: sportul ca „paradigmă a noului totalitarism" şi ca „ersatz post-religios al tuturor religiilor şi ideologiilor".

Nu altfel gîndeşte, s-ar zice, universitarul Marc Perelman în *Intelectualii şi fotbalul* (consemnată de *Le Monde des livres* din 31 mai, care propune un „dosar" tematic înregistrînd apariţiile la zi). Perelman e un recidivist: acum patru ani, în plină euforie după victoria Franţei, a semnat, alături de Jean-Marie Brohm, un virulent text cu titlul *Fotbalul, o ciumă emoţională*. Acum, îi ţintuieşte la stîlpul infamiei pe intelectualii (nume de prim rang) ce s-au lăsat contaminaţi de gîndirea gregară şi de nebunia colectivă. Un sociolog, Michel Caillat, merge mai departe şi consideră, într-o cărticică intitulată *Sportul*, că mitul echipei naţionale „Black-Blanc-Beur" (pe care am încercat să-l comentez eu însumi săptămîna trecută) e mai curînd expresia unor complexe profunde decît semnul unei integrări reuşite. Sportul, opinează sociologul, „nu vindecă nici corpul nici societatea". Pentru Georges Vigarello, în *De la jocul vechi la show-ul sportiv*, graţie în special transmisiilor la televiziune, sportul s-a impus drept o „contra-societate", ideală şi exemplară, care induce credinţa într-o lume „imparţială şi necontrolată". Pascal Boniface, director al prestigiosului Institut pentru Relaţii Internaţionale şi Strategice, e şi specialist în ceea ce el însuşi a numit *geopolitica fotbalului*. Noua lui carte, *Pămîntul e rotund ca o minge* (titlul parafrazează, cred, celebrul vers al lui Eluard, „La Terre est bleue comme une orange"), arată cum fotbalul poate fi sursă de violenţă (huliganismul), de război (Hondurasul, în 1969) dar şi de pace şi recunoaştere internaţională a unor popoare (Palestina, Tibet; această ultimă ipostază mi se pare, totuşi, expresia unui optimism excesiv). Peste toate, fotbalul – fenomen planetar prin excelenţă – e „stadiul suprem al mondializării" (echivalentul imperialismului, aş adăuga eu, aşa cum îl vedea Lenin: ar trebui doar lipită şi precizarea „în putrefacţie").

Suplimentul literar al lui *Le Monde* mai semnalează un album de fotografii non-conformiste, *Magnum Football* (agenţia Magnum, creată în 1947 de Cartier-Bresson, Capa, Seymour şi Rodger); *Fenomenul Ronaldo* de Jean-Jacques Sévilla; *Banii secreţi ai fotbalului* de Jean-Louis Pierrat şi Joël Riveslange (subiect „gras", mană cerească pentru jurnalismul de investigaţie); *Legende ale fotbalului francez*, culegere de treizeci de povestiri semnate de nume notorii, printre ele Salman Rushdie şi... Michel Platini.

Precum şi un roman, comentat pe o pagină întreagă, al englezului Tim Parks, *A Season with Verona*. Fiu al unui *clergyman* din Manchester, ce se interesa de rezultatele echipelor locale doar pentru a şti care va fi starea de spirit a credincioşilor la slujba de duminică, Tim Parks s-a căsătorit cu o italiancă, a ajuns profesor la Univesitatea din Verona, i-a tradus pe Calvino şi Eco (Eco, autor în 1978 al unui devastator text anti-fotbal), a scris mai multe romane şi a devenit suporter al echipei Hellas Verona (nume dat, la fondarea clubului în 1903, de un profesor pasionat de Grecia antică). *A Season with Verona* e compus din 34 capitole, corespunzînd celor 34 de etape ale campionatului italian (şi, aţi ghicit, celor 34 de cînturi ale *Infernului* lui Dante). Suporterii Veronei, *Brigate Gialloblù*, au o foarte proastă reputaţie. Din echipă nu face parte nici un jucător de culoare, iar presa n-a încetat să semnaleze în ultimii ani manifestările rasiste ale galeriei. Tim Parks arată că acestă reputaţie e, în parte, construită prin campanii mediatice răuvoitoare şi că incidente similare petrecute spre exemplu la Roma, la meciurile lui Lazio, sînt minimalizate sau chiar trecute cu vederea. Romanul e, se deduce din comentariul cronicarului, pasionant. Într-un singur punct cronica m-a lăsat *sur ma soif*: apare sau nu Mutu ca personaj? Şi dacă nu, să înţelegem că fotbalul românesc fiind în starea pe care o ştim, nici cu mondializarea nu stăm mai bine?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Moartea procurorului Panait, despre care nu deţin alte date decît cele publicate în presă, mi se pare a fi un eveniment tratat într-o cheie superficială, departe de semnificaţiile profunde pe care le are. Pe icipe colo se scrie despre sinuciderea tînărului procuror ca despre o dramoletă, iar de cele mai multe ori se scrie ca despre un episod politic. Fireşte, ştiu bine, în România *orice* are încărcătură politică. Dar felul în care a murit procurorul Panait mărturiseşte o problemă mult mai gravă decît că cineva, după toate probabilităţile un contrabandist, are sau a avut înalte protecţii. Cred că marea problemă asupra căreia ar trebui să ne concentrăm este tipul de relaţii profesionale care există în interiorul Parchetului nostru. Este posibil ca ceea ce l-a aruncat în disperare pe procurorul Panait să fi fost presiunea extraordinară pusă asupra sa nu de un caz complicat, asupra căruia, din cîte se pare, tînărul magistrat se lămurise, ci de un grup de oameni care, probabil, erau chiar superiorii săi. În acest sens, cred că ar trebui revizuit foarte serios mecanismul de control pe care superiorii îl au asupra lucrărilor inferiorilor în cadrul Parchetului, şi aici vorbesc despre proceduri pur şi simplu. În fond, în sistemul parchetelor noastre, şi superiorii şi inferiorii sînt magistraţi. O mai mare autonomie de decizie în privinţa actelor de urmărire penală pentru procurorul care se ocupă de un dosar, o oarecare îngreunare a posibilităţii superiorului de a infirma soluţiile inferiorului şi, poate, o revizitare a întregii proceduri prin care un procuror poate fi anchetat de un alt procuror, ar fi de dorit. Inamovibilitatea unui magistrat înseamnă mai mult decît stabilitatea în funcţie a unui funcţionar public. Inamovibilitatea unui magistrat trebuie să fie, în primul rînd, deplina sa suveranitate în dosarul pe care îl lucrează.

Dacă după tragedia procurorului Panait nimic nu se va schimba în funcţionarea parchetelor noastre, atunci tînărul Panait a murit degeaba. Chiar dacă undeva, în vestul ţării, un contrabandist plin de relaţii va fi condamnat într-un dosar redeschis în urma acestui trist episod.

● După 11 septembrie, guvernele occidentului civilizat au devenit mult mai ofensive în numele siguranţei naţionale. Pentru că nu sînt un specialist în detectarea mişcărilor „acoperite“ sau cel puţin discrete ale serviciilor speciale, mă refer numai la ofensiva vizibilă, care se realizează pe două căi. Cea mai spectaculoasă este acţiunea militară. În Afganistan şi în alte locuri din spaţiul asiatic trupele americane şi aliaţii lor vînează grupurile militarizate care organizează acţiuni teroriste. Pe de altă parte, în plan intern, legiuitorii adoptă legi care întăresc mecanismele de control social. Preţul, în ambele situaţii, e dureros: vieţi omeneşti în primul caz, libertăţile individuale în al doilea. Democraţiile consolidate din vest funcţionează foarte bine şi în condiţiile unui cadru legislativ mai restrictiv. Într-o ţară ca SUA, de pildă, oricît ar fi legiuitorul de dur, democraţia este în asemenea măsură intrinsecă fibrei sociale a cetăţii, încît pericolul de a vedea această ţară condusă de un regim totalitar are şanse să se realizeze exact cu probabilitatea cu care această ţară are şanse să dispară. La fel în cazul ţărilor Uniunii Europene. În ţările în care democraţia e încă fragilă în aspectele ei profunde, orice decizie a puterii de întărire a controlului social pune în pericol însuşi sistemul democratic. Ca în multe alte cazuri, şi de această dată se ridică o problemă de dozaj, de măsură. Iar măsura corectă este, întotdeauna, o chestiune circumstanţială.

● Cineva a spus odată că orice război pornit împotriva presei este un război pierdut. Forţa presei este imensă şi nu poate fi învinsă decît de un sistem de violenţa celui hitlerist ori a celui comunist, adică de sisteme care ucid în sensul cel mai propriu al cuvîntului.

● Secretul menţinerii acelui echilibru social care fac posibile democraţia şi statul de drept este existenţa *intereselor divergente* în interiorul cetăţii. Dacă grupurile sociale au acelaşi interes, cum ar fi obţinerea puterii, sistemul este în dezechilibru, chiar dacă unele grupuri vor puterea în detrimentul altora. În asemenea cazuri, toate grupurile vor acelaşi lucru (i.e. puterea) şi cel mai adesea o folosesc pentru aceleaşi beneficii; ideologiile sînt doar fraze goale. Interesele sînt cu adevărat divergente numai cînd puterea e văzută ca *mijloc* pentru impunerea unui proiect social născut dintr-o ideologie anumită care coalizează grupul aflat în competiţia pentru putere. Încă de la antici ştim ce efect teribil are puterea înţeleasă ca *scop* în sine. ▲

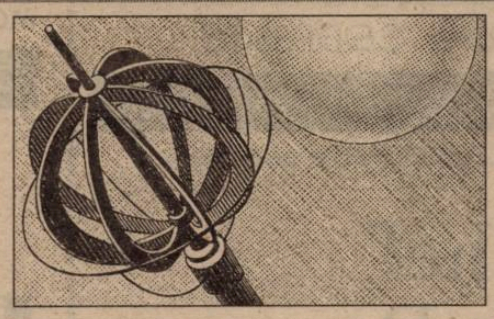

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Informaţiile

În Statele Unite dezbaterea despre cine ce a ştiut, înainte de 11 septembrie, în legătură cu acţiunile teroriste, a avut întîi un marcat caracter politic: congresmenii democraţi erau interesaţi să arate opiniei publice de acasă cît de neputincioasă a fost administraţia republicană în gestionarea şi coroborarea informaţiilor secrete. Acum se vorbeşte despre o criză a sistemului în care birocraţia pe de o parte, barierele puse de respectarea libertăţii persoanelor, pe de altă parte, sînt stavile în calea eficienţei. A fost un eşec sub aspectul colaborării, încrederii, inteligenţei asociative.

Din perspectiva finalului, povestea este limpede: încă din iunie 1994, a existat un raport elaborat de o comisie a Pentagonului unde se emitea supoziţia că teroriştii religioşi ar putea răpi avioane de linie pentru a se zdrobi cu ele de clădirea Pentagonului sau a Casei Albe. În decembrie 1994, un terorist algerian izbuteşte să se instaleze la comanda unui avion Air France cu care intenţiona să se zdrobească de turnul Eiffel. Este imobilizat la sol. În 1995, teroriştii arestaţi în Filipine vorbesc despre planuri asemănătoare vizînd clădirea CIA. În 1999, într-un raport elaborat de Biblioteca Congresului se formulează ipoteza unor avioane răpite atacînd clădirile Pentagonului, ale CIA sau ale Casei Albe. Între ianuarie şi septembrie 2001, Autoritatea federală a aviaţiei a emis 15 memorandumuri unde se susţinea iminenţa unor atacuri asupra liniilor aeriene interne, în două dintre ele se făceau referiri precise la Osama ben Laden. În iulie 2001, o echipă a FBI din Phoenix produce un raport unde se arată că un număr mare de suspecţi urmează cursuri de pilotaj şi se interesează prea îndeaproape de măsurile de securitate din aeroporturi. La mijlocul lui august, agenţii FBI din Minneapolis îl arestează – pentru un delict referitor la regimul vizelor – pe Zacarias Moussaoui, un marocan francez, implicat în proiectul unui act terorist, cu un aparat de zbor mare. Acum se crede despre el că ar fi fost cel de al 20-lea om din echipa de la 11 septembrie. Agenţii din Minneapolis nu ştiau nimic despre raportul celor din Phoenix, dar nici la un nivel superior nu a existat o persoană care să pună cap la cap aceste informaţii. Tot aşa cum nimeni din FBI nu a ştiut ceea ce CIA aflase: că se află pe teritoriul Statelor Unite două persoane suspectate de legături cu organizaţia vinovată de explozia vasului american Cole (într-un port din Yemen, în 2001). Cei doi aveau conturi în bancă pe numele lor şi unul dintre ei figura în cartea de telefon. Pe 11 septembrie, ei s-au îmbarcat pe zborul 77 al companiei American Airlines, cel care s-a ciocnit de clădirea Pentagonului. În primăvara lui 2001, Ahmad Ressam, arestat după ce la graniţa cu Canada s-a descoperit camioneta lui încărcată cu explozibil, începuse să povestească, din închisoarea unde-şi ispăşea pedeapsa, că organizaţia Al Qaeda plănuieşte atacarea unor aeroporturi. Aceste informaţii, vehiculate acum de ziarele şi revistele din lumea întreagă, nu au fost puse la un loc de nici un serviciu de informaţii american.

După 11 septembrie, au început să devină sîcîitor de publice informaţiile despre eventualitatea unor atacuri. Ţara se apără: principala agenţie de investigaţii, FBI, va avea sarcini precise în materie de acţiuni contra-teroriste, va angaja încă 1600 de agenţi şi îşi va îmbunătăţi comunicarea cu serviciul de colectare a informaţiilor externe (CIA).

Decis să nu mai fie prins pe picior greşit, Departamentul de Justiţie anunţă că de acum înainte agenţii FBI au dreptul să urmărească oameni, organizaţii şi evenimente fără să fie obligaţi să probeze că s-a comis sau este pe cale să fie comis un delict. Adoptată într-o situaţie excepţională, această decizie pătrunde în inima sistemului democratic: balanţa care echilibrează drepturile cetăţenilor cu acţiunea violenţei legitime a statului este înclinată în favoarea celei din urmă. Organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului susţin că astfel se deschide drumul spre abuzuri, confirmîndu-se victoria lui Ben Laden.

Se poate răspunde că, în timp ce abuzurile sînt o posibilitate, terorismul este o certitudine cu consecinţe tragice. Respectul pentru drepturile individului urmează să fie testat în condiţiile unei crize multiple: a încrederii, a eficienţei şi, nu în ultimul rînd, a inteligenţei. Autorităţile din toată lumea înlocuiesc de cîte ori e cazul – şi e destul de des – inteligenţa cu forţa. Rămîn sub semnul întrebării sentimentele democratice ale agenţilor, capacitatea lor de a da un răspuns democratic fricii. Deoarece frica, în combinaţie cu monopolul informaţiilor este cel mai fidel aliat al dictaturii. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Subiecte de care m-am plictisit

– şi sper că nu numai eu –

Să începem cu ce atacă mai rău glanda spleenului abisal: porcul albastru din reclama la pateu, la fel de incoerent ca şi consumatorii lui, brazii din Secuime care pleacă în Germania ajutaţi de comercianţi arabi, palmierii care se întorc în ţară după o absenţă de 100 de milioane de ani (fosile de aceeaşi specie au fost descoperite în Munţii Apuseni de nişte arheologi la fel de plictisiţi), mafioţii italieni corupţi de poliţiştii noştri, securiştii ofiţeri acoperiţi, descoperiţi, neaveniţi şi, oricum, plictisiţi, vrăjitoarele care te dezleagă la cununii, aşa scrie pe pagina lor de web, de fapt puneţi aici şi Internetul, extrem de plicticos zilele acestea, mai ales după ce un studiu american ne-a arătat că utilizatorul mediu nu va parcurge în viaţa lui mai mult de cîteva zeci de site-uri – asta e ca şi cum nici pe Net nu-ţi vine să pleci din satul tau...

Puneţi pe listă fireşte asa-zisa luptă dintre tabăra lui Iliescu şi cea a lui Năstase, ritualul editorialelor, jurnaliştii ca funcţionari conştiincioşi ai lu' „părerea mea“, specialişti în diferenţele subtile dintre „am cerut“ şi „am atras atenţia“... Treceţi la subiecte plicticoase: grevele pentru salarii mai mici sau mai mari (n-am înţeles prea bine, scandau prea tare), scumpirea benzinei şi preţul pîinii, ca şi lipsa ei mereu prognozată, spre teroarea obezilor... Nu uitaţi reţetele de somon prăjit cu pateu de gîscă în sos de delir terminal servite prin reviste trase-n Ungaria pe hîrtie extrem de lucioasă, la fel ca şi chelia unui cîntăreţ învingător în lupta cu dezastrul aşteptat la Eurovision... De el, de fapt, m-am plictisit mai demult, însă îl citez aici *for the record*, cum ar spune amicii mei mulţi şi engleziţi din advertising, şi ei plictisiţi să nu le-nţeleagă nimeni ideile ori să le cumpere cu bani de-a dreptul adormitori din care se uită la noi strămoşi săraci sau pur şi simplu sculptori.

M-am plictisit şi de terasele în care aceeaşi bere produce la consumator aceleaşi efecte fiziologice, între care aş cita – înainte să vă plictisesc şi pe dumneavoastră – conversaţia animată despre nimic şi animaţia aparent inutilă de la toaletă. Fără sfîrşit de lipsite de interes îmi par apicultura, agricultura, manichiura, dar şi trecerea de la vechile sisteme de irigaţii cu apă, la cele mai moderne, cu petrol şi benzină, operate de concetăţeni plicticos de *diferiţi*, obosiţi şi ei să nu-i prindă niciodată poliţia, Fiscul ori buna dispoziţie. M-am săturat de detergenţii scumpi care spală creierul mai bine decît rufele – dar şi de detergenţii ieftini, buni pentru ceilalţi, cei care n-au mai încăput în reclamă şi nici în istorie... Apropo, să trecem pe listă leaşinul de la lingurică adus de discursurile de Ziua Naţională, precum şi lămîia necesară atît în berea mexicană, cît şi după comemorarea eroilor cu depunere de coroană...

Puneţi acolo şi rimele căznite (vezi mai sus), alături de comisarii vînjoşi de la OPC care-şi protejează consumatorul cu acea devoţiune cu care cîinele rămîne încă vreo cîteva zile la mormîntul stăpînului iubit, dar mort. Treceţi pe lista neagră (de plictiseală, fireşte) explozîile din subteran şi explicaţiile de deasupra, India, Pakistanul şi Vama Veche (unde, la fel ca şi la Calcutta, lumea nu crede că fericirea aduce Fericirea).

În sfîrşit, aruncaţi în rînd lupta pentru admiterea în NATO – acolo unde au căzut la datorie, cu zîmbetul pe buze, armate întregi de ditirambi, batalioane de adjective, pleonasme, bîlbîieli, mutre îngrijorate, explicaţii docte, precum şi mii, sute de mii şi milioane de căscaturi anonime, încurcate de o anume vinovăţie că-n mijlocul unei astfel de problematici poate să-ţi ardă de somn.

Sau de plictiseală. Dar, doamnelor si domnilor, ce poate fi mai plăcut, mai normal, mai capitalist decît să-ţi fie totuna: de te scoli, ori că rămîi în pat, de pleci la muncă sau te uiţi la televizor...? Ce poate fi mai bine pentru viitorul naţiunii decît că-n mijlocul apatiei generale, chiar cuvîntul acesta nu mai stîrneşte decît (scuzaţi repetarea, o cere argumentul), ei bine, tot apatie!

Dar poate că nu-s decît eu ăla plictisit. Poate pe dumneavoastră vă mai interesează. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Chef pe Don

Mafia drogurilor din Rusia şi-a suspendat războiele de zonă cu mafia ucraineană şi cu cea columbiană şi a pus de un chef monstru pe o insulă artificială, construită în larg din teancuri de bancnote presate. Cu ce ocazie? Păi, pentru reorganizarea FBI-ului care va permite acestuia să se ocupe de terorism, în loc de droguri, mişmaşuri bancare şi robia prostituţiei. Adevăratul motiv de bucurie nu a fost retragerea biroului din aceste chestiuni, căci a trecut mult de la ultima victorie repurtată de FBI în aceste războaie. Războiul cu drogurile, de exemplu, a fost atît de pierdut încît companiile farmaceutice au fost chemate să semneze actul de capitulare şi să purceadă la droguri mai bune şi mai legale. Nu, băieţii au celebrat faptul că FBI a atins un nivel mai înalt de abstracţiune. Nimic nu urăşte mafia, orice mafie, mai mult decît claritatea şi precizia. Caracterul vag şi abstract al războiului împotriva Drogurilor le pria: ce droguri? Ale cui droguri? Drogurile babane? Cele mărunte? Toate aceste întrebări încuietoare compuneau o pînză de păianjen atît de abstract de încurcată încît a scos din joc mai mulţi poliţişti din cei buni decît un laborator de metadonă cu o bombă în el.

Dar asta e nimic în comparaţie cu războiul împotriva terorismului. Cu excepţia cîtorva luptători care vor să se arunce în aer – şi a acelora care îi finanţează – teroriştii sînt, în majoritate, oameni de idei. Să luăm de exemplu anarhismul secolului al 19-lea, de unde se trage grosul terorismului contemporan: constă într-o grămadă de oameni care vorbeau, strigau, se contraziceau şi publicau. Cînd şi cînd, un tînăr mai impresionabil îi lua în serios, construia o bombă şi cîştiga faimă. Anarhiştii ăştia cu gură erau, şi pe bună dreptate, suspicioşi faţă de acest tip de tineri înflăcăraţi, pentru că bănuiau că adevărata lor motivaţie era faima, mai degrabă decît ideile. Dar, oricum ar fi fost, forţele de poliţie ale lumii erau mobilizate întotdeauna după ce se comiteau acte de teroare. Anarhiştii erau arestaţi cu grămada, susţinătorii libertăţilor civile erau în extaz, iar poliţia, ei, poliţia se trezea în plină abstracţie. Războiul împotriva teroriştilor s-a transformat în războiul împotriva teoriştilor. Da, dar acest nou Terorism este altfel, spun unii, mulţi, pentru că teroriştii noii generaţii sînt mai bine echipaţi cu mijloace de comunicaţii, cu bani, iar ideile lor sînt adeseori de sorginte religioasă. Dar chiar şi aşa, FBI-ul are nevoie mai mult de filosofi decît de poliţişti. Hai mai bine să reorganizăm facultăţile umaniste din universităţi. Să retragem vreo cîteva sute de profesori din sectorul postmodernist şi să-i antrenăm să-i combată pe teoreticienii cei răi. Şi să capacităm mafiile să cheltuiască ceva timp şi bani cînd s-or mai linişti lucrurile.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Tot după douăzeci de ani

După cum lasă să se înţeleagă o depeşă France Presse de la începutul acestei săptămîni, e ceva vreme de cînd orăşelul francez Villers-Cotterêts trăieşte o mare emoţie. Parcă-i şi vezi: primarul, toţi consilierii şi oamenii cei mai de vază ai aşezării, în mare fierbere, bătînd burgul de la un capăt la altul, cu un singur scop: susţinerea cruciadei juridice lansate luni, 3 iunie, împotriva unui decret prezidenţial semnat deja de însuşi Jacques Chirac.

Villers-Cotterêts nu este numai localitatea natală a scriitorului Alexandre Dumas-tatăl, ci şi locul mormîntului său, după cum scriitorul însuşi a dorit-o. Din interese de stat ce ţin de ritualul simbolic-glorificator al culturii franceze, decretul semnat de preşedintele Chirac prevede, în schimb, mutarea rămăşiţelor scriitorului la Panthéon. Împuternicit de cei pe care-i conduce şi îngrijorat de eventualitatea pierderii osemintelor celui care a dus Contele de Monte Cristo în bibliotecile lumii, Renaud Bellière – primarul mîndrei localităţi din Pirinei – cere în faţa Consiliului de Stat francez anularea decretului prezidenţial. Avocatul pe care orăşelul l-a angajat îl susţine cu argumente: *Dumas însuşi, cu puţin înaintea morţii, în 1870, a spus că vrea să intre „în noaptea viitorului" în acelaşi loc din care a ieşit „la lumina trecutului". Dumas nu s-ar fi opus unui omagiu public şi solemn, dar nimic nu lasă de înţeles că ar fi dorit să fie pus în cripta sinistră şi glacială a Panthéon-ului* – spune avocatul. Iar în această privinţă cutuma franceză este foarte clară: legea care dă fiecărui cetăţean libertatea de a fi îngropat acolo unde doreşte există din anul 1887, fără accidente majore. Aşa se face că savantul Pasteur este înmormîntat chiar în incinta institutului în care oricum îşi petrecea zilele şi nopţile, iar poetul Paul Valéry este înhumat în cimitirul marin de la Sète, care l-a fascinat mereu.

Evident, autorităţile statale au altă opinie: locul lui Dumas, unul dintre cei mai citiţi scriitori francezi din toate timpurile şi în toată lumea, este la Panthéon. Politica statului francez este de a-şi aduna acolo toate gloriile: Pierre şi Marie Curie au fost aduşi aici în 1995, iar în 1996 a fost rîndul lui André Malraux; pentru 2003 este prevăzut transferul sub cupola celebră a cenuşii compozitorului Hector Berlioz. În cazul lui Dumas-tatăl, data transferului este deja hotărîtă – 3 octombrie acest an –, ca şi locul propriu-zis: el va fi pus fix între Victor Hugo şi Emile Zola. *La mormîntul din Villers-Cotterêts dacă se reculeg, într-un an, cîteva duzine de oameni; la Panthéon, cu totul altfel ar sta lucrurile* – asigură François Goven şi Isabelle Maréchal, reprezentanţi ai ministerului Culturii francez. Dacă cedează – mai spun ei –, primăria condusă de Bellière chiar va primi un premiu: o placă comemorativă oferită de minister, mai frumoasă decît cea care leagă acum numele marelui scriitor de orăşelul naşterii sale.

Toate acestea se întîmplau aşadar la începutul acestei săptămîni, pe cînd echipa naţională de fotbal din hexagon îşi lingea rănile după întîlnirea cu Senegalul de la Mondiale. Şi aşa se face că acest caz, inedit în analele justiţiei franceze, a trecut modest prin presa pariziană şi a ajuns direct în dezbaterea secţiei contencios a Consiliului de Stat de la Paris, care va arbitra litigiul şi care este obligată să dea o soluţie pînă pe 14 iulie. Este greu de spus cine are dreptate, burgul sau statul. *Dacă tot vorbim despre descentralizare, haideţi s-o punem în practică* – spune primăria din Villers-Cotterêts; *scriitorul nu este proprietatea nimănui, el aparţine doar Franţei* – spune ministerul de la Paris.

În treacăt fie amintit – dacă povestea tot a atins, discret, fotbalul –, transferurile îmbracă forme fel de fel: după douăzeci de ani de cînd echipa intrase în nenăscuta UE pe cărările defunctei UEFA, iată că şi rămăşiţele pămînteşti ale „Universităţii" ar putea părăsi panteonul mai mititel de pe stadionul din Craiova, pentru a ajunge la Focşani.

Ce legătură este între cele două cazuri? Mi se pare clar: exact legătura dintre fotbalul românesc şi literatura franceză. Pe cît de romantic era fotbalul nostru pe vremea lui Negrilă, Ştefănescu, Balaci şi Geolgău, pe-atît de romantică era şi literatura franceză pe vremea celor trei muşchetari care erau, ştim cu toţii, tot patru.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Literatura dincolo de interpretare

Literatura se scrie cu stereotipii de toate felurile. Iacătă una: „Mitea vorbea cu o blajină familiaritate, deşi oarecum impacientat, ca un om însufleţit de cele mai bune intenţii şi care nu doreşte altceva decît să mărturisească cinstit adevărul". După ce am citit frazele acestea (şi altele asemenea din romanul fraţilor Karamazov) mi-am notat, pentru folosinţă personală, următorul ucaz de urmat:

● toate interpretările sînt bune dar nici una nu este suficientă, prin urmare nici o interpretare nu este bună.

● toate metodele de interpretare sînt o modalitate de restrîngere a polisemiei textului, o reducţie, un mai puţin, prin urmare nici o metodă nu este bună.

● singura metodă valabilă este aceea a dezagregării metodei, a abolirii acesteia prin intersectarea citatelor, prin simfonia lor, prin vacarm, prin alteritate şi identitate parţială.

● singurul fapt care se poate spune cert despre un text este faptul însuşi al existenţei lui.

● un text spune mai mult despre sine decît tot ceea ce am putea noi spune despre el; de aceea singura interpretare posibilă este abolirea interpretării.

● poezia prin poezie. Proza prin proză. Citatul, fragmentarea, decupajul sînt interpretări fără interpretare, sau o interpretare generoasă care lasă textele să se autointerpreteze. Bacovia prin Alecsandri (depărtare maximă); Bacovia prin Bacovia, Bacovia prin Trakl, Bacovia prin Cioran (identităţi parţiale). Sau invers: Alecsandri, Trakl şi Cioran prin Bacovia. La fel în proză: Kafka prin Maupassant, Kafka prin Bruno Schulz, Kafka prin Eugen Ionescu.

● textele se pot autointerpreta dacă le punem în dialog pentru că ele ştiu mai multe despre ele însele decît ştim noi. Ele pot să nu intre în dialog dar şi acesta este tot un dialog.

● singurul lucru pe care-l ştim despre un text literar este faptul că nu-l ştim pînă la capăt, deci nu ştim nimic. Ca în teologia negativă a lui Cusanus, ceea ce ştim cu siguranţă este faptul că nu ştim, pentru că dacă nu ştim totul nu ştim nimic. PROLEGOMENA (DE SEARĂ) LA O INTERPRETARE. Ieri seară, pe cînd mă plimbam surpat de inutilitate prin cameră, mi-au căzut ochii pe o bucată stingheră de hîrtie pe care cineva scrisese (cu o grafie de elev conştiincios) următoarele vorbe importante:

„3. Tu te aflai în Eden, în grădina lui Dumnezeu; hainele tale erau împodobite cu tot felul de pietre scumpe: cu rubine, topaze şi diamante, cu crisolit, onix si iaspis, cu safir, smaragd, carbuncul şi aur; toate erau pregătite şi aşezate cu iscusinţă în cuibuleţe şi puse de tine în ziua în care ai fost creat."

După ce am citit bucata aceea de hîrtie rătăcită sub recamier, între lampadar şi sticla de apă care îmi veghează tîndăleala inutilă în pat, pe dată vechile reflexe m-au năpădit şi a rezultat o interpretare previzibilă în retorica ei exaltată (şi desigur iscusit frazată) din care s-a născut, se naşte întotdeauna, literatura ca plictiseală, ca nimic ratat:

Înainte de orice, să stai neprevenit înaintea lui, să nu-l ştii, să fii, cum se spune, singur cu el, tu în singurătatea lui şi el, DIAVOLUL, în a ta, şi să nu-l interpretezi: sînt atît de multe interpretări şi atît de bune încît rişti să nu-l mai percepi, chiar dacă ţi se poate arăta la fel ca în odaia lui Ivan Feodorovici. Iacătă-l: „Vizitatorul era îmbrăcat cu un surtuc cafeniu, probabil comandat la un croitor de prima mînă, destul de ponosit altminteri şi complet demodat; părea confecţionat cu cîţiva ani în urmă, fiindcă de doi ani încoace nici un om de lume cu dare de seamă nu mai purta asemenea croială." Ce să mai spui despre el, după vorbele astea? Cum să-l interpretezi altfel? Surtucul lui hermeneutic este asemenea acelei modernităţi comandate „la un croitor de prima mînă": alibi pentru demodări, vorba lui Feodorovici Mihail, „complete".

Aşadar să te mulţumeşti (literar vorbind) să-l vezi şi să-i pipăi fiinţa de hîrtie, veşmintele demodate, melonul, degetele-gheare, solzii, picioarele crăcănate, coarne, colţi, coapsele, muşchii de pe pîntece, să-i asculţi stingher rîsul batjocoritor, subţire-ironic, să-i asculţi intimidat discursurile erudite, dezabuzarea înaltă şi să pricepi – vai ţie! – că nu-ţi este străin, că te exprimă mai bine decît ai putea tu să o faci. Să ştii toate astea şi să le descoperi pentru prima dată, ca întîia dată, să-l asişti, spectator al faptelor lui cele din veac, şi să-i strigi în faţă, aşa cum o face Ivan Karamazov, „Lasă-te de filozofie, măgarule!".

▲

Texte şi opinii de: *anonim (Arabia) ● Lucian ANTON (Giurgiu) ● Gabriela BAICU-CERKEZ (Zürich) ● Marius C. (Rîmnicu Vîlcea) ● CHRYSS 19 (Slatina) ● Codruţ CONSTANTINESCU (Geneva) ● Răzvan GEORGESCU (San Francisco) ● Sebastian GROSU (Bucureşti) ● Simion IVANOSCHI (Timişoara) ● Virgil Ştefan NIŢULESCU (Bucureşti) ● Florin ORĂŞTEANU (Seattle) ● Ioana PETREA (Ploieşti) ● Dragoş PLEŞAN (plesandragos@hotmail.com) ● Gheorghe PLOSCARU (gxg1973@hotmail.com) ● Alina SĂNDUC (Cluj-Napoca) ● Tamara STĂNCIULESCU (Bucureşti) ● Cornel Mihai UNGUREANU (Craiova)*

Argument

Ideea acestui Hyde Park s-a născut dintr-o năzărire. De ce n-ar fi posibil într-o ţară de scenarişti încercaţi, experţi în aiurări şi aiureli? Într-o frumoasă zi de mai 2002, ni s-a năzărit că Dilema *nu va mai apărea! Uite aşa! Cum aşa? Exact cum vă spun – nu sîntem nebuni! Ca oameni avizaţi cît de cît în ce priveşte mersul lumii – fără să cădem în pesimismul conformist şi facil – sîntem dotaţi cu imaginaţia relelor care, şi ele, afurisitele, drăguţele, mişcă viaţa cît binele.*

Realistic vorbind, supercalifragilistic trăind, năzărirea avea o bază. Am primit prea multe scrisori în care ni se mulţumea „fiindcă existaţi". Expresia a făcut şi face furori plus plăcere. Prea multă. Periculos de multă. Într-o bună zi a lunii mai din anul 2002, ne-a pălit îngrijorarea, cum e firesc în ţara lui Cănuţă-omsucit (căci mai sîntem şi în Anul Caragiale în care deplîngem că Mitică e mai obsedant decît Cănuţă şi Kir Ianulea). Şi atunci ne-a venit cu ficţiune: da' dacă, într-o bună zi de vineri, nu se va mai găsi Dilema *pe tarabă?*

Ca un făcut, în această perioadă de incubaţie a năzăririi, am primit cîteva telefoane din oraş care ne întrebau, foarte concret, dacă „e adevărat că nu o să mai apară Dilema*?" Doi confraţi ne-au asigurat că „dacă vă scufundaţi, vă publicăm noi ultimul număr"... Să ne scufundăm? Aşa visase urît Tita Chiper... Cum o aflaseră? Oricum, acest crunt şi viguros mesaj de solidaritate s-a ciocnit de ipohondria noastră psihosomatică şi ne-a dus la fandacsia aceea după care se ştie că nimica mişcă. La noi, suciţi şi inverşi, a mişcat, a mişcat în sensul următor: dacă tot sîntem pe un „Titanic" şi ne scufundăm, orchestra cea mai bună – aceea care cîntă pînă în ultimele clipe – nu poate fi alcătuită decît din cititorii noştri! Să le publicăm urgent scrisorile şi articolele care aşteaptă de ieri, de alaltăieri... Brusc, într-un avînt al humorului nostru tenace, i-am strămutat de pe puntea transatlanticului în Hyde Park, paradisul pămîntesc visat de cînd s-a născut „*Dilema *lui Pleşu". Probă de imaginaţie anticatastrofică, ni se pare cel mai vesel coşmar. La capătul lui, sperăm să putem rosti sacramentala formulă a Joiţichii în clipa scrisorii regăsite: „A, mi-a trecut!". (**R. C.**)*

Meseria de scriitor

Soluţia pe care o găsise Montherlant: *să creezi opere frumoase. După aceea, fie ce-o fi,* a devenit desuetă pentru mine în clipa în care am aflat ce onorariu voi primi pentru primul meu volum de nuvele. Nu îmi venea să cred! Şi unii îndrăznesc să spună că literatura e pe moarte! Fals şi uz de fals, doamnelor şi domnilor! Nimic mai fals şi nimic mai uz de fals decît a cînta prohodul unei îndeletniciri – *scornirea de poveşti,* dacă se poate, *miraculoase* – mai apreciată în zilele noastre decît oricînd!

Dacă aţi fi văzut privirile pe care mi le-au aruncat – şi apoi şi le-au aruncat – rudele prietenei mele în clipa în care, cu jumătate de gură, le-am mărturisit că sînt scriitor, poate aţi înţelege! Dacă le-aş fi spus că tata e senator sau general de brigadă, iar eu un biet patron al cîtorva firme de comerţ exterior, s-ar fi uitat la mine ca la un *păduche social* – în comparaţie cu felul în care m-au privit!

Scriitor! Ce părinte nu şi-ar dori un astfel de ginere? Îmi pare rău, domnilor: avocaţi, medici, contabili! Aţi căzut în dizgraţie! Ştiţi doar şi voi ce face roata!

Şi eu care trecusem printr-o perioadă de fragilitate jenantă, de repliere, în care să public tot ce scrisesem nu mi se mai părea deloc o izbîndă, o perioadă în care tot încercam să mă trezesc din vis, să renunţ la cuvintele scrise!

E drept că prietena mea tot m-a părăsit! Dar cel puţin ştiu de ce!

Şi dacă am renunţat, temporar, la cariera mea de scriitor, am făcut-o numai din cavalerism! Nu voiam să-i împovărez noua ei relaţie, cu celebritatea mea! Nu voiam ca de fiecare dată cînd vine obosită de la serviciu – sau cînd se ceartă cu *el*, să dea drumul la televizor şi să dea cu ochii de mine (mai lansînd un bestseller, mai primind un premiu, înconjurat de admiratoare dornice). N-aş fi suportat gîndul că regretă, n-aş fi suportat să o ştiu plîngînd (şi cine, în locul ei, s-ar fi putut abţine?). Voiam să fie fericită, dintr-un motiv vechi de cînd lumea, pe care Adrian Copilul Minune atît de inspirat îl cîntă: *Ah, iubirea vieţii mele!*

Îmi era greu să nu scriu. Telefoanele care sunau mereu, editorii disperaţi, publicul sălbatic, directorii de reviste ajunse, atît de neaşteptat, în pragul falimentului... Toate astea mă apăsau teribil.

Corina, sora mea, înţelesese că trec printr-un moment mai greu. Îşi îmbrăca rochia ei lungă, maro, cu flori discret galbene şi-mi zicea că nu se descurcă fără mine, la cumpărături. Mă prefăceam că o cred şi-o urmam cuminte, fugind de camera mea cu idei notate pe foi de hîrtie, agende cu numere de telefon şi adrese de e-mail şi mai ales departe de masa pe care stă calculatorul cu povestiri doar începute – *periculoase sirene pentru un Ulise atît de hotărît să reziste*!

Ai văzut cum am ştiut să cumpărăm tot? zicea Corina, bucuroasă, la ieşirea din piaţă, în timp ce o gospodină cerea un *ulei de 33*, iar deasupra gardului şcolii apăreau şi dispăreau capete de copii, în ritmul leagănului. *Păi, nu aveam lista cu noi? Chiar mă aşteptam că vom cumpăra tot*, îi răspundeam. Pe cer trecea un elicopter galben. *Da, dar am luat şi în plus*, îmi arăta Corina, triumfătoare, cele două cornuri cu gem. Apoi îmi amintea că *mîine sîntem invitaţi la unchiul Li, la masă*. Asta nu-i deloc o veste bună! Unchiul Li mă va întreba de ce nu mă însor – *ce mai aştept*? – şi-mi va reaminti că există o fată bună şi cuminte, de la ţară (varianta asta prezintă avantaje inatacabile, în viziunea unchiului Li: *Butoi de ţuică, butoi de vin! Vine purceluşu': guiţ! guiţ! Pac! Doar îl pui la fript!* Scepticismul meu blestemat îmi şopteşte că lucrurile nu se întîmplă chiar aşa.)

Îi spun Corinei că mîine nu voi avea nici un chef de vizită, iar ea îmi vorbeşte despre *succesiunea asta monotonă a zilelor. Uneori ar trebui să sărim direct în poimîine*!

Aşa ar trebui, mai ales că, iată, mi-am adus aminte de factura de electricitate. De pe vremea lui Ceauşescu n-am mai văzut o asemenea coadă! Deşi, credeţi-mă, am stat şi la Administraţia Financiară să plătesc impozitul în ultima zi începînd cu care nu se plăteau majorări. Ne aşezăm cuminţi, dar vreme de zece minute nu ne clintim. Sosesc două femei şi mă simt mai bine la gîndul că va fi cineva în spatele nostru. *Dar ce, am băut gaz?*, zice una dintre ele. Şi pleacă amîndouă. *Dar ce,* îi zic Corinei, *noi am băut gaz?* şi plecăm rîzînd.

Apucăm pe strada rotundă şi pietruită, cu cireşi înfloriţi, ca-n poveste. Pe o terasă îl văd pe Mircea. Mă întreabă de *marele roman* şi-i spun că-i gata, mai trebuie doar să-l aştern pe hîrtie. El zice că depinde numai de mine, e, deci, o veste bună. Trebuie doar *să mă organizez, să-mi stabilesc termenele, să mă pun pe treabă*. La o masă, pe diagonala principală, Adrian şi Radu rîd cu poftă. Probabil Adrian îşi deapănă *poveştile canadiene*. Radu îi răspunde cu binecunoscuta-i bonomie, fumează pipă şi mă face să mă întreb *de unde găseşte atîta muzică, încît mai poate face încă viaţa să danseze*. Corina îşi comandă un hamburger şi în spatele ei e un băiat care comandă altceva. În curtea liceului din apropiere alţi şase băieţi joacă baschet. Simona vine de la grădiniţa aflată într-o veche casă boierească. Cezar citeşte revista *Mozaicul*. Alex îi vorbeşte lui Andrei despre ultimul film al lui Lukas Moodyson. Aud doar frînturi de fraze. *O gafă e o gafă şi pledez vinovat*, răspunde Andrei, cu fair-play. Aurelian face Lenei un *elogiu moderaţilor*, care, în politică, *nu trădează, dar nici nu strălucesc*. Ea îl ascultă. Corina vine rîzînd şi-mi spune cum a refuzat ea maioneza, ceapa, castraveciorii, iar vînzătoarea a preparat exact cum ceruse ea, dar ceea ce comandase băiatul din spatele ei, adică nu un hamburger. *Voiam să-i plătesc diferenţa, dar vînzătoarea s-a repezit, mi l-a luat din mînă şi i l-a întins bietului băiat. „Măcar puţină maioneză!", l-am auzit implorînd*. Îl privim cum se îndepărtează, gustînd, fără tragere de inimă, dintr-un sandviş preparat pe gustul Corinei. Adrian şi Radu ne văd şi ne zîmbesc. De la distanţă. Ne facem semne voioase cu mîinile şi, nu ştiu de ce, îmi amintesc deodată cum a renunţat Hemingway la jurnalismul din care trăia (pentru că revistele nord-americane îi refuzau povestirile) şi, în cîteva luni, a scris *The Sun Also Rise*.

În drum spre casă mă hotărăsc să ies din tăcerea mea şi să scriu acest articol, ale cărui întîmplări, dată fiind ziua în care a fost scris, poate că nu se verifică întocmai. *Sper că nu veţi lăsa adevărul să stea în calea unui articol bun,* zicea un personaj din filmul ăla vechi cu Tony Curtis: *Sexul slab* (altă păcăleală!). Pentru un scriitor, orice zi de graţie este o zi de 1 aprilie. O zi în care simţi bucuria de a-i surprinde pe ceilalţi, încercînd să le oferi o scurtă clipă de fericire.

Cornel Mihai UNGUREANU

Cariera de filosoafă

Cu ceva timp în urmă – destul de mult, aş zice eu – am avut un prim contact cu un nume: Schopenhauer. La orgoliul meu „epistemologic" de clasa a VII-a, necitirea operei domnului amintit şi zîmbetul condescendent al interlocutorului (evident „simpatie" de-a mea), necunoaşterea asta, deci, m-a aruncat într-o criză adolescentină din care n-au mai reuşit să mă scoată nici Hegelu' împrumutat de la Biblioteca Judeţeană, nici perspectiva unui examen de admitere la liceu.

Zic eu – superficial – că m-am despărţit atunci de un anumit soi de infantilism benign pentru a ateriza vrînd-nevrînd într-un adolescentism care, dacă mă gîndesc la „context", nu putea fi decît cioranian, alcoolic şi „fugăcios" (dacă-mi permiteţi) de acasă. Rockeriţă, evident, că rap-erii erau nişte tonţi de cartier, îmbrăcaţi aiurea şi necitiţi (cei peste care am dat eu, desigur).

M-am mai despărţit de ceva în perioada despre care povestesc. Sentimentul „copilului drăguţ" (cumintę ş.a.m.d.), pentru a ajunge „gagică nasoală", neslabă, neînaltă, „necumomaifi" frumuseţea.

Cu negativităţile astea în spinare – un soi de casă a melcului, nu? – la care adăugam nopţi de beţie cu băieţi chipurile inteligenţi sau de sex cu indivizi pe care-i consideram mai prejos raţional – haida, de! – am trecut prin liceu, habar n-am dacă „precum gîsca prin apă" sau „cuţitul prin brînză" sau altfel. Am trecut prin liceu şi prin adolescenţă, păstrînd în mine un soi de copil răsturnat, despărţindu-mă, împărţindu-mă între integrale şi lecturi haotice de prin filosofi prea puţin „postmoderni" (ştiu, ştiu, termen inadecvat...) votci ordinare şi literaturi diverse, scrieri personale şi derizorii şi fumat excesiv. De iubiţi nu m-am despărţit, pentru că n-am avut.

În toată alandala asta a mea, nici nu ştiu sigur dacă nu m-am tot despărţit de mine, reîntorcîndu-mă aşa, tra-la-la patru ani la rînd.

Sigur m-am îndepărtat de toate dezirabilităţile sociale – posibil să fi rămas la o simplă nega(re)ţie (asta-i o critică a unui amic), da' sinceră să fiu nu dau prea multe parale pe constatări-critice de felul ăstora. Am păstrat însă – rîdeţi voi, deconstructiviştilor! – gîndul (sau poate impresia, e mai potrivit aşa?, *à la peinture),* că tot eu (nefericit subiect metafizic) sînt şi-n căzăturile de după nopţi de alcool mult (şi multe, ele, nopţile), şi-n înjurăturile, şi-n cărţile, cuvintele ce le lecturam cît puteam eu de neidiot.

După liceu m-am aruncat (bată-l vina de heideggerianism facil) în, evident, Facultatea de Filosofie că, deh!, mi se părea că-i bună pentru stilul meu. De ideea asta n-am ajuns să mă despart de tot şi nici nu prea cred că am chef de aşa ceva (că doar bunii mei amici mîştocari ziceau cam tot timpul: „Sănduc, profesiunea ta... cultura!").

Numai că uite, te mai izbeşti de constatări (şi nu ale oricui) că istoria şi scrisul nu prea au de-a face, istoria cu tehnologiile şi strategiile de putere se „mixează" şi cum să nu te tristeşti (de la tristeţe, de parcă întristezi sună prea amoros şi neludic) cînd ştii că eşti niţel autist şi sensul era o chestiune importantă (ha-ha-ha: corul deconstructivist).

Ca să o sfîrşesc cu un fel de bruscheţe – aşa cum plecam după partidele de sex din liceu – m-am despărţit nedureros de o grămadă de mărunţişuri, am trăit în mijlocul a tot felul de „lucruri mici" şi tot ce a fost mai important au fost „morţii importanţi şi viii fără morgă".

Frumuseţe?... Cică nu-s o fată urîtă. Carieră de filosoafă e limpede că n-o să am. Aşa că, toate bune, că scrisul numai „firile timide şi călăii" îl mai caută.

Alina SĂNDUC

P.S. Ultima despărţire? De-un amic, coleg de an cu care vorbeam ore în şir la telefon cînd încă mai era „centu'", băiat cu figură de „Crist", pasionat de Foucault şi trăitor într-un „alături" de lume, căci zicea el „vin aici fără nici un scop, scopul se construieşte, pot să stau oricît, nu poţi să-mi spui că vrei să te culci şi nici să-mi duc haina la cuier, dacă tu nu faci asta că, cine ştie, mîine-poimîine o să-mi spui şi cît să respir". Nici nu ne mai salutăm – o fi grav? – şi el vara asta se însoară.

„În ţara asta, se nasc prea mulţi proşti...“

Domnule Mihail Bota,

M-am gîndit mult pînă să vă scriu, deoarece oameni ca dumneavoastră obişnuiesc să vorbească în sentinţe şi să respecte numai propriile păreri. În aceste condiţii a încerca un dialog cu dumneavoastră înseamnă a vorbi în pustiu. Dar pentru că *Dilema* este citită şi de oameni dispuşi să asculte şi alte păreri – chiar dacă nu le împărtăşesc – m-am apucat de scris.

Domnule Bota, dl Lucian Mîndruţă are unele idei. Acceptate sau nu de dvs. şi de oricine altcineva, democraţia îi dă voie să şi le exprime. Domnia-sa are curajul să o facă, deşi ştie la ce se poate aştepta. Are şi o atitudine elitistă care decurge firesc din faptul că dl Lucian Mîndruţă face parte dintr-o elită din care din păcate nu fac parte destui români. Este şi un om foarte activ, cu preocupări diverse, ceea ce trebuie să recunoaştem, puţini români sînt.

Domnule Bota, observ că printre noi românii sînt o mulţime de mărunţei care s-ar dori a face parte din elită, dar pentru că n-au cu ce, scriu articole denigratoare cu atacuri la persoană, defecte sau anomalii presupuse pe principiul Benladinist: „ce nu pot face sau nu pot avea eu, pot să distrug şi o fac!“.

Domnule Bota, eu mi-am dorit o familie mare. Visam să am cel puţin trei copii. După ce am avut unul, mi-am dat seama că din două salarii de inginer, dacă vreau să trăiesc cît de cît omeneşte eu şi familia şi dacă vreau să-i asigur copilului o pregătire serioasă, trebuie să mă opresc aici. Şi m-am oprit. M-am ocupat de el şi l-am ajutat să facă ceva în viaţă. Cred că am avut tot dreptul să-mi gîndesc şi să-mi orînduiesc viaţa aşa şi să nu cer numănui nimic. Am rămas cu neîmplinirea de a avea un singur copil. După 33 de ani de muncă, am rămas şi cu o pensie care în luna ianuarie nu mi-a ajuns să plătesc gazele pentru două camere şi curentul electric. Patria îmi este recunoscătoare.

Domnule Bota, cînd unui individ care n-a lucrat niciodată şi care – în condiţiile actuale – este posibil să nu lucreze niciodată i se dă un ajutor social, banii care i se dau se iau din impozitul pe care îl plătesc oamenii inteligenţi şi adaptabili ca dl Lucian Mîndruţă, care au cîte două-trei servicii pentru ca după ce-şi plătesc birurile să mai rămînă şi ei cu ceva. Se mai iau şi din drepturile noastre de pensionari pentru care unii dintre noi am lucrat cîte 30-40 de ani şi am depus sume frumoase.

Precum ştim o mare parte din români nu lucrează. Pretind că vor, dar nu au unde. Aţi văzut cum arată blocurile în care locuiesc? Dar spaţiile verzi din jurul lor? Cînd n-ai ce face ai putea să-ţi salubrizezi cît de cît măcar locul în care trăieşti. Ce fac cea mai mare parte a celor care n-au de lucru? Stau acasă sau la birt, beau ajutoarele, îşi terorizează familiile şi vecinii şi procreează. Ce fac cu progeniturile? Evident că nu toţi, dar o parte deloc neglijabilă, cînd nu-i pot vinde (adopţiile profitabile fiind oprite de cîtva timp) îi suprimă, îi aruncă la ghenele de gunoi, îi obligă să cerşească sau să distribuie droguri, îi livrează străzii şi aurolacului sau îi încuie în casă ca să-i aibă la nevoie cînd vor să-şi înece amarul.

Aceşti copii, pentru a căror existenţă militaţi, locuiesc în nişte încăperi care arată ca nişte cocine şi primesc hrană proastă mai rar decît sfînta bătaie cea ruptă din rai. Ei sînt uneori atît de maltrataţi încît îşi scandalizează vecinii care cheamă autorităţile ca să-i preia. Sînt plini de rîie, paraziţi, vănătăi şi răni. Priviţi, dle Mihail Bota, Ştirile PRO TV de la ora 17,00 şi veţi vedea pentru ce fel de existenţe militaţi. Să nu-mi spuneţi că sînt rare. Vă asigur că sînt foarte numeroase şi că ele nu ajung la ştiri şi la autorităţi deoarece de multe ori vecinii sînt la fel de abrutizaţi şi-şi tratează copiii la fel, fapt pentru care nu mai ameninţă pe nimeni.

Statul preia aceşti copii sălbaticiţi şi absolut clar subdezvoltaţi, dar cum nici el nu prea ştie ce este aceea dragoste maternă şi paternă, copiii aceştia nu au parte nici în continuare de o viaţă normală – iar statul de unde ia bani ca să-i întreţină, de la şomeri şi asistaţi? N-are cum. Ia de la cei inteligenţi, adaptaţi şi capabili să dea omenirii şi altceva decît urmaşi şi cărora în acest fel le scade drastic nivelul de trai.

Domnule Mihail Bota, faptul că statul fascist a interzis procrearea la anumite grupuri de oameni considerate inferioare din punct de vedere rasial nu trebuie să ne împiedice astăzi să discutăm cu calm şi responsabilitate problema urmaşilor la cei incapabili să şi-i întreţină. Într-o ţară sărăcită ca a noastră în care puţini oameni produc cele necesare existenţei, întreţinerea acestor copii trage în mod nedrept în jos nivelul celor care lucrează. Nu să li se interzică, ci doar să li se limiteze dreptul de a avea copii. De ce să facă şapte, opt, nouă cînd nu sînt în stare să întreţină nici doi? Nu credeţi că ar fi cazul să lăsăm deoparte acuzele de fascism de care s-a cam abuzat în ultimul timp? China şi-a limitat naşterile şi n-o acuză nimeni de fascism. Pot fi motive serioase şi absolut umane care să presupună limitarea natalităţii.

Domnule Bota, într-o zi aşteptam unul din autobuzele care opresc în faţa Conservatorului. La un moment dat, un individ în jur de 25 de ani, cu o figură şi o privire alunecoasă, m-a întrebat cu ce poate să ajungă în Crîngaşi. I-am răspuns cu maşina 178, iar el mi-a cerut să i-o arăt care. La fiecare autobuz care oprea, mă întreba: „Ăsta e?“. Într-atît de necrezut mi s-a părut situaţia, încît mi-a trebuit timp să-mi dau seama ca individul nu cunoştea cifrele. Era probabil unul din „operatorii de buzunare“ care abundă pe maşina cu pricina. Nu cunoştea semnificaţia a 10 semne, dar ştia să trăiască – de vreme ce trăia.

Domnule Bota, după 16 ani de şcoală şi 33 de serviciu, am curajul să o spun nu în şoaptă, ci în gura mare, că individul în cauză nu poate fi egalul dlui Lucian Mîndruţă şi nici al meu, că nu puteam avea toţi trei acelaşi drept egal la un trai decent aşa cum a prevăzut în Constituţie Iorgovanul. Toţi politicienii din lume care susţin egalitatea o fac fără a crede în ea şi fără a o practica. O fac numai declarativ sub lozinca nemărturisită: „Declarăm că toţi nenorociţii ne sînt egali, îi măgulim, ne slujim de ei şi ne facem interesele“.

Dacă personalităţi din întreaga lume ar face publică ipocrizia lor, în timp răul s-ar mai limita. Dacă am recunoaşte deschis că nu sîntem şi nu putem fi egali pentru că aşa ne-a făcut Dumnezeu. Dacă vroia să ne facă egali, ne făcea. Dacă am recunoaşte deschis că orice încercare de egalizare a fost sortită eşecului, poate ne-am gîndi şi organiza viaţa în alţi termeni.

Aşa cum am scris de la început mă adresez nu numai dvs. domnule Mihail Bota. Aş dori să aflu cît mai multe păreri în acest sens. Personal mă întreb dacă un om sincer, cu discernămînt normal, care ia individul aşa cum e, nu aşa cum ar putea fi sau cum ar trebui să fie, consideră că ipochimenul din staţia de autobuz, cei care îşi fac viaţa în canale sau cîrciumi, cei care ne atacă pe stradă sau în case pentru a-şi procura cele necesare traiului – indivizi care nu numai că nu dau nimic societăţii, dar o şi subminează, au aceleaşi drepturi cu cei care o împing înainte. Luăm, aşa de-a gata, ideile egalitariste confecţionate în perioadele anterioare (idei poate progresiste la un moment dat, dar izvorîte tot din nişte interese de grup) şi mergem înainte cu ele fără a le mai pune în discuţie, fără a le analiza, fără a alcătui pentru viitor proiecte valabile pentru societatea viitoare?

Doriţi ca numărul copiilor lipsiţi de cele necesare traiului şi chinuiţi de părinţi, abrutizaţi de sărăcie şi vicii să crească? Să-i preia statul (adică cei care dau societăţii şi altceva, decît urmaşi) şi să-i ducă în spate pînă cînd închid ochii? Am tot respectul şi toată admiraţia pentru lăutari şi pentru toţi ţiganii care-şi cîştigă cinstit existenţa – pentru că sînt şi din ăştia. Din păcate sînt prea puţini.

O limitare a natalităţii la cei care nu sînt capabili să se întreţină nici pe ei – necum progenitura – cred că ar fi necesară. Ea nu are nici o legătură cu rasismul. Sînt destui români incapabili să se întreţină pe ei şi progenitura şi care îşi justifică nemerniciile spunînd că le-au făcut pentru că n-au avut cu ce să-şi hrănească copiii.

Domnule Mihail Bota, vreţi sau nu să recunoaşteţi, în ţara asta s-au născut şi se nasc prea mulţi proşti. Nenorocirea este că ei nu sînt divizaţi, ci alcătuiesc o breaslă puternică şi solidară. Se sprijină unul pe altul, se caţără unul pe altul şi au ajuns pînă acolo unde ni se hotărăşte soarta, nivelul de trai şi restul. Altfel de ce ne-ar merge aşa cum ne merge? Cum se face că ţări care nu dispun de resursele noastre şi care au pornit-o ca şi noi în 1990, sînt mult înaintea noastră? Cum se face că finanţişti generali care ştiau să scoată sute de mii de dolari din bănci falimentare n-au găsit cu ce să-şi acopere o parte a deficitului bugetar decît cu banii pe care eu şi alte cîteva milioane ca mine i-am despus pentru a-i avea la pensie? De unde amnezia şi neruşinarea cu care ei şi ceilalţi din jurul lor – uitînd să ne spună de ce-au scos la pensie mii de oameni înainte de termen şi de ce n-au gestionat cu grijă banii noştri, ne tot amintesc că sîntem prea mulţi, că pentru pensia a doi dintre noi lucrează un singur salariat? S-ar subînţelege că dacă am fi cu adevărat patrioţi am închide ochii mai repede şi am uşura societatea de această povară grea.

Domnule Mihail Bota, încercaţi să mă convingeţi cu cît mai multe argumente şi exemple concrete de contrariul celor susţinute de dl Lucian Mîndruţă şi anume că o familie mare înseamnă bogăţie curată. Eu, deocamdată, sînt convinsă de contrariu şi-i mulţumesc lui Dumnezeu că societatea noastră produce şi oameni ca Domnia-sa.

Dragă *Dilema*,

Sînt o dilematică fericită că existaţi şi că vă pot obţine săptămînal gîndurile şi părerile. Ştiu că scrisoarea mea adresată dlui Mihail Bota – şi nu numai – merge împotriva curentului, adică a ceea ce se susţine în general în lume, dar numai în vorbe. Eu iau oamenii aşa cum sînt şi nu aşa cum ar putea sau ar trebui să fie şi pornind de la acest lucru susţin că oamenii nu sînt şi nu pot fi egali şi că cei care susţin acest lucru o fac din ipocrizie sau din interes, că chiar aceştia n-o fac decît declarativ, că poate ar trebui să ne despărţim cu curaj de tot ceea ce nu corespunde cu realitatea şi să ne bazăm proiectele pe alte idei.

Tamara STĂNCIULESCU

„...şi care vor fi romanţele viitorului?“

Mult iubită şi stimată redacţie,

Ieri, în aşteptarea filmului de la Tele 7abc, în reluare, am urmărit vrei-nu vrei şi un buchet de romanţe. Nu ascult de obicei aşa ceva, dar de fiecare dată cînd le aud mă cuprinde aşa, o vagă nostalgie. (Am un disc cu romanţe pe care l-am cumpărat din curiozitate şi din dorinţa de a nu pleca – cum făceam pe vremuri – din librărie fără un disc.)

Nostalgie dublată de o mică tristeţe... Îmi imaginez mereu (nu ştiu de ce) Cîmpulungul anilor interbelici, ba chiar un pic înainte pe vremea lui Nenea Iancu... Eu sînt născut acolo, de acolo este şi mama mea, şi vacanţele le petreceam inevitabil la poalele Iezerului.

Ascultînd romanţele, vedeam bulevardul plin de doamne îmbrăcate frumos, aşa ca într-un oraş ce se chema micul Bucureşti, domni eleganţi şi convingători. Parcul generos cu alei limpezi şi cu chioşcul de unde se aude fanfara...

De fiecare dată cînd merg acolo parcă mă întorc în timp... Pînă nu demult se spunea că exista chiar şi magazinul „La Mageanu“ de unde se cumpărase pălăria pentru Titanic Vals.

Revenind la romanţele de pe Tele 7 abc, am încercat să fiu atent la una dintre ele. Cînta Ana Piuaru, evident o doamnă îmbrăcată sobru, despre ceva ce „nu se poate“...

Am aflat astfel că „nu e drept să-i iei unui sărac ultimul galben“, că uneori vei „stropi drumul vieţii cu lacrimi“. Şi asta pentru că „totul nu înseamnă nimic“, unicul refugiu fiind „deznădejdea – singurul popas“. Mai rămîne doar să „fii cu mine în ultimul ceas“...

Mă tot întreb pentru cine sînt scrise de sînt aşa de triste... de ce mereu „tratează“ doar nelămuriri metafizice, de ce personajele romanţelor sînt învăluite iremediabil în tristeţi implacabile... de ce iubirile lor sînt impresionante/ impresionabile, unice şi stilate?

Mă tot întreb dacă peste cincizeci de ani vom avea bătrînei care vor reacţiona emoţional la un Animal X sau 3 Sudest... Acelea vor fi romanţele viitorului?

Mi-e teamă să merg la o Crizantemă de Aur, cred că m-aş molipsi de valul de tristeţe ce bîntuie un astfel de loc...

Simion IVANOSCHI

P.S.1 Mi-a spus cineva că stătea pe o bancă liniştit pînă în momentul cînd în spatele lui, într-un pom, nişte păsărele au început să cînte. Respectiva persoană şi-a dus repede mîna către telefonul mobil... Cînd şi-a dat seama cît de natural a „sunat“ gestul lui, a realizat cît de departe sîntem... Cît de uşor ne dezumanizăm... Cît de uşor ne abandonăm stresului şi confortului...

Eu nu pot decît să-mi imaginez o vizită/excursie în pădure a unui grup de mobilo-dependenţi... vă daţi seama ce haos ar fi? Ar sta bieţii oameni numai cu ochii/urechile pe telefon! Ce terapie dureroasă aş face cu ei!

P.S.2 „Concursul“ lui Piţa este un film excepţional... Incredibil... Nu ştiu cine-i scenaristul, dar e genial. GRUPUL este perfect, este un burete ce a supt comunismul în toată hidoşenia lui. Acei oameni decăzuţi, meschini, intriganţi şi ticăloşi m-au făcut să mă bucur că am trăit doar 18 ani în comunism. Mă înfricoşez şi acum la gîndul că aş fi lucrat într-o fabrică cu „Dinică“, „Iordache“, „Moraru“ şi „Uritescu“. Că aş fi mers cu ei la „muncă voluntară“ şi „ieşiri la iarbă verde“. Nu ştiu cum aş fi rezistat nervos... Probabil aş fi fost (re)educat...

Străinul

Crescut de bunici undeva lîngă Horezu – Vîlcea, noţiunea de străin era destul de vagă pentru mine, dacă nu chiar „străină“, în copilărie. Înconjurat numai de olteni neaoşi – pînă tîrziu cînd am plecat la facultate în Bucureşti – auzisem de cîteva ori, şi nu în familie, vorbindu-se despre nişte unguri care ar vrea să ne ia Ardealul, citisem o grămadă de poveşti cu chinezi în *Poveşti nemuritoare* vol. 7, iar despre *ceilalţi* străini din... străinătate ştiam că există de la telejurnal unde îi vedeam cel mai adesea pe străzi în cutii de cartoane pe care scria enigmaticul *homeless*.

Aveam în jur de 10 ani cînd tatăl meu a plecat să muncească la un combinat din Basrah – Irak şi mă mîndream cît de des puteam şi în faţa oricui că „tata e-n străinătate“. Îmi amintesc că în dimineaţa cînd s-a întors acasă, dincolo de dorul pe care încercam să-l exprim strîngîndu-l cît puteam cu braţele încolăcite după gît, mi se părea că e mai „mişto“ decît mi-l închipuisem eu în anul cît a fost plecat. Era îmbrăcat în blugi Beegy-Wash (n-am uitat niciodată eticheta mare triunghiulară cauciucată) pantaloni şi geacă, un tricou maroniu fin de mătase pe care sta scris *the best* şi mirosea ameţitor a parfum. În spatele lui, aşa cum o vedeam din îmbrăţişarea cu tata, mama strălucea cu cerceii, lănţicul cu medalion şi crucifix, brăţara şi cele cîteva inele de aur de pe degete în soarele verii. Străinătatea devenise dintr-o dată nu doar deşertul cu turmele de cîini lăţoşi care se scăldau la 50° C în Eufrat, Babylonul cu mărul lui Adam conservat şi fără coajă sau copiii de 7-8 ani care munceau să-şi întreţină familia fără tatăl dispărut în războiul cu Iran şi alte lucruri „exotice“ despre care îmi vorbea tata în scrisori, dar şi un loc de unde oamenii se pot întoarce bogaţi.

Asta şi pentru că atunci mîncam ciocolată la borcan care se întindea pe pîine, bomboane în ciocolată, alune în ciocolată şi tot felul de alte lucruri în ciocolată în timp ce mă jucam făcînd baloane din gumă de mestecat, cu tancuri, avioane şi elicoptere mici de fier, colorate în verdele armatei şi care semănau perfect, în cele mai mici detalii cu cele pe care acum le vedeam în filmele de la video şi la televizorul color rusesc cumpărat de tata cu 36 de dolari din shop...

În acea vară – era prin 1990 – am mers cu toţii în staţiune la Herculane. Cîteva zile m-am uitat numai pe jos la tot felul de ambalaje aruncate aiurea, dar atît de atrăgătoare şi de... ciudate: cutii din foiţă subţire de tablă colorată în care fusese suc sau bere, sticle minuscule de plastic transparent de apă minerală, pachete cartonate de ţigări sau trabucuri, brichete incredibil de frumoase aruncate doar pentru că se goliseră... Eram fascinat de acele „gunoaie“ venite din Occident şi pentru prima oară mi-ar fi plăcut să lucrez la un centru de colectare a gunoaielor.

Primul străin adevărat pe care l-am cunoscut şi pe care l-am studiat cu atenţie cîteva zile a fost un neamţ care aduna oamenii după-amiezele în teatrul de vară din faţa hotelului Minerva. După ce le vorbea cîteva minute despre Isus – o doamnă cam la 30 de ani traducea – îi chema la el pe cei care aveau probleme grave de sănătate, îi alinia umăr lîngă umăr şi le cerea să se relaxeze, să închidă ochii, dar, mai ales, să creadă în puterea lui Isus de a-i vindeca, după care punîndu-le mîna pe frunte striga cîteva cuvinte şi unii dintre ei leşinau în aplauzele celor care priveau din amfiteatru. Cuvintele pe care le striga erau în ebraică (aşa ne tradusese doamna brunetă cu părul creţ, pe care, acum vreo doi ani, am văzut-o pe una din aleile Cişmigiului) şi străinul spunea că scot Răul din oamenii care cred în fiul lui Dumnezeu. Le-am reţinut – ele încep cam aşa: „Săramana sitara...“, cel puţin aşa îmi amintesc – pentru că în acea vacanţă tot încercam să-mi alung vînătăile căpătate la fotbal strigîndu-mi-le în camera de hotel imediat ce părinţii plecau la tratament.

Străinul acela, extrem de îngrijit, blond, îmbrăcat în haine deschise la culoare, cu o croială impecabilă şi pe care îl aşteptau întotdeauna lîngă o maşină „străină“ soţia şi fata (ambele blonde) a plecat după cîteva zile de predici şi „vindecări“, timp în care a făcut-o şi pe camerista noastră să leşine. („Ce-aţi simţit, doamnă, atunci?“, a întrebat-o mama cînd a venit să dea cu aspiratorul în cameră. „Aşa, ca un fior!“)

Am păstrat de la acele adunări o carte poştală cu taxare la destinaţie pe care eram rugat să o completez cu datele mele pentru a primi din Germania o Biblie. Cum aveam una de la bunica mea care mă avertizase că străinii poartă cercei în ureche şi se închină de la stînga la dreapta nu am completat-o şi, după cîţiva ani, am aruncat-o.

Marius. C

P.S. Un prieten tocmai întors din „cealaltă“ Europă mi-a povestit cum în catedralele catolice poţi introduce în fanta unui automat o monedă de 1 euro şi se aprinde... un bec.

Catastrofnaia

Ceea ce urmează are legătură cu scrisoarea dlui Simion Ivanovschi (Timişoara) despre Înviere, care a apărut în nr. 480: Domnul Simion suferă de o veche meteahnă a intelectualului intrat în biserică. El îşi închipuie că va trece printr-o experienţă profundă şi înnoitoare care, cine ştie, îi va atenua sentimentul vinovăţiei de a trăi într-o lume laicizată şi care îi va reda confortul spiritual – lipsa chinuitoare a omului modern.

Pregătit pentru o epurare spirituală, el întîlneşte la slujbă ceea ce îl sperie cel mai mult: cameramani, megafoane, reflectoare etc. – simboluri agresive ale lumii moderne. Acestea transformă ceea ce trebuia să fie o experienţă intimă şi curativă într-una sufocantă şi dezgustătoare.

Exact în momentul cufundării în incandescenţa frămîntării spirituale strămoşeşti, fermentul milenar românesc este poluat de un abject pahar de plastic de unică folosinţă (devenit acum suport pentru o lumînare).

Dar asta nu e tot! Agenţii globalizării, cunoscuţi pentru lipsa lor iresponsabilă de respect faţă de valorile naţionale, îşi continuă atacul: în mîinile unei femei se află la paritate o lumînare şi un telefon mobil. Alegerea nu e grea: femeia începe să vorbească fără jenă la telefon.

Catastrofnaia continuă fără milă. Individualitatea şi integritatea sînt abolite de masa de oameni care te tîrăşte fără scrupule peste spaţii verzi/bătături/morminte. Austeritatea unei sărbători a spiritului este agresată cu obraznicie. Simţurile sînt inundate: „parfum, tutun, transpiraţie, alcool“. Ce să mai vorbim... Nici că poate fi vorba de transcedere către un plan spiritual superior!

După toate cele întîmplate, dl Simion, dezolat, spune că a asistat la un show. Şi are dreptate.

(ATENŢIE, URMEAZĂ PASAJ CORECT POLITIC)

Dar de ce să condamnăm aceste show-uri din moment ce:

1. au succes la public;

2. nu există indicaţii clare (de la Cel de Sus) în privinţa desfăşurării lor.

1. Cei mai mulţi dintre cei aflaţi acolo au fost încîntaţi. Lor le-a plăcut ce au văzut. Pentru ei nu era decît o „Slujbă de Înviere“ ca oricare alta, o slujbă cu un program de respectat şi care a decurs aşa cum era de aşteptat (adică normal); oamenii s-au strîns, au ascultat predica, s-au mîniat niţel pe adolescenţii cu cercei, după care au înghiţit cuminţi bucăţica de pîine şi au plecat acasă.

Cît despre cei cîţiva atenţi la amănunte chichiricioase ca cele de mai sus, de ce cred ei că slujba trebuia să se adreseze lor? De ce să acceptăm că varianta lor de Înviere este mai îndreptăţită decît alta? Chiar dacă este mai profundă şi mai de bun simţ, nu este decît o variantă de salvare spirituală în rînd cu celelalte.

2. Într-un domeniu deschis speculaţiilor într-o măsură mai mare decît fotbalul sau politica există o nevoie avidă de certitudini. Din păcate, nu există nici un Comunicat Oficial al Celui de Sus care să susţină cu fermitate sau să respingă cu vehemenţă slujbele-concert, SMS-urile, ţîrîitul mobilelor, obiceiurile de prost gust.

Dl Simion nu trebuie să se supere. Target-ul acelei Învieri erau oamenii cei mulţi şi nu cei trecuţi prin mai multe rafturi de cărţi.

Dragoş PLEŞAN

P.S. Îmi pare rău dacă am fost prea lung ori prea pretenţios. Dar vă rog să mă credeţi că studenţii la medicină nu prea scriu des la *Dilema*.

„Nu protestez, dar exist!“

Ba nu protestez deloc pentru că, pur şi simplu, n-are sens. Nu pentru că n-am de ce, nu pentru că nu are cine să mă audă, ci pentru că protestele mele s-ar lovi, dacă nu direct de indiferenţă, măcar de lipsă de reacţie. Şi lipsa de reacţie nu înseamnă întotdeauna indiferenţă, înseamnă şi neputinţă de a reacţiona la un protest. Dar faptul că nu protestez nu înseamnă că nu exist.

Adevărul e că *mint:* protestez şi eu, dar nu public. Protestez în faţa soţului care mă ceartă că dau prea mulţi bani pe cărţi (pe care el nu le citeşte). Protestez în faţa copilului meu de 6 ani atunci cînd vorbeşte porcării (preluate cu maximă încîntare de la grădiniţă).

© S. Ivanoschi

Protestez în faţa lui nea Horia care mă tot bate la cap: „Scrie, *ma chère, povestiri,* lasă *Dilema,* lasă *Axioma,* lasă *România literară,* scrie povestiri *din viaţă*“. Protestez în faţa lui Dodona care mă ceartă constant că sînt prea empatică faţă de tot şi toate cîte sînt, „prea personalizezi tu totul, prea eşti maica Tereza a tuturor răniţilor“ etc. Protestez în faţa cîinelui meu care e obraznic pîn' la loc comanda (de care i se rupe, cum se spune) şi care, printr-un scurt lătrat, are întotdeauna ultimul cuvînt. Ba-i mai dau şi cîte o palmă, de o ineficienţă zguduitoare. Cam aşa îmi rezolv eu protestele. Am protestat o dată la *Dilema,* faţă de două fraze ale unui cititor publicat, căruia i s-a răspuns. Am protestat degeaba (drept e, protestul meu era cam lung, dar nu mai lung ca cel al împricinatului). Nema reacţie. Am protestat la *România literară* faţă de ţăcăneala care s-a născut din *Omul recent*. Mi-au publicat bucăţica de scrisoare care *nu* conţinea protestul, cea cuminte.

Şi am mai protestat eu de cîteva (puţine) ori şi ineficienţa protestelor m-a învăţat cîteva lucruri foarte valabile. Cînd ţi se face să protestezi trebuie să îndeplineşti cîteva reguli: să nu o faci prea vehement (chit că nu jigneşti pe nimeni), adică să fii cuminte (ceea ce nu are nici o legătură cu *cu-minte).* Să nu dai nume de personaje-personalităţi (asta îţi asigură eşecul). Să nu protestezi mînat de cauze mari (doar cele mărunte sînt băgate în seamă. Dar cine măsoară atitudinea unei cauze?) Să fii dulce-ponderat sau măcar neutru-ponderat în protestul tău. Şi am mai aflat ceva esenţial: ca protestul tău să aibă o şansă trebuie să fii musai un nume mare sau măcar la modă (ori numele meu nu spune nimic nimănui, vorba unui amic: „Sîntem nişte *nimenuşi* cu toţii.“). Ce-i rămîne la îndemînă celui ca mine, altceva decît un soi de surogat de protest (de dragul de a protesta...) un fel de *protest metafizic* (mai ştiu eu pe cineva care se certa cu stelele, „numai stelele, ele însele, poa' să spună“)? Nu cred că pentru a protesta ai nevoie de curaj. Cred că ai nevoie de normalitate. Dar tocmai ea aproape că nu mai există în România de azi. Şi dacă tot nu eşti un nume mare sau la modă, trebuie să fii nu numai excentric, ci şi ex-centric pentru ca protestul tău să fie băgat în seamă. Curajul *excentriculuiu* este cel care atîrnă, şi nu cel al ex-centrităţii. Dar, pînă la urmă, pentru ce să protestezi? Doar viaţa-i atît de frumoasă în lipsa ei de sens... Pînă la urmă, adevărul adevărat este că, din moment ce şi cu toate că viaţa n-are sens, ea ar putea avea unul. Şi acela nu este protestul. Deci: la ce bun?

Această epistolă către *Dilema* nu este, în nici un caz, un protest.

Ioana PETREA

Pe o ilustrată din Thailanda

- nimic din eticheta lipită acestei ţări
- o altă spiritualitate
- oamenii sînt generoşi, veseli, pur şi simplu teribil de drăguţi
- o beţie de culori şi mirosuri
- femeile lor sînt superbe
- o bogăţie de fructe, legume, sucuri, să tot mănînci
- mai curaţi ca elveţienii
- năvalnic în nord, relieful în „triunghiul de aur“
- Europa mi se pare un sat

Gabriela BAICU-CERKEZ

Refuzul primitivismului românesc

România de azi se zbate, nu mai e o taină, cred, pentru nimeni, într-o ambiguitate care scapă oricărei încercări de luminare. Nici o cercetare psiho-socială sistematică nu cred că ar putea da astăzi seama de resursele, de energia şi, mai ales, de direcţia pe care o apucă acest popor. Această frustrare, tocmai, va fi motorul consideraţiilor care urmează, şi care se vor o scrutare simplă, directă asupra sufletului românesc privit ca apariţie.

Nu vreau să sugerez că ne lipsesc mijloacele de investigare sistematică a poporului român; dimpotrivă, mi se pare semnificativ faptul că neamul ăsta se sustrage de la acest tip de cercetare. De aici porneşte cercetarea mea: de la faptul că nu ştim ce reprezintă poporul acesta, şi că direcţia lui de evoluţie este încă un mister pentru noi, fapt cu atît mai condamnabil cu cît viitorul acestei ţări ar trebui să ne fie cea mai statornică nelinişte. Nu am dreptul să rămîn în beznă şi nehotărîre; strategia mea va fi să privesc acest popor cît mai simplu cu putinţă, să-l supun unei fenomenologii cît mai plane, mai directe; va fi, cred, unicul mod de a obţine rezultate cît de cît concrete.

Multă lume va fi probabil scandalizată de ideea unei fenomenologii a vieţii politice a unui neam; sper ca cercetarea mea să le îndepărteze temerile celor care o cred pretenţioasă. Scrutarea mea va porni dintr-o uriaşă retragere şi o uriaşă linişte: o uriaşă retragere din sterila frustrare de zi cu zi a condiţiei de român şi uriaşa linişte care o urmează. Această privire va putea să înceapă să privească abia după ce a renunţat cu totul la patetismul trăirii nemijlocite ca român; ea poate să vadă abia după ce am explodat din pasivitatea cotidianităţii mele de actor social cu hotărîrea de a rescrie coordonatele vieţii mele sociale la modul autentic. Iar aceasta nu implică atît decizia de a mă implica activ, politic sau social, în viaţa cetăţii, cît, la un nivel mult mai profund, decizia de a înţelege şi de a mă include armonios într-o structură pe care, într-un fel sau altul eu, sau şi eu, o scriu.

Trebuie să mă fac de la bun început foarte bine înţeles: nu există în România decît o infimă minoritate ale cărei aşteptări sînt ca ţara noastră să devină în cel mai scurt timp o ţară civilizată, adică să participe activ la civilizaţia din care face parte. Cea mai mare parte a populaţiei se aşteaptă la cu totul altceva. Un adevăr prea puţin pus în evidenţă este că România nu este o ţară primitivă atît din punct de vedere economic, cît mai ales cultural. Aş putea spune că primitivismul economic este o consecinţă a celui cultural. În acelaşi mod în care pentru majoritatea populaţiei civilizaţia înseamnă nivel de trai mai ridicat, vîrfurile aflate la conducere consideră că a ajunge în vîrf înseamnă a deţine puterea economică. Clasa politică care s-a perindat pe la putere în ultimii 12 ani nu a făcut altceva decît să-şi crească nivelul de trai, ceea ce spun acum fiind, sper, o banalitate. Ea nu a făcut altceva decît să rescrie la nivel micro ceea ce o ţară întreagă nădăjduieşte la nivel macro: să trăiască mai bine. Aici e foarte clar primitivismul cultural al poporului nostru: nu am putea cere unei clase politice atît de tinere să conducă cu altruism, sau, în general, să utilizeze puterea în scopul pentru care aceasta a fost instituită. Este foarte adevărat că această atitudine ar putea fi pusă pe seama îndelungatei practici comuniste – (vorba lui Hayek: numai cei care conduc pot să devină bogaţi), însă asta mi se pare tot primitivism. Adică nu putem fi absolviţi de primitivism invocînd ca scuză comunismul; cel mult putem spune că comunismul a fost unealta „primitivizatoare" prin excelenţă; nu e locul acum să discutăm despre originile „primitivismului românesc", dacă el e o caracteristică generală a poporului nostru, sau e doar un efect al deceniilor de dominaţie a comunismului.

Trist este că această stare de lucruri nu poate fi schimbată. Eu văd procesul „deprimitivizării" noastre ca pe unul foarte lung şi cu multe etape. Majoritatea calculelor şi predicţiilor care s-au făcut pe această temă au luat în considerare aproape în exclusivitate factori economici, ceea ce, după părerea mea, e o greşeală. Mediul economico-social românesc nu e structural cu nimic diferit de cel al suratelor noastre de civilizaţie. Vreau să spun că avem o viaţă şi o psihologie economică similară cu a celorlalte popoare. Este cu totul steril să ne mirăm de resursele noastre şi de „geniul" românesc, şi să continuăm să trăim în mizerie. Cel mai înţelept ar fi să înţelegem că creşterea nivelului de trai al populaţiei nu a fost niciodată o prioritate a puterii, că ea nu s-a gîndit niciodată în mod serios la acest lucru şi nu o va face nici în viitorul apropiat, pentru cel mai simplu motiv cu putinţă: deocamdată nivelul de trai este singura legitimare a puterii. În momentul zero al haosului social de acum 12 ani, eram cu toţii la fel. Cei care au cucerit puterea nu au făcut în aceşti ani decît să legitimeze această acaparare adunînd averi, ba mai mult, monopolizînd ideea de bunăstare. Aceasta e cea mai bună dovadă de primitivism: conştiinţa lipsei oricărei predestinări în ceea ce priveşte deţinerea puterii a dus, cel puţin la noi, la dorinţa ca puterea să fie justificată ca diferenţă de nivel de trai.

Ceea ce vreau să sugerez este că la ora actuală se desfăşoară încă un adevărat război între conducere şi cei conduşi, şi că doar acest război le justifică celor dintîi supremaţia. Nu numai că guvernanţii nu au nici un interes în ridicarea nivelului de trai al guvernaţilor, ba menţinerea scăzută a acestui nivel de trai este chiar scopul guvernării lor. Ei se autolegitimează, pe de o parte prin acumulare de bunuri, iar pe cealaltă parte prin menţinerea pe cît posibil închisă a cercului celor care pot acumula bunuri.

Tot ceea ce am spus pînă acum pare firesc atunci cînd luăm în considerare dezvoltarea unor structuri sociale de la un nivel zero. Ceea ce încerc să sugerez e că, în ceea ce priveşte societatea românească, chiar acesta e cazul. Această societate se străduieşte să imite cît mai bine acest moment zero al teoriilor sociale şi reuşeşte într-un chip aproape monstruos. Coşmarul societăţii româneşti nu poate fi pus pe seama unei conspiraţii satanice, nici pe seama ghinionului: el este pur şi simplu efectul „primitivismului" românesc.

Din momentul de faţă discuţia ar putea fi cu uşurinţă purtată pe două planuri: 1) investigarea acestui ciudat primitivism românesc, iar 2) cercetarea viitorului acestei structuri.

1) Pentru a investiga originile acestui primitivism aş putea utiliza o bogată literatură, pe care însă prefer să n-o invoc pentru a mă ţine aproape de metoda mea fenomenologică. Ţin să remarc că consideraţiile istorice asupra „oropsitului" popor român sînt de un patetism adormitor (invaziile turceşti, marginea Europei, trei mari puteri, stăpînirea fanariotă, bla-bla, bla-bla ş.a.m.d.). Ceea ce este interesant de discutat este contradicţia care porneşte de la faptul că privim naţiunea mai degrabă în felul lui Ortega Y Gasset, ca proiect orientat către viitor, şi totuşi dăm vina pe un „primitivism" atunci cînd constatăm eşecul prezentului şi incertitudinea viitorului. Este bineînţeles cert că nu putem privi naţiunea ca proiect al unui moment zero, ar fi absurd să facem asta. Discuţia despre primitivismul românesc este discuţia despre acel ceva fără de care naţiunea ca proiect nu ar putea exista. Adevarul e că, dacă vrem să eliminăm orice patetisme sau fatalisme, despre primitivismul românesc rămîn foarte puţine de spus. Printre ele ar fi şi faptul că trebuie să ne detaşăm de acest primitivism, şi să nu-l privim, Doamne fereşte, aşa cum a făcut-o Cioran, ca pe un blestem, pentru că acest tip de viziune nu poate duce decît la sinucidere. Detaşare de primitivism înseamnă şi simplul fapt de a-l gîndi, care va să zică eu nu sînt primitiv. Prin reflecţia asupra primitivismului, eu mă revolt şi nu mă supun lui, şi arăt, mai mult mie însumi, prin chiar această revoltă, că refuz să fiu primitiv.

Dezavantajul acestui mod de a privi lucrurile, dar în acelaşi timp marele motor al investigaţiei fenomenologice este că prin acesta eu închid cartea numită România, refuz să mai citesc din ea, şi o iau de la capăt cu o carte nou-nouţă, numită tot România, dar pe care abia acum începem să o scriem. Am încheiat socotelile cu vechea Românie, am şters-o din vaga noastră melancolie.

Pentru a recapitula: ceea ce avem în faţa ochilor este o dialectică extrem de curioasă – am scrutat fenomenologic poporul român şi am descoperit o stare primitivă, cu totul străină „bătrînei" Europe; iar mai apoi, pentru a nu fi nevoiţi să atribuim această stare originilor sau istoriei noastre, am instituit-o şi teoretic, pentru a face ca starea primitivă descoperită „în teren" să coincidă cu o stare primitivă teoretică a aşteptărilor noastre (cam în acelaşi mod în care calendarul a fost stabilit după data naşterii lui Cristos). Nu este interesantă atît această instituire teoretică, cît consecinţele ei. Renunţăm la a face calcule şi predicţii complicate; utilizăm doar simpla privire, descoperim o structură simplă, ca aceea a „primitivismului românesc", iar apoi îi urmărim evoluţia slujindu-ne de legile interne, şi ele sfîşietor de simple, care guvernează acea structură.

2) Acesta e simplu. Vom avea de aşteptat. Avînd în vedere că deja am instituit „primitivismul" şi teoretic, nu am să fac nici o referire la rezervele de energie şi de vitalitate ale poporului român atunci cînd am să afirm că nu va mai exista nici o răsturnare brutală a stării de fapt actuale. În paranteză fie spus, trebuie să recunoaştem că sîntem prea putin surprinzători. De altfel, climatul politico-social actual, e aproape clar, şi, mai ales, foarte „aşezat". Mai că-mi vine să susţin că am trecut în faza a doua a periplului primitivismului românesc, fază în care puterea şi-a consolidat supremaţia, şi nu mai are nevoie să ducă împotriva supuşilor un război cu mijloace atît de dure ca pînă acum. De altfel, această consolidare a supremaţiei vine pe fondul totalei aserviri ideologice a popu-

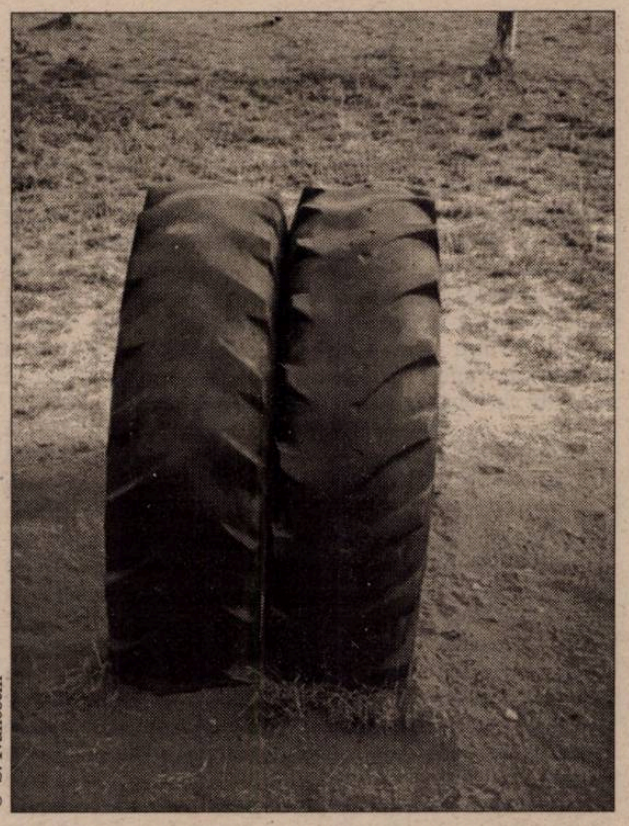

© S. Ivanoschi

laţiei, nu în sensul că aceasta ar fi dobîndit o anumită ideologie, ci prin faptul că a devenit receptivă la îndoctrinarea de un anumit tip, adică de exact acel tip pe care îl doresc actualii guvernanţi. Această fază este în mod paradoxal îmbucurătoare, pentru că semnifică renunţarea la aservirea pur materială, în favoarea unor metode alternative, „lights"/uşoare. Vestea proastă este că, o vreme, cele două vor conlucra, altfel existînd riscul să ne-o luăm în cap. Totuşi, după părerea mea, este greu de crezut că ni se va permite să o ducem bine cel puţin atîta timp cît mai sînt în viaţă conducătorii din actuala „generaţie de aur". Cel mai probabil urmaşii lor (în a căror educare ar trebui să ne implicăm de pe acum cît mai activ), avînd o bunăstare materială asigurată, şi nemaifiind victimele disperării de a se îmbogăţi a părinţilor lor, vor descoperi în sfîrşit altruismul conducătorului şi modul în care se utilizează puterea....

Sebastian GROSU

Fericiţi cei cu pile şi relaţii

Meritul? E o idee, într-adevăr, cu largă aplicabilitate în principiu. În practică, însă, piesa de rezistenţă rămîne relaţia. „Am un prieten în cutare loc, care mi-ar putea înlesni obţinerea cutărui lucru" (lucru care, fie vorba între noi, fără „prietenul" potrivit la locul şi, mai ales, la biroul potrivit, mi-ar fi inaccesibil; deh, ce să-i faci, *a friend in need is a friend indeed).*

Meritul românului în ceea ce priveşte „Sfînta Relaţie" este unul incontestabil: el a întregit Predica de pe munte a Mîntuitorului cu a zecea fericire: „Fericiţi cei cu pile şi relaţii, căci aceia vor avea tot ce vor vrea."

Explicaţia cea mai la îndemînă a fenomenului este aceea că meritul presupune munca prealabilă, ceea ce la noi nu e cazul, pentru că românul, în general, are o greaţă congenitală cînd vine vorba de muncă. Şi la drept vorbind, în ziua de azi munca nu mai rentează în România. De altfel, paradoxal, gradul de bunăstare creşte invers proporţional cu eforturile şi sacrificiile depuse. Sîntem totuşi o naţiune privilegiată, pentru că practicăm statul cu burta la soare şi cu toate acestea, de unde, de neunde, vin. „Dacă nu curge, pică", după cum îi place hîtrului român să se consoleze la vreme de restriste economică. Lasă că e bine, mergem înainte. Dacă n-am murit azi, om mai trăi şi mîine!

Şi de-aia ziceam eu: de ce să muncim, de ce să avem merite?! Sînt de preferat, de departe, veleităţile. În ţara kitsch-ului ele fac legea. Aici sînt meritorii diletanţii şi cabotinii. Cînd (rar) eşti răsplătit pentru merite, trebuie să ridici ofrande, căci, vai, ce sacrificii s-au făcut pentru tine!

Mai spun, deci, încă o dată, pentru cine are urechi s-audă şi e dornic de progres (cine nu e?!): fraţilor, fiţi mediocri, fiţi diletanţi, da' instituiţi-vă sistemul de relaţii de rigoare şi... speculaţi la maximum „prieteniile", mai ales cele situate la înalta altitudine a unor fotolii, birouri, portofolii etc. Că doar... *a friend in need is a friend indeed.*

CHRYSS 19

Despre Occident

De la nevenirea americanilor (dar cu siguranţă că istoria acestui sentiment este mult mai veche), Occidentul pare românilor un veşnic El Dorado, un fel de regat al Ierusalimului ceresc localizat încă în Europa, o regiune perfectă cu o societate perfectă, în care trăieşte o populaţie perfectă (muncitoare, civilizată, cu catedrale, cinci-şase cărţi de credit). Iluziile şi imaginile românilor au fost alimentate de o mulţime de elemente şi în primul rînd cele de origine economică şi politică. Izolarea şi prostia comunistă au accentuat sentimentele de inferioritate ale românilor faţă de Occident. Însă nici Occidentul nu este perfect şi nu va fi vreodată, după cum nu va exista niciodată vreo astfel de societate. În primul rînd, Occidentul este *ipocrit*. Dacă România se caracterizează printr-o brutalitate bădărană a moravurilor şi raporturilor interumane, Occidentul şi cei care îl locuiesc sînt de o ipocrizie greu de imaginat celor care au avut şansa sau neşansa de a trăi în Vest. Ipocrizia occidentală este generată de extrem de buna lor creştere, de abundenţa materială copleşitoare, de societatea care încearcă să propage tot timpul bunătatea prin toate mijloacele, astfel încît se ajunge la un fel de bunătate obligatorie. Din aceste cauze (sînt sigur că mai sînt şi altele), sinceritatea tinde să dispară treptat fiind înlocuită de bunăvoinţa aparent totală, care, evident, este simulată de cele mai multe ori. Oamenii sînt ipocriţi pentru că nu mai au curajul să spună adevărul negativ în faţa celorlalţi, preferînd „să o cotească", pentru a da bine şi pentru a-şi păstra impresia bună pe care o au despre ei înşişi, occidentalii nefiind deloc nişte inşi brutali din punct de vedere verbal sau fizic (doar sînt civilizaţi). Fiind ipocriţi, sînt foarte nesiguri, nu în sensul că nu te poţi baza pe ei, căci dacă au spus ceva sînt extrem de parolişti. Dar nu prea poţi să îţi dai seama ce gîndesc despre tine, deoarece aproape că au o mare plăcere în a se eschiva diplomatic de răspunderi care le-ar încărca conştiinţa (care trebuie să rămînă nepătată).

Zîmbetul este forma cea mai evidentă a ipocriziei. Toată lumea zîmbeşte fals, bineînţeles nu tot timpul, fiind probabil învăţată încă de la grădiniţă cum se procedează. Recunosc că există şi o altă intêrpretare care intră în contradicţie cu cele afirmate mai sus: omul occidental nu este încrîncenat, nu este muritor de foame, nu este prea îngrijorat de un posibil viitor stupid şi peticit. Dar chiar tot timpul? Fiind român, nu poţi să nu te simţi idiot şi să nu înjuri în sinea ta văzîndu-i atît de detaşaţi şi de zîmbitori. Pentru că eşti foarte frustrat. Cred că îi poţi deosebi de estici din grupul de studenţi ieşit la o ţigară şi o cafea după frecvenţa zîmbetelor pe care şi le distribuie. O altă faţadă groaznică a ipocriziei francofone este întrebarea-salut *„ça va?"*. În nouă cazuri din zece poţi fi convins că cel care te întreabă o face din obişnuinţă, *„ça va"*-ul devenind un tic verbal, iar persoana în cauză nu dă nici o ceapă degerată pe tine. Formula a devenit un tic verbal şi nimeni nici măcar nu mai conştientizează ce ar vrea ea să însemne.

O altă caracteristică negativă a societăţii occidentale o constituie metoda întrebuinţată cu atît de mare succes a *imbecilizării prin bunăstare*, total diferită de metoda imbecilizării prin sărăcia grotescă aplicată cu un succes egal, dacă nu şi mai mare, de către toţi conducătorii şi toate puterile politice din România de vreo 60 de ani încoace (probabil de la nefericitul Antonescu care a vîndut petrolul pentru ca ţara să îşi păstreze bucatele pe masă – „România se bucura de cel mai înalt consum caloric din Europa, iar în 1943-1944 consumul ei caloric poate chiar să depăşească propriul său standard antebelic" – O.S.S. în *O Casandră a României: Ion Antonescu şi lupta pentru reformă – 1918-1941*, Larry Watson, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1993).

Spectacolul cel mai grotesc al societăţii occidentale de consum îl constituie mersul la *supermarché/supermarket*, un fel de ritual al omului occidental. Biserica a devenit prea banală şi a dispărut din orizontul lui spiritual fiind înlocuită de acest *supermarché*, nota distinctivă a imbecilizării prin bunăstare. Dacă este de treabă şi cooperează cu ea, societatea occidentală îşi oferă cu dărnicie sînul plin de lapte dulce. Pînă la urmă societatea îl duce de nas cu virtuozitate pe individ care, de cele mai multe ori, cade cu uşurinţă în capcana iluziilor consumaţioniste (de tipul trei pentru două, cinci la preţul a trei ş.a.m.d., a ultra-super ofertelor). Grecul Socrate obişnuia să se mire plimbîndu-se prin *supermarché*-urile epocii lui spunînd: „Cîte lucruri de care nu am nevoie există!". O propoziţie de mult uitată de către omul occidental care are nevoie de totul. Mersul la *supermarché* a devenit nu numai ritualul liturgic al acestei societăţi, dar şi distracţia principală, dovada blazării, a standardizării, a civilizaţiei avansate, a groaznicei plictiseli care cangrenează astfel de societăţi (cele sudice încă mai cunosc trepidaţii, din fericire pentru ele – Italia, Spania etc.). Omul se resemnează în aşteptarea morţii, intrînd într-un ciclu infernal caracterizat prin coordonatele casă-muncă-*supermarché*, întrerupt poate de cîte o excursie în Thailanda sau Bahamas. Nici prin gînd nu-mi trece să laud groaznicul tip românesc de a supravieţui, care se bazează pe temporizarea stomacului şi a altor nevoi între chenzina de 800.000 şi lichidarea de 2 milioane. Într-un caz te concentrezi asupra dumicaţilor, în celălalt te îndopi animalic încît ajungi la suprasaturaţie. Amîndouă aspectele au în comun o pierdere de energie, de vitalitate, de esenţă.

În România a apărut încet-încet o firavă şi tînără clasă de mijloc, formată din angajaţii reprezentanţelor sau întreprinderilor occidentale (mai ales în sfera serviciilor de tipul reţelelor de telefonie mobilă). Tinerii angajaţi încearcă să imite Occidentul întru totul, în favoarea lor fiind şi salariile imense de 400-500 dolari. Imitarea stupidă a Occidentului este folosită pe post de criteriu de departajare faţă de ceilalţi barbari autohtoni, la fel cum fiii boierilor reveniţi de la studiile pariziene vorbeau între ei în franceză chiar şi cînd mergeau la toaletă. De la îmbrăcămintea STAS, la mîndria insuportabilă de a conduce un Matiz de la firmă sau de a-şi face cumpărăturile la *supermarché*-urile occidentale implantate în solul autohton, oamenii vor să pară occidentali. Ei intră într-un alt fel de nivelare, pe care societatea românească a început să o cunoască numai de cîţiva ani: nivelarea de tip occidental care în Romînia duce către un snobism detaşat.

Ideile exprimate mai sus încearcă să releve cîteva din părţile negative ale Occidentului pe care ar trebui să le cunoaştem dacă vrem să facem parte din această lume. Dragostea nu ar trebui să ne împiedice să vedem şi defectele, căci „Din esenţa unui lucru fac parte şi defectele lui. A ocroti un lucru în esenţa sa, a-l iubi înseamnă a ţine cont de defectele lui, dar nu în sensul de a le trece cu vederea sau de a deturna atenţia către defectele altora. Dacă este adevărată, iubirea nu poate să uite defectele obiectului îndrăgit (...)" (Din *Epistolar*, G. Liiceanu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996). Nu trebuie să ne vindem sufletul pentru a intra în UE, ci doar ar trebui să muncim mai mult (un truism pe care mi-l asum).

În final, mă întreb dacă Occidentul ar păstra aceeaşi fascinaţie asupra românilor dacă nu ar fi atît de bogat, iar discrepanţele atît de mari? Nu cred.

Codruţ CONSTANTINESCU

De undeva, din Arabia

Se pare că timpul nu mai are răbdare. Nu, nu e vorba de timpul european al integrării României în UE. Pînă atunci mai va mult şi bine. Sînt sigur aşa cum sînt şi liderii noştri politici, dar şi cetăţenii. Primii nu recunosc din teama de a nu pierde voturi şi privilegii. Ceilalţi se mint pur şi simplu sau nu mai au timp să-şi răspundă la întrebări. Păcat! O discrepanţă milenară ne separă de ceilalţi europeni, ceva ce ţine, primo, de mentalul nostru politic sau de mitologia românească asupra istoriei. Din păcate (sau din fericire?) naţionalismul exaltat susţine că sîntem „fenomen" în Europa, că originalitatea ne marchează fiinţa. Ne îmbătăm cu apă rece. N-ar fi mai bine să acceptăm că sîntem un popor în piele de „cameleon", nişte „leoparzi" adormiţi într-o istorie tumultoasă? (O prietenie aici cu cîţiva americani – cei mai buni amici ai românilor peste hotare sînt alţi străini şi nu români – mi-a confirmat teoria. Cu ei trebuie să vorbeşti în termeni de „da" sau „nu". Clar. Şi aşa şi acţionează. La noi foloseşti un întreg arsenal al ambiguităţii: „poate", „să mai vedem", „aha, e posibil să", spuse înclinat nesemnificativ dintr-un cap de Hamangia.) Dar ne lipseşte sinceritatea şi ne plac cuvintele îndelung meşteşugite. Aşa ne construim o mitologie naţională, cum îşi „confecţiona" Arghezi poeziile „croşetîndu-le" cu o migală de „brodeuză" (aşa zicea Ion Barbu!).

Nu sîntem nici pragmatici, grosso modo, ca Vestul, nici contemplativi ca Orientul. Avem puseuri cînd într-o parte cînd în alta. Ne legănăm într-o barcă sau în alta, dar în nici una nu găsim un loc liber.

Dar de ce timpul nu mai are răbdare? Aici, în Orientul Mijlociu şi în Arabia? Se pare că islamul revitalizat prin petrodolari încearcă pe aceeaşi cale să-şi renască nostalgiile. Iar nostalgiile unei religii care îşi trăieşte în primul rînd ritmul temporal al istoriei nu sînt ceva de glumă. Din păcate, aşa cum se susţine cam peste tot, guvernele apelează mai puţin la specialişti şi mai mult la cei formaţi la locul de muncă. Iar situaţia este cum este şi devine dramatică pe zi ce trece.

O nostalgie primă ţine de domeniul „paseist" al politicii. Aici, în majoritatea discuţiilor, ţi se vorbeşte de Al Andaluz, de regatul arab din Spania, de nefericirea de a fi fost respinşi din Europa. Prea multe despre bătrînul continent nu cunosc ei şi poate că nici nu au interesul. Coranul susţine clar că este cartea ultimă a perfecţiunii şi că înglobează toată ştiinţa lumii. Dar în mod cert despre Andaluzia ţi se va aminti cu o undă de nostalgie care ţine de glorificarea trecutului şi vei fi mirat să observi patima care vibrează în fiece glas. Dar nu e nici o problemă pentru că au găsit o soluţie care să atenueze nostalgia „al Andaluz" şi-au construit un stat islamic, Bosnia-Herţegovina, în Balcani, locul nefericit al atîtor încleştări şi interese religios-politice. Aici cînd te văd cu pielea mai albă (nu e rasism, e realitate) te întreabă dacă eşti din Albania sau din Bosnia-Herţegovina. Apoi urmează o întrebare care pentru mine deja a ajuns ambarasantă: „Dar România unde este?" (Oalaikin aina Rumania?) Extremul Vest arab de acum o mie de ani s-a mutat în Extremul Est, în butoiul de pulbere al Balcanilor. Orice cucerire începe dinspre flancuri pentru că acestea sînt mai greu de apărat, mai permeabile la orice tip de influenţă. Şi părăsite primele. Dar aici se pare că ne apără „cameleonismul", conservîndu-ne identitatea, oricît de firavă ar fi ea.

O a doua nostalgie este de ordin religios. Iar „religiosul" european este fantomatic pe lîngă cel „musulman", este o părere pe lîngă sunnismul arab (dar şi african şi asiatic) şi în comparaţie cu şiismul iranian. Acestea fiind zise, înţelegem mai bine nostalgia conceptului „umma", comunitatea credincioşilor lui Allah, care trebuie să cuprindă întreaga lume. Tinerii lupi arabi, înainte de a verifica cifrele contului bancar, nu uită să-şi reamintească faptul că „umma" este un concept coranic, ce absolutizează expansionismul şi susţine ideea unui imperialism, de astă dată, de ordin religios. Dar de ce nostalgie? Deoarece califatul abassid (ca să numesc numai unul, cel mai cunoscut) încearcă materializarea acestui concept cu resurse coranice. Europa, la rîndul ei, a trăit şi ea febrila nostalgie a expansiunii spre Est, sub care, din nefericire, Bizanţul cade. Cum se va întinde „umma" musulmană după 11 septembrie vom vedea. Un singur lucru a se sublinia: musulmanul de rînd fierbe. E vorba de musulmanul – prototip, de la cel din Palestina pînă la cel din Filipine.

Sigur că ar fi multe de spus. Experienţele trăite aici, obligatorii şi necesare pentru cineva care urmează o formaţie în istoria comparată a religiilor şi mentalităţilor, vor fi valorificate. Acum o să mai am în vedere o singură nostalgie. (Apropo, şi amicul meu iranian de la calculatorul căruia vă trimit acest mesaj are şi el nostalgiile sale şi acum mormăie un cîntec anti-regim în care sînt glorificate, pe fundal religios, virtuţile persanului de rînd din timpul regatului iranian condus de Reza Pehlavi. Subversionismul există peste tot.) Dar să revenim la nostalgia noastră. Ea are drept nucleu Palestina – Israel. Şi mi s-a oferit concret exemplul.

Reveria nostalgică se referă la pierderea Ierusalimului, la brusca încetare a operei de islamizare a Întregului Orient Apropiat. De a nu fi continuat, atunci cînd momentele erau favorabile, politica religioasă de convertire la islam. Aceasta pentru că există creştini arabi în Liban, Siria, Egipt, şi ceea ce se consideră aici nesemnificativ, există şi palestinieni creştini. Într-un dialog despre situaţia actuală din Orientul Apropiat ţi se va vorbi de musulmanii care suferă în Palestina, dar în nici un caz de creştinii palestinieni care au aceleaşi probleme. Reducţionism cartezian? Propagande de revitalizare a ideii imperiului musulman medieval, divizat acum în state arabe de multe ori antagoniste? Căci există şi un antagonism inter-arab în care, în principal, Arabia Saudită, centrul religios şi financiar arab, este, oxymoronic gîndind, divinizată şi criticată. Timpul care nu mai are răbdare cred că va alege cea de a doua interogaţie emisă anterior. Şi îi va da răspuns într-un conflict de durată, de uzură, care din lipsă de voinţă politică poate fi începutul şi sfîrşitul.

Acum să vă enunţ şi melancolia. Este vîrsta de aur a Islamului care idealizează primele secole de expansiune arabă, primii califi, modul de viaţă al Paradisului terestru, adică întîiul stat musulman, creat de profetul Muhammad în Medina. În spiritul globalizării economice poate exista şi o globalizare religioasă: întreg pămîntul poate deveni un stat musulman, după imaginea celui de acum 1500 de ani. Cetatea terestră de care vorbea Fericitul Augustin poate fi, global, o cetate musulmană. Iar ideea are susţinere doctrinară pentru că, în ultimă instanţă, Islamul se vrea religia ultimă, cea a perfecţiunii. Poate că melancolia ar fi de dorit să rămînă doar un simplu ideal al unei „umma" care se regăseşte în trecut, dar care se vrea materializată într-un prezent continuu. Sau poate că este doar impulsul primar al unei renaşteri care, religios vorbind, îşi va fonda pretenţiile viitoare doar pe interpretarea literală a Coranului. Iar bătrîna Europă şi tînăra fiică în floare, America, vor fi impresionate să descopere că au raţionat greşit. Şi că nu au înţeles nici sufletul musulman şi nici idealurile sale. Ceea ce, de fapt, se şi întîmplă. Grila carteziană nu are nimic în comun cu visul Islamului. Iar prima va fi neputincioasă pentru că „spiritualul" musulman nu se gîndeşte la moarte ca la un final fără recompensă, aşa cum e cazul „raţionalului" european. Cavalerul modern al Islamului mai crede în martirul care merge sigur în Paradis pe cînd celălalt şi-a trăit acest vis cam acum 1000 de ani. Să mă repet spunînd că timpul Islamului nu e convergent cu cel european?

Pentru că îmi era dor de voi, v-am scris. Sper că nu v-aţi schimbat stilul!!! Vă respect din inima Islamului, tineri lupi cartezieni! Desigur, pe alocuri, literatura îşi face loc şi la voi. Dar cartezianul român care se redescoperă în relaţia cu Europa e la voi la mare cinste. De ce oare vă iubesc? Pentru că l-aţi citit pe Descartes, dar v-aţi născut ca şi mine la porţile Europei. *Que voulez-vous? Nous sommes ici aux portes de l'Orient!* Iar Descartes e, uneori, mai bun la el acasă.

Cu respect pentru toţi dilematicii,

***

P.S. Dacă ce v-am spus aici vi se pare interesant, puteţi să reluaţi în revista voastră. Dar am o singură mare rezervă şi vă rog să fiţi atenţi pentru că nu e de glumă: în nici un caz să nu îmi apară numele, universitatea şi ţara în care sînt! Vreau să o semnez anonimă, cum ar spune un personaj din Caragiale. Nu de alta, dar sînt singurul creştin din toată Universitatea, mai e un francez ateu, deci doi europeni. Pe cartea mea de identitate scrie „non-musulman", de parcă nici nu ar exista o religie cu numele de creştinism.

Gabriela BĂDESCU

Ochiul materiei

În sejururile sale la Roma*, Horia Bernea descoperise, după propria mărturisire, maturizarea pînă la împlinirea în program a unei mai vechi preocupări, şi anume problema materialităţii. Felul în care materia(lul) îşi exprimă vocaţia către o anume formă mai degrabă decît către alta şi modul în care o structură formală prinde viaţă prin captarea unei materii.

Se ştie, materiile artei sînt altele decît materiile naturii. Natura livrează artistului lemnul, piatra, lutul ş.a., care îşi găsesc, prin „tehnica" acestuia, o altă substanţă, o altă natură. Ele îşi au viaţa lor guvernată de legi stricte: nu pot fi folosite materiile unei arte în cazul alteia, fără a suferi o radicală metamorfoză. E vorba, în fapt, de saltul de la sfera naturii la sfera culturii. Materia se exprimă prin materialitate.

La urma urmei, cultura, spunea Horia Bernea, este „justa raportare la materie"*. Felul în care o cultură îşi asumă materialitatea este mărturia ei de autenticitate şi asta presupune o capacitate de a se „întrupa". A exprima o idee sau un sentiment înseamnă a construi o „formă" în spaţiu.

O icoană începută.
E un loc.
Locul are margini, frontiere.
Ca şi rugăciunea.
E o frontieră a textului.
A subtextului.
A înţelesului.
A balizelor.
*Un loc de întîlnire.***

Spiritualitatea, pentru Horia Bernea, îşi poate găsi localizări. Ortodoxia, de pildă, i se părea că se concentrează în spaţiul bisericilor moldoveneşti, dar şi în cel al mînăstirii Sf. Ecaterina din Sinai, sau în cel al bisericilor romane de factură paleocreştină. Prin „ortodoxie" înţelegînd „acea linie a creştinismului răsăritean care poartă cu sine spiritul creştinismului prim, autentic, din origini, spiritul creştinismului unu"*. Ortodoxia (în această accepţiune), spune Bernea, „circulă prin atmosferă, pe dedesubt, prin ruine"*, astfel încît şi un ortodox „adevărat" şi un catolic aşijderea se simt acasă în acest spaţiu tocmai pentru că simt complementaritatea care-i leagă. Iar aceasta se întîmplă în toate acele locuri în care bîntuie spiritul Bisericii Una. Roma este unul dintre ele.

Pictura romană precreştină, mai ales portretul roman, i se pare lui Bernea ca făcînd parte din aceeaşi seminţie cu cea a icoanelor. Imaginile egiptene de tip Fayum şi portretul roman sînt genitorii icoanei, între ele existînd un „raport de succesiune «materială»"*.

În tablou forma ia naştere la un loc cu desenul.
În icoană nu e aşa.
Se începe cu seara: „Şi a fost seară..."
Întîi desenez un contur.
Un perimetru pe care-l umplu cu PROPLASMA.
Va fi terenul care va primi valorile ce construiesc forma.
Forma e construită de lumină.
Lumea fără lumină e bidimensională.
*E o suprafaţă.***

Ceea ce le e comun tuturor acestor imagini este tipul de materialitate: „pasta ei masivă, grasă, plină, adîncă..."*

Icoana unui înger.
Coafura este voievodală şi totodată de amazoană.
Bărbia este tare-moale.
Nasul.
Arcadele.
Gura e ca o cireaşă.
E punctul crucial al figurii.

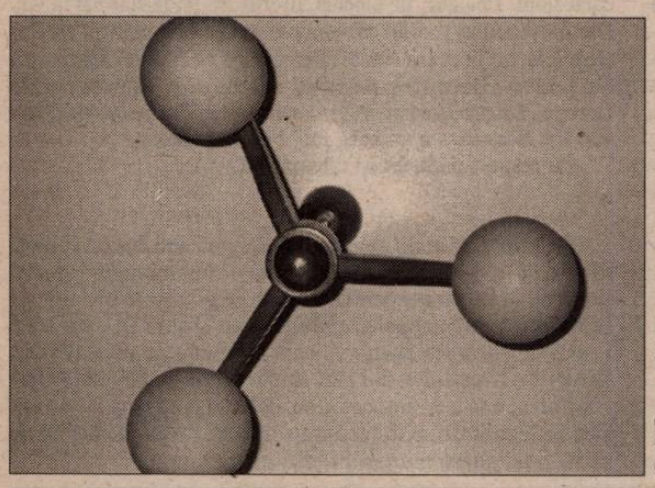

© S. Ivanoschi

*Exprimă tăcerea.***

Ceea ce nu se va mai întîlni în perioadele de manierism bizantin şi continuînd cu arta Renaşterii. De aici încolo are loc o „anemiere a materiei picturale"*, lucru ce l-a făcut pe Horia Bernea să aprecieze ca fiind mai creştine portretele romane decît formele Renaşterii şi post-Renaşterii.

Creştinismul este cristocentric.
*Renaşterea este antropocentrică.***

Pledoaria lui Horia Bernea vine dintr-o altfel de „vedere" asupra artei. E vorba de o „vedere" care să-şi recupereze ingenuitatea şi mirarea, e „vederea" unui „om încîntat de ceea ce vede"*, eliberat de spasmul bibliotecii. El propune un fel de organicitate a ochiului în faţa unei lumi a obiectelor, ea însăşi organică. Dacă materia e vie, atunci de ce trebuie s-o ucidem pentru a o cerceta? Descoperirea prin participare e infinit mai lămuritoare decît disecţia.

Văzul nostru este unul re-format.
În sensul situării esteticului pe planul I.
*Înclinarea noastră estetică virusează înţelegerea icoanei.***

Uităm asta prea des, dovadă felul în care alegem să ne expunem obiectele de patrimoniu – e şi asta tot un fel de „vedere". Asumarea materialităţii îi vizează deopotrivă pe artişti ca şi pe „consumatori" (critici şi, în consecinţă, publicul). Avem nevoie de mai mult decît alcătuirea de mari şi pretenţioase insectare culturale în care obiectele să stea cuminţi ca fluturii ţintuiţi în ace. În fond, obiectele de artă sînt mai mult decît nişte „semne", sînt „forme", iar formele, o ştim, teoreticienii artei ne-au spus-o demult, ***se*** semnifică, spre deosebire de semne, care doar semnifică.

Adam a fost pus să numească.
Şi o face şi azi.
Care era rostul acestei trebi date de Dumnezeu?
A numi înseamnă a locui în interirul unui înţeles.
Nu pot locui lumea dacă nu-i dau nume.
Numele să-mi fie proxim.
Iar respectivul înţeles să devină „acasă".
*Altfel e erodat de generic.***

Viaţa acestor obiecte de artă nu s-a sfîrşit, par să uite alcătuitorii acestor expoziţii (şi strădania restauratorilor este, indubitabil, mai mult decît a îmbălsăma o mumie).

Întrebare: De ce un obiect de cult ar ieşi din biserică pentru a intra în muzeu?
Răspuns: Pentru apostolat.

Obiectele expuse trebuie (re)integrate cultural, adică trebuie făcute părţi ale culturii, rămînînd în acelaşi timp părţi ale domeniilor de origine (obiecte de cult, de pildă). Altfel, discursul lor este schimbat cu silnicie pînă la a le reduce la tăcere. În faţa unor astfel de expoziţii nu poţi decît şopti: „Vai, ce morţi frumoşi!".

Asemenea întreprinderi muzeale păcătuiesc prin lipsa de „fragilitate", după cum spunea tot Horia Bernea într-unul din ultimele sale texte găzduite de *Dilema****. Credinţa lui Bernea era că binomul formă-materie exprimă o relaţie de reciprocă îmbrăţişare. Aceasta este şi viziunea de la care a plecat discursul expoziţional de la Muzeul Ţăranului Român. I se părea de neconceput acest muzeu în afara relaţiei dintre forme şi materialităţi. Dacă reuşim să trecem pragul imagisticii şi să intrăm în cel al „cărnii plastice", spunea el, vom surprinde adevărul pe care o operă de artă îl transmite. Asta e diferenţa dintre autentic şi fals în artă.

În fond, Horia Bernea ne propune o revedere a actului de fondare a lumii şi culturii creştine (şi aici include laolaltă Apusul şi Răsăritul creştine).

O persoană sau o civilizaţie pot produce valori atunci cînd manifestă o unitate lăuntrică.
Ea poate fi provizorie, sau temeinică, aşezată.
Poate fi înşelătoare.
*Sau confirmantă.***

De vreme ce cultura creştină se întemeiază pe *Întrupare*, problema materialităţii ar trebui să constituie o preocupare vitală pentru aceasta. Paradigma acestei culturi, formulată de Horia Bernea, ar fi: „Lumea e bună prin scop, frumoasă ca facere, complexă prin vieţuire şi spirituală prin materialitate".

---

* Horia Bernea şi Teodor Baconsky, *Roma Caput Mundi*, Editura Humanitas, 2000.

** Fragmente de tablouri de la întîlnirile pictorului Sorin Dumitrescu cu masteranzii de la „Antropologia Spaţiului Sacru", Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", Bucureşti.

*** *Dilema*, nr. 410.

▲

Balcanii

Martor, binecunoscuta revistă de antropologie a Muzeului Ţăranului Român, îşi dedică ultimul număr (nr. 6/2001) „Românilor şi Balcanilor", de fapt Balcanilor din perspectiva românilor.

România se află şi nu se află în spaţiul balcanic, istoria ei a fost influenţată de acesta, la fel şi cultura. Pe de altă parte, spaţiul balcanic a lăsat – se spune – urme adînci la nivelul moravurilor populare: este vorba de ceea ce poartă numele de *balcanism*. Balcanii, între stereotipuri şi realităţi culturale – iată tema ce revine obsedant în foarte multe texte din acest număr.

Mai toţi colaboratorii observă că acest spaţiu este valorizat pozitiv sau negativ, în funcţie de instanţa care-l judecă. Marianne Mesnil: „A fi sau a nu fi balcanic? Insultă sau compliment? «Eşti un balcanic!» sau «Sînt eu însumi un balcanic şi mîndru că sînt astfel»? Depinde de fiecare cum se defineşte." Iată cum defineşte această problemă (şi implicit cum se defineşte pe el însuşi) Andrei Pleşu, într-o discuţie cu Anca Manolescu: „Balcanismul are pentru mine o conotaţie mai degrabă pozitivă şi sînt iritat de fiecare dată cînd este transformat într-o injurie facilă." Aceeaşi problemă a definirii şi a autodefinirii, la Teodor Baconsky: „Cei mai mulţi români nu se recunosc în oglinda pe care le-o oferă regiunea balcanică. Unii îşi dau seama că această oglindă este fidelă, dar refuză imaginea pe care o văd în ea. Alţii consideră pur şi simplu că oglinda este deformată. Prin urmare, putem să ne întrebăm: de ce noi, românii, nu vrem să facem parte din Balcani? (...) Pentru că în Balcani a izbucnit al doilea război mondial şi că vecinătatea acestui mozaic etnico-religios suscită anxietăţi legitime. (...) În sfîrşit, pentru că Occidentul ne-a inoculat dispreţul său faţă de o regiune, în mod cert, subdezvoltată din punct de vedere economic. (...) Pentru a simplifica, «a fi sau a nu fi balcanic» este un alt mod de a alege între Orient şi Occident, între indigenţă şi prosperitate, între haos şi raţionalitate, între economia supravieţuirii şi accesul la servicii sofisticate etc." Andrei Pleşu, despre aceeaşi problemă a raportului dintre Balcani şi europenitate: „Găsesc straniu că Balcanii devin interesanţi pentru Europa numai în momentul în care există un conflict în regiune, cînd se întîmplă aici un lucru neplăcut; acesta este un fel de a nu înţelege problemele Balcanilor. (...) De ce trebuie să salvăm Balcanii, să le rezolvăm crizele? Doar pentru că ne dorim o Europă liniştită? Altfel spus, este o problemă doar de terapie, o operaţie de igienă? (...) Sau încercăm să integrăm şi să pacificăm Balcanii, adică să găsim o soluţie pentru criza Balcanică pentru că există într-adevăr *ceva de salvat* în această regiune? Asta vrea să spună că toate «tenebrele» balcanice au o contrapartidă interesantă, recuperabilă."

Numărul acesta al revistei *Martor* tocmai despre această parte interesantă, recuperabilă şi-a propus să vorbească. Şi o face foarte interesant, cu articole despre specificurile spirituale ale acestui spaţiu (Anca Manolescu), despre locul spiritual prin excelenţă al Balcanilor – Athosul – (Horia Bernea şi André Scrima), despre muzica populară din Balcani (Speranţa Rădulescu), despre arhitectura Bucureştiului, între Istanbul şi Sarajevo (Augustin Ioan), despre tema sacrificiului în legendele balcanice (Şerban Anghelescu), despre aromâni, aceşti „cameleoni ai Balcanilor" (Irina Nicolau), megleno-români (Dominique Belkis), istro-români (Marian Ţuţui), albanezi (Viorel Stănilă), greci (Irina Nicolau), bulgari (Assia Popova), evrei sefarzi (Ezdra Alhasid). Revista reuşeşte să reconstituie o lume, o atmosferă cu totul specială, compusă – după cum spunea Anca Manolescu, redactorul şef al revistei – „din ruine şi soare, din vestigii şi lumină". (**C. P.-B.**)

▲

Urs ALTERMATT

Elveţia multiculturală — un model pentru Europa?

La sfîrşitul expunerii profesorului Urs Altermatt despre Elveţia ca eventual model european, un domn din Germania a întrebat într-o limbă română fluentă, rostită cu accent: „Cine credeţi că va intra mai întîi în Uniunea Europeană, Elveţia sau România?" În hohotele de rîs ale asistenţei, Andrei Pleşu a dat asigurări că România nu va accepta niciodată să fie primită, în absenţa Elveţiei. „Ţara cantoanelor" este, într-adevăr, un produs al unei concepţii originale despre democraţie: atîta doar că modelul nu a venit din dorinţa de a aplica un sistem care merge bine în altă parte, el a evoluat în mod organic, prin integrarea succesivă a datelor realităţii în instituţii, prin adaptarea la modificările survenite în structurile interne şi în vecinătăţile europene. Nimeni nu pune la îndoială „europenitatea" Elveţiei, în pofida multelor învinuiri aduse (colaborarea cu Germania nazistă, secretul bancar – acoperire a acţiunilor de spălare a banilor ş.a.), deşi ea este doar o gazdă ospitalieră a majorităţii instituţiilor internaţionale din care nu face parte. Şi, totuşi, Elveţia poate fi un model pentru felul cum a rezolvat în trecut probleme, astăzi – insolubile. De aceea ni s-a părut că analiza şi explicaţiile date de profesorul Altermatt în conferinţa sa ţinută pe 24 mai la Colegiul Noua Europă precum şi întrebările-concluzii formulate de rectorul acestui colegiu, profesorul Andrei Pleşu, vor fi utile nu doar celor care rîvnesc la o viaţă plictisitoare şi îmbelşugată, ci şi celor care năzuiesc să trăiască democraţia. (M. B.)

Datorită poziţiei geografice a regiunii Alpilor, unele evoluţii ale istoriei europene aproape că au ocolit Elveţia. Acest lucru a avut drept urmare faptul că pentru elveţieni istoria constituie un caz particular din multiple puncte de vedere. Pe timpul cînd Europa era monarhistă, Elveţia a rămas republicană: cînd statele europene au început să devină centraliste, Elveţia şi-a păstrat structurile federale; cînd naţiunile vesteuropene şi-au trasat graniţele de-a lungul liniilor de demarcaţie lingvistice, Elveţia a votat pentru multilateralitatea culturală şi lingvistică. Acest rol particular a conferit Elveţiei vesteuropene pînă în zilele noastre o înclinare spre izolaţionism, care a împins ţara la periferia Europei şi a împiedicat intrarea ei în Uniunea Europeană.

Elveţia este o ţară mică. 7,4 milioane locuitori trăiesc pe un teritoriu de 41.293 km^2. Dacă Elveţia ar dispărea de pe hartă, acest lucru nu ar fi sesizat de statistica lumii.

Semnificaţia internaţională a Elveţiei depăşeşte de departe dimensiunile geografice şi demografice reduse ale ţării. Din punct de vedere economico-financiar, Elveţia se găseşte la un nivel mediu al lumii vestice: ea dispune de un potenţial industrial demn de luat în seamă, iar francul elveţian se numără printre devizele cele mai puternice pe plan mondial.

Cazul particular al Elveţiei printre statele europene a trezit un mare interes încă din secolul al XIX-lea. După anul revoluţionar 1848, îndeosebi intelectuali din Germania şi din Imperiul Habsburgic s-au interesat de modelul elveţian, care se deosebea de peisajul european prin neutralitate, forma de stat republicană şi organizarea federală a cantoanelor. Carl von Rotteck, istoric şi om politic german, se declara în favoarea federalizării monarhiei habsburgice în a doua ediţie a lucrării sale „Lexiconul statelor", apărută în 1848. În acelaşi an, Julius Fröbel, publicist şi om politic german, considera imperiul habsburgic drept „o Elveţie monarhică mare".

Pînă la primul război mondial, modelului elveţian nu i-a fost conferită vreodată o importanţă practică în cadrul dezbaterii privitoare la configurarea politică a Estului Europei Centrale. În schimb, după primul război mondial, modelul elveţian a trăit o renaştere în Estul Europei Centrale. Politicieni de frunte din nou întemeiata Cehoslovacie se sprijineau pe modelul helvetic, fără să-l urmeze, ce-i drept, în practica politică.

Preşedintele Tomas G. Masaryk s-a referit, în 1922, mai degrabă la modelul belgian decît la cel elveţian: „Poate că am putea vorbi mai degrabă despre modelul belgian, deoarece Belgia este un stat unitar, în timp ce Elveţia este din vechime un stat împărţit în mai multe state independente mici. Statul nostru – şi în special provinciile Boemiei – s-a dezvoltat unitar din unghi de vedere istoric şi trebuie de aceea să şi rămînă aşa. Asupra autonomiei teritoriale nu se poate şi nu se va negocia. Acest lucru nu este îngăduit nici de configuraţia dezavantajoasă a minorităţilor." Masaryk şi, mai tîrziu, Eduard Beneş au stăruit asupra modelului unui stat naţional centralizat şi au pus — pe cît de paradoxal ar putea suna aceasta — temelia scindării statului cehoslovac din 1992.

Cel mai mare succes a fost înregistrat de către statul elveţian după cel de-al doilea război mondial, cînd Austria s-a declarat neutră sub conducerea cancelarului Julius Raab, în 1955. Este adevărat că în această privinţă a avut de spus un cuvînt important Uniunea Sovietică, dar considerăm că efectul, şi anume adoptarea neutralităţii, a jucat un rol important în dezvoltarea ulterioară Austriei şi în formarea mentalităţii cetăţenilor ei.

Elveţia însăşi s-a retras în izolare în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea şi şi-a zădărnicit astfel posibilitatea de a deveni un punct de cristalizare cu valoare exemplară pentru procesul de integrare vesteuropean. Elveţienii s-au văzut — pentru a-l cita pe istoricul Herbert Lüthy în anul 1969 — ca „antiteză" în raport cu Europa şi nu au observat că Vestul Europei se schimba într-un ritm rapid.

Modelul elveţian a devenit din nou atractiv odată cu valul de întemeieri a statelor naţionale din Estul Europei Centrale şi Sudestul Europei, care s-a produs după prăbuşirea imperiului sovietic. Adesea s-au făcut referiri la Elveţia în discuţiile privitoare la noua organizare statală din fosta Iugoslavie de la începutul anilor '90. Mai întîi, susţinătorii aşanumitei cantonalizări a Bosniei-Herţegovina au utilizat argumente o vreme, folosindu-se de modelul elveţian.

Ne punem întrebarea: ce face atît de atractiv modelul elveţian?

Importanţa propriu-zisă a Elveţiei rezidă în diversitatea ei incredibilă, pe care o dă la iveală în interiorul graniţelor ei strîmte. Mulţi observatori străini sînt fascinaţi de diversitatea spaţiilor socio-culturale şi de structurile economice, de instituţiile politice, ca şi de limbi şi religii.

Dezvoltarea modernă a dus la apariţia unor state naţionale mai mult sau mai puţin omogene în Europa, ce se defineau îndeobşte printr-o limbă unică sau cel puţin printr-o limbă dominantă. De obicei, s-a impus naţionalismul bazat pe limbă, ceea ce a transformat limba poporului din statul respectiv în limba oficială, limba folosită în şcoli şi limba utilizată în comunicare.

Principiul statului naţional a devenit dominant în patru valuri mari pe parcursul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea. În cazul ideal, graniţele domeniului politic şi cultural se suprapun şi limba este naţionalizată prin intermediul sistemului educaţional. Formula suna astfel: naţionalitatea — un stat, întreaga naţionalitate într-un singur stat.

Europenii au început să privească limba drept principala caracteristică a formării lor culturale şi politice. Elveţia nu se încadra dintru început în această schemă, căci ea a parcurs o altă evoluţie. În 1848, ea s-a definit drept un stat multinaţional de popoare şi a recunoscut multilingvismul drept principiu ordonator. În constituţia sa federală de atunci sînt recunoscute trei limbi, şi anume germana, franceza şi italiana, ca limbi de stat şi oficiale cu rang egal, în ciuda faptului că Elveţia latină nu cuprindea decît o pătrime din populaţie.

O ţară poliglotă

Elveţia este, înainte de toate —, şi acest lucru constituie o caracteristică atipică pentru Europa de Vest — o ţară multilingvă şi numără nu mai puţini de patru limbi oficiale: germană, franceză, italiană şi retoromană. Potrivit statisticilor, din populaţia domiciliată în ţara cantoanelor vobeau în anul 1990 63,6% germana, 19,2% franceza, 7,6% italiana şi 0,6% retoromana. Între cetăţenii elveţieni statistica arată puţin diferit: 73,4% vorbesc germana, 20,5%, franceza, 4,1% vorbesc italiana şi 0,7%, retoromana. Compoziţia grupelor lingvistice nu s-a schimbat esenţial de la formarea statului federal în 1848. Şi graniţele lingvistice din cadrul Elveţiei au rămas, în mare măsură, aceleaşi. În cantonul Graubünden se constată, totuşi, un regres al limbii retoromane.

Elveţia multilingvă îşi are originile în Evul Mediu. Sîmburele Vechii Confederaţii era de limba germană, cu excepţia Freiburgului, care evidenţia bilingvism. Regiunile de limbă franceză, italiană şi retoromană erau înainte de 1798 îndeobşte teritorii aliate precum Wallis şi Graubünden sau regiuni supuse precum Waadt-ul de limbă franceză sau Tessinul de limbă italiană.

Multilingvismul elveţian s-a configurat în forma sa definitivă între 1798 şi 1848. Într-o vreme cînd state precum Germania şi Italia şi-au întemeiat statalitatea naţională pe cultura limbii, Elveţia a ales multilingvismul. Republicanismul liberal-democrat era acela care ţinea laolaltă Elveţia şi acţiona ca o forţă de integrare politică.

În afară de limba retoromană, toate celelalte grupe lingvistice au puternice legături culturale cu ţările vecine. Elveţienii se simt legaţi cultural în grade diferite de vecinii lor cu limbi înrudite, însă din unghi de vedere politic ei preferă Elveţia. Tipic pentru elveţian este tocmai această dublă loialitate în cîmpul de forţe al politicii şi culturii.

Situaţia este deosebit de dificilă pentru cantonul Tessin, care constituie o regiune marginală din două puncte de vedere: politic, el este dependent de Elveţia germană în nord, dar cultural, de Lombardia sudică, iar economic este legat de ambele. Elveţia de limbă franceză oscilează între atracţia spre Paris şi gravitaţia politică spre Berna.

În ziua de azi, Elveţia germană se găseşte în cea mai prielnică situaţie. În viaţa socială, dialectele joacă un rol important şi asigură menţinerea unei distanţări faţă de vecinul numit Germania. Acest lucru îşi găseşte explicaţia în aceea că germana elveţiană reprezintă limba de zi cu zi a tuturor păturilor sociale. Germana literară este folosită de elveţieni drept limbă pentru scris, la citit sau pentru ocazii oficiale. Ce-i drept, folosirea masivă a dialectului propagă izolarea culturii lingvistice a Elveţiei şi îngreuiază comunicarea cu alţi elveţieni. În legătură cu acest fenomen a apărut cuvîntul „olandizare".

Un stat multiconfesional

Cînd a fost creat statul federal modern, în anul 1848, aproape trei cincimi din populaţie aparţinea confesiunii evanghelic-reformate, în timp ce restul, bisericii romano-catolice. Din acea perioadă, ponderea catolicilor a crescut încet, dar continuu, datorită, în principal, imigrării străinilor de religie catolică. În 1990, 46,15% din populaţie elveţiană era reprezentată de majoritatea catolică, în timp ce protestanţii constituiau 39,98%. Dacă nu se iau în considerare străinii, atunci protestanţii constituie, ca şi în veacul al XIX-lea, majoritatea confesională: în 1990 erau 47,3% cetăţeni elveţieni protestanţi, iar 43,3%, catolici.

Ponderea evreilor a fost mereu foarte mică şi nu a constituit niciodată mai mult de unu la sută; în 1990 erau 0,26%. În comparaţie cu alte ţări vesteuropene, se remarcă — la ora actuală — numărul redus al persoanelor care nu se declară adepţii vreunei confesiuni: în 1990 erau doar 7%.

Statisticile asupra confesiunilor pot crea derută într-o vreme cînd se pot observa mari discrepanţe între recunoaşterea formală a credinţei şi legătura reală faţă de biserică. Mişcarea ecumenică a făcut progrese mari în partea a doua a secolului al XX-lea în pofida contradicţiilor doctrinare dintre biserici şi a prejudecăţilor confesionale ascunse. Îndeosebi amestecul între confesiuni din Elveţia a produs dărîmarea barierelor religios-confesionale. Acest lucru reiese din numărul crescînd de căsătorii mixte. Astăzi, fiecare a treia căsătorie este încheiată între parteneri aparţinînd unor confesiuni diferite. În subconştient se perpetuează, desigur, prejudecăţi confesionale.

Elveţia este o ţară fragmentată din punct de vedere lingvistic şi religios.

În multe ţări europene, multiculturalitatea a dus în genere la o labilitate a societăţii în statul naţional şi a sistemului politic, datorită faptului că lipsea elementul stabilizator al unei culturi unitare.

În Cipru, diversitatea etnică a provocat împărţirea insulei; în Belgia, schisma lingvistică erodează unitatea naţională; în Irlanda de Nord domneşte o situaţie asemănătoare unui război civil între catolici şi protestanţi, iar Cehoslovacia s-a divizat în două state.

De ce nu se descompune oare Elveţia în părţile ei culturale, aceasta înseamnă în cea lingvistică şi cea confesională? Voi da un răspuns acestei întrebări prin intermediul unor teze.

Diversitatea cîmpurilor de forţă

Prima teză deţine o importanţă fundamentală. Datorită faptului că

diferitele cîmpuri de forţă se întretaie, se formează un ţesut divers, care ţine laolaltă Elveţia. Foarte semnificativ este faptul că graniţele cantoanelor, importante din punct de vedere administrativ, nu se suprapun mereu cu graniţele socio-culturale ale limbilor şi confesiunilor. Apoi, printr-o întîmplare fericită, graniţele lingvistice şi confesionale nu sînt identice. În Elveţia nu există blocuri lingvistice, aşa cum se întîmplă în Belgia şi Canada.

Acest „cross-cutting" tipic elveţian — „tăietură de-a curmezişul" cum le place să spună politologilor — dă posibilitatea ca elveţienii, de la caz la caz, să se poată identifica din nou cu concetăţenii lor. Genevezul de limbă franceză se simte legat de freiburghezul de limbă franceză, cu toate că ambii aparţin unor biserici diferite; şi urnianul catolic se va aşeza de partea freiburghezului, cu toate că el vorbeşte o limbă diferită, însă tocmai pentru că aparţine aceleiaşi confesiuni.

Această reţea de elemente comune şi loialităţi este cea care se suprapune şi care face ca Elveţia să rămînă unitară. Această teză poate fi formulată şi în sens negativ: Elveţia se menţine laolaltă, deoarece fiecare grup este neîncrezător faţă de celălalt. Dar pentru că aceasta ar însemna un război al tuturor contra tuturor, s-a recunoscut chiar din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea că ceilalţi dacă nu sînt iubiţi, trebuie să fie toleraţi.

Minoritatea şi majoritatea se recompun altfel, în funcţie de problematica politică şi de conflicte. Elveţia este un conglomerat de minorităţi în schimbare. Aceasta nu înseamnă că n-ar exista nici un fel de conflicte lingvistice sau confesionale, din contră. Acestea au putut fi însă domolite prin interacţiunea minorităţilor. Multitudinea diferitelor cîmpuri de forţe dau garanţia că aceste conflicte nu sînt pretutindeni la fel şi nu se suprapun cu alte contradicţii. Astfel, ele sînt, de la caz la caz, atenuate sau total eliminate.

(va urma)

traducere de Peter ŞRAGHER

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Alex. Leo ŞERBAN

Recital de game

Palme d'Or: *Le Pianiste* de Roman Polanski
Marele premiu al juriului: *Mies Vailla Menneisyyttä / Omul fără trecut* de Aki Kaurismäki
Premiul de interpretare masculină: Olivier Gourmet (pentru *Le Fils* de Luc şi Jean-Pierre Dardenne)
Premiul de interpretare feminină: Kati Outinen (pentru *Omul fără trecut)*
Premiul de regie: Im Kwon-taek (pentru *Chihwaseon / Beat de femei şi de pictură)* şi Paul Thomas Anderson (pentru *Punch-Drunk Love)*
Premiul de scenariu: Paul Laverty (pentru *Sweet Sixteen* de Ken Loach)
Premiul juriului: *Intervention divine* de Elia Suleiman
Premiul celei de-a 55-a aniversări: *Bowling for Columbine* de Michael Moore

„Nu trebuie să fii evreu pentru a fi traumatizat, dar chestia asta ajută" – a spus Woody Allen. E bine c-a spus-o (habar n-am unde, eu am găsit-o într-o revistă), era şi mai bine dacă filmul cu care a deschis cea de-a 55-a ediţie a Festivalului de la Cannes ar fi fost la fel de amuzant! Doar că *Hollywood Ending* a fost precum festivalul: otova, cu cîteva glume (filme) bune răsărite ici-colo. De unde concluzia („ending"-ul): nu trebuie să fii la Cannes pentru a fi plictisit de Cannes, dar chestia asta ajută...

De la pianistă la pianist

Anul trecut, *Pianista* lui Haneke (cu Isabelle Huppert şi Annie Girardot) a fost şocul ediţiei a 54-a. Anul acesta, (trebuia să fie) *Irréversible* de Gaspar Noé: „Monica Bellucci, Scandal à Cannes" titra ademenitor lunarul *Studio*, cu fotografia frumoasei pe copertă; plus moara imposibil de oprit a „word of mouth"-ului, care făcea din filmul francez proiecţia cea mai aşteptată a festivalului... Programat spre finalul festivalului, filmul-în-care-Monica-este-violată-în-timp-real-preţ-de-9-minute a avut parte de 3 secunde de huiduieli – atît; după care s-a aşternut tăcerea. Or, tăcerea – la Cannes – este mai cumplită decît scandalul, pentru că este definitivă.

Între sublim şi ridicol, *Irréversible* îşi găseşte cu greu locul. Începutul – genericul scris cu E-urile, R-urile şi B-urile „pe invers" – a fost dătător de speranţe; continuarea – o cameră digitală îmbrîncită, bezmetic, în toate părţile, „reflectînd haosul mental" etc., etc. – a fost descurajantă; iar finalul – aceeaşi cameră urcînd, în înalt, pentru a surprinde splendoarea şi tihna lumii – n-a mai contat... Din păcate. Căci *Irréversible* n-a fost, totuşi, catastrofa titrată, cu satisfacţie abia ascunsă, în ziarele de-a doua zi; a fost – doar – filmul prea ambiţios, prea nerăbdător, prea „la cald" al unui tînăr cineast ambiţios, nerăbdător şi fierbinte... Noé este la al doilea lungmetraj; a mai făcut un scurt-metraj *(Carne)*, care era pregătirea filmului următor: excelentul *Seul contre tous*, monolog interior infam debitat de un Céline-cineast – revelaţia festivalului acum patru ani. Preşedintele juriului FIPRESCI, britanicul Ronald Bergan, rezumînd „excelenţa" ediţiei 55, a spus că n-a existat, în toată selecţia, decît un singur film „urît, murdar şi ir-r-esponsabil"; nu l-a numit, dar toată lumea prezentă pe Plage des palmes a înţeles despre care era vorba. Înverşunarea cu care a fost desfiinţat *Irréversible* miroase a răzbunare – adică, paradoxal, chiar tema filmului: prietenul & fostul soţ al femeii violate & ucise se unesc pentru a-i răzbuna moartea; în „meniu": stîlcirea ţestei agresorului cu un extinctor, buşeli la tot pasul, înjurături în lanţ şi o pogorîre sordidă în infernul unei *boîte* sado-maso gay... „Un film politic-incorect, homofob, deranjant" – au recunoscut regizorul/scenarist şi interpreţii. Ei, şi? Între intenţia unui film şi ceea ce el spune, pînă la urmă, nu stă întotdeauna semnul egalităţii. Noé vrea să epateze, să provoace – într-adevăr, acestea sînt carenţele filmului; dar există şi un proiect cinematografic interesant care nu putea – nu avea cum – fi dus la bun sfîrşit: a povesti (în *rewind)* Creaţia; nici mai mult, nici mai puţin! Totul este întors îndărăt, în punctul de plecare – dar nu (doar) în burta femeii însărcinate, ci în însuşi Buricul Lumii... Ultimele secunde ale filmului nu sînt decît un ecran alb-orbitor pulsînd asurzitor, pe fundalul muzicii electronice semnate Thomas Bangalter (unul din cei doi misterioşi „mascaţi" ai Daft Punk), pînă la implozia bruscă şi brutală a luminii. Noé e poate nebun (cine să mai aibă temeritatea colosală de „a ataca aşa ceva", mai ales în filmul francez dedat, cu răsfăţ, risipei de *ton sur ton*, de macrame psihologic, de nombrilism infinitezimal...?), dar nu e – în nici un caz – impostor. Sinucigaş (cum s-a văzut), dar nu imbecil. Există, în acest film de un exhibiţionism exasperant şi extrem, de o violenţă vehementă şi vană, momente de Cinema autentic, de adevăr şi – chiar – de duioşie. Ele vin însă (supremă perversitate!) abia la final, după ce spectatorul a fost năucit de loviturile în cap repetate şi inutile ale „sexului grafic" şi ale violenţei şi mai grafice. Prea tîrziu – dar fără pariul de a ne arăta, dintru început, „ce a ajuns" iubirea, n-am fi simţit la final, cu atîta intensitate, „ce s-a pierdut"... Dincolo de flopul festivalier, de conceptul chinuit şi de simplismul „ideii principale", *Irréversible* rămîne un film care nu te poate lăsa indiferent. „Ce stare v-a produs filmul?", am fost întrebat, la ieşire, de o echipă franceză de televiziune; „Mi-a fost milă de camera de filmare", le-am răspuns... Dar n-am „dezvoltat" ideea – televiziunea nu e, nicicum, mediumul cel mai potrivit pentru asta.

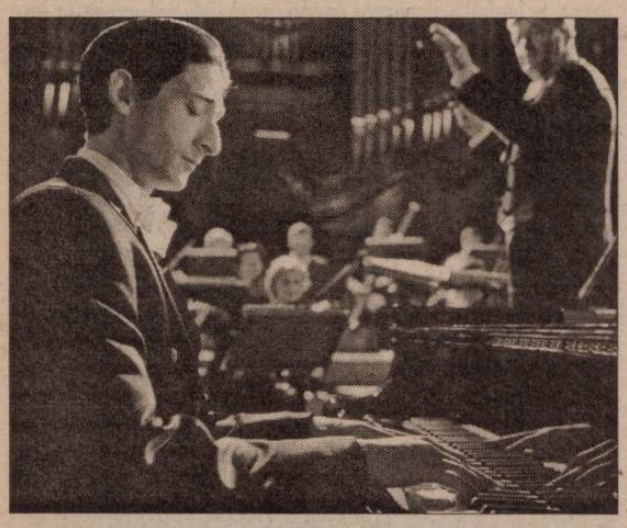

Pianistul, regia Roman Polanski

Biata cameră de filmat! În *10*, iranianul Abbas Kiarostami a înţepenit-o, didactic, în bordul unei maşini cu care frumoasa de la volan îşi duce rubedeniile, prietenii şi călătorii ocazionali de colo-colo, trăncănind... Ea vorbeşte, ei vorbesc – antropologia-i gata. *10* = 10 cadre fixe, care mie mi s-au părut doar monotone şi-n care unii critici (occidentali) au văzut o mostră de mare Cinema. OK – dar *ce* este, pînă la urmă, acest *10:* documentar, reportaj, *road-movie*? „Nu mai contează", au spus aceiaşi, „eatît de minimalist..." *Minimalismul* – iată noua dogmă în vigoare; din simplu instrument, minimalismul este (a devenit) o valoare în sine. Un fel de-a spune: dacă e digital, e genial.

Tot camera digitală, săraca, e pusă la mari cazne în *Russian Ark* al rusului Aleksandr Sokurov, cu „amănuntul" că, aici, nu mai sînt nici măcar 10 cadre fixe – ci *unul singur:* un plan-secvenţă de 1h36 în care spectatorul este plimbat, la fel de didactic, prin Muzeul Ermitaj. „Un tur de forţă!", au strigat (cam) aceiaşi; „Cui prodest?", am îndrăznit eu... Sigur pe infailibilitatea conceptului său (Istoria este – nu-i aşa? – un lung plan-secvenţă, Timp/Memorie/Spaţiu ş.a.m.d.), cu Pasolini pus la treabă în sistem digital, marchizul de Custine ca ghid, Petru cel Mare & Ecaterina a II-a surprinşi, *paparazzi-style*, pe felia lor de epocă, Sokurov merge neabătut înainte, spre concluzie... care concluzie? N-am stat s-o văd – era evidentă de la o poştă. „Un film finanţat de Muzeul Ermitaj", anunţa genericul; turism, carevasăzică. Şi (deci) Cultură – că doar sîntem în Rusia, iar „frumuseţea va salva lumea!"...

Idem (digital) pentru cîteva alte filme – al căror număr este în creştere, la Cannes, din motive de marketing. Aproape că ajungi, în aceste condiţii, să savurezi un Mike Leigh minor *(All or Nothing)*, un Robert Guédiguian banal *(Marie-Jo et ses 2 amours)*, un Roman Polanski convenţional *(Pianistul)*, un Atom Egoyan inegal *(Ararat)*, un David Cronenberg teatral *(Spider)*, un Aki Kaurismäki cabotin *(Omul fără trecut)*, ba chiar şi un Ken Loach-mai-bun-decît-Ken-Loach-ul-obişnuit *(Sweet Sixteen)* – deşi, totuşi!, nu pentru scenariul premiat într-un moment de neinspiraţie, ci pentru formidabilul actor de 17 ani care interpretează rolul principal. (Un premiu conjunctural pus deoparte – cel pentru *Bowling for Columbine*, singurul documentar din competiţie –, palmaresul ediţiei a 55-a a fost – scria *Libération* a doua zi – consensual, diplomatic: „de toate pentru toţi"...)

Ce fac toţi aceşti cineaşti cu cotă, în salonul de onoare numit Cannes? Fac game. Ediţia 55 a fost un – interminabil – recital de game. Game prudente; game evidente. *Omul fără trecut* nu e un film ratat – e numai un Kaurismäki-făcînd-Kaurismäki, fără farmecul şi poezia poveştilor sale trecute, cu actori deja-zombificaţi şi un manierism care frizează impasul. *Pianistul* lui Polanski nu e un film rău – e doar un sub-*Lista lui Schindler* mai fin şi mai meseriaş decît *Amen* (dar cu acelaşi scenarist: Ronald Harwood). *Ararat* (prezentat în afara competiţiei) nu e, nici el, un film slab – e numai un Egoyan-în-costume (!), cu Charles Aznavour şi cu deja-văzutele telescopări video alternînd, spasmodic, cu „filmul-în-film" demn de viziunea unui Verneuil/*A 25-a oră*... Sînt, acestea două, titlurile „cele mai personale" – s-a repetat – din filmografia unor cineaşti mult mai originali decît s-a văzut la Cannes 2002; faptul că unul îşi caută rădăcinile în Armenia traumei etnice a bunicilor (Egoyan), iar celălalt în Polonia traumei rasiale a părinţilor (Polanski) nu le face mai bune, ci doar mai semnificative: juriul condus de David Lynch a cedat, inexplicabil, aceleaşi facilităţi căreia-i cad pradă membrii Academiei Americane cînd decernează Oscarurile – *importanţa*. Un film „greu", pe o temă „majoră", ia Oscarul/Palme d'Or-ul. Şi totuşi, Cannes-ul a-ndrăznit, uneori, altceva (vezi *Pulp Fiction*, vezi *sex, lies & videotape*, vezi *Umbrelele din Cherbourg*...).

Playtime Divine Love

***Punch-Drunk Love**, regia P.T. Anderson*

Au existat, de fapt, doar două filme – în competiţie – care au încercat (& reuşit, cu brio) să fie *altceva* decît se aştepta lumea de la ele. Primul e *Intervention divine*, de Elia Suleiman: o perspectivă stenică, pentru că ireverentă, asupra conflictului din Orientul Apropiat – burlescă, ludică, imaginativă. Al doilea e *Punch-Drunk Love*, de tînărul *prodige* Paul Thomas Anderson *(Boogie Nights, Magnolia):* un plonjeu fără plasă în paranoia postindustrială, de unde a revenit cu 1h32 de Cinema absolut original şi cu un tandem de staruri (Adam Sandler & Emily Watson) pe cît de deconcertant, pe atît de perfect! Cînd vezi ce pot face pe acelaşi ecran doi oameni trăind în lumi atît de diferite, ca palestinianul Suleiman şi americanul Anderson, cum reinventează Cinema-ul aproape la fiecare cadru şi cum se joacă – inteligent – respectîndu-şi şi arta, şi spectatorul, îţi vine să pui o lumînare pe soclul statuii Cineastului European... Şi ar fi, desigur, nedrept; căci nu la Cannes – nu acum, la a 55-a ediţie –, dar în alte festivaluri – cînd şi cînd – apar cineaşti (tineri) ca suedezul Lukas Moodysson, ca francezul François Ozon sau ca austriacul Ulrich Seidl, care fac să merite aşteptarea.

S-a spus, despre *Intervention divine* şi *Punch-Drunk Love*, că sînt *„tatiesques"*. Or, filmul cel mai entuziasmant al ediţiei a fost făcut în 1967 de un actor/regizor care a murit, acum exact 20 de ani, amar, sărac şi neînţeles... Arătat într-o proiecţie specială, *Playtime* de Jacques Tati este – abia astăzi – capodopera care n-a putut să fie la vremea respectivă. Un film de o asemenea luxurianţă vizuală, asemenea panaş vizionar şi asemenea perfecţiune jubilatoare nu poate fi numit decît într-un singur fel: genial! Imensa sală Lumière a fost literalmente în delir la vederea – în copie restaurată – a acestui film. S-a aplaudat fiecare gag (şi cîte sînt!), s-a savurat fiecare gest al „dlui Hulot", s-a ovaţionat, la final, minute în şir. Am văzut spectatori cu lacrimi în ochi – de umor & emoţie – scandînd numele lui Tati. A fost cel mai frumos moment de contopire cu Cinema-ul pe care l-am cunoscut la Cannes de cînd cunosc Cannes-ul. *Play (it again), Time!*

(deplasare sponsorizată de Coca-Cola)

▲

ASOCIAŢIA PSIHOLOGILOR DIN BANAT
organizează un
CONCURS DE ESEURI
SAU (opţional)
SCENARII VIDEOCLIP
cu tema REZISTENŢA LA SCHIMBARE

Concursul se adresează exclusiv tinerilor şi tinerelor din clasele a XI-a.

1. Eseurile sau scenariile trebuie trimise pînă la data 1 iulie 2002, data poştei, în manuscris semnat, cu fotocopia buletinului de identitate. Pe o dischetă de 3,5", protejată de viruşi, trebuie să găsim textul manuscrisului, anexat. Adresa: psih. Gelu V. Todea, Bd. Republicii, nr. 27, Timişoara, 1900.

2. Pe e-mail la adresa eupsiro@tibiscus.ro

Alte informaţii – pe pagina web a Asociaţiei Psihologilor din Banat, www.apb.home.ro.

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ DIN IAŞI

Cezar PAUL-BĂDESCU

Pentru o cultură a dialogului

Dacă-l întrebi pe Alexandru Călinescu – ceea ce am făcut şi eu, la un moment dat – cum este viaţa culturală ieşeană, el îţi va da un răspuns tranşant: „Viaţa culturală ieşeană înseamnă Centrul Cultural Francez din Iaşi." Poate că ştie el ce ştie.

Cum, de la Bucureşti, auzisem numai lucruri bune despre acest centru cultural, m-am decis acum două săptămîni să fac un drum pînă acolo, să mă conving eu însumi cum stau lucrurile. În plus, aveam să asist şi la una din manifestările Centrului, ceva care suna foarte tentant: *Nopţile lunii pline*. „Les nuits de la pleine lune, étranges et fantastiques, font le bonheur des amoureux, des noctambules et des poètes." – suna textul de prezentare din pliantul-program al Centrului. Mai ştiam că această serie a nopţilor a început în noiembrie, cînd prima ediţie, care s-a ţinut în ambianţa făcliilor pe zăpadă şi în compania vinului fiert, a fost dedicată lui Gherasim Luca.

Dar s-o luăm cu începutul. În gară la Iaşi m-a aşteptat Mariana Luţă, asistenta culturală a Centrului, care mi-a fost o gazdă perfectă pe tot timpul şederii mele acolo (ospitalitatea moldovenească...). Mariana Luţă a fost implicată în problema Centrului Cultural Francez din Iaşi de la începuturile lui, ba mai mult, chiar de dinainte, cînd a participat, împreună cu alte colege, în 1990, la o delegaţie care cerea la Bucureşti înfiinţarea acestui Centru. Cele mai multe lucruri pe care le-am aflat despre această instituţie le ştiu de la ea.

Scurt istoric

Şantierul sediului Centrului Cultural Francez a fost inaugurat în 1991 de către preşedintele Franţei la vremea aceea, François Mitterrand, şi preşedintele Ion Iliescu, şi tot atunci şi-a început activitatea şi Centrul – e adevărat, într-un apartament de bloc, unde a funcţionat pînă în decembrie 1992 cînd a putut să se instaleze în sediul unde este şi astăzi.

Centrul s-a creat la iniţiativa unui grup de studenţi şi profesori de la catedra de franceză a Universităţii din Iaşi; în 1990 s-a constituit o delegaţie care a plecat la Bucureşti, la serviciile culturale franceze, să ceară acest lucru. În acelaşi timp cu Centrul Cultural Francez din Iaşi, au fost create şi alte centre similare în provincie: la Cluj şi la Timişoara.

Renovarea clădirii a durat un an de zile şi pentru aceasta s-au făcut investiţii serioase, atît din partea franceză, cît şi din cea română. Partea franceză a investit în jur de trei milioane de franci.

Acest scurt istoric are şi un epilog. Un epilog trist şi semnificativ. Astăzi, Centrul Cultural Francez din Iaşi este pe punctul de a rămîne fără sediu, deoarece casa, naţionalizată prin anii '50, este revendicată de foştii proprietari. În 1991, statul român dădea casa respectivă statului francez pe o perioadă de cincizeci de ani. Acum, proprietarii – care, culmea, locuiesc (şi) la Paris – au cîştigat toate procesele posibile. Singura speranţă a celor de la CCF din Iaşi a rămas la Ministerul român al Culturii, care a promis că va rezolva „în mod amiabil" situaţia. Pînă atunci, Centrul Cultural Francez din Iaşi stă cu sabia lui Damocles deasupra capului.

Caiet-program

Această sabie nu se face simţită, din fericire, în activitatea Centrului. Acesta are o bibliotecă cu un fond de aproximativ 20.000 de volume, cu sală de lectură, mediatecă etc. În plus, Centrul deţine şi două bibliobus-uri care se deplasează lunar şi acoperă toată regiunea.

Taxa de abonament pentru elevi, studenţi şi pensionari este de 100.000 de lei, iar pentru salariaţi de 200.000 de lei anual. O dată achitată această taxă de abonament, toate acţiunile Centrului sînt gratuite – inclusiv proiecţiile de filme, accesul la Internet, sau vizionarea casetelor video la „Salonul video". Bugetul CCF din Iaşi este de zece ori mai mic decît cel al Institutului Francez din Bucureşti.

La cursurile de limbă franceză organizate de Centrul Cultural din Iaşi participă foarte multă lume, de la preşcolari la pensionari. Există cursuri generale de franceză sau cursuri specializate (franceza de afaceri, turism, juridică – care se finalizează cu examenele Camerei de Comerţ şi Industrie din Paris –, medicală, de secretariat) sau cursurile care se finalizează cu DALF (Diplôme Approfondi de Langue Française eliberată de MEN francez); „sîntem a doua ţară după Grecia ca număr de candidaţi la DALF" – ne spune Iolanda Vasiliu, directoare de cursuri.

Cît despre activităţile culturale ale Centrului, ce să mai vorbim? CCF din Iaşi a fost primul centru cultural francez care a organizat *Sărbătoarea muzicii (Fête de la musique)* în România, în 1991, iar de atunci această manifestare are loc în fiecare an. De asemenea, tot Centrul din Iaşi organizează *Festivalul Eurodans* – primul festival de dans contemporan din România (1992), ajuns acum la a zecea ediţie, o manifestare care a ajutat foarte mult dansul contemporan românesc. Pe agenda celor de la Iaşi există în fiecare an manifestări culturale care sînt şi la Bucureşti, cum ar fi *Lire en fête* sau *Zilele francofoniei* (anul acesta, *Zilele francofoniei* au fost în martie şi au durat de fapt o lună; colocvii, spectacole de teatru, concerte, concursuri de limbă franceză cu premii – cîştigătorii pleacă în Franţa – şi *Balul francofoniei* – cel mai important eveniment monden al Iaşului, cu 400 de invitaţi). Pe lîngă acestea, Centrul organizează o seamă de colocvii foarte interesante, aşa cum a fost colocviul *Michel Foucault / Gilles Deleuze: un dialogue* (care a avut loc la jumătatea lunii mai) sau colocviul Fernand Braudel (care va avea loc între 25 şi 27 iunie şi unde vor fi invitaţi istorici din Franţa şi din România: Roger Chartier, Alexandru Zub, Florin Platon, Adrian Cioroianu ş.a.).

Un centru cultural francez pentru cultura română

Foarte multe din manifestările organizate de Centrul Cultural Francez din Iaşi nu au în vedere promovarea exclusivă a culturii franceze, ci şi a celei din România – poate aşa se explică şi convingerea lui Alexandru Călinescu pe care am citat-o la începutul acestui articol. De exemplu, cînd am fost acolo, următorul eveniment anunţat de afişele Centrului era spectacolul lui Cosmin Manolescu, *Private show* (a avut loc între timp, pe 2 iunie).

La *Noaptea lunii pline* au participat o companie de teatru de marionete de la Iaşi (Synchret) sau grupul ieşean Vector, care a realizat un spectacol de performance şi proiecţii video pe tema „Luna şi imaginaţia fiecăruia". Pentru că era la două zile după dispariţia lui Ştefan Aug. Doinaş, un moment al programului a fost dedicat şi memoriei lui, iar doi studenţi au citit poezii în română şi franceză. Spectacolul Companiei Synchret a fost într-adevăr remarcabil – scenografia semnată de Constantin Sireteanu de excepţie (la Bucureşti rareori vezi un aşa spectacol de marionete – inventiv, şocant, seducător).

Dar cel mai impresionat la această *Noapte a lunii pline* am fost de reacţia publicului. Un public numeros şi entuziast cum de puţine ori am văzut la asemenea manifestări culturale. La spectacolul de marionete, sala trăia simpatetic toate aventurile personajelor de pe scenă...

Interesul Centrului Cultural Francez din Iaşi (şi) pentru cultura română are şi o explicaţie. După cum îmi spunea Mariana Luţă, cei de la Centru consideră că dialogul cultural franco-român este mult mai interesant decît un monolog (al părţii franceze). Aşa cum se întîmplă întotdeauna, din dialog pot ieşi lucruri frumoase şi durabile. Iar activitatea Centrului Cultural Francez din Iaşi o dovedeşte cu prisosinţă. ▲

„Sîntem aici, la Iaşi, în centrul francofoniei"

– interviu cu Paul-Elie LÉVI, directorul Centrului Cultural Francez din Iaşi –

Despre Paul-Elie Lévi, toţi cei care îl ştiu spun că este un om dinamic. Cînd l-am cunoscut, la rîndul meu, mi-am dat seama că „dinamic" e puţin spus. Paul-Elie Lévi este permanent în mişcare, nu stă locului o clipă, este ca un titirez. Foarte mult din mişcarea lui se consumă în direcţia relaţiilor cu ceilalţi. Este un tip foarte popular şi, dacă ieşi cu el pe stradă în Iaşi, în timp ce-ţi vorbeşte cîte-n lună şi-n stele, se opreşte să salute sau chiar să schimbe două-trei vorbe cu foarte multă lume. Lucrurile acestea se petrec instantaneu, iar discuţia cu tine continuă şi tu nu te simţi deloc neglijat. Cred că felul acesta de a fi al lui Paul-Elie Lévi a fost determinant pentru modul în care este perceput Centrul Cultural Francez din Iaşi, pentru popularitatea de care se bucură în rîndul publicului. ***(C. P.-B.)***

Care e contribuţia dumneavoastră în activitatea Centrului Cultural Francez?

Cred că predecesorii mei în această funcţie au făcut o treabă foarte bună şi au făcut din Centrul Cultural o instituţie culturală majoră pentru acest oraş şi pentru regiune. În ceea ce mă priveşte, eu m-am sprijinit pe această moştenire şi am insistat pe partea deschisă, convivială şi dinamică a activităţii Centrului, avînd ca prioritate strîngerea relaţiilor cu mediul universitar şi cu profesorii de franceză (păstrînd în acelaşi timp excelentele relaţii pe care le-am avut dintotdeauna cu oamenii de cultură ai oraşului). De exemplu, un element nou este cel creat la iniţiativa lectorului francez Nathalie Duplesis care, împreună cu noi, a înfiinţat o asociaţie a studenţilor francofoni – asociaţie care este foarte activă. În al doilea rînd, am făcut un efort important pentru ca Centrul Cultural să intervină în viaţa principalelor oraşe din Moldova – de exemplu, în timpul săptămînilor francofoniei, am avut manifestări, în afară de Iaşi, la Bacău, la Suceava sau la Roman. Pe de altă parte, avem şi bibliobus-urile. Deci facem în aşa fel ca Centrul să radieze cultura franceză în toată regiunea.

Ce reprezintă pentru dumneavoastră, din punct de vedere personal, Centrul Cultural Francez?

Este prima mea experienţă de muncă în străinătate. Înainte eram profesor de sociologie şi coordonam un centru cultural din Franţa. Aici, în Moldova, am fost excelent primit, iar la Centrul Cultural Francez din Iaşi este o echipă extraordinară, foarte bine sudată, iar relaţiile dintre noi, dincolo de cele profesionale, sînt de prietenie. Acest Centru este, deci, un punct de referinţă pentru mine.

Care este specificul acestei regiuni din punctul de vedere al relaţiilor cu Franţa?

Aceasta este, probabil, cea mai francofonă şi mai francofilă regiune din toată Europa Centrală şi de Est. Primele traduceri din marea literatură franceză în română au fost făcute de intelectuali din Moldova. Sîntem aici, la Iaşi, în centrul francofoniei. Foarte mulţi oameni vorbesc franceza foarte bine, iar franceza este aici cea mai importantă limbă străină – şi, oricum, limba cea mai apropiată de sufletul oamenilor. Moldova este regiunea României unde franceza a rămas cea mai studiată limbă în şcoală. Pe de altă parte, consider că această regiune va căpăta o importanţă din ce în ce mai mare din punct de vedere geopolitic. Cînd România va intra în Uniunea Europeană, aceasta va deveni o regiune de frontieră – practic, Iaşiul va fi la zece kilometri de frontiera de est a Europei. Aceasta va face desigur ca importanţa geopolitică şi geostrategică a acestei regiuni să crească foarte mult. Şi, nu în ultimul rînd, (a devenit un loc comun, dar este foarte adevărat) Iaşiul are un suflet cultural aparte, ceva care nu se întîlneşte în alte oraşe ale României. ▲

Dilema vă recomandă

● Cadoul oferit cinefililor bucureşteni de TIFF (Festivalul internaţional de film Transilvania), prin selecţia specială de 21 filme la sala Elvira Popescu, între 11-20 iunie; nu trebuie ratate: *Bully* (Larry Clark), *Dog Days* (Ulrich Seidl), *Mulholland Drive* (David Lynch), *Mutant Aliens* (Bill Plympton), *8 Femmes* (François Ozon), *Tillsammans* (Lukas Moodysson), *Audition* (Takashi Miike) şi, evident, cele două „filme surpriză"... (Alex. Leo Şerban)

● Grişa Gherghei, *Boemi sub dictatură* (Biblioteca *Ziarului de Duminică*. Editura Fundaţiei Pro Media). Nichita, Dimov, Mazilescu, Velea, Sebi Costin, Ştefan Stoian şi cîţi alţii... prinşi admirabil în mişcarea lor liberă, bînd, rîzînd, suferind, duioşi, caraghioşi, păcătoşi, dar, mai presus de toate, vii şi puternici, neconformi cu viziunea postdecembristă a unei „Siberii a spiritului". Pe dracu! N-a fost nici o „Siberie a spiritului"... A fost foarte nasol, dar cu multă vodcă, cu multă poezie. Autorul trebuie condamnat pentru rezistenţa prin spir(i)t...!? (Radu Cosaşu)

● Editorialul lui Dan C. Mihăilescu *Refuzul nebuniei şi fuga din târg (LA&I* nr. 28/3 iunie) despre cum isteria strică omenia şi despre „furia sărbătorii" de la Tîrgul de Carte Bookarest 2002: „Lasă că între un stand şi altul faci câte o jumătate de oră din cauza îmbulzelii şi a lipsei de spaţiu conversaţional. Lasă că nu apuci să răsfoieşti o carte, fiind mereu împins de val, scos din circuit, strivit în turbion, sorbit la o bârfă şi-o infinitate de bonjururi dorite-nedorite, însă busculareа asudată, coatele primite-n coaste, pupăturile orbeşti, privirile înecate-n ură ale confraţilor, nesimţirea abordărilor... totul te face să fugi mâncând pământul". Subscriem pentru sfîrşitul de săptămînă. Deşi miercuri la prînz era o minunăţie de calm, linişte şi spaţii conversaţionale. Nu prea erau, însă, cărţi (noutăţile nu veniseră din... tipografie), iar editorii tocmai îşi luau cafeaua... (Simona Sora)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

1 iunie

Ziua copilului, sau, mai bine zis, a tuturor copiilor din lume, se pierde în propria-i universalitate şi în generozitatea propriului scop: e greu să mulţumeşti atîţia copii, persoane diferite cu gusturi variate; aşa că soluţia la îndemînă, fericită în special pentru storşii părinţi, este gratuitatea. Principala caracteristică a sărbătorii internaţionale nu este, astfel, nici puritatea (şablonul cel mai apropiat respectivei vîrste), nici fericirea, fie ea şi de grup; ci, pur şi simplu, gratuitatea, împreună cu o sumă de atitudini şi comportări pe care aceasta le provoacă şi atrage automat.

O primă asemenea caracteristică implicită este mulţimea, numărul imens al participanţilor atraşi de gratuităţi: cred că, aici, părinţii sînt cei momiţi, înaintea copiilor. Aşa s-a întîmplat cu spectacolul *Minimax* (mai noul post de desene animate) de la Sala Palatului: programat să fie înăuntru, şi anunţat cu mult timp înainte, s-a desfăşurat, în bună tradiţie populistă, afară. Părinţi şi copii bătuţi de soare iţeau capete frustrate să vadă cîte o fărîmă de *Amicii, Ram-tam-tam*, sau *Dolly*, în timp ce îşi astupau urechile de frica boxelor mult prea tari. De asemenea, cu toţii erau pe fază să nu piardă momentele, scurte şi dese, în care împărţitorii de gratuităţi îşi făceau apariţia: dacă erai agil şi dădeai bine din coate nu prindeai doar un steguleţ *Minimax*, un orar *Minimax*, ci şi un pachet de *Finetti*, un balon *Nesquik*, reviste *Mickey Mouse* şi *Eu şi Disney* etc. Pe mulţi dintre aspiranţi înşişi reprezentaţii firmelor îi recunoşteau ca venind a doua oară să ceară. Doar în cazul copiilor străzii era de înţeles. Părinţii se mişcau repede, şi copiii isteţi înţelegeau că asta e politica bună. Aşa cum eu, pe vremea răposatului odios, ştiam că pot lua autobuzul doar dacă dau din coate şi nu respect rîndul.

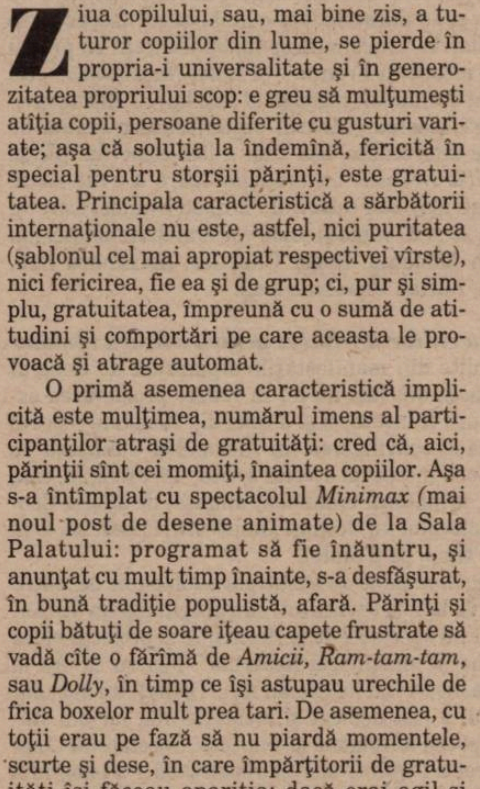

Numai că, acum, există posibilitatea opţiunii: aşa că am lăsat deoparte Sala palatului şi ne-am îndreptat spre Cişmigiu, unde se desfăşura acţiunea *Cişmigiul copiilor*. Acolo, însă, mai mare îmbulzeală şi legea junglei mai evidentă: iepuraşul *Nesquik* a trebuit să se urce pe o platformă şi să fie escortat de bodyguarzi pentru a nu fi asaltat de „admiratorii" ce aspirau la produsele sale promoţionale. De altfel, mi s-a părut că, a doua zi, una din doamnele corpolente care luase o mulţime de baloane le vindea liniştită în acelaşi parc. Înapoi la Sala Palatului, am intrat în expoziţia *Pinocchio*, care mi s-a părut diminuată, faţă de anii trecuţi. Aici, o altă nebunie: gratuităţile condiţionate; ca să ţi se dea o revistă de integrame (!) trebuia să spui o poezie. În final, pînă şi noi, cîrcotaşii (de fapt, invidioşi că am „prins" mai puţine), ne-am întors acasă cu ceva: un steguleţ şi un orar *Minimax*, şi un balon *Pizza Hut*, pe care l-am luat după, într-un loc mai paşnic. ▲

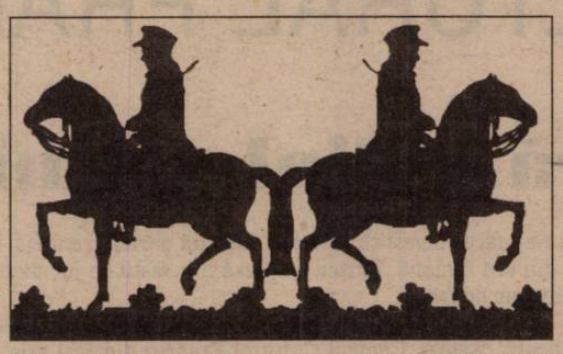

Radu COSAȘU

din viața unui extremist de centru...

Un tip de la I.P.A.

Semăna perfect cu acel Steiner al lui Fellini din „La dolce vita" – profesorul care-l fascina pe Marcello, intelectualul care-i propunea, pentru a se linişti, Bach, o familie armonioasă, o viaţă ordonată, ca într-o bună dimineaţă să-şi tragă un glonţ în cap. Sobru şi taciturn, îmi spusese că „La Dolce Vita" îl încîntase şi-mi dăduse ceea ce Mugur numea un minut de fericire; nici vorbă să-i propun asemănarea lui cu Alain Cuny în Steiner – ar fi fost o indiscreţie, o intimitate, nu le permitea.

Pe faţa lui se citeau anii lungi trăiţi fără iluzii – o lectură rară în Bucureşti; părea marcat de o singură spaimă – aceea de a nu fi, vreodată, caraghios; avea seriozitatea elocventă, intimidantă, nici o clipă solemnă. La o descindere în casa lui, prin anii '50, conform unui detaliu şoptit de o mătuşă a mea, „i s-a vorbit cu dumneavoastră şi după o oră au plecat fără să-i facă nimic". Era numit de colegii săi din avocatură „un Vianu", apelativ ce dăduse imaginaţiei mele un nou imbold în a-i contempla mersul, costumele negre, cămăşile albe impecabile, manichiura – într-o vreme cînd toate acestea erau „probleme" – tăietura frazei şi a bărbiei, gravitatea foarte plăcută a vocii.

Ludic nemîntuit, mă întrebam de ce nu mă enervează această seriozitate de academician, de enciclopedist – biblioteca lui fiind nu numai „grozavă" (cum se minuna mama mea), dar, mai presus de toate, inaccesibilă; nu împrumuta nimănui nimic şi nimeni nu îndrăznea să-i ceară o carte; avea mai ales un raft Anatole France la care – într-o perioadă cînd acesta mi se părea „cel mai mare"... – tînjeam, ştiind, tot de la mama, că „Gil nu dă şi să nu cumva să-i ceri"; încercam să-l provoc prin entuziasmul meu faţă de „Revolta îngerilor", se menţinea concis şi moderat. Totuşi, dînsul a fost acela care, pentru prima oară, m-a informat – avea acest tic verbal: „informa", nu discuta – despre caracterizarea suprarealiştilor la catafalcul lui France: „un cadavru". Era de acord cu această blasfemie? Nu i-am putut smulge o opinie: a preferat să-mi scoată dintr-un sertar o traducere în franceză, a lui, la „Pelicanul şi babiţa"; mi-a dăruit-o! Am fost spontan: „Vă plac suprarealiştii?" Cred că şi dînsul, atunci, a avut o necontrolată clipă de limbuţie şi mi-a răspuns imediat: „Enorm!", după care – inimaginabil! – mi-a propus să facem cîţiva paşi pînă în colţul străzii sale (Precupeţii Vechi!) unde „există un «Nufăr» la care săptămînal îşi duce rufele". Pînă la spălătorie, mi-a ţinut un scurt curs despre Breton şi Aragon – da, era prin '70, se putea vorbi pe stradă despre problemele intelectualilor francezi... După care nu ne-am mai văzut – Albala mi-a spus, odată, în treacăt, pe plajă la 2 Mai, că Gil a ajuns în Venezuela, se cunoşteau din avocatură şi din literatură, ca traducători, „un tip cam nesuferit", îi scăpă fugace, cum obişnuia să emită, ca patrician chichiricios, cîte o obiecţie la vreun semen de al nostru. „De ce?" – şi mi-a explicat: „Nu ştia să rîdă! Îl adora pe Anatole France şi ignora că omul e singurul animal care surîde!".

Tîrziu de tot, prin '95-'96, ducîndu-mă la Tel Aviv, am întrebat-o pe una din mătuşile mele de ce mama, văduvă tînără emigrată din Bucureşti, nu s-a recăsătorit, aici; mi-a încredinţat că ar fi existat cineva care-i plăcea, dar acela nu suportase clima şi plecase la Caracas; mi-a dezvăluit, repede, numele lui (am încremenit) şi s-a lansat într-un elogiu vibrant înălţat pe o legendă care circula în Bucureşti prin anii războiului: Gil lucra pentru I.P.A.! Ştiam ce era I.P.A.? Sigur – IDISCHE PLOTCHES AGENTUR. Agenţia bancurilor evreieşti antihitleriste. Ei bine, Gil scornea şi colporta glumele cele mai feroce – de un succes nebun – împotriva naziştilor. „Imposibil! – nu avea nici atîtica simţul humorului!" „Nu ştii nimic, erai copil, I.P.A. era o forţă!" „Mai ştii vreunul?" „Nu... dar Gil le spunea extraordinar, mama ta rîdea cu lacrimi, se speria şi îl ruga să fie atent... Cred că le inventa pe loc, fără să rîdă, parcă era Malec... La noi în casă, lumea zicea că el e tipul de la I.P.A..." Văzîndu-mă cum tac, ca să mă biruie total, a mai adus un argument: „Pe vremea lui Dej, i-au făcut descindere acasă, tot pentru asta: ziceau că el face bancurile cu Dej! Şi nu uita cît conta la maică-ta un bărbat care ştia să poarte un costum... Ştii care a fost ultima ei pasiune?" Sigur că ştiam: James Baker, secretarul de stat al lui Reagan. Mama, într-adevăr, îmi arăta, de fiecare dată cînd el apărea la televizor, „cum trebuie să cadă o haină pe un bărbat".

Alaltăieri am aflat că Gil a murit, la Caracas, la o vîrstă foarte înaintată – ceea ce confirmă prezumţia (caraghioasă, după opinia mea) despre rîs, ca forţă motrice a vieţii. Cred că e bancul cel mai rezistent emis de I.P.A. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Georgeta

„Cred că starea asta în care mă aflu şi malnutriţia în care mă aflu îmi dă emotivitatea asta. Lucrez cu ziua şi e dificil la o vîrstă de 48 de ani. Am lucrat la ICPIL, la RECPIT... acum nu mi-aş dori foarte tare să mai lucrez fiindcă se lucrează pe calculator... sînt foarte puţini din cei ce erau, majoritatea au plecat sau au întreprins alte afaceri... dar nu asta mă deranjează pe mine, ci că nu poţi să trăieşti omeneşte, copiii să aibă un climat armonios de dezvoltare, să le dai un acces. Am pierdut casa cu şapte ani în urmă, datorită inflaţiei... m-am gîndit să realizăm ceva pentru copii, ştiţi bine, să poţi să pleci, să aibă mereu preocupări şi extraşcolare, poezia, de exemplu, sportul. Cu cineva, că nu-i mai permit să îi dau numele pe post, n-are nici un sens să denigrezi un om, chiar dacă am făcut un rău. Era apartament superb în bloc, atunci nu ştiam ce pierd. Acum dacă luam banii plecam în orice colţ al lumii, fără probleme. Două camere şi era un intermediar, care-l cunoştea şi domnu' din sport. Una s-a discutat în casă, alta a ieşit. Am doi copii, prin intermediar am primit, dar nu suma necesară să poţi cumpăra o altă locuinţă. Am primit ghiozdănelul cu 7 milioane acum şapte ani de zile. Gîndul meu era cum să creez condiţii omeneşti celor cinci copii, cum să facă tenis de cîmp, vroiam să fac ceva din ei şi să trăiesc şi eu. Ne-am gîndit ca banii să-i investim în afacere şi să stăm cu chirie. Pe vremea aceea nu existau relaţiile cu locuinţa, acum sînt relaţiile, dar nu sînt bani. Ştiţi că sărăcia duce la nebunie, că nu mai are nici un fel de importanţă cum îţi pierzi locuinţa, dacă am dreptul şi eu la o a doua şansă, de ce m-au forţat cei de la institutul meu ca să vînd apartamentul din Militari ca să iau această casă, cînd, slavă Domnului, aveam dreptul şi fără să vînd acea casă. Cînd m-am mutat în această casă 99 la sută era Securitate. Asta nu mă deranjează, poate să aibă şi o sută de case, toate placate cu aur. Mă bucur pentru toţi, dar lasă-mă să trăiesc şi eu omeneşte. Nici eu nu mă simţeam bine, iar soţul meu era de acord, am făcut a doua greşeală şi să le spun că vreau să plec din ţară, dar, vedeţi dumneavoastră, lucrurile au luat o turnură neaşteptată pentru mine, cînd vrei să iei o altă locuinţă, nu se putea, preţurile o luaseră razna. Am stat în 22 de locuri şi ultima dată ne-au oprit hainele şi toate şi sînt cu ce vedeţi, la M47, scara 3, apartament 58. Copiii se întreabă: mami, ce faci? Fata cea mare era la o sută de dolari să plece în străinătate fotomodel şi a scris o poezie la emisiunea «Iartă-mă». Domnu' Ioaniţoaia mă ajută foarte mult şi faptul că, înainte de a pleca în străinătate, a oprit maşina şi mi-a dat să plătesc întreţinerea copiilor." ▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În colecţia **Cartea de pe noptieră**
MARGUERITE DURAS
Amantul

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Texteritorii

Am pierdut, fiind în Franţa, simpozionul ieşean recent al Colegiului Noua Europă (rector: prof.univ.dr. Andrei Pleşu). Întors acasă, am primit ecouri entuziaste de la colegii arhitecţi «necişti» – căci sîntem cîţiva. În principiu dedicat scriiturii pe teritoriu, teritoriului scriiturii şi tuturor celorlalte combinaţii posibile, îl plănuisem, Octavian Groza, Ciprian Mihali şi cu mine, încă de la un alt, reuşit, colocviu ieşean organizat de cel dintîi. Cîteva au avut deja de-a face (şi) cu trebile arhitecţilor – cel dedicat Bucureştilor sau cel dedicat kitsch-ului, bunăoară.

Regret, firește, imposibilitatea de a fi de față la ceea ce, an de an, a devenit un bun obicei academic şi un eveniment monden – colocviile NEC. Dar asta nu m-a împiedicat, firește, să mă gîndesc la temă. Dacă organizatorii se gîndesc la un volum – şi tema se pretează, interdisciplinară prin excelenţă, cum se află –, atunci sper să pot contribui. Dar, pînă atunci, iată ce am scos din *Le Monde* de vineri 31 mai 2002, zburînd pre deasupra feluritelor patrii, în vreme ce distinşii colegi precuvîntau în dulcele tîrg: 1) Opt cavaleri galici şi caii lor au fost descoperiţi într-un singur mormînt. Ceea ce este straniu la acest mormînt colectiv nu este doar poziţia *similară* a cavalerilor şi a cailor – aşezaţi pe partea dreaptă, cu corpul orientat spre sud, dar cu capetele răsucite spre est – ci şi faptul că războinicii aveau mîna stîngă petrecută la subţioara celui din faţă. Ceea ce descriu aici, prin stranietatea descoperirii, va avea probabil mai mult sens pentru arheologi decît pentru oricine altcineva. La chestiune este însă modul descoperirii. Este vorba despre o descărcare de sarcină arheologică prin trasarea unui drum de centură la Clermont-Ferrand. „Graţie trasării unui drum care nu există încă decît pe hîrtie, un spectaculos mormînt galic a fost adus în lumină în plină cîmpie", constată, mult în spiritul lecturii teritoriilor despre care fu vorba în colocviul NEC, autorul articolului (Pierre Barthélémy).

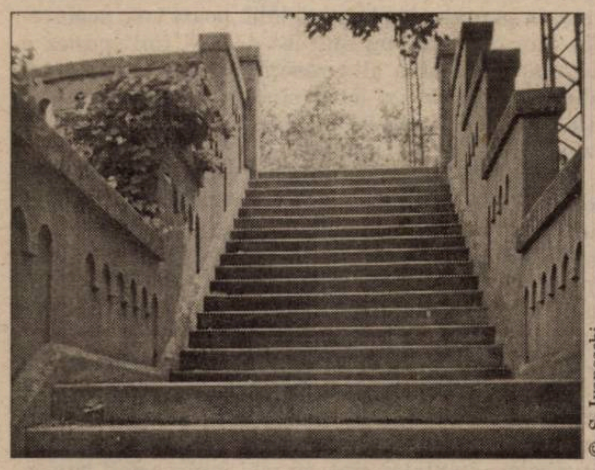

© S. Ivanoschi

2) Alături: „spectometrul de raze gamma GRS al sondei Mars Odyssey, aflată pe orbită marţiană din februarie, a detectat prezenţa hidrogenului în pătura superioară a subsolului marţian, la o adîncime variind între 30-60 cm". Nu atît prezenţa apei – din belşug, se pare – în „hipersuprafaţa" planetei roşii este interesantă, ci metoda de aflare a ei, avînd de asemenea de-a face cu citirea teritoriilor: „Mars-Odyssey a pus în evidenţă prezenţa acestui hidrogen graţie acţiunii razelor cosmice. Acestea lovesc suprafaţa planetei Marte, ceea ce are drept efect emisia de raze gamma şi de neutroni în atmosfera planetei. Spectometrul GRS de pe Odyssey a detectat aceste evenimente măsurîndu-le energia, ceea ce a permis oamenilor de ştiinţă să determine aşadar care sînt elementele prezente în solul marţian. Analize complementare vor fi necesare pentru a confirma prezenţa efectivă a apei îngheţate în solul marţian".

3) În fine, la Vienne (undeva lîngă Lyon, într-o fostă colonie romană importantă din Galia), am vizitat muzeul de la St. Romain-en-Gal, nu numai pentru că este un bun exemplu de arhitectură contemporană (a se vedea pentru detalii recenta carte a lui Vlad Gaivoronsky din colecţia „Spaţii Imaginate" a Editurii Paideia), ci şi pentru o expoziţe de „arheologie aeriană" a marii cîmpii ungare, a unui fotograf francez – René Goguey. Despre ce este vorba? În ultimii zece ani, „fotograrheologul" cu pricina a survolat din avion pusta maghiară şi a luat sute de imagini, unele forţate spre diferite zone ale spectrului vizibil. Rezultatul – în afara unor peisaje spectaculoase (dar ce? – Bărăganul nostru n-ar ieşi la fel, dacă ar avea cine să îl fotografieze?) – este acela că situri arheologice necunoscute, ascunse sub straturi şi straturi de culturi şi uitare, au „survenit": s-au „neascuns", cum s-ar zice în heideggereză. Ofer, cu modestie, aceste texteritorializări celor interesaţi, ca pretext de meditaţie la tema colocviului NEC...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

În neregulă

O fericire la televizor, povestită de un prieten. Se afla într-un restaurant turcesc, televizorul din restaurant era pe un canal turcesc, la televizor era un film de capă şi spadă – turcesc. În film se întîmplau lucrurile obişnuite, dar pe invers: cruciaţii – o hoardă fără nici un Dumnezeu şi fără nici o preocupare mai presus de tortură şi viol – răpeau o frumoasă cadînă; şi-atunci apărea un frumos fiu de vizir (sau poate că era doar un simplu ienicer – amicul meu n-a putut să-mi spună); şi ce-i mai mătrăşea el pe nemernicii de ghiauri, ce-i mai străpungea cu săgeţile sale, ce-i mai hăcuia cu iataganul său, ce-i mai năucea cu buzduganul – spre satisfacţia amicului meu, care, fără să ştie, îşi dorise de mult o poveste cu „ghiauri" şi „păgîni", cu regulile întoarse pe dos...

● Mi se pare că prezenţa lui Robert Downey Jr. în *Ally McBeal* este, într-un fel greu de definit, o încălcare a regulilor serialului. Nu pentru că nu şi-ar face bine rolul – dimpotrivă, este de departe cel mai bun actor din echipă – , ci pentru că este prea greu. Aduce prea multă substanţă în lumea aceea stilizată, plutitoare. Ceilalţi actori par să se fi născut în serial, par să fi făcut parte din fantezie dintotdeauna. El vine din lumea noastră, cu nişte semne de uzură – o asprime la colţurile gurii, o oboseală în jurul ochilor, o anumită gravitate. Oricîte mutre simpatice ar face, oricîte ticuri à la Ally ar arunca în joc, nu se integrează perfect (sau nu încă). De cînd joacă Downey, mă uit din nou la *Ally McBeal;* mă uit pentru el, deşi cred că prezenţa lui este prea interesantă pentru binele serialului, ameninţă farmecul acela fragil...

● Printre anomaliile mele preferate se numără reportajele de la OTV: dacă toate celelalte posturi îşi montează ştirile după regula: „Să fim cît mai rapizi, pentru că oamenii se plictisesc repede", OTV aplică regula: „S-o lăbărţăm cît se poate, pentru că ziua-i lungă şi programul trebuie s-o umple". Deci se filmează totul şi nu se montează nimic. Dacă materialul – un reportaj printre pescarii amatori, să spunem – riscă să fie prea scurt, reporterii trag el – „Vă place să pescuiţi?", „De ce vă place?", „Cît de mult vă place?", „Cît de des?", „Şi totuşi, de ce vă place atît de mult?" – pînă la durata corectă, sau pînă la plecarea celui din urmă pescar. Dacă subiectul – o slujbă de Paşti, să zicem – riscă să fie static, cameramanul, plasat undeva sus, poate să se joace pe toată durata slujbei cu transfocatorul şi chelia preotului. Se joacă, dar rămîne conştiincios: filmarea încetează doar atunci cînd toţi credincioşii (cu excepţia cîtorva întîrziaţi) şi-au primit pasca, iar biserica e aproape goală. Atunci reporterul întrerupe, cu regret, nu înainte de a ne ameninţa că va reveni cu detalii. Am două teorii despre anti-stilul reportajelor OTV: 1) ele sînt episoade din serialul unui documentarist extraterestru, care a vrut să studieze pămîntenii, a ales românii (din motive care-i aparţin) şi de-atunci înregistrează tot ce facem noi, interesant sau ne-, cu o curiozitate lipsită de discernămînt; 2) sînt experimente îndrăzneţe, urmărind să ne facă mai conştienţi de pragurile noastre de rezistenţă la plictiseală şi reprezentînd renaşterea cinematografului *underground* (Andy Warhol & comp.), sub acoperirea unei televiziuni comerciale...

● Îl chema Mihail Ghelovani, era actor şi a rămas în istoria filmului pentru că a jucat rolul principal în cîteva filme sovietice de propagandă *(Căderea Berlinului* este titlul cel mai cunoscut). Rolul principal era rolul lui Stalin, iar Stalin încă trăia în timp ce era mumificat prin acele filme. „O distanţă de două mii de ani nu-i este de ajuns lui Cecil B. deMille, pentru a îndrăzni să ne arate, în *Ben Hur*, mai mult decît picioarele lui Hristos", amintea atunci criticul André Bazin, atrăgînd atenţia asupra unei transgresiuni: filmele cu Stalin încălcau regulile reprezentării artistice a personajelor istorice, defiinţau pudoarea, încercau să desfiinţeze distincţiile dintre film de ficţiune şi film de actualităţi, dintre documentar şi mitologie, dintre om şi statuie, dintre om şi zeu, dintre om şi Istorie. În speranţa că voi afla ceva despre Ghelovani, am stat pînă tîrziu pe Discovery şi m-am uitat la un documentar despre Stalin. N-am aflat nimic.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Tabloul

Acum patru ani am avut rarisima ocazie de a zbura cu balonul. Cu un balon cu aer cald – un aerostat. Îl citisem în copilărie pe Jules Verne cu ale sale „Cinci săptămîni în balon" sau „Ocolul lumii în 80 de zile". Îmi căzuseră în mîini apoi două volume ale lui Edgar Allan Poe, cu fascinanta aventură a lui Hans Phaal, cel prăbuşit printre piticii de pe Lună. Între timp am aflat că baloanele trăiau de prin anii '60 a doua tinereţe. În diverse oraşe din străinătate se organizau festivaluri de „ballooning", cu premii pentru echipajul care atinge cea mai mare altitudine, care zboară cel mai mult, care ajunge cel mai repede într-un punct determinat. Prin anii '70 am citit aproape o carte întreagă (destul de groasă) despre practicanţii acestui sport. (Spun „aproape întreagă" pentru că am citit-o la Biblioteca Americană, săptămîni întregi, cîteva pagini pe zi, căci o citeam „la sală". La un moment dat a fost împrumutată cuiva acasă, aşa că am trecut la altceva. Credeam pe-atunci că, dacă nu am fişă de cititor, nimeni nu va şti că gravitez în jurul otrăvitei oaze a consumatorilor de Cola. Ulterior mi-am depăşit naivitatea, oricum n-aş fi putut evita hidrocefalii Securităţii, infiltraţi peste tot pentru a ne apăra de noi înşine. Mi-am făcut fişă de cititor şi nu m-am mirat cînd paraziţii institutului au început să-mi facă aluzii. „Din păcate" nu eram „membru", aveau deci mai puţine posibilităţi de şantaj, nu că n-ar fi putut, dar aveau şi clienţi mai graşi. Apropo de temă, englezii ar spune despre ei că erau „full of hot air", dar fără legătură cu aerostatele.)

În studenţie oscilam pe lîngă Casa de Cultură a Studenţilor – erau concerte rock, fete simpatice şi găşti interesante. Am cunoscut cîţiva studenţi la Aeronave şi făceam planuri pentru un club de zbor cu balonul. Am făcut schiţe pentru balonul pe care aveam să-l construim şi se părea că lucrurile se-ndreaptă spre un final spectaculos – o traversare lină a Bucureştiului sau o excursie către Giurgiu sau Craiova, în fine, încotro avea să bată vîntul. La urma urmei, prin alte centre universitare existau cercuri de paraşutism sau de zbor cu planorul, de ce nu şi unul cu balonul? Răspunsul l-am aflat rapid – unul din curajoşii planorişti de la Timişoara (cred) şi-a luat un avînt prea mare şi a trecut, lin, foarte lin, peste linia (nu foarte imaginară) ce reprezenta graniţa României cu Iugoslavia. Din acel moment toate cercurile de zbor amator s-au închis. Visul balonului s-a prăbuşit în gol, la fel ca, altădată, în URSS, avionul lui Grigore Preoteasa, al cărui hram îl purta bucureşteana Casă a Studenţilor. Fascinaţia mi-a rămas, alimentată arar de imagini televizate de la adunările fastuoase ale zburătorilor de-aiurea. Sute de baloane multicolore, suprarealiste – cuburi, maşini, păpuşi sau porci rotofei (precum cel al grupului Pink Floyd).

Cu toate astea în gînd, m-am suit, două decenii mai tîrziu, într-un balon staţionat pe aerodromul Clinceni. În prealabil, traversasem satele dimprejur, sărace, dezordonate, ca multe sate din Cîmpia României, cu uliţe desfundate, cîini intoleranţi şi porci evadaţi fără speranţă. Era o recunoaştere, pe aici urma să vină maşina de recuperare, nu aveam să zburăm decît vreo oră. Am umflat balonul, am început să urcăm. Cei rămaşi la sol erau tot mai mici, orizontul ni se deschidea generos şi toţi cei şapte aeronauţi din nacelă am devenit gălăgioşi şi entuziaşti, am început să chiuim, să strigăm, dar ne-am liniştit rapid. Pămîntul era la vreo 200 de metri sub noi, avansam într-o tăcere sublimă, întreruptă din cînd în cînd de sforăitul arzătorului cu gaz. O linişte fizică dublată de o la fel de stranie linişte sufletească. Am tras cu coada ochiului la ceilalţi, păreau împăcaţi, probabil că la fel păream şi eu. Lăsasem în urmă (ne ridicasem peste) mizeriile cotidiene. Amărîtele sate de jos păreau acum feerice, nu se mai vedeau nici porcii, nici cîinii, nici noroiul. Zburam peste un tablou superb, abstract, decorativ. Ireal.

▲

AGRESIVITATEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

*Pe stradă, în case, în instituţii, oriunde în jurul nostru, oamenii sînt grăbiţi şi neatenţi la ceilalţi: de la indiferenţă la agresivitate nu e decît un pas. Semnalarea, din rîndurile de mai jos, a unor comportamente intolerante şi agresive îşi are rostul ei: să nu mai fie considerate normale, ci excepţionale; şi să lase, treptat, loc unor gesturi altruiste, umane. (**I. P.**)*

Adina POPESCU

Victime şi agresori

Acum cîteva zile, stînd la o terasă bucureşteană, de masă s-a apropiat un tînăr mărunţel, îngrijit îmbrăcat, care arunca priviri încolţite în dreapta şi-n stînga. S-a prezentat ca şi cum ar fi fost un nou-venit într-un grup de terapie psihică de tipul „alcoolicii anonimi“: „Sînt Andrei şi sînt stresat. Pot să stau cu voi la masă?“. Dacă aş fi văzut într-un film un personaj care să fie introdus în acest mod, aş fi spus că e „o făcătură“. Totuşi, acel **Andrei** era cît se poate de real şi s-a aşezat cu noi la masă. „Iubesc oamenii, dar mi-e frică de ei“, a fost a doua sa replică. I-am cerut mai multe explicaţii. „Mi-e frică pentru că vor să-mi facă rău. Mă simt de parcă aş fi tot timpul fugărit!“. Andrei a rămas cu noi cam jumătate de oră, timp în care n-a vorbit prea mult, cerîndu-şi la răstimpuri scuze pentru faptul că e stresat. Ne-a spus că nu fumează şi că nu bea decît cola, nici măcar apă, numai cola (interesantă afinitate a românului stresat pentru băutura naţională a ţării cu cele mai cumplite atentate! Să fie doar o coincidenţă?). Apoi, la fel de brusc precum venise, s-a ridicat şi şi-a continuat cursa contracronometru, slalomul printre fanioanele numite oameni, de cîteva dintre ele tocmai izbindu-se întîmplător.

Andrei poate fi considerat un caz izolat: personalitate imatură în curs de structurare cu accente schizoide (diagnostic oficial), dar... cu puţin timp în urmă un amic îmi mărturisea: „Mi-e groază să ies din casă. Cîteodată nu ies cîteva zile în şir, iar cînd sînt nevoit să ies am o senzaţie de teamă amestecată cu dezgust“. De multe ori, dimineaţa mă trezesc bine dispusă, merg să fac mici cumpărături şi nu ştiu cum se întîmplă, dar pînă la colţul străzii reuşesc să mă simt ameninţată sau, pur şi simplu, mă enervez. Este suficient un incident minor cum ar fi faptul că iar mă mîrîie, arătîndu-şi agresiv colţii, cîinele femeii de serviciu, şi doar i-am spus de atîtea ori să-l ţină legat lîngă ghenă pentru că are tendinţa să muşte, iar nu-mi răspunde la salut administratorul sau iar nu-mi zîmbeşte casiera de la supermarket şi-mi întinde punga ca şi cum mi-ar face o mare favoare, iar băieţii de la gunoi fac o aluzie obscenă la adresa mea... ca să nu mai vorbim de cele majore: un puştan trece în fugă pe lîngă mine şi-mi fură o banană din sacoşă, vînzătoarea nu numai că nu ştie să zîmbească, dar mai şi ţipă că de ce n-am mărunt, sau vînzătoarea de flori se ţine după mine o sută de metri ca să-mi ghicească în ghioc. Oare toate astea mi se întîmplă numai mie?!

Categoric, strada, în România (Ardealul nu intră în calcul pentru că acolo e o altă civilizaţie), nu este locul unde să te simţi confortabil, nu e „safe“, cum spun americanii. Desigur, este improbabil să intri într-un fast-food tocmai cînd acesta este jefuit, iar vreun dezaxat să-ţi tragă un glonte în cap sau maşina parcată pe lîngă care tocmai treci să explodeze, însă micile agresiuni zilnice, uneori chiar neintenţionate, cărora trebuie să le faci faţă, lecţiile de tupeu pe care le înveţi vrînd-nevrînd în autobuz şi înjurăturile care îţi sînt adresate în piaţă te pot aduce în acel stadiu în care cea mai frecventă replică a ta să fie: „Sînt stresat!“

Îmi închipui strada ca pe un imens teren de vînătoare în care iepurii sînt fugăriţi de ogari sau... invers? Pînă la urmă cine vînează pe cine? Există categorii defavorizate, care sînt cu predilecţie victime?

Cerşetorii şi diverse tertipuri de a scoate un ban de la trecători: „N-am mîncat nimic de două zile!“, „Sînt bolnav şi am nevoie de bani pentru medicamente!“, „Copiii îmi mor acasă de foame!“, „Ajutaţi-mă!“, „Miluiţi-mă!“, „Daţi-mi...!“. Îi întîlneşti la fiecare colţ, în fiecare staţie de metrou, ologi, orfani, cu aurolac sau fără, cu copii la sîn, muţi, surzi, orbi... toate măştile posibile pentru a stîrni mila. Cîntînd cîntece în funcţie de anotimp, colinde, iarna, „Mamelor din lumea întreagă...“, tot timpul anului, „Tatăl nostru...“, *toujours*..., recitînd diverse poezele, făcînd jonglerii sau pur şi simplu legănîndu-se spasmodic în faţă şi-n spate. Sînt atît de mulţi şi atît de agasanţi încît scopul lor iniţial, mila, nu mai poate fi atins, dimpotrivă, stîrnesc repulsie şi, uneori, agresivitate. Strada îi marginalizează, ignorîndu-i dar... Un cerşetor cu o cîrjă de ocazie aşteaptă lîngă o tînără care îşi cumpără un pateu de la un chioşc: „Tanti, i-am' şi mie o băscuţă! Sau mai bine o gogoaşă!“. Tînăra se face că nu-l aude. Cerşetorul insistă. Tînăra pleacă cu pateul în mînă. Cerşetorul: „...'tu-ţi morţii mă-tii de proastă! Nu poţi să cumperi şi tu o băscuţă!“. Tînăra aruncă pateul în primul coş de gunoi.; îi pierise pofta de mîncare.

Romii sînt identificaţi de multe ori cu agresorii şi apariţia lor în grupuri mai mari stîrneşte o panică nejustificată, în fond sînt minoritari! Piaţa Latină, ora 21,30, în faţa unei tarabe cu căpşuni: „Ce-i, fă, ţi se par prea scumpe?! Crezi că-s de furat, ai? Ia cară-te de aicea că în piaţa asta io vin de zece ani şi io fac regulile, ai auzit?“. Femeia tuciurie ameninţă cu o strecurătoare de supă. Potenţiala clientă încearcă să spună ceva, dar vînzătoarea devine violentă: „Ce-ai, fă, te iei în gură cu mine?! Las' că te ştiu io, eşti aia care plimbă cîinele ăla chel pe Moşilor seara... ştiu şi unde stai şi dacă te iei în gură cu mine îl pun pe bărbate-miu să te aştepte la colţ şi o să-ţi arate el căpşune scumpe!“. Să nu vă fie frică de minoritari!

La Cluj, de exemplu, potenţialii agresori sînt tot minoritarii, acel fioros procent de optsprezece la sută din populaţie. Deşi dușmanul e invizibil, clujenii se apără şi ei cum pot: cu tobogane pentru copii vopsite în culori tricolore, cu graffiti: „I love România“ şi cu versete din biblie inscripţionate pe ziduri: „Să fie blestemat acela care mută hotarele neamului său!“.

O categorie de potenţiale victime stradale: femeile, mai ales cele „bune“, cu fuste scurte, cu bluze decoltate. „De multe ori îmi vine, cînd ies pe stradă, să mă îmbrac numai în pantaloni şi tricouri lălîi, poate trec neobservată. Sau mai bine nu mai ies deloc!“, îmi spunea o prietenă, iar pentru alta reacţia străzii devenise un etalon: „Dacă într-o zi merg pînă la colţ şi nu aud cel puţin două, trei obscenităţi la adresa mea, înseamnă că în ziua aia nu arăt bine!“.

De amintit: pietonii agresaţi de şoferii care nu opresc la treceri sau „se fac că intră în tine, aşa la caterincă!“, şoferii agresaţi de alţi şoferi, „Nu vezi dom'le că m-ai depăşit prin dreapta şi mi-ai luat faţa!“ şi poliţiştii agresaţi de toată lumea (vezi ştirea din Timişoara cu un poliţist înjunghiat de un individ căruia îi cerea să se legitimeze).

Totuşi e duminică dimineaţă, şi ce zi frumoasă! hai să mergem la o plimbare prin parc! poate pînă-n Herăstrău n-o să ni se întîmple nimic care să ne strice ziua! mergem cu maşina? mai bine nu, căci, conform statisticilor, duminica sînt cei mai mulţi şoferi beţi la volan! mergem pe jos? da, dar o să-i vedem pe toţi acei oameni încruntaţi şi cenuşii de pe străzile oraşului! şi ce dacă? de cine ne este frică?!

▲

Stela GIURGEANU

Întîmplări de interior

Obişnuinţa de apartament: O alarmă de maşină în toiul nopţii. Deschizi ochii brusc, taman în mijlocul visului, arunci o privire dementă ceasului de ora trei dimineaţa şi aştepţi. Treptat, o dată cu lătrăturile haitei din parc, parchetul vecinului de deasupra şi înjurăturile neadaptatului de vis-à-vis, bătăile inimii se reglează, respiraţia revine la normal şi, în mijlocul simfoniei de bloc, te regăseşti acelaşi, în mediul cunoscut, lăsîndu-te, pentru tot restul întunericului, pradă, cît mai poţi, lui Morfeu.

La facultate: Ca o lege nescrisă a sălilor de examene, după ce te instalezi confortabil în banca favorabilă şi aştepţi cuminte profesorul, cineva îşi iţeşte capul pe uşa întredeschisă şi spune un număr. Automat, sinapsele se pun în funcţiune, asociezi numărul cu o altă sală decît cea în care te afli şi cu zăpăceala generală din jurul tău, cu imaginea colegilor care se bulucesc frenetic înspre ieşire, călcîndu-se în picioare, zbierînd „ţine-mi şi mie un loc“, şi, numai după ce sala e complet golită, ai curajul să te ridici, să ieşi cu timiditate pe coridor, să te îndrepţi cu paşi tiptili spre noua sală.

Despre agresivitatea stradală se poate vorbi la nesfîrşit. Cu aceeaşi revoltă sau consternare, cu *„hai să-ţi zic una bună“*, sau *„să vezi ce mi s-a întîmplat“* se încing însă discuţiile şi despre vecinul Pandele, despre colegi sau despre profa de literatură despre şefi şi subalterni. Peste tot, de la răutatea instinctivă a omuleţului pricăjit, obosit de necazuri şi nevoi, care te împinge grosolan pe treptele autobuzului, pînă la meschinăriile voite, urmărite şi premeditate ale locului de muncă, domneşte, ameninţător, o cenuşie nuanţă a Bucureştilor de azi.

Am căutat să descopăr această „agresivitate de interior“, opusă parţial şi doar semantic celei stradale, mai întîi între vecinii unui bloc, apoi printre studenţii unui examen. Am căutat o parte a umanului în toată treaba asta, am vrut să aflu ce uneşte sau ce desparte dorinţa, uneori patologică, de a „agresa“, la oamenii în etate şi la tineri.

Într-un bloc, pe lîngă parcul Tineretului, vecinii ştiu că Nea Pandele „le mai trage la măsea“. Şi cînd le trage la măsea are grijă să le mai tragă şi nevestei şi celor doi copii cîte o mamă de bătaie. Nici cu ceilalţi locatari nu e mai puţin darnic. O dată, îmi povesteşte vecina de jos, s-a făcut criţă, a început scandalul şi ea, Marineta, a chemat poliţia. Au trimis gardienii publici din zonă; au venit doi băieţi, au sunat la uşă, au fost poftiţi în casă. Cîteva ore nu s-a auzit nici pîs, după care însă ei, gardienii adică, împreună cu nea Pandele, au ţinut-o într-un chef pînă înspre zori. A doua zi la prînz, după ce şi-a făcut somnul şi şi-a tras sufletul de la sperietura cu poliţia, nea Pandele s-a răzbunat pe Marineta, aruncîndu-i de la etaj un fel de clei peste obloanele de lemn pe care, apoi, a trebuit, bineînţeles, să şi le scoată. Asta s-a întîmplat acum un an, îmi zice, după care s-a învăţat minte, tace şi înghite, că e şi ea femeie singură şi în vîrstă şi numai să se pună cu nebunul nu mai vrea. La altă scară dau de poveşti asemănătoare, cu nume diferite; familia de la doi care „face şniţele“ la ora două noaptea, sau „ăia de deasupra“ care „raşchetează tot timpul parchetul“, şi pe care un domn în pantaloni de trening şi şapcă albastră (vecinul de jos, se pare) i-ar da chiar acum în judecată, dacă s-ar putea. Mi se povesteşte repede, „să dau la ziar“, mi se dau amănunte pe diferite voci dar pe acelaşi ton.

Acelaşi ton l-am resimţit şi pe culoarele Facultăţii de Litere, la un examen de Stilistică. Oral, examenul se anunţase dis-de-dimineaţă, dar la ora 12 mai erau trei grupe de examinat. Căldură, înghesuială şi o perdea groasă de fum prin care afişele „vă rugăm nu fumaţi în incinta facultăţii“ de-abia se întrezăreau. Coadă lungă, şerpuind obosit de-a lungul coridorului. Cu cît se apropia însă de uşă, coada devenea mai nervoasă, mai plină de înţepături intelectuale („ce să spun!“, „păi nu mai spune“, „hai sictir“). Întreb ce s-a întîmplat, primesc cîteva perechi de priviri rele şi lămuriri mai lungi decît le-aş fi dorit. Aflu că „cei de la 420 s-au băgat peste cei de la 419“, sau că „oricum nu s-a ţinut cont de grupă“, şi dacă o interesează pe cea cu grupele „se ia în ordinea cozii“ (Doamne fereşte să încerci să „o iei în faţă“!). Împrumutatul cursurilor a devenit şi el o probă a focului. Sau informaţiile privind desfăşurarea unui examen. În ambele cazuri, primeşti ca răspuns întrebarea la modă prin facultăţile bucureştene: „tu de ce n-ai venit la cursuri?“.

Agresivitatea de interior implică de cele mai multe ori oameni care se cunosc. Vorbind de vecinii unui bloc (cei de sus şi cei de jos) şi de un grup de studenţi – colegi doar pînă la examen – am simţit agresivitatea relaţiilor de conjunctură, în care terminologia şi-a pierdut sensul, *colegii* sau *vecinii* fiind *ăia* pe care trebuie să-i suportăm în jurul nostru, dar de a căror existenţă nu avem nici un chef, şi pe care, dacă am putea, i-am exclude bucuroşi din micul nostru univers egoist şi meschin (reuşind însă doar depărtarea de noi înşine).

▲

Dilemagna cum laude

Reportajul „Săracu' Sericu din Teleorman“ scris de Iaromira Popovici şi Eugen Istodor, publicat în nr. 432 al revistei noastre, a primit premiul special al juriului instituit de Fundaţia World Vision. Îi felicităm cu acea bucurie insuflată de certitudinile *Dilemei*.

Tita CHIPER

antinostalgia

Calfa şi omega

„În legătură cu idealul de tinereţe al lui Ceauşescu, sora acestuia, Niculina Rusescu (Rusu? – n.n.), în casa căreia viitorul lider al României a locuit pe vremea cînd îşi făcea ucenicia de cizmar, a povestit, după '89, o întîmplare. Vă citez relatarea sa: «Pe atunci, meşterii îşi trimiteau ucenicii, calfele tinere pe la clienţi, fie pentru a primi ce-i de lucru, fie pentru a înapoia cele lucrate. De multe ori, Nicolae pleca de dimineaţă şi venea pe înserat. Îmi amintesc, era după grevele de la Griviţa, a apărut într-o zi mult mai tîrziu. Soţul meu s-a supărat rău de tot. Cînd Nicolae a intrat în atelier, s-a repezit şi l-a pălmuit pe băiat, strigînd: *Ce ne facem noi cu tine? Ce vrei tu să faci? Ce-ai să ajungi?*». La care a căzut năpraznicul răspuns: *Nene, eu vreau să fiu Stalin al României!*. Ceauşescu avea 16 ani."

(Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu*, Editura Evenimentul Românesc, 1997)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Ne lipseşte un Potiomkin

Dacă oaspeţii de la NATO, de la UE sau de la alte instituţii internaţionale, şefii de state, premierii şi alte personalităţi simandicoase ar zbura cu elicopterul de la aeroportul Otopeni şi ar ateriza direct pe platoul din faţa Parlamentului (fosta Casă a Poporului), Bucureştiul ar putea fi văzut de sus, iar de sus totul se vede aproape idilic: parcuri verzi, lacuri albastre, acoperişuri policrome, antene cutezătoare, străzi sinuoase, firme impunătoare, maşini multicolore, trecători neutri. Din păcate, străinii importanţi şi foarte importanţi sînt duşi cu automobile (elegante, e drept) la destinaţiile lor (summituri, forumuri, colocvii, seminarii etc.), iar pe traseul lor obligatoriu ei pot vedea, dacă nu li se distrage atenţia, scheletele blocurilor şi lăcaşurilor naţionale neterminate încă de pe vremea lui Ceauşescu (chiar mascate cu reclame uriaşe de pînză), străzi denivelate, pensionari cu sacoşele goale, gunoaie, moloz, cîini fără stăpîni, copii ai străzilor şi subteranelor, oameni în zdrenţe, priviri filozofic nepăsătoare, mutre blazate, triste, evazive, graffiti fără graţie şi fără umor, ziduri coşcovite, murdare, cu zugrăveala scursă...

Ne-ar trebui un Potiomkin care să ilustreze fantezist drumul împărătesei Ecaterina, desfăşurînd panouri fermecătoare. Sau măcar nişte prim-secretari de partid specializaţi în mistificări vizuale şi scriptice, capabili să transforme orice coşmar într-un vis frumos, păcălindu-l pe dictator, dar şi pe oaspeţii săi. Nu mai avem, vai, iluzionişti!

▲

Cu ochii-n 3,14

NEAVÎND NEVOIE DE HRANĂ, METAFORA NU E TRECUTĂ ÎN NOMENCLATORUL MESERIILOR ŞI ÎŞI RĂNEŞTE ARIPILE CÎND AGENŢIILE DE PRESĂ VOR SĂ O DEA JOS DIN PAT...

● Nick Roddick, criticul american de la *Moving Pictures* ale cărui minunate editoriale de-o pagină sînt sarea şi piperul Cannes-ului, scria într-unul: „Obiectele sînt mai rele decît pisicile: măcar acestea se înfiinţează întotdeauna la ora mesei. Neavînd nevoie de hrană, obiectele nu reapar decît atunci cînd au chef." Nu ştiu cum se-ntîmplă cu ale dvs., dar ale mele nu au niciodată... (**a. l. ş.**)

● Suporterii Universităţii Craiova sînt în război cu patronul Gigi Neţoiu. Au afişat pancarte imense pe care scria: „Nu putem schimba trecutul, dar ne putem alege viitorul: adio, clovnule!" sau, şi mai adînc: „Unde nu ajunge justiţia umană, sperăm în sfînta divinitate: mori, cîine!". I-am văzut apoi la „Procesul Etapei": figuri patibulare, cuvinte scrîşnite care nu te duc defel cu gîndul la divinitate. De unde atunci? Uneori, metafora ţîşneşte de unde nu te aştepţi. (**C. G.**)

● Titlul săptămînii: „În ţara lui Vasile Pârvan, profesia de arheolog nu e trecută în nomenclatorul meseriilor" *(Curierul naţional,* 4 iunie a.c.). Şi iată explicaţia faptului că *dacologul* amator Napoleon Săvescu şi *tracologul* recidivist Iosif Constantin Drăgan fac atîtea valuri. (**A. C.**)

● Numai păsările inteligente sînt capabile să trăiască în captivitate, cele proaste nu ştiu să se adapteze. Dar şi cele inteligente îşi rănesc cîteodată aripile, în somn, cînd visează că zboară. Am aflat asta într-o dimineaţă, de la Radio România Actualităţi, înainte de Radiojurnal, şi am avut impresia că este o informaţie la fel de importantă ca şi cele care au urmat. (**M. B.**)

● Că e rusoaică, pentru prima dată în istoria concursului – bun, e un eveniment. Că e locotenent de poliţie – înţeleg şi asta, de ce nu? Dar cînd agenţiile de presă adaugă, la sfîrşitul ştirii despre Oksana Fiodorova, cîştigătoarea titlului de Miss Univers, că este „amanta unui om de afaceri din Sankt Petersburg", nu pot să nu observ marea eroare: atunci concursul trebuia să se numească, *pour une fois,* Maîtresse Univers. (**M. V.**)

● Şi totuşi, se poate: Ion Ciuncanu din Tismana-Gorj s-a trezit noaptea în pat cu un scorpion! „Am simţit că mă mişcoteşte ceva (...), mă împingea vîrtos, de-ai fi zis că vrea să mă dea jos din pat" – spune eroul întîmplării *(Adevărul,* 4 iunie a.c.). Cine zicea că bărbaţii necăsătoriţi sînt mai în siguranţă? (**A. C.**)

...ÎNTR-O ŢARĂ UNDE VIAŢA PRIVATĂ ESTE PALIDĂ SUB CAPAC ŞI NU ÎNSEAMNĂ MARE LUCRU DUPĂ ULTIMELE SOCOTELI ŞI APROXIMAŢII...

● Sîmbătă seara, pe OTV, un bărbos de la o trupă de trupă (Spitalul de Urgenţă?) evalua averea nevestei (Jeanine?) care tocmai „fugise" cu Dan Helciug (?) („O trupă trăieşte din cîntări. O cîntare la 600 de dolari ori 6 pe lună fac 3.600 de dolari"), apoi aspectul fizic al nevestei (care arată a... „femeie cu copii") şi la sfîrşit amorul lor, cu spălarea publică de desuuri proprie OTV-ului. O fi treaba lor, şi-a CNA-ului, şi-a telecomenzii personale. Ce căuta însă în direct copilul de 8 ani al cuplului cu pricina „să depună mărturie" într-o ţară care a semnat (şi ratificat) mai multe convenţii de respectare a drepturilor copilului şi care are o Autoritate Naţională pentru Protecţia Copilului, cu funcţionari cît un minister, într-un sediu de pe Magheru? (**S. S.**)

● ...Peste cîteva zile, în acelaşi studio, vine o mamă tînără şi îşi revendică tot pe larg copilaşul, soţul explicîndu-i – şi el pe larg! – că nu i-l dă... Şi noi, frămîntîndu-ne dacă să punem semnul întrebării la tema *Dilemei:* „Viaţa privată, bun al întregului popor...". Sîntem nişte copii proşti, mamă, mamă... (**R. C.**)

● Cu ce putem asemăna absenţa României de la turneul final al Mondialului? Oricît ne-am strădui, imaginaţia noastră este palidă. A trebuit să vină un fotbalist (PRO TV, 4 iunie) ca să găsească o comparaţie potrivită: „E ca şi cum te-ai uita la Animal Planet, pe Discovery, şi n-ai vedea nici animale, nici planete". (**T. C.**)

● De cîte ori îmi iau ceva de băut, mă uit, instinctiv, sub capac: promoţiile se ţin lanţ, nu se ştie niciodată ce maşină/casă/vacanţă/bani de buzunar poţi cîştiga... Recent, am cumpărat o sticluţă de „Duo Fruo". Ce e sub capac? Un mesaj, o învăţătură de minte; cică: „NU CREDEAM ÎN MINUNI". Deh, nu poţi să le ai pe toate. Dacă n-a fost să fie premiu, măcar sucul să fie bun. (**M. M.**)

● PD-ul zice că la Casablanca, la reuniunea Internaţionalei Socialiste, PSD-ul nu a avut decît statut de invitat. Statut care, potrivit lui Traian Băsescu, nu înseamnă mare lucru: „cineva poate fi invitat astăzi şi mîine nu". Sau vorba cîntecului din *Casablanca:* „You must remember this! A kiss is just a kiss". (**A. M.**)

● După ultimele socoteli ale unor obsedaţi în materie, ar exista azi trei categorii de evrei, în România: evreii pămînteni, evreii serioşi (cu care totul e O.K.) şi evreii cominformişti care au impus Ordonanţa de Guvern privitoare la Holocaust. Ciudat, dar pe vremea lui Antonescu se numărau, şi atunci, vreo trei categorii de evrei. Există idei fixe care nu mor, numărători sumbre fără de care psihoterapia nu ar fi progresat... (**R. C.**)

● În nr. 5 al revistei *Life & Style* cineva vorbeşte despre „celebrul domn Goe din schiţele lui Caragiale" şi altcineva despre Studiourile Molière „unde a început televiziunea (română, n.n.) în '45-'46". Nu-s cam multe aproximaţii de informaţie în 50 de pagini de revistă color? (**T. C.**)

...IAR O VOCE SEMIDOCTĂ NU REPREZINTĂ AL MEU CARACTER

● Pe nou-introdusul canal Hallmark (nou pentru firma de cablu RCS) am aflat adevăratul motiv pentru care merită să vizionezi deja clasicul serial *Dr. Quinn:* pentru coafurile protagoniştilor; eroinei Michaela, doctoriţa însăşi, nu i se mişcă niciodată vreun fir de păr, iar coafura partenerului ei, Sully, este de-a dreptul interesantă. (**I. P.**)

● Vocea unui nene care mă tutuieşte cu dezinvoltură la *Vremea* de pe postul *Acasă* mi-a spus luni seară cum se vor bucura de vreme regăţenii şi, apoi, moldovenii. Mi-e greu să mă las tutuit de o voce, mai ales cînd e una semidoctă. Aşa că, ajutat de telecomandă, am lăsat-o să-i tutuiască pe alţii. (**C. P.-B.**)

● *Libertatea* de vineri, 31 mai a.c.; pe ultima pagină, într-un colţ, un titlu sec: „Răsfăţul, o necesitate"; potrivit psihologului Charles Spence, un cercetător britanic de la Universitatea Oxford, „răsfăţul nu reprezintă un exces hedonist, ci o nevoie elementară, biologică, înrădăcinată adînc în organism." Adică nu un viciu, ci o virtute, ajutînd la evoluţia simţurilor... De 43 de ani aşteptam această veste! Din partea mea, dr. Spence are deja Nobelul. (**a. l. ş.**)

● Astăzi, întorc pentru tine o (altă) carte poştală străveche, ca să-ţi arăt ce scrie pe spatele ei: „25/2 1908. Buzeu. Dómnă Al. Zăgănescu. Scuzaţi-mi întârzierea, causa este că, am fost dus la munte, câteva zile în interes de serviciu. – Dómnă Zăgănescu; vă pot proba cu Revista *Dumineca* că da, aveţi conrespondenţă cu persóne..., dar că aţifi croitoreasă, positiv nuştiu, aceste le-am spus şi eu, cea ce mi-a spus şi mie alţi, după cum v'am spus în c.p.i anterióră, a minţit ei sigur că şi eu, dar în tot cazul şi una şi alta puţină atenţie le dau. – Cât priveşte de cunoştiinţă..., am spus'o de óre ce în Revista *Dumineca* cu No. 7 c. unde aţi publicat de mine urma: «O Focşăneancă doreşte cunoştinţa unui tânăr bine situat» şi am dedus că, póte să fiiţi tot Dstră, de óre ce era pusă imediat după întrebarea Dstră de mine. Eu cred că, n'o să fiţi supărată pe mine: n'a fost altceva de cât o simplă întrebare, în acelaş timp cer scuzele mele dacă am greşit cu ceva. – Cu multă plăcere admit schimbul de c.p.i cu Dstră, dar să nu luaţi în consideraţie cea ce mi-aţi spus, întru cât nu stă în al meu caracter ast-fel de fapte, aşa după cum credeţi Dstră. Primiţi ale mele salutări sincere. Nicolae G.B. (Ghinion). Str. Libertăţi". (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Ultimele ştiri interne

● Stimată redacţie,

Sună oficial, dar aşa cere regula bunelor maniere, nu? Acceptînd că m-am conformat acestora, permiteţi-mi să încep.

Dragă *Dilema,*

Sînt un fidel cititor al tău. Sînt ani de zile de cînd mă înscriu în această categorie de oameni. O bună bucată de vreme am fost încîntat de faptul că *Dilema* este o revistă culturală în care nu eşti deranjat de reclame comerciale – scuzaţi pleonasmul, dar vreau să evidenţiez un aspect al acestui termen.

Pasul nr. 1. Cu timpul, am început să mă îndoiesc de oportunitatea acestui lucru. Conceptual vorbind, într-o revistă apariţia unei reclame presupune două lucruri: public-ţintă şi bani. Cu cît publicul-ţintă are un profil bine determinat (şi caracterul *Dilemei* asigură un public cu astfel de trăsături) cu atît sînt şanse mai mari ca mesajul publicitar să îşi atingă scopul. Acesta este un avantaj care poate aduce bani şi asta nu depinde de numărul de cititori, ci de stabilitatea acestora. Fiind vorba de bani şi de situaţia materială a culturii (a oamenilor de cultură) de la noi, nu m-ar deranja să văd în paginile revistei reclame.

Pasul nr. 2. Stabilit fiind că existenţa unei elite (îndeosebi culturală, dar nu numai) depinde de banii proveniţi fie din activitatea acesteia, fie din mecenat şi/sau publicitate, eu personal vă recomand pasul nr. 3. Adică trecerea de la vorbe/teorie la fapte/practică şi aceasta făcînd-o trecînd prin următoarea întrebare: Oare cine are de pierdut în situaţia actuală?

Cu admiraţie,

Gheorghe PLOSCARU

● Stimată redacţie,

Mă gîndesc că aţi publicat scrisoarea lui M.P. (Florida, USA), numărul 467, ca să daţi un exemplu de om fără dileme şi să verificaţi dacă cititorii sînt atenţi.

Nu înţeleg unde cade în şirul argumentelor faptul că M.P. are şapte clase, oricum, poate ajută discuţiei dacă vă spun că am şi eu o soră în Germania.

Texte sumare folosind abundent termeni generali (tinerii, bătrînii), îndemnuri la muncă sau pospai de argumente ştiinţifice – ca în articolul domnului Mîndruţă din numărul 465 („Familie mare, sărăcie curată") – mă pun în următoarea dilemă": Ori eu am „creierul oleacă mai mic" ori autorii sus menţionaţi au gustul oleacă mai prost.

Cordial,

Lucian ANTON

● Şi pe mine m-a preocupat problema botezării în stil românesc a cuplului Stanley & Oliver. Bunica mea dinspre mamă îmi spunea, acum vreo 27 de ani, că primul film pe care a apucat să îl vadă, pe la începutul anilor '30 (am calculat eu – deşi e posibil să fi fost chiar mai devreme, în deceniul al 3-lea), cu cei doi, se numea chiar aşa: „Stan şi Bran". Proiecţia a avut loc la Constanţa. Nimeni nu şi-a pus, atunci, problema paternităţii acestui titlu. Am dedus de aici că primul distribuitor s-a străduit să găsească un echivalent românesc pentru numele actorilor, considerat la fel de caraghios ca şi „Pat şi Patachon". De altfel, în epocă, în România, Stan şi Bran erau consideraţi un cuplu care s-a lansat la scurtă vreme după Pat şi Patachon şi iniţial au fost comparaţi cu aceia.

Cu stimă,

Virgil Ştefan NIŢULESCU

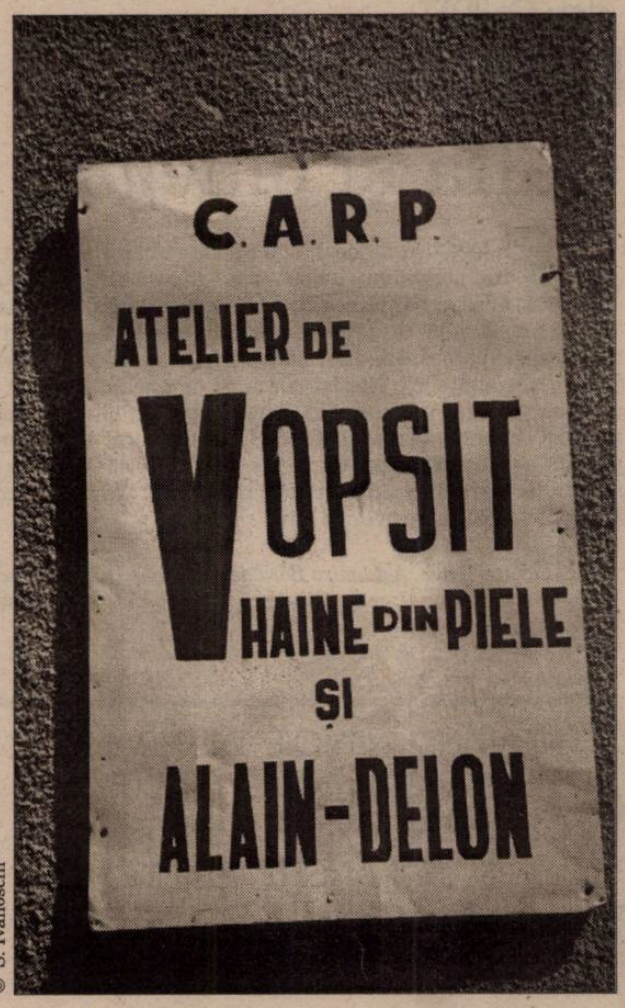

© S. Ivanoschi

Ultimele ştiri externe

Din Seattle

Ieri (scenă dintr-un film cu Stan şi Bran)

Bogătaşul Bran se întoarce acasă pe întuneric, lejer ameţit şi pus pe glume. Îi vorbeşte servitorului lui, Stan, pe un ton exaltat, de ultima lui cucerire. Stan se-ntristează, văzîndu-se exclus de la bucuriile vieţii.

Bran *(cu ton insinuant):* Şi are... o foarte drăguţă servantă!

Stan ia un aer ruşinat.

Bran *(cu răutate de copil):* Dar e chinezoaică!

Stan se-ntristează la loc.

Azi (scenă din viaţa inginerilor români de la Boeing)

În ziarele locale se vorbeşte de un anume *look* Boeing. Bărbatul angajat la Boeing vine la slujbă în blugi şi tricou, e gras, se rade de două ori pe săptămînă şi are lipit pe calculatorul de pe birou un poster cu o cugetare gen „Dacă oamenii s-ar concentra în viaţă numai pe lucrurile cu adevărat importante, bălţile ar rămîne fără peşte". Femeia angajată la Boeing seamănă mult cu bărbatul angajat la Boeing.

Bărbaţii angajaţi la Boeing şi femeile angajate la Boeing nu se văd între ei ca bărbaţi şi femei. Dacă totuşi o fac, se ascund cu mare artă. În primul rînd, bărbatul ştie că privirea hămesită, purtătoare de ardoare sexuală, poate fi echivalată cu o ofensă sau cu o promisiune, iar ofensa şi promisiunea neonorată au, în America, un ridicat potenţial „juridic". În al doilea rînd, ardoarea sexuală însăşi a scăzut la cote alarmante, de ambele părţi.

Cele de mai sus sînt valabile pentru purtătorii de ecusoane „albe", cetăţenii, oamenii locului. Cu purtătorii de ecusoane „verzi", necetăţenii, cei care încă şi-au păstrat obiceiurile alimentare şi mentalităţile din ţările lor de baştină, treaba e puţin diferită.

Sorin şi Ed beau berea amară a exilului, într-o berărie de lîngă companie, după program.

Sorin: Dumnezeule, cum arată femeile pe-aici!

Ed *(cu lehamite):* Ce să mai vorbim! Asta e!

Sorin: Da? Nu ştiu... Eu nu pot să nu observ... Mă deprimă! Uite, de vreo două zile mă simt minunat! De ce? De cîte ori mă intersectez pe coridoare cu o chinezoaică, ne zîmbim!

Ed: Serios?

Sorin: Nu, nimic serios... N-am chef de încurcături. Dar e vorba de o tipă cu proporţii normale şi care-şi aruncă o privire în oglindă înainte de a pleca de acasă!

Ed *(atins):* Da, aşa e! Singurele acceptabile! Chinezoaică, coreeancă, japoneză, vietnameză, orice-ar fi, numai asiatică să fie!

Florin ORĂŞTEANU

Din San Francisco

Încerc să vă trimit nişte ştanţe americane din banalul cotidian al libertinului oraş San Francisco.

● Întrebarea unui american:

– De unde eşti?

– Din România.

– E un cartier în Londra, nu-i aşa?

● Întrebarea unui rus din SF:

– De unde eşti?

– Din România.

– Şi de ce nu vrei să vorbim în rusă?

– Pentru că nu ştiu rusa.

– ...Trădătorule!

● În aşteptarea unui prieten, stînd la o cafea bună pe trotuar am numărat 24 de semne de interdicţie pe o rază de 10 m. În autobuz sînt numai 16, plus înştiinţarea că imaginea şi vocea ta îţi pot fi înregistrate.

● Întreb un amic:

– Zi-mi numele primului român care-ţi trece prin minte!

– Bela Karoly.

● Anunţ în imobilul unde locuiesc: „Rugăm locatarii din Hamilton Building, în numele eficienţei, să nu întreţină nici un fel de conversaţie cu lucrătorii, oamenii de serviciu sau cu gardieni. Formule ca «Good Morning» sau «Good Day» sînt de preferat."

● Anunţ într-un site de mică publicitate: „Bătrînă doamnă transsexuală, dependentă de droguri tari, ofer cameră numai unui student pînă în 25 de ani."

● Un altul: Te rog, fă-mă să înţeleg, ce dracu' v-o plăcea vouă românilor să beţi sînge...(?!?!)

Ar fi nenumărate altele.

Poate altă dată!

Răzvan GEORGESCU

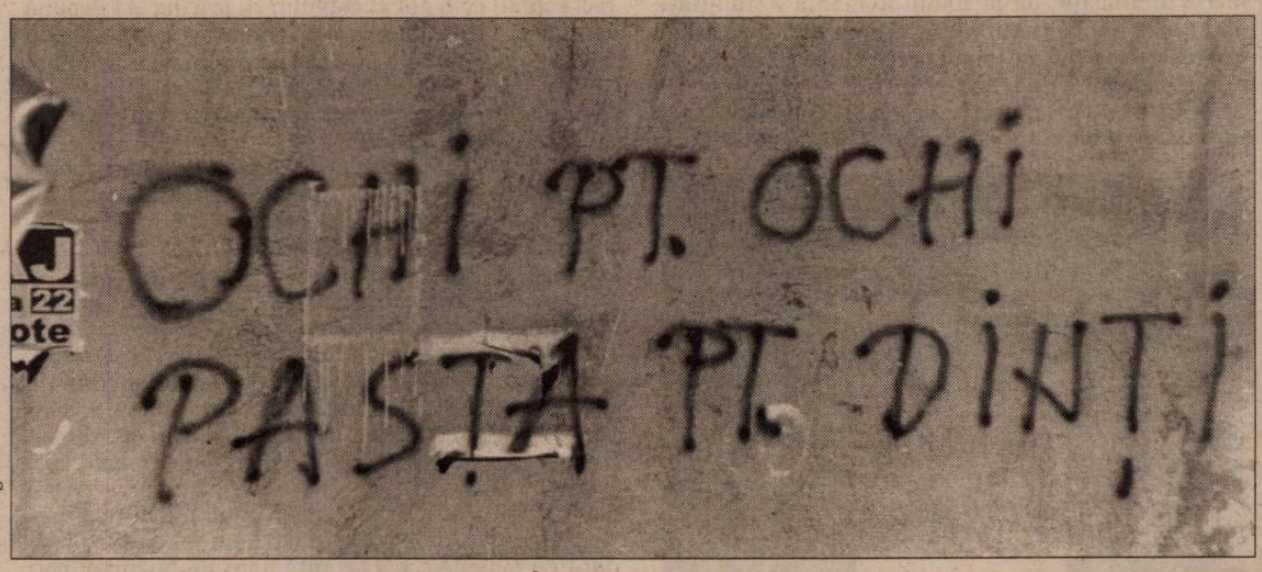

© R. Jigorea

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Radu COSAŞU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 483
14-20 iunie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
GRATUIT
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

MERSUL ÎNAINTE ŞI TRASUL ÎNAPOI

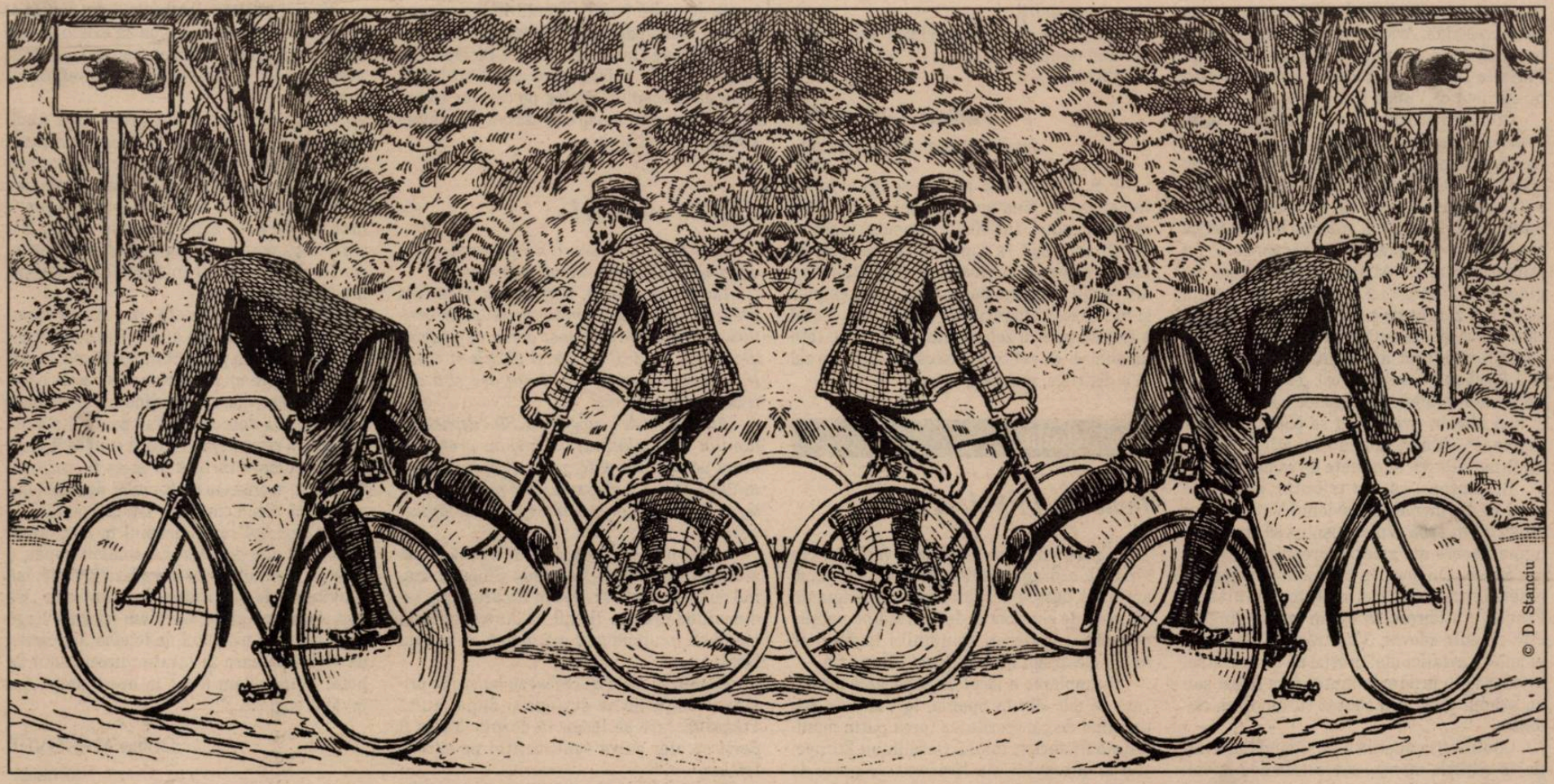

„Caţavencu: Or, istoria mai întîi şi-ntîi ne învaţă anume că un popor care nu merge înainte stă pe loc, ba chiar dă înapoi, că legea progresului este aşa, că cu cît mergi mai iute, cu atît ajungi mai departe.

Farfuridi (înţepat): Da! Progres! Progres fără conservaţiune, cînd vedem bine că Europa...“

I.L. CARAGIALE – „O SCRISOARE PIERDUTĂ“

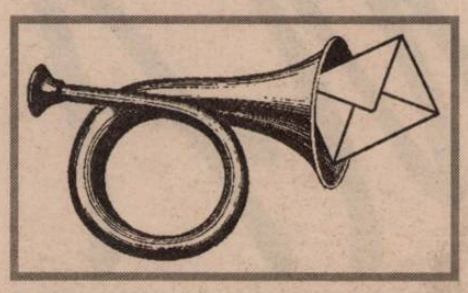

Polemice

Nr. 479: Articolul „Icar Ionescu pensionar“

Dle Mîndruţă,

Aşa se obişnuieşte să te adresezi unei persoane pentru prima dată, chiar dacă începem să ne americanizăm adresîndu-ne unul altuia la persoana a doua singular şi chiar dacă vîrstele ne sînt apropiate, ca şi în acest caz.

Mă numesc Cătălin Lepădatu şi vă scriu referitor la articolul dvs. „Icar Ionescu, pensionar“ din nr. 479 al *Dilemei*. Ţin să precizez de la început că nici pe departe nu mă număr printre susţinătorii orbi, sau mai degrabă orbiţi, ai originalităţii tehnice a poporului român şi în particular al pionierismului aviaţiei române. Dacă parte din aserţiunile articolului amintit sînt adevărate, altele, referindu-se la date concrete, nu sînt.

Într-adevăr, aşa am învăţat cu toţii la şcoală, cum că Traian Vuia a făcut primul zbor decolînd cu mijloace proprii de bord, mai exact nu l-a ajutat nimeni şi nimic să decoleze, nici o praştie sau vreun scripete cu greutăţi. N-am găsit în nici o carte din străinătate (şi am citit cîteva pe teme aeronautice) vreo confirmare sau infirmare a acestei idei. Dar absolut toate amintesc de Vuia (neplăcut fiind că apare, în unele, ca avînd naţionalitate maghiară) ca unul din pionierii aviaţiei mondiale, acest club al aviatorilor pionieri fiind unul extrem de select şi restrîns. Avionul original se afla, probabil că ştiţi, la muzeul aviaţiei de lîngă Paris, la Le Bourget şi chiar se menţionează pe etichetă că Vuia a fost român.

Citez din articolul dvs.: „Nici unul dintre avioanele lui Vuia n-a zburat cu adevărat, şi nici n-ar fi putut s-o facă. Avionul testat de el, şi care s-a ridicat un pic de la sol, era tributar ideilor de secol 19, cu o aripă care o imită pe cea de liliac şi aproape nici un fel de suprafeţe de comandă – cu alte cuvinte, nu putea fi cîrmit!“ Afirmaţii nu tocmai inginereşti, trebuie să recunoaştem... Cum adică n-a zburat cu adevărat? Ce înseamnă zbor adevărat, de la cîţi metri în sus un zbor poate fi catalogat adevărat? Şi, de fapt, ce m-a făcut să vă scriu, a fost „şi aproape nici un fel de suprafeţe de comandă“. În inginerie şi mai ales în aviaţie nu se poate vorbi de „aproape“, ele sînt sau nu sînt, atît. Şi vă pot confirma că avea suprafeţe de comandă.

Bineînţeles că era tributar ideilor de secol 19 din moment ce avionul Vuia 1 a fost construit în 1905. Vuia obişnuia să zboare cu nume celebre ale aviaţiei vremii, ca Bleriot sau Santos Dumont, în cadrul unor populare meetinguri aviatice, cele mai multe în Franţa. Ce doresc să afirm cu convingere este că, într-adevăr, Vuia rămîne un nume în istoria aviaţiei mai presus de controversele istorice cu privire la faptul de a fi fost sau nu primul pilot ce a zburat cu un avion autonom.

Contribuţia majoră a lui Coandă în aviaţie, în schimb, nu este contestată de nimeni. Şi nu mă refer la avionul lui cu reacţie, al cărui unic zbor este contestat şi, se pare, pe drept – e o altă discuţie aici, ci la dezvoltarea teoriei curgerii gazelor şi al cunoscutului, de acum, efect Coandă. Ca un detaliu, semnificativ zic eu, este faptul că una din sălile Centrului Experimental al Eurocontrol *(European Organisation for the Safety of the Air Navigation)* din Bretigny sur Orge poartă numele Henri Coandă. Bănuiesc că nu ştiaţi faptul că Henri Coandă a fost primul ce a utilizat spaţiul din aripi pentru rezervoarele de combustibil (practică obişnuită în prezent) şi că este constructorul primului avion bimotor, în 1911. Simplul fapt de a gîndi un avion fără elice, darămite a-l construi, în 1910, cînd mai toate avioanele încă arătau ca liliecii, a fost o remarcabilă revoluţie tehnică. Datorită lui Coandă, inginerul vizionar.

Spuneţi în continuare, referitor la Vlaicu: „Distrugerea aparatului şi moartea pilotului nu sînt însă tocmai o carte de vizită pentru o tehnologie avansată.“, afirmaţie cel puţin tendenţioasă şi absolut forţată în scopul de a vă susţine teoria. Cred că e suficient să adaug că şi Otto Lilienthal a murit într-un accident de aviaţie şi asta nu-l face cu nimic mai puţin celebru. Un accident rămîne un accident, indiferent dacă tehnologia este avansată sau nu. Ceea ce rămîne incontestabil e că în 1913, cînd alţii nici nu concepeau că se poate zbura cu aparate mai grele decît aerul, a fost un român ce şi-a construit un avion cu care a zburat cu ocazia unor importante meetinguri aviatice internaţionale (chiar cîştigînd vreo două premii în Austria) şi care a murit într-o temerară încercare de a trece Carpaţii. În acele vremuri de început al aviaţiei, mulţi piloţi au sfîrşit în accidente asemănătoare.

Aventura RomBAC şi IAR93 rămîn eşecuri remarcabile, aici sîntem de acord.

Domnule Mîndruţă, articolul dvs. este scris fără minima documentare necesară şi este rezultatul unor prejudecăţi, adică „tras la temă“. Dacă în general vă apreciez articolele, cel de faţă constituie excepţia, din păcate. Tentaţia de a ne inventa eroi, idoli, mari oameni de ştiinţă etc. este mare şi de aceea sîntem tentaţi să cădem în această capcană. Dar cei trei menţionaţi în articol nu sînt din categoria eroilor inventaţi, falselor legende sau „popovii“ noştri. Chiar controversaţi cum sînt, Vuia, Coandă şi poate şi Vlaicu au fost oameni de care s-a vorbit în epoca respectivă, au contat, au influenţat un anumit domeniu, totul la scară europeană şi au fost români. Enumeraţi încă trei nume echivalente în aceste privinţe din ultimii, să zicem, 20-30 de ani. Dacă deja vă trebuie cîteva minute de gîndire, atunci e clar că nu avem prea mulţi.

Dar Vuia, Coandă şi Vlaicu sînt dintre românii ce au contat.

Cu stimă,

Cătălin LEPĂDATU
catalinlepadatu@yahoo.com

P.S. Trebuie să amintesc de avionul românesc de vînătoare din cel de-al doilea război mondial, IAR80. La începutul războiului chiar a fost în topul celor mai performante avioane de vînătoare. Tristeţea vine din faptul că nu am păstrat nici un exemplar şi nici măcar planurile de construcţie. Totul a fost distrus cu zel proletar prin 1950. Iată un subiect de reflecţie: excesul nostru de zel în a distruge, murdări, uita.

(In)Actualităţi

Învierea la Valencia

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Citind cu mare nerăbdare varianta cea virtuală a dragului meu drog de weekend, am aflat despre sărbătorirea cea originală (cu aere de showbiz şi de represiune poliţienească) a Învierii Domnului în diferite locuri ale dragii noastre patrii, România.

Întîmplarea a făcut ca în această primăvară să mă aflu în Spania, la Valencia, beneficiind de generozitatea (prea puţin manifestată financiar, totuşi) Consiliului Europei şi a programului său Erasmus. Departe de casă şi de Biserica-mamă, mi-am pus întrebarea cu tentă existenţială „Oare cum va fi sărbătoarea Învierii anul acesta?“.

Iar răspunsul a fost o surpriză, pe care vreau să o împărtăşesc şi domniilor voastre. Cu vreo zece zile înainte de Paşte am aflat cu surprindere că în Valencia există o parohie ortodoxă. Şi poate că mai sînt şi altundeva în Spania. A fost una din măsurile inspirate (din punct de vedere duhovnicesc) ale BOR. Preotul venit să păstorească turma risipită la diverse munci pe tărîm spaniol este un entuziast, un idealist, ţelul lui fiind acela de a crea o comunitate, deci, în consecinţă, are foarte mult de lucru.

Parohia de Valencia presupune de fapt trei parohii mai mici, două în nişte sate unde trăiesc mulţi români şi una în oraş. Aşa că slujbele din Săptămîna Patimilor au fost risipite în trei locuri. Învierea de la miezul nopţii s-a ţinut într-unul din sate, pentru că acolo există o biserică care se putea înconjura. Duminică dimineaţă s-a oficiat a Doua Înviere la capela din Valencia. Lume multă, dar atmosferă extraordinară, cu trăiri intense, la ambele extreme. Unii erau fericiţi, fiind deja de ceva vreme plecaţi, prinseseră ceva cheag, aveau familia în jur. Alţii plîngeau de singurătate, de dorul celor de acasă şi de amintirea nenorocului ce l-au lăsat în urmă. Dar toţi, fără excepţie, erau cu adevărat pătrunşi de moment.

Şi pentru a recrea atmosfera unei biserici primare de mult uitate de omul recent, în oricare din ipostazele sale, preotul a organizat după terminarea slujbei o agapă pentru credincioşii prezenţi. Surpriza a fost mare, ideea a prins, spiritele s-au înflăcărat, care mai de care dorind să participe, dăruind celorlalţi din belşugul propriei sărbători.

Pentru mine, trecător tangenţial prin comunitatea română valenciană ce sper că va să fie, toate acestea mi s-au părut extraordinare: gesturi şi trăiri pe care nu le credeam posibile în vremurile care ne petrec.

Cam asta e!

Hristos a înviat!

Horia ŞTEFĂNESCU
horiastu@hotmail.com

P.S. Vă mai supun răbdarea la încercare pentru încă puţine rînduri. Biserica Ortodoxă Română ar trebui să înţeleagă din gesturile de ieşire înainte (spaţii liturgice puse la dispoziţie în diasporă, obiecte de cult, scutire de diverse taxe etc.) pe care Biserica Romano-Catolică le face către ea, că trăim un timp al dialogului. Dialog pe care ar trebui să şi-l asume şi la care ar trebui să-i invite sincer pe fraţii Uniţi.

Efectul muşeţel

Daţi-mi voie: vorbesc din experienţă, am şi diplomă în aşa ceva, nu mă întrerupeţi!

La prima vedere, noţiunea e negativă, tristă de tot, smulge lacrimi sau cel puţin oftaturi, dar dacă priveşti mai atent, de preferat după mai mult timp, are şi părţile ei bune. Întotdeauna m-am sugestionat aşa şi a dat rezultate: trăiesc, nu?

Am vocaţie de însingurată. Sînt departe de familia mea, plătind, uneori, un preţ prea mare pentru libertate, pentru faptul că pot călători, că am lumea mea, deşi nu mă pot integra în ea. Ca un stranier în echipa fantastică...

...Într-o zi din vara anului trecut m-am aflat pe plaja Mării Nordului. Singură, trăind cu intensitate şi egoism fiecare clipă, sedimentînd în mine fluxul, căldura şi mirosul nisipului, scufundîndu-mă în apă ca într-un botez.

Gîndurile mele îşi regăseau bucuriile primare, simţurile se deşteptau după multă vreme în care se lăsau la dospit. Mi-aş fi dorit să ofer cuiva sentimentul pe care îl trăiam.

Priveam, pe furiş, familiile sau perechile de îndrăgostiţi care mă înconjurau. Păreau că se bucură de cu totul altfel de lucruri decît mine. Oare care erau?

La un moment dat, lîngă mine şi-a aşezat şezlongul un tînăr, care a adormit aproape instantaneu, după ce mi-a aruncat cîteva priviri bumerang. Se pare că viaţa de noapte rămăsese numai pentru mine o enigmă...

Două fetiţe au rămas surprinse, urmărindu-mă în apă, că nu le vorbesc limba, iar cînd mă chinuiam să o fac, eram atît de caraghioasă. Mă încadrau sub limita de vîrstă 1-5 ani, după balivernele pe care le îndrugam, aşa că ne-am jucat puţin de-a delfinii – pentru că nu trebuia să vorbesc –, apoi una dintre ele mi-a adus o steluţă de mare. O am şi acum.

Un tată împreună cu fiul înălţau zmeie, pilotîndu-le cu abilitate. Un cuplu „mascat“ în scafandri plonja spre adîncuri.

Simţeam nevoia să citesc. Apoi, mi se părea că aş putea rata ceva important care urma să se întîmple. Viaţa ar fi putut trece pe lîngă mine fără s-o observ. Să fie doamna cu costum roz, care se îndrepta spre minicortul care o proteja de soare şi nisip? Să fie domnul care ieşea din apă, semănînd cu o sobă de teracotă? Să fie micuţul preocupat de imensa sticlă de lapte? Aşteptam acel amănunt, *quelque chose*-ul care să le lege pe toate. Sub care chip şi cum va arăta?

Am abandonat cartea. Fiecare scenă trăită mi se părea intensă, reală şi totuşi atît de fantastică. În primul rînd pentru că nu făceam parte din acel tablou. Eram ca o pată care nu-şi găsea locul. Aveam nerăbdarea unui hoţ care vrea să fure şi să fugă. Nu mă puteam opri din spionat. E clar, nu eram eu.

Tînărul lovit de narcolepsie de lîngă mine dădea semne de trezire. M-am hotărît să plec. Precipitat. O clipă mi-a trecut prin minte că produc bărbaţilor un puternic efect de somnolenţă, asemenea unui ceai de muşeţel (sau de tei?). Am zîmbit ca pentru mine.

Deşteptat din vis, tînărul – bronzat numai pe un obraz – m-a întrebat *clasic* cît este ceasul. I-am răspuns. Surprins de accentul meu, întrebările curgeau ca un torent (unde le ţinuse pînă atunci?), iar eu simţeam nevoia de a fugi. M-a întrebat dacă nu vorbesc italiana, germana sau franceza.

Numai engleza. Am ridicat din umeri şi am plecat. Tabloul continua să existe şi fără mine. Chipurile din jurul meu mă salutau. Aveam să le revăd vreodată... în afara visurilor?

Seara am plecat din pensiunea unde stătusem spre un alt oraş. Schimbînd amabilităţi cu patronul pensiunii ne-am oferit unul altuia cărţile de vizită. Atunci, pe uşa de la intrare a dat buzna tînărul *adormit* – bronzat, de data asta, pe ambii obraji. S-a oprit lîngă noi mirat, spunînd ceva de destin, continuîndu-şi tirul întrebărilor. Flatant. Măgulitor. Obositor.

O despărţire ciudată. Am întors capul din maşina în care mă aflam. Cei doi bărbaţi stăteau tăcuţi în prag, petrecîndu-mă. M-am îndreptat spre un alt tablou. Nici acolo n-am prins culoare, contur, evadînd la un moment dat. Nu îmi doream să fac parte din acea viaţă. Era ceva *perfect*. E ca şi cum aş fi venit dintr-o culoare închisă şi m-aş fi trezit într-un roz, asemenea costumului doamnei din cort. Fără nici o tranziţie. Un gri, măcar...

...După opt luni telefonul m-a întors în *visul unei zile de vară*. La celălalt capăt, o voce necunoscută, într-o engleză greoaie, mă convingea de realitatea ce-o trăisem: „Eu sînt, cel de pe plajă. Care am adormit lîngă tine. Am luat numărul de telefon din cartea de vizită pe care ai lăsat-o directorului de hotel. Cum ce-am făcut în acest timp? Am învăţat engleza...“

Doina MACOVEI
jurnalist
redactor-şef CCI Maramureş
madoina@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Populism, extremism, fascism**
- **Turismul**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Loc şi locuire*

Un loc pentru fiecare lucru şi fiecare lucru la locul lui! Această sentinţă este repetată ritos, din generaţie în generaţie, de bărbaţii profesorali din neamul meu. Acelaşi gen de atitudine îl regăsim însă, transfigurat în viziune despre lume, la Blaga, care visa la o „topografie stilistică" a culturilor ariene, asemănătoare tabelului lui Mendeleev, în care s-ar fi aflat un loc pentru fiecare cultură şi fiecare cultură ar fi fost la locul ei. Iar dacă un loc ar fi rămas gol în tabelul mendeleevian al topografiei stilistice, viziunea lui Blaga putea „să ne dea unele şanse de completare a (acestui) „gol din corpul ei". Spune-mi cu cine te învecinezi şi îţi spun cine eşti! – se adresează Blaga culturilor lumii, ordonate după locul lor în lume.

De unde eşti de loc? – se adresează mai tot românu' necunoscutului cu care intră în vorbă. Sau de unde eşti de fel? – loc şi fel devenind astfel sinonime şi sugerînd că locul omului îi defineşte şi felul acestuia. Mai că-ţi vine să spui că omul trăieşte locuind...

Independent de geografi, arhitecţi sau filosofi, nu mă pot împiedica să mă întreb cum arată „raportul cu spaţiul" privit din perspectiva „locuitorului", a „omului locului", de fel, să spunem, din România!

„Am auzit şi eu de spaţiu – răspunde un astfel de „localnic" întrebării lui Ernest Bernea; da' ce e spaţiu? În carte îi spune spaţiu, da' noi ştim loc; aşa îi zice."

Bine, atunci ce-nseamnă „loc"? „Zici, ce-i un loc? Un loc e lume şi lumea e ce-a dat Dumnezeu. Omu' vine, le află şi le rînduieşte pe măsura lui." Şi altul precizează: „Unde nu e lucru', nu-i loc; ce fel de loc e ăla fără nimic!? Locu' vine odată cu lucru'." Şi sînt fel de fel de lucruri în lumea asta, drept care şi locurile sînt de multe feluri: „E loc bun şi e loc rău; tot locu' are darurile lui, ca omu". Iar ăsta „poate e din piatră, poate e din duh". „Sînt şi locuri de te betejeşte": la Snagov, de pildă, am auzit pentru prima dată că cineva „a murit de bloc"; probabil că blocurilor „lor" erau un loc rău...

Există astfel, se pare, o relaţie erotică – într-un sens profund, cu vag iz platonic – între om şi loc. Acesta din urmă, cu „darurile lui", care vin din „piatră" sau din „duh" – spaţiu natural al geografilor, cel edificat al arhitecţilor – are o personalitate a sa, pe care omul trebuie să o „afle" pentru ca apoi să-l poată „rîndui pe măsura lui", adică să-l locuiască. Locul precede astfel, într-un fel, locuirea (doar într-un fel însă, căci altminteri tot locul este locuire de lucruri), fiind „datul" locuirii, pentru a deveni însă parte a acesteia prin însuşi faptul locuirii.

Locul rînduit, prin locuire, pe măsura omului, se aşează într-o geografie simbolică pe care o putem numi teritoriu. În centrul său – sau poate, mai bine, către centrul său – se află acel loc al Omului care se cheamă acasă. „Către centrul său", am spus, deoarece „acasă" este drumul lui „a fi de loc" spre „a fi de fel", este spaţiul unde locul devine fel. Este *le chez soi*. Spaţiu adesea de taină, de care doar cei „fără nici un căpătîi" nu au parte.

Casa care este un acasă te înfăţişează prin toate înfăţişările ei, prin colţul sacru al icoanelor, cu faţa către cer, şi cel profan al bibelourilor, cu faţa către oameni, prin faţada ei de ziduri, uşi şi ferestre, praguri, prispe sau balcoane pe care chiar şi cei care stau în „casa lor", la blocuri, încearcă să le personalizeze într-un fel sau altul etc.

Reversul acestui drum spre sine, care este acasă, îl constituie o îndepărtare de casă, un drum care te duce din faţa casei în jurul casei şi în preajma casei, traversînd împrejmuiri mai îndepărtate sau mai apropiate, mai opace sau mai

permeabile, pentru a ajunge la hotarele lumii albe, care pentru ţăranii români desemna atît „străinătatea" de dincolo de sat cît şi eternitatea din lumea de dincolo – cele două moduri de a fi plecat de acasă.

Ce poate fi atunci „spaţiul public" (în sensul urbanistic şi nu politic) într-un astfel de teritoriu construit în mod dominant ca apropiere sau îndepărtare de acasă? Unde este graniţa dintre public şi privat şi cum se construieşte ea? Desigur, arhitecţii ne-au oferit locuri publice; sînt ele însă şi teritorii publice sau doar „treceri" dinspre şi înspre acasă?

Lumea e plină, dar e plină cu o trecere – spunea Vulcănescu. Acesta nu este un răspuns; dar ar putea fi o cale de căutare a acestuia.

---

* Cîteva reflecţii pe marginea unui colocviu de la Iaşi dedicat Teritoriului: „Scriere şi Descriere".

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Comisarul Popescu-Piedone şi ceasurile elveţiene

Două dintre cele patru mari centrale sindicale au declanşat un lanţ de proteste pentru a li se satisface cererile sociale. Una dintre principalele revendicări este creşterea salariului minim. O cerere destul de tehnică, dar care a suscitat cele mai mari controverse. Ministrul Tănăsescu a oferit 75 de euro şi sindicatele au cerut 100 începînd cu 2003, după negocieri purtate în tricou şi în miez de noapte, sindicatele au ieşit în evident avantaj: 2.500.000 lei din 2003, dar nu mai puţin de 75 de euro, şi 100 euro din 2004.

Aparent, rezultatul va schimba în bine viaţa românilor, pentru că Statul, acest construct fetişizat de generaţii întregi crescute sub aripa sa, le va garanta că nu vor putea cîştiga sub această sumă. De fapt, statul român este prea slab pentru a putea impune aşa ceva.

Teoretic, ce este salariul minim şi de ce există el? Principiul de bază spune că este imoral ca un om să cîştige mai puţin decît suma X, astfel încît statul îl obligă pe patron să îi plătească respectiva sumă, indiferent de abilităţile angajatului şi de valoarea de piaţă a muncii sale. De fapt, salariul minim este o formă de perturbare a pieţei cu justificări etice foarte solide. Munca este un bun care are un preţ. Aceasta nu este o afirmaţie cu iz ideologic pro-capitalist, ci o evidenţă pe care nici Marx nu o nega, ba chiar a demonstrat-o fără tragere de inimă. Etic vorbind, oamenii au considerat că nu este tocmai bine ca omul să fie tratat ca un bun, astfel încît s-a argumentat că guvernele ar trebui să intervină în jocul pieţei şi să asigure acest salariu.

Deşi o invenţie a Europei continentale, modelul s-a răspîndit rapid, chiar şi în patria non-intervenţionismului, SUA proclamînd că este ilegal ca un american să cîştige mai puţin de (dacă nu mă înşeală memoria) 4 dolari pe oră. Încăpăţînarea doamnei Thatcher a fost ultima redută în faţa triumfului acestei noi politici, „doamna de fier" nici nu a vrut să audă că cineva ar putea garanta celor slab pregătiţi o parte, chiar minimă, din venitul naţional. Şi asta nu pentru că era o femeie bătrînă şi rea, ci pentru că era de părere că orice intervenţie a statului, chiar dacă are scopuri nobile, mai mult strică decît ajută. Dar vremea trece şi peste doamnele de fier, iar Marea Britanie a fost ultima ţară din spaţiul euro-atlantic unde s-a adoptat salariul minim, în 1997, la iniţiativa noului şi strălucitorului, la acea vreme, premier Tony Blair.

Etica a învins, umanismul şi-a spus cuvîntul. În realitate, salariul minim nu şi-a dovedit eficienţa. Pentru că omul este o fiinţă mult mai rea decît scrie în cărţi, patronii de pretutindeni nu s-au lăsat convinşi prea uşor. De fapt, salariul minim s-a alăturat unei cohorte întregi de reglementări ale pieţei, impuse de etici mai mult sau mai puţin dubioase. Piaţa devine mai puţin flexibilă, deci mai expusă şomajului, inflaţiei şi altor rele pentru care, bineînţeles, tot capitalismul este de vină. Oricum discuţia este complicată şi controversată chiar printre economişti. Putem însă observa că dacă este ilegal ca un neamţ să cîştige o sumă prea mică, nu este nimic în neregulă dacă o va cîştiga un român, un sîrb sau un turc. S-a căzut totuşi de acord că salariul minim este o politică pretenţioasă, cu mecanisme subtile, cu posibile efecte perverse, te poţi trezi cu mase de muncitori străini care găsesc de lucru sau/şi cu hoarde de şomeri care nu au loc pe o piaţă prea rigidă. Dar nu acesta este cazul României.

Pentru a putea garanta într-adevăr fiecărui cetăţean o sumă de bani, statul respectiv trebuie să fie capabil să urmărească fluctuaţia pieţei, să fixeze cu mare grijă suma minimă pentru a nu brusca mecanismele fireşti şi, în primul rînd, ar trebui să poată controla piaţa muncii. Deci, trebuie să fie capabil de analiză, predicţie şi control. În toată lumea, economiştii se îndoiesc că structurile birocratice sînt capabile de primele două, mai ales că au sindicatele pe cap. Dar chiar dacă acţionează lent şi nu pot prezice evoluţii de finețe, statele dezvoltate sînt măcar capabile de control.

Dacă statul nu poate controla, orice creştere a salariului minim nu va însemna decît mai multă muncă ilegală, „la negru". De altfel, aşa se întîmplă în statele subdezvoltate. Acestea au un sector informal imens, iar reglementarea de suprafaţă frizează ridicolul. Bineînţeles că astfel se pierde miza etică a subiectului, suprema sa valoare: aceste state nu pot asigura cetăţenilor un standard minim de viaţă pentru că sînt prea slabe şi corupte şi nu au puterea să impună această politică. Dacă statele dezvoltate înregistrează eşecuri costisitoare cu salariul minim, celelalte nici nu au această problemă. Diferenţa între acte şi realitate este prea mare şi doar contabilii ştiu care este salariul minim.

Ce face statul român? Face multe, inutile şi fără legătură cu subiectul nostru. De exemplu, se obligă să asigure „condiţiile pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa politică, socială, economică, culturală şi sportivă a ţării" (art. 45 al. 5 din Constituţie). Din moment ce asiguri pînă şi participarea oricărui tînăr la viaţa sportivă a ţării, e firesc să garantezi oricărui om un salariu minim cît mai mare, cam cît îţi cer sindicatele, ba chiar ar fi imoral şi periculos să nu o faci.

Ca de atîtea alte ori statul român este înduioşător de darnic şi exasperant de neputincios. El nu este capabil să atingă alte scopuri, mult mai simple. De exemplu, protecţia consumatorului. Din considerente practice şi nu etice, statul trebuie să intervină, să fixeze şi să impună standarde de calitate. Le-a fixat, dar nu le poate impune. Poate că nu vă vine să credeţi, dar chiar atotputernicul comisar Popescu-Piedone, cel care sperie tot poporul cu controalele sale televizate în pieţe, îmi inspiră mie neputinţa statului român în toată splendoarea sa supraponderală. Cîţi dintre dumneavoastră aţi văzut un inspector altundeva decît la Ştiri? A devenit un eveniment, o ştire faptul că statul român impune standarde de calitate alimentară. Adică, ceea ce ar trebui să facă permanent şi peste tot. În concluzie, statul român oferă în domeniul protecţiei consumatorului un circ ieftin din care nu poţi să înţelegi decît că este total incapabil să generalizeze standardele pe care el le fixează. Adică, cea mai simplă sarcină pe care eu o pot imagina înseamnă şi cel mai vizibil eşec al acestui stat.

A fost un ocol cam lung pentru a reveni la salariul minim. Concluzia este că un stat incapabil să aibă grijă de stomacul cetăţenilor aflaţi în război cu comercianţii ar trebui să aplice politici de mare finețe şi chiar să controleze piaţa muncii, adică exact acea piaţă pe care complicitatea voită sau forţată între jucători (patroni şi angajaţi) o fac dificil de controlat peste tot în lume.

Şi atunci ce relevanţă are pentru realitatea românească imaginea a doi miniştri negociatori şi a trei sindicalişti ţipători care dau asigurări fiecărui român că va cîştiga cel puţin 100 de euro de la 1 ianuarie 2004. Alte migrene pentru contabilii care ţin registre duble, adică vreo 70% dintre ei. Mai ridicolă decît acea strîngere de mînă nu poate fi decît imaginea comisarului Piedone care vrea să repare ceasuri elveţiene.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Semiglobalizarea

Lexicul dictaturilor staliniste nu includea termenul „globalizare“, omisiune care nu ilustra însă nepăsarea față de soarta globului. Ani de-a rîndul, grija cu pricina fusese exprimată printr-un concept care subsuma geografia politicii revoluționare – conceptul de internaționalism proletar. Stalinismul carpato-danubian a plasat acest concept pe o orbită istorică plină de imprevizibile întorsături. După o lungă epocă de fetișizare, prezența conceptului în ritualurile oficiale a început mai întîi să se rărească și a sfîrșit prin a fi înlocuit de un alt concept, de asemeni politic, dar de sens contrar: neamestecul în treburile interne. Întorcînd spatele mapamondului, stalinismul reactualiza o strategie pusă cîndva la cale de căpeteniile dușmanului de clasă sub sugestiva siglă „Prin noi înșine“. Discontinuitatea politică merge mînă în mînă cu continuitatea strategică.

Tranziția deschide în această privință noi orizonturi. Departe de a repudia amestecul în treburile interne, ea nu obosește implorîndu-l. Aceasta este o strategie a integrării, și nu a globalizării, despre care de un timp încoace în Occident se vorbește tot mai stăruitor. Pentru a se integra, România ar trebui să fie acceptată în organizații închise, pe cînd globalizarea, condiționată numai de recunoașterea prezenței ei pe glob, nu comportă dificultăți de același ordin.

Pe un plan general, aspirația spre globalizare este stînjenită cu precădere de politizarea ei. NATO nu poate fi considerat un model al globalizării, iar Uniunea Europeană cu atît mai puțin. Cele două organizații internaționale întruchipează cea mai categorică negație instituționalizată a unei eventuale evoluții spre globalizare.

Politica mioritică preia aceste metehne ale politicii apusene cu o docilitate care se întoarce împotriva scopurilor urmărite. Înfățișînd electoratului un chip înnobilat de vibrație patriotică, dăruiții acestei politici dau umili tîrcoale prin preajma înaltelor – sau înălțuțelor – porți care refuză să se deschidă.

Negăsind o soluție, ei recurg la un expedient. Ceea ce nu izbutesc guvernele, întreprind partidele care le formează, alipindu-se familiilor politice internaționale cu care, cel puțin onomastic, se pretind înrudite. Fostul PNȚ își caută ocrotire pe lîngă internaționala creștin-democrată, pe cînd cele două partide social-democrate își contestă unul celuilalt dreptul de a participa la apropiatul congres al social-democrației internaționale. Politica neaoșă pornește spre globalizare sub la fel de neaoșa lozincă: frate, frate, dar brînza e pe bani!

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cine nu citește

Săptămîna trecută am comentat studiul despre piața de carte realizat de Mercury Research la cererea Asociației Editorilor din România. Ca în orice serial care se respectă, fac „rezumatul episodului trecut“: vreo trei milioane de români au cumpărat, anul trecut, cărți, și doar 1.200.000 au cumpărat între 5 și 12 cărți. Acesta este, așadar, publicul pe care contează industria editorială din România, dar problema nu e doar a editorilor: cei care citesc reprezintă partea cea mai dinamică a societății, preocupată să știe mai multe, să reflecteze asupra lumii din jur ș.a.m.d. Creșterea numerică a publicului care citește este deci o problemă care privește societatea românească în ansamblu. Pentru a cuceri însă „poporul de noncititori“, e nevoie de programe coerente de susținere a lecturii. Cine și cum sînt, însă, noncititorii?

Partea cea mai interesantă a studiului este cea care definește profilul celor care nu citesc. Baza studiului o constituie 6.949 de persoane cu vîrsta cuprinsă între 18 și 40 de ani, iar pentru a afla „cine sînt cei care nu citesc cărți“, Mercury Research a realizat o descriere a profilului unui grup-țintă format din cei care nu cumpără cărți (sau care cumpără ocazional), așadar cei cărora ar trebui să li se adreseze o eventuală campanie de promovare a lecturii. Cei care nu citesc se prezintă astfel (și cer scuze pentru înșiruirea de cifre, dar mi se pare că își au nu doar precizia, dar și expresivitatea lor): 53% bărbați, 58% sub 30 de ani, mai mult de 1/3 nu vorbesc nici o limbă străină, cei mai mulți nu practică sport, nu merg la cinema, teatru, evenimente muzicale, au concepții de viață tradiționaliste și sînt atașați de ideea de siguranță și confort, 56% au terminat liceul, 47% consideră că fumatul e dăunător, 44% își doresc un computer acasă, 33% consideră că putem fi mîndri că sîntem români, 55% frecventează o cîrciumă sau un bar cel puțin o dată pe lună, mai mult de jumătate se uită la PRO TV sau Antena 1 cel puțin o oră pe zi, nu prea ascultă radioul, 17% citesc *Playboy*, 6% citesc *Plai cu boi*, doar 12% merg la cinema mai des decît o dată la trei luni. Pe scurt, în termenii profesioniștilor de la Mercury Research, „ei sînt adepții valorilor tradiționale și stabile, își respectă viața personală și consideră locul de muncă ca pe o activitate pasivă. Educația formală este pentru ei mai puțin importantă decît aceea care te pregătește pentru dificultățile vieții“. Tot pe scurt, dar cu cuvintele mele, printre cei care nu citesc cărți se află mulți care – să nu ne facem iluzii – nici nu vor citi vreodată, dar sînt și destui care pot fi „recuperați“, sînt multe Zițe care ar lăcrima fericite la niște noi *drame ale Parisului*. Trebuie să știm să ne adresăm acestor noi Zițe, trebuie să le explicăm Spiridonilor de azi că termenul „cărticică“ nu înseamnă doar niște foițe de țigară puse una peste alta, iar dacă și-ar lua cu ei o carte adevărată poate n-ar mai lua papară de la jupînul, trebuie să-i convingem pe Titircă și pe Ipingescu să citească nu doar ziarul (deși combate bine), dar și o carte, o broșură, ceva: lui Titircă, aproptar și negustor de cherestea, i-ar prinde bine vreun ghid de tipul „Cum să ai succes în afaceri“, iar dacă dom' Nae Ipingescu ar citi măcar un roman polițist, poate că i-ar veni ceva idei despre cum să-i „umfle“ pe coate-goale. Vreau să spun că noua „clasă de mijloc“ din România (mai ales partea de jos a acesteia, *lower middle class)* crește cu ochii zgîiți în televizor la programe de divertisment și la știri cu morți și răniți, pe care a doua zi le uită. 44% dintre noncititori își doresc computer, iar cînd îl vor avea, vor intra direct în „societatea informațională“, fără să fi trecut prin civilizația cărții. Asta înseamnă – foarte sumar spus – că gîndirea lor va fi afectată de lipsa obișnuinței de a citi cărți.

Dar, în afară de editori (acuzați prosteste în ultima vreme, în chestiunea manualelor școlare, că „urmăresc cîștigul“ – și ce-ar trebui, mă rog frumos, să urmărească? falimentul?), nimeni nu s-a interesat în România de promovarea lecturii. În țările Europei occidentale – scuzați comparația, e inevitabilă – există numeroase inițiative în acest sens, chiar Comisia Europeană are programe de susținere a lecturii, care dau rezultate concrete. Există *politici de stat* în domeniul cărții, pentru că – iertați-mi banalitatea, e la fel de inevitabilă – civilizația europeană e una a cărții și a scris-cititului. La noi, Ministerul Culturii, de vreo zece ani încoace, nu face decît să cîrpească cerul cu stele. Știu, nu sînt bani, avem „buget de subzistență“; ce e mai rău este că și mentalitatea funcționarilor din minister e tot una de subzistență.

Studiul realizat de Mercury Research ne aduce cu picioarele pe pămînt și arată că, în loc să ne îmbătăm cu retorica „valorilor universale ale culturii române“, ar trebui să trecem la treabă și să atragem un public cît mai numeros către lectură. Căci valoarea și persistența unei culturi depinde și de cantitatea și calitatea acelora care o receptează.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Fericirea obligatorie

În luna martie, ziarele din Bacău au difuzat o știre privind o inițiativă a două personaje binecunoscute, frații Dumitru și Sergiu Sechelariu, unul – primar al urbei lui Bacovia, celălalt – secretar de stat în actualul guvern. Frații Sechelariu s-au născut – fericită coincidență – în aceeași zi, 14 iulie. Anul acesta, Dumitru și Sergiu Sechelariu își vor sărbători ziua de naștere într-un mod – s-o recunoaștem – puțin obișnuit. Ei vor închiria restaurantul „Parc“ unde invitații, în loc de cadouri, vor face donații fundațiilor de caritate și vor contribui la ajutorarea unor persoane nevoiașe aflate deja în vederile Primăriei. Această acțiune umanitară va fi dublată de o alta, gîndită de cei doi frați tot în spiritul relației dialectice dintre *dar* și *rai*. Citez din ziarul băcăuan *Deșteptarea* (12 martie a.c.): „În parcul Cancicov populația băcăuană va avea la dispoziție, pe gratis, mici, bere, vin, sucuri și înghețată (...). La această adevărată serbare populară, formații de muzică își vor da concursul la buna-dispoziție generală. Dumitru Sechelariu a declarat că este gata ca, împreună cu fratele său, să cheltuiască 6 miliarde de lei pentru reușita acestei zile. Și pentru cei care vor dori să contribuie la ajutorarea semenilor lor, bolnavi sau nevoiași, în parc se vor instala urne în care fiecare va depune sume după posibilități“.

Celor care vor face legătura dintre această cutumă a donațiilor și o celebră scenă din filmul *Nașul* li se poate răspunde că avem și o tradiție autohtonă. Ne amintim de pățania lui Edgar Bostandaki, zis Turturel, a cărui cronică mondenă reușește să nemulțumească pe toată lumea. Cronică dedicată unui important eveniment din Tîrgul Mare, reședința subprefecturii Plășii de Mijloc unde, din inițiativa unui comitet al doamnelor din înalta societate, s-a organizat, în saloanele Hotelului Regal, „un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărți giumatate umanității suferinde și giumatate pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului clasic, pînă la trecerea lui în bugetul statului“. Frumoasă reușită mondenă, consemnată ca atare de talentatul, dar încă neexperimentatul cronicar, balul e un succes relativ pe latura lui filantropică: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă“.

Evenimentul de la Bacău se profilează, însă, ca unul multidimensional. S-a observat desigur că, altă fericită coincidență, ziua de 14 iulie este și ziua națională a Franței. Oameni politici cu experiență, frații Sechelariu nu vor scăpa, cred, ocazia de a celebra, o dată cu ziua lor de naștere, și prietenia de veacuri româno-franceză. Ar putea, de asemenea, să lege simbolic serbarea populară de mult dorita intrare a României în NATO. Anunțata prezență a unor „formații de muzică“ înscrie evenimentul într-o practică de acum consacrată, de n-ar fi să amintim decît gigantica sărbătoare de Revelion, celebrînd desființarea vizei Schengen, precum și mega-concertul din 23-24 martie, cînd Lou Bega, cu al său Mambo No 5, a dat glas entuziasmului popular prilejuit de reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor candidate la Uniunea Europeană.

Rămîn, totuși, cîteva semne de întrebare. Mai întîi, o obiecție ce ține de o anume logică a bunului-simț: acea sumă de 6 miliarde, dacă tot e vorba de acțiuni umanitare, putea fi dirijată direct către fundațiile caritative și către cei săraci și bolnavi. Există și alte variante. Primarul Dumitru Sechelariu, după ce și-a dat bacalaureatul (sau, mă rog, l-a luat, lucrurile nu sînt aici foarte limpezi), pare interesat de studiile universitare. Chiar dacă unii din locuitorii pașnicului oraș moldovean cred că primarul e în momentul de față student, iar alții pretind că posedă deja două licențe, un fapt e cert: ca om al cărții, el știe cît de modest sînt dotate bibliotecile din Bacău. După modelul stadionului „Dumitru Sechelariu“, de ce nu – cu cele 6 miliarde – și o bibliotecă „Dumitru Sechelariu“? Că doar „mens sana...“

Aceste posibile soluții au un dezavantaj insurmontabil: discreția. Or, toate semnele arată că noi ne-am racordat la ceea ce s-a numit „societatea spectacolului“ (cartea cu acest titlu a lui Guy Debord tocmai a fost tradusă în românește). În plus, tradiția națională a autocelebrării, ajunsă pe cele mai înalte culmi în anii '70-'80, cere ca autocelebrarea să fie însoțită de o grandioasă punere în scenă, sub semnul fericirii obligatorii.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Puţină imaginaţie, domnilor!

Nimeni, cred, nu pune la îndoială faptul că lupta împotriva corupţiei în România cere nu doar curaj ci şi imaginaţie. Înfiinţarea Parchetului Naţional Anticorupţie, adică a unei noi structuri judiciare destinate exclusiv luptei cu corupţia este, iertat să-mi fie, cea mai bună dovadă a lipsei de imaginaţie. Cînd nu ştim cum să rezolvăm o problemă, dar vrem, totuşi, să vadă lumea că ne preocupăm, înfiinţăm o structură administrativă care se va ocupa de acea problemă. Nu doar experienţa României, ci orice experienţă de construcţie instituţională ne arată că înfiinţarea unei instituţii care se ocupă de o problemă punctuală nu face decît să permanentizeze acea problemă. Oricum, în cadrul structurilor noastre judiciare, existau deja sub-structuri destinate luptei cu corupţia. Apariţia PNA dovedeşte că acestea nu şi-au făcut treaba.

În plus, PNA s-a născut prost: printr-o Ordonanţă de Urgenţă a cărei constituţionalitate este mai mult decît discutabilă – căci o structură ca PNA poate lua fiinţă, conform legii fundamentale, numai prin lege organică. În plus, reticenţele unor reprezentanţi ai societăţii civile au bune temeiuri. Mă refer, mai ales, la felul în care Ordonanţa stabileşte competenţă *ratione materiae* a PNA: infracţiunile de corupţie prevăzute în Legea nr. 78/2000 dacă prin săvîrşirea lor s-a produs o pagubă de peste 100.000 euro sau „o perturbare deosebit de gravă a activităţii unei autorităţi publică". Rămîne neclar ce înseamnă „perturbare deosebit de gravă a activităţii unei autorităţi publice", atîta timp cît această sintagmă nu are o definiţie legală. Tradiţia practicii noastre judiciare mă face să cred că perturbarea deosebit de gravă se va proba prin declaraţia conducătorului autorităţii, care va spune cît de gravă a fost perturbarea. Cum legea se referă la autorităţi publice, e uşor de făcut o legătură între conducătorii unor asemenea autorităţi şi partidul/partidele aflate la putere. Teama că PNA ar putea fi manipulat politic nu e chiar fără temei. În plus, conducătorul PNA va avea rangul de procuror general adjunct şi va lucra sub „coordonarea" procurorului general de pe lîngă Curtea Supremă de Justiţie şi sub „autoritatea" ministrului Justiţiei. Mai există şi problema statutului poliţiştilor care vor lucra în cadrul PNA. Mai aparţin ei structurilor MI? În afara procurorilor pentru care vor lucra, se vor mai subordona ei structurilor de conducere ale Poliţiei? Iată întrebări care ar fi trebuit să aibă un răspuns legal clar. În fine, nu sînt dintre aceia care au frisoane aidoma personajelor isterizate din povestea drobului de sare. Aştept, întîi, să văd rezultatele concrete ale muncii acestui Parchet şi apoi îmi voi formula public opinia. Oricum, una dintre sarcinile PNA mi se pare esenţială şi mă declar de pe acum nerăbdător să o văd îndeplinită: PNA trebuie să analizeze cauzele corupţiei în România. Le ştim cu toţii. Dar PNA le va livra în formă oficială. Anticipez că documentul care va conţine această analiză va proba cu adevărat dacă PNA este sau nu independent din punct de vedere politic.

În orice caz, efortul legiuitorilor noştri nu trebuie să se oprească aici. Şi pentru că tot se invocă în sprijinul PNA exemple occidentale, cred că ar putea fi avută în vedere modificarea procedurii noastre penale în sensul acordării procurorilor care instrumentează un caz grav de corupţie libertatea de negociere a statutului penal al acelor participanţi la săvîrşirea infracţiunii de corupţie care sînt dispuşi să livreze informaţii şi să colaboreze efectiv cu organele de cercetare penală. În prezent, procedura penală prevede posibilitatea circumstanţierii favorabile a unui infractor care colaborează cu anchetatorii. E, însă, prea puţin. Corupţia în România are o asemenea anvergură, încît complicităţile sînt solide, ca într-o societate secretă de tip mafiot. Asemenea asocieri nu pot fi sparte altfel decît prin „tîrguri" făcute cu cei dispuşi să vorbească.

O altă sugestie ar fi aceea a implementării unui program serios de protecţie a martorilor. Sigur, România nu e SUA. Ţara e mică, se ştie toată lumea cu toată lumea, e greu de crezut că un martor preţios într-un proces major din Bucureşti s-ar simţi în siguranţă la Baia-Mare, sub altă identitate. Dar o formulă ar putea fi găsită şi, într-un fel, recompensarea martorilor-cheie ar putea fi avută în vedere. Poate chiar o sumă consistentă de bani ar putea fi legalmente instituită pentru cei dispuşi să spună lucruri importante procurorilor noştri. Mai departe, nu văd de ce nu ne-am gîndi la încurajarea apariţiei „vînătorilor de recompense". Dacă, de plidă, s-ar stabili că oricine aduce informaţii valabile care conduc la rezolvarea unui caz greu ar fi recompensat pecuniar în anumite condiţii, poate că s-ar găsi români justiţiari care să ofere organelor abilitate probele pe care acestea le caută în marile afaceri de corupţie. Implicarea societăţii civile în combaterea corupţiei, despre care a vorbit foarte convingător şeful statului nu cu mult timp în urmă, s-ar putea realiza şi în acest fel.

Nu îmi fac iluzii că propunerile mele sînt infailibile. Cred, însă, că merită să fie discutate şi cred că rafinarea lor, cu aportul experţilor, ar putea avea un rezultat mai eficient în combaterea corupţiei, decît înfiinţarea unui nou organ de cercetare penală. Oricum, lecţia cea mai importantă pe care ne-o dă istoria criminalisticii este că imaginaţia şi îndrăzneala sînt cele mai bune arme în lupta cu infractorii. Să ne punem la lucru imaginaţia, domnilor legiuitori! ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Vînătoarea de vile

Au fost descoperite casele ştabilor de la Metrou! Vestea a zguduit mica, dar influenta comunitate a vînătorilor de vile din mass-media. Locuinţele cu pricina, presupus construite pe banii poporului (că doar al lui e Metrou!), au fost expuse mai întîi într-o pagină de Internet, preluată apoi de cîteva ziare. S-a dat şi numele proprietarilor, împreună cu variantele de fraude prin care locatarii ar fi făcut banii necesari pornirii lor maniacale. Varianta propăşirii pe baze legale e, firește, exclusă.

Preocuparea ziarelor pentru această *arheologie de suprafaţă* nu vine din cine ştie ce stîngism, după cum nici apetenţa pentru violuri şi împuşcături nu presupune sadici în funcţiile de redactori şefi. Nu, e pur şi simplu cererea pieţei, combinată în doze mai mari sau mai mici cu un spirit justiţiar absolut lăudabil. Numai că în tot acest război, în care armele sînt cărămizile din zidul casei hoţului, prima victimă (şi singura, pînă acum) e de fapt construcţia. După cum tot ea e *singura prinsă asupra faptei*.

Nu e de mirare: în atîţia ani de vînătoare de vile, autorii hoţiilor şi sistemul care le-a făcut isprăvile cu putinţă au reuşit să se pună la adăpost în spatele unor metereze solide de acte, relaţii şi avocaţi. Vilele au rămas însă la vedere – şi pot fi arătate cu degetul. Exerciţiul acesta zilnic are însă şi un efect pervers: din dovadă a crimei, din accesoriu sau mobil al infracţiunii, vila se transformă încet-încet în complice sau chiar autor principal. Nu neapărat hoţia rămîne de condamnat în ochii poporului (nici el uşă de biserică), cît transpunerea ei într-un element de confort personal inaccesibil găinarului de rînd. Expresie a sfidării unui neam întreg care stă la bloc, *vila a ajuns o crimă în sine*, chiar dacă o faci cu bani munciţi...

De fapt, ce e munca? Zdrobirea spinării. Orice alte metode intră la înşelăciune. Aşa că nici ura pentru vila altuia nu e invidie în stare pură: ea vine şi din refuzul capitalismului. Unii au şi alţii nu: iată o regulă care, instinctiv, nu ne place. Mai ales că nostalgicii din noi încă mai vor să termine de construit socialismul, acela în care Legea 18 (a averilor acumulate ilicit) ne va feri, aşa cum a făcut-o şi în trecut, de aroganţa zidită în beton armat şi termopan.

Dacă-mi permiteţi o digresiune, aş zice că moda exprimării egoului în piatră a fost dusă pe ultimele culmi de constructorul Ceauşescu, autor al celei mai mari vile din România, Palatul Parlamentului. Acesta, să ne aducem aminte, era cunoscut în epocă sub numele *Casa*, încă o dovadă că secretarul general nici nu se apucase serios de treabă atunci cînd l-am doborît. Vă imaginaţi cum ar fi fost *Palatul*?

Dincolo de toate, e regretabil că nici un jurnalist (nici dintre cei cu vile) nu s-a găsit pînă acum să vorbească şi despre lucrurile bune aduse de aceste construcţii. Pentru că, indiferent de provenienţa banilor, vilele dau de lucru multor oameni necăjiţi care, cu excepţia zilelor de vot, n-au de vînzare altceva decît braţele. Vilele aduc după ele paznici şi grădinari, care altminteri şi-ar ucide copiii cu cuţitul de bucătărie după un an-doi de şomaj. Tot ele sporesc cu cîteva sute de mii de lei pe lună veniturile sătenilor din vecini, plătiţi să stea cu ochii unii pe alţii cît proprietarul lipseşte. Vilele asigură un viitor crescătorilor de cîini de talie mare (nu din ăia interzişi, Doamne fereşte!), producătorilor de puieţi ornamentali, hamace, piscine, papuci de rafie, umbreluţe şi pietriş pentru grădină. Chiar şi minerii din Valea Jiului trag un *ce profit:* grătarul se face cu cărbune de cea mai bună calitate vîndut cu pînă la 300 la sută peste preţul de producţie. Vilele, aşadar, răspîndesc spre oamenii săraci banii celor bogaţi. Unde găsiţi mai bună protecţie socială?

Cu siguranţă, nu pe statul de plată al alocaţiei de şomaj. Şi-atunci, eu zic să lăsăm ipocrizia şi să dăm o lege curajoasă prin care fiecare funcţionar de stat peste rangul de director să fie *obligat* să-şi facă vilă. În felul acesta, casa cu etaj va deveni una dintre *greutăţile* serviciului – în rînd cu şedinţele şi muştruluiala de la şefi. Un statut cu mult mai onorabil şi care ne-ar scăpa, cine ştie, de situaţia în care un simbol al succesului şi meritului personal (în alte părţi) a ajuns la noi un stigmat. ▲

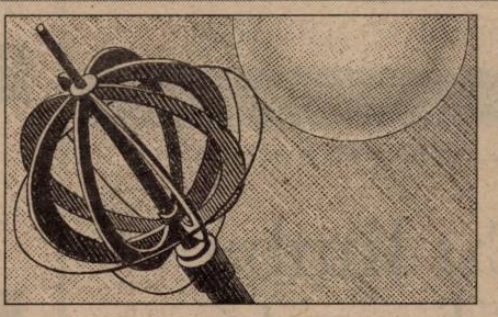

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Autobuzul e plin

Ultimele rezultate, considerate şocante, ale alegerilor europene par a arăta că popoarele din democraţiile de mult consolidate se simt ameninţate de presiunea valurilor de imigranţi, oameni de toate vîrstele şi culorile, veniţi să muncească şi să trăiască acolo unde nimeni nu i-a chemat.

Creşterea indicelui de criminalitate, viaţa trăită sub ameninţarea grupurilor de tineri din cartierele unde poliţia nu îndrăzneşte să intre sînt resimţite ca o consecinţă a prezenţei străinilor; străini acum puternic legaţi de tradiţiile ţărilor lor de origine, trăind în comunităţi închise, cu alte valori, obiceiuri şi rituri decît cele ale majorităţii. Numai că, în Franţa, de exemplu, aceşti „străini" sînt de două sau trei generaţii cetăţeni francezi şi problema lor nu este obţinerea unui permis de şedere sau a cetăţeniei, ci inegalitatea şanselor cu consecinţe pe planul studiilor şi al accesului pe piaţa muncii.

Se încearcă montarea unei plase dense care să oprească pătrunderea imigranţilor ilegali, apărarea fortăreţei europene de „cuceritorii" ascunşi în camioane frigorifice şi agăţaţi de trenuri sau îmbarcaţi pe vase fantomă. Aceştia nu pun în pericol securitatea cetăţenilor: intraţi ilegal în una dintre ţările UE, ei nu au nici un interes să se facă remarcaţi, în aşteptarea obţinerii unor acte. Poziţia lor în reţelele infracţionale este marginală. Globalizarea reţelelor infracţionale – droguri, prostituţie, cerşit – a găsit nepregătite structurile plătite pentru a apăra societatea.

„E plin, nu mai e loc pentru nimeni" – spunea Pim Fortuyn, în Olanda, susţinut de mulţi imigranţi cu o situaţie regularizată. Că nu mai e loc pentru ei simt şi oamenii cazaţi în lagărul de la Sangate, locul din Franţa de unde pînă acum cîtva timp era relativ simplu de ajuns în Anglia, unde legislaţia pentru acordarea azilului şi a cetăţeniei este mai permisivă. Unificarea legislaţiei europene în materie este încă un deziderat. „Imigraţia zero" este un simplu slogan electoral: în ipoteza că ar obţine o majoritate, partidele care îl susţin nu îl pot pune în practică. În ţările Europei occidentale, sectoare economice importante au nevoie de mînă de lucru, atît de oameni calificaţi într-un anumit domeniu (tehnică de calcul sau asistenţă sanitară), cît şi de persoane lipsite de calificare, dispuse să facă orice, adică să muncească în locuri considerate de cetăţenii cu toate drepturile şi actele prea prost plătite pentru condiţiile grele sau umilitoare. Şomajul din ţările occidentale este structural, cifrele înregistrează inegalităţile în dezvoltarea regiunilor, absenţa flexibilităţii în reciclarea abilităţilor, dar şi a pretenţiilor. Germania a anunţat 20.000 de locuri de muncă deschise pentru străini în tehnologia informaţiilor, Marea Britanie a lansat o campanie de recrutare a cadrelor de tehnicieni, promiţîndu-le celor acceptaţi vize de un an care pot fi prelungite.

Cifrele nu se potrivesc cu discursurile: organismele care se ocupă de refugiaţi arată că în 2002 au solicitat azil 374.000 de persoane faţă de 675.000 în 1992, în timpul războaielor din fosta Iugoslavie. Acum, majoritatea solicitanţilor de azil sînt din Afganistan, Pakistan, Africa. Cei mai mulţi solicitanţi de azil europeni provin din Rusia şi Albania. Cifrele solicitanţilor de azil pot desena o foarte precisă hartă a focarelor de criză şi sînt, în acelaşi timp, un bun barometru al sărăciei.

Legislaţia adoptată în Danemarca (şi acolo sub presiunea unui partid populisto-extremist) prevede că, prin prelungirea duratei (şapte ani) pînă la obţinerea rezidenţei permanente, străinii nu vor mai avea acces deplin la generoasele susţineri ale sistemului de asigurări sociale din această ţară. Efectul probabil va fi cel de accentuare a diferenţelor: e puţin probabil că solicitanţii de azil din ţările foarte sărace vor rămîne acasă, scîrbiţi de faptul că li se dau numai aproximativ 10.000 de foste coroane daneze, ajutor de şomaj pe lună, în loc de 20.000.

Soluţii pripite pentru o problemă care este efectul crizei, nu cauza ei: de fapt, autobuzul nu e plin pînă la refuz, dar controlorii vor pasageri pe alese, sperînd că astfel vor îmbunătăţi performanţele motorului. Mecanicii de profesie au de ce să fie sceptici. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cu limba bifurcată

Albii au limba bifurcată. La propriu. Cîteva voturi au lipsit în Camera statului Michigan pentru a interzice oamenilor să-şi bifurce limbile.

Cincizeci şi trei de republicani şi democraţi au votat împotriva interzicerii practicii de a-ţi cresta limba în două, aidoma şarpelui, argumentînd că această interzicere ar aduce restrîngere libertăţilor individuale. Dar alţi patruzeci şi trei au votat pentru interzicerea bifurcării limbii. Din punct de vedere medical şi estetic, bifurcarea limbii este şi dăunătoare, şi urîtă, au argumentat adversarii acestei practici, trecînd cu vederea consecinţele metaforice, încă şi mai grave.

Primii care ar avea de suferit în urma unei astfel de interdicţii ar fi chiar politicienii. Dacă li s-ar interzice să-şi folosească limba cea şerpească, ei ar trebui să spună numai adevărul sau, cel puţin, să se menţină pe poziţii odată ce şi-au exprimat o anumită opinie. În două vorbe, cei care au votat *pentru* au votat nici mai mult nici mai puţin decît pentru prohibiţia minciunii. O atare prohibiţie nu numai că ar elimina politicienii, dar ar pune la index întreaga stirpe omenească.

Savanţii au demonstrat că pruncii încep să mintă spontan din momentul în care încep să vorbească şi nu se opresc din minţit decît odată morţi şi incapabili de a mai vorbi. A vorbi înseamnă a minţi, a spus Platon, şi nimeni nu a fost în stare să demonstreze că se înşeală. Paradoxul cretan nu a încetat nicicînd să funcţioneze, de la facerea vorbei încoace, dar legislativul din Michigan era cît pe ce să îi pună capăt prin vot. Legislatorii nici nu şi-au dat sema cît de adîncă este cestiunea limbii bifurcate, dar ei sînt persoane cu frica lui Dumnezeu, care au o relaţie intuitivă cu şarpele biblic, primul mincinos al creştinătăţii. Asta fac, în fapt, şi oamenii care se duc la doctor şi cer ca limba să le fie spintecată la vîrf. Fac asta în pofida riscului de „sîngerare abundentă, infecţii, deteriorare a nervilor, umflare şi afectarea permanentă a capacităţii de vorbire", ca să-l citez pe unul dintre membrii legislativului. Îşi crestează limbile ca să se identifice cu şarpele şi de-abia aşteaptă s-o amăgească pe Eva. Credinţa lor se înrudeşte cu cea a mînuitorilor de şerpi care, trăgîndu-şi învăţătura din Evanghelia după Marcu, „vor fi aidoma şerpilor şi vor vorbi cu limbi noi". Aceşti oameni gîndesc – şi se prea poate să fie singura ocazie cînd o fac – că, dacă urmează exemplul şerpilor, şi limbile lor trebuie să arate asemenea limbilor viperelor plesnind de credinţă pe care le ţin pe braţe. E un lucru nou în uimitoarea lume a credinţelor: nemulţumiţi a se limita numai la vorbitul în dodii, ceea ce poate să fie o noutate sau nu, iată că acum îşi şi croiesc noi limbi. Binecuvîntaţi cei săraci cu duhul, căci legislativul din Michigan este cu ei. Libertăţile cetăţeneşti trăiesc şi chirurgii esteticieni jubilează. Mincinoşii au intrat în legalitate şi omul alb îşi păstrează credinţa.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Marilyn M. şi Ceauşescu N.

La 60 de ani împliniţi în ianuarie trecut, Stephen Hawking – profesor de fizică la University of Cambridge – este ceea ce anglofonii numesc *a cultural icon*. Cartea sa din 1988, *Scurtă istorie a timpului*, a fost un *best seller* absolut. Cel mai celebru fizician al contemporaneităţii, dar nu chiar de invidiat: el suferă de *maladia Lou Gehrig* – o boală degenerativă a muşchilor, care ce prinde transformă în legumă. (Povestea e lungă: Lou Gehrig nu-i medicul care ar fi depistat boala, ci una dintre marile vedete ale baseball-ului american, supranumit *Căluţul de fier* pe cînd era jucător la New York Yankees şi pe cînd era declarat *the most valuable player* în anii 1927, 1931, 1934 şi 1936. Printr-o ironie a sorţii, *Căluţul* a fost obligat să se retragă din sport în 1939, la puţin timp după ce a căzut pradă unei boli care, din moment ce lipsea din nomenclatoare, a fost botezată cu numele lui. Gehrig a murit în chinuri în 1941. Ultimul dintre recordurile sale sportive a căzut abia în 1995.)

Stephen Hawking suferă de crîncena maladie de peste 20 de ani; de-atunci se mişcă numai într-un cărucior electric. De ani buni nici nu poate vorbi – şi-a pierdut corzile vocale în urma unei traheotomii. Cu muşchii ireversibil afectaţi, mîinile sale nu pot conduce un creion pe hîrtie. O firmă din Silicon Valley a construit o consolă electronică pe care Hawking, din cîteva mişcări ale unei mîini, poate construi fraze pe un ecran cu cristale lichide – vorbe pe care un calculator ataşat scaunului le transformă în fraze „rostite" metalic. Maşinăria lui Hawking face şi glume. La orice început de discuţie, calculatorul spune „Vă rog, iertaţi-mi accentul american".

Gregory Benford, profesor de fizică la University of California şi prieten vechi al lui Hawking, l-a vizitat la începutul acestui an* – prilej pentru a mai vorbi despre marotele comune: găurile negre, expansiunea sau comprimarea Universului, relativitatea lui Einstein, nevoia unei teorii unificate a cosmologiei etc. Mare a fost surpriza lui Benford cînd a văzut pe pereţii biroului universitar al lui Hawking postere cu Marilyn Monroe. Pe monitorul lui Hawking a apărut, repede, răspunsul: *Da, e minunată. E* cosmologică. *Chiar am vrut să-i pun fotografia în ultima mea carte, ca pe-un obiect ceresc.*

Povestitorul nu are a protesta împotriva tablourilor cu Marilyn M. Numai că, de la o vreme, el vede mai multe tablouri cu Ceauşescu N., prinse disciplinat în cîte un cadru comandat la vremea lui de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste şi imortalizate în cîte un film românesc. La început am crezut că este un fel de furtună de vară, începută mai timpuriu: vine şi trece, cu ceva zgomot dar fără mari urmări. Un post de televiziune cu buget modest a programat iniţial, printre filme americane de pe vremea blugilor evazaţi şi a cămăşii strînse pe bust – inimitabilii ani '70 –, cîteva filme româneşti şi, dintr-un mimetism ce frizează schizofrenia şi atinge lejer masochismul, ceea ce a început ca un accident a devenit între timp modă. Televiziunile româneşti dau filme româneşti; ar fi normal. Dar, contrar filozofiei ce ghidează pieţele oraşelor, unde roşiile româneşti sînt la începutul verii mai scumpe cu două mii decît cele turceşti pentru că sînt mai gustoase, o mare parte dintre aceste filme sînt acum, la reluare, chiar mai stupide decît au fost la vremea lor. Lasă actorii şi regizorii, unii geniali chiar şi în kitsch-uri; lasă filmele istorice, cam multe trase de păr şi de buzdugan cît să vorbească voievozii precum *cîrmaciul*, lasă comediile – unele bune, dar toate cu un subtext politic înfiorător –, lasă-l şi pe Mărgelatu, care încă mai dă tinerilor lecţii de scuipat seminţe în decor (i-am văzut mulţi emuli în metrou). Dar spionii şi sabotorii ce subminează cu neruşinare socialismul, navetiştii care mor de drag că fac naveta, primsecretarii de o eficienţă greţos de prefabricată, ţăranii imbecilizaţi care aşteaptă de la activişti indicaţii cum să lucreze pămîntul – aceştia tot te mai lasă perplex, pînă în clipa de graţie în care, pe un perete, mai apare – cum spuneam – tabloul cu nea Ceaşcă.

Proaste, dar premonitorii totuşi, aceste filme. Pe perete s-a vrut individul, la perete a ajuns.

---

* *Leaping the Abyss. Stephen Hawking on black holes, unified field theory, and Marilyn Monroe*, în „Reason on line", aprilie a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

La ce bun poeţii?

Mulţi se întreabă, şi poate că nu fără temei, „la ce bună literatura, la ce foloseşte maimuţăreala răzgîiată a poeţilor?" Ne putem închipui – şi cine la urma urmelor poate pune zăbală imaginarului creator al prozatorului? – că aşa şi-o fi spus în barbă şi Nicolae Ceauşescu pe la plenarele cu cultura pe cînd asculta amuzat pe cutare fost poet cum îl lăuda cu iscusinţă. Azi, cînd sîntem liberi, vorba lui vărul Mitică, ne putem pune şi întrebările conducătorului de odinioară, direct şi bărbăteşte, fără false pudori, adică, chiar aşa, „la ce bun, totuşi, poeţii?" Eu un răspuns am la întrebarea asta, unul indirect. Iată, poetul fojgăie prin piaţă, opreşte tramvaiul, chiar aşa face, trage de pantograf, adică de chestia aceea romboidală, chiar la colţul cu Piaţa Maria, nu departe de locuinţa cu pricina a pastorului şi strigă disperat lozinca Jos Ceauşescu, un fel de *password*, cum am zice noi astăzi. Poetul este (era) înalt, avea nişte plete rebele, strigă în plină zi, după-masă, ca nebunu', ce trebuie strigat, căţărat sus pe tenderul tramvaiului, şi peste trei, patru ani moare la 39 de ani aşa cum se cuvine unui poet care se respectă, este cvasinecunoscut în ciuda poeziei sale şi a faptului că revoluţia română a pornit (şi) din nebunia aceea a lui din Piaţa Maria, numele lui este Ion Monoran, adică Mono. Poetul aparţine de drept şi de fapt generaţiei anilor optzeci, despre care cutare critic spunea că este generaţia privilegiată a vechiului regim. Aşadar privilegiatul Mono ce face în vechiul regim? Înainte de toate, cum spuneam, scrie poezie bună şi nebăgată în seamă, se ţine deoparte de prezidiile literare şi este foarte incomod şi foarte dificil, vorbeşte prăpăstios cînd vorbeşte pe la cenaclu, la cel de Luni, la revista *Amfiteatru* stîrneşte admiraţia urbanului Dinu Flămînd, pe la festivalul de la Sighişoara bea şi recită din studiul lui Fauchereau despre poezia modernă, pe la Cenaclul din Tei, prin te miri care locuri, hotărăşte valori, respinge altele, şi niciodată nu este bleg melancolic la modul cutărui poet fără testicule (citate din memorie prelucrate). Cînd bea prea mult nu poţi sta cu el în cameră deoarece sforăie aşa de tare încît îţi este imposibil să adormi, poetul este un minunat făcător de omlete pentru flămînzi, noaptea, pe la ora unu, îmi dă telefon şi-mi şuieră în receptor că maestrul poeziei române Mircea Ivănescu este în gară, în sala de aşteptare, evadat de la cutare prezidiu literar-artistic. „Îţi dai seama", îmi spune, şi eu, turtit de somn, refac listele valorice ale literelor române şi nici nu apuc să mi le limpezesc că mi se cere imperativ să caut prin cămară un kil de ţuică. Asta fac, caut, găsesc, mă prezint în dormitorul nupţial şi-i spun proaspetei autorităţi matrimoniale că maestrul poeziei române Mircea Ivănescu este în gară, în sala de aşteptare, aşa îi spun cu plasa în mînă şi plec repede înaintea izbucnirii valului de proteste indignate.

Ehe, fericită lume a inutilităţii! Nu mai ştie nimeni de Mono. L-am uitat de tot, şi pe el şi poezia lui. Ieri mi-a năvălit intempestiv în memorie pe cînd treceam pe lîngă urmele fostei bodegi *Oltul*, din piaţa Kütl, din oraşul revoluţiei. Iată birtul respectiv într-un poem din 1979:

„M-am oprit
în faţa bufetului
transparent încît aproape te pierzi
în această răscruce de capete abia conturate
căruţaşi mărunţi meseriaşi şi personal
eu fochist de încălzire centrală
îmi place să-i văd să le ascult sintaxa
umezită pe buzele încreţite de băutură
şi cînd le simţi transpiraţia violentîndu-ţi nările
prin fumul înstelat de lacrimi şi ochi
prăbuşiţi în uitare pe lîngă toate astea
realitatea e un vax şi nici o fisură
în care să-ţi decantezi plictisul
aceşti prizonieri fără cătuşe aceşti
negri ai societăţii noastre
în felul lor dialectici dar nu-ţi inspiră teamă
ciubucari escroci pînă la cîteva sute de lei
prăbuşiţi în alcool pe trotuare prin staţii
unde întunericul glacial
acoperind sexul melancoliei îl trădează".

Aşadar, cum vă spuneam, trec pe lîngă bufetul *Oltul* la vreme de dimineaţă, bodega nu mai e şi lumea se grăbeşte la serviciu, eu nu mă grăbesc niciunde, mă port prin fojgăiala din staţia de tramvaie. Cîteodată mi-e dor să spun (ca în vremile cele vechi) „Salut, Mono!" Mai ascultaţi-l, rogu-vă, o dată:

„Dimineaţă cu maghernţe în dezordine printre blocuri
Dimineaţă printre plantaţiile de ţăruşi ale sistematizării
Dimineaţă cu basculante şi şobolani morţi în conducte de azbociment.
Dimineaţă cu autobuze şi tramvaie supraaglomerate între şase şi şapte.
Dimineaţă cu ochii larg deschişi după o noapte în care te-ai gîndit
la cu totul altceva."

▲

Texte şi opinii de: Victor BABIUC (deputat) ● Teodor BACONSKY (diplomat, eseist) ● Cozmin GUŞĂ (secretar general al PSD) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Cristian PREDA (conferenţiar univ., Facultatea de Ştiinţe Politice) ● Maria RUS-BOJAN (directoarea Centrului Cultural SINDAN, Cluj) ● Gelu V. TODEA (psiholog)

Argument

La prima vedere – dacă nu cumva şi la a doua – în România toată lumea vrea progresul, iar prin progres se înţelege intrarea în UE şi în NATO: toate partidele politice declară asta, iar sondajele arată că majoritatea opiniei publice e pentru. „Forţele reacţionare" nu prea se mai văd, n-avem nici măcar eurosceptici, ca-n Cehia... La începutul anilor '90, ne mai luptam cu „neocomuniştii" care voiau să facă respiraţie artificială vechiului regim, dar pînă şi această bătălie s-a calmat. În schimb, nu e zi în care ziarele să nu scrie că tot felul de instituţii, oameni, fapte, relaţii, păcate, situaţii, măsuri şi greutăţi „ne trag înapoi", nu ne lasă să avansăm mai repede spre ţintele propuse. N-avem „forţe reacţionare", dar sîntem victimele „mentalităţilor învechite". Toţi vrem să ajungem la „luminiţa de la capătul tunelului", dar mulţi dintre noi n-au găsit nici intrarea în tunel. N-avem a ne lupta nici cu ruşii, nici cu turcii, dar în războiul cu noi înşine ajungem invariabil la remiză, la zero-zero după prelungiri, şi nici măcar nu ne decidem o dată să trecem la executarea loviturilor de pedeapsă. Din cînd în cînd, nelămuriţi cum sîntem, deşi progresişti şi fără dileme în adeziunile noastre euroatlantice, spunem în sondaje că „ţara se îndreaptă într-o direcţie greşită" (ah, scepticism carpato-danubian, cum ştii tu să ne dai fiori!). Pînă la urmă, ne amintim de vorba aceea cum că fiecare şut în (pardon!) înseamnă un pas înainte şi, recăpătîndu-ne brusc optimismul, o luăm iar în direcţia bună.

*Încercăm să punem pe masa progresului, în acest număr, doar cîteva dintre lucrurile care se pot spune despre „reacţiunea" cu care ne luptăm adesea fără s-o cunoaştem. Cîteodată, avem de combătut chiar „micul reacţionar" din noi, aşa că descrierea unui posibil profil psihologic al acestuia e necesară. În politică, dacă (mai) toată lumea vrea moderaţiunea, trebuie să-i întrebăm pe politicieni de ce lucrurile nu merg aşa cum ar trebui, din moment ce cuvîntul „reformă" e pe buzele tuturor. În cultură, „mersul înainte" e adesea întruchipat de iniţiativele private, de formulele independente, care fac o concurenţă sănătoasă instituţiilor de stat, prea obişnuite cu regimul unic al subvenţiilor şi al supravieţuirii. În fine, pentru că uneori se spune că tradiţia noastră ortodoxă ne ţine în loc, fiind incompatibilă cu individualismul pragmatic occidental, trebuie să ne punem întrebări şi asupra acestei probleme. Nu putem, desigur, să epuizăm chestiunea. Putem doar să fixăm cîteva repere pentru noi dileme. (**M. V.**)*

Mircea KIVU

Încotro şi de ce se îndreaptă lucrurile

În general, cînd vă gîndiţi la felul în care merg lucrurile în România, credeţi că ele se îndreaptă într-o direcţie bună sau într-o direcţie greşită? – iată o întrebare care apare în mai toate sondajele de opinie din România şi care exasperează multă lume. Este nespecifică – care lucruri, care direcţie? Cu toate acestea, sociologii se încăpăţînează să o includă în sondajele pe care le întreprind. Culmea e că nu e o invenţie românească, ea este un loc comun în chestionare utilizate în întreaga lume.

Este, de fapt, un fel de *Ce mai faci?*, translat la nivelul ţării. Cînd răspund la această întrebare, oamenii spun, de fapt, cît de mulţumiţi sau de nemulţumiţi sînt de felul în care este condusă ţara. Avantajul formulării este că nu particularizează la prestaţia guvernului, a preşedintelui, a partidului aflat la putere etc., evitînd eventualele implicări emoţionale sau normative. Toate aceste instanţe care conduc sînt contopite într-una singură, şi această percepţie corespunde stării actuale a mentalului public din România contemporană, în care „ei" sînt cei care scumpesc preţul electricităţii, asigură – mai mult sau mai puţin – locurile de muncă, se îmbogăţesc peste măsură etc.

O altă caracteristică a întrebării este că ea nu vizează starea de fapt, ci mai degrabă percepţia tendinţei, culorile „luminiţei de la capătul tunelului". Altfel nu se explică de ce configuraţia răspunsurilor s-a modificat radical între noiembrie 2000 şi ianuarie 2001 (în noiembrie direcţia era greşită pentru 54% din români, în ianuarie pentru doar 28% dintre ei), deşi, evident, condiţiile de viaţă ale concetăţenilor noştri rămăseseră aceleaşi. Deci, răspunsurile dau seama de o atitudine mai profundă, mai puţin fluctuantă, decît altele, care vizează direct satisfacţia faţă de elemente conjuncturale, cum ar fi veniturile proprii.

Aşadar, imprecizia întrebării o transformă într-un barometru al stării de spirit generale, al *mood*-ului public[1]. Suişurile şi coborîşurile sale devin deosebit de interesante, retrospectiv, atunci cînd sînt puse în legătură cu evenimentele care au marcat momentele respective[2]. Cînd acest barometru este la cote ridicate, guvernanţii pot adopta cele mai nepopulare măsuri, publicul le va accepta cu stoicism. Nu a făcut-o coaliţia aflată la putere în 1997 (cînd proporţiile celor care considerau că direcţia este bună au fost permanent mai mari decît ale celor care o considerau greşită) şi a plătit mai tîrziu. Cînd în opinia majoritară direcţia este greşită, guvernanţii nu pot spera nimic bun de la un scrutin electoral (regula a fost verificată în 1996 şi 2000).

Acum, ne aflăm în faza în care, după un an în care majoritare erau răspunsurile pozitive (clasicul „cec în alb" acordat unei noi echipe), se confirmă basculare în favoarea celor care consideră că mergem într-o direcţie greşită. Candizi, reprezentanţii Guvernului se întreabă ce relevanţă au răspunsurile respective, care direcţie să fie greşită, cînd majoritatea covîrşitoare a populaţiei doreşte (conform aceloraşi sondaje) integrarea în NATO şi UE, or el, Guvernul, tocmai asta face. Adevărat, numai că în agenda publicului, cele mai importante probleme ale României sînt astăzi (iarăşi, conform sondajelor de opinie) corupţia şi sărăcia. NATO şi UE apar şi ele pe listă, dar mai la vale, la considerabile distanţe procentuale.

Cu toate acestea, configuraţia intenţiilor de vot nu este semnificativ diferită de cea înregistrată la legislativele din noiembrie 2000. Cu alte cuvinte, oamenii sînt tot mai nemulţumiţi de guvernare, dar votează aceleaşi partide. Tabelul de mai jos ne lămureşte cine are de cîştigat şi cine de pierdut atunci cînd numărul celor care apreciază că am luat-o razna e în creştere.

Firesc, PSD ar fi votat de mult mai mulţi dintre cei care cred că lucrurile merg în direcţia bună, decît dintre cei care cred că, dimpotrivă, direcţia este greşită. Încotro se îndreaptă preferinţele nemulţumiţilor de prestaţia PSD, e mai puţin evident. Interesantă este situaţia bazei electorale a UDMR: aceasta este constituită, precumpănitor, din nemulţumiţi – ceea ce este o potenţială sursă de divorţ între partid (susţinător al Guvernului) şi electoratul său. Votanţii „opoziţiei democratice" (PD şi PNL) consideră, în egală măsură, că sîntem pe un drum bun sau dimpotrivă. Nemulţumirea nu alimentează, nici nu diminuează şansele acestor partide. Cel puţin prin prisma acestei analize, ele nu sînt percepute ca o reală alternativă. Dimpotrivă, în cazul PRM, lucrurile sînt clare: susţinătorii săi se recrutează mai ales din rîndul nemulţumiţilor. Cu alte cuvinte, dacă nemulţumirea va creşte (şi avem motive să credem că aşa se va întîmpla), vom asista la ascensiunea PRM (evident, în condiţiile menţinerii restului condiţiilor constante – aceiaşi competitori, cu aceleaşi strategii etc.).

Mai există o categorie alimentată de masa crescîndă a celor în opinia cărora mergem într-o direcţie greşită: abstenţioniştii, cei care preferă să nu voteze. O regretabilă şi generală omisiune face ca forma în care se publică rezultatele sondajelor de opinie să nu evidenţieze un fenomen care pare să se accentueze – creşterea numerică, în ultimele luni, a acestei grupări. Tabelul de mai jos[3] arată că, de fapt, partidul favorit al nemulţumiţilor se numeşte „Nu ştiu, nu aş vota". Pe lîngă gravele consecinţe pe care le are fenomenul asupra funcţionării sistemului democratic, regula de trei simplă ne spune că el favorizează, din punctul de vedere al scorurilor electorale, acelaşi PRM.

După aflarea rezultatelor alegerilor din 2000, mulţi s-au declarat şocaţi de scorurile obţinute de PRM şi candidatul său la preşedinţie, acuzînd chiar un eşec de predicţie al sondajelor de opinie. Pe vremea aceea, considerasem suficientă publicarea cifrelor seci. Oricine s-ar fi ostenit să pună unele lîngă celelalte, cronologic, sondajele publicate, ar fi putut cunoaşte în avans rezultatul alegerilor. Poate că de data aceasta lucrurile sînt mai clare.

---

1. Pentru francofoni, *humeur*.
2. O analiză interesantă pe această temă a fost publicată de către Dumitru Sandu în revista *22*, în aprilie 2001.
3. Calcule pe baza datelor *Barometrului Opiniei Politice*, IMAS, mai 2002.

▲

	PSD	PRM	PD	PNL	UDMR	alte partide	Nu aş vota, NR	Total
Procente din totalul persoanelor intervievate								
În direcţie bună	47%	12%	9%	6%	2%	6%	17%	100%
În direcţie greşită	24%	17%	8%	5%	4%	3%	38%	100%
Total	**32%**	**13%**	**8%**	**6%**	**5%**	**4%**	**33%**	**100%**
Procente din totalul persoanelor care au exprimat o opţiune								
În direcţie bună	57%	15%	10%	8%	3%	7%	–	100%
În direcţie greşită	39%	27%	13%	8%	7%	5%	–	100%
Total	**48%**	**19%**	**11%**	**8%**	**7%**	**6%**	**–**	**100%**

© S. Ivanoschi

Gelu V. TODEA

Rezistenţii pasivi şi potenţialul de adaptare

Oamenii îi percep în mod individual pe ceilalţi: ce fac, cum fac, cînd fac, cît de bine fac un anumit lucru sau mai multe. Ei nu asistă la spectacol decît în măsura în care, cred ei, nu sînt pe scenă. În această situaţie cred că există cel puţin două cîmpuri perceptive cu doza lor de selectivitate: persoanele inteligente sau cele care gîndesc ca noi şi, bineînţeles, ceilalţi, adică persoanele care „nu vor să înţeleagă". Din acest motiv, fenomenul rezistenţelor la schimbare constituie cutia neagră a tuturor acelora care vehiculează ideile schimbării. Paradoxal, „micul reacţionar" din noi trebuie trezit, el este măsura a ceea ce trebuie făcut pentru a schimba. Dacă aceste rezistenţe nu ar exista şi nu s-ar manifesta, atunci ce rost mai are schimbarea?

Se pare că acceptăm greu că schimbarea este pe cale şi că *ea* trebuie să devină un mod de existenţă, iar nu încrîncenarea în stabilitate. Oare cîţi dintre noi sîntem conştienţi de aceasta? Cu ani în urmă apreciam într-o discuţie cu eminentul şi boemul profesor Eduard Pamfil ce frumoase sînt stalactitele şi stalacmitele unei peşteri amenajate pentru un turism comod. Mi-a răspuns năucitor de simplu: "Da, dar sînt moarte!" Vă las pe dvs. să judecaţi, eu nu o să uit, cum nu o să uit niciodată adevărurile spuse de nebun, construirea clopotului, estetica icoanelor din filmul *Andrei Rubliov,* sau criza de identitate a personajelor din *Călăuza,* sau suferinţa personajelor din românescul *Reconstituirea*. În aceste mesaje şi în multe altele se înfiripau germenii schimbărilor ce au venit – greu, dar au venit. Important mi se pare să ai un scop clar definit, programe care să concretizeze scopul şi să lupţi contra propriilor rezistenţe la schimbare. Drumul este lung, dar începe cu un simplu pas, cu condiţia să fie înainte – oare înspre ce? Anxioasă întrebare. În sistem, paradoxal, rezistenţele nu se pot elimina, dar se pot transforma în adevărate pîrghii ale schimbării.

Ce se întîmplă însă cu propriile rezistenţe, care pot fi active sau pasive, explicite sau implicite? Oricum ar fi, este important că există şi că se pot activa mai mult sau mai puţin conştient, ca răspuns la o diversitate de situaţii. Percepţiile noastre sînt primele tributare modului în care ne-am obişnuit să vedem lumea din jur. Da, obişnuinţele persoanei sînt o primă formă de rezistenţă la schimbare, fiindcă sînt o măsură a economiei de gîndire şi de comportament. De exemplu, şi în anii '90, şi acum, „statul la coadă" a rămas ca un magnet; acesta trimite însă şi la învălmăşirea birocratică în care ne complacem, iar funcţionarul, cerîndu-ţi o adeverinţă în plus, îşi confirmă importantul statut pe care crede că îl are. Într-un asemenea cerc vicios se întreţin o mulţime de obişnuinţe. La fel ca şi problema costului prea crescut al hranei, care de peste 50 de ani este o *pîrghie de manipulare*, unde „coada" ne ţintuieşte într-o stupidă socializare, creatoare de rezistenţe greu de înfrînt.

Din păcate, noile obişnuinţe pe care ni le formăm trimit la acceptarea nedisimulată a consumului unor programe de prost gust oferite de unele reţele TV: emisiuni de divertisment ai căror realizatori cred că *Decameronul* a fost scris de un văr primar personal, orele de manelizare, telenovelele cu mii de episoade unde feromonii se transformă neaoş în scleromoni, reclamele proaste de tipul „unde dai şi unde crapă". Ce ţi-e şi cu civilizaţia imaginii! Oare doar atît înseamnă? „Vai, dragă, ce copil drăguţ ai! – E adevărat, dar asta nu-i nimic, să-l vezi în poză!"

Necunoscutul Mîine

Noul este uşor acceptat emoţional şi afectiv, dar este înţeles greu prin uzanţele cognitive. Vechiul a scăpat din cuşcă şi musteşte prin majoritatea cotidienelor îmbrăcat în haine noi. Un anonim luptă cu sine şi cu existenţa sa, construind ceva cu un efort demn de a răsturna lumea, iar mulţi cu Euri gonflate dau bine la imagine, păşind nonşalant pe gazonul plătit şi muncit de alţii. Simţim că ceva necunoscut este împreună cu noi, şi atunci se declanşează frica ce va crea, dacă vreţi, mica reacţiune personală sau refugiul în iluzii, care la rîndul lor, în cel mai bun caz, generează utopii. Pentru noi, *mîine* este un necunoscut. Din acest motiv, vrem să ancorăm în NATO şi ne rugăm de Europa, în care sîntem, să ne primească. Existenţa lor este o certitudine; labirintul nostru este problema. De mîine vrem să fim mai buni, dar nu întotdeauna chiar de mîine şi aceasta pentru că dorim să riscăm cît mai puţin, deşi ştim că orice decizie se întreţine prin calitatea riscului asumat. Regretele trecutului „solid" ne-au păscut şi ne pasc, ne-au urmărit şi ne urmăresc. Poate unii dintre noi am crezut că descărcarea iniţială este arhisuficientă, însă procesul era abia la primul pas. Organismul îşi blochează autonom suferinţele dacă ai ceva de făcut important în viaţă, abia după ce ai făcut lucrul acela important te trezeşti cu surprizele pe care ţi le-ai făcut tu însuţi, fără să ştii. Frica de necunoscut este adesea invers proporţională cu gradul de toleranţă şi cu ambiguitatea persoanelor.

Mai există o dilemă, pe lîngă multe altele, în existenţa noastră, care provine din natura umană, din zona nevoilor, trebuinţelor. Tindem să ne satisfacem nevoia de stabilitate interiorizată şi totuşi, chiar dacă avem un oarecare succes în legătură cu homeostazia proprie, din timp în timp, simţim că sîntem tensionaţi sau că rămînem ancoraţi în satisfacerea acestei nevoi, uitînd de o altă nevoie fundamentală pe care ne-a dat-o mama natură, cea de *explorare*. Valorizînd astfel stabilitatea, în faţa noului devenim pe nesimţite un pachet de nervi, anxioşi, defensivi, ostili chiar, sau apatici. Exemplul stărilor de apatie, de nemulţumire, este al unora dintre cei care se reîntorc din spaţiul european şi care se transformă în adevăraţi defensivi căutători de canale TV, pe care civilizaţia imaginii le oferă iluzia unei aproximative coexistenţe cu lumile dispărute deocamdată. Sînt rezistenţii pasivi chiar faţă de cei cu care ar merita să fie altfel, de pildă faţă de familia lor, în timp ce cu prietenii se mai amăgesc la un pahar de vorbă. Uităm sau nu vrem să recunoaştem că şi noi sîntem actori în spectacolul schimbării, obişnuiţi fiind să asistăm la spectacolele de la stîlpul X şi să batem conştiincioşi din palme cerînd naivi statistic bisul, pe care preopinentul îl oferă ori de cîte ori are ocazia. Nevoile noastre ne ghidează comportamentele spre satisfacerea lor, or, dacă schimbarea vine să compromită satisfacerea acestor nevoi, riscul este de a activa panoplia de rezistenţe şi, în loc ca rezistenţele să fie controlate, ne controlează ele pe noi. Sentimentele de apartenenţă ne fac să ne identificăm cu situaţia actuală şi, chiar dacă dorim schimbarea, orice eveniment al existenţei care pare să ne ameninţe statutul actual ne creează impresia că persoana noastră este discreditată, şi atunci „mercenarul rezistenţă" intră în acţiune.

„Cîştig – cîştigi" vs. „dau – primesc"

Trăim într-un social a cărui esenţă de organizare ar trebui să fie de la sine solicitarea conformării la norme, însă tocmai această conformare este bulversată, sechelele vechiului sistem tind să le menţină, de pildă centralizarea de multe ori excesivă, în timp ce noile norme sînt pline de cerinţa altor norme, cele de aplicare. Nu numai persoana are rezistenţe explicite şi implicite, ci şi fostul sistem, cu coerenţa sa draconică şi nepermeabilă. Sistemul, ca şi persoana, îşi are anamneza sa. Orice schimbare care vine să atenteze la coerenţa unui sistem şi la dinamica sa generează reacţii pe măsură: febra pentru organismul biologic, grevele mai mult sau mai puţin spontane pentru organizarea socială. Şansa noastră, cred, rămîn totuşi în mare parte tinerii şi anonimii care luptă cu propriile rezistenţe şi fac ceva fiindcă au înţeles vocaţia viitoarei societăţi civile, concurenţiale, contractuale, bazate pe principiul „cîştig – cîştigi", renunţînd la cel de tipul „dau – primesc". Sînt însă mulţi care doresc să li se ridice statuie înainte de a pleca. Efectul frustrărilor acumulate nu iartă, dorinţa excesivă de a scăpa de acestea se transformă în rezistenţe derivate din efectul întreţinerii clişeelor. Tinerii au şansa vîrstei în primul rînd, ei pot mai uşor să asimileze noi valori, ei deţin sau pot deţine abilitatea să le compatibilizeze cu adevăratele valori tradiţionale, mă refer la cultură şi ştiinţă şi, îmi place să cred, cu valorile universale. Nu putem să trăim în noi forme fără fond. Construirea calităţii fondului este esenţială: cultură, profesionalitate, competenţă şi performanţă. La noi, interesele şi drepturile achiziţionate rapid şi consumativ după '89 tind să devină adevărate redute ale rezistenţei, rămînînd asociate cu ecourile celor achiziţionate mai de demult. Schimbarea planificată ca proces devine o acumulare de experienţe pentru persoane, organizaţii şi pentru sistemul social. Putem să ne acordăm şansa de a deveni mai exigenţi, mai conştienţi în autoevaluare, mai transparenţi şi toleranţi, cel puţin în comunicare. Trebuie să ne găsim noile modele, adevăraţii competenţi, şi să contracarăm redundanţa oportuniştilor, cărora le convin ritmul şi haosul. Am întîrziat, dar trebuie să acceptăm riscul rapidităţii schimbării. Avem mijloace să participăm la schimbare sau acceptăm impardonabil să fim iarăşi spectatori? Starea de participare, în multe cazuri, ţine de obedienţa lui „pînă ne alegem şeful", şi dacă nu sîntem aleşi noi sau preferatul nostru, renunţăm, devenim rezistenţi, bîrfim, cotcodăcim pe la colţuri, ne dăm mari în alte spaţii. Este greu să-ţi cîştigi o nouă identitate dacă vrei, cei rezistenţi însă şi-o păstrează cu nonşalanţa delatorilor faţă în faţă cu cel turnat, oferindu-ne iluzia unui potenţial integral de adaptare.

Totuşi, rezistenţele la schimbare pot fi atenuate ascultîndu-i tolerant pe cei care le exprimă, reuşind să implici transparent oamenii în procesul schimbării, fără să te joci cu puterea cu care ai fost investit temporar, oferind mijloacele necesare, respectînd valorile culturale vechi sau noi, expunînd avantajele schimbării fără a-i ascunde inerentele dificultăţi, reducînd incertitudinile şi sursele de insecuritate, găsind argumente credibile, nu surogate, inspirînd încredere celorlalţi prin proiect şi prin acţiunile tale, lăsînd portiţe pentru revizuiri. Schimbarea se află la frontierele dintre tehnic şi social, dintre ştiinţific şi pragmatic, dintre raţional şi emoţional. De aceea, schimbarea nu trebuie să ajungă sclava uniformităţii, nici în braţele unui viitor inuman.

▲

Cristian PREDA

Elogiu moderaţiei

La drept vorbind, reacţionarul nu mai este o figură politică sau, în orice caz, nu mai e un personaj care să suscite interesul. Reacţionarul şi-a pierdut forţa, întrucît figura opusă lui – progresistul – nu mai are un profil ideologic conturat. Mai clar spus: întrucît progresul nu mai este recunoscut ca o categorie politică, reacţionarul, care nu era definit decît prin refuzul progresului, a părăsit scena politică. Locul său a fost luat de extremist. Şi asta pentru că valoarea centrală a democraţiilor este astăzi moderaţia, iar refuzul moderaţiei poartă numele de extremism. Nu e uşor de stabilit de ce şi nici cînd anume reacţionarul a cedat locul extremistului. E clar însă că procesul acesta este legat de transformarea ideologiilor şi de conturarea unei noi definiţii a democraţiilor.

Abandonarea progresului ţine de responsabilitatea stîngii. Într-adevăr, familiile politice de stînga au evacuat progresul dintre categoriile legitime în momentul în care au realizat că filosofia optimistă îmbrăţişată de la Revoluţia franceză încoace e solidară cu forme politice corupte sau criminale. În acest fel, după aproape două secole de propagandă progresistă, stînga s-a refugiat în anii din urmă în „pragmatism" sau, cum se spune, ea a apucat „a treia cale". Satisfăcută de acest abandon al adversarilor, dreapta se mulţumeşte să constate dispariţia unei categorii – progresul – care a născut pasiuni nobile şi catastrofe degradante. Evacuarea progresului din spaţiul public nu a dat naştere unor noi forme politice: ea a permis doar „coalizarea" stîngii şi a dreptei în jurul moderaţiei. Astfel, democraţia a devenit – dintr-un spaţiu al disputei în jurul evoluţiei şi al stagnării – un teren al consensului minimal: pentru a putea guverna, este nevoie de echilibru, de temperanţă, de calea (sau căile) de mijloc – aceasta e filosofia politică aflată la putere. Dezbaterea din democraţiile zilelor noastre este însă, în acest fel, mult mai săracă decît în urmă cu 3 sau 4 decenii şi infinit mai sterilă decît în urmă cu un secol. Căci deliberarea a cedat pasul în faţa compromisului. E vorba însă despre un compromis foarte fragil. Căci limitînd deliberarea, democraţiile recente au articulat un soi de auto-expunere a propriei virtuţi. Iată de ce Parlamentul nu mai e un simbol al politicii: locul său a fost luat de vitrina mediatică. Confiscată de comunicare, democraţia se expune singură pericolului de a nu mai livra decît imagini. Extremiştii au, în acest peisaj, un culoar favorabil: e suficient ca ei să descrie imagini excentrice pentru a găsi popularitate. Austria, Franţa, Olanda ultimilor ani au arătat cît de uşor poate fi umilită moderaţia.

Dispărut din politică, reacţionarul a fost „cazat" în cultură. El nu e aici adversarul progresului, ci pur şi simplu un personaj care merge împotriva curentului. Suspiciunea e unicul criteriu de clasare. Astăzi e foarte greu – dacă nu chiar imposibil – să faci elogiul heterodoxiei. Cultura a devenit o afacere de (co)rectitudine, ea nu mai este un produs al imaginaţiei libere, care refuză clişeele şi locurile comune. Din această perspectivă a (co)rectitudinii culturale, un Isaiah Berlin sau un Albert Hirschman sînt suspecţi de... reacţionarism. A prefera îndoiala certitudinii, a alege să fii permanent *à contre courant* (cum îi plăcea lui Isaiah Berlin să spună), a dori auto-subversiunea (după expresia lui Hirschman) înseamnă a asuma riscul de a primi eticheta infamantă de reacţionar. Lipsa totală de sens a unor asemenea etichetări nu încurcă publicul larg. Dominat de tirania opiniei, el aplaudă învingătorii bătăliilor ideologico-culturale.

Nu e prea greu de observat că spaţiul politic şi spaţiul cultural se intersectează. La nivel social, extremismul politic şi (co)rectitudinea culturală fac corp comun. Combinaţia lor are şi un nume: este vorba despre ideologia consumatorului politic şi/sau cultural. Altfel spus: refuzul moderaţiei şi blamarea individualităţii sînt cărămizile străniei arhitecturi a „consumului nelimitat". Cetăţeanul e un consumator, cititorul e un consumator. Cetăţeanul e excitat de lectura pasionantă pe care i-o oferă discursul extremist, cititorul e sedus de cultura de masă. Pasiunea care îl leagă pe cetăţean de cititor îmbracă astăzi o singură formă: frica. Cu diversele ei conţinuturi, care merg de la frica de străin sau de imigrant pînă la frica de noutate sau de Europa. Spre deosebire de reacţionar – care refuza evoluţia sau schimbarea – extremistul vrea cu tot dinadinsul să producă rupturi şi dezechilibre. Din fericire, resursele moderaţiei sînt mai bogate decît cred adversarii ei de ieri sau de azi.

▲

Teodor BACONSKY

Istoria „reacţiunii“ şi Biserica păstrătoare

Generaţiile crescute sub comunism au primit – *ad nauseam* – următorul mesaj: tot ce se opune sistemului este „reacţionar“. PCR aplica respectiva etichetă pe fruntea oricărui „adversar“, indiferent de apartenenţa lui socială (burghezie, aristocraţie, ţărănime, proletariat), profesională (industriaşi, proprietari funciari, intelectualitate, cler) sau politică (membri ai partidelor istorice, legionari, social-democraţi). Prin includerea arbitrară în rîndul „reacţionarilor“, milioane de cetăţeni români au fost persecutaţi, de fapt, în numele unei himere. De ce himeră? Mai întîi, pentru că unei utopii i se opune cu adevărat doar bunul-simţ (inegal) răspîndit printre indivizii unei comunităţi normale. Apoi, pentru că filierele politice europene nu cuprind vreo ideologie numită „reacţionarism“. Istoriceşte vorbind, „reacţionari“ au doar fost duşmanii conservatori ai Revoluţiei franceze. Periodic reprimat (sub presiunea variilor aparate represive) „reacţionarismul“ se identifică, pînă la urmă, cu atitudinea oricărei persoane care – surprinsă de absurdul violenţei revoluţionare – pledează *civilizat* în favoarea *realismului*.

Din definiţia mea reiese că reacţionarul este mereu cu un pas în urma unui dezastru deja consumat. Asta înseamnă că, deşi victimizat, el nu se bucură de o perfectă inocenţă. E un om care nu a ştiut să anticipeze criza propriei societăţi şi nici nu a reuşit să o prevină prin formularea unei soluţii alternative. Chiar dacă demersul său invocă divinitatea sau principiile dreptului natural, el poartă vinovăţia reacţiei tardive. Un prim-ministru *democrat* care ajunge la închisoare sau în faţa plutonului de execuţie se confundă cu orice dictator din lucrarea căruia au lipsit, fie şi parţial, dialogul cu societatea, educaţia naţională, sănătatea publică şi prestigiul exemplului personal. E un alt mod de a recunoaşte faptul că, oricît ar fi de malefice şi de iraţionale, revoluţiile nu sînt aproape niciodată *nemotivate*. Iată de ce n-aş fi deloc flatat să mă număr printre „reacţionari“, chiar dacă continuu să detest – sincer şi, sper, argumentat – ideea de revoluţie.

E posibil ca discuţia să poarte spre nivele de interpretare mai generale şi mai puţin subiective. Cred că, dincolo de tapajul „poporului de la Seattle“, vom uita de „reacţionari“ pe măsură ce intrăm în universul IT. Nu pentru că neomarxismul ar fi epuizat ori pentru că oponenţii aşa-numitei *Davos culture* vor demisiona, ci pentru că tandemul *acţiune-reacţiune* – preluat din fizica mecanicistă şi aplicat în era politică a revoluţiilor – trimite la un tipar cosmologic depăşit. Prea puţini s-ar mai recunoaşte astăzi într-o lume fasonată după modelul „mesei de biliard“. Lumea în care corpuri etanşe interacţionează aparent haotic, ascultînd însă de impulsul unui algoritm providenţial, era numai bună pentru urmaşii filosofici ai lui Newton sau pentru moraliştii veacului XVIII. O asemenea viziune psihoteologică înlocuise, la vremea ei, ontoteologia platonizantă a Evului Mediu. Demografia „fluxului şi refluxului“ de populaţie, diplomaţia „echilibrului dintre puteri“, romantismul „atracţiei“ şi capitalismul „interesului“, mesmerismul şi atîtea superstiţii „magnetice“ filtrate pînă şi la noi (la Ploieşti...) sînt tot atîtea exponate simbolice dintr-un muzeu al iluminismului mereu mai puţin vizitat. Respectiva paradigmă s-a construit pe terenul individualismului post-renascentist. Dacă observ telescopic bolta înstelată şi calculez traiectoriile siderale, de ce n-aş specula raţionalitatea tuturor lucrurilor pentru a „calcula“ (şi deci a prezice) dinamica pasiunilor omeneşti, riscurile războiului sau alcătuirea societăţii ideale? Diderot, Berkeley, Rousseau & compania au fost sincer animaţi de credinţa că generaţiile ulterioare o vor duce mai bine graţie capacităţii lor de a modela, virtual, figura orînduirii desăvîrşite. Le datorăm foarte multe, inclusiv reproşurile cele mai severe. Au susţinut că lumea e perfectibilă, dar au generat cea mai sumbră antropologie. Au matematizat cunoaşterea, pentru a inventa maşini (şi mai tîrziu, computere) care trebuie să ne scape, cumva, de noi înşine... Au privatizat viaţa religioasă creştină, dar ne-au impus – brutal sau seducător – idolii politici ai unui panteon terifiant. Oricum, categoria „reacţionarismului“ vine de acolo şi se încheie cu acea geografie imaginară în care nu ne mai recunoaştem. Şi totuşi, dezbaterea e încă valabilă. Pe de o parte, ea redeschide subiectul conservatorismului politic. Pe de altă parte, ne ajută să reflectăm, bunăoară, asupra relaţiei dintre schimbarea socială şi economia memoriei religioase. Voi căuta să le abordez pe rînd.

Conservatorismul a primit, se ştie, felurite definiţii. O formulă valabilă este aceea care distinge în el expresia politică a scepticismului faţă de veracitatea predictibilităţii sociale. Spiritul conservator nu e numaidecît misoneist: nu urăşte, din principiu, inovaţia, mai ales dacă se manifestă raţional şi treptat. Conservatorul se mulţumeşte să creadă – cu destule date – că persoanele, grupurile, viaţa însăşi rămîn mai curînd imprevizibile. Îşi aduce aminte, împreună cu Denis de Rougemont, că ediţia din 1880 a foarte seriosului *Brockhaus* consemna, sub intrarea „Automobil“: „nume care a fost dat uneori unor vehicule bizare, propulsate cu ajutorul unui motor cu explozie... această invenţie, astăzi uitată, n-a cunoscut decît eşecuri...“. Ce să mai spunem despre neputinţa sovietologilor în preajma lui 1990! Conservatorul e convins că omul învaţă greu şi uită repede, cu urmarea că *mai binele e duşmanul binelui...* Din perspectiva lui, tradiţia – inclusiv religioasă – este suma aranjamentelor certificate, pe care este (prea) riscant să le „deranjezi“ subit. Nu ştii peste ce dai şi nu ai dovada pertinentă a faptului că părerea ta despre progres verifică progresul însuşi. Paradoxul conservatorului – căci există unul – ar putea fi rezumat cam aşa: pe măsură ce tradiţia se sedimentează, ea inspiră o societate care se mişcă suplu, pentru că se sprijină pe temelii solide. Chiar dacă noile generaţii nu fac decît să nuanţeze corpul tradiţiei, acesta este codificat, interpretat şi trăit într-o cheie mereu mai complexă. Or, cu cît o societate este mai complexă, ea *trebuie* să devină, măcar în mică măsură, previzibilă... Pentru a salva tradiţia – care constituie bunul său cel mai de preţ – conservatorul este pînă la urmă condamnat nu doar să *accepte* schimbarea, ci să o *premediteze*. Confruntat cu exigenţele acestui program, conservatorul autentic are toate motivele pentru a nu-şi dori să îngroaşe rîndurile „reacţionarilor“.

Un caz ilustru de presupus – şi îndeobşte acuzat – conservatorism e acela al Bisericii Ortodoxe, din care cei mai mulţi români fac parte (deşi nu s-ar zice). Plină de „reacţionari“ şi de „colaboratori“, această instituţie şi-a demonstrat, pînă în 1989, atît „divinitatea“ – răsfrîntă în acte de martiriu – cît şi „umanitatea“ – amplu documentată prin defecţiuni deloc glorioase. Acum, cînd instanţa definitorie a partidului unic a dispărut, BOR are ocazia de a opta între o strategie „reacţionară“ – menită să frîneze schimbarea socială – şi o logică a conservării tradiţiei *în acord* cu respectivele evoluţii. În fond, BOR ar fi trebuit să adopte, la nivel naţional, agenda societăţii civile. Fiecare dintre noi are datoria de a fi „reacţionar“ faţă de sechelele comunismului şi „conservator“ în raport cu o identitate care pretinde reformulări graduale. Din păcate, există în Biserică oameni care „conservă“ mental comunismul şi „reacţionează“ prost la apelul unei modernităţi neînţelese. O atare atitudine e de două ori nocivă: o dată pentru că „Biserica păstrătoare“ (cum este ea numită, cu un termen apolitic) trebuie să menţină Adevărul transmis prin Sfintele Scripturi şi Tradiţie, nu deformările suferite de acesta în perioada concubinajului ideologic dintre Ortodoxie şi naţional-comunism. Apoi, pentru că absenţa logicii de modernizare separă laicatul (la nivel generaţional) şi devitalizează, în consecinţă, impactul discursului ortodox asupra noului proiect social.

Oricare ar fi relaţia ei cu societatea contemporană, Biserica are, cu precădere, vocaţia de a conserva. Cînd laicii pretind „modernizări“ accelerate, păstorii – marcaţi de har, indiferent de situaţia lor eshatologică – ne propun acea medie înţeleaptă la care comunitatea (ca sumă a vocilor individuale) nu are numaidecît acces. Biserica, inspirată de Sfîntul Duh, vădeşte adesea încăpăţînări salutare. Poate că ea greşeşte în imediat. Dreptatea se situează însă de partea ei *sub specie aeternitatis*. Încerc să nu uit că Biserica se adresează tuturor, dar nu pentru a mulţumi pe oricine, oricînd şi cu orice preţ. A-i cere prestaţii populiste, angajamente iresponsabile şi tranzacţii la nivelul principiilor sale fundamentale înseamnă a-l travesti pe Hristos în hainele de fariseu pe care nu le-a îmbrăcat niciodată. Conservatorismul Bisericii nu trebuie confundat cu dificultatea ei pasageră de a descifra „semnele timpului“. În contrast cu forţele profane – partide, ONG-uri, şcoli de gîndire, lideri de opinie – care cred că ştiu *cum am putea evolua*, Biserica prevede, sub cauţiunea revelaţiei, chiar ce se va întîmpla *pînă la urmă*. O putem crede sau nu: confruntarea de mijloace rămîne totuşi inegală, cel puţin în termenii pariului pascalian... Ce autoritate din această lume a transmis pînă la noi o capodoperă precum *Divina liturghie* hrisostomiană? Cum l-ar mai fi enervat pe „omul recent“ Predica de pe Munte fără ca Biserica să fi crezut, mai întîi, în perenitatea acesteia? Spre deosebire de opinia spiritelor superficial „emancipate“, Biserica nu e proprietara unui corpus mitologic şi a unor ritualuri anacronice. În Biserică se păstrează tot ce ne-ar fi putut scuti de violenţa revoluţionară şi... tot ce persistă, vital, după ce furia acesteia s-a descărcat. Ea păzeşte valorile umane atunci cînd *drepturile* şi *responsabilităţile* noastre sînt ameninţate sau distorsionate. Scriu acestea din convingerea că n-am neapărată dreptate atunci cînd par să fiu nesuferit de critic faţă de realităţile ecleziale. Dacă lansez generice apeluri de *aggiornamento*, nu înseamnă că m-am „catolicizat“ sau că m-am lăsat contaminat de pietismul sociologic al protestanţilor. Avem nevoie, fireşte, de *E-vanghelie*, de comunicare mediatică, de o doctrină socială, de preoţi care l-au citit, bunăoară, pe Anthony Giddens, de laici care organizează solidaritatea şi participă la complicata noastră integrare europeană, de un alt limbaj pastoral şi de atacarea *oricărei* probleme, pentru a nu lăsa nimănui impresia că frămîntările sale suferă de *irelevanţă spirituală*... E însă la fel de imperios *discernămîntul* pe care ţi-l asigură (numai) rugăciunea, asceza, imersiunea sacramentală, frecventarea textelor sacre, intimitatea cu smeriţii uriaşi ai patristicii... Or, iată că „deosebirea duhurilor“ nu se cumpără şi nu se vinde nicăieri. Ea rămîne una dintre emblemele *darului*, într-o lume a mărfurilor. Aşadar: *est modus in rebus*. Îmi doresc o Biserică reacţionară faţă de lumea fără Dumnezeu şi conservatoare faţă de politica lui Hristos. În ceea ce priveşte revoluţia: dacă va fi interioară, nu ne va răni decît păcatul.

▲

aduse cu poşta

Profesorul faţă-n spate cu re-acţiunea

Un Colegiu Naţional. O clasă a XI-a. O teză (1/4 din medie). Fiecare cu foaia lui xerocopiată. Lateral – punctajul. După – discutarea subiectelor. Notele puse de elevi: 3 de 5, 20 sub. Explicaţia clasei: neatenţie, *text necitit*, subiectele au fost lucrate dar... totuşi a fost greu, materie care *nu interesează*. „Adică?“ Adică „nu se dă la bac!“ „Numiţi una de interes“. „Matematica“. (Apreciez că n-au spus Religie sau Educaţie Fizică). Citesc, pagină cu pagină, catalogul. Cea mai mare medie – 7, pe fiecare pagină cel puţin un 5. Şi la Literatura Română e la fel.

Nu fac parte dintre cei cu „pe vremea noastră...“ Umblu în blue jeans ca-n anii '80, discutăm deschis şi sincer. Îmi verific notarea cu ei şi apreciez că nu se supraevaluează. *Ne respectăm* chiar dacă nu se ridică în picioare pentru salut sau pentru răspuns. Pe lucrări nu se trec numele, se iese la tablă de voie. Punctez orice idee bună, mai ales la o temă nouă, îi stimulez să caute în cărţi, pe Internet, *să vorbească. Mă interesează,* nu pentru că ei îmi vor da pensia, ci pentru că încă mă simt, mai mult de jumătate, în bancă (ce belea şi empatia asta!).

I-am întrebat cum se văd peste cinci ani. 3 vor să aibă o meserie. Nu spun care. 36 se văd studenţi. 17, însă, nu ştiu încă despre ce facultate va fi vorba (?!). 6 nu spun nimic. Doar 10 vor munci în paralel cu studiile. 3 se văd trăind în continuare cu părinţii, 6 plecaţi deja din ţară.

După zece ani, 29 cred că vor avea o familie şi o slujbă *sigură;* 5, dintre care 2 fete, explicit nu. În legătură cu copiii (de la unul la peste patru), un băiat afirmă că va avea unul personal şi unul înfiat, acelaşi lucru afirmînd şi una dintre fetele care îşi doreşte să rămînă singură. 5 se gîndesc la alte ţări, nu neapărat definitiv, 4 sînt siguri că nu vor rămîne aici. Prea mulţi, avînd în vedere vîrsta, se gîndesc la propria sănătate.

Cele două clase a XI-a chestionate aparţin grupului de 144 de elevi cărora, cu ceva timp înainte, le adresasem o întrebare legată de umorul pe care îl gustă. Doar 19 nu urmăresc „Vacanţa Mare“. Unii înlocuind-o cu Doru Octavian Dumitru. Mi-au răspuns „şi profesorilor le place“. Ştiau bine ce ştiau!...

Ceea ce îi identifică este *neimplicarea*: îşi vizualizează afacerea, casa, maşina, dar, cu tonul aceluiaşi „neinteres“ de la explicarea tezei, se lasă duşi de valul indiferenţei care bîntuie azi România.

Textul acesta se vrea, cu intenţie, deschis.

Am suferit întreaga „Filantropica“ la gîndul că un asemenea profesor e posibil. Ca de o prelungire a întrebării pe care mi-o pun, serie după serie: eu, pe unde sînt eu, dacă ei arată astfel?

Ce mai citesc elevii care nu citesc? Ca şi profesorii lor: bancnote, reclame, *ambalaje*.

Alina IORDACHE
Rîşnov

„Micul reformator“ şi interesele conservatoare

– interviu cu Victor BABIUC –

Aţi făcut parte din guverne care au avut programe de reforme. Rezultatele s-au dovedit însă inferioare intenţiilor. Ce anume a împiedicat succesul reformelor – forţe politice, conjuncturi, reflexe, mentalităţi?

Cred că este greşită teza că reformele din România au eşuat. Eu cred că, dimpotrivă, reformele în general au reuşit, chiar dacă mai greu, mai sinuos, au reuşit totuşi să transforme România. România din 2002 este cu totul alta decît cea din 1990. E adevărat că încă nu am ajuns acolo unde ne doream şi că România este departe de a fi o ţară europeană capitalistă şi dezvoltată – dar este cu siguranţă altceva decît a fost acum zece ani (sau chiar acum cinci ani). Dacă ne uităm în urmă o să vedem că noi am reuşit mai ales în acele reforme care aveau ca obiectiv să schimbe statul. Sînt schimbări care se puteau face mai uşor, pentru că statul se schimbă cu ajutorul legislaţiei şi al restructurării instituţionale. Aşa că avem acum un alt fel de justiţie, de armată, de poliţie, de administraţie, de Bancă Naţională, de Televiziune naţională, alt sistem de taxe şi impozite, pînă şi alt sistem de evidenţă a populaţiei şi alt sistem de înregistrare şi comunicare a datelor statistice. Nici una dintre instituţiile din 1990 nu mai are forma şi conţinutul de atunci. Toate au fost modernizate. De asemenea, am reuşit să modificăm sau să creăm noi instituţii în societate, tot prin acţiunea asupra statului, de regulă prin restrîngerea controlului şi intervenţiei statului. De exemplu, am schimbat instituţia proprietăţii de stat – proprietatea publică actuală nu mai seamănă deloc cu proprietatea de stat din 1990, s-a reînfiinţat proprietatea privată în economie, deşi mai lent decît ne-am fi dorit, am modificat continuu raportul dintre proprietatea de stat şi cea privată în favoarea celei de a doua. Exemplele se pot multiplica, ilustrînd toate domeniile în care statul şi-a redus intervenţia – de la presă şi monopolul informaţiilor şi pînă la stabilirea preţurilor. Am făcut parte din guverne care au avut programe de reformă; toate guvernele, de altfel, au avut astfel de programe. Pe de o parte, împărtăşesc satisfacţia de a fi participat la iniţierea şi gestionarea acestor schimbări – în justiţie, în poliţie, în armată, iar alături de colegii de guvernare şi în celelalte domenii – dar şi insatisfacţii, care sînt mai ales ale populaţiei, faţă de diferenţa dintre speranţe şi realitate. Insatisfacţiile provin din două surse. În primul rînd, pentru că reformele instituţionale, cele care au dat rezultate, s-au desfăşurat mai lent – prea lent – şi mai incomplet decît am fi vrut. Demilitarizarea poliţiei, de exemplu, se va produce la mai mult de un deceniu din momentul în care a fost iniţiată, sau reorganizarea parchetului care nu este nici acum finalizată. Realitatea, inclusiv realitatea instituţiilor, s-a dovedit mai complicată decît ne-am închipuit noi cînd am proiectat noile instituţii. Apoi, chiar noile instituţii nu au funcţionat aşa cum ne-am aşteptat. Uitaţi-vă la piaţa de capital, o instituţie absolut nouă, construită după modelul celor mai moderne instituţii de acest tip. Rolul ei este să alimenteze firmele cu capital, dar ea nu face asta, pentru că firmele româneşti nu seamănă cu firmele care au construit, în economiile lor de origine, piaţa de capital pe care am copiat-o noi. În al doilea rînd, au eşuat reformele destinate dezvoltării. Aceste reforme nu se mai refereau la stat, ci la economie şi la societate. Iar aici, lucrurile s-au dovedit infinit mai complicate decît în reformele instituţiilor. În bună măsură, aceste reforme au fost proiectate şi aplicate fără o suficientă cunoaştere a realităţii. Şi atunci nu numai că nu au funcţionat, dar au dat rezultate neaşteptate. Pentru multe dintre ele problema a fost nu că nu au fost destul de radicale, ci că au fost aplicate pe o realitate insuficient cunoscută. Restructurarea industrială este poate cel mai bun exemplu. Pînă la urmă, industria românească s-a restructurat, chiar dacă nu total, dar cu totul altfel decît ne-am dorit şi a costat jumătate din forţa de muncă ocupată în industrie în 1990 şi jumătate din producţia industrială. Ceea ce ne-a împiedicat au fost nu conjuncturile şi mentalităţile vechi, ci mai degrabă o mentalitate nouă foarte păguboasă care creează iluzia că poţi schimba realităţile cu o lege sau o hotărîre de guvern. Iar această mentalitate a fost mai răspîndită poate în clasa politică decît în populaţie.

În vorbe, toate partidele politice româneşti se declară în favoarea progresului (înţelegînd prin asta, în primul rînd, drumul spre NATO şi spre UE). Dacă e aşa, se poate spune că în România nu există forţe politice reacţionare, conservatoare?

De ce să nu existe? Mai important mi se pare însă că există *politici* conservatoare, iar unele chiar reacţionare. Într-o descriere simplistă, făcută pe scheletul basmului, unde Făt-Frumos este în întregime bun, iar zmeul este în întregime rău, unii se aşteaptă ca aceste politici conservatoare să fie concentrate într-un partid sau mai multe partide care să întruchipeze „răul politic“ ce trebuie învins. Nu este aşa, politicile conservatoare sînt şi ele distribuite între toate partidele politice. NU neapărat în mod egal. Eu cred, de exemplu, că PRM concentrează mai multe politici conservatoare decît alte partide, unele – cum ar fi restrîngerea unor drepturi cetăţeneşti sau tratamentul discriminatoriu aplicat minorităţilor – chiar reacţionare. Dar nu mi-e greu să identific o politică conservatoare în obiectivele legate de auto-administrare ale UDMR, cum ar fi în cele cu tentă separatistă, sau în politicile de întărire a birocraţiei şi a controlului administrativ ale PSD şi chiar şi în obiectivele legate de reducerea impozitului pe profit ale PNL – o politică prin care nu se urmăreşte facilitarea investiţiilor, ci pur şi simplu creşterea veniturilor proprietarilor. Toate guvernările de pînă acum au avut politici de acordare de privilegii – unor oameni sau unor firme –, iar eu consider aceste politici drept conservatoare. Din păcate, această situaţie în care politici conservatoare sînt prezente în programele şi în practica politică a tuturor partidelor face realitatea mult mai complicată decît basmul. În practică, nu ajunge să înfrîngi în alegeri partidul cu cele mai multe politici conservatoare. Cînd în 1996 alianţa CDR-PD-UDMR a înlocuit PDSR la guvernare, ea a eliminat o serie de politici şi practici conservatoare ale acestuia – de exemplu, cele legate de privatizare –, dar a adus altele. La fel, după alegerile din 2000. De unde rezultă că avem de combătut mai degrabă politici conservatoare, prezente în orice guvernare, decît forţe politice conservatoare, forţe care, cum vă spuneam, cred că există şi se manifestă prin politicile respective.

Care ar fi deosebirea, în situaţia României de azi, între o ideologie „reacţionară“ şi una „conservatoare“?

Mă atrageţi într-o discuţie pronunţat teoretică, deşi eu nu-mi amintesc să fi manifestat veleităţi în această direcţie. Să încerc, pe răspunderea dumneavoastră. O ideologie reacţionară ar fi o ideologie care se opune valorilor şi principiilor fundamentale ale democraţiei politice, ale economiei de piaţă, ale relaţiilor internaţionale, pe scurt, una care ar milita pentru neocrotirea drepturilor omului, pentru dictatură, pentru desfiinţarea proprietăţii private sau pentru agresiune externă. Ideologiile reacţionare nu au în România o influenţă reală şi nu joacă vreun rol în politică. Ideologiile conservatoare ar fi cele care ar milita pentru conservarea unor stări existente, chiar recunoscute ca negative, sub pretextul specificului naţional, al tradiţiei, al „realităţilor naţionale“. E dificil să le defineşti, pentru că nu există ca atare, în formă ideologică elaborată, şi, mai ales, reprezentată politic. Aşa cum am mai spus, problema noastră este combaterea *politicilor* conservatoare, şi nu a ideologiilor sau forţelor politice conservatoare.

Aproape toată lumea se plînge de existenţa, în societatea românească, a unor mentalităţi conservatoare, depăşite, vechi etc. Ce rol credeţi că au aceste mentalităţi în întîrzierea reformelor, în „tragerea înapoi“ a societăţii?

Desigur că în România există o problemă a mentalităţilor, dar cred că mult mai gravă este cea a *intereselor*. De exemplu, în primii ani de după revoluţie, managerii marilor întreprinderi industriale erau acuzaţi că au o mentalitate învechită, care îi face să se opună privatizării. După aceea, managerii au fost co-interesaţi în privatizare – prin MEBO sau prin alte metode – şi au devenit rapid promotori şi susţinători ai privatizării. Sondajele de opinie arată că muncitorii preferă un loc de muncă sigur, chiar cu un salariu mai mic, decît să rişte pentru venituri mai mari, ceea ce este considerat un exemplu de mentalitate învechită. Se uită, însă, că experienţele de pînă acum – Valea Jiului, de exemplu – au arătat că şansele de succes sînt aproape nule şi că, în general, muncitorii, cu foarte puţine economii, fără cunoştinţele necesare pentru o altă activitate şi într-o economie cu reguli neclare şi nerespectate, nu au baza care să le permită să rişte. În schimb, îşi asumă fără dificultate riscul de a merge să lucreze în străinătate. Sîntem în faţa unei probleme a „mentalităţilor conservatoare“ sau avem o problemă a realităţilor, inclusiv a intereselor? Atunci cînd managerii unei regii autonome sau ai unei firme de stat militează pentru menţinerea monopolului pe care îl au sau pentru credite şi comenzi preferenţiale de la stat, ei nu fac asta pentru că au o „mentalitate conservatoare“, ci pentru că este în interesul lor să-şi păstreze monopolul sau să obţină creditul. Teoria despre „mentalităţile conservatoare“ a fost lansată imediat după revoluţie, ca o armă ideologică în bătălia politică împotriva conducătorilor fostei societăţi comuniste şi pînă la un punct această teorie exprimă o realitate. S-a căzut însă într-o capcană, pentru că ea a fost rapid utilizată pentru disimularea *intereselor*, mai mult sau mai puţin conservatoare. Dacă ritmul lent al reformelor este pus pe seama *mentalităţilor conservatoare*, atunci nu ai nimic de făcut decît să aştepţi să treacă timpul şi să se schimbe mentalităţile. Dar dacă este pus pe seama necunoaşterii realităţilor şi a intereselor conservatoare, atunci ar fi trebuit făcut ceva, pentru că şi una, şi celelalte pot fi combătute.

În opinia publică pare să se fi instalat destul de solid ideea că singura cale de progres pentru noi este drumul spre Uniunea Europeană. Dar Europa occidentală este o lume diversă, cu „progresiştii“ şi „reacţionarii“ ei, în care va trebui să ne găsim un loc şi o identitate. Credeţi că la noi se discută suficient despre ce înseamnă această lume în care, în numele progresului, vrem să intrăm?

La noi nu se discută deloc despre ce este în interiorul UE şi despre problemele pe care UE trebuie să le rezolve sau depăşească pentru realizarea proiectului european. Dezbaterea din România este limitată doar la condiţiile pe care le pune UE pentru aderare. Ştim sau măcar intuim că UE este o realitate mai complicată decît pare, dar deocamdată problemele ei nu sînt şi ale noastre. Problemele noastre sînt problemele aderării. Evident, eu consider că aderarea la UE este benefică pentru România, indiferent de ce se întîmplă în UE acum sau se va întîmpla în viitor. Aderarea la UE echivalează cu garantarea democraţiei, cu consacrarea capitalismului în economie şi, dincolo de aceasta, înseamnă integrarea într-o zonă de dezvoltare cu o dinamică ascendentă. Indiferent ce probleme are UE, ea va fi în continuare o societate – sau un grup de societăţi – democratice, capitaliste şi care se sprijină reciproc în dezvoltare. Or, asta vrem şi noi. Restul, sînt detalii la care ne vom adapta după aderare şi le vom discuta atunci.

Dincolo de ideologii ori de forţe politice, credeţi că în fiecare dintre noi există un „mic reacţionar“ generat de reflexe şi comodităţi, de incapacitatea de adaptare la dinamismul noii societăţi, de vechea idee „mai bine stau în banca mea şi mă mulţumesc cu puţin“?

S-ar putea, dar mai degrabă cred că în fiecare dintre noi există un „mic reformator“, dar din păcate insuficient înzestrat pentru reforme, dornic să trăiască mai bine, să fie mai liber şi să-şi asume şi problemele care nu sînt personale, de la cine cîştigă campionatul de fotbal şi pînă la problemele copiilor abandonaţi sau ale conflictelor internaţionale. S-ar putea ca în România acest activism civic şi politic al oamenilor să fie la fel de puternic şi de răspîndit ca în oricare altă ţară dar, din păcate, insuficient de maturizat intelectual şi de informat; nu este nici la fel de manifest.

Din 1990, presa a fost foarte dinamică şi, nu o dată, prin criticile la adresa puterii, a reuşit să influenţeze agenda politică şi să împingă lucrurile înainte ori măcar să semnaleze ceea ce merge prost. Pe de altă parte însă, unele „dezvăluiri“ sînt criticate de politicieni şi considerate senzaţionaliste, derizorii – un mod de a abate atenţia opiniei publice de la activităţile cu adevărat importante ale Guvernului ori Parlamentului. Cine are dreptate?

Cred că dreptate au şi unii şi alţii. Politicienii români au numeroase păcate, şi chiar şi politicile aplicate sînt uneori mai puţin în interesul naţiunii sau al cetăţenilor, cît în interesul clientelei. Presa a dezvăluit şi a criticat asemenea lucruri şi asta a făcut ca nepăsarea, incompetenţa, clientelismul, corupţia şi abuzurile să fie uneori limitate, uneori corectate, alteori măcar dezvăluite opiniei publice. Această supraveghere continuă a clasei politice de către presă e valoroasă şi trebuie menţinută. E o componentă de bază a democraţiei, şi fără o presă cîrcotaşă opinia publică ar putea fi mai uşor manevrată sau manipulată. Pe de altă parte, presa românească are două mari slăbiciuni: o mare parte din ziarişti au un profesionalism cel puţin discutabil şi, în al doilea rînd, este puternic controlată de un mic grup de proprietari şi manageri. Profesionalismul scăzut conduce la publicarea de informaţii incorecte, incomplete şi interpretate uneori naiv, iar alteori de-a dreptul greşit; o face să deosebească prost adevărul de minciună, ce este important de ceea ce nu este important şi adesea să confunde bîrfa cu informaţia. Controlul exercitat asupra ei o face uneori să nu mai fie o presă civică, ci să se pună în slujba unor interese personale. Atunci se declanşează campanii de presă, de fapt, campanii de intoxicare a opiniei publice şi de presiune asupra puterii pentru satisfacerea unor interese foarte concrete şi personale. În asemenea campanii, nu se mai respectă nici o regulă deontologică: se fabrică informaţii false, se interpretează răuvoitor cele adevărate, se utilizează toate trucurile publicitare inventate, de regulă, pentru cauze mai bune. Iar oamenii sau instituţiile care sînt ţinta unor asemenea campanii au foarte puţine posibilităţi de apărare. Presa trebuie să supravegheze viaţa publică. Dar trebuie să o facă cu mai multă competenţă decît pînă acum. Şi, pentru că este a patra putere în stat, ar trebui avut grijă ca ea să nu abuzeze de puterea pe care o are, aşa cum ea însăşi are grijă ca celelalte puteri ale statului să nu facă abuzuri.

▲

Lupta fiecăruia cu sine

– interviu cu Cozmin GUŞĂ, secretar general al PSD –

După o împărţire cam schematică, unii dintre socialiştii sau social-democraţii europeni se autointitulează „progresişti", considerîndu-i pe adversarii lor de dreapta sau centru-dreapta „reacţionari" ori „conservatori". În cazul PSD şi al politicii româneşti, s-ar putea aplica această schemă? Cine ar fi „reacţionarii" sau „conservatorii" cu care luptaţi?

În primul rînd, această schemă ţine de domeniul trecutului chiar şi în Occident. Cunosc în ambele „tabere" şi progresişti, şi conservatori. În România, desigur, e cu atît mai greu de făcut această distincţie, iar conservatori ar fi greu să avem, pentru că nu prea ar avea „obiectul de conservat", ca să mă exprim destul de simplu. Sînt foarte mulţi dintre cei situaţi pe partea dreaptă a spectrului politic cu anumite atitudini economice sau politice care le-ar îndreptăţi o anumită etichetă, dar nu au justificarea unui conservatorism în sensul bun al cuvîntului: nici în trecutul personal, nici în trecutul organizaţiei pe care o reprezintă. Lupta – dacă există – se dă în fiecare dintre noi, iar dacă ne referim la politicieni, e vorba de o luptă cu firea personală, cu obiceiurile, cu trecutul comunist sau necomunist, cu habitudinile de stînga sau de dreapta pe care le are fiecare; aceasta este lupta cea mai groaznică. Şi, din cauza faptului că această luptă în interiorul fiecăruia capacitează cea mai mare parte a energiei personale, foarte greu se declanşează o luptă politică organizată, elaborată – rămîne foarte puţină energie pentru aşa ceva. Totul este conjunctural şi la voia întîmplării. Poate că sînt subiectiv, pentru că scena politică este acum atît de debalansată: partidele de centru-dreapta sînt fărîmiţate, iar unele nici nu au identitate de centru-dreapta, dar se comportă ca atare. Cred însă că lupta politică din România capătă multe aspecte conjuncturale tocmai pentru că cei mai mulţi oameni politici sînt ocupaţi cu această luptă din interiorul lor, cu dorinţa de a se împăca, eventual, cu trecutul şi de a-şi găsi un loc în prezent.

În legislatura 1992-1996, reproşul opoziţiei de atunci era că PDSR este un partid neocomunist. Acum, partidul dvs. încearcă să-şi construiască o nouă identitate, de social-democraţie modernă şi europeană. Mai există reflexe „conservatoare" în sensul rău, resturi ale deprinderilor din perioada comunistă?

Da, mai există. Să nu uităm că generaţia matură a României de astăzi a crescut, a fost educată şi a evoluat parţial în perioada comunistă, deci nu avea cum să iasă imediat din acea grilă. Dar aceste probleme nu sînt doar apanajul unor oameni din nişte partide de stînga, ci sînt apanajul întregii societăţi româneşti şi al întregii clase politice. Sigur că toată lumea evită să vorbească despre generaţii, pentru că dacă nu este bine condusă, o asemenea discuţie riscă să se banalizeze – există un instinct de conservare şi să nu uităm că cei mai mulţi dintre cei care se exprimă public sînt din aceeaşi generaţie (45-60 de ani). Acuza de „neocomunism" din perioada 1992-1996 nu era justificată: dacă mă uit cu atenţie la partea dreaptă a spectrului politic, găsesc şi acolo oameni care au avut de-a face cu comunismul. Lupta cu trecutul şi încercarea de a poziţiona doar anumite personalităţi într-o anumită zonă nu este deloc productivă. Eu mă simt stînjenit de fiecare dată cînd ar trebui să fac nişte acuze şi îmi dau seama că nici eu nu sînt chiar în regulă – aşa că renunţ să fac acuzaţii inutile.

Problema despărţirii de trecut e atunci în altă parte, în reflexul gîndirii unice şi în capacitatea fiecăruia de a se adapta la o gîndire pluralistă: şi celălalt are dreptul la un punct de vedere, chiar dacă s-ar putea să nu aibă dreptate...

Eu cred altceva: cred că marea problemă care minează societatea românească este obişnuinţa de a refuza competiţia. Aceasta este marea dramă care s-a perpetuat în perioada comunistă şi care ne afectează şi acum. Acest refuz al competiţiei a creat tendinţa de disimulare, minciuna, neacceptarea celuilalt şi a propriei personalităţi, de unde reflexul de a nu-ţi recunoaşte propriul loc în societate şi de a încerca mereu o cale uşoară, „pe lîngă" reguli, pe baza pilelor şi relaţiilor, şi nu pe baza capacităţilor personale. În acest fel, foarte multă lume nu-şi poate folosi potenţialul personal, cade uşor în această capcană, crezînd că drumul uşor este cel mai bun. Blazarea care există în societate şi apariţia „reacţionarilor", a celor care „ne trag înapoi", de aici vine. Dar cred că tinerii ar trebui să adopte poziţia adevăratei competiţii. Sigur, tinerii nu au apanajul înţelepciunii, dar au apanajul dinamismului. Dacă acestui dinamism nu îi adaugi condiţii clare în care să se poată manifesta şi „reguli de joc", el nu se va materializa niciodată, eventual se va transforma în ceva ciudat, în care personalitatea unor oameni aflaţi în plină evoluţie nu se va mai putea exprima, va apărea dezamăgirea ş.a.m.d. Dacă un tînăr intră în această perpetuarea a şmecheriilor şi a lipsei de competiţie nu mai are nici o şansă să ţină drumul drept.

Perpetuarea şmecheriilor se ascunde sub umbrela oportunismului, de care pînă acum nici un partid din România n-a scăpat atunci cînd s-a aflat la putere – şi partidul dvs., şi PNŢ cînd a cîştigat alegerile... Vîrful politicii e mai vizibil, dar ce se întîmplă în organizaţiile locale? Oamenii vin să se înscrie în PSD pentru că au idei social-democrate ori pentru că PSD este la putere şi le-ar putea oferi membrilor nişte avantaje personale?

Politica, nu doar în România, cunoaşte o doză de oportunism mai mare sau mai mică. Sigur, pe lîngă asta, în funcţie de personalitatea fiecăruia, intră şi o doză de idealism, şi dorinţa de a face mai bine. În teritoriu, în funcţie de calitatea oamenilor care conduc organizaţiile, creşte sau descreşte cota de oportunism la înscrierile în partid. La urma urmei, partidul este format din oameni, este o organizaţie extrem de complexă, în care mulţi văd doar o serie de drepturi şi nu îşi dau seama că în momentul în care semnează adeziunea la partid acceptă şi obligaţiile din statut. Apoi, există o problemă de disimulare: mulţi se jenează să declare că fac parte dintr-un partid, pentru că „ideea de partid" a fost demonetizată nu doar înainte de '89, dar şi după aceea. Partidul nu este o organizaţie de elită, mai ales un partid social-democrat: un partid de dimensiunile PSD nu poate fi altfel decît societatea românească, adică îi reflectă şi părţile bune, şi pe cele rele. În funcţie de calitatea oamenilor, lucrurile se aşază, în timp.

PSD şi-a afirmat dorinţa de reformă, dar rezultatele sînt adesea întîrziate de blocaje ori de „incidente de parcurs". E vorba de o rezistenţă faţă de schimbare sau de atingerea unui anumit prag de suportabilitate dincolo de care nu se poate trece?

Foarte simplu spus, reforma înseamnă în primul rînd respectarea regulilor şi abţinerea de la excese a celor care vor să ia parte la reformă. Aceste lucruri implică transformări la nivel personal şi la nivelul relaţiei dintre oameni: de la dispariţia şpăgii şi a favoritismelor, la tot sistemul vechi de „filiaţii". Orice măsură de reformă trebuie să pătrundă, pentru a reuşi, pînă în cel mai depărtat loc din ţară, ceea ce înseamnă un lanţ foarte complex. Or, acest proces distruge nişte mecanisme complicate. Nimeni nu s-a întrebat, de pildă, care este sursa opoziţiei care s-a simţit la privatizarea SIDEX; toată lumea spunea că privatizarea e foarte bună, dar puţini au avut curiozitatea să observe că firmele-căpuşă aparţinînd unor foşti potentaţi din perioada comunistă care s-au adaptat foarte repede la tranziţie reuşeau performanţa de a genera pierderi uriaşe SIDEX-ului, iar patronii acestor firme au reprezentat cea mai mare rezistenţă în faţa reformei. Aşa încît aceasta este o problemă a întregii societăţii: am moştenit acei foşti comunişti învederaţi care vor să facă bani pe gratis, am moştenit securiştii cu tot sistemul lor de relaţii pe care vor să-l perpetueze – asta e societatea românească, iar dacă vrem să o transformăm, trebuie să fim tari pe poziţii. Dar e o luptă extrem de consistentă, care după părerea mea nici nu a început.

Şi cînd va începe?

Cînd se va crea o masă critică necesară de oameni care pot să se arunce în această luptă. Cînd începi lupta, îţi calculezi eventualele pierderi şi încerci să-ţi prevezi sacrificiile personale. Dacă se va crea o masă critică de oameni dispuşi să facă asemenea calcule şi să intre în luptă, atunci ea va avea loc cu adevărat. Pînă atunci, facem „bătuta" – mă refer la nivelul întregii societăţi. Bineînţeles, între timp facem foarte multe lucruri, pregătim lupta (dar nu e cazul să laud eu rezultatele guvernării, pentru că avem şi destule probleme, e mai bine să ne laude alţii). Cred însă că la nivel de ansamblu, la nivel mare, încă nu a început cu adevărat această luptă, sîntem mai curînd dominaţi de tendinţa de a face concesii unora, pentru că îi cunoaştem de mai multă vreme, pentru că sistemul lor de a impresiona ori de a ameninţa e bine pus la punct, pentru că ei pot să genereze nişte valuri de opinie ş.a.m.d. E foarte complicat.

Printre toate aceste complicaţii, partidul dvs. mai are de făcut ceva pentru a convinge: trebuie să vină în faţa oamenilor cu un discurs coerent, să afirme valori şi idei, să promoveze anumite principii şi o anume cultură politică. Or, uneori a existat „reacţiune" din interiorul propriului partid, cînd unii membri marcanţi au avut alte opinii, nu tocmai social-democrate. Cum gestionaţi asemenea „discursuri paralele"?

Prin discuţii. Sîntem într-un proces de consolidare, de aşezare pe anumite straturi. Partidul înseamnă o masă de 600.000 de oameni. N-avem o soluţie magică, dar dorim foarte mult să ne racordăm la un circuit european. Şi prin asta înţeleg în primul rînd recunoaşterea unor idei şi valori, intrarea în comunicare directă, ceea ce se poate testa. În momentul în care intri într-o organizaţie politică internaţională, dacă ai cu adevărat ce spune, poţi intra în comunicare cu acei oameni. Dacă ei simt că nu ai ce spune, deşi vorbeşti foarte mult, te vor ocoli sau, cu destulă politeţe, vor încerca să-ţi spună că „vorbeşti altă limbă" decît ei şi vei fi izolat. Noi avem un barometru foarte bun: ideile pe care le prezentăm – sigur, pornind de la realizările de pînă acum, dar şi de la ceea ce am vrea să facem în viitor – sînt percepute corect. În aceste zile s-a făcut foarte mare tapaj pe tema prezenţei noastre în Internaţionala Socialistă, dar mai important mi se pare că am ajuns să comunicăm foarte uşor pînă la cele mai înalte niveluri din IS: acum nu mai e o problemă să comunicăm cu toţi liderii socialişti şi social-democraţi din lume, deci lumea ne acceptă ca parteneri şi ne priveşte cu o atenţie care include şi un anume grad de implicare.

Şi atunci, ceea ce au spus unii membri ai partidului dvs. în legătură cu cultul lui Antonescu ori faptul că în PSD au intrat foşti membri marcanţi ai PRM nu perturbă această comunicare?

O perturbă, dar aş zice că într-un registru destul de slab. Noi sîntem judecaţi după structura de conducere şi după deciziile pe care le ia partidul. Un partid care are doar unanimităţi nu mai e credibil, iar cei din Internaţionala Socialistă ştiu acest lucru. Importante sînt deciziile, şi cred că putem funcţiona foarte bine după principiul jumătate plus unu: îmi e foarte uşor să valorizez o decizie dacă e luată cu jumătate plus unu din voturi şi îmi e foarte greu să valorizez o unanimitate – niciodată nu poţi şti ce ascunde, de fapt, o unanimitate. Unanimitatea mă sperie întotdeauna. ▲

© C. Tudor

Pe Google

Internetul e un fel de barometru pentru orice – ce nu e pe Internet, „nu există". Căutînd pe google.com cuvîntul *réactionnaire*, nu obţii nimic spectaculos. În ordinea „relevanţei" (după părerea lui Google): un text despre „politica reacţionară a teroriştilor" *(www.wsws.org/francais)*, un articol din Québec *(www.quebecoislibre.org)*, *Henri Caps, symboliste reactionnaire (www.mecena.net)*, „Falungong este o organizaţie reacţionară", declară preşedintele parlamentului chinez *(french.peopledaily.com.cn)*, alte două texte despre „naţionalismul canadian reacţionar" *(www.cafe.umontreal.ca* şi *www.vigile.net)*, patru citate dintr-un dicţionar online de aforisme, maxime etc. *(www.citationsdumonde.com)*, o declaraţie a unei organizaţii iraniene („războiul din Afganistan este reacţionar"), alt text dintr-un ziar canadian, tot despre naţionalism, cîteva recenzii la cartea lui Albert O. Hirschmann *La Rhétorique réactionnaire* ş.a.m.d. Trecînd pe anglofonie *(search „reactionnary")*, google.com găseşte 75 de rezultate. Primul – ceva despre o formaţie punk numită *Reactionnary (punkzone. ovh.org)*; apoi un articol despre Charles Maurras, o opinie despre Ronald Reagan („Reagan is surely one of the most stupid american president: A chauvinist, reactionnary and bourgeois leader...", *www.reagan.dk)*, cîteva pagini web plasate pe site-uri care găzduiesc gratis de toate (cu fraze de genul „The religions were also primitive and reactionnary answers to the fear of the death", pe *librepensee57.free.fr/Manifeste anglais.htm)*, cîteva studii istorice despre diverse mişcări reacţionare din anii 20-30 ai secolului trecut etc. În italiană *(ricerca „reazionario")*, google.com găseşte şi pune în faţă (ca fiind cele mai relevante) o variantă online a *Manifestului Partidului Comunist*, în care vine vorba la un moment dat de „socialismul reacţionar", un articol din revista „Il Partito Comunista" despre războiul din Cecenia şi şovinismul reacţionar rus, un altul în care se demonstrează de ce mişcarea antiglobalistă reprezentată de „Poporul de la Seattle" este „reacţionară şi conservatoare". Dar găseşte şi site-ul *www.reazionario.org* al „dreptei tradiţionale", cu versiune şi în engleză... Altminteri, pe web, cuvîntul *reacţionar* pare a fi un simplu adjectiv printre altele – i-am putea spune „marginalizat", numai că Internetul, neavînd centru, nu are nici margini... ▲

Interviuri realizate de Mircea VASILESCU

Urs ALTERMATT

Elveţia multiculturală – un model pentru Europa? (II)

Pe 24 mai a.c., la Colegiul Noua Europă, profesul Urs Altermatt a convins un auditoriu, iniţial mai mult sceptic, despre accesibilitatea modelului elveţian. Prima parte a analizat diversitatea cîmpurilor de forţă: cum se exprimă diversitatea elveţiană, conglomerat de contradicţii care garantează pacea.

O multitudine de centre

Nu trebuie să se subestimeze un al doilea element, şi anume stabilitatea politică a Elveţiei multinaţionale se explică prin aceea că Elveţia nu deţine un centru politico-cultural şi se caracterizează printr-o descentralizare puternică. Guvernul federal şi administraţia au sediul la Berna, în timp ce tribunalul federal îşi are sediile la Lausanne şi Lucerna.

Şi precum Washingtonul din SUA, Berna nu este centrul economic al ţării. Centrul internaţional de conferinţe cel mai important nu este Berna sau Zürich, ci Geneva, care e sediul european al Organizaţiei Naţiunilor Unite şi care adăposteşte multe alte organizaţii internaţionale.

Elveţia nu dispune nici în viaţa culturală de o metropolă. Elveţia de limbă franceză priveşte spre Paris, Tessinul se orienteaza spre Milano şi Lombardia; Elveţia de limbă germană nu ştie încotro să se orienteze din unghi de vedere cultural – cu siguranţă că nu spre Berlin.

Descentralizarea elveţiană este atît de tipică, încît chiar şi biserica catolică posedă o cultură federală. Cele şase dioceze catolice constituie o provincie bisericeasca, deoarece Elveţia nu are un arhiepiscop. Din secolul al XIX-lea, episcopii catolici şi-au format, totuşi, un sinod episcopal, prezidat cu rîndul de fiecare dintre ei.

Multiplele centre mai mici contribuie la o diminuare a tensiunilor faţă de o eventuală poziţie excesiv dominantă a metropolei, care s-ar adăuga unor conflicte culturale. În Elveţia franceză, care din punct de vedere al populaţiei reprezintă doar o cincime, există, desigur, premisele unui complex antihelvetogerman; acesta ar putea evolua rapid, transformîndu-se într-o adevărată falie, dacă elveţienii de limbă germană ar încerca să-şi impună poziţia dominantă şi în sfera culturală.

Patriotism şi identitate naţională

Al treilea punct. Datorită faptului că diferenţele lingvistice şi confesionale îi îndepărtează unii de alţii pe elveţieni, ei corectează aceste forţe centrifuge printr-o conştiinţă naţională, care între anii 1935 şi 1965 a luat forma unui superpatriotism şi a naţionalismului elveţian. Elveţienii sînt un popor cu o pregnantă conştiinţă de sine. Crizele de identitate din ultimul sfert al secolului XX a schimbat puţine lucruri în această privinţă. Elveţienii simt instictiv că unitatea naţională depinde în primul rînd de istoria comună şi de voinţa comună. Elveţienii scot în evidenţă moştenirea istorică ce le e comună şi istoria politică tocmai datorită numeroaselor diferenţe culturale. În perioada postbelică dintre 1945 şi 1990, cel mai adesea puteau fi văzuţi – poate cu excepţia canadienilor – turiştii elveţieni purtînd insigne şi steguleţe naţionale.

Principiul teritorial

După recunoaşterea libertăţii individuale a credinţei şi a dreptului de a se aşeza, organizarea în cantoane a ţării a permis confesiunilor să-şi cultive peisajele lor culturale diferite şi după fondarea statului federal în 1848. Cantoanele alpine Uri, Schwyz şi Unterwalden, ca şi cantoanele Lucerna, Zug şi Freiburg, Appenzell-Innerrhoden şi Wallis au rămas şi în perioada postbelică catolice, în timp ce cantoanele Berna, Appenzell-Ausserrhoden sau Neuenburg şi-au păstrat tradiţiile protestante.

Cînd cultura lingvistică devenea pentru statele naţionale vesteuropene un element constitutiv, Elveţia modernă prelua – din politica privind confesiunile a vechii confederaţii – principiul teritorial verificat *cuius regio eius lingua*.

Acest principiu a protejat pînă acum graniţele lingvistice existente, ridicînd bariere juridice îndeosebi presiunii demografice a majorităţii germane. Sprijinul cel mai puternic îl au minorităţile lingvistice în cantoane. Geneva, Neuenburg şi Waadt, de limbă franceză, Tesinul, de limbă italiană. Wallis şI Berna sînt regiuni de limbă germană şI totodată franceză, în timp ce cantonul Graubünden are chiar trei limbi oficiale.

Cultura politică: toleranţă şi compromisuri

Un al cincilea punct. În faţa fundalului unei diversităţi a cîmpurilor de forţă a evoluat cultura politică a unei societăţI civice, unde toleranţa faţă de minorităţi joacă un rol central. Numai astfel a fost posibil să se menţină un echilibru între forţele centrifuge ale diferitelor culturi, confesiuni şi limbi şi toate acestea să fie integrate într-o uniune statală mai mare. Este valabil un imperativ categoric, şi anume că minorităţile trebuie să fie protejate, pentru că în caz contrar ţara s-ar dezintegra iremediabil.

După 1848, în statul federal modern s-a configurat pas cu pas cunoscutul compromis elveţian. Pe vremurile vechii confederaţii, ţara a conceput principiul parităţii, pentru a aplana conflicte confesionale. În Elveţia modernă a secolului XIX şi XX, sistemul electoral proporţional a reprezentat un cheia de boltă a sistemului politic. Dreptul de alegere proporţională a fost schimbat în 1919 prin sistemul electoral majoritar, care şi astăzi este în vigoare. Drumul spre guvernul format din toate partidele din parlament a fost lung şi greu. Formula magică de azi s-a impus abia în 1959: 2 liberali, 2 creştin-democraţI, 2 social-democraţi, 1 populist.

Motivul pentru care acest sistem unde toate partidele se găsesc la guvernare nu a dus pînă acum la un imobilism total este că poporul intervine prin iniţiative şi referendum direct în afacerile guvernului. Dacă este nevoie, poporul poate să se opună partidelor de guvernămînt, parlamentului federal şi parlamentului regional. Elveţia compensează stabilitatea ei politică ridicată în guvernare cu posibilităţi de participare politică a cetăţeanului cu un caracter aproape unic.

Elementul de paradă: federalismul

Al şaselea punct este că toate aceste reguli nu ar fi suficiente, la urma urmelor, pentru a ţine unitară o Elveţie atît de diversă, dacă statul nu ar fi întemeiat pe principiul federalismului. Federalismul este forţa propriu-zisă care ţine laolaltă ţara.

Cantoanele dau oportunitatea elveţienilor să se retragă îndărătul graniţelor cantonale. Existenţa refugiilor cantonale oferă posibilitatea să se epuizeze conflictele pe un plan politic mai adînc şi să se simplifice în această manieră.

Sensibilitatea politică a majorităţii elveţienilor este înrădăcinată în cantoane. Un elveţian care vorbeşte despre statul său se referă îndeobşte la cantonul său şi nu la statul federal.

Nu există elveţieni standard. Elveţianul obişnuit este un cetăţean al confederaţiei abia într-al doilea sau al treilea rînd. Mai întîi este genevez sau aargauez, bernez sau solothurnian. Patriotismul local există şi în alte state, în schimb în Elveţia constituie temeiul oficial al identităţii naţionale. În aceasta constă diferenţa. Organizarea federal-cantonală a Elveţiei oferă minorităţilor posibilitatea să-şi trăiască identitatea în cadrul unităţii subnaţionale a cantoanelor.

Popoarele sînt centrifuge într-un stat unitar centralizat. Să li se dea o constituţie federală şi ele devin centripete. Poţi fi federal fără să fii multinaţional. Cînd statul este însă multinaţional, atunci trebuie să fie federal.

Politica internaţională: dezvoltare în pace

Şi, finalmente, ultimul punct al expunerii. Toti aceşti factori nu schimbă cu nimic faptul că politica internaţională adoptată a însemnat un ajutor, pentru ca Elveţia să se dezvolte în pace. Mulţumită neutralităţii, recunoscută în 1815 conform dreptului internaţional, ţara s-a putut ţine deoparte – în secolele XIX şi XX – de marile conflagraţii europene şi de natură globală. Neutralitatea înseşi este o expresie a multilateralităţii culturale a confederaţiei, căci fără ea Elveţia s-ar fi găsit în pericol de a fi dezintegrată în războaiele europene ca urmare a simpatiilor împărţite.

În timpul Primului Război Mondial din 1914-1918 elveţienii germani erau în mod limpede alături de Puterile Centrale, în timp ce elveţienii francezi simpatizau cu Antanta. Participarea armatei elveţiene de o parte sau de alta ar fi dus la dezintegrarea ţării. Abia frontul de rezistenţă a tuturor elveţienilor împotriva fascismului şi, mai tîrziu, împotriva comunismului a unit poporul elveţian.

Istoria a oferit Elveţiei o lungă perioadă de pace în ultimii 150 pînă la 200 de ani, o perioadă de pace pe care Elveţia a folosit-o – în ciuda tuturor diferenţelor de natură culturală –, pentru a-şi întări unitatea politică pas cu pas. Rezultatul îl constituie caleidoscopul elveţian, menţinut în primul rînd prin structura federal-statal şi prin cultura politică a compromisului.

Este Elveţia un model pentru Europa?

Se adaugă la toate aceste consideraţiuni şi următorul gînd: are modelul elveţian un caracter exemplar pentru Europa multilingvă? Răspunsul obişnuit vine ca de la sine: organizarea lingvistică nu se poate extrapola în mod schematic asupra altor ţări şi asupra Uniunii Europene în genere, căci prea unice au fost condiţiile-cadru istorice în care s-a format Elveţia cu multilingvismul ei. Punctul de plecare al situaţiei lingvistice este mai complicat în Uniunea Europeană decît în Elveţia. Cu toate acestea se pot formula – folosind exemplul Elveţiei – unele teze privind formarea comunităţilor multilingve şi multiculturale.

Prima teză. Ca şi în cazul Uniunii Europene, Elveţia reprezintă un exemplu pentru o „federaţie a naţiunilor", cum afirma Hanspeter Kriesi. Constituită ca o federaţie cantonală, confesională şI lingvistică a unor „popoare" (cum se menţiona în constituţia federaţiei din 1848), Elveţia s-a dezvoltat asemănător Uniunii Europene, şi anume ca o structură politică, care nu putea să fie echivalată cu configuraţia clasicului stat naţional european. În planul statului naţional, Elveţia a dezvoltat o concepţie identitară, ce se sprijinea pe modelul francez al naţiunii cu drepturi cetăţeneşti; voinţa subiectivă a individuului faţă de stat ocupa prim-planul. În paralel, la nivelul comunei şi cantonului se păstra o concepţie identitară care corespundea mai degrabă cu *ius sanguinis* german, conţinînd astfel elementele cultural-etnice ale naţiunii. Oamenii ce-au conceput cetăţenia elveţiană au făcut posibil ca cetăţenii de pe un plan inferior al comunelor şi cantoanelor să-şi poată păstra sentimentul de comunitate culturală, fără a pune în discuţie concepţia cetăţeanului asupra naţiunii federale elveţiene întemeiate în 1798 respectiv 1848. În acest mod, statul naţional elveţian este menţinut printr-o cultură politică comună şi se bazează pe valori politice colective precum federalismul, democraţia directă şi neutralitatea.

A doua teză. Ceea ce a făcut ca state multiculturale precum Belgia să înregistreze tensiuni sau Cehoslovacia să se dezintegreze a fost modelul unui stat centralizat naţional după model francez.

Statul federal elveţian este un model demn de luat în seamă – pentru o descentralizare politică de natură cuprinzătoare –, el oferind o autonomie politică şi culturală necesare pentru diferitele grupuri de populaţii, comunităţi confesionale şi religioase, precum şi pentru grupuri lingvistice. În orice caz, rămîne mereu deschis un cîmp de tensiuni între autonomie şi integrare, pentru a se împiedica, pe de o parte, asimilarea totală şi pe de altă parte, ghetoizarea ce se strecoară pe furiş.

A treia teză. Dacă într-un stat se găsesc faţă în faţă două comunităţI lingvistice puternice cu un teritoriu propriu definit cu claritate, atunci se dezvoltă îndeobşte un corporativism lingvistic ale acestor blocuri; ele vor cere împărţirea politică în funcţie de principiul limbilor naţionale. În Belgia, chestiunea limbii a produs schimbarea statului centralist într-o structură statală federală, evitîndu-se astfel scindarea definitivă a ţării într-un stat flamand şi unul valon. Cehoslovacia s-a separat în 1993 în două entităţI statale distincte de-a lungul graniţei lingvistice. O omogenizare motivată politic a culturilor în cadrul unui stat distruge de regulă identitatea multiculturală a comunităţii multilingve.

Elveţia a putut să evite pînă acum „etnicizare" propriuzisă a graniţelor ei lingvistice, nu în ultimul rînd mulţumită faptului că graniţele ei politice şi administrative nu coincid mereu cu acelea culturale, asta înseamnă cu cele lingvistice şI confesionale. Pacea lingvistică relativă înregistrată în Elveţia se întemeiază pe suprapunerea fluidă a graniţelor lingvistice şI confesionale. Astfel, există catolici de limbă franceză şi de limbă germană şi protestanţi de limbă franceză şi de limbă germană, care locuiesc chiar în cantoane diferite. În funcţie de conflictul politic, minoritatea şi majoritatea se alcătuiesc în mod diferit. De aci rezultă că diversitatea culturală nu pune în pericol unitatea unui stat, în măsura în care graniţele politice şi culturale nu se suprapun. Este necesar să limităm această aserţiune. În măsura în care centralizarea vieţii sociale diminuează rolul cantoanelor, şi în Elveţia cîştigă în importanţă graniţele regiunilor lingvistice cu ajutor medial, stimulînd o „belgizare" ascunsă a vieţii publice.

A patra teză. Societăţile moderne se definesc printr-o reţea de relaţii, loialităţI şi interese multiple de natură privată sau colectivă. Societăţile multiculturale pot supravieţui statalităţii politice dacă reuşesc să-şi decupleze identităţile culturale şi politice. O comunitate politică poate cere – aşa cum scriau Michael Walzer şi Jürgen Habermas – concetăţenilor săi loialitate politică, dar în nici un caz asimilare culturală. Statul pune la dispoziţie doar cadrul politic în care societatea civilă multilingvă îşi defineşte regulile. În acest fel s-a dezvoltat în Elveţia şi în Statele Unite ale Americii o conştiinţă politică a comunităţii. Cetăţenii au o dublă loialitate, atît una politică, cît şi una culturală. Ei rămîn – ca să preluăm o expresie a lui Horace M. Kallen – cetăţeni cu liniuţă de unire: germano-elveţieni şi italo-elveţieni, afro-americani şi anglo-americani, ungaro-europeni şi austro-europeni.

Din aceste explicitări putem trage concluzia că statul naţional modern trebuie edificat în baza conceptului cetăţeniei politice. Nu există o identificare între problematica politică a *res publica* şi cultură, limbă sau religia unei anumite grupe a locuitorilor săi. Cînd se construieşte un stat trebuie separate „ethnos" de „demos".

Uniunea Europeană are misiunea dificilă de a păstra identitatea culturală pentru popoarele europene şi spaţiile lor culturale – iar printre acestea se numără limba – şi totodată trebuie să le ofere oamenilor posibilitatea să fie mobili atît social cît şi geografic în societatea modernă.

traducere de Peter SRAGHER

▲

Andrei PLEȘU

Un reper simpatic și atrăgător

– la încheierea conferinței lui Urs ALTERMATT –

În ce măsură Elveția poate fi un model pentru Europa de mîine este o întrebare care, pentru unii, se rezumă la un singur cuvînt, un cuvînt care deocamdată în România are un statut antipatic: *federalism*. În România, dacă se pronunță cuvîntul *federalism*, toată lumea are un frison de neliniște. Pentru români, a vorbi despre federalism înseamnă a pune la cale înstrăinarea Ardealului; cam la asta se rezumă gîndirea politică românească în legătură cu federalismul; e ca în bancul cu olteni în care, indiferent ce se discută, oltenii cred că cineva vrea să le ia calul. Cuvîntul e antipatic pe de o parte din ignoranță, pe de altă parte din cauza unei serii de prejudecăți. Ceea ce m-a interesat în conferința lui Urs Altermatt este că aceste cîteva prejudecăți sînt foarte inteligent și convingător demontate.

Să începem cu ignoranța. Noi credem uneori că federalismul este o idee care *urmează* să se realizeze, cînd în realitate federalismul este ceva care există de mult, și există în state extraordinar de puternice, care n-au plătit federalizarea prin pierderea conștiinței naționale. Federalismul nu este neapărat în conflict cu conștiința națională, cu conștiința identitară. Statele Unite ale Americii sînt o federație și există o conștiință identitară americană care s-a văzut anul trecut într-o variantă extrem de compactă și care se vede, de altfel, tot timpul: e destul să privești o comunitate de americani atunci cînd se cîntă imnul american. Am trăit ani de zile cu ochii fixați asupra marelui model de realizare politică, economică și socială care era Republica Federală a Germaniei și nimeni nu suspectează Germania de a avea o lipsă de conștiință identitară. Există apoi Austria, există Belgia, există Elveția – nimeni nu poate pretinde că în aceste țări a dispărut conștiința identitară și ele sînt, toate, federații. Există țări care unifică laolaltă nu numai confesiuni diferite și etnii diferite, dar limbi diferite. Între un chinez din nordul Chinei și unul din sudul Chinei sînt diferențe mai mari – lingvistice, în primul rînd – decît între un sicilian și un norvegian. Și totuși, ei configurează un mod de viață coerent. De altfel, am impresia că, chiar și țările care nu sînt multinaționale, cum a sugerat de altfel Urs Altermatt, sînt *naturaliter* federaliste. Eu pretind că România este federalistă deja. Gîndiți-vă cît de riguroase sînt excluziunile cînd gîndim la nivel regional sau județean; gîndiți-vă cum se uită ardelenii la regățeni, cum se uită regățenii dinspre est la olteni, cum se uită moldovenii la ardeleni și ce conștiință identitară au maramureșenii, bihorenii ș.a.m.d. Nu e de făcut neapărat un experiment, dar, uneori, am sentimentul că un ardelean se simte în primul rînd ardelean și numai în al doilea rînd român, după cum un oltean, uneori, simte oltenitatea atît de intens și de patetic încît ar avea dificultăți să opteze pentru un concept mai larg. Prin urmare, există, spontan, adeziuni locale, „cantonale" aș spune, de care trebuie să luăm notă fără să ne speriem.

Trec la cîteva din prejudecățile pe care nu le depășim cînd discutăm acest subiect. Una este prejudecata că asemănările unesc și diferențele dezbină. Lucrul cel mai interesant, din punctul meu de vedere, în conferința profesorului Urs Altermatt este referința lui la situații în care, dimpotrivă, diferențele unesc și asemănările dezbină. Eu am această experiență aici, la „New Europe College", de pildă, unde sîntem un grup de oameni al cărui principiu de coagulare este *diferența* între profesiunile lor: unul e teolog, unul e economist, unul e filozof, unul e istoric și coerența grupului, vă asigur, este mai mare decît într-un institut specializat, unde sînt numai arheologi și unde fiecare crede că toți ceilalți sînt defecți. În general, o comunitate monocoloră din punct de vedere profesional este infinit mai dezbinată, mai tensionată decît o comunitate ca aceea din institutele de studii avansate, unde în principiu sînt aduși laolaltă oameni cu angajări, cu profesiuni diferite. Diferența leagă. Nu știu dacă pot vorbi și de căsnicie în acești termeni, dar în general, cînd cei doi soți au aceeași meserie, nu e neapărat un avantaj. În orice caz, e limpede că în Elveția ceea ce ține laolaltă este, paradoxal, diferența. Asta creează tensiuni vii și în același timp responsabilități comunitare, în vreme ce asemănarea, unificarea forțată exasperează.

O a doua prejudecată ar fi aceea că nu poți fi loial în același timp în mai multe direcții; dacă ești loial unei instituții , unei valori, unei idei, e imposibil să mai fii loial și altora. Aceasta este o prejudecată de tip monogam, pe care nu cred că, dacă o gîndim pînă la capăt, o putem susține. Există *posibilitatea loialităților multiple*. Poți să fii, în același timp, integral loial unor realități, instituții, valori și persoane diferite. Noica spunea, într-un comentariu la Platon, că „orice fidelitate se construiește pe o suită de infidelități". Ca să fii fidel unui fenomen particular, trebuie să fii infidel față de altele, ca să fii fidel unui concept, trebuie să fii infidel față de fenomene particulare și așa mai departe. Fidelitățile sînt conglomerate de infidelități armonice, și ceea ce ne sugerează cazul Elveției este că poți să ai cel puțin două loialități simultan, care nu se exclud – o loialitate culturală și una politică.

O altă prejudecată pe care conferința lui Urs Altermatt ne ajută s-o depășim este că patriotismul, sentimentul național, este o abstracțiune legată de Stat, care este el însuși o abstracțiune. Experiența mea – și experiența elvețiană o confirmă – este că sentimentul național e foarte localizat, e foarte particular. Cînd ești în străinătate și ți-e dor de țară, nu ți-e dor de țară în sens generic. ți-e dor de locul unde trăiești, și de fapt nici de locul unde trăiești. Ți-e dor de strada pe care locuiești, și de fapt nici de strada pe care locuiești, ci de casa în care stai. Pe scurt, dragostea de țară este mai curînd, la bază, un sentiment de tip „cantonal", aș spune, un sentiment local, foarte particular: ți-e dor de detalii, ți-e dor de lucruri foarte concrete și foarte delimitate. Nu ți-e dor de concepte decît după ce ai făcut liceul și dacă nu l-ai uitat la timp. Prin urmare, și aceasta este o prejudecată: că patriotismul este o trăire globală și cu caracter abstract. El este, în fond, o experiență a imediatului și a unui particular foarte bine definit.

Sigur că lucrurile trebuie analizate foarte amănunțit. Urs Altermatt spunea foarte frumos că „unitatea abuzivă e centrifugă, în vreme ce federalismul, care e descentralizator, creează centripetalitate". Cum e cu Uniunea Europeană? Ea încurajează, pe de o parte, federalismul, adică descentralizarea. Pe de altă parte, însă, ea mizează pe centralizare la nivelul instituțiilor europene. Balansul acesta între dimensiunea centralizatoare a instituțiilor comunitare și exigența descentralizării pe care ele se bizuie este o problemă la care merită să reflectăm. O unificare excesivă duce la asimilare și la entropie, o descentralizare excesivă duce la ghetoizare, la izolare. A găsi justa proporție între aceste lucruri este extrem de dificil, dar extrem de important. Mi s-a părut foarte interesantă și demnă de reținut pentru noi, aici, în Est, unde sînt foarte multe etnii unificate statal și cu probleme, ideea că una dintre forțele care țin laolaltă Federația Elvețiană este faptul că granițele administrative nu se suprapun neapărat cu cele confesionale și culturale, așa încît într-un singur canton, care este o unitate administrativă, poți avea o diversitate culturală sau confesională foarte mare. Iar asta creează o proporție și un echilibru care împiedică destrămarea. Nu pot să nu mă întreb, în acest context, dacă e o idee bună că, de pildă, la noi, există unități administrative, cum sînt cele două celebre județe secuiești, unde granița administrativă pică exact peste granița de limbă și pe granița confesională. În acest caz, avem un exemplu exact opus celui elvețian, și ne putem întreba dacă această situație e de natură să ne ajute, să ne facă viețile mai ușoare sau să complice lucrurile, tocmai prin faptul că aceste granițe pică atît de riguros unele peste altele.

În legătură cu unificarea europeană și cu tendința inevitabil centralizatoare a instituțiilor europene, amintesc în treacăt o cărțulie a lui Sloterdijk despre Europa în care se pune problema dacă în acest efort de reorganizare comunitară nu avem de-a face cu o supraviețuire modernă a ideii de imperiu, care e o idee constitutivă europeană. M-am gîndit, inevitabil, și la Basarabia, pentru că dacă este o problemă în legătură cu care românii ar accepta să discute despre federalizare, aceasta este mai curînd Basarabia – de ce nu o federalizare? Trebuie să reflectăm foarte lucid la această problemă, altfel decît o facem uneori, cu un explicabil, cu un legitim patos național. E un fapt că modelul elvețian dovedește cum o comunitate de limbă nu este neapărat o comunitate care „ține" în mod instituțional. Că, de pildă, elvețianul de limbă italiană din Ticino nu simte nevoia să aglutineze cu italianul din Milano; nici elvețianul de limbă franceză din zona Geneva, de lîngă lacul Leman, nu cred că ar dori să se unifice cu Franța – dimpotrivă, conștiința lui identitară îi cere ca, în pofida unei comunități de limbă, să-și mențină apartenența la Confederație, și să nu intre neapărat într-un dialog care merge spre contopire cu cei de aceeași limbă de peste graniță. E un fenomen care trebuie să ne dea de gîndit, pentru că el există, și poate să ne spună ceva în efortul nostru de a înțelege și de a rezolva o situație istorică tensionată.

Mi se pare că pentru toți cei care gîndesc sau caută Europa, cazul elvețian oferă nenumărate puncte de dezbatere și de reflecție. Nu e o simplă soluție, e un model, adică un reper atrăgător, simpatic. Amintiți-vă de vorba lui Jacques Delors, marele campion al Uniunii Europene, care spunea „nu te poți îndrăgosti de o uniune vamală". Ca o uniune instituțională să devină apetisantă, să devină seducătoare, e nevoie de mai mult decît de reguli și principii omogenizante. Acum cîteva săptămîni îmi permiteam să spun – nu e o noutate, e o platitudine mai curînd – că Europei îi lipsește deocamdată o idee mare, un simbol întemeietor. Un prieten, domnul Andrei Cornea, mi-a spus: „adevărul e că mi-ar fi frică să vină iar o idee mare peste noi și să ne aducă la cine știe ce isterie ideologică obligatorie". I-am dat dreptate într-un fel și am reanalizat ce voiam să spun. Voiam să spun pur și simplu că Europei îi trebuie un coeficient de seducție – pentru noi, cel puțin, cei din Est. Avem nevoie *să ne și placă* ceva acolo, nu numai să apreciem responsabil avantajele, ci să fim și seduși cumva, și asta am în minte cînd spun că e nevoie de o idee europeană, de un simbol întemeietor. Am vrut să spun că e nevoie de persuasiune, de seducție. Cred în modelul elvețian, în România se vorbește, de altfel, încă dinainte de război de modelul elvețian, iar euforicii s-au grăbit să spună că România ar putea fi o Elveție... Singurul lucru care mă neliniștește în legătură cu Elveția este ușurința cu care și-au găsit refugiul acolo Lenin, Bakunin, Kropotkin – prea s-au simțit bine în Elveția, pentru ca apoi să plece și să facă în afara Elveției ceea ce n-au îndrăznit sau n-au putut să facă acolo. Una peste alta, nu m-ar mira să-l vedem confirmat pe Victor Hugo, care spunea, pe vremea lui deja: „Elveția va avea ultimul cuvînt în istorie". ▲

Institutul Polonez
are plăcerea să vă invite la cea de-a doua ediție a
„Concursului tinerilor traducători de limba polonă"

Condițiile de participare sînt următoarele:
- limita de vîrstă este de 35 de ani;
- participanții își pot alege un număr de **1-5** lucrări de *proză* sau *poezie polonă contemporană* care nu au mai fost publicate în limba română;
- **data limită** de trimitere a textelor, atît a originalelor în limba polonă, cît și a traducerilor în limba română, este **15 noiembrie 2002**;
- lucrările vor trebui dactilografiate sau tehnoredactate în două exemplare, însoțite de un CV și vor fi trimise pe adresa Institutului.

Premiile constau în cărți, valoarea acestora fiind următoarea: ***Premiul I: $ 100; Premiul II: $ 50; Premiul III: $ 30.***

Cîștigătorii vor fi premiați la începutul lunii decembrie, iar lucrarea cîștigătoare va fi publicată într-una din revistele culturale românești de largă audiență și/sau pe pagina de web a Institutului.

Pentru informații suplimentare, așteptăm să ne scrieți un mesaj pe adresa: institutul.polonez@ebony.ro

Institutul Polonez, str. Alexandru Constantinescu nr. 46-48, ap. 1, sector 1, București. Tel.: (01) 224 45 56; fax: (01) 224 56 93; www.culturapoloneza.ro

O nouă apariție la Editura Polirom

Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu –
„România și Uniunea Europeană"

„Este de apreciat că, într-o lume a politicii economice românești, dominată, nu de puține ori, de superficialitate, autorii acestei cărți contribuie la restabilirea importanței analizei economice în fundamentarea deciziilor."

Theodor Stolojan

Pagini realizate de
Magdalena BOIANGIU și Mircea VASILESCU

Ciprian MIHALI

Ce este filosofia?

– la Iaşi –

Între 16 şi 18 mai 2002 a avut loc la Iaşi colocviul internaţional „Foucault-Deleuze: un dialog“, organizat de Centrul Cultural Francez (CCF) din localitate, cu sprijinul Asociaţiei Române a Cercetătorilor Francofoni în Ştiinţe Umane (ARCHES), Facultatea de Filosofie a Universităţii din Iaşi şi Centrul Michel Foucault din Paris. Două vorbe pentru început despre organizare, alte două apoi despre conţinut.

Paul-Elie Lévy, directorul CCF din Iaşi, a demonstrat încă o dată că se poate face treabă bună cu bani puţini şi altfel decît în mod spectacular. Cu alte cuvinte: că se pot face lucruri spectaculoase fără a renunţa la exigenţele ştiinţifice şi profesionale, aşa cum se întîmplă mai tot timpul în asemenea manifestări. Colocviul de anul acesta îl continuă pe cel de anul trecut consacrat lui Michel Foucault, dar aduce un element de noutate: introducerea lui Gilles Deleuze într-un dialog propus ca temă de dezbatere, bine ştiut fiind că cei doi filosofi s-au aflat ei înşişi, vreme de mai bine de douăzeci de ani, într-un dialog filosofic şi amical cu totul unic în lumea culturală europeană. De asemenea, colocviul este o prelungire fericită a seminarului „Foucault“ ţinut în luna aprilie tot la Iaşi, la care au participat masteranzi de la Cluj şi Iaşi, precum şi profesorii Frédéric Gros (Paris XII Créteil), Corneliu Bîlbă („arheologul“ de serviciu de la „Al.I.Cuza“) şi subsemnatul.

Cu o energie nesfîrşită, organizatorii colocviului (recte: Paul-Elie Lévy şi Corneliu Bîlbă, dar şi inimoşii angajaţi ai CCF Iaşi) au reuşit să creeze – putem spune fără să exagerăm – o tradiţie a întîlnirilor filosofice, nu numai între specialişti români şi străini, ci şi între studenţi din mai multe centre universitare. Rareori mai există azi resurse (financiare, dar mai ales umane) care să poată strînge laolaltă profesori şi studenţi în jurul unor teme care-i interesează în mod direct. De obicei lucrurile se petrec altfel: cineva (ONG, facultăţi, centre de cercetare) organizează ceva în funcţie de exigenţele finanţatorului şi apoi, că tema e potrivită sau nu, interesantă sau nu, se creează intervenţiile şi publicul. Desigur, totul se încheie apoteotic cu un cocktail.

La Iaşi nici măcar nu se organizează cocktail la sfîrşit şi acesta e un semn bun. Vreme de două-trei zile se lucrează pe brînci şi se „socializează“ pe măsură. Dar mai întîi de toate se lucrează. La seminarul din aprilie, bunăoară, s-a lucrat vreme de două zile pe cele trei „perioade“ ale creaţiei lui Foucault: perioada „arheologică“ acoperită de Corneliu Bîlbă (care pregăteşte o teză de doctorat pe această temă, dar şi o carte-seminar pentru Polirom), perioada anilor 1974-1976, moment de cotitură în concepţia despre putere a filosofului francez (de care mă ocup eu şi în cursurile de la Cluj), în sfîrşit, partea cea mai puţin cunoscută a operei lui Foucault, a cursurilor de la Collège de France din ultimii ani de viaţă, despre care a vorbit Frédéric Gros, responsabil printre altele cu editarea la Seuil-Gallimard a unora dintre aceste cursuri. Excelent a fost şi nivelul dezbaterii, cu o notă specială pentru calitatea deosebită a pregătirii şi intervenţiilor studenţilor de la Iaşi şi Cluj.

Colocviul din 16-18 mai (cu două zile de prezentări teoretice plus o zi de festival al filmului despre sănătate mintală) a adunat la un loc – într-un Iaşi parcă mereu primăvăratic (să fie de la taxiurile Matiz de culoarea puiului de raţă?), fără coşuri de gunoi tricolore şi fără dispute jenante între primari şi viceprimari – cîţiva cunoscători români ai creaţiei foucauldiene, la care s-a adăugat piesa de rezistenţă, în persoana lui Philippe Artières, directorul Centrului Michel Foucault de la Paris. Acesta, lucrînd de ani buni pe arhive, a făcut două intervenţii de ordin mai degrabă biografic, folosind un suport filmic şi documentar de excepţie, la care nu toţi muritorii de rînd au acces, cel puţin nu în România şi nu cu salariile noastre. Am putut astfel să-l vedem pe Foucault într-un interviu din 1966, ori pe Deleuze participînd împreună cu Claire Parnet la construirea unui „Abecedar“ cultural, peste şapte ore de discuţie în jurul unor termeni, cîte unul pentru fiecare literă a alfabetului. Dincolo de conţinutul celor spuse de Foucault sau Deleuze, impresionantă a fost (chiar şi pentru „veteranii“ studierii filosofiei lor, precum Sorin Alexandrescu, Ştefan Afloroaei sau Bogdan Ghiu) ţinuta, prezenţa şi imaginea de sine a celor doi intelectuali francezi.

În ce priveşte intervenţiile participanţilor români, foarte pe scurt: luminătoare claritatea lui Sorin Alexandrescu şi Ştefan Afloroaei, vorbind despre pliurile gîndirii, respectiv despre simulacru şi diferenţă; profundă şi plină de noblețe teoretică abordarea chestiunii timpului istoric la cei doi filosofi din partea academicianului Alexandru Zub; elegantă pînă la a face din rostirea însăşi un act de gîndire glosa lui Bogdan Ghiu în jurul cuvintelor şi a lucrurilor din afara fiinţei; curajoase şi stimulatoare spusele lui Corneliu Bîlbă despre arheologie şi logica sensului, ori cele ale lui Petru Bejan despre metafora nomadului. În sfîrşit, cu voia cititorului, provocatoare (mai ales pentru mine însumi) relaţia dintre viaţă şi imanenţă pe care am încercat s-o prezint dintr-o perspectivă deconstructivă.

Şi pentru că se vorbeşte mereu de *follow-up*: actele celor două colocvii vor fi editate în această toamnă în două ediţii, una românească, la Idea din Cluj (editură tot mai ataşată filosofiei critice contemporane), alta franţuzească, sub coordonarea directă a lui Philippe Artières. Ediţia românească va oferi în introducere o descriere a Centrului Michel Foucault din Paris, cealaltă va debuta cu o prezentare pe mai multe voci a lui Foucault în România (de la acea vizită din anii '60 la Bucureşti, ale cărei urme s-au şters aproape de tot, pînă la cursurile, conferinţele ori doctoratele de astăzi).

Şi pentru că ieşenii nu se dau bătuţi cu una cu două, ei – cu Paul-Elie Lévy în frunte – vor organiza anul viitor o mare manifestare consacrată intelectualilor evrei din Estul Europei în exil la Paris, iar în 2004, la douăzeci de ani de la moartea lui Foucault – nici nu mai trebuie să spun ce se pregăteşte. Aşa că: foucauldieni din toate ţările, încă un efort, avem de lucru! (Era să uit: cînd veţi citi aceste rînduri, tot la Iaşi, tot cu CCF şi cu ARCHES, dar şi cu Colegiul Noua Europă, geografii organizează simpozionul *Teritorii: scrieri şi descrieri*; dar despre acesta, data viitoare.)

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Jurnal din anii ciumei

● ***Tia Şerbănescu, „Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989“, Editura Compania, 2002***

Cine s-ar fi aşteptat acum cîţiva ani la succesul de public pe care l-au avut în 2001-2002 filmele româneşti de dinainte de '89? După Tele7abc, majoritatea televiziunilor au început să „recupereze“ nu doar filmele interzise în epocă, dar şi filme am fi zis datate, cu ilegalişti şi secretari de partid, cu şantiere în floare şi comunităţi bine sudate ideologic. Schimbarea de receptare şi percepţie a fost confirmată de priza fără precedent a revizitării unor subiecte care în urmă cu ceva timp provoca, în cel mai bun caz, indiferenţa.

Printr-un mecanism oarecum asemănător, în zona memorialisticii şi a jurnalelor s-a ajuns la un interes pentru ultimii ani ai perioadei ceauşiste. Dacă în primii ani după '89 se publicau (şi citeau) mai ales jurnale de închisoare ori memorii din perioada stalinistă, în ultimii ani au început să apară jurnale recente, ale trecerii dintr-o lume într-alta (jurnalul lui Florin Mugur sau cel al lui Stelian Tănase, de pildă), sau memorii „pe muchie“ ale perioadei care a premers exploziei din 1989, cum e într-un registru mai intens literar cartea Tiei Şerbănescu. Editura Compania pare să fie cea care a simţit prima pulsul publicului cititor de memorialistică, poate şi datorită unei priviri „limpezite“ de perioda petrecută în Occident de cuplul editor Adina Kenereş-Petru Romoşan, de experienţa de la *Flammarion* sau, pur şi simplu, de un fler editorial la fel de imprevizibil şi de riscant ca talentul literar.

Cititorul pasionat de memorii deschide *Femeia din fotografie* de Tia Şerbănescu vrînd să afle cum se vedea lumea uniformizată, isterizată, lichelizată a anilor 1987-1989 prin ochii unei binecunoscute ziariste, cum se puteau sesiza, dintr-o poziţie privilegiată faţă de restul muritorilor, germenii schimbării şi, în fine, cît s-a schimbat lumea românească în cei doisprezece ani care au trecut.

Cartea răspunde acestor aşteptări „directe“ (căci adevăratul cititor de jurnal este un trăirist disimulat) schiţînd o lume cenuşie dar fojgăitoare, placidă dar isterică, neputincioasă dar chinuită de orgolii. Aceasta e lumea exterioară, fundalul epocii, lumea literară în care se învîrte, prin fatalitatea profesiei, ziarista („o literatură de lichele, într-o ţară de lichele“) şi pentru care antologica descriere a celei de-a patra ediţii a „Festivalului Marin Preda“ de la Roşiori de Vede („cîtă prostie, atîta tragedie“) e ilustrativă. Tot aici, în lumea din afară, încape şi echipa de la „Întreprinderea Poligrafică 13 Decembrie“, unde ziarista, suspectată de implicare în cazul P.M. Băcanu şi Anton Uncu, e mutată în ianuarie 1989.

Mai există însă o parte – şi ea deghizată în jurnal – în cartea Tiei Şerbănescu, de fapt unul dintre cele mai bune romane care s-au scris la noi după '89. Personajul principal al acestui roman e o femeie cu două destine potenţiale şi uneori actuale (copil „cu două şiruri de părinţi“, mai tîrziu scriitoare amînată de viaţă, dar şi de scrisul jurnalistic) care se recunoaşte la 20 de ani în fotografia mărită a unei bunici şi descoperă în portret, ca în oglindă, „acel ceva alarmant ce transformă o victorie într-o înfrîngere, mai bine sau mai prost ascunsă“. Paradoxul cărţii stă într-o autocenzurare a acestei zone romaneşti şi, simultan, în livrarea realistă a zonei jurnaliere. Această autocenzură (cu trei straturi succesive: „cea interioară, care-mi interzice să mă apropii prea tare de propriile mele intimităţi; a doua mă obligă să păstrez tăcere asupra intimităţii celorlalţi; a treia nu-mi dă mînă liberă să vorbesc despre ce se întîmplă în jurul nostru“) are însă un efect de ansamblu aproape poetic. „Romanul personal“ al Tiei Şerbănescu (cu istoria ialomiţeană a familiei sale, cu plecarea salvatoare la Bucureşti, cu frînturile de biografie spirituală, dar şi hedonistă, cu intuiţia marii literaturi deşteptată de Preda, cu şoapta tîrzie *„Ladima c'est moi“*, dar mai ales cu personaje precum Dana Dumitriu sau memorabila mătuşă care nu reuşea să spună „condoleanţe“) este un roman de formare prin detaşări şi identificări succesive.

În acest roman discret şi şlefuit pînă la limpezimea univocă a unei „cărţi curate“ (şi adevărate, aş adăuga), problema scrisului e centrală. Vocaţie amînată, neputinţă, surogat, „potrivire de cuvinte pe marginea nenorocirii“, scrisul e pentru Tia Şerbănescu o legitimare a faptelor ei exterioare şi chiar a propriilor sentimente. Aş putea cita la nesfîrşit din acest pseudojurnal cu dublă miză, care refuză majusculele, eroismele şi chiar asumarea condiţiei de scriitor (cea mai exactă definiţie a ziaristicii o găseşte Tia Şerbănescu la un spaniol de acum o sută de ani, Mariano José de Larra: „să scrii exact ceea ce lumea nu vrea să citească“). Vă las însă plăcerea descoperirii unei extraordinare scriitoare care ne-ar face un cadou nesperat continuîndu-şi evocarea dincoace de anii ciumei.

▲

Imaginea fizică şi imaginea instituţiilor: ecrane sau medieri înspre celălalt?

În încheierea seminarului Politici şi drepturi culturale *desfăşurat la începutul lunii mai la Fribourg, în Elveţia era programată o masă rotundă cu majoritatea participanţilor şi cîţiva invitaţi speciali: pictorul Georges Scellier din Provence, coregrafa Annick Charlot din Lyon, psihiatrul friburghez Denis Pauchard (deşi la Spitalul Cantonal din Fribourg, canton catolic, nu există secţie de psihiatrie) Graziela De Coulon din Montreux, membră a Amnesty International, sau arheologa de origine ecuadoriană, locuind în prezent la Neuchatel Katherine Ramirez. Masa rotundă dedicată lui Lévinas (şi chipului celuilalt, care, nu-i aşa?, te convoacă la responsabilitate) s-a transformat încetul cu încetul într-un dialog puţin încordat între două tabere ad hoc. Iată cîteva fragmente din acest dialog, urmat de o lungă cină friburgheză şi de promisiuni de revedere.*

Patrice Meyer-Bisch: Aş dori să deschid această masă rotundă dedicată multiplelor forme ale imaginii fizice şi instituţionale cu o parafrază a vorbelor lui Emmanuel Lévinas: Cultura este epiderma fiecăruia dintre noi, chipul pe care îl înfăţişează celuilalt şi prin care el primeşte chipul acestuia. O persoană cultivată este cel ce are puterea de a primi chipul şi gesturile cizelate la şcoala artelor şi ştiinţelor. Imagine sau epidermă, cultura este adesea considerată o superfacie ce poate fi dispreţuită de toate puterile. În realitate, ea este măsura şi condiţia oricărei comunicări, a oricărei ospitalităţi. Actorii spaţiului cultural, „operatorii", cum se spune, sînt supuşi unei duble presiuni, o dată înspre cadrul instituţional, pentru omologarea personală, în al doilea rînd spre marginile „culturii naţionale". Aş vrea să vorbim despre experienţele personale ale celor care au participat la acest seminar dedicat drepturilor culturale, despre această dublă presiune...

Annick Charlot: Motivul pentru care mă aflu aici, acum este, fără îndoială, ideea de interdisciplinaritate care mi-a călăuzit munca în ultimii ani. Pentru mine identitatea este ceva indivizibil. Definirea conceptului de „rezistenţă" aşa cum am încercat s-o facem în cadrul grupului de la Cie Actes din Lyon a reunit definiţiile unor oameni de ştiinţă şi ale unor artişti. Înainte de a fi coregrafă, drumul meu a fost unul ştiinţific, am făcut studii de genetică, iar bifurcaţia de destin pe care am decis să mi-o asum venea dintr-o căutare pe care la Universitate nu îndrăzneam nici măcar s-o formulez. Cum să formulezi într-un cadru academic întrebări despre sensul vieţii? Şi totuşi, nu am părăsit acel mediu pînă nu am încercat să cunosc măcar motivul nemulţumirii mele. Mi s-a spus să termin cu conjecturile lipsite de orizont. Am ales arta dansului, spre care se pare că aveam oarece aplecare, pentru ca să pot măcar pune fără încetare întrebarea despre sensul existenţei. Imaginea fizică, de pildă imaginea acestei femei din Kosovo, care a fost într-un fel emblema colocviului de la Fribourg, reprezintă o sumă de alte imagini între care cea a pictorului, efigia identităţii asumate de el, felul în care el ni se expune, alături de rezonanţa privirii spectatorului. Pentru mine, o imagine este cu atît mai puternică cu cît este mai obscură, mai lipsită de transparenţă, mai misterioasă în sensul că nu spune totul despre ea, despre putèrnica ei singularitate. Patrice Meyer-Bisch vorbea ieri despre inerţia chipului rănit care devine mască. În cazul acestui portret, eu cred că imobilismul, lipsa de expresie poate interveni numai din partea spectatorului, ea devine inertă dacă privirea noastră este imobilă.

Denis Pauchard: Cum se ştie, Lévinas a fost vreme de mai mulţi ani profesor-invitat la Universitatea din Fribourg, iar întîlnirile pe care le-am avut cu el au influenţat într-un fel practica mea medicală. Întîlnirea faţă în faţă între medic şi pacientul său este o întîlnire încărcată de responsabilitate şi de respect. Etica nu mai e simplă teorie. Chipul celuilalt, imaginea celuilalt te convoacă într-o relaţie activă, care pentru psihoterapeutul modern trebuie să depăşească rolul psihanalistului aşezat comod în fotoliul său şi ascultînd . Imaginea celuilalt este, într-un fel, propria imagine în suferinţă.

Ciprian Mihali: Aş vrea să reiau un termen adus în discuţie fără prea multe precizări de Annick Charlot, acela de rezistenţă. Pentru mine, cultura poate fi descrisă, mai ales în zonele sale artistice, prin această noţiune: cultura ca rezistenţă. Nu întîmplător, din prima zi a colocviului, am dorit să ne definim bine termenii. Cultura este un termen cuprinzător; care este accepţia pe care o întrebuinţăm acum şi aici? Din raţiuni pragmatice, în această masă rotundă aş reaminti definiţia artei după Lyotard: „Arta înseamnă rezistenţa la inuman." Inuman care reuşeşte să se afirme astăzi prin tot soiul de breşe ale umanului, inumanul tehnologiei, inumanul terorist, al masacrelor, inumanul totalitarist. Toate aceste forme ale inumanului emergent în lumea contemporană cer o rezistenţă care nu poate fi decît culturală. Rezistenţă, aşadar în faţa zonelor largi ale inumanului şi chiar în faţa unui soi de umanism al zilelor noastre care consideră comunicarea ca fiind cea mai înaltă dintre virtuţi. Trebuie să comunicăm cu orice preţ, fie că ne înţelegem, fie că vorbim fiecare pe limba sa. Exprimarea artistică veritabilă – prin dans, sau pictură, arte despre care s-a vorbit azi. aici – încearcă să scape de această obligaţie a comunicării, a schimbului cu orice preţ. Pînă şi această formulă a respectului faţă de celălalt mie mi se pare periculoasă prin naivitatea sa. Enunţînd-o pur şi simplu nu facem decît să rămînem în planul bunelor intenţii care riscă apoi să fie deturnate pe căi îndoielnice. A scrie, a citi, a picta sînt expresii ale unei rezistenţe la diferite imagini agresive, cele ale mass-media mai ales. Este este un joc al aparenţelor şi al simulacrelor care se hrăneşte din abundenţa imagistică a zilelor noastre. Lyotard defineşte sublimul ca rezistenţă la formele date o dată pentru totdeauna, rezistenţa la ceea ce se poate reprezenta sau poate fi reprezentat imuabil. Dacă e să facem *cultură* (ca să folosesc acest cuvînt fals, în care eu nu cred), atunci această noţiune nu poate însemna decît rezistenţa la orice imperativ. Trebuie să ne ferim de orice „trebuie" în această zonă. Ca să dau un exemplu, totalitarismul folosea o mulţime de imperative exact pentru a sacrifica orice formă de rezistenţă. „Trebuie" aduce cu sine renunţarea la orice efort de afirmare a singularităţii, transformă afirmarea de sine într-o universalitate goală.

Georges Scellier: E drept, trăim într-un timp al uniformităţii, dar care nu este poate datorat imperativelor de tot felul, ci neputinţei de a le transforma pe acestea în istorie personală, de a lucra cu această moştenire „dobîndită" istoric. Şi pentru asta merită să te lupţi; împotriva acestei gîndiri unice pe care eu o întîlnesc în Occidentul zilelor noastre, a imaginilor clişeizate care se multiplică cu viteza luminii trebuie să ne revoltăm indiferent dacă ne place sau nu cuvîntul cultură. Uniformitatea filmelor americane pe care le întîlnim azi pe toate canalele nu poate decît să spele creiere. Pentru mine o imagine este valoroasă dacă îmi provoacă o emoţie, dacă în ea a existat o emoţie care poate fi transferată.

P. M.-B.: Vorbim despre totalitarismul american despre totalitarismele din Europa de Est, despre uniformitatea şi gîndirea unică. Ar trebui să precizăm termenii...

Corina Şuteu: Totalitarismul, iar pe cel din Europa de Est eu l-am cunoscut foarte bine, are o caracteristică definitorie – el nu permite schimburile cu exteriorul. E vorba despre un sistem închis, aproape etanş. Sînt de acord cu faptul că există o uniformitate vizibilă de reprezentări, de lecturi, de interpretări în Occidentul zilelor noastre, dar există, în acelaşi timp o posibilitate enormă de dialog, de schimburi interculturale. Problema care se pune în ţările occidentale este aceea a unei cvasiadormiri, a unei vegetări culturale în cadre bine definite. În ţările Europei de Est, în schimb, se petrece un paradox, pentru mine inexplicabil: înainte eram izolaţi pentru că regimul ne izola; acum de cîte ori mă întorc în România sînt de-a dreptul stupefiată să constat că mulţi dintre prietenii mei intelectuali sînt cu totul lipsiţi de curiozitate. Acum, cînd toate porţile sînt deschise, cînd centrele culturale străine la Bucureşti abia aşteaptă să intermedieze cunoaşterea propriilor culturi, oamenii nu mai vor să ştie ce se întîmplă. Cu alte cuvinte, acum cînd sîntem liberi să vorbim, să schimbăm între noi experienţe personale, culturale trăite sau asumate noi nu mai vrem să schimbăm nimic...

G.S.: Să fie înlocuirea unei gîndiri unice cu o altă gîndire unică, cea consumistă?

C.Ş.: Nu cred, am impresia mai degrabă că s-a instalat în România un fel de comoditate intelectuală care este favorizată de o incapacitate nerecunoscută de a face faţă contextului în întregul lui. Sinceră să fiu, nu înţeleg foarte bine de ce se vorbeşte de gîndire unică în legătură cu fenomenul globalizării. Globalizarea este un fenomen inevitabil, pe care îl trăim chiar acum, sîntem în el cu totul şi care, se vede cu ochiul liber, nu împiedică deloc afirmarea diversităţii. Doar că, poate, va trebui să învăţăm să căutăm şi să definim diversitatea într-un alt fel. Ce vreau să subliniez este faptul că lucrurile nu se petrec la fel în toate părţile şi că mişcările artistice experimentale din Occident, legitimate, omologate aici, nu au avut aceeaşi soartă în Est şi nu le putem pune pe picior de egalitate.

Graziela De Coulon: Eu am o vocaţie militantă, lucrez dintotdeauna în domeniul drepturilor omului şi nu m-am întrebat niciodată de ce. Am încercat doar să elimin anumite supoziţii ale altora – mai ales pe cele ce se refereau la o oarecare culpabilitate iudeo-creştină – şi am continuat să lucrez cu inima împăcată la *Amnesty International*. Cred şi eu că există imagini care nu trebuie şi nu pot fi comparate cu nimic altceva. Am văzut mii de imagini de oameni torturaţi, maltrataţi, sau doar lipsiţi de libertate. Dincolo de imaginile abrutizante de la televiziune, de cele uniformizatoare, de cele mediocre, pur şi simplu, există acest set de imagini pe care nu le putem ignora şi care sînt aici, cu noi, chipuri ale suferinţei şi ale morţii. Noi, militanţii, acţionăm în limitele posibilităţilor noastre, dar şi în cadrul de gîndire pe care voi, mai obişnuiţi cu subtilităţile, îl pregătiţi. Institutul Interdisciplinar de Etică şi Drepturile Omului de la Fribourg este, în acest sens, deschizător de drumuri, iar Patrice Meyer-Bisch ar fi trebuit să fie inventat, dacă n-ar fi existat...

Simona Sora: Aş vrea să adaug ceva la cele spuse, mai devreme de Corina Şuteu. E adevărat că există în România un fel de refuz al comunicării şi o lipsă de curiozitate care nu e doar atît. Cred că realmente în multe dintre ţările din Europa de Est trăiesc persoane foarte bine mobilate intelectual care nu au rezistat, într-un fel sau altul, presiunilor ideologice şi vitale din vremea comunismului. Csezlaw Milosz vorbea în cartea lui *Gîndirea pasivă* despre mascarea continuă, despre actoria practicată la scară de masă în anumite regimuri totalitare pe care el o numea *ketman*. Acest *ketman* putea fi etic, estetic, naţional, profesional, chiar metafizic. Erau forme foarte subtile de ascundere a adevăratului eu, care, poate, la un moment se pierdea. Ce putem noi spera acum ar fi o recuperare a adevăratului eu, cum o mai fi el şi nu mimarea unei curiozităţi încă suspendate, cel puţin la nivel general. Cum s-a spus aici, sînt lucruri care nu pot fi măsurate cu aceeaşi măsură; de aceea este cel puţin hazardat să punem în acelaşi plan totalitarismele ideologice, adevărate închisori, cu aşa-zisa uniformizare, şi ea discontinuă, din Occident.

G.S.: Înţeleg foarte bine ce spuneţi, dar sînt lucruri care trebuie depăşite, sînt lucruri „formatoare", cu care trebuie să trăim. Nu numai în Est, dar şi în Occident au existat foarte multe persoane care au aderat la o ideologie care acum pare fantasmagorică şi au făcut-o din convingere. Nu trebuie să-i condamnăm pe cei care au aderat la sistem din convingere, chiar dacă sistemul era cel nazist. Trebuie să înţelegem foarte bine condiţiile istorice şi să încercăm o muncă de reconstrucţie care nu e deloc uşoară. În plus, trebuie să-i ajutăm pe cei care au nevoie, fiindcă altfel ajungem la un război între cei care au rezistat şi cei care au aderat.

C.Ş.: Vorbeaţi mai devreme de emoţia necesară apropierii oricărei imagini. Pentru mine emoţia poate apărea în acel spaţiu de percepţie a totalităţii lucrurilor care se poate deschide într-o persoană. Or, orice regim totalitar, orice regim care impune anumite imagini cu forţa face tot ce-i stă în putinţă pentru a împiedica persoana să ajungă la acel spaţiu al adevărului. Acest lucru se face fie prin interzicerea oricărui contact cu vreun declanşator de emoţie, cu frumosul să zicem, sau prin înlocuirea imaginilor veritabile prin simulacre. Vorbim despre acelaşi lucru, dar lucrul diferă. De pildă, gîndirea unică din regimurile totalitare şi uniformitatea dictată de companiile de publicitate nu pot fi puse în acelaşi plan. Cînd spunem că anumite persoane nu au rezistat nu vrem să le culpabilizăm, ci vrem să atragem atenţia că în anumite ţări din Est este nevoie de o imensă muncă terapeutică în care ne puteţi fi parteneri sau aliaţi. E un efort extrem de complex pe care l-am început, pe care îl continuăm. Iar dacă ar fi să ne referim la o imagine ideală a acestei terapii, aflîndu-ne la o masă rotundă despre imaginea celuilalt, ar fi o revenire la sinele nostru profund.

a consemnat Simona SORA

▲

Erată

În numărul nostru trecut, numele directorului Centrului Cultural Francez din Iaşi a apărut scris Paul-Elie Lévi, în loc de Paul-Elie Lévy. Ne cerem scuze pentru această eroare.

Dilema vă recomandă

● Amos Oz, *Cutia neagră* (traducere de Marlene Braester, Editura Univers, 2002). Pentru cei care citesc sau vor să citească acest roman al celui mai cunoscut prozator israelian – „o idee la zi", în afara cărţii, dar nu a lecturii, dintr-un interviu al său recent apărut în *Le Monde:* „Sîntem într-un conflict între ce e drept şi ce e drept, între ce e bine şi ce e bine, uneori între ce e rău şi ce e rău, dar niciodată, NICIODATĂ (subl. în text), între cei buni şi cei răi. Şi toată lumea ştie soluţia, toată lumea ştie că într-o zi vor exista două state". (Radu Cosaşu)

● Interviul luat de Iolanda Malamen lui Ioan Groşan în *Ziua literară* de luni, 10 iunie: „Un poet în plus – un criminal în minus". Flash-uri biografice („Maramureşul nu e numai familia mea, Copacabana mea, Las Vegasul meu"), nostalgii de generaţie, profeţii despre tînăra poezie. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Bărbatul se întoarce

În ultimele numere ale revistelor *Cosmopolitan* şi *Avantaje* bărbatul pare să-şi fi reluat locul tradiţional: acela de a fi în centrul atenţiei, conform mentalităţii comune. Sau, privit din perspectiva înnoirii, acelaşi reprezentant al sexului tare pare să-şi fi cîştigat un loc şi în revistele pentru femei. Nu că pînă acum nu ar fi existat portrete sau voci de bărbaţi celebri: de astă dată, însă, bărbatul este tratat în modul serios al revistelor sus-amintite, adică psihologic şi popularizator-ştiinţific; şi în aşa fel încît textul să poată fi interesant chiar pentru bărbatul însuşi, care s-a strecurat, mai evident, şi el în *target*.

În *Cosmo,* numărul din iunie, există un articol intitulat „Orgasmul masculin – îndrumar practic“ (autoare Bianca Stupu). Pe prima pagină articolul este prezentat, în stilul revistei, făcînd, obligatoriu, legătura cu femeile puternice, informate şi responsabile: „Bărbaţii au orgasm de fiecare dată. De ce? Pentru că nouă ne pasă“. Chapeau-ul articolului explică de ce a fost ales un asemenea subiect: tocmai pentru că e vorba de un lucru aparent simplu, de la sine înţeles. Este interesant de observat cum bărbatul se întoarce în centrul atenţiei via percepţie feminină: el este, să zicem, reabilitat, după ce femeia a trecut, timp îndelungat, prin acelaşi proces, şi şi-a recîştigat locul binemeritat. Astfel, în articolul în cauză, se precizează că există, totuşi (în ciuda multor prejudecăţi bine cuibărite în mentalul colectiv) o legătură între „minte şi penis“, că şi bărbaţii reacţionează la vorbe; şi, de asemenea, că pot „mima contracţiile unui orgasm multiplu“, că nu-i aşa de grav dacă adorm după... Cu alte cuvinte, din „fiara“ inexplicabilă ce trebuie, cu tertipuri, îmblînzită, bărbatul din *Cosmo* a avansat: a ajuns o categorie domoală, raţională, explicabilă.

Această viziune mai puţin înspăimîntătoare este completată şi de alte două articole: încă unul tot din *Cosmo*, despre prezervativ, şi de unul din *Avantaje*, despre taţi. Cel dîntîi consideră prezervativul „cel mai bun prieten al fetelor“, schimbîndu-i, iarăşi, accepţia tradiţional-depăşită, de accesoriu strict masculin. Prezervativul devine, astfel, un obiect cu utilizare feminină; cititoarele sînt sfătuite cum să-l folosească profesionist şi cum să-l aplice cu atenţie. Instrucţiunile de folosire şi responsabilitatea se consideră că le aparţin. Articolul din *Avantaje* vorbeşte despre vîrsta ideală la care poţi fi tată: patru bărbaţi între 20 şi 50 de ani îşi povestesc, fără să se ruşineze de prea-casnicul subiectului, experienţele şi trăirile paterne. Masculinul pare să se fi integrat într-un firesc al tiparului feminin.

▲

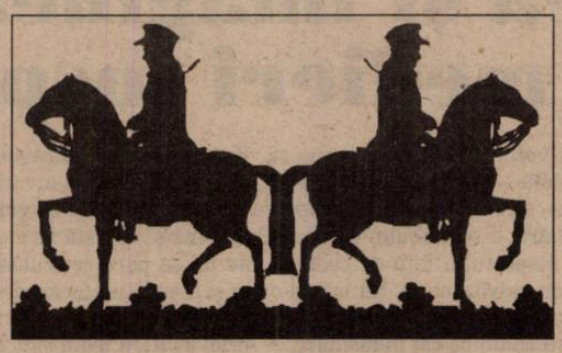

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Depresivi şi balerini în Anul Calului

Ca un om care am luptat pentru demnitatea cailor ca pentru propria-mi demnitate,

ca un om care am pus viaţa calului nu mai presus, totuşi, de lumina ochilor lumii,

ca un om care am suferit lîngă cai în calitate de grăjdar, noaptea, schimbul doi, la cavalerie, pe vremuri,

ca un om care ştiu ceea ce-i un adăpoi, un pansaj şi un manej,

ca unul care am pierdut ceva la viaţa mea cu caii – austriacuri, eventuri, martingale, uneori chiar pe potou, alteori chiar de la start,

ca unul care m-am uitat îndelung în ochii cailor şi la jareţii lor, şi la greabănul lor, şi la coama lor, înţelegîndu-i după cum le bătea soarele pe crupă,

ca un om care a suferit din cauza lui Xenophon, Avion, Dalia Worthy, Fanfaron, Sultănica, Eol, şi Joppa Hanover, şi Săltăreţ

– acesta şi-a rupt piciorul chiar sub ochii mei, la bici, la mare luptă cu Ezerjo, un campion maghiar venit de la Budapesta la Bucureşti, să-l înfrunte pe acest fiu al Strajei –

ca un om care a mers cu dragostea pentru Avanti K încît ştiam cine e tatăl său, Avanti II, şi mama sa, Cartuşel, şi fratele său, şi sora sa –

ca un om care, pe hipodromul de trap, am avut ca melodii obsedante cunoscutele anunţuri: „Caii se duc la start, cursa începe peste 5 minute!“ sau „Vîrlan, opreşte!“, „Tănase, opreşte!“ fiindcă iapa sau armăsarul erau distanţaţi pentru galopuri repetate, ca să nu mai dezvolt cum cînta în mine: „Rezultatul anunţat este definitiv!“ în clipa cînd îmi pipăiam în buzunar biletul cîştigător,

ca un om care ştie că istoria calului nu e decît istoria omului, iar istoria omului e aceea a călăreţului –

nu voi uita niciodată ce bucurie m-a cuprins aflînd – asta a fost de mult, să fie 30 de ani, dar nu contează, pentru mine e ieri – că, la Paris, calul Fest Noz – exact: Fest Noz, Fest Noz, Fest Noz – a fost drogat cu antidepresive folosite doar în medicina umană, ceea ce nu se mai întîmplase vreodată în Europa, căci nimeni nu putuse pînă atunci să ştie ce efect urma să aibă un antidepresiv omenesc asupra unui pursînge în plin efort spre izbîndă.

M-am trezit scriind un poem care începea aşa:

„O, Fest Noz, patruped de galop, pur-sînge, enigmă a lumii, frate al meu!“ Nu-l rescriu în întregime – îl las la „postume“. Melodia de mai sus: „Rezultatul anunţat este definitiv“ mi-o aduce în faţa ochilor pe Marie-Lucienne, povestea şi silueta ei n-au voie să-mi lipsească din Anul Cailor mei.

La 78 de ani, încă mai lucra pe hipodromurile Parisului.

Sînt, după cum se ştie, mii de pariori, zeci de curse, sute de cai, milioane de bilete – cîştigătoare sau nu.

Cine nu cunoaşte gestul mototolirii unui bilet necîştigător e la fel de sărac ca un decavat la Monte Carlo.

Biletul necîştigător se mototoleşte în pumn. După aceea, se aruncă. E un gest esenţial după care omul devine mai bogat cu o mînie sau cu o dezabuzare.

Marie, numită şi Lucienne, chiar şi la 78 de ani, îl pîndea. Fiindcă, tot de multe ori, rezultatul cursei nu era de-fi-ni-tiv, se făceau contestaţii, caii cîştigători puteau fi declasaţi, cel care sosise al doilea putea fi declarat primul şi atunci omul care pariase pe el începea să se buzunărească, febril, întrebîndu-se, tot mai îngrozit: „unde-i biletul, unde am pus biletul?“. Îl aruncase!

Marie-Lucienne îl găsea. Ea căuta pe hipodromurile Parisului biletele cîştigătoare aruncate de cei furioşi, distraţi, nervoşi, nerăbdători – adică de proşti. În lumea de miracole ale hazardului, ea miza nu pe cai, ci pe oameni, iar în oameni ea miza pe mizerabilul lor ghinion. Meserie de coşmar feeric, cîştig mare, mic, după vîrsta, agilitatea şi şansa meseriaşului. Erau 6-7 în breaslă, căutători febrili de noroc în praf, meserie grea fiindcă trebuia să te apleci mult, să ai ochi, şale solide, nervi de oţel.

Marie-Lucienne fusese cîndva balerină la Operă şi ceva indiscutabil se păstrase în puterea de muncă a trupului ei.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Prinţesa, femeia de serviciu de la blocurile ALMO

„Am mătură şi lucrez pe la case. Nu mă mai angajau fără mătură fiindcă ziceau că se toceşte şi nu e trecută pe mijloace fixe. Ce ştiu eu despre mijloacele lor fixe e că e o măgărie mai mare ca ei. Le plăcea să-şi facă între ei curat. Azi una, azi alta... cucoane, deh. Nu merge aşa cum vor ele, e să te apleci, să te ridici, să umbli cu mîna în apă caldă, nu merge cum vor ele. După treizeci de zile m-au chemat înapoi, dar că îmi opresc din salariu mătura. Stai puţin, ce bat mătura în prag la mine, tot la ele în prag dau cu mătura. Nu m-am dus la sanchiul lor. Cucoanele ce credea ele, că mă dau la gunoi, după douăzeci de ani de muncă? Le-a murit bărbaţii la toate şi tot eu le ajutam, că eu sînt mai babă ca ele. O pîine, un dero, un ceai de tei, un masaj, eu făceam. Să le ia naiba, mie să-mi facă una ca asta? Să moară aia de la trei care m-a dat afară şi javra aia, cocota aia, că şi acum se dă în bărci cu babalîcii din cartier... n-are ruşine. Şi cine să muncească? Proasta aia de la patru, că ea le face unghiile, ea le spală pe jos. Da' ştiţi ce le-am făcut? Uite, mi-a dat pomană la biserică o colivăreasă un kil de căpşuni şi am storcoşit căpşunile la toată scara. Le căzuse fierea, neruşinatele alea. Să mă dea ele afară, na, că uite le dau eu de lucru. Uite, nenorocitele, în ce stare m-au adus. Păi, aia are numai negi. Ailaltă n-are nici o mireasă în vitrină. Ma'alagioaice. Nici nu se spală, că le-a tăiat calda de trei luni, că nu plătesc. Da' ce le făceam, eram prea curată şi mă dară afară. Puturoasele, că le ţineam cu munca.“

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria **Artă**
MARINA PREUTU/BRÎNDUŞA RĂILEANU
Pictorii familiei Verona

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Acestea nu

Acestea nu sînt străzi. Străzile au un profil transversal, o infrastructură rezistentă, o suprafaţă de rulare care ţine mai mult decît pînă la prima ploaie şi nu costă mai puţin decît comisioanele pentru obţinerea comenzii. Acestea nu sînt obiecte de arhitectură, chestiile cu care sînt bordate non-străzile noastre: o cantitate enormă de materie arsă, cracată, armată etc., împuţind patria, zace redistribuită potrivit unor reguli slabe (în sens propriu, adică proaste, iar nu în cel – filosofic – vattimian). Ea este semnată de nişte fiinţe umane; acestea nu sînt – împotriva credinţei proprii, a diplomelor şi a părerii comune – chiar arhitecţi; arhitecţii sînt actori culţi ai unei culturi cel puţin medii; sensibili la ce-i împrejurul lor şi insensibili la mîrlănia opresivă a diriguitorilor; buni diplomaţi, negociatori, inovativi, spirite cercetătoare. Desigur, mi se va spune că aceasta nu este tocmai cultură, acolo unde arhitectura nu are drept de cetate şi vizibilitate în publicaţiile culturale – şi aşa e.

Acestea nu sînt politici urbane, ci mofturi ale unor ameţiţi aleşi pe criterii care scapă logicii elementare; burtăverzimea – cu toţii „experţi“ scăpătaţi pe la periferiile profesiunilor pe care diplomele lor, obţinute ca vai de ele, te miri pe unde şi cum, le invocă – nefiind compusă din administratori, vizionari, politicieni sau măcar din persoane oneste, desigur că problema unei gîndiri în perspectivă – fie aceasta şi pe durata unui mandat – este exclusă. Nu ar avea cine să o conceapă, cine să o aplice şi, mai cu seamă, cine să dea seamă despre modul în care se aplică.

Dar cui să le aplice? Acestea nu sînt oraşe. Oraşele sînt cetăţi, *polis*-uri, locuite de comunităţi avînd strămoşi comuni şi, deci, valori împreună de apărat. *Polis*, va să zică politeţe, va să zică politică – înţelepciunea de a administra cetatea. Oraşele sînt spaţii de întîlnire comună a egalilor şi spaţii ale proprietăţii private neinvadabile. Noi încă nu am lămurit chestia proprietăţii private, dar vorbim despre estetică urbană. Sîntem locuitori de strînsură (socială, etnică, regională), fără elite, care dormim (pe noi) în cartiere dormitor şi cam atît. Tîrgurile acromegalice pe care le numim oraşe sînt sate cu ţîfnă. Urziceni e *municipium*, iar asta nu ne (mai) stîrneşte rîsul.

Acestea nu sînt elite. Orice urmă de apostolat a încetat de mult; grija serviciului public nu le frămîntă, nici dăruirea pentru semenii cărora ar trebui să le fie cap şi diriguitori. Elitele produc proiecte de viitor, gestează idei, lansează în dezbaterea publică teme grave, avertizează, prognozează, dispun. La noi există alveole şi pliuri de gîndire autistă, descentrată (pentru că are centrul într-un maimuţărit vest care, însă, finanţează pantomima). La noi există numai personalităţi, dar nu sînt şcoli, există secte dar nu comunităţi şi nici eforturi comune, există cercetare, dar nu şi rezultate ale cercetării, există aparenţă, dar nu există substanţă – ci doar aflare în treabă, în bursă: în interregn. Pentru a fi elită, trebuie să fii recunoscută ca atare; pentru a fi recunoscută ca atare, trebuie să educi baza piramidei să (te) vadă şi, mai cu seamă, să te urmeze.

Aceasta nu este tocmai patrie. Vacă de muls pentru aceiaşi care se perindă la putere, care îşi fac legi pentru dînşii, pentru acoliţii şi pentru urmaşii lor, patria este ciumă pentru cei care îşi încep viaţa şi cariera, pentru cei care trudesc, pentru cei care gîndesc. Pe ei acest proiect social avortat îi sabotează, îi alungă, îi face să se simtă inconfortabil, îi exilează sau îi urmăreşte cu vardiştii. Patria este un proiect întreolaltă, este solidaritate, este efort şi sacrificiu cu atît mai mare cu cît eşti mai sus pe scara socială, a averii, a puterii. Puterea adevărată este a celui care îl îngrijeşte pe cel bolnav şi pe cel lovit îl mîngîie; dar aceştia sînt prea puţini, mai deloc printre „bogaţi“, deşi mulţi se declară creştini. România, ţară unde majoritatea strivitoare se vede pe sine credincioasă şi face crampe la mînă închinîndu-se trebuie *re-evanghelizată*. După aceea trebuie reluat totul de la început: stradă, casă, spaţiu public, proprietate, politică, politeţe, patrie...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Interviuri

Citesc o carte de interviuri. „The Penguin Book of Interviews. An Anthology from 1859 to the Present Day“. Interviurile sînt înşiruite cronologic. Primul, cu Brigham Young (şeful mormonilor în perioada Unirii noastre), este considerat şi primul interviu în sensul ziaristicii moderne, organizat pe întrebări şi răspunsuri, cu citate exacte. Urmează alte 85, cu Marx, Twain, Bismark, Kipling, Zola, Ibsen, Tolstoi, Marconi, G.K. Chesterton, Freud, Shaw, Hitler, Stalin, Mussolini, Gertrude Stein, Picasso, Gandhi, Dylan Thomas, Beckett, Hruşciov, Hitchcock, Marilyn Monroe, Mao, Nabokov, Norman Mailer, John Lennon, Margaret Thatcher, Galina Vishnevskaya, Bette Davis şi mulţi alţii. Ultimul este cu marele istoric (eseist? filozof?) Paul Johnson. Vorba vine. Ziaristul a pus doar nouă întrebări şi a primit un acelaşi răspuns: „Nu ştiu“. După care Johnson şi-a cerut scuze şi a dispărut undeva prin casă. După o jumătate de oră, Richard Stengel de la *Time* a părăsit casa, strigînd un tremurat *„Goodbye“* către camerele ostile. Cu această excepţie, e vorba de interviuri serioase, care au devenit istorice. Precum intervievaţii.

Mark Twain e preocupat de aspectele comerciale ale copyright-ului, nu citeşte literatură şi e terorizat de fani. Thomas Edison are nelămuriri: *„M-a izbit absoluta lenevie a locuitorilor (Parisului). Cînd muncesc oamenii ăştia? Inginerii lor vin la mine să discutăm, stau cu orele, sînt îmbrăcaţi elegant, au bastoane. Nu înţeleg, cînd mai lucrează?“*. Ilustrul inventator are acasă trabuce false, îndopate cu păr, dar deghizate sub etichete celebre. Le serveşte prietenilor săi mai năzuroşi, ca să se amuze apoi, în secret, de laudele aduse tutunului. *„Să nu scrieţi asta“*. Bismark demonstrează cu o logică de fier (în 1890) că Germania şi Anglia nu vor purta niciodată război, una împotriva celeilalte. Sir Edwin Luytens, arhitectul-şef al imperiului britanic, nu se lasă intervievat decît la plimbare, prin Londra, unde îi arată ziaristului ce clădiri sînt prost gîndite sau nefericit aşezate. Invidiază (cu rezerve) Parisul, are şi cîteva nemulţumiri. Dacă ar fi lăsat să desăvîrşească Trafalgar Square (dar nu este), ar dori să monteze gramofoane în burţile celor patru lei uriaşi care păzesc coloana lui Nelson. *„Aş vrea să-i aud cum torc.“*

Al Capone crede că America are nevoie de un Mussolini; Mussolini, însă, apare mai moderat decît mă aşteptam. La un moment dat, exclamă totuşi: *„Regii trebuie să fie iubiţi, iar dictatorii – temuţi!“*. În 1934, Stalin se ascunde abil în spatele unei dialectici înşelătoare – el are de învăţat de la americani, dar şi ei de la el, cifrele nu sînt reale, sufletul rus nu e cunoscut, comunismul e criticat doar de cei ce nu-l înţeleg etc., etc. 22 de ani mai tîrziu, Hruşciov foloseşte aceeaşi metodă pentru a evita o discuţie despre libertatea presei. Hitchcock îşi exemplifică teoriile cu două anecdote. *(1. Un actor în vîrstă vine la înmormîntarea unui coleg din aceeaşi generaţie. Groparul îl recunoaşte şi îl întreabă: „Cîţi ani ai, Charlie?“ „87.“ „Ei, la vîrsta asta parcă nici nu mai merită să te întorci acasă“, comentează liric groparul. 2. În căutarea unui subiect „tare“, Hitchcock şi scenaristul Ben Hecht îi cer fizicianului Millikan date despre bomba atomică. Acesta aproape leşină – proiectul Manhattan era „top secret“, iar Hiroshima avea să urmeze peste un an!).*

În 1958, Hemingway trăieşte semi-baricadat în vila sa de lîngă Havana şi nu vorbeşte decît despre „Bătrînul şi marea“. În caz de insucces, Arthur Miller are o carieră de rezervă – tîmplăria, se cîştigă bine. Romancierul Evelyn Waugh îi interzice ziaristului să fumeze ţigări în dormitorul de hotel unde îl primeşte, dar este de acord cu trabucul (*„lasă un miros nobil“*). Premierul britanic Harold Macmillan se lasă descusut în Downing Street 10. Îşi cere scuze că interviul trebuie să ia sfîrşit (după 70 de minute) pentru că trebuie să inaugureze o expoziţie. *„Dar asta nu înseamnă că nu putem să bem un pahar de whisky, chiar dacă nu e ora potrivită.“* Îşi conduce musafirul pînă afară. *“Sper că am reuşit să vă fiu de folos.“*

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Westernul de duminică

Jean Renoir spunea că „lucrul minunat în legătură cu westernurile este că toate sînt de fapt acelaşi film“. Se referea la westernul tradiţional. Modelul clasic e *Diligenţa* lui John Ford: are filmări splendide în Monument Valley; printre personaje are un doctor alcoolic şi un cartofor galant; inima tîrfei e de aur curat, iar John Wayne n-a fost niciodată mai simpatic decît atunci cînd, zîmbind cald şi timid în faţa ei, îi oferă apă, cerîndu-şi iertare că, spre deoebire de cartofor, el n-are un pahar de aur. Văzut astăzi, filmul poate părea naiv şi plin de clişee, în parte pentru că a fost atît de imitat, în parte pentru că e atît de pur: povestea e atît de simplă, motivaţiile personajelor sînt atît de clare, încît totul e ca un ritual. Fără nici un efort din partea realizatorilor, personajele devin nişte zeităţi, peisajul devine mitic, realitatea acelei epoci din istoria Americii se estompează, westernul e o reverie care poate să călătorească oriunde în lume, un ceremonial care, cu modificări de recuzită, poate să intre în orice cultură.

Şi ce departe a călătorit westernul! În Japonia a avut parte de o apoteoză, în *Cei şapte samurai*, şi şi-a pierdut o parte din puritate (care, oricum, nu prea mai era autentică – era deja simulată şi ipocrită), în *Yojimbo*. Samuraii s-au întors în America, unde au devenit *Cei şapte magnifici*, care au plecat la rîndul lor prin lume (Salman Rushdie ne asigură că studiourile din Bombay au realizat nenumărate *remake*-uri după *Cei şapte magnifici*). *Yojimbo* s-a întors prin Italia, unde şi-a pierdut cîtă inocenţă (sau ipocrizie) îi mai rămăsese, şi astfel au apărut westernurile spaghetti, în care eroul nu mai aşteaptă ca duşmanul să se pregătească de luptă, ci trage primul. Pentru Sergio Leone, care a creat westernul spaghetti, nu conta morala genului – ceremonialul era totul. Wim Wenders, un admirator al westernului, a văzut (din Germania, un alt loc unde putem găsi Vestul sălbatic) în capodopera lui Leone, *A fost odată în Vest*, o lungă ceremonie funebră: italienii îngropau genul. Au mai existat westernuri „de acţiune“, westernuri „mature“, westernuri „murdare“, westernuri „urbane“, westernuri „crepusculare“, westernuri „la mişto“, westernuri „fasciste“, „anti-westernuri anti-americane“... Şi-n tot acest timp, a continuat să călătorească: pînă şi în cinematograful românesc, umbra lui John Ford dă tîrcoale *Morii cu noroc*, iar umbra lui Sam Peckinpah trebuie să fi privit peste umărul lui Mircea Veroiu filmările la *Aşteptînd un tren* (un film de război, dar mult mai western decît comediile acelea cu ardeleni).

Westernul a murit la un moment dat. Din cînd în cînd mai apare cîte unul, iar atunci cînd are succes şi cîştigă nişte premii (ca *Necruţătorul* lui Clint Eastwood), se vorbeşte o vreme despre o „renaştere“. Dar westernul e mai mult sau mai puţin mort. Mă întreb cît de mare a avut timp să crească, înainte de a muri. Revăzut după mulţi ani, un western ca *Hombre*, care mă şocase prin maturitatea lui, mi se pare adolescentin: personajele discută dispariţia lui Dumnezeu, iar eroul (Paul Newman) e un metis care nu se mai poate apropia de nici una dintre rase, şi atunci îşi caută moartea... *Hombre* e westernul aflat în una din ultimele lui faze, după ce şi-a pierdut inocenţa şi a călătorit mult prin lumea modernă, de unde s-a întors cu idei despre alienare şi frustrare sexuală, despre războiul din Vietnam şi cenuşa ce se cuvine turnată în cap. Nu-l ironizez. Într-o după-amiază recentă de duminică, fusesem invitat undeva la masă, televizorul mergea şi nu-l prea băga nimeni în seamă, pe Prima TV sau pe Antena 1 era *Hombre*, şi m-am pomenit luîndu-i-o înainte lui Paul Newman cu replici pe care uitasem că le-am păstrat în memorie. Cînd Newman alungă în deşert un personaj antipatic şi acesta întreabă: „Mă laşi să iau ceva cu mine?“, am răspuns tare, mai rapid decît Newman: „Viaţa ta.“ Era ca şi cum telespectatorul distrat de azi încerca, prin această replică, să regăsească lungimea de undă a cinefilului de ieri, care nu rata nici un western şi le lua în serios pe toate. La masă, conversaţia s-a întrerupt.

N-am mai revăzut de mult *Necruţătorul* sau *Hoarda sălbatică*: mi se păreau atît de mari, de mature şi de importante pentru istoria cinematografului (pe care abia începeam să o cunosc), încît mă tem acum să-mi verific impresiile. Dar, de cînd Prima şi Antena 1 difuzează westernuri, m-am obişnuit să las televizorul să meargă. Unele dintre ele par puţin obosite, ca şi cum ar fi călătorit prea mult, dar mi se par bune, în lîncezeala după-amiezei de duminică. Cum îmi spune un prieten: „Chiar în cel mai prost western, caii sînt frumoşi şi peisajele măreţe. Şi dacă muzica e de Morricone, nu-mi trebuie mai mult.“

▲

VOLUNTARIATUL PENTRU PACE

Întrebarea generală pe care ne-am pus-o este: cine se mai oferă să facă activităţi voluntare într-o societate devenită extrem de mercantilă şi în care, vreme de 50 de ani, munca voluntară a fost mai degrabă muncă forţată? *Cu această ocazie am constatat şi că una din legile adoptate de Parlament în prima jumătate a anului 2001 (perioada în care Parlamentul s-a lăudat cu numărul record al legiferărilor) a fost Legea Voluntariatului. Semnată de Doru Ioan Tărăcilă şi Viorel Hrebenciuc (preşedinţii de şedinţă ai celor două Camere). Lege potrivit căreia nimeni nu poate fi voluntar după cum îl taie capul. Şi în nici un caz fără contract. Un contract care, potrivit aceleiaşi legi, trebuie să cuprindă cel puţin patru obligaţii ale voluntarului. Un contract care se* renegociază... la cererea scrisă a uneia dintre părţi, formulată în termen de 15 zile de la data la care a intervenit situaţia prevăzută la art.12. *Legea mai spune şi că litigiile* izvorîte *din acest contract* sînt de competenţa instanţelor judecătoreşti. *De asemenea,* răspunderea pentru neexecutarea sau pentru executarea necorespunzătoare a contractului de voluntariat este supusă regulilor prevăzute în Codul Civil. *Cu alte cuvinte, din pricina unei acţiuni voluntare, de binefacere, poţi ajunge şi la Tribunal. Legea era indispensabilă societăţii româneşti iar cei care au „elaborat-o", au făcut-o voluntar şi plătit. Facerea de bine trebuia reglementată. Pe noi, însă, ne interesează în continuare cine şi de ce mai face muncă voluntară în România.* ***(A. M.)***

Vara nu sînt voluntari

– interviu cu Bogdan GHEBEA, coordonator de voluntari la fundaţia World Vision din Iaşi –

În ce domenii se mai oferă oamenii să lucreze ca voluntari?

La noi sînt şapte tipuri de activităţi în care sînt implicaţi voluntarii. La ultima întîlnire pe care am avut-o cu ei le-am prezentat o listă de activităţi. Avem un proiect care se desfăşoară în comunităţile rurale din judeţul Iaşi. Este vorba de meditaţii gratuite pentru copiii cu anumite probleme la învăţătură. Voluntarii, de la facultăţile de Litere şi Matematică, fac cu ei aceste şedinţe de meditaţii, o dată sau de două ori pe săptămînă, pentru a-i ajuta să treacă clasa. Se pune problema să facem asemenea lucruri şi pentru nişte copii uşor retardaţi şi care sînt chiar analfabeţi. Un alt domeniu ar fi evaluarea unor familii aflate în situaţii de criză. O evaluare prin vizite periodice făcute la ceva timp după ce asistenţii sociali au efectuat o anchetă socială. Alt domeniu este chiar operarea pe calculator în beneficiul fundaţiei noastre, introducerea de date în computer. De asemenea, vom face o evaluare a impactului proiectului nostru în comunităţile în care el se desfăşoară, prin aplicarea unui chestionar, aplicare care se va face tot de către voluntari. Vrem să desfăşurăm şi acţiuni de socializare a unor adolescenţi dintr-un centru de plasament, tot cu voluntari. Mai sînt şi acţiuni punctuale cum au fost cele de la 1 iunie sau de la 8 martie.

La o astfel de acţiune, poate să participe oricine vrea, ca voluntar?

Da, în principiu, cine vrea, poate să ni se adreseze. Marea majoritate (70%) sînt studenţi la Asistenţă Socială. Vin la noi la sediu, are loc un interviu, completează un formular de înscriere şi sînt trecuţi în baza noastră de date. În funcţie de necesităţile noastre şi de dorinţele lor, îi chemăm la diverse acţiuni. Cei mai mulţi vin pentru un fel de practică, activitatea aceasta contează ca o practică pentru facultatea de Asistenţă Socială. Asta e şi o motivaţie şi o oportunitate pentru ei. Dar pentru programul de meditaţii vin, de exemplu, cum vă spuneam, şi studenţi de la Matematică sau Litere.

Există şi voluntariat fără motivaţii de acest gen? Pur şi simplu pentru o idee, din entuziasm, oameni care să vină la voi avînd credinţa că prin acţiunea lor pot schimba ceva în societate?

Da, de exemplu, avem doi studenţi care provin din centrele de plasament. În campania pe care am desfăşurat-o la Iaşi, ne-am ocupat chiar de problemele celor care au stat în centre de plasament şi au depăşit vîrsta de 18 ani. Cei doi voluntari au participat chiar din entuziasm, cu dorinţa de a schimba ceva tocmai în acel mediu din care proveneau şi pe care îl cunoşteau foarte bine. Şi la anumite campanii mai largi pe care le-am organizat, am făcut apel la oameni, un fel de reclamă la voluntariat, şi am constatat că sînt foarte mulţi cei care vor să se implice, să ajute într-adevăr.

Înţeleg că se oferă mai mult tinerii. Pensionarii nu fac voluntariat?

Am avut la un moment dat o persoană de 45 de ani. O doamnă de o condiţie destul de bună care, din cauza unei boli, rămăsese fără serviciu şi voia să se implice în acţiunile noastre, ne-a întrebat ce poate să facă. Avea un entuziasm extraordinar şi nu voia să fie plătită. A avut un aport substanţial în organizaţia noastră. A tehnoredactat multe documente.

Cu cîţi voluntari lucraţi de obicei?

Cel mai mult, la o campanie, au fost vreo 45. Dar, în medie, echipa este de aproximativ 35 de oameni. Unii vin, alţii pleacă, e o echipă în continuă schimbare. Dacă am avea nevoie, sigur, n-ar fi o problemă să recrutăm şi mai mulţi. Nouă însă, ne trebuie un grup, nici prea mare, nici prea mic, dar care să aibă maximum de eficienţă.

Tinerii răspund totuşi mai uşor apelurilor voastre. De ce?

Cred că în general vor să înveţe cît mai multe. Mai ales cei de la Asistenţă Socială vor să aprofundeze cunoştinţele teoretice. Dar sînt şi mulţi care vor să-şi facă datoria de creştini, să-i ajute pe cei aflaţi în nevoie. Cred că tinerii îşi şi pot permite mai lesne să facă voluntariat. Nu au răspunderi familiale, acasă nu le cere nimeni bani... Am avut cazuri de voluntari foarte buni care s-au retras atunci cînd şi-au găsit un serviciu plătit. Erau studenţi care trebuiau totuşi să-şi plătească într-un fel şcoala. Dar au fost şi destule cazuri de oameni maturi care au dorit pur şi simplu să facă voluntariat.

Poţi face o estimare, cîţi dintre voluntari sînt din Iaşi şi cîţi din satele din împrejurimi?

E o chestiune extraordinară. La rîndul meu îi întreb mereu de unde sînt. Cu stupoare constat că foarte puţini sînt din Iaşi şi mai mulţi din Galaţi, Botoşani, Vaslui sau din comunele din jurul Iaşului. Sînt studenţi şi în vacanţe se duc acasă, ceea ce face ca pe timpul verii noi să avem foarte puţini voluntari pe care să putem conta. Şi din cîte ştiu eu, nici celellalte asociaţii, fundaţii sau organizaţii nu prea lucrează vara cu voluntari.

Sînt poate mai entuziaşti şi mai puţin pragmatici oamenii din sate şi din oraşele mai mici?

Poate şi asta, poate cei care nu sînt din Iaşi au şi mai mult timp liber. Ieşenii au slujbe cu jumătate de normă, sînt în general mai ocupaţi.

În altă ordine de idei, găseşti vreun rost legii voluntariatului, lege în conformitate cu care se desfăşoară toate acţiunile în care sînt folosiţi voluntari?

Din ce ştiu, în foarte puţine ţări din Europa mai există aşa ceva, iar în America nici nu se pune problema unei astfel de legi. La noi, ca să respecţi legea trebuie să închei un contract de voluntariat. Legea stipulează drepturile şi obligaţiile voluntarului. Poate că legiuitorii noştri s-au gîndit că e bine să diferenţieze munca voluntară de orice alt fel de muncă neplătită şi neasigurată şi care nu e voluntară sau chiar de munca la negru (care poate fi mascată ca fiind voluntară). Mai mult, potrivit acestei legi, de pildă, noi ar trebui să-i asigurăm pe voluntari împotriva riscului de accidente şi de boală. Numai că, din păcate, nu există societăţi care să facă acest gen de asigurări. Am auzit păreri avizate, conform cărora această lege n-ar încuraja prea mult voluntariatul. Din ce constat eu însă, nici nu strică.

a consemnat Andrei MANOLESCU

▲

Stela GIURGEANU

De profesie voluntar

Cînd au auzit de voluntariat, majoritatea oamenilor cu care am încercat să stau de vorbă au pufnit dispreţuitor la adresa lipsei mele de judecată, m-au luat cu „adică cum" şi mi-au (re)adus aminte (că eu pe atunci „eram mică") de „voluntariatul" impus de pe vremea... Aceleaşi poveşti traumatizante în invariabilitatea lor, despre culesul de porumb şi cartofi, despre munca patriotică şi despre alte asemenea munci „voluntare" pe care trebuia să le prestezi „cu zîmbetul pe buze". Obligaţia din trecut de a face muncă „neobligată" (sîntem totuşi în ţara paradoxului ionescian) a umbrit dorinţa oamenilor din ziua de azi de a mai face ceva „pe degeaba".

Îmi amintesc o poveste a bunicului, de odinioară, cînd, îmi spunea, nu era iarnă în care să aluneci pe stradă, sau nu era chip să vezi în preajma vreunui magazin gunoaie sau mizerie. Omul îşi făcea curat de bună voie şi cu bunsimţ, pe atunci, urmînd ca, în prezent, să-i fie impus prin lege. „Du-te în şcoli", mi-a spus un domn bătrîn, Mircea Anghel, profesor de istorie, pensionat, „şi vezi acolo voluntariat adevărat"; îmi mai povesteşte de salariile din învăţămînt, de pensia lui şi cît şi-a dăruit întreaga viaţă în a-i îmbogăţi pe alţii, mai puţin pe sine. Îi dau dreptate, din acestă privinţă, extinzînd astfel metafora voluntariatului la majoritatea românilor.

Dar cine, totuşi, mai este voluntar de voie în România?

O fostă studentă la Asistenţă Socială, absolventă în prezent, îmi spune că la ei voluntariatul pe durata facultăţii era „cam obligatoriu". Pe de o parte pentru că înveţi mai mult decît ai putea învăţa dintr-o carte, iar pe de alta, pentru că nimeni nu te-ar angaja, la sfîrşitul facultăţii, fără un minim de experienţă în domeniu. Dar, pentru a face acest voluntariat, un student are nevoie de recomandarea profesorului, de o trimitere de la facultate, de un CV şi de proba interviului. Ca la o angajare în toată regula, vorbindu-se de toate, mai puţin de salariu. Dacă eşti acceptat, mai urmezi şi nişte cursuri (altele decît cele din facultate). Procedura e destul de dificilă, iar dacă te încumeţi să te oferi „voluntar" la o fundaţie neguvernamentală (e musai ca voluntarii să se voluntarizeze doar în domeniul privat, în cel public neexistînd decît sub titulatura de funcţionar) mai cunoscută (cum ar fi World Vision din Cluj) trebuie să ai în vedere că poţi fi refuzat pe diverse motive (de la „nu-mi place mutra ta" pînă la cele raţionale privind seriozitatea etc.).

Am întrebat, naiv, ce se poate întîmpla cu cineva care s-ar trezi, brusc, într-o dimineaţă, cu revelaţia că poate şi trebuie să săvîrşească miscaiva minuni. Şi, nici mai mult, nici mai puţin, s-ar avînta înspre un leagăn de copii să devină, să zicem, asistent maternal (asistenţii maternali sînt un fel de părinţi sezonieri). Aflu că ar fi imposibil dacă, respectivul cu revelaţia, ar avea, în primul rînd, o slujbă. Şi asta pentru că un asistent maternal (depăşind condiţia doicilor de odinioară) este un fel de salariat, primind pentru îngrijirea copilului în jur de patru milioane pe lună. Iar dacă, totuşi, nefericitul cu slujbă ar insista, ar vrea să ajute într-un cămin, sau într-un orfelinat, ar trebui să se mulţumească doar cu ideea că a vrut să facă ceva bun; pentru că fundaţiile nu primesc voluntar pe oricine, chiar dacă, o dată admişi, aceştia sînt supuşi unor *training-uri* speciale, şi, chiar dacă, în conducerea Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Copilului şi Adopţiilor, doar o mică parte dintre specialiştii care se ocupă cu proiectul de reformă în protecţia copilului, sînt în domeniu (restul avînd specializări în cu totul alte direcţii decît cel al Asistenţei)

Statutul de voluntar nu diferă prea mult de cel al unui asistent cu diplomă. Cei doi sînt despărţiţi de suma de aproape două milioane de lei pe lună şi aici am putea reveni la ideea iniţială, aceea de voluntariat naţional. Dar, indiferent de poziţie, student sau absolvent, în domeniul asistenţei se lucrează cu aceeaşi dăruire, pentru că a lucra „cu partea întunecată a societăţii" cere totuşi ceva special. „Aici nu ajuţi oameni care dau pe dinafară de bunăstare, ci din contră". Condiţiile sînt „sublime", dar totuşi problemele birocratice există. Pentru justificări de fonduri un asistent/voluntar în domeniul reintegrării copiilor abandonaţi în familiile naturale, are *normă*. Cinci reintegrări pe lună, indiferent de amănuntele adiacente, rezumabile uneori prin „nu se poate reintegra". Iar dacă se întîmplă ca o reintegrare să fie nereuşită, cel în cauză poate fi tras la răspundere în faţa legii.

Există, aşadar, cu toată dăruirea pe care o simţi, momente cînd îţi vine să o laşi baltă. Cînd ai de-a face cu mersul în cartierele mărginaşe, cînd vorbeşti cu oameni agresivi, cînd nu ai o lege care să te susţină, şi cînd singura satisfacţie este cea personală, pe care ţi-o repeţi continuu, mecanic în minte pentru a te autosugestiona. Cînd te-ai săturat de fapt de tot.

Dar rezişti timp de 4 ani unui voluntariat greu şi fără bani, pentru a-ţi putea dedica, mai pe urmă, toată viaţa unui altfel de voluntariat, cel clandestin, cu numai două milioane pe lună.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Vă urăm viaţă îndelungată (încă vreo doi ani)

„Vă rugăm, cu profund respect, a ne permite să dăm din nou glas sentimentelor de neţărmurită dragoste şi deosebită stimă faţă de dumneavoastră, tovarăşe comandant suprem, cel mai iubit fiu al naţiunii noastre, genialul strateg şi ctitor strălucit al României socialiste, proeminentă personalitate politică internaţională, marele erou între eroii neamului, şi să exprimăm recunoştinţa fierbinte a cumuniştilor, a întregului aparat de securitate pentru eroica activitate pe care o consacraţi cu neasemuită dăruire şi abnegaţie ridicării patriei pe trepte tot mai înalte de civilizaţie şi progres. (...)

Asemenea întregului nostru popor, întîmpinînd cu cele mai fierbinţi sentimente de dragoste şi înaltă vibraţie patriotică apropiata aniversare a zilei dumneavoastră de naştere şi a activităţii revoluţionare pe care de 55 de ani o desfăşuraţi, cu eroism, cu nestrămutată credinţă în triumful socialismului şi comunismului pe pămîntul scumpei noastre patrii, dăm expresie profundei recunoştinţe ce v-o purtăm şi vă dorim din adîncul inimilor noastre, mult iubite şi stimate tovarăşe comandant suprem, viaţă îndelungată, în deplină sănătate şi putere de muncă, ani mulţi şi luminoşi în fruntea partidului şi statului, pentru a conduce harnicul şi talentatul nostru popor spre noi şi tot mai mari victorii, care să asigure înflorirea multilaterală a României socialiste, afirmarea ei tot mai puternică, liberă, demnă şi suverană în rîndul naţiunilor lumii."

(„Telegrama adresată tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, comandant suprem al Forţelor Armate, de participanţii la convocarea de bilanţ a activului de comandă şi de partid al Departamentului Securităţii Statului", în *România liberă*, 13 ianuarie 1988)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Scuze inutile

Am văzut relativ recent o emisiune de televiziune foarte interesantă la PRO TV, „Urmărire generală", în centrul căreia se afla conflictul ireconciliabil (cel puţin aşa susţineau protagoniştii, precum şi personajele secundare ale bătăliei) dintre două familii ţigăneşti din acelaşi sat ilfovean. Nu acceptau, nici la argumentele de bun-simţ ale realizatorului emisiunii, să se împace, deşi familiile se înrudeau, fiecare dorind adversarului din adîncul sufletului cît mai mulţi ani de puşcărie. Emanuel Isopescu adună aproape tot satul (una dintre părţile conflictului absentează), le vorbeşte omeneşte, cu bunăvoinţă, condamnă cu amărăciune – ca ducele din Verona după consumarea tragediei lui Romeo şi a Julietei – vrajba dintre cele două clanuri, în care sînt implicaţi nu numai recidivişti notorii, dar şi femei, copii, alcool şi o ură nestinsă. Oamenii asistă la judecata binevoitoare a reporterului, zîmbesc, se bagă în faţă, ca să fie văzuţi la televizor, dar nu vor să condamne la rîndul lor conflictul interfamilial. Sînt aduse şi autorităţile teritoriale: poliţia, procuratura, consilierii din partea romilor, care prestează, toţi, discursuri judicioase, bine gîndite, bine rostite, dar conlictul dintre Montagu şi Capuleţi este atît de bine înrădăcinat, încît nu se întrezăreşte nici o lumină, nici măcar în ochii oamenilor.

În acest timp, Emanuel Isopescu, un reporter eficient şi simpatic, îşi cere de nenumărate scuze, explicînd celor de faţă şi telespectatorilor că el nu are nimic cu, sau, Doamne fereşte, împotriva etniei ţigăneşti, declarînd că-i plac lăutarii ţigani, nu şi hoţii, iar scuzele sînt parcă destinate nu celor prezenţi în piaţa satului, nu spectatorilor, ci Uniunii Europene, comunităţii internaţionale, celor care ar putea să ne bănuiască de rasism. Scuze inutile, căci emisiunea incriminează nu etnia, nu populaţia, ci ura care nu are culoare naţională sau rasială, întocmai ca în tragedia lui Shakespeare.

▲

Cu ochii-n 3,14

FORMÎND UN NUMĂR DE TELEFON, LIMBA CE-O VORBIM TREBUIE SĂ SE PROTEJEZE DE DOMENIUL PRIVAT AL PASIUNII, DEŞI GENIUL LIMBII ROMÂNE ÎNCEPE SĂ PRINDĂ GUSTUL DULCE AL LOGICII PRIN EFRACŢIE

● Încă un strop din nesecatul izvor al anunţurilor „matrimoniale": formînd un număr de telefon, puteţi avea parte de „rafinamentul franţuzoaicelor, senzualitatea îngerilor, voluptatea thailandezelor, discreţia spioanelor". Ar mai lipsi ospitalitatea românului şi ciuboţica cucului. (**D. S.**)

● Un şofer bătrîn şi înţelept îmi spune: „Eram gata să calc, aseară, o putoretă". Se miră cînd îl întreb: „Ce-i aia?". Se jenează. Mult e dură şi expresivă limba ce-o vorbim... (**R. C.**)

● Fiul meu, care a împlinit de curînd cinci ani, îmi spune mai deunăzi că nu ştiu ce coleg de-al lui „face sex la grădiniţă". Îl întreb ce înseamnă să facă cineva sex şi aflu, desigur, că înţelege prin asta cu totul altceva decît se înţelege în general (dar chestia are, oricum, legătură cu sexul, mai degrabă cu organele sexuale). Îi povestesc amuzat scena părintelui unei fetiţe colegă cu fiu-meu, iar acesta îmi răspunde liniştit: „Asta nu-i nimic. Fiică-mea a venit într-o zi de la grădiniţă şi m-a întrebat ce înseamnă «sex oral»." Oare trebuie să-i învăţăm de pe-acum că trebuie să se protejeze? (**C. P.-B.**)

● Exasperat de toate piedicile birocratice pe care le întîmpină, un tînăr dornic să pornească o afacere pe cont propriu a ajuns la următoarea concluzie: „Statul român este domeniul privat al funcţionarului public". (**T. C.**)

● De acum încolo se poate vorbi la liniile erotice de la telefoanele publice: s-a introdus cartela Erotic 69, care înlocuieşte numerele 89. Pasiunea se raţionalizează şi se cuantifică, pentru doar 7.000 lei/minutul (conform *Naţional*, 11 iunie a.c.). (**I. P.**)

● Poliţia din Iaşi a descoperit că un tînăr ascunsese o bombă acasă, sub frigider. Geniul Limbii Române şi al hazardului şi-a făcut şi de această dată datoria: tînărul locuieşte pe strada Vitejilor, la nr. 13. (**M. V.**)

● Membru al uneia dintre cele mai celebre familii ale aristocraţiei maghiare, romancierul Péter Esterházy publică la Paris romanul *Harmonia Celestia*, despre tatăl lui, informator al poliţiei politice comuniste. Fiul a fost obiectul rapoartelor sale şi romanul documentar urmăreşte fazele procesului: începutul, apoi iniţiativele creatore, momentul cînd agentul începe să prindă gustul activităţii de turnător. Şi după ce află adevărul, fiul continuă să-şi iubească tatăl, dar nu-l iartă, pentru că „viaţa tatălui meu este dovada tangibilă (şi dezgustătoare) a existenţei liberului arbitru". „Toţi taţii mor", îi spunea regele Claudius fiului său vitreg, Hamlet, cu intenţia de a-l consola. Unii trăiesc destul pentru a-şi trăda copiii. (**M. B.**)

● Înscrisuri ciudate sau tandre de pe zidurile Clujului: o alimentară care se numeşte „Eunicia" (nevasta eunucului?); un îndemn înduioşător la anarhie, pe hidrantul din dreptul Poştei, care sună aşa: „Anti Bucureşti/Anti toţi"; şi – cel mai dulce – acest graffiti, care a botezat crucea ridicată de primar la Cetăţuie: „Te iubesc Funar", semnat „Attila". (**a. l. ş.**)

● Sînt unele săptămîni cînd logica umblă cu capul spart, mai spart decît de obicei. De exemplu, asta de trecu. Dialog la graniţa greco-bulgară, într-o engleză aproximativă: „De unde veniţi?", întreabă vameşul bulgar. „Din Grecia, evident", răspunde turistul român. „Turişti?" „Da." „Şi nu îmi aduceţi şi mie nici un suvenir?!" „Păi, de ce, că nu am făcut nimic!" Ghiciţi dacă a fost lăsat suvenirul. Apoi, 13 români au fost ascultaţi – evident, în secret – în 1991 de către SRI şi sînt scandalizaţi. Cu o logică aproximativă, şeful comisiei parlamentare spune: „Trebuia să vă plîngeţi şefilor celor implicaţi". Şi mai apoi, şeful celor implicaţi e la OTV, o televiziune aproximativă. „De ce aţi aprobat, dom'le, ascultările?" „Nu am, dom'le, nici o vină, nici nu îi cunoşteam", răspunde candid generalul pensionar. Ghiciţi ce pensie aproximativă are acest bătrînel imperturbabil. (**C. G.**)

● Doi minori, ambii în vîrstă de 13 ani, au intrat prin efracţie într-un magazin de mobilă din Ploieşti, dar, odată ajunşi la faţa locului, au descoperit că „nu e nimic de furat prin prăvălie" *(Ziua*, nr. 2425). Ca urmare, au scris un bilet prin care o rugau pe vînzătoare să mai lase bani în sertare fiindcă altfel „hoţii vor muri de foame". Vînzătoarea a declarat că micii infractori sînt cunoscuţi prin zonă, iar biletul era „un fel de apel sincer". (**T. C.**)

NU DEGEABA RĂSPUNSUL CEL MAI RAPID DUPĂ ÎNFRÎNGERE SE ARATĂ A FI LA FEL DE EVIDENT, DOMNILOR: DE CE NU?

● Nu degeaba cîntăreţii adolescenţi neaoşi de dance au lansat formula „Dacă şcoala e prea grea / Te salvează muzica" (Alina Sorescu). Recent, un medic britanic a diagnosticat o nouă boală: fobia de şcoală. O fetiţă de 11 ani, din Smîrdan, tremură pînă la leşin cît timp se află în incinta şcolii (conform *Libertatea*, 11 iunie a.c.). (**I. P.**)

● Cea mai simplă şi mai complicată lozincă din tribunele Mondialului: „No politics, just football". Răspunsul cel mai rapid: Imposibil! (**R. C.**)

● În Rusia au izbucnit violenţe de stradă după înfrîngere. În China, partidul interzice presei să mai critice echipa naţională pentru a nu creşte nemulţumirea populară. Coreenii şi japonezii joacă de parcă ar urma un sepuku în grup dacă iau bătaie. Toţi comentatorii români trăiesc o angoasă perpetuă că nu sîntem acolo. Mai e puţin. (**C. G.**)

● În timp ce guvernanţii se arată (iarăşi!) îngrijoraţi de „imaginea ţării în lume" şi nu ştiu cum să găsească un ţap ispăşitor, pe Discovery se dau în fiecare seară filmuleţe foarte simpatice în care străinii vorbesc despre România. Vorbesc frumos, natural, simplu. Seria de filme e realizată şi prezentată de Coca-Cola. N-am observat ca vreun politician român să zică măcar un „mersi, Coca-Cola", dacă nu un *always*... (**M. V.**)

● Ziua aniversării a 50 de ani de domnie a reginei Angliei. Televiziunile arată imagini cu sute de mii (au fost, se pare, chiar peste un milion) de oameni pe străzile Londrei. Corespondentul Radioului naţional din România relatează: „centrul Londrei e plin de monarhişti". (**A. M.**)

● Din destinul ideilor. La înmormîntarea unei fetiţe asasinate în Franţa, preotul a rostit, în predica sa, aceste cuvinte ale lui Martin Luther King: „Dacă nu vom trăi ca fraţii, vom muri idioţi". De ce a avut mai mult succes celebrul său: „Am avut un vis..."? Ca inutilitate, e la fel de evidentă. (**R. C.**)

● La o emisiune de pe B1 TV, cam fără nerv, dar cu multe farafastîcuri, numită *La Strada*, cîtorva tinere de pe (fireşte) stradă li se cere să-şi pună, ca în povestea cu peştişorul de aur, trei dorinţe. Una dintre ele, de vreo 20 de ani cel mult, normală la prima vedere, deşi cu o privire cam fixă, răspunde: „Să fie toţi oamenii fericiţi şi să meargă bine economia". E albastră, domnilor, dacă şi fetele au început să uite de măritiş, de amor, luate de valul economic al nefericirii generale... (**S. S.**)

● Pe un zid, venind parcă dintr-un idiom bizar, această ofertă de servicii: „roluim jenţi". Ceva mă face să împing oferta – la urma urmei, de ce nu? – mai departe: „prepastăm şmoluri", „vărghim cioale", „comprescuim turnigele", „cloacem fuze", „stîrjim cheţişuri", „năblăim brote", „dezmănurăm peci", „anghelăm noaşe", „îmburletăm plufere", „exponifiem umbliţe". Etc. (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Cum pot fi învinşi „micul reacţionar“ şi „cîrtitorul-şef“

– convorbire cu Maria RUS-BOJAN, directoarea Centrului Cultural SINDAN din Cluj –

De cîţiva ani, la Cluj – un oraş care, de prisos s-o spunem, nu duce lipsă de instituţii şi iniţiative culturale – funcţionează Centrul Cultural Sindan, o prezenţă foarte vie şi dinamică. Sub auspiciile sale au loc programe de finanţare a unor publicaţii, se organizează expoziţii, colocvii şi alte evenimente culturale. Foarte activ în România, Centrul Sindan a început să se ocupe şi de prezentarea unor evenimente culturale româneşti în alte ţări. Ca multe asemenea structuri private, se bazează pe o echipă mică, dar foarte eficientă, care îmbină imaginaţia şi creativitatea cu eficienţa în organizare. În fruntea echipei se află Maria Rus-Bojan.

Deşi maliţioşii l-ar putea numi „un mic centru cultural dintr-un oraş de provincie“, Centrul Cultural Sindan a reuşit într-un timp scurt să se impună în viaţa culturală, să fie foarte vizibil. Care e secretul?

Înainte de a divulga secrete sau reţete de succes se cuvine să fac o precizare pentru cei „maliţioşi“: Centrul Cultural Sindan este filiala de la Cluj a Fundaţiei Culturale Sindan din Bucureşti. Evident că o astfel de structură – de tip corporatist – cu programe de sine stătătoare, descentralizate şi atitudinea constant pozitivă a finanţatorului – Compania de Medicamente Sindan din Bucureşti – au contribuit esenţial la definirea noastră ca organizaţie. Ar mai trebui spus că în organizaţia noastră toţi sîntem extrem de motivaţi – beneficiem de resursele necesare, de un cadru agreabil, spiritul de echipă s-a rodat deja în proiecte mari şi dificile – în consecinţă avem asigurate toate condiţiile obiective pentru ca orice proiect să devină unul de succes. Însă, categoric, datorăm consacrarea noastră în peisajul cultural autohton programului nostru internaţional de schimburi cu Finlanda. Am reuşit – în cei trei ani de la înfiinţare – datorită parteneriatului privilegiat cu Ambasada Finlandei la Bucureşti şi cu sprijinul mai multor instituţii culturale guvernamentale de la Helsinki să organizăm cîteva evenimente de mare anvergură care ne-au adus o binemeritată recunoaştere în rîndul publicului din România.

Care au fost cele mai mari obstacole de depăşit în crearea şi impunerea Centrului Cultural Sindan? Mentalităţile, birocraţia, invidia oamenilor, legislaţia?

La o primă evaluare cred că obstacolul cel mai mare – pe care noi şi, de altfel, cam toate organizaţiile neguvernamentale de la noi le au – este lipsa unei tradiţii de colaborare dintre sectorul public şi cel privat. Există încă o reticenţă majoră, în special în rîndul instituţiilor guvernamentale tradiţionale, faţă de aceste mici organizaţii culturale, iar explicaţia este una foarte simplă: în alăturarea dintre cele două sisteme apare inevitabil concurenţa. Desigur, în cazul unor fundaţii care au devenit deja „tradiţionale“ în mediul cultural – cum este UNITER, de pildă – poate că lucrurile stau altfel, dar pentru noi, ceilalţi, efortul de a te face auzit sau văzut este muncă de pionierat. Nici comunitatea nu este încă obişnuită să gestioneze o relaţie cu o entitate nouă, să accepte că există şi alte modalităţi de abordare a acţiunii culturale, nu doar cele acceptate în mod tradiţional. Se modifică nişte raporturi de colaborare, se schimbă polii de putere, iar acest lucru este de cele mai multe ori perceput ca o ameninţare, nu ca o alternativă. Este o provocare care obligă la o reacţie, iar de cele mai multe ori reacţiile sînt pe măsura conformismelor moştenite din generaţie în generaţie. Mai trebuie să treacă ceva timp să se niveleze aceste asperităţi, să se creeze o adevărată deschidere care să permită societăţii un salt calitativ. Mentalităţile păguboase, indolenţa, invidia sînt apanajul unei lumi situate atît de jos, încît nu merită efortul de a le lua aici în considerare.

Se spune adesea că produsele culturale sînt „cea mai bună marfă de export a României“. De ce nu „exportăm“ mai mult şi mai bine?

Produsul cultural are o dinamică proprie, care variază în funcţie de sistemul de referinţă în care este activ. Problema noastră este că nu totdeauna ce este valabil pentru noi este valabil şi pentru alţii, deci o campanie culturală în afară, în oricare spaţiu cultural, trebuie să se bazeze pe o minimă cercetare a orizontului de aşteptare al publicului din acel spaţiu cultural. Or, asta nu se poate face fără resurse financiare. În cei 50 de ani de comunism am fost atît de izolaţi de restul lumii, încît acum ne este greu să acceptăm diversitatea ofertelor culturale şi, mai mult, să acceptăm competiţia. La o confruntare internaţională nu rezistă decît cei buni şi valoroşi, iar, după părerea mea, românii cu adevărat valoroşi şi-au găsit deja recunoaşterea internaţională, după mari eforturi proprii. Dacă selecţiile pentru reprezentarea ţării în afară s-ar face deschis şi transparent, doar pe criterii de valoare, atunci cu siguranţă produsul românesc ar fi mult mai căutat, iar „exportul“ ar creşte în progresie geometrică.

Ai studiat pictura, eşti artistă. Fără să abandonezi arta, ai făcut pasul spre managementul cultural. Cînd ai luat această decizie, nu s-a manifestat în tine un „mic reacţionar“, care-ţi şoptea la ureche că e mai bine/mai comod să continui să pictezi, să-ţi „vezi de ale tale“, să visezi, să contempli etc., decît să intri într-un iureş care înseamnă PR, dinamism, birocraţie, organizare, „lupta cu reacţiunea“ şi altele?

Nu-mi aduc aminte să fi avut vreo rezervă în acest sens. M-am obişnuit încă din anii studenţiei să-mi gestionez timpul în aşa fel încît să le pot cuprinde pe toate şi cred că atunci, în acea perioadă, am înfrînt „micul reacţionar“ din mine. Mai devreme sau mai tîrziu fiecare avem parte de o luptă straşnică cu noi înşine, alternativele sînt din ce în ce mai numeroase şi atunci, firesc, singura soluţie care ne rămîne este să alegem acea formulă care se pliază cel mai bine pe temperamentul şi caracterul nostru. În ce mă priveşte, am descoperit că plăcerea de a visa şi de a picta este infinit mai mare cînd eşti presat de timp, cînd totul se mişcă în jur cu o viteză ameţitoare. Şi, dacă aş fi pusă să aleg încă o dată, sînt convinsă că aş proceda la fel.

Crezi că, în multe situaţii, lucrurile nu progresează nu din cauza contextului, guvernului, moştenirii comuniste etc., ci din cauza faptului că mulţi dintre noi ne lăsăm convinşi de „micul reacţionar“ care ne trage înapoi spre comodităţile cu care sîntem obişnuiţi?

Aici, cred eu, trebuie să operăm distincţia dintre „micul reacţionar“ care se manifestă în plan individual şi „reacţionarul absolut“, chintesenţa tuturor trăsăturilor negative care împiedică progresul societăţii noastre în general. În opinia mea, nu obişnuinţa şi comoditatea sînt duşmanul cel mai de temut al progresului, ci ne-munca. „Legea recompensei“ poate să vină oricînd de hac „micului reacţionar“. Însă atîta timp cît munca nu va fi răsplătită şi recunoscută corespunzător, nimeni nu va găsi o motivaţie reală să-l învingă pe „cîrtitorul-şef“, lăsînd teren liber cîrtelii absolute, care este atitudinea cea mai puţin constructivă şi cea mai periculoasă dintre toate posibile. Nici o societate nu poate avansa în condiţii de anarhie şi, din păcate, această lungă perioadă de tranziţie a dat naştere la o nesfîrşită serie de confuzii. Poate că în perspectiva construirii unui mediu cultural sănătos ar fi mai potrivită o nouă abordare a raportului între iniţiatorii şi susţinătorii curentelor culturale viabile, pe de o parte, şi publicul larg sau generaţiile în formare, pe de altă parte.

Tot mai multe evenimente culturale se bazează, în ultima vreme, pe fonduri, iniţiative şi structuri private. Care sînt avantajele acestei formule?

În mediul privat, orice iniţiativă trebuie să fie perfect justificată. Există nişte parametri de acţiune clar determinaţi şi există control asupra fazelor unui proiect şi a modului în care sînt distribuite fondurile. Se creează un raport onest între producătorul de cultură şi finanţator, iar această relaţie este în opinia mea cîştigul absolut. Însă cum orice medalie îşi are şi reversul, nu există doar avantaje, ci şi dezavantaje. Avantajele sînt maxime în cazul proiectelor pe termen scurt. Dacă managementul de proiect şi toate celelalte condiţii obligatorii au fost respectate, atunci succesul este asigurat. Nu acelaşi lucru se întîmplă în cazul proiectelor culturale care presupun riscuri majore pentru mediul privat deoarece se întind prea mult în timp şi nu se supun legilor economice şi comerciale fundamentale. Mă refer aici la acei artişti care urmăresc doar acumularea de capital simbolic, artişti pentru care reperele economice nu reprezintă o prioritate. Intrăm astfel într-o discuţie ale cărei mize sînt extrem de importante, dat fiind faptul în acest tip de creaţie se găsesc resursele pentru un alt mod de exprimare artistică. Un om de afaceri obişnuit va alege mai întotdeauna varianta unui proiect *best-seller* în locul unuia, poate mai valoros, dar prea progresist. Acest „conformism“ al lumii de afaceri nu are vocaţia de a stimula creaţia artistică pe termen lung, ci dimpotrivă, poate conduce la o inhibare sau chiar la o deturnare a actului creator. Tocmai în această situaţie finanţatorii privaţi şi deopotrivă statul trebuie să îşi reconsidere strategiile pentru a crea politici coerente de susţinere a producţiei culturale.

Foarte multă lume – intelectuali, politicieni ori simpli „consumatori de cultură“ – se plîng că „statul nu dă destui bani pentru cultură“, la care replica este că „statul este sărac“. Ce e mai important pentru organizarea unui eveniment cultural: cîţi bani ai sau cum îi gestionezi? Se pot face lucruri bune cu bani puţini?

Am moştenit de la fostul regim o mulţime de instituţii culturale, mai mult sau mai puţin capabile să se adapteze la dinamica realităţii actuale. În absenţa unei legislaţii culturale care să protejeze într-un fel sau altul artistul, nu s-a putut face reformă, iar acum, datorită presiunilor economice, instituţiile culturale vor trebui să-şi reconfigureze strategiile. În aceste condiţii, devine evidentă nevoia de a corela cele două tipuri de acţiune artistică – cea pe termen scurt şi cea pe termen lung – iar o posibilă soluţie ar putea fi crearea unor structuri bicefale care să se susţină reciproc. În opinia mea, nu se pot face lucruri bune cu bani puţini. Nu trebuie să fii genial ca să ajungi la constatarea simplă că succesul unui eveniment cultural este direct proporţional cu munca şi banii investiţi în el. Există şi cazuri, rare ce-i drept, în care capitalul de consacrare al celui care produce evenimentul este suficient pentru ca să asigure succesul scontat. Vorbim aici de excepţia care confirmă regula.

În managementul cultural, „reacţiunea“ pare să fie uneori chiar statul, cu sistemul său birocratic şi centralist, cu subvenţii prost plasate sau care vin prea tîrziu. Cum poate statul să sprijine cultura într-un mod mai eficient? Sau e cazul să lase totul în seama iniţiativei private?

M-aş întoarce la ce am spus mai devreme, şi anume că organizaţiile din mediul privat nu au cum să se substituie statului şi nici să-şi asume roluri care nu li se potrivesc. Cultura unei ţări nu poate fi sprijinită fără subvenţii de la bugetul statului şi cred că toţi sîntem de acord că ar fi nefiresc să fie altfel. Sistemul trebuie tratat însă în ansamblul său, şi aici intră în scenă specialiştii în planificare şi marketing cultural, în management ş.a.m.d. Experienţa occidentală în materie de dezetatizare a evidenţiat deficienţele teribile ale unei politici culturale exclusiv private; efortul major al acestor politici este de a regîndi raportul dintre rolul statului şi rolul societăţii civile. Scena culturală este astfel mult mai complexă decît ar lăsa să se creadă dihotomiile prea facile cu care de obicei ne mulţumim să operăm, fie din prea multă obedienţă, fie din prea mult patos critic.

a consemnat
Mircea VASILESCU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 484
21-27 iunie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Naţionalism, populism, extremism

„Nu trebuie să credem că ideologiile naţionale seamănă toate între ele. Ele se aseamănă doar prin pretenţii şi aroganţă. Fără îndoială, ele vor *acelaşi lucru, dar nu* sînt *acelaşi lucru. Ele vor să-şi sporească măreţia, realizată prin înmulţire. Pare că fiecăreia în parte i-a fost promis întreg pămîntul şi, firesţe, pămîntul va aparţine fiecăreia separat. Cînd află, ceilalţi se simt ameninţaţi şi nu văd, înspăimîntaţi, decît ameninţări peste tot.“*

ELIAS CANETTI – „MASĂ ŞI PUTERE“

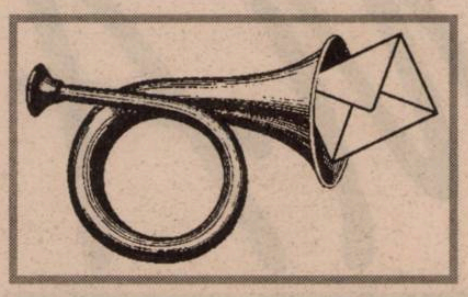

Nr. 482: *„Hyde Park“*

Desigur că am îndoieli, domnule Mîndruţă

Stimată Redacţie,

Observ cu mirare şi cu oarecare amuzament că valurile stîrnite de prima mea scrisoare către domnul Mîndruţă ca replică la articolul „Familie mare, sărăcie curată“ nu s-au stins încă. În ultimul dumneavoastră număr (482) aţi publicat o scrisoare semnată de doamna Tamara Stănciulescu, în care domnia-sa încearcă să mă combată într-un mod cel puţin bizar. Trec peste faptul că atacul la persoană este prezent în cel puţin două paragrafe ale acestei scrisori. Mai supărător este că punctul meu de argumentare împotriva tezelor emise de domnul Mîndruţă este omis cu nonşalanţă. În schimb, se prezintă un amestec curios de impresii personale, sferturi de teorii şi argumentul experienţei date de vîrstă (o formă de *argumentum baculum,* pînă la urmă).

Date fiind acestea, v-aş rămîne recunoscător dacă a doua mea scrisoare, scrisă ca răspuns la articolul „Am îndoieli. Dumneavoastră?“, ar fi publicată în paginile săptămînalului dumneavoastră, în limita spaţiului disponibil. Cred că aceasta ar fi în cadrul spiritului „Hyde Park“.

Introducere

Problema abordată în articolele „Familie mare, sărăcie curată“ şi „Am îndoieli. Dumneavoastră?“ este de natură socială şi nu este specifică numai României. Dată fiind natura şi complexitatea problemei, orice abordare ştiinţifică este parţială şi în acest caz rolul individualului nu este neglijabil. Totuşi, argumentele dumneavoastră sînt împrumutate numai din biologie. Teza din ambele articole se poate rezuma în modul următor: inabilitatea indivizilor săraci de a avea succes în societate se datorează incapacităţii de a învăţa. Aceasta este rezultatul unui fond genetic inferior. Tendinţa acestui grup social este de a produce urmaşi într-un ritm mai rapid decît al grupurilor de succes. De aceea, statul este împovărat de indivizii săraci, inferiori genetic şi cu mulţi copii. Considerînd acest cadru de discuţie, compasiunea trebuie să rămînă undeva în subsol; aceasta ţine de opţiunea individuală şi nu constituie o soluţie, sau un mod de a răspunde la această problemă. Pentru a nu lungi nepermis de mult acest răspuns, nu includ bibliografia folosită; o voi trimite dacă va fi necesar. Desigur, rămîne la latitudinea redacţiei săptămînalului *Dilema* dacă această discuţie va continua public.

Grupuri de analiză şi comparaţie

O primă slăbiciune în teza dumneavoastră este legată de grupurile de analiză şi de comparaţie. Sînt toţi săracii neînzestraţi genetic? Nu, căci unii dintre ei sînt adaptaţi învăţătului, dacă includem acei indivizi educaţi care au neşansa să fie săraci. Grupul de analiză este de fapt lumpen-proletariatul, la care vă referiţi în ambele articole. Atunci, acesta exclude pe cei adaptaţi învăţătului. Cine sînt cei de succes? Doar cei adaptaţi învăţătului, eventual bogaţi. Atunci unde plasaţi pe acei indivizi bogaţi cu mulţi copii, dar nesemnificativi din punct de vedere intelectual? În al doilea articol, excludeţi din grupul de comparaţie sportivii pe motiv de inteligenţă. Ceea ce este în concordanţă cu linia argumentativă a ambelor articole, căci definiţi inteligenţa numai pe baze intelectuale. Definiţie care contrazice paradigma sociobiologică adoptată. Sportivii aduc multe societăţii (măcar la nivel de venit şi mîndrie patriotică), deşi, după dumneavoastră, nu sînt inteligenţi. Dacă aveţi un subgrup ne-inteligent care este activ în cadrul societăţii, grupul de analiză nu ar putea să aducă ceva aceleiaşi societăţi? După dumneavoastră, nu. În această ipoteză, sînt cel puţin două grupuri ignorate: cei care au succes, dar nu pe baza inteligenţei intelectuale, cît şi cei care sînt înzestraţi intelectual, dar nu sînt bogaţi. Modul acesta de împărţire este în acord cu sociobiologia: judecarea unei societăţi pe grupuri sociale, definite relativ arbitrar pe criterii de adaptare (fitness). Atunci, grupurile de succes nu sînt numai cele intelectuale, ci şi cele cu alte abilităţi deosebite (de exemplu motorii). Ceea ce înseamnă că sînteţi inconsistent în folosirea argumentelor împrumutate din sociobiologie.

Sociobiologie, eugenie şi genetică

Sociobiologia încearcă să explice fenomenele sociale pe baza darwinismului şi a geneticii. Astfel, oamenii nu sînt decît nişte maşini care transportă un set de gene, care caută orbeşte să se multiplice în urmaşi. Totul este explicabil prin gene, iar indivizii adaptaţi din societate sînt posesorii unui set perfect de gene. Genele sînt egoiste, vor să se multiplice în urmaşi şi, conform argumentului dumneavoastră, genele săracilor sînt oleacă mai egoiste decît cele ale indivizilor de succes, căci se propagă mai repede. Relevant pentru demersul de faţă este faptul că sociobiologia îşi are rădăcinile în eugenie. Conform definiţiei (Galton), eugenia studiază modurile de îmbunătăţire a caracterelor înnăscute ale raselor umane sau animale. La nivel social uman, un celebru „studiu“ eugenic, făcut de Richard Dugdale, a încercat să demonstreze că familiile „slabe de minte“ *(feeble-minded)* au urmaşi săraci *(poverty-stricken)* şi degeneraţi. Altfel zis, caracterele genetice imperfecte sînt traduse în cadrul social prin sărăcie şi deficite psiho-fizice. Nu vi se pare această „concluzie ştiinţifică“ supărător de apropiată de ceea ce susţineţi în primul articol? Cei săraci, fiind cu probleme genetice, vor da naştere la urmaşi handicapaţi şi săraci. Inversînd această linie de argument, cei săraci sînt slabi de minte datorită problemelor genetice şi propagă aceste imperfecţiuni pe linia urmaşilor (din ce în ce mai mulţi, conform lui Malthus). Apărătorii eugeniei argumentează că înmulţirea mai rapidă a celor săraci duce la împovărarea statului. Soluţia propusă este cea mai simplă şi „umană“: sterilizarea. În primul articol, dumneavoastră aveţi o poziţie comună cu eugeniştii: statul este împovărat de cei neadaptaţi cu defecte genetice. Încheind această parte, amintesc că tezele eugeniei au fost importate cu succes de către nazişti.

Ce înseamnă „a fi adaptat“

Cheia întregii argumentaţii din ambele articole este în acest concept. „A fi adaptat“ poate fi înţeles doar în contextul presiunilor mediului înconjurător: ursul învaţă să caute prin gunoaiele periferiilor oraşelor, ratonul se răcoreşte de căldură în piscină şi nu în rîu. Dumneavoastră folosiţi sintagma „adaptat la învăţat“ numai în sens intelectual. Dar trebuie să existe un mediu care să prepare individul pentru travaliul intelectual. Este posibil ca această condiţie necesară pentru adaptare să nu existe în cazul individului sărac, sau să nu îşi impună presiunea în mod suficient. În plus, expunerea către învăţătură este începută în primii ani de viaţă, perioadă cînd mediul familial este crucial. Dacă mediul nu este cel propice, această abilitate poate să nu fie dezvoltată ulterior. Fiind adeptul sociobiologiei, sugeraţi că „adaptatul“ este numai dinspre zestrea genetică şi nu către jocul dintre genetic şi mediu. Cei adaptaţi au deja „organul“ necesar pentru a învăţa, undeva în genele personale. Deja sînteţi aproape de postularea unor gene ale învăţatului şi inteligenţei la oameni. Ceea ce are sens conform sociobiologiei. Totuşi, diverse studii au arătat că gradul de moştenire al caracterelor scade cu complexitatea celor din urmă. Mai mult, în ipoteza dumneavoastră, combinarea a două gene intelectuale va avea ca rezultat o nouă genă intelectuală. Fapt contrazis de viaţa de zi cu zi. Invers, părinţi schizofreni pot avea copii normali.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Problema majoră a sociobiologiei este că individul uman este făcut din mai multe nivele, unul dintre ele fiind cel genetic, iar legile unui nivel nu sînt direct aplicabile la următorul. Orice manual de biologie v-ar spune că un caracter este dat de jocul unui număr variabil de gene şi mesageri chimici. La nivel comportamental, lucrurile sînt şi mai complicate, căci intră în ecuaţie şi mediul înconjurător, orice organism putînd să reacţioneze diferit atît în contexte diferite, cît şi în acelaşi context, dar la momente diferite. În acest context, reiterez ce am afirmat în prima scrisoare: un copil este afectat de sărăcie la nivel intelectual şi fiziologic. Lipsa nutrienţilor, cît şi alţi factori de mediu pot duce la dezvoltarea anormală a sistemului nervos în prima perioadă a vieţii. Aceşti factori acţionează la nivelul activităţii genelor, care pot fi perfecte, dar dacă nu au mediul necesar nu vor face ceea ce trebuie să facă. Şi de aici tulburări comportamentale, greutate în a învăţa (statistici ale FAO arată că există un deficit de 10-18 puncte al IQ-ului copiilor subnutriţi faţă de cei normali). Încă o dată, aceasta se poate datora numai mediului şi nu zestrei genetice. Drept argument stau studii care demonstrează ca performanţele copiilor subnutriţi se îmbunătăţesc odată ce mediul se schimbă. Dumneavoastră, în linie sociobiologică, veţi spune că acest mediu este de fapt făcut de părinţii copilului, care au crescut într-un mediu asemănător. Eu replic că acest mediu face de fapt parte din societate, căci acei părinţi trăiesc în societate şi nu izolaţi. Prin urmare, linia adoptată suferă de două neajunsuri: este inconsistentă şi incompletă.

Lemuri şi cîini

În al doilea articol, aduceţi două argumente biologice cu putere de legitate. Biologia interpretează observaţii, caută să descopere corespondente şi încearcă să facă predicţii, iar asta în contextul paradigmelor ştiinţifice active la un moment dat. Cu alte cuvinte, există diferite nivele de explicaţie a ceea ce este observat. Primul argument este cel al lemurienilor. Acest tip de argument este caracteristic biologiei comparate şi pe plac sociobiologiei. Slăbiciunea acestuia este că discutaţi specii diferite. Dacă ambele au rezistat, înseamnă că sînt adaptate, avînd strategii diferite de existenţă. Mai mult, nu sînt multe de spus despre aspectele sociale ale lemurilor. Problema cea mai serioasă a acestui argument stă în extinderea celor proprii lemurilor la oameni. Extrapolarea comportamentelor la specii diferite se face sub ipoteza homologiei (asemănare de caractere, deci de comportamente). Nu voi intra în amănunte privitoare la tăria şi a punctelor slabe ale homologiei. Pentru acest demers este suficient de spus că înţelesul homologiei adus în subtext este amendabil. Ar fi fost mai adecvat dacă aţi fi discutat maimuţe antropoide, acestea trăind în structuri sociale. În orice caz, este vorba de specii diferite şi nu de indivizi din cadrul aceleiaşi specii. Referitor la oameni, în cadrul aceleiaşi naţiuni pot exista mai multe rase, fiecare din acestea avînd un specific cultural, care este transmis în problematica socială.

Al doilea argument adus în sprijinul legităţii biologiei ţine de diversele rase de cîini. Nu menţionaţi, totuşi, că acestea, ciobănesc german sau pudel, au fost create de către oameni printr-un efort conştient de obţinere a unor caracteristici „pure“, utile în diverse scopuri. Oamenii nu fac aşa ceva cu alţi oameni, doar naziştii au încercat. Deci, şi aceste două argumente sînt incorecte, căci nu sînt aplicabile speciei umane, şi incomplete, căci nu acoperiţi cazurile descrise.

Aici se poate adăuga că mişcarea eugenică americană a apărut din sînul Asociaţiei Americane de Crescători de Animale *(American Breeders' Association),* care îşi propunea îmbunătăţirea raselor de cai şi a şeptelului. Interesant, nu-i aşa?

Moduri de argumentare

Acest lucru mă aduce la ultimul punct al argumentaţiei mele: folosirea concomitentă a unor moduri incompatibile de discurs. În ambele articole aduceţi atît argumente ştiinţifice parţiale, dar compatibile unei discuţii, cît şi argumente ce ţin de experienţa personală. Ce legătură logică există între lemur şi maşina devastată în Pantelimon? Acesta din urmă, împreună cu cele legate de corectitudinea politică şi a ameninţărilor cu „cremenalul“, ţin de arsenalul argumentării prin ricoşeu şi al aducerii discuţiei în derizoriu, extrem de folosit în jurnalistica românească, dar de neînţeles în spaţiul *Dilemei*. Derizoriul nu este propriu numai ultimului articol, în care poate că are o funcţie polemică, dar este prezent şi în primul articol, unde, problema discutată este trimisă într-o zonă gri.

Concluzie

Aţi atins o problemă extrem de importantă a societăţii actuale: aceea a familiilor sărace şi a controlului natalităţii. Cred că înainte de orice împărţire pe grupuri şi aplicare a teoriilor biologice trebuie puse întrebările: ce poate face statul, pasiv şi activ? Ce poate face societatea? Pînă unde poate interveni? Există vreun rol al intelectualului? Dacă da, care este acela? Rămînînd în cadru biologic, ar fi fost mai interesant, măcar ca exerciţiu, să fi considerat cele două grupuri drept „specii“ diferite: una favorizată de mediul social (legi, reguli etc.), iar cealaltă mai puţin. Discutînd etologic, grupul cel defavorizat va avea o rată de înmulţire mai mare pentru a acoperi deficitul dat de morbiditate şi mortalitate. Iar specia mai favorizată, fiind în vîrful piramidei, nu are nevoie de această strategie. În această abordare, ar fi fost de observat relaţiile dintre cele două grupuri. O concluzie a acestui exerciţiu ar fi fost că genele nu au valoare în sine, ci relativ la mediul înconjurător. De aceea, un grup favorizat într-un mediu poate fi văzut ca fiind neadaptat în alt context, şi invers.

Deci, am o serie de îndoieli referitor la validitatea abordării şi argumentelor dumneavoastră, cît şi asupra soluţiilor care pot fi găsite la această problemă.

Mihail BOTA
mbota@usc.edu

P.S. Nu am avut intenţia să vă ameninţ cu tribunalul, nici în mod neaoş, nici american. Totuşi, unul din argumentele aduse de nazişti la Nürnberg a fost că teoria lor biologică a supremaţiei raselor îşi are rădăcinile în eugenie.

N. red.: Sperăm că dilematicii noştri nu vor găsi excesiv spaţiul pus la dispoziţia argumentelor dlui Bota într-o polemică de cert interes. De altfel, în numerele viitoare vom publica şi alte luări de cuvînt, pro şi contra, în aceeaşi problemă spinoasă.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Turismul**
- **Încrederea în justiţie**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ce a căutat indonezianul la Buşteni?

La poalele Bucegilor, chiar la liziera pădurii de pe Valea Albă, este un hotel-restaurant mic şi cochet – *Marietta*. Înăuntru este un indonezian mic şi cărunt – proprietarul. Ne întîmpină zîmbind şi ne oferă mîncare indoneziană, pe care se duce apoi să o gătească el însuşi şi se întoarce pentru a ne iniţia în tainele gastronomiei indoneziene, aflată, după cum ţine el să precizeze, sub trei mari influenţe: chineză, indiană şi arabă. Vorbeşte fluent româneşte, dar zîmbeşte oriental.

Domnul D., indonezianul, a studiat fizica la Bucureşti pe la începutul anilor '60 şi s-a căsătorit cu o româncă. Au plecat apoi împreună în Indonezia, pînă la lovitura de stat din 1965, cînd s-au gîndit că, datorită antecedentelor româneşti, vor fi consideraţi comunişti – ceea ce nu era tocmai cea mai bună carte de vizită pentru acele vremuri. S-au hotărît aşadar să plece. Au lucrat în diferite ţări din Orientul Apropiat, apoi s-au stabilit în Statele Unite, el lucrînd însă mai mult în Venezuela. Au avut trei copii, răspîndiţi acum prin lume. Cînd au ieşit la pensie, s-au întors acasă, în România, şi au deschis acest hotel-restaurant aproape ascuns la umbra pădurii. Acum un an soţia sa a decedat.

Sîntem singuri în toată clădirea, doar noi şi indonezianul. Ne savurăm mîncărurile la care domnul D. se uită cu duioşie. Sînt bucăţi banale de carne, învelite însă în arome de un rafinament greu accesibil papilelor noastre juisînd la mici sau ciolan pe fasole. Îmi vine în minte „oda" dedicată de Andrei Pleşu şpriţului pentru a exprima ceva despre locul nostru în cultura europeană. Mă gîndesc, euro-centric, la o odă a mirodeniilor pentru a exprima ceva despre culturile orientale percepute de-a valma. *Totul e cum le dozezi* – precizează domnul D. Există un joc de voaluri şi de şolduri de cadînă în aceste arome sofisticate şi viclene care pun în valoare mîncarea şi o ascund în acelaşi timp. O eroare de dozaj şi cazi într-un insipid plictisitor sau într-un picant agresiv. Prezenţa domnului D. în jurul mesei noastre este şi ea aromată, dozînd mirodeniile zîmbetului care destăinuie şi ascunde în acelaşi timp, combinînd prezenţa plină de solicitudine şi distanţa controlată.

Afară este un sfîrşit de săptămînă de vară caldă şi senină. Grătarele patriei, de pe toate malurile accesibile de rîu şi din curţile ferecate ale vilelor, din Baia Mare pînă în mahalalele Bucureştiului şi din Dor Mărunt pînă în Glodenii Gîndului, îşi unesc mirosul de mici şi fleici peste Munţii Carpaţi. Nici un stomac român nu tînjeşte după mîncare indoneziană. Domnul D. ştie şi el asta, dar nu pare să-l preocupe.

Într-un tîrziu, părăsim şi noi restaurantul pustiu. *Ştiţi, pe soţia mea o chema Marietta...* – ne zîmbeşte domnul D. la ieşire. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Compromisul cu lupii

O celebră frază ce ţine de începuturile politologiei spune că un partid este o organizaţie adevărată, o instituţie, doar dacă rezistă dispariţiei liderului-fondator, fie că acesta moare, fie că este debarcat. Doar atunci partidul devine matur, demonstrează că poate fi un instrument de guvernare solid în numele unei doctrine, nu doar un instrument de susţinere a unui om, oricît de excepţională personalitate ar fi respectivul.

Partidul Naţional Liberal a fost prima formaţiune care a făcut acest pas, odată cu debarcarea acum uitatului, dar atunci controversatului Radu Câmpeanu. Departe de modelul „Corneliu Coposu", Mircea Ionescu-Quintus a fost un compromis, care a reuşit să reunească mişcarea liberală pentru a face apoi loc altui compromis: Valeriu Stoica. Ascensiunea bruscă a acestuia în 1997 a uimit: prim-vice preşedindele liberal reprezenta mai mult un „modus vivendi" între baronii de la acea vreme – Patriciu şi Cataramă. Treptat, Valeriu Stoica s-a impus ca lider de partid şi ca o figură aparte a politicii româneşti. Nu beneficiază nici de carisma înţeleaptă a lui Ion Iliescu, nici de atracţia de june-prim a lui Petre Roman sau de fante năbădăios a cuplului Băsescu-Vadim Tudor şi nici măcar de extraordinara maşină de propagandă de care dispune Adrian Năstase. Fără voia sa, Valeriu Stoica a devenit prototipul de politician aflat în umbra partidului. Aceasta este, de altfel, şi principala sa slăbiciune. În 2000 a trebuit să apeleze la serviciile lui Theodor Stolojan pentru că nimeni, nici măcar el însuşi, nu vedea în el un eventual candidat la preşedinţie. Dacă îi urmăreşti atent discursul, observi că vorbeşte obsesiv de „echipă". Chiar pe afişele electorale pentru alegerile parlamentare nu l-am văzut pe Valeriu Stoica dominînd, cuceritor prin prezenţa sa în fotografii, ci un Stoica între alţi candidaţi, cu sloganul neutru, ca un anunţ bursier: „echipa liberală". Simţindu-se mai bine în culise decît pe scenă s-a ales cu porecla-reputaţie de „combinagiu". Ceva asemănător se spunea şi despre mentorul său politic, Ionel Brătianu, al cărui chip veghează în postere impresionante pe la locurile de întrunire ale partidului. În ciuda eforturilor disperate ale lui Corneliu Vadim Tudor, care l-a numit ani întregi „traficant de copii", etichetele negative nu s-au lipit de imaginea sa. Oamenii pot crede cu greu că personajul din faţa lor, elegant şi sofisticat, întotdeauna calm, poate într-adevăr să facă aşa ceva. De fapt, oamenii nu prea au o părere clară despre Valeriu Stoica. În sondajele de opinie, atunci cînd apare, sînt mulţi cei care nu au încredere în el, dar cei mai mulţi sînt nehotărîţi sau nu au o părere. Elegant ca Brătianu în politica începutului de secol XX, fără priză la mase ca politicienii aleşi cenzitar în secolul XIX şi viclean cum au fost politicienii mereu, Valeriu Stoica nu va fi nici iubit cu pasiune, nici urît cu încrîncenare, nici adulat, nici renegat.

© Fotobine

E bine pentru mişcarea liberală? Răspunsul poate fi diferit, în funcţie de interese. Cei care îl susţin apreciază că a avut curajul să facă din PNL un partid care a intrat singur în Parlament şi a rămas singur pe un culoar oricum îngust, după ce 8 ani prea lungi pentru un orgoliu liberal atît de mare a stat ascuns în umbra ţărăniştilor. Prin comparaţie, conducerea acefală a acestora a continuat sub umbrela falimentară a „CDR – 2000" (ce îndepărtată pare acum această denumire!). Adversarii de acum îi reproşează că a cantonat PNL în jurul a 10%. Ceea ce presa numeşte eronat gruparea „Patriciu" este mai degrabă un conglomerat eterogen de lupi tineri, de gen Crin Antonescu-Ludovic Orban, care cred că nu mai este nevoie de Stoica, că sînt destul de puternici ca să ajungă în frunte şi să tragă partidul după ei. De fapt, se manifestă o alianţă între eventualii viitori lideri carismatici şi trecuţi lideri politici, acum biznismeni cu afaceri şi interese obscure. Contestatarii strigă în gura mare că partidul are nevoie de un mesaj pro-capitalist mai vehement, că trebuie să devină lider al dreptei. Pleacă de la premisa nedovedită că fanaticii pro-capitalişti din România ar reprezenta mult mai mult decît 10% dintre cei care votează. Pe de altă parte, aripa anti-Stoica respinge vehement încercarea de apropiere faţă de PD, cerînd pentru liberali primatul pe care democratul Băsescu l-ar căpăta într-o atare alianţă. De fapt, toate acestea par a fi vorbe, folosite pentru lupta internă, şi nimeni nu pune prea mult preţ pe ele. Jocurile de cuvinte nu fac un efort prea vizibil de a ascunde lupta politică. Ei ştiu şi ştim şi noi ce vor ei să spună: vrem locul lui Stoica.

De fapt, PNL este cantonat la 10% nu de Valeriu Stoica, ci de istorie, de subdezvoltarea României, de lipsa naturală a unui electorat specific. Iar în 2004, numai o alianţă electorală PNL–PD ar putea marginaliza pericolul extremist, punînd în acelaşi timp serioase probleme guvernării PSD. Orice fel de mesaj, oricît ar fi de capitalist, susţinut sau nu de personalitatea lui Viorel Cataramă, nu va face mare lucru.

Deocamdată, PNL arată o imagine cînd frumoasă, cînd dezolantă. Frumoasă pentru că războiul de acolo e transparent şi nou pentru români, ca o revoluţie televizată în direct, un început de transparenţă care pare nelalocul lui în context. Fie pentru că nu a vrut, fie pentru că nu a putut, Valeriu Stoica nu a strivit opoziţia internă de la primele semne de manifestare, aşa cum se practică în politica românească, de la colosul PSD la minusculul PNŢCD. Imaginea e dezolantă cînd oameni în toată firea se roagă de Theodor Stolojan să le preia conducerea, un om care nu simte că are nici menirea, nici calităţile şi nici măcar dorinţa să facă acest lucru.

De fapt, PNL trebuie să hotărască dacă mai are nevoie de Valeriu Stoica. Deocamdată, lupii tineri se ascund în spatele altcuiva. Iar imaginea unui Stolojan împins în cabinetul de preşedinte şi încuiat pe dinafară ar trebui să ofere răspunsul. ▲

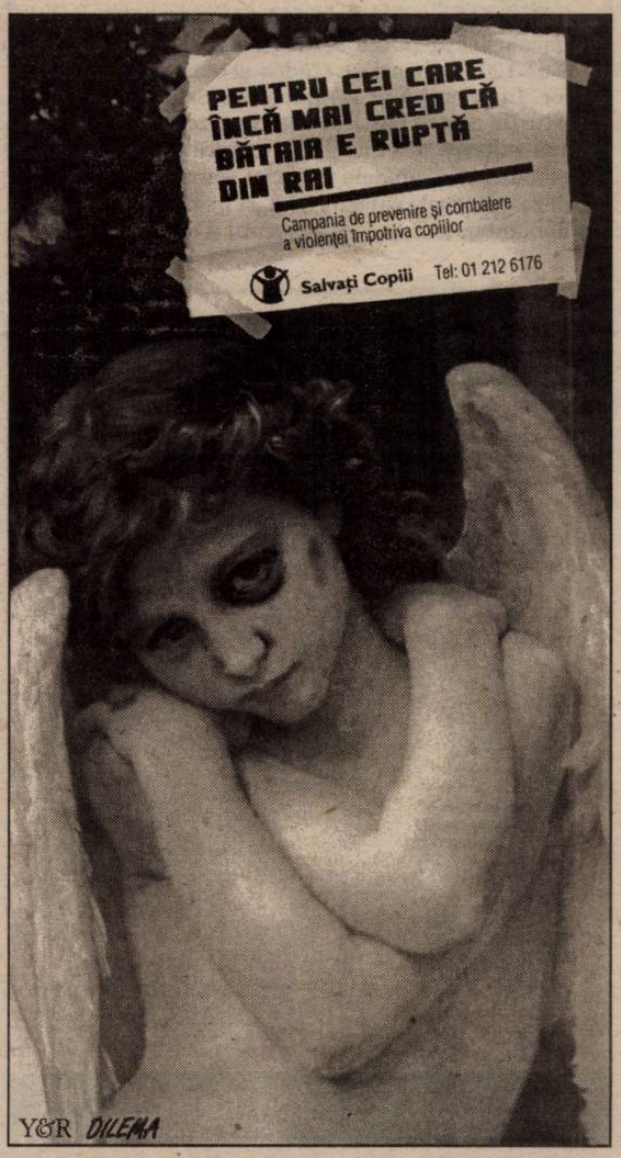

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Denominare

Fandosita întocmire lexicală, cu desăvîrşire necunoscută sub vechiul regim, nu a fost pusă în circulaţie nici de tranziţie decît după 12 ani de matură chibzuinţă. Mai curînd posibil decît funcţional, termenul ar semnala situaţia în care o entitate desemnată printr-un nume este lăsată, într-un fel sau altul, fără el. Admisă cu naturaleţe, o astfel de situaţie este matrimoniul pentru femei. Abandonîndu-şi numele originar ele nu se transformă ca eroul din „Procesul" lui Kafka în personaje nenumite, ci preiau numele pe care alesul inimii li-l cedează (de fapt li-l împrumută) cu generozitate. În calitate de mecanism onomastic, denominarea operează ca pseudonim printre literaţi, ca poreclă printre infractori, ca nume conspirativ în organizaţiile revoluţionare ori de spionaj etc. Toate acestea sînt procedee de denominare pe care indivizii în cauză nu le înregistrează ca atare.

Tranziţia nu a adus aceste procedee la ordinea zilei pentru motive de ordin onomastic, ci economic. Angajaţi atît faţă de societate cît şi de instituţiile occidentale să potolească inflaţia, guvernanţii dîmboviţeni par înclinaţi să recurgă la un expedient: modificarea semnelor monetare. Actualul milion lipsit de valoare s-ar metamorfoza într-o sută a cărei valoare ar rămîne la fel de derizorie, manevră botezată denominare. Gestica fără substanţă nu ţine atît de economie cît de o semiologie a pauperităţii. Acţionînd exclusiv asupra zerourilor, măsura ar avea un efect de aceeaşi anvergură: zero.

Implicaţiile onomastice ale matrimoniului subliniază inacurateţea conceptului adoptat. Mireasa nu renunţă să poarte vreun nume, ci îşi înlocuieşte numele de domnişoară prin cel de consoartă. Sensul operaţiei nu este denominarea, ci renominarea. Încurcăturile matrimoniale nu le prefigurează pe cele monetare. Eufemizarea inflaţiei este văzută de militanţii ei ca trecere de la leul uşor la leul greu. Prin urmare, moneda nu îşi modifică denumirea, ci ponderea. Ea nu este nici denominalizată, nici renominalizată. Leul nu este înlocuit de o altă vietate: tigrul, ori mai degrabă oaia, simbolizînd conexiunea directă a finanţelor publice cu civilizaţia mioritică.

Datorită acestei cutezătoare intervenţii preţul gigacaloriei ar putea scădea de 10.000 de ori, dar tot de 10.000 de ori ar scădea şi veniturile plătitorilor. Intervenţia ar schimba preţurile, dar nu raporturile dintre ele. Pînă să lanseze proiectul, puterea iniţiază noi încercări. În recentele negocieri cu sindicatele, ambele părţi au convenit să nu calculeze viitoarele salarii în lei, ci în euro. Înainte de a denomina leul, însuşi guvernul îl demonetizează. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Mitică şi Microsoft

De cîţiva ani, românii încearcă să recupereze decalajul tehnologic faţă de Occident şi să pună bazele societăţii informaţionale în Dacia Traiană. Lucrurile merg bine – avem site-uri pe Internet cu de toate, piaţa computerelor e dinamică, avem webdesigneri buni, hackerii noştri au speriat pînă şi Pentagonul, avem *e-licitatie.ro*, avem un program de conectare a şcolilor la Internet, putem să ne rezervăm *online* camere de hotel ori sejururi la mare, avem şi legi care reglementează comerţul electronic ş.a.m.d. Pînă de curînd însă, expresia sufletului românesc pe suport electronic nu era deplină: lipsea El – Maestrul, Patronul, mereu-actualul. Lipsea Caragiale. S-a rezolvat şi această problemă, şi putem spune cu mîndrie că abia acum sîntem prezenţi în lumea IT cu tot ce ne este caracteristic.

Societatea Culturală „Noesis" a prezentat la Bookarest 2002 un CD-ROM conţinînd „Enciclopedia Virtuală I.L. Caragiale", iar săptămîna trecută a lansat şi site-ul www.caragiale.net. CD-ul are o grafică plăcută, cu un aer uşor rètro, sugerînd epoca de la 1900. Conţine cîteva secţiuni: opere, galerie video, galerie audio, galerie foto, studii critice şi documente. Secţiunea de opere reproduce ediţia în patru volume realizată de Şerban Cioculescu, Alexandru Rosetti şi Liviu Călin (teatru, proză şi o parte a publicisticii); în galeria video găsim filmul *Bubico* şi cîteva secvenţe din ecranizările clasice după piesele şi schiţele caragialiene (*O noapte furtunoasă* de Jean Georgescu, *O scrisoare pierdută*, *Telegrame* etc.), ba chiar şi din filme realizate în anii '20-'30 (*Leiba Zibal* şi *Păcat*). Secţiunea „audio" oferă înregistrări cu *Moftul român* şi *Amici* din fonoteca radioului. La „studii critice" sînt reproduse texte de Titu Maiorescu, Şerban Cioculescu (*Viaţa lui Caragiale*), Ştefan Cazimir (antologia *Amintiri despre Caragiale*), Dan C. Mihăilescu, Liviu Papadima, Alexandru Condeescu, Mircea Ghiţulescu. În fine, secţiunea de fotografii include reproduceri după afişele spectacolelor şi poze ale Maestrului, iar cea de documente aduce pe monitorul computerului manuscrise şi scrisori din arhiva Muzeului Literaturii Române. Unele secţiuni se deschid cu cîte o scurtă „prefaţă" filmată, în care Eugen Simion, Liviu Papadima şi Alexandru Condeescu rostesc cîteva fraze despre Caragiale. Site-ul www.caragiale.net reia cea mai mare parte a acestor materiale şi promite că va fi actualizat permanent, astfel că în timp va deveni mai „bogat" decît CD-ul.

Chiar şi din această succintă enumerare se pot lesne constata avantajele formatului electronic: pe un simplu disc avem un raft întreg de cărţi, fotografii de epocă altminteri inaccesibile, imagini de arhivă, secvenţe filmate în care Birlic, Alexandru Giugaru, Beligan & co. ne hrănesc nostalgiile etc. Un cititor obişnuit n-ar putea avea acces la toate acestea în formatul clasic, ca să nu mai vorbim de preţ: numai cele patru volume de *Opere* (presupunînd că ele s-ar găsi pe piaţă, ceea ce nu prea e cazul) ar costa mai mult decît CD-ul. În plus, avem avantajele interactivităţii: putem face salturi de la o secţiune la alta, putem sublinia ori căuta anumite pasaje din text, putem face adnotări pe margine (fără să „murdărim" pagina, ca pe carte) ş.a.m.d. În ansamblu, CD-ul Caragiale e un lucru foarte bun, aşa încît editorul Remus Cernea (remuscernea@xnet.ro) şi echipa sa merită felicitări.

Am însă şi cîteva obiecţii, care ar putea fi, cred, luate în considerare la o nouă ediţie sau în procesul de actualizare a site-ului. Întîi, „enciclopedie" nu e termenul cel mai potrivit, pentru că partea *documentară* ar fi trebuit să fie mai bogată. Din ediţia de *Opere* au fost preluate doar textele caragialiene; dacă ar fi fost reproduse şi comentariile critice, şi notele, CD-ul ar fi devenit şi un obiect *util*, nu doar unul frumos de privit/citit. La fel, partea de studii critice ar trebui îmbogăţită – lipsesc texte şi exegeţi de referinţă, de la Gherea şi Lovinescu la Alexandru Călinescu şi Florin Manolescu, de la *Domina bona* al lui G. Călinescu la *Marea trăncăneală* a lui Mircea Iorgulescu, de la *Universul comic* al lui Ştefan Cazimir la eseurile lui Alexandru George. (Există însă o problemă deloc de neglijat cu care s-au confruntat editorii: pentru reproducerea textelor, e nevoie de plata unor drepturi de autor; or, acestea nu sînt întotdeauna uşor de obţinut, căci deţinătorii lor cer uneori sume mari ori, pur şi simplu, refuză să le cedeze). În fine, dacă reproducerea lor integrală nu e posibilă, atunci o listă bibliografică extinsă a exegezei caragialiene ar amplifica latura utilă, documentară, a CD-ului şi a paginii web. Oricum, aceste lucruri pot fi, în timp, îndreptate, aşa încît ele nu pot umbri plăcerea de a-l întîlni pe Caragiale în „soţietatea informaţională, care va să zică", datorită Societăţii Culturale Noesis şi a sponsorilor Microsoft şi HVB România.

Cum, Mitică şi Microsoft zici? Curat postmodern! În sfîrşit, să trăiască... ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Gazetăreşti

Apărut, sub patronajul mai multor instituţii, volumul IV din seria *Opere* de Ion Vinea („seria de la Minerva", aşa cum pînă ieri obişnuiam să spunem), ediţie îngrijită de Elena Zaharia-Filipaş. Începe, astfel, editarea publicisticii scriitorului, care va constitui materia a patru-cinci volume. Acesta de acum adună articole din perioada 1913-1919. Vinea debutează în jurnalism la 18 ani. Scrie despre autori români, comentează cărţi franţuzeşti proaspăt apărute şi e foarte bine informat despre ce se întîmplă în curentele de avangardă europene. Deloc inhibat, tînărul de 18 ani nu ezită, spre exemplu, să vorbească despre „lirismul cam declamator şi puţin isteric" al Annei de Noailles. Recenzează *Alcools* de Apollinaire: elogiile („Dl Apollinaire are un temperament puternic şi paradoxal") stau alături de obiecţii majore – într-un loc „dl Apollinaire e peste măsură de trivial", poetul vrea să epateze cu orice preţ, te întrebi dacă nu cumva urmăreşte să-şi bată joc de cititori etc. Amuzantă e propoziţia referitoare la *Zone*, textul ce a devenit un reper inconturnabil al modernităţii: „Volumul se deschide cu o poemă lungă, *Zone*, o încercare de poezie cubistă, probabil". Acest „probabil" e de o candoare indicibilă.

Foarte curînd, Vinea trece la gazetăria politică unde, se ştie, va deveni un foarte temut polemist. Textele lui ar putea fi obiect de studiu pentru studenţii de la jurnalistică. Ele arată, de pildă, cum poţi să fii nedrept cu talent. Sau cum poţi să te înşeli dînd impresia că ai toate argumentele de partea ta. Ele confirmă, în sfîrşit, caracterul repetitiv al subiectelor „fierbinţi", demonstrîndu-ne cum actualitatea de azi a fost, *mutatis mutandis*, şi actualitatea de acum aproape un veac.

Ia să vedem ce se întîmpla în lumea culturală: „Ministrul Arion a chemat pe unii scriitori şi artişti români la grăunţe. Iată rîturile roz-albe şi subţiri: modernii; iată zgîrciurile de carne bătătorită, nări turtite ca de o palmă groaznică răsuflînd zgomotos, înghiţituri lăuntrice şi năclăite: poporaniştii. Iată, printre ei toţi, pe unul mai bîrligat, mai rafinat şi mai perfid, ca un godăcel de India. Se îndesa spre strachina cu boabe lucioase cum îi chichlibarul, încăleca pe ceilalţi, muşca pe furiş şi guiţa nevoie mare...". Şi acum, în economie şi în finanţe: „Ce înseamnă asta altceva decît că în loc de capitalul german acaparînd belşugul României, capitalul aliat (...) pune stăpînire pe ţară (...)". De aici, fireşte, ajungem la corupţie şi la jaf: „Profitorii şi speculanţii acestor vremuri, de mizerie şi de nenorocire, au ţinut sobor şi au hotărît să se constituie în Ligă, pentru a lupta împotriva acelor măsuri ce le-au luat putinţa de a spori necontenit preţurile. Ei tind să organizeze o forţă care să poată nesocoti ordonanţele autorităţilor şi decretele guvernului, care să poată rezista «teroarei» Ligii consumatorilor; care să înlăture orice control între costul mărfurilor şi preţul de punere în vînzare. Profitorii şi speculanţii, fără cinste şi ruşine, cer să-şi poată hotărî singuri cîştigul şi, în cinismul lor, uită să facă pentru asta, fie şi de formă, un apel la încrederea publicului păcălit cu cruzime". Şi încă: „Înţelegem, pe urmă, că publicul, aflat ca într-un paşalîc, (...) cere gazetarilor precizări. Ştie, simte el, bine, cît se jefuieşte şi se speculează. Amănuntele nu-i mai atrag curiozitatea. Ceea ce îl impresionează este jaful în general". Şi asta, în condiţiile în care sîntem, cum se spune astăzi, „monitorizaţi" de Europa: „Controlul european, cel atît de dureros, nu priveşte mulţimile muncitoare şi România adevărată, ci e o tiflă şi o palmă aplicată şefilor politici...". Situaţie cu atît mai dezolantă dacă ne comparăm cu Serbia vecină: „...în Iugoslavia capitalurile aliate fac să curgă torente de aur, aservind această îndoliată ţară dar transformînd-o de la o zi la alta... (...) Şi pe cînd transformarea în Serbia se face cu mare iuţeală, graţie mijloacelor puternice de cari dispun apusenii, la noi schimbarea se va face potrivit ritmului oriental al muncii liberal-naţionale".

Să adaug că, fiind război şi instituindu-se legi excepţionale, textele sînt abundent „croşetate", apărînd ca atare în gazetă şi dînd posibilitatea cititorului să vadă unde au intervenit foarfecele Anastasiei. Vinea scrie mai multe articole în care denunţă violent această stare de lucruri, unul dintre ele intitulîndu-se pur şi simplu „Jos cenzura!". Ei bine, textul a trecut de cenzură, ce s-a mulţumit doar să opereze cîteva tăieturi. Prin analogie cu procedeul impus (cam tot pe atunci) de Gide, aş spune că avem acolo un efect de „punere în abis". E încă una din surprizele pe care le oferă aceste texte. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Povestea CNSAS

Povestea Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii mi se pare elocventă pentru felul în care România se respectă pe sine. Căci, în context occidental, felul în care te raportezi la propriul tău trecut este o probă de respect. Cine nu vede asumarea critică a trecutului ca parte a culturii occidentale actuale, nu înţelege nimic. Capitalismul nu e un butic care îşi menţine prosperitatea prin evidenţe contabile duble, ţinute „pragmatic".

Povestea CNSAS mi se pare mult mai interesantă şi mult mai elocventă decît ceea ce face, acum, instituţia respectivă.

La început, a fost o iniţiativă a unor foşti deţinuţi politici şi a cîtorva dintre foştii opozanţi ai regimului Ceauşescu: înfiinţarea unei instituţii care să spună opiniei publice româneşti CINE au fost torţionarii, CINE au fost cei mai ticăloşi dintre români şi CINE merită să fie pus la stîlpul infamiei. Ideea aceasta se susţinea pe trei presupoziţii implicite: (I) românii chiar sînt interesaţi să ştie cine sînt acei români care au distrus România; (II) în corpul social românesc funcţionează mecanismele naturale ale compromiterii astfel că numele făcute publice vor deveni odioase şi de nefrecventat (asta, mai ales, după eşecul Proclamaţiei de la Timişoara – singura iniţiativă serioasă care a propus o adevărată lustraţie); (III) arhivele fostei Securităţi conţin toate dovezile necesare pentru a stabili acest tip de vinovăţie – ele trebuie doar să fie studiate cu probitate. Dar România este un ţinut aidoma teritoriilor din literatura sud-americană, în care realitatea are trăsături fantastice. Nici una din aceste trei presupoziţii, toate de bun-simţ, nu s-a regăsit în duhul care bîntuie misteriosul spaţiu carpato-danubiano-pontic.

Românii nu au un interes real să ştie cine au fost cei care „au desfăşurat acţiuni de poliţie politică", din două motive. În primul rînd, pentru că românii nu sînt interesaţi în aprofundarea aspectelor ruşinoase ale propriului trecut. Negarea episoadelor triste ale istoriei sau circumstanţierea lor favorabilă pînă la denaturare este, astăzi, o dovadă de patriotism în România. În al doilea rînd, pentru că marea majoritate a românilor simte un fel de complicitate morală tacită cu cei care au lucrat pentru fosta Securitate. Cred că opt din zece români ar fi fost gata să lucreze pentru fosta poliţie politică comunistă, dacă li s-ar fi cerut. Din frică sau din interes, din laşitate sau din ticăloşie, mulţi, foarte mulţi români au fost mereu *disponibili* pentru monstruoasa Securitate, iar faptul că nu au ajuns să i se alăture se datorează exclusiv împrejurării că nu au fost solicitaţi. Numărul enorm de informatori, ca şi avalanşa de cereri de angajare pe care Securitatea le primea dovedesc aceasta. Ar trebui să spună cineva cîţi tineri români aşteptau, în decembrie 1989, aprobarea de a lucra pentru Securitate – vom fi uluiţi!

Despre lipsa instinctelor sociale minimale necesare supravieţuirii corpului nostru social, am mai scris. În România, nimeni nu e compromis. Într-o ţară în care s-au întîmplat atîtea potlogării, unele strigătoare la cer, nimeni nu e compromis. Nu putem numi nici măcar un singur personaj public care a plecat de pe scenă pentru că nimeni n-a mai vrut să dea mîna cu el ca urmare a unui scandal de orice fel – nu există aşa ceva în România. Avem un fel de virus imuno-deficitar dobîndit la scară naţională; sistemul nostru imunitar e complet învins. Nu putem secreta anticorpii care să ducă la izolarea şi neutralizarea microbilor.

În fine, surprizele oferite de arhivele Securităţii sînt şi mai mari. Aceste arhive au devenit un fel de joben din care un Iosefini neştiut, dar cît se poate de activ, scoate iepuri în loc de şerpi şi porumbei în loc de vîrcolaci.

Astăzi, CNSAS a devenit o instituţie românească în cel mai pur sens al cuvîntului: credibilitatea comunicatelor sale este aproape de zero, iar disensiunile între membrii Consiliului sînt publice. Ştirea publicată în presa centrală, conform căreia CNSAS ar fi devenit un fel de sac de box pentru încasarea criticilor îndreptate împotriva serviciilor secrete ale statului, nu face decît să dovedească încă o dată că la Bucureşti nimic nu e ceea ce pare a fi şi că viaţa politică românească e un joc de imagini false văzute prin oglinzi deformatoare.

Contrar opiniei majoritare, cred că ceea ce se întîmplă cu CNSAS nu ţine nici de persoana Preşedintelui, nici de persoana Primului-Ministru, nici de compoziţia Parlamentului şi nici de numele Directorului SRI. CNSAS e povestea noastră, a unui popor întreg, pentru că CNSAS are ca obiect de activitate memoria noastră cea mai ruşinoasă. Nu merg pînă acolo încît să găsesc justificări freudiene pentru ceea ce se întîmplă, deşi, poate, nici un asemenea demers nu ar fi inutil. Ceea ce se întîmplă cu CNSAS ne arată, în fond, măsura în care sîntem gata să păşim în lumea occidentală.

Între ritmul de vals seducător al valurilor Dunării şi clipocitul ca de manele al Dîmboviţei nu există armonie de fel. Totuşi, în noiembrie, vom primi invitaţia oficială pentru NATO, iar spre sfîrşitul deceniului vom deveni membri ai Uniunii Europene. Asta pentru că la orizont apar duşmani teribili şi în timpuri ca cele de astăzi nevoia de aliaţi trece peste orice alte considerente. Ei ne vor invita la valsul lor, păşind graţios, cu o uşoară înălţare coregrafică pe vîrfurile pantofilor de lac. Noi vom veni jucînd febril din buric, cu burta revărsată peste curea şi cu mîinile aruncate în sus, să ni se simtă sudorile. Se cheamă, totuşi, că vom dansa împreună. ▲

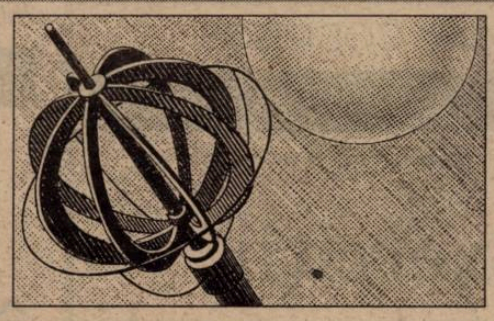

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Şantajul

Abdullah al-Muhajir, bănuit a fi membru al organizaţiei Al Qaeda, a fost arestat pe aeroportul O'Hare din Chicago sub acuzaţia că planifica un atentat cu o „bombă murdară" (o bombă convenţională care prin explozie împrăştie praf radioactiv în oraş), confirmîndu-se astfel bănuiala că, departe de a fi distrusă, reţeaua fundamentalistă islamică pune la cale noi acţiuni pe teritoriul Statelor Unite. Arestarea lui al-Muhajir a fost efectuată pe baza unei informaţii despre proiectul „bombei murdare", obţinute prin interogarea unui şef al organizaţiei capturat în Pakistan. Abdullah al-Muhajir este cetăţean american, s-a născut în Brooklyn şi îl chema Jose Padilla. Membru al unor bande de delincvenţi, a fost condamnat de mai multe ori la închisoare, unde s-a convertit la religia musulmană şi şi-a schimbat numele. Nu este prima oară cînd se realizează legătura între bandele criminale din aglomerările urbane şi terorismul internaţional. Recrutarea unor cetăţeni americani în reţeaua Al Qaeda îngreunează teribil acţiunea de urmărire, aria suspecţilor devenind practic nelimitată. În pofida extraordinarelor sale mijloace militare, Statele Unite nu găsesc o formulă sigură de apărare a vieţii şi securităţii cetăţenilor săi împotriva fanteziei ucigaşe a unor indivizi fanatici, organizaţi în structuri clandestine. De data asta, CIA şi FBI, agenţiile de informaţii, a căror neputinţă a devenit subiectul preferat al presei, s-au arătat decise să coopereze şi să acţioneze înainte de a putea etala public dovezile vinovăţiei.

Acţiunea preventivă devine o dominantă a reflexelor de apărare americane, iar obsesia lui Bush jr. faţă de Irak şi de necesitatea eliminării lui Saddam Hussein se înscrie în aceeaşi tentaţie de a lovi înainte de a fi lovit. Ar trebui însă ca loviturile să fie justificate şi precise. În acest scop, preşedintele Bush a anunţat organizarea unui minister al Securităţii interne (50 de servicii din opt departamente, într-o construcţie monumentală cu 170.000 de angajaţi şi cu un buget de 37 miliarde de dolari). FBI şi CIA nu fac parte din acest proiect şi nu sînt puţini scepticii care nu văd cum o extindere a birocraţiei va putea învinge birocraţia existentă. Senatorul Kennedy spune că „Bush rearanjează scaunele de pe puntea Titanicului", dar cei mai mulţi congresmeni cred că orice acţiune e mai bună decît nici o acţiune. Cînd a obţinut acest efect în opinia publică a ţărilor democrate, terorismul e foarte aproape de ţintă.

În anii '70 şi '80, în Europa, grupurile teroriste, reprezentînd tendinţe minoritare de extremă stîngă, fără şanse de a participa la viaţa politică, luau ostatici, deturnau avioane, asasinau, aruncau bombe în spaţii aglomerate pentru a obliga statul la declanşarea represiunii, la declararea stării excepţionale, a dictaturii militare sau la instituţionalizarea altor forme autoritare. Atunci, presupuneau ei, se va trezi conştiinţa maselor îndobitocite de traiul bun şi se va declanşa revoluţia. Nici Germania occidentală, nici Italia, aflate în linia de miră a acestor organizaţii, cu finanţări şi răspîndiri globale, nu s-au înscris în această schemă, iar regulile democratice au rezistat unor atacuri deosebit de perverse. La altă scală şi la alte performanţe tehnologice, SUA se confruntă acum cu acelaşi tip de probleme. Li s-a dat agenţilor FBI dreptul de a cerceta activităţile unor suspecţi, chiar cînd nu au probe fizice, valabile într-un tribunal, pentru a justifica acuzarea. Restricţiile în acest domeniu au fost adoptate, în urmă cu 30 de ani, pe vremea lui Hoover, cînd au fost urmăriţi, în mod nejustificat şi ilegal, lideri ai mişcării pentru drepturile civile şi adversarii activi ai războiului din Vietnam. Trei decenii a fost respectată strict legalitatea şi, cînd nu a fost, scandalurile publice au fost enorme. Şantajul exercitat de terorismul islamic va izbuti sau nu în măsura în care prevenirea acţiunilor teroriste nu va aduce atingere principiilor pe care terorismul le neagă prin discurs şi prin acţiune. Efectele dezastruoase ale „fanteziei" clandestinilor pot fi prevenite doar prin rigoarea adversarilor lor legali. Rigoare atît de necesară în detectarea vinovaţilor, cît şi în respectarea drepturilor nevinovaţilor. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Umanişti, treceţi peste acest articol

Pînă mai ieri, credeam că nimic nu poate fi mai rău decît naţionalistul care trăieşte şi activează în patria lui. Ei bine, m-am înşelat. E o specie şi mai rea decît asta: naţionalistul plecat de-acasă. Mi-a atras atenţia asupra acestui fenomen un domn, extrem de stimabil, sînt sigur, Lucian Iorga pe numele său, specialist în aviaţie, cu domiciliul în New Jersey, USA. În numele istoriei de care spune că mi-am bătut joc (şi de ce nu, ce mi-a făcut mie Istoria s-o respect?), domnia sa contestă modestele rînduri în care am încercat să-i umanizez pe sfinţii Vlaicu, Vuia şi Coandă – şi să atrag atenţia asupra situaţiei triste a aviaţiei româneşti din ziua de astăzi.

Chiar şi dacă n-aveam nici un argument, dl Iorga mi l-a furnizat prin simpla sa plecare în State. Opţiune absolut validă, după opinia mea – şi probabil şi a dumnealui, dacă îi dă mîna să recunoască ce se întîmplă pe acasă în domeniu. Unde, după vreo sută de ani de luminoasă istorie aviatică, ar trebui, nu-i aşa, să duduie uzinele de supersonice, iar aviatorii să primească gratuit, de la stat, măcar girofare dacă nu şi maşini...

Fireşte, Coandă şi Vuia rămîn în manuale şi tratate de o anumită grosime, dar, dle Iorga, dincolo de aceste excepţii istorice, rămase în epocă fără urmaşi (adică fără fabrici, fără producţie de serie etc., etc.), unde e moştenirea la care am fi îndreptăţiţi să sperăm după aşa un început magnific? Şi dacă tot m-aţi provocat la jocul acesta de-a *„cine a inventat ce mai întîi"*, de ce să nu ne întoarcem la Hero din Alexandria, cu primul dispozitiv cu jet imaginat vreodată şi botezat, în epocă, eolipil? Sau la rachetele chinezeşti de-acum 2000 de ani?

Oricum, dacă tot îl menţionăm pe Coandă, trebuie spus că invenţia lui, deşi timpurie, nu e neapărat cea care a stat la baza motorului cu reacţie de astăzi – a fost nevoie de încă 20 de ani şi de ideea compresorului acţionat de o turbină internă, plus cea a injecţiei de combustibil (să mă ierte literaţii pentru aceste detalii enervante şi, sînt convins, mult prea simpliste pentru gustul specialiştilor) pentru ca motorul cu reacţie să devină ceea ce e astăzi. Dar nici măcar asta nu-i important, ci faptul că, în continuare, copiii români sînt învăţaţi la şcoală că fără strămoşii lor aviaţia mondială n-ar fi fost aceeaşi. Fraţii Wright ori Frank Whittle sînt doar nişte umbre. Blériot apare doar pentru ca să-l bată Vlaicu. Or, tocmai aceste cărţi (pentru mulţi, singurele pe care le vor citi vreodată) sapă în mintea tinerilor noştri şanţul de apărare, le inoculează ideea diferenţei între Noi şi Ceilalţi, îi închide într-o provincie culturală în care nu contează decît părerile noastre. Aici ne înşelăm astăzi: Vuia sau Vlaicu erau mai degrabă europeni decît aviatori. Nimic mai frumos şi mai romantic decît isprăvile lor, însă nu trebuie să uităm cel mai important lucru din toate – ei au făcut aviaţie atunci cînd asta definea modernitatea europeană. Nu faptul că au fost primii într-un domeniu sau altul e important: ar trebui să sărbătorim adecvarea lor la modelul cultural al continentului şi al vremii. Ca să-i urmăm, ar trebui ca astăzi să facem cercetări în biotehnologie şi nanorobotică...

Dincolo de asta, m-a mirat la dl Iorga faptul că s-a legat de un amănunt pe care eu nu l-am adus în discuţie – şi anume căsătoria mea într-un avion. Atac incorect politic în State, însă încă o dovadă că sîngele românesc (cu care unii dintre noi mai scriu încă, din cauza lipsei vitrionului din compoziţia cernelii...) nu se face apă. Amărăciunea mea că aeroplanul nu e încă un simbol al standingului social nu vine din altă parte decît din faptul că românii cu bani pe care am încercat să-i conving să sprijine aviaţia noastră s-au arătat mai degrabă indiferenţi. Iar unii m-au întrebat de-a dreptul cîte avioane au mai căzut în ultima vreme. Apropo de eroismul lui Vlaicu şi de cel al urmaşilor lui...!

Dar să închei cu o ramură de măslin: Domnule Iorga, voi fi în America la jumătatea lunii august pentru o discuţie sinceră, cu mîna pe manşă, sau levier, cum preferaţi. Nu vă supăraţi însă pe mine că, în lipsa unui model Coandă de pasageri, mă văd nevoit să vin cu Boeingul. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Exerciţii pentru poeţi

Scrieţi un poem despre momentul în care aţi fost concepuţi. Dacă aveţi informaţii „reale“ despre el, ca de exemplu povestea mamei despre noaptea aceea cu lună plină, în care tata a venit beat, perfect. Dacă nu, inventaţi. Stilul trebuie să se armonizeze cu subiectul: versuri lungi şi alerte, sau languroase şi concupiscente, sau jumătăţi de propoziţii, cu silabe sumbre, învîrtejite în urcuşuri şi coborîşuri arcuite. Folosiţi ritmul respiraţiei pe care l-ar fi putut avea cei ce v-au dat viaţă. O pagină, termen pînă vineri.

Scrieţi o poezie despre naşterea voastră. Puteţi începe de la un moment cu puţin înainte, în pîntece, şi să terminaţi cu unul imediat după, cînd vi se taie cordonul ombilical, dar poezia ca atare trebuie să se concentreze pe drumul de la umezeala neguroasă a uterului, prin canalul facerii, pînă la lumina lumii în care SUA sînt azi singura super-putere. Dacă v-aţi născut în America, lumina asta nu are ce rău să vă facă. Dacă v-aţi născut într-o ţară în care şansele de a supravieţui propriei naşteri sînt reduse, bucuraţi-vă, rogu-vă, de faptul că sînteţi astăzi la cursul meu de poezie, în America, scriind despre ceea ce ar fi putut să nu fie.

Poezia trebuie să fie şi dureroasă, şi plină de glorie, aşa cum cere subiectul, şi trebuie să includă sentimente de: compasiune pentru mama voastră, milă faţă de lume şi nelinişte faţă de propria soartă. Asiguraţi-vă că forma se potriveşte conţinutului, folosind rostiri spasmodice şi vocale în spirală. Două pagini, termen pînă luni.

O poezie cu portretul altuia. Priviţi în jurul vostru, în clasă, identificaţi pe cineva care vă place şi, dacă şi acela vrea, plecaţi împreună pentru o săptămînă. Mergeţi într-un loc liniştit, fără TV, radio, telefon sau computere, şi intervievaţi-vă reciproc despre cele mai intime şi ascunse gînduri şi sentimente faţă de ceea ce contează cu adevărat. Veţi şti că acelea sînt lucrurile care contează cu adevărat cînd vă veţi trezi că nu puteţi vorbi despre ele. La sfîrşitul săptămînii, retrageţi-vă singuri într-un crîng singuratec sau într-un hotel sihastru şi scrieţi un portret în paisprezece versuri al acelei persoane. Fiecare vers trebuie să conţină echivalentul unei tone de trotil. Vorbim de un sonet, aşa că asiguraţi-vă că ştiţi totul despre variile tipuri de sonete şi înţelegeţi restricţiile de turnător ale sonetiştilor. Se acordă burse în număr limitat. Termen de predare – în trei săptămîni.

Poezia „intervievaţi un turist“. Apropiaţi-vă de un turist, spuneţi-i că aveţi ca temă, la cursul de poezie, să intervievaţi un turist. Faceţi-i cinste cu o cafea sau un pahar de ceva şi puneţi-i cele mai trăsnite întrebări care vă vin în gînd. De exemplu: „Aţi făcut vreodată amor într-o biserică?“ sau „Ce tratament urmaţi în prezent?“. În timp ce îl uimiţi peste poate cu întrebările voastre „poetice“, notaţi (sau înregistraţi) opiniile lui despre poezie (oricine are opinii despre poezie), atitudinea lui faţă de viaţă, proză şi turism. În miezul poeziei voastre trebuie să stea ceea ce aţi aflat despre familiaritate şi înstrăinare. Ce înseamnă exotic? Turiştii au ei suflet, oare? Lucrarea trebuie să aibă zece pagini babane şi trebuie să includă digresiuni, citate şi rîsete. Recomandat: stilul lui Ferlinghetti. Predaţi-o oricînd.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Al dracului Occident iubit!

În „Hyde Park“-ul *Dilemei* de acum două săptămîni (nr. 482), dl Codruţ Constantinescu, student român aflat cu o bursă pe undeva pe la *soare-apune*, face un portret al lumii occidentale, privite din perspectiva „părţilor sale negative“. Încercarea îmi place. Lumea occidentală este încă mitizată în mintea românilor, iar şocul multora la descoperirea simplului fapt că fiecare societate are problemele ei poate fi năucitor. Nu văd aici o incapacitate tipic românească de a înţelege, ci doar fructul otrăvit al izolării (cînd staliniste, cînd narcisist-naţionaliste) în care România a traversat a doua jumătate a secolului trecut.

Numai că dl Constantinescu nu mi se pare a fi printre cei dispuşi să explice acest lucru cu calmul de rigoare al celui care a văzut *monstrul* de aproape, ci pare mai curînd aplecat spre o descripţie care este la fel de falsă ca şi opusul ei. Iau pe rînd cîteva idei. *„În primul rînd, Occidentul este ipocrit“*, spune autorul. Un clişeu perfect, nimeni nu a putut dovedi pînă acum de ce Occidentul ar fi mai ipocrit decît Orientul sau de ce tocmai ipocrizia ar fi piatra de demarcaţie între o zonă şi alta. Autorul este intrigat că acolo toată lumea îţi „zîmbeşte fals“, asta fiind, citez din nou, *„forma cea mai evidentă a ipocriziei“*, datorată *„extrem de bunei lor creşteri“*. Aşa este, în Occident ţi se zîmbeşte, puţin maşinal. Ce mi se pare curios este că la noi ţi se face cu ochiul! Intersectezi privirea cuiva şi – dacă ţi-este măcar vag cunoscut – îţi dă din pleoapă, o complicitate care nu ştiu ce ascunde, dar mă cam pune pe gînduri. Apoi, redau o experienţă personală (precizez ca fac parte din specia care se acomodează repede şi cînd pleacă din, şi cînd vine în ţară): repede după călătoria în Canada, despre care prea multe am povestit, am luat metroul pentru a merge spre facultatea pe care, dacă nu mă înşel, a terminat-o şi dl Constantinescu; şi ceva m-a izbit, ca un zid. În metroul nostru, de la bărbatul cel mai pleşuv pînă la puştoaica nurlie cu glezna cea mai fină, mai toată lumea este încruntată. Un fel de undă negativă care te pătrunde! Îl rog pe dl Constantinescu să-mi dea un telefon la cinci zile după întoarcere, dar să nu-l aud că regretă ceva *zîmbete false* din alte părţi. Cît despre „buna creştere“ a tuturor occidentalilor, am o părere pe care mai bine n-o mai spun.

Autorului în discuţie nu-i place nici *„imbecilizarea prin bunăstare“* a occidentalilor, simbolizată de *„spectacolul cel mai grotesc“* al *supermarché*-urilor, la care respectivii merg mai des decît la biserică. Alte clişee. Una, că cei ce-s clienţii fideli ai supermarket-urilor sînt şi clienţii fideli ai bisericilor, duminica dimineaţa (sau, în orice caz, cu mult mai fideli decît clienţii tonetelor cu vodkă ieftină din Orientul nostru proxim). Al doilea, că nu văd în rîndul clasei noastre mijlocii vreo *„imitare stupidă a Occidentului“*, precum dl Constantinescu. Este dovedit cu cifre că cei care-şi fac piaţa o dată pe săptămînă într-un supermarket (chiar şi în România) cheltuie mai puţin decît cei care dau zilnic o raită pe la Alimentara din colţ. Asta este. Cît despre *imitarea stupidă a Occidentului*... Autorul dă exemplul fiilor de boieri de altădată care, veniţi de la studiile pariziene, „vorbeau între ei în franceză chiar şi cînd mergeau la toaletă“. Nu aş vrea să stric fantasmele identitare ale dlui Constantinescu, dar tare pare-mi-se că fiii ăştia de boieri au creat România modernă, ţara aceea care în nici un secol (1830-1890, să zicem) a sărit dintr-un exotism dubios într-o Europă care, culmea, i se potrivea pe alocuri.

Occidentul visat de noi, de fapt, nu există. Bine că nici Orientul visat de ei nu există! Occidentul este o lume pe alocuri mai bună şi pe alocuri mai proastă decît lumea din sîngele nostru. În opinia mea, balanţa bate totuşi spre primul taler. Dar nu Occidentul este responsabil pentru complexele pe care, drapate în savantlîcuri, le mai exhibăm, iată, cu mare lejeritate. România are nevoie de Occident cel puţin pe cît are şi Occidentul nevoie de România (chiar dacă habar n-are de asta).

Plus că, sincer, nu pricep de ce ar fi obligatoriu să vorbeşti neapărat româna atunci cînd mergi la toaletă... Ajută la ceva?

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un oftat cu valenţe de stereotip istoric

Toată viaţa omului este formată din stereotipuri, sîntem prizonierii lor şi tot aşa vom fi pînă la capăt, adică pînă vom fi duşi (stereotip) la loc de odihnă şi verdeaţă. Nu avem alternativă; la fel ca naşterea şi fireasca repausare – vorba domnului Mili Nicolae, comandantul formaţiei de pompieri voluntari din orăşelul copilăriei mele – stereotipiile existenţei noastre de zi cu zi ţin locul vieţuirii. În dosul clişeului, a vorbelor rostite pe jumătate şi înţelese în întregime, nu ştiu cu adevărat ce se află. Bunăoară, cînd mi se spunea în pruncie: „du-te pînă la vecina Sânziana şi cere maşina de măcinat mac sau nucă“, eu mă executam, de bună seamă, stereotip. Mă prezentam la poartă, la bătrînul de optzeci de ani căruia semenele ortodoxe îi ziceau „sora Sânziana“ întrucît mergea la biserica baptistă. Iată întîmplarea transpusă în clişeul prezentului istoric: traversez uliţa, vorbesc cu „sora Sânziana“, îi lansez mesajul matern, aştept în hol, privesc carpeta de pe zid cu căprioare, privesc cum anume beau ele apă dintr-un fel de lac (lacul codrilor albastru, vorba poetului) şi, deodată, mă simt atras de imaginea aceea. Este greu să ne închipuim că ar fi cu putinţă să-i spun bătrînului, revenită cu maşina de mac din cămară, faptul că mă simt solidar cu acele căprioare şi cu viaţa lor, în pădure, pe malul lacului. De bună seamă că asemenea mărturisiri „adevărate“ nu le-ar putea percepe nici sora Sânziana şi nimeni altcineva, altfel decît ca pe ale unui nebun şi că, de fapt, aceştia, nebunii, sînt oameni esenţiali, adevăraţi, singurii dintre noi care s-au eliberat nienţe care nu ne lasă să spunem nimic esenţial despre noi. De aceea zic că în vieţuirea noastră cea de toate zilele suntem mai gata morţi, mai gata îmbălsămaţi, de fapt mai mult nu suntem. Expresia: „aha, acu' văd cine eşti cu adevărat“ dezvăluie faptul că noi între noi ne percepem multiplu, credem, sau poate intuim, că dincolo de stereotip ar exista altceva socotit a fi adevărat. Prin Banatul copilăriei auzeam adesea vorba asta nu lipsită nici ea de un tîlc ascuns: „abia după ce ai mîncat cu careva (nevastă ori coleg de serviciu, nu contează cine) un sac de sare poţi spune că-l cunoşti şi poate că nici atunci“. Ce spune paremia asta bănăţană? Păi, tocmai faptul că sîntem morţi şi îmbălsămaţi în viaţă din cauza şi cu ajutorul stereotipiei.

Cu toate acestea, realitatea nu e chiar aşa cum ar vrea pesimismele noastre romantice să fie. De fapt, oamenii pot comunica esenţial şi prin clişee. Iată un exemplu: în pruncia mea, pe cînd ieşeam pe stradă la joacă – îmi aduc aminte că alergam pe trotuare cu nişte cercuri de fier de la cutiile de viteză dezafectate de la tancurile T 34 din cazarma militară – un moş foarte moş stătea pe bancă şi se uita la noi cu un aer şugubăţ. Din cînd în cînd moşul ne povestea tot felul de istorii îndepărtate din tinereţea lui militară (fusese în primul război pe frontul galiţian). Uneori, în fluxul epic, vorba criticii de specialitate, lansa următorul oftat cu valenţe de stereotip istoric „ehe, săracă lume şi vilag“, zicea el, încălzit o clipă de ceea ce revedea cu ochii minţii din vremurile cele de demult. Vorbele acelea erau, sînt încă, un mai nimic, un clişeu, un fel de ceva fără sens, şi cu toate acestea, prin ceva anume (intonaţie, privirea „emiţătorului“, alte lucruri care ţin de comunicarea de dincolo de cuvînt) sfîrşeau prin a spune ceva esenţial pe care eu, mărturisesc, nu-l ştiu povesti. Bunică-mea lansa şi ea alte stereotipuri istorice chezaro-crăieşti. Pe cînd mă trezeam, în dimineţile de vară, după ora zece, şi ieşeam turtit în soarele tare ca de cretă, în curte, ea mă întîmpina cu următoarea dojană admirativă: „dormi ca groful Ladany“, zicea. Alteori, pe cînd mă jucam anapoda (bunăoară închideam un gîndac pe nume rădaşcă într-o cutie de chibrituri) dumneaei mă privea o clipă cum mă risipeam concentrat în reverii mai ceva decît în filmele de acţiune de la PRO TV, şi mă gratula cu următorul apelativ istoric: „ce faci, măi tisapişta“, aşa mă chestiona bunică-mea şi eu nu-i spuneam ce anume fac, o priveam o clipă fără să o văd, şi mă scufundam iarăşi în labirintul (nestereotip) al jocului. Îmi mai aduc aminte şi faptul că, duminica, pe cînd stătea cu babele de seama ei pe bancă, la uliţă, alături de moşul galiţian, stereotipiile torceau între ele precum motanul, iarna, lîngă sobă.

▲

Texte şi opinii de: *Cornel CODIŢĂ (analist politic) ● Cristian GHINEA ● Claude KARNOOUH (profesor univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Ion Bogdan LEFTER (eseist) ● Victor NEUMANN (profesor univ., Universitatea de Vest, Timişoara) ● Michael SHAFIR (analist regional principal pentru Europa Centrală şi de Sud-Est la Radio Europa Liberă, Praga, redactorul revistei „East European Perspectives") ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea din Maryland)*

Argument

Filmele documentare de sinteză despre perioada interbelică montau, de obicei în paralel, imaginile de la cabaretele franceze, unde se dansa în draci french-cancan, cu defilările de la Roma şi Nürnberg, unde formaţiunile fasciste şi naziste mărşăluiau ameninţător. Crainicul rostea cu o voce gravă învăţătura evidentă: oamenii politici şi cei simpli nu au fost atenţi la marele pericol care ameninţa pacea. Se presupunea că dacă s-ar fi făcut la timp un efort, de inteligenţă sau de curaj, nimeni n-ar fi aflat că în Polonia exista o localitate numită Oswiecim, mai cunoscută acum sub numele de Auschwitz. În filme urma, în suita imaginilor, Chamberlain venind de la München şi spunînd, după ce bătuse palma cu Hitler, „V-am adus pacea pentru o mie de ani". După doi ani, Churchill trebuia să facă faţă războiului şi le promitea englezilor „lacrimi, sînge şi sudoare". În teribila încleştare dintre 1939 şi 1945 au fost angrenaţi zeci de milioane de oameni, numărul combatanţilor morţi şi al victimelor răpuse este încă prilej de contestaţie, cert este însă că, deşi altfel distribuite, nu au fost anulate nedreptăţile care au favorizat ascensiunea fascismului, popularitatea şi răspîndirea comunismului. Şi nici nu s-a găsit reţeta pentru o evoluţie lipsită de dramatism; democraţiile nu se luptă între ele (ceea ce nu înseamnă că nu se concurează), dar existenţa democraţiilor este ameninţată nu doar dinafară, ci şi de o anume dinamică a forţelor interne. French cancan-ul a ieşit din modă, dar popularitatea liderilor care propun soluţii simple pentru probleme complicate, construiesc mesaje antipolitice folosind politica, prevesteşte, în caz de succes, o schimbare de structură. Va fi iarăşi nevoie de „lacrimi sînge şi sudoare" sau emergenţa acestui fel populist de a transmite mesajul naţionalist nu va ajunge la extremism? Încercarea de a reduce ceea ce se petrece acum în Europa la ceea ce s-a întîmplat în anii '30 nu este prea credibilă, la fel cum superficială pare a fi comparaţia între mesajul populist venit din Europa occidentală şi cel venit din ţările foste comuniste. Valul populist care exaltă valorile naţiunii şi propune soluţii extremiste pentru impunerea lor are componente diverse: patologia este asemănătoare, dar dosarele medicale nu sînt la fel şi reţeta dobîndirii imunităţii ar trebui să fie diferită. Am insistat în acest număr asupra filiaţiei naţionalism-populism-extremism şi asupra asemănărilor şi deosebirilor, aşa cum sînt ele văzute de oameni familiari cu viaţa politică din Romînia şi de către cei îngrijoraţi de ceea ce se întîmplă în Occident. A lipi de toţi adversarii contemporani ai democraţiei eticheta „fascism" poate servi drept basma roşie în lupta cu taurul, dar democraţia presupune dialogul între persoane, în timp ce taurii stau în grajd. ***(M. B.)***

Victor NEUMANN

Naţionalism şi populism

– sau despre discursul antidemocratic –

Conceptul de naţiune conţine o suită de conotaţii care trimit fie spre o direcţie abstract-metafizică, fie spre problemele concrete ale vieţii omului necesitînd rezolvări în chip raţional. Într-un număr mare de cărţi de istorie, sociologie şi ştiinţe politice privind Europa postcomunistă abordarea chestiunii naţionale ocupă un loc important. Din păcate, în locul analizelor şi al diagnosticului raţional adesea primează speculaţiile; romantica viziune despre naţiune – care a putut fi lesne transformată în discurs populist – are încă numeroşi adepţi. Ignoranţa generată de o cultură dogmatică a făcut posibilă perpetuarea unor imagini asupra trecutului şi a unor conotaţii ale termenului de naţiune care trimit la miturile începutului de ev modern. Cît priveşte studiile istorice, sociologice şi chiar filozofice – adesea elaborate în temeiul unei documentaţii excelente din care nu lipsesc sursele arhivistice şi bibliografiile –, au şi ele tendinţa de a ocoli sensurile multiple ale termenului de naţiune. Se întîmplă nu de puţine ori ca şi acestea să servească aceeaşi optică prăfuită.

Apropierea tradiţională de vechea cultură germană de secol al XIX-lea a intelectualilor din ţările Europei Centrale şi de Sud-Est a facilitat cultivarea sensului organicist al conceptului de naţiune (sens abandonat de Germania în perioada postbelică). Perpetuarea pînă astăzi în culturile politice din zonele amintite a conceptului de naţiune în sens de *Volksgeist* a fost posibilă pe fondul ignorării de către culturile vest-europene a problemei identitare a regimurilor comuniste. Dezinformarea profesată în interiorul ţărilor central, sud-est si est-europene ori combinarea ideologiei staliniste cu etno-naţionalismul organic de tip fascist – elementul populist al naţionalismului joacă un rol decisiv în asemenea momente (vezi grupurile mistice suprapunînd tradiţiile etnice cu acelea ale bisericii, intelectualii sentimentali ori resentimentari) – motivează încă o dată rostul redefinirii conceptului de naţiune în actualul context politic.

Cum s-au perpetuat aceste formule identitare? Mediile politice ce caracterizaseră regimurile dictatoriale ale lui Ceauşescu, Jivkov, Brejnev erau îmbibate de teorii naţionaliste. Polonia avusese parte de asemenea tendinţe, mai ales ca urmare a propagandei exercitate în mai multe ocazii de către reprezentanţii Bisericii Catolice. Orientarea de extremă dreaptă avea adepţii săi în cercurile de decizie ale partidelor comuniste, în eşaloanele secunde prin intermediul cărora se derula procesul de îndoctrinare, dar şi în mediile intelectuale care profesau ideea etno-naţionalistă, susţinînd direct ori indirect regimul comunist-autohtonist. Printr-o asemenea „contribuţie" şi, deci, coparticipare la promovarea ideologiei oficiale, intelectualitatea a contribuit impardonabil la confiscarea ideii de etno-naţiune în beneficiul regimului totalitar. Mai mult, dacă e să exemplific cu cazul românesc, atunci voi spune că sînt destui intelectuali ce au susţinut vechiul regim (direct sau indirect, conştient sau inconştient) şi care nu au avut nici o problemă de adaptare la noua condiţie politică de după 1989. Doar că discursul lor de astăzi este şi mai profund impregnat de mitul Nae Ionescu, de propaganda pro-antonesciană, de limbajul anti-ţigănesc, anti-maghiar ori anti-semit. Valorile lor au fost şi au rămas aceleaşi sub Ceauşescu şi astăzi, exprimînd în chip populist sau pseudo-academic aspiraţiile identitare de factură neotribală în care recunoaştem ideile belicoase de tristă faimă din anii de ascensiune şi consolidare a fascismului. Acest tip de naţionalism sau etnó-naţionalism populist nu a rezultat din opţiunea maselor, nici ieri şi nici astăzi. El este mişcarea inteligheţiei către cei mulţi (vezi folosirea termenilor de popor, etnie sau neam în sensurile lor abstracte, uşor manipulabile) şi nu o mişcare conştientă a celor mulţi pentru ei înşişi.

Ca să fiu şi mai clar, în dictatura din România marxismul fusese marginalizat sau eliminat. Aceasta nu pentru că ar fi existat un număr respectabil de cunoscători şi de critici ai respectivei doctrine, ci pentru că pur şi simplu tradiţia etno-culturală cu priză la intelectualitate a fost reluată la sfîrşitul anilor '50. Cum altfel să ne explicăm inexistenţa sau foarte slab reprezentata cultură politică de stînga şi imposibila formulare a gîndirii social-democrate după îndepărtarea dictatorilor de la putere. Comunismul a fost aidoma unui „congelator" – spune Adam Michnik. Cred că are dreptate atunci cînd descoperă că în interiorul acestuia s-a conservat „o lume diversă de tensiuni şi valori, de emoţii şi conflicte...Procesul de dezgheţare a fost unul treptat. Întîi am văzut florile minunate şi abia mai apoi putregaiul"(cf. Adam Michnik, *Restauraţia de catifea,* ediţie îngrijită de M. Mihăieş, Polirom, 2001).

Istoria, geografia şi revendicarea identitară.

Într-unul din studiile dedicate fenomenului naţional şi naţionalist, G.M. Tamás surprinde un aspect interesant, insuficient luat în considerare de elita intelectuală română: „Naţionalismul etnocultural, în mod particular în forma sa extremă, a devenit influent şi nu e în măsură să răspundă şi nici nu răspunde întrebărilor politice. Este mai degrabă o reafirmare a identităţii. Naţionalismul de secol al XIX-lea a întărit statul; naţionalismul etnocultural de secol al XX-lea nesocoteşte instituţiile; el este anarhic, aşa e, el este anarhic în ceea ce priveşte instituţiile statului şi în special în autoritatea supremă a statului" (Gaspar M. Tamás, „Old Ennemies and New: A Philosophic Postscript to Nationalism", în *Studies in East European Thought*, 1993). Ar merita să ne oprim puţin asupra acestui punct de vedere.

În primul rînd, naţionalismul de secol al XIX-lea a creat dispute pe teme teritoriale, invocînd dreptul primului venit sau pe acela de moştenitor al administraţiei istorice medievale. Doctrina care se bazează pe geografie este una arbitrară. Se poate susţine că limitele unei naţiuni sînt trasate de harta? În *Qu'est-ce qu'une Nation?*, Ernest Renan sesizase că prin asocierea geografiei la gîndirea politică se poate justifica orice violenţă. *Etnonaţionalismul* nu a întărit statul cum afirmă G.M. Tamás, exceptînd cazul Ungariei, a cărui condiţie de regat în evul mediu trimite la semnificaţii distincte în raport cu statul-naţiune modern. Cît despre revendicarea identitară pe criterii etnice, ea a fost şi este discutabilă, fiind pusă sub semnul întrebării chiar şi de mulţi intelectuali şi politicieni maghiari din epoca paşoptistă şi pînă astăzi. *Naţionalismul etnocultural* nu este specific întregii Europe, el trebuie văzut doar în cadrul în care s-a afirmat. Fusese produs de romantismul german (Prusia şi, mai apoi, Germania wilhelmiană, au contat ca entităţi ale Europei mediane pînă în 1945), de unde a fost împrumutată de către intelectualii care şi-au descoperit în anii de după 1800 vocaţia de formatori ai conştiinţei colectivităţilor din care proveneau.

© S. Ivanoschi

Cît despre situaţia din secolul al XX-lea, G.M. Tamás are dreptate cînd susţine că *etnonaţionalismul* dispreţuieşte instituţiile statului (a se vedea discursul liderilor de orientare etno-centrică ce împing spre anarhie şi distrugerea statului, cazul lui Miloşevici nefiind singular). Aş observa însă că el nu se limitează la reafirmarea identităţii, ci tinde adesea să inventeze – aşa cum făcuse la începuturile sale paşoptiste – separări artificiale între grupuri umane, să supraliciteze rolul limbii şi al tradiţiilor şi să pregătească rupturi violente. *Etnonaţionalismul* reprezintă nu doar o nostalgică afirmare a identităţii, dar şi motorul ideologic al războaielor. În sfîrşit, explicaţia mea are în vedere mai mult supoziţia lui Danilo Kis care a văzut *naţionalismul* ca pe cea dintîi şi cea mai evidentă formă de paranoia. În accepţiunea scriitorului iugoslav este vorba de o paranoia colectivă şi individuală totodată, rezultînd dintr-o conştiinţă individuală limitată (Danilo Kis, „On Nationalism", în *Paper House: The Ending of Yugoslavia*, ed. Mark Thompson, New York, Pantheon Books, 1992).

Perpetuarea termenului de *etnonaţiune* în culturile politice din fostele state comuniste ale Europei Centrale şi de Sud-Est presupune pe de-o parte reinterpretarea istoriei ultimelor două secole în temeiul unei analize şi gîndiri raţionale, iar pe de alta acceptarea redefinirii naţiunii prin mijlocirea unui concept-cheie precum acela de *societas civilis*. Cît priveşte tema organizării sociale – asupra căreia insistaseră istoricul Jeno Szucs şi politologul Istvan Bibo – ea îşi are rosturile sale pentru întreaga zonă la care m-am referit. Cred că ea trimite spre tezele iluministe ale comportamentului european, acelea care s-au dovedit calitativ superioare în chestiunea coabitării comparativ cu fantasmagoria romantică. Aceasta nu presupune ignorarea bogăţiei multiculturale ori minimalizarea ei. În schimb, necesită depăşirea confuziilor terminologice enorme între etnie şi naţiune, între cultură şi naţiune politică, între biserică şi etnie (neam)-naţiune. Probabil, astfel, va fi diminuat pericolul fragmentărilor neotribale, dar şi componenta populistă a naţionalismului. ▲

Cornel CODIȚĂ

Dilemele dreptei

Dreapta revine pe scena europeană. Şi nu oricum, ci cu aplomb; urcînd în fugă treptele palatelor puterii. După Spania şi Italia, Franţa a virat şi ea la dreapta. Staţia următoare: Germania. O previziune, deocamdată. Aproape imposibil de evitat, însă, dacă priveşti pendulul care măsoară ora politică în marile capitale ale Europei. Este suficientă, însă, această imagine idilico-mecanică, amintind de minunile orlogeriei helvetice pentru a înţelege ce se întîmplă în politica europeană? Ce este şi pe cine reprezintă „dreapta" urcată azi pe valul electoral? Ce se întîmplă la stînga şi la dreapta „dreptei" care preia destinele guvernării, într-o Europă cu tot mai multe probleme şi din ce în ce mai puţine răspunsuri pentru ele?

Dacă privim istoria guvernării pe continent, după cel de-al doilea război mondial, explicaţia pendulului electoral ne apare ca o aproximaţie, mai degrabă insuficientă. Vorba lui Murphy: pentru ca teoria să fie valabilă trebuie să ignori cel puţin jumătate din datele de experiment!

Europa nu s-a mişcat la unison decît aparent, sub imperiul unor constrîngeri exterioare. Chingile războiului rece au accentuat această impresie. Dreapta şi stînga s-au definit prin raportare la punctele cardinale ale politicii mondiale: Est şi Vest. Anticomunismul a furnizat dreptei creditul ideologic necesar unei lungi guvernări. În Italia, peste trei decenii de supremaţie a Democraţiei Creştine. În Franţa De Gaulle şi moştenirea sa politică, gaullismul, din care se hrănesc şi azi reprezentanţii celei de-a V-a republici. În Germania, Adenauer, întemeietor al unei creştin-democraţii moderne, acoperind împreună cu aripa bavareză, aproape tot spectrul dreptei. Spania a rămas franchistă pînă la moartea lui Franco, pentru a face, prin revenirea la monarhia constituţională, trecerea tîrzie spre un sistem democratic. Revenirea dreptei la putere nu a fost posibilă, însă, decît după încheierea războiului rece!

Atunci cînd „marea glaciaţiune" postbelică a luat sfîrşit, efectele au fost resimţite dramatic. Balansoarul politic al Germaniei s-a defectat, odată cu dispariţia „punctului de sprijin", Partidul Liber-Democrat. Europa a privit ascensiunea „verzilor" în sferele puterii. Nici măcar gloria reunificării Germaniei nu a putut salva guvernarea creştin-democrată de efectele scandalului Kohl. În Franţa, cele două septenate Mitterrand au fundamentat dominarea socialistă. Odată cu dispariţia ultimului patriarh al stîngii franceze, declinul s-a instalat, însă, nemilos. În Italia, implozia democraţiei-creştine şi a stîngii comuniste au dus la o asemenea pulverizare a forţele politice, încît nici azi nu poate fi găsită structura de putere capabilă să asigure stabilitatea guvernării.

Într-un asemenea context, „revenirea dreptei" este o formulă inadecvată pentru a caracteriza ceea ce se întîmplă în politica Europei. Pentru a putea articula o explicaţie este nevoie să evadăm din capcanele ideologice care au alimentat mitologia dihotomiei „dreapta-stînga", atît în epoca războiului rece, cît şi în perioada post război-rece. Iar de evadat a evadat mai întîi electoratul. Spaţiul politic are nevoie de noi puncte cardinale! Acesta pare să fie mesajul său. Iar ele nu mai pot fi scoase dintr-o construcţie ideologică, ci din confruntarea cu problemele realităţii. O realitate care refuză miturile politice, chiar şi pe cele întemeietoare, cum este cel al „Europei Unite". Discursul european „reţinut", bine marcat de accente critice şi corectoare, cu care „dreapta" accede azi la putere nu este o întîmplare. El corespunde unei stări de spirit persistente, generată de întrebările pe care tot mai mulţi europeni şi le pun în legătură cu costurile şi implicaţiile practice, imediate, ale proiectului, nu atît cu finalitatea sau filosofia sa. Într-o lume despre care toată lumea, la unison, spune că este din ce în ce mai dominată de incertitudine, temele care acaparează dezbaterea electorală sunt „siguranţa cetăţeanului", „echilibrul comunităţilor", „controlul migraţiilor", calitatea/degradarea mediului natural şi social. Cine are altă agendă, poate fi sigur că nu va fi reprezentat în politica europeană. Cine nu are răspunsuri convingătoare, va fi învins în competiţia electorală. Vremea discursurilor „ideologice" pare să fi apus. La fel şi cea a formulelor de partid consacrate ideologic.

Dreapta care accede la putere azi este pîndită de extremismul xenofob al extremei sale, la un capăt al spectrului politic, şi de o stîngă friabilă, intrată pe şantierul „refacerii şi modernizării", la celălalt. Jubilarea este de-a dreptul inutilă, iar garanţia reuşitei o iluzie. În ciuda faptului că etichetele politice au fost păstrate, nimic nu mai este similar trecutului: nici problemele, nici soluţiile. Politica este forţată să se reîntoarcă la condiţia ei primordială, cea mai dificilă, aceea de laborator al soluţiilor pentru problemele cetăţii. Rămîne de văzut dacă va avea resurse să-şi recupereze credibilitatea pierdută şi să evadeze din spaţiul consacrat de „logica puterii". ▲

Michael SHAFIR

Populism, extremism, caragialism

Modalitatea în care fenomenul populismului şi al extremismului este abordat de către specialişti necesită fără îndoială o revizuire, cu condiţia ca ea să rămînă neschimbată în esenţă. Alternativ, s-ar putea continua modul prezent de abordare, dar în acest caz el ar trebui revizuit în esenţialitatea sa. Am rezumat, cred, destul de exact comentariile din presa bucureşteană (singura pe care o primesc) la alegerile prezidenţiale din Franţa şi la asasinarea liderului olandez Pim Fortuyn, urmată de succesul electoral al formaţiei pe care o părăsise precipitat. În ţara lui Caragiale, absurdul face casă buna cu cotidianul, şi face (din *Cotidianul)* cu ochiul celor care nu au aflat că la rădăcina răului stă faptul că numai „dreapta" se găseşte atacată de cîte ori vine vorba de tot felul de „isme" dubioase. În schimb, „stînga" primeşte bursele americane care ar trebui date (mai) merituoşilor „dreptei." Pentru prima oară (dar nu pentru întîiaşi dată) am aflat, în sfîrşit, cine-i vinovat pentru „binarismul" duplicitar al analizelor voit distorsionate privind extremismul şi populismul. *Box populi,* şi cu boborul e bine să nu te joci, soro (şi Soros)!

Şi totuşi, publicul român a beneficiat în cursul ultimilor ani de lucrările unor autori care au produs analize comprehensive ale fenomenului în cauză, deşi din perspective (natural) diferite. Este vorba de George Voicu, Andrei Roth şi Alexandru Florian. Numai la aceşti trei autori (dacă nu mă înşel cumva) cititorul găseşte atît perspectiva comparativă diacronică (antecedentele sale) cît şi cea sincronică (paralelele lui contemporane). Şi numai o astfel de analiză este capabilă să răspundă la întrebarea: „Extremism sau populism?". Mi-ar trebui mult mai mult spaţiu tipografic decît cel de care dispun pentru a mă angaja, la rîndul meu, în această discuţie teoretică. Mă mulţumesc, deci, să menţionez că subscriu la perspectiva din unghiul căreia atît extremismul, cît şi populismul sînt văzute ca fiind fenomene politice *reactive* mai degrabă decît creative. Cu alte cuvinte, ele sînt *reacţii* la *modernism* şi la *modernizare.* (Mărturisesc că prefixul „post" îmi taie orice poftă, inclusiv cea de mîncare). Dacă noţiunea nu ar fi fost abuziv devalorizată (ca multe altele) de către comunişti, am putea spune că atît extremismul cît şi populismul sînt faţete diferite ale *reacţionarismului.* Conu' Leonida ştia ce ştia, dumnealui! Ambele exprimă şi în acelaşi timp exploatează politic anxietatea în faţa necunoscutului, nesiguranţa în faţa viitorului, aprehensiunea rezultată din confruntarea cu perspectiva pierderii familiarului. Cu alte cuvinte, avem de a face cu identitatea (personală, dar şi colectivă) periclitată de imanenţa schimbării. Tocmai de aceea, extremismul şi populismul accentuează latura *afectivă* ca răspuns la provocările *efective* ale modernităţii.

Noţiunea de „populism" suferă însă de păcatul pe care Giovanni Sartori l-a numit „extra-elasticitate". Fiind prea încăpătoare, ea sfîrşeşte punînd de-a valma tot ceea ce noi („oamenii recenţi," cum ar spune cineva) respingem: apelul masiv (la „masele populare") ultranaţionalist şi hipercolectivist, dar şi individualismul elitist în numele unor nebuloase valori transcendentale; agrarianismul „narodnicilor" ruşi, dar şi ecourile sale „semănătoriste" sau „poporaniste" româneşti sau populismul anticitadin (şi antisemit) maghiar; peronismul sud-american, dar şi poujadismul francez, acel uitat predecesor la lepenismului. Mai există, apoi, un populism „industrial," ba chiar preşedintele ceh Václav Havel sfîrşeşte, la anumiţi autori, în a fi numit „populist", cînd face apel la electorat peste capul „establihment-ului" politic. Acesta este şi singurul reproş care poate fi făcut excelentului volum a lui Vladimir Tismăneanu, deoarece în *Fantasmele salvării* noţiunea de populism este extensiv folosită la modul „ultra-elastic".

„Extremismul" are, din acest punct de vedere, un avantaj: el se referă (sau ar trebui sa o facă) numai la mişcările sau partidele politice „anti-sistem", strict definite ca atare de către Sartori. Numai că tocmai în acest avantaj constă şi marele dezavantaj al noţiunii: sartorian văzute lucrurile, ea este „prea strîmtă", în sensul că nu poate include aspecte legate de cultura politică. Şi nu este nicicum un dezavantaj oarecare. Este îndeajuns să amintesc, în acest sens, titlul clasicului volum al lui Fritz Stern, *Politica disperării culturale.*

Tocmai din aceste motive, am evitat să folosesc în lucrările mele despre acest fenomen, atît noţiunea de populism cît şi cea de extremism, şi cu atît mai puţin să folosesc „fascismul" ca termen generic rămas într-o insoluţionabilă dispută a definiţiilor. Prefer să utilizez noţiunea de „radicalism" (se subînţelege antidemocratic) care, cel puţin aşa mi se pare, include atît populismul, cît şi extremismul. Acestea fiind spuse, în România (dar nu numai) avem de a face cu un „radicalism de continuitate" şi cu unul de „reîntoarcere." Cel din urmă este nostalgic şi îşi are drept punct referenţial gîndirea radicală interbelică. El *nu mai este* o reacţie la modernism, dar la timpul său *a fost* o asemenea reacţie. Deşi opus cu nu mai puţină vehemenţă modernităţii contemporane (a se citi globalizării) decît cel al cărui exponent este radicalismul de continuitate, radicalismul reîntoarcerii are ca temă centrală autodeculpabilizarea, este fascinat de trecut, prezentul fiind în poziţiile sale numai un derivat al atitudinii definitivatoare. Radicalismul reîntoarcerii rămîne marginalizat, deoarece el „citeşte" realitatea dintr-o perspectivă pe care nici una din societăţile post-comuniste nu şi-a însuşit-o decît periferic. El răspunde provocărilor sociale de alaltăieri cu un discurs politic desuet şi sfîrşeşte, de aceea, prin a fi ignorat de electoratul post-comunist. Sau, în cel mai bun caz, el sfîrşeşte ca supliment „aldinian" de sîmbătă în vreun cotidian central care se vrea democratic.

Nu la fel stau lucrurile cu radicalismul de continuitate, care reprezintă exacerbarea fenomenului naţional-comunist, adînc înrădăcinat în conştientul colectiv din arcul carpatin, dar nu numai. Şi Ghenadi Ziuganov, şi Vladimir Jirinovsky, şi Miroslav Sladek în Republica Cehă, ba chiar un István Csurka în Ungaria au adînci rădăcini în naţional-comunism, şi au avut legături personale cu „braţul revoluţionar" al acestuia, serviciile secrete comuniste. Spaţiul nu îmi permite să intru în detalii. Dar este relevant că toţi aceşti politicieni au avut sau au priză la electorat. Corneliu Vadim Tudor nu este, din acest punct de vedere, cîtuşi de puţin un fenomen unic.

Radicaliştii continuităţii nu ignoră, desigur, trecutul. Dar acesta nu mai face obiectul unei nostalgii disculpante, ci serveşte drept instrument al viitorului. Antonescu, Jozef Tiso în Slovacia sau László– Bárdossy în Ungaria sînt implicit *modele futuriste* (sic!) axate pe probleme sociale *contemporane. Reabilitarea* lor, cerută de radicaliştii continuităţii, este în primul rînd destinată *abilitării* acţiunilor politice din viitorul mai mult sau mai puţin apropiat. De aceea, discursul politic reabilitator al radicalilor continuităţii este mai totdeauna axat pe realitatea curentă. Vadim se autopropune drept „un nou Antonescu" pentru a „face ordine" şi a „elimina corupţia", el anunţă că va interna ţiganii în lagăre pentru a „stîrpi hoţia," el se împotriveşte privatizării în virtutea luptei contra şomajului. Evreii, rromii şi ungurii sînt importanţi în discursul politic al radicalilor continuităţii din România nu atît din motive rasiste (deşi ele există), cît din motive instrumental-politice. Evreul genetic este înlocuit de către evreul *generic.* Nu altfel stau lucrurile în Ungaria, cu deosebirea că ceea ce e „unguresc" pentru PRM devine „românesc" pentru partizanii Partidului Maghiar al Dreptăţii şi Vieţii. Cu ţiganii şi evreii stăm mersi bine la fel. Iudaizarea, ţiganizarea, maghiarizarea adversarului politic (a uitat cineva de Rácz János alias Ion Raţiu sau de „evreica" Elena Ceauşescu şi, mai recent, de „oribila corcitură evreiască-ţigănească" care ar fi Adrian Năstase?) au, de aceea, atît o dimensiune „explicativă" (din cauza „lor") şi autodisculpabilizatoare (nu din „vina noastră"), cît mai ales una programatică.

Se face adeseori afirmaţia că PRM ar reprezenta o mişcare mai mult sau mai puţin mascată de restaurare a regimului precedent. Prezenţa masivă în rîndurile partidului a tot felul de „eugenfloreşti" nu trebuie însă să inducă în eroare. Nu de restaurarea comunismului este vorba, ci de restaurarea valorilor (în sens sociologic) *naţional-comunismului.* Radicalii continuităţii sînt în consecinţă capabili să producă o „ofertă politică" destinată unui electorat dezorientat şi aprehensiv. Acestuia i se spune că ar avea de ales între conspiraţia mondială care rămîne mereu aceeaşi (ciudat însă, „victima" e mereu alta: români pe malurile Dîmboviţei, unguri pe cele ale Dunării, cehi pe ale Vltavei şi ruşi pe ale Volgăi) şi cei care rămîn credincioşi perenităţilor locale. Dar nu altfel stau lucrurile pe malurile Senei. Nu întîmplător, cu excepţia lui Ziuganov, toţi liderii continuităţii radicale au un bun aliat în Jean-Marie Le Pen, cel care a asistat personal la nunta religioasă a lui Jirinovsky cu cea cu care era căsătorit civil deja de mulţi ani. Nu întîmplător, toţi repetă papagaliceşte că nu sînt „nici de dreapta, nici de stînga, ci simplu, român" (a se înlocui cu naţionalitatea locală respectivă), aşa cum o face Le Pen, care nu este „decît francez".

Nimic original în toate acestea. Primul care a folosit această delimitare de cei doi poli ideologici a fost Léon Degrelle, liderul mişcării fasciste belgiene. Nimic original, de altfel, nici în postura de autovictimizare a tuturor acestor personaje. Corneliu Vadim Tudor a „îmbrăcat cămaşa morţii" (de ce culoare?) de multişor. Cu toate acestea, tribunul cu abonament la tribunal vrea să fie apărat de SPP. Şi tot el vrea să convingă că refuzul de a i se acorda paza face parte din aceeaşi conspiraţie mondială. Se simte demonizat. Ca şi Le Pen. Ca şi Joerg Haider. Ca şi Csurka. Ba chiar s-a afirmat după asasinarea olandezului Fortuyn că vina pentru oribila faptă ar fi purtată de cei care l-au demonizat. Bizară coincidenţă, ar fi afirmat autorul *Rinocerilor.*

Dar ceva original tot există pe malurile dîmboviţene. L-aş numi „combaterea extremismului prin absorbţie." Face bine la imaginea externă să arăţi că extremiştii (aliaţii de ieri cu care te făceai frate pînă treceai puntea) devin din ce în ce mai izolaţi. Ilie Neacşu, fostul director al celei mai antisemite publicaţii post-1989, devine astfel dublu coleg de partid cu Ştefan Cazimir, cel care ne-a uimit recent cu ebraica-i impecabilă. De ce dublu? Iac-aşa: amîndoi sînt membri ai PSD şi amîndoi liber-schimbişti. Curat murdar!

Praga, 25 mai

▲

Ion Bogdan LEFTER

Cum mai stăm cu naţionalismul

– radiografie de etapă –

După alarma de la alegerile din toamna anului 2000 şi după calmarea destul de rapidă a spiritelor care a urmat, tema naţionalismului, a dreptei radicale ori extreme păruse să-şi piardă interesul. Partidul România Mare a revenit de la „puseul" electoral graţie căruia obţinuse peste un sfert din fotoliile parlamentare la cifra mult mai modestă de 15 procente şi rămăsese izolat pe scena publică, repudiat atît de către Partidul Social Democrat de guvernămînt, cît şi de restul opoziţiei (Partidul Naţional Liberal, Partidul Democrat, Uniunea Democrată a Maghiarilor din România). Iar după atacurile teroriste asupra Statelor Unite ale Americii de la 11 septembrie 2001, liderul PRM Corneliu Vadim Tudor a fost dezavuat public de către preşedintele ţării, primul-ministru şi întregul PSD pentru declaraţiile sale fanteziste privitoare la un imaginar sprijin pe care precedenta guvernare PDSR dintre 1992 şi 1996 l-ar fi oferit... terorismului arab! Firesc, Parchetul a deschis o anchetă pentru „defăimarea ţării" sau – cum se pare că s-a formulat pînă la urmă – „vehicularea de informaţii false". Condamnarea l-ar putea scoate pe C.V. Tudor din cursa pentru prezidenţialele din 2004.

Au trecut opt luni şi jumătate. În politica lumii, lupta contra terorismului a rămas în prim-plan, Statele Unite menţinînd-o ca prioritate absolută pe agendă. Întreaga configuraţie a raporturilor internaţionale a fost remodelată în consecinţă. A mai intervenit şi micul succes electoral al liderului naţionalist francez, Jean-Marie Le Pen, calificat în finala recentelor alegeri prezidenţiale din Hexagon. Politicienii, opinia publică majoritară din întreaga lume democratică, presa de pretudindeni au reacţionat rapid şi transant, condamnînd tendinţa ilustrată de Le Pen. Despre toată gama – extremism, naţionalism, terorism, cu toate faţetele lor – se vorbeşte din nou pe larg ca despre cea mai gravă ameninţare a începutului de secol XXI. După scrutinul din Franţa, s-au adăugat comentariile stîrnite de asasinarea populistului anti-imigraţionist olandez Pim Fortuyn, tocmai cînd se afla pe punctul de a deveni, tot prin alegeri libere, unul dintre cei mai importanţi lideri parlamentari din ţara sa, dacă nu chiar prim-ministru.

Le Pen, Vadim – o afacere de familie.

În atare conjunctură internaţională, cum mai stau lucrurile la noi? Cel puţin la prima vedere – nu prea bine. După o lungă tăcere, s-a aflat de curînd că Parchetul abia a înaintat justiţiei dosarul cu „informaţiile false". Între timp, C.V. Tudor, pe care preşedintele Ion Iliescu îl exclusese în toamnă-iarnă de la consultările sale politice cu partidele parlamentare, a ajuns – totuşi – să fie din nou primit la Cotroceni într-o împrejurare protocolară. Nimic nu s-a întîmplat în urma dezvăluirilor din presă privitoare la operaţiunea prin care, atunci cînd Tudor a început să piardă procese de calomnie, devenind „bun de plată" cu sute şi sute de milioane de lei, revista *România Mare* a fost subit tranferată în acte către un cetăţean irakian nelocalizabil. Executarea silită n-ar mai avea acum ce să execute! Între cele două tururi de scrutin ale prezidenţialelor din Franţa, încîntat de vizibilitatea obţinută de Le Pen cu un scor de doar circa 17%, Tudor s-a grăbit să-i facă o vizită de susţinere (!), neluată de nimeni în seamă acolo, dar numai bună pentru cîteva fotografii publicate apoi în revista de acasă, din „delegaţie" făcînd parte şi fratele său Marcu, fost ofiţer de Securitate, parlamentar astăzi – fireşte – al aceluiaşi partid. O – aşa zicînd – *affaire de famille*, ca să rămînem în notă francofonă! Momentul a fost speculat de Tudor C.V. şi pe alte canale mediatice, în interviuri şi „dezbateri" în care şi-a clamat solidaritatea cu fratele său – de astădată doar ideologic – francez. Şi, pentru ca imaginea extermismului naţionalist românesc să se „rotunjească", în „familie" a intrat încă un personaj din aceeaşi stofă ca Tudor, Gheorghe Funar şi restul patrioţilor noştri de serviciu: generalul în retragere Mircea Chelaru, uns preşedinte al fantomaticului Partid – cîndva parlamentar – al Unităţii Naţionale a Românilor. Nu demult şef al Statului Major General, cea mai înaltă funcţie militară în stat, Chelaru devenise clientul constant al presei, care-i cita frazele bombastice şi aberante, incredibile la asemenea nivel de reprezentativitate şi de responsabilitate. Ziariştii i-au şi aplicat o poreclă devastatoare: „generalul Balamuc"! Trecut în rezervă ca urmare a implicării sale în organizarea unui „sindicat" al militarilor (sic!), iată-l pe Chelaru politician!

Dacă mai menţionăm şi recenta devastare a sinagogii din Fălticeni, peisajul arată destul de sumbru. Pe de altă parte, nu e cazul să dramatizăm excesiv: situaţia e departe de a scăpa de sub control, agitaţia naţionalistă din România de astăzi e vocală, dar limitată şi nu pare să prefigureze gravissime alunecări viitoare. Tema, neplăcută, va trebui urmărită în continuare cu atenţie. Ca şi – la alt nivel – aceea a naţionalismelor şi a extremismelor explicite ori doar difuze ale unor părţi din elitele noastre intelectuale, care nu prea înţeleg că la acest capitol inconsistenţele conceptuale, aproximaţiile morale şi jocurile stilistice nu mai sînt acceptabile la început de secol XXI...

▲

Cristian GHINEA

Cauzele naţionalismului

În *Raportul anual de prevenire a crizelor – Recomandări pentru România*, elaborat de Societatea Academică din România şi Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare este analizată componenţa electoratului naţionalist. A reieşit că cei mai mulţi oameni cu vederi naţionaliste locuiesc în zonele cele mai sărace şi sunt cei mai puţin educaţi. Tinerii sunt mai puţin naţionalişti decît bătrînii. Preferinţa pentru Vadim Tudor, politicianul care se declară cu ostentaţie naţionalist, precum şi preferinţa pentru Theodor Stolojan, candidatul liberal, desparte atitudinea naţionalistă de cea tolerantă. Preferinţa în alegerile prezidenţiale pentru Ion Iliescu sau Adrian Năstase nu s-a corelat cu variabila naţionalism.

Electoratul naţionalist nu e majoritar, dar reprezintă o cifră considerabilă.

Apartenenţa la fostul partid comunist nu are nici o influenţă asupra atitudinilor naţionaliste din prezent. În schimb, nostalgia pentru comunism are o influenţă semnificativă. Un motiv este faptul că această nostalgie este puternic corelată cu categoria celor mai puţin educaţi şi a celor mai săraci, care nu se suprapun peste numeroasa „elită" comunistă de 4 milioane de membri ai fostului PCR. Autoritarismul s-a dovedit a fi cel mai puternic predictor al scalei de naţionalism. Naţionalismul românesc este un substitut ideologic, o formă distinctă de identitate politică, deloc sau slab conectată cu identitatea naţională văzută în opoziţie cu cele parohiale. Orientarea de masă către naţionalism este determinată de neîncredere şi frustrare şi este mai curînd folosită, decît creată de politicieni. Naţionalismul post-comunist este asociat cu fatalismul politic, cu neîncrederea în lumea dinafară, cu frustrările tranziţiei, cu neîncrederea în politică, toate componente ale ipotezei sindromului autoritar. Naţionaliştii resping relevanţa ideologiilor politice, aşa cum se exprimă ele în dihotomia dreapta-stînga şi cred în conspiraţiile organizate împotriva lor şi a celor ca ei, de Occident şi de minorităţile din interior (percepute ca agenţi ai celor din afară). Alături de populism, cu care adesea se combină, naţionalismul este o ideologie a celor lipsiţi de ideologie, o „fantasmă a salvării", cum scria Vladimir Tismăneanu. Se poate trage concluzia că trăsăturile naţionalismului românesc sînt determinate în special de moştenirea comunistă, care a diabolizat conspiraţiile occidentale, a creat o cultură politică omogenă şi a inspirat suspiciunea faţă de diferenţă şi de disidenţă.

Autorii raportului au creat o scară de autoritarism din patru variabile strîns corelate: „România este o ţară frumoasă şi bogată, dar are mulţi duşmani care o împiedică să prospere aşa cum ar merita", „Majoritatea oamenilor nu se poartă cum trebuie decît atunci cînd sînt conduşi cu o mînă de fier", „Mereu aceiaşi oameni profită din toate schimbările, în vreme ce oameni cinstiţi ca mine continuă să ducă o viaţă grea" şi „Nu are nici o importanţă că din cînd în cînd avem alegeri, cîtă vreme deciziile importante le iau mici grupuri la vîrf". Nivelul scăzut al stimei de sine şi şomajul s-au dovedit a fi cei mai puternici predictori ai evaluării negative a străinilor. Cu cît oamenii se consideră mai lipsiţi de importanţă şi au dificultăţi în a-şi construi o identitate socială pozitivă, cu atît mai mult simt nevoia să îi desconsidere pe străini, ca prin comparaţie să ajungă astfel să aibă o imagine mai bună despre ei înşişi. Oamenii tind să fie mai favorabili ţiganilor, deci să admită că aceştia sînt mai prost trataţi, dacă locuiesc în regiuni mai dezvoltate, sînt mai informaţi politic şi nu aparţin grupei de vîrstă între 51 şi 65 de ani.

Gradul de percepţie al unui conflict între români şi maghiari, sau între români şi rromi a rămas destul de mare. Oamenii care nu cred în existenţa unui conflict etnic tind să fie de vîrstă mijlocie şi să locuiască în oraşe mari şi zone dezvoltate. De asemenea, ei sînt competenţi din punct de vedere politic, mulţumiţi de cum trăiesc, au o părere bună despre ei înşişi. Percepţia unui conflict este rezultatul atitudinilor naţionaliste de bază (deci o persoană anume are un scor mare pe scara de naţionalism), combinate cu încrederea într-un lider naţionalist. Acest lider acţionează ca un factor declanşator, el atrage la lumină ceea ce ar rămîne altfel o atitudine latentă. Dar înclinaţia anterioară a indivizilor spre profilul naţionalist, cu tot ce implică el, neîncredere şi mefienţă, este esenţială pentru a se simţi atraşi de un asemenea lider. În România există o „piaţă" pentru acest tip de lideri, în jur de 40 % din electoratul total. Nu e o majoritate, dar e o cifră considerabilă.

© S. Ivanoschi

Bazele electorale ale extremismului

Datele culese la intervale de cîteva luni prin barometrele SAR-CURS au arătat că numărul adepţilor lui Corneliu Vadim Tudor s-a diminuat după alegerile din 2000, care au reprezentat punctul său maxim de popularitate. În prezent, numai jumătate din numărul celor care au votat pentru Vadim Tudor îşi exprimă încă preferinţa clară pentru acesta. Votul pentru Tudor este puternic asociat cu naţionalismul şi cu atitudinile anti-democratice. Este mai probabil ca votanţii lui Tudor să fie de acord cu desfiinţarea Parlamentului şi cu stoparea organizării de alegeri. Aceşti votanţi sînt mai probabil bărbaţi şi locuitori ai unor localităţi mai mari decît satele. Altfel, cea mai izbitoare caracteristică a acestui nucleu dur al electoratului lui Tudor este că variabilele sociale se dovedesc irelevante în explicarea sa. Aceşti votanţi nu sînt nici cei mai săraci şi nici şomeri, provin din aproape toate regiunile şi grupele de vîrstă. De asemenea, ei nu sînt asociaţi cu apartenenţa la fostul partid comunist. Oportuniştii, cei care au votat pentru Vadim Tudor în ultimul moment la alegerile din anul 2000, locuitorii cei mai frustraţi ai unor regiuni dezvoltate precum Banatul sau Transilvania, par să îl fi părăsit în 2001 în aşteptarea unei soluţii mai bune. Votul pentru Vadim Tudor este asociat cu lipsa de contacte directe cu maghiarii. Deci votanţii săi au avut mai puţin contacte directe cu maghiarii decît cei ai altor politicieni. Comparativ, în vreme ce suporterii lui Theodor Stolojan, singurul candidat de centru-dreapta care şi-a mai păstrat într-o oarecare măsură baza electorală, sînt asociaţi cu atitudini anti-naţionaliste, suporterii lui Ion Iliescu sau Adrian Năstase par în mod considerabil mai neutri în ce priveşte atitudinea faţă de problema etnică, comparativ cu anii 1999 sau 2000. Acesta este un indiciu că votanţii cei mai xenofobi au migrat de la Ion Iliescu, care reuşise anterior să îi atragă, spre Vadim Tudor, constituind un grup mai mare şi mai omogen.

▲

Claude KARNOOUH

Brava lume nouă

Există o definiţie auzită şi citită peste tot, conform căreia noul populism occidental, partidele de tipul dreapta naţională, ligă naţională sau regională etc (nici unul nu se auto-denumeşte de extremă dreaptă) sînt partide fasciste sau naziste. Dacă mai au un sens cuvintele (uneori, mă îndoiesc) afirm că nu. Nici Liga Nordului, nici partidul lui Haider, nici Frontul Naţional din Franţa, nici partidul norvegian nu sînt partide fasciste sau naziste în sensul strict al acestor denumiri, grupurile de tineri care utilizează recuzita nazistă nu se deosebesc de grupurile de motocicliști americani sau de alţi îngeri ai răzbunării mai mult sau mai puţin folclorici, ceea ce nu îi împiedică să fie, uneori, foarte violenţi. Dar violenţa nu este apanajul fascismului, revoltele din ghetourile negrilor americani sau luptele din Irlanda de Nord o dovedesc. Pentru a înţelege o epocă este necesar să evităm interpretările venite din alte timpuri, repetate până la ameţeală, ele devin clişee în care nimeni nu mai crede, cu excepţia probabilă a gazetarilor, a politicienilor şi a acelor intelectuali care-şi extrag din acest comerţ beneficiile şi privilegiile.

Fenomenele populiste din Europa occidentală sînt fie produsul unor grupuri sociale ocolite de mutaţiile revoluţiei tehnico-economică de la sfîrşitul secolului XX , fie al celor sătui să tot audă de cei lăsaţi de o parte şi nu doresc să mai împartă enormele beneficii obţinute de ei de pe urma dezvoltării, în numele unor pretinse tradiţii istorice. Primul caz este ilustrat de FN al lui Le Pen, al doilea de Liga Nordului a lui Bossi. Ambele partide păstrează însă specificul culturii politice din ţara de origine. În cazul Ligii Nordului este vorba despre opoziţia italiană dintre Nord şi Sud. Această opoziţie este afirmată de Nord încă din timpul *Risorgimento,* dar mai disimulat, cu un joc abil al repartiţiei, aşa cum au izbutit de minune stînga sau *combinatione* al creştin-democraţilor... Nordul spune cam aşa: *basta con gli africani* (sic!), *basta con Napoli, Calabria e Sicilia*. Dar africanii nu sînt negrii, ci oamenii din Mezzogiorno care în perioada de glorie a reindustrializării de după război au umplut uzinele din Nord. Este o opoziţie magnific exprimată în Ghepardul, chiar în momentul unificării. Din toate punctele de vedere, Liga Nordului se opune fascismului: în economie, este hiperliberală, în administraţie – împotriva centralizării, împotriva interesului excesiv acordat Sudului de către puterea centrală, o versiune modernizată a conflictului între Guelfi şi Gibelini. Refuzul de a analiza realul i-a determinat pe jurnalişti, pe intelectuali, pe unii politologi să aplice, din nou, unei realităţi specifice scheme care nu solicită reflexia critică ci reacţii afective... procedură cunoscută, de mobilizare a spiritelor pentru a evita orice confruntare cu realitatea. Şi ar mai trebui explicat ceva la scară europeană... De ce a provocat un asemenea entuziasm independenţa fostelor republici din federaţia iugoslavă şi se refuză legitimitatea secesiunii cerută de Liga Nordului din Italia?

Bossi îl continuă pe Dante, Le Pen – tradiţia iacobină.

La fel e şi cu Frontul Naţional din Franţa. Să-l acuzi pe Le Pen de nazism aşa cum o fac grupusculele goşiste inconştiente (sau cum o sugerează partidul comunist care mai bine s-ar abţine), sau partidul socialist, înseamnă să treci pe lângă fenomenul profund al votului FN din Franţa. Iată premisele: încă de la Revoluţia franceză, Franţa este o ţară fundamental iacobină, o ţară unde poporul a integrat (uneori prin coerciţie şi forţă) concepţia naţiunii-stat, pe care de altfel a şi exportat-o. Şi dacă ţinem minte acest lucru, putem observa că succesul popular al lui Le Pen (şi nu la cei 3% de nostalgici ai regimului de la Vichy, persoane foarte în vârstă) apare în momentul cînd partidele de stînga, cele de centru dreapta şi o parte din mişcarea gaulistă au abandonat iacobinismul din diverse motive, uneori opuse, legate fie de concepţia generoasă a mondializării sociale şi culturale (imigranţii fără acte şi metisajul cultural), fie pentru a accelera mondializarea prin integrarea europeană furnizînd astfel capitalului planetar de la treilea tip, o masă de muncitori concurenţi obligaţi de şomaj să renunţe la toate avantajele sociale dobîndite după secole de luptă: un antirasism de salon, multiculturalism mediatic, promovat de marile grupuri economice transnaţionale, în realitatea tangibilă a luptei pentru supravieţuire. FN colectează voturile celor care nu au uitat saga măreţiei franceze, măreţia imperiului colonial unde, desigur, indigenii erau exploataţi, dar, şi acesta a fost specificul colonizării franceze, ei şi-au însuşit valorile fundamentale ale Republicii, limba, administraţia, statul... Rolul cardinal al şcolii comunale şi al institutorilor (aceşti husari negri ai Republicii) ca spaţiu al integrării valorilor naţiunii, confirmate mai tîrziu prin serviciul militar... Toate acestea nu mai există... imperiul colonial a devenit ceva ruşinos, şi cu excepţia Guyanei au rămas din el câteva insuliţe exotice şi turistice; serviciul militar este o amintire, nu mai e nici măcar o sursă de bancuri, iar şcoala republicană seamănă cu o ruină, minată de violenţă, incapabilă să-şi asume rolul integrator, dominată de modele pseudo-culturale, răspândite de media, încurajînd tot ce e josnic, o abjectă trivialitate în numele multiculturalismului... Modelul istoric iacobin a dispărut, eroii emblematici ai istoriei sînt înlocuiţi de fotbalişti, baschetbalişti, vedete ale şansonetei şi de film... În spatele acestor oameni, uneori talentaţi în domeniul lor, e tirania pieţei, a discurilor şi a produselor derivate. O societate nu poate fi întemeiată doar pe piaţa planetară sau comunitară.

Le Pen a preluat iacobinismul, lăsat în paragină de către partidele de stînga şi majoritatea voturilor pentru Le Pen vine de la oamenii care plîng imperiul pierdut, saga istorică abandonată, armata populară abandonată pentru profitul profesioniştilor, şcoala devenită câmp de luptă al conflictelor societăţilor în tranziţie... Cu riscul de a-i şoca pe unii, pentru că aceste analize nu au devenit publice, trebuie arătat că în echipele de conducere din FN sînt mulţi magrebini (foşti harki, soldaţi algerieni care au luptat alături de armata franceză împotriva Frontului de Eliberare Naţională), negri, metişi din departamentele şi teritoriile de peste mări, oameni cu origine evreiască din Africa de Nord etc. Această revenire la iacobinism explică şi cifrele care ne arată că FN este cel mai important partid muncitoresc din Franţa în termenii votului, deoarece astăzi numai muncitorii şi partea de jos a clasei mijlocii ar putea să aibă avantaje de pe urma unui iacobinism decis capabil să controleze fluxurile de populaţie şi fluxurile financiare. Or, în pofida acestui ansamblu social, FN continuă să apere o politică economică liberală, reducerea impozitelor pentru a lăsa sectorului privat o marjă largă de iniţiativă. Pe plan cultural, este o mişcare reacţionară, catolicismul clasic, adeseori ultramontaniard, este majoritar deşi pot fi întîlnite şi curente naţionaliste protestante.

Pe scurt, dacă e să vorbim de extremism în legătură cu curentele politice occidentale, înclin să cred, aşa cum o subliniază Gérard Granel într-un eseu important, „Les années trente sont devant nous“ *(Les Temps modernes,* februarie 1993), că, în Occident, formele de mobilizare totalizante nu trebuie căutate astăzi în actele politice de o violenţă imediată (gulag, lagăre de concentrare şi de exterminare) ci în puternicul mecanism unificator al diferenţelor culturale şi în reducerea socialului doar la distanţele născute de accesul la profit. Acest mecanism este producţia pentru piaţă, piaţa pentru profit şi viceversa. Toate aceste elemente sînt în centrul dispozitivului postmodern unde fiinţa a ajuns să fie identificată cu bunăstarea, înţeleasă ca realitate existenţială şi ca o contemplare a unui viitor niciodată împlinit.

▲

După seism

Scotocind sub dărîmăturile lăsate de votul masiv în favoarea lui Jean-Marie Le Pen, la primul tur al prezidenţialelor din Franţa, găsim cel puţin trei elemente importante ale construcţiei politice, elemente care trebuie păstrate şi studiate.

Primul: dacă anumite trăsături de idiosincrasie ale sistemului electoral şi democratic din Franţa au contribuit la acest rezultat, votul pentru extremismul populist este un fenomen european şi nu doar o specificitate franţuzească.

Pentru a-l corecta e nevoie de conducători puternici şi cinstiţi. Ar fi contra productiv să se ţină lecţii de morală alegătorilor care au păcătuit la urne. Cu totul altceva ar fi articularea unei viziuni generoase despre cetăţenie.

Stînga nu trebuie să creadă că deţine monopolul virtuţii în domeniul relaţiilor între cetăţeni şi în cel al justiţiei sociale. Să spui apărătorilor tradiţiei că respectul legii ţine de un conservatorism demn de dispreţ este o modalitate sigură de a-i îndepărta.

În ceea ce-i priveşte, politicienii de dreapta trebuie să se asigure că există o linie de netrecut despărţind în mod limpede propriile lor idei despre naţiune, despre responsabilitatea civică şi despre drepturile individuale de xenofobia şi rasismul patent al extremiştilor. Ei trebuie să fie primii care să denunţe amalgamul între delincvenţă şi apartenenţă rasială, să dea dovadă de mai multă imaginaţie şi iniţiativă în dezbaterea asupra polarizării sociale. De ce dreapta nu izbuteşte să fie mai convingătoare în tratamentul sărăciei?

Dar central este următorul punct şi e valabil pentru toţi: dacă dezbaterea politică se îndepărtează de principii şi de idei, dacă ea nu rămîne decît o ramură a marketingului iniţiat pentru cucerirea electoratului, atunci extremismul şi soluţiile agresive simpliste vor avea întîietatea. Cînd politicienii democraţi nu mai au nimic de spus sau ignoră problemele care îi privesc într-adevăr pe alegători, atunci ceilalţi năpădesc terenul.

A doua lecţie impusă de seismul electoral trăit în Franţa este necesitatea de a lega dezbaterea politică de ambiţiile şi preocupările majorităţii cetăţenilor. Este o lecţie importantă şi pentru dezbaterea europeană, acum cînd se discută structurile de organizare ale suveranităţii împărţite.

O versiune prea puţin seducătoare a ceea ce este politic corect însoţeşte acest proiect. (...) Adevărata misiune a conducătorilor europeni este să-i convingă pe oameni că problemele care sînt sau ar trebui să fie tratate la nivel european nu ar trebui sustrase controlului democratic. Raţional, alegătorii ar putea accepta să pună la comun suveranitatea, dar ei nu vor „ca o uniune mai strînsă“ să însemne „state-naţiune mai slabe“.

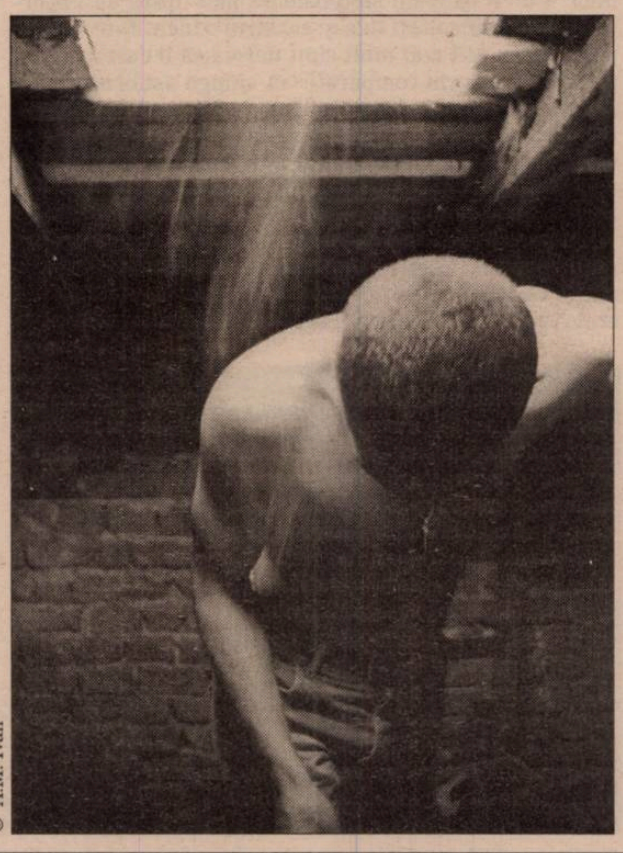

© A.M. Ivan

Tentativa care proiectează dragostea şi loialitatea pe o scală mai mare se loveşte de obstacolul determinat de faptul că vieţile noastre sînt construite pe loialităţi de proximitate. Dacă am dori să împlinim misiunea centrală a ordinii liberale, aşa cum o vedea Tocqueville, ar trebui să-i convingem pe oameni să accepte să se guverneze ei înşişi. Ceea ce ar impune o funcţionare suplă şi familiară şi nu o birocraţie îndepărtată şi aseptică.

Nu poţi fi împotriva mondializării, cum nu poţi fi împotriva buletinului meteorologic.

În al treilea rînd, trebuie să răspundem decis acuzaţiei conform căreia mondializarea ameninţă valorile noastre şi securitatea noastră. E absurd să fii împotriva mondializării; e ca şi cum ai fi împotriva buletinului metereologic. Mondializarea nu trebuie să producă fatalmente injustiţie socială. (...) Mondializarea nu înseamnă acceptarea modelului social şi economic american. Sînt multe lucruri de admirat în Statele Unite şi felul cum procedează americanii creează probabil indici mai ridicaţi de creştere. Dar în Europa, noi ne-am învăţat să acordăm mai multă importanţă responsabilităţii colective; ceea ce se numeşte, uneori, solidaritate. Plătim preţul, dar este opţiunea noastră, care ne permite să trăim într-o societate poate mai puţin spectaculoasă, dar mai armonioasă.

Nu susţin că un model este superior altuia. Spun că sînt diferite. A recunoaşte această diferenţă în Europa fără a ceda protecţionismului în economie şi în cultură, ne-ar ajuta să facem faţă mai coerent problemelor sociale, elaborînd relaţii mai armonioase şi mai respectuoase cu Statele Unite...

(după *Le Monde)*

Chris Patten, acum comisar european, însărcinat cu relaţiile externe, a fost ultimul guvernator britanic în Hongkong.

▲

O performanţă retorică

Dincolo de ceea ce reprezintă Le Pen şi ideile lui, e cazul să ne întrebăm cum se explică succesul unui personaj prezent de atîţia ani pe scena politică: forţa lui principală este stilul. Acesta este şi motivul pentru care e atît de dificil de combătut: este cel mai retoric dintre politicienii noştri, deoarece peste conţinutul simplist al discursului său el suprapune spectacolul, în timp ce ceilalţi nu ni se mai adresează, considerînd, greşit, că politica se poate lipsi de o regie, care să ţină seama de legile seculare ale retoricii, *elocutio* – stilul şi *actio* – arta de a incarna mesajul oral. Dacă au abandonat preocuparea pentru felul cum vorbesc nu e pentru că nu au nimic de propus?

În încercarea de a influenţa publicul, Le Pen, a cărui singură pasiune – conform propriei mărturisiri – este politica, pune în mişcare acest element-cheie al argumentaţiei: pasiunile, deoarece ele pun în evidenţă esenţa politicului – conflictul.

Este superior celorlalţi prin faptul că îşi numeşte adversarul. Şi pentru că nu există nimic mai real decît un nume propriu, el dovedeşte auditoriului său că, întîi şi întîi, el luptă cu oamenii. Vituperîndu-i, oratorul le dă celor pe care vrea să-i seducă posibilitatea de a se referi la inamici precişi, nu la abstracţiuni. Această logică polemică identifică ţinta prin discurs, împlinindu-şi astfel rolul strategic: cu el, ştim cine e duşmanul, şi prin ricoşeu, ştim cine sîntem noi înşine.

Invers, reticenţa social-democraţilor de a-l numi pe Le Pen (şi de a se numi unul pe altul, Chirac şi Jospin procedînd la fel) dă impresia că el nici nu există, iar rezultatele dovedesc contrariul. A-l elimina din limbaj înseamnă a-l priva de reprezentarea reală în favoarea unei fantasme care-l serveşte – Exclusul – şi a te teme de cuvinte.

Lui Le Pen nu îi este frică de cuvinte, deoarece în retorica sa ele nu trimit la o realitate, ci la un efect, dacă nu este literară, este, în orice caz, catarctică. El poate să spună orice, arta lui consistă în eliberarea limbajului de tabuuri. El declară, de exemplu, că „marile averi au părăsit de mult Franţa". De necrezut, dar nu se observă: acest gen de afirmaţii dezlegate de relaţia cu realitatea servesc la expunerea unei temeri, cea a unei ţări pe cale de a sărăci, din care şi miliardarii au fugit (el nu!), se adresează celor mai lipsiţi de mijloace, ameninţaţi de spectrul abandonului.

Tehnicile folosite sînt cusute cu aţă albă, dar ele se deosebesc de celelalte discursuri politice a căror sărăcie ideologică ţine tot de expresivitate. Retorica extremei stîngi e prea rigidă, cea a social-democraţilor – prea abstractă, ei consideră recursul la efecte ca un rău absolut, cînd el este doar un ingredient necesar.

Le Pen seduce pentru că iubeşte verbul: eroarea tragică a oamenilor politici constă în abandonul acestei dimensiuni, în numele unei concepţii dubioase despre adevăr, considerat de ei contrariul retoricii, cînd retorica este, de fapt, un omagiu adus jocului democratic. Dacă ei ar pricepe că retorica este o parte constitutivă a mesajului, l-ar putea concura pe Le Pen şi ideile vîndute de el, unde cei corecţi nu observă decît vulgaritatea, cînd ar trebui mai degrabă să le sesizeze mecanismul.

Un om cu stil nu poate fi „comme il faut", el produce o teatralitate a dezbaterii niciodată prezentă la Chirac sau Jospin, în mod natural terni, prea bine crescuţi pentru ca să transpire în timp ce se adresează poporului. Oricum, acest dispreţ pentru regia retoricii este nefast, deoarece pare să afirme că e posibil să gîndeşti lumea în afara pasiunii şi a imaginaţiei: dispreţul faţă de semne semnifică dispreţul faţă de mase, considerate nedemne de o apropiere.

Imaginarul lui Le Pen e terifiant, dar el ştie cum să-l facă dezirabil, conferindu-i o dimensiune spectaculară care anulează efectele pragmatice; ieşirea din zona euro e o aberaţie, în fond, oamenii o ştiu prea bine, dar frapează faptul că el îndrăzneşte să spună asemenea enormităţi. Discursul lui, masiv în irealitatea lui, subtilizează efectele dezastruoase pe care o asemenea politică le-ar putea provoca.

În acest moment vorbirea deschisă devine, prin exagerare, adevărul discursului său şi sensibilizează un electorat obosit, care nu mai crede în politicienii tradiţionali, sătul de absenţa completă a charismei. Într-un anume sens, Le Pen transformă discursul politic în ficţiune, împingîndu-l la extremă; introducînd abordarea pasională, el rupe cu austeritatea logos-ului democratic, alcătuit din perspectivele atît de puţin excitante ale modestiei. Cum spunea Alfred Hitchcock „pentru ca un film să fie bun, omul rău trebuie să fie reuşit". Omul rău nu are interdicţii de vorbire: nu este o întîmplare că de la cardinalul de Retz pînă la Bernanos şi Céline atîţia scriitori buni au fost reacţionari...

(după *Le Monde*)

Thomas Clerc, conferenţiar (stilistică şi literatura secolului XX) la Universitatea Paris X, Nanterre.

▲

Ora fascismului?

...Ceea ce s-a petrecut în Franţa nu este un caz izolat. Speriaţii de acum au fost orbi în faţa unui fenomen care a început, de cîţiva ani, să-şi propage unda sinistră pe întreg Vechiul Continent, la Est şi la Vest: din nişte grupuscule neînsemnate, partidele de extremă dreaptă, rasiste şi xenofobe au devenit, încetul cu încetul, puternice şi au căpătat o poziţie influentă, pe cale de a deveni majoritară, pe eşichierul politic (...) Nu este exagerat calificativul de fasciste sau neofasciste atribuit acestor organizaţii, deoarece ele susţin pînă la exces naţionalismul, considerat o valoare supremă, împotriva unui inamic venit de aiurea ameninţînd să degradeze şi să ruineze naţiunea. Acest duşman este imigrantul. Se înţelege, nu orice imigrant, ci acela care are altă culoare a pielii, alte obiceiuri, alţi dumnezei. Adică algerianul, marocanul, negrul, de oriunde ar fi, şi ţiganul, românul, afganul, sîrbul.

Demagogia şi frica au jucat un rol esenţial în scorurile atinse de aceste formaţiuni politice. N-are importanţă că statisticile dezmint temerile lor, miturile acreditate de ei în campaniile lor de îndoctrinare. Creşte delincvenţa urbană, sînt tot mai multe jafuri, crime şi agresiuni? De vină sînt mafia şi gangsterii veniţi din străinătate, tipii înfometaţi şi fără acte exportaţi în Europa de ţările subdezvoltate. A crescut indicele de şomaj sau nu scade destul? Asta pentru că la angajare sînt preferaţi negrii şi arabii în detrimentul celor de aici. Cresc impozitele? Nu e de mirare, pentru că serviciile publice se umflă peste măsură din cauza familiilor de imigranţi care se înmulţesc ca iepurii şi trăiesc din mila contribuabilor.

Mulţi dintre alegătorii lui Le Pen sînt indignaţi cînd li se spune că sînt fascişti. Cum aşa, ei vroiau doar să protesteze limpede împotriva unei stări de fapt intolerabile! Împotriva unui sistem caduc şi corupt, unde în pofida diferenţelor aparente, politicienii de dreapta şi de stînga, ca să rămînă la putere, legaţi printr-o complicitate sordidă, îşi protejează şi îşi ascund traficul şi afacerile.

Ei, rasişti? Dă-o încolo! Ei cer doar să li se facă dreptate francezilor, ei să fie primii şi să nu mai fie discriminaţi în favoarea imigranţilor care, de altfel, detestă Franţa şi practică obiceiuri barbare.

În ceea ce priveşte Europa, ei nu sînt deloc antieuropeni. Dar nu e cazul ca o ţară cu o tradiţie, o istorie şi o cultură cum are Franţa să se lichefieze în gelatina informă şi monstruoasă a conglomeratului comunitar aranjat de birocraţii de la Bruxelles. Europa, de acord, dar a naţiunilor independente, protejate de frontiere de netrecut, fiecare la el acasă.

În trecut, fascismul a ajuns la putere, graţie complicităţii unor persoane care la început nu şi-au dat seama unde le vor duce acele guverne şi regimuri susţinute de ei, în speranţa că se va face ordine acolo unde era haos şi că se va garanta securitatea şi salariile scăpînd societatea de străinii indezirabili. Cînd au înţeles, era prea tîrziu, nu mai era drum de întoarcere. De altfel, mulţi fuseseră cuceriţi de propaganda şi de manipularea conştiinţelor. (...)

Nu este o întîmplare că, după ultimele alegeri, Frontul Naţional a devenit cel mai mare partid al muncitorilor din Franţa, obţinînd voturile proletarilor, dar şi al şomerilor şi al celor cu slujbe precare, al straturilor inferioare din clasa mijlocie, în general, din sectoarele defavorizate care alcătuiau electoratul tradiţional al stîngii. În aceste sectoare s-a împins pînă la ultimele limite campania absurdă şi iresponsabilă dusă de o anumită stîngă retrogradă – în special, în Franţa – împotriva mondializării economiei şi a unei lumi integrate şi interdependente, prezentată ca o conspiraţie a neoliberalismului cu multinaţionalele pentru a suge sîngele săracilor şi a sacrifica suveranitatea naţiunilor.

Le Pen nu susţinea altceva, dar strigătele sînt mai stridente, şi el a pus mai puţină ipocrizie în concluziile care implică asemenea convingeri naţionaliste: retragerea în sine şi xenofobia. Dacă a te deschide şi a te integra în lume e cea mai mare catastrofă posibilă pentru o ţară, atunci trebuie întărite frontierele naţionale şi trebuie apărată naţiunea împotriva conspiraţiei liberalilor apatrizi. (...)

Toate forţele eşichierului politic care susţin societatea democratică – de la conservatori la socialişti, incluzîndu-i pe democraţi-creştini, pe radicali şi pe social-democraţi – au păstrat întotdeauna, dincolo de diferenţe, un numitor comun liberal. Prin atacurile sale sistematice împotriva liberalismului, ţap ispăşitor al tuturor relelor din societate, prin respingerea sectară a mondializării, stînga a contribuit la fabricarea unui Golem naţionalist şi antidemocratic, numit Le Pen, fascismul timpului nostru.

Predicile împotriva „neoliberalismului" nu au contribuit la renaşterea marxismului, ci la cea a fascismului, două ideologii mai apropiate decît par, aşa cum a arătat şi Hayek în *Drumul spre servitute*. Ele împărtăşesc dispreţul pentru cultura libertăţii şi a instituţiilor democratice, religia statului vertical şi atotputernic, convertit în panaceu social.

Ţările în care socialismul a fost capabil să se modernizeze şi să se impregneze de liberalism, ca Anglia şi într-o anumită măsură, Spania şi Germania, nu au avut de-a face cu rapida renaştere a mişcărilor neofasciste, sau măcar au putut să o amîne. Dimpotrivă, acolo unde stînga s-a sclerozat într-un naţionalism anacronic pentru a combate, înainte de toate, internaţionalizarea vieţii, manifestarea radicală a acestui naţionalism inseparabil de xenofobie şi de rasism, numit fascism, şi-a ridicat capul şi s-a înrădăcinat în popor.

(după *El País*)

Mario Vargas Llosa, scriitor, candidat, în 1990, la alegerile prezidenţiale din Peru, contra lui Alberto Fujimori.

▲

Inventar european

● Belgia (Flandra) – Vlaams Blok (VB). 33% la ultimele alegeri municipale din Anvers. La început lupta pentru independenţa Flandrei, acum împotriva imigraţiei.

● Danemarca – Partidul Poporului Danez (DF), după alegerile din noiembrie 2001, al treilea partid al ţării. Tema centrală: imigraţia.

● Elveţia – Uniunea Democratică de Centru (UDC). Din 1999, prima formaţiune politică a ţării participă la coaliţia guvernamentală. Naţionalist, anti-european, favorabil controlului imigraţiei.

● Franţa – Frontul Naţional (FN). Le Pen a obţinut 17% la al doilea tur al alegerilor prezidenţiale. Naţionalist, xenofob, împotriva imigraţiei, tema securitară.

● Germania – Partidul Ofensivei de Stat (PRO), 19% în landul Hamburg. În altele sub 5%. Împotriva delincvenţilor, pentru reducerea şomajului, cere extrădarea comercianţilor de droguri africani.

● Norvegia – Partidul Progresului (FRP), la alegerile legislative din 2001, a treia formaţiune politică, 26 de deputaţi. Cote pentru imigranţi şi trimiterea lor în ţările de unde au venit.

● Polonia – Autoapărarea Socială (Samooborona). 10% la alegerile legislative din 2001, a treia forţă politică a ţării. Apărător al ţăranilor cu pămînt puţin, anti-european.

● Portugalia – Partidul Popular (PP). 8,8% din sufragii la alegerile legislative din 2002, participă la coaliţia de guvernămînt. Campania pentru măsurile de securitate şi pentru apărarea valorilor tradiţionale.

● Regatul Unit al Marii Britanii – Partidul Naţional Britanic (BNP) trei locuri la alegerile locale din 2 mai 2002. Campanie electorală despre insecuritate şi frica faţă de Islam, o mare Britanie „integral albă".

● Republica Cehă – Partidul Republican Ceh. A fost înlăturat din Parlament în 1998. Retorică xenofobă şi anti-germană, reluată în parte de Partidul Democratic Civic (ODS) al lui Vaclav Klaus.

● România – Partidul România Mare (PRM). Corneliu Vadim Tudor a obţinut 28% la alegerile prezidenţiale din 2000. Antisemit, xenofob, ultranaţionalist.

● Slovacia – Mişcarea pentru o Slovacie Democratică (HZDS), 27% din sufragii la alegerile din septembrie 1998 şi le-ar putea cîştiga pe cele din 2002. Naţionalist, izolaţionist.

● Ungaria – Partidul Ungar al Dreptăţii şi Vieţii (MIEP). Eliminat din Parlament la alegerile din 2002. Naţionalist, rasist la adresa ţiganilor.

(după *Le Monde*, 19-20 mai 2002)

▲

Pagini realizate de Magdalena BOIANGIU

Anca MANOLESCU

Omul şi sanctuarul

– *de la* separatio *la* integratio –

Un templu grec... „Datorită templului, zeul este prezent în templu. Această prezenţă a zeului este, în sine însăşi, desfăşurarea şi delimitarea spaţiului ca fiind unul sacru. Templul şi spaţiul său nu se pierd însă în nedeterminat. Templul ca operă rostuieşte şi adună în jurul său unitatea acelor traiectorii şi raporturi în care naşterea şi moartea, restriştea şi belşugul, biruinţa şi înfrîngerea, supravieţuirea şi dispariţia dobîndesc configuraţia şi desfăşurarea unui destin de fiinţă umană (Martin Heidegger, *Originea operei de artă).*

Respiraţia spaţiului sacru

„Datorită templului, zeul este prezent în templu. Această prezenţă a zeului este, în sine însăşi, *desfăşurarea şi delimitarea spaţiului ca fiind unul sacru.*" A construi un templu, un sanctuar, o biserică... A le construi înseamnă în primul rînd a *da loc de prezenţă*, în puţinătatea accidentată, fragmentată, polimorfă a geografiei terestre, unei misterioase alterităţi. Înseamnă *a face loc* în peisajul nostru imediat pentru manifestarea unei realităţi nelocalizabile, aflată dincolo de orice determinaţie. Care sînt *actele prime* ale acestei dificile operaţii?

Odată ce amplasamentul a fost *fixat* – ceea ce înseamnă a fost „ales" ori mai degrabă „recunoscut", iar apoi „statornicit" printr-un semn axial –, *aria* viitorului edificiu e luată în stăpînire în numele posesorului ultim. Socotită drept emanaţie a prezenţei lui, aria acéasta are, simbolic şi operativ, o cu totul altă calitate decît lumea înconjurătoare. Ca atare, ea trebuie net distinsă, delimitată, „rezervată", separată, „extrasă", „decupată" în raport cu teritoriul comun. Latinul *templum* însemna iniţial un spaţiu larg, dar bine delimitat şi înălţat pentru a avea o cît mai vastă vedere a cerului; decupînd o arie terestră, el definea peisajul uranic propus contemplaţiei. „*A contempla*", spune H. Corbin *(Temple et Contemplation)*, „asta înseamnă: a «viza» Cerul din perspectiva templului ce defineşte cîmpul viziunii".

Pentru a situa sanctuarul ori echivalentele sale e necesară iniţial o atentă etapă de *separatio*. Ritualul trebuie să să instaureze şi „să facă" o *frontieră*. Sacrul însuşi, în toate ipostazele sale, include mai întotdeauna sensul de *separatio*, de zonă rezervată, sustrasă, dacă nu interzisă abordărilor curente; e o zonă dificilă, periculoasă ce necesită precauţii, pregătiri, purificări, *transformări* ale fiinţei pentru ca ea să se poată confrunta adecvat cu prezenţa Celui ce locuieşte sactuarul. Dacă J. Ries *(Sacrul în istoria religioasă a omenirii)* critică pe drept cuvînt teoriile etno-sociologice care tind să „explice" sacrul prin aplatizare, reducîndu-l la tabu şi interdicţie, vocabularul sacrului, investigat de autor în diverse mari tradiţii, ne pune foarte adeseori faţă în faţă cu sensul de „rezervat", cu un „sacru de separare": pentru greci, termenul *hagnos*, care leagă, în semantica lui, „sacrul de maiestate", „sacrul de consacrare" şi „sacrul de despărţire"; romanul *sacer* care distinge, separă obiectele sau locurile de cult de cele curente. În ancheta legată de sacru în primele cinci cărţi ale Vechiului Testament, E. Bertola („Le sacré dans les plus anciens livres de la Bible", Actele colocviului Castelli: *Le sacré*, 1974) analizează sensurile a doi termeni fundamentali: *qadosh* şi *qodesh*, ambii putîndu-se aplica şi unor „locuri privilegiate", sedii de prezenţă – contemplată sau rituală – a divinului. Or, spune el, „am verificat că toate aplicaţiile rădăcinii *q-d-sh* au drept concept comun pe acela de a fi separat, a fi detaşat, a fi distinct de realitatea înconjurătoare", cu observaţia că, întotdeauna, este vorba despre un *concept orientat*, referit la divin. *Qadosh* indică mai ales calitatea intrinsecă a divinului: numinosul, transcendenţa sa *de neapropiat*. *Qodesh* vorbeşte despre obiectivarea acestei calităţi într-o entitate concretă. Referindu-se la formele verbale ale termenilor, E. Berola precizează: „dacă *qadash*, formă primordială, vrea să spună «a fi sfînt» ori «a fi sacru», *qiddesh* vrea să spună atît «a face sfînt» ori «a face sacru», cît şi «a declara sfînt» ori «a declara sacru»". „Zis-a Moise către Domnul: «Nu se poate ca poporul să se suie pe Muntele Sinai, pentru că Tu ne-ai oprit din vreme şi ai zis: trage hotar împrejurul muntelui şi *qiddashtò*»", adică „pune deoparte", „rezervă", „consacră" locul.

Aceleaşi semnificaţii („punere deoparte", „interzis") sînt cuprinse în arabul *harâm* (cu trei nuanţe: pozitivă, de lucru ori loc „pur", dedicat divinului; neutră – un lucru „rezervat" unei anumite întrebuinţări şi, în sfîrşit, negativă: interzis fiindcă „impur"). Însă ceea ce primează este interdicţia – ori mai bine zis calitatea diferită a unui loc ori a unui act – datorată „unei Prezenţe posesive suverane". Calitate care e, prin excelenţă, cea a teritoriilor sacre ale Islamului, Mecca şi Medina: *Al-Haramayn*. „Dincolo de ambivalenţa interdicţiei – pozitivă şi negativă – sensul sacrului se află în centrul comportamentului religios al omului musulman: printr-o referinţă constantă la Dumnezeu, Cel preasfînt *(al-quddûs)*, Cel *prea-separat* de creatura lui pieritoare, Cel care prin cuvîntul Milei sale îi comunică totuşi omului porunci şi interdicţii" (L. Gardet, „Notions et sens du sacré en Islam", Actele colocviului Castelli: *Le sacré*, 1974).

Într-o primă etapă – care *sustrage* locul viitorului sanctuar geografiei terestre – el este calificat nu numai drept loc de prezenţă transcendentă, „prea-separată". El e calificat totodată, prin riturile de *orientatio*, ca spaţiu exemplar, ca Paradis terestru transmutat virtual în Ierusalim ceresc. Etapa *separatio* este o etapă de recreare a locului.

Însă calitatea de loc separat a sanctuarului în raport cu teritoriul comun nu înseamnă nici fractură, nici doar o barieră greu de trecut, pe care o poate depăşi doar oficiantul ori credinciosul aflat în stare de puritate. Spaţiul astfel calificat are o funcţiune reverberantă; calitatea sa transcendentă pulsează în mijlocul spaţiului comunitar, se comunică, se propagă, tinde să transforme lumea în care şi-a făcut loc. G. Gusdorf *(Mit şi metafizică)* vorbeşte despre o respiraţie specifică spaţiului sacru: „amplasamentul sacru îşi reverberează potenţialitatea în jur, dar se constituie prin opoziţie, prin excludere. Însă ritmului condensator i se opune un ritm invers, de expansiune. Categoriile de sacru şi profan, de pur şi impur realizează o dihotomie prea brutală... Sacrul e matricea sensurilor posibile ale universului. De aceea spaţiul ritual nu instituie o secesiune a sacrului în afara profanului". În fond destinul omului nu îşi primeşte configuraţia şi ritmul, iar splendoarea elementelor lumii nu devine evidentă, spunea Heidegger, decît în funcţie de acest spaţiu central şi axial. El e cel care le descoperă chipul adevărat, care le orientează spre finalitatea lor veritabilă.

În acest sens, sanctuarul funcţionează ca un nucleu destinat să înglobeze simbolic tot teritoriul lumii în care s-a inserat. Lucrul devine frapant, în ceea ce priveşte tradiţia creştină, dacă ne referim la următoarea exigenţă inclusă în ritualul sfinţirii locului: procesiunea consacrantă trebuie să pornească din biserica cea mai apropiată şi să se reîntoarcă în ea după încheierea operaţiei. Prin intermediul unui vast lanţ de asemenea procesiuni, noul loc e afirmat aşadar ca prelungire a unui loc arhetip, unic: foişorul cinei unde Christos a adunat pe ucenici şi li s-a oferit sub formă de doctrină, pîine şi vin (cf. *Evangheliei după Ioan*, 13, 14, 15). E vorba despre o extensie a acelui loc, despre o nouă creaţie *în interiorul* unui spaţiu arhetip. De la o biserică la alta se perpetuează un acelaşi spaţiu originar: „maica tuturor bisericilor" cum o numeau cruciaţii, ceea ce poate avea sensul de topos formativ, de *matrice a ecclesiei*. Ritualul asigură o „proliferare", o expansiune simbolică a spaţiului prim şi în acelaşi timp deplin realizat al bisericii. Prin consacrare, „locul înalt" al foişorului include în ordinea sa încă o parcelă din geografia terestră.

Faza iniţială de *separatio* conferă fiecărui loc ales pentru sanctuar densitatea transcendenţei, amprenta unei maiestăţi inaccesibile, calitatea de spaţiu străin acestei lumi. Însă, odată această calitate obţinută, ea este *revărsată* asupra spaţiului înconjurător: ca transcendenţă participabilă, atrăgînd, mobilizînd fiinţa umană pe urmele ei.

Persoana: de la concentrare la expansiune

Iar de vreme ce „omul-templu" este o temă centrală pentru tradiţiile spirituale, e potrivit să ne întrebăm dacă omul respectă şi el, în construcţia de sine, aceeaşi logică a unei *separatio* urmată de expansiune. Prima fază e evidentă şi bogat ilustrabilă. Cel ce se dedică contemplaţiei – fie el monah ori anahoret creştin, adept al sufismului în islam, esenian, pentru a lua doar un exemplu în tradiţia ebraică, ori *kevala* în India – începe prin a se delimita şi *a se rupe de lume*. Ritualul de intrare în monahism, retragerea în pustie ori în celula-chilie exprimă această necesară *separatio*. Orice formă ar adopta, întîlnirea cu sine-le profund şi cu interlocutorul divin, spunea H. Corbin, „implică în mod expres ruptura de categoria colectivului, rejoncţiunea cu dimensiunea transcendentă".

Monakhos – termenul grec care înmănunchează datele destinului contemplativ – conţine o stratificare de sensuri afine, care merg de la „singur", „însingurat", „solitar", la „celibatar" şi „înfrînat", pînă la „unic" sau „unificat", „strîns în sine şi în unitate". E o progresiune de sensuri şi, totodată, de „stări" ale persoanei care fac să consune atitudinea exterioară, comportamentul intim şi, în sfîrşit, operaţia internă vizînd Unitatea însăşi a divinului. Monahul e un „însingurat" şi un „înfrînat", pentru că urmăreşte să devină „strîns în sine şi în Unitate". Aceleaşi sensuri le are echivalentul siriac al termenului, mai vechi atestat, *îhîdâyâ*, provenind din ebraicul *yahîd* care trimit la „inima nedezbinată", la inima *una, unificată* pe care vizează să o obţină omul spiritual (cf. A. Guillaumont, *Originile vieţii monahale).*

Într-o remarcabilă concordanţă cu termenii mediteraneeni se află termenul sanscrit *kevala*, cu accepţia pe care o are pentru disciplinele ascetice hinduse. Cf. H. Zimmer *(Filozofiile Indiei): „Kaivalya* e starea celui care este *kevala* – adjectiv însemnînd «specific, exclusiv, izolat, singur; pur, simplu, neamestecat, neasistat de nimic; gol, neacoperit (ca solul)»; şi totodată, «întreg, integral, absolut şi perfect» *(kevala-jñana*, de exemplu, înseamnă «cunoaştere absolută»). *Kaivalya*, prin urmare, înseamnă «izolare desăvîrşită, emancipare finală, exclusivitate şi detaşare» şi, în acelaşi timp, «perfecţiune, omniştiinţă şi beatitudine». Purificat de materia karmică şi astfel desprins de dependenţă, acest ins desăvîrşit se înalţă într-o completă izolare în vîrful universului. Dar, deşi izolat, el este atotpătrunzător şi înzestrat cu omniscienţă; căci din momentul în care esenţa sa a fost eliberată de caracteristicile individualităţii restrictive, ea devine absolut nelimitată".

Iată că, deja, termenul *kevala*, în sine, conţine cele două faze, ori mai bine zis cele două dimensiuni ale unui destin spiritual complet. A te separa şi chiar a te rupe de lume – pentru a scăpa limitărilor ei de tot soiul, dintre care cea mai tenace este categoria *ego*-ului – ar trebui să conducă, dacă drumul e bine urmat, la o atotcuprinzătoare înţelegere: lumea întreagă devine, pentru o astfel de persoană, *transparentă;* în toate elementele sale, lumea devine expresie imediat sesisabilă a Principiului, a Autorului ei. Sigur că asemenea realizări complete sînt rare, dar ele au, nu mai puţin, valoare exemplară pentru parcursul spiritual. Iar împlinirea acestui parcurs înseamnă nu numai *cunoaştere* nelimitată, ci şi o cunoaştere *operantă*, manifestă în universala bunăvoinţă cu care cel eliberat priveşte toate entităţile lumii, manifestă în asistenţa şi „mila" pe care el le-o acordă (buddhismul zen descrie o cale de disciplinare a naturii umane profunde, detaliată în zece etape – „cele zece tablouri despre îmblînzirea vacii". Ultimul stadiu e cel în care omul „intră în cetate, iar mîinile sale răspîndesc binecuvîntări", cf. D.T. Suzuki, *Essais sur le Bouddhisme Zen).*

Într-un articol intitulat „Les quatres morts du soufi", M. Chodkiewicz investighează texte islamice relative la disciplina ascetică a „retragerii celulare", *khalwa*, care pregăteşte pe adept să guste intimitatea cu Cel Unic. Chodkiewicz porneşte de la un autor din secolul III după hegiră care indicase probele pe calea renaşterii spirituale drept „patru tipuri de morţi": e vorba despre o moarte „albă" (postul, foamea), o moarte „roşie" (lupta împotriva sufletului pasional), o moarte „verde" (sărăcia, îmbrăcarea în zdrenţe) şi, în sfîrşit, o moarte „neagră" (a suporta fără a te plînge nedreptăţile şi umilinţele). Or, spune Chodkiewicz în finalul textului său, *khalwa*, retragerea în singurătatea chiliei „nu poate oferi suport decît pentru trei dintre aceste morţi: singurătatea, despuierea, războiul împotriva pasiunilor. Moartea «neagră» este prin definiţie exclusă din această retragere pentru că ea i-ar impune adeptului să iasă din celulă şi să meargă în întîmpinarea creaturilor". *Khalwa* nu este, prin urmare, o metodă completă, ea nu simbolizează şi nu susţine parcursul integral, pentru că nu permite trecerea de ultimul prag. „Khalwa trebuie să fie urmată de *jalwa*, întoarcerea către lume, care e mai puţin o încercare suplimentară şi, mai degrabă, o împlinire. Purificat de ataşamente, eliberat de iluzii, fiind ocupat doar cu Dumnezeu (şi *de* Dumnezeu, s-ar putea spune – n.n.), *solus ad solum*, reclusul desăvîrşit, cînd deschide în sfîrşit uşa celulei sale, nu mai vede în orice act decît opera divină, în orice fiinţă decît epifania Numelor divine".

Pentru cel ce a străbătut moartea „neagră", lumea este o ţesătură strălucitoare, expresivă, evidentă a Numelor şi aspectelor divine, aşa cum pentru *kevala*, cunoaşterea şi beatitudinea devin nelimitate pentru că sesizează şi înglobează toate manifestările Principiului, pe orice nivel s-ar situa ele.

A. Scrima cita, legat de un asemenea tip spiritual, cuvintele lui Isaac Sirul (sec. VI): „ce înseamnă inima milostivă? E o inimă care se aprinde de iubire pentru întreaga creaţie, pentru oameni, pentru păsări, pentru fiare, pentru demoni, pentru toate creaturile... Cel ce are asemenea inimă nu încetează să se roage şi pentru animale, şi pentru duşmanii Adevărului, şi pentru cei ce-i fac rău, pentru ca toţi să fie păziţi şi curăţaţi. Se roagă... mişcat de o milă nemărginită care se trezeşte în inima celor ce se unesc cu Dumnezeu". Un asemenea personaj, ajuns dincolo de etapele de tip *separatio* ale căii, aruncă asupra lumii o privire ce are calitatea ochiului divin: de aceea poate vedea lumea în dinamica ei completă, adică tinzînd spre starea ultimă, transfigurată, de cetate în care nu mai există templu (cf. *Apocalipsa* ioanică 21, 22-23), pentru că templul a înglobat lumea, pentru că ordinea sanctuarului a depăşit separaţia între Autor şi creaţia sa.

Aceeaşi e, îmi atrăgea atenţia Luminiţa Munteanu, atitudinea definitorie pentru Bodhisattva: universala compasiune care determină fiinţa ajunsă în acest stadiu să îşi amîne intrarea în golul nirvanei pînă cînd toate entităţile lumii vor fi păşit, înaintea sa, pragul absolut. Dar, nuanţează H. Zimmer, „în tradiţia Mahayana termenul le denumeşte pe acele fiinţe sublim indiferente şi pline de compasiune care se opresc în pragul nirvanei în scopul mîngîierii şi mîntuirii universului. Din pricina indiferenţei perfecte (neegoism) şi a compasiunii desăvîrşite (care e tot neegoism), Bodhisattva Mahayana... se opreşte la margine – la marginea timpului şi a eternităţii – şi astfel transcende acel cuplu de contrarii." A atinge capătul drumului înseamnă a realiza acea stare în care *separatio* şi *integratio* cooperează pentru că sînt, ambele, *dimensiuni asimilate* şi depăşite, în dualitatea lor, ale unirii cu Principiul. Fie că e vorba despre „sfîntul surîzător", despre „cel unit cu Dumnezeu" ori despre Bodhisattva, ei desemnează, toţi, fiinţe eliberate, „indiferente", separate faţă de aspectul limitativ şi iluzoriu al lucrurilor. De aceea pot avea universala disponibilitate de a recupera frînturile lumii în Realitatea din care ele au apărut şi de care în mod aparent s-au separat. ▲

Victor-Iulian TUCĂ

Despre egalitate în Danemarca

„Vrem o societate în care foarte puțini să aibă prea mult, și încă și mai puțini, prea puțin".
N.F.S. Grundtvig

În următoarele șase luni, Danemarca va deține președinția Uniunii Europene. Mandatul său ne privește direct, pentru că oficialitățile daneze și-au exprimat intenția de a cere Comisiei Europene un calendar riguros de aderare a României la Uniune. Despre „modelul danez" s-a vorbit adesea la noi, nu totdeauna în cunoștință de cauză. Așa încît ni se pare potrivit să publicăm un articol pe această temă al colaboratorului nostru Victor-Iulian Tucă, actualmente expert stagiar la Comisia Europeană, care a fost beneficiarul unei burse de doctorat în Danemarca. (M. V.)

Deși acum la putere se află o coaliție condusă de Partidul Liberal, opțiunea social-democrată a Danemarcei are o lungă tradiție istorică, începută odată cu apariția, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, a partidului fermierilor, intitulat Stînga Unită *(Forenede Venstre)*. Secolul al XX-lea a înregistrat o confortabilă dominație a social-democraților și s-a încheiat cu un guvern social-democrat. Din anul 1993 și pînă la alegerile de anul trecut din noiembrie, scena politică daneză a fost ocupată de fostul prim-ministru Poul Nyrup Rasmussen și de partidul său, deținătorul majorității în guvernele de coaliție care au rezultat succesiv în urma alegerilor din 1994 și 1997. Fosta guvernare social-democrată se poate mîndri cu cîteva realizări remarcabile. În primul rînd, a fost creată o infrastructură de instituții (am în vedere aici Danish Center for Human Rights, Copenhagen Peace Research Institute, Copenhagen's International Rehabilitation and Research Center for Torture Victims și Danish Democracy Fund) care furnizează un sistem de protecție a drepturilor omului printre cele mai avansate din lume și care este implicat logistic și material în sprijinul noilor democrații apărute în Estul Europei după 1989 și în promovarea drepturilor omului în Africa și Asia. Apoi, în ceea ce privește protecția mediului înconjurător, educația în această materie este atît de avansată încît folosirea îngrășămintelor chimice în agricultură este interzisă, fapt care face ca majoritatea produsele alimentare aflate în magazine să fie ecologice. Tot la capitolul anti-poluare poate fi relevat faptul că numărul danezilor care se deplasează pe bicicletă este atît de ridicat încît în toate orașele au fost construite benzi speciale pentru cicliști. În Copenhaga poți vedea avocați celebri pedalînd în fiecare dimineață spre tribunal, profesori universitari, dar și bunicuțe venerabile care folosesc cu o vitalitate de invidiat același mijloc „ecologic" de locomoție. Iar Danemarca nu posedă centrale atomice din aceleași motive de protecție a mediului, fiind preferate sursele alternative: energia eoliană sau... importul.

În ceea ce privește nivelul de trai (date preluate din *The Europa World Year Book 2001*, 12nd Edition, 2001), reflectat chiar și numai în cîteva date statistice sumare, el arată elocvent: un produs intern brut de 33.040 $ pe cap de locuitor, adică unul dintre cele mai ridicate din Europa (spre comparație, produsul intern brut în România este de aproximativ 1.360 $ pe locuitor), un salariu brut lunar de aproximativ 3.000 $, o agricultură în care lucrează numai 3,6% din întreaga populație de 5,3 milioane de persoane, dar care poate hrăni aproximativ 25 de milioane, și un sistem de învățămînt performant și gratuit. Nu există universități private, ci numai de stat, iar numărul lor este suficient de ridicat pentru a-i include pe toții danezii care vor să urmeze cursurile unei facultăți.

Excavatoristul Hansen și contabilul Rosenskjold

Toate aceste remarcabile realizări nu s-ar fi putut înregistra în lipsa unor valori comune care alcătuiesc societatea daneză contemporană. Valoarea supremă care fondează democrația daneză este, fără îndoială, egalitatea, dublată de respectul pentru drepturile individului, în toate ipostazele în care el se poate afla la un moment dat. Între profesor și student, inginer și fermier, director de bancă și femeie de serviciu, politician și cetățean, principiul egalității guvernează solidar, într-un spirit democrat care merge pînă acolo încît desființează chiar la nivel lingvistic orice formă de exprimare care ar presupune un raport ierarhic privilegiat. Dialogul purtat indiferent la ce nivel exclude orice variantă a pronumelui de politețe, fiind folosită doar forma de adresare directă. Studenții, de exemplu, se adresează profesorilor folosind numele lor, să spunem Jens și nu dl profesor Jens. Aceeași manieră relaxată se poate constata în vestimentație, indiferent că este vorba de exercitarea unei funcții oficiale sau de timpul liber. Danezilor le repugnă orice stratificare socială, indiferent de criteriile care ar sta la baza ei: avere, profesie, familie etc. Este faimoasă o glumă care descrie exact pasiunea daneză pentru egalitate: *„dacă ai discuta cu excavatoristul Hansen și i-ai sugera că există o diferență între el și, să spunem, contabilul Rosenskjold, atunci Hansen se va înroși de indignare, apoi îți va spune că așa ceva este un nonsens și va susține apăsat că vecinul său contabilul este un om bun, care trebuie respectat ca atare"* (citat din Steven M. Borish, *The Land of the Living*, Blue Dolphin Press, Grass Valley, California, 1991).

Prin egalitate, danezii înțeleg mai întîi egalitatea de șanse, motiv pentru care învățămîntul este gratuit la toate nivelurile. Pentru a asigura accesul real la învățămîntul superior, statul acordă studenților cu posibilități pecuniare reduse împrumuturi substanțiale care vor fi returnate atunci cînd studentul va lucra. Termenul de returnare variază între 20 și 25 de ani.

Apoi, egalitatea rezultă din sistemul progresiv de impozitare, astfel încît de la un anumit plafon, considerat ridicat, impozitele devin covîrșitoare, iar cîștigul irelevant. Pe de altă parte, odată intrat în rîndurile „oamenilor muncii", salariul angajatului nu poate fi mai mic de 1.000 $, indiferent că vinde covrigi în porturile Jutlandei sau este colegul excavatoristului Hansen (în ultimul caz, s-ar putea să cîștige dublu). Deși, teoretic, s-ar părea că acest sistem nu încurajează inițiativa și spiritul de competiție, realitatea infirmă categoric această presupoziție: oamenii muncesc uluitor de mult (pentru unii, acest fapt e văzut ca fiind aproape anormal și naște aprecieri de genul „ăștia sînt sclavii muncii!"), iar firmele sînt atît de puternice și competitive încît puține dintre companiile est-europene ieșite din „economiile piețelor care se reglează liber" ar putea rezista concurenței. Șomerii danezi (care sînt atît de mult asaltați cu oferte de muncă și convocări săptămînale la diferite companii încît s-a inventat „concediul de șomer") sînt extrem de puțin interesați de Hayek și de neoliberalismul american.

Pe de altă parte, societatea se bazează pe existența și garantarea proprietății private, factor care susține puternic prosperitatea daneză. Egalitatea și solidaritatea nordică au trezit, după 1990, entuziasmele unor președinți din estul Europei, care se arătau gata să le adopte în țările lor de origine. Fapt însă imposibil de realizat fără creșterea organică și *background*-ul de care au beneficiat democrațiile din nordul Europei (Danemarca, Suedia și Norvegia) în ultimii două sute de ani. Solidaritatea și egalitatea nu pot fi impuse cu forța, dar nici nu-și pot găsi un teren ferm de afirmare într-o societate în care comunitatea nu înseamnă mare lucru în comparație cu egoismul exacerbat și cu derapajele egocentrismului individualist.

Școli de învățat democrația

În istoria daneză modernă, cel care a sintetizat printr-o frază celebră contractul social al egalității a fost Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872). Cuvintele sale sînt relevante pentru ceea ce înseamnă astăzi cultura politică daneză: *„Vrem o societate în care foarte puțini să aibă prea mult, și încă și mai puțini, prea puțin"*. Acest personaj, aproape necunoscut în exteriorul spațiului danez, a fost teolog, poet, istoric, compozitor de imnuri religioase, ministru și profesor, și a avut o influență covîrșitoare asupra societății epocii sale. Povestea democrației daneze debutează o dată cu cea de-a treia vizită a sa în Anglia, efectuată în 1831, cînd petrece două săptămîni la Trinity College, unde observă faptul că sistemul de învățămînt din Cambridge este total diferit de ceea ce văzuse pînă atunci: discuțiile directe între studenți și profesori reprezentau principala modalitate de educație. Profesorii locuiau la colegiu și exista un vechi obicei ca studenții și profesorii să servească masa împreună. Discuțiile erau deschise, intense și extrem de informale. Spre deosebire de societatea daneză, încremenită într-o semi-feudalitate ce întîrzia să dispară, viața englezilor i se pare vie și plină de spirit întreprinzător. *„Toate persoanele din Anglia*, observa Grundtvig, *de la miniștri și pînă la hoții de buzunare, sînt la fel de ocupate"*. După întoarcerea în Danemarca, experiența dobîndită în spațiul englez declanșează în Grundtvig o idee inedită care să ajute la „luminarea poporului" *(folkeoplysning)*, format la acea dată dintr-o majoritate covîrșitoare de țărani săraci și cu o educație precară. În acest sens, în anul 1838 propune înființarea unui nou tip de școală, care să completeze sistemul de învățămînt oficial. O școală populară pentru adulți *(folkelig højskole)* care să-i instruiască în special pe țăranii danezi, dar totodată să-i aducă împreună pe toți cetățenii, indiferent de apartenența și rangul lor social. Ceea ce a urmărit Grundtvig nu a fost o instruire elitistă bazată pe studierea textelor clasice și pe învățarea lor pe de rost, ci promovarea unei culturi a comunicării între egali a „cuvîntului viu" *(det levende ord)* care să aducă o iluminare a vieții

© V. Moțoc

(livsoplysning) acelora mulți, ignoranți și ignorați deopotrivă. A studia un anumit subiect particular, crede Grundtvig, poate dezvolta capacități și abilități alese, dar față de întrebările fundamentale ale vieții, aceste cunoștințe nu ajută prea mult. Adevărurile mari se lasă descoperite în viață și nu în cărți, ele pot fi trăite, dar nu învățate pe de rost. *„În fața vieții și a morții toți sîntem egali, indiferent că sîntem mai inteligenți sau mai ignoranți, tineri sau bătrîni, educați sau nu, profesori sau elevi"*. Nimeni, crede Grundtvig, nu deține cheia acestui mister. Singurul mod de a ne apropia de adevăr este dialogul, iar răspunsul fiecăruia este, de fapt, propria cale pe care încearcă să o urmeze în viață. Ca atare, întrebările la care trebuie să răspund sînt cum să devin „eu însumi" și care este relația dintre mine însumi și ceilalți, ca liant fondator al comunității umane. Ce înseamnă faptul că fiecare persoană ține în mîinile sale destinul colectiv al celorlalți?

Formate din studenți, profesori și personal administrativ, școlile populare reuneau pe o perioadă cuprinsă între 5 și 8 luni toate aceste persoane care împărtășeau aceeași viață cotidiană, învățau împreună, găteau și mîncau împreună, munceau împreună (poate că acesta este singurul mediu adecvat de care vorbea Constantin Noica, în care și profesorul învață și el neîncetat) și exersau capacitatea de a-l descoperi pe „celălalt" și de a-l înțelege și accepta ca *egal* în calitatea lui unică de ființă umană. Materiile studiate mergeau de la literatură, artă, matematică, ecologie, gastronomie, dans, limbi străine pînă la religie și mitologie nordică. Nu existau note, iar diplomele primite nu ajutau la obținerea unei anumite profesii. Scopul principal era formarea unor persoane capabile să gîndească pe cont propriu, adică formarea indivizilor ca membri ai unei societăți organizate politic. Aceste școli nu intrau în competiție cu sistemul de învățămînt tradițional și nu-l înlocuiau.

Prima *folkehøjskole* își deschide porțile în 7 noiembrie 1844 în Rødding, iar la sfîrțitul secolului al XIX-lea se înregistrau mai mult de 70 de *folkehøjskole*. În 1892, ele au fost recunoscute oficial de stat și subvenționate cu o sumă care acoperea cam 1/3 din salariile profesorilor și din înzestrarea cu materiale didactice a școlilor. Restul urma să fie plătit de fiecare student-adult, fapt care a încurajat competiția între școli și implicit calitatea cursurilor oferite. Dar și mai important este faptul că, aducîndu-i împreună în aceste școli pe fermieri, aceștia au inventat, începînd cu anul 1882, o nouă formă de asociere și au creat fermele agricole care au adus prosperitatea de mai tîrziu a Danemarcei.

Crearea școlilor populare la mijlocul secolului al XIX-lea a reprezentat, în fapt, nașterea democrației daneze. Acest tip special de învățămînt nu se regăsește nicăieri, nici măcar la celelalte popoare scandinave. El a însemnat elementul esențial în transformarea celei mai largi, sărace și ignorante categorii sociale într-o clasă instruită și conștientă atît de propria tradiție și cultură, cît și de importanța proprietății private pentru libertatea fiecărui individ. Astăzi, deși numai 3,6% din populația Danemarcei lucrează în agricultură, școlile populare s-au păstrat (în anul 2000 existau 94 de astfel de școli, cu un număr de aproximativ 50 de mii de participanți pe an). Ele validează continuu valorile supreme ale acestei societăți, solidaritatea și egalitatea, adică substanța democrației nordice. De aceea, prioritatea de șmecher nu este tolerată pe autostrăzile Regatului Danez.

▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Adrian CIOROIANU

România lui Lucian Boia

● ***Lucian Boia, „România, ţară de frontieră a Europei", Editura Humanitas, 2002.***

În Facultatea de Istorie din Bucureşti, Lucian Boia era înainte de 1989 un personaj, receptat ca atare şi de către studenţi şi de către studente *(Honni soit qui mal y pense!)*. Sobru, aparent distant şi ironic, mişcîndu-se într-un stil propriu şi pe culoarele facultăţii şi pe coridoarele istoriografiei mondiale (Boia a fost şi a rămas titularul acestui curs fundamental pentru formarea unui student al disciplinei), imun la şabloane şi capabil să fisureze în cîteva săptămîni viziunea clişeizată despre istorie cu care un tînăr putea intra în facultate în acei din ce în ce mai îndepărtaţi ani '80, participînd la cîteva proiecte ştiinţifice europene dar participînd şi la diferite manifestări de *underground* ale *SF*-iştilor români (o foarte interesantă modalitate de evadare prin idee din naţional-comunismul dominant în epocă, Sorin Antohi ştie ce vreau să spun), Lucian Boia era unul dintre puţinii istorici români care puteau cu aceeaşi uşurinţă, la rigoare, să facă inteligibil traseul *istoriei scrierii istoriei* de la Herodot la *Şcoala de la Annales*, să decodifice viziunea despre istorie a lui Marx sau încărcătura politică a unei benzi desenate.

Boia nu era singurul personaj, se înţelege (şi din fericire), dar era unul dintre cele mai autentice. Drept care a rămas la fel şi după 1989. Din 1993, el conduce *Centrul de Istorie a Imaginarului* din Facultatea de Istorie bucureşteană, pînă în prezent centrul cu cele mai concrete rezultate*. După mijlocul anilor '90, Boia a devenit o revelaţie şi pentru cititorul generic român: cărţile sale, în cea mai mare parte apărute anterior în Franţa la edituri precum Plon sau Les Belles Lettres, au fost traduse. În plus, volumul său din 1997 *Istorie şi mit în conştiinţa românească* a fost nu numai un *best-seller* cert, dar şi un şoc editorial. Prin urmare, Boia şi-a cîştigat o recoltă nouă de admiratori, dublată – evident – de o recoltă nouă de adversităţi.

România, ţară de frontieră.... are povestea ei. Cartea a fost scrisă la invitaţia unei edituri londoneze şi are ceva din aerul unei premiere: după ce a comentat diverse construcţii ale istoriei româneşti, Boia oferă acum propria sa construcţie, propria sa perspectivă asupra istoriei ţării – este propria sa România. În mod normal, întreprinderea nu este tocmai lipsită de riscuri: acum tradusă în românește pentru un cititor inevitabil mai avizat decît cititorul anglofon căruia i-a fost dedicată, cartea ar putea fi pentru primul un *déjà-vu* perfect. Dar nu este. Boia rămîne imprevizibil chiar şi pentru cititorii săi cei mai fideli, oferind o naraţiune credibilă despre o Românie pe care mulţi români o cunosc la fel de bine ca şi englezul generic de mai sus – adică mai deloc. Nu este o istorie tradiţională, dispusă cronologic şi nu este, la urma urmei, decît un tom de 300 de pagini – or, cu toate acestea, este mai completă decît multe încercări similare apărute la noi în ultimul deceniu.

În ce constă originalitatea indubitabilă a cărţii, dincolo de stilul autorului: în primul rînd, în structura naraţiunii. În opt capitole – locul României pe hartă şi trecerea în revistă a provinciilor istorice, problema originilor şi a continuităţii, naşterea statului, utopia comunistă, evoluţia post-decembristă, problema alterităţii, Panteonul românesc şi, în fine, o admirabilă plimbare prin Bucureşti –, Boia reface clar, credibil şi cu trimitere la esenţă o istorie de două mii de ani şi, mai ales, istoria din spatele acestei istorii. În al doilea rînd, o pondere importantă este rezervată, şi lucrul mi se pare de salutat, istoriei contemporane – pentru că faţa României de azi ţine de această istorie recentă şi nu de trecutul mai mult sau mai puţin mitic. Şi în cazul românilor, trecutul – aşa cum spune titlul unei cărţi celebre a lui David Lowenthal – este în realitate o *ţară străină*; drept care, spune Boia, în mod cert românul de azi seamănă mai mult oricărui european decît strămoşilor săi de acum cîteva sute de ani. În fine, cei care cred că autorul se ia din nou la trîntă aici cu miturile istoriei se înşeală (ca, de altfel, şi cei care cred că autorul chiar a făcut acest lucru vreodată – doar Boia este cel care a spus de la bun început că demitizarea completă şi definitivă a istoriei înseamnă tot un mit, la fel de discutabil ca şi celelalte). Cei care pariază îndeobşte pe relativismul lui Boia (sau, mai bine spus, cei care cred că în scrierea istoriei relativismul este un păcat mortal) vor fi în egală măsură dezamăgiţi. Analiza lui Boia este scrisă, sigur, în stil occidental (ca toate cărţile autorului), dar este scrisă în acelaşi timp foarte precis şi foarte aplicat. Iată un exemplu – comentînd eterna problemă a formării poporului român, cu cele două eterne variante rivale, proprii istoriografiilor română şi maghiară, Boia spune: „Dar oare ce s-ar întîmpla dacă s-ar dovedi, să zicem, că românii ar fi venit într-adevăr mai tîrziu, de undeva din Balcani? Nu s-ar întîmpla nimic! (...) Nu cred că cineva s-ar gîndi sa-i reîntoarcă pe români la sud de Dunăre (evacuîndu-i de aici pe sîrbi şi pe bulgari!). Atunci ar trebui şi ungurii să pornească îndărăt spre Urali, iar americanii să revină în Europa lăsînd continentul indienilor autohtoni. Acesta este un joc stupid. Care poate deveni însă sîngeros. Nu din vina istoriei, se înţelege, ci din vina oamenilor de astăzi care manipulează istoria urmărindu-şi interesele". O explicaţie mai calmă şi de un mai mare bun-simţ este greu de imaginat.

Lucian Boia este un istoric ce stă cu faţa la viitor. În ciuda aparenţelor, formula nu cred că este un paradox; nu văd de ce istoricul ar trebui să fie inevitabil chinuit de un trecut pe care-l desface în fire scrîşnind din dinţi şi, în acelaşi timp, incapabil să ofere contemporanilor săi o perspectivă onestă, dezinhibată şi pașnică despre viitorul pe care acest trecut îl deschide. Spre deosebire de atîţia compilatori de documente dispuşi mereu la semănarea panicii şi discordiei în numele unui patriotism calp, Boia este, în istoriografia noastră, unul dintre istoricii care chiar au ceva de spus. Şi nici clevetitorii cei mai harnici n-ar putea dovedi că n-o face bine.

* Dintre ultimele producţii ale centrului, vezi volumele *Insula. Despre izolare şi limite în spaţiul imaginar* (1999) şi *Nation and National Ideology. Past, Present and Prospects*, (2002) ambele realizate în colaborare cu New Europe College din Bucureşti.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Prozac cu paralele inegale

● ***Cecilia Ştefănescu, „Legături bolnăvicioase", Editura Paralela 45, 2002***

La cenaclul de la Facultatea de Litere condus de Mircea Cărtărescu prima... cărtărescianismul. Chiar aşa a început acel cenaclu – cu admiraţia comună a cîtorva studenţi pentru cărţile lui Cărtărescu şi la propunerera acestora. De aceea nu e deloc de mirare că „minimalismul" de care vorbeşte mentorul cenaclului (v. *Postmodernismul românesc)* în legătură cu cele două volume colective ieşite din mantaua cenaclului – *Tablou de familie* în 1995 şi *Ferestre '98* în 1998 – era cumva provocat şi susţinut de fragmentele „minimale" şi de proza biografică din cărţile de pînă atunci ale lui Mircea Cărtărescu. Din acceptarea acestei provocări nu au rezultat însă nici mimetisme, nici epigonisme, ci poate doar un intertextualism de suprafaţă, un fond tematic comun, o redescoperire a obsesiilor personale prin cărţile altuia, un filon livresc, altfel revizitat, în care se amestecă Joyce şi Gombrowicz, Kurt Vonnegut şi Lawrence Shainberg, Radu Petrescu şi Julio Cortázar, Mandiargues şi Truman Capote.

Cărtărescianismul necondiţionat de la început (în primele şedinţe un tînăr poet a citit o epopee întregă – tocmai apăruse *Levantul* – dedicată maestrului, „acest Rolls-Royce al literaturii române") a fost înlocuit apoi de un fel de camaraderie literară, o solidaritate de grup care – într-o vreme în care critica literară era (ca şi azi) în cădere liberă – a creat un prim public cititor pentru tinerii aspiranţi şi a schiţat nişte ierarhii, fie ele şi de grup.

40238 Tescani (2000) a fost un experiment ce ţinea de camaraderie şi în care acel *anything goes* sub care Cărtărescu îi fixase pe „ferestrişti" era dublat de un *forever young* pentru cei doi „consacraţi" ai grupului – Mircea Cărtărescu şi Florin Iaru.

Cecilia Ştefănescu face parte dintre „ferestrişti". A debutat în volum colectiv (alături de Ioana Vlaşin, Iulian Băicuş, Marius Ianuş, Doina Ioanid, Angelo Mitchievici şi Victor Nechifor) şi a participat la *40238 Tescani* cu un „prozac" nesemnat care, iată, constituie acum nucleul narativ al primei sale cărţi „de autor", *Legături bolnăvicioase*. Din cîte ştiu, în prezent este redactor de actualitate culturală la ziarul *Independent*.

Am făcut toată această introducere biblio-cenaclieră pentru că felul în care debutează Cecilia Ştefănescu este legat de această istorie. În *40238 Tescani*, „prozacul" cu pricina povestea un amor adolescentin al unei fete cu pretenţii intelectuale, cu interiorizări şi puneri (pe loc) în abis ale întîmplărilor trăite, pentru o altă fată cam provincială, puţin inteligentă, însă tăcută, tristă şi plină de lascivităţi. Amor, isterie pe acoperiş, plus marile întrebări.

În *Legături bolnăvicioase* (dar, ca prin farmec, deloc *periculoase*) amorul la distanţă devine sex periodic, camera de cămin studenţesc e înlocuită cu vagabondajul unui pseudo-Ulise, iar explicaţia atracţiei irezistibile pentru femei e găsită într-o misterioasă şi meteorică apariţie din prima copilărie – Kiki, dublul naratoarei, o nimfetă corupătoare cu sfîrcuri în formă de inimioară. Tocmai în apariţia dublului acesta „travestit", în labirintizarea onirică şi diurnă a Bucureştilor, în căutarea disperată a unui „fluture frumos" stă cărtărescianismul asumat al romanului cu care debutează Cecilia Ştefănescu. Asumarea aceasta e într-un fel (generos) reciprocă, la nivelul grupurilor de care vorbeam, printr-un efect de vase comunicante care îşi poate avea precedentul în Cenaclul de Luni, în procesul de „asimilare" a lui Nicolae Manolescu de către optzecişi şi apoi în omologarea generaţiei de către critic. Să ne gîndim, de pildă, la apariţia – în cel de-al doilea volum din *Orbitor* (*Corpul*), recent publicat la Editura Humanitas – a faimosului frizer împăiat în propria-i vitrină, Nea Gică – personaj creat de T.O. Bobe. Cărtărescu chiar dă o notă prin care-i mulţumeşte poetului pentru împrumut.

Cartea Ceciliei Ştefănescu este povestirea alertă şi ironică a unei obsesii erotice şi narcisiace trăite de o naratoare abulică, dezabuzată şi vulnerabilă. Aproape că nu contează pentru cine este obsesia respectivă, maturizarea ei o dată cu Alex-cea-fără-formă fiind o întîmplare mai degrabă biologică, decît altfel. Există în această povestire pasaje foarte bine scrise, conduse fără ezitări. În primul rînd fragmentul (reluat în roman) care încheie „prozacul" din *40238 Tescani*, cu cele două nimfete faţă în faţă într-o încăierare îngheţată (la –20 de grade!), ritmată de întrebarea – disperată, isterică, dar de un umor irezistibil – „Cîte grade sînt afară? Spune, cîte grade sînt? Mie mi se pare cam frig." O altă zonă tare a prozei pe care o scrie Cecilia Ştefănescu mi se pare cea a notaţiilor infinitezimale (pag. 79-80). În sfîrşit, acumulările progresive de amintiri semnificative par să aibă un sens mai viu atunci cînd materia narativă e minimă, episodul bulimic al devorării în cuplu de „cofetării întregi" (pag. 70) fiind, în acest sens, antologic.

Cartea Ceciliei Ştefănescu este, fără îndoială, unul dintre debuturile feminine cele mai semnificative din ultimii ani: un scris echilibrat, o voce sigură de ea, o devoalare crudă a întîmplărilor care încearcă să capete sens prin povestire. Iar dacă nu prea ajung să aibă un sens propriu, dacă din homoerotismul exersat, din incestul doar încercat, din întreaga cutie cu dulciuri a copilăriei transformată în sipet cu bijuterii ieftine nu se luminează nici un drum, s-ar putea ca vina să-i aparţină naratoarei. O naratoare cam nesuferită, fixată într-un punct gol, fără greutate retrospectivă, care îşi cenzurează amintirile, povesteşte pe un ton egal despărţiri de un an şi beţii instantanee, o naratoare răsfăţată, obsedată de „bunătăţuri" şi „grozăvenii", cu nevoi minimaliste şi paranteze de oracol licean. O naratoare ajunsă cititoare de profesie, care i-a scăpat de sub control autoarei şi pe care aceasta din urmă o ucide (în mod necesar) în finalul cărţii.

▲

STUDII CULTURALE BRITANICE
(BRITISH CULTURAL STUDIES)

Centrul de Studii Culturale Britanice (The British Cultural Studies Centre – BCSC), inaugurat de Consiliul Britanic şi funcţionînd sub auspiciile Universităţii din Bucureşti, oferă un program masteral pentru absolvenţii de studii universitare umaniste.

Cu un caracter net *interdisciplinar* şi *omologat internaţional*, programul cuprinde următoarele module: *teorie culturală* (tendinţe curente în critica culturală şi în gîndirea postmodernă), *mentalităţi* (investigarea instituţiilor culturale britanice din perspectiva „analiştilor" francezi), *antropologie culturală* (practici culturale ale modernităţii), *istorie, muzică* şi *arte vizuale* (ilustrări estetice ale specificului britanic din perspectivă diacronică), *identitate naţională* (teorii clasice şi recente despre naţiune şi statul naţional), *identitate (post)colonială* (mozaicul identitar irlandez, scoţian, australian şi canadian), *gen, media şi globalizare* (construirea şi diseminarea identităţii în spaţiul public postmodern), *instituţii şi practici politice* (contractualismul şi sistemul drepturilor britanic), *sociolecte, structuri constitutive ale spaţiului public* şi *discursul public* (practici de validare socio-profesională şi de grup).

Centrul organizează *dezbateri periodice*, avînd invitaţi de talie internaţională din instituţii de învăţămînt superior occidentale (Marea Britanice, Franţa, SUA, Canada). În raport de colaborare constantă cu New Europe College (rector: prof. dr. Andrei Pleşu), BCSC are un proiect de colaborare cu Université Val de Marne, Paris XII, şi Bogazici Univeritesi, Istanbul, şi organizează o conferinţă internaţională pe teme de *identitate culturală* în anul academic 2002-2003.

Cei interesaţi de condiţiile de admitere pot afla informaţiile necesare de la: tel. 211-1820 (interior 26), mirimia@radiotel.ro, bcsc@lls.unibuc.ro, www.123start.ro/bcsc sau pot vizita centrul la adresa: str. Pitar Moş nr. 7-13, et. I, Sala Levitchi, în intervalul luni-vineri, orele 9,00-16,00.

„Comunismul este un cuvînt care poate fi reinvestit“

– convorbire cu Alain BROSSAT –

Filozoful francez Alain Brossat, autor al mai multor cărţi de analiză filozofică a societăţii contemporane sau a sistemelor totalitare şi profesor de filozofie la Paris VIII, a vizitat de curînd România, la invitaţia Centrului Cultural Francez din Iaşi, ocazie cu care i-am luat inteviul care urmează. Discuţia mi s-a părut interesantă, cu atît mai mult cu cît nu împărtăşesc multe din ideile exprimate de domnia sa.

V-aţi revendicat de mai multe ori de la Michel Foucault şi Hannah Arendt. De ce Foucault, de ce Arendt?

Aici ar fi foarte mult de discutat. Dar, ca să vă dau un răspuns rapid, la Foucault am găsit elementele unei teorii politice, mai precis o analiză a raportului dintre politică şi modernitate. La Arendt m-a inspirat analiza totalitarismului şi a raportului dintre sistemul totalitar şi topografia democratică. Sînt convins că din tensiunea provocată din întîlnirea celor două teorii se poate crea un sistem referenţial sau o „trusă de unelte“ (cum zicea Deleuze) cu care putem lucra atunci cînd este să avem o apropiere filozofică de politica modernă. Dar aceste teorii nu-ţi oferă decît uneltele, treaba trebuie s-o faci tu singur...

În cartea dumneavoastră Pour en finir avec la prison, *aţi reactualizat întrebarea lui Foucault „la ce servesc închisorile?“ (din celebra* Surveiller et punir*). De ce să terminăm cu închisorile, de ce să renunţăm la ele?*

Ceea ce am încercat eu să fac, pe urmele lui Foucault, a fost să repolitizez închisoarea, s-o scot din unghiul mort în care e înscrisă în societăţile democratice. Şi, pornind de la aceasta, să ajung la un demers filozofic care să aibă în vedere societatea modernă, disciplina, pedeapsa, sancţiunea etc. În această carte, m-am întrebat cum se face că o instituţie care prezintă atîtea excepţii, norme şi constrîngeri poate să se perpetueze într-un mod de neschimbat de mai mult de un secol, în timp ce celelalte instituţii despre care Foucault vorbeşte ca instituţii disciplinare (şcoli, spitale etc.) s-au schimbat între timp în mod profund. Acestea din urmă s-au confruntat cu normele umanitare şi juridice ale democraţiei occidentale care le-au obligat să se transforme. Şi aşa am ajuns la ideea închisorii – conservatoare a excepţiei. Modul cum statul tratează astăzi abaterea, criminalitatea etc. este în prelungirea vechiului regim al suveranităţii, al autorităţii, al atitudinii violente asupra corpului (toate acestea nu sînt astăzi abandonate, ci ascunse). Cu alte cuvinte, am spus, în sens polemic: dacă luaţi în serios normele umanitare şi juridice la care vă referiţi constant astăzi, atunci trebuie să constataţi că închisoarea este total incompatibilă cu această normativitate. Altfel, trebuie să ne explicaţi de ce închisoarea poate face excepţie de la normele pe care le declaraţi.

Dar, practic...

Nu, problema nu am pus-o practic. Este o chestiune de coerenţă sau, de fapt, de lipsă de coerenţă asupra căreia am atras eu atenţia. Jocul meu a fost cel al unei provocări filozofice. Nu am vrut să dau soluţii poliţieneşti sau judecătoreşti, ci doar să atrag atenţia asupra unor contradicţii în discursul asupra ordinii. Un discurs pe care se legitimează politica statului contemporan.

Cartea dumneavoastră L'Épreuve du désastre *în care vorbiţi despre lagărele de concentrare naziste, de Gulag sau de crimele din Bosnia a declanşat foarte multe reacţii. Credeţi că Gulagul a fost similar Auschwitz-ului?*

Da, în Franţa au existat multe reacţii, pentru că este o problemă foarte sensibilă la noi. Este vorba de ideea unicităţii, singularităţii, excepţionalităţii Shoah-ului. Eu, personal, nu sînt foarte convins că insistenţa asupra acestei unicităţi este ceva bun. Prin urmare, am încercat să vorbesc despre fragilitatea conceptuală a tuturor acestor motive care au la bază ideea unicităţii, arătînd că criteriile prin care ierarhizăm aceste realităţi sînt fluctuante şi că esenţialul este să observăm că există simetrii foarte marcate între diferitele forme de exterminare ale sistemelor totalitare (naziste sau sovietice) şi că elementele comune celor două forme sînt mai puternice decît cele care le diferenţiază. În Franţa, pentru mediul intelectual un rol foarte important l-au jucat ideile comuniste şi o afirmaţie că Gulagul a fost o acţiune de exterminare planificată (la fel de gravă ca cea practicată de naziştі) nu avea cum să nu nască tot felul de rezistenţe. Şi consider că reproblematizarea acestor experienţe pe care am efectuat-o eu în carte a fost greşit înţeleasă. S-a transformat totul într-o polemică cu acuzaţii şi invective, în detrimentul unei discuţii universitare sau academice.

Comunism egal fascism?

Asta e o altă problemă. Există, într-adevăr, o tentativă de amalgamare a celor două dezbateri, care sînt, de fapt, distincte. În primul rînd, a existat o dezbatere în Germania, centrată în jurul istoricului Ernst Nolte, care a avut nişte premise în opinia mea destul de suspecte: o echivalenţă între crimele fascismului şi cele ale comunismului. Această problemă a fost reluată apoi de Stephane Courtois în celebra „Cartea neagră a comunismului“. Această dezbatere are ca obiectiv criminalizarea şi de-legitimarea comunismului în general şi mi se pare o întreprindere puternic marcată ideologic. În universităţi a întîmpinat rezistenţă, dar e susţinută puternic de presă. Comparaţia posibilă între Gulag şi Auschwitz este cu totul altceva, cu alţi protagonişti, cu alte probleme. Dezbaterea lui Nolte avea în vedere pînă la urmă relativizarea crimelor naziste, şi e o problemă germană şi a istoriei germane, pe cînd a doua e una a statutului evreilor ca victime şi a Israelului ca stat moştenitor al acestui statut.

Ce părere aveţi despre ideile lui Garaudy?

Sînt impardonabile. Cartea lui, dincolo de ideile discutabile din ea, este de-a dreptul mediocră. În cartea aceea, 95% sînt banalităţi antisioniste şi 5% otravă. Şi această otravă este antisemitismul. Grupul lui Garaudy nu reprezintă, de altfel, mare lucru în peisajul intelectual şi importanţa care i s-a acordat mi se pare exagerată.

În L'Épreuve du désastre, *vorbiţi de o identitate evreiască multiplă. Ce înseamnă pentru dumneavoastră a fi evreu?*

Pentru motive care ţin de politica statului Israel, există astăzi o simplificare a complexităţii identităţii evreieşti. Există o tentativă constantă de a o reduce la discursul acestui stat, care oferă o definiţie comunitară rigidă. De fapt, nu putem da o definiţie a ceea ce înseamnă a fi evreu; orice astfel de definiţie este susceptibilă de a fi contestată – indiferent că sînt definiţii care se raportează la religie, sau la tradiţie, sau la obişnuinţele sociale, sau la o anumită filiaţie etc. Eu, ca evreu şi ca om care se afirmă evreu, nu mă voi recunoaşte niciodată în definiţiile pe care mi le-aţi putea da. Este vorba aici de capacitatea evreilor de a se deplasa permanent în raport cu orice încercare de subsumare a lor unei categorii, unei definiţii fixe. Este vorba aici de extraordinara diversitate a evreilor, legată de diversitatea culturilor, a diasporei, a limbilor etc. Astăzi se revine la definiţii care sînt cvasi-etnice, ne întoarcem din ce în ce mai mult la formele de etnicism, care corespund ideii că statul Israel e punctul de referinţă al fiinţei evreieşti – ceea ce mi se pare dezastruos. Această fosilizare de tip etnic a fiinţei evreieşti mi se pare cel mai rău lucru care i se poate întîmpla unei culturi, care este una a diversităţii şi care îşi asumă toate contradicţiile.

Văd că aveţi ceva împotriva statului Israel.

Am, în măsura în care pretinde că a captat întregul destin al vieţii evreieşti de astăzi şi pretinde că a canalizat întregul ei destin istoric. Şi cred că astfel s-a ajuns la ceea ce se întîmplă în Orientul Mijlociu – situaţie pe care eu o găsesc terifiantă.

Nu îl iubiţi nici pe Spielberg, cu a sa Listă a lui Schindler. *De nu vă place ca ficţiunea să se amestece cu istoria?*

În *Lista lui Schindler* e o reducţie a unui fapt istoric la condiţia unei poveşti, ceea ce e ceva dominant în melodrama de tip hollywoodian şi care atrage forme de identificare a spectatorilor ce se opun reflecţiei şi doliului pe care ar trebui să le avem în raport cu acest obiect istoric, în raport cu acest tip de criminalitate. Filmul lui Spielberg e construit în jurul ideii de erou, iar identificarea spectatorului este asemănătoare cu cea în cazul unui film western – ceea ce mi se pare oribil.

Aţi scris o carte intitulată Un communisme insupportable. *Există comunism suportabil?*

Este vorba de o culegere de articole scrise într-o perioadă cînd am călătorit şi am făcut anchete etno-sociologo-politice în ţările est europene. Problema acestei cărţi era să vedem dacă sistemul din Europa de Est a fost unul aberant şi condamnat de istorie din cauza structurii lui intrinseci sau că a murit datorită întîlnirii sale cu celălalt bloc, asta neînsemnînd că acest sistem este monstruos în mod fundamental. În urma călătoriilor mele în toate aceste ţări, eu am rămas cu o idee destul de relativistă în această chestiune. Desigur, veneam din exterior, eram un occidental şi nu suportasem dificultăţile vieţii de aici. Am văzut diferenţa dintre Occident şi blocul comunist ca cea dintre Atena şi Sparta. Desigur, să trăieşti în Sparta nu era prea agreabil, dar... Cred că acest bloc comunist nu a căzut datorită unei criminalităţi care ar fi proprie acestui tip de regim, ci că, la un moment dat, acest sistem a devenit receptiv la influenţele celeilalte lumi, celei occidentale, şi că oamenii, inclusiv elitele politice (şi cazul lui Gorbaciov e elocvent), au început să privească propriul sistem în termenii celorlalţi. Nu am, deci, această idee maniheistă a opoziţiei între cele două părţi. Sigur, au fost învingători şi învinşi, dar asta nu înseamnă că învingătorii sînt mai morali, că încarnează dreptatea istoriei, că sînt purtătorii spiritului progresului, ci doar că ei au fost mai puternici.

Deci credeţi că în ţările comuniste nu a existat un adevărat comunism, că acesta e ceva nobil, care a fost pînă la urmă pervertit în punerea lui în practică?

Nu, deloc. În Franţa sînt mulţi oameni de stînga, exmarxişti, care au astfel de concepţii: ideile comuniste – excelente; dar cei care le-au aplicat au pervertit totul şi au transformat într-o imensă tragedie. Nu gîndesc aşa. Pe de altă parte, sînt de părere că toate tentativele de a criminaliza numele comunismului sînt perverse. În realitate, comunismul se asociază – pornind chiar de la nivelul semantic – ideii de comunitate, de viaţă comună. Jean-Luc Nancy, un excepţional filozof francez contemporan, care nu este unul care să fi traversat cîndva ideile marxiste, este cel care insistă asupra acestei teme. Ideea de comunitate este una fondatoare, pentru că această comunitate este cea care face pandant la ideea de societate. Cînd vorbim de societate ne gîndim la organizare, cînd vorbim de comunitate ne gîndim la legătura dintre oameni. Iar „comunismul“ aparţine de această legătură, de aceea trebuie să separăm cuvîntul de toate experienţele istoriei. De ce stalinismul să aibă dreptul în eternitate să fie sinonimul comunismului? Comunismul este un cuvînt care poate fi reinvestit. Îmi imaginez că în cazul dumneavoastră e dificil să se întîmple un asemenea lucru, deoarece aici comunismul a fost de stat, a ţinut de un stat criminal; dar pentru noi este foarte important să se spună că cuvîntul „comunism“ nu este unul criminal. Este un cuvînt care a avut un trecut ce poate fi asociat unor acţiuni criminale, printre cele mai rele ale secolului XX, dar este unul care are nobleţea şi demnitatea lui, dacă-l asociem cu ideea de comunitate.

Ce credeţi că reprezintă perioada post-comunistă pentru ţările occidentale, pe de o parte, şi pentru ţările ex-comuniste, pe de altă parte?

Pentru ţările occidentale, prăbuşirea blocului comunist a însemnat o legitimare extraordinară a oricărui liberalism. Adică a apărut ideea că nu mai există nici o alternativă, că singura valabilă este democraţia de piaţă. Această idee s-a impus ca dominantă la noi – şi acest lucru mi se pare dezastruos. Dezastruos, pentru că, prin invocarea exclusivă a regulilor pieţei, totul devine posibil. În ţările ex-comuniste s-a întîmplat ceva de o brutalitate extraordinară, este o violenţă în acest proces de trecere de la un sistem la altul care m-a şocat întotdeauna cînd am venit aici. Pe de altă parte, elitele politice (că sînt ex-comuniste, cum e Iliescu, sau noi, neo-liberale) sînt politicieni care au prins din zbor toate trăsăturile politicienilor de tip occidental, fără să aibă şi meseria lor, calităţile lor, profesionalismul lor. În general, în această perioadă de tranziţie a ţărilor ex-comuniste am fost surprins să descopăr de fiecare dată o latură extraordinar de vulgară. Ce m-a fascinat cînd veneam în ţările comuniste în anii '80 era o viaţă intelectuală bizară, o viaţă intelectuală care nu exista la noi. Vedeam în metrou la Moscova oameni care citeau reviste sau cărţi de poezie. Oamenii erau, de exemplu, foarte ataşaţi de Puşkin sau foarte interesaţi de teatru. Nu vreau să fac un portret idilic, dar exista un soi de fervoare, de emoţie care nu se întîlnea la noi – unde lumea era în general blazată. În mod evident, schimbarea a distrus toată această stare specială, viteza schimbărilor a adus cu sine şi luminile pieţei; televiziunea a devenit vectorul importului tuturor mizeriilor noastre. Diferenţa este că noi am învăţat să ne apărăm de toate acestea, avem strategii imunitare, pe cînd peste voi au căzut dintr-o dată şi cu violenţă toate aceste lucruri şi aţi fost luaţi pe nepregătite – şi cred că efectele sînt grave. Desigur, există speranţa că generaţiile viitoare vor învăţa încetul cu încetul să se apere, îşi vor căpăta, în mod natural, imunitatea.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

▲

Dilema vă recomandă

● Numărul pe luna iunie 2002 al revistei *Magazine littéraire*, consacrat lui Raymond Roussel şi excentricilor (Lautréamont, Jean-Pierre Brisset, Marcel Duchamp şi alţii), figuri-far de insolitari. (Dan Stanciu)

● Dan Petrescu, *Deconstrucţii populare*, Ed. Polirom, 2002; „Astăzi, progresul se măsoară la nivelul individului, nu al colectivităţilor (...) Nu există colectivitate care să merite sacrificiul existenţei individuale, datorită faptului simplu că existenţa individuală (şi, în speţă, individul care o întrupează) este unică (respectiv, unic).“ Contestat de unii (mulţi), temut de alţii (cam aceiaşi), Dan Petrescu nu poate – şi nu vrea – să fie iubit. Norocul lui: e pur şi simplu entuziasmant. (Alex. Leo Şerban)

● Marta Petreu, *De la Cîmpina la Ploieşti sau o călătorie de documentare filosofică* (în *Adevărul literar şi artistic* din 11 iunie 2002, pag. 8-9). Din relatările lui Caragiale despre două vizite ale sale în aceeaşi zi, la Hasdeu şi Dobrogeanu-Gherea (în 1897), severa cercetătoare a operei lui Cioran şi Ionesco extrage un eseu de o prospeţime şi un farmec al erudiţiei vesele întru totul încîntătoare. Cu toată seriozitatea – în publicistica Anului Caragiale nu s-a scris ceva mai binedispus, dacă asta mai contează. Şi cum să nu conteze? (Radu Cosaşu)

● Conferinţa profesoarei Domniţa Dumitrescu de la California State University din Los Angeles – „Hispanismul în Statele Unite ale Americii“, la Institutul Cervantes, marţi, 25 iunie, la ora 18,30. (Simona Sora)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Tabu

Apărut, destul de recent, o nouă revistă adresată femeilor: *Tabu, revista sexului deştept şi frumos.* În capul echipei le regăsim pe mai vechile noastre cunoştinţe de la *Naţional,* partea mondenă, Simona Catrina şi Alice Năstase, renumite pentru pana lor maliţioasă, sau chiar veninoasă cu orice preţ (însă nu lipsite, de ce să nu recunoaştem, de un oarecare haz ilicit al uitatului pe gaura cheii şi al bîrfei în sensul ei cel mai tradiţional). Aceste două reprezentante feminine ale cîrcotaşilor din Muppets, pe care le criticam dar le citeam, iniţiază, acum, un nou tip de discurs feminin şi, mai curînd, feminist: un soi de meta-discurs al discursurilor clasice din reviste gen *Elle* sau *Avantaje,* ironic şi ambiguu. Una din rubricile de modă şi cosmetică, de pildă, sună aşa: „Da, se poartă răzbit să arăţi ca un cod de bare pe o cutie cu biscuiţi." Ideea frazei precedente este, dacă vezi şi poza ca s-o poţi înţelege, că se poartă dungi. Mesajul rămîne ambiguu: nu ştii dacă să te îmbraci sau nu aşa; deşi revista ţi-o prezintă ca pe „ultima modă", tonul în care o face te îndeamnă să fii precaută. La fel se întîmplă şi-n cazul prezentării de modă: „Indiferent cît ar dura condamnarea la dragoste (o străfulgerare, o eclipsă, o eternitate a luminii), sentimentele sînt supuse rostogolirii. Bulgărele de dragoste îşi schimbă culoarea, consistenţa, strălucirea. Atingerea lui doare. Arde. Răneşte. Mistuie. Vindecă." Îngroşarea, probabil voită, a lirismului clişeistic al scriiturii te face să nu-l iei ad litteram, ca pe o reţetă, precum în celelalte reviste pentru femei, ci să te întrebi, să pui la îndoială. Lucru, evident, pozitiv.

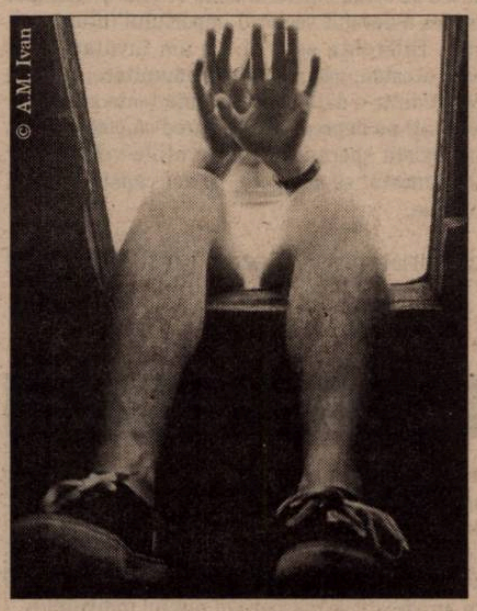

Demitizarea vedetelor, precum şi a clişeelor legate de *look*-ul sexy este iarăşi o victorie: respectiva revistă vorbeşte, de pildă, de problemele pe care ţi le pot crea picioarele lungi, care amorţesc uşor, pentru că trebuie să le ţii chircite sau înghesuite; sînii mari, care nu încap în bluze; penisul prea lung, care sperie partenerele. De asemenea, unul din atuurile Mihaelei Rădulescu, evidenţiat în subtitlu, este: „Nu mă culc niciodată fără să mă spăl pe dinţi". Dacă modalităţile mai sus enunţate au rostul de a nu le mai îndemna pe femei să semene, cu orice preţ, cu modele preambalate şi să se mai lepede de complexe, există, totuşi, riscul opus: să cazi în şabloanele anti-clişeelor sau tabuurilor. Acest lucru se întîmplă, de pildă, în cazul articolului „Iubirea – listă de preţuri", în care se pedalează pe rostul banilor în viaţa unei femei: „Fără bani, o femeie va înceta să mai aibă atributele unei femei. Trist..."

▲

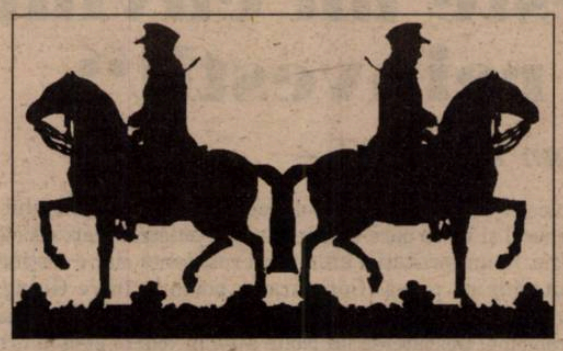

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Mitică şi Mondialul

Efervescent, inteligent, impertinent, incapabil să cadă pradă deznădejdii, Mitică e prezent la Mondial, dacă nu prin echipa sa naţională, atunci prin spiritul său veşnic treaz pînă la ore tîrzii ale nopţii. Voios cum îi stă bine, guraliv la superlativ, el se confruntă cu lumea – fără complexe stupide, fără tristeţi ciudate, convins că, în puterea de pătrundere a fenomenelor, buricul său e la fel de isteţ ca al oricărui neam ce se dă prin Apus „mare sculă de basculă" în fotbal.

În primul rînd, Mitică e fericit cînd observă universalismul blatului nostru românesc. Totul e blat şi va fi blat – „ce ne tot bat capul că un Dinamo-Ceahlăul se poate întîmpla numai în România?". Cu o rapiditate feerică, Mitică extinde robust formula din strămoşi: „Ca la noi, la nimenea..." – în care crede cînd vrea şi îi convine – pînă la aceea modernă foc: „...şi peste tot e ca la noi!" Mitică se topeşte de plăcere contemplînd globalizarea balonului rotund de pe creasta acestui adevăr la mintea cocoşului: „...Ce-au făcut Italia şi Mexicul în ultimele 4 minute, cînd au aflat ce leapşă au luat imbecilii ăia de croaţi, de la Ecuador...? E, ce-au făcut? Dă-mi-o mie, na-ţi-o ţie! N-a fost noncombat?" Şi cine a descoperit noncombatul în fotbalul românesc...? Tot Mitică! Atunci s-a făcut mişto de el, i s-a spus că „noncombat nu se pronunţă cu t la urmă", îl învăţau pe el franţuzeşte... (aici ocheadă vesel-obscenă...!) – „acum îl vedeţi la Mondiale!". Acolo unde arbitrul brazilian se crucea cum pot două echipe să nu joace, Mitică nu se cruceşte, nu se miră, rîde încîntat de el însuşi. El e fascinat – discret, bineînţeles, cît mai în secret, fiindcă „sîntem deştepţi care nu ne dăm pe faţă..." – de forţa cu care acest Mondial impune dreptul omului şi al naţiunilor la blat, indiferent sub ce pseudonim: contraperformanţă, meci strategic, colegial, umanitar, „dă-le dracu', cum le zice, că n-are importanţă...".

În al doilea rînd, Mitică e cu ochii radar la arbitri: de cum începe un meci, el trebuie să ştie cine-s arbitrii, din ce ţară vin, ce culoare le are pielea... Fără a fi rasist, doar „priceput la maxim", pe baza aceleiaşi axiome: „ca la noi la nimenea şi peste tot ca la noi", Mitică, obsedat de arhetipurile autohtone, alde Chivulete, Lică, Corpodean, nu poate trăi şi judeca fotbalul fără aceşti delincvenţi, bandiţi, gangsteri, pe scurt: hoţi! Deloc xenofob – Doamne fereşte! – doar competent, Mitică nu va crede niciodată în ideea ştabilor de la FIFA care – şmecheri, dar nu mai şmecheri decît noi, românii – argumentează că greşelile arbitrilor ţin „de natura umană". De cineee? Mitică are aici, la degetul mic, natura umană şi ştie, de cînd a văzut lumina zilei, cum se comportă în caz de ofsaid sau penalti. Prefăcîndu-se o clipă că e de acord cu FIFA, el nu se mai hlizeşte la auzul ţării din care a aterizat, la tuşă, negraciul acela făr' de campionat în ţara lui (aşa e!), dar îi va pronunţa de zece ori numele imposibil în europeană şi va repeta de o sută de ori (chiar dacă arbitrează bine!) că vine din „Anticua şi Barbuda"... Mitică, mă'nţelegi?, e nebun după sonorităţile geografiei, aşa cum altădată o cunoscută de a lui se topea după menuetul lui Pederaski.

Înălţîndu-se tot mai semeţ cu gîndirea sa cioclopedică, Mitică va trece la jocul propriu-zis şi, cu un calm suveran, va emite că „la Mondialul ăsta au fost destule meciuri mai slabe decît la noi" şi că, în general, „nu se practică ceva cu totul diferit de campionatul nostru". Dacă vreun român de altă opinie îl va întreba: „adică vreţi să spuneţi că se joacă după acelaşi regulament, nu?", Mitică nu intră în provocare, îi aruncă o privire scurtă de şarpe boa şi îl driblează fastuos: „Dom'le, pe mine nu mă lua aşa că n-ai spor... Eu am văzut mai mult fotbal decît dumneata... Uită-te ce a făcut Slovenia... Sau Arabia Saudită... Păi, se compară? Jucau băieţii noştri ca plăvanii ăia de polonezi...? Da' Franţa... Franţa care ne-a făcut de ţigani... A pedepsit-o Al de Sus!" Arta redutabilă a lui Mitică e aceea de a ieşi din provocări prin alte provocări şi mai şi în care sacrul se amestecă cu profanul pînă la a te scoate anti-român. Ca atare, nu-l întreba dacă vreun jucător român ar putea ţine 90 de minute în viteza cu care „se omoară" coreenii sau japonezii. „Da' ce-i tîmpit? N-are şi el mamă, tată?" Cu un sentimentalism demn de Brătescu-Voineşti, Mitică ridică în slăvi bunătatea noastră caracteristică: „Nemţii nu s-au oprit pînă la 8-0 cu nenorociţii ăia – noi, la 4-0, stingeam motoarele fiindcă sîntem băieţi fini şi sensibili". În schimb, cu străinul are antisentimentalismul vigilent, căpătînd un accent din ceea ce însuşi George Călinescu descoperea în publicistica lui Eminescu, ceva de „Mitică sumbru" văzînd peste tot pacte obscure, mişmaşuri viclene, comploturi permanente. „Explică-mi şi mie, Mitică, de ce a ţinut morţiş Coreea să bată Portugalia? De ce a făcut jocul Statelor Unite? Pentru mine e o enigmă". „Enigmă? Care enigmă? ...e cu ochi şi cu sprîncene... Da' ce, nu există fir roşu între Casa Albă şi Blatter?" Şi, voluptuos, ca ori de cîte ori apare ocazia unui calambur genial, Mitică nu-l ratează: „Domnilor, totul e Blatter! Pînă şi Rusia merge pe blat cu Statele Unite şi nu le zice nimeni nimic... Totu-i blat, restul e hohă! Ai auzit dumneata de cuvîntul «hohă»?" Provocarea ţine şi mă prinde: „Mitică, eşti genial ca poetul suprarealist Bonciu care a inventat în română că „totul e bleah"... Ai auzit de bleah!?". „Băăă – lungeşte meditativ vorba – terminaţi cu chestiile astea că vă aşteaptă închisorile!"

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Moshe, regizor

„...mama mea a fost analfabetă, dar la sfîrşitul vieţii ei, eu trăind în America, ea trăind în Israel, a spus că nu vrea să fie iscălită sau cineva să-i scrie o scrisoare. Cu timpul a învăţat singură să citească şi să scrie o românească elementară, dar suficientă să comunicăm. Mama citea ziarul românesc şi, în 1969, cînd m-am întors din America şi i-am spus: «Mamă, am văzut la televiziune că cineva a ajuns pe Lună», ea mi-a răspuns: «Eh, tu eşti regizor de teatru, nu ştii că se poate face orice?» Şi mama mea nu a crezut că oamenii au ajuns pe Lună pînă cînd nu a citit în ziarul românesc, în limba română, şi a văzut fotografiile alea aşa confuze şi şterse în ziar. Înţelegi de ce m-am întors eu în România? De-aia m-am întors, pentru că este o realitate mai mult decît realitatea pe care o trăiesc eu zi de zi în lumea aşa-zisă lume mare. Nimic nu pare real pînă nu e validat în limba maternă. Oricîte limbi ai cunoaşte, singura mea limbă a rămas cea română şi limba idiş. În ele îmi fac procesele de conştiinţă.

Am început teatrul la 12 ani. Imediat după război, în '46-'47, a fost o foamete mare în România, mai ales în Moldova, la Iaşi. Anumiţi copii au fost luaţi de la şcoli şi puşi în cămine ca să nu moară de foame, şi am fost într-un cămin în care cît de cît se dădea puţină mîncare, pe strada Sfîntul Andrei, la Iaşi, îmi amintesc. Şi directorul căminului – era un gentleman –, Milu Bergov, a făcut o serbare de Crăciun şi mi-a dat şi mie un rol şi am jucat. Şi după aceea, m-a chemat la el la birou şi mi-a zis: «Mă, tu ai stofă de actor». Şi m-a întrebat: «Vrei să înveţi?» şi m-a luat de mînă şi m-a dus la Conservator, la teatru. La examenul de admitere era în juriu un domn cu un cap de leu, cu părul cărunt, care, după ce am terminat de recitat *Scrisoarea a treia,* s-a ridicat şi mi-a spus: «Psule, ia-o de la cap». Eu am luat-o de la cap. Cam pe la mijloc m-a oprit iar, şi s-a întors spre directorul Teatrului Naţional: «Coane Diacu, cheamă studenţii de la anul trei să audă cum un pui de evreu vorbeşte limba română». După ce am terminat, a venit la mine şi m-a sărutat pe frunte. Mi s-a spus: «Să nu te mai speli pe faţă cît vei trăi, că te-a pupat Sadoveanu». Şi mi-a dat o sută de lei să-mi cumpăr o pereche de pantofi că eram desculţ. Făceam figuraţie în «Cravata Roşie». Un ziar din 1949-1950 scria că «m-ar fi dorit mai puţin profesionist»..."

(va urma)

▲

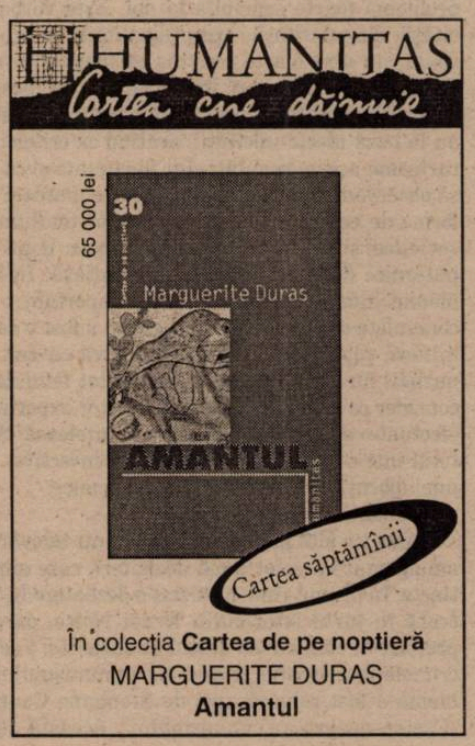

DILEMATECA

„Transformări, inerţii, dezordini“
Andrei Pleşu şi Petre Roman
în dialog cu Elena Ştefoi
Editura Polirom, 2002

Vladimir Tismăneanu
„Scrisori din Washington. Reflecţii despre secolul douăzeci“
Editura Polirom, 2002

Radu Cosaşu
„Supravieţuirile 1. Rămăşiţele mic-burgheze“
Editura Fundaţiei PRO, 2002

DILEMART

Alex. Leo Şerban

„Retrouve la distance“

expoziţie de eseu fotografic

Institutul Francez din Bucureşti

15-30 iunie 2002

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Muzică ieftină şi alte note

Observaţia aceea: „E ciudat cît putere poate avea muzica ieftină“ (sau cam aşa ceva). Observaţia aceea mă urmărea de mai multă vreme, ca un refren neidentificat, de care nu te poţi scutura. Am identificat-o zilele trecute, într-o piesă de Noël Coward.

Comentariul tele- şi cineastului Dennis Potter, ale cărui seriale şi filme sînt pline de şlagăre (şi a cărui melodramă muzicală *Pennies from Heaven* anticipează *Dancer in the Dark* al lui Lars von Trier): „Eu nu fac greşeala pe care o fac atîţia partizani ai culturii înalte, de a deduce că, din moment ce oamenilor le place arta ieftină, e musai ca şi emoţiile lor să fie ieftine. Atunci cînd doi oameni îşi spun: «O, ascultă, e cîntecul nostru», ei nu vor să spună: «Cîntecul nostru, porcărioara aia ieftină, siropoasă, sincopată, este ceea ce-am simţit atunci cînd ne-am întîlnit». Ceea ce vor ei să-şi spună este: «Cîntecul acesta ne aminteşte de emoţia extraordinară a întîlnirii noastre».“ Cred că Potter a avut dreptate. Atunci cînd Bridget Jones îşi plînge de milă pe melodia *All by Myself*, sîntem invitaţi să rîdem, dar fără superioritate. În primul rînd sîntem invitaţi să ne recunoaştem: cu toţii am trecut prin camere vraişte ca a lui Bridget, înveliţi în autocompătimire ca într-o plapumă cam jilavă, dar călduţă, convinşi, preţ de cîteva ceasuri rele, că muzica aceea de inimă albastră este însăşi tema vieţii noastre; şi cu toate că mizanscena emoţiei noastre era ieftină, emoţia nu era, nu în totalitate – oricîtă autosugestie şi oricît narcisism intrau în ea. Tot aşa, atunci cînd Titanicul se scufundă şi Leo DiCaprio o suie pe Kate Winslet pe uşa aceea plutitoare, apoi o ţine de mînă şi de vorbă, o ţine în viaţă în timp ce el îngheaţă, nu cred că spectatorii care plîng sînt caraghioşi sau demni de dispreţ. Cei care pierd sînt ceilalţi, cei imuni la melodramă, cei care ţin cu tot dinadinsul să rămînă deasupra emoţiilor comerciale, cei care exclamă: „Manipulare!“ – ca şi cum manipularea adevărului (dar nu în sensul de minciună, ci în sensul unei abstractizări) n-ar fi chiar secretul marilor idile din filme (un secret al lui Polichinelle, de altfel). Şi tot aşa, criticii care au susţinut că în filmul său *Dancer in the Dark*, Lars von Trier îşi bate joc de melodramă, au reuşit să piardă poanta (spre deosebire de spectatorii care pur şi simplu s-au lăsat emoţionaţi). Filmul demonta genul (de fapt genurile: melodrama şi *musical*-ul), pentru a-ţi arăta că magnetismul său rămîne intact, ba chiar creşte, cu toate mecanismele scoase la vedere, cu toate artificiile ieftine recunoscute ca artificii ieftine. Nu era batjocură, ci respect.

Urîţenia *reality show*-urilor ca *Surprize, surprize...*: emoţiile sînt tratate ca nişte prostituate ieftine, şi atunci chiar se ieftinesc sub ochii noştri. Cuvintele sînt alese ca să aducă lacrimi, aşa cum proxenetul alege hainele fetei, ca să fie sexy. Valoarea unui gros plan cu lacrimi e prestabilită, ca preţul unui sex oral. Camerele insistă pe lacrimi, aşa cum în filmele porno insistă pe organele genitale. Dar filmele porno se descurcă bine mersi fără să simuleze pasiunea, în timp ce *reality show*-urile simulează tot timpul compasiunea. Şi această falsitate ieftineşte totul. În acest tip de manipulare intră mult dispreţ şi într-un fel e de înţeles: după ce, cheltuind o nimica toată, ai făcut tot ce-ai vrut cu emoţiile alea, cum să le mai respecţi?

Personajul acela uluitor din *Şi caii se împuşcă, nu-i aşa?*, maestrul de ceremonii care comentează maratonul de dans, încercînd să-i accentueze dramatismul şi reuşind doar să-l bagatelizeze, cu metaforele lui de doi bani, cu exclamaţiile care sună a gol, cu vioiciunea sa forţată. Uluitor este faptul că acest cabotin ştie, totuşi, cum să se comporte atunci cînd unul dintre dansatori clachează; în situaţiile de criză, devine inteligent şi sensibil. Uluitor e faptul că, după o viaţă întreagă de lătrat la microfon, el mai e capabil de compasiune.

N. red.: Deşi vara este, prin tradiţie, anotimpul reluărilor, ne cerem scuze pentru defecţiunea tehnică de săptămîna trecută, cînd la această rubrică s-a redifuzat o „fericire“ veche de patru săptămîni.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Viaţa şi opereta lui Che Guevara (1)

Impulsionat de observaţiile unui cititor, am decis să mă opresc pentru două numere asupra unei personalităţi care încă mai înşeală spiritele entuziaste. E vorba de cubano-argentinianul Che Guevara, posesorul acelei inconfundabile figuri romantice, sumbre, dar (recunosc) emoţionante, pe care am văzut-o mai toţi pe tricouri, pe CD-uri, pe afişe şi pe te miri ce altceva. Era pînă nu de mult şi pe o etichetă de vodcă, dar s-a supărat autorul fotografiei (care oricum nu ia nici un ban) şi imaginea a fost înlocuită. La sfîrşitul anilor '60, emblema omului cu bască a ilustrat toate mişcările stîngii occidentale, de la Paris la Cordoba, şi de la Berlin la San Francisco, Guevara fiind considerat fratele săracilor, inamicul capitalismului nemilos, revoluţionarul fără viaţă personală. La o analiză mai atentă, putem vorbi mai degrabă de un marketing „revoluţionar“, de un semn/simbol, căci, în fond, cine ştia exact ce a făcut şi ce nu semeţul argentinian (unde mai pui că era şi astmatic!). Iar pentru militanţii troţkişti, maoişti, existenţialişti, anarhişti şi alţi dezorientaţi, ce putea fi mai atractiv decît personalitatea cuiva care, folosind doar puşca, se ridicase în fruntea unui stat ce-şi ameninţa vecinii cu „Revolucion o muerte“? Căci Guevara este şi personificarea conceptului care a lăsat dîre groase de sînge prin secolul trecut – „revoluţionarul de profesie“.

Dar cine a fost Che? Născut pe 14 mai 1928 în Argentina, într-o familie din mica burghezie, Ernesto Guevara a absolvit facultatea de medicină în anii '50. Încă student fiind, a făcut o călătorie trans-americană cu motocicleta, alături de amicul său Alberto Granado. A descoperit marile inechităţi ale lumii şi s-a jurat să le pună capăt. În jurnalul lui (publicat), episoadele de idealism alternează cu beţii monstruoase şi cu scene în care urina de la balcon în capul trecătorilor. Ulterior s-a înrolat în miliţiile antiguvernamentale din Guatemala, i s-a oferit însă doar rolul de medic şi nu de combatant activ! În 1955 i-a întîlnit în Mexic pe conspiratorii lui Fidel Castro şi li s-a alăturat în naiva lor debarcare din noiembrie. Armata dictatorului Batista i-a împrăştiat rapid, cîţiva, printre care şi el, s-au refugiat în Munţii Sierra Maestra, unde au pregătit confruntarea finală. În tabăra din munţi, Fidel şi Che au impus disciplina revoluţionară printr-un mobilizator regim de execuţii sumare. Dar Batista era urît de cubanezi, aşa că după patru ani, în faţa insurgenţei castriste, armata s-a dezintegrat, iar grupul de „barbudos“, întărit cu noi recruţi, a pătruns în Havana pe 2 ianuarie 1959. Batista a fugit, iar puterea a fost preluată de fraţii Castro şi Che Guevara. Printre primele măsuri – executarea fără proces a peste 500 de persoane, întemniţarea altor cîteva mii şi interzicerea totală a religiei. Au fost organizate în grabă şi alegeri – au avut loc după 37 de ani!

El Comandante Che, numărul doi al regimului (iniţial „democratic“, apoi stalinist), a ocupat funcţii importante. Ca ministru al Economiei i-a pus în funcţii de conducere pe camarazii din Sierra Maestra. A rezultat un blocaj total al producţiei, consumul fiind rezolvat pînă în anii '80 cu sistemul raţiilor. Influenţat de marxişti (dar nu de scrierile economice, căci recunoştea sincer că nu le înţelege), a impus industrializarea excesivă, cu ajutor sovietic. Altruista URSS şi-a plasat rapid tehnologiile cele mai precare, dar Che s-a făcut că nu vede, strategia lui bătea mai departe, către nord. A fost şi guvernator al Băncii Naţionale; n-a rezistat mult, căci voia să desfiinţeze banii şi să introducă economia naturală – adică trocul. Era prea mult chiar şi pentru Fidel! Dar Guevara punea utopia deasupra oricăror considerente practice – vorbea mereu de „omul nou“, care trebuia creat cu forţa. La Academia Militară ţinea un curs de „literatură, politică, tactică de *guerilla*, istorie şi geografie“, care probabil că era fascinant! Era clar însă că Che nu-şi mai găsea locul într-o lume unde uniforma de camuflaj era doar o modă.

▲

Stela GIURGEANU

Punguţa cu doi bani

Românilor le place să trăiască „în stil". Şi mai ales să cheltuiască „în stil". La nunţi, botezuri, aniversări se pun la bătaie sume fabuloase de bani, chiar şi de către oamenii care, altminteri, „nu-şi permit" diverse. Se cumpără mai mult decît e necesar „să fie", se cumpără mai scump decît e cazul: „o dată se însoară", sau „o dată se aniversează", sau „o dată se etc...." omul. Se economiseşte cu greu, se consumă rapid. Dornic de cîştig, însă, omul e tentat să îşi părăsească vechiul ciorap pentru avantajele nete ale unor economii-investiţii care, pe lîngă păstrarea banilor, aduc şi un venit suplimentar.

Statisticile punguţei bancare

Cine mai economiseşte în România?

Toată lumea, ar veni răspunsul prompt, atît al specialistului cît şi al oamenilor cu care am stat de vorbă. Vorbind, pentru început de economiile din bancă, aflu că în special oamenii cu venit mediu sau mic economisesc cu gîndul că, acumulînd, două luni, trei, şase, un an de zile, reuşesc din dobînzi, din sumele cumulate, să dea curs unui eveniment (există asemenea *„conturi-eveniment"*, în care omul depune bani regulat, pentru a-i scoate şi a-i folosi pe toţi o dată) sau să-şi cumpere diverse lucruri pe care nu şi le-ar permite cu banii din veniturile curente; dar pentru care folosesc punguţa bancară, regulat, la salariu sau pensie. Dar, dacă mai demult primul drum pe care îl lua mica parte a venitului destinat economisirii era cel al caselor de schimb, în prezent – drumul este direct înspre bancă, preferîndu-se moneda naţională, dolarului. De ce? Pentru că...

Eforturile de integrare în Uniunea Europeană au dus la o politică de apreciere a monedei naţionale. Astfel, depunerile în lei au crescut, iar în luna februarie economiile populaţiei au crescut mai repede ca rata lunară a inflaţiei. Moneda naţională a început să cîştige teren, economiile în lei au crescut cu 3,4%, în timp ce economiile în valută s-au diminuat cu 0,7%. La sfîrşitul lunii martie, economiile în lei la vedere ale populaţiei au atins o cifră de 3.257.706 mii de lei (Buletinul informativ lunar al BNR).

Sfaturi de întrebuinţare

La întrebarea *care este cea mai bună metodă a depunerii banilor în bancă,* specialistul (în cazul de faţă, *Alin Iacob,* ziarist la *Piaţa Financiară)* va răspunde cu o nouă întrebare pe care oamenii ar trebui să şi-o pună atunci cînd se hotărăsc să îşi deschidă un cont: *cîţi bani voi încasa?*

Greşeala oamenilor în alegerea băncilor este căutarea unei dobînzi cît mai mari. Important *nu* este însă ce dobîndă primeşti, important *e* ce sumă există la încheierea perioadei de constituire a depozitului. Pentru că există bănci care practică dobînzi de 29% şi depozite de 0,2% la retrageri. Astfel oamenii ajung să piardă bani pentru că, fiind iniţial atraşi de o dobîndă avantajoasă, nu se mai interesează de suma pe care o vor avea la momentul retragerii. Dacă în acest moment, comisionul perceput este mult mai mare decît dobînda, cel în cauză ajunge să piardă bani. *Întrebarea* care ar trebui să fie pusă *este* nu ce dobîndă există, ci *cîţi bani vor fi încasaţi la sfîrşitul depozitului.* Iar această întrebare ar trebui să fie pusă băncilor cu dobînzi variabile, pentru că ar trebui să se ştie clar: la dobînda de acum se va încasa atît, dar cît se va încasa în cazul unei modificări a dobînzii.

„De multe ori oamenii aleg o bancă dezavantajoasă prin chiar mecanismul pe care îl propune ea populaţiei, pentru că o bancă, între dobînzi şi comisioane, poate jongla cum vrea ea. Poţi să pierzi în dobîndă, să cîştigi factorul de comision sau viceversa.

Oamenii trebuie să opteze corect din start. Pentru că nu mai vorbesc de aspectele adiacente, de sumele care se cer pentru un extras de cont sau de cele pentru deschiderea unui cont (unele bănci deschid acest cont gratuit, altele cer, de exemplu, o sută de mii), astfel încît pentru un om care devine depunător, costurile sînt demne de luat în calcul. În cazul pensionarilor, care majoritatea au o pensie de un milion jumătate, sau două milioane pe lună, *o sută de mii contează*".

Creditele la noi

„Românii nu sînt obişnuiţi cu sistemul de credite, la fel cum nici băncile nu s-au acomodat foarte bine cu acordarea creditelor pentru orice român intrat pe uşa băncii. De ce? Pentru că, în primul rînd, la noi lipsesc instituţiile (existente de altfel în Occident) care ar putea confirma faptul că acel om merită încredere nu numai pe aspectul fizic, instituţii care ar putea acredita că el este un bun platnic în relaţia cu impozitele, taxele, obligaţii către stat pe care trebuie să le plătească".

Cînd românul rămîne fără bani mai schimbă 100 $?

Românii sînt în marea lor parte foarte săraci (salariile sînt printre cele mai mici din Europa Răsăriteană). Pentru majoritatea există însă forme de economisire provenită din munca la negru, munca în străinătate, sau din transferurile pe care românii care lucrează în străinătate le efectuează prin bancă, în valută, către familie sau prieteni. Din păcate, cu cît inflaţia are grijă să mănînce din aceste economii, cînd rămîne fără bani din veniturile curente (din ce în ce mai subţiri) se confirmă vorba „cînd românul rămîne fără bani, mai schimbă un dolar, doi..."

Mic istoric al speranţelor deşarte pe trei momente

1) *Caritasul*: Înfiinţat la Cluj, joc piramidal ascuns sub masca milei, promovat ca imagine de ajutorare, a constituit un început al marilor speranţe şi al primelor deziluzii. Avînd la bază o idilică viziune a cîştigului uşor, a norocului de telenovelă, Caritasul a lăsat în urmă Trenul Speranţei (trenul care făcea legătura Craiova-Cluj, simbolic denumit „al speranţei"), dispărînd pe undeva în neantul uitării. Pentru că...

2) *Safi*: A urmat primului moment, avînd la bază un fond de investiţii de cinci sute de miliarde, atrăgînd printr-o dobîndă mai mare ca la bancă şi printr-un număr de aproape două sute de mii de aderenţi. Implicînd pe faţă o parte a politicii româneşti de atunci, a picat o dată cu doi membri ai Partidului Liberal, George Danielescu, fostul ministru de Finanţe fiind condamnat penal.

3) FNI: Apărut pe fondul unei instabilităţi bancare acute, a unei devalorizări panicante şi a unei situaţii economice precare, oferind credibilitate maximă, al treilea moment al „jocurilor" de noroc a oferit (din nou) un pachet măsluit celor dornici de cîştig. Sub faţada unui fond de investiţii (prin definiţie, fondul de investiţii este o societate care adună bani de la mai multe persoane, investindu-i în mod constructiv) FNI îşi construieşte imaginea-simbol de unitate sigură, credibilă şi prin reclama agresivă din massmedia. Avînd avantajul unor sume mari de bani şi posibilitatea unor investiţii puternice în bonurile de tezaur emise de Ministerul de Finanţe, FNI-ul nu s-a dovedit a fi altceva decît un joc al intereselor care a atras, la fel ca celelalte, prin reclamă pe de o parte, prin iluzia cîştigului sigur şi promovarea ideii de pensie privată pe de alta.

Poveştile punguţei cu doi lei

Departe însă de statistici, economii bancare sau jocurile de-a investiţia, se ţes şi altfel de poveşti despre punguţa cu cîţiva lei. Pentru unii români *(majoritatea)* economiile, *„pusul la ciorap"* sau investiţiile de orice fel sînt un lux. Un lux pe care mulţi nu şi-l pot permite, iar atunci cînd o fac, o fac din sfaturile unora sau a altora, din ce se mai aude pe la televizor sau în şedinţa de bloc. Mulţi optează încă pentru mioriticul ciorap, fapt ce poate dăuna serios economiei şi dezvolta inflaţia. Pe de altă parte, cei arşi de jocurile piramidale sau aşa-zisele fonduri de investiţii preferă să nu se mai lege la cap nici cu CEC-ul, nici cu băncile, ci să-şi investească banii în cu totul alte direcţii.

„La cîte bănci au picat de la revoluţie încoa' şi la cîte prostii de le ziceau investiţii nu am asistat, pentru ce să îmi mai dau acuma banii pe mîinile străinilor?" Nea **Theodor** „investeşte" în colecţia sa de timbre, îmi arată două rafturi pline de clasoare din cele vechi, româneşti şi chinezeşti, aranjate pe categorii, lustruite şi preţuite ca singura comoară din casă. Pasiunea lui de acum de a colecţiona micile bucăţi de hîrtie, care mie nu-mi spun mare lucru, este de fapt o continuare a copilăriei. Şi, ca să fie sincer, clasoarele de început le preţuieşte mai mult decît pe cele „profesioniste", în care nu a mai „colecţionat", ci a „depus". Dar nici aici depunerile nu sînt sigure. Îmi povesteşte de un prieten de-al său care şi-a băgat toate economiile la Safi, ţinea cursul fluctuaţiilor zilnice într-un caiet, cu regularitate şi speranţă, pînă cînd nu a mai avut nici regularitate, nici speranţă. Dar îmi mai spune şi de tanti **Leonora** de la 3, care, la fiecare pensie îşi cumpără cartofi şi dolari; *„Economiile astea sînt bani pe care îi ai şi nu îi ai; că, după părerea mea, dacă îi ai pitiţi pe nu ştiu unde, tot cartofi mănînci şi dacă, Doamne fereşte, te mai calcă şi hoţii, rămîi numai bun de un infarct".* În bănci nu are încredere şi de ce ar avea, iar CEC-ul? Păi şi CEC-ul e tot bancă...

Însă, chiar atunci cînd nu „depun", cînd băncile sau chiar ciorapul le sînt străine de buzunarul lor mult prea gol, cînd banii le ajung doar de la un salariu la altul, oamenii *„economisesc"*.

Lą piaţă, unde chiar dacă preţurile nu diferă prea mult, românul face prima oară un tur, vede tot ceea ce este de văzut, iar mai apoi cumpără. Se caută preţul cel mai mic, uneori chiar în detrimentul calităţii. Oamenii preferă să cumpere ouă de la tarabă (pe timp de vară!) pentru că sînt mai ieftine, caşcaval de asfalt (din acelaşi motiv şi în acelaşi anotimp), lapte şi alte asemenea alimente perisabile, sănătatea lor trecînd pe plan secundar. Se cumpără cît mai ieftin, să te „lauzi la vecin", pierzînd însă orice criteriu logic. Se economiseşte (atît iarna cît şi vara) curentul electric, pentru că lipsa lui poate fi suplinită în primul caz de un pulover în plus sau, în al doilea, de un duş rece. Dar, pentru că tot veni vorba de apă, nici la capitolul ăsta oamenii nu se feresc de o mică „economiseală". De cînd cu tarifarea separată a apei şi cu introdusul apometrelor a apărut şi conştientizarea costului picăturii de apă, fiind posibil ca aceasta să nu mai fie într-un viitor apropiat atît de darnică cu utilizatorii ei.

„Economiile" în ceea ce priveşte televizorul *(„păi am luat decodoru' să prind haşbioul că nu-mi permit din salariul meu un cablu")*, benzina *(oprirea cu regularitate a motorului la fiecare stop)*, curentul, apa, telefonul (atît „fixul" cît şi „mobilul"), denotă însă nu un bun-simţ al omului strîngător, ci mai degrabă o disperare comună, naţională, cauzată nu de zgîrcenia omului avar, ci de o acută lipsă a banilor, care duce inevitabil la strîngerea baierelor punguţei la cît se (mai) poate, devenind astfel nu un stadiu al economiei de piaţă, ci mai degrabă un nivel din ce în ce mai sedimentat al conştiinţei românului că *„nu are de unde"*.

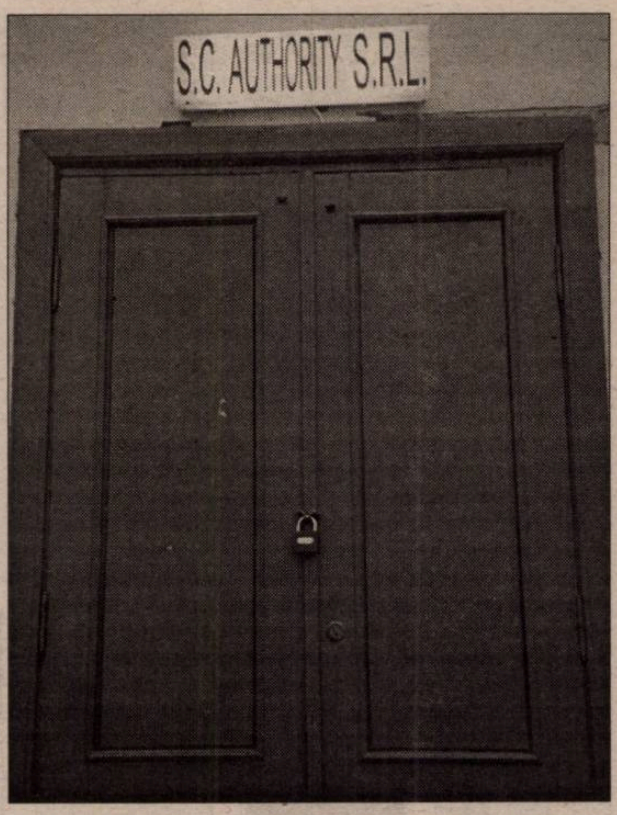

© S. Ivanoschi

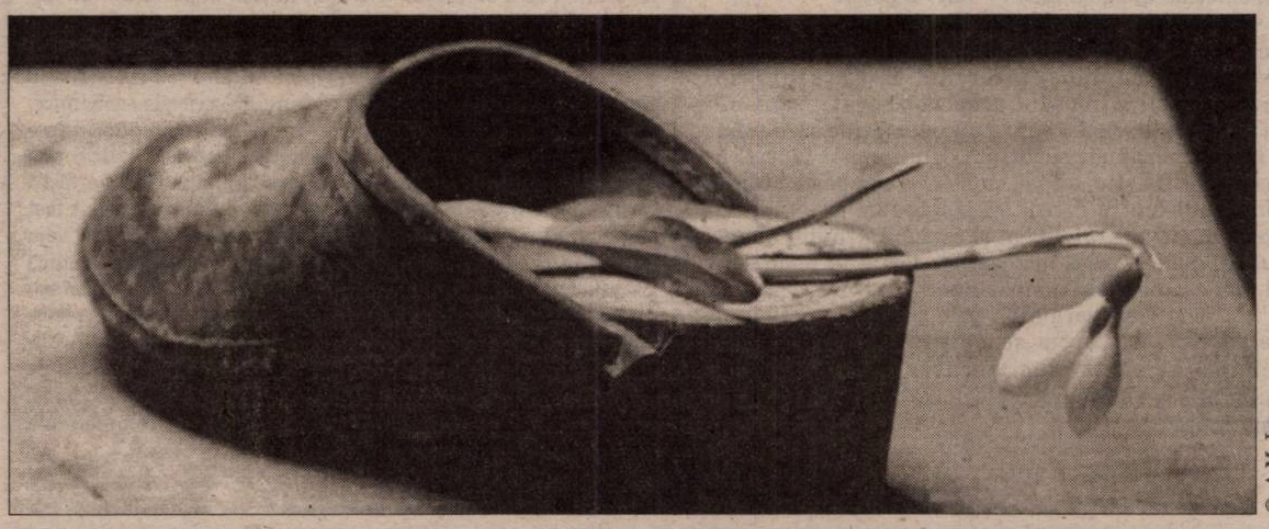
© A.M. Ivan

Tita CHIPER

antinostalgia

Epoca de lînă de aur

„Înainte vreme, exponenţi ai claselor stăpînitoare, sau pur şi simplu oameni cu sufletul sterp, ruşinîndu-se de obîrşia noastră, concedaseră la ideea că România a fost ţara de totdeauna a plugarilor şi păstorilor, un fel de vacuum al civilizaţiei, care nu se poate compara întru nimic pe planul creaţiei culturale cu lumea occidentală. În această ipoteză înjositoare era, desigur, exclusă ideea unui efort pentru reconstituirea patrimoniului spiritual naţional. Dar noi avem civilizaţia de la Hamangia cu celebrul ei «Gînditor» – expresie a cultului raţiunii într-o epocă în care Europa era cufundată în primitivitate. Noi avem uriaşa colecţie ceramică de Cucuteni, cu o vechime de 5.000 de ani, care oglindeşte nu numai rafinamentul gustului estetic al locuitorilor acestui teritoriu, ci şi profunzimea reprezentării lor filozofice asupra lumii. Noi avem vestigiile culturii antice greceşti, pentru că spre acest pămînt au venit argonauţii să caute lîna de aur."

(„Expunerea la proiectul Legii ocrotirii patrimoniului cultural naţional prezentată de preşedintele Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Dumitru Popescu", în *Scînteia*, 31 octombrie 1974)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Nu ne trebuie cărţi

Este adevărat că în urmă cu doisprezece ani, cînd intram într-o librărie, plecam cu un teanc de cărţi sub braţ, unele dobîndite cu intervenţii neprincipiale, în timp ce azi ies din librărie cu o carte, două, după minute întregi de reflexii selective, nefiind niciodată sigur că am ales cu înţelepciune. Este iarăşi adevărat că ne rămîn foarte puţini bani pentru cărţi, după ce am achitat taxe şi am făcut achiziţii vitale (adică de care depinde viaţa noastră biologică). Dar pur şi simplu nu mi-a venit să cred, privind pe unul din posturile de televiziune, că într-o capitală de judeţ din ţara noastră, cu universitate, licee, trei teatre – unul dramatic, unul liric şi unul de păpuşi –, cu scriitori, edituri şi publicaţii, vor dispărea librăriile, pentru că spaţiile destinate cărţilor au fost cumpărate de nu ştiu ce societate comercială, care va vinde acolo maşini, detergenţi, morcovi sau pantofi., sau va face acolo birouri Vînzătoarele din librării aveau lacrimi în ochi cînd povesteau cum vor restitui cărţile furnizorilor, cum vor rămîne şomere sau, dacă vor avea noroc, vor putea vinde pizza, ciorapi sau nasturi, în timp ce cumpărătorii de cărţi, cîţi vor fi rămas, vor frecventa tarabele pentru a găsi o carte, pînă cînd se vor reprofila şi tarabele sau vor fi dărîmate. Ce ne-a spus la televizor un reprezentant al societăţii care a cumpărat spaţiile de librărie, un bărbat, care putea fi bănuit chiar că este intelectual? Că oamenii oricum nu mai au bani să cumpere literatură beletristică. Aproape adevărat. Iar dacă se va scumpi din nou curentul electric şi agentul termic, locuitorii oraşului capitală de judeţ se vor putea întoarce liniştiţi în peşteri, ca în urmă cu zeci de mii de ani, făcîndu-se vînători şi, poate, pescari, fiindcă oraşul cu pricina este situat pe malul Dunării.

Oraşul în care se petrec lucrurile fabuloase despre care ni s-au povestit fapte incredibile se numeşte Galaţi. Oraşul în care m-am născut. Să-mi fie ruşine!

▲

Cu ochii-n 3,14

ŞTIŢI, UMBLĂ VORBA PRIN TÎRG CĂ NU EXISTĂ PIESE DE SCHIMB PENTRU FIECARE NAŢIUNE CARE PIERDE TRENUL ŞI CAPĂTĂ GUST DE ETERNITATE MINUSCULĂ

● „România în direct", excelenta emisiune a lui Robert Turcescu de la Europa FM, a pus în discuţie lunea trecută condiţia literaturii şi a scriitorului. Un ascultător (după voce părea tînăr) a dat telefon şi a lămurit scurt, în cîteva fraze fără dileme, de ce e literatura română în criză: pentru că de cîţiva ani a fost invadată de subproduse de genul Sandra Brown & co., şi pentru că preţul cărţilor e mare. „Dar ce scriitor român v-a atras atenţia în mod deosebit în aceşti ani?", l-a întrebat Robert Turcescu. Siguranţa de sine scade brusc către zero: „Ştiţi, nu prea am avut timp să citesc în ultima vreme, am un program foarte încărcat...". Chiar şi cînd are program încărcat, românul în direct e pătruns de tăria opiniunilor sale. (**M. V.**)

● Umblă vorba prin tîrg că juriul care a decernat premiile APTR nici măcar n-a văzut serialul *Martorii* (coregizat de Dan Piţa şi Şerban Marinescu)! Ar fi singura scuză pentru ruşinea de a-l fi premiat. (Nu, pe bune acuma: mă îndoiesc că cineva a putut sta pînă la capăt să vadă măcar un episod...) Cît despre cinismul de a compromite o profesionistă de anvergură precum Magda Mihăilescu, premiind-o pentru „contribuţia la igienizarea audiovizualului românesc", ce ar mai fi de spus decît că „igienizarea" ar fi trebuit să înceapă chiar cu unele dintre producţiile premiate...?! (**a. l. ş.**)

● Inscripţie într-un supermarket, raionul cărnuri, deasupra unui tocător electric: *Atenţie! Respectaţi cu stricteţe normele de protecţie a muncii! Pentru om, nu există piese de schimb.* Ce coincidenţă crudă: nici pentru vacă nu cred că există vreun antricot de schimb. (**M. M.**)

● Tot ce se întîmplă la Mondialul de fotbal ne cere să dăm maximă atenţie celor scrise în ziarul de la Beijing *Morning Post:* „China va cuceri în mai puţin de 50 de ani titlul mondial." Fiecare naţiune cu temporizarea ei. (**R. C.**)

● După falsa ştire a accidentului lui Sorin Ovidiu Vîntu (deltă, şalupă, dragă, elicopter, stare gravă, poliţiştii confirmă, anunţaţi, medicii îl aşteaptă), ziarele se apără arătînd că, la ora la care a venit, vestea nu a mai putut fi riguros verificată, fără riscul de a pierde trenul de dimineaţă, adică difuzarea naţională. Şi ce nenorocire s-ar fi întîmplat dacă am fi aflat cu o zi mai tîrziu ce a mai păţit omul acesta misterios, despre care cu ajutorul presei am aflat că e bogat şi divorţat, departe de indiscreţiile Justiţiei, sau, cum e cazul, n-am mai fi aflat nimic? (**M. B.**)

● Prezentatoarea unei reţete din „Bucătăria lui Radu" (PRO TV, 15 iunie) ne vorbeşte cu deliciu despre „Topchit" – mîncare ce se prepară la stînile argeşene. Dacă ne-am lua după modul afectat în care pronunţă, ar trebui, poate, să transcriem „Top-kit" – dînd mister de cuvînt scoţian unui fel de mîncare autohton, în compoziţia căruia intră şi slănină topită. Dar nu numai slănină, ci şi lapte fiert, care capătă „gust de arsură dulce şi eternitate mioritică". În comunitatea unde se pregăteşte asemenea raritate gastronomică, oamenii umblă „cu mintea zburdalnică de cînd s-a copt prima prună", ceea ce, la urma urmei, e treaba lor. Treaba telespectatorilor e să urmărească mai departe emisiunea, iniţiindu-ne în tainele muşchiuleţilor împletiţi de Cîmpulung, care arată ca nişte „sculpturi în carne", după cum se spune. Prin simplitatea soluţiei de preparare, acest muşchi ar putea fi supranumit şi un „adevărat muşchi al lui Columb". Dar asta doar la prima vedere. Fiindcă mai există o seamă de secrete care contribuie la perfecţiune, „sporind cununa de minuni a tigăii". Totuşi, e cam multă cultură tăiată mărunţel şi prăjită la foc mic. (**T. C.**)

● Doi puştani pe o bancă la metrou, la Piaţa Unirii 2. Unul dintre ei se joacă la un telefon minuscul şi vorbeşte plictisit cu celălalt: „Băi, parcă ziceai că te uiţi ce înseamnă cuvîntul ăla de am făcut mişto ieri"; „Care, mă?"; „Ăla, p... mea, nu mai ştiu. Cînd a venit cu ginu', că să se unească ei împotriva noastră"; „A, da, mă, p... mea, stai că am uitat. Se foloseşte la partide. Cum p... mea îi zice, mă?"; „Da, oricum era aiurea"; „Coaliţie, mă, că să se coalizeze ei. Dar oricum nu mergea, dă-l în p... mea. E varză la română". (**C. G.**)

MAI EXISTĂ ŞI EXCEPŢII: TRADIŢIA LA VÎRSTA GRĂDINIŢEI ŞI, SUB EA, UN POPOR ATIPIC CA AL NOSTRU, CARE S-A NĂSCUT ŞI A CRESCUT CÎND LUMEA ERA LA ÎNCEPUT

● S-a mai descoperit un domeniu unde ţara noastră stă cam prost: „Cu numai 8 zile libere pe an, România e în coadă şi la sărbătorile legale" *(Naţional)*. Comparativ cu noi, „Marea Britanie are cu 42% mai multe sărbători, Franţa cu 71% şi Afganistanul cu 85% mai multe zile nelucrătoare". Dacă pînă şi în agitatul Afganistan lumea are mai mult răgaz decît la noi, chestiunea devine într-adevăr neliniştitoare. Chiar ne este scris să rămînem mereu în coada cozii? Nu. Mai există şi excepţii. În aceeaşi pagină din *Naţional* sîntem informaţi că undeva, totuşi, ne aflăm şi noi în frunte: „România conduce detaşat în topul ţărilor est-europene, în privinţa numărului de bărbaţi care se confruntă cu probleme de erecţie". (**T. C.**)

● Săptămîna trecută, într-un taxi; aud prin staţie: „Vintilă Mihăilescu 20, Vintilă Mihăilescu 20, răspunde dacă mă auzi..." „Ce-i asta?", îi spun şoferului. „Ce?", zice el. „Există o stradă Vintilă Mihăilescu!?" „Există", zice el. „Înainte se numea Furnirului..." Iar Vintilă Mihăilescu n-a locuit pe ea, îmi zic eu în gînd; nici înainte, nici după – deşi, imaginaţi-vă puţin: „Dacă sînteţi amabilă, duduie, aş vrea un taxi pe str. Vintilă Mihăilescu"; „Pe ce nume?"; „Vintilă Mihăilescu."; „V-am întrebat pe ce nume!", ş.a.m.d. (**a. l. ş.**)

● Clipurile publicitare sînt, deja, maestre în încercările de a ilustra, inedit, concepte clasice: cel de „tradiţie", de pildă, e identificat cu un pateu (Scandic-Sibiu); pateul este, conform reclamei, tradiţia pe care o poţi lua cu tine. (**I. P.**)

● În numărul nostru trecut, mă întrebam, retoric, la sfîrşitul notiţei mele de la această rubrică, dacă trebuie să începem să le facem educaţie sexuală copiilor noştri încă de la vîrsta grădiniţei. Răspunsul a venit repede (deşi nici măcar nu-l aşteptam). Ei bine, da. După cum ne spune *Libertatea,* nişte cercetători scoţieni şi canadieni susţin că educaţia sexuală trebuie începută de la vîrsta de cinci ani (asta pentru a se preveni – zic ei – sarcinile nedorite din rîndul adolescenţilor). (**C. P.-B.**)

● În Piaţa Amzei, unu' vinde cireşe la o tarabă. Mai sînt şi alţii cu cireşe prin jur, aşa că omul s-a gîndit să atragă lumea cumva către marfa lui. A înfipt în mijlocul grămezii de fructe un băţ cu o bucată de carton în vîrf, pe carton a fixat o bancnotă de 100.000 de lei şi sub ea a scris: *OFERTA ZILEI – PENTRU CINE GĂSEŞTE PRIMUL VIERME.* (**D. S.**)

● Legea aceea cu hărţuirea sexuală s-ar putea să fie un pas înainte, dar, la un popor atipic ca al nostru, ar trebui să se aibă în vedere miile de situaţii prin care va fi ocolită. Oricînd e posibil, la noi, un dialog ca acesta: „Îmi dai voie să te hărţuiesc puţin?". „Da, cu plăcere!" Sau: „Vrei cu hărţuială sau fără?". „Cu!" În istoria popoarelor, există paşi înainte inutili. (**R. C.**)

● La ştiri, Andreea Esca o întreabă pe Andreea Antonescu dacă s-a născut cu sînii pe care îi afişează în ultimul număr din *Playboy*. Da, zice vedeta, m-am născut cu ei. Şi parcă vezi un bebeluş de 3 kg şi 400 de grame cu două mamele uriaşe, rotunde şi judicios distribuite. (**S. S.**)

● Gabriela Vrînceanu-Firea, ştirista de duminică a Antenei 1, vrea să facă un elogiu (în direct) revistei *Viva* care tocmai a împlinit trei ani: „*Viva* a crescut în zece ani precum altele în trei". Şi parcă e singura... (**S. S.**)

● Într-o dimineaţă însorită de iunie am luat-o spre Piaţa Progresul şi am nimerit în Jurassic Park. Oriîncotro priveam, vedeam unduindu-se evantaiele verzi ale unor ferigi uriaşe, unele înalte cît mine. Din zece inşi care îmi ieşeau în cale, unul purta în mîini un snop de ferigi abia cumpărate. Şi toţi parcă umblau pe nori, făptura lor întreagă radia mulţumire, părea că o lumină venită din vremuri vechi, cînd lumea era la început, le pogorîse pe chip. Îşi găsiseră ferigirea. (**D. S.**)

CÎTEODATĂ MARELE ARTIST SE RETRAGE

● În mai multe ziare am putut citi zilele astea că bănci străine *„au depus expresii de interes* pentru achiziţionarea pachetului majoritar de acţiuni al Băncii Comerciale Române". Cîteodată, îmi vine să nu mai depun nici o expresie de interes pentru achiziţionarea ziarelor în care se inventează o limbă română atît de lemnoasă şi de inestetică... (**M. V.**)

● În Tîrgovişte un afiş anunţa un „concert extraordinar cu marele artist Guţă". (**A. M.**)

● Admirabilă scrisoarea prin care Geo Dumitrescu face publică (v. *Ziua,* 7 iunie a.c.) decizia de a se retrage din cursa pentru Premiul Prometheus, categoria Opera Omnia – cursă în care a fost nominalizat alături de Augustin Buzura şi Ştefan Augustin Doinaş. Nu ştiu cum se fac nominalizările la Oscar, nu ştiu dacă nominalizările trebuiau făcute publice (sau doar cîştigătorul), nu ştiu nici măcar dacă Geo Dumitrescu are dreptate. Dar textul este de un bun-simţ copleşitor. (**A. C.**)

Lupul există, dar e încă departe

– convorbire cu Vladimir TISMĂNEANU –

Rezultatele unor alegeri europene, succesele unor partide pe care unii le numesc naziste, alții neo-naziste sau extremiste, dar toți le spun populiste, sînt explicate de observatori prin prăpastia dintre discursul politic tradițional și preocupările reale ale omului de pe stradă. Prima întrebare e dacă această explicație este valabilă atît pentru democrațiile consolidate din Europa, cît și pentru democrațiile noi. Aici discursul politic tradițional nici n-a apucat să se formuleze și să devină tradiție.

Resurecția radicalismului politic și ascensiunea fenomenului populist trebuie studiate cu maximum de atenție, dar fără panică. Să examinăm situația din două țări: Franța și Ungaria. Și apoi putem să încercăm și un răspuns la întrebarea formulată de Cristian Tudor Popescu, ce s-ar întîmpla dacă America ar avea un Le Pen. Alegerile din Franța demonstrează clar că euforia declanșată de sfîrșitul războiului rece și de căderea regimurilor comuniste nu a marcat triumful definitiv al democrației. Istoria nu s-a sfîrșit, ea continuă cu frămîntări și cu tensiuni, adeseori neașteptat de puternice. În primul rînd, în Franța, e evidentă alienarea elitelor față de mari segmente ale societății franceze. În al doilea rînd, tînăra generație intelectuală participă la un fenomen al globalizării la care generațiile mai vechi nu participă și nici nu-l înțeleg. În al treilea rînd, încă Mitterrand diagnostica dispariția liniilor convenționale de conflict între muncă și capital. În momentul de față, greva într-o mare întreprindere franceză nu înseamnă greva împotriva unui mare patron identificabil, eventual cu organizare de pichete în fața casei lui; greva se face împotriva unei mari companii anonime, cu sediul în Bermude. Statul corporatist (nu în sensul folosit de Manoilescu) postbelic din Franța, Germania sau Italia, unde exista un acord între sindicate, patronat și partide, nu mai rezistă, și proiectul Europei unite îl sfidează în chip evident. De aici, frustrarea, traumele psihice pe care populismul pare a le compensa. Dar votul din Franța este și un rezultat al destrămării unității stîngii. Partidul socialist nu a putut oferi un proiect foarte clar și atractiv, și dacă adunăm toate voturile stîngii și ale dreptei, constatăm că fenomenul Le Pen rămîne sub 20% și nu sînt alte partide ultraextremiste care să focalizeze aceste tendințe. Cum îmi spunea profesorul Guillermet, Frontul Național este un *parti tribunicien*, bazat pe un tribun, acum destul de obosit, destul de puțin charismatic, părăsit de mulți dintre partizanii săi, fără o ideologie clară. Personal, cred că el este un xenofob „global", dar declarațiile sale privitoare la Orientul Mijlociu încearcă să se delimiteze de discursul antisemit. Cum va merge Franța mai departe e legat de proiectul Uniunii Europene. Nu îmi produce îngrijorări ascensiunea populismului și riscul ca extrema dreaptă să cîștige acolo cine știe ce alegeri; mă îngrijorează alunecarea stîngii spre un discurs numit de un ziarist grec, într-o carte despre Grecia și Serbia lui Miloșevici, „noul antiamericanism". Pînă în 1975, Americii i se reproșa o anumită solidaritate cu regimuri de dreapta, intervenții militare, războiul din Vietnam, susținerea coloneilor greci, a loviturii din Chile. După Jimmy Carter și după orientarea foarte clară a Americii în direcția drepturilor omului, i se opune un alt fel de refuz, rezumat astfel de Mikis Theodorakis, om de stînga: „Urăsc America în toate formele ei, pentru mine nu există nici o diferență între Clinton și Hitler". Acest discurs evoluează în forme specifice și în democrațiile pe cale de consolidare.

După ce a venit la putere, premierul maghiar, Viktor Orbán, și-a făcut prieteni în cercurile conservatorismului german, austriac, italian, printre altele, opuse lărgirii Uniunii Europene. Îl cunosc din '88 sau '89 pe fostul premier Orbán, sînt personal amic cu unii dintre foștii și actualii lideri ai FIDESZ, ceea ce nu înseamnă că sînt și amicul lor de idei; la început erau așa cum scria Tina Rosenberg într-un articol din *Newyorker*, „MTV democrats". Totul era nou: felul cum se îmbrăcau și cum vorbeau, Orbán a fost cel mai tînăr prim-ministru din Europa. Dar în cadrul conflictelor politice din Ungaria, el vrînd să constituie un sistem din două partide, să scape de liber-democrați, de democrații pro-occidentali, oarecum de stînga, cu care fusese aliat în lupta anti-comunistă pînă în '89, n-a găsit liber decît culoarul național. Noul populism reprezentat de Viktor Orbán combină prețuirea pentru piața liberă, discursul neo-liberal cu tradiționalismul, care nu este al treilea discurs (v. cartea lui Adrian Marino și Sorin Antohi), nici a treia cale (Giddens, Blair), ci este, de fapt, o reluare a tematicii conservatorismului național tradiționalist din Europa Centrală și de Est din perioada interbelică, tematică numită de István Bibo „politica isteriei în micile țări din zona danubiană". Cînd, în campania electorală, Orbán îi demonizează pe socialiști, uită că în anturajul său imediat, în posturi cheie, sînt persoane din guvernul Kadar și declară că cine nu votează FIDESZ nu este maghiar autentic, maghiarii autentici fiind cei care respectă valorile tradiționale. Maria Schmidt, consilieră personală a prim-ministrului, cu o biografie impecabilă – cercetări la muzeul Yad-Vashem și la muzeul Holocaustului din Washington – consideră că tema evrei-antisemitism a fost creată în mod fals de către alianța nesfîntă între liber-democrați și foștii comuniști pentru a compromite valorile ungare. Asistăm la apariția unui fenomen nou, în care neoliberalismul și simpatia pentru piața liberă se întîlnesc cu un organicism politic de tip național.

Este acest proiect politic viabil?

Pe termen scurt, în mod cert este viabil, pe termen lung nu a reușit nicăieri. Costurile pe termen lung sînt enorme: politica populistă a lui Peron a atacat marele business, creînd mari probleme economice Argentinei pînă în zilele noastre. Venezuela sub colonelul Chávez este alt exemplu de eșec. Nu e deloc o bucurie, dar anumite profeții formulate în cartea mea *Fantasmele salvării* s-au împlinit, inclusiv cele legate de „criza" democrației occidentale. Țin la ghilimele pentru că nu e cazul să strigăm că vine lupul cînd el nici nu se vede. O democrație nu poate fi distrusă chiar atît de ușor. Republica de la Weimar este cazul paradigmatic al prăbușirii unei democrații sub atacul forțelor extremiste. Dar a fost necesară o combinație de condiții: o extraordinară atomizare socială, pierderea încrederii cetățenilor în formele organizate de practică ale politicului, prezența formațiunilor paramilitare. În Germania, între 1925 și 1933, fiecare partid politic, și comuniștii, și naziștii, și social-democrații, pînă și creștin-democrații aveau formațiuni paramilitare care se confruntau pe străzi. Oricît am fi în dezacord și sîntem în dezacord cu tezele istoricului german Ernst Nolte, cartea sa despre războiul civil european dă informații și fapte elocvente. Cînd fostul șef al securității din Germania de Est, Erich Mielke, a fost judecat, el nu a putut fi condamnat pentru crimele reale comise în RDG. A fost invocată asasinarea unor polițiști în luptele de stradă din 1932, cînd poliția s-a interpus între naziști și comuniști. Hobsbawm vorbea despre micul secol XX, dar eu cred că el e mai lung decît se presupunea: un lucru este cert, atacul de la 11 septembrie a schimbat niște date esențiale. Va mai dura pînă vom avea perspectiva istorică, permițîndu-ne să-l identificăm cu atentatul de la Sarajevo sau cu căderea Zidului Berlinului. Cred că ceea ce s-a petrecut la 11 septembrie rămîne o dată cheie în istoria secolului XXI, iar aliații NATO, cu excepția Marii Britanii, nu au arătat pînă în prezent o înțelegere exactă a fenomenului la nivelul elitelor intelectuale. Am fost săptămîna trecută la o conferință despre globalizare, terorism și violență, organizată de colegul meu de catedră Jonathan Barber, unde Michnik a accentuat excelent posibila analogie între realitățile interbelice și reacțiile de acum ale multor intelectuali din Franța, Italia, mai puțin intense în Germania și marginale în Marea Britanie, prezente în țările lumii a treia și în renașterea tiermondismului (Arundaty Roy), unde se aud aberații de tipul „George Bush este conștiința nemărturisită a lui Osama Ben Laden"; unele din ele sînt aberații care țin de psihologia deranjată, nu pot fi plasate într-un discurs rațional și nu se poate polemiza cu ele. Michnik a amintit cîteva dintre lecțiile secolului XX: Chamberlaine, Daladier, Benes au încercat să stea la aceeași masă cu Hitler. Tot timpul a existat tentativa de a cîștiga bunăvoința celor care te anunțau public că îți doresc lichidarea. Se împlinesc acum 100 de ani de la apariția cărții lui Lenin, *Ce-i de făcut?*. A fost un fapt esențial în practica intelectuală și politică revoluționară a secolului XX: a dus la scindarea social-democrației ruse, între bolșevici și menșevici, s-a înființat un nou tip de practică politică, partidul revoluționarilor de profesie organizat în celule (nu sună ca Al Qaeda?), gata să-și sacrifice viața pentru o cauză. Dacă lăsăm deoparte substanța – proletariatul, regenerarea umanității prin sacrificiul celor care vor aduce fericirea pe pămînt și, cum spunea Marx, „o vor dezvrăji" – ne întîlnim cu aceeași lume a posedaților, a iluminaților, al căror manifest politic, în termeni raționali și coerenți, a fost formulat de Lenin în 1902. Acest tip de partid a fost imitat de Mussolini, și această afirmație nu vrea să justifice fascismul, înregistrează doar o cronologie. Reflecțiile despre violență ale lui Georges Sorel au fost admirate, deopotrivă, de Lenin și de Mussolini, iar el i-a admirat deopotrivă. Unul din doctrinarii ideologici, în special în domeniul teoriei legale, ai celui de al III-lea Reich, Carl Schmidt, despre care tineri intelectuali români scriu teze de doctorat, spre sfîrșitul vieții își exprimă admirația pentru Lenin, pentru Che Guevara. Un australian, membru în brigăzile Al Qaeda, menționa ca sursă ideologică (nu era clar cît a citit din această sursă) Garda de Fier. Și aceștia practicau sinuciderea ca martiriu.

Este victoria populismului o reacție a maselor sincere la ipocrizia elitistă a corectitudinii politice?

Sînt un adversar al corectitudinii politice, cred în canonul politic al culturii politice occidentale, cred că înainte de Rigoberta Menchu trebuie citită *Divina Comedie*. Ideea că Americii îi trebuie un Le Pen ca să înțeleagă niște lucruri nu se sprijină, după părerea mea, pe suficientă informație. Există destui Le Pen în SUA, suficiente forme de extremism politic, și au existat asemenea candidați prezidențiali, Patrick Buchanan e foarte apropiat de stilul Le Pen, dar el a fost marginalizat de structurile politice existente. În corectitudinea politică se detestă două lucruri: recunoașterea diversității și ideea toleranței, fundamente ale iluminismului anglo-saxon, dar nu neapărat și fundamente ale iluminismului francez sau german. Se respinge postmodernismul, ideea unei națiuni etnic diverse. Populismul are rădăcini în imperiul lui Bonaparte, este un fenomen al secolului XX, fără culoare ideologică precisă, de aici și extraordinara lui capacitate de supraviețuire. El se poate înfășura în tricolor francez, român, camerunez, sau în culorile internaționalismului. Guvernul lui Simeon în Bulgaria este un fenomen populist pur: un guvern cu performanță, salutat de UE și NATO, a fost înlocuit de un domn care promite 800 de dolari pe cap de locuitor – evident, imposibil de oferit. În democrațiile consolidate, Franța, Germania, Italia, Olanda, nu mai spun Anglia și Statele Unite, există mecanisme de autoapărare care fac foarte dificilă distrugerea fundamentelor pluraliste. În democrațiile emergente, în curs de consolidare (postcomunismul va dura foarte multă vreme, chiar dacă a existat o declarație că România a intrat în faza post postcomunistă), aceste mecanisme de reglare și de autoreglare ale democrației sînt în curs de constituire și de aici și pericolul. Asistăm la transfigurări de partide politice, asistăm la geneza unor mișcări resentimentare, cum e Autoapărarea poloneză, condusă de un om cu un nume neinventabil, Leper, fără ideologie precisă, opus integrării europene, dar cu un coeficient îngrijorător în sondaje. Mesajul lor e „nu!".

Și dacă ajung la putere, cum se valorifică acest „nu"?

Poate să fie integrat și calmat sau poate distruge un stat. Argentina a fost distrusă. Populismul este un produs patologic al democrației. O democrație cu anticorpi dezvoltați reușește să depășească ispita populistă, o democrație fără anticorpi se poate prăbuși. A putut fi îndiguit, uneori, în America Latină: populismul de tip Fujimori a putut fi controlat de procesul politic. Răspunsul definitiv la această amenințare nu există. Vulnerabile așa cum sînt – și sînt foarte vulnerabile – democrațiile sînt, în același timp, și foarte puternice. Ca să termin pe o notă optimistă, vreau să reamintesc că pentru a distruge o democrație e nevoie de foarte multe elemente.

Pentru a încheia în aceeași notă optimistă, trebuie să constat că pentru a o distruge este necesar ca ea mai întîi să existe.

a consemnat Magdalena BOIANGIU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● **REDACȚIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAȘCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 și la poziția 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 485
28 iunie – 4 iulie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

A venit vacanţa cu trenul din România

„Singurul mod de a stopa fenomenul, în afară de legislaţie, este să demonstrezi oamenilor că în realitate a pleca în vacanţă nu e o bucurie, ci participarea la un ritual superstiţios. Nu e o simplă coincidenţă faptul că turismul creşte, în vreme ce religia e în declin. Acesta e noul opiu al popoarelor, şi trebuie expus ca atare.“

DAVID LODGE – „VEŞTI DIN PARADIS“

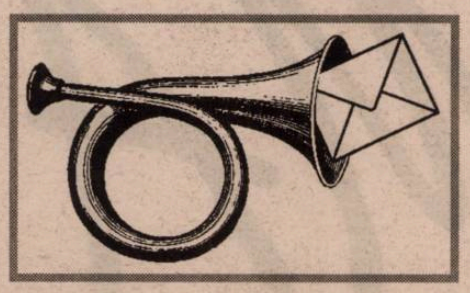

Nr. 482: *„Hyde Park“*

Poveste statistică

Profit de comentariul dlui Mircea Vasilescu din numărul 482 în legătură cu raportul cititori-noncititori din România pentru a lansa în eterul cultural cîteva observaţii.

Aşadar, cam trei milioane de români citesc şi pentru uşurinţa calculului să admitem că tot ei cumpără cam 5 cărţi pe an a 200.000 lei bucata. Se conturează prin urmare o piaţă a cărţii de aproximativ 3.000 miliarde lei. Ce ar putea însemna asta pentru scriitorii români de azi?

Să admitem în continuare că 70% din această piaţă este ocupată de editări-reeditări de carte străină şi 15% de reeditări de cărţi ale autorilor autohtoni stinşi din viaţă. Rămîn prin urmare circa 450 miliarde pentru uzul scriitorilor în viaţă: contemporani moderni, postmoderni, poeţi sau prozatori, potenţiali detonatori ai unui „new-age“ românesc.

Dar 450 miliarde lei – rotund 15 milioane de euro – ce înseamnă faţă de potenţialul de export al României cifrat la 10 miliarde de euro anual? Nimic, un fîs. Cu atît mai puţin faţă de 'jdemiile de miliarde arierate înregistrate de economia noastră.

Pe lîngă proporţiile acestei rupturi dintre o elită genialoidă cu ochii ţintă spre eternitatea lumii şi humusul rural, potenţiala pastă de modelaj social, ce mai înseamnă un sictirit „Ciocu' mic“? La ce bune semnalele de alarmă adresate de o tranziţie încoace de presa de atitudine – cotidiene, săptămînale, mensuale – spre „Omul recent“.

Trei milioane de cititori nu sînt deloc puţini. Înseamnă cel puţin un cititor la şase noncititori şi, dacă ar fi ca sămînţa să dea roade, ar exista o şansă ca operaţia, chiar fără anestezie, să reuşească să mute accentul de pe natură pe cultură.

Numai că civilizaţia, noul unanism nu mai operează fără anestezice. Bahice, radioauditive, televizuale explodează pe piaţă la preţuri fără concurenţă, încît pînă şi chirurgii sînt sedaţi şi hipnotizaţi. O amplă ruminaţie intelectuală, volitivă, raţională se centrează pe analgezice în aşteptarea impulsului cosmic care să ne teleporteze în altă lume.

Naturală sau culturală, ce ar putea reţine România de peste 10.000 de ani de la România de azi? Un templu indestructibil cum e Casa Poporului – Palatul Parlamentului sau o controversată-păcătoasă de stare de apatie a poporului?

În lumea fastuoasă a basmelor copilăriei mele revenea mereu în atenţie un personaj care poseda toate cheile unui fastuos palat. Accesul era garantat în toate încăperile palatului cu excepţia uneia singure. Într-un final, după răsfăţuri din ce în ce mai plictisite, personajul deschidea şi ultima uşă şi atunci se relansa povestea de sorginte biblică, cu o tensiune mereu vie între personaje care se agregau după reguli captivante spre un sfîrşit în care lumea părea schimbată în ceva ce am putea numi bine.

Acum, cu toate cheile în mînă, plictisiţi de tot ce am văzut, sîntem tentaţi să deschidem şi ultima uşă, dar şi timoraţi că în spatele ei nu vom găsi nimic. În ce mă priveşte, cred că un rău descriptibil poate fi combătut oarecum cavalereşte, în timp ce *nimicul* care trimite către nesfîrşit paralizează la grămadă cititori şi noncititori. Nu ştiu din păcate cum sînt afectaţi scriitorii-autori şi din cauza asta menţin un minim contact cu piaţa vieţii şi operelor lor.

Constantin MIREA
Piteşti

Răspuns la „Catastrofnaia“

Îi mulţumesc domnului Dragoş Ple-V-scan (din generozitate îi ofer la rîndu-mi un „V“) pentru faptul că citeşte *Dilema* şi timidele mele tentative reportericeşti. Mă bucur şi pentru faptul că sînt studenţi la medicină care îşi iau inima-n dinţi, oase, muşchi şi organe şi scriu la *Dilema*.

Mi-a plăcut titlul articolului, *Catastrofnaia*, mi-ar fi plăcut să văd un film rusesc – Tarkovski ar fi suficient de bun? – cu titlul ăsta... Şi pentru că mi-a plăcut aşa de mult voi da numele acesta unei poze, poza pe care o voi dărui dlui Dragoş.

Sînt de acord cu domnia-sa, în general, dar vreau să fac doar cîteva precizări. S-o luăm matematic şi să-l luăm pe NU în braţe:

1. Nu mă supăr deloc, nu m-am supărat deloc că am fost la acea slujbă de Înviere... Vreau să fac diferenţa între a merge la o slujbă de Înviere pentru „a fi acolo“ şi a merge la o slujbă de Înviere pentru „a te afla acolo“. Prăpăstios de mare distanţă.

2. Nu eu am fost atent la amănunte, ci ele au fost atente la mine, ele m-au făcut să fiu neatent la Altceva. Mai mult ca sigur că au reuşit s-o facă pentru că au întîlnit un om slab.

3. Nu am fost deloc dezgustat sau dezolat... Ştiam că aşa se va întîmpla, că aşa se va manifesta lumea, că aşa va fi, că aşa trebuie să fie.

4. Nu m-am dus acolo pentru epurare spirituală, nu sînt pe deplin pregătit pentru asta... Şi oricum, nu cred că mi-aş fi ales bine momentul. Susţin că o doză de intimitate e neapărat necesară menţinerii în stare „vie“ a „glandei“ spiritualităţii în noi. (Apropo, v-am povestit întîmplarea/spovedania l.)

Continuăm cu DA-uri, să păstrăm totuşi şi un ton mai optimist:

1. Da, „cei mulţi“ sînt cei care umplu Bisericile şi nu intelectualii... Dar credeţi-mă că la ieşirea de la o slujbă, acum cîţiva ani, am auzit doi „oameni“ discutînd: „Ai auzit de atentatul de ieri? Da, ce de-a morţi... Lasă-i să moară, arabi şi evrei, ăştia merită să moară“... Nu erau deloc intelectuali.

2. Da, mă bucur pentru cei care au reuşit să transceadă către planul superior... Dacă la mine nu s-a putut, nu-i o problemă... Mai sînt şi alte ocazii, principalul este că slujba de Înviere a reuşit. Principalul este că s-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple...

3. Da' de ce crede dl Dragoş că-mi doresc confort spiritual? Păi, asta înseamnă moarte, domnii mei... Cînd te-ai instalat confortabil, spiritualiceşte vorbind, te-ai cam oprit din căutare... Şi eu cred că oricîte ai fi găsit vreodată nu este suficient, ţi-a scăpat mereu esenţialul. Deci de confort putem duce lipsă. Liniştiţi.

Simion IVANOSCHI
sivanoschi@yahoo.com

Polemice

Alte ştiri interne

Cu cordialitate îi transmit ştirea domnului Anton Lucian (vezi *Dilema* nr. 482, pag. 20) că sînt 10 zile de cînd m-am întors din România. În fiecare vineri la 5 după-amiaza, ora USA, cu sfinţenie deschid computerul să citesc *Dilema*, şi ce-mi văzură ochii? Domnul Lucian are o soră în Germania. Oare dînsa cum trăieşte? Personal toată viaţa am fost şi sînt ultrafericită trăind din *muncă*. Dacă există o fericire mai mare trăind fără, îl rog să-mi dea reţeta şi nu numai mie, ci şi domnului Mîndruţă. Se pare că noi doi avem creierele oleacă mai mari şi din această cauză sîntem şi de prost gust. Opinia domnului Lucian.

Pentru următorul număr de ştiri interne vă fac cadou impresii din oraşele prin care

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

am avut plăcerea să le vizitez. Bucureşti: comparînd cu anul trecut, mai multă curăţenie în oraş, blocuri vopsite, în parcuri flori şi multă lume la plimbare, magazine cu obiecte scumpe. Prin birourile pe unde am avut onoarea să am treabă, funcţionari civilizaţi luptîndu-se cu cei ce aşteptau la rînd vorbind toţi deodată. Tot ce am avut nevoie mi s-a rezolvat mai mult decît civilizat. Jur că nimeni nu mi-a cerut nimic. A trebuit să merg la vreo 9 instituţii. Peste tot am fost tratată corect.

Am vizitat redacţia şi m-a primit o mare ziaristă TITA CHIPER *(n. red.* – cu majuscule în text), cu bunăvoinţă şi profesionalism, răbdare şi explicaţie la tot ce fac dînşii. A fost o zi mare pentru mine. Am mers mult pe jos să mă lovesc de oameni să văd eu cu ochii mei, nu ce-mi relatează alţii. Lume curată, elegantă chiar, şi văicăreli fără sens. Restaurantele, grădinile, terasele pline. De cîte ori m-am oprit să mănînc a trebuit să aştept să se ridice cineva. Taximetrişti corecţi şi fără fiţe. În metrou, lume care încurajează cerşitul.

Ploieşti: oameni mai puţin nervoşi decît în capitală. Oraşul curat, magazine pline de marfă, mulţi clienţi pe oriunde. Piaţă mare şi plină de tot ce vrei. Mai puţină văicăreală. Braşov, Bacău, Buzău, Vîlcea, Piteşti, Horezu, Olăneşti, Paşte la mănăstiri. Lumea cuminte, respectuoasă, fără văicăreli, pieţe pline de marfă şi cumpărători. Primăvara, curţile curate, văruite, săpate, semănate, pomii în floare. De la Braşov spre Sf. Gheorghe toate cîmpurile la linie.

Sînt confuză de ce am văzut eu şi ce se aude, scrie, zvoneşte. Cred că oamenii noştri muncesc cum au făcut totdeauna, dar nu convinşi că numai din asta se poate trăi. De altfel şi domnul Lucian este în „dilema“ asta. Păcat, venisem cu credinţa că prin muncă omul se însănătoşeşte, mintal, financiar, şi-mi zic eu: mama naturală ne-a dat *trupul*. Timpul ne luminează *mintea*. Sufletul ni-l mîngîiem *singuri*... În rest... în viaţa asta, fiecare face, pricepe ce poate, cum poate. Societatea omenească a fost şi va fi vulnerabilă. Una infailibilă nu a existat şi să ne rugăm Domnului nici să nu existe.

M. PIETRARU
Florida

P.S. M-am întors în USA. La muncă! Complicaţi sînt oamenii! Oare ce vrem noi?

„Un NU hotărît gîndirii în cor!“

Pentru că văd că în revistă se poartă comentariile la adresa articolelor dlui Mîndruţă, îmi permit să fac şi eu unul. Mie îmi plac articolele lui. Mă amuză felul în care întoarce realitatea pe toate părţile, într-o lume în care „unanimitatea“ lui Ceauşescu şi „consensul“ atît de iubit de dnul Iliescu au prins foarte bine! Şi cred că ştiu şi de ce le scrie aşa, mai îngroşînd cîte puţin: pentru a aminti tuturor că orice lucru se poate privi din (cel puţin!) două puncte de vedere şi că fiecare are, ca obligaţie fundamentală în viaţă, datoria de a gîndi cu mintea lui.

E ceva ce s-a uitat de mult într-o ţară bogată, frumoasă (cea mai frumoasă!), care străluceşte în cultură-artă-învăţămînt-ştiinţă-tehnologie-istorie (şi geografie!), locuită de oameni deştepţi-frumoşi-veseli-curaţi-primitori-respectuoşi (ş.a.m.d.). Altfel cum se poate ca, de exemplu, 90% din personajele unui sondaj să aibă o încredere maximă în armată, cînd orice român ştie că „ordinele nu se discută, ci se execută“ – deci armata este organul executiv cel mai puţin democratic, care nu are dreptul la un punct de vedere şi care va face doar ce-i spun alţii!

Cum se poate ca, de 12 ani, atîta lume să se preocupe de „imaginea“ României – nimeni nu bagă de seamă că „imaginea“ este oglinda realităţii, aţi auzit pe cineva spunînd că trebuie să schimbăm realitatea?! (Evident că realitatea nu trebuie schimbată, pentru că, deşi fiecare se vaită de ea, este totuşi o realitate bună – foarte bună – cea mai bună, mult mai bună decît realităţile altora!) (Mai am şi alte exemple – vă scutesc de ele.)

Sigur că este totdeauna comod să gîndeşte la fel ca ceilalţi; ai linişte acasă şi eşti ferit de frustrări. Dar nu „corurile“ de idei au dus lumea înainte, ci „soliştii“ („individualişti“ cum le spuneam cu ciudă, pe vremea cînd eu eram pionieră).

Cred că nici păstrarea cu orice preţ a tradiţiilor şi obiceiurilor nu este un lucru bun. Ele se duc odată cu societăţile care le-au generat şi altele noi vin în loc. Şi, cu toată imaginea idilică pe care o putem avea azi despre ele, acele societăţi au fost la fel de dure, ca orice alt lucru care are legătură cu realitatea, în lumea noastră. (Un exemplu tragic este tradiţia musulmană – unii spun că nu este cea adevărată, dar ce putem şti noi?! – care încearcă prin foc, lacrimi şi sînge, să păstreze o societate care începe să-i fugă de sub picioare.)

Deci, domnule Mîndruţă, ţine-o tot aşa înainte, poate cîţiva măcar vor renunţa să mai gîndească... în cor!

Cu speranţă,

Marina SOFRONIE
str. Maşina de Pîine nr. 69, bl. OD 23, sc. D, ap. 165
Bucureşti

Pentru vecinul meu de ghetou (Drumul Taberei)

Înainte de a se schimba numele străzii Ştefan Furtună am citit în presă că se făcuseră cercetări în arhive. În toate documentele legate de momentul 1907 nu exista nici o singură dată pomenit numele Ştefan Furtună. Jurnaliştii trăseseră concluzia, de bun-simţ, că tovarăşii pur şi simplu inventaseră numele, ca să aibă cu ce se lăuda. Dădea bine un aşa-zis erou de la 1907.

Dacă dlui Şerban Voicu (superb nume!) îi displace cum sună strada Mircea Vulcănescu, dacă trecînd pe această stradă nu-i vine în minte sintagma „dimensiunea românească a existenţei“, e problema d-sale. În marele ghetou Drumul Taberei e loc pentru amîndoi.

Respect puritatea sentimentelor dlui Şerban Voicu pentru revoluţionarii puri. Cred că cel mai constructiv debuşeu pentru acest sentiment ar fi ca vecinul meu de ghetou să sune cornul lui Roland, să adune toţi revoluţionarii istoriei în parcul Moghioroş, cu Eminescu şi Ţepeş Doamne-n frunte şi să mărşăluiască asupra mafiei pedeseriste, pînă la versul final. Deşi îmi e teamă că trupa va fi profund insuficientă pentru un atare scop, îi promit vecinului meu de ghetuo că voi propune, în caz de reuşită, schimbarea numelui străzii Mircea Vulcănescu în strada Şerban Voicu-Guevarra.

Cu sentimente fatal adilematice (est modus in rebus), mereu al dv.

Radu-Ilarion MUNTEANU
Drumul Taberei

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Încrederea în justiţie**
- **Studenţii români din străinătate**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Doamne-ajută S.R.L.

Aproape miezul nopţii. Am renunţat să căutăm localul de *striptiz* şi ne-am tras la umbră, pe terasă la „Alină-ţi necazul la Doru". 6.000 de lei halba mare şi rece; 3.500 cafeaua mică şi bună; nu se primeşte bacşiş. Noi ne alinăm doar setea după o zi de caniculă. Traversăm strada şi luăm nişte parizer şi nişte brînză de la „Om sărac, om bogat", ca să ne „alinăm" şi foamea.

Sîntem la Rovinari, Gorj, oraş minier construit prin '82, oraş „tipic comunist", după cum spune un student, cu blocuri ce nu au mai cunoscut o reparaţie de la construcţie. Noaptea le ascunde însă faţadele coşcovite şi animă zecile de restaurante, terase şi baruri, înghesuite unul într-altul, ieşind din scările de bloc sau punînd stăpînire pe spaţiile dintre blocuri. Buticurile şi magazinele alimentare sînt şi ele deschise la această oră tîrzie din noapte, iar pe străzi este o animaţie pestriţă de orăşel mediteranean toropit de căldură. O fetiţă îşi cumpără napolitane de 3.000 de lei, un tată a ieşit la cumpărături cu cei doi copii ai lui, o gospodină cumpără două ouă, pîlcuri de fete mai degrabă sumar îmbrăcate se lasă sărutate în treacăt de pîlcuri de băieţi mai mult sau mai puţin zgomotoşi, bărbaţi cu cămăşile deschise se uită la meci, vecini îşi beau berea la o bîrfă mică în faţa blocului. Cei mai schilozi cîini din ţară, părăsiţi aici, zice-se, de către cei din Tîrgu-Jiu, se tîrîie pe sub tarabele din piaţă.

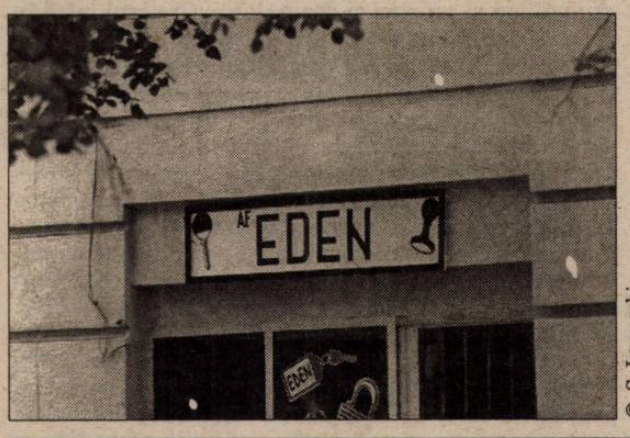

© S. Ivanoschi

Oamenii au venit în aceste locuri mai mult ca detaşaţi şi după trei luni care s-au făcut trei ani s-au pomenit rovinăreni. Unii au venit ademeniţi de salariile mai bune şi, mai ales, de locurile de muncă sigure. Unii mai vin şi acum, mai ales din Tîrgu-Jiu, unde îşi vînd apartamentele prea scumpe de întreţinut şi se instalează la Rovinari, unde întreţinerea şi viaţa sînt ceva mai ieftine. Mulţi s-au disponibilizat sau au devenit şomeri; cei mai tineri dintre ei pleacă în Grecia sau Japonia, la lucru – femeile ca să se facă „doamne de companie", cu acordul soţilor, cărora această formulă le sună, se pare, mai acceptabilă. Mulţi însă nu ar pleca din Rovinari: mineritul încă mai rentează, consideră ei. Şi, oricum, se descurcă, iar noul primar a început să mişte lucrurile în urbe.

Rovinari este un oraş de colonişti. Populaţia a venit din toate colţurile ţării, majoritatea din întîmplare. S-au căsătorit şi recăsătorit *ad libitum*, s-au îngănuit şi părăuit după caz, s-au aruncat în via a orbeşte în căutarea unui rost pe care mulţi l-au pierdut. Dacă îi întrebi de viaţa lor, mai ales femeile încep să plîngă. Situaţiile cu adevărat disperate sînt însă mult mai puţine decît ai crede la prima vedere: *oraş dezolant, oameni deschişi şi descurcăreţi* – acestea au fost primele impresii, contradictorii, din prima zi în Rovinari.

Exegezele mioritice ne-au învăţat că românu-i fatalist. Firma rovinăreană *Doamne-ajută S.R.L.*, pe care un student a descoperit-o într-un bloc dărăpănat, este însă mai metafizică în această privinţă decît Mioriţa însăşi! Această privatizare a lui Dumnezeu pare expresia spontan perfectă a unui soi de fatalism tonic ce îmi aduce aminte de o zicătoare citită cu ani în urmă în Zare: *la Dumnezeu şi la români totul e posibil!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Democraţia la Alexandria

E clar că democraţia românească şchioapătă uneori dureros la nivel central. Dar, cultura politică şi mediul instituţional fac ca întreaga atenţie să fie concentrată asupra actorilor bucureşteni. Cum funcţionează democraţia în teritoriu, acolo unde puterea ar trebui să fie mai aproape de plătitorul de impozite? A rămas România profundă captivă unor practici autoritare, unor autorităţi locale care nu fac decît să prelungească tradiţia secretarilor de partid sau a apărut o nouă elită politică, controlată prin mecanisme democratice şi transparente? Cu alte cuvinte, cît s-a schimbat acolo „jos"?

Duminica trecută s-au desfăşurat alegeri pentru primării în cîteva localităţi, dintre care cea mai importantă este Alexandria. A fost nevoie de aceste alegeri în capitala judeţului Teleorman pentru că Teodor Niţulescu, fostul primar ales de cetăţeni, a fost înaintat de Guvern în funcţia de prefect. De altfel, domnul Niţulescu este un om special: mereu de partea puterii. Ales în 1996 pe lista PDSR, a trecut după noiembrie, acelaşi an, la PD. În 2000, chiar înaintea alegerilor locale, s-a întors la PDSR, previzibilul cîştigător al alegerilor generale. Speranţa politică de la acea vreme, Adrian Năstase, l-a ajutat în campania electorală să inaugureze o piaţă care, prin coincidenţă, a fost terminată exact în campania electorală.

Dar este Teodor Niţulescu şi un caz special? Chiar putem spune că este onest în felul lui. A migrat spre partidul de guvernămînt înainte de alegerile generale. Alţii, mai lenţi în reacţii, au plecat după ce fuseseră aleşi pe alte liste. Asociaţia Pro Democraţia şi Institutul de Politici Publice au arătat într-un studiu foarte documentat că la numai un an de la alegerile locale colecţia de primari a PDSR crescuse de la 1.050 la 1.584, pe cînd cea a partidelor de opoziţie scăzuse considerabil, cel mai dramatic la ApR (de la 284 la 79). Ipoteza cea mai vehiculată pentru explicaţia acestui comportament migratoriu într-o ţară atît de imobilă ca România ţine de alocarea banilor: primarii pleacă sacrificînd onoarea politică în interesul cetăţenilor. Chestiunea este însă controversată, tocmai zilele trecute o studentă a susţinut la SNSPA o dizertaţie în care demonstra că nu prea se poate face această legătură: primarii migranţi nu au primit mai mulţi bani de la Guvern. De altfel, cu tot arbitrariul care domneşte în administraţia românească, era greu de făcut acest lucru. După descentralizări fiscale succesive în 1998 şi 2001 (legea finanţelor publice locale şi legea administraţiei locale) o mare parte din impozite rămîn la autorităţile locale. Atunci de ce pleacă primarii? Cu aproximativ un an în urmă, Stelian Duţu, preşedinte al Consiliului Judeţean Constanţa a plecat de la PD spre PNL, apoi spre PUR, însoţit de o cohortă întreagă de primari (de ordinul zecilor). Se prea poate să fie vorba mai degrabă decît de sacrificiul propriu de dragul urbei despre o meschină şi naturală tendinţă a omului de a fi de partea celor puternici, de a împărţi din influenţă, cu alte cuvinte, de a putea da telefon prefectului să ceară o funcţie pentru nepot. La rîndul lor, prefecţii au ajuns să semene nepermis de mult cu foştii secretari de partid: părinţi spirituali şi financiari ai unor echipe de fotbal, ei devin vedete locale absolute, chiar dacă după lege ar trebui doar să controleze legalitatea actelor emise de primari plus alte nimicuri discrete. De fapt, prefectul este prea puternic pentru că beneficiază de o întreagă simbolică politică ce ţine de statul supercentralizat construit de părinţii acestei naţiuni, care au trebuit să modernizeze rapid un stat nici măcar feudal în sensul occidental.

Dar putem reveni la Alexandria noastră, oraş ridicat din nimic, industrializat cu forţa, acum într-o sărăcie lucie, o metaforă dureroasă a modernizării acestei părţi a ţării. Teleormanul este un judeţ tipic pentru Muntenia: prea aproape de Bucureşti ca să aibă o identitate politică proprie şi bătoasă, cum au ardelenii, sărac şi captiv al unei elite corupte şi labile.

Relevant este faptul că dacă Partidul Democrat era stăpîn pe acest judeţ înainte de 2000 (numai primăria din Roşiorii de Vede îi lipsea din palmares, dintre localităţile semnificative), acum PSD este stăpîn absolut al judeţului, care a votat, de altfel, mereu cu ramurile desprinse din FSN. La aceste alegeri, aflat în vizită pentru a-şi susţine „omul" de acolo Traian Băsescu a fost huiduit de „ţiganii plătiţi", care apoi l-au aplaudat frenetic şi l-au primit cu muzică pe senatorul PSD Florin Georgescu. Aceiaşi „ţigani plătiţi" (iată o expresie care poate face carieră, susţinută nefericit de presă într-o manifestare de indignare legitimă întru democraţie) au fost descoperiţi de *Jurnalul Naţional* cînd li se cumpărau voturile cu 50.000 lei; „cumpărat" e un fel de a zice, se poate spune că doar se canaliza liberul arbitru într-o direcţie dată. Aceeaşi neobosită *Pro Democraţia* a sesizat poliţia, dar lucrurile sînt mai confuze chiar decît indignarea presei centrale (cea locală aparţine prefectului, imagine care se integrează în peisaj) împotriva trişorilor din PSD. Reprezentantul de acolo al asociaţiei îmi povestea că, de fapt, cel mai fervent cumpărător de voturi a fost candidatul independent ieşit pe locul trei (după PSD şi PD), susţinut financiar de un binecunoscut om de afaceri din Bucureşti. Se pare că şi justiţiarii din PRM au scos democraţia la piaţă. De fapt, alegerile din Alexandria au un aer de lume deranjată de baliverne politicianiste, o prezenţă la vot de 21% într-o zi caniculară, tocmai cînd avea loc un mare tîrg local. Şi astfel am închis cercul: lipsea cetăţeanul, şi l-am găsit, dar era plecat.

Cît s-a schimbat la Alexandria de la democraţia populară la democraţia de acum? S-a schimbat mult, nu putem fi nedrepţi, situaţiile sînt incomparabile. Învelişul exterior există, uneori chiar funcţionează. Lipsesc cetăţenii care ar trebui să preseze instituţiile să funcţioneze bine. Altfel, cei care deţin puterea vor profita de ea. A devenit deja un clişeu să spui că e ca pe vremea lui Caragiale. Dar de data aceasta chiar aşa este. Cetăţeanul turmentat e o realitate familiară. În liceu, am învăţat un comentariu stupid cum că el era singurul onest din acea piesă. De fapt, el era problema în piesă, ceilalţi îşi urmau interesul, adică se comportau raţional. Democraţia poate fi importată, dar cetăţenii se cresc greu şi în timp, ca gazonul englezesc. Dar pentru asta ar fi nevoie de cure de dezalcoolizare, adică mecanisme deja încercate de alţii prin care să fie schimbată, chiar bruscată, cultura politică. Deocamdată, cîştigă cei care alimentează sau profită de turmentare.

▲

© S. Ivanoschi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Primarii

Pentru unii birocraţi occidentali ponegrirea României pare să fi devenit un fel de sport. În răspărul laudelor care inundă palatul din Piaţa Victoriei, la Strasbourg s-a desfăşurat recent o reuniune botezată Congresul Puterilor Locale şi Regionale, care şi-a exprimat nemulţumirea faţă de modul cum autorităţile de la Bucureşti îi tratează pe primari. Răstălmăcirea legii asupra statutului aleşilor locali, adoptată cu mult timp în urmă, a mers atît de departe încît Guvernul s-a văzut constrîns să revină asupra propriei sale creaţii legislative şi în special asupra neliniştitorului „Colegiu de disciplină" avînd misiunea de a-i muştrului pe aleşii locali ai populaţiei. Profitînd de ocazie, primarii aleşi pe listele Partidului Democrat au ţinut o consfătuire prin care au cerut să li se respecte autonomia. Progresele indeniabile ale tranziţiei carpato-danubiene spre descentralizare nu par străine de bogata experienţă istorică a centralismului democratic. Esenţa acestei experienţe se cristalizează în faptul bine cunoscut că nu primarii au supervizat demolarea Capitalei şi zidirea macabrului edificiu care încoronează Bulevardul Victoria Socialismului.

Pătimirile primarilor de tranziţie se datoresc atît persistenţei acestor sechele ale trecutului, cît şi însuşirilor umane pe care ei le pun la bătaie spre a-şi îndeplini rolul. Pentru cei mai reprezentativi dintre ei, mai presus de binele localităţii stau propriile lor veleităţi politice.

Repetate probe peremptorii l-au convins pe statornicul primar al Iaşiului că poate conta pe sprijinul unei majorităţi locale fidele. Succesul nu generează numai satisfacţii legitime, ci şi ispite deşarte. Primarele peren şi-a înjghebat, prin urmare, propriul său partid pe care l-a numit, în spiritul celui mai explicit patriotism local, „al moldovenilor". Descentralizarea teritorială părea să degenereze în segregare politică. Bunul-simţ a avut însă cîştig de cauză şi, renunţînd să mai ţintească puterea, formaţiunea bahluiană a trecut cu arme şi bagaje în partidul puterii.

Majoritatea clujenilor nu oboseşte realegînd pentru slujba de primar un politician pe care imensa majoritate a electoratului naţional a refuzat să îl aleagă pentru slujba de preşedinte. Bucureştenii şi-au ales în 1996 un primar care nu a apucat să se instaleze fiind transformat la repezeală în prim-ministru, demnitate de care, tot la repezeală, va fi invitat să se despartă.

Iar alegerile din 2000 au adus în fruntea Capitalei un fost navigator care şi-a asumat riscul de a sfida partidul puterii, pe care l-a şi îngenuncheat. Ridicîndu-şi în cap atît consiliul local, cît şi pe primarii de sector, matrozul a înşfăcat în schimb preşedinţia partidului în care se şcolise. Privirea lui ageră scrutează însă zările către o altă preşedinţie – spre care cu discretă cerbicie mai priveşte însă şi altcineva.

▲

BARBURISME

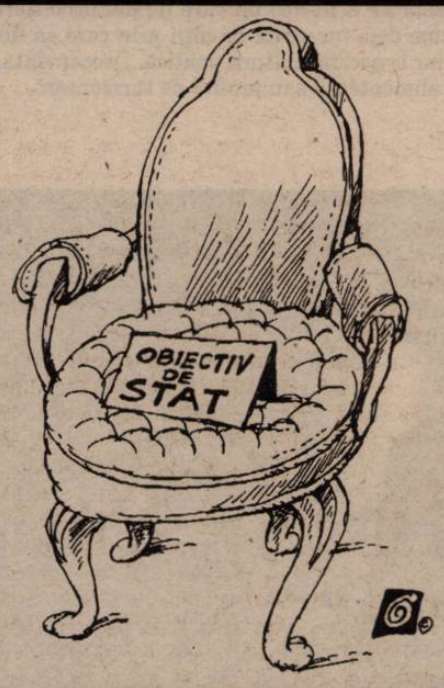

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Vorbim prost!

Săptămîna trecută, Academia Română şi Consiliul Naţional al Audiovizualului au organizat o dezbatere cu tema „Folosirea limbii române în programele de radio şi de televiziune". Au fost prezentate, cu această ocazie, concluziile monitorizării efectuate de CNA în perioadele 7 mai – 23 august 2001 şi 15 ianuarie – 25 martie 2002. Au fost monitorizate principalele posturi de radio şi televiziune: România Actualităţi, Europa FM, PRO FM, Radio Contact, Radio 21, Uniplus, Total, România Tineret, TVR 1, TVR 2, Antena 1, PRO TV, Prima, Tele 7 abc, Atomic, OTV. A rezultat o sinteză cît se poate de serioasă despre cele mai frecvente greşeli de limbă săvîrşite în presa audiovizuală.

Două lucruri mi se par importante în acest demers. Întîi, preocuparea CNA de a realiza un studiu sistematic, bazat pe o perioadă lungă de monitorizare şi acoperind posturile cu cea mai mare audienţă. Un asemenea studiu detaliat şi argumentat descurajează „datul cu părerea" pe bază de impresii personale, atît de frecvent în spaţiul mioritic. Apoi, monitorizarea şi prelucrarea datelor s-a făcut sub îndrumarea unor lingvişti de mare prestigiu – doamna Mioara Avram şi dl Theodor Hristea. Recursul la experţi este un lucru destul de rar în societatea românească, unde competenţele au fost adeseori privite cu indiferenţă de atîţia „atotştiutori". Aşadar, monitorizarea realizată de CNA este un lucru serios care, dincolo de rezultatele propriu-zise, este important şi pentru că introduce standarde de lucru profesioniste.

Concluziile studiului arată că, statistic, „cele mai multe erori ţin de pronunţare, ceea ce denotă insuficienta cunoaştere a normelor ortoepice în vigoare". Exemple? Cîte vrem: *infarcturi sévere, prevéderile, cocktéil, mitínguri, curátor, s-au ieftenit roşiile, legizlaturi, merg la servici, complect, să creem* etc. Sînt frecvente şi greşelile de morfologie şi sintaxă, pe care sinteza CNA le ilustrează cu cîteva exemple „culese dintr-o listă alarmant de lungă": *autor la nenumărate cărţi; filmul pe televizor; medicamente care ei au mare nevoie; vă mulţumim la toţi; la nivelul de mileniul trei; sînt destui de puţini; sfîntul Petru şi Pavel; foarte ştiinţific; o problemă mai veşnică; nu i-am reuşit să-i prindem; să ne spună însuşi studenţii* etc. Greşelile cele mai „suculente" sînt cele care vizează improprietăţile semantice şi abuzul de neologisme: *cereri revindecate, principalii protagonişti, marii magnaţi, decapitat la vîrf, se întîmplă accidente inerente, mijloace mass-media, a reveni din nou, a antama, a ranforsa, departament de clearing...* În sfîrşit, amestecul de registre, folosirea „nonşalantă" a unor expresii familiare ori argotice în exprimarea publică: *iar am dat-o-n vară, îmi place de mor, eşti bine ambalat, m-am făcut de băcănie; le-ar da adrenalina pe nas; silence din gură, bă!; a căzut măgăreaţa pe noi; să mă aerisesc la cutiuţă* ş.a.m.d. Exemplele din ultima categorie sînt culese mai ales din emisiunile de divertisment monitorizate în vara 2001. La acest punct, raportul CNA e fără echivoc: „Judecînd după calitatea emisiunilor estivale din 2001 propuse de directorii de programe din radio şi televiziune, vara este prezentată ca anotimp al prostiei şi dezmăţului. Creierul intră în vacanţă, iar nevoia de cultură a individului încetează". Constatînd „exacerbarea vulgarităţii şi prostului gust" şi „creşterea agresivităţii, în special a celei de limbaj", raportul solicită „solidarizarea instituţiilor de cultură" pentru apărarea „stării de sănătate a limbii române". Cred însă că e vorba mai degrabă despre starea *vorbitorilor* ei. Sistemul limbii îşi are propriile mecanisme de supravieţuire şi de reglaj, nu „se strică" atît de uşor. Ceea ce îngrijorează este precaritatea culturală a multor vorbitori ai limbii române, care nu mai au conştiinţa normei – atît a celei lingvistice, cît şi a celei *sociale*. De multe ori problema nu e în primul rînd lingvistică, ci *comportamentală*: comunicăm prost, inadecvat, fără să ne pese de auditoriu şi de interlocutor. Începînd cu politicienii care, de la tribuna Parlamentului, rostesc expresii precum „ciocu' mic!" sau se adresează adversarilor politici cu „v-am tras-o!" şi sfîrşind cu băiatul de cartier, mulţi vorbitori de română manifestă, în comunicare, o lipsă totală de respect şi faţă de limbă, dar şi faţă de cei cu care comunică. Ce se spune la radio şi la televiziune este un efect al acestei stări generale şi un mod de a-i spori efectele. Pînă la urmă, a utiliza prost şi inestetic limba română este o formă a lipsei de respect faţă de sine. Aşa încît studiul realizat de CNA este util pentru că oferă o imagine documentată asupra stării de lucruri. Dincolo de acest prim pas se află însă capacitatea societăţii româneşti (şi a fiecărui membru al ei) de a-şi recăpăta – inclusiv prin comunicarea corectă – stima faţă de sine.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Ionesciene

„Ce ciudat! Ce bizar! Şi ce coincidenţă!". Ajungînd la familia Smith şi lăsaţi o vreme singuri în salon, soţii Martin descoperă că sînt amîndoi originari din Manchester, că luaseră trenul de opt şi jumătate dimineaţa care soseşte la Londra la cinci fără un sfert, că făcuseră drumul în acelaşi compartiment, pe locurile de la fereastră, că la Londra locuiesc pe strada Bromfield, la numărul 19, că dorm în acelaşi pat, că au fiecare o fetiţă de doi ani, blondă, cu un ochi alb şi unul roşu care se numeşte Alice şi că, de fapt, ei, Elisabeth şi Donald, sînt soţ şi soţie. Toate bune şi frumoase numai că Mary, servitoarea familiei Smith, dinamitează această serie de fericite coincidenţe şi face o dezvăluire senzaţională: „Elisabeth nu este Elisabeth, Donald nu este Donald. Iată dovada: copilul despre care vorbeşte Donald nu e fiica Elisabethei, nu e aceeaşi persoană. Fetiţa lui Donald are un ochi alb şi unul roşu, ca şi fetiţa Elisabethei. Dar în timp ce copilul lui Donald are ochiul alb în dreapta şi ochiul roşu în stînga, copilul Elisabethei are ochiul roşu în dreapta şi ochiul alb în stînga!"

Aţi recunoscut, desigur, scena din *Cîntăreaţa cheală* a lui Eugen Ionescu. Dramaturgul, se ştie şi asta foarte bine, se inspirase din frazele stereotipe ale unui manual de învăţat limba engleză. Şi dialogul dintre Donald şi Elisabeth, şi monologul lui Mary ilustrau, nu-i aşa, absurdul în stare pură. Cincizeci de ani mai tîrziu, *story*-ul cu soţii Martin şi cu fiica lor Alice a devenit un fapt divers de ziar. Ba chiar am găsit *două* fapte diverse trase parcă din *Cîntăreaţa cheală*, (re)povestite de *Le Canard enchaîné* (din 17 aprilie a.c.), care, la rîndu-i, le preia din două gazete cît se poate de respectabile *(Le Parisien* şi *Libération)*.

Prima poveste o are drept eroină pe Jeanine Salomone, franţuzoaica de 62 de ani care şi-a implantat anul trecut un embrion provenit genetic de la propriul ei frate. Operaţiunea a fost un succes dar Jeanine Salomone, pentru orice eventualitate, utilizase şi serviciile (remunerate) ale unei americance, în aşa fel încît să aibă şi un copil de rezervă. Americanca fusese aleasă în urma consultării catalogului unei firme specializate. Or, cel de al doilea copil-eprubetă, purtat apoi în pîntecele mamei din S.U.A., n-a fost deloc conform dorinţelor doamnei Salomone. Ea voia un copil blond cu ochi albaştri, fapt pentru care alesese, în catalog, o (cum să-i spun?) candidată la sarcină de tip germanic. Copilul de rezervă, o fetiţă, e însă roşcată cu ochi negri. Doamna Salomone s-a declarat foarte nemulţumită de lipsa de profesionalism a agenţiei.

Nemulţumire cu atît mai justificată cu cît există şi cazuri fericite, cînd nici măcar n-a fost nevoie de cheltuieli inutile. Să fi ştiut americancele Sharon şi Candace că agenţia cu pricina nu era demnă de încredere? Aşadar, Sharon şi Candace, lesbiene şi surde, s-au decis să aibă un copil pe care l-au dorit tot surd. Au ales soluţia inseminării artificiale şi s-au adresat, pentru obţinerea spermei, unui vechi şi bun prieten, atins de surditate congenitală. În luna ianuarie a acestui an, Sharon a născut un băieţel, căruia i s-a dat numele Gauvin şi care s-a dovedit la înălţimea viselor şi speranţelor părinţilor: e complet surd de urechea stîngă şi aude foarte, foarte slab cu urechea dreaptă.

Şi încă o precizare, nu lipsită de importanţă, privind profesiunea celor două fiinţe al căror cămin e astăzi luminat de zîmbetul bebeluşului: Sharon şi Candace sînt *„terapeute, specialiste în sănătatea mintală"*.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O altă Constituţie

Revizuirea Constituţiei noastre este, măcar, o temă recurentă. Discuţiile despre ce anume trebuie schimbat în textul legii fundamentale sînt fără sfîrşit, la fel declaraţiile liderilor politici. Acum, s-a hotărît ca pînă pe 15 noiembrie o Comisie alcătuită din 21 de parlamentari, alături de un reprezentant al Preşedinţiei, unul al Guvernului şi de Avocatul Poporului să producă proiectul textului Legii de revizuire. Îmi place să cred că dezbaterile nu sînt încă închise şi că procesul de modificare a Constituţiei chiar a început. Discuţiile de pînă acum, deşi utile, au dovedit, toate, că miza pe care trebuie să o aibă modificarea Constituţiei noastre se ratează cu morgă expertă. Punctele tari ale listei de modificări par a fi diferenţierea atribuţiilor Senatului şi Camerei, restrîngerea imunităţii parlamentare şi reducerea numărului de parlamentari. Unii mai vorbesc despre votul nominal şi despre modalitatea de alegere a Preşedintelui. Dacă mobilizăm toate forţele necesare modificării prea rigidei noastre Constituţii numai pentru mărunţişuri de genul ăsta, mai bine mai aşteptăm puţin, să se aşeze în fotoliile de decizie o clasă politică cu viziuni mai profunde şi spirit mai liber. Sîntem pierduţi, din nou, în celebra *dilemă* în care reputatul jurist Tache Farfuridi, om cu experienţa a nenumărate comitete şi comiţii, ne-a lăsat acum 118 ani precis: *„din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale...“* Înţeleg că majoritatea celor care vorbesc despre modificarea Constituţiei ar fi de acord cu prima variantă. Căci ceea ce ni s-au prezentat drept viitoare modificări ale Constituţiei reprezintă, într-adevăr, o revizuire în care nu se schimbă nimic. Problemele care ţin afişul modificărilor constituţionale (la care, probabil, se vor mai adăuga cîteva dispoziţii menite să flexibilizeze exerciţiul suveranităţii în perspectiva aderării la UE) sînt detalii tehnice care nici măcar nu îşi propun să dea viaţă unui sistem constituţional împietrit în forme mentale ale secolului al XIX-lea. Personal, mă situez de partea cealaltă a dilemei farfuridice: optez să nu se revizuiască, dar să se schimbe ceva pe ici pe colo, şi anume în punctele esenţiale.

Înainte de toate, cred că avem nevoie de o nouă Constituţie şi nu de Constituţia din 1991 revizuită. Nu cred că ne este folositoare o Constituţie cu peste 130 de articole, în care profilul statului român este definit pompos-patriotic după formula: „România este...“ şi urmează mai mult de zece trăsături care umflă pieptul românului. Cred că trăsăturile statului nostru trebuie să decurgă din două articole scurte, principiale, care să fundamenteze relaţia statului cu propriii cetăţeni (arătîndu-se, mai ales, ceea ce statul nu poate face sub nici o formă) şi relaţiile internaţionale, în timp ce o frază declarativă în Preambulul Constituţiei ar putea defini scopurile ultime ale acţiunii statului nostru. E de reflectat, de pildă, la faptul că cuvîntul „democraţie“ nu apare nici măcar o singură dată în textul Constituţiei SUA – semn că democraţia nu se declară, ci se respectă. Pe malul Dîmboviţei, însă, e greu să nu declari.

Comisia care va lucra pînă la 15 noiembrie, altfel atît de interdepartamentală şi de reprezentativă electoral, ar trebui să înceapă prin a face o analiză serioasă a stării actuale a sistemului nostru constituţional. Ar trebui, de pildă, să constate că sistemul constituţional poartă o mare parte din vină pentru chipul plin de umbre al statului nostru de drept. De pildă, o Constituţie care face trimitere continuu la legi speciale este, pe de o parte, blocată pînă la adoptarea acelor legi (e de notorietate cazul Avocatului Poporului, care a început să funcţioneze la şapte ani după adoptarea Constituţiei care îl consacră) şi, pe de altă parte, induce în sistem acelaşi model. Legile nu se pot aplica pînă nu apar hotărîri de guvern date în aplicarea lor, care, la rîndul lor, sînt inoperabile pînă la apariţia metodologiilor de aplicare sau a ordinelor miniştrilor etc. Un asemenea sistem are efecte sociale oribile: blochează iniţiativa şi creativitatea (vedem bine!) şi slăbeşte serios prestigiul legii (care apare ca un fel de normă neputincioasă, aplicabilă numai după ce un şir întreg de şefi semnează o altă hîrtie cum că trebuie să se aplice).

Visez o Constituţie cu nu mai mult de 20 de articole. Peisajul juridic românesc trebuie umplut nu cu legi, ci cu aplicarea principiilor în formă juridică, cu practica judiciară. Judecătorii trebuie să fie creatori de drept şi, în general, operaţiunea de legiferare trebuie să-şi piardă serios din intensitate. Visez o Românie în care nu apar mai mult de 10 legi pe an, dar în care judecătorii şi avocaţii nu îşi văd capul de treabă.

Cred că românii trebuie să reînveţe valoarea uriaşă a principiilor şi să înţeleagă din nou (dacă au ştiut vreodată) că o viaţă fericită nu poate rezulta decît din exerciţiul principial fundamentat al libertăţii. În prezent, sîntem un popor în stare de blocaj. Sîntem blocaţi mental, emoţional şi imaginativ, sîntem inhibaţi de duhul paternalist în care am fost obişnuiţi să trăim, avem obstacole interioare pe care funcţionarii siniştri le exploatează parşiv. Există, practic, două categorii de români: unii, cei mai mulţi, care trăiesc sub frica de a face ceva ce nu este expres permis într-un ucaz şi ceilalţi, care calcă în picioare orice lege. Noua Constituţie ar trebui să aibă această uriaşă miză: deschiderea spre libertate a unui sistem paternalist care a creat fie anxioşi, fie hoţi. ▲

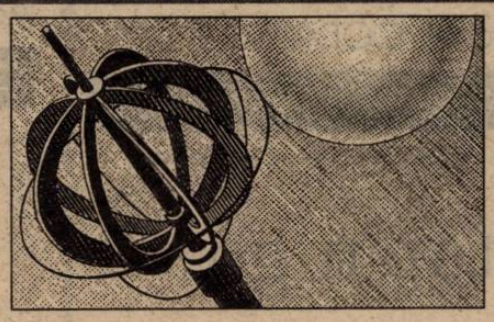

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O guvernare imuabilă

Şef al statului cubanez din 1959, Fidel Castro este un om împlinit: le-a supravieţuit, la cîrma statului, puternicilor şi aroganţilor lui contemporani din îndepărtata şi prietenoasa Uniune Sovietică, precum şi celor din apropiata şi duşmănoasa Americă. Nu e vorba doar de longevitatea condiţionată de biologie, ci de continuitatea ideologică, de fidelitatea faţă de idealul neîntinat al comunismului, păstrată chiar în vîltoarea dezastrului mondial. Prăbuşirea comunismului a lăsat Cuba neatinsă şi, la suprafaţă, nemodificată. Cum se întîmplă de obicei, durata principiilor enunţate la vedere se explică printr-o exemplară dexteritate în modificarea comportamentului discret. După ce Uniunea Sovietică n-a mai putut şi n-a mai vrut să-i furnizeze sprijinul financiar care asigura supravieţuirea economică a ţării, în condiţiile embargoului declarat şi menţinut de americani, în 1993, Castro a permis folosirea dolarilor (pînă atunci instrument al diavolului) în tranzacţiile din insulă. În felul acesta emigranţii au contribuit nu doar la ajutorarea rudelor, ci şi la menţinerea ţării pe linia de plutire. Cubanezii plecaţi, fugiţi, goniţi alcătuiesc o comunitate puternică în Statele Unite şi oricît de rezistentă ar fi intransigenţa lor faţă de regimul castrist, ea nu se manifestă şi faţă de victimele lui: moneda naţională, peso, conviеţuieşte cu dolarul, iar magazinele care vînd mărfuri numai în dolari au mulţi clienţi, atît de numeroşi, încît vechea împărţire în clase este înlocuită de linia de demarcaţie între cei cu rude stabilite unde e bine şi cei fără, care trăiesc dintr-un venit de mizerie, echivalentul a 10-15 dolari pe lună. Nu s-a formulat nici o justificare ideologică pentru a explica de ce moneda unei orînduiri nedrepte este mai valoroasă decît cea a unui sistem drept, de ce primitorii de donaţii o duc mai bine decît cei care ar dori să trăiască din muncă. Recent, preţurile în dolari au fost majorate cu 30%, situaţia economică a ţării fiind din ce în ce mai precară.

În ultimul an şi recolta de zahăr – export tradiţional – s-a diminuat, iar pe piaţa mondială preţul a scăzut. Industria de prelucrare e învechită, are un consum exagerat de combustibil şi multe fabrici urmează să fie închise: conform revistei *The Economist*, 71 din cele 156 existente. Comunismul cubanez va trebui să facă faţă maladiei capitaliste a şomajului.

Pentru compensare, se prevede o relansare a turismului şi, în acest scop, vizita fostului preşedinte american Carter a fost întîmpinată cu bucurie şi însoţită de unele concesii: i s-a permis o apariţie televizată necenzurată, s-a întîlnit cu disidenţii, iar Castro s-a îmbrăcat în costum cu cravată. Cazarea prizonierilor din Afganistan pe teritoriul bazei de la Guantanamo nu a iscat nici un protest, ceea ce ar trebui să sugereze că la nevoie, pe durata unei vacanţe, Cuba poate fi o ţară ca oricare alta, cu un popor primitor şi cu privelişti frumoase.

Însă deschiderea se referă la turişti, nu la poporul primitor. Fidel Castro a lansat, la mijlocul lunii, săptămîna marilor manifestaţii populare pentru adoptarea unui amendament constituţional care să declare „imuabil“ caracterul socialist al guvernării din Cuba. Se speră colectarea a 7 milioane de semnături (populaţia insulei este de 11 milioane), confirmînd noul „elan revoluţionar“ al locuitorilor. Elan care trebuie să contracareze pe de o parte „iniţiativa Varela“, o petiţie semnată de 11.000 de cetăţeni unde se cere legalizarea dreptului la asociaţie, a libertăţii de expresie, alegeri libere, amnistierea prizonierilor politici; din punct de vedere oficial, această petiţie nu există. Pe de altă parte, manifestaţiile organizate de Castro răspund unui discurs al preşedintelui Bush, cerînd şi el conducătorilor cubanezi organizarea de alegeri libere, reforme economice, respectarea drepturilor omului.

La marşul din 12 iunie au participat peste un milion de oameni. Pentru mulţi dintre ei, Castro, la cei 75 de ani ai săi, dintre care 43 la putere, este singurul conducător politic cunoscut. E firesc să li se pară imuabil. În ceea ce-l priveşte pe el, un revoluţionar care a supravieţuit propriei revoluţii, ar trebui să utilizeze cu mai multă prudenţă cuvîntul *imuabil*. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Apometru pentru Apa Sîmbetei

Pe vremurile de tristă amintire, calcularea consumului de apă al fiecărui cetăţean se făcea simplu: consumul tuturor, plus pierderile împărţit la numărul de băutori de apă/iubitori de duşuri (de cele mai multe ori reci). Acest lucru era mulţumitor pentru toată lumea: compania de apă avea unde să-şi arunce pierderile, iar cetăţenii ştiau că nu vor plăti mai mult decît vecinul, chiar dacă consumă mai mult decît el. A venit apoi compania de apă străină care a cumpărat compania de apă românească. Firește, cu intenţia (de neînţeles pentru noi românii, care iubim pierderea, falimentul care va să zică) de a face profit. Ca urmare, compania de apă străină a mărit preţurile – iar cetăţenii s-au uitat pentru prima oară uimiţi în nota de plată, să vadă de unde li se trage aşa o datorie. Acolo au descoperit că problema nu e neapărat în preţul pe metru cub, ci în cantitatea pe care o consumau pentru toaleta zilnică a lor şi, conform cu societatea de apă, a elefantului crescut în balcon.

Aşa a început goana după instalaţii de măsurare individuală a consumului. Şi, dincolo de ea, aşa s-a născut o nouă clasă socială: a oamenilor fără apometru. Nu sînt mulţi, însă acolo unde sînt, sînt vedetele cartierului. Televiziunile locale le iau interviuri, primăria caută pentru ei soluţii (după principiul consacrat că toate problemele de acasă se rezolvă după călătorii îndelungate în străinătate), Guvernul se decide să ia măsuri, ba poate chiar ordonanţe, iar organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului expun problema lor în seminarii desfăşurate în hoteluri în care nici nu mai contează cît costă apa, odată ce, oricum Comunitatea Europeană plăteşte.

Dar nu v-am spus de unde se trage celebritatea acestor cetăţeni: din nota de plată de la apă, comparabilă cu cazarea timp de o lună în cel mai bun hotel submarin din Bermuda. Şi mai pe şleau: oamenii aceştia plătesc apa pe care au consumat-o plus cea pe care conductele din cartier o livrează la rădăcina copacilor. Victime ale celorlalţi, mai şmecheri? Sau, dacă vreţi mai multe vorbe, victime ale individualismului refăcut miraculos, ale unei întoarceri la o mentalitate capitalistă...

Poate, dacă defineşti capitalismul drept sistemul în care fiecare e obsedat de ideea de a plăti cît mai puţin, de a face orice economie cu putinţă (în opoziţie cu conceptul stupid de a încerca să faci mai mulţi bani). Numai că, în acest caz, ca şi în alte ocazii istorice, şmecheria românească merge pînă la un punct: *acela în care toţi au apometre*. Ce va face societatea de apă atunci? E simplu, va muta pierderile de apă din nota noastră la capitolul pierderi – şi va mări bineînţeles preţurile din nou ca să iasă la suprafaţă cu un minim profit. Efortul uriaş ale cetăţenilor *mai deştepţi decît alţii* va duce la un singur rezultat: trecerea unei cifre dintr-o coloană în alta. Şi la cheltuirea unei sume estimată la 50 de milioane de dolari – apometre, ţevi şi mai ales – deşi încă nu considerăm chestia asta importantă – pierdere de vreme.

Jalnică invenţie, care-mi aduce aminte de Ilf şi Petrov şi de povestea Cuibului Caţelor, o locuinţă comună în care, într-o bună zi, cineva şi-a făcut asigurare de incendiu. Prevăzător, un vecin i-a urmat exemplul. Al treilea a început să bănuiască şi el că se pune la cale ceva... ce mai, în scurt timp, toţi aveau asigurare. „Casa era condamnată“ spun Ilf şi Petrov. „Nu se putea să nu ardă. Şi a ars.“

Aşa şi cu progresia furioasă a apometrelor. Mai trist e că, la final, după toată povestea asta, toată lumea se va grăbi să arunce vina noilor scumpiri pe societatea de apă. Şi pe economia de piaţă firește, care, în loc să accepte să fie păcălită, precum statul comunist de altădată, ne pune din nou la plată. Nimeni nu va arăta cu degetul la sindromul de turmă. Cum s-ar putea, într-o ţară în care el se numeşte „solidaritate socială“? Dar nu-i nimic, sînt sigur că urmează şi alte invenţii de folos personal şi pagubă obştească. Sau, pînă la urmă, invers. Eu unul aş începe cu dozatorul pentru picătura chinezească. Prea ne chinuim manual de dimineaţă pînă seara. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Stop'n go

„Stop'n Go" – ăsta ar trebui să fie motto-ul nostru, iubito. Pot înţelege că trebuie să ne oprim, dar e deprimant dacă îţi pierzi speranţa de a o porni din nou, cîndva.

Îi invidiez pe cei care iau un aperitiv înainte de cină, apoi un pahar de vin la cină şi un ceva, pentru „clătit gura", după. Şi o ţigară, un *tiparillo* îmbibat în rom. Ei sînt adevăraţii epicurieni, moderaţi în toate, aurita cale de mijloc, tihna traiului bun. Noi nu sîntem aşa. Dacă e să mergem, d-apoi mergem.

Să luăm vinul, de exemplu. Întîi şi întîi, îl transformăm în *whiskey*. Apoi, nu-l amestecăm cu mîncarea. Ori mănînci, ori bei, se zice pe la noi. Acestea sînt evenimente rituale, nu mici producţii amatoriceşti. Te duci într-acolo unde te poartă experienţa, nu faci doar cîţiva paşi dincolo de pragul uşii. Înainte, spre sălbăticie.

„Ce se-ntîmplă?", întreba Jeff Miller într-o poezie, şi-şi răspundea singur: „Habar n-am. Dar hai să bem niscai martini şi să vedem ce se-ntîmplă."

Acelaşi lucru şi cu fumatul. Ce sens are o ţigară de una singură, cu sau fără cină? Fumatul e o scară de frînghie, te caţeri sau cobori pe ea pînă la capăt, spre rai sau spre iad, pînă cînd îţi iese pe ochi şi pe nări. Pînă cînd vezi forme născînde pe cer.

Nici nu pomenesc aici de chestiile ilegale spre care eu, unul, am prea puţină aplecare. Nu e nevoie de cine ştie ce ca să mă trimiţi în cosmos, la vînătoare de iele, aşa că eu nu, mulţumesc. Nu pot folosi chestiile alea ilegale decît cu moderaţie, aşa că mai bine mă lipsesc.

Dar beutură şi mahorcă – de astea pot abuza în proporţii epico-eroice: aşa da, mă interesează. Şi unde mai pui că sînt şi purtătoare de tradiţie. Şi de mahmureală. Tuse. Flegmă. Plămîni ciur. Bilă. Borîtură. Aşa că trebuie să te opreşti. Şi ne oprim.

Iavaş-iavaş, sănătatea revine, ca o mlădiţă verde mijind dintr-un trunchi scorburos. Curînd dau frunzele, vine primăvara, păsărele îşi fac cuibul în scorburile tale şi purced a cînta. E bine, te simţi minunat, una cu întreaga spiţă omenească. Ah! Respiri adînc. Apoi se instalează plictiseala. Totul e aşa de drăguţ. Normal. Îţi lipseşte nebunia.

Începi să numeri pe degete lucrurile OK: hrană sănătoasă, OK, un pahar de vin pe lîngă această hrană sănătoasă, OK, gimnastică, OK, gîndirea clară, OK, visele cam îngălate, dar tot OK.

Pe de altă parte, totul e previzibil. Linear. Vremi monotone, grăind în propoziţii frumoase şi corecte. Sintaxă strălucind ca dinţii bine periaţi. Ochii luminoşi sfredelind obiecte lipsite de orice interes. Libidoul plecat în vacanţă. Poate, îţi spui, poate e timpul să o luăm din loc. Poate e vremea să o facem lată. Poate că am stat destul. Aşa că te opreşti la „Stop'n go". Îţi iei startul.

Să sperăm, iubito, că ne vom întoarce. Cum pentru ce? Ca să ne oprim din nou, de aia.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Craiova, cu nunţi şi foşti miniştri

dlui Cornel Mihai Ungureanu

La sfîrşitul săptămînii trecute am fost la Craiova, la o nuntă în familie. Nimic aici despre nuntă – ce-ar fi de povestit dintr-un eveniment atît de excepţional, cu mireasă frumoasă şi zglobie şi mire frumos şi ţeapăn în costumul cu papion? –, ci doar voi spune că oraşul era înmărmurit într-o căldură de infern.

Vineri seara, abia ajuns, am ieşit la o bere în Parcul Romanescu (de la a cărui inaugurare se vor împlini în curînd o sută de ani), fost al *Poporului* pe vremea în care ajutam cîteva domnişoare să treacă cu pas uşor peste pietrele mari ce marchează din loc în loc firul de apă din peisaj, plin primăvara de nuferi. Între timp, domnişoarele au devenit mămici, ajutate, pe bună dreptate, de alţii. Fireşte că şi *poporul* s-a mai schimbat. În locurile prin care la începutul anilor '80 comitetul UTC pe judeţ organiza spectacole în ziua de 2 mai – „ziua tineretului" pe-atunci – acum am văzut craioveni făcînd *jogging* sau plimbîndu-şi cîinii, după ce mai an cîţiva impresari l-au plimbat, aţi ghicit, pe Toto Cutugno. În grădina zoologică – prin care treci cu limba grea din cauza interacţiunii dintre căldura teribilă şi resturile de carne aruncate în cuştile carnivorelor – leul stătea cu burta în sus, răpus de căldură şi plictis, cu gîndurile probabil prin umbra rară a unei savane (unul dintre însoţitori, sceptic, spunea că este foarte probabil ca pereche de lei a Craiovei să se fi născut în vreun Zoo din Hamburg; se poate să aibă dreptate). Berea locală este mult mai bună acum – o bere precum cea pentru care ne-am oprit la terasa de la Castelul ce veghează de un secol podul suspendat al parcului. Şi dintr-o dată am văzut, deasupra intrării în barul castelului, cuvintele *Se trească dnul Romanescu*, trase în cimentul altui veac de mîini de zidari nedibace la scris. Am încercat, eu şi însoţitorii, să ne aducem aminte dacă aceste cuvinte erau vizibile în acelaşi loc şi acum două decenii; nu am reuşit. Întrebată, chelneriţa s-a uitat la ele ca şi cum le-ar fi văzut pentru prima oară, deşi trece pe sub ele de cîteva zeci de ori pe tură. *Uite-aşa se şterge memoria comunismului*, îmi spuse un însoţitor şi, desigur, avea dreptate.

Sîmbătă, printre nuntaşi, am întîlnit un admirator al lui Adrian Năstase, unul al lui Băsescu, unul al lui Petre Roman şi, evident, mai mulţi admiratori de-ai mei – dintre care unul era totuşi sensibil la Ion Antonescu, altul la Iliescu, altul la Stolojan, altul la Roman, altul la Băsescu, iar altul spunea că dacă ar spune el tot ce ştie despre o tînără deputată PRM (craioveancă şi ea) s-ar fisura eşichierul politic al ţării. (A doua zi m-a sunat fostul ministru de Externe Ştefan Andrei; *Cioroiene, te sărut pe amîndoi obrajii, spune-mi ce mai e pe-acolo* – mi-a zis; eu i-am spus, iar fostul ministru mi-a dat ca sigur că dacă Oltenia e uscată, România va

muri de foame, *mai rău ca-n '46-'47*. Cred că are dreptate.)

În fine, duminică după prînz am plecat spre gară, cu un taxi (taximetria-i ieftină la Craiova). Pe strada General Magheru, care leagă cartierul Valea Roşie de Calea Bucureşti, case noi apărute din loc în loc, deloc urîte. Plus un cîine mort în mijlocul drumului, pe un asfalt încins la peste 40 de grade. Trec repede peste idee, pe undeva e de înţeles: de unde să aibă oamenii primăriei timp pentru toate hoiturile cînd primarul Bulucea însuşi s-a chinuit enorm pentru a strînge rămăşiţele *Universităţii?*

În acea Craiovă adormită a amiezii, şoferul era tînăr, slăbuţ şi foarte vesel. Pe umeri purta un prosop ud. *Dom'le, m-am înscăunat!* – mi-a spus el pentru a-şi motiva voioşia. *Cum aşa?*, am întrebat. *De la Paşti eram certat cu patronu', a zis că mă dă afară, da' ieri mi-a spus bă, eşti tîmpit, da' te ţin acia, că eşti bun*. Taxiul rula uşor, iar şoferul bătea darabana pe volan. Preţ de o clipă privind lumea prin ochii lui, mi s-a părut dintr-o dată mai simplă şi mai frumoasă.

Şi pe loc m-am gîndit că aveau dreptate, şi şoferul şi patronul. Şi că, de-ar fi să scriu o poveste despre acest periplu, aş da dreptate – că merită – la toată Craiova.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Tanti Măriuca şi junele gigolo

Vai, vai, ce deosebire între realitate şi pretenţiile noastre despre ea. Dacă veţi citi *Poşta lui Cupidon*, din cunoscuta revistă timişoreană *Publitim*, veţi constata temeinicia oftatului meu interjecţional. Acolo foarte mulţi conaţionali se expun public pentru a-şi găsi consoarta. Oameni amărîţi sentimental, inşi apăsaţi de singurătatea insuportabilă şi imperială din metropolis, victime ale singurătăţii din fojgăiala de pe trotuare, într-un cuvînt oameni singuri care se refugiază în epitetele unor anunţuri de maximum 20 de cuvinte. Ceea ce se află în dosul lor mă sperie şi mă fascinează. Cutare doamnă este „brunetă, plăcută, fină, studii, fără copii", un domn este „brunet, sentimental, onest", altul „sărac, obligaţii, drăguţ, timid, cu serviciu", o domnişorică este expansivă, adică „şatenă, corp atletic", altul este „pensionar bănăţean cu pensie bună" sau, culmea exotismului: „ţigan fără locuinţă, 34 ani, 1,68, 72 kg, brunet, caut pereche", zice şi afişează, ia auziţi dumneavoastră, numărul de mobil.

Ce fac ei, doamnele şi domnii în cauză, în cele din urmă, înarmaţi cu atîtea virtuţi? Păi, după expunerea publică în marea de amar a poporului, stabilesc întîlniri. Iată cîteva. Înlăcrimata 28 este aşteptată de Călin, „luni, ora 16,45, lîngă Fabrica de Ţigarete, cu auto cu poziţiile aprinse". Gogu este un 45/175/75, căsătorit, se află şi el, şi tot lunea, în aşteptare, în Piaţa Reşiţa, şi tot cu o maşină, de data asta „roşie cu o mapă pe bord". Life Boy caută o femeie plinuţă, un Rac divorţat este brunet, cu mustaţă, se declară disponibil pentru femei neglijate, un tînăr pe nume Trezirea Dragonului execută gratis masaje la doamne, unul de la sat s-a hotărît şi el să rupă tăcerea, este văduv, este un 41/168/78, se pune gospodăreşte pe anunţat: „locuinţă la sat, bun gospodar, cu serviciu, fără tutun şi alcool, doresc cunoştinţă cu o doamnă în vederea căsătoriei"; tot la modul serios Măriuca de 60 de ani doreşte să ofere „o oază de linişte, puţină fericire, unui domn cu cît mai puţine carenţe". Măriuca nu onorează „întîlnirile stradale", exclude „aventura", într-un cuvînt îşi doreşte un domn „apropiat coordonanţelor (sic!) mele". Altundeva, un june gigolo (pare a fi un student strîmtorat de prin complex) are e-mail şi umor, zice aşa: „Doamnă dragă, nu da banii pe orice. Cumpără-mă şi nu vei regreta. I'm a man for you! Nu-ţi fă grîji, am şi loc de refugiu, sînt profi!"

Trebuie, mă simt obligat, să corectez o anume senzaţie pe care mi-a lăsat-o recitirea colajului: nu disprețuiesc lumea de prin poşta lui Cupidon, dimpotrivă, mă simt solidar cu dumnealor, înţeleg, cred că-i pot înţelege, în fond aş vrea să fiu, odată ca niciodată, prozator cît de cît apropiat de viaţă, de viaţa asta pe care ne simţim obligaţi să o ironizăm. Bunăoară, aş vrea să fiu alături de Măriuca, aceea care nu „onorează întîlnirile stradale", şi nu mă lasă distanţa, superioritatea neghioabă pe care mi-a sădit-o cultura din minte în suflet, din Atena în Ierusalim, cum ar spune teologii ruşi din emigraţie. Mă simt tentat să învinovăţesc cultura, filosofia, sociologia, toate celelalte îndeletniciri de acest calibru, că m-au despărţit de Măriuca-cea-care-nu-onorează-aventurile-stradale. Sînt tentat să spun că, vai mie, cultura m-a despărţit de „lumea cea proastă": din disprețul faţă de reveriile ălora care stau la telenovele am pierdut o parte din umanitate, aceea a ălora care stau la telenovele, şi am aşezat între mine şi ei garduri de ostilitate în care, pe de o parte, stăruie încăpăţînată (prin lumi culturale high-life) o ironie de la sine înţeles pentru cei din afară, în timp ce afară domneşte o binecuvîntată şi liniştitoare ignoranţă, a celor dintîi. Unde se află arta în toată daravera asta încurcată? Păi, eu zic că ar trebui să escaladeze gardul, să treacă dincolo, să se plimbe simpatetic pe lîngă maşina roşie cu mapa pe bord, pe lîngă aceea cu stopurile aprinse şi să înţeleagă, cultural şi acultural, cum o putea, simţirile ăluia din maşină şi ale ăleia care se apropie de maşină. Fără ironie şi cu toată *sympátheia* posibilă (fie ea, dacă ajută, şi aceea, aşa cum o povestiră Sextus Empiricus sau Cicero, Marc Aureliu sau Plotin). În fapt, dragilor, vorba cronicarului, se sparie gîndul de cîtă cultură este nevoie pentru a percepe lumea lui tanti Măriuca şi aceea a junelui gigolo. Simplu şi aşa cum este ea în sinele ei.

▲

Texte şi opinii de: Dan Matei AGATHON (ministrul Turismului) ● Alexandru CĂUTIŞ (jurnalist) ● Matei FLORIAN ● Adriana GOICEA (Agenţia „Prompt Service") ● Eugen ISTODOR ● Claude KARNOOUH (profesor univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Paula POPA (jurnalistă) ● Adina POPESCU ● Cristina POPESCU (studentă) ● Cătălin-Tudor RAŢĂ (ghid turistic)

Argument

Eforturile actualului ministru al Turismului au readus industria în cauză în vizorul public: fie că e vorba de Dracula Park, şi de consecinţele lui negative sau pozitive, fie de palmierii litoralului, preocuparea pentru un turism profitabil se conturează. „Chestiunea" turismului poate fi abordată în nenumărate feluri, important e să nu fie ignorată: între înflorirea unei industrii, kitsch, de suveniruri, şi inexistenţa unor plăcuţe indicatoare sau hărţi turistice minimale, cea dintîi situaţie reprezintă, măcar, un rău constructiv.

Una din marile probleme ale turismului intern era, şi, în general, încă mai este, lipsa oricăror elemente dacă nu de promoţie a locurilor, istorice sau pitoreşti, măcar de informare. Incapacitate, sau inerţia de a vinde marfa. Chiar în zone destul de vizitate, cum e Sighişoara cu împrejurimile ei, sau Sibiu şi satele din preajmă. Nemaivorbind de oraşe cu potenţial, precum Cîmpulung Muscel, în care totul, oricît de interesant, pare deliberat ascuns.

Numărul despre turism semnalează, în primul rînd, această lipsă. Şi apoi arată cum, în anumite zone ale ţării, s-au găsit totuşi soluţii de înlăturare a monotoniei şi de înflorire a turismului. Agroturismul, foarte dezvoltat, de pildă, în zona Bran, şi chiar turismul de aventură, mai nou iniţiat de întreprinzători pionieri, sînt posibile exemple.

Imaginea, generală, a turismului intern românesc, este, ca atare, controversată: dacă anumite zone sînt prezente pe firmamentul oricărei agenţii de turism care se respectă (mănăstirile din nordul Moldovei, de pildă), altele sînt, pur şi simplu, inexistente. Dacă monumentele istorice din zonele turistice „consacrate", precum Valea Prahovei, Braşov, mai nou Sighişoara sînt promovate, şi vizitate, altele, poate, la fel de interesante, din Muntenia sau Oltenia, de pildă, sînt ignorate.

Inegalităţii preferinţelor şi promovării i se adaugă inegalitatea şi imprevizibilul serviciilor. Sînt, iarăşi, zone, în care s-au născut, peste noapte, pensiuni formidabile sau moteluri confortabile; există, în schimb, altele, prin care poţi rătăci kilometri întregi cu maşina fără să dai nici măcar de vreo benzinărie sau de o toaletă publică.

De aceea, mulţi dintre compatrioţii noştri cu posibilităţi materiale preferă călătoriile în străinătate, fenomen căruia agenţiile de turism private, apărute în număr destul de mare după '89, au ştiut să-i răspundă. Agenţiile sînt o altă iniţiativă privată, care, pe lîngă agroturism, demonstrează că din turism se poate face o afacere profitabilă.

Din toate motivele mai sus enunţate, numărul de faţă este un mozaic ce prezintă o parte din alternativele turistice româneşti. Accentul pe partea de reportaj se datorează tocmai faptului că, în momentul de faţă, nu se poate extrage o teorie coerentă. Pot fi doar prezentate aspecte controversate şi încurajate iniţiative. ***(I. P.)***

Aurora LIICEANU

O dezordine dorită

– sau Cine lipeşte suta comandă muzica –

Orice viaţă, oricît de excitantă şi plină de provocări ar fi, are nevoie de momente de calm şi orice cotidian, banal în esenţă, dobîndeşte valoare pozitivă cînd apar momente de ruptură, de noutate, uneori transformate în rituri, evenimente, cu semnificaţie sentimentală.

Pentru cei ce duc o viaţă cu multe provocări, deplasări, bogată în contacte umane, o ruptură pozitivă o reprezintă retragerea din vîrtejul existenţial. Ei nu prea fac turism, în sensul în care o fac majoritatea oamenilor. Ei se retrag din provocări, undeva în anonimat, poate obosiţi de prea multă socializare şi prea multă schimbare. Cealaltă categorie, a celor angajaţi în activităţi previzibile, cu un grad ridicat de rutină, tentaţia este ruperea monotoniei, expunerea la noi experienţe şi trăiri. Şi unii şi alţii capitalizează amintiri, dar conţinutul lor este diferit.

Vacanţa este o invenţie relativ nouă, ca şi turismul

Se zice că spre începutul secolului al XIX-lea, mania, pasiunea migraţiei estivale, rudă mai îndepărtată a turismului, era în floare. Carlo Goldoni îi spunea un „inocent divertisment" care mobiliza mai mult partea feminină; ulterior, ea a devenit o dezordine voită, dorită, care mobiliza şi activa frenetic abilităţile de imaginaţie, organizare şi creativitate ale celor care dispuneau de bani şi de timp. Nu putem gîndi formele pre-turistice de loisir ca venind din zona rurală. Dimpotrivă, migraţia spre natură, spre ţară, a fost dorinţa fierbinte a primilor susţinători ai migraţiei estivale. Migraţiile de iarnă au fost mai degrabă legate de sănătate, de căutarea unei clime mai clemente, iar asocierea tuberculozei cu sezonul de iarnă petrecut în locuri mai tolerante, mai însorite este o temă literară bine bătătorită. Este drept că şi vara aducea cu sine băile termale, apele minerale, fiind un prilej minunat de noi cunoştinţe şi socializări. Dar, vara sau iarna, banii şi timpul contau.

Unii susţin că burghezia a inventat turismul în formele lui iniţiale, dar că turismul ca industrie aparţine maselor şi este consecinţa democratizării. Şi, deşi banii contează şi turismul este gîndit pentru toate buzunarele.

Mai pe vremuri, într-un număr din *Le Figaro,* din 1854, se spunea că, goniţi de căldură, oamenii părăseau Parisul, care devenea gol. Doar „portarii şi oamenii de litere" rămîneau. Săracii, adică. Cine avea bani pleca în staţiuni, cei cu bani mulţi urmăreau moda, plecau la mare, la băi, iar cine nu avea bani mergea la rude, la ţară. Oricum, cu toţii erau orăşeni. Unde se duceau se făceau excursii, dar nu prea departe, nu exista ideea modernă de traseu organizat. Se pleca la mici distanţe, dar de plictiseală şi unii excelau în a-şi impune originalitatea soluţiilor menite a cîştiga adeziunea colectivă.

Cuvîntul „turist" datează din 1816 şi era sinonim cu călător. Se ştie că a fost impus cu adevărat de Stendhal care publica în 1838 *Les Mémoires d'un touriste.* Definiţia turistului era clară şi simplă: turistul călătorea din curiozitate şi lipsă de ocupaţie. Implicit, turistul trebuia să aibă la dispoziţie timp şi bani în buzunare. Timpul, de umplut, iar buzunarele de golit. Mai era necesar ceva foarte important: mijloace de deplasare, drumuri, căi ferate. Astăzi, carduri şi avioane. Autocarele sînt pentru cei modeşti financiar.

Turismul se face în vacanţe, în concediu. Vacanţa a rămas un termen şcolar, pentru copii şi tineri, deşi la noi se spune vacanţă parlamentară. Sună mai frumos. Adulţii au concedii; concediile plătite sînt astăzi un drept cîştigat de toţi care muncesc, uneori el este negociat. Ele sînt o necesitate recunoscută, cu beneficii pentru ambele părţi. Oamenii sînt plătiţi pentru a lucra mai bine la întoarcere. Într-o societate rurală, ruptura produsă în timp, alternanţa timpului lucrat cu cel liber este determinată de natură, nu de om. Natura programează libertatea individului.

Este important faptul că societatea a preluat grijile individului privind organizarea timpului liber, al vacanţei sau concediului. În mod insidios, serviciile de turism, ca şi băncile, fac treaba în locul tău. Depinde cum vezi lucrurile: ei spun că ne economisesc timpul, noi spunem că ne folosesc finanţele. Imaginaţia intră în joc, ţi se ghicesc dorinţele, preferinţele, nevoile, intoleranţele, fobiile, plăcerile etc. Altcineva îţi organizează loisirul, timpul liber. Acest lucru se aseamănă cu industria cadourilor. Nu mai alergi tu să cauţi ceva, să alegi flori etc., sau să faci onomastica copilului. Cineva face acest lucru în locul tău, tu cîştigi timp, te economiseşti psihologic, dar pierzi alte economii. Simplu, ca bună ziua. Totul este să alegi, să decizi, dintr-un pachet de oferte care-ţi stau la dispoziţie.

La sfîrşitul secolului al XIX-lea a apărut prima formă organizată de turism, Touring Club. Pentru francezi, ghidurile Michelin, care au apărut în 1900, au însemnat o revoluţie în dezvoltarea tuturor felurilor de migraţie, indiferent dacă era vorba de afaceri, divertisment sau alte nevoi personale.

Evoluţia generală a societăţii marchează momentul vilegiaturii burgheze care, treptat, a devenit turism de masă şi industrie extrem de profitabilă: lanţuri de hoteluri, pensiuni, agenţii de turism, industria suvenirurilor, cazinourilor etc. Hotelurile au devenit la rîndul lor mici lumi în care se desfăşoară competitiv alte tipuri de oferte.

Competiţia între ţări este şi ea evidentă. În top, Parisul. Dar, există şi mode, pentru fiecare categorie în parte. Occidentalii înnebuniseră la un moment dat pentru Spania. Cei din Est, au descoperit în masă Grecia şi Turcia. Oricum, sînt mai aproape. Deşi era comunism, polonezii s-au gîndit la un moment dat să dezvolte turismul şi plăteau o sumă de bani lunar celor care ştiau, pur şi simplu, o limbă străină. La noi, mitul „orice român măcar o rupe pe franţuzeşte" ar cam trebui privit critic. Preţurile au o dinamică mistică. Serviciile se dezvoltă, ofertele se nuanţează.

Turismul cultural sau cu componentă culturală cade uşor în stereotipuri. Nişte studenţi mexicani au fost întrebaţi să spună ce le vine repede în cap cînd se gîndesc la Franţa. Au răspuns fără ezitare şi cu o frecvenţă copleşitoare: brînzeturi, parfumuri, Tour Eiffel. Cine spune Egipt, spune piramide. Pare-se că pentru noi, două cuvinte aveau şi mai au prestigiu ca ofertă şi mîndrie naţională: mînăstirile şi Delta. Unele ţări au ce oferi: natură sau cultură. Altele au de amîndouă. Unii turişti preferă natura, sălbăticia ei, o natură „neturistizată", alţii cultura, alţii confortul şi alţii comerţul, evident dincolo de suveniruri, mascat de mişcătoare interese culturale. Pe vremuri, un distins profesor de facultate îşi aştepta la aeroport soţia, care frecventa cu asiduitate Rusia sovietică. Se întorcea victorioasă cu cîte două aspiratoare Buran, care se vindeau bine. Şi după 1990, apăruse expresia „face Turcia" sau „face Grecia".

Lumea e pestriţă, din ce în ce mai pestriţă

Cineva, persoană importantă, umblată mult, era întrebată într-un interviu la televizor, ce crede că e mai important pentru turism. A răspuns sec: amabilitate şi curăţenie. Şi, a adăugat, vag trist, că la amîndouă stăm prost. Cu alte cuvinte, oamenii şi serviciile. Poate că tradiţia îşi spune cuvîntul, poate că unii au reflexe rapide şi se mobilizează cu viteză pentru a adopta, imita ceea ce cu mintea lor ageră şi corpul vioi transformă turismul într-o bună afacere. La noi, poate contează mult şi lipsa de exersare a contactului cu oamenii, a comunicării defectuoase, a interdicţiei de a avea contact cu străinii pe care comunismul a aplicat-o ca politică de izolare. La noi, chiar cuvîntul client întîmpină o rezistenţă ipocrită. Cineva spunea, într-un fel prăfuit, că restaurantul pe care îl conduce are „o sală în care intră 250 musafiri", apoi a reluat oferta şi a spus „invitaţi". Se vedea că n-ar fi zis clienţi nici mort. Ca şi cum n-ar şti că musafirilor şi invitaţilor nu le poţi cere bani.

Nu trebuie să credem că ceea ce solicită un bun turism este ceva din zona abilităţilor native numai. Ospitalitatea este uneori nativă, dar ea este şi o ştiinţă care se poate învăţa. Şi acum am să povestesc o întîmplare care ţine nu de cultura turistului, ci de civilizaţia şi cultura localnicului. Eram într-un maxitaxi şi un străin – poate aciuit aici, poate nu, ci doar venit mai des – a întrebat şoferul cu un accent neromânesc: „Merge la Bucur Obor?" Acesta i-a răspuns foarte sec şi cu o vizibilă ostilitate, greu stăpînită: „Nu!". Cînd a demarat, a spus ca pentru el, dar ca să auzim şi noi, călătorii, îmbrăţişînd volanul cu autosuficienţă: „Al dracului, dă-l în..., vine aici şi nu ştie unde-i Oboru'!"

Pe alţii, mulţi – poţi observa că este o regulă fără abatere –, îmi place să cred că nu-i duce capul. Te urci într-un autobuz sau în orice mijloc de transport public. Opreşte undeva, nu neapărat într-o staţie, şi coboară, pleacă. Nu spune nimic. Este evident urmărit de privirile nedumerite şi întrebătoare ale pasagerilor, pe care el nu le simte cîtuşi de puţin sau nu le dă atenţie. Merge şi-şi ia ţigări, un suc sau pur şi simplu inspectează ceva la maşina lui. Trece timpul şi revine. Sau se aşează pe scanunul lui şi stă. Aşteaptă ceva. Orice om normal ar putea gîndi că este surdomut. Dar un surdomut nu conduce mijloace de transport public. Pare că nu catadicseşte să dea vreo explicaţie oamenilor – clienţilor! –, care au plătit ca să circule. Să fie dispreţ, să nu-l ducă capul că oamenii au nişte aşteptări îndreptăţite, să fie sălbăticie, în sensul acelei necurtoazii întărite de trecut şi observată astăzi ca violenţă generală?

Trebuie să admitem că atît amabilitatea, cît şi serviciile bune se învaţă. Poate că există nativi, dar nici lor nu le strică ştiinţa.

Turismul de astăzi nu seamănă cu concediile petrecute cîndva prin sindicat. Şi dacă românii, la ei acasă, nu prea au pretenţii, nu protestează – că doar merge şi aşa! –, alţii au, pentru că o vorbă, mai puţin elegantă, dar foarte populară, spune aşa: „Cine lipeşte suta, comandă muzica!" ▲

„Fanfara cîntă doar pentru locul întîi“

– convorbire cu Dan Matei AGATHON, ministrul Turismului –

Ați introdus un nou stil de abordare a turismului în România. Care-i filosofia lui și ce programe de perspectivă permite aceasta?

Eu cred că trebuie stabilite priorități, programe naționale, pe care să concentrezi efortul de inteligență, efortul financiar, efortul de creativitate. Și cred că numai așa, cu răbdare, pentru că minuni peste noapte nu se vor face, cu strategii moderne, cu idei novatoare, originale, poți să reziști într-o fostă competiție, care acum s-a transformat într-un război comercial, războiul turismului. După 11 septembrie a apărut acest nou război comercial.

Prioritățile sînt legate de programele naționale de dezvoltare a turismului. Acestea sînt: dezvoltarea turistică a zonei Sighișoara, cu Dracula Park; Bucovina de aur, care include întreaga zonă de nord a țării, pentru turismul cultural, istoric, religios; Superschi în Carpați, un program vital pentru turismul de iarnă, care urmărește modernizarea domeniului de schi, începînd de la Azuga și terminînd cu Poiana Brașov; Croazieră pe Dunăre, în care 15.000 de turiști străini, în special din SUA, Canada, Germania, dar și țările Americii latine reiau croazierele pe Dunăre cu 5 porturi dunărene și punct terminus zona Constanța, respectiv Murfatlar. Acestea sînt programele pentru anul în curs.

Anul viitor se prefigurează un program „România, țara vinurilor“, o campanie agresivă pe zonele viticole, dar cu atracțiile turistice de acolo; un program la care am început să lucrăm de o săptămînă, programul Q, de creștere a calității serviciilor; și un program pentru turismul balnear, căruia nu i-am găsit încă un nume care să placă; puțini știu că România este singura țară din Europa care are peste 200 de stațiuni balneare și că tot România deține o treime din apele geo-termale ale Europei, din care nu exploatează decît 7-8%. Mai avem și alte programe pe care le vom aborda treptat, pînă la sfîrșitul mandatului. Un program început anul trecut se intitula, patetic, S.O.S. Litoral. Acum se numește, plictisitor, Litoral 2002. Nu mai e S.O.S. fiindcă am salvat ce era de salvat din plajă și din ceea ce înseamnă turismul pe litoral. Tradiția spune că atunci cînd merge litoralul, merge și turismul. În interiorul acestui program avem un altul, „Mamaia, Riviera Estului“, ce se va încheia anul acesta. În aceste direcții ne concentrăm energia, timpul, banii...

Nu există regiune unde să nu avem proiecte legate de turismul cultural, religios... nu există neapărat un program, fiindcă nu ne putem risipi în 49 de programe pe care să le începem și să nu terminăm nici unul. În afară de faptul că, mă gîndesc cu seriozitate: cel ce va veni după mine va trebui să aibă și el un portofoliu de priorități.

Cum atrageți turiștii români și străini spre România?

A fi ministru este o funcție, nu o meserie, dar funcția implică două direcții, mari și late, să aduci turiști străini în țară și să-i determini pe români să-și petreacă week-end-urile, vacanțele în România. Toate programele urmăresc aceste două scopuri. Cum îi determinăm? Neavînd mulți bani, încercăm să-i determinăm cu inteligență. Un exemplu la îndemînă: programele sociale. Au început anul trecut.

Nu știu dacă sînt pentru oameni bogați sau săraci. Sînt programe-țintă pentru pensionari și studenți. De anul acesta vrem să conștientizăm faptul că a petrece concediu acum înseamnă de trei ori mai ieftin decît în perioada 15 iulie-15 august, 24.000 de locuri la prețul de 599.000, hotel de două stele, 699.000, hotel de trei stele, o săptămînă de cazare, echivalent cu prețul unui corn și o cafea la Paris. Condițiile sînt capitaliste: primul venit, primul servit.

Care-i șmecheria?

Unii profunzi critici cred că Guvernul finanțează diferența de preț. O veste proastă: n-are cum. Șmecheria e simplă: totul pornește de la un vis de-al meu, de prelungire a sejurului pe litoral. Nu poți rezista pe piața internațională cu sezon de 45 de zile, cerîndu-le hotelierilor să facă servicii minune, dacă un hotel funcționează 60 de zile. Nu poți decît să-i încurajezi pe cei de acolo să fure în 45 de zile cît să le ajungă un an. Încercăm să construim un sezon elastic, prin negocieri cu operatori de talie internațională, pentru perioada 20 mai-20 octombrie.

Cît de stresați vă sînt palmierii?

Din elicopter se vede foarte bine cadrul ambiental al litoralului și la fiecare zece zile voi repeta această experiență. Chestia asta cu palmierii e interesantă ca spirit. Anul trecut am mers incognito pe litoralul bulgăresc. Într-o stațiune am fost turnat că sînt acolo și am stat de vorbă cu un consiliu de administrație. Un peisagist mi-a arătat palmieri ce cresc acolo din 92. În ziarele locale, nici o vorbă privind exotismul. Care-i filosofia la noi? Am fost făcut cu ou și oțet. Palmierii sînt aclimatizați. Au trecut de stres și arată foarte bine, fiindcă nu li se mai citesc articolele de fond din ziare. Nu e spectaculos să scrii că România, alături de Bulgaria, sînt *new boom destinations*. Palmierii sînt frumoși, sute de turiști se pozează cu ei... nu pot să spun că Mamaia e noua Rivieră dacă nu aduc palmierii.

De ce nu brazi?

Pentru că Mamaia se va prefigura ca o stațiune internațională și acesta este cadrul ambiental al unui astfel de criteriu. Iată că întreprinzători locali au plantat de bunăvoie și nesiliți de stat palmieri.

Organizați licitații deschise, transmise pe TV. Lipsesc operatorii străini.

După 11 septembrie piața e ușor nervoasă. Turismul, care e direct implicat în globalizare, a intrat într-un ușor declin. Într-un mediu inflamat, investițiile sînt amînate. Din punctul meu de vedere, vă spun că nu există altă metodă mai bună, mai sigură. Programul anticorupție trece de la vorbă la faptă. Nu se poate face nici un fel de aranjament. Eu îmi doresc ca-n trei luni tot turismul să fie privatizat. În momentul de față doar 84% e privat. Există Neptun-Olimp neprivatizat, dar a început prin scoaterea la vînzare a vilelor de protocol. Deranjează faptul că aliniez la linia de start pe toată lumea dornică să investească în turism. Fanfara cîntă doar pentru locul întîi, cel ce dă mai mult. S-au folosit amenințări și tertipuri, de exemplu, un băiat a înregistrat la registrul comerțului în Constanța numele a 26 de societăți comerciale, nume ale hotelurilor și vilelor scoase la vînzare.

Cunoașteți reproșurile: săpunul lipsă, cearceafurile neschimbate, chelnerii burtoși.

Uitați-vă în ochii mei și vă rog să aveți încredere în mine: îi cunosc pe cei ce gestionează hotelurile, la trei-zece zile fac un raid prin hoteluri, cum găsesc ceva, cum voi acționa fără milă, cu zîmbet, fiindcă aici folosim și zăhărelul și biciul. Avem pe litoral 24 de hoteluri la standarde internaționale, două sînt ca și Doroftei, peste standardele internaționale, Iaki și Rex.

Călcați pragul lui Hagi?

La Hagi am trimis zeci de controale și voi mai trimite. Cum îl prind cu ceva, îl amendez, deși îl consider cel mai mare fotbalist român al tuturor timpurilor.

Dracula... ați dat înapoi după vizita prințului Charles.

Sînt un susținător necondiționat al Parcului, care se va face în România. Am avut vreo 28 de războaie mediatice în această privință, ultimul fiind legat de vizita prințului. Eu fac cadou o vacanță la Mamaia, la umbra palmierilor, celui care aduce declarația oficială a prințului Charles. Dumnealui nu se exprimă nici în privința cabinetului britanic, darămite despre Dracula Park.

De ce parc de distracții?

Noi putem să stăm tot pe o chestie sămănătoristă, unde doar eu și Paler trecem în vizită. Cred că prințul Vlad e o legendă, profund întipărită în mintea românilor și poate fi folosit ca un vector de turism internațional. Bine că am vorbit, în sfîrșit, cu Sergiu Nicolaescu să se apuce de primul film românesc despre Dracula și care o să se vîndă de zbîrnîie. Eu îl pun pe Dracula să lucreze pentru România. Să vă arăt obiectele ce m-au determinat să mă gîndesc la acest parc de distracții: ceas elvețian, 158 de dolari, deși, dacă citește nevastă-mea *Dilema* o să am eu probleme, inscripționat cu Dracula. Dinți Vampire, made in China. Dracula metal, made in China. Afacere de milioane de dolari în lume, numai la noi, nu, noi cu societatea noastră pudibondă. Uite, am făcut-o și pe asta. S-a creat o emulație extraordinară... La Bran, zero virgulă nu știu cît sînt obiecte legate de Dracula, restul sînt pistoale cu apă, săbii Ninja.

Vreau să mă schimb pe mine, să schimb mentalități. Te duceai la mare, luai un mic și beai un vin corăbioară. Nu știu așa ceva cei veniți din afară. Vor să se distreze. Uite, un proiect necesar este turismul de aventură. Este un belgian, căsătorit cu o româncă și care aduce belgieni să facă turism pe măgăruși. Îmi place. Credeți că asta nu va demara un nou scandal?

au consemnat
Eugen ISTODOR și Iaromira POPOVICI

▲

Paula POPA

Bîlbîieli, retractări, gafe

Turismul românesc se zbate într-o continuă agonie. În primele luni după revoluție mulți foști și actuali pseudo-politicieni spuneau că România poate să trăiască lejer din turism. Însă distanța de la vorbe la fapte s-a dovedit și în acest domeniu a fi mult prea mare. Nici un guvern postdecembrist nu a reușit să pună lucrurile în mișcare. Fiecare ministru al Turismului s-a lăudat cu cîte un proiect de mare anvergură care, după euforia electorală de început, a murit încet și sigur încă din fașă. Nu a făcut rabat de la această sinistră „regulă“ instaurată de clasa noastră politică nici actualul Cabinet. Dan Matei Aghaton, la a doua experiență în fotoliul de ministru al Turismului, riscă să intre în istorie cu poate cel mai răsunător eșec. Despre proiectul Dracula Park nu se mai pot spune prea multe pînă la primul rezultat concret pe care toată lumea îl așteaptă. Abia la prima cărămidă pusă la temelia acestui proiect se va putea vorbi despre întrezărirea unui succes. Ministrul Aghaton a început să semneze contracte de exclusivitate cu furnizori de servicii în parcul neconstruit. Bîlbîielile, retractările și gafele pun în pericol realizarea unui punct de atracție considerabil pe harta turistică a Europei.

Dracula Park este doar un proiect. Să vedem însă ce-am avut și ce-am pierdut. Conform datelor Ministerului Turismului, în 1995 ne-au vizitat țara 5.444.991 de străini, iar în 2000 numărul lor a scăzut ușor cu aproape 100.000. Dintre aceștia, 765.815 în 1995 și aproape 870.000 în 2000 au ocupat locuri în unitățile de cazare românești. Conform unui raport al Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Turism (INCDT), anul trecut România a avut circa 5 milioane de vizitatori din afara granițelor, cu 6% mai puțin decît în 2000. Turismul românesc a cîștigat 565 milioane de euro în 2001. Ca să facem o comparație, vecinii noștri unguri au cîștigat din turism de vreo nouă ori mai mult ca noi. Ungaria a înregistrat o creștere a fluxului turistic în 2001 cu 2% față de 2000 (adică aproximativ 3 milioane de oaspeți) și a încasat 4,4 miliarde de euro (cu aproape 18% mai mult față de 2000). Să nu uităm că Ungaria este o țară mai mică decît România și, în plus, nu are atracțiile turistice cu care ne lăudăm noi: litoralul sau Delta Dunării. Dar cum să nu aibă încasări atît de mari din turism Ungaria cînd numai anul trecut a inaugurat două hoteluri de 3 și 4 stele în Budapesta, în vreme ce Bucureștiul nu se poate lăuda decît cu deschiderea în 2001 a unui singur hotel de 2 stele (e vorba de Hotelul Ibiss de lîngă Gara de Nord). Bucureștiul are un deficit de 10.000 de locuri de cazare. Cu acordul lui Dan Matei Aghaton o parte din hotelurile existente au fost transformate în clădiri de birouri!

De ce s-a ajuns la această situație? Nu numai Ministerul Turismului poate fi arătat cu degetul. Fiscalitatea românească apasă greu pe umerii societăților de turism. Firmele din industria turistică varsă anual 67% din profit la bugetul de stat. Anul acesta firmele din domeniu au mai primit două grele lovituri. Una este obligativitatea utilizării caselor de marcat fiscale. Cea de-a doua e Taxa pe Valoarea Adăugată. Casele de marcat fiscale constituie mărul discordiei dintre Asociația Națională a Agenților de Turism (ANAT) și Ministerul Finanțelor Publice. Reprezentanții agenților de turism susțin că aparatele de marcat nu pot fi folosite pentru că nu se lucrează cu bani gheață ca la aprozarul din colț. Introducerea, de la 1 iunie, a cotei de TVA la toate serviciile turistice a provocat emoții deloc măgulitoare străinilor care au venit luna aceasta în voiaj pe plaiurile mioritice. Mii de străini și-au făcut rezervări și au plătit dinainte pentru un sejur în România în luna iunie. Cînd au ajuns la destinație au avut neplăcuta surpriză să constate că mai au de plătit în plus 20%. Unii dintre ei au făcut cale întoarsă, luîndu-și banii înapoi, alții au plătit vrînd-nevrînd, dar puțini vor mai veni a doua oară după o asemenea dovadă de neseriozitate românească. Agențiile de turism cer micșorarea cotei de TVA la nivelul celei practicate în statele Uniunii Europene. Cu excepția Suediei și Danemarcei, toate statele europene au o taxă pe valoarea adăugată de 5-7%.

Cît despre calitatea serviciilor, ce să mai vorbim. Cu ceva ani în urmă am vizitat mai multe hoteluri într-o țară care nu oferea ca obiectiv turistic decît imensitatea Saharei. Diferența dintre stelele hotelurilor de acolo și stelele hotelurilor noastre este izbitoare. Să nu mai vorbim de servicii și de manierele celor angrenați în această industrie de oferit odihnă și relaxare. Datele statistice oferite de Ministerul Turismului arată și faptul că nici românii nu-și mai petrec vacanțele în țară. Astfel, dacă în 1995 aproape 6,5 milioane de români și-au petrecut concediul pe plaiurile natale, în 2000 numai 4 milioane au preferat România. În condițiile în care un sejur în Turcia, Grecia sau Croația costă cît unul la Mamaia, românii aleg să-și petreacă vacanțele la alte standarde calitative. Aceștia sînt cei care nu mai acceptă jecmăneala statului român.

România nu poate cîștiga din turism dacă nu știe să-și promoveze o imagine adecvată. Cu dovezi de neseriozitate, cu resturi menajere pe plaje și în apa mult prea neagră a Mării Negre nu se poate cîștiga încrederea unor turiști obișnuiți să obțină calitate în schimbul prețului plătit. Vorbeam de fiscalitate. Ministerul Turismului a luat „povara“ plății contribuției de 3% a firmelor de turism la Fondul de Promovare a Turismului. Vestea bună a fost întîmpinată cu mari rezerve de patronatele din turism. „Din ce bani o să se mai facă promovarea turistică a României? Dacă o să se aloce mai mulți bani de la bugetul de stat, acest lucru va însemna aplicarea unor impozite sau taxe suplimentare“, a declarat Dragoș Răducanu, directorul executiv al Federației Patronale din Turism. Cînd vom avea condiții foarte bune și vom ști cum să le oferim, atunci vom putea spune că avem o adevărată industrie a turismului în România.

▲

Iaromira POPOVICI, Eugen ISTODOR

Ghidul turistului banal

Cei mai mulţi dintre turiştii comozi, fără prea multă imaginaţie sau pur şi simplu conservatori, vor alege, în continuare, drumul spre Valea Prahovei, via şoseaua Bucureşti-Ploieşti. După obişnuitul sandwich, din goana maşinii, la un Mc Drive, şi tradiţionala oprire la una din benzinăriile Lukoil, Shell sau Agip, primul popas mai serios este la piticii de grădină. Pe la Tîncăbeşti, dl **Becu**, proprietarul şi creatorul acestora, te informează că un reportaj cu el şi piticii te costă 50 de dolari: deoarece creaturile lui sînt „marcă înregistrată", este primul şi aproape singurul din România care îi produce (cu excepţia unei fine care i-a furat ideea). După pitici, multe mesaje către turiştii potenţiali cumpărători: piscine, căzi, hidromasaje, saune; plante, materiale de construcţii; terenuri de vînzare; coloane de marmură; scaune de plastic, hamace – toate pentru posibilii deţinători ai vreunei confortabile case de vacanţă. Singurul anunţ mai puţin *high-life* este cel cu „Colectăm fier vechi".

Pînă acum, nimic prea spiritual. De aceea, alegem drumul spre Cîmpina, dintr-un motiv uşor de intuit pentru orice fost elev de şcoală tîrît prin excursii: Muzeul *Iulia Haşdeu*. Primul bastion senzaţionalist şi paranormal în drumul spre teritoriile lui Dracula (căci acestea, dezvăluim acum, constituie capătul itinerariului). Muzeul, se ştie, s-a vrut spiritist: pozele Iuliei sînt peste tot, ba chiar şi ale spiritului ei, precum şi scaune de spiritism şi scrijelituri ale mediumului prin care comunica. Vorba Caietului de impresii, „Am trăit s-o văd şi p-asta" (Ramzi, Ahitectură, Bucureşti) şi „Să scrie ceva şi despre sobe, sînt superbe" (n-am reţinut numele).

Dacă templul Iuliei suferea de un exces de imaterialitate, următorul obiectiv, *Muzeul cinegetic* din Posada, se distinge prin hiperrealism: o ghidă stăpînă pe sine te informează, autorizat, despre animalele corect împăiate: zimbrii nu mai sînt la noi în ţară, ăsta e din Polonia; cel mai mare cerb carpatin de acolo a fost, pare-se, împuşcat de Ceauşescu; duşmanii cerbului sînt lupul şi rîsul; căprioriii se diferenţiază prin perlaj, adică după broboanele de pe coarne... În timp ce un grup de francezi curioşi se interesau despre plăcerile şi paraziţii vulpii, plăcuţele explicative o dădeau, tot pe limba de lemn, cu „burghezia", „clasele dominante" şi „plăcile turnante" ale istoriei.

Aceeaşi şosea te duce, în destul de scurt timp, la obiectivul, probabil, cel mai vizitat al zonei: Castelul Peleş, la poalele căruia sînt mereu adunate grupuri largi de vizitatori. În aceeaşi zonă poţi să te bucuri de industria de macrameuri şi suveniruri: după 11 septembrie, însă, lucrurile nu merg prea bine pe aici, pentru că principalii cumpărători erau, evident, străinii. La castel, cei mai mulţi dintre vizitatori sînt elevii şi învăţătorii sau profesorii lor: se constată o migraţie cultural-turistică, benefică, din toate cotloanele ţării, spre monumentele istorice. De la Oneşti la Mioveni, Castelul Peleş este privit mai puţin ca un monument, cît ca un model naţional de vilă de lux: „Cel mai mult mi-au plăcut oglinzile, sala veneţiană. Cred că tuturor femeilor asta le place. Sînt deosebite de ce avem noi, obişnuit", declară o învăţătoare din Măneciu, Prahova. O altă doamnă învăţătoare, de astă dată din Oneşti, Bacău, continuă, pe acelaşi ton feminin, cu lauda candelabrelor şi conchide cu „Totul este superb". Pentru copiii vizitatori, mai ales băieţi, evident, au contat sala armelor şi „roboţii", cu alte cuvinte cavalerii în armuri, uşa secretă, biblioteca şi biroul. Un singur domn oferă o privire istorică: faţă de 1948, cînd a mai văzut el castelul, lipsesc multe. În faţa castelului, un chitarist: întrebat ce i-a plăcut mai mult din Peleş, el îşi spune, invariabil, numele – **Cătălin Comnoiu**, şi titlul CD-ului său, *Atitudine*.

În drum spre Bran, pe serpentine, primul anunţ cu adevărat turistic: „ Centrul agroturistic Bran vă oferă: Foc de tabără, popas artistic tradiţional, ţuică, seri festive, seminarii şi *traninguri* (sic!) profesionale, petreceri de Halloween, de Sf. Nicolae, de Ziua Îndrăgostiţilor, programe turistice, excursii şi drumeţii, masă, cazare". La Bran, Dracula începe, timid, să fie un personaj: magazinul de lîngă castel se numeşte *Dracula market*, iar la bazarul dinaintea intrării în castel, chipul domnitorului-vampir poate fi văzut mai mult decît în anii trecuţi. Astfel, există căni şi cu Vlad Ţepeş, varianta regală, desenat cu anii săi de domnie şi cu Dracula, pictat ca un vampir de bîlci, în culori ţipătoare; există cuier cu Vlad/ Dracula, tricouri cu amîndouă variantele, păpuşi de lemn, cutii secrete, ceainice, canistre de lapte cu aceleaşi chipuri. Fiorul horror se întinde mai departe, la scheleţii ce rîd lugubru, cu baterie, pe care tarabagii au voluptatea să-i pornească odată, în cor. La intrarea în castel, pe lîngă tradiţionalele grupuri de elevi – se disting străinii. Un japonez venit aici cu „business" tot repetă cuvîntul „unique" în legătură cu castelul. Un american cu accent sudist e foarte încîntat şi crede că Dracula Park e exact lucrul de care au nevoie românii. Pe de altă parte, o învăţătoare din Plopeni, Prahova, consideră că toată industria Dracula e un kitsch şi astfel se distruge adevărul istoric. Copiii din grupuri, întrebaţi ce ştiu despre Dracula, spun că aici a filmat Natalia Oreiro.

La Sighişoara, destinaţia finală, aparent nimic nu s-a schimbat. Hotelul Steaua, din centru, e la fel de gol ca întotdeauna, cu excepţia festivalurilor. Şi liniştea oraşului e aceeaşi. Cu toate acestea, au apărut un hotel şi o pensiune nouă, şi cîteva baruri. Restaurantul **Vlad Dracul**, din cetate, e tot la locul lui, dar mai gol. Cei cîţiva turişti străini au ales pensiunea, mai nouă, de alături. Vechiul restaurant rămîne, însă, un punct de reper informaţional al oraşului: de pe plăcuţa afişată pe restaurant află străinii cine a fost Vlad Ţepeş. De asemenea, meniul lor oferă, ca însoţitoare ale felurilor de mîncare, citate din Eminescu, la gustări („Cum nu-mi vii tu, Ţepeş Doamne...), din Macedonski, la ciorbe („Şi de-aş fi să-ţi iau locul, Ţepeş, eu te-aş imita) etc. Vinul roşu, demisec, pe care-l consumăm noaptea, la lumina lunii, se cheamă „Vampire".

Localnicii au, în general, o bună părere despre turişti, ca şi despre Dracula Park. Turiştii se comportă destul de civilizat, cu excepţia momentelor în care se droghează şi a episodului cînd au devalizat cimitirul din Deal. Străinii, totuşi, dau clasă românilor. Dracula Park va crea locuri de muncă, zice-se 3.000, mai ales că, acum, majoritatea întreprinderilor Sighişoarei nu prea merg, şi mulţi dintre locuitorii ei sînt plecaţi la muncă, în Germania. Doar un american din San Francisco, California, rătăcit pe meleaguri mioritice, consideră că Dracula Park ar strica lucrurile extraordinare care deja există: americanii şi-or fi făcut ei Disneyland, dar nu au istorie. Altfel, la hotelul Steaua există, acum, în sfîrşit, o hartă a Sighişoarei şi împrejurimilor şi un pliant de prezentare a monumentelor.

La întoarcere, tot prin Sinaia, toate bannerele duc la *Taverna sîrbului* – un restaurant deschis, în drumul spre Cotă, cam acum un an de zile. Pare a fi principala atracţie turistică a locului, judecînd după numărul mare de maşini de la intrare. Şi pe mulţii mîncăi aşteptînd, nerăbdători, la mesele tip han, nu pare să-i deranjeze deloc, că-n loc de mititei mănîncă Pleskaviţă, şi că numele de familie al bucătarului este Miloşevici. ▲

Cătălin-Tudor RAŢĂ

Ce scriu alţii despre noi

– ghiduri turistice din străinătate despre România anului 2000 –

În 2000 şi 2001 au apărut trei ghiduri turistice mai importante în engleză dedicate României: *Lonely Planet* (LP), *Blue Guide* (BG) şi *Rough Guide* (RG). Primul lucru demn de remarcat este volumul uriaş de muncă necesar unor echipe mici care încearcă să descrie cu egală competenţă, sinceritate, spirit critic şi chiar simpatie deopotrivă diversele structuri de cazare şi masă şi atracţiile cultural-turistice. Unele scăpări sînt deci inerente şi scuzabile, iar tenacitatea şi amploarea cercetării sînt întărite de faptul că românii încă nu au scris un asemenea ghid despre ei înşişi, meticulos, minuţios, care să inventarieze cît mai multe lucruri interesante sau utile unui călător. Lucrările apărute sînt consacrate fiecărei „bucăţi" din turism în parte şi de aceea aceste noi apariţii cu date recente, bogate în informaţii utilitare şi culturale, cu hărţi de calitate, însoţite de fotografii şi desene sînt cu atît mai valoroase.

Ghidurile conţin o prezentare istorică, geografică a celor mai importante tradiţii şi obiceiuri, a limbii române, a societăţii româneşti contemporane, cu bunele şi relele ei, a culturii române şi a minorităţilor, şi chiar destul de ample bibliografii, care includ lucrări apărute în România şi, mai ales, lucrări memorialistice, ştiinţifice, de ficţiune sau memoriale de călătorie apărute în străinătate şi, deci, mai uşor de procurat de către cei interesaţi.

Ceea ce le diferenţiază, însă, într-o oarecare măsură, este publicul căruia ele i se adresează. Astfel, dacă LP pare să fie menită mai degrabă excursioniştilor sau drumeţilor cu rucsacul în spate, celor care „fac" muntele, lucru vizibil prin hărţile detaliate, prezentarea faunei şi secţiunea specială dedicată Carpaţilor, BG apare drept lucrarea mai savantă, cu informaţii culturale mai bogate, şi descrieri mai detaliate, dar care acordă o atenţie mai redusă problemelor de ordin practic (cazare şi masă, spălătorie, poştă şi telecomunicaţii etc.), dedicată deci „intelectualilor". În aceste condiţii, RG este, după părerea noastră, cel care stabileşte media cu succes, cu claritate şi concizie, fără a fi însă mai puţin precis. Este evident că scriitorii ghidurilor au fost „acolo", ei dau detalii care să-ţi permită să te orientezi şi te îndrumă cu exactitate, arătînd pînă şi peste cîte pasarele şi pe sub ce porţi, colorate în diverse feluri, trebuie să treci ca să poţi ajunge la cutare obiectiv turistic.

Privirea lor este una călduroasă, simpatică, plină de umor, dar care te avertizează totodată că nu-ţi va fi uşor să străbaţi dacă te vei aştepta la confortul de acasă şi la indicaţii şi anunţuri oficiale privind amplasarea obiectivelor de vizitat sau altor lucruri de interes pentru turist. Este o privire grijulie, care te însoţeşte mereu cu atenţie şi te ajută să treci peste şocurile culturale ca să poţi înţelege mai bine ceea ce vezi. De mare interes şi utilitate în această privinţă sînt rubricile speciale, în chenar, pe care autorii le consacră diverselor aspecte socotite reprezentative sau demne de a fi abordate; căci, trebuie s-o spunem, nu ne îndoim că ar fi destui aceia care s-ar încrunta văzînd că se vorbeşte şi despre vampiri şi Dracula, şi despre homosexualitate, şi despre rivalitatea monarhică de la vîrful etniei romilor. Toate acestea însă au un rol bine determinat şi se încadrează cu coerenţă în prezentarea României contemporane.

După această prezentare generală, să revenim pe scurt la cele trei lucrări, ca să vedem mai exact caracteristicile fiecăreia.

Astfel, LP se referă, în plus faţă de celelalte, şi la Republica Moldova, căreia îi dedică aproape 10% din întreaga carte. Prezentarea, însă, este mai succintă, şi se arată pe larg aspectele practice cu care se vor confrunta mai ales cei care călătoresc singuri. Se menţionează întotdeauna de unde se pot procura hărţi şi ghiduri bune, sînt sugerate itinerarii care pot fi abordate în funcţie de timpul de care dispune fiecare. Printre aspectele asupra cărora autoarele – Nicola Williams şi Kim Wildman – se opresc mai în detaliu, am aminti: cartierele evreieşti, copiii nedoriţi, Tarzan, casele lui Nicolae Ceauşescu, dar şi „în vizită", postul ortodox, sistematizarea satelor sau reeducarea de la Piteşti.

În ceea ce priveşte BG, este oarecum surprinzătoare lipsa totală a fotografiilor şi puţinătatea hărţilor, de care beneficiază numai oraşele mari. În schimb, există multe desene şi mult text, ceea ce-i dă un aer mai teoretic, mai savant, dar şi mai monoton, din cauza largilor corpuri de text. Şi dacă partea practică este „expediată" destul de rapid, ghidul îşi răscumpără întrucîtva greşeala prin detaliata abordare a istoriei şi a monumentelor, larga secţiune de început, cu explicaţii amănunţite, dedicată religiei, literaturii, artelor vizuale, muzicii şi dansului, ca şi limbii române, cărora le sînt consacrate aproape 40 de pagini din cele 500 ale cărţii. Cu o bună doză de relativism, autoarea, Caroline Juler, încearcă să explice sau să demoleze clişeele şi dovedeşte că succinta prezentare de la început: „C.J. a venit prima dată în România în 1993, împlinindu-şi astfel un vis de-o viaţă. *Nu a fost dezamăgită.*" (subl. noastră) este nu doar o afirmaţie oarecare, ci o declaraţie de dragoste pentru ţara noastră. Credem că încurcăturile între nume de regi sau la identificarea unor monumente, ca şi prezentarea obiectivelor conform unor itinerarii cam repetitive şi deci nepractice uneori, pot fi iertate pe acest temei şi aşteptăm o a doua ediţie, îndreptată.

RG, scris de Tim Burford şi Dan Richardson, cu ajutor din partea lui Norm Longley, este veteranul, aflîndu-se deja la a treia ediţie. Nu este atît de succint precum LP în prezentarea atracţiilor turistice, dar nici atît de detaliat precum BG şi este mai coerent decît acesta din urmă. Probabil că experienţa şi vîrsta îşi spun aici cuvîntul, în sensul bun. Acolo unde autorii au considerat necesare mai multe detalii, au inclus utilele secţiuni speciale, dedicate Răscoalei de la 1907, sărbătorii Junilor, închisorii miniştrilor de la Sighet, Gărzii de Fier sau ritualurilor funerare maramureşene. Am remarcat, de asemenea, secţiunea destul de amplă dedicată muzicii şi ingeniosul index al celor mai frecvente nume de străzi din România.

În aşteptarea unei iniţiative similare a unei edituri româneşti, care să prezinte România începutului de mileniu III văzută de români, recomandăm deci celor care au timp şi bani toate cele trei ghiduri; celor grăbiţi şi nefamiliarizaţi pe primul, celor care vor să meargă direct la fondul problemei pe al doilea, iar celor care ştiu deja cîte ceva, dar nu vor să meargă prea repede, pe cel de al treilea. În cazul în care nu aveţi nici prea multă răbdare şi nici prea mulţi bani, încercaţi pe Internet. Cele mai importante secţiuni sînt prezente şi acolo. ▲

Matei FLORIAN

Frumuseţi nepieritoare: muntele şi delta

Spiritul bătrîn al dozatorului Tec

Într-adevăr, o definiţie, spun eu, minunată a turismului la înălţime ar fi aceea a dozatorului Tec blocînd trecerea undeva între cabana Mălăieşti şi vîrful Bucşoiu, mai exact pe brîna Caprelor. (Şi nu degeaba i se spune în felul ăsta brînei ăsteia: acolo, cineva care nu mai este între timp meteorolog împuşca odinioară – nu mai ştiu acum – capre pe săturate, ameninţîndu-mă apoi la telefon că de ce am scris eu ce face el. Nici pînă azi nu-i pot spune cu siguranţă de ce.)

Însă, am certitudinea că, în vara lui 1991, atunci cînd am ajuns noi, la cabana Mălăieşti nu era un strop de apă. (Dacă vă gîndiţi că enervarea noastră de atunci este o rană deschisă care ne mai zgîndăre în nopţile cu lună şi acum şi că acesta – vendeta, terapia prin scris – ar fi scopul acestui articol, nu veţi face altceva decît să vă înşelaţi teribil: cabana Mălăieşti astăzi nu mai există, cabana Mălăieşti a ars cîndva prin '98. Şi nu am ars-o noi.) Nu era ceai, nici bere, nici vin. În schimb, în zăpuşeala de a doua zi, pe pietrele astfel neverosimil de albe, mai existau din ierni trecute cîteva limbi de zăpadă pămîntie. Putea dura şi cinci minute pînă cînd zăpada se topea încălzită în palme, de unde, cu un gust amărui, sălciu şi cîteva gîze nefericite, se preschimba în ceea ce noi numeam în clipele acelea, apă. Dar, în afară de asta, exista şi acel miraj înnebunitor, o fata morgana întru-totul nedeşertică, ce ne făcea ca, la fiecare colţ al serpentinei de unde continuarea şerpuirii în sus devenea o clipă nevăzută, să ne închipuim miracolul: acel binecuvîntat dozator ancorat între stînci şi o voce suavă de orice bărbat sau femeie în halat alb – neapărat halat alb – care să ne îmbie cu un mărinimos păhărel de plastic la o băutură nespus de rece cu kiwi, mango, banane sau cola. Ei bine, mai tîrziu – oricum, după ce am băut pe nerăsuflate apă de la cişmeaua unei cabane şi am bolit o noapte întreagă de la zăpadă – ne-am deşteptat ca prin farmec cu teoria că există o imagine a dozatorului în fiecare din aceia care, crunt dezamăgiţi de lipsa lui, împroaşcă potecile cu tone de conserve, hîrtii, sticle şi înjurături.

Dincolo de comparaţia prea forţată sau de exemplul viu al propriilor noastre persoane ce, fără îndoială, ar fi zeificat prezenţa dozatorului ca pe un spirit ancestral şi bun al munţilor Bucegi şi nu ar fi purces defel, chiar şi în lipsa lui, la nimicirea giganticului tată făcător de bine, probabil că aceeaşi lipsă, dar a confortului de tip telecabină ori potecă bine bătută & marcată, başca adierea la cel mai mărunt pas strîmb a unei prăpăstii de cinci sute de metri, nu i-a adus lui Raul – fost alpinist, actual columbofil – decît un singur grup de turişti pe Brîna Mare a Coştilei în vara anului trecut. Şi pînă şi aceia erau străini. Poate că şi preţul – trei sute de mii de lei de persoană – sau afişele prea puţine – doar la Poiana Stînii şi la Cota 2000 – sau lipsa unui tam-tam real a făcut ca genul acesta de drumeţie – aventuroasă, sălbatică, splendidă, dar finalmente sigură – ce în ţări precum Franţa sau Elveţia este la mare modă şi aduce o groază de bani, să nu prindă pînă acum în România. Poate şi inerţia omului care vîntură potecile din Bucegi (e doar un exemplu) spunîndu-şi că aici, cu platoul, s-a sfîrşit totul, să fi avut ceva înrîurire negativă pentru cei dispuşi la aşa ceva. Cert este că, pe potecile acelea de un singur om, se poate merge şi fără să fii alpinist, întovărăşit, însă, şi ajutat. Exceptînd alte forme, gen scufundările, paraşutismul sau raftingul, care, orice s-ar spune, cer un buzunar plin de bani, tipul acesta de turism pare cea mai accesibilă cale pentru dorinţa unora de sport extrem (iar aici, cu scuzele de rigoare, v-aş ruga să adăugaţi ce tip de cuvinte doriţi din categoria celor ca: *de frumos, de nemaivăzut, de pur şi simplu îţi taie respiraţia* etc.).

Vali, însă, se va întoarce cu siguranţă la porumbei. Iar eu am să continuu să merg pe munte pînă în ziua în care la un colţ al potecii mă voi izbi de acel dozator Tec, pînă în ziua în care, de la cabana Piscul Cîinelui, se va vedea, cu pelicani, stuf şi lipoveni, Delta.

Discurs împotriva porcilor, ţînţarilor şi tăunilor

La hotel nu-şi poate permite oricine să stea. Bunăoară, pe braţul Sfîntu Gheorghe, hotelul Uzlina nu duce lipsă de absolut nimic: piscină, străini, restaurant luxos, şalupe şi vapoare de mare viteză care să te preumble pînă şi în cel mai mărunt cotlon de fotografiat. Omul normal, salariatul de nădejde, nu va şti, însă, ce înseamnă toate acestea. Odinioară, acum patru ani, exista pentru cei din această categorie baza turistică (restaurant, căsuţe, bar, barcă) de la Roşu. Între timp, acest loc – nu este singurul – a dispărut de pe hărţile acum rău întocmite ce îl punctau cu toate semnele de rigoare la legendă. Această bază este acum una particulară, iar proprietarul ei – ruşine ţie presă română – n-a suferit nici un accident în hălăduirea lui rapidă cu şalupa pe apele Deltei. Ar mai fi (aici trebuie spus că Pasagerul – vaporul – este cel dintotdeauna: impunător şi sovietic, încăpător şi lent) acel loc cu *somn, ştiucă sau biban la cabana din Crişan*. Dacă ajungeţi aici, din start trebuie specificat că la somn sau ştiucă veţi avea slabe şanse, însă, cu siguranţă, că, în ceea ce priveşte bibanul, anunţul nu vă va fi înşelat.

Printre blocuri de două etaje, sordide şi gri, cu bărci trase la scară şi macarele ruginite, dinozauri ai unor vremuri în care Delta era redată agriculturii, canalul Sulina, cel mai umblat, este o experienţă fermecătoare. Dacă doriţi totuşi să o evitaţi gîndindu-vă că Delta e acel loc cu stuf, lacuri ascunse, canale, păsări şi vîrtejuri de apă, ar fi de dorit să mergeţi în altă parte. Să zicem la Mila 23 cu vaporaşul, pare scufundabil dar nu este, Colanda. Acolo, barca de închiriat nu va depăşi suta cincizeci de mii pe zi, oamenii vorbesc şi româneşte, peştele există, dar nu vă spun locul aşa că va trebui să cumpăraţi, Butîlkin o să vă ceară un d-ale gurii (să nu-i daţi vin că se supără), Aneta, contra cost, vă va găti cele mai monumentale plachii, iar closetul turcesc, deşi o să vi se pară, nu se va prăbuşi peste dumneavoastră. De altfel, tot satul închiriază, iar cei înstăriţi – sînt şi din aceştia – au chiar condiţii mai mult decît decente. Veţi vedea şi păsări, dimineaţa, de preferinţă egrete. Şi lumea, cea pe care o ştiţi din oraşe, se va îndepărta uşor de dumneavoastră, pînă cînd – e bine, e rău – va dispărea cu totul. ▲

Cristina POPESCU

Sfîrşit de săptămînă în Vama Veche

„Gata! Mîine plecăm în Vamă", mă anunţă plină de entuziasm o prietenă. „Cu ce?", întreb eu, forţîndu-mă să fiu optimistă, cu toate că ştiu că prietenii (sau cunoscuţii...) mei se împart în două categorii clare: binevoitori şi drăguţi, dar fără maşină, şi cu maşină, dar nesuferiţi şi complet neamabili. Confirmarea justeţei acestei împărţiri vine dezolant de repede: „Cu trenul, cu ce credeai?". „Bine", răspund eu încercînd să rămîn calmă, „La ce oră plecăm?". „La cinci jumate!"

La cinci fără un sfert, a doua zi, sînt în taxi în drum spre gară. Port cu mine un rucsac aparent nejustificat de greu. Aparenţele, ca de obicei, înşeală. În rucsacul cu pricina se află următorele obiecte indispensabile şederii mele la mare, fie ea de o zi jumătate sau de două săptămîni: cortul (pentru că din nici o cameră cu chirie nu auzi valurile noaptea şi nici nu ieşi dimineaţa cu tălpile direct pe nisip), salteaua pneumatică (fiindcă nu ştiu să înot, iar bălăceala aproape de mal mi se pare complet ridicolă), sacul de dormit şi izoprenul (din motive mult prea clare pentru a mai trebui enunţate) şi nişte haine (puţine, fiindcă nu ne trebuie mai multe şi nu din cauză că „se fură"). Telefonul mobil l-am lăsat acasă, închis, într-un sertar, mişcare dezaprobată furtunos de cei care rămîn în Bucuresti, deci cu atît mai seducătoare.

Trenul, „rapid", face două ore pînă în Constanţa şi, incredibil, alte două ore de acolo pînă în Mangalia; asta din pricina unei misterios de complicate manevre de „schimbare a locomotivei". Dacă ai noroc să nu te afli în acelaşi compartiment cu o familie cu copii mici, adorabili în general, dar groaznici în tren, poţi chiar să dormi niţel. Oricum stai în Vamă penibil de puţin, şi e păcat să-ţi pierzi timpul cu prostii ca somnul.

Din Mangalia se ia microbuzul, în care, dacă ai noroc stai jos, dacă ai un ghinion moderat (ca mine, anul trecut), pe o găleată întoarsă invers, sau, în cazul unui ghinion absurd de perseverent, în braţele unui tip care încearcă să te agaţe, şi nu numai, încă dinainte să ajungeţi în Vamă, bineînţeles, pentru a deruta concurenţa.

Ajung în Vamă cu senzaţia, în acelaşi timp încîntătoare şi deosebit de frustrantă, că, de fapt, nici n-am mai plecat de-acolo de anul trecut sau de săptămîna precedentă. Mă opresc în M.A.S.H., care nu mai are nici un farmec încă de astă-vară cînd s-a mutat la intrarea în „localitate", dar îi cunosc pe patroni, nu-i pot jigni chiar în halul ăsta; sau poate aş fi capabilă, dar deja ne-au văzut şi e imposibil să pretind că ochelarii mei de soare sînt chiar atît de buni încît... berea pe care o consum cu sentimentul că a bea orice altceva ar fi o prostie de neimaginat mă face mai puţin aptă decît aş fi crezut să instalez cortul. Pînă la urmă se rezolvă şi asta, cu ajutorul unor „vecini" amabili, care te încurajează: doar nu ai pretenţia, tu, „o gagică", să instalezi un cort (care, aşezat de ei e ridicol de strîmb, dar, mă rog, stă în picioare, şi oricum dorm puţin în el...).

Plaja e de mult plină. În fiecare an sînt cuprinsă de un început sîcîitor de jenă cînd vine vorba de nudism, rapid evacuată după ce văd nenumărate persoane cu mult mai puţin îndreptăţite, estetic vorbind, să facă acest gest. Plus că, mai ales în week-end, plaja e plină de cucoane care par a fi venit aici strict pentru a-şi etala costumul de baie din două piese (amîndouă purtate cu înduioşătoare tenacitate), cu paiete şi volănaşe, şi pentru a se enerva, mai mult sau mai puţin zgomotos, de imoralitatea femeilor care nu poartă aşa ceva; indignare pe care îmi place s-o alimentez, mai ales că soţii doamnelor nu manifestă nici o urmă de reprobare, chiar dimpotrivă.

Mai rămîne puţin de spus, sau de făcut: masa (nu la Bibi, ci pe o terasă unde trebuie să alergi după chelneri ca să plăteşti, iar tentaţia de-a pleca fără să achiţi nota e aproape irezistibilă), cafeaua (încă la Ovidiu), apusul de soare (cel mai bine îl simţi din largul mării, întors cu faţa spre mal, cel puţin pînă cînd vreunul din prieteni te scoate cu forţa din apă explicîndu-ţi că eşti nebună să mergi cu salteaua „în larg" dacă nu ştii să înoţi), noaptea, pe care o petrec pe plajă, ne-prea-mai-înţelegînd de ce am cărat cortul. Şi ar mai fi terasele, pe care prefer să le ocolesc noaptea fiindcă, în ciuda învinuirilor de „patetism" pe care mi le adresează ceilalţi, mie chiar îmi place să stau singură şi să mă uit... la lună.

Totul se sfîrşeşte inexprimabil de mult prea repede, duminică după-amiază, spre seară, cînd plaja e aproape goală şi cînd mulţi dintre ne-pateticii mei prieteni încep să spună că au să-şi dea demisia şi au să vină să stea aici toată vara, că doar o viaţă avem, fir-ar ea de viaţă cu serviciul mă-sii cu tot.

Ne întoarcem însă, cu toţii, cuminţi, în Bucureşti, încercînd să ne alungăm din creier suspiciunea neagră că vremea în care ne petreceam la mare „toată vara" a cam trecut. ▲

Alexandru CĂUTIŞ

Palmierita

Pe litoral bîntuie palmierita. Molima palmieritei face ravagii pe litoral. Plajele, terasele, holurile hotelurilor, aleile, buticele au fost invadate de palmieri naturali şi din plastic. Palmierii naturali din Mamaia sînt vedetele litoralului românesc anul ăsta şi au desigur şi nişte bodyguarzi: securitatea lor este asigurată de Serviciul Siguranţa Cetăţeanului din cadrul Primăriei Constanţa. Şi, ca nişte vedete autentice, au atras deopotrivă simpatia şi repulsia publicului. „Palmieri ne trebuia nouă aicea, că noi n-avem în Mamaia nici hidrant ca să udăm iarba. Am auzit că la palmierii ăştia le trebuie apă multă, cam o cisternă pe vară la fiecare", spune **Maria**, o vînzătoare de la un butic adumbrit de un palmier artificial, care n-are nevoie de apă.

„Eu nici nu m-am uitat la ei, nu m-au interesat, am văzut căcălău în Spania. Şi încă din ăia mari, nu pipernicîţi şi ofiliţi ca ai noştri. Ce să mai vorbim. O să vină străinii să rîdă de palmierii de la noi, ne facem de rîs", e de părere un zidar care lucrează la nişte havuzuri străjuite de palmieri. Din cînd în cînd, vin la tulpina palmierilor diverşi turişti şi îşi fac o poză artistică. Majoritatea imită poziţia ori figura unei maimuţe, semn că li se pare cea mai potrivită ipostază în apropierea exoticului arbore. „Ne-am făcut şi noi o poză cu un palmier adevărat, că la noi în Arad nu sînt şi nici nu cred că o să pună vreodată, că nu e clima bună", agrăieşte un domn „maimuţoi". „Păi ce, parcă aici e clima pentru aşa ceva!? Noroc cu încălzirea asta pe tot globu' că se duceau dracu' palmierii lui Mazăre. Începuseră să se usuce, acum şi-au mai revenit, dar la iarnă o să-i pună direct pe foc", se bagă în vorbă o doamnă „coţofană". „Înainte umblam cu un palmier de plastic la subraţ pe plajă, acum mă plimb pe alee doar cu aparatul şi fac fotografii cui vrea cu palmierii de pe margine", ne informează vesel un fotograf ambulant. La o librărie, vizavi de Casa Sindicatelor din Constanţa, o vînzătoare ne îndeamnă generoasă să cumpărăm un palmier de plastic: „Luaţi unul! Îl puteţi pune în sufragerie, în bucătărie, chiar şi în baie e frumos. Ornează casa, e ceva special. Se cumpără într-o nebunie, e ultimul pe care-l am!"

În Neptun, o turistă olandeză iese îmbufnată dintr-un magazin în faţa căruia sînt încolonaţi cîţiva palmieri: „Nu i-am văzut, palmierii. Nu-mi vine să cred, aici nu se găseşte nimic. Am vrut să cumpăr nişte pere şi n-am găsit nicăieri. Nu mă aşteptam la aşa ceva!" Îi explic că la noi încă nu s-au copt perele. „Dar palmierii văd că s-au făcut aici!", îmi replică ea. „N-o să mai vin pe litoralul românesc, că nu găseşti mai nimic din ce cauţi." Şi după cum o văd de supărată, sînt sigur că o să mai vină la Neptun doar cînd o face palmierul pere. ▲

Adina POPESCU

„Vreţi o cameră ieftină, cu vedere la Cruce?“

Primele vacanţe pe care mi le amintesc, petrecute cu părinţii, în general la munte, sînt invariabil legate de ideea de „gazdă“. Realizam la vîrsta mea de şase-şapte ani, că a trage la o „gazdă“ este ceva cu totul diferit faţă de a poposi la o cabană, unde uneori sînt şi camere de optsprezece paturi, cu turişti care fac gălăgie şi beau sau joacă cărţi toată noaptea şi unde, în cel mai rău caz, atunci cînd toate locurile sînt ocupate, eşti primit în sala de mese, pentru a dormi pe scîndura scaunelor puse cap la cap, ori direct pe duşumea, dar „este indamisibil să culci un copil într-un asemenea loc!“. Ştiam, de asemenea, că mai există şi hoteluri, cu camere dinainte rezervate de la agenţia de turism de pe Calea Moşilor, aproape de Bucur Obor (puteai vedea pe o hartă a staţiunii, locaţia hotelului şi chiar cum arată stabilimentul şi cît de aproape este de restaurantul unde îţi vei consuma bonurile valorice) unde nu te deranjează nimeni, însă trebuie să uneşti paturile căci nu-ţi permiţi „să doarmă copilu' pe patul pliant care cade la cea mai mică atingere!“, iar trei paturi reprezintă un efort financiar prea mare pentru nişte bieţi bugetari!

În cîţiva ani am învăţat cam tot ce se putea şti despre gazde, despre metodele lor de a-şi face publicitate, de genul „aicea a stat o noapte şi dom' inginer Ionescu de la voi de la întreprindere... el v-a trimis, nu-i aşa?“, despre faptul că nu trebuie să le superi prea tare sau că e indicat să le faci conversaţie în fiecare dimineaţă, atunci cînd le rogi să-ţi încălzească o apă pentru cafea, care nu intră în preţul camerei sau seara să le povesteşti despre excursia de pe munte, dacă din norul care aproape că le-a inundat grădina de zarzavaturi, a plouat şi pe cărarea ta spre cabana Diham sau dacă ai întîlnit pe traseu urşi, ciobani, sau turişti cazaţi în locuri mai puţin prielnice decît ale lor. Trebuia să fii conştient că atunci cînd faci baie să nu uzi prea tare covoraşul din faţa căzii şi cimentul, iar dacă le uzi, cumva, ar fi bine să ştergi!; totodată, ar fi ideal să stingi lumina înainte de miezul nopţii, oricum „sînteţi obosiţi de pe munte şi vreţi să vă culcaţi devreme, nu-i aşa?!“; dacă consumul de energie e prea mare atunci nu mai rentează această disperare a lor de a mai scoate un ban în plus, „în sezon“; adică cedează ei „camera a bună, cu canapea dublă, cu carpete pe pereţi, cu vaze cu flori din plastic şi cu vedere la Cruce“ şi se înghesuie cu nurori, gineri şi copii în camera „a proastă, de lîngă bucătărie“... pentru ce?... pentru ca nişte turişti să se simtă bine în concediu?!..oare chiar merită?!

La Buşteni, am avut o singură gazdă constantă, d-na Roşca, împărţind aceeaşi casă şi atributele de gazdă cu d-na Spurcaciu, nora ei care, după ce noi am alternat de la o vară la alta culcuşul, ca să nu creăm disensiuni între rubedenii, n-a mai vrut să ne mai primească, deşi avea o cameră mai bună (Să fim înţeleşi! o astfel de afacere nu se face în famile! Fiecare cu propriul dormitor comercial, cu carpete de catifea şi cu propriii ghiocei translucizi pe pervaz!) deoarece copilu' care mîncase o ciocolată chinezească veche la cota 1400, făcîndu-i-se rău, în miez de noapte... inadmisibil!... a vomitat pe aşternuturile galbene cu pitici.

La mare, am stat în gazdă o singură dată, la Constanţa, într-un an în care părinţii mei s-au trezit prea tîrziu ca să se mai încînte cu imaginea trapezoidală, sferică sau în trepte a viitorului hotel, de pe harta staţiunii (procedură standard în momentul în care se înmînau biletele), aşa că au fost nevoiţi să se lase pe mîna vecinului de la patru cu „ vă recomand eu o casă cu curte, aproape de plajă, aragaz, masă sub salcie, douăş' de minute pîn' la Mamaia, confort, ieftin... tot ce vreţi!“. Ce pot să spun este că familia noastră a făcut cu consecvenţă pipi în mare, la acea plajă apropiată, pentru că dis-de dimineaţă coada de la toaletă depăşea limitele amiezii şi chiar ale cinei, iar ai mei n-aveau nici un chef să se antreneze în vreo discuţie despre ultraviolete sau la o partidă de table şi la un pepene roşu comun, la masa de sub salcie, înainte de a-şi goli vezica.

V-am povestit toate aceste „aventuri din ţara gazdelor“ , pentru că după '90, nu-mi imaginam că, într-un fel, se va evolua în această direcţie. Nici o gazdă nu renunţă de bună voie la „Răpirea din serai“ şi la trandafirii rozalii „primiţi de la sora mamii, la nuntă“, sau la fotografiile alb-negru de pe pereţi cu tot familionul, la „icoana de trei sute de ani de la bunica!... să nu cumva să o ardeţi cu ţigara!“ (mi s-a spus cînd m-am oprit cu nişte prieteni undeva, noaptea tîrziu, la o gazdă din Sighişoara) pentru a-l face pe acela căruia i-a închiriat camera să se simtă ca la el acasă. Totuşi, începusem să aud pentru prima dată despre încurajarea agroturismului şi despre metamorfozarea fostelor gazde în patroni de pensiuni care, se pare, aveau mai mult succes la turiştii străini decît hotelurile pentru că, astfel, puteau intra mai uşor în contact cu spaţiul mioritic şi cu băştinaşii.

Toate suspiciunile mi-au fost înlăturate cînd am locuit într-o astfel de pensiune, la Moeciu de Sus. Proprietarii pe care, la început, i-am numit, gazde, din obişnuinţă erau soţ-soţie, el tîmplar, ea învăţătoare şi ofereau camere pentru toate buzunarele, adică de la cele de optsprezece metri pătraţi, pînă la mansardele sau rusticele odăi din şură, pentru studenţi. Micul dejun care era inclus în preţ ţi-l servea, în salonul cu şemineu destinat mesei, chiar învăţătoarea: „Laptele e de la văcuţa noastră, dacă n-aveţi încredere puteţi veni cu mine să vedeţi cînd o mulg... ouăle tot ale noastre, de la găinile pe care le puteţi vedea în curtea din spate!“, ne-a spus cînd punea produsele pe masă. Am crezut, tot din obişnuinţă, că, de fapt, vrea să iniţieze o conversaţie, pe care voi fi nevoită s-o întreţin. Pînă să-mi spun şi eu o părere despre văcuţă şi găini, ne-a urat „Poftă bună!“ şi a plecat. În camera în care stăteam nu am depistat nici cea mai mică dovadă a existenţei gazdelor, nici o fotografie, nici un tablou de prost-gust cu pisicuţe, nici un ciucure auriu; era doar o cameră obişnuită, cochetă, ca de hotel. La prînz şi la cină puteai mînca tot în salonaşul de la parter, din propria-ţi traistă, sau gustai, contra cost, preparatele gazdei. În plus, ca un bonus, aveai la discreţie ţuică din partea casei, aşa că tot sejurul l-am petrecut într-o uşoară stare euforică, lăudînd această iniţiativă cu pensiunile.

Am aflat, ulterior şi de la alţi turişti, că ţăranii, patroni de pensiuni nu ştiu ce să mai inventeze ca să-şi bucure clienţii. Tot într-un sat de pe culoarul Rucăr-Bran, un proprietar a deviat cursul pîrîului, din grădină în sala de mese, „amenajînd“ şi o mică cascadă. Cîţiva prieteni care şi-au petrecut sărbătorile de iarnă la o pensiune, de pe lîngă Sibiu mi-au povestit că gazda le-a pus la dispoziţie sania şi calul, pentru plimbări şi a vrut să le taie un porc în faţa lor, chiar în ajunu' Crăciunului. Am văzut pensiuni cu piscină, sală de forţă, mese de biliard şi de ping-pong şi „dacă om mai avea bani, la anu' facem teren de tenis şi de golf!“

Totuşi, tradiţionalele gazde nu au dispărut definitiv; sînt acei conservatori cărora le e frică să se lanseze într-o afacere sau, pur şi simplu, n-au suficienţi bani pentru o investiţie. Din nefericire, mentalitatea lor a rămas aceeaşi: încă dau buzna în cameră ca să-ţi închidă gazele de la sobă sau să-şi recupereze vreun obiect uitat printr-un colţ de sertar sau pur şi simplu să te întrebe ce mai faci. De fiecare dată cînd cobor din tren într-una dintre gările de pe valea Prahovei sînt acostată de localnici destul de jerpeliţi, clătinîndu-se după cîteva beri, care mă întreabă, pe un ton neconvingător: „Nu vreţi o cameră, 'eftină, curată, cu vedere la Cruce?“. Mă năpădeşte o nostalgie amară, dar mi-amintesc de pensiunea de la Moeciu de Sus şi-mi trece repede.

▲

Claude KARNOOUH

Adio călătoriilor

„Urăsc turismul şi pe turişti.“
Claude Lévy-Strauss, *Tropice triste*

Uneori, statisticile sînt precise şi folositoare. Turismul şi toate activităţile derivate în aval, care îl fac posibil în amonte, reprezintă, în economia mondială, a treia sursă de profit, după vînzările de arme şi petrol. Turismul a devenit o gigantică forţă, punînd în mişcare masele umane din ţările bogate, dar şi o minoritate de bogătaşi din ţările foste comuniste. Vara, primăvara, toamna, iarna, depinde de sezon, peste tot în lume, turismul lucrează... el ajunge în zonele cele mai izolate, odinioară spaţii privilegiate ale exploratorilor; pătrunde în cartierele cele mai mizere din megalopolisuri, în curînd, probabil, se va desfăşura în spaţiu, pe lună şi dincolo de ea. Turismul este peste tot şi turiştii, ca şoarecii, tind să ocupe întreg pămîntul.

Negustorii de turism (cum altfel să denumeşti întreprinderile care vînd călătorii, plaje, schi, trekking, vizitarea oraşelor, sejururi culturale, sexuale etc.), la fel ca toţi negustorii, simt nevoia să-şi extindă activităţile pentru a combate acest vechi duşman al capitalului, tendinţa de scădere a profiturilor. Pe scurt, ca orice altă marfă, turismul trebuie să se reînnoiască. Totuşi, în cazul special al turismului, combinaţie neobişnuită a timpului cu spaţiul, timpul într-un spaţiu desprins de constrîngerile muncii, recuperată prin banii dobîndiţi pentru a ajunge la acest spaţiu-timp, reînnoirea poate veni fie din locurile noi, trasee noi, noi ţări şi popoare, pînă acum neatinse sau aproape, fie prin inventarea unor sporturi noi, a unor distracţii noi cu tot sporul necesar de marfă complementară presupus de ele. Pentru susţinerea moralului se adaugă fie un strop de dezrădăcinare (dezrădăcinarea la templele budiste se produce cu gloata, ca în metrou, la şase seara), fie un strop de cultură pentru cei care simulează efortul, iar mai nou, un strop de deschidere către celălalt, în numele multiculturalismului: contemplarea săracilor de la fereastra camerei de hotel de lux, cu aer condiţionat, cu un cont bancar suficient pentru acoperirea cărţii de credit şi a asigurării de călătorie, în caz de accident, în 24 de ore, se poate ajunge într-un spital occidental... Toate acestea sînt prezentate drept metoda cea mai adecvată de a face faţă deschiderii către alteritatea omenirii în suferinţă.

Un raport al comisiei UNESCO pentru patrimoniu – elaborat în urmă cu trei ani – semnala că dezvoltarea masivă a turismului în Tibet şi, în special, la Lhassa a provocat modificări feroce mai multe şi mai violente decît cele ale Gărzilor roşii, în timpul revoluţiei culturale maoiste... Localuri de noapte, prăvălii de toate felurile, artizanatul devenit o activitate productivă şi rentabilă, generalizarea prostituţiei pentru toate veniturile etc.... În felul acesta, oraşul sacru al budismului tibetan, angrenat în procesul tranziţiei, s-a sincronizat cu Bangkok.

În dinamica expansiunii permanente, turismul (împreună cu unele sporturi cum sînt fotbalul, tenisul, formula 1, baschetul) este una dintre manifestările cele mai spectaculoase ale globalizării moravurilor, gusturilor, comportamentelor etc., cu alte cuvinte turismul împlineşte, în aspiraţia sa spre un pseudo-hedonism, occidentalizarea lumii, începută odată cu cucerirea Americii.

Era maselor a făcut să dispară călătorul singuratic, cel sau cea care călătoresc singuri au devenit o pasăre rară, aproape suspectă. S-a isprăvit cu acea căutare iniţiatică prin care călătoria devenea descoperirea a altceva, nu doar a unei diferenţe, ci şi a unei exaltări, a unui entuziasm, a unei bucurii, a unui efort de asceză, denumit depăşirea sinelui amintind atîtea povestiri: călătoria de la Paris la Ierusalim a lui Chateaubriand, *Memoriile unui turist* (Stendhal), Winter Reisen, *Călătorie în India* şi atîtea altele. Probabil că postmodernismul a semnat sfîrşitul călătoriei în folosul transportului. La fel ca multe altele, era necesar ca voiajul să devină consum. Şi ce este mai plicticos decît consumul... ce este mai plicticos decît să călătoreşti şi să vezi peste tot aceiaşi oameni, aceleaşi moravuri... de ce nu să rămîi acasă... şi, regăsind înţelepciunea lui Candid, să-ţi cultivi grădina.

▲

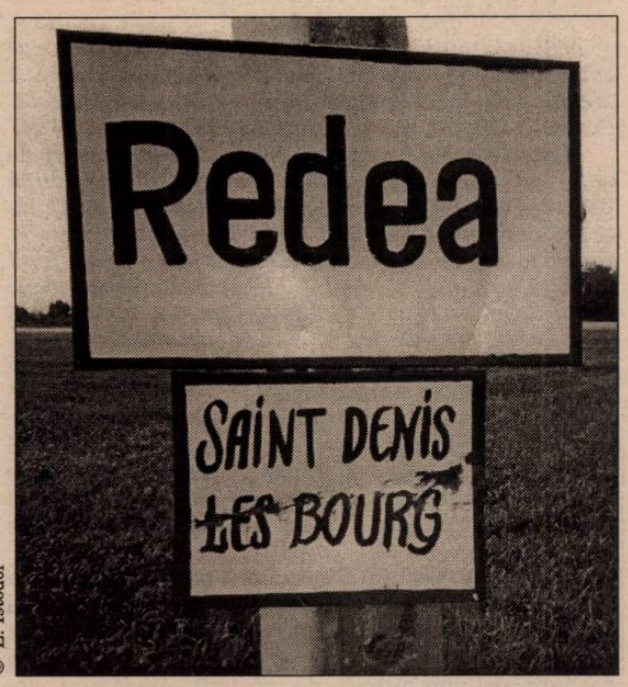

© E. Istodor

Andreea MIHALACHE

Modele nelumeşti

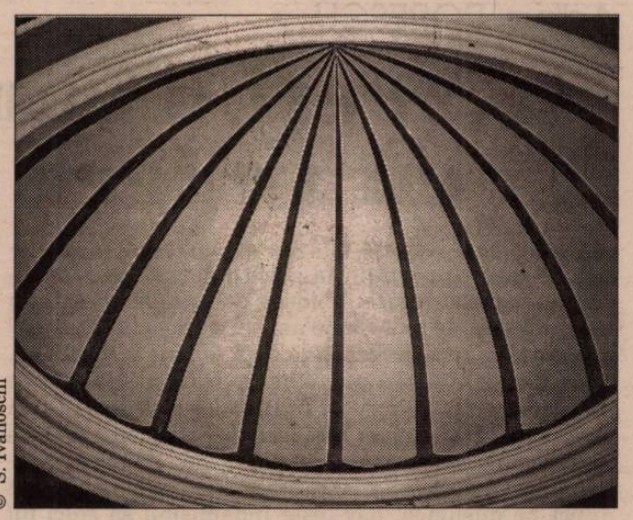

© S. Ivanoschi

La ce e bun modelul

Tradiţia şi inovaţia par să fie ireconciliabile odată ce sînt raportate la lăcaşul de cult creştin. În aparenţă, ele se exclud reciproc, fie că privim înspre Orientul neobosit să-şi reitereze la nesfîrşit aceleaşi forme, fie că ne îndreptăm către Occidentul mereu pregătit pentru a primi schimbarea. Şi totuşi...

În arhitectura lăcaşului de cult există simultan loc şi pentru tradiţie şi pentru inovaţie. Conflictul dintre o tradiţie constrîngătoare şi o creativitate eliberatoare este doar o falsă problemă. A pune la adăpost talantul primit, adică a anula creşterea potenţială, este în egală măsură de nefolositor şi nociv cu a ignora darul primit, adică a-şi asuma o creaţie *ex nihilo*. Facerea din nimic nu mai este posibilă, odată ce lumea a fost creată cu toate ale ei, dar putem lucra în continuarea modelului acestei creaţii. Orice formă de artă sacră încearcă să treacă dincolo de aparenţe şi să dezvăluie sau să descopere fie şi numai parţial, esenţa obiectului. În spaţiul dintre tradiţie şi inovaţie se aşează modelul. Arhitectura sacră nu face excepţie.

Una dintre relaţiile esenţiale care se stabilesc într-o biserică (în orice caz într-o biserică ortodoxă) este aceea dintre arhitectură, icoane şi liturghie. Odinioară mozaicurile, iar mai tîrziu frescele, au făcut ca imagineaicoană să facă, la propriu, corp comun cu arhitectura. Icoana şi spaţiul în care ea locuieşte nu pot fi privite independent, ci ca părţi ale aceluiaşi întreg, ele vorbind despre aceleaşi adevăruri, deopotrivă cu liturghia şi obiectele de cult sau, aşa cum spunea Pavel Evdokimov: *Cuvîntul rostit şi ascultat este cuprins în Biblie; cuprins în arhitectură şi zidit, El deschide uşile Templului; cîntat şi reprezentat pe scena hierofanică a cultului, constituie liturghia; tainic zugrăvit, se oferă contemplaţiei ca teologie vizuală sub forma icoanei.* (Pavel Evdokimov: *Arta icoanei – o teologie a frumuseţii*; Editura Meridiane, Bucureşti, 1992, pag. 154)

Modelul va fi, aşadar, căutat în interiorul Bisericii şi nu în afara ei, iar spaţiul unui lăcaş de cult va fi diferit de spaţiul lumii exterioare, fiind supus altor reguli, proprii lumii transcendente de care biserica dă seama. Dincolo de influenţele exterioare – care nu pot fi neglijate – legate de evoluţiile diferite ale societăţilor, de spaţiul geografic, de timpul istoric sau de performanţele tehnologice, spaţiul de cult este guvernat de un model care funcţionează implicit şi anume cel al doctrinei fiecărei confesiuni. Acesta ar fi, de altfel, modelul exemplar pe care Templul ar urma sa-l „traducă" din spaţiul nevăzut al rostirii în cel material al zidirii. Două sînt chipurile modelului asupra cărora vom zăbovi mai departe: modelul biblic şi icoana.

Modelul biblic

Sanctuarele Vechiului Testament (Chivotul Legii, Templul lui Solomon) au origini revelate, modelul fiind oferit de-a dreptul spre zidire de către Dumnezeu Însuşi. Noul Testament pare că nu face referiri explicite la un spaţiu sacru, ba mai mult, locul de întîlnire a credincioşilor pare să fie posibil oriunde, în interiorul sau în afara cetăţii, el ne fiind investit cu sacralitate. Ceea ce va fi mai tîrziu biserica pare să aibă o cu totul altă origine, care va schimba radical, în protestantism mai ales, percepţia asupra spaţiului de cult: *Mergeţi în cetate şi vă va întîmpina un om, ducînd un urcior cu apă; mergeţi după el, şi unde va intra, spuneţi stăpînului casei că Învăţătorul zice: Unde este odaia în care să mănînc Paştile împreună cu ucenicii Mei? Iar el vă va arăta un foişor mare aşternut gata.* (Marcu 14:13-15; Luca 22:10-12)

Considerată a fi prima biserică, această „cameră de sus" pare să fie doar locul în care creştinii se adună pentru a celebra Cina cea de Taină, locuinţa lui Dumnezeu neputînd fi zidită de mîini omeneşti: *Dumnezeu, Care a făcut lumea şi toate cele ce sînt în ea, Acesta fiind Domnul cerului şi al pămîntului, nu locuieşte în temple făcute de mîini.* (Fapte 17:23-24) Dar, depăşind planul fizic imediat, o biserică se aşează într-un plan transcendent. Deşi prezentă în această lume, ea aparţine în egală măsură şi unui alt palier, avînd acea dublă natură, corporală şi duhovnicească, despre care vorbeşte şi Sfîntul Ioan Damaschin. Iar dacă *Cel Preaînalt nu locuieşte în temple făcute de mîini* (Fapte 7:49), acesta nu este refuzul unor zidiri materiale, ci mai degrabă apelul la surse şi resurse altele decît cele omeneşti.

Se ştie că Vechiul Testament este prefigurarea celui Nou, există simetrii şi analogii reperabile la niveluri diferite de lectură, iar arhitectura este în orice caz prezentă în Noul Testament. Templul lui Solomon reapare aici sub numele de *cel dintîi Aşezămînt*, descrierea sa fiind reluată în Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel: *Deci şi cel dintîi (Aşezămînt) avea orînduieli pentru slujba dumnezeiască şi un altar pămîntesc, Căci s-a pregătit cortul mărturiei. În el se aflau, mai întîi, sfeşnicul şi masa şi pîinile punerii înainte; partea aceasta se numeşte Sfînta. Apoi, după catapeteasma a doua, era cortul numit Sfînta Sfintelor, Avînd altarul tămîierii de aur şi chivotul Aşezămîntului ferecat peste tot cu aur, în care era năstrapa de aur, care avea mana, era toiagul lui Aaron ce odrăslise şi tablele Legii. Deasupra chivotului erau heruvimii slavei care umbreau altarul împăcării; despre acestea nu putem acum să vorbim cu de-amănuntul. Astfel fiind întocmite aceste încăperi, preoţii intrau totdeauna în cortul cel dintîi, săvîrşind slujbele dumnezeieşti; În cel de-al doilea însă numai arhiereul, o dată pe an, şi nu fără de sînge, pe care îl aducea pentru sine însuşi şi pentru greşalele poporului. Prin aceasta, Duhul Sfînt ne lămureşte că drumul către Sfînta Sfintelor nu era să fie arătat, cîtă vreme cortul întîi mai sta în picioare.* (Evrei 9:1-8)

Nu se pune la îndoială „valabilitatea" modelului templului ca spaţiu sacru, ci sînt recapitulate elementele sale esenţiale, se consemnează originea, modelul, sursa lăcaşului de cult, deopotrivă cu prezenţa care marchează diferenţa fundamentală dintre Legea Veche şi cea Nouă şi anume Hristos care *a intrat o dată pentru totdeauna în Sfînta Sfintelor, nu cu sînge de ţapi şi de viţei, ci cu însuşi sîngele Său, şi a dobîndit o veşnică răscumpărare.* (Evrei 9:12) Atîta vreme cît Dumnezeu Întrupat este prezent printre oameni, El nu are nevoie de templu, pentru că El este templul. (Este de observat că descrierea modelului templului este ulterioară morţii şi învierii Sale, adică prezenţei Sale fizice pe pămînt). În mod similar, cetatea de la sfîrşitul veacurilor, Noul Ierusalim, este adevărata casă a Domnului, din care templul lipseşte pentru că *Domnul Dumnezeu, Atotţiitorul şi Mielul este templul ei.* (Apoc. 21:22)

Aşadar este potrivit a se vorbi despre casa Domnului pe pămînt în intervalul de timp în care Acesta este prezent în chip simbolic printre oameni, adică *înainte* de întrupare şi *după* înviere. Există un paralelism evident între cele de pe pămînt şi cele din Ceruri, primele fiind proiecţiile celor din urmă: *Căci Hristos n-a intrat într-o Sfîntă a Sfintelor făcută de mîini – închipuirea celei adevărate – ci chiar în cer, ca să Se înfăţişeze pentru noi înaintea lui Dumnezeu.* (Evrei 9:24) În sfîrşit, în Cetatea celestă Templul şi Sfînta Sfintelor coincid, fiind totuna cu *Domnul Dumnezeu, Atotţiitorul şi Mielul*. În aceeaşi Epistolă către Evrei, Legea Veche şi cea Nouă sînt desluşite în termeni arhitecturali: *Prin credinţă, (Avraam) a locuit vremelnic în pămîntul făgăduinţei (...) în corturi cu Isac şi cu Iacov (...) Căci aştepta cetatea cu temelii puternice, al cărei meşter şi lucrător este Dumnezeu.* (Evrei 11:9-10) De altfel, traiectoria omului de la căderea din Rai pînă la intrarea în Ierusalimul Ceresc nu este altceva decît rătăcirea prin lume de la ieşirea dintr-o grădină şi pînă la pătrunderea în Cetate – loc prin excelenţă al arhitecturii, deci al unei ordini exterioare aflate în armonie cu pacea dinlăuntru.

Icoana

Ultimul conciliu ecumenic (Niceea 787), confirmă şi justifică legitimitatea imaginii şi a venerării ei. Icoana este reprezentarea realităţii dumnezeieşti, esenţial diferite de cea lumească, astfel că regulile care o guvernează sînt altele decît cele ale lumii sensibile. Icoana aşezată în biserică nu este un tablou, ea lucrează deodată cu spaţiul în care trăieşte, mai mult încă, însuşi spaţiul de cult ar trebui privit ca o icoană pentru că amîndouă înfăţişează o lume supra-terestră, amîndouă continuă actul iniţial al creaţiei, amîndouă decupează un spaţiu calitativ diferit de cel profan, amîndouă deschid o breşă între lumea de aici şi lumea de dincolo, fiind locul din şi prin care privim şi în care sîntem priviţi şi nu în ultimul rînd, amîndouă implică pre-existenţa unui model.

Loc de întîlnire între lumea sensibilă şi cea transcendentă, biserica se va raporta la o realitate finală, iar dacă aceasta este una, atunci este firesc ca reprezentările ei să fie fundamental asemănătoare. În relaţia de asemănare care există, spre exemplu, între *toate* chipurile ale *tuturor* sfinţilor din *toate* icoanele, nu este vorba de stereotipuri, ci de un arhetip pe care toate îl reprezintă – chipul Domnului Întrupat. Toate reglementările canonice nu constrîng libertatea de creaţie a artistului, ci o ghidează spre atingerea unei frumuseţi cît mai apropiate de cea divină. În arhitectură, o simplă survolare a primului mileniu creştin arată că lăcaşurile de cult sînt generate de un acelaşi model, reflectat în chipuri diferite, iar asemănările nu duc niciodată la identităţi, inovaţia fiind mereu prezentă şi activă. Lumea creştină, occidentală şi orientală deopotrivă, este la fel de aproape de sursa comună şi de modelul revelat, lucrînd cu elemente similare pe care le asociază într-o mare varietate de soluţii.

Dacă înăuntrul unei icoane se vede o lume golită de orice fel de materialitate în sensul în care apare ea în lumea sensibilă, arhitectura este iremediabil legată de materie, dar ambele – atît icoana, cît şi arhitectura – lucrează prin simboluri. O icoană nu este niciodată semnată de cel ale cărui mîini omeneşti au lucrat la ea şi este întotdeauna, în fond, nefăcută de mînă, iar rădăcinile ei se află într-un model transcendent a cărui reflectare este. Trecerea de la o lume la alta se face ajutorul modelului şi prin intermediul simbolului, biserica nefiind altceva decît o icoană mai mare.

Toate etapele şi elementele legate de zidirea unei biserici, de la delimitarea spaţiului sacru şi pînă la ultima tuşă de culoare aplicată pe perete, se raportează la un model şi sînt simboluri foarte precise. Prin ritualul tîrnosirii unei biserici, se invocă prin epicleză coborîrea Sfîntului Duh care transformă zidirea în munte sfînt, centru al lumii, aşezat pe verticala care leagă toate nivelurile cosmice. Torţa aprinsă de episcop este „prima lumină", aceea care va rămîne înlăuntrul bisericii, iluminînd-o dinăuntru înspre afară, întocmai după cum cetatea Noului Ierusalim *nu are trebuinţă de soare, nici de lună ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o şi făclia ei este Mielul.* (Apoc. 21:23) Asemenea, într-o icoană straturile de culoare se aplică de la cele mai închise către cele mai deschise, refăcînd actul creaţiei prin care s-a făcut lumină din întuneric, iar lumina este chiar subiectul icoanelor, ea coborînd înlăuntrul omului.

O biserică, la fel ca şi o icoană, arată locul final, lumea transcendentă diferită de cea sensibilă şi care funcţionează după legi proprii, altele decît cele familiare nouă. De aceea într-o icoană compoziţia este organizată nu în profunzime, ci în înălţime, pe suprafaţa suportului, de aceea perspectiva este inversă, punctul de fugă fiind nu în spatele, ci în faţa tabloului, în cel care contemplă icoana, lumea acesteia fiind întoarsă spre om. De aceea într-o biserică altarul – Sfînta Sfintelor, reprezentarea esenţei celeilalte lumi – nu este accesibil oricui şi oricum, el aflîndu-se sub incidenţa altor reguli decît cele obişnuite. Locul final este astfel dezvăluit în termeni arhitecturali şi iconografici, prin relaţia continuă dintre spaţiu şi imagine. Dubla înaintare, în plan orizontal şi în plan vertical, defineşte axele care ordonează mişcarea. Inaccesibile fizic în egală măsură, altarul şi cupola Pantocratorului reprezintă lumea promisă. Altfel spus, drumurile conduc într-un acelaşi punct final.

Liturghia, icoana şi spaţiul de cult lucrează împreună nu doar la reprezentarea realităţii transcendente, a locului în care se va contempla întru eternitate frumuseţea divină, ci şi la configurarea traiectoriilor potenţiale prin care creştinul va ajunge să se mîntuiască. Altfel spus, prin modelul – suport se indică nu doar destinaţia finală, ci şi drumul care trebuie urmat. Dacă într-o icoană distanţele sînt acoperite cu pasul inimii, lăcaşul de cult este parcurs efectiv printr-o succesiune de spaţii care leagă lumea sensibilă de cea supra-terestră. Drumul este marcat de praguri, opriri, deschideri, care controlează spaţiul interior şi volumetria bisericii. Gradarea şi ierarhizarea devin esenţiale pentru construirea parcursului. Aflat la pragul dintre naos şi altar, iconostasul – deseori perceput ca o barieră – nu închide drumul, ci purifică privirea, pregătind-o pentru contemplarea frumuseţii de dincolo şi în acelaşi timp îi fereşte pe cei nepregătiţi de vederea unor adevăruri pe cît de frumoase pe atît de înfricoşătoare. El nu este opac, ci transparent sau mai degrabă translucid, pentru că icoanele ne deschid calea către esenţa unei realităţi altfel inaccesibile, întrezărite dincolo de lumina foiţei de aur. ▲

„Al treilea val“ al democraţiei

Ştiinţa despre ţările în tranziţie – tranzitologia – a fost anterioară desprinderii ţărilor din Europa de Est şi a componentelor Uniunii Sovietice de comunism; consistenţa precum şi evoluţia ei au fost determinate de tendinţele politice care depăşeau interesul regional. Într-adevăr, aşa cum arată **Thomas Carothers*** într-un studiu publicat în revista *Journal of Democracy* (ianuarie 2002), în ultimul pătrar al secolului XX s-a modificat peisajul politic al lumii. Iată cum rezumă autorul schema acestor evoluţii:

1) În Europa de Sud, regimurile autoritare au căzut încă de la mijlocul anilor '70;

2) Încă de la sfîrşitul anilor '70, în America Latină dictaturile militare au început să fie înlocuite de guverne civile, rezultate din alegeri;

3) În multe ţări din Asia de Est şi de Sud, regimurile autoritare au intrat în declin la mijlocul anilor '80;

4) În Europa de Est, regimurile comuniste s-au prăbuşit la sfîrşitul anilor '80;

5) În 1991, Uniunea Sovietică s-a descompus în 15 republici independente;

6) În prima jumătate a anilor '90, regimurile cu un singur partid din Africa sub-sahariană intră în declin;

7) În anii '90, apare o slabă, dar evidentă tendinţă de democratizare în unele ţări din Orientul Mijlociu.

Toate aceste modificări au avut cauze, forme şi ritmuri diferite şi este greu de crezut că au fost planificate dintr-un centru unic, cum la fel de greu de crezut este că asemănările şi deosebirile nu au fost rezultatul unor interdependenţe. Aşa a apărut termenul de „al treilea val“ al democraţiei, iar tranzitologia a pornit să-şi elaboreze principiile de la premisa conform căreia înlăturarea dictaturilor duce în mod necesar la democraţie. Tranziţia este ori spre democraţie, ori nu e deloc, concepţie adoptată pe măsură ce regimurile dictatoriale îşi epuizau forţele. Acesta este clişeul pe care Thomas Carothers îşi propune să-l înlăture: „Realitatea nu se supune modelului. Multe ţări denumite «în tranziţie» de către politicienii şi organizaţiile care furnizează ajutoare nu evoluează spre democraţie, iar ţările unde tranziţia merge către democraţie nu se conformează modelului“.

Cîteva presupuneri greşite

Experienţele modificărilor permit identificarea erorilor din modelul democratic impus sau asumat în ţările eliberate de dictatură. În prima jumătate a anilor '90, ritmul căderii dictaturilor s-a accelerat şi orice intenţie de liberalizare a permis includerea ţării respective în categoria tranziţiei: „Numărul ţărilor în tranziţie a crescut dramatic, ajungînd aproape de sută (aproximativ 20 în America Latină, 25 în Europa de Est şi în fosta Uniune Sovietică, 30 în Africa sub-sahariană, 10 în Asia şi 5 în Orientul Mijlociu), ele au fost azvîrlite în oala conceptuală a paradigmei tranziţiei. Etichetată în acest fel, viaţa lor politică a început să fie analizată în termenii mişcării spre sau de la democraţie şi li s-au stabilit înaltele standarde ale paradigmei. Ca să citäm doar un exemplu uimitor: Agenţia USA pentru dezvoltare internaţională (USAID) continuă să descrie Republica Democratică Congo (Kinshasa) – ţară distrusă de conflicte, supusă unui proces de modificări, adeseori opac şi arareori democratic – ca pe «o ţară evoluînd spre democraţie şi economia de piaţă». A doua presupunere este aceea că democratizarea tinde să se desfăşoare într-o secvenţă fixă de etape. Întîi, *deschiderea*, perioada fermentaţiei şi a liberalizării politice, cînd apar faliile regimului dictatorial, cînd linia evidentă de demarcaţie este între radicali şi moderaţi. Apoi, vine *străpungerea* – colapsul regimului şi apariţia rapidă a unui nou sistem, democratic, cu o nouă guvernare, rezultată din alegeri naţionale şi înfiinţarea unei noi structuri instituţionale, democratice, adeseori, prin promulgarea unei noi Constituţii. După tranziţie, vine *consolidarea*, un proces lent, dar direcţionat, cînd formele democratice sînt transformate în substanţă democratică prin reforma instituţiilor statului, regularizarea alegerilor, întărirea societăţii civile, prin generalizarea a ceea ce în mod obişnuit se numeşte «regula jocului», intrarea ei în reflexele societăţii“.

În contactul direct cu ţările care ambiţionează să devină democratice se poate observa că drumul descris mai sus nu e drept, că are accidente, că sînt posibile stagnări şi reveniri la situaţii anterioare. Dar nu sînt examinate aproape deloc mişcările de pe alte drumuri, cele care nesocotesc complet itinerarul descris mai sus. Rolul crucial al alegerilor libere a fost şi el mult exagerat, crede Carothers. Desigur, fără alegeri libere nu există democraţie, dar alegerile libere pot legitima guverne fără legătură cu democraţia; pe de altă parte, ideea de participare democratică, redusă la o acţiune prestată o dată la patru ani cu rezultate (indiferent de sistemul electoral) care nu reflectă decît parţial suma voinţelor individuale, pierde din intensitate, mai ales cînd clasa politică este solidară în însuşirea privilegiilor şi în ineficienţa transformărilor.

Premisa falsă care a influenţat, în rău, elaborarea modelelor teoretice a negat importanţa condiţiilor preliminare – nivelul economic, istoria politică, moştenirea instituţională, compoziţia etnică, tradiţiile socio-culturale sau alte trăsături „structurale“ – în proiectarea şi rezultatele procesului de tranziţie. „O caracteristică remarcabilă a perioadei timpurii a celui de al treilea val a fost credinţa că democraţia poate să apară în locuri cu totul surprinzătoare – Mongolia, Albania sau Mauritania – necesară fiind decizia elitelor politice locale să se mişte în această direcţie şi abilitatea lor de a face faţă acţiunilor potrivnice puse la cale de rămăşiţele forţelor antidemocratice. Dinamismul şi remarcabilele proporţii ale celui de al treilea val al tranziţiei au îngropat vechile concepţii deterministe şi adeseori cultural nocive, conform cărora democraţia este posibilă doar în ţările unde există o clasă mijlocie de tip american sau este prezentă moştenirea culturală a individualismului protestant. Pentru cei care luau decizii politice sau pentru cei care ofereau ajutoare această nouă concepţie era complet diferită de cea dominantă în timpul Războiului Rece, conform căreia majoritatea ţărilor din lumea în curs de dezvoltare nu «sînt pregătite pentru democraţie», poziţie de unde au izvorît politicile prin care Statele Unite îi susţineau pe dictatorii anticomunişti. (...) A cincea paradigmă a tranziţiei se sprijină pe supoziţia că ţările din cel de la treilea val posedă organizări statale coerente, funcţionale. Se presupune că procesul democratizării ar implica reconstrucţia unor instituţii ale statului – crearea unor noi instituţii electorale, reforma parlamentară, reforma sistemului juridic – modificare desfăşurată într-un cadru funcţional. Cînd s-a elaborat cadrul de democratizare, donatorii de fonduri n-au dat suficientă atenţie faptului că societatea făcea eforturi de democratizare în timp ce construcţia statală pornea de la zero sau cooperarea cu cele existente era aproape complet nefuncţională. Nu aceasta părea să fie problema în Europa de Sud sau în America Latină, cele două regiuni care au servit ca bază experimentală pentru alcătuirea paradigmei tranziţiei. Promotorii democraţiei considerau că posibilitatea construcţiei statale este o parte a procesului de tranziţie şi ei credeau că promovarea democraţiei şi construcţia statului se vor sprijini reciproc, că sînt cele două feţe ale aceleiaşi monezi“.

Variantele pun în discuţie modelul

Realitatea a pus o surdină speranţelor iniţiale. Celor complet dezamăgiţi li se spune că perioada de timp scursă nu este suficientă pentru un diagnostic definitiv. E adevărat – pentru savanţi, dar pentru omul de rînd care a suportat efectele dictaturii şi ar vrea democraţie (pentru că i s-a spus că democraţia e bună) intervalul este prea lung. „Din cele 100 de ţări considerate în anii recenţi ca fiind în tranziţie, puţine – probabil, mai puţin de 20 – sînt evident pe drumul succesului, merg spre o democraţie funcţională sau măcar au făcut progrese democratice şi sînt într-o dinamică pozitivă a evoluţiei. Liderii acestui grup se află în Europa Centrală şi în regiunea baltică – Polonia, Ungaria, Republica Cehă, Estonia şi Slovenia – pot fi observate asemenea succese şi în America de Sud şi Asia de Est: Chile, Uruguay, Taiwan. Cu mai puţine progrese, dar încă pe drumul progresului sînt Slovacia, România, Bulgaria, Mexic, Brazilia, Ghana, Filipine, Coreea de Sud.

Majoritatea ţărilor din cel de al treilea val nu au ajuns la o democraţie care să funcţioneze relativ bine şi pare că nu sînt dispuse să aprofundeze progresul democratic făcut. Într-un mic număr de ţări, deschiderea politică a eşuat şi regimurile autoritare au prins din nou putere ca în Uzbekistan, Turkmenistan, Belarus şi Togo. Totuşi, multe dintre ţările în tranziţie nu sînt nici dictaturi, dar nici nu se îndreaptă spre democraţie. Au intrat în zona politică a cenuşiului. Au unele atribute ale vieţii politice democratice, incluzînd un spaţiu limitat pentru partidele de opoziţie şi pentru o societate civilă independentă, alegerile se ţin la termen şi au Constituţii democratice. Dar, în acelaşi timp, suferă de serioase deficite democratice: interesele cetăţenilor sînt foarte slab reprezentate, în afară de vot participarea este foarte slabă, oficialii guvernamentali încalcă legea, alegerile au un oarecare coeficient de ilegitimitate, încrederea populaţiei în instituţiile statului este foarte mică şi performanţa instituţiilor statului e, la rîndul ei, foarte slabă. Şi deoarece creşte numărul ţărilor situate în spaţiul dintre o dictatură pură şi o democraţie liberală bine consolidată, analiştii politici au înmulţit termenii de caracterizare a democraţiei: semi-democraţie, democraţie formală, democraţie electorală, democraţie de faţadă, pseudo-democraţie, democraţie slabă, democraţie parţială, democraţie neliberală, democraţie virtuală. Unii termeni – democraţie de faţadă, sau pseudo-democraţie – se aplică unor cazuri specifice din zona cenuşie. Alţi termeni – democraţie slabă, sau parţială – au o aplicabilitate mai largă (...) Dar cînd descriu ţările din zona cenuşie ca tipuri de democraţie, analiştii încearcă, de fapt, să aplice paradigma tranziţiei tocmai ţărilor a căror evoluţie politică pun această paradigmă sub semnul întrebării. Cea mai mare parte a termenilor caracterizînd democraţia se referă la ţări priponite într-o presupusă secvenţă democratică, de obicei la începutul fazei de consolidare. Diversitatea modelelor din zona cenuşie este foarte mare. Multe posibile subtipuri sau subcategorii pot fi catalogate şi ar mai trebui să treacă timp ca să distingem natura politicilor din zona cenuşie. Într-o primă analiză, se pot observa două sindromuri. Nu sînt două categorii politice bine delimitate ci, mai curînd, modele politice stabile cu procedee repetate în mod regulat. Deşi cele două categorii au unele caracteristici comune, ele diferă în mod esenţial şi, în fond, se exclud unul pe altul.

Sindromul pluralismului ineficient

Primul sindrom este cel al pluralismului ineficient. Ţările a căror viaţă politică este marcată de pluralismul ineficient tind să se bucure de întinse spaţii de libertate, alegeri la termen, alternanţă a puterii între grupări politice cu adevărat diferite. În pofida acestor trăsături pozitive, democraţia este superficială şi pîndită de accidente. Participarea la vot, deşi mare, nu funcţionează în restul timpului. Elitele politice din toate partidele şi grupurile majore sînt percepute ca egoiste, corupte, necinstite, deci nu sînt preocupate de binele ţării. Publicul se simte, în mod profund, despărţit de politică şi chiar dacă e sensibil la idealul democratic este cu totul nemulţumit de viaţa politică din ţara lui. În general, politica e văzută ca un domeniu urît mirositor, dominat de o elită coruptă, inutilă şi care nu are de ce să fie respectată. Statul rămîne foarte slab. Politicile economice sînt prost concepute şi rău executate, performanţa economică este în mod frecvent proastă sau dezastruoasă. Reformele politice şi sociale sînt la fel de ezitante şi guvernele succesive nu sînt capabile să obţină progresul în majoritatea problemelor cu care se confruntă ţara, de la delincvenţă la corupţie, de la sănătate, la educaţie, la asistenţa socială în general.

Pluralismul ineficient e mai frecvent în America Latină, regiune unde în cele mai multe ţări aspirante la tranziţie existau partide politice, chiar dacă instituţiile statului au moştenit o persistentă ineficienţă. Nicaragua, Ecuador, Guatemala, Panama, Honduras, Bolivia sînt toate în această categorie, la fel şi Venezuela înainte de alegerea lui Hugo Chávez, Argentina şi Brazilia, deşi la limită. În lumea postcomunistă, Moldova, Bosnia, Albania şi Ucraina au cel puţin cîteva semne ale sindromului, România şi Bulgaria balansează pe margini. Nepal este un bun exemplu pentru Asia; Bangladesh, Mongolia şi Thailanda fac parte şi ele din această categorie. În Africa sub-sahariană, state ca Madagascar, Guineea-Bissau şi Sierra-Leone pot fi exemple ale pluralismului ineficient, deşi alternanţa la putere nu se prea produce în această regiune.

Există multe variaţii ale pluralismului ineficient. În unele cazuri, partidele care alternează la putere sînt divizate de o pornire spre conflict paralizantă şi cînd sînt în opoziţie nu fac decît să împiedice partidul de la putere să realizeze ceva, cum se întîmplă în Bangladesh. În alte locuri, grupurile aflate în competiţie sfîrşesc prin a cădea la învoială, formal sau informal, în aşa fel încît alternanţa la putere e inutilă, aşa cum s-a întîmplat în Nicaragua, la sfîrşitul anilor '90. În alte ţări, afectate de pluralismul ineficient, competiţia politică se desfăşoară între partide bine situate în tranşeele lor, funcţionînd ca reţele clientelare, incapabile de reînnoire, ca în Argentina sau Nepal. În alte părţi, alternanţa la putere aduce în prim plan grupuri politice labile, cu o viaţă scurtă, conduse de indivizi carismatici sau alianţe temporare în căutarea unei identităţi politice, ca în Guatemala sau Ucraina. În toate aceste cazuri există o trăsătură comună şi ea pare a fi la rădăcina pluralismului ineficient – întreaga clasă a elitei politice, deşi plurală şi competitivă, este despărţită printr-o adîncă prăpastie de cetăţean, transformînd viaţa politică într-un exerciţiu, în ultimă instanţă, găunos şi neproductiv“.

---

* Vicepreşedinte al Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C. Autor al multor cărţi despre evoluţiile democratice: *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve* (1999), împreună cu Marina Ottaway *Funding Virtue: Civil Society Aid and Democracy Promotion* (2000).

▲

Centrul de cercetare «Fundamentele Modernităţii Europene» al Universităţii din Bucureşti, Universitatea de Vest «Vasile Goldiş», Asociaţia Română a Cercetătorilor Francofoni în Ştiinţe Umane, Colegiul Noua Europă anunţă

Ecole d'été en philosophie/Summer School in Philosophy: ENSEIGNER L'HISTOIRE DES IDÉES COMME PRATIQUE DE LA LIBERTÉ / TEACHING HISTORY OF IDEAS AS A PRACTICE OF FREEDOM

Şcoala, cu un caracter interdisciplinar, va privi spaţiul european în secolele XVI-XVIII şi se va desfăşura în Castelul Macea (jud. Arad) între 30 august şi 14 septembrie 2002, în limbile franceză şi engleză.

Site-ul Internet cuprinde programul şcolii, precum şi formularele de candidatură, care, odată completate, vor fi expediate prin poştă la adresa: Ciprian TUDOR, C.P. 76, Oficiul Poştal 63, Calea Dorobanţilor nr. 164, sector 1, Bucureşti (termenul-limită de expediere este 20 iulie, data poştei).

Vor ţine cursuri, conferinţe şi ateliere: Vlad ALEXANDRESCU (Bucureşti), Roger ARIEW (Virginia), Jean-Robert ARMOGATHE (Paris), Cătălin AVRAMESCU (Viena), Frédéric DE BUZON (Paris), Daniel GARBER (Princeton), Dana JALOBEANU (Arad), Brînduşa PALADE (Bucureşti), Horia-Roman PATAPIEVICI (Bucureşti), Ştefan VIANU (Bucureşti)

Şcoala este deschisă oricărui absolvent de facultate (Filosofie, Limbi străine, Ştiinţe politice, Litere, Teologie) interesat de domeniu, care are deja o experienţă de predare sau se pregăteşte să predea în învăţămîntul superior. Sînt acceptaţi şi studenţi în ultimii ani cu rezultate deosebite.

Sponsori: Universitatea de Vest «Vasile Goldiş», Ambasada Franţei.

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Andrei GORZO

dilematograf

Knock-out

O parte din lung-metrajele prezentate la Festivalul Internaţional de Film Transilvania (TIFF) au ajuns la Bucureşti (cinema Elvira Popescu). Au sosit acompaniate de rumori despre caracterul şocant al selecţiei realizate de criticul Mihai Chirilov: filme care au băgat Cannes-ul în sperieţi, filme care au provocat leşinuri la Cluj, o medie de două-trei mutilări şi o scenă explicită de sex pe film (sau invers, după alte zvonuri), bizarerie după bizarerie, *„the horror, the horror!“*, etc. Chirilov este criticul care a făcut selecţia pentru ultima ediţie a Festivalului Filmului Britanic, deschizînd atunci programul nu cu un film după Hardy sau Jane Austen, nu cu un film de James Ivory sau de Richard Attenborough, nu cu un film-predică despre problemele clasei muncitoare, nu cu un film „pe gustul tuturor“ gen *Billy Elliot*, ci cu *Sexy Beast*, un film cu gangsteri, supărat şi spurcat la gură – o grenadă aruncată în statuia filmului britanic bine crescut. O selecţie bine crescută, cuminte, călîie nu-i în stilul lui Chirilov. Nu-l interesează să ne vadă ieşind de la filme mulţumiţi de noi înşine, salutînd în unanimitate Importantul Eveniment Cultural şi bătîndu-ne pe burtă pentru Bunul nostru Gust. Preferă să ieşim întorşi pe dos. Reduşi la tăcere. Agresaţi, incomodaţi, indignaţi. Sau chiar leşinaţi. Dar asta nu înseamnă că agresivitatea este principalul criteriu de selecţie, că farmecul, tandreţea, plăcerea sînt excluse din meniu. Din cîte ştiu, niciodată pînă la TIFF nu s-a proiectat în România un program de filme de asemenea anvergură şi prospeţime: cam ce-a fost mai bun din ce-a făcut senzaţie la festivalurile internaţionale din ultimii ani. Pe scurt:

„Oroarea! Oroarea!“

Pianista / La pianiste (Austria 2001) – Isabelle Huppert a luat premiul pentru cea mai bună interpretare feminină, la Cannes 2001. E una dintre cele mai bune interpretări feminine de oriunde şi din orice an. Eroina filmului (şi, mai întîi, a romanului Elfriedei Jelinek) este o profesoară de pian a cărei viaţă emoţională înseamnă Schubert şi a cărei viaţă sexuală înseamnă voyeurism, automutilare, dependenţă de pornografie. În prima parte a filmului, Huppert prezintă camerei de filmare o faţă aproape împietrită: e întruchiparea frigidităţii. Dar, dincolo de asta, ea sugerează o pasiune sinistră, infectată, ceva ca o colecţie de puroi care poate să ţîşnească la o apăsare. Cel care apasă este un tînăr (Benoît Magimel) care se îndrăgosteşte de pianistă, eliberînd acea pasiune şi, odată cu ea, eliberînd nişte fantezii sexuale atît de cumplite, încît tînărul fuge. Nici o actriţă n-ar putea comunica Răul mai bine decît Huppert, în secvenţa în care mutilează o elevă nevinovată; dar, în acelaşi timp, e o îndrăgostită atît de disperată încît, în momentul în care tînărul o respinge, normalitatea lui poate să ţi se pară o mărginire, un fel de mediocritate. Cu toată patologia sa, filmul lui Michael Haneke este, în esenţă, povestea iubirii chinuite dintre doi oameni care nu-şi pot oferi lucrurile de care au nevoie.

Bully (SUA 2001) – Larry Clark este regizorul care a scandalizat o lume întreagă cu scenele de sex între copii, din filmul său *Kids*. A venit rîndul adolescenţilor în acest anti-*Beverly Hills 90210*, în care băieţii şi fetele (din Florida) nu învaţă, nu muncesc, nu fac decît să se plimbe în maşini decapotabile, să vorbească la celulare, să vadă filme porno, să asculte Eminem, să joace *Mortal Kombat*, să se drogheze şi să copuleze. Mult sex, în acest film, şi foarte puţină tandreţe. Iar atîta cîtă e, este neliniştitoare, apăsată de posibilitatea violenţei, care poate scăpăra la următoarea replică, în următorul gest. Aceşti adolescenţi pun la cale o crimă de parcă ar discuta ce-o să i se întîmple unui personaj dintr-un joc şi nu unei fiinţe umane. Există o ambivalenţă profund tulburătoare în privirea regizorului: pe de-o parte, o presiune morală ce creşte pe măsură ce filmul se apropie de final şi gaşca înaintează spre dezintegrare; de cealaltă parte, o fascinaţie pentru corpurile acelea adolescentine, care adesea apar goale. Eroii filmului sînt handicapaţi din punct de vedere moral. Dar sînt frumoşi.

Zile fierbinţi / Hundstage (Austria 2001) – Scene din viaţa de la periferia Vienei, de la grotesc la groaznic, de la evenimentul atît de banal încît devine ireal la lucruri de neînchipuit, care, făcînd totuşi parte din rutină, devin hiper-reale. Documentaristul Ulrich Seidl a pregătit timp de trei ani acest extraordinar debut în filmul de ficţiune, căutînd actori neprofesionişti (un inginer, un magnat al industriei porno...), care alcătuiesc o bună parte a distribuţiei. Filmul are ceva dintr-o expoziţie de creaturi pe care n-ai vrea să le întîlneşti, dar aproape toate poveştile lor, oricît de cutremurătoare, au la bază dragostea.

Hundstage / Dog Days, regia Ulrich Seidl

Ţara nimănui / No Man's Land (Bosnia 2001) – Nu vedem multă violenţă grafică în acest film despre războiul din Bosnia. Vedem doi soldaţi – un bosniac şi un sîrb – rămaşi între liniile de luptă, depinzînd unul de celălalt pentru supravieţuire. Cînd aruncă unul în celălalt cu vina pentru începerea războiului, sînt ca doi băieţandri certaţi, al căror motiv principal de ceartă este acum însăşi cearta; din cînd în cînd se mai împuşcă sau se mai taie niţel. Există şi un al treilea soldat rănit, care zace pe o mină; dacă se ridică, mina va exploda. În jurul lor se vînzolesc soldaţi francezi, englezi, germani, plus o jurnalistă englezoaică. Desfăşurarea de forţe e inutilă, străinii rămîn pe dinafară. Regizorul-scenarist Danis Tanovic evită inteligent orice stridenţă – sentimentală sau cinică. Filmul său (cîştigător al Oscarului pentru cel mai bun film străin) este o parabolă-*thriller* despre o Bosnie-Babel. Umorul îi conferă o strălucire aspră, întunecată.

No Man's Land, regia Danis Tanovic

Audiţia / Odishon (Japonia 2000) – N-am văzut niciodată mai mult talent investit (sau risipit) în horror *hardcore*, decît în acest film care face ca *Repulsie* al lui Polanski să pară la fel de drăgălaş ca *Mary Poppins*. Culmea este că prima oră de film – ca un coridor misterios, plin de secrete în spatele uşilor închise, un coridor pe care regizorul Takashi Miike ne conduce cu eleganţă – nu ne pregăteşte aproape deloc pentru camera de tortură în care petrecem ultima jumătate de oră.

Bizareria

Extratereştri mutanţi / Mutant Aliens (SUA 2001) – Personajele titulare sînt rezultatul amorului zoofil şi liber practicat de un cosmonaut naufragiat în spaţiu cu toţi pasagerii de pe o mini-arcă a lui Noe. Cosmonautul se întoarce pe Pămînt cu odraslele lui, ca să se răzbune pe cei care l-au abandonat. Bill Plympton, autorul acestui film de animaţie, are imaginaţie cu toptanul, o sete de sînge cum mai rar se vede şi o poftă nebună de gaguri – unele bune, altele proaste, altele situate dincolo de categoriile noastre banale. Cînd îşi transformă personajele negative în mîncărică pentru mutanţi, o face cu un asemena entuziasm încît te molipseşti.

Mulholland Drive: calea misterelor (SUA 2001) – Sună bine: un film de David Lynch, cu acţiunea plasată la Hollywood. Este un film lung de aproape două ore şi jumătate şi, în primele 90 de minute, este bogat şi seducător, Lynch luînd în stăpînire Hollywoodul şi transformîndu-l într-o altă colonie a imaginaţiei sale, ca Twin Peaks sau Londra omului-elefant. Dar apoi povestea zboară în ţăndări. Unii admiratori au văzut ţăndările rearanjîndu-se după o logică onirică. Eu n-am văzut decît o aglomerare de lynchisme – idei şi imagini rămase, parcă, de la alte filme – , o autoparodiere disperată.

Avalon (Japonia 2001) – Ca şi cum *1984* s-ar întîlni cu *The Matrix*. Ca şi cum fraţii Wachowski (care au făcut *The Matrix*) s-ar îmbrăţişa (ţineţi-vă bine) cu Andrzej Wajda. Ca şi cum jocurile pe computer s-ar împreuna cu opera. Nu sînt convins că intriga complicată – care trece dintr-o lume virtuală într-una reală, care, de fapt, e şi ea virtuală, dar există şi o lume considerată virtuală şi, de fapt, reală (sau nu) – în fine, nu sînt convins că povestea are vreun sens. Dar filmul lui Mamoru Oshii este o experienţă unică.

Plăcerea

Nunta / La noce (Franţa-Rusia 2000) – Un top-model se întoarce de la Moscova în oraşelul ei natal, ca să se mărite cu iubitul din copilărie. Oamenii de-acolo abia cîştigă (de pe urma unei mine inutile) suficient ca să mănînce, dar nunta trebuie întîmpinată cum se cuvine şi ziua de mîine se poate duce dracului – oricum va fi proastă. De fapt, ea va fi dezastruoasă – indiciile sînt din ce în ce mai clare, pe măsură ce noaptea şi băutura se scurg –, dar acesta e un motiv de a chefui şi mai cu foc. Comedia lui Pavel Lunghin e vulgară în cel mai bun sens al cuvîntului: un cadru din acest film pare mai viu decît toată pelicula unui alt regizor.

8 femei / 8 femmes (Franţa 2001) – O spendoare: o combinaţie de *musical*, Agatha Christie şi omagiu adus ideii de divă. Dintre cele opt: Catherine Deneuve, Isabelle Huppert, Danielle Darrieux, Fanny Ardant, Emmanuelle Béart. Dintre nălucile superbe pe care le poate întrezări cinefilul: Leslie Caron, Ava Gardner, Rita Hayworth, Lauren Bacall. Culorile, costumele şi decorurile sînt absolut glorioase: te pot duce cu gîndul la acel pictor ratat, Vincente Minnelli, îmbătat de Technicolor. Paradisul cinefililor n-ar putea arăta mai bine decît acest film de François Ozon.

Împreună / Tillsammans (Suedia 2000) – În inima Stockholmului, nişte idealişti încearcă să creeze comunitatea perfectă, din lozinci de stînga, amor liber şi vegetarianism, interzicînd tot ce le miroase a confort burghez şi a agresivitate imperialistă – nu numai Coca-Cola şi îmbrăcămintea mai de Doamne-ajută, ci şi pistoalele de jucărie ale copiilor! Utopia lor este o absurditate şi filmul e foarte amuzant, dar ceea ce-l face minunat este iubirea lucidă, însă necondiţionată a regizorului Lukas Moodyson (pe care însuşi Ingmar Bergman l-a numit „un maestru“) pentru toate personajele sale. Jean Renoir avea genul acesta de largheţe. Filmul este ca o îmbrăţişare de aproape două ore şi ai vrea să dureze mai mult; nu vrei să pierzi căldura lui Moodyson, aşa cum nu vrei să te desparţi de un Renoir.

Monday / Luni (Japonia 2000) – Să te trezeşti mahmur luni dimineaţa, într-un pat care nu-i al tău, fără nici o amintire din weekend, însă cu senzaţia sîcîitoare că era mai bine să nu faci lucrurile de care acum nu-ţi aminteşti: s-a mai pomenit, se poate întîmpla oriunde şi oricui. Dar atunci cînd memoria eroului (un etern subaltern politicos şi ochelarist, un Harold Lloyd japonez) se deblochează, tot ce scoate ea la iveală este nemaipomenit şi nu se putea întîmpla decît în această comedie japoneză extrem de originală, în acelaşi timp delirantă şi impasibilă. Totul o ia razna, mai puţin mintea regizorului Sabu, al cărui control rămîne perfect: Sabu e un organizator hipereficient al nebuniei.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Evanghelia după Mircişor

● **Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Corpul*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002.**

Pentru cei mai importanţi prozatori optzecişti, una dintre diferenţele majore faţă de proza anterioară a fost o repoetizare a scrisului, în ambele sensuri, de reelaborare a artei narative şi, cum ar spune Carlos Fuentes, de „regresiune la rădăcinile poetice ale scrisului". La Mircea Nedelciu (cu tehnica sa „Godard"), la Groşan, cel din *Caravana cinematografică*, la Gheorghe Crăciun din *Frumoasa fără corp*, la cei trei autori ai *Femeii în roşu*, la Ştefan Agopian din *Tobit* sau *Tache de catifea*, dincolo de procedee şi proceduri tipic postmoderne, există o indeterminare (narativă), o ambiguitate şi o serie de aluzii autosuficiente mai apropiate de limbajul poetic decît de cel al prozei.

Din tot ce a însemnat optzecismul pentru literatura română, repoetizarea prozei (asemănătoare într-un fel cu „poeticitatea" boom-ului sud-american din cele mai bune romane ale sale – *Un veac de singurătate, Rayuela, Terra Nostra, Paradiso sau Havana unui infante defunct)* pare să fie mişcarea cea mai inovatoare şi cea mai actuală.

Romanul *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu – al cărui prim volum a apărut în 1996, iar cel de-al doilea recent – reprezintă, pînă în prezent, tentativa extremă de repoetizare a limbajului prozastic românesc. Dacă vrem să-l citim aşa cum natura sa (ambiguă, mitică – în sensul „mitului personal" al lui Charles Mauron – parodică şi intertextuală) o cere, va trebui să ne suspendăm pentru un timp deprinderile de cititori model, pentru care un spaţiu poate fi descris o dată pentru totdeauna, cronologia are o singură direcţie, iar personajele – fie ele şi Creatorii unor lumi de hîrtie – pot fi „epuizate" prin atribuirea unor identităţi univoce.

Corpul continuă *Aripa stîngă* la nivelul vocilor (instanţelor) narative, dar mai ales în sensul în care fiecare carte (gnoză) continuă (şi conţine) toate cărţile care au fost scrise înainte de ea. În mijlocul Cărţii stă Autorul, omul-carte ce trebuie găsit, recunoscut şi protejat de către locuitorii unor lumi psihice, virtuale şi fractalice – personajele ierarhizate în funcţie de necesităţile reconstituirii „unităţii narative" a vieţii creatorului lor: Ştiutorii, secta ce credea că lumea ar fi fost o carte ce tocmai se scria, Vestitorii, pioni posedaţi de perfecţiunea unor gesturi, Alesul la a cărui întrupare şi realizare complotează toţi ceilalţi.

Mircea Cărtărescu nu elaborează în acest al doilea volum o poetică a trupului interior, a trupului scris, rezervat iniţiaţilor, nici o teosofie a divinului revelat în trupul-literă. Pentru Gheorghe Crăciun din *Frumoasa fără corp* trupul era deja „acea interioritate raţională şi viscerală din care se naşte limbajul", pentru Ioan Groşan în *Insula* sau pentru Nedelciu, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş din *Femeia în roşu* analogia corp/text era esenţială. „Scrisul ca exerciţiu maieutic care naşte de fapt corpul", cum numeşte Adrian Oţoiu într-o excelentă carte despre proza optzecistă această ânalogie, a fost, pînă la proza lui Mircea Cărtărescu, o antimetaforă mult frecventată, o „metanaraţiune legitimatoare".

Limbajul, însă, în care Mircea Cărtărescu îşi marchează „diferenţa de corp" continuîndu-şi autobiografia oniric-vizionară, felul în care scrie cartea revelatoare, în cercuri concentrice, a unei alte ficţionalităţi a lumii şi reconstituie Evanghelia sa apocrifă îl izolează într-o singularitate care – a fost cazul tuturor cărţilor sale – este în primul rînd lingvistică. Amestec de limbaj ştiinţific şi imaginaţie debordantă, anatomie şi poezie, limba în care povesteşte Mircea Cărtărescu naşterea unei lumi este un instrument senzorial, „un urlet galben", „un simţ al orientării evanescent" care, în adîncurile speciei, dă spre lumea cea adevărată, lumea poveştilor. Poveşti în poveşti în poveşti, pe care le poate gusta şi împătimitul de Pynchon şi de fractali narativi, dar şi cititorul pur şi simplu, cititorul tiranic pe care nu-l interesează deloc metaficţiunea şi relaţiile de „canibalism narativ", pe care nu-l priveşte nici măcar corpul pulsatil al cărţii pe care o ţine în mînă, dar care vibrează la poveştile mirifice din ganglionii acesteia. Şi, la urma urmelor, tocmai firele care duc la „viaţa şi faptele" celui ales (să scrie), ale celui ce va fi mîntuit prin scris reprezintă miezul alcestui complot universal: povestea morţii căpitanului Vasile Badislav, cel care-şi lăsase umbra în Dunăre, pentru ca neamul devorator de fluturi să poată trece dincoace, povestea lui Miron, copilul cu căiţă pe cap, povestea clâştilor, muscalii scopiţi de pe Podul Mogoşoaiei, povestea pictorului crepuscular Monsú Desiderio, a lui Herman şi a decrepitei Soile (Elios?), incredibila şi trista poveste a covoarelor vizionare ţesute de mama fabuloasă, povestea serii la Circ din vara lui '64 şi a yoghinului Vânaprashta, Omul Şarpe, „împins de puterea stranie a scriiturii spre est", care-l *alege* pe Mircişor pentru întrupare, povestea lui Maarten, olandezul vizionar şi cea a Cocăi, fetiţa din Bucureşti şi tîrfa din Amsterdam. Fiecare poveste e o mîntuire prin participarea la ceva mai înalt, fiecare personaj, „o rază din capcana acestei cărţi" ilizibile chiar şi pentru autorul său.

Orbitor e o poveste fără sfîrşit, o evanghelie apocrifă în care Maria, fluturiţa şi ţesătoarea, naşte în locul Mîntuitorului doi gemeni – Mircea şi Victor – unul zeu, celălalt demon, unul creator al unui „model al lumii" care se derula în „ţeasta sa mai vastă decît lumea", celălalt (?) rînjind în oglinda imensei butaforii create de primul din cuvinte. O carte-trup în care fiecare întîmplare povestită îşi găseşte locul prestabilit, semnificaţia, logica vizionară şi sensul retrospectiv. Chiar dacă de partea cealaltă a lumii de hîrtie care rezultă, cu personaje bidimensionale, ca figurile din fotografie, nu se conturează nici Aleph-ul borgesian, nici Zona tarkovskiană, ci doar un **M** enorm, semnătura lui Monsú Desiderio (pictorul unui *Big Crunch*) şi a copilului ales (po-vestitorul *Bing-Bang*-ului).

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Rimbaud la braţ cu Racine

Jean Genêt a fost, după Sartre, în aceeaşi măsură actor şi martir. Martir, pentru că nu a ezitat să-şi supună mintea şi trupul experienţelor celor mai traumatizante; actor, pentru că a ştiut să se distanţeze de ele, trăindu-le cu detaşare şi relatîndu-le cu eleganţă. A practicat cu luciditate, ca şi Rimbaud, metoda „dereglării sistematice a tuturor simţurilor" şi a descris, în stilul înalt, poetic şi nobil al lui Racine, anotimpul pe care şi l-a petrecut în infern. În piesa „Cameristele", el prezintă dialectica situaţiei de actor-martir şi se reprezintă singur, în această dublă condiţie, „aşa cum nici n-ar putea, nici n-ar îndrăzni să se imagineze", dar aşa cum, „în sinea lui", ştie că este.

Două cameriste „repetă", ca la teatru, asasinatul proiectat asupra Doamnei, stăpîna care plăteşte pentru a i se răsfăţa simţurile. Ele trebuie să-i înfrumuseţeze camera ca pe crisalida unui fluture exotic, s-o îmbrace, pe Ea, cu delicateţe, ca pe o păpuşă mare, mîngîindu-i îndelung epiderma. O bănuim pe Doamnă dezirabilă şi satisfăcută, partenera unui aventurier care ştie să-şi asume riscuri, ca un Stavisky, nu mai puţin atrasă şi de trupul tentant al unui lăptar. Cei doi bărbaţi nu apar în scenă, absenţa lor e potenţată de imaginaţie şi articulată de text. Temporar, Domnul are probleme cu justiţia, ar putea fi deportat, iar cameristele fantasmează că-l vor însoţi, slujindu-l, îngrijindu-l, iubindu-l. Frumosul lăptar le face, şi el, să viseze. Frustrate, ar dori să fie în pielea Doamnei, să simtă direct, nu ca pînă acum, prin procură, ce înseamnă a trăi intens. Asasinatul plănuit este, de fapt, un furt de identitate. Claire, mai decisă decît Solange, joacă rolul Doamnei, exersîndu-şi autoritatea şi degustînd, anticipat, împlinirea, prin transfer de personalitate. Sosirea stăpînei curmă jocul teatral, dar fenomenul de identificare, odată declanşat, nu mai poate fi oprit. Claire „este" de acum Doamna, aşa cum şi Doamna a devenit „bonă" (conform jocului de cuvinte: *Madame est bonne*, care se repetă obsesiv). Scopul este ratat, Doamna va pleca teafără la întîlnire, dar, procesul fiind ireversibil, el trebuie dus pînă la capăt. Claire va cere imperios să-i fie servit ceaiul cu gardenal, devenind, tocmai prin autoanihilare, aceea care şi-a dorit mereu să fie. Tentaţia de a trăi o altă existenţă, dacă nu se realizează în ficţiune, duce la moarte.

Notoriul regizor Alfredo Arias a prezentat la Bucureşti spectacolul „Cameristele", realizat de Grupul său *Tse* la *Théâtre de l'Athénée Louis Jouvet*, cu el însuşi în rolul Doamnei, Laure Duthilleul fiind Claire şi Marilù Martini, Solange. Alfredo Arias face din personajul său un fel de păpuşă mecanică, manechin grotesc şi monstruos. Desfacerea sistematică a elementelor armurii feminine este de mare efect scenic. Ideea travestiului şi practicarea de către Arias a stilului îngroşat al teatrului de mască contrastează cu interpretarea de fineţe, în cheie psihologică, a actriţelor şi, în consecinţă, modifică într-o oarecare măsură sensul piesei. După Arias, cele două cameriste „îşi vorbesc printr-o oglindă cu dublă faţă reflectantă". Ritualul asasinatului deturnat de la victima desemnată de raţiune la cea vizată de subconştient permite „fuzionarea în dezgust mutual a celor două cameriste". Tentativa criminală n-ar fi zădărnicită de fixarea lui Claire în identitatea Doamnei, ci de faptul că aceasta din urmă se situează într-un plan exterior universului cameristelor. Transsexualizarea (în deghizament) şi refuzul introspecţiei (în maniera de joc) par să o elibereze de sub imperiul dorinţelor frustrate şi, astfel, să scape din cursa riguros pregătită.

Laure Duthilleul şi Marilù Martini fac o demonstraţie de virtuozitate prin rigoarea şi acurateţea jocului. Fiecare gest şi fiecare silabă sînt riguros ţinute sub control, fără ca efectul de cuceritoare spontaneitate să se piardă. Tensiunea nu scade nici un moment, spectacolul se urmăreşte cu sufletul la gură, în ciuda înfloriturilor metaforice excesive ale textului. Decorul simplu şi rafinat, realizat de Chloë Obolensky (asistată de Kathy Lebrun) din cîteva perdele, un ceas suspendat şi un lampadar, are un puternic efect vizual, culminînd în compoziţia bine studiată a tabloului final.

Spectacolul a fost prezentat în încheierea Tîrgului de carte *Bookarest 2002*, la care s-a lansat prima traducere din Jean Genêt în România, *Jurnalul unui hoţ*. Prezentă la eveniment, Marilù Martini a ţinut un discurs exemplar prin eleganţă şi consistenţă. Contrastul cu celelalte intervenţii – bine intenţionate, dar stîngace – era izbitor. În această epocă a comunicării, ar trebui ca, urmînd exemplul lui De Gaulle, care n-a ezitat să ia lecţii de actorie de la Edouard de Max, societar al Comediei Franceze, toate persoanele publice să dobîndească o minimă instrucţie în jocul de scenă.

▲

Dilema vă recomandă

● Cristina Corciovescu şi Bujor T. Rîpeanu, *Cinema... un secol şi ceva (O istorie cronologică a cinematografului mondial: 3 martie 1895 – 31 decembrie 2000)*, Editura Curtea Veche, 2002, coperta: Eugen Alexandru Gustea; „o istorie... un atlas... un dicţionar... o antologie" (sau: 3.800 de repere, 1.700 de filme, 1.010 personalităţi, 1.090 de evenimente), toate într-un volum de 675 de pagini. (Alex. Leo Şerban)

● Nicolae Manolescu, *Cititul şi scrisul* (Editura Polirom, 2002). Criticul şi cărţile sale preferate. Omul ca „sumă a cărţilor care l-au produs". Într-o vreme cînd avem de suportat dictatura celor care nu mai au chef să citească – nu mai bună decît dictatura care ordonă arderea cărţilor – m-am simţit ca în *Fahrenheit 451*, gata să fug împreună cu cîţiva în pădure pentru a ne povesti *Roşu şi Negru, Mizerabilii, Rudin*. Cea mai sentimentală carte a dlui N. Manolescu. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Origini sălbatice

Vorbeam, mai demult, despre moda paranormalo-transcendentă în filmele americane. Fuseseră o serie de pelicule în care se căuta altceva, în care limitele banale ale poveştilor cu happy-end trebuiau neapărat depăşite şi în care lumea cealaltă era aproape la fel de prezentă ca lumea de aici, deşi naiv explicată. Mai recent, se poate observa o altă tendinţă de depăşire a condiţiei cotidiene: încercarea de găsire a adevăratei identităţi, prin asta înţelegîndu-se nu cea aparentă, la îndemînă, ci una îngropată pe sub straturi, perturbatoare, de civilizaţie, şi care poate ieşi la iveală numai printr-o călătorie iniţiatică.

Aşa s-a întîmplat, la un prim nivel, cu eroul unui film uşurel, „Cîinii zăpezii" (în regia lui Brian Levant, cu Cuba Gooding jr.): un dentist de succes din California îşi descoperă o moştenire şi un tată tocmai în Alaska. Acolo, evident, trebuie să se iniţieze în tainele bărbăteşti ale condusului de sănii cu cîini; dar şi ale traiului la limita supravieţuirii, fără mult – iubitele atuuri ale civilizaţiei. Frigul, se pare, are, în acest film, ca şi-n următorul despre care voi pomeni, un rol purificator, părînd a fi singura modalitate de a transcende dincolo de învelişurile superficiale. Societatea de consum este văzută ca un obstacol în calea descoperirii adevăratei identităţi, şi numai prin desprinderea din cocoloşirea ei călduţă poţi avea acces la lucrurile „adevărate".

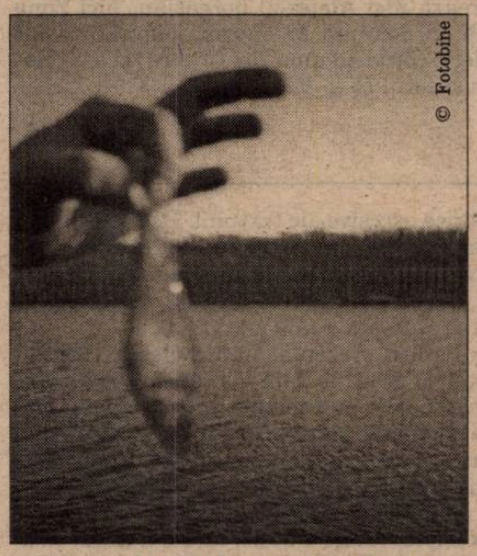

Ceea ce în „Cîinii zăpezii" era prezentat facil şi glumeţ, în „Ştiri de acasă" (regia Lasse Hallstrom, cu Kevin Spacey, Kate Blanchett, Juliane Moore) capătă un ton grav, dramatic chiar. Dacă dentistul din „Cîinii zăpezii" era un „tip de succes" în superficialul său L.A., eroul interpretat de Kevin Spacey era un ratat în cel mai american sens al cuvîntului: singur, cu un copil, şi cu o meserie cu o titulatură incredibilă – amestecător de cerneluri la un ziar. Dus de mătuşa lui, descoperită într-un moment de cumpănă, în Newfoundland, evident, într-un ţinut rece, personajul îşi găseşte originile, dar şi rostul. În ciuda mitologiei fantastice excesive a casei bîntuite şi incesturilor de familie, povestea iniţiatică a filmului „se ţine" mai motivat decît în cazul lui Cuba Gooding jr. şi a cîinilor săi. Mesajul e cu atît mai vizibil într-un îngroşat „no man s land" al elementelor primordiale: dacă în celălalt film zăpada, iarăşi, purificatoare, avea un rol esenţial, aici importantă este apa. De altfel, titlul original al filmului este „Shipping News", pentru că personajul devine reporter, pentru ziarul local, specializat în întîmplările maritime. Frigul, apa, pustiul şi întîlnirea cu marginile defavorizate, la limita cu sălbăticia (copilul autist al lui Julianne Moore), fac din eroul lui Kevin Spacey, el însuşi un marginal în societatea civilizată, un cetăţean integrat, cu rădăcini şi responsabilităţi. ▲

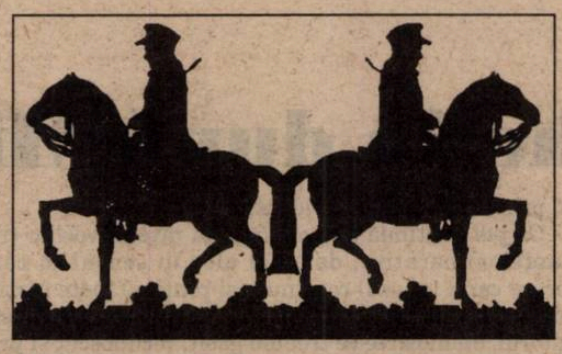

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Je vous salue, Marie!

Am descoperit-o tîrziu – ca om recent cum sînt nu o dată – în zilele cînd satul nostru planetar trăia, conform celor mai precise diagnostice, o stare de şoc. Era vremea Mondialului de fotbal, trebuia să fie desemnată ţara care bate cel mai bine cu piciorul într-o minge. Oricît de prudent îmi propusesem să fiu în generalizări (avînd în vedere că sînt şi un om vechi...), nu puteam să nu observ că absolut nici o idee mai înaltă de 2,72 m, cît măsoară o poartă de fotbal, n-ar fi fost capabilă să scoată lumea din ţîţîni şi din case ca acest ideal: să aparţii poporului care bate mingea ca nimeni altul!

Milioane de oameni – şi eu printre ei – nu au ştiut, zile întregi, decît să deschidă televizorul şi să încremenească în faţa lui pentru a nu scăpa proiectul unui dribling, al unei fente, al unui şut, mişcările unor bipezi care gîndind cu picioarele făceau indiscutabil politică internaţională, puneau în discuţie economia mondială, puneau în chestiune drepturile popoarelor la demnitate, iar „în abis", firește, lumea. Un meteorit trecuse în zilele acelea pe lîngă sătucul nostru, mai aproape ca nici un altul în ultimele milenii, putea să ne facă praf... Aiurea! Lumea nu numai că nu s-a speriat, dar astronomii ei au avut calmul încîntător de a-l compara cu tot ce putea fi mai pe înţelesul omenetului: cu un „stadion de fotbal"! Drăguţ din partea lor. Ne-a durut în cot.

Frisonul universal se exercita în cu totul şi cu totul altă direcţie; nu căderea meteoriţilor ne stătea pe cap, ci căderea – rînd pe rînd – a favoriţilor, a valorilor sigure, aproape perene. Un hohot de plîns, mai încăpător decît tăcerea mărilor de sare, s-a ridicat de-a lungul şi de-a latul continentelor şi – de ce nu? – al civilizaţiilor. Mai corect: al unei anumite civilizaţii. Al celei mai bogate şi mai cultivate în general – al celei mai culte fotbalistic, în special, căci există deja o cultură fotbalistică, fie şi neomologată de Academii. Nu o coincidenţă bizară a făcut ca aceasta să fie aşa-zisa civilizaţie a Europei occidentale, atît de dezvoltată în toate încît, de ani de zile, ea îşi poate permite să deţină şi pe cei mai scumpi fotbalişti ai lumii, respectiv (?) pe cei mai buni.

Cu acel fior descris de un filosof străin de fotbal ca „o fugă a pămîntului de sub picioare", au fost învinse şi eliminate – mai dur şi mai insuportabil decît dacă ar fi avut loc o fulgerătoare selecţie naturală – Franţa lui Zidane, Italia lui Totti, Portugalia lui Figo, Anglia lui Beckham, Spania lui Raul, Argentina lui Battistuta – un caz special, căci la orice radiografie a pampei se vede limpede că, din cauza sărăciei, geniile ei fotbalistice joacă toate, plătite fastuos, în Europa elitelor. Toată presa orală, televizuală şi scrisă a transformat plînsul milioanelor de deznădăjduiţi într-o mînie împotriva arbitrajelor care, mai toate „trăgînd" pentru „outsideri", pentru nefavoriţi, pentru cei mici, slabi şi săraci în valoare fotbalistică, „le-au furat", „le-au jefuit", „le-au ghilotinat", „le-au decapitat" valorile – termen semnificativ pentru situaţia revoluţionară în care ne găseam. Incredibil ce a fost la gura seniorilor italieni şi iberici, neamuri care, deşi i-au dat pe Da Vinci, Velasquez sau Pessoa, au jucat – extenuate de un sezon fotbalistic altfel grandios şi bănos – mediocru, prost sau foarte prost. Cu acel elan al prostului mazilian care vrea să instaureze pe pămînt şi adevărul şi dreptatea – aristocraţia fotbalului, căzută într-o violenţă de limbaj care ne transforma satul într-o mahala, ignora un amănunt: fotbalul despre care era vorba. Precară precum Coreea dinspre partea dreptăţii, mai mult sau mai puţin favorizate de conjunctura turneului, ca Turcia sau Senegal – dispreţuitele astea, ofensatele, ignoratele la casele de pariuri au arătat adevărul unei viteze, al unei vitejii şi priceperi în faţa cărora ar trebui să se lase tăcerea rece a marilor spaţii co(s)mice, în care oricum ne aruncase însuşi preşedintele coreean anunţînd că de 5.000 de ani nu s-au mai înregistrat asemenea victorie şi bucurie în istoria ţării sale. 5.000 de ani nu-s un „11 metri" pe care-l dai sau nu-l dai.

Astfel prins în zilele semifinalelor – între infinitele întrebări: trăiesc un şoc al civilizaţiilor?, trăiesc prima răscoală a unei aristocraţii împotriva sanchiloţilor?, ţin cu Germania – crunt paradox – ca s-o mai potolească pe Coreea asta imposibilă?, rămîn la Brazilia mea împotriva turcilor lui Lucescu, Hagi şi Popescu? – Cerul şi *Le Monde*-ul mi-au adus-o în faţa ochilor pe Marie. Marie Ebling – fondatoarea unei instituţii de consultanţă psihologică în tot ce priveşte mentalul sportivilor de performanţă, dar şi al suporterilor. Marie susţine că într-o adevărată cultură a victoriei trebuie să fie integrată şi experienţa eşecului. (Sst! Cine rîde în fundul clasei...?) Marie gîndeşte că, în caz de eşec, suporterul trebuie să ia ca „priorităţi absolute" două hotărîri: să întoarcă foaia şi să înceteze cu înjurăturile. (Uau!) După aceea: să se debaraseze de emoţiile negative, „să-şi exteriorizeze nemulţumirile, o singură dată, doar în faţa unor prieteni mai puţin implicaţi în nenorocire, capabili să-i aducă argumente pentru a relativiza situaţia...". E atît de simplu şi de ireal încît, în balamucul general, din pixul meu nu mai ies cuvinte, ci ţîşneşte cîntecul acela pe care-l adoram înainte de a-l auzi: *I Will Survive!*

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Moshe, regizor (II)

„Da, am încercat şi alte meserii. Am încercat meseria de soldat, am fost înrolat în armata israeliană, am făcut 2 războaie acolo foarte serioase. Am fost în 2 războaie: în campania din Sinai din '56, ca locotenent, şi în războiul de 6 zile, ca căpitan în infanterie. Spre marea mea mîndrie am făcut 2 războaie serioase în Israel şi n-am împuşcat pe nimeni. Sincer să spun, mi-a fost frică de moarte. N-am vrut să fiu erou. Dragul meu, am să-ţi spun o povestioară. În războiul de 6 zile eram într-un convoi de tancuri care mergea din Tel Aviv spre sud. Eram în infanteria blindată, cărată la front în blindate. Şi am trecut printr-un convoi înspre Canalul de Suez şi a venit un alt convoi de tancuri dinspre Suez spre nord. Şi noi ţipam la ei în ebraică, pentru că credeam că este un convoi pe care noi mergem să-l înlocuim. Şi după 10-15 minute primesc prin radio că am trecut pe lîngă o coloană de tancuri egiptene. Eram prăfuiţi şi ne uitam unii la alţii, noi am trecut de ei, ei de noi, şi imediat am primit ordinul, ne-am despărţit şi am luat poziţii de apărare şi am început să ne uităm după ei. Probabil că şi ei au primit aceeaşi înştiinţare. Şi s-au dus. Noi nu i-am mai găsit. În deşert nu-i aşa de uşor să găseşti pe cineva. Şi adevărul este că n-am vrut aşa de mult să-i găsim."

S-a aruncat în piesele dumneavoastră cu roşii? Aţi avut vreun eşec?

„În 1970 am montat la Ierusalim piesa „Jack sau supunerea" de Ionescu. Teatru mic, 60 de locuri. Presa mi-a tăiat spectacolul. După o lună, două, într-o bună seară, asistentul meu vine fără răsuflare şi-mi spune că Ionescu e la casă cu toată presa din Israel. Atmosferă de înmormîntare. Vom arăta ce avem. După spectacol, Ionescu m-a chemat la el şi m-a felicitat. (În anii '60 am studiat la Paris pe o bursă şi printre profesorii mei era şi Jean-Marie Serreau, cel care împreună cu Marcel Cuvelier şi Roger Blin au lansat pe Ionescu şi Beckett.) Maestre, i-am spus, vă rog spuneţi asta ziariştilor ce au venit cu dumneavoastră, în franceză, că mi-au omorît spectacolul. N-am bani nici de lumină."

Fiul dvs. vă vede piesele?

„Fiul meu este şef de orchestră rock band. Îl plictiseşte teatrul. Eu m-am dus la un concert de-al lui, dar mai întîi m-am oprit la farmacie să-mi cumpăr dopuri, să-mi pun în ureche. Am ascultat concertul, iar la masă mi-am scos dopurile. Mi-a spus «Nu ţi-e ruşine?», după care şi le-a scos şi pe ale lui." ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Un perfecţionist

Am venit destul de tîrziu în contact cu lucrările lui Radu Teacă, în ciuda faptului că eram colegi, la începutul carierei noastre didactice – dar la catedre diferite. Cel care ne-a adus împreună a fost răposatul nostru prieten şi, mai cu seamă, profesor de estetică, domnul Cezar Radu. Pînă în ultima clipă de viaţă a acestuia, dar şi acum încă, întîlnirile mele cu Radu Teacă au avut drept ţel principal comentarea ultimelor noastre întîlniri cu Profesorul, a ultimelor sale vorbe de duh pentru care era atît de faimos, a comentariilor acestuia despre vreunul din noi – totdeauna acide, dar cu rezerva că erau tachinări „în familie" – şi că, după ce ne crescuse pe toţi (a nu se uita primatul lui Costin Popescu) negri în cerul gurii, accepta chiar să îi răspundem pe măsură. Dar, mai presus de orice, era atmosfera de antrenoriat intelectual la altitudine, pe care Cezar Radu ne-o indusese tuturor. Cezar Radu ne cerea mult şi ne oferea pe măsură. Dacă nu răspundeam asemenea, adică prin efort şi prin perseverenţă, intram în colimator – şi nu era uşor.

Îmi amintesc de seara în care Profesorul m-a sunat să mă întrebe ce cred despre lucrările lui Radu Teacă, mai cu seamă cu privire la casa din str. Matei Voievod, mult premiată la vremea ei, pe care tocmai o văzuse pe viu. I-am spus că îmi place. M-a întrebat de ce, să îi argumentez adică – ne învăţase că simplul argument de gust nu e serios între profesionişti – şi am făcut-o; nu reiau aici pledoaria. Dar de ce?, întreb. Pentru că şi mie îmi place, mi-a mărturisit profesorul, dar nu pot să argumentez decît cu capul şi îmi dau seama că nu este doar atît.

Împrietenindu-ne, am urmărit cariera lui Radu Teacă extrem de atent. În primul rînd, impresionează cantitatea de muncă depusă şi exprimată în proiecte – realizate sau nu, dar tratate cu egală atenţie. În al doilea rînd, e remarcabilă la Radu consistenţa: nu ştiu să aibă proiecte slabe – dacă nu cumva le-a distrus cînd a înţeles el însuşi, crescut cum se află la flama gîndirii critice a Profesorului, că nu vor fi fiind performante. În al treilea rînd, este remarcabilă diversitatea cu care arhitectul negociază diferite programe. El proiectează cu egală savoare locuinţe (tema sa predilectă, loc al celor mai evidente performanţe), dar şi programe mai complexe. Magazinelor le-a acordat o atenţie aparte, dar arhitectura sa de interior se extinde în cantitate şi diversitate dincolo de interiorul comercial, asupra căruia vom reveni: a redesenat bunăoară interioare de locuinţe, ţinînd sub control draconic fiecare detaliu şi fiecare piesă. Aşadar, reiese din fraza abia încheiată că autorul nostru a încercat şi designul de mobilier şi pe cel de obiect. Ceasurile făcute pentru o firmă pentru care a creat întreaga identitate vizuală de corporaţie sînt la fel de subtil desenate ca şi corpurile de iluminat gîndite cu un prilej similar.

Cantitate impresionantă, consistenţă şi constanţă a calităţii, diversitate a programelor abordate: iată aşadar cele trei mărci definitorii ale arhitectului Radu Teacă. Îl asemăn din acest punct de vedere lui Radu Mihăilescu, arhitectul timişorean al casei Herczeg. Probabil că mai sînt unul sau doi în ţară care să verifice toate cele trei puncte, dar, în ceea ce urmează, voi încerca să explic ce face unicitatea lui Radu Teacă. Pentru că el îmi pare a fi, din tînăra generaţie, cel mai bun arhitect român – şi nu o spun (doar) pentru că îmi este prieten, ci îmi e prieten tocmai pentru că este aşa. De altfel, nici nu trebuie să o spun eu. Ar trebui verificat, dar nu cred că a scăpat vreo bienală sau premiu Arhitext Design la care să nu fi fost premiat, menţionat sau barem în juriu. L-am recomandat şi a participat, ales fiind să reprezinte arhitectura românească de după 1989, la o expoziţie organizată de *Architectural Association* de la Londra şi dedicată zonei noastre geopolitice.

Mai cred că Radu este nu doar un foarte bun arhitect, dar şi un profesor pe măsură şi, din multe puncte de vedere, un model pentru studenţii noştri: riguros, exigent – dar în acelaşi timp şi în bună descendenţă a maestrului nostru – pregătit oricînd pentru o vorbă de duh sau chiar pentru forme radicale de cinism; bon viveur, un arhitect reuşit profesional şi material căruia însă aceste succese de „planşetar" nu i-au alungat (încă?) nici dorul de cultura înaltă, nici hazul conceptualizant. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Viaţa şi opereta lui Che Guevara (2)

Ernesto Guevara spunea adesea (deşi îi lipsea charisma lui Fidel) că revoluţia va continua prin distrugerea capitalismului american. Cubanezii iritaseră deja Washingtonul naţionalizînd rafinăriile americane; economia era la pămînt, totul era pe raţie, iar execuţiile şi lagărele de muncă depăşiseră eforturile lui Batista. Dar pentru revoluţionarul de profesie, prioritatea era ideologică. În urma negocierilor purtate de Che, Moscova a început să trimită în Cuba echipament militar şi instructori, apoi a început amenajarea rampelor de lansare a rachetelor nucleare. Conflictul din 1962 a adus omenirea mai aproape decît oricînd de războiul atomic. Între Casa Albă şi Kremlin au început conversaţiile „pe scurt". După cîteva tatonări, Hruşciov a cedat, rechemînd vapoarele ce duceau ogive nucleare în Cuba (cel mai avansat se numea „Bucureşti"!). A fost cea mai mare dezamăgire a vieţii lui Guevara – sovieticii se înţeleseseră cu americanii peste capul revoluţiei cubaneze! El voia ca oraşele Americii să fie bombardate rapid, chiar cu riscul ca yankeii să răspundă la fel. Evident, prima replică s-ar fi îndreptat asupra rampelor cubaneze, volatilizînd revoluţia începută în Sierra Maestra, dar şi Sierra Maestra! Însă politica fusese mai puternică decît ambiţiile lui Che. „Liberalizarea" hruşciovistă l-a scîrbit şi mai mult de „trădătoarea" URSS. Comunismul moscovit nu era suficient de radical! Societatea perfectă trebuia începută altundeva.

În aprilie 1965, Ernesto „Che" Guevara a demisionat din toate posturile oficiale şi a renunţat la cetăţenia cubaneză, argumentînd că şi alte naţiuni au nevoie de ajutorul său. Iniţial s-a amestecat în războiul civil din Congo, dar rasismul corpului expediţionar cubanez a provocat doar dificultăţi. Pentru Cuba, ţara cea mai militarizată din lume, experimentul a sfîrşit penibil, ca şi mai tîrziu, în Angola. El Che a vrut să-i răscoale apoi pe peruani, dar a sperat că în Bolivia va avea mai mult succes. Însă Fidel nu şi-a mai sprijinit camaradul (şi concurentul). Prevăzător, guvernul bolivian a mobilizat tot ce putea, inclusiv detaşamentul antrenat de CIA. Pe 8 octombrie 1967, Guevara a fost capturat, a doua zi un sergent beat l-a împuşcat, cadavrul fiind azvîrlit într-o groapă comună. În prealabil i-au fost tăiate mîinile, ca dovadă a execuţiei. În 1997 scheletul a fost recuperat şi îngropat la Havana cu onoruri naţionale.

Ce a rămas de pe urma lui Che? Radicalismul insuflat colegilor de insurecţie, concretizat prin lagăre, muncă forţată, represiune generalizată, cenzură şi interdicţii. O economie subordonată importurilor din URSS. Cîteva manuale interesante despre lupta de *guerilla*, dar voluntarii care le-au folosit au fost înfrînţi în mod constant, în principal pentru că luptau de partea greşită a baricadei. Pe termen lung, Cuba nu şi-a revenit din coşmarul în care a împins-o frenezia monomaniacă a lui Che. Reportajele din „perla Antilelor" vorbesc fără excepţie de o ţară în colaps, incapabilă să-şi hrănească populaţia cu altceva decît discursurile lui Fidel. Pentru supravieţuire se recurge la prostituţie, iar pentru viaţa adevărată e nevoie de o plută cu care să navighezi către Florida. 40% din temerari sînt mîncaţi de rechini. Fidel Castro a fost şi a rămas conducătorul, dar Che Guevara a fost eficientul ideolog din umbră. Naiva extremă stînga a Occidentului a arborat celebra poză de-abia după moartea revoluţionarului de profesie. Şi fără să ştie prea multe nici despre comunism, nici despre Cuba.

Che şi Fidel (abil beneficiar al gloriei primului) fac parte din aceeaşi galerie cu Stalin, Enver, Pol Pot, Mao, Kim, Giap, Dej, Nicu şi alţii. Adepţi ai ingineriei sociale în numele unui ideal imposibil. Artizani ai umanismului revoluţionar care se dispensează de om. Au promis viitorul, au oferit moartea. De aceea, stimate cititor, l-am numit farsor pe Guevara! Un farsor tragic. (Apropo, la începutul scrisorii îmi atribuiţi o intenţie care îmi e străină. Nu ştiu cui se datorează această răutate – căldurii sau faptului că locuiţi în Drumul Taberei?) ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

O săptămînă fără

Ştiţi ceva? Se poate trăi şi fără televizor! Eu, cel puţin, am supravieţuit – fără – timp de o săptămînă; fără a-i simţi lipsa, fără a-i duce dorul, fără reflexul de a apăsa pe telecomandă...

În cele ce urmează, iată desfăşurătorul acestei miraculoase metamorfoze, aşa cum a fost oglindită în jurnalul ţinut de un martor neputincios:

/5 iunie/*Roger*; dis-de-dimineaţă, obiectivul a ajuns la Cluj, pentru TIFF. S-a instalat, s-a duşat, şi-a făcut nişte însemnări, după care a şters-o ca din puşcă. Nu m-a căutat, dacă e să fiu sincer. La drept vorbind, nici nu cred că şi-a dat seama că nu sînt acolo... Semn rău: de obicei, lumea se uită după mine de cum intră într-o cameră. Ăsta are două, şi tot nu i se pare ciudat că nu mă vede! Dar poate că e obosit după tren. Se ştie că e foarte zăpăcit. Mai e şi ochelarist. Mă rog, să zicem că explicaţii există. Îi dau fix două zile pînă s-ajungă la concluzia că nu poate fără mine. Două zile! O să-l urmăresc suindu-se pe tavan. Şi rămînînd acolo, ca o insectă, pe culmile disperării. Ştiţi cum disperă o insectă? Nici eu; dar sînt dispus să aştept... *Gregor!*

/6 iunie/*Roger*; obiectivul la filme de dimineaţă pînă seara, după care petreceri, petreceri, petreceri – şi puţin somn. În mod suspect, de cînd a venit, nimeni nu vorbeşte despre altceva decît despre filmele din festival. Şi totuşi, sînt şi eu acolo, în patru exemplare, în holul cinematografului Republica! Nu pot să strig, *Hei*: daţi pe Prima, daţi pe PRO, daţi pe Antena 1, pe B1, pe România 1! – pentru că am fost ecranat: nu pot decît să difuzez, în buclă, promo-urile festivalului, reclamele Nescafé şi forşpanurile (cică aşa se cheamă) filmelor. (Filmele din festival, bineînţeles.) Ăştia chiar se uită la filme pe ecran mare! Mare brînză... „Small is beautiful!" *Gregor!*

/7 iunie/*Roger*; obiectivul tot nu s-a prins că nu mă are în apartament! Trist, dar adevărat. E total tîmpit. Adică, o zi – hai, mai înţeleg. Două – deja e prea mult! Cum să nu bîzîi după mine?! „Războaiele culturale s-au sfîrşit, Televiziunea a cîştigat" – a scris şi-n *Dilema*. La cinematograf merg puştii, televiziunea e pentru adulţi. Oamenii petrec mai mult timp în faţa televizorului decît în faţa partenerului de viaţă. Fericirea la televizor. Posibilă definiţie: „Făceţi-vă timp pentru a-l pierde." Pavlov a făcut experienţe pe cîini, Televiziunea le face pe oameni. Haina face pe om, cîinele face pe pom. Oferta creează cererea. Cererea blochează oferta. „La mine, la mine, băiatu', avem şi noi filme, avem seriale, avem jurnale, avem talk-show-uri... Ieftine, băiatu'!" *Gregor!*

/8 iunie/*Roger*; obiectivul nu bîzîie, nu s-a transformat în insectă, nu s-a urcat pe tavan – în general, nu s-a întîmplat nimic din ce preziceam pe 5 iunie... Şi azi e sîmbătă! „Surprize, surprize...", „Teleenciclopedia", „Anne, roşcata guralivă" (în reluare), „Gîndit în România (Efectul de piramidă şi aplicaţiile lui)", „Bărbaţi, la cratiţă!", „Iubiri celebre ale secolului XX", „Bine, dragă!", „Gaşca din Malibu", „Căsuţa poveştilor", „Vei fi a mea, Paloma", „Amor de căţel", „Destin zbuciumat", „Paparazzi", „Fir întins", „Marea migraţie spre distracţie", „V.I.P.", „M.A.S.H.", „Bucătăria lui Radu", „Să fii sănătos! Emisiune realizată şi prezentată de dr. Cinteză", „Întîlniri de credinţă", „Camera de rîs. Prezintă: Catrinel"... Chiar nimic, nimic?! „Buffy, spaima vampirilor" – nu, „Ham! Viaţă de cîine" – nu, „Ally McBeal" – nu... Măcar Campionatul de fotbal, băi mutantule! *Gregor!*

/9 iunie/*Roger*; obiectivul – zero barat! Amnezia a-nlocuit frenezia. Pîn-acu' o săptămînă era cu telecomanda lipită de degete, mă freca de dimineaţă pînă seara... Insectă ingrată şi deloc disperată! Mai bine ură decît indiferenţă! „Indiferenţa diferenţiată este secretul formal al măsei şi al culturii sale care organizează o lume totalmente medie." (Sloterdijk, „Identitatea în masă: indiferenţa", în: *Disprețuirea maselor*, Idea Design & Print, pag. 72) Sînt acolo, sînt acolo, „totalmente mediu" – uită-te la mine: te vei vedea pe tine! „Refuzul recunoaşterii se numeşte dispreţ – aşa cum refuzul contactelor condamnabile se numeşte dezgust." („Disprețuirea ca concept", idem, pag. 28) Nu vreau „concept" – vreau să-mi dai drumul! Vreau să te ţin din nou prizonier în carcera ecranului meu mic, din care ai evadat o săptămînă... Ce e o săptămînă, la scara eternităţii? Umilit, mazilit, ştiu bine că te vei întoarce la mine, ca o potaie ascultătoare, că ne vom privi din nou ochi în ochi şi-ţi voi picura, ca şi pînă acum, neantul dulce al emisiunilor de divertisment, al jocurilor şi concursurilor, al serialelor şi jurnalelor, al rock-showurilor şi talk-showurilor – tu, ipocrită insectă, cititor renegat, *mon semblable, mon frère... Gregor!*

/Post-scriptum, 20 iunie/A trecut mai bine de-o săptămînă de cînd a venit de la Cluj şi nu dă semne de normalizare... Încă nu disper, pentru că sînt convins că-l voi readuce pe calea cea bună. Am tot ce e nevoie pentru asta: „Buffy, spaima vampirilor", „Ally McBeal", „Anne, roşcata guralivă", „Paparazzi"... Şi, evident, „Surprize, surprize..." Cu asta din urmă, chiar merg la sigur! Semnat: *Gregor*, samsarul samaritean. ▲

Andrei MANOLESCU

Oameni cu căldare de mînă

Fundaţia americană Project on ethnic relations, *prin biroul său de la Bucureşti al cărui director este profesorul Dan Pavel, a oferit cîtorva ziarişti ocazia să viziteze mai multe comunităţi tradiţionale şi sărace de romi din Muntenia. M-am numărat printre acei jurnalişti, iar mai jos e descrierea a cîte ceva din cele văzute. O lume puţin cunoscută şi aproape imposibil de comentat.*

Inelarii şi preşedintele

La marginea Alexandriei, pe o uliţă care se numeşte „Potcoava", locuiesc cîteva familii de romi. *Inelari* – îşi zic ei. Dintr-o bucată de cupru, oricare din ei poate face un inel în mai puţin de cinci minute. Lucrează cu ciocanul, făcînd lipiturile cu o sticlă plină cu motorină din care iese un mic furtunel. Dau foc la gura furtunelului şi suflă apoi în flacără, din toţi bojocii, spre locul în care trebuie lipit metalul. Un aparat de sudură improvizat. Fac şi inele din aur sau argint. Umblă prin tîrguri, bîlciuri şi oboare să le vîndă. Primăria le cere autorizaţie sanitară, ceea ce li se pare absurd. Niciodată nu ştiu dacă, şi pentru cît timp, vor fi lăsaţi să vîndă într-un loc. Lumea nu prea vine pe uliţa lor să comande bijuterii, iar ei trăiesc din ce apucă. În special din alocaţiile pentru copii. Nu-şi mai exersează meseria învăţată din tată în fiu decît din cînd în cînd. În timpul verii, bărbaţii scot mesele în mijlocul uliţei şi joacă pietre (remi). E ocupaţia lor favorită. Alteori, fac cîte o partidă de table sau chiar de şah. Spun că ei nu sînt din *branşa* aia care fură şi că n-au *pretenţia* să li se zică romi. Ei îşi zic *ţigani*, numind aglomerarea lor de case – *ţigănie*. Ghidul nostru, dacă-i putem spune aşa, Ion Bidia, preşedinte general al Comunităţii Etniei Romilor din România, ne spune că în zonă sînt mai multe *năţii*: spoitori, ţigani cu fuste lungi, argintari, rudari, cositorari, corbeni, toţi făcînd însă parte dintr-o singură comunitate. Au un reprezentant, un şef care trebuie să apară şi el. Întreb dacă e vorba de *bulibaşa*, dar mi se spune că aşa ceva e depăşit. E un *preşedinte*. Mai precis, *preşedinte adjunct* al filialei comunităţii etniei romilor din Alexandria. Apare. Drama Ilie e numele lui şi a fost deportat pe vremuri la Bug, în Transnistria. Are 75 de ani şi a fost *bijutier*, după cum spune. Omul aşteaptă acum despăgubirile promise de statul german. Şi-a depus dosarul şi aşteaptă temător, fără să ştie prea bine nici despre ce sumă e vorba. Crede că s-au făcut unele *aiureli* pe la arhive şi că au primit bani unii care n-au fost niciodată deportaţi. Discută cu Ion Bidia despre numărul romilor din Alexandria. Se trece cu uşurinţă de la sute la mai multe mii, se amestecă numărul caselor cu cel al familiilor şi al indivizilor, într-o socoteală încurcată, din care pînă la urmă, nu se mai înţelege nimic. Bidia se uită în ochii albaştri ai lui Drama: „Nu sînt domnule, şase-şapte mii?" „Păi, nu le-am făcut inventarul, vrei să te mint? Sînt vreo şase sute." „Şase mii, vrei să spui." Discuţie influenţată, probabil, de prezenţa celor cîţiva ziarişti care ar fi trebuit să audă o cifră cît mai mare.

Pe strada „Potcoava", neasfaltată şi nepietruită, de fapt o uliţă plină de praf, nu trec niciodată maşini. Copiii umblă desculţi şi există mulţi handicapaţi. O bătrînă se plînge că n-are ce să dea de mîncare celor doi fii ai săi orbi. Un moşneag trăieşte într-un bordei de chirpici, umblînd de zeci de ani cu un cadru. El nu se plînge, dar ceilalalţi ne spun că nu mai poate merge normal, de cînd a fost lovit de un român, într-o încăierare. Moşneagul e şi el *bijutier* şi se spune că mînuieşte încă foarte bine ciocanul pe nicovală, făcînd inele. În spatele acestor case din *ţigănie*, la numai cîţiva metri, se ridică frontul primelor blocuri din Alexandria. Beton cenuşiu conţinînd familii supraetajate de români.

Tabăra

Microbuzul ne duce mai departe, către Zimnicea. Ion Bidia vrea să ne arate o comunitate de romi din satul Piatra. Nu găsim casele respective. Chiar nişte romi din marginea satului spun că, de fapt, romii au plecat de mult de acolo. Nu mai există o comunitate închegată. În schimb, sîntem conduşi către un cîmp de lîngă sat, pe care sînt instalate corturi. E o şatră de căldărari nomazi. Oameni care intră în panică la vederea unei maşini apropiindu-se de tabăra lor. Se liniştesc de abia cînd Bidia le strigă ceva în romani. Încep să se bucure. Tabăra constă din vreo patru corturi. Nişte însăilări de pînze de sac şi pungi de plastic, sprijinite pe cîte patru pari şi pe căruţa care se pune totdeauna în partea din spate. Pe jos e pămînt şi iarbă. Nu există scaune, mese, paturi si nici măcar pături. Se doarme pe nişte perne foarte mari. Una din ele este mai roşie şi se numeşte „galau". Pe ea stau oamenii mai respectaţi sau şeful comunităţii. Ni se spune că e aproape similară covorului roşu întins înaintea cuiva. În jurul taberei pasc nişte cai frumoşi. De la distanţă, întreaga aşezare poate fi chiar confundată cu platoul de filmare al unui westen cu piei roşii. Corturi ascuţite, cai şi căruţe, copii cu plete, bărbaţi cu pălării cu boruri largi şi femei îmbrăcate colorat. Oamenii aceştia trăiesc în mijlocul naturii. O natură degradată însă, plină de gunoaie şi mizerii. Mai de aproape, văzînd plozii în pielea goală, plini de păduchi şi agăţîndu-se de picioarele celor mari, gîndul te poartă la imaginile clasice din Africa subdezvoltată.

Gătitul mesei se face în ceaune de tuci, chiar în corturi. Nimeni nu pare deranjat de fum. La ceaun se face pîinea, la ceaun se prăjeşte carnea de oaie. O femeie, asistată de un copil în pielea goală, învîrte într-un asemenea ceaun cu un băţ, o mîncare grasă. Ni se plînge că n-a primit *banii de la Bug*. Aceeaşi poveste ca a lui Drama, numai că tot ea spune că are 50 de ani (adică pe vremea deportărilor nici nu era născută). În toată „aşezarea" sînt vreo zece adulţi şi o droaie nenumărabilă de copii, cu atît mai dezbrăcaţi cu cît sînt mai mici. Toţi „locuiesc" în doar patru corturi cu suprafeţe de cîţiva metri pătraţi.

Căldarea

Un bărbat se aşează pe galau şi apucă în mîini o bucată de tablă înnegrită, ce pare aruncată acolo de cine ştie cînd. Vrea să ne arate cum se face o căldare. Bidia ne spune că romii din *naţia* căldărarilor sînt muncitori şi nu fură, fiind mîndria lui şi a romilor în general. *Romii romilor*. Bărbatul începe să bată cu ciocanul în tablă, rotunjind-o pe o nicovală înfiptă în pămînt, în faţa cortului. Bate cu frecvenţă mare, tot învîrtind tabla pe nicovală cu mîna stîngă. Cîntă în timp ce lucrează, ceva cum că nu îi e frică de jandarm fiindcă acum are pistol. Bătăile în tablă sînt ca un fel de acompaniament. Privim fascinaţi dexteritatea individului. În cîteva minute îi iese un cilindru perfect. Măsoară doar cu palma fără nici un alt instrument. Confecţionează un cerc rotund care, aşa cum e, măsurat cu palma, se potriveşte ca turnat în fundul cilindrului. O precizie mai mult decît milimetrică, la care a ajuns parcă prin simţuri şi nu prin ştiinţă sau calcule. Încă vreo cinci minute şi căldarea capătă şi o toartă. O asemenea piesă se vinde prin sate cu preţuri între 50 şi 200 de mii de lei..., după cum e tocmeala. Uneori, în schimbul unei căldări ţăranii le dau cîte o găină. Romii ştiu să facă şi cazane sau alambicuri. Căldărarii corturari spun că au tot interesul să se

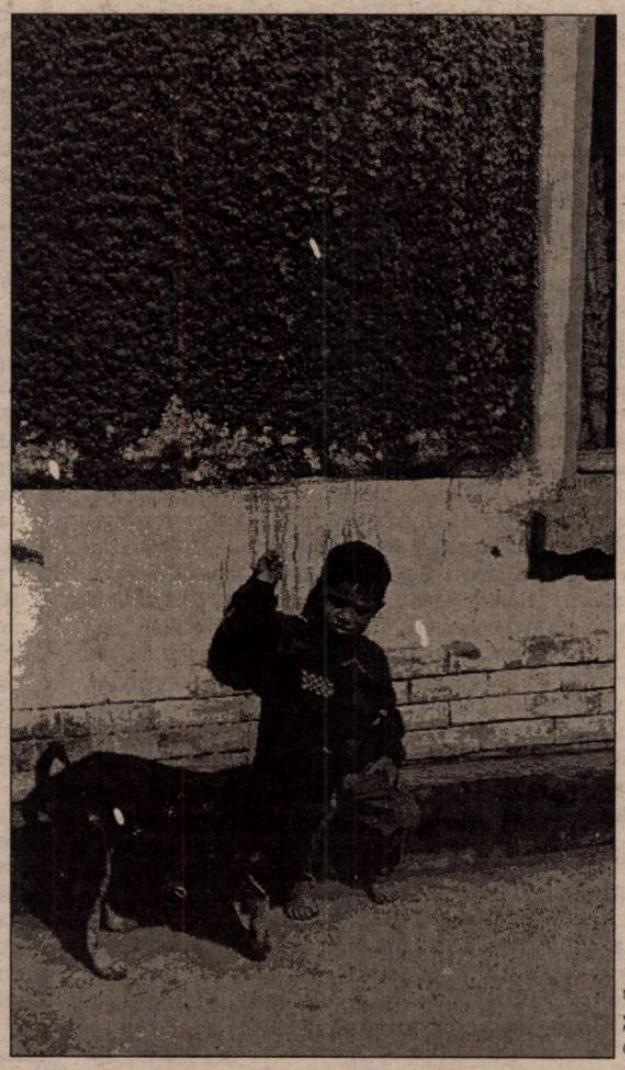

© M. Grecu

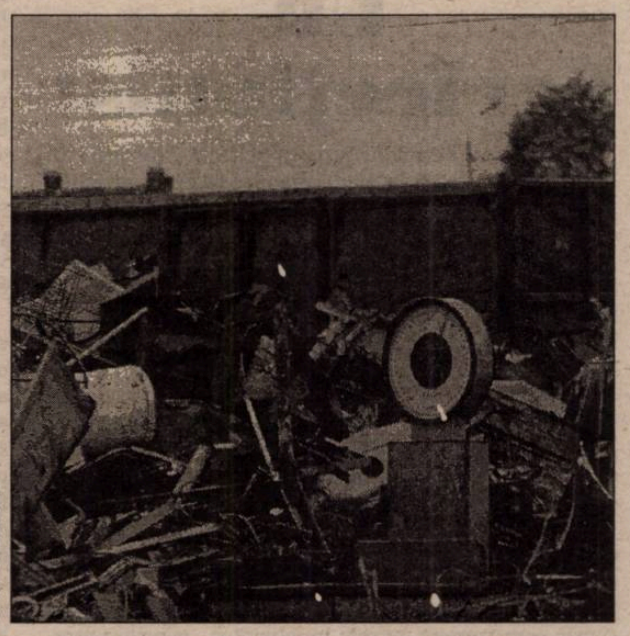

© S. Ivanoschi

înţeleagă bine cu sătenii fiindcă, dacă aceştia i-ar reclama, ar veni jandarmii şi i-ar goni. Ei zic că au venit la marginea satului *să facă bani*. Adică să producă şi să-şi vîndă marfa. De fapt nu sînt propriu-zis nomazi, ci mai degrabă semi-nomazi. Au case pe lîngă Alexandria, dar nu stau în ele decît iarna (atunci, unii dintre copii chiar se duc la şcoală). Primăvara pornesc cu căruţele şi se aşează în cîte o margine de sat. Stau acolo cît timp le merge vînzarea sau pînă cînd sînt goniţi. Fiindcă se mai întîmplă şi asta.

Marginalizaţii

Pe cînd părăseam tabăra, salutîndu-ne cu cei ce ne fuseseră gazde timp de un ceas, am observat că în apropierea ei mai existau două adăposturi. Nişte structuri semicilindrice din nuiele, acoperite cu saci de plastic, asemănătoare coviltirului căruţelor ţigăneşti, dar aşezate direct pe pămînt. Un fel de coteţe în care un om nu putea intra decît în patru labe. Lîngă ele, o femeie curăţa mazăre. Părea să n-aibă legături cu romii din tabără. Întrebînd-o ce face acolo aflăm că a venit cu familia să *costorească*. Adică să cositorească, să dea faţă căldărilor sau cazanelor, făcute de ceilalţi. Operaţiunea finală de lustruire cu ţipirig, apă tare şi cositor. Diviziunea muncii. Femeia ne mai spune că familia ei nu e legată de şatra pe care o vizitasem, putînd oricînd, „dacă treaba nu mai merge", să plece şi să se aşeze pe lîngă alţi corturari. În marginea altei şatre.

La plecare, un moşneag cu barbă albă ne întreabă dacă sîntem din Bucureşti fiindcă are şi el un nepot acolo, cu facultate şi care lucrează la publicitatea unui cotidian central. El, bunicul, a fost de multe ori la nepot în vizită, în apartamentul său din Titan. Acum însă, nu mai are timp de vizite şi ne roagă, dacă-l cunoaştem pe nepot, că şi noi lucrăm la ziar, să-i transmitem din partea lui, toate cele bune.

Visul unui drum de vară

Am traversat satul Piatra la marginea căruia găsisem şatra. O localitate cu case foarte mari de piatră, unele chiar cu coloane, aflate însă într-o paragină de nedescris. Cu destule prăvălii şi un oficiu poştal, toate într-o decădere de sfîrşit de război. Aproape la fiecare a doua poartă era instalată cîte o plăcuţă mortuară cu numele decedatului scris cu alb, alături de o cruce tot albă, pe fondul unei hîrtii negre, înrămate în lemn. Pe unele case erau chiar cîte două asemenea anunţuri. Cu toate că, în ultima vreme, nu s-a auzit nici de vreo epidemie şi nici de vreun conflict armat în satul Piatra din judeţul Teleorman. După ieşirea din centrul acelei localităţi, am rămas cu impresia că n-a putut fi decît un coşmar născut din aţipirile unui drum lung.

A doua zi, la adăpostul răcoros al jaluzelelor verticale dintr-o sală de conferinţe a hotelului Bucureşti, se vorbea despre *discriminarea* romilor din România. Sau despre *mafia ţigănească*. Prezenţi erau cei care vizitaseră cele cîteva comunităţi şi editorii unor importante ziare sau emisiuni de televiziune şi radio. Din discuţie a reieşit totuşi că nu atît de discriminare se poate vorbi, cît de înapoiere, sărăcie şi lipsă de educaţie. De fapt, cred că se vorbea despre o altă lume. Pe cît de paralelă, pe atît de fascinantă.

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Contemporanul istoriei

„A fi contemporan cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu înseamnă a participa cu toată ştiinţa şi conştiinţa la edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România prin activitatea în domeniul de specialitate – intervine tovarăşul academician ŞTEFAN PASCU. În cazul nostru, în domeniul cuprinzător al culturii şi civilizaţiei româneşti. A fi contemporan cu secretarul general al partidului înseamnă a te strădui să înţelegi şi, înţelegînd, să descifrezi şi, descifrînd, să reconstitui în chip obiectiv, *sine ira et studio,* trecutul societăţii omeneşti, al eforturilor, sacrificiilor şi jertfelor omenirii pentru marile idealuri general umane: dreptatea şi libertatea socială şi naţională spre care a năzuit această omenire de cînd a urcat treptele civilizaţiei. Iar în descifrarea acestor năzuinţe, a fi contemporan cu preşedintele României înseamnă a căuta, a afla şi a pune în valoare colaborarea popoarelor şi a naţiunilor lumii în cucerirea marilor idealuri umane amintite şi în crearea valorilor materiale şi culturale pe zone geografico-istorice mai restrînse sau mai largi."

(„Partidul-Ceauşescu-România", în *Almanahul Scînteia,* 1981)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Nostalgie kafkiană

Nu ştiu de ce nostalgia labirinturilor birocraţiei comuniste merge la noi mai departe şi mai adînc în istorie, către stufozitatea sumbrelor organizări imperiale, habsburgice sau ţariste, despre care aflăm, între altele, din scrierile lui Kafka sau Gogol. De amintirea încîlcelilor comuniste fugim ca de dracul, dar ne prind în capcana lor, fiind anterioare şi oarecum opuse statului de tip leninist, organizările austro-ungare sau ruseşti de pe timpul ţarilor, evocate de scriitorii numiţi, precum şi de alţii, amintirile destul de îndepărtate fiind parcă mai insidioase şi mai inocente. La noi, ca la nimeni, antibirocraţia naşte birocraţie, aşa cum, Doamne fereşte, măsurile împotriva corupţiei ar naşte obligatoriu corupţie.

Ca să evităm peripeţiile stresante pe care le presupunea înfiinţarea unor firme noi, alergătura gîfiită de la o instituţie la alta pentru a obţine aprobările necesare, am încercat să simplificăm cursele cu obstacole şi am înfiinţat un birou unic, abilitat să aprobe într-un timp mai scurt solicitarea investiţională. Ei bine, în vechea organizare birocratică, solicitanţii îşi rezolvau, cu chiu cu vai, problemele în circa cinci zile. Acum, în organizarea unică, simplă şi, probabil, mai modernă, petenţii îşi rezolvă chestiunile într-un interval de patru sau de cinci ori mai mare. Trec zile întregi în care nimeni nu citeşte formularele completate de aspiranţii la capitalism, oamenii stau la coadă, ca pe vremuri, la carne sau unt, sau ca, în vremea noastră binecuvîntată, la ghişeele Administraţiilor Financiare pentru a-şi plăti impozitele către stat. Am vrut să simplificăm şi am complicat, ca într-o farsă burlescă. Vrem să creăm instituţii moderne, dar creăm direct instituţii postmoderne. Am văzut la televizor oameni stînd la cozi uriaşe şi înjurînd cu năduf noul sistem simplificator. Aşteptam cu teamă ca un exasperat să rostească vechea lozincă de pe vremea socialismului victorios: Tot înainte... era mai bine!

▲

DE OBICEI, PROSOAPELE ACŢIONEAZĂ PE LITORAL MASCATE

● Cumpăr de obicei ziarele în care am încredere, şi tot de obicei cumpăr *Adevărul* şi *Evenimentul zilei.* Marţi, titlu în primul: „În scandalul licitaţiei de la Institutul de Transfuziologie: Corpul de control al premierului sprijină decizia luată de Ministerul Sănătăţii". Tot atunci, în *Evenimentul:* „Corpul de control al premierului acuză: Ministerul Sănătăţii, vinovat de influenţarea unei licitaţii". Culmea este că din corpul articolelor tot nu am înţeles care titlu este bun. (**C. G.**)

● O firmă importatoare de prosoape egiptene face reclamă produselor sale, neştiind cu ce să ne mai încînte mai întîi ca să devenim cumpărătorii respectivelor obiecte. Se aduc argumente ce ţin de istorie: „Prosoapele de baie pe care vi le propunem poartă girul calităţii egiptene, confirmată în peste şase mii de ani de experienţă – Cleopatra însăşi şi le-ar fi dorit!". De ce nu le-a avut nu ni se spune, sporind misterul frustrărilor regale din antichitate. Se pune la bătaie, apoi, spiritul versificaţiei jucăuşe cu un oarecare ritm şchiop: „Prosoapele de plajă / Convingeţi-vă, sînt o vrajă". „De un alb imaculat, sau în vesele culori / Le vom folosi de multe, multe ori". În fine, ca să dea măsura valorii prosoapelor în chestiune este convocat şi Baudelaire: „Luxe, calme et volupté!". Întregul efort intelectual poartă marca unui bufet cu grădină unde s-au strîns la aceeaşi masă nişte şmecheri dornici de afaceri cu doi pensionari, care au „cultură". (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● Vineri, 21 iunie, B1 TV a transmis o excelentă anchetă despre mafia taximetriştilor care acţionează la aeroportul Otopeni. Pe scurt spus: dacă iei un taxi din Bucureşti şi vrei să ajungi la aeroport, rişti să fii „debarcat" la Băneasa, pentru că Otopeniul a fost monopolizat de cîteva companii de taxiuri care şi-au „arondat" zona, nepermiţînd celorlalte companii să funcţioneze acolo... Problema este serioasă, iar complicitatea Poliţiei o face chiar gravă. Aşteptăm explicaţiile celor vizaţi! (**a. l. ş.**)

● „Din 1990 pînă astăzi, jumătate din pădurile României au fost defrişate", scrie *Adevărul* (25 iunie a.c.). Deşi asemenea dezastru ar merita cu siguranţă un tratament pe măsură, ştirea apare la pagina 14, alături de altele despre un tată beat care şi-a aruncat copilul pe geam şi despre nişte maimuţe care au muşcat două fetiţe pe litoralul românesc. Adevărul este că pe cînd codrul era frate cu românul nu erau maimuţe pe litoral. (**A. C.**)

● Atenţie la accent: la Belfast, un grup de studenţi protestanţi, mascaţi, îi puneau pe trecători să spună alfabetul, pentru a-i identifica pe catolici. Se pare că aceştia aspiră litera H altfel decît protestanţii. Poliţia a intervenit înainte de a se afla ce soartă îi aştepta pe cei cu pronunţia diferită. La Moscova, băieţii care se ocupă de identificarea străinilor nu poartă mască, sînt raşi în cap şi nu sînt preocupaţi de pronunţie. Liderul lor, Alexandr Ivanov-Suharevski, consideră că existenţa „capetelor rase" dovedeşte însuşirea de către Rusia a alfabetului culturii europene. Acolo, dintotdeauna a fost o problemă cu H aspirat, care devenise G. (**M. B.**)

NU CUMVA CUNOAŞTEŢI MAI BINE FAZELE DECÎT TOTUL?

● Corpul dezgolit al unei femei. În faţa lui, o mînă ţinînd un cuţit foarte tăios e gata să pornească măcelul. Deasupra, titlul: *Sex şi crimă.* E coperta unei cărţi din colecţia „Senzaţional" a editurii Hiparion, în vitrina unui chioşc de ziare. Alături, o altă carte a aceleiaşi edituri, în colecţia „Poftă mare!": *Bunătăţi din carne tocată.* Trec mai departe, dar o întrebare – clic! – îşi face loc în mintea mea şi mă-nfioară: Din care carne tocată? Nu cumva...? (**D. S.**)

● Simplă informaţie, dacă tot dăm bacalaureatul. La „bacul" francez, proba de filosofie avea următorul subiect: „Cunoaşteţi mai bine prezentul decît trecutul?". Mă rog, treaba lor... (**R. C.**)

● Şefii administraţiei gorjene nu trebuie să-şi facă probleme de conştiinţă prea grele pentru ideea de a-l fi ascultat pe prim-ministru la videoconferinţa de vinerea trecută urmărind, simultan, pe un alt televizor, meciul Brazilia-Anglia. În acelaşi sens, cu Borges – care a fost mai mult decît un prim-ministru – s-a petrecut, cîndva, la un alt Mondial, ceva mult mai crud. Studenţii unei universităţi americane, profitînd de faptul că poetul nu mai vedea, au instalat un televizor lîngă el, i-au stins sunetul şi i-au urmărit prelegerea odată cu fazele finalei de la Buenos Aires. Nimic nu începe cu noi, gorjenii... (**R. C.**)

● Cel mai exhaustiv magazin se află în Rîşnov: „Totul – de la ac la tanc". (**I. P.**)

PROBABIL RĂMAŞI ÎN URMĂ, MAI AŞTEPTĂM AFARĂ LOCURI DE MUNCĂ PE O PÎNZĂ DE PĂIANJEN

● Ce veselă e vara cu canalul Astral! Nu te plictiseşti neam: ieri aveam BBC, azi – „Etno"... Ieri MTV – azi MTV „etno" românesc... Aştept să se înlocuiască şi TV5-ul cu Dubai-ul, şi nu mai plec de-acasă. Decît, probabil, la spitalul 9. (**a. l. ş.**)

● Cred că mulţi hoţi români sînt proşti, neatenţi ori rămaşi în urmă cu evoluţia tehnologiei. Altfel nu îmi explic multele afişe de pe vitrine, pe care scrie „acest magazin este dotat cu supraveghere video şi alarmă conectată la poliţie". (**M. V.**)

● Într-un magazin de confecţii sofisticate din Piaţa Romană, un obiect de îmbrăcăminte, o haină, al cărui nume e scris „Sakou"; rochia din aceeaşi vitrină n-a ajuns încă să se scrie rokie. Mai aşteptăm. (**T. C.**)

● Se pare că presa noastră e omnipotentă. Ultima oară am realizat acest lucru cu ocazia conferinţei pe care a ţinut-o de curînd Roger Chartier, renumitul istoric şi membru al grupului de la Annales, la Institutul Francez din Bucureşti. La conferinţă au venit şi nişte persoane de la nu ştiu ce televiziune. Au tras cîteva cadre şi s-au pus pe aşteptat. Jurnaliştii noştri televizuali nu au însă multă răbdare (şi nici interes pentru subiectele despre care „fac materialele"). Aşa că i-au cerut PR-ului Institutului să întrerupă conferinţa şi să-l poftească pe invitat afară, ca ei să-i poată pune cîteva întrebări. Iar tipul de la PR s-a executat, supus. Şi astfel a executat şi conferinţa. (**C. P.-B.**)

● Pe şoseaua Bucureşti-Ploieşti, în drum spre Sinaia, poate fi citită următoarea pancartă, scrisă cu litere mari: „Cetăţeni! Pentru a avea locuri de muncă achiziţionaţi produse cu marca «Fabricat în România»!". (**I. P.**)

● Nişte geneticieni canadieni au anunţat crearea unei noi specii – capra-păianjen (vezi news.com.au) din al cărei lapte se extrag fibre de cinci ori mai rezistente ca oţelul. Asta ca să nu ne mai îndoim niciodată de vizionarismul cîntecelelor noastre din copilărie, gen „Un elefant se legăna / Pe o pînză de păianjen / Şi fiindcă ea nu se rupea..." (**S. S.**)

© S. Ivanoschi

Între gazde şi călători

– convorbire cu Adriana GOICEA, agenţia de turism „Prompt Service“ –

Măcar o dată pe an vrem să ducem viaţă fără griji; plecarea în ospeţie în locuri unde să fie bine primit şi răsfăţat devine atunci visul oricărui turist ce se respectă şi care doreşte ca pe banii cheltuiţi să capete tot ceea ce crede că merită. Pentru turistul aţipit în fiecare din tre noi unsprezece luni pe an în aşteptarea vacanţei, gazdele necunoscute spre care ne îndreptăm cu speranţă iau chipul perfecţiunii. Întrebarea este cum le găsim şi cum apropiem realitatea de dorinţă. Între posibilele gazde perfecte şi viitorii drumeţi pretenţioşi apare un personaj, agentul de turism, care trebuie să trăiască, în acelaşi timp, ambele roluri: prevenitor, imaginativ, atent la amănunte, mereu atras de noutate şi eficient în găsirea soluţiilor de mai bune.

Drumeţul român văzut dintr-un birou

Stimată Adriana Goicea, cînd aţi deschis agenţia de turism „Prompt Service“ ce experienţă aveaţi în acest domeniu?

Ceva-ceva ştiam, bineînţeles: în '82, la terminarea facultăţii, am fost repartizată la OJT-Dîmboviţa, la Tîrgovişte, iar după aproape un an am început să lucrez la ONT – în Bucureşti ca economistă – contabilitate, deconturi, schimb valutar ş.a. Agenţia mea de turism am deschis-o în '93; după aproape 10 ani, privind retrospectiv, aş spune că a fost un moment de exaltare, azi n-aş mai avea curaj s-o iau de la capăt. Toată lumea era atunci contaminată de energie, de dorinţă de schimbare. Aşa că am pornit afacerea; biroul îl aveam în Piaţa Rosetti, într-o cămăruţă de serviciu, dar fără telefon, fără nimic. Ca să dau telefoanele la clienţi ori la revînzători, fugeam acasă, în str. Turda, pe urmă alergam la o prietenă care-şi deschisese o firmă unde avea fax, să trimit faxurile. De acolo făceam ofertarea. Apoi iarăşi înapoi, la „biroul“ din camera de serviciu, unde-mi puneam la punct programele, planificările, hîrţogăria necesară.

Unde călătorea prin ONT turistul român pînă în '89?

Într-o zonă limitată: URSS, Cehoslovacia, Ungaria, RDG – astea erau destinaţiile obişnuite. Cea mai solicitată şi cea mai valoroasă excursie era în China; trei săptămîni. Se făceau atunci de cîteva ori pe an plecări spre China, aşa cum, imediat după '90 au fost la modă plecările spre Egipt, pentru care exista o cerere fantastică. În turismul românesc au existat ani care se pot numi anii Chinei, anii Egiptului, anii Thailandei, ai Istanbulului, cînd oamenii se duceau pur şi simplu să vadă lumea, să cunoască, să se uimească de minunile ei. Voiau să ştie cum e Parisul, cum e Londra, cum e Viena. La vremea aia nu se duceau nici să cumpere, nici nu făceau excursii ca să stea la soare, la odihnă. Erau „anii văzutului“ pur şi simplu, ca printr-o fereastră brusc deschisă.

Multe ni se păreau pe atunci imediat la îndemînă, privite lacom, ca printr-o fereastră simbolică: vedeam lumea prin steagul decupat în decembrie '89.

Steag decupat am avut şi eu în birou, în primii doi ani. În 21 decembrie '89 aşteptam să preluăm un grup de turişti danezi oprit pe aeroport fiindcă se închiseseră graniţele; ştiu că era printre ei şi un mare dirijor din Copenhaga şi a trebuit să plece înapoi după cîteva ore. Lucram atunci la ONT pe Magheru şi-am trăit toată atmosfera din acele zile. Cineva a lăsat lîngă agenţie un steag cu stema decupată care a ajuns la mine. În martie '90, cînd am fost la Tîrgul de Turism de la Copenhaga, se mai arbora încă steagul românesc cu stemă, poate că era ideea că nu se face să expunem la un prilej festiv un drapel găurit. Le-am spus să-l dea jos şi să-l decupeze: aşa e steagul nostru acum, aşa să-l vadă lumea.

Ştie astăzi turistul nostru ce să ceară unei agenţii de specialitate, a învăţat să-şi formuleze pretenţiile?

Nu prea. Sau nu în toate cazurile. Cînd vine la noi la agenţie n-are obişnuinţa de a studia programele propuse, nu le compară cu ale agenţiei de vis-à-vis sau de la colţul străzii. Se uită doar la preţ: o agenţie propune Parisul la 350 de dolari, alta la 500, alta la 650. Lumea are bani puţini şi tendinţa e de a lua cel mai ieftin program. Cînd omul a ajuns la destinaţie îşi dă seama că ar mai vrea să vadă şi altceva – să fii la Paris şi să nu te duci la Versailles? – să nu mergi şi la cutare muzeu? dar cine ştie cînd mai ajungi la Paris... Aşa că tot scoate bani din buzunar şi ceea ce părea ieftin la început se dovedeşte pînă la urmă costisitor. Tot la 650 de dolari ajunge, sau peste. Cred că aici nu s-au lămurit unii turişti cum să procedeze ca să aibă parte de cît mai multe servicii de calitate pe banii lor. Dar să ştiţi că n-a venit nimeni să-mi spună „aţi avut dreptate, mai bine luam de la început ceva mai scump“. Fiindcă în domeniu concurenţa e mare, pentru mulţi agenţi de turism singura posibilitate de a ieşi la un preţ mai bun pare aceea de a reduce din servicii: se sare peste prînz, vizitatorul rămîne numai cu demipensiune, se mai ajustează programul turistic, ca să scadă preţul, se mai taie ici, se mai cîrpeşte colo şi se ajunge la nişte programe banale. După o asemenea călătorie, turistul rămîne doar de ideea că a fost la Paris, nu şi cu *senzaţia* de Paris – să spun aşa – pe care ar avea-o după o vacanţă organizată judicios.

În ce vă priveşte, cum faceţi faţă concurenţei?

Există o bogată experienţă în domeniu, la alţii, nu descoperim noi America în materie de soluţii atractive şi de mobilitate. Cred că atunci cînd am ales nişte soluţii mai imaginative, m-am gîndit la un lucru simplu: ce mi-ar plăcea mie dacă aş fi turist. La o excursie în Turcia, care se desfăşura de Anul Nou – m-am gîndit să fac o surpriză grupului: am trimis de aici preparate vidate, iar în noaptea de Revelion fiecare turist a avut pe farfurie 3 sarmale „de-acasă“. Anul trecut am avut turişti care au vrut să petreacă Paştele în Antalya: acolo n-au lipsit de pe masă ouăle roşii şi ciorba acrită cu borş, amintind de masa tradiţională de Înviere. Am avut grijă să aducem din ţară şi un preot, care să binecuvînteze bucatele şi să facă o mică slujbă. Erau de faţă şi nişte turişti vestici, olandezi mi se pare, care au fost impresionaţi de masa noastră. Dar cei mai impresionaţi au fost ruşii, din echipa de „entertainment“ a clubului din Antalya, care erau la lucru, n-aveau nici Paşti, nici nimic. Nu mai terminau să mulţumească preotului, cu lacrimi în ochi, pentru acest moment neaşteptat.

Turismul – între dorinţă şi buzunar

Ce ştiţi despre turistul care apelează la serviciile agenţiei „Prompt service“: profesia, vîrsta, locul de unde vine intră în calcul?

Clientul, turistul, este pentru noi un personaj generic, de cele mai multe ori. Plin de surprize, adesea, cum e şi normal. Trebuie să avem multă mobilitate în perceperea lui, să trecem peste păreri preconcepute. Se spune, de pildă, că moldovenii sînt mai inerţiali, mai conservatori, că bănăţenii sînt strînşi la pungă, da? Ei bine, pe vremea cînd am început programele pentru destinaţii exotice –Thailanda, Dubai, Cipru – de unde credeţi că veneau cele mai multe cereri? Din Suceava, din Iaşi, din sudul Moldovei, din Banat, mai rare din Ardeal, din Cluj, din Arad – locuri de unde oamenii voiau să plece îndeosebi spre Germania sau Austria. Profesia, vîrsta, alte amănunte care ar desemna un segment de populaţie sau altul, nu le ştim decît întîmplător. Încercăm să cunoaştem turistul altfel, pe parcurs, printr-o serie de întrebări, din care prima este: aţi mai fost în Turcia vreodată? Aleg exemplul acestei ţări pentru că în clipa de faţă pentru buzunarul românului acolo e o zonă foarte bună, ţinînd seamă de raportul dintre calitatea serviciilor şi preţ. Să zicem că vine cineva dornic să vadă litoralul turcesc, da? Dacă pleacă pentru prima oară îl întrebăm: „aveţi un buget“? Cînd ne-a spus de ce bani dispune, îi facem un program adecvat: dacă are un buget slăbuţ, îl îndrumăm spre Kuşadasî. La o sumă mai consistentă, intrăm pe relaţia Bodrum-Marmaris. Dacă spune că ar vrea să şi viziteze ceva – alegem pentru el Kuşadasî-Bodrum: astfel merge şi vede şi cetăţile greceşti, ca parte istorică, vede şi peisaje mai neobişnuite, fenomene naturale rare etc. Dacă spune că are un buget bun, dar vrea să se odihnească pur şi simplu, să-şi încarce bateriile, îl îndrumăm spre Antalya: intră într-un club unde are totul la dispoziţie şi nu mai iese de acolo tot sejurul. Cine vrea viaţă de noapte, distracţie, trebuie trimis la Bodrum, la Marmaris, acolo îi este locul. Stăm de vorbă cu clientul, îi ghidăm pretenţiile şi dorinţele, nu-i vindem iluzii, fiindcă avem interes să ne caute şi la anul tot pe noi dacă îşi va proiecta alt concediu în străinătate. Unui client care vrea foarte mult confort, dar n-are bani pentru aşa ceva, nu ne sfiim să-i spunem că anul ăsta mai bine stă acasă, pînă-şi strînge suma cuvenită. Ne luăm un risc. Poate la anul n-o să revină la noi. Sau poate pleacă, alegînd programul altei agenţii mai tentante, dar se întoarce nemulţumit. Interesul nostru e ca omul să se simtă bine şi să-l ghidăm spre locul potrivit, unde să înţeleagă ceva din vacanţă, să se bucure de banii lui.

În majoritatea cazurilor, turistul român ştie ce să ceară?

Cum să nu? În principiu ştie ce vrea, dar de multe ori e nehotărît în alegere. A auzit că acum doi ani vecinul său a fost în excursia cutare şi a stat la hotelul care i-a plăcut foarte mult. Numai că în turism lucrurile se schimbă cu mare viteză. Hotelul respectiv nu mai e aşa de bun, i-a rămas doar faima, eu n-am de ce să trimit clientul acolo. Noi ne-am documentat la timp, prin ceea ce se cheamă „Infotururi“ la început de sezon şi sîntem la curent cu ce este nou. Datorită concurenţei mari în turism, apar mereu oferte speciale, itinerarii inedite, hoteluri care în primul an fac nişte concesii în politica de penetrare a pieţii: de ce să nu trimit clientul într-un loc foarte nou, unde se acordă servicii foarte bune la un preţ mai mic?

Vreau să mai spun ceva: de mulţi ani vacanţa românului trebuia să cuprindă şi o săptămînă de mare. Ideea acestei săptămîni de odihnă la mare omul doreşte s-o transmită şi copiilor săi. Şi se dă peste cap pentru asta. Observînd acest lucru, noi încercăm se perpetuăm ideea de mare în concediul românului, indiferent că e vorba de litoralul românesc, de cel grecesc, sau de cel turcesc: ne gîndim să-i asigurăm condiţii bune de vacanţă unde-i mai confortabil şi, dacă se poate, mai ieftin. De aceea spun că s-a modificat ceva în percepţia turismului peste hotare; nu mai înseamnă doar „vedere“, ci şi posibilitatea integrării, chiar dacă pe timp scurt, într-un stil de viaţă confortabil, modern.

Zece concluzii după zece ani

Dacă aţi sintetiza zece concluzii după aproape zece ani de conducere a unei agenţii de turism, care ar fi acelea?

Greu de formulat dintr-o dată. Să încerc totuşi. Clientul român este abia în formare. E pe de o parte încă temător, dar şi cusurgiu, totodată. Dintr-o proastă şi veche experienţă de turist individual căpătată în ţară, se teme de necunoscut. Trimitem, de exemplu, turişti individuali în Spania sau în Italia, în aşa-numitele tururi colectoare. Odată ajuns la destinaţie, omul se adaugă unui grup organizat pentru care se oferă un program extrem de interesant. Poate alege din vreo 30 de oferte. Dar el începe să-şi facă griji de acasă: şi dacă acolo nu-l aşteaptă nimeni? Şi dacă nu se descurcă, şi dacă n-are ghid ş.a.m.d. Cum să-i explici că aşa ceva e de neconceput? Clientul român este destul de susceptibil: de ce să-ţi plătesc acum, de unde ştiu eu că o să iasă totul bine? Turistul neamţ ştie că atunci cînd a intrat într-o agenţie şi a luat un catalog s-a uitat bine la condiţiile de acolo şi le-a acceptat: dacă a respirat de 5 ori şi nu numai de 4 ori cît scrie în contract, plăteşte 10 mărci în plus. La noi omul poate să-ţi facă amînări, schimbări de nume, modificări de program, pînă în ultima zi. Dacă-i spui că toate astea costă, se miră: „dar ce-aţi făcut? Aţi dat două faxuri, ce mare lucru“... Avem şi amatori de turism care intră în agenţie gata montaţi şi ne ameninţă că dacă lucrurile n-o să iasă cum vor ei o să ne distrugă. De ce mai vin, dacă n-au strop de încredere în noi? Sînt pline străzile de agenţii, au de unde alege. Dar aşa e cîteodată omul nostru: dacă nu e autoritar, crede că nu va fi bine servit. Agenţia noastră nu e mare – 10 persoane doar, iar pînă anul trecut era exclusiv feminină: de curînd avem şi doi băieţi în colectiv. Am lucrat cu vechi colege, dar şi cu tineret. Mă bucur să spun că un „om de bază“ al agenţiei este o tînără pe care noi am crescut-o: a venit cînd abia trecuse de 18 ani, acum are 26 şi e „spirt“. Ne bucurăm că experienţa noastră a fost transmisă unei asemenea persoane talentate într-un domeniu atît de special cum este turismul. Norocul ei, dar şi norocul nostru. Nu ştiu dacă am ajuns la zece concluzii. Poate trebuia să încep cu cea mai importantă: fiecare să facă treaba la care se pricepe. Foarte multe din iniţiativele care par să pornească bine se încurcă, fiindcă se amestecă lucrurile şi competenţele. Spre exemplu, de cînd mă ocup de turism eu, o singură dată am fost ghid şi mi-am dat seama că „ghidăria“ nu e o treabă s-o poată face oricine, improvizat. Un ghid ajută reuşita unui program în proporţie de 80%. Poţi să ai cel mai teribil avion, cel mai grozav autocar, rezervări la cele mai bune hoteluri, dacă ghidul pe care-l oferi turiştilor nu e ce trebuie, dacă n-are cunoştinţe în variate domenii, nu e poliglot, nu se orientează în cele mai dificile sau neaşteptate situaţii, mai bine te îndrepţi spre altceva decît spre turism. Din multe iniţiative de afaceri se pot scoate bani, dar banul sigur şi de calitate îl cîştigi numai din munca de calitate.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55